

VLASŤ.

ČASOPIS

PRO POUČENÍ A ZÁBAVU.

MAJETNÍK, NAKLADATEL A VYDAVATEL:

DRUŽSTVO VLASŤ.

REDAKTOR

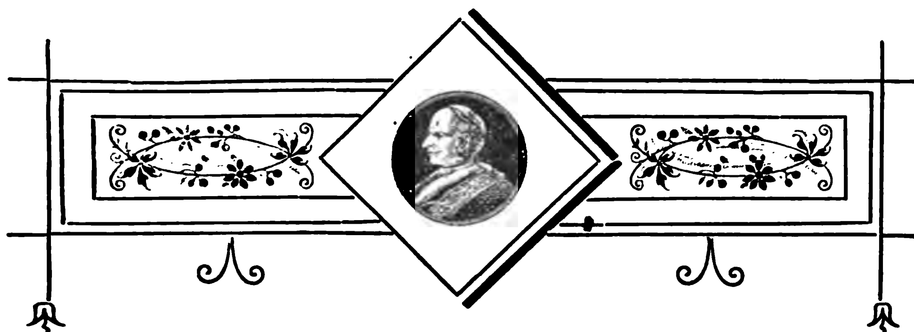
TOMÁŠ ŠKRDLE.

ROČNÍK XV. 1898—1899.

V PRAZE.

TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY V. KOTRBA.

1899.

Obsah XV. ročníku „Vlasti“.

A) Životopisy.

B) Články poučné a vědecké.

C) Čtení zábavné.

D) Básně.

E) Divadlo, hudba a umění.

F) Literatura.

Anglická.

Arabská.

Armenská.

Bulharská.

Česká.

Dánská.

Finská.

Flámská.

Francouzská.

Holandská.

Chorvatská.

Italská.

Latinská.

Litevská.

Lužická.

Maďarská.

Německá.

Nizozemská.

Norská.

Polská.

Portugalská.

Rumunská.

Ruská.

Rusínská.

Slovenská.

Slovinská.

Srbská.

Španělská.

Referent Jakub Hurecký.

Švédská.

Turecká.

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

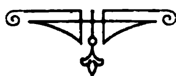
Různé zprávy a články.

Zprávy o družstvu Vlasť a jeho odborech.

ROČNÍK XV. ŘÍJEN 1898–99. ČÍSLO 1.

VLASŤ.

Nad rakví J. V. císařovny Alžběty.

Napsal P. **Karel Burian**, křižovník.

in ukrutný, že hrůzou ruka trne,
jenž pekel zlobou v lidském nitru zrál
a v srdce hnus a ve tvář hanbu hrne,
se rudou skvrnou v děje lidstva vpsal.

Kde v lůno vod břeh jezera se sklání,
v objetí věčně osněžených stěn
květ ušlechtilý nejbídnější dlaní,
Tvůj, královno, byl život utracen.

To srdce soucitné, jež zasloužilo
za každý tep svůj sterý lidstva dík,
vražednou rukou šlechetnou krev lilo
k potupě věkům, sobě za pomník.

Měj soustrasť mou, století velebené
— nešťastná matko těchto synů zlých —
jsouc samo v hrob již mdlobou nachýlené,
jak odpočineš na svých trofejích?

Ku věkům zašlým svoji kladeš hlavu
střísněnou krví nejjasnější z žen,
a ocelí, jíž ostřilo jsi davu
volnosti brusem, hrob tvůj uzavřen.

Měj úžas můj, ty ruko zaslepená,
jež dýkou hlásáš spásu druhům svým,
slyš, co ti volá oběť zkrvácená:
„Tys vrahem mým, však já ti odpouštím!“

K jubileu muže bolesti.

Napsal P. **Karel Burian**, křižovník.

Poletoval orel krajem širošírým,
rakouský to orel těžce zraněný,
žalem peruť svěsil nad králem ach sirým
jako temnou chmuru pták ten znavený.

Na korunu jasnou krev mu s křídel kane,
kane trpkým hořem žití ve pohár,
do krvava barví oko uplakané,
a do srdce vniká sterý bolu spár.

Jubilejní hlahol plesajících zvonů
rozzvučel se náhle v hrana pohřební,
v pláč rozhoupal věrná srdce milionů,
s nimi stejným žalem v teskný nářek zní.

Pověz, vládce milý, zarmoucený muži,
kdo Ti útěchy dá velkém u bolu,
když Ti mrzkosť lidská darem místo růží
k nohám klade drahé choti mrtvolu?

Ach, kdy srdce puká, k zemi skráň se chýlí,
nejjasnější kníže mysli neztrácí,
Tělem Páně znova ducha mdlého sílí,
v bědné srdce míru svit se navrací.

Kéž i láska věrných úže sevře Tebe,
králi náš, a klidné dny Ti vypěstí,
po Jobových ranách vyjasní se nebe
nad zmučeným čelem, muži bolesti!

Čechové v Pruském Slezsku.

Napsal **Jan Vyhlídal.**

Úvod.

Studium národopisné poslední dobu u nás utěšeně se rozvíjí; než, přese všechno to jest ještě dosti krajů, Čechy obývaných, jimž pranepatrná péče se věnuje. Takým na polo zapomenutým místem jest Pruské Slezsko, kdež na několika místech sídlí Čechové. Abych obrátil pozornost na Pruské Čechy, odhodlal jsem se skoro po osmileté přípravě vylíčiti, jací jsou v přítomnosti. Abych úkolu tomu dostál, schodil jsem skoro celý Čechy obývaný kraj až na kolonie, mimo to užil rad tamějších vlastenců, začež jim upřímně děkuji, jakož i čerpal jsem ze spolehlivých pramenů písemných. Doznávám, že můj obrázek nebude ve všem naprosto dokonalý; omlouvám se, že v Pruském Slezsku nesnadno se sbírá národopisný material. Slovutný národopisec p. rada *Fr. Bartoš* z vlastní zkušenosti může dosvědčiti pravdu mých slov. Nesmím ještě zapomenouti vzdáti díky slavnému družstvu Vlasť, které mne v mých snahách hmotně podporovalo. Prameny písemné, jichž jsem užil, jsou:

1. *Besedník.*
2. *Opavský Týdenník.*
3. *Katolické Noviny.*
4. *Vlastenecké putování po Slezsku* od Dr. Fr. Slámy.
5. *Vlastivědy Slezské* od V. Praska díl I., II., III.
6. *Rodáci z Opavska a Frýdecka* od V. Praska. R. 1885.
7. *Pruské Opavsko* od Dr. Ant. Grudy v kalendáři »Ústřední Matice školské« r. 1885.
8. *Opis Slezska* od Cypriana Lelka, 1846. v Ratiboři.
9. *Schlesien,* eine Landeskunde für das deutsche Volk, bearbeitet von Dr. Joseph Partsch, I. Theil 1896.

10. *Schematismus* des Bisthums Breslau 1887. a 1897.
11. *Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte* von J. G. Knie, 1845.

I.

Stručný dějepisný přehled země Opavské.[1])

Země Opavská zažila rozličných přeměn. Od r. 973.—1063. byl Opavský čili Holaský kraj pod biskupstvím Pražským; od r. 1055. do 1203. částí knížectví Olomuckého, a od 1203.—1318. krajem markrabství Moravského.

V Opavsku (bez enklav) jako knížectví jednotném vládli *Mikuláš II.* 1318.—1365., Přemyslovec, a *Hanuš I.* 1365.—1377., kníže Opavské a Ratiborské.

V letech 1377.—1484. rozděleno bylo Opavsko na tři knížectví: *Opavské, Hlubčické* a *Krnovské.* V knížectví Opavském panoval *Václav I.* s bratrem *Přemkem* od r. 1377.—1381. Kníže Přemek, po smrti svého bratra Václava panuje od r. 1381. na Opavsku sám, zdědil Hlubčicko, jež spravoval před ním *Mikuláš III.* 1377.—1394., který asi r. 1385. je zastavil knížeti Korelskému *Kunatovi II.* Poněvadž zůstal svoboden, pustil svá práva bratrovi Přemkovi Opavskému. Tou dobou, kdy nastoupil Přemek na Hlubčicku, zapletl se do sporu s německým řádem, jemuž zabral statky. Za něho r. 1424. *zavedena byla čeština do desk zemských,* kteréž pro Opavsko a Hlubčicko zůstaly společny. Když desky a jiné knihy (až na půhony z r. 1410.) byly shořely, založil l. 1431. desky nové, dotud zachované.

Po jeho smrti r. 1434. učiněno Hlubčicko zase knížectvím samostatným. Na Krnovsku byli knížaty: *Hanuš I.* 1377.—1380., *Hanuš II.* 1380.—1385., (*Vladislav* Opolský) 1385.—1390., *Jošt,* markrabí Moravský 1391.—1411., král *Václav IV.*, který, ačkoli slíbil, že nechá Krnovsko spojeno s korunou Českou, přece je zastavil *Ludvíkovi Březskému,* od něhož je opět přejal *Hanuš II.*, Přemyslovec 1421.—1423.

Synové jeho podělili se svým údělem přes radu Přemkovu. Na Opavsku Přemyslovci *Václav II.* († ok. 1445.), *Vilém* († ok. 1452.) a *Arnošt* († po 1464.) nedochovali potomkům svého údělu, neboť skoupil je král *Jiřík z Poděbrad* r. 1464. a udělil *Viktorinovi z Poděbrad* 1465.—1485.

Na Hlubčicku jeví se pánem *Mikuláš IV.* 1434., po něm kníže *Václav,* který zastavil knížectví Hlubčické Hlohovskému knížeti *Bolkovi.* Jan 1454.—1482. držev sídelní hrad Hradec, pustil jej králi *Jiříkovi* a přesídlil do Hlubčic.

Na Krnovsku panovali *Mikuláš V.* a *Václav* 1423.—1437. Čeština zavedena byla 1426. do desk zemských. Mikuláš V. 1437. až 1454. a *Hanuš III.* 1461.—1474. Král *Matyáš* l. 1474., zabrav knížeti Hanušovi Krnovsko, po smrti knížete Jana Hlubčického l. 1484. na vždy přiloučil Hlubčicko ke Krnovsku a Cukmantelsko pustil k biskupství Vratislavskému. Posléze vypudiv knížete Viktorina z Opavy, stal se pánem celého Opavska. Po Matyášově smrti r. 1490. měl nastoupiti taktéž na celém Opavsku Český král *Vladislav II.*, jakožto

[1]) Vzato »Z dějin kraje Holas. čili Opav.« od V. Praska, str. 161—165.

dědic Matyášův, však nestalo se tak; Vladislav II. 1490. přejal jen Krnovsko, jež brzy pustil *poslední Přemyslovně*, kněžně Barboře Krnovské; Opavsko spravoval *Hanuš Korvín*, syn Matyášův, 1490. až 1501., později *Zikmund*, král Polský, 1501.—1511., bratr Vladislava II., po něm teprv král *Vladislav II.* 1511.—1515. Za krále Ludvíka 1515.—1526. držel knížectví i hejtmanství Opavské kníže *Kazimír* Těšínský. Přemyslovna *Barbora* a její zeť Jiřík Šelenberk z Kosti vládli na Krnovsku za let 1490.—1523., až Jiřík prodal Krnovsko.

Opavsko dostalo se pod *Habsburky* jako krále České za *Ferdinanda I.* 1526.—1564.; na *Krnovsku*, lénu koruny České, touž dobou vladařil markrabí *Jiří* z Onolzbachu a *Branibor;* později knížectví Opavské a Krnovské — léna království Českého, udělena byla *knížatům z domu Liechtenštejnského*.

Když po smrti císaře Karla VI. na základě pragmatické sankce, uznané ode všech korunních zemí i téměř ode všech velmocí, dne 20. října l. 1740. nastoupila císařovna *Marie Terezie*, zdvihlo se proti říši Habsburské drahně nepřátel. A mezi prvními byl král Pruský *Bedřich II.*, kterýž v zimě téhož roku vtrhl do Slezska, obnovuje své nároky na Krnovsko i na jiné části Slezska, kterýchž l. 1621. markrabí Jan Jiří byl pozbyl pro odboj. Po mnohých bitvách l. 1742. učiněn byl mír ve Vratislavi, a králi Pruskému postoupena byla většina knížectev *vlastního* Slezska mimo Těšínsko a třetinu Nisska. Nad to ještě puštěny mu byly polovice knížectev Krnovského a Opavského (i s enklavou Kečerskou), kteréž kdysi byly slušely k Moravě.

Mírem Vratislavským, jak zmíněno, roztrženo bylo Opavsko na dvě polovice: rakouskou a pruskou, a zároveň Čechové, odtrženi byvše od bratří rakouských, octli se pod vládou Pruských králův. Těmto Čechům Pruským patří pojednání.

II.

Národnost.

1. Hranice.

Pruské Opavsko[1]) rozkládá se na levém břehu Opavice; prostora toho kraje čítá 8 rakouských mil délky, a to od severozápadního cípu u Pomorčovic směrem jihovýchodním k Antošovicím na pravém břehu Odry nedaleko města Bohumína. Tento kraj jest různě široký; má objem na 3 rakouské míle v polovici severozápadní, na jihovýchodu pak, zejména mezi Hlučínem a Šilеřovicemi, súžuje se až sotva na půl druhé míle.

Majíce zření ku hranicím Pruského Opavska, znamenáme, že na celém severovýchodu od pohraničného Prudníku u Pomorčovic až k potoku Antošovskému u Bohumína stýká se s vlastním Pruským Slezskem, církevně přiděleným k biskupství Vratislavskému, kdežto Pruské Opavsko patří pod arcidioecesi Olomuckou. Na jihu tvoří řeka Opavice říšskou hranici mezi Rakouskem a Pruskem, zároveň mezi Rakouským a Pruským Opavskem, mimo nejbližší okolí Opavy;

[1]) Pruské Opavsko od Ant. Grudy.

na jihovýchodu dělí Odra mezi Antošovicemi a Hošťálkovicemi Pruské Opavsko od knížectví Těšínského, a z polovice od markrabství Moravského. Národnostní hranice živlu českého v Pruském Opavsku jdou na východ k Odře, ač břehu jejich nedosahují; na severu dotýkají se říčky Pštiny, která jižně od Ratiboře vlévá se do Odry. Na západ dotýkají se rakouského Slezska. Pruští Čechové sousedí na východě a severu s Poláky, na jihu až na nepatrné území s bratry po krvi a jazyku, bydlícími v Rakouském Opavsku; na západě s Němci. Pruští Čechové bydlí kompaktně na Hlučínsku a částečně na Kečersku, jsouce německými osadami Pléští, Rozumovicemi, Třeboní, Lidměřicemi, ba samým Ketřem a okolím od sebe na dvě části odděleni.

Ohraničením roztrženo bylo několik osad, z nichž polovice patří k území rakouskému, druhá k pruskému, a stává se nezřídka, že rakouské statky jsou ve stálém držení pruských poddaných, a naopak, příslušníci rakouští mají pole v Prusku, takže mnohý v jedné říši jest pouhým chalupníkem, maje tam jenom svůj »statek«, kdežto jest třeba láníkem ve druhé říši, kdež jsou jeho pozemky. Osady takové jsou: Branice, Držkovice, Vehovice, Hoštice, Kravař, Benešov atd.

Popatříme-li na národnostní mapu Dr. Partsche, na níž jsou ohraničeny národnosti r. 1790. a 1890., tu shledáme ku svému bolu, že přes třetinu českého kraje v Pruském Slezsku jest poněmčeno. Týž spisovatel vymezuje hranici Čechům (Tschechen) kolem Hlučína a v kraji Hlubčickém od Branice počínajíc až k Opavě v šířce dvou mil; značné české menšiny udává kolem Bavorova, Drslavi (Dirschel) a Bezděkova (Bieskau).

V českém kraji jsou dvě města: *Hlučín* a *Bavorov* a tři městečka: *Benešov, Chřenovice* (či *Křenovice*) a *Sudice.*

Hlučín (něm. Hultschin) jest pohraniční město, vzdálené asi čtvrť hodiny od rakouské železniční stanice Děhylova. V Hlučíně jest usazeno 2.733 katolíků, 26 protestantů a 91 židů. Z katolíků až asi na 50 všichni jsou národnosti české. Dr. Partsch čítá v Hlučíně tři čtvrti obyvatelstva českého a jednu čtvrť německého. Vnějšek města jest německý; až na tři neb čtyři české nápisy jsou všecky ostatní německé. Židé jsou pány veškerého obchodu. Na dosti prostranném náměstí vystavěna je kaple sv. Jana Nepomuckého. Farní kostel, na pohled neúhledný, jest nedaleko; vnitřek svědčí o horlivosti tamějšího duchovenstva.

Chrám Hlučínský chlubí se sochařskými výtvory slavného *Jandy*, narozeného r. 1827. z českých rodičů ve blízkých Darkovičkách. Janda jako hoch vyřezával kudlou křížky a malé sošky Bohorodičky, které v Hlučíně prodával. Tamější statkář Stücker, prodav r. 1844. panství Rothschildovi, vzal mladého Jandu do Vratislavi, by se dále vzdělal. Janda odebral se na studie do Berlína, potom na státní útraty do Italie. Slaven byl jako mistr z prvních sochařů; sám korunní princ německý často navštěvoval jeho dílnu. Zemřel r. 1875.

Na prvním pobočním oltáři na epištolní straně jest mistrně vyřezána událosť ze života sv. Dominika, jak mu Rodička Boží podává růženec. Pod obrazem je poznamenáno: Janda, Berlin, 1874., jest tedy řezba v kostele Hlučínském z posledních prací Jandových.

Mluvíce o znamenitých rodácích Hlučínských, nesmíme zapomenouti slovutného kazatele z řádu Jesuitského, *Bohumíra Bílov-*

ského (1672.—1725.), jenž vydal třináct spisů českých, na př. »Putování nábožné k sv. Cyrillovi a Strachotě«.

Na hřbitově nedaleko města položeném zříti je kapli sv. Markéty; náhrobních nápisů českých je tu již málo viděti.

V Hlučíně jest redakce »*Katol. Novin*«; mimo to jest Hlučín působištěm faráře *Hug. Stanka*, zemského poslance za kraj český.

Bavorov (něm. Bauerwitz), sev. od Opavy při řece Pštině, nápadně se poněmčuje; obyvatelstva napočetli 2.640 katolíků, 50 protestantů a 17 židů.

Městečko *Benešov*, východně od Opavy, již svým jménem jest sympatické, upomínajíc na proslulé pány z »Benešova«, nejschopnější a nejudatnější vlastimily. Odtud pošel *Ondřej*, statečný obhajce Opavy proti Danilovi l. 1253., a mistr *Kundrat z Benešova*, první známý spisovatel český z Opavska, jehož spor s mistry vysokých škol Pražských okolo r. 1389. o příslušnosť k národu českému jest pozoruhoden pro dějiny země Opavské.

V Benešově bydlí přes 1.800 katolíkův a 25 protestantů. U veřejnosti hodně rozlézá se němčina. Starobylý kostel stojí proti nížině Opavské na vyvýšenině, tak že o něm se pěje:

»Benešovský kostelíčku
stojíš na pěkném kopečku,
vyglundají panny z tebe,
jako anjelové s nebe.«

R. 1875. rozkázaly školní úřady, aby ze školní knihovny Benešovské odstraněny byly české knihy; ale statečný farář *Pavlenka* zachoval je lidu. Nyní spravuje farnosť Benešovskou *Bruno Schneider*, jenž slovem i pérem hlásí se k českému národu a starostlivě pečuje, by lid jemu svěřený zachován byl víře a jazyku slavných předků.

Chřenovice, druhdy město, nyní městečko čítající 2.868 katolíků a 5 židů, rozprostřeno jest severovýchodně Opavy.

Sudice mající 963 katolíků a 146 protestantů jsou posledními, z většího dílu poněmčené. V Sudicích působí farář *Arnošt Jurečka*, první redaktor »Katol. Novin«.

Všech osad buď docela nebo dílem Čechy obývaných čítati možno na 75, z nichž je 18 farních.

2. Počet Čechů v Pruském Opavsku a koloniích.

Vlastenecký kněz *Cyprian Lelek* ve svém dílku »Opis Slezska« vydaném r. 1846. udal 50.000 Moravců, kteří bydlí při řece Opavici v Ratibořském a Hlubčickém kraji. Češi v hraběctví Kladském v devíti dědinách a po celém Slezsku sem tam ve vlastních osadách jako u Střilína roztroušení v počtu 12.000, kteří větším dílem teprv, když Slezsko pod Pruskou vládu se dostalo, sem se přistěhovali . . .« *Al. V. Šembera* v Čas Čes. Musea r. 1876. načítal jich na 61.911, Dr. *Ant. Gruda* r. 1885. na 65.277.

Dle statistických dat úředních z r. 1861. a 1890. objevuje se počet Čechů v Pruském Slezsku žijících takto:

Ve vládním obvodu *Opolském* r. 1861. načítali jich 51.187 a r. 1890. — 59.243.

Vládní obvod *Vratislavský* vykázal jich r. 1861. — 7.488, a r. 1890. — 9.703. Úhrnem tedy v obou obvodech **68.946.** Dle procent vzhledem k počtu obyvatelstva polského a německého v obvodu Opolském bylo r. 1861. Čechů 4.55%, a r. 1890. jen 3.75%; v obvodu Vratislavském l. 1861. — 0.59%, a r. 1890. — 0.61%.

Ve vládním ***obvodu Opolském*** usazeni jsou Čechové v okrese *Ratibořském* (34.68%), v *Hlubčickém* (10.48%), *Opolském* (1.61%) a *Střeleckém* (1.13% Gross-Strehlitz).

Vládní ***obvod Vratislavský*** vykazuje Čechy v okrese *Velko-Wartenbergském* (2.57% Gross-Wartenberg na severovýchod od Vratislavi) a *Střelínském* (Strehlen na jih Vratislavi). Mimo to jsou dle pruské statistiky v Kladsku čtyři české osady, a to: *Stroužné* (Strausenei), *Německá Čermná* (Deutsch-Tscherbenei) a *Slané* (Schlanei); *Chudoba* (Cudowa) prý lázeňskými hosty nabývá rázu německého.

Dle těchto úředních výkazů bydlí Čechové v Prusku na několika místech. Osadníky povolal Bedřich II. Nezval jich ze zvláštní náklonnosti, nýbrž aby nahradil úbytek obyvatelstva, jež za války sedmileté o 115.000 se zmenšilo. V letech 1775.—1777. založeno bylo 200 nových osad, a počet kolonistů za Bedřicha II. vzrostl na 61.000. Lásku ku slovanským osadníkům prozrazuje královská deklarace z r. 1773., nařizuje totiž, by němečtí kolonisté posíláni byli do slovanských krajů a slovanští do německých, aby co nejdřív se poněmčili. Někdy obrátil se úmysl králův v pravý opak; na př. ve vládním obvodu Opolském, tedy slovanském, založil Bedřich II. 22 německých 8 polských a 3 české kolonie. Z německých zachovalo národnosť jen 15, a to ne bez vlivu polského.

Protože nedostávalo se nám ani prostředků, ani času, abychom kolonie české osobně shlédli, podáme jen stručně, co o nich písemné prameny pruské sdělují, ponechávajíce další zkoumání povolaným národopiscům.

Když r. 1741.—1742. Bedřich II. v Čechách válčil, pobídl reformované Čechy, nespokojené ve vlasti, by se vystěhovali do Pruska. Tito uposlechli a odebrali se do Münsterberka; r. 1749. zakoupili od města Střelína za 10.500 říš. tolarů pozemků, jež rozdělili na 145 dílů po šesti jiterkách (Morgen). Tak vznikla osada *Husinec*. R. 1750. byl jim darován starobylý chrám Panny Marie, válkami husitskými (1428.) poškozený. Kromě Husince byly k němu přifařeny tyto české osady: *Dolní, Střední a Horní Poděbrady,* část Čechy osazené dědiny, zvané *Pentsch;* ostatní čeští osadníci ve Střelíně a v okolí připojeni byli k místním duchovním správám.

Dvoutřídní škola byla poněmčena již r. 1841., kdy jen s malými dítkami dovoleno bylo po česku ve škole mluviti. Vyučovati přikázáno na základě německých učebnic. R. 1845. kázalo se čtvrtou neděli německy; konfirmanti připravováni německým jazykem. Obyvatelstvo živí se rolnictvím, částečně tkalcovstvím. R. 1845. žilo v Husinci 212 tkalců a bylo tam 184 domů a 36 domkářů. Až do r. 1830. jezdíval pastor do Stružné v Kladsku za příčinou duchovní správy. Přifařené *Poděbrady* zřízeny na pozemcích osady *Mehltheueru* r. 1764., kde též se usadili Čechové.

Podle úředního sčítání z r. 1890. mluví v osadách těchto 80% obyvatelstva česky; schematismus dioecese Vratislavské udává jazyk

tamější za polský. Možná, že katolíci, patřící větším dílem ke služebné třídě, jsou národnosti polské. Dr. Partsch, odvolávaje se na statistickou školní zprávu z r. 1891., týkající se obcovací řeči v rodinách, dí, že mladší pokolení v těchto vsích nikterak poněmčiti se nedá; dále tvrdí, že český živel osadil částečně blízké dědiny Pentsch a Töppendorf. Že Čechové se udržují na ostrůvku u Střelína, odůvodňujeme koncesí Bedřicha II. ze dne 25. června 1750., dle níž jen reformovaní Čechové mohli se v Husinci usazovati. V přítomné době přijati byli do svazku obecního též Němci, nejsou však majiteli pozemků; pod duchovní správu nepatří do Husince, nýbrž do Střelína.

Kolonie *Frydrychův Hradec* (Friedrichsgrätz, pol. Grec) ve vládním obvodu Opolském, povstavši r. 1752, téměř jest poněmčena; více vzdoruje germanisaci přifařený *Petrův Hradec* (Petersgrätz), založený od r. 1832. hlavně osadníky z Frydrychova Hradce, již 60 usedlostí po 20 jiterkách koupí získali. Hradecký chrám vystavěn byl r. 1752.; jsou k němu přiděleny *Petrův Hradec*, *Lubina* (Sacken) a Dobrodzin (Guttentag). Pastor český kázal r. 1845., dvakrát ročně v Petr. Hradci, třikrát v Lubině ve školních učírnách.

České kolonie na východ Wartenberga povstaly též za panování Bedřicha II., a to:

Bedřichův Tábor (Friedrichs-Tabor) r. 1749., *Malý Tábor* r. 1752., a *Čermín* (Tschermine) r. 1764.; Dr. Partsch z Vratislavi pochybuje, že tyto osady daly by se brzy poněmčiti.

Čechové z Pruského Opavska nazývají se »Moravci«, Lelek kolonisty jmenuje Čechy, o Moravcích praví, že »českých knih užívají, a že slova moravské řeči, jak se ve Slezsku mluví, s českou řečí se dobře srovnávají, ale jiný přízvuk mají, takže Slezský (!) Moravan podle vyslovení rozeznati nemůže, kde *á* nebo *a*, kde *ý* neb *y* má psáti; protož tomu se musí dosti pracně (!) vynaučiti.«

Dr. Partsch píše o našich krajanech, vždy je zove Čechy (Tschechen), jen udávaje jejich náboženství, dělí je na Moravce a Čechy, řka, že rozlišování toto jest více místní než národopisné.

V Pruském horním Slezsku vyvinulo se mínění, že moravsky mluví se jen v těch obcích, které nepatří pod Vratislavské biskupství. Mínění toto potvrzuje polský filolog *Malinowski*, profesor na Krakovské universitě, jenž konal cesty po horním Slezsku k účelům jazykozpytným a potom vydal spis o nářečích hornoslezských »Studya szląskie«.

Malinowskému ve Tvorkově odpovídali: »že Moravci su tam dalej, bo naleži .pod Olomuckého arcibiskupa.« Dr. Sláma pokládá Tvorkov za dědinu českou, jež rozmilým nářečím a krojem na rozhraní národnosti česko-polské se mu zalíbila. V schematismu dioecese Vratislavské řeč farníků ve Tvorkově udává se jako polská, jen *Rudersvald* (na 800 duší) u Bohumína, jediná lokálka to v Pruském Slezsku, slušící k dioecesi Vratislavské, vykazuje jazyk polský a *moravský*.

Z lásky k mnohým.

Obraz ze společenského života.

Napsal **Alois Dostál.**

I.

Nadační kaplan Viktor Daněl dostal se do svého pokoje pravidelně po čtvrté hodině. Ráno po mši sv. a jiných kostelních funkcích vypil stoje v kuchyni šálek svařeného mléka, pak učil v domácí škole do poledne; naobědval se a buď jel k nemocným, nebo navštívil školu přespolní. Jindy obé spojil a pak si pochvaloval. Jak milý mu byl odpočinek v pokoji nemnoho velikém o dvou oknech, vedoucích do zahrady, při vyhřátých kamnech, na nichž sušíval promočený šat a obuv, za stolkem plným knih a časopisů nebo posléze na ošumělé pohovce, již sem dal pan farář pro pohodlí kaplanovo donésti! Na pohovku tu posílal méně vzácné hosty. Také přátelé kaplanovi zde spali, aniž by dobrodiní hostinského pokoje užili.

Na toto vypelichané kanape s polámanými péry a pochybným obsahem utíkal se Daněl nejřidčeji; z obavy, že by, natáhnuv své dlouhé, suché tělo, usnul Nohy měl uběhané, oči vykoukané, prsa vykřičená, a tělo by se lehce přihlásilo k svému právu, to jest, k odpočinku, ale kaplan se přemáhal a mladostí, svěží silou a pevností vůle vzdoroval lákadlům sebe svůdnějším. Měl doma práci: kněžské hodinky, noviny, časopisy, kázaní na neděli, vědecké knihy, a dychtivý, mladý duch by byl rád všechno pohltil a si osvojil.

Daněl musil věnovati přípravám pro kostel a školu dvojí, ano čtyřnásobnou píli, poněvadž mu bylo zvláště první rok zápasiti s velikými obtížemi řeči německé. Rodem byl Čech, ani obecná škola ani gymnasium nepodaly mu vědomosti a obratnosti v nepovinném předmětu. Viktor by byl dovedl lépe mluviti jazykem mrtvým než druhou zemskou řečí, k níž měl jakousi vrozenou nelibosť, později vštěpovanou nechuť a posléze zášť. Německy se nenaučil ani na vysokých školách, ani o posledních prázdninách, kdy v předtuše, že bude poslán za kaplana do německé krajiny, vštěpoval si do paměti německá kázaní, katechese, rozmluvy Čecha s Němcem, opisoval si německé makuláře k listinám úředním a rozmanité konal přípravy pro duchovní správu.

Obavy jeho se splnily. Byl poslán do Schlüsselburgu, který více hrozil ryze německým názvem než obyvatelstvem, jehož třetina byla česká, tak že jeden ze dvou kaplanů musil dobře vládnouti jazykem českým. Krajina byla obdařena vzácným černým uhlím, k jehož dolování užíváno českých dělníků. A právě k vůli těmto pracovníkům bylo třeba tlumočníka. Na venek duchovní správa zůstávala nadále německou, a Češi jenom věděli, že ten nový kaplan jim může ve srozumitelném jazyce posloužiti. A nového kněze měli stále, poněvadž sotva rok vydržel na místě, a jindy i dva se ročně vystřídali.

Daněl působil v Schlüsselburgu výminečně na druhý rok. Buď se neuměl úsilovně dohlašovati, buď se na něho v zastrčené krajině

zapomínalo, buď sám se nehnal, oblíbiv si první své působiště. Jeho kolegové se rychle trousili z Němec do krajin českých, a vytrvával pouze ten, který zde viděl lepší naděje a bližší tužby po samostatné faře. Podobně hádali i na Viktora a v dopisech ve smysl ten se i vyslovovali. Ale Daněl se narážkám těm pouze usmíval. Nebyl přeletavcem a přilnul k těm, kteří byli jeho duchovní správě svěřeni. Viděl, že to jest dobrý český lid, ale jako vydaný na moře bez vesel a kotvy. Tělesných sil jeho užíváno do míry nejvyšší, však duchovně postaráno o něho nejméně. Daněl se rád přihlašoval k lidem těm v prostých havířských bluzách, třeba že mnohdy slyšel narážku o rodácích s umouněnými tvářemi a rozedraným šatem. I mezi lepší třídou znamenal toho neb onoho Čecha, ale ten změniv jméno své, změnil a zapřel národnosť.

Daněl usednul ke stolu, nejdříve sáhal po denní poště. Nadační kaplan byl vzrůstu vysokého, kostnatý, ramenatý, hlavy poněkud veliké, ale výrazné. Vlasy se mu kadeřily, obočí bylo husté, oči měl namodralé, nos souměrný, ale ústa trochu široká, uši mu odléhaly od hlavy. Příliš krásný nebyl, a soudruzi se o něm vyslovili, že z něho bude náležitý muž, až přitloustne, k čemuž má základ i kořen. Ale k tomu bylo posud daleko, a Viktorovi jenom zatím tloustnul krk od přílišného mluvení a stoupání do hor, v jichž středu farní osada ležela. Několik čísel novin a časopisů leželo na stolku. Daněl nedbaje varovných hlasů, napomínání, ano i vyhrožování, odebíral listy výhradně české. I domácí mu to měli ve zlé, pošta dělala obtíže, místní elita na to narážela, ale Daněl nedbal. Německých novin nepředplatil, ba ani do spolku k odebírání jejich nepřistoupil. Nepomáhal důvod dosti závažný, že se čtením německých novin hodně oblomí v jazyce, v němž posud dělal poklesky. Daněl chtěl býti ve svém pokoji svůj, nemínil podporovati nepřátelského Čechům tisku a české noviny dodával dělníkům, s nimiž byl u větším styku, než si úředníci přáli a věděli. Ano i adressy české na něj do Schlüsselbergu přicházely. Z počátku se ten onen list ztratil, ale pak to chodilo dobře. Danělovi se dostalo zásluhou místního učitelstva a plátku ze sousedního města názvu »hetzkaplana«, ale časem se na všechno zapomínalo. Viktor se nezlobil, a jeho činnosť nevybočovala z mezí mírnosti. Působil tiše bez hluku a pochval, a to tím jistěji a důkladněji. Jeho listy kolovaly mezi dělnictvem, plnice správně svůj úkol.

Zrak Danělův postihl dopis pod novinami podložený, a ruka jeho hned se chápala nožíku, a to tím rychleji, neboť poznal razítko města, v němž před pěti roky studoval. Kdo si na něho vzpomněl? Snad soudruh, snad bývalá jeho paní domácí, k níž přilnul jako k své matce. Podívav se na podpis přímo ustrnul. »Jarosl. Kaminský«, četl několikráte. »Profesor gymnasialní, třídní učitel z oktávy! Proč si vzpomněl na žáka, jehož vyučoval před lety latině, řečtině a češtině? Daněl kvapně přelétal zrakem řádky úhledného, bezvadného písma.

»Milý příteli!

Jistě se podivíte, že jsem Vás vyhledal v té Vaší zapomenuté krajině. Náš pan děkan mně byl nápomocen ve hledání Vašeho nynějšího domova. Jak Vám, známému vlastenci, jest tam smutno a trudno! Divíme se, že Jste už nepožádal za místo v české osadě, kde by bylo pravé působiště Vaše.

Ale nyní k věci! Obracím se k Vám ve zvláštní záležitosti. Bylo na mne vloženo, vyhledati vychovatele pro syna Vám známého hraběte pana Oskara z Morgensternu. Tu jsem si vzpomněl na Vás, že byste se k tomu povolání zcela dobře hodil.

Pan hrabě si přeje míti kněze, který by spolu pro vrchnost na venkovském panství mši sv. sloužil, a já bych byl toho mínění, že by národu českému mohl vychovati mladého hraběte Čech a vlastenec, jakým jsem Vás poznal. Máte též vlastnosti, jimiž musí býti vychovatel nadán, aby těžký úkol zdárně provedl. Čtyři roky jsem Vás učil a tedy jsem měl dosti příležitosti poznati povahu Vaši.

Rovněž byste jako rodák zdejší krajiny mohl s prospěchem působiti na pana hraběte a jsa v nejužších stycích s vrchností, za toho neb onoho v obecných potřebách ztratiti slovo přímluvy neb doporučení.

Vaše odměna by daleko převýšila nynější kaplanské Vaše příjmy, byl byste zcela zaopatřen, mimo to byste dostával měsíčně padesát zlatých, a až by úkol Váš byl ukončen, pan hrabě by Vám dal na svém rozsáhlém patronátě nejlepší faru. Ostatně byste nebyl vázán a můžete kdykoliv vystoupiti. Takové místo jako jest ten Váš Schlüsselberg dostanete vždycky.

Rozmyslete si všechno náležitě, poraďte se a do čtrnácti dnů buď mně nebo panu hraběti, který o Vás jest už zpraven, dejte odpověď. Mějte však na mysli ten vyšší účel, který jsem pouze poněkud naznačil. *Zde můžete mnoho působiti jako kněz i jako vlastenec.*

Srdečný pozdrav! Vám oddaný

Jaroslav Kaminský.«

Mladý kněz drahnou dobu patřil na písmo, které velmi dobře znal z let studentských. Obsah přečteného listu tanul mu posud na mysli. Ani pásek u novin neroztrhnul, ani jediného archu v sešitech nerozřezal, zrak Danělův tkvěl na dopise, a duch jeho těkal daleko v českém kraji, kde se zrodil, kde vystudoval, a kam se nyní může navrátiti jako vychovatel.

Daněl znal dobře povinnosti, obtíže, zodpovědnost a slasti tohoto úřadu. Co rok přiváděl na gymnasium vychovatel sousedního barona dva studenty, by se podvolili zkouškám na veřejném ústavě. Daněl se s ním seznámil, upozorniv jej, v čem jeho svěřenci musí býti náležitě připraveni, by prošli, a baronův vychovatel navzájem odkryl částečně oponu s jeviště panského života na zámku. Tyto vědomosti nyní vystoupily na vrchol vědomí jako varovný hlas, aby neokoušel na oko příjemného, však mnohdy trpkého ovoce a zůstal tam, kde jest.

Hmotných prospěchů Daněl nedbal a nebyl žádostiv nikdy. Až posud neměl ani příležitosti přilnouti srdcem k lesklému kovu, jehož vždycky míval poskrovnu. Jeho nadace vystačovala na životní potřeby, z mimořádných příjmů zapravoval šaty, knihy, a co dostal za vyučování ve školách, věnoval svým chudým přátelům, spláceje čestné dluhy za vydržování v době studií. Ale Daněl si nestěžoval. Jenom když vystačil a nedělal dluhů. Nebyl útratou a zvláštních nákladných požitků neznal. Tedy by ho vyhlídky na zlepšení hmotných poměrů nepohnuly, aby přijal nabízené místo.

Také mohl doufati, že se odtud jednou vybaví a dostane pěknou kaplánku v české krajině. Nemá zmeškáno a po samostatné duchovní správě netouží. Poměr faráře ke kaplanovi si vždycky představoval jako staršího k mladšímu bratrovi. Zde pak byl ohledně Čechů, jimž výhradně sloužil, dosti samostatným. Jeho farář a druhý kaplan byli Němci a třeba mluvili česky, ponechávali dělný lid nejmladšímu i s příjmy, jichž ovšem mnoho nebývalo.

Nejméně pak by Daněla svedla naděje na lepší postavení ve stínu urozeného panstva, hraběcí tabule, kočáry, služebnictvo, park a všechno to, jehož podřízeně může užívati také vychovatel, který jest jaksi přechodním tvorem mezi panstvem a sloužícími. Nad tyto vyniká vážností, jaké se musí dostávati učiteli nedospělých dítek, panstvu však nedostačuje ani rodem, ani postavením.

Pater Daněl přešel podlouhlý pokoj. Ani skrovný nábytek, ani vyhlídka oknem ani tu a tam odložené knihy ho nevábily. Tyto byly jeho majetkem, ostatní zde zůstalo po kaplanovi, který odtud odejel, aniž se navrátil pro své svršky. Dostal se hodně daleko v opačnou stranu, a doprava věcí by stála více než všechen nábytek. Všichni nástupcové byli mu za to vděčni.

Danělovi na mysli posud tanula slova ze zvláštního dopisu profesorova: »*Můžete mnoho působiti jako kněz a jako vlastenec.*« Pamatoval se zcela dobře na Kaminského, který se vyznačoval jako přísný učitel, ale spolu jako přísný katolík, který probouzel ve svých žácích vlastenecký zápal a osvědčoval se jako starostlivý otec svých svěřenců. On Viktora přímo vybídnul, aby se věnoval stavu duchovnímu a sledoval svých žáků činnost ve veřejném životě a především na vysokých školách. Dojížděl do zámku hraběte z Morgensternu, kde prý byl jako domácím přítelem.

Viktor jako student pramálo se staral o vrchnost v nejbližším sousedství. Pan hrabě se vzdaloval veřejné činnosti, studentům poslal na jejich pozvání přiměřený příspěvek, a pouze občas panský kočár přeletěl městem. Byl znám jako Němec, a to ještě cizozemec, který před časem panství v Čechách koupil, z něho těžil a kavalírský život vedl, nevšímaje si národního ruchu v okolí a klopotného života méně šťastných smrtelníků Daněl ho znal sotva dle podoby a pouze slýchal, že jest dobročinným ke svým lidem, to jest k četným úředníkům a služebníkům na panství.

A nyní by měl s ním stolovati, jeho děti vychovávati, nejúžeji s celou rodinou se stýkati a do panských poměrů se vpravovati!

Mladému knězi napadlo hned, zdali by vystačil svými vědomostmi. O tom jistě i otcovský přítel uvažoval. Pro počátek by snad vyhověl fondem svých vědomostí, ale jak bude dále? Hudbu pomalu zapomínal, frančiny znal jenom začátky, byv z hodin těch vytržen starostmi o vezdejší chléb, v němčině podnes vázne. Ale jinocha z těch obav vyvedla myšlénka, že by se mohl přiučiti všemu tomu a dohoniti, v čem by váznul. Vždyť se chystal pokračovati ve vzdělání a studoval nyní při četném jiném zaneprázdnění. V zámku by měl k tomu dost času a příležitosti. A vychování dítek nebude vloženo pouze na bedra jeho.

Tak rozptýlil i tuto starost a všechny ostatní, jež mu kladly překážky do cesty. Ovšem posud nepřivolil změně působnosti, ale klonil se k přijetí místa toho. Aspoň směle mohl říci sám u sebe,

že by mu nic nevadilo, a že by byl s to, aby se na dráhu tu vydal. Jako vůdčí hvězdou při úvahách těch byla mu slova Kaminského, že by mohl mnohým prospěti.

Daněl byl posud idealistou, a vyhlídka na účelnost působení a užitek všeobecný pobádala ho k tomu, že nabídky slibné hned neodmítnul, ale o ní všestranně rozvažoval a přemýšlel.

Když se u večeře zmínil o nabídce, jíž se mu dostalo, jak farář tak starší spolubratr vybízeli ho, aby nelenil a místo s ochotou přijal.

»Ale musíte si hraběte kontraktně zavázati k dodržení slibů,« připomínal ve všem praktický a obezřetný farář. »Pamatujte, panské sliby — chyby. Znal jsem pána, který vychovateli svých dětí slíbil hodnost ředitelství na svém statku, pověřil ho úřadem tím, ale za rok ho propustil, řka, že povinnostem svým nerozumí. Jsou — pravda — charaktery mezi bohatými lidmi, ale kdo nám může ručiti za to, že na ně právě trefíme? Proto udělejte s tím pánem písemnou smlouvu, byste se na stará kolena neocitnul na holičkách. Nyní opouštíte jisté pro nejisté, a nevím, zdali by se vám někdy dostalo od biskupa lepšího místa v oboru, jejž dobrovolně opouštíte a v němž zásluh míti nebudete. Proto bez ostychu, ujednejte hned předem budoucnost svou, abyste byli stále s novým patronem svým za dobře!

Stejně radil a připomínal první kaplan. Netěší ho nová změna, a nadál se, že Daněl bude trvalejší, ale přeje mu místo, v němž si patrně polepší.

Farář vyhledal v katalogu patronátní fary hraběte z Morgensternu a namáhal paměť, neslyšel-li kdy čeho o tom neb onom beneficiu. Měl mnoho kaplanů z rozličných krajin Čech a vypravováním jejich rozšířil své vědomosti.

»Jsem z kraje toho rodákem,« přiznával se Viktor, »ale nikdy jsem se o výnosnost jednotlivých far nestaral. Povídalo se, že tu a tam jsou pozemky, zahrady, deputátní pivo, dříví k palivu, z něhož farář dával dělati šindel a ten prodával, ale jako student jsem se o takové věci nejméně zajímal.«

»Jako až posud,« poznamenal s úsměvem spolubratr, který farářovu oekonomii obstarával.

»Takovíhle lidé,« ukazoval farář prstem na Viktora, »musí míti nad sebou neb u sebe jiné praktičnější, by se o snílky starali, by ti při svých ideálech neumřeli hladem a nechodili bosi. V zámku byste právě měl celé zaopatření a mohl byste se cele věnovati vědám. Už se tak rodíme: jeden pro knihovny a druhý do přírody. Měl jsem řadu kaplanů a seznal jsem rozmanité povahy i v tomto stavu.«

»Dnes bychom měli vlastně připíjeti na štěstí svého spolubratra,« přisvědčil farář a hned dal přinésti láhev vína, ač Viktor ze skromnosti protestoval. Za chvíli zazvonily číše, a rudý vinný mok se perlil v jemných sklínkách.

»Abyste tedy všechny obtíže překonal a za své zásluhy pěknou faru dostal!« přál farář.

»Aby se vám všechno vaše podnikání dařilo!« pokračoval spolubratr, a na Schlüssenburské faře oslavovali nadějného vychovatele dítek hraběte z Morgensternu. Obě pak místa dělila od sebe prostora více než třiceti rakouských mil.

II.

Odcházející kaplan se nadál, že opustí svou německou štaci s lehkým srdcem. Už se domluvil s profesorem Kaminským, že místo u hraběte přijme, dostal svolení od svého biskupa, byl vystřídán novým českým kaplanem, jemuž ponechal k nábytku asi dvacet svazků knih a maličkosti, o nichž se domníval, že jich nebude v zámku potřebovati, a teď se chystal opustiti osadu. Ani sebe nemohl pochopiti, s jak těžkým srdcem se loučí v duchu s každou dědinou, každým hájem, vyhlídkou, pokojíkem a vším, čeho půldruhého roku užíval.

Dlouho zatajoval odchod, chtěje odejíti z fary tak tiše a nepozorovaně, jako se sem přistěhoval s deštníkem v ruce a malou brašnou pod paždím. Vždyť častým změnám v duchovní správě zdejší lidé uvykli a stěží vzpomínají na jméno toho neb onoho kaplana! Není samostatným správcem osady a k čemu by tedy lid rozlaďoval a jakýsi soucit pro sebe zjednati se přičiňoval.

Ale bez jeho přání a snahy přišlo ve známosť, že Daněl pojednou v neobvyklou dobu faru opustí. Tu pozoroval, že nebyl osadníkům lhostejným, že si zjednal přízeň, a mnozí ho budou aspoň na čas postrádati. Bylo mu zodpovídati mnoho dotazů ohledně odchodu a potvrditi, co z fary do vesnice se proneslo. Tu již musil pomýšleti na odchod veřejný a přijímati, co mu osadníci poskytnou jako důkaz lásky a uznalosti.

Daněl vycházel málo z kaplanky mimo cesty nutné a nyní se držel ještě více doma. Na dlouhou dobu se zadíval oknem do kotliny, protékané potokem a poseté dědinami, mlýny a samotami. Stranou jako v mraveništi se pohybovali ve stínu vysokých komínů četní havíři, v zadu se táhly lesy po stráních a chlumech. Fara stála na místě povýšeném, a z Viktorovy kaplanky se jevilo čarokrásné panoráma. U večer pak se míhala četná světélka v dálce zanikající a pouze jako svatojanské mušky poskakující.

Odtud přehlížel Daněl celou téměř osadu a dále notný kus kraje, německým obyvatelstvem zaplaveného. Ale kněz viděl i zde svou milou vlasť, část nerozdílného království Českého. A miloval kraj ten, zvyknul i mezi Němci a teď byl přesvědčen, že oproti mluvnickým pokleskům, štvaní místního listu a při houževnatém držení se českého rázu zjednal si dosti přízně a náklonnosti.

Zpráva o jeho odchodu nejvíce působila na české dělníky, za něž se nestyděl, k nimž lnul a jejichž duchovní potřeby výhradně obstarával. Daněl se přímo obával vejíti mezi dělnické domky, kde hustě vedle sebe bydlili jeho rodáci, na něž mu bylo časem s pohrdným úsměvem poukazováno. Viktor viděl a uznával, jak záslužnou konají tito lidé práci a jak skrovně jsou odměňováni za přepínání sil svých, jak jim upíráno veškeré vzdělávání duchovní jako nevolníkům pod knutou nebo bičíkem starého světa. Nemohl též nepozorovati, že se lid ten proto přikloňuje k naukám a snahám podvratným a jednou povstane jako mstitel člověčenstva a jeho řádů, jež pro ně neměly závaznosti a spravedlnosti. Mladý kněz mnohdy se zamyslil nad nebohým lidem tím, který byl při své. klamné volnosti hodně utlačován! Rozpomínal se na slova jejich, pronášená skrytě, však tím hroznější a nebezpečnější. Hleděl otupovati ostří hněvu tu a tam

propukajícího, ale při veškeré snaze narážel na odpor chlebodárců dělného lidu.

Havíři mu rozuměli, k jeho slovům se nakloňovali, mnohdy si posteskli a požalovali. Ale nebylo odtud vyváznutí. Starosť o chléb vezdejší je vázala řetězem k těm dolům černým a nevlídným, v chrámě neslyšeli srozumitelného slova, děti se vzdělávaly v německých školách. Staří si přinášeli poněkud zbožných a mravných nauk, řídili se jimi, ale jak bude v budoucnosti, až nynější dorost vstoupí do veřejného života?

Tyto myšlénky zalétaly s těžkým, úmorným dýmem od úhelných dolů až ke kaplance, kde bilo srdce pro český lid pracovný. A nyní na odchodu mnohem více se ohlašovaly a tepaly do skrání Danělových. Zdálo se mu, že měl zůstati aspoň k vůli těmto rodákům, vrženým na pospas do záplavy živlu cizího. Ale bylo pozdě. Pokud bude možno, i nástupce jeho bude pracovati ve stejných intencích, a Viktor se chystal poučiti ho, jak by pečoval o své svěřence. Také mu mnohdy přicházelo do hlavy, že jest sláb k dílu velikému a sám nezastaví běhu událostí tak rapidně kvačících k nutnému závěrku. Ale zaplašoval pessimistické beznaděje a oddával se důvěře v pomoc vyšší i výsledek prací lidských.

Byl zavolán k nemocnému a musil posledně navštíviti dělnické domky. Posel hned ohlašoval, že duchovní pomoci potřebuje Čech, a Daněl se vypravil neprodleně. Sem se bral pěšky, obec Čechům příležitosti pro kněze neposkytovala.

Bylo jarní nedělní odpoledne, země dýchala mladou silou, první kvítka nakukovala ze suchých listí a holých keřů. Tráva se počínala zelenati, a z polí vystupovala pára. V příkopech hrčela jasná voda. Teplý vítr vysušil cestičky, po nichž se četně procházel lid, jemuž bylo dusno pod nízkým krovem. Každý spěchal do přírody, by se nadýchal čerstvého vzduchu, okřál na teplých paprscích slunečních a pokochal se omlazující se zemí.

A zatím v jednom domku dodýchával havíř v nejlepších letech. Síly jeho byly vyčerpány, a práce ho umořila. Jarní počasí uspíšilo rozklad umírající bytosti. Ale duše toužila po smíření s Bohem a nebeské maně na cestu do věčnosti. Kde kdo uctivě pozdravoval kněze, spěchajícího s poslední útěchou pro nemocného. Daněl seznav, že jak umírající, tak lidé posluhující neumějí mnoho německy, modlil se při zavřených dveřích jazykem českým. Nejednou musil tohoto jazyka zde užívati, ale také nejednou byl proto tepán v novinách. Až přítomným slzy vyskakovaly z očí, když slyšeli milé zvuky mluvy mateřské při posvátném obřadu.

Když Daněl dokonal posvátný úkon a pohovořiv s přítomnými, vyšel na síň, přistoupil k němu jeden z nejstarších dělníků, který už dávno do dolů nesestupoval a jenom koňskou dráhu řídil. S tím se často kaplan potkával, spěchaje do školy a mnohdy si i krátce pohovořili.

»Doslechli jsme, velebný pane,« řekl smeknuv čepici, »že nás chcete opustiti. Vždyť se teprve k podzimu velebníčkové u nás střídají! Proč odcházíte pojednou? Děláte si snad něco z těch uštěpků v novinách? Nebo vás snad nějak i jiný urazil?«

»Milý příteli,« odvětil Daněl, »takový list mne nemůže uraziti, kdyby sebe více na mne soptil, a rozličným těm útiskům jako Čech

:é krajině jsem už uvyknul. Mne k odchodu nutí jiná
«
ěl pověděl dle pravdy, čím se stane a kam se odebéře.
ně přikyvoval šedivou hlavou. »To jest něco jiného. Když
›roč byste si nepolepšil. Kaplanovati zde na horách a býti
:lem v zámku, to jest veliký rozdíl. Nu, to jděte, a Bůh vám
. Byl jste k nám hodný a znal jste se k svým nebohým
«
:myslete, že jest v takovém zámku všechno zlato, co se
ıa to Viktor, »snad se dost navzpomínám na krajinu zdejší
budu, že jsem místo přijal. Jiné ohledy mne vedou ke kroku
lepší zaopatření jest na místě posledním.«

víř se poněkud udiveně podíval na kaplana, ale netázal se.
lo blaho rodiny nejpřednější.

o ovšem, našinec tomu ani nerozumí. Ale my na vás ne-
eme. Vy pak budete všude stejný a k lidem hodný. Takový
tě má mnoho pracovného lidu, a vy se můžete dosti často
rého přimluviti.«

ní zase Daněl popatřil na svého průvodce. Svým prostým
ı vycítil muž ten a nyní se dotýká věci, již i profesor v listě
znamenal. »Bude-li to v mé moci,« řekl kněz, »jistě se při-
a to tím spíše, poněvadž to budou moji nejbližší rodáci a

víř už nezdržoval kaplana, ale chválil krok jeho. Ještě kus
ɔvázel Viktora a pak se pomalu vracel k domovu, vypravuje
nu, proč páter Daněl Schlüsselburg opouští, že se stane
:kém domě vychovatelem a navrátí se tak z ciziny do svého
Tím se lidem mnohá věc vysvětlila, a Češi ze srdce přáli
ıi jeho povýšení.

. ponuknutí samého faráře musil Daněl o nejbližší neděli
í rozloučiti se s osadníky, jichž se hojnosť dostavila do
V ten den prý udělal kaplan několik mluvnických poklesků,
o mu jich nevyčítal. Byl velice dojat, a posluchači ani brvou
ıli. Daněl Němcům imponoval svým charakterem, nepodaj-
ohledu národním a přesným plněním povinností. V tom
mu nikdo nesměl křivého slova říci. Rád a ochotně posloužil,
spravedlivě konal, ve škole i v kostele svědomitě, ke každému
l náležitou vážnosť a úctu, a nikdo mu nemohl jiné výčitky
než že jest Čech, což bylo kamenem úrazu pouze u štváčů
atnějších katolíků.

aněl také nevyžadoval pro svou osobu soucitu a tklivých
ıek, dal všem s Bohem a vyzval přítomné, by věrně následovali
ež jim dle Písma písem hlásal, aby se vespolek milovali, třeba
ızdílné národnosti, a stejně lnuli k jeho nástupci, který se
ıi intencemi k nim přichází.

ěkterých posluchačů se dotekla ona »rozdílná národnosť«.
:i připustiti český živel na veřejnosť, vždyť to jsou pouze
kteří dnes přijdou a zítra odejdou, kteří nemají majetku
ıtého, a nyní se veřejně na kazatelně dí, že zde v německém
bytuje ještě jiná národnosť, s níž nutno počítati, která se hlásí
ıu a nepoddává se při veškerém utlačování. A český kaplan

přímo napomíná osadníky, by i tyto dělníky milovali jako své spolubratry a spolukřesťany.

O této záležitosti bylo mnoho rokováno po hostincích, ale Němci za krátko musili seznati ještě něco jiného. Bez vědomí úředníků i duchovní správy uspořádali havíři Danělovi v podvečer zastaveníčko, které mělo ráz výhradně český. Nikdo o tom ani tušení neměl, co se připravuje na večer před odjezdem kaplanovým. Daněl poslední čas pobytu svého na osadě nejvíce trávil doma. Spořádal si knihy, složil své svršky, ve školách rozdal dětem po obrázku, to a ono zařídil a na příští den se chystal zcela tiše odjeti. Teď užíval pohovky s polámanými péry, vyhlížel oknem do přírody, přecházel pokojem a jinak se bavil. Na čtení nebo studium nebylo ani pomyšlení. Starší kaplan odejel k nemocnému, farář cosi zapisoval, a Daněl byl ponechán sobě samému. Chystal se posledně stráviti večer v úzkém kruhu společnosti. Obyčejně se vespolek bavili vypravováním, hádankami, řešením rebusů, a kaplani se časem pustili do učeného sporu. Farář se málo připojoval, nejsa už pevný v těch sporných vědách, a dokládal pouze vážně: »Aliter in theoria, aliter in praxi.« Sám se držel toho druhého, ale kaplanům nepřekážel v tříbení rozumu a opakování theologických přednášek.

Sotva zasedli na faře k večeři, obě okna u jídelny byla zaplavena rudou září. Až se ulekli všichni a rychle ven vyhlédali, aby popatřili, co se přihodilo. »Lampionový průvod sem jde,« oznamoval starší kaplan, pohlédnuv významně na Daněla. »Češi se jdou rozloučit se svým kaplanem.«

Viktor poznamenal, že mu taková oslava právě není vhod. Litoval, že tajně neodešel.

»Němcům to mnoho milé nebude, že byli českým lidem předstiženi,« řekl farář. »Ostatně v tom viděti uznání zásluh a dobrou vůli. Jenom že úředníkům to bude proti mysli, neboť jsem přesvědčen, že o ničem nevědí.«

Zatím se blížil mohutný průvod lidu v havířském kroji, a muži drželi v rukou smolnice nebo lampiony, jichž užívali při slavnosti Prokopské. V předu se brala mládež, družičky, neseny prapory červeno-bílé, a hrála havířská kapela. Lid jásal a z proudu pronikaly české písně národní.

Domácí obyvatelé byli velice překvapeni a znepokojeni. Kdo by se toho nadál, že tito prací hnětení lidé mají v sobě tolik vznětu, tolik citu a dovedou tak pozvednouti své páže? Úředníci, přihlížející ze svých vil na tyto davy, až se poděsili. A k vůli komu se to děje? Pro českého kaplana, který sotva půldruhého roku zde pobyl. Čechům v postupu nikdo nebránil, ale mračna se nad nimi chmuřila a děsně stahovala. Bude jim tohoto samostatného výstupu zlým vzpomínáno. Než, v řadách českých zavládla radost nad tímto sdružením a probuzením. Byl to výsledek práce Danělovy a předchůdců jeho. Český lid poznal svoji sílu a moc a nezůstane při tomto prvém vystoupení. Bude se nyní dožadovati svých práv lidských pro sebe i své děti.

Nyní pak veškera pozornosť byla obrácena k faře, a to ke kaplance, kde se v otevřeném okně objevil Viktor Daněl. Odtud shlížel k dolům a osnoval plány ve prospěch dělníků; teď před týmže oknem stojí havíři, kteří vycítili snahy jeho a jsou naplněni vděkem a

uznáním. Viktor byl velice dojat a podivně mu připadalo, když v německé krajině slyšel libé zvuky písní slovanských. Duch jeho plesal.

Kaplan musil vystoupiti z fary. Ostatní kněží brali na slavnosti účast, ale neukázali se. Venku byl Daněl přivítán hlučně a radostně. Havíři ho obklopili, a jedna z družiček se s ním rozloučila jménem všech školních dítek. Mluvila česky, jinak ani neuměla.

Daněl neváhal a odpověděl rovněž česky. Řeč jeho byla uvítána s radostí. Vystoupil starší havíř, onen muž, který nedávno Viktora provázel a prostými a nehledanými slovy se roz'oučil. Vzpomenul všech služeb, jež kaplan Čechům prokázal, děkoval mu za všechnu lásku a náklonnost a přál mu k další činnosti všeho zdaru a štěstí. Slova jeho byla doprovázena souhlasem přítomných. Také k těmto srdečným přáním a díkům dal Viktor českou přiměřenou odpověď. Až mu selhával hlas, jak byl dojat a rozrušen. Nikdy se takového uznání nenadál a také pro ně jenom nepracoval. Vyslovil se i nyní, že konal pouze, co mu povinnost kázala, a k čemu byl hlasem srdce svého veden.

Hudebníci zahráli ještě jednu píseň, a dav se v tichosti rozcházel. I lampiony zhasnuty. Havíři klidně se brali v menších, větších skupinách ke svým obydlím. Zaslechli hned mnohou poznámku pronesenou od Němců, ale nedbali toho. Byli toho mínění, že jim tento akt vděčnosti nemůže býti ve zlé vykládán.

Daněl se navrátil hned do svého pokoje, kde proseděl hodnou chvíli v zadumání. Tak pojednou mu přišlo do hlavy, aby zůstal mezi tímto lidem a neměnil ho za kruhy aristokratické. Zdali se mu i zde dostane tolik přízně a lásky? Nebylo by mu lépe na venkově mezi dobrým, prostým lidem, který chápe jeho snažení? Nedodělal by se tady více vděku a porozumění pro své plány?

»Mohu se vždycky navrátiti do duchovní správy,« posléze řekl sám k sobě, aby upokojil své svědomí. S takovými myšlénkami usínal posledně ve své útulné kaplance, kde zažil mnoho milých chvil a kde počal samostatnou životní dráhu.

Ráno odslouživ časně mši sv., rozloučil se s domácími a pěšky mínil jíti na nádraží, asi hodinu cesty vzdálené. Jak přišel, tak se nyní vracel. Farář musil odbývati funkce v kostele, druhý spolubratr spěchal k nemocnému. Daněl vyšel sám, ale hned na návsi měl společnost.

V dědině existovala ještě jedna kapela domácích hudebníků, kteří si nemohli dát ujíti příležitost, aby odcházejícího kaplana hlučně nedoprovodili. Nadáli se, že se české hornické kapele dostalo u večer pěkné odměny, a konkurence jim nedala spáti. Na rychlo se sehnali a teď před kaplanem spustili nejryčnější píseň. Daněla tato pocta nejméně těšila, ale nemohl odporovati. A tak kráčel s holí za osmi hudebníky vojenským krokem jako kapelník. Osadníky tato příhoda nevyrušovala z denní práce, protože zvykli takovému vyprovázení všech odcházejících kaplanů, úředníků a vůbec lidí, kteří by slávu tu mohli zaplatiti.

Také Daněl se chtěl brzo několika zlatkami vykoupiti, ale hudebníci šli dále. Nadáli se, že za více muziky se bude také více platiti. Byli odhodláni postupovati až na nádraží jako s rekruty.

Daněl sáhl znova do kapsy a přidal dobrým těm lidem ještě zlatku, řka, že více dáti nemůže, poněvadž by mu nezbylo na dráhu. [1]) Ten argument pomohl, hudebníci složili nástroje, které vždycky nesloužily umění, a Daněl rychle ubíhal polními stezkami k nádraží.

(Pokračování.)

Klesání obilních cen.

Píše **Rudolf Vrba.**

I.

Všeobecný úpadek stavu rolnického v zemích západo-evropských má mnoho příčin. Mezi nimi uvádí se vším právem, a to nikoliv v poslední řadě, klesání obilních cen. Na mezinárodním sjezdě rolnickém, konaném v Pešti od 17. do 20. září r. 1896., uvedl dvorní rada Juraschek, představený vídeňské statistické kanceláře, celou řadu příčin, proč od let sedmdesátých počínaly všeobecně klesati ceny obilní. Uvádíme zde statistický materiál dle něho, avšak s důvody Juraschkovými nesouhlasíme, pokud se týká názoru jeho, že zlacinění obilí má svou příčinu v nadprodukci. Tvrzení to jest docela nesprávné již z té příčiny, že hladových žaludků jest až nazbyt, na miliony, což dokazují hrozné hladomory na Rusi a povážlivé nepokoje v celé Italii následkem zdražení chleba a mouky.

Jest mnoho milionů žaludků, které by rády jedly chléb a pečivo, kdyby si je mohly koupiti. V tom vězí celá otázka, o nějaké nadprodukci obilí nemůže býti nikdy řeči v té míře, aby ona byla jedinkou příčinou klesání obilních cen.

Na počátku tohoto století měnily se obilní ceny každého roku velmi. Příčinou toho byly hlavně války napoleonské a neúrody. Tak se platilo v Anglii v letech 1800.—1819. za kvarter pšenice 59 až 126 šilingů. Od r. 1820.—39. platilo se 39—71 š. Od r. 1840.—59. platilo se 38—75 š.

Dle úředních záznamů platilo se v Anglii za kvarter

	pšenice	ječmene	ovsa
r. 1854.	72 sh. 05 d.	36 sh. — d.	27 sh. 11 d.
» 1867.	64 » 08 »	40 » — »	26 » 06 »
» 1879.	43 » 10 »	34 » — »	21 » 09 »
» 1889.	29 » 09 »	25 » 10 »	17 » 09 »
» 1892.	30 » — »	26 » — »	19 » — »
» 1894.	22 » 10 »	24 » 06 »	17 » — »
» 1895.	23 » — »	21 » — »	14 » — »

Během třiceti let, to jest od r. 1866.—95., klesla v Anglii cena pšenice o 49%, ječmene o 35%, ovsa o 29%. Totéž platí o Francii. Za válek napoleonských až do r. 1820. platilo se ve Francii za 1 hektolitr pšenice až 25 franků. Ceny pšenice ve Francii jsou následující:

---

[1]) Příhoda ta líčena dle skutečnosti.

od r. 1861.—65.	franků 20.31	od r. 1876.—80.	franků 22.36
» 1866.—70.	» 23.19	» 1881.—85.	» 19.48
» 1871.—75.	» 25.73	» 1886.—90.	» 18.28

Za jeden metrák platilo se ve Francii průměrně:

	pšenice	ječmen	oves
r. 1870.	26.63	20.—	21.70
» 1880.	29.96	20.73	20.79
» 1890.	24.98	17.96	19.56
» 1893.	21.38	16.95	20.45

Jinak se však pohybovaly obilní ceny u nás a v sousedním Německu. Vyjma léta neúrodná byly u nás a v Německu obilní ceny v letech šedesátých vyšší, než na počátku tohoto století. Dle úředních záznamů platilo se v Prusku za metrák průměrně

	pšenice	žito
od r. 1816.—1820.	20.6 marek	15.0 říš. marek
» 1821.—1830.	12.0 »	12.6 »
» 1831.—1840.	13.8 »	10.0 »
» 1841.—1850.	16.7 »	12.3 »
» 1851.—1860.	21.0 »	16.5 »
» 1861.—1870.	20.0 »	15.4 »

V průměrných dobách pětiletých:

	pšenice	žito
od r. 1871.—1875.	23.5 marek	17.9 říš. marek
» 1876.—1880.	21.0 »	16.6 »
» 1881.—1885.	18.9 »	16.0 »
» 1886.—1890.	17.4 »	14.4 »
» 1891.—1895.	16.7 »	15.0 »

Porovnáme-li s těmito obilními cenami v Prusku obilní ceny z plodinové bursy vídeňské, přesvědčíme se, že klesání obilních cen za posledních pětadvaceti let stejným krokem i u nás se pohybovalo. Platilo se za metrák průměrně na vídeňské plodinové burse:

	pšenice	žito	ječmen	oves
r. 1872.	14.90 zl.	8.79 zl.	8.30 zl.	6.90 zl.
» 1877.	13.60 »	10.— »	10.50 »	7.80 »
» 1885.	9.— »	7.70 »	9.20 »	7.20 »
» 1890.	8.90 »	8.10 »	9.40 »	8.70 »
» 1891.	10.72 »	9.41 »	8.50 »	7.— »
» 1892.	9.70 »	8.67 »	8.20 »	6.18 »
» 1893.	8.56 »	7.— »	8.81 »	7.— »
» 1894.	7.66 »	5.99 »	9.96 »	6.99 »
» 1895.	7.46 »	6.47 »	8.56 »	6.73 »

Rok 1896. přinesl v dosavadním směru velikou změnu. Na světovém trhu scházel jeden dosti značný dodavatel, a to Indie, pro kterou Anglie nucena byla kupovati za 60 milionů rupií pšenice, aby všecko nepohubil hladomor. Mimo to sklizeň r. 1896. nebyla valná. Následkem toho zaznamenáváme na plodinové burse vídeňské obrat k lepšímu. Počátkem srpna platilo se za metrák moravské a rakouské pšenice 7 zl., kterážto cena koncem prosince roku 1896. stoupla na 8 zl. 60 kr.

Rok 1897. udržel obilní ceny v dobré míře. Deště, které skorem nepřetržitě panovaly za celou dobu sklizně, zničily mnoho obilí, a tím sklizeň valně utrpěla. Na Rusi pak ohromná vedra zničila za málo dní většinu sklizně v krajinách jihoruské černavé půdy. Se všech stran zněly zprávy o sklizni velmi nepříznivě. První větší nájezd na zvýšení obilních cen učiněn byl na plodinové burse Newyorské, odtud přešel na Londýn, Paříž, Berlín a Vídeň. Během r. 1897. dožily ceny obilní značného zvýšení. Záznamy plodinové bursy vídeňské za metr. cent zní jak následovně:

	pšenice	žito	ječmen	oves
4. ledna 1897.	8 zl. 65 kr.	7 zl. — kr.	8 zl. — kr.	6 zl. 35 kr.
16. pros. 1897.	12 » 90 »	9 » 40 »	9 » 50 »	7 » — »

Ceny tyto jsou pro jakosť prostřední, nejsou tedy ani za obilí nejšpatnější, ani za nejlepší. Z toho vidíme, že následkem špatné sklizně ceny obilní valně stouply, a jak se věci mají, i pro letošek se v této výši asi udrží, jestliže následkem špatného přezimování ozimu ještě nepřidraží. Porovnáme-li bídné ceny z r. 1895., obdrží dnes rolník za metrák pšenice o 5 zl. více, než před třemi roky. Co to znamená, o tom netřeba se šířiti.

V sousedním Německu byl pohyb obilních cen v posledních pětadvaceti letech podobný jako u nás. Na obilním trhu berlínském platilo se za metrák

	pšenice	žita	ječmene	ovsa	
r. 1885.	16.0	14.0	14.0	13.4	říš. mar.
» 1890.	19.0	16.9	16.7	15.7	»
» 1891.	22.4	21.1	16.9	16.5	»
» 1892.	17.6	17.6	15.4	14.9	»
» 1893.	15.1	13.3	14.9	15.7	»
» 1894.	13.6	11.7	14.5	13.0	»
» 1895.	14.2	11.9	13.0	12.0	»

Rok 1896. přinesl v obilních cenách i v Německu obrat k lepšímu. Dle záznamu zemědělské komory platilo se na obilním trhu v Děvíně 16. ledna 1898. za metrák říšských marek

pšenice	žito	ječmen	oves
18.5	14.5	18.5	15.5

Jak vidíme, jsou tyto ceny oproti cenám z roku 1895. mnohem vyšší.

Projdeme-li ceny obilní na všech německých trzích, obdržíme následující obrazec cen: 16. ledna 1898. placena za metrák říšských marek nejnižší cena:

	pšenice	žito	ječmen	oves
	16.5	12.3	11.6	12.4
nejvyšší cena	20.0	16.0	20.5	16.5

V těchto hranicích pohybují se nyní v Německu dle jakosti ceny obilní.

Přihlédněme ještě k obilním cenám v Severní Americe. Za jeden bušl pšenice se platilo dolarů

za pšenici k vývozu určenou:		za pšenici domácí z New-Yorku:
r. 1861.—70.	1.42 dol.	
» 1871.—80.	1.27 »	1.28 dol.
» 1881.—85.	1.07 »	1.14 »
» 1889.—90.	0.87 »	0.92 »
» 1891.	0.93 »	1.09 »
» 1892.	1.03 »	0.91 »
» 1893.	0.80 »	0.74 »
» 1894.	0.67 »	0.61 »
» 1895.	0.58 »	0.64 »

Z toho vidíme, že obilní ceny v Severní Americe stejnou měrou klesly, jako u nás. R. 1817. platila se v Severní Americe za bušl pšenice 1.57 dolarů a r. 1895. pouze 58 cents, tedy za 78 let platí pšenice třikrát méně.

Nyní si projděme pohyb obilních cen u nás v Čechách.

Dle výpočtu Dra. Šebka platilo se v Čechách za obilí průměrná cena, a to za vídeňskou měřici v rakouské měně:

od r. do r.	pšenice	žito	ječmen
1655.—1660.	— zl. 68 kr.	— zl. 55 kr.	— zl. 56 kr.
1661.—1670.	— » 97 »	— » 75 »	— » 61 »
1671.—1680.	— » 88 »	— » 73 »	— » 62 »
1681.—1690.	— » 85 »	— » 66 »	— » 61 »
1691.—1700.	1 » 56 »	1 » 37 »	1 » 10 »
1701.—1710.	1 » 23 »	— » 93 »	— » 87 »
1711.—1720.	1 » 55 »	1 » 27 »	1 » 22 »
1721.—1730.	1 » 31 »	— » 97 »	— » 89 »
1731.—1740.	1 » 42 »	1 » 20 »	— » 94 »
1741.—1750.	1 » 93 »	1 » 54 »	1 » 26 »
1751.—1760.	1 » 84 »	1 » 40 »	1 » 19 »
1761.—1770.	1 » 89 »	1 » 36 »	1 » 08 »
1771.—1780.	2 » 09 »	1 » 57 »	1 » 21 »
1781.—1790.	2 » 31 »	1 » 79 »	1 » 33 »
1791.—1800.	2 » 54 »	1 » 83 »	1 » 48 »
1801.—1810.	4 » 71 »	3 » 53 »	3 » 02 »
1811.—1820.	4 » 38 »	3 » 10 »	2 » 53 »
1821.—1830.	2 » 87 »	2 » 10 »	1 » 62 »
1831.—1840.	3 » 11 »	2 » 14 »	1 » 71 »
1841.—1850.	3 » 64 »	2 » 65 »	2 » 01 »
1851.—1860.	4 » 65 »	3 » 64 »	2 » 76 »
1861.—1870.	4 » 64 »	3 » 43 »	2 » 65 »
1871.—1872.	5 » 77 »	3 » 90 »	3 » 19 »

Porovnáme-li průměrné ceny obilní v Čechách z desítiletí 1661. až 1670. s obilními cenami za 200 let, tedy z desítiletí 1861.—1870., platilo se tehdáž za vídeňskou měřici v Čechách průměrně 97 kr. a za 200 let později se platilo 4 zl. 46 kr., tedy skorem pětkrát tolik. Za dvě století cena peněz klesla o 500 procent. Za co tenkrát naši předkové dali jeden krejcar, musíme dáti my nyní pět krejcarů. Kdybychom chtěli porovnati tehdejší dobu s dnešní, musili bychom věděti také, jak se tenkrát vydělal krejcar a porovnati jej s tím, jak se jeden krejcar vydělá dnes.

Dle účtu patronátních kostelů v Dobřichovicích platilo se roku 1642. z jednoho korce půdy 46 kr. Roku 1680. bylo pronajato osm korců polí Dobřichovického kostela za 6 zl. 6 kr., tedy korec za $45^3/_4$ kr. Dle účtu na stavbu kostelní a školní v Dobřichovicích čítáno bylo r. 1713. za 1000 cihel 5 zl., za 1000 kusů šindele 3 zl. 12 kr., r. 1628. čítáno za 1000 kusů šindele dokonce jen 1 zl., za 1000 kusů šindelových hřebíků 37 kr., za cent lněného oleje 15 zl. 34 kr. Za sáh lámání kamene platilo se téhož roku 1713. celkem 24 kr. Za kopání základu jeden den nádenníku platilo se 17 kr. Tesař a syn jeho obdrželi za celodenní práci 36 kr. Mohl si tedy r. 1698. koupiti nádenník za celodenní nádennickou práci jednu dolnorakouskou měřici pšenice.

Do školy Dobřichovické dodána jsou kamna nová r. 1715. v ceně za 5 zl. 30 kr. Žejdlík vína počítán byl r. 1628. za 8 až 12 kr.

Cena látek dle kostelních účtů:

	roku	za jeden loket
červeného damašku . . .	1725.	2 zl. 18 kr.
sukno pro ministranty . .	1712.	— » 36 »
režné plátno na ručníky .	1714.	— » 07 »
bílé plátno	1629.	— » 14 »

Vezmeme-li tehdejší nádennickou mzdu, obnášející 17 kr. denně, a násobíme ji pěti, tož měl tehdáž nádenník v Dobřichovicích dle dnešních peněz 85 kr. mzdy.

Dle účtů kostela Sliveneckého platilo se od r. 1722. do 1735. za sekání jednoho korce obilí 10 kr. Poněvadž sekáč průměrně poseká denně jeden a půl korce, měl sekáč tehdáž 15 kr. denní mzdy, ovšem měl také zajisté i stravu. Dle cen obilních z r. 1704. mohl si za šest dní vydělati sekáním tři čtvrti korce žita, nebo jeden a půl korce ječmene, neb korec ovsa.

Dle účtů kostela Řevnického platilo se r. 1707. zedníkovi denně 24 kr., chasníkovi zednickému 18 kr., pomahači zednickému 10 kr., tesaři se platilo denně 21 kr., při stavění krovu měl 24 kr. Za mlácení platilo se mlatci denně 12 kr.

Téhož roku stál korec pšenice 1 zl. 54 kr., korec žita 1 zl. 13 kr., korec ječmene 1 zl. 29 kr. Zedník si mohl tedy vydělati za šest dní více než korec žita a skorem na korec pšenice.

Dnes ovšem nemůžeme práci a platy zednické porovnati s platy zednickými tehdáž. Dnes se platí práce zednická neobyčejně draho.

Tím jsme jen podali několik ukázek, kterak se tehdáž práce lidská platila, i nemůžeme si z těchto úryvků učiniti úplný obraz výdělkových poměrů tehdáž panujících.

Konečně zde podáváme přehled obilních cen na trhu Pražském, jak jej vypočítal vážný úřad Pražský, za posledních 120 let.

Platilo se za 1 hektolitr běžné nyní rakouské mince

rok	pšenice	žito	ječmen	oves
1772.	7 zl. 96 kr.	6 zl. 88 kr.	5 zl. 35 kr.	2 zl. 47 kr.
1777.	2 » 47 »	1 » 96 »	1 » 49 »	1 » 04 »
1782.	3 » 87 »	3 » 26 »	2 » 56 »	1 » 95 »
1787.	4 » 80 »	3 » 39 »	2 » 71 »	1 » 56 »
1792.	4 » 35 »	2 » 45 »	2 » 04 »	1 » 10 »

rok	pšenice	žito	ječmen	oves
1797.	4 zl. — kr.	2 zl. 87 kr.	2 zl. 28 kr.	1 zl. 21 kr.
1802.	7 » 70 »	5 » 33 »	4 » 56 »	2 » 78 »
1807.	5 » 98 »	4 » 66 »	3 » 96 »	2 » 48 »
1812.	6 » 43 »	4 » 33 »	3 » 83 »	2 » 31 »
1817.	15 » 03 »	12 » 04 »	10 » 07 »	3 » 75 »
1822.	5 » 35 »	3 » 78 »	3 » 16 »	1 » 69 »
1827.	4 » 69 »	3 » 70 »	2 » 94 »	1 » 72 »
1832.	4 » 80 »	3 » 26 »	2 » 42 »	1 » 56 »
1837.	4 » 21 »	2 » 71 »	2 » 22 »	1 » 54 »
1842.	5 » 87 »	3 » 85 »	2 » 91 »	2 » 04 »
1847.	9 » — »	7 » 28 »	5 » 54 »	2 » 90 »
1852.	8 » 31 »	7 » 61 »	5 » — »	2 » 90 »
1857.	7 » 88 »	5 » 14 »	4 » 44 »	3 » — »
1862.	9 » 53 »	6 » 80 »	4 » 94 »	2 » 91 »
1867.	11 » 36 »	8 » 75 »	6 » 35 »	3 » 68 »
1872.	11 » — »	7 » — »	5 » 89 »	3 » 49 »
1877.	11 » — »	8 » 51 »	7 » 10 »	4 » 13 »
1882.	9 » 10 »	6 » 68 »	5 » 51 »	3 » 81 »
1887.	7 » 86 »	5 » 67 »	4 » 77 »	2 » 99 »
1890.	7 » 69 »	6 » 46 »	6 » — »	3 » 93 »

Dle výpočtu kanceláře zemědělské rady české platilo se v Praze za hektolitr

	pšenice	žita	ječmene	ovsa
r. 1891.	8 zl. 62 kr.	7 zl. 20 kr.	5 zl. 35 kr.	3 zl. 45 kr.
» 1892.	6 » 82 »	5 » 62 »	4 » 86 »	3 » 02 »
» 1893.	6 » 61 »	5 » 28 »	5 » 57 »	3 » 96 »
» 1894.	5 » 73 »	4 » 65 »	4 » 91 »	2 » 94 »
» 1895.	6 » 60 »	5 » 25 »	5 » 74 »	— » — »

R. 1896. nastala, jak jsme již naznačili, v klesání obilních cen i u nás změna. Ačkoliv obilí krásně vzrostlo, nemohlo se přece skliditi. V srpnu tohoto roku pršelo v Čechách 24 dní a jen 6 dní bylo suchých. Obilí stálo na stojatě 4—5 neděl na polích posečené a nemohlo se skliditi. Následkem toho ceny obilní stouply.

Koncem března 1896. platilo se na Pražském trhu za hektolitr pšenice 6 zl. 10 kr., žita 5 zl. 40 kr., ječmene 5 zl. 95 kr. Na konci roku 1896. byly však obilní ceny na trhu Pražském následující: platilo se za hektolitr pšenice nejméně 7 zl., žita 5 zl. 40 kr., ječmene 6 zl.

Koncem r. 1897. platilo se na Pražském trhu za 1 hektolitr pšenice nejméně 9 zl. 30 kr., žita 6 zl. 50 kr., ječmene 6 zl. 50 kr.

Jest tedy rozdíl obilních cen koncem r. 1897. a r. 1894. dosti značný.

Ze všech čísel tuto uvedených vysvítá, že klesání obilních cen pozorovati jest od let sedmdesátých, hlavně od r. 1873. počínaje. Klesání to neobmezuje se pouze na Rakousko-Uhersko, jest po celé Evropě, v Americe, jest mezinárodní. Klesání obilní ceny jest u pšenice největší, u ječmene nejmenší. Od r. 1873. do r. 1895. klesla cena pšenice v Anglii o 60, v Sev. Americe o 60, v Rakousku o 55, v Prusku o 49, ve Francii o 40%.

Pohyb obilních cen během roku 1898. podléhal divoké spekulaci na bursách obilních. Nejvyšší ceny obilní byly v polou měsíce května. Potom všude klesaly. Následující čísla nám situaci objasní.

Na plodinové burse v Pešti platilo se za metrický cent r. 1898.

	18. května:	26. července:
pšenice	14 zl. 95 kr.	8 zl. 30 kr.
žito	10 » 40 »	7 » 05 »
oves	7 » 70 »	6 » — »
Na plodinové burse ve Vídni:		
pšenice	14 zl. 40 kr.	7 zl. 93 kr.
žito	8 » 22 »	6 » 54 »
oves	7 » 70 »	5 » 68 »
Na plodinové burse v Praze:		
čes. pšenice	14 zl. 50 kr.	10 zl. 10 kr.
české žito	10 » 35 »	7 » 75 »
bílý oves	8 » 10 »	7 » 90 »

(Pokračování.)

Emigranti a exulanti čeští v Perně a Lešně.

Napsal **Václav Honejsek.**

Úvod.

migrací českou rozumí se obyčejně ono hromadné stěhování lidu z Čech po porážce stavů českých na Bílé hoře. Avšak již dříve, roku 1548., musili se z Čech stěhovati dosti velké zástupy lidu. Byli to čeští bratří, kteří pro svou příchylnosť k německým protestantům ve válce šmalkaldské z Čech byli vypovězeni. Stěhovali se z Čech ve třech zástupech. První zástup z Litomyšle, Bydžova a Chlumce. Bylo jich okolo 500 osob, a stěhovali se na šedesáti vozích. Druhý zástup ne dlouho po nich, z Brandýsa n. L., z Turnova a okolí v počtu asi 300 osob na padesáti vozích a třetí zástup z panství Brandýsského. Stěhovali se do Poznaňska, kde se podrobiti musili zkoušce náboženské a do církve evangelické přijati byli.[1])

V tomto pojednání máme hlavně na zřeteli ony vystěhovalce, kteří po bitvě bělohorské z Čech do Perna a Lešna se vystěhovali.

Dříve však, než k líčení stavu emigrantů v Perně a Lešně přistoupíme, dovolím si upozorniti na některé vady a chyby, které se při posuzování a líčení emigrace české dějí.

Nám katolíkům často se vytýká, že prý nejsme dobří vlastenci, ba že jimi ani býti nemůžeme! Stavíme prý lásku k Bohu, k církvi a náboženství před lásku k vlasti! »Domov váš jest Řím, vlasť vaše církev, císařem vaším jest papež!« Tak vytýkáno bylo nám katolíkům

---

[1]) K. Tieftrunk: Odpor st. č. p. 359.

i v říšské radě, když liberalismus byl na vrchole své slávy! Tak hlásal baron Tinti za souhlasu levice r. 1870.! — Jste ultramontáni, to jest, vlasť vaše jest tam »ultra montes« za horami, nejste vlastenci, tak opakuje se často až doposud!

Než, podivno! Titéž lidé, kteří nám podobné výčitky činí, sami velebí často a na výsosť vynášejí české emigranty, kteří pro své náboženské názory vlasť opustili a tím ji i poškodili! Tu patrně měří se dvojím loktem. Jiným nám katolíkům, jiným českým exulantům! My katolíci jsme z téže příčiny nevlastenci, exulanti z téže příčiny ctihodní patriarchové, sami to starozákonní Eleazarové! Ferdinand Schulz na př. nazývá je největšími, jedinými vlastenci své doby. (Čeští vystěhovalci p. 5. v Matici lidu 1876.).

Druhá chyba, která se při líčení emigrace české děje, jest, že se líčí věc tak, jakoby pouze evangelíci a čeští bratři pro své náboženství trpěti a vlasť opouštěti musili. Že však i katolíci jak v Čechách, tak i v jiných zemích často mnohem více nežli protestanté trpěti musili a ze svých vlastí vyháněni byli, o tom se obyčejně mlčí. A proto uvedu některé toho doklady, co katolíkům v téže době pro jejich víru bylo snášeti!

V *Anglii* zapovězeno bylo katolíkům v zemi meškati, a kdo přece zůstal a byl postižen, smrtí byl pokutován. Za Jindřicha VIII. bylo ve čtyřech letech 500 klášterů a přes 100 hospitalů zrušeno.

Nejvíce snášeti musili katolíci v *Irsku*. Kněží a biskupové byli vypovězeni, každý úkon náboženský zakázán. Na hlavu katolického kněze vysazeno 5 liber šterlinků, právě tolik, jako se vyplácelo za hlavu zabitého vlka. Žádný katolík nesměl ani soukromě, ani veřejně vyučovati, nesměl býti důstojníkem ani státním úředníkem, nesměl do parlamentu voliti, ani volen býti. Zkrátka, zbaven byl veškerých občanských a politických práv. Královna Alžběta kázala obilí katolíků na polích spalovati, aby katolíci irští vyhynuli hladem. Tito musili se namnoze mrchami a travou živiti. Tisíce mrtvol bylo viděti jak v ulicích měst, tak na venkově. Tak vypravuje dějepisec Marrison — a ten byl protestant.[*])

Podobně nakládáno s katolíky ve *Švédsku*. Gustav Adolf, o němž se do světa hlásá, že bojoval za náboženskou svobodu, utiskoval doma katolíky, a kteří se nechtěli státi luterány, vypovídal ze země a zbavoval je politických práv. Tři poddané, kteří se stali katolíky a Jesuity do země povolali, dal usmrtiti.

Ve *Francii* v městečku Bearnu utratili Hugenoti 3000 katolíků; v Saint Severu uvrhli do propasti 200 kněží. V Nismenu poručila synoda Hugenotů zničiti všecky oltáře. Dne 29. září 1567. bylo tam 80 předních katolíků ve studních utopeno. Ve válkách r. 1562., 1567., 1568. bylo od Hugenotů 50 kathedrálních katolických chrámů a 500 menších katolických kostelů zbořeno. (Schöppner 202—3.)

V *Sasku* nechtěl Christian II. v zemi trpěti vyznavače jiných článků víry, než které obsaženy byly v listině o míru (Concordienformel). Kdo listinu tuto uznati nechtěl, byl vypovězen ze země, a jmění mu bylo zabaveno. Následkem toho sesazeno a vypovězeno bylo mnoho kněží z úřadu. Ti pak nazývali a psali se také exulanti — Exules Christi — jako naši čeští exulanti.

---

*) Viz Kráslův: Kardinál Harrach p. 19.

Avšak i u nás *v Čechách* byli katolíci pro víru svou katolickou pronásledováni a vypovídáni.

R. 1517. dne 21. srpna usnesli se měšťané litoměřičtí, že žádný katolík, a byť i byl v městě rodilý, za měšťana přijat býti nemá, a kdo by se zaň přimlouval, ten měl se ve čtyřech nedělích vyprodati a vystěhovati. A toto usnesení platilo za právo po celých sto let. (Beckovský 6. 3.)

Evangeličtí pak stavové čeští pobrali katolíkům, kteří se císaři Ferdinandovi a náboženství katolickému zpronevěřiti nechtěli, statky a přinutili je, že se musili ze země, hlavně do Pasova a jinam vystěhovati.

Měli tedy i katolíci své exulanty a emigranty. Za vpádu Sasů r. 1631. byli to všichni královští místodržící, jichž bylo 12; po nich ze stavu panského, pánů, synů a sirotků více než půl druhého sta, rytířův a zemanů velký počet mimo osoby z městského stavu. (Beckovský p. 243—4 a 22—3.) [3])

Než, na tyto a podobné věci rádo se zapomíná, snad aby čeští evangeličtí a bratrští emigranti v jasnějším objevili se světle.

Jiná chyba, která se při líčení a posuzování emigrace české stává, jest, že se emigrace posuzuje se stanoviska našeho století, a že se zapomíná na neblahou onu zásadu tehdejší doby: cujus regio, illius et religio — čí země, toho i náboženství.

V náboženském míru Augsburském r. 1555. byla přijata zásada, že dle náboženství pána země říditi se má i náboženství poddaných. *Cujus regio, illius et religio.* Mnozí, a mezi nimi i p. ředitel Tomáš V. Bílek ve svých dějinách řádu Tovaryšstva Ježíšova (p. 186.) spatřují v zásadě této svobodu náboženskou. Zapomínají však, že zásada tato dává svobodu pouze pánům, vladařům země, z lidu poddaného činí nevolníky, otroky ve věci nejdůležitější, v náboženství. Na doklad toho, jaká to byla svoboda, služiž následující:

Falcké země přiznávaly se za dob náboženského míru Augsburského k víře luteránské. Tu napadlo kurfiřtovi Bedřichu III. učení Lutrovo zavrhnouti a učení Kalvínovo vyhlásiti za pravé. Přistoupil k církvi reformované, a celá země musila následovati příkladu jeho. Ze dvou synů jeho přidržoval se starší — Ludvík, budoucí kurfiřt,

[3]) Byliť to zejména: Jan Lohelius, kníže arcibiskup s veškerým katolickým duchovenstvem; pp. Adam ze Sternberka, purkrabí, se třemi syny; Adam Starší s dvěma, a Adam mladší z Waldsteina se třemi syny; Albert Euseb a Berthold z Waldsteina; Zdenko z Lobkovic se synem, Vilém, Jan, Hartman, syn Václava Viléma a Matěj Děpold Lobkovicové; Vilém, Jachim, Adam Gotthelf Slavatové; Jaroslav Martinic s pěti syny; Jindřich, Zdeňko, Albert, Zbinko, Václav Libsteinský z Kolovrat; Hynek, Zdenko, Jachim, Albert Novohradský z Kolovrat; Bohuslav Jiří Krakovský z Kolovrat; P. Václav z Rozdražova se třemi dítkami; Bedřich z Talmberka a dva synové; Jan Starší Jankovský z Talmberka; Ferdinand a Petr Švihovský z Rismberga; Bedřich z Dona; Jindřich Oto z Vartenberka; Vratislav z Fürstenberka a tři bratří; Vratislav z Pernsteinu; Burian Leo Berka se synem; Zbinko Václav, Adam a Jan Berka; Jan s jedním a Krištof Kavka z Řičan se dvěma syny; Oldřich a Christof z Řičan; Albert ze Šleiniců se čtyřmi syny; Matěj Loga, později velkopřevor řádu Maltánského; Rudolf Trčka s dvěma syny; Oto a Bedřich z Oppersdorfu na Častalovicích; Albert Šebestian Leskovec; Rudolf Ceidlic; Vilém Vratislav, Hertvig Vratislav a Krištof Vratislav z Mitrovic; Vilém a Volf Vřesovec; Vilém z Klenova; Heřman a Jan Černínové; Burchard Točník; Václav Vchinský a syn; Jindřich Histrle se třemi syny; Rudolf Lažanský z Bukové; Tiburc Zdiarský a Sezima z Vrtby. Balbin Epitomes rer. boh. p. 626.

své obtížil. A když slyšel, že obojí jest v moci jeho, tu některým trest smrti odpustil, jiným trest zmírnil, aby nebyli totiž za živa čtvrceni, což bývalo u velezrádců obyčejné, nýbrž aby byli jen stati.

Že souzeno dle práva tehdy obecného, lidského i Božského, doznává dějepisec Weiss, Denis a jiní.

Konfiskace statků stihla větším dílem ony šlechtické rodiny, které lid český násilně připravily o víru katolickou a katolické kněze vyhnaly. [*])

Obecný lid konfiskací neutrpěl. Tomu statky pobrány nebyly. Lid změnil jen pána, a zajisté ne ku škodě své národnosti. Neboť nová katolická šlechta pobělohorská neponěmčila lid na svých nových statcích. Jsou doposud české, jak to † P. Jos. Svoboda ve »Vlasti« VI. pg. 405. dokázal.

Tolik alespoň k správnějšímu posouzení následujícího! — Přistupme k věci samé!

Následky bitvy bělohorské.

Po porážce odbojných stavů evangelických na Bílé hoře jednalo se hlavně o dvě věci. Předně o potrestání odbojných stavů a za druhé o zabránění, aby se podobné vzpoury budoucně neopakovaly, nýbrž aby pojištěn byl klidný vývoj jak v životě rodinném, tak i státním.

První — potrestání vinníků, stalo se popravou náčelníků vzpoury a konfiskací statků odbojné šlechty.

Druhé, zajištění klidného vývoje pro budoucnost, mělo se státi zavedením a vzpružením katolického náboženství v celých Čechách.

Nechceme upírati, praví svrchu již uvedený Christ. A. Peschek, protestant, že císař měl při tom dobrý úmysl. Zkušenost zdála se ho poučovati, že všecko zlo pošlo z různých názorů o věcech víry. Že v 15. století, za dob Jana Husa, všecky ty nepokoje, záští a krveprolití a pustošení, též i zaniknutí kvetoucího stavu university povstalo kacířským učením, a že též i nyní ona neblahá volba krále Bedřicha, to krveprolití na Bílé hoře, všechny hrůzy války a ty krvavé scény v den popravy že byly zaviněny odchýlením se od papežských řádů. To že jest příčinou, že Čechy ztrácejí tolik jinak řádných obyvatelův, a že svazky lásky mezi králem a poddanými jsou zpřetrhány. Dříve že nebude lépe, leč bude-li jednotné katolické náboženství zavedeno, Čechy k poslušnosti k staré církvi opět přivedeny, a veškeré kacířství a novotářství vyhubeno. — Všechnu tu bídu že způsobila nešťastná náboženská roztržka; svornost toť že jest jediný možný prostředek k zavedení pořádku, pokoje a štěstí! On — císař Ferdinand — jako pán země že jest povinen vyjádřiti přání a se vší rozhodností žádati, aby nebylo v celé zemi poddaného, který by nebyl stejné s ním víry. V tom smyslu píše Peschek, protestant, a v poznámce připomíná, že i v jiných zemích řídili se zásadou: »cujus regio, illius et religio«, a že i jiné země, nejen Čechy, měly své exulanty. Tytéž

---

[*]) Jsou to: Salhausen, Bünau, Lobkovic z Hassensteinu, Victhum, von Duppau, Schlick, Griesbeck, Stampachové, Schirnlinger, Pergbar, Schwamberg, Kölbl, Thurn, Hochhauser, Fels, Hrzan, Starrschaedl, Wartenberg, Schleinitz, Dohna, Reedern. »Vlast« VI. p. 404.

důvody uvádějí se v patentě ze dne 31. července 1627., kterýmž se přikročilo k reformaci stavů vyšších. Zkrátka řečeno — Ferdinand II. byl přesvědčen, že jen jednotou u víře, zavedením náboženství katolického, bude lze odpomoci dosavadním neblahým poměrům, a proto přikročil k jeho zavádění v celých Čechách.

Hned jak se zpráva o výsledku bitvy bělohorské v Praze roznesla, opustili čeští bratří kapli betlémskou, která byla pak od vojska zpustošena.

Dne 13. března 1621. byli vypovězeni kazatelé kalvínští, a to hlavně proto, že lid kázaním rozčilují a k odboji povzbuzují.

Dne 13. prosince 1621. vypovězeni byli všickni kněží konfese české. Ve třech dnech měli opustiti Prahu a v osmi dnech Čechy. Mohli s sebou vzíti majetek movitý a ve třech měsících skrze zvolené zástupce prodati majetek nemovitý. To byla *první emigrace.* Německých predikantů se vypovězení toto netýkalo. Těch šetřeno k vůli kurfiřtu saskému. Na tyto došlo teprv 24. října 1622. na doléhání biskupa Würzburského.

R. 1624. vypovězeni byli všickni ostatní evangeličtí kněží z Čech a Moravy, a počalo se zároveň přihlížeti i k nekněžím a nekatolíkům. Ti byli omezováni rozličným způsobem ve svých živnostech a právech. Tu počali se tajně ze země stěhovati i nekněží. — *Tu nastala druhá emigrace.*

Hlavní stěhování nastalo však r. 1628. Doposud byli jen kněží nekatoličtí a osoby v odboji súčastněné ze země vypovídáni, a reforma náboženská prováděna jen u lidu poddaného a v městech. Nyní mělo se přikročiti k reformaci čili k zavádění náboženství katolického i u stavů vyšších. Za tou příčinou vydán byl patent ze dne 31. července r. 1627., v den sv. Ignáce.

Nekatoličtí páni a rytíři byli vyzváni tímto patentem, aby se buď v šesti měsících k víře katolické přihlásili, nebo zemi opustili. Statky své měli katolíkům prodati, ze země se vystěhovati a již se nevraceti do země, leč jako katolíci. Tu nastalo *stěhování třetí,* četnější než obě předešlá.

Když však zpozorováno, že by země tímto stěhováním byla příliš vylidněna, nastaly u provádění řečeného patentu ze dne 31. července 1627. mnohé úlevy. Tak na př. prodloužena nejprve lhůta k vystěhování se ze země a k vyučení se náboženství katolickému, určeny odměny na obrácení se k víře katolické, soudy v příčině velezrády zastaveny, nedoplacené pokuty odpouštěny, a zabavené statky nebyly-li již prodány městům, vracovány. Později zakázáno pod pokutou 200 tolarů poskytovati přístřeší sedlákům neb měšťanům, kteří potají ze země prchali. Nic však méně velký počet evangelíků opouštěl Čechy.

Slavata udává, že následkem katolické reformace vystěhovalo se z Čech 36.000 rodin, mezi nimi 185 rodin ze stavu panského a rytířského. K tomu podotýká Ottův slovník naučný, že jest udání toto »snad trochu přehnané«. Neboť mnozí z těch, kteří se vystěhovali, navrátili se zase v následujících letech z rozličných příčin do vlasti, a mnozí, kteří se mezi emigranty počítají, vystěhovali se sice z některého města nebo místa, avšak ne do ciziny, nýbrž usadili se nedaleko, na některou toliko míli v zemi, jak o tom píše nejvyšší komorník zemský Jaroslav Bořita z Martinic nejvyššímu kancléři Zdeň-

kovi z Lobkovic.[7]) A ne všickni stěhovali se ze země pro náboženství. Mnozí použili svobody k vystěhování, aby se zbavili nenáviděného poddanství, jiní očekávali, že v sousedních zemích naleznou snadnější výživu a že se zase v brzku do vlasti navrátí. — Že po třicetileté válce ze tří milionů obyvatelů zůstalo pouze 780.000 duší, tím nebyla vinna emigrace, nýbrž válka třicetiletá. Dokladem toho jest Německo, které, jak prof. Jan Weiss píše, po třicetileté válce stalo se rozsáhlým hřbitovem, tisíce dědin zmizelo, jiné stojí sice, ale v zříceninách a vypadají jako náhrobní kameny, mezi nimiž postavy s vpadlým zrakem bojácně se plíží.[8]) Jak vylidněny byly mnohé krajiny v Německu, poznati můžeme i z toho, že na krajinském sněmě v Norimberce r. 1650. svoleno bylo, aby směli mužové pojímati dvě ženy, aby země, následkem třicetileté války zpustlá, opět zalidněna byla.[9]) A proto správně píše se v ročníku IV. č. 1. »Matice lidu«, ve spise »Věk Albrechta z Waldsteina« p. 115.: »Kdyby se byl na krásně nikdo z Čech nevystěhoval, nebyla by přece třicetiletá válka u nás více zůstavila lidi než 780.000 duší.«

A jako v příčině vylidnění má se věc i v příčině ochuzení země! Kdyby byla země následkem emigrace tak velice zchudla, jak se namnoze líčí, jak by byla mohla platiti ty nesmírné sumy výpalného, které ve válce třicetileté Švédové ukládali? O saském vojevůdci Hofkirchovi se vypravuje, že mu zimní pobyt v Praze r. 1631. vynesl na sto tisíc tolarů. Rez. 157. Výkupným za uloupený obraz P. Marie Staroboleslavské doufal to ještě rozmnožiti. Banner, který počal vojenskou dráhu jako chudák, opouštěje r. 1639. Čechy, byl na tehdejší poměry nesmírný boháč. Zanechal na hotovosti celý milion tolarů, které hlavně v Čechách r. 1639. naloupil.

A r. 1648. páčili Švédové sami kořisť, kterou za tři dny v jediné Praze naloupili, na dvanáct milionů zlatých, nepočítaje v to, co jednotlivci pro sebe podrželi.[10])

Než, vizme již, kam se naši exulanti a emigranti ubírali!

Čeští bratři stěhovali se hlavně do *Polska*.

Dříve však, než se na cestu vydali, hleděli si urovnati cestu a zabezpečiti přijetí. Za tou příčinou byl Komenský s Janem Chrysostomem napřed do Polska vyslán, aby se o obé postarali. Na cestě této pozastaviv se v Zhořelci, poznal Komenský Sprotavského jircháře Krištofa Kottera, jehožto proroctví tehda mezi bohoslovci veliký rozruch byla způsobila.

Komenský proroctvím těm, že se věci brzy ve prospěch exulantův obrátí, uvěřil a přeložil je do češtiny, což u mnohých veliké podivení, ano i pohoršení vzbudilo.

Rafael hrabě z Lešna vykázal exulantům bratrským za útočiště Lešno a Vlodavu. Bratři z Moravy hledali a obdrželi útočiště v Uhrách a Sedmihradsku. V celku nalezli bratři v Polště na sedmi místech, v Uhřích na třech místech útočiště. Duševním střediskem bratří stalo se však Lešno. — Lešno bylo do r. 1550. nepatrnou vesnicí. Přistěhováním se však bratří r. 1552. a r. 1628. velice se vzmohlo

[7]) »Vlasť« VI. pg. 405.
[8]) Prof. Jan Weiss: Weltgeschichte IX. V.
[9]) »Arbeiter« 1896. Nro. 28.
[10]) Rezek. T. III. 510.

Třikráte bylo útočištěm Komenského, a to od r. 1628.—41.; od r. 1648.—50. a konečně od r. 1654. do r. 1656. Bratří tam měli svou školu, která r. 1624. proměněna byla v gymnasium s vyučovací řečí latinskou. Komenský stal se následkem usnesení synody bratrské r. 1632. vychovatelem mládeže jednoty bratrské, která na jiné, vyšší školy jíti měla.

Bratři očekávali brzký návrat do vlasti. Za tou příčinou nedovolovali také z počátku svým kněžím rozbíhati se po almužnách. A Komenský sám sepsal k návratu do Čech: Haggeus redivivus a velkou didaktiku — jak by se měly školy zříditi, až se bratří do Čech navrátí. — Když však naděje v brzký návrat se nesplňovaly, exil se prodlužoval, a almužny spořeji přicházely, ustanoveno vyslati jménem exulantů v Polsku, Slezsku a Uhrách posly, kteří by almužny pro ně sbírali. V listinách, které i sám Komenský podepsal, udávalo se, že řečených exulantů jest 4000, mezi nimi 104 kněží. Sbírky tyto zavdaly pak příčinu k tuhým sporům s exulanty pernenskými.

Komenský byl též tajemníkem a písařem jednoty bratrské v Lešně. Následkem tohoto úřadu měl pilný dávati pozor, dějí-li se buď nějaké útoky na jednotu bratrskou, nebo vůbec děje-li se i mezi exulanty něco, co by na škodu jednotě bratrské býti mohlo! O tom měl jednotu zpravovati. Tak se stalo, že se brzy setkaly nepřátelsky jednota bratrská v Lešně s exulanty vyznání evangelického v Perně.

Vypovězenci vyznání evangelického stěhovali se hlavně do Míšně, do Braniborska, do Prus, do Dánska i do Nizozemska.

Avšak nedálo se to dle jistého plánu, jako se dálo u jednoty bratrské, která se starala o to, aby vystěhovalci zůstali pohromadě a tak snáze mohli zachovati i v cizině víru i národnosť. Protestanté usazovali se porůznu a rozstříkli se po celém téměř Německu a severní Evropě. Největší část však usadila se v zemích kurfiřta saského. Střediskem jejich stalo se Perno, později Drážďany a Žitava. Města ta zvolili čeští exulanti proto, že jsou blízko českých hranic, že tedy odtud snadno lze se do Čech navrátiti — což exulanti neustále očekávali, a pak že mohli zůstati snadno ve spojení s příbuznými, které v Čechách zanechali. Do Perna odstěhovali se mnozí čeští evangelíci již za Rudolfa II., když katolíci rozhodněji vystupovati počali, a také za vpádu Matyáše do Čech.[11]) Z počátku uchýlili se sem hlavně praedikanti. Roku 1626. stěhovali se sem veliké zástupy měšťanů litoměřických, r. 1628. ze severních Čech, z Mělníka, ze Slaného, Ústí n. L., České Lípy. Jan Rosacius, bývalý farář utraquistický u sv. Mikuláše na Malé Straně, přivítal je kázaním. Kurfiřt saský na přímluvu svého dvorního kazatele Dr. Hoe z Hoenegu dovolil exulantům, že mohou volně náboženství své vyznávati, české knihy tisknouti, řemesla a obchody provozovati a práva měšťanská nabývati. — Duchovních ujímali se saští duchovní a svolovali, aby jim i v úřadě vypomáhali. Chudým dovoleno, že mohou u dveří chrámových o almužny prositi. Při tom však uvedeno exulantům na mysl, aby nečinili obyvatelům domácím žádných mrzutostí, při žalobách by se spokojili právem stejným jako domácí. Farářům uloženo, aby pilně dohlíželi, nedávají-li exulanti pohoršení, chodí-li pilně na kázaní, k stolu Páně, a kdyby co odchylného shledali, aby

[11]) Ottův slovník naučný.

hned oznámili, neboť kurfiřt nechtěl, aby v zemi jeho cizí náboženství vtrušováno bylo. Rescr. 31. prosince 1627.

Když pak povoleny byly české služby Boží, byli čeští duchovní, kteří za kazatele zvoleni byli, povinni vrchní konsistoři se představiti a tu dokázati, jsou-li v učení správní, studovali-li na čistých evangelických universitách a mají-li dobrá vysvědčení mravů. Pak měli složiti přísahu v příčině náboženství a podepsati knihu konkordační (Concordienbuch). Kteří se tomu podvoliti nechtěli, měli býti odmítnuti. Duchovní měli mimo to při nastoupení úřadu faráři a superintendentovi pernenskému se zpovídati a v jejich sboru nejsvětější svátosť přijímati. V obřadech při udílení svátostí, při zpovědi a společných modlitbách, při oddavkách měli se říditi dle agend v zemi obvyklých a dle řádů církevních a žádné novoty nezaváděti. Rescript. 7. dubna 1628.

O čase, kdy služby Boží budou konati, měli se s místním farářem dorozuměti. Dokud byla věc nová, dokud exulanti přinášeli také peníze, dokud jednalo se hlavně o duchovní, byli exulanti s otevřenou náručí vítáni. Když pak se později shledalo, že mnozí i z jiných příčin, na př. pro dluhy z Čech utíkají, nebo na hranicích se zdržují, aby mohli vpády do Čech podnikati, jako se to za vůdcovství Jindřicha a Lacka Sekerky a Karla Pefferkorna dálo, bylo úřadům nařízeno, aby byli při přijímání exulantů opatrnější. Mělo býti pátráno, jaký život exulanti vedou a proč zemi opustili, neboť pod jménem exulantů skrývají prý se i mnozí poběhlíci. Jednou musilo i vojsko proti většímu počtu exulantů zakročiti, aby se v Perně neusadili. Z toho patrno, že svoboda náboženská exulantů nebyla neomezená.

Českým exulantům vykázán byl v Perně kostel sv. Mikuláše před branou, a prvním českým kazatelem a duchovním správcem exulantů Pernenských stal se *Samuel Martinius z Dražova*, bývalý farář sv. Haštalský v Praze, jenž byl r. 1621. dne 13. prosince s jinými evangelickými kazateli českými z Prahy vypovězen. Byl muž učený, ale i vášnivý a nepokojný. Jos. Jireček líčí ho v pojednání o literatuře exulantů českých p. 206. takto: »Bylť povaha podivná. Jednak jeví se u něho úsilovná horlivosť, činnosť a snadnosť práce, až s podivením, ale s druhé strany, jakoby nemohl přestávati na těžkostech, každou chvíli nové strojil. Nemohl-li nad protivníky panovati, aspoň je týral, dráždil a popouzel. Při tom psáti neustával. Vydalť do r. 1632. asi sedmero spisů náboženských, trojí knihy modlitební, konfesi českou a augsburskou, dvě sbírky kázaní a několik kázaní zvláště, jako nad Bohuslavem Rutem † 14. ledna 1630., nad Pražskou Lidmilou Kubicovou † 26. června 1630. a nad Mr. Troilem † 15. února 1631. Rovněž jiných k psaní pobádal a spisy jejich v tiskárně, kterou r. 1630. od Megandra byl koupil, tisknouti dával.« — Roku 1638. pracoval na historii česko-evangelické, které však nevydal. — Samuel Martinius narodil se r. 1593. v Hořovicích. Otec jeho byl Petr Martin, farář v Hořovicích, matka Anna, dcera Fradelia, děkana Berounského. Vzdělání nabyl v Žatci a v Lounech. Na to stal se rektorem ve Vodňanech a pak adjunktem čili kaplanem Rosacia u sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze R. 1613. byl farářem v Litni. R. 1616. byl již mistrem a měl na universitě veřejnou řeč »De concordia Ecclesiae his ultimis temporibus plurimum necessaria«. O svornosti církvi v těchto posledních dobách zvláště potřebné.

R. 1618. stal se farářem u sv. Haštala a asesorem konsistoře. Osadníci zařídili mu faru značným nákladem, světnice dali vymalovati a opatřiti potřebným nábytkem. Vystrojili též instalační hostinu, při níž bylo utraceno 24 kop. Kaplan Tejnský chodil zvát pány, začež dostal 1 kopu 20 gr.

Než Martinius se dlouho farářování u sv. Haštala netěšil. Dne 13. prosince 1621. musil, jak již řečeno, faru opustiti a ubírati se do ciziny. Farníci sv. Haštalští dali mu na cestu celý quartal 20 kop a k tomu sebrali ještě 8 kop 32 gr. — Ve společnosti Adama Klementa, Jana Hertvicia a Štěpána Olomučanského opouštěl Čechy. Dorazili do Altenburku. Chtěli sice dále, avšak pro krutou zimu a proto, že očekávali zde své rodiny, které se ještě v Praze za příčinou prodeje majetku zdržely, musili v Altenburce delší čas prodlíti. Tamní církevní správce, David Wagenheim, ujal se jich se zvláštní láskou. Jakmile zima poulevila, vydali se dále. Martinius před odchodem napsal do památníku duchovního správce Altenburského úhledným písmem tato slova: »Martinius Bohemus, nuper ad st. Castuli ac sti. crucis majoris Palaeopragae ecclesiastes ac consistorii ordinum regni Bohemiae assessor in pathmo Altenbergico: Exul erat Christus, comites nos exulis hujus esse decet, cujus nos quoque membra sumus.«

Martinius ubíral se do Wittenberga, kteréžto město bylo doposud středištěm života protestantského a mělo slavnou universitu, kde byl od profesorů vlídně přijat. Vykázali mu bezplatný byt v kolleji Bedřicha a byli mu i jinak nápomocni. Martinius chtěl se státi německým kazatelem, avšak vadila mu neznalost němčiny. Počal se tedy obírati lékařstvím. Pak zařídil si zde vyučovací ústav, do kterého přijímal na učení a na stravu české jinochy, kteří doma v Čechách v učení evangelickém vyučováni býti nesměli. Poslouchal zde i znamenité doktory. Při tom spisoval a tiskl náboženské a politické traktáty, které tajně — v sudech do Čech zasílal. Zároveň dovedl využitkovati zlehčení mince v Čechách ve svůj prospěch. V Čechách byla totiž vydána r. 1621. nová, lehká mince, a stará, dobrá klesla na třetinu. Nesměla však do jiných zemí, kde měla původní cenu, vyvážena býti. Martinius však přiměl příbuzné své ve Vodňanech a Hořovicích, aby staré, zlehčené peníze kupovali a jemu do Wittenberga, kde původní cenu měly, zasílali.[12])

Manželka jeho připomáhala mu praním ložních i obyčejných šatů. — Když pak mu r. 1624. zemřela, odevzdal dítky péči otce svého a přijal na tři léta místo vychovatele u mladých pánů Kaplířů ze Sulevic, s nimiž rozličné akademie německé navštěvoval a na nich i disputoval. Po třech letech pak provázel Henricha Matesa z Turnu na jeho agitačních cestách proti Ferdinandu II., přišel s ním ke dvoru francouzskému, savojskému a dánskému, kdež i rozličně byl vyznamenán a v Anglii 1626. do stavu šlechtického s predikátem

[12]) V jednom ze sedmi listů Martinia, a to v šestém, které v archivě farním u sv. Haštala od p. K. Navrátila byly nalezeny a od Jar. Čelakovského v »Časopise česk. musea« r. 1875. uveřejněny, píše Martinius: »Musím tedy toho bídného vexle šetřiti a buď z Vodňan, z Hořovic, neb odjinud mince staré žádati, s velikou vděčností rád dám za jednu kopu troníků, sedmáků, bílých grošů tři kopy vaše české i více, ba naší mince kurfiřtské 5 zl. neb i 5 kop.« A na jiném místě: »O staré peníze všickni křičí.«

z Dražova povýšen, a to pro svou důkladnou učenost, bezúhonný život a pro zkušenosti na svých cestách nabyté.

R. 1627. když byl v Holandsku, vyzýval zvláštními listy exulanty české, aby se do Holandska stěhovali a tu se usazovali. Holanďané byli totiž velicí odpůrci Ferdinanda II. a podporovali všemožně jeho nepřátele penězi. Když pak se Martiniovi záměr jeho nepovedl, dovedl toho, že se stal r. 1628. duchovním správcem a kazatelem české exulantské obce v Perně. Martinius vykonal náboženskou přísahu s pozdviženými prsty a když slíbil, že ještě ten týden v hlavním kostele pernenském přijme nejsvětější svátost, byl od kurfiřta potvrzen, a o velikonočních svátcích r. 1628. mohli čeští exulanti konati v Perně služby Boží po česku.

V dubnu téhož roku svolil kurfiřt saský, že otec Martiniův stal se adjunktem čili kaplanem syna svého, a dovoleno, kdyby se farář Martinius roznemohl, aby otec místo syna kázal, a kdyby bylo více než 50 komunikantů, aby mu též při podávání vypomáhal!

(Pokračování.)

Cesta na Rýn.

Popisuje **Bohumil Hakl.**

Jest-li pravda, co staré latinské přísloví dí: »Semel scriptum, decies lectum« t. j., co jednou jsme psali, jako bychom desetkrat byli čtli; pak, obrátíme-li věc na cestování, rovněž správně o věci říci se může: »jednou viděti, lépe jest, než deset popisů čísti.« Toť názorná methoda, na kteréž Komenský stavěl, a na níž nynější školství tak mnoho si zakládá. A jest pravda: co jednou jsme viděli a ze svého názoru seznali, to navždy živě v paměti utkví, a nic není s to, aby to až do pozdního stáří z paměti vymazalo. Popis, jejž jsme čtli, jest více méně matný, a byť bychom, čtouce, dosti světlý obraz v mysli své si byli učinili, délkou času vybledne, až i dokonce zmizí; a čtli-li jsme více popisů, jest obraz dokonce spletený a pomíchaný, a tudíž nejasný, mnohdy i nesprávný. Z toho však nejde, že by popisy cest byly zbytečny; každý nemusí cestovati; popisem čtenář se přece poučí a pobaví.

A na tom, že vlastní vidění lepší jest, než čtení, zakládá se výhoda a prospěch cestování, neboť svědek očitý má vždycky přednosť; mimo to, že cestováním duch se zotaví a vzpruží, tělo si odpočine a okřeje. Neboť už tím, že člověk z denních lopot se vybaví, prach každodenních starostí se sebe setřese, na jiné myšlénky přichází, se povyrazí, jiných názorů a tudy i poučení nasbírá — a kdož by vypočetl vše dobré a prospěšné, jehož cestování poskytuje; a proto sebravše něco prádla, kufřík a věrného průvodce, svůj breviář, vylítli jsme (a může se tak říci, neboť rychlými kommunikacemi člověk takořka lítá) tentokráte na Rýn, totiž do některých měst severního Bavorska (Unter-Franken) a do Porýní, od Frankobrodu až do Kolína nad Rýnem. Cesta to dojista pěkná, poučná i zábavná.

Prolétše Čechy, hned prvního dne přišli jsme až do Bavor, do Brodu (Furth), zvaného nad čili pod černými lesy. Až do Domažlic měli jsme společnost českou, ale od Domažlic — a vlak jel v jednom trysku až do Brodu — zůstali jsme samotni; černá, tmavá noc a hojný déšť vítaly nás, v pravo v levo nepronikutelné hvozdy — ty černé lesy, a bylo as 8 hodin, dorazili jsme do Brodu, kde jsme zůstali na noc v hostinci na nádraží, »zum Hohenbogen« zvaném; byl dobrý, čistý a laciný, večeře dobrá, pivo bavorské (černé) dobré, postel dobrá a ticho v domě; po denní štrapáci, srdce, čeho žádáš více? K tomu vlídný lid!

Furth.

Město Furth, jinak zvané také Brod Bavorský, leží v krajině zvané Horní Falcko, nad řekou Koubou, jížto Němci říkají Champ, má dva kostely, z nichž farní, v slohu novém, jest velice pěkný, nově upravený a vnitř vkusně vymalovaný. Město má zámek, sklennou huť, továrnu na papír a as 5000 obyvatel. — Je tu i stanice a hlavní nádraží při železnici, z Plzně na Schwandorf do Norimberka, jižně pak do Řezna vedoucí.

Brod náležel druhdy hrabatům Abensberským, připadl však později k Bavorsku, a císař Ludvík IV., zvaný Bavor, udělil mu rozličných výhradních práv čili privilegií (1341.). Později (1641.), ve válce 30leté, zničil město generál Wrangel.

Dle Šafaříka (Starožit. II. 627.—629.) bývala krajina zdejší veskrz česká a české osady šly až ku Norimberku na sever i jih, čemuž nasvědčují jména řek: Kouba (Champ), Řezný, Bahnice (Pegnitz), Radnice (Regnitz), a též osady, ovšem dávno již poněmčené a jména měst a míst k nepoznání překroucená (viz mapu prof. Boguslavského a jeho »Dzieje Słowianszczyzny pólnocno-zachodniej«. Tom. II.).

Město Furth čili Brod jest starobylé, ale nečisté a nespořádané; mnohé domky jsou velmi starožitné a poskytovaly by malíři krajin mnohou vděčnou, originální látku ku krajinomalbě. Položení města samo, na pahorku, jest zajímavé, romantické.

Farní kostel jest čistý, všecek vkusně upraven, vnitř vymalován, i okna malovaná, s malbami ve skle; na stěnách mnoho maleb figurálních. — Celkem třeba říci, že v Němcích (u katolíků) jsou chrámy veskrz pěkné a čisté, a že Němci mnoho na ně obětují a na tom si zakládají, aby měli čistý, krásný chrám; to svědčí o živosti víry a uvědomění náboženském.

Když jsme tu byli v kostele, zpíval pan farář requiem za někoho; zpíval přesně liturgicky, rovněž pěkně a přiměřeně hrál varhaník na varhany a odpovídal rovněž přesně liturgicky, ač sám jediný byl zpěvákem; zpíval k varhanám pouze jeden hlas, tedy žádný rámus, nýbrž klid, vážnost a důstojnost, byltě asi ředitel kůru v církevní hudbě důkladně vzdělaný.

Kostel, v němž zpěv i hudba krásně se rozléhaly, stojí na výšině uprostřed města, k němuž pěkné, nové, kamenné schody vedou. Lidí bylo hodně, ač byl všední den. V lavicích označena jsou místa číslicemi, t. j. každý má před očima číslo, kteréž před ním na zadní desce předešlé lavice zřetelně jest napsáno. To pro pořádek.

Po requiem kněz, vzav na se černý pluviál, vyšel s pěti chlapci ku rakvi (tumbě) a postavil se v nohách. Tři chlapci, z nichž prostřední nesl pěkný, veliký kříž, druzí dva hořící svíce, postavili se v hlavách a stáli nepohnutě tak dlouho, až sv. obřad vykonán byl, načež všickni do sakristie odešli. Kříž ten nad hlavou umrlého připomíná, že jediná spása zemřelým jen z Krista kyne a jen věrou v Něho života věčného dojíti mohou. »Blahoslavení, kdož v Pánu umírají!« Ten sv. kříž se nám líbil a obyčej ten se zamlouval.

U postranného oltáře sloužil jiný duchovní mši svatou v barvě bílé, ale měl rozžaté jen dvě svíčky, a to ještě velice skrovné.

Náměstí nepatrné — uprostřed sv. Jan Nepomucký z r. 1769. — a jiného nic. Se svatým krajanem tím potkává se Čech všude.

Po městě všude rozvěšeny byly prapory bělomodré, barvy bavorské; ptáme se, co jest? Odpověděno: »Drachenfest«; nemohli jsme zprvu rozuměti. Ptáme se po druhé; táž odpověď. Národní slavnost, která se zakládá na jisté události z dávných dob, pověst o draku, a udržuje se stále, každého roku; v čem dále ta slavnost se zakládá, nikdo nevěděl nám pověděti.

Nad náměstím výše stával hrad, z něhož však nic jiného nezbylo než věž, a ta jest zmodernisována, kus staré bašty a kousek hradeb; z konířen jsou nyní příbytky lidské. Tu, na nádvoří hradním pomník, na památku války z r. 1870.—71. s Francouzi. Padli totiž 4 vojínové z téhož Brodu, jejichž jména na pomníku jsou vytesána; pomník jest pyramida a orel s roztaženými křídly svrchu.

Tu potkali jsme starce vlídného vzezření a tázali se ho na pomník, hrad, věž a j.; senectus loquax — ihned pochlubil se, že jest již 80 let, roku 1817. narozen, že sloužil u vojska 52 let a že dostal i vyznamenání; proto nosil na kabátě, sice civilním, fialovou (modrou?) a bílou stužku. I pověděl a ukázal nám ochotně vše, nač jsme se ptali, i více, než jsme chtěli. Blažené stáří, kteréž může s pokojem pohlížeti zpět! Na témž místě, kde byl hrad, vedle věže, mají andělské panny svůj klášter a pensionát.

Jdouce zpět ku nádraží, tázali jsme se jednoho úředníka v uniformě bavorské na cestu; pověděl vše ochotně a vlídně a upozornil, abychom přispíšili, nechceme-li přijíti pozdě ku vlaku. A ejhle, byl Čech, z Budějovicka, poznali jsme hned, a to z výslovnosti, že není rozený Němec — Bavorák; byl v bavorské službě, ale mluvil dobře česky.

Krajina vůkol Brodu jest obyčejná pahorkatina, ale zdá se býti velmi úrodná; tam ještě hojně lesů, semotam vřes a dříví, hlavně borové.

Ode Brodu jeli jsme stále vedle řeky Řeznu; mnoho luk, ale malé kupičky, dráha po lukách. V městě Koubě (Cham čili Chams) ohromné sklady dříví, jež hlavně po Řeznu do Dunaje a průplavem, který Dunaj a Rýn spojuje, také do Rýnu a dále až k moři se plaví. Parní pily, tušíme, brzy o to se postarají, aby husté hvozdy na hranicích českých prořídly!

Na této trati, prve než jsme do Schwandorfu, uzlu to drah, přijeli, přisedl k nám mistr krejčí se ženuškou a sedmi malými dětmi, liliputány, z nichž nejstarší nebylo nad 10 neb 11 let, ale ona s neobyčejnou trpělivostí, jakouž jen matka má, dítkám těm sloužila, a on při všem tom byl vesel a pln dobrého rozmaru! Ó radostné cestování!

Ve Schwandorfě jsme musili čekati, i použili jsme té chvíle a podívali se do města, do kostela a na město. Schwan je sice labuť, ale jest to město čápův, neboť tu hnízdí čápi v městě na domích a mají na střechách svá ohromná hnízda jako veliké koše z roští a proutí. — Obyvatelů jest asi 5000, a na blízku památné poutní místo »Mariahilf«, jež jest hustě navštěvováno, a kdež otcové Redemptoristé pracují. Tu to bylo, kde poprve jsem viděl, že děti, vidouce duchovního, s radostí chvátají k němu a ruku k němu vztahují; ale ruky jen podají a knězi jí nelíbají, což jsme i dále v Bavorsku shledali. Z jistého ohledu jest lépe, že ruky jen podají a rukávu — nelíbají. Město Schwandorf má vzezření starobylé, v průčelí domů staré, vysoké štíty a okna malá; vedle pěkného katolického chrámu mají tu i evangelíci svou modlitebnu, věž a na ní pěkný kříž — a v ní zvony; jsou Augsburáci mírnější. — V městě mnoho nápisů na domích »Bierbrauerei«, t. j. jsou pravovárečníci; mají právo měšťané sami vařiti si pivo a také prodávati, jako i v Čechách bývalo, na př. v Plzni, Hradci Králové a jinde. Kolem Schwandorfu jest také mnoho chmelnic. Od Schwandorfu až k Amberku jest krajina pěkná, úrodná. Aspoň o těch krajinách možno říci, že jest Bavorsko pěkná země.

Amberk.

Na dráze od Čech k Norimberku leží Amberk. Jméno samo ukazuje jeho položení. Tu bývalo a jest až dosud mnoho horních bání; jest pěkné, dříve hlavní město Hoření Falce na řece Vils (snad Vlha?). Město samo vzniklo železnými hutěmi a připomíná se v dějinách velice záhy, v 11. a 12. století už jako město se zvláštními obchodními právy. Bývalo opevněno a r. 1703. a 1745. Rakušany bombardováno a také dobyto, avšak ku konci předešlého století přestalo býti pevností a mohlo se lépe — rozšiřovati. Teď má jistě 15 i více tisíc obyvatel, mnohé úřady a školy, zámek, divadlo, nemocnici, káznici, zbrojírnu a továrnu i na ručnice, dva krásné kostely, jeden dole a druhý nahoře, Marianský, poutnický, kterýž veliké důvěry požívá a zhusta navštěvován bývá. Zdeť i mnoho továren a tu se vyrábí i žluť, zvaná Amberská (ochrovitá). — Roku 1796. byla zde i bitva, a to 28. srpna mezi Rakušany a Francouzi.

Ujíždějíce dále k Norimberku pozorovali jsme, že i zde jsou záhonky na polích velice úzké; to jistě pro mokro, neboť i tam mnoho pršelo, a pak jsme slyšeli ještě jeden důvod, že prý se získá více půdy a že prý se více vytěží (?). Pro nížinu jest tu mnoho močálů a proto v létě také mnoho čápů. Na cestě té viděli jsme také drátěnku, anaž v košících z blízkých hor přinášela písek.

Když jsme se Norimberku již blížili, přisedl k nám mladý faráříček, velmi hezký, mladý a slušně oděný člověk, ze Sulzbachu, města a stanice na dráze z Norimberka do Řezna, k Horní Falci příslušného, na řece téhož jména, asi se 4000 obyvateli. — Vypravoval nám, že žije mezi samými evangelíky, že má kollaturu na 2—3 míle rozsáhlou, ale jen as 600 duší, že má tudíž pastoraci velice obtížnou, ale za čas svého tam pobývání (a byl tam 4. rok) že se mu přece nepřihodilo více smíšených manželstev, než dvě. Chválil katolíky, že si drží své a, ač u veliké menšině, že se statečně hájí a se nedají.

Jeli jsme spolu až do Norimberka, a poradil nám, abychom se uhostili buď v domě zvaném »Gesellenhospiz«, t. j. spolkový dům katolických tovaryšů, anebo v hostinci »zum weissen Hahn«, kde obývají hlavně katoličtí duchovní. Volili jsme první; měli jsme čistý pokojík, ticho v noci, dobré bavorské, vlídné domácí, jen strava — ovšem nebyla naše — česká, po té více méně touží cestující Čech v Němcích všude; dělá také mnoho zvyk. — Druhého dne večer měli tam katoličtí tovaryši schůzi, předsedal kněz a byli tam ještě jiní duchovní; pravili mi, že jsou na dům dlužni ještě as 140.000 marek — hezká suma! Vedle mají hned »andělské panny«, ty z Furthu, svůj klášter a pensionát. Stavějí valně a upravují si svůj dům; druhého dne jsme tam sloužili mši svatou.

Norimberk.

První naše cesta byla, jakmile jsme se dali poněkud do pořádku, shlédnout město, zvláště památné chrámy sv. Vavřince a sv. Sebalda.

Město Norimberk jest značné město; čítá nyní asi 180.000 duší, jedni praví 150, jiní 200 tisíc, ale pravda jest uprostřed. Jest as nejznačnější průmyslové město německé, zámožné, ano bohaté. Průmysl tovární zde kvete, a žebráka tam není viděti. — Leží na řece Bahnici, která městem protéká a je ve dvě polovice, sobě skoro rovné, dělí. Město má ráz starobylý, a městské zastupitelstvo snaží se jej udržeti. Proto se nesmí nic starého zbořiti a, co je, musí se zachovati. Staví-li se nový dům, musí míti starý ráz a přestavuje-li se, musí v témž starém slohu postaven býti, ve kterém byl. Netřeba však mysliti, že všecky stavby mají jeden a týž starý sloh a tvar, že jsou snad jedním a týmž způsobem prováděny, nikoli; každý dům jest jiný a přece každý hezký, k celku přispívající, ano, přísnosť v té věci jest tak veliká, že i starých bran a hradeb šetří, ač, jak známo, městu neprospívají. Tu všecky možné způsoby starých staveb, slohu ovšem hlavně gotického nebo staroněmeckého, jest viděti, ano u kamenného mostu přes řeku Bahnici s obou stran břehu viděti i stará, dvoupatrová dřevěná stavení se dvěma neb třemi pavlačemi nad sebou.

První a nejkrásnější i nejpamátnější stavba, přicházíme-li se strany od nádraží, jest ovšem kostel sv. Vavřince, Lorenzikirche, jak říkají. Toť ovšem stkvost města; člověk užasne nad krásou a souměrností slohu gotického, kdy spatří před sebou ono památné průčelí; rosetta v čele jest velikolepá, ten portál s mnohými figurami, ta štíhlosť věží, to množství věžek a gotických ozdob, a přece vše jeden veliký a souměrný celek! Toť jest nade vši pochybnosť první stavba v Norimberce! Jen že bohužel jest v rukou evangelíků, kteří (jak je viděti) nedávají jí té patřičné péče a toho nákladu, který takové památné stavbě přísluší. Chlubí se překrásným chrámem tím, ale nechávají jej v prachu a špíně. A čím déle tak zůstane, tím větší škoda na něm a tím většího nákladu bude třeba, jej obnoviti a ve staré kráse udržeti! Jak trudno! Katolíci jej postavili, s jakým as namáháním a s jakými obětmi a nyní — mše svatá se tam neslouží! Jen se chodí cizinci naň dívat! »Kým zase navrácen k své bude vlasti dědic?« Ovšem, že zůstává uvnitř vše tak, jak bylo za časů katolíkův, ale — náleží protestantům! Také účinek Martina Luthra!

Jest po veškerý den otevřen, a třeba jen klepadlem na dvéře zaklepati a hned někdo přijde, obyčejně ženská, a otevře a podává již také tištěný popis chrámu. To jest také venku na dveřích na tabulce napsáno, že, kdo vejíti chce, má jen zaklepati, že se mu hned otevře, a tak tomu skutečně jest.

Kostel ten jest v pravdě velikolepý, přebohatý a velice starožitný. Prohlížejíce uvnitř sochy, nalezli jsme mezi nimi i sv. Ludmilu; neboť která světice by to mohla býti? Jest vypodobněna tak, jak sv. Ludmila obyčejně se vypodobňuje, se závojem kolem krku, s rukama rozpjatýma a k nebi pohlížející — odevzdaná do vůle Boží. V sochách i ozdobách přebohatý jest vnitř i vně, jen že zanedbán; skulptury opadávají a novými se nenahrazují; prostranstvím ohromně veliký, ani nevíme, kolik tisíc lidí do něho se vejde. Zvláště památné jest klenutí nad hlavním oltářem a ochozem kolem něho. Ta spletenina žeber jest v pravdě umělá, jediná! Před hlavním oltářem, kde obyčejně věčná lampa umístěna jest, visí veliká, památná dřevořezba, »Zvěstování Panny Marie« představující, od známého, znamenitého starého řezbáře Víta Stosse.

Z popisu chrámu toho stůjž zde jen to nejhlavnější: Chrám sv. Vavřince převyšuje, co se umělecké výzdoby týče, všecky znamenité biskupské chrámy Německa; spočívá na 26 sloupích, jest 322 stop dlouhý, 104 široký a rovněž tak vysoký. Již roku 1006. v listinách zmínka o něm se činí, ale byl původně románský, od roku však 1240.—1280. byl přestavován. Stavitelem se jmenuje (r. 1341.) Herman Kessler. Krásná jest kazatelna, dle nákresu Heideloffova, provedená umělci Müllerem a Rotermundtem r. 1839.

Zvláště památný jest kůr se svým umělým klenutím, jako síť spleteným, spočívající na štíhlých sloupcích, z nichž žebry jako větve palmové (hez hlavic) vyrůstají; původcem jeho jmenuje se Konrád Roritzer (1439.—1477.). Ochoz kolem hlavního oltáře každým krokem nové a nové ornamenty ukazuje. Krásné jest též schodiště na jižní straně a vchod do sakristie.

Znamenitá památnost jest též veliký svícen z bronzu, 482 libry těžký, ulitý Petrem Vischerem, když do cechu měďolitců (Rothgiesser 1489.) a slévačů byl přijat; náklad vedla rodina Tucherů, jakož i na onu památnou řezbu, andělské pozdravení, z r. 1518., největší to řezbářské dílo od Víta Stosse; kolem jest růženec a v medaillonech kolem 7 radostí Marie. Na hlavním oltáři jest též mistrně řezaný starý kříž, s tělem Krista Pána na něm. — Avšak nejpamátnější umělecké dílo sochařské ve chrámě tom jest Sacramentarium od slavného Adama Kraffta, pořízené patricijskou rodinou Imhofovou. Jest vysoké 72 stopy, štíhlé a smělé, spočívá na třech figurách v životní velikosti; jest to Ad. Krafft s dlátem a paličkou v rukou a v pravo a v levo jeho pomocníci; v jednotlivých odděleních utrpení Páně. Svršek končí květinou, a ta kloní se způsobem pastýřské hole biskupské na označení, že dílo vykoupení Kristova končí vrchnopastýřským úřadem jeho v církvi. Všecko dílo podepřeno jest železnými pruty, jichž však není viděti. Měl býti hotov ve 3 letech; smlouva o tom z r. 1493. 25. dubna, a měl dostati za ně 700 zl.; dostal však 70 zl. nad to více. Co by stálo za dnů našich?

Malby na skle v oknech kůrových jsou nejlepší staré Norimberské malby ve skle z let 1450.—1490. Kdo byli mistři, neví se,

Gobeliny na stěnách představují život sv. Vavřince a sv. Kateřiny, jsou náramně umělé a již přes 450 let staré.

Mimo to jest jak na jižní tak na severní straně mnoho maleb a děl uměleckých, a vše, co v chrámě tom jest, jakož i všecek chrám samý pamatuje příchozího, že jest v domě Božím katolickém; oltáře na svých místech ponechány a na nich obrazy a různí svatí Boží, a divně dopadá, když v jednom okně, z nejnovější doby, ve skle vypodobněni jsou též Luther a Melanchton; jak se k ostatní společnosti hodí? — Křtitelnice a beránek představují dvě evangelické svátosti. — Bohatě vyřezávané stolice u dveří náležely cechům, a sedávali v nich mistři, kteří střídajíce se vybírali od příchozích almužnu.

Chrám sv. Sebalda. Druhý hlavní chrám, neméně památný, jest chrám sv. Sebalda, »Sebalduskirche« zvaný, a leží v druhé polovici města, jakoby řekl: »za řekou«, na pravé straně řeky Bahnice. Stavěl jej Adam Krafft. Z dějin jeho vyjímáme:

Kostel sv. Sebalda začat jest kaplí, zvanou Petrovou čili Löffelholz (Peter = o. Löffelholzkapelle), kteráž již v 10. století postavena byla; v ní nalézá se křtitelnice, kteráž památná jest tím, že to byla první slévačská práce Norimberská a — pro nás Čechy také tím, že 11. dubna r. 1361. syn Karla IV., Václav, z ní byl křtěn. Oltář v kapli té se nalézající (zhotovitel neznámý) šlechtickou Norimberskou rodinou »von Löffelholz« 1453. jest založen. Tu 3 znamenité malby: bičování a trním korunování Páně a Zvěstování Panny Marie, prý již ze 12. století, však neví se, od koho.

V lodi, od této kaple až ku kazatelně, kteráž stavěna byla od 10. do 11. století, jest několik obrazů od Lukáše Kranacha. Na pravo oltář: Kristus nesoucí kříž od Ad. Kraffta. Kazatelna jest z doby nové, řezby od Rotermundta. Po straně od kazatelny na oltáři obraz Albrechta Dürera, »Krista kladou do hrobu«. Naproti kazatelně též obraz od něho, kde v pravo v rohu sám jest vypodobněn a vedle něho Wilibald Pirckheimer se svou chotí.

Východní kůr, v slohu čistě gotickém, s krásnými sloupy, teprv ve 14. století (1377.) ukončen jest. Tu uprostřed onen památný hrob (sarkofag) sv. Sebalda. [1]) Památné toto dílo jest nejznamenitější výrobek liteckého umění německého ve středověku; původcem jeho jest známý Petr Vischer se svými pěti syny. R. 1508. bylo započato a 1519. dokonáno. Spočívá na 12 šnekách se čtyřmi delfíny v rozích, na nichž sarkofag ve způsobu pohanského chrámu, se 12 apoštoly kolem, odpočívá; 12 menších figur nad nimi jsou církevní otcové. Pak následují 3 křesťanské chrámy a konec — dítě Kristus s koulí světovou. Ve výklenku směrem ku hlavnímu oltáři jest mistr Vischer sám. Apoštoly dle odznaků možno jest rozeznati.

Zde malby a umělecké práce mnohé: od Víta Stosse, Hanse Kulmbacha, Hanse Holbeina; tu i dvě řezby od Albr. Dürera z roku 1513., tu malby od mistra Meriana a Hirschvogla a j., tu i obraz od

[1]) Sv. Sebald, patron Norimberka, byl dánský nebo švédský princ, zasnoubil se s dcerou franckého krále Dagoberta II., s kterou se však již druhého dne s jejím přivolením rozešel a putoval do Říma, kde mu papež udělil moc, hlásati v Němcích evangelium. Zemřel prý — poustevník — v lese u Norimberka 801. an. 901. — Památka jeho 19. srpna. — Tu tělo jeho v chrámě, po něm nazvaném.

Jana Kreuzfeldera, představující ráj, založený a věnovaný Martinem Behaimem, znamenitým plavcem.

I tento velepamátný chrám jest v rukou evangelíků, a zdálo se nám, že jest velice zanedbaný; na jedné věži něco se opravovalo, ale celkem není tak pěkný jako svatý Vavřinec, pocházít z rozličných dob.

Mimo tyto dva chrámy nejpamátnější jest tu ještě několik jiných. Katolíci, jichž jest asi třetina, mají jeden krásný chrám na ovocném trhu — Matky Boží, »Marienkirche«; jest čistě gotický, z cihel, krásný a čistý, kde se katolické služby Boží konají.

Katolíci jsou rozděleni ve dvě farnosti; všech jest as 40—50.000, evangelíkův více než dvakrát tolik. Ale budou prý katolíci stavěti chrám ještě jeden, a to ve druhé polovině města.

Jiné chrámy, dříve katolické, jsou nyní téměř šmahem protestantské, jako sv. Jakuba, sv. Mořice, kde jest královská obrazárna a j., sv. Aegidia (Jiljí), s klášterem bývalých tu Benediktinů Skotů (Hiberňáků), kde jest nyní protestantské gymnasium, vše v rukou evangelíkův; protestanté kostelův nestavěli.

Norimberk jest hlavním městem středního Francka, v úrodné krajině. Řeka Bahnice, přes niž vede několik mostů, jeden řetězový, dělí je ve dvě polovice, dle hlavních chrámů zvané »Vavřincova« a »Sebaldova«. Město jest dosud obehnáno širokým příkopem a zdí, na níž jsou četné věže, kteréž ku starožitnému vzezření města, na němž Norimberčané si zakládají, značně přispívají. Tento starožitný ráz snaží se měšťané také udržeti, a to ve stavbách, příbytcích a způsobu života; ulice jsou úzké a křivé, ale dosti světlé a velmi oživené, v nich mnohé a nádherné krámy, které večer stkvěle osvětleny bývají; proto se říká, že Norimberk v noci vypadá krásněji než ve dne. Náměstí jsou otevřená, dosti prostranná, s krásnými, uměleckými vodojemy.

Ze starých budov památný jest též zámek čili starý hrad, na příkré skále, bývalé to sídlo purkrabích; tu až nejvýše ve věži vystoupiti se může, odkud otevírá se pěkný vzhled do okolní krajiny. Tu o jednom místě se vypravuje pověsť, jako o Horymíru na Vyšehradě.

Ve veliké a nádherné radnici jest viděti mnohé pěkné sochařské práce, zvláště na chodbách a stropích; v 1. poschodí práce polovypuklé, hlavně z bájesloví římského, v druhém figury i plné — ze římské historie.

Jiná památná stavení jsou: divadlo, dům Nassovský, vystavěný hrabaty Nassovskými, dům Grundherrský, památný tím, že v něm r. 1356. sepsána byla zlatá bulla. Též dům Albrechta Dürera, slavného druhdy malíře (†1528.), jehož kovová socha na blízkém náměstí, zvaném po něm Dürerovo, postavena jest. Italiani mu říkají Alberto Duro, a značka jeho jest, jak všechněm známo, veliké A a v něm D. Stojí, má togu, v pravici štětec a jiného nic; žádný nápis. V zadu: »Errichtet den 21. Mai 1840.«

Jiný pomník jest Martina Behaima. Dům jeho jest na ovocném trhu, o dvou poschodích, ne veliký a rozsáhlý, ale v průčelí ozdobený malbou a plastickými figurami. Nápis na jeho pomníku: Martin Behaim, der Seefahrer; geb. um 1459., gest. 1506.« Vypodobněn jest jako rytíř, na sobě plášť, v levici meč, v pravici péro, ruka spo-

čívá na zeměkouli; v pravo i v levo figury, na pravo představující obchod, v levo historii. V zadu: Errichtet im Jahre 1890., tedy teprv v době novější. Figura v pravo je Merkur, drží cornu copiae a znak obchodní; roh hojnosti znamená blahobyt, z obchodu plynoucí, u nohou kotva na řetěze. Figura na levo píše do knihy otevřené dějepis, u nohou knihy, vypsání cest. Z předu nad nápisem znak: orlice, rytířská helma a ve znaku dvě vlnité čáry, rovnoběžné, na příč šikmo, znamenají jistě viny mořské — »der Seefahrer.«

Památné pro nás Čechy jest jméno Behaim; jména Beham, Behaim a Behem a podobná znamenala ve staré němčině tolik co Böhme, Čech; jméno to dáváno za starých dob, pokud rodinných jmen ještě méně užíváno, v Němcích mnohým mužům, z Čech přišlým, aneb aspoň českého původu jsoucím, mezi nimiž nejedni došli pověsti znamenité. Tak: nejstarší z nich Albert von Behaim (Albertus Bohemus) Albrecht Čech. Byl předním advokátem kurie v Římě (1198.—1227.), pak arcijáhnem v Pasově. Uměl česky; od něho dvě zápisné knihy o jeho poslancování (legát) s českými poznámkami, jeho rukou psanými.

Behaimové Norimberští jsou rod až dosud kvetoucí a píší se: svobodní páni ze Schwarzbachu. Sl. N. praví, že ten rod pocházel z Čech, to že bylo vždy jisto, ale nevědělo se, který to Schwarzbach; lze prý však téměř s jistotou souditi, že pocházeli z vesnice české Schwarzbachu, kteráž náležela tehdáž ku kostelu do Bleistadtu, okres Falknov, kdež se nalézá kazatelna a okna s erbem Behaimův a nápisem, jenž praví, že je bratři Behaimové, radní Norimberští, věnují na památku přátelům (1603.). Nelze tedy jinak mysliti, než že odtamtud původ svůj pokládali a praedikát ze Schwarzbachu — přijali. Ostatně přistěhovali se Behaimové do Norimberka již počátkem 14. století.

Nejslavnější však z nich byl onen Martin Behaim, aneb Martinus de Bohemia, veliký světopisec (kosmograf) a světoplavec, narozený as 1436. anebo 1440. Místo jeho narození najisto se neví; jedni jmenují Norimberk, jiní Krumlov. Jsa obchodníkem sukny, procestoval mnohé země: Německo, Nizozemí, Italii a při tom obíral se mathematikou, v níž mu byl prý učitelem Jan Regiomontanus. Od roku 1480.—1484. žil v Portugalsku, kterážto země tehdáž, jak známo, plavbou a objevováním nových zemí slynula, a kdež snad se seznámil i s Kolumbem. Král Jan (Portugalský) jim dal udělati astrolabium (hvězdojem) a vypraviv r. 1484. loďstvo pod admirálem Diego Canoem, přidal mu Behaima za mathematika a kosmografa. S ním společně objevili část jižní Afriky až po řeku Zaire.

Někteří starší spisovatelé praví, že, křižujíce mořem Atlantským, zahlédli již Ameriku, a že Behaim vzbudil v Kolumbovi myšlénku o novém světě.[1]) Král Jan ho odměnil a jmenoval ho rytířem řádu Kristova. Roku 1486. odebral se Behaim na Azorský ostrov Fayal, kdež pojal za choť dceru Flamského rytíře Jošta de Hürter, guvernéra tamního, s níž měl syna Martina. Roku 1491.—1493. navštívil Norimberk, kdež zhotovil na památku onen pověstný, veliký globus, důležitý památník tehdejší kosmografické vědy. Roku 1493. vrátil

[1]) Ale Kolumbus nehledal nového světa, nýbrž cestu do východní Indie, ale směrem západním.

se do Lissabonu, avšak od r. 1494.—1506 meškal zase na Fayalu; avšak téhož roku vrátiv se do Lissabonu, tu 29. července r. 1506. zemřel. Byl jedním z nejslavnějších mužů své doby a získal si dle všeobecného uznání velikých zásluh o kosmografii čili znalosť světa.

Třetí znamenitý pomník v Norimberce má na špitálském náměstí známý starý básník, Hans Sachs; vypodobněn jest v prostém rouchu svém, an sedí, koženou zástěru maje před sebou, jak sedal u řemesla; v pravici péro, v levici knihu, ale zavřenou, opřenou o koleno, plný vous, dlouhý vlas, v zadu plášť (a z předu zástěru!). přes sebe přehozený, úzké nohavice a škorně. Z předu prostý nápis: »Hans Sachs« a nic jiného; kolem kulatá, pěkným železným zábradlím ohrazená zahrádka.

Naproti kostel sv. Ducha, při něm bývalý klášter (jaký?), nyní městská nemocnice. Naproti kostelu sv. Ducha starobylá synagoga s kupolí uprostřed a dvěma menšími z předu.

Na blízku dům Hansa Sachse, nyní pivnice a vinárna, po něm pojmenovaná. — Vedle pomníků jsou památné i vodojemy (kašny); z nich dvě nejznamenitější: jedna, zvaná studně cudnosti (lucus a non. lucendo); představujeť mnoho ženštin, staré, umělé, lité práce, jimž každé z obou obnažených prsů voda stříká; tato jest zrovna před chrámem sv. Vavřince, ale krásnější, ano velikolepá jest ona na ovocném trhu před domem Behaimovým, gotická, s mnohými figurami, vysoká pyramida, po způsobu starého sacramentaria.

Ustavů vzdělavacích jest v Norimberce mnoho, jako: gymnasia, umělecká a polytechnická škola, učitelský seminář, obchodní ústav, řemeslnické a hospodářské školy atd. atd. Ale zvláště vidění hodné jest městské museum, zvané germanské. Umístěno jest v bývalém klášteře Karthusianském (zase klášter!) a jest velice bohaté. Tak i zde musili katoličtí řeholníci bohatému obchodnímu městu vystavěti museum! — Tu všimli jsme si zvláště starých knih; mnoho tu z prvních dob tisku, »inkunabulí«, zvláště hojně zastoupen tu (z první polovice 16. století) Martin Luther; jeť správa města protestantská. Něco jsme si vypsali:

Tak jedna knížka má nápis: »M. Luther an die Herren Teutsch Ordes, dass sy falsch Keuschait (sic) myden (meiden) undt zur rechten Ehelichen Keuschait greiffen, ermanung«; — jiná: »Eyn Sermon Doctor Marti: Luther am gruenen Donnerstag MDXXIII. Wyttenberg. Die verteutsth Bulle under dem Namen des Papst Leo des tzehenden vyder Doctor Martinus Luther aufgangen«. Jiná: »Eyn geistlich edles Buchleynn von rechter underscheid und vorstand, was der alt und new mensche sey; was Adams un was gottes Kind sey; un wie Adam yn uns sterben und Khristus ersteen soll«. Jiná: Ein nutzliche Sermon Doctor Martini Luthers, Augustiner zu Wittenberg, geprediget an der hailgen drey Künigtag nach mittag von dem reich Christi unnd Herodis. Anno MDXXI.«

Vše o Lutherovi a o jiných nic až se nám to zhnusilo! Ostatně jest museum bohaté, a město snaží se je zdokonalovati a doplňovati; k tomu účelu přistavuje i nové části domu, ale v témž slohu, ve kterém stavěn byl klášter. Divně však člověka dojímá, když pomyslí, že tu, kde dříve přísní řeholníci pěli chvály Hospodinu, se modlili a s úsilím studovávali a pracovali, nyní protestantství, církvi nepřátelské, se roztahuje, ano i toho chrámu krásného ku chloubě

své užívá! Tak církev i k těm museím protestantům nastavěla paláců a domův, jichž by oni jistě nikterak, aspoň tak, nebyli stavěli.

Dokud nebyla do Východní Indie objevena cesta po moři kolem mysu Dobré Naděje, byl Norimberk nejdůležitějším místem obchodním ve veškerém Německu, a jakkoli v příčině té značně klesl, jest a zůstal přece nejprůmyslnějším městem v království Bavorském.

Z průmyslového zboží všeho druhu, na něž tu i hojně továren jest, jest nejznámější v obchodě zboží, zvané Norimberské (Nürnberger-Waare); jsou to hračky, jež jdou do veškerého světa. Značný obchod ten podporován jest průplavem, zvaným Ludvíkovým, s přístavem; průplav ten spojují řeky Dunaj a Rýn a tudy moře Černé se Severním. V čase rozkvětu svého proslavil se Norimberk mnohými vynálezy, jako: kapesními hodinkami, jimž říkali: »Nürnberger Eier« a jichž mnohé exempláry v museu na ukázku se chovají; rytectví v mědi, tu i první papírny, pedál u varhan, rozličné nástroje hudební, globy, zámky k ručnicím a j. a j.

Lid jest dost veliký a zdravý, z většiny prostřední postavy; ačkoli, jak nám praveno bylo, co se mravnosti týče, netěší prý se Norimberk nejlepší pověsti, ale město jest velice živé a — jak z přemnohých krámů a rozmanitého zboží je viděti, i zámožné, neřku-li bohaté.

(Pokračování.)

Pithecanthropus erectus.

Píše Tomáš Pícha.

Přírodnický náš časopis »Živa« přinesl v 8. sešitě 1896. pod nadpisem: »Pithecantropus erectus« článek (autor není podepsán), jenž pojednává o známém nálezu fosilních kostí, učiněném holandským lékařem vojenským, Eug. Duboisem, na ostrově Javě poblíž Trinilu. Kosti záležejí v lebce (ne celé), levé kosti stehenní, která má v hořejší části chorobné výrostky (exostosy), pocházející z onemocnění okostice, a dvou stoličkových zubech. K článku připojena tři vyobrazení, a to: vyobrazení zubní stoličky se shora a se strany, lebeční kosti též se shora a se strany a kosti stehenní Pithecantropa.. Nález pochází z pleistocenu.

Dubois — jakož známo — domnívá se, že fosilní tyto kosti náležely přechodní formě mezi člověkem a anthropoidní opicí, že tudíž nálezem svým objevil tak dlouho pohřešovaného a pracně hledaného mezičlena mezi člověkem a anthropoidní opicí, a nazval jej »Pithecantropus erectus«.

Zprávu o tomto nálezu podal veřejnosti s příslušnými vyobrazeními r. 1894. Rozumí se, že věc tato vyvolala v odborných i širších kruzích pochopitelnou pozornost a neobyčejný zájem. Odborné i neodborné listy referovaly o jeho publikaci. S napjetím a dychtivostí očekávala veřejnost úsudek odborníků v té věci. Ten nedal na sebe

dlouho čekati — nezněl však ve prospěch Duboisův. Všickni odborníci, kteří o nálezu Duboisově pojednávali, vyslovili se, že zde nemůže býti řeči o mezičlenu mezi člověkem a opicí. Někteří se vyjádřili, že všechny tři kosti náležejí anthropoidní opici, jiní, že stehenní kosť jest lidská, lebka pak opičí, že tedy kosti náležejí rozličným individuím.

Dubois úsudkem takovým nebyl ovšem spokojen. Proto podjal se o nálezu svém přednášeti a domněnku svou demonstrováním nalezených kostí odůvodňovati na mezinárodním kongresu zoologů v Leydenu dne 21. září 1895. a opětně dne 14. prosince téhož roku ve schůzi »anthropologické společnosti« v Berlíně. Než, ani tu nenalezl souhlasu. Kongres i anthropologická společnosť — zejména R. Virchow, jenž se obou súčastnil — vyřknuly, že stehenní kosť sluší považovati za lidskou, lebku pak prohlásily za lebku náležející velké anthropoidní opici, příbuzné gibbonům (Hylobates).

U nás však ujala se Duboise »Živa« a zastává se možnosti domněnky jeho uvedeným článkem: »Pithecanthropus erectus«. Oproti výroku německých odborníků uvádí p. autor článku též názor anglických anatomů: Canninghama (v Dublíně) a W. Turnera (v Edinburgu). Tito prý »připisují lebku i stehenní kosť člověku, taktéž R. Martin v Curychu.«

Z toho činí p. autor následující závěr:

»Mezi lebkou člověka a lebkou opice jest přec »rozdíl nápadně zjevný.« Jestliže tedy je mezi povolanými anatomy v té věci taková různosť mínění, jestliže jedni považují lebku fosilní, jíž se týče, za lebku lidskou, druzí pak za lebku opičí, tedy »patrno, že lebka ta má důležité známky lidské i opičí« (p. 246.) a že tudíž nemají pravdy ani ti, ani oni, nýbrž pravda bude asi uprostřed: lebka ta není ani lidskou, ani opičí, nýbrž je to asi lebka, která náležela tvoru, jenž nebyl ani člověkem, ani opicí, nýbrž něčím středním, co jest uprostřed mezi člověkem a opicí, t. j. tvorem přechodním čili mezičlenem mezi člověkem a opicí. »Pan Dubois — píše p. autor — měl tedy štěstí, že v Berlíně vytknuli důvody, dle kterých lebka javanská nemohla náležeti člověku, a že v Anglii uvedli ještě lepší důvody, dle nichž nemohla náležeti opici. Z toho právě jde na jevo důvodnosť domněnky, že náležela bytosti stojící mezi člověkem a opicí« (p. 246.).

Zdali pravdu mají ti, kteří tvrdí, že lebka, jíž se týče, náležela opici, nebo ti, kteří se domnívají, že náležela člověku, o tom rozhodovati nepokládáme se býti oprávněnými; za to však dovolíme si ukázati, že Dubois a s ním i p. autor pravdy nemá.

Jak uvedeno, prohlásily mezinárodní kongres zoologů v Leydenu i anthropologická společnosť v Berlíně, že fosilní kosti Trinilské nenáležely jednomu individuu, kosť stehenní že jest asi lidská, lebka pak opičí. Důvody pro to domnívají se nalézati v morfologických charakterech těchto kostí. Tak Virchow, autorita prvního řádu na poli anthropologie, míní, že lebka Trinilská náležela nějakému velikému druhu, příbuznému Gibbona, poněvadž v podstatném ohledu lebce Gibbona se přibližuje. Že to není lebka lidská, odůvodňuje tím, že jí vyklenutí zadní části chybí, že jest na ní nápadný vrub mezi částí orbitalní a cerebrální, což prý jest znakem lebky opičí oproti lidské. Ohledně kosti stehenní dí, že pravděpodobně náležela člověku. Ostatně

nelze prý rozhodnouti, zdali skutečně lidskou [1]) jest aneb nějakému velikému druhu z rodu Hylobates náležela, jehož kosť stehenní skoro jen menšími rozměry od Trinilské stehenní se liší. [2])

Že kosti Trinilské nenáležejí jednomu individuu, soudí kongres zoologů a anthropologická společnosť též z té okolnosti, že kosti ty nebyly nalezeny pohromadě, nýbrž od sebe odděleny. Byly též nalezeny různou dobou. Jedna stolička nalezena byla 1 metr vzdálena od lebky, druhá ve vzdálenosti 3 metrů, a kosť stehenní ve vzdálenosti 15 metrů od lebky.

Pan autor článku v »Živě« zastává mínění Duboisovo, že kosti ty náležejí jednomu individuu. Než, provedení důkazu v té příčině nedobře dopadlo. Na str. 246. v druhém sloupci dole píše totiž: »Není pochybnosti, že tyto části, nalezené osamotnělé v prostoru několika metrů, stejného stupně fosilace, jevící střední charaktery mezi morfologií lidskou a opičí, náležejí jednomu tělu.« Na stránce pak hned následující (247.) v prvém sloupci nahoře, poznamenávaje, že »v uvážení všech důvodů a okolností nelze hypothesu Duboisovu ... ihned z předu zavrhnouti, ač — prý — nutno vytknouti, že třeba vyčkati dalších zřetelnějších nálezů,« — dí: »V tom smyslu vyjádřili se též téměř všichni anthropologové: uznávajíce možnosť hypothesy Duboisovy, ale zároveň připouštějíce i jiné možnosti není důkazu, že by nalezené části kostry náležely skutečně jednomu tělu, ježto byly nalezeny roztroušeny v dosti značné vzdálenosti; nález ten jest příliš kusý a neurčitý.«

V 10. sešitě téhož ročníku (1896.) přináší »Živa« nový referát o kostech Trinilských pod názvem: »Ještě Pithecanthropus erectus« (pag. 305.) z péra p. F. B.; z referátu toho se dovídáme, že o »interesantním nálezu dra. Eugena Duboise z pleistocenu« pronesl »závěrné slovo i proslulý palaeontolog americký O. C. Marsh,« jenž prý jest »nad jiné povolaným pronésti své mínění o takové věci.« Myslíme, že rovněž tak nad jiné povolaným, ano snad ještě povolanějším, než Marsh, jest Virchow, aby své mínění o takové věci pronesl, neboť jest autoritou prvního řádu na poli anthropologie.

Marsh tvrdí, že fosilní zbytky Pithecanthropa náležejí jednomu a témuž individuu, a facit jeho úvahy jest, že »ssavec ten nebyl člověkem, ale přechodní formou (»a form intermediate«) mezi člověkem a nejvyššími opicemi.« »Živa« pak dodává (pag. 307.): »Nemůžeme nevěřiti takové autoritě, jakou jest nejpřednější americký palaeontolog, jenž v závěrku své kritické zprávy prohlašuje nalezení Pithecanthropa za objev neobyčejného významu a nevšední důležitosti.« Marsh totiž pokládá nález Duboisův za objev »rovné důležitosti, jako svého času lebka Neanderthalská,« a aby objasnil tu nedůvěru, kterou odborníci vůči Pithecanthropu chovají, ukazuje na nedůvěru, jaká též objevení lebky Neanderthalské provázela, následkem kteréžto nedůvěry význam nálezu lebky Neanderthalské byl prý »víc než čtvrt století snižován a bylo — prý — pochybováno o jeho vztazích k nynějšímu člověku.« [3])

---

[1]) Jak »Živa« (p. 305.) v poznámce uvádí, prohlásil prý Virchow o sjezdě anthropologů ve Špýru 1896. kosti Trinilské »za zbytky opice z rodu gibbonů (Hylobates Illig.).«

[2]) Vide: E. Wasmann, Pithecanthropus erectus auf dem 3. internation. Zoologenkongress. (Nat. u. Offb. 1896., 110.)

[3]) »Živa« 1896. p. 306.

Typ lebky Neanderthalské považuje se za nižší typ lebky lidské, na níž dle zdání mnohých evolucionistů počíná se jeviti již charakter pithekoidní. Typ lebky Pithecanthropa byl by oproti lebce Neanderthalské ještě nižší typ, který je rozhraní mezi typem lidským a opičím, takže žádný z nich nepřevládá. Z té příčiny, aby podán byl důkaz, že Pithecanthropus jest skutečně přechodní tvar mezi člověkem a opicí, přirovnávají lebku jeho k lebce Neanderthalské, aby zřejmo bylo, že typ její jest ještě nižší než lebky Neanderthalské, že tudíž nemůže býti více za lidskou považována, ale též ne za opičí, poněvadž kapacita její větší jest než kapacita známých lebek opičích. Tak autor článku v »Živě« (p. 246. »Pithecanthropus erectus«) dí, že »čelní kosť tvoří nad důlkem očním velmi vyčnívající výčnělky, přesahující tytéž výčnělky u známé lebky Neanderthalské.« Dle Marshe — jak p. referent F. B. sděluje — »má nejnižší lebku šimpanc, po něm vyšší lebku lenoop (Semnopithecus maurus), pak ještě vyšší gibbon, a mezi touto a lebkou Neanderthalskou vězí — prý — obrys lebky Pithecanthropa. Vysoko nad lebkou Neanderthalskou klene — prý — se lebka Papuanů.«[4])

Avšak Virchow na XXIII. všeob. shromážd. německé anthropologické společnosti v Ulmu n. D. 1892. v přednášce své sdělil, že Neanderthalská lebka není úplná, nýbrž že jest to pouze fragment, který mimo něj (Virchowa) jen málo lidí mělo v rukou. On pokládá ji za pathologickou (rachiticky zakrnělou) a dí, že nesnadno jest rozhodnouti, co jest na ní typického (fysiologického) a co individualního (pathologického) a pokládá za velmi odvážlivé přirovnávati lebku tuto k jiným.[5]) Totéž platí o lebce Cannstattské, kterou v. Hölder pokládá též za pathologicky změněnou.[6])

Dí-li tedy Marsh pravdu, že objev Duboisův »jest *rovné* důležitosti, jako svého času lebka Neanderthalská,« může každý z toho, co o lebce Neanderthalské pověděno, posouditi, jak veliký význam objevu tomu přikládati sluší. Že objev ten vzbudil snad asi tolik pozornosti, jako objev lebky Neanderthalské, tomu rádi věříme.

Ostatně jest povážlivo, užívati lebky lidské jakožto jediné známky při odhadování vztahů ať mezi racemi lidskými[7]) vůbec, ať mezi racemi lidskými a opicemi anthropoidními. Tak na př. čelní výčnělek kosti spánkové (processus frontalis squamae temporis) zdá se býti nejnápadnějším znakem pithekoidním, avšak Virchow dí, že ani u opic anthropoidních není konstantní.[8]) Ohledně kapacity lebeční ukazuje Virchow na Novou Britanii, kde neobyčejně široké pole individualní variace v té příčině se vyskýtá. »Mužská lebka má 2.000 cm³, ženská něco přes 900 cm³. Tak velikou differenci, jako

[4]) »Živa« 1896. p 307.

[5]) Jiní dokazují, že neliší se od lebek historicky známých osob.

[6]) Birkner, Die XXIII. allg. Versamml. d. deutsch. anthropol. Gesellsch. in Ulm. (Nat u. Offb. 1893. p. 353. u. 354.)

[7]) V příčině ethnických vztahů přisuzuje Virchow kůži větší význam než lebce. Lebka má dle něho teprve v druhé řadě svou oprávněnosť. »Wir müssen der Haut ihr höheres Recht widerfahren lassen und den Schädel in die zweite Linie zurückdrängen.« Vide F. Birkner: Die XXIII. allg. Versamml. d. deut. anthrop. Gesellsch. in Ulm (Nat. u. Offb. 1893. p. 424.)

[8]) Dr. C. Gutberlet: R Virchow über den Transformismus. (Nat. u. Offb 1888. p. 44.)

obyvatelé Nové Britanie poskytují, nemůžeme v Evropě vykázati.«[9]) Kdyby kapacita lebky měla býti tak velice význačnou známkou, tuť by, jak † Pavel Broca, profes. chirurgické pathologie v Paříži, měřením kapacity lebek dokázal, stáli moderní Pařížané za předhistorickými obyvateli jeskynními Francie, neboť kapacita lebek moderních Pařížanů obnáší 1558 cm, kapacita pak lebek předhistorických jeskynních obyvatelů Francie 1606 cm.[10]) Ba i mezi duševně vynikajícími muži jeví se často podivuhodný rozdíl co do kapacity lebečné. Tak lebka Lafontaineova obnášela 1950 cm, Petrarcova 1602 cm a přec nebyl Lafontaine duchem větší než Petrarca, nýbrž naopak.[11])

Všichni, kdož s Duboisem pokládají Pithecanthropa za mezičlena mezi člověkem a opicí anthropoidní, přijímají, že člověk se vyvinul z opice. Toho také p. autor článku v »Živě« nezapírá, neboť ku konci článku svého připojuje úvahu, jakým asi způsobem proměna opice v člověka díti se mohla. Avšak to jest v rozporu s darwinismem a descendenční theorií vůbec. Či učí darwinismus a descendenční theorie vůbec, že člověk povstal z opice? Nikoli. Všichni téměř descendenční theoretikové ohrazují se, jak známo, proti tomu, řekne-li někdo, že Darwin učí, že člověk povstal z opice, prohlašujíce, že, kdo něco takového tvrdí, nemá ponětí o nauce Darwinově a descendenční theorii vůbec.[12])

Darwinismus a descendenční theorie vůbec učí, že člověk a opice mají pouze *společného* předka, z něhož se vyvinuli. »Souhlasně všichni darwinisté — dí Dr. Kurz — berou veleopice a člověka za potomky *společného předka,* o jehož domnělých vlastnostech Darwin ve svém spise »O výrazu tváře« podal podrobnou studii.«[13]) Dr. Chudoba pak ve článku »Anthropologie« píše: »Uvážíme-li však, že rozdíly anatomické, jimiž člověk liší se od opic vyšších (gorilly, šimpanze), jsou mnohem menší, než rozdíly anatomické mezi opicemi vyššími a nižšími, jakož Huxley na ustrojení lebky, mozku a končetin ukázal, vidíme, že člověk přirozeně náleží s opicemi do téhož řádu a že člověk i opice mohou pocházeti ze *společného tvora;* důkazu přímého však pro to nemáme.«[14]) V příčině mínění Darwina samého píše Dr. Chudoba ve článku »Anthropogenie«, že Darwin, přirovnávaje tělo lidské k tělu opic anthropoidních, se domnívá, že »člověk povstal prý z chlupatého čtvernožce, majícího ocas a špičaté uši, žijícího snad na stromech a obývajícího v Starém světě. Čtvernožec ten byl by prý býval vřaděn přírodozpytcem mezi čtverruké, již zase povstali se všemi vyššími ssavci z dávného nějakého zvířete vačnatého, a toto dlouhou řadou rozmanitých tvarů buď z nějakého zvířete plazovitého neb obojživelnatého a toto zase z nějakého zvířete rybovitého.«[15])

---

[9]) Birkner, die XXIII. allg. Versamml. d. deutsch. anthr. Gesellsch. in Ulm (Nat. u. Offb. 1893. p. 421.).

[10]) Prof. Martin Gander: Gehirn u. Verstand (Nat. u. Offb. 1888. p. 621.)

[11]) L. c. p. 625.

[12]) »Neznalostí věcí a lichou rozhorleností mravní stalo se — píše Dr. F. Studnička — že velké obecenstvo a i mnozí tak zvaní vzdělanci beze všeho hlubšího věci pojímání, ano vyžaduje všech stranných a co nejpodrobnějších studií přírodovědeckých, neshledávají obyčejně v nauce Lamark-Darwinově nic jiného, nežli odvážné tvrzení, že *člověk pochází od opice.* (Všeob. zeměpis, p. 813. v pozn.)

[13]) Ottův Slovník Naučný VII. p. 64.

[14]) Ottův Slovník Naučný II. p. 442.

[15]) L. c. II. p. 441

Jakž tedy možno mluviti o mezičlenu mezi člověkem a opicí, když člověk dle darwinismu a descendenční theorie vůbec z opice se nevyvinul? Byli bychom jen tehdy oprávněni mluviti o mezičlenu mezi člověkem a opicí, kdyby opice byla bývala předkem člověka. [16]) Dle darwinistického názoru může býti řeč o mezičlenu čili přechodní formě pouze mezi člověkem a předkem člověka, jenž jest spolu i předkem opic, čili, vyjádříme-li se podle názoru Darwina samého, mezi chlupatým čtvernožcem, majícím ocas a špičaté uši a člověkem. Mezičlen tento představoval by nám asi střední fylogenetické studium, t. j. onen stupeň přeměny, k němuž předek člověka po dlouhých a dlouhých věcech v ponenáhlém vývoji dospěl, tak že by na mezičlenu tom polovičně znaky staré, po předku zděděné, polovičně však již nově nabyté, člověčí, se jevily.

Dejme však tomu, že Dubois a přívrženci jeho tímto mezičlenem míní právě tohoto, opicím a člověku společného předka, z něhož jakožto ze svého společného kořenu počali se člověk a opice od sebe odlišovati, čili — abychom přirovnání z morfologie rostlinné užili — onen konečný článek osní s dvěma vegetačními body, z nichž se dvě větve, větev opic a větev lidí vyvinuly — ale pak tím mocnější zasazena jest rána jeho hypothetickému, v trinilských fossilních kostech spatřovanému mezičlenu.

Má li člověk s opicemi společného předka, tedy a priori následuje z toho, že musil *předek ten existovati dříve, než jeho potomci, že* musí býti fylogeneticky starší.

Fosilní zbytky opic objevují se již v eocenu. Ovšem jeví formy tyto (Caenopithecus) podobnosť s jihoafrickými munami (Lemuridae) a jihoamerickými malpami (Cebidoe); zdá se však, jak Dr. C. Claus podotýká, že stojí blíže munám, tedy poloopicím. Budiž!

V *miocenu* však přicházejí již pravé opice úzkonosé, a to vlastní opice (Cynopithecini) a *veleopi* (Anthropomorphae = Anthropoides). Tak z miocenu v Evropě známy jsou rody vlastních opic: Oreopithecus, Mesopithecus (podoben rodu Colobus majícímu palec zakrnělý na předních rukou), z veleopů pak rody: Pliopithecus a Dryopithecus. Dryopithecus zdál se dle prvních úlomků dolní čelisti a kosti ramenní tak velice — více nežli kterýkoli z nyní žijících veleopů — člověku se přibližovati, že z počátku (od Larteta a jiných) pokládán byl za hledaného předchůdce člověka. Nyní ovšem na základě důkladnějšího ohledání (Gaudrym) všech znaků, zvláště zachovalejší dolní čelisti, poznáno, že nemůže nijak pokládán býti za předchůdce člověka.

V pliocenu pak zastoupeny jsou již rody nyní žijících opic jako na př. Macocus, nyní v přední Indii žijící a na Javě, Semnopithecus na Javě, Cercopithecus v západní Africe.

Z toho následuje: Jsou-li opice a člověk potomky jednoho a téhož předka, tedy předek ten, jakožto konečný osní článek, z něhož

---

[16]) »Nelze však dle tělesného ústrojí jeho (člověka) zneuznávati — píše Dr. J. Studnička ve svém »Všeob. zeměpise« — že řadí se přirozeně k úzkonosým, bezohonným opům anthropoidním, jelikož anatomické vlastnosti jeho méně se liší od ústrojí těchto nejvyvinutějších opů nežli různé druhy jejich od sebe. Tím však není řečeno, že by snad jemu nejpodobněji organisovaná *gorilla* byla jeho předkem, jakož se tak často, bohužel! tvrdí od méně střízlivých stoupenců Darwinových a nedostatečně vzdělaných vyznavačů evoluční nauky Lamarkovy.« (Pag. 813.)

větev člověka a větev opic se vyvinula, *nemůže hledán býti v miocenu* — neboť v miocenu nacházíme již dokonalé, ano, velmi vyvinuté opice a veleopy — nýbrž v době mnohem starší, nejméně v eocenu, ne-li ještě dále. Dr. Vejdovský pronáší mínění, že nutno »předky člověka (poněvadž zbytky lidských koster až posud nalezené neposkytují »nijakých dokladů o původu z nižších tvarů, i kdybychom — prý — s Gaudrym podle jeho staršího mínění uznávali velikou příbuznost pračlověka s předvěkou opicí Dryopithecus«) hledati ještě v dobách starších, snad — prý — až v eocenu.« [17]) My však, jak již podotknuto, míníme, že nejméně v eocenu, ne-li ještě dále.

Nález Duboisův nepochází však ani z eocenu, ani z miocenu, ani z pliocenu, nýbrž až z *pleistocenu*. Jak tedy možno, aby jeho Pithecanthropus byl mezičlenem, z něhož dichotomická větev člověka a opic se vyvinula?

Jedna okolnost se nám však jeví býti nápadnou, když tak ve smyslu descendenční theorie po prapředku člověka v palaeontologii pátráme. Mají-li člověk a opice společného předka, tedy následuje z toho, že musí fosilní zbytky člověka býti *v témže geologickém útvaru, ve kterém jsou fosilní zbytky opic* — tedy již v miocenu a pliocenu. Ale ku podivu: kdežto fosilní opice nalézáme již v miocenu, v pliocenu pak objevují se již docela rody nyní žijících opic zastoupeny, nebyla až posud přes všechno úsilovné pátrání v celém třetihorním útvaru ni jediná fosilní kostra člověčí objevena. My známe jen člověka z doby diluvialní, všecky ostatní fosilní zbytky člověka za třetihorní vyhlašované ukázaly se býti mladšími. Ba, Virchow prohlásil na 23. shromáždění německých anthropologů v Ulmu 1892., že není *ani současnost člověka s mamutem dokázána.* »Auch die Angaben — dí — über hohes Alter der Menschenspuren sind stets mit Vorsicht aufzunehmen; so sei noch kein menschlicher Zeitgenosse des Mammut, der famose »Mammutjäger« nachgewiesen, man könne nur bis zur Rentierzeit rückwärts Spuren des Menschen nachweisen.« [18]) Též Dr. Fr. Westhoff popírá, že by byl člověk býval současníkem mamuta: »Es ist bis jetzt noch nicht der Beweis erbracht, dass der Mensch ein unzweifelhafter Zeitgenosse des Mammut gewesen ist. Damit bleibt weiter als wahrscheinlich bestehen, dass das Mammut durch die erste Vergletscherungsperiode zu Grunde gerichtet ist, der Mensch aber erst nach Ablauf derselben, also während der Zwischen-Eiszeit, diejenigen Gefilde bezogen hat, welche vordem das Mammut bevölkerte.« [19]) Ohledně fosilních kostí Neanderthalských vyslovil se Virchow ve své přednášce na zmíněném 23. shromáždění německých anthropologů v Ulmu r. 1892., že vlastně *nikdo neviděl, že by byly kosti ty vězely v diluviální hlíně,* jak se obecně domnívají. »Ob sie in diluvialem Lehm, wie angenommen wird, gesteckt haben oder nicht, hat niemand gesehen.« [20])

Descendenční theoretikové, kteří tvrdí, že člověk a opice mají společného předka, potřebují třetihorního člověka k provedení důkazu,

[17]) Ottův Slovník Naučný VI., p. 792.
[18]) Martin Gander O. S. B.: Das Mammut. (Nat. u. Offb. 1895. p. 335.)
[19]) L. c.
[20]) F. Birkner: Die XXIII. allg. Versamml. d. deutsch. anthropolog. Gesell. in Ulm. (Nat. u. Offb. 1893., 353.)

že these jejich na pravdě spočívá, potřebují ho jako »corpus delicti«. Čtenář nyní chápe, proč to tak veliké pachtění se po třetihorním člověku, proč se každé nově objevené fosilní zbytky člověka tak rády, ukvapeně, za zbytky třetihorního člověka vydávají. Descendenční theoretikové potřebují třetihorního člověka. Sám přírodnický časopis náš »Vesmír« asi po dvakráte — myslím, že v ročníku 1885. a pak ještě jednou — referoval o objevení třetihorního člověka — avšak naděje vždy zklamaly. Virchow praví, že ani *jediného* důkazu není pro existenci třetihorního člověka, což ostatně všickni descendenční theoretikové uznávají.

Palaeontologie tedy neposkytuje nijakých dokladů pro hypothesu, že člověk a opice vyvinuli se ze společného předka. Duboisův Pithecanthropus nemůže tedy býti z důvodu námi uvedených dokladem pro tuto hypothesu.

»Nejlépe« a »nejpraktičtěji« řeší záhadu descendence člověka O. Bütow. On pomohl by descendenčním theoretikům z velké nesnáze, kdyby jen oni s jeho míněním souhlasiti chtěli. Dle něho leží pravěký ráj, z něhož lidstvo na věky vyhnáno bylo, pohřben pod věčným ledem na polích. Tam prý též naposled z teplokrevných bytostí lidské bytosti povstaly. Tam tedy také pohřbeny jsou přechodní formy. Domněnku Bütowovu nelze ovšem tak snadno vyvrátiti, neboť komu pak by napadlo, na polích pod věčným ledem palaeontologická badání podniknouti. [21])

Než, Dubois a přívrženci jeho, jak jsme svrchu podotkli, pojímají descendenci člověka v jiném než u descendenčních theoretiků obvyklém smyslu, oni pojímají ji ve smyslu, že člověk vyvinul se z opice. Snad descendence tato jest důvodnější, snad právě jeho Pithecanthropus jest prvním palaeontologickým dokladem pravdivosti její, kdežto descendenci v obvyklém smyslu palaeontologických dokladů se nedostává, an »člověk diluvialní — jak Dr. L. Niederle píše — byl úplně podoben našemu a lišil se od něho jen některými nižšími známkami,« [22]) a třetihorní člověk nám chybí?! Ano, de Quatrefages prohlašuje, že již za doby diluvialní byli v Evropě lidé tří plemen. Dr. Chudoba pak ohledně čtvrtohorního člověka dí, že »musíme se domnívati, že člověk z doby čtvrtohorní nebyl tělesně ani duševně méně vyvinut, než mnohá nyní žijící divoká plemena.« [23])

Mínění, že člověk a opice pocházejí ze společného předka, jakož i mínění Duboisovo a stoupenců jeho, že člověk pochází z opice, vzniklo z důvodů morfologických. Vidělo se, že mezi člověkem a opicí jeví se větší morfologická příbuznosť než mezi člověkem a jinými zvířaty. Z této morfologické příbuznosti soudilo se na genetickou či pokrevní příbuznosť mezi člověkem a opicemi, a úsudek zněl: Člověk a opice pocházejí od společného předka, Duboisův pak a stoupenců jeho: Člověk pochází z opice. (Dokončení.)

[21]) Vide Nat. u. Offb. 1895., 446.
[22]) Ottův Slovník Naučný VI. p. 794. »Člověk«.
[23]) L. c. II. p. 443. »Anthropologie«.

Rozbor československé otázky. [1])

Napsal **Martin šl. Medňanský.**

Díváme-li se na mapu Evropy, shledáme, že ohromný prostor celé střední Evropy obývají Slované. Jde od Baltu až k Egejskému moři a od západních německých hranic až za Ural. Potvrzují to slova slovenské národní písně:

»Hej vy sňažné Tatry, Krkonoše, Ural,
Slovan tu od vekov svoje zeme oral.«

Ať udávají statistikové jakkoliv počet všech Slovanův, můžeme říci: »Multiplicasti eos sicut stellas in coelo et arenam maris.« Už samo Rusko je kolos, který vzbuzuje obdiv a úctu každého nepředpojatého pozorovatele — učence i vysokého politika.

Historickou pravdou je, že Němci vyhubili nesmírný počet horních a dolních lužických Srbů. Zatím co tento proces v minulosti konal se na vyhubení Slovanův nevědomky, koná se koncem osvíceného 19. století ve středu Evropy vědomě a systematicky, nepokrytě a veřejně v Uhrách na všech Nemaďarech a v Prusku na poznaňských Polácích. — Náboženstvím i jazykem jsou si Čechové a Slováci nejbližší, tvoří spolu jeden kmen, o němž i přes literární odštěpení můžeme říci, že jsou blíženci, jedna duše a jedno tělo. Čechové tomu pojmu dobře rozumějí, přesně jej pojímají a při každé příležitosti veřejně to projevují, což je ovšem velmi chvalitebné. Proto na výstavě národopisné v Praze roku 1895. zahrnuli všecky Čechoslovany — Slováky, Slezany, Moravany a Čechy do jedné skupiny; tím vyjádřili, že tito všichni jsou jedna krev a jedno tělo v národopisné, jazykové i dějepisné příčině. Ve skupinách českých, moravských a slezských representantův stály i figury našich Slováčkův v huňkách a naše slovenské chatky. Slováci zajisté že si nikdy nepomyslí, že by sami, bez Čechů, Moravanů a Slezanů mohli tvořiti mohutný a v každém směru každému imponující národ — to by byla idea směšná a naprosto nedostižitelná. Musí si býti vědomi toho, že, co jsou, jsou jedině ve spolku a jednotě s Čechami; odtrhnuti od nich jsou nepatrný úlomek, amputovaný úd, který nemůže sám o sobě žíti.

Literární odštěpení Slováků od Čechů zavdalo už příčinu ke mnohým hádkám a podezíráním — a protože lidé jsou právě jen lidé, nedovedou tu otázku ani řádně rozluštiti, ani docela bez chyby posouditi. Nechceme rozebírati otázku, proč se Slováci literárně odtrhli od společné české literatury. K tomu ať odpovědí historikové a původcové literárního odštěpení. Konstatujeme jen tolik, že si Slováci utvořili vlastní literaturu, která se málo etymologicky liší od českého jazyka, ale přece je samostatná a dokázala i dostatečnou schopnost života, ano i stkvělé výsledky, vezmeme-li zřetel na ne-

[1]) Pozn. red. Čtenáře své odkazujeme na II. ročník Vlasti, str. 257, 321, 385, 449, 513 a 577, kdež Tóma Šmýd o tomto předmětu pojednal a vývoj této otázky popsal. Ročník ten jest dosud na skladě a prodává se za 3 zl. 25 kr.

šťastné politické poměry, neslýchaný tlak a pronásledování, kterým je vystaven slovácký kmen a každý jeho kulturní pohyb! A přes to vše mají denníky a četné časopisy, slovutné spisovatele a básníky jako je Żello, Sladkovič, Kubáni, Botto, Hwiezdoslav a jiní.

Možno, že Bernolák a jeho stoupenci měli před očima jiné, a to vážné, snad i politické pohnutky, a proto se rozhodli pro zvláštní slovenskou literaturu. Že by však při tom byli hleděli do budoucnosti, jak velcí politikové činiti mají, o tom velice pochybujeme.

Národ, má-li platit jako národ, který vědou, vzděláním a silou má budit úctu a imponovati jiným, má míti i něco jiného mimo vynikající duševní schopnosti, jichž lidu slovenskému nechybí. K tomu, mimo vydatné síly ve smyslu politickém nebo diplomatickém, vyžaduje se i národní bohatství, průmysl, veliká města s vysokými školami, akademiemi, divadly, veřejnými ústavy a bohatou šlechtou nebo bohatými mecenáši, soukromníky, měšťany a továrníky. Tyto a podobné podmínky bohužel slovenskému kmeni scházejí — mimo holubičí povahu, patriotismus a jiné krásné, neocenitelné ctnosti nenadělila mu štědrota Božská více — neboť to sobě přivlastnil nenasytný soused. Vezměme jen v úvahu, čím by byli Maďaři, kdyby byli v těch poměrech, v jakých ubozí Slováci už půl století úpějí; kdyby neměli bohaté aristokracie, jejíž valná část rekrutuje se i ze slovenské krve, která to však zapřela, ověsivši se dolmanem, aby svět myslil, že i ona je potomkem Arpádovým! Nevím, co by bylo z Maďarův, kdyby od r. 1848. podnes byla se všecka moc dostala nenáviděným, dnes však v tak oslňující slávě u nich stojícím Němcům, a ti byli by je šlehali škorpiony jako Roboam Israelity? Němcům a Maďarům je dovoleno koketovat a třebas i buntovat se za hranicemi, nám by se to počítalo za velezradu. Co Němcům pro spravedlivá jazyková nařízení dovoleno je vyzývat celou Germanii, co Klapka se svou legií směl útočit a vůbec Maďaři i samé dynastii vyhrožovat, nesmí Slovan o tom ani se zmínit, že Rusové jsou pokrevní jeho bratří; co Maďarům je dovoleno po celé Rusi slídit, snad by Slováka ukřižovali, kdyby vyznal, že jsou Čechové jeho nejbližší bratří — a kdyby se vyslovil jen pro literární jednotu s Čechy, vyhlásili by to za pravý panslavismus, velezradu a vyhlásili by křižáckou válku Slovákům!

Od české matky odkojená slovenská literatura se sice udržela, ale Maďaři jí podvázali žíly. Při tom všem valně prospívati nemůže, ač dokázala, že je schopna života, a k tomu má i národ právo. Když slovenská literatura byla s Čechy společná, jevil se na ní charakter, že Češi a Slováci jsou národ jeden, v charakteru tom jevilo se historické právo a kontinuita, že jsou částí oné historické doby, kdy Slováci a Češi tvořili jednu velikomoravskou říši, která je starší a tedy též její historické právo starší, než založení Uher sv. Štěpánem, který v závěti synovi svému poručil panovati spravedlivě a rovnou měrou měřiti všem národům: »Regnum unius linguae est imbecille; non possunt Graeci regi latinis moribus et latinis regi Graeci moribus.«

Jako každá věc má světlo a stín, tak jest i s odštěpením Slovákův od společné české literatury. Ke světlým stranám patří to, že se slovenská řeč udržela ve své ryzosti, nevyrovnané kráse, jazykovém bohatství a panenské čistotě, a jen ubíječům slováckého kmene lze poděkovati, že nevyšinula se do takové výše, až by vzbudila po-

zornost a obdiv ostatního světa. Literatura slovenská nemohla nabyti rozměrů, jakých by byla dojista dosáhla, kdyby se jí byl ponechal svobodný vývoj. A přece i v tomto babylonském zajetí zrodili se z lůna slovenského kmene státníci, učenci, nezištní vlastenci, nadaní básníci, a mecenášem stal se chudobný lid, který sebral na matici 100.000 zl.

Ubohý katolický slovenský lid udržuje si z mozolných grošův »Spolek sv. Vojtěcha« a je s to, aby i bez přispění vlády deset slovenských gymnasií založil, jen kdyby mu je vláda chtěla povoliti! Jako státníci vynikli ze Slovákův Štúr, Hurban, Daxner a jiní. Jako učenci prosluli chudobný katolický farář Kmet, který sám založil slovenské museum v sv. Martině a zároveň s ev. farářem Holubym stal se věhlasným botanikem, dopisují s Borneem a Honolulu, a mohly by se oběma čestně obsaditi stolice kterékoliv university. Jako nezištní vlastenci vyznačili se biskup Moyses, kanovníci Červeň, Lukáč, Kuzmáni, Francisci, Mudroň a přemnozí jiní. Jako básníci prvého stupně vystoupili Sladkovič a Hwiezdoslav, Pavel Országh; ryzost a krása jejich mluvy je znamenitá, že nesnadno ji tlumočiti jazykem jiným. Čtěme jen pozorně jejich spisy a brzy se přesvědčíme o tom, že jen národové velenadaní mají takové básníky. Jako spisovatel vyniká Hurban-Vajanský, jehož vzletný sloh ve článcích časopiseckých vynutiti musí úctu a obdiv i u samých Čechů.

To vše udrželo slovenský kmen v čistotě a ryzosti a je společným majetkem i Čechův, kteří bohatý poklad a sbírku přísloví a pořekadel Adolfa P. Zatureckého pomocí České akademie nedávno vydali na světlo.

Takto alespoň stručně jsem ukázal pěkné stránky slovenské literatury, která věru nebyla pěstována ve skleníku ani pařeništi, ale pod širým nebem, v drsném podnebí, v neúrodné půdě, vystavena slunečnímu úpalu, suchu a každému mrazu, které věru ani nejhrubší bylině nedopřejí, aby se vyvinula. Z literárního odštěpení vznikla ovšem též škoda, větší pro Slováky, a to spíše z politického a hmotného nežli z mravního ohledu.

Tím však, že Slováci si utvořili pro sebe literaturu, nikterak nemusí solidarita mezi nimi a Čechy přestati; vzájemnost může se udržeti a o separatismu nemusí býti ani řeči. Když si Provençálové založili vlastní literaturu, povstal ve Francii hluk, uvažovalo se to všelijak, a přece literatura Provençálská dokázala, že je schopna života, francouzský národ tím neutrpěl nikterak škody; mezi provençálským a spisovným francouzským jazykem je právě asi takový rozdíl jako mezi češtinou a slovenčinou.

Při literárním spojení Slováků s Čechy nebyli by mohli konfiskovat Matici a gymnasia jako společný majetek Čechů a Slováků, neboť tu by se byli ozvali Čechové — byli by pořádali veřejné tábory a jistě byli by náležitě klepli Maďary přes prsty a počali akci, před níž by Maďaři byli musili couvnouti. V literární spojitosti Slováků s Čechami sotva byli by Maďaři mohli zrušit československá gymnasia, společný majetek Slováků a Čechů; byli by se srazili s Čechy, a nevím, která lebka by byla spíše obstála, zda česko-slovenská nebo maďarsko-židovská. To vše by se Maďarům nebylo mohlo tak snadno podařiti, a jsem přesvědčen, že spojení Slováci a Češi byli by mohli Maďarům připraviti druhý Vilagoš. Podobně sotva by byli mohli

Maďaři zavésti na Slovensku ohlupující »óvody«; něco takového by Čechové se Slováky spojení neztrpěli, když Čechové uměli proti německému Schulvereinu vydatně postaviti Matici, tak by i nás Slováky hmotně a duševně byli podporovali. Při nepřetržitém literárním spojení s Čechy nebylo by se mohlo státi to, co se stalo nedávno, když Slováci zadali prosbu za dovolení založiti ev. gymnasium v Turč. sv. Martině, a ministerstvo kultu zamítlo jejich prosbu: že slovenské gymnasium povoliti nemůže, že není slovenských učebných knih — a Slováci by musili zavésti české učebné knihy.

Každý nepředpojatý pozorovatel musí uznati, že Slováci od založení vlastní literatury chopili se práce s chvalitebnou horlivostí a vroucí láskou. Od Bernoláka až po sestavení a ustálení pravopisu Hattalou a Viktorinem na základě Hodžovho »Epigenes slovenicus« byla slovenská literatura v plenkách, ale už tenkrát vydána byla veliká díla, jež mají jen literatury prvého stupně a literatury světové. Připomínáme Štúra, Hollého, Kollára, který svou »Slávy dcerou« hnul celým slovanským i neslovanským světem; Kollár ovšem klonil se k češtině, ale Štúr a Hollý od prvého do posledního dechu se přidrželi houževnatě mladého děcka, které živili a napájeli, u kolébky mu zpívali, je nosili a s ním se mazlili s mateřskou láskou.

Nový základ, jak jsem pravil, nový život a nová epocha počaly v mladé literatuře vydáním Viktorinova slovenského pravopisu na základě Hattalovy mluvnice, neboť on ustálil a určil pravidla její. V době Bachova systému počala se vesele rozvinovati mladá literatura slovenská. Povstaly četné časopisy, mezi těmi i prvý slovenský politický list (»Pešť-Budínské Vedomosti« redakcí Jana Francisciho), Radlinského »Slovesnost«, »Cyril a Method«, který byl skoro na každé faře. neboť v době biskupa Palugyayho musil ho každý farář »ex capo Ecclesiae« předpláceti. Píši o všem stručně, proto pomíjím mnohých i důležitějších časopisů a spisů, které v onom období vyšly; nevzpomínám ani Hurbanem redigovaných výborných »Pohladů«, ev. »Círk. listů«, almanachu »Nitra«, spisovatele Mik. Dohnániho a j. Mezi vynikající osoby, které daly mladé literatuře nový vzlet a čerstvější život v době Bachova systému až po vyrovnání a zavedení dualismu, jsou: Báňskobystřický biskup Štěpán Moyses, jehož sté výročí narozenin právě tak okázale a zaslouženě bylo slaveno, Jan Francisci, Karel Kuzmáni, Štěpán Závodnik, Alexander Pongrácz de Szent Miklos et Ovár, Štěpán Daxner, kteří s Moysesem svolali valné národní shromáždění v Turč. sv. Martině a vypracovali na všecky časy památné Memorandum, — Jan Kalinčák, Vilém Paulini Tóth, který jak v literatuře, tak veřejném životě vzpružil slovácké mysli a nalil v žíly Slováků nový život, byl výborný moderní novelista; jeho talent velmi se okázal v »Besiedkách« a byl prvý humorista, který založil »Černokněžníka«, jenž podnes vychází, a zároveň redigoval i obrázkové belletristické listy »Sokol«. Mikuláš Ferienčik byl prvý publicista, který po Franciscim vydával politické noviny »Pešť-Budínské Vedomosti«, které vycházejí dnes jako denník pod jménem »Nár. Novin«. Palárik byl spisovatel dramatický; jeho »Drotar« a »Obžinky« velmi se mu zdařily a často byly hrány na soukromých slovenských jevištích, ano i v Chorvatsku a jinde; ba, nazvali Palárika i druhým Molièrem a uznali, že mnoho přispěl k probuzení národního vědomí. Palárik s Viktorinem vydali výborné almanachy »Lipa« a »Concordia«, v nichž

vyšla prvá Kalinčákova výborná novela »Restauracia«. Radlinský jako církevní spisovatel a učenec i na poli publicistiky, vědy a umění získal si velikých zásluh vydáváním mimo již uvedených spisův a časopisův »Cyrila a Methoda« a »Slovesnosti« i sepsáním výtečné modlicí knihy »Nábožné výlevy« a početných náboženských, belletristických a vědeckých prací. Radlinský stal se vlastně i zakladatelem katolického spolku sv. Vojtěcha, jehož správu vedl až do smrti Ďuro Slota. (Pokračování.)

Kněz družiny Sušilovy František Dědek.

Nestoru katolického písemnictví českého, církevníku a vlastenci neohroženému Beneši Methoději Kuldovi, uctivě věnováno.

Napsal Jan Halouzka.

Úvod.

Žijeme v době rozhárané, nepokojné, neustálené. Katolickému knězi splácí se černým nevděkem za oběti a práce národu vykonané. Nedoprošujeme se milostí na obranu poctivé a obrovské práce katolické na poli národním, ale dovoláváme se nefalšované historie, v níž nad slunce jasněji září obětivá činnosť katolického kněžstva, bez jehož odvážného přičinění byl by snad ubohý národ český býval zašlapán.

Zahloubej se jen do jara našeho probuzení a uvidíš, kdo že to byl, jenž všeho zříkal se, což by život pozemský zpříjemňovati mohlo, jenž nejkrutějším pronásledováním ani trpké bídě se nevyhýbal, jednalo-li se o uhájení práv drahého národa! Byl to katolický kněz, jemuž chloubou bylo mateřským jazykem mluviti, když již téměř veškera intelligence za původ český se styděla!

Za šedivými veterány, kněžským zápalem prodchnutými, ubíral se nadšený hlouček Brněnských alumnů — družina Sušilova; bílý prapor jim vlál nad čelem, a ze záhybů jeho vynořovalo se svaté znamení kříže!

Zase mi tane jeden z družiny té na mysli: výtečný kněz a vlastenec † František Dědek, biskupský vikář a děkan Polenský, o němž dějiny našeho vlasteneckého obrodu důležité paměti zaznamenaly. František Dědek podává některé události ze života ve spěšně načrtnutých pamětech svých. [1]) Uváděje v začátcích životopisných záznamů svých pohnutky, z nichž původ vzaly, praví: »Staré předsudky počínají klesati, národnosti počínají se buditi, a národy platnosti své jak v životě politickém, tak náboženském se domáhati. To vše jsi

[1]) Záznamy ty dostaly se nám do rukou laskavostí slavného Nestora českého písemnictví katolického, kanovníka *B. M. Kuldy,* jemuž doručeny byly přátelskou ochotou vldp. *Dr. Vinc. Rutha*, profesora theologie a kons. assessora Královéhradeckého, k nimž první některé krásné poznámky přičinil.

sám prožil, ano, dle slabých sil svých jsi se boje toho za právo a svobodu též účastnil; snad bude později někomu vítaným, když už národy budou osvobozeny, práva jich vydobyta a svoboda zaručena, — čísti o prvním vývoji boje duševního, pozorovati první puky na stromě

† František Dědek,
biskupský vikář a děkan Polenský.

pak utěšeně kvetoucího člověčenstva. Vždyť nejraději pozorujeme východ slunce, vždyť jaro jest nám nejmilejším časem, a mladosť nejmilejší dobou života našeho. A jak se věc má v životě jednotlivce, tak jest i v životě národů: první jejich vznik a zdar jest jim nejzajímavějším a poutá nejvíce jich pozornosť «

Kéž přijme česká katolická veřejnosť spis tento s touže blahovolností, jakouž přijala spisy mé minule vydané; kéž porozumí úsilí z nejčistších pohnutek vyvěrajícímu, — za rozháraných dnů velice žádoucnému! Kéž splní se slovo Nestora našeho B. M. Kuldy: »Mám za to, že vděčně čítati se bude spis tento všude, kde smysl jest pro dobu probuzení národa Českého a pro dokonalé poznání úsilovného způsobu, jímžto se dálo!«

Na den bl. Anežky České léta Páně 1897.

Jan Halouzka.

Z mladých let.

(1821.—1840.)

František Dědek narodil se dne 8. měsíce července léta Páně 1821. v Bystřici pod Pernštýnem na Brněnsku z vážených rodičů Františka Dědka a manželky jeho Františky, rozené Kožíškové, v tak zvaném »velkoměstském« domě čísla 13. Otec byl řemesla soukennického. Hlavní světnici rodného domu popisuje Dědek takto: »Světnice byla dosti prostranná, byl tu mimo stav — velký stůl, na němž se vlna probírala a jedlo se; stála tu velká staromanželská postel s »nebem« a záslonami; dále velká, starodávná kamna, na nichž sušili vlnu, okolo kamen byly nízké lavice. Mezi postelí a stolem stála starobylá skříň, dole se čtyřmi zásuvkami, uprostřed tak zvaný »Betstuhl« (klekátko) zamknutý, poněvadž tu měli rodiče peníze a důležité věci a spisy. Na hořejší části skříně byly po stranách čtyři malé zásuvky a uprostřed »tabernakulum« (schránka). Ve větších zásuvkách ukládány byly šaty a prádlo, v menších všelijaké maličkosti. Obrazů bylo v této světnici více: velká černá, na zlatém poli malovaná Panna Maria, na způsob Marianských obrazů sv. Lukáše. Pod ní byla ve zdi skříň, kdež byly sklenice větší i menší v příhrádkách postavené a kalamář. Nad stolem po straně delší viselo několik obrazův a uprostřed zrcadlo: obrazy ze života sv. Genovefy, Josefa egypt., křížové cesty, sv. Františky Římské, patronky mé matky. Nad stolem po straně užší visel větší obraz sv. kříže. Uprostřed světnice byl v podlaze důlek, do něhož se snovadlo stavělo.«

Vychování domácí bylo velmi rozumné. »Za mládí« — vypravuje Dědek — »byli jsme dobře opatrováni, matka učila nás modlitbě, — do školy byli jsme pilně posíláni. Na přísnosť rodičů nesmím žalovati, ačkoliv mi vyznati jest, že se nám nic neprominulo. Matka byla první trestatelkou; trest ten však nebyl bolný, ale mírný; nepovstal nikdy ze zlosti, a byl provinění přiměřený.«

Bylo-li provinění hrubší, trestával otec. Otec byl málomluvný, ale co naporučil, to bez odmluvy bylo splněno; nedopouštěl žádné výmluvy, poněvadž dříve rozmyslil, co žádal. Raději něco prominul, než by byl přísněji trestal. Matka ovšem častěji domlouvala i trestala, — ale nikdy zbytečně neb svévolně. »K nábožnosti nás vedli rodiče už záhy. Vím dobře, jak jsem s matkou musil do kostela, dala mi rohlíček, abych se choval tiše, a posadila mne na klekátko do stolice vedle sebe. Tehdy jsem uměl již se modliti. K domácím

modlitbám vedeni jsme byli, jakmile jsme počali mluviti. Nejposledněji naučil jsem se modliti »desatero«. Domácí modlitby konali jsme společně, k obědu vždy nahlas, matka začínala, — na večer modlil se každý potichu, otec kleče na lavici, matka na zemi. Nad postelí visel křížek, jejž jsme léhajíce líbávali. Nemohl-li jsem v noci spáti a žaloval matce, říkávala, abych se pomodlil třikráte »Otčenáš« za dušičky, že usnu, a stalo se. Ráno vstala matka první a bouřila ostatní dům. V neděli musil každý do kostela, a po obědě pak, když bylo po Brněnském jarmarku, vyplácel otec tovaryšům, při čemž popsal celý stůl křídou. O domácím zaměstnání a práci dorozuměl se obyčejně ráno otec s matkou, ona vše ostatní zařídila. Otec pro svou rozšafnost stal se obecním výborem a radou, před tím byl po více let soukennickým cechmistrem. Byl muž krásný, postavy prostřední, černých očí, vlasů kaštanových. Na krku nosil černý, hedvábný šátek, zapjatou vestu, kalhoty přes boty a frak, v neděli klobouk. V neděli chodil na »velkou« a na požehnání. Z domu nerad vycházel; byl velmi přičinlivý a pracovitý. Naše máť byla dobrá, dobrotu však nedala příliš znáti, ačkoliv jsme se k ní spíše utíkali než k otci. Kdo měl dobrou matku, ten snadno nahlédne, proč katolická církev zvláště nad všechny svaté a světice vyznamenává Pannu Marii. Cit každému praví, že proto, aby k Ní hříšníci obraceli se, kteříž z bázně a pokory k Bohu přibližiti se ostýchají. V matkách žije láska, na dně srdce matčina není kalu, žádného pamatování na sebe, v srdci matčině jen láska sídlí. Tak bylo u nás; matka byla naším útočištěm, naší přímluvkyní, orodovnicí ve všech důležitějších záležitostech; ona ve jménu našem vyjednávala s otcem, a obyčejně vždy k našemu dobru a prospěchu. Matka má byla velice sličná, rázu slovanského. Očí byla modrých, vlasů kaštanových, hustých, strojila se po městsku. Měla jeden zlatý a jeden stříbrný čepec, jenž byl větší dnešních klobouků ženských. Nosilo je za mých let ještě několik žen v Bystřici. Byla to krásná podívaná za velikých svátků. Nyní jsou již zničeny, zlato a stříbro z nich prodáno židům. Tak se všechny zbytky předešlé mohovitosti z lidu vytracují, a nezůstává leč chudoba, lopocení a vzpomínky na bývalé dobré časy. Matka moje byla dobré povahy, švitorná, upřímná, přátelská, lidská. Pokud jen trochu mohla, odskočila do kostela, ač byl chrám Páně dosti vzdálen. Častěji do roka chodívala ke sv. zpovědi, a pamatuji si, že, když přišla domů, vždy na nás dítky dechla, jakoby nám z té milosti a z těch darů, jichž se stala účastnou, také něco chtěla darovati. Chudý lid ji miloval; nedala žádnému odejíti bez nadělení. Pocházela z lidu a uměla všelijaké národní písně, koledy, přísloví, dětské průpovídky a hry. Písněmi nás uspávala, povídačkami nás chlácholila, dětskými hrami nás zaměstnávala. »Župaj, župaj do Paryzu« — »Vařila maminka kašičku« — »Já jsem malý koledníček« — »Když jsem býval mladý chlapec, na housle jsem hrával« — »Spi, Františku, spi, zavři očka svy« — »Koleda, koleda Štěpáne« — »Zle, maměnko, zle, Brandeburci zde« atd. a více jiných písní a průpovědí znali jsme již jako malé děti... V matku svou jsem důvěřoval a věřil jí ve všem; slova její mi byla svatou pravdou. Měl jsem ji za nejrozumnější ženu. Ó, kéž by byli všichni lidé tak přesvědčeni o lásce Boží, kéž by všichni v Něj tak důvěřovali a doufali, jako já v rodiče a zvláště v matku svou, zajisté by byli trpělivější a šťastnější!

Srdce Dědkovo bylo dobré, *citlivé* hned z mládí; *hořelo láskou k rodičům,* později zaplanulo také láskou k církvi sv. a národu. A že výrok o citlivém srdci Dědkově s pravdou se srovnává, krásně a průkazně vyplyne z dalšího: »Nyní arciť jsou rodiče ještě na živě, ale už stářím sešlí. Nezbylo z jich sličnosti a síly nic, leč shrbená postava, hubený obličej, pln vrásků, ústa vpadlá a bez zubů, oči zakalené. Bůh sám ví, jak dlouho ještě darováni budou životu. Rád bych byl, kdybych je někdy mohl vzíti k sobě, jim odplatil jejich starosť a péči o nás dítky, nějakým pohodlím v jich stáří, ale dle toho, jak to nyní na našem patronátě chodí, dostanu potom nějakou mizernou lokálku, kde budu sám dosti strádat nouzí.«

Na dětech Hospodin rodičům Dědkovým požehnal bohatě, i bylo jich 13, z nichž sedm vyrostlo. Výborně působil na duševní vyspělosť Františkovu ctihodný dědeček se strany otcovy. Dědeček ten přebýval jako člen rodiny v domě Dědkově, — pomáhal při řemesle a pořád měl po domě co šukati, nikdy nelenošil. Byl to muž nábožný a dle starého rázu. Z ranička již popěvoval svatou píseň a dbalivě navštěvoval bohoslužby. Za svátků a neděl odpoledne čtával ze staré knihy, v rodině dědičné, — ze »Života Krista Pána«, z Postily a Starého i Nového Zákona. Pokaždé vyptával se dětí na kázaní a znova celé rozbíral. Nevycházel nikam jen do kostela, ale tam vykračoval si statně a sebevědomě. Postavy byl vysoké, kabát nosil dlouhý až po paty, manchestrové kalhoty až po kolena, z téže látky vestu, fialkové punčochy, střevíce s přeskami, klobouk do výšky široký a špaňhelku se střapcem o vysokém kutí, stříbrné rukojeti. »Byl pravým typem« — dodává Fr. Dědek — »starodávného, poctivého souseda, kterýž považoval se za stav druhý (měšťanský), a rád si liboval v jakési zevnější okázalosti.« Znal mnoho národních pohádek, jimiž bavival děti za »černé hodiny« t. j. když přestalo se pracovati a rozsvíceno ještě nebylo. Dítka usadila se pěkně na lavici u kamen, stařeček mezi ně, a hlasem kazatelským povykládal pohádek na kopy, — až jim strachy husí kůže naskakovala.

»To nám vykládal dědoušek s velkou výmluvností a s mnohými fantastickými přídavky, kteréž naše mladá obrazotvornosť ještě živějšími barvami sobě vyšperkovala.« Bylo docela přirozeno, že dítka k stařečkovi celým srdcem přilnula. »Pochybuji, že tento můj dědoušek uměl německy. Byl tak čistý ode všeho zevnějšího účinku, jak v životě soukromém tak národním i náboženském, že mohl býti považován vzorem domácnosti ryze slovanské.« — Mládí své v rodisku prožil Fr. Dědek šťastně a blaženě. Jak těšíval se na sv. Mikuláše, svátky vánoční, koledu, velikonoce *s mrskutem* (pomlázka), na sv. Řehoře, »jehož jsme kluci slavně světívali, chodíce *Řehořem* jak v Čechách obyčejem bývá.« Nade všechny dny byla Františkovi Dědkovi *neděle,* »tu mne ráno vždy opanoval jakýsi nevyslovitelně blaživý pocit, — a pak ten chrám Páně, ty slavné služby Boží, — celý svět zdál se mi býti svátečním a jako posvěceným.«

Ale brzo uletěl čas bezstarostný, a první chmury snesly se na čelo Františkovo, když dobrá matička vedla synáčka ponejprv do školy. Pevně držel v ruce rohlík matičkou uštědřený, předveden byv před pana učitele a ostatní školáky. Ohlížel se kolem bojácně a nedůvěřivě. Za nedlouho strachy minuly — nováček postoupil ze slabikantů mezi čtenáře. »Měli jsme preceptora (ml. učitele) p. Součka,

šilhal, a když mi povídal, abych si odpoledne sedl mezi čtenáře, ohlížel jsem se na své sousedy, nevěda jistě, zda mluví ke mně nebo k některému z nich.«

Franík prospíval výborně, ačkoliv Šmídky předstihnouti nemohl. Za pilnosť jmenován byl od učitele dozorcem ostatních žáků. Když však některé neposedy udal, a za to od nešťastníků obžalovaných citlivě byl pokárán, vzdal se dobrovolně čestného úřadu. — Mimořádným působištěm jeho bylo pastvisko; pásával krávy. Na pastvách přiučil se mnohým písním národním, »*které jsem pak, jsa na studiích německých, měl za sprosté.*«

Vyučování ovšem neobešlo se bez němčiny; dospělejší žáci psávali na tabuli po německu, ač nerozuměli tomu, co napsali. »Vím se posud pamatovati na začátek předpisu — Ein unschuldig reines Herz, — jenž tam vždy stál po celý rok« A jak obyčejně bývá, že mnozí, kteříž sotva k němčině přivoněli, jen a jen němčinu lámou, tak též počala u milého Franíka němčina nehorázně trkati. Jeho německou domýšlivosť více povznesla návštěva Brna. Nezameškal se příliš v Brně (jen několik hodin), ale vrátiv se do Bystřice, nechtěl a nechtěl jinak hovořiti, leč německy. Tázal-li se kdo praněmce toho po něčem, odpověděl rázně domnělou němčinou: »Drm, drm, drm! « Němčina ta popudila přece trochu matku, vzala vařečku a mastila poněmčilého synáčka, jen což! hubujíc: »Já ti dám drm, drm, drm!« — — »To byly první rány, jež jsem pro němčinu trpěl. Potom se mi němčina z mozku hned vykouřila.« — Tehdy přistěhoval se Dědkův stařeček (otec matčin) do *Moravské Třebové.* To byla trefa pro rodiče Františkovy; požádali stařečka, aby k sobě vzal Františka, že se v Třebové naučí německy. Dědoušek svolil, — a tak dostal se malý student do Třebové na školy piaristské, kdež vyučovali jen a jen německy. Nastali Františkovi dnové zlí! Čemu se dnes naučil, zítra zapomněl. »Žáden, kdo toho nezkusil, nedovede sobě představiti, kterak moravskému žáku, přijde li do německých škol, učení toto jest obtížné, ano, tak obtížné, že by nad prospěchem svým zoufal.«

Známo, jak barbarsky postaráno bylo tehdy o českou mládež, vycítili jsme to až příliš z pamětí Kuldových, Soukopových a jiných, a do smrti naříkati budeme do neblahých dob těch, kdy tolik nadaných a schopných synků českých studií odřeklo se z příčin malicherných: že neuměli německy, a proto nemohli ve studiích prospívati. A těch několik, jimž dopřáno bylo v cizáckých učírnách mučiti se a vystudovati,- odcizilo se svému národu; odštěpenci těmi vyplněny byly po výtce první nepřátelské řady, z nichž kruté a bolestné rány opovrženému národu našemu hluboko byly zasazovány.

Není divu, že za takých poměrů rodiče pominuli se s rozumem, sami o to usilujíce, aby syn přiučil se samospasitelné němčině a pohrdl mateřskou řečí. Slyšeli chudáci, jak jest mateřská řeč tupena, posmívána; navykli si otročiti, považujíce každého policajta městského za vysokého pána, jemuž dovoleno bylo dočista »*po turecku*« za trhu obilního s lidem naším nakládati jako s dobytkem. Viděli, že bez té němčiny se nestane synek na vojně ani kaprálem. Německá nadutosť, jakáž vždy a vždy zamezovala a bránila národu našemu dle vlastních schopností a práv vyvíjeti se, bude v dějinách skvrnou nesmazatelnou poznačena. Velmi trefně praví Fr. Dědek: »Ale kdo

se ohlíží po těch masitých hrncích egyptských, jež poskytuje němčina, a tyto více miluje než národ a vlasť svou, ten nikdy snažení našemu neporozumí.«

Nechceme ani na vlas německým spolubratřím ubližovati, uznávajíce jejich literaturu, všímajíce sobě jich jako nejbližších sousedů, dopřávajíce jim veškerých práv u vývoji kulturním, ale tolik přece byli jsme a jsme dosud oprávněni žádati, aby nám bylo stejným loktem odměřováno!

Není chvályhodno k vůli svému národu jinému národu křivditi a jeho práva historická zašlapávati. Jako každý jednotlivec od Boha úlohu vykázánu má, tak i každý národ má přičiňovati se o realisování Bohem mu vykázané idey. A hřeší těžce, kdo vznešenou práci tu znesnadňuje!

Roku 1844. (14. listopadu) napsal Fr. Dědek, tehdy bohoslovec, pamětihodná slova: »Jak tedy, nemoudří buřiči, omluvíte svůj smrtelný hřích před spravedlností Boží, jehož jste se utlačováním a hubením jiných národů dopustili? Či soudíte, že není hříchem, svou vlastní řeč jinému národu, vlastní řeč majícímu, násilně do huby cpáti, a jeho duševní život podkopávati? Míníte-li, že utlačováním a zničením jiného národa sobě slávu získáte? Každý národ má svá přirozená práva zdokonalovati se . . . Obežeňte třeba vlasť naši čínskou zdí, přece neujdete věčné spravedlnosti; v krátkém čase zeď vaše zboří se nad vámi a pochová vás pod svými zříceninami.«

Cizáctví Třebovských škol rozteskňovalo duši Dědkovu tou měrou, že nejednou sobě ulevoval usedavým pláčem. Když byl domov opouštěl a loučil se s rodiči, zdráhal se z jakési ostýchavosti políbiti matku. Předpovídala tedy matka synáčkovi: »Počkej, počkej, však mi rád dáš hubičku, až za tebou přijdu!« Jak často slov matčiných vzpomínal! Jak rád by jí padl na šíji a tu mateřskou tvář zulíbal, ale nebylo jí tuto. Ve dne v noci snil o domově. Spatřil-li v Třebové někoho z Bystřice, domníval se, že vidí anděla. Když se kdysi loučil s bratrancem svým, zadíval se za odcházejícím, až mu s očí zmizel, a pak ještě házeli čepice do výšky na rozloučenou, osvědčujíce tak svou přítomnosť.

Mladý Dědek vida, že jiného zbytí není, plahočil se s ostatními krajany dosti bídně německou vědou, až vám němčil, jakby bičem práskal. Šťastně odbyl druhou třídu, tak zvanou »škrybendu«, — měl postoupiti po prázdninách do třetí třídy, zvané »praeparandy«. Bál se jí jako čerta; ustavičně domlouval dědouškovi, že by raději dobrovolně škrybendu opakoval. Dědoušek neříkal nic a doprovodiv absolventa skrybendáře k zápisu, poprosil pana ředitele, zda by mohl kluk do třetí třídy praeparandy vstoupiti? Ředitel odvětil: že ano, nebude-li prý prospívati v praeparandě, odevzdán bude zpět třídě druhé. Zapřáhl se tedy student do studií a koncem roku odnášel si domů výborné vysvědčení. Příštího roku postoupil do parvy škol latinských, taktéž v Mor. Třebové. Veškery třídy gymnasialní absolvoval výtečně. O pojmu vlasti a národnosti neměl tehdy ani tušení, tím méně o Slovanstvu. Pamatuji se, že studuje latinskou a řeckou gramatiku, často jsem o tom přemýšlel, zda i řeč *moravská* jest na těchže pravidlech založena, aby se jí grammatikálně naučiti mohl, či jest ona jen chaos — směsice slov a zvuků? Žádnému jsem se ovšem nesvěřil; vždyť žáden by mi nedal rozumného vysvětlení.« Dostal se

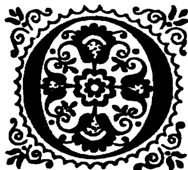
sice do Dědkových rukou latinsko-německo-český slovník, v němž se mnoho a často přebíral, ale ani ten nepodal mu uspokojivého rozřešení. Často vykládal sextán Appel z Jevíčka o Kudlovi,[1]) rodáku Jevíčském, studentu Brněnském, jak sobě zakládá na řeči české a ji chválou zasypává. Z doslechu tedy dovídal se Dědek něco o řeči české, což na chvilku alespoň rozžehlo hluboko v duši dřímající pocit vlastenecký, — ale nebylo nikoho, kdož by jiskérku nepatrnou rozdmýchal v neuhasitelný žár. Několikaletý proud germanisační, zavládající na gymnasiu Třebovském, uhasil načisto doutnající jiskru. Odcházející Dědek z gymnasia Třebovského byl úplně národu svému odcizen, jak otevřeně vyznává v zápiscích svých: »Osmnáctiletý mladík, od šestého roku na učení, nevěděl jsem ani o jsoucnosti Slovanů — 80 milionů duší počítavších. Kořiv se tehdejší modě, stavěl jsem němčinu nade všecko, drmolil jsem moravštinu až hrůza poslouchať, až i matka má zhrozila se, pravíc mi: ale což pak jsi už moravsky načisto zapomněl? Mluvil jsem svou mateřštinou hůře nežli nynější odrodilci, a to ne naschvál, ale protože jsem jinak neuměl. Vždyť jsem za studií neslyšel ani českého slova! *Neviděl jsem v tom arciť žádné hanby, ale spíše čest a pokrok. Domníval jsem se, že se tak dělím od lidu sprostého a že přináležím lepší a vzdělané třídě.*[2]) Pamatuji se dobře, kterak cestovav od strýce, přenocoval jsem ve Velkém Meziříčí. Večer sešlo se do hostince několik hostí a mluvili po německu. Ó, jak jsem tomu byl rád, ač jsem se jim do řeči nemátl a jen z povzdaleka poslouchal. Myslil jsem si potichu: toť jsou vzdělaní lidé, toť už vzdělané město, jak docela jinak nežli u nás, kde jen pořád po moravsku se mluví! Moravské knihy jsem posud ani neviděl, aniž věděl, že se také něco v moravské řeči tiskne. Proto jsem se domníval, že řeč tato žádného výrazu a vzdělání schopna není, nýbrž, že jest jen ošklivým zbytkem z dávných hloupých časů, a že každý vzdělanec této skvrny hledí se zbaviti; že jen lid mluví dosud moravsky.« Ze stati právě uvedené uznáš, laskavý čtenáři, odůvodněnost a pravdivost slov, jakáž jsem shora napsal o zhoubném a barbarském působení škol tehdejších!

(Pokračování.)

Anarchismus naší doby.

Napsal Vittore Avanti.

Opět atentát! — Století »osvěty a vzdělanosti« schyluje se již ku konci, ale neuplyne ani jeden rok, aby nebylo této »osvětě a vzdělanosti« vydáno smutné svědectví — o jejím úpadku. Kde přestává lid věřiti v Boha, tam klesne i každá lidská autorita, počíná sesurovění, veta je po osvětě a vzdělanosti; člověk bez víry v Boha nehrozí se žádného zločinu ať jej spáchá již z po-

[1]) Viz životopis kanovníka B. M. Kuldy str. 58 a 59.
[2]) Viz životopis Jana Soukopa str. 8., posl. odstavec.

hnutek politických nebo jakýchkoliv. Osvětu a vzdělanosť musí stihnouti bankrot všude tam, kde šíří se a šířiti se může četba, v níž popírá se Bůh, popírá se autorita jak božská, tak světská, kde lidstvo přestává věřiti v desatero zákonů Sinajských a přestává se báti zodpovědnosti za své špatné a hrozné činy — jak před Bohem, tak i před světem.

Zvláštní společnosť »lidská«, můžeme-li toho slova užiti, těšila se až podnes dosti veliké volnosti a svobodě v celé střední Evropě, že mohla hlásati i tiskem šířiti náuky v popírání Boha, náuky v popírání božské i světské autority a náuky vrcholící v protivení se všem zákonům a společenským řádům ať autoritou vládců nebo autoritou zástupců lidu v parlamentech založeným.

Anarchisté, tato zvláštní, počtem nepatrná společnosť, dnes poznovu, po tolikerých atentátech, které v posledním čtvrt století provedla, zavdala příčinu, že se k ní obracejí zraky všech opravdu osvícených lidí.

A proč? Postačí, když připomeneme, že tito lidé, jež dobře lze nazvati spiklenci, že anarchisté suggescí svých zásad a svého učení dosáhli opět, co jest jejich cílem a co plyne z jejich učení, že opět dopustili se — vraždy, vraždy na osobě nevinné, která nikomu nikdy neublížila.

Jsou-li anarchisté politickou stranou, a jsou-li tedy jejich spolučlenové politikové, jak zodpovídají se z hříchu a zločinu, který byl dne 10. září 1898. v Ženevě na Jejím Veličenstvu císařovně a královně Alžbětě proveden člověkem, který měl spoluvinníky z tábora anarchistů, což popříti se nemůže, a který sám o sobě vyznává: »Já jsem anarchista«?

Strany opravdu politické, muž opravdu politicky vzdělaný *nevraždí.* Násilí a vraždu páchají jen sprostí, sesurovělí spiklenci a lotři, o nichž nemůže se říci, že by byli politiky, tím méně idealisty socialních zásad. Revolverem nebo nožem neprovádí se ani politika, ani socialismus. V době klidu a míru se ani v politice ani v socialismu neužívá revolveru, nože a vůbec zbraně jako prostředku, který rozhoduje o politických nebo socialních otázkách a záležitostech, revolver a nůž v době míru a klidu slouží buď jen k nutné sebeobraně, nebo jej má v rukou — zákeřník. Anarchisté vyhlédnou si vždy ke svým činům osoby, které se toho nejméně nadějí, a napadnou je v takovém okamžiku, když nic zlého netuší, a pak — *prchají.* Je to zločinnosť i zbabělosť. Jedno ani druhé nedá se omluviti. Výsledek takových zločinů není k dobru ani politice, ani socialismu, jen jedno jest jimi dosaženo: utracení napadených, zármutek a pláč pozůstalých, jiných výsledků anarchisté ještě svými hnusnými skutky nedocílili a nedocílí. Mohlo by se říci: anarchisté vzbudí svými činy strach, a společnosť hledí si v politice, socialismu a v společenských řádech zákonodárných oprav a činí je ke společnému dobru. Ale, *co jest anarchie?* Chce ona něco takového, domáhají se anarchisté lepších zákonů a řádů? Nikoliv, neboť tu by nevraždili *lidi,* tu by se starali, aby příslušnou parlamentární cestou dosáhli toho, po čem touží. I v této věci pohlíží se na anarchisty a jejich činnosť zcela nesprávně.

Co chtějí anarchisté? Anarchisté vlastně nechtějí nic, ani zákon ani řád, jen jedno si přejí: aby každý dle své vůle nebo zvůle mohl dělati svobodně a beztrestně, co a jak by chtěl, aniž by se musil za to Bohu nebo lidem zodpovídati. To chtějí anarchisté. Může se jim

vyhověti? Nikoliv. A dokud se anarchistům nevyhoví, potud budou nepřátely každého zákona a každého řádu.

Tedy, s těmito lidmi nemůže býti žádná řeč, tito pobloudilci musí se učiniti neškodnými, a to tím a tak, *že se vyhubí jejich učení, jejich tisk, jejich volnost, scházeti se — jejich propaganda*. Jinak to nepůjde.

Všecko, co do dnešního dne se strany společnosti a států proti anarchistům bylo podniknuto, nevydalo mnoho; anarchisté *jsou*, a nebude-li se jinak proti nim vystupovati a pracovati, nezbavíme se anarchistů nikdy. Musí přijíti radikální náprava, tak radikální jako jest sám anarchismus, musí přijíti k platnosti opět autorita Boha, autorita jeho zástupců na zemi a autorita zákonů jak božských, tak světských — a to pomůže. Od nejnižší až do nejvyšší školy, od učitele až k profesorovi na universitě, všude musí býti učení založeno na zákonech božských a nejen světských, ve shromážděních lidu, ve spolcích i v tisku nesmí se snižovati náboženství, nesmí se otřásati autoritou Boha, a potom nebude se také chvěti autorita světská, a dokud toho nebude, anarchismus bude vzrůstati a šířiti se dál a dál, a lidstvo se z něho nevyléčí nikdy. Žaláře, pouta a guillotina neodstraní anarchismus a nevyhubí ho, anarchismus jest učení, jed, který opět jen učením, protijedem se odstraní a zničí, ale jinak ne. Učení, pro něž již tolik krve bylo prolito a pro něž již tolik vznešených, předních osob státních vzalo za své, zajisté toho zasluhuje, aby se o něm vážně přemýšlelo.

* * *

Jako v mlze vidíme v minulosti vystupovati prvního hlasatele lidské rovnosti, prvního osnovatele komunismu, Františka Noëla Baboeufa. Ještě neuplynulo ani sto let, kdy padla 24. května r. 1797. Baboeufova hlava pod guillotinou, a již se děsíme důsledků jeho učení. Proletariát naplnil jím své dílny a sídla od západu k východu i od jihu k severu v celé vzdělané Evropě.

Čemu Jacques Rousseau učil měšťáky a vůbec intelligenci, tomu počal Baboeuf učiti pařížskou lůzu a proletariát. Po Baboeufovi převzal tuto úlohu Petr Proudhon, Louis Blanc, Aug. Blanqui a ze všech nejdále v ní vynikl Michael Bakunin; Jan Most odříkával již jen to, čemu se od svých předchůdců naučil.

Celý socialní demokratismus a radikalismus naší doby zakládá se jen na tom, čemu učili Baboeuf, Proudhon, Blanc, Blanqui, Bakunin i Most, a učení těchto mužů nezakládá se důsledně opět na ničem jiném, než co hlásali Voltaire a Rousseau. Voltaire učil vzpouře proti Bohu a katolické církvi, a Rousseau naprostému demokratismu a rovnosti lidu, a obé dobře pochytili od nich měšťanští socialní demokraté i zproletarisovaní a ochuzení socialní demokraté od Baboeufa až k Mostovi.

A to, co ze všeho se postupně vyvinulo, máme dnes před sebou: je to socialní anarchismus. Voltaire a Rousseau byli mistry nevěreckého liberálního demokratismu, a tento nevěrecký liberalismus stal se otcem socialního demokratismu, z něhož vyšel anarchismus. Toť logický postup celého děje, v němž nemalý podíl má také německá filosofie Kantova, Hegelova a Büchnerova. Těmto všem mužům a jejich následníkům na vysokých školách můžeme děkovati, že živ

jest — *anarchismus*. Nebýti jich, nebylo by ani anarchismu, neboť kdo jednou položil v srdce lidská pochybnosť a nedůvěru v Boha, v Jeho dílo, v Jeho zákony, ten vehnal lidstvo v odpor proti Bohu, v odpor proti autoritě i proti zákonu světskému. Jiný výsledek zde nemohl a nemůže býti. Jedno plyne z druhého.

Nyní jsme zvědavi, jak mocní tohoto světa budou vymítati zlo naší doby — anarchismus; přikročí k tomu, aby učení v Boha, v božské zákony a v autoritu vůbec bylo znova slyšeti s kathedry učenců i od stolu učitelů ve všech školách, či zakročí-li jen proti anarchistům a vše ostatní nechají jak je, aby zase mladí anarchisté mohli růsti? Na to jsme doopravdy zvědavi, jak se mocní vládcové a diplomaté tohoto ohyzdného draka devatenáctého století zhostí. Po bismarkovsku to nepůjde, výminečnými zákony anarchismus se nepotlačí, když nevyhubí se anarchistický jed; byť i starých ubývalo, budou dorůstati zase mladí, a tak anarchismus bude žíti vesele dál a dál, a každá snaha proti němu objeví se marnou.

To jest naše mínění. Musí se začíti od základu, od kořene. Škola, literatura všech oborů, spolky a shromáždění jsou místa, v nichž musí býti zachovávána úcta k Bohu a k církvi, a dokud toho nebude, bude tam i mezi lidem ubývati úcty nejen k oltáři, ale i k trůnu, nejen k autoritě božské, ale i k autoritě světské. Filosofujte jak chcete, pravdivější filosofie nenajdete: každý výslech i proces s anarchisty, popírajícími vše, co jest kolem nás i nad námi, dává nám za pravdu.

* * *

Ponecháme stranou atentáty podnikané lidmi, o kterých se nemůže říci a dokázati, že by byli anarchisty; všimneme si jen atentátů anarchisty spáchaných, k nimž se anarchisté také přiznali, a ty, doufáme, svým počtem v krátkém čase, čtvrtstoletí, postačí úplně za důvod k tomu, aby se proti anarchistům co nejrozhodněji vystoupilo.

Z dějin hnutí anarchistického vysvítá následující postup atentátů, anarchisty a jejich spojenci podniknutých: Na císaře Viléma podnikli útoky střelnou zbraní: socialní demokrat *Hödel* dne 11. března r. 1878., a liberál a spojenec socialních demokratů, *Nobiling*, dne 2. června 1878. Po těchto atentátech následovaly výminečné zákony proti socialním demokratům v Německu, které trvaly až do roku 1890. Třetí útok na císaře Viléma I. a na krále, prince a knížata říše Německé podnikl roku 1884. anarchista *Reinsdorf* se soudruhy v Niederwaldě při odhalování sochy »Germanie«, ale atentát se nezdařil — zradou některých spiklenců. Místo, kde slavnosť se konala, bylo anarchisty podkopáno, a průkop opatřen byl dynamitem, který měl vykonati hrozné dílo. Reinsdorf byl za tento svůj smělý čin ještě s jedním anarchistou v Dobrosoli popraven.

Na italského krále Humberta podnikl útok mazzinista a přítel anarchistů, *Passawante*, dne 17. listopadu roku 1878. dýkou, ale útok se nezdařil.

Na policejního radu Rumpffa ve Frankfurtě nad Mohanem podnikl r. 1885. vražedný útok anarchista *Lieské*; útok se podařil. Lieské byl za svůj čin popraven.

Dne 1. září r. 1891. při slavení »dělnického svátku« socialních demokratů došlo v Paříži ke krvavé srážce mezi policií a socialními

:ály a anarchisty. Anarchisté vztyčili v průvodu rudý prapor. ›viněných anarchistů a socialních radikálů byli dva odsouzeni do e : jeden na 5 a druhý na 3 léta. Jeden byl osvobozen. Tato ›sť byla pohnutkou k celé řadě atentátů — ze msty. Soudruzi uzených, považujíce trest za příliš veliký a za pohanu rudého oru, připravovali pomstu. V měsíci březnu r. 1893. pokusili se diti dům vyšetřujícího soudce Benoita dynamitem do povětří; byl však jen málo poškozen, a nikdo nebyl poraněn. Po několika dnech udál se výbuch v rue de Clichy; dům tento, v němž il státní zástupce Bulot, byl výbuchem tímto z veliké části pon. Několik osob bylo těžce poraněno, a Paříž postrašena »proındou činu«. Pachatelem atentátu byl anarchista *Ravachol*, jenž v kavárně Veryově zatčen. Před soudem vyznal, že chtěl své lruhy z 1. máje r. 1891. pomstíti. Ravachol byl za svůj čin dne července r. 1892. v Montbrisonu popraven.

Aby se pomstili na těch, kteří Ravachola vydali, vhodili anarté pumu do Veryova restaurantu, a to se strašným úspěchem; ně četných těžce raněných odneseno bylo také několik mrtvých ějiště výbuchu.

Za několik měsíců nalezena puma přede dveřmi pařížské písárny ı carmauxských. Byla odnesena na policejní stanici v rue des ıs-Enfants, kdež vybuchla a šest osob zabila. Pachatel, který byl ve po roce polapen, prohlásil, že chtěl pomstíti Ravacholovu smrt.

Anarchista *Aug. Vaillant* vrhl v Paříži dne 9. prosince r. 1893. alerie sněmovny mezi poslance pumu, která poranila 50 osob. llant prohlásil před soudem, že chtěl pomstíti Ravachola. Byl ouzen k smrti.

V den po Vaillantově popravě vhodil anarchista *Emil Henry* pumu zi hosty v »Café Terminus« v Paříži a zabil několik hostí. Poliního strážníka Poissona při zatýkání těžce poranil. Ač byl útočník ě mladíček, honosil se cynickou smělostí svým strašným skutkem, rý provedl, aby prý pomstil Ravachola a Vaillanta. Také Henry popraven.

Anarchista *Lauthier* vrhl se 13. listopadu roku 1893. s dýkou uce ve veřejné restauraci na bývalého srbského vyslance v Paříži ›rděviče a vraziv mu dýku do prsou, těžce ho poranil. Před soum prohlásil dvacetiletý Lauthier, že svým činem chtěl dokázati, že volucionář vůči svým katům není zbabělcem. Pomstí se, *jak může*, yž prý nemůže vykonati tak veliký čin, jako vznešený soudruh ıvachol. Zabije měšťáka, aby bylo získáno to, co tento buržoa na raty jeho (revolucionáře) stráví.

O všech anarchistech útoky podnikajících jest však dokázáno, se poctivé práci vyhýbali a že ani na sebe, tím méně na jiné neacovali — ale dobře žili. Kde peníze brali a jak, to nám doposud kdo správně nepověděl.

Za několik měsíců po popravě Henryho, 24. června r. 1894., bil Vlach *Santo Caserio* v Lyoně presidenta francouzské republiky, ıdi Carnota, dýkou. President Carnot byl pro svou rozšafnou poıhu a mírumilovnosť velice oblíben; vrah Caserio byl popraven.

Anarchista *Angiolitto* zastřelil dne 11. srpna roku 1897. španělského předsedu ministerstva, konservativce Canovase del Castillo. rah byl popraven. Krátce potom, dne 4. září r. 1897. o půl noci,

vypálil anarchista *Ramore Sampan Boril* dvě střelné rány na policejního chefa Bortasa v Barceloně. Útok podniknut na ulici před divadlem a napadenému vnikly obě rány do prsou. Portas těžce raněn klesl, a útočník zatčen a odsouzen k víceletému žaláři.

Vedle těchto činů provedli anarchisté ještě následující útoky:

V měsíci listopadu r. 1893. anarchista *José Salvator Franch* provedl bezohledný a surový atentát dynamitovými pumami v barcelonském divadle »Liceo« ve Španělsku právě ve chvíli, kdy bylo slavnostní představení »Vilém Tell«. Při druhém jednání vznesl se z parteru do výše nad divadlem hnědý mrak dýmu, světla zhasla a hned na to zaduněla divadlem hromová rána. Na místě bylo usmrceno 24 osob a 40 těžce zraněno. Anarchista Franch po atentátu uprchl a když byl stráží vypátrán, střelil se z pistole, a když mu byla zbraň z rukou vyrvána, otrávil se jedem.

Roku 1894. roztrhán pumou anarchista *Martial Bourdin,* právě když chtěl vyhoditi do povětří slavnou a historickou hvězdárnu grenvišskou. Chtěl se tímto činem udělati slavným, ale nezdařilo se mu to.

Podobně skončil anarchista *Pauvels,* jenž s pumou na těle připevněnou vplížil se v Paříži do chrámu sv. Magdaleny, dne 15. března roku 1894., aby tu mezi zbožným katolickým lidem vykonal jeden z nejhnusnějších činův. Ale Bůh potrestal zločince na místě. Puma praskla na těle anarchisty u samého vchodu do chrámu a roztrhala jej na kusy.

V měsíci květnu r. 1894. podniknut byl anarchisty útok na španělského maršálka Martineza Camposa a šest anarchistů: *Mariano Cerezuela, Jaime Sogas, Archo, Sabat, Bernat* a *Godina* bylo za tento čin v Barceloně popraveno.

Dne 16. června r. 1894. vystřelil anarchista *Pavel Lega* na předsedu italského ministerstva Crispiho, ale chybil se.

V měsíci červnu r. 1898. hodili anarchisté v Barceloně mezi církevní průvod katolíků, uprostřed něhož kráčel kněz s Nejsvětější svátostí Oltářní, orsinovskou pumu, jejíž účinek byl hrozný. Pět mrtvol hrozně zohavených zůstalo na místě a na všech stranách povalovaly se utrhané lidské údy. Pět strůjců tohoto atentátu, a to anarchisté: *Antonio Nogués, Josef Molas Durran, Juan Alsima, Thomas Ascheri* a *Mas Casio,* bylo dne 4. května r. 1897. v Barceloně popraveno.

Dne 22. dubna r. 1897. vrhl se anarchista *Petr Acciarito* s dýkou v ruce na krále italského Humberta, ale král ránu odrazil. Acciarito odsouzen za to k doživotí na galeje.

Dne 3. června r. 1897. podniknut anarchisty atentát pekelným strojem na presidenta francouzské republiky Felixe Faura, ale nezdařil se.

A konečně dne 10. září r. 1898. vykonán byl v Ženevě anarchistou *Lucchenim,* rozeným Vlachem, děsný útok na císařovnu a královnu Alžbětu Rakouskou pilníkem, k tomu účelu připraveným. Také tento atentát se anarchistům podařil. Co se stane s vrahem, nemožno říci, poněvadž v ženevském kantoně vůbec není trestu smrti. A takový zákon odhlasoval si švýcarský lid! Kam jsme to dospěli?

Míti Boha v úctě, míti v úctě trůn, skláněti se před oltářem, milovati vlast a panovníka, míti lásku k bližnímu, zachovávati přikázaní »Nezabiješ«: kdo těmto zásadám učil bez mála dva tisíce

církev katolická. A kdo veřejně a směle vystupoval proti těmto ám církve? Byli to křesťané? Nikoliv. Byli to odpůrci křesťví, kteří je právě pro tyto zásady nenáviděli a lid učili nenái katolickou církev. Byli to synové tohoto světa, jimž podařilo omiti moc katolické církve ve školách i ve veřejném životě — a ·dky toho se dostavují.

Synové tohoto světa, liberálové, oslabili moc katolické církve, školství ducha liberalistického, vymohli svobodu tisku, svoboda ,ení ničím jiným, než zneužíváním tisku, — vymohli volnost shromažďování a spolčování, vymohli svobodu řečnictví i pro nedorostlé hy, vymohli liberální zákony, dopomohli svým kollegům liberálı »věd« na kathedry vysokých škol, oblažili národní školství učitvem svého svobodomyslného ducha, a dnes po stu letech těchto ıoženostì musí se každý chvěti před cíli, k nimž lidstvo spěje.

To není bída, na niž by se musily kouti pouta, stavěti žaláře a nice, to je zcela něco jiného, to je anarchismus, vycházející ze ialně demokratického radikalismu, který vyšel z liberalismu; ano, tomu jest.

Po pařížských atentátech anarchistů r. 1894. řekl ve sněmovně .mý Cassagnac: »Socialismus jest vejce, z kterého se líhne anarsmus, rozbijte to vejce.« dobře, ale proč ne zabiti také tu slepici, rá takové vejce nese? Proč by se nemělo sáhnouti na liberalismus, ·rý plodí socialismus?

Tak to pánové nemyslí, oni totiž nechápou, že liberalistické ení mohlo zůstati bez účinků a bez důsledků, ačkoliv jim to solní demokrat Bebel ve své řeči proti výminečným zákonům roku 78. výslovně řekl: »Co vy se, liberálové, na nás horšíte, vždyť my ne vaše děti; čemu nás vaši myslitelé naučili, to děláme.«

V posledním čtvrtstoletí vydaly snad všecky středoevropské ıty zákony proti anarchistům, vydalo je Německo, Francie, Ra›usko, Nizozemsko i Švýcarsko a docílilo se zapuzení anarchismu? edocílilo. Má se obnovování těchto zákonů proti anarchismu opaovati, či mají se zostřovati? Co se docílí opět tímto? Zmizí anarıismus? Nikoliv. Slepice, která nese vejce socialního demokratismu, něhož se líhne anarchismus, žije, a proto proti anarchismu až dosud ude marnou každá snaha.

Obmezením prodeje třaskavin, zbraní a j. prostředků anarchistů, ni zakázaním jich schůzí a časopisů nezabrání se činům anarchistů, ınž i pilník jest dobrou zbraní, nezabrání se ani jejich tajným schůzkám, na anarchistu, který nějaký zločin provedl, stačí vůbec každý zákon ›roti zločincům bez rozdílu.

Nuže, co nyní? Co nyní? Opatřte do škol kříž, opatřte školy :božným křesťanským učitelstvem, nakažte vychovávati děti v úctě : Bohu, k trůnu i k oltáři, nakažte učitelstvu, aby se dítky učily nilovati vlasť, panovníka, bližního svého, duchovenstvo a vůbec ‹aždou autoritu a dejte školám všem, nejen školám národním, ale školám vysokým ráz křesťanský, vymyťte liberalismus. Obmezte :neužívání svobody slova ve shromážděních i zneužívání svobody tisku, ı šlápli jste anarchismu na hlavu. Tak, jedině tak se zbavíte té zmije, ‹terá ohrožuje svět. Nedokážete-li toho, synové světa, nesvedete ıic proti zlu, v němž jste se octli. Marná každá vaše snaha!

Pravá osvěta a vzdělanost nikdy není proti Bohu, proti světské autoritě ani proti autoritě katolické církve, falešná osvěta a lživzdělanost šíří podvratné náuky, podvrací trůny a autority, kazí lid a činí jej zvrhlým.

Končím. Proti zlu anarchismu, socialního demokratismu a liberalismu postavme dobro křesťanského učení všude a ve všem — a pak nemusí se nikdo báti — anarchismu. Zkuste to!

Z Národního divadla.

Pravidelné občasné divadelní referáty své počali jsme ve II. roč. tohoto časopisu, a redaktor »Vlasti« nejednou napsal a vyslovil se, že články ty mnoho příznivců »Vlasti« získaly; různé vynikající osobnosti zmínily se o nich pochvalně často samému referentu — posledně na sjezdě katolickém. Uznání každého pracovníka těší. Posilněni a potěšeni podobnými projevy, počínáme po čtrnáctý rok své posudky. Jako celá »Vlasť« neodchýlila se ani o píď od svého známého programu, tak neučinila a neučiní toho ani v této rubrice. Nejsme na nikom závislí. Volného lístku nemáme, nikdy jsme ho nechtěli a zaň nežádali. Nejsme nuceni uveřejňovati všechny reklamy a bulletiny divadelní kanceláře a v kritice jsme úplně nezávislí. Nepodezíráme žádný list a časopis, ale víme, že se mnohdy pro ten volný lístek jedno oko zamhouří; jsou listy, které někdy zamhouří i obě oči. My jsme byli ve věcné kritice vždy přímí a bezohlední, kultu osob naprosto jsme neznali, a souhrn svých požadavků vzhledem k divadlu vůbec vyslovili jsme jasně a nepokrytě na literárním sjezdě družstva Vlasti r. 1896., kde, jak myslíme, vyčerpáno určitým zněním obšírnější resoluce vše, k čemu se naše tužby s katolického stanoviska nesou. Na resoluci té věrně trváme, což veřejně prohlašujeme při zahájení nového ročníku našeho časopisu. Že se z naší resoluce nesplnilo snad ani písmeno, neřku-li řádek nebo dokonce odstavec, to na věci pranic nemění. Prohlašujeme jen přání, aby ve družstvu Nár. divadla zasedal zástupce družstva Vlasti, jako je tam zástupce »Máje«. Snad se to časem vyplní — slibovali bychom si od toho mnoho, ač by asi zástupce »Vlasti« neměl na růžích ustláno. — Poslední doba nepřinesla mnoho utěšeného. Z původních novinek jedna měla úspěch, druhá docela propadla. Míníme Štechovu »Ohnivou zemi« a Mervartova »Servusa«. »Ohnivá země« dočkala se několika opakování, »Servus« objevil se na jevišti jednou a zmizel na dobro, lépe by mu však bylo bývalo, kdyby se byl vůbec nenarodil. Není to vina autorova. Řekli jsme již několikráte, že o té vážné věci má divadlo rozhodovati samo. Prkna Národního divadla jsou mnohému spisovateli tím nejvyšším, čeho vůbec dosíci může, tím nejkrásnějším ideálem. Pojednou objeví se na nich hra, jako je »Servus«. Že by byl autor veřejně neznám, to nám nevadí; jedná se o kvalitu jeho práce. Mnohé dobré zrno zamítnuto řešetem kritiky divadelní kanceláře, plevel prolítnul. Obecenstvo žaslo, viděli jsme, jak rozvážnější

opouštějí divadlo. Děj točí se okolo obsazení místo obecního
a. Kandidát naklońuje si předáky, na nichž obsazení záleží, různými
ı úsluhami. Slibuje manželství, slibuje vše, jen aby dostal místo
ubil konkurenta krejčího; tu se dostaví a v osudy obsazení místa
ıa zasáhne dámička z Prahy, které kompetent také kdys sliboval,
ji vezme — a ku podivu! dámička ta má známosť v pánském
města; a pánům není dvakráte příjemné, aby se to kdo dověděl.
oherní motiv tady je, byť i ne nový — ale zpracování jeho
se způsobem neúčinným, že hra nudí, vtipy jsou naivní a chudé.
si divadelní správa myslila, že pro ty Pražany, — hráť se »Servus«
ıě nejhlubších prázdnin — je to dosti dobré, neboť — kdo konečně
ı stojí, meškal na letním bytě. A pro těch pár, kteří přejali za
ı náhradu neb dostali dokonce zadarmo sedadlo abonentů, kteří
na villegiaturách, je toho až dost. Zmínili jsme se schválně o tom
:d, abychom ukázali k nesrovnalostem, s jakými prošel »Servus«,
: před tím činily se obtíže »Ohnivé zemi.« A přece velmi patrně
ıl autor Servusa ze Štecha i Stroupežnického. V »Ohnivé zemi«
se náš veřejný život a někteří jeho předáci, za jejichž domněle
eneckými cíly skrývají se osobní choutky. Spisovatel znázornil to
obě inspektora assekurační společnosti Pazdery a jeho honbě po
ınectví. Celá frázovitosť a bezcharakterní nicotnosť takových osob
se v jeho figuře. Pazderova dcera Vlasta je dobrým vzorem českých
steneckých« slečinek, jichž máme nadbytek, a kterým je opravdu
ılomyslné vlastenectví Hekubou, jen když si uloví ženicha. Humoru
ipu ve hře dost, více než skutečného děje, ovšem dle všech úkazů
ečného veřejného života našeho lze souditi, že i satyrická tendence
ı ostane naprosto hlasem volajícího na poušti. Křiklounství, fráze,
ıé spolkaření, osobní šplháctví pod rouškou vlastenectví a politikaření
vlastního přemýšlení, jen dle řvavých hesel novin, bude u nás
ıovati dále a dále. — Žárlivosť zavdala často dramatickým spisovatelům
ıu k veselým i smutným kusům; je to koření, které páni autoři často
lávají do svých prací — zcela věrně dle skutečného života, kde
ıiahá ta vášeň hraje též své komické i tragické úlohy. Vzpomeňme
Othella, Pohádky zimního večera, Lékaře své cti a jiného veliko-
ıého Calderonova dramatu: Žárlivosť — největší neřesť. Bissonova a
clerquova francouzská fraška »Žárlivá« založena je na žárlivosti mladé
ní Germainy Moreuilové, místy ovšem až drasticky podávané, že se
:e dotýká duševní choroby. Vlastnosť Germainina vede k rozvodu,
nímž ve Francii veliké caviky nedělají. Zatím Germainini rodiče,
ınželé Brunoisovi, kteří mnoho let žili v klidu a štěstí, dovědí se
nastalé bouři mezi mladými a k radě přítele tváří se, jako by se
ıtěli též dáti rozvésti, jen aby mladé vyléčili. K tomu přistoupí i bratr
rlivé se svou nastávající a tchánem, který, vida takový rozklad v celé
ıdině, nechce připustiti, aby se vzali, zvláště když strojený svár mezi
arými manžely vypukne v opravdovou nevůli; ale že je hra fraškou,
každý napřed, jak to skončí. Mladá paní uzná neoprávněnosť své
írlivosti a věc skončí všestranným smírem a obligátním sňatkem, bez
ěhož by jedna veselohra nebo fraška pravidelně nebyla ani možna. —
laciejowského drama »Martin Luba« dějem i formou pohybuje se ve
:arších, dobře vyjezděných kolejích kusů jako »Sedlák křivopřísežník«
jiných německých »rührstücků«, které tak dlouho se drží na jevištích.
edlák Luba je lichvář nejhoršího druhu a svým vydřidušstvím přivedl

celou obec na mizinu. Využitkoval neúrody i nehod a neštěstí jednotlivců, půjčoval peníze i polní plodiny, ale při tom byl neuprosný a tvrdý věřitel, kde kdo ho proklíná, ale nikdo nemůže si od něho pomoci. Tu se vrátí z města Martinův syn Jan, jenž studoval proti otcově vůli a bez jeho podpory a šťastně se dostal až na universitu a je právníkem. Známí ho žádají za radu ve sporech s otcem, prosí ho, aby starého mírnil, aby krutě s nimi nejednal; též starý Martin, samý proces a soud, radí se se synem. Jan poznává, jaké hříchy otec páše a postaví se na stranu utiskovaného lidu. Konflikt mezi otcem a synem je nevyhnutelný. Starý octne se na pokraji soudního vyšetřování a na prahu žaláře; ze zoufalého strachu, že pozbude svých vylichvařených peněz, se oběsí. Takový konec Jan ovšem neočekával, i odchází do města, aby zapomněl, co se stalo — a utlumil lásku ku své maceše, druhé ženě otcově, mladé a šlechetné dívce. Jako každý člověk, který se postaví v čele některého hnutí, i Jan Luba nedočkal se za osvobození selského lidu z lichvářských drápů otcovych žádného vděku. — V obvyklém každoročním abonentním provolání ku konci sezóny uvádějí se též některé novinky a nově studované hry, jež Národní divadlo chystá. Bohatství nebo promyšlený systém jakýs v repertoiru tom viděti nelze; spíše vyčkávání, co časem vlna doby vynese. Jediný pohled do pořadu chystaných her nás přesvědčuje, že jsme daleko za ideálem obou resolucí: literárního sjezdu Vlasti a katolického sjezdu v Praze.

Josef Flekáček.

UMĚNÍ VÝTVARNÉ.

Rozhledy po literatuře umění výtvarného poslední doby. I. Nejdůležitější českou publikací v oboru tomto jest »S o u p i s p a m á t e k h i s t o r i c k ý c h a u m ě l e c k ý c h v k r á l o v s t v í Č e s k é m o d p r a v ě k u d o p o č á t k u XIX. s t o l e t í«, kterýž vydává archaeologická komise při české akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Čeho se již r. 1878. Msgr. L e h n e r úsilovně domáhal, totiž sestavení inventáře všech uměleckých a archaeologických památek v Čechách, to teprve touto publikací po dvaceti letech vchází ve skutek. Pokus Lehnerův, jenž stal se zmíněného již roku, totiž provésti žádoucí inventář tak, že Akademie křesťanská rozeslala po zemích českých dotazníky (»Otázky archaeologické«), jež měly býti vyplněny, — selhal téměř úplně. Sešlo se málo odpovědí a i z toho mála bylo lze jen skrovničkou část uveřejniti. Dobrá vůle na podnik tak veliký nestačila. Bylo třeba velikého nákladu, a to tím většího, že věc vyžadovala hojných vyobrazení inventarisovaných předmětů, jelikož popis sebe důkladnější a přesnější o nich určité představy nepodává. Skrovně dotovaná Akademie křesťanská věru nemohla více učiniti nežli učinila, podporujíc zasloužilý náš časopis »Method«. Teprve po založení bohatěji obmyšlené »Akademie české« zasvitla naděje, že dávno projevované přání bude konečně uskutečněno. Bylať při Akademii zřízena zvláštní Archaeologická komise, jež si vytkla za přední úkol vydati důkladný soupis uměleckých památek v Čechách. Její intervencí získána byla pro podnik ten dosti značná subvence zemská, načež ihned přistoupeno bylo k provádění prací soupisových. Práce rozvržena dle okresních hejtmanství, a ustanoveno, že každému z nich věnován bude zvláštní díl. Povážíme-li, že v Čechách jest na ten čas 90 hejtmanství, můžeme si aspoň přibližně představiti velikosť publikace, kteráž zajisté bude obsahovati více než 100 svazkův, neboť městu Praze bude věnováno svazků několik. Bude to tedy celá bibliotéka. Počátek již byl učiněn: byloť vydáno dosavad p ě t svazků, jež obsahují okresy: Kolínský, Lounský,

Sedlčanský, Roudnický a Milevský. Z nich jest způsob i rozvrh celého díla patrný. V každém díle sestavena jsou abecedně jednotlivá místa, a při každém místě podán stručnými slovy popis všech důležitých místních památek, z nichž předměty zvláště vynikající jsou zároveň vyobrazeny. Z největší části jsou to předměty církevní: kostely, náčiní i bohoslužebná roucha, obrazy, sochy a zvony — takže celé dílo bude výmluvně dokazovati, jak mnoho děkuje výtvarné umění církvi katolické. Vyobrazení jsou vesměs původní, pro dílo toto zvlášť zhotovená. Při důležitějších stavbách vyměřeny a nakresleny: půdorys, řez i detaily architektonické; jednotlivé pak předměty, jako obrazy, kalichy a p., jakož i vnějšky a vnitřky budov byly fotografovány. Pro tisk pak byly zhotoveny dle těchto výkresů a fotografií cliché zinkografická, a z části i fototypické a barvotiskové desky. Světlotiskem na zvláštních přílohách zobrazeny zvláště některé vynikající obrazy; tak na př. v Soupisu okr. Sedlčanského madonna Votická, v Soupisu Roudnickém krásné deskové obrazy z proboštského chrámu Roudnického, a v Soupisu okr. Milevského madonna Sepekovská, Brandlův obraz Sv. tří králů v Bechyni, dále dva Škrétovy a jeden Hallwachsův obraz z téhož města. Barvotiskem (tak zvaným trojbarevným zinkografickým tiskem) reprodukovány ukázky nástěnných maleb a část malovaného stropu v zámku Bechyňském. Nyní provádí se soupis uměleckých památek v okresích: Mělnickém, Karlínském, Chrudimském, Smíchovském a Litomyšlském. V tisku se nalézá okres Klatovský, Jindřichohradecký a Budějovický. Chvály hodna jest ochota, s níž se archaeologové soupis provádějící setkávají zejména u duchovenstva, jež je všemožně při výzkumných pracích jejich podporuje. — Pilná monografická práce umělecko-archaeologická soustřeďuje se kolem dvou výborných časopisů odborných, totiž kolem »Archaeologických Památek« a »Methoda«. »Památky« ukončily r. 1897. XVII. díl. I na nich jest patrný blahodárný vliv České Akademie, neboť od té doby, kdy se »Památky« staly orgánem Archaeologické komise akademické, bylo možno více peněz věnovati na illustrace. Ze článků spadajících v obor církevní archaeologie uvádíme: Mádlovo pojednání o zbořeném kostele sv. Jana na zábradlí v Praze, Langerův článek o renaissanční arše v kostele nejsv. Trojice v Rychnově nad Kněžnou, referát Dra Bohumila Matějky o kostele sv. Bartoloměje v Kuněticích u Pardubic, popis patény Břevnovské a starobylých mešních rouch na Karlštejně. V letošním ročníku počato s uveřejňováním jednotlivých vynikajících předmětů z proslulého pokladu Loretánského v Praze. Zasloužilý náš »Method« zkvétá redakcí obětivého svého zakladatele a redaktora Msgra. Ferd. Lehnera stále více a více. Poslední ukončený ročník z r. 1897. byl již ročníkem dvacátým třetím — toť zajisté úctyhodná číslice. Při skrovničkých prostředcích a přes úžasný nedostatek odběratelstva plní tento časopis výhradně umění křesťanskému věnovaný čestně svůj úkol. Neunavný redaktor probadal opětně několik románských kostelů českých i moravských; studie o nich v »Methodu« uložené jsou dalšími důležitými články ke slibné budově »Dějin umění románského v zemích československých«, na níž pilná ruka Lehnerova od drahných let neunavně a bedlivě pracuje. Mimo to uveřejněno v minulém ročníku několik studií o starobylých obrazech, sochách a drobných bohoslužebných předmětech, jako na př. o renaissanční monstranci Vyšehradské, o deskovém obraze »Ukřižování« ze XIV. stol. v klášteře Emauzském, o Madonně téhož kláštera, o sošce Madonny v Drahonově Újezdě a j. v. Cyklus přednášek z oboru křesťanského umění, jenž z iniciativy prof. Drozda v zimních a jarních měsících byl počat (má býti dokončen během budoucí zimy), přinesl i »Methodu« ten zisk, že instruktivní přednášky ty jako vítané články v něm mohly býti uveřejňovány. Dosavad otištěny tyto přednášky: Tumpachova o původu chrámu a o basilice, Šittlerova o slohu románském a Branišova o slohu gotickém. — Z novějších samostatných českých publikací starého uměleckého průmyslu se týkajících přední místo zaujímá nádherné dílo »Památky výtvarné z československé výstavy národopisné r. 1895.«, vydané péčí a nákladem národopisného odboru výtvarného a církevního. Jest to 120 velikých foliových obrazů světlotiskových s příslušným textem; značná část obrazů předvádí výborné práce, zhotovené s nevšedním vkusem k účelům bohoslužebným. Toto dílo, po sešitech vydávané, se právě dotiskuje; cena jeho jest 18 zl. Bylo by si přáti, aby našlo hojně odběratelův, čímž by veliký náklad obětivých vydavatelů aspoň poněkud byl kryt. Dr. *Antonín Podlaha.*

ŠKOLSKÝ OBZOR.

Různé proudy v učitelstvu. — Časopisectvo.

Vzrůstající zpustlosť mladé generace staví u nás do popředí školskou otázku. Již i v kruzích dosti svobodomyslných počíná se uvažovati o tom, neměl-li by školní vychování díti se na základě náboženském. I zastanci nynějšího školskéno zřízení s obavami pohlížejí na odrůstající pokolení, konejšíce se ovšem, že škola nenese na klesání mravnosti ani nejmenší viny. Než, i pouhé toto konstatování smutného fakta můžeme považovati za krok k lepšímu; vždyť ještě do nedávna slýchali jsme z těchto kruhů smělé tvrzení, že mravnosti vlastně přibývá. Dnes už to netvrdí nikdo. — V samém liberálním učitelstvu se to uznává, neboť i liberální a radikální učitelské listy v poslední době rozepisují se o potřebě tělesných trestů ve škole, což ještě před časem by byl každý považoval za nemožné.

Ku pravé příčině mravní pokleslosti mládeže ovšem nikdo se nechce znáti. Stále se mluví o tom, že se mládež před učením a po něm modlí, chodí do kostela atd. — jakoby již to stačilo a jakoby se strany učitele mimo to nebylo třeba, aby také činil něco pro náboženství. Jak pěstovati mravnosť bez základu náboženského, o tom poučovala »Česká Škola« své čtenáře dosti často.

Proti škole náboženské zaujímají české listy školské většinou stanovisko protivné; některé se netají odporem proti samému náboženství: »Česká Škola«, »Český Učitel« a »Školský Obzor«. Jiné jsou zdrželivější, tvrdíce, že se vzpírají (prý) jen obmýšlené nadvládě kněžstva ve školství — ač se strany katolické stále se opakuje, že úmyslu takového vůbec u kněžstva není. Sem řadíme: »Komenského«, »Učitelské noviny«, »Národ a Školu« a »Posla z Budče«, list to v každé příčině nejslabší, který píše mnohdy o věci s naprostou neznalostí a přidržuje se s »Komenským« hynoucího ještě mladočešství, jemuž ostatní listy již vypověděly boj. Sympathicky chová se k požadavkům katolíků pouze »Beseda učitelská«. Moravský »Učitel« a »Časopis učitelek« zachovávají stanovisko »neutrální«, o škole náboženské vůbec nepíšíce.

Radikalismus bezohledně vystupující, kritisující a komandující, jehož mluvčími jsou první tři jmenované listy, setkává se s odporem v celém národě, a není věru nic tak směšného, jako když se tyto listy pro své požadavky ještě souhlasu národa dovolávají. Ze samého učitelstva ozývají se hlasy varovné, jak patrno ze článků v nejrozšířenějších denních listech, »České Politice« a »Nár. listech«, uveřejněných a psaných od učitelů. Ohlasu nalézají tyto radikální tužby pouze u socialistů, a jmenované listy často citují »Právo lidu«, jako ono bedlivě si všímá obsahu jejich. Tuť ovšem nalezly tyto listy vydatného spojence proti požadavkům katolíků — jen že neslouží spojenec takový učitelstvu ku cti.

Německé učitelstvo v Čechách má jediný list »Freie Schulzeitung«, vydávaný německým zemským učitelským spolkem. List vychází v Liberci redakcí učitele B. Leglera, zemského poslance. Jest ovšem liberální, německo-nacionální, ale ač také proti klerikálům bojuje, netupí kněžstvo tou měrou jako liberální listy naše. Nezatajuje, když kněz hodného učitele se zastane, ale s povděkem to zaznamenává, což u našich listů není; zde platí: co kněz, to nepřítel.

Zhoubněji působí v učitelstvu německém listy Vídeňské, hlavně socialistická »Freie Lehrerstimme« (vychází asi v 6000 výt.) a ještě rozšířenější beznáboženská »Deutsch österr. Lehrerzeitung«, kterou vydává známý Jessen. Z rozšíření těchto listů lze posouditi, jaký duch asi vládne v učitelstvu německém. Surovosť, jakou shledáváme zvláště ve »Fr. Lehrerstimme«, jest úžasná. Legler jest u ní velikým slabochem, že nespílá kněžstvu, a proto jest v listě tom neustále napadán. Jen smutnou zásluhou učitele Jessena se stalo, že 3000 učitelů na sjezdě letos v Brně konaném vyslovilo se pro úplné odstranění náboženství ze školy. Výbor zemského spolku německého učitelstva v Čechách navrhoval, aby § 1. školského zákona byl ponechán ve znění nynějším.

Statečně vedou si proti těmto nevěreckým listům »Christlich-paed. Blätter«, vydávané ve Vídni farářem Pannholzrem, dříve katechetou. Pannholzer zná tudíž Vídeňské školství z vlastní zkušenosti. Není jediného čísla, aby v něm neusvědčil protivníky katolické školy z nevědomosti, nevzdělanosti a prolhanosti. Vedle tohoto časopisu vydávají Školští bratří list »Christl. Schulfreund« s přílohou »Der kath. Jüngling« pro odrůstající mládež.

Jako všecko zlé mívá i něco dobrého za následek, tak štvaní různých listů proti náboženství vyburcovalo z nečinnosti katolicky smýšlející učitelstvo, které se počalo sestupovati ve spolky. Ve Vídni, kde socialistický »Central-Verein« bojuje proti náboženství nejzuřivěji, jest katolických učitelských spolků několik. Jejich členy stávají se učitelé, kteří studovali v učitelském ústavě, vydržovaném katolickým školským spolkem. Předseda jednoho z těchto spolků, učitel měšť. školy Jos. Moser, jal se nedávna vydávati vlastním nákladem časopis »Christliche Schul- und Eltern- Zeitung«. List jest velice pěkný a vychází ve velkých sešitech slušné úpravy ve lhůtách dvouměsíčních — prozatím. Dostane-li se mu žádoucí podpory, bude vycházeti častěji.

Protináboženský duch počíná zavládati i v učitelstvu evangelickém. U nás ještě snad ne, ač i tu počínají se učitelé »sekati« s dvojctihodnými pány v »České Škole« a »Škol. Obzoru«. V Německu však už je tento boj rozpoután, jak poznáváme z Lipské »Allgem. deutsche Lehrerzeitung«, která jest orgánem evangelických učitelů v Německu a jako nejrozšířenější list vychází již 51. rok. Ve zprávě o Brněnském sjezdě velebí tento list Jessena, známého nepřítele všeho náboženství, který je také učitelem evangelickým.

Za to vzorně si vede v Německu katolické učitelstvo. Je sdruženo v četných spolcích, a jejich orgánem jest »Katholische Lehrerzeitung«, vycházející v Belmu ve Vestfálsku. Schůze konají se často a bývají velikolepé. »Kathol. Lehrerztg.« vychází třikrát měsíčně. »Paedagogische Monatshefte« vycházejí měsíčně a přinášejí pravidelné zprávy o školství z různých zemí.

U nás katolické spolky učitelstva v Čechách i na Moravě přese všecky překážky rostou. Zdá se, že nepřátelské listy konečně se zastyděly a mlčí. Přáti si jest, aby četněji se přihlašovaly k českému spolku učitelky. Některé slečny z Prahy prý se obávají, že by byly při obsazování míst opomíjeny. Tak se vede u nás katolickému učitelstvu! — Německý katolický spolek učitelský, který si dal jméno »Lehrer-Verein »Austria« für Deutsch-Böhmen« od ustavující schůze posud se nesešel. Přihlásilo se k němu jen 27 členů, roztroušených v pohraničních německých okresích. To jest ovšem spolkové činnosti na překážku.

Václav Špaček.

LITERATURA.

TURECKÁ.

Časopis »Stambul« jest v Cařihradě listem úředním a proto též chválí vládu tureckou a mohamedanismus, ospravedlňuje pronásledování Arménů atd. Proto vše se o něm nezmiňujeme, ale co nás zajímá, jest, že dle turecké náboženské a státní úpravy jest pod trestem smrti zakázáno napsati o některé »korunované« hlavě, že byla zavražděna; toho se nesmí nikdo dověděti! »Stambul«, jako úřední list, musil však přinésti zprávu o nedávném zavraždění císařovny Alžběty. Musil a nesměl! Pomohl si tedy tím, že napsal, že rakousko-uherská monarchyně Alžběta zemřela výminečnou přirozenou smrtí po krátkých jen útrapách. Ostatní, mimo zavraždění, vypisuje »Stambul« vše dopodrobna, jak to přinesly veškeré časopisy. Jos. Šefík Vitínský.

RUSKÁ.

V. Zelinskij: »Sobranije kritičeskich materialov«. Je to sborník, který pro hlubší studium ruské modernější literatury stane se zajisté neocenitelným. První část obsahuje literární charakteristiku Turgeněva a hlasy o jeho spisech. Budou následovati další knihy o Pisarevu, Černyševském, ukázky z kritik Bělinského, Dobroljubova, Grigorjeva, Družinina, Annenkova a j. Sborník je ovšem jen kompilace, ale zajisté velice zajímavá snůška literatury.

J. V. Lučiskij: »Vopros o krest. pozemelnoj sobstv«. Kijev 1894. — Nad míru zajímavá brožura a důležitá otázkou, kterou řeší. Jedná o majetkových poměrech, které nastaly velkou francouzskou revolucí: Komu dány konfiskované

země — buržoasii nebo sedlákům? Jakou změnu přivedla revoluce v majetkových poměrech vůbec? Všecky tyto otázky jsou málo propracovány. Byly tu hlásány různé theorie, jako že revoluce stvořila a rozmnožila malé rolnictvo, že vůbec prospěla středním třídám. Lučiskij hleděl nabyti jasna archivalními pracemi v několika departementech. Zvlášť všímal si také otázky, jaký byl stav selský po revoluci vůbec. Naskýtal se mu obrovský materiál; probral archivy depart. Côte d'Or, de la Haute Garenne, Pas de Calais. Dospěl výsledku, že kupování země rolníky různých poměrů nebylo nikterakž tak vzácné a nepatrné, jak se obyčejně domníváme. Majetek církevní skupovali hlavně měšťáci a spekulanti, majetek emigrantů byl prodáván v malých částkách, zvláště rolnictvu, a šel neméně dobře na odbyt než majetek církevní. Zhusta nalezl také nová dělení a vyměňování půdy za účelem zaokrouhlení majetku. Lučiskij dokazuje, že procento nemajetných do revoluce bylo velice malé, a majetek sedláků že nebyl nikterak malý. Tyto názory shledal všady potvrzeny. Porovnávaje majetek selský z XVI. století, dospěl výsledku, že se stále množil, byť i zvolna, zároveň jednotlivé majetky se umenšovaly, a to v poměru, jak rostl počet majetníků. Poslední slovo tu ovšem není ještě řečeno, ale naznačena tu cesta k dalším pracím. To zdá se jisté, že majetkové poměry před revolucí budou pěknou apologií církve jako znamenitého do oné doby socialního a národohospodářského činitele. A to tím více, že dnes drobný majetek národa francouzského ocitůje se znenáhla v rukou židovských majetníků velkých latifundií, — díky porevoluční svobodě!

Fr. Žák.

Rúskaja jistórija. Sostávil proféssor A Tračévskij, vtorójе jispravlénnoje ji dopolnénoje jizdánije. S ukazátelem jimen, godov ji predmetov, s 96 risunkami, 6 kartami, 6 planami i 3 raskrašennymi kartinami. 2 svazky. 1896. Cena 8 rublů; v nádherné vazbě 9 rublů 60 kopějek. »Kniha profesora Tračevského představuje jediné rukovodství (ukazovatele) ruských dějin, a svého druhu hodí se zvláště osobám, vidícím v dějepise ne sbírku anekdot, ale nauku.« (Naučnoje Obozrěnije 1895, čís. 40.) — »Nikdo nepopře, že znáti dějiny své vlasti — jest povinností každého vzdělaného člověka. My, zajisté, nemůžeme naříkati na nedostatek dějin a dějepiscův u nás (na Rusi). Taková jména, jako Karamzin, Solovjev, Kostomarov, byla by ku cti každému národu. Avšak vezmeme-li obyčejně vzdělaného člověka a nikoli specialistu v historii, ale zajímajícího se o dějiny a toužícího je poznati, tedy pro něho veliká díla zdají se býti příliš objemnými. Profesor Tračevskij, přednášející na Novoruské universitě, zajisté postihl dokonale ono snadné, srozumitelné a zároveň důkladné vyložení předmětu, které zajímá čtenáře i posluchače. Množství v textu roztroušených drobných i velikých vyobrazení vysvětluje mnohé. K vydání jsou přiloženy: seznam jmen, let a předmětův, malovaných obrazů, 6 map a 6 plánův. Jedním slovem, ve vydání podáno vše nevyhnutelné, co jest v mnohosvazkových dřívějších dějepisných knihách, a vše vynecháno, co, ač důležito, nachází se ve větší části učebných hnih.« (Živopisnoje Obozrěnije 1895, čís. 39.) Více ruských časopisův o Tračevského »Ruskoj historiji« uváděti nebudu. Profesor Tračevskij má pro svoji jasnosť a zajímavosť v přednáškách i ve spisech mnohou podobnosť se zemřelým gymnasialním profesorem Františkem Šemberou. Spisy tyto objednati lze po celém Rusku, zvláště však u »K. L. Rikker, Nevskij prospekt, 14, S. Petersburg«, aneb u »K. P. Karbasnikov, Novyj Svět, No. 69, Varšava.«

Jos. Šeřík Vitínský.

RUSÍNSKÁ.

Zalisje. Povídka Osipa Makoveja. Černivci 1897, stran 420. Osip (Josef) Makovej je známý povídkář mladší generace rusínské. Minulého roku uveřejnil povídku nadepsanou v černovickém denníku »Bukovině«, z níž vyšel nyní otisk. Zálesí jest chudá vesnice v ruské Haliči, z níž se tu podávají obrazy i obrázky současného venkovského života.

Počátkem povídky jest strašná vichřice a bouře, která zničila kostel, chaty a osení, tak že nastala v obci ještě větší bída. To pociťoval také hlavně místní pop Levickij se svojí četnou rodinou, jež záležela z dvou synů, absolvovaného bohoslovce a maturanta, dále tu byly tři »doňky« (dcery) na vdavky, k čemuž se přidružila ještě malá dceruška. V těchto hmotných nesnázích Levickij nezapomíná však na všeobecné zájmy, zvláště se činně účastní nastávajících voleb.

Než rodinné klopoty tolik ho tíží, že si nemůže bráti novin, kupovati knih a dáti lepšího vzdělání svým dítkám.

Bohoslovec Jaroslav, který je tu hlavní osobou a nitkou spojující všecky vesnické obrazy, se přesvědčuje, že by bylo nejlépe, aby se dal vysvětiti, aniž by se dříve oženil; neboť u ruského duchovenstva jest potřebí, aby se oženili před svěcením, chtějí-li, po svěcení jest to již nemožno. Jaroslav také slyší od sousedů, že neženatí kněží jsou lepšími. V těchto úvahách zmeškal dobu svěcení, tak že zůstal již doma.

Ve vsi žil ovdovělý šlechtic Zaborovskij, který k vůli svojí dospívající dceři Máni hledá styků s popovou rodinou. Tak se stal Jaroslav domácím učitelem syna šlechticova, a tu měl příležitosť seznámiti se s obecními záležitostmi. Neobmezenou vládu v obci měl »vijt« (starosta) Kostišin se svými přívrženci, kteří stáli všichni ve spolku s místním krčmářem židem. S obecními penězi se hospodařilo bídně, ano i dokonce se stala defraudace, tak že pak se po tuhém volebním zápase dostala ke správě obecní protivná strana radikální, čímž v obci nastalo lepší hospodářství.

Také v rodině popově nastal obrat k lepšímu. Jedna z dcer se provdala za učitele Horošinského, který pak vyučoval dospělé v nejpotřebnějších věcech, pak založen byl potravní spolek, aby se obyvatelé vymanili z područí žida. Také druhá dcera se provdala za profesora, a druhý syn vykonal maturitní zkoušku. Než, stalo se něco horšího, pop Levickij těžce onemocněl, tak že nebylo pomyšlení, aby se uzdravil. Jaroslav se pak k naléhání matky rozhodl, že se dá vysvětiti, aniž by se dříve oženil, aby tak živil svoji matku i sestry. V tomto úmyslu nezviklala ho ani nabídka dcery místního šlechtice, Máně, která mu vyznala lásku. Jaroslav byl vysvěcen, a šlechtic Zaborovský presentoval ho po úmrtí otce jeho na faru v Zálesí.

Přednosť této práce záleží v líčení rusínských venkovských poměrů, proto také se čte povídka tato příjemně. Méně šťastně voleny jsou povahy jednotlivých osob, tak na př. není vyjasněna povaha hrdiny povídky Jaroslava, poněvadž se tu nedostává psychologického vysvětlení. Charaktery povídek mají dojista vynikati nad prostřednosť a přece býti skutečně možnými. Příliš mnoho episod a dlouhé rozmluvy jsou na újmu povídky. Autor tu dává cítiti, že rozhodně lépe jest knězi neženatému a uvádí také proto důvody: svobodu od všelikých závazků, možnosť věnovati všecky síly osadě, hmotnou nezávislosť, která mu činí možným, aby dobročinné a národní účely podporoval. — Přese všecky nedostatky povídka tato bude zajisté vítanou četbou rusínského lidu, poněvadž jest v ní vylíčen život venkovských rodáků. Fr. H. Žundálek.

BULHARSKÁ.

Christijansko učenie, za ljubenieto na čelověčestvoto v spravnenie s krajnostite na socialističeskite učenja, ot protoireja A. M. Ivancova-Platonova. Nákladem Iv. Vizireva, Svištov 1896, str. 110, cena 1 lev (frank). — Také do Bulharska zašel nešťastný sociální demokratismus, který hubí mrav, víru a zbožnosť. Bulharské duchovenstvo staví proti němu hráze a hledí zlověstnému jeho přívalu učiniti přítrž. Vynikající protojerej Ivancov, který byl kdysi profesorem na moskevské universitě, dokazuje v uvedeném spise příklady z denního života a z výroků různých socialistických velikánů nesrovnalosť nauky sociálně-demokratické. Vysvětluje její neblahé následky na lid a dovozuje důkladně, že pouze křesťanská víra a láska k bližnímu zachrání svět od sociálních převratů.

Istorijata na Bălgarskija narod od S. S. Bobčeva. Plovdiv 1897., stran 224, cena 2 lvy (franky). Štefan S. Bobčev, přední bulharský publicista a politik, redaktor vědeckého měsíčníku »Bălgarské Sbírky«, vydal minulého roku dějiny svého národa. Kniha tato jest zajisté důkladnou studií a prací, což možno souditi z toho, že byla schválena ministerstvem »narodnoto prosvjaštenie« (osvěty) a zavedena na středních školách jako učebnice; vyšlo již druhé vydání. Nejvíce ze všeho nás zajímají kulturní dějiny, kde poznáváme vývoj vzdělanosti bulharského národa. Též nová doba jest tu velmi dobře líčena, vždyť je to nejskvělejší bod v dějinách Bulharstva — osvobození země a připojení východní Rumelie ke knížectví. Spisovatel nás tu také seznamuje s bulharským písemnictvím, které zajisté zvláště v novější době učinilo velké pokroky.

Náš národ nemá bohužel dosud větších soustavných dějin bulharských a všech slovanských národů, ač je toho k poznání našich bratří nevyhnutelně potřebí; slovanská vzájemnosť toho nezbytně vyžaduje. Byli bychom ochotni pořiditi širší výtah z bulharských dějin, jakož i všech národů slovanských, jen kdyby se našel — nakladatel.

Armencite i Sultan Abdul Hamid. Časopis »Nadežda« (Naděje) vydal za příčinou velikého pronásledování křesťanských Arménů r. 1896. brožurku o stavu tohoto národa a výjevech pronásledování. Četba této knížečky o 33 stranách nás naplňuje hrůzou, jakož i podivem, že humánní evropské vlády trpí takové »klanie a porubanie« jako ve válce K vůli velezrádci Dreyfussovi jest celá žurnalistika neustále znepokojována, poněvadž je — židem, kdežto když tisíce křesťanů hynou rukou vražedných moslemínův, Evropa mlčí. Spisovatel svádí veškeru vinu na sultána samého, který svojí nerozhodností zavinil celé neštěstí. Na říši Tureckou dojista přijde také den odplaty Boží podle slov písma sv.: Mene, tekel, fares. Fr. H. Žundálek.

LUŽICKO-SRBSKÁ.

Zapiski maćicy serbskeje w Budyšinje (1847.—1897.). Sestavil a vydal dr. Arnošt Muka. — Čtenáři »Katolických Listů« se snad ještě pamatují na velkolepou slavnost padesátiletého trvání srbské matice, konanou loňského roku po velkonocích, o níž jsme podali zevrubnou zprávu. K tomu účelu byly vydány tři jubilejní spisy: »Serbske zynki« (hlasy), básně Jakuba Čičinského, »Za dušu a wutrobu« (srdce), sbírka básní Jana Wałtaře, a posléze svrchu uvedený spis. To jsou spisy, které by trvale zvěčnily památnou událosť v životě národa lužicko-srbského.

V zápiscích matice srbské jsou nejdříve uvedeni funkcionáři a různé matiční odbory, totiž jazykozpytný, belletristický, národopisný, hudební, paedagogický, přírodopisný, historicko-archaeologický a dolnolužický se svými členy. Mimo to jest ustavena stavební komise, jejíž účelem jest se starati o stavbu nového matičního domu v Budyšíně, finanční komise, která sbírá příspěvky, a loňského roku byla ještě založena komise slavnostní, která pečovala o to, aby jubilejní slavnosť matiční se důstojně vydařila.

Stanovy družstva matičního poučují čtenáře o účelu spolku, o povinnostech i právech jednotlivých členů, potom následuje přehled dějin matice srbské z péra kaplana Jakuba Šewčika.

Po příkladu matice jihosrbské, české a illyrské byla r. 1847 založena též matice lužická v Budyšíně, jejíž účelem bylo vydávati vědecké i zábavné spisy pro vzdělance i lid. Tomuto dostála matice také vynikajícím způsobem; neboť vydala hojně zvláště vědeckých spisů, kterých by jinak soukromý nakladatel nebyl nikdy vydal. Tak hlavně vyšel jejím nákladem lužicko-německý slovník redakcí dra. Pfula, hornolužická srbská mluvnice od téhož spisovatele, předem sluší však uvésti časopis matiční, který obsahuje hojnou látku k poznání srbského národa která by jinak nebyla dochována věkům příštím.

Za 50 let přijala matice celkem 90.979·39 marek, vydala pak 86 634·19 m., tak že čisté jmění bylo minulého roku 4 345·20 marek, ve skutečnosti však 5.828·76 marek.

V nynější době jest nejpilnějším úkolem matice stavba národního domu v Budyšíně, která by bez tohoto družstva nikdy nebyla provedena. Velkolepá stavba tato bude trvalým pomníkem zdárné činnosti tohoto prospěšného spolku. O matičním domě jest v těchto zápiscích psána zvláštní stať.

Matice měla 622 jednotlivých členů, mezi nimi též několik Čechů, jakož i členů ze všech zemí slovanských. Mezi sběrateli na matiční dům čteme několik katolických kněží, zvláště redaktora Tom. Škrdle, který za svého pobytu v Lužici se osobně přesvědčil o potřebnosti tohoto důležitého shromaždiště lužických Srbů.

Konečně se v knize této popisuje krátce vznik a práce dolnolužického odboru, který byl založen r. 1880. na návrh Poláka dra. Alfonsa Parczewského.

Zápisky tyto jsou důstojným oceněním snah matice srbské a hojným materiálem k dějinám tohoto ústavu; jsou za dvě marky. Fr. H. Žundálek.

CHORVATSKÁ.

Sinj i njegovo slavje god. 1887. Napsal frà Ivan Marković, tiskem akc. tiskárny v Záhřebě 1898. — Před 11ti lety konala se v Sinji v Dalmacii veliká slavnosť, památka 200letého přenesení zázračného obrazu Panny Marie z Remy do řečeného města. Slavnosť byla církevní i národní v nejlepším souladu; účastnilo se jí nesčetné katolického lidu z celé Dalmacie. Mimo to slavili tehdy ještě jiné dvě události, totiž počátek nového Sinje a vybavení z tureckého poddanství r. 1715. Aby památka tato nevymizela, napsal P. františkán dr. Ivan Marković nejdříve dějiny města od nejstarší doby až do posledního zemětřesení, které právě v tomto městě nadělalo mnoho škody. Značné místa zabírají tu dějiny františkánského kláštera i kostela. V druhém díle jest vypsána památná slavnosť. Kniha nemá jen cenu místní, nýbrž také všeobecné, zvláště pro každého katolíka, poněvadž se tu jedná o prvotním místě sbratřeného národa. Spis je za 1 zl. a obsahuje $9\frac{1}{2}$ tiskových archů velké 8°. Fr. H. Žundálek.

NĚMECKÁ.

Die Palacký-Feier und ihre Widersacher. Ein Mahnruf an die armen christlichen Völker Oesterreichs. Von Rudolf Vrba. Prag 1899. Selbstverlag. In Commission: Cyrillo-Method'sche Buchhandlung G. Franci, Prag; Heinrich Kissel, Wien; Xaver Pflugmacher, Leipzig. Preis 3 Kronen 40 Heller. — Jedenkráte bavil jsem se s vynikajícím profesorem, spravedlivým Němcem. Pravil mi: »Proč vy, Čechové, nevydáváte malé německé spisy, které by poučovaly Němce o vašich národních, politických a kulturních snahách, které by pomalu podávaly českým i jiným Němcům správný a věrný obraz celého vašeho bytí a života? Jen proto mají Němci o vás křivé a docela falešné mínění, poněvadž čerpají vědomosti o vás z listů vám zuřivě nepřátelských.« V těch slovech je mnoho pravdy; když jsem četl tento nejnovější Vrbův spis, stále jsem jich vzpomínal. Bylo by to snad rozhodně líp, než známá hyperprodukce básní a všelijakých novel; ale takový malý spis vyžaduje mnoho pracných studií, velikých vědomostí, bystré soudnosti a značného nadání. Vrba je ve svém oboru virtuos a v některých věcech specialista, jemuž není rovno. Tvrzení svá dokládá statistikou, jež se mu řine jako z mitreuilles, fráze je mu cizí, co povídá, k tomu má hned přívaly důkazů. Vystoupí-li na bojiště, jde s otevřeným hledím, vyzbrojen od hlavy do paty, obklopen bateriemi dokladů, které hřmí, až protivníkům uši zaléhají. Přáli bychom si, kdybychom mohli, podrobně a důkladně rozebrati jeho »Palacký-Feier«, rozměry tohoto listu jako měsíčníku však toho nedovolují. Omezíme se na nejnutnější. Kniha je o 292 stranách, neobsahuje tedy pouze Apologii Palackého slavnosti v Praze proti tisku nám jízlivě nepřátelskému, nevyvrací toliko jeho lži doslovným uváděním řečí o slavnostech mluvených, ale podává celý obraz Palackého politického, státního a jazykového programu, jenž nyní dávno již uznává se za jedině správný od celého chaosu politických stran, jimiž je rozvířena naše vlasť, rozepisuje se o poměru Uherska a dualismu, o principu národnostním, o podezřívání Čechů z domnělého utiskování Němců, kritisuje politiku Rakouska v letech 1848—1866., věnuje výborné stati socialnímu nebezpečí, vznikajícímu ze socialní demokracie a národnostního boje v Rakousku, z panamistů, které má každý národ, a kteří dle slov spisovatele »jsou obyčejně největší křiklouni ve shromážděních a parlamentech, nejlepší »vlastenci«, kteří naplňují své kapsy, nacpou si břich, ukojí své choutky, a tupý lid jde stále za nimi,« promlouvá nepokrytě a dle osvědčeného způsobu svého přímo a neohroženě o židovstvu a kapitalismu, tak že kniha stává se nejen apologií českého národa, ale i katolického stanoviska a katolických myšlének, které — bohužel, vítězně proniknouti musí, — ale až po trpkých zkušenostech a velikých pohromách. Zcela správně tvrdí spisovatel, že ubýváním náboženství přibývá nemravnosti, a nemravnosť má v zápětí chudobu, jsouc opět matkou nových nemravností. Paupertas meretrix. A tak z nedostatku náboženství pramení veškeré zlo, nastává děsný koloběh neblahých činů a událostí ve všech oborech lidského života a lidské společnosti. Opakujeme, že bychom rádi důkladněji se knihou obírali, celé ukázky z ní citovali, kdyby to dovoloval rozsah »Vlasti«. Činíme svou povinnosť, upozorňujíce na spis co nejdůtklivěji, se žádostí, aby naši řečníci ve schůzích katolických jednot a spolků hojně užívali vzácného materiálu, který jim kniha podává. Spisovatel vydal knihu svým nákladem: co to znamená, netřeba povídati. Jsme jisti, že si jí Němci jak náleží povšimnou,

ale musíme si jí povšimnouti i my, bylo by nám líto spisovatele, aby za své práce a snahy měl býti odměněn — deficitem. Kdo jen poněkud může, ať činí svou povinnost. Tři koruny a čtyřicet haléřů často vydáme a nemáme z toho nic — ba, mnohý jinak našinec z pohodlnosti nebo rozpaků, aby nemusil odříci, dá je zváčům lecjakého spolku nám nepřátelského, neb za knihu, která nás uráží. Při té příležitosti upozorňujeme i na socialně-politické spisy Rud. Vrby, jichž tituly jsou na obálce uveřejněny, opakujíce, že dp. Rud. Vrba je ve svém oboru opravdu virtuos. Josef Flekáček.

ČESKÁ.

Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského. Část druhá. Kosmologie se zvláštním zřetelem k moderním přírodovědám. Oddíl I. a II. Napsal Dr. Jos. Pospíšil, síd. kanovník a docent filosofie na bohosloveckém ústavě v Brně, člen Akademie sv. Tomáše Akv. v Římě, dopis. člen král. české společnosti nauk a České Akademie cís. Františka Josefa pro vědu, slovesnost a umění v Praze. — Vydáno příspěním České Akademie. V Brně 1897. Tiskem a nákladem knitiskárny Benediktinů rajhradských.

Když r. 1883. vyšla první část Filosofie Pospíšilovy (Materiální logika, Noëtika a Všeobecná metafysika), byl by zvěčnělý M. Procházka — proslulý profesor a spisovatel, druhý to Sušil, — dostav knihu tu do rukou, radostí prý téměř do pláče se dal a Bohu děkoval, že dopřáno mu v literatuře naší viděti dílo takové.

Bylo to ovšem dílo vzácné, v literatuře naší neobyčejné jak látkou, tak i zpracováním, systematická Filosofie česká na základech oné filosofie, která kdysi veškeru vědu ovládala a všechen duševní život řídila, která však i nyní ještě tu sílu v sobě má. Autor hned v úvodě směle a s jakousi jistotou vítězství prohlásil za nesprávné mínění filosofů moderních o filosofii scholastické a přiřkl jí vůči všemu modernímu světu filosofskému význam, jakýž jí v pravdě náleží. »Bylo až doposud takořka obyčejem o filosofii scholastické mluviti a psáti jakožto o stanovisku naprosto již moderní filosofií překonaném. Tak se stalo, že názory nejbludnější o scholastice jakožto dědičné v kruzích vzdělaných úplně zobecněly. Toto liché a bludné mínění o scholastice dá se jen z úplné neznalosti vysvětliti.«

»Na světských školách jak středních, tak i vysokých vládne doposud proti scholastice ona předpojatost, kteráž ji dříve i ze škol katol. vytlačila. Na našich středních školách a universitách v Rakousku zobecněla téměř úplně filosofie Herbartova, kteráž popírajíc realnost pravdy metafysické, jest se scholastikou ve přímém odporu. A proto vidíme, že zmatek pojmů a názorů dochází i u nás pořád větších rozměrů... Ona filosofie, jež na tak zvaných resultátech moderního darwinismu hledí zbudovati názor světový, ustává na pouhé hmotě a jejím vývoji a nemůže se nikterak povznésti na výsluní ideální pravdy, v níž jedině duch lidský svou vřelou touhu po pravdě ukojiti může.

»Světodějinný význam filosofie scholastické právě v tom záleží, že jen ona svými principy je s to, aby ony pravdy a zásady obhájila, bez níž žádná lidská společnost naprosto býti nemůže, jako jest. byt vyšší bytosti, na níž člověčenstvo závisí, svoboda a nesmrtelnost duše, božský původ autority atd« — (Úvod k I. části filosofie.) Přes toto rozhodné stanovisko, nebo právě pro ně došla I. část filosofie Pospíšilovy uznání i tam, kde nesdílejí se naše názory filosofické.[1])

Chápeme tedy radost onoho muže, vysoce vzdělaného — Procházky, nad první knihou Pospíšilovou.

---

[1]) Masaryk napsal r. 1885. v Atheneu o Filosofii Pospíšilově takto: »Spisu dotčeného vážím sobě hlavně pro vnitrnou jeho hodnotu. Jevíť se v něm veliká znalost předmětu a důmysl skutečně filosofický; spis s jednoho hlediska důsledně je propracovaný s onou opravdivostí vznešenou, která úctu vzbuzuje nejen před autorem samým, ale i před věcí jim obhajovanou. Neméně filosofickou je věcnost, kterou spisovatel posuzuje se svého výlučného stanoviska soustavy protivné. Dodáme-li konečně, že ve spise důsledný pokus proveden o české názvosloví filosofické, pak smíme úhrnečný soud pronésti ten, že spis Pospíšilův je skutečným obohacením naší literatury filosofické, a pokládáme jej za jeden z nejlepších spisů české filosofické literatury vůbec.«

A co by byl ten vznešený a ušlechtilý duch asi pocítil, kdyby byl zřel druhou část Filosofie Pospíšilovy, kteráž oproti části první znamená netušený pokrok a jež významem svým pro literaturu naši staví se do řad nejprvnějších! Pospíšilovou Kosmologií postavena přepevná a mile ozdobná součástka na budovu, v níž pracovali nebo posud pracují u nás Hlavatý, Votka, Šimanko, Nábělek a zvláště hloubavý a neunavně pilný Kadeřávek.

Dílem tím literatura naše může již čestně postaviti se v tomto oboru po bok literaturám cizím. Jest to dílo velikolepé a — rozumí se — v naší literatuře jediné. Proto hned z počátku svého referátu upozorňujeme na tuto knihu všechny kruhy naší intelligence, ať jsou již v našem táboře katolickém, ať stojí mimo nás neb i dokonce proti nám; dovolujeme si upozorniti profesory vysokých škol i posluchače jejich, profesory škol středních i studenty a vůbec všechny, kdož, ať tak díme, intellektuálně žijí a o věci mimo nás jsoucí s vyššího stanoviska se zajímají, všem těm Kosmologie Pospíšilova, beroucí zřetel zvláště k moderním přírodovědám, může býti zdrojem netušených poznatků, pramenem poučení, jež ducha osvěží, může přinésti jim neobyčejného, posud neobvyklého ozáření jejich obzoru rozumového, jejich činnosti duševní. Nic nemusí se snad lekati, že při tomto zkoumání běhu světa, zjevů přírody a vůbec zákonu veškera »Kosmu« zjeví se tolikráte nezbytným jméno — Bůh, jakožto resultát nutný. Nebáli se jména toho filosofové nejhlubší, byť pohanští, Sokrates, Aristoteles, Plato, ba ani ne Kant, nebáli se ho duchové největší, velicí myslí, velicí srdcem. Duch Florenťana básníka-filosofa mluviž:

»Filosofia, . . . a chi la intende.
Nota non pure in una sola parte,
come natura lo suo corso prende
dal divino intelletto e da sua arte.[*])
(Dante, Božská Komedie.)

Nežli přikročíme k vylíčení významu Kosmologie Pospíšilovy, dlužno předeslati obsah a hlavní rozdělení celého velkolepého díla toho, aby čtenář poznal rozsah látky, již autor do práce své pojal.

A) Atomismus. I. Kratký dějepisný nástin nauky atomistické. 1. Atomismus antický; 2. atomismus novější doby: *a*) mechanický (korpuskulární), *b*) dynamický (energetický); 3. atomismus nejnovější doby: *a*) fysikální, *b*) chemický, *c*) filosofický: α) β) historický nástin a kritika psychického dynamismu. II. Důkazy, které moderní přírodověda pro atomismus uvádí. 1. Důkazy z fysiky, 2. z chemie. III. Kritika atomismu. 1. Atomismus obsahuje v sobě spory: *a*) atomismus korpuskulární, *b*) dynamický; atomismus sám sebou nevysvětluje fysikálních vlastností těles; 3. nevysvětluje chemických vlastností hmoty; 4. neřeší otázky o bytnosti hmoty.

B) Materia a forma. (Látka a tvar.) I. Rozbor nauky scholastické. 1. Látka prvá; 2. podstatný tvar; 3. Různé druhy tvaru. II. Vznik a zánik. III. Vývod tvaru z látky. IV. Důkazy pro nauku aristotelsko-scholastickou o látce a tvaru jakožto konstitutivních principech hmoty; 1. Důkazy z podstatné změny těles; 2. z fysických vlastností těles; 3. z pohybu; 4. ze sil fysických; 5. fysický zákon a jeho nezbytnost. V. Poměr mezi fysikou a metafysikou ve filosofii peripatetické. VI. Vztah scholastické nauky k theorii atomistické.

C) Monismus. I. Historický nástin monismu. II. Monismus čili nauka, podle níž všecky bytosti duchové i hmotné, neb aspoň hmotné jsou jedinou podstatou v různých světových bytostech toliko různě se jevící, sama sobě odporuje. III. Monismus jest absurdní ve všech svých tvarech. 1. Monismus pantheistický; 2. monismus (pantheismus) pessimistický; 3. monismus přírodní; 4. mechanický čili hylistický.

D) Darwinismus. I. Úvod historický. II. Samovolné plození. III. Původ organických druhů. IV. Hlavní zásady theorie Darwinovy. V. Přirozený výběr. VI. Přechodné tvary. VII. Boj o existenci. VIII. Měnivost organických tvarů. IX Pojem druhu. X. Ontologie a fylogenie (Haeckelismus). XI. Darwinický názor o původu člověka: 1. Tělo lidské a tělo opice; 2. psychický život člověka: *a*) život vegetativně animalní u člověka a u zvířete, *b*) duchový život člověka. α) člověk se liší od zvířete sebevědomím, β) řečí, γ) člověk vyniká nad zvířetem vědou a uměním, δ) člověk liší se od zvířete náboženstvím a mravností, ε) svým

[*]) Filosofie tomu, kdo jí rozumí, hlásá nejen v jedné toliko části, kterak příroda běh svůj bere z božského rozumu a z jeho umění.

životem pospolitým, ζ) zdokonalitelností všech tvarův a projevů svého života, η) poměr člověka ku přírodě je dalším důkazem jeho podstatného rozdílu od zvířete. XII. Darwinismus jako materialismus vůbec 1. ruší mravní řád ve světě, 2. příčí se dějinám člověčenstva. XIII. Darwinismus a logika. XIV. Darwinismus a nauka křesťanská.

E) Původ světa. I. Antický dualismus. II. Materialismus. III. Stvoření světa. 1. Hmota není věčná: *a*) Důkazy metafysické, *b*) fysikální; 2. Svět nevznikl výronem z božstva; 3. svět byl Bohem stvořen: *a*) pojem stvoření, jeho možnosť, *b*) nezbytnosť stvoření světa z ničeho, *c*) některé námitky proti stvoření světa, *d*) stvoření z ničeho jest vlastní a specifickou vlastností božskou, *e*) Bůh stvořil svět svobodně, *f*) optimismus, *g*) o možnosti věčného stvoření, *h*) o čase stvoření (věčné stvoření není ani možno ani nutno); 4. vzorná příčina světa; 5. účelná příčina světa.

F) Výtvar světa vůbec a naší země zvlášť. I. Výtvar světa. II. Výtvar naší země zvlášť: *a*) theorie literární, *b*) restituční, *c*) konkordistická, *d*) idealistická, *e*) allegorická.

G) Zachovávání světa. (Conservatio mundi.)

H) O spolupůsobení božském s fysickými činnostmi bytostí stvořených. I. Nauka scholastická. II. Způsob, jakým Bůh s činnostmi fysickými vůbec a svobodnými zvláště spolupůsobí. III. Nauka o praemoci fysické nesprávně se připisuje Učiteli Andělskému.

Ch) Božská prozřetelnosť. I. O Božské prozřetelnosti. II. Prozřetelnosti Božské nepříčí se nerovné rozdělení statků pozemských. III. Prozřetelnosti Božské neodporuje fysické zlo: 1. historický úvod; 2. význam fysického zla v řádu přirozeném; 3. v řádu nadpřirozeném. IV. Božské prozřetelnosti neodporuje zlo mravní. V. Náhoda a osud.

I) Účelnosť v přírodě. I. Pojem účelnosti v přírodě. II. Účelnosť a účelná směrnosť a záměrnosť ve přírodě: 1. ve přírodě neústrojné; 2. ústrojné; 3. zvířecí pud důkazem účelné záměrnosti ve přírodě. III. Nadúčelnosť v přírodě.

K) O viditelných nadpřirozených zjevech ve přírodě čili o zázracích. I. Pojem divu či zázraku. II. Rozvrh zázraků. III. Možnosť zázraků. IV. Účel zázraků. V. Poznatelnosť zázraků. VI. Námitky proti zázrakům: 1. námitky všeobecné; 2. námitky moderní filosofie; 3. námitky přírodovědecké.

L) Křesťanský a materialisticko-pantheistický názor o světě.

Naznačili jsme zde podrobněji jednotlivé stati Kosmologie Pospíšilovy za tím účelem, aby i ten, kdo díla onoho sám koupiti si nemůže, věděl, co může u jiného v Kosmologii té najíti, kdyby toho potřeboval k vlastnímu poučení nebo přesvědčení k odražení útoků, k přednáškám, k pojednáním a článkům a p.

(Pokračování.)

Vzdělavací knihovna katolická. Pořádají Dr. J. Tumpach a Dr. Ant. Podlaha. Umučení a oslavení Pána našeho Ježíše Krista podle čtyř evangelií. Napsal Dr. Jan Lad. Sýkora. Hluboké meditace o nejvýznačnějších dějích v životě Ježíše Krista, spojené se zevrubným kritickým vypsáním, jak topografickým, tak historickým, všech okolností, týkajících se utrpení a oslavení Kristova, tak as znělo by povšechné ohlášení díla profesora Dr. Sýkory. Přimyslíme-li upřímnosť duše věřící, jež ve formě nehledané, mystice takřka vrozené, odívá elegantní a přec jednoduchou formou své meditace a jež s nevšední pílí vybroušeným bystrozrakem ducha snáší materiál k dílu, máme v nejstručnější rysech charakteristiku díla Sýkorova.

Jest to stkvostná novinka, kterouž literatuře české dalo péro profesora Sýkory. Dílo to nebude pak jen výbornou pomůckou kazatelům v době postní, ale osvědčí se jako prospěšná duchovní četba intelligence křesťanské.

Václav Roudnický.

Metafysika obecná. Napsaná od Dra Eug. Kadeřávka. V Praze 1898. Str. 150 Jméno učeného pana autora jest již chvalně známo v učeném světě, neboť není svrchu zmíněná kniha první spis filosofický, jímžto se proslavil, tak že by dosti bylo, nové toto dílo pouze obecenstvu oznámiti. Vždyť pak jest nad to v literatuře naší filosofických spisů velmi po skrovnu, a ještě méně těch, které by byly vstoupily v odvěké a osvědčené tradice filosofie křesťanské. Za tou příčinou budiž dovoleno jen něco skrovného o nadzmíněném spise říci. Kniha obsahuje obvyklé metafysické stati a zásady, jež probírá pan autor na

základě sv. Tomáše Aquinského a osvědčených následovníků jeho, jako jsou Liberatore, Zigliara, Kleutgen, Schneid a jiní; avšak všímá sobě bedlivě všech těch, kdož odbočili od starobylé křesťanské filosofie, jako Carthesius, Spinoza, Hume, Kant, Fichte, Schelling. Hegel a jiní, kteří zamítnuvše filosofii scholastickou křesťanskou, a přidrževše se jí odporných soustav nominalismu a výstředného realismu a důsledně je provádějících dospěli k nihilismu a k materialismu. Ač je spis objemem skrovný, nalezne v něm čtenář hojného poučení a pevného základu, aby se mohl vyhnouti křivým cestám, na něž převedla mnohé moderní filosofie. Budiž tedy záslužné toto dílo doporučeno všem, jimž pravda na srdci leží, zvláště však kandidátům filosofie a theologie. Spis se doporučuje také ryzí češtinou a českou filosofickou terminologií, jíž připojena je i latinská. Dr. Ant. Lenz.

Práce křesťanstvím posvěcená a svatí patronové její. Napsal František Janovský. Nákladem českého knihkupectví Emila Šolce v Telči. Cena 50 kr. V úvodě k časové knížce této (260 str.), jež připsána jest »památce počestného cechu hřebenářského v Třebíči«, dokazuje náš neunavný spisovatel Fr. Janovský, že člověku jest nezbytně pracovati, by hodným stal se života; vždyť i prarodičové naši v ráji měli pracovati (»Pojal Hospodin Bůh člověka a postavil jej v ráji rozkoše, aby jej vzdělával . . .«) a poslušností k Bohu sobě i všem svým potomkům věčné blaženosti zasloužiti. Avšak od chvíle, kdy přestoupili přikázaní Boží, nabyla práce rázu pokání a zadostiučinění za hřích, stala se trpkou a obtížnou. Než tento bolestný osten práce zmírněn a trpkosť její oslabena od té doby, kdy sám Syn Boží, stav se člověkem, pracoval v dílně svého sv. pěstouna. Ano, jako křesťanství pozměnilo a povzneslo všechen obor světa, tak povzneslo a zušlechtilo i práci všeho druhu, v čemž zvláště kláštery výbornou byly školou. Po té jednáno o bývalých ceších a dokázáno, že dokonalý křesťanský život byl jejich podstatou, uvedeni svatí patronové (a jejich životopisy) řemesel a umění (str. 28.—140.), podáno »Neblahé zrušení cechův« a životopis Adolfa Kolpinga, zakladatele a generálního předsedy jednot katol. tovaryšů, vyjmenovány jednoty katol. tovaryšů, spolky katol. dělníkův a řemeslníků a sv. Josefské jednoty katol. mužův a jinochův v našich městech a zakončeno »Písní práce« od našeho pěvce na družné Moravěnce Vlad. Šťastného. Doporučujeme vřele.

Prokop Zaletěl.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Jmeniny sv. Otce dne 21. srpna byly slaveny velikolepěji než jindy; příčinou toho bylo otevření chrámu sv. Jachyma na Prati di Castello. Dělo se velice okázale ve dnech 17., 18. a 19. srpna za přítomnosti papežského dvora, mnohých kardinálů, římské šlechty, různých prelátů a řádů a ohromného množství římského obecenstva s osmnácti katolickými spolky v čele. Sv. Otec přijal v den Svých jmenin sv. sbor kardinálů, římskou šlechtu, zástupce university a katolických spolků a se živým zájmem dal si líčiti slavnosti otevření krásného chrámu a chválil úmysl, aby ve farnosti Monte Mario, jež je velmi rozsáhlá, zbudován byl nový chrám. Jeho Svatosť dal na jevo nelibosť, že farář u sv. Štěpána ve Vídni oddal církevně princeznu Doroteu Koburgskou, katoličku, s vévodou Arnoštem ze Šlesviku-Holsteinu, luteránem, aniž mu byly dány dříve záruky, že dítky tohoto manželství budou katolické. Officielní žurnal sv. Stolice uveřejňuje v té příčině, aby příště, kde záruky takové podáno nebude, katolický kněz zachoval se úplně passivně, nevykonávaje žádných obřadů, na znamení, že církev toho neschvaluje. Osud potlačených časopisů leží sv. Otci velmi na srdci. Sachettiho, redaktora »Unitá Cattolica«, přijal Jeho Svatost dne 25. srpna a mluvil s ním velmi důvěrně, povzbuzoval a těšil ho. Ku konci července přijal v soukromém slyšení probošty Tragellu a Bigattiho, kteří navštívili uvězněného dona Albertaria, a zvláště důvěrně a otcovsky srdečně vyptával se jich na stav jeho. Potom dodal: »A není-li tomu již plných dvacet let, kdy jsme vězněni ve Vatikáně, aniž bychom mohli vyjíti? Jen potěšte dona Albertaria, vážíme si ho, máme ho rádi, uznáváme jeho zásluhy a přejeme si, aby byl brzy vrácen pravdě a spravedlnosti, které ve svém časopise, tak neohroženě hájil.« Opět nový důkaz, jak osvícený Lev XIII. katolické žurnalisty

miluje. — Zpráva o bídném atentátu ženevském dostala se sv. Otci v sobotu odpoledne dne 10. září. Jeho Svatosť se velmi ulekl, zbledl, a pokleknuv, dlouho se modlil. Potom zaslal neprodleně Jeho Veličenstvu císaři pánu srdečný soustrastný telegram, k němuž J. V. náš císař pán velmi vroucími a dojemnými slovy odpověděl, jak z veřejných listů známo. My katolíci dovedeme dobře pochopiti hlubokou bolesť sv. Otce nad atentátem ženevským; otec křesťanstva, hlásající celému světu víru a řídící loď Kristovu, schvácen je žalem nad skutkem, jehož se dopustil člověk bez víry v Boha, a tak dokázal, jak děsných skutků je schopen, kdo v Boha nevěří. Četné audience, které sv. Otec v poslední době dával, jeho listy a encykliky svědčí o tom, že se těší pevnému zdraví.

Těm, co o našem papírnickém závodě při katolickém sjezdu »rokovali«. Pánové, nechápete našich úmyslů. Věc tato jest zásadně přijata valnou hromadou, neboť ta vložila mezi prostředky, jimiž se družstvo svého účelu domáhá, i papírnický závod. Tento úkol zrealisoval výbor a mně připadl úkol, jej prováděti. Všecko se tedy děje zcela správně, dle stanov a dle zákonitých usnesení a úrad.

Stojaté vody hnijí, i musí družstvo ku předu, aby si udrželo životní sílu. Zříditi tiskárnu a knihkupectví není věcí snadnou, zvláště při družstvu; i sáhli jsme k tomu, co je lehčího, k papírnickému závodu.

Ale důvod o hnijících vodách není jediný, jenž nás k tomu vedl: mnohem více ceny má pro nás propaganda katolického tisku. V Žižkově a u Dominikánů jsme byli zastrčeni a zde bydlíme rovněž v ústraní v I. poschodí. Ale naší snahou musí býti: ven s tiskem, na oči lidu; ať pozná z autopsie naše katolické časopisy, ať si je přečte vyvěšené venku; ať vidí naše knihy a brožury, naše sborníky, naše kalendáře! U našeho domu křižují se tři ulice, i projde tudy denně mnoho Pražanů; naší Žitnou ulicí projde denně na sta osob do Král. Vinohrad a do Vršovic a naopak — a tento živý proud lidstva vidí venku vyvěšené naše časopisy a za oknem vyložené naše knihy, brožury a sborníky. Mnoho lidu se zastaví a prohlíží si naše věci a čte katolické časopisy. Prodej není dosud arci valný, ale my jsme skromni a těšíme se z každého čísla »Kříže«, »Marie«, »Slov pravdy«, »Katol. Listů«, »Míru«, »Děl. Novin«, »Č. Východu«, »Obnovy«, »Č. Jinocha«, »Rajské Zahrádky« atd., jež prodáme a mezi lid rozšíříme.

Něco podobného bylo vždy mým ideálem, a hle, již se to uskutečňuje v místě, kde dříve nebylo o takových věcech potuchy.

Ale nyní uvažujme: lze otevříti krám k prodeji katolických časopisů Vyplatí se to, věnovati k tomu účelu drahou síň jdoucí do ulice a platit zvláštní osobu, jež by časopisy prodávala? Nikoliv! I spojili jsme s tímto účelem prodej potřeb ku psaní, kreslení a malování, čili otevřeli jsme papírnický závod.

Pohleďme nyní do budoucnosti Otevřeme-li knihkupectví, bude to knihkupectví přesně katolické; vše protikatolické bude z něho vyloučeno. Neprodáme závadného kalendáře, závadné knihy, závadného časopisu. A nyní pozor! Hlavní proud lidstva žene se směrem opačným, jak se říká protiklerikálním. Proti nám postaví se veškeren protikatolický tisk, většina knihkupců a většina lidu, proti nám bude všude tajně agitováno.

Část našinců zůstane u p. Francla, část u p. Stýbla, část zůstane roztroušeně tam, kde dosud knihy a jiné potřeby odebírá — u liberálů. Co na nás zbude? Něco málo našich věrných, s nimiž poplujeme proti proudu. I uvažme, jaký to bude kus perné práce, zaříditi nové, přesně katolické knihkupectví. Ale spojíme-li toto knihkupectví s papírnickým závodem, jenž tu již dříve existoval a přátely si získal, můžeme počítati na dobrý výsledek i mravní i hmotný.

Ejhle, co tomu říkáte, pánové, kteří jste o katolickém sjezdu nepříznivě rokovali o našem papírnickém závodě! A strach jste měli, že poškozujeme katolické papírníky? Buďte bez starosti. Trochu jsme poškodili p. Jos. Hovádka, ale jen trochu. On má hlavní příjem z gymnasia v Křemencové ulici a odtud je k nám daleko a nad to my sešity pro studující gymn. vůbec do svého krámu jsme nezavedli. V náhradu za to, čím jsme p. Jos. Hovádka poškodili, snažíme se zjednati mu knihařskou práci; každého, kde jen vliv máme, vybízíme, aby u něho dal vázati knihy, sami tak činíme a leckteré papírnické zboží, které on sám jako knihař vyrábí, od něho kupujeme. V měsíci září koupili jsme od něho zboží za 15 zl. 64 kr. Jiného »katolického« papírnického závodu blízko nás neznáme a tudíž žádného katolíka více nepoškozujeme.

Kdyby katolická šlechta a její kanceláře v Praze, kdyby duchovní a klášterní úřady v Praze a vůbec kdyby všickni, kdož se zjevně hlásí ke katolické straně, řídili se dle hesla: »Svůj k svému«, mohla by míti Praha 10 velikých katolických závodů papírnických, a nemusilo by se choditi pro pap. potřeby

k židům, liberálům a nepřátelům církve, nebo k takovým, kteří pro naše účely krejcaru nedají.

Jednu velikou chybu v naší straně již dlouho pozoruji: Kde moci a vlivu nemáme, po ní toužíme, kde ji však máme, nevážíme si jí, ignorujeme ji, nevšímáme si jí, a proto nemůžeme ku předu. Tomáš Škrdle.

Drobné zprávy z Lužice. Jakub Čišinski. Předním a nejlepším básníkem lužicko-srbským jest katolický kněz a katecheta Jak. Čišinski, pravým jménem Bart. Podobiznu jeho se stručným životopisným nástinem přinesl nejlepší lužicko-srbský časopis »Lužica« v čísle 3. letošního ročníku. Narodil se 20. srpna 1856. v Kukowě v Lužici a když odbyl v Budyšíně přípravku, studoval od r. 1871—1881. v Praze na malostranském gymnasii a na Karlo-Ferdinandské universitě. Byv vysvěcen na kněze, působil jako kaplan v Balbicích a Radwoře, kde zůstal do r. 1887. jako administrátor. Od té doby přebývá v Němcích. Pobyl krátký čas v Šěrachově, r. 1888. povolán za katechetu a kaplana dvorského kostela v Drážďanech. Nyní jest tento nadaný básník kaplanem v Kamjenici, ale nezapomíná ani v této vzdálené osadě na rodný srbský kraj. O tom svědčí básně uveřejněné v každém čísle »Łužice«. Jak. Bart počal již záhy pracovati na poli srbského písemnictví; za dvě léta slaví Srbové 25tileté jubileum jeho spisovatelské činnosti. Z jeho spisů jmenujeme výbornou »Knihu sonettow«.(1884.). Byla to jeho první básnická sbírka, avšak tak jadrného obsahu a dokonalé formy, že všichni Srbové byli příjemně překvapeni; bylť tento zjev v Lužici nevídaným. Po sonetech přišly »Formy«. V těchto hovoří básník slovem ještě mohutnějším. Touto sbírkou ukázal, že srbský jazyk se hodí výborně k různým druhům básnictví, dokázal však též, na jak vysoký stupeň vyšinul sám srbskou řeč, jak mistrovsky jí vládne a jak snadně překonává obtíže různých forem a kterak zůstal přes všecky překážky pravým básníkem.

Básník vydal třetí sbírku »Přiroda a wutroba« (1889. v Serbské knihovně číslo 2. redakcí Adolfa Černého) a umlkl. Srbský lid nestačil jeho rychlému pochodu, a protože nebyl básník ihned pochopen, přestal vydávati větší sbírky. Než, dobrý duch Srbstva ho opět usmířil, a tak se ukázala na literárním tržišti nová sbrka »Serbske zynki« (zvuky, r. 1897.), kterou přichystal k jubileu srbské matice. A jak »Łužica« oznamuje, pracuje básník dále, neboť nová sbírka zdařilých básní »Ze žiwjenja« (ze života) jest již k tisku připravena a čeká jen na nakladatele. Kromě toho bude ještě letos dokončena kniha ballad.

Čišinskému náleží též zásluha, že sepsal první původní srbské drama, a to ve verších, »Na Hrodźišku«, jehož látka volena jest z pohanské doby lužických Slovanů, kdy katolické učení také mezi Srby si razilo vítězně cestu. Tento kus byl proveden loňského roku za jubilejních slavností ve střelnici v Budyšíně a byl velmi příznivě přijat, jak jsme byli sami svědky.

Také v próse se Čišinski pokusil, napsalť novelu »Narodowca wotrodźenc« (odrodilec); redigoval pak r. 1879.—1881. důstojně studentský časopis »Lipu Serbskou«. Také překládal básně z jiných jazyků, zvláště z Kollára, Čelakovského a jiných. Jeho básně byly také a isou překládány do češtiny Adolfem Černým a v našem listě Václavem Korandou, do polštiny pak Melanií Parczewskou, a též do frančtiny.

Naši srbští bratří, zvláště však nepatrná hrstka katolických Srbů může býti hrda na básníka, který náleží k nejlepším současným pěvcům evropským vůbec, Konáme již nyní studie o jeho básních a doufáme, že »Vlasť« přinese životopis a rozbor jeho prací k jeho jubileu. Fr. H. Žundálek.

Drobnosti z rusínské literatury. Jak »Literaturno-naukovij Vistnik« oznamuje, vzalo na se družstvo Ševčenkovo úkol, oslaviti stoletou památku nové ukrajinsko-ruské literatury (od vydání Eneidy Kotljarevského). Oslava se koná 31. října a 1. listopadu a bude sehrána za tím účelem »Natalka Poltavka«, konána schůze s literárními referáty a pořádán slavnostní večer.

Rusínští národovci a radikálové se nesúčastnili oslavy Palackého, poněvadž slovanské idey bylo prý zneužíváno k upevnění přátelství polsko českého. Ostatní rusínské politické strany přijely do Prahy na slavnosť.

Minulého roku podal zvláštní výbor provolání, aby se konaly sbírky na založení reservního akademického fondu družstva Ševčenkova, kterým by bylo zabezpečeno vydávání naučných děl. Fond tento byl velmi potřebný. Dosud sebralo se 2376·40 zl.

V prvních dnech listopadových připadá 25tiletá památka literární činnosti nadaného a plodného spisovatele dra. Ivana Franka. Za tím účelem vydali četní ukrajinští spisovatelé slavnostní knihu »Privit dru. Ivanu Franku« o 240 str. ve Lvově. Je za 1·20 zl. V této knize uveřejněna jest jeho podobizna, básně k jeho oslavě a různé jiné práce. Bylo by bývalo záhodno, aby tam byl též životopis oslavencův.

200 nejkrásnějších ukrajinských písní vydalo jihoruské tiskové družstvo v Oděse r. 1897. Cena 15 kopějek, stran 168. Jsou to písně určené hlavně pro domácnosť, jako vydalo družstvo »Prosvita« ve Lvově podobné písně domácí

Mapu vojvodství Bukoviny vydal Edvard Fischer. Na předním místě jsou rusínské nápisy. Je za 6 zlatých a vydána jest nákladem universitní knihovny v Černovicích.

Původní divadelní práce byly vydány letos v ruské Haliči pouze dvě, a to komedie »Svekrucha« od Lva Lopatinského a obraz z vystěhovaleckého ruchu »Do Brasilie« od téhož spisovatele. Mimo to vydá ještě novou komedii »Konkurs na muže.«

Církevní malíři a řezbáři chtějí se zorganisovati; hodlají založiti spolek pro východní Halič, ale vede se jim špatně.

»Slavjanskoje blagotvoriteljnoje obštestvo« v Moskvě vypsalo podruhé konkurs na prémii jména A. F. Hilferdinga v části 3000 rublů za náčrt dějin nynějšího stavu haličských, bukovinských a uherských Rusů. Lhůta trvá do 14. února 1901.; suma bude vyplacena rok po vypršení lhůty.

»Prosvita« ve Lvově vypisuje konkurs na sepsání populárních přednášek pro čtenářské spolky. Předmět přednášek může býti z kteréhokoli oboru lidského vědění. Neškodilo by ani u nás, aby se vypsal konkurs na podobný spis.

Nový ruský časopis vydává »ruská rada« v Černovicích pro Bukovinu s názvem »Ruská rada«. Účelem jeho jest šířiti osvětu a vzdělanosť mezi bukovinskými rolníky, uvědomovati je politicky a státi se orgánem, kterým by se hájili proti křivdám. Vychází dvakrát měsíčně. Roční předplatné jest 1 zl. 50 kr.

V Uhrách vycházejí tři rusínské časopisy: »Listok«, od dvou let »Nauka« dvakrát týdně jako orgán družstva sv. Vasila, a tohoto roku začala dokonce i sama maďarská vláda vydávati týdně časopis: »Nedilja«, poučiteljno-hazdoskaja novinka (vzdělavací a hospodářské noviny) dlja uhroruskoho naroda, vychází v Pešti. Je za 1 zl. 50 kr. ročně. Je též illustrován.

Ministerstvo osvěty udělilo družstvu Ševčenkovu na tento rok podporu 2000 a na příští rok 3000 zl.

Vydavatelstvo universitní bibliotéky vybízí k předplatnému na sebrané spisy Natalie Kobrinské.

V petrohradském právnickém spolku ustavil se výbor, jehož úkolem jest sbírati látky k zvykovému či lidovému právu všech tříd a národů ruského carství. Především se bude sbírati zvykové právo velkoruské, maloruské a běloruské; mimo Rusko budou se konati sbírky též ve východní Haliči, v Bukovině a v Uherské Rusi. Fr. H. Žundálek.

Drobné zprávy ze zemí jihoslovanských. Redaktoři všech zaderských listů bez rozdílu stran podali ministru spravedlnosti stížnosť proti neustálým konfiskacím. Zabavují se tam články, které prošly censurou ve Vídni a Pešti, ano dokonce byl zabaven i paragraf státních základních zákonů! Svoboda tisku!

Kaplan Martin Firinger přestál svůj šestinedělní trest u osieckého soudu; byl prý odsouzen pro pobuřování lidu, protože se přičiňoval o zvolení opposičního kandidáta. Chorvatské duchovenstvo stojí v čele národního hnutí v království v boji proti maďaronské straně vládní a neleká se ani okovů, ani žalářе. Duševním vůdcem celé opposice jest veliký mecenáš, Josip Jurij Strossmayer, biskup ďakovský.

Námořní školství. Maďaři založili s velikým nákladem námořní akademii v Rjece a obdařili ji hojnými stipendiemi. Avšak ze 100 chovanců se stane sotva 6 námořníky. Jest potřebí pak ještě 8měsíční praxe na lodi. Většinou jsou kapitáni Chorvaté, a ti nejraději přijímají do praktického kursu chovance chorvatské námořní školy v Bakru, poněvadž jen z těch jsou dobří námořníci, kteří od mládí se na moři cvičí, čehož u Maďarů není; dobrými námořníky jsou pouze Chorvati a Vlaši.

Danica, kalendář a letopis družstva sv. Jeronyma na r. 1899. byl již vydán o 48.000 výtiscích. Mezi příspěvky jest životopis biskupa Strossmayera, studie o bánu Jeličiću, článek o papežském a císařském jubileu.

Stimmen aus Bosnien, list politický, národně-hospodářský a literární, který vydává v Sarajevu Slovinec Fr. Selak. Úkolem listu jest podávati obraz duševního života, zvláště pak literárního pokroku jižních Slovanů.

Nadace Slomšekova. V novém století r. 1900. koná se stoletá památka narozenin velikého biskupa a vlastence slovinského A. M. Slomšeka. Za tou příčinou sestavil se odbor, který sbírá peníze na nadaci Slomšekovu chudým studentům, hlavně ze Štýrska a Korutan.

Pomník Prešernův. R. 1900. bude tomu sto let, kdy se narodil nadaný slovinský básník Prešern. Již nyní se konají sbírky, aby mu byl postaven důstojný pomník.

Obraz sv. Rodiny. Papež Lev XIII. vypsal před časem cenu 10.000 lir na nejlepší obraz sv. Rodiny: všecky konkurenční práce jsou vyloženy v turinské výstavě pro křesťanské umění. Mezi vyloženými obrazy, jak se všeobecně soudí, iest nejlepším obraz římského malíře Jiřího Soldatiće, syna dalmatského malíře; týž čítá teprv 25 let. Obraz představuje truhlářskou dílnu, do zadu na polo otevřenou, v níž stojí v předu 12letý Ježíš v bílém rouše. Jeho zjev jest velmi milostný. Jemu po pravici sedí na podnožce P. Maria, pak sv. Josef při práci.

Frt. Hanuš Žundálek.

Katolické tiskové družstvo v Lublani. R. 1883. byla založena katolická tiskárna a knihkupectví k návrhu zesnulého faráře J. Jeriče a za tím účelem byly najaty malé místnosti. Roku 1887. pracovala tiskárna ještě jen s jedním strojem; tehdy převzalo vše to do správy katolické tiskové družstvo. Od té doby se rozšířil kruh jeho působnosti, tak že dnes jsou jeho závody s malou výjimkou umístěny pod vlastní střechou. Počet sluhů a zřízenců se rozmnožil ze 16 na 50, a nyní se opět rozšiřuje tiskárna, neboť v brzce bude zakoupen pátý tiskový stroj. Za pokroky ty dlužno děkovati všemohoucímu Pánu, který žehnal snahám katolických mužů, dále obětivosti slovinského duchovenstva, které od ustanovení se družstva pomáhalo překonávati první obtíže velkodušnými dary; zvláště však podporoval družstvo bývalý biskup lublaňský, nyní gorický arcibiskup dr. Missia. Také dr Jeglič, nynější biskup lublaňský, převzal protektorát družstva a slíbil je podporovati.

Účel družstva jest: »Vydávati a rozšiřovati dobré knihy a tiskopisy rozmanitého obsahu a podporovati časopisy, řízené duchem nábožensko-národním a rakousko-vlasteneckým. Družstvo nemá akcií, podílů neb dividend, výbor pracuje ze šlechetného úmyslu; jednotlivci nemají z toho pražádné výhody. Co se uhospodaří v tiskárně, knihkupectví, knihvazačství, toho se užívá ke spolkovým účelům. Jest mnoho pisatelů, kteří brojí proti víře Kristově. Slovinští katolíci nemohou klidně hleděti, jak nepřítel užívá tisku ke škodě sv. víry, církve a domoviny. Podle přání, které vyslovil Lev XIII., chápe se družstvo téže zbraně, mocného tisku, aby jím hájilo víry a vlasti. Dobrá kniha, dobrý křesťanský časopis je dnes velmi potřebnou pomůckou duchovního pastýře; a jest dojista misionářským dílem, takové knihy a časopisy rozšiřovati mezi lid. Družstvo čítá nyní 71 dobrodinců, 105 zakládajících a 214 přispívajících členů, tedy celkem 390 údův. Spolek vydal od poslední valné hromady svým nákladem tyto knihy: 1. Duhovni Pastir, ročník 14. a 15. s přílohou »Zbirka lepih zgledov« (krásných příkladů). Redaktorem jest od r. 1897. katecheta Alois Stroj. 2. »Koledar« (kalendář) na r. 1897. a 1898. byl dán členům zdarma, vyjde také letos. 3. »Povesti«, povídek vyňatých z »Domoljuba« vyšel svazek X. a XI. 4. »Venec«, orgán všech slovinských bratrstev, vychází od r. 1897. za redakce dr. Fr. Ušeničnika, má 2500 odběratelů. 5. Tiskárna vydala v 2500 výtiscích knihu »Slovenska kucharica« (kuchařka) ve 4. vydání. 6. Sbírka úředních tiskopisův se doplnila již na 60. — Nyní se připravuje do tisku »Filotea« sv. Františka Saleského v překladě Ant. Kržiče z francouzského originálu, dále »Májová pobožnosť« v Lurdech, kterou z francouzského překládá kaplan Janez Godec, pak návod k slovinskému úřadování »Poslovnik« v 2. vydání od M. Poče.

Ve smyslu § 2. stanov podporovalo družstvo též velmi potřebné časopisy »Slovenec« a »Domoljub«, které by ze svých ročních příjmů nemohly vycházeti. »Slovenec« slavil 14. října min. roku 25tiletou památku a vyšel ve slavnostním úboru. V listopadu minulého roku zařídilo družstvo v redakci »Slovence« telefon a získalo ve Vídni řádného zpravodaje, který telefonicky podává zprávy o nejnovějších událostech. Výlohy s tím spojené hradí tiskové družstvo, čímž dojista velice zdokonalilo jediný katolický denník slovinský.

Již v sezení svém z 5. října 1896. se usnesl výbor, že družstvo bude podporovati vydávání dobrých naučných knížek a brožur obsahu apologetického,

národo-hospodářského, sociálního a jiného, budou-li mu předloženy přiměřené rukopisy. Bohužel, nezaslal dosud nikdo podobné práce. Družstvo ví zajisté dobře, že jest »dobrá kniha pravým apoštolem v domě, a že křesťanské noviny jsou rodině každodenním kazatelem« Doufá pak, že tím skrovnými silami vyhovuje přání sv. Otce Lva XIII, který tak vroucně vybízel rakouské biskupy (In ipso supremi, 3. března 1891.), »aby pečovali o knihy, denníky a podobné tiskopisy, které by byly rozšiřovány mezi lidem, aby bránily víry a národnosti.«

Od poslední valné hromady vydala tiskárna spolková tyto spisy cizím nákladem: *a*) Nový katechismus, jenž vyšel nákladem knížecího biskupství lublaňského, a to velký v 10.000 výtiscích, střední ve dvou vydáních v 20.000 a malý ve 3 vydáních v 50.000 výtiscích. Prodejna tiskového družstva prodává tento katechismus podle úmluvy s ordinariátem. *b*) Zgodovina (dějiny) slovenskega slovstva (písemnictví), III. díl, 1. a 2. svazek. Sepsal prof. dr. Karel Glaser, náklad vedla »Matica Slovenska« 1896. a 1897. ve 3200 výt. *c*) Pomladni glasovi, 7. svazek, 1400 výtisků. Uspořádal Evgenij Lampe. — 8. svazek v 1200 výtiscích, uspořádal Janez Zoré. *d*) Drobtinice, 29. roč., uspořádal dr. Frančišek Lampe, 1000 výtisků, nákladem »katoliške družbe za Kranjsko«. *e*) Dejanje sv. Detinstva. Sestavil kan. Andrej Zamejic. 17. svazek v 7400 a 18. svazek v 7500 výtiscích. *f*) Osem ur pred sv. Rešnjim Telesom (osm hodin před vel. svátostí), vyňato z »Večne molitve« kan Janeza Flisa, 3000 výtisků. *g*) Otrok Mariin (Dítě Mariino), rádce Marianské družiny, pak Najboljša Mati, modlitební kniha ctitelů Marianských. Zpracoval Frančišek Bleiweis, v 5000 výtiscích. *h*) Gospa vedne pomoči (Paní ustavičné pomoci), modlitební kniha od Fr. Špendala, 2500 výtisků. *i*) Commentarius in evangelium s. Mathaei, sepsal dr. Leonard Klofutar, 1000 výtisků. *j*) Catalogus Cleri a Directorium lublaňského biskupství na r. 1897. a 1898.

Kromě toho se tiskly ve spolkové tiskárně časopisy: »Slovenec«, »Domoljub«, »Dom in Svet«, »Katoliški obzornik«, »Glasnik«, »Vrtec« (zahrádka) s přílohou »Angeljček«, »Krščanski detoljub« s přílohami, »Ljubljanski škofijski (biskupský) list a »Zgodovinski (dějepisný) Zbornik«, dále brožurky, cenníky a jiné tiskopisy. Fr. H. Žundálek.

»Slovanský přehled«. Každý řádný slovanský list zabýval se podle možnosti též ostatními sbratřenými národy. Tak redakce »Vlasti« vždycky hleděla získati si spolupracovníky znalé ostatních jazyků slovanských, ano můžeme směle tvrditi, že »Vlasť« byla jediným českým listem, který soustavně referoval o písemnictví ostatních slovanských národů. Než, časopisů, věnovaných pouze otázkám slovanským, známe ve všech slovanských národech velmi pořidku. »Slovanský Sborník«, redigovaný zesnulým Jelínkem, všímal si pečlivě všech Slovanů, ale zašel pro nedostatek odběratelů. Jak s námi bylo sděleno, zasazoval se náš spolupracovník Frant. Žundálek již před rokem o to, aby byl vydáván podobný list, třeba z počátku menšího rozměru, a vyjednával jako znatel všech slovanských jazyků s jistým pražským knihkupcem, aby převzal náklad, načež by byl podnik proveden. Z Prahy mu však bylo odpověděno, že známý slavista Adolf Černý již v té věci učinil kroky, které nyní budou uvedeny ve skutek. Nový list bude slouti »Slovanský přehled« a začne vycházeti měsíčně, počínajíc říjnem. Časopis tento se bude zabývati politickým životem i snahami kulturními, spolkovými, písemnictvím, uměním a jinými důležitými otázkami všech Slovanů. Každé číslo bude míti 3 archy za roční předplatné 3 zl. 20 kr. Náklad povede firma Šimáčkova. Jako upřímní přátelé slovanské vzájemnosti přejeme novému listu, aby jeho snaha byla oceněna, a doufáme, že k náboženskému smýšlení katolických Slovanů bude brán náležitý zřetel. r.

J. F. Tešnař. Národnostní poměry Dolních Lužičanů jsou mnohem nepříznivější nežli Lužičanů Horních. Pruská vláda sleduje žárlivým okem jejich snahy a nedovoluje jim, aby se jejich národnosť zdárně vyvíjela. Nemají také vzdělanců, kteří by se věnovali národní práci, zvláště nedostává se duchovenstva a učitelstva. Proto zadala jim ztráta velikého vlastence a spisovatele Tešnaře tím větší ránu. Tešnař se narodil v Gołkojcích u Chotěbuze. V mateřské jeho řeči vzdělával ho učitel Kołozej. Na chotěbuzském gymnasiu vynikal pilností a spořádaností. Byl pak v národních věcech duší dolno-lužického spolku »Lípy«, založeného r. 1849. Tam pěstoval pravého národního ducha, dopisoval si s ostatními lužickými spolky a v Budyšíně se poznal se Smoleřem, Junišem a j. K du-

chovnímu stavu se připravoval v Halle a Berlíně a stal se farářem v Chotěbuzi r. 1857.; r. 1862. se přesídlil do Uidy u Zhořelce, kde 14. června zemřel. Již na gymnasiu přispíval do jediného dolno-lužického časopisu »Casnika«, jejž svými články obohacoval. Tešnař si získal zásluhu o jednotnosť dolno-lužického pravopisu. Novým pravopisem vydal »Duchowne kjarliže« (písně), připravil k tisku srbský překlad Nového zákona. Pro školu vydal »80 duchovních písní« německy a srbsky. Vedle jiných spisů vydal modlitební knihu »Pán jest můj dobrý pastýř«. Když r. 1880. byl při srbské matici založen dolno-lužický odbor, stal se Tešnař jeho předsedou. Jeho úmrtí želí celá Dolní Lužice.

Fr. H. Žundálek.

—*—

Paběrky z novin a z veřejného života.

Okružní list Sv. Otce Lva XIII. o sv. růženci vyšel 9. září. Svatý Otec vzpomíná dlouhého svého papežování, jež připisuje modlitbám katolíků, které podobají se oněm modlitbám, jež za sv. Petra k Pánu vysílali věřící. Sv. Otec praví, že vzývání Panny Marie Růžencové jest zárukou vítězství. Ohlašuje, že potvrdí všecky výsady, odpustky a práva udělená od papežů spolkům růžencovým.

Lev XIII. o tisku. Nedávno byl přijat v audienci u sv. Otce americký kněz, jenž vydává větší katolický list. V rozmluvě vzdal sv. Otec následující chválu katolickému tisku: »Považuji tisk, dokud zcela a úplně stojí na našem stanovisku, za nejlepší prostředek, uvésti náboženství do oněch kruhů, které předstírají sice býti katolickými, jsou však jimi toliko dle jména. Tisk vnikne často až i tam, kam nelze přijíti duchovnímu správci. Kruh čtenářstva listu víře přátelského nevztahuje se toliko na předplatitele a přátele jeho, nýbrž na každého, kdo taký list anebo i třeba jeho část do rukou dostane. Totéž ovšem platí také o tisku víře nepřátelském, ale často vyváží jediné zrno z oné strany celou měřici otrávené pšenice, jakou rozsívají listy víře nepřátelské «

František hrabě Falkenhayn. Na zámku Ottenschlaglu v okresu světelském v Dol. Rakousích zemřel hr. František Falkenhayn, člen panské sněmovny, vůdce konservativního velkostatku v Dolních Rakousích a konservativní strany v panské sněmovně. Hr. František Falkenhayn byl upřímným a rozhodným katolíkem. Narodil se r. 1827., r. 1848. jako důstojník u kyrysarů súčastnil se bojů v Uhrách, r. 1859. bojů v Italii. U Solferina byl raněn. Po válce italské jako major vystoupil z armády, přihlásil se však opět dobrovolně r. 1866. a byl ordonančním důstojníkem. Po válce věnoval se politice, r. 1867. byl zvolen poslancem na sněm dolnorakouský a na radu říšskou, téhož roku povolán byl do sněmovny panské, kdež ujal se vůdcovství strany konservativní. Loni 17. listopadu k 70. narozeninám podala mu pravice panské sněmovny adresu díků a uznání podepsanou 96 členy panské sněmovny. Hr. Falkenhayn byl též předsedou rak. společnosti červeného kříže. R. 1892. byl jmenován rytířem zlatého rouna.

Rozhodnutí kongregace ritů o slovanské liturgii v Terstu a Dalmacii. Záhřebský »Obzor« přinesl doslovný překlad dekretu papežského ze dne 5. srpna. Důležitý tento projev apoštolské Stolice stanoví, že užívání liturgie staroslovanské jest výsadou chrámu, a ne osoby. Bude sestaven seznam chrámů, v nichž se užívá liturgie staroslovanské přes 30 let. Jako liturgického jazyka smí se užívati staroslovanštiny, ne však moderních nářečí. Knihy liturgické musí býti tištěny glagolsky. Odpovědi lidu musí zníti též staroslovansky, pro to jest dovoleno tisknouti knihy pro lid latinkou. Biskup má právo i povinnosť starati se o dorost kněžstva pro liturgii staroslovanskou. Svěcenci před ordinací se rozhodnou buď pro liturgii slovanskou nebo latinskou, načež bude následovati ustanovení jejich při kostele liturgie jimi zvolené. Ve chrámech latinských dovoleno sloužiti mši sv. jen soukromé. Při křtech a oddavkách lze užívati dle přání věřících buď jazyka staroslovanského, buď latinského. Kde evangelium při mši sv. dle obyčeje se čte slovansky, může se tak díti i nadále, ale v jazyku staroslovanském. Při všech obřadech, kde se připouští řeč lidová, připouští se též živoucí jazyk lidu slovanského.

Český Jinoch. Časopis pro dospělejší mládež československou. Vlastním nákladem vydává Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba v Praze. Rediguje profesor V. Müller. Leží před námi roč. IV. čís 1. Čteme je ne pro zábavu, ale pro referát; čteme je pozorně s tužkou v ruce — a výsledek: schvalujeme tendenci listu i obsah. Básně, články, povídky i pojednání — vše tu směřuje

k zušlechtění jinocha, k upevnění jeho víry a jeho charakteru. I »směs« jest dobře volena. Panu redaktoru gratulujeme. »Český Jinoch« vychází desetkrát ročně a číslo stojí 3 kr. »Českého Jinocha« i v našem papírnickém závodě prodáváme; prosíme pp. katechety Novoměstských a Vinohradských škol obecných, měšťanských i středních, aby na to své žactvo a studentstvo upozornili.

Rajská zahrádka, časopis pro mládež. Roč. VIII. č. 1. Redaktor Václ. Špaček. Nakladatel a vydavatel V. Kotrba. Roční cena 80 kr., cena jednotlivého čísla 8 kr. I tento časopis v našem papírnickém závodě prodáváme a zač jsme prosili pp. katechety Vinohradské a Novoměstské při »Jinochu«, za to je prosíme i při »Rajské Zahrádce«. Jeť jejím redaktorem vynikající pěstitel mládeže a výborný a osvědčený spisovatel pro mládež, tedy osvědčený odborník, jenž dobře dovede voliti, co se pro mládež hodí a co se jí líbí. Číslo 1 zdobí dva pěkné obrazy: Karlův Týn a Bezděz. Básně, povídky obyčejné i historické odpovídají vhodně tendenci listu.

Jubileum katolického listu. »Katolické Noviny« pro lid moravský v pruském Slezsku, jediné v moravské řeči vycházející noviny v Německu, řídící se heslem »Za pravdu, svobodu a právo«, dokončily právě svůj pátý ročník. Vzpomínajíce si toho okamžiku, píší: »Pět let tomu právě jest, co naše »Katolické Noviny« začaly vycházeti. Uplynulo pět let bojů a práce obtížné, ale zároveň práce prospěšné, zasloužilé. Již před dávnými lety pokusil se vlastenecký kněz P. Lelek vydávati moravský list »Holubici«, ale »Holubice« brzy seslábla a jen třikrát vyšla. Od toho času byl náš moravský lid zase zanedbán. Doba naše pokračuje stále, a především ve zlém. A zlo naší doby šíří se hlavně tiskem. Pečliví kněží hulčínského děkanství předvídali nebezpečí našemu lidu se strany rozličných svůdců hrozící, a jako věrní pastýři považovali za svou povinnosť, tato nebezpečí dobrým tiskem odstraňovati. Náš moravský lid ukázal při tom dobrou vůli. Přivítal rád své »Noviny«. Kamkoli moravští mužové a dělníci v širém světě jsou rozptýleni, v Bremách, Hamburku, Berlíně, Vídni, Praze, v Uhrách atd., tam odbírají se »Katolické Noviny« a jak mnozí naši dělníci píší, jsou v cizině jejich nejlepší útěchou a zábavou. Jest to důkaz, že naše »Noviny« vyhovují požadavkům svých čtenářů, že jsou milým přítelem našeho lidu moravského. Po pěti letech můžeme směle říci, že náš lid v »Katolických Novinách« nalezl horlivého učitele, který ho o všech otázkách politických a sociálních poučoval a na nebezpečí víry a mravnosti bedlivě upozorňoval; nalezl v nich zastavatele, který přes všechy překážky a útoky neohroženě se zájmů svého lidu ujímal.« Poděkovavše pak všem, kteří jakýmkoli způsobem byli jim podporou a pomocí, píší »Katol. Noviny«: »Dobrý list zmůže dnes více a pronikne dále než dobré slovo, a čím více špatné časopisy, které ku zlému vedou, se šíří, tím více jest podpora a rozšiřování dobrého tisku nezbytnou povinností každého, komu na dobru a pravdě záleží.« — Podotýkajíce, že »Katolické Noviny« vycházejí v Ratiboři, přejeme jim k dalšímu počínání hojnosť Božího požehnání a zdaru. Redaktorem »Katolických Novin« jest hulčinský koop. Josef Hlubek, zakládající člen našeho družstva.

»Der Süden«, časopis pro zájmy chorvatsko-slovinské v německém jazyku. »Der Süden« jest orgánem poslanců chorvatsko-slovinských a tím též jedině pravým a povolaným tlumočníkem zájmův a snah národa slovinsko-chorvatského. Avšak »Der Süden« jest též důsledným stoupencem a obrancem slovenské vzájemnosti. Pomyslíme-li, kolik nepřátelských nám německých a jiných listů veřejnost naši ještě otravuje, musíme našemu ctěnému čtenářstvu co nejdůtklivěji doporučiti, aby časopis »Der Süden« nám vždy zpřáteleného národa chorvatsko-slovinského ze všech sil podporovalo. Předplácejme, žádejme časopis »Der Süden« ve všech veřejných místnostech na místě rozličných »Pressí«, »Tag- a Volksblattů«, neboť tím vykonáme cenný kus slovanské solidarity. »Der Süden« vychází 1. a 15. každého měsíce a stojí až do konce tohoto roku 1 zl. Redakce a administrace »Der Süden« nalézá se ve Vídni, I. Plankengasse 4.

Bureaucentral des associations de l'resse. V Miláně vyšla listina žurnalistů, zapsaných do mezinárodní dopisovatelské kanceláře, a podává nezvratný důkaz, že evropský tisk veřejný takměř je v rukou židů. Jakž potom mají býti informace na př. o nás Češích správné, když do Vídně z Prahy dopisují: Ehler, Katz, dr. Klaar, Löbl, Milrad, Stern, Teweles a Winterstein? A dala by se uvésti celá řada jiných, kteří podávají o poměrech našich ty nejnesprávnější informace do listů cizích. Tu zajisté vidí se již potřeba co nejnaléhavější, aby zřízena byla česká informační kancelář.

Arabský katolický časopis. V Imprimerie catholique v Beirutu vychází letos poprvé arabský časopis »Al Maschriq«, t. j Východ. Jest to orgán východních katolíků, o jichž vědecké vzdělání ve všech oborech pečuje; politika jest vyloučena. Za to jsou tu články z literatury, filologie, archaeologie, fysiky atd. a probírají se tu též otázky náboženské. K těžším věcem přidány obrázky; k užitečnému přidáno zábavné. Také tu je bibliografie katolická, dotazy a j. Katolíkům východním list ten značně jest ku prospěchu. Vydavatelem je známý orientalista P. Louis Scheicho, S. J.

Kalendář duchovenstva československého. Duchovenstvo vikariátu Libochovického se usneslo na pastorální konferenci dne 12. t. m. ve Dlažkovicích odbývané, jednomyslně na tom, kalendář duchovenstva československého tak dlouho nekupovati, dokud vydáván bude firmou, která vydává spisy Zolovy v českém překladě. — Duchovenstvo Mělnického vikariatu se rovněž usneslo, aby kalendář československého duchovenstva, vydávaný firmou, která se přičinila o rozšíření nemravných a bezbožeckých Zolových románů, nebyl dotud odebírán, dokud nebude vydáván nakladatelstvím katolickým, k čemuž dle mínění přítomných nejzpůsobilejším by bylo katolické družstvo Vlasť.

K povšimnutí. »Katol. Listům« se píše: Obdrželi jsme dva první sešity románu dra K. Maye, jeden z benediktinské knihtiskárny rajhradské pod názvem »Poušť« a druhý z nakladatelství Jos. R. Vilímka v Praze pod názvem »Po stopě zlého činu«. Oba tyto sešity počínají líčením téhož děje a jest nade vši pochybnosť, že tu podává se jeden a týž román s dvěma různými názvy. Porovnávali jsme tyto první sešity spolu a shledali jsme, že ve Vilímkově vydání vynechává se úzkostlivě vše, co příznivě vztahuje se na náboženství katolické, a tím je hlavní ráz románu Mayova setřen. Ve vydání rajhradském podává se líčení věrně tak, jak je dr. May v originále svého románu napsal. K tomu dodáváme, že benediktinská tiskárna své vydání ohlásila již na jaře, dříve než nakladatel Vilímek v Praze.

Výchova náboženská v Belgii. Vláda belgická připravuje předlohu zákona, dle níž má býti větší váha kladena na výchovu a vyučování náboženství ve školách obecných i středních Tím by konečně byl podlomen liberální vliv na školy belgické, z nichž liberálové vyloučili vše katolické — kromě peněz.

Prodej devotionalií u židů. V nejblíže příští době podána býti má oběma sněmovnám říšské rady petice, ve které se žádá o zákonná opatření k vyloučení příslušníků židovského vyznání z obchodu s křesťanskými devotionaliemi (posvátninami) Požadavek petice opírá se o podobné nařízení, které obsahuje Šulchanaruch pro židy. Tento zakazuje jim totiž kupovati předměty při náboženských výkonech potřebné u »Akumů« (křesťanů). A v pravdě to ani jedinému židovi nenapadne. My křesťané však v té příčině nejsme ještě organisováni. Kupujíť mnozí modlitební knížku nebo obrazy svatých u žida v bazaru a neostýchali by se koupiti u něho i růženec. Zvláště zmocnili se židé obchodu s poutním zbožím, ač při nich sami nevystupují, nýbrž prodávají křesťanskými osobami. Z výtěžku několika milionů, které obchod s poutním zbožím v Rakousku ročně vynese, připadá lví podíl židům. Tu tedy jest třeba odpomoci, zvláště když obchodníci a živnostníci křesťanští hynou. Petice žádá tedy vládu o zákonné opatření a povolení úvěru 100.000 zl. na zřízení jednoty křesťanských výrobců poutního zboží a posvátnin.

Spor o heslo »Svůj k svému«. Krajský soud Táborský zrušil konfiskaci časopisu »Tábor«, v němž doporoučelo se heslo »Svůj k svému«. Soud nenabyl přesvědčení, že by tu byla skutková povaha přečinu proti veřejnému pokoji a řádu v § 302. tr. z. naznačeného. V důvodech rozhodnutí tohoto se praví, že vyzváním jedné třídy společnosti, aby se na poli hospodářském soustředila proti jiné třídě společnosti a jinověrcům, nespočívá nic trestného.

Georges Ohnet o škole bezbožecké. »Figaro«, přední časopis francouzský, rozeslal po vynikajících mužích dotazník, aby se vyslovili o časových důležitých otázkách, o politice, písemnictví a umění, o mravech a názorech náboženských. Obrátili se také na slavného romanopisce francouzského, známého Georgesa Ohneta, jehož nikterak nelze čítati mezi »klerikály«. Tím více váží tudíž jeho úsudek o škole bez náboženství, jejž zaslal »Figaru«. Píše: »Vychování laické (bez náboženství) má z úpadku mravnosti velkou část zodpovědnosti. Duch sektářství v otázce školské zuřil s bezpříkladnou zběsilostí a neopatrností. V paměti jest pokus učiněný v Cempuis (v sirotčinci) před očima shovívavých osob

úředních, který učinil učitel, jenž vymýtil katechismus, ale za to smíchal pohlaví. Pokleslosť svědomí, vzrůst zločinů, drzosť zločinců jsou následky laikování za každou cenu. Svobodomyslnosť nemůže býti methodou národní výchovy, jako krupobití nemůže býti jedním z prostředkův polního hospodářství. Kdyby zdravý smysl a pevná zbožnost francouzských žen nebyla obrátila mnoho zkažených srdcí, zlo bylo by stokrát větší. V zemi, jež má ohromné zámořské osady, pronásledovati smýšlení zbožné jest tolik, jako překročiti hranice nesmyslnosti. Nesmí se zapomenouti, že myšlénka kolonisace (zakládání osad zámořských) jest po výtce zavázána a odvisla od myšlénky náboženské. Nejmocnější podporovatelé rozšiřování osad byli povždy misionáři. Vláda to ví, přijímá jejich služby, ale staví se, jakoby jimi pohrdala. Všude kněz kráčí v čele civilisace. Jako voják v oněch ztracených zemích umírá za česť praporu, kněz umírá za slávu kříže. Má-li zakládání osad býti užitečno, třeba k tomu náboženství. Angličané to vědí dobře. Proto prvním předmětem jejich vývozu jest bible. Bylo by tudíž logicky nevyhánět Boha ze škol. Ale logika —«

Spolek pro zakládání knihoven ve Slezsku konal ve čtvrtek 22. září v místnostech spolkového domu katolických tovaryšů v Opavě svou osmou valnou hromadu. Zahájil a řídil ji dp. předseda P. Jan Vyhlídal, jenž zvláště k ní zavítal z nového svého působiště v Hulíně na Moravě. Úvodem k valné hromadě přednesl několik jadrných myšlének o tisku. Když byl přivítal členy a hosti, jichž sešlo se 21, přikročeno bylo k dalšímu dennímu pořádku. Jednatelská zpráva, kterou přednesl dp. dr. Ant. Kubíček, podala obšírné poučení o činnosti spolku v prošlém roce a jasný její obraz. Spolek založil v minulém roce jednu knihovnu 90 knihami, rozmnožil 14 hnihoven 750 knihami a daroval 4 knihovnám 43 knih, předplácel pro knihovny 10 časopisů o 34 výtiscích, za které zaplatil předplatného zl. 124·90. Úhrnem založil spolek za svého trvání 92 knihoven, o nichž ročně vyžaduje si zprávy. Zprávy ty však docházejí nedbale, ač bylo by záhodno, aby v zájmu přehledu naší čilosti na poli vzdělání byly co možná nejúplnější a nejpřesnější. Letos na př. došly zprávy jen o 18 knihovnách. Z nich jsou některé velmi zajímavé. Zvlášť pochvalně zmínil se pan jednatel o zprávě knihovny Čtenářsko-pěveckého spolku »Květoslav« ve Vyškovicích, jež v každém směru může býti nazvána vzornou. O horlivosti čtenářů uvedl tato data: V Jaktaři přečteno bylo 510 knih, ve Vávrovicích 292, v Chabičově 400 (knihovna má 150 svazků), v Porubě 200 (ze 263 svazků), v Benkovicích 21 čtenářů přečetlo 127 knih (ze 157 svazků), ve Slatině 630 (svazků je 550), ve Vyškovicích přečteno 345 knih, v Podvihově 200 (má 90 knih), v Petřvaldě 217 knih (má 354 knih) a v Oticích přečteno 643 knih (knihovna má 248 svazků). Výbor konal 7 schůzí. — Zpráva pokladniční vykazuje příjmů zl. 547·15, vydání zl. 563·67, jeví se tedy schodek zl. 16·52. Knih darováno bylo spolku 264. — Při volbě nového výboru, když dosavadní předseda pro vzdálenosť svou od Opavy zřekl se nároků na místo ve výboru, zvoleni byli opět pp. Josef Fürst, ředitel českého gymnasia v Opavě, dr. Antonín Kubíček, katecheta při ústavě učitelek v Opavě, Václav Hauer, profesor při českém gymnasiu v Opavě, a P. Roger Zatloukal, kooperator v Opavě, nově vp. Ant. Suchánek, kooperator z Komárova. Revisory zvoleni dp. Jaroslav Kašpárek z Kateřinek a P. Václav Navrátil z Opavy. Pan předseda vzdal potom dík předním dárcům a příznivcům spolku a časopisům za uveřejňování zpráv, načež po odmítnutí jisté veřejné výtky valnou hromadu ukončil. K ní připojila se srdečná ovace pro odstupujícího dp. předsedu. Náměstek předsedy, pan ředitel Fürst, v delší řeči ocenil záslužnou činnosť p. předsedovu ve spolku, vzdal mu díky za horlivosť, s jakou pro lid Slezský vůbec pracoval a odevzdal mu pak pěkně pracovaný diplom čestného členství. Pan předseda pohnutě poděkoval a slíbil, že spolek dle možnosti vždycky bude podporovati.

Politické družstvo tiskové v Hradci Králové konalo valnou hromadu 2 září. Družstvo má tři odbory: a) řečnický a agitační; b) právní a finanční; c) redakční. Výbor konal 8 schůzí. Zvláštní schůze jednala o katolické organisaci v diecési Hradecké, které se súčastnilo mimo výbor ještě 17 zástupců diecésního kleru. Stavba a zařízení Adalbertina stály přes 162.000 zl. Kap. děkan, Dr. Al. Frýdek, žádal, aby nebyl více volen za předsedu, i stal se předsedou prof. bohosloví a čestný kanovník Dr. Jan Soukup. Za místopředsedu byl zvolen bisk. vikář Tom. Střebský, za pokladníka vik. sekretář Václ. Uhlíř a za jednatele rektor Borromea Dr. Fr. Reyl. Přejeme družstvu na další pouti všeho zdaru.

Pp. spisovatelům. Příští dvojčíslo (9. a 10.) »Naší Domácnosti« vyjde ve stkvostné úpravě na oslavu 50letého panování J. V. císaře Pána. Literární

ky do toho čísla (básně, povídky, úvahy, líčení, povahopisy a životopisy, orismy atd.) buďtež laskavě zaslány pořadateli V. Černému v Březince, u Bezděze, do 5. (nejdéle do 10.) listopadu t. r.

Různé. Smíchovský farář, kanovník Vinc. Švehla, věnoval 5.000 zl. zení a udržování sirotčince J. V. císaře a krále Františka I. na Smíchově. ıské listy oznamují, že papež Lev XIII. rozhodl se, že letos podaruje růží princeznu Giselu bavorskou. — Jan Vyhlídal, kaplan v Jaktaři, en byl do Hulína. Op. Týdenník věnuje mu delší lokálku na rozloučenou bi jeho píli na roli církevní a národní, jeho ušlechtilou povahu a jemné ıí, což získávalo mu četné přátele, jichž zanechává ve Slezsku. V sobotu rozloučily se s ním besídky Jaktařská, Jarkovská a Milostoveská v místch besídky v Jaktaři a v pondělí na to zástupcové těchto besídek a přátelé ıti ve stkvělém průvodu vyprovodili ho na nádraží. — Péče dolnoouského sněmu o rolnictvo. Na r. 1898. určil dolnorakouský k podpoře svých Raiffeisenových záložen obnos 8.000 zl., na podporu rolch nákupních družstev 6.000 zl., na bezúročitelné půjčky těmto spolkům) zl., na podporu poučného tisku ku vzdělání selského stavu 500 zl., na a platy revisorů venkovských záložen 7.000 zl., na studijní cesty 800 zl. těmito skutky my Čechové stydně musíme se zarditi. — Katolický ıt v Německu. Při posledním 45. generálním shromáždění katolíků necku vydáno bylo 3.200 členských, 9.010 denních, 1.076 dámských a 8 000 ıtlivých vstupenek k zahradní slavnosti. Každodenně při 68 oltářích sloubylo 600 mší sv. Slavnostní číslo vydáno bylo ve 253.000 výtiscích. Dne rpna přijelo k sjezdu po dráze 27 000 osob. — Veliký hluk povstal nad že Helena Nyblom, výtečná spisovatelka Švédska, téměř zcela lutheckého, stala se katoličkou, ano vydala o tom i důkladný spis: »Církev, kterou hledala a nalezla«. — Při letošní národní pouti francouzské Lurd zjištěno bylo 95 zázračných uzdravení. V komisi zasedalo 50 lékařů, ı souhlasně vyznali, že tato ozdravení nemožno vysvětliti způsobem přiroın. — Katolická církev má 320 millionů věřících a má v Evropě 626, ınerice 215, v Asii 107, v Australii 22 a v Africe 13 arcibiskupství a biıstvi. — Poučení pro nás. Dopisovatel »Kat. Listů« ze Saska uvádí v čísle 255. ze dne 17. září, že v Sasku katolická fara je skladem katoých knih, kalendářů, kat. novin a t. p. V sobotu večer přiváží pošta na faru svazek novin a v neděli ráno si pro ně osadníci přicházejí. Dopisovatel ládá: Tak podporuje se nejlépe katolický tisk a v lidu udržuje se a šíří ıcký duch. — Biskup Spišský v Uhersku, Pavel Szmrecsányi, vyzývá zvláštı okružníkem duchovenstvo, aby zakládalo po obcích potravní spolky. Spolky ı mají býti ve spojení s ústředním spolkem v Budapešti. V biskupství Spišm jest takových spolků 25. — Zaderský arcibiskup Rajčevič slavil 4. října eté kněžské jubileum. — Ve Vídni zřízena byla Katolicko-politická jednota ı Čechoslovany ve Vídni, jež se může považovati za mezník nového života chů vídeňských. Na ustavující schůzi řečnili: Chybil, Dr. Stojan a Dr. Moř. uban. Z říšských poslanců byli přítomni: Dr. Žitník, Bianchini a Trumbič. ıdámosť Slovanů rakouských prohlášena byla za zásadu. — Farní duchonstvo v Italii utvořilo nový spolek, jenž vytkl si za účel, sledovati dobročinné ely.

L. † 20.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Literární sekce družstva Vlasť konala 19. září 9. schůzi ve XIV. správm roce. Jednatel, dp. P. Karel Burian O. Cr., četl protokol minulé schůze, ıž byl schválen. Literární sekce určila program k oslavě stoletých narozenin ına Val. Jirsíka a zvolila za slavnostního řečníka dp. prof. Václava Müllera. — an Tom. Jos. Jiroušek rozebíral dělnický kalendář socialní demokracie a pravil, e jest obsah jeho chatrný, i brožurová literatura jejich jest chatrná. — Redaktor lp. Tom. Škrdle podával zprávu o své cestě na Slovensku a vytknul hlavně lvě města: Trnavu, střed katolického života, neboť tam působí dědictví sv. Vojtěcha, a Turč. sv. Martin, střed národního života. Referent sdělil různé zaımavé zprávy, jež tam slyšel od slovenských vlastenců o dru. Car. Masarykovi, který o prázdninách blíže Sv. Martina bydlívá. Sekce jednala ještě o různých jiných záležitostech, jež se vymykají veřejnosti.

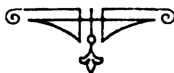
Socialní odbor družstva Vlasť konal v září desátou schůzi ve XIV. správním roce. Místopředseda p. Václav Žižka zahájil rokování, načež jednatel p. Tom. Jiroušek četl protokol předešlé schůze, jenž byl schválen. Místopředseda vítal nového člena odboru, p. Jos. Hovádka, srdečnými slovy, načež tento přátelsky odpověděl. Jednatel uvedl, že od poslední schůze povstaly nové spolky: v Chotýšanech a v Bystřici nad Perštýnem; jednatel řečnil v Jažlovicích, dp. Rud. Horský v Litni a p. Jos. Hovádek ve Středoklukách. Socialní odbor vynasnaží se, aby žádostem za řečníky pokud možno všude vyhověl, i upozorňuje české spolky, aby za řečníky žádali. Referent agrární otázky, dp. Rud. Vrba, promluvil o rozmachu rolnických společenstev v Německu za rok 1897. Tam se tato společenstva rozmohla za rok z 10.696 na 11.854; řečník vyjmenoval druhy společenstev, jež jsou tu zastoupeny, a uvedl, že všecky tvoří jediný svaz; řečník pojednal specielně o německých společenstvech mlékařských a dokládal statisticky, jak my v Čechách jsme za Německem pozadu. A hledíc k české zemi, Němci v Čechách nad nás Raiffeisenovkami velice vynikají, čehož vinny jsou politické nesváry a třenice mezi námi Čechy. Řečník končí: duchovenstvu otevírá se široké pole k nezištné práci. Na vděk ovšem počítati nesmí. Dp. T. Škrdle k tomu podotkl, že jel z Turč. Sv. Martina po dráze s intelligentním Mladočechem z Moravy, a ten že vytkl jako důležitou přednosť moravské katolické strany, že si bedlivě všímá hospodářských otázek. A vskutku — dodal Tom. Škrdle — i časopis »Hlas« i celé vedení katol. moravské strany fedrují všude, hlavně v přednáškách a článcích, hmotné zájmy lidu, jemuž se staví v čelo, takže my Češi vůbec a my katolíci specielně a zvlášť v tomto snažení jsme daleko pozadu a mnoho jest nám doháněti. Pan Václav Žižka přál by si, aby »Katolické Listy« bedlivě si všímaly také otázky řemeslnické. Pan Josef Hovádek činil ze socialního našeho hnutí některá sdělení a činil dotazy, jež mu byly zodpověděny. Referent řemeslnické otázky, pan Václav Žižka, promluvil v tato slova: Mám-li něco pověděti, co se nás řemeslníků v posledním čase velmi nemile dotklo, jest to, že se vidíme novou důchodovou daní velice zklamáni. Bylo nám slibováno, že nám bude naše daň snížena, a pravilo se, že daň výdělková i daň z příjmů přestane a na jejich místo že nastoupí jednotná daň důchodová. Zatím s udivením každý řemeslník na to pohlíží, že nejen obojí daň pod jiným pojmenováním zůstala, ale ještě každému zvýšena byla. A můžeš rekurovati, dokazovati a prositi, aby důvěrníci přišli a na místě se o stavu řemesla přesvědčili, nic naplat, žádný nepřijde, aby se přesvědčil, a co jednou napsáno, více se nezmění. Souditi se může z toho, že vládní kruhy nehledí k tomu, aby stav řemeslnický a živnostenský zachovány a třídy měšťanské ve svém trvání udrženy byly, ale aby dle plánů socialních demokratů střední třídy lidu vymizely a zproletarisovány byly; řemeslníku se nevěří, pokud ho zničeného za nádenníka pracujícího viděti není. Úředníkům, důstojníkům a učitelům, těm se stále přidává, ale řemeslník aby se z poslední košile svlékl. Slyšel jsem od řemeslníka pravit: kdybych mohl dostat nějakou službu, kdež bych aspoň 35 zl. měsíčně obdržel, tak bych hned tím řemeslem praštil. — Pan Josef Hovádek uvedl, že jistému řemeslníku byla výdělková daň letos trojnásobně zvýšena. Tím byla schůze skončena. Budoucí schůze koná se v říjnu, již v novém, XV. správním roce.

Historický kroužek družstva Vlasť konal 5. října t. r. první schůzi v XV. správním roce za předsednictví J. Magn. vldp. kanovníka a profesora Dra. Fr. Kryštůfka. — Jednatel, p. prof. Dr. M. Kovář, četl protokol minulé schůze, jenž byl probrán a schválen. Za člena výboru a zároveň za pokladníka kroužku zvolen byl dp. Václ. Roudnický, vicerektor Johannea v Praze. — Do schůzí bude zván dp. Kroes S. J. a dp. Dr. Fr. Doubrava z řádu Maltézského. — Dp. faráři frà Jos. Hamršmídovi vzdá výbor písemné díky za jeho obětivé a vytrvalé práce v kroužku a požádá jej, aby byl kroužku i dále pamětliv. Jeho ztrátu želí kroužek velice, neboť patřil mezi jeho nejpřednější členy. V říjnu a v prosinci přednáší v kroužku p. prof. Jos. Vávra, v listopadu dp. Dr. Ant. Podlaha. Sedmý Historický Sborník bude vydán co nejdříve.

ROČNÍK XV. LISTOPAD 1898—99. ČÍSLO 2.

VLASŤ.

ÓDA KE DNI 2. PROSINCE 1898.

K PADESÁTÉMU VÝROČÍ NASTOUPENÍ NA TRŮN
JEHO VELIČENSTVA CÍSAŘE A KRÁLE
FRANTIŠKA JOSEFA I.

—ıı•o o•ıı—

Gentis humanae pater atque custos . . .
Hor. Car. I. 12.

Vzhůru, z vlastí všech, lide, slavně stroj se,
od Jaderských vln, ze Sudet zamlhlých,
z věčnoledných Alp, ode srázu Karpat
vzhůru, vy všichni!

Den, hle, vzácný nám, se slaví velebný.
Zmlkni těžký bol, trud a stesk a svízel,
zlý se ukliď spor! Co ti srdce svírá,
všechno to stichni!

Smíru vstávej zář a se leskni stále!
Lásky vzájemné všude teplo sálej,
sladce zahřívej hruď i ňadra v hloubi
v zápalu jemném!

Ples, radost, rozkoš zni, kde žal se skrýval,
slasti kvítí puč, veselí se vzmáhej,
plesně jásot zvuč z hrudi tvé radostné
v svátku to řídkém!

Vládne vlastem let padesáte slavných
vládce vlídný, všem milený a dobrý,
František Josef vznešený a moudrý,
okrasa trůnu.

Bujně sad zkvétá umění a věd všech;
z půdy kypré zrá, co tu zkvetlo v kráse;
vlajka bujná vlá po mořích vždy šíře;
závody rostou.

Bída, neštěstí kde buší na dvéře,
kvapně první Tvé spěje srdce měkké,
strast umírnit jim, nebo podpořit je
v účelu chvalném.

Za vše vzácný dík vřele šepce národ
z vlasti každý své, ze zemí to žírných.
Lásku, přízeň Tvou velebíme plesně
z utroby vděčné.

Střez Tě mocný Bůh, zachovej Tě, ochraň!
Dlouho třímej Tvá ruka žezlo míru!
S laskavou shlížej, Pane, k nám i tváří,
k národu svému.

Vší řečí zvuč dík Ti a čest a sláva!
Skutky zásluh Tvých ji nesou vždy dále.
Slyš ji z vlastí všech! Vznešenou tu slávu
ozvěna rozšiř!

Zvláště věrný Tvuj Ti plesá a jásá
lid luhů českých a ke trůnu Tvému
v úctě, s láskou zří a volá Ti vroucně:
„Bůh vždy Ti žehnej!“

K výši náš zří zrak zrosený, a zbožně
ret se modlitbou chvěje z nitra jdoucí:
„Chraň Tě i Tvůj rod s nebe Pán, a ráje
Alžbětě popřej!"

Viňme ve svorném kruhu s oddaností,
v lásce, s věrností se ke trůnu stupňům,
v chvíli posvátné všem a zvláště vzácné
tulme se k Otci!

V tónu souladném všude zvuč Mu chvála!
Od Jaderských vln k Sudetám zamlhlým,
se strmých pňů Alp ve vrcholky Karpat
zavzni Mu: „Sláva!"

Dr. M. Kovář.

Čechové v Pruském Slezsku.

Napsal **Jan Vyhlídal.**

(Pokračování.)

III.

Stav národnosti české v Pruském Opavsku od r. 1742.—1873.

Za minulého století byl stav národnosti české v říši Rakouské žalostný, ještě bědnější v království Pruském. Od té chvíle, kdy Marie Terezie byla donucena vzdáti se části Slezska pro Bedřicha II., těžká ruka dopadla na slovanské kraje. Vláda podnikala prudké útoky jednak proti náboženství, jednak proti národnosti Slovanů; Čechové a Poláci mnoho zakusili pro katolické náboženství a národnosť. Nejkrutěji snad byli pronásledováni v letech 1871.—1883. za tak zvaného kulturního boje, jenž skončil dosti výhodným příměřím pro katolíky. Jak dříve zmíněno, chtěl Bedřich II. slovanské osadníky poněmčiti, vykazoval jim sídla mezi Němci, by své germanisační úmysly rychleji mohl provésti, nutil mladíky ze slovanských krajin konati službu vojenskou v plucích a krajích německých, mimo to poručil, ať v kasárnách učí se německy. Po osadách zakládal pro české a polské dítky německé školy. Nástupci Bedřicha II. zůstali tradicím jeho věrni, germanisovali jako jejich předchůdce; Čechové i Poláci ztratili jejich úsilím značnou část národní državy. Že národnosť česká na pruské straně nevyhynula, máme děkovati katolickému duchovenstvu a okol-

nostem, že z obecných škol i vyšších čeština nebyla úplně vyloučena. Probíráme-li se v »*Rodácích z Opavska*«, shledáme se s celou řadou vlasteneckých kněží z Pruska, již působili na Moravě, v Rakouském i Pruském Slezsku. Styk tento s Moravou a naším vévodstvím nebyl nikterak Pruskému Opavsku na škodu přese všechno to, že na Moravě lid sotva si protíral oči z národní dřímoty; rovněž nyní styk tento jest pro pruské Čechy užitečný. Pohraniční obyvatelstvo totiž vysílalo a vysílá studenty do Opavy a do pachol. semináře v Kroměříži, kdež osvojují si znalost češtiny. Bohužel, že nynější pruská vláda neuznává pro své občany platnost maturitního vysvědčení v Rakousku nabytého, tak že abiturienti nuceni jsou v naší říši se usaditi a práva občanského získati na škodu domorodého obyvatelstva. Rovněž bohoslovci z Pruského Opavska nechodí již do Olomouce na studie, nýbrž od několika let obracejí se do Vratislavi; dříve aspoň tři léta studovali na theologické fakultě ve Vratislavi a čtvrtý rok v Olomouci, teď to není dovoleno. Mezi nejpřednějšími buditeli českého lidu v Prusku jmenujeme *Cypriana Lelka,* na Moravě a v Čechách příliš málo známého. Lelek svou dobou byl lidu vším: učitelem, dobrodincem, knězem, spisovatelem. Nemiloval pohodlí a čeho ze skromných důchodů ušetřil, vydal chudým, nebo kupoval české knihy a časopisy, by jimi vzdělával lid

Lelek narodil se 20. října 1812. v Benešově. Otec jeho byl kožešníkem a měšťanem; aby Cyprian naučil se německy, poslal ho do Opavy, kdež vystudoval šest gymnasialních tříd. Po odbyté šesté třídě vypravil ho na další studia do Hlubčic. Bohosloví poslouchal ve Vratislavi právě tehdy, kdy věhlasný náš učenec, dr. *Jan Purkyně,* přednášel na vysokém tamějším učení fysiologii. Lelek byl u Purkyně velmi oblíben, proto zhusta mu bylo dovoleno k němu docházeti a súčastňovati se besed a zábav, jež učenec skýtal domácím i cestujícím učencům a slovanským studujícím, v nichž rozdmychoval lásku k národnosti. Vysvěcen byv na kněze biskupem Hnězdenským a Poznaňským, Martinem Duninem *Szulgostorowskim,* vrátil se do své otčiny, by věnoval se svému povolání s nadšením a vzácnou horlivostí. Působil v Bavorově, Oldřišově, Hlučíně, až r. 1854. stal se duchovním správcem ve Vodce na rozhrání národnostním v starobylém Krnovsku, kdež působil přes dvacet osm let. Kněží opavští poznali farníky z Vodky bez ptaní podle správné řeči a vzdělání náboženského.

Byl milovníkem zpěvu, učil mládež zpívati a dobré zpěváky štědře odměňoval. České písně vydával ve zvláštních sbírkách a šířil v lidu. Sušilovi vydatně pomáhal ve sbírání písní, zaslav mu dříve texty, takže snadno mohl si zjednati nápěvy. V pozůstalosti zanechal hojně písní a národopisné látky, kterou dědila Matice Opavská, jíž vydatně užil ku své Vlastivědě p. ředitel Vincenc Prasek.

Čtenáři četli pilně z jeho veliké knihovny, protože mimo zábavu, již jim knihy působily, těšili se na odměny, jež Lelek pilným čtenářům rozdával. Celé bedny českých knih z »Umělecké Besedy« Pražské, z konsistoře Olomucké a rozličných dědictví šířil v zanedbaném lidu.

Za dřívějších dob, kdy škola od církve nebyla odloučena, pomáhal učitelům jinak zaměstnaným a se zvláštní zálibou vyučoval češtině. Radostí pak se rozplýval, když se podařilo jeho žákům něco pravopisně napsati, co jim českého do péra byl mluvil. Povzbuzoval nejen žáky, nýbrž i učitele, by jazyk mateřský milovali.

Dne 12. prosince 1848. byl zvolen za člena II. komory sněmu ského a r. 1849. členem říšského sněmu Frankfurtského za olební okres Slezský, a v ustavujícím národním shromáždění ›oval kraj Ratibořský. Jeho zásluhou bylo, že »strana katolického ı« vydávala v Pruském Slezsku též provolání v jazyku českém; ›j tento podnes se zachovává. V kulturním boji za vlády Bisovy statečně hájil práv církve a národnosti, hlavně v Ratibořské ·i katolíků r. 1878. Protože věrně třímal prapor církve a vlasti, ›d vlády nenáviděn, pronásledován a odstrkován. V prázdných ich zabýval se spisovatelstvím, chtěje lidu prospěti. Roku 1846. l Švabachem v Ratiboři »*Opis Slézska*« s mapkou o 45 stranách. ›ž léta založil český časopis »*Holubici*«, povzbuzující k náboženství, osti a moudrosti. Vycházela měsíčně o 16 stranách za dva české, ıžel že brzo padla; jako náhradu za »Holubici« rozšiřoval »Opavo Besedníka«, jenž za dob jeho měl v Prusku na 200 odběratelů, .ěji »Op. Týdenníka«, jenž nyní v Prusku nemá ani jediného platitele. Horlivě staral se dopisy o své čtenáře; r. 1883. rubrika 'ruského Slezska« v Týdenníku zmizela.

Lelek složil také slabikář pro normální školy české, jehož se ılo až do r. 1873. Dále sepsal:

1. *Duchovní poklad* aneb sbírku duchovních písní (cena 13 česk.).
2. *Různá pojednání o básnících řeckých a jejich plodech*
3. *Životopis sv. Bernarda, opata Dasnodolského.* (Op. Besedník . až 1862.)
4. *Úryvky z dějin, na př. Maxmilian II., Sobieski* atd.
5. *Pojednání rozličná z oboru silozpytu, přírodopisu, hospo·tví* a t. d.

Mimo to zanechal v rukopise mnoho kázaní a jiných pojednání. ·ž 23. dubna 1883. zemřel, řekl konsist. rada Kinne, přítel Lelkův: lebrala se od nás dětinně prostá duše, neznající lsti ani úskoku, ıznávaná, křivě posuzovaná, ba i posměchu vydávaná. . . .« Před ›vým nezištným vlastencem, jako byl Lelek, skloniti musí hlavu : jaký věrný Čech! Nyní bychom našli snad málo podobných.

O zachování národnosti české na »modré« podíl svůj má *Jan ther,* »administrator« z Bohuslavic. Rother nevystupoval literárně veřejnosť, ale jevil v osadě a okolí neobyčejnou horlivosť náboskou a vlasteneckou. Světlo světa uzřel ve Služovicích dne 19. října 1820., právě kdy car Alexander I. se ubíral Služovicemi se svým ıvodem do Opavy ke schůzi tří mocnářů, Františka I. a Bedřicha III. r ubytoval se v domě rodičů Rotherových, a v noci povila matka ě Jana; vznešený host bohatě hostitele odměnil.

Rother stav se knězem získal si o církev a národ vzácných sluh. V Bohuslavicích zařizoval do roka shromáždění bratrská, nimž zval nejslovutnější okolní kazatele, na př. Dr. Ant. Grudu Mok. Lazec, sám svědomitě pracuje o ušlechtění svěřených osadků. Horlivě rozšiřoval dědictví sv. Jana a sv. Cyrilla a Methoda a ıé dobré české knihy. Odebíral hojně časopisů; zanechaná knihovna tá na sta knih. Češtiny byl slovem i písmem mocen, což nelze ›dceňovati při pruských poměrech. Zemřel r. 1893. a pochován jest Benešově, jak hlásá deska zasazená ve zdi kostelní na starém hřbitově.

K Lelkovi a Rothrovi druží se *Josef Konečný,* farář z Velkých ›štic. Narodil se v Lidheřovicích u Hlučína; studoval v Ratiboři

a Vratislavi. R. 1857. přijal svátosť svěcení kněžstva. Miloval vždy mateřský jazyk; rozšiřoval českou četbu, byl podporovatelem »Spolku pro zakládání knihoven ve Slezsku«. Jeho zásluhou zůstaly osady jeho farnosti českými přes úsilí germanisačního aparátu.

Pro jeho náboženskou a vlasteneckou činnosť vypověděla ho pruská vláda ze škol, tak že náboženství dítkám vštěpoval ve chrámu Páně. Od duchovní vrchnosti byl vyznamenán hodností děkana kraje Hlučínského a jmenován knížecím arcibiskupským radou. Ovládal češtinu dobře písmem. Zemřel 10. prosince 1892. v Hošticích, kdež pochován za velikého účastenství věřících a kněží. Když ho ukládali do hrobu, lid hlasitě lkal: »Kéž dostaneme zas tak hodného faráře, který by nám tak po moravsku poradil kázať jako zesnulý.«

Třeba se ještě zmíniti o *Aug. Kalužovi,* jenž před r. 1818. byl gymnasijním profesorem ve Vratislavi, kdež učil přírodopisu; roku 1818.—1836. byl farářem v Násili, kdež zemřel. Procestoval Slezsko a stanovil výšky hor.

Rodáky z Pruského Opavska byli dále *Tomáš Fr. X. Laštůvka,* jenž složil český spis: »Viléma Staniburста čtvrtý článek víry« vydaný v Trnavě roku 1748. Laštůvka zemřel již dříve v Brně dne 14. února 1747.

Z Darkoviček pošel slovutný sochař *Jan Balcar* (nar. r. 1827., zemřel 14. listopadu 1875.), jehož obšírný životopis podán v »Op Týdenníku« 1875. č. 49.

V Kravaři působil za let třicátých kněz *Šimon Peřich*, o němž při školství bude promluveno.

Šlechetná práce těchto obětivých vlastenců nezůstala bez ovoce. V letech šedesátých, kdy lid náš na Opavsku burcován byl z duševního spánku, bylo cítiti, že lid český v Pruském Slezsku není ztrnulý, neboť když byla pořádána *první beseda* v Kateřinkách 27. září 1863., dostavili se k ní četní hosté z Benešova a Hlučína.

Národní tento ruch ještě jasněji se manifestoval tím, že 1. února r. 1864. konala se ve Velkých Hošticích *první česká beseda v Pruském Slezsku.* Zpívaly se sbory »Naprej«, a předneseny dvě deklamace. Aby však i pruskému vlastenectví dosti se učinilo, zazpívána pruská hymna a kvartet »Röslein im Wald«. Tato beseda jest pamětihodná ještě tím, že ochotníci v Hošticích sehráli první divadelní kus český »*Oldřicha a Boženu*«. Hráli sami domácí lidé k veliké spokojenosti diváků, mezi nimiž byl i hrabě Sprinzenstein se svým úřednictvem a místní farář, jenž před počátkem besedy měl k obecenstvu řeč, v níž doporučoval slušné vlastenecké zábavy. Ochotníci Hoštičtí, vzavše si k srdci slova p. farářova, sehráli Kopeckého frašku »*Pan Franc ze zámku*«, a to dne 23. července 1865., když byli na besedě v Kateřinkách, uspořádané spolkem čtenářů a zpěváků.

O tomto utěšeném hnutí národním podává další svědectví ta událosť, že lid český, vždy žíznivý po knihách, nemaje dostatku vlastní duševní potravy, sáhal po nejbližší, totiž po polské četbě, hlavně po »*Katoliku*«, založeném r. 1867. v Mikulově (Nikolai Ö. S.) od věhlasného polského vlastence a publicisty *Karla Miarky.* [1]) Směr listu vytčen heslem: »*Zachovej jazyk otců svých, to právo Boží jest*

[1]) *Karel Miarka* narodil se r. 1824. v Pelhřimovicích na hranicích Těšínských. Zemřel r. 1882.

ovinnost člověka.« »Katolík« vycházel třikrát týdně k poučení, ělání a obohacení lidu a měl odběratelů na 20.000. Na prvé straně ıosil se, že jeho čtenářstvo obdařeno bylo apoštolským požehnáním. ba listu tohoto v ohledu náboženském a vlasteneckém nebyla bez :ku u českých čtenářů, ale v příčině jazykové zanechala polské stopy.

Vlastenecké práce v Pruském Slezsku súčastnil se značnou rou Opavský kostelník *Jan Ryba*, který na tisíce knih za hranice ›ravil po výtce z našich dědictví. Jan Ryba byl u pruského lidu ›bností na nejvýš oblíbenou; k němu docházeli na poradu v rozıých záležitostech, uschovávali peníze a jiné ještě služby od něho lajíce. Jak tohoto apoštola tisku nyní »na prajské« postrádají, idíme za doklad povzdech stařenky z Bohuslavic: »Co Ryba umřeli, lného šumneho čitania z Prahy nědostavam, na mě již v Praze ›omněli.«

IV.

av národnosti české v Pruském Opavsku od r. 1873. až do nynější doby.

Rok 1873. jest v dědinách slovanského školství v Rak. Slezsku vavým písmem zapsán, protože zavedena němčina do škol obecch jako předmět povinný, ještě rudějšími písmeny poznamenán ;t v Prusku, poněvadž *čeština vyloučena na dobro ze všech škol.* řeji o tom pojednáno bude ve stati o školství. Ačkoliv Lelek, other, Konečný ještě žili, přece jejich úsilí neodolalo vlnám divoké :rmanisace, jež z Berlína do českých krajů se valila. Knihovny, eré vlastenci s obětmi a námahou založili, pustly, mnohé z nich ı rozkaz školních inspektorů, přehorlivých to nástrojů vládních, ⁄ly spáleny. Kde jen orgány pruské spozorovaly poněkud živější ıutí, tam řádila divoce moc přísných paragrafů; nikdo neodvážil se ·áti divadlo a pořádati besedy, aby neměl opletaček s úřady. Tak › símě národního vědomí vzešlé a povyrostlé vadlo čím dál více na :lký zármutek Lelkův ...

Za těch dob některé chrámy osiřely; lid neslyšel po česku ásati slovo Boží, což bylo národnímu probuzení na škodu. Zuřivosť ády neznala mezí; i přisluhovati svátostmi umírajících bylo v »za:ených farnostech« pokutováno; mrtví bez kněze ukládáni byli na řbitov. Na počátku roku 1875. bylo přes 1000 katolických duchovích ve vězení; přes 2000 zaplatilo svou věrnosť k církvi peněžitými okutami a žalářem.

Ale veškeré toto hrozné pronásledování neučinilo z katolické írkve v Německu *německou církev národní* či vlastně pruskou církev.

Kulturním bojem valně utrpěla věc česká v Prusku; několika ijícím vlastencům bylo vésti dvojnásobný boj: za víru a jazyk, na ıějž jich bylo přece málo. Mimo to velmi byli zaměstnáni povinıostmi stavu svého, protože některé farnosti byly bez kněží. Není :edy divu, že mrákota národního spánku vždy šířeji a šířeji rozkládala tmavé peruti nad pruským Opavskem, tak že někteří byli toho názoru, že lid nadobro usne. To mínění rozšířilo se i u nás, neboť když zemřel Cyprian Lelek, české noviny psaly, že skonal poslední intelligentní Čech v Pruském Slezsku. Jest pravda, že úmrtím tohoto spisovatele, předního buditele a obhájce ohrožené národnosti, utrpěli

Čechové pruští velikou ztrátu, ale nikterak nenahraditelnou, vždyť z toho semene, jež tak pilně rozséval a pěstil, vyrůstati musily nové byliny, květy a ovoce. Po Lelkovi chránilo několik vlastenců přes nepřátelství vlády dědictví, jež konečně r. 1893. hlásilo se ku svému právu založením »*Katolických Novin*«. Týž zjev, který pozorovati bylo v Čechách, na Moravě, rak. Slezsku, totiž, že když je s lidem zle, když mu sahají po drahé řeči mateřské, tu vystupují kněží jako rytíři Blaničtí a berou v ochranu povrhovaný jazyk a stávají se jeho ochranci. Zase o důkaz více, jak jsou kněží nevlastenečtí! Pruští kněží však činí rozdíl mezi ruchem u nás a u nich. Našim kněžím v Čechách a na Moravě vytýkají, že budíce lid zapomínali stejnoměrně u veřejnosti pečovati o udržení náboženského rázu v národě; z velikého vlastenectví prý se neosmělili ozvati se s patřičným důrazem, když rozšiřovaly se ideje protináboženské a tiskly se knihy, které národ přivedly do nynější rozervanosti. Kolik tato výtka bratří zahraničních má platnosti, pociťuje znalec dějin našeho národního probuzení.

Náboženství a národnosť byly pohnutkami, že r. 1893. v létě sešlo se několik kněží v Kobeřicích u p. faráře *Emila Bitty* (za něhož dostavěn v osadě pěkný chrám), aby se radili o vydání českého listu. S bolestí přiznávali přítomní, že lid, zvláště dělnický, zaměstnaný v dolech uhelných doma a v pohraničním Rakousku, jest u velikém nebezpečí utonouti v bahně podvratného mezinárodního socialismu; konstatovali dále, že socialismus šíří se nejvíce tiskem, proto proti němu postaviti stejnou zbraň: noviny. Ustanoveno bylo jednohlasně, vydávati »Katolické Noviny«, na něž nakládati bude kněžstvo děkanství Hlučínského a několik kněží děkanství Ketřského. Za redaktora zvolen *Arnošt Jureczka*, duchovní správce ze Štěpánkovic, jenž účastníkům zamlouval se znalostí jazyka českého, nabytou za osmiletého studia ve chlapeckém semináři Kroměřížském. Týž narodil se v Hlučíně r. 1867., kdež jeho otec byl učitelem. V duchovní správě působil v Kravaři a Oldřišově, nyní v Sudicích.

První číslo novin vyšlo 1. října 1893. k velké radosti lidu pruského. Radosť svou projevil lid tím, že hojně přihlašoval se za odběratele. Noviny vycházejí týdně; náklad na číslo obnáší 32 marků. Švabachový tisk časopisu nejprve obstarával Münzberg v Ratiboři, nyní J. Schimitzek. Noviny tisknou se švabachem, protože v pruských školách latinkou psané knihy čísti se neučí, by lid co nejrychleji se poněmčil. Redakce chtěla již některé části dáti tisknouti latinským písmem, aby čtenáři přivykali, ale knihtiskárna nemá takých písmen a koupiti jich nemá chuti; tak zůstalo při švabachu.

Možnou ztrátu hradili kněží-vydavatelé podle svých příjmů; první léta dopláceli 700—1000 m. ročně; nyní již doplatků není potřeba.

»Katolické Noviny« mají archovou přílohu »Zábavu nedělní«, již pořádá *Jakub Restel*, farář z Oldřišova. Hlavním přispěvatelem přílohy jest p. děkan *Tomáš Kamrádek*, farář z Vel. Petrovic, jenž působil dříve v Kroměříži. V příloze jest na prvém místě »kalendář na tento týden«, pak nějaký životopis svatého a stručný výklad náboženský, odnášející se na nejbližší neděli neb svátek, na konec poučná povídka. V listě samém bývá prostonárodně psaný úvodník, přehled politický a zprávy denní, mezi nimi dopisy jsou zajímavy.

arou uveřejňována byla za prvních let jen *Kosmákova* »Ku-«, nyní i jiné povídky. Má tedy Kosmák i o Pruské Slezsko y, a jméno jeho »na prajské« je tak dobře známo jako na ,ě a našem Slezsku. Kukátkář dovolil redakci bezplatně otisk- ze svých spisů, na něž měl právo, co uzná za vhodné.

Dne 26. září r. 1896. číslem 39. *Arnošt Jureczka* vzdal se re-:, odevzdav ji *Josefu Hlubkovi*, kooperatoru v Hlučíně. Při té ;ilosti píše: »Od počátku tři léta redakci jsem spravoval. Je to ský věk novin, i ukázalo se, že se mohou živiti dále. Osud ka-cých redaktorů zakusil jsem i já. V minulém roce sedmkrát byl před soudem v Ratiboři a dvakrát byl jsem odsouzen ... Jako : se chlubí jizvami svými, jimiž znamenán byl v čestném boji, :yto tresty jsou chloubou mou, neboť za dobrou a spravedlivou bojoval jsem. Nikdy faleš nenalezla místa v listě našem ... Ne-anu dále pracovati na našich novinách a bojovati.«

Nový redaktor, ačkoli velmi zaneprázdněn duchovní správou, utí chopil se vedení novin, jež utěšeně se rozvíjejí; za prvních něly odběratelů kolem 420 a nyní počet jejich jest 600. Též hová i formální stránka jeví pokrok.

Dřívější redakce měla nevýhodné spojení poštovní, tak že ne-s to, by pořídila korrekturu. Na tolik tiskových chyb, i smysl ích, jaké byly v prvních ročnících, my čtenáři z Rakouska nejsme lí. Později obstarával korrekturu novin *A. Harazim*, kooperator ravaře; nyní působí ve Vel. Petrovicích.

Josef Hlubek narodil se 26. března 1872. v pohraničné dědině ,aři, upomínající na slovutné pány »z Kravař«; studoval v Kro-ži v semináři od r. 1885.—1892. gymnasium, kdež nabyl vlaste-:ého vědomí. Na bohoslovecká studia obrátil se do Olomouce '2.—1893.) a do Vratislavi (1893.—1896.). Vysvěcen byv na kněze 896., poslán do Hlučína, kdež posud v duchovní správě působí. bek jest předposlední abiturient, který vystudoval v Rakousku, hož studia gymnasialní vláda po velikých nesnázích uznala plat-ıi pro Německo.

Dohled nad »Kat. Novinami« složen do rukou kuratoria, jehož ıy jsou nyní tito kněží: *Tomáš Kamrádek*, farář ve Vel. Petro-ch, *Jakub Restel*, farář z Oldřišova, *Bruno Schneider*, farář z Be-ova, *Arnošt Jureczka*, farář se Sudic, a redaktor *Josef Hlubek* Ilučína.

K hlavním spolupracovníkům patří Bruno Schneider, Ar. Ju-zka, Jan Jureczka, A. Harazim. Někteří přispěvatelé píší svá po-nání německy, překlad obstarává redakce, čímž práce se jí množí. dakce docela moudře si hned od počátku počínala. Dobře jí bylo vědomo, že lidu význam mnohého českého slova v písmě užíva-ho jest neznám, proto užívala významu u lidu obvyklého, do zá-rky přidavši správný. Tímto způsobem uvykala a zvyká čtenářstvo :ávné češtině.

»Kat. Noviny« nejvíce se odebírají na Hlučínsku, *směrem k Hlub-ům* najdeme jen několik odběratelů, na př. v Jakubovicích jednoho, Násilské farnosti dva, ačkoli ve 25 osadách ještě se mluví česky. Re-kce »Kat. Novin« sama si stěžuje v č. 45. r. 1897.: »V okrese Hlub-:kém, kolem Bavorova. Násile, Branice atd. bohužel život slovanský ıřád více ustupuje, poněvadž vůdcové lidu a lid sám jsou netečni a ne-

váží si řeči a zvyků svých otců. Proto tam také naše »Kat. Nov.« nemají mnoho přístupu. Smutné to znamení!« Jinde ještě píše: »Mimo děkanství Hlučínské jest ještě mnoho Moravců v Ketřském děkanství, a to ve farnosti Ketřské, Bavorské, Branické, Jakubovské, Liptyňské, Násilské, Plštské a ve Vodce. V děkanství Ketřském se však germanisace podporuje se všech stran, lid Moravský se na mnohých místech zanedbává, a proto moravská národnost pořád více mizí. Nechceme tu uváděti výroky některých starých kněží o následcích takového jednání, ale budoucnost to ukáže.«

Tyto pravdivé poznámky dotkly se nemile několika osob; začaly polemisovati v německém listě Ratibořském proti vývodům »Kat. Novin«. Na polemiku odpověděl člen kuratoria Arnošt Jureczka. Spor za krátko utichl; že skutečně byl veden o národnost, jest charakteristické pro poměry pruské.

Nemile dotkl se redakce výrok »Tomáše Všudybyla« v kalendáři »Moravanu« r. 1898 uveřejněný, že »Moravci v Pruském Slezsku žijí více už jen životem tiché posmrtné literatury, nežli plným politickým, národním.«

»P. Tomáši, nezvoňte nám ještě umíráčkem!« odpovídá orgán Čechů Pruských. »Ještě čas na to. Co se týče toho »plného politického života národního«, prozradíme vám pro dnešek tolik: My si vážíme své řeči mateřské a přidržujeme se jí navzdor všem překážkám a všemu utlačování, a to nás stojí, věřte mi, více obětí, než vás v Rakousku. Při volbách jdeme s katolickým centrem, které, co jest možného, naši řeč hájí a naše náboženská a hospodářská práva po 25 let již s prospěchem zastává. My jsme před pěti lety sobě zřídili noviny ve svém jazyku, pokus to, který se dříve nikdy nepodařil...«

Vůdcové Čechů Pruských jsou vůbec neradi, uráží-li kdo jejich jazyk. Radostně jsme byli překvapeni, když známý nám přítel v »Kat. Nov.« obhajoval řeč českou proti dr. Bossovi. Aby čtenář se poučil, jaký vzduch proudí na Pruském Opavsku, uvedeme z Kat. Novin« charakteristická místa:

»*K obraně mateřské řeči.* V sezení Pruského sněmu dne 2. března nazval ministr duchovních záležitostí, dr. Bosse, řeč Hornoslezských slovanských dětí sprostě německé *patois*, kterému se samy z obcování naučí, a které nemusí přiučiti se ve škole. *Patois jest tolik, jako řeč selská, řeč sprostá.* Za pravdu můžeme připustiti, že Hornoslezské polské dítě nemluví tak čistou řečí jako v Poznaňsku a Krakově, a Moravské děti ne tak čistou řečí jako v Praze aneb v Olomouci. Odkud by to měly, když se ve škole jenom na nejnižší a dílem ve střední třídě něco málo v mateřské řeči vyučuje? A jak se vyučuje!

Dítě nemá knížky v mateřské řeči v ruce, snad ani učitel ne. Aneb učitel polského jazyka vyučuje Moravské děti aneb sám mluví »patois«? Či též Němci nemluví »patois«? Ale že to jest německé »patois« — to jest něco jiného!

Před několika lety měl učitel na gymnasiu dr. Willibald Körber ve Vratislavi přednášku, v níž mezi jiným uvedl, že novější jazykozpyt dávno odstranil ten předsudek, jakoby nářečí (dialekt) samo sebou bylo co sprostějšího než spisovný jazyk... Rössler tvrdí, že ve Slezsku se mluví 128 různých nářečí. Není to dosti německého »patois«?

Co se naší moravské řeči obzvláště týče, ona nezasluhuje jména »patois«. *Její chyba jest jedině ta, že s vývojem české řeči nedržela rovný krok.* To ale nebylo možno, obzvláště když mateřská řeč ze škol v jistém ohledě byla vyhozena a bez moravských v Prusku tištěných novin. Ale i jak řeč naše vypadá, aspoň okolo rakouské hranice, ona není taková nicotná, jako se někdy omaluje. Jenom málo se liší od řeči našich sousedů rakouských, ačkoli jsou vychováni ve školách českých. Veliký díl našich mužských a znamenitý díl ženských chodí po práci do rakouského Slezska a Moravy, především do okolí Ostravského, kde se málo jenom po česku mluví. Tam on potřebuje svou mateřskou řeč, a on se s každým Čechem domluví — lépe než mnohý žák, který až do 14. roku chodil do naší školy německé s Němcem.

Náš moravský národ nemá modlitebních knih, které v jeho vlastní řeči moravské — neprávě tak zvané »patois« — jsou tištěny, nýbrž on užívá a rozumí knihám tištěným v Praze, v Olomouci, Brně atd. Když přede dvěma lety náš *ndp. kníže-arcibiskup Olomoucký* konal generální visitaci a v každém farním kostele kázal a jemu zajisté žáden nepředhodí, že mluví »patois« — kdo to neposlouchal s radostí a kdo mu neporozuměl? A když tento moravský lid to nejskromnější žádá, totiž aby jeho děti, aspoň co se náboženství a kostelního zpěvu týče, v mateřské řeči vyučovány byly, tedy on nemá jiného zámyslu, než aby jeho děti nejenom v cizí řeči s mnohým sužováním cvičeny, nýbrž též vychovány byly, k čemuž nejzpůsobnější jest mateřská řeč. On nepohrdá němčinou, jejíž potřebnost uznává, *ale též nedá pohrdati svou mateřskou řečí.* To jest jeho právo. Dle toho musí i fanatický Němec uznati, že svrchu uvedená výčitka ministrova, co se našeho moravského lidu týče, jest neodůvodněna.« (R. 1895. č. 16.)

V jiném zase čísle dopisovatel z Chřenovic upozorňuje občany, by nevolili za učitele Němce: »Jisté osoby usilují z jistých příčin všemožně, *aby nám německého p. učitele strčily* a takto své záměry uskutečnily. Dva naši p. učitelové jsou Němci, a je tedy nezbytně potřebno, abychom nyní dostali p. učitele, který by s malými dítkami v jejich mateřštině mohl mluviti a takto prospěšně vyučovati. Občané, nedejte se tedy rozličnou marnou řečí zaslepiti a volte takového učitele, který dobře vaši řeč zná a takto jen s prospěchem u nás své místo zastávati může«.

V každém čísle »Kat. Novin« vybízí redakce: »*Učte své dítky moravsky čísti*«, a prohlášení toto nemíjí se s užitkem, lid čím dále, tím více chápe se novin a knih. Z knih nejoblíbenější jsou podíly z dědictví sv. Jana a Cyrilla a Methoda, Život Krista Pána, přeložený od dra. Jiřího Lásky a jiné. Švabachových brožurek *dra. Fr. Slámy*, příloh to »Slezské kroniky«, na sta dostalo se za hranice a našly četné čtenáře.

České časopisy a knihy z našich korunních zemí najdeme toliko na farách; nejčastěji se shledáš s »Hlasem«, »Mírem«, »Růží Dominikánskou«, »Kat. Listy«, »Vlastí«, »Obzorem«, spisy Kosmákovými, Pravdovými; »Kříž« a »Marie« též se čtou na Pruském Slezsku.

Úřední, obcovací řeč u zahraniční intelligence jest z většího dílu německá, jak to bývalo před lety u nás. Někteří z kněží pruských »na císařské« neradi mluví česky, protože nedovedou se tak plynně vy-

jádřiti jako německou řečí, již si dokonale osvojili studiem na německých školách; podotýkáme, že někteří mohli by větší píli mateřské své řeči věnovati, než jakou posud měli.

Duchovenstvo píše matriky německy; staré matriky honosí se též zápisy českými, na př. ve *Štěpánkovicích* mají matriky z r. 1639. české, v *Kobeřicích* r. 1706. Také koberské účetní knihy od r. 1700.—1737. psány jsou po česku.

V Pruském Slezsku mluví se *nářečím lašským*, lid sám nazývá svou řeč moravskou; »lach« jest nadávkou, ovšem že hanlivé lach jinak se vyslovuje. Přízvuk[1]) jest polský, na slabice předposlední. Všecky slabiky jsou krátké.

Slabiky *ne, de, te* měkčí se v *ně, dě, tě*, nebo v *ně, dźe, će* a v *ně, dže, če: nesetě, vedźeće, vedžeče.* Lokal a instrumental jedn. rodu m. a stř. skloňování náměstkového a složeného mají stejné zakončení.

V *Boboluskách* a *Branici* nedaleko Krnova zachovalo se posud různořečí, jež některými zajímavými zvláštnostmi značně liší se od ostatní původní laštiny. V různořečí tomto jest pět dvojhlásek: ia, ie, io, iu, uo (piakny, chodźie, barviony, šiu (perf. slov. IV. tř.), uocas. Vlastní tomuto různořečí jest záměna samohlásky *e* se samohláskou *o*, někdy též *u* po měkkých souhláskách.

Poněvadž různořečí toto nyní patrně již odumírá, nemůže býti s podivením, že se vyskytují dosti časté »výjimky«. P. radovi *Bartošovi* bylo možno vypsati toliko některé trosky zajímavého tohoto různořečí, protože jeho badání způsobem nemilým bylo přerušeno. Když p. rada totiž sbíral tam látku k dialektologii, namluvil jistý německý učitel z Rakouska hostinskému Renčlovi v Boboluskách, že Bartoš jest vyzvědačem, a ten ho ze strachu před opletáním s úřady jako první radní z obce vypověděl. Mrzí prý ho to podnes.

V Branici lid se nápadně germanisuje; jen starší osoby, asi od 40 roků, pozdravují příchozí po česku, a to ještě ne všechny. Na veřejnosti uslyšíš skoro samu němčinu. Ptal jsem se sedmi školaček, rozmlouvajících česky, jak »říkají« (modlí se) doma? A tu jen jedna z nich pravila, že moravsky. Nahlédl jsem do jejich modlitebních knížek, a ty byly německé. V kostele, na obou hřbitovech není ani slovíčka českého . . . Šelest perutí smrti slyšeti nad Branicí . . ., lid ode všech opuštěný sebe opustil, proto nesnadná pomoc. V *Boboluskách*, asi půl hodiny vzdálených, jest stav národnosti české o něco lepší, též ve *Vodce* a Násili, Utěchovicích, Turkově, Jakubovicích, ač i tam závistivá Teutonie snaží se docela opanovati pole. »Kat. Noviny« se nečtou; v Násili odebírají se jen dva výtisky na faře, v Jakubovicích jen jeden. Není nikoho, kdo by se staral o jejich rozšíření, povolaných zmocnil se národní marasmus. »Není pomoci, my moravské řeči neuchráníme,« tak slyšeli jsme v Chřenovicích, Násili, Branici, Jakubovicích.

Kéž ti, jichž se výtka týká, vzpomenou na slova Fr. Palackého, jež pronesl k Dobrovskému, nemajícímu naděje, že lid český se obrodí: »Budeme-li se všichni tak chovati, pak ovšem musí národ český zahynouti *hladem duchovním;* já aspoň, i kdybych byl třeba rodu cikánského a poslední jeho potomek, přece bych k tomu vše-

---

[1]) Dialektologie moravská, I. díl str. 97., 134—135.

: se přičinil, aby chvalná památka po něm zůstala v dějinách
enstva!«

Jazyk český, v Pruském Slezsku ze škol a úřadů vyhnaný, je se tradicí v rodinách a kostele, než, již též do chrámu germa- : se vkrádá. Při »Schulmesse« dvakrát do týdně zpívají dítky ední dni německy, až se naučí německému zpěvu, počnou zpí- iěmecky i v neděli. Stalo se již . . .

Tak se germanisuje »náboženství« nedělní na pohoršení lidu.

Na poptávku, jak kde se káže, sdělili mi kněží toto: Vždy : Ve *Vel. Hošticích*, *v Benešově, v Hati, v Fyšti, v Bolaticích*, *ιeřicích, ve Štěpánkovicích, v Bohuslavicích*; *v Hlučíně* ve filiálkách esky, v městě pátou neb šestou neděli německy, jindy česky. *ravaři* dvakrát až čtyřikrát německy, ostatně česky. Křesťanská ní p. farář koná po německu. V *Chřenovicích* třikrát česky, ›u německy. V *Oldřišově* jednou měsíčně německy a ostatně *r*. V *Sudicích* a v *Bavorově* střídavě. V *Jakubovicích* střídavě, n více německy. Ve *Velkých Petrovicích* čtvrtou neděli německy. *ásili* dvakrát česky, po třetí německy. V *Branici* dvakrát česky, rát německy; němčina převládá. V *Plšti* pětkrát do roka česky, liálce *Vehovicích* střídavě. (Pokračování.)

Podzim.

Napsal P. **Karel Burian**, křižovník.

Host známý se sychravým dechem
k nám přišel zas od chladných hor,
šel strništěm i zprahlým mechem,
v luh sestoupil i v šumný bor.

Vzal poli klas a růži keři,
vzal háji zpěv a slunci lesk
a šedým pláštěm mlžné šeři
kraj ve bolestný halí stesk.

A v hnízdo nastlal listí rudé
jak v srdce svadlé vzpomínky
na zašlé mládí v chatě chudé
v objetí otce, matinky.

Host, jenž i v náš se život vtírá
a trhá květy se skráně,
jenž čelo chmurou obestírá
a berlu chystá do dlaně,

vzlet duši béře, jiskru oku
a srdci žár a nadšení
a pružnosť znavenému kroku
ve marném světa bažení.

Pak nechá tebe ubohého,
jen stříbrem šedin zaplatí —
Hle, na podzim života svého
bez činů jak jsme bohatí!

Z lásky k mnohým.

Obraz ze společenského života.

Napsal **Alois Dostál.**

(Pokračování.)

III.

Dlouhou jízdou po dráze měl Daněl dosti příležitosti vzpomínati na svou minulosť. Otec jeho byl při dráze, a to řidičem parního stroje. Jezdil po hlavní trati a dlouhá léta bydlil v městě Lubovicích, kde se i Viktor narodil. Nějakou dobu se zdržoval na jiných stanicích, ale když synové povyrostli, vrátil se do Lubovic, kde bylo gymnasium. Viktor měl staršího bratra Karla, ten také studoval a po maturitě, vycvičiv se v manipulaci nádražního úředníka, odešel do Bosny, kde se mladým silám cesta k výhodným místům právě otevřela. Zde se stal Karel za krátko oficiálem a měl naději k rychlému postupu.

Mladší, Viktor, původně mínil také následovati svého bratra, ale pak se stalo jinak. Když byl v sedmé gymnasijní, ztratil matku, a katastrofa ta mocně působila na mysl jinochovu. Domácnosť Danělovu spravovala obstarožní teta, sestra matčina, která až posud při skrovné pensi vedla v Praze tichý život. Tu miloval Viktor jako druhou svou matku a Vitoušová si toho vším právem zasloužila. Vedla sestřence ke všemu dobrému, vzorně obstarávala dům ku všeobecné spokojenosti a vpravila se do poměrů těžké švakrovy služby, jež i na ní oběť vyžadovaly.

Nejtěžší rána se dostavila později. Viktor byl právě v oktávě, když srážka vlaků zakončila život Danělův. Řidič byl okamžitě mrtev. Viktor div si nezoufal. Pochoval otce vedle své matky a zůstal sirotkem. Ale teta ho neopustila. Dlouhým a podivným vyšetřováním srážky se stalo, že Daněl nedostal od dráhy ani podpory ani odbytného. Zásob nebylo, a Vitoušová sama podporovala studenta. Časem i Karel něco poslal.

)proti všem těm neštěstím a dojmům vykonal Viktor výborně :ní zkoušku. Ještě přiučoval i mladší studenty. Vitoušová se těhovala do Prahy, a Viktor ji následoval. Nabízela mu svůj ý byt a jednoduchou stravu. Karel radil, aby se bratr věnoval k němuž má náklonnosť, že mu bude dle možnosti nápomocen. se oddal theologickým studiím. V prázdné chvíli navštěvoval po zkouškách o prázdninách také u ní bydlil. Jednou za čtyři navštívil i Lubovice, aby se pomodlil na hrobě svých rodičů. Dobrá teta sama vypravila sestřence, když do samostatného vstoupil. První peníz, který Viktor v Schüsselburgu dostal, jí na přilepšenou a neustal v měsíčních podporách. Psával jí a zval ji k sobě. Ale Vitoušová ani jednou se neodhodlala tě do Němec.

Teď přímo mrzelo kaplana, že se v tak důležité věci s rozumnou ıšenou tetou neporadil. Chtěl se u ní na cestě zastaviti a ho- událosť s ní sděliti. Nebude mu vyčítati? Přece se jí měl otá- › radu. Než, bylo pozdě.

Daněl přerušil v Praze na den jízdu, poslal napřed své věci do vic a vyhledal tetu ve třetím poschodí v zastrčené ulici, kde la.

Téměř šedesátiletá vdova byla příchodem Viktorovým velice rapena. Měla na bytě chudší studenty, kteří jí pomáhali platiti nné, od těch mnoho zaslechla a byla horlivou vlastenkou. Ráda a často svědkyní byla rozhovorů nadšených studentů, mezi : se stále otáčela. Bylo jí velice nemilé, že se Viktor dostal do :cké krajiny a neustala se dotazovati, kdy se do Čech navrátí. m strach,« říkala, »bys tam někde do smrti neuváznul. Nikdy ı se nemohla ani k tobě podívati.«

Sotva Viktor otevřel dvéře, stařenka vyskočila a vesele zvolala: se vracíš z Němec? Nemohl jsi tam, viď, déle vydržeti? A dostal ıísto v Čechách?«

Daněl objal tetu, a odloživ kabát, řekl: »Budu, tetičko, vy- ratelem.«

Vitoušová se na chvíli zarazila, pak se zeptala na rodinu, do se Viktor dostane.

»Přijdu do svého rodiště, do Lubovic,« vykládal Daněl. »Mám ıovávati dítky hraběte Oskara z Morgensternu.«

»To jest Němec a ústavák,« poznamenal jeden ze starších pří- ıných studentů, který už nakouknul do politiky.

»A k tomu jdeš?« divila se stařenka. »Nebylo by ti lépe býti de kaplanem v české krajině?«

»Také si tak myslím, ale teď už nemohu couvnouti. Chtěl jsem i vás tázati o radu, však vidím patrně, jak by dopadla. Vy ne- lete Němcům přáti nikdy.«

Vitoušová neodpírala, neboť se nikdy se smýšlením svým ne- ila. Viktor vykládal, jak se mu posud dařilo, jaké měl rozloučení, jak ho Češi neradi ztráceli. Teta měla radosť, jak z oslavy sestřen- vy, tak z probuzení českého živlu v německé záplavě. Připomínala, y Viktor nadále na osadu tu pamatoval a Čechům noviny a listy ısílal. Pak přešla řeč na hraběte, a Viktor zjevil tetě své úmysly, i zde chce působiti dle listu profesora Kaminského, jako kněz a ıstenec.

»Ale tady bude asi práce tvoje mnohem obtížnější,« namítala stařenka. »Tvoje místo bude příliš podřízené, než abys mohl ovládati ty, o něž vám jde. Havíři brzy vycítili, že s nimi dobře smýšlíš, a vraceli se k tomu, co dávno v srdcích jejich dřímalo a jim vrozeno bylo; zde však bys musil vyvozovati city a zásady zcela protivné a přímo posavadnímu způsobu života odporující. V tom jest veliký rozdíl.«

Viktor potřásal až hlavou nad rozumem tetiným.

»Doufám, že ani na tomto místě nebudu nadarmo,« poznamenal.

»O tom jsem přesvědčena,« rychle řekla Vitoušová, »ale bojím se, že zde pro své přesvědčení mnoho zakusíš, že bude cesta tvoje poseta více trním než růžemi, že příliš těžký úkol dolehne na tebe.«

»Život jest bojem,« pokrčil ramenem Daněl, »a čím větší zápas, tím stkvělejší vítězství. Uvidím-li, že nevystačím, složím zbraň a nebudu se pranic styděti. Zkusím štěstí!«

Stařena nazvedla kostnaté suché ruce, jakoby sestřenci žehnala. Přítomní studenti s úctou patřili na mladého kněze, jehož tvář přímo sálala nadšením pro všeobecné dobro.

»Ale ne, abys vyhledával výnosnější místa k vůli mně,« napomínala ještě Vitoušová synovce. »Víš, že při skrovném živobytí ani tvých podpor nepotřebuji. Co jsem pro tebe dělala to se dělo z lásky a ne pro nějakou odplatu.«

Viktor, rozloučiv se s tetou, pokračoval v cestě za svým povoláním. Nemaje, s kým by na voze rozmlouval, uvažoval. Odkud se před šesti roky bral jako student, tam se vrací jako samostatný muž. Ale zápal mu zůstal týž. Vzpomněl si, jak se všichni abiturienti před rozchodem zavázali slibem, že budou pracovati ve prospěch vlasti své. Časem však seznal, že jest ještě jiný cíl, za nímž se bráti musí jako kněz, a to prospěch a dobro lidstva. Ačkoliv se osvědčoval býti hodným synem církve, nezůstával v ničem pozadu jako vlastenec. V tom směru ho vedla už matka a teta, a v tomtéž duchu mínil pokračovati.

Do Lubovic se dostal s večerem. Panu hraběti se nemínil představiti v tuto nepříhodnou dobu, a také slyšel, že panstvo opustilo město a sídlí v zámku, asi půl hodiny vzdáleném. Tam se příštího dne vypraví. Ani profesora Kaminského nezastihnul doma. Za krásného podvečera konal s rodinou delší procházku po okolí. Daněl opatřiv si v hostinci byt, vyšel si rovněž na procházku na známá a milá místa. V ulicích se procházelo mnoho mladých lidí, cizího příchozího si nikdo nevšímal. Viktorovi to bylo právě vhod. Prošel náměstí, vroubené podloubím, dal se do nejživější ulice, kde mnohosetkráte každý kámen změřil, dal se ke kašně, prohlédl si obnovenou sochu Bohorodičky na vysokém sloupě, naslouchal velebnému zvuku známých zvonů, zašel až před budovu gymnasijní, bývalý to klášter Piaristů, kteří řadu let na školách výhradně a nyní se světskými silami střídavě působili na městském ústavě. Jenom dvě okna zde byla osvětlena, byt to ředitelův. Poznával, kde jest která třída.

Z rozsáhlého klášterního refektáře zřízen kabinet, z kuchyně sborovna, ze spojených cel učebny. Na klášter posud připomínal vedle stojící rozsáhlý kostel s opuštěným nyní chórem, několika kaplemi a ambity, spojujícími chrám s ústavem. Pro veliký zvon

postavena zvláštní zvonice. Viktor nejednou pomáhal zvoniti a za odměnu se na kladce houpával. Kolem kostela býval trávník, cvičiště tělocvičné, nyní už pěkně rozrostlý park, ohrazený pevným železným plotem. Některé tyče byly od sebe poněkud dále zasazeny, studenti jimi prolézali; Viktor mohl na otvory ty ukázati, ale teď by se jimi jistě neprotáhl.

Od gymnasia šel kolem zámku na druhé náměstí, kde se každou středu konaly týdenní trhy. Zámek byla mohutná budova o dvou věžích, několika křídlech, přístavcích, chodbách, vedlejších staveních, všechno pevné jako hrad a povýšené nad městem.

Denně chodíval Daněl kolem do gymnasia a nikdy mu ani ve snách nenapadlo, že by kdy vkročil za bránu zámku a vešel do hraběcích komnat.

Sterá věc budila v Danělovi vzpomínky na léta studentská. Alej právě pučících kaštanů, pod nimiž se procházíval, řeka, spíše větší potok, přes nějž v létě suchou nohou přecházel, domy a domečky, jejichž obyvatele znal nejenom dle jmen, ale i dle poměrů, známé studentské byty, v nichž celé generace se živily obsluhou a stravováním venkovských synků, toužících po vědách, hostince, jichž prahy nejméně překročil, a jiné předměty mile se dotýkaly Viktorovy paměti.

Teď jiní v četách probíhali ulice, aby za krátko opět novým studentům udělali místo. Buď si prozpěvovali, buď vedli vážné rozhovory, pozdravovali mladé slečinky a vyhýbali se chodníku, kde přecházelo vážně několik profesorů.

Daněl se bral ke hřbitovu. Nedoufal, že se dostane do vnitř v tuto dobu, ale aspoň pohlédne na rovy. Veliká třpytící se kopule na hřbitovní kapli už ho vítala. Skutečně byla brána zamčena. Viktor se díval na hřbitov hustým šprlením. Co tu stálo křížů, soch a jiných památníků! Chudina vedle boháčů v pěkném smíru a pořádku. Na rovech byly už nasázeny ze skleníku květiny, kterým se jistě před nedávnem dostalo svlažení, a proto příjemně voněly. Na hroby se skláněly smuteční jasany, štěpné vysoké růže a klášterské chvojky. Asi na dvou místech posud se kmitalo světlo na znamení, že na zemřelé posud nebylo zapomenuto.

Viktor pohlížel v ta místa, kde pochoval své rodiče, a namáhal se proniknouti tmu, by poznal jejich hroby. Co rok posílal hrobaři peníze se žádostí, aby opravil hroby, posázel květinami a zaléval. Nyní vznášel v duchu k nebesům modlitby za drahé rodiče. Vzpomněl i na soudruha z gymnasia, jemuž zde ustlali rov v mladém věku. Měl zde ještě jiné známé, s nimiž se v životě stýkal, a všem nyní věnoval zbožnou vzpomínku.

Od hřbitova se vracel postranní ulicí k náměstí, kde bylo posud hlučno a živo. Studenti ustupovali s korsa, a místo jejich zaujímali tovaryši a mladí dělníci z nedalekých přádelen a tkalcoven. Pokud Daněl v městě studoval, četní chudí tkalci hotovili za stavy kalika a plátna za nejmizernější mzdu, nyní nahradily parní stroje sílu lidskou, ale nepatrná mzda zůstala. I páni profesoři se uchýlili buď domů nebo do besedy, kde se soustřeďoval veškeren městský život. Zde také Daněl mínil přenocovati. Ještě chvíli postál na náměstí, osvětleném několika lampami. Ani plyn ani elektřina sem posud nezasáhla. Domy se měnily, několik podloubí vzalo za své, patra se zvedala, jinak však

všechno zůstalo při starém. Ani do kašny netekla ještě voda jako před lety, poněvadž starý vodovod byl porouchán, a město se znesvářilo o tu věc s vrchností, která dříve z téhož pramene vodu brala, teď však na svůj náklad si zjednala vodu odjinud. Město mělo dost vody v řece, ve studnách, rybníce, a o kašnu se nikdo nestaral.

Daněl musil vejíti na večeři do besedy. Zde se už nemohl skrývati a tajiti jako v přítmí na ulicích, ale aspoň u stolu, kde mu bylo místo ukázáno, musil se zcela obřadně představiti. Dříve, než jméno své vyslovil, byl poznán a hlučně uvítán. Lubovičtí měšťané každého s radostí vítali, kdo zde vystudoval a místa se domohl. Soudili právem, že rozšiřuje česť města. K Viktorovi se přihlásili dva profesoři, kteří ho kdysi učili, úředníci z dráhy, kteří se na jeho otce pamatovali, obchodníci a strávníci studentů, jakož i ti z města, kteří s Danělem počali studovati, ale dříve nebo později odstoupili. Z Lubovic vycházelo mnoho studentů na gymnasium na zkoušku, všichni však neobstáli.

Daněl se stal proto vzácnou osobou, poněvadž se o něho svedla malá bitva v novinách, o čemž však on sám posud nevěděl. Německý plátek vyličoval oslavu při jeho odchodu, odsuzuje smělé, ano i drzé vystupování Čechů, jejich slovanské projevy a vlastenecké řeči na půdě veskrze německé, nešetrně se dotýkal odpovědi štváčského kaplana a upozorňoval na působení českého kněžstva v uzavřeném území. Hned následujícího dne odpovídaly listy české, které braly kaplana Daněla ve svou ochranu ohrazujíce se, proč by nemohl, ano nemusil kněz k českým osadníkům česky mluviti. Vyšší účely, nad toto nízké osočování a špinění povnesené, nutí kněze, aby rozprávěl se svěřeným lidem jazykem srozumitelným.

Besedníci pročítali právě noviny, a nemálo jim lichotilo, že onen oslavovaný bojovník za českou věc pochází z jejich města a gymnasia. Proto mu tiskli ruce, pochvalovali jeho jednání, vyptávali se na poměry v Němcích, zapomínajíce na to nejhlavnější: zeptati se, co zde Daněl dělá a proč do Lubovic zavítal.

Viktor odpovídal na všechny dotazy; vykládal, že Čechům v německém území nedobře se vede, jejich práva že jsou šlapána, každé vzrušení jejich utlačováno, a kdo se jich zastane, jest kaceřován a pronásledován.

»Proto jste, velebný pane, německou osadu opustil?« ozval se jeden z měšťanů.

»Na vždycky jsem tam zůstati nemínil,« odpovídal Daněl, »ale že pojednou místo opouštím, jest jiná příčina, než strach před terorismem německým. Přijal jsem místo vychovatele u zdejšího hraběte«.

Na tvářích všech bylo viděti podiv. Hned ani nikdo nepromluvil, a jenom zraky na Danělovi upřeny.

»Tedy nový vychovatel?« ujal se slova vedle sedící měšťan. »Nevím, mám-li gratulovati.«

»Jsem na všechno připraven,« odvětil Viktor.

»Abych vám to řekl bez obalu, zdá se mně, že jste, příteli, přišel z deště pod okap,« řekl starosta. Besedníci horlivě přisvědčovali.

»Nepolepšil jste si a měl jste nějakou dobu ještě proti těm Němcům bojovati, máte-li silné nervy a snesete-li všechny urážky v novinách.«

Ale Daněl nebyl tímto proroctvím nijak překvapen. Už dříve věděl, co ho očekává. Však nemínil zde besedníkům rozvinovati svůj program. Snad by mu ani neuvěřili, že hmotné své postavení klade na místo poslední, a v té věci že se mu nejednalo o zlepšení.

»Jsme rádi, že jste se, velebný pane, do naší krajiny dostal,« ujal se slova jednatel měšťanské besedy. »Doufáme, že často budete sem k nám choditi a stanete se jako známý vlastenec členem našeho spolku. Musím vám žalovati,« ztišil hlas a kolem se ohlédnul, »že naše duchovenstvo besedu ignoruje. Vy uděláte počátek a prolomíte led, který zdejší duchovní oproti besedě obestírá.«

Daněl nebyl ukvapený ve svém jednání a hned ani neodmítnul, ani nepřisvědčil. Věděl dobře, že budou tady vaditi pádné překážky, a hned dle novin, jež beseda odebírala, a dle vyvěšených obrazů poznával důvody místního duchovenstva, proč se spolku třeba s nejvybranějším obecenstvem straní. Jako student také sem chodil na zábavy i do přednášek; beseda jim byla doporučována jako družstvo eminentně vlastenecké, ale za poslední léta se přiučil, že nevystačuje pouhé vlastenectví, byť až do zámezí sáhalo. Však při prvém kroku zdržel se všech úsudků.

Hosté tu a tam se dotknuli rodiny hraběte Oskara, a nastávající vychovatel měl poněkud perspektivu ve svou činnosť na zámku. Ale ani toho se nelekal; nejvíce důvěřoval svému příteli, který ho sem povolal. Ze všeho však poznával, že hrabě jest, jak jej už v Praze kritisovali, Němec a nacionál, že Čechům nepřeje, s městem Lubovicemi ano i jinými dědinami ve sporech žije, tak že ani jeho dobročinnost obyvatelstvo mu nenakloňuje. Má i stejného ředitele a veškeré služebnictvo. Paní slyšel Daněl poněkud chváliti, ale má prý málo vlivu na vedení veřejných záležitostí.

»Až s podivem mně to jest,« obrátil se jeden z měšťanů k Viktorovi, »že jste se do zámku dostal. Kdo vás tam doporučil, jistě zamčel, jakým jste národovcem.«

»Ale já to zapírati hraběti nemíním,« odvětil Daněl přesvědčivým hlasem. »Hned zítra oznámím své smýšlení, a kdyby mně to bylo na závadu, ani nezačnu a nastoupím místo kooperatora.«

Divili se jeho rozhodnosti a v duchu předvídali, že při takovém jednání dlouho v zámku nevydrží. — Než Daněl odešel na lože do prvního poschodí, měl hlavu naplněnou divnými myšlénkami. Nemohl dlouho usnouti. Po tolika letech spal ve svém rodišti a nyní měl více starostí, než když před maturitou obcházel už při svítání s knihou v ruce pole a luhy, kdy do večera se v lesích nořil do věd a doháněl, co snad zameškal. Tenkráte se těšil, že, až tento Rubikon přestoupí, bude spokojeně živ. Ale nyní, když samostatnosti nabyl, seznal, že zůstaly starosti nadále, a bez těch nebude snad do smrti.

S takovými těžkými myšlénkami usínal v pozdní noci ve svém rodišti.

IV.

Letní sídlo pánů z Morgensternů bylo jako na pokraji ráje. Uprostřed parku stála jednopatrová vila, obklopená stromy a tisícem keřů, krupen, cestiček, bludišť, vodometů, sedánek, altánů, skupin kamenů, kapradin, umělých vršků s růžemi, trávníků se sochami, mušlemi a co vůbec může panský park zdobiti. Od rozsáhlého zámku

v pravo byly skleníky, pařeniště a množárny, na levo pak budova pro služebnictvo a dále konírny a boudy pro lovecké psy. Z parku se vcházelo do vysokého dubového lesa. Podál stál panský dvůr, odkud se dodávaly potřebné viktualie pro zámek.

Na pokraji lesa bydlil nadlesní, aby mohl vrchnosť kdykoliv při honech provázeti. Za dvorem se leskl rybník, na němž na sta divokých kachen plavalo. K zámku se přijíždělo dlouhou alejí lip. Celý ten trakt byl obehnán dílem železným a dílem kamenným plotem; u něho jako zeď stály sestříhané křoviny, tak že nikdo z venku do vnitř neviděl. Troje dvířka k vesnici, myslivně a ke dvoru se pilně uzavírala, u brány pak portýr každého dobře prohlédl a prozkoumal, než byl vpuštěn k zámku, kde si ho ještě jiní služebníci podávali.

Ačkoliv se všechno hemžilo dělným a služebným lidem, přece bylo kolem zámku úplné ticho. Okna byla jednak otevřena dokořán, jednak zastíněna zelenými žaluziemi proti slunečním paprskům. Nad zámkem se vypínalo několik vížek a růžic, arkýřů a výstupků. Vztyčená vlajka naznačovala, že panstvo tráví krásný májový den na zámku.

Daněl sotva dvakráte prošel za celý život parkem. Přístup byl sem omezován a pro cizí úplně zakazován. Viktor netoužíval po tomto zapovězeném ovoci, a procházka volnou přírodou byla mu milejší než tímto upraveným parkem.

Pomalu se nyní bral lipovou alejí k zámku. Neměl naspěch, neboť dle jeho mínění nebyl posud vhodný čas k návštěvám. Potkával služebnictvo, kočár, v němž se nikdo nevezl, lidi ze dvora, psovoda se smečkou psů a jiné. Štolbové prováděli koně, by jim od lenošení nohy nezchromly, posel chvátal s taškou, a šafář se vadil vedle na poli s chasou. Posléze stanul před branou a marně se pokoušel otevříti. Patent byl znám pouze zasvěcencům, a vrátného zde právě nebylo. Musil čekati, až někdo přijde. Zatím si prohlížel zámek. Budova ta byla v základech stará, ale nový bohatý majetník ji dal důkladně opraviti, že ji staří pamětníci ani nepoznávali. V zeleni stromové jí nátěr šedivý dobře slušel. Až k prvému poschodí byl zámek obepjat broskvemi a divokým vínem.

Konečně se přibatolil portýr, — vykrmený, baculatý muž v ukrutném kabátě s placatou červenou čepicí. Upřev na příchozího pichlavé oči, chvíli si ho prohlížel od hlavy k patě.

»Buďte tak laskav a otevřte mně tu kouzelnou bránu,« řekl Daněl česky.

»Was«? pronesl táhlým hlasem vrátný, třeba že česky dobře rozuměl a bez té znalosti by zde ani nemohl býti.

Daněl zapomněl, že jest sice v české krajině, ale před vilou německého velmože. Opakoval žádosť svou německy, a hned se brána otevřela. Ještě se tázal, bude-li předpuštěn před hraběte, ale byl portýrem poukázán na komorníka. Bral se tedy po cestě pečlivě pískem posypané, nedávno zkropené a uhrabané k zámku. Před hlavním vchodem stály dvě mramorové sfingy s košíky čerstvých květin. Koberec dosahoval až na schody.

Zde byl Daněl opět na rozpacích. Stál před skleněným pažením, za nímž vedly mramorové schody, ale nevěděl, jak by se tam dostal. Viselo zde několik červených šňůr, pod každou byl francouzský nápis, ale Viktor se bál za některou zatáhnouti. Prohlížel si stojan

, drahé pláště na rohatině, veliké benátské zrcadlo, v němž se
ají shlížeti příchozí, dříve než vejdou před vrchnost, nějaké
ě, lampy a lustry s křišťalovým sklem a jiné věci. Když ho
ıí omrzelo, odhodlal se přece zazvoniti na komorníka.

Z jedněch dveří přímo vyletěl obtloustlý, uhlazený muž s tváří
nou, vlasy přilehlými, v lokajské livreji. Vida Daněla zmírnil
a otevřev dvéře v pažení, rozšířil obličej, což znamenalo, že se
tázati.

»Mohl byste mně urozené vrchnosti ohlásiti?« řekl Daněl
ecky.

»Komu to? Milostivému pánu nebo její hraběcí milosti?« ptal
omorník.

»Panu hraběti z Morgensternu.«

»Patronátní duchovenstvo má přístup jenom v pondělí,« poučoval
j, domnívaje se, že má před sebou nějakého nového kaplana,
ý přišel vzdát poklonu svému patronovi.

»Já nenáležím k patronátnímu duchovenstvu,« odpověděl Daněl,
ituji, že nemám zde u sebe navštívenky«

»Nic nevadí, zde jsou prázdné visitky, napište na ně svoje jméno,
vás ohlásím,« řekl komorník, ukázav na vysoký pult, kde bylo
ní ku psaní a visitkový papír se zlatou ořízkou. Viktor vzal tedy
ku a napsal: »P. Viktor Daněl, vychovatel . . .«

»Musíte psáti německy,« usmál se komorník, který drže pijavý
ír, díval se pisateli přes rameno.

»Nic nevadí, jsem Čech,« odpověděl Daněl dopisuje visitku.

»Nevím, nevím,« vrtěl hlavou komorník. »Aspoň to dole přeložte
němčiny. Milostivá vrchnost by tomu nerozuměla.«

Daněl uposlechnul, a tak nesl lokaj na stříbrné mísce česko-
ıeckou visitku k hraběcím komnatám. Viktor zůstal za pažením
ıližeje po schodech, krytých tureckým kobercem a zdobených
avými soškami uprostřed palem a kamelií.

Za hodnou chvíli se vrátil komorník se vzkazem, že může
dstoupiti, ale když se hnal po schodech, byl zadržen a zevnějšek
o od hlavy k patě upraven. Létaly mu po šatech i botách kartáče,
ovnán mu kolár na krku, vlasy přičísnuty, ano i břitva vykonala
ıu povinnosť, třeba se dal Viktor minulého dne oholiti. Ani nevěděl,
se stalo, že hned voněl fialkami a pamádou, a když se podíval
zrcadla, seznal, že má napudrované tváře. Vždycky si zakládal na
ěží, zdravé, červené barvě svých lící, nyní vypadal jako blaseovaný
ěstský lev z hlavního korsa. Musil se té změně a úpravě srdečně
smáti.

Komorník spěchal před ním nahoru, otevíraje vysoké dvéře a
zhrnuje těžké záslony. Pak zanechal Viktora v předsíni a ztratil se
ı tapetovými dveřmi. Mladému knězi to připadalo jako v pohádce
trochu se mu to zdálo býti komické. Ale neměl mnoho času na
řemýšlení ani na prohlídku temného pokoje; komorník se vrátil a
ůstav u dveří, které nechal dokořán otevřené, mírně se poklonil na
namení, že jest vchod volný.

Proud světla Daněla přímo oslnil. Stanul v hraběcí pracovně,
lné regálů na knihy, vás, rozličných psacích stolků, obrazů, pod-
tavců na květiny a menších titěrností, ležících na římsách, stolech,
onsolech. Dvě veliká okna vrhala sem jasné světlo, v němž se

všechen nábytek třpytil a lesknul, že přímo hrál všemi barvami. Pokoj byl světle modře tapetován a nábytek měl ve slohu rokokovém. Naproti oknům stál bílý krb, nyní studený a zastavený plentou.

U rozsáhlého pultu s rozmanitými knihami, těžítky, soškami, teploměry a podnosy seděl muž asi čtyřicetiletý, pomalý, mírně obtloustlý, plné, oholené tváře a nakadeřených vlasů. Na sobě měl lehký, bílý šat hodně volný a nepřiléhavý. Na ruce se třpytily dva prsteny. Hodinky, dílo benátské, vykládané, nosil bez řetízku. Na nohou měl žluté botky oproti modě právě panující bez špiček.

Seznav, že Viktor vstoupil, spustil s očí zlatý skřipec a vyskočiv s lenošky, zvolal: »Buďte mi, důstojný pane, vítán! Jsem rád, že jste se tak brzy dostavil. Máte svolení od svého biskupa?«

Daněl ukloniv se, řekl: »Ano, hraběcí milosti.«

»A mluvil jste už s mým přítelem, panem profesorem Kaminským?« pokračoval hrabě.

»Včera jsem ho nezastihnul doma, a dnes od rána vyučuje v ústavě. Proto jsem spěchal přímo sem.«

»A snad jste šel pěšky? Měl jste se opověděti v Lubovicích u kastelána, byl by vás dal dovézti do Loukova,« připomínal hrabě blahosklonně.

Daněl s mírným úsměvem odpověděl: »Taková procházka mně neuškodí. Konal jsem v povinnosti delší cesty pěšky po horách i dolinách.«

Hrabě se jal hledati pod jedním těžítkem, kde byla asi korespondence vychovatele se týkající.

»Souhlasíte s podmínkami, jež s vámi můj sekretář sdělil? Jste spokojen?«

Daněl ukloniv se, otázal se: »Hraběcí milosti, posud ani nevím, koho budu vychovávati?«

»Mám osmiletého syna,« řekl hrabě, »toho budete hned vyučovati, za rok vám přibude moje dcera, o niž se však v učení a vychovávání děliti budete s guvernantkou. Za tři roky připadne vám na starosť ještě druhý můj syn.«

Těch svěřenců se Viktorovi zdálo býti právě tak dost.

»Časem přiberu do domu odborné učitele,« pokračoval hrabě, »kteří budou dětem dávati zvláštní hodiny v jednotlivých předmětech. Vám bude vychovávati děti mravně, učiti je zbožnosti a udržovati jaksi nade vším celkový dozor. Proto jsme se s panem profesorem shodli o vás.«

Daněl slíbil, že úkolu tomu dle sil svých dostojí. Hrabě vyptával se kněze na jeho domácí poměry, na rodiče, příbuzenstvo a byl překvapen, ze jest Viktor Lubovickým rodákem.

»Ale nikoho z přátel zde nemám mimo dva hroby,« pronesl smutně kněz, zmíniv se o jediném bratru a tetě v Praze bydlící. »Otcovským přítelem však mně byl pan profesor Kaminský. K tomu lnu vděčností a láskou.«

»Častěji se s ním setkáte v mém domě,« řekl hrabě; »i já ho miluji pro jeho učenosť a přímou, poctivou povahu.«

Daněl čekal na příležitosť, aby mohl hned předem oznámiti, že jest Čech a vlastenec. Katolické stanovisko nemusí objasňovati, o tom zřejmě mluví jeho stav. Nyní pak, když zmínka byla o Kaminském,

e uvedl o něm, jak vychovával studenty, probouzeje v nich zápal
vlasť a národ.

»I v té příčině jsem panu profesorovi cele povděčen, že nám lásku do srdce vložil a vlastence z nás učinil.«

Hrabě snad nepochopil souvislosť vět, snad neposlouchal upjatě, ť sebou ani nepohnul. Pouze dodal: »Nic nevadí, že jste Čech, ká známosť české řeči ani mým dětem neuškodí; ale k tomu ani nezavazuji ani si nepřeji, by se předmět onen vložil do roz-. Česky by se děti naučily častým stykem s podřízenými lidmi zvláštního návodu. Jinak jest můj dům zcela německý.«

O tom Daněl nemohl pochybovati, už se hodně přesvědčil.

»Dnes máte ještě volno,« dodal blahosklonně na konec roz-vy, »prohlédněte si svůj byt, zahradu a obeznamte se s pořádkem omě. V létě bydlíme zde v Loukově, v zimě v městě Lubovicích. ybyste se tam míníl podívati, máte příležitosť k disposici. Abyste obeznamování a prohlídce měl cicerona, obraťte se na lesní správu, bude vám přidělen některý z adjunktů za společníka. Ostatní ími vyjedná můj sekretář. Pro dnešek vás ještě nezvu ani k ta-, ani vám nepředvádím syna. Moji lidé vás obslouží.«

Daněl seznal, že jest propuštěn. Uklonil se hluboce, odešel omnaty kolem komorníka, který zvěděv, jaké místo v zámku za-ie, choval se příliš kolegiálně a přátelsky. Hned byl samá řeč a ětal i česká slova, aby ukázal, že tento dům není tak německý, byl pan hrabě před chvílí pověděl, a že tedy má zde komorník ší slovo a vliv nad domácího pána. Také se chystal to a ono ného svěřiti a vysvětliti, avšak Viktorovi nebylo právě do řeči.

»My držíme všichni při sobě a jinak to ani nejde. Všichni za noho. Urozená vrchnosť má často podivné nápady a všechno se ze na záda nebohého služebnictva. Ale my si pomáháme.«

»Kde jest byt pro vychovatele?« tázal se Daněl, přetrhnuv řeč rajovu.

»V pravém křídle, ale dnes ještě není upraven,« odpověděl morník.

»Podívám se do kaple a pak půjdu do Lubovic,« prohlásil iktor, vzpomenuv si na Kaminského. Jak v Loukově, tak při zámku sousedním městě byla zámecká kaple. Zde požívala práva veřej-osti. V Lubovicích zřízen za kapli veliký nárožní pokoj, kam při-ázela pouze vrchnosť a její služebnictvo. Morgenstern měl ještě jiné atky, kde od dávných dob byly zařízeny kaple veřejné i soukromé. by i lid z Loukova mohl se súčastňovati služeb Božích, ústil hlavní chod k vesnici. Hrabě měl svou oratoř u hlavního oltáře.

Daněl se až podivil, že jest kaple celkem chudě a jednoduše pravena a jako popelka naproti nádheře a přepychu v zámku. Co de bylo, neslo na sobě ráz starožitnosti, a také se zdálo, jakoby klíčkový lustr, cínové svícny, vybledlý koberec a jiné věci sem byly dneseny jako do depositáře. Nad oltářem visel starý obraz, před-tavující sv. Víta. Potřeboval opravy, jako vůbec celá kaple.

Viktor přistoupil ke komorníkovi, který z dlouhé chvíle prášil damaškové stolice. »Jste zde dávno, dobrý muži?« zeptal se kněz, neznaje posud jména komorníkova.

»Na desátý rok, velebnosti,« odvětil sluha, přejížděje pernatým smetákem sedadla.

»A za tu dobu se mnoho pro kapli nekupovalo nového,« pokračoval Daněl.

»Zdá se mně, že zcela nic. Kaple nemá, jak se vyslovil patronátní účetní, žádného vlastního jmění, a proto není zač kupovati. Paramenty a prádlo obstarává paní hraběnka,« sděloval sluha.

»Nemá vlastního jmění,« posud hučelo v uších Danělových. Chrámům a kaplím bez jmění se vede zle. Jak asi chudý patronátní kostel vypadá v zapadlé vesnici, když takto jest pod svícnem? Kde jest lidská dobročinnost? Smutně opouštěl kapli, již komorník uzamknul velikým klíčem.

»Račte-li dříve obědvati, pojďte se mnou do jídelny u kuchyně,« zval komorník. »Vrchnost má nyní druhou snídani, a oběd jest o páté hodině.«

Tomuto poučení byl Daněl povděčen. Měl hlad, a jeho žaludek se posud nepřizpůsobil panským obyčejům. Pak chtěl navštíviti profesora. Následoval pana Aloisa ke kuchyni a jedl s lepší čeládkou, která měla oběd v poledne. Zde seznal i několik svobodných úředníků, kteří dostávali stravu z panské kuchyně. Nezdržel se dlouho, odmítl nabízenou příležitosť a spěchal k městu.

V bráně ho oslovil vrátný. Už asi zvěděl o jeho funkci na zámku a snížil se k Viktorovi. »Teď právě,« řekl, »odjíždí váš předchůdce na nádraží.«

Daněl se usmál, vzpomenuv si, že pobyt vychovatelův byl před ním tajen, aby se snad s bývalým preceptorem nesetkal a nedorozuměl. Také to mu bylo divné, že se pan hrabě nezmínil o jeho aféře v Schlüsselburgu, ač přece čte, jak se Viktor přesvědčil, noviny, v nichž byla celá příhoda nejkřiklavěji vylíčena. I v tom spočívala politika, s kterou musí vůbec na novém svém místě počítati.

Brzo se před ním objevilo známé město s pěti věžemi, vynikajícím zámkem, vysokými šindelovými střechami a chaloupkami na okolních stráních, které nesly hrdý název předměstí.

Profesor Kaminský byl už starší pán a v Lubovicích působil řadu let ještě za Piaristů. Zažil všechny změny ústavu a stál vždycky jako na jeho stráži. Studenti ho milovali, budil v nich pravé vlastenectví, ne přemrštěné, ale praktické, vyznačující se více skutky než slovy. Kaminský byl ve všem svůj a neostýchal se vyložiti své názory ani před nejvládnějším inspektorem. Nechtěl rozuměti novodobým názorům a nevychvaloval hned každého básníka jako jeho mladší kolegové. Byl hluboce a všestranně vzdělán a k vůli četné rodině pomáhal si hodinami v šlechtických domech. Jsa výtečným pianistou, dostal se i do zámku Morgensternova.

»Jste mně srdečně vítán,« řekl, obě ruce podávaje Danělovi. »Už jsem slyšel, že jste zde a noc strávil v besedě. Jest mně velice líto, že jsem vám nemohl nabídnouti své pohostinství. Tedy jste se už představoval? A z Loukova spěcháte k svému příteli? To mne velice těší.«

Daněl posadiv se naproti profesorovi, vypravoval o svém přijetí na vile. Kaminský posunuv brejle a založiv ruce, napjatě poslouchal. Každé slovo ho zajímalo. Zasmál se, slyše onu příhodu s navštívenkou, a nevydržel na stolici, když se Viktor zmínil o svém vyznání vlasteneckém před hrabětem.

»Všechno jste mu pověděl?« zatřásal Kaminský prořídlými už vlasy. »Vidíte, tímhle jste panu hraběti imponoval. Takoví lidé jsou zvyklí viděti jenom pokoru, poníženost a úlisnost, ale přímá povaha je zajímá. Dobře jste udělal. Vy nejste ničím vázán a můžete kdykoliv vystoupiti; to by mne však netěšilo. Ale, milý příteli, na něco musíte býti připraven. Snad jste už v besedě seznal, že mezi naší vrchností a zdejším obyvatelstvem jest nevůle. Není divu. Zcela česká, probuzená krajina a německý pán a majitel panství! To nikterak neharmonuje. Rozdílné názory stojí naproti sobě, a není mostu, který by propast onu překlenul. Sám jsem se o to pokoušel, ale musím se přiznati, že s nezdarem. Neměl jsem takového vlivu na vrchnost. A ještě vám musím něco připomenouti. Jako vychovatel hraběte Oskara u zdejší inteligence nedojdete přízně a lásky; zášť pana z Morgensternu proti Čechům vrhá stíny na celé jeho okolí. Ani mně se neděje jinak. Vlastní kolegové mi vykládají ve zlé, že zámek navštěvuji, a ani za dobrého vlastence mne nepovažují. Však nejsem toho názoru, bychom nepřátele své zcela odmítali a ignorovali, tím si jich nenakloníme. Naopak, domnívám se, že bližšími styky, poučováním a přesvědčováním získáme ty, kteří nás posud nechápou, ale nám prospěšni býti mohou. Hrabě Oskar by mohl pro zdejší okolí mnoho učiniti, má peníze, moc, vliv, ale necítí s námi, nezná našich potřeb a tužeb a nemá ani nikoho, kdo by ho s obyvatelstvem sblížil, všechno mu vyložil a jej naší vlasti naklonil. Vyrostl a vychován byl v jiných poměrech, sem se dostal přímo náhodou, ale teď zde jest, a s tou okolností musíme počítati.«

Daněl napjatě naslouchal těmto názorům svého bývalého profesora.

»Za štěstí bych to považoval, kdybychom vrchnost poněkud předělali a lidu naklonili,« po krátkém oddechu znovu se ujal slova Kaminský. »Pan hrabě, tuším, zůstane při svých zásadách, ale jsou zde potomci, k nimž musí býti náš zřetel obrácen. Ti budou někdy vlásti zděděným majetkem, a mnoho záleží na jejich vychování. Tu pak nadchází vážný úkol vám, milý příteli, a myslím, že nepotřebujete návodu. Jenom to vám připomínám, že musíte jednati sice rozhodně, ale opatrně, abychom pana hraběte hned pojednou nepolekali. Nejdříve si upevníte na zámku místo a na tom základě budete se zdarem pokračovati. Ta basis ať jest láska a vážnost, již si zjednáte. Jenom se varujte úlisného a úskočného služebnictva!«

»S tím jsem si dnes na zdraví připíjel,« usmál se kněz.

»Vlákali vás mezi sebe? To jest přímo drzost!« rozhorlil se profesor. »Což jste jim roven jako kněz a vychovatel? Jak jsem propověděl, žádné spolky a sdružování s lidmi, kteří bývají jako zlými duchy svého panstva! Vaše postavení jest výlučně jiné, a oni musí sloužiti i vám. Abych nezapomněl, na zámku jest jedna upřímná osoba, komorná Klára, Němkyně, ale poctivá a spravedlivá žena z chudé rodiny, nevšední zbožnosti. Ta působí na urozenou paní, že se k chudině naklořuje. Té můžete zcela důvěřovati. Ostatních nechci pomlouvati, než, ani chválu vzdáti jim nemohu. Jsou to placení lidé, kteří se hledí všemožně udržeti v přízni. A jak jest se smlouvou?«

»Tu se mnou sdělá panský sekretář,« odvětil Viktor.

»Buďte opatrný a pamatujte na budoucnost. Znáte patronátní fary?«

»Sotva dle jména.«

»Nejlepší by se mně zdála po zdejším děkanství Strážovice; sto korců polí a luk, vykoupený desátek, pro výpomoc kooperator, osada snadná.«

Daněl mávnul odmítavě rukou. »Té podmínky do smlouvy nevložím,« odpověděl.

»A proč? Sám pan hrabě se o tom zmínil, a bývá to u šlechticů obyčejem, že svým oblíbencům zadávají nejlepší beneficia. Sám proti sobě byste jednal.«

Ale Daněl stál na svém odporu. »Jako vychovatel nemám zásluh o duchovní správu a tím jednáním bych křivdil spolubratrům, kteří, když se dost napracovali na farách chudších a obtížnějších, těší se na zasloužené beneficium lepší.«

»Ve všem poctivý,« kývnul hlavou Kaminský. »Ale tu podmínku ve smlouvě přece nechte. Vždyť nemusíte užiti svého práva a hraběte máte, abych tak řekl, za rukou.«

Ještě dlouho se radili, uvažovali, a Daněl s mnohou dobrou radou a se vzácnými pokyny vracel se do Loukova. Kaminský ho kus cesty vyprovázel. Za městem předjela je panská bryčka, ale vychovatel neusedl. Dobře se kráčelo pod staletými kmeny po boku upřímného přítele a zkušeného rádce. (Pokračování.)

Emigranti a exulanti čeští v Perně a Lešně.

Napsal Václav Honejsek.

(Pokračování.)

Exulanti čeští počali se nyní jako obec česká také zařizovati. Avšak také hned na počátku objevily se neshody a spory, které v Čechách mezi českými bratry a luterány byly. Již roku 1620. byla v Perně pro chudé exulanty zřízena chudinská pokladna, a když později povoleny byly i české služby Boží, zvolili si exulanti dle odstavce XI. konsistorialního řádu *církevní správce,* curatores Ecclesiae. [1]) Asi půl léta potrvali v tom úřadě v pokoji. Tu však pojednou nechtěl se mnohým, a to neposledním z jednoty bratrské, název kuratorů, (správců církve), líbiti, a nepřestali, dokud s kuratorství nesešlo a na místo toho inspektoři čili judices zavedeni nebyli, ač název kuratores, od pánů stavů na ten čas vydaný a po mnohá léta užívaný, německým a českým zvykem byl stvrzen. Než, nejednalo se jen o pouhý titul, nýbrž o věci důležitější.

Jednalo se o to, má-li se česká obec exulantská v Perně zaříditi dle řádu evangelické konsistoře nebo dle řádu jednoty bratrské, která

---

[1]) Zvoleni byli: p. Jan nejstarší Petráček z Wokounšteina Starého města Pražského radní, p. M. Mikoláš Troilus Hagiochoranus, akademie Pražské profesor a Starého města Pražského kancléř. P. Jiří Ner z Nerlingu z Malé strany radní, p. Václav Žatecký z Nového města syndikus, p. Lorenc Benjamin Wodháje ze Starého města Pražského, písař komory královské, a p. Jan Mostník z Nyštice, syndikus litoměřický.

ho vlivu na sbory bratrské vyhrazovala, než se u luteránů dálo. atrský zvítězil, a proto naříká Martinius, že tím nejen kuratorství nili, nýbrž že proměnili i opatrování služeb Božích, provision lům sv. evangelia že zastavili, od examen chudých a dohlížení kazatele české odstrčili, a proti němu se scházeli a rotili.

Avšak Martinius nebyl muž, který by se dal tak snadno odstrčiti. le se stal duchovním správcem, počal se starati i o zvelebení ních služeb. Za tou příčinou vydal ruční knížku zpěvů a modliteb, eré dal přiložiti po žádosti mnohých též symbolum čili vyznání thanáše. V symbolu tomto bylo též, že se nemají *bytosti* nejsv. ce směšovati vespolek. Neboť jiná že jest bytosť Otce, jiná Syna, Ducha sv.! To vykládali mnozí tak, jakoby chtěl Martinius učiti, ɔu v Bohu tři bytosti, — a tedy tři bohové. To učinilo strašné ršení. Páni stavové sešli se hned několikráte ve velikém počtu sili pro Boha, aby to napravil. Martinius vysvětloval, že to není ad jeho, nýbrž M. Petra Kodicilla z Tulechova ze starého ıpláře r. 1574., že proti překladu tomu v Čechách doposud po let nic nebylo namítáno, že víra jeho (Martinia) jest ze spisu známa, a že se dále v symbolum vykládá, jaký smysl slovo st má, a že i v knihách bratří v podobném smyslu přichází. naplat!

Když se o tom dověděli bratří v Lešně, Jan Cyrillus, senior í a tchán Komenského, psal hned Rosaciovi, vytýkaje mu, proč inia jako bývalého svého kaplana »nehamoval« a na uzdě nedržel, dal, aby ho otcovsky napomenul, aby věc napravil. Rosacius, aje na nevděčnosť a nekázeň, odpověděl Cyrillovi, že u přítom- sedmnácti dožádaných osob ze všech tří stavů, lidí předních a ých Martinia napomínal a prosil, aby knížku tu a bludy v ní avil anebo zastavil. Vše marné! Byl prý od Martinia, jako od bezuzdného, pyšného a nešetrného, nazván buřičem, který mu ev turbuje, odečetl prý se kaplanství a synovství jeho. Každého, s ním nechce stejně smýšleti, vyhlašuje prý Martinius za neumělého edouka!

Konečně vznesena věc na drážďanskou konsistoř, která nařídila, Martinius ve druhém vydání věc napravil.[1])

Martinius staral se však nejen o duševní, nýbrž i o hmotné ıo své osady. Avšak i tato jeho péče zavdala příčinu ke sporu ešenskými.

V Perně bylo asi okolo 2000 exulantů, jednou zcela až 3000.[2]) zi nimi přes 600 chudých. Již jsme slyšeli, že pernenští exulanti lili si zvláštní dozorce, kteří na věci české pozor dávati, a co by ılantům k dobrému bylo, na zřeteli míti měli. Bez jejich vědomí něly býti svolávány žádné schůzky ani shromáždění. Měli bdíti ad sbírkami almužen a nad podělováním jimi.

R. 1629. byli zvoleni za dozorce čili inspektory: p. Albrecht ıvata, p. Krištof Šťastný Slavata, p. Abraham Gersdorf, p. Štěpán rsdorf, p. Zikmund Celestýn a p Mistr Pavel Stránský. Z jejich k vůle a obecného snesení byli nad almužnami nařízeni p. Matouš ík, p. J. Agathon a p. Václav Mrštík.

---

[1]) Ke sporu tomu vztahují se slova Vrchlického v jeho Exulantech p. 63.
[2]) Peschek pg. 31.

Avšak Martinius s několika kuratory své strany vyslal sběratele pro almužny, aniž to pp. inspektorům oznámili a za svolení nebo doporučení žádal'. R. 1629. vydali patent ke králům, knížatům a obcím, na kterém nebyl ani kurfiřt ani nikdo z církevních nebo politických úřadů podepsán. Když pak almužny byly přineseny a věc vyšla na jevo, shromáždilo se asi dvacet devět pánů z národa českého a žádali Martinia a jeho společníky, by se zodpovídali a vykázali, čí jménem almužny žádali a jak jich užili. Avšak Martinius a jeho soudruzi, mezi nimi hrabě ze Vchynic, odepřeli tak učiniti. Věc dostala se opět ke konsitoři drážďanské. Když pak dosti rychle se nevyřizovala, zadali pánové Štěpán Gersdorf z Gersdorfu, Albrecht Eusebius Beřkovský ze Šebířova, Pavel Nelcl ze Zevenostu a Kašpar Melichar Koch poznovu ke konsistoři dvě supliky mnohými podpisy opatřené jak v příčině symbolu sv. Athanáše, které doposud vyřízeno nebylo, tak i v příčině almužen. Martiniovi pak bylo uloženo, aby obě věci spořádal, což on také slíbil. Martinius pak vinil i Pavla Stránského, že v této věci byl súčastněn, a že pomáhal spisovati a korrigovati žalobu proti němu.

Ještě nebyl spor tento odklizen, když zavdána příčina ke sporu novému.

V Perně objevila se totiž brožura, kde se zásluhy Martinia vypočítávaly a ve které vyhrožováno bylo, pakli že spor Martinia brzy po dobrém vyrovnán nebude, že se bude opálati, kdo kdy a jak k pádu zarmoucené vlasti pomáhal, kdo kdy a jak do písni kancionálu a biblí nebezpečná nová slova uvozoval a kdo v cizině inspekci sobě osobuje. To vše bude se vyjevovati k hanbě, lehkosti a záhubě sníženého národa českého, k radosti a k potěšení i zvelebení obecných nepřátel. Hanopis způsobil opět, jak snadně se dá mysliti, mezi exulanty veliké rozčilení.

Po slohu, po slovu »opálati«, kterého Martinius častěji užíval, z výhrůžek a jiných věcí bylo souzeno, že pisatelem jest Martinius. Byl také před pány povolán, avšak popřel, že by byl pisatelem.

Sepsáno bylo odvolání, kterým měl hanopis veřejně s kazatelny býti zavržen. Každý, kdo by co podobného psal nebo zastával, měl býti považován za zjevného buřiče a nepřítele všeho českého národa a kurfiřtské země. Martinius slíbil, že zavržení spisu s kazatelny ohlásí. Učinil to také však, jak mu bratří lešenští vytýkali, jinými slovy a v jiném smyslu, než jak bylo usneseno, začež opětně byl volán před pány, aby se zodpovídal.[4]) Tyto poslední příčiny různic byly více nahodilé. Stálou však příčinou nesvornosti a různic mezi exulanty v Perně bylo, že exulanti bratrského řádu zpěčovali se obcovati službám Božím dle řádu augsburského. Neobcovali službám Božím ani českým ani německým. To zvýšilo i odpor, který měl kurfiřt ku kalvinům a bratřím. Právě v době, o níž jednáme (r. 1631.), dal kurfiřt wittenberským theologům rozkaz, aby se varovali jak učení římského, tak i kalvinského, ku kterému se bratří klonili. A jak theologové wittenberští o bratřích soudili, poznati můžeme z toho, že přirovnávali české bratry k apokalyptickým kobylkám, jimiž dána byla moc, jakou mají štírové zemští, a kteréž určeny jsou k tomu, aby trápily lidi na světě.

---

[4]) Rozebr. p. 225.

A proto pravdu děl Komenský, když psal o exulantech jako o národu nejsklíčenějším — a nad jiné nenáviděným učiněném, stihaném, povaleném, zdrceném, od svých opuštěném, který nenalézá ani lidského slitování, kterému jedině zbývá to, aby dovolával se pomoci jediného slitovníka věčného a říkal s vyvráceným někdy lidem Božím: »Já pláči, a oko mé vydává vody, nebo daleko ode mne vzdálen jest potěšitel.«[5]) Čí však vinou se to stalo? Upříti nelze, že exulanti svými různicemi připravili se namnoze o sympatie, kterým se z počátku těšili, že sami ztrpčovali si život, který byl beztoho tak hořký a neštastný. Proto také není divu, že tak usilovně toužili a prahli po návratu do vlasti!

Exulanti r. 1631. v Praze.

Emigranti opouštěli vlasť v naději, že se brzy zase do Čech navrátí. Potvrzovala je v tom i proroctví Kotterova a Kristiny Poňatovské, kterým i sám Komenský věřil, a proto je do češtiny přeložil, mezi exulanty známosť o nich rozšířil. Krásně upravený německý exemplář doručil králi Bedřichovi Komenský sám. Ale naděje exulantů se nesplňovaly.

Nejprve očekávali, že jim k návratu do vlasti dopomohou Mates Thurn s markrabím krňovským a Bethlenem Gaborem. Vždyť slibili, že budou v Praze slaviti posvícení. Avšak Bethlen Gabor byl r. 1624. k sjednání míru přinucen, a tím byla naděje emigrantů zmařena. Podruhé kynula exulantům naděje, že budou moci do Čech se navrátiti, když bývalý král Bedřich zbaven byl nejen hodnosti kurfiřtské, nýbrž i zemí svých. Tehdy povstali Mansfeld, Kristian halberstadský a markrabě Baden durlašský k jeho obraně, a král dánský podporován penězi z Anglie, Francie a Holandska chtěl Bedřichovi pomoci k jeho dědictví v Německu, ke království v Čechách a emigrantům k návratu. — Avšak i ta naděje emigranty zklamala. Dobrodruh Mansfeld zemřel r. 1626. a Christian halberstadtský taktéž, aniž by byl dostál slibu svému a rukavičku vyhnané královně navrátil.[6]) Christian IV. dánský, který se snažil marně v Čechách povstání zosnovati, byl Valdsteinem donucen utéci na své ostrovy. Naděje emigrantů byla opět zmařena.

Valdstein v čele nesmírného vojska, 100.000 mužů, chystal se prováděti *restituční edikt.* Ediktem tímto měly veškeré statky i se všemi právy zase navráceny býti katolíkům, jimž od r. 1552. byly odňaty. Tu však nastal nenadálý obrat. *Valdstein* byl k naléhání stavů německých, katolických, i evangelických, kteří se báli, že provedením restitučního ediktu moc císařská příliš vzroste, sesazen, a Gustav Adolf, král švédský, přicházel, od nikoho nežádán, evangelíkům na pomoc. Veliká část knížat německých — i kurfiřt saský, musili volky nevolky s ním se spojiti. — Emigranti opět jásali! Naděje, že za pomoci švédské do vlasti se navrátí, opět ožila! Seřaďovali se

[5]) Pláč Jerem. 1, 46. Zoubek 233.
[6]) Tento Christian byl veliký zpustlík a vášnivě se zamiloval v Heidelberku do Alžběty, manželky Bedřicha, zimního krále. Po bitvě na Bílé hoře zapřisáhl se, že Bedřichu zase k trůnu českému dopomůže — a rukavici královny, kterou od té doby za přílbou nosil, jako královně české odevzdá.

v ozbrojené sbory a za vůdcovství některých šlechticů činili vpády do Čech. Konečně počali prostřednictvím Jaroslava Sezimy Rašína z Riesenburka vyjednávati i se sesazeným Valdštýnem a se Švédy. Gustav Adolf měl po porážce vojska císařského poslati Valdštýnovi 12.000 mužů a sám pak vtrhnouti do dědičných zemí císařských a mezi jiným i návrat emigrantů do Čech pojistiti. Gustav Adolf porazil sice vojsko císařské u Breitenfeldu, avšak vojsko Valdštýnovi neposlal, aniž vtrhl do dědičných zemí císařských, nýbrž táhl na Rýn do zemí katolických kurfiřtů. Kurfiřt saský měl na vlastní vrub do Čech vtrhnouti a emigrantům návrat pojistiti. Ti, kdo znali saského knížete Jana Jiřího — a mezi nimi i sám Mat. Thurn, který byl plnomocníkem švédským při dvoře saském, věděli, že od něho pro věc emigrantů, zvláště pak bratří, nemohou mnoho očekávati. Vždyť jen z přinucení musil se Švédy se spojiti, a českým bratřím nikterak nepřál. Kurfiřt také nic emigrantům neslíbil, ničím se jim nezavázal. — Avšak většina emigrantů přece doufala, že pomocí saskou do zemi české se navrátí a alespoň zbytky statků svých a jmění svého pro sebe zachrání.

Vojsko saské dalo se počátkem listopadu r. 1631. na pochod do Čech, a s ním valily se i veliké zástupy emigrantů.

Do Chebu vrátilo se 23 měšťanských rodin, a v kraji chebském zmocnilo se 17 šlechtických rodin bývalých svých statků. Do Lokte navrátilo se 8 předních rodin emigrantských a do kraje loketského 14 bývalých majetníků statků zemských. Podobně vrátili se někteří emigranté do Berouna, Českého Brodu, Čáslavě, Králové Hradce, Chrudimě, Mělníka, Loun, do Mostu, Slavkova a nejvíce do Žatce. Všude, kde se vojsko saské usadilo, vyháněli přibylí exulanti nové katolické držitele ze statků, ujímali se statků svých a hleděli dostati vládu do svých rukou.

Lid po venkově se bouřil. Zbraslavský klášter byl vydrancován, v okolí Kutné Hory, Kouřimi, Českého Brodu přestala všechna poslušnosť k vrchnosti a i v jižních Čechách, zvláště v Jindřichohradecku, rotil se lid a pronásledoval katolíky, nejvíce ovšem katolické kněze. Mezi Prahou a Voticemi zabiti byli dva hybernští mniši od nekatolických sedláků. Paní ze Sternberka, utíkajíc z Prahy, nalezla na silnici zabitého františkána, a když čeleď její mrtvolu s sebou vzíti chtěla, byla napadena od sedláků, a jen s nouzí dostala se do Jindř. Hradce. Ale již i v městě popuzen byl obecný lid proti kněžstvu, že mnozí z uprchlíků, kteří se zde skrývali, hned zase dále utíkali. Bylo zde zabito několik Jezuitů.[7])

Podobně v okolí Budějovic, Horažďovic a Klatov nastalo veliké zbouření v lidu obecném, které se šířilo až i do Rakous.

Čelakovský praví, že ukrutnosti, které páchali evangeličtí Čechové na katolících, jsou skutky, jež neliší se příliš od výjevů husitských válek. »Běda tomu, kdož se v místech od vojska neobsazených opozdil aneb bez vojenského průvodu na útěk dáti musil. Ozbrojené tlupy obecného lidu kohokoliv z katolických uprchlíků zastihly na silnicích, přepadly ho, zloupily, ano bez ušetření zavraždily. Velmi mnoho kněží, šlechticů, měšťanů i vojáků zaplatilo útěk svůj životem.« (J. Čelakovský. Osv. p. 911.)

---

[7]) Čelakovský. Návrat emigr. 914.

V okolí Prahy seřaďovali se viničníci a jiní dělníci, kteří za pomoci emigrantů hleděli se dostati do Prahy. V Praze pak samé tlupy ozbrojené sekyrami, motykami, silnými palicemi táhly po ulicích a hrozily drancovati, zvláště v klášteřích. Veliké bylo nebezpečí, že povstalci venkovští spojí se s luzou pražskou a pak budou v Praze hospodařiti jako za vpádu Pasovských r. 1611.[8]) A v Praze vojska nebylo. Úřady a bohatší měšťané z Prahy uprchli, a měšťané sami udržovali pořádek. — Než v rozbouřeném lidu nebylo žádné pevné organisace. Dva čeští emigranti — šlechtici — Krištof Čabelický ze Soutic a David Chlumčanský z Přestavlk hleděli zorganisovati lid selský v pevné sbory, které by mohly vydatně podporovati saské vojsko, a Václav Bedřich Vartovský z Varty najímal za peníze lid pro saské vojsko. Než, jen nemnoho sedláků dalo se připojiti k vojsku saskému. Většina sedláků rotila se v houfy pod svými vůdci a loupila v zámcích a tvrzích katolické šlechty.

Dne 15. listopadu 1631. stálo vojsko saské na planině bělohorské — a Praha byla vyzvána, aby se vzdala! Což jí jiného zbývalo, když v ní vojska nebylo! Vzdala se pod jistými výminkami, a mezi nimi byla i ta, že Sasové uznali stav věci, jak jej v Praze nalezli, za právní. Tím byly naděje emigrantů vlastně pochovány — neboť správa a zařízení země byly katolické. — A kurfiřt skutečně nedovolil nějakou radikálnější změnu ve věcech politických, na př. volbu vyšších úředníků. Činil to nejvíce z ohledu na císaře.

Za to však více trpěl a oči přimhouřil ve příčině náboženské. A toho hleděli emigranté náležitě využitkovati, a mezi nimi v první řadě Samuel Martinius z Dražova. Jakmile se počalo jednati o vpádu Sasů do Čech, rozesílal Martinius listy do Drážďan a jinam, kterými vyzýval exulanty k návratu do Čech, a sám byl mezi prvními, ne-li první v Praze. Když dne 22. listopadu veliký počet exulantů a mezi nimi mnoho kněží ku Praze se přibližovali, měl již Martinius plné ruce práce a proto uvítal je následujícím dopisem:

»Vítejte, ctihodní muži, otcové a bratři v Pánu milí! Všecken jsem na tom byl, abych s přáteli vstříc Vám vyjda sprovodil Vás, dejž Bůh šťastně, do hlavního města našeho. Ale svědomí své sobě za svědka beru, že tak jsem velmi zaneprázdněný, až sotva co síly ve mně se drží. Kurfiřt včera teprv přijel. Papeženci posavad bezbožně náboženství své konají; vojsko všecko v městě. Já nyní jdu ke dvoru o velikých věcech jednati.« [9])

Které to veliké věci byly, o kterých asi Martinius u dvora jednal, snadno uhodnouti lze z toho, co následovalo. Ještě téhož dne ujali se exulantští kněží fary týnské a když byli tázáni, z čího poručení a povolení to činí, odpověděli, že z nařízení p. z Thurnu, generálního komisaře švédského při vojsku saském. Brzy potom ujali se i kostela týnského, jesuitského, od něhož Jesuité byli vypuzeni, kostela Paulánů, u sv. Jindřicha, u sv. Petra a jiných, v celku 24 kostelů pražských.

Dne 30. listopadu, první to adventní neděli, sešlo se 33 pánů praedikantů a množství lidu do kostela týnského, kde Martinius měl kázaní. Kašpar Kaplíř střežil kostel se stráží, aby se ho katolíci

[8]) Děj. sask. vpádu. Dr. Ant. Rezek p. 72., 77., 87. n.
[9]) Děj. sas. vpádu. Dr. Ant. Rezek 119.

nezmocnili. Při kázaní oznámil Martinius, že odpoledne o 2. hodině budou sňaty hlavy oněch českých pánů, kteří r. 1621. popraveni byli a které doposud na věži mostecké trčely, a že budou v slavném průvodu do chrámu týnského přeneseny a tu pochovány, což se také stalo. Při té příležitosti měl opět Martinius kázaní na slova: »Isti sunt, qui laverunt stolas suas in sanguine agni,« — »toť jsou ti, kteří obmyli roucha svá v krvi beránkově.«

Ani kurfiřt, ani vrchní vojevůdce Arnim o věci této prý dříve nevěděli, a když o tom zvěděli, mrzeli prý se na to.

Než na tom Martinius nepřestal. Nyní počal pracovati k tomu, aby i evangelická konsistoř znovu zřízena a universita pražská znova obsazena a převzata byla. Mnohým zdála se věc býti s pováženim, nevčasná. Vždyť ani Jan Regius, někdy děkan města Žatce, jehož si i Martinius vážil, s počínáním tímto nesouhlasil, poněvadž země nebyla ještě opanována a vrchnosti nebyly přítomny, a utvrzení svobod pánům se ještě bylo nestalo.[10]) Než, vše marno. Martinius neustal, dokud za administrátora konsistoře a proboštа koleje Karlovy zvolen nebyl. A jakmile toho dosáhl, počal osazovati fary, ale počal také důstojnosti své nádherně, stkvostně, mocně, pyšně užívati. Když pak jako probošt ujal se i důchodů koleje Karlovy, držel otevřenou tabuli, dobrá mysl každý den, stříbrná flaše před ním vždycky a za ním při stole loutenista. Sám pak po Praze v krytém voze se projížděl, ve všem sobě velebně veda, a již i kněžím Páně nepřístupným býti počal. Tak vytýkají mu bratři.[11]) Kapucínský quardián Alexius vyzval ho několikráte i s kazatelny k veřejnému hádání o víře — než Martinius vyzvání nepřijal, kdo ví z jaké příčiny.

Než, sláva Martiniova netrvala dlouho, ani ne 7 měsíců. Když emigranti s vojskem saským do Čech vtrhli, domnívali se, že návratem jejich oživne zase evangelická víra v těch, kteří se v poslední době přihlásili k víře katolické, tak že se houfně budou hlásiti k evangelickému vyznání. Avšak zklamali se. Na počátku vpádu přihlásilo se v Praze a v okolí v celku 2.000 osob k protestantismu, kterýžto počet vzrostl na 5.000 a posléze na 15.000. Což jest to však na celé Čechy!

Z počátku vítal lid saské vojsko s nadšením. Když pak viděl, jaké pohnutky je do Čech vedly, když vojsko rozlézalo se po Čechách jako kobylky, které stejně evangelíky jako katolíky vydírají a vyžírají, když patřiti musil, že i emigranti k vydírání sami napomáhají — tu ovšem počáteční zápal zchladnul.

Saský dvůr byl pověstný, že se při něm mnoho jedlo a mnoho pilo, a saské vojsko mělo žaludky nenasytné. V Praze i po krajích vybírány cla, berně a jiné poplatky — a bohužel, že i mnozí z emigrační šlechty úřad výběrčích berní na se přijímali. — A při tom všem saské vojsko, které ani dříve zvláštní stateèností nevynikalo, hynulo očividně. Žold se mu nevyplácel, a proto vypovídali vojáci poslušnosť a vycházeli na loupež, chodili bosi a otrhaní, a k tomu přidali se i nakažlivé nemoci. Jaký div, že vojevůdce Hofkirch se vyjádřil, že by raději v Míšni krávy a ovce pásl, než byl v Praze velitelem saské posádky. — Že za takových okolností seslabená saská posádka Prahu proti vojsku císařskému, v jehož čele poznovu byl Valdstein, obhájiti

[10]) Rozebr. 187.
[11]) Rozebrání p. 187.

le, vědělo se vůbec. To cítili i sami Sasové! Proto také hleděli
Prahy, zvláště pak z drahocenných sbírek Rudolfových, od-
:o se odvézti dalo a co cenu mělo. Dne 23. května opustil
:h s velikou částí vojska svého Prahu, a dne 25. vzdal se
tkém odporu zbytek vojska saského Valdštýnovi.
'ím vzala za své i vláda Martinia, a osud exulantů byl zpečetěn.
Ined po prvních ranách z děl proti městu utekli se kněží
antští a jiní emigranti, pokud dříve již z Prahy neuprchli, do
ι sv. Salvatora. Kněží bylo asi 50, mezi nimi i Martinius.
byl přeplněn. Ve zpěvu a modlitbách hledali útěchy. Tu
í se silné rány na dvéře. Dvéře byly vypáčeny od studentů
nentina, kněží týráni a odvedeni do vězení na Staroměstskou
i jakožto vězňové arcibiskupa. Martinius měl se zodpovídati ze
jednání. Mnohý ze zajatců viděl asi v duchu blížiti se poslední
ιu. Než Valdstein prohlásil zajaté za vězně císařovy a dal jim
du, pod výminkou, že ještě téhož dne se z Prahy vystěhují.
nost a Malou stranu ubírali se pod ochranou vojska a za po-
ιu luzy k Hradčanům. Matyáš hrabě Gallas, horlivý katolík,
v tento smutný průvod exulantů, hnut útrpností poslal veliký
řežní vůz, aby praedikanti věci své naň naložili. A tak ubírali se
:xulanti přes Velvary a Litoměřice opět k hranicím saským, opět
ηhnanství. Naděje jejich byla opět zklamána. — Čí však vinou?
Jsou lidé, jsou i dějepisci, kteří veškeru bídu a neštěstí, které
národ český počátkem 17. století a později, přičítají katolické
naci, zejména pak katolické šlechtě. Tak píše nějaký F. K.
ιe 1. čtvrtého ročníku »Matice lidu« pg. 86.:
»Od příchodu Čecha nezasáhla žádná rána tak hluboce v život
ιo národa jako tato, (t. j. konfiskace a protireformace), kterou
'ojnásobný cíl postihl — stará domácí šlechta octla se na žebrotě a
pro národ ztracena, na její místo dostala se cizí a zároveň katolická
ta, která, na kolik byla cizí, nevznikla z národa a nesplynula s ním
nikdy, a na kolik byla katolická domácí, nevážila si ústavnosti
šších zájmův národních, stavíc víru nade všecko« a t. d.
Zde tedy příčina veškerého neštěstí, které stihlo národ český,
á se v tom, že bývalá šlechta utrakvistická a evangelická octla
a žebrotě a byla vypovězena, a nová katolická přišla na její místo,
že si ústavnosti a vyšších zájmů národa nevážila. Všimněme si
ε, co jiní dějepisci o této šlechtě evangelické a o jejích zásluhách
ιrod český soudí. J. Čelakovský píše v »Osvětě« r. 1872. a 1873.
; příčině takto:
»V národě českém, rozervaném hádkami náboženskými, nalézalo
sice na tisíce lidí odhodlaných podstoupiti všeliké trápení a muče-
tví za své přesvědčení, ale nenalézalo se více lidí odhodlaných
ırdinnému životu. Nalézalo se lidí, kteří dovedli rekovně umírati,
ιk ne již bojovati a vítěziti po příkladě starých Táborů. — Dvě
: let, a jaký to ohromný rozdíl a převrat v životě tak malého národa!
m národ sebevědomý a nadšený, za svobodu myšlénky a slávu
rodní, národ hrdin, kteří vydávají se v nerovný boj s celou Evropou,
oléhali při tom jedině na svou vlastní sílu. — A r. 1618. jak málo
ůžeme mluviti o takovém národě českém! Vidíme před sebou oby-
telstvo rozdrobené v rozličné stavy, žárlivé na své dětinské před-
ısti a tituly, vidíme mezi panstvem českým množství sice mužů

vysoce učených a šlechetných, statečných obrancův práv zemských a svobody náboženské, avšak značná část tohoto panstva, stýkající se v mnohých poměrech s protestanty německými, prosákla silně cizotou a názory feudálními, zaváděla mravy přespolní a tím odcizovala se vlastnímu národu vždy více. A tato část panstva stála v čele povstání českého. Známá jména vojevůdců českých Anhalta, Mansfelda, Hohenlohe, Thurna a jiných jsou průvody toho.

Druhá pak, větší část šlechty české, spravujíc se učením bratrským, byla sice ve všem za jedno se srdcem lidu, avšak právě toto učení bratrské hlásajíc, že »jedině pláč a slzy jsou zbraně církve, tak že toho nikdy chváliti nelze, když stavové náboženství svého vojensky zastávají, způsobilo to, že mezi staročeskými rody nalezlo se — — po r. 1620. na sta mučeníků a ožebračených vyhnanců, avšak skoro ani jediný válečný hrdina, který by ne pouze hojným modlením k Bohu, ale i ráznými činy byl zastal se práv zubožené své vlasti. — — Možno na jisto tvrditi, že osudné poměry tyto — — více přičinily ke konečnému nezdaru války české a napotom k úplné záhubě českého národa, než rozličné ďábelské úklady Jesuitův a vražedné zbraně Huertův. [12]) Bylit tím základním zlem, bez kteréhož by nebylo bývalo možné, aby jediná bitva byla rozhodla osud několika pokolení.«

A o šlechtě české pobělohorské z r. 1631. praví týž spisovatel: »Úkol, jakýž té doby dosti značná část vystěhovalců ve vlasti své provozovala, byl velice smutný, ano potupný. K vůli poskytnutým některým výhodám a okamžitým prospěchům, jichž se uchopovati snad i chudoba donucovala, přijímali tu mnozí z nich na sebe šerednou tu povinnosť, vydírati takořka poslední sousto z úst zuboženého svého lidu pro nenasytné žaludky saské, a třebas nevolky převrhli se tak z osvoboditelů na nástroje utlačování vojenského. Nemohli věru ničím myšlence souvěrců svých zasaditi ránu citelnější, než když učinili ji jaksi solidárnou a spoluzodpovědnou s napotomním řáděním soldatesky saské v Praze i po krajích, ano sami tomuto řádění nerozvážně postavovali se za plášť. Což medle měl mysliti sobě o vystěhovalcích českých obecný lid, jemuž neznámy byly zákulisní reje, a jaký názor mohl sobě utvořiti o politických i náboženských jich snahách, když s ustrnutím bylo mu pozorovati, kterak na místě očekávaného válečného tažení do Rakous cizáčtí žoldnéři pohodlně si hověli v jeho domech, příbytky mu plenili a jej do naha odírali — a to vše za spolupůsobení týchže vystěhovalců? Nemusilo-liž tu prvotné nadšení jeho, s jakýmž vítal jich návrat do vlasti, povážlivě ochladnouti? Či snad nezáleželo většině stavů pod obojí mnoho na smýšlení lidu? Skoro se tak zdáti mohlo. [13]) S líčením tímto souhlasí i min. rada Dr. Rezek ve svých »Dějinách saského vpádu do Čech« pg. III.

Mimo to již i jména: Thurn, Tšernembel, Thonradl Jörger, Hager, Hoffman, Auersperk Wurmbrand, Tiefenbach, Pollheim, Wollzogen nasvědčují tomu, jak ta česká šlechta silně cizinci byla promíchána. Ač pánové tito povstání podporovali, nebyli rození Češi, a nelze dokázati, že by byli národu českému více přáli, ho více milovali, nežli ta kaceřovaná katolická šlechta česká. (Pokračování.)

[12]) Tak píše J. Čelakovský v »Osvětě« 1872. p. 703., 704.
[13]) »Osvěta« 1873. pg. 179.

Rozbor československé otázky.

Napsal **Martin Šl. Medňanský.**

(Pokračování.)

Jonáš Zaborský osvědčil se jako obratný spisovatel a zvláště dramaturg. Žellova báseň »Pád Miliducha« učinila jméno básníkovo nesmrtelným, ač žil mezi Maďary neznámý a neznaný. Samo Chalúpka byl výtečný lyrik, a jeho klasickou báseň »Mor ho« (Bej go!) i Majkov přeložil do ruštiny; podobně i Kuzmániho píseň »Kto za pravdu nalezla všude největší obliby a zdomácněla — a kdož by ne- ›hnivou Tomašíkovu »Hej Slované?« Ta věru stala se vedle domov můj« druhou hymnou národa českého a je známa m Slovanstvu. Kubáni, Janko Král, Jakub Greichmann a Botto vynikli jako znamenití lyrikové. Jako pravý meteor na obzoru slovenské literatury objevil se Sládkovič; jeho Detvan, Sonety, ıa a jiné básnické práce jsou překrásné, mluva jejich ryzí a boukazující celou nádheru slovenského jazyka. Mezi novelisty vy- Paulıny Toth a Villiam Pauliny-Toth, Krčmery, Skultety a Pavel inský, který jistou dobu vydával též literární časopis »Sokol«. el Lichard vydával skoro třicet roků s velikým úspěchem prvý odářský časopis »Obzor«; po jeho smrti redigoval jej na slovo ', výtečný zahradník a ovocnář Romuald Zaymus; po něm přeredakci a má ji podnes známý paedagog Rizner. Ještě před zorem« vydával zmíněný Lichard českým jazykem psané vládní venské noviny«. Jeho kalendář »Pokladnica« vykonal na Slovači ý kus vlastenecké práce. V tomto období národního probuzení staly slovenské časopisy a knihy až ku podivu; a to třebas pal v celé říši system germanisační. I při něm měli Slováci tolik ody, že neutrpěli újmy na svém rozvoji. Bylo jim dovoleno za- : si Matici, k jejímuž zřízení sám Jeho Veličenstvo císař a král ntišek Josef I. přispěl darem 1000 zl. V této periodě i český 'k hojně byl na Slovensku rozšířen. Na gymnasiích vyučovalı ásti i čeští profesoři, čeština byla povinným předmětem; učebné hy vesměs byly české až na dějepis; ten byl německý. Na celém nnasii udržela se Čelakovského čítanka; žáci v ní četli s chutí ádi. Nebyloť tu sice vše nejlepší a dokonalé, ale i přes to vyızeli v oné době mladíci z gymnasií s dostatečnými a slušnými lomostmi, k universitnímu studiu připraveni a způsobilí — věru ıe, než z dnešních jednostranných maďarských gymnasií.

Od vyrovnání a zavedení dualismu nastala pro Slováky třetí rioda, pravá křížová cesta. Matice a slovenská gymnasia byla zruna, a nastalo známé vystupování proti Slovákům a jejich národısti, že o tom není třeba blíže se rozepisovati.

Ale ani v této kruté periodě slovenský národ neklesnul. Katoıtí Slováci založili si působením Radlinského vlastní silou v Trnavě ›olek sv. Vojtěcha, Slováci postavili si v Turč. sv. Martině na akcie anku »Tatru« a »Doru«, kdež mají bohatou bibliotéku, musejní ›írky a divadlo; mají »Musejní spolek«, »Živěnu«, jeden politický

denník a více časopisů. Literární činnost Slováků omezila se na úzký kruh, jehož duší a středem stal se Turčanský sv. Martin. Na štěstí Slovákům povstal v úplném ochromení národního žití mladý Vajanský-Hurban, který literárnímu životu dal nový vzlet; jím započíná nová a stkvělá epocha slovenské literatury. Osvědčil se býti literárním reformátorem; jeho politické články, hbité péro, hluboká učenost a vzletný sloh ozdobily slovenčinu novou krásou a povznesly ji na kulturní úroveň všech ostatních evropských národů. Vajanský je všeobecně uznáván za geniálního muže.

Po něm objevil se na obzoru slovenské literatury jako básník prvého řádu Hviezdoslav Pavel Országh, spisovatelé Martin Kukučin, Martin Sladkovičov, Tichomír Milkin, kaplan Andrej Majer, Teresa Vansova, Elena Šoltesova, Podjavorinska (Ludmila Riznerova), Podtatranský (Rehor Uram) a jiní.

Pravili jsme, že Turč. sv. Martin je středem a srdcem nynější Slovače a tedy i literární činnosti Slováků, a ježto je toto město i středem luteránů, má literární činnost Slováků též více směr luteránský, hovíc spíše evangelicko-luteránským nežli katolickým tendencím. Pisatel těchto řádků měl velmi často příležitost se o tom přesvědčiti. O luteránských záležitostech píší se do časopisů celé články, a do těch katolíkům nic není; katolických veřejných poměrů a záležitostí si však mnohem méně všímají, ba stalo se nejednou, že příspěvky katolických kněží byly buď prostě hozeny do koše, nebo pozměněny a přesná katolická jejich tendence seslabena.

Nechtěje se dále rozbíhati a od vlastního thematu příliš uchylovati, prohlašuji, že i já a se mnou mnozí jednotlivci z té duše želí literárního odštěpení Slováků a žádají si, rovněž jako Čechové, spisovné jednoty. Přál bych si toho vroucně, ale přesvědčil jsem se o tom, že se to tak provésti nedá, jak bychom si přáli. Třeba najíti alespoň ten způsob, jak mezi Čechy a Slováky odstraniti každou překážku a každé nedorozumění, jak najíti vzájemnost, solidaritu, rovnováhu. Slováci založili si vlastní literaturu a jestliže se jí daří, jestliže prospívá za poměrů nejvýš nepříznivých, jest to jen pobídnutím, aby na té cestě kráčeli dále a postupovali ve svém vývoji. S touto věcí nechať již i Čechové počítají; Slováci vžili se již do svého stavu a houževnatě lpějí na svých tradicích, obyčejích a zvláštnostech; nezřeknou se jich za žádnou cenu; snad by i za zrádce vlastního národa považovali toho, kdo by od této cesty odbočil a literární jednotu s Čechy v tom smyslu zavésti chtěl, aby Slováci se svého spisovného jazyka vzdali a psali výslovně po česku. To jest nyní naprosto nemožné a snad i budoucnost toho neprovede; co však je možno, k tomu pracujme, o to usilujme.

Předním požadavkem jest, aby se Čechové s literárním odštěpením Slováků zpřátelili, je za »odštěpení« v doslovném smyslu nepovažovali, nýbrž spíše měli slovenskou literaturu za své vlastní dítě, t. j. za dceru literatury své, a to tak, aby česká a slovenská literatura vzájemně se doplňovaly a v tom poměru žily, jako dobrá matka s dobrou dcerou. Není to věc nesnadná; třeba jen dobré vůle, chuti a lásky, Čechové a Slováci jsou jeden národ, byť i spisovným jazykem se poněkud lišili.

Velepotřebné ovšem jest, aby jak Slováci tak Čechové pěstovali vzájemně obě literatury, své dějiny vzájemně poznávali a čítali,

ı časopisy odebírali, každý významnější literární plod vzájemně ıli, navštěvovali se, Čechové zajížděli na Slovač a Slováci do — aby se naučili znáti, ctíti a milovati jeden druhého.

. tomu cíli je třeba, aby Čechové dopisovali do slovenských ıův česky a Slováci do českých slovensky; není žádné závady, y Slováci nemohli na př. výtečné práce Kosmákovy uveřejňo-sky, jak původně jsou psány. Ty zajisté zaslouží, aby vnikly ch domů a chatek; a proč by vůbec české knihy nemohly se na slovenský literární trh a naopak? Slováci rozumějí češtině tak dobře jako slovenčině; posud najdeš v rukou lidu staré zpěvníky, nebeklíče, modlitební knihy a jiné. Kdyby české ácké knihy vyloženy byly vedle sebe, snad by se lépe vedlo n i druhým. Za pokus by to zajisté stálo, měli bychom dělati, m je možno. Ad impossibilia nemo tenetur, pravda; ale i to »quantum potes, tantum aude.«

Chvalitebné jest, že Čechové svědomitě sledují, a to beze ví ısti, vývoj naší literatury a ji i nezištně podporují. Slováci jsou tak utlačeni, že větší a významnější literární plody ve svém ıném jazyce ani vydati nemohou. I tu podporují je Čechové, nedávno, kdy česká akademie věd a slovesnosti vydala znamedílo Adolfa Petra Zatureckého. Jaký bude osud jiných prací, ıleté namáhání Riznerovo se slovenskou bibliografií nebo Ticho-'ou studií o slovenské prosodii? Neměla by také tato díla hle-přístřeší u Čechů, kteří by zajisté umožnili vydání tak výtečných dlouholeté, úmorné práce? Pro takové duchy a jejich rozsáhlé je naše Slovensko příliš úzké; ti musí si hledati širší prostor, je naše společná vlast Čechy, Morava a Slezsko, která je spo-ıu a jednou domovinou takových pracovníků. To je zajisté ideál ıý a provedení jeho považení hodno. U Slováků věru dosti poměr, že se dělí na katolíky a luterány, kteří žárlivě na sebe a jeden druhého pozorují; kdyby se měli rozděliti ještě ve ně užívání spisovného jazyka na dva tábory, byla by rozervanost ovršena.

Velikého významu je v této otázce i hlas jistého Čecha, jehož ır úplně se srovnává s míněním naším, v tomto rozboru vyslo-ým. Ve III. r. »Nového Života« v č. 2 na stranách 53—56 je ek Karla Kálala, nadepsaný »Osvěta československá«, který zde ıovně uvádím:

»Napsal jsem již v jistém časopise českém, že by každý vzdě-ý Čech měl míti vyvěšenu národopisnou mapu střední Evropy. la by nás zajisté slovanské vzájemnosti.

Na severu, západě a jihu obklíčen je český národ šedesáti mi-ıy Němců. A národ německý má v životním úkole úzký polou-rov český, směle trčící v obrovské tělo německé, poněmčiti. Síla necká k východu se hrnoucí osvědčila se již na úkor Slovanstva: němčeny roviny pobaltické, i podle Dunaje vnikli Němci v kraj ıvanský a velikou část ho zabrali. Ovšem i obranná síla českého roda prokázána je samou jeho existencí.

Nicméně — nezastírejme si očí před skutečností — viděti mu-ne, kterak moře německé přelilo se přes pevnou hráz hory, a kterak poloostrov český — úží. Ani za dnešního nadšení národního ne-

navracují se nám druhdy české dědiny a městečka na rozhraní národnostním.

V takovém teprv rozjímání uvidíme, že je nám potřebí nejen účelné práce vnitřní, jakou koná zvláště Ústřední Matice školská a Národní jednoty, ale že je nám potřeba pomoci ostatního Slovanstva. Síla proti síle. Západnímu tlaku germanisace čeliti musí slovanský proud od východu.

Kdykoli mluvíme o vzájemnosti slovanské, Němci a Maďaři bouří nejvášnivěji. Jsou přesvědčeni, že vědomá, zorganisovaná vzájemnosť slovanská učinila by celý kmen slovanský nepřemožitelným, nedotknutelným. Na Němcích rakouských vidíme nejlépe, jaké prospěchy jdou ze vzájemnosti, jejich sebevědomí, jejich úspěchy osvětové a politické mají svůj původ a podporu hlavně v rodácích zahraničních. Žádný z národu neobává se ke svým se hlásiti; my musíme rovněž toto právo si vyhrazovati sebevědomě a bezohledně.

My, Češi, musíme u všeho Slovanstva pěstovati smysl pro svoje krušné položení zeměpisné a dovolávati se pomoci jeho. Nejzápadnější hranice slovanská musí býti považována za zájem všech Slovanů.

Stavíme zajisté vzájemnosť nejprve na osvětu a humanitu.

Co nejrozšířenější znalosť slovanských jazyků, překládání každého důležitějšího díla z oboru vědy i slovesnosti, poznávání slovanských krajů, návštěva vysokých škol, podpora kulturních podniků zvláště na ohrožené hranici národnostní (Poznaň, Čechy, Slovensko, Krajina) — to jsou první úkoly slovanské vzájemnosti na poli osvětovém a humánním.

Ale i v průmyslu a obchodě chceme vzájemnosť. Chceme ji konečně i v politice; přátelský poměr náš a celého mocnářství se slovanskými říšemi bude záštitou Slovanů rakouských.

Jen se tak dotknuv vzájemnosti všeho Slovanstva, obracím se k vlastnímu úkolu vzájemnosti československé.

Slovensko je mostem, který nás, Čechy, přímo spojuje s nejmohutnějšími Slovany, Rusy. Připusťme v mysli, že by se Slovensko pomaďařilo, potom by nás s východními Slovany spojoval úzký jen pruh země od hory Kotouče k hoře Smrku (v seveverovýchodním cípu Moravy), od Štramberku za Frenštát p. R., tedy pás země tři, čtyři hodiny široký.

A tak my, Češi, musíme viděti v Slovácích nejen rodné bratry, ale zároveň spojovací most s nejmocnějšími Slovany. V jejich existenci musíme viděti též *vlastní svůj zájem*. Nám musí záležeti, aby Slováci nejen žili, ale žili osvětově a v poměrném blahobytu, nebo most zvetšelý, probouraný je špatným pojidlem.

Kdyby ze sousedstva slovanského nic nám nekynulo: už to, že na jedné aspoň straně nemáme souseda nepřítele, souseda výbojníka, už to znamená mnoho pro existenci národa českého.

Poukažme již, kterak můžeme my, Češi, prakticky prováděti vzájemnosť československou. Uvádíme tu věci nejmožnější a možné hned.

Česká *škola* je povinna, učit o Slovensku, jako zemi obydlené části národa českého. Vždyť přece říkáme, že jsou Slováci vlastně Češi, že by měli psáti českým nářečím; nuže, buďme důslední a učme o nich ve svých školách jako o Češích. Zeměpis, dějepis, zpěv a ruční práce ženské mohou zvláště k Slovensku přihlédati. V knižnici žáků na školách obecných a *středních* buďtež i knihy slovenské, aby je

:tl s touže lehkostí jako české. Na středních školách probírej- dějiny literatury slovenské právě tak jako české; budiž tu Kollár a Šafařík, ale též Hollý, Štúr, Sládkovič, Chalúpkové, Žello, Vajanský, Hviezdoslav a j.

Kupujme slovenský časopis a knihu; kdyby se u nás odebíralo :ři sta výtisků každého slovenského časopisu a každé slovenské — a to je přece maličkost! — byl by to pro literaturu slo- ou a tím i pro slovenské vzdělání zisk veliký.

Zakládejme na Slovensku knižnice. (To vláda nedovolí. Pozn. :ce.) Nakladatelé, spolky a jednotlivci zasílejte na Slovensko isy zdarma; zvláště přečtený časopis přemnozí snadno oželí. Z kapitálu, který vláda národu odňala, zabavivši r. 1875. jmění nské Matice, vydává se laciný list (za 6 zl. ročně) »Slovenské ny«, vycházející třikrát do týdne; z téže základiny vychází »Vlast ět«, illustrovaný týdenník o dvou arších za 1 zl. ročně, k čemuž ivají odběratelé ještě každoročně zdarma kalendář. Oba časo- jsou jazykem slovenské, ale duchem národu nepřátelské, odro-. A poněvadž jsou nejrozšířenější, — jediný z nich má více od- :elů nežli všecky národní dohromady — jest i výboj jejich mný. Proti takovému činiteli potřebí jest postaviti činitele rovno- ného: dávati lidu národní časopis právě tak laciný.

A tak jsme dovodili, že je potřebí kulturní podniky slovenské porovati též hmotně.

Podporujme slovenské žáky u nás studující; míním podporu atnou, co by se jich ujímalo obecní zastupitelstvo, spolky nebo štní sdružení. Na Slovensku je pověsť, že studium na českých školách ěžké a pověsť ta vznikla nikoli bez příčiny. Slovenský žák, třeba dil do obecné školy slovenské, není nikdy do střední školy tak ›ře připraven jako český. Vstupuje-li do vyššího gymnasia českého ›o na obchodní akademii z nižšího gymnasia maďarského, je tím e. I požadujeme na českém profesoru, aby byl k slovenským žá- n shovívavý, jakož je shovívavosť v nezaviněných případech sa- zřejmým příkazem paedagogickým. Žák slovenský se musí těšiť českou školu a ne se jí děsiti.

Když sbíralo se na Slovensku na pomník Hurbanův a později nižší gymnasium, z Čech a Moravy přicházelo velmi málo. Za- :lá tři gymnasia slovenská nedocházela — ovšem to bylo v čas :trpčení — od nás podpory téměř žádné; na gymnasium revucké roval jistý Čech 6 zl. a zvěčnělý Palacký půjčil na ně 2000 zl. 6% úroky.

Chceme vzájemnosť *v průmyslu a obchodě*. Slovensko má ně- erý zvláštní průmysl národní, na př. čipky, výšivky, bryndzu, oštěpky; á dokonalé výrobky koželužské a kožešnické. Živnostníci čeští slovenští ani navzájem neinserují, zatím co cizí časopisy uveřejňují ›jnosť nabídek našich a naše křiklavou reklamou cizinskou. To je itrný doklad, že není žádné výměny výrobků a plodin. Vzájem- osti *politické* dosud není — udá-li se co, jest nahodilé, bez orga- :sace. Tak zvláště nemají listy politické navzájem stálých zpravodajů.

Jedna věcná, faktuplná řeč českého poslance, kterou by se vy- čily politické, kulturní a národní poměry, ulehčila by Slovákům nad ›omyšlení. Tím více, že Maďaři jsou úzkostlivě pečliví o dobrou po- ěsť v cizině; uvnitř ať se děje, co děje, jen na venek aby zůstali

národem rytířským. Ale i na sněmě a říšské radě lze poměry slovenské připomínati.

Čtenářům českým byl by článek můj neúplný, kdybych se v něm nezmínil o tak zvaném odtržení Slováků.

Proč si Slováci založili samostatné nářečí spisovné?

Po soudě mém proto, že neznali dokonale jazyka českého.

A proč neznali?

Neměli se mu kde naučiti. Nebylo středních škol českých a škola obecná nenaučí nikdy tak dokonale, kolik je potřebí spisovatelům. Husité a Čeští bratři dávno se potopili v nářečí slovenském; v době odloučení neuměl na Slovensku správně česky psáti nikdo, ani Štúr ani Hurban. Přirozená snaha kazatelů, býti lidu srozumitelným, uváděla nářečí slovenské na kazatelnu, a odtud mělo už blízko do literatury, beztoho nejvíc náboženské. V odloučení literárním nebyla žádná vzdornosť, než následek příčin.

Je potřebí, abychom u nás, v národě českém, tehdejší poměry slovenské lépe znali; potom vymizí chladnosť a výčitky.

Nynější poměry nejsou přiměřeny, aby se na věc rozpomínalo. Dnes jen nechejme Slovákův Slováky. Ale vzájemnosť pěstujme uvědoměle, programově, a jednota jazyková se může *vyvinouti*. Vyvinouti, pravíme, a ne odhlasovati, poručiti. Budou-li Slováci české knize rozuměti, budou-li ji čísti, bude-li vůbec Slovensko vzájemnosti dokořán otevřeno české osvětě, žádné neštěstí není, píší-li si Slováci svým nářečím. A to rozumím, prosím, úkolem vzájemnosti, *aby nám osvěta byla společná*. Aby česká škola byla i slovanskému mladíku přístupná a vlastní, aby nám literatura česká i slovenská byla jednou literaturou, aby slovenská kniha byla v Čechách tak vlastní jako česká na Slovensku, aby nebylo nic zvláštního, když pražský nakladatel vydá knihu slovenskou a slovenský českou, aby slovenský článek v českých časopisech a český ve slovenských byl zjevem přirozeným a p.

Myšlenku jedné literatury, byť ve dvou nářečích, ztělesňujeme tímto sborníkem. České a slovenské uvádíme pod jeden krov.

Tak píše Čech; všimněme si, jak soudí jiní Slované, k. př. Timotej Florinský, řádný profesor university sv. Vladimíra, ve spise »Lekcii po slavjanskomu jazykoznaniu«, Petrohrad, r. 1897.

(Dokončení.)

Píseň.

Nad porosený luh
vylétl skřivánek,
z hrdélka vysypal
perličky zpěvánek.

Vykouklo sluněčko
nad skalní útesy,
dukáty ze zlata
na řeku sije si. —

Zavanul větérek
do lístků zelených,
pohádku šepotal
o krajích vzdálených.

Kde zlatý citron zrá
kde mandle zkvétají,
stříbrní kolibři
po myrtě lítají. —

Laškovný větérku,
ta tvoje luzná báj,
ta nezastíní nám
otcovský rodný kraj.

Kde létá skřivánek
nad porosený luh
kde práci, modlitbě,
nebeský žehná Bůh.

L. Grossmannová-Brodská.

Pithecanthropus erectus.

Píše Tomáš Pícha.

(Dokončení.)

Přihlédněme, jak dalece dovoleno jest z morfologické příbuznosti souditi na genetickou příbuznosť. — Dovoleno-li z morfologické příbuznosti souditi na genetickou či pokrevní příbuznosť, tož by mezi všemi zvířaty pokrevně nejblíže příbuzny byly člověku opice úzkonosé (Catarrhini) a z těchto nejvíce opice anthropo-ní (veleopi), neboť podobnosť jejich s člověkem jest nejvíce ia. Ruce jejich jsou úplně vyvinuty, na prstech mají vesměs né nehty, líce, dlaně a chodidla jsou lysá, ocas, mozoly hýžďové ní torby oproti jiným opicím jim chybějí, počet a poloha prsních jest jako u člověka, též boltce ušní mají podobnosť s lidskými, p má jako u člověka 32 zubů lidským podobných $\left(\frac{2}{2}\,\frac{1}{1}\,\frac{2}{2}\,\frac{3}{3}\right)$; podobně jako člověk úzkou přihrádku mezi oběma chřípěma, méně dolů směřujícíma, oči umístěny na lícní straně osami svými předu jako u člověka, důlky jejich jsou úplně uzavřeny, a lícní l nejvíce se přibližuje lícnímu úhlu člověka. Následkem toho jest čej jejich lidskému obličeji nápadně podoben, a podobnosť ta ještě sí jeví se býti v mládí, ant mimo jiné též úhel lícní v mládí jest větší, takže mladí veleopi ze všech živočichů člověku jsou nejlobnější, jak také p. autor dobře podotýká, což by tím spíše na ıetickou příbuznosť veleopů s člověkem poukazovalo, jelikož nyší systematika neřídí se, pokud možno, morfologickou příbuzností ıečných forem organických, nýbrž morfologickou příbuzností v ontoıetickém vývoji se nacházejících tvarů. [1]) — Též co do velikosti těla velikosti mozku stojí opice anthropomorfní ze všech opic člověku blíže.

Pro tuto zvláštní podobnosť opic anthropomorfních s člověkem ıozí zoologové neuznávají nyní zvláštního systematického postavení ıvěka, nýbrž kladou člověka s opicemi do téhož řádu, poněvadž

[1]) Ne však s absolutní jistotou můžeme z morfologické příbuznosti ontonetických tvarů souditi na genetickou příbuznosť jejich. Tak na př. Medusa atá (Aurelia aurita) náleží k slimýšům a nikoli k polypům. Ale ve svém výıji pravidelně prodělává polypovité stadium (jako jednoduchý polyp) a byla tomto stadiu dříve jako samostatné zvíře jménem Scyphistoma uváděna. tomto stadiu se i rozmnožuje (nepohlavně).

prý rozdíly, jež jeví se mezi člověkem a opicemi anthropomorfními, jsou méně podstatné a nepadají na váhu.

Než, všimněme si rozdílů těch přec, neboť chtějíce býti nestranní a nikoli jednostranní, nesmíme nevšímati si též rozdílů. Přirovnejme okončiny těchto opic k okončinám člověka. Shledáme, že v délce jejich jest nápadný rozdíl. Přední okončiny jejich jsou nepoměrně delší zadních. Nepoměr ten nejvíce vyniká u gibbonů. Gibbon, maje jeden metr výšky, měří s roztaženýma pažema dva metry a když zpříma stojí, dosahují paže jeho až na zem. Poměrně ještě nejkratší paže má gorilla.

Co z toho následuje? *Že fylogenetické prodloužení rukou a zkrácení nohou u nich dále pokročilo než u člověka,* že tedy nejbližší předkové člověka nemohli býti opicemi.

Všimněme si tvaru jejich palce a palce člověka. Palec jejich na předních rukách jest mnohem menší než u člověka. Palec v celé řadě ssavců má snahu redukovati se a pozvolně zanikati. Dle descendenčních theoretiků byl pratvar ruky sedmiprstý. Kůstka v zápěstí na loketním okraji, zvaná hrachovitá (os pisiforme), označuje se jako zbytek bývalého šestého prstu, a okrajní chrupavka (cartilago marginalis) na straně kosti vřetenní (radius) pokládá se za zbytek »předpalce« (praepollex).[2]) Dva tyto prsty tedy u člověka a u opic již zakrněly. Nyní nachází se v redukci palec, avšak u opic jest mnohem více již zredukován než u člověka, tak že u mnohých jeví se již jen jako rudiment. Tak na př. mezi opicemi úzkonosými (Catarrhini) u rodu Colobus palec na předních rukách buď úplně jest zakrnělý nebo jeví se pouze jako pahejl. Proto se též rod ten nazývá česky bezpalec.[3])

Morfologicky jest zřejmo, že palec jejich jest fylogeneticky pokročilejší než u člověka, jelikož jest mnohem menší než u člověka. Nemohli tudíž bezprostřední předkové člověka býti žádnými opicemi nebo zvířaty majícími podstatné znaky opic anthropoidních. Tak vyjadřuje se též Vil. Haacke.[4])

Nemůže tedy býti Pithecanthropus přechodní formou mezi člověkem a opicí, jelikož dle morfologického útvaru rukou opic anthropoidních nemůže býti řeči o přechodní formě mezi člověkem a opicí.

Za nejpůvodnější a nejméně proměnlivou část soustavy nervové platí mícha. Na 19. shromáždění německ. anthropolog. společnosti v Bonnu 1888. podával tajný rada Waldeyer zprávu o výsledcích, jakých nabyl, přirovnávaje míchu gorilly k míše člověka. Přirovnával míchu jeden a půl roku starého dítěte k míše o něco starší gorilly. Opice v mládí svém jest člověku nejpodobnější; činil tedy Waldeyer přirovnání v době, kdy morfologická příbuznost jest největší. A jaký byl výsledek? Mícha dítěte byla nápadně větší než mícha o něco starší gorilly, ačkoli hmota jejich těl stála v obráceném poměru.[5]) A přec vývoj míchy člověka u přirovnání s mozkem jeho oproti zví-

[2]) Cf. Ottův Slovník Naučný VI., p. 792. »Člověk«.

[3]) Z čeledi opic ploskonosých (Platyrrhini) mají chápani (Ateles) palec buď jen jako krátký pahýlek aneb docela zakrnělý.

[4]) Cf. E. Wasmann, Zur neueren Geschichte der Entwickelungslehre in Deutschland. (Nat. u. Offb. 1896. p. 367.)

[5]) Vide E. Wasmann: Die XIX. allgem. Versamml. der deutsch. Gesellsch. für Anthropolog. (Nat. u. Offb. 1889., p. 413.)

v té příčině velice pozadu zůstává. Dle Dr. J. Rankeho, jenž centrální to orgán nižších úkonů animálních, k mozku přirovobnáší mícha u člověka jen asi dvě procenta mozku, kdežto h od něho ohledaných zvířat byla relativně mnohem větší. ıeměl k disposici, avšak dle výpočtu jeho musila by prý mícha nejméně šest procent mozku obnášeti. [6]) Ukazuje toto faktum akou genetickou souvislost člověka s opicí, jest dokladem pro oidní původ člověka?

ſelikož opice jeví v mládí svém největší podobnost s člověkem, ɔychom per analogiam soudili — předpokládajíce pithekoidní člověka — že člověk v mládí svém bude v témže stupni jeviti yp opičí. Avšak ku podivu, věc má se právě naopak. Dítě ode se morfologicky více od opice než dospělý člověk. Dle nkeho rozeznává se totiž dospělý člověk od dítěte relativně hlavou, kratším trupem, delšíma pažema a jmenovitě delšíma na. [7]) Přibližuje se tedy dospělý člověk morfologicky více opicím ítě.

Morfologická příbuznost tato s opicemi mnohem patrněji se jeví okých kmenů než u Evropanů, tak že descendenční theoretikové ıívají se v ní spatřovati též genetickou příbuznost člověka s opi- Neboť oproti Evropanům vyznačují se divocí národové relativně na pažema a nohama, menším objemem hlavy, nápadně slabým ɩvem lýtkovým — jest tedy proporce těla u nich jiná než u Evro-. »Živa«, jakoby chtěla pravděpodobnost domněnky Duboisovy obrniti, hned za článkem: »Pithecanthropus erectus« klade článek: ,en Vedda na Ceylonu«, v němž podává výsledek morfologického ıvnávání těla Veddů k tělu jiných národů, zvláště Evropanů a lu opic anthropomorfních, kteréž podnikli Pavel a Fric Sarazin. ídáme se z článku toho, že Veddové liší se od Evropanů poměrně mi končetinami (je-li délka celého těla 100, jest délka končetiny eddů 47, u Evropanů 45; je-li délka ramene 100, jest předloktí ěmce 83·5, u Slovana 86·8, u Veddů však 96), zvláště pak menší mností lebky. Z malého objemu lebky u Veddů (1224 *ccm*) u přiıání s lebkou opic (šimpanz 400 *ccm*, gorilla 500 *ccm*) soudí pan tel (jméno jeho není podepsáno), že Veddové jsou teprve ve ːesty od šimpanze k Evropanu (Evropan 1500 *ccm*). Tyto a ještě odchylky, zdá se, jakoby skutečně byly pithekoidním znakem — ržencі descendenční theorie skutečně tyto odchylky za pithekoidní k pokládají — jen kdyby tomu délka nohou nebránila. Veddové ní divocí národové mají totiž oproti Evropanům *nejen delší ruce, rž i delší nohy.* Dlouhé nohy nejsou však pithekoidním znakem, ɔrž anthropoidním; opice mají přední končetiny sice dlouhé, ale lní krátké. Veddové mají však ze všech divokých kmenů relativně delší nohy. Poměrnou délkou nohou přibližují se k opicím nejvíce ropané. Pan autor článku sice dí, že »opice, mimo Hylobates, ıjí krátké dolní okončiny« (»Živa« 1896. p. 249.), odkud však tuto rávu v příčině Hylobates má, nevíme. V zoologických knihách ≺de se toho nedočítáme. V Ottově Slov. Naučném na př. čteme,

[6]) Dr. F. Birkner: Bericht über die XXVI. allg. Versamml. der deutsch. ːhropolog. Gesellsch. in Cassel 1895. (Nat. u. Offb. 1896. p. 115.)
[7]) L. c. p. 414.

že jsou zadní končetiny (gibbonů = Hylobates) mnohem kratší předních.«[8]) Neboť jak může se mluviti o dlouhých nohách, kde ruce při přímém postoji až na zem dosahují?!

Co pak se týče malého obsahu lebečného u Veddů, tuť podotknouti sluší, že menší ještě obsah lebečný nacházíme u černých obyvatelů přední Indie — klesáť až na 940 *ccm*,[9]) a přec tato race není pithekoidní, nýbrž čistě lidská.[10]) — Zdá se, jakoby příroda zahrávala si takřka s descendenčními theoretiky. Kdežto na př. jeden znak u některé lidské race zdá se poukazovati na pithekoidní původ této race, jiný tomu zase odporuje. A naopak. U jiné race schází týž pithekoidní znak aneb jest poměrně málo vyvinut, ale vystupuje opět jiný pithekoidní znak, který u prvější race buď schází nebo jeví se býti více méně normalní, anthropoidní. Tak na př. co do objemnosti dutiny lebečné přibližuje se Vedda (1224 *ccm*) více opicím anthropoidním (šimpanz 400 *ccm*, gorilla 500 *ccm*) než Australan (1310 *ccm*). Co do zakřivení bederní páteře u mužského rodu jeví však Australan opět největší příbuznosť s opicemi anthropoidními (Šimpanz 121·2, Australan 110·1, Adamanes 106·2, Negr 106, Vedda 103·3, Evropan 96·2), kdežto Vedda přibližuje se nejvíce Evropanu. A kdežto poměrem délky nohou k délce těla (délka těla = 100) Vedda nejvíce předčí Evropana (dlouhé nohy, jak podotčeno, nejsou znakem pithekoidním), jest Negr, v té příčině Evropanu nejbližší (Evropan 49·6, Negr 50·6, Křovák 51·6, Vedda 52).[11])

Dle J. Rankeho jsou tak zvané »zvířecí podobnosti, jež ve tvaru těla mnohých divokých národů, zvláště černých ras, spatřovati se domníváme, ve skutečnosti upřílišněním (Uebertreibung) specificky lidských forem a nedokazují zcela žádné příbuznosti se zvířectvem. »Jestliže vidíme — praví — že při černoších jest objem hlavy relativně menší než u Evropanů, trup kratší, a paže, zvláště však nohy delší, tedy to nejsou zvířecí podobnosti, nýbrž další pokročení na cestě specifického tělesného vývoje člověka od dětství až k dospělému věku. Tyto zvláštnosti tělesné proporce černochů jsou tudíž upřílišnění typicky lidských forem«.[12]) Že dospělý člověk liší se od dítěte relativně menší hlavou, má příčinu v tom, že hlava dítěte dle Dr. Miese v prvních devíti měsících po narození absolutně nejsilněji roste.

Za znak genetické příbuznosti člověka s opicemi považují mnozí descendenční theoretikové i krátké spojivky (Schwimmhaut), jimiž prsty na ruce u kořene jsou spojeny, a které u mnohých jedinců bývají značněji vyvinuty. U Negrů považovány jsou od mnohých za zvláštní plemenný znak (rys). Blanky tyto nacházíme však netoliko na rukou lidských, nýbrž i na rukou opičích.

Dr. Ferd. Birkner v Mnichově podjal se zkoumání těchto spojivek a měřil velikosť jejich absolutní i velikosť jejich k poměru těla

---

[8]) Ottův Slovník Naučný X., p. 111.

[9]) Dr. F. Birkner: Die XXIII. allgem Versamml. der deutsch. anthropol. Gesellsch. in Ulm 1892. (Nat. u. Offb. 1893. p. 421.)

[10]) Virchow dí, že nejmnožší přírodní národové mají malou hlavu jakožto plemenný znak. Vide »Bericht über die XXVI. allg. Versamml. d. deutsch. anthrop. Gesellsch. in Cassel 1895.« von Dr. F. Birkner. (Nat. u. Offb. 1896. p. 113.)

[11]) Viz zmíněný článek v »Živě« 1896.: »Kmen Vedda na Ceylonu«.

[12]) E. Wasmann: Die XIX. allg. Versamml. d. deutsch. Gesellsch. für Anthropologie, Ethnologie etc. (Nat. u. Offb. 1889. p. 414.)

:lce prostředního prstu, a to u opic, embryonů lidských a lidí ých. Výsledek práce jeho byl: Shledal, že blána tato nemůže vána býti za povšechný znak opic, ačkoliv jest u nižších opic ěji vyvinuta. Dále shledal, že u člověka řídí se velikosť její dle a pohlaví. Dospělé ženské osoby, zabývající se lehčí prací, ejmenší spojivku, pak následují dospělé ženské osoby, zabývatěžkou prací, dále dospělí mužští, zabývající se lehkou prací ečně dospělí mužští, zabývající se těžkou prací; tito mají nejspojivky. U Negrů u přirovnání s jihoněmeckými obyvateli na n břehu Rýna nejeví se žádný podstatný rozdíl. »Negrové neijak větší, nýbrž spíše menší spojivky.« Autor nesouhlasí s ná-Schaaffhausenovým, že silně vyvinuté spojivky sluší pokládati ık pithekoidní.« [13]) Tedy ani tyto spojivky nemohou pokládány a znak genetické příbuznosti člověka s opicemi.

Je-li morfologická příbuznosť známkou genetické příbuznosti, patrno, že člověk nemůže býti se všemi rody a druhy opic pomorfních ve stejném stupni geneticky příbuzen, nýbrž pouze *tím* rodem a druhem, a to s tím, který jeví s ním největší logickou příbuznosť. Avšak který druh opic jest to? Na první d, zdálo by se, že gorilla. [14]) Neboť ona dle výšky těla, dle předních končetin, dle útvaru dlaní a po případě i dle obličeje ě podobá se člověku. Ona dosahuje 5½—6 stop výšky — tedy šuje tělesnou mohutností i člověka — přední končetiny jsou rně kratší než u ostatních opic anthropomorfních. Dlaně jsou é a široké, ruka její nejvíce podobá se ruce lidské; též kůstka ěstí, zvaná centrale, chybí rovněž jako u ruky lidské. Boltce jsou sice větší než lidské. avšak poměrně menší než u šimpanze. ej pak též dosti značně lidskému jest podoben. Objemností dulebečné ze všech opic nejvíce se blíží člověku. [15]) — Avšak ona ruhé straně jeví též význačné rozdíly; ona liší se od člověka m párů žeber a lebkou. Kdežto člověk má dvanáct párů žeber, gorilla třináct párů. Lebka její pak má na temeni a týle vysoký, ıkteristický hřeben, takže tímto hřebenem ze všech opičích lebek ce se liší od lebky člověčí. Hřeben tak vysoký není u žádného e vůbec znám. Mimo to liší se od člověka ze všech anthropoid-opic největším čelním výčnělkem kosti spánkové. Také lícní část mnohem více prodloužena do předu než u jiných opic.

Kdežto gorilla vedle jiných známek liší se od člověka hlavně em párů žeber a lebkou, jeví opět orangutang (Satyrus orang = ıecus satyrus) podobnosť v lebce a souhlasí počtem párů žeber (12) věkem. Avšak on se liší od člověka silně prodlouženýma pažema, ıěrně malou objemností dutiny lebečné (gorilla má poměrně)0 *ccm* větší), obličejem a v zápěstí ruky má os centrale carpi, ážto kůstka v zápěstí člověku chybí. Též výškou těla (4 stopy) se od člověka.

[13]) Nat. u. Offb. 1896., p. 507. (Recensionen — Zur Anthropologie der ıd. Von Dr. F. Birkner.)

[14]) Dr. F. Studnička má skutečně gorillu za nejpodobněji člověku organianou. (Všeob. zeměpis p. 813.)

[15]) Dle Ottova Slov. Nauč. X. p. 324. jest též daleko klidnější a vážnější na př. šimpanz.

Ze všech anthropoidních opic pokládá se nyní člověku za nejpodobnějšího šimpanz (Troglodites niger). Neboť on obličejem a celým vzezřením i výškou (5 stop) podobá se člověku více než jiné opice anthropomorfní. Též v zápěstí ruky jeho schází jako v zápěstí ruky lidské os centrale carpi. Avšak on oproti člověku má třináct párů žeber. Mimo to má úzké ruce a nohy, boltce jeho jsou větší než u gorilly a silně odstávají. Pysk dolní jest velmi veliký.

Dle autora článku »Pithecanthropus erectus« (v »Živě«) měl by gibbon (Hylobates) býti člověku nejpodobnější, neboť dle jeho mínění vyvinul se člověk z gibbona. Na str. 247. (»Živa« 1896.) líčí totiž p. autor, jak již podotknuto, jakým způsobem přeměna gibbona v člověka díti se mohla. Čelním výčnělkem kosti spánkové, jenž u něho jest ze všech opic nejmenší, blížil by se člověku nejvíce, avšak, jak již výše podotčeno, on liší se od člověka i ode všech anthropoidních opic nejnápadněji dlouhýma předníma okončinama, které, stojí-li zpříma, až na zem dosahují. Jest tedy v příčině předních okončin fylogeneticky pokročilejší než člověk. V zápěstí má na rozdíl od člověka os centrale. Vedle toho liší se od člověka malou výškou; jeť sotva metr vysoký. Hylobates lar (menší lar), žijící v zadní Indii a Moluckých ostrovech, nedosahuje výšky ani jednoho metru, vyrůstáť nanejvýš 90 *cm*, obyčejně však jest menší. Též hulok (Hylobates Hulock) dosahuje pouze 90 *cm* výšky. Mimo to liší se od ostatních anthropomorfních opic tím, že má na hyždích malé mozoly, což jest znakem nižších opic úzkonosých, nikoli však veleopů. Z té příčiny snad také Dr. Ant. Frič nepočítá gibbony k veleopům (Anthropomorphae), nýbrž uvádí je jako zvláštní čeleď (Hylobatides) před veleopy.[16])

Čím se však obličej člověka liší od obličeje všech opic, jest brada; ta všem opicím bez výjimky chybí.

Vidíme, že ani jeden druh opic anthropomorfních není člověku veskrz podoben, nýbrž že v člověku koncentrováno to, co dokonalejšího po jednotlivých druzích opic anthropomorfních jest roztroušeno. Z částečných takto po jednotlivých druzích roztroušených morfologických podobností nelze přec souditi na genealogické vztahy mezi člověkem a anthropomorfními opicemi.

Pan autor, jak již podotčeno, připojuje ku konci úvahu, jakým asi způsobem proměna gibbona v člověka díti se mohla. »Z lezce po stromech — dí — má se státi bytosť chodící přímo po dvou nohách. Příčina této proměny musila být zajisté nutkavá a neodbytná. Možno tu mysliti na úplné zničení stromů, což mohly způsobiti staré javanské sopky; opice (Gibbon), způsobilá za okolností k přímé chůzi, byla nucena k této lokomoci trvale, pod ztrátou života« (p. 247.).

Tato proměna posavadní lokomoce měla prý za následek funkcionalní přizpůsobení, morfologickou proměnu — ovšem že morfologická proměna tato nenastala ihned, nýbrž »vyžadovala delší doby a mohla se upevnit dědičně teprve v průběhu dlouhých generací.«

Tedy úplné zničení stromů bylo, dle mínění p. autora, příčinou, že z lezce po stromech stala se bytosť přímo po dvou nohách chodící a toto chození po dvou nohách způsobilo během dlouhých dob morfologickou proměnu — z opice stal se člověk.

---

[16]) Přírodop. živočišstva pro vyšší gymnasial. a real. školy 1875., p. 399.

Předně nelze pochopiti, proč by opice, postrádajíce stromů, byly nuceny choditi přímo po dvou nohách. Paviani (Cynocephali) vyhýbají se lesům, a bydlištěm jsou jim skalnaté horské krajiny; proto však přec nechodí po dvou, nýbrž po čtyřech a tímže způsobem unikají též svým nepřátelům. Rovněž Magot bezocasý (Inuus silvanus) nežije na stromech, nýbrž v Evropě na skále Gibraltarské, avšak přirozený chod jeho jest po čtyřech. Gorilly zdržují se sice v lesích, ale při tom zvláště v údolích, a to »po přednosti na zemi«.[17]) Z toho, že po přednosti na zemi se zdržují, že tudíž více příležitosti mají, zkoušeti to po dvou, soudili bychom, že chůze po dvou nebude jim tak neobvyklá a nepřirozená jako ostatním anthropomorfním opicím. Avšak není tomu tak. Neboť ony »chodíce, opírají se o všecky čtyři ruky a také běžíce, tělem klátí, ježto se obě levé a zas obě pravé končetiny střídavě země dotýkají.«[18])

Chůze opic po dvou jest z příčin anatomické stavby těla jejich něco nepřirozeného, proto také, chodí-li po dvou, děje se tak s patrným namáháním.

Přihlédněme, zdali by přeměna opice v člověka jen tak snadno díti se mohla, a zdali by příčina, již pan autor jakožto causa prima pro přeměnu označuje, také skutečně takovou přeměnu přivoditi mohla.

První přeměna, jak p. autor sám podotýká, »záležela by v přímé chůzi po dvou.«

Ze všech živočichů jediný člověk určen jest k přímé chůzi, ale tato chůze podmíněna jest zvláštní anatomickou stavbou těla jeho. Opice, jako ostatní ssavci, určeny jsou choditi po všech čtyřech končetinách, anať anatomická stavba těla jejich, třeba že zevnější vzezření jeho na tělo člověka upomínalo, v příčině lokomoce zcela rozdílná jest od stavby těla člověka, za to však stejná jest se stavbou těla všech zvířat, jež určena jsou po čtyřech choditi.

Přeměnu chůze po čtyřech v chůzi po dvou nelze u opic přivoditi pouhým, z nutnosti pocházejícím cvičením se v chůzi po dvou, jak tomu u dětí, jež choditi se učí, tak aby opicím chůze po dvou stala se znenáhla zvykem a rysem přirozenosti jejich. Máť chůze po dvou hlubší základ, nelze jí tudíž docíliti pouhým cvičením. Musila by totiž nastoupiti značná přeměna anatomická.

Přímá chůze po dvou podmíněna jest u člověka útvarem nohy, konfigurací pásma pánvového a umístěním hlavy na páteři.

Palec u nohy lidské jest silný a ačkoli má jen dva členy, jest ze všech prstů na noze nejdelší, a poněvadž kosti nártní (metatarsalia) jsou všecky společně v mase ukryty, nemůže se naproti ostatním prstům postaviti. Spojení kostí zanártních (tarsalia) a nártních na noze člověka jest vyklenuté, chodidlo horizontální, k zemi obrácené. Tím je noha k přímé chůzi nejlépe uzpůsobena.

U opic zadní extremity mají sice podobu rukou, avšak dle svého anatomického ustrojení nejsou to ruce, nýbrž pravé nohy, jelikož k pojmu ruky patří zvláštní uspořádání kostí zápěstních a muskulatury, ač nohy jejich dříve za ruce se pokládaly, a dle toho opice ssavci čtverrukými (Quadrumana) se nazývaly. Palec jest oproti ostatním prstům velmi krátký a při tom může se naproti všem

[17]) Ottův Slovník Naučný X. p. 324.
[18]) L. c.

ostatním prstům postaviti. To jest podmíněno tím, že kosť zanártní, zvaná tarsale čili cuneiforme 1., jest poněkud na venek odchýlena, takže spočívající na ní metatarsale 1. (kosť nártní) od ostatních nártních kostí na venek se odsazuje, nejsouc společně s ostatními v mase ukryta, a následek toho jest, že připojující se k ní první prst má podobu palce u rukou. — Kosť člunkovitá (Naviculare = centrale) neleží tak, jako u člověka, úplně v prostředku, nýbrž jest stranou pošinuta, kosť patní (calcaneus) pak na rozdíl od člověka vsouvá se okolo kosti hlezené (astragalus) až k této kosti člunkovité. Celá pak noha opičí jest více na stranu, kosmo dovnitř, postavena, následkem čehož jest chodidlo oproti lidskému více méně dovnitř obráceno, tak že opice při chůzi po zemi dotýká se jen zevnějšími okraji nohou půdy. To jest také jednou příčinou, proč přímá chůze opic po dvou jest náramně těžkopádná, váhavá. Nohy opičí jsou nohy chápavé (Greiffuss), uzpůsobené k šplhání a lezení a nikoli k chůzi lidské.

Přirovnejme pásmo pánve. Křížová kosť (os sacrum) u opic skládá se ze tří úplně srostlých obratlů. Kyčelní kosti, jsouce s postranními rozšířenými výčnělky obratlů křížových chrupavkovitou páskou spojeny, jdou kolmo vzhůru a jsou užší a delší, takže vyčnívají nad první obratel bederní. Již z polohy těchto kyčelních kostí vidíme, že opice nejsou určeny k přímé chůzi. Stydké kosti tvoří symfysi a uzavírají dolů ostrý úhel. Celá pánev jest vůbec hlavně k tomu zařízena, aby opice po čtyřech chodila, jelikož celou tíhu uteru a břišních útrob vůbec nikoli pánev, jak tomu u člověka, nýbrž stěna břišní musí nésti. Teprve u člověka jest vše na přímou chůzi zařízeno. Křížová kosť skládá se nikoli ze tří, nýbrž z pěti pevně srostlých obratlů. Na prvním jsou ještě přední šikmé kloubní výčnělky, které jej s posledním bederním obratlem spojují. Kyčelní kosti hlavně na rozšířený příční výčnělek prvního obratle křížové kosti připínají se chrupavkovitým švem. Celá křížová kosť činí silné vyklenutí dozadu, a k ní se připojuje kostrč. Kyčelní kosti tvoří široké plochy více horizontálně, nikoli však kolmo uložené. Stydké kosti tvoří vespolek oblouk a nikoli ostrý úhel. Nadto u člověka rozeznáváme dvě pánve: velkou a malou. Velká, rozšířená, hlavně kostmi kyčelními tvořená, určena jest, aby nesla hlavní tíhu útrob břišních; malá, nižší a užší, má podobu nálevkovitou a tvořena jest stydkými a sedacími kostmi. Na ní účasť má též kostrč, jejíž konec se do předu zakřivuje, čímž se zabraňuje, aby plod tíží svou nepropadl. Hlava plodu by se snadno tíží svou ven propracovala.

Přímá chůze spojena jest též se zvláštním umístěním hlavy na páteři. Jest rozdíl mezi člověkem a opicemi co do polohy, jak hlava na páteři sedí. U opic otvor tylní a při něm nacházející se kondyly jsou silně do zadu pošinuty, nacházejíce se na zadním okraji spodiny lebečné. Z té příčiny mají opice na šíjových obratlích velmi silně vyvinuté trnové výčnělky, jež zvláště u gorilly jsou předlouhé a které u člověka mnohem méně jsou vyvinuty. Na tyto trnové výčnělky usazuje se svalový apparat, jenž při polopřímé chůzi — neboť opice zcela přímo nikdy nekráčejí — hlavu opic v horizontální poloze udržuje, jelikož lebka obličejová svou tíží následkem excentrické polohy otvoru tylního táhne hlavu dolů.

Jinak je tomu u člověka. Otvor tylní a tím i kondyly leží zde hodně centrálně, takže hlavní bod, v němž se lebka opírá o páteř,

íce ve středu, a proto lebka při přímém postoji člověka na pá-
éměř balancuje. Proto jest na šíji jen malého svalového apparatu
ı šíjového) třeba, aby se hlava v horizontální poloze udržela;
příčiny jsou též trnové výčnělky na šíjových obratlích jen ne-
ě vyvinuty.[19]) Z toho je patrno, že přímá chůze spojena jest
trální polohou tylního otvoru hlavy a malým vyvinutím trnových
ělků na šíjových obratlích a příslušného svalového apparatu.
k centrální poloha tylního otvoru podmíněna jest převážným
em mozku, poněvadž tím mozková lebka obdržuje převahu nad
ıu obličejovou.[20])

Nyní každý uzná, jak značné anatomické změny musila by
ati kostra opičí, aby přímá chůze stala se opicím přirozenou,
nou konstitucí podmíněnou, typickou, neřku-li aby z opice dle
stal se člověk.

Uvažme však, jaký následek by měla v zápětí přímá chůze opic
vních generacích čili v prvních počátcích fylogenetického vývoje,
by transformace stavby těla jejich dále pokročila. Jak již praveno,
ıe konfigurace pánve opičí od lidské, tak že tíha uteru a ostat-
vnitřností spočívá na břišní stěně a nikoli v pánvi, jako u člo-
. Řekli jsme též, že u člověka, u něhož rozeznáváme velkou a
ıu pánev, na vytvoření malé, nálevkovité pánve má účasť též
rč, čímž se zabraňuje, aby plod tíhou svou nepropadl.

Jaký následek by měla přímá chůze opic v prvních generacích,
i by změna pánve poněkud dále pokročila? Nehledě ani k tomu,
ıřímou chůzí nastalo by přemístění útrob, čímž by úkony jejich
ly, nejzávažnější následek přímé chůze byl by ten, že by opice
onosila plodu; plod při pokročilejším vývoji, když by dosáhl větší
propadl by dříve, nežli by vyspěl. Takž by přímá chůze v boji
vot místo prospěchu přinesla potomstvu jen záhubu. Jak by tedy
:akových okolností byl další fylogenetický vývoj možný?

Uvažme okolnosť další. Dle descendenčních theoretiků děje se
měna druhu nenáhle, fylogenetický vývoj pokračuje po stupních
náramně malých, tak že je dlouhých a dlouhých věků k tomu
ıa, aby ze starého druhu povstal druh nový. Vůči trvání doby,
éž bylo potřebí, aby z opice stal se člověk, musí descendenční
oretikové pro přeměnu opice v člověka daleko přes sto tisíc let
jati, jelikož diluviální lebky lidské jeví již typ dokonalého člověka,
nnohé druhy opic diluviálních mají zástupce své již v recentních
ızích. Neboť kdybychom dle Dr. F. Studničky pro dobu čtvrtohor
jali jen 100.000 let, vypadá pro trvání individuálního rozvoje zem-
ého 200 milionů let a »možná, že — prý — i tato doba jest kratší
žli trvání individuálního rozvoje zemského.«[21]) Američan Dowler
k odhaduje stáří kostry lidské, nalezené v deltě Mississipi, tedy
nánose, jehož vznik moderní zeměpis fysikalní v geologické období
jnovější klade, na 57.000 let, kterýžto odhad C. Vogt zcela správ-
ım býti vyhlásil.[22])

[19]) Cf. Dr. F. Birkner: Anthropologische Rundschau (Nat. u. Offb. 1895., 626. »Mensch u. Thier systematisch verschieden«.)
[20]) L. c.
[21]) Všeob. zeměpis p. 808.
[22]) Vide D. v. Schützt: »Das exacte Wissen der Naturforscher 1878., p. 169.

Jak patrno, nemohla za 1000 let žádná patrná změna ve stavbě těla gibbonů nastoupiti. O nějaké změně v konfiguraci pánve a všeho, co s přímou chůzí souvisí a ji podmiňuje, za dobu jednoho tisíce let nemůže býti řeči — též na recentních druzích od 1000 let nepozorujeme ani dosti malé změny. Avšak nikoli 1000 let, nýbrž mnohem kratší doba dostačila, aby po úplném zničení stromů nové stromy narůsti mohly. Nebyli by se gibboni opět ke způsobu života svých předků t. j. k lezení po stromech vrátili, jelikož tělesnou organisací k chůzi po dvou na zemi ani dosti málo ještě uzpůsobeni nebyli?! Co jim mohlo překážeti? Ostatně gibboni nepotřebují ani vysokých stromů, vždyť právě na Javě obývá jeden druh gibbonů (Hylobates leuciscus), jenž žije v houštinách.

Dejme tomu, že erupce sopečné trvaly delší dobu, snad i kolik tisíc let, dejme tomu, že třeba až 100.000 let — což jest ovšem pravděnepodobno — i tu by se byli gibboni za tak dlouhou dobu ještě vrátili ke způsobu života jejich předkům obvyklému, jelikož i za tak dlouhou dobu změna útvaru nohy, konfigurace pánve a umístění hlavy na páteři byla by bývala sotva neb málo patrna, a tak stavba jejich těla byla by je nutila vrátiti se ke způsobu života jejich předků, a další fylogenetický vývoj byl by býval zastaven. Vždyť, jak již podotčeno, mnohé druhy diluviálních opic mají zástupce své v recentních druzích.

Mohl tedy tak, jak autor líčí, člověk z opice (gibbona) se vyvinouti? Mohlo zničení stromů způsobiti, aby chápavé nohy gibbonů s palcem volným, proti ostatním prstům postavitelným, proměnily se v nohy lidské, křížová kost ze tří obratlů se skládající aby proměnila se v křížovou kost o pěti obratlích, a excentrická poloha otvoru tylního aby se stala co možná hodně centrální a aby nastaly mnohé jiné změny ve stavbě těla?

Aby se byl člověk mohl vyvinouti z gibbona, bylo by musilo vedle vývoje také na druhé straně nastoupiti tu a tam vymizení neb aspoň redukce některých částí. Tak na př. má gibbon na ruce v zápěstí (carpus) kůstku zvanou centrální (os centrale carpi), o níž již řeč byla, kteráž ruce lidské však úplně chybí. Má tedy gibbon zápěstních kostí osm, člověk však jen sedm. [23])

Darwinisté vysvětlují zakrnění a vymizení jednotlivých orgánů tím, že se jich neužívá. Jak nám však vysvětlí zakrnění a vymizení této kosti na ruce lidské, jestliže ruka lidská vznikla přeměnou ruky gibbona? V jakém spojení by mělo býti vymizení této kosti s přímou chůzí? Patrně v žádném. Neboť gorilla a šimpanz [24]) této kosti též nemají a přec nechodí přímo po dvou, jelikož útvar kostry jejich tomu nedovoluje.

Ale snad má kost centrální nějaký účel při lezení po stromech, snad se na ni usazuje nějaký sval, jenž má při lezení po stromech svou důležitost? Snad u gibbona počala kost ta zakrňovati, když přestal lézti po stromech? Avšak ruce gorilly a šimpanze kosti této nemají, a jsou přec rovněž tak výborně způsobilé lézti, jako ruce ostatních opic, jež tuto kost mají. Ostatně kost centrální mají též

---

[23]) Os pisiforme (hrachová) nepatří ke kostem zápěstním, ač se obyčejně při anatomii lidské ruky k nim počítá.

[24]) Jsou jediní mezi opicemi, kteří této kosti nemají.

hlodavci [25]) (Glires = Rodentia) a ti přec až na několik málo druhů (u nás veverka) nejsou žádnými lezci po stromech. Či jest zajíc, králík, sysel atd. lezec? Jak tedy lze vysvětliti vymizení centrální kosti u člověka, vyvinul-li se člověk skutečně z gibbona?

Jako věc podřízenějšího významu sluší ještě podotknouti, že opice náležejí k býložravcům, člověk však k omnivorům. Byla by tedy opice musila, jsouc býložravcem, zároveň navykati si i požívání masa, byla by si musila navykati činiti lov na jiná zvířata, aby masa jejich požívati mohla, neboť palaeolithický člověk, jak anthropologie historická učí, živil se masem zvířat, kdežto opice živí se plody rostlinnými, šťavnatými kořínky, mladými pupeny a hmyzem.

Člověk dle své tělesné organisace v mnohém ohledu jest zvířatům podoben — toto faktum nelze popříti. Avšak, jestliže je mezi organisací člověka a mnohých zvířat nějaké, snad i nápadné podobnosti, jestliže některé theromorfní zvláštnosti na těle lidském se objevují, jestliže jednotlivé části na lidském těle nacházejí analogon na zvířatech, jestliže orgány, které u zvířete fungují, jsou u člověka zakrnělé neb bez funkce a naopak, jestliže snad některý zmizelý orgán u zvířat jest na těle lidském repraesentován, opravňuje nás to odvozovati původ člověka z předků zvířecích? Nikoli. To jest jen důkazem, že organisační plán, jejž Stvořitel pro tělo lidské zvolil, podoben jest plánu organisačnímu, dle něhož tělo zvířat jest stvořeno.

Cesta na Rýn.

Popisuje **Bohumil Hakl.**

(Pokračování.)

Bamberk.

Z Norimberka chtěli jsme jeti přímo na Würzburg, avšak cestou bylo nám řečeno, bychom Bamberku nikterak neopomíjeli, kdyby pro nic jiného, tedy aspoň pro kathedrální chrám, který dojista jest jediný svého způsobu v Němcích, bychom jej navštívili; učinili jsme tedy tak a nelitujeme toho.

Cesta vedla úrodnou krajinou, Dolními Franky (Unterfranken) a možno o Bamberku říci to, co říkají Italiani o Bolonii (Bologna), že ve svém tuku tone, nazývajíce ji proto »la grassa«, tučná.

Bamberk, který byl již r. 973. městem, má jméno své od blízkého prý hradu Babenberga, který až dosud stojí a z města pěknou vycházku i vyhlídku skýtá. Byl dříve sídlem říšského kníž. biskupa, nyní, a to od r. 1817., sídlem arcibiskupa. Leží nad řekou Radnicí, která as hodinu níže do Mohanu vtéká. Zde v Bamberku počíná *Ludvíkův průplav,* který velice usnadňuje obchod a dopravu zboží.

[25]) O této kosti sluší jakožto hlavní pravidlo si pamatovati, že náleží mezi ssavci jen hlodavcům a opicím, mimo gorillu a šimpanze.

Město čítá nyní jistě 40.000 obyvatelů, jest dosti rozsáhlé i dosti výstavné a pěkné. Část města táhne se po blízkém návrší, hlavně dóm a residence. Přes Radnici vede řetězový most a jiné mosty. Mívalo dříve universitu, nyní jest tu jen lyceum; též gymnasium, divadlo, ústav pro choromyslné, historický spolek, bibliotéka a m. j.

Vešedše od nádraží pěknou, širokou ulicí, »Luitpoldstrasse« řečenou, do města, hned viděli jsme, že to není Norimberk, tam je živo, zde ticho a mrtvo; téměř ani živé duše na ulici jsme nepotkali, ač bylo odpoledne; domy v té nové ulici jsou všecky vkusné a čisté, se zahrádkami v předu, ačkoli má město, jsouc staré, ve starších částech i staré domy a tedy i starý ráz.

Cesta nás vedla, rozumí se, přímo k tomu nejpamátnějšímu, co v Bamberku jest, a to jest *dóm*. Imposantně se nese, ležíť na vrchu nad městem, je stavěn ve slohu čistě románském ze štukového kamene a má ve čtyřech rozích čtyři věže, stejně vysoké. Založen byv r. 1004. Jindřichem II., jest jednou z nejkrásnějších, ne-li nejkrásnější románskou stavbou v Německu s mnohými památkami dějepisnými, jako s hroby císaře Jindřicha II., papeže Klimenta II., který byl Bamberským biskupem a slul Suidger (1046.—1047.) a kterého Jindřich III. navrhl. Byl Němec. Nynější stavba však pochází prý z doby pozdější, z konce 12. a začátku 13. století, a jisté části (západní, se známkami gotiky) poukazují prý k původu ještě pozdějšímu. To zvláštní má církevní stavba ta, že má dva kůry, tam, kde je hlavní oltář, a naproti též; to odvozovali jsme odtud, že střed chrámu slove loď, a u lodi jest přída a záď zvýšena; divno však, že pod kůrem v té zadní části byl oltář, u něhož právě, kdy jsme vstoupili, mládež konala svou (devítidenní) pobožnost k sv. Andělu Strážci, litanie a požehnání, tak že kněz byl ku hlavnímu oltáři zády obrácen. Mládež vzorně se chovala a pěkně zpívala. Mimo mládež bylo mnoho lidí v kostele, kteří všickni velmi nábožně se modlili a příkladně se chovali, pořádek a svaté ticho, v zadu stál kostelník a bděl nad pořádkem.

Z těch čtyř věží, které jsou 81 *m* vysoky, jsou obě východní krásnější, než dvě druhé; jsou čistě románské, jako z cukru, obě druhé mají ráz francouzské prvotní gotiky. — Dóm, jak nitro ukazuje, jest budova ohromná, jest 95·15 *m* dlouhá, 28·51 *m* široká a 26·56 *m* vysoká. Skulpturních prací má přemnoho a náležejí ku nejznamenitějším památkám staroněmeckého sochařství.

Uprostřed hlavní lodi jest náhrobek císaře Jindřicha II. a jeho choti Kunhuty († 1024. a 1038.). Sarkofag, na němž oba ve fantastickém kroji 15. století odpočívají, zdoben jest po stranách reliefy, episodami z jejich života.

Jest zde též jezdecká socha Konrada III., který r. 1153. v Bamberce zemřel a zde byl pochován; dle jiných prý král Štěpán Uherský, který tu byl pokřtěn. — Tu též (k východní straně) jest náhrobek biskupa Jiřího II., z dílny Petra Vischera i biskupa Ottona II. († 1196.) a Günthera († 1066.) ze 13. století.

V západní části Petrova kůru je nízký sarkofag papeže Klimenta II. z mramoru; slul Suidgerus a Maiendorf, Saxo. [1]) Jsou tu

[1]) Po něm byl Poppo, biskup Bressanonský (Brixen) v Tyrolích, pod jménem Damasus II., byl jen 23 dní papežem. Pak již nechtěl žádný Němec býti papežem. Byli krátce po sobě čtyři. Viz Alzog.

vedle stěn ještě mnohé jiné pomníky a památnosti. — V jižní příčné lodi chová se kříž ze slonové kosti, prý ze 4. stol., dar to Jindřicha II. kostelu.

Pokladnice chová jeden hřeb z kříže Kristova (asi napodobený), lebky císaře Jindřicha a Kunhuty, císařskou korunu a říšský meč, jeho pohár a nůž, císařovniny hřebeny a jedno staré kostelní roucho, jí vyšívané a svrchní konec berly sv. Ottona, biskupa. To byl ten sv. Otto, který kázal Pomořanům, Slovanům a proto také jejich apoštolem se nazývá. Píše se též Odo, Otho, Udo, Eudes čili Ota. Velice jest chválen, blahodárněji nepůsobil prý nikdo v obrácení Slovanův na víru křesťanskou nad něho; stkvělý jeho zjev, důstojné a rázné počínání zjednalo mu vážnosť a úctu u pohanů; jeho laskavosť, štědrosť, vlídné jednání se zajatými a provinilci získalo mu lásku a náklonnosť všech. Pokládán byl za dobrodince, kdekoli ho poznali, a dobrá pověsť o něm všude ho předcházela. Byl též znamenitým stavitelem, naučil se tomu v klášteře. Okolo r. 1117. pojal do své služby stavitele Babona, kterýž dle jeho udání provedl stavbu vodovodu na Michaelsberg. Avšak největší zásluhu získal si tím, že dostavěl a vyzdobil kathedrálu Bamberskou; ukončil činný život svůj dne 30. června 1139. v Bamberku, kdež až dosavad v požehnání trvá jeho památka. Později prohlášen jest za svatého, a památka jeho slaví se dne 2. července.

Na západní straně Karolinského náměstí jest starobylé, rozsáhlé stavení, zvané »Alte Hofhaltung« čili »Alte Residenz«, s vysokým štítem, arkýřem a portálem, jímž vchází se do rozsáhlého, starobylého nádvoří. Člověk se podiví, jak staří v jednoduchých a prostých staveních obývali! Jak teď? — Toť to místo, kde stával hrad hrabat Babenberkův, v němž král Lombardův, Berengar, r. 966. v zajetí zemřel, a kde falckrabě Otto z Wittelsbachu císaře Filipa Švábského zavraždil. (21. června 1208.) Nynější stavení však je mnohem pozdější, ze 16. století. Před ním stojí bronzová socha knížete arcibiskupa, Františka Ludvíka z Erthalu († 1797.).

Na straně severní a polovýchodní téhož náměstí jest nová residence, vystavěná knížetem Lotharem Fr. ze Schoenbornu. Dne 6. října 1806. vydal tu Napoleon I. ohlášení války Prusku, načež následovala nešťastná bitva u Jeny a Auerstadtu, dne 14. října 1806. Auerstadt je ves, a od té vsi obdržel Napoleonův maršálek Davoust titul vojvody z Auerstadtu. — Dne 1. června 1815. vrhl se Berthier na východní straně s okna a zabil se.

Za těmito residencemi stojí starý chrám sv. Jakuba, po způsobu starých basilik, v čistě románském slohu, s dřevěnými stropy. Za ním Remeis (Remise), prostomilé zábavné místo, s vyhlídkou na město; a dále, Michalskou ulicí, Michaelsberg, se starým hradem svrchu, kam se nám však pro vzdálenosť nechtělo.

Památný jest také bývalý Benediktinský klášter, slavné druhdy opatství s kostelem sv. Michaela, který na velikém nádvoří a vysokém schodišti důstojně se nese. Kostel sám jest románská basilika ze 12. století. Jsou tu mnohé pomníky biskupův a opatů; náhrobek sv. Ottona († 1139.) ze 14. stol., i některé jeho starožitnosti. Teď jest v klášteře museum, obrazárna a — hasiči.

Dole v Dominikánském klášteře jsou kasárna. Ještě jiné kostely jsou památné: gotický kostel P. Marie ze 14. stol., býv. Jesuitský

sv. Martina a jiné. Četné kláštery byly k jiným účelům obráceny. jak po nešťastné reformaci v Němcích bylo na denním pořádku. Před jedním nalezli jsme též sochu sv. Ottona, biskupa Bamberského, o němž svrchu jsme psali. Starobylý a památný jest též kostel sv. Gangolpha z r. 1063.

Město všecko jest úpravně stavěné, utrpělo však, když r. 1803. bylo tu zrušeno samostatné biskupství, kteréž od svého počátku r. 1007. 61 biskupů bylo čítalo; nyní živí se obyvatelstvo nejvíce zahradnictvím, pivovarstvím a plavbou po Mohanu, Radnici a Ludvíkově průplavu.

Památná jest ještě stará radnice u mostu, jejíž zevní stěny ukazují pěkné staré fresky, ale velice již poškozené. Ostatně jest město velice klidné, a tramway za našeho pobytu tam ani nejezdila, ač koleje jsou položeny; s Norimberkem, kterýž jest ovšem mnohem větší, pokud zevního života se týče, měřiti se nemůže.

K charakteristice Bamberka uvádějí Němci toto pořekadlo: »Reben, Messgelaut, Main und Bamberg, das ist Franken«; a »Wenn Nürnberg mein wär', woll't ich's zu Bamberg verzehren«.

Würzburk.

Za Bamberkem k Würzburku jest krajina velice pěkná, úrodná, na polích se pěstuje zelenina, a je viděti, jak pilně pole se obdělává; kraj slove Unterfranken. Nad Mohanem jsou samé vinice, odtud pochází rýnské víno, jež u nás tak draho se platí, a o němž více slýcháme, než je pijeme.

Stavení jsou tu, pokud s dráhy jsme mohli pozorovati, veskrz kamenná, už také tím, že lesů tu málo, vinice nesou více. Na jedné stanici viděli jsme hromady velikých, okrouhlých brusů, jako sýry narovnaných, do obchodu; důkaz, že je tam skála, jejíž kámen se hodí na brusy. Značnější stanice jsou: Hassfurth, vlastně Hessenfurth (Hessensko slove Hassia), Schweinfurth, vlastně Suevenfurth, kudy Švédové přešli, Waigolshausen a j.

Dráha vede stále podle Mohanu; je splavný a pomalu teče, proto se musí probírati (bagger), po pravé straně, která jest vysoká, jsou samé vinohrady, uprostřed všude domek pro hlídače, evang. dí věž; levý břeh je nízký a má samé pastviny.

Würzburk, též Vircpurk, lat. Virceburgum anebo Herbipolis, jest hlavní město bývalého knížectví, nyní kraje Dolnofranckého a Aschaffenburského, části Bavorské, na obou březích Mohanu, který zde jest značný, a přes nějž vede pěkný kamenný most, 570' dlouhý a 14 sochami ozdobený, po způsobu mostu Pražského, k němuž se však nikterak, co do ozdoby a výstavnosti, rovnati nemůže; oblouků má sedm.

Würzburk má jistě asi 70.000 obyvatelů, jest středištěm drah na vše strany vedoucích, proto je tu živo, a když jsme tam byli, bylo tím živěji, poněvadž den před tím tam byl císař, a téhož dne večer čekali ho zpět, proto bylo všecko město na nohou. Nám byl doporučen hostinec »Deutsches Haus«.

Všecko město bylo okrášleno tisíci prapory, světly, lampiony — od nádraží až ku zámku — druhdy biskupské residenci. Na prostranství před nádražím byly umělé sochy a sloupy, elektrickým

světlem ozářené. S večerem přijel; vrátil se zpět z Norimberka a tu zůstal na noc.

Würzburk jest téměř veskrz katolický; evangelíků jest tu as 9—10000, židů ovšem ještě méně. Katolíci mají přes 30 chrámů, evangelíci mají také svou faru a svatyni, židé synagogu a rabína. Würzburk byl dříve pevností, avšak od r. 1856. jest otevřeným městem; vlastní pevnost, řekli bychom spíše cittadella, neb kastel, leží mimo město, na levém břehu Mohanu na kopci a slove Marienberg nebo Frauenberg, a to proto, že tam, na témž hřebenu, ale poněkud k jihovýchodu, jest Marianské poutní místo s klášterem otců Kapucínů, požívající veliké úcty a obliby. Lid říká tomu místu vůbec Kapelle t. j. kaplička (Das Kapellchen).

Nahoru vede cesta pohodlná; třeba jíti po mostě, a tam na druhé straně každé dítě ukáže. As od polovice k vrchu začíná sv. křížová cesta, čtrnáctero zastavení pěkné sochařské práce z nejnovějších dob, kteréž ve zvláštních vyzděných kaplích jsou umístěny; na pěkném místě vždy dvě proti sobě se sedátky a stromovím, kde si možno odpočinouti. Toť nad pochybnosť to nejkrásnější místečko ve Vircburku; sem také každý cizinec spěchá a nikdo neopomine je navštíviti. S vrchu je překrásný rozhled na celé město, krajinu vůkol, na řeku Mohan, mosty a lodi i život, který se jeví na řece i při řece. Když bylo za přítomnosti císařovy osvětlení, celý most ozářen byl elektrickým světlem.

Z Vircburských kostelů vyniká dóm, již r. 742. založený a 1012. ze základů přestavěný. Je to stará, na pilířích spočívající románská basilika v podobě kříže; r. 1189 byl posvěcen, r. 1240. značně změněn a přistavěny čtyři věže. Průčelí jest velebné, se dvěma vysokými věžemi z předu a z ulice (ze vzdáli) důstojně a velebně se jeví.

Nitro domu bylo v 18. století všecko předěláno ve sloh barokkový; je zde mnoho oltářů u každého sloupu a mnoho pomníků s podobiznami bývalých biskupů, některé z bronzu lité, nízce vypouklé, staré, pěkné práce. Na první pohled je našinci nápadné, že každý biskup, jsa v ornátě biskupském, má po straně meč; to divně vyhlíží; a také, jak při funkcích bývá, že z duchovních jeden nese berlu a druhý mitru, tu jeden má berlu a druhý meč, což však každý snadno si vysvětlí, když vzpomene, že biskupové Vircpuršti bývali samostatná knížata říšská, mající jus gladii.

Tyto podobizny biskupů vesměs vousatých jsou jen po pravé straně; rovněž po pravé straně (vlastně levé, na straně epištoly) jest i kazatelna a nejen v tomto chrámě, ale i jinde, téměř napořád, což u nás jest věcí zcela neobyčejnou. Ostatně jest v chrámě mnoho štukatérské práce a barokkových ozdob, rámy, festony, i bez obrazův; bohatá stalla, stolice, mnoho zlata, ostatní vše bílé a čisté. V kostele jsou pořád lidé, kteří se modlí. — Odtud nedaleko před městským divadlem jest pomník s nápisem: Dr. Zürn, býv. měšťanosta.

Jdouce odtud, potkali jsme venkovanku, která, svátečně jsouc oděna, přišla do města. Slyšeli jsme, že po vesnicích lid svůj kroj ještě nosí, ale už málo; to byla jedna z něho, všimli jsme si jí. Na hlavě neměla ni čepce, ni šátku, ale zvláštní účes, jehož nikde není viděti, ale čistý a vkusný; byla, jak se zdálo, vdaná, ale ještě mladá, kráčela velice klidně, povážlivě, nikam se neohlížejíc. Na nohou střevíčky s květnatým vyšíváním, bílé punčošky, sukni tmavou, hnědou

s přemnohými záhyby, zástěru červenou, květovanou, na krku takový též šátek a peníze na hrdle; živůtek jako sukni; kroj dojista vkusný!

Krámy jsou ve Vircburku nádherné; zvláště výteční jsou zdejší optikové; je tu také z nejnovější doby Röntgen; podobizny jeho zhusta vidíme ve výkladních skříních. V jedné z těchto viděli jsme také figuru ze samých rostlin složenou a jdoucí ze sbírky s nápisem: botanikus — směšné! — Jinde ozdoba domu, u deštníkáře, ze samých deštníků větších, menších, různých barev. Dobrá reklama. — Tu potkali jsme jinocha, štíhlého, s bledou tváří, který velice vážně, jako filosof si vykračoval, ale vousu ještě neměl, se třemi hlubokými jizvami, patrně od sečných ran, na levém líci. Aha, pomyslili jsme si, jeden z universitních práčů, který však asi nemálo na jizvách svých si zakládal, jako onen Říman, který, rozhaliv prsa, jizvy své císaři ukazoval; tak i tento, ne Martův, ale Minervin syn, myslil, že jizvy ty jsou mu chloubou a k nemalé okrase, nehledě nic k tomu, že je někde po komersu utržil, a že jej zohavili. »Das geniert grosse Geister nicht.«

Ve Vircburku jest také telefon, veřejný a všeobecný, budova jako věž vysoká, způsobem kopule. Náš průvodce, hodný, mladý farář z Wirtemberska, nás vybídl, bychom se šli podívat do velkolepého ústavu pro staré lidi a nemocné, zvaný Julius-Spital. Je to chorobinec a zaopatřovací ústav, tak zvaný po slavném a velice dobročinném biskupu, Juliu Echterovi (Julius Echter von Mespelbrunn), byl založen roku 1579. a nalézá v něm denně přes 600 osob přístřeší, zaopatření a ošetření. V ústavě tom jest i vzorná nemocnice pro 300 nemocných.

Od začátku 17. století jsou s nemocnicí tou spojeny i ústavy klinické, jest tedy špitál ten i školou pro mediky. Ústav má as 10 milionů marek kapitálu a může tedy ve stavu velice dobrém býti udržován. Ejhle! — To učinil biskup! Tím si postavil pomník, aere perennius —, dojista ten nejkrásnější, nejvelkolepější! Roku 1817. postavil mu král Ludvík I. před ústavem krásný pomník, z kovu litý, s prostým nápisem: »Julius Echter von Mespelbrunn, Fürstbischof von Würzburg« a v zadu: »Errichtet von Ludwig I., König von Baiern, Herzog von Franken, 1847.«, po něm pak stromořadí, v němž stojí a kteréž vede k Mohanu, »Juliuspromenade« se nazývá.

V ústavě jest pěkná zahrada, obecenstvu přístupná, a v ní, hned nedaleko domu, pěkný vodotrysk; fontánu tu zdobí skupení vodních bůžků a nymf, pěkné sochařské práce.

Z jiných veřejných budov sluší jmenovati ještě královský sídelní zámek v l. 1720.—1740. vystavěný, bývalé to sídlo panujícího biskupa, potom velkovévodské, se 6 dvory, 284 komnatami a krásnou zahradou. Před ním je velkolepá prostrannost, kteráž působí, že zámek se jeví ještě nádherněji.

Pěkné a veliké budovy jsou: universita, radnice, vládní dům, divadlo, nádraží a j. — Jest biskupským sídlem s kapitolou a mnohých úřadů a ústavů. Universita byla založena r. 1403. biskupem Janem z Eglofsteinu; potom zanikla; brzy však zase vzkříšena týmž biskupem Juliem Echtrem r. 1582., kterýž ji i bohatě nadal.

V čele mnohých vzdělavacích i dobročinných ústavů, jimiž město se honosí, jest ovšem onen velkolepý ústav znamenitého do-

brodince Echtra, o němž svrchu jsme pověděli, a jehož jméno i slávu nehynoucí hlásati bude, dokud Vircburk státi bude.

Průmysl tu kvete slavně; kolem města zvláště vinařství; zaujímáť přes 5000 jiter půdy; toť to výtečné víno rýnské! Chtěli jsme ho také zde u pramene okusiti, abychom věděli, jak pravé, nefalšované, rýnské víno chutná, a proto, když jsme vycházeli ze zahrady téhož ústavu, rádi přijali jsme nabídku, abychom se ve sklípku téhož ústavu zastavili, že tam bývá vždycky »ein guter Tropfen«. Vešli jsme — po schodech dolů, do vinárny, jako do sklípka; tam bylo šero. Kázali jsme si dáti — Rüdersheimského; přinesli plochou, sklennou, zelenou butellii s úzkým, táhlým krkem — bylo výborné. I připili jsme si na dobré, křesťanské přátelství dle lásky Kristovy!

Byli však tam již před námi tři duchovní, statní muži, faráři z Badenska, kteří, slyšíce, že jsme z Čech, hned začali, cože tam ti divocí Češi s jejich bratřími (Němci) dělají, že tito od nich tolik křivd snášeti musí?

»Neračte se mýliti, páni bratři,« pravili jsme, »věc se má právě naopak; jeť stará bajka o beránku a vlku! Vy máte zprávy z vašich — pouze německých listů a tudy soudíte jednostranně; věříte tomu, co vám ten který pisálek z Prahy sem napíše, ale čtěte též naše listy, české anebo slovanské a opravíte si úsudek; audiatur et altera pars, je právnické pravidlo, a nevěřte slepě hned všemu, co vám listy vaše napovídají. My trpíme už 1000 let a ustavičně jen se bráníme a hájíme své. Suďte sami, kdo komu může křivditi, zdali slabý silnému anebo silný slabému? A co se té zdivočilosti Čechů týče, Bůh ví, kteraké máte ponětí o národě českém! Vy si je představujete (mně připadá) jako rotu cikánův někde z Maďarie. Což nic nevíte o národě českém za posledních let, z doby novější? Že jsme vynikli i ve vědách, básnictví a ve všelikém oboru umění? Ničeho jste neslyšeli o Dvořákovi, o Smetanovi a jiných výtečných hudebních skladatelích českých? Ničeho nevíte o malíři Brožíkovi, sochaři Myslbekovi, staviteli Mockrovi a našich básnících, Vrchlickém, Kollárovi, Čelakovském, Heydukovi a jiných a jiných výtečných mužích ve všem oboru? Milí páni, jste plni předsudků! Jděte jen do Prahy, do Čech a přesvědčíte se! Češi jsou tak dobře vzdělaný národ, jako každý jiný v Evropě; ano, tvrdím to směle, pokud se vzdělanosti týče, stojí výše (přese všecky nepříznivé poměry), než který jiný, a chcete-li (pravíme — plni horlivosti dále), Čecha viděti, tedy (pravíme po česku, vstanouce): »Já jsem Čech« — »ich bin ein Čeche, da haben sie einen vor sich — ob ich so wild aussehe! Sehen sie,« díme dále, »ich spreche mehrere Sprachen, ich bin kein Deutscher von Geburt, ich bin ein Slave, und musste das Deutsche aus Büchern lernen, — und wie viele Sprachen sprechen sie?« — I byli zticha a nemohli na to odpověděti. Zaplatili a odešli. Přece jsme se v dobrém rozešli, podavše si ruce. »Nichts für ungut« pravili jsme! Já vám dám »die wilden Čechen«; pak nám Rüdersheimské tím lépe chutnalo!

Latinsky slove Vircburk též Herbipolis, kteréžto jméno vyskýtá se prý teprv ve 12. století; herba slove bylina; zdali i Würze, koření? Původ jeho sáhá prý do 7. století; může být; bývalo sídlem východních franckých vévodů a naskýtá se pod jménem Castellum Wirteburch (vrt jihoslovansky jest zahrada, a zvláště zelinářská za-

hrada; kolem Vircburku je mnoho zeleniny, a Slované šli až tam). R. 752. daroval prý Pipin Krátký, otec Karla Velikého, na říšském sněmě ve Frankfurtě město biskupu Vircburskému, od kteréž doby zůstalo stále sídlem biskupským. —

V selské válce r. 1526 (za Luthra) dobyli sedláci města. — Dne 24. července 1796. vzdalo se město i s pevností Francouzům pod Jourdanem; dne 3. září 1796. dobyli zde Rakušané pod arciknížetem Karlem vítězství nad Francouzi. — Za nejnovějších dob byla zde (r. 1859.) konference, zvaná Vircburská, ministrů a menších států německých o rozličných opravách; neměla výsledků, a 1864 druhá — o otázce šlesvicko-holštýnské, která rovněž k cíli nevedla. — Dne 27. července 1866. stříleli Prusové na pevnosť, že Bavorsko bylo spojencem Rakouska; po příměří mezi Bavorskem a Pruskem obsadili Prusové (2. srpna) město, ale pevnosť (nad městem) zůstala v rukou Bavorska.

Svobodné, samostatné biskupství mělo 87 čtv. mil nad řekami Mohanem, Sálou, Tauberou a Jaxtou se čtvrt milionem obyvatelů ve 33 městech, 11 městysech a mnohých vesnicích. Ve věcech církevních podléhal biskup arcibiskupu Mohučskému; založeno bylo r. 742. a franckými i německými králi bohatě nadáno. Prvním biskupem byl sv. Burkhard; byl dosazen sv. Bonifaciem.

Bohatými dary utvořilo se knížecí biskupství Vircburské, v jehož čele byl kníže biskup, jakožto vévoda Francký; proto nosil meč. Udělení moci a titulu pochodí z r. 1120. Poslední panující, samostatný kníže biskup byl Karel, svobodný pán z Techenbachu. Po míru Lunevillském bylo saekularisováno a roku 1803 kurfirstství Bavorskému za ztracené rýnské provincie dědičné v náhradu dáno. Kníže biskup obdržel 60.000 zl. roční pense.

Po rozličných osudech připadlo velkovévodství Vircburské s větší částí k Bavorsku, menší k Wirtembersku a Badensku, a tak jest až podnes. (Sl. N.) (Pokračování.)

Klesání obilních cen.

Píše Rudolf Vrba.

II.

Světová těžba obilí.

Nedá se upříti, že klesání obilních cen počíná se všeobecně jeviti s pokrokem stavby drah a komunikačních prostředků. Dokud nebylo drah a rychlolodí námořních, spotřebovalo se obilí v každé zemi, co se právě zde urodilo. Ještě v letech šedesátých zvolal na sněmu uherském hrabě Zichy, že Maďaři na hromadách pšenice zhladoví. Pokrokem stavby drah proměněn však celý svět v jedno obilní tržiště, takže na př. v Berlíně sejde se americký farmář, ruský statkář, maďarský a český rolník, argentinský a indický zemědělec.

Ti všichni mohou zde nabízeti na prodej obilí. Stavbou drah mobilisována jest sklizeň každého roku, a to na celém světě. Stavbou drah učiněny přístupnými země úrodné a panenské, takže těžba obilí v poslední době valně se zvětšila.

Když si tedy učiníme otázku, proč asi ceny obilní v posledních třiceti letech soustavně klesaly, odpovídá se nám ze mnoha stran, že jest obilí mnoho, více než je ho třeba, a proto ztrácelo na ceně.

Projdeme si nyní světovou tržbu obilní a uvidíme, že skutečně v posledních letech se sklidilo poměrně mnohem více obilí, než tomu bylo v dobách dřívějších, v letech šedesátých. Anglie svou ornou půdu ztrácí, poněvadž stav selský zde mizí a města vše pohltí. Tak měla Anglie oseto akrů anglických:

	pšenicí	žitem	ječmenem
r. 1866.	3.8 milionů	0.66	2.4
r. 1895.	1.4	0.68	2.1

Skorem přes polovic orné půdy v Anglii zmizelo v posledních třiceti letech a proměněno na pastviny a lesy ponejvíce velkostatkářské. Ale v ostatních zemích všady orná půda se zvětšila, někde více, někde méně.

Francie měla oseto hektarů:

	pšenicí	žitem, ječmenem a ovsem dohromady
r. 1876.	6.9 milionů	6.2
r. 1893.	7.07 »	6.2
Německo:		
r. 1878.	2.25 »	11.5
r. 1894.	2.32 »	11.57
Rakousko, země předlitavské:		
r. 1870.	0.96 »	4 89
r. 1894.	1.11 »	4.94
Maďarsko s Chorvatskem:		
r. 1870.	2.4 »	3.12
r. 1894.	3.3 »	3.41
Rumunsko:		
r. 1876.	1.06 »	—
r. 1894.	1.38 »	—
Rusko:		
r. 1881.	11.68 »	45.28
r. 1894.	13.29 »	45.24 mil. hekt.
Spojené státy severoamerické:		
r. 1862.	11.11 milionů akrů [1])	7.48
r. 1897.	39.46 »	33.06
Argentinie:		
r. 1883.	0.6 »	—
r. 1892.	3.26 »	—
Australie:		
r. 1870.	1.2 »	—
r. 1894.	3.84 »	—

[1]) Aker = 0.4 hektaru.

Tyto číslice nám dávají obrazec oseté půdy v předních zemích, obilí pěstujících. Vidíme, že od let sedmdesátých v Maďarsku, Rumunsku, Rusku a hlavně pak v Severní Americe, Argentinii a Australii plocha pšenicí osetá valně se zvětšila. Stavbou drah oživeny pluhem krajiny dříve pusté a neobydlené. Zvláště v Severní Americe je dnes objem pšenicí oseté půdy třikrát tak velký, jak před třiceti lety. Až bude dostavěna sibiřská dráha, budou otevřeny nekonečné úrodné plochy dosud ladem ležící jižní Sibiře a střední Asie. Ve státech západoevropských se poměry valně nezměnily, vyjma Anglii.

Také v Indii osetá pšenicí půda se od r. 1891. nic nezvětšila, nýbrž se zmenšila. Když známe, mnoho-li půdy ročně obděláno jest a oseto pšenicí a ostatním obilím, učiňme další krok k poznání příčin klesání obilních cen a porovnejme výsledky sklizně.

Anglie sklidila milionů hektolitrů:

	pšenice	žita	ječmene	ovsa
r. 1874.	32.0	—	30.0	39.0
r. 1894.	22.0	—	28.0	69.0
r. 1895. jen	13.7	—	—	—

Francie:

r. 1876.	101.0	24.9	18.3	81.3
r. 1894.	122.0	26 4	17.0	91.0

Sklizeň Francie r. 1896. obnášela vyjma oves, tedy pšenice, žita a ječmene 119 mil. hektolitrů.

Německo:

r. 1878.	37.5	79.3	34.7	94.0
r. 1894.	44.9	97.7	38.6	116.0

Země předlitavské:

r. 1870.	12.8	25.5	16.0	30.6
r. 1895.	14.6	24.0	20.8	40 0
r. 1897.	11.7	23.0	17.3	28.0

Země uherské:

r. 1870.	21.5	11.8	11.9	14.6
r. 1894.	49.9	19.2	19.7	24.7
r. 1897.	30.0	—	—	—

Rumunsko:

r. 1875.	11.7	0.9	3.3	0.9
r. 1895.	24.0	3.3	7.9	3.7

Rusko i s Polskem sklidilo mil. hektolitrů:

r. 1883.	86.2	250.6	50.3	196.7
r. 1895.	89.9	256.9	62.2	210.9
r. 1896.	118.0	234.0	62.0	190.0

Sklizeň za r. 1897. byla zničena v mnohých guberniích, přece však ruské obilí šlo k nám.

Severní Amerika:

r. 1870.	110.0	6.5	11.9	110.0
r. 1895.	164.0	9.6	30.8	290.0

Roku 1896. sklidila Severní Amerika dle zpráv zemědělské kanceláře washingtonské 427,684.000 bušlů v ceně 310,603.000 dol.

Roku 1897. sklizeno 530,149.000 bušlů pšenice, 698,768.000 ovsa. Počítáme-li bušl na 35 litrů, obnášela sklizeň loňská v Severní Americe 185 milionů hektolitrů pšenice.

Australie:

r. 1870.	5.0	0.5	2.5	1.1
r. 1894.	11.4	1.1	6.3	3.2

Argentinie r. 1896. 15 mil. hektolitrů pšenice.

Indie r. 1891. 10.2 milionů hektolitrů a r. 1896. 6.6 milionů hektolitrů pšenice.

Tím jsme podali celkový obraz obilní těžby, pokud nám statistický materiál byl po ruce, z hlavních zemí, obilí pěstujících.

Juraschek uvádí v přehled celkové světové obilní těžby následovně:

Sklizeno bylo milionů hektolitrů na celém světě:

r. 1870.	706.8	456.0	281.0	679.0
r. 1894.	861.0	—	318.0	935.0

Dle údajů Corn trade Jearbooku obnášela světová sklizeň pšenice:

r. 1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
308	305	314	320	311

milionů anglických kvartrů (1 kvarter = 290 litrů), tedy hektolitrů milionů:

893	884	910	938	901

Dle výpočtů uherského ministerstva orby obnášela pšeniční světová sklizeň r. 1896. úhrnem 790 milionů hektolitrů.

Statistická čísla o výsledku obilní sklizně mají cenu pouhé pravděpodobnosti.

Členové komise pro upravení obchodních smluv v pruském ministerstvě obchodu v Berlíně vypočítali ku př. přehled světové sklizně pšenice za rok 1898. následovně:

Země dovážející:			Země vyvážející:		
Německo	sklidilo	30·0	Rusko	sklidilo	99·0
Anglie	»	16·0	Uhry	»	36·0
Francie	»	94·0	Balkánské státy	»	61·0
Rakousko	»	11·5	Východní Indie	»	65·0
Italie	»	31·0	Americké státy	»	160·0
Španěly	»	26·0	Kanada	»	14·5
Ostatní Evropa	»	15·0	Argentina	»	16·5
	Úhrn	223·5	Ostatní země americké, Australie a Afrika	»	29·0
				Úhrn	481·0

Dle toho bylo by se na celém světě sklidilo r. 1898. pšenice 705 milionů q.

Z této statistiky odvozují mnozí, že obilí na ceně ztratilo, poněvadž bylo více vypěstováno, než potřeba se jeví. Proti tomuto tvrzení o nadprodukci obilí uvedli jsme, že i za hladomoru na Rusi r. 1891. a 1892. přece ruští obilní spekulanti vyváželi obilí za ruské hranice. Tážeme se dále, když je nadprodukce obilí, kterak si vy-

světlíme, že z bohaté sklizně z r. 1895. a 1896. nezůstaly žádné zásoby pro špatnou sklizeň, které jsme se dožili r. 1897? Nikde o starých zásobách stopy, a následkem chudé sklizně r. 1897. ceny všeobecně stouply Jest tedy názor, jakoby trvalý nadbytek obilí byl příčinou klesání obilních cen, naprosto mylný, poněvadž trvalé či stálé nadprodukce obilní nikde není. To dokazuje jasně Rus, Indie, Rakousko-Uhersko, Německo a Anglie. Pouze tam, kde jest veliká plocha silné a neseslabené panenské půdy, jako v Americe, v Argentinii, v Rumunsku, Maďarsku, lze pozorovati stálé stoupání těžby obilní, ale i ta přestane, jakmile uhodí špatná pohoda sklizně, jak tomu bylo všude r. 1897., až na Ameriku.

III.
Mezinárodní mobilisace obilních zásob.

Dokud nebylo drah, nebylo možno, aby americká sklizeň přišla až k nám. Každá země strávila své obilní zásoby sama, a bylo tehdáž jen možno, že se obilí dopravilo povozem z kraje do měst. Když se stavěly dráhy, tu bylo slyšeti, že nyní nikde nebude hladu, poněvadž, bude-li kde neúroda, doveze se obilí cizí. Tomu by věru bylo tak, kdyby v zemi, kde jest neúroda, bylo také dosti peněz, aby se cizí obilí mohlo koupiti. Nám zdá se spíše, že naši předkové byli před hladomorem více chráněni než my, poněvadž jim tehdáž nemohli obilní spekulanti odvézti i to málo, co se urodilo, jako jest tomu dnes.

Stavbou drah stalo se, že sklizeň celých zemí stává se předmětem divoké obilní spekulace, že se obilí dováží do zemí, kde ho není k obživě třeba, nýbrž ke spekulaci, že se hromadí ohromné zásoby obilní tam, kde jich k výživě lidu třeba není. Na světovém obilním trhu rozeznáváme dvě strany: země prodávající a země kupující.

O nadprodukci obilí nemůže býti již proto řeči, že ohromné vrstvy pracujícího lidu živí se bídnou stravou, a to zemáky a odvarem kávy, dobrý chléb a pečivo jsou mu vzácností. Kdyby v těchto ohromných dělnických vrstvách bylo tolik peněz a příjmů, že by spotřeba chleba a pečiva byla taková, jako je hlad, tu by i dnešní veliké zásoby obilní nestačily. Dle Juraschka spotřeboval v letech osmdesátých jeden obyvatel v Severní Americe ročně 200, v Anglii 214, ve Francii 311, v Německu 84, v Rakousko-Uhersku 92 litrů pšenice. Poněvadž pak u nás a v Německu se peče žitný chléb, připadlo dle výpočtu Keletiho na jednoho obyvatele v Německu 240, v Uhersku 170, v Rakousku 220 litrů pšenice a žita. Tato čísla, která nám ovšem podávají jen jakousi pravděpodobnosť, dokazují, že výživa našeho lidu jest ještě daleka za onou, jaká jest ve Francii a Německu.

Není tedy pochyby, že by obilní zásoby nestačily, kdyby měl každý dosyta chleba. Jisto jest, že sklizeň mnohé země nestačí na výživu lidu, že nutno těmto zemím kupovati cizí obilí. Příčinou tedy, proč jistá část světové sklizně přijde do proudu, jest nedostatek přelidněných průmyslových nebo neúrodných zemí.

Dle výpočtu Papa které učinil na mezinárodním rolnickém sjezdě v Pešti, a dle výpočtu uherského ministerstva orby jest mobilisace obilí na trhu světovém následující:

Anglie spotřebuje ročně 65 milionů q pšenice. Na rok 1897—98. jest nucena koupiti 51 milionů q.

Hrabě Kolovrat udává zásobení Anglie za rok 1894. následovně:

Anglie koupila obilí	kvartrů	sazba dopravní za 1 kvartr
z Jižního Ruska	3·90 milionu	2 sh. 6 d.
z New-Yorku	3·67 »	2 » — »
z Chicaga	2·07 »	6 » — »
z Argentinie	3·10 »	5 » — »
z Indie	1·24 »	4 » — »
z Australie	0·90 »	6 » — »
z Kanady	0·66 »	2 » — »
z Chili	0·41 »	5 » — »
z Německa	0·16 »	1 » — »
z Rumunska	0·10 »	2 » 6 »
	16·21 milionů kvartrů.	

Doprava tohoto obilí do Anglie stála 3 miliony liber šterlinků.

Francie potřebuje pro r. 1897.—98. cizího obilí 22 mil. m. centů; spotřebuje ročně 96 milionů a sklidila r. 1897. pouze 72 mil. q.

Německo spotřebuje do roka 43 miliony q. Zajímavé jest zásobení Německa obilím dle zpráv německého ministerstva obchodu. R. 1896. koupilo Německo:

	m. ctů.	pšenice přišlo		
pšenice	16,527.054	z Ruska	8,561.230	q
žita	10,306.703	z Rumunska	3,199.540	»
ovsa	4,950.541	z Argentinie	1,416.030	»
ječmene	10,281.347	z Sev. Ameriky	2,660.750	»

Rusko dodalo r. 1896. dále do Německa 7,890.440 q žita, 4,261.000 ovsa.

Belgie, Holandsko a Švýcary spotřebují ročně 30 mil. q obilí, na období 1897.—98. potřebují cizího obilí 20 mil. q.

Italie spotřebuje ročně 40 mil.; na rok 1897.—98. musí nakoupiti k výživě alespoň 13 milionů z ciziny.

Tím jsou naznačeny přední země, které jsou nuceny kupovati cizí obilí, poněvadž domácí sklizeň nestačí.

Přehlédněme nyní hlavní země, které vrhají svou sklizeň na světový trh. Zdali takové země dávají do oběhu skutečný přebytek, který doma nikdo koupiti nechce, o tom jest veliká rozepře. Jest dokázáno, že z Ruska i v letech hladomoru šlo obilí za hranice, že obilní spekulanti v Indii odvezli vše, co jen mohli skoupiti, tak že za strašného hladomoru, který r. 1896. v Indii vypukl, nikde zásob nebylo, a co se dříve lacino prodalo, to pak za drahý peníz zpět bylo kupováno.

Dle výpočtu profesora Wolfa v Curychu prodalo se r. 1895. do ciziny anglických kvartrů: *)

	pšenice	žita	ječmene	ovsa
ze Severní Ameriky	$7^1/_2$			
z Ruska	$2^1/_2$	7	1·3	11·5
z Rumunska	6·5	1	4·5	2·5
z Argentinie	7·6			

*) Jeden angl. kvarter = 230 kg.

Maďaři prodali za hranice:

	r. 1896.	r. 1895.
pšenice	6,663.670 q	6,092.061 q
žita	2,662.935 »	2,102.793 »
ječmene a sladu	4,910.764 »	2,469.403 »
mouky	7,187.159 »	6,446.180 »

Z toho prodali 80 procent do zemí předlitavských.

Obilní obchody Ruska byly:

	r. 1895.	r. 1896.	r. 1897.
pšenice	230	209	190 mil. pudů[3])
žita	85	75	63 »
ječmene	122	79	66 »
ovsa	73	57	64 »

Jak vidíme, jest obilní prodej za ruské hranice i ve špatném roce 1897. dosti značný.

Jaký obrat nastal u nás r. 1897., poznáme z následujících čísel. Dle uveřejněné obchodní rozvahy za r. 1897. ministerstvem obchodu koupili jsme za tento rok 6,825.330 metráků cizího obilí v ceně 40 milionů zl., kdežto r. 1896. koupili jsme jen třetinu cizího obilí, jako r. 1897.

Z těchto čísel si učiníme poněkud obraz, jaké množství obilí do roka octne se na světovém obilním trhu. Dle »Corn-trade listu« byla světová sklizeň pšenice takto:

r. 1890.	283 mil. kvartrů	r. 1894.	320 mil. kvartrů
r. 1891.	397 » »	r. 1895.	306 » »
r. 1892.	301 » »	r. 1896.	288 » »
r. 1893.	307 » »	r. 1897.	163 » »

Přirovnáme-li čísla ta s číslicemi zahraničního prodeje obilí, můžeme tvrditi, že třetina světové sklizně ročně proudí na světové obilní trhy.

Jestliže obilní kšeftaři hromadí bez ohledu na potřeby země, do které dovážejí, veliké zásoby obilí, není divu, že obilní spekulace jest příčinou, že rolnictvo nemá nyní vlivu na utváření obilních cen, a že jest zmítáno vlnami obilní spekulace, která se pranic neohlíží na potřeby země a potřeby rolnického stavu.

Zdali tyto poměry jsou zdravé a národům prospěšné, o tom žádný soudný člověk pochybovati nemůže.

Ku konci podáváme přehled pšeničné těžby celého světa dle londýnského listu »Dornbusch List«. Sklizeno bylo milionů kvartrů:

Evropa:	r. 1896.	r. 1895.	r. 1894.
Francie	40·88	41·25	41·60
Rusko a Polsko	39·90	38·60	44·20
Kavkaz a Sibiř	10·—	11·—	11·—
Uhry	18·67	19·55	19·32
Rakousko	5·21	5·01	5·91
Italie	16·76	14·27	14·80
Německo	12·75	12·91	13·85
Španělsko	10·41	12·38	13·28

[3]) pud = 16·38 kg.

	r. 1896.	r. 1895.	r. 1894.
Portugaly	—·70	—·85	—·70
Rumunsko	8·62	8·30	5·28
Bulharsko	6·—	5·—	3·25
Srbsko	1·80	1·10	1·—
Bosna	—·45	—·30	—·20
Evropské Turecko	5·—	4·25	3·20
Řecko	—·70	—·50	—·58
Anglie	7·18	4·78	7·58
Belgie	2·49	2·35	2·87
Holandsko	—·75	—·65	—·64
Švýcary	—·56	—·70	—·59
Celá Evropa	190	186	191
Amerika:	r. 1896.	r. 1895.	r. 1894.
Spojené Státy	53·45	58·40	57·53
Kanada	5·75	7·12	5·62
Mexiko	1·—	1·50	1·90
Argentinie	3·50	6·25	7·25
Chili	1·50	2·20	1·70
Uraguay	—·80	1·25	1·16
Celá Amerika	66	76	75
Asie:	r. 1896.	r. 1895.	r. 1894.
Indie	25·—	28·—	30·—
Asijské Turecko	5·—	5·75	5·30
Persie	2·50	2·30	2·30
Japonsko	2·—	2·10	1·75
Celá Asie	34	38	40
Alžír a Egypt	4·70	5·32	6·63
Australie	2·75	3·05	3·96
Úhrn světový:	298	310	317.

(Pokračování.)

Alois Potěhník.

Pohrobní vzpomínka.

Listy denní přinesly toto krátké oznámení: »Úmrtí. V neděli dne 30. října 1898. zemřel v Častolovicích vdp. Alois Potěhník, tamní farář, čestný občan malenovský a častolovický atd., kněz vlastenec a básník. Zemřel u věku 60 roků, zaopatřen jsa sv. svátostmi umírajících. Pohřeb konán ve čtvrtek dne 3. listopadu 1898. Po svatých obřadech tělesná schránka v Pánu zesnulého převezena na hřbitov do Německé Rybné a tam v pátek 4. listopadu o 10. hodině do rodinné hrobky ku věčnému odpočinku uložena.«

Pozn. spis. V závěrečných sumách jsou menší země vynechány.

S básníkem Potěhníkem jsem se stýkal jako alumnus a novosvěcenec. Musil jsem z domova konati delší cestu na zastávku tehdy Častolovickou a nejednou jsem se zastavoval na faře. Dostával jsem zde úkol vybírati v Praze knihy z některých dědictví, jiné kupovati v knihkupectvích a antikvariátech a pak v balíku posílati na faru poštou nebo přivézti s sebou o příštích svátcích, kdy jsem opět spěchal do svého rodiště. Pan farář už čekával na nádraží. Byl milovníkem knih a podporovatelem české literatury. Rád rozmlouval o spisech a zdržel mne někdy, že bych byl zmeškal vlak. Šel-li jsem domů, tu mne daleko vyprovázel.

Seznámil jsem se s ním, když jsem sbíral životopisná data jednoho z jeho předchůdců, básníka Františka Raymanna, který v Častolovicích působil a zemřel. Potěhník mně byl v tom pátrání nápomocen a dal zavolati i truhláře, který vypravoval, s jakou těžkostí byla zaplacena rakev básníka kněze, který všechno chudým rozdal.

A Potěhník mně povídal o sobě i jiných, a to zvláště o poměrech literárních. Méně psal, ale více dobré knihy rozšiřoval.

Tehdy — před patnácti roky — jeden jeho pokoj byl proměněn ve knihovnu a v té ležely svazky spisů i na zemi. Potěhník nejenom že byl členem rozličných dědictví, také jim sháněl členy a v tom oboru především na Moravě pracoval. Byl členem České Matice, dědictví českých i moravských, družstva Vlasti, spolků ku podpoře mládeže a knihy půjčoval i rozdával.

Jedna příhoda, již vypravoval, posud mně tane na mysli. Vydal sbírku básní »Ratolístky« a rozdával ji na jednom místě školní mládeži. Básničky byly právě pro dítky psány. Mnohým způsobil darem tím opravdovou radosť, ale jedny »Ratolístky« dostal zpět, a to od kupce, jemuž je nevděčný člověk prodal hned druhého dne na balení. Potěhníka to mrzelo, jakož i mnohý jiný nezdar, ale nedal se odstrašiti, by knihy nekupoval a nerozšiřoval.

Alois Potěhník se narodil 18. dubna 1829. ve vsi Bohousové u Žamberka v Čechách, studoval u Piaristů na gymnasiu v Rychnově n. Kněžnou (1847.), studia filosofická v Litomyšli (1849.). Do theologie vstoupil v Olomouci (neznámo, proč až tam zašel) a byl 20. července 1853. ordinován. Kaplanoval nejdříve ve Spytinově a r. 1854. povolán do Malenovic. Jak zde působil více než šestnáct roků, dokazuje, že byl v Malenovicích zvolen za čestného měšťana.

Roku 1871. stal se farářem v Pohořelicích a 1880. přičiněním hr. Leopolda Šternberka přišel do Čech a zvolen farářem v Častolovicích. Zde působil skoro 18 roků a byl rovněž pro své zásluhy jmenován čestným občanem.

Alois Potěhník proslul jako vlastenec, básník a podporovatel literatury české. Již na Moravě pracoval v oboru tom a přispíval literně do »Slovenských a Olomúckých Novin«, do »Hvězdy«, do »Našince«, psal didaktické a vlastenecké básně do »Pokladnice«, »Komenského«, »Školníka«, »Naší mládeži«, »Budečské zahrady«, »Jarého věku«, »Rajské zahrádky«, »Anděla Strážce«, příležitostné básně do »Dědictví maličkých«, »Zlatých klasů a Lístků,« denních listů a t. d.

Cestopisné dílo Gotharda Laška »Pohoří a podhoří orlické« doprovázel Potěhník mnohými pěknými básněmi.

Týž spisovatel děkuje též Potěhníkovi v díle »Hejtmanství Rychnovské«, že mu v tomto nástinu historicko-topografickém byl nápomocen, podav mu vzácná pokynutí ku zdokonalení spisu a přehlédnuv celý rukopis.

S tímto Gothardem Laškem, řídícím učitelem v Častolovicích, spisovatelem a učencem, žil Alois Potěhník, jak jsem při svých stycích seznal, v upřímném přátelství. Nevyhledávaje zábav a společností, měl s kým promluviti o tom, co jiné málo zajímalo. Lašek nazývá Potěhníka ve svém díle »milým přítelem« a tuším, že zůstali v tomto svazku do farářovy smrti.

Potěhník sebral a vydal některé básně pod názvem: »Vínek z luhů českomoravských« a pak »Ratolístky«, mnoho jich však zůstalo po různu v časopisech, a to zvláště z doby pozdější.

Potěhníkovy básně mají ráz didaktický, poučný, vlastenecký a jsou psány především pro mládež. Hodí se velice dobře do čítanek, kde prý nyní při hojnosti básnických produktů panuje nedostatek nezávadných básní. Potěhníkovy básničky jsou krátké, slohu nehledaného, přirozené výrony srdce, zaníceného pro dobro a krásno. Myšlénka hlavní sama vyniká a obsahuje zpravidla nějaké poučení a povzbuzení. Jsou jako stvořeny k učení se z paměti.

A. Potěhník jako básník byl nejednou oceňován. »Naší mládeži« přineslo jeho podobiznu čtenářům a kritika listů paedagogických s pochvalou se zmiňovala o literární činnosti básníka — paedagoga.[1])

Nyní doufáme, že budou ještě více Potěhníkovy básně oceněny a že se jim dostane příslušného místa v českém písemnictví. Potěhník vyměnil tuto vlasť, kterou tak miloval, za vlasť nebeskou, po níž rovněž toužil, ale duch jeho bude žíti mezi námi. *Alois Dostál.*

Za † Aloisem Potěhníkem.

(Věnováno od kněží dekanátu Napajedelského na Moravě.)

V ty kraje, kde se věčnosť dělí s časem,
jsi, drahý, navždy tiše odešel,
když anděl pokynul Ti smrti hlasem,
by ret Tvůj zpěvný pro svět oněměl.

Byl's kmet již se šedivým v skráni vlasem,
však duch vždy mladý ve Tvé hrudi vřel,
byl's v poli žití skloněným již klasem,
však srdce — zpěvný skřivan — písně pěl.

[1]) Poměr zesnulého básníka a zasloužilého kněze-buditele k družstvu a časopisu »Vlasti« byl upřímný a srdečný. »Vlasť« uveřejnila nejednu básnickou práci Potěhníkovu a v r. 1892.—93. přinesla životopis Potěhníkův z péra Goth. J. Laška (str. 844) a báseň »Ku oslavě čtyřicetiletého kněžství Al. Potěhníka« od Josefa Flekáčka (str. 847), jejíž sloky dobře vystihují působení i povahu velezasloužilého zesnulého kněze a básníka. Pozn. red.

Již dopěna je píseň žití Tvého —
již zbaven bolu všeho pozemského
Tvůj duch se vznesl k nebes výšinám!

Své tělo vetché dal jsi rodné zemi,
již s Církví miloval jsi city všemi .
a zlato písní zanechal jsi nám!

R. Stupavský.

Kněz družiny Sušilovy František Dědek.

Napsal **Jan Halouzka.**

(Pokračování.)

Na učení filosofickém.

(1840.—1842.)

V době prázdnin upozorňoval Dědka *mladší Šmídek* (nyní ředitel na učitelském ústavě Brněnském), že špatně mluví česky, aby snažil se osvojiti si správnou mluvu mateřskou. Též *starší Šmídek* (později kněz, profesor na německém gymnasiu v Brně, učenec a spisovatel věhlasný) příkladem svým dobře působil na Dědka; vykládali tenkráte, že si Šmídek kupuje knihu za 50 zl. (Jungmannův slovník). Strýc *Orel* vypravoval Dědkovi, jak Šmídek starší kdesi pronesl: »Na filosofii, tam teprve otevrou se studentům oči, ta dvě léta filosofie převáží celé gymnasium.« Dědek ve své vysokomyslnosti namítal: »Čemu pak se tam ještě naučím? Neznám latinsky, řecky, historie a zeměpisu všech národů?« — Šmídek mladší obeznamoval Dědka pomalu s professory, působícími na filosofii, zvláště s *Klácelem*, kterýž prý mnoho spisuje jazykem českým a jemuž každý říkati musí »vy«. Uslyšev Dědek o zvláštnosti Klácelově, že si nechává říkati »vy«, pomyslil si v duchu: »To asi bude podařený sprosťák!«

Prázdniny utekly. Šmídek s Dědkem šli se představit profesoru *Klácelovi*. O audienci té poznamenal Dědek: »Klácel byl v černém taláru, obličeje podivného, neobyčejného, ačkoliv bych pro tu dobu nemohl říci, zda vábného či odporného. Zdál se mi celým vzezřením býti mnichem v plném slova smyslu. Řeč jeho byla kvapná, lesklá, a slova vtipná prýštila se z úst satyricky se usmívajících jako vyskakují jiskry ze stroje elektrického. Řeč jeho živá, plná ducha a humoru nesouhlasila nikterak s jeho zevnějškem, a koho byl by tento nechal lhostejným, toho dojista řeč jeho překonala. Zdálo se mi, jako bych byl už někdy jeho tvářnosť viděl, — přemýšlel jsem a vzpomněl jsem si na sádrovou sochu Sokrata; její a Klácelův obličej zdály se

i velmi podobnými. Mnich ten, červeného, kulatého obličeje, na terém se zdálo, jakoby kdysi neštovice byly zanechaly známky, ıalých, pichlavých, šedých očí, krátkých, kudrnatých vlasů, krátkého osu, malých úst, drobných zubů jako i drobné řeči, v černém ːrným řemenem opásaném taláru, postavy prostřední, která pro oušťku zdála se býti skoro malá, přijal nás vlídně. Mluvil s námi o moravsku a *»vykal«* nám jakož i Šmídek jemu. Ale já nemohl em to »vy« ze sebe vypraviti, a obmezoval jsem se proto jen na dpovědi. Když jsme odcházeli, cítil jsem, *že jest Klácel muž nebyčejný, ačkoliv jsem posud netušil jeho pravou cenu pro Slovanstvo ıbec a pro studenty zvlášť.«*

Nastala kolej. Nebylo tu ovšem ducha jednotného, jakož na ymnasiích bývá. Dědek družil se se Šmídkem, později též s Jarošem Bílkou, známými už z Mor. Třebové. Jaroš a Bílka rozpřádali po.ivné řeči mezi sebou, řeči vážné, jimž do té doby Dědek nerozměl. A což mu bylo s největším podivením, mluvili jen po moavsku, což druhdy v Mor. Třebové nečinili. Ba mluvili *hlasitě* — *'eřejně i v kavárně* po moravsku, tak že se za ně Dědek potichu tyděl. Brzy však smýšlel jinak. Jmenovaní junáci zavedli milého Dědka do bytu svého, ukázali mu knihárnu, v níž toliko české spisy :ařaděny byly. Dědek s udivením tázal se, zda skutečně tolik českých knih jest? Ujistili ho, že na trhu literním mnohem více knih českých podává se veřejnosti, že však nemají dosti peněz, aby sobě všechny ijednali. Oznámili Dědkovi, že volno každému knihy sobě vypůjčovati ku vlastnímu vzdělání se v mateřštině za nepatrný poplatek, jehož použito bývá k rozmnožení a zvelebení knihárny a předplacení časopisu českého pro kolej. »*A ty také musíš držet s námi a musíš státi se Slovanem!*« rozhodně domlouvali Dědkovi. Jaroš vytáhl červenou knížečku, a ukazuje ji Dědkovi, pravil: »Hle! Toť od našeho Klácela, — jeho výtečné básně. Poslechni!« A živě přečetl několik sloh. Nežli se rozešli, odevzdali Dědkovi ke čtení: »Bibliotéku zábavného čtení od Malého« pro začátek a propustili jej jako jednoho ze svých!

Dědkovi bylo, jakoby ho byl opařil; nevěděl dosud, jak o všem souditi má, zda jednání soudruhů je pošetilé či moudré. Zdálo se mu, jakoby byl zaprodán, jakoby přiznávati se měl k jiné víře, o níž dosud neslyšel. Na Jaroše a Bílku pohlížel jako na učitele jakési neznámé náuky, pro niž usilují získati vyznavače, ustavičně cosi hlásajíce o národě, o národní řeči a jiném. Ponenáhlu uznával, že jest snaha Bílkova a Jarošova dobrá. Vymožeností všeho přičinění bylo, že byl Dědek alespoň upozorněn na *cosi*, o čemž nevěděl, a poznal, že ono *cosi* Jaroš a Bílka cení vysoko, a že věnují povolání svému veškery snahy a studia, toužíce počet stejně smýšlejících rozmnožiti, aby, když jich snad tuto nebude, oni semeno zaseté dále pěstovali.

Kolej navštěvoval Dědek pilně. V prvém ročníku filosofie měl učitelů pět, o nichž podává ostře zachycené charakteristiky. *Dr. Gabriel* prý byl švihák. *Volný* zdál se Dědkovi býti pedantem a mrzoutem. Přednášel historii a filologii; za přednášky probíral se levou rukou ve svých šedinách. *Rücker* byl podobným pedantem, bydlil u Minoritů, kdež byla kolej. Přihnal se vždy v taláru, nedaroval posluchačům ani minuty, a už ve dveřích počal mluviti, a odcházeje ještě u dveří neukončil. *Diebl*, laik, hodný stařeček, ale už slabý. Přihodilo se

kdysi, že přiskřípl jakéhosi studenta, a rychle tázal se jej: »Wie heissen Sie?« »N. N.,« odpověděl neohroženě student a udal jméno, jakéhož v celé koleji nebylo. Diebl poznamenal si jméno to do katalogu a upozorniv nedobrotu: »Sie werden darauf denken!« přednášel, jakoby na všechno byl zapomenul. Za příští hodiny zkoušel a vyvolal jméno zapsaného neštastníka. »Ist ausgetreten,« zvolal opět onen čtverák, jehož se týkalo. »Der hat Zeit gehabt« přidal utěšeně Diebl a přednášel dále.

Nejvíce ze všech učitelů zajímal Dědka prof. *Klácel.* Do koleje nešel Klácel nikdy sám; doprovázel jej houf studentů. Vystoupiv na kathedru zlehka pokynul hlavou a usmál se. Přednášky jeho nebyly systematicky urovnané; mluvil, jak mu právě napadlo. Nikdy nevyjádřil se o nějaké otázce určitě, budě tak myšlení a hloubání ve studentech. Hned za první přednášky pokynul posluchačům, že mu sice po nějaký čas neporozumějí, ale brzo že všechny nesnáze pominou. Katalogu nečetl nikdy, jsa o tom dobře přesvědčen, že přednášku jeho málokdo zanedbá. Jednaio-li se o nějaké veledůležité otázce, vybízel schopnější žáky, aby ji písemně zodpověděli. V logice (I. ročníku), kdy nutno bylo posluchače s filosofií obeznamovati, nebyly přednášky Klácelovy příliš zajímavy, za to však ve fysice (II. ročníku) nahrazeno bylo stonásobně. Žáci Klácelovi neučili se z knihy, ale ze skript velmi jasně a srozumitelně psaných. Ze skript vyšla do veřejnosti jakási nesprávná nauka, což bylo příčinou, že byl Klácel profesury zproštěn k žalu všech posluchačů. Škoda Klácela, že utonul vlastní vinou!

Před zkouškou přinesl Klácel do koleje knížku Lichtenfelsovu, z níž za hodinu šest až osm listů předčítal, aby se neřeklo, že nepřednáší dle knihy přepepsané.

Z počátku ovšem velmi těžko chápali žáci Klácelovi výklady jeho. Logika — pravil Klácel — jest věda, jež učí mysliti. Mluvil o pocitu, představách, pojmu, formě, bytosti atd., »až počal viditelný svět před námi oživovati. Každá viditelná věc zdála se nám chovati v sobě tajné, neviditelné světlo, jež nám připadalo jako duše věci, a tato jen jako její stín, forma, útvar, zevnějšek, šlupka. Tyto neviditelné bytosti věcí nebyly oproti sobě tak lhostejny, jak to zevnější svět ukazoval, ale stýkaly se, byly k sobě v jakémsi poměru, závisely jedna na druhé, tak že zevnější samostatnost všech věcí se nám v mysli zhroutila a proměnila v jakousi vnitřní souvislost, v jakýsi organický celek nesmírně veliký a mnohonásobný, jehož jednotlivých částek ještě jsme nepochopovali, jehož jsoucnost a článkovitost jsme tušili. Mysl naše vystavěla si nový svět, který ze světa viditelného jako jádro ze skořápky se nám vyloupl, svět netušený, krásný, pravdivější po mínění našem nežli svět dosavadní, poněvadž v tomto se pořád vše měnilo, ve světě novém však, vnitřním a myslném, panovaly jisté a stálé zákony poměru a odvislosti, které se změniti nemohly. Proto Klácel nazýval svět zevnější *přírodou* (vlastně *přerodou*), ale svět nový — smyslem vnitřním přírody, jejím dechem. Stopy tohoto ducha zpytuje logika — věda myšlenek; jeho poměr k Duchu všehomíra udává metafysika — věda všech věd, věda ducha vůbec a poměrů nadsmyslných, jeho pak jevení se v životě udává dobrověda — věda o životě společenském. Když se jednou svět duševní v člověku probudil, a když tento pozná vnitřní zákony a poměry věcí stvořených,

poзná jejich postup od nerostů k bylinám, od těchto ke zvířatům, jejich všelijaké skupiny a odrůdy, a přece tajné známky jednoty vnitřní každé říše o sobě a všech dohromady, hned se v něm budí myšlenka, že i v světě duchovním musí býti takového postupu od jednoho k druhému. A poněvadž říše přírody s celým vnitřním smyslem mu již nepostačuje, pátrá dále, jaký by byl onen svět duševní. Poznává sebe sama jako člena jeho, poněvadž přírodu již přemohl, její vnitřní smysl v sebe pojal, a proto se má za něco vyššího, a úlohu svou dále rozpřádá. Cítiv se však sám jednotlivcem v říši duchů, počal jednoty tyto a zevnější jejich zdánlivou neodvislosť v mysli své bourati, počal oživovati je duchem novým, duchem pospolitosti, dle kterého nestojí proti sobě lhostejně, nýbrž poměrně a odvisle, a tu počnou se mu rovnati lidé ve skupiny rodinné a národní, a jednota člověčenstva pronikne mysl jeho. Opět nová vymoženosť! Člověk nestojí ve světě osamocen v říši duchovní, nýbrž jest údem vyššího celku, celého organismu člověčenstva. A poněvadž toto rozpadá se v národy a plemena, jako příroda ve skupiny a odrůdy, *má býti také živým, činným, skutečným údem toho národa, k němuž patří rodem svým*«.

Filosofickým uvažováním tímto dospěl Dědek k úplnému přesvědčení o rozumném jednání lidí, hlásících se s pýchou ke svému národu. Zajásal radostí, duše jeho rozechvěla se blahým pocitem, že nalezl on podivné »*něco*«, o němž tak nadšeně Jaroš s Bílkou rozmlouvali. Poznal pravdu oprávněně hlásanou, že má člověk žíti Bohu a svému národu. Nyní teprve náležitě oceňoval vlastenecké snahy a horlení, z něhož vzplanuly hrdinské podniky, o nichž nás historie poučuje. Od té chvíle byl Dědek duší tělem Moravanem, Slovanem, či jak už Kampelík vyřkl, Čechoslovanem. Jeho srdce rozhaleno bylo každému, nikomu a nikde nezapíral, že jest členem ustrkovaného národa svatováclavského, — ba smál se podivínům, nikterak nenahlížejícím, jak velebná to idea: síly své Církvi a národu zasvětiti veškery a dokonati na dědičné líše práci poctivě! Podivínek jakýsi *Kuchař* svěřil se Dědkovi kdysi tímto vyznáním: »Však já také vím, co v tom vlastenectví vězí; ono je vzpourou a pobuřováním proti vládě a Němcům, viď, Dědku?« Dědek se útrpně pousmál. Tací Kuchaři pozorovali, že se někdy ve Slovanstvu ozvalo svobodné slovo, — a to už prohlašovali za vzpouru. Náležité šetření správné mluvy mateřské bylo kaceřováno jako hrozný zločin, spáchaný na sousedech německých. A ozvalo-li se odněkud v odvetu nedozíravým lidičkám: Slovanstvo nesmýšlí nepřátelsky ani proti tomu ani proti onomu, ale zastává svého dobrého práva, jakéž mu po božském i lidském zákonu patří — umlkli, nechápajíce významu propověděného slova. Za to však tím horoucnějším vznětem sálal nepřemožitelnou horlivostí prodchlý, bystrý duch junáckých apoštolů, jimž přece podařilo se mnohého Šavla obrátiti v Pavla. Byť sebe mocnější příval nepříznivých okolností dotíral na nečetné řady mladistvých vlastenců, — nedali se másti, neustupovali; druh povzbuzoval a obětivým příkladem rozohňoval nezaprodajné k vytrvalosti. Opakuji důrazně: kdo za tehdejší neutěšené doby, kdy se literatura česká v zapomenutí rozpadala, a slabé proudy písemnictví moderního jen živořily, uvědomění vlastenecké sobě zachoval a toto po celém okolí rozséval, hoden jest neobmezeného uznání!

Jaké časopisy četli filosofové Brněnští? Předpláceli se na »Květy« a »Včelu« a, kde o nějaké české knize doslechli, pokud groše stačily, sobě ji zakupovali. Fr. Dědek byl z nejpilnějších čtenářů. Ale prospěch ze čtení českých knih byl nepatrný, Poznal, že mu je třetina slov českých neznáma. Jak si pomáhal? Neznámá slova vypisoval si do zvláštního sešitu a pak se na význam jejich poptával, aneb do slovníku nahlédal. Častokráte poradil Dědkovi Šmídek ml., v řeči a v písmě obratnější a vyspělejší. Zaznamenávání neznámých slov a frází trvalo *deset let!* »Snad se mnohý mladší čtenář, který seděl anebo sedí u bohatého stolu českých škol, usměje této methodě« — praví Jan Soukop — »avšak za dob starších nebylo jiné rady, než pracně sbírati zrnéčko po zrnéčku a šetrně zanášeti na prázdnou sýpku«. Týž J. Soukop napsal mi dne 10. měsíce února 1883.: »Jak snadno je nynější mládeži české vzdělati se v mateřštině; jak jinak a rozsáhleji mělo by mladší pokolení působiti na prospěch drahé domoviny! Konali jsme však, seč jsme byli, za tehdejších poměrů, pracujíce skrovnými silami svými o probuzení a povznesení drahé vlasti. Komu bylo více dáno, od toho bude také více žádáno, — a to tuším řečeno o pokolení mladším, jež se ve školách českých odchovává a bude odchovávati.«

Kdož by rád neuznal záslužné činnosti Klácelovy, jíž jediné děkovati jest, že mládeži za studií gymnasijních odnárodněné a mateřštině dočista odcizené podával pomocnou ruku, aby vybředla z cizáckých rašelin, v nichž by byla dojista národu svému zahynula. Jak velikých služeb mohl Klácel za dob pozdějších Církvi a vlasti prokázati, kdyby velikého ducha svého byl vyvíjel na výsluní osvěty křesťanské a nebyl sám sebe a mladíky nezkušené zaváděl do ducha filosofie Heglovy, a dle výpovědí *Dr. Jana Ev. Bílého:* »cit náboženský někdy až na dno urážel. S touto filosofií dodělaly se moderní soustavy mudrcké i on sám — muž jinak genialní — smutného konce«. *Tomáš Procházka* napsal r. 1848. mimo jiné: »Škoda, proč se dal Klácel vytlačiti s učitelské stolice! Byl ovšem neopatrný!«

Vedle Klácela slynul již tehdy *Dr. Dudík.* Kanovník Talský uvedl nově ustanoveného profesora, nástupce Volného, do úřadu a představil jej posluchačům filosofie. Dudík vypadal tenkráte jako chlapeček; slabý, útlý a nad míru bledý, takže budil téměř útrpnosť. Do kollegia přicházel v přiléhavém taláru, jímž subtilnosť tělesná značněji se jevila. Kdož by se byl tehdy nadál, že se stane Dudík proslaveným, řády vyznamenaným historikem, a že sepíše obšírné dějiny moravské? Zmínil jsem se o tom v životopise slavného nestora našeho kanovníka B. M. Kuldy, že v prvním vydání dějin k nemalému pohoršení ignoroval Velehrad, hlavní sídlo a střed vlastenecké i náboženské někdejší slávy velkomoravské — a to právě, kdy nadšené kněžstvo s obdivuhodnou horlivostí probouzelo lid k tisícileté slavnosti příchodu svatých věrověstů Cyrilla a Methoda! Sušilem poučen byv, opravil Dudík bludy své náležitě. Osoba i chování Dudíkovo nebyly právě sympathické; tvář byla bezvýznamná, pohled matný, ale řeč plná živosti, kvapná, úsečná, náruživá a samou horlivostí jako nečlánkovitá, poukazující k ohni, jenž plápolal a bouřil tajně uvnitř této zdánlivě bezživotné sochy. Pilnosť Dudíkova byla nepřekonatelná — i zručnost kompilační, jakož i důkladná znalosť archivů a dokumentů. Dle soudu Dědkova dovedl Dudík pilně a

dovedně v historii přehrabávati se, ale pouze jako hrobař v mrtvých kostech, aniž byl s to, aby vdechnul do utvořeného těla živoucího ducha, z čehož bychom se zaradovali a zajásali nevyslovitelnou blažeností. Dudík necítil s národem, z něhož byl pošel. Zajímavou episodu vypsal jsem v životopisném díle o kanovníku B. M. Kuldovi, kterak Dudík za přednášek vážným pathosem zahovořil: »Wir Deutsche«, — a hlásná ozvěna odpověděla: »Ano! Z Kojetína!« — Germánské smýšlení své změnil Dudík úplně; vždyť, nemýlím-li se, hlásil se již roku 1848. k národu svému a byl v jednotě moravské výborníkem, ba povídalo se, že pro vlastenecké smýšlení stal se u tehdejšího němectvím nasáklého studentstva neoblíbeným, a proto vzdal se profesury.

Častěji zavítali tehdy do Brna slovutní vlastenci. O příchodu jejich zpraven byl kde jaký národovec. Sešli se všichni do umluvených místností a tam sdíleli spolu slasti a strasti prožité.

Jiné schůzky veřejné dály se *v divadle*; každé neděle a svátku hráli divadelníci brněnští též česky. Scházela se tam veškera tehdejší intelligence česká; tam bylo střediště důvěrných rozhovorů. Častokráte zavýsklo nadšené, divadelní obecenstvo písní národní. [1]) Velmi žertovně dotazoval se kdysi Klácel posluchačů svých, kterak čeština pojmenovala *loge?* Když nikdo neodpovídal, vypravoval Klácel, že slyšel v neděli venkovana v divadle volati: »votevřte nám tam ty komůrky!« Lože bývaly obyčejně prázdny; nebylo ještě vytříbeného obecenstva pro českou věc; honorace vyšší libovaly sobě ve frančtině, honorace menší v němčině.

Rázně počínalo si uvědomělé studentstvo při rozšiřování ideí nenáviděného Slovanstva a podnikalo všemožné, aby jen drahému národu svému česť a slávu získalo. Zavítala do Brna proslulá operní zpěvačka *Lucerova* pohostinsku na divadlo německé. Čeští studenti v čele s *Bílkou* umluvili se, že požádají slavnou zpěvačku, aby i na českém divadle zazpívala; bylať v Pražské konservatoři vycvičena a mluvila správně česky. Zvoleni byli deputovaní. V černých fracích a bílých rukavičkách uháněli k Padovcovi, kdež divadelnice Lucerova bydlila. Jménem všech řečnil Bílka. Zpěvačka mileráda slíbila žádosti vyhověti. Na deputaci čekalo venku mnoho studentů a doprovázeli ji přes Františkov. Za cesty té povzbuzoval *Bílka* mladší studenty k vytrvalosti a napomínal je, aby odhodlaně šířili ducha slovanského, jehož oni pěstovati započali; aby hleděli jménu slovanskému česť a vážnosť získati, jakož on s druhy svými činil a v budoucnosti činiti neopomene.

Literární činnosť filosofů Brněnských zahajována byla ve vlastním, psaném časopise (na pobídku Klácelovu), kamž ukládali jednotlivci práce své české i německé. Časopis ten vycházel každého téhodne v objemu jednoho archu. Fr. Dědek uveřejnil v časopise tom dvé pojednání: »o vychování« a »prozřetelnosti«. V obou pracích zabíhal do krajností, jak děje se u všech začátečníků spisovatelů. V článku »o vychování« stavěl veškerý budoucí charakter člověka *jen* na vychování, — vrozeným vlohám velmi malé pole

---

[1]) Nejednou Klácelova píseň: »Duch moravský libě vane,« — v hudbu uvedena Dvořákem, tehdejším ředitelem kůru na Petrově. Dávána i zpěvohra »Dráteník« od Kotta, choralisty Petrovského.

určil. V článku »o prozřetelnosti« líčil prozřetelnosť jako vyšší nutnosť, v kteréž svobodná vůle ztrácí se. Nedostatek pojednání těchto vyšel na jevo hned za posuzování. — Methodu tuto: k pracím literním vybízeti a posuzovati nazvati slušno velmi rozumnou; mysl mladých literátů vespolnou kritikou se bystřila, úsudek ustáloval se a vlohy rozněcovány byly k odvážnějším rozmachům.

V druhém ročníku filosofie vynikl spolužák Dědkův rytíř Chlumecký tou zvláštností, že s kathedry za prázdných chvil předčítal znamenitější stati ze všeobecných Augsburských novin, zaváděje tak druhy své k politickým záležitostem. Zajímavou jest poznámka Dědkova v zápiscích o Chlumeckém: »Slovanem není dle smyslu našeho, slouží spíše straně vládní, a zdá se býti německým centralistou. Roku 1848. však nebyl nepřítelem Slovanů, poněvadž jich záměry zná a také dobře uvážiti může, a proto ačkoliv nyní stojí s Dr. Dudíkem na straně centralisticko-německé, doufáme, že by změnou okolností se smířil i s federalisty«.

Znamenitější uvědomělí studenti a přátelé Dědkovi za studií filosofických byli: *Bílka, Jaroš, Táborský, Hýbl, Kulda, Kudla, Řepka, Průdek, Vlk a Keršner.*

Táborský, s nímž se i v theologii Dědek sešel, jakož i s B. M. Kuldou, byl fiskusem profesora Dr. France a osobou již tehdy znamenitější; odebíral jménem všech stejně smýšlejících české noviny *Květy* a *Včelu.* Za nástupce doporučil Dr. Francovi *Hýbla* z té příčiny, aby Hýbla získal Slovanstvu. — *Hýbl,* rodilý z Hradiště, byl zevnějšku krásného, očí bystrých, tváří kvetoucích. Cestoval po Slovensku a od té doby říkával místo »ano« — »hoj«. *Kudlu* znal Dědek z let gymnasijních, — bystrá hlava, Slovan tělem duší, jen že koktal. Na gymnasii již radil Kudlovi taktéž koktavý profesor: »Spre—e—chen Sie r—r—echt l—laut!« Týž Kudla vydal *»výklad zákona obecního«* moravskou jednotou, — roku 1848. poslancoval na sněmě zemském. Řečnil několikráte česky, ale málo kdo rozuměl přednáškám jeho. Translator *Chytil* měl české řeči Kudlovy podati německy, vymluvil se však, že Kudlovi nerozuměl.

S *Benešem Meth. Kuldou* seznámil se Dědek na procházce. S procházky zavedl Kulda Dědka do svého bytu a ukazoval mu všeliké knihy české, jimiž knihárnu svou obohatil. B. M. Kulda byl uvědomělým vlastencem už z domova, dobře poučen výtečným katechetou Tomášem Procházkou. »Byl Kulda,« praví Dědek, filosof »slabého zevnějšku, a nebyl bych v něm té energie a vytrvalosti hledal, *jakou se později v alumnatě i na vinici Páně vyznamenal.«*

Řepka (snad Štěpka?), Přerovan, přihlásil se jako Slovan k Slovanovi sám; navštívil Dědka, aby si nějakou knihu vypůjčil ku čtení. Byla totiž v druhém ročníku Dědkovi svěřena knihovna studentská, čítající asi sto svazků českých knih. Dědek odstěhoval knihovnu sám do bytu svého za večera v *»putně pantovní«*, aby ho nikdo nezpozoroval. Několik »Slovanů« doprovázelo jako stráž knihovníka, nesoucího *putnu,* v níž byla literatura česká uložena. O Řepkovi napsal Dědek: »Zdál se mi zprvu nepatrným, ale poznal jsem v něm rázný charakter. Absolvovav filosofii, odevzdal jsem jemu knihovnu mi svěřenou. Podivno, že nikdo nestaral se o knihovnu tu, a tak dávala se z ruky do ruky vždy tomu, jemuž nejvíce jsme důvěřovali.

Nevím, co pak se s ní stalo. Řepka stal se později kadetem a chtěl mezi vojáky hledati proselity.«

Průdek proslavil se roku 1848. za výpravy Slovanské, byl od Maďarů chycen, žalařován, měl býti oběšen. Útěkem se zachránil.

Vlk, rodák z Telče, studoval práva, působil v Olomouci, kdež se s ním Dědek roku 1848 sešel. Ve »*Slovanském spolku Olomouckém*« roku 1848. založeném působil *Vlk*[1]) vydatně; veškery dopisy v záležitosteh spolkových adresovány byly na něho. Po skončených studiích filosofických ani nenapadlo Dědkovi jinam obrátiti se, leč na studia theologická. Nastala Dědkovi doba nová, v níž mnohé proměny a převraty staly se v mysli jeho; duch jeho ustálil se na jistých zásadách a přesvědčeních, jimž věrným zůstal až do své smrti!

(Pokračování.)

O Boha.

Rozbor stejnojmenného dramatu Hilbertova.

Napsal Em. Žák.

Jest tomu asi půl léta, co suchou notou divadelní kanceláře prolétla do veřejnosti zpráva: »K provozování přijato nové drama Hilbertovo »*O Boha*«. Jestli jméno autorovo, který prvou dramatickou svojí prací: »Vina« rázem získal si přízeň obecenstva a se všech stran o něm svorně vyhlašováno, že ukázal se nový, svérázný dramatický talent, nás potěšilo, tož nemohli jsme na druhé straně utajiti jakýsi podiv nad neobyčejným názvem nové práce. O Boha! Smělý titul. Lekali jsme se ho tím více, čím častěji byli jsme toho svědky, že katolicismus, kněz, mnich ve mnohých dramatických prácech doby starší jen falešně, se stanoviska nám nepřátelského byli pojímáni a karrikováni, že ctnosť, poctivosť — hlavně v dramatech francouzského původu — jako hlouposť a krátkozraké dobráctví k posměchu vystavovány, co zatím podvodníci, věrolomníci a mravní darebové, ozářeni světlem genia, vedle intencí autorův do přízně posluchačstva se vepisovali.

Nedočkavě čekali jsme na den premiery tohoto dramatu. Ale marně. Suchá guillotina policejní censury drama odpravila. Osud jeho tušil zajisté již napřed sám intendant Národního divadla, pan JUDr. Herold — který zajisté nepatří mezi náboženské nedůtklivce — když k dramatu poznamenal:

»Název dramatu měl by se změniti. »O Boha« vzbudí polemiku, některá místa bylo by třeba říci jinými slovy, aby snad nebyla činěna výtka, že se dramatem hlásá atheismus.« A c. kr. policejní ředitelství zakazujíc provozování řečeného dramatu, odůvodňuje zákaz svůj tím, že »nehledě k jednotlivým o sobě nepřípustným místům

---

[1]) Bydlil v České ulici, čís. 522.

v tomto divadelním kuse obsaženým, myšlénce atheismu v něm se hoví a tudíž drama to jakožto cit náboženský urážející ku veřejnému provozování se nehodí.«

J. Hilbert nevěře, že by odvolání k c. k. místodržitelství aspoň v dohlednu pomohlo, uveřejnil proto rychle drama tiskem, aby aspoň takto obecenstvo mohlo práci jeho seznati. Že se tak nestalo bez tiché resignace, trpkosti a také nemalé míry sebevědomí, patrno ze slov, jimiž provází vydání práce své. »Není na světě osob, které by jej zastavily na cestě, jíž jde, musí a chce jíti, a z které i přítomnou báseň klidně hází do prohlubně času, té jistoty jsa pln, že dějiny ještě každou zlatou nit v pravou chvíli vepředly do své ohromné tkaně.«

Potud p. autor. Že pak drama samo, jak již z pouhého názvu patrno, pohybuje se na poli náboženských ideí, jest zajisté naší povinností, abychom se stanoviska křesťanského, sine ira et studio, svědomitě poukazujíce nejen na stinné, ale i světlé stránky dramatu, o práci této se vyslovili.

Nejprv povšechnou otázku. V jakém slohu jest psáno nové drama p. Hilbertovo? Ve stylu starého klasického dramatu? Či drama realistické, moderní? Ve slohu nejmodernějším. Ibsen, Maeterlinck byli vzorové p. autorovi, ač tím nikterak nechceme říci, že p. Hilbert i co do námětu i co do formy je prostě okopíroval. I my jsme pevně přesvědčeni, že autor »Viny« a tato práce má tolik individuelní síly a talentu, že půjde, ač za jinými, přece vždy jen svou, vlastní cestou.

»Modernímu dramatu jedná se o naprostou vniternosť děje. Nejde o rány vnějšího světa, neteče krev a nemíchá se jed, aby se tělo zničilo, ale krise duše, katastrofy nitra se předvádějí, nejhlubší šachty lidského bytí se sondují, kořeny života se hledají.« Toť vedle vlastního doznání program moderních dramatiků. A autor dramatu »O Boha« skočil rovnýma nohama na tuto půdu modernistů. A k tomu vybral si problém nad jiné obtížný, ve všední společnosti nejméně přetřásaný, poněvadž lidem věřícím svatý a nejvznešenější, problém náboženský.

Konflikt náboženských ideí. Idea křesťanského Boha, zajisté nejčistší, střetne se tu buď s atheismem, buď s falešnými názory o Bohu, jak si je subjektivně ten či onen z osob v dramatě vystupujících utvořil. V našem dramatě konflikt se děje oběma směry.

Idea křesťanského Boha, Boha lásky, dobroty, který v prozřetelnosti své lidi i trpkou zkouškou života, cestou slz a útrap k odměně v nebesích vede, zosobněna jest v staré paní Matušové. V jediné osobě, více méně pasivní, v děj jen mimochodem zasahující, jediné u ní spatřujeme pevnou, neochvějnou víru v Boha a jeho prozřetelnosť, vedle níž křesťan v přítomném zlu jen budoucí dobro vidí.

Od ní ostrými rysy atheistického názoru se odráží syn její Jan Matuš. Jest smýšlením svým Comteovec, positivista, jenž naprosto nehledá příčiny ani svého bytí, ani světa tam, kam rukama hmatati nelze. »Je mi směšná ta lidská slabost, jež ráda šťárá po tajemném i v rozžaté svítilně, jen aby si nemusila přiznat, že děkuje světlo lojové svíci« (str. 38.). A jeho Credo? »Není nikoho, kdo by vládl naším štěstím. Není ho vůbec, opakuji ti pro vždy, jen my jsme tu sami se svým kusem života, sami se zemí pod nohama a sami s prázdnem nad hlavou« (str. 90.). Že nadejde chvíle, kdy se tento názor jeho tříští, mluví v náš prospěch o filosofické neodůvodněnosti atheismu.

A že p. autor tak nechává jednati přední osobu dramatu, rádi v jeho prospěch registrujeme. Matuš hlásá sice atheismus plnými ústy, ale neprovádí jej všude prakticky a důsledně.

Vedle těchto dvou extremních typů vystupují v dramatě dvě ženy podivně se zmítající mezi theismem a atheismem. První je choť Matušova Milena. Víra nebyla nikdy u ní kořenem a základem života. Nekotvila v nejhlubších hlubinách duše, ale tkvěla jen na povrchu, odkud snadno jako skořápku bez jádra bylo ji možno sfouknouti. Do kostela sice časem zašla, ale jistě jenom jako většina žen, z pouhého zvyku.[1]) Za celých osm let nepřekvapil ji muž její ani desetkráte na modlitbě, »o vlastní potřebě pobožnosti nemohlo býti dříve u ní ani řeči« (str. 21.). Ale od smrti Jeníčka, jejího syna, stal se náhlý obrat. Vytvořila si svého boha zvláštního. Šílený strach o život druhého děcka, Milušky, a vědomí síly a vyšší moci onoho v nitru jejím byly obraz jeho vytvořily. »Malicherná modlářka, nic víc... Modlářka ze strachu, z úzkosti, z hrůzy před tou ohromnou, drtivou pěstí, již cítím ve vzduchu nad sebou,« ve chvíli klidu a jasného vědomí doznává sama o sobě (str. 47.). Jest to žena tělesně i duševně chorá. Trpí závratí, migrénou (str. 16.), jest nanejvýš nervósní vedle svědectví lékařova (str. 33.). Jest to následek její psychosy. Žena hysterická.

A tuto učinil pan Hilbert hrdinkou celého dramatu. Nešloť autorovi nikterak o to, aby těžiště děje položil v boj čistého, jasného, křesťanského theismu s atheismem aneb falešným názorem theistickým, nýbrž o to, aby nakreslil různé duševní stavy, rychle ve svých rozhodnutích měnící se ženy — matky. Z toho patrno, že se hlouběji jádra náboženství nikde nedotýká. Logika klidné mysli neplatí u této zlomené duše. Jak daleko dospívá ve svém chorobném názoru náboženském, poznáme z rozvoje děje.

Sestra její Zdenka jeví stejné duševní disposice jako nešťastná žena — matka. Ztratila velmi záhy náboženství svého nejútlejšího mládí, ztratila svého boha. A slyšte jak! Bydlil u nich dole kostelník, starý Materna. Pekl doma hostie, a to v černé díře, a už to jí bylo divné. Jednou vzal ji do kostela na odpolední vyzvánění. Byl prázdný. Ale pojednou slyší, že někde podivně to vrže a šplíchá. A tu najednou vidí, jak v hloubi stojí ženská, škopek vedle ní, a ta sprostým kartáčem drhne oltář. Vidouc to, stála chvíli bez dechu a když pak slzy přišly, plakala nad něčím, co bylo cele v troskách (str. 43.). A víte, co to bylo? Snad starý oltář pod rukama drhnoucí ženy se zbořil? Nikoli. V její duši všechna víra shroutila se v prach. »A od těch dob jsem bez pána boha, docela bez něho jako muži,« doznává Zdenka s upřímnou naivností sama o sobě. Ubohá duše! Takovým způsobem věru ani jeden z tisíci školáčků nepozbyl víry. Vidíme již z toho, že máme tu opět jednati s osobou naprosto abnormální, kandidátkou nějaké psychosy, hysterie.

Konečně vystupuje ještě v osnově dramatu zřetelněji v popředí přítel Matušův, doktor Vordren, starý mládenec. Večer, sedávaje doma, hladí svou černou kočku, nebo vezme nějakou knihu a čte, neb častěji hvízdá nad ní, ba dokonce vaří za večera vodu, jen aby jakýs hlas zněl jeho samotou (str. 26.). K náboženství zaujímá stanovisko čistě moderní. Jest mu výhradně předmětem citu. Doznává jeho potřebu.

---

[1]) Troufalé tvrzení, které tu p. Hilbert do úst Matušových klade.

V těžkých dobách života jako lék stéká ono v raněnou duši a ulehčuje jí: »Stonal mnoho na duši,« tak ho charakterisuje pí. Milena (str. 52.). Ale doznává-li reelní jsoucnosť Boha, tedy jistě nepředstavuje si ho jako nějakého trestajícího Jehovu,« tak sám doznává k otázkám pí. Mileny. A dále v nejasném svém vyznání určuje představu svého boha: přes mne sama, přes můj život a strasť na nekonečné bytí všeho a smysl a vyznění celku« (str. 76.). Z těchto slov, tušíme, vysvítá, že p. doktor svým náboženským názorem jest pantheista. Tedy opět jeden z osob v dramatě vystupujících, jehož názor náboženský s názorem křesťanským jest v rozporu.

To jsou asi náboženské a životní názory lidí v dramatě jednajících. Celková billance jich není nám, kteří se stanoviska ideí křesťanských na ně pohlížíme, jak patrno, nikterak příznivа. Jeden věřící křesťan (pí. Matušová), jeden atheista (p. Matuš), jeden pantheista (doktor Vordren) a dvě ženy nestálého a měnivého názoru světového.

A výslednice myšlénkového děje? Autor nechce rozhodovati otázku náboženskou v jejím jádře. Že by tudíž drama tendencí svou přímo k atheismu svádělo, nesmíme nikterak tvrditi. Že však jest v něm naneseno více stínu nežli světla, že falešné názory náboženské a atheismus více zde k platnosti přicházejí, co zatím názor křesťanský posunut jen jako v ústraní, vysvitne z osnovy děje. Jediné v tom smyslu říci lze, že drama p. Hilbertovo »myšlénce atheismu hoví«. Ovšem při tom neklademe ještě na váhu i některá místa, mající přímo ráz rouhání. Ta ovšem musí urážeti každou, jen poněkud nábožensky citlivou duši. Jsou-li podobné výroky dle § 122. trestního zákona veřejně pronesená zločinem rušení náboženství, pak zcela přirozeno, že i na jevišti nikterak nejsou přípustna. Proti těmto jednotlivým několika výrokům musíme se i my co nejrozhodněji ohrazovati. Ostatně v tom již policejní censura vykonala svou povinnosť.

Přistupme nyní k osnově dramatu. Děj sám točí se zajisté kol prosté, v rodině ne právě řídké události. Smrt jednoho ze dvou dítek rozbouří celé nitro milující matky. A když i druhé, Miluška, stížena jest zánětem pohrudnice, pí. Milena, duševně již zlomená, upadá v chorobné náboženské blouznění. Z piety k svému zesnulému synáčkovi staví doma oltář, před nímž zapaluje věčné světlo. Autor důvtipně naznačuje, že oltář v tomto těžkém ovzduší náboženského pobloužení otce i matky místa nemá, dává totiž režii pokyn: »Kdežto všechen nábytek jest renaissanční, v pravém koutku pokoje (na koso umístěn) svítí zlacený gotický oltářík s klekátkem a věčnou lampou na kovaném rameni.« Před ním modlívá se též as pí. Miluše za svého živoucího jedináčka, Milušku, k svému bohu »drtivé pěsti«. Ztrátu svého synáčka má za trest. Cítí patrně v tom trestající ruku svého boha za vlažnosť a konečnou nevěru, ve kterou ji choť její svými rozmluvami snažil se strhnouti. Utěšující slova staré pí. Matušové: »Bůh zajisté jedná i v tom spravedlivě, když béře nám nejdražší« (str. 14.), nenalézají u ní souhlasu.

Následující scéna, ve které Matuš, nenaleznuv zápalek, přistoupí ku věčné lampě a zapaluje si doutník o její plamének, musí rozčiliti jeho choť.

»Tohle je přímé znesvěcování!« dí rozhorlená pí. Milena.

A Jan s úsměvem: »Leda že doutník zkazím — jiného hříchu v tom nevidím.«

Rádi věříme, že jako atheista jiného v tom nevidí. Ale kdyby té chvíli vědom si byl povinností ke své choré ženě, viděl by v tom přes svůj atheismus: hrubou urážku jejího, byť blouznícího náboženkého citu, nedostatek šetrnosti ke své nebohé ženě. Tato scéna, ramaticky tvrdá a smělá, po našem soudě neodpovídá zcela povaze latušově, byť nyní po osudné proměně v duši jeho manželky byl iezi nimi rozpor a nesouhlas. Mrzí se ovšem na ni pro její přehnanou eligiositu, »která činí naň dojem hysterického modlaření« (str. 18.), le že by tím neurážel náboženský cit její, jak se dokládá, jest zkrátka iepravdou.

Do hádky, která po tomto výstupu nastává, pokouší se marně tará paní naliti olej smíru. A odkud nynější rozpor a duševní odlálenosť mezi oběma manžely? Strach mateřského srdce, úzkostlivá ázeň, že by mohla ztratiti svého jedináčka, Milušku, přivedla ji v onu ıorečnou nábožnosť, která, jak dobře muž její vystihl, jest podplácení osudu — boha dle jejího ponětí (str. 33.). Dříve, kdy se o boha ůbec nestarala, kdy mlčky, sedávajíc u nohou svého chotě naslouchala eho výkladům atheistickým a je i za své přijímala, byli si tak blízci. Nyní jakoby hory duševního rozporu mezi ně postavil.

Cítí ve své plaché duši, že znovu neštěstí se blíží. Tuší neštěstí: »Jen to má tak silný dech, že z dáli již námi otřásá, každý nerv o něm ví, vše je rozechvělé, leč člověk se nedoháda.« A hned ve svém hněvu vůči svému bohu dokládá: »Ale tolik dát tušit a nic neprozradit, to jest nejpodlejší způsob mučení« (str. 37.). Pí. Milena svému bohu se rouhá. A muž její, chtěje ji vyléčiti z její nábožnosti a víry, ještě stupňuje tuto blasfemii, řka: »Je mi vždy k smíchu, když slyším oduševňovat ty bezduché příčiny našich chvil. Což taška, jež spravedlivému se střechy na hlavu padla? I tu snad hodil váš bůh? Pak člověk mu odpusť to uličnictví« (str. 37.). Hodná porce cynismu a blasfemie! Že tak o bohu ani atheista mluvit nesmí, nechce-li přijíti v ostrý konflikt s § 122 trest. zákona, rozumí se samo sebou.

Takových ostrých výrazů měl by se přece p. Hilbert vyvarovat, chce-li viděti, aby dílo jeho dočkalo se na prknech náležitého oživení.

V následující scéně opět spatřujeme u pí. Mileny ono chorobné přepínání náboženského citu. Žebravá žena přišla prosit za almužnu. Milena dává jí zlatník. Nebyla zajisté i dříve tak dobročinná, když muž opět dokládá: »Přepínáš milosrdnosť až do směšnosti« (str. 39.). Že jest to za takých okolností přepjatosť, v tom dáváme p. Matušovi za pravdu. Nic víc než podplácení osudu — boha s drtivou pěstí. Vůbec nelze neuznati, že všechno to zmítání ustrašené duše Mileniny do upřílišené zbožnosti nakreslil p. Hilbert s virtuositou pravého umělce.

V rozmluvě své s doktorem Vordrenem prozrazuje konečně Milena příčinu tohoto blouznění a svého stálého strachu. Ve chvíli klidné znamená i ona tu velikou propasť mezi pravou věrou a svou nábožností. Vordren posuzuje se stanoviska svého cenu víry, dí: »Časem, milostpaní, kdyby i byl se zdál kdo na věky znesvěcen, najde nás klečící na stupních.«

Pí. Milena: »Bez víry však.«

Vordren: Víru hledající —

Pí. Milena: Tu nenalezne, kdo ji jednou ztratil.

Vordren: A neztratil ji, kdo snad odpad' od ní.
Pí. Milena: Neiluzi milovat nedovedem.
Vordren: A nekořit se vůbec neumíme.

A na to Vordren jako lékař chorobné její duše s dojemnou upřímností ji těší: »Stihnete jej (t. j. Boha)! Nelekejte se bolestí, jež způsobuje vám úsilí, vy jej přece stihnete jednou! Vaše kotva doletí a jistě již brzy. — Už jen krátko a s první krisí bude již po zmatku a vy budete jeho... utišená... utišená pro vždy« (str. 46.).

Leč pí. Milena nevěří, jest již pozdě; ten s drtivou pěstí již přichází. V neklamné tuše své dokládá: »Mně je tak úzko dnes! Jako by cos se dělo! Ó, něco se děje! Něco hrozného se děje! A neuhodnu! Neuhodnu!« A v extasi své dále volá: »Žene se! Sviští ve vzduchu« (str. 47.).

A brzo se vzpamatovavši, vykládá pí. Milena příčinu svého poměru k bohu těmito slovy: »Sotva měsíc ležel Jeníček v hrobě a již zase Milušku škrtila mi smrt. Modrá, zesinalá a dusící se tloukla sebou v postýlce. Nemohla jsem ji opustit, abych někoho pro pomoc poslala, a tak — v zoufalství chvíle nevědouc si rady, zvedla jsem dítě z lůžka, vztyčila je k nebi a úpěla: »Zachraň ji. Dám ti ji! Bude tvá! Jen život jí zachraň! — Takový je můj vztah k němu. Ani stopy po oddanosti, jen hrůzu před ním cítím. Bojím se ho jako věřitele Miluščina života« (str. 48.).

A dále pokračujíc: »Taková jsem nyní. Tak vyděšena a seštvána strachem. Nevím, v kterém okamžiku by ji mohl žádati a není chvíle, v níž bych se dovedla loučit s ní. — Je-li však přísný... ó kdo ví, jak je přísný v dožadování svých účtů! Ale já ji přece ještě nemohu dáti! Neodtrhnu jediné dítě od rodiny — a jak ji obětovati? Kam s ní? Do kláštera? Tak mladičký život... To není ani možno! A nikdy to nebude možno...« (str. 49.)

Pí. Milena slíbila tedy Milušku bohu. Cítí k němu odvislost jako k věřiteli i všechnu nenávisť dlužníka. Strach, zoufalosť vrátily jí myšlénku na boha, ze svého chladu, a snad nevěry ocitla se nyní ve víře ve falešného boha a v poměru dlužnice k němu. Že z nevěry často se rodí pověra a falešná víra, jest zajisté na bíledni. Extrema se tangunt.

S theologického stanoviska — i kdyby totiž bůh Milenin byl Bůh náš křesťanský — zajímavá by byla otázka: Obsahují zaslibující slova matčina v sobě opravdový slib čili nic? Zajisté nikoli. Jednalať ona v rozčilení, v strachu a zoufalství, a za druhé ani předmět slibu určitě nevyjádřila. Každý theolog by musil takto nešťastnou, strachem zmítanou matku poučiti a tím aspoň částečně zbaviti ji onoho strachu, který jí od té chvíle ustavičně lomcuje.

Ale již se stalo. Pro Milenu, matku nejvýš milující, neplatí suchá logika chladného rozumu. Její Miluška se uzdravila a nyní ona cítí tu hroznou povinnosť pro sebe: dostáti danému slovu. V nitru svém, nechtějíc si to jasně ani uvědomiti, znamená, že nyní Miluška již jí nepatří. Náleží bohu. A přec nemůže se zříkati svých mateřských práv na ni. Proto všechen její poměr k bohu jest jako podplácení jeho, aby obětovanou nežádal, aneb boj, boj s bohem o dítě.

Z toho již patrno, že by vlastní název dramatu, přihlížejíce k reelnímu ději, měl vlastně zníti: *O dítě.* Ježto však autor na tento fakt chtěl pouze založiti drama psychologické, vniterné drama duší

› boha zápolících, nadepsal je: *O Boha.* Všechny v dramatě jednaící osoby (v moderním slova smyslu i sám atheista Matuš, ježto prý ıtheismus jest jen jinou formou náboženství) tu horují a mezi sebou v sobě zápolí o svého boha, svůj náboženský názor.

Potud exposice. Marně snaží se doktor Vordren vrátiti Milenu r koleje lepší zbožnosti a lepšího nazírání na její poměr k bohu. »Je ıejvýš milosrdný, k němuž jste se obrátila v úzkosti. Vrátil Milušce život jistě pro život sám. Nedává přece růsti květům v své zahradě, jen aby je zase mohl lámati.« A slib, který Milenu tak děsí, krásně vykládá, řka: »Učiníte ji jeho, jako vlastně všichni si přejeme jeho býti, jenže vychováním nás odcizili. [1]) Láskou mu ji dáte. V jejím srdéčku rozžehnete to světlo boží a nemusí se světu uzavřít, aby ji nestihl bídou. Projde jím bílá a ještě požehnáním bude jiným. Ovšem, vy jí je musíte dáti a ze svého srdce« (str. 49.).

Pí. Milena: »Nezhaslo-li již v něm.«

A Vordren jako suggeruje jí v hypnosi pevnou víru, dí: »V této chvíli vysvitlo znova.«

Na okamžik jest Milena opravdu vyléčena ze svého zoufalého strachu. »Sesunujte se do pokory.« Sklání se a klesá k hluboké pokloně před jiným, lepším Bohem. V srdci se jí ulehčilo duchaplným výkladem a suggescí psychiatra Vordrena. Ale jen na okamžik! Škoda, že na okamžik!

Tušená Milenou katastrofa se blíží. Přinesli Milušku ze školy nemocnu. Milena, zvěděvši tuto zprávu, vrací se hned k svému bohu, hroznému bohu s drtivou pěstí. »Záštiplný blesk šlehne jí ze zraku k nebesům,« předpisuje autor. Chtějíc odejíti k nemocné dcerušce, objímá náhle svého chotě, od něhož před časem svou duší tolik se oddálila a vroucně ho políbí. Návrat k jeho nevěře. A rychle sdechujíc plamének věčné lampy, dí: »Je nyní malicherno to podkuřování.«

Stará pí. znovu domlouvá: »Dceruško! Nehasíme oběť, již jsme jednou rozžaly. I ta nejmenší není malicherna svým významem, neboť její cena neleží v hmotné ceně, ale v síle pokory, s kterou jí podáváme.« Chce víru svoji a odevzdanosť v ruce Boží vlíti do srdce jejího. Žehná ji trojím křížem, ale Milena, křížem jako ranou elektrickou dotknuta, vyrazí ze sebe: »Ne, nepřijímám ukrutenství s pokorou! A vyzývá-li, jsem odhodlána k zápasu s ním, k zápasu do posledního dechu.«

Maně nám tu napadá, že Milena pojala boha jako nějakého démona, jenž v ní, dotknuté křížem, nyní se bouří a jí znovu lomcuje. Autor naznačil výborně tímto výstupem ten velký rozdíl mezi Bohem staré paní Matušové a bohem nešťastné matky Mileny.

Že prvý tento akt jest znamenitě sestrojenou exposicí a nepostrádá též dramatického spádu, jest, tuším, všem čtenářům patrno. Napjetí posluchačstva jest tu vyvedeno až v nejkrajnější poly.

Přistupme k jednání druhému. Jest několik dní po onemocnění Miluščině. Stará paní rozmlouvá se švitořivou Zdenou a opět názory jich náboženské se tu skříží. Vypravuje nechápající Zdence o ranách

[1]) Jak těmto posledním slovům rozuměti? Kdo vzal tuto smutnou úlohu vychovatelskou na se? *Educare* v křesť. slova smyslu jest k Bohu vésti, *ad Christum ducere.*

svého života, kdy smrt jednoho po druhém jí uchvacovala. Ale člověk »opláče, obolí a žije dál živým, neboť tak to Bůh chce a tak to je nutno na světě.« A dále: »Jsou zde strasti, ale radosť je tu taky. Obého je dosti, aby se člověk ochotně smiřoval s blížícím se koncem, leč když už stojí za vším, to jasné přece převládá . . Jest to jasné vědomí, že byť bych nejdražší ztratila, sejdu se s tím jednou zas«.

Zděna: »Kdo to však ví, babičko«.

Stará paní: »Každý to může vědět jen z divů zde dole. A kdo ale přece neví, tomu přeji, aby byl jednou po smrti mile překvapen«.

Na to Zděna trochu rozpustile: »Aby ho Pánbůh hodně nebem napálil, co, babičko!« A zalekajíc se svého bujného žertu pokračuje: »Jsem hned v lehkomyslném žertu . . Špetka dobrého ve mně není . . . Tak špatná duše jsem«. A zastavujíc se u oltáříku, vážně filosofuje: »Není to přece jen prostý kus nábytku takový oltářík, když se člověk v pravou chvíli naň dívá. Něco posvátného je v něm, něco vznešeného . . . jakoby stopy modliteb na něm tkvěly, jež byly šeptány pod ním — Babičko? Vy jste se asi mnohokráte na tomto klekátku modlila?

Stará pí.: »Zde nikdy, Zdenko«. Zděna: »Nikdy?« Stará pí.: »Ne«. Opět krásně tu naznačeno, že Bůh staré paní není bohem, jemuž Milena postavila oltář. A obracejíce řeč na vstoupivší Milenu, u lože nemocné dcerušky stále bdící, litují ji obě.

»Je stále neštastnější,« pokračuje stará paní. »Není toho málo, co na ni doléhá, že se už až mýlí v sobě i bohu. Soudit ji však nejsme my právy — a jen čekat musíme, dokud nás nezavolá. Ba více, Zdenko, ani citem ji nesmíme opustit nyní!

Zděna: »Ni citem opustit . . . jak krásně to pravíte! To je totéž, co ‚ku chlebu růže‘, jak mně kdysi náš rytmistr řekl.« A hned vypravuje, jak v ní tato myšlénka vznikla. »Seděly jsme kdysi doma v hovoru a s námi rytmistr Holý. Kdosi modlí se za dveřmi. Vstala jsem, uřízla kus chleba a pootevru dvéře, neboť byl mráz toho dne, a jen vysunu ruku s darem. Nevím proč, snad že ruku neviděla, žebračka nechopila se chleba, nýbrž nechala mne chvíli trčeti tak ve dveřích. Zabručela jsem cosi mrzutého a chci již přirazit, když cítím, jak rytmistr mne uchopil za obě ramena, a už mne tiše vystrčil na chodbu. »Slečinko,« pravil, »almužnu hodit je málo. Pamatujte si, že ku chlebu třeba vždy růže přidati, chceme-li se zvát dobrou duší.«

V nevěřící duši Zdenky již to praská. Nevěra její se boří. Bůh zaťukal na její srdce. Chce činit pokání, naklonit Boha, aby Milušku uzdravil.

Zdrželi jsme se déle než snad slušno u této scény. Jeť jedna z nejkrásnějších v celém dramatě. Služiž to také za doklad, jak pěkně dovede p. Hlibert psáti. Pravé křesťanské ovzduší z ní vane. A v tu těžkou atmosféru, kterou vždy dýcháte, kdykoli na jeviště vystupuje jen soucit vzbuzující, duševně i tělesně zlomená Milena aneb vší víry prostý Matuš, působí věru ona jako osvěžující zdravý vzduch, dýšící vším jasem a teplem křesťanského názoru náboženského.

Jen jako mimochodem podotýkáme, že nám divno, že stará paní Matušová Zdenku, která tak ráda drastický žert náboženského rázu si dovolí, nikdy ani slovem nenapomíná. Babičky přece rády mentorují. A v pravdě zbožná duše tím méně snese takové vtipy.

[ak v 1. jednání Zdenka, vracejíc se z trhu, jí praví: »Kéž byste ·ěděla! Ach babičko, světici kdyby od zadu hubičku dal, více ji iepomate« (str. 22.). A nyní Zděna zase: »Aby ho Pánbůh hodně iebem napálil.« V tom po našem soudě zbožná paní Matušová, mnoho)řehlédajíc, nejedná ku své povaze důsledně.

Leč sledujme děj dále. (Dokončení.)

Hlídka národohospodářská.

Ve Vídni sešly se 26. června tak zvané kvotové deputace, které měly za účel, aby stanovily příspěvek na společné výdaje mocnářství našeho pro každou polovinu říšskou. Dle říjnového patentu počítají se k říšským společným vydáním, jak známo, výdaje na vojsko, úroky na společný státní dluh, výdaje na vyslanectva a na námořnictví.

Proberme společný rozpočet na r. 1897. Dle toho vyžadovaly výdaje ministerstva zahraničných záležitostí následující sumy: ústřední kancelář: 625.800 zl., disposiční fond 600.000 zl., výdaje diplomatické 1,531.300 zl., konsuláty 1,145.900 zl., úhrnem 3,903 000 zl.

Výdaje na rakouskou armádu vyžadovaly roku 1897. následující obnosy: ústřední vedení 400.223 zl., vojenská velitelství 1,324.078 zl., vojenské intendence 1,003.823 zl, vojenská duchovní správa 160.807 zl., vojenská justiční správa 312.300 zl., jenerální štáb 1,987.960 zl., výdaje armádní 29,359.670 zl., vojenské školy 1,338.124 zl., vojenské technické komité 86.599 zl., vojenské magaziny 657.369 zl., technické dělostřelectvo 3,923.598 zl., vojenské stavby 3,360.325 zl., vojenské nemocnice 3,934.789 zl., vojenské potravní zásobárny 12,358.937 zl., nákup surovin 18,195 633 zl., nákup stravy pro mužstvo 17,944 830 zl., nákup na postele a šatstvo 9,263.813 zl., nájemné a vydržování kasáren 13,660.895 zl.

Veškeré řádné výdaje na celou armádu mimo zeměbranu páčily se r. 1897. na 125,382.512 zl. Výdaje na námořní loďstvo činily téhož roku obnos 10,381.060 zl. Výdaje na společnou finanční správu obnášely 2,093 500 zl. Nejvyšší účtárna vyžadovala výdaj na 133.150 zl.

Celkem obnášely výdaje řádného společného rozpočtu 139,368.681 zl. Mimořádné požadavky, které se během roku naskytnou, byly následující r. 1897.: minist. zahraničné 77.400 zl., armáda 14,797.187 zl., válečné loďstvo 3,600.200 zl., úhrnem 18,474.787 zl.

Celkový výdaj společný obou polovic mocnářství habsburského obnášel r. 1897. sumu 157,843.468 zl.

To mají uhraditi daněmi poplatníci předlitavští i maďarští.

Na společné výdaje dávají se dle základní smlouvy mezi oběma říšskými polovicemi veškeré příjmy ze cla. Příjmy ty páčily se na 50,573.130 zl. V polovici předlitavské bylo vybráno cla úhrnem 40 milionů, a v polovici maďarské vybráno bylo cla 10 milionů zl. Clo platíme my. Koupím-li zboží z ciziny, řekněme stroj z Anglie za 10 liber šterlingů, musím poslati 120 zl. do Londýna a když stroj přijde do Děčína, musím zaplatit, řekněme 20 zl. clo, jinak stroj nedostaneme domů.

Když odečteme příjmy ze cla od veškerých společných výdajů říšských, zbývá obnos 105,124.937 zl. Z toho zaplatili naši poplatníci 73,587.451 zl., a maďarští 31,537.479 zl. Když přibereme k tomu clo, tak jsme na společné vydání zaplatili 113·5 milionů zl. a Maďaři pouze 41·5 milionů zl.

Tím se děje strašná křivda našim poplatníkům, rolníkům, řemeslníkům, dělnictvu. Tato křivda má se dále na dalších 10 let uzákoniti novou smlouvou mezi námi a Maďary. Dle dosud platné smlouvy z roku 1888. musíme platit, jak vidno z hořejších čísel, více než dvakrát tolik. Na 100 zl. společných vydání zaplatíme my dle smlouvy 70 zl. a Maďaři pouze 30 zl. Ale jak se mají věci ve skutečnosti? Koncem r. 1895. čítalo veškeré obyvatelstvo říše rakouské mimo vojsko 24,789.932 hlav. Obyvatelstvo říše maďarské páčilo se koncem r. 1890. na 17,463.791 hlav. Obyvatelstvo Předlitavska roste ročně o 200 tisíc hlav, obyvatelstvo Maďarska roste ročně o 170 tisíc hlav. Koncem roku 1898. bude naše polovice říšská čítati nejmíň 25·38 milionů hlav, obyvatelstvo poloviny maďarské

bude nejmíň čítati 18·82 milionů lidí. Dle toho by měli Maďaři platit ze 100 zl. společných vydání 42·5 zl. a my 57·5 zl. Ale nyní slyšme, co chtějí Maďaři platit dále na vojsko. Když páni Maďaři přišli se židem Falkem do Vídně, zvěstovali deputaci rakouské, že budou na dalších 10 let na společné vydání platit na 100 zl. výdajů 31 zl. 99 kr. a my máme platit na dál 68 zl. To je dle práva a spravedlnosti zrovna tolik jako nic.

Naše deputace v čele se židem dvorním radou Beerem byla jako opařena, ale přece si neodvážila říci Maďarům do očí, co by jim za toto drzé sprosťáctví patřilo. Naopak, páni z naší polovice, kteří tu smlouvají o ohromné miliony, jež mají zaplatit naši ubozí poplatníci, vyjádřili se velmi šetrně proti Maďarům a žádali, že tuto číslici musí důkladně prozkoumati a k tomu potřebují času až do podzimka. Na to se páni z obou stran rozešli. Sama židovská »Neue Freie Presse« se této komedii, jinak celé vyjednávání se strany Maďarů nazývati nelze, zcela otevřeně posmívá.

Jedná se zde o to, dle čeho se má míra příspěvku na společná vydání říše vyměřiti, zda podle počtu obyvatelstva, nebo podle daní. Jaká míra podle počtu obyvatelstva by na Maďary vypadla, právě jsme vypočítali. Připadli tedy páni z Pešti na to, že se má příspěvek vyměřiti podle toho, co se vybéře v každé polovině říšské z kapes poplatníků daní. To se dá velmi snadno vypočísti. Od r. 1887.—1897. vybráno bylo daní: v Předlitavsku 4,013.370.075 zl., v Uhrách 2,587.460.064 zl. Dle toho by měli platit poplatníci v Předlitavsku na 100 zl. společných říšských vydání 65 zl. a poplatníci uherští 35 zl. Ale ani o tom nechtějí Maďaři slyšeti.

Uhři prý nemohou nic víc platit, než co platí, naopak; měli by platit ještě méně. To dokázal poslanec maďarský pan Horanzský, který jako člen uherské kvotové deputace také do Vídně přišel. Nuže projděme si výpočty pana Horanzského. Dle pana Horanzského jsou poplatníci v Předlitavsku mnohem bohatší, než poplatníci v Uhrách. Orná půda všech zemí na říšské radě zastoupených měří 28,258.000 hektarů, které ročně vynášejí čistého výtěžku 164 milionů zl. Orná půda polovice uherské měří 30,349.771 hektarů a vynáší ročně čistých 152 milionů zl. Rolníků v Uhrách jest 4,006.839; rolníků v celém Předlitavsku jest 4,542.673. Předlitavsko má 9,709.000 hektarů lesa, Uhry mají 8,087.000 hekt.

Pan Horanzský čítá dále a dokazuje »chudobu« maďarskou. Roku 1891. uvařilo v Předlitavsku 1598 pivovarů 17,275.348 hektolitrů piva, napálilo se ve 1090 lihovarech 1,368.493 hekt. líhu, vyrobilo se ve 210 cukrovarech 8,404.679 metráků rafinovaného cukru. Ale v Uhrách téhož roku vařilo pouze 108 pivovarů 1,415.956 hektolitrů piva, napálilo 501 lihovarů 880.783 hekt. líhu, vyrobilo 20 cukrovarů 1,003.162 metráků cukru.

Nyní však přijde hlavní věc. Porovnání toho, co sklidili rolníci naši, a co sklidili rolníci v Uhrách. R. 1895. sklidili rolníci v Uhrách:

	metráků	za	
pšenice	44,441.092	255,091.868	zl.
žita	11,481.928	57,983.706	»
ječmene	11,864.941	63,002 836	»
ovsa	10,508.897	56,117.509	»
kukuřice	37,093.009	156,903.428	»
zemáků	32,389.025	47,287.976	»
cukrovky	12,554.409	10,420.159	»
sena	83,535.795	160,388.726	»
vína v litrech	1,928.984	12,000.000	»
	úhrn	819,196.208	zl.

Rolnictvo v zemích na říšské radě zastoupených v Předlitavské polovině sklidilo téhož roku:

	metráků	za	
pšenice	10,977.334	78,487.938	zl.
žita	16,482.708	82,385.872	»
ječmene	13,390.542	91,055.685	»
ovsa	18,266.950	110,697.717	»
kukuřice	4,773.333	31,408.531	»
zemáků	98,447.371	202,801.584	»
řepy	42,295 860	39,335.149	»
ovsa	90,773.689	213,173.486	»
vína v litrech	3,582.771	18,000.000	»
	úhrn	867,345.962	zl.

Co se týče množství sklizně, jsou čísla pana Horanzského docela správná, avšak pan Horanzský vyvedl šikovný kousek v cenách. On totiž stanovil průměrnou cenu metráku pšenice v Uhrách za r. 1895. na 5 zl. 74 kr. a průměrnou cenu pšenice v rakouské polovině na 7 zl. 15 kr., podle čehož pak vypočítal celou cenu sklizně uherské a předlitavské, chtěje takto dokázati, že rolnictvo v Uhrách má menší příjmy, než rolníci v rakouské polovině. Tomu se však každé děcko musí zasmáti. Známo, že u nás pro celé mocnářství rakousko-uherské dělá obilní ceny plodinová bursa peštská a podle ní řídí se ostatní plodinové bursy ve Vídni, Praze, Krakově, ve Štýrském Hradci. Známo též, že obilní ceny na plodinové burse v Pešti jsou vždy o něco vyšší, než na plodinové burse ve Vídni. Z toho vidíme, že výpočty pana Horanzského jsou klamné. Co se nás týče, soudíme, že by nejspravedlivější bylo, aby se míra příspěvku na společné výdaje měřila dle počtu obyvatelstva. A to z té příčiny, poněvadž daně jsou různé, v obou polovinách státních různým způsobem se vybírají a různým způsobem zde i onde berní šroub pracuje, tak že o nějakém společném měřítku v tomto oboru není ani řeči. Co nám ostatně tento dualism přinesl, co nám neblahé paměti saský přivandrovalý ministr Bach nadělil, poznáme z následujících číslic. Před třiceti lety r. 1868. zaplatili poplatníci všech na říšské radě zastoupených království a zemí následující daně:

Daň pozemková 35,952,728 zl., daň z domů 17,968.246 zl., daň z výdělku 8,071.454 zl., daň z příjmů 13,549.096 zl., příjmy z exekucí 85.016 zl., daň z potravin 47,546.016 zl., clo 11,452.788 zl., sůl 16,677.045 zl., tabák 25,043.990 zl., kolky 11,653.813 zl., poplatky 21,955.525 zl., loto 5,294 372 zl., pošta 1,847.923 zl., mýto 2,698.092 zl. Celkový státní příjem s jinými menšími příjmy se páčil na 239,252.997 zl.

Tolik vybraly státní pokladny r. 1868. z kapes poplatníků. Jak se za třicet let výdaje ty děsným způsobem rozmnožily, jest každému čtenáři známo.

Aby čtenáři mohli sami obrovský vzrůst daní porovnati, uvádíme zde daně z r. 1897. Téhož roku vybral stát od poplatníků následující obnosy na daních přímých a nepřímých:

Daň pozemková 32,750.000 zl., daň z domů 33,357 000 zl., daň z nájemného 2,269.000 zl., daň z výdělku 12,476 000 zl., daň z důchodu 32,303.000 zl., exekuce 835.000 zl., clo 47,945.319 zl., daň z kořalky 33,000.000 zl., daň z vína 5,370.000 zl., daň z piva 35,980.000 zl., daň z masa 6,900.000 zl., daň z cukru 33,065.000 zl., daň z petroleje 7,000.000 zl., potravní daň měst 3,090 700 zl., sůl 21,929.194 zl., tabák 93,357.500 zl., kolky 22 087.600 zl., poplatky 43,122.800 zl., loterie 16,420.000 zl., mýta 1,045.800 zl., pošta a telegraf 45,313.000 zl. Celkový příjem z daní přímých a nepřímých za r. 1897. obnášel okrouhlou sumu 580 milionů zl. Z toho vidíme, že za 30 let stát daně více než zdvojnásobnil a přece bylo r. 1868. obyvatelstva 20·3 milionů a r. 1897. vzrostlo na 25·6 Kam to povede, a jaké spějeme budoucnosti vstříc, o tom každý rozumný muž dovede si učiniti úsudek. [1])

Rudolf Vrba.

LITERATURA.

FRANCOUZSKÁ.

Hétérogénie, transformisme et Darwinisme: problème De l'espèce, par l'abbé de Casamajor, in 8°, 248 stran. Imprimerie de l'Oeuvre de Saint-Paul. — V knize této uveřejňuje autor veliký počet námitek, které činěny bývají proti pověstné theorii Darwinově a Lamarckově. Seřaděny jsou logicky a podány prostým a srozumitelným slohem. Ostatně dnes již ani sami evolucionisté nepřisahají na Darwina.

Histoire de Napoléon III., par J. M. Villefranche, 2. édition, 2 vol. in 8°, Blond et Barral. — Villefranche jest veterán katolických spisovatelů. Zvláště proslavil se knihou Histoire de Pie IX., která vyšla již ve 20 vydání.

[1]) Kvotové vyjednávání znovu zahájené se opětně pro naprostý odpor Maďarů rozbilo. Co se dál stane, ví snad jedině hr. Thun, a snad ani ten ne.

O dějinách Napoleona III. pracoval pilně dvacet let. Co napsal, to též prožil, neboť počal své politické články psáti již kolem r. 1850., sleduje den ode dne politiku druhého císařství se stanovisku katolického. Kniha psána jest nestranně a zajímavě, tak že upoutá čtenáře více než mnohý román.

La Duchesse bleue, par Paul Bourget, in 18, VIII, 359 p. Lemerre. — Autor musí každý rok vydati aspoň jeden nový svazek, aby nepozbyl oblíbenosti a nebyl zapomenut. Této potřebě asi chtěl také vyhověti Pavel Bourget, když znova vydal své dílo, které vycházelo v »Journalu« pod názvem: Trois coeurs d'artistes, pod nápisem výše uvedeným. V předmluvě praví autor, že měl úmysl dáti svému dílu cíl filosofický a studovati jako umělec vášně lidské, ale že konečně byl nucen obírati se jen příhodami milostnými, jež tvoří základ celé zápletky. Máme tu tedy zase milostný román s cizoložstvím a výkřiky vášně, podobný ovšem dílům Bourgetovým. Není o nic lepší ani horší.

A mi-côte, par Esquirol, 338 p. in 12. Stock. — Mladý autor napodobuje v díle svém Huysmanse. Líčí theologa bez kněžského povolání; jeho obraz semináře v Issy jest patrně karrikován. V. Kameš.

RUSKÁ.

Cesta antiochenského patriarchy Makarije do Ruska v polovici XVII. stol. Z arabštiny přeložil prof. Lazarevského ústavou východních jazyků G. Murkos. Sv. 1., 2. a 3. Moskva 1897—98. Cena 4 ruble. Velice poutavý tento cestopis, sepsaný vlastním synem Makarije, arcijáhnem Pavlem Aleppským, líčí v prvních dvou svazcích obtížnou cestu patriarchy z Antochie přes Cařihrad, Moldavsko a Valašsko a země Kozácké do Moskvy, — cestu, která volnými i nevolnými zastávkami trvala málem tři roky, a to za velikých nepokojů zejména v těch krajích, jimiž syrští cestovníci procházeli. V třetí, zvláště zajímavé části popsán pobyt patriarchy a jeho průvodu v Moskvě za panování cara Alexěje Michaloviče. Vypravování Pavla nabývá mezi jinými současnými zprávami cizozemců zvláštní ceny a významu, poněvadž jako orthodoxní kněz a osoba patriarchovi nejbližší mohl, ano dle povinnosti musil účastniti se všech církevních slavností, návštěvy chrámů, klášterů, paláce patriarchy a vůbec viděti vše to, co naprosto bylo skryto před očima jiných cizozemců. Za tehdejších dob chránil zbožný Rus žárlivě vnitro svých chrámů před všelikým »poskvrněním« od cizinců, a těm byl mu nejen vstup, nýbrž i pouhý jejich pohled do vnitra církví. I pouhým dotknutím se jinověrného cizozemce považoval se pravoslavný Rus za »poskvrněna« a bylo potřebí »očistiti se« zvláštním umytím, jak týž Pavel Aleppský svědčí. Jsa stálým průvodčím a přisluhovatelem obou patriarchů Makaria i Nikona, byl Pavel zároveň bedlivým pozorovatelem všeho, co se kol něho dělo, pilně zapisoval vše, co viděl a slyšel, vážné i malicherné. Zajímavé jest popsání audiencí a hostin u cara a Nikona a sdílení různých novin »slyšaných od »Moskovitů«, a též mnohých výmyslů a bajek, které ruští »věrnopoddaní« vyprávěli syrským hostům pro zveličení svého cara a své otčiny. Tak zvěděli prý od samého patriarchy Nikona, kterak car Alexěj Michalovič vyslal do pole proti Polákům přes milion vojska a že na carské hlídce pod Moskvou bylo 700 tisíc vojínů; car má prý taková děla, jakých není u nikoho na celém světě, carských pokladů nesečteš, říše carova jest bezmezná i třeba plných tří roků, než dostihneš hranic z kteréhokoli konce. Vše to přijímá naivní arcijáhen za bernou minci a jen někdy podotkne, »jak chytří a lstiví jsou ti Moskovité«, ani na př. cizozemské posly nevezou od hranic přímou cestou, nýbrž mnohými oklikami, aby je přesvědčili o rozsáhlosti své říše. Zjistiti povídačky dvorských »Moskovitů« nebylo mu ovšem možné, neboť tito svých drahých hostů drželi stále »se vší poctivostí« v dosti tuhé vazbě, nespouštěli jich s očí a dovedli uvarovati všelikým stykům s cizinskými posly a s jinými Rusy, ukazujíce jim pouze to, co považovali za nutné. Arcijáhen podává nanejvýš zajímavé popsání nejpamátnějších chrámů a obřadů patriaršího průvodu »na oslici« v Květnou neděli, pašijového týdne a Veliké noci, hostin a návštěv u dvora a u Nikona. Při tom se omlouvá, že všecko vypravuje z paměti, jelikož v přítomnosti Moskovitů neodvážil se ničeho psáti pro jejich nadmírnou podezřívavosť. Autor vynáší nábožnosť a pokoru »nejtiššího« cara i všeho lidu, jejich přísný půst, jemuž hosté nevolky se podrobujíce málem prý nezemřeli hladem, obdivuje neobyčejnou horlivosť Rusů při pobožnostech dlouho trvajících, tak prý unavu-

jících, že Syřané již pochybovali,; že to přečkají a častokráte prý churavěli od mnohého stání. — Vše to popsáno neobyčejně malebně a živě a podává zvláštní pochoutku milovníkům ruské dávnověkosti. — Celé dílo bude míti pět svazků.

Karel Jindřich.

ŠVÉDSKÁ.

»Svensk konst och svenska konstnärer.« (Švédské umění a švédští umělci.) Učený spisovatel, G. Nordensvan, vydal důkladné dílo, v němž pojednává zevrubně o švédském umění a švédských umělcích. Koho by zajímalo poznati uměleckého ducha našich (evropských) severních národů, bude toto Nordensvanovo dílo, jež vyšlo ve 14 sešitech, čísti s pravým duševním požitkem. Kdo konpí celé dílo, dostane ještě doplňkovou přílohu zdarma, leč dlužno při objednávce podotknouti: »och ett sluthäfte gratis.« Každý sešit je za 50 öre. Adresujte přímo: Hr Isidor Adolf Bonnier, Stockholm.

FLÁMSKÁ.

»Leven van den heiligen Dominicus, stichter der Predikheerenorde«. (Život sv. Dominika, zakladatele kazatelského řádu.) P. Fr. E. J. Jansen, dominikán, dal si na tomto spise velice záležeti. Dominikáné jsou zde v Belgii velice učeni, tak že se mnozí domnívají, že jest to nejučenější řád v církvi katolické. Tolik jest jisto, že zdejší Dominikáné ve vědě a umění nikterak nejsou za zdejšími učenými Jesuity a při udílení doktorátu jsou přísnějšími Jesuitův a mnohem více, jak z vlastní zkušenosti vím, od kandidátů doktorátu požadují než Jesuité sami. »Život sv. Dominika« jest velmi důkladně psán, a to v pravdě klasickou flámštinou, s jakou se potkáváme jen u málo spisovatelův. Spis nevázaný je za 1 frank 50 centimů a lze jej obdržeti u »Société de Saint-Augustin, Kipdorp, 22, Anvers (Belgique).

POLSKÁ.

»Czytelnia Polska«. V měsíci lednu roku 1898. začala vycházeti v Krakově (ulice Slawkovska 22) tak zvaná »Czytelnia Polska« (Polská čítárna), kteráž vydává bezzávadná díla nejlepších spisovatelů, a to každého měsíce dva sešity, t. j. 24 sešity ročně. Pokud jsme je dosud viděli, obsahuje každý sešit 10 archů, což jest 160 i více tiskových stran, takže přináší ročně 240 tiskových archů, to jsou, jak již pověděno, 24 sešity. Jeden sešit je za 25 krejcarů, avšak jednotlivé sešity se neprodávají a tudíž rozumí se cena ta v předplatném. Předplatné na celý rok je 6 zlatých, lze se však též předplatiti na půl roku na 12 sešitův za 3 zlaté. Z povídek jsou tu zastoupeni nejznamenitější polští spisovatelé, jako: Bronikowski, Bernatowicz, Chodźki, Czajkowski, Dzierzkowski, Grabowski, Kaczkowski, Kraszewski (čili Bolesławita), Kosiński, Lama, Niemcewicz, Wilkoński, Rzewuski a j. v Do »Czytalni polskiej« přispívají a budou přispívati na slovo vzatí polští literáti, jako: Kazimierz Bartoszewicz, Michał Bałucki, Adam Bełcikowski, Dr. Piotr Chmielowski, Wiktor Czermak, Roman Dmowski, T. T. Jeż (t. j. Zygmunt Miłkowski), Ignacy Maciejowski (Sewer), Jan Kasprowicz, Feliks Koneczny, Józef Kotarbiński, Adam Krechowiecki, Dr. Ludwik Kubala, Mieczysław Pawlikowski, Stanisław Schnür-Pepłowski, Czeslzw Pieniążek, J. L. Popławski, Lucyan Rydel, Zygmunt Sarnecki, Dr. Józef Tretiak, Dr. Maryan Zdziechowski a mnoho jiných. Že v »Czytelni polskiej« budou jen nejlepší díla, za to ručí její redaktorové, pp. Stanislaw Szczepanowski a Antonin Potocki. První, co »Czytelnia« vydala, bylo: 1. »Dítě Starého města«, povídka na základě posledního povstání od Josefa Ignáce Kraszewskiho (B. Boleslavity) s úvodem J. L. Poplawskiho. 2. »Život a zásluhy Adama Mickiewicze« od dra F. Konecznyho (s obrázky). Dále »Pamětní spisy almužníka« (Pamiętniki kwestarza), napsal Ignacy Chodźka s předmluvou dra Petra Chmielowskiho; »Przygody Beniowskiego na Syberyi, w Azyi i Afryce«; »Hryhor (Řehoř) Serdeczny«, povídka, napsal T. T. Jeż (Zygmunt Milkowski); »Dla świętej ziemi«, povídka od Sewera (Ignacy Maciejowski); »Rodzina konfederatów«, povídka, napsal K. S. Bodzantowicz s předmluvou Czeslawa Pieniążka; »Wybór powieści« od M. Grabowskiho, s úvodem dra Petra Chmielniowskiho; »Wybór powieści« od Berna-

towicza, Czajkowskiego, Skarbka, Kosińskiego a t. d. V historickém a popisném ohledu zasluhuje zvláštní pozornosti obrázkový spis »Częstochowa w obrazach historycznych«, napsal Pater Waclaw, kapucín. Dále seznamuje »Czytelnia polska« čtenáře s kozáckými vojnami XVII. století, událostmi z dob Kościuszkových, z časů Napoleonových z let 1831. a 1863., s útrapami Poláků na Sibiři a t. d. Z péra dra Felikse Konecznyho vyšel zde pěkný obrázkový spis »O Adamie Mickiewiczu«. Mimo to jsou zde životopisy znamenitých Poláků a obrázkové popisy Krakova, Varšavy, Poznaně, Vilna, Częstochova, a t. d. »Czytelnia polska« seznamuje též čtenáře s literaturou slovanskou i cizí z přítomných i minulých dob. »Czytelniu polskou« všem vzdělaným Čechům nejvroucněji doporučujeme.

SLOVENSKÁ.

Knižnica slovenského l'udu. Red. L. V. Rízner. Máme před sebou 8 různých poučných a zábavných sešitův knihovny slovenského lidu. Všechny jsou zajímavé a poučné, a můžeme říci, že pan Rízner má dobrý vkus. Probírati všech osm nebudeme, stali bychom se příliš rozvláčnými, udáme pouze názvy jejich a koho zajímá slovenčina a uherští Slováci, objedná si je, lze je dosti levně dostati. Jsou to: 1. »Verný radca pri opatrovaní a liečení dobytka a hydu«. Cena 30 kr. 2. »Od srdca k srdcu«. Cena 20 kr. 3. »Zábavné večery«. I. Cena 20 kr. 4. »Kam vede korhel'stvo«. Cena 20 kr. 5. »Zábavné večery«. II. Cena 20 kr. 6. Tridsať rokov v Lojnici«. Cena 20 kr. 7. »Zábavné večery«. III. Cena 20 kr. 8. »Zábavné večery«. IV. Cena 20 kr. »Knižnicu«, jakož i jednotlivé spisy nabýti lze u J. Gašparíka, knižný obchod v Turč. Sv. Martině (Uhersko).

ČESKÁ.

Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského. Část druhá. (Pokračování.) Abychom ocenili náležitě význam, jakýž kosmologie Pospíšilova má, dlužno na zřeteli míti účel, jejž si spisovatel pro dílo své vytkl. Neboť jen podle stanovení tohoto účelu lze spravedlivě posouditi řešení a provedení otázek v díle obsažených.

A tu již nápis díla sám hlásá nám, že v díle Pospíšilově neprojednává se kosmologie dle zásad sv. Tomáše Akvinského absolutně, nýbrž ve vztahu k moderním přírodovědám, se zřetelem na nejnovější vymoženosti ducha lidského v oboru přírodovědeckém. A tím, — což již nyní zaznamenati dlužno — stává se dílo Pospíšilovo v každém směru moderním, třeba že podstatou jeho jsou zásady filosofie středověké, jež se vine jako červená niť veškerým tkanivem filosofického systému Pospíšilova.

Doba starší měla svůj způsob boje proti vědě křesťanské, proti církvi, doba moderní má také svůj způsob, má moderní zbraně v boji tom. V době nynější nevěra a v žoldu jejím stojící věda či lépe řečeno lichověda odvažuje se příliš mnoho, usilujíc podkopati samy základy křesťanství a vůbec všeho positivního náboženství, jehož nutným postulátem jest bytosť vyšší, božská, osobní. Tento boj moderní jest tím prudší, poněvadž se prohlašuje za boj rozumu proti nerozumu, za boj vědy proti pověře. Za tou příčinou namlouvá se světu, že křesťanství svou vnitrnou bytností a přirozeností stojí v příkrém odporu se všemi výzkumy a vymoženostmi moderního světa. Křesťanství prý již vykonalo svůj dějinný úkol ve vývoji člověčenstva a musí proto ustoupiti duchu modernímu a jeho bujarému životu, jenž všecky dosavadní poměry a tvary lidské společnosti v nejhlubších jejích základech přeměňuje a přetvořuje a na vyšší stupeň povznáší.

Křesťanství se svými naprosto ustálenými a proto všeho dalšího vývoje a pokroku neschopnými dogmaty není prý již s to, aby ve svých úplně ztrnulých a zkřehlých formách objalo a obsáhlo všecku tu kypící bujarosť moderního života, tak jak se všude ve vědě, v umění, v průmyslu atd. jeví. Proto prý nezbývá nyní duchu lidskému než tato dvojí alternativa: buď zůstati dále na stanovisku křesťanském a vypověděti válku veškeré moderní vědě, — nebo postaviti se na stranu nynější vědy a dáti výhost všem dogmatům křesťanským. Tertium non datur. Třetí možnosti prý není!?

Než ti, kteří nyní třímají prapor vzpoury a odboje proti církvi a nauce její jménem rozumu a vědy, dopouštějí se osudného bludu, jenž slove v logice

»petitio principii«. Kdyby církev katolická se svojí naukou skutečně stála v zásadním sporu s moderní vědou, pak by ovšem nezbývalo, než vztyčiti proti ní prapor vědy k boji na život a na smrt. Můžeť s dobrým svědomím zajisté i nejhrdější a nejdomýšlivější přírodozpytec, ať již zoolog, či fysik, či chemik, snížiti se k úsudku, že křesťanství nemá svými následovníky a stoupenci jen idioty, lidi ničeho nemyslící, a že i církev katolická i v době moderní může se vykázati duchy osvícenými, po nejvyšších cílech pravdy a poznání toužícími. A jasno je zajisté každému, že by nebylo možno rozumně hájiti nauky křesťanské, kdyby skutečným výzkumům moderní vědy v jakékoliv příčině odporovalo.

Než spor mezi křesťanstvím a exaktními výsledky nynější vědy, toť je právě ona »petitio principii«, z níž moderní nevěra (tedy více nevěra nežli věda) ve svém boji proti křesťanství vychází. Domnělý tento spor, toť jedna z největších a nejsmělejších moderních lží, jíž se na křesťanství útočí. A poněvadž se tato veliká lež v nejrůznějších variacích stále opakuje, stala se již moderním ἔπος πτερόεν, slovem okřídleným, o jehož pravdě nikdo již nepochybuje.

Moderní nevěra kuje sobě své nejbřitší zbraně proti církvi obzvláště z resultátů věd přírodních. Mezi přírodovědami a naukou křesťanskou zeje prý propasť, která se žádným způsobem nedá překlenouti.

Ano, mnohým přírodozpytcům, kteří mají v učeném světě dosti zvučné jméno, na ničem tak nezáleží, než aby onu zdánlivou propasť stále více ještě rozšiřovali a prohlubovali. Za tou příčinou chápou se každé, s naukou křesťanskou zdánlivě neshodné a nesdružné věty, kterou ten neb onen přírodozpytec snad jen náhodou pronesl, a prohlásivše ji beze všeho dalšího zpytu za zcela exaktní resultát moderní přírodovědy, dokazují, že nauka křesťanská stojí v zásadním sporu s moderní přírodovědou.

Nedá se popírati, že v nynější době ve přírodovědě více méně zobecněly mnohé theorie, které se s naukou křesťanskou neshodují. Připomínáme zde jen na př. theorii Darwinovu v její Häckelovské výstřednosti. Vůbec můžeme říci, že nynější přírodovědou při všech výzkumech, se kterými se potkala, zmítají přemnohé více méně absurdní theorie a hypothese. Duch lidský není nyní v žádné vědě tak rozčeřen a rozvlněn, jako právě ve vědě přírodní. Poněvadž v oboru tomto dobyl v poslední době tolik slavných vítězství, kterými se mu podařilo přírodu a síly její své službě tak stkvělým způsobem podrobiti, domnívá se, že již nalezl onen kouzelný prut, jímž všecky taje a záhady života přírodního pouhým dotekem dovede rozřešiti. Poněvadž poznal zákon, jímž se ty neb ony zjevy a děje přírodní řídí, soudí, že týmže zákonem může i mnohé jiné zjevy vysvětliti. Tak se stává, že fysické zákony často příliš generalisuje či sevšeobecňuje a platnosť jejich rozšiřuje i na obory, které jim svou vnitrnou povahou přímo odporují. A takovou nesprávností pak snadno dochází se výsledků, jež zásadním větám křesťanství odporují.

Jednáním takových učenců vnucen kosmologii nevděčný úkol. Kosmologie = nauka o světě — může znamenati také tolik jako proslovení se kosmu světa. A kterak se prosloviti má ten kosmos, komu svědčiti má svět? Dle moderních nevěreckých učenců svět má se prosloviti proti svému původci, má svědčiti proti svému tvůrci, proti Bohu. Jak těžký, jak nevděčný to úkol! Dle kosmologie správné svět prosloví se pro svého tvůrce, pro Boha, jen když úkazy ve všemmíru, a vymoženosti ze zpytu přírody podrobí se přísné zkoušce pravé vědy.

Dle zásad poctivé vědy dlužno i v moderních přírodovědách, jak Dr. Pospíšil v úvodě ke svému dílu praví, »co nejpřísněji lišiti výsledky nade vši pochybnosť dokázané a postavené od pouhých theorií, které sice mají do sebe nějakou napohlednou větší nebo menší pravděpodobnosť, nicméně však dosud nejsou ještě nikterak zjištěny a stvrzeny. Nynější nevěra úplně mísí tento dvojí moment ve přírodovědě, čili jasněji řečeno, připisuje pouhým, dosud ničím nedokázaným theoriím právě takovou vědeckou jistotu a platnosť, jakou se vyznamenávají exaktní, s naprostou evidencí dokázané resultáty různých odvětví vědy přírodní. A tímto míšením pouhých theorií se skutečnými vědeckými resultáty povstal nejen hrozný zmatek v samé přírodovědě, nýbrž i spor mezi přírodovědou a naukou křesťanskou. Co se skutečných resultátů týká, vládne mezi moderní přírodovědou a křesťanstvím nejkrásnější a nejvelebnější harmonie. Kdo tvrdí, že i tu

spor vládne, tenť nauky křesťanské buď nezná, nebo zná-li ji, pak úmyslně mluví nepravdu.«

Když tedy věci tak se mají, tu nastává nutnosť ukázati a dokázati moderním přírodozpytcům, že názory a vývody jejich nejsou ve všem správny a tudíž že mnohé důsledky jejich nutno popírati ve prospěch názoru křesťanského.

A to právě zvolil si Pospíšil za účel svého díla. Zcela odhodlaně hotoví se k zápasu a vyjadřuje otevřeně účel své práce: »Budeme v moderní přírodovědě průběhem této práce ve dvojím smyslu uvažovati: ve smyslu vědy exaktní, a tu budeme dokazovati její úplnou shodu s naukou křesťanskou, — a ve smyslu přírodní liché pavědy, se kterou se křesťanství srovnati nedá. A důkaz tento, že exaktní přírodověda s náukou křesťanskou se úplně snáší a jen přírodní pavěda jí odporuje, toť bude hlavním předmětem a úkolem práce této.«

Spisovatel naznačil nám tedy zcela jasně účel a úkol své práce. A způsob, jakým provedl úkol svůj, jakým účelu svého dojíti se snažil, vnucuje nám úsudek, že kosmologie Pospíšilova má trojí význam: 1. vědecký, 2. sociální, 3. národní.

(Dokončení).

Německo-český slovník. Za pomoci četných odborníků sestavuje Dr. Josef Sterzinger Přehlíží prof. Dr. V. E. Mourek. Tisk a náklad J. Otty v Praze. Není všednější frase v literárním světě než věty: »vyplněna byla citelná mezera atd.« Užijeme-li jí tentokráte i my, přestává býti frasí v řečeném smyslu, neboť německo-český slovník byl již vroucím přáním všech, kdo nuceni byli sáhnouti k dosavadním slovníkům toho druhu, ale nenašli, čeho hledali. Věda i umění, řemeslo i průmysl učinily v posledních dobách v cizině i u nás netušený pokrok. S novými výzkumy a výrobky vynořily se celé roje nových názvů a slov, zastaralá slova zhynula, abych tak řekl marasmem, a nová přihlásila se k jejich dědictví. Živoucí řeči se mění a proto nutno měniti i slovníky. I tento slovník musil tedy vyjíti a vyšel, aby vyplnil v pravdě »citelnou mezeru« v české literatuře. Za jeho dokonalosť ručí proslulé jméno Dr. V. E. Mourka, osvědčeného profesora německé řeči na české universitě, jenž slovník přehlížel, ačkoli »lví podíl«, jak v úvodě se praví, přísluší velice nadanému a pilnému Dr. Josefu Sterzingerovi. Náš úsudek o tomto díle není nikterak vědecký, protože materiál slovníku sám, jak rovněž v předmluvě se dí, má vyhověti praktické potřebě. A tomuto požadavku, jak soudíme nejen z obsahu slovníku, ale i podle jmen odborníků, již do něho psali, zajisté dosti učinil. Odbor theologický nebyl nikým zastoupen, (prý se nikdo nepřihlásil) a tím vysvětlujeme si nedostatky při překladu některých slov. Tak na př. slovo Betrachtung nemá českého překladu = rozjímání, Einsprechung = vnuknutí, slova Altarsacrament = Svátosť oltářní, jsme vůbec nenašli, toliko: das Allerheiligste = nejsvětější Svátosť (oltářní). Také by theolog nepsal »obraz Ukřižovaného (Kreuzbild) s malým »u« a nejsv. Svátosť oltářní s malým »s«. Ve smyslu vojenském resp. šermířském nenašli jsme, co znamená: abwartende Hand, Mittelstellung. Z jiných slov chybí: »hinterdenklich« a jiné, Tafeltuch přeloženo = plachta na stůl, ač máme pěkné a v témže smyslu užívané slovo »ubrus« (viz Tischtuch), Serviette by pak znamenalo ovšem jen »ubrousek« a nikoli »ubrus«. Leč to jsou malichernosti, jichž dotýkáme se jen mimochodem, aby se nezdálo, že hledáme na krásném obraze skvrny po mouše, jak vhodně praví Kosina ve svých »Olympských hovorech«. Opravdovou předností slovníku je, že jsou německá přísloví tlumočena přiměřenými českými příslovími a pořekadly. Budiž stejně k chvále tohoto díla, že u každého německého slova udává se jeho přízvuk a že podle vhodných značek čtenář pozná archaismy i neologismy, výrazy řídké nebo nesprávné a méně správné jakož i slova cizí v češtině zdomácnělá. Slova obscénní jsou ovšem přeložena, ale zbytečně se neopakují, a to jen se začáteční hláskou, ostatně jsouce jen vytečkována, aby šetřeno bylo útlocitu a krasocitu. Otázka, máme-li tento tak důležitý podnik doporučovati, je zbytečna. Neníť, jak řečeno, slovník ten dílem vědeckým, ale praktickým, a že ho v praktickém životě mnozí potřebovati budou, je na bíledni, protože jen následkem tolika poptávek povstal a budou ho potřebovati tím více, čím více znalosť jazyka německého i u intelligence české stává se řidší.

Karel Burian.

Strážcové Jesulátka. Napsal Alois Dostál. Hlasů katolického spolku tiskového na rok 1898. Číslo čtvrté. Cena 25 kr. Autor popisuje v rouše povídkovém dějiny pražského Jesulátka u Karmelitánů na Malé Straně. Strážci Jesulátka byli hlavně dva mniši, Cyril a Lukáš, a okolo Jesulátka a jejich osob

otáčí se hlavní děj povídky, doplněný historickými událostmi té doby. Dostálovy povídky vynikají milým, plastickým líčením a přednosť tuto mají také »Strážcové Jesulátka«. Povídka poučuje i baví. V témž svazku umístěna jest povídka:

Jen do nich, do těch blahobytníků. Napsal Fr. Košťál. Spisovatel popisuje vjezd kaplana Boreckého do vysokých hor v den Štědrého večera. Přijel tam po dlouhém bloudění v ½1 v noci, aby tam v době vánoční konal za nemocného faráře služby Boží. Doma mu stonal otec, ale nemohl k němu, nová povinnosť kněžská mu v tom bránila. Navštíviv potom otce ulehl a stal se bídným deficientem. A vedle tohoto obrazu klade spisovatel vypravování dvou svobodomyslníků; povídal jeden druhému, jak ztrávil Štědrý večer: pochutnával si s přítelem na selátku, jedl ustřice, pil výtečné víno a kouřil výborná havana a kouřili do noci, když už ženské vrátily se z kostela, a všecko doma spalo. Když si tak oba přátelé dosti napovídali, otevřeli obrázkové časopisy a chechtali se nad karrikaturami kněží. Je to zdařilý a poučný obrázek.

Dcera kazikova. Napsala A. Aylicsonová. Z frančtiny přeložil J. A. Unzeitig. Zábav večerních ročník devatenáctý, číslo třetí. Redaktor František Pohunek. Pan Martini a jeho syn Jiří ujmou se dívky, hrbatého sirotka z kmene indiánského. Pan Martini, majetník rozsáhlých pozemků, spravovav rozličné vysoké úřady politické v Ecuadoru, své vlasti, zřekl se života úředního a odebral se do Francie; vždycky si přával, jednou se tam usaditi.

Sotva přišel do Paříže, oženil se s mladou dívkou, ale manželka umřela mu záhy, zanechavši mu malého Jiříka.

Pan Martini věnuje vychování svého syna všemožnou péči, a když Jiřík vyrostl, koná s ním cesty, aby se vzdělal, a tu v Bretoňsku naleznou hrbatou Markétku. Oba muži jsou zbožni a hodni, i starají se všemožně o ubohého sirotka.

Celý děj se odehrává nejprve, jak jsme již řekli, ve Francii, potom v Montevideu v Americe a konečně v Peruansku, ve vlasti Markétky, dcery kazikovy.

Markétka lne k oběma mužům upřímnou vděčností a k Jiříkovi zahoří láskou. Ale on o tom neví, váží si Markétky pouze jako sestry. V Montevideu zamiluje se Jiří do sličné Marie, neteře váženého lékaře d'Esuarse, kdež jest v nemoci léčen. Duševní muka Markétčina jsou hrozná. Starý Martini, jenž by ji potěšil, tu není; odejel na své statky, a stará služka Perrina, Martinově rodině věrně oddaná, nedovede ji utišiti. Markétka žárlí, duše její se bouří, povaha její se zhoršuje. Ona, hrbáček, nemůže býti šťastná, i nenávidí sokyni Marii a hrubě ji uráží. Žárlivosť ji mučí a užírá.

Ale události rozvíjejí se dále bez ohledu na našeho hrbáčka. Jiří jest s Marií zasnouben. Dosáhnuv otcova svolení, koná v chrámu sňatek a po nějakém čase odebírají se novomanželé, Markétka a Perrina k otci Martiniimu do Limy.

V Limě v době postní celé město se modlí. Veliký počet obyvatelů Limy naplňuje chrámy, a mnozí z nich uchylují se do řeholních domů, aby se v úplném ústraní připravili na svátky velikonoční. Toto zátiší volí i Markétka a bydlí vedle vznešené ženy Josefy, proslulé v Limě zbožností a dobrými skutky. Společnosť této vznešené ženy a náboženská cvičení, sv. zpověď vrátí Markétce víru, prostotu srdce i ducha. Velikonoční alleluja shledalo Markétku silnou a rozradostněnou.

Tímto dějem začíná třetí období v životě dcery kazikovy. Trpká zkouška života, slasť víry, sv. zpověď vrátí jí vznešený klid v duši a mír v srdci. V klášteře nalézá Markétka stopy svých předků. Dovídá se, že její otec Rumi Nahui, jemuž přezděli kazik, počítán byl mezi nejsrdnatnější muže ve válce za svobodu vlasti, v níž padl. Její přátelé mohou býti v městě Truxillu. Starý Martini ubírá se s Markétkou do Truxillu a ve vesnici Moche, náležející kmeni indiánskému, naleznou stoletého starce, Fernanda, praděda Markétky, jenž je blízek smrti. Poznav svoji vnučku, odkáže jí rodinné poklady a zemře.

Markétka odtud vládla jměním jako panovnice; zaopatřila vším pohodlím svého dobrodince, jenž neštěstím pozbyl veškerého jmění, zaopatřila Jiřího i jeho manželku a jejich syna Petříčka učinila dědicem svého jmění. Život svůj věnovala chudým, trpícím a mrzákům.

Co pravíme o celé práci? Mimo zajímavý děj klademe váhu na moment vychovávací! Markétka opuštěná, hrbatá, ale nadaná, vssává do sebe hněv a zášť.

Ale dobrota jejího pěstouna Martiniho, plynoucí z víry a jejího nevlastního bratra Jiříka, trpká zkouška jejího života, pobyt v klášteře učiní z ní dobrou dívku a šlechetnou dceru. Když zbohatne, odmění se svým pěstounům a pamatuje na chudé. Vliv náboženství katolického na utvoření karakteru člověka, láska plynoucí z křesťanské víry docházejí v ději povídky platnosti. Věru, pěkná to práce!

Requiescat in pace. Povídka. Napsal Zikmund Chelmicki. Z polského přeložil Julius Košnář. »Zábav Večerních« ročník devatenáctý, číslo čtvrté. Povídka líčí obec Javořín. Je tu všeobecná pokleslosť, nehospodárnosť; muži sedí u žida-krčmáře, ženy a děti doma bídou pláčí, a hubený dobytek sotva nohy vleče. Jediný, kdo tu prospívá a se raduje, jest krčmář žid Mošek.

Do osady se dostane farář Maličký. Je výborný kazatel, výtečný zpěvák a dobrý člověk. Když zapěje při pohřbu Requiescat in pace, srdce všech se chvěje.

Povídka líčí jeho působení v Javoříně, boj s židem-krčmářem a jeho vítězství. Javořín zkvetl a slynul zbožností, pořádkem a blahobytem. Kéž by mezi námi kněžími bylo hodně takových Maličkých! Doporučujeme ke čtení ně katolickému duchovenstvu. Tom. Škrdle.

Kam jdeš? Kniha útěchy pro doby trudné, kterou sepsal Dr. Karel L. Řehák. Se schválením nejdůst. kníž.-arcib. konsistoře pražské. V Praze 1899. Cena 1 zl. 20. Ve způsobě populárních, přátelských dopisů snaží se pan auktor poučiti své čtenáře o nebi, jež jest pravou naší vlastí. Hlavním a praktickým účelem knihy jest nejen poučovati o předmětě zvoleném, ale k němu vésti. To viděti nejen z tendence, jež všude probleskuje, ale i z výslovné prosby, kterou pan auktor silným písmem otisknouti dal na stránce 7., pravě: »čtení listů těchto spojujte vždy s modlitbou před čtením a po něm; o tom, čeho jste se dočetli, pilně rozjímejte a dle poznané pravdy také pilně v životě svém se řiďte!«

Celá kniha jest účelně rozdělena na tři části. V části prvé pojednává se: V čem záleží pravá naše vlasť? Část druhá vykládá: Jak se do pravé vlasti své dostaneme? Část třetí rozebírá: Kterak se v pravé vlasti žije? Každá z uvedených tří částí má několik dopisů rozdělených v odstavce, aby vše bylo zřejmým a přehledným. Úprava zevnější jest slušná. Mluva dosti správná, sloh jednoduchý, důkazy logicky uspořádané, námitky případně vyvráceny, vysvětlivky a poučení mnohdy velmi dobré, všude místné a případné.

Ačkoli moment asketický všude převládá, přece spisovatel bedlivě si všímá i dogmatiky a apologetiky. Je to též docela v pořádku a dle osvědčené praxe, ktera zvláště dnes, kde neznalosť věci plodívá tolik odporu a nevěry, jest naléhavější než kdykoli jindy. Naše časy vyžadují, aby se i zbožným lidem neustále podávala obrana víry a cnosti. Z té příčiny velmi chválíme myšlénku auktorovu, pojednati o nebi nejen asketicky, ale i dogmaticky a apologeticky.

Na základě Písem svatých, sv. učitelův a spisovatelů církevních starších i nových jakož i vlastní bohaté zkušenosti a dějepisné znalosti hledí pan auktor probrati a prostému čtenářstvu objasniti nauku naši o nebi. Na mnohých místech zachází velmi šťastně a dovedně s přečetnými citáty Písma svatého, jež právě o tomto předmětě více než kde jinde bývají nejasny a nebezpečny. Pro lepší porozumění mluví též auktor velice obrazně a maluje nebe živými barvami, mnohdy tak živými, že jsme jaksi zaražené před malbou jeho stáli a se obávali, aby z celého naposled nevyzíral obraz příliš materiální. Slyší-li prostý člověk, že nebe stojí na horách, že má brány, dvorany, kostel, hradby, náměstí, večeřadlo atd. a vidí-li, že se tak vypráví na základě Písem svatých a výroků svatých otců církevních, může snadně býti v nebezpečenství, že věc dobře míněnou pojme špatně. Také se nám zdá, že ze spisu dosti jasně nevyzírá, co jest skutečně článkem věroučným a co jen domněnkou a lidským dohadem. V některých věcech bohovědeckých s auktorem se nesnášíme. Kniha »Kam jdeš?« zasluhuje doporučení a rozšíření hlavně pro svůj moment apologetický a asketický. Filip Jan Konečný.

Zlatá kniha Dědictví svaté Ludmily: Zlaté lístky, zlaté klasy. Číslo XXXV. V Písku. — Oba podíly letošní způsobem velice vhodným a povznášejícím přispívají k oslavě dvou vzácných jubilejí: Jeho Svatosti papeže Lva XIII. a Jeho Veličenstva císaře a krále Frant. Josefa I. Přinášejí jubilejní básně (Jindř. Š. Baar a Prokop Zaletěl) a vroucně psané životopisy, provázené zdařilými obrázky; mimo to i menší povídky. »Zlatá kniha« písecká po mnohá léta svědo-

ůitě a vytrvale pracuje k nábožensko-mravní výchově mládeže a měla by tedy ýti co nejúčinněji podporována. A ježto nelze čekati, že by podpora tato byla ιožna bez nejhorlivějšího přispění z naší strany — míníme duchovenstva a kaolicky smýšlejícího nebo konservativního učitelstva — vznášíme prosbu ke všem, dož jsou přímo v našem táboru nebo alespoň nejsou proti němu — aby »Zlatou nihu« kdy a jak jen mohou doporučovali a rozšiřovali. Dlouholeté působení Dědictví sv. Ludmily« doporučuje se samo, a mimo to doporučuje výborný záslužný ten podnik i neobyčejná jeho láce. Za vklad 3 zl. stává se dítě údem od času přihlášky (která se může státi hned po křtu sv.) až do uplynulého 20. roku; za vklad 2 zl. na dobu 12 let; školy a rodiny stávají se za vklad 5 zl. údy jednoho oddělení, za vklad 10 zl údy obou oddělení na vždy, jednotlivci na doživotí.

Rádi jsme vždy ve »Vlasti« upozorňovali na »Zlaté klasy« a »Zlaté lístky« a prosíme za jejich podporování i dnes, a ještě usilovněji, než jindy. Literatura pro děti je zaplavena spisy, které dětem neprospívají, ale přímo škodí. Z toho vychází povinnosť: rozšiřujte a podporujte tisk dobrý. A k tomu eminentně náleží Dědictví sv. Ludmily. Podporovati a rozšiřovati je, není pouhou benevolencí, ale naprostou povinností. Josef Flekáček.

Naše kalendáře.

Kalendáře vyšlé vydavatelstvím a redaktorstvím Monsign. Adolfa Rodlera, komořího Jeho Svatosti, sídelního kanovníka v Českých Budějovicích: Marianský kalendář, Svatá rodina, Kalendář k uctění nejsvětějších srdcí Pána Ježíše a Panny Marie. — Msgr. Adolf Rodler právem náleží dnes k osobám, které mají převeliké zásluhy o katolický tisk a jeho rozšiřování. Vydalť a redigoval celkem již třicet čtyři kalendáře, objemné knihy, plné výborného čtení, které vykonávají v lidu v nejpravdivějším smyslu slova apoštolské poslání. A kalendář má v lidu mnohem větší význam než denní list nebo týdenník. Časopis po přečtení většinou propadá zkáze; kalendář se schová a bývá vítaným i po letech; kalendář vniká i tam, kde po celý rok nečtou žádných novin. Nechť si nikdo nemyslí, že vydávati katolické kalendáře je věcí snadnou. Ptejte se jejich redaktorů a pořadatelů, a oni vám řeknou, jaká to práce. Naše spisovatelská obec chová se k těmto kalendářům jako vůbec ku katolické literární produkci naprosto odmítavě; židovský kalendář však přirostl jí k srdci; to už je dávno známou věcí. Redaktor musí počítati výhradně na katolické spisovatele; těch není mnoho, a kteří jsou, jsou pracemi až přetíženi. Msgr. Adolf Rodler dovede vyhledati nejlepší a s péčí v pravdě otcovskou stará se, aby měl v čas jejich příspěvky ve svém redaktorském stolku. A tato otcovská péče jest viděti na první pohled, jak jen kalendáře otevřeme. V »Marianském kal.« čteme povídky: Marianská pobožnosť. — Mezi ledy (B. Brodský), Pod mocnou ochranou. — Také umělec (Al. Dostál), Boží trest (Jos. Flekáček), Chybný krok (V. Špaček), Píseň zachránila jej (Karel J. Dvořák), Zvláštní událosť (Jos. Křemen), poučné články od J. Ježka, B. Hakla, prof. Jos. Braniše, Frant. Wildmanna, L. Grossmannové-Brodské, Fr. Kroihera, hospodářské stati od ředitele Dumka, Leop. Zeithammra, J. Žahourka, básně nestora B. M. Kuldy, B. Hakla, Terezy Polabské a jiných; výtečný je apologetický článek Dra Antonína Skočdopole: »Nenávisť proti katolické církvi a jejímu kněžstvu«; jsou zde vysloveny znamenité myšlénky, jako stvořeny k tomu, aby si jich povšimli naši řečníci a užívali jich hojně ve svých přednáškách, které konají ve spolcích a jednotách. Jsme jisti, že by mnohou větou zde obsaženou vehnali socínky, kteří se sem tam do takových schůzí vloudí, tak do úzkých, že by nemohli ani k jediné odpověděti. V »Kalendáři k uctění nejsv. srdcí« jsou povídky: Za synem, Spravedlivosť vítězí (B. Brodský), Tajemný svit (K. Chalupa), Pobloudilci (Josef Flekáček), Podezření (V. Špaček), Platit! (Alois Dostál), U obrázku (Alois Dostál), Dvacet pět vranovských rytířů (J. Houska-Počátecký), poučné články napsali: Tomáš Škrdle: Ústav pro výchovu mrzáčkův v Praze, jehož jako apologetického materiálu též výborně mohou užiti naši řečníci; prof. Braniš: Letopisná čísla a znamení, J. Ježek: Marie Štyrová, Potulky Povážím, Dr. Jan Kryštůfek: Obraz z dějin devatenáctého století, Josef Mrňávek: O vzduchoplavbě; hospodářské stati ředitel Josef Dumek a Leop. Zeithammer; básně: B. Hakl, B. M. Kulda, Josef Horský, V. Votruba. Nejmladší z nich, »Svatá rodina«, obsahuje povídky od Al. Dostála, B. Brodského, Terezy Polabské, V. Špačka, Josefa Flekáčka, Jos. Křemena, Grossmannové Brodské, J. Housky; poučné články: v prvé řadě

jmenujeme výbornou práci vys. d. Ant. Lenze: »Cestou pravou nejdou, kdo vše napořád bez rozvahy čtou, anebo čísti dítkám dovolují,« jejíž pozoruhodné a znamenité myšlénky opět doporučujeme k užití v přednaškách. Dále přispěli v tom oboru J. Ježek, Ant. Zítek (Kam vede nevěra, pojednání, jež poskytuje pěkný podklad ku materiálu k přednáškám), prof. Jos. Braniš, Fr. Jan Kroiher, B. H., hospodářské články napsali J. Dumek a Leop. Zeithammer; básně B. M. Kulda, Grossmannova-Brodská, Jos. Horský, B. Hakl, St. Synek atd. Všecky kalendáře mají pěkná náboženská pojednání z péra K. Mráčka, V. Tesaře-Blanického, Josefa Hůlky a j.; část praktická je velice bohatá, illustrace většinou pěkné. Jest tedy svatou povinností katolického tisku, aby tak výborné publikace všemožně doporučil a s veškerou horlivostí pracoval k tomu, aby každá katolická domácnosť opatřila se výhradně katolickým kalendářem. Největší radosť ze své snahy a péče bude zajisté velezasloužilý redaktor msgr. Adolf Rodler míti tehdy, budou-li jeho kalendáře co nejdříve rozebrány. Konečně slovo k panu nakladateli. Msgr. Adolf Rodler po léta sdružuje kolem sebe nejlepší síly ze spisovatelstva katolického. Podali práce krásné a vybrané. Nebylo by lze nejlepší povídky vydati ve zvláštní knize — ovšem za levnou cenu? Tak by kalendáře vydaly užitek stonásobný. Materiálu je v nich za ta léta víc než dost. Věc je hodna přemýšlení. Vldp. redaktoru Msgr. Rodlerovi přejeme mnoho let pevného zdraví a katolickým spisovatelům rovněž, aby se všichni každého roku scházeli v kalendářích nám tak nutných, v dnešní době nezbytných. Karel Uhlíř.

Kneippův kalendář, ročník III. 1899. Upozorňujeme na výtečnou knihu, přesně vedenou v duchu † preláta Š. Kneippa. Zábavný obsah tohoto pěkně upraveného kalendáře předčí bohatostí a pestrostí své předchůdce; má některé nové spolupracovníky duchovní. Část praktická přehojně je zastoupena za redakce praktického odborníka. Žerty a vtipy jsou zde slušné, bezvadné, illustrace sličné, hojnosť humoristických článků zachová stoupence učení Kneippova při veselé mysli, jíž nelze podceňovati; jeť veselá mysl — půl zdraví. Drobné rady, jak vyléčiti obyčejné některé nemoci, jsou velmi pozoruhodné a vítané.

L. Grossmannová-Brodská.

Dělnický kalendář českoslov. strany sociálně-demokratické v Rakousku. Nákladem časopisu »Zář« v Praze. Na roku 1899. Letos jest tomu právě 20 let, co vyšel první kalendář sociálních demokratů v Praze. Před tím jako na pokus vyšel r. 1878. jen malý almanach, a když se ujal, přistoupili sociální demokraté k pořízení kalendáře velkého. Nynější dělnický kalendář po 20 letech nemůže se však obsahem nikterak rovnati kalendáři prvému. Dělnické kalendáře jsou vůbec rok od roku obsahem a celou hodnotou chudší a chudší. A potom sociál. demokraté říkají, že kračejí s duchem času. Nu, ponechme jim tu radosť — když to myslí. Prohlédněme si obsah kalendáře: »My jdeme v před« (báseň). Tato báseň celkem ještě ujde, protože ji nepsal dělník, nýbrž nějaký student, podepsaný S. Třebický. — »V lidském doupěti« od Aug. Skaunice líčí brloh, hotel »u princezny.« A aby děj táhl, zatažen je do povídky i jakýsi vymyšlený farář, který měl větší štolu nežli mají sociální demokraté. Jakési Helence zemřela domnělá matka a Helenka měla s farářem rozhovor o plat při pohřbu, ale celkem, jak socialni demokraty známe, není to ještě tak zle líčeno, jindy dovedou líčiti takové rozhovory mnohem ostřeji. Spisovatel má namířeno psáti o lidském brlohu a nedivme se, že ho vidí všude, proto dělá i z fary místo hanby. A také se p. Skaunic vytrhl s brlohem »u princezny,« jinak by se povídka scvrkla na pouhé objasnění, že Helenčina matka neumřela, ale že matkou její jest nevěstka Tekla, která ji do brlohu zavedla. Duchaplná to povídka, ne?

Sebe vůdcové sociál. demokratů pod záhlavím: »Naši zástupcové v říšském parlamentě« pěkně vyblejskli. Všech 14 poslanců je zde a jejich chvála v životopisech veliká. A potom, že prý si sociální demokraté nepotrpí na oslavu. Je to vidět. Chudáky, nejchudší proletáře tam nedají, ale sebe ano. — »Vyhnanství na Sibiř« je vyňato z Kennanovy »Sibiře«, jemuž bylo dokázáno jinými spisovateli, že je starý »prášil.« — »Pohádka o holubech« je pravá holubí pohádka. Moudrosti v ní mnoho není. Hubení holubi musí nositi do holubníku těm tlustým, které na konec také hospodář na sbírku vyžene a tak zavede pořádek. V tom má se zračiti dnešní sociální život. — Povídka »Dohozená« jest úplně bez myšlenky na papír nahozená. Děvče z ústavu pro zaopatřování služeb přijde do služby k pánům a musí v noci před »milostpánem« utéci, honí ji po kolejích dráhy, až přijede vlak a dívku přejede — na »dosmrti« Toť vše. Další listy

alendáře vyplněný jsou otisky z dob komuny, z roku 1848., z vojenského vota, o očkování, o ochranném zákonodárství, chudičkými črtami »Při východu unce,« »Štědrý večer« (nejapný a bez děje), politický přehled, seznam výročích trhů, který sotva dělníci mohou potřebovati, ale za to mnohá sociální andrlata. Tím jsme probrali obsah dělnického kalendáře. Poučení pro dělníky, šlechtilou zábavu, praktické pokyny, srozumitelné články z oborů práce a řeiesel, toho bychom v kalendáři marně hledali. Jest z toho viděti, jací »dělníci« :j přivedli na svět. Věru, na své nynější »literáty« z tábora sociálních demoratů, jak svědčí letos vydaný kalendář dělníků, nemusí býti dělníci hrdi.

T. J. Jiroušek.

)ROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Zájmy katolické církve a Francie setkaly se v jednom směru. Rozepsaly se o tom veškeré katolické časopisy nejen francouzské a italské, ale i světové. Jedná se o protektorát Francie nad sv. zemí, jejž vykonává ode dávna katolická Francie. Kardinál Langénieux, arcibiskup remešský, obávaje se, že by právě ve přítomné době tento protektorát mohl býti ohrožen, pomýšlel na založení družstva vznešených osobností za účelem obhájení a udržení tohoto francouzského protektorátu nad svatou zemí. Dopsal v té věci Jeho Svatosti Lvu XIII., který velmi sympaticky odpověděl. List sv. Otce v této zajímavé věci zní takto: »Nejmilejší synu! S živým zadostučiněním poznali jsme z Tvého dopisu, že vynikající mužové pojali myšlénku založiti ve Francii národní komitét pro udržení a obhájení francouzského protektorátu nad svatou zemí. Nižádný podnik by nemohl lépe odpovídati velikodušným a rytířským tradicím Vaší vzácné vlasti, jako tento, dotýkající se země, jež byla touhou křižáckých tažení. Mnoho století od té doby uplynulo, mnohé útoky děly se proti církvi, aby seslabily víru, ale úcta ke svatým místům zůstala přes všechny doby. Jestli se v některých časech zdálo, že úcta tato poněkud klesá, vidíme nyní, jak se znovu oživuje klidnými poutěmi křesťanské zbožnosti, které vždy rádi podporujeme. Nemůžeme, než chváliti podnik šťastně počatý, nový ohledně formy, starý duchem; zajisté bude odpovídati potřebám den ke dni rostoucím. Každému je známo, že Ty, nejmilejší Synu, zřel jsi na vlastní oči, jak trpí zájmy katolíků v Palestině, a jakým nebezpečím jsou obklíčeny — tyto zájmy úzce souvisící s majetnickým právem a užíváním svatyň, které zbudovala zbožnosť našich otcův tam, kde vykonána byla tajemství vykoupení lidského. Nepřátelé katolíků zdvojnásobili svou činnost a úsilí, aby ve svatyních omezovali zbožnost synů katolické církve a jí překáželi. Proto dílo, o němž, nejmilejší Synu, mluvíš, vzniká ve příhodné chvíli, a slibujeme si od něho do budoucna blahodárné výsledky. Francie má na východě zvláštní poslání, které jí svěřila Božská Prozřetelnost, posvěcená nejen mnohými staletími, ale i úmluvami mezinárodními, jak i uznáno bylo naší kongregací Propagandy prohlášením ze dne 25. máje r. 1888. Svatá Stolice věru ničím nechce se dotknouti slavného dědictví, které Francie obdržela od svých předků a které si chce beze vší pochyby i pro budoucnosť zachovati, trvajíc vždy na výši svého vznešeného poslání. Žádáme si tedy, aby členové společnosti již utvořené, posilněni jsouce těmito vznešenými myšlénkami a majíce v srdci veliké zájmy náboženství a vlasti, tvořili ve Francii velikodušné družstvo, které by pokračovalo v pracích konaných po VI století. Nechať tyto sdružené síly zajistí katolické církvi na východě pokojné bytí, aby mohla klidně a s výsledkem pracovati na rozšiřování pravé víry a k návratu zbloudilých oveček do ovčince Nejvyššího a jediného pastýře. Jako záruku naší otcovské lásky udělujeme Ti, nejmilejší Synu, apoštolské požehnání. Dáno v Římě u sv. Petra dne 20. srpna 1898, ve dvacátém prvním roce Našeho pontifikátu. Lev P. P. XIII.« — V době, kdy německý císař Vilém podnikl cestu do sv. země a kdy se z této cesty činí různé důsledky, jest tento projev sv. Otce velmi důležitý. — Oběžník ruského cara Mikuláše II. o odzbrojení a míru vyvolal ve Vatikáně živý ohlas, což ani není třeba zvláště dokládati. Vždyť papežové a církev byli dávno hlasateli lásky a míru mezi národy, ač hlas jejich býval hlasem marně volajícího. Sv. Stolice vyšle do kongresu míru zástupce. Ve chvíli, kdy řádky tyto se tisknou, vyšla snad již nová encyklika Jeho Svatosti o anarchistech. Vidíme, že Lev XIII. je stále zaměstnán, že stále pracuje ku blahu

lidstva a církve, a když duch i tělo zemdleno, oddává se poesii, v níž nalézá útěchy a odpočinku. Proto obdivuje vznešeného vatikánského kmeta celý svět a i zraky nekatolického vzdělaného světa upřeny jsou pozorně k posvátné Jeho osobě.

Znamení doby. Pod tímto titulem přinesla »Česká Stráž« v č. 29. ze dne 28. září 1898. následující zprávu: »Znamením doby je rostoucí bezcharakternosť. Nejeví se jen v odebírání časopisů, za něž se pak nezaplatí, nýbrž mnohým způsobem jiným. Nový doklad toho je stesk »Radhoště«, spolku pro podporu moravských studentů v Praze, jenž v novinách velmi důtklivě apeluje na bývalé podporované, kteří dnes domohli se čestných a výnosných postavení. Ale nevzpomenou si, aby Radhošti vrátili, co byli kdysi půjčkou jako podporu obdrželi. Splátky bývalých podporovaných Radhoště klesly proti loňsku měrou nebývalou, čteme ve skličujícím zvolání... Spolek vybízí všechny, kdož pomocí jeho dosáhli čestného postavení a příjmů, aby hojnými splátkami svého čestného dluhu zadosť učinili své povinnosti. Otiskujeme tento apel s hořkým vědomím, že je marný. Mravní schátralosť a bezcharakternosť dostoupila u nás takové výše, že lidé mají nanejvýš respekt jen před kriminálem . . . . tak zvaných mravních povinností a čestných závazků už lidé pomalu nebudou znáti.« Tolik píše »Česká Stráž« o české inteligenci a výkvětu českého národa, o absolvovaných žácích vysokých škol, o mužích, kteří jako lékaři, právníci, profesoři zaujímají místa v národě. Podotýkáme dále, že »Č. Str.« je list českému knězi zrovna nepřátelský, a to směrem tak sprostým, jako brněnské »Červánky.« Dokladů bychom mohli přinésti nesčetných. Nuže dnes i takové listy musí uznati bezcharakternosť české tak zvané lepší společnosti. A ptejme se těch pánů, kde že to vězí? Odpověď u nich nehledejme správnou. Kde to vězí, vždyť prof. Masaryk už přednáší tolik let studentské inteligenci praktickou filosofii, a známý český prorok Hajn už tolik let brojí proti klerikalismu a kněžským předsudkům, aby je vyhnal z mladistvých hlav a facit? Že se tak zvaná česká inteligence už ničeho nebojí, než kriminálu, tak vyznává »Česká Stráž.« My katolíci již drahná léta poukazujeme na hrozné účinky ničení náboženství mezi lidem a musíme dále tvrditi, že jsme teprve v počátcích; konce beznabožství budou pro český národ hrozné. —a.

Z Lužice. Lužičtí Srbové vynikají nejen duševní a náboženskou, ale také tělesnou zachovalostí; jest to dojista následek střídmého a pravidelného života. Nejvyššího stáří v Sasku došli lidé v budyšínském okresním hejtmanství v krajích Srby obydlených. Podle statistiky právě sestavené jest tam počet 70letých a starších osob 34·3 mezi tisícem. Pak se k tomu druží drážďanský okres s 22·2 a konečně lipský s 21·7 osobami mezi tisícem.

V Drážďanech vykopali v hradní ulici v hlubokém kanálu stavby na sloupech. Jsou asi 1500 let staré. Mezi 28. a 24. chýší bylo jezero, na němž si dřevní Srbové vystavěli na kolích domy. Tehdy byla celá krajina lesem porostlá. Podle toho by to bylo nejstarší známé sídlo Srbův. Pod budovami našli velké hromady rohův a zubů, které jsou asi zbytky zvěře, kterou Srbové ulovili.

Kulov jest jediná srbsko-katolická osada v pruské části Horní Lužice. Před nedávnem se tam pořádal první srbský koncert, což tam bylo až dosud neslýcháno. Koncert byl hojně navštíven z blízka i z dáli. Program měl 14 čísel. Pozoruhodno jest, že ve zpěváckém spolku učí srbskému zpěvu německý učitel Tilč. U nás by to považovali za zradu na německém národu. Zmíněný učitel neumí srbsky, ale jest nadšeným ctitelem srbského národního zpěvu. Ralbícká pěvecká jednota se tu činně účastnila. Tyto národní koncerty a produkce připomínají nám dobu našeho národního probuzení, kdy český zpěv šel k srdci českému lidu.

Volné sdružení katolických učitelů srbské Lužice mělo poslední letošní schůzi v Baćoni. P. Romunald Domaška přednášel o základních zásadách nového katechismu. Spolek měl tohoto správního roku 97·71 marek příjmů, vydání 93·61 m. Pak byly provedeny volby. Příští schůze se koná v Radowře.

Cistercijský klášter Mariin Důl dal vystavěti vlastním nákladem veliký kamenný most přes Nisu, když povodeň loni zbořila starý dřevěný. Most má jediný oblouk 38 metrů v průměru. Je to největší kamenný most v Sasku. Pak prý nejsou kláštery užitečny!

V Lužici jsou všecky stavy mezi katolíky výborně zorganisovány. Zvláště vynikají spolky katolických žen. V Hajnicích u Budyšína založen spolek katolických žen. Před 17 lety byla tu vystavěna katolická kaple zvláště pro dělníky tkalcovské továrny našeho krajana Alfonsa Poráka, kde také mnoho českých dělníků pracuje.

Na svátek sv. Michala byl v Lubiji u Budyšína položen základní kámen katolické školy. Budova jest z větší části dílem našeho přítele kaplana Michala Šewčíka. Tamtéž evangelíci nedovolují, aby katolický kněz směl na hřbitově pochovávati svoje osadníky, což vydává jasné svědectví o nesnášelivosti protestantů. Proto pomýšlejí tamní katolíci, aby si zřídili svůj vlastní hřbitov.

Srbští katolíci jsou také výbornými vlastenci; to má platnost také o ženách a dívkách, které nejlépe dokazují, že se hlásí k svému národu svým národním krojem, jejž nosí při procesích a jiných bohoslužebných úkonech.

Jistě naplní radost a veselí duše všude tam, kde plane láska k našemu Srbstvu, že jsme konečně postavili po mnohých, dlouholetých pracích první díl našeho matičního domu s Boží pomocí »Bohu ke cti a Srbům k užitku«. Tak radostně jásají »Serbské Nowiny« za příčinou otevření nového matičního domu v Budyšíně. Za tím účelem pořádala budyšínská beseda zvláštní slavnost se zpěvy a plesem. Koncert byl umělecky zdařilý, řídil jej učitel Zlodenk. Tu byly předneseny sbory z nové dosud nedotištěné sbírky mužských srbských zpěvů: »Zle žorty« a »Muž je prječ« (pryč). Srbský zpěv při této pohnuté slavnosti dojímal každého posluchače. Po slavnosti bylo vybráno 31·15 m. na druhou polovici matičního domu.

Finanční odbor matice srbské stará se o příspěvky na matiční dům. V poslední schůzi bylo navrženo, aby nejen »Serbské Nowiny«, »Katholski Posol« a »Lužica« uveřejňovaly sbírky na tento důležitý podnik, nýbrž také ostatní srbské listy. Týdenník »Pomhaj Bóh« již zahájil sbírku, »Missionski Posol« učiní tak novým rokem. Kaplan a redaktor Miklawš Andricki sdělil, že diplomy jsou již hotovy, velké pro zakladatele a dobrodince (100 hřiven a více, tisíc hřiven) a menší, příležitostné, kteréž se dávají za dary při křtinách, svatbách a j. Týž vlastenec si přeje, aby srbský tisk věnoval matičnímu domu ještě větší podporu nežli dosud. »V každém čísle nechť věnují naše noviny nějaké slovo matičnímu domu. [1]) Péro, které by tak činilo a doporučovalo naši hlavní záležitosť znova a znova i stále s jiné strany našemu lidu, se již najde. Zajisté již každé kvitování příspěvků pro matiční dům jest reklamou; my však musíme více vykonati a nepřestávati, abychom naše milé Srby poučovali a nadchli.«

Fr. H. Žundálek.

———

Paběrky z novin a z veřejného života.

Propaganda katolického tisku. Dívejme se po Praze a pražských předměstích a spatříme zjev ještě před několika roky tu nebývalý: hokynáři, trafiky mají zcela veřejně na prodej vyložený tisk socialní demokracie, nebo tisk národního dělnictva, který nám není o nic příznivější, než socialně-demokratický. Tímto proudem dávají se unášeti očividně již i různá knihkupectví a krámy kupecké. Jděte do hostinců a kaváren: tam jest zase v plné síle zastoupen tisk pokrokářský a realistický. Nejinak jest tomu na venkově: v nádražních restauracích, v hotelích, v hostincích není po katolickém tisku potuchy. Duch mladočeský a radikální ovládl spolky a vyhodil z nich časopisy katolické, o čemž máme po ruce doklady z vlastní zkušenosti. Na Moravě jsou poměry ovšem o něco lepší, ale i tam lidovci mocně v před postupují, což ukázali při volbách do říšské rady. Ba tento mocný proud zasahuje částečně i do hostinců a domů, jež patří kněžstvu světskému a řeholnímu. V hostincích, jež jsou na panstvích a půdě kněžstva, viděli jsme nebo viděli jiní: »Neue Freie Presse« (jež potupila samého Spasitele), »Šípy« (veřejně vyložené s karikaturami kněží — v domech kněží!!!), »Národní Listy« a celou řadu různého darebného tisku. Když tento hrozný, mocný proud vidíme, máme založiti ruce v klín a netečně se na to dívati, nebo máme přivříti oči, abychom jeho hrůzy neviděli a sami osobně tímto tiskem zasaženi nebyli? Či máme se schovati za kamna a deklamovati si

[1]) Tak činí také redakce našeho časopisu ve prospěch domu našeho družstva.

útěchyplná slova: sedere post fornacem... ó, nikoliv, nikoliv opakujeme, prsa musíme nastaviti proti tomuto proudu, paže musíme zvednouti k obraně, hlavu musíme vztyčiti a říci veřejně a rázně: my sluhové a vojíni Kristovi stojíme s Kristem a nedáme potupiti víry jeho a náboženství jeho! Přátelé, chopme se díla! Zákon o tiskové licenci budiž naší ochranou! Vyberme si katolické kupce, papírníky a různé jiné lidi a získejme jim licenci k prodeji katolických novin: »Kříže a Marie«, »Jinocha«, »Rajské Zahrádky«, »Slov pravdy«, »Děl. Novin«, »Kat. Listů« a na Moravě zase hlavně moravských katolických časopisů. V Praze ať se začne, v předměstích pražských ať se pokračuje, venku ať se dílo organisační dokončuje. Celá věc stojí 2 zl. (kolky na licenci) a do licence mohou býti pojaty všemožné katolické časopisy, z nichž si pak může oprávněný k prodeji ponechati ty, jež u něho budou míti odbyt. Mocným propagatorem této myšlénky mohli by býti členové křesťansko-sociálních spolků. Co již v té věci provedeno jest, víme, i radíme proto jen k doplnění další akce ve prospěch katolického tisku. Že tato věc se zdaří, vidíme na vlastním papírnickém obchodě v Žitné ulici. Přišli jsme do místa pro katolický tisk nijak nepřipraveného. Daleko kolem nás katolický tisk se neprodává a v kavárnách na blízku vyloženy jsou pouze »Kat. Listy« a v jedné »Vlasť«. A hle, čeho jsme docílili? Prodáváme 50 ex. »Kříže a Marie«, máme 15 jistých odběratelů »Jinocha« (a záliba pro něho stále stoupá), máme 7 jistých odběratelů »Rajské Zahrádky«, prodáváme »Slova pravdy«, »Kat. Listy« (denně), »Český Východ«, »Obnovu«, někdy i »Děl. Noviny« a ve zvláštních místnostech různé naše brožury. Pro »Vlasť« si chodí tři osoby. Toť jsou zajisté slibné začátky! A co jest při tom zajímavého, toto všecko odebírají vesměs laikové, osoby nám většinou neznámé. Duše Bohu oddané, toužící po katolické četbě, nalezly u nás, po čem toužily. I založme podobnou stanici na Vyšehradě, na Hradčanech a na různých místech v Praze, na různých místech na Smíchově, v Karlíně, na Král. Vinohradech, v Bubnech a Holešovicích a jděme dále ven do Litoměřic, Hradce Král., do Č. Budějovic, do Tábora, Chrudimi, do Mladé Boleslavi atd. atd. — rozestavme stráž katolického tisku po celých Čechách. Tato práce má ovšem mnohé obtíže a překážky, ale i mnohé radosti. Vizme příklad. Chodí k nám učeník pro »Č. Jinocha« a žádal si také oba starší ročníky a poručil si, aby se jinému neprodávaly. Tento hoch má na večeři 5 kr. od mistra a každý den si schová 1 kr; když má 3 kr., koupí si číslo »Č. Jinocha«. Rozumí se samo sebou, že jsme mu úkol jeho všemožně usnadnili. Viděl jsem ho jednou večer: stál před naším krámem a za svitu lampy z ulice četl si venku naše vyložené časopisy. Ruce měl v kapse, krčil zimou ramena i celé tělo, ale hltavý zrak jeho pobíhal s jednoho listu po druhém. A přichází jiný otrhaný učeník a kupuje si zase »Č. Jinocha«, číslo po čísle. Aj, jak krásné to zjevy katolického uvědomění! A není na nich dosti... Chudé katolické ženy přivádějí jiné ke koupi »Kříže a Marie« a »Rajské Zahrádky« a »Č. Jinocha«, nebo samy jim to kupují a do domu donášejí. Zřiďme tedy všude stanice pro katolický tisk, aby lid živen byl dobrou četbou a udržován a posilován byl ve své katolické víře.

* * *

Sv. Otec o císařovně Alžbětě. Sv. Otec složil báseň latinskou na smrť naší císařovny. Kdož měli příležitost čísti ji, chválí její vznešenou myšlénku a krásný sloh. Kopie této básně na pergamenu bude dodána J. Vel. císaři od papežského nuncia ve Vídni. Nová báseň jest důkazem, že ani vysoký věk nezbavil sv. Otce básnického vzletu a klasického slohu.

Ruská kolej v Římě. Bruselský list »Patriote de Bruxelles« oznamuje, že Sv. Stolice vyjednává s ruskou vládou o zřízení ruské koleje pro katolíky z Ruska v Římě. Pomýšlí se na to, vynésti ze zapomenutí starobylý kostel sv. Stanislava a spojiti jej s ruskou kolejí. Přes byrokratické překážky nechová se Rusko k této věci odmítavě.

Jan hrabě Harrach slavil 2. listopadu t. r. sedmdesátileté narozeniny. Jan hrabě Harrach patří k nejpřednějším a nejobětivějším vlastencům českým. Jeho program jest krátký a zřejmý. Uvádíme jej věrně: 1. Provedení jazykové rovnoprávnosti ve veškerém životě veřejném a tudíž uznání povinnosti, aby každý státní neb zemský zřízenec, i kněz, i lékař, druhý jazyk zemský znal. — 2. Vyučování v obecných školách jen na základě mateřštiny. — 3. Vrácení práva sněmům, obesílati říšskou radu, a oprava volebního řádu zemského. — 4. Ochrana všech státem uznaných vyznání náboženských, ale zvláště víry křesťansko-katolické, jakožto valně převládající. — 5. Ve všech hospodářských záležitostech ochrana slabých, tedy vše-

možná podpora stavu rolnického (snad tvořením svěřenských malostatků) a stavu živnostenského. — 6. Postupné řešení otázky dělnické v duchu křesťanském. V tomto programu poznáváme českého muže, šlechtice a katolíka. Jeho program jest takořka neodolatelný. V něm vidíme šlechetné křesťanské smýšlení jeho. Jan Hrabě Harrach narodil se dne 2. listopadu r. 1828. ve Vídni. Vychovateli jeho byli český básník Jan Erazim Vocel, dr. Vendelín Grünvald a nedávno zesnulý bibliotekář Jaroslav Vrťátko. Roku 1848. bojoval proti povstalcům uherským. Usídliv se v Čechách, horlivě zveleboval zemědělství, byl předsedou hospodářských jednot, zakládal a vydržoval hospodářské školy, na př. v Stěžerách u Králové Hradce, a súčastňoval se vždy s nadšením veřejného národního života; byl jednatelem sboru pro zřízení Nár. divadla (sám přispěl značnými dary), členem správního výboru českého musea, kuratorem Matice české. Hrabě Jan Harrach byl vždy mecenášem věd a umění. Z četných jeho skutků v tom oboru uvádíme pouze, že náš Bedřich Smetana dostal hrabětem Harrachem vypsanou cenu za svého »Dalibora« a Karel Šebor za operu »Drahomíra«. Jeho subvencí vycházela »Živa« a vyšly Erbenovy národní písně. Vždy s celou duší podporoval stavbu chrámů: chrám sv. Cyrilla a Methoděje v Karlíně obdařil darem 6000 zl. a 34.000 pro něho sebral; hraběcí rodina věnovala stkvostnou kazatelnu. Hrabě Jan Harrach sám napsal několik cenných spisů, vydávajících svědectví o jeho vlastenectví a učenosti. Hrabě Jan Harrach jest ochrancem a vůdcem vídeňských Čechů, on je duší jejich. Česká škola Komenského děkuje mu svůj vznik a trvání své. Je protektorem jejím rovněž jako spolku Sv.-Methodějského, Pokroku, Ludmily, jub. předsedou Slovanské besedy a jiných. Jeho palác ve Freiungu ve Vídni a velkostatek Prugg-Rorava jsou pravými českými oásami uprostřed německého moře. V paláci na Freiungu konaly se mnohé památné schůze na prospěch Čechů vůbec a vídeňských zvlášť. Netřeba podotýkati, že velezasloužilý a osvícený náš šlechtic je vynikající, věrný katolík. Uvádějíce tato životopisná data jeho, připojujeme se s vroucím srdcem ke všem blahopřáním, jež mu byla veřejným tiskem přednesena.

Vyznamenání. Frà Josef Mergl, ryt. řádu maltánského, farář ve Špitále u Vitoraze v Dolních Rakousích, bývalý předseda našeho družstva, vyznamenán byl od nejd. biskupského Ordinariatu svatohypolitského pochvalným dekretem ze dne 20. října t. r. č. 5291 v uznání vynikajícího horlivého působení v duchovní správě. Vyznamenání toto jest v dioecési svatohypolytské velice vzácné. Že byl vyznamenán Frà Josef Mergl, jest zvláště potěšujícím, ponévadž jest to Čech, vyznamenaný v německé dioecési, který byl ostnem v oku Čechoněmcům v České Lípě. Přejeme svému bývalému předsedovi všeho zdaru na další pouti života.

Filosof Alfons Šťastný z Padařova začíná už zase ve svých »Selských Novinách« bouřiti proti klerikálům. Upozorňujeme duchovenstvo a katolíky z jižních Čech na p. Alfonsa Šťastného a jeho protikatolické články v »Selských Novinách« v č. 27. a 29. t. r. Před katolickým sjezdem bušil do učitelů a nyní zase do nás. Články p. filosofa Šťastného na vzdělaného člověka vlivu míti nebudou, neboť on má názory náboženské celé popletené a důvody jeho, jimiž názory své podepírá, jsou celkem mělké, ale vystupování jeho v lidu jest v ohledě náboženském škodné a proto se braňme. V okolí Tábora jest ligista, jest nám však divné, že mlčí k tomuto Alfonsovskému řádění. Proč se neozve proti němu v »Katol. Listech«? Jeho »Selské Noviny« jsou právě proto pro náboženství lidu nebezpečné, protože ostatní jejich obsah, hlavně část hospodářská, jest celkem dobrý a rolnictvu užitečný.

Ihering a sv. Tomáš Aquinský. Pod tímto titulem uveřejňuje slovutný spisovatel německý Hieronymus Lorm, žijící, jak známo, v Brně, ve feuilletonu sobotní »Neue Freie Presse« studii, ve které osvětluje poměr slavného učence a učitele práva prof. Iheringa k sv. Tomáši Aquinskému. »Ihering, veliký učenec v oboru véd právních, svobodomyslný myslitel nové doby, přinesl ve své formě dosud nebývalé hold světci církevnímu, duševnímu heroovi středověku, scholastikovi třináctého století, Tomáši Aquinskému« — píše Lorm. V dalším sděluje, že hold tento připravil Ihering sv. Tomáši v díle svém »Der Zweck im Recht.« (Účel v právu.) Vmetnuv německým filosofům a protestantským theologům ve tvář výtku — jež zasahuje mnohem tíže je než jej — že opomněli využiti pro sebe velkolepých myšlének Tomáše Aquinského, praví: »Co mne se týče, nebyl bych snad celou svou knihu psal, kdybych je byl znal, neboť základní myšlénky, o něž se mi jednalo, nalézají se již u tohoto mohutného

myslitele v plné jasnosti a nejpřesnějším sepsání vysloveny.« Pisatel dosvědčuje dále, že »Tomáš Aquinský neměl jiné tendence, než nehledě ke všem světským a praktickým projevům lidského ducha dáti církvi filosofii, což se mu tou měrou podařilo, že nynější papež prohlásil ji za jedinou filosofii, které katolicismus užívati smí.« Sv. Tomáše jako autora velikého díla »Summa Theologiae«, vykládajícího se vznešenou myslí pozemské poměry právní, porovnává pisatel s Kristem na obraze Tizianově »Peníz daně«, na kterémž se »ve Spasitelově tváři stkví s nevyrovnanou velikostí vznešenosť nadpozemského ducha, jenž se přece pln dobroty a s namáhavě potlačeným pohrdáním k vyložení všedního děje životního uvoluje.« Lorm uvádí pak — dle Iheringa — několik výroků sv. Tomáše a sděluje, že Ihering litoval, že filosofie sv. Tomáše dříve neznal. V dalším sice Lorm snaží se dovoditi, že církev katolická chce novothomismus využitkovati jednostranně k vytváření veřejných poměrů, ale výklady tyto nemohou ubrati na váze faktům před tím stanoveným.

Jan Hus dle dra. Matysa z Nové Paky a dle pravdy. Napsal A. Z. Hradecký. Stran 48. Cena 4 kr. Při objednávce 50 výtisků pouze 2 kr. franko. Nedostatek věcného životopisu Mistra Jana Husi svádí celou řadu povrchně vzdělaných lidí k falešnému kultu Husovu a ke spisování nesmyslných bajek a lží o procesu Husově. Spisek tento odkrývá celou řadu podobných překroucenin ve »slavnostním« spisku Matysově a uvádí historickou pravdu o Husovi. Spisek je psán populárně a řízně. Předností jeho jest, že předvádí stkvělou apologii života církevního. Spisek jest určen pro vzdělání lidové, proto prodává se pod výrobní cenou. Spisek jest sice časovým, ale obsahem svým má cenu trvalou i pro budoucnosť. Četli jsme jej s neobyčejnou zálibou a jsme toho názoru, že bude působiti dobře. Záhadné a spletité otázky v otázce Husově jsou zde vysvětleny zřetelně a jasně, tak že je každý pochopí, i nedivíme se, že byl vydán ve druhém vydání. Otázka Husova hýbe zase celým národem, í radíme duchovním správcům, aby tohoto spisku zakoupili a mezi lidem rozšířili hojné zásoby. Spisek vyšel již po druhé jako 2. číslo III. roč. »Časových Úvah« v Hradci Králové.

Nové korrespondenční lístky s pohledy. V nynější době všeobecného zasílání korrespondenčních lístků s pohledy jistě vhod přijdou nové lístky v pěti barvách vkusně provedené, jež vydala právě Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba v Praze, představující jednak pohledy pražské, jednak jiné české. Jsou to Loreta, Prašná brána, Orloj a kaple na Staroměstské radnici; zvláště zajímá nás starobylý kostelík sv. Václava na Zderaze v nynějsím zuboženém stavu, který tímto drastickým obrazem volá po opravě. Snad hojné rozeslání těchto lístků vzbudí mu mnoho dobrodinců a pohne i těmi, kteří chtějí jeho zboření. Pěkný jest pohled na velechrám sv. Barbory v Kutné Hoře před opravou. Ve vydávání této serie se bude pokračovati. Přijdou na řadu mimo jiné pohledy pražské, zvláště místa posvátná, hrady české, místa poutnická atd. Lístky prodávají se po 3 krejcařích ve všech větších knihkupectvích a papírnických obchodech. I my ve svém papírnickém závodě je prodáváme a pozorujeme, že se obecenstvu líbí.

Jubileum katolického listu v Americe. V Americe vychází několik českých listů s tendencí čistě katolickou. V Chicagu snahou otců benediktinů se tiskne denník »Národ«, dvojtýdenník »Katolík« a pro dítky »Přítel mládeže«. Pak vychází v Hallettswille katol. týdenník »Nový Domov«, orgán Katol. Ústřední jednoty. V La Grosse počal nyní vycházeti týdenník »Vlastenec«. Nejstarším listem je »Hlas«, který právě slaví 25leté čili stříbrné jubileum. Mnoho Čechů se vystěhovalo do Ameriky, ale zde neměli duchovních vůdců, neslyšeli slova Božího a propadali nevěře. Tu se počali vystěhovalců ujímati čeští kněží, ale neměli opory a moci. Učinili pokus vydávati český katolický list. Sebrali peníze a založili týdenník zvaný »Katolické Noviny« v Chicagu. Ale podnik se nezdařil; po několika měsících »Katolické Noviny« zašly. Neměly podpory a postrádaly vnitřní i vnější organisace. Po čase přibylo do Ameriky kněží, založeny nové spolky a osady, a usneseno vydávati katolický list v St. Louisu, kde byla nejstarší americká česká osada. Aby se sehnaly peníze na podnik ten, sestoupila se společnosť pod jménem »Český Literární spolek«. Vydány akcie po pěti dolarech, jež odebírali kněží i nekněží. To se stalo před 25 roky. Na krátkou dobu byl »Hlas« zastaven, ale vychází podnes — po 25 dlouhých roků. Co dobrého list ten v Americe způsobil! Jeho vlivem se stalo, že mnozí víry svaté se přidrželi, k ní se navrátili, že katolické osady povstávaly a spolky se zakládaly. »Hlas« jest orgánem více než 20 roků české katol. Ústřední Jednoty. — A co

peněz sebral »Hlas« na rozličné podniky! Značnou částku vybral na založení českého kláštera v Americe, na Nebrasku stiženou suchem, na poškozené povodněmi v Čechách i jinde; sbíral milodary raněným Černohorcům a Hercegovcům, na pomník slavného biskupa Jirsíka, na Národní divadlo v Praze, na Ústřední Matici školskou v Čechách atd. — Ve svém jubilejním čísle dokládá, že doznal mnohého zklamání a že mu mnoho tisíc uvízlo za neplatícími odběrateli. Vydavatelstvo si neukládalo kapitálu, ale všechno věnovalo na list, čehož důkazem je to, že nemá posud ani vlastního domu ani vlastních místností pro list, aniž tiskacího stroje. Musí míti týdně na list 200 dolarův a na rok 10.000 dolarův, a taková částka se nesnadno shledává. — Zajímavo jest, co »Hlas« píše o své budoucnosti: »Udrží se i nadále? Přečká ještě jedno čtvrtstoletí? Dočká se svého zlatého jubilea? K tomu odpovídáme: Ač bychom pro dobrou věc katol. »Hlasu« dlouhé trvání přáli, přece, uvažujíce tamní poměry, nemáme k tomu valné naděje« (!) Příčinou jsou: malé vědomí náboženské, malá obětivosť a horlivosť. »Ti staří věrní vymírají, a náhrada za ně nepřichází. Ti mladí buď již česky čísti neumějí, neb o katolický tisk nedbají. A ze staré vlasti vystěhovalci nyní málo přicházejí, a kteří přicházejí, obyčejně jsou ve víře velmi vlažní neb odpadlí.« — Myslíme, že zde mluví více skromnosť, kterážto vlastnosť jest hlavním rysem výborného listu. My však mu přejeme, aby nadále vzorně působil a jednou i zlatého jubilea se dočkal. d—.

Zvadlé petrklíče. Na »Petrklíče« přišel brzy mráz. Přestaly vycházeti, zahynuly na neúprosný marasmus. Předešly na věčnost své radikální soudruhy, které snad je o nějakou chvíli přečkají. Celkem jsme se málo zabývali »Petrklíči«, ale skonu jejich nelitujeme. Nikterak nesloužily k povznesení lidu, ku vzdělání a ušlechtění jeho. Jevila se na nich hned od počátku nemoc truchlivé prognose: marasmus infantilis. Nedivíme se tomu; koho pak by zajímalo ve dnešní době předpláceti a čísti »Petrklíče«. Requiescant. (L. † 21.)

České dějiny v 1000 slovech, vydané nákladem Vilímkovým shledala c. k. zem. šk. rada na Moravě za nepřípustné pro školní mládež a zakázala je zařaďovati do žákovských a učitelských knihoven. Pěkná poklona pp. spisovateli i nakladateli. Z uvedeného rozhodnutí c. k zemské školní rady může se pokrokářský tisk moravský přímo zbláznit. Zvláště kroměřížská »Československá Morava« reptá a vybízí rodiče, aby s mi dítkám tento spisek předčítali, když se nesmí trpěti ve škole. (L. † 5)

Valná hromada Růžencové výrobny konána byla dne 28. října ve 3 hodiny odpol. ve vlastním domě. Z církevních hodnostářů přítomni byli pánové: Fr. Václ. Bubeník, převor řádu sv. Dominika, a Tomáš Střebský, bisk. vikář z Mikulovic, jenž po skončení schůze přistoupil k výrobně za člena zakládajícího s vkladem 25 zl. Předseda Aug. Kadlec, Ord. Praed., zahájil schůzi krásným proslovem, řka, aby valná hromada podle výsledků posuzovala činnosť výboru. Zmrzačených dívek přibylo a jsou nám milými. Jednatel, p. Jos. Kratochvíl, jenž svůj úřad pečlivě zastává, četl protokol minulé schůze a podával jednatelskou zprávu. Vyšla tiskem, a kdo by si jí přál, předsednictvo mu ji zašle. Svědčí o krásném účelu a zdárném vývoji Výrobny. Po zprávě jednatelské jednala valná hromada o agitaci pro Výrobnu. Bude se díti tiskem, osobní agitací a hlavně se doporučuje, aby interesenti osobně ústav navštívili nebo do něho uvedeni byli, a zde aby seznali dívky ústavu, jejich práci a celé vedení ústavu. Do výboru zvoleni byli pp.: M. Novák, dr. Popel, Tom. Škrdle, Jos. Kratochvíl a K. Spurný. Předsedu jmenují protektoři spolku. Na konci schůze povstal Emil Stárka, duchovní správce z Pankráce, a jménem valné hromady děkoval presidiu za jeho horlivost a úspěchy, jichž se spolek dodělal. Růžencová výrobna vydržuje a vychovává již na 30 zmrzačených dívek, které se zabývají buď zhotovováním růženců nebo zhotovováním paramentův. Je to ústav krásný, milý a vší podpory hodný. Čtenáři z Prahy, navštiv Výrobnu! Příchozí do Prahy, neopomeň zastaviti se v Konviktské ulici ve Výrobně růženců. Zdař Bůh tomuto krásnému dílu!

Sjezd katolíků v Dolních Rakousích bude se konati 29. a 30. listopadu t. r. ve Vídni. Sjezd, zdá se, že bude velikolepou manifestací křesťanského uvědomění. Přípravné komité pracuje více týdnův a zřídilo krásný seznam všech křesť. spolků Dolních Rakous. Návrhy a resoluce, sjezdu se týkající, přijímá komité. (I. Singerstr. 18.)

Sociální práce katolíků v Německu převyšuje svými výsledky organisace protestantské, které si obraly taktéž za úlohu působiti sociálně-politicky.

Tak doznává sám časopis ústředního svazu evangelických dělnických spolků. »Katolíci začali dříve a pracovali s větším úspěchem než my,« praví list. »Roku 1897. měly katolické dělnické spolky v Německu 150.000 členů. Ježto pak v obyvatelstvu německém je na 62·8 proc. protestantů a 35·8 proc. katolíků, měly by míti dle těchto poměrů evangelické dělnické spolky dvakrát tolik členů, jako katolické. Poněkud příznivější poměr jest u »spolků jinošských« oproti »spolkům katolických tovaryšů«, přece však tyto mají ještě o 5.000 členů víc než ony. Převahu na straně katolické vyvažují ovšem přečetní čestní členové spolku (na př. ženatí řemeslníci). Avšak nutno zase uvážiti, že katolíci mají zvláštní organisace pro obchodní příručí a pro učeníky, kdežto ve spolcích protestantských jsou zastoupeni ti i oni. Že počet evangelických diakonisek dávno již nevystačuje, je všeobecně známo. Oproti 10.000 diakonisek je 20.000 katolických řeholnic, jež se věnují péči o nemocné.« Hlas evangelického listu právě citovaný není jistě bez zajímavosti.

Kurs Raiffeisenových záložen uspořádala »Ústřední jednota českých hospodářských společenstev úvěrních pro Moravu a Slezsko« v Přerově 20. m. m. Kurs se vydařil. Účetnictví prakticky podal účetní jednoty p. Fr. Navrátil. Účastníků bylo 55, po většině starostů a pokladníků Raiffeisenovek. Ač již ve středu silně pršelo, vydali se mnozí za velkých obtíží do Přerova. Z Jaktaru ve Slezsku súčastnili se tři členové kursu. Mezi účastníky bylo 14 kněží, ostatní rolníci a 8 učitelů. Vidíme, že lid všímá si dobrého příkladu kněží a učitelů, kteří nezištně, ba s výlohami, jež ze svého musí hradit, pro dobrou věc pracují. Zvláštního díku zaslouží p. Ant. Líska, jenž přítomným účastníkům kursu přednášel o hospodářské činnosti v zemích německých.

Z vikariátu Novo-Strašeckého. Při pastorální konferenci konané dne 10. m. m. v Pozdni usneslo se shromážděné duchovenstvo neodebírati Kalendář československého duchovenstva z knihtiskárny Vilímkovy tak dlouho, pokud knihtiskárna ta bude vydávati spisy rázu Zolova. Rovněž vzhledem ku knihovní komisi družstva Vlasť, jež vydala již tak obsáhlý seznam knih doporučitelných do lidových knihoven, bylo usneseno, literární sekci při družstvu Vlasť nabídnouti, že za příčinou pokračování a doplnění seznamů těch duchovenstvo vikariátu jest ochotno spolupůsobiti. Během roku podalo by jednak referáty o knihách přečtených ze svých knihoven, jednak knihy od družstva zaslané by rozdělilo mezi sebe a posudky zaslalo.

Různé. Záhřebská kapitula rozdělila 11.000 jiter pozemků na parcelly a dala je chudým křesťanům do nájmu. — Čilý katolický život v Bavorsku. V Bavorsku mají členů: křesť. spolek sedláků 40000; křesťanský spolek dělníků 20.000; katolický spolek učitelů 1.000, kterýžto bude konati s 11.000 členy Německa valné shromáždění. — Obětivost. Matěj Merčič, farář v chorvatské Kemlji v Uhrách, nabízí slovinské universitě v Lublani darem celou sbírku svých knih z oboru filosofie, fysiky a mathematiky v ceně 3.000 zl. — Jeho Veličenstvo císař pán podepsal v den svých jmenin dne 4. října rozhodnutí, kterým se české gymnasium v Opavě, dosud Ústřední Maticí školskou vydržované, přejímá do správy státní. — Jednota sv. Methoděje zřídila již pátý odbor, a to v Inzersdorfě. — Vyznamenání. J. M. ndp. biskup Dr. Fr. Sal. Bauer daroval sl. Terezii Holánkové, učitelce na národní škole v Brně, krásný obraz Panny Marie na památku promluvy, kterou tak úchvatně hájila úctu Bohorodičky na sjezdě katolickém v Praze. — Přednášky o křesťanské sociologii zavedeny jsou na bohosloveckém učilišti v Hradci Králové v I., II. a III. roce. O sociologii přednáší prof. Dr. Ferd. Beneš. Liga † 20.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlasť konal 27. října t. r. četně navštívenou schůzi za přítomnosti všech členů výboru až na dp. předsedu, jenž se pro své farní neodkladné povinnosti dostaviti nemohl. Z náhradníků přítomen byl dp. Josef Frydrych. Schůzi řídil místopředseda pan Karel Ulrich. Pe vykonané modlitbě četl jednatel p. Tomáš Jiroušek protokol minulé schůze, jenž byl schválen a probrán. — Výbor by rád uplatil 1. ledna 1899. z anuitního dluhu jednu položku, znějící na 9625 zl. i prosí pp. abonenty, jakož i členy družstva, aby do té doby

co nejvíce vkladů, předplatného a darů složili a tím, čeho se nedostává, doplnili. — Musejní společnosti ve Sv. Martině na Slovensku daroval výbor všecky knihy družstva a bude jí zasílati všecky své tři časopisy. — Johanneum v Praze daruje výbor běžící »Vlasť« a »Dělnické Noviny.« Podobně se daruje »Vlasť« čítárně »Akad. lit. a řečn ckého spolku Slavie« v Praze. Ostatní žádosti za knihy a časopisy se zamítají. — Výbor udělí cenu 50 zl. za prácí o rakouském Slezsku. Spisovatele si vyhledá redaktor »Vlasti«. Práce tato vyjde časem ve »Vlasti.« — Sl. Terezii Holánkové a p. učiteli Kořínkovi, kteří na katolickém sjezdě v Praze rázně katolicky promluvili, vyslovuje výbor uznání a pochvalu. — Výbor vydá korrespondenční lístky s obrazem spolkového domu a jiné pro křesťansko-sociální spolky. — Některé časopisy uveřejňují z »Vlasti« a z »Dělnických Novin« články, aniž by uvedly pramen. Výbor to pro budoucnosť zakazuje a jest odhodlán chrániti své nakladatelské právo. — Katolické spisovatelce uděluje výbor z fondu pro katolické spisovatele podporu a katol. spisovateli dá se roční subvence na jeho odborné vzdělání. — Dp. kaplanu Janu Vyhlídalovi povoluje se zvláštní otisk jeho práce ve »Vlasti « A pp. Boh. Brodskému a Václavu Špačkovi povoluje výbor, aby si mohli práce ve »Vlasti« otištěné zvláště vydati. — Spolek na zakládání knihoven ve Slezsku děkuje družstvu za dosavadní přízeň a poroučí svůj spolek i pro budoucnosť podpoře družstva. — Velice živý zájem výboru vzbudil také přípis sl. Katechetského spolku, jenž zní takto: »Výbor spolku katechetů československých ve své výborové schůzi dne 12. října 1898 konané jednohlasně se usnesl, vzdáti díky ct. výboru družstva Vlasť za blahodárnosť, laskavosť a ochotu v propůjčování »Katechetské přílohy« při »Vychovateli« Katechetský spolek vědom si nejen ochotného vstříc vycházení katechetům přílohou touto, ale i obtíží, jež s přílohou touto družstvo Vlasť má, vědom si i výhod, jež přílohou touto Katechetskému spolku se poskytují, vzdává tímto ct. družstvu Vlasť za vše co nejsrdečnější díky a prosí, by ct. družstvo Vlasť i na dále ochotu a blahosklonnosť tak krásně osvědčenou Katechetskému spolku zachovalo.« — Tento dopis byl ve výboru přijat se všeobecnou pochvalou a jest to věru potěšitelno, že tyto dva veliké spolky tak přátelsky spolupůsobí. Spolek katechetů nechť má to vědomí, že si družstvo jeho přízně a lásky velice váží. — Papírnický závod odebírá nyní všechen papír a obálky přímo z továren. — Výbor rokoval o tiskárně a usnesl se, že tiskárna družstva zcela bezpečně bude zřízena. Komise k tomu cíli určená má do budoucí schůze podati jasné vysvětlení všech právních otázek s tím souvisících. — Za právního zástupce pro různé příležitosti družstva zvolen byl p. JUDr. Jan Podobský v Praze.

Literární sekce družstva Vlasť konala 26. října první schůzi v XV. správním roce. Jednatel dp. P. Karel Burian četl protokol minulé schůze, jenž byl probrán a schválen. Za místopředsedu sekce pro XV. správní rok byl zvolen p. učitel Jos. Flekáček, za jednatele dp. P. Karel Burian, Ord. Cr. Do výboru pp.: Tom. Jiroušek, Vítězslav Hálek, Václav Müller a Václav Roudnický. Družstvo zastupuje v sekci dp. Tom. Škrdle. Sekce upravila definitivně program k Jirsíkovu večeru, jenž se pořádá na oslavu stoletých narozenin dne 20. listopadu t. r. o 4. hod. odp. ve velkém sále záložny sv.-Václavské. Sekce obdržela důvěrné sdělení, že německý spisovatel dr. May jest protestant a psal prý pod pseudonymem i protikatolicky. Jednatel dp. P. Karel Burian rozebíral německo-český slovník dra Jos. Sterzingera a uváděl jeho přednosti a vady. Referát bude uveřejněn ve »Vlasti.« Týž předložil 1. číslo »Slovanského Přehledu« a vyslovil potěšení, že slovanské vzájemnosti jest věnován zvláštní časopis. Pan Tom. Jiroušek upozornil na to, že sociálně-demokratický »Severočeský Dělník« s pochoutkou otiskuje část povídky ze 37. svazku Světové knihovny Ottovy, kdež se jedná o kšeftování s odpustky. Sekce dá knihu pročísti a posouditi. Dp. Tom. Škrdle referoval o bulharském románu »Pod jařmem«, pravě, že většina práce jest vlastně úvodem, někde i dosti nechutně a rozvláčně vypravovaným, a že uspořádání celé práce neuspokojuje. Za to velebil Turgeněvovy spisy v Ruské knihovně, jejichž sedmý svazek právě dočetl. Jsou to krátké povídky, vypravování je prosté, klidné, nestrojené a dojemné. Unavený duch se podobnou četbou občerstvuje. Sekce začíná nový, druhý správní rok, i kéž zdárně pracuje ku prospěchu katolického písemnictví vůbec a časopisu »Vlasť« zvláště.

Sociální odbor družstva Vlasť konal 24. října v XV. správním roce družstva svoji první schůzi za místopředsednictví p. V. Žižky. Při volbě výboru jsou vedle zástupců správního výboru: předsedy dp. dra Rud. Horského a redaktora »Vlasti« dp. Tom. Škrdle zvoleni následující pp.: za místopředsedu pan

Václav Žižka, za jednatele red. p. T. J. Jiroušek, za členy přísedící: dp. Rud. Vrba, dp. P. Jos. Šimon, p. V. Průša a p. Jos. Hovádek. Po volbě následovalo čtení protokolu, který byl schválen. — K dotazu dp. faráře Františka Šrámka ohledně Raiffeisenovek odpoví dp. Rudolf Vrba. V dalším jednání přednáší dp. Rud. Vrba velice pěknou stať »o zkáze selského lidu« a líčí nynější dobu krachů a podvodů, které v národním životě se objevují. Cituje delší úryvek z Palackého, kde sám dějepisec český poukazuje na mravní sklesloť, do níž se synové českého národa vžili. — Přednáška dp. Rud. Vrby byla s pozorností vyslechnuta a pochválena. — Pan V. Žižka velice případně praví o hesle »Svůj k svému«, že má se prováděti nejen v koupi ale i v objednávce, a to hlavně v objednávce, neboť malořemeslník nemá skladů, ale na objednávky pracuje. — Řeč pana V. Žižky v doslovném znění přinesou »Dělnické Noviny«. — Dp. P. Josef Šimon proslovil pozoruhodnou řeč, týkající se hlavně řemeslnictva a živnostnictva, jak špatně a bídně pochodilo na poslední výstavě inženýrství a architektury. Poukázal zároveň na to, že, jakmile baron Dipauli (katolík) přišel do ministerstva, ihned podal k úřadům zeměpanským upozornění, aby zákaz s podomním obchodem se prováděl, a to přísně prováděl. Podomním obchodem právě řemeslnictvo i živnostenstvo nejvíce trpí. Řečník poukázal zároveň na Uhry, jak se tam vláda stará o řemeslnictvo. Řeč byla plna statistických dokladů. Po řeči dp. P. Jos. Šimona promluveno zároveň o tom, že v Praze bylo mnohým řemeslníkům vzato volební právo, a bylo to nemile neseno. — Jednatel oznámil, že od poslední schůze odboru bylo přednášeno řečníky odboru: V Nové Pace a v Žehrovicích (Tom. Jiroušek), v Litni (dr. Rud. Horský), v Středoklukách (Jos. Hovádek), v Karlíně), v Holešovicích, v Dobřichově u Peček a ve Vlněvsi u Dol. Beřkovic (P. Jos. Šimon), v Mělníku (Jos Flekáček) a v Noutonicích (V. Špaček). Dále jednáno o žádostech za přednášky z Domažlic, z Klatov, ze St. Rožmitálu a z Nýřan. Stanovy a porada o změně spolku, k vlastním žádostem zakladatelů, jsou zaslány do Litně a do Tišňova. Nové katol. vzdělávací spolky jsou založeny ve Všeradicích a v Břevnově u Prahy. Po některých úradách, směřujících k rozšíření katol. hnutí, života a tisku v Praze i na venkově, schůze ukončena. Jest si přáti, aby sociální odbor družstva Vlasť, který již na osmý rok trvá a na počátku nového roku své působnosti zase stojí, docházel na všech stranách přízně a podpory, zvláště když neustále řečníci jeho hledáni a do spolků jsou voláni. Končíme první zprávu v tomto roce slovy: Nezapomeňte na sociální fond sociál. odboru, aby jeho bojovníci mohli vyhověti i Vám! Zdař Bůh!

Jirsíkův večer.

Literární sekce družstva Vlasť oslaví stoleté narozeniny

JANA VALERIANA JIRSÍKA,

biskupa a vlastence,

v neděli dne 20. listopadu 1898. o 4. hod. odp. ve dvoraně Svato-Václavské záložny.

Program: Slavnostní zpěv. Přednese sbor Cyrilské jednoty křižovnické. — Proslov od Karla Buriana. — Slavnostní řeč o významu Jana Valeriana Jirsíka promluví prof. V. Müller. — Zakončení večera místopředsedou sekce učitelem Jos. Flekáčkem.

ROČNÍK XV. PROSINEC 1898—99. ČÍSLO 3.

VLASŤ.

Vůdci národa.

K osmdesátým narozeninám napsal P. **Karel Burian**, křižovník.

Nepřidá slávě Tvojí svitu
písně mé chabý dech,
nezdvihne orla ku blankytu
skřivan svých na křídlech;
v jasné ty kraje záře a světla
peruť Tvá dávno touhou svou létla.

Nepřidá ohně Tvému nitru
nadšený pěvce ret,
hořelo dávno v ranním jitru
snahami mladých let;
v jeseni žití chladný dech věje,
ale Tvé srdce stejně nás hřeje.

Nepřidá síly paži Tvojí
plamenná hesel řeč,
tisíckrát zdvihla k boji
vítězný dlaň Tvá meč.
Pomník Tvůj hotov do nebe pne se,
bude k nám volat vždy: „Nedejme se!“

Čechové v Pruském Slezsku.

Napsal **Jan Vyhlídal.**

(Pokračování.)

V.

Náboženství a mravnost.

byvatelstvo české v Prusku, nemluvíc o koloniích, bydlí kompaktně v arcikněžství *Kečerském,* slušícím pod arcibiskupství Olomucké. Toto arcikněžství dělí se na tři děkanství či vikariaty: *Kečerské, Hlučínské* a *Hlubčické*. V Ketři sídlí nyní komisař, jejž uznává vláda za kompetentního, co se dotýká úřadování s ní. Děkanství Kečerské čítá 15 samostatných duchovních správ a 4 lokálky se 26 kněžími.

Děkanství Hlučínské, položené na východ od Kečerského, má třináct samostatných far a dvě administratury v Bohuslavicích a Štěpánkovicích; působí na nich 23 kněží.

Třetí děkanství prostírá se na západ od Ketře a obsahuje třináct far, čtyři lokálky a zaměstnává 23 duchovní. Celkem tato tři děkanství dle katalogu arcidiecése Olomucké obývá 137.678 duší. Na děkanství Kečerské připadá z nich 41.804 katolíků, 1.167 protestantů a 135 židů; na Hlučínské 55.049 katolíků, 2.306 protestantův a 159 židů; na Hlubčické 33.333 katolíků, 3.366 protestantův a 341 židův. Úhrnem působí ve všech třech děkanstvích 72 kněží.

Co se týče náboženství, vládní úřední data nejsou uveřejněna, ale Dr. Partsch přibližně udává, že z »Moravců«, jimiž míní obyvatelstvo v oněch třech děkanstvích, čítati možno 98·42% katolíků a 0.15% protestantů a z »Čechů« totiž, již bydlí v koloniích a Kladsku 54.28% katolíků a 44.89% protestantů. Zajímavo jest, že schematismus dioecese Vratislavské činí rozdíl v českých koloniích mezi protestanty a tábority, dříve ještě i mezi husity. Dle téhož obývalo

	r. 1887.:			r. 1897.:		
	katol.	protest.	židů	katol.	protest.	židů
Husinec	27	1.403	6	18	1.502	6
Horní, Střední a Dolní Poděbrady	5	943	—	3	928	—
Melthener	6	107	—	6	121	—
Pentsch	18	198	—	22	312	—
Töppendorf	58	1.349	—	85	1.350	—
			táboritů			táboritů
Turkov (Türwitz)	614	40	8	614	40	8
Vel. a Malý Tábor	14	—	849	15	—	818
Čermín	5	—	473	—	—	540

	r. 1887.:			r. 1897.:		
	katol.	husitů	židů	katol.	protest.	židů
rydrych. Hradec	—	1.510	—	15	1.470	—
'etrův Hradec	257	728	15	321	864	6
'hobie	330	11	—	382	16	6

Jak vidno, schematismus v posledních třech osadách proměnil usity v protestanty; mělo se tak státi dříve, protože tamější husité ž r. 1832. přistoupili k evangelické unii.

Protestanti, bydlící v Pruském Opavsku, patří téměř všichni : národu německému; přední sbory protestantské vyskytují se Hlubčicích, v Drslavi, v Branici a Sudicích.

Židé mezi pruskými Čechy jsou poměrně málo usazeni; asi ›řes 50 osad netěší se ze žádného, jen v městech Ketři blahodárně (!) ›ůsobí jich 100, v Hlubčicích 340, v Bavorově 17, v Hlučíně 91, 3enešov dokonce zbaven židovského dobrodiní.

Náboženství není u Čechů za hranicí černo-bílou pouze na papíře, jak bohužel často bývá u nás, nýbrž u bratří našich hluboce tkví v srdcích.

Tuto dobrou vlastnosť Čechů zahraničních dobře vystihl onen rakouský robotník, když v sobotu po výplatě v Opavě s dělníkem pruským hašteře se, děl: »*Vy, Frajzaci, nėmatě ani jidla, ani piva dobreho, ene viru zachovalu.*« K této zachovalosti valně přispěl Bismarkův kulturní boj. Tlak vždy budí protitlak, ať v přírodě, ať v duších lidských. Pruský katolík poznal, co jest to umírati bez svátostí, nepřijímati pokrmu slova Božího, míti chrámy — ale bez kněží; bojem oživla víra ve všech vrstvách i u intelligence. Plamen tento posud plápolá a bohda, že nikdy neuhasne. Víru posuzovati třeba dle skutků: »Po ovoci poznáte ji.« Nuže, všimněme si blíže náboženského života v českém Prusku.

Nedělní a sváteční klid za hranicí lépe světí než na císařské u nás; když jest »náboženství« (služby Boží), krčmy, sklepy (obchody) atd. se uzavrou, běda tomu, kdo by přestoupil »policajštundu«, ten jistě zakusil by ostří přestupku. V Prusku nejsou všechny svátky, jež my světíme, uznány; snad bude zajímati, když udáme svátky, pro něž policejní hodina jest závazna, jsou to: svátky vánoční, velikonoční a svatodušní, a to po dva dni, pak Nový rok, Nanebevstoupení Páně a Veliký pátek. K nim druží se největší (!) svátek (?) ve středu před poslední nedělí v církevním roce, »*busstag*« zvaný.

Ve jmenované svátky poručen nedělní klid v průmyslových, obchodních a řemeslnických závodech. V ostatní, zákonem uznané svátky, jako v Očišťování, Zvěstování Panny Marie, Boží Tělo, slavnosť sv. apoštolů Petra a Pavla a Neposkvrněného početí zakazuje se služby Boží hlučným zaměstnáním rušiti. Svátek Nanebevzetí bl. P. Marie a Všech svatých, ačkoli nejsou přikázány, přece všeobecně naši krajané světí, kdežto v den protestantského busstagu rádi čeští Prusové, mají-li pozemky v Rakousku, pracují. Slavnosť Všech svatých jest jen v Porýnsku uznána za zákonitý svátek.

Mimo svátky hospodáři v některých osadách, na př. v Turkově, Utěchovicích a Jakubovicích zdržují se v sobotu, jako den zasvěcený P. Marii, od jistých prací, na př. vození hnoje na pole;

v některých rodinách nejedí v týž den po celý rok dle starobylého obyčeje masa.

O živé víře svědčí dále *plné kostely* v Prusku.

Konají-li se nějaké církevní slavnosti v Rak. Slezsku, na př. v Opavě, slaví-li se porciunkula, v parku odpust, v Hrabyni pouti aneb jsou-li v některé pohraničné farnosti misie, tu město a osady se hemží zbožným pruským lidem, a zpovědnice ve chrámích jsou obléhány.

Učinil jsem zmínku o misiích, proti nimž naši vlastenci (!) tolik bouří. U nás je považují za snižování úrovně vzdělání mezi lidem, třeba za nebezpečí pro národnosť, a v Prusku též tak, ale někdo jiný než »vlastenci«. Pruská vláda má hrozitánský strach, aby českými misionáři lid nebyl »čechisován«, proto zakázala rakouským misionářům přístup do Německa.

Ubohá vláda, ozbrojená až po hrdlo, leká se několika ligurianů! Když zakázán loni přístup českým misionářům z Rakouska z obavy před počešťováním, pruský lid byl docela zbaven užitků misií, protože v celém Německu českých misionářů není. Lid lačností duševní může třeba zhynouti, jen když žádný Čech nevstoupí za hranice!

Věřící srdce poznati lze dále *z obětí na církevní a humanní podniky*. Sleduji delší dobu v té příčině pruský lid a vyznávám, že třeba mu vzdáti chválu. Hojnosť sebere se na misie, nemocnice, stavbu a obnovu chrámů. Lonského léta posvětil p. arcibiskup Olomucký dva krásné nové kostely v Kobeřicích a Kravaři.

Z dopisů chudých pruských dělníků, v cizině zaměstnaných, vyniká zvláště tato pěkná vlastnost; a takové dopisy v »Kat. Novinách« objevují se často. Loni na př. poslalo několik chudých zedníků z Drážďan do Štěpánkovic 100 m. na kostelní potřeby, jiní 150—200 m., což jest značná oběť.

Mluvě o dopisech, nemohu pominouti toho, jejž zaslali čeští dělníci z Mühlsteinu, z provincie porýnské, protože jest pěkně jimi charakterisován český Prus. Zní doslova takto: »Tak my jim též dáváme do vědomosti, že nás tu jest několik moravských mulařů (zedníků), co už dlouhá léta zde v cizím světě přebýváme. My jsme též přistoupili do zdejšího katolického spolku dělnického, jehož řiditelem a předsedou jest velebný pan kaplan Voss. Tento pán nás též přidržoval, abychom chodili ku sv. zpovědi. I chodili jsme, ale k německým kněžím; to nám připadalo těžko, a my bychom byli raději volili moravsky se zpovídati, jak jsme z domu přivyknuli. Tak jsme si ze srdce žádali míti tu nějakého moravského kněze, a také jsme ho hledali. Letos jsme měli to velké štěstí, že jsme našli kněze z našeho okolí, z našeho moravského kraje, kterému se můžeme ve své moravské řeči zpovídati. Tak my jich prosíme, aby něco o tom do těch novin postavili, poněvadž my je tu též čítáme, a rádi bychom byli, aby se též to dověděli naši domácí přátelé a známí, neboť se mnozí o nás starají, že my tu svých křesťanských povinností nevykonáváme, a domnívají se, že jsme již hotovi socialdemokrati, ale to není pravda, a žáden to o nás nemůže tvrditi.« (Kat. Nov. 1897 č. 41.)

Postní dni horlivě se zachovávají, ačkoli nynější pokolení značně pokulhává za starším; dříve mastily hospodyně jídla lněným olejem,

masitých pokrmů za čtyřicetidenního postu nepožívali ve středu, **pátek a sobotu**; v některých osadách, na př. Štěpánkovicích, jedli **maso jen ve čtvrtek** a neděli.

Zbožná duše lidu pruského zračí se též *v modlitbičkách*, jichž **několik podařilo** se mi zaznamenati:

Ježiši s Marijum, matičkum Tvojum,
já Vam poručim tělo i dušičku svoju,
pod ochranu Vašu
všecku svoju pracu,
kteru sem dnes pracoval.
Z Utěchovic.

Panno Marijo, plna moci
(někde: Mila, svata, dobra Moci)
opatruj mě od pul noci,
od pul noci do svitani
sam Pan Ježiš do skonáni. Amen.
Z Utěchovic.

Ježiši s Marijum, matičkum Tvum,
ja Vam poručim tělo i duši svu,
do boku, do srdce, do pěti ran Tvých,
Ježiši s Marijum skryjtě mě v nich.
Z Vehovic.

Kdy ja jidu spať
dvanact adeličkuv budu při mně stať.
Dva u hłavy, dva u nou, dva u boku.
Dva mňa budu přikryvať,
dva mňa budu zbudzovať,
dva mňa budu nebeske slavy zprazovať.
Mila bozska Moci,
opatruj mňa do pul noci,
od pulnoci do svitani,
až do večneho skonani.
Z Branice.

V jmeno Pana Ježiše stavam
a sve tělo, duši Ti odevzdavam.
Za noc Ti děkuju,
a deň Ti oběťuju.

Svata *Helena,*
ščasliva žena,
ona rada do poli chodila.
Nalezla tam svaty křiž,
na něm umřel Pan Ježiš,
ona se nim požehnala,
svu dušičku odevzdala.
Buh ji řekl: Svatá Heleno,
ščasliva ženo,
když ty buděš umirati,
tři anjele budu tě doprovazeti.

Ty pujděš s nami,
Ja pujdu s vami
jako měsiček mezi hvězdami.
Z Bolatic.

Svata pani *Barborko,*
račiž s nami byti,
hřichu smrtelneho
rač nas opatřiti.
Z Branice.

Dítě nemohoucí jíti do kostelíčka, doma se modlí:

O muj stražny anjeličku,
buď dněs za mě v kosteličku,
na me misto poklekni,
a mši svatou vyslechni!
Z Turkova.

Jde-li kněz s Pánem Bohem:

Přijď Duchu svaty, osviť rozum muj,
abych sve hřichy poznal,
a skrušeně se vyzpovědal.
(Otčenáš a Zdrávas.)
Z Kravaře.

Když se jde kolem kříže:

Stoji dřevo vyborne,
na něm tělo pokorne,
polituj ho duše ma,
abys byla spasena.
Z Bohuslavic.

Něch budě pozdraven
nejsvětějši křiž a něposkvrněne početí
blahoslavené Panny Marie.
Z Oldřišova.

Vitam Tebe, o muj nejmilejši Ježiši, miluju Tebe z celeho srdce sveho. O Ježiši, budiž mi milosrdny, o Ježiši, odpusť mi moje těžke viny.
Ze Štěpánkovic.

Podobných modlitbiček slyšel jsem ještě hojně, ale protože jsou stejny s povzdechy Čechů v Rakouském Slezsku, a již jinde zmínka o nich se stala, pomíjím jich.

Nábožný zpěv v rodinách ustává; zpívají se sice ještě písně z kancionalů, ale mnohem méně. V domech řemeslnických zřídka kdy slyšeti jako druhdy ráno píseň: »Svatá Trojice Boží«, dopoledne o »Habakukovi«, na večer »Pod ochranu« a v sobotu hodinky k Panně Marii. V Hlučíně stařeček mi pravil, že včil roby místo zpívání »kafej melu«. Za dob minulých mnoho se zpívalo v advent a půst při předení, »škubání« peří; stařeček neb otec začal zpívati »p[illegible] [illegible]růženec) a písně, ostatní hned se k němu připojili. Potom

předčítal něco ze životopisů svatých, nějaké rozjímání, — a zpěv rozhlaholil se opět, notily se buď krásné koledy nebo žalostné písně postní. »Čas zpěvavých stařečků pominul,« stěžuje si dopisovatel »Katol. novin« (dne 19. února 1898.). Nastalo nové pokolení, a zdá se, jakoby se stařečky též domácí zpěv vymřel. Zbožný zpěv málo kde ještě slýchati. Či už ti noví lidé nemají srdce, či už nemá rodinná pobožnost těch velikých večer k domu poutati, a pobožné písně ta malá srdéčka ušlechťovati? [1])

Dobré stařenky, vstávejte z hrobu! A vy hospodáři — nebo jak tito nechtějí opustiti krčmy — vy hospodyně, když včil zase počne ten svatý čas postní, shromažďte k večerům rodinu a čeleď v teplé jizbě, vytáhněte páteře (růžence) a kancional, ať zase se ozve v domech našich modlitba a zpěv, jako za starých časů.«

Byť poněkud pisatel zprávy černěji hleděl, přece v hlavním má pravdu; poznamenávám však, že úpadek zpěvu zavinila na prvém místě germanisace. Učitelé učili dříve dítky ve školách církevnímu zpěvu, ale nyní bylo by to »velikým proviněním«, a odvážlivec jistě by zaplatil za pokus několik marek pokuty. Duchovenstvo z děkanství hlučínského, chtějíc zjednati nápravu, podalo před třemi lety žádost k vládě, by dovolila ve školách na Hlučínsku cvičiti české kostelní písně, avšak do dneska čeká na odpověď. Kterýsi zasvěcenec mi pravil, že úřední cesta nebyla zachována, žádosť měl prý podati komisariat v Ketři, pak mohla dojíti odpověď. Kdo zná germanisační plány pruské vlády, sotva uvěří, že by vláda kladně odepsala.

Další příčinu mizení zpěvu hledati možno také v nedostatku kancionalů; jak povědomo, r. 1886. zaveden byl v Olomucké arcidiecési nový kancional, který ze známých příčin v pruských třech děkanstvích nemohl se ujati: škola nic nepomáhá, a lid málo dovede latinku čísti. Ačkoli Prusové pomáhají si z bídy koupí starých Bečákových kancionalů na Opavsku, přece potřebě není úplně vyhověno. Doslýchám též, že hlučínský knihař Klimkovský dal natisknouti švabachem 2.000 starých kancionalů, jež do dneška všechny rozprodal. Mnozí kněží, jak děti se loučí se školou, rozdávají jim po novém kancionálku, čímž nutí se odchovanci školy čísti latinkou psané písně a modlitby.

Mravnosť pruského lidu dosvědčuje malý počet nemanželských dítek, l. 1897. v městě Hlučíně ze 700 novorozenců bylo jen 15 »neslubných,« týž poměr jest i v ostatních českých osadách.

Muziky »na prajské« nejsou časty a trvají jen do 10. hodiny, veselí a jiné zábavy mohou trvati déle.

Kořalku ještě dosti pije malý lid přese všechno to, že již před lety rozšířena tam byla bratrstva střídmosti. Nejproslulejší bratrstvo bylo v Bolaticích, osadě čítající 1.763 duší nedaleko Hlučína, na něž dochovala se vzpomínka písní, z níž úryvky podáváme:

Svůdnice pekelná.

Kořalka jest rodem z pekla,
luciferovi utekla,
k pohanům nejprv přišla,
potom k nám též cestu našla.

---

[1]) Ze života slezských dětí v Českém lidu, r. VI., č. 5.

Tato pekelná svůdnice.
již, již neměla hranice,
svojím smradem naplnila
vsi, i města zarazila.

Moudrých dělala hloupými,
a bohatých chudobnými,
zárobky jim vydírala,
děti hladem mřít kazala.

V líčni zhoubných účinků kořalčiska pokračuje skladatel, až rozhorlen volá:

Ó, pekelná kořalčisko!
zlé jsi uvrhla na všecko,
my ti vojnu vypovíme,
vyhnat, vyhnat tě musíme.

Konečně unaven třináctou slokou končí:

»Nyní bratří, nyní živo,
Bůh dal vodu, jest i pivo,
nechybí nám ani chleba,
a po smrti skok do neba.«[1])

Ducha náboženského usiluje duchovenstvo zachovati rozličnými *spolky*. Zbožných bratrstev jest na prajské hojnost, na př. v jediném *Hlučíně* jest sv. Vincence z Pauly, sv. Jana Nepomuckého, spolek sv. Terezie, pečující o výzdobu chrámu Páně, v *Benešově* jednota sv. Josefa, v *Bohuslavicích* spolek křesťanských matek, ve *Velkých Hošticích* bratrstvo nejsvět. Srdce Ježíšova atd. Samojediné děkanství hlučínské chlubí se čtrnácti zbožnými spolky, nečítajíc v tyto katolické spolky dělnické. Tyto založeny jsou v Hlučíně (90 členů), ve Lhotce (150), v Ludgeřovicích (120), v Pyšti (75), spolek řemeslnický jest v Kobeřicích a katolických tovaryšů v Hlučíně, více německý než český. V benešovské jednotě sv. Josefa česky přednáší p. farář Bruno Schneider, ale zpívají se německé písně.

O náboženském vědomí svědčí počet odevzdaných hlasů při volbách na říšskou radu r. 1898.; ačkoli socialisté pracovali s nesmírnou agitací v českých osadách, z nichž část vysílá hojné dělnictvo do uhelných dolů, přece získali malý počet hlasů. Čechové volili spojeni s Poláky a katolickými Němci kandidáta středu, faráře berlínského *Franka*, jenž mluví polsky. Uvedu počet hlasů z českých osad na posouzenou náboženského přesvědčení lidu. Hlasů obdržel na př.:

	kand. středu *Frank*	kand. konser. *Doms*	socialně-dem. *Bebel*
v Hlučíně	289	41	23
v Dlouhé Vsi	143	19	26
v Sudicích	125	40	—
v Markvarticích	100	10	9
ve Lhotce a Bobrovníku	99	31	13

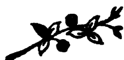
[1]) Celá píseň otisknuta v »Op. Týdenníku« v č. 80. r. 1897.

	kand. středu *Frank*	kand. konser. *Doms*	socialně-dem. *Bebel*
v Hošťálkovicích	87	11	7
v Ludgeřovicích	151	48	74
v Petřkovicích	43	68	62
v Koblově	81	15	54
v Kravařské farnosti	517	115	3
v Benešovské farnosti	308	123	1
v Hati	212	13	1
v Pyšti	124	36	—
ve Vel. Darkovičkách	156	15	2
ve Velkých Hošticích	134	7	2
v Malých Hošticích	130	43	1
v Kobeřicích	146	51	1
ve Voldřišově	43	94	—
ve Štěpánkovicích	96	27	—
v Bolaticích	99	20	3
v Chřenovicích	221	8	4
ve Vel. Petrovicích	266	57	4
v Kuchelné	15	53	—

Lid pruský rovněž rád se *soudí* jak náš, avšak ne tou měrou; totéž platí o *hře v karty*. Za stara málo se hrálo, ale nyní mládež se kazí, stěžuje si do ní v »Katol. nov.« dopisovatel z Bohuslavic (v č. 49. r. 1897.) řka: »Mnozí výrostkové nemohou již neděle ani dočkati, a ještě jsou velebný pán u oltáře, to již hrnou se do hospody a tam obsadí všechny stoly. Jsou to obyčejně mladíci od 16—20 roků. Když si člověk zajde na sklenici piva vypíti, tož musí státi a nemůže se ani pobaviti, nebo slýchati jen: králem bij, trumf dej, řni ho, a podobně. Jedni hrají »maušla«, druzí »šafkopf«, jiní »šestašedesát«, »škat« a t. d. Mnohý to prohraje, co si přes týden v Rakousku vydělá.« V taroky se nehraje.

Stav kněžský a učitelský jest u lidu ve veliké vážnosti a uctivosti; potěšitelno jest, že oba stavy mohou ve svornosti a lásce býti živy. Na smýšlení lidu též jasné světlo vrhá příhoda, již zakusil jsem častěji na svých potulkách v Pruském Slezsku. Pozvaní zpěváci, když žádal jsem o zpěv, začali vždy nábožnou nějakou píseň; milostných písní, »*frantovských divokých*« zvaných, nechtěli zpívati, ty prý se nehodí před duchovní osobou ani povídati, ne tak zpívati, kdežto na Opavsku Rakouském a Těšínsku toho ostýchání tolik nepozorovati. Jedna zpěvačka slíbila, že mi napíše několik písní o galanech a pošle. Písmo z prajské přišlo. Otevra je dívám se na rozdělení pěsniček: 1. pěsničky hodlivé pro duchovní osobu, 2. pěsničky nehodlivé pro paterky.

(Pokračování.)

Příroda jde spat.

Máť země podřimuje,
chce jíti spat;
již ostrý sever duje
a všude chlad.

»Chceš k spánku, dobrá máti,
se uložit?
Dřív chcem ti lože stláti,
bys mohla snít.«

A hodný syn a dcera,
jak vítr vál,
hned záhy zpod večera
jí lůžko stlal.

Zvlášť buk a bříza v lese
se činily;
část listí na vrch třese
dub zletilý.

Své roucho žluté, rudé
sám každý svlék'.
»Zda dosti peřin bude?«
jilm starý řek'.

A poslední jí stele
svůj zhnědlý šat,
by mohla po dni celé
sen klidný spát.

A teplé prostěradlo
jí seslal Bůh.
Hleď, co ho v noci spadlo,
až bílý luh.

Dr. M. Kovář.

Z lásky k mnohým.

Obraz ze společenského života.

Napsal **Alois Dostál.**

(Pokračování.)

V.

Daněl, který mohl spokojeně konati povinnosti svého stavu na některé venkovské nebo městské faře, započal trudnou dráhu vychovatelskou. Chopil se knih, které dávno odložil jako nepotřebné, připravil se o svou volnosť a svobodu, uvalil na sebe břímě nových povinností. Činnosť svou započal modlitbou při mši sv. Po delší opět době konala se bohoslužba v zámecké kapli, a na vížce zazněl jasný hlas zvonku. Předešlý vychovatel byl laik, a duchovní správa nemohla sem pravidelně ani v neděli kněze vysílati. Ale pro počátek bylo Viktorovi zápasiti s mnohými obtížemi. Neměl ani ministranta, a nikdo ze sluhů nechtěl býti kostelníkem. Vyvolil si chlapce zahradníkova a úřad sakristána byl uložen Aloisovi, komorníku. Ještě toho

a onoho se nedostávalo, ale Daněl doufal, že překoná časem všechno. Komorník nechtěl všedního dne ani hlavní dvéře otevírati, řka, že sem nikdo nepřijde, ale přišli do kaple přece starší lidé, kteří neměli ničeho na práci.

Po snídaní byl Daněl uveden do pokoje, který byl určen za školu. Všechno zde také ten účel připomínalo. Dubové stoly byly pokryty voskovaným plátnem, tvrdé stolice stály kolem stěn, v předu na podstavcích dvě černé tabule, skříně se sbírkami a knihami, globus, mapy, diagramy, vzorce, houba, křída, sešity, psací náčiní — všechno poukazovalo na školní učebnu. Okna bez těžkých záslon, aby sem padalo světlo plným proudem, nad stolem veliká lampa se zeleným stínítkem, v rohu veliká kachlová kamna. Na parketách natažen jednoduchý, květovaný koberec.

Daněl vstoupiv do síně té, vzpomněl si na školy, v nichž vyučoval náboženství. Z počátku mu mládež málo rozuměla, ačkoliv přednášel naučené katechese spisovnou němčinou, ale později mu porozuměla, a pak byl ve škole oblíben. Co se nedostávalo na výřečnosti, nahrazoval citem. A teď zde vidí tolik vzácných pomůcek jako v kabinetě nejlépe podporami obmyšleného středního ústavu, ale žádného žáka. Nebude to všechno nadarmo jako veškerá činnost jeho? Vzpomněl si na to, co slýchal, že děti, vším možným pohodlím obsypané, velmi často špatně se učívají i při dobrých vlohách. Právě ty výhody postavení rodičů je svedou, a rozkoš, všudy je obstírající, jest závadou. Nebude tak i zde?

Z myšlének byl vyrušen příchodem samého hraběte, který přiváděl syna Richarda k novému vychovateli. Byl to chlapec vytáhlý, bledý, černovlasý, tahů pravidelných, čela poněkud vypouklého, očí šedých, nosu rovného a bělostných rukou. Zvědavě se podíval na preceptora.

»Velebný pane,« řekl hrabě, »přivádím vám vašeho žáka. Nepřeji si, by se více učil, než jeho věk připouští. Jest poněkud slabý tělesně i duševně. Však hned předem vám pravím, abyste byl dle potřeby přísným. Znám chybu vychovávání takových dětí a žádných žalob od nich nepřijímám.«

Daněl přijal žáka s vlídnou tváří, slíbiv, že se dle přání zachová. Hrabě nezdržev se dlouho, dal ještě Richardovi napomenutí a rychle odešel do svých komnat, maje to vědomí, že se o vychování svého syna dostatečně postaral.

Daněl hleděl nejdříve vyzkoumati, co v chlapci vězí. Zarazilo ho přiznání otcovo, že jest Richard slabý na těle i duchu, tedy slabomyslný. Hned ani nevěděl, jak by hraběcí dítě oslovil, má-li mu tykati nebo vykati. Posud s takovými pány, jimž byl do kolébky dán erb, ani nemluvil. Začal na pacholíka vlídně a otázkami hleděl vyzkoumati, kam až v literních vědách dospěl. Ani nevolil povýšenější stolici, která byla určena pro vychovatele, ale usednuv vedle, zapředl spíše důvěrnou rozmluvu než školní vyučování. Ale nikde nezadal si na vážnosti a vyhnul se i bližším stykům, jimiž si ho hleděl Richard nakloniti.

Viktor seznal za půl hodiny s politováním, že jeho svěřenec daleko nepostoupil. Buď neměl pilných a svědomitých učitelů, buď se tito marně namáhali. Ani posud nevěděl, kdo před ním v zámku působil. Richarda se nemínil ptáti, by snad bývalého vychovatele

líčením chlapcovým a spolu i svůj úřad nekompromitoval. Však nadejde vhodná příležitost. Nyní ani netoužil znáti příčiny, proč jeho předchůdcové záhy odešli buď ze svého nebo z cizího popudu; začne s Richardem od počátku a upraví si pevnou půdu, na níž bude pokračovati. Také schválně přeslýchal poznámky žákovy, že dříve toho neb onoho nedělal a naopak, že s panem vychovatelem tak a onak postupoval.

Daněl neměl posud odborných vědomostí a především praktiky. Ve vyšších vědách by snad dovedl učiniti pěkné přednášky, ale zde musil učivo podávati v nejmenších drobtech, způsobem nejvíce pochopitelným a nejpopulárnějším. Naslouchal vychovatelským vědám na vysokých školách, soukromě se vzdělával, náboženství půl druhého roku na obecných školách učil, ale přece seznával nedostatky, tu a tam neschopnosť a nezkušenosť. Ale stanovil si, že studiem a vlastním pozorováním brzo překoná tyto závady a překážky. Však vyučovati musí hned.

I vmyslil se v dobu, kdy sám takto počínal v základech elementárních, a rozpomenul se na svého starého, nyní už zvěčnělého učitele, k němuž byl matkou přiveden s pláčem a strachem. Ale brzo osušil oči, vida bělovlasého stařečka s usměvavou, milou tváří a dostav dárek, jímž si počátek učení osladil. Na kolenou učitelových ležela nová knížka o několika stranách s velikým písmem, a žáci přistupovali, by odříkávali. Nadanější byli napřed, méně obdaření vlohami pokulhávali. Komu řekl učitel »dále«, postoupil; každý políbiv ruku, bral se s knížkou na své místo. Pan učitel byl přísný proti těm, kteří proti mravům nebo nezbednosti se provinili, zbožně se modlil s dětmi a mnohdy zůstával ve třídě až do večera, vyučuje hudbě a opakuje s možnějšími žáky.

A dle tohoto svého učitele chtěl se i Daněl říditi oproti všem moderním názorům a methodám vyučovacím. Dojde-li cíle jako jeho učitel, bude spokojen. Ovšem nevyloučí z učení, co dobrého jest v nejnověji sestavených osnovách, ale základem si učiní nábožensky mravné vedení sobě svěřeného žáka.

Před jedenáctou vyšel Daněl s Richardem na procházku do parku. Cestou se zastavil ve svém pokoji pro brevíř, aby se v době oddechu pomodlil. Richard rád spěchal do přírody, a slabé tělo jeho toužilo po osvěžení. Mnoho se dle všeho na dítěti záhy vyžadovalo, proto chřadlo a malomyslnělo.

Den byl krásný, májový, plný květů, vůně a ptačího zpěvu. V parku, zelinářské a ovocné zahradě pilně se pracovalo. Několik dělnic umetalo pod dozorem zahradníkovým stezky, neboť v tu dobu měla vyjíti na procházku urozená paní. Zahradničtí praktikanti vynášeli ze skleníků aloe, fikusy, myrty, neboť minulo nebezpečí, že by mohl mráz zničiti tyto jižní květiny. Jiní dělníci sázeli zeleninu, větrali pařeniště, odkud se draly na venek zelené trsy okurek, rajská jablíčka, jež nebylo možno už přikrýti, ranní květáky a jiné horkem vypěstované zeliny. Jenom na broskvích posud ležela klest, a tou pronikaly bledě červené květy.

Richard spěchal v tu stranu, kde jako stranou stál bílý domek, obydlí zahradníkovo. Zde doufal nalézti společnosť mezi dětmi a především Josefa, který ráno vychovateli ministroval. A skutečně ho viděl, jak s taškou na zádech, pérem za kloboukem a píšťalkou

ústech se vrací z vesnické školy. Bylo mu něco přes deset roků, :ypěl zdravím, a z očí mu sálala radost mládí. Richardovi se zdál ·ýti vzorem bujarosti, a jistě by byl rád zaujal místo po boku jeho, :dyby mu v tom nebylo zabraňováno. I zahradník se bál styků těch, by jeho hoch mladému milostpánovi v bujnosti své neublížil. Také ychovatelé chránili Richarda před dětmi jinými jako ve skleníku ypěstěnou květinu před žárnými paprsky slunečními.

Ale Daněl byl jiného smýšlení. Člověk se nesmí báti zlatého ·pálení své líce, a dítěti prospěje společnost soudruhů, jejich čtveačení a vyrážení. Proto soudil, že tyto styky budou budoucímu najetníku velkostatku užitečny, když sezná lid, mezi nímž žije, jeho ›otřeby a touhy, namnoze i bídu a strasti, obyčeje a jiné okolnosti. / komnatách vychované dítě nemá ani ponětí o životě těch, kteří :olem zámků a hradů obývají a jichž mnohdy pláč a prosby tvrdých dí nepronikají. Mnoho zaviňuje jednostranné vychování, přílišné rozišování tříd a neznalost poměrů.

»Směl bych si s Josefem zahráti?« tázal se Richard.

»Proč ne?« odpověděl Daněl. »Slušná, nevinná hra se nikdy ıezapovídá, když jsme dříve svým povinnostem dosti učinili. Sám ,ám nějakou hru ukáži.«

»Josef jich umí velice mnoho ze školy,« mínil Richard a hned volal na chlapce. Ten přišel a políbil mladému milostpánovi ruku. Vychovatel se od toho divadla až odvrátil. Taková podajnost se pěstuje hned v mládí.

»Budete si zde na trávníku hráti,« řekl Daněl. »Já tady počkám a zatím se pomodlím. Jaké hry umíš?« tázal se ještě chlapce.

Josef jmenoval některé, udávaje, že by bylo třeba více dětí.

»Tedy je sežeň!« svoloval Daněl, a Richard tleskal rukama. Tak hodného vychovatele posud neměl. Co mu bylo dříve zakazováno, to se teď povolovalo.

Zatím se scházela dvorská chasa, děti bosonohé, bez kabátů, bez čepic, v jedné sukénce, v podivném ústroji, sestávajícím z obnošených panských šatů i v těžkých dřevěnkách, které hned zanechány na stezičce. Majetníci jejich neměli se ukázati před milostpánem na boso. Byly to děti zahradníkovy, šafářovy, štolbovy, vrátného, děti dvorských oráčů, hajného, panského posla a ještě někdo z vesnice. Josef s touto gardou provedl několik her, což se neobešlo bez hluku a sporu. V zámku nebyl nikdo vyrušován, neboť improvisované rejdiště bylo stranou na svahu k dědině v ovocné zahradě.

Daněl procházeje se po stezníku, nahlížel hned do knížky, hned na děti. Richardovi se zde náležitě líbilo. Vyskakoval, veselil se a rychle chápal návod ke hrám, třeba že česky nerozuměl. Zahradníkův synek užíval k vysvětlování mimiky, trošky německých slov, která pochytil od panstva a domnívaje se, že snad také z nedostatečného sluchu Richard nerozumí, notně křičel. Všichni mladému milostpánovi uctivě ustupovali, prokazujíce mu nemalou vážnost. Josef hrál na jeho straně a učiněné chyby ochotně opravoval.

Nikdo v parku neměl tušení o těchto produkcích. Zahradník poznal hlas svého syna, také dělnice bedlivě naslouchaly, ale všichni se domnívali, že se ta drobotina honí někde na dvoře nebo na silnici za panskou hradbou. Nikdo nemohl opustiti své místo, neboť se blí-

žila doba, kdy hraběnka vejde do parku. Zahradník už přinesl ze skleníku červenou růži, jichž byla hraběnka velikou milovníci.

Na zámku byl dle občanského nazírání poněkud převrácený pořádek života. Hrabě vstával dosti časně, vykoupal se ve studené vodě, proběhl park a pak se uzavřel do pracovny. Sám vedl vrchní dozor nad statky a dosti vážně se připravoval pro dráhu politickou, četl několikeré noviny a studoval vědecké odborné knihy. Po druhé snídani vycházel na hon s nadlesním a potom konferoval se svým tajemníkem. Oběd byl po čtvrté hodině, kdy se delší dobu sedělo u společného stolu; po jídle následovala procházka parkem, společná hra, domácí koncert a podobné vyražení. Kdo si přál večeři k jedenácté hodině, byla mu dodána do pokoje. Zámek byl ještě po půlnoci osvětlen.

Hraběnka vstávala před desátou, pojedla čokoládu nebo kakao, dala se uplésti a přistrojiti, porokovala s kuchařkou a vyšla na procházku. Letní dobu pojedla v některém altánu a buď sama četla nebo si dala předčítati. Za příznivého počasí vyjížděla do okolí, řídíc své bělouše. Podívala se na děti a strojila se k tabuli, při níž předsedala. Večer hrála na piano nebo měla migrénu.

Jenom děti žily pravidelně jako všechno služebnictvo, záhy šly spat a vstávaly časně. V dětských pokojích byl normální pořádek, a pouze Richardovi dovoleno zasednouti také k tabuli. Z hostů nebyl nikdo vázán a dostal pokrm, kdykoliv si přál. Jenom k obědu se musil každý dostaviti. Tu se panstvo teprve scházelo, leda že náhodou se dva setkali v parku. Hrabě mnohdy vyhlížel z lesa, jak jeho choť větrem o závod letěla po silnici k Lubovicům nebo lesním výsekem. Mávaje kloboukem, pozdravoval svou ženu, již od včerejška neviděl.

Paní hraběnka vyšla ze zámku ve společnosti své komorné Kláry, již si velice oblíbila. Urozená paní pocházela ze staré šlechtické rodiny, byla rodem z Bavor a vyznačovala se jako vzorná katolička. Ona si právě přála, by vychovatel jejích dítek byl kněz. V neděli jezdila do Lubovic na studentskou mši sv., nebyla-li bohoslužba v zámecké kapli. Její zásluhou byl postaven při silnici u parku nový kamenný kříž se silně zlacenou sochou Spasitelovou, a po obou stranách vysázeny ozdobné keře a stromy.

Paní Leokadie Morgensternová, rozená Ditreichová, čítala třicet roků, měla imposantní postavu, krásný, bujný vlas, hrdé, vysoké čelo, bílou, přímo alabastrovou pleť, malé, oblé ruce, výrazné, hluboké, poněkud snivé oči a tenké rty. Každým pohybem, každým krokem projevovala vznešenou dámu, vychovanou v nejvyšších kruzích, s vědomím jakési převahy rodové. Hlas její byl zvučný, lahodný a pohyby graciesní.

Komorná svou mírností, pokorou, pokročilým věkem, svým tichým hlasem byla vhodný kontrast se svou velitelkou. Hraběnka u sebe mladých a krásných služebnic neztrpěla. Musila vynikati nade všechny, nad celé okolí. Slečna Klára dobře znala všechny stránky své paní a dovedla jim vyhověti. V zámku sloužila více než deset roků. Byla spořivá, ukládala si peníze a chtěla někdy klidně stráviti konec svého života.

Teď nesla za hraběnkou dvě knihy a nějaké časopisy. Až se projdou, usednou a budou čísti. Leokadie ráda sedala v besídce

u rybníka, v němž se prohánělo na sta zlatých rybiček. Krmila je, házela jim, zatím co komorná četla spíše pro sebe než pro svou velitelku, jíž potom musila celé kapitoly krátce opakovati.

»Jak krásně dnes sluníčko svítí!« řekla hraběnka, rozpínajíc slunečník stejné látky a barvy, jako měla na sobě šaty, dle nejmodernějšího střihu ve Vídni ušité. »Zase jednou bych ráda viděla jeho východ, jako když jsme cestovali v Alpách a schválně jsem zůstala na noc v horské chýši, bych se pohledem na vycházející slunce pokochala.«

»Milostivá paní,« ozvala se komorná, »stejně velebně a krásně vychází slunce i u nás v Čechách. Jenom třeba si přivstati a vykonati malou procházku na Vraní skálu, která tam z lesa vystupuje. Několikráte jsem tam byla s nadlesním při tokání tetřevů.«

»Ne, ne, v Alpách to musí býti rozhodně imposantnější,« odpírala hraběnka, sestupujíc po schodech s terassy. »Kde kdo tam spěchá a každý jest unesen.«

»Každá země má své krásy přírodní, a záleží na vkusu lidském, co se nám právě líbí a zamlouvá. Cestovatelé nazývají Čechy srdcem Evropy a mnohé krajiny její pravým rájem,« vykládala Klára.

Ale hraběnka už neposlouchala. Blížil se k ní zahradník s hlubokou poklonou, nesa čerstvě uříznutou růži. Paní mlčky ji přijala jako něco, co se samo sebou rozumělo, povoněla si a růži zatkla za plyšový pás.

Dělnice rychle odbíhaly se stezky, by ani pohledu své vrchnosti nebyly na závadu. Hraběnka se zastavila u tepichu, který na zimu nebyl zrušen, ale pouze přikryt dřevěným pažením a uměle zahříván. Představoval znak hraběcí s korunou a byl velice uměle zdělán. V zimě v přiměřeném teple rostl, a mnohá květina nyní na počátku jara v plném květu se divně vyjímala.

»Hleďme, umění překonává přírodu,« ukazovala hraběnka na květy, které bylo lze venku teprve za několik měsíců čekati. »Kdybychom celý park opatřili takovým pažením a zahřívali jej teplem, měli bychom zde celý rok léto s květy, ovocem a zeleným listím.«

Komorná se mírně usmála těmto panským choutkám. Nedalo jí to, by i nyní neodporovala.

»Urozená paní, dle mého názoru se nedá příroda lidským výmyslem a uměním ošiditi a ve svém běhu zastaviti. Kdyby měla i v zimě pučeti a plody nositi, brzo by se vysílila a uvadla. Hle, tyto květiny, které bujely v zimě, nyní klopí listí a co nejdříve zahynou. Všechno musí jíti pravidelným chodem a odvěkými zákony.«

Pozornost obou byla teď zaujata dětským křikem. Hraběnka napjala sluch. Něco podobného dávno v parku se neudálo, kde v hodinách, kdy panstvo vycházelo, bylo vždycky ticho až hrobové. Také komorná byla zaujata, ale ne nepříjemně. Měla děti ráda.

»To jest v parku?« hádala a spolu se tázala hraběnka.

»Také se mně zdá,« odvětila slečna Klára, hned majíc pohotově omluvu. Zcela dobře poznávala hlas zahradníkova Josefa, který jí k svátku kytice nosil. Chtěla svoji paní odvésti od toho místa, ale Leokadie rovnou cestou a dosti spěšně sem chvátala. Šly malou chvíli po cestičkách rozličně se vinoucích, namířily si po trávníku ještě slabě zaroseném, až pojednou stanuly za kvetoucím červeným bezem, který dělil park od ovocné zahrady. Neobvyklé divadlo se

jim zjevilo. Mezi skupinou mladých, štíhlých hrušní na pažiti se proháněla svolaná dvorská chasa pod velením Josefovým. Mezi dětmi poskakoval i Richard. A jak byl červený, a očka mu přímo hrála veselostí! Nic ho nedovedlo tak rozjařiti. Právě měřil »plátno« a roztahoval útlé ruce, aby hodně naměřil.

Po cestičce přecházel mladý kněz v černém šatě, s kollárem na krku. Zlatá ořízka knihy se odrážela v paprscích slunečních. Chvíli se díval do knihy a chvíli na děti. Posléze udělal latinský kříž, schoval knihu a mluvil cosi po česku k dětem. Ty ustaly hlučeti, postavily se do řady a naslouchaly. Když vychovatel skončil, uklonily se, a každý běžel jiným směrem k domovu. Josef ani nepolíbil ruku mladému milostpánovi.

Daněl vzal Richarda za ruku a odváděl ho na slunce, by v potu neustydnul. Chlapec ještě nyní poskakoval a se veselil.

Paní hraběnka chvíli se dívala až ustrnule na divnou společnosť Richardovu. V prvním okamžiku by byla pro syna skočila, by ho vytrhla z nerovného družstva, ale ostýchala se před novým vychovatelem, jehož posud neznala.

»Jak jest to sprosté!« řekla rozhořčeně ke komorné.

»Ale velice zdravé,« poznamenala tato, vědouc dávno, čeho se hraběcím dětem nedostává, a co zaviňuje při nich převrácené vychování.

VI.

Aby se všichni ze zámku a z parku v pravý čas dostavili do jídelny k obědu, dáváno k jídlu znamení ranou do plechového bubnu. Opozditi se schválně vykládáno za veliký přestupek proti etiketě. Snídaní hraběti dodával osobní myslivec, paní její komorná, a dětem bonna, k obědu však se vystrojili do zvláštní uniformy komorník Alois a jeden ze štolbů, který zastupoval místo sklepmistra. Ale v lokajovně viselo takových červeno-šedých ústrojů více pro případ, když se strojila větší tabule u příležitosti hojných a vzácných hostů o honech, narozeninách a jmeninách panstva, při masopustních a a jiných slavnostech.

Toto sedění u tabule bylo Danělovi nejfádnější. Mnohokráte si prohlédl všechny vzácné mísy a korbelíky po stěnách rozvěšené, obrazy ve zlacených rámech, rozsáhlé kredence se stříbrným nádobím, vásy u krbu, samovary na zvláštních stolcích, emailované podnosy a všechny jiné potřebné i nepotřebné věci. Ale vytrvati musil, až hraběnka povstala se svého křesla s vysokými podpěradly na znamení, že jest oběd ukončen.

V obyčejný den se súčastňoval oběda hrabě s paní, sekretář a vychovatel s Richardem, ale často býval zván ředitel, nadlesní, profesor Kaminský, děkan z Lubovic, panský lékař a kdo vůbec přišel k audienci, zůstal obyčejně na oběd. Také přijížděla sousední vrchnosť, političtí přátelé Oskarovi, šlechta i měšťané, radové i poslanci a s kým vůbec bývalo panstvo ve stycích. Toto pozvání bylo i ctí, usmiřovala se jím učiněná křivda, a lidem podřízeným se tak dávala na jevo nejvyšší spokojenosť.

Daněl by byl velice rád jedl ve svém pokoji, ale měl u tabule místo mezi sekretářem a Richardem. Dostavili se hosté, Richard

zůstával na svém, ale dvě ostatní dubová sedadla se posunovala dále ke dveřím, jak bylo nutno stůl pro počet příborů roztáhnouti. Viktor doslechl, že jeho předchůdcové pravidelně u tohoto stolu ve veliké jídelně nesedali, měl tedy jako kněz přednosť, ale málo byl za ni vděčen. Když všichni usedli, postál chvíli stranou u okna a pomodlil se.

»Velebný pán,« usmíval se sekretář, »všem nám pokrmy požehnává.«

Tajemník Šourek byl duší celé společnosti. Jeho těkavý duch na chvíli si nedával pokoje. Mluvil za všechny, zapřádal rozhovory, ukazoval sluhům, přinášel noviny, provolával přípitky, škádlil sobě rovné, žertoval v mezích nejvyšší slušnosti. Byl to muž pomalý, očí pichlavých, snědé pleti, svižný, s dlouhým vlasem a hodně širokých úst. Ačkoliv neměl daleko k padesátce, posud se neoženil. Sloužil už několika vrchnostem, brzo se do všeho vpravoval a stal se pravou rukou Oskarovou. Jeho paměť byla úžasná a chytrosť nevšední. Radil svému pánovi a ne špatně. V zámku se ho každý bál, a ti, jimž někdy ukřivdil, nazývali jej démonem Oskarovým. Šourek s nikým nevcházel v blízké přátelství, jsa na všech stranách samostatným a nezávislým. Mnozí by jej byli rádi vypíchli z hnízda, odkud roztahoval špičatá a píchající tykadla, ale tajemník se nedal.

Teď by byl rád seznal a si podmanil Daněla, ale s tímto vychovatelem to snadno nešlo. Jeho vychytralosť a úskočnosť narazila na Viktorovu poctivosť a přímosť v řeči i jednání. Daněl málo mluvil a více Richardem než sousedstvem se zabýval. Také neodcházel po obědě do kuřárny na doutník a černou kávu, jsa obého malým příznivcem. V kuřárně pak zvláště jak Šourek tak i jiní rozvazovali. Viktor už byl v parku nebo ve svém pokoji.

»Ale vytřel jste jim zrak v tom Schlüsselburgu,« ozval se jednou sekretář, mžouraje chytře očima na vychovatele. »Budou tam na vás dlouho pamatovati Němci i Češi.«

»Nevím o ničem, pane tajemníku,« odpověděl Daněl, »a s nikým si z bývalého působiště svého nedopisuji.«

»Vždyť to bylo v novinách! Pravda, vy německých nečtete,« prohodil Šourek.

»To jest,« opravoval vychovatel, »nečtu nám Čechům nepřátelských listů, ať jsou v jakékoliv řeči.«

»Nevíte, velebný pane,« pokračoval tajemník, »co se v Schlüsselburgu po vašem odchodu stalo? Ku podivu, že vám to někdo nevypsal! Musí vás to přece zajímati, neboť v tom máte veliký podíl. Tamější Češi se vzbouřili. Byli k tomu delší dobu připravováni a poučováni. Žádají české školy pro své děti, české bohoslužby v kostele, českého zastupování u všech úřadů, českých obsílek, blanketů, pracovních knížek, založili českou besedu a zpívají české písně na silnicích.«

Vychovatel pokrčiv rameny, odpověděl: »Tohle se dalo čekati dávno a vlastně jenom propuklo, co bylo násilně utlačováno a tajeno.«

»Váš odchod byl záminkou toho vzbouření,« poznamenal tajemník, užívaje schválně stále slova »vzbouření«, jak bylo hnutí české v novinách pojmenováno. Nyní se zajímal o událosť tu i hrabě, a Daněl uznal za správné objasniti všechno a udati poměry v osadě panující. Vypravoval, že na zmíněné osadě, kde se dobývá černé uhlí, pracuje lid český, který sem přichází z kraje, aniž rozumí německy. Proto polovina úředníků musí rozuměti česky, v krámech

jsou čeští mládenci, v hostincích Češi číšníci, ano i jeden z kaplanů sem dosazován Čech, aby mohl rodákům v duchovních potřebách sloužiti a v nejnižších aspoň třídách s dětmi se dorozuměl. »A pro tyto četné Čechy,« končil Daněl, »ani v kostele slova v mateřštině nepronešeno, pro děti jejich česká škola nezřízena, jejich národnosť byla posud na potupu, pro posměch, a i mně bylo tam mnohé příkoří proto zakoušeti.«

Vychovatel skončil, a tajemník skloniv se nad talíř, neodpovídal. Byl přesvědčen, že Viktor mluví pravdu, ale nechtěl to potvrditi.

»Když je v té osadě tolik Čechů,« ujal se slova hrabě, »proč nemají své školy, v kostele zvláštních služeb Božích, proč by nemohli průchod dáti svému národnímu vědomí?«

»Hraběcí milosti,« rychle se ozval sekretář, »Schlüsselberg leží na německém území.«

»Co na tom! Jsou-li tam Češi v hojném počtu, musí se jim dáti za právo,« stál na svém hrabě.

»České dělnictvo není v krajinách těch obyvatelstvem stálým a pevně usazeným,« vysvětloval Šourek. »Dnes přijde a zítra bude buď propuštěno nebo přijme lepší službu. Mimo to činí do německých krajin schválně systemisované invase, rozsévá rozkol a nesváry, propaguje všeslovanské idee, jest ve snahách těch podporováno.«

Vychovatel se nezdržel, aby se neusmál. »Milý pane, české menšiny do německých krajin vede pouze otázka žaludková, touha po výdělku a živobytí. Dejte těm lidem zaměstnání na př. zde, a přistěhují se vám sem do jednoho. Co nazýváte rozkolem a nesváry, jest vlastně boj o práva. Jestliže se však oproti všem spravedlivým požadavkům menšinám českým ani škol pro děti nedostává, tu teprve ostatní Čechové jim je svým nákladem zřizují a potud vydržují, pokud nebudou vzaty ve státní a obecní správu.«

Hrabě se tázal, jak jest o duchovní potřeby těchto dělníků postaráno, a Daněl vyličoval, jak obtížné místo zastává kněz v německých těchto krajích, jak zápasí mezi nařízením a hlasem svědomí, jak by rád česky kázal a se modlil, ale nesmí. Jenom soukromě může poučovati a ještě jest vydán nebezpečím a pronásledováním.

»Ale jak to dopadne, až tento dělný lid vyčerpá veškeren fond náboženského vědomí, který přinesl s sebou a dále nerozmnožuje? A což, až nynější generace vyroste bez mravního základu? Utiskování Čechů se vymstí, neboť lid ten opuštěný roste a zraje pro internacionální socialismus, který se v tak zvaném uzavřeném území Čech chvatně rozšiřuje a který bude na záhubu Čechům i Němcům, na záhubu oltáře i trůnu.«

Když vychovatel skončil, hrabě upřel na něj udiveně zrak. Takových vědomostí od mladého muže nečekal. Tajemník pouze pohodil hlavou, jakoby chtěl říci: »Maluješ příliš markantně čerta na zeď.«

»A proč se, velebný pane, ti lidé nenaučí německy a kraji, v němž žijí, se nepřizpůsobí?« zeptala se pojednou hraběnka, která rozmluvě celé pilně naslouchala.

»Urozená paní, takový převrat se nestane za den, a my Češi si nejméně přejeme, by nás houfně rodáci opouštěli,« odpovídal Viktor, k hraběnce se nakloniv. »Jednotlivci snad utonou, ale celé massy lidu mnoho roků odporují nejsilnějším útokům. Mimo to jsme

v Cechách, kde obě národnosti mohou a mají svorně vedle sebe žíti, rodné země si vážiti a o její blaho pečovati. A bylo by tomu skutečně tak, kdyby zásady opravdu křesťanské na obou stranách byly zachovávány a plněny.«

Zase nastala pomlka, až se ozval sekretář: »Ale nalezlo tam dost lidí existenci z českých krajin —«

»Jenom že ta místa jsou podřízenější a nevalnější, než jaká Němci u nás zaujímají. Jak duchovenstvo tam má ustláno, nasvědčuje, že moji kolegové do jednoho za dva roky opustili kraj ten a navrátili se na česká místa.«

Hrabě se usmáv řekl: »Za takových poměrů není divu. A nejlépe by bylo, kdyby si Němci vychovali dostatečný počet svých duchovních.«

»Ti raději dávají syny na výnosné obchody, dobře placené úřady a jiná místa slibnější a bohatší, než jsou kaplanky v jejich rodištích,« poznamenal rozmarně, ale pravdivě Daněl.

Když urozená paní vstala od stolu, bylo tím dáno znamení, že tabule končí. Hosté doprovázeli hraběte do kuřárny.

Daněl se poroučel, odcházeje do svého pokoje. Richard už dávno dostal zákusky, na něž se nejvíce těšil, a odkvapil do dětských pokojů, kde si hrál se sestrou a byl na dohled ponechán bonně.

Hrabě s tajemníkem ještě konferoval při černé kávě. Časem byl dále veden rozhovor, který byl v jídelně započat, zvláště přinesly-li noviny důležitou zprávu ze sněmovny, o níž se hrabě velice zajímal. Jindy mluvilo se o hospodářství a správě rozsáhlých objektů.

»Ale ten nynější vychovatel jest neústupný ve svých názorech,« dovolil si Šourek poznámku o Danělovi, když byla při tabuli vedena řeč o národnostních poměrech. »Kdo by to v takovém přímo junáku hledal?«

»Má své zásady a třeba mladý, přece jest vzdělaný a zkušený,« mínil hrabě. »Takoví lidé se mně líbí, i kdybych s jejich názory nesouhlasil. To jsou charaktery, a Daněl má před sebou budoucnost.«

Tato upřímná pochvala se Šourkovi mnoho nelíbila. Aby mu vliv vychovatelův nepřerostl přes hlavu, mínil jej jedinou ranou ne-li zničiti, aspoň neškodným učiniti.

»Jest se obávati,« pomalu vypouštěl slova, oči přihmuřuje, »aby nám pan Daněl nezpůsobil zde takových nepříjemností, jaké nasel tam v té osadě. Schopen by toho byl.«

Toho dne však Šourek neměl u hraběte štěstí. Pán z Morgensternu jenom se zasmál.

»Ale, přítelíčku, mějte rozum a uvažte, že něco podobného zde není ani možno,« řekl hrabě, oklepávaje kouř s doutníku. »Žijeme v české krajině, kde se nikomu příkoří neděje pro jeho národnost. My pak si vůbec nevšímáme toho, co se kolem v tom ohledu děje.«

Tajemník by byl rád něco řekl, ale rozpakoval se. Posléze si přece dodal odvahy.

»Takový národní přemrštěnec by mohl v samém zámku rozsévati símě rozkolu a popuzovati Čechy proti německé vrchnosti aneb jejím úředníkům. Jsou případy . . .«

Ale hrabě zastavil proud řeči tajemníkovy.

»Před chvílí jste vinil vychovatele, že příliš na černo líčí, a nyní bych mohl něco podobného říci o vás. Nechme toho a neodsuzujme, když jsme dříve nepoznali.«

Šourek zase jenom hlavou pohodil a mlčel. Dále popouzeti proti Danělovi se neodvážil, ale přece nezoufal. Co se nepodaří dnes, to není ještě s nezdarem nadobro pochováno. Ale Daněla musí dostati pod svou moc.

Ten, o němž se rokovalo v mezzánu, klidně vystupoval do prvého patra, kde bydlila čeleď, kde byly hostinské pokoje, knihovna, obrazárna a jiné místnosti. Viktor mohl okupovati tři pokoje, ale vybral si pouze jeden. Ten pak si upravil jako kaplanku jednoduše, ale musil sem přivléci dubový nábytek, který byl odložen v depositáři a pocházel po některé vrchnosti z minulého století. Plyšový nábytek dal odnésti do sousedního pokoje, kam však málo kdy vkročila jeho noha.

Zde ve svém pokoji se cítil Daněl jako doma. Předplatil se na český list, odebíral časopisy a zahloubal se do čtení. Do zámku docházelo mnoho novin, mohl si je volně bráti, ale seznav jejich směr, zřídka se k nim uchyloval. Když zasedl k oknu s vyhlídkou na park, zdálo se mu, že se navrátil ze škol, od nemocných a teď může užívati klidné chvíle k poučení a duševní zábavě. Nějak se nemohl posud vpraviti do života zámeckého, a tato chvíle byla mu nejmilejší. Byl až posud spokojen v Loukově, a jenom tajemník Šourek se mu nelíbil. I nástrahy služebnictva, jež jej chtělo dostati do svých sítí, překonal a samostatnosť v jednání si uchoval. Však Šourek se nedal jenom tak odbyti. Ten jakoby bystrozrakem prohnaného člověka prohlédal jeho plány. Brzo seznal, s kým má jednati. Tajemník byl evangelík a měl předem jakousi zášť proti katolickému knězi. Postaví se jistě v cestu všem snahám, jaké měl Daněl na mysli.

Komorník Alois si přestal vychovatele všímati a ani na druhé zvonění nepřicházel, osobní myslivec nikdy k němu náklonnosti neměl, poznav, že Viktor není střelcem, pokojských si vůbec Daněl málo všímal, a bonna se hněvávala, když jí nějaké výčitky dělal. Se štolby, vrátníkem a jinými neměl co dělati. Úřednictvu vzdával patřičnou poctu, ale ani jich nenavštěvoval, ani s nimi nevcházel v bližší přátelství. O kuchyni nezavadil a žádného přilepšení aneb zvláštních jídel nežádal. Jedl, co přišlo na stůl. Neměl mimořádných potřeb, nehlásil se o posluhu a když nalezl jednou v pozdní hodinu lože neustlané, ustlal si je, jak uměl, sám.

Takové jednání uvádělo zámek v podiv i hněv. Jaký jest to člověk, který sám sobě vystačuje, neporoučí si a vůbec ani si nevšímá intrik a vzájemných vztahů, řevnivosti a rozmanitých událostí v zámku?

Přece však s jednou osobou Daněl často rozmlouval. Byla to jemu doporučovaná hraběnčina komorná, slečna Klára. Její usedlosť a pokročilejší věk oddalovaly hned předem všechno podezření nějaké intimní známosti; Klára mohla býti matkou Viktorovou, třeba tak mnoho lety ho nepřevyšovala; vždycky platila za rozšafnou a zbožnou osobu, a právě tyto vlastnosti ji s knězem sblížily. Daněl sám byl v tom nápomocen a důvěrnosti starší slečny ochotně šel vstříc.

Klára denně navštěvovala kapli a všudy veřejně zjednávala průchod svým citům náboženským. Ani Šourka se nebála a neostýchala, ale i v přítomnosti jeho se pokřižovala, kdykoliv se příležitosť naskytla.

Daněl mnohdy slečnu vyhledal, vycházeje z kaple na ni čekal a do parku ji doprovázel. Poznav její veskrze poctivou povahu, oblíbil si ji a spolu předvídal, že může mu býti mnohdy nápomocna, a její vliv na hraběnku jemu přijde vhod. Brzo se také přesvědčil, že se slečna netěší valné přízni tajemníkově, a to bylo vychovateli dobrým znamením. Však přece omezoval se jenom na nejnutnější styky s Klárou. Ačkoliv bydlila v témže křídle a poschodí, nikdy ji nenavštívil ani k sobě nezval. Jindy se naskýtaly příležitosti, kdy s ní promluvil. Klára byla rodem Němkyně, ale naučila se v Lubovicích obstojně česky a ráda tím jazykem také rozmlouvala. Byla z Bavor, odkud si ji hraběnka s sebou byla přivedla. Ale slečna byla daleka nějakých národnostních třenic a svárů; s každým vycházela a se srovnala, ať byl Čech nebo Němec. Její dobrota a spravedlnosť byla povznesena nad rozbroje a nepřízně, pocházející z rozdílné národnosti. Divila se tomu, že mohou býti Češi v německých krajinách pronásledováni, když přece prací namáhavou a nebezpečnou chlebodárcům svým přinášejí nemalý zisk. Daněl totiž zmínil se i před slečnou o tom, co dříve u tabule vykládal, byv k tomu narážkami tajemníkovými popuzen a přímo vyzván.

Jiným dobrým přítelem Danělovým byl zahradník Veloušek, jehož syn v kapli ministroval. S tím se Viktor seznámil prostřednictvím jeho četné rodiny, kterou zval k pořádání zábav. Veloušek byl dobrý muž, znamenitý odborník v zahradnictví, Čech a osmačtyřicátník. Každému totiž vyličoval, jak v rozbouřeném roce tom se zbraní v ruce se cvičil, Praze na pomoc chvátal, ale ještě téhož dne domů se vrátil, uslyšev, že jest pozdě. Tento konec buď zamlčoval aneb zcela jinak vypravoval. Zahradník udržoval trochu spojení zámku s obyvatelstvem ve vsi. Sem docházel na pivo, zeleninu sousedům pod rukou odprodával, na pohřby věnce a k veselostem kytice dělal, ovoce dodával a jinaké obchody dělal s vědomím i bez vědomí vrchnosti. Myslil si, má ta květina uvadnouti v parku, mám přebývající zeleninu hoditi do kompostu aneb jiným tím vypomoci?

Sousedé jej měli rádi a také se k němu uchylovali, když potřebovali prostředníka mezi vrchností. Ani ředitel tolik nesvedl u obce jako zahradník Veloušek. A bylo často vyjednávati mezi velkostatkem a obecním úřadem. Zahradník sousedy znal, mezi ně vešel, vážně s nimi promluvil, a šlo to. Loukovští nechtěli panu hraběti ponechati honitbu na svých pozemcích, čímž by hony velice utrpěly, ředitel marně sousedům poukazoval na výhody nájemné smlouvy, obec byla navedena od lidí, kteří vrchnosti nepřáli. Tu se do toho vložil zahradník, poukázal na marnosť vzdorů, jak by se mohl i hrabě mstíti, mluvil tak dlouho, až sousedé povolili.

Veloušek ochotně vítal v parku vychovatele, přehlédl, že mu děti dupou trávník, a mnohou krásnou růži poslal Danělovi. Seznav, kde rád kněz prodlévá, dal tam donésti lavičku, nabízel příteli svých dítek čerstvé ovoce a vyptával se na Josefa. Měl přání, by se chlapec učil, že jej dá na studie.

»Dnes bych k vám, pane Veloušku, měl žádost,« oslovil jednou vychovatel zahradníka.

»Co v mé moci jest, všechno rád udělám,« ochotně nabízel své služby Veloušek.

»Zítra máme svátek Panny Marie, a rád bych nějak oltář ozdobil. Nepůjčil byste mně několik květin?« žádal kněz.

Zahradník mávnul oběma rukama. »Vyberte si, jak chcete. Děti vám je tam donesou. Zdobíme jimi cesty, kam lidská noha nevkročí, proč bychom je nevěnovali ke cti Boží? Každý svátek dáme do kaple jiné květiny, a já sám na to budu pamatovati.«

A tak se skutečně od té doby dělo. (Pokračování.)

Klesání obilních cen.

Píše **Rudolf Vrba.**

(Pokračování.)

IV.

Rozvoj drah a dopravní sazby.

I nejvzdálenější krajiny přiblíží k sobě dráhy, a není mezi nimi překážky. Jindy nepřístupné a pusté krajiny stávají se obydlenými. — Rozvoj drah jest v některých zemích přímo úžasný. — Koncem roku 1896. měřily dráhy předlitavské 16.808 kilometrů. Za dopravu osob vybraly 60,486.773 zl., za dopravu zboží 183,564.139 zl. Výnos na jeden kilometr za rok 1896. páčí se na 14.864 zl.

Maďarsko mělo koncem roku 1896. drah 14.975 kilometrů. Za týž rok přijaly za dopravu osob 28,361.806 zl., za dopravu zboží 79,934.249 zl. Jeden kilometr maďarských drah vynesl za rok 1896. celkem 12 088 zl.

První dráha u nás stavěna byla roku 1845., a to z Prahy do Olomouce.

Německo mělo koncem r. 1896. drah 40.555·56, Francie koncem r. 1896. 36.891 kilometrů drah. Ročně se staví ve Francii za 40 milionů franků nových tratí.

Obrovský rozvoj drah je v Anglii. Koncem r. 1896. měřily 34.234 kilometrů délky. V drahách anglických jest investován kapitál 1.001 milionů liber šterlinků.

Tím máme přehled drah západoevropských. Nyní si všimněme rozvoje drah na Rusi. Ohromná tato říše pracuje s železným úsilím, aby i nejvzdálenější krajiny učinila přístupnými světovému trhu a obohatila se nekonečným bohatstvím rozsáhlých, dosud nevyčerpaných zemí. R. 1870. měla Rus pouze 10.100 verst drah. Koncem r. 1896. měla 39.250 kilometrů drah. Do konce tohoto století chce míti vláda vystavěnou dráhu sibiřskou a zakaspickou. Tím bude bezprostředně spojena Evropa s Asií, a na světovém trhu nastane převrat, o kterém nemá dnes nikdo ani tušení. Dosud lze z Londýna do Shangaie jeti

za 45 dní za cenu 1.000 až 1.500 říšských marek. Tutéž cestu lze však po sibiřské dráze vykonati za 13 dní, a to nejvýš za 150 rublů. Stavbou ruských drah uvržena byla na světový trh obilní sklizeň pánve černé země jihoruské. Co přinese dráha sibiřská, o tom dnes napřed hovořiti nelze.

Dle výpočtů Mulhalových sklidilo Rusko obilí a prodalo následovně:

	sklizeno	prodáno do ciziny
r. 1840.	1.040 milionů bušlů	27 milionů bušlů
r. 1880.	1.730 » »	146 » »

R. 1892. sklidilo Rusko 43,097.840 četvertí pšenice (1 četvert = 10 pudů), a žita 117,909.000 četvertí. Z toho bylo do ciziny prodáno 490 milionů pudů (1 pud = 16 kil.).

Rusko mělo r. 1815. pouze 45 milionů obyvatel, r. 1893. čítalo 125 milionů. Celá Rus měří 2.240 milionů hektarů, to jest čtyřicetkrát tolik, kolik obnáší všecka pšenicí osetá půda celého světa. Ze 1.417 milionů hektarů Sibiře mohou se dáti pod pluh 300 milionů hektarů. Dnes sklidí Sibiř 40 milionů hektolitrů pšenice, z nichž však nic na světový trh přijíti nemůže, dokud nebude sibiřská dráha dokončena. Koncem ledna 1898. odebral se ruský ministr železniční na trať sibiřské dráhy Tšeljabinsk-Obi, kde se mají urychlené nákladní vlaky rozmnožiti ze tří na sedm denně, jelikož se na této trati vyvinula ohromná doprava zboží, kterou nikdo nepředvídal.

Největší vývoj stavby železnic vykazují severoamerické státy. R. 1860. měly tyto státy pouze drah 30.626 anglických mil, r. 1892. měřily severoamerické dráhy již 175.224 anglických mil. Dle naší míry bylo r. 1897. v Unii drah délky 291.000 kilometrů.

Stavbou drah pokračuje také zalidnění Severní Ameriky. Od r. 1860.—90. se obyvatelstvo Unie zdvojnásobnilo na 62 milionů a bude jistě koncem tohoto století čítati 80 milionů. Severní Unie však měří 9,212.300 čtver. kilometrů, kdežto celá Evropa měří 10,032.148. Dle toho připadne v Severní Americe, i když bude 80 milionů obyvatel, pouze devět hlav na jeden čtvereční kilometr, tedy pětkrát méně než v Evropě. Koncem roku 1897. měly Severní Státy již 291.000 kilometrů, což jest o 40.000 kilometrů více, než veškeré dráhy v celé Evropě. V Americe připadá jeden kilometr dráhy na 240 obyvatel a v Evropě teprv na 1.480 obyvatel. Americké dráhy propadají úpadkům. V posledních pěti letech ohlásilo 213 železničních společenstev úpadek na 13 miliard dollarů. V jediném roce 1893. činily úpadky amerických drah 4.900 milionů marek. Kapitálu v severoamerických drahách jest investováno 45.600 milionů marek. Za rok 1895. měly 4.420 milionů marek příjmů, na 1 kilometr 15.200 marek, v našich penězích asi 9.100 zl.

Poněvadž je rozvoj drah všude tak obrovský, hledí různé dopravní společnosti, pokud nejsou kartelovou smlouvou vespolek spojeny, urvati dopravu pro sebe. Následkem konkurence dopravních společností, kterým dráhy a parolodi patří, byly v posledních letech dopravní sazby valně sníženy, a tím doprava obilí i z nejdálnějších končin umožněna.

Podáme zde několik příkladů zlacinění dopravních sazeb. New-Yorská ústřední dráha brala za jeden metrák na vzdálenost 1 míle

r. 1873. poplatek 1.57 cents, r. 1894. jen 0.70 cents, tedy méně než polovinu. Z Chicaga do Nového Yorku platilo se za dopravu 1 bušlu r. 1871. poplatek 20·24 cents po lodi a 31 cents po dráze. R. 1892. platilo se jen 5·6 cents po lodi a 14·2 cents po dráze. Doprava jednoho bušlu z Yorku do Anglie do Liverpoolu stála roku 1873. poplatek 21 cents, r. 1892. pouze 2 cents! R. 1894. mohl americký farmář dopraviti hektolitr pšenice od své farmy až do Liverpoolu za 52 kr. Dle výpočtu Soetbeera, které podal koncem r. 1896. obchodní komoře v Hamburku, stála doprava 10 q obilí z Nového Yorku do Liverpoolu roku 1873. říšských marek 30·6, r. 1895. jen 7·9 říšských marek.

Doprava z Chicaga do Nového Yorku r. 1873. obnos po lodi 55·4 marek, po dráze 74·8 marek, r. 1894. po lodi 18 marek, po dráze 29·7 marek. Doprava 10 m. centů z Chicaga do Hamburku stála roku 1873. 103 marek, ale roku 1894. jen 38 marek. Stál tedy cent americké pšenice v Hamburku r. 1873. v ceně 24 marek, ale r. 1884. jen 15 marek.

Doprava ruského obilí z Oděsy do Hamburku stála r. 1883. 16·5 marek, r. 1895. jen 10 marek. Dovoz z Rumunska stál r. 1870. 37 marek, r. 1895. jen 11 marek. Z Indie do Londýna zaplatilo se r. 1872. 91 marek za 10 metráků, r. 1891. však jen 29·5 marek. Indická pšenice byla v Londýně r. 1870. za 20 marek q, r. 1891. pouze 13·5 marek.

Za dvacet let se dopravní sazby všude o 30% zmenšily.

Dopravní sazby do přístavů belgických za 10 metráků do Rotrdamu a Antwerp byly následující:

	r. 1893.	r. 1896.
ze Štětínu	6·4 marek	5 marek
z Oděsy	11 »	11 »
z Nového Yorku	10·3 »	10·7 »
z Buenos Ayres	16·5 »	15·2 »
z Calcuty	20·7 »	12 »

Co však je při tom nejsmutnější, že zlacinění železničných sazeb platí nejvíce pro obilí *cizozemské*. Jak se chovají naše dráhy k dopravě domácího obilí a jak k dopravě cizího, o tom jest několik smutných dokladů. Jak dráhy naše poškozují rolnictvo, vybírajíce vysoké poplatky, seznáme z těchto čísel.

Francouzská společnosť státních drah (Vídeň—Podmoklí) dá si zaplatit za dopravu 1 metráku obilí z Litomyšle do Bubenče 59·4 kr. Vzdálenosť ta měří 168 kilometrů. Státní dráhy vybírají za 1 metrák na tuto vzdálenosť 45 kr. Pruské státní dráhy žádají za dopravu 1 metráku obilí z Guben do Basileje, to jest 893 kilometrů, 1 zl. 35 kr. Naše státní dráhy by žádaly 2 zl. 30 kr. Poslanec Jaworski uvedl na říšské radě tyto příklady: Místní dráha Lvov—Belzec má o 60% dražší sazby než státní dráhy. Ruské obilí platí za jeden vagon z Podwoloczysky do Osvěčíma (602 kilometrů) 90 zl., Haličské obilí musí za tutéž vzdálenosť platit 140 zl.! Vagon ruského obilí platí z Podwoloczysky do Brna 131 zl., haličské musí platit 191 zl.!

Poslanec Štěpán Richter vypočítal sazby našich drah takto: naše státní dráhy vybírají za jeden metrák na 15 kilometrů 7 kr., státní dráhy maďarské 5 kr., pruské 4·7 kr. Na vzdálenosť 55 kilo-

metrů platí se na drahách předlitavských 16 kr., maďarských 10 kr., německých 9 kr. Na dálku 200 kilometrů vybírají naše dráhy 32 kr., maďarské 28 kr., německé 24 kr. Tak znemožňují naše dráhy, aby náš rolník mohl soutěžiti cizímu obilí na trhu.

V.

Terminový obchod s obilím.

Na mezinárodním rolnickém sjezdě v Pešti měl Charles Smith z Cheltenhamu v Anglii zajímavou přednášku o terminové hře obilím. Smith praví: Moje přesvědčení jest, že příčinou klesání obilních cen je mezinárodní hra s obilím na bursách plodinových, kde se prodává a kupuje obilí i stříbro pouze na papíře, a kteréžto zdánlivé obchody mají rozhodný účin na obchody takové, kde se skutečně obilí koupí a dodá. K tomuto názoru došel jsem po 13leté zkušenosti jakožto bursovní makléř na burse v Liverpoolu. Někteří praví, že nadbytek obilí a zlacinění dopravních sazeb, které umožňuje mezinárodní konkurenci, jsou příčinou klesání obilních cen. Pravda jest, že tyto příčiny spolu přispívají, ale nedovedou objasniti záhadu, proč právě od r. 1891. tak všeobecně všude obilí na ceně ztráceti počalo. Zde nutno hledati příčinu hlubší, všeobecnější, která všude ve všech zemích působí, a tou jest terminová hra s obilím na světových plodinových bursách. Totéž dokazuje Ruhland ve svém spise: »O zrušení obchodu terminového.« [1]) Ruhland dokazuje, že r. 1889. byla světová sklizeň pšenice o 30 milionů m. centů menší než r. 1884. a přece byla cena pšenice r. 1889. na centu o 2·8 šilinků nižší než r. 1884

R. 1891. sklidilo se nejvíc, od r. 1881. počítaje, a přece platil m. cent pšenice téhož roku o 3·4 šilinků více než r. 1889.

Sklizeň r. 1895. byla skorem tak hojná jako r. 1891., cena pšenice však byla v Londýně za 10 q. r. 1891. úhrnem 182 šilinků a r. 1895. jen 107 šil. Od r. 1875. až do r. 1895. klesla pšenice v Londýně za 1 kvarter ze 64 na 17 šilinků. Cena ječmene a ovsa, kterými se na plodinových bursách nehraje, zůstala ku podivu stálou, kdežto ceny pšenice, žita, kukuřice, bavlny, kávy, cukru, stříbra, ovčí vlny neobyčejně klesly, poněvadž s těmito předměty provádí se divoká hra.

Ceny obilní nejsou již odvislé od toho, jaká je po obilí poptávka a jaká spotřeba. V Anglii připadlo v letech 1871.—74. na každého obyvatele 346 liber pšenice, a cena pšenice byla tehdáž 265 šil. za 10 metráků. R. 1895. připadlo dle sklizeného a dovezeného množství 344 liber pšenice na každého, a cena pšenice byla za 10 m. centů pouze 107 šilinků.

Ve Francii připadlo r. 1891. na každého 1·22 kvartrů pšenice. Téhož roku bylo 10 q pšenice za 266 franků. R. 1895. připadlo 1·18 kvartrův a pšenice 10 q byla pouze za 189 fr.

R. 1878. sklidilo Německo mnohem více pšenice a žita než r. *1894*. a přece platilo r. 1878. 10 q pšenice 177 marek, žita 126 m., a r. *1894*. pšenice 135 marek, žito 117 marek. Ruhland uvádí dále,

[1]) Ruhland: Zur Aufhebung des Blancoterminhandels.

že od r. 1880.—1890. přibylo na celé zemi pouze $3^1/_2$ milionův akrů nově pšenicí oseté půdy, což by mohlo uživiti asi 14 milionů lidí ročně.

Ale za těch 10 let vzrostl pouze počet obyvatelstva v Anglii a Severní Americe o mnohem více. Zde jest dokázáno, že s množením lidstva nejde stejným krokem množení nově vzdělané půdy. Jak chatrně v té věci pokračuje zúrodňování půdy, vidíme na Severní Americe. R. 1881. bylo v Unii oseto pšenicí 37 milionů akrů. Toho roku čítala Unie 51 milionů lidí. R. 1897. bylo 38 milionů akrů oseto pšenicí a obyvatelstva bylo v Unii dle sčítání r. 1893. již 62 milionů. A přece dostávali farmáři r. 1881. za bušl pšenice 119 cents a r. 1893. pouze 53 cents.

R. 1894. podali farmáři senátu pamětní spis, ve kterém praví, že jest nutno, aby hra s obilím na plodinových bursách byla odstraněna a pod velikými pokutami peněžnými zapovězena. Hra tato jest zločinem a zasluhuje žaláře. Terminové obchody jsou bezprávím, jsou škodlivé a nemají se dále trpěti.

Jakými zbraněmi obilní hráči bojují, dokázali r. 1894. na burse v Liverpoolu. Tamější hráči skoupili veškerou argentinskou pšenici a stlačili těmito zásobami, které vrhli na trh, cenu pšenice na 17 šilinků.

Jak ohromné hry se na plodinových bursách provádějí, o tom nám následující čísla dají náležitý obraz. Washingtonský senát vyšetřil, že na bursách v Novém Yorku a Orleanu koupili hráči a prodali na papíře

	žoků bavlny:	skutečně sklizeno žoků bavlny:
r. 1889.	28,041.400	6,930.290
r. 1893.	77,449.100	6,700.365.

R. 1893. sklizeno tedy v celé Severní Americe bavlny na 6·7 milionů žoků. Avšak hráči na burse prodali a koupili na papíře 77 milionů žoků. Hráli tedy pouze o cenu, aby sobě prohry a výhry vypláceli.

Táž komise vyšetřila dále, že na plodinových bursách severoamerických prodáno bylo 1151 milionů bušlů pšenice, dohromady tedy 2203 milionů bušlů, skutečně však na obilních trzích severoamerických v obou těchto letech prodáno bylo pouze 77 milionů bušlů pšenice. Terminové sázky či prodeje byly 30krát větší, než skutečný prodej pšenice; cena obilí se na plodinových bursách dělá dle závěrů terminových.

Farmář Wood z Kansasu vyšetřil, že r 1885. sklizeno bylo v celé Unii 357 milionů bušlů pšenice. Z toho se prodalo do Nov. Yorku 24 milionů bušlů. Ale bursiáni prodali téhož roku na plodinové burse newyorské 1391 milionů bušlů pšenice na papíře.

Na jednu měřici skutečně prodané pšenice činěno obchodu se 60 měřicemi pšenice papírové.

R. 1885. sklizeno v Unii 85 milionů bušlů ječmene. Z toho se dodalo do Nov. Yorku 4,267.000 bušlů; na burse se prodalo pouze 2,170.000 bušlů, poněvadž na ječmen se nedělají závěry, tedy ani koupě ani prodej na papíře.

Wood dále tvrdí, že r. 1887. veškerá pšeničná sklizeň světová se páčila na 2267 milionů bušlů. Téhož roku však pouze na burse

newyorské prodáno bylo na papíře 1727 milionů bušlů terminové pšenice. Severní Unie čítá však 26 plodinových burs, na kterých nejmíň 10kráte více pšenice za týž rok prodáno bylo, než se na celém světě sklidilo.

R. 1890. dovezeno bylo za měsíc duben do Nového Yorku pšenice 3,039.000 bušlů. Za měsíc duben r. 1890. však prodáno bylo na plodinové burse newyorské 245 milionů bušlů pšenice na papíře.

Známý westfálský obchodník kávou van Gülpen praví ve svém spise o terminových obchodech na burse, že v posledních 4 měsících r. 1888. se na burse v Hamburku prodalo 8,776 000 pytlů kávy, skutečně však dodalo se kupcům 411.500 pytlů. V prvých čtyřech měsících r. 1890. bylo na burse hamburské prodáno 2,161.000 pytlů kávy, skutečně však dodáno pouze 87.000 pytlů. Dle toho tvoří na kávové hamburské burse spekulační koupě kávy 95 proc. a skutečné prodeje jen 5 proc. všech obchodů bursovních.

Táž divoká hra provádí se na bursách cukerních s cukrem. Obilní hráči prodávají tedy na plodinových bursách ohromné spousty obilí, které ovšem nikdy skutečně dodati nemohou, jelikož ho sami nemají, a spekulují pouze na to, že, když termin vyprší, bude cena obilí ještě nižší, než toho dne, kdy závěr byl učiněn, aby shrábli výhru na protivníkovi získanou.

Nejjasnější důkaz, že terminové hry stlačily cenu pšenice, podává Anglie. Zde se platilo za kvarter:

	r. 1846.	r. 1875.	r. 1894.	ceny klesly o
pšenice	53·3 str.	38·6	17·06	51 proc.
ječmene	35·4 »	31·3	23·11	16 »
ovsa	23·6 »	21·4	13·06	28 »

Ještě r. 1882. platila pšenice v Anglii více než ječmen. R. 1888. byly obilní hry zavedeny na všech plodinových bursách i v Anglii mimo Londýn. Ruhland tvrdí, že obilní ceny na trhu světovém se tvoří na plodinových bursách v Liverpoolu, Chicagu, Nov. Yorku a Berlíně. Jaké zde každý den vycházejí zprávy o ceně obilní, takové cenníky platí na celém světě.

Jak děsně obilní spekulanti poškozují rolnictvo, poznáme na příkladě, který uvádí Pillmann, předseda londýnských obchodníků moukou.

R. 1894. sklidili farmáři v Americe 10 milionů žoků bavlny. Poněvadž tato žeň byla bohatá, sklesla cena bavlny o $2^3/_4$ d. na libře. R. 1896. sklizeno bylo 7 milionů žoků. Tu stoupla cena bavlny o $4^3/_4$ d. na libře. Farmáři obdrželi téhož roku za těch 7 milionů žoků bavlny o 12 milionů liber šterlinků víc než r. 1894. za 10 milionů žoků. Bylo by tedy prospěšnější bývalo, kdyby farmáři r. 1894. byli tři miliony žoků bavlny sami zničili.

Terminová hra obilím začala nejvíce řáditi r. 1876. na plodinové burse v Chicagu a New-Yorku, odtud rozšířila se na bursy v Berlíně, Paříži, Vídni, Pešti, Amsterodamu, Frankfurtě, v Liverpoolu a Londýně. R. 1888. byly terminové hry všude rozšířeny, staly se mezinárodní.

Rolnictvo na celém světě chudne, ale nádherné paláce burs dávají svědectví, že ti, kteří s výrobky zemědělskými spekulují, ohromně bohatnou.

Třikráte již dovedli američtí farmáři podati návrh zákona, kterým se hra s obilím jako zločin zapovídá, ale zlato kapitalistů a prodajnosť politiků a nejvyšších státních sloupů dosud návrh ten zákonem učiniti nedovolily a nepřipustily. Ovšem hrstka obilních spekulantů jest na jednotlivé burse, ti se brzy sjednotí a smluví, co podniknouti, aby jim nikdo v nekalém řemesle nepřekážel. Rolníci však jsou roztroušeni, nesjednoceni a nedovedou se brániti.

Kdo dělá vlastně obilní cenu na obilním trhu? Rolník nikdy ne. Musí vzíti, kdo mu co za obilí dá. Proto jsou obilní cenníky, které vydávají plodinové bursy, dílem obilních kšeftařů.

Jak si počínají hráči na plodinových bursách, aby stlačili ceny obilní (spekulace à la baisse)? Nejdříve koupí hráči skutečně tolik obilí, že rolnictvo a obecenstvo vůbec myslí, že obilí bude na ceně stoupati. Nyní přijdou tak zvaní slepí hráči, kteří činí sázky na zakoupení obilí. Podepíší závěry, že kupují tolik a tolik set metráků na termin za určitou cenu. Jakmile náležitý počet závěrů jest prodán, začnou ceny klesati, bursiáni shrábnou zisk a ti, kteří jim sedli na lep, ztrácejí ohromné sumy peněz. Aby obilní ceny klesly, k tomu mají hráči na bursách ke svým službám noviny a telegrafy. Neštítí se lži a padoušství, jen aby cíle svého dosáhli. Největší švindl tropí se se zprávami o stavu osení a sklizně. Poněvadž židovské noviny pracují ve prospěch židovských obilních hráčů na celém světě, proto přinášejí z celého světa zprávy o sklizni, a vědí již v květnu na vlas, co kde se urodí. Veškeré takové zprávy a veškerá taková čísla, která čteme v »Neue Freie Presse«, »Pester Lloydu«, »Berliner Tagblattu« jsou pouhým švindlem a výmyslem obilních židů, vypočítaných na dělání obilních cen. Přímo pověstné jsou údaje pešťského »Lloydu«, který uveřejňuje úřední zprávy o stavu osení v Uhrách a z jiných zemí z ministerstva orby. Tyto »úřední« zprávy jsou sdělány na povel pešťské plodinové bursy, jak se to právě velkomocným židům hodí do krámu. Tak zněly úřední zprávy uherského ministerstva orby o stavu osení v Uhrách:

15. dubna 1897. sklizeň pšenice dobře vypadne.

1. června	»	pšenice se sklidí	34·2	mil.	metráků.
15. června	»	» »	33·7	»	»
1. července	»	» »	32·5	»	»
15. července	»	» »	28·29	»	»
1. srpna	»	» »	27·0	»	»
15. srpna	»	» »	24,473.241	»	»

Uhry sklidily r. 1897., jak vidíme, 24½ milionu q pšenice proti 38 milionů r. 1896., tedy míň o 36 proc. než v pěti předchozích letech, avšak »úřední« zprávy o stavu osení věděly napřed již, že bude 34 milionů q, tak prorokovaly dojista v dubnu až do června, potom po vymlácení v srpnu byly nuceny přiznati pravý stav věci.

A přece se dle těchto novinářských zpráv dělají ceny. Každý vidí, jak obilí stojí a se sklízí, činí si úsudek o stavu sklizně. Avšak židovské noviny roztrušují jinak, aby ceny udržely co možná nejdéle nízko, a tak mohli lacino obilní zásoby skoupiti. Když pak zásoby jsou v jejich rukou, pak ceny stoupají. Obilní hráči a kšeftáři na plodinových bursách mají vždy nejčastější zprávy o pravém stavu osení a sklizně, dle toho spekulují a vydělávají ohromné sumy z ne-

ustálého kolísání obilních cen. Ruhland uvádí příklad. Některý spekulant na berlínské burse prodá na papíře 200.000 metráků pšenice po 13 markách. Jest 12 hodin v poledne. Spekulant má dosti kapitálu a pojistí se, že toto množství koupit může na obilním trhu. V 1 hodinu odpůldne však klesla pšenice na ceně, a to na metráku o 20 pfeniků, tak zní bursovní záznamy. Kupující spekuloval, že pšenice stoupne. Prodávající spekulant přijde nyní ke kupujícímu a oznámí mu, že ono množství 200.000 metráků mu dodá nyní v ceně po 12·80 marek. Poněvadž kupující skutečnou pšenici nechce, jest nucen zaplatiti výhru prodávajícímu 20 pfeniků na 1 metráku, což činí pro jediný tento obchod 40.000 říšských marek. Hry takové nejsou nic vzácného, jsou hráči v Chicagu, kteří činí závěry až v obnosu na 2 miliony dolarů za jediný den.

Charles Schmidt prohlásil na mezinárodním zemědělském sjezdě v Pešti, že terminová hra poškozuje rolnictvo a neprospívá pranic konsumentům. Terminoví hráči žijí ze škody jiného a jsou na roveň kterémukoliv lichváři aneb zloději.

Známý antwerpský velkoobchodník s obilím Hammerfahr praví, že efektivní či skutečný prodej a obchod s obilím utrpěl těžce od té doby počínajíc, jak zavedeny na plodinových bursách obilní hry.

V jakých rukou rolnictvo dnes vězí, vidíme z několika příkladů. Koncem dubna 1897. prohlásila obilní židovská firma Landauer ve Vídni úpadek na 370.000 zl. dluhů. Tento žid měl na městském špýcharu ležeti 100.000 q jarní pšenice. Spekuloval na stlačení ceny pšeniční. Vyhrál sice, ale dlužníci mu nezaplatili, vymlouvajíce se, že Landauer své výhry nemůže soudně na nikom vymoci.

Žid Landauer přiměl v letech osmdesátých knížete Egona Fürstenberga a Zdeňka Kinského ke spekulaci s kukuřicí. Při této spekulaci prohrál kn. Fürstenberg $1^1/_2$ milionů zl.

Začátkem května 1897. ohlásil úpadek obilní žid Winterstein na 810.000 zl. dluhů, v Berlíně židovská obilní firma Bregentagen a Schück na 200.000 říšských marek. Začátkem září falírovala obrovská obilní firma Willarda v Novém Yorku na 4 miliony dolarů dluhů. Spekulant Willard měl obrovské 4 obilní špýchary a 100 menších filiálek. V Pešti ohlásil obilní žid Fränkl v polovici září 1897. úpadek na 400.000 zl. Největší pak úpadek obilního žida stal se koncem října 1897. v Marseillu. Obilní židovská firma bratří Mendlů ohlásila úpadek na 6 milionů franků. To už je přece podařený kousek. Sotva zpráva ta se novinami rozletěla, již psali ohrazení do novin obilní židé bratří Mendlové v Antwerpách, Mendl v Gulacu a Braile, Mendel a spol. v Londýně, že nemají s marseillským Mendlem nic společného, mimo jméno a židovinu. — Co tu se páše do roka od židovských obilních spekulantů darebáctví a zlodějství, co tu rolnictva a poctivých obilních obchodníků okradeno!

Začátkem roku 1898. zahájily dvě veliké obilní firmy v Chicagu válku, jeden chce druhého zničit; jsou to žid Jacob Leiter a Armour. Žid Leiter koupil od Armoura $3^1/_5$ milionů hektolitrů pšenice, které mu měl dodati za 2 měsíce pod pokutou ohromné peněžní ztráty. Armour dodal v čas všecku pšenici a nyní je otázka, co milionář žid Leiter s tím ohromným množstvím počne. Žid Jacob Leiter jest jeden z největších milionářů v Chicagu a může si takovou

spekulaci dovoliti. K nakoupení tohoto množství pšenice je třeba alespoň 30 milionů zl., to jest tolik, jakoby skoupil veškeru pšenici, která se v celých Čechách sklidí, a to zmůže jen jeden žid. Tady máme černé na bílém, kdo na plodinových bursách hraje a kdo takto naše rolnictvo poškozuje. Abychom dokázali, kdo na plodinovou bursu vídeňskou chodí, projděme si rejstřík zapsaných firem u obchodního soudu ve Vídni. Najdeme r. 1897. zapsány následující obchody: Jiří Adlerstein, Mořic a Filip Bak, Meister Bauer, Albert Beer, Salomon Beer, Ignac Beer, Gustav Berlitzer, Böhm a Spitzer, Bondy a Goldschmidt, Eduard a Vilém Boschan, Lazar Bratmann, Arnold Löw, Heřman a Jacob Bresch, Alexander Cohn, Ferdinand Deutsch, Ephrussi a Comp., Ignác Ferber, Ignác Fisch, Mořic Fischer, Julius a Vilém Flamm, Heimann a Sandor Freund, Emanuel Friedmann, Rudolf Fuchs, Mořic Fürst, Karel Glass, Bedřich Glass, Berthold Glück, Handl a Schwarz, Jakob Herzog, Josef Herzog, Moses Honig, Louis Jellinek, Jokl a Singr, Adolf Kann, Leopold Kantor, Sigmund Kassel, Markus Kauders a synové, Adolf Klein synové, Samuel Kobler, David Koditschek a Max Löwy, Adolf Kohn a spol., David a Samuel Kohn a Hirschenhauser, Naftali Königstein, Josef Kovanitz, Isidor Landauer, Jacob Landesmann, Max a Alexander Löminger, bratří Mandl, Ignác Meyer, Louis Modern, David Miller a Spol., Mořic Münz, Leopold Neumann, Sigmund Patek, Adolf Pater, Julius Philippsohn, Mořic Pinkas, Simson Rapaport, Bratří Raubitschek, Heřman Rechnitz a spol., Samuel Rechnitzer, Samuel Reichenfeld, Samuel a Jakob Reif, Bratří Reik, Otto Reiser, Simon Rosenberger, Russo a Haim, Israel Menachem Russo, Schapringer a Weil, Bratří Schmeiczler, Schnabl a Synové, Heřmann Schnabl, Mořic Schöngut, Schreiber a synové, Emanuel Schreyer, Isidor Schwarz, Victor a Jindřich Silberstein, Jindřich a Michal Sonnenfeld, Anna Sonnenschein, Bratří Stein, Bratří Stern, Josef Strasser, Leopold Tachauer, Adolf Tausky, Tausig a synové, Bratří Taussky, Samuel Thenen, Max Wachs, Berthold Weinberger a syn, Adolf Weiss, Bernhard Weiss, Moric Richter a Bedřich Baum, Alexander a Max Oroszlán, Adolf Winterstein, Wolfner a Weiss. Bylo tedy ve Vídni protokolováno r. 1897. u obchodního soudu 95 obilních firem, z nichž sotva 10 jest křesťanských, ostatní židovské. Tito židé hrají tedy na vídeňské plodinové burse v cenách obilních a určují všemu rolnictvu celého mocnářství obilní ceny. V únoru 1896. odvážilo se několik antisemitských poslanců s Dötzem a Hauckem v čele na plodinovou bursu. Mezi shromážděnými židovskými agenty nastal poplach. Páni si prohlídli místnosti, kde obchodují obilní firmy a mlynáři, kde se skutečně obilí kupuje a prodává. Všichni majetníci obilních firem, kteří skutečně obilím obchodují, rozhodně odsoudili terminovou hru a žádali přítomné poslance, by vší silou o to pracovali, aby hra tato jako hra zločinná byla zapovězena.

Terminový obchod obilím a moukou poškozuje velmi naše české mlýny. V Uhrách jsou žně o 4 neděle dříve než u nás, a pšenice hned se vymlátí na polích. Peštské mlýny vědí takto o měsíc napřed, kolik jest zásob pšenice v zemi a jaké budou zásoby k semletí. Dle toho činí si již napřed své cenníky. Moučné agenti mlýnů uzavírají následkem toho s pekárnami u nás již o měsíc dříve kupní smlouvy na dodání mouky, kdežto náš mlynář musí na pšenici

čekati, až je u nás po řepě a po sklizni ječmene. Tak se stává, že naše mlýny s mlýny maďarskými naprosto konkurovati nemohou. Naše mlýny přijdou k pekařům s nabídkami, když tito jsou zasypáni moukou uherskou. Proto káže nutná potřeba, aby tato zločinná hra zakázána byla v obou říšských polovinách. (Pokračování.)

K stoletým narozeninám Jana Valeriana Jirsíka, biskupa a vlastence.

Napsal P. **Karel Burian**, křižovník.

 dobách neblahých, kdy Israële svíral
pouty svými hřích i bouře útoků,
k lidu ubohému vždy jsi, Pane, zíral,
pokoje a míru bránu otevíral
neúnavným hlasem věštců, proroků.

Nad mrtvolou drahou Jairus hlavu kloní,
hoře upír dravý na srdci mu lpí,
na skráň dcery svadlou vláhu s oka roní,
v dům svůj Pána volá, by vdech' život do ní,
a Pán vece jemně: »Nezemřela, spí.«

Ne již dcera drahá — matka umírala,
výkřik českých dítek zazněl kolem ní,
by pak mluvu její doba příští znala,
Dobrovského ruka grammatiku psala,
nad hrobem to Čechů — píseň pohřební.

Nezemřela matka, česká vlasť jen snila,
o velikých snila lidu svého dnech,
a do těch snů růže Boží ruka vila,
v červánky je ranní kouzlem proměnila,
aby nachem vzplály českých po vlastech.

Červánky ty zlaté plénkami Ti byly,
věrný synu vlasti, knězi nadšený,
aby po stoletech ještě pozlatily
na hrobě Tvé jméno a nám v srdce lily
tvojích snah a lásky oheň plamenný.

Pastýřská, hle, berla, již Bůh v dlaň Ti vložil,
rozvila se v květy jak prut Aronův,
zlatých plodů jejích český syn se dožil,
knězi buditeli slávu svoji množil,
s jasným okem doufal v příchod lepších dnův.

Dny ty přišly. Ale nad Tvým rovem, Jene,
tupený sbor českých kněží stojí dnes,
hrdá tato haluz slovanského kmene
nemá prý již pro vlasť srdce roznícené,
nemiluje matky, kterou budil kněz.

Nad Tvým tedy rovem, ve Tvých činů jase
vrháme tu hanu s chladnou myslí zpět,
ve znamení kříže, v svaté víry kráse
milujem svou matku, povedem ji k spáse
přes hany a výtek utrhačný ret.

Srdcem kněží hrána z hrobu vzešla k záři,
srdcem jejich hrána dále pokvete.
Zástup strážců jejích Božím při oltáři
třeba zlobou zvaný zpátečníky, tmáři,
důkazy má lásky k vlasti staleté.

Kněz družiny Sušilovy František Dědek.

Napsal **Jan Halouzka**.

(Pokračování.)

V zátiší seminářském.

(1842.—1846.)

řináct alumnů přihlásilo se s Dědkem do prvního ročníku theologického ústavu Brněnského. Žili svorně, a zvláštní potěšení jim působil Kapucín P. *Klímek*, profesor hebrejštiny. Dr. Jan Ev. Bílý poznamenal k veršům Beneši Meth. Kuldovi věnovaným: »Profesor P. Abrož Klímek, z řádu ctih. Kapucínů, spolužák p. faráře, přišel do Židlochovic na hody. My dva kaplani (Bílý a Kulda) hádali jsme se *na oko*; já zastával *Kounice*, Beneš *Ivančice*. Klímek považuje to za opravdivosť, vypravoval v Brně, že sice jsme oba Slované, ale *nesvorní*. Začež mu Pán Bůh přej lehké odpočinutí!« Tu tam také padla některá *dvojka* z hebrejštiny — (ač P. Klímek hebrejštiny příliš necenil) — »tu však nedostal ten, kdo nic nevěděl, nýbrž který byl předurčený — obyčejně desátý neb dvanáctý«. Cítil-li nevinně decimovaný alumnus, že mu bylo křivděno, a domlouval-li nespravedlivému učiteli, — tento hbitě odsekl: »Der Kaiser will auch Zweier haben!« Bránil-li se posluchač dále, že věc náležitě zná, byl odbyt jednoduchou odvetou: »um so leichter werden Sie reparieren können; für den, der nichts kann, möchte es schwerer sein«. A tak zůstaly dvojky dvojkami, a až po prázdninách změnily

se v jednošky neb eminence. — Přísným učitelem byl *Hajniš*, profesor církevního dějepisu, jenž vysoce zakládal si na své znalosti lidí. Druhdy slynul jako rozhodný vlastenec. Později zřekl se všeho veřejného života a žil pouze snahám pietistickým. Dr. J. Ev. Bílý vyznává: »Prof. Hajniš představoval mi vynikající pietismus (mystiku), začal jsem se kloniti k němu, jenž hned za prvního roku na ducha mého působil, nejen jako profesor historie církevní, ale on si též chtěl vybojovati hájemství mé duše«.

Společný život alumnátský znamenitě působil na probuzení a zmohutnění vlasteneckého uvědomění, proniknutého duchem církevním, z něhož odjakživa vyvěralo blaho národu našemu. Sledujeme-li nenáhlý rozvoj vlastenectví zjevně vyznávaného až k jeho počátkům, pak vytáčejme se jak chceme, nutně vkročiti musíme do našich alumnátů, v nichž rozžata byla jiskra, kteráž časem vzrostla v široko daleko šlehající plamen, jemuž i jinak vlažní lidé ubrániti se nemohli. A nepochopitelno, proč tak nevděčně a neuznale chovají se zvrhlé proudy moderního pohanství k těm, jimž jediné děkovati máme, že nestihl národ náš osud týž, jakýmž zaklíčeny byly některé větve slovanských národů. Kdo jen špetku rozumu si zachoval, ten dojista uzná, jak veledůležitou úlohou jest, tuto partii dějin probuzení našeho objasňovati, o níž dosud pramálo bylo napsáno.

Mladíci vnímavých myslí sešli se v alumnátě a žili jako členové jedné rodiny. Stejně smýšlející přilnuli k sobě; druh druha v jeho snahách podporoval, mužnější povzbuzoval slabšího, moudřejší poučoval zpozdilého, uvědomělý rozněcoval národu odcizeného, — takže mimo nadání utvořila se i v alumnátě Brněnském *národní strana slovanská*, rozvětvená po všech ročnících. Za pochvílí mladí vlastenci nehověli sobě v nečinnosti, seskupovali se někde u pultu znamenitějšího kollegy a bavili se poutavými rozhovory o zanedbané, opovrhované mateřštině, jakouž měli spasné pravdy lidu věřícímu hlásati. Vítané byly těmto horlivcům *komuny* — společné vycházky; shlukli se v důvěrný chumáč a rozmlouvali o splnění nadějí svých v budoucnosti. Bylo tehdy ještě smutno u nás na Moravě! Časopisu moravského nebylo, veřejný život národní nikde zjevně nevystupoval. Moravany národovce mohli na prstech spočítati, a ty považovali za *svítce;* bylo jich několik: *Klácel, Ohéral*, jenž půjčoval do alumnátu knihy; *Škorpík*, *Těšík*, kaplani u sv. Magdaleny; *Šembera* a prof. *Sušil*, pravý to Nikodemus. Starý Piarista Kinský žil také ještě v Brně, ale vyhýbal se veřejnému životu.

V Praze vycházely časopisy: »Pražské Noviny«, »Květy« a »Včela« — a to bylo vše, co značilo jakýsi literární život.

Nadšení theologové byli hluboko přesvědčeni o duševní bídě, jakáž po vlastech našich jako černý mrak do nejzazších koutů zalehla; jak rádi by byli pomáhali, ale neměli dosti mocných prostředků, jimiž by mohli uskutečniti své zámysly.

Ale neztráceli naděje a zmužilosti; v sobě samých viděli již národního ducha pracovati, sebe samy viděli jako nadějné pupence vonných květů! Za společných procházek rozmlouvali o tom všem, co jim tak tuze k srdcím bylo přirostlo. A tak vždy rozjařeni a posilněni u víře v lepší život vraceli se do alumnátu.

Jadrně promlouvá k věci Dědek ve svých pamětech roku 1847. Havlíčkovi zaslaných, jež tento v »*Národních*« teprve roku 1848.

dal otisknouti. Praví mimo jiné: »Jako nedávno ještě panslavismus strašil po světě, tak i jméno Slovan, vlastenec v společnosti . . . a to bylo i v alumnátě. Někteří nemohouce pochopiti ideu vlasteneckou, netušili její zbožnosť, její vše omlazující bujarosť, její vším vládnoucí mocnosť, její mírnou blaženosť a nebeskou původnosť; považovali nás za blázinky, slova naše jim byla hádankou, plány naše bublinami, setrvalosť naše tvrdošijností. Němci měli nás za nepřátely. Ale což nám do nich? My se o ně málo starali, tím živěji obcovali jsme vespolek. Jaký to hlučný hovor býval, když jsme se večer u hořejšího okna domácí jizby sešli! Těšíval jsem se na hodinu tu celý den, zvláště, vyskytlo-li se něco nového v životě národním; objevila-li se nějaká hluboce do života sahající kniha. A jaká to byla dychtivosť po časopisech! Sotva nám časopisy byly dodány, kolovaly z ruky do ruky. Jaká to byla nedočkavosť, neposílal-li dlouho knihkupec novou knihu!« — Když pak za persekuce v alumnátě pro domnělý panslavismus prováděné prof. *Klácel z učitelství byl propuštěn*, nejednu slzu Dědek uronil, o tom přesvědčen jsa, že odchodem Klácelovým i alumnát přemnoho ztrácí! Klácel byl křísitelem ducha národního mládeže moravské; jeho přičiněním přicházeli z filosofie do alumnátu studující bystrých hlav, vznětlivých srdcí, — uvědomělí vlastenci! Přikvačily alumnátu Brněnskému časy trudné! Ale Dědek neztrácel mysli; doufal v lepší časy, až se temné chmury nad alumnátem Brněnským skupené rozejdou. Za trudných dnů těšil se pokrokem jevícím se v alumnátě Olomúckém, »kde se to nyní, jako kdysi v Brně, hýbati a klubati počíná; vždyť už dosti alumnů tamějších, ano, sama knihárna alumnátská zapsána byla v *Matici*, což jest nadějným důkazem probuzení.« Z roku 1842. (29. prosince) chovám list *Fr. Poimona*, kaplana v Německém, alumnovi rodáku Vyškovanu zaslaný, kterýž dojista *mocně* působil na mladé bohoslovce, jehož obsah tuto uvádím: »Jak pak se Vám vede? Jak se vzmáhá knihovna a jak čtenářstvo? Vždyť nic o tom neslyším. Ó, kdyby tak mnohý měl tolik rozumu a schopnosti a nahlédl, jak užitečné a prospěšné na venku jest, když si kdo za zábavu a oblibu vyvolil literaturu mateřské své a národní řeči, jistě že by vždy u skříně knihovní dračka o knihy byla, a čas divně promařený by se vždy obětoval čtení. Nechci Vám snad neb komu jinému to dokazovat a vědecky rozbírat, ale jen stvrzenou věc podotknu. Kdo zanedbá se dobře cvičiti v řeči té, kdo myslí, že se již napil z proudu Hypokreneského a Aganipského, že již kámen mudrců nalezl a z kruhu čtverhraníky dělat umí, že již s Demosthenem neb docela se Zlatoústým o závod jíti může: když si eminence vydřel, prázdné slupiny slov do paměti k odříkání vecpal, a řeč ne populárně, ale triviálně tak tak koktat neb žvatlat umí: ó, ten se v kněžském úřadování často a mnohokráte více napotí a nalopotí nežli před zkouškou, a ještě to kloudné není. Jeho úzkostlivosť ve slovech, nejistota u vyjádření, nesrozumitelnosť v sadech a řeči, jeho zamlčování a zapomenlivosť významu i proudu řeči a více nehod se přece na světlo dere a lid to pozoruje jak v kázaních, tak na cvičeních, ve zpovědnici, u lůžka nemocného, ano i děti ve škole. Kázaní aby se den či dva dni zpaměti učil; sám cos řádného napsat, na to není pomyšlení. Kdežto vzdělanému ve své řeči všechno jest jen hříčkou, a každý ho rád poslouchá. Já když jsem sem přišel

a sotva dvakráte kázal, již si lidé pravili: »I vždyť jemu je každé slovo rozumět, co tím chce říci.« Vypracuji-li si kázaní a jednou přečtu, umím je a nepotřebuji se báti, že zůstanu na kazatelně trčet, až krápěje na čele vyrážejí, a říci jako s nebe spadlé »amen«, jak se to nejednomu stalo, kdo v alumnátě pohrdal řečí národní, nám jako vojáku v boji zbroj potřebnou; ano, stalo se to jednomu, jenž zavdy v alumnátě na knihovnu huboval a kde mohl Slovanům spílal. Dále obliba národní literatury dává venku vždy pěknou a mravnou, vzdělávající a užitečnou zábavu. — (Co dělá *Šimbera?* Nepřicházívá k Vám nikdy? Co Škorpík a Těšík? Že je všechny tři líbám. — Vyjde-li i na rok 1843. »*Nitra*«, tak mne napište opět mezi předplatitele, však takto: *Fr. Poimon,* kněz církevní v Brněnské diecési, a tak pozorujte to při všech předplatitelech, aby, jestli Slováci dají opět jména předplatitelů tisknouti, se vědělo, kolik z Moravy, kolik jich ze Slovenska.) . . . Jak se mi daří? Po chudě. Ale jsem zdráv, mysli bodré, jsem spokojen se svým povoláním a často si myslím: »Post nubila Phoebus.« Šmídovy spisky, knihy ze Svatojanského dědictví a jiné vzdělávající i poučné půjčuji lidu, dle možnosti též rozdávám. Více činiti nemohu, každé příležitosti použiji k dobrému. Mikšíčkovi přeji pilnosti k překládání p Dieblova hospodářského spisku; časopis ten s »*Květy*« také odebírám. Pozdravte mým jménem: Bílého, Chalupského, Šmídka, Bartoše, Kuželu, Táborského, Kuldu, Svobodu, Podraska, Grácu, Křivku, Valiče a všecky, kteří mne mají rádi a neradi, kteří si na mne vzpomenou časem. Já na Vás všechny často při mši sv. vzpomínám.«

V alumnátě Brněnském měli též posilu pro ducha probuzeného: ***českou knihárnu***, zjednanou z nastřádaných krejcárků, o níž v listě se Poimon zmiňuje. Nejrozhodnějšího alumna volili za správce bibliotéky, jehož úlohou bylo: knihy půjčovati a o zvelebení knihárny starati se.

Dle toho, jak mnoho kdo přečetl a kolik příspěvků knihárně odváděl, ceněn byl jako vlastenec. Češtině vyučovalo se v alumnátě ve dvou odděleních; v prvním oddělení vyučoval některý bohoslovec, ve druhém vicerektor *Dohnal*. Přednášky ty určeny byly pro Němce; v I. oddělení měli přiučovati se gramatice a pravopisu, ve druhém oddělení pracovali písemné úkoly. Zatím však vypadla věc tak, že přednášky v oddělení prvním platily po výtce Slovanům, a nazvány býti mohly ***přednáškami slovanskými***. Za Dědka přednášel alumnus ročníku IV. ***Jan Ev. Bílý***, jenž přidal ke gramatice — ***historii českou*** a ***filosofii národní v pořekadlech***. Po Bílém nastoupil ***Šmídek***, přednášel dle knihy Klácelovy. Ve čtvrtém roce přednášel ***Šuderla***.

Bohoslovci čtvrtého ročníku přednášeli české katechesky a kázaní svá přede všemi alumny a představenými.[1]) I Němci někteří kázali a katechisovali po česku, jichž si za to biskup *Gindl* velice vážil.

---

[1]) Když byl *Dědek* kázaní své, jako alumnus IV. roč., přednesl, uslyšel z úst p. řed. *Zelenky*, že kázaní to bylo »schleppend«. *Dědek* však úmyslně kázal zdlouha, protože si to p. prof. *Sušický* přál. Zítřejšího dne zasypával Dědka chválou prof. *Sušický* tvrdě: »Der Vortrag war nicht schleppend, sondern *spannend*, man war begierig, was nun kommen wird.«

Příznivé časy se po odchodu slavného biskupa *Gindla* změnily, a odtud bylo všem alumnům jakékoliv národnosti vyřizovati veřejné promluvy jen po německu. Teprve roku 1849. podařilo se úsilí neoblomnému *Jana Soukopa* a *K. Orla* výminečný stav zrušiti a zjednati češtině právoplatného uznání.

Za Dědkova pobytu v prvém ročníku alumnátu konaly se tamže slavné a významné *akademie slovanské*, o nichž byla řeč i v životopisech kan. *B. M. Kuldy* a *Bedř. hr. Sylvy-Tarouccy*. Duch český vyvinul se tou měrou v alumnátě Brněnském, že odhodlali se chovanci tamější za dozoru představených veřejně osvědčovati, jak pokročili ve znalosti jazyka českého a jiných vědomostech. Činili tak veřejnými přednáškami ve svátek, k nimž mimo představené a profesory zvali kněze a hosti Brněnské. Vysoce zasloužil se o zábavy tyto nadšený a velenadaný bohoslovec ročníku čtvrtého *Jan Bílý*, jenž akademie ty zahajoval ohnivou chvalořečí na oslavu slov. apoštolů sv. Cyrilla a Methoděje. *Byly to první chvalořeči, jimiž apoštolé naši na Moravě byli oslavováni. Chvalořeči tyto spisovali bohoslovci a rozesílali známým »panáčkům« na venkově, aby dle nich činili cyrillomethodějská kázaní.* Jak ohromnou zásluhu získal sobě Bílý již tehdy poukazováním na ideu cyrillomethodějskou, kteráž vyzářila plným žárem, když Soukopovy písně rozvlnily se po drahé Moravěnce!

Jak zřejmo, bylo blaze v semináři Brněnském jinochům do opravdy prahnoucím po vzdělání a zušlechtění srdcí. Značně dělili se od ideálních mladíků těchto — bohoslovci *netečni*, neúčastnící se čilého ruchu života alumnátského, o nichž za nedlouho vyšlo na jevo, že se do ústavu ani nehodí. Bylo jich několik; v čele stál baron *Mundy*, jenž všemožně snažil se s oběma stranami přátelsky žíti, zamlouvaje sobě přízeň almumnů vlastenecky uvědomělých zapůjčováním knih nejnovějších. Byl to týž baron Dr. Jaromír Mundy, jenž se dne 23. srpna 1894. pod mostem Žofínským ve Vídni zavraždil. *Dědek* poznamenal v záznamech svých o Mundym: »... mladík velmi šikovný, dobrého srdce a otevřeného rozumu, ale velmi lehkomyslný a nerozvážlivý.« O družině Mundyho buďtež uvedeny zprávy nejvěrohodnější, jichž dostalo se mi vzácnou ochotou slavného literáta B. M. Kuldy. Otec barona Mundyho, majetník panství na Moravě, chtěl syna Jaromíra míti knězem, k čemuž Jaromír pražádné náklonnosti neměl. Hlásiv se k vůli otci, přijat byl p. t. biskupem Brněnským, hrabětem Antonínem Schaaffgotschem, a obýval zvláštní světnici u představeného alumnatu, spirituala Frant. Deabisa, kněze zosobněné dobroty. Dobrotivosť P. Deabisa jevila se i ve způsobu něžného mluvení jeho s alumny, z nichž každého a vždy oslovoval: »Haben die Güte! (Buďtež té dobroty!) Druhým představeným, vicerektorem, byl roztomilý starší kněz *Dohnal*. Baron Mundy trávil své prázdné hodiny v učírnách alumnátských, nikdy nejevil se býti aristokratem ve smyslu malicherném a se zvláštní zálibou shledával kde jakou knihu starší, českou i německou. Nechtěl-li majetník knihy takové majetek svůj jemu prodati, ochotně nabídnul mu za něj cenné dílo theologické, a tak obyčejně poštěstilo se mu, sbírku svou starých knih rozmnožovati. Kam asi dostala se sbírka ta? Z bližšího obcování s ním snadno každý poznával, že kněžský stav pro něho nikterak není. Ke všem spolualumnům choval se přívětivě a přátelsky. Že však

měl kolem sebe kruh důvěrných přátel, toho ostatní ani netušili. Teprve po prvním semestru ročníku druhého dověděli se o tom dlouhotrvajícím vyšetřováním, které řídil direktor alumnátu, kanovník rytíř Zelinka. Všechny ty kousky, kteréž prováděl baron Mundy se soudruhy svými, byly ovšem výkvětem jeho nuceného pobytu v alumnátě. Kterak chování jejich se životem alumnátským se neshodující přišlo na jevo?... Jednoho večera vešel do zájezdního hostince (tuším »u slunce«) poutník a usadil se stranou u prázdného stolu. Domácí hosté na cizince ovšem pohlíželi a spatřovali v něm poutníka ze Svaté Země; jeho vážnost imponovala jim všem. Nezůstal však dlouho osamocen; do hostince vkročil nový cizinec, dle truhličky na zádech pocestný tovaryš truhlářský, — rozhlédnul se vůkol a spatřiv cizince poutníka, přiblížil se k němu a posadil se ke stolu nejvíce prázdnému. Poutník ptal se ho: odkud přichází? a tovaryš uctivě odpověděl nářečím čistě pruským: »Přicházím z Berlína.« Poutník mu podal vlídně ruku a zval ho, aby přisednul blíže. Sotva se usadili, přišel tovaryš jiného řemesla s vakem modrého plátna na zádech; každý soudil, že jest to barvíř. Po něm dostavilo se po chvílích ještě několik pocestných cizinců, z nichžto každý vyznačoval se vakem a odznaky svého řemesla a němčinou lámanou, prozrazující tu Pražana, tu Pařížana, Madriďana a Portugala. Brzy obsazen byl celý stůl samými cizinci příchozími, — u ostatních stolů zavládlo úplné ticho, a kde kdo zvědav naslouchal, co hlasitě vypravovali sobě příchozí z rozličných zemí. Pozornost všech vzrůstala, divení množilo se od hodiny k hodině, až pak cizinci zaplatili svou večeříčku a druh za druhem odcházel z hostince. Z rána hned roznesly se městem prapodivné noviny o těch cizincích. Policie pátrala po cizincích, až jim přišla na stopu. Vyslíděno bylo, že tím poutníkem ze Svaté Země byl baron Mundy a těmi řemeslníky pocestnými že byli někteří přátelé jeho. — Všichni byli z alumnátu vyloučeni.[1])

Při vyšetřování tom byla přísnost tak veliká, že podezříváni byli i nevinní bohoslovci. Také na bohoslovce K. a důvěrného jeho přítele † K. doptával se prof. H. starého vysloužilého vojína, vrátného † *Erharda:* »S kým obcují páni K. a K.? Ubohý stařec vyšetřováním tím tak byl rozmrzen a rozezlen, že mrzutě odpověděl: »Eh ti dva neobcují se žádným a nechtějí pranic jiného než českého krále!« (»Eh, té zwa geh'n mit kór nimondn um, se wolln niks anderes, als an pemšn kénig.«)

Vhodná příležitost naskytla se Dědkovi *v prvním ročníku* proslaviti se na den sv. Jana Evangelisty, svátku to vynikajícího bohoslovce *Jana Bílého;* napsal báseň a podal ji za slavnostního večera Janu Bílému, znění tohoto:

---

[1]) Každý dal se cestou svou, zvoliv sobě povolání. Baron Mundy dal se na vojnu, později studoval medicinu a stal se svou vědou a dobročinností velmi prospěšným bližním svým, zvláště ve válkách. Usadil se pak, mnohonásobně vyznamenán byv, ve Vídni, kde založil známou »ochrannou stanici« a rozšířil ji i do Prahy a jinam. Soudruh jeho K. ze Znojma padl za povstání Vídeňského studentstva proti vojsku barona Jelačiče. Jiný byl okresním hejtmanem. Zase jiný V. v povstání studentském byl pro svou výřečnost zvolen za plukovníka. Po utlačení povstání podařilo se mu ujíti do Cařihradu, kde stal se v tureckém vojsku majorem. Odtud unikl do Ameriky, kde se stal hostinským, redaktorem jakéhosi listu a zase plukovníkem ve vojsku.

Již se blíží den ten dávný,
který Tobě život dal,
bys jej, vlastenče náš slavný,
Svojí vlasti věnoval.

A hle s jakou ochotností
konáš povinnosti Své,
s jakou vřelou horlivostí
povzbuzuješ dřímavé.

Tvoje srdce — chrám to tichý,
svatým ohněm plápolá,
ono prosto každé pýchy,
o blaho jen vlasti dbá.

Slova tvá tak libě plynou,
když nám mluvíš o ctnostech
předků slavných, ona vinou
z ňader našich touhy vzdech.

Kdož v svém srdci nepocítí
zbožnou pravdivosť slov Tvých:
kamenné snad musí býti
srdce těchto zpozdilých!

Kteří ale péči Tvoji
a národnosť uznají,
z vřelých útrob duše svojí
všichni vděčně volají:

»Slavný vnuku Slávů starých,
věrný synu Slavie!
ona Tobě z květů jarých
vonný věnec uvije.«

»Každé kvítko v tomto věnci
rozmnožuj vždy slávu Tvou,
nebeští pak oblaženci
ozdobte Tě korunou!«

»Uchystají Tobě slasti
za Tvou vzornou snaživosť,
za Tvou lásku k drahé vlasti,
za příkladnou horlivosť!«

Téhož večera přibrán byl *Dědek* do společnosti starších bohoslovců jakožto básník, přivítán byv hrabětem *Poettingem*.

Na povzbuzení Šmídkovo započal *Dědek* tehdy (1842.) spisovati denník, do něhož však psal jen málo zpráv denních, za to však mnoho statí filosofických zapsal. Denních událostí si málo všímal. Později toho litoval, že z nejpamátnějších událostí žádných záznamů alumnátských nezachoval . . .

Veleplodná snaživosť bohoslovcův upozornila policii na jarý život v alumnátě Brněnském; zvláště pak *akademie* alumny pořádané páchly některým lidičkám strašným panslavismem. Hrozné podezřívání z panslavismu zaburácelo nad Brnem a největší škody natropilo v alumnátě, kdež akademie zakázány (1843.), česká knihárna bohoslovecká uzavřena (1844.) a někteří bohoslovci ročníku čtvrtého (Bílý, Fáborský) byli podrobeni mnohým výslechům. Posledním knihovníkem před zajetím knihárny byl *B. M. Kulda.* Dědek navštěvoval tehdy druhý ročník theologie. Před zajetím však byla knihárna náležitě vyprázdněna. Tušíce konec její, vzkázali alumni čtvrtého ročníku knězi *J. Slotovi,* aby přijel a odvezl si, co mu libo. Slota přijel a odvezl nejvzácnější spisy. »Ještě jednou dostal jsem knihárnu tuto do své moci,« — píše Dědek, — »a to ve čtvrtém roce; Debabis mne zavolal a nařídil mi, abych ji trochu spořádal. Všechny knihy ležely totiž v jeho přední světnici na zemi pohozené v prachu a smetí. Oprášil jsem je a rovnal do určené pro ně skříně. Bylo jich tu ještě asi půl druhého sta většinou obsahu náboženského a belletristického.« Chtěl si jich několik nechati, nikdo ho nekontroloval, a mínil, že tu budou ztracené plesnivěti, ale jakýsi svatý cit a vnitřní hlas mu domlouval, že jest to přece jen alumnátský poklad, a že nepatří jednomu, ale všem. Později přivtělena byla knihárna ta

alumnátské bibliotéce[3]) a vyproštěna byla *J. Soukopem* a *K. Orlem* léta Páně 1849.[4])

A pak prý nebyla policie za Metternicha činná a důvtipná! Ona na vlas všechno věděla, i to, čeho nikdy a nikde nebylo! Bohosloveckou knihárnu podporoval biskup *Gindl* ročním příspěvkem, biskup Němec, biskup svatý! On věděl, čeho jest budoucím českým kněžím potřebí za doby, kdy se nemohli ve školách přiučiti svému jazyku. Představení vídívali tu knihárnu několikráte denně; bývali očitými svědky, když alumnové odváděli přečtené knihy a nové ku čtení si brali! Nic platno! V knihárně mohl by snad přece vězeti ten prožluklý panslavismus, a proto bylo jí zastaviti činnosť svou. Tehdejší germanisatorská doba vyrušena byla z klidu akademiemi a knihárnou českých bohoslovců — a zlé svědomí konalo svou úlohu!

Jednoho dne přišel ředitel studií theologických, kanovník Zelinka, do alumnátu k spirituálovi Deabisovi všecek ustrašený a bledý a pravil: »To jsem měl dnes snídaní! Byl u mne policejní komisař a hlásil mi, že v biskupském alumnátě bují — panslavismus!« — *Neradi sice prohlíželi představení knihy českých alumnů; nebylo jim neznámo, jaké spisy bohoslovců z venku docházejí, ale úřady světské na to přísně doléhaly, veškeru zodpovědnosť představeným ponechávajíce.* Pátrání trvalo téměř po celý rok! Ve svých dodatcích k Soukopovým »Črtám Sušilovým« vykládá kanovník B. M. Kulda, proč přestal svůj denník psáti, sotva že se byl do něho pustil: »Jednoho odpoledne hlásáno nám po kolejní přednášce, že bude společná procházka. Zvonek zazněl, a my alumnové stavěli jsme se dle ročníků do řady na dvoře. To bylo roku 1844. Z čista jasna objevil se pan spirituál, dobrák Deabis, a jmenoval několik ze všech, že mají zůstati doma; byl jsem mezi nimi. Nám se to tenkráte málo líbilo; beztoho jsme obyčejně zůstávali doma a čítávali nebo psávali své věci. Ale zvědavosť, co to asi důležitého bude, potlačila v nás mladistvou nevoli. Sotva jsme se vrátili do musea, přišel za námi jmenovaný spirituál a moudrý a rozvážlivý, zkušený vicerektor Dohnal. Pan spirituál rychle spočítal drahé hlavy. Musili jsme mu řadou otevříti pulty a vyložiti všechny knihy. Co bylo českého, položil stranou. *Jak nebezpečná byla tehdáž literatura naše, víme z toho, že Čelakovský později ještě nazval písemnictví české »panenským«; dnes by toho arciť neřekl!* — Došlo na mne a na můj pult. Spirituál odkládal české knihy jako všude, a sáhl i po mém *denníku*. Náhodou začal slabikovati v zadním oddílu. Oho! pomyslil jsem si, to nejde! a vzal jsem mu svůj denník z rukou, které zůstaly napřaženy jako zdřevěnělé, jak v nich byl můj denník držel. Bera mu z ruky svůj denník, pravil jsem: »Toť můj denník, v němž nikdo nesmí čísti!« Pořád ještě stoje, a maje ruce v dřívější posici, tázal se p. vicerektora: »Hochwürdigster Herr, was meinen über diesen Fall?« — Vicerektor vážně a klidně odpověděl, ke mně jsa obrácen: »I já píšu sobě denník a mám v něm věci, které nesmí žáden čísti, ale byl jsem tak opatrný, že jsem věci ty napsal sobě svým vlastním, jinému nesrozumitelným písmem.« — Já pak doložil: »Já jsem tak opatrným nebyl, a proto můj denník nesmí nikdo prohlí-

[3]) Viz život. kan. B. M. Kuldy str. 33—36.
[4]) Viz život. J. Soukupa str. 12.

žeti.« Když byly naše pulty prohledány, musili jsme každý své české knihy přenésti do jednoho pokoje spirituálova. Bylo jich tam ve dvou řadách asi tolik, kolik toho času kterýkoliv knihkupec Brněnský měl na skladě.«

Jedinou radostí v druhém ročníku byl Dědkovi — *Fr. Sušil*; jméno jeho bylo již tehdy proslaveno. Nikdy nezastával se okázale u představených — bohoslovců vlastenců, ale z té duše jim přál a rád viděl jejich svaté horlení pro církev a vlasť. »On byl prvním a posledním profesorem, za něhož jsem se učil česky.« Sušil přísně žádal, aby alumnové naučili se Novému Zákonu z paměti; každý den jim ukládal několik kapitolek. Text si alumnové volili, jak chtěli, český aneb jiný. Jaké důležitosti bylo učení se z paměti Písmu svatému, uzná předobře, kdož na vinici Páně působí. Upřímný Dědek přiznává se k provinění, jakýmž se jednou proti Sušilovi prohřešil. Byl vyvolán, ale nedosti připraven, a ozývalo se mu v duchu za hodiny té neblahé: Kdo dobrý, pomoz! Seděl v první lavici právě pod kathedrou, položil si potichu kapitolky na stolici a odříkával zvesela. Sušil lsti nepozoroval. Už byl Dědek s odříkáváním šťastně hotov, ale jaká nehoda! Listy, z nichž kvapně četl, spadly se stolice dolů. Sušil cosi pozoroval, ale nechápal hned, co to? Až pak za přednášky počal si rukou tříti čelo a pravil: »Přece mne to mrzí, že mne dnes Dědek tak ošidil!«

Sušilovy přednášky byly i po Dědkově výpovědi zajímavy, ač *velmi promíchané*; myšlénky se mu v hlavě bleskem rodily a křižovaly, a on myšlénky své tak posluchačům podával, jak se mu právě vybavovaly. Přednášel velmi rychle a přicházel proudem citů unesen z jedné řeči do druhé: z latiny do češtiny, z češtiny do němčiny. Při tom si často třel čelo a hleděl do výšky. Miláčků, jak někde bývá, neměl, a ti, jež měl, jak se říká, rád, se měli po pěti; aby prý nezdálo se, že Slovany protežuje. »Mne chytl po zkoušce,« vzpomíná Dědek, »a pravil: »Vy máte jen jednošku; uměl jste dobře, ale nemohl jsem vám více dáti!« — jakoby chtěl říci: »Odpusťte mi, dal jsem vám jen jednošku! Kdybyste byl Němcem, možná, že byste byl dostal eminenc!« — Přirovnáme-li Sušilovu charakteristiku v životopise Kuldově podanou k povahopisu tuto dolíčenému, seznáme, že úplně se kryjí a na vlas souhlasí.

V třetím ročníku vál mírnější větérek, náruživosti utichly, a ustálila se doba rozumného uvažování. Promluva biskupova, skončující exercicie na počátku nového roku školního, zachvěla duší Dědkovou. »Vaše srdce rozžhavena buďtež plamenem lásky, rozum váš osvícen budiž světlem Božské moudrosti, a buďte vlažným spolubližním vzorem požehnaným!« K slovům těm připsal Dědek tuto úvahu (dne 1. října 1844.): ». . . Vzpomněl jsem sobě na úlohu každého Slovana kněze, a slzy mne polily pro zpozdilosť některých . . . Zvláště líbily se mi dva příklady, jimiž povinnosť každého křesťana, zvláště však *kněze*, živými barvami vylíčil; pravil, že se má každý z nás podobati oběma sestrám Lazarovým: Martě pečlivé, dle jejíhož příkladu i my sobě shromažďovati máme potravu pro ducha nesmrtelného ze všech říší duševních, nezapomínajíce za tohoto duševního zaměstnání zbožné Marie, dle příkladu jejího oči k Bohu, zdroji všeho světla, obráceny majíce.« (Pokračování.)

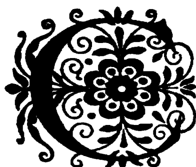

Cesta na Rýn.

Popisuje **Bohumil Hakl.**

(Pokračování.)

Do Frankfurtu.

esta z Würzburka vede stále podle řeky Mohanu, kterýž je tu klidný, a málo života na něm jsme zpozorovali, všeho všudy jeden malý parník a trochu vorů, málo i loděk. Vory ty jsou z klad a dříví z blízkého Spessartu. Za to bylo všude na cestách hojně vojska všeho druhu, kteréž od slavnosti ve Würzburku se rozcházelo a zas prý někam k cvičením a manévrům bylo komandováno. Počasí nám nesloužilo, bylo mlhavo a deštivo.

Spessart jest lesnaté pohoří, ležící uvnitř oblouku, jejž tvoří Mohan od ústí francské Sály a Sinnu u Gmündu až k ústí Kinzigu u Hanavy a náleží z větší části k Bavorům, menší částí k Hessensku. Hlavní hřbet táhne se od jihu k severu v délce asi 10 mil a dostupuje výše pouze 14—1800 stop. Ale jest všecko porostlé pěknými jehličnatými lesy, jež, jak je viděti, pilně se pěstují, avšak nic zvláštního neposkytují, ač Němci svůj Spessart velice vychvalují. U nás každé středohoří poskytuje takový pohled. Rozkládá se na prostoře 32 mil. Němci o Spessartu dí, že jest to největší a nejkrásnější lesnaté pohoří v Německu, vyznačující se prý obrovskými duby a buky a hojnou zvěří. Možná, my jsme jich neviděli.

Na této trati nás předhonil královský vlak, byl všecek bílý a měl mnoho vozů; jel prý v něm Bavorský i Saský král, nepochybně k oněm vojenským cvičením.

Aschaffenburk (staré Askafaburg) na pravém břehu Mohanu, při řece Aschafu, jest dosti značné město s mnohými komíny (továrnami), viděli jsme na nádraží i dva Hercegovce v národním kroji a s krámcem na sobě; až tam odvažují se synové skal z jihu, aby hledali a přinesli domů kousek chleba na zimu. Ač chudá a skalnatá, jest jim přece nade vše milá jejich domovina.

Krajina k Aschaffenburku jest hornatá, jest to ještě Spessart, na polích samé úzké záhony; lesy borové, a půda až k Hanavě písčitá, všude však velice pilně ji vzdělávají a drobně orají, tak že ji vykořisťují, jak jen ji vykořistiti lze.

Ve Frankfurtě ubytovali jsme se »U labuti«, v jednom z předních hostinců Frankfurtských, a řekneme dobře a ne draho. První naše cesta byla, jak se rozumí, do biskupského chrámu, čili jak se vůbec říká, do dómu; je zastrčen mezi domy, s přístavky až k němu samému, což jeho kráse jest na újmu. Stavěn jest z červeného pískovce, přísně gotický, krásný, založen roku 1238., roku pak 1867. důkladně obnoven. Má podobu úplného, rovnoramenného kříže, jak široký, tak dlouhý. Jest tu velice mnoho starých skulptur, řezeb, maleb a j. Na sloupích obrazy, mnoho zlata, ale jsou pěkné. Sanctissimum je však na nepatrném oltáři vedlejším, tak že jsme je stěží našli. Jsou zde dva kněží z Trevirské diecése.

Vedle dómu jest ze staveb nejpamátnější kostel sv. Pavla, kde r. 1849. pověstný sněm (Frankfurtský parlament) zasedal a odkud, jak národní píseň pěje, »Šuselka nám do Čech psal a nás zval.« — Pak kostel sv. Bartoloměje (z 9.—14. stol.), kde od r. 1711. bývali korunováni němečtí císařové. — Pak stará radnice, zvaná Römer. Před ní na náměstí nastavěno bylo plno krámů, celé ulice se zbožím přerozmanitým všeho druhu. Ptáme se, co to, i praveno nám, že to jest známá »Frankfurter Messe«, t. j. veliký výroční trh, který trvá šest neděl.

Ve staré radnici čili v »Römeru«, kteráž se právě přestavovala, jest pověstný onen sál, vlastně stará zasedací síň, s podobiznami (prý věrnými) všech německých císařů počínajíc od Karla Velikého až do Františka II., císaře Rakouského, toho jména prvního. Jest to pěkný sál, veliký a vysoký, ale nyní úplně prázdný, kolem na stěnách vyvěšeny jsou malby, ne sochy, malby v oleji a na plátně, všech císařů, ve stejných rámcích a téže velikosti jeden vedle druhého dle času, jak po sobě následovali, srovnaných. Pěkné jsou to obrazy, v úplné postavě a v životní velikosti a mnohé z nich, musíme říci, velice pěkná, umělecká díla, ale řekneme též, že očekávání nás zklamalo; představovali jsme si věc, jak často a mnoho o »Römeru« se mluví, mnohem nádhernější a velkolepější. Myslili jsme, že to nádherný sál a v něm krásné sochy, charakteristické, a ony zatím prosté malby. Místnosť sama jest beze vší ozdoby, uprášená, ošuntělá; a z toho se vybírá jedna marka vstupného. Tu, v Römeru, chová se zlatá bulla Karla IV. — Prohlížejíce obrazy, seznámili jsme se s jedním mladým panáčkem (a byli jsme v sále samojediní dva), vlídným a zdvořilým, byl to Rakušan, Vídeňan, kterýž měl a pronesl totéž mínění o »Römeru« jako my; hned jsme byli známí a takřka přátelé a chodili jsme potom spolu, byl nově promovovaný doktor práv, sečtený a vzdělaný, který rovněž ze zábavy konal cestu k Rýnu.

Z Römeru nás vedla společná cesta do domu Götheho, jest v jedné z postranních ulic. Jan Wolfgang Göthe, kdož by ho neznal? Mladší naše generace teď jej zná asi méně, ale kdy školy v Rakousku, a i v Čechách a na Moravě, byly vesměs německé, tuť ovšem byl více znám. Pamatujeme se ze svých studií, kterak v Pánu zesnulý Simeon Karel Macháček, profesor humaniorum v Jičíně, často ho citoval a nás ku čtení jeho vybízel, ač, přiznáváme se, namnoze málo jsme mu rozuměli, a snad bylo lépe. Fausta, první díl, uměl mnohý z nás citovati, znaje ho nazpaměť, avšak druhého dílu, ač již staří jsme jej četli, nemohli jsme ku konci přivésti; totéž se říká o Klopstockově Messiadě. Ale to třeba říci, že s nikým nenadělali Němci tolik hluku, jako se svými, ovšem znamenitými básníky, Schillerem a Göthem. Bůh ví, kolikrát je vydali tiskem — a i teď vydávají. Jest pravda, tím znárodněli, neboť úplného Schillera, úplného Götheho, dostane člověk za pár grošů. Ale také vše, co jen poněkud s tím kterým velikášem souvisí, Němci sbírají až s úzkostlivou svědomitostí vše, co jen poněkud k nim se vztahuje a s jejich jménem a životem souvisí, od prvního mládí počínajíc až do posledního vzdechnutí, ano i vše, pokud příbuzenstva, přátel i rodiště jejich se týče a s ním jest v nějakém styku. Tak shledali jsme býti i v rodném domě Jana W. Götheho. Tu vše tak se zachovává, jak za jeho času bývalo; vše starodávné, z doby rokokové. Dům má dvoje poschodí a přístřeší;

jsou tu skříně, stoly, stolice, kamna, knihovna, starý spinetl (klavír), obrázky atd. atd., nahoře, nejvýš, i jeho studovna; vše to jeví úctu ku krajanu, velikému básníku.

Na dvoře téhož domu jest ještě jiná místnost přízemní, zvaná Götheovo museum. Tu vše, co jen poněkud k jeho životu se nese, jest velmi pečlivě sebráno, sestaveno, srovnáno a uloženo, jako: manuskripty, nářadí, roucha, rukopisy jeho básní a divadelních kusů, jeho podobizny z rozličných dob stáří a míst, nádobí a nářadí, ano i jeho dětské šatičky (ač jsou-li pravé) i jeho karkulka ke křtu, jeho kresby i první dětské atd. atd. Vše to učí nás, jak si svých velikých duchů máme vážiti. Tak činí i jiní národové; tak jsme viděli i ve Florencii, v domě Michaela Angela Buonarottiho, ačkoli odtud nepocházel, Tiziana, Rafaela Sanzia da Urbino a j. a j.

Pomníkův má Frankfurt několik: Götheho, na náměstí téhož jména, z litiny dle Schwanthalerova modelu z r. 1844.; Schillerův, na prostoře, zvané náměstí Schillerovo, rovněž litý dle vzorce Dielmannova z r. 1863.; pomník Guttenbergův, s jeho pomocníky Fustem a Schafferem a allegorickými postavami vůkol; pomník krásný a důstojný, na témž náměstí. V nové poště na dvoře pak jest pomník císaře Viléma z doby nejnovější.

Slyšíce, že zahrada, zvaná »palmová«, je tak krásná, chtěli jsme ji shlédnouti a proto ihned vydali jsme se tam, šli jsme nejživější a nejbohatší ulicí Frankfurtskou, zvanou »Die Zeil«, kde jsou nejbohatší a nejelegantnější obchody a kde bydlí Gross-Mogulové Frankfurtští, t. j. nejbohatší kapitalisté a bankéři, jejichž jmění dojista činí miliony zlatých neb marek. Toť viděti na jejich příbytcích i domech.

Palmová zahrada, do níž se platí 50 fen. vstupného, jest dosti daleko, konec města severozápadně; jest pěkná veřejná zábavní místnost, jsou tu staré palmy, palmový les, vše přikryto sklem; vysoké, sklenné klenutí, restaurace, veliký sál a hudba.

Mimo tyto jsou ve Frankfurtě ještě mnohé jiné znamenitosti, palác knížat Taxisův, od r. 1851. sídlo spolkového sněmu, dům německého řádu, potom rakouská kasárna. Vlastní město, staré, je starobyle stavěno, zvláště »židovská« ulice, kde až do r. 1806. jen židé bydlili, jinde nesměli — ale teď? Právě opačně!

Frankfurt má mnohé ústavy, jako: veřejnou knihovnu, Senkenberský ústav (t. j. nemocnici a lékařské učiliště) a museum, nejkrásnější (prý) zoologickou sbírku v Němcích, obrazárnu čili ústav Stadelský, městskou knihovnu, Bethmannův sál starožitností, mnoho středních škol i ústav zeměpisný. Továrny a obchod jsou teď méně důležity, ač obchod peněžní (bursa) tu jest světový. Známy jsou tu dva veliké trhy, velikonoční a Michalský, každý šest neděl trvající. Zdejší noviny, zvané »Frankfurter Journal«, jsou prý nejstarší na světě, od r. 1615.

Frankfurt je staré město, již r. 794. byl zde církevní sněm; r. 822. hrad Německého císaře a od r. 843—889. byl hlavním městem říše Německé. — Roku 1833. a 1848. vzniklo tu povstání. Frankfurt má as 200.000 obyvatelů, mezi nimi je dobrá desetina židů. Již za Karla Velikého se připomíná, od r. 1356. byl volebním městem, r. 1562. korunovačním sídlem staré říše Německé, nyní k pruské provincii (okresu) Wiesbaden příslušné. Leží hlavně na pravém břehu Mohanu, na levém leží Sachsenhausen, jež spojeno jest se starým

Frankfurtem čtyřmi mosty a visutou lávkou. Do nedávna, dokud byl Frankfurt společnou německou pevností, bývala tu i rakouská posádka, tedy i mnozí synkové z našeho lidu.

Cesta nás vedla dále do Mohuče.

Mohuč.

S velikou zvědavostí, poněvadž i v dějinách českých zhusta se jmenuje, blížili jsme se staroslavné Mohuči. Od Frankobrodu až tam krajina jest obyčejná, střídají se pole a lesy, ale nic zvláštního neposkytuje, kromě krásných vinic, které plodí rýnské, a tu jsme si zapamatovali zvláště Hochheim, městečko v Nassavsku, krásně ležící, památné pro své nejlepší rýnské víno »Hochheimer«, z něhož nejoblíbenější jest prý zase »Kirchenstück«, nepochybně z vinic, jež náležely kostelu, nebo některému prelátu, a tuť se ví, co má církev na statcích pozemských, že musí býti »nejlepší«.

Kam v Mohuči především jsme namířili, byl ovšem zase dóm, mohutná to stará stavba; ale velice mu vadí, že jest mezi domy a nestojí na volném místě. Jest velikolepá, rozsáhlá budova z několika století od 11—15, z většiny slohem románským, ale též gotickým, se dvěma kopulemi a čtyřmi věžemi. V poslední době byl všecek opět obnoven a ještě se pracovalo, když jsme tam byli. Uvnitř jest mnoho starožitností, zvláště mnoho pomníků kurfiřtův; strop je všecek malován. Uvnitř jsou dva kůry jako v Bamberku, v předu i vzadu, čehož jsme nikde jinde neviděli. Vše tu zařízeno přísně církevně. Mezi pomníky nalezli jsme také jeden, věnovaný rodině Gablenzově, z níž pocházel známý generál rakouský z r. 1866. Jsou tu též mnohé starší práce sochařské, památná tu též stará gotická křtitelnice, litá, znamenitá. Na oltářích jsou staré, vypouklé skulptury, ale mezi tím tu a tam zase barok. V chodbě kolem arcibiskupové Mohučtí a znaky jednoho každého. Okna jsou malovaná, stará, jak ku gotickým stavbám náleží.

Pěkné umělecké skupení jsme zde viděli a na té cestě několikráte: položení Pána Krista do hrobu; figury v životní velikosti; tu Matka Boží přede vším, sv. Jan, Maria Magdalena, Maria Jakobova; v hlavách a v nohou Josef z Arimathie a Nikodem, dole tři strážcové.

Proti hlavnímu oltáři dole naproti druhý kůr, směsice slohu — stavba z rozličných dob. Památné tu jsou velice krásné fresky ze života Ježíše Krista a Rodičky Boží; od Filipa Veita křížová chodba při chrámě tom velice jest památná, nevíme již, který řád tu byl zastoupen. — Mimo tento hlavní jest ještě kostel sv. Ignacia, sv. Petra se dvěma věžemi a jiné; celkem mají v Mohuči katolíci kostelů deset, evangelíci jeden, tak že město má ráz katolický

Ohlédajíce se po městě, nalezli jsme na jednom náměstí pomník slavného Jana Guttenberga, vynálezce knihtiskařství; po něm náměstí zvané Guttenbergovo, byltě Mohučský rodák. Pomník jest z litiny, socha Guttenbergova stojí, literky majíc v ruce. V předu je nápis: »Tento pomník hlásá: Joannem Gensfleisch de Guttenberg, Patricium Moguntinum, aere per totam Europam collato posuerurt cives. 1837.« t. j.: »Pomník tento představuje Jana G. de Guttenberga, šlechtice Mohučského, jemuž z peněz po vší Evropě sebraných postavili občané. 1837.« V zadu pak stojí tato dvě disticha: »Artem quae Graecos

latuit, latuitque Latinos, Germani solers extudit ingenium; nunc, quidquid veteres sapiunt, sapiuntque recentes, non sibi, sed populis omnibus id sapiunt.« Vtipný a pěkný nápis tento po česku zní: »Neznámé umění i Řekům i také Latiníkům, Germana úsilnou duch je prací vymyslil. Teď co učenci vědí, i staří, z věku též i nového, nic sobě, leč lidstvu veškeru teď to vědí.« A právem pomník mu postaven a nemohl by dost slavný postaven býti, protože on nejvíce přispěl k rozšíření vzdělanosti; jestliže jiným se dává do ruky pochodeň na znamení, že šířili vzdělanosť a osvětu, právem především náleží Guttenbergovi, poněvadž on vědu a vzdělanosť přístupnou učinil všem; usnadnil jí cestu nejen do paláců, ale i do nejnižších chatrčí, a proto ne literky, ovšem pak pochodeň jemu do ruky náleží. Nemůžeť pomník vděčnosti dosti veliký a slavný jemu postaven býti; kdežto učenosť a věda byla majetkem pouze jednotlivců: knihtiskem stala se majetkem všech, jak nápis dobře povídá. Zemřel r. 1468. Socha jest od slavného Thorwaldsena.

Mimo pomník Gutenbergův jest na jiném náměstí pomník Schillerův. Stojí, maje na sobě togu a píše. Hlavu má vzhůru vztyčenou jako v básnickém nadšení; kolem jest malý park. Nápis: »Schiller«. 1862. — a nic více.

Mohuč, Mainz, lat. Moguntium či Moguntiacum aneb také Magontiacum (vlašsky Magonza) jest starobylé město a sáhá do dob Římanů, kteří tu měli svou kolonii a posádku jako vůbec na Rýně. Jest nyní hlavním městem velkovévodské provincie Hessenské a pevnosť spolková (byla!) u vtoku Mohanu do Rýna, kde bývala, dokud byla pevností společnou (do r. 1866.), i posádka rakouská. Má úzké a klikaté ulice jako všecka stará města vůbec a nyní asi 70.000 obyvatelů.

Mimo chrámy jsou nejznamenitější stavby ještě tyto: kurfiřtský zámek, nově obnovený, dům řádu něm. rytířů, nyní zámek velkovévodský, rozsáhlá zbrojnice, dům pevnostního velitelství, palác guvernérův, kasino, na témž místě, kde stával dům Gutenbergův a j. Ze římských starožitností zachovalo se málo: zbytky vodovodu. Ústavů humanitních a vzdělávacích jest tu hojnosť; obchodní komora a obchodní spolky, knihovna městská, museum a rozličné umělecké sbírky. Průmysl jest rozsáhlý, obchod živý, tomu velice pomáhají Rýn a Mohan. Zboží se vyrábí různé, všeho druhu. Přístav je svobodný a u města jest uzel a síť železnic, jež spojují Strassburk a Švýcarsko s jedné, Mety a Paříž s druhé strany.

V církevním poměru Čechy, jsouce samostatnou diecésí, příslušely k arcibiskupství Mohučskému až do r. 1346., kdy v Praze založeno bylo arcibiskupství; proto ve starších českých dějinách Mohuč často se připomíná.

Mohuč vznikla prý na zříceninách římské tvrze, již Drusem založené a Moguntiacum nazvané, a to prý již za času narození Krista Pána; neboť to byl Drusus, příjmím Germanicus, který šťastně válčil proti rozličným kmenům germánským i na Rýně. Založení města pak spadá as do r. 612.

Karel Veliký obohatil město mnohými výsadami a je rozšířil. Roku 750. založeno zde sv. Bonifaciem, apoštolem Německa, sídlo biskupské. — Ve 13. století stála Mohuč v čele spolku měst rýnských. R. 1486. přivtělena císařem Maximilianem k arcibiskupství.

Ve 30leté válce dobyta několikráte: r. 1631. Švédy, r. 1635. vojskem císařským, r. 1644. Francouzi. Dne 14. října r. 1792. zmocnil se jí zradou francouzský generál Custine, a jemu odňali jí zase Prusové r. 1793. — Mírem Lunevillským dostala se Francii, a Vídeňský kongres r. 1814. přiřknul ji k velkovévodství Hessenskému, s podmínkou, že bude spolkovou pevností, a že v ní bude ležeti vždy pruská, hessenská a rakouská posádka. Rok 1866. udělal tomu konec. — Roku 1857., a to 18. listopadu, jak mnozí starší se snad ještě pamatují, stalo se zde hrozné neštěstí. Vyletělo totiž do povětří asi 200 centů prachu ve tvrzi Martinské, čímž zahynulo 29 lidí a 469 bylo těžce raněno. Asi 120 domů bylo buď úplně zničeno anebo silně porouchāno. Od r. 1866. rakouské posádky zde není.

Z Mohuče po Rýnu.

Poněvadž partie po Rýnu z Mohuče až do Koblenze jest nejkrásnější, umínili jsme si, konati ji po lodi. Loď, krásný, veliký kolový parník, asi 70 metrů dlouhý, stál už pohotově, když jsme přišli na nábřeží. Majíce okružní list železniční jen pro 3. třídu, musili jsme na lodi připlatiti, neboť tu jsou jen třídy dvě, první a druhá, což milerádi jsme učinili.

Loď elegantní, se vším pohodlím; dole veliký a prostranný salon, kde se i jedlo; table d' hôte tři marky. Jí se v hojnosti a velmi dobře, pije se rýnské a které víno by se na Rýně pilo, než rýnské? Toť by byla urážka veletoku a veškeré vínoplodné a révorodé krajiny vůkol, jakož i plavíce se po proudě tak živém a ryboplodném, jak bychom nebyli jedli ryb a zvláště lososa? Vůkol je krásná příroda, loď houpající se mírně a klidně, však rychle plovouc ku předu (bylot to po proudu), ni Lukullus na svém Sermione v Gardském jezeře (Lacus Benacus) se neměl lépe!

Společnost na lodi byla rozmanitá, četná. Byl krásný den, ale trochu větrno. Proto shromáždilo se vše v saloně na palubě, který, maje okna se tří stran, poskytoval na vše strany překrásný rozhled. Že pak příroda sama na člověka mile působí, každý bývá dojat a povznesen, tudy stává se sdílnějším a rád jinému se přiblíží, aby s ním sdělil své dojmy a city a tak blahý pocit svůj ještě zvýšil, neboť »dulce est, habere socios nejen dolorum, ale i gaudiorum« milo jest, míti společníky nejen žalu, ale i radostí, neboť radosť s upřímným srdcem sdělená, se zdvojnásobuje. Proto: Radujte se s radujícími, plačte s plačícími — je přirozené! Mimo to každý, zvláště turista, nechá své starosti a všecky nemilé myšlénky doma a oddává se na cestě milým pocitům a sladkým dojmům, aby jich užil a všeliký obraz krásný aby se mu vštípil hluboko do duše.

A takých dojmův a milých obrazův jest na Rýnu hojnosť, zvláště na trati z Mohuče do Koblenze. Jednak již Rýn sám, mohutný veletok, který, sebrav téměř všecky vody z nitra střední Evropy, svým značným korytem vede všecky k moři Severnímu, jednak ta bezpečnosť, že člověk ví, že není v takovém nebezpečí jako na moři, že ustavičně vidí krásné a půvabné břehy s obou stran a při tom že přece zakouší příjemnosti tiché a zajímavé plavby, to vše ještě zvyšuje radosť a milý dojem. Loď sama poskytuje vše pohodlí a veškeré příjemnosti, žádáš-li společnosti, tu ji máš, různou

a rozmanitou. Jen se přibliž a začni hovor, buď jist, že se ti s ochotností přijde vstříc. Žádáš-li jídla, nápoje, jen poroučej, loď jest vším zásobena; chceš li čísti, dověděti se něčeho o světě, tuť kolikerých a rozličných novin i v různých jazycích. Toť v pravdě jsou milé a příjemné chvíle, a může-li co zotaviti ducha, jest to dojista plavba na Rýně a zvláště na té části, po níž jsme se plavili, a kterou turisté obyčejně volí. Tu město neb osada na břehu neb nedaleko veletoku ležící, tu hrad na skále aneb zříceniny, tu zámek a villa, tam kostel a kaple, tu kříž aneb pomník, mezitím zase háje aneb na mírných sklonech a svahách vinice, v pravdě, jako bys byl v panoramě; tak tu obraz za obrazem se střídá, jeden milejší druhého a cesta ubíhá, ani nevíš jak!

Velice pěkný obraz poskytuje Bieberich. Jsou tu přemnohé villy, jedna půvabnější druhé. V Eltville viděli jsme u jednoho domu, který stál blízko vody, též sochu sv. Jana Nep. — Život na Rýně jest velice čilý, obchod živý; tu loď stihá loď, buď proudem dolů aneb proti proudu nahoru. Dolů plovou lodi samy, řekneme bez přípřeže, neboť Rýn teče dosti rychle, ale nahoru, a to se plaví obyčejně jenom náklady, musí míti přípřež, totiž parník, který dvě až tři lodi s nákladem vleče za sebou. Toť ovšem nejlacinější doprava. Rýn v těch krajinách lze v pravdě nazvati hlavní tepnou a životní žilou; všecky možné lodi na něm se střídají, s parou, i bez páry, osobní i obchodní, veřejné i soukromé; a síla toho obra, Rýnu, všemožně se využitkovává, aby břemena, jak možná největší, na svém hřbetě a lacino nosil!

Rüdesheim na levém břehu připomíná výborné »Rüdesheimské«. Na pravém břehu pak je viděti mohutný »National-Denkmal«, velikou sochu »Germanie« am Niederwald. V pravo, v levo samé vinice výborného rýnského, o němž spíše jen slýcháme, než abychom je pili, víme proč. Rozkošné partie, mnoho a rozličných zřícenin, na obou březích, v pravo i v levo dráha jako vedle Labe.

Tu na lodi četli jsme také v »Kölnische Zeitung« N. 800. od 4. září 1897. tuto zprávu, týkající se Rakouska a naší vlasti:

»Oesterreich-Ungarn. Wien 3. Sept. (Telegr.) Eine Abordnung des jungčechischen Klubs sprach gestern bei Badeni vor, um ihm zu erklaeren, dass ihn die Tschechen nicht unterstützen könnten, wenn er ihren Wünschen nicht entgegenkaeme. Badeni soll hierauf in einer, jede Unklarheit ausschliessenden Weise versprochen haben, dass den Tschechen, in allen von ihnen bewohnten Laendern auf allen Gebieten der öffentlichen Verwaltung volle Gleichberechtigung werde gewaehrt werden. Gleichzeitig wird behauptet, dass offenbar als Abschlagszahlung das tschechische Privat- (Agitations!) Gymnasium in Troppau schon 1898. in die Staatsverwaltung übernommen werden solle; und in dem naechsten Staatsvoranschlag schon die ersten Summen für ein neues tschechisches Technikum und eine tschechische Universitaet in Maehren eingestellt werden sollen.«

Koblenz.

Bylo asi ku 4. hodině, kdy parník náš zastavil před Koblenzí.

Koblenz, z lat. »confluentia«, t. j. stok, stékání, setkání se či splývání dvou řek, totiž mohutného Rýnu a značné též Mosely,

kteráž od jihozápadu Trevír a Met přichází. Jest slušné město, velmi příjemně položené na obou březích Rýna, východní břeh slove Ehrenbreitstein.

Jest hlavním městem vladařství téhož jména, v pruských zemích porýnských se 40—50 tisíci obyvateli a zároveň někdy nejdůležitější pevnosť pruská na Rýně, již od r. 1890. opuštěná a zrušená, čímž se městu znamenitě uvolnilo, tak že se nyní volně může rozvíjeti.

Ubytovavše se u »kotvy« (zum Anker) na nábřeží, měli jsme překrásný rozhled na řeku, přístav, lodi, mosty, i naproti na romantický (aspoň pohledem) Ehrenbreitstein, i všechen život, kterýž na nábřeží t. j. u přístavu a mostu se jevil.

Očistivše se, začali jsme procházku po městě; nejprv ovšem po širokém a pohodlném nábřeží, kde je i mnoho skladišť pro zboží. Tu jdouce přímou čarou k severu, přišli jsme přímo tam, kde Rýn a Mosela se stýkají, kterémuž místu, poněvadž mezi oběma řekami tvoří dosti široký poloostrov, Němci »das deutsche Eck« říkají a kde za nejnovější doby postaven jest císaři Vilémovi I., dědu nynějšího císaře, velkolepý pomník. Je vypodobněn na mohutném oři, vedle něho, ale stojící na zemi, bohyně vítězství (Siejesjottin, jak jeden voják ji pojmenoval, sotva jsme mu porozuměli, Sieges göttin), s palmou a křídly. Císař obrácen jest tváří přímo k tomu místu, kde obě řeky splývají; Mosela přichází od Francie, není-li to významné? Rýn je německý, ačkoli Francie má jméno od Franků, národa německého. »Sie sollen ihn nicht haben, den freien deutschen Rhein,« pěje stará německá píseň.

Pomník postaven jest na ohromném podstavci, k němuž se strany vod vedou široké schody, v pozadí pomníku je město, ale v tu stranu vystavěna jest (do polokruhu) vysoká barriera, s výklenky a okny. Chtěli jsme podstavcem vystoupiti až k soše, ale schody byly zavřeny. Spodní část v předu, kterážto strana, hledíc k řekám, jest volná, ozdobena jest s obou stran na rustice ohromnými hady (!), nad nimi jest veliká orlí hlava; i to má svůj význam. Kdo jsou ti hadi? A kdo ta orlí hlava? Není nesnadno uhodnouti: nad nimi císař Vilém! Pomník ten stál 4 miliony marek a pořídily jej rýnské provincie.

Prohlédnuvše si »das deutsche Eck«, o kterém ještě se pracovalo, odebrali jsme se k blízkému hlavnímu chrámu sv. Kastora. [1]) Založen byl roku 836. Koblenzští říkají mu prostě »die Kastorkirche«. Je katolický a nyní farní, neboť Koblenz nemá svého biskupa. Má 4 věže a je čistě románský, zvláště kůr v tu stranu k řece má krásnou, románskou galerii; všecek jest velice pěkný.

Mimo tento chrám jest tu ještě protestantský kostel sv. Floriana, dále Jesuitský s kollejí, ve které však umístěny jsou úřady a nějaký ústav, dům německého rytířského řádu a jiné. Na náměstí před Jesuitským chrámem stojí pomník generála Goebena s letopočtem: 1816.—1880. Náměstí po něm nazváno jest Goebenovo. Byl znamenitý pruský generál a znám jest z válek r. 1864., 1866., 1870. a 1871.

---

[1]) Sv. Castor byl mučeník římský (7. července), zároveň se sv. Nikostratem, Claudiem, Viktorinem a Symforianem za času sv. Šebastiana. (Viz Kulda, rok církevní IV. str. 327.

Směrem k jihu, vedle pošty a Klementovým náměstím s obeliskem, jakožto zakončením městského vodovodu z r. 1791., přijdeme na nejkrásnější prostranství v Koblenzi, zvané Schlossplatz. Jest před zámkem, vystavěným kurfiřtem Klementem Václavem (1778.—1786.) a r. 1845. obnoveným. Zámek sám býval na jaře a na podzim oblíbeným bydlištěm císařovny Augusty, roku 1890. zemřelé; a tu také postaven jí pomník, ne však tak nádherný jako jejímu manželu císaři Vilémovi. Založila dole na Rýnu zahrady, zvané »Rheinanlagen«. Před zámkem jest pěkné hlohové stromořadí; stromy sestříhány jsou v polokoule — podivná myšlénka! Jest zde též rejdiště pro mládež.

U bývalé brány, zvané Mohučské, vystupuje se k dolnímu železničnímu mostu, »die untere Eisenbahnbrücke« zvanému, který jest tím památný, že má přes Rýn jen tři oblouky, z nichž každý má 97 metrů rozpjetí. Toť ohromné! Vystaven byl v letech 1862.—1864. Výše jest ještě jeden železniční most, zvaný »die obere Eisenbahnbrücke«.

Naproti Koblenzi jest pevnosť, zvaná Ehrenbreitstein. Na vysokém skalnatém břehu jest mnoho pevnostních staveb, které však už (jak svrchu řečeno) jsou opuštěny, ačkoli pohled na ně jest zajímavý. Slove též, a to tušíme hlavně dolní část, »Thalehrenbreitstein«. Byla r. 1799. od Francouzů zbořena, ale r. 1815. opět vystavěna a opevněna; jest v ní pro 15.000 mužů vojska místa.

Přes Rýn vedou tři mosty: dva železné a jeden loďový (pontonový); každý jest soustavy jiné. Přešli jsme po lodním mostě na druhou stranu. Je 480 kroků dlouhý a za přejití platí se 2 feniky. Když plují lodi, most se otevře, t. j. jedna jeho část, dva pontony se vyvěsí a odplují stranou, a když loď odpluje, zase se zavrou, a most se zcelí. Železniční mosty jsou vysoko, pod těmi lodi projdou.

Koblenz má, jako jiná města, různé humanitní ústavy. Po Rýně a Mosele vede se čilý obchod, zvláště s vínem a s rozličným zbožím továrním.

Z Koblenze po levém břehu Rýnském.

Z Koblenze do Bonnu a dále do Rýna Kolína možno jeti trojí cestou; buď po Rýně na lodi aneb po dráze, a to buď na levém aneb na pravém břehu Rýnském. Raděno nám, bychom si zvolili cestu druhou po levém břehu, ta že jest krásnější, rozmanitější; i učinili jsme tak. Rýn pozbývá tu prý již svého půvabu, břehy jeho stávají se znenáhla plochými a také dráha po pravém břehu jest prý nezajímavou, jednotvárnou.

Na té trati jsme si pamatovali nejprve místo Weissenstein; snad tak pojmenované po množství cihelen, kteréž jedna za druhou daleko se táhnou a ohromné zásoby bílých cihel chovají; díme bílých, neboť jsou opravdu bílé jako vápno. I ptáme se, jak to? Zda snad hlína, ze které se dělají, je tak bílá? Nikoliv, ale proto, že se k nim přiměšuje vápno, odtud tedy nabývají tak bílé barvy. Jsou nepochybně pevnější a trvalejší.

Krajina po levém břehu Rýna jest velice pěkná a úrodná, poněkud pahorkovitá, ale velmi mnoho zemčat se tam sází. Možno říci, že na každém třetím poli jsou brambory.

Andernach je staré, památné město. Toho dosvědčují ještě staré zdi a staré hradby. Kostel má velice pěkné a vkusné věže. Toto Andernach slulo Antumnacum ante Necam a leží při vtoku řeky Netty do Rýnu; bylo římskou tvrzí, jejíž zbytky až dosud jest viděti. Pak bylo majetkem kolínského arcibiskupa a požívalo všech svobod říšského města. Starobylé zdi, brány, věže, kostel (kůr jest byzantinského slohu) dávají mu středověkou tvářnosť, a malíři berou odtud hojné látky k malbám. Má asi 7000 obyvatelů, kteří z veliké části se živí plťařstvím na Rýně a vývozem mlýnských kamenů.

Na protějším, pravém břehu rýnském viděti pohoří, zvané »das Siebengebirge«. Jest to 7 pahorků, či spíše kůželovitých vrchů, z nichž nejpamátnější jest ten, jemuž říkají Drachenfels. Proč a zdali ta která pověsť o draku k němu se víže, neumíme pověděti, nic jsme se o tom nedověděli. Veškeré to nízké pohoří jest severozápadní části Westerwaldu, na pravém břehu řeky Rýna, k jihu od říčky Siegy, vystupující do výše as 1000—1500 stop. V pohoří tom láme se čedič a trachyt, velmi prospěšný ku stavbám na Rýně.

Nedaleko jest Rolandseck, nejkrásnější partie v těchto krajinách na Rýně, kam mnohé vycházky se konají, nejen z Bonnu, ale i z Kolína a jiných měst; dále pak na východ Maria Laach, mateřský či spíše otcovský dům Benediktinů Beuronských, těch, kteří i v Praze jsou, totiž na Slovanech či v Emauzích. Nedaleko jest osada a klášter Heisterbach, řádu Cisterciackého.

Buď v Kolíně n. R. aneb u Kolína se narodil (okolo r. 1180.) znamenitý učenec a vysoce zasloužilý spisovatel Caesarius von Heisterbach,[*]) jeden z nejznamenitějších spisovatelů své doby, výtečný muž zbožností, učeností a vědou. Zemřel, za svatého jsa pokládán. Přáli jsme si navštíviti Maria Laach (ad lacum), ale nebylo možná.

(Pokračování.)

Šumavským chatám.

Doškové chaty Šumavské,
má duše ráda k vám spěje,
v těch vašich pentlích z révoví
si ptačích písní naloví
a srdce v ňádru se zhřeje.

Doškové chaty Šumavské,
studánky okénka vaše,
jak hoří pěkné perletí,
když luna k nim si zaletí
a s nimi líbá se plaše.

Doškové chaty Šumavské,
dnes nad vámi se sněží,
strhány pentle s révoví
a v oknech? — květ jen ledový
a bída nad vámi leží.

A přece, chaty doškové,
mé srdce pro vás tak tepe,
ve štěstí s vámi ševelí
a lká, když prchá veselí,
i doufá, že bude lépe.

Franta Potocký.

*) Heisterbach leží na severní straně pohoří Sedmihorního (Siebengebirge).

Emigranti a exulanti čeští v Perně a Lešně.

Napsal **Václav Honejsek.**

(Pokračování.)

Další spory exulantů pernenských s lešenskými.

Události pražské působily velmi mocně na Martinia. Když byl z vězení propuštěn a přijel do Perna, prorokoval, že zlé věci na Perno se valí a v málo dnech přijdou Proto přemlouval mnohé, aby se s ním dále pustili. I otce svého chtěl s sebou vzíti, ten však nechtěl církev opustiti. Martinius, ač byla slavnosť nejsvětější Trojice, nechtěl ani službami Božími se meškati a spěchal s několika stejně smýšlejícími po vodě k Vittenberku na prámě, který si byl v Litoměřicích vypůjčil. Když proroctví jeho se nesplňovalo, a Perno po několik neděl v pokoji zůstalo, navrátil se Martinius nazpět a ujal se opět svého farářského úřadu — Staré neshody a různice, které před vpádem do Čech r. 1631. evangelíky a bratry rozčilovaly, objevily se opět a ještě prudčeji. Exulanti pernenští brzy totiž po návratu z Čech vykonali jakousi reformaci své konsistoře v Perně. Ale ta nebyla všechněm vhod, a proto vydán jí na posměch paškvil: »Diškurs aneb rozmlouvání dvou kněží, Pavla Simplicia a Petra Prchlicia.[1]) Mimo to nechtěli bratři jako druhdy, tak i nyní společně s luterány k stolu Páně přistupovati a službám Božím obcovati. Posílali z Lešna své souvěrce do Perna, kteří konali pokoutní schůzky. Luteráni zase, když někdo z českých bratří zemřel, odpírali mu pohřeb dle církevních obřadů, nebo kdo prý se v živobytí k církvi opravdově a skutečně nehlásí, že po smrti od církve služebnosti užívati nemá. Vždyť prý to i domácí sousedy potkává. Různice tyto přiměly kurfiřta, že nechtěl bratrů v zemi trpěti, a proto r. 1635. jim bylo oznámeno, že, kdo nepřistoupí k augsburské konfessi, má se do tří neděl ze země vystěhovati. K tomu vydávány byly od bratrů knihy, které se luteránů nemile dotýkaly. To vše a jiné pohnulo Martinia, že r. 1635. vydal knihu pod názvem: »Pětatřicet mocných, znamenitých a slušných důvodů neb příčin, pro které všickni evangeličtí Čechové za jedno býti, a obzvláště ti, kteří k někdejší jednotě bratrské se přihlašovali, v církvích evangelických, konfessí augsburskou neb českou se řídících, ku požívání svátosti velebné přistupovati mají a s dobrým svědomím mohou a povinni jsou.«

Kniha ta způsobila velké rozbouření. Lešenští se domnívali, že Martinius slovem »evangeličtí« je z porovnání r. 1609. učiněného vylučuje a Majestat pouze na augsburskou konfessi vztahuje. Proto psali stavům českým v Perně, aby to Martiniovi zakázali. Martinius však odpověděl, že on sobě ruky a péra skládati nedá. Tuto odpověď poslali páni čeští z Perna Lešenským s doložením, že oni na ten čas Martiniem nevládnou, že není pod jejich protekcí, nýbrž

---

[1]) Jos. Jireček. Lit. ex. č. 217.

J. M. kurfiřta. Na to uznali Lešenští, by se odpovědělo na ten spis zjevným odpisem. I vyšlo »*Ohlášení*« sepsané od J. A. Komenského.

Martinius líčí bouři, kterou kniha jeho způsobila, těmito slovy: »Tu se zbouřilo u nás i okolo nás hnutí a dmutí, tu vichřice a zvuk, všecko na ubohého kněze Samuele. On vyhání, on rozhání, on vším vinen, on kurfiřta i konsistoř na to uvozuje, an k tomu namlouvá!« Obr. 4.

Na ohlášení[2]) odpověděl Martinius »*Obranou*«.[3]) Lešenští pak odpověděli na Obranu dvěma spisy. Jeden vydal jménem jednoty nejmladší člen jednoty Felin, pod názvem: »*Rozebrání*« [4]) a druhý, více theoretický, sám Komenský: »*Cesta pokoje*«. Na oba tyto spisy pak odpověděl opět Martinius spisem: »*Induciae Martinianae*«. [5]) Obsah spisů těchto jest alespoň částečně patrný již z jejich názvů.

Jak se spory tyto a literární boje vedly, poznáme z následujícího: Komenský nazývá třicet pět důvodů Martiniových »špínami, kterými by se vlastně pohrdnouti mělo.« Vytýká mu, že se dělá papežem, ale nemá Říma, Luterem, ale nemá Luterovy pře, ani úst, ani péra. Duch jeho (Martinia) že jest od ducha Lutrova tak vzdálený, jako jest olovo od zlata, a používá o něm slov písma sv.: »Což jest plevě té do pšenice mé«. Martinius zase jmenuje Ohlášení Komenského podivnou směsici a mateninu, že jak živ tak tuhého, ostrého, prudkého, hanlivého, utrhavého, zlobivého, hrdého, nadutého spisu nečetl ani neviděl.

Felin pak vyčítá v »Rozebrání«, Martiniovi, že v jeho Obraně jest křivých svědectví a falší 36; sofismů 42; pletich (jimž buď sám nerozumí neb schválně mate) 22; marností (malichernosti) 17; laškování a žertů si tropení 14; kontradikcí a jalového mluvení nejméně 17; ozdoby, kterými důvody své okrašluje a fintí, jsou prý žvavostí atd.

Komenský v cestě pokoje praví o *Obraně* Martiniově, že každý z *Rozebrání* Felinova mohl poznati buď zřetelnou faleš, kde ani jedné věci, kterou proti jednotě bratrské Martinius vede, nezůstal práv, buď makavou neumělosť Martinia, který spravedlivým soudem Božím již na zmatení mysli přišel, aby nerozuměl ani co mluví, ani čeho zastává, že nechodí cestami pokoje, ale cestami motanin; z církve Boží že dělá divadlo, z bližních svých rozprávku a ze sebe naposledy smích.

Martinius pak praví zase o Komenského »Cestě pokoje«, že jest tó mnoho řeči, ale málo věci, že na cestě té pokoje několikráte těžce a nebezpečně jim postrčili, a že zlořečený ten pokoj, který prý jest spojen se ztrátou pravdy. O Komenském samotném praví: »Škoda toho muže, že tak mnoho může, ale k pokoji nemůže.« (Ind. 7.)

Felinovi vytýká, že si vypůjčil pancíř od Erasta, lebku od Fabricia, plechovici ocelovou od Ceffasa, pavezu od Lochera, kopí

---

[2]) Na spis proti jednotě bratrské od M. Sam Mart. z Dražova sepsaný starších kněží též jednoty bratrské na ten čas v Lešně Polském v exilium zůstávajících *ohlášení*. 1635.

[3]) *Obrana* křesťanská proti ohlášení starších kněží bratrských na ten čas v Lešné Polském se zdržujících. 1636.

[4]) Rozebrání spisu druhého Mistra Sam. Martinia obranou křesťanskou nazvaného od kněze Jana Felina v Lešně. 1637.

[5]) M. Sam. Martiniusa inducial Martinianae, a nebo zpráva — proč odpovědi se nedává na ty dva — hanlivé spisy od starších kněží bratrských v Lešně Polském pod titulem Cesty pokoje a rozebrání obrany r. t. 1637. vydaných.

od Komenského, do filce že si dal všecky lsti, žaloby a hany starších. Ti všickni svlékli své těžké oddění a vložili je na chudinku Felina. S tím pávem od nich všech tak hrdě vypucovaným na ten čas se zaneprázdňovati ani času a chvíle, ani vůle prý nemá, nebo kdyby mu vše vzal, co od jiných má, nohy Fabricia, hlavu Komenského z níž vejská, zbyl by sotva »Homo platonicus«. — »Podrápal mne ovšem ten kocourek na mnoha místech,« praví Martinius dále, »někdy dosti jízlivě a i vztekle, až pazourové se zohýbali. Než, může se trefiti, že na tu kočku z některého nepatrného křoví vyskočí nějaký voharík, ne němý, ale hlasu povyšující, kterýž ji uhlazenou a přilísanou, neb přilízanou mladou čubku čistě vycvalá a přetřese.« — Nemám toho jeho Rozebrání se všemi upřímnými a moudrými než za zamotrchání a z větší částky spletení, za hadr, vonuci, ba za stok vší nečistoty. [6]) Již z těchto vzájemných titulů, posudků a názvů můžeme poznati, jak prudký, roztrpčený a vášnivý byl boj, který Martinius a jednota bratrská vedli.

Všimněme si alespoň v nejhlavnějším nyní věci samé, o kterou jde, čili obsahu uvedených polemických spisů, aniž bychom se do šetření důvodů, které jedni proti druhým uvádějí, pouštěli. Tři věci jsou to, které Martinius v 35. důvodech vytýká bratřím. Předně, že víru evangelické straně danou zrušili a od stálého ve vlasti porovnání a sjednocení zase odstoupili. 2. Že učení konfessí české opustili, učení měnili a rozličné bludy do jednoty přijali. 3. Že spáchali faleš jménem českého exulujícího národa, almužen u cizích církví hledavše a potom to mezi sebou samými podržavše.

První obvinění, že totiž víru straně evangelické danou zrušili a od sjednocení odstoupili, hledí Martinius následovně dokázati. R. 1575. přijali stavové evangeličtí a mezi nimi i čeští bratři, českou konfessi, a r. 1609. i společnou konsistoř.

Konsistoř byla následovně sestavena: Administrátor byl z kněžstva podobojí a jemu po boku pět kněží, assessorů nebo konsistoriánů, taktéž z kněží podobojí.

Z kněží bratrských volen byl jeden za staršího čili seniora, který co do důstojnosti byl hned po administrátorovi, pak jiní dva kněží bratrští a tři členové z profesorů akademie pražské. Administrátor měl se svým kněžstvem při svěcení na kněžství mladíky dle české konfesse zkoušeti a ty, kteří ku správě jeho náleželi, světiti skládáním na ně rukou a na fary je dosazovati, byl-li za to požádán, anižby se senior čili bratrský starší na odpor stavěl. Při svěcení měl bratrský starší také ruce na svěcence skládati.

Z jednoty bratrské měl zase starší a dva kněží své čekatele zkoušeti dle české konfesse a je řádem svým světiti; při čemž zase měl administrátor na ně též ruce skládati. Senior pak měl tyto kněze řádu svého, byl-li za to požádán, dosazovati, aniž by mu zase administrátor při tom překážky činil.

---

[6]) Bratři tuto jednali podobně jako druhdy ve sporu se Sturmem. Tehdy vyslali proti Sturmovi »lejka« Uberina. Pochodí-li dobře, tak prý myslili bratři, bude vítězství naše, pak-li zle, co nám po něm (Sborník 97. 6.) Nyní vyslali proti Martiniovi, jak výslovně praví, nejmladšího člena jednoty. Zvítězí-li, bude vítězství tím slavnější, pakli nic, budou se moci vymlouvati, že to byl nezkušený mladík a psal jménem svým, ne jménem jednoty. C. p.

Nad konsistoří byli ze tří stavů po osmi za defensory voleni, přijavše k sobě některé z pánů bratří.

Měli tedy evangelíci a bratři společnou konfessi od r. 1575. a společnou konsistoř od r. 1609.

Lidem pokojným zdálo se, jak Skála II., 11. píše, že Bůh uvedl do vlasti milé ten starý, zlatý věk. Lidé bystřejšího zraku však mnoho od sjednocení toho neočekávali. Tak psal J. O. Šlik příbuznému svému v příčině této: »Sjednocenosť naše záleží ne na kořenech, nýbrž na slovech, i sotva dojde dospělosti. Rozdílnosť zajisté u vyznáních srdce v jednotu spojiti nestačí.«

Z počátku, dovozuje Martinius, řídili se bratří dle řádu r. 1609. při svěcení ustanoveného, ale později dovolovali i nesvěceným a nezkoušeným úřad kněžský zastávati, kázati a křtem sv. posluhovati, k stavu manželskému potvrzovati a téměř celou povinnosť kněžskou zastupovati mimo posluhovati první částkou večeře Páně, (ač i to již řády vytisknutými jim se nyní pouští). Obr. p. 36. Zkrátka — bratří dělali všecko jako dříve, světili své kněze sami bez administrátora, ale chtěli při svěcení evangelických kněží ruce na ně skládati, o knihách evangelických rozsuzovati a v konsistoři zasedati. »V konsistoři,« dí Martinius, »sedí, stesky na utrakvistické kněze slyší a pak posluchačům svým vykládají a na zkaženosť kněží utrakvistických naříkají.« Ano, někteří páni z jednoty počali prý beze vší příčiny evangelické kněze z far a kollatur vybývati a kněze bratrské na jejich místa bráti a usazovati, jako učinil Jindřich Otta z Losu a na Komárově, když dosadil na místo kněze Jana Čermáka bratrského kněze do Mrtníka, a jak i při kapli Betlémské a kostele Jesuitském se stalo. — Tak dálo se v Čechách. Avšak i nyní v cizině, naříká Martinius, váží bratři těmi svými chlubnými řády svědomí svých posluchačů a brání jim do chrámů evangelických choditi a tak důvěru k evangelickým pastýřům podrývají a věřící velkých dobrodiní zbavují. Neboť mnozí z nich po více let nesúčastňovali se ani německých, ani českých služeb Božích, jako by mimo jednotu bratrskou nikde řádných služebností svatých nebylo. (Obr. 51. 52.) Z té příčiny poslali z Lešna do Perny Xilina, který nemoha ve dne, noční posluhování měl v lozumentu naproti archidiakonovi pernenskému Mr. Fischerovi, který dověděv se o tom, oznámil to superintendentovi, z čehož pak bratřím rozličné nepříjemnosti povstaly, jako povolávání ku konsistoři, napomínání a vyhrožování, tak že se mnozí z Perna odstěhovali. Na tyto Martiniovy výtky odpovídá Komenský, že zřízením konsistoře jednota bratrská a řády její zrušeny nebyly. Brýlí-li se tomu člověku (Martiniovi), aby sobě to v porovnání stavů a zřízení konsistoře přečísti mohl, nedostává, či rozumu, aby, co čte chápal? Či upřímnosti, aby jak ví a rozumí, tak mluvil a psal? Ach, jaká to nesprostnosť jeho! (Ohl. p. 51.)

Co se dalšího obvinění dotýká, že totiž bratří stoupencům svým brání do chrámů evangelických choditi, poukazuje Komenský k tomu, že předkové bratrů v r. 1549. s církvemi k augsburské konfessi se hlásícími synkretismus učinili a r. 1570. v Lešně s církvemi augsburské a helvetské konfesse se porovnali — a doposud že dovolují členům svým, aby tu, kde jim dle jich řádu a na jejich vyznání sloužiti chtějí, a když by to bez násilí svědomí býti mohlo, služeb Božích se súčastňovali. »Než, člověku blikavému, přehlídavému neb podhlídavému z ledačehos se může šroub neb poklička udělati.« Ohl. 94.

K tomu odpovídá zase Martinius: »Dejme tomu, že se předkové vaši s uvedenými konfessemi porovnali, vy však se trháte. Než, bojím se, že jste v Polsku učinili to, co v Čechách. K obojím se znáte, na dvou stoličkách sedíte, ale přece důvěrněji na helvetskou než na augsburskou se spoléháte.« Ob. p. 59. A pakliže pod uvedenými dvěma podmínkami svým členům dovolujete službám Božím jiného vyznání obcovati, t. j. budou-li vám chtíti dle vašeho řádu posluhovati, a když to bez násilí svědomí býti může, což jest to jiného nežli zapovídati? Proto také mnozí skutečně již z Perna se odstěhovali. — Na námitku, že p. Otto z Losu dosadil na faru mrtnickou svého správce kn. Jana Podolána, odpovídá Felin v »Rozebrání«, že p. Otta z Losu své i z císařského statku poddané svolal, jim kněze svého podal, chtěli-li by se jím spravovati, a oni že ho ochotně přijali. Sám prý Martiniův otec Petr, farář v sousedních Hořovicích, jednání to schvaloval a teprv později, nějakým affektem hnut, Podolána na kázaních udával a některé z císařských poddaných rozpačil, že k němu k posluhování choditi nechtěli. — Co se zabrání kostela Jesuitského dotýká, bránil prý se senior kn. Cyrill dokud mohl, až prý od panstva na vůz vzat, do kostela Jesuitského dovezen a tam slavně uveden, a to proto, že bratrští páni do kostela sv. Šimona a Judy, který si na Starém městě vystavěli, měli daleko. Roz. 213. Kaple Betlémská pak jim prý dána »jakožto vlastním Husovým potomkům« (Hyst. o těž. prot. p. 109.). Ostatně jakým prý právem ujal se Martinius r. 1631. kostela Týnského? — Tak asi hájili se Lešenští proti výtce Martiniově, že od porovnání a sjednocení s luterány odstoupli, a tudíž víru straně evangelické danou zrušili.

Druhá věc, kterou Martinius bratřím vytýká, jest, že učení konfesse české opustili, učení měnili a rozličné bludy do jednoty přijali. Výtku tu hledí odůvodniti asi následovně: Bratři přijali českou konfessi, nechtějí se však znáti ke konfessi augsburské, kdežto přece konfesse augsburská, jak Viktorin Vrbenský dokázal, jest táž jako konfesse česká. Věc jest tím divnější, poněvadž bratří jednou byli luteráni, když k vůli Lutrovi učení své změnili. Mimo to prý r. 1581. v seznamu rozličných konfessí podvržena a tištěna byla partikulární konfesse bratrská místo konfesse české a zvána přece konfessí českou. Tím prý se bratří podobají kacíři Ariovi, který jednu konfessi v ruce, druhou pod rukou za kabátem maje, přísahal, že tak smýšlí a věří; rozuměj ne jak odkrytá, ale ta druhá skrytá, zněla. Ob. 109.

Důvod Martiniův a poukázaní na výklad Vikt. Vrbenského o konfessi české a augsburské přivedlo Lešenské jaksi do rozpaků. Na mnoha listech obírají se otázkou, je-li konfessi česká vlastně augsburská, a posléze praví sofisticky: »Vždyť ne v Augsburku spisována jest, ale v Praze, ne od M. Fil. Melanchtona, ale od D. Pavla Pressia, a psána originaliter ne německy, ale česky, ne císaři Karlovi podána, ale Maxmilianovi, ne od kurfiřtů a stavů říše, ale od stavů království Českého, ne r. 1530., ale 1575., ne v artikulích 21. jako augsburská, ale v 25. obsažena. Sumou, v pořádku věci, slov, frází, jakožto naprosto jiné scriptum rozdílná. A přece bude jedno a též! Ó, mudráci! Jestliže Augsburk a Praha jedno a totéž město: Melanchton a Pressius jedna a táž osoba: německý a český jazyk jeden a týž jazyk: Karel a Maxmilian jeden a týž císař: kurfiřtové a stavové říšští se stavy českými jeden a týž stav: jestli r. 1530. a 1575.

jsou jeden a týž počet: tedy také česká a augsburská konfesse jest jedna a táž konfesse.

K tomu odpovídá Martinius: »Ale prosím Vás K. Fabricii a Dom. Komeni, do jakých jste se šranků pustili, a jak do temného labyrintu zapletli? Divím se jistě, že jste dopustili těm vašim starým otcům s vámi do tak dětinských hříček vběhnouti, a tak se lidem moudrým za smích a lehkost vystaviti. A kdo kdy psal neb mluvil z evangelistských, že konfessi česká a augsburská jedna a táž jest? V smyslu a podstatě učení, rovnosti a jednomyslnosti hledáme. Tvrdě sic a drsnatě nakládáte s živými i mrtvými i s tou pravdou Boží! Ale zdaliž vás to ozdobuje neb šlechtí? Těmi zuby, věřte mi, že té kůže nedotáhnete.« (Obrana p. 363.)

Na výtku, že bratří učení své měnili a opravovali, odpovídá Felin, že i sv. Augustin psal knihu odvolání (retractationem) a že i Lutr opravoval překlad písma. Že však třeba činiti rozdíl mezi učením podstatným a méně podstatným. A proto, dokládá Felin: »Nechutný pletichář jest kněz Samuel, kterýž učení bratrské podle učení toho neb onoho člověka souditi chce, a jestli se s tím srovnává, chváliti, pakli s oním, potupovati. O to oni sobě žádné starosti nečiní, za pravidlo učení svého písma sv. sobě vzavše a ne Lutera neb Kalvina.« Protož dosti jim jest, když se učení jejich s písmy srovnává. (Rozebr. 124.) Semeno učení pravého, símě podstatné pravdy a grunt spasení Krista Ježíše, to že od Husa vzali a zachovali: ačkoliv se na ten základ stavějícím něco slámy a strniště přiměšovalo, jako i samému Husovi a Lutrovi z počátku. Kterýchž ostatků slámy a strniště (při některých případných věcech) když hojnější oheň osvícení Božího skrze písma sv. a skrze službu dobrých těch lidí přistoupil, co pozůstávalo, to shořelo, a oni na tom rádi škodu brali, grunt pravdy vždycky zachovávajíce. (Rozeb. 34.) Ano, chlubějí se bratří, Bůh že to skrze předky jejich způsobiti ráčil, aby od smrti M. J. Husa až do r. 1530., tedy po 115 let v zemi české símě učení pravého, toho, kteréž (a ne jiného) oni až do dnes vedou, zachováno bylo. K tomu odpovídá Martinius: »Jistě kolik tu period, tolik nedůvodů,« a dokazuje toto své tvrzení následovně: Ukazuje, že Hus upálen byl r. 1415., jednota bratrská však povstala 1454., tedy 39 let po smrti Husově. Jak mohlo tedy skrze ni símě učení pravého nepřetržitě zachováno býti?

Dále praví: Ale což pak, milí lidé, jen myslíte? Což již bez soudu a zdravého rozumu, co slina k ústům přinese, vyvrhovati a šlechetné čtenáře až do zošklivení těmi nedůvodnými báchorkami vycpávati budete? Upamatujte se alespoň, co v tomto novém »Ohlášení proti mně dokládáte. — Potom uvádí jim na mysl, že se v řečeném »Ohlášení« přiznávají, že Lutr na nich žádal, aby napravili učení své v těchto věcech:

1. O svátosti večeře Páně aby světleji mluvili.

2. Křest aby dávali dítkám ne v naději budoucí, ale již přítomné (kterou Duch sv. v srdcích jejich koná) víry.

3. O víře zřetelněji aby psali, aby se nezdálo, že příliš mnoho skutkům dobrým připisují.

4. O sedmi svátostech aby pustili.

5. Kněžím svým manželství svobodnějšího nechali.

6. Na umění jazyků se vydávali. (Obr. 87.)

Bratří, pokračuje Martinius, učinili v tom zadost očekávání preceptora toho, Lutra, změnili učení dle jeho přání, jak tedy mohou tvrditi, že totéž učení jako Hus po 115 let nezměněné zachovali?

Kdyby tomu bylo tak, kdyby byli bratří símě učení pravého zachovali, dokládá Martinius dále, byli by stavové evangeličtí, když byli nařknuti, že konfessí českou r. 1575. nové učení zavádějí, hleděli dokázati, že učení v nové konfessi souhlasí s učením bratrským, když toto po 115 let od času M. Husa zůstalo neporušené. Avšak stavové neutekli se k těmto chlubným lidem o svědectví, naučení a o radu, nýbrž sáhli k autentickým průvodům, k sněmům totiž duchovním a ku spisům Jana Husa a jiných šlechetných učitelův a z nich víry své provedli. (Obr. 97.) Hus, dokládá Martinius na jiných místech, nikdy nemyslil a neučil tak spletené o svátostech velebných, jako učili a vyznávali v Akademii Pražské otcové bratrští o nejsvětější Svátosti oltářní. Hus na př. praví, že v nejsvětější Svátosti jest tělo a krev Páně ve způsobách chleba a vína. Bratři však učili, že jsou tělo a krev Páně v nejsvětější Svátosti pouze »*posvátně*« přítomny. Komenský praví v ohlášení, že, kdo sobě začíná o nejsv. Svátosti jiné smysly a jiná mluvení, nežli jak u bratrů ve zvyku, toho za vrtocha a nestálé motovidlo že považuje. Že i Hus jako papeženci věřil, že tělo Páně v nejsv. Svátosti jest pod způsobou chleba, to prý pouze na jednom místě, a i tu praví: »posvátně« pod způsobou chleba, odpovídá Komenský.[7])

Co pak se *konfesse bratrské* dotýče, která v seznamu konfessí v Ženevě r. 1581. pod jménem »konfesse česká« vytištěna byla, omlouvají bratří tím, že se tak stalo bez jejich vědomí, a mimo to, že tehdy r. 1581. konfesse česká ještě tištěna nebyla, bratrská pak již od r. 1560. ve Švýcařích známa byla, když tam bratří právě za příčinou konfesse s Kalvínem jednali.

Než, bratřím nejednalo se ani tak o víru, jako o jejich řády. Víru (zvláště o nejsvět. Svátosti) měnili, jak jim Jesuita Sturm nejen vytýkal, nýbrž i dokázal, avšak řádů svých dotknouti se nedali.

Sami tomu nasvědčují, když praví, že suma víry pravé jest v konfessi české, avšak jednota u víře že může býti i tu, kde ne všickni jedné té své víře jednostejně rozumějí. Jim že jde nejen o víru, nýbrž i o řády. Lutr a následovníci jeho prý především pracovali o obnovu učení; toho, co vlastně svazkem církve jest, řádu a kázně zanedbávali a odkládali. A odtud pochází, že německá země naplněna hádkami o večeři Páně a jiných artikulech, že se tam rozhořel oheň ten žalostný, přehroznou zhoubu evangelickým církvím posavad nesoucí. Ohl. p. 23. »Ale předkům našim chlubí se bratří, že Bůh z milosti své na to trefiti dal, aby netoliko čistotu učení obnovili, ale i k držení pobožnosti řád a kázeň mezi sebou vyzdvihli.« Ohl. p. 18.

Na tomto řádě svém si bratři velice zakládali. Nazývali řád svůj zvláštním a drahým klenotem církve, který opravdu zbožní lidé jako Lutr, Kalvín, Jan Lasicky, šlechtic polský, Melanchton a Bucer nejen chválili, ale jemu se i divili. Poněvadž však Martinius řádu

---

[7]) Užívá sice Mistr Hus mluvení tehdáž zvyklého pod způsobou chleba: však na jediném toliko místě: a i tu dokládá posvátně pod způsobou chleba. Ohl. p. 136.

toho nejen nešetrně se dotýkal, nýbrž i se domníval, že řád ten sjednocením r. 1609. byl zrušen, proto proti sobě jednotu bratrskou velice byl popudil. »Což jsou mne vyctili a spravili: ba jako bych jim nejen všecknu přízi zmátl, brda zmařil, verštaty zpodvracel, ale snad i k hrdlu sáhl, nebo otce Řehoře dobil. Tak lehkovážně, ne po kněžsku, než po krčmářsku splísnili. A tak se rozzlobili a rozhorlili pro ty své řády, že na plných šestnácti stranách (od 101. do 117. Ohl.) šplíchali a kal i s kvasnicemi zastaralými i smradem a puchem hrozným vyvrhli . . .« praví Martinius a dokládá: Zazpívali jste jako kohout uklíbaný na svém smetništi a oni přece cancory vašich hadrů visí neukrytí. Ob. 114. Martinius vytýkal bratřím, že mají sice řády dosti rozšafně sepsány, ale špatně ostříhány, a těmi že zvláště lidi ve vzdálenějších od Čech zemích klamou.

Doma však, v Čechách i v Moravě, jak na př. Sam. Virga proti bratru Albínovi píše, dobře prý jest známo, kde bratří desátek berou. A což ty velké dvory, popluží, role, louky, štěpnice, vinice, stáda dobytka, pěkné koně, hojnost všech potrav a nápojů, zdali prý jsou z práce rukou jejich? Kde nabral bratr Kohout v Záhořovicích takového statku, že by se pět i více kněží mohlo poděliti poctivě! Kde bratr Matěj Husák, ač mu peněz, klenotů dobře za 200 pobrali? Kde bratr Jan Augusta, že po něm zůstalo 6000 hotové sumy?

A jak to v příčině kázně mezi věřícími z jednoty, zvláště v Praze vyhlíželo, líčí Martinius následovně: »Vzpomeňme na ty přezarmoucené (pád milé vlasti předcházející) časy, kde pýcha, vzpoura, nadutost, hrdost, potupa bližních, lakomství, rozkoš hodování, žádost cti, chlouba, vynášení, bezpečnost sídlo sobě a stanoviště obrati pospíchala? Uchovej Pán Bůh vynímati se z pádu těžkých poklesek a hříchů. Peccatum est intra et extra.[8]) Ale ten šust hedbáví, blesk zlata, řehtání koní, hřmot vozů, přecházeni i procházení po chrámě služebných, tlačení čeledi okolo sboru Betlémského a Jesuitského,[9]) koho nezarazil a nezastavil? Takť jest: Shromažďovali se posluchačové vzácní, slavní a jako jádro stavů a Prahy! Chudých a chatrných velmi málo, anebo dokonce nic, ale čím více rostlo to množství, tím více mdlela ta milá kázeň. A na doklad toho uvádí, že, když jednou kněz senior Cyrill před posluhováním večeří Páně pravil v předchozím kázaní, kterak mnozí k správě svědomí se neohlásili, a dodal, že by je budoucně k stolu Páně připustiti nemohl; »jaké tu hnutí bylo, jaké šustění, reptání, vrčení, cvinkání, úprkem a jako běžmo ze shromáždění se beroucích!« K. Pavle Fabricii, táže se Martinius, pamatujete, kdo a kteří to byli, jaký život denní i noční z nich některých byl, a jak z těch potom brzo ne jeden na zámek K. Skultétovi se obrátil? Co správce, jaké kázně užil? Ach, dobrý muž v jiné práci musil to obalovati a premovati, že on tak nemínil, aby jich tehdáž připustiti neměl, než, na budoucí čas toho aby se nedálo! Tohle, řád a kázeň! Obr. 142. A vždyť prý i sami kněží z jednoty bratrské z Moravy na to naříkají, že se hříchové rozmnožili a kázeň jejich že jest jen pokrytctví u mnohých. »Chudé sedláčky pro opilství, tance, jako chudé kněze pro zlolejctví tresceme a vylučujeme, při vyšších to nekonáme, ač že někdy něco říkáme, i to slabě a choulostivě.« —

[8]) Hřešilo se vně i zevně.
[9]) Kde bratři služby Boží konali.

Na výtky tyto odpovídá Komenský nejprv žertem, že oněch šest mladých kněží z Moravy, na které se Martinius odvolával, troufali si sraziti dvanáct, kde jich nesedí než devět, a dodává, že spis jejich od jednoty oblíben nebyl. Kdyby prý Martinius v jednotě byl, zvěděl by, co kázeň jest, byť on ještě jednou mistrem byl. Ohl. 144. Tak ale pacholata jejich prý řádu bratrskému alespoň v příčině poměru vrchnosti světské k duchovní lépe rozumějí nežli Martinius! — Výčitkou touto cítil se Martinius velice uražen! Roztrpčen a podrážděn píše: »I což to za školáčky! Jaká v těch pohuncích osvícenosť. O, mizerná a nemoudrá nadutosti, kdež se stavíš? Pacholata svá (ježto víme, že dosti hrubých, ba fousovatých trulantů a ignorantů mezi sebou mají) za osvícenější drží a mají nežli mne, jiż z milosti Boží přes 23 let úřad sv. kněžství (pak i assesora konsistoře evangelické a potom i administrátora) konajícího. — Co tím chtějí jiného, než nás kněze evangelické zlehčiti, potupiti a zoškliviti u svých mnohých dobrých a sprostných posluchačů. Nebo, kdo by šel ku poslouchání slova Božího, neb ku požívání svátosti velebné k tak neosvícenému knězi! Pošli z Lešna ňáké pacholísko, akolutu nebo jáhna, učedníka tkalcovského, neb synka krejčovského, který se naučil jedno neb dvě kázaníčka, tak jako stračka neb špaček vyštěbetati, dají mu list a svědectví, že je osvícenější než pirnenský kazatel«. Obr. p. 117.

V příčině pak poznámky, že kdyby v jednotě byl, že by zvěděl, co jest kázeň, byť i ještě jednou mistrem byl, odpovídá Martinius, že děkuje Pánu Bohu, že v jednotě není, a že prosí Boha, by jej i budoucně v obecné křesťanské církvi za nejmenšího služebníčka zachoval, vždyť prý známo, co se v Tuchoměřicích stávalo, až i na Kopanině o tom mluveno a do Prahy psáváno bylo[10]) Oproti tomu pak Felin v »Rozebrání« vysvětluje, že ustanovení řádu dobrého a kázně neslibuje, že žádného přestupníka nebude, řád za to nemůže, že jsou mezi bratřími poklesky, litují toho a jsou žádostivi toho napraviti. Co pak se Tuchoměřic dotýká, připomíná Martiniovi, že zapomíná na Louny a Brejchovic na Vrbicskou v Žatci a na N. ve Vittenberce a dokládá, že to štěstí Martinia, že není mezi bratřími, sic že by byl musil dávno za oním tuchoměřickým. Martinius však duší svou a spasením svým se dokládá, že jest v tomto nařknutí nevinný, dobré a neposkvrněné svědomí že má! Jud. p. 24. Než, dosti o tom.

(Pokračování.)

Dítě.

Svit úsměvu plá v líci, odlesk duše,
a písní zvoní ret,
na zlatém oři dětství světem kluše,
k nebesům s ptákem z rána křídlo zvedá,
ať boso, neb se halí v zlato,
ať slunce na horách, neb mlha šedá.

---

[10]) V Tuchoměřicích byl kdosi z jednoty bratrské pro hříšný život vyloučen.

Svět jeho jest. Cit vládne srdcem vroucím,
jde žití směle vstříc;
a zlatohlav se žezlem všemohoucím
ho povelem svým k míru nepřinutí,
víc zmůže loutka, třešně sladká,
víc ptáka jemné, táhlé zahvízdnutí . . .

Ó dítě! hvozdů rajských volné ptáče,
tvůj okouzlil mne smích;
máš hvězdy v oku, i když srdce pláče,
jsi bájí, jejíž obsah kdo z nás tuší?
jsi plno pohádek a štěstí —
jsi božským vínem k opojení duší . . .

M. Krákorová.

O Boha.

Rozbor stejnojmenného dramatu Hilbertova.

Napsal Em. Žák.

(Dokončení.)

Do domu přichází doktor Vordren. Děj se sune dále kol nemoci Miluščiny. Že Matuš, chtěje už jednou své choti, která dnem i nocí u lůžka nemocné prodlévá, popřáti oddechu, jest ochoten jeptišku do domu povolati, značí taktní rys v jeho povaze. Při vší své nevěře nepojal aspoň nenávisť k osobám duchovním, jako často se děje.

Vordren, který až dotud bez výsledku se přimlouval, aby paní Milena si popřála oddechu, sděluje jí konečně diagnosu nemoci Miluščiny: Tuberkulosní zánět mozkových blan. Byly zde již disposice k němu. Matuš jako dvacetiletý, vytáhlý student, stále nad kreselným prknem sedě, jevil již první počátky tuberkulosy. Ale později, když zmužněl, choroba ustala, a nyní těší se pevnému zdraví (str. 59.). Milena zvěděvši, že ona není příčinou nemoci, v duchu na okamžik plesá. »Skoro by vyvýskla«.

Ale hned také ztrácí všechnu svoji víru i bázeň k svému bohu. »Tím jediným zbavil jste mne takové trýzně, že vám nikdy ani dosti vděčna nemohu být,« praví k Vordrenu. Každým slovem vyvěrá z ní víc a více ten hrozný fantom, který si vytvořila: bůh s drtivou pěstí. Řeč její přechází až v extasi duše, šílící radostí, že zbavila se svého přízraku. »Nesmějte se mi, že pláču skoro štěstím.« Mně je tak uleveno . . . zrovna proudem se mne stéká všecka úzkosť z minula. Co jí bylo! Protrpěla jsem, až často se mi zdávalo, že musím sešílet pod svou hrůzou. Uhnouti nebylo možno a pokořit jsem se nedovedla. Vy sice jednou jste mne sehnul do oddání . . . ale pak, pak když Milušku přinesli! Jak jsem se vztyčila k odporu! A s kým? Proti

komu sevřelo se tak mé srdce? Do prázdna, do oblak, do vlastních myšlének přímila jsem se vzdorující... ó, jak je to směšno teď, jak směšno, kdy se všecko slovem rozplynulo« (str. 71.). Nic nemůže býti za faktem, když nemoc je z dědictví! Positivismus, mužem jí dříve vštěpovaný, dere se jí v mysl, když s trůnu shodila svého boha. Má ještě jednu, poslední otázku k Vordrenovi. »Ale pak již doznejte, že nemoc není trestem božím.«

Vordren svojí odpovědí: »I ve snu bych se hanbil v co podobného věřiti,« zasazuje poslední ránu její víře. Milena stojí zde nyní jako atheista, na čas pevnější a důslednější než sám její choť. Z krajnosti jedné v několika okamžicích upadla v krajnosť druhou. A z odpovědi Vordrenovy, tuším, patrno, že nevěřil nikdy v osobního Boha. Milena rozumuje dále: Choroba žila v děcku, příčina vypuknutí jest zcela náhodná. Je to »zcela vnější náhoda, vnější a bezduchá, jako když taška se střechy na hlavu padne« (str. 74.). Nepravdivé dřívější přirovnání Matušovo jest jí nyní důkazem dostatečným pro její nevěru.

Ale přece ještě na okamžik vrací se ke své víře. Všecko se jí kývá, sesunuje, drobí. »A vyslovím-li to či ono, slyším hned, jak samo se mi to směje. Je vždy něco nad tím, co stihnu myslí. A nad vším patrně! Snad něco, co i náhodu posílá —? Co se v ní tají?! Co vládne.« A znovu pak, ještě ostřeji na Vordrena: »Vy doznáváte boha?!«

Vordren po delším rozpakování: »Doznávám-li ho, tedy jistě ne — přísahám vám — jako nějakého trestajícího Jehovu.«

Nová jiskra do srdce Milenina. Leká se slov, jimiž naznačuje Vordren mlhavou představu svého boha, jak jsme je zpředu, Vordrena charakterisujíce, uvedli, a nyní opět v extatickém blouznění uvažuje: »Rozšířil jste boha! Do ohromna! Na konec světů, kde planety praskají pod jeho dechem! Všeobsahující! Všejsoucí! Všímvládnoucí! A vzpomínajíc na slib svůj, zoufalostí jako znovu přemožená, pokračuje: »A mne slyšel, mne zavázal, na mne jde, na mne, ženu s děckem, aby se jí dokázal, aby ji zmohl, aby ji roztrhal a hodil do větru... Slyšíte? Na mne jde z hlubin světů, a já se sehnu na modlitbičky a s babičkou budu líbat svaté obrázky... a s vámi klečíc dotýkat se čelem země...« A v hysterickém smíchu dále pokračuje: »Ne, ne, zde jsem, zde se přímím, přes vás, sama a proti němu, ať srazí, chce-li, ale Miluška ještě není jeho, ještě ne, ještě dnes je má!!

Scéna plná výbuchů duše zmítající se znovu mezi věrou v zasahování božské prozřetelnosti do života každého jednotlivce a mezi věrou v pouhý slepý osud, jejž nikdo neřídí, holé fatum, přirozený determinismus. Výjev plný dramatičnosti a hrůzy! Jiný doklad, jak autor dovede extatické projevy duše vystihnout a ostrou kresbou načrtávati. Scéna tato, na prknech náležitě provedená a síly umělce do dna vyčerpávající, zajisté musí jen mraziti dech posluchačův.

Z theologického stanoviska pozastavujeme se při slově Mileninĕ: »Všejsoucí«. Toť jest pravý výraz pantheisty pro boha. Milena dobře tu pochopila představu Vordrenovu o bohu. Ale ona tento názor s Vordrenem nesdílí. Ona si vytvořila boha osobního, individuelního, hrozného. Představa její se tudíž od představy Vordrenovy velice liší. Bůh osobní — připomínáme jen krátce pro netheology — jest

sice všeobsahující, všeobjímající či jak prostě říkáme: všudypřítomný; ale ne všejsoucí. Vše, co on stvořil, dle našeho nazírání, říše duchová i svět viditelný, jest také jsoucí. Bůh jest v tom, ale ne to a tím. Mimo něho a spolu s ním jest všechno tvorstvo. Ale tvorstvo není On Slovo »*vše*jsoucí« pro nás tudíž neexistuje a i pí. Milena při svém falešném názoru o bohu osobním nemá tohoto výrazu užívati. Náš Bůh jest ve všem jsoucí, ale ne všejsoucí. Tento výraz neměl tudíž p. Hilbert v ústa Milenina vložiti. Jest to sice slovíčkářství, puntičkářství, čím se zde zabýváme, ale ať! Pan Hilbert »nedovoluje nikomu, aby snad pro shodu s c. k. policejní censurou cokoli ve hře měnil neb škrtal,« jest v tom také jen puntičkářem na každé slovo žárlivým. Ostatně vytýkajíce slovo v této scéně, nepotlačujeme nikterak obdiv nad celkovým jejím sestrojením.

Leč vraťme se již k ději. Vordren vida vedle Milušky též těžce nemocnou její matku Milenu, chce i tuto léčiti. Dobře jako znalec duší postřehl hrozný ten boj, který bojuje Milena o svého boha. Znamená, že musí se svého boha vzdáti, vrátiti se k nevěře, má-li nastati u ní klid a rovnováha duševní. Proto naznačuje Matušovi: »Na tobě visí nyní život tvé ženy. Je jí zapotřebí tebe, jaký býváš ve svých nejzcelenějších chvílích . . . neboť ty, Jene, tys toho pevného přesvědčení, že není v životě, čeho bychom sami nebyli poslední příčinou? Lze konečně vše stejně přijati jako popříti v tomto neuchopitelném víru« (str. 83.).

Matuš pochopil Vordrena. Musí naliti nyní nevěru, naprostou nevěru v duši Mileninu, má-li ozdravěti. Musí jí býti lékařem, když Vordren svým připuštěním boha znovu tak jí přitížil. A soud Milenin o Matušovi, když ona dí: »Je slaboch, Jene; nabídne rámě, když větřík vane, ale přijde-li bouře, podrazí ti ještě nohy sám,« (str. 88.) jest zcela správný.

Duše rozcitlivělé v největší extasi dovedou soudit s bystrostí geniů. To mluvení Vordrenovo hned o pouhé náhodě, hned o svém bohu usvědčuje jej ze slabosti. A Milena, jako by instinktivně sama znamenala potřebu nevěry pro duši svoji, usedá u nohou Matušových a sama řečí svou vynucuje na choti svém posilu nevěry, ku které se nyní přiklonila: »Tak mne chytla touha, býti zase tou malou ženou u tvých nohou, jako jsem bývala v prvních dobách spojení. — Tys mně celé hodiny povídával, vzdělával's mne, o posledních věcech světa jsme hovořili. Byla to přec jen nejušlechtilejší doba mého života.«

Duše chorá. Když Matuš poslední zbytky víry z duše jí vytrhával, nenahrazuje je ničím lepším, ničím, co by více útěchy jí skýtalo, doby ty nazývá vzděláváním, nejušlechtilejší dobou svého života. A přec z té nevěry vyrostl nyní onen hrozný, strašlivý fantom její duše: bůh s drtivou pěstí. Toho se chce nyní zbaviti. Jed duše své neutralisovati jiným jedem. Proto nevyčkávajíc již ani dalších vývodů svého chotě, sama si vybavuje tresť všeho jeho poučování: »Pamatuješ se na tu silnou víru, že jsme si tu v světě sami sebou osudem? Nic mimo nás, nikdo nad námi, odnikud poručníkování, jen my stavící své štěstí.« A Jan odpovídá: »Slabo bylo, Mílo. My je však slabé stvořili a proto trpíme nyní ztrátou. Nestačilo na délku našeho života životem svým, který my mu dali.« A teprve nyní znovu a určitě pronáší svůj názor: »V dětství sice do nás nahučí jistou odvislosť, ale to činí ti, kteří se sami bojí zodpovědnosti a snad

k dobru chvil, kdy člověk je sláb. Však dnes ještě nejsme tak sklesli a dnes ještě nedovolím, abys ty se klonila do starošství. — »Mílo, není toho, před nímž jsi se třásla.« (V tom i my dáváme Matušovi za pravdu.) »Není nikoho, kdo by vládl našim štěstím. Není ho vůbec, opakuji ti pro vždy, jen my jsme tu sami se svým kusem života, sami se zemí pod nohama a sami s prázdnem nad hlavou.«

Atheistické Credo vyznívá ze slov posledních. Důkazů pro ně Matuš vůbec ani zde nepodává. Chce naprostou víru ve slova svá od své ženy. Ale z jeho prvých slov vysvítá, že i sám léčivou sílu náboženství, víry v Boha nepopírá. Náboženství jest »snad k dobru chvil, kdy člověk je sláb.« Není ovšem ještě nyní, jak dí, tak sláb, aby této síle podlehl. Ale již z těchto slov patrno, jak jeho naprostý atheismus počíná kolísati, aby v několika okamžicích na to, jak hned uvidíme, přiklonil se modlitbou k Bohu. Slova, kterými chce tu Matuš snad dotknouti se nauky o původu náboženství: »to činí ti, kteří se sami bojí zodpovědnosti,« jsou zajisté Mileně i nám tak neurčita a temna, že není potřeba jimi tuto se obírati. Myslím, že sám Matuš neví, co jimi chce říci.

Milena ve své nevěře, i přes malou srážku, která vznikla mezi ní a mužem z toho, že s jistou škodolibostí prozrazuje, že děcko jest nemocno z inklinace zděděné po otci, jest utvrzena. »Tak prostě ji to nyní zní, že dceruška je nemocna, tak prostě!« Zdánlivý klid duše strachem zmítané, který věstí jen brzkou bouři, větší předešlých.

U nemocné Milušky dostavuje se agonie. Smrtelné křeče. Zdenka jest polekána, a její atheismus dosavadní se rozplynul. Vrací se k Bohu. Hledá u něho pomoci pro choré děcko. A soudí takto, jak později Matušovi praví. »Bůh jediný může Milušku zachránit. On však nevejde, kde je hřích! (str. (101.) A Zděna má hřích. Myslila na svého svaka — Matuše. Za noci takovým špatným myšlénkám povolila. Co učiní, aby Bůh zachoval děcko? Smluví se se služkou takto: »Půjdeme se zítra vyzpovídat. Snad nás Míla zase k Milušce zavolá, anebo tam jen něco přineseme... led, vodu, obkladky... anebo bychom jenom vešly a na nemocnou se podívaly... Vy rozumíte, Fany?« A Fany rozumí. Že se chce tak na rychlo jít vyzpovídat, tomu konečně rozumíme i my. Ale co dále chce, tomu rozumějí jen ony dvě plaché ženské. Patrně nějaké náboženské čarování. Jakási duševní podobnost mezi rodnými sestrami, Miluší a Zděnou, jest tu zajisté patrna. Stejná náklonnost k tomu trapnému zmítání mezi věrou a nevěrou.

Zděna tedy chce se jít vyzpovídat. Napřed však musí dojíti od Matuše, svého svaka, odpuštění. Přinutí ho ku krátké rozmluvě a Jana pro blaho nemocné svede k modlitbě. Jan se ovšem zdráhá. »Modlete se, budu vám vděčen, ale ode mne nežádejte co podobného.« Ale Jan konečně povolí. Dovede ho za ruku k oltáři. Zděna kleká. Jan staví se za ní. A Zděna dí takto: »Bože dobrý, dovolíš, aby se k tobě špatná obrátila. Za Milušku, která by zemřela bez tvé pomoci, a za sestru Mílu prosím tě teď. Já prosím, já hříšná, jak ty víš... A Jan prosí se mnou. Oba jsme na sebe myslili a oba jsme zhřešili až hrozno... Věděla jsem, proč se na mne dívá, a v noci jsem pak ještě na to myslila — a jak často, bože! Odpusť mně, odpusť jemu! Dej, abychom byli již čisti, Milušce čisti a Míle čisti a abychom směli tě prosit ze srdcí: Nehorši se na Mílu a zachraň jí děťátko!

Nedej zemříti Milušce, která je jedinou radostí její! Smrť mohl bys, ale smiluj se, bože, smiluj se, bože náš, smiluj se, smiluj.«

Nejprv něco k modlitbě Zděnině. Žabka Zděna jeví tu ku podivu vyvinutý smysl pro svůj niterní hřích. Prozrazuje, že jest si toho vědoma, že i proti své sestře hříšnou svojí žádostí se prohřešila. Platí i o ní kanonické axioma: »Malitia supplet aetatem.«

Jak se mění scénou touto situace celé hry! Oba atheisté, Matuš a Zděna, »sesunuli se« již opět do víry. Modlí se. A Miluše, která svojí upřílišenou zbožností »podplácela boha«, v té chvíli vystoupila do naprosté, mrazivé nevěry. Vždyť vracejíc se k nemocnému děcku a vidouc Fany, ana děcko křížem žehná, beze slova ji odstrčila od postýlky. »Ještě teď cítím led její dlaně na svém záručí! A z ní samé dýchal mráz. Její tvář, její oči, její postava, její ruce, to všecko bylo z ledu,« svědčila o ní poděšená služka.

Scénou, ve které Zděna a Matuš se modlí, situace opět vyvrcholena, a na jejím vrchole konflikt nový, nejostřejší. Milena byla svědkem modlitby. A překvapivši chotě i sestru u oltáře, slovy nejvýš jízlivými posmívá se jejich důvěře v Boha: »Modlila se jehňata!« A v šíleném smíchu dí k Janovi: »Klekni, klekni jen, znový zkrotlý, a odříkávej své pokání! . . . Přišel jsi k poznání, že není šťastno, kazit si takové známosti? Zbabělý, zbabělý. Posér síly! Ve slovech pyšný, ale než chvíle mine, leží již pokořen jako hadr na podlaze! . . . Zradí ženu, dítě opustí a plazí se, domlouvá, dolisuje nepříteli! . . .« A dále již přímo v démonickém šílenství, jež působí vší hrůzou a příšerností: »Ano, ano, zacpete si uši, svatouškové . . . rouhám se, vyzývám ho, kazím vám doplakané! . . . Vidíte . . . hrozím mu! ženu ho, brání vstup a nepustím ho, nepustím sem až přes můj život!« (str. 104.)

Nevím, zda některá scéna hrůznější dojem může buditi, jako tento záchvat šílící Mileny. To hrozné rouhání se jejímu bohu! Pro takovou »hudbu slov« bylo by třeba, po čem Nietzsche touží — nových uší. Posluchačstvo normální bylo by věru na útěku z divadla. Proti takovým řečem s jeviště, byť byla metána v tvář bohu falešnému, pozvedá protest již sama aesthetika. A náboženství? Opět tu hrozí § 122. trestního zákona. Co jako zločin jest nedovoleno v životě veřejném, to přec i nepřípustno na jevišti.

Po tomto největším výbuchu nastává opět reakce. Milena v okamžiku stává se zase věřící pro svého boha. Uklidňuje se. Slova jejího chotě, že pro Milušku není vyváznutí, »leda že by bůh přišel a pomohl jí,« vrátila jí opět starou víru. Uvažuješ takto: »On, všude on. Všem on jediný . . . A Miluška umírá. — Mohl by pomoci, ale nevstoupí k rouhavým! A ona umře. — Přišel by —? Pomůže, jestli —? Přijde? Znovu doufající matka rychle se rozhoduje. Odejde, aby bůh mohl přijíti. »Ustupuji tobě za její život. Bude tvá, zachraň ji podruhé. Já ustupuji.«

Opět ten neurčitý slib strachující se matky. Jediné láskou, šílenou láskou k dítěti lze vysvětliti takové zmítání duše chorobné. Odchodem Mileny z domu končí druhý akt dramatu, v němž vlny vniterného procesu všech jednajících tak vysoko vystupují. Dramatiky věru je zde nadbytek, na úkor nutných ohledů k normálním nervům posluchačstva a citů náboženských.

Krátkým jednáním třetím dospívá drama k svému zakončení. Jsou čtyři hodiny ranní po večerním zmizení Mileny. Strach o život dokonávající Milušky a osud někde bloudící její matky vládne tu po celém domě. Jediné Vordren a stará paní Matušová chovají víru, že Milena se vrátí. »Ona se vrátí,« ujišťuje Jana, »buď už klidný. Srdce matky ji přivede. Ať v jakémkoli zmatku, to zachrání ji přes všecko a pokyne jí na její místo. Zde se s ní sejdeme, v to věřím pevně, jako že boha jsem prosila o pomoc« (str. 111.). Zděna úzkostí tlačí se do kouta u oltáříku.

I Jan jest již zoufající. Činí se výčitky, že svým jednáním vyhnal z domu svoji zoufající choť. Jest to »za lež boha, kterou po Míle hodil.« »Bídná lež byl bůh můj, když jsem jeho těžkým jménem tloukl ubohou ženu přes hlavu.« Tak namlouvá sám sobě.

Dobře vymlouvá mu to Vordren a dokazuje mu, že scéna jeho u oltáříku nebyla nikterak vylhanou. »Ty ho umlčuješ z jakési klamné pýchy . . . z falešného studu nad nejlidštějším v sobě.« A překrásně pokračuje Vordren dále: »Volám tě k poctivosti teď, kdy už v starý sebeklam (t. j. že člověk dostačí sám sobě) dávno nevěříš! — Že zneužil jsi pravdy, když se tě poprvé dotkla, jí vyčítáš lživosť a ukrutenství? Tomu nejhlubšímu, co se kdy v tobě ozvalo a co ti má býti vůdčím tonem teď? A zatím zase do té povrchnosti vracíš se zpět, kterou, pravda, i já jsem jednou v tobě živil, když doufal jsem jí zachrániti tvou ženu — jak selhala však ta pýcha. A ji ubohou strhl již vír a ona . . . padne, Jene, bez boha v srdci! Nejsi tu i ty přísně zodpověden jejímu životu za své nitro? [1]) Co jí podáš k opoře? Sebe? Své svaly dítěte? — Nestačí, Jene, nezvedneš jimi zlomenou, nevzepřeš do osudu, nepřeneseš přes bolesť, ale padne ti, zapřísahám tě . . . padne a s ní poslední, co může býti ještě tvým štěstím!« (Str. 114.)

Překrásná slova, jimiž tu Vordren obhajuje potřebu víry a jemně vyčítá Janovi, že on, rozsévaje nevěru v duši své choti, jest příčinou jejího tragického pádu. Zde Vordren pro nutnosť víry, ovšem jen se svého stanoviska, výhradně citového, přímo horuje. A nezapomíná při tom i na sebe. I sebe obžaluje, že všechnu tu povrchnosť sám jednou ve svém příteli živil. Ovšem pozdě již, pozdě! Ale jsou to slova nejvýš dojemná, hodna úst nejvýmluvnějšího kazatele. Jest to místo, které p. autorovi zasluhuje všechnu česť a uznání.

Zděna, vyslechnuvši tato slova, která zajisté i jí se dotýkala, cítí se sama býti příčinou katastrofy. Hledá u svého svaka odpuštění, chce odejeti.

Vordren: »Nemá, co by vám odpouštěl . . . Jsem jist ostatně, že svým srdcem je vám vděčen, jen ta hlava je tak falešně krutá.«

Zděna: »Neodpustil přece, když nemůže. Proč jsem ho ale také nutila k modlitbě? Vždyť ta není pro muže.«

Vordren: »Nevěřte, že by časem i muži nesvědčilo pokoření.«

A když Zděna vysvětlila původ své víry a modlitby, jak ozvala se v ní ta touha, jež ji vedla k oltáříku a dále někam, kamsi daleko nahoru, znovu i jí Vordren dokazuje potřebu víry.

---

[1]) Slova nesnadno srozumitelná. Snad p. autor chce říci, že Jan jest zod povĕden ve svém nitru za její život?

»Jest to ta touha, atom věčnosti, jež pne se nahoru a daleko...

»A o tom se vůbec v tomto domě nechtělo mluvit, až se bez přípravy narazilo, a život se skácel. Paní Milena je obětí... její zápas kletbou povrchnosti. A teď je marna všechna Janova mužnost, bolest jí nepřekročí. Nezvedne zlomenou. Nepřevede přes smrt.«

Zděna bez chápání, tiše: »Přes smrt...«

Vordren: »Přes ztrátu posledního, přes všeho opuštění, přes děcka smrt na výši, odkud, plačíc do hrobu, usmívala by se do nebes. Neboť to je nejvlastnější snaha života, aby nebylo bolesti v něm. A že kolem ní nelze, musí se nad ni... Nad bolest odevzdáním.«

Vypisujeme opět skoro celý tento výstup, abychom svědomitě poukázali na světlé body, potěšující a umravňující místa našeho dramatu. Jak pěkně a přesvědčivě plaiduje zde Vordren znovu pro potřebu víry, naděje v budoucí se shledání a v odevzdání se!

Poslední chvíle chorého děcka se blíží. V tom však vrací se i Milena, »v tváři dychtění i bojácnost zároveň.« »Byl zde?« táže se pátravě. A s domnělým klidem na to úryvkovitě vykládá: »Smířila jsem se s ním... Jsem mu již odevzdána... Nebyla bych se přece vrátila, kdybych mu nebyla do srdce odevzdána... Lež by vyhmatal... a znovu trestal...«

Brání jí přístup k Milušce. Ač nerada, přece činí jim po vůli a dále vypravuje: »Ochotně mu ji dám, slyšíš... Ani stínu odporu nebude ve mně, ba, s usmíváním odevzdám ji jeho službě. — Věříš že jsem dokonce už i na to myslila, jak ona... černá s bílou plachetkou na čele bude mne jednou obsluhovati na smrtelném loži? Taková daleká myšlénka a napadla mne hned už po smíření. A tak lehko mi bylo, a i k té on se usmál. Je dobrý« (str. 123.).

Marně namáhá se její choť, cítě výčitku, že z falešného klidu nevěry ji svou přítomností při modlitbě Zděnině vyplašil, znovu v nevěru ji přivésti. Každý jeho pokus selhává. »Vysmějeme se, vysmějeme, že nemáme závazků, když ani toho není, komu byli bychom slíbili«; znovu opakuje Vordren. Milena však nedá se více svésti. Ba, na chvíli usmiřuje se i s myšlénkou, že klidně, beze slova odporu Milušku Bohu odevzdá. Nejjasnější chvíle náboženského vědomí u ní nastala. Vzpomíná zesnulého svého synáčka Jeníčka a dí: »Však na štěstí je bůh, jenž sbírá mrtvých duše. A on je hřeje, co je živí studí, on je dochovává a on ho dochová mně do shledání.«

V rostoucí extasi jako by sama boha již viděla, jenž shromažďuje kolem sebe mrtvé »Vše může on a jenom dobré chce. Nám smrti není, přes ni výš nás zvedá, a každý trvá dále jí. I Jeníček tak trvá, a Miluška by zůstala, kdyby ji i vzal... Dám mu ji a nezapláču v žití... Z mých rukou, bože, chceš-li... vezmi ji! Je jen v tvé vůli, mám-li býti sama! Však pyšna dřív, dál chuda, bez dětí, já pokorně se dám tvé svaté vůli, a čas má plynout v neustálém díku, že's vzal, bys zved' a schránil do skonání« (str. 125.).

Bůh s drtivou pěstí ustoupil v duši její na čas Bohu lásky. Pevná víra, že Miluška jistě ozdraví, způsobila na okamžik tuto změnu. Milena jako by již viděla svoji dcerušku zdrávu! Že touto scénou ubohá matka nejvíce na sympathii posluchačstva získává, jest na bíledni. Výborně jest jí též připravena půda k tragickému konci.

Přichází stará paní, aby připravila matku na zprávu o skonu Milušky. »Pomodlíš se se mnou, než vstoupíš tam,« dí měkce k ní. »Připravíš sebe k přijetí toho, o čem nemáš ani zdání.« A Milena, v níž víra v uzdravení Milušky přešla již skoro ve vidění, chce znovu a důrazně puštěna býti k uzdravujícímu se děcku svému. »Tak svato, jak by zrovna odešel (bůh) . . . Tiše spí . . . Je krásná, krásná . . .«

Stará paní, chtíc konečně říci nepokrytou pravdu, dí: »S Jeníčkem je v nebesích . . . Vzdej se srdce! Na kolena dítě! Bůh je dobrý, dá ti všechno nést.«

Jan posledním výbuchem znovu rostoucí nevěry: »Co bůh! Já jsem tu! Ke mně, Mílo! O mne se opři! O mne.«

Milena uvědomuje si již smrt své Milušky, znovu v démonické rozvášnění: »Zrádci! Zrádci. Ve službě největšího. Vyženou mne z domu, zahrnou lžemi, jen aby on ji mohl pohodlně zaškrtiti!! Zrádci vy všickni — a ty tam nahoře z všech nejpodlejší.«

S kletbou bohu svému na rtech Milena klesá a umírá . . .

Jan, jehož atheismus znovu se tu láme, volá ještě: »Bože, uzdrav ji . . . Není mrtva . . . Dej jí život, bože.«

»Je konec,« odtuší Vordren. Opona padá.

Přiřadili jsme dopodrobna všechny význačnější scény dramatu v této úvaze k sobě, aby laskavý čtenář sám utvořiti si mohl úsudek o tom, na kolik drama p. Hilberta stanovisku našemu odpovídá čili nic. Jak z celého děje patrno, problém náboženský, potřebu víry či její zbytečnost: s Bohem či bez Boha v životě, autor zůstavuje nerozluštěný. My ovšem, trvajíce na naprosté potřebě a nutnosti víry jako *požadavku zdravého rozumu*, s tímto nerozluštěním spokojiti se nikterak nemůžeme. A mohlo by přece velmi snadno drama vyzníti akkordem křesťanským, kdyby Miluše, která Bohu křesťanskému ve scéně poslední byla tak blízka, v tomto názoru setrvala a s odevzdaností se Tomu, v jehož ruce slzy naše tekou, přijala zprávu o smrti svého děcka.

Autor však tomu nechce. Mohlť ovšem beze strachu výtky z nedůslednosti učiniti s Milenou obrat svůj poslední k bohu s drtivou pěstí, ježto v popředí dramatu postavil *osobu abnormní, hysterickou, bez pevného názoru náboženského*. S takovou lze již konečně různé ty manévry dramatické snadno prováděti. Co nám tudíž nejvíce vadí, jest nesympatické s našeho stanoviště pojetí nešťastné Mileny.

Nad nevěrou Matušovou ani bychom se nepozastavovali, ježto jeho atheismus dostatečně jest paralysován Vordrenovým názorem o potřebě víry.

Celkový dojem, který po svém studiu dramatu p. Hilbertova máme, jest asi ten, jako bychom seděli v noci ve skleníku, v němž exotické květiny se chovají. Dusno a tmavo kolem. Jen tam skleněnou střechou prokmitají hvězdy, dávajíce tušiti, že jsou ještě světla a jiný, svěží vzduch.

Myslíme též, že by dojem dramatu na široké posluchačstvo byl těžký a nepříznivý. A přece jediná záměna konce — a každý by odcházel uspokojen. Maně nám napadá, jak mile dojímá v tom směru svým usmiřujícím zakončením nepochopitelně odstrkovaný Šimáčkův: »Jiný vzduch«. A přece i tam ta hrůzná mračna každé chvíle vznášejí se vám nad hlavou a hrozí katastrofou.

Světlo a stín nejsou zde náležitě rozděleny. Byli bychom však nespravedliví, kdybychom nechtěli vyznati, že stavba dramatu smělá a umělecká opravdu i nás překvapila.

Autor »Viny« touto prací formálně vyrostl ještě výše. K jistým podivnostem stylu má autor tak svérázný, jako p. Hilbert, již své právo.

Sytá a úsečná jeho mluva, v některých scénách obvyklým dramatickým jambem zvonící, prozrazuje všude veliký dramatický talent p. Hilbertův. A té výtky, že by nebyl dosti moderní, kdyby v dramatě s problémem náboženským jasně a určitě ku křesťanství se příklonil, tuším p. autor by se nelekl.

Rozbor československé otázky.

Napsal **Martin šl. Medňanský**.

(Dokončení.)

Florinský píše: »Těžké okolnosti národního života Slováků vysvětlují, proč je slovenčina jazykem tak málo prostudovaným. Dle zvukosloví a formálních vlastností, die dialektologické své rozmanitosti i poměru k jiným slovanským jazykům je to jazyk velmi pozoruhodný. Vědomosti však, které o něm máme, jsou mnohem bídnější než o jiných jazycích mnohem menších slovanských národů, ku př. Slovinců aneb Lužických Srbů. Minulosť slovenského jazyka, jakož i nynější jeho stav velmi jest nám nejasný; proto také všeobecné otázky, jako na př. otázka o tom, jaké místo zaujímá v rodině ostatních slovanských jazyků, zůstává nerozluštěna.

Jako Šafařík (Geschichte der slawischen Sprache und Literatur, 1826.), tak před ním Dobrovský (Institutiones linguae slavicae dialecti veteris, 1822) a nyní Florinský dávají slovenskému jazyku samostatné místo v rodině slovanských jazyků. Slovenčina je bližší češtině než každý jiný slovanský jazyk, ale zaujímá své osobité, samostatné místo v rodině slovanských jazyků, tak jako čeština, polština, řeč srbsko-chorvatská a jazyk ruský. Sám o sobě zajímavý úkaz veliké rozšířenosti českého jazyka u Slováků v XV.—XVIII. století nemůže ještě býti důkazem, že jazykové český a slovenský náležejí k téže linguistické jednosti. Při řešení otázky o poměru slovenského jazyka ke druhým slovanským jazykům a zvláště k českému, třeba především míti na zřeteli celý souhrn individuelních vlastností jazyka samého, jeho zvukové, formální, syntaktické a lexikální stránky; vážná věc je, určiti s hlediska historicko srovnávacího stupeň charakterističnosti oněch individuelních vlastností. Ač je slovenský jazyk slabě prozkoumán a probádán, přece jest dostatečné množství dat, která rozhodují otázku ve prospěch originalnosti a samostatnosti slovenského jazyka.

Florinský uvádí pak v 16. odstavcích rozdíly slovenčiny a češtiny a dokládá, že má jazyk slovenský množství původních slov,

kterých čeština nemá. O samostatnosti jazyka slovenského svědčí i zvláštní zeměpisná poloha slovenského světa. K slovenčině přiléhala nejen čeština, ale v IX. století stýkala se i s jazykem slovanským v Panonii a knížectví Blatonském. Velmi dobře označuje ten poměr Ludevit Štur, řka: »S filologické stránky je slovenčina jedním z hlavních jazyků, bez něhož nemožno sestaviti všeobecnou srovnávací mluvnici slovanských řečí, poněvadž slovenčina zaujímá prostředek mezi všemi slovanskými nářečími, ona v malém představuje všecku slovanštinu.« Přihlížejíce k nynější terminologii, mohli bychom říci, že jazyk slovenský je v opravdovém smyslu slova bezprostřední živý potomek slovanských prajazyků.

V nejnovějším sešitě svého Archivu (Archiv für slavische Filologie XX., str. 38—40) i profesor Jagič, který dosud neznal Florinského knihy, dotýká se této věci ve článku »Verwandtschaftsverhältnisse innerhalb der slavischen Sprachen.« Začíná: »Jazyky český a slovenský pojímají se z pravidla tak, že jsou jeden ke druhému v dialektickém poměru. Toto mínění měl vždy ku př. Miklošič. Jiní vidí tu dva samostatné jazyky, při čemž soudí spíše s literárně historického, ano politicko kulturního hlediska, nežli s jazykového.« Potom vypočítává s jazykového stanoviska známky, jimiž se dělí slovenčina od češtiny a dokládá: »Tyto důležité odchylky slovenčiny od češtiny, rovnosti přízvuku a kvantity oprávňují pokládati slovenčinu jako jednu peruť vedle peruti druhé, celek však považovati lze jako jednosť ve skupině slovanských jazyků. Podobné otázky hlubokého významu ovšem v prvé řadě přísluší rozhodovati filologům. K otázce, zdali Slováci novému spisovnému českému jazyku dokonale rozumějí, odpovídám *kladně;* abych však nebyl obviňován ze strannictví, podávám i zápornou odpověď, kterou jsem dostal od prenčovského faráře Ondřeje Kmeta (dne 27. listopadu 1897.) Zní doslovně takto:

»Velis, quaeso, in tua elucubratione de lingua litteraria adhuc attingere, quod vulgus *absolute* non potest capere et intelligere modernam linguam litterariam bohemicam. Aliud erat lingua antigua seu biblictina, quae erat linguae nostrae proxima, aliud vero moderna lingua bohemica. Bohemi procul discesserunt a stirpe slavica communi et necessarium est, ut ad nos revertantur.«

Tak učený Ondřej Kmet. Soud nechť si o tom vynese každý, jaký se mu líbí; otázka ta je *sub lite,* dosud nerozluštěná. Vždyť mnozí sní o jediné všeslovanské literatuře, jako náš učený Benediktin Method Halabala a jiní.

Právě v nejnovější době počal vycházeti v Uherské Skalici nový měsíčník »Hlas«, redakcí Dr. Pavla Blaho, který si vzal za úkol, vroucně pěstovati československou vzájemnosť a solidaritu a všude k ní pomáhati. V prvém ročníku č. 1. (v červenci 1898.) píše na str. 6. takto:

»V otázce československé konečně stojíme na stanovisku našich buditelův a vrstevníkův, kteří v každém vážném okamžiku veliký kladli důraz na kulturní jednotu československého národa. Na rozvalinách všech kulturních středisk na Slovensku musíme si dvojnásobně připomínati nevyhnutelnosť této jednoty, musíme ji ze všech sil pěstovati, plody naší společné kultury oživovati, abychom ze své národní i obecně lidské mrákoty a ztrnulosti povstali a časem dle svých sil a počtu činně se súčastnili společné osvětové práce československého národa, a tak i kulturní práce všelidské.«

Slovákům a Čechům je na výsosť třeba nejen duševní, ale i hmotné pravé vzájemné solidarity. Židy a Maďary vyssátí Slováci utíkají do Ameriky — a přece je bohatých, majetných Čechů dost, svému národu oddaných, dosti soukromníkův i šlechticův, kteří by mohli na Slovači kupovati panství a statky, aby se nedostávaly za babku do rukou židovských. Kdyby Čechové na Slovensku kupovali reality, dodali by Slovákům nové síly, nové krve, nového života, měli by velikou účasť na veřejných záležitostech, na duševním i hmotném stavu slovenského národa.

Slováci ztrácejí půdu pod nohama, podmínky jejich existence mizí, Čechové nás mohou ve mnohém zachrániti — co se dostane do židovských rukou, je ztraceno, a proto nepřestaneme volati, jak činíme už dávno: »Date nobis de oleo vestro, quod lampadae nostrae extinguuntur.«

Kéž by můj hlas nebyl hlasem volajícího na poušti! Vždyť slovenská pravda je tak jasná, tak přesvědčující, že ji jen sveřepý nepřítel nevidí a viděti nechce. Nevěříme sice, že by židé a Maďaři měli tak silný žaludek, že by mohli Slováky pohltiti a ztráviti, ale třeba se míti na pozoru a činiti to, co se učiniti dá! Myslím, že by Čechové ničeho nenamítali, kdyby Slováci řekli: »Přijímáme veškeru solidaritu s Čechy a přijímáme i spisovný jazyk český, zavedeme jej i do škol, jen poesii si necháme jako zvláštní slovenskou časť naší společné literatury.« Snad by jim odpověděli: »Dobře, my k tomu přistoupíme; pište si, jak chcete, jen uveďte češtinu do škol, za to vám vystavíme školy, gymnasia, akademie.« Taková shoda je ovšem možná i pravděpodobná, jen kdyby to nemělo zase háček.

Drazí bratří Čechové, vy jste ochotni vystavěti nám školy a gymnasia, a my ochotni zavésti češtinu jako povinný předmět, ale tážeme se: co pak se nám to dovolí? Vystavte nám dnes školy, zejtra nám je zavrou. Vždyť si Slováci zřídili tři gymnasia; ptáme se: kde jsou dnes? Postaviti české školy už je panslavismus. Taková pomoc, bratří Čechové, byla by za nynějších poměrů, jako kdybyste tisíce hodili do moře nebo do jícnu Vesuvu. Jste-li bohati a chcete-li na kulturní účely své peníze obětovati, můžete stavěti židovské synagogy, maďarská nebo cikánská gymnasia, kathedry pro jazyk obyvatelů Marsu, můžete stavěti Ös-Budaváry a veřejné krčmy, ale školy pro Slováky — Bože, to ne, to nejde, to je ohrození státu!

Chcete-li však ve prospěch vzájemnosti, solidarity a blaha Slováků působiti, máte k tomu otevřenou cestu a vděčné pole. Přiviňte ke svým bratrským prsoum naši slováckou mládež, aby se na školách našich neodnárodňovala, poskytněte jí pomoci, příležitosti, aby mohla studovati na vašich výtečných školách, poskytujte jim stravu, stipendia, nedopouštějte, aby u nás staly se nedouky a trpaslíky. Češi mají výtečné reálky, akademie, university, na těch ústavech nechť náš dorost studuje a ten jim bude povděčen, ten bude propagovati vzájemnosť a solidaritu!

Tak jako je sv. Jan Nepomucký společný patron Čech i Slovenska, neboť jest tak populární u nás, že sotva bys nalezl dědiny, kde by nestála jeho socha nebo nebyl jeho obraz — tak společný je náš zájem o zachování vlastního jazyka; tento sv. patron a svatý Václav postarají se, aby Slováci v nerovném boji nezahynuli, ale aby žili ku cti a slávě Boží a sv. církve katolické.

Uvádějíce v souhrn, co tuto bylo řečeno, opakujeme: z hloubi duše litujeme, že se Slováci od Čechův literárně odtrhli; bylo to nejen literární, nýbrž i politické pochybení. Ale je to skutek — »fait accomplit« a odčiniti se nedá; »quod factum, infectum fieri nequit«; proto i bratří Češi musí se s tímto faktem usmířiti a odpustiti vinu, která stala se z dobrého úmyslu a naděje, že se tím slovenskému národu poslouží. Lze to napraviti, když Čechové i Slováci se vynasnaží, aby se literárně i politicky neoddalovali, ale sbližovali, a to je možno činiti, kdyby i každý pro sebe pracoval.

Ovšem třeba zvláště ve slováckém středu, Turčanském sv. Martině, pilně pracovati a povinnost svou konati, neboť Čechové po leta bojují s Němci v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Nemáme věru kdy na bezvýsledné literární hádky mezi sebou, byla by to směšná batrachomyomachia, ale spojme všecky síly, abychom se nepřátelům ubránili, jak to připomíná vroucí vlastenec a básník Kuzmáni ve své písni: »Kto za pravdu hori« krásným refrénem:

»Pred ohnivým drakom
kto vlast zasloní,
tomu moja pieseň
slávu zazvoní.«

Že práce může býti různá, ale cíl jeden, to dosvědčují i nesmrtelná slova pěvce Slávy dcery: »Cesty mohou býti rozličné, jenom vůli mějme všichni rovnou.«

Poněvadž dle mého názoru je nynější době úplně nepřiměřeno přetřásati tuto otázku a poněvadž Slováci od svého spisovného jazyka odstoupiti nechtějí: viderint ipsi; literární jednotu jim nikdo naříditi nemůže a proto, in ultima analysi, bude-li to míti dobré či zlé následky, tím Čechové nebudou vinni, neboť volenti non fit injuria. Nechť alespoň Slováci a Čechové žijí svorně, ať udržují mezi sebou solidaritu, vzájemně se milují a podporují. Každý Slovák je si vědom toho, že jeho láska k vlasti není nepřátelstvím ani k Maďarům ani k Čechoslovanům; proto Slovák nejlépe chápe význam slov, která klasický Demokrit, německý filosof Weber, označil tímto památným výrokem: »Die Libe zur Nation ist von der Liebe zum Vaterland derweit entfernt, wie die Zunge vom Herzen.«

Doufám, že Slováci vždy budou pamětlivi toho, že jejich širší vlastí není jen specielně uherské Slovensko, ale i Čechy, Morava a Slezsko, neboť pojem vlasti netvoří zeměpisná čára, ale ethnografický souhrn onoho prostoru, který jeden a týž národ, bratří a jedna rodina po řeči a náboženství obývá. Jako po českých luzích ozývá se český jazyk a česká píseň, tak i po slovenských krajích nechť zaznívá stálý její refrén:

»Není to blud, není to klam,
zem slovenskou za svou že mám;
není mi země jako země,
hlas přírody to volá ve mně,
proto volám polem, lesem,
že v Slovensku jen doma jsem.«

A vlastenectví slovanské ať naladí každé slovanské srdce, že rádo zanotuje píseň podobnou:

»Kde domov můj? Kde domov můj!
Voda hučí po lučinách,
bory šumí po skalinách,
v sadě stkví se z jara květ,
zemský ráj to na pohled,
a to je ta krásná země,
země česká domov můj!«

Kde domov můj? Kde domov můj!
Tam kde každý luh, vrbina
každá sosna a výšina
jsou dětinství mého ráje,
tam kde tento kraj nad kraje,
je Morava, domov můj!

Ovšem, že Slováci si to smějí jen soukromě zpívat, veřejně by se jim to sotva dovolilo. Nechať posilněni důvěrou v Boha dají odpůrcům svým ústy Elišky Krásnohorské tuto klasickou odpověď:

»Pokud vy nám chcete řeč i duši bráti,
budem' jak ty hory proti vám vždy státi;
místo mečů hněvy, místo štítů vzdory,
seřadíme muže, seřadíme hory —
ba, to spíš ty hory strachem zpátky stoupí,
než si vaše hrozby naši vůli koupí;
ba to spíš ty hory propadnou se v peklo,
než by naše srdce vašich ran se leklo,
ha, to spíš ty hory v nebes dálku zmizí,
nežli řeč svou dáme za tu vaši cizí!

Ku potvrzení tak krásných slov dokládám ještě větu slovenské národní písně:

»Mora od čierneho k studenému Baltu
Slovan tu od vekov obydlenie mal tu,
hej! píše nám to Kollár, Šafarík a Mladen,
Slovanov nezničí na tom svete žiaden!«

Úvahu tuto končím slovy nebeských poslův, kteří zvěstovali příchod Božského Spasitele pastýřům Betlemským: »Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle.«

Jirsíkův večer.

Literární sekce družstva Vlasť pořádala 20. listopadu t. r. oslavu stoletých narozenin biskupa Jana Valeriana Jirsíka ve velké dvoraně záložny sv. Václavské za přítomnosti vybraného obecenstva. Přítomni byli zejména: Vojtěch hrabě Schoenborn; děkan metrop. kapitoly Dr. Frant. Hrádek; Vyšehradský probošt Dr. Ant. Lenz; general a velmistr řádu Křižovnického Dr. Václ. Horák; praelati: Dr. Frant. Krásl a Msgr. Karel Jaenig; kanovníci: Jos. Kuchynka a J. Magn. Dr. Fr. Kryštůfek; universitní prof. Dr. Jan Sýkora; starosta záložny

prof. Jan Drozd; kons. rada Václ. Honejsek; faráři Dr. Ant. Víšek a Fr. Pohunek; sekretář řádu Křižovnického Fr. Marat; dále: pošt. rada Ant. Cikánek; ředitel Strakovské akademie Dr. Jos. Trakal; profesoři: Dr. Matěj Kovář, Jan Kalivoda a Jos. Vávra a pp.: Václav Kotrba, Cyrill Vlk a jiní a jiní, pánové i dámy. Jako zástupcové spolků k slavnosti se dostavili: za akademickou kongregaci Marianskou: P. Jemelka Tov. Jež. a Jos. Brunner; za spolek katechetský: předseda Em. Žák, místopředseda Jan Královec a pp.: Václ. Janota, Jos. Šprongl, Fr. Halbich, Ant. Penc a Jar. Slavíček; za katolický lidový spolek: Jos. Šindler; za akademický spolek Arnošta z Pardubic: J. Sýkora, technik a Karel Římsa, právník; za Katolickou besedu: Hrazánek a Novák; za řád sv. Dominika: P. Ambrož Valeš. Mezi dámami bylo hojně zástupkyň z Marianské kongregace učitelek a křesťansko-socialních žen a dívek. Z okolí Kácova, rodiště oslavencova, dostavil se Ferd. Schmidt, kaplan z Postupic.

Slavnostní sbor od J. Pauknera přednesla s osvědčenou přesností Cyrillská Jednota Křižovnická, řízením kaplana křižovníka P. Em. Pauknera, i byla odměněna hojným potleskem.

Proslov, báseň P. Karla Buriana, křižovníka, v tomto čísle »Vlasti« uveřejněný, přednesl akademik Petr Pišl, člen katolického akademického spolku Arnošta z Pardubic.

Jádrem slavnosti byla řeč profesora Václava Müllera: »O významu Jana Valeriana Jirsíka«. Pan profesor vždy, kdykoliv veřejně vystupuje, dovede upoutati pozornost posluchačů jak propracovaností látky a ušlechtilým slohem, tak i příjemným přednesem, a proto i za tuto řeč dostalo se mu zasloužené pochvaly. Řeč jeho zní u výtahu takto:

Řečník v úvodu navazuje na slova Lamartinova: »Čas jest veliké moře, které zaplavuje naše trosky,« uvádí, jak mnohý znamenitý jinak muž klesá v bezedné moře věčnosti a mizí v dáli jako bludička, a soudí, že to musí býti duch významný a neobyčejný, jenž dovede vzdorovati útokům času a jejž století nové nalézá u vděčné paměti potomstva.

Mezi tyto významné muže čítá řečník biskupa a vlastence Jana Valeriana Jirsíka, o němž dí, že na něm doposud marně hlodal čas a moře věčnosti nedovedlo ho pohltiti, že přes trosky vrstevníků, kteří hlučnými fanfarami byli uváděni na prestol nesmrtelnosti, ční hrdá jeho paměť, protože svým působením si postavil pomník v srdci vděčného českého lidu katolického.

Řečník praví: »Dnes, na konci věku devatenáctého, slavíme paměť stoletých narozenin Jirsíkových, toť důkazem, že jeho paměť položena bude v kolébku věku dvacátého.«

Potom líčí v stručných rysech život velikého biskupa, jeho mládí, dobu studií, jeho působení v Citově, Roudnici, Minicích, kde zvláště byl literárně činným. Podává obraz jeho činnosti v Praze a jako biskupa v Budějovicích, kde celkem pobyl 32 let. Heslem celého života jeho byla vznešená slova: »Bůh, církev, vlasť! «Jim zasvětil svůj život celý, je miloval jako pravý křesťan, biskup a Čech. Řečník podává ještě krátký přehled jeho biskupské činnosti, z níž mimo horlivou péči o vzdělání kněžstva a zušlechtění věřících zvláště vypočítává činnosť veřejnou a lidumilnou. Zmiňuje se o založení chlapeckého semináře r. 1854., o zřízení gymnasia r. 1866., jemuž

Jirsík vystavěl budovu a při ní chrám, čímž postavil si pomník zbožnosti a vlastenectví, jehož zvony po věky hlásati budou, co způsobil český biskup Jirsík pro České Budějovice.

Jirsík byl pro své zásluhy jak od papeže tak od císaře vyznamenán. Zmiňuje se o jubileum Jirsíkově v roce 1881. a líčí jeho smrt.

Řečník praví: »Veliká duše jeho, která láskou objímala všechny, odletěla v nadhvězdné končiny. Prostý kámen přikryl tělesné pozůstatky nezapomenutelného biskupa, kámen ten však nezavalil nikterak jméno Jirsíkovo. Jméno Jirsíkovo žije dále, žije v činech znamenitého biskupa.«

Řečník obrací se k významu Jirsíkovu a praví, že nelze celý jeho význam úplně dolíčiti, protože celá kniha by nestačila k vylíčení Jirsíkova významu, jenž vepsal jméno své ušlechtilými činy v srdce národa. Proto chce podati jen několik obrazů, několik světlých paprsků, aby obraz biskupa Jirsíka vynikl a v paměť naši se vštípil.

Význam Jirsíkův tkví v tom, že heslo své sám životem svým osvědčuje, nabádal je též plniti. On učil znáti *Boha, církev, vlast!*

Řečník ukazuje význam Jirsíkův pro Boha a církev. Vzpomíná, že byl knězem bez úhony, že pracoval s horlivostí pro Boha v době, kdy plamen atheistické revoluce, který vyšlehl na půdě francouzské, spálil květ víry po celé Evropě a býlí nevěry rozšířil též po naší vlasti.

Jirsík vynikal zbožností, zvláště neomezenou a vroucí úctou k Rodičce Boží P. Marii. Za doklad uvádí řečník Jirsíkova kázaní, v nichž vroucí slova nejsou pouhou frasí, ale přesvědčení z hloubi zbožného srdce tryskající. Čteme-li Jirsíkova kázaní o Panně Marii, září nám vstříc milé teplo pravé oddanosti, dětinné lásky a důvěry, která otvírá srdce, zahřívá je a vlahým svým dechem roztává led nedůvěry a zatvrzelosti.

Proto Jirsík hleděl roznítiti kněžstvo i lid k podobným ctnostem. Staral se tedy, aby vypěstoval kněžstvo Bohu oddané, učené a horlivé. Navštěvoval alumnát, promlouval k alumnům, zavedl kněžské exercicie, dobře věda, že duchovního osvěžení potřebí i kněží.

Také o lid svěřený pečoval, což dokazuje řečník z pastýřských listů jeho, jež nabádají k modlitbě, horlivosti a ctnostem.

Tímto úsilím a příkladem svým probudil Jirsík katolický život, užívaje k jeho oživení a rozmnožení nejen slova, ale tisku. Spisy jeho, jež řečník jmenuje, neměly jiného účelu, než probuditi a utvrditi náboženský i národní život. Biskup Jirsík byl šiřitelem dobré knihy, již v ord. listech doporučoval, kterou na visitacích rozdával a kterouž poděloval bohoslovce.

V tom tkví také veliký Jirsíkův význam, že postřehl moc dobré četby. Biskup Jirsík, dí řečník, ukazuje nám význam dobré knihy pro církev i vlasť, ukazuje, že se jí dobré mravy udržují, špatné napravují, že jest velmocí a může se státi velmocí katolickou.

Řečník obrací se k vlastenecké činnosti Jirsíkově. Pro Budějovice a český jih byl příchod biskupa Jirsíka dnem vzkříšení. Jirsík nazván jistým časopisem biskupem »eminentně českým«, tím byl ale v pravém slova smyslu. U něho nebylo vlastenectví pouhou frasí, u něho bylo posvěceno křesťanskými zásadami. U něho nebylo vla-

stenectví hrubé násilí, ale vzájemná láska všech pod jediným žezlem Kristovým.

Proto Jirsík, háje Čechy, neutiskoval Němce, on žádal jen pro ty, kteří byli zkracováni, právo přirozené. Jirsík volal k svornosti a lásce vzájemné oba národy.

Jako důkaz jeho vlasteneckého smýšlení uvádí řečník založení českého gymnasia v Budějovicích. Líčí těžkosti a nesnáze, s kterými spojeno bylo otevření tohoto tak nevyhnutelného ústavu. Dlouhý byl to boj, v němž konečně pravda zvítězila. Biskup Jirsík, vida podporu svých diecésanů, rozhodl se vystavěti mimo ústav gymnasijní také kostel ku cti dědice země české a patrona sv. Václava, jehož jméno a štít měly bohumilému podniku býti ochranou.

Dne 22. dubna 1868 položen základní kámen za nesmírného účastenství, při čemž biskup sám promluvil a pronesl památná slova: »Rozum a zkušenost učí, že může česká mládež ve vědě prospívati jen ve škole, kde se jí vykládá v řeči srozumitelné, v přirozeném jazyku mateřském.«

Když pak státní gymnasium nepovoleno, vytrval Jirsík a zřídil celý ústav sám. Ač sám mnohdy strádal, přece úkol svůj čestně vykonal.

Řečník přestává na tomto úryvku Jirsíkovy činnosti a pokračuje: Národ měl v něm jednoho z neivěrnějších synů, jehož význam září doposud leskem neuhaslým. V tom pak vidím zvláštní význam Jirsíkův, že dal vzor *pravého vlastenectví*, které jediné může sloužiti půdě rodné a národu, z kterého jsme vyšli.

Jest to vlastenectví účinné, které nehledá slov, nepotřebuje kadidla pochvaly, neshání se po potlesku a souhlasu množství.

Jirsík ukazuje, že pravé vlastenectví kotví u víře, která je posvěcuje, krášlí a sílí, aby neupadlo v prospěchářské farisejství. Jirsík jest nám ideálem katolíka vlastence, v čemž vidí řečník vrchol jeho významu.

Řečník praví: Doposud metá se duchovenstvu katolickému a s ním i všem katolíkům českým ve tvář výtka a urážka nevlastenectví. Odpovídám: Podívejte se na Jirsíka! Byl řádným biskupem, vzorným knězem, který Boha ctil a církev miloval, a nebyl snad dobrým vlastencem? Jirsík sám více pro vlasť vykonal, než celá sdružení mužů, jimž se připisuje největší věhlas.

Řečník doufá, že brzy shromáždí nás slavnosť odhalení pomníku Jirsíkovi. Jirsík sice nepotřebuje pomníku z chladného kamene, protože má pomník nehynoucí v srdci každého katolíka Čecha. Ale soudí, že Jirsík jest ideálem kněze vlastence, který církve nezradil a vlasti nezapomněl.

Bohužel, praví řečník, jest u nás doposud zvykem, že stavíme památníky těm, kteří nás rozdvojují; nuže, postavme pomník Jirsíkovi, a ten bude nám všem hlásati lásku, svornosť a bratrství!

Kéž ideální snahy Jirsíkovy ozáří plamenem nadšení život všech upřímných katolíků Čechů, aby bojovali, snažili se a trpěli pro *Boha, církev a vlasť!*

Po slavnostní řeči hlásil se k slovu prelat Msgr. Karel Jaenig, jenž s přítomnými sdělil, že v Praze studuje v VII. gymnasialní třídě prasynovec velikého biskupa a vzdává jmenem jeho i svým vroucí díky za tak krásnou a milou oslavu, jíž dostalo se jeho prastrýcovi.

Msgr. K. Jaenig s oním prasynovcem právě dnes mluvil a žádal jej, aby se oslavy této súčastnil, ale marně. Snaživý jinoch má plno práce před sebou a chce ji vykonati, aby zítra ve škole obstál.

Na to zaujal řečnické místo místopředseda Literární sekce, učitel Josef Flekáček a četl došlé telegramy a přípisy. Na prvním místě četl přípis J. M. ndp. Dr. Martina Říhy, biskupa v Č. Budějovicích. Zní:

Slovutný Pane! Vzácné pozvání k večeru, jímž památka Jeho Excellencí Nejdůstojnějšího biskupa Jana Valeriana Jirsíka v královské Praze uctěna býti má, potěšilo mne velmi, a milerád bych účasť bral ve slavnosti, při které bohatá kniha blahodárného života a působení nejdůstojnějšího biskupa bude otevřena, milerád bych naslouchal vděčným slovům, jimiž zásluh plný život nezapomenutelného apoštolského biskupa líčen bude. Opět pravím, že k významné slavnosti z vroucí duše bych se dostavil, abych o velečinech nejdůstojnějšího biskupa Jana Valeriana Jirsíka, kterýchž za dobu třicet let blízkým svědkem jsem byl, slyšeti mohl. Avšak nelze mi účasti míti v slavnostním večeru v den 20. listopadu 1898. pořádaném, poněvadž druhého dne na to 21. listopadu koná se votivní průvod v Budějovicích z chrámu Páně kathedrálního do Marianského chrámu, kde jsou slavné služby Boží. Průvod ten skorem již 200 let se koná ku vděčné památce, že veliký mor tehdáž v Budějovicích a ve vesnicích okolních hrozně zuřící na orodování Rodičky Boží, nejblahoslavenější Panny Marie, pominul. — Děkuji slovutné Literární sekci družstva Vlasť za drahocenné projevy úcty a lásky nejdůstojnějšímu biskupu Janu Valerianu Jirsíkovi a přeji, aby všem vznešeným snahám hojného požehnání Božího se dostalo. Poroučeje se do blahovolné přízně chovám Vaši Slovutnosť u zvláštní uctivosti, a znamenám se Vašemu Blahorodí vždy službovolně oddaný *Martin Josef Říha,* biskup. V Budějovicích, 14. listopadu 1898.

Znění dalších telegramů:

Na oslavu velikému muži celým duchem svým se k Vám druží *Kathedrální kapitula Budějovická.*

K vděčným ctitelům biskupa Jirsíka, oslavujícím památku jeho stoletých narozenin, připojuje se kněz jubilár — *Hlinka (Fr. Pravda).*

Památce velikého biskupa, upřímného vlastence, předního buditele českého národa, horlivého zakladatele českého školství, nehynoucí čest. *Matice Opavská.*

Osada, kde vznešený a šlechetný biskup, oddaný syn církve i vlasti jako farář blahodárně působil a památku nezapomenutelnou zůstavil, volá: Vděčná, nehynoucí paměť. *Záruba,* duchovní správce v Kralupech n. Vltavou.

Přípisy:

Slavné Literární sekci pořádající v pravdě ušlechtilou slavnosť na památku stoletých narozenin biskupa J. V. Jirsíka volá duchem přítomná *Alba Fortýnová,* učitelka: Žehnej Bůh!

Redemptoristé u sv. Kajetána jsouce na misiích a ve městě tak zaneprázdněni, že jim bohužel nelze osobně slavnosti na památku velikého biskupa a vlastence Val. Jirsíka konané se súčastniti, dlí alespoň duchem mezi ctiteli jeho, připojujíce se k provolání: zvěčnělému biskupu Jirsíkovi budiž nehynoucí sláva. Jmenem kolleje P. *Karel Nováček,* minister.

V duchu připojuje se k Vám, slovutní pánové, také náš spolek, aby oslavil památku velikého biskupa Jana Valeriana Jirsíka. Milý Bůh dej naší vlasti milé hojně mužů, z nichž jedním byl biskup a spolu vlastenec Jan Val. Jirsík, aby vždy víc a více přibývalo mezi námi mužů, kteří svatou věrou proniknuti, horlivě by pracovali ke cti a chvále Boží, ku prospěchu našeho lidu na národa roli dědičné. V Opavě: *Jos. Fürst,* ředitel českého gymnasia a náměstek starosty spolku na zakládání knihoven ve Slezsku, a Dr. *Ant. Kubíček,* katecheta, t. č. jednatel a pokladník.

K dnešní tak zasloužilé oslavě stoletých narozenin velikého Čecha, vlastence i biskupa, jenž lid náš tak miloval, Jana Valeriana Jirsíka, hřímavé: »Zdař Bůh« zasílá Jednota českého katolického učitelstva. *Karel Skultéty*, předseda; *Václav Špinka,* jednatel.

Přečet tyto telegramy a dopisy, promluvil místopředseda tato slova:

Veleslavné shromáždění! Jedná-li se o oslavu velikých mužů nebo velikých událostí, bývá zvykem vedle jiných částí programu pořádati i živý obraz. Slyšeli jsme krásný zpěv, vzletný proslov a duchaplnou, srdečnou řeč, která nám zobrazila život a působení nezapomenutelného biskupa a schází nám jen ještě, abychom si oslavu dnešní doplnili živým obrazem. Učiníme tak v duši své a v srdci svém, srdce naše bude jevištěm a zrakem duše své budeme hleděti na jeviště toto. V životě biskupa Jirsíka výborně se odráží nejdůležitější doba nových dějin našich, doba našeho obrození, našeho probuzení. Všichni naši nejzasloužilejší buditelé byli buď přímo současníci, vrstevníci Jirsíkovi, neb odešli na věčnost několik let před ním. Představme si velebnou postavu našeho slavného biskupa, věnčeného vavřínem vděku a uznání, se vztyčenou pravicí, jíž žehná milé vlasti a svým podnikům lidumilným a kolem něho naše horlivé, dobré, vznešené buditele a vzdejme jim v této chvíli hold, jako jsme jej vzdali nezapomenutelnému Janu Valerianu. Kol jeho postavy stojí výborný Daneš a Bradáč, Desolda a Dlabač, náš předobrý Doucha, jehož duch dovedl skláněti se k maličkým a zalétati orlí perutí do říše Danteovy a Shakespearovy poesie, jíž nám v stkvělém českém rouchu podával; vedle něho hledí na nás Dobrovský, Dobner a Ehrenberger, obklopen historickými osobami svých povídek; po boku má líbezného pěvce Jablonského, oba Kamarýty, za nimi důmyslný Klácel, Kinský a Frost se svými hluchoněmými nešťastníky, jimž svůj život věnuje, opodál stojí Krolmus, zamyšlený nad popelnicemi a starožitnostmi; vedle něho se závitkem nové své skladby lahodný náš mistr Pavel Křížkovský, oba Markové, Nejedlý, Pešina, Frant. Faustin Procházka, František Smetana se svými folianty a učenými pracemi; rozeznáváte vlídnou, ušlechtilou tvář Frant. Sušila, paedagoga Řezáče, Zieglera a Sychry, hledí na vás stařeček Václav Štulc, spanilomyslný Rautenkranc, Vacek Kamenický a náš Vinařický, jehož poesie nemá co do klasické formy sobě rovné mezi současníky, vidíte zde v této skupině i muže vědy, Stanisl. Vydru a Šimerku, Zikmunda a jiné. Slavné shromáždění, račiž si co nejživěji představiti tyto muže kněze, básníky, učence a spisovatele, jejichž jména dlouho a dlouho mohl bych uváděti, račiž si je představiti kolem žehnajícího Jirsíka, uprostřed stojícího — a máme živý obraz, jenž nám scházel v dnešním slavnostním večeru.

Budiž nejvděčnější dík a nejvroucnější vzpomínka všem těmto buditelům a nejvěrnějším synům našeho národa. Že nepracovali nadarmo, o tom svědčí probuzený národ a ti buditelé, kteří v duchu jejich pracovali a pracují.

Pravím *buditelé*, neboť národ se musí stále vychovávat a více než kdy jindy v dnešních dobách *budit*, aby byl *probudilý* a *probuzený* a dovedl rozeznávat dobré od zlého.

A že duchovenstvo naše stále v duchu slavných předchůdců svých pracuje, o tom nám svědčí celá přítomnost a minulost; o tom rozsáhlé představy se vybaví, dotknu-li se pouze jmen těch horlivých pracovníků.

Řečník jmenuje nestory českého písemnictví: Františka Pravdu, Beneše Methoda Kuldu a neohroženého bojovníka za katolickou pravdu, učeného probošta Lenze. Potom vyjmenoval za hlučného souhlasu mnohé ze současných spisovatelů a pokračoval: »Vzdali jsme hold velikému biskupu Jirsíkovi, buditelům zesnulým i žijícím, a vykonali jsme tím akt svaté vděčnosti. Vděčnost je věru svatou ctností, tím světější, čím více mnohdy na ni bývá zapomínáno.«

Naposledy děkoval všem, kteří ku zdaru večera svým spolupůsobením a vzácnou svou návštěvou přispěli a za bouřlivého potlesku prohlásil slavnost za skončenu.

Stanovy družstva Vlasť.

A) O účelu a prostředcích.

§ 1. Účelem družstva Vlasť jest vydávati časopisy, periodické spisy, knihy a brožury psané v duchu katolickém, zakládati katolické knihovny, pořádati přednášky a literární sjezdy v kterémkoliv místě království Českého, podporovati dobrou literaturu, jakož i spisovatele, píšící v duchu katolickém. Při tom všem se politika vylučuje.

§ 2. Prostředky k tomu jsou:

Vklady členův, odkazy, dary, čistý výnos z časopisů, knih a brožur, fond pro zakládání katolických knihoven, fond pro katolické spisovatele, knihovní komise, odbor historický, filosoficko-paedagogický, sociální a literární, knihtiskárna, knihkupectví a antiquariát a obchod papírnický. Při tom se podotýká, že provozování těchto podniků není vypočteno na docílení zisku pro členy spolku, ježto veškerý eventuelní výtěžek věnován býti má účelům spolku.

B) O údech.

§ 3. Údem družstva se může státi každý dobrý katolík, katolické korporace a vůbec všecky právní osobnosti, jež nesledují cílů protikatolických. Členy přijímá a vylučuje výbor dvoutřetinovou většinou hlasů přítomných. Vyloučený člen může se odvolati k smírčímu soudu.

Členové jsou:

a) zakládající, kteří se zaváží složiti v půlletních lhůtách po 5 zl. dohromady 50 zl. a nežádati více kapitálu svého zpět. Kdo by

však z nich nejdéle do 10 let celý vklad nesplatil, pozbývá svých členských práv do té doby, dokud by celý vklad nesložil. Chudší zakládající členové mohou se svolením výboru spláceti své vklady také v menších částkách, nejméně však 2 zl. ročně. Členové tito povinni jsou odváděti vklady své každoročně během správního roku, který 1. říjnem počíná; nestane-li se tak, nepožívají členských práv na tak dlouho, dokud vkladu svého řádně nedoplatili;

b) činní, kteří se do 1. ledna 1885. zavázali složiti v půlletních lhůtách po 5 zl. dohromady 50 zl. s podmínkou, že svůj kapitál obdrží postupně zpět, až se časopisy družstva budou vypláceti; úmrtím člena činného připadají dosavadní vklady jeho družstvu;

c) přispívající, kteří složí každoročně příspěvek nejméně 3 zl. ve prospěch družstva;

d) čestní, které k návrhu výboru volí bez debaty valná hromada.

Výhody členů určuje výbor.

§ 4. Každý úd má právo ve valných hromadách rokovati a hlasovati, činiti dotazy a návrhy; avšak návrhy musí výboru před řádnou valnou hromadou 7 dní, před mimořádnou dva dny ohlášeny býti. Dále má každý úd právo voliti výbor a nahlédnouti u přítomnosti jednoho člena výboru do listin a knih spolkových; členové od sídla spolku vzdálení, nedostaví-li se osobně do valné hromady, volí výbor písemně v listě vlastnoručně podepsaném, jejž zašlou výboru družstva do místností spolkových. Volební listiny musí obsahovati úplná jména všech volených a mohou podány býti buď otevřené aneb zavřené. Kdo však zasílá zavřenou volební listinu, jest povinen na obálce napsati své jméno s poznámkou: »Volební listina«, aby se již dříve mohlo posouditi, je-li kdo k volbě oprávněn čili nic; tyto poslední dopisy otevrou se pak ve valné hromadě a hlasy ve všech řádně sestavených volebních listinách obsažené budou čítány jako přítomných. Pasivní volební právo přísluší všem k volbě oprávněným členům.

§ 5. Práv svých nabývá člen zakládající splacením prvé části vkladu, přispívající pak splacením celého svého ročního příspěvku. Práva členů zakládajících, kteří 50 zl. řádně zapravili, činných a čestných trvají doživotně, přispívajících za ta léta, za něž příspěvky složili.

§ 6. Povinnosti údů jsou: stanov jakož i veškerých ustanovení valné hromady šetřiti; zachovávati veškerá ustanovení výboru, dokud by nebyla zrušena valnou hromadou nebo smírčím soudem, zachovávati výroky smírčího soudu, splatiti mimo členy čestné příspěvek členský, od jehož úplného doplacení osvobozuje jen smrť aneb předčasné buď vyloučení neb vystoupení ze spolku, v kterýchžto případech zapraví na členských příspěvcích tolik, jak dlouho byl členem družstva. Každý člen jest povinen starati se o rozkvět družstva a jeho podniků. Kdo by družstvo a jeho podniky jakýmkoliv způsobem poškozoval, může býti z družstva vyloučen.

§ 7. Záležitosti družstva řídí valná hromada a výbor.

§ 8. Řádná valná hromada sejde se každý rok jednou, mimořádnou svolati může výbor, kdykoliv toho pilnou potřebu uzná nebo čtvrtina členů za to žádá. Valná hromada svolá se vyhláškami v českých »Katolických Listech« a v moravském »Hlasu« uveřejněnými, a to řádná valná hromada 8 dní, mimořádná tři dny napřed. Tato však může v potřebě zvláště nutné ihned »ad hoc« svolána býti. Valná hromada může rozhodovati o všech věcech spolku se týkajících. Jí zejména se vyhrazuje:

a) vykládati a měniti stanovy;

b) posuzovati činnosť odstupujícího výboru, redakci, administrace a expedice, kdyby se tyto uchylovaly od účelu v § 1. a 2. vytknutého;

c) stvrzovati účty;

d) voliti společně výbor mimo předsedu, jehož volba se děje zvlášť.

Zakladatel družstva, kněz Tomáš Škrdle, vyhrazuje sobě doživotní vedení redakce »Vlasti«; po jeho úmrtí nebo odstoupení, nebo nešetřil-li by stanov a vyplývajících z nich usnesení, po jeho sezazení, volí si valná hromada redaktora buď na jeden neb více roků, neb doživotně; v případě onemocnění volí si Tomáš Škrdle dočasného zástupce ve srozumění s výborem.

e) určovati plat redaktorům listů od družstva vydávaných, objem a cenu časopisů, jakož i knihtiskárnu, kde by se časopisy tiskly.

f) tvořiti rozličné řády pro redakce, administraci a jiné potřebné odbory;

g) určovati výtěžek k účelům v § 1. a 2. vytčeným;

h) valná hromada uzavírá platně, je-li přítomna pětina všech členů; nesešel-li se tento počet, uzavírají v hodině na to platně přítomní členové.

§ 9. *a)* Výbor skládá se z předsedy, prvního a druhého místopředsedy, jednatele a čtyř členů.

b) výbor volí se na rok a jeho členem je vždy i redaktor Vlasti.

c) k úradám schází se výbor, svolán jsa předsedou, nejméně jednou za čtvrt léta; přejí-li si toho však nejméně tři členové výboru, jest předseda povinen svolati schůzi výboru do 10 dnů.

d) schůze výboru jsou kompetentní, je-li přítomna nadpoloviční většina výboru; každý úd, nepřijde-li dvakráte po sobě do schůze výborové, aniž by se náležitě omluvil, pozbývá úřadu svého a na jeho místo nastupuje největším počtem hlasů zvolený náhradník. Náhradníky volí valná hromada čtyři.

e) výbor vykonává veškera ustanovení valné hromady, určuje k návrhu redaktora »Vlasti« personál redakční, administrační, obchodní a závodní, i jeho plat, jakož i výši honoráře, formu a papír pro časopisy družstva; rokuje o tom, s kým by záhodno bylo vlastní časopisy vyměňovati a komu předplatné snížiti, nebo časopisy zdarma dávati; on určuje program k valné hromadě a má právo činiti věškera nutná vydání.

§ 10. Předseda:

a) zastupuje spolek naproti úřadům a jiným osobám;

b) bdí nad tím, aby jednotliví členové výboru plnili své povinnosti;

c) stará se o to, aby stanovy a řády spolku se zachovávaly;

d) svolává výbor, řídí jednání ve schůzích výboru a družstva a sestavuje k nim pořádek rokování, a to k výborové schůzi sám, k valné hromadě za souhlasu výboru.

§ 11. První místopředseda zastává úřad předsedy, je-li tento zaneprázdněn aneb poděkoval-li se. Kdyby týž případ byl u prvního místopředsedy, zastává jeho úřad druhý místopředseda.

§ 12. Jednatel píše protokoly, obstarává záležitosti družstva a vede korrespondenci jeho ve všech případech, jež nespadají v obory redakční.

§ 13. Správu redakce »Vlasti«, spolkové pokladny, pak administrace a expedice všech listů a vůbec tiskopisů družstvem vydávaných vede redaktor »Vlasti« s personálem redakčním, administračním a expedičním jemu podřízeným.

C) O volbách a hlasování.

§ 14. Volby dějí se zpravidla hlasovacími lístky, může však voleno býti i pouhou akklamací, vysloví-li se pro tento způsob volby dvě třetiny přítomných členů; ostatní hlasování děje se vyzdvižením ruky; přeje-li si toho však nejméně třetina přítomných údů, hlasuje se lístky.

§ 15. Při volbách a hlasování vůbec rozhoduje absolutní většina hlasujících; avšak při návrhu na změnu stanov rozhoduje většina dvou třetin přítomných.

D) O smírčím soudu.

§ 16. Spory vzniklé mezi členy z poměru spolkového vyřizuje smírčí soud, do kterého každá strana dva důvěrníky ze středu údů družstva vyvolí; tito zvolí si z údů družstva předsedu; kdyby se však o předsedu soudu nedohodli, jmenuje jej výbor. Každý takový spor musí výboru oznámen býti dříve, než se k volbě důvěrníků přikročí. Kdyby spor povstal mezi výborem a členem, volí rovněž obě dvě strany svrchu zmíněné členy smírčího soudu; kdyby však se o předsedu smírčího soudu nedohodli, rozhodne los mezi navrženými. Předseda smírčího soudu určí stranám a jejich důvěrníkům čas a místo stání, nedostavení se svědčí ve prospěch strany dostavivší se. Z nálezu soudu smírčího není odvolání.

E) Zvláštní ustanovení.

§ 17. *a)* Spolek přestává, má-li méně než 7 údů, nebo když valná hromada dvěma třetinami údů na tom se ustanoví.

b) Kdyby se spolek rozešel, připadne jeho jmění »Křesťanské akademii« v Praze, a to odboru vědeckému, dokud by nepovstal nový spolek, jenž by si obral úkol v § 1. vytčený.

§ 18. Protektora spolku volí valná hromada.

§ 19. Sídlo spolku jest v Praze nebo v některém předměstí, v pražském obvodě policejním se nalézajícím.

§ 20. Řeč česká jest jednací a český text těchto stanov jest původní a authentický.

§ 21. Spolek, stanovy a každá změna v nich podléhají zákonům o spolčování vůbec.

§ 22. Spolková sepsání a vyhlášení podpisují předseda a jednatel Vlasti.

Hlídka národohospodářská.

Obrovská stávka v Paříži obracela pozornost všeho světa na sebe. Pařížský proletariát ukázal, že je dobře organisován. U nás se zdálo, že zbraň, za jakou dělnictvo považuje stávku, ztrácí důvěru Zdálo se, že dělnictvo prohlédlo, že červení agitátoři, kteří je obyčejně ku stávce podněcují, s ním hrají hamižnou hru. Tak bylo roku 1895. v celém Předlitavsku pouze 205 stávek v 869 závodech. Stávkovalo tu 28.026 dělníků, 60°/₀ veškerého dělnictva. Podnikatelé následkem stávek propustili z práce 1.624 stávkujících. Za to číslice r. 1896. značně stouply. R. 1896. bylo v celém Předlitavsku 294 stávek ve 1.403 závodech. Stávkujících bylo 36.114, tedy 63.3°/₀ všeho dělnictva, v řečených závodech zaměstnaného. Podnikatelé propustili z práce 2.142 stávkujících. Zdali pak se o ně Adler nebo Ingwer postarali? Stávek bylo podniknuto úplně bez výsledku a dělnictvu ku

škodě r. 1895. úhrnem 99 a r. 1896. 123. Zde vidíme, že přes polovina stávek zůstává úplně bez výsledku, a v ostatních případech povolí podnikatelé nepatrné ústupky v pracovní době a nepatrné přídavky ve mzdě, tyto vymoženosti však obyčejně za krátko po stávce zase mizí. Žid továrník si pak zase dělá, co se mu líbí. Proti mocným tohoto světa marný jest boj, proti kapitálu a bohatství židů marná námaha zbankrotilého a ožebračeného křesťanského proletariátu.

Přihlédneme-li ke stávkám, které vypukly v zemích českých, vidíme následující číslice: R. 1896. v Čechách 414, na Moravě 97 a ve Slezsku 9. Nejvíce stávek v Čechách propuklo řečeného roku v závodech krejčovských, počtem 219. Dle toho se krejčovským dělníkům v židovských konfekcích valně nedaří.

Obrovský schodek úrazovny pro království České v Praze ukázal světu, že celé úrazové zařízení jest pochybené. U nás když se něco na prospěch dělnictva učiní, má z toho obyčejně užitek několik protežovaných lidiček, a účel zákona je tím úplně zmařen. Rakouská byrokracie zmaří takto cíl zákonodárství na prospěch dělnictva, poněvadž provádění zákona je naprosto pochybené. Nejdříve se musí zaopatřit několik ředitelů a správních radů, pak teprv dělnictvo nebo chudina. Nejdříve se musí vyměřiti řediteli Haubnerovi 6.000 zl. služného a postaviti mu nádherný palác, a pak teprve se myslí na dělnictvo.

Podáme zde přehled úrazového pojišťování. Jest velice zajímavý a znázorňuje, že i u nás jdeme rychlým tempem vstříc k průmyslovému rozvoji, a že i u nás jako v sousedním Německu pomalu továrny pohltí všecku výrobu a zničí veškeré menší existence.

V celém Předlitavsku	r. 1891.	r. 1895.
přihlášených závodů	145.309	215.793
úředníků v závodech zaměstnaných	26.900	96.707
pojištěných dělníků proti úrazu	797.963	1,127.214
» dělnic	436.223	531.115
» mladistvých dělníků	88.774	107.431
» » děvčat	19.903	14.727
Vyplacená mzda úhrnem	260,676.855 zl.	437,315.385 zl.

R. 1895. byly stíženy úrazem osoby:

		neschopnosť ku práci po více než 4 neděle	trvalé zmrzačení	usmrcení
I.	při zemědělství a ve mlýnech	383	13	53
II.	dráhy	156	60	146
III.	hutě	196	5	43
IV.	doly, lomy, sklárny	434	26	119
V.	zpracování kovu	228	5	10
VI.	strojírny	472	16	27
VII.	chemické továrny	47	1	16
VIII.	plynárny, elektrárny, továrny na oleje	43	2	5
IX.	továrny textilní	439	10	32
X.	papírny, továrny na zboží kožené, celuloidu	171	4	16
XI.	závody ku zpracování dřeva (pily), výroba kartáčů a pod.	436	7	51
XII.	závody na výrobu potravin (pivovary a pod.)	381	13	70
XIII.	závody krejčovské	31	1	2
XIV.	živnosti stavební	1080	37	194
XV.	tiskárny	25	—	—
XVI.	jiné různé závody	199	3	51

Tyto číslice skýtají obraz velice smutný. Vidíme zde bojiště, kde do roka padne mnoho lidí, odkud vychází mnoho mrzáků a přibývá mnoho invalidů práce. Číslice mrtvých u drah a u staveb jsou přímo děsné. Celkem bylo r. 1895. zabito při práci 835 lidí. Čísla ta povážlivě stoupají. Byloť usmrceno lidí v práci: r. 1891. 565, r. 1892. 574, r. 1893. 649, r. 1894. 670.

Po nich zůstalo r. 1895. vdov 483 se 879 nezaopatřenými dítkami. V celém Předlitavsku byli zmrzačeni r. 1895. 203 lidé. I tato číslice děsně stoupá. Zmrzačeno bylo při práci lidí: r. 1891. 105, r. 1892. 120, r. 1893. 115, r. 1894. 116.

Kterak číslice ta za rok 1895. stoupla najednou na 203, tedy za jediný rok se zdvojnásobnila, jest ovšem nesnadno vysvětliti. Jest známo, že nejvíce úrazů a zmrzačení, neštěstí a usmrcení stane se v pondělí, den to, kdy se

dostavují následky nedělního hýření. To jest zlaté ovoce těch socialistických pitek, schůzí a všeho toho znemravňování ubohého dělnictva stranou sociálně-demokratickou.

Úrazy se celkem hrozným způsobem množí.

r. 1891.	úrazů uznaných	2.046,	úrazů oznámených, ale neuznaných	12.532
» 1892.	» »	2.410,	» » » »	16.876
» 1893.	» »	3.129,	» » » »	22.016
» 1894.	» »	3.585,	» » » »	26.689
» 1895.	» »	4.721,	» » » »	38.167

Děsné tyto číslice svědčí, jak se podnikatelé, ačkoliv máme tak zvaný tovární dozor a tovární inspektory, starají o bezpečnosť dělnictva. Nemůžeme připustiti, že by hrozný tento vzrůst úrazů měl se díti pouze na vrub neobratnosti a nepozornosti pracujícího dělnictva, musíme také přičísti patřičnou částku toho na vrub podnikatelů, kteří se o bezpečnosť nestarají.

Důkazem toho jest přece, že během sto let případy úrazové stouply ze 2.046 na 4.721, že doživotní zmrzačení se zdvojnásobnilo a případy usmrcení stouply ze 265 na 835.

Dále vidíme na počtu přihlášených úrazů, ale správou úrazoven neuznaných, jak si páni ředitelové a vyšetřující úrazoven počínají. Porovnejme číslo 4.721 s číslem 38.167! To přímo křičí. Ačkoliv se tedy k úrazu přihlásilo 38 tisíc osob, přece neuznán nikdo za hodna podpory, a jen 4.721 raněným, kterým se podpora odříci nemohla, jelikož by to bylo do nebe volající, dostalo se z úrazovny platu. Na těchto číslicích poznáme ihned princip úrazoven: nevyplatíme podporu nikomu, který nemá alespoň na polo rozraženou hlavu, uraženou ruku nebo rozdrcená žebra, musíme nejdříve hleděti, abychom zaplatili slušné a diety pánům ředitelům a úřednictvu; dělnictvu dáme, co zbude, a když nezbude, budou se dělat a dělají se dluhy.

Přihlédneme-li ku statistice zemí českých za rok 1895., dostaneme následující čísla:

	Čechy	Morava	Slezsko
počet závodů k pojišt. povinných	83.310	45.421	11.827
» úřednictva	11.695	4.699	1.460
» dělníků	357.996	150.390	42.745
» dělnic	225 239	118.821	31.503
» mladistvých dělníků	20.651	46.337	9.390
» » děvčat	6.974	1.650	764
Vyplacená mzda	118,775.775 zl.	44,268.390 zl.	11,951.578 zl.

Nyní si ještě prohlédneme některá čísla v peněžné bilanci úrazoven. Vezměme čísla týkající se zemí českých.

Příjmy za r. 1895.

	Praha	Brno
přenos z r. 1894.	5,036.872 zl.	2,539.787 zl.
příspěvky členů	1,733.803 »	813.190 »
schodek	630.544 »	—

Vydání za r. 1895.

	Praha	Brno
vyplacené podpory	788.708 zl.	296.201 zl.
výlohy při vyšetřování	40.179 »	8.238 »
soudní útraty	3.843 »	1.678 »
výlohy správní	176.422 »	71.216 »
správní přebytek	— »	8.544 »

Bilance tato přímo křičí.

Jak se v úrazovně pražské hospodaří, to už patří před forum státního návladnictví. Jak velice se liší od ní čísla úrazovny brněnské! Kdežto pražská úrazovna vyplatila 40 tisíc zl. diet na cestu panu řediteli a jeho adjutantům, platila brněnská pouze osm tisíc, to jest obrovský rozdíl! Pražská úrazovna vydala na soudy, kde se tahá s dělnictvem, aby se nemusilo nic platit, dvakrát tolik, než brněnská. Ovšem, kde mají vládu přívrženci sociální demokracie, tam běda dělnictvu!

My pak nemáme jiného přání, než aby si ve Vídni v ministerstvu vnitra řádění jisté koterie v úrazovně pražské povšimli a systému pana Haubnera brzy konec učinili. *Rudolf Vrba.*

ŠKOLSKÝ OBZOR.

Požadavky učitelstva u nás. — Snahy pro zřízení škol náboženských. — Sociální demokraté ve školních úřadech v Prusku — a u nás.

Požadavky českého učitelstva jsou hlavně tyto: úprava služného a změna disciplinárního řádu a v nejnovější době také akademické vzdělání. Otázka služného jest u nás stále v popředí a bude asi dotud, pokud nebude služné jednotné. Nelze se také domysliti důvodů, proč má míti učitel ve městě při práci z pravidla snadnější a týchž drahotních poměrech, ne-li příznivějších, větší služné než učitel ve vsi. Zvláště v poslední době, kdy zvýšeny byly platy státních úředníků a tím i učitelů c. k. cvičných škol, poukazuje se k tomu se strany učitelstva a žádá se úprava podobná. K tomuto požadavku chovají se různé časopisy různě, většinou však sympaticky, uznávajíce, že aspoň pro učitelstvo v nejnižších třídách platebních něco se státi musí, poněvadž z 500 zl. obstojně žíti za nynějších drahotních poměrů nelze Proti každému zvýšení služného horlí pouze Alf. Šťastný z Padařova se svojí, myslíme, málo četnou stranou. Než i se strany, kde se oprávněnosť požadavku tohoto uznává, poukazuje se ku přetížení zemských financí. Z té příčiny ozývají se v učitelstvu německém hlasy po sestátnění školy.

Tresty disciplinární pro učitele jsou tyto: a) důtka, b) přeložení na jiné místo s týmž služným, c) odnětí jednoho zvýšení služného již přiřčeného, d) přeložení na místo s nižším služným, ne však na místo podučitelské, e) odnětí působnosti ředitele neb říd. učitele, f) propuštění z místa, g) propuštění ze služby vůbec.

Zemská školní rada však není vázána na toto pořadí trestů. Tu poukazuje se k tomu, že tresty pod c) a d) uvedenými stížena jest i rodina učitele, ačkoli se ničím neprovinila. Toť ovšem jest pravda; ale bude asi nesnadno ustanoviti tresty takové, aby následků jejich nepocítila také rodina jimi stíženého.

Soudíme, že by bylo dobře odstraniti především smutně známý § 24. školního řádu, (tělesný trest!) který asi v nejčetnějších případech přivodí trest — učiteli.

Požadavek vyššího vzdělání učitelstva se v celku se sympatiemi nesetkává, ano i v listech mladočeských (»Národních L.«, »Neodvislých Listech«) byl ostře tepán. I některé listy učitelské k tomu mlčí a požadavku toho neháji, uznávajíce, že učitelstvu potřebného vzdělání odborného dostati se může i bez vzdělání akademického. Žádoucí ovšem jest, aby ústavy učitelské byly řádně zřízeny.

Není nezajímavo, že v samém učitelstvu se ozývají hlasy, že se učitelstvo samo snižuje, mluví-li o svém malém vzdělání, a že pro požadavek ten nejvíce horlí listy, které oplývají sprostotou.

Snaha po zřízení škol náboženských projevena návrhem okresní školní rady ve Vídni, aby při zřizování paralelních tříd bylo žactvo rozdělováno dle náboženství. Poněvadž zákon nikde nepovídá, zdali děti při rozdělování v paralelky dle náboženství roztřiďovány býti smějí či nesmějí, předložena věc zemské školní radě, která návrh ten schválila, ale ministerstvo zastavilo jeho provedení »až do dalšího rozhodnutí«. Tu jest nejlépe viděti, jaké nesnáze způsobuje nejasnosť a neúplnosť našeho školského zákona.

Ve »Vládním Věstníku« se stále objasňuje, vykládá a doplňuje, a při všech těch foliantech přípisků nenalezneme, jak si počínati u věcech mnohdy velice důležitých, tak že samy úřady školní bývají na rozpacích, jak o tom neb onom rozhodnouti. — Liberální a socialističtí učitelé ovšem spatřili v usnesení okresní školní rady hned útok na »svobodnou« školu, a ve schůzi »Centralvereinu« promluvil socialistický učitel Täubler ten obrovský nesmysl, že přítomnosť židovských dětí ve škole jest právě zárukou, že se tam učí — pravdě! A poněvadž prý křesťanští sociálové na radnici pravdu nenávidí, proto že chtějí děti židovské od křesťanských odděliti.

Zajímavá zpráva došla z Berlína. Městská rada zvolila socialistu Singera do školského předsednictva, avšak ministr vyučování volbu jeho nepotvrdil.

V důvodech se praví: »Nejnovější události mne přiměly, bych královskou vládu upozornil, že osoby, které se hlásí ku straně sociálně-demokratické, ani do městských školských deputací ani do předsednictva voleny býti nesmějí. Působnost těchto institucí spočívá na přenesení úřední činnosti a vztahuje se nejenom na vnější, nýbrž i na vnitřní záležitosti školství. Zvláště městským deputacím svěřeno jest právo dozoru na školy a učitelstvo. Při tom ovšem třeba předpokládati, že jednotliví členové jsou způsobilými a ochotnými spolupůsobiti v plnění úkolu obecného školství. Mají tedy, jak jim povinnosť ukládá, nejenom o to pečovati, aby odrůstající mládež opatřena byla potřebnými vědomostmi, ale také, aby byla vychována v bohabojné a vlasť milující občany. Avšak strana sociálně-demokratická usiluje odstraniti posavadní státní a společenský řád. Již z toho vysvítá, že jejím přívržencům nemůže býti svěřeno úřední spolupůsobení; ona jest v zásadním odporu proti úkolu obecného školství. Scházejí tudíž jejím přívržencům potřebné vlastnosti ku spolupůsobení v plnění tohoto úkolu a proto za členy školských deputací a předsednictva připuštěni býti nemohou.«

Ovšem ani u nás nejsou sociální demokraté právě vítanými členy ve školních úřadech, avšak zabrániti volbě jejich nelze — leč jsou-li to učitelé. Když minulého roku bylo zvoleno ve Vídni do okresní školní rady několik socialistů-učitelů, zemská školní rada zrušila volbu na základě chytře vyloženého zákona, že pasivní právo volební přísluší jen učitelům — a zvolení byli náhodou podučitelé. Ale zároveň schválena volba učitelky sl. Schwarzové — z téhož důvodu, že mohou býti voleni jen učitelé. Tento zajímavý dvojí výklad způsobil ovšem veřejnosti překvapení, ale řádní občané byli tomu důvtipu povděčni. A tak i neúplnosť zákona může časem způsobiti něco dobrého.

Václav Špaček.

HUDBA.

Nová saisona hudební, která se s nastalým podzimem v naši hudební Prahu vrátila a poznovu síně koncertní otevřela, nedostoupila doposud svého vrcholu. Vše plyne tichým klidným proudem bez zvláštních vzrušujících událostí, o kterých by se mluvilo a jež by za událosť celé saisony považovány býti mohly.

Z koncertů slyšeli jsme koncerty komorního spolku českého, populární koncert Umělecké besedy, koncert pensijního fondu sboru a orkestru Národního divadla, koncerty Fr. Ondříčka, mimo některé menší koncerty a koncertní večery.

Celá řada osob a skladeb vystřídala se na podiu koncertním. Z nich nejpozoruhodnější byla umělkyně-pianistka, Marie Panthès, která účinkovala v 48. populárním koncertě. Mladistvá umělkyně, jež brzy na to dávala samostatný koncert, upoutala pozornosť přednesem hlavně klasických skladeb. Měkký úhoz, kterým se honosí, jenž však nepřechází v změkčilou slabosť, postrádající vší potřebné síly a energie, dokonalá technika, přemáhající s lehkostí i nejhledanější obtíže skladby, propracování a pochopení, které z přednesu vyzírá, staví Marii Panthès mezi přední umělkyně tak často zneuznávaného klavíru. Při její hře klavír zpívá, pláče, směje se i laškuje. Přednesla při koncertě Fantasii a chromatickou fugu Bachovu s takovým pochopením a přesným rozčlánkováním polyfonní stavby, že neuslyšíme je tak brzy. Kolik pelu poesie bylo vloženo do obyčejné skladbičky Mozartovy »Pastoral varié«, pastýřské písničky, ve skladby Chopina atd. ví každý účastník. Zvláštní zájem náš vzbuzoval přednes skladeb Smetanových a Fibichových v koncertě druhém, jenž skorem celý byl vyhrazen moderním skladatelům.

Frant. Ondříček pořádal v Rudolfině dva koncerty s velikým úspěchem. Jeho technika a přednes jsou všeobecně známy od dřívějška.

Koncerty komorního spolku konaly se za spoluúčinkování »Česk. kvartetta«, které výborně sehrálo kvartetta Dr. Dvořáka, Beethowena, Mozarta, Borodina a Volkmanna. Při posledním účinkovala ještě kolloraturní pěvkyně sl. Irena šl. Abendrothova, která svou vyškolenou technikou zpěvní, vyrovnaným hlasem a temperamentním přednesem dobyla velikého úspěchu. Zvláště arie z G. Rossiniovy

opery »Semiramide«, v níž nahromaděno všech možných ozdob zpěvných, se všeobecně líbila. Mimo to zpívala písně Bizeta, Chopina, Newiadomskiho atd.

Koncert pensijního spolku divadelního přinesl několik větších děl vokálních, totiž mimo známý velebný žalm Dvořákův a scény z Olaf Trygwason od E. H. Griega též novinku balladu »Májová noc« od mladého skladatele V. A. Horáka, jehož prvotina operní, aktovka »Na večer Bílé soboty«, těšila se pozoruhodnému úspěchu na jevišti Národního divadla. Ballada tato jest práce hudebně dosti slabá, nepřinášející zvláštních myšlének hudebních, jen instrumentace místy přináší pěkné barvy orkestrální a zajímavější obraty. Ostatně celý koncert, řízený p. kap. Angrem, trpěl jakousi malátností v provedení.

O Národním divadle, které v listopadu počalo 16. rok své činnosti, nechceme se široce zmiňovati. Jeť naším úmyslem již příště promluviti o něm a jeho produkci operní za minulý rok obšírněji a dotknouti se při tom otázek, jež jsou nyní na denním pořádku.

Proto obmezujeme se pouze na zmínku o tom, že provedeny byly v poslední době dvě novinky původní, totiž V. A. Horáka »Na večer Bílé soboty« a J. R. Rozkošného »Satanella«, pak celá řada oper nově byla nastudována.

Ostatně střídají se na Národním divadle ustavičně pohostinská vystoupení umělců výborných i začátečníků, mnohdy s výkony velmi slabými. Jaký jest jejich účel, těžko věru uhadnouti, protože ti, kteří dobudou skutečného úspěchu svým pozoruhodným výkonem a talentem, obyčejně se odmítnou a odcházejí do ciziny, kdežto ti, které odmítne kritika, vystupují dále.

Nejpozoruhodnějším zjevem jsou sl. Gabriela a Emilie Christmannovy, sestry Rusky, které po delší dobu již na jevišti Národního divadla s velikým úspěchem vystupují. Jsou to umělkyně, které sice nevládnou neobyčejným fondem hlasovým, ale jejich hlas jest nadobyčej příjemný a výrazu schopný, kolloratura pak na vysoký stupeň vyvinuta. Zvláště škála, chromatické passáže, ať v legatu neb staccatu, ozdoby zpěvné vyznívají čistě a určitě. Mimo to dovedou obě umělkyně zachovati pravou uměleckou míru, nevyhledávajíce nikde laciného effektu na úkor podání uměleckého. Největší úspěch sklízely umělkyně, tuším, v Delibesově opeře »Lakmé«, pak vystoupily střídavě v »Lucii«, »Lazebníku sevillském«, »Violettě« a »Rigolettu«.

Ostatek však zimní saisona naše dosti mrtvě se vleče. Repertoir se záplatuje, jak právě se hodí. Z posledních, nově nastudovaných děl jmenujeme ještě Lisztovo scénicky upravené oratorium »Svatá Alžběta«, velikolepé to dílo ducha Lisztova, plné mohutné koncepce a úchvatné gradace, jež však mdlým provedením a zvláště docela neoprávněným rozvlečením temp se nepotkalo se žádoucím úspěchem. Titulní úlohu sv. Alžběty zpívala poprvé sl. O. Dvořákova, jíž vadila vysoká místa této partie a pak trochu neklidné pojetí charakteru světice.

Jako každoročně, vydal i letos p. řid. Fr. A. Šubert brožuru »Patnáctý rok Národního divadla«, v níž polemisuje proti vyskytnuvším se výtkám a zastává se myšlénky druhého divadla. Opery celkem jen stručně se dotýká. Ve své úvaze o opeře se o tom obšírněji zmíníme a své názory v té příčině vyslovíme.

Václav Müller.

LITERATURA.

ANGLICKÁ.

»**Mores Catholici, or Ages of Faith.** By (Kenhelm) H. Digby. With a brief sketch of the author and a very complete Alphabetical Index.« Čtyři svazky, imperial 8ᵛᵒ, vázané v plátně 15 dollarů. O díle tomto praví se, že nemá sobě rovného v žádném jazyku: »This great work has no equal in any language.« Je-li tomu skutečně tak, nevíme, ač Kenhelm H. Digby podal tímto velikým dílem kus obrovské práce. Toto stkvostné Digby-ovo dílo doporučili: M. A. Corrigan, arcibiskup z New Yorku; P. J. Ryan, arcibiskup z Filadelfie; William Henry Elder, arcibiskup z Cincinnati; F. Janssens, arcibiskup z New Orleansu; Pater Dr. A. F. Hewit, C. S. P.; Reverend J. A. Van Hoomissar z Mt. Clemens, Michigan; Rev. E. P. Walters z Lafayette, Indiana; Rev.

A. M. Meili z Clay Centre, Kansas; a t. d., a t. d. Pojednati o »Mores Catholici, aneb Věkové víry« stručně ani nelze, musil by se podati alespoň celý index, a i tu bychom časopisu tomuto mnoho místa zabrali. Objednati jej lze u vydavatele: »P. O'Shea, 19 Barcley Street, New York, N. Y. (United States of America.)« Josef Šeřík Vitínský.

FRANCOUZSKÁ.

Resistance, par Mme André Gladès, in 16, 276 p. Perrin. — Mladá dívka provinuje se odporem a neposlušností k rodičům, ale odpírá statečně zneuctění a díky penězům, jež poskytne dobrá kmotřička, a díky své pevné vůli dobude si opět domova i cti. Četba příjemná, ale líčení optimistické. Bez dobré kmotřenky byl by asi konec jiný. Tendence mravní jest zřejmou.

L'ouvrier libre, par Emile Keller, in 16, 167 p, Lecoffre. — Hned na počátku praví autor, že po celý svůj život měl na mysli osud dělníků a že chce přátelům svým dělníkům dáti několik rad. A jsou to rady v pravdě přátelské. Upozorňuje na mravní nebezpečenství a povzbuzuje, by se navrátili ku křesťanským tradicím práce, šetrnosti a společenstva. Dělníkům doporučuje šetrnosť, prácedárcům spravedlnosť a dobrotivosť, všem pak vzájemnou pomoc a lásku.

Pensées et portraits, par Claude Charaux, in 12, 518 p., Padone-Lauriel. — Okem pozorným, však klidným pohlíží šlechetný myslitel, jenž i v stáří svém zachoval si neobyčejnou svěžesť ducha, na pestré divadlo současného života. Reflexe tyto, ač vespolek nesouvislé, zařaděny jsou pod několik záhlaví. Všecky však jsou prodchnuty jedním duchem křesťanským. Otevři knihu kdekoliv, všudy tě upoutá; všudy přijme tě s úsměvem dobrý, laskavý a duchaplný přítel, jehož opouštíš jen nerad, abys ho brzo zase vyhledal.

La conscience nationale par Henry Berenger, VIII, 338 p. Colin. — Autor sebral v jeden svazek své články, jež uveřejnil v rozličných listech. Zvláště pozoruhodny jsou úvahy o tisku a vzdělaném proletariátu. V knize této jeví spisovatel všude snahy po spravedlnosti a mravnosti. Přece však na mnohých místech ukazuje předpojatosť, ano i tajnou zášť proti katolictví.

Sans mari, par Mme V. Le Coz, in 18, 294 p. Colin. — Práce tato vyniká nad podobné studie současného, rodinného života velikou upřímností a pečlivou snahou vyhnouti se všemu, čím by mravní cit mohl býti uražen. Líčí život dívky, vychované uprostřed velikého světa, jak se oddává zcela zábavám, nádheře a eleganci a myslí, že to vše postačí k ukojení srdce a upoutání ducha. Mnohé osoby, živě a jemně kreslené, kupí se kolem hrdinky; pohrdá láskou a tak zůstává osamělou uprostřed nápadníků, ale na konec přece nezůstane »bez muže«. Vojtěch Kameš.

»**Une Corbeille de fleurs** ou Recueil de Traits admirables de la puissance et de la bonté de Saint Joseph, par le Rév. Père O. Bischoff, Rédemptoriste. Bruges et Bruxelles, Société des St. Augustin.« (Květinový košík, aneb sbírka podivuhodných rysů o moci a dobrotě sv. Josefa, sepsal ctihod. Otec O. Bischoff, Redemptorista. Brügge a Brusel, Společnosť sv. Augustina.) Tento krásný spis má 130 stran a jest ozdoben mědirytinou, představující sv. Josefa, a obsahuje na sto povznášejících, pečlivě sebraných událostí, jež nám poutavě vypravuje P. Bischoff. Cíl spisu tohoto jest: rozšiřovati a posilňovati důvěru věřících k tomuto velikému Světci. Spisovatel dí, že učitelé církevní ani dost málo nezdráhali se říci, že sv. Josef nemá menšího postavení v nebi u Toho, než měl u Něho na zemi ve svaté Rodině ve svém smrtelném životě. — Jak hojného tedy požehnání a jak velikých milostí můžeme se nadíti z přímluvy sv. Josefa! Spisovatel sloučil v této své práci historické události, a to takové, kteréž mohou povznésti ducha a zajímati ctitele sv. Josefa v plné míře. Posudek svůj končíme přáním autorovým, jenž dí: »Daigne Celui pour l'amour duquel nous le publions, en rendre chaque page féconde en fruits de salut!« (Račiž Ten pro lásku, jížto toto uveřejňujeme, učiniti každou stránku úrodnou na ovoce spásy!) Josef Šeřík Vitínský.

RUSKÁ.

Na krajněm sjevero-vostokje Sibiri. Dioneo, Petrohrad 1895. Autor knihy žil 4 léta v Kolymském kraji, jenž je z nejopuštěnějších na světě. Ohromná pustá krajina, řídko zalidněná divochy. Deset měsíců je tu zima. Temperatura pohybuje se mezi —62° a +28° C. Na 100 saž. je země zamrzlá; v létě roztaje jen nepatrně. Zemědělství není tu vůbec možné. V listopadu začíná nekonečná severní noc. V XIX. století, píše Dioneo, žije tu as 1000 lidí ubohý život; neznají chleba, nemají soli, oheň zaopatřují si třením, neznají mýdla, nemají prádla. Tak zde žijí i Rusové. Všichni jsou v stálém strachu, že řeka pozdě rozmrzne nebo že zatopí tůně k chytání ryb, a pak je následek děsný hlad. Jedinou stravou je syrová ryba bez soli. Místo čaje užívá se kyselinových listí, tabáku zde není. Divochy čeká vyhynutí. Rusové sem zanesli neštovice, syfilis a kořalku, tyto tři plody civilisace konají mezi nimi smrtící dílo. R. 1889. zničily neštovice celý kmen korjáků; z čuvanšů zůstal jediný člověk, z jukagirů jen několik. Úplné vymizení jest otázkou doby. Kraj je v rukou nelidských kupců a vypovězenců. Tito jsou hrozní. Sem bývají vysláni jen nejhorší zločinci, neboť kraj má pověsť »města, dlja žitělstva neudobnyja.« Je to poslední trestní stanice, neboť dále někoho vyslati vůbec nelze. Udržovati je jest pro obyvatele hrozným břemenem. Jeden vyžaduje as 11 — 12 r. měsíčně. A to v poměrech, dí Dioneo, kdy sami živí se jen korou, do níž dávají pro lepší chuť trochu kyselého mléka. Blíž Nižn. Kolymska žije 18 lidí, kteří musí živiti 14 lidí. Vypovězenec hraje si mezi dobrodušnými a nuznými divochy na pána a trápí je hrozně. »Když jsem byl v Kolymském kraji« píše Dioneo, »strčil jeden vyhnanec dítko z pouhé zlovůle do ohně a upálil je.« Ústřední správa nemá moci v kraji, kam pošta přijde jednou za půl roku. A jaká je tato administrace! Kdysi obdržel ispravnik N. z Jakutska uzenou rybu s listem »vzhledem k nedostatku soli, nebylo-li by možno ispravniku zavésti udění ryb?« Ihned svolal ispravnik obyvatele a nařizuje jim: »nesmíte více solit ryby.« Byl lov. Nevěděli, co si počíti a jak naložiti s rybami. Shnily; musili je jísti, aby neumřeli hlady. A hlad povstal přec. Když přišel druhý ispravnik, tázali se ho, než vystoupil: budeme uditi ryby? To je vaší věcí, odpověděl ispravnik. Můžeme tedy solit? Jak chcete! Solte, solte, volali radostí jako bez rozumu. Dali popovi, aby sloužil poděkovací modlitbu, celý den zvonili na poděkování zvony. A od té doby říkají lidé, vypravujíce nějakou událosť: to se stalo tu a tu dobu, kdy bylo nařízeno uditi ryby, nebo tu a tu dobu potom. V jiném místě zbláznil se jednou ispravnik a nařídil, aby ho ctili jako boha. A nejen, že v něho lid jako v boha uvěřil, ale uvěřil v něho i diakon místního kostela. Tři léta trvalo, než tohoto nového boha odvezli do Vladivostoka do bláznice. — A takových smutných, hrozně smutných stránek má kniha Dioneova mnoho. Fr. Žák.

Prof. hrabě L. Kamarovský: »Úspěchy myšlénky míru.« 1898. Kniha ta náleží k řadě spisů, vycházejících v Moskvě pod záhlavím: »Voprosy nauki, iskusstva literatury i žizni« (Otázky vědy, umění, písemnictví a života.) Již pouhé jméno autora, na slovo vzatého spisovatele v oboru státní vědy a profesora mezinárodního práva na moskevské universitě, ručí úplně, že je to práce velecenná. Podává dějepisný nástin rozvoje ideje míru od nejstarších dob až do našich dnů. Zvláštní zřetel věnován současným »spolkům míru«, které v tak hojném počtu a s obdivuhodnou rychlostí šíří se uprostřed zhoubného militarismu — jenž jest ovšem hlavním původem jejich vzniku. Dobrá polovice knihy obsahuje přehled tak zvaných meziparlamentních konferencí, sjíždějících se periodicky, aby družně, v duchu spravedlnosti a míru uvažovali o těch palčivých mezinárodních otázkách, které nejvíce společenstvo ohrožují. Spisovatel dovozuje, že, ačkoli autorita těchto parlamentárních konferencí má význam čistě morální, jest účin jejich nicméně značný a čím dále tím více bude růsti, kráčejíc obezřele a statečně k vytknutému cíli, jenž dle vyjádření belgického ministra Nyssense sestává v neustálém odstraňování hrubé síly utvrzování vlády práva.«
Karel Jindřich.

»Istórija nóvějšej rússkoj literatúry«. S velikým potěšením pročetli jsme třetí vydání dějin novějšího písemnictví ruského, a to od roku 1848. až do roku 1894. a můžeme říci, že naši slovanští bratři, Rusové, za těch 46 let dodělali se v písemnictví velikých úspěchův. Spisovatel tohoto poučného a velice zajímavého díla, A. M. Skabičevskij, psal »Istóriju« s opravdovou láskou k věci. Kniha jest illustrovaná a přináší 52 podobizny, což jí dodává veliké ceny, i ne-

měla by scházeti žádnému slovanskému spisovateli a literátu. Studující československé mládeži bude zajisté též vítanou. Je toliko za 2 ruble. Vyšla u F. Pavlenkova a prodává se v knihoskladech (knižnych magazinach) N. P. Karbasnikova, kommissionéra císařské varšavské university (imperátorskago varšavskago universiteta) v Varšavě: Novyj Svět číslo 69; v Petrohradě (S. Petersburg): Litéjnyj pereúlok, 46; v Moskvě: úlica Mochovája, dom Kocha.

Josef Šeřík Vitínský.

LITEVSKÁ.

»**Garbe Diewuj ant auksztibes.**« (Sláva Bohu na výsostech.) »Skarb (poklad) dusziu. Rožanczius ir Jozefine kningele su pridejmu wisokiu maldu, giesmu, karunku, adynu, kielu kruwinu P. Jesusza ir Kalwarios. Wienolekta karta iszpausta. Kasztu ir spaustuwieje Juozapa Zawadzkia. Schválil Wiskupas« (biskup) Žamajcziu: Motiejus Wolonczauski. (Dozvoleno cenzuroju 22. fevralja 1863. goda.) Wilno.

»**Balsas Balandeles**« (Hlas holubiččin) arba Mažas szaltinelis mylistu Dievo. Naujausis spaudimas be »Officium« su dadėjimu daugelo litaniju maldu ir giesmiu prie panelė szvencz. Vilnuje, kasztu ir spaustuveje J. Zavadzkio, 1863. Biskupská approbace nese týž rok: Iszpausti daleido: Vilnuje 1863 m. Kovas 3 dienoje (m. března 3. dne). Vyskupas Žemaicziu Motiejus (Matěj) Valanczauskis. Leč úředního dovolení dostalo se »Hlasu holubiččinu« teprve po 16 letech! Tak svědčí »Dozvoleno cenzuroju 22. fevralja 1879 goda Vilno«. (Str. 592.) V těchto dvou ukázkách z litevského písemnictví zříme již mnohé rozdíly. V první knize »Sláva Bohu na výsostech« potkáváme se všude dle vzoru polského s dvojatým »w«, ve druhé knize však dle vzoru českého všude s jednoduchým »v«. Výslovnost jest arci stejná, úplně našemu »v« se rovnající. Žmudský (litevský) biskup, Matěj Volončauski, se podpisuje, odpovídaje pravopisu v první knize užívanému, »wiskupas« (s dvojitým — polským — »w« a měkkým »i«), v druhé však knize »Hlas holubiččin« (Balsas balandeles) se podpisuje »vyskupas« a t. d. Avšak i rodinné příjmení lze na Rusi měniti, dle výslovnosti toho onoho jazyka. Tak polské jméno Strzelecki nutno psáti ruskými písmenami »Strěleckij« a t. d. I v novém pravopise litevském píše se biskup »Wolonczauski«, »Valanczauskis«, což jest pravé litevské jméno, kdežto Wolonczauski jest zpolštěno. Pro nedostatek místa nemůžeme se dalšími ukázkami zabývati, a každý jazykozpytec si vše snadno sám nalezne. Někteří Litvíni chtějí zavésti též naše diakritická znaménka (psáti místo »sz« — š, místo »cz« — č, a místo »rz« — ř.) Poláci učinili zkoušku tu ve »Badengiada«, jenž jest polsky psán, avšak opatřen veskrze českými diakritickými znaménky. Ovšem že polská znaménka, jež naší výslovnosti scházejí, jsou ponechána, jako: »kość« (kosť), »łąka« (louka), »będą« (budou), a t. d. A jako rozdíl mezi »cz« (naším »č«) a »ć«, a mezi »sz« (naším »š«) a »ś«, jest rozdíl též mezi »ż« (naším »ž«) a »ź«, čehož si Češi nejméně všímají. Tak »źle« (zle, špatně), »źrebię« (hříbě), »źrenica« (zřítelnice), »źródło« (zřídlo, pramen) a m. j. se nevyslovují jako »ż« (ž), ale jako polovičné měkkosti, což nám Čechům schází. Výslovnosť našeho »l« jest též německá: neníť ani tvrdé ani měkké. I v latině máme německou výslovnost: »mensa« (stůl), vyslovujeme jako Němci: menza; »consul«, vyslovujeme po německu konzul a t. d. Prosím však, pánové, kde je psáno, že »s« se vyslovuje mezi souhláskou a samohláskou jako »z«? Správně latinsky se tedy stůl nejmenuje men-za, nýbrž men-sa (»s«!) Proč Poláci a Litvíni nepřijali podnes veskrze našich diakritických znamenék, jest jich houževnatosť na starých zvycích a obyčejích (vzpomeňte si na boj mezi »i« a »y«), a pak mnozí, pravím mnozí, nechtějí jich zavésti zásadně, poněvadž prý kacíř, Jan Hus, byl jich vynálezcem!

Josef Šeřík Vitínský.

FLÁMSKÁ.

V malé Belgii vychází mnohem více katolických novin než v Čechách. Nejčelnější z nich jsou: V Aalstu: »De Denderbode« a »Weekblad van Aalst«. V Aarschot: »De Klok«. V Antverpách: »Gazet van Antwerpen«, »Het Handelsblad«, »De Huisvriend«, »Jong Antwerpen«, »Ons Volk«, »La Métropole«, »L'Escaut« a ještě několik menších odborných. V Audenaarde: »'tLand van

Audenaarde«, »De Scheldegalm«; v Bilsen: »De Bilsenaar«; v Boom: »De Aankondiger«; v Bruge: »Burgerwelzijn«; »Gazette van Brugge«, »La Patrie«. V Bruselu: »Le Courrier de Bruxelles«, »Le Drapeau Belge«, »La Famille«, »Het Nieuws van den dag«, »Le Patriote«, »Le petit Belge«, »Le XX. Siècle«, »Het Vlaamsche Volk«, »De Vlaming«, »Het Huisgezin« a j. v. V Charleroi: »Le Pays Wallon»; v Diestu: »Gazette van Diest«. V Doorniku: »Le Courrier de l'Escaut«; v Duffelu: »De Familiebode«; v Elsene: »L'Echo d'Ixelles«; v Gentu: »Le Bien Public«, »Het Fondsenblad«, »De Landwacht«, »Het Volk«; v Hasseltu: »Le Constitutionel«, »De Onathankelijke« čestná výjimka podobných jmen), »Stad Hasselt, Aankondigingsblad«. V Herenthals: »Het Kempenland«, »Nieuws en Advertentieblad«; v Heyst-op-den-Berg: »De Zondagsbode«; v Kortrijku: »De Landbouwgalm«; v Lováni: »Le Demokraat«, »Gildeblad«, »Ons Leven«; v Lieru: »Gazet van Lier«; v Leódiu: »De Bien du Peuple«, »La Gazette de Liège«; v Maldeghem: »'t Getrouwe Maldeghem«; v Marche: »L'Agriculteur«; v Mechlínech: »De Ware Volksvriend«; v Mollu: »Annoncenblad van Moll«, »Gazet van Moll«, »Weekblad van Moll«; v Maaeyck: »Maasen Kempenbode«, »Maaseycker Weekblad«; v Namuru: »L'Ami de l'Ordre«; v Neerpeltu: »Mijn Limburg«; v Ninove: »Recht en Vrede«; v Nijvelu: »La Gazette de Nivelles«; v Ostende: »La feuille d'Ostende«; v Peeru: »De Kempen«; v Scraing; »Le petit ouvries«; v Sint-Nikolaas: »Het Land van Waas«, »De Volksbode«; v St-Truiden: »De Gazette van Sint-Truiden«, »De Tram«; v Thieltu: »De Gazette van Thielt«. »De Vlaamsche Kronijke«; ve Verviers: »Les Nouvelles Verviétoises«; ve Waver: »Le Conservateur«; v Yperen: »Journal d'Ypres«. Z francouzských, zde uvedených novin, jsou téměř všecky flámského smýšlení. Jest ještě mnoho katolických novin v Belgii, leč nechcene býti příliš dlouhými, uvedené zajisté dostačí.

»**Germania,**« měsíční časopis, vydavatel H. Diez, Antwerpsche Steenweg, 9., Brussel. Celoroční předplatné 10 franků. Máme před sebou 1. sešit (z října), formátu »Vlasti« o 64 stranách. Z ciziny přispívají do »Germanie«: Dr. Richard Andrée z Braunschweigu, Dr. Arndt z Berlína, profesor Dr. Bornhak z Berlína, tajný rada profesor H. Brunner z Berlína, profesor Dr. Gaedertz z Berlína, Dr. Ad. Lehr z Berlína, prof. Dr. Liévig z Vratislavi, prof. Dr. G. Witkowski z Lipska, prof. Dr. Möser z Drážďan, Dr. Oskar Walzel z Vídně a m. j. v. Německé články jsou tištěny velikým písmem, flámské jen drobným; účel časopisu jest rozšiřovati u Flamingů »velkoněmectví«. Josef Šeřík Vitínský.

BULHARSKÁ.

»**Malka christomatija ili Sbornik ot razni tvorenija.** Proza i poezija. Plovdiv, 1889. god. cěna 3 leva. Kdo by chtěl za málo peněz blíže seznati bulharské písemnictví, tomu doporučujeme upřímně tuto chrestomatii: jeť v ní snůška nejlepší prósy a poesie bulharské; a že skutečně tomu tak, za to ručí zajisté jméno slovutného spisovatele, jenž ji vydal. Jest to: D. V. Mančov. Kdo by neznal z nás Slovanů Mančových spisů, jako: »Baščin jezik« v šesti různých vydáních a »Cerkovno Slavjanski čitanki?« Jos. Šeřík Vitínský.

RUMUNSKÁ.

»**Mic vocabular militar român-frances-ruso-turc**«. Slovník tento zasluhuje naší pozornosti proto, že podobného v naší literatuře nemáme. Jest velmi praktický a každému, kdo by se chtěl přiučiti jazyku rumunskému, francouzskému, ruskému a tureckému, bude týž zajisté vítanou pomůckou. Má tři části; cena pouze 90 bani (sešit po 30 banech). Zmíněný slovník vyšel pod číslem 105—107 v »Knihovně pro všecky« (Biblioteca pentru toti). Adresujte: »Štorck & Müller, Furnisorii curtei regale; 53, Calea Victoriei, 70, Bucuresti.«
Josef Šeřík Vitínský.

NIZOZEMSKÁ.

»**De aarde en haar volken**«. (Země a její národy.) Již přes třicet let vychází po celém Hollandsku i v Belgii známý a oblíbený časopis »De aarde en haar volken«. Obsah s četnými vyobrazeními a dopisy z péra slavných ce-

stovatelův a vzdálených zemí, sloh jednoduchý a populární; to vše velice poutá a činí list oblíbeným. »De aarde en haar volken« s přílohou »Op den uitkijk« vychází buďto týdně o 12 tiskových stranách aneb v měsíčních sešitech as o 50 stranách, 4° formátu, s četnými a pěknými rytinami téhodně toliko za 10 centů (něco méně než 10 krejcarů). Vychází v »H. D. Tjeenk-Willink, v Haarlem«. (Holland.) Josef Šeřík Vitínský.

MAĎARSKÁ.

XVI. Évfolyam. A Szent Család, képes népnaptára. Již patnácte let tomu, co vychází v Budapešti »A Szent Család« (Svatá Rodina). Pan Wajdits Nándor nešetřil v pravdě nikdy ničeho, co by sloužilo k ozdobě knih, jež v jeho knihovém a uměleckém závodě vycházejí. Jeho závod v Budapešti v IX okresu, ulice Üllöi, čís. 21, známe již mnohá léta, nikdy však jsme se o něm nezmínili, zdálť se nám příliš velikým Maďarem, což znamená při nejmenším: člověka nespravedlivého vůči Slovákům. Nyní jej poznáváme jako horlivého katolíka, arci též horlivého Uhra čili v tamní úřední řeči »Magyara,« avšak vážícího si též i lidí jiných národností. Mimo »A Szent Család«, zamlouvají se nám hlavně tyto u něho vyšlé spisy: »Sz. Jószef tizztelete,« cena 85 kr.; Nogáll, »·risztus követése,« 60 kr. Kuncze, társulati imák hold. szüz Mária tiszteletére, 12 kr. Szemenyei: Assisi, vagyis Szt Ferencz viselt dolgai, horitékban, füzve 20 kr. postabérrel 22 kr. — Rózsalevelek az élö Rózsafüzérhez. Czinos tüzetke, 61 lap, ára 15 kr. poštou 17 kr.; a m. j. v. Veškeré, zde jmenované spisy se čtou velice pěkně i doporučujeme učícím se maďarštině zvláště »Svatou Rodinu,« obrázkový národní kalendář (cena 30 kr.), jenž jest zásoben mimo krásné vyobrazení též vybranou četbou. Adresovati lze přímo: »Wajdits Nándor, »Szent Család« kath. könyv-és mükeres-kedés, IX kerület, Üllöi utcza 21-dik szám, Budapest.« Josef Šeřík Vitínský.

NĚMECKÁ.

Die katholische Mission. Obrázkový měsíčník. Ročník 26tý, 1897.—1898. Dvanácte čísel 4 marky. Právě jsme si prohlédli 11té číslo zmíněného časopisu, jež jest, jako vždycky, velmi bohato obsahem: pojednávář o »sociálních poměrech v Rumunsku«, o »zemřelých biskupech v roce 1897.« (Dokončení); o »americkém kolegiu v Lovani«; »Zprávy z missií: Čína (Šantung, přehled missijních dějin)«; »Přední Indie (Madura, Sangamner)«; »Habeš (Při dvoře Menelikově, Obyčeje)«; »Portugalská-východní Afrika (Pod-Zambezi)«; »Západní Afrika (Zlaté pobřeží)«; »Jižní Amerika (Patagonie)«; »Z různých missií«; »Směs«; »Příloha pro mládež«; »Utonulci (Die Schiffbrüchigen)« Dokončení. Číslo toto má 13 illustrací. Časopis tento odebírati lze přímo; adresa: »Herder'sche Verlagsbuchhandlung in Freiburg im Breisgau.« Jos. Šeřík Vitínský.

ČESKÁ.

Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského od Dr. Jos. Pospíšila. Část druhá. (Dokončení.) 1. Vědecký význam kosmologie Pospíšilovy spočívá právě v jeho účelném a systematickém zpracování nejdůležitějších vědeckých otázek.

Autor sám praví: »Předmět práce této jest eminentně důležitý . . . Zkum posledních příčin života přírodního: odkud, čím, k čemu jest tento viditelný svět se všemi svými nesčetnými bytostmi, již sám sebou pro každého myslícího ducha jest velice poutavý a zajímavý. A ještě poutavějším a zajímavějším jest zkum tento v nynější době, kde se jím nejgeniálnější duchové s napjetím všech sil zabývají. Můžeme směle říci, že těžiště vědecké práce u všech vzdělaných národů nyní právě ve přírodozpytu záleží.«

Již tedy pro svůj předůležitý vědecký předmět má Pospíšilova kosmologie veliký význam vědecký.

Další vědecký význam díla našeho jeví se v naprosto vědeckém způsobě, jakým otázky kosmologické jsou tu řešeny.

Moderní přírodověda, jakkoli na jedné straně ve svém zvláště empirickém zpytu zachovává vědeckosť, na druhé straně ku plnému rozřešení svých, zvláště záhadnějších otázek, nedbá vždy cest pravých.

Moderní přírodověda hřeší na sobě a vůbec na vědě, že, chtějíc na základě svých empirických fakt řešiti metafysické otázky o posledních příčinách všech věcí, namnoze nedbá logických, tedy vědeckých zákonův a tak dospívá k výsledkům, které ve svých důsledcích uvádějí člověka na bezcestí nejabsurdnějších bludů.

Dr. Pospíšil zmocniv se moderních výzkumův a položek přírodovědných, řeší ony předůležité otázky v každém směru vědecky, vše logicky vyplývá, nikde není znamenati opomenutí nebo spletení forem myslicích, nikde pavědeckého úskoku. Autor sice nezachovává u vedení důkazů přesné formy syllogistické staré scholastiky, jakouž s úspěchem pěstují filosofičtí spisovatelé i v moderních kosmologických latinských spisech, nicméně i jeho postup »extra formam« jest úplně přesný, a často pro předmět sám cesta volného důkazu téměř vhodnější.

A s jakou snadností a plynností provedena tak mnohá i spletitější otázka! Jest někdy pravou pochoutkou projíti celý důkaz autorem mistrně vedený. I to jest výrazná značka pravé vědeckosti a tudíž doklad vědeckého významu díla Pospíšilova.

Přistupuje k tomu ještě modernosť, jevící se v tom, že do svých pojednání a vývodův, ať již v atomismu či v darwinismu nebo pantheismu, autor pojal otázky, jež nejnovější spisovatelé, ať tak díme, hodili do dílny myslících duchů ku zpracování. Aspoň jeden úryvek zde uvedeme ukázkou. »Že darwinismus skutečně ničí řád mravní a prohlašuje nejvýstřednější egoismus za jediné oprávněný princip lidského života, dokazují zřejmě onino filosofové, kteří z darwinské nauky všecky konsekvence pro praktický život lidský dovozují. Mezi těmito filosofy na prvém místě svou neurvalostí a brutálností vyniká Bedř. Nietzsche a Max Stirner. Nietzsche, vycházeje ze soustavy darwinské, buduje na ní názor světový ve všech možných směrech jeho. Nás zde především zajímá jeho názor o duchovním a mravním životě člověka. Nynější mravověda kněžská, náboženská, ascetická a filanthropická postavila prý všecky mravní pojmy na hlavu. Všecky ethické pojmy a ideály jsou prý nyní úplně porušeny a padělány. A proto má filosofie hlavní a podstatný úkol, aby zase napravila tyto porušené a znetvořené mravní pojmy a vrátila jim zase původní a jedině správný význam jejich. To nazývá Nietzsche: »Umwerthung aller geistigen und moralischen Werthe.«

Podle názoru Nietzscheova bojují v životě národův o vládu dvě diametrálně sobě protivné morálky, morálka panská a otrocká. Jen co silný a mocný člověk, pokud se týče, národ, činí, jest původně a v pravdě dobrým. Vlastnosti a skutky obyčejného lidu, jejž Nietzsche stádem dobytka nazývá, jsou vesměs špatny a bezcenny.

Z toho patrno, že pojem mravnosti má podle toho názoru zcela jiný význam, než v jakém se obyčejně na veškerém světě pojímá. Fysická a duchová síla — toť jediná mravnosť, fysická a duchová slabosť — toť jediná nemravnosť.

»Pán« jest povznesen nade všecky mravní zákony a proto sluje také ve filosofii Nietzschově »nadčlověkem« (Uebermensch). Každý skutek jeho bez rozdílu jest dobrým. A proto veškeren život jeho náleží sféře, jež s »dobrem a zlem« v obyčejném slova smyslu není naprosto v žádném vztahu a styku. Život »pána« jest, jak Nietzsche praví: »Jenseits von Gut und Böse.«

Že Pospíšil takové filosofii dovede vítězně čeliti, snadno domysliti se z toho, co již řečeno bylo o vědeckosti jeho velikého díla.

Některé nedostatky a vady, jež by snad daly se ve příčině vědeckého významu kosmologie Pospíšilovy vytknouti, nejsou hojny a dají se omluviti nesmírným rozsahem látky, která žádá odborníka v několika předmětech najednou, kdežto jisto, že odbornosť nejlépe prospívá jen ve předmětě jediném.

2. Význam sociální kosmologie Pospíšilovy vysvitne z následujícího. Jak autor sám vyvozuje, duch lidský ve všech svých činnostech jest jednotný, hledí z theorií, jimiž vysvětluje život přírodní, také dovoditi život lidský ve všech jeho vztazích a projevech. Proto mají theorie kosmologické i pro náš praktický život předůležitý význam, jak důkaz toho podávají naše v nejhlubších svých základech rozjitřené společenské poměry.

Záleží-li, jak na př. moderní atomistická theorie učí, všechno přírodní dějstvo jen v atomech a mechanickém, nutnosti fysické podrobeném pohybu, pak i člověk jest jen konglomerátem atomů, které se v něm shlukly buď slepou náhodou aneb — což totéž jest — fysickou nutností. Člověk nemá duchové, nesmrtelné duše, nemá svobody, není ve svých skutcích příčeten; veškeren

jeho život jest naprostou fysickou nutností determinován, právě jako každá jiná bytosť přírodní. V životě lidském není žádného mravního ani právního řádu; vládne jen fysická síla. A je-li jednotlivý člověk jen konglomerátem atomů, pak není i společnosť lidská nežli sumou či souborem těchto atomových konglomerátů, které ve veškeré své činnosti řídí se týmiž zákony mechanického pohybu, jako každý jednotlivý atom.

A tyto konsekvence, k nimž vede přírodovědecký materialismus, neomezují se posluchárnami našich vysokých škol a vědeckými spisy našich kathedrových učenců, nýbrž vnášejí se i mezi lid, a to nejen v jeho vyšší a vzdělanější stavy, nýbrž i ve vrstvy nejnižší: v řemeslnictvo a dělnictvo. A jak právě tu tento přírodovědecký materialismus působí, vidíme ve hrůzyplném zápasu mezi moderním kapitalismem a socialismem. V zápasu tomto dán úplně výhost všem mravním zásadám, jen fysická síla, jen pěstní právo spolu zápolí. Proti hmotné síle kapitalismu postavili socialisté svou hmotnou sílu a čekají jen na okamžik, až jejich šiky vzrostou a zmohutní tou měrou, aby mohli kapitalismus rozdrtiti a na jeho troskách zbudovati svůj vybájený socialistický stát.

Tak tedy utvářejí se sociální poměry na podkladě moderní přírodovědy, pokud se hlásá věda tato bez vztahu na křesťanský názor světový aneb dokonce pokud se vyhlašuje spor mezi výzkumy přírodních věd a mezi zásadami a naukami křesťanskými.

Svojí kosmologií však Pospíšil dokázal, že mezi skutečnými resultáty věd přírodních a zásadami křesťanskými není sporu. Tím tedy odstranil nezdravý podklad, z něhož vyrůstaly hrozivé sociální poměry. Z toho plyne tedy veliký význam sociální filosofického díla Pospíšilova. Kosmologie Pospíšilova průhledně a bezpečně nám dokazuje, že člověk není shlukem atomův a mechanickým nějakým strojem, dokazuje, že člověk není zvíře, že člověk není snad vyplynutím nějakým podstaty božské, dokazuje nám, že Tvůrčí Bytosť vše, co jest, z ničeho učinila, že táž Bytosť o veškeren svět se stará, celý svět se vším jednáním a snažením, ať dobrým či zlým, ať tak díme, má v evidenci. Patrno, že na takových základech, jež nám kosmologie Pospíšilova jako nutné důsledky rozumování lidského dokazuje, život sociální zcela jinak se utváří.

Velmi pěkně praví autor: »Přírodovědecká nauka křesťanské filosofie má tu ohromnou, v nynější době namnoze úplně neznámou a proto ještě neoceněnou přednosť přede všemi moderními theoriemi přírodovědeckými, že souhlasí co nejkrásněji se všemi exaktními výsledky a výzkumy nynější přírodovědy a při tom přece ve svých konsekvencích s praktickým životem jak jednotlivce tak i veškeré společnosti lidské nejen v žádném sporu není, nýbrž opačně otvírá mu ještě bohatý zdroj pravého blaha a štěstí. Materialismus a pantheismus činí lidský život nemožným, křesťanská přírodovědecká nauka, pokud jest zde vůbec možno, zakládá a šíří ve světě lidský ráj. Ze křesťanského názoru světového neplyne ani jediná nauka, která by se nedala v život lidský uvésti a která by, byvši v něj uvedena, nerozlévala po něm požehnání.«

Z takových vývodů, jež doklady nevyvratitelnými jsou podepřeny, patrno, jak veliký sociální význam má Pospíšilova kosmologie.

3. A co říci o jejím významu národním?

Netřeba již povídati mnoho. Dlužno jen to, co řečeno v životě sociálním vůbec, applikovati na náš život národní a ozřejmí význam díla Pospíšilova v příčině národní.

Autor takto vyvozuje: »Liberalismus a materialismus, tedy nekřesťanský názor světový, zmohutněl — bohužel — a zhrdl v národě našem tak, že aspoň ve veřejném a politickém životě vládne téměř všemu národu a ohrožuje všecky vymoženosti, kterých jsme se po tak dlouhé mozolné práci sotva domohli. Materialismus a pantheismus otrávil namnoze naše školství, střední i vysoké, otrávil naši vědu, naše umění, zejména naše časopisectvo, náš spolkový i veřejný život, otrávil velikou časť naší intelligence. Naše intelligence, zvláště mladší její dorost, odcizuje se stále více křesťanství a jeho životu, a to asi z té příčiny, poněvadž nezná dobře nauky křesťanské, nezná ji vědecky a neví, jakou krásu a velebu v sobě chová. Namluveno jí, že nauka křesťanská s vědami profánními vůbec a se přírodovědami zvláště jest v zásadním odporu. Kdyby se však vlastním studiem jen poněkud hlouběji ponořila v nauku tuto, jistě by se přesvědčila, jak velebná harmonie nauku křesťanskou se všemi výzkumy vědeckými v jeden krásný celek pojí. Kdo zná nauku křesťanskou a má jen poněkud srdce pro pravdu vnímavé, ten ji musí milovati.

V boji stran proti sobě, jenž rozrývá a hubí život národa našeho v nejhlubší jeho podstatě, jest dlužno pokládati za čin eminentně vlastenecký, po-

ukáží-li se rozjitřené strany a vrstvy v národě našem na pojítko, které by zase všechny nás spojilo v šik nepřemožitelný. A tímto pojítkem jest křesťanský názor světový. Na základě tohoto světového názoru brzy se všichni poznáme, sobě porozumíme a se obejmeme účinnou láskou jako bratří jedné veliké rodiny, kterouž Bůh obohatil tolika duševními a tělesnými dary, čímž zřejmě dal na jevo, že ji určil k velikým věcem, k veliké cti a slávě.

A poněvadž filosofie křesťanská, zvláště její kosmologie, tento světový názor vysvětluje, jeho nebeskou krásu a vznešenosť ukazuje, ode všech útoků, kterými naň materialismus a pantheismus žene, vítězně hájí, má filosofie tato vůbec, tak i pro národ náš zvláště význam v pravdě životní.

Zdaž nelze z vývodův autorových, zde uvedených, vystihnouti veliký národní význam Pospíšilovy kosmologie?!

Ze všeho, co jsme v posudku svém uvedli, zvláště tedy pro onen veliký vědecký, sociální a národní význam nelze než upřímně kosmologii Pospíšilovu vřele doporučiti, zvláště našim intelligentním laikům!

Končíme referát slovy, jež o kosmologii Pospíšilově napsal italský časopis »La rivista internazionale«: »Jest nám gratulovati, že národ český má tak krásné filosofické dílo, sepsané podle zásad našeho nesmrtelného Akvinata, který svou filosofií k nebesům se pnoucí s to jest, aby všechny národy vedl vzhůru k oblastem pravdy, dobra i naprosté krásy.« Dr. Al. Kolísek.

Revoluce, její původ, vývin a cíl. Historicko-kritická studie. Sepsal Vilém Sladomel, kněz církevní. Se schválením nejdůst. bisk. Ordinariátu v Králové Hradci dto 30. října 1895. čís. 8208. V Praze, Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba. Nákladem vlastním. Cena 2 kor. 40 hal. Spis tento jest jedním z krásných kvítků z utěšené zahrádky našeho písemnictví, vykvetlé na památku dvojího jubilea letošního: Jeho Svatosti Lva XIII. a Jeho Veličenstva našeho císaře a krále Františka Josefa I.

Účel díla naznačil sám p. spisovatel na úvodní stránce: »Napsali jsme knihu na poučení lidu a na obhájení odvěkých práv Božských i lidských, za to majíce, že tím činíme povinnosti zadosť vůči Bohu, vlasti, císaři i lidu.«

Již napřed poznamenati dlužno, že pan spisovatel nepojednává pouze o veliké francouzské revoluci, nýbrž o revoluci vůbec. o jejím původě, směru, rozšíření a konečném cíli. Z té příčiny rozvrhl dílo své na čtyři hlavní části s několika podřaděnými oddíly.

I. Část první nadepsána jest: Vznik a vývoj revolučních idejí. Docela dobře vychází p. spisovatel od základní pravdy historické, že červená nit revoluce vine se dějinami lidstva až k nejzazším hranicím, kde první člověk vzepřel se proti Bohu.

Pro lepší přehled projednané látky rozdělil p. spisovatel část první na dvě stati, z nichž:

1. stať první má název: »Vznik revolučních idejí od doby antické až k renaissanci.« Jasně a přesvědčivě líčí tu p. spisovatel, kterak římský caesarismus se svojí nezávislostí a absolutní mocí byl kolébkou moderních revolucí. Závažnými historickými doklady naznačena postupně příčina, proč revolucionáři r. 1870. zničili světské panství Pia IX. — Poznámky o Danteovi, jako nejrozhodnějším přívrženci a velebiteli caesarismu, jsou velmi případny. Rovněž zápas císařství s papežstvím jest pragmaticky vysvětlen. Mnohé výjevy historické v díle tomto pěkně se rozvinují a čtenáře uspokojují.

2. Stať druhá jest nadepsána: »Postup revolučních idejí od renaissance až k výbuchu veliké revoluce francouzské. (1453.—1789.) Vysvětliv pojem renaissance pojednává p. spisovatel zevrubně o mužích, kteří rozsévali škodlivé símě snah revolučních, jsou to hlavně: Pomponaz, Machiavelli, Buchanan George, Bodin, Hobbes. Závěrem stati této jest stručný přehled následků renaissančních v Europě vůbec, a to ve příčině politické, náboženské (věroučné a mravné) a společenské.

II. Část druhá naznačená nápisem: »Reformace a protestantismus« obsahuje základní myšlénku, že roztržení církevní jednoty mělo do sebe následky i náboženské i politické revoluce. Docela správně rozvrhl p. autor stať tuto na dva oddíly z nichž:

1. oddíl pojednává o reformaci v Anglii, kde Jan Viklef začal rozsévati zhoubné símě svým výrokem, že veškerá moc církve závislou jest na moci světské. K tomu přidružila se později neukrotitelná vášeň Jindřicha VIII., jenž kráčel po cestách pohanského caesarismu.

2. Oddíl druhý věnován jest německému protestantismu, kde p. autor obratným pérem ukazuje ku všem okolnostem, které měly ráz revoluční. Dotýká se tu i našeho nešťastného Husa, který zasel mnoho revolučního semene po vlastech našich.

III. Část třetí nadepsána jest: »Veliká francouzská revoluce.« Jako přípravu na epochální událost tuto pojímá pan spisovatel voltairianismus a illuminatismus; oběma věnoval péči svědomitou. Než hlavní příčinu vidí ve výchově mládeže na základě pohanských Athén a Říma. Revolucionář Briot vyznal veřejně, že žáci v kollejích poslouchali tyrana (Ludvíka), kdežto zatím nadšeni byli pro Bruta a Charea. Týž doznal dále, že revoluce francouzská mnohem spíše jest výsledkem vyučování než zákonů. Výchova zplodila muže, kteří provedli revoluci.

Obšírné pojednání své roztřídil p. autor na čtyři oddíly, z nichž:

1. první oddíl uvádí účinky revoluce ve příčině náboženské. Bylo to zabavení církevních statkův, odklizení posvátného nádobí ze chrámů, zrušení kongregací mužských a ženských, — a pak ustanovení náboženství rozumu, čili náboženství filosofského místo panujícího až dosud náboženství katolického. Bolestno čísti v díle autorově, kterak řádila revoluce v ohledu náboženství a převzácných památek církevních!

2. V oddíle druhém naznačuje p. spisovatel neblahé účinky francouzské revoluce ve příčině politické. Zbořivši oltář — pokusila se zbořiti trůn královský. Dne 21. ledna 1793. padla hlava Ludvíka XVI. guillotinou. Ve stati této uvádí p autor velmi zajímavé důvody, které přivodily smrť královu.

3. Oddíl třetí nadepsaný »Francouzská revoluce ve příčině společenské« jest velmi pěkné pojednání, jež poskytuje obraz společnosti lidské zbudovaný na základě dvou zhoubných vět ústavy francouzské po smrti královĕ: »Národ jest bohem! — Lidské pokolení jest bohem!« Stati této věnoval pan autor zvláštní píli. Kdo ji přečte, pozná, že hlavní zřídlo zásad nynější sociální demokracie vyprýštilo v době revoluce francouzské.

4. Oddílem čtvrtým vylíčeno jest rozšíření idejí revoluce francouzské po vší zemi a následky toho. »Jako každá náhlá, nepřirozená změna nemá do sebe stálosti,« — píše p. autor, — »tak i veliká fraucouzská revoluce, již krátce lze nazvati vynuceným a veleným společenským odpadnutím od Boha a Jeho zakona, doznala v krátké době 80 let nesmírných a četných (11) proměn.« Těmto jedenácti proměnám ve Francii věnoval p. spisovatel nevšední péči a na konec předvádí hrozné důsledký snah revolučních i mimo Francii; byly to revoluce ve Španělsku, Portugalsku, mohutné revoluce v Italii, v Německu, v Polsku, v Brasilii, Mexiku, byla to obrovská revoluce po vší Evropě r. 1848. zuřící.

IV. Část čtvrtá má nápis: »Stává-li nějakých příznaků budoucí revoluce v lidstvu?« Otázku tuto řeší p. autor způsobem zajímavým a přesvědčivým, poukazuje ke zhoubným snahám tajných spolků, hlavně zednářského. Příznaky hrozné katastrofy revoluční v budoucnu naznačil p. autor následujícími větami: 1. Tajné spolky útočí na náboženství katolické pomocí svobody tisku. 2. Moderní duch útočí na mravouku založenou na náboženství Ježíše Krista — pomocí svobody tisku. 3. Moderní duch útočí na posvátné manželství, chtěje zničením rodin přivoditi revoluci ve státech. 4. Moderní duch svobodou tisku otravuje školu. 5. Moderní duch svobodou tisku porušuje lidskou společnosť. 6. Tajné spolky ohrožují svobodou tisku a revolučními rejdy zřízení monarchické. Krásné pojednání této stati zakončuje p. autor takto: »Co jest tedy revoluce jedním slovem? — Obnovením starého pohanství. Která jest jediná hráz ochranná proti revoluci? Obnovení pravého křesťanství.«

Gratulujeme p. spisovateli ku vzácnému a velmi cennému dílu tomuto a doporučujeme je upřímně všem vzdělancům, zvláště pak dospělejší mládeži studující. Kniha tato může vyplniti mnohé mezery v dějepisu, zvláště pokud se týče revoluce francouzské a doby nejnovější. Přáli bychom p. autorovi velesnaživému, aby dílo jeho bylo v brzku rozebráno. Úprava jest velmi pěkná.

Dr. Fr. Kolísek.

Zlatá bible klasikův. Nový Zákon. Sepsal Dr. Jan Ladislav Sýkora, c. k. řádný profesor bohosloví na české Karlo-Ferdinandské universitě. Nákladem Zlaté bible klasikův. Vídeň, Max Herzig.

Autor textu »Zlaté bible klasikův« jest v učeném světě chvalně znám zvláště jako důkladný znatel Písma svatého, a proto by bylo lze již »a priori« říci, že jest spis oboru jeho se týkající zajisté vynikající, a tomu jest zajisté

tak. Předmětem práce páně profesorovy jest Písmo Boží, a na jeho základě život Pána Ježíše a konání sv. autorů Písma Božího a jelikož Písmo sv., jeho autorita, ano i historičnost Osoby Páně se podrývá, ano zhusta ničí, předeslán jest k spisu úvod, kterýž se šíří o dějinnosti Osoby Páně na základě evangelií a na základě historie světové, o pravosti a neporušenosti evangelií a druhých knih Písma svatého vůbec a evangelií zvláště, a to všecko přísně vědecky a přese všechnu hloubku a vědeckosť přece na výsosť srozumitelně. Když byl vdp. autor obhájil autoritu Písma sv., líčí soukromý a veřejný život Páně a působení apoštolů, jak je máme vylíčeny ve Skutcích apoštolských, v listech sv. Pavla a v epištolách katolických a končí prorockým spisem sv. Jana Miláčka.

Vdp. spisovatel zove případně svou práci »Zlatou biblí klasiků«, jejížto cílem jest, aby byla pro kruhy zvláště vzdělané rukovětí k poznání vznešené Osoby Páně a díla jeho, a aby lidé vzdělaní měli po ruce po vědecku obhájené Písmo a v krátkosti poznali všechen jeho obsah, a aby sobě knihu tu zamilovali a podle této charty pravé svobody a pravé civilisace svůj život zařídili.

Vdp. autor čelí tudíž k tomu, aby vzdělanci nabyli přesvědčení, že má víra křesťanská nerozborné základy a že, jako vyhovuje lidu prostému, vyhovuje také člověku i nejvzdělanějšímu, tak že ten, kdo tvrdí, že katolická víra vzdělanému muži nevyhovuje, odsuzuje sebe sama a dává na jevo svou neznalosť. Zasluhuje tudíž vdp. spisovatel za svoji zdařilou práci všechen dík.

Avšak jako že jest text »Zlaté bible klasiků« na základě nynější theologické vědy dovedně zpracován, jest i úprava překrásná a velice nádherná ve velikém foliu, na silném velínovém papíře, tak že slušně se řadí ke stkvostnému vydání Doréovy Bible a Zlaté Bible, ač jestliže jich nepřekonává.

Mimo to má Zlatá bible klasikův připojených 65 překrásných obrazů v barvotisku, kopií slavných mistrů jména světového. Jsou to: Quido Reni, Barbieri, Horatio Gentilesci, Esteban Murillo, Wilhelm Elbinghaus, Paolo Veronese, L. de Boulonge Rafael Santi, Ant. Regillo, Heinrich Jenny, Carlo Dolci, Jean Germain, Ludv. Caracci, Tiziano Vercellio, Theodor Klenk, Lionardo da Vinci, Van Dyk, Rembrannt von Rhyn, Michel Angelo, Rubens, Daniello da Voltera a Federico Boroccio.

Jest tedy Zlatá bible klasikův dílo všeho uznání hodno i vědecky zpracovaným textem i krásou vydání svého a zasluhuje, aby obecenstvo bylo na ni upozorněno. Dr. Ant. Lenz.

Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter i úcta u lidu. Napsali Dr. Fr. Krásl, metropolitní kanovník, a J. Ježek, c. k. professor. — Podíl »Dědictví sv. Prokopa v Praze« za rok 1898. — V Praze 1898., tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba), nákladem Dědictví. Str. 795 + IX. + XVI. Událosť literární prvního řádu. Vyšla kniha dávno kýžená, plod několikaleté pilné práce, dílo k obhájení české cti svrchovaně nutné, práce z popudu samého arcipastýře J. E. kardinála započatá, čelící k oslavě loňského jubilea Sv.-Vojtěšského, jemuž takto se dostává důstojného a čestného zakončení. Můžeme právem tvrditi, že pro rok 1898. dostalo se členům Dědictví sv. Prokopa knihy významné a důkladné. Lze bez předpojatosti a po zralém prozkoumání prohlásiti, že dílo toto, ač jest poněkud obšírné, pro svou spolehlivosť kritickou, přesnou zevrubnosť a nemalý význam kulturně-historický je českému národu vůbec a církvi katolické u nás zvláště ku cti, že jest jedním z hlavních kamenů ke zbudování mohutné budovy dějin církevních v Čechách. Ale nejen historie církevní, nýbrž i světská s povděkem vítá dílo monografické o našem národním světci a o prvním klášteře mužském v Čechách; byloť již na mále, že nepřítel člověk, cizí i domácí, památku sv. Vojtěcha byl by si k hanbě všech věrných Čechů katolíků osvojil, potřísnil a pokálel, mimo to se strany vážné a vědecké, od zástupců literatury, zvláště katolické, již s podivením poukazováno k tomu, že se nenašel v národě českém učenec, jenž by život sv. Vojtěcha kriticky byl zpracoval, kdežto polská i německá literatura o sv. Vojtěchu jest dosti hojna a stojí na výši badání historického. Budiž tedy pilnému péru pánů spisovatelů, zvláště vsdp prelátu scholastikovi ve jménu národa a ve jménu kněžstva česko slovanského úcta a dík. Kéž slovo v předmluvě, že totiž biografie sv. Prokopa r. 1895. vydaná a nynější sv. Vojtěcha mají býti pokládány za počátek cyklu zevrubných kritických životopisů našich českých patronů — kéž se to slovo vyplní aspoň tak zdařile, jako práce tato sama!

Veškera látka v knize této jest roztříděna více zevně než logicky, jest však takto záživnější a snad i přehlednější; jsouť tři díly hlavní: životopis

sv. Vojtěcha, dějiny Břevnova a úcta sv. Vojtěcha. Předchází seznam literatury sv. Vojtěšské doby starší i doby novější (česká, polská, ruská, francouzská, německá), pak výčet spisů za příčinou jubilea devítisetletého vydaných; ku konci přidáno několik obrazů, jež mají, jak se výslovně spisovatelé ohrazují, pouze obrazy v »Albu sv. Vojtěšském« doplňovati; dalo by se ovšem i zde ještě mnoho sebrati, ale není to účelem knihy.

Byli jsme dychtivi, jaké pp. spisovatelé zaujmou stanovisko ve stěžejném bodě otázky sv. Vojtěšské, totiž ve příčině jeho charakteristiky. Charakteristika sv. Vojtěcha musí se dovedným okem vypozorovati z bedlivého porovnávání obou hlavních životopisců Kanaparia a Bruna, z nichž první trochu idealisuje a druhý si poněkud libuje ve květnatých frázích, z nichž zrno jen s obtížemi lze vyloupnouti; mimo to musí se celý logický postup myšlének světcových, jak se v jeho positivním a negativním vystupování projevovalo, pilně sledovati, s časovou povahou, s výchovou duševní, s názory tradicionelními porovnávati, aby se svědomitě odpověděti mohlo k otázkám: čím hlavně vynikala povaha Vojtěchova? které jsou chyby, které přednosti jeho duše? co dlužno nejvíce chváliti, co zavrhovati? kterak si vysvětliti zdánlivou vrtkavosť, netrpělivosť světcovu? byl sv. Vojtěch rozníceným idealistou, byl oportunistou? byl mužem činu či se vyhýbal práci? dychtil skutečně celý svůj život po koruně mučenické? byl sv. Vojtěch dobrým Čechem vlastencem aneb se klonil k Němcům? Byl skutečně oním německým agentem, za jakého ho bodrá naše »omladina« v »Nár. Listech« a podobných časopisech bohužel má a kreslí? Měl vůbec sv. Vojtěch talent politický? kterak vysvětliti sobě nezdar působení v Čechách? jak daleko sáhal vliv školy děvínské na jeho povahu? jaký byl jeho názor světový a způsob života? choval více lásky k životu světskému nebo klášternímu? byla proměna ve způsobu života Vojtěchova, jenž za mládí nelišil se nijak od jinochů jiných, nesvatých, náhlá nebo postupovala od smrti Dětmarovy ponenáhlu? byla náklonnosť k askesi ve veselém jindy hochovi upřímná, trvalá, nebo se zklamal ve zdech klášterních? kterak působily psychologicky zkušenosti a utrpení v Čechách a později? lze neschvalovati nebo dobře vysvětliti to, že opět a opět opustil Vojtěch zemi svou i povinnosti biskupské? — Tyto a jiné záhady životopis sv. Vojtěcha předložiti si musí, a nelze pouze říci: sv. Vojtěch žil svatě a umřel svatě; naši nepřátelé, ano i někteří z našinců, záhady tyto luští tak, že ze sv. Vojtěcha nezbývá u nich nic než vlastizrádce, egoista a excentrická povaha. Proto jsme byli dychtivi nahlédnouti do nového našeho zevrubného díla o sv. Vojtěchu, i shledali jsme moudré stanovisko středu: stanovisko ne sice nové, z vlastních úvah a názorů plynoucí, ale stanovisko věrně katolické, spravedlivé, vlastenecké, stanovisko Palackého, Kalouskovo a Voigtovo. Dílo populární, jakýmž nová naše kniha jest, má a musí tohoto stanoviska skalopevně dbáti a je v lid vštěpovati, jelikož jest jedině pravé.

Co do jednotlivostí s povděkem dlužno vítati zprávy o rodě, příbuzenství, rodičích a rodišti sv. Vojtěcha, o škole děvínské, o poměru Čech k biskupům řezenským (stanovisko Kryštůfkovo), o stavu politickém, o válce českopolské, motivování prvního a druhého odchodu z Čech, jakož i návratu (při čemž dle soukromého názoru našeho by mělo více býti vytknuto stanovisko subjektivní, t. j. vědomí sv. Vojtěcha, dle kteréhož z e s k r o m n o s t i se domníval, že síla jeho duševní k rozháraným a neutěšeným poměrům v Čechách nepostačovala), vypsání dojmů v Římě, líčení kulturního poslání nadace břevnovské, zregistrování zpráv cizích o apoštolských pracích ve Slezsku, Slovensku, Uhrách a na Moravě a j. v. Zajímavé a správné jest líčení poměru sv. Vojtěcha k liturgii slovanské, jenž nebyl nepřátelský tolik, jak jej spisovatelé němečtí podávají. Velice důležita jest otázka, byla-li manská přísaha, již biskup Vojtěch císaři německému učiniti musil, příčinou jeho odchodu z Čech a motivem politickým; na str. 139 uvádějí se v poznámce důvody Kalouskovy a Voigtovy, později, na str. 573., následuje výmluvná a vřelá obrana slovanství sv. Vojtěcha proti Dr. Kryštůfkovi a Dudíkovi. Otcem nepřející a snižující invence o němectví Vojtěchově jest katolík G f r ö r e r a nejúčinněji potírá jej protestant V o i g t. Kniha naše taktéž důstojně a věcně hájí stanovisko pravé.

Pěkné jsou stati o misiích v Prusích a Pomořanech a místě mučenickém, kdež užito svědomitě literatury německé a polské. Zevrubně pojednáno o velezajímavé otázce, zdali naše ostatky v Praze jsou pravé (str. 243—255), při čemž použito hlavně Schindlerových aYlalouskových studií. Velevítány jsou literární památky po sv. Vojtěchu, jež se dochovaly: záslibný list, list k Milonovi, »passio s Gorgonii«, »homilie sv. Vojtěcha«, výňatky z listu k Radlovi, píseň sv. Vojtěcha, o kteréž se důmyslně a přesvědčivě vede důkaz genuinity hlavně dle vý-

vodů Pachtových a Snopkových; pak »Boga-Rodzica« a list k sv. Vojtěchu psaný Thietpaldem (v dodatku).

Nová a originelní jest část pojednávající o zázracích sv. Vojtěcha a o pověstech ze života sv. Vojtěcha Že pp. spisovatelé na konec světcovy biografie podali přehled dat chronologických, bylo myšlénkou šťastnou a dobrou.

Stran dějin kláštera břevnovského, jež jsou rozděleny na 4 části či období, sluší předeslati, že nejsou a nechtějí býti zevrubnou a poslední prací v tomto nesnadném oboru, nýbrž že má tu býti podán obraz přehledný, nicméně přesný a věrný a pro svou kulturně-histtorickou povahu právě této knize příslušející.

Historie Břevnova, jsouc velmi úzce spojena s dějinami celé země, zajímá ve všech obdobích; třeba tedy nebylo podání její zevrubné, monumentální, přečteme si ji se zálibou. Z doby nejstarší zajímá nás založení samé, nadání, statky, odvětvování synovských klášterů, zejména broumovského a rajhradského, kulturní práce starých i novějších benediktinů břevnovských, rozsáhlá činnosť misionářská, sociální, hospodářská, vědecká a umělecká. Vskutku ohromné to pole působení, úctyhodné a bezpříkladné v Čechách! Kulturní poslání Břevnova, jakož i celá jeho historie bohužel až dosud málo byla oceňována, tímto učiněn šťastný začátek. Zprávy dotyčné, originální, z archivů čerpané, jsou vřele a spravedlivě psány. Z pozdějších dob zajímají nás útrapy a osudy staroslavného kláštera a jeho odboček, vesměs to důležité příspěvky k historii Prahy a Čech vůbec. Velice zajímavý a důležitý jest výčet učenějších členů kláštera z dob starších i nových, biografie vynikajících kněží benediktinů, již ve vlasti naší v oboru školství, duchovní správy a humanity vůbec vykonali skutečně mnoho a mnoho dobrého. Kniha naše se zálibou a upřímnou náklonností mluví o Břevnově, nijak nepřehání, aniž zkracuje, tak že milo čísti a sledovati výwody její. Nalézáme zde též životopis arcibiskupa Sobka z Bílenberka, jemuž posud mimo několik strannických dat v různých nepovolaných článcích z jeho doby nevěnována u nás žádná vzpomínka.

Třetí hlavní díl knihy o úctě sv. Vojtěcha počíná zmíněnou již obranou slovanství jeho; obhájení to nechť umlčí ošemetné a vskutku bezdůvodné zlehčování památky světcovy, jenž třeba nebyl politickým talentem obdařen, přece mohl býti a byl upřímným a rázným Čechem. Následuje velmi dukladný soupis uměleckých památek ke cti sv. Vojtěcha v Praze, v Čechách (po diecésích), na Moravě, v Římě, v Americe, v Uhrách, v Prusích a Polště, vypsání jubilejních slavností r. 1897. v Čechách i Polště, v Prusích, v Americe, v Rusku a v Uhrách, k čemuž přidáno několik tehda sepsaných básní a chvalořečí. Potom otištěny jsou jakožto dodatky doslovně hlavní prameny životopisu Vojtěchova, tedy »Passio«, Brun Querfurtský a Kanaparius, výňatky z Kosmy, z rýmované kroniky české, z passionálu pražské kapituly, životopis sv. pěti bratří a list Thietpaldův. Ukazovatel jmenný a věcný byl při díle tak objemném nutnou potřebou. Ku konci přidáno pěkných 16 obrázků, jež mají ony v »Albu sv. Vojtěšském« doplniti, též 2 mapky k přehlédnutí cest světcových a plán Libice.

Celkový dojem knihy nutí čtenáře k doznání, že zde dobrá, poctivá vůle, mravenčí píle a nezištná obětivosť vykonaly dílo trvalé ceny, pěkný to pomník úcty milého nebešťana — patrona českého, sv. Vojtěcha. Vavř. Wintera.

Almanach 1878—1898. Vydali bohoslovci královéhradečtí. Dospívající mláďata povznesla se z hnízda, aby zkoušela svůj let. Tak připadá mi aspoň takový almanach. Vylétla z hnízda, aby sílila svá křídla; staří, zkušení a osvědčeni ptenci jsou jim vzory, učiteli, vůdci. Proto v čele almanachu podobizna neohroženého biskupa královéhradeckého, Ed. Jana Brynycha, proto volá Vladimír Hornov o jeho požehnání k dílu, proto čteme na prvních stránkách práce a hesla známých osvědčených mužů, profesora Dr. Jana Nep. Soukupa, kanovníka B. M Kuldy, Dr. Fr. Kryštůfka, Msgra. B. Hakla, Dr. Rob. Neuschla, Dra. Karla Vondrušky, prof. Dr. J. Mrštika, faráře Fr. Mimry. Vylétla z hnízda na různé haluze; ten usedl na ratolesť poesie, onen historie, třetí belletrie atd., že radosť se na ně podívati. Snad tu a tam jsou ještě některá pírka slabá, ale cvikem sesílí a zmohutní i v peruť orlí. Pokusy mladých, snaživých theologů vzbuzují v nás naděje, almanach jejich jest nám zárukou. Kéž, až rozlétnou se po vinici Páně a utěšených sadech drahé vlasti, každý po způsobu svém a nadání pěstuje, zušlechťuje haluzi, již si vyvolil, ať nezaleze v temné houští nebo do dutého stromu a nedívá se liknavě a lhostejně do českého světa. Blah, kdo pěstoval své vlasti jednu růži, jeden štěp. Almanach jejich čtenářům doporučujeme.

Karel Burian.

Poutní místo Tuřany v Čechách. Napsal J. H. V Praze, nákl. vlastním. Cena 20 kr. — Tuřany nedaleko Slaného jsou daleko široko známým poutním místem Marianským. Velice pěkně psaná knížka seznamuje nás s historií Tuřan a životem pana Odolana Pětipeského, který byl na přímluvu tuřanské Bohorodičky vysvobozen ze zajetí tureckého; pouta železná, zázračně odpadlá, zavěsil na věčnou památku v kostele na straně evangelijní, kde je lze až dosud spatřiti. Dějiny kostela tuřanského v nejbouřlivějších našich dobách vypravovány jsou stručně, ale s milou dojemností a jasnou přehledností; spisovateli bylo prostudovati hodně knih a pramenů, nežli se jich dopátral. Je to tedy práce velice svědomitá, velice pěkná historická monografie, sahající od r. 1115. až na naše doby. Spisovatel podal vzorný obraz, jak stručně, a při tom přece obsažně a zajímavě lze psáti podobné monografie. Kéž bychom je měli o všech našich poutních místech. Získala by tím katolická věc velice, po stránce historické i apologetické.

Spisovatel vydal knížku vlastním nákladem. Jest tedy veliká otázka, bude-li míti vůbec nějaký zisk z toho, neboť víme, co to v dnešní době znamená, vydati spis nákladem vlastním. A přece by byl značný zisk velice žádoucí, neboť spisovatel nechce za svou práci žádné odměny. Věnuje výnos na výzdobu Tuřanského chrámu Páně. Každý tedy, kdo knížku koupí, přispěje k posvátnému tomu účelu. Spisek dvojnásobně zaslouží, aby byl kupován. Jos. Flekáček.

Polná. Popis dějepisný, místopisný a statistický. Sepsal František Poimon, č. kon. rada, bisk. notář, děkan a farář na odpočinku v Polné. V Hradci Králové 1897, nákladem vlastním. Čistý výnos věnován chorobinci v Polné.

Nejšíře známý veledůstojný pan autor této knihy vrátil se v jeseni svého blahodárného života a působení ke své kolébce do Polné a zde obdařil krajany své vzácným darem, kterýž mu bude také po celém národě trvalým památníkem. Děkan Poimon obíral se již od mladosti myšlénkou, vylíčiti dějiny svého rodiště a proto po celý věk svůj shledával zprávy a sbíral prameny, jež mu ve práci té mohly býti platnými. A vedl si při tom s tak šťastnou rukou a s takovou pílí a důkladností, že z ušlechtilých snah těch vyrostla kniha, již i nejpřísnější pozorovatel musí s obdivem a uznalostí dosvědčiti, že náleží mezi nejlepší a nejdokonalejší monografie českomoravských měst. Podrobné ovládání látky, svědomité a obratné její zpracování a láska k věci podaly zde celek tak lajný, tak na výši doby stojící a tak důkladný, že Poimonova »Polná« bude ve mnohé příčině pramenem pro budoucí historiky a že zůstane skutečně cennou historií rodného města páně autorova. Obsahuje veškeré historické zprávy o Polné od nejstarších dob přes časy všech její majetníků až na naše dny, a to tak podrobné a při tom jasné a přehledné, že knihu tu sluší pokládati za vzácné obohacení české literatury historické. Podrobné a obsáhlé zprávy historické doplněny jsou důkladnými statěmi místopisnými, statistickými i osobními a celá kniha ukončena instruktivním přehledem všech důležitějších zřízení, úřadů a osob nynější doby. S každé stránky knihy vane blahovolná snaha podati bodrému obyvatelstvu nejdůkladnější poučení, což se také panu autorovi v nejplnější míře povedlo. Vydána byla v podobě velice úhledné a ozdobena řadou velice zdařilých pohledů na Polnou a na její památnosti, opatřena důkladným ukazovatelem, a jenom škoda, že tam též není podobizna páně autorova, a to hned při titulním listě, kamž právem náležela. Přejeme mu nejvřeleji, aby se ještě po dlouhá léta svého požehnaného stáří v kruhu svých rodáků mohl blažiti a těšiti jejich úctou a láskou za tu lásku, již byl Polné, jim a vůbec celému národu povždy cele věnoval. ab.

Fénelon, labuť Cambraiská. Obraz křesťanského vychovatele. Podává M. Terezie. V Brně 1898 Cena 25 kr. — »Knihovna našeho lidu« přináší tuto knížku jako čtvrtý svazek druhého ročníku svého. Spisovatelka hledí v krátkých statích ukázati šlechetného Fénelona, a myslíme, že najde dosti příznivých čtenářů. Tomuto praktickému účelu ustoupil ovšem moment životopisný i literární slavného Fénelona značně, ale vychovatel Fénelon ukazuje zde mnohé velmi sympatické rysy. Každou téměř stať začíná auktorka verši více nebo méně k věci přihlédajícími, cizími a snad i svými. Ze spisku jest patrno, že zpracován byl na francouzském podkladě. Ve svém nadšení a podivu pro Fénelona jde auktorka příliš daleko, na stránce 31 vykládajíc, proč byl jeho spis »Maximes de Saints« svatou Stolicí zavržen, a tvrdíc: »Jádro obsahu této knihy jest asi to, co svatý František Xav. vyslovil ve své písni, kdež mezi jinými praví: »Byť nebylo pekla ani nebe, přece bych miloval, ó, Bože, Tebe.« Anebo, jak zní staročeská píseň:

»Mé jsi potěšení, můj Ježíši« atd., ve které se též láska Boží nejvýše cení, byť nebylo ani odměny ani trestu za skutky naše; jen pro Boha samého máme žíti.« K tomu dáváme otázku: Jak tedy jednala církev katolická, když zavrhla tuto knihu? Každý cítí odpověď, která vyznívá nekatolicky, a které auktorka nikterak nezastře, když píše: »Pro tento spis nastalo Fénelonovi tuhé pronásledování... Obžalovali Fénelona u stolice papežské a sv. Otce k zavržení přiměly.« Takové projádření je velice nešťastné, a nesmaže ho ani pozdější správný výklad auktorčin, dle něhož sv. Otec »nezavrhuje vznešené zásady Fénelonovy, nýbrž jen způsob, kterým byly vysloveny.« Jinak spisek schvalujeme a o dobrém užitku jeho nepochybujeme. Ondřej Hanuš.

»Volné Směry.« Letos v měsíci září událo se v českém tisku něco neobyčejného. Český tisk a v první řadě »Radikální Listy«, ozvaly se zároveň proti nemravnému směru v literatuře české, jaký až dosud byl pěstován v »Amoru,« »Vejíři,« »Pikantních Listech« a »Pikantním Světě«. Příčinu k tomu zavdal »Pikantní Svět,« jehož zářijové číslo bylo věnováno — studentstvu. A skutečně, jak jsme se přesvědčili, bylo v tomto »studentském« čísle »Pikantního Světa« mnoho věnováno studentstvu a jeho životu, zvláště dvě »novely.« Postačí, když řekneme, že v jedné z »novel« byla vylíčena odporná scena studenta se svobodnou dívkou a v druhé zpronevěra manželská. Ale co jest nejsmutnějším zjevem, že tohoto »studentského« čísla »Pikantního Světa« za týden po vystoupení českého tisku proti jeho obsahu vyšlo druhé vydání. Takovou odpověď dostal český tisk. Nemůže býti větší ironie nad tuto odpověď českým redaktorům, kteří se opovážili vystoupiti jako mravokárci nejen proti nestoudnému tisku, ale i proti studentským frakcím, které nacházejí zálibu v těchto volných směrech literatury »české.« Aby tak žil Hus, nevíme, jestli by něco proti této ohyzdné literatuře v národě »husitském« pořídil; možná, že by dostal tutéž odpověď jako čeští redaktoři.

»Pikantní Svět« vydává již na druhý rok také »pikantní kalendář,« který paráduje »s nonchalantně oděnou grácií« na obálce v mnohých výkladních skříních knihkupců mezi vlasteneckými kalendáři, jimž činí báječnou konkurenci. Loňského roku žádný z českých kalendářů nedočkal se druhého vydání, ale »Kalendář Pikantního Světa« ano. O čem svědčí tento zjev? To pochopí snad každý. A ozval se některý český časopis proti tomuto kalendáři? Nechť nám jej někdo jmenuje. Ale pravda jest, že mnohé i vlastenecké listy pražské tento kalendář oznámily i inserty reklamovaly.

A letošní »Kalendář Pikantního Světa« není o nic lepším, než loňský. Až do dneška nečetli jsme v žádném z českých časopisů, že by veřejně proti nemravnému obsahu tohoto kalendáře vystoupil. Tím a tak je možno, že u nás bují pornografická »literatura«.

A dospěli jsme v tomto směru již hezky daleko. V Praze vychází již druhý rok orgán českých umělců v literatuře, v malířství a sochařství pod jménem »Volné Směry.« List tento veden jest pp. K. L. Klusáčkem, Janem Preislerem, K. Maškou a Stanisl. Suchardou. Péči a náklad listu má spolek českých umělců »Manes«. Ale kdo by chtěl věděti, jak »Volné Směry« snaží se povznésti umění v literatuře a sochařství, ten mohl by si prohlédnouti právě vydané 12. číslo II. ročníku a spráskl by nad ním ruce. Takové illustrace a takový obsah neshledali jsme ještě ani v tom vlasteneckým tiskem pokáraném »Pikantním Světě«!

Řekne se nám snad, umění má býti volným. Ano, ale do jisté míry a do jistých mezí, aby mohlo býti skutečně uměním. A míra ta se jmenuje mravnosť a mezím umění říkáme slušnosť. A také o kráse nemůže se mluviti, kde je necudnosť. Nechť nám někdo řekne, jaké je v tom umění, když se veřejnosti podá taková románová studie, jako »Návrat« (12. č. r. II. »Volných Směrů«) od V. Vítka? Takovou studií, v níž je dolíčen čin manželské zpronevěry až do posledních záchvěvů, nepovrhl by ani »Pikantní Svět« — a, co piši, na takovou studii se ještě »Pikantní Svět« nezmohl. A tak si počíná organ českých umělců, revue českého umění? Pánové, co tedy chcete od »Pikantního Světa«? Chcete, aby byl mravnějším v obsahu, chcete, aby měl slušnější illustrace? Kdo má dáti pokyn literátům a básníkům, když ne umělci? Či má také umění samou moderností klesnouti tak hluboko, až by od dláta odrážel se hnus, až by ze štětce a péra kapala špína? Tak daleko to s uměním snad přece nemá dojíti. Či nedovedeme něco slušného a krásného v těch volných směrech moderního umění provésti? Pak běda nám a běda takovému »umění.« Tom. Jiroušek.

— — -

Naše kalendáře.

Velký slovanský kalendář na obyčejný rok 1899. Vydává J. Otto. Ročník XXVIII. Cena 50 kr. — Kalendář tento — ozdoben v čele velikým obrazem »Narození Páně« od Ant. Corregia a četnými jinými vyobrazeními většinou k textu se vztahujícími — přináší celkem práce velmi pěkné, jak svědčí již jména spisovatelů, jako na př. Alois Dostál, jenž tu má zajímavou historickou povídku »Dvojí exodus« (totiž Němců a židů z Plzně), Bohumil Brodský, jenž napsal obrázek z doby okupace Bosny: »Našel nevěstu«, Vlasta Pittnerová, jež přispěla obrázkem: »Babička Michalcova«, Frant. Xav. Svoboda, od něhož jest zde: »Pohádka o černé skále«, Alois Jirásek s prací »Husaři« a m. j. Ze životopisů dlužno uvésti životopis Františka Lad. Čelakovského a Sofie Podlipské. Ze článků poučných: »O lázních« od Dr. Filipa Stan. Kodyma, »Zadluženost majetku pozemkového a svépomoc rolnická« od Dr. Františka Fiedlera atd. S tím horováním o »mučeníku pravdy a světci národním« ovšem nesouhlasíme, jakož souhlasiti nemůže nikdo, kdo dějiny naše z těch dob zná, nebo četl aspoň odborné práce v té příčině na slovo vzatého učence, probošta vyšehradského Dr. Ant. Lenze. Prokop Zaletěl.

Kalendář Besed lidu na rok 1899. Zábavnou část uspořádal Aug. Eug. Mužík. Ročník V. V Praze, J. Otto. Cena 50 kr. — Z prací tohoto kalendáře nejlépe se nám líbilo pojednání Eduarda Koutného: »Učitel-apoštol« a pak »Dva studenti«. Črta z blažených dob od Mich. Srubjana; ostatní, jako »Těžký řetěz pána z Talmberka« od Aloise Dostála, »Hodina na zapřenou« od Fr. K. Hejdy, »Krade«, obrázek z cukrovaru od Vladimíra Slovana, »Pan Vopálka«, povídka Marie Krčmářové, »Chůva«, povídka od Popelky-Billiánové atd. čtou se sice pěkně, ale ničím nevynikají nad obyčejnost. Co řečeno v článečku: »Biblí Kralická« o zkaženosti a zlořádech církve římské i podobojí, zdá se nasvědčovati, že ani kalendáře p. Ottovy nemohou býti bez nějakého štulce. Budeme si toho dobře všímati a před takovými záškodníky katolické čtenářstvo varovati. Proč mělo by se dáti urážeti za své peníze, když za ně jinde (mámeť bohudík kalendářů rozhodně katolických za dnů našich dost a dost) zdravé, v ničem neurážející, ale ve všem poučné a zábavné četby může dostati hojnost? Svůj k svému! [1])
Prokop Zaletěl.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Tři dlouhé vlaky, vypravené ze tří hlavních měst Francie, Paříže, Lyonu a Marseillu, přivezly do Říma v prvé polovici října 1500 Francouzů, vesměs dělníků. Vedl je vzorný katolický prácedárce Leon Harmel. Příjezd do Říma a pobyt ve Věčném Městě dál se za největšího pořádku. Mnozí poutníci ubytovali se v hotelích, mnozí byli ubytováni v klášteřích a katolických ústavech římských. Den 9. října byl určen ke slyšení v basilice Vatikánské. Krátce po 9. hodině vcházeli poutníci ve třech proudech hlavní branou do světoslavné basiliky. Prapory vlály, a zazníval zpěv zbožné národní písně: »Je suis chrétien«.

Mimo francouzské poutníky byly připuštěny i mnohé jiné osobnosti. Ve chrámě seskupily se prapory kolem papežského trůnu a poutníci seřadili se dle jednotlivých diecésí. Než se sv. Otec objevil, zpívali poutníci s příkladnou zbožností žalmy a hymny. V 10 hodin opustil sv. Otec své komnaty. Byl v bílé suttané s červeným pláštěm; před ním kráčel papežský dvůr a kardinálové. Bouře jásotu burácela chrámem, když se papež objevil. Leon Harmel četl před trůnem holdovací adresu jménem poutníků. Sv. Otec odpovídal ústy Msgr. Croie rovněž francouzsky. Tato odpověď sv. Otce je velmi důležitá, poněvadž v ní papež poprve promluvil o tak řečeném křesťanském demokratismu. »Pokud se dotýká vás, nejmilejší synové, kteří zde zastupujete Francii práce, vězte, že i vám jest konati veliké a přečetné povinnosti, na kterých celé lidské spole-

[1]) Pozn. red. Už jsme to několikráte řekli: do takových kalendářů nemají katoličtí spisovatelé přispívati. Každý z nich si má dříve, než tam práci dá zajistiti, že nebudou tam jeho city uráženy.

nosti záleží. A ježto jste zde vyslovili slovo demokracie, slyšte, co o tomto pojmu třeba v srdce vštípiti: Jest-li demokratismus prodchnut naukami rozumu, ozářeného věrou, jestli, vystříhaje se klamných a podvratných theorií, s nábožnou resignací přijme jako nutnosť rozdíly třídní a různé poměry společenské, jestli, hodlaje řešiti možným způsobem všeliké společenské problémy, neztratí se zřetele pravidla lásky Ježíše Krista, o níž Sám pravil, že se podle ní poznají jeho učeníci — jestli, jedním slovem, demokratismus bude chtíti být křesťanským, přivede vaši vlasť ku štěstí a blahé budoucnosti. Jestli však učiní svými zásadami revoluci a socialismus, jestli bude rozmetávati základní zákony, na nichž spočívá společenský řád, bezprostřední následek toho bude i pro dělnictvo samo zotročení, bída a zkáza. Budiž vás daleko, nejmilejší synové, tak truchlivé myšlénkové poblouzení. Věrni jsouce sv. křtu, posuzujte věci života lidského ve světle víry, jako praví poutníci od pomíjející časnosti k věčnosti. Zatím, co jinde sociální otázky pobuřují mysli dělníků a zmítají srdci jejich, zachovávejte vy duše své v klidu a důvěřujte svým křesťanským prácedárcům, kteří o vás bdí, spravedlivě dávají vám vaši mzdu a současně starají se o blaho vašich duší dle velikých a spasitelných nauk církve a její hlavy. Kéž Francie uzří množiti se počet takových, kteří se podobají vám a zvláště takových, jako je váš »dobrý otec«, který po tolik roků s radostí vás sem přivádí.«

Toto významné promluvení sv. Otce znamenitě bylo doplněno řečí vikáře Jeho Svatosti, J. E. kard. Parocchiho. »Pánové,« mluvil kardinál, »otázka o pravé, zdravé a legitimní demokracii je zde již rozluštěna. Vy jste praví křesťanští demokraté a mám z toho velikou radosť. Cíl váš je veliký a daleký, vy máte učiniti to, co učinili sv. Remigius a Chlodvík, vy musíte pokřtíti demokratismus a učiniti jej křesťanským. Aby výsledek této práce byl šťastným, třeba vám následovati moudrosť, prozřetelnosť, velkodušnosť a trpělivosť našeho sv. Otce Lva XIII., Jehož Bůh dlouhá leta zachovej. Zachovávejte ve svém srdci Jeho slova, drahocenné Jeho encykliky, náuky vyslovené v encyklice »Rerum novarum«, kterou lze dobře nazvati Magna Charta dělníků. Čiňte, aby váš demokratismus byl tak křesťanský, aby vaši přátelé i nepřátelé musili se státi křesťanskými demokraty jako vy. Den, kdy bude Francie opravdu křesťansky demokratickou, bude dnem slávy a vítězné vznese francouzský prapor až k zářícím hvězdám. Národové zvolají: Francie Karla Velikého, sv. Ludvíka, Jindřicha IV. je znovu vzkříšena! Ze všech předem pozdravuji a chválím toho, jehož nazýváte »dobrým otcem« (Leona Harmela) a kterého rád jmenuji mužem velikým, následovníkem nauk sv. Otce Lva XIII. V minulých časech byl papež suverénem nejen ve svém paláci, ale i ve svém státu; aby potrestala hříchy naše, dopustila Boží Prozřetelnosť, že není pánem ani ve svém vlastním domě. Jedna potěšující myšlénka Ho sílí. Bylo-li by třeba zbraní, jsou zde srdce francouzská, místo děl jste zde vy. Vy jste předchůdcové národního hnutí, které očistí svět, a řekne sv. Petru: »Povstaň, řetězy Tvé jsou zlomeny!« Papež nepotřebuje zbraní, aby zvítězil, on má srdce Francouzův a srdce všech katolických národův. Ať každý koná svou povinnosť a řekneme: »Rex pacificus magnificatus est.« Po slyšení nesen byl sv. Otec dlouhými řadami poutníků, rozmlouval s jednotlivci a připouštěl je k políbení ruky. Potom byl pro poutníky banket; súčastnilo se ho 1200 osob. Byl ve Vatikánském, 85 m. dlouhém refektáři; poutníci seděli kolem 26 velmi dlouhých stolů. Poutníkům rozdávala se tištěná odpověď sv. Otce k proslovení Harmelovu a stříbrné medaille: kněžím s nápisem: »Oleo Sancto unxi eum«, a laikům: »Merces operariorum clamat in aures Domini.«

Rozumí se samo sebou, že průběh banketu byl velice animovaný, že proneseny pozoruhodné řeči a vroucí přípitky. V rozmluvě s francouzskými poutníky opakoval sv. Otec o francouzském protektorátu ve sv. zemi totéž, co psal J. E. kardinálu Langeniéuxovi. Liberální listy ovšem psaly, že sv. Stolice prý urazila tím Německo, což domnívaly se viděti v následujícím potom přerušení diplomatických styků Německa s Vatikánem. Ale pruský ministr, vyslanec u papežského dvora, Otto Bülow, byl řádně odvolán, poněvadž ustupuje do soukromého života a místo něho řádně dosazen pan Rothenhan; z toho je viděti, že radosť zednářů z domnělé roztržky Vatikánu s Německem byla předčasná. — V klementinském sále přijal papež v polovici října poutníky anglické; byla to část katolického družstva londýnského, jehož předsedou je lord Denbigh. Sv. Otec odpověděl k oslovení vzpomínkou na doby, kdy byl nunciem v Belgii, navštívil Londýn, kde poznal královnu Viktorii a jejího chotě, stoluje u nich; poznal lordy Aberdeena, Palmerstona a jiné vynikající osobnosti. Pravil,

že od té doby miluje anglický lid, jejž poznal jako intelligentní a pracovitý, a že jej miluje, to dokázal Svým listem ad Anglos a Bedovou kolejí pro anglické katolíky, zvláště konvertity, jichž stále přibývá. Mezi dary, které Angličané sv. Otci přinesli, sluší jmenovati klinický teploměr, zlatý aneroid a sfigmometr, měřící údery, tepny) vesměs velmi dokonalé přístroje, o nichž sv. Otci podával vysvětlení továrník Hichs.

Sv. Otec těší se lásce a úctě katolíků celého světa — i nekatolíci si ho váží — jen v rodné vlasti Jeho, přes veškeré zákony »della inviolabilita della persona del Papa« — »o nedotknutelnosti osoby papežovy« opovažují se proti němu útoky až hnusné. Jsou to zejména listy židovsko-zednářské, jako famosní »Tribuna«. Ve článku »La caccia all' obolo« (Honba za halířem) vychrlila celou spoustu bídných urážek, které zde ovšem nebudeme opakovati. Jakou »honbu za halířem« to sv. Stolice podniká, nejlépe viděti z toho, že sv. Otec byl dne 1. července r. 1897. věřitelem 16,125.000 lir, které je mu Italie dlužna a o něž je laskavý věřitel ani jednou — neupomínal, ač by je dostati musil, poněvadž jsou mu zaručeny.

Poslední zprávy z Vatikánu vesměs stvrzují, že je sv. Otec úplně zdráv. To je též vroucí přání všech katolíků. Kéž je tomu tak ještě po mnohá léta!*

Mor v Čechách. Obyvatelé Vídně byli naplněni velikou úzkostí, když se objevila morová nákaza. Hroznějším však morem, ničícím nejen tělo, ale hlavně duši, navštívena dnes i naše česká země. Jest to tak zvaná »krvavá literatura«, která se opět a opět ukazuje. A jak rychle se rozšiřuje! Jediný agent roznese ji za den po celém kraji bez překážky se strany zdravotních úřadů.

Náhodou dostal se mi do ruky takový jedovatý bacil, a to číslo na ukázku, sešit první. Autor neznámý (snad se stydí před veřejností) — z laboratoře pana Aloisa Hynka v Praze. Již titul »Zrazená milenka« jest vábivý pro mladší čtenáře — a což ten krásný obrázek na obálce — holčice nesoucí děcko na ruce a v uzlíku všechno prádlo z domu panského!

Prospekt líčí děj kratince, ale sešitů bude nejméně 36 po 15 kr., ne-li víc! (Celé dílo tedy bude asi za 6 zl.) Železné nervy musí míti člověk, aby přečetl chladně aspoň tento sešit »na — ukázku«. Slyšte: Mladý hrabě má sličnou ženu z chudého rodu. Najednou zahradník s »potměšilým pohledem« podává mu list od neznámé obyvatelky blízké myslivny hrozného obsahu, že manželka jeho nevěrná schází se v »hrozné, potměšilé černé chýši« s předivným mladíkem! Hrabě nevěří, nechce věřiti, poněvadž prý dobře zná svou choť, ale přece se rozviklá u víře v poctivost své ženy; vidí ji v parku trhat list na drobounké kousky a věří hned.

Podaří se mu s neznámou v černém šlajeru a s maskou chytit svou paní v rozmluvě s cizím mladíkem, Rudolfem — a odejít do lesa. Cizince podaří se utišit hraběte ujištěním, že úplné přiznání se k vině od své ženy uslyší zítra v kostele ve zpovědi! (Aha, toto jest to čertovo kopejtko!) vždyť prý tajemníkem hraběnčiným jest její zpovědník.

Oba vyzvědači přijdou do chrámu. Hrabě se schová. fraucimor se šlajerem taktéž nenápadně usadí se v kostele. V tom vejde hraběnka a kráčí do zpovědnice. Přijde velebný pán (chudák velebníček) — a začne zpověď. Neznámá mrkne na p. hraběte a táhne ho k zpovědnici, aby slyšel zpověď! Hrabě slyší docela dobře. Hraběnka ptá se o radu — co činiti, že v její ložnici schází se Rudolf s její komornou. Že to nemůže déle trpěti, aby čest jejího muže netrpěla déle — ještě minutu a hrabě by byl uslyšel, že jeho paní nad sníh bělejší — ale neznámá ho násilím odtrhne, aby víc neslyšel... Hrabě tedy ví »dost«. Zuří a vynáší ortel nad ženou »hanebnou«! Za živa ji pohřbí! Dává přísné rozkazy a vede ženu nic zlého netušící do žaláře. Je hrozný, ale hrabě z lásky přidává aspoň jednu otep čerstvé slámy — a zavírá ženu.

Nyní se všude napořád přísahá a o přísaze mluví. Hraběnka přísahá, že je nevinna, že je přísahou vázána nic nepovědít, až po čase; hrabě přísahá, že jinak jednati nemůže, žalářník musí hraběti přísahati, že ji nepustí a že ji bude zle trápiti atd. atd. Potud jedná I. sešit!!

Komu se tohle líbí, může »čtení« bráti dále, bohužel, že jich bude asi dosti, sic by nakladatel se do toho nedal a nesliboval ještě odběratelům celého díla prémii, kterou by jinak dostali za 2 zl. 50 kr. — za 3 zl. 60 kr.!!

Má tohle být, aby se náš dobrý lid tak masivně kazil a ožebračoval? Vymámíte na něm poslední groš za věc tak nemravnou, jako jest tento román? Divíme se ovšem lidem, že něco takového nejen čísti, ale za drahý peníz odbírati mohou a odbírají!

Mor je ovšem mor a zachvátí mnohé tak, že ani kněz pak nestačí »zaopatřovati«. Pracujme však proti takovému zboží, kde jen můžeme — duchovenstvo, učitelstvo, studenti, prostí občané, všichni lidé, jimž zachovalosť našeho lidu leží na srdci, sdružte se ke svorné práci, vymýtiti takovou literaturu, ať jest nakladatelem jejím ten neb onen. Liga † 3.

Čtou, ale nechápou! Slovutní páni v redakci »Práva lidu« povýšili mě na kanovníka a proto dokázali více než církev sama, jež řeholníků v roucho nachové neodívá. Budiž jim za jejich dobrou vůli vzdán můj dík. Tím méně kandidoval jsem do městské rady a proto nejsem ani »kandidátem propadlým«. Verše svoje uveřejňoval jsem i jinde, nejen ve »Vlasti«, ale vždycky, kde jsem chtěl. Do »Práva lidu« ovšem psáti nechci, protože by sotva veršům mým rozuměli; básni »Podzim« ve »Vlasti« aspoň neporozuměli, domnívajíce se, že »bez činů může kdo býti bohatý.« Celá báseň, jak i školní dítě pochopiti může, dokazuje opak toho. Čtou, ale nerozumějí! Karel Burian.

Ze zemí rusínských. Jak lvovský »Literaturno-naukovij Vistnik« oznamuje, založeno bylo v Petrohradě družstvo Ševčenkovo, jehož úkolem jest podporovati chudé studující z Ukrajiny na vyšších školách. Členové platí ročně 5 rublů nebo 50 rublů najednou. Mimo to se tomuto šlechetnému účelu věnuje čistý výtěžek slavností, divadel, koncertů, dýchánků a dobrovolné sbírky. Tento spolek hodlá přispívati mládeži zapravováním školného, knihami, přímluvou, opatřením soukromého vyučování, pomocí v nemoci a peněžitou podporou.

Pomník Kotljarevského. Sochař Pozen vypracoval zdařilou podobu básníka Ivana Kotljarevského, jeho poprsí s vínkem na hlavě na podstavci z dněprového granitu s třemi pobočními výjevy ze spisů oslavencových. Car projekt tento schválil, takže příštího roku bude pomník postaven. Nápis na něm bude: »Radnyj (rodný) kraj svojomu peršomu (prvnímu) poetovi Ivanovi Kotljarevskomu, 1798—1898.« »De (kde) zhoda v semejstvi (v rodině) de mir i tišina, ščaslivi tam ljude, blaženna storona.« Tato slova jsou vyňata z jeho díla Natalky Poltavky. Básník se narodil v Poltavě r. 1769 a zemřel r. 1838. Dosud sebráno na pomník 9145 rublů.

Nový časopis. V Přemyšlu vydává se nový hospodářský list s názvem: »Hospodar, misjačna časopis dlja ruskich chliborobiv.«

Natalka Poltavka jest název komické opery ve dvou dějstvích, již sepsal Ivan Kotljarevskij. Toto dílo vydala právě »Ruska Besida« ve Lvově ve své dramatické knihovně. Librettu jest předeslána předmluva a přidány vysvětlivky méně známých slov. Jest vydána na památku stoletého znovuzrození rusínské literatury.

Taras Ševčenko, promluva dra. Aleksandra Kolessy, byla právě vydána tiskem. Autor tu promlouvá o rozvoji básnictví Ševčenkova.

Biblioteka dlja molodeži vydavaná J. Nasalským v Kolomyji přinesla v 19. knize tyto práce: »Strastnyj četver« (zelený čtvrtek), povídka Nikolaje Ustyjanoviče. — »Dobra ditina«, povídka od Eugena Mandyčevského. — »Kertiga«, básně Julia Nasalského.

Z menších prací vyšlo: »Choma Bahlaj«, báseň, již vydal B. Hrinčenko v Černihově, pak »Vijna (vojna) mužika s zajacem«, veršovaná povídka Dimitrije Vinckovského, kde se líčí utrpení sedláka pro zastřeleného panského zajíce. »Vistnik« tvrdí, že práce tato není zdařilá. Fr. H. Žundálek.

Z Lužice. Nyní nastala již dávno doba kalendářů, tak že za čas se bude vydávati kalendář o rok napřed. Lužičtí Srbové s tím začali tedy dosti pozdě. Horní Lužičané mají dvě »protyky«, totiž »Předženak« a »Krajan.« První bývá ode dávna vydáván Srbskou maticí a jest psán protestantským pravopisem, druhý pak jsa určen katolíkům, sestaven jest opět jejich pravopisem. »Předženak (přadlák) obsahuje vedle obyčejných kalendárních věcí působivé povídky a obrazy, mezi nimiž vyniká podobizna zesnulého vlastence Imiše. Je za 25 penízků (feniků).

Matiční dům. V novém matičním domě mají Srbové velikou, světlou knihtiskárnu, která nyní zajisté obstará všecky potřebné tiskopisy, kdežto dříve pro nedostatek místa to nebylo možno. Mimo to jest v něm krásné museum a knihovna, kde jsou uloženy srbské knihy od nejstarších dob. V museu budou uschovány staré kroje a všecky ostatní památky, které mají pro srbské kulturní dějiny převelikou důležitosť. »Serbské Nowiny« tvrdí právem, že hotová polo-

více důstojného domu jest chloubou Srbstva, ale v polovici nezůstanou, poněvadž jen celé dílo jest hotovým dílem, praví srbský hospodář. »Vaší krve, vašich dítek, milení rodičové, požádá kdysi od vás milý Pán Bůh, zdali jste je k dobrému vedli. Vás všech pak, milení Srbové, veškerého srbského lidu požádá Bůh od vašich kněží a učitelů, kteří jsou vašimi povolanými vůdci, zdali vás vedli k dobrému a zachovali vám starodávnou srbskou národnosť a nábožnosť. Toho jsou si vaši vůdcové dobře vědomi. Proto píší vám zdarma do srbských časopisů, proto se obětují za vás, obětují za vás více, než si představíte — a proto se pro vás staví též matiční dům. A vy byste jich díla nepodporovali? Díla mužů, kteří s vámi takto smýšlí? Nezakazují vám, abyste se starali o své Boží domy, — ne, prosí vás za to, nabádají vás k tomu. Ale chtějí též od vás něco na matiční dům; poněvadž též tím se buduje království Boží na zemi.« Mezi Srby jde víra a národnosť ruku v ruce Srbům k užitku a spáse.

O srbských vlastencích. Roku 1767. Jan Michal Budar odkázal veškeré svoje jmění horno- i dolnolužickému srbskému lidu bez rozdílu vyznání. Tím položil pevný hmotný základ k rozvoji srbské národnosti. Tak jednali též přední vlastenci srbští, Smolef, Hórnik a Imiš. Jejich národní práce nesla se za účelem znovuzrození celého národa, neboť jen takto náleží budoucnosť tomuto, počtem malému lidu. Litovati jest proto oné rozdrobenosti mezi Lužičany, zvláště však umíněnosti protestantů, kteří nechtějí upustiti od svého, němčinou zkaženého pravopisu, aby tím nastala jednota v psaní.

Belletristický odbor Srbské matice měl koncem října schůzi za předsednictví kanovníka Łušćanského, který býval dříve ředitelem lužického semináře v Praze. Tu měl kaplan a redaktor Andricki zdařilou přednášku o srbském písemnictví, hlavně o belletrii. Přáli bychom si, aby tato přednáška byla uveřejněna v »Łužici« a stala se tak přístupnou i ostatním Srbům i Slovanům.

Růžencová bratrstva jsou mezi katolickými Srby hojně rozšířena. Tak na př. bratrstvo v rodišti Hórnikově, ve Worklecích; tu vzrostl počet růží na 15 po 15 členech, tedy 225 členův, ač osada tato jest nepatrnou vesnicí. Toto bratrstvo řídí horlivě a obětivě hraběnka Monika ze Stolbergů a Terezie z Hoensbroechů, která jest příbuznou odpadlého Jesuity Hoensbroecha. V zámku Stolbergů jest umělecká kaple, kde zámecký kaplan, Čech, dp. Fr. Jedlička od roku denně slouží mši sv. Hraběnka Stolbergová působí tam jako pravá matka chudiny.

Potrestaný redaktor. Redaktor Golč byl saskou vládou pokutován 20 marky, že předeslal seznamu darů na matiční dům slova: Milí Srbové, dávejte svoje dary Bohu ke cti a Srbům k užitku. Tento zjev svědčí o tom, kterak saská vláda se staví naproti národním snahám lužického národa, ač dosud zjevně tohoto lidu nepronásledovala. Touž dobu saské ministerstvo darovalo nově zřízenému srbskému museu v Budyšíně 29 skleněných skříní a stolů v ceně 1000 marek. Fr. H. Žundálek.

Směs ze zemí slovinských. Budoucnosť Slovinců. »Slovenec«, orgán národní katolické strany v Lublani, hovoří o politickém spojení Slovinců s Chorvaty. Hlavní myšlénky v té věci jsou: Za nynějších poměrů nemáme budoucnosti. Pracuje se a obětuje mnoho pro národ, písemnictví se rozvíjí, všude jest čilý život, avšak přece nemůžeme ku předu. Náš národ hyne na hranicích. Dráva pozdraví v brzce na levém břehu v Korutanech a Štyrsku již jen slovinské hroby. Cizí živel v Přímoří tak vzrostl, že Slovinci, bývalí páni Přímoří, jsou již jen částí obyvatelstva. V Kraňsku stojíme pod německým kapitálem. Obchod a velkoprůmysl jest většinou v německých rukou. Jednotného svazku mezi Slovinci není, poněvadž v jednotlivých zemích pěstují vlastní politiku. Proto jest potřebí veliké vůdčí myšlénky, totiž spojení s Chorvatskem, aby budoucnosť byla příznivější. Pro tento svazek se prohlásili také katoličtí poslanci slovinští na schůzi chorvatsko-slovinské v Trsatu u Rjeky.

Úmrtí. V Gorici zemřel dne 16. října, raněn byv mrtvicí, Msgr. Andrej Marušič, bývalý profesor náboženství na gorickém gymnasiu. Byl rozhodným Slovincem, dopisovatelem slovinských »Novic« a založil v Gorici list »Domovinu«.

Z Gorice. Družstvo »Školski dom« přejalo ve svou správu národní školu slovinskou, kterou dříve »Sloga« vydržovala. Celkem má 11 tříd, město však jest povinno platiti pouze 4 třídy. Mimo to družstvo vydržuje odbornou dětskou školu šicí a dívčí pokračovací. Boj o slovinské školství v Gorici není ovšem ukončen.

Biskup vlastenec. Němečtí nacionálové přivítali počátkem listopadu lublaňského biskupa Dr. Jegliče v Celovci spoustou kamení. Jako důvod uvádějí tamější »Freie Stimmen«, že týž jest »vášnivým« Slovincem.

Slovinský kurs pro úředníky zaveden byl při poštovním ředitelství v Terstě pro všecky, kteří ve službě potřebují slovinčiny.

Staroslovanská církevní řeč. V polovici října sloužil kercký biskup Dr. Mahnič ve Vrbniku poprvé pontifikální mši ve slovanském jazyku. Všecky chorvatské listy radují se z této události. »Hrvatska Sloga« píše: »Od 50ti let toho neučinil ani jediný biskup, až rytířský bratr — Slovinec.« Týž list prosí isterských biskupů, aby tohoto příkladu následovali.

Slovinský živel v Terstě čítá asi na 40.000 obyvatel, což jest dobrá třetina všeho obyvatelstva. Před desítiletími se tam přistěhovalo hojně slovinského chudšího lidu, který svou pracovitostí a svědomitostí domohl se i bohatství. Nyní přistěhovalecký proud ze zemí slovinských se zmenšil pro rejdy irredentistické. Povinností slovinských činitelů v Terstě jest, aby příchozím rodákům podle možnosti opatřili výdělek, zvláště novými národními podniky. Fr. H. Žundálek.

Chorvatské zprávy. V Dalmacii v Solinském Polji byl vykopán starý kostel a jak se domnívají, i klášter z 10. století, zasvěcený Panně Marii Ostrovní. Tento objev podává nezvratné dějepisné důkazy o chorvatském královském rodě.

Padesátiletá památka založení kláštera Milosrdných sester konala se v Záhřebě ke konci října velmi okázale. Po slavnostní mši sv. a kázaní byly vylíčeny dějiny kláštera a namáhavé práce Milosrdných sester. Byl pak posvěcen obraz nejsv. Srdce Ježíšova. Odpoledne byla deklamatorní akademie, jíž se účastnil arcibiskup Dr. Josip Posilović, bán, biskup sinjský dr. A. Maurović, universitní rektor a hojně předního obecenstva záhřebského. Sestry nejen stírají slzy nemocných, ony tím působí velikou národní práci. O jejich národní uvědomělosti svědčí o slavnosti výjev slovanské víly, k níž se druží zastupitelkyně chorvatská, slavonská, bosenská, dalmatská, slovinská a makedonská a všecky prosí, aby Bůh zachoval slovanských krajů. Víla pak se obrací k Rodičce Boží, aby chránila Slovanů. Mezi sestrami bylo několik, které 40 let strávily v tomto klášteře.

Matice chorvatská vydá na příští rok tyto členské spisy: 1. Hoić: Slike (obrazy) iz obćega zemjlopisa. 2. Rabar: Poviest najnovijega vremena (času). 3. Lobmayer: Čovjek i njegovo zdravje. 4. Nemčić: Izabrana djela (vybrané spisy). 5. Sienkiewicz: Pripoviesti. 6. Krajčević: Izabrane pjesme. 7. Tomić: Zmaj od Bosne. 8. Mulabdić: Zeleno busenje. 9. Sjene ljubavi. Mimo to vydá tyto spisy: 1. Ksenofon: Izabrani spisi. 2. Šrepel: Rimska kniževnost (písemnictví) a 3. Hrvatske narodne pjesme. Řádní členové platí ročně 3 zl.

Biskup Strossmayer založí v Oseku katolické gymnasium, aby se tam vychovávali studenti v přísně katolickém duchu. Po zkoušce dospělosti dá se každému na vůli, zda chce vstoupiti do bohosloví nebo na jinou fakultu. Základní fond jest půl milionu zl. Přes 40 míst bude bezplatných. V pravdě čin národovce a podporovatele náboženského vědomí.

Chorvati v Americe. Rakousko-uherští konsulové úředně zjistili, že ve Spojených státech jest 200.000 Chorvatů, kteří se však, bohužel, všichni ke své národnosti nehlásí. Také socialismus se šíří mezi chorvatskými dělníky, kteří hlavně horlí pro občanský sňatek a církevnímu se vyhýbají.

Družtsvo hrvatskih umjetnika konalo koncem října druhou valnou hromadu. Předseda Vlaho Bukovac radoval se z utěšeného rozvoje družstva umělcův a jeho práce, neboť vzbudilo v širokých vrstvách obecenstva živý zájem o domácí i světové umění. Spolek jest v nejužším spojení s družstvem chorvatských spisovatelů. Družstvo nenalezlo dosud hojné hmotné podpory v obecenstvu. Baron Vranicany jest jeho mecenášem. Členů jest 165. Členové dostanou letos zdarma reprodukci Bukovcova obrazu »Isus prijatelj malenih.«

Album zaslužnih Hrvata XIX. stoljeća. Tohoto časového díla vyšel 5. svazek, v němž jsou obrazy těchto mužů: Ante Starčeviće, Stjepana Hijaševiće, Dragutina Rakovca, Franja Krežmy a Ivana Crnčiće. V brzce vyjde VI. svazek. Fr. H. Žundálek.

——✻——

Paběrky z novin a z veřejného života.

Svůj k svému. Heslo »Svůj k svému« má zvláště pro nás katolíky v Praze veliký význam, ba jest životní otázkou zdárného rozvoje celé naší katolické činnosti v Praze a v okolí. Nejvíce víry a přichylnosti ke katolické straně, nejvíce obětivosti a součinnosti pro katolické spolky a v katolických sdruženích máme v řemeslnících, v malých živnostnících, vůbec v malém muži. Ale nyní pozorujme běh jeho života. Jakmile takový muž prohlásí veřejně své katolictví a vystoupí neohroženě proti nepřátelům své víry, ztrácí odběratele. Sociální demokraté jej boykotují, liberálové se mu vyhýbají. A jelikož celé katolické hnutí musí býti vedeno v otázkách hospodářských ideou antisemitskou, odvrací se od našeho malého muže i židi. Půda se pod ním bortí: je-li řemeslníkem, ztrácí zákazníky, je-li živnostníkem, ubývá mu konsumentů . . . a na naší straně často nezíská ničeho. Pravil nám obuvník našinec: po lonských antisemitských bouřích ztratil jsem židy, a katolíků mi nepřibylo. Náš řemeslník hledá práci a živnostník odběratele. Myslí si: tenhle z našinců mohl by mi pomáhati, onen mne podporovati. Podaří-li se mu to, živnost jeho kvete a on s tím větší radostí pracuje s námi, vidí-li však, že katolický úředník, šlechtic, kněz a hodnostář církve dává přednost liberálovi, nepříteli církve a ba docela přečasto židovi, srdce jeho krvácí a horlivosť jeho ochabuje. Přiložme všickni ruku na srdce a zkoumejme své svědomí, každý zvlášť a všickni dohromady: šaty koupiti si musíme, bez dříví a uhlí se neobejdeme, potraviny míti také musíme, i zkoumejme se, zdaž konáme zde své povinnosti. Nechceme mluviti specielně, vyjadřujeme se jen všeobecně, ale pravíme důrazně: že velká část katolického kapitálu ztrácí se v rukou našich nepřátel a hlavně židů, a že řemeslnictvo a živnostnictvo, jež se k naší straně hlásí, na to ve schůzích i soukromně velice žehrá. Opakuji: přiložme ruku na své srdce, nebo nenastane-li při nás obrat, krásný vývoj katolického života v Praze se zastaví a musí se zastavit, neboť chudší našinci musí se držeti zpět, aby mohli býti živi. Heslo: »Svůj k svému« zastkvi se v plné záři hlavně v době vánoční.

* * *

Sv. Otec Lev XIII. přijal dne 18 m. m. ve zvláštní audienci 33 domorodců z Erythaeje, 26 hochů a děvčat z Horního Egypta, 16 Indek, 14 Číňanů, 9 dětí z Jerusalema a Bethlema, 7 beduinů a 8 indianských hochů vedených misionáři a sestrami řeholními. Sv. Otec všecky laskavě uvítal, přijal jejich dary a udělil všem apoštolské požehnání. Audience trvala hodinu.

Don Bosko. Kongregace ritů žádá za všechny dopisy a spisy Boskovy buď v originále buď v opise, aby mohl počíti se proces blahořečení. Toť nejmladší svatý naší církve.

Císařské jubileum. Nebudeme se rozepisovati dlouhými větami a širokými slovy o jubileu Jeho Veličenstva císaře a krále a opakovati, co již denní tisk našim čtenářům podrobně ohlásil. Chceme se zmíniti jen o tom: za příčinou smutku v císařském rodě a odřeknutí všech dvorských slavností nevědělo se v Praze, mají li býti byty osvětleny čili nic. Jeden ptal se druhého ráno, v poledne a odpoledne a nikdo nevěděl, co se bude díti, ale jakmile nastoupil soumrak, hnulo se srdce lidu, a Praha zazářila mořem nekonečných světel. mezi čímž vlály hojné prapory v národních a říšských barvách. Byl to úchvatný pohled. Náš dům byl téměř celý osvětlen. Všecky tři naše časopisy přinesly k jubileu Jeho Veličenstva holdovací básně, a v den jubilea byly celé dopoledne naše závody uzavřeny, aby se mohl veškeren personál družstva súčastniti slavnostních služeb Božích. — Četní přátelé a členové družstva obdrželi dne 2. prosince od Jeho Veličenstva i od nejdpp. biskupů různá vyznamenání, k čemuž jim ze srdce gratulujeme.

Na oslavu císařského jubilea založil ndp. kardinal Fr. de Paula hrabě Schönborn, kníže arcibiskup, v Dolních Břežanech opatrovnu dětskou nákladem 29.000 zl., dále věnoval ku založení fondu pro své úřednictvo 6.000 zl., na stipendia pro syny úřednictva 3.000 zl., vedle toho udělil četné drobnější dary.

Oslavy 80letých narozenin vůdce národa, Dr. Fr. Lad. Riegra, o níž přineseme zprávu v budoucím čísle, súčastnil se i výbor družstva a odbor sociální i sekce literární, poslavše mu společný blahopřejný dopis. V čele listu přinášíme k poctě Riegrově blahopřejnou báseň.

Dr. Ant. Skočdopole, č. kanovník a profesor bohosloví v Č. Budějovicích, slavil 2. prosince t. r. své sedmdesátileté jubileum. Narozen byl 2. prosince r. 1818. v Soběslavi. Dr. Ant. Skočdopole patří k prvním kněžím českého národa. Vynikl na poli katolického písemnictví a žurnalistiky, vynikl jako řečník a obhájce české národnosti v Č. Budějovicích. V oboru pastýřského bohosloví nemá Dr. Ant. Skočdopole v celém českém národě sobě rovného. Jeho nejpožehnanější činnosť spadá do dob † biskupa Jana Val. Jirsíka. Založil a řídí malé časopisy pro lid: »Ludmilu«, »Anežku« a »Václava« a r. 1867. zřídil v Č. Budějovicích vyšší dívčí českou školu. Činnosť Dr. Ant. Skočdopole jako kněze i vlastence jest vůbec požehnaná, obsáhlá, veliká, i vyslovujeme mu k jeho jubileu nejupřímnější blahopřání.

P. Aug. Kadlec, člen řádu sv. Dominika v Praze, stal se převorem v Uherském Brodě. P. Aug. Kadlec řídil se sl. Mavinou baronesou z Helversenů Růžencovou výrobnu v Praze, vychovávací to ústav pro zmrzačené dívky. P. Aug. Kadlec byl muž energický: co si vzal do hlavy, to provedl rychle a dobře. Našed pro ústav výhodný dům, svolal výborovou schůzi, a za tři dny byl dům koupen. Mrzáčkům ústavu byl pravým otcem. Peněz vyprosil hojné a často veliké obnosy, jako ku př. u České spořitelny a nyní u státní loterie, z níž dostane výrobna 5.000 zl. Byl to, pravíme, muž energický, obětivý a vytrvalý a měl veliké plány pro budoucnost. Myslívali jsme si leckdy, zachová-li Bůh tohoto muže při práci, že provede v Čechách a na Moravě veliké dílo milosrdenství. Než, stalo se jinak, odešel od nás, i věnujeme mu tuto čestnou a milou vzpomínku.

K upokojení »Stráže na Cidlině«. Tento pokrokářský orgán má mnoho starostí o redaktora t. l. Raduje se, že si kněžstvo vymohlo, aby při posledním kat. sjezdě v Praze netlačil se do popředí. K upokojení tohoto ctihodného orgánu mu oznamujeme, že redaktor t. l. psal p. hr. Vojt. Schönbornovi, že pro koupi spolkového domu a prací s tím spojených nežádá si býti volen do přípravného komitétu, a když byl přece zvolen do spolkové sekce, z těchže důvodů volby nepřijal. Ale na sjezdě byl od počátku až do konce a z jeho úspěchů se radoval.

Dopis slovenského politického vězně. »Neboli byste takí laskaví posielať mi z kollegiality ct. časopis? Poneváč ma interessuje stať pána Medňanského, prosil bych patřičná čísla. Som vazeň, teda dla Písma: Vazňov navštěvovať... S úctou Isidor Žiak, Vác (Uhry).« Ochotně jsme vyhověli.

Vlasť a Slezané. Vlasť v 1. čísle nového již XV. ročníku zahajuje delší pro nás poučnou stať »Čechové v Pruském Slezsku« z péra Jana Vyhlídala. Podán je zde úvod a části: »Stručný dějepisný přehled země Opavské« a »Národnosť«. Kromě toho je v čísle zpráva o »Katolických novinách«, vydávaných v Ratiboři, a o »Spolku pro zakládání knihoven ve Slezsku«, z čehož viděti, že »Vlasť« věnuje našim slezským věcem pěknou pozornosť. Ostatní obsah čísla je bohatý a rozmanitý. (»Op. Týdenník« č. 94.)

Latinský časopis. V Římě začal vycházeti časopis: »Vox Urbis«, de litteris et bonis artibus commentarius. Bis in mense prodit. Pretium subnotationis annuae, persolvendum, in Italia est Libel. 10; ubique extra Lib. 15, M. 12, Sch. 12., Doll. 3. Cuncta mittantur ad Aristidem Leonori equitem, »Vocis Urbis« administratorem, Roma, Via Alexandrina, 87. — »Vox Urbis« přináší politické články, denní zprávy, ba má i rubriku pro sport bicyklistický. »Vox Urbis« byl i nám zaslán s tímto přípisem: »Vocis Urbis« Moderator Moderatori ephemeridis, quae inscribitur »Vlasť«, salutem dicit. Te, vir amplissime, oro, ut tui optimi Commentarii permutatio cum »Voce Urbis« fiat, pro quo beneficio tibi gratias ago maximas et omnia quaelibet bona, fausta, felicia precor. Vale.

Rivista internazionale, vycházející v Římě, přináší v listopadovém čísle na str. 468—471 obsahy některých článků z »Hlídky«, »Vlasti«, »Vychovatele a »Děl. Novin«. Z »Vlasti« rozebírá článek: Anarchismus naší doby (L'anarchismo del nostro tempo); z »Vychovatele« článek p. prof. Ad. Fuxa: Náboženská výchova za nynější doby (L'educazione religiosa del nostro tempo) a z »Děl. Novin« probírá články: O druhém křesťansko-sociálním sjezdu v Praze (Il secondo congresso paesano del partito sociale cristiano in Boemia), Žižkův článek o všeobecném rovném právu hlasovacím, ligy † 7 a článek Dra. Rud. Horského. Rivista jest jediným listem zahraničním, jenž o našich listech systematicky pojednává. Díky jí za to.

»Světozor« vešel ve svůj 33. ročník číslem, ve kterém mimo jiné přináší na dvou stranách obraz »Soud Paridův« od Hynaisa. Ze čtenářského spolku na venkově, kde »Světozora« odbírají, píše »Hlasu« jeho člen, že obraz ten způsobil tam pohoršení, zvláště také z té příčiny, že za »Soudem Paridovým« následuje hned obraz sv. Prokopa. »Věru, — dodává — není divu, že potom v našich spolcích venkovských svědomitý učitel a svědomitý kněz nemohou státi na straně »Světozora«, i kdyby jindy mnoho poučného podával. Z upřímného srdce dáváme redakci »Světozora« radu: otevírejte časopis svůj uměleckým výtvorům, jež můžete předložiti všem vrstvám čtoucího obecenstva bez závady. Předvádění nahot mezi tyto zajisté nepatří.« — Podobné stanovisko zaujaly také »Katol. Listy«, vytknuvše účinek obrazu tohoto vystaveného v pražských knihkupectvích na školní mládež. »Vlasť« se k tomuto protestu z plna srdce připojuje.

Mayovy romány. Jak jest asi čtenářům našim známo, započalo nakladatelství Jos. R. Vilímka v Praze vydávati překlad Mayova románu »Po stopě zlého činu«. Nakladatelství odklidivši neshody mezi ním a Dr. Mayem vzniklé, podniká právě vydání nové, autorisované, úplné a nezkrácené. Konstatujeme na tomto místě, že sám Dr. May veřejně projevil přesvědčení, že nový tento překlad bude míti na zřeteli všechny ony náboženské, ethické a humanní cíle, jichž sám v originále dostihnouti se snažil. Jak nakladatelství sděluje, budou všem odběratelům sešity prvého zkráceného vydání dotyčným knihkupcem, kde byly zakoupeny, zdarma vyměněny za vydání nové.

Kdo se zastává slovinského národa v Italii na Videmsku. Ve Videmsku (Udine) žije na 40.000 Slovinců, kteří dosud uchránili svoji národnosť. »Slovanský přehled« č. 1. str. 45 píše: »Vůbec mají duchovní ještě nejvíce národního uvědomění a zvláště v poslední době věnují více pozornosti jazyku a obětují mnoho k zachránění národní mluvy. Ostatní vzdělanci pokládají se vůbec za Italy a nestarají se o svůj jazyk naprosto, učitelstvo však pečuje zvláště o to, aby se vlaština co nejdříve rozšířila po slovinských dědinách.«

Spolek rakouských národů založen byl ve Vídni. Jeho účelem jest příspěvky členů, peněžními sbírkami a obilím poskytovati rychlou pomoc živelní nehodou poškozeným. Předsedou jest hr. Pálffy. Spolek bude míti v každé zemi odbor.

Požidovštělá universita. Na vídeňské universitě jest 95 profesorů židů, a to na právnické fakultě 14, na medicinské 58 a filosofické 23. Mimo to jest na rozličných lékařských ústavech 150 židovských asistentův. I podali v té příčině posl. Gregorig a soudruzi k vládě interpelaci.

Slovenský průmysl, a to nábytek z ohýbaného dřeva Dielni na náradie, účastinné společnosti v Turč. Sv. Martině, nabývá den ode dne nejen v kruzích odborných, ale i v širším obecenstvu vždy větší a větší obliby, která vzhledem k úhlednosti, trvanlivosti a láci předmětů jest oprávněná. Aby se předešlo různým nedorozuměním, které se poslední dobou vyskytují, že mnohé firmy pod rouškou vlastenectví prodávají výrobky cizí za nábytek slovenský, označen jest každý kus buď firmou Dielni na náradie, neb ochrannou značkou »Tatra«. Hlavní zastupitelství v král. českém kuratoriu Stálé výstavy a tržnice řemeslných výrobků v Praze »u Šturmů«, nároží Uhelného trhu a Skořepky, jest vždy ochotno každému bližší zprávy, rozpočty, cenníky i p. podati.

Spolek pro rozšíření katolické víry měl loni 6,722.880 franků příjmů, o 440.192 fr. více než před tím. Z Francie došlo 4,167.664 fr., z Německa 784.150 fr., z Ameriky 404.929 fr., z Belgie 358.209 fr., z Italie 335.342 fr., z Nizozemí 176.835 fr., z Anglie 139.328 fr., ze Španělska 135.575 fr., ze Švýcar 92.506 fr. a z Rakousko-Uherska jen 68.963 fr. atd. Část příspěvků rakouských dodává se některým centrálám misionářským a pak se nevede přímo jako příspěvek z Rakous, proti čemuž se ozval prelát Zschokke a zajisté provede žádoucí změnu v tomto směru.

Katolický sjezd dolnorakouský konán byl na konci listopadu t. r. ve Vídni s velikou okázalostí. Po obvyklém zahájení pozdravil sjezd zemský maršálek, bar. Gudenus a po něm Dr. Lueger. Významný pozdrav jeho zní v krátkosti takto: »Jako starosta vídeňský mám za milou povinnosť pozdraviti druhý katolický sjezd a radosti dáti průchod, že říšské hlavní město zvoleno za jeho sídlo. (Pochvala.) Zvláště mne těší, že do našeho středu zavítal J. Exc. apoštolský nuncius (potlesk) jako zástupce sv. Otce v Římě, k němuž vždy trvající

lásku a úctu chováme. (Nový potlesk.) Ovšem, už nyní slyším káravé hlasy našich nepřátel, (Veselost) jimž slovo »křesťanské« a ještě více katolické jest ohavou. (Veselost.) Slyším je volati: vizte purkmistra vídeňského, který přísahal na státní základní zákony: on jde do schůze katolíků, on jest tmář, (Veselost), jest klerikál, (Nová veselost.) on nezná snášelivosti a jak podobné fráse zní. Já však pravím: vyznavači katolické víry nejsou jedinou politickou nebo hospodářskou stranou; my katolíci tvoříme lid, jsme lid (živý souhlas). Vídeň jest katolickým městem a ješitnou bázní lidskou by bylo, kdyby starosta se neodvážil, své bratry u víře pozdraviti ve Vídni! My katolíci zajisté nechceme potlačovati, nechceme otroctví jinak smýšlejících, ti mají míti plnou svobodu, ale chceme míti také svobodu pro sebe (souhlas), nechceme, aby naše církev byla děvkou státu, která by měla poslouchati bez odmluvy všech jeho rozkazů; nechceme, aby náboženství naše bylo dětským míčem (nový potlesk). Neustoupíme teroru svých nepřátel, neboť jsme obránci svobody lidu. (Potlesk.) Byla to šťastná myšlenka, právě teď svolati sjezd. Ti zločinci, kteří vědomě pracují na zkáze naší vlasti rakouské, kteří nemohou se dočekati dne, kdy tato staroslavná svatá říše má býti roztrhána, tito zločinci vztahují svou ruku také proti naší svaté katolické víře. (Dlouhotrvající potlesk.) Pod záminkou, že žádný dobrý katolík nemůže býti dobrým Němcem, kážou odpad od víry, hlásají novou náboženskou válku, jakoby nebylo ještě dosti na všech nepokojích. (Potlesk a souhlas.) Slavně a hlasitě musíme proti nesvědomitému počínání takovému protestovati. My katolíci dolnorakouští jsme a zůstaneme dobrými a věrnými Němci. Řeč mateřská jest nám svatá, mravy a zvyky otců jsou nám osvědčeným dědictvím. Ale rovněž tak drahou jest nám i naše dynastie (bouřlivý, dlouhotrvající potlesk), a právě tato věrnosť naše jest příčinou, proč nás k odpadnutí od víry chtějí svésti. S katolickou věrou má býti vyrvána též věrnosť k. císaři a říši. (Souhlas.) To se jim nesmí zdařit a nezdaří! Pevně stojí stráž na Rýně, ale rovněž pevně stojí stráž na Dunaji. (Frenetický potlesk.) My jsme odhodláni hájiti nejlepší statky lidu: vlasť a víru. — Věrnosť prý jest nejlepší vlastností Němců. Nuže tedy, protože jsme praví Němci, věrni svému lidu, věrni svému Rakousku, věrni svému císaři, chceme bezohledně státi k sobě v důvěře v Boha, jenž neopouští těch, kdož v něho doufají. (Ohlušující potlesk.)

Snížené ceny zboží v papírnickém závodě družstva Vlasť. Majíce různé druhy zboží přímo z továrny, snižujeme jejich ceny. Prodáváme: Krásný ministerialní papír 100 archů za 1 zl. 60 kr. (dříve za 1 zl. 80 kr. a papír byl horší); 100 archů konceptního papíru za 30 kr. (dříve za 40 kr.); 100 archů jemného bílého papíru za 72 kr. (dříve za 80 kr.). Kvartový dopisní papír dávali jsme vesměs za 80 kr., nyní prodáváme: 100 archů kvartového čtverečkovaného papíru za 65 kr., 100 archů kvartového linkovaného za 50 kr., 100 archů kvartového hladkého papíru za 45 kr. Osmerkový dopisní papír dávali jsme 100 aršíků za 60 kr., nyní prodáváme 100 aršíků lepší jakosti za 40 kr., 100 aršíků horší jakosti za 31 kr. Další slevy budou následovati hned, jakmile zboží z první ruky dostaneme. Tyto snížené ceny jsou již uvedeny i v inserátě, jenž jest vytištěn na obálce tohoto čísla.

Různé. Zvoleni byli: proboštem u sv. Víta v Praze Msgr. Ant. Hora, kapitulním děkanem Dr. Fr. Hrádek a generálním vikářem metrop. kanovník Fr. Brusák. — Martin Pachl, kníž. arcib. vikář ve Vejprnicích a zakládající člen našeho družstva, stal se kanovníkem kollegiatní kapituly ve Staré Boleslavi. — Kodex vyšehradský. Na oslavu korunovace knížete Vratislava zhotoven byl r. 1086. popudem opata Božetěcha umělecky provedený kodex, jenž se zove vyšehradský. Kodex ten jest na onen věk velikou znamenitostí. Vinohradský farář Msgr. Ferd. Lehner zamýšlí ho znovu vydati a městská rada Pražská usnesla se k účelu tomu přispěti 3000 zl. — Družstvo pro kostel sv. Václava zvolilo za předsedu p. Hlávku. Největší péči o tento chrám má pap. praelat Msgr. Karel Jaenig. — Polský klub na říšské radě usnesl se jednohlasně blahopřáti papeži k 60letému kněžskému jubileu. — Nový katolický týdenník. Kat. pol. jednota třebíčská bude vydávati nový týdenník »Stráž«, jenž bude orgánem katolické národní strany na západní Moravě. — Jednota katolického učitelstva v království Českém utvořila si dva odbory: královéhradecký a mladoboleslavský. Tento konal první členskou schůzi v Přepeřích, při níž V. Špaček přednášel: O křesťanské výchově v rodině. Jednotu kat. učitelstva znovu všeobecné přízni doporučujeme.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

—•—

Literární sekce družstva Vlasť konala 30. listopadu t. r. druhou schůzi v XV. správním roce za předsednictví p. učitele Josefa Flekáčka. Místopředseda zahájil schůzi připomínaje, že se koná v době velepamátné, kdy Jeho Veličenstvo císař a král slaví jubileum svého padesátiletého panování. Při těch slovech přítomní povstávají, a místopředseda jménem sekce vyslovuje přání, aby Bůh Jeho Veličenstvu žehnal a dlouho zdravím dařil ku blahu národů a žádal, aby projev tento zapsán byl do protokolu. Vicerektor Johannea, dp. Václav Roudnický, zmínil se o některých literárních zjevech, načež p. T. Jiroušek referoval o sociální literatuře za dobu posledních osmi let. Z řeči jeho vysvítalo, že spisy sociálních demokratů bezmála se zdvojnásobily a že spisy o socialismu jednající značně se vzmohly. Sociální demokraté mají dnes 18 politických, 16 odborných, 1 »vědecký« a 2 satyrické listy, úhrnem všech časopisů 37, kdežto před osmi roky měli jich toliko 22. I jest vzpružiti se proti této záplavě a rozšiřovati všude časopisy křesťansko-sociální a vůbec tisk katolický. I doporučuje řečník hlavně katolické brožury, spisy dp. Rud. Vrby i jiných, kde časopisy nestačí svůj úkol vykonati. — Jednatel dp. P. Karel Burian vyslovil politování nad naší literaturou humoristickou. Zdravý český humor z ní mizí, a na jeho místo derou se nechutné vtipy, kteroužto pokleslosť jest pozorovati hlavně na »Švandu Dudákovi«. Také se zmínil o neurvalém způsobu psaní »Posla z Budče« a odsuzoval je. — Redaktor »Vlasti«, dp. Tom. Škrdle, ukazoval přítomným nový latinský časopis »Vox Urbis«, dále italský list »Rivista internazionale«, jenž si bedlivě všímá některých českých časopisů; předložil tři české kalendáře v Rusku vycházející a rozebíral jejich obsah a doporučoval zvláště poslední Kopalův román v »Ludmile« (o němž bude zvláštní posudek v lednové »Vlasti«) vyšlý a brožuru: Jan Hus dle dra Matyse z Nové Paky, jež se dočkala již třetího vydání. Vyšla v »Časových úvahách«, jež se doporučují pro vybraný obsah všeobecné přízni. K jeho návrhu místopředseda zapíše své jméno do blahopřejných archů dru Frant. Lad. Riegrovi a literární sekce uspořádá v postě Kosmákův večer. Literární sekce chce tím uctiti literární činnosť † Václava Kosmáka a zároveň vysloviti svoji lásku k bratrům Moravanům. Na konec schůze navrhoval místopředseda, aby měla sekce schůze v určité dny v měsíci, vždy druhý týden po vyjití »Vlasti«, naznačil, jak by měl býti k ní sdělářán program a vyslovil přání, aby důkladná díla, jichž nemá redakce po ruce, byla z dotace sekci poskytované kupována. Když byly jeho návrhy přijaty, uzavřel schůzi.

Sociální odbor družstva Vlasť konal v pátek dne 25. listopadu t. r. v XV. správním roce spolku druhou schůzi řízením místopředsedy p. Václava Žižky. Po přečtení a schválení protokolu podával jednatel zprávu o posavadní činnosti odboru od poslední schůze. Z této zprávy vyjímáme: Došly žádosti za řečníky z následujících míst od katolických spolků: ze Lnář, z Přelouče, z Libšic n. Vlt., z Pelhřimova, ze Strmilova, z Lochovic, z Litně, z Byšic, z Karlína, z Král. Vinohradů, z Nového Strašecí, z Vlněvsi, ze Smíchova, z Mělníka, z Noutonic a z Černilova. Dle možnosti se již mnohým spolkům vyhovělo a ještě vyhoví; tak již přednášeli: dp. předseda dr. Rudolf Horský v Černilově, místopředseda p. Václav Žižka na Smíchově, dp. Jos. Šimon ve Vlněvsi, ve Svinařích (v jednotě liteňské) a v Byšicích, říd. učitel p. Václav Špaček v Noutonicích a ve Vlněvsi, učitel p. Jos. Flekáček na Mělníce a jednatel p. Tom. Jiroušek v Žehrovicích (v jednotě novostrašecké) a na Král. Vinohradech. O poradu ve spolkových záležitostech žádala Jednota katol. tovaryšů v Tišnově a za řečníka dělnický spolek katolický v Třebíči; prvnějším dopsáno bylo dvakráte a do Třebíče, kde byl žádán jednatel, aby přednášel o dělnickém zákonodárství, odpověděno, že pro tentokráte nelze vyhověti, až dle možnosti. Na to podávali referenti své zprávy.

Dp. Rudolf Vrba předkládal z národohospodářského ruchu pěkné obrázky, jak obchodně i výrobně jsou křesťané v rukou židovských. Na venkově, co se urodí a sklidí, to vše náš lid z nevědomosti zanáší našim odpůrcům k prodeji a obchodu, a bere za to jen malou odměnu. Vykládá, jak jistý cizozemský obchodník v jisté družině v Praze přednášel o nynějším našem hospodářském

a obchodním stavu a nemálo při tom žaloval na to, že často právě ženy a česká intelligence jdou své potřeby opatřovat k těm, kteří národu našemu nepřejí, kteří jsou udržovateli němectví v naší vlasti.

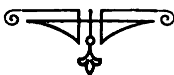
Referent otázky řemeslnické, p. Václav Žižka, poukázal k tomu, že žurnalistika naše většinou nepřihlíží k pravým příčinám úpadku řemesel. Za příklad uvádí řemeslo pekařské. Ku př. jest všeobecný stesk na to, že pekaři malé housky pekou, což jest zajisté pravda, a říká se, že čím menší housky pekou, tím větší domy sobě stavějí. Avšak mám za to, že jsou to jen někteří, kterým právě štěstí jest příznivo, ale většina jich jen živoří a mnozí na mizinu přicházejí a příčina toho jest ta, kterou my vždy pro klesání řemesel udáváme. Vyrábí se příliš mnoho, takže každodenní spotřeba toho tolik nevyžaduje, a proto výrobek takový v náležité ceně se neodbude a žádného patřičného výdělku řemeslníku neposkytuje. Napeče se toho každý den tolik, že toho pekařům veliké množství zbývá, a to tvrdé dvoukrejcarové zboží pak se po krejcaru odbýti musí, při čemž pekař s výdělkem svým se neshledává. S takovým tvrdým zbožím chodí po Praze ženy po domech s nůšemi a prodávají je po krejcaru, a taková žena také chce něco na tom vydělati, zač pak musil pekař to zboží dáti. Kdyby se však jen tolik napeklo, kolik každodenní spotřeba vyžaduje, mohly by housky býti nejen o polovici větší, ale i také pekař by svůj poctivý výdělek měl pojištěn. To by se dělo jen tehdy, kdyby v řemesle náležitý pořádek byl zachován a společenstvo mělo právo takový ustanoviti. Pak by společenstvo nedopustilo, aby živnosti nad stávající potřebu se množily, ale stávající již na základech spravedlivých své trvání založeno měly, čímž by nejen řemeslo zkvétalo, ale také i obecenstvu s cenným výrobkem bylo poslouženo. A to jest právě cílem našeho programu, jejž vždy na základě pravdy a spravedlnosti stavíme.

Dp Josef Šimon podal následující návrhy: 1. K době sv. Mikuláše a Vánoční musíme my katolíci rozhodně hleděti podporovati naše řemeslníky a obchodníky. Připojuji se k »Zaslánu« v »Katol. Listech«. — Měly by všecky spolky naše podobné souhlasné projevy učiniti. Dále nechť se nekupuje, pokud to jde, zboží a výrobky hotové, velkovýrobním strojním způsobem zhotovené, ale nechť pamatuje každý záhy, co dáti svým milým nyní, a raději to objedná u řemeslníka. Připojuji se k žádosti některých maloživnostníků k městské radě Pražské, aby na Mikulášský trh na Staroměstském náměstí nebyli připuštěni židovští obchodníci, zejména ti, kteří vedou tak zvaný »bazar«, »za 5—10 kr. každá věc«, neboť tím se živnostníci naši značně poškozují. 2. Co se týče krise řemeslnicko-živnostenské, jest v Praze, zejména nyní veliká. Obec Pražská kupuje domy (většinou židovské, na př. Reitlerův za 200.000 zl., Dubův za 230.000 zl. v Dlouhé třídě, kde přece nepřekážejí!), obchod vázne, obyvatelstvo z vnitřní Prahy prchá stále více. Úpadek za úpadkem nastane. 3. Samosprávné ani státní úřady nestarají se, aby bídě v maloživnostnictvu (dodávkami, poučováním, slučováním v nucená družstva, levným úvěrem a pod.) bylo odpomoženo. Platy vyšších vrstev stále stoupají, kdežto příjem vrstev nejširších čím dále tím více se tenčí. 4. Ani obnova rakousko-uherského vyrovnání, o které panují rozvleklé hádky, ba i divoké rvačky (v Pešti i ve Vídni) nepřinese živnostnictvu a řemeslnictvu polepšení v trudném stavu. Tak výslovně doznali v »Klubu svobodomyslném ve schůzi 19. listopadu 1898. všichni řečníci, a to dr. Engel, dr. Fořt, dr. Grégr a dr. Herold. Ba dr. Fořt pravil, že vyrovnání nám přinese — trpké zklamání! 5. Jest tedy třeba volati stále k řemeslnictvu, aby nelenilo, ale co nejdříve vybudovalo svou stavovskou, pevně sečlánkovanou vrstvu, by se řemesla dočkala lepší budoucnosti!« — Na to byla schůze skončena. »Zdař Bůh!«

ROČNÍK XV. LEDEN 1898—99. ČÍSLO 4.

VLASŤ.

Čechové v Pruském Slezsku.

Napsal Jan Vyhlídal.

(Pokračování.)

VI.

Církevní rok — obyčeje a pověry.

náboženstvím a mravností souvisejí obyčeje a zvyky lidové, jež vinou se jako svlačec kolem církevního roku; co našel jsem zajímavějšího, vypisuji:

Advent byl a částečně jest dobou přástek; na př. v Jakubovicích, Turkově, Utěchovicích a jinde pokud »přidky« předou; druhdy na advent se děvuchy těšily, že se nazpívají a »nabajají« dosyta, a pak že vyzvědí, odkud galána dostanou a jakého. Posud někde plotem chvějíce na sv. Ondřeji vyzvídají budoucnosť řkouce:

Ondřeju, Ondřeju,
ja ti plot chvěju
a poviz mi tež ty,
ktereho dostanu.
(Z Kravaře.)

Jiné zase lily kuličky z olova a házely je přes střechu. Kam zapadla kulička, odtud přijde jistě galán. (Ze Štěpánkovic.)

Přidky radily hospodářům, jak jest ticho na sv. Ondřeje, by nasili hojně lnu, že se urodí. (Z Oldřišova.) Přidky na sv. Ondřeje odhalují závoj s budoucnosti ještě takto: na stůl položí hromádku hlíny, nedaleko chléb, a ještě dále peníze. Všechny až na jednu odejdou za dvéře; přítomná děvucha v jizbě pokryje hlínu, chléb a peníze třemi hrnky, pak zavolá družky, a ty volí si hrnky dle libosti. Když se tak stalo, odstavuje je jedna z nich: která uzří pod svým

hrnkem peníze, raduje se, neboť dostane bohatého muže, která chléb, nermoutí se, vždyť bude míti Božího daru v hojnosti, která však uvidí hlínu, hrůzou se otřese, že smrt brzo pro ni si přijde. (Z Oldřišova.) Při přidkách se vyvádějí ještě jiné kousky, na př. tahaly losy, která vytáhla ten pravý, musila někam jíti do pole za tmy, aby ukázala, že se nebojí. Jak ukončily přidky předivo, »*hotovaly si mrvíocha*« v masopustě; snesly totiž mouky, másla, mléka, a z toho si napekly pečiva. Při tom se zpívalo a tančilo. (Z Kobeřic.)

Přidky sobě též v advent vypravovaly, co se jim snilo ve čtyři neděle adventní, to prý se ve čtvrtích roku vyplní.

Na sv. *Barborku,* poloviční to svátek, a sv. *Valentínka* se nepřadlo, neboť se hospodyně bály, že se jim nalíhnou »krkohlavé« husy, nemohoucí krku vzpřímiti.

Sv. Barboru uctívají jako patronku dobrého skonání, jež vyprošuje zaopatření sv. svátostmi, a sv. Valentina jako pomocníka od nemoci vředové (padoucnice).

Obyčej na sv. Barborku strkati halouzky třešňové do vody, aby rozkvetly na Boží narození, objevuje se též na Prusku.

Sv. *Mikuláš* rovněž chodí v průvodě »anjela a zlého.« »Zlý« třímá v ruce vidle, oblečen jest do obráceného kožichu a opásán řetězem.

Posvátná doba vánoční obetkána jest zvyky málo odchylnými našich, proto bude o nich promluveno jen zkrátka.

Na »*viliju*« (Štědrý den) děti se postí, by uzřely »zlaté těla«; když se napostily celý den, volány jsou k večeři, při níž u bohatších jedí se tato jídla: 1. Hrách. 2. Mléko s lámankou, rýží neb chlebem. 3. Slížky s cukrem. 4. Bryje (kaše ze sušeného ovoce.) 5. Kaše prosná. 6. Makůvky t. j. bělky opařené a mákem posypané. 7. Papůčky, půčky. 8. Ovoce, ořechy.

Ze štědrovečerních proroctví zasluhují zmínky tyto tři: »Jsou-li »*kosy*« (Orion) zamhlené, a ostatní hvězdy jasné, bude smutný rok, vojna, mor, pád dobytku. Oriona též všímají si na sv. Ondřeje.

Jak »*furman hvězdový*« na Štědrý den navrátí spíše než mu náleží, bude rok neúrodný. Ten furman má proto kola natažená, že kdysi při jízdě své zavadil o peklo.

V Kobeřicích nalívají na vigilii do sklenice navrchovato vody; jestliže tato »přebírá« t. j. přibývá-li jí, dlužno očekávati mokrý rok, ubude-li jí — suchý.

Na *Boží narození* vaří hospodyně jen hovězí maso, protože jest veliký svátek, ostatní jídla požívají se z večeře štědrovečerní. Domácí »pokluda« omezuje se na nejpotřebnější.

Po koledě chodívají děti na »*sv. Štěpán*«; druhdy pěli koledníci pěkné písně české, jež nyní škola odstraňuje, vtloukajíc do dětí nechutné německé veršovačky. Minulého roku pochvalovali si v Pyšti, že se u nich za několik let zas odpravovala moravská koleda; lid uvítal obnovení starobylého obyčeje s radostí a děkoval za to velebnému pánu. Starý kostelník z Hošťálkovic, Val. Návrat, způsobil členům katol. spolku dělnického ve Lhotce také radosť o slavnosti vánočního stromku, když jim prozpěvoval staré, národní koledy. V některých domech, kamž více dítek spřátelených na koledu se dostavilo, mimo zpěv vypravovaly se i zajímavé pohádky. Mimo

děti chodí i staré, chudobné ženy na koledu zpívajíce v Oldřišově píseň o sv. Isidoru. Počíná takto:

Poslouchej, sedláčku milý,
pozoruj maličkou chvíli,
co budu nyní zpívati,
o chvále vypravovati.
Pozoruj při tom pilně,
kterak Pán Bůh neomylně
pobožných lidí poslouchá,
v orání jim pomáhá.

Ve Vehovicích zase byla rozšířena a posud jest známa tato koleda:

Zhůru pastuši, Kubo, Matuši,[1]
ty Klímo,
proč na nás voláš,
spáti nám nedáš,
Domino, Domino!

Martine, bratře,
pověz nám krátce,
co děláš?
Zdali před vlkem,
neb před medvědem
utěkáš?

Martin bratr náš,
běží mezi nás,
zdaleka on běží hupkem,
kyne klobučkem,
až kleká, až kleká!

Běžím s rychlostí,
s velkou pilností
mezi vás:
narodil se nám,
přišel k nám
Mesiáš, Messiáš!

V *Branici* zpívají tuto:

Hej, matičko, koładnici idu!
Co jim též to damy,
kolači němamy?
Čapatemu zelisko,
Janičkovi masisko,
Jozefkovi pečoneho holubka.

Ó, matičko, koładnici idu!
Co jim robiť damy?
Čapatemu hnojky dať,
Janičkovi nakładať,
Jozefkovi pravou řeč rozpravjať.

Ó, matičko, koładnici idu!
Kaj jich posadimy?
Čapateho pod lavku
a Janička na lavku,
a Jozevka do złatého stolečka.

Ó, matičko, koładnici idu!
Kaj jich położimy?
Čapatého pod lavku,
a Janička na lavku,
a Jozevka do złatého łożka.

Osmdesátiletý stařeček z Kobeřic, »ktery něrad take velke błazny pověda«, zazpíval mi úryvek z koledy rob tamějších:

Koledníce: Čeládka dosloužila,
služby své žádá,
vyplaťte mýto (službu)
vždyť patří mi to.

Hospodář: Dosti miserně, dosti miserně sloužila's,
hrnce, žbány ztlukla's.

---

[1]) První tři verše objevují se též na str. 61. ve sbírce koled vydané r. 1878. spolkem »Slavii« v Praze.

Miserná chasa do krčmy rada jde,
pije tam, labuje, tančí až padne.
Krčmář jí v krčmě karty skládá,
pivo, kořalku na stůl dává.
Chytrá krčmářka krejdou ráda píše,
kdo nešetří, za jednu — dvě napíše.

Jiná dramatická koleda ze sbírky Lelkovy uvedena jest ve Vlastivědě Slezské a zní:

Báča a sbor.

B. Poslyště, bratrove, cos tam slychať!
S. A co zas?
B. Že se nam narodil Mesiáš. Muśi to byti.
S. Baj budě.«
B. Prokvita kviti.«
S. Coby? Grušpon.
B. Ptačkove zpievaju, zegzulky kukaju.
S. Co by? Sova lebo kalus.
B. Tomek tam na mě křičel, že pry tam cos viděl, že se to tam mihalo, až se to tam bliskalo.
S. A to chlop klepa na tabaky.
B. Když ja sem šel zhůru pro kozlata, slyšel sem tam zpivať Mesiaša. Byl to anjel Paně, bo pohlidal na mě švarně.
S. Tys myslil, že to anjel, to byl Ondrašův Pavel, bo měl novu halenu, prvši raz oblečenu.
B. Šak povědali všici, že se měl naroditi.

Když p. rechtor Koberský chodil s kostelníky po koledě, upotřeboval této písně:

Den přeslavný dnes nám přišel,
že má býti každý vesel.
Radujme se, veselme se v tomto Narození,
dítě se nám narodilo
proroctví se vyplnilo,
radujme se, veselme se v tomto Narození!

Jedenkráte však sedláci koberští — stávkovali nechtěvše koledy dávati. Posud žijící stařeček *J. Weigel,* kostelník, složil na památku této události písničku, mající 26 slok, v níž nemilosrdně tepe koberské sedláky. Nápis písně jest:

Koberská koleda.

1. Pospěšte přítomní všichni, chci vám něco zazpívat,
koberští sedláci jsou velmi bohatí, koledy nechcú dát.

2. Někteří si zbudovali »meškání« jako páni,
nechtějí pustiti, žadnému přijíti — to do svých stavení.

4. Vespolek se uradili, by koledy nedali,
a přece někteří nebyli takoví moudři, ji odevzdali.

13. Kostelníci nepřestali, písmo jim představili,
velký rozbroj se stal, Weigel se nedal, pravdou jim odpovídal,

17. Najednou se nesmluvili, nebyli jedněch myslí,
některí žádali, by koledníci do jejich domů přišli.

Koledníci žádosti jejich vyhověli a chodili; po většině se jim dobře vedlo, ale někde je odbyli. Z toho povstal pláč, protože děti obrázků od koledníků nedostaly.

19. Druhý den jsme se vybrali, slavně koledovali,
některých míjali, choť něco dali, všecko neodevzdali.

25. Do jiného sedláka jsme zas vešli, pěkně zpívali,
nás nepřivítal, koledy nám nedal, my jsme na to nedbali.

26. Vespolek jsme rozmlouvali, že zas bude bohatý,
tato věc jest divná, a jest též hodlivá postavit do »Kreisblaty«.

Koledu *výpravnou* slyšel jsem v Utěchovicích; až na konec shoduje se úplně s otisknutou ve »Vlastivědě Slezské« na str. 145.:

Pasli smy ovečky v jednej dolině, ve velikem huščů v jednej březině:
ony se nam potratily a my smy tež pobludili až ku Betlemu.
Přišli smy k Betlemu, tam panenečka pěstuje dítatko jak anjelička.
To dítě mžika očkama, rado by do tanca, cupe nožičkama.
No Jeničku, no Petřičku, složimy se na muzičku, na švrlikanu.
Začli jim švrlikať, Josef byl stary, něuměl tancovať, skakal bez vlady.

Jiný konec:

A Josef starušek skakal jak mlady, a němuh se hybať byl unaveny.
Píznul se tam o ruh peca, zasmila se panenečka. Cha, cha, cha.

Když koledníci nedostávali hned koledy, přidávali různé verše: »A hospodařu, něléž na ložu, bo ty něviš, co se děje, ve stodole maš zloděje, všecko ti kradu.« A hospodyni smrdi v kuchyni; esli nam da co do klinka, ešče ji da Pambů synka letoši źimy.«[1])

Jak jest mnoho hvězd na sv. Štěpána, urodí se kobzole (zemáky).

V Benešově na sv. *Jana Evang.* světilo se víno, a dávalo se píti proti uštknutí hadem. V týž den jedí děvuchy mléko s bělkami, by byly šumny. Známa jest pranostika: Na svaty Jan, obid ti dam, večeře si hledaj sam. (Z Kravaře.)

Na *Nový rok* přednášejí se přání na př.:

»Vinšuju vam štěsti, zdravi, svate božske požehnani, ni na ten novo nastavajici rok, ale na mnoho let, abyště ve zdravi žili a moc peniz zarobili. (Z Kravaře.)

Prosba novoroční děvuchy slezské:

Svatý Dominiku,
všech panen orodovníku,
dej mi ženicha tohoto roku.
Choť by jen o jednom oku,
by byl jaký řemeslník,
choť by ene metlařík.
Svatý Dominiku!
Kdyby jaký, kdyby jaký!
(Z Kobeřic).

[1]) Z Kravaře. »Vlastiv. sl.«, str. 151.

Na Nový rok, jinde druhého ledna, »vandrují« dívky a nastupují službu 5. ledna, by mohly světiti tříkrálovou vodu. Dobrou dívku neradi pozbývají domácí, a proto loučení na Nový rok bývá často bolestné. Poukazuje na ně stará píseň, otisknutá ve starém slabikáři:[3])

Vánoce, vánoce, skoro-li budete,
chudobná děvčátka ze služby půjdete.

Která má rodiče, ta k rodičům půjde,
a která jich nemá, ta naříkat bude.

Dobře mi pravili má stará matička,
že se budu toulat jak bludná ovčička.

Dobře mi pravili můj starý tatíček,
že budu polívat slzami chodníček.

Už já ten chodníček slzami polívám,
na vás rodičové těžko zapomínám.

Kdybych já věděla, že rodiče zdvihnu,
nosila bych hlínu až k samému Vídňu.

Nosila bych vodu na ta mlýnská kola,
stavejte, matičko, z hlubokého dola!

Ach, vždyť já dobře vím, že vy nestanete,
bo vy se ležíte jako ptáček v kletce.

Vy sobě ležíte jako ptáček v kletce,
a mi ubožátku ubližuje kdo chce.

A vyšla za humna, chytila za plota,
ach co já si počnu, ubohá sirota!

Památku na sv. *Tři krále* udržují králové, pastuškové z Kravaře již každoročně po okolí chodí a dlouhé zpěvy provádějí. Hoši oblíkají na sebe košile a na hlavy dávají korunky z papíru. Tři králové v Kravaři doposud zpívají:[4])

»Pochvalen buď, milí páni, něbyli smy dávno s vami;
přišli sme se na vás podivati, kratochvíle užívati:
do tance se nam zazdalo, poslyšte nas něco malo.
Přijeli sme do Betlema, pastyře hej, hej pastyře!
A ptali se, co to bude za dítě, hej, hej za dítě.
Kterému se vůl a osel klaněli, hej, hej klaněli,
trě kralove dary jemu snášeji, hej, hej snášeji.
Pasli kozy valaši při betlemskem salaši.
Přišel k nim anjel Paně, přines noviny slavne,
co by se ho nebali, do Betlema běželi,
že tam uviďu svého Pana narozeneho.
Při Betlemě na salaši, tam je dobra paša,
veru sa tam schazovala ta valaska chasa;
pojeděm tam bratrove na ostroži zelene,
tam se možem oheň sklasti, na ovečky pozor dati,
tam se možem zatopiť a oblukem vytočiť.

---

[3]) V rak. Slezsku známa jest na Pasto-Polomsku.
[4]) Vzato z Vlastiv. Slezské, delší zpěv uveřejněn bude v »Českém lidu«.

I. král: A ty Mičudo hrbaty, co ty tomu Ježiškovi daruješ? Ja daruju flajster medu, aby to dítě nemělo hladu.

II. král: Ja skočim na hůru, zeženu s hnizda kuru, naberu muku v pudle, to bude tomu dităti na nudle.

III. král: Ja zabiju berana, upeču ho do rana.
Mičudo, prtni Batulíka v bok, až stava skok,
až se s pelega zdviha a mrskne sebum jak ryba.
»Když sem šel dolinum pro kozlatko — —«
»Cos tam slyšel?« — »Hlas anjela.«
»A ty trubo, dyž to koza zabečela.«
»Slunce jasno sviti, rozvija sě kviti.
— — — — — — — — — — —
Pobereme škrbce na ramena a půjdeme rychle do Betlema,
co to za zpěvy se konají, až se celé hory rozléhají.«

V týž den v Kravaři ještě děvčata chodila s Dorotou; vstoupivše do jizby poklekla a odříkávala legendy o sv. Dorotě.

Na sv. *Hátu* světí v Hlučíně vodu, již kropí zahrady, by chrobáci neškodili.

Jinde pojídajíce svěcený chléb a pijíce svěcenou vodu řkou:

»Svata Agatko,
zavři svoje zviřatko, (hada)
aby pokoj dalo,
a nas neštipalo.
Z Oldřišova.

Sv. Hata rozpušča zviřata.
Z Kravaře.

Na sv. *Fabiana a Šebastiana* jest na poli pecen.
Ze Štěpánkovic.

Na sv. *Řehoře* sviňa se zepře hospodaře.
Z Kosmic.

Na *sv. Josefa* co naštípí hospodář, vše se přijme.
Z Kravaře.

Na *prvního aprile* Jidáš se oběsil; první april nešťastný den. Též praví, že na prvního dubna Pán Bůh Adama a Evu z ráje vyhnal.
Z Vel. Hoštic.

April muśi z jalove kravy těla vytlucť.
Z Koutů.

Na sv. *Marka* jak pada, vydrži sedm neděl.
Z Oldřišova.

Na *smutnou neděli* chodí s Mařenou. Obyčej tento málo kde již zachován, protože učitelstvo brojí proti němu. Cyprián Lelek uvádí, co děvuchy zpívaly: | Vyněsemy | Mařenku ze vśi, | přiněsemy | letorośť do vśi. O | letorośť | všeckym pannam na radośť, a panicům, čarovnicům na zlośť. Mařenka překrasna, kaj si přebyvala? Při Dunaju, při mořu nožky umyvala. Ty Rakovske děvečky jako krasonečky, a

ty Dělovske jako solne bečky. Rakovsci koňaře jako pernikaře, a ti Dělovsci jako kominaře.[5])

V Turkově když chodila děvčata s Mařenou zpívala:

1. Za Krakovem čena rola,
šalatum, naturum, regraci, trachtarium,
2. Na tej roli křibek stoji,
šalatum — — —
3. Za tym křibkem Juliana,
šalatum — — —
4. Juliana věněk věje,
šalatum — — —
5. Ja vam věnka němožu dať,
šalatum — — —
6. Bo mam bratra hrubě zleho,
šalatum — — —
7. Bratra mužeš otraviti,
šalatum — — —
8. Ach bratříček jedě z lesa,
šalatum — — —
9. Veze dřevo malované,
šalatum — — —
10. Pojď bratříčku k snidaničku,
šalatum — — —
11. Upekla jsem ti rybičku,
šalatum — — —
12. Co mi to je za rybička,
šalatum — — —
13. Nema hlavy, ocasečka,
šalatum — — —
14. Hlavičku mu kočka snědla,
šalatum — — —
15. Ocaseček uřiznula,
šalatum — — —
16. Už bratříček leži mrtvy,
šalatum — — —
17. Juliana věnek dava,
šalatum — — —
18. Od soudu přichazi zprava,
šalatum — — —
19. Julianu pověsili,
šalatum — — —

---

[5]) Vzato z Vlast. Sl. str. 163.

V Turkově nyní s Mařenou nechodí, ale nosí ještě »praporec« dům od domu. Praporec se připravoval z Mařeny t. j. na žerdku, na níž se nesla Mařena, připevnil se »máj« opentlený, nebo červená šatka; v Turkově chystá se ze dvou šatek a ozdobí se šňůrami. Praporec má podobu kříže.

Květná neděle jest dnem svěcení »kocanek«, (ratolestí stromových), bahníře; v Chřenovicích přidávají do kocanek »šašoví, saší,« (rákosí). Hoši a děvuchy hned v kostele nebo doma pohlcují po třech jehnědách, aby nedostaly »pšinky« (zimnice).

Na *zelený čtvrtek* se jí med a pokřivy (kopřivy) se zelím na památku, že P. Ježíš se modlil v zahradě Jetsemanské. (Ze Zábřehu.)

Na *bílou sobotu* světívá se zároveň s dřevem klokoč, jehož potřebují při dělání křižíčků z kocanek. Křižičky tyto roznášejí se v pondělí velikonoční po polích.

Na *velikonoční pondělí* těší se děvuchy i synci k vůli »polévaní a kyčkování.« Mladší synci polévají děvuchy časně ráno, nechce-li jíti ke studni nebo ku blízkému potoku dobrovolně, tož ji tam zasmyčí.« Na usmířenou zavdá jí sladké kořalky; odpoledne dochází k děvuše pro malované vejce, na nichž umělkyně rýsují rozličné průpovídky. Kyčkování děje se odpoledne; nyní kyčkují již jen malí synci.

Pěkný obyčej v pondělí velikonoční mají v Petrovicích u Ratiboře, a Ludgeřovicích u Hlučína, totiž že jezdí *za Bohem.* (Pokračování.)

Herodes.

Král Herodes byl na smrtelném loži.
Až do Jericha donesli ho z lázní,
kde šláb a zdrcen, raněn rukou Boží,
zří konec jistý se vzdorem i s bázní.
Jak červ se svíjí na slunci a v prachu,
ve vzduchu morovém a ve zápachu
lká bezmocný ve zlobné citů směsi,
hnis těla zhoubný mučí jej a děsí, —
ach! v této trýzni komu zasteskne si?

Sám pásky ztrhav rodinného kruhu,
jen v moci surové zřel štěstí klamné.
Již dávno klesla mečem jeho sluhů
ta, kterou miloval, choť Mariamne.
Zřel syny vraždit před očima svýma, —
z nich Antipatra podnes v poutech jímá,
by sťal mu hlavu, svolení má z Říma.
A Judska synové — zdaž ve soustrasti
nad jeho bídou slzou zraky skropí?
Vždyť jejich země jeho není vlastí
a k jeho trůnu vedou krve stopy . . .

On, Idumejský, neznámého kmene,
se hanbil za svůj rod i vlastních dětí, —
vzal desky rodů, vrh' je do plamene,
šat velekněžský ukryl pod pečetí.
Před ním se chvěla celá tato země,
kdy v slepém zášti nedopřál si klidu,
až mečem zhubil Makabejské plémě, —
sám otrok Říma — tyranem byl Židů!
Těm pobral svobodu, těm čest i statek
a z řady vražd, jež na mysli mu tane,
zjev děsivý září v duši rozervané, —
pláč Betlémských to slyší pacholátek...

Pod tíhou vin tvář zachvěla se bledá, —
on, který slzou neskropil své brvy,
když sám se brodil ve své rodné krvi,
své ruce k nebesům teď v hoři zvedá,
s řas první krůpěj stkví se v jeho skráni
a bolem zdrcený hlas volá: »Běda!«

Což srdce v něm se hnulo ku pokání?

Svou sestru Salome teď volá k sobě
a v slzách dí, k ní sepjav ruce obě:
»Zlá vzpomínka mne trápí v tuto chvíli, —
až nad mou skráň se smrti peruť schýlí,
že pro mne nikdo, nikdo nezakvílí!...
Znít bude jásot mezi Židy všemi,
v den mého pohřbu svátek bude v zemi
a místo smutku celý národ zplesá,
že Judsko zbaveno již Herodesa.
Slyš prosbu mou, jenž k tobě lká a vzdychá!
Hned přední muže svolej do Jericha
s tím rozkazem, že jejich král, pln bědy,
je touží spatřit ještě naposledy.
Nechť všichni přijdou ze vznešených domů!
Až ústa má pak zmlknou odumřelá,
kde koně v závod pouští v hippodromu,
meč Římanů ať vyhubí je zcela!
Pak v mého pohřbu den žal uhostí se všude
a celá Judea pak plakat bude!«

Ant. Bulant.

Z lásky k mnohým.

Obraz ze společenského života.

Napsal Alois Dostál.

(Pokračování.)

VII.

První delší chvíle užil Daněl k tomu, aby se představil duchovenstvu v Lubovicích. Už dříve žádal písemně za povolení, aby směl v zámecké kapli mši sv. sloužiti, a předložil od biskupa vyhotovené listiny. Osobní návštěvu mohl vykonati, když hrabě odejel na celý den do sousedství a vzal s sebou i Richarda.

Daněl mohl žádati za povoz, ale šel pěšky. Už nebyl tak neznámý, dětské tváře se na něho usmívaly, sousedé ho pozdravovali, a lidé ze zámku dost poníženě se před ním klonili. Viktor se na tuto návštěvu těšil, doufaje, že přijde mezi spolubratry, kteří stejně s ním cítí, s nimiž si může sděliti své plány, a kteří mu jistě porozumějí. V německých krajinách všichni kaplané drželi při sobě, občas se scházeli, navštěvovali, a jednou jich bylo tolik pohromadě, že mohli zahájiti vikariátní konferenci. Takové přátelství mínil Daněl učiniti s místním a okolním duchovenstvem. S dovolením Oskarovým vypomůže kázaním o poutích, bude zpovídati školní mládež v Loukově, zaopatří nemocné, aby sem nikdo nemusil docházeti. V kapli až posud četl jenom evangelium, ale byl by ochoten míti v neděli též exhortu ku vzdělání věřících. Až přesídlí do Lubovic, častěji bude se stýkati s kaplany a mnohou milou chvíli s nimi zažije.

S takovými myšlénkami se bral kolem kostela k děkanství, staré to, nažloutlé, jednopatrové budově, kryté prejzem a přiléhající k hospodářským stavením. Zazvoniv, byl uveden do kanceláře, kde pan děkan úřadoval uprostřed regálů s matrikami. Posud měl na sobě kleriku s vyššími odznaky o mnoho novějšími, než byla klerika sama.

»In saecula saeculorum«, odpověděl na latinský pozdrav a sňav brejle, zkoumavě se díval na příchozího.

»Veledůstojný pán mne neráčí znáti; jsem nově jmenovaný vychovatel u pana hraběte z Morgensternu, Viktor Daněl, zdejší rodák,« představoval se kněz.

»Tak? To mne těší!« zvolal děkan, vstav a vysoké tělo trochu ku předu nachýliv. »Neměl jsem posud té cti vás znáti. Byl jsem farářem ve Strážovicích, když jste studoval. Tedy vychovatelem u naší vrchnosti? A jak se vám to místo, velebný pane, líbí?«

»Děkuji, ještě to uchází a bude snad lépe, až se přestěhujeme sem, a našinec přijde do společnosti mezi spolubratry.«

»Odpusťte, že vás přijímám v tomto kancelářském prachu,« ukázal děkan kolem. »Zapisoval jsem křest a právě jsem dopsal. Račte se mnou jíti nahoru. Apropos, zůstanete u nás na oběd. Neodmlouvejte. Jinak ani byste nepoznal mých kaplanů, kteří nyní

vyučují ve školách. To jest nyní naše největší robota. Tedy prosím.«

Cestou pojednal děkan v kuchyni o pohostění a zavedl Daněla do přijímajícího salonu, vedle se přestrojil a se sladkým úsměvem se navrátiv, ještě jednou vychovateli obě ruce podával a pak ukázav na křeslo, vedle se posadil.

»Především ještě jednou prosím,« ujal se slova Daněl, »abych směl v Loukově i ve zdejší zámecké kapli služby Boží konati. Pan hrabě si tak přeje a má k tomu asi příslušné povolení. Co se pak týče veřejné kaple, tu bych se svolením vaší veledůstojnosti v neděli a ve svátek evangelium krátce věřícím vyložil a po mši sv. požehnání udělil jako ve farním kostele.«

Děkan na chvíli se zamyslil.

»Milerád konám, co ku zvýšení zbožnosti slouží,« odvětil posléze, »ale nerad bych na duchovní správu zdejší uvalil nové onus. — Vy nejste stále v zámku, a lid by požadoval, abychom po vás pokračovali, což jest rozhodně nemožné. Máme zde dva kostely, a mladší kaplan jako katecheta slouží mši sv. pro školní dítky. Z Loukova jest velice snadný přístup do města. Žádal jsem pana hraběte, aby při zámku založil místo stálého kaplana, jako kdysi bývalo, ale návrh ten se rozbil o překážky jako mnohá dobrá věc, jak později seznáte. Za druhé nelze věděti, zdali by to patron dovolil, aby se kázalo v zámku česky. Jest přece znám jako neústupný a Čechům zdejším nepřející Němec. V celém zámku to vypadá jako někde na Rýně nebo na Sprévě. Kdyby se vám přece podařilo pohnouti hraběte k tomu kroku, duchovní správa vám sice nezabraňuje, ale také žádných trvalých závazků na sebe nebéře, jak byste musil hned na počátku oznámiti.«

Daněl byl srozuměn a uznal závažnost důvodů.

»Což vrchnost někdy překáží snahám patronátního duchovenstva?« otázal se.

Děkan dal výraz velikému podivu.

»A jak, milý příteli! Jenom až počnete něco zařizovati a podáte žádost! Na zámku bývala kdysi hluboká studna, pokud tam nebyl vodovod, a tam, jak říkáme, jsou nyní metány všechny prosby, žádosti a stesky patronátního duchovenstva. Snad není nikde tak jako u pana z Morgensternu. Lhotecký farář si vzal státní komisi, by mu nespadla fara i s kostelem. Já dopsal panu vikáři, ten si zajel k řediteli, a všechno marno. Do kostelů se nám nic nedává, a generální visitace nejméně za dva roky. To je kříž! U nás vybíráme na opravu oltářů, a kostel má jmění. Z toho se po dlouhá léta vydržovaly kostelní potřeby jiných chrámů, a tak jsou pletky na pletky. Letos se chystáme, že nepodepíšeme účtů kostelních, abychom nevzali na sebe zodpovědnost za nynější hospodářství s jměním církevním.«

Daněl poslouchal udiveně. »Nemyslil bych, že by rodina hraběcí chrámům nepřála,« poznamenal.

»Pan hrabě by takovým nebyl, ale jeho rádcové. Poznal jste už tajemníka Eliáše Šourka? Ten jest všeho příčinou. Půl žida a půl protestanta, tak ho dle jména jeho nazval nedávno lhotecký farář, a když takový člověk vede patronát, pak běda kostelům a jejich přisluhovačům! Což jste se s ním už nestřetnul v boji?«

»Pro národnost!«

»Pak jest s vámi, velebný pane, konec,« rychle zvolal děkan. »Na koho ten se obuje, jistě pohoří. Šourek drží hraběte a celou vrchnost jako v dlani. Co on chce, to se děje. Vyštval už mnoho lidí ze zámku, vypudí i vás, nebudete-li mu po vůli.»

»Což na tom,« klidně odpověděl Daněl. »Budu-li propuštěn, poprosím za kaplanku na zdejším patronátě a povedu s tajemníkem boj samostatněji po boku lhoteckého faráře.«

Této odpovědi se děkan srdečně zasmál. Objasnil také stanovisko zmíněného faráře, který se nechce patrona báti a vede jako za všechny boj proti Šourkovi. Nyní nastoupil jako na nejkrajnější křídlo odporu a na pomoc si zavolal státní podporu.

»A já chci žádati,« řekl vychovatel, »aby dala vrchnost opraviti zámeckou kapli, která toho už vším právem zasluhuje.«

»Nevím, nevím, jak pořídíte. Také jsme tam dojížděli a víme, čeho se kapli nedostává. Nemá žádného vlastního jmění a bez dobročinnosti hraběnčiny by to v ní smutně vypadalo.«

Děkan rozmlouval s hostem ještě o rozličných věcech, až byl na chvíli odvolán do kanceláře. Daněl se zatím probíral v několika stkvostně vázaných obrázkových knihách na stole k použití rozložených. Když se hostitel vrátil, usmáv se vychovatel, řekl: »Hned první den slyšel jsem na zdejší duchovenstvo žalobu.«

»O to není zle,« mávnul rukou děkan. »Kněz nesmí pracovati pro pochvalu lidskou. A kdo by na tu spoléhal, velice by se klamal.«

»Byl jsem v měšťanské besedě na nocleh, večeřel jsem tam, a kdosi trpce si stěžoval, že velebné duchovenstvo není členem společnosti té,« vykládal Viktor.

»Tedy tam?« zakýval hlavou děkan. »Můj předchůdce a oba kaplani do besedy chodili, platili, knihy dávali, ale během času zavládly ve spolku tom nové proudy, trochu radikální, a já už ani za člena nepřistoupil. A jak také? Když jsem se sem stěhoval, beseda první odpírala mne uvítati. Podobně se dálo i při biskupské visitaci. A pak bych měl k besedě přistoupiti? Chci-li jíti do hostince pro společnost, vyberu si takový, kde není žádný spolek a kde se odebírají slušné konservativní listy.«

»Jednatel se těšil, že k besedě přistoupím, ale takhle musím na sebe uvaliti hněv jeho jako ostatní zdejší duchovenstvo,« řekl vychovatel.

V tom se ozval na chodbě zvonek.

»Tedy bych prosil k obědu. Páni páteři už přišli ze škol,« oznamoval děkan vstávaje. »Jeden byl v městě a druhý v přespolní škole. Tak se střídají. Já odbývám funkce a vedu kancelář.«

Šli do pokoje, který sousedil s kuchyní a odkud se v zimě do jídelny pouštělo přebytečné teplo, jak se děje na mnohých farách. Zde už stáli dva páni v černých šatech s hladce oholenými tvářemi a bílými pásky na krku. Na stole bylo prostřeno pro čtyři osoby, a dle množství talířů a sklínek bylo lze souditi, že jest na děkanství host. V oknech kvetly bazalky, na stěně cvakaly veliké hodiny, na vedlejším stolku ležely noviny. Sem ukládal poštovní posel psaní pro kaplany, jichž nikdy nenatrefil v pokoji. Teď se oba vrhli na listy a byli právě v nejlepším, když děkan s hostem vešel.

»Víte, koho vám předvádím?« volal ve dveřích. »Člena zdejšího patronátu,« dodal významně, »vychovatele naší vrchnosti, pana Viktora Daněla. Zde pater Skalka, zde druhý můj pomocník, kandidát bohosloví, pater Strnad,« ukázal na své kaplany.

Následovaly úklony, tisknutí rukou, pozdravy, a zatím již se kouřilo z polévky. Hospodyně vybídnula všechny k obědu, přejíc dobrého chutnání. Při polévce si sdělili všichni neúřední nationale, při hovězím zase zvěděl Daněl, že oba kaplani působili rok v Němcích na zkoušku, Skalka že jest knězem dvanáct a Strnad sedm roků. Tento velice rád studuje a vykonal dvě rigorosa, oba jsou bulkaři, dobří společníci a touží po faře.

Když snědli pečeni a poprvé se napili, řekl starší Skalka:

»Snad jste už, pane preceptore, slyšel, jak to chodí na našem patronátě?«

»Veledůstojný pan děkan se mnou laskavě sdělil, že žádosti za opravy padají do zámecké lidomorny,« odvětil Daněl.

»A což, jak se jedná s námi?«

»To jsem, velebný pane, ponechal vám,« usmál se děkan, »neboť jsem předvídal, že ničeho nesmlčíte. Tedy vypravujte!«

»Prosím za malé strpení,« ozval se mladší kaplan Strnad.

»Kolikrát líbáte, velebný pane, patronce ruku za den?»

»Já?« přímo uraženě se ohrazoval Daněl. »Ani jednou! Co si to o mně myslíte? Tak že bych podlézal? A přízně tímto způsobem nikdy si nechci zjednávati.«

Kaplani se na sebe nedůvěřivě podívali.

»Což vám sama ruku k políbení nenastavila?«

»Věru, jsem si toho nepovšimnul a něco podobného mně ani na mysl nepřišlo. Považoval bych to za něco kněze nedůstojného. Kdo tak činí, sám tím jest vinen. Proč to začal a hned poprvé neodmítnul podávanou ruku? Úctu mohu patronce jinak prokázati, než líbáním ruky,« vysvětloval Daněl.

»Tedy vězte,« ujal se posléze slova Skalka, »všichni kaplani na patronátě žádají za přeložení. Jest nás zde jedenáct, a já byl nejstarší. Měla se obsaditi nejmenší fara, a já přišel na řadu. Však vlezla do toho protekce. Spravedlnosť byla porušena, a postup na patronátě rozbit. Faru dostal cizí, a my utřeli hubu, všech jedenáct. Pan hrabě dal faru příteli svého ředitele Kubinského. Proto všichni odejdeme. Já zažádal na faru na náboženské matici, zde kolega se stane katechetou.«

»Snad jste se přece přenáhlili,« mínil děkan. »Dnes nebo zítra se může na patronátě uprázdniti jiná fara.«

»Pan ředitel nebo pan Alois má už jiného oblíbence,« kousavě pronesl Skalka, »a my bychom měli novou ostudu. Vždyť to vypadá, jako bychom fary ani nezasloužili, a Bůh ví, jak se provinili! Každý o tom mluví, nás si dobírá, a lhotecký farář nám poslal soustrasť na korespondenčním lístku.«

»Pro nejlepší faru, Strážovice, má prý pan hrabě také už kandidáta,« pichlavě poznamenal Strnad, tajně ukázav vidličkou na vychovatele, ale ten neznamenal ve své nevinnosti žádné urážky. »Karle, tys měl pěkně poprositi také pana Eliáše Šourka a lokaje Aloise,« žertoval kaplan. »A to vynecháš dvě nejdůležitější osoby.«

»Snad začnu od vrátného?« odpovídal posud podrážděně Skalka. »Byl jsem u pana biskupa, konsistoře, u hraběte, ředitele, na hejtmanství . . .«

»Jaká to cesta!« zhrozil se Daněl, ruce spínaje. »A to po dvanácti letech a na řadě? Pán Bůh mne chraň před »farní horečkou!«

»Vy, velebný pane, než se domůžete nejlepšího beneficia, zakusíte ještě více,« řekl Strnad. Ale vychovatel ani nyní necítil narážky na smlouvu jeho s hrabětem, která byla asi duchovenstvu dobře známa.

Na patronát se sypalo ještě mnoho stížností a nářků, které svědčily o nespokojenosti a rozháranosti. Posledním obsazením fary dotknul se hrabě velice nepříjemně práv i citů svého duchovenstva. Snad posud ani neví, jak kaplani opouštějí »věrolomný« patronát.

»A přijdete se rozloučit, až nové místo dostanete?« tázal se Daněl.

»Ovšem, do jednoho. Jinak by snad při svých starostech o politiku a své statky o našem odchodě ani nezvěděl.«

»Zví o něm dříve, než odejdete,« pravil vychovatel.

»A kdo by mu to sdělil,« tázali se všichni tři kněží najednou.

»Já sám,« přiznával se Viktor, nevěda, že svou přímostí a upřímností na sebe uvaluje veliké podezření, že chce donášeti. »Při nejbližší příležitosti řeknu hraběti, jakého se dopustil na vás bezpráví, jak vás ponížil a zklamal, a že jest jeho povinností napraviti všechno.«

»Milý příteli, povídejte si panu hraběti jindy, co chcete,« řekl Skalka, »tentokráte však k vůli nám oštěpů nelamte. Bylo by to marné. Hrabě faráře vyhnati nemůže a nám by dal pouhé plané sliby. Ještě byste nám ublížil. Jakmile by totiž hrabě zvěděl o našem rozhodnutí, obrátil by se se žádostí k biskupské Milosti, a bylo by po všem. Takto ho však překvapíme.«

»Jak si přejete,« odvětil vychovatel, »ale vrchnost na bezpráví ono poukáži přece, ovšem později, až provedete svůj vzdor.«

Daněl to myslil upřímně, ale nebylo mu porozuměno. Pouze děkan přisvědčoval k radám jeho, aby se kaplani neukvapili. Nerad jich ztrácel, poněvadž byli dobrými pracovníky, společníky a mezi sebou přátely. Však mladé lidi uchvacoval hněv, uražené sebevědomí a nechuť k dalšímu působení na tomto místě.

Vychovatel se ještě tázal, kde by mohl ostatní duchovenstvo vikariátní seznati a po případě s ním se stýkati.

»Všichni býváme pohromadě o vikariátní poradě, která se koná zde v Lubovicích, a několik se nás sejde o pouti, ale už to valem přechází,« oznamoval děkan. »Kněží nabývají rozumu a omezují se na nejmenší vydání. Co se vyházelo na zbytečné hostiny pro lidi namnoze nehodné a nevděčné, může se dáti na věci důležitější.«

Daněl sděloval, že i jinde takové drahé zvyky přestávají. Vida, že rozmluva vázne, a kaplani vstávají, aby zapsali cosi v matrikách, Viktor se zvedl a poroučel. Nedosáhl, po čem toužil. Nešťastná fara rozbouřila mysl těch, s nimiž chtěl vejíti v přátelství. Také pozoroval chladnosť, kde čekal vřelou upřímnosť, a neznal její příčiny.

S podivnými myšlénkami odcházel z děkanství. Že byl právě kostel otevřen, vešel do něho. I tento svatostánek potřeboval opravy. Pomodliv se, spěchal ještě k panu profesoru Kaminskému. Také se

měl zastaviti na poště, aby poslal tetě měsíční příspěvek, i v zámku se chtěl podívati, aby to vzal všechno najednou při cestě. Kdo ví, kdy se sem opět podívá?

Bylo už pozdě odpoledne, když opustil dům Kaminského, obstaral si své záležitosti a vracel se k domovu. Cesta ho vedla po náměstí, kde se shromažďovalo studentstvo k procházce. Mnohá ruka sáhla po klobouku, a za sebou slyšel poznámku: Hraběcí vychovatel.« Jeden ze starších studentů řekl: »Když dělal maturitu, byl jsem v sekundě.«

Viktor se usmál, jaké se už v městě těší známosti, a jaký lesk ze zámku na něho padl.

Mezi studentstvem se procházeli páni profesoři, kteří se zvláštní pozornosti žáků svých těšili. Klobouky jenom odletovaly, a hlavy se klonily. Tu zpozoroval Viktor v jedné řadě kněze. Měl poněkud delší kabát, bílý pásek, rukavičky, vlasový klobouk a bezvousou tvář. Jeho společníci už si nakrucovali větší delší vousy. Daněl vida kněze ve své venkovské prostotě a upřímnosti mínil, že se musí hned jako známý hlásiti. Pozdraviv, kráčel ku knězi, představuje se: »Jsem Viktor Daněl, vychovatel z Loukova.«

»Jan Pešek, gymnasijní profesor,« odvětil oslovený, ani svalem nepohnuv.

»Těší mne, že vás poznávám,« vece Daněl, »právě jsem se představoval na děkanství.«

»Také mně bylo vychovatelství v zámku nabízeno,« oznamoval katecheta, »ale nepřijal jsem je. Zde mám zajištěnou budoucnost, jsem zcela volný, a pak, kdo by vydržel v domě takového nepřítele Slovanů?«

»Někdy si o tom, pane profesore, pohovoříme a snad některou vaši domněnku rozplaším. Nemohli bychom se občas sejíti? Do Loukova jest příjemná procházka a při nepohodě bych vám nabídl příležitost, jíž sám, jak vidíte, neužívám. Na zimu se přestěhujeme sem do zámku.«

»Nevím, nevím, milý pane,« vyhýbavě odvětil Pešek. »Mám mnoho hodin, ve volné chvíli vypomáhám na děkanství a styky se zámkem každému vlastenci jsou přímo na škodu. Tak na př. kolegovi Kaminskému to ve zlé vykládají —.«

Daněl pronesl lítost, omluvu, ale nevzdal se naděje.

»Odpusťte, velebný pane, kolegové mne čekají,« řekl katecheta posléze a ukloniv se, spěchal za profesorstvem. Hned oznámil, s kým mluvil, a páni se za Viktorem ohlíželi.

»Jest ku podivu, že právě tento muž místo v zámku přijal!« uvažoval jeden ze supplentův. »Takový vlastenec na gymnasii! Na výletě u Studánky přednesl, jak zaznamenáno v pamětní knize, takovou vzletnou řeč, že byli všichni uneseni a počali zpívati národní písně.«

»Lidé se mění,« pronášel druhý pán; »snad ho tak seminář změnil, a Daněl se stal klerikálem.«

»Což jste nečetli, jak probouzel český lid v Schlüsselburgu?« ujal se katecheta slova na obranu Viktorovu. »Jakým býval vlastencem, takovým zůstal a sem byl pouze přivábem.«

»Nebo pěkné vyhlídky ho do zámku přivedly. Nebude-li však s vlkem výti, dlouho na místě nevydrží.«

»Nedám za to nic, že panu hraběti zjednal tohoto vychovatele kolega Kaminský,« hádal Pešek.

»Tak tomu asi bude,« přisvědčovali soudruzi jednohlasně a spolu litovali Viktora, že se dal nějakou vyhlídkou vlákati a místo vychovatelské přijal.

VIII.

Daněl, jak začal, tak nadále vychovával Richarda. Denně pobyl s ním asi tři hodiny v učebně, ale málo užíval těch pomůcek, které tam byly přichystány. Dle svého způsobu vpravoval dítěti základní pravidla věd, však také nezapomínal otužovati slabé tělo jeho procházkami, tělocvikem a hrami v parku. Když ve známosť vešlo, a hraběnka na vlastní oči se přesvědčila, v jaké společnosti se Richard veselí a jakou gardu po ruce má, konána na zámku důležitá porada, má-li se tohle všechno vychovateli ponechati, a nepřesahuje-li meze své působnosti. Někteří strážní duchové, jako bonna, mínili, že se tato společnosť pro mladého hraběte nesluší, a ředitel se lekal těchto důvěrných styků budoucího svého pána s dětmi ze dvora, ratejny a z konířen. Vychovateli byl dán pokyn, aby pro Richarda vybral společnosť z dětí úřednických; ale Viktor k radě té dal správnou odpověď, že tito doporučenci jsou právě, ano i mnohem úzkostlivěji vedeni než dítě hraběcí. Opičili se po vrchnosti.

I domácí lékař volán do konsilia, a přednesena mu tato přímo choulostivá otázka k rozřešení. Ale pan doktor z Lubovic měl rozum a schválil výslovně počínání vychovatelovo. »Nejednou jsem k tomu ukazoval, by se dětem popřálo více volné chvíle, zdravého vzduchu a tělesného pohybu, že jim pak i učení lépe k duhu půjde. Sana mens in sano corpore. Vychovatel zcela správně jedná, a nemělo by se mu v tom pranic brániti.«

Tak Viktor ani nepozoroval, co se nad hlavou jeho vznášelo, a pokud počasí dovolovalo, pořádal s dětmi hry v parku. I paní hraběnka, která jindy třeba celý den svých dětí neviděla, často přicházela s komornou v tu stranu, odkud mohla dobře nepozorovaná na hru dětskou pohlížeti.

Brzy každý znamenal blahodárný účinek Richardova pohybu. Tělo jeho sílilo, tvář červenala, a mysl byla chápavější a veselejší. Rodiče byli vděčni Danělovi za ten obrat, a lékař předpisoval mnohem méně receptů.

Než, i Daněl byl spokojen. Chovanec jeho sílil nejenom na těle, ale i od dětí snadno a rychle se učil českému jazyku. Hrabě mnohdy přihlížel k učení, vychovatel ani nemohl Richarda cvičiti v češtině, ale tento zde dobře chápal a přímo hravě se druhému jazyku přiučoval. Viktor jenom to a ono vysvětlil, opravil nakázav dětem, aby se Richardovi nesmály, kdyby některé slovo špatně vyslovil. Josef bděl nad soudruhy, a když některý přece se pousmál, hned ho napomenul. Nikdo však mimo vychovatele v zámku o těch pokrocích nevěděl, poněvadž se zde mluvilo výhradně německy, Viktor pak posud neuznával za nutné o tom se zmiňovati.

Také i jinak Richard prospíval, a za půl roku seznal hrabě, že má vlohy, jež vychovatel náležitě rozvinul, vypěstoval a k platnosti přivedl.

Proto si počal hrabě Oskar vychovatele vážiti a nedopustil na něho, když ředitel, sekretář aneb někdo jiný přiložil polénko, by Daněla zlehčil. Oproti dřívějším, nepohodlným vychovatelům se jim to dařilo, Viktora chránil tělesný i duševní prospěch Richardův, který převážil všechno osočování a pomlouvání. Vychovatel ani nezvěděl o všech mráčcích, jež se nad jeho hlavou vznášely. Neohroženě kráčel za svým povoláním, a kdyby dnes aneb zítra hrabě činnost jeho zastavil, byl ochoten okamžitě odejíti. Tato svéráznost, toto sebevědomí odzbrojovalo protivníky, třeba zcela neumlčelo poštívání jejich.

Daněl měl později teprve vyučovati druhorozené dítě Oskarovo, ale ještě za léta je dostal aspoň na čas v opatrování. Jako Richard, tak o tři roky mladší Eliška se netěšila pevnému zdraví. Bonna dle návodu úzkostlivých vychovavacích pensionátů příliš mnoho přidržovala Elišku v pokojích, a ani paprsek sluneční nesměl ožehnouti bledou, přímo průhlednou pleť dívčinu. Eliška churavěla, každé roční počasí se nemile dotknulo tohoto útlého tělíčka. Projížďky v krytém kočáře nepomáhaly. Když byl lékař tázán o radu, odpověděl, aby malá slečinka následovala příkladu svého staršího bratra.

Tak obdržel Daněl i nad Eliškou dozor a dáno mu přímo na ruku, by dívenku přibíral ku společenským hrám pod hruškami. Ale vychovatel malé svěřence zjednal jinou společnost. Chlapce ponechal Richardovi a malé komtese svolal několik dívek stejného stáří, sester to namnoze společníků mladého hraběte. Také se dostavily v jednoduchém, skrovném ústroji, bosonohé, bez šátků, s vlasy rozpuštěnými, tvářemi opálenými a překonavše dětskou ostýchavost, počaly si vesele hráti, majíce radost z tak vzácného hostě, s nímž šetrně zacházely, ovšem z ničeho při hrách Elišku nevylučujíce. Ta neznala slova českého, ale chápala přece.

Na stezce čekala bonna s teplejším šatem, aby jej hned dítěti navlékla, až se při hře zapotí. Daněl radil oběma skupinám, které závodily o pochvalu a palmu vítězství. Zahradník nesekal na druhém políčku žádné trávy, ale nehněval se. Dětský křik, v němž poznával hlasy svých miláčků, více se mu líbil a zamlouval, než dusné ticho, které zavládnouti musilo v zahradě před příchodem vrchnosti. Nyní patrně viděl, jak hraběnka spěchá k mládeži, jak se na její hry skrze křoviny dívá, usmívá se a nemalou radost pociťuje.

A býval časem hodný křik, až úředníci v kanceláři zavírali okna, aby mohli nerušeně počítati, co vynáší pivovar, co pila, les, dvory, cihelny a jiné podniky. Někdy i hrabě byl upozorněn na rejdiště, nezavřel okno, ale hodnou chvíli naslouchal tomu šumu a ryku. Nemohl ani pochopiti že kněz, vážnými vědami ve volných chvílích se obírající, podvoluje se k takovým hrám a dětským veselostem. Jistě to dělá k vůli svým vychovancům, pro něž nelituje práce a námahy.

»Tentokráte jsme dostali řádného vychovatele,« pochvaloval si hrabě. »Pan profesor se nám postaral o muže skutečně přičinlivého a úřadu svého dbalého.«

Ačkoliv mělo duchovenstvo ustanovený den k audiencím, přece, jak Daněl pozoroval, zvláště mladší kněží se dostavovali jindy a nebyvše přijati, ponechávali v zámku navštívenky se stručnými poznámkami, že odcházejí z patronátu a tudy se poroučejí. I mladší kaplan

z Lubovic se mihnul parkem. Viktor ho viděl oknem, běžel za ním, ale nedohonil ho. Jiní kněží se málo dostavovali, čekajíce, jak to dopadne se lhoteckým spolubratrem. Také se nechtěli sejíti s patronem, aby nemusili o státním zakročení ani tak ani onak se vyjadřovati.

Za těchto napjatých poměrů dal se Daněl v pondělí ohlásiti u hraběte zcela obřadně jako každý jiný příchozí, ačkoliv mluvil s vrchností denně u oběda. Proto byl i hrabě Oskar překvapen a hned vychovatele předvolal.

»Urozený pane,« začal Daněl, »přicházím dnes se žádostí ne jako vychovatel, ale jako kněz, jemuž dovoleno v zámecké kapli služby Boží konati. Dříve zřídka se tam mše sv. konala, proto se ani nepozorovalo, jak jest sešlá a jak potřebuje opravy. Viděl jsem to hned a nyní jsem byl na to i upozorněn lidem, který dosti četně v neděli i ve všední den ji navštěvuje, což musí každého jenom těšiti. I hlásilo se několik zdejších usedlíků, že by pro veřejnou tu kapli nějakou oběť dle možnosti učinili, aby se zastkvěla v důstojném lesku a vyrovnala se jiným svatyním. Ale bez vědomí a dovolení vaší urozenosti nedal jsem horlivým těm věřícím posud žádné odpovědi.«

»Zdejší obyvatelé že chtějí opravovati zámeckou kapli?« divil se hrabě a byl by vypuknul snad v hněv, kdyby vychovatel byl nemluvil tak opravdově a zdrželivě. »Což naše kaple potřebuje tak nutné opravy? Jest v tak zbědovaném stavu?«

»Račiž mně, vaše milost odpustiti, že budu mluviti pravdu a musím přisvědčiti. Nejenom zdejší kaple, ale i děkanský chrám v Lubovicích a jiné patronátní kostely potřebují nevyhnutelných oprav,« směle pronášel vychovatel. »Na všech stranách se svatyně okrašlují a zvelebují, musí tedy boleti faráře, který v tom ohledu jest nucen daleko zůstávati pozadu, ano se biřmování na vikariátě přibližuje.«

Daněl užil tohoto donucovacího prostředku jako jiní, aby se aspoň pro biřmování a příchod vrchního pastýře něco upravovalo.

V tom si hrabě na něco vzpomněl a řeč na jiný obor obrátil. »Chtěl jsem se vás, velebný pane, zeptati, proč všechno mladší duchovenstvo přímo šmahem opustilo můj patronát? Jest v tom přímo manie . . .«

Daněl jenom na chvíli se rozpakoval. Domnívaje se, že, kdo odejíti chtěl, už byl přesazen, nepovažoval se závazným ku slibu, který na děkanství učinil. Proč by se tajil, když tím může jenom prospěti? »Musím opět prositi za odpuštění, než povím ryzí pravdu,« začal. »Něco jsem tak zaslechnul. Žádosti duchovenstva prý zůstávají jako schválně nepovšimnuty, kostely se neopravují, a posledně byl postup při obsazování uprázdněného beneficia nějak proti zvyklosti na patronátě porušen. I bojí se kaplani, že by se jim nejinak stalo, kdyby se zase nějaká fara uprázdnila.«

Hrabě z Morgensternu podivil se přímosti svého vychovatele a zastyděl se nad obžalobami, do tváře mu bezohledně vmetenými. Ale hned se upamatoval, že vlastně za to žádal a že má býti vděčen člověku, který se před ním ničím netají a nechce se podobati všem těm podřízeným lidem, o nichž se nejednou přesvědčil, že jinak před svým pánem mluví a jinak myslí, před hrabětem chválí, každou věc vynášejí, po straně však nepříznivě soudí.

Daněl pronesl ještě několik slov na omluvu, ale hrabě mu kynul rukou, aby byl upokojen. Slyšel nyní něco neobyčejného. Že ta neb ona žádosť za opravu kostela byla odmítnuta, věděl, neboť sekretář Šourek a ředitel dali dobrozdání v neprospěch žadatelů. Kostelní jmění prý nedostačuje, chrámy jsou jakž takž v pořádku, nutno šetřiti starožitnosti, a na tu léčku hraběte, který se nepřesvědčil, obyčejně chytili. Mnohá žádosť však byla udusena v kanceláři dříve, než o ní hrabě zvěděl.

Postup byl též přerušen, ale hraběti bylo namluveno, že k samostatnému vedení fary žádný z patronátních kaplanů nedostačuje. Pater Skalka jest výstředním Slovanem a jiní pro mládí své se k úřadu nehodí. Než, hrabě byl přesvědčen, že chybil a teď jistě jest daleko široko pomluven. Dopustil se nespravedlnosti u svých lidí, mezi něž vždycky počítal i duchovenstvo.

Poněkud déle uvažoval a vychovatele nechával státi v rozpacích.

»Děkuji vám, velebný pane, za ty zprávy,« řekl posléze. »Těší mne vaše upřímnosť. Kdybyste mluvil s některým ze zdejšího duchovenstva, rcete mu, jenom aby zůstal, že se nestane to, co se jednou přihodilo a nyní se nedá napraviti.«

Hrabě kynul bílou rukou, jakoby Viktora propouštěl, ale ten neodcházel. Vždyť nemá posud odpovědi na svou žádosť o kapli. Kdyby se patron radil s tajemníkem, všechno by bylo hned v zárodku pochováno. Proto se osmělil znovu přednésti svou žádosť, připomenuv, že osadníci jsou uchystáni konati veřejnou sbírku.

»Zámeckou kapli dám opraviti sám,« rozhodl hrabě. »Promluvím v té záležitosti se stavitelem, a tomu udáte, co a jak si přejete. Vykonám prohlídku patronátních kostelův a dám si předložiti stav jejich jmění.«

»Pak lhotecký pan farář jistě odvolá státní komisi,« poznamenal vychovatel.

Ale pan hrabě nevěděl o ničem, a Daněl musil vypověděti, co slyšel. Oskar se hněval. Pro politiku a záležitosti sněmovní ani nevěděl, co se kolem děje. Ředitel prováděl boj s farářem na svůj vrub.

Daněl žádal, aby nebyla osoba jeho vtahována do těchto záležitostí, jež jeho přičiněním, ale ne ze zlé vůle na jevo přišly. Hrabě si vyjel do Lubovic, navštívil děkanství a dal se dovésti do kostela, také se podíval do Lhoty a shledal spoušť na kostelní i farní budově. Slíbil, že se bude nyní kostel za kostelem uváděti v pořádek, aby do biřmování se dohonilo, co bylo zameškáno.

»To nám neohrožený lhotecký farář vybojoval,« hádali duchovní. »Nedal se, a tím nám posloužil. Pan hrabě byl k tomuto kroku světskými úřady donucen.«

Ale dotčený a do jisté míry i oslavovaný bojovník pro zájmy duchovní nechtěl se touto palmou vítězství ozdobiti a odmítal všechnu přednosť a zásluhu. Jeho radikální podání ani totiž nedošlo vyřízení a jaksi rázem bylo zastaveno při ochotě Oskarově, plniti povinnosti oproti kostelům. Ale ani při veškerém odmítání a skromném zdráhání neodpudil zcela uznání a pochvalu. K opravám bylo přikročeno zatím v zámecké kapli a v děkanském chrámě, avšak tato ochota se strany patronovy potěšila všechny faráře. Nadáli se, že časem i jejich kostelů dojde a náležité obnovy se dočkají.

Mimo to byl i starší kaplan v Lubovicích překvapen. Jeho žádosť o faru nebyla příznivě vyřízena, zažádal tedy o lepší kaplanku, ale ani té se mu nedostalo. Konsistoř si vůbec nepřála, by Lubovice opouštěl. Hrabě pak mu poslal jako známému hudebníkovi výtečné housle s vyřízením, že nejdříve uprázdněná fara bude mu zadána.

»Zatím si můžeš na ty housle hráti,« poznamenal lhotecký farář. »Ale dej pozor, aby se ti nerozbily a hodně vydržely. My hned neustoupíme. Mne ne nadarmo nazývají nesmrtelným šefem.«

Farář Kavka byl rázný, samorostlý, žertovný a pohostinný pán. Fara jeho nebyla z nejlepších, ale to Kavku nermoutilo a ruky jeho nezavřelo jak k chudým, tak k hostům, kteří se četně do Lhoty stahovali ze všech stavů. Když jednou i profesoři sem přivedli vyšší gymnasium na výlet, farář se vyslovil, že toho jest poněkud mnoho, ale dle možnosti pohostil všechny. Do Lubovic chodil ve čtvrtek, a do hostince, kde si nějakou hodinku poseděl, dostavovali se kaplani, kterým Kavka byl jako otcem a mnohdy i otcovskou radu udělil. Rád byl vesel, žertoval a na celý týden se pobavil. Doma totiž nepil piva a vedle svého úřadu pilně včelařil. Proto přicházel časem v obvyklý den do města opuchlý a jednou tak obtloustlý, což bylo znamením, že vybíral med, anebo že se mu včely rojily.

Kaplani přicházeli k němu na med, a Kavka všem na vikariátě posílal výslužku k Zelenému čtvrtku. Pan farář rád užíval krajového nářečí, nosil se prostě, byl otužilý a jako tuřín zdráv. Jeho kaplan chodil po výpomocích, neboť Kavka žádného posud nepotřeboval

Mimo tuto ráznosť a veselosť i všem se na něm líbila srdečnosť a upřímnosť. Posledně se zamluvil do srdce svých spolubratrů, že se nedal odbyti a neohroženě vystoupil proti patronátnímu úřadu.

I Daněl by byl rád seznal Kavku. Proto vyhledal jednoho čtvrtku hostinec, kde farář bytoval. Panstvo se už přestěhovalo do Lubovic na zimu. To stěhování trvalo celý týden. Hraběcí rodina s dětmi odjela na návštěvu, a služebnictvo upravovalo pokoje v zámku. Jeden nejsvětlejší ustanoven za školu, a Daněl si mohl v druhém poschodí vybrati. Zvolil si nárožní, jehož okna vedla k městu na ulici, kudy studenti chodili do gymnasia. Sám se staral, aby sem dodány byly pomůcky a čeho bylo třeba pro kapli. Litoval, že bude zde omezen na domácí lidi, a přístup ke mši do zámku nikomu z města nepovolen. V Loukově se cítil jako v duchovní správě a nyní i svatyni dostalo se lepšího a důstojnějšího roucha. V zámku upravena komnata za domácí kapli.

V zámku dříve se mše sv. nesloužila, a panstvo docházelo do gymnasiního kostela, kam také vedla krytá chodba. Ale když se hrabě Oskar rozhněval na město, na české profesory a veškeren vlastenecký živel, ustal navštěvovati oratoř v kostele a dával si sloužiti mši sv. v zámecké komnatě, by i v té věci přetrhal všechny styky s domácím obyvatelstvem. Hrabě vůbec v zimě v městě málo byl, trávě nejvíce ve Vídni, za hranicemi a na jihu. Jenom vánoční svátky ho přitáhly k dětem, které zůstávaly v Lubovicích, aby uprostřed nich radostnou dobu zažil a s nimi se poradoval. Paní Leokadie se častěji podívala do zámku, zvláště, když se manžel zabýval politikou a na říšské radě působil.

Daněl rád bydlil ve vile, ale ochotně spěchal do zámku, kde bude samostatnější, vyhne se panskému pořádku a zvláště dlouhému

sedění při večerním obědě. Spolu s ním z Loukova odcházel zahradníkův Josef, a to na gymnasium. Bydlil u klíčníka, vychovateli nadále ministroval, a ten ho v prázdných chvílích zasvěcoval do mrtvé nyní řeči starých Římanů.

Teď měl Daněl několik dnů prázdno, hleděl se obeznámiti s četnými chodbami, v nichž často zabloudil, podíval se do knihovny, prošel četné pokoje, jichž okna byla větší část roku zakryta zelenými žaluziemi, prošel menší zahradu, skleník, konírny a jiné starobylé místnosti, nyní částečně jenom upravené a obydlené. Zámek byl v minulém století postaven na rozsáhlých základech, připomínaje, jak hlučný jindy zde byl život, ve velikém sále se konaly plesy, na nynějším špejchaře se konaly dostihy, v četných hostinských pokojích shromažďovali se návštěvníci, a ve večeřadle rokováno o důležitých věcech celého kraje, ano i celé země se týkajících.

Vychovatel, setřev prach s oděvu i rukou, spěchal do města, aby seznal faráře Kavku. Seděl za stolem, kalhoty měl do bot, na těle dlouhý kabát, na krku šmelcový kollár. Četl noviny bez brejlí a pil plzeňské. Jenom tak mimochodem napadlo Danělovi, že by vlasy farářovy potřebovaly prostříhání, a na bradě od neděle nebyla břitva. Parádníkem Kavka dle všeho nebyl, ale šat měl slušný, ovšem starší.

Lhotecký farář byl nemálo překvapen, když se mu vychovatel představil. »Mlaďoučký ještě pán, ale velmi těžký vzal na sebe úkol,« vypovídal s úsměvem. »Nynější mládež horempádem za velkými věcmi se žene. Také dobře, ale k odvaze patří i opatrnosť. Co tomu říkáte, že mladší kněží opustili pojednou patronát?«

»Mnohý bude časem litovati,« odvětil Daněl.

»Také jsem jim to říkal. Poslouchali mne kdysi jako otce, ale tentokráte ne a ne,« durdil se farář. »Na jiných patronátech nebude to lepší, a jak jsem slyšel, ani si nepolepšili. Tedy pan hrabě odjel? Proto máte volný čas. Ale nesmíte vcházeti mezi občany do města, to by se vaší vrchnosti nelíbilo.«

»V tom si, důstojný pane, nedám zabraňovati,« odvětil Daněl, »a bude-li mně možno, a vám přítomnosť moje milá, každý čtvrtek vás zde navštívím. Toužil jsem po vaší společnosti.«

Farář pohlédl na vychovatele nedůvěřivě.

»Tomu, kdo zachází s hrabaty, nebude má osoba právě vzácnou. Okolním kaplanům jsem jako tatíkem, pravda, a každému řeknu do očí, co se mně na něm nelíbí, kdybych snad něco nepěkného slyšel; ale pan vychovatel hraběcích dítek nepůjde k vesnickému faráři pro poučení nebo potěšení, když navyknul pohybovati se v jiných poměrech.«

»Důstojný pane, slyšel jsem, že buď mluvíte pravdu každému do srdce aneb si dobíráte; buďte tak laskav a povězte mně, co si mám z toho obojího vybrati?« tázal se Viktor. »Přijměte mne mezi své děti a zacházejte se mnou tak upřímně jako s jinými.«

Kavka chvíli se díval na vychovatele, jakoby dle rysů v tváři zkoumal jeho nitro.

»Tedy jste byl už o mně poučen,« posléze řekl, pohladiv ucho sklenice a pousmáv se. »Slyšte, nedobíral jsem si vás, ale mluvil jsem pravdu. Ti vaši předchůdcové na nás hleděli příliš s vysoka. Pamatuji vychovatele, kteří odchovali vašeho nynějšího pána. Jeden

z nich dostal za odměnu Strážovickou faru, ale dlouho nefarářoval. Byl jsem na jeho pohřbu. U Richarda byli většští vychovatelé, ale valné památky si u nás nezachovali. Taková příležitost společného žití s velmocným pánem, úsměv aristokratických úst, štědrá odměna svádí k něčemu, co jiným velice škodí, totiž k donášení,« přímo zašeptal Kavka, aby nikdo jiný posledního slova nezaslechnul.

Daněl div nevyskočil se stolice.

»A něčeho podobného domýšlel jste se i do mne?« řekl uraženě. »Že bych vrchnosti zlomyslně donášel, abych jiným uškodil? Pro pochvalu, pro peněžitou odměnu?«

»Nemusilo by to býti zlomyslně, ale při tabuli slovo dá slovo, něco se musí povídati, člověk se ani nenaděje, a už to jest venku,« vysvětloval a chlácholil Kavka.

»Proto se mně tedy vyhýbali?« vzpomínal si Daněl na mnohou okolnost, již si dříve neuměl ani vysvětliti. »Proto se mnou nikdo nechtěl vejíti v přátelství? Báli se mne.«

Lhotecký farář kývnul přisvědčivě hlavou.

»Do jisté míry měli pravdu,« pokračoval Viktor, ani svalem v tváři nepohnuv.

»Co díte, příteli?« vyhrknul ze sebe jako ustrašeně farář.

»Mluvím otevřeně jako vy, důstojný pane,« řekl Daněl, »jenom že nedopovím, co jsem napověděl. Moje hrdost mně brání. Ať poznají časem mou povahu a mé snahy! Pro tuto dobu jsem donašečem. A vy se mne, pane faráři, nebojíte?«

»Ba nebojím,« usmál se Kavka. »Mně patron ani jeho sekretář neuškodí. Za lepší místo žádati nebudu a u nás ve Lhotě mám vyhlédnutý hrob, kde kosti složím. Na přízni hraběcí mi už nezáleží. Jen budu-li do konce věrně sloužiti Bohu. A vás, mladý pane, rád přijímám mezi své syny. Doufám, že jsem vás dobře seznal a ve vás se nezklamal.

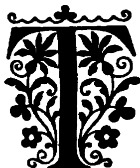
Kavka podal Danělovi ruku. O předmětě tom již nerozmlouvali, neboť se dostavovali přátelé a známí rázného a upřímného faráře. Vychovatel zde také dlouho nemeškal, aby nepřekážel v zábavě. Ostýchali a báli by se před ním volně rozmlouvati a se baviti. Snad někdy seznají svůj omyl. (Pokračování.)

Emigranti a exulanti čeští v Perně a Lešně.

Napsal **Václav Honejsek.**

(Pokračování a dokončení.)

Třetí výtka, kterou Martinius Lešenským činí, jest, že spáchali faleš jmenem českého exulujícího národa, almužen u cizích církví hledavše a potom to mezi sebou podrževše. — Jak jsme již na jiném místě podotkli, nedovolovali Lešenští z počátku kněžím, aby se na žebroty rozbíhali. Když pak se k prodloužení exilia schylovalo, almužny menší se stávaly a nouze rostla, pomýšleno na to, jak by se dalo pomoci. Někteří theologové z Nizozemska, s nimiž

Lešenští exulanté byli v písemném spojení ještě když v Čechách dleli, radili, aby po příkladě jiných exulantů do Anglie a jiných zemí se obrátili, zajisté že pochodí, zvláště když i politickou osobu s sebou vezmou. I vysláni skutečně do Anglie, Nizozemska, do Švýcar po dvou, vždy kněz a nekněz čili politicus.

V Curichu přijal je Jan Jak. Breitinger laskavě. Neboť, ač již čtrnáct publičných kolekt tam na exulanty měli, těšil se, že mu poskytnuta příležitosť ve svých šedinách bratřím, těmto »antiquorum sanctorum reliquiis« (ostatkům starých světců) posloužiti. [1])

Ti, kteří do Anglie a Nizozemska posláni byli, setkali se v Hamburku se sběrateli z Perna, kteří se týmž směrem ubírali. Aby jedni druhým nepřekáželi, usnesli se, že budou všude vyznávati, že jedni k druhým nepřináleží, avšak svědectví dobré že budou sobě vespolek vydávati.

V Anglii nedovolili Lešenským z politických důvodů veřejně sbírky konati, poněvadž jménem všech exulantů to činili a že by pak sbírek k něčemu jinému obrátiti mohli. Soukromé však sbírky vynesly jim, jak se zdá. dosti. Za to však Pernenští špatně pochodili. Často totiž bylo jim slyšeti, že již před nimi sbírky na exulanty se konaly, ano páni profesoři akademie Leydenské na vyslance z Perna to vložili, aby Lešenských upomínali, poněvadž jsou na nich jmenem všech vyhnaných z Čech kolekty vyprosili, aby také všechny potřebné spravedlivě podělili. I žádal Martinius skutečně, aby pirnenští chudí ze sbírek Lešenských poděleni byli, a to proto, že prý Lešenští jménem všech exulantů sbírky konali, a pak i proto, že i ze sbírek, které Martinius konal, také chudí z jednoty bratrské podíleni byli, a poněvadž prý Lešenští Pirnenským almužny předuchvátili a k žádání pomoci u dobrodinců dvéře zavřeli, když totiž s tou výminkou almužny vybírali, aby mimo ně žádný budoucně pomoci od těch dobrodinců vyhledávati nemohl. Obr. 112.[2])

Avšak k této žádosti Martiniově, jak týž Martinius píše, Lešenští »nejprve se usmívají, vysmívají, posmívají, ba i lají, foukají, bublají, a to ohlášení za všetečnosť a buřičství — ovšem se jim ten groš, nechci říci vyšantročený, v ruce zahřál — vyhlašují! Obr. 411.

Lešenští upírali, že by jmenem všech exulantů byli almužny sbírali. Činili prý to pouze jmenem 104 kněží a 4000 laiků v Polsku, Slezsku a v Uhrách, a počet tento prý snáze vykáží, než Martinius oněch 600, jejichžto jmenem on almužny sbíral, avšak správně nedokázal, koho podělil. Dále vytýká Komenský Sam. Martiniovi, že dokud nebylo slyšeti o nějakém důchodu v Lešně, nikdy knězi Samuelovi na mysl nepřišlo, zeptati se, jak se naši bratři v Polště mají. Mají-li pak co jísti, netrpí-li nouzi. Než, jak uslyšel o kolektách, hned se ozývá: Já jsem také bratr krajan smyslu dobrého. Ó, kéž máme nyní zlaté nějaké hory, což by se jednota rozšířila! Bratří a přátel bylo by dosti.« Ohl. 183. Co se nezdaru sbírek Pernenských dotýče, tím prý jsou sami vinni, poněvadž si jejich sběratelé nehezky vedli. Vždyť prý v Anglii stěžovali si do nich, Istine bibones exules

[1]) Z toho patrno, jak kalvini na bratry pohlíželi.

[2]) V psaní ke všem stavům, obcím a vrchnostem »Nydrlandským« ze dne 1. května 1633., na němž i Komenský byl podepsán, bylo, že sbírky se dály »s touto znamenitou výminkou, aby na budoucí čas obzvláštním nějakým nabíháním a prosbami žádný dokonce nás neobtěžoval a nezaměstnával.« Ob. p. 409.

sunt? Istine sunt Ecclesiae ministri? (Tito pijáci že jsou exulanti? Ti že jsou služebníci církve?) Jsou-li prý Čechové všichni tací, pak nehodno jim co dobrého učiniti. A v Gröningách bylo prý sběratelům bratrským řečeno, že některé pro nekřesťanské v domě šenkovním počínání do vězení vzíti chtěli. Nezdaru sbírek jsou tedy sami vinni. Oni však vinu toho svádějí na sběratele bratrské a k tomu pak ještě ze msty pomluvili bratry a obžalovali u konsistoře belgické, že bratří jsou Ariani a stoupenci Wechnerů, rozhlášených to Sociniánů. Proto prý potupivše české školy, kde se heidelberskému katechismu učí, posílají svou mládež do bitonské školy k řečeným Wechnerům. Tuto svou žalobu na bratry podali prý poslové pernenští Regius a Hanslinius po odejíti poslů Lešenských při svém odjezdu sepsanou, aniž by se sami před konsistoř postavili. Proto také to konsistoř za řádné obvinění ani nepřijala. Komenský pak obvinění v příčině Wechnerů vysvětluje následovně:

Jeden z Wechnerů byl profesorem theologie, druhý filosofie ve škole bitonské. Když se dostali do exilium mezi bratry, přijala je německá církev tamější k společnosti, a bratří prý s nimi obcovali jako se společníky čistého Kristova učení. Byli sice před nějakým rokem nařknuti, ale nařízená inquisice ukázala, že to byla pomluva. Že svou mládež po nějaký rok do bitonské školy posílali, příčina toho byla schválena preceptorů pilnosť, jakováž bývá obyčejně při založení nových škol, aniž prý také kdy o tom slyšeli, aby se tam rakovský (arianský) katechismus proponoval. Ale tak bývá, že když se komu chce šermovati, cokoliv uchytí, zdá se mu kordem býti. Ohl. p. 149.

Než tyto tři věci, o kterých jsme nyní jednali, a které Martinius bratřím vytýká, a ku kterým lešenští bratří v Ohlášení, Rozebrání a v Cestě pokoje odpovídají, nejsou jediné, o které se spor vedl. Věcí těch jest takové množství, že se člověk sotva v nich vyzná. — Než, nebudeme čtenáře unavovatí podrobnějším jich vypočítáváním. Uvedeme pouze některé. Martinius vytýká na př. bratřím, že jméno Ježíše Krista v náležité uctivosti nemají, při vyslovování jeho nesmekají, ku konci žalmů slova: Sláva Bohu Otci, Synu a Duchu sv. atd. vynechávají, [3]) do Písma sv. místo obrazů svatých, obrazy rozličných zvířat tisknouti dali, že byli příčinou reformace chrámů sv. Vítského a Jesuitského, že v rozličné pověry a sny věří atd. K tomu odpovídají bratří, že prý nepatří větší čest Synu než Otci a že uctívání Ježíše Krista tímto způsobem v písmě se nezakládá. Co se vyklizení zámeckého kostela tkne, neměli prý tam správy a ani k radě o *vyčišťování* jeho vzati nebyli. V Jesuitském pak kostele jestli jakou modlu v stranu odstavili, co prý na tom zlého? Proto svědomí jejich tím více s Bohem spojeno bylo, byť pak lidé proti nim se popudili. Roz. 211. [4]) Sami pak vytýkali zase evangelíkům, že učení jejich papežstvím zapáchá, že v zevnějších ceremoniích bez vnitřní

[3]) Martinius uvádí, že někde v milé vlasti ten chvalitebný způsob se zachovával, že mládeneček na kůru rafikou na žaltář verše žalmové zpěvákům ukazující, jakž na ten závěrek přišel, znamení dal, na pulpit zatloukl, a tak všecky k bedlivosti ponukl: k čemuž lid Boží s nábožným povstáním a s poklonou se ozýval a svého Boha oslavoval. Bratří toho nečinili. Obr. 315.

[4]) Z toho patrno, jak bratří i na zpustošení chrámu sv. Vítského, které »vyčištěním« a sochy módlami nazývají, pohlíželi, t. j. že je indirektně schvalovali.

pravdy záleží a svobodu k hřešení dává. Na to odpovídá zase Martinius, že kdo nechce bratřím jejich kalvinství plnou rukou pustiti, tu že hledají zapáchání papežstvím. Tohle jsou křesťané, kteří i o kšaftu svého Spasitele smýšlí, soudí, učí, jakoby to byla pouhá ceremonie.

A v příčině výtky, evangelíkům od bratří činěné, že Bůh dávno o evangelících osvědčil, že jejich evangelium jest svod a oklamání, volá Martinius: »O zlořečená ústa, o péro proklaté: Není svaté Boží učení svod, není evangelium Jesu Kristovo oklamání.« Ob. 323.

Spory a hádky tyto přecházely přečasto od věcí náboženských do osobnosti. Komenský na př. v Ohlášení nazývá Martinia trapitelem svědomí lidských, srdce zlobivé, neupřímné, neukojitelné, lstivé zdvihající nářky proti bratřím, nechutné to satanovy pomeje, a proto nechutný sám, kdo jimi hýbá a smr . . . Ohl. 177.

Felin pak na Martiniovi nenechává ani poctivého vlasu. Nazývá ho buřičem, který má tak tvrdý nos jako čelo, křivopřísežníkem, rušitelem Majestátu i porovnání, nemravným knězem, špehýřem a známým utrhačem. (Rozebrání.)

Na takové a podobné titulatury a obviňování odpovídá Martinius: »Co já k těm hanebným, špinavým a bachantským důvodům říkati budu, snad chtivě a žádostivě čtenáři očekáváš? — Tomu hle jsem se naučil, abych mohl bez pohnutí psů štěkání slyšeti! A zdaliž osla, když koho kopytem udeřil, kdo před rychtáře obešle? (Obr. 443.)

Spory tyto nabývaly také čím dále tím větších rozměrů. K oběma stranám přidávali se totiž noví stoupenci, noví zápasníci.

K Lešenským přidal se M. Jiřík Kolsinius, M. Pavel Stránský, Jan Tobolicius, druhdy spolurektor v Hradci Králové, Sebastián Macer z Letošic a Jan Arnošt Warlich.

Ku straně Martiniově přistoupli Pavel Krupius, bývalý assessor konsistoře, Matěj Georgines Českobrodský, adjunkt církve české v Perně, M. D. Daniel Alginus Bobrovius, Tob. Houškonius, a Brosius Accipiter, Karmelo-Boleslaviensis. Názory své vyjádřili v českých a latinských básních, které k »Rozebrání« Felinově a »Inducíím« Martiniovým připojeny byly. Kolsiniova česká báseň proti Martiniovi počíná takto:

Martini potiché jak živs rád různice páchal
Kdes mohl jen svárův tajně semičko hodil
Jižs pak zjevně začal nešťastných mrskati svárů
Ohněm, lidské jimž mysle nejedny hoří atd.

Pavel Stránský v latinské básni naříká na bídy, které exulanty tíží, na nesvornosť exulantů, zvláště pak na Martinia, jehožto spis »Obranu« porovnává s jedovatým hadem, kterého však Felin šťastně přemohl. Jan Tobolicius dovodí v latinské básni, že Martinius jest opak Mojžíše. Mojžíš totiž lid svůj miloval, Martinius pak lid svůj nenávidí. Warlich pak vytýká Martininovi, že má v ústech med, v srdci ale jed a že sám sobě ani nerozumí, jak spisy jeho dokazují.

Se strany Martiniovy vytýká však Krupius Felinovi, proč prý nevinného Martinia vzteklým zubem hryže a lžemi svými nevinnou hruď jeho raní. Matěj Georgines Českobrodský vyzývá Martinia, aby

jen zmužile proti nepřátelům Kristovým dále bojoval, zajisté že zvítězí. Bobrovius táže se, zdaž není nikoho, kdo by tu vzteklou lišku Felina zahnal, aby nerušila domácí pokoj. Tobiáš Houškonius diví se, proč prý faleš nechce věřiti pravdě a Brosius narážeje na původní jméno Fel·na — Kavka — přidává k latinské satyře tento český pětiměr: »Ad Čechicum Kovandam. Kůň kopytem kubu kop, klubla kavička Kubu atd.«

Jak z těchto úryvků patrno, veden byl boj s obou stran s velikou trpkostí a bezohledností. Při tom však obě strany cítily ano i zřejmě doznávaly, že spory tyto jsou jen ku hanbě a potupě jména českého, a proto také hleděly zodpovědnost za to na protivnou stranu svaliti a dokázati, že ona jest příčinou těchto neblahých sporů, ano i neštěstí, které národ český stihly. Tak vytýká Komenský v »Ohlášení« p. 83. Martiniovi, že prý o něm množství lidí urozených mluví podobně jako sv. Pavel v listě svém k Římanům 2, 24., že pro něj pohoršení snáší jméno české mezi národy. Neboť, cokoli v exilium různic stropeno jest, všude on, Martinius, díl má, a to přední, jako vůdce jiných, k čemuž prý se také v dopise k M. Dobrovinovi sám přiznal. — Martinius však obvinění toto hledí vyvrátiti a naopak vytýká Komenskému, že on první bouřku ztropil. Píšeť doslovně takto: První bouřku ztropili jste vy, domine Komeni, když jste proti dobrému zdání M. Megandra na ta ňáká vidění Kryštofa Kotera k žádosti osob vzácných učiněnému tu vaši prudkou, hrdou a neušetřenou censuru mezi ruce exulantů podali a dodali. Dalekoť jest ta věc hleděti chtěla, a M. Megander vzactný theolog, věřtež mi, již šel proti vám v zbroji a v kyrysu; ale vzactných lidí interposici pozastavila ten proces, a upokojila ta zvučící mračna. — Druhou bouřku, vytýká Martinius dále, stropil prý Xilin od Lešenských zřízený a z Lešna do Perna poslaný, aby tam bratřím noční posluhování držel. (Viz sup.)

Proti výtce Komenského, že by skrze Martinia trpělo české jméno, brání se Martinius tím, že vytýká bratřím, že oni jsou příčinou exilu a neštěstí, které tím stihlo národ český. Píšeť doslovně: »Pro mne, že pohanu snáší jméno české mezi národy! Já světle pravím, že větší jsem poctivosti jmenu českému mezi národy křesťanskými já sám způsobil, než vy všickni, kolik je vás koli i s vašími akoluty — a mohl bych to k oku okázati a provésti přede vším světem. Vy, vy pusťte uši mezi lid, a dejte se drobet na svět, ach nastojte! Jak na vás a tu vaši zarputilosť, obzvláštnosť a všetečnosť na tisíce urozených i neurozených ubohých soužených křesťanů s pláčem a hojnými slzami naříká, že vy jste po hříších obecních přední a původní příčinou tohoto přezarmouceného exilium, rozptýlení a milé vlasti snížení. Ob. 449. A v Induciích p. 18. píše: Kdo a jak slavné království české k snížení a všecky evangelické církve k vyvrácení přivedl, všemu světu není neznámo.« — »Oni (t. j. bratří) se vetřeli, oni, aby hlavou všech ubohých Čechů byli, a tak dlouho třeli, až slávu jejich rozetřeli, potřeli.« — Že spory a různicemi těmito trpělo i náboženské vzdělání lidu, dosvědčuje Komenský v »Cestě pokoje« p. 47. těmito slovy:

Nejednou se při visitacích našlo a nachází, že evangeličtí lidé, často i starci, sotva modlitbu Páně umějí, nerci-li, aby něco více o Kristu vyznávati uměli; a my jim přece vysoké subtilnosti před-

nášeti a jiných pro víru posuzovati a odsuzovati pomáhati navazovati chceme? Zanechme toho, a raději lidi gruntu spasení učme, aby jemu snadně rozuměti a jeho mocně (v životě i smrti) držeti uměli.«

Že si hádkami těmito i život obapolně ztrpčovali, netřeba široce dokazovati.

Felin, jak jsme slyšeli, nazývá Martinia buřičem, křivopřísežníkem, rušitelem majestátu a porovnání, nemravným knězem, špehýřem a známým utrhačem! Jak velice výtky tyto Martinia, jinak otužilého, roztrpčily, vysvítá z jeho odpovědi v inducích: »Kdybych se v Africe narodil, v Americe vyrostl a v Asii dny života svého strávil, nebo v koutku při outku mezi pohůnky a skotáky při cepu a pluhu, při článu neb džbánu život mrhal, nebylo by divu, že by o mne co nejhoršího na světě vymyšleno by býti mohlo, nešlechetnost bezbožného rozvolávala! Ale buď Bohu chvála, na sta jest vzácných a šlechetných svědků, kteříž mého zrození, vychování, obcování od dětinství výborně povědomi jsouce, přes 20 let služeb mých církevních užívají — jsou ze všech tří stavů — atd. Jaký tu div, že muž světem sešlý na strádání zvyklý, muž ctižádostivý, unaven a přesycen těmito sváry, touží po vlasti a po kostele sv.-Haštalském těmito slovy: »Ó, byť se probudilo srdce v těch šlechetných křesťanských vrchnostech, aby nedadouc sobě překážeti těm, ba raději místo nich, nejen mně, služebníku Božímu, ale k celé straně naší evangelické laskavě se sklonili, abych zase s jinými, sv. Evangeliu upřímnými a věrnými kazateli lidu křesťanskému v naši milé vlasti službami svatými podle zákona Božího a konfessi naší české přisluhovati mohl: přestal bych na chrámě sv.-Haštalském a nechal bych kostela jesuitského. Ind. 13.

Než přání Martiniovo se nesplnilo. Nedočkal se toho, po čem tak vroucně toužil. Zemřel dne 27. ledna 1639. a pochován v kostele Pernenském, který českým exulantům byl vykázán.

Manželka jeho měla při smrti jeho čtyři nedospělé dítky a s pátým byla s outěžkem.[5]) V Perně ztratila při švédském drancování stateček svůj i bibliotéku po muži. Konečně odebrala se k příbuzným exulantům do Žitavy.

Konečné osudy exulantů Pernenských a Lešenských.

Martinius nebyl z exulantů samojediný, který se kýženého návratu do vlasti nedočkal.

Po vypuzení Sasů z Čech r. 1631. očekávali exulanti, že Valdštýn, který počal i se Švédy vyjednávati, jim návrat do Čech a navrácení statků pojistí. Valdštýn zdál se skutečně k tomu nakloněn. Zavraždění však jeho r. 1634. učinilo i této naději exulantů konec.

Podobně hleděl pak i kurfiřt saský, který se spojenství se Švédy vzdal, pojistiti exulantům evangelického vyznání svobodu vyznání a návrat do Čech, avšak marně. Exulanti byli z předběžných podmínek o mír, o nějž se nejprve v Litoměřicích, pak i v Perně jednalo, a pak i z míru samého, který r. 1635. v Praze zjednán byl, vyloučeni.

[5]) Martinius měl 12 dítek z dvojího manželství.

Dvorní kazatel saský Hoë nepřál kalvinistům a českým bratřím, a plnomocníci císaře Ferdinanda odvolávali se na to, že snad také císaři bude dovoleno užiti zásady, kterou se němečtí kurfiřtové řídí: cujus regio, illius est religio, že dle náboženství pána země říditi se má i náboženství poddaných,

Roku 1638. a 1639. oživla poznovu naděje exulantů. Švédský vojevůdce Banner blížil se opět k hranicím českým. Z hlavního stanu svého před Freibergem vydal totiž provolání, ve kterém oznamuje, že přichází jako přítel českých exulantů, jako bojovník za náboženskou svobodu. Provolání toto dal i mezi vojskem a lidem rozšiřovati. Čeští emigranti hrnuli se pod prapory švédské. Karel a Oldřich Bibričové, Kelblové z Geiningu, Jiří Kezelius (Bydžovský), Michal Slavata, Bedřich Sobětický, Václav Rogenhap ze Suché, Bořek mladší Dohalský, Diviš Jirchářovic a jiní přihlásili se a dali se Švédům naverbovati, neb sami se do Čech vrátili. Jak upřímně to Švédové s Čechy a českými exulanty mínili, o tom svědčí jejich řádění v Čechách. Četná města mohla by vypravovati o té přízni a lásce švédské a nezištnosti těch osvoboditelů! Jako divé a dravé proudy rozlila se vojska švédská po Čechách! Jeden proud valil se k Českému Brodu, Kouřimi a Kolínu, druhý k Nymburku, Pardubicům a ke Chrudimi, třetí k Mladé Boleslavi, Turnovu a Bakovu a čtvrtý do kraje Hradeckého.

Český Brod obrácen v ssutiny! Co v okolí Kolína a Kouřimi naloupeno, prodáváno veřejně v těchto městech. Nymburk, Poděbrady a okolí zpustošeny, Vysoké Mýto, jehož purkmistr a primas zajati a uvězněni byli, musilo za ně dáti 4000 d. výplaty. Podobně uvězněn a pokutován císařský rychtář v Bydžově. Chlumec proměněn v pevnost švédskou. Hradec zpustošen, Nové Město musilo platiti výpalného 50 dolarů téhodně; Litomyšl zaplatila za sebe v celku 3000, a za panství 16.000 dolarů. V Slaném vypáleno 51 domů a město přinuceno dáti 1000 dolarů za sebe a za kraj slánský 4000. Rakovníku sníženo z milosrdenství výpalné ze 6000 na 4000 dolarů, Velvary zpustošeny, tak že lid hlady umíral, kostely oloupeny, klášter zbraslavský a Mníšek vypálen! Toť některé úkazy lásky a přátelství švédských osvoboditelů! A při tom — sloužili mnozí emigranti Švédům za vůdce.

V březnu přitáhl Banner k Pernu a oblehl město. Pernenští, kteří pozorovali sympatie českých exulantů ku Švédům, měli exulanty v podezření, že jsou příčinou tohoto neštěstí, že jejich přičiněním přitáhli Švédové k městu. Podezření to vzrostlo, když saský podplukovník Liebenau vyzval exulanty, aby pomáhali hájiti město, a oni toho odepřeli. Sedm dní bránilo se město! Dne 3. května však je Švédové dobyli. Měšťané a saské vojsko ustoupili na hrad Sonnenstein. Exulanté chtěli s nimi do hradu, nebyli však jako domnělí přívrženci Švédů vpuštěni. V boji o město padlo 600 lidí, mezi nimi 38 exulantů.

Po třech dnech udeřil Banner na hrad Sonnenstein. Vida však, že jest marné jeho dobývati, zanechal zde 1200 mužů vojska a táhl do Čech. Mnozí emigranti z Perna s ním. Švédové opevnili vypálené město, při čemž jim musili čeští exulanti pomáhati.

Tím však potvrdili pernenské v podezření, že jsou zrádci a spojenci Švédů. Vždyť páni čeští Kinský, Jisbický a Hodic byli mezi předními švédskými vojevůdci.

Sasové na Sonnensteině hájili se udatně, tak že Švédové musili vyslati nové oddělení vojska k obléhání Sonnensteinu. Vojevůdcem tohoto oddělení byl Stalhanske — pověstný opilec!

Stav českých exulantů v Perně byl strašný. Drahota se vzmáhala víc a více, se Sonnensteinu stříleno bez ustání. A k tomu to hanebné podezření ze zrady a ze spojenství se Švédy! Což budou-li Švédové nuceni od Perna odejíti? Čehož se pak mohou exulanti nadíti od svých dosavadních hostitelů? V této nejistotě se usnesli, vyslati k Stalhanskemu, který se chystal k další výpravě do Čech, deputaci, aby se nad nimi smiloval a jim dovolil, pod ochranou jeho vojska do Čech aneb na jiná bezpečná místa se odebrati. Stalhanske jim slíbil pomoc a ochranu; i nastalo mezi exulanty radostné vzrušení! Jakoby ze zajetí egyptského do země zaslíbené měli se vraceti!

Patnáct set osob chystalo se k odchodu. Ráno o čtvrté hodině dne 26. července r. 1639. ubírali se malí, velcí k Labi, aby se na drahou stranu přeplavili. Sotva že z města vyšli, aby na lodích se přeplavili, očekávali je Švédové, jejich ochranci, aby jim raněčky se zbytky jejich jmění odjali. Ostatní, jinak i drahocenné věci, které při dobývání města a při požáru zachránili, zanechali exulanti ve městě, aby jim na cestě nepřekážely. Téměř celé dopoledne trvalo převážení. Sotva však že se něco od města vzdálili, obklopilo je Stalhanskovo vojsko, oloupilo je a nutilo k rychlému postupu. Cesty byly skluzké, neboť toho dne silně pršelo a chodci nezvyklí na chůzi do vrchu. Marně žádali koně a povozy neb jiné příležitosti. Mnozí, aby mohli snadněji postupovati, odhazovali své ranečky; tu ležel šat, tam podušky a peřiny, ano i malé dítky! Dítky opouštěly rodiče, rodiče dítky, přátelé jeden druhého! Mnozí bědujíce, klesali na cestě raněni a mrtvi![6])

Někteří vrátili se zpět do Perna, jiní, když se přes Labe přeplavili a od Švédů oloupeni byli, rozutíkali se do skalnatých hor saského Švýcarska, kde se ohradili jako na př. u Hohensteinu. Jiní obrátili se do Žitavy Větší část dostala se konečně do Čech, a zde u Šluknova čekali na ty, kteří se na cestě opozdili, a pak se rozprášili na různé strany. Někteří odebrali se do Děčína, jiní do Lípy, Kamenice a do Litoměřic a stali se konečně katolíky.

Švédové obléhali i po odtažení Stalhanske Perno dále. Velitelem jejich byl, jak již řečeno, exulant český, Jisbický. Ten však vida, že obléhání města jest marné, odešel za hlavním vojem švédským do Čech. Pernenští Sasové navrátili se ze Sonnensteinu a vypudili zbytek exulantů z města až asi na 16 žen a dětí a osm mužů, kteří si před časem vymohli měšťanské právo. Kamkoli se vypuzení exulanti obrátili, všude v Sasku zavírány před nimi dvéře jako před zrádci a spojenci Švédů. — Tak smutný konec měla česká emigrace v Perně. — A emigrace v Lešně neskončila lépe.

---

[6]) Peschek, Gegenreformation 522—2.

Konec emigrace Lešenské.

Hlavou emigrace Lešenské byl Komenský. Ve vyhnanství bylo, jak Zoubek v životopise Komenského praví, mnoho starých i mladých hejsků a ztřeštěnců, jimž se pranic nejednalo o přesnosť víry, ale o hádání a hašteření, do něhož i Komenský všetečně byl strhován, jako Stolciem, který v Prusích Komenského přivedl do klepů a Čechy do ostudy.[7]) Pro Drabíkové proroctví, které Komenský do latiny přeložil a pod názvem lux e tenebris vydal, pro proroctví Poňatovské a Kotterovo dostal se Komenský i v tuhý spor se svým žákem v Lešně Mikulášem Arnoldem, a lehkověrnosť jeho v příčině této stala se osudnou jak Rakoczimu, tak i exulantům Lešenským. Rakocziho stála korunu i život, a exulantům Lešenským připravila podobný osud, jaký měli emigranti Pernenští.

Jako evangelíci vůbec, tak i čeští bratří a zvláště Komenský netajili se nikdy se svými sympatiemi ku Švédům. V dopise svém ku kancléři švédskému Oxenstjernovi doznává Komenský zřejmě, že se po nich jakožto svých po Bohu osvoboditelích ohlíželi, a že Švédové pomocí slz bratrských vítězili! Ačkoliv častěji, jako na př. r. 1631., r. 1639. a r. 1648. při vpádu Švédů do Prahy v očekávání svém zklamáni, a při sjednání míru westfalského za náhradu 600.000 tolarů Švédům přiřknutou od těchto hanebně opuštěni a z míru westfalského vyloučeni byli: nepřestávali exulanté přece ve Švédy míti svou naději. Ještě r. 1649. chválí Komenský švédského kancléře jako hrdinu nejmoudřejšího a nejstatečnějšího a vyzývá jej, aby neustával se domáhati díla moudrého, spravedlivého, milosrdného, za které koruna života přislíbena jest. (Svoboda kat. reform. 146.) I ve válce, kterou r. 1655. Jan Kazimír polský s Karlem X. Gustavem švédským vedl, kladli exulanti naděje své ve Švédy. Švédové postupovali ve válce této z počátku vítězně. Varšava, Čenstochovo, Krakov byly dobyty, král Jan Kazimír dal se na útěk, a šlechta polská holdovala vítězi. Exulanté a zvláště Komenský se radovali! Švédové však plenili, pálili a vraždili bez milosrdenství jako činili nedávno v Čechách! Lešna však, hlavního sídla bratří, ušetřili! Za to však obrátil se hněv lidu i šlechty polské proti exulantům Lešenským! Toho si zasloužili Poláci za své pohostinství, kterého dopřáli po tolika let bratřím! Hněv Poláků vzplanul tím mocněji, když vešlo v známosť, že sám Komenský napsal báseň k oslavě švédského krále Karla X. Augusta.[8])

Za heslem »pro krále a náboženství« založili Poláci r. 1655. Tyšovickou konfederaci a počali dobývati měst, kde byly slabší švédské posádky. Chystali se dobyti i Lešna a pomstíti se na bratřích za jejich nevděk. V Lešně bylo posádkou pouze 300 Švédů. Při prvním útoku v dubnu r. 1656. byli Poláci odraženi. Lešenští však klesli na mysli a počali opouštěti město, neboť i vojsko švédské vytáhlo z města! Ale Komenský věřil proroctvím Drabíkovým, že Lešno jest pod zvláštní ochranou Boží, a proto povzbuzoval k vytrvalosti! Avšak Poláci vrátili se druhého dne a bez velikého namáhání zmocnili se města a vyplenili je. A když nebylo již co pleniti, zapálili. Požár

---

[7]) Zoubek. Kom. 115.

[8]) Později připravoval Komenský i provolání »Evigila Polonia«, v kterém vyzýval Polany, aby se náboženství katolického zřekli a protestanty stali.

trval tři dni, a ztrávil i to, co zůstalo snad ušetřeno od Poláků. Ti, kdož věřili Komenskému a Drabíkovým proroctvím a opomenuli sebe a věci své zachrániti v čas, ztratili všecko. A mezi nimi byl i Komenský. Požár ztrávil dům i nábytek Komenského, jeho knihovnu a rukopisy. Exulanti vyvázli sotva s holými životy a rozptýlili se do různých končin světa! Tím vzala i jednota bratrská za své. Komenský stal se pastýřem beze stáda! Ustrašen utíkal z města, nejprve do Slezska, pak do Hamburku a Amsterodamu, kdež se věnoval dalším vědeckým pracím a vydávání spisů svých! Při tom však musil slyšeti, že lid bratry proklínáním zasypává, ano i trpkou výčitku Arnoldovu: »Lešno, Lešno, pravím, má příčinu stěžovati si do vás na věky.« Komenský zemřel v Hamburce 15. listopadu 1670. a pohřben byl v Naardenu jakožto poslední biskup jednoty bratrské.

Podobně jako exulantské osady v Perně a Lešně zanikly časem i osady v Drážďanech, Žitavě a jinde. Ztratily se v celku jako slabé pramének v písčité poušti a pouze pojmenování některých osad, předměstí, ulic, jako na př. v Drážďanech připomínají, že zde druhdy čeští exulanti byli. Exulanti přispěli sice k zvelebení a povznesení jak hmotného tak i duševního blaha národů, kteří je mezi sebe přijali, stali se v mnohé příčině jejich učiteli, osvěcovateli a dobrodinci, avšak vlasť svou a národ svůj poškodili, byť i ne v té míře, jak se častěji líčívá. V příčině bratrských exulantů praví Denis: »Nesmíme se klamati o činnosti bratří a úkolu jejich; i v době největšího rozvoje Jednoty vymýká se jí devět desetin národa. — Neměli oné důvěry a oné bujaré veselosti, jimiž dobývá se úspěchu. Stkvěli se ctnostmi menšin, jimž není souzeno, státi se většinami. Porážka jejich byla nevyhnutelná. Jen kdyby aspoň nepoškozovali než vlastní věc svou.« — A co tím získali? Zoubek a po něm Ferdinand Schulz praví: »musiliť zříci se tak mnohého oblíbeného zvyku, od stoupiti od mnohé zvláštnosti a podrobiti se vůli cizinců. Zoubek Ž. Kom. p. 178. A Denis dokládá dále. »Na neštěstí příliš jsouce přesvědčeni, aby podali se potřebným kompromisům, i při vší vůli pokorné a duši obětivé zůstávají příčinou nesnází a rozbrojů. Kdyby byli bývali méně lhostejnými k utrpení, několika ústupky byli by vykoupili práva, jichž se domáhali, neukojitelné požadavky víry jejich ohrožují netoliko svobodu jejich, nýbrž i svobodu druhých. Jsou »vlasti ctí, ale i nebezpečenstvím.« (Denis p. 263.)

V příčině exulantů pak vůbec můžeme říci, co praví Ivan Klicpera ku konci svého historického obrazu vydaného pod jménem »Čeští vyhnanci« v »Matici lidu« r. 1878.: »Ne oni tam (t. j. exulanti) se svým snažením a prací marnou v cizině vrátí zemi této blaho a štěstí zas; nikoliv, ti zde (t. j. kteří víře katolické věrni zůstali nebo k ní se opět navrátili) prostí a chudí, bohatí však láskou nevyčerpatelnou, nevystihlou k rodné půdě a k jazyku svému mateřskému zachrání zemi tuto i národ můj od zahynutí a zhouby.« K tomu pak dodáváme, co odůvodněné své přesvědčení, že by bez návratu národa českého k náboženství katolickému národa českého ani již nebylo!

Synodální řeči Mistra Jana Husi.

Napsal Dr. Ant. Lenz.

Úvod.

Že byly za dnů Jana Husi i před ním zlořády a rozmanité spory v Církvi vůbec a v duchovenstvu zvlášť, tomu, tuším, neodpíral nikdo ani před Husem, ani za dnů jeho, ani po něm. — Na zlořády v Církvi a i v duchovenstvu naříkali i pravověrní a šlechetní katolíkové, aniž by je byl někdo z věrných katolíků proto stíhal, pokud se srovnávaly jejich výtky s pravdou.

Týž Ondřej Broda, kterýž Husa přísně káral, že přenáší, zcela podle návodu Viklifova, nešlechetnosti jednotlivých kněží na všechen duchovní stav, nikde netvrdil, že bylo duchovenstvo za dnů jeho veskrze mravů ušlechtilých, zvláště, když již patřil po r. 1420. na spousty, jež náboženská revoluce Husova na ubohou naši vlasť uvalila. *On zajisté bez obalu vyznal, že pro hříchy kněží trestal Bůh zemi Českou.* Vždyť bylo a jest pravdou. »*Peccata sacerdotum sunt ruina populorum.*« »Hříchy kněží jsou ruinou národů.«

Ondřej Broda vypisuje nám v traktátě svém: »*De origine Husitarum*« následující příčiny vzniku bouří husitských takto:

Prvá příčina bouří těchto, jak dí, byla *domýšlivosť a pýcha Mistrů na vysokých školách Pražských*, přívrženců Viklifových, kteří vyhlašovali o sobě, jakoby byli nade všecky doktory a Mistry světa celého, a jakoby byli všichni doktoři a Mistři oproti nim pouzí nevědomci. [1])

Byli-li na školách Pražských Mistři takového druhu, tuť není a nebylo s podivením, že se autoritě církevní u věcech víry podrobiti nechtěli, ale jdouce za Viklifem a Husem, samo toliko Písmo za rozhodčí míti chtěli, čili vlastně svůj výklad Písma Božího.

Pýcha tedy Mistrů Pražských, kteří podle vzoru Viklifova a Husova autoritou církevní pohrdli, byla po soudu M. Ondřeje Brody prvním zdrojem, odkud vyšla bouře husitská. Ovšem, že netušili ti mladí mužové, že *autoritou zhrdnuvše, přijali na se rigoristické jho cizáka anglosaského ve směru náboženském, sociálním i politickém.*

Druhá příčina, z které se vyrojila a rozšířila náboženská vzpoura za dnů Husových v Čechách a stálou posilu brala, měla svůj základ v *nespravedlivém tupení a hanění řeholníkův a řeholí vůbec a veškerého věrného kněžstva katolického.* A že tupil M. Jan Hus opět především podle vzoru evangelického doktora Viklifa duchovenstvo přese všechnu míru a přese všechnu spravedlnosť, na to jest přesnou a spolehlivou svědkyní jeho postilla, jeho výklad na Desatero a jiné spisy. Každý skutečný znalec jeho spisů nemůže souditi jinak, ač chce-li říci pravdu.

A věru, Ondřej Broda pověděl pravdu, neboť tou nejjistější a nejkratší cestou, aby lid se na konec od pravé víry odvrátil, jest:

---

[1]) Broda. »Tractatus de Origine Husitarum«. Höfler »Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung. II, 337.

podrýti a možná-li vyvrátiti vážnost a autoritu duchovenstva u lidu. Tou cestou šli všichni, kdož katolickou Církev a její víru hleděli vyvrátiti, a tou cestou jdou i za našich dnů ruku v ruce tak dobře sektáři jako liberálové i atheisté.

Nikdo, jemuž pravda na srdci leží, nesmí zapříti, že byla tak zvaná reforma husitská násilnická. Děje naší vlasti, jakož o nich vypravují historikové naši, dávají nám o tom vědomost. Tou příčinou udává Ondřej Broda další pramen zuřivé náboženské vzpoury v naší vlasti »*husitskou šlechtu*«. A věru, on se neklame. Neboť ani pýcha Mistrů o sobě, ani tupení a hanění duchovenstva by bylo nepostačilo, aby lid se houfně shromažďoval na ubíjení kněží a mnichů, na pustošení klášterů, chrámů a svatyň, na ničení drahocenných památek umění, krásných soch a obrazů, na boření hradů, měst a vesnic a vůbec všeho, což bylo vezdy u Čechův u veliké cti a vážnosti, kdyby byl v hrůzných těchto katastrofách neměl vůdců, a těch nalezl ve zchudlé, zhýralé, rigoristickým učením, že kněží a praelati a biskupové a vůbec majetníci pozbývají hříchem smrtelným práva na majetek, zavedené a přilákané šlechtě. Ondřej Broda uvádí tuto zhýralou a zadluženou šlechtu husitskou, takto rozumující: [2]) »Hle, již nás měšťanstvo překonává, duchovenstvo oplývá statky svými, a král má své poklady a državy. Snažme se tudíž, aby se občanstvo zbouřilo, pakli by se král nedal k sektě jeho nakloniti. Tou cestou se obohatíme i statky duchovenskými i zbožím měšťanů.«

Pýcha tedy a nepodajnost Mistrů Pražských, tupení a hanění duchovenstva šmahem a podrývání jeho autority, zhýralost a rozvášněnost husitské šlechty byly příčinou náboženských, sociálních a politických bouří ve vlasti naší. Avšak nižádná náboženská pseudoreforma nemohla by vzniknouti, ani se šířiti a ustáliti, kdyby duchovenstvo veškero cest Páně šetřilo, podle zásad církevních žilo a své povinnosti k lidu konalo, o čemž nám děje církevní dávají hojné poučení. Ondřej Broda také netají, že kázeň duchovenstva velice poklesla netoliko v duchovenstvu nižším, ale také ve vyšším, ano i na dvoře papežském. Letopisové zaznamenali, že u nás v Čechách ve věku XIV., zvláště za dob císaře Karla IV., národ náš netoliko věhlasem politickým a silou vynikal, ale také mravností, a že jeho duchovenstvo vynikalo u nesmírné většině vzdělaností a příkladnou kázní. Později (a Broda všecky ty věci na své oči spatřil) začala hynouti kázeň, zvláště když nastal rozkol, a když řídili Církev v Čechách méně způsobilí biskupové, jako byl Zbyněk, aneb k tomuto stupni vysokému na dobro neschopní jako Albík aneb zcela nehodní a věrolomní, jako Němec Konrád. Proto končí Broda, patře na hrůzu revoluce husitské a žele, že i duchovenstvo velikou vinu v těch všech věcech nese, takto svoje žaloby: »Toto všecko jsi nám učinil, Hospodine, ale podle soudu svého, poněvadž jsme zhřešili a Tvých přikázaní nešetřili. Učiniž s námi podle velikosti milosrdenství svého. Znič tuto ukrutnou sektu, aby nevešly duše ve zkázu, kteréž jsi předrahou krví svou vykoupil.« V té věci se Broda také obrací na Pannu nejsvětější, aby potřela tuto sobě odpornou sektu. [3])

---

[2]) L. c. Str. 347.
[3]) L. c. Str. 353.

Broda tedy nezapírá, že i duchovenstvo tehdejší velice se provinilo, avšak také vyznává, že byli v duchovenstvu před revolucí Husovou kněží šlechetní, kteříž za víru svoji krev svou cedili, a těch bylo v bouřích husitských do nesmírna; on také vyznává, že byl lid český před revolucí Husovou zbožný, mravný, a šlechetnost jeho že byla proslulá mezi národy; on vyznává: že rigoristická falešná nauka Viklifova ho neučinila lepším, ale spíše ukrutným, násilnickým a surovým.

Z toho však, což bylo řečeno na základě svědectví souvěkého svědka, jde na jevo, že nemají ti pravdy, kdož nám popisují duchovenstvo katolické v Čechách, jakoby bylo ono bývalo veskrze kuběnářské, svatokupecké a všem nápravám protivné, ač musilo věrné katolické duchovenstvo haeretickou deformu Viklifovu a Husovu zamítnouti, neboť přijati nerozumnou a sobě protivnou deformu těchto deformatorů bylo by tolik bývalo, jako uložiti katolické náboženství a katolickou víru do hrobu. Avšak na základě téhož pramene lze vším právem říci: že byly zlořády v duchovenstvu i v lidu, že tedy bylo potřeby reformy v hlavě i v údech Církve, a to tehdáž u veliké míře. Musí se ještě doložiti, že jest a bylo nápravy čili vlastně napravování potřeba v mravech v jednotlivcích i v celých obcích, neboť nikdy toho nebylo a as nebude, aby byli všickni údové Církve svatí. Úkol ten mají sobě svěřený: svatovláda církevní a duchovenstvo především, ale i světská vláda, pohlavárové obcí, a matky i otcové. Ale nikdo nemá práva, a neměl ho také ani Viklif ani Hus, záplatovati na ústavě církevní aneb na nauce katolické, neboť ústava církevní a nauka katolická jest z Boha.

Sám Hus je svědkem, že ve svých kázaních k lidu *pravdy nešetřil*, neboť on sám vyznává, že je lid český svatým lidem a té nejlepší víry, ale nikdež nepraví, že by on byl jej svatým učinil; vždyť před ním pracovalo přemnoho kněží, a on sám praví, že zná mnohé plebany, jimž není prý hoden rozvázati řemének u obuvi. [4]) Jest zde tedy Hus proti Husovi, že bylo duchovenstvo za jeho dob venkoncem nešlechetné.

Já jsem napsal, a to již v mladém věku svém, že katolická Církev toho nežádá, aby se snad zamlčovaly aneb omlouvaly zlořády v Církvi; opakuji to i nyní jako kněz stařec.

Sv. Otec Lev XIII. otevřel archivy Vatikánské všemu světu, neboť katolická Církev nemusí se hanbiti za dějiny své a neobává se pravdivého vylíčení toho, což se sběhlo. Avšak otevřev Lev XIII. archivy Vatikánské učencům katolickým i nekatolickým, nedal nikomu výsady, aby směl naproti pravdě historické buď že Církvi aneb katolíkům činiti bezpráví. Opravdivé studium historické neodvádí od katolické pravdy, ale přivádí i učence první třídy v lůno Církve katolické zpět. Anglie vydává o tom zvláštní svědectví. Máť i zde místo: »Leves haustus historiae a religione catholica abducunt, pleniores autem haustus ad catholicam Ecclesiam reducunt.« Doufejme, že i u nás se stane aspoň nějaká náprava. Národ náš přijal ku své vlastní škodě Viklifickou tmu, proč by otálel přijati historického světla o své Církvi a o dějinách jejích ve své zemi?

[4]) Responsio Joannis Hus ad articulos. Quaerimoniae cleri Pragensis contra eum, a. 1408. L. c. Str. 145. Höfler »Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung. II.

Vytknuv sobě psáti o synodálních řečech M. Jana Husi, podávám nejprve jejich obsah; potom připojuji o nich svůj úsudek.

A. Synodální řeči Husovy.

1. První synodální řeč Husova.

Hus měl asi 35 let, byl tedy poměrně ještě mladý, když ho arcibiskup Zbyněk zvolil za synodálního kazatele. Tím se mu dostalo zajisté nevšedního vyznamenání, přes to, že byl tehdáž již Mistrem svobodných umění a bakalářem v theologii, a nad to ještě bývalým rektorem vysokého učení Pražského. Rektorem university Pražské byl roku 1402. a 1403. až do sv. Jiří a r. 1404. stal se synodálním kazatelem.

Povolání Jana Husi za synodálního kazatele bylo důkazem, že měl M. Jan Hus tehdáž před obličejem arcibiskupovým chvalnou pověsť, i jako vzorný a bezúhonný kněz, ale také jako kněz učený, zvláště ve vědách theologických.

Musilť zajisté synodální kazatel vynikati ve směru obojím, neboť se scházeli k synodám netoliko kněží venkovští, jimž nebylo lze pro funkce duchovní vědami se zabývati, ale i mužové učení, Mistři, bakaláři, kanovníci a praelati a žákovstvo u veliké míře. Jakž by byl mohl býti volán k úřadu kazatelskému na synodě kněz buď neumělý, nebo ve mravech vadný?

Arcibiskupovi nemohlo býti neznámo, že M. Jan Hus horlí za nápravu na kazatelně, volal ho tedy k čestnému úřadu kazatele synodálního, jako známého sobě mravokárce, ale nikoliv jako reformátora podle vzoru Viklifova, neboť Viklif stavěl svou nápravu na zříceninách katolické Církve i katolické víry; jinak by byl nejednal jako biskup katolický, ale jako odpůrce a zrádce sv. víry i Církve.

Hus měl arci tehdáž již v zálibě filosofické i theologické spisy Viklifovy. Vždyť rok před tím odpíral spolu s Mistry národa českého zavržení vět Viklifových, sjednávaje se s tvrzením Mikuláše Litomyšlského: že dotčené ze spisů Viklifových sebrané věty nejsou Viklifovy, ale Hübnerovy, čili že jsou jemu podstrčeny. Musí se tedy přijati, že znal M. Jan Hus aspoň některé z theologických spisů Viklifových a je vysoko cenil, ať by byl neměl jeho souhlas s Mikulášem žádného pevného základu. A to říci není nepravdou, neboť Hus sám píše r. 1412. Pražanům, aby pravdu, kterouž jim před dvanácti lety hlásal,[5]) pevně drželi. Avšak Hus nedal znáti, že by již tehdáž následoval šlepějí Viklifových.

První svou synodální řeč staví Hus na text Jan. 15, 27. »I vy svědectví vydávati budete.« [6])

Na synodě, praví Hus, jsou přítomni biskupové, kněží a jáhnové, a ti jsou náměstkové Pána Ježíše a jsou tedy povinni, následovati příkladu jeho v životě.

Svět jest, jak dí, ve zlém postaven, neboť čteme I. Jan 2, 16. »Všecko, což jest na světě, jest žádosť těla, žádosť očí a pýcha života.« Ta žádostivosť prý jest dědictvím po kleslém Adamovi A proto,

[5]) Docum. Pal. p. 41. n. 18.
[6]) Monumenta Joannis Hus etc. II., 44. Norimberk 1715.

vykládá Hus, bylo slušno, aby moudrosť nekonečná se vtělila, a ne Osoba božská první, anebo Duch svatý. Za příčinu toho udává »quod persona Patris sit appropriate potentia inhumiliabilis, et Spiritus s. delectatio imperturbabilis.« [7])

Potom vykládá M. Jan Hus, že Adam a lidské pokolení pro pýchu blaživý život ztratili a pro žádostivosť svou duši ďáblu v oběť dali a že žádostivostí očí ozdob těla lidského pozbyli a všech přiléhajících dober potupili; a proto prý bylo slušno, aby Syn Boží, Bůh člověk a člověk Bůh, nápravu učinil v pokolení lidském a upravil jemu cestu ku blahoslavenství jako velekněz pokorou, jako kněz čistotou a mrtvením těla a jako levita chudobou.

Tou měrou přišel prý Kristus Pán na svět v trojím úřadě, v pokoře jako biskup, v čistotě jako kněz a v chudobě jako levita, aby vydal tou cestou pravdě svědectví, a aby se přemáhala podle příkladu jeho pýcha života pokorou, žádostivosť těla čistotou a žádostivosť očí chudobou.

Jestliže však Pán Ježíš obrodil a obnovil pokolení lidské svou nevyzpytatelnou pokorou, svou neskonalou čistotou a nebeskou chudobou, tož mají jeho život v těchto ctnostech následovati ti, jež sobě vyvolil, aby byli jeho náměstkové, *biskupové, kněží a jahnové.*

Biskupové, pokračuje M. Jan Hus dále, jsou od Boha velikými dary a milostmi obmyšleni a vyvýšeni, *oni mají moc vázati a rozvázati, na kněžství světiti, biřmovati,* a proto prý mají oni přede všemi býti pokorni. A tu bychom věru očekávali, že M. Jan Hus bude vypisovati krásu a velebu pokory, která zvláště jest ozdobou těch, jež Bůh nad jiné vyvýšil, *vždyť tak se sluší na mladé kněze,* aby především krásu ctností vychvalovali a k jich konání vybízeli. Ale Hus při svém směru rigoristickém ihned se jme plísniti biskupy, praelaty a duchovenstvo vůbec pro *jejich panování.* K tomu účelu užívá právě toho textu, jímžto M. Jan Viklif a později Petr Chelčický odpírali, *že by směli míti duchovní državy a panování.* Pán Ježíš prý zřejmě praví: »Králové národů panují nad nimi; a kteříž moc mají nad nimi, dobrodincové slovou. Ale vy ne tak: nýbrž kdož větší jest mezi vámi, budiž jako menší; a kdo předchází, jako sloužící.« Luk. 22. 25, 26. Po těch slovech nedí sice Hus, že by neměli biskupové a kněží práva k majetku, k državám a k panování, ale kritisuje panování duchovních způsobem tak krutým, jakoby vládli duchovní nad lidem daleko hůře nežli pohané, a jakoby duchovních výsad k tomu užívali, aby krutější jho na lid uvalili, a jakoby tresty ukládali, ne tak, aby vinníka potrestali a k nápravě připudili, ale aby nad ním pomstu vykonali; zkrátka, jakoby duchovní s lidem hůře nakládali, nežli byť i tyranští laikové. [8])

Krutě prý vládnou klerikové, aniž prý jest mezi nimi větší, který by chtěl býti druhých služebníkem. Oni prý vyhledávají prvních katheder a usilují, aby jich lid pozdravoval a otci a Mistry nazýval, *kterýchžto výtek duchovenstvu činěných dočítáme se i ve Viklifovi i v Petru Chelčickém.* Duchovní prý vyhledávají praebend, ne aby Bohu věrně sloužili, ale aby panovali a pohrdli službou duchovní;

---

[7]) Není mi známo, kde Hus tuto filosofii sebral, ale to jisto jest, že by jí byl nikdo z velikých scholastiků nepodepsal.

[8]) l. c. Str. 37.

vypínají prý se nádherným rouchem, hojností koní, zbytečnými budovami, bohatým náčiním, nahrabanými poklady, pohrdáním chudých, a to všecko jest, jak dí Hus, urážka Krista Boha a jeho regule. »Hle,« dokládá, »slunce, vyšší praelat, obrácen jest v temnosť, a měsíc, praelat nižší, v krev.«[9]) Zvláště však doráží M. Jan Hus na biskupy, že prý jsou sluhové svrchovaného Pána svého nedbalí, že se dávají zastupovati jinými na oltáři a že ani neposvěcují osobně na kněze.

Nevynikají tedy kněží podle M. Jana Husi pokorou, ale zlehčují svůj stav krutým panováním, tak že by nebylo pravdou, což od věků bylo pořekadlem, *že se dobře žije pod berlou biskupskou*,[10]) ale oni prý také nevynikají *čistotou*. On oslovuje duchovenstvo takto: »Vy, kněží, jste živými nádobami Církve svaté, Bohu posvěcenými, jimižto se přijímá a v nichžto se uschovává nebeský poklad, drahá svátosť těla a krve Kristovy. Touto svátostí se Církev sama oživuje, pase, krmí, od nemoci hříchů léčí, od smrti věčné vysvobozuje a do nebe se dostává. Z této svátosti béře Církev za pokrm a nápoj svého všemocného Pána. Vělešťastná jest tedy tato živá a Bohu posvěcená nádoba, když jest čistá a Bohu milá, aby v ní královský tento pokrm obětován byl. Ale jak nešťastná jest tato kněžská nádoba a ohavná, když jest nehodná před Bohem a ohavností spuštění.«

Když byl M. Jan Hus takto vylíčil ideál dobrého čistotou slynoucího kněze a povelebil kněžstvo podle účelu, za jakým bylo Bohem ustanoveno, staví sobě před oči obraz nehodného a nečistého kněze, oslovuje duchovenstvo na synodě přítomné a vyzývá, aby jen na sebe pohlédli, že shledají nádoby, které jsou ohavností spuštění. Jsou prý mezi nimi praelati, kanovníci, plebani a jiní kněží kuběnářští, které šlehá, jakožto ty, kteří poskvrňují česť duchovenstva[11]) a vylíčiv dehonestaci, jakou na sebe uvaluje kněžstvo zvláště smilstvím a kuběnářstvím, klade arcibiskupovi na srdce, aby všecky ty neplechy až na smrť pronásledoval a je vykořenil, byť i žalařováním.[12])

A jako ukazuje v téže synodě kněz Hus na ty, kdož byli podle mínění jeho kuběnáři, tak zase témuž kněžstvu, shromážděnému na synodě, vytýká, že mnozí z nich jsou ochlasti, jiní že dávají hojnější a nádhernější hostiny nežli měšťané a šlechtici, a popisuje ty hostiny, jakoby se při nich netoliko nestoudně mluvilo, ale také jednalo. A po takových pitancích prý jdou ti bohatí kněží na nešpory a tam vedou řeči nehodné a smilné, a ti a takoví měli by prý spíše z kostela býti vypuzeni, nežli psové, jelikož dávají lidu nevypravitelné pohoršení.

Když byl Hus všem kuběnářům a opilcům do duše promluvil, přechází k třetímu bodu své řeči: *že mají kněží láskou k chudobě vynikati*. K tomuto účelu uvádí na paměť slova apoštolova I. Tim. 6, 8. »Majíce pokrm a čím bychom se odívali, dosti na tom mějme,« právě tak jako Viklif, když ukládá duchovenstvu evangelickou chudobu, a po něm Petr Chelčický.

Podle svého zvyku *přenáší Hus chudobě jako ctnosti odpornou jí neřesť na všecko duchovenstvo*. Od malého prý až do velikého

---

[9]) Tamtéž.
[10]) Unter dem Krummstabe ist gut zu leben.
[11]) L. c. Str. 38.
[12]) L. c.

všichni lakotí. Při některých z nich prý není možnosti k obohacení se, a tito prý otvírají ústa vůle své jako nenasytnou tlamu ve dne i v noci po mamoně bažíce, tak že jsou podle svého bažení větší lakomci, než ti, kteří mají mnoho obročí a držav mnoho, neboť prý právě v nezřízené žádosti po bohatství založen jest kořen lakomství.

Hus horlí při té příležitosti na ty, kdož drží více obročí, ač on dobou tehdejší dvojí obročí měl, i jako Mistr na školách vysokých, i jako kazatel Betlémský, on horlí, že prý někteří z kněží jsou veteśníci, jiní obchodníci, jiní krčmáři, prodávajíce koně, víno a jiné zboží, a to dráže nežli laikové, a tou měrou prý jsou horší než oni.

Mluvě o lakotě kněží, horlí Hus také na velikolepé stavby chrámů, na hlučné slavnosti jiných světců nežli svatých apoštolů, anyť prý se jimi vyprázdňují měšce věřících básněmi, a to prý by měli praelati věděti, že se Bůh uráží jedinou lží více, nežli stavbou nádherného kostela, byť byl i z ryzího zlata. Podobně kárá Hus almužny za lístky, jimiž řehole činily věřící účastny svých modliteb a dobrých skutků svých, zavrhuje všechny dávky u příležitosti pohřbů a přisluhování svátostmi kněžím odváděných, jako svatokupectví.

To tedy je krátký obsah obšírné první synodální řeči Husovy. Podle ní bychom musili, jak vidno, zplakati nad duchovenstvem, jež prý bylo hrdé a necitelné, vládnouc tyransky nad lidem a prázdno jsouc pokory Páně, jež prý bylo kuběnářské a nade všecko pomyšlení lakotné. Bohu budiž dík, Hus sám snad bezděky napsal apologii téhož duchovenstva, když český národ, jakož bylo dotčeno, nazval lidem svatým, a když sám vyznal, že zná mnohé plebany, kterýmž není hoden rozvázati řeménkův u obuvi. Bohu budiž dík, Hus také vytýká duchovenstvu mnohé věci, jakoby byly zločiny, jež jimi nejsou, na př. dávky u příležitosti funkcí kněžských, neboť kdyby i vybírání štoly bylo svatokupectvím, byla by i ta nejstarší Církev svatokupecká, kteráž přijímala z rukou věřících oběti pro chudé, na výživu kněží a bohoslužbu. To dím, ač bylo vždy zakázáno prodávati svátosti, anebo věci posvátné, ne snad teprv svaté paměti arcibiskupem Arnoštem z Pardubic.

2. Druhá synodální řeč Husova.

Roku 1405. byl M. Jan Hus opět arcibiskupem Zbyňkem povolán, aby konal řeč synodální. Jest to důkazem, že nebyl arcibiskup rigoristickou řečí jeho uražen, aniž že bylo duchovenstvo k tomu dohnáno, aby sobě u arcibiskupa stěžovalo, ač, jak mním, bylo k tomu oprávněno.

Text druhé řeči byl: »*Milovati budeš Pána Boha z celého srdce svého, ze vší duše své a ze vší mysli své.*« Mat. 22.

Nejprve dává Hus výměr o Církvi. Církev prý sluje jednou stránkou dům, v němž se lidé ku chválám Božím shromažďují. Druhou stránkou znamená Církev věřící, duchovenstvo i laiky, tu prý rozeznáváme množství Církví, jako Církev Římskou, papeže s kardinály, *pokud totiž vešli skrze dvéře Krista a následují ho v životě*; anebo Církev Pražskou s vyššími kleriky, *pakli totiž vešli skrze dvéře Krista a ho následují v pokoře*, v chudobě a čistotě atd., jinak prý by byli zloději a lotry a následovně církví Antikristovou.

O Církvi. však ve vlastním významu dí M. Jan Hus, *že prý jest veškerenstvem všech vyvolených*, a ta prý jest mystickým tělem Páně, nevěstou Kristovou a královstvím Božím. Na důkaz, že jest prý tento výměr o Církvi pravdivý, přivodí text sv. Pavla Efez. 5, 25—27. »Kristus miloval Církev a vydal sebe samého za ni, aby ji posvětil, očistiv ji obmytím vody skrze slovo života, aby sobě učinil Církev slavnou, nemající poskvrny ani vrásky, ale aby byla svatá a neposkvrněná.«

Toto veškerenstvo všech předzřízených dělí M. Jan Hus do Církve bojující, která prý jest sborem předzřízených na zemi, a tu prý řídí biskupové, do Církve vítězné na nebi a spící v očistci. I bojující Církev dělí Jan Hus do tří částek. K nejposlednější části náleží pracující lid, ke druhé světští páni, a tato část má Zákon Boží brániti a sluhy Kristovy ochraňovati a sluhy Antikristovy zapuzovati; ku třetí částce náleží duchovenstvo, a úlohou jeho je, svět opustiti, Církev oživovati, jako duše oživuje tělo, a se všech stran Krista následovati, čehož když není, jest tato částka ze všech nejhorší, jest Antikristem.[13])

Když Hus naznačil Církev jako sbor těch pouze, kdož jsou vyvoleni k životu věčnému, horlí do přísna na ty, kdož vyhledávají tak zvané *exemce*, t. j. kdož usilují, aby byli přímo papeži podřízeni, ať by to byli kněží světští aneb řeholní, neboť prý jsou vedeni duchem neposlušnosti, nechtějíce poslouchati biskupů svých, jakož jest slušno.

Potom dokazuje Hus, že je smilství hříchem smrtelným, a že čeká na smilníky čtverý trest: oddělení od Krista a od jeho Církve, suspense ab officio, čili že ztrácí právo, jsou-li kněží, vykonávati funkce kněžské, ztráta království nebeského, trest věčný a oheň pekelný.[14])

Dokončiv Hus úvod, přechází ihned ku předmětu řeči své, t. j. ku lásce k Bohu.

Tato láska k Bohu a k bližnímu trvala prý v duchovenstvu, dokavad Církev nezbohatla, a proto se Hus zle horší na papeže, biskupy, opaty, probošty, arciděkany, kteří, jak dí, nemilosrdně vymáhají subsidie, ale ještě více na bohaté kláštery, že lakotou hnané připojují sobě bohaté farnosti a bohatým lidem *lístky bratrské* vydávají, aby je sobě navnadili.

Dále láteří Hus zle *na velikolepé slavnosti svatých,* ovšem zvláště na svátky zakladatelů řeholních, nádherně konané, o nichž tvrdí, že prý touto cestou nadhánějí sobě mniši z lidu hojné příjmy, a že oni a zámožné duchovenstvo žije v hojnosti, v přepychu a nádheře.

Aby tomuto svému popisu nádherného života duchovenstva dodal náležitého důrazu, vyzývá Hus všecky ty, kdož jdou cestou Pána Ježíše, aby přirovnali život jeho k životu bohatých kněží a mnichů. »Ó vy všickni,« praví, »kteří jdete v pokoře cestou Pána Ježíše, vizte hroznou nepravosť . . . Panna a nevěsta Kristova jest těmi prostituována . . . kteří měli býti strážci jejími. Knížata sešli se . . . naproti Hospodinovi a naproti Kristu jeho, který volá hlasem velikým: Ó vy všichni, kteří jdete cestou, pozorujte a vizte, zdali by bylo něco podobného?

[13]) L. c. II., 40.
[14]) L. c. II., 42.

Já jsem obalen v plenkách a duchovenstvo jest oděno rouchem šarlatovým. Já jsem byl pro ně oděvu oloupen, a ono sobě hoví v nádheře. Já se v ouzkosti krví potím, a ono sobě libuje v utěšené koupeli . . . Já dávám život svůj za ně z převeliké lásky, a ono nechce plniti zákona: »Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého, ze vší duše své a ze vší síly své.«

K tomuto svému popisu přihlížeje, *odsuzuje M. Jan Hus duchovenstvo veškero od papeže až dolů ku nejposlednějšímu mnichovi.*

Drsným způsobem vytýká kněžím, *že vězíce sami v nepravostech,* nesmějí zločinů kárati a trestati na jiných, že se *dopouštějí svatokupectví,* že neplní závazků fundačních, a kostelní jejich zpěv že pudí ku smíchu.

Hus horlí dále na kněze a mnichy, že navštěvují hospody a že předstírajíce studie, místa svá opouštějí, aby mohli v Praze svobodněji žíti, ruší prý smlouvu s Bohem učiněnou, nemajíce péče o duše sobě svěřené, že se snaží i nedovoleným způsobem příjmy své rozmnožiti a nahromaditi statků pozemských.

Hus láteří i na altaristy a mnichy, že prý i veřejné tančírny navštěvují, kdežto prý by měli tito ďábelští kněží a mnichové nad hříchy svými plakati.

Takto naříkaje M. Jan Hus, domnívá se, že as na pravdě jest, že je duchovenstvo *veskrze porušeno od papeže dolů až k nejposlednějšímu altaristovi.*

Po filipikách těchto vrací se Hus k napomínání, aby kněží Boha milovali, ant prý kdo *Boha nemiluje, z Církve vyloučen jest, od Boha oddělen a zatracen.*

Z Církve vyloučeni jsou prý všickni, kdož neprozřetelně a nerozumně jednají. Nerozumně však jednají ti, kdož pro svou ctižádost ztrácejí zásluhu pro věčnost aneb kdož živí více psů nežli chudého lidu aneb svatokupectvím uchvacují obročí aneb je zaměňují. Nerozumně jednají také kněží, Mistři a doktorové, kdož se z lakoty vědám věnují, a ne aby Boha oslavovali.

Podle tohoto soudu by arci byly celé sbory lidu z Církve vyloučeny, od Boha odděleny a zatraceny, zvláště však páni Mistři a doktorové na universitě.

Ukončiv své napomínání vrací se M. Jan Hus na novo k filipikám a hřímá do kněží, že prý jimi povstávaly bouře v Církvi. Pro lakotu kněží prý povstal rozkol v Církvi na Východě i na Západě, a rozštěpeno jest císařství Římské. [15])

M. Jan Hus také naříká jako před ním již Matěj z Janova, že biskupové přespříliš mnoho kněží světí, čímž prý se kněžstvo v opovržení uvádí, a bičuje je slovy sv. Bernarda: »Měli by prý býti kněží náměstky Petrovými a nástupci sv. apoštolův, avšak oni prý se stali soudruhy Jidášovými. Přistoupili prý ku Kristu Pánu, ale také Jidáš; přistoupili k němu učeníci, ale také vojáci, kteří ho křižovali, přistupují k němu dnes zlí kněží, kteří to, což obětují na oltáři Páně, také kladou na oltář ďáblův, když totiž svatokrádežně přijímají.« [16])

[15]) L. c. II.; 47.
[16]) L. c.

Kněz, horlí M. Jan Hus dále, kterýž nepřijímá s čistou duší velebnou svátosť, jest zrádnější nežli židé, ukrutnější nežli Jidáš, jest horší nežli pohan, žravější nežli bestie, a proto jest nehoden býti knězem, ale jest luciperem, sluhou Antikristovým a nikoliv Kristovým.

Zakončiv filipiku, vrací se M. Jan Hus k tonu lahodnějšímu a vyslovuje tužbu svoji, aby přijalo duchovenstvo lék na vyhojení ran svých a tak vyléčilo duši svou a srdce své, a tak prý se stane, že bude milovati Boha z celého srdce svého. (Dokončení.)

Óda vánoční.

(Sluhou asklepiadejskou, avšak celkem i přízvučná.)

Štědrá noc! Narodil v stáji chudé se Syn,
Kristus Pán, Spasitel, Syn to Boží a Bůh,
z čisté Panny svaté, z Růže lepý to květ
vzácný, dávno zde toužený.

Lesk, jas, slávu a slast, připravenou Mu tam,
kdež jen láska a vděk, v ráji to zářivém,
kdež tón úcty Mu zní, chvály a slávy zpěv,
králů Král zanechal, jda k nám.

Chvátá k nám k zemi sem, k nám v slzavý tu dol,
bídou postižený, smýt viny bahno nám
pokleslým, ubohým, nevědomým a zlým,
poslán od Boha Otce nám.

Božské Dítě to, jen plénkami chráněné,
v nuzném chlévě tu spí. Vůl a osel Mu v skráň
dýší teplotu svou. Máť vine k ňadru Je
přešťastná v blahu tísnivém.

Jasná noc blažená! Hvězdy se leskne třpyt.
Anděl zvěst nese všem: »Dnes narodil se vám
všech vás Pán, Spasitel, Tvůrce a Dárce, Bůh.
Spěj, kdož může, a uzři sám!«

Pastevců a dětí sbor spěje rychle tam
v Betlém proslavený, úctu Mu zbožně vzdát,
v světlou tvář Jemu zřít, Pánu se poklonit,
vítat Jej mile v lidstva kraj:

»Spasná noc jediná! Nám narozen je dnes,
jenž s nás sejme, co hřích, Spása a Smírce náš.
Děsnou kříže smrtí předvede smířené
Prostředník k Bohu Otci nás.«

V dálném východě zvěst šíř nese křídla svá;
králů tré spěje sem. Hvězdy se záře stkví
osvítit kroky jim v kraj země slíbené.
Stkvostné dárky Mu chystají.

Vítání blaženou útěchu skytlo jim.
Zpětná cesta se však hlásala andělem:
»Ne k Héródovi zas, přímo se berte zpět!«
Vzlítí v něm zuřivý se hněv.

Bolný nastane stesk. »Vezmi a prchni v dál!«
anděl Matce tu dí. Smutna to slechne Máť.
Rozloučí se a hned spěšně se s Dítětem
v dálnou pouť bere sklíčená.

Řádí kol krutě král. Všecky tu dítky meč
zachvátí jeho zlý. V ochraně Matky své
Syn dlí z otčiny své vzdálen a odvržen.
Zastoupí Josef otce Mu.

Rostiž nám k spasení, rosť, Synu, k smíření!
Dobrý Bůh se hněvá, námi urážený.
S nás všech smyj vinu sám, setři vše hříchy nám!
Přijmiž nás do milosti Své!

Za Tvé dík zrození! Ret Boha Otce chval,
s díkem též Ducha slav! Panno, i Tobě dík,
Matko všem milená! Náš Tebe pohni hlas:
Přimlouvej se za všecky nás!

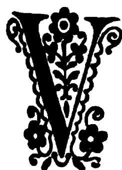
Dr. M. Kovář.

Kněz družiny Sušilovy František Dědek.

Napsal **Jan Halouzka.**

(Pokračování.)

V třetím ročníku působil proslulý profesor dogmatický *Panšab;* nebyl prý tak přísný, jako spíše bezcitný a bezohledný — *kovaný to Němec!* Přednášky jeho byly dialogické a proto povzbuzující. Rutinou svého přednesu imponoval každému, takže v brzku byl každý ochoten jurare in verba magistri. Panšab byl učencem osvědčeným a znamenitým zastancem konkordatu. Ke Slovanům *nebyl* Panšab (i dle výroku Dědkova) nikdy spravedlivým; Slovanstvo neuznával za cosi podstatného, a kde se ukázalo, tam viděl v něm buď pohanský živel národnostní nebo husitism. Jemu prý máme děkovati, že zakázány

byly r. 1849. pouti Velehradské. Proti moderní světské lžiosvětě bojoval vší důmyslností a scholastickou důsledností, a první nával jeho myšlének a důvodů byl tak prudký, že mu nikdo neodolal. »I já« — přiznává Dědek — přednáškami jeho rovnováhu v mysli své utvořil jsem, což jest to jediné, zač bych Panšabovi povděčným projevil se. On mne dočista uvedl k Bohu, ukázal Jeho důstojnost a vznešenost, Jeho manifestaci — v Sobě Samém — Nejsvětější Trojici Boží — a ve světě — v přírodě a člověčenstvu. Poznal jsem, že Bůh α a ω, začátek a konec všeho, stvořil svět — vtělenou to myšlénku Boží.«

Ve čtvrtém roku přednášel paedagogiku prof. *Kalivoda*, později praelát Rajhradský. Sám přednášel málo; byl postižen plícním neduhem, — dával obyčejně něco výborného předčítati.

Vroucně vzpomíná bohoslovec Dědek hr. Bedřicha Sylvy-Taroucy. »Byl to muž zdravých náhledů, pln obětivosti; měl od bratra svého roční apanáž, z níž pro svou osobu pramálo potřeboval, ale vše vydal za knihy, obrazy, umělecké věci, jichž rozestaveno bylo v jeho obydlí hojnost. Kdo zavítal ze Slovanů do Brna, neopomenul navštíviti hr. Taroucu, poněvadž věděl, že tu někoho nalezne a něco se doví. U Taroucy bylo střediště a shromaždiště všeho Slovanstva. Roku 1848. vydal hr. Tarouca provolání moravské šlechtě, aby působila ku spojení Moravy s Čechií. Mnohého studenta podporoval ve studiích.« Dále vzpomíná Dědek: *Kutína*, *Dundálka*, *Vintera*, *Soukopa*, *Orla*, *Laty* a *Michálka*, *Vurma*, *Mikšíčka*.

Kutín byl rodem Němec, ale jsa prohlédavé mysli a vroucího srdce, poznal v alumnátě záhy budoucí úlohu Slovanstva a přilnul k němu tělem i duší. Znalost české řeči osvojil si do té míry, že vynikal nad rozené Čechy. »Byl by dojista býval výtečníkem doby naší, kdyby ho byl Bůh roku 1848., právě když naděje naše rozkvétaly, k Sobě nebyl povolal. Zemřel v Pravlově nedaleko Kounic; — na hrobě jeho postaven pomník s českým nápisem, kterýž mu zjednali přátelé koalumni, kteříž za života i po smrti ho milovati nepřestali.«

Z mladších spolualumnů Dědkových byl *Dundálek*, později farář v Košicích; studoval filosofii ve Vídni; — filosofii vyhlašoval za jakousi zvláštní vědu, jež má své meze jako vědy ostatní, kdežto Dědek tvrdil dle Klácela, že jest filosofie věda vůbec, to jest duší všech věd.

Jakou láskou přilnuli k sobě Dědek a Dundálek, nasvědčuje ta okolnost, že Dundálek zapůjčil Dědkovi pět zlatých, aby se mohl přihlásiti za člena *Matice České*. Za to zavázal se Dědek svatě, že, jakmile vyjde do správy duchovní, Dundálkovi k Matici pomůže.

Vinter, rodák Němec, následoval Kutína a nadšeně horlil pro ideu Slovanskou a stejnou oprávněnost národa Českého s Německým. K družině starších koalumnů rozhodně se hlásil *Jan Soukop*, známý básník, a přítel jeho *K. Orel*, dosti činný spisovatel. I *Lata* a *Michálek* byli nadějní hoši, ale smrt zachvátila je v alumnátě a zničila všechny krásné naděje. *Mikšíček* opustil v druhém roku alumnát a sbíral moravské pohádky. Bydlil prý nedaleko semináře. Jakmile zazvonil zvonek v alumnátě k obědu, povstal a šel na procházku, namlouvaje sobě, že oběd beztoho jest jen zvykem. Jsa theologem druhého ročníku, roznemohl se Dědek povážlivě a byl po nemoci propuštěn na zotavenou do svého rodiště. (Dne 5. března r. 1843.)

Z Brna jel dostavníkem až do Tišnova, — společníci naskytli se dva. Čechoněmci a Moravan. Tento mluvil »moravštinou«, slátanou z nesprávné češtiny a pradivné němčiny.

Moravci braku zmíněného mudrovali takto: »Němci přece nejsme, a proto není němčina mluvou naší, Čechy ovšem také nejsme, a proto není čeština naší mateřštinou.«

A proto nemluvili ani česky, ani německy, ale svou zatrolenou hantýrkou *českoněmeckou!* »A toto směšné mínění« — ujišťuje Dědek bohoslovec — »bude tak dlouho trvati, dokud nám národnosť na naší vlastní půdě moravské nevyroste, dokud knihami a časopisy na Moravě vycházejícími tomuto sprostému mínění neodolá se, slovem, dokud se duchem moravským v knihách a časopisech se jevícím nedokáže, že *moravská, česká a slovácká řeč* jedna a táž jest, z jednoho a téhož stromu pochází . . . Těšili jsme se, že letoší rok přece nějaký moravský časopis v Holomúci vycházeti bude, ale naděje naše zklamala nás; a přece jest tento na naší Moravě tak tuze potřebný a tím více by se naši vlastenci o vydávání jeho postarati měli, čím více se i jiní národové slovanští začínají hýbati. Či má naše Morava, spojující Čechii a Slovensko, opozditi se a dívati se na vlastenecké počínání sousedních Slovanů, v nižto přece několik srdcí pro vlasť a národ jinošským ohněm plápolá?«

Významná slova ta napsal *Dědek* bohoslovec, tedy již poukazuje k jednotě spisovného jazyka a k potřebě, vydávati na Moravě časopis. Tenkráte počali se Slováci odtrhovati od českého spisovného jazyka.

O jednotu spisovného jazyka horlivě zasazoval se později odchovanec alumnátu Brněnského *Jiří Slota,* horlivý vlastenec katolík, redaktor časopisu »Cyrill a Method«, děkan v Tuříně na Slovensku, a *Karel Šmídek,* redaktor »Hlasu Brněnského«, jenž ostře polemisoval proti *Dru. Radlinskému,* urputnému nepříteli spřátelení se Slovenska se spisovným jazykem českým, jadrně dokazuje, že separatismem, některými literáty slovenskými vyvolaným, seslabuje se rozkvět literární i náboženský; že nejenom Čechové, ale mimo Moravany výtečnou měrou Slováci (V. Benedikt z Nudožer † 1615., Eliáš Láni, Št. Pilařík, Minorita Benignus Smrtník a nejmenovaný Pavlán . . .) utvořili nynější společný písemný jazyk, a že jest směšnou mystifikací, nazývá li kdo spisovný tento jazyk čechismem. Kdybychom všichni: Slováci, Moravané i Čechové se *soustředěným úsilím* pracovali o povznesení literatury naší, máme úlohu přetěžkou, opírati se důrazně návalům cizích literatur, oslavených spisy převýtečnými; a čehož teprv vyvedeme, jestliže své síly rozdrobivše, pracovati bude každá haluz o sobě? Národ, z jehož lůna nepovstali velicí básníci, vadne, padá. A v básnictví jest to především epika a básnictví dramatické, ježto slavnou razí dráhu prokvétajícímu písemnictví.

Pravý epos národní vyrůsti může jediné v národě velikém, jenž má slavnou historii, odkudž by látku čerpati mohl, *jakéž Slováci sami o sobě nemají.* Zpěvy Homerovy proto jsou nejvznešenějším výplodem epickým, poněvadž jsou živým odlitkem heroické doby celého národa; německé Nibelungen proto považuje německý národ za nejnádhernější epos, poněvadž v rámci velikolepé této básně soustředěny jsou hrdinské pověsti všech kmenů germánských. Kollár

čerpal žár nadšení z idey *povšechné* Slavie k básni své epické; taktéž i J. Hollý povznesl se nad úzký obzor Podtatranský.

A kterak bude možno Slovákům vydávati díla vědecká, nákladná, bez širšího okruhu obecenstva, astronomii, fysiku, chemii, technická, obchodnická, právnická, filosofická, lékařská, filologická, theologická díla, omezují-li se jen na část Slovenska, a nejsouce s to, aby utvořili vědecké názvosloví, jakým honosí se literatura česká? Spisovná mluva neníť nikdy a v žádném národě to či ono určité nářečí, ale viditelnou všech jich jednotou, mluva ideální, která postupem věku, snahou výtečných geniů v národě se rozvinuje a ustáluje. Kdo tuto pravdu neuznává, kdo jazyk písemný nepovažuje za *historické faktum*, kteréž dle zvláštních okolností při každém jednotlivém národě dle určitých zákonů rozvinulo se, s tím marné rozhovory. — A poněvadž Duch Svatý jest duch jednoty, dojista i svatí blahověsti naši nezazlí těm, kdož tvrdí, že by radovali se, kdyby všechny tři haluze kmene jednoho nalezli nejen náboženstvím, ale i jazykem sjednocené. Trefně usvědčuje dále Šmídek Radlinského, tvrdícího, že svatý Vojtěch na Slovensku nepůsobil, ze lži a bludu jasnými doklady Palackého a Pertze, a utkává otázkou dokonce: nemá-li svatý Vojtěch svým apoštolováním mezi Slováky pro Slovensko žádného významu, proč pojmenováno býti mělo dědictví, — o jehož založení i Radlinský usiloval, jménem sv. Vojtěcha? Tu potkala Radlinského pohroma, že hřích hříchem, blud bludem trestán bývá. — Jestiť nás katolíků svatou povinností, abychom šířili a sílili novinami, časopisy vědomí katolické mezi lidem, nevěrou dosud neporušeným.

A každý vlastimil bude si přáti, aby *literatura* tato co možná sesilovala a rostla. Tím však, že se Slováci odtrhují od společného jazyka písemného, ujímali sobě, i Čechům i Moravanům podporu ku zdařilejšímu náboženskému rozkvětu. Jak rozkošný by to byl pohled, kdyby společným úsilím spojily se prakticky takt Čechů, rozjímavá povaha Moravanův a hluboký cit Slováků v jednu ladnou harmonii ku květu jedné náboženské literatury!

Slavně končí Šmídek doslovně uvedeným prohlášením: »Soud potomků proti Vám vyzýváme, kteříž na hrobech Vašich naříkati budou, že jste je literárním svým rozkolem odtrhli od literatury tisícileté, odtrhli od společného písemnictví náboženského i bohovědného všestranně vzdělaného, odtrhli ode čtvera dědictví, nadějně vykvetajícího, a že jste tou měrou opozdili nejen jich povšechné, alebrž dokud z písemnictví totéž čerpati a oživovati lze, i náboženské vzdělání.« (12. dubna 1860.)

Po výpovědi *Dra. Čejky v Praze* mnoho zavinili Rusové po Slovensku cestující (Bodňanský), kteříž Slováky společnému jazyku spisovnému odcizovali. *Šafařík* odsoudil za přítomnosti Dra. Staňka a P. Karla Šmídka Slováky úplně, že neudrží sobě časopisu, ježto nemají literárního středu, a Maďaři jim nepomohou, ale spíše je udáví.

Ve spolku vídeňských studentů »*Moravě*«, kterýž později splynul se spolkem akademickým, vzala původ »*Lípa moravská*«, časopis řízený hlavně *J. Havelkou* a *Fr. Oščádalem*, tištěný v Olomúci. Do roka zanikla. Zmiňuji se o tomto časopise pro zvláštní směr a tendenci jeho. »Lípou moravskou« chtěli se vydavatelé jaksi se Slováky sblížiti a spřáteliti; přijímali příspěvky napsané i nářečím slováckým.

Pravopis měnili tak, aby i Slovákům po chuti bylo, — tak zaváděli písemné změny, ku př. místo *ou* tiskli *ú*.

Tito mladí harcovníci nebyli příliš vlídně přivítáni českou veřejností. Strašná bouře snesla se odevšad nad hlavami jejich; prohlášeni byvše za rozkolníky a fedrovatele slováckého separatismu, byli nemilosrdně bičováni kritikou, takže jiného nezbylo, leč upustiti od mladických, byť i z nejčistších pohnutek vytryskl**ý**ch plánů.

Rádi sdílíme stejné mínění a přání s Dědkem, aby Slováci vrátili se k českému jazyku spisovnému, a těšíme se z toho nemálo, že i někteří vynikající slovenští literáti stejnými tužbami jsou proniknuti. Tak jmenuji slavného literáta, neohroženého vlastence kněze P. *Martina šlechtice Mednanského z Medné*, jenž napsal mi v listě ddto. 6. září 1896. následující pravdivá slova: »... Pro naše Slovensko bola velká pohroma vpád Hunnov, ktorý nás odtrhl od Velk. Mor. říše; *druhé neštastie bolo odtrhnutie sa od literatury českej, proto som za spojenie literarne s Čechy*; třetí pohroma je nový exodus, nímž sa nové millenium započíná: nová okkupacia Uherska skrz Židov.« A spisovatel slovenský ze dne 25. října 1896.: »In Calendario, quod adidit Car. Salva Rosenbergae, est articulus »o vzájemnosti českoslovanské.« Ecce hic etiam commendat unionem litterar. cum Bohemis. Hic est primus, qui palam et audacter suam opinionem profert. *Ergo non sum solus.*«

Časopisu ovšem na Moravě nebylo. Ze samých Čech ozývaly se hlasy, aby založen byl i na Moravě časopis směru vlasteneckého, ba, stala se v bytě Dra. Staňka v Praze, kdež uspořádána slavnost na rozchodnou Čelakovského z Prahy do Vratislavi, od samého *Čelakovského* interpelace dne 17. září 1843. u přítomnosti tamže pozvaného bohoslovce brněnského *K. Šmídka*, Sv. Pressla, Riegra, Štorcha, Čejky, Tomíčka, Frt. Šumavského a Smolera, proč není dosud na Moravě žádného časopisu?

Šmídek naříkal do nedostatku spisovatelských sil — obhajuje zásadu: nežli nuzné, nedostatečné práce veřejnosti podávati, raději nic. *Čelakovský* neuznával Šmídkovy výmluvy a tvrdil, že časopis ten byl by školou pro začátečníky. A *Štorch* přidal, že by měl časopis ten sprostředkující úlohu mezi Čechy a Slováky. *Šembera* chtěl roku 1842. vydávati časopis v Olomúci s názvem »Svatopluk« (ač Vocel radil název nehistorický »Dennice moravská«), ale nedošlo ke skutku. *Antonín Šenk*, učitel v Náměstí u Olomúce, odhodlal se sice k jakémusi podniku belletristickému; vydával v Olomúci roku 1843. »*Moravského vykladatele*«, ponaučný a kratochvilný spis pro venkovský lid s heslem:

Bůh, král, vlasť,
Ctnosť, mír, slasť!

umíniv sobě, »milým vlastencům málo zbývajících hodin k tomu vynaložiti, překládáním z jiných knih v sprostý (mínil *prostonárodní*) moravský jazyk je kratochvíliti a k ušlechtění jich srdce přispívati«, — než, nechceme práci té znamenitějšího významu přisuzovati, jakkoliv poctivá snaha Šenkova za let čtyřicátých úplně bezcennou není, což milerádi uznáváme, pročteme-li úvodní článek čísla prvého jen úryvkovitě: » . . . Že československá řeč libozvučná jest, nebude nikdo zapírati, kdo tak mluví a čte, jak sama v sobě jest. Také

nikdo zapříti nemůže, že v nedávno předešlém čase i mnohý rozený Moravan za vlastní svůj jazyk se styděl, a raději se jiné řeči, ač ji dobře neuměl, přidržel, sám ve smích sebe přiváděje. Dobré a chvalitebné jest jiným jazykům učiti se, zvlášť kdo vyššího štěstí dojíti chce, ale nedobře i hřích jest to: mateřský jazyk zanedbávati a ním pohrdati . . .«

A tak bohužel přání Dědkovo roku 1843. vyslovené nesplnilo se až roku 1848., kdy v Olomúci vydávali *Jan Helcelet* a po něm *Jan Hanuš* »*Olomúcké Noviny*« s přílohou »*Konstitučním Poslem*«, kteréž státi chtěly při konstituční monarchii a bojovati proti všelikému nevčasnému, republikánskému štvaní, jakož i proti všemu nepovážlivému roztrhování říše Rakouské, která jediné pojistiti nám může zdárný život národní, — (ale zašly brzo —) — a v Brně *J. Ohéral* »*Týdenníka*« a *F. M. Klácel* s *B. V. Šemberou* »*Moravské Noviny*«.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Z Tišnova ubíral se bohoslovec Dědek do *Nedvědic*, kamž dorazil druhého dne po polední. V městysi tomto působil druhdy † kaplan *Zrzavý* velice blahodárně; založil tam dávno před rokem 1843. *národní knihárnu.*« Týž Zrzavý objevil u Nedvědic pramen křišťálové vody, z hlubokých útrob horských vyvěrající. Na památku tohoto vlasteneckého kněze, kterýž Nedvědičany s vlasteneckým životem obeznámil, pojmenovali onen pramen »*Slovankou*«. V duchu † Zrzavého působil tehdejší kaplan Nedvědický P. *Milím*, jenž povzbuzoval několik ochotníků, provozovati ušlechtilé divadelní hry. U P. Milíma byl Dědek za cestování svého hostem. Ochotníci Nedvědičtí měli tehdy najatou ne právě prostrannou světnici; polovici komnaty zaujímalo jeviště, v druhé polovici směstnati se mohlo asi padesát diváků. Opona a vše ostatní dekorace byly papírové; na oponě vymalována moravská orlice, držíc v pazourech zelený věnec, v němž stkvělo se slovo: »*Vlasti*«.

Večer rozloučil se Dědek s P. Milímem a pospíchal přes Kopce k domovině. Dne 5. dubna navštívil P. Milím s dvěma ochotníky Dědka v Bystřici, a stěžoval si do Pernštýnských surovců, všemožně usilujících: vlastenecké, ušlechťující zábavy Nedvědických překaziti. Nedvědičtí chtěli totiž provozovati za pondělka velikonočního Klicperovu veselohru »Divotvorný klobouk«, — zažádali vrchnosť o dovolení. Nepříznivé vyřízení žádosti Nedvědických vyznělo takto: »Mit diesem unstatthaften, polizeiwidrigen Begehren werden die Exhibenten mit dem Beisatze abgewiesen, dass es ihnen nicht beifalle, ihr *lächerliches Ansinnen* dennoch auszuführen, weil sonst dieselben, wie jeder anderer hievon theilnehmende zur Verantwortung gezogen werden müssten. Oberamt Pernstein am 31. März. Nasslinger m. p. Obmann.«

Na takové odmrštění podali dpp. farář i kaplan z Nedvědic odvetu, dovozujíce, že nic závadného nespatřují v provozování mravně historických divadel, ba, že naopak tou měrou mládež od nedovolených a prostopášných zábav odváděna bývá ku zábavě ušlechtilejší, kdež za přísného dozoru nic neslušného se neděje; že jdou Nedvědičtí za příkladem obyvatel jiných měst českých i moravských (Ivančic, Telče, Žďáru . . .), jimž nikdy ve snách nenapadlo, že by něco protizákonitého sehrou divadelní podnikali. Odmrští li vrchnosť žádosť znova, ať přesně udá, kterými zákony policejními zakázano jest provozovati dovolené divadelní hry?

Pokyn tento znamenitě účinkoval, poněvadž na jiném místě Dědek ohlašuje, že v úterý velikonoční »Divotvorný klobouk« výborně sehrán byl. Ovšem, kdyby se tak dávalo divadlo německé — horlí Dědek — pak by bez povolení Perštýnské panenky, úředníci a písaři divadlo navštívili, »ale moravskou řeč oni už.zapomněli, tou řečí mluvívali za mladých nevinných let, teď už jsou učenější, rozumnější a způsobnější, a tak se třeba němčiny přidržeti . . . Moravská divadla! Jaký to pro ně nesmysl a směšný podnik!... Cos provinila, mateřská řeči, že mnozí neřestníci tebe veřejně hanobí, že osmělují se tebe »*polizeiwidrig*« pojmenovati, — a *žijí přece na Moravě*; národ mluví moravsky, *jsou sluhové a zastavatelé národu svého*, a řeč národa jest jim »polizeiwidrig«. Daleko jste to přivedli, chudáci, národ památku vaši zapíše do knihy věčnosti, ale — ďábelské!«

A aby Dědek dokázal, jak zhoubně znémčování na vzdělání občanského života u nás působí, uvádí list odštěpence jakési slečince zaslaný, v němž samospasitelnou a velice učenou němčinou oddychuje, zapřádaje německé předivo takto:

Verehrungswürdige Fräule! Ich mach Ihne bekant, das ich glücklich von Neustatl gekommen bin. Aber sehr kränket mir, das ich ein Brief geschikt und keine und keine Antwort bekome. So nehme ich mir die Freiheit, schon zweymal ihnen schreiben, aber weiss ich nicht, ob mein Brief aufgenomen wird. So bitte Fraule Antonie, ob ich im Stand bin als ein Liebhaber zu seyn. Sie wissen, das ich den Freyhof in N . . . von den Eltern bekomme, so bitte ich Fraule, mir zu wissen geben sie, ob sie werden mich lieben oder nicht, das mechten sie mir eine Freide vorursachen, weil ich weiss und hör, das sie eine brave Freilein seye. Wenn sie werden mir auf diesen Brief beantworten, so werde ich so frei seye, sie bald besuchen, aber ich glaube, das sie werden diese par Zeilen aufnehmen. Sie wissen wie ich bei ihnen war, das das war nur wegen sie, das ich möchte sehr gern mit ihnen reden. aber es war keine Zutritt zu Ihnen. Ich bitte Fraule schreiben sie mir für gewiss, ich werde den Brief so warten, das glaubt keine Seele, und bleiben sie recht gesund und vergesens nicht auf mich ich vergese auch nicht auf ihrer Herz. Ich schüke meine par Zeilen und glaube, das meine Bitte nicht abgeschlagen werden u. verbleibe ihrer aufrichtiger und Treue Freind oder Liebhaber N. N. Landtaflich Freyhofbesitzer in N . . .

Úmyslně dal jsem nesmysl tiskem co nejdrobnějším vysázeti, abych mohl ihned připojiti velezdařilou stať Dědkovu (26. dubna 1843.): »Nechci haněti bídnou němčinu, oko urážející pravopis, nemotorný sloh, toto vše jest jen maličkosť. Hlavnější, důležitější chybou oplývá toto zamilované tlachání, chybou, jakáž u všech téměř odrodilců panuje, a tato chyba jest: *prázdnota duševní*, *vnitřní práchnivosť*, *nevědomosť*, *neznalosť života duševního*. Pátrejme, odkud to? Dva sobě odporní živlové panují posud v zemi naší, živel německý a slovanský, kteřížto živlové mnoho působí k vyvinutí duševnímu. Patrno, *že živel německý Němcům, ale živel slovanský Slovanům nejpřiměřenější jest.* Ale bohužel často děje se u nás opačně, že rození Slované z hlouposti přidržují se živlu německého, myslíce, že tím spíše vzdělanosti nabudou. Když se tak ta mládež několika slovům německým naučí, jaká to radosť, plesání! Ale to k ničemu nevede! . . . Každé slovo má tak vyrůsti z ducha, jako každý květ pučí z jistého kořene, a jako květ kořene zbaven, tak i slovo, kteréž z ducha nepošlo. Mnohý oplývá slovy, ale tato nekoření v duchu jeho, jsou jen nazpamět naučené frase. Jiný zase nemá tolik slov pohromadě, by city své s jinými sdělil. Tak děje se mnohým, kteří ani v slovanské, ani

v německé řeči dokonale sběhlí nejsou. Aby však nedostatku tomu odpomohli, spojí zásobu slov, kterouž z obou řečí ukradli, dohromady a mluví tak máchaninu řeči německé a slovanské.«

Nedočkavě očekával Dědek prázdnin, aby mohl procestovati kus předrahé Moravy. Těšil se dlouho na okamžik ten, až s poutnickou holí v ruce vykročí do světa otevřeného! Dlouho těšil se na chvíli, kdy na vlastní oči spatří tu Moravu, Moravičku milou, a v ní tu chasu ušlechtilou. A když o prázdninách r. 1844. vykročil do žírných krajů družné Moravy, roztoužil se po předcích dávno zaniklých slovy v denníku zapsanými: »Známe vaše oběti, utrpení, a pláčeme s vámi, vždyť i my cítíme, ale nevidíme až posud žádného užitku, žádného ovoce! Posud ještě vlasť naše, za niž jste i života nešetřili, vazbami pyšné hlouposti spojené, s démonickou urputností spoutána, posud lid náš hnusnými cizinci šálen, kteří jej zotročují, po něm šlapou a úpění jeho ďábelským chechtotem odpovídají; ba i vlastní synové lidu našeho se odcizují a ony z pekelné propasti na zemi poslané zlé duchy podporovati se opovažují. Bože! Ty povždy díváš se na takové neřesti, a Ty Jsi pořád milostiv! Bože! Což Tobě není jeden národ tak milý jako druhý, — což Jsi nedal každému národu úlohu v říši člověčenstva; kterakž to tedy trpíš, že odpornici svaté vůle Tvé — ducha k Tobě pospíchajícího, po Tobě toužícího v jeho nebeském letu obmeziti usilují a na cestu ke Tvé svatyni vedoucí neslýchanou drzostí a nadutostí zastupují? Ale což já, mdlý a slabý tvor Tvůj, opovažuji se Tebe, nevyzpytatelná moudrosti, kárati, — odpusť mi, dítěti svému! . . .

Nyní zdá se mi, jako bych nahlížel do svatých tajemství Tvých, jako bych zíral okem duševním do budoucnosti nadějné národa mého! . . . Potomci naši mnohou slzu útrpnosti cediti budou nad naší nedbalostí, váhavostí, nad naším utrpením a pronásledováním, ale velebiti budou za to mocnosť a dobrotu Boží, a rty jejich věčnou slávu hlásati budou Tobě, Pane Všemohoucí, že's hlasem Svým světoborným povolal je jako dělníky do vinice Tvé, by uskutečnili Tvou svatou myšlenku, kterou Jsi už od vděčnosti duchu člověčenstva vštípil. Jak děkovati Tobě za tu milosť, že's tak vznešenou úlohou nadal *Slovanstvo!* . . . Ó, nevyvážitelná moudrosti Božská, dlouho necháváš národ můj v temnosti a nečinnosti, v bídě a pronásledování, ale za to Jsi mu připravila nevyslovitelné rozkoše; jiskra Tvá v nitro jeho vložená neudusila se mezi popelem lidských vášní, zrno Tvé nebeské neuschlo mezi hustorostlým lesem nepřátelských utiskování, nýbrž nenadále vzrostlo v jarobujný strom, jenž přese všecky bouře a oslepující blesky daleko široko rozkládá pružné ratolesti své, z jejichž barevného květu ovoce nadíti se slušno. Květ jest přítomnosť naše — *ovoce patří budoucnosti!*«

Cestování své vyličuje Dědek poutavě a rád vtrušuje plamennou fantasií zbarvené rozvahy filosofické a vlastenecké do jednotlivých oddílů, jak se mu právě vhodná příležitosť vyskytne. První návštěva týkala se strýce jeho v N . . ., pána ctihodného, ale novotám nepřístupného. Stařeček ten spatřil u Dědka Klácelovu knížku o mluvnictví a hned pátravým doptáváním vyzvídal: ‚Co to máš za knihu?‘ — »Jest to, řekl bych, filosofická gramatika, nebo lépe, filosofie řeči.« — ‚Aj, aj! filosofie řeči? Snad chceš říci, řeč nějaké filosofie, — a komu pak ta knížka patří?‘ — »Mně, já si ji koupil.« —

Náhle se starci tváře začervenaly, čelo se vráskami rozryhovalo. — ‚A proč takové knihy kupuješ, proč tak nadarmo peníze vyhazuješ? což jsi ještě tak marnivý, že nevíš, že takové věci jsou zbytečné? Chceš-li takové knihy čísti a mařiti čas, pak si je vypůjč od jiných; ale sám abys je kupoval, nikdy nedovolím. Beztoho, když takovou knihu přečteš, nasytíš se jí a odhodíš ji jako zbytečnou, a peníze jsou ty tam. Chceš-li takové knihy mermomocí míti, kup si je na licitaci, dostaneš věc za pakatel. Co jsi ten krám kupoval?« — Mladý Dědek mlčel jako pěna; odporovati nesměl. Bylo by marným bývalo, poučovati a odporovati muži na německých školách odchovanému, jemuž literatura česká a rozměr její, moderní vyšlechtění atd., byly pojmy načisto cizími! *Takové muže odchovávaly nám školy německé!* — Druhého dne uštědřil stařeček Dědkovi 12 zlatých na přilepšenou s důrazným napomenutím, aby podruhé za takové daremné knihy peněz nevyhazoval! — Přijav starešinské napomenutí, zamířil Dědek k Ivančicím (v září), rodisku nadšeného bohoslovce *Beneše Methoděje Kuldy*, a působišti neunavného, svatého kněze P. *Tomáše Procházky.* Již zaleskla se mu za horou věž chrámová — a netrvalo dlouho, kráčel ulicí, kdež za pěkného šábesu četní židáčkové na slunci vyhřívali údy své. Za chvíli potkal hudebníky ubírající se do kostela, — poptal se jich, kde že bydlí mladý panáček Kulda? Učitel Homola ochotně ukázal na červené dvéře nedalekého domu. Přišed ke Kuldům, zastal mladického bohoslovce do Šafaříkovy mapy Slovanstva pohřízeného. Kulda přivítal radostně hostě svého. Odešli pak do fary k P. Tomášovi, — byl v zahradě zaměstnán. Uvedl oba hosti do krásného letohrádku, v němž sám po celé jaro i léto sedával, oddán hlubokým studiím, jakž z rozložených knih po lavicích zřejmo bylo. Hovořili přátelsky o všemožném, — a tehdy shodli se Dědek s Kuldou, že společně zaputují na Buchlov a Velehrad. Od P. Tomáše zašli k učiteli *Homolovi*, o němž Dědek poznamenal, že jest upřímný, rázný, vzdělaný muž, výborný učitel, *vzácná hvězda na nebi učitelstva moravského.* Dostavil se i obecní praktikant *Mikuláš Hans*, vlastenec, znamenitý tenorista, znalec písní národních. Po upřímném přivítání zazpívali sobě za doprovodu klavírního některé národní písně.

Dědek zanotil: »Hej, Slované, proč bychom se neradovali«; *Homola:* »Chcete-li poznati krásného jonáka, hleďte na Slováka«; *Hans* zpíval překrásně: »Nitro, milá Nitro!« Příštího dne (8. září) byla neděle — svátek Narození Blahoslavené Panny Marie; obloha jasná jako rybí očko. Šli do kostela za společnosti tamějšího filosofa *Ondřeje Svobody.* P. Tomáš kázal. »Čím déle kázal, tím více pozornosť mou povzbuzoval, a jest mi vyznati, že jsem tak zdařilého a takou vnitřní přesvědčeností předneseného kázaní neslyšel. Jaké to hluboké a přece jednoduché a každému srozumitelné myšlenky, jaká to neohrožená, z nejhlubší duše se proudící řeč! Jak šťastný lid, o jehož blaho a dobro, vyučování a ušlechťování takový sluha Boží (neb onť jest v plném slova toho smyslu sluhou Božím) pracuje!« Po službách Božích pospíšili sobě za doprovodu P. Tomáše do školy, podívat se na historický obraz za minulé akademie, velice obdivovaný, *Janem Chvalcovským*[1]) provedený. Obraz ten představoval

---

[1]) *Jan Chvalcovský*, syn mlynáře v okolí Ivančickém, národovec upřímný,

tábor císaře Rudolfa, jenž se po ubití slavného Otokara až u Ivančic rozložil; Olomúcký biskup *Bruno* blíží se s moravskými stavy Rudolfovi, žádaje o milost a ochranu zubožené Moravy. Rudolf sedí na trůně císařském, jemu naproti stojí Bruno, nedaleko stavové moravští. Obraz ten výborně provedený na památku podán obci Ivančické, a na radnici umístěn byl. — Odpoledne zaběhli do *Oslavan*, navštívit malíře Chvalcovského a kaplana P. Frant. Hansa. Tito zavedli přátele své do zahrady, jiřinkami jen jen planoucí. Pamětihodno bylo, že každý druh jiřinek pojmenován byl po mužích o literaturu naši velezasloužilých. Byli tu mezi jiřinkami: Klácel, Šafařík, Kollár, Sušil, Šembera, Presl, Jungmann, Palacký, Amerling, Čelakovský a jiní. Byl to krásný a původní nápad, druhy květin dle jmen vlastenců slovutných pojmenovati a Dědek vyznává: »Mně bylo, jako kdybych opravdu v jejich společnosti dlel, jako kdybych byl na místě, jejich památce zasvěceném; jakási svatá a sladká bázeň mne opanovala.« (Pokračování.)

Cesta na Rýn.

Popisuje Bohumil Hakl.

(Pokračování.)

Bonn.

Jedno z nejznamenitějších a nejzajímavějších měst v Porýní jest dojista Bonn, stará římská kolonie na Rýně, u Římanů Castra bona anebo Bonnensia, též prostě Bonna zvané, na levém břehu mohutného Rýna, nyní asi se 40—50.000 obyvateli, veskrz téměř katolíky, asi šestinou evangelíků a něco málem židů.

Dráha vede téměř doprostřed města, a když se vyjde z nádraží, vidí se přímo a také se tak k němu přijde, předmět v Bonnu nejkrásnější a nejpamátnější, nádherná kathedrála, jíž tam říkají Münster. Jest křížová basilika se dvěma kůry; má z předu dvě věže a jednu vysokou, osmihrannou nad křížem; vystavěna od 11 — 13 století, budova veškera jest jedna z nejkrásnějších a nejvelikolepějších v Němcích, vše souměrné a slohové, jest v pozdějším románském slohu provedena, r. 1875. úplně obnovena, uvnitř pak od r. 1890. až 1894. historickým malířem Martinem polychromována a stkvostně ozdobena. Pobýti v ní v pravdě mysl povznáší a ducha k nábožnosti nalaďuje, i zvonění jest bohaté, velebné a slavné, podlaha mosaiková. Lid si jí také váží, neboť houfně spěchali do ní, a jakkoli veliká to stavba a prostranná, přece přeplněna byla nábožnými lidmi. Bylo po službách Božích v neděli, nemohli jsme se dočkati, kdy lidé vyjdou. To jsou katolíci! V městě tak velikém, bohatém a vzdělaném!

---

později měšťan a majitel domu v Brně, kreslíval obratně obrazy ku přednáškám pro slavné akademie Ivančické.

To jsou katolíci uvědomělí, nejen »také katolíci«, ale skuteční, duchem i skutkem, srdcem i životem. To bylo viděti i také na veškerém městě i životě v něm!

Všecky krámy byly zavřeny, a svatý klid panoval ve městě. Byl den Páně. Vše spěchalo do kostela, i svobodné dívky, jak říkáme slečinky, spěchaly, ne společně, v hovoru a smíchu, ale každá zvlášť v cudném a skromném obleku, modlitební knížky v ruce si nesouc, do kostela, ne jako u nás, jako do plesu, že se jde do kostela jen se podívat, o vroucí modlitbě, nějaké pobožnosti, není ani řeči.

Vedle kathedrály jest starý kapitulní dům s pěknou křížovou chodbou. Na náměstí před dómem stojí pomník slavného mistra a skladatele Ludvíka van Beethovena, který byl tamější rodák, narozen roku 1770. a zemřel ve Vídni r. 1827. — Obklíčen jest zahrádkou, tak že až k pomníku samému není přístupu, i nemohli jsme dobře přečísti nápis a letopočet římskými číslicemi v nápise naznačený; i naskytl se jeden cestující, asi rovněž turista, Angličan, který vida, že se namáháme, abychom letopočet si sestavili, sám se nabídl a byl ochoten a nám jej do knížky sám napsal, máme jej na památku. — Pomník je z litiny, na podstavci jsou allegorické figury, vztahující se k hudbě. Postaven byl r. 1848. — Kolem na náměstí, zvaném kanovnickém, jsou staré domy z doby, kdy tu sídlil arcibiskup Kolínský a s ním všecka kapitola.

Když jsme se ubírali k jeho rodnému domu, nedaleko v ulici, zvané Bonngasse, bylo nám jíti podle Jesuitského kostela a bývalé Jesuitské kolleje. Slyšíme, že v kostele se zpívá a že jsou služby Boží. Chtíce býti na mši svaté a viděti, jak i zde služby Boží se konají, a jak lid se chová, jak se na varhany hraje a jak se zpívá, vešli jsme. V kostele bylo asi sto lidí, a u oltáře kněz v bílém rouchu t. j. v ornátě. Byla mše sv. a právě začala. Na varhany hrál varhaník velice pěkně, a varhany samy měly velmi jemný, měkký tón, a lid zpíval; mužských bylo více než ženských; každý měl zpěvník a zpívali pěkně, důstojně a vážně. Ticho panovalo svaté, uctivosť všeobecná, kněz sloužil zvolna. Ale divno nám bylo, že při pozdvihování, ani při přijímání se nezvonilo; lid klečel a hluboce se kořil, všecky částky mše byly jako naše, po posledním evangelii vzal kněz kalich, uklonil se (jen hlavou) a odešel, požehnání Velebnou Svátostí na konec nebylo. — Když jsme vycházeli ven a ptali se, jaký to kostel, řečeno nám, že starokatolický, čili vlastně německokatolický; a na otázku: Což jsou zde také starokatolíci? — Ano. — A kolik? — Asi 800 — odpověděno nám. Ejhle, tak nevědouce, dopustili jsme se přestupku, jejž naznačuje mravověda katolická: »communio in sacris cum haereticis et schismaticis«, ale my jsme nevěděli!

Dům Beethovenův jest obyčejná prostá budova v postranní ulici o dvou patrech; zazvoní se a složí se poplatek, strážce je velmi zdvořilý. Otec Bethovenův byl rodilý Hollanďan, což ukazuje jméno: »van« je von. Nejdříve vedeni jsme byli do komůrky, kde se narodil; jest nejvýše, pod střechou, u vikýřův, snad tak vysoko se duch jeho nesl, že tak vysoko se narodil. U dveří podobizna jeho matky a jeho paní. Tu jest nápis: »Dem seltenen Genie, dem grossen Künstler, dem guten Menschen — von T. B.« t. j. Graefin Therese von Brunswick. r. 1780—1861. Tu jest v domě ovšem i také Beethovenovo museum, vše, co k němu jen poněkud se vztahuje a s ním souvisí, podobizna

jeho jest tu aspoň 100 krát, ze všech možných dob, od nejútlejšího mládí, až kdy ležel už jako mrtvola na marách. Ano i zvláštní spisy vyšly, které jsme si jednak koupili, jednak dostali, tak: »Katalog mit der Beethovenfeier zu Bonn an 11—15. Mai 1890. verbundenen Ausstellung von Handschriften, Briefen, Bildnissen, Reliquien Ludwig v. Beethovens, sowie sonstigen auf ihn und seine Familie bezüglichen Erinnerung,« — a jiné: »Neue Satzungen, Inventar des Museums, Verzeichniss der Mitglieder des Vereins »Beethoven-Haus in Bonn«. Tak si váží Bonnští svého rodáka!

Odtud jsme se šli podívat, kde stojí universita, která po veškerých Němcích slavné pověsti požívá. Nemá zvláštní budovy, ale umístěna jest v knížecím kurfiřtském paláci, na jižní straně starého města. Jest to renaissanční stavba se čtyřmi věžemi uprostřed, od r. 1697. až 1703. stavěná a 1715—1723. ukončená; obě hlavní věže byly r. 1895. v původní podobě obnoveny; jsou tu sály (posluchárny), knihovna, palaeontologické museum, fysikální kabinet a vše, co k universitě náleží a jí jest potřebné, i krásná zahrada (park). — Jest tu památné akademické umělecké museum, s některými antickými originály a nejbohatší sbírkou sádrových odlitků klasických věcí.

Nedaleko stojí nový evangelický kostel, z cihel a krásný katolický Nejsvětějšího Srdce Páně, tu opět obrazárna a mohutná stavba, arcibiskupský konvikt. — Se staré celnice, bašty, jest nejkrásnější vyhlídka na Rýn a Sedmihoří (Siebengebirge). Uprostřed pomník Arndtův, buditele něm. národnosti za času Napoleona I. Od něho pochází píseň: Wo ist des Deutschen Vaterland? R. 1819. byl povolán za profesora dějepisu na nově zřízenou universitu Bonnskou.

Kolem university jsou úzké ulice a úzké domy; tu vládne klid a pokoj, město je staré a poskytuje příležitosť ke studiím. V universitní (evang.) kapli konaly se, právě kdy jsme šli mimo, anglické služby Boží, stráž stála venku, ale do vnitř jsme nesměli.

Universita, bývalý zámek kurfiřtů Kolínských, kteří od r. 1273. až do r. 1794. zde sídlili, má 5 fakult, totiž dvojí bohosloveckou, katolickou a evangelickou (myslíme, že tato je zbytečna, ježto mají evangelíci tolik universit), asi 1000 studujících a as 80 profesorů, bohatou knihovnu, sbírku starožitností, fysikální, přírodovědecké atd., v tiskárně se i sanskrit tiskne, jest to jedna z předních universit německých.

Západně od nádraží, v Kolmantově ulici, jest ještě ústav, zvaný »Provincial-Museum,« pěkná, nová budova, vystavená v letech 1889. až 1893., nápis v čele: »Antiquitati Rhenanorum.« Venku na stavení historické hlavy. — Jest zde bohatá sbírka římských a středověkých starožitností z kamene, kovů, kostí a j. Není to museum veliké (jen provinciální), ale pěkné a pěkně spořádané; jsou to nálezy jen z provincií porýnských i Keltů, Římanů, Franků... a jsou mezi nimi věci rozličné, jak ve starožitnických sbírkách bývají: hlavně nádobí, nářadí, zbraně, šperky, kosti, mince atd. Jmenovitě je zde pěkná sbírka mincí, hlavně římských, jak se tam v Porýní nalézaly, neboť tam bývaly římské provincie a v pohraničných pevnostech četné římské posádky; předměty ty pocházejí hlavně z doby císařů. Jak asi čilý život býval již tehdáž v krajinách těch! — Obrazy jsou z doby křesťanské, ale skulptury namnoze z doby římské, pohanských i křesťanských císařů. Museum to slouží městu dojista ku veliké cti!

Památná však jest při zemi (a to jsme ještě nikde neviděli) sbírka lebek či kranioskopická. Patrný tu převeliký rozdíl ve tvaru (formaci); jsou tu lebky krátkolebé a dlouholebé, vysoko a nízkočelé s lícními kostmi více nebo méně vyvstávajícími, s důlky očními více neb méně prodlouženými atd. Upozorněni jsme byli zvláště na lebku Neandrovu, učence a protest. historika, narozeného ze židovských rodičů v Gotinkách r. 1789., pak protestanta a bohoslovce evang. profesora církevního dějepisu v Heidelberce a v Berlíně, ale nic zvláštního jsme na ní neviděli, proč ji do té sbírky dali, nevíme. Jsou tam lebky z Ruska (z Kerče, snad Tatarův) a odjinud, ano i Negrů (Malajců) až z Australie, idiotů, blbců, — a zase lidí učených, jako lebka jistého znamenitého mathematika a j. a j.; to vše k účelům srovnavací kranioskopie; avšak nevíme, zdali z mozku a tvaru kostí lze si to vysvětliti. Souvislosť hmoty a ducha nikdo nevysvětlí. Tolik však najisto víme, že hmotařské (materialistické) výklady jsou směšné a druhdy i nebezpečné. Mezi jinými se tu ukazuje i lebka Gordianova — z pískovce.

Mezi věcmi ze starého umění viděli jsme tu též Matku Boží ze dřeva řezanou, s děťátkem — Ježíškem — na ruce, kteréž drželo v ručičce kukuřicový klas (šách); co by to znamenalo, nevíme; snad úrodnosť v té krajině, kde se kukuřice seje a daří. — Též jest tu sbírka nádob z hlíny (jílu), zvané terra sigillata, hlinka zpečetěná; jsou červené jako cihly. [1])

Kolem Bonnu, v krásném okolí Porýnském, zvou cestujícího k výletům hrad Godesberg, Rolandseck, Drachenfels, ostrov Nonnenwarth. R. 1324. král Jan Český (Lucemburský) Bonn obléhal, ale marně; císař Bedřich Rakouský a Karel IV. byli zde korunováni.

Z Bonnu ke Kolínu jest krajina rovinná, nízká; avšak mocný Rýn přece každého vábí a oko k sobě táhne; dráha však jest lepší, proto i my cestu z Bonnu do Kolína konali jsme drahou.

Kolín nad Rýnem

Cílem a takořka koncem naší cesty byl starý, katolický Kolín nad Rýnem, kam jsme také po krátké cestě z Bonnu as ve 3 hodiny odpoledne šťastně dorazili. Ubytovali jsme se nedaleko nádraží a nedaleko dómu, jak nám bylo raděno, »im frankischen Hof«, poněvadž tam duchovní hlavně se ubytovávají, v ulici, zvané »Comoedienstrasse«; byli jsme spokojeni.

Kolín, německy Koeln (z lat. Colonia, osada, z dob římských) jest nejznačnější město porýnské provincie pruské, i po stránce obchodní nejznamenitější tržiště veškeré porýnské krajiny, ano, veškeré říše Německé; býval pevností první třídy, má čtyři sta tisíc obyvatel, téměř veskrz katolíků (pět šestin), je sídlem arcibiskupa a mnohých úřadů; leží na levém břehu řeky Rýnu, tvoře veliký polokruh. Na druhé straně Rýna leží Deutz, rovněž římského původu, jaksi doplněk Kolína. Dva mosty vedou přes Rýn, jeden lodní čili pontonový a druhý pevný, mřížový. Deutz, z latinského Castra Diviteasia,

---

[1]) Hlinka zpečetěná, jinak Lemnosská, poněvadž se nachází na ostrově Lemnu, druh bolu (Bolus), kdež se upravuje do rozličných forem a na znak pravosti pečetí se znamená, odtud sigillata. Rozeznává se červená a bílá. Z červené dělají se dýmky, zvané turecké.

založeno bylo hlavně k ochraně mostu; nyní jest takořka doplňkem a částí Kolína.

Město jest staré; tomu nasvědčují úzké, křivolaké ulice, beze všeho pohodlí, které jsou také nepěkné, ačkoliv obec se snaží, zvláště za posledních dob, město všelijak ozdobiti a příjemným učiniti; jmenovitě nové ulice jsou široké, jasné a pohodlné, a domy v nich výstavné a nádherné se zahradou kolem, anebo aspoň v předu, a každý stojí sám o sobě. Mezi nimi jsou zase krásná náměstí, parky, vodotrysky a vše možné, jak nyní k tomu se hledí, aby města vypadala, hlavně ze zdravotních a aesthetických příčin.

Mezi starými stavbami jest ještě mnoho domů, i privátních, se starým rázem, z nichžto některé sáhají do 16., 15., ano až i 13. století. — Kolín náramně se rozvinuje, a to hlavně od těch dob, kdy zdi hradební ven jsou pošinuty, čímž stará pevnost zrušena, a objem města dvojnásob jest rozšířen, což se stalo r. 1881. Na břehu rýnském pak nové loděnice a nová přístaviště činí, že obchod se šíří a zvelebuje, a život tu náramně jest čilý a činný.

Pokud se původu města týče, praví se, že souvisí s přesídlením germánského kmene Ubiův s pravého břehu na levý, z rozkazu Agrippova, r. 38. před Kristem. Roku 51. po Kr. povýšeno jest na kolonii římskou pod jménem: »Colonia Claudia Augusta Agrippinensis«, později krátce »Colonia Agrippinensis« zvané, z čehož, a to už v 5. století, vzniklo krátce »Colonia«. Již za Konstantina Velikého jest tu postaven první pevný most, kterýž opevněným ležením na pravém břehu (Castra Divitensia) byl chráněn. Od konce 5. století náležel Kolín k říši Frankův a byl jistý čas i residencí ripuarských králů. — Již ve 3. století zřízeno zde sídlo biskupské, jež Karel Veliký na arcibiskupství povýšil. Záhy přistoupil Kolín též ku spolku obchodních měst, jež tvořila hansu, a závodil v důležitosti ze začátku s Bukovcem (Lübeck).

I pokud umění se týče, může Kolín se chlubiti, že dvakráte stál v čele za doby středověku, a to ve století 12. a 13. Pokud se týče staveb, jmenovitě chrámových, tu nadšenost byla veliká, duch sv. víry velice živý a mocný a našel výraz v bohatých a nádherných stavbách staršího středověku, ve slohu románském a gotickém, jak o tom stavby z těch dob až dosavad svědčí. Bohatství a nádhera Kolínských občanů osvědčovaly se ve vznešené a vysoce vyvinuté architektuře, jejímž základem byla ovšem neobyčejná nadšená obětivost občanů, jak zbožný duch ryze katolický, živý a nadšený, toho až dosavad jest důkazem.

A po druhé umění malířské, kteréž, najmě ve století 14 a 15. v Kolíně ku znamenité výši vyspělo, z kteréžto doby v dějinách umění známo jest pod jménem škola Kolínská. Avšak ani později nebyl Kolín ve směru tom nečinným a účastnil se vždy pěstování věd a umění. Od 16. století však (reformace) ponenáhlu klesal, ale přece podržel a hájil svou samostatnost (až do vniknutí Francouzův r. 1794.), jakožto svobodné říšské město od roku 1815. přísluší k Prusku.

První naše cesta v Kolíně byla, jak snadno lze se domysliti, ku středu všeho tamního duchovního života, nádhernému, velikolepému, světoznámému dómu Kolínskému. Stavba znamenitá, velikolepá, ve svém způsobu dokonalá. Stojí pěkně sám o sobě, na velikém pro-

stranství, obklíčen jsa novými, pěknými stavbami, se dvou stran je park. Zdvihá se na pahorku nad Rýnem, z většiny ze štěrku starých římských staveb utvořeném, nedaleko hlavního nádraží, velebně a majestátně.

Již v 9. století stál na témž místě biskupský, nepochybně románský chrám. — Základ ku stavbě nynější, nejznamenitějšímu, nejvelkolepějšímu to pomníku staré gotické stavby, položil arcibiskup Konrad von Hochstaden, 14. srpna 1248. Původcem plánu i díla jmenuje se mistr Gerard čili Gerhard z Kille. Kůr, jehož spodní část starogotický sloh v nejryzejších tvarech ukazuje, dokončen a posvěcen jest teprve roku 1322. — V 16. století práce jsou zastaveny, a mohutný dóm byl by ponenáhlu se rozpadl — účinek to neblahého náboženského rozkolu v Němcích (reformace!). A tak trvala věc, bohužel, až do našeho století; div, že přetrval! Až roku 1823. se stavbou opět jest započato. Ale za krále Bedřicha Viléma IV. Pruského, zvláště od r. 1840. se zvláštní horlivostí, za stavitele Zwirnera († 1861.) a pak Voigtela, až konečně r. 1880. za přispění veškerého Německa, zvláště králů Pruského a Bavorského jest dokončen. Nyní jest chloubou veškerého Německého národa.

Dóm jest křížová basilika, má na déli 5, na příč 3 lodi, sloupy od sebe oddělené, s ochozem a kruhem kaplí kolem hlavního kůru (oltáře); v průčelí, totiž v rozích dvě věže o čtyřech patrech, svrchu korunované prosekávanými helmicemi, jak z přečetných vyobrazení každému je známo. Délka jeho jest 135·6 *m*, šířka 61 *m*, v lodi příční 86·25 *m*, výška až ku spodnímu okraji střechy 46 *m*, až ku slemenu čili hřebenu 61·5 *m*, nad křížením 109·8 *m*. — Věže, kteréž dle původních plánů, ze 14. století zachovaných, jsou provedeny, mají 156 *m*; mezi oběma z předu jest portál 29·3 *m* vysoký a 9·5 *m* široký — jsou to mimo věž Ulmskou nejvyšší věže chrámové v Evropě. Ohromná massa staviva oživena jest množstvím pilířů, oblouků, fial, vížek, vimperk, chrličů, gallerií, říms atd. atd. Překrásná vrata bronzová zhotovena jsou dle nákresů Schneidrových v Kasselu a Mengelberkových v Utrechtě; lita jsou r. 1891. a 1892.

Když člověk zvenčí na dóm se dívá, vidí samou souměrnost a dokonalost. Zdá se, že ničeho nepozoruje, co by scházelo, ani ničeho, co by bylo zbytečno; vše směřuje k jednotě a tvoří krásný, souměrný celek; jest to dokonalý chrám gotický, jak si jej člověk v ideálu představuje. Že při stavbě tak dlouho trvající rozličné úchylky od prvotních návrhů se vyskytují, záleží v časovém rozvinování se gotického slohu. Vůbec řečeno — dóm ten náleží, pokud rozvržení veškerých jeho částí týče, přesnosti slohu a krásy, k nejznamenitějším stavbám toho druhu, jížto národ německý vším právem se může honositi. Nejlepší popisy jeho podali nejprv architekt Zwirner sám (1840.), pak Sulpic Boisserée (1842.)

Dóm jest celý den otevřen a každému přístupen, a také cesta příchozími téměř ani se netrhne; jen při službách Božích musí býti svaté ticho, a nikdo nesmí choditi. Kůr jest oddělen mříží, a tam nesmí nikdo, leč zaplatí-li vstupné 1 m. 50 fen.; ale pak nejde sám, nýbrž sluha kostelní jej doprovází. Služebníci chrámoví slovou »Domschweizer« a jsou oblečeni červeně; kdo chce na střechu (gallerii) a na věže, zaplatí 1 marku. Pilířů uvnitř jest 56, a vnitřní prostor 6166 m^2. Jiří Forster r. 1790. píše: »Krása klenby, k nebi se pnoucí, jeví ma-

jestátní prostotu, kteráž převyšuje všeliké ponětí. V nesmírné délce stojí skupiny štíhlých sloupů, jako stromy prastarého hvozdu, oku, jež jich dostřehnouti chce, téměř nedostižitelné. Byť nezměrnosť všehomíra v obmezené prostoře znázorniti nebylo lze, přece v tomto smělém vzletu pilířů a zdí spočívá nezadržitelná touha, již smělá obraznosť ráda a snadno až do nekonečna si prodlužuje.«

Okna, ovšem všecka malovaná, jsou dary vysokých a znamenitých osob, císaře Bedřicha, Viléma a j.; nejlepších pět jest v poboční lodi severní, jedno jest i od slavného Görresa († 1848.) — Kolem kůru jest sedm kaplí s malbami od Steinle z r. 1844. a vyšívanými gobeliny na hedvábí (7 svátostí). Památný je tu obraz mistra Štěpána Lochnera a jiné.

V pokladnici je tumba Sv. tří králův, vzácná to práce zlatnická v románském slohu z r. 1190.—1200., stříbrný relikviář sv. Engelberta, monstrance a mnoho jiných.

Když jsme byli v dómu, množství lidí přicházelo, ale samí cizinci, málo pro pobožnosť, jen tak pro podívanou. Naše doba, jen ku hmotě se nesoucí, má co činiti, aby udržela to, co staří začali, důkaz, že, co začali a tak důmyslně začali, troufali si provésti.

Portály jsou velmi bohaté, hojnými sochami nádherně ozdobené, zvláště tympanony. — Vnitřní prostor jest téměř všecek prázdný, jen před chorem jsou dvě skrovné řady lavic, spíše klekátek, nikoli k sedění, nýbrž ku klečení. V lodi ve zdích jest umístěna sv. křížová cesta; jest to 14 prací sochařských, krásných a uměleckých, díla polovypouklého; jsou nové. Před dómem jest ohrazené místo se zříceninami; jsou to zbytky starých římských hradeb, které se nalezly, jedna klenutá, ale skrovná brána (porta) bude dána do musea.

Čtyři kostelníci oblečeni jsou v dlouhé, červené hábity až na paty, na hlavách mají černé, kulaté čepice po způsobu pravoslavných kněží a v rukou vysoké, mohutné hole, jako berly, nahoře se stříbrným, kulovitým zakončením.

Bylo v neděli 5 hodin odpoledne; ve tři čtvrti na pátou zazněl velebně veliký zvou krásného hlasu. Ptali jsme se, co bude as? Kompleta. Ah, dobře pomyslíme; zůstaneme a uvidíme, jak katoličtí Němci v nejkrásnějším chrámě svém o církevních hodinkách sobě vedou. Pobožnosť byla důstojná a slavná; vše se zpívá přísně liturgicky, církevně. Jsou dva sbory zpěvákův: kněží a chlapcův a u oltáře kněz funkcionář, jejž, když šel k oltáři, oni čtyři kostelníci se svými holemi předcházeli. Kněz, přišed k oltáři, vystavil nejprve Nejsvětější Svátosť, okouřil a udělil požehnání; světla všecka na oltáři byla rozžhata, kněz v bílém pluvialu; bylo sv. andělů Strážných. Po té začato se zpěvem, doplňku (completorium) hodinek (officia) téhož dne. Zpívalo se pěkně, pomalu, vše svědomitě; hlasy, zvláště chlapců, byly překrásné, velice dojemné a u velikém prostranství chrámovém velmi mile a posvátně se nesly, jakoby s výše nebes přicházely. Žalmy se zpívaly střídavě. Lid stál opodál v lavicích, musilo býti ticho, a nikdo nesměl ani špetnouti, ani se hnouti. Mnozí z domácích, a byli lidé vznešení, jak jsme viděli, modlili se s knězem kompletář; ti jistě i doma církevní hodinky se modlívají; v tu dobu panovalo v chrámě vzorné ticho i pořádek, a pobožnosť trvala asi tři čtvrti hodiny.

Takové ohromné chrámy a umělecká díla, jako tento, anebo Milánský dóm, anebo v Římě sv. Petra, sv. Pavla a j. a j., jsou více

pro podívanou než pro pobožnosť, aspoň pokud cizinců se týče. Ale kdo by měl za zlé? Přece každý myslí se povznese! Na mohutných sloupích jsou všude figury svatých. Při kompletě chodil jeden duchovní v rochetě s cínovým táckem po kostele a sbíral příspěvky na dóm; dal každý. *)

Veškerý dóm svědčí, co dovede sv. víra, nadšená láskou. Pravý opak toho zdá se nám býti protestantism; všude jen protestuje, boří a nestaví. Tak po všech Němcích, co před staletími katolíci postavili, najmě řády, z toho nadělal nový věk kasáren, sirotčinců, nemocnic, továren, museí, chorobinců a j. a j. — a kdyby jen to všude bylo, ale i sprostých skladišť!

Mimo dóm má Kolín ještě mnoho jiných chrámů, které všecky udržují se v dobrém stavu a z nichž některé se právě také opravovaly. My jsme jich v pěti hodinách shlédli snad asi dvacet; všecky jsou stavěny slohem buď románským, nejstarší, anebo gotickým, a jen jeden, ač rovněž krásný, jsme nalezli stavěný slohem novým; jest to bývalý chrám Jesuitský, u kolleje téhož jména, kde nyní jest arcibiskupský seminář.

V kostele sv. Severina spatřili jsme na podlaze pěknou mosaiku: strom, od jehož kořene dva potůčky odtékaly, s obou stran jeleni; naráží na slova žalmu 41.: Jako jelen dychtí po (tekutých vodách) studnicích vod, tak dychtí duše má po tobě, Bože! — naznačuje touhu duše po Ježíši Kristu; řekl: »Žízní-li kdo, pojď a napij se; ze mne tekou prameny vody živé.« Jest před mříží a stolem Páně: »Pojďtež ke mně všickni, kdož pracujete a obtíženi jste, a já vás občerstvím.« — Toť překrásný kostel, obnovený, podlaha vykládaná; prostředkem mezi lavicemi jsou malé nízké stoličky ku klečení, vždy pro jednu osobu, na tuhém koberci připevněné, které se mohou i dáti stranou, když se čistí kostel. Tyto stoličky jsou pěkně v řadách, vždy ve stejném počtu. Kde začínají lavice, tu před první lavicí jest z předu mosazné zábradlíčko, aby lidé zády se neopírali a těch, kdož v první lavici sedí, nevyrušovali. V první lavici byla hned na kraji připevněna mosazná tabulka s nápisem: Kirchenmeisterstuhl.

Jeden klášter tam slul »Elendsbrüder«, ale těch už není; kteří a jací to ubožáci tam bývali, nevíme, nemohli jsme se dověděti, ale lid stále říká: Elendsbrüder. Připadlo nám, zdaž to nebyli malomocní, jichž za doby křížových výprav a po nich bylo dosti po Evropě, a kteříž ve zvláštních domích jsou chováni; říkalo se jim Leprosenhäuser. K jejich obsluze povstal i řád, a mnozí se službě té věnovali. Zdali to byli Antonité čili jinak Hospitalité, k léčení a ošetřování těch, kdož trpěli sv. ohněm, čili ohněm sv. Antonína (das heil. oder Antoniusfeuer), anebo malomocní, k jichž ošetřování rovněž se utvořila bratrstva, kdož ví? — V Praze věnovali se Cyriakové (viz Ekert, Posvátná místa Prahy; — sv. Cyriak, jáhen, jeden ze 14 sv. pomocníků) — obsluze ubožákův.

V kostele u sv. Jana nad vzkříšením Lazara byl tento nápis (náhrobek):

Ter quinas senasque vices februarat, ut ecce
quinto Ubius consul Marce beatus abis.

*) Votivní chrám ve Vídni, pokud se výzdoby týče, na př. portálu, je bohatší. Proti našemu sv. Vítu zdá se dóm Kolínský býti dole masivní, věže t. j. helmice zdají se býti úzké a nízké, presbyterium zvenčí široké a stlačené.

»Třikrát pět i šest zaměnil rok (15 + 18 = 33), když ejhle
po páté Ubijským konsulem jsa, Marku, blažen odcházíš.«

Památný jest rovněž kostel, zvaný Maria im Capitol; pilířová basilika románského slohu, nejstarší kostel v městě, postavený na starých římských základech z r. 696. — Tu jest zvláště umělý kůr a památný; tu visí Kristus na stromě, místo na kříži, naráží snad na strom v ráji, a kříž, strom života. Tu na podlaze opět vidíme jeleny; čtyřikrát proud s oltáře, uprostřed loď, církev; proud teče kolem dokola, kolem světa, církev, Kristus, pro všecky. Zrušený to klášter Benediktinský a nejhezčí kostel po dómu a největší a velice starý. Jak mocný byl asi řád ten, kdy zasedali tu v kůru mniši a pěli chvalozpěvy Hospodinu! Mimo tento je zde ještě kostel sv. apoštolů, sv. Gereona, z 11. století, sv. Kuniberta a jiné.

Zmíníme se jen ještě o kostele u Minoritů; jest gotický, ale chudý. Tu odpočívá otec řemeslnických tovaryšů, Adolf Kolping a slavný Duns Skotus Erigena (9. stol.) z času Karla Lysého. Tu viděli jsme i pomník Viléma I. na koni a nápis: »Fest steht und treu die Wacht am Rhein«. — A jiný: Fridrichu Vilému III. na Senovážném náměstí z r. 1878 zní: Dem Könige Friedrich Wilhelm III. die dankbaren Rheinlande.« 1865. Na podstavci svrchu řada diplomatů a politiků a pod nimi řada učenců a jiných znamenitých mužů. I Bismark a Moltke mají zde své pomníky (Schaper).

Na náměstích viděli jsme také praktické zařízení pro koně, totiž kašny ku pití vody pro koně, což dojista jest dobré a praktické. — Děti na ulicích velice křičely, a nikdo si toho nevšímal; zdá se, že se jim popřává úplné svobody, ač rozpustilé nebyly, jen skotačivé.

Když jsme šli jednou ulicí, spatřili jsme najednou shon lidí; co bylo? Číňan, opravdový Číňan tudy šel — ne snad nějaký přestrojený, nýbrž skutečný; toť bylo viděti, jak se naň člověk podíval: tvář i oblek svědčil o pravém Číňanu; na hlavě černou čepičku s okrajem, pod ní černý copánek, který mu splýval po zádech dolů. Na těle světlomodrý kabátec, který se leskl jako hedvábí a snad hedbávný byl; pod ním sukně až na kotníky, střevíce s bílými podešvy. Šel s jedním ještě pánem, Evropanem; houf dětí za nimi, avšak Číňan šel vážně, ani si jich nevšímaje, jenom někdy slovo ku svému soudruhu promluvil, až vešli do jednoho domu. Tvář čistě čínská, tahy pravidelné; dle zevnějšku byl zámožný a bohatý — snad kupec.

Mimo kostely jsou tu ještě jiné památnosti, jako musea; tak: městské, ke cti svých zakladatelů též Wallrafovo anebo Richartzovo zvané. Jsou tu mnohé starožitnosti římské a středověké, hlavně z Kolína a okolí; malby školy, zvané Kolínské. Ze 14. a 15. století jsou tu zastoupeni mistr Wilhelm (Madonna s květem bobovým — mit der Bohnenblüte), mistr Štěpán Lochner (Madonna v lesíku růžovém — im Rosenhag), Dürer (Pfeifer und Trommler), Rubens Stigmatisation des hl. Franciscus, Terborch, Jakob Jordans, Jan Lievens a jiní; Italian Francesco Francia, z nových Camphausen a j.

Jiné jest: Kunstgewerbemuseum; má práce z kovu, kamene, skla (foyance), bronzu, emailu. Druhá část pak téhož musea (Gereons-

wall) práce ze dřeva, papíru a kůže. — Hlavní ulice města, jako hlavní jeho tepna, táhnoucí se od severu k jihu, slove Hohe Strasse, táhne se až k dómu.

Pozoruhodná jest též radnice ze 14. a 15. století, na starých římských stavbách založená, má bohatou výzdobu skulpturní. Uvnitř lví dvůr, starý sál pro schůze hansovní, sál lasturní a starý poradní sál. — Na starém náměstí stojí pomník jenerála Jana v. Werth († 1651.). Nejznamenitější z církevních staveb jest (nedaleko radnice) Gürzenich (Jirenič?) (co to jméno znamená, nevíme, nepochybně vlastní); je tu památný sál v 1. poschodí, 53 *m* dlouhý a 22 *m* široký a 22 bohatě řezanými sloupy zdobený. Na východní straně nade vraty jsou sochy Agrippova a Marsiliova, zakladatele a obhajitele města, jak se praví. — V ulici, zvané »Sternengasse«, ukazuje se dům, v němž zemřela Marie z Medici, choť Jindřicha IV., krále francouzského.

Kolín jest veliké město; nyní čítá jistě as 400.000 obyvatel, ne-li více, a ustavičně se vzmáhá a roste; zvláště nové stavby jsou dle slohu stavěné, vkusné a nové části města pěkné a půvabné. I Kolín má, jako Vídeň, svou Ringstrasse, kteráž od r. 1881. kolem starého města v délce 6 *km* se vine. Jest sídlem mnohých úřadů církevních, vládních, vojenských a obchodních. Pevný most do Deutza jest 1250 kroků dlouhý; toto bývalo pevností prvé třídy, nyní jest jen opevněným předmostím.

Pro množství věží a vynikajících staveb město Kolín velmi důstojně a velebně vypadá; avšak staré jeho části jsou nepohodlné a ne velmi příjemné; má 33 náměstí, ba snad ještě více. Odtud pocházel i slavný Rubens; pokřtěn byl v kostele sv. Petra.

V Kolíně jest mnoho ústavů vzdělavacích i humanitních, továrnictví všeho druhu. Vyvážejí se hlavně výrobky továrnické, obilí a víno. — Dobrý říční přístav a dobré loděnice. Lodi tu stavěné snesou cesty nejen po řece, ale i po moři, na př. do Ameriky.

Ku památnostem města Kolína, a to světoznámým, náleží ještě jedna, kteréž nesmíme pominouti; jest to Kolínská voda (Eau de Cologne), kteráž, jsouc příjemným vonidlem, přehojně se potřebuje; rodina Farina v Kolíně n. R. nejprve ji vyráběla. Vyrábí se z čistého lihu, jemuž se přiměšuje několik silic, vše se dobře promíchá, nechá několik dní státi a pak překape (destiluje). I my z tohoto výrobku jsme koupili, abychom přinesli domů pravou Kolínskou vodu.

Také jsme v Kolíně nalezli český výrobek. Chtíce něco na památku z Kolína domů přinésti, vešli jsme do krámu, nedaleko dómu, kde prodávali devotionalie: křížky, růžence, obrázky, sošky a j. — I shledali jsme, že ty věci mají podobnost s Pražskými, a skutečně, upřímně nám řečeno bylo, že jsou z Prahy, z růžencové výrobny; ale ovšem dražší, než v Praze; přece jsme něco koupili, — a tím již s Kolínem se loučíme. (Dokončení.)

Po jubileu Dr. Fr. L. Riegra.

Jak Aristides, ztrativ přízeň davu,
šel's do vyhnanství sloužit vlasti dál,
bys jako genij nad národem stál
a přines' jemu Salaminskou slávu!

Být věrným pravdě, poctivosti, právu
byl jediný Tvůj vůdčí ideál —
a proto lid zas ohněm k Tobě vzplál
a vděčně žehná drahou Tvoji hlavu!

Dál k vítězství leť, orle Palackého,
výš rozvinuj Své síly majestát,
jak Simeon zře spásu lidu Svého!

S Tvým hrdým heslem v nadšení a v plese,
Tvou prací vzrostem', víc už nedáme se,
leč *svoji na svém* věčně chceme stát!

Jaroslav Tichý.

Klesání obilních cen.

Píše **Rudolf Vrba.**

(Pokračování.)

VI.

Následky neúrody r. 1897.

Již jsme pravili, že obilní ceny dosáhly nejnižšího stupně r. 1894. Obrat k lepšímu nastal nepříznivou sklizní r. 1896. a neúrodou r. 1897. Po Novém roce 1898. nastalo napjetí mezi Španělskem a Amerikou, až propuklo ve válku. Tato okolnosť způsobila, že nejbohatší komora obilní přestala dovážeti obilí na trh evropský. Ke všemu tomu vyčerpány byly již r. 1897. na Rusi obilní zásoby, takže v pěti ruských guberniích, a to v gubernii Kursk, Charkov, Voroneš, Cherson, které dohromady měří okrouhle 4300 čtverečních mil se $7\frac{1}{2}$ miliony obyvateli, zuřil hladomor od podzimu r. 1897. Neúroda by ještě nebyla příčinou, aby nastala tak veliká drahota potravin.

Ale obilní hráči na plodinových bursách začali řáditi, jakmile propukly do veřejnosti určité zprávy o nastávající španělsko-americké válce. Nyní se dá něco vyhráti. Plodinové bursy začaly o překot hnáti obilní ceny do výše, hráči dělali obrovské závěry a là hausse,

a ceny obilní dosáhly na světových plodinových bursách 15. května nejvyššího bodu. V Čechách měla pšenice téhož dne na pražské plodinové burse takovou cenu, jaké neměla od r. 1817., kdy po válkách napoleonských a po neúrodě nastal v Čechách hrozný hladomor.

Na pražské plodinové burse platilo se 3. května za metrák:

pšenice	14 zl.	50 kr.	až	15 zl.	50 kr.
žita	10 »	00 »	»	10 »	60 »
ječmene	8 »	40 »	»	9 »	50 »
ovsa	7 »	90 »	»	8 »	30 »

Tyto ceny trvaly až do polovice května. Tu nastal na plodinových bursách obrat dolů. U nás rozhoduje ponejvíce o cenách obilních plodinová bursa v Pešti. Zde platilo obilí 18. května následovně: pšenice 14 zl. 61 kr., až 15 zl. 50 kr., žito 10 zl. 20 kr. až 10 zl. 40 kr., oves 7 zl. 60 kr. až 7 zl. 90 kr.

Nyní přirovnejme ceny obilní, jak platily koncem května.

V Praze platilo se 31. května za metrák:

pšenice	13 zl.	40 kr.	až	14 zl.	10 kr.
žita	9 »	80 »	»	10 »	00 »
ovsa	7 »	60 »	»	8 »	00 »

Cena pšenice klesla na plodinové burse pražské za 14 dní o 1 zl. 10 kr. na metráku. Ceny ostatních obilních druhů nekolísají, poněvadž s nimi hráči nehrají na obilní termin jako s pšenicí.

V Pešti klesly obilní ceny 31. května 1898. následovně:

q pšenice	13 zl.	30 kr.	až	14 zl.	10 kr.
q žita	9 »	15 »	»	9 »	30 »
q ovsa	7 »	50 »	»	7 »	80 »

V Pešti klesla cena metr. centu pšenice za těchže 14 dní o 1 zl. 30 kr.

Poněvadž naděje na sklizeň se ukázaly dosti uspokojivými, dávala se na plodinových bursách koncem května pšenice na termin podzimní, tedy po sklizni za 10 zl. 80 kr.

Těmito číslicemi jsme jen podali důkaz, jak divoká spekulace hraje s tím nejnutnějším, čeho jest nám třeba k živobytí.

Jakým zločinným způsobem hnal židovský mezinárodní kapitál ceny potravin do výše, poznáme z následujících čísel: Ve Vídni platilo se za metrák pšenice 1. července 1897. jen 8 zl. 50 kr., 10. května 1898. platilo se 16 zl. 70 kr. V Pešti se platilo 8 zl. 70 kr. a 15 zl. 60 kr. V Paříži platilo se 1. července 1897. za m. cent mouky 46 franků a 10. května 1898. platilo se 66 franků. Dle toho platilo se za kilo mouky v Paříži dle našich peněz v červenci 1897. asi (46 centimů) 20 kr. a koncem května 1898. (66 centimů) asi 31 kr.

Co takové zdražení mouky pro ohromné masy lidu znamená, když na kilu mouky hned 10 krejcarů se přirazí, snadno každý čtenář posoudí. V Novém Yorku platilo se za bušl pšenice 1. července 1897. jen 74 centimů, 10. května 1898. však 191 centimů. V Chicagu platilo se téže doby 64 a 185 centimů.

Drahota tato nebyla přirozená, byla mezinárodním židovským kapitálem uměle do výše vyhnána. K divoké spekulaci s obilím ná-

sledkem neúrody r. 1897. dal podnět obilní spekulant, žid Jakub Leiter v Chicagu, jak jsme již pravili; spekulace se mu však šeredně vyplatila. Jakub Leiter spojil se s několika spekulanty a doufal, že koupí pšeničních zásob v Americe udrží cenu pšenice na výši 1 dollarů 90 centimů za jeden bušel. Zásoby, které skoupil, páčily se na víc než 10 milionů bušlů. Avšak zásoby obilní byly na světovém trhu obilním mnohem větší, než Leiter se domníval, a naděje na sklizeň r. 1898. se v květnu a červnu znamenitě zlepšily. Zvláště v Americe bylo lze čekati žeň v tomto století nejhojnější.

Jakub Leiter přišel 14. června na plodinovou bursu a nemoha svým závazkům dostáti, byl nucen liquidovati. Následkem toho klesla cena pšenice na plodinové burse 14. června na 111 cent. za bušel, terminová pšenice na 100 cent. Pšenice na měsíc červenec na 83 cent., na měsíc září na 75 cent. a na prosinec na 65 cent. Ještě začátkem června platil bušel pšenice v Chicagu 135 cent. Stlačení obilních cen na plodinové burse v Chicagu mělo v zápětí také klesání cen v Liverpoolu, Berlíně, Paříži a ve Vídni.

Tak klesla cena pšenice v Liverpoolu téhož dne ze 20·3 na 19·2 říšských marek za metrák a pšenice na podzim klesla na 16·6 marek.

Ze všech těchto fakt zde uvedených pozná každý čtenář, v jak nezdravých poměrech dnes žijeme.

Rolnictvo nemá vlivu na utváření obilních cen, konsumující obecenstvo musí platit draho chléb a mouku, celí národové jsou vydáni v šanc ziskuchtivosti prohnaných spekulantů. Hrabě Kanic, vůdce strany agrární v Německu, podal návrh, aby stát každým rokem stanovil minimální cenu obilní, a to 21 marek za metrák pšenice, 16·5 marek za q žita, 15·5 marek za q ovsa. Zda se požadavek Kaniců kdy uskuteční, o tom nesnadno hovořiti. Správná cesta jest pouze v rukou rolnictva, a to společenský prodej obilí, o kterém podrobněji se nutno rozepsati.

VII.

Elevatory v Severní Americe.

Dr. Otto Böhm vypisuje ve svém spisu »Die Kornhäuser, eine Studie über die Organisation des Getreideverkaufs in Amerika, Indien und Russland« (Stuttgart 1898.), jak v různých zemích utvářel se prodej obilí. Severní Amerika započala se stavbou obilních špýcharů nejdříve.

Severní Amerika sklidí průměrně ročně 650 milionů m. centů obilí, z čehož více než 400 mil. q připadá na kukuřici, 130 milionů q na pšenici a 90 milionů q na oves. Více než celá třetina severoamerické pšeničné sklizně se odveze do Evropy.

Pšenici pěstují hlavně státy Dakota, Minesota, Kansas, Illinois, Ohio, Indiana a Nebraska. Půda těchto států je přímo nevyčerpatelná. Vzdělaný farmář má své hospodářství tak zavedeno, že zdělá všecko strojem bez lidí. Farma se čítá na 50 hektarů. Hektar měří 1·73 rakouského jitra, měří tedy americká farma dle tamějších poměrů plochy 86·5 jiter polností, tedy asi 180 korců.

Většina farem v řečených státech jest od moře Atlantského vzdálena 1500 až 2500 kilometrů. Tak dalekou cestu musí americké

obilí konati, než přijde do Nového Yorku. Cestu tu vykoná od farmáře sklizené obilí dílem drahou, dílem po vodě do hlavních středisk obilního obchodu, která jsou Mineapolis, St. Paul, Duluth Horní, Buffalo, Chicago a St. Louis.

V Mineapolis jsou ohromné mlýny, zde se většina obilí semele, a vyváží se mouka. Zvláštností obilního obchodu v Americe jest způsob, jak se s obilím zde zachází; tu vše spočívá na zařízení obilních sypek (shilo). Sypky jsou dvojího druhu. Sypky venkovské, stavěné od farmářů (country elevator) jsou vedle nádraží, z kterých se obilí se všech stran sváží do obilních středisk, kde jsou obilní skladiště ohromných rozměrů (terminal elevator). Tyto elevatory jsou tak zařízeny, že obilí z nich přímo se sype do vagonů. Kdežto venkovské sypky pojmou 7 až 9 tisíc centů, jsou tyto elevatory tak veliké, že pojmou až 650 tisíc metráků obilí. Když se obilí doveze do sypky, prohlíží inspektor, který je zařadí do určité třídy (typ). Na základě odhadu inspektora a po vykonané odvážce dostane farmář od elevatorské správy list od vážného. Pouze na základě tohoto listu konají se obilní obchody. Farmář odevzdá vážný akcept správě elevatorské, která mu vydá přijímací list, kde jest napsáno, mnoho-li obilí a jaké jakosti společnost elevatorská od farmáře přijala. List přijímací platí tolik jako zboží samo a koluje na bursách tak, jako u nás státní dluhopisy, priority dráh a jiné cenné papíry. Na effektní burse se přijímají obilní listy pouze takových elevatorských společností, které jsou pod státním dozorem.

Farmář dostane tedy od správy sypky přijímací list, že společnost koupila od něho tolik a tolik obilí jisté jakosti. Nechce-li farmář prodati hned, chce-li vyčkati lepších cen, může přijímací list zastaviti v bance a vzíti si zálohu Dostane půjčku až na tři čtvrtiny skutečné ceny uloženého obilí. Z této půjčky musí platit 8 až 12 procent úroků.

Poněvadž elevatorské společnosti farmáře okrádaly, utvořili si farmáři, zvláště velcí, společenské sypky. Někde vzal sám stát farmáře proti vyděračským společnostem v ochranu. Ve státě Minesota má farmář právo žádati, aby jeho obilí se dovezlo buď na trh do St. Paul, nebo St. Cloud, nebo Dulluth, kde právě farmář doufá, že budou lepší ceny. Přese všecka opatření jest moc elevatorských společností převeliká, a obilní obchod jimi zmonopolisován. Američtí farmáři jsou hříčkou divokých spekulac obilních kapitalistů.

Argentinská pšenice začíná se do Evropy dovážeti dosti značně, ale doprava v Argentině samé k moři jest bídná.

Dokud Argentina nebude míti drah a sypek — a k tomu není peněz — nepomůže jí ani nejúrodnější půda a nejkrásnější podnebí. Argentinskou pšenici skupují anglické obilní firmy, které posílají každého roku své agenty k farmářům argentinským.

Vývoz indické pšenice jest v rukou několika obilních firem v Bombaji a Kalkutě. Tyto firmy kupují obilí od domácích agentů. Indický zemědělec dostává od nich zálohu, jako u nás rolníci na řepu od cukrovarů Ceny, které domorodci takto od agentů za obilí strží, jsou prabídné. Obilní agenti v Indii smíchají všecko obilí, které od domorodců skoupí, a přidávají na sypce hlíněnku, kterou veškerá zrna zbarví, ze vypadá jako zrní jednolité kvality. Agent dá Indovi za obilí jen tolik, aby zůstal na živě, jak to dělají židé v Haliči s ha-

ličským chlopem. Indové nemají sypek a dávají vymlácené zrno do jam. Ind hledí agenta napáliti tím, že v poslední chvíli přimíchá do obilí hodně země. Poněvadž anglické lodi, které jedou pro indickou pšenici, vezou do Bombaje a do všech přístavů uhlí, jsou uhelnými odpadky velice znečištěné. Můžeme si domysliti, že indické obilí dopraví se do Londýna v takových lodích velmi nečisté.

Ruská pšenice co do jakosti může závoditi s každou pšenicí. Rus má pšeničnou půdu na jihu podél Donu a Dněpru. Na severu jsou pšeničné půdy podél moře. Ruský mužík je daleko pozadu za naším rolníkem, neumí dosud hnojiti, ani hluboce orati. Ruští velkostatkáři jsou zadluženi až po uši.

Na Rusi jest velmi málo silnic, a proto přicházejí obilní zásoby teprv pozdě na podzim, anebo až na jaře na nádraží; někde není pomoci jinak, a obilí vozí se na dráhu v zimě! Na nádražích mnohých drah sejdou se tak ohromné obilní zásoby, že většina leží pod širým nebem.

Padne-li mnoho sněhu, začne-li pršet, obilí se zkazí. Tak zničí se na Rusi do roka mnoho milionů m. centů obilí, a ruský mužík hyne hlady. Tak všude lidská lakota, hamižná spekulace ničí člověka a dary Boží.

Ruští velkostatkáři prodávají předem, a to již na stojatě, firmám obilí a nemohou se dočkati peněz, aby mohli jíti do lázní. Ruský mužík má na prodej málo obilí, a na to čeká obyčejně lichvář žid, který půjčuje napřed na převysoké úroky.

Na těchto příkladech poznáme ohromnou důležitosť stavovského sdružování rolnictva za tím účelem, aby rolnictvo tvořilo spolky, které berou si na starosť prodej obilí bez pomoci třetího. Účel obilních společenstev jest, aby rolnictvo prodávalo obilní zásoby přímo konsumentům: pekařům, mlýnům, pivovarům, vojsku. Takové sdružování rolnictva jest jen tam možné, kde zároveň v srdcích lidu se pěstuje vzájemná láska k bližnímu.

Kde je sobectví, že jeden druhému nepřeje, a soused souseda by na lžíci vody utopil, tam marně budeme zakládati svobodné podniky. Žádné dílo na světě se nedaří a neprospěje bez obětivosti.

Svatí apoštolové nasadili životy pro učení Kristovo. Lid viděl na nich obětivosť, viděl, že ti, kteří učení Kristovo světu hlásají, podle něho také jednají, žijí a i zemříti chtějí. A tím zvítězili.

Farář Staudinger založil v Bavorsku, v obci Heiligenkreuzu, politický okres Trauenstein, obilní skladiště; stavba vyžadovala 16.600 marek nákladu. Skladiště pojme 5 tisíc centů obilí. Ačkoliv začali pracovati r. 1897., za úrody velmi bídné, měli přece ve skladišti přes 2500 m. centů obilí a čistého zisku 163 marky.

»Hospodářský list« přinesl v čísle 5. roč. 1898. zprávu o činnosti obilního skladiště Pöchlarech v Dolních Rakousích. Zařízeno bylo tamním hospod. družstvem, a otevření dělo se slavnostním způsobem u přítomnosti zástupců vlády, výboru zemského a pod. Dle vzoru tohoto prvního skladiště bude se nyní zakládati celá řada skladišť dalších v Dol. Rakousích, tak zejména konstituovalo se již společenstvo k zřízení podobného závodu dne 30. října v Mistelbachu, dne 3. listopadu následovaly Rohy a celá řada míst dalších. — Skladiště Pöchlarské zahájilo svou činnosť již v září a jest vůbec první obilní skladiště v říši naší. Manipulace provádí se tím způsobem, že se

obilí od členů dodané na triérech vyčistí, vyčištěné přijme, a zápůjčka se na ně udělí, na př. nyní za 1 q pšenice 7 zl. Výše zápůjčky mění se dle cen tržních. Vždy po 2 měsících provede se účtování, a členové dostanou za prodané obilí doplatky dle skutečně při prodeji správou docílených cen. Zadinu obdrží dodavatel zpět. K obchodování nutný kapitál poskytuje tamní záložna dle způsobu Raiffeisenova na 4¹/₄ proc.; již v říjnu prodáno obilí za 18.000 zl. Za skladiště adaptována byla starší stavba, celé zařízení stálo 15 tisíc zlatých, země a c. k. ministerstvo orby poskytnuly subvence po 2000 zl. a stejné sumy daly jako bezúročitelné půjčky. Skladiště má již zadanou dodávku pro vojsko, a správa jest s dodávkou úplně spokojena. Za vzor při stavbě vzato bylo skladiště v Trostberku v Bavorsku. Agenti obchodní v celém okolí jsou prý celí bez sebe!

Obilní skladiště mohou se finančně opírati o záložny Raiffeisenovy. I v tom ohledě jest německé rolnictvo daleko před českým. Tak měly Raiffeisenovy německé záložny na Moravě peněžného obratu od 1. ledna do konce února

1897. na 2,550.660 zl.
1898. na 3,237.582 zl.

Společně členům nakoupeno umělých hnojiv, uhlí, krmných pícnin, soli dobytčí, obilí na setí, strojů hospodářských, pytlů, petroleje, hospodářského nářadí za 251.327 zl. od podzimku 1896. do podzimku roku 1898. Také augšpurská »Postzeitung« přinesla v čísle 241 zprávu o obilních skladištích bavorských za rok 1897. Toho roku bylo v Bavorsku v činnosti 22 obilních rolnických sypek. Stavba těchto špýcharů jest různá. Špýchar v Landshutu stál 30 tisíc marek, ve Winsfeldu 21 tisíc, v Prostbergu 17 tisíc, v Cussenheimu 8640 marek, v Ehern 7256 marek, v Haagu 4161 marek. Některé rolnické spolky obilní učinily věc ještě jednodušeji, najaly si místnosti a koupily si stroje na čištění obilí a tím se vyhnuly stavbě špýcharu. Prodáno v těchto spolcích 151.483 metráků obilí a zakoupeno hospodářských potřeb za 1,023.844 marek. Špýchar ve Winsfeldu prodal r. 1897. obilí 26.032 q., v Cussenheimu 16.771 q., v Ehern 15.639 q., ve Stammbachu 7.469 q. Roku 1898. otevřeno nových 31 rolnických obilních špýcharů, a budoucnost ukáže, zda rolnictvo dovede samo hájit vlastní zájmy. Bavorská vláda dala dosud 53 obilním společenstvům žádanou podporu aneb nezúročitelnou půjčku. Obilní společenstvo v Neunburgu ve Vestfálsku začalo činnost svou r. 1896. Letošního roku dodalo vojenské posádce v Norimberku 12 vagonů ovsa za 18 tisíc marek.

My v Čechách necháme kšeftovat židy, u nás se nepozvedne žádná ruka, až bude pozdě.

Opětně tu pravíme, že by zde duchovenstvo české mělo obrovské pole působnosti na venkově a mělo by zde páku, kterou by nasaditi mohlo na obrod našeho namnoze již zkaženého venkova. Na smyslné pokolení, které ztratilo zájem k duchovním věcem, nutno působiti nejdříve na nižší smysly, pak teprve na vyšší!

Nepočítejme ovšem nikdy na vděk, vždyť i Ten, který lidem jen dobré činil, za všecko dobré ku konci byl ukřižován!

(Pokračování.)

Nietscheova kritika křesťanství.

Na líc a rub obrací **Filip Jan Konečný.**

Nevím, laskavý čtenáři, máš-li dosti síly ducha a schopností srdce, abys sestoupil do prohlubin moudrosti náboženské a mravní spekulace, jakož i do historické střízlivosti, v něž tě uvedu v této své studii. Nediv se tak příliš, ani mi nemluv o neskromnosti, poněvadž všem těmto potřebným věcem a nutným požadavkům nepodrobuji ducha tvého já, ale pan *Bedřich Nietsche*, jehož »Antikrista« čili »pokus o kritiku křesťanství« podali nám skromňoučcí mladí páni v letošní »Moderní revui«, napomínajíce hned *v předmluvě* těžkého a místy nesrozumitelného překladu, že »kniha tato náleží pouze málokterým«, snad dokonce těm a jen těm, »z nichž ještě žádný nežije.« Vidíš tedy, laskavý čtenáři, že jsem nebyl v neprávu, když jsem dle těchto vyslovených intencí hned z počátku sáhl ti na hlavu a zkoumal tvé síly ducha. Byl bys zajisté velice domýšlivým, kdybys domnívati se chtěl, že právě ty náležíš mezi »málokteré« vyvolené, jímž dopřáno porozuměti báječné Nietscheově filosofii o křesťanství. Že já, pisatel těchto řádků, štěstí to si osobím a hlubin »antikristových« se nelekám, má příčinu několikerou, hlavně však tu, že četl a studoval jsem »Zarathustru«, — vydaného ve špatném překladě českém od p. *Krejčího*, — což jest dle pana Bedřicha Nietsche conditio k »Antikristovi« a jeho porozumění. Ostatně račiž, laskavý čtenáři, věděti a neustále si pamatovati, že při vší této své neobyčejné — a tuším, dosud u mne nebývalé skromnosti, — jsem proti svému učiteli, panu Nietscheovi, učiněná pokora, jelikož hlásati se neodvažuji, což u něho hned z počátku nalézám, že totiž nesmím »se zaměniti s těmi, pro něž již dnes rostou uši.« Také trochu viny na této mé studii nese pan redaktor »Vlasti«, protože mne již 22. července 1898. zvláštním dopisem k práci této popouzel a bez mého předchozího »laskavého dovolení« hned i několik sešitů »Moderní revue« poslal a na tom stál, abych to vzal »hodně pod žebra«.

Tolik jako na dorozuměnou a stálou paměť, proč jsem se »odvážil« na pana Nietsche a jeho »Antikrista« ; proč jsem se odvážil, i když svádí k opisování bezměrných blasfemií a směšné nadutosti, k nimž mnohdy přistupuje i antitheistické a antikřesťanské delirium tremens. Člověku třeba k satanické četbě šílenské filosofie Nietscheovy »pevných čiv jako provazy«; nevím, je-li tomu tak, ale zdá se mi, že ani ďábelská zuřivosť a orientální chorobná fantasie nerozbijí pravdy. Zastříti, potřísniti, překroutiti, zneśvařiti, v posměch uváděti — a při tom za svou báječnou neznalosť a nestydatou zuřivosť se nestyděti, — dovede pan Nietsche, více však ne, má na to krátké ruce, a — což horšího, — i špatný mozek.

Práce páně Nietscheova rozdělena po předmluvě v několik kratších pojednání. Přidržíme se postupu auktorova a půjdeme s ním krokem. Spousta ducha i srdce budou nás provázeti na naší pouti; ale zdaž i to pro pravdu deptanou výmluvně nesvědčí? Doufáme, že čtenář se přesvědčí, kterak chorobná zuřivosť Nietscheovská, jež zmohla se na »Antikrista«, nezvrátila, ale spíše utvrdila — Krista!

1. Především nás auktor poučuje, že »jsme hyperborejci«, k nimž cesty není ani po zemi, ani po moři. Za severem, za ledem a za smrtí je život náš a naše štěstí. Nikdo z moderních lidí cesty té nezná, poněvadž žije »vší ctnostnou nečistotou moderního ano a ne« (str. 4.).[1] Raději prý žíti v ledě než v moderních ctnostech, a odloučiti se od štěstí slabochův a od »oddanosti«. My se stali fatalisty, a formule našeho štěstí je »rovná čára, cíl«.

Jak zní tato sedmihorská moudrosť? Život a štěstí má člověk po *smrti;* zde na světě »neví kudy kam.« Nejlepším tedy bude, když se staneme hyperborejci za ledem a severem: *máme li žíti, musíme umříti!* Tedy smrť, po případě samovražda jest nejlepším prostředkem k životu a ke štěstí! Kdybychom si tuto slastnou pravdu chtěli znázorniti, mohli bychom si před sebe postaviti šibenici aneb na spánek přitlačiti revolver! — A ještě vábnější jest tato horská filosofie, když chce povědíti, v čem záleží hyperborejské *štěstí.* »Formule našeho štěstí: Ano, ne, *rovná čára, cíl.*« Kéž mladí páni z »Moderní revue« vysvětlí tuto definici! Nám při tom rozum stojí, poněvadž, i když úplně na pozemské štěstí lidské zapomeneme a jen posmrtné blaho na mysli máme, naprosto nechápeme, že by podstata štěstí lidského záležela v »ano, ne« aneb dokonce v »rovné čáře!«

Co znamená k této rovné čáře přilepený »cíl«? O *jakém* cíli mluví a myslí pan Nietsche? Vždyť nesmrtelnosť osobní je mu pošetilostí, a křesťanský pojem Boha hloupou šalbou! Tedy ještě jednou: Postavte se, mladí páni, na severu za ledem k rovné čáře a přivažte na ni lidský »cíl«, jenž by zbudoval naše posmrtné blaho! Z *tohoto* světa jest vám však dle vašeho mistra co nejdříve zmizeti, poněvadž jste hyperborejci, jichž život a štěstí za »smrtí«, — zde tedy nemáte čeho hledati!

Tak zní první odstavec Nietscheovy hypermoudrosti, jíž pochopiti je prý jen »málokterým« dáno, snad jen těm, kteří se dosud ještě ani »nenarodili«!

A páni, kteří se přidržují těchto vražedných theorií? Zdá se, že vědí, co jsou »utopie«, a v praxi se jimi neřídí. Zesnulý pan *Hlaváček* napsal sice (str. 113.), že »dlouho marně čekal strom«, až »milosrdný někdy hrom« do něho udeří, — měl však život přece rád, jak viděti již z toho, co nabásnil o své drahé Manoně, a co činil, aby se na živu zachránil. A jakým byl on, takovými byli a jsou stoupenci jeho. Je to viděti na příklad z písní *Bilitiných* (31.), kdež mimo jiné čteme:

»Dítě, střez dobře dvéře a nedej vejíti mimojdoucím, neboť já a šest dívek o krásných pažích koupeme se tajně v teplých vodách basinu.«

Zde přece není viděti omrzelosti života, ani nenávisti k němu? *Takovým* nirvanistou a pessimistou je dnes tolik lidiček, — pozor, pravím »lidiček« a ne *lidí,* — že budí úsměch na tváři chlapců, nerku-li zkušených a chladných mužů! Život páni modernisté proklínají a smrť oslavují; žádný však z nich nevede si jinak, než nejposlednější břichopásek. Jejich pessimistické mudrování je komediantská neupřímnosť a chlapecká povídavosť.

2. Když pan Nietsche zahodil časný život a pro věčný život uchýlil se až za severní ledy, kdež zbudoval lidské blaho v »přímé

---

[1]) Stránky tyto citujeme dle »Moderní revue« z roku 1898.

čáře«, jal se vykládati: 1. co jest dobro, 2. co jest špatno, 3. co je štěstí, 4. co je neřesť a která je nejškodlivější neřesť!

O zlu a dobru, o štěstí lidském a o neřestech škodlivých uvažovali již dávno nejlepší mužové, které kdy svět měl; podnes tíží ten »problém« všecky moudré a opravdové hlavy.

Pan Nietsche si s tím však hlavy příliš nelámal a v pravdě po filosoficku napsal, že *dobrem* sluší rozuměti »vše, co zvyšuje pocit *moci*, vůli k moci, moc samu v člověku.« O *které moci* dlužno to rozuměti? Auktor mluví neobmezeně a povšechně, tedy o *každé* moci! Dle toho máme »pěstní právo« v novém vydání. Je skutečně »dobrem« zvyšování *moci?* Možno zde mluviti o *mravním* dobru? Zušlechtí tato nauka lidstvo? Není zde domovem nejšpinavější a nejsobečtější egoismus? Ať je nebo není. Pan Nietsche tvrdí důsledně, že »štěstí« naše není nic jiného, než »pocit toho, že *moc vzrůstá.*« Z té příčiny chce míti: »Ne spokojenosť, nýbrž *více moci;* ne mír vůbec, nýbrž *vojnu;* ne ctnosť, nýbrž zdatnosť (»ctnosť v renaissančním slohu, *virtù*, moralinu prostou«.) Tato »ctnosť« nesmí tedy zaváněti »moralinem« čili něčím dle dosavadních pojmů našich »mravnostním«. Ctnosť bez »moralinu«, ctnosť s vojnou, ctnosť s větší mocí, to jest eldorádem této životní moudrosti. Kdyby se snad zdál někomu výklad dosavadní nedosti jasným, ať neváhá přečísti, co pan auktor přidal: »Slabí a netvorní ať zhynou.« Ve staré Spartě a v novověké Číně jednají tedy náramně ctnostně a bez »moralinu«, když neduživé a zmrzačené děti pohazují etc.! — Toto ubíjení slabšího a neduživého jest »*první* věta naší lásky k lidem.« Co jest nám tomuto vraždění říci? Do jakého slohu máme tuto »virtù« zařaditi? *Lidé* odvrátí se jistě ke krvavé této »lásce« zády, aneb, což jest správnějším, postaví se rozhodně proti ní, vidouce v ní nebezpečenství hyenismu a bestiální zdivočilosti proti trpícímu a slabšímu spolubližnímu! Pan Nietsche volá však zuřivě dle své theorie dále: »A má se jim k tomu ještě pomoci!« K čemu a komu? Slabým lidem má se pomoci, aby zhynuli!

A této lidožraviny přidržují se i u nás »intelligenti«. Co jim máme říci? Nic jiného, než, že buď ani nevědí, co píší, aneb že tomu nevěří a jen proto tak píší, aby svou abstrusností spíše a více na sebe a svou chorobnou domýšlivosť upozornili. Jsou to všichni až dosud na veřejnosti neuplatnění »talentové a umělci«, jak si rádi černé na bílém druh o druhu namlouvají.

Jednu věc mají však tito výtečníci, talentové a umělci jistě dobrou a uznání hodnou, — nedrží se receptu svého mistra, když se jedná o ně, tedy o vlastní kůži. Soudíme tak z toho, co nacházíme v »Moderní revui« (str. 108.) napsáno o zesnulém umělci a talentu K. Hlaváčkovi, jehož, když stonal, ostatní talentové a umělci dle Nietscheovy theorie nedorazili, ale laskavě chovali, začež jim zajisté všichni slušní lidé dík a úctu vzdávají, i když při tom zabijácké theorie nezapomínají, které páni umělci a talentové v »Moderní revui« holdují.

A právě proto, že mladí páni zachovali se tak pěkně k svému trpícímu soudruhu a že dokonce odhodlali se v listě svém na str. 108. i *poděkovati* »několika dobrým lidem, kteří na náš důvěrný appel nezůstali hluši a pomáhali nemocnému aspoň poslední dny zpříjemniti, když ho již nebylo možno zachrániti,« právě proto doufáme, že mladé pány přesvědčíme, když jim díme: Nietscheova nauka, jež neřestí nazývá »soutrpení (soustrasť) činu se vším netvorným a slabým«, je ne-

lidská, zpozdilá a hanebná. Poukazuje-li auktor při »soutrpení se vším slabým« na *křesťanství* a prohlašuje-li právě proto křesťanství za »škodlivou neřesť«, poukazuje při tom na sebe a svou bláznivou nelidskosť, které se dostane všude patřičné odbytné, kde si zachovali lidé normální mozek a kousek srdce. Dokazovati aneb jen poukazovati na nejvznešenější krásu a nejpružnější sílu, které osvědčilo křesťanství právě svým soucitem čili účinnou láskou k lidstvu, zde nebudeme, jelikož doufáme, že čtenáři »Moderní revue« tak na hlavu padlými nejsou, aby ničemnosti svého mistra neviděli a s ním do opravdy křesťanství za jeho soucit k trpícím a slabým hanobiti chtěli. Co nám však v odpověď dají, když se jich otážeme, co soudí o tvrzení Nietscheově, že prý »hodnotnější« typ člověka již zde častěji byl a dosud i zhusta by se jevil, kdyby nebyl býval křesťanstvím zdeptán, jež prý ho dělalo a snižovalo na »domácí zvíře, stádné zvíře, nemocné zvíře« atd? Co nám na to páni »talentové« odpovědí? Není to největší neznalosť dějin a nejhrubší hanobení pravdy, když se řekne, že křesťanstvím byl odchován člověk na »stádné a nemocné zvíře«? Kde jest zde stud? Kde jest zde úcta k lidstvu a láska ku prokázané tisíceré pravdě? Nehýbe se »pánům« — tuším »*také* křesťanům« — uražené svědomí? Patrně *ne*, poněvadž nebyli by pokračovali v bohopustém šílenství Nietscheově a byli by mu hned po této hrozné urážce zavřeli ve svém listě další sloupce. Jsme tedy nuceni na *jejich* adresu psáti a poukazovati české veřejnosti ne na jednoho, ale na mnoho tupitelů pravdy, křesťanství a lidstva. Jejich »nadčlověk« jeví se nám již po těchto ukázkách chorobným strašidlem a výtvorem zbrklé blouznivosti. To není již »vyšší typ« lidstva, to je vylhaný a venkoncem znetvořený hastroš, jenž nemá půdy ani v přítomnosti, ani v minulosti, ani v budoucnosti, protože zavrhuje a porušuje přirozenosť lidskou. Až se talentové a umělci jednou k tomu odhodlají, aby se stali normálními lidmi a řádnými křesťany, přesvědčí se, že prvním krokem k tomu bude — *zavrhnouti* fantastickou nestvůru — nietscheovského nadčlověka — a přidržeti se zdravé přirozenosti a nezfalšované skutečnosti lidské. Býti *člověkem* v pravém slova toho smyslu, znamená býti dobrým, mravným, dokonalým, bohumilým a Bohu podobným tvorem. V *této* dokonalosti a bohopodobnosti spatřujeme »vyššího« člověka i »hodnotnější typ« lidstva! A je možno státi se takovým člověkem; je to možno, ba i přikázáno právě *v křesťanství*, jež lidi Bohu podobnými činí. Jak a čím? Toho Nietscheovcům zatím nepovím.

Proti našemu prohlášení o fantastickém »nadčlověku« a o dokonalém člověku, jak ho křesťanství povznáší a činí, staví se však Nietsche rozhodně a volá (str. 5.): »Křesťanství se nemá okrašlovati a vyzdobovati: vedlo *smrtelnou válku* proti tomuto *vyššímu* typu člověka, dalo všecky základní pudy (*tady* to vězí?) tohoto typu do klatby, vydestilovalo z těchto pudů zlo, *zlého*.« Tedy *povoliti* »pudům« vyššího člověka mělo křesťanství, aby nalezlo milosť před očima Nietscheovýma! Jak? *Pudy* udělají z nás »vyšší« lidi? Jaký »typ lidstva« představují pak dle této nauky nezkrocená zvířata, jež, jak známo, mají s lidmi mnohé pudy společné a některé daleko mocnější než lidé? Nebudou pak zvířata spíše než my »nadčlověky«? Pan Nietsche může býti ujištěn, že ničím svému »nadčlověku« tak velice neublížil jako právě obhajovaným »základním pudem«, jenž má býti *uvolněn*. Z té příčiny nikterak námi nehne nová výtka, jež se křesťanství činí: »Křesťanství

přidalo se na stranu všeho slabého (za to mu právě patří *uznání!*) a nízkého, (což není pravda) netvorného (zase lež); učinilo *ideál* z odporu proti všem zachovavacím pudům silného života•; zkazilo rozum i duševně nejsilnějších povah, učíc pociťovati nejsvrchovanější hodnoty duševnosti jako hříšné, jako záhubné, jako *pokušení*. Nejžalostnější příklad: zkáza *Pascala*, jenž věřil v zkázu svého rozumu dědičným hříchem, kdežto byl zkažen jenom jeho křesťanstvím.« Stkvostná hlouposť jest tato povídavosť! Že by bylo křesťanství činilo ideálem odpor proti »zachovavacím pudům«, je takovou lží, jakou je pravdou přikázaní »Nezabiješ«, v němž se velí nejen životu neničiti, ale ani nekaziti; v němž se velí o život všemi dovolenými prostředky pečovati, života hájiti atd.; všecko zkracování a zmrzačování »silného života« považovalo právě křesťanství *hříchem*, tedy ne ideálem, jak blouzní pan auktor. Není pravda, že »všecky základní pudy« dány křesťanstvím do klatby; zakazovány jen vášně, orgie, hýření a zvrhlosť, jež doprovázívají a doprovázívaly »základní pudy« člověka, neměl-li jich na uzdě. Pan Nietsche chce zde proti křesťanské střídmosti a zdrželivosti pudové — jež právě chrání *zdraví* lidské — obhajovati chtíče a nezkrocené vášně, tyto hroby »zdravého člověka«! Že by křesťanství bylo zkazilo *rozum* lidský, můžeme právě pro příklad o Pascalovi mlčením pominouti. Kéž by všichni lidé měli tak zdravý a nezkažený rozum jako slavný, nejlepšími kapacitami vychvalovaný Pascal. Pánům talentům a umělcům díme: Váš výtečný »nadčlověk« připravil se svým »zdravým« rozumem až do blázince, a »základní pudy« neuchovaly ho šílenství. To je »nejžalostnější příklad«, protože úplně pravdivý. Uvažujte o něm a poznáte snad i »hodnotu« filosofie, jež se vám v »Antikristu« a jiných spisech nabízí!

3. Každý má prý nejvíce s kopce na toho a na to, na kom a na čem se nejvíce spálil. O tom mluví, proti tomu pomoc i prostředky shání a neustane, dokud buď se nepomstí aneb znova úplně nespálí. Pan Nietsche dělá to podobně. Cítě, že svou vojnou proti »soucitu« křesťanství připravil si Sedan, hledí se sebrati a stůj co stůj tuto baštu rozraziti. Z té příčiny *opětně* nás ujišťuje: »Křesťanství nazývá se náboženstvím *soutrpení*. — Soutrpení je v protikladu k tonickým afektům, *(co to jest?)* zvyšujícím energii pocitu žití; působí depresivně. Ztrácíme sílu, soutrpíme-li . . . Utrpení samo stává se soutrpením *nakažlivým;* za okolností může jím býti dosažena celková ztráta života a životní energie, jsoucí v absurdném poměru ke kvantu příčiny (případ se smrtí Nazarejcovou.)« *) To je první hlediště; existuje však ještě důležitější hlediště. Je-li dáno, že měříme soutrpení dle hodnoty reakční, jež obvykle vyvolává, objeví se jeho životu nebezpečná povaha ve světle o mnoho ještě jasnějším. Soutrpení kříží v souhrnu zákon vývoje, jenž je zákon *selekce* . . . Našla se odvaha, nazvati soutrpení *ctností* (v každé *vznešené* morálce platí za slabosť), šlo se dále a byla z něho učiněna ctnosť *vůbec,* půda a původ všech ctností — jenom ovšem s hlediště filosofie, která byla nihilistickou, která napsala na svůj štít *zápor života*. Schoppenhauer tím byl ve svém právu: soutrpností se život popírá, činí se *popření hodnějším* . . . soutrpení je pouze *nihilismus.*« Dosti! Kdo ještě teď v Nietschovu moudrosť věří a útrpnosť k lidstvu

*) Dle toho byla smrť Páně *zaviněna* »soutrpením nakažlivým«! Je to blasfemie!

jako neřesť a nectnosť zavrhuje, nezasluhuje, aby se s ním vážně jednalo.

4. Koho pak považuje náš auktor »svým protikladem«? Bohoslovce a vše, co má v sobě bohosloveckou krev, to jest »celou naši filosofii.« A proč? Protože mají (svobodomyslníci, fysiologové, přírodozpytci, idealisté a kněží etc. str. 7.) »všechny veliké pojmy v ruce (a nejen v ruce!) a uvádívají je »s blahovolným opovržením proti rozumu, smyslům, poctám, blahobytu a vědě, vidouce toho druhu věci *pod* sebou jako škodlivé a svůdné síly, nad nimiž se »duch« vznáší v čistém osoběbytí: jakoby nebyla pokora, cudnosť, chudoba, *svatosť*, jedním slovem, učinila životu dosud nevýslovně více škody, než nějaké hrůznosti a neřesti (tak?) . . . Ryzí duch je ryzí lež (tak?) . . . Pokud platí kněz ještě za *vyšší* bytosť, za vyšší druh člověka, tento popírač, tupitel, stravovatel života *z povolání*, není odpovědi na otázku: co *je* pravda? Pravda *byla* již postavena na hlavu (ó, češtino, jak hrozná tvoje tvář!), když tě platí vědomý advokát nicoty a záporu za zástupce »pravdy« . . .

Možná, že pravda byla »postavena na hlavu«, protože pan auktor postavil se zde vzhůru nohama a hlavou dolů, tak dolů, že mu jí v tom »bezhlavém« povídání není ani vidět. Prosím, vzácný pane nadčlověče! Kolik lidí věci znalých podepíše vám hned první vaši větu, dle níž »bohoslovecká krev« a celá »filosofie naší doby« jsou totožny? Kdo vám, pane nadčlověče, podepíše druhou vaši bláznivinu, vedle které pokora, cudnosť, chudoba a vůbec *svatosť* více ublížily lidskému životu, než nejhrůznější »neřesti«? Kdo vám, pane nadčlověče, podepíše třetí větu, že »ryzí duch je ryzí lež.« My podle svých starých kněžských a lidských zvyků měli jsme a dosud máme za to, že »ryzí duch« je tolik jako ryzí a poctivý charakter, tedy vtělená pravda a odpůrce lži. Vy však, pane nadčlověče, ryzího ducha děláte lhářem, děláte ničemou a podvodníkem! Patrně jste si to zde spletl, zaměniv »ryzího ducha« za zrzavého ducha, za Jidáše, jenž jest ovšem podvodníkem a zůstane prototypem »vyšších« podvodníků. Kdo vám také napískal, že kněz je »z povolání« tupitelem a stravovatelem života? To platí, holenku, jen na nejvýš o ničemných lidech, kteří nemohou snésti a shlédnouti kněze, aby necítili osten bolesti a výčitek zlého svědomí. Kněz i v jejich bídné duši samoděk představuje pravdu a ctnosť — ne že je vždy ve svrchované míře má, ale že úřad pravdy a ctnosti vždy zastává — kterou mají míti, ale nemají; kterou zprznili, zaprodali a pozbyli. Bolavé oko slunce nesnese, a hříšný člověk kněze nestrpí — to jsou *známé* a každodenní zkušeností po nynější časy dokázané věci. Postavil jste tedy, milý nadčlověče, v tomto svém mudrování pravdu skutečně »na hlavu« čili *vzhůru nohama!* Nehněvejte se tedy, řeknu-li vám, že musíte udělati jinou figuru a jinou posici, chcete-li, abychom vám, nedím, věřili, ale směšnosť nepředhazovali. Až se narovnáte a svou »hlavu« do pořádku dáte, poznáte, kdo byl »ryzím« a kdo »zrzavým«; kdo pravdu popíral a kdo ji tupil. Zatím vám však ještě říci musím, že ke »všem věcem křivě a nepoctivě« nestojí, kdo má v těle bohosloveckou krev, ale kdo myslí, že z té *křivosti* vyvine se »pathos«, jenž sluje »víra«. Proto, milý nadčlověče, musím vám říci, že máte »falešné vidění« a špatnou »optiku« a že skutečně rozšiřujete »podzemní způsob falše.« Co díte o bohoslovci: »Co pociťuje bohoslovec jako pravdivé, *musí* býti falešné: je to bezmála kriterium pravdy,« platí

o vás a platiti bude dotud, dokud se nenarovnáte a pravdu na hlavu, vzhůru však nohama stavěti budete.

Páni nohsledové Nietscheovi! Že uhádnu, co se vám z těchto »důkazů« mistrových nejvíce líbí? Nadávání a tupení kněze!

5. Po křesťanství pouští se auktor do protestantismu a do kantianismu. Šlehy, kteréž oběma hojně dává, a mnohdy velmi zlé, zadržuje však přemrštěná nevraživosť a tytýž i očividná nepravdivosť. Především auktor konstatuje, že mezi Němci hned se rozumí, řekne-li, že filosofie je zkaženou bohosloveckou krví. Protestantský farář je »dědem« německé filosofie, a protestantismus sám je prý »peccatum originale«. Jakoby cítil, že *tato* definice pokulhává a přestřeluje, ihned tvrdí, že vlastní definice protestantismu vlastně zní »*poloústranné ochromení křesťanství . . . a rozumu* « Nejvíce viny na korrupci německé filosofie bohosloveckou krví má »tubinský ústav«, protože byl nejúskočnějším. »Švábové jsou nejlepšími lháři v Německu — lhou nevinně.« Jásot, který otřásal Německem, když *Kant* vystoupil, jest zcela pochopitelný; způsobili jej synové protestantských farářův a učitelův, kteří všichni mají v žilách »bohosloveckou krev« (a umějí bezpochyby jako Švábi »nevinně lháti«!) *Kant jest idiotem* (str. 9.) a celý jeho úspěch je »pouze bohoslovecký úspěch.« Kant z reality učinil zdánlivosť a *vylhal* nový svět. Rozumu dal zvláštní *právo,* ale rozum nesahá tak daleko.

Daleko horším *moralistou* než filosofem jest oslavovaný Kant. »Ctnosť musí býti *náš* vynález, *naše* nejosobnější *nucená* obrana a *potřeba;* v každém jiném smyslu je pouze nebezpečím. Ctnosť pouze z pocitu úcty před pojmem »ctnosť«, jak tomu chtěl Kant, je škodliva. »Ctnosť«, »povinnosť«, »dobro o sobě«, dobro s charakterem neosobnosti a všeplatnosti — (toť jsou jen) vrtochy, v nichž se vyjadřuje úpadek, poslední vysílení života, *kralovecké čínanství.* Opak se káže nejhlubšími zákony zachování a vzrůstu: aby si každý vynalezl *svou* ctnosť, svůj kategorický imperativ. Národ hyne, zamění-li svou povinnosť s pojmem povinnosti vůbec. Nic neruinuje hlouběji a vnitřněji, než každá »neosobní povinnosť.« Kategorický imperativ Kantův měl býti považován »nebezpečným životu«, a jen bohoslovecký pud vzal prý jej v ochranu atd. (Pokračování.)

Z Národního divadla.

Četli jsme již dříve, že Rovetta dostal státní italskou cenu za své tříaktové drama »Bezectní«. Dostati státní cenu za drama, již něco znamená Tím více byli jsme překvapeni, když jsme viděli kus, jemuž by se po našem soudě ceny dávati nemělo. Ne pro vnější, formální umění, postaviti na jeviště osoby, nechati je hráti, vyvolati některé vzrušující scény, břitké dialogy, načrtnouti zde neb onde dobré psychologické obrázky. I to je ovšem umění, ale ohlížíme se po vnitřní, nebo chcete-li, mravní ceně, po jádru; posuzujte herce, toiletty, deklamaci, mimiku, úpravu a výpravu — vše je marné a vyhozené umění, není-li mravního jádra. A tu v »Bezectných« máme takový

kus a jest ovšem otázka, zaslouží-li takové hry ceny. Je to nepopíratelné »znamení doby«, znamení vkusu, ve kterém doba tone. Exempla trahunt. Kdo se bude ucházeti o nějakou cenu, ani mu nenapadne, aby budoval na morálce. Morálce a tomu, co z jejích základů vzešlo, se dnes cena neudílí. To je k smíchu. Jaké jsou osoby cenou vyznamenaného kusu? Záletná manželka venkovského úředníka Morettiho, Eliza, která si dává platit za své »přátelství« od jakéhos vilníka, pana Sigismondiho, který se nestydí s vdanou ženou žíti ve hříšném poměru; manžel její, který nemá sice o tom tušení, ale dovídá se to teprve po zavraždění Sigismondiho z jeho zápisníku — zuří, řádí — ale obratem defrauduje peníze, aby zaplatil za ni dluhy, a co charakteristického — defrauduje peníze rovněž zpronevěřené, jen aby byla domácnost v lesku, i když na ni neplatí nikdo za ženin hřích. Místo jednoho hříchu hřích jiný; neostane při prvním zpronevěření, přijde před soud — a uprchne do ciziny, ale ne snad za účelem, aby začal život jiný, aby se očistil — vezme s sebou peníze, aby někde v zátiší vyčkal — svou ženu, která přijede za ním. Kus ovšem sluje: »Bezectní«, ale to vše je něco více, než nedostatek cti. Podobně jako u známých skrývaček mohli bychom se tázati: »Kde je morálka?« Podrobnější psychologický rozbor byl by zajímavý, ale pro nedostatek místa nemůžeme se do něho pustiti. — Chcete-li viděti původní drama nešťastného manželství, jděte se podívat na Ladeckého trojaktovku »Bez lásky«. Je v něm notný kus životní pravdy. Byly a jsou, bohužel dívky, které si svého nastávajícího kupují již kolik let před tím, než se vůbec může ženiti. Kupují si jeho slib, jeho slovo, kupují si ho vydržováním. Bydlí, stravuje se zdarma, namnoze dostává i šaty a prádlo, peníze na drobné i větší útraty a potřeby. Takovým pohodlným způsobem vystudoval mnohý medik a potom se mu do ženění nechtělo; v Ladeckého hře je to dr. Vojtěch Novák. Dal se sice vydržovati jako student, ale stav se doktorem, neměl se k ženění a byl do sňatku vnucen; odtud vysvětlujete si název: »Bez lásky«. Litujete jeho ženy a odsuzujete Nováka, který si namlouvá, kde může. Poměr jeho k sestřenici své ženy, Karle, tvoří vedle toho všeho ústředí kusu. Novák Karlu miluje, jest otcem jejího dítěte. To dovídá se Novákova žena, když ji chce provdati; končí sebevraždou, požije jedu. — Takových dramat »Bez lásky«, která nekončí jedem, ale vlekou se ve vzájemné nudě a hříchu, je ve skutečném životě mnoho, a slušné procento z toho mnoha je snad tam, kde je muž tak napřed koupený. Nezdá se vám, že i zde utíká morálka, nehledě ani k sebevraždě? Odpovězte si sami, povznáší-li takové drama. Skoro všecky novinky poslední doby točí se kolem manželství. Manželství jest i »Neznámá pevnina« od Vikové-Kunětické. Psychologický obraz, nálada, nic více. Pěkné dialogy, hezké myšlénky v nich vyslovené, ale žádné napjetí, zauzlení, tedy i žádný interes v hledišti Zklamané illuse dívky, která si jinak představuje ženicha, než jaký jest. Hra divadelně neúčinná, ale svými jemnými, cituplnými dialogy pozoruhodná. — A co Dumasova Francillon? Kousek známé pařížské speciality, manželské nevěry. Similia similibus curantur, nebo lépe řečeno vindicantur. Je-li muž nevěren, vyhojí ho nebo pomstí se za to žena nevěrou vlastní. Nemůže býti o tom pražádného sporu, je-li to zásada správná neb dokonce mravní. Na tom osnována je hra starého šikovného divadelního mistra. Z tak napatrného děje dovede jen on utkati tři akty, které nenudí, ale také nikterak nepovznášejí. Zde ovšem lze Francillonu omlu-

viti: skutkem nestala se nevěrnou. Když se dověděla, že její muž si vydržuje milenku, aby se mu pomstila, chytne se prvního trempla, s nímž se setká a jde s ním do chambre separée. Zcela po pařížsku. Ale jak pravíme, kromě nevinné večeře neděje se nic. Pan manžel ovšem žasne, když mu to Francillona zcela klidně řekne. Ale věc končí smírem, ani rozvodem, ani soubojem. Jestli se však pan hrabě polepšil, o tom velmi pochybujeme. Bilance novinek posledního čtvrtletí není tedy příliš utěšená. Ze systematicky zanedbávaných her Shakespearových octl se na jevišti velikotvárný, překrásný »Julius Caesar«, jen proto, že se v něm starý, zasloužilý, třiasedmdesátiletý herec veterán, Karel Šimanovský, rozloučil s obecenstvem. Člověk žasne, jak čas utíká. Šimanovskému tři a sedmdesát let! Známe ho jako Hamleta v nejlepší mužné síle, viděli jsme ho v nesčetných hrách, vždy výborného, pilného, horlivého, ideálního umělce. Působil při našem divadle plných 54 roků, prožil celý jeho vývoj; jsa vždy přímý, veskrze poctivý muž vzácné, ryzí povahy, neměl a nemá osobních nepřátel. I my mu přejeme, aby v klidu a zdraví žil ještě mnohá léta svého odpočinku. V historii českého divadla tohoto století náleží jeho jméno, jeho význam a působení k nejčestnějším. *Josef Flekáček.*

APOLOGETICKÉ ROZHLEDY
po nové naučné a vědecké literatuře české.

Otevírajíce novou tuto rubriku v listě svém, chceme všímati si v ní nové naučné a vědecké literatury české, a to jak spisů samostatných, tak i článků časopiseckých. Hodláme upozorňovati stručně na vše, co se stanoviska apologetického jest v nich správno a povšimnutí hodno, a ovšem zase i na vše, co s pravdou se nesrovnává. Doufáme, že takovýmito celkovými přehledy naší současné literatury vědecké a naučné zavděčíme se našemu čtenářstvu.

* * *

Z vědeckých kompendií přírodovědeckých poslední dobou u nás vydaných přední místo zaujímá Dra Fr. Vejdovského »Zoologie všeobecná i soustavná. Díl I. Zoologie všeobecná« (1898., stran 503). Odborníci vytýkají tomuto dílu množství nesprávností věcných, ledabylou formu mluvy, nelogickou stavbu vět a nepřesnosť výrazu.) My ovšem chceme přihlédnouti toliko k oněm stránkám spisu, jež spadají v obor našeho programu. — Ve stati »o původu organismů« probírá autor různé theorie, snažící se rozřešiti záhadu objevení se prvních bytostí zemských na chladnoucí kůře zemské. Vylíčen tu především spor mezi přívrženci prvoplození n. samoplození (abiogenesis) a přívrženci biogenese, v němž zásluhou Pasteurovou zvítězila biogenese. A jako theorie prvoplození, tak i ostatní theorie (kozmozoická a th. o souvislosti života) nedovedou uspokojivě vysvětliti prvý vznik života na zeměkouli. Vejdovský k nižádné z různých moderních theorií zřejmě se nehlásí — o theorii prastaré a jediné správné, kterouž ostatně i biogenese nutně předpokládá, totiž o theorii, která prvý vznik života na zemi přičítá Tvůrci, moderní přírodovědec v kompendiu svém ovšem zmíniti

[1]) Srvn. posudek prof. F. Mareše se stanoviska fysiologického a posudek prof. Janošíka se stanoviska anatomického ve »Věstníku české akademie« 1898, 608—623.

se za vhodné neuznává. — Mluvě o protoplasmě, zmiňuje se V. o sporu mezi vitalisty, kteří vysvětlovali jevy životní zvláštní silou životní (k vitalistům patřil i Purkyně) a mezi těmi, kteří je vysvětlovali pouze zákony chemicko-fysikálními. Ve stati »Dějiny zoologie« zmiňuje se V. i o pracích duchovenstva středověkého v oboru tom; uvádí zejména Dominikány: Tomáše Cantinpratina, Vincence Beauvaiského a Alberta Velikého, kteříž ovšem spokojovali se hlavně s výsledky badání Aristotelova, samostatně dále nepokračujíce. Mezi pozdějšími encyklopedickými spisovateli uvádí Boh. Balbina, »jenž méně kriticky a více encyklopedicky sebral veškeré zprávy o zvířeně české ve svých »Miscellanea regni Bohemiae«, jež počala vycházeti r. 1679. V prvé knize přihlíženo k přírodnímu bohatství Čech a zejména také k hojnosti fauny domácí, jejíž druhy, Balbínovi známé, zde jmény latinskými a českými vyčteny.« — Z dalších partií spisu Vejdovského zajímají nás přirozenou měrou stránky 413—415, jelikož jest tam řeč o prvých stopách lidského pokolení. Vejdovský píše o té věci takto: »Určité zprávy o existenci člověka podává diluvium Netoliko části kostry lidské, nýbrž i zbytky prvotného umění, zvláště kamenné nástroje svědčí o přítomnosti člověka jakožto souvěkovce velikých ssavců diluviálních, jako mamuta, nosorožce, soba atd. Ve všech částech Evropy tyto památky dokazují přítomnosť pokolení lidského. Jedná se pouze o centrum jeho původu. V nejnovější době objevil E. Dubois na Javě mezi kostmi diluviálných ssavců a plazů v tufech andesitových svrchní část lebky, stoličku a levou stehenní kosť, jež pod jménem Pithecanthropus erectus jakožto přechodní tvar mezi opicemi a člověkem vyložil. Dle povahy kosti stehenní nutno souditi, že tento pratvar měl přímý chod, kdežto jisté znaky kostry upomínají na anthropoidní opice. Zmíněná lebka jest velmi veliká a vyšší klenbou blíží se více lidské. Odtud odvozuje Dubois člověka přímo z přeměny opic, vyhledávaje spojky v některých pliocaenních zbytcích v Sivaliku objevených (Palaeopithecus sivalensis) v řadě vývoje člověka i klade tedy centrum původu jeho do oblasti indické. Naproti těmto výkladům stojí v popředí zprávy Ameghina o prvých stopách pračlověka v pliocaenu jihoamerickém. V »Piso ensenadense« shledány pouze malé mléčné řezáky, prvotně považované za zuby opice (Protopithecus). S nimi zároveň na týchže místech nalezené roztříštěné kosti zvířecí, dřevěné uhlí a jiné známky ukazují na činnosť lidskou. Dle názorů Ameghina byly trháky Smilodonta noži, obrovské pak duté krunýře glyptodontů (pliocaenních) obydlím tohoto jihoamerického pračlověka... V jednom krunýři shledána i kostra jeho obyvatele, postavy velmi malé. V době tedy, kdy v Evropě nebylo ještě podmínek pro existenci člověka, byly roviny jihoamerické obývány malým, primitivním plemenem lidským.« Podav takto referát o domnělých nálezech stop pralidských, dokládá Vejdovský: »Nechť si však soudíme o původě člověka jakkoliv, tolik za jisté uznati nutno, že původ ten sáhá daleko do doby třetihorní; v diluviu žil již člověk kulturní a jiný, než jeho předek tertiárný Neboť jako se změnily tvary ssavců třetihorních na přechodu do diluvia, tak musil i člověku modernímu předcházeti člověk jiný.« Prof. Vejdovský neuvádí pro existenci člověka třetihorního žádných fakt. Jak známo, zbudována byla domněnka o třetihorním člověku výhradně na kamenných nástrojích Tnenayských, o nichž není nikterak jisto, byly-li zrobeny rukou lidskou; naopak, při bližším pozorování shledalo se, že není na nich znáti stop úderů aniž jiných známek úmyslné práce, leč toliko jen několik nestejných a nepravidelných rýh, jež bezpochyby vznikly pouhou náhodou. Zdá se, že p. profesor patří k oněm positivistům, kteří v podivné neshodě s vlastními zásadami svými snaží se nahraditi fakta theoriemi spočívajícími na hypothesách, a jejichž poslední argument zní: »v období čtvrtohorním jest člověk všude hojně rozšířen, veškery pevniny jsou zalidněny, jednotlivá plemena jsou již rozrůzněna; tedy: člověk žil již v době třetihorní« Apologeta Duilhé de Saint-Projet končí pěknou svou rozpravou o člověku třetihorním těmito slovy: »člověk třetihorní, nespočívaje na nižádném faktu, jest hypothesou nevědeckou.« [1]) Co se dotýká domnělých mezičlenů mezi člověkem a opicí, zvláště pak Duboisova pithecanthropa, odkazujeme k důkladnému článku Tomáše Pichy v 1. a 2. seš. »Vlasti«. — Poslední odstavec I. dílu kompendia Vejdovského věnován jest theorii vývojové. Tu počíná sobě p. autor s chvályhodnou střízlivostí. Zavrhuje právem počínání některých učenců, kteří na základě několika fakt sestrojují hned určité zákony. »O veškeré nové filosofii přírodní —

[1]) Srvn. Duilhé de St. Projet, »Apologie víry křesťanské na základě věd přírodních«, přeložil Dr. A. Podlaha, str. 339—340.

píše v pozn. na str. 500. — platí pravidlo, že opírajíc se o několik málo fakt sevšeobecňuje tyto jakožto »zákony«, pro něž volí názvy zhusta krkolomné (na př. kymatogenesis, homoeogenesis atd.). Nic než pouhá jména.« Proti úsudku Vejdovského, že »theorie vývojová nejvíce působila na rozvoj zoologie, stanovivši celé řady nových problémů a činíc vyhlídky k novým zdrojům badání . . . žádná jiná theorie nemá tak vynikající ceny heuristické a byť měla nedostatků sebe více, jako každá theorie, jest přece ona jedinou, která se zkušenostmi všech přírodníků nejvíce souhlasí a zkušenosti tyto cestou přírodovědeckou vysvětluje« — proti tomuto úsudku není čeho namítati. Stanovisko křesťanských apologetů v té věci jest známo. »Theorie evoluční,« praví učený řeholník Delsaulx, »v povšechném pojetí svém vždy mne neodolatelně k sobě vábila. Tato theorie, kdyby okázala se býti pravdivou, lépe nežli prostičké učení o postupných stvořeních odpovídala by ideám, jež sobě mohu utvořiti o Moudrosti a Všemohoucnosti Boží. Nemáme-liž vývoje světů v astronomii? . . . Pouze toho se obávám, aby při hledání pravdy v tomto směru jiné, cizí tendence nevloudily se na místo požadavků rozumových.« Rozhodně však protestují křesťanští apologeté proti tomu, applikuje-li se transformismus i na člověka. [3])

Čtenářstvu našemu s dostatek známý Dr. O. Frant. Vaněk, jehož »vědeckou« činnosť jakožto »biblicisty« Dr. Kyzlink svého času ve »Vlasti« podrobil zdrcující kritice, vydal zase novou knihu, nadepsanou »Animismus se zvláštním zřetelem ku národům semitským Ethnologická studie o původu a rozvoji náboženství« (1898., str. 198.) S uspokojením dovídáme se na první stránce, že p. autor nesouhlasí s těmi cestovateli, kteří nejsouce schopni vzdáti se vlastního způsobu nazírání a vžíti se v cizí obor myšlénkový, tvrdívali, že nenalezli u mnohých necivilisovaných kmenů žádných náboženských představ. P. autor naopak »po rozboru E. B. Tylova a G. Roskoffa dospěl k neklamnému závěru, že alespoň v době historické není na zemi znám kmen ani jediný bez sebe nepatrnější stopy náboženského živlu.« Zcela správně! Názor ten shoduje se zcela se starým Ciceronovým výrokem »Nulla gens tam fera, quae non, etiamsi ignoret, qualem Deum habere debeat, tamen habendum sciat,« a shoduje se zcela s názory moderních křesťanských apologetů [4]) Spokojenosť naše však ihned mizí, když seznáváme, že p. autor nepokládá tyto názory nikterak za pozůstatky prvotních čistých představ náboženských z prazjevení čerpaných, jak to činí křesťanští apologeté, nýbrž, že naopak pokládá je za prvotní zárodky, jež dále se vyvíjely. »Animismem« rozumí autor víru v odloučené duše čili duchy. Tento animismus vznikl prý tím, že člověk primitivní »nemaje ještě pojmu o přirozené smrti jako ději fysikálně-lučebném, a nejsa s to, aby pochopil úplné zaniknutí života«, vyložil sobě výjev smrti tak, že se z těla vytratila jakás neviditelná a prchavá bytosť. A na »primitivní této theorii biologické«, jež jest prý πρῶτον ψεῦδος, zbudována ona velikolepá říše duševních bytostí od nejhrubších tvarů až ku postavám nadsmyslovým.« Ona »duše« pokládána byla prý ovšem za hmotnou. »Synu přírody,« míní p. autor, »jest pojem »nehmotného« rovněž tak bezobsažný jako metafysikovi, který sobě pojem ten vytváří, ač sám také nic nehmotného si nedovede mysliti.« Teplá, červená krev z rány se řinoucí vzbudila prý v synu přírody myšlénku, že krev jest sídlem duše. Dosud ještě prý nebylo představy, že by duše trvala dále: představa tato vyvinula se prý teprve na základě snů. Ze snů vznikla prý také představa, že duše zemřelého trvá dále v téže podobě a v témže stavu, v nichž nalézal se nebožtík před smrtí svou, jakož i domněnka, že každá duše touží po pokrmu a nápoji atd. Velikou roli ve vývoji náboženských představ hraje dle p. Vaňka také stín člověka: »synu přírody jeví se stín jako výjev svrchovaně záhadný, jako živoucí i samostatná jakási bytosť, jako důležitá i podstatná část jeho bytosti, slovem, jako jeho — duše.« A když pak »syn přírody« uzřel dokonce obraz svůj »ve klidné hladině vodní« — k čemuž jinému to vésti mohlo, nežli k víře »ve mnohosť duší?« Nic se nediv, milý čtenáři, nalézá-li pan Vaněk i v bibli tuto víru v mnohosť duší — nalézáť v ní (ovšem prazvláštní, z kritik Kyzlinkových s dostatek již známou svojí exegesí) doklady pro všechny vylíčené již fase svého vývoje náboženských představ. A tyto názory přešly — horribile dictu — prý i do středověké filosofie scholastické. Ubozí filosofové nenadáli se ovšem, že jejich jemné distinkce mají prajednoduchý původ ve stínu člověka a v odlesku

[3]) Srvn. Duilhé de Saint. Projet, o. c. 223—224 a 250 sq.

[4]) Srvn. na př. Fr. Hettinger, »Lehrbuch der Fundamental-Theologie«. 2. vyd. 1888., str. 46—47.

jeho postavy na hladině vodní! S jakým uspokojením končí moderní filosof Vaněk tuto kapitolu, an může prohlásiti část svého creda, že totiž duše jest pouhou vnitrně působící silou těla, že jest pouhou výslednicí činnosti smyslů, že tělo i duše jsou vlastně jedno a totéž a že »jedno bez druhého jest bezbytné nic, prázdný pojem, věcí bez možnosti a tudíž i bez skutečnosti«! — Biblická exegese Vaňkova koná svoje překvapující čarovné kousky i v jiných statích »veleučeného« díla p. Dra Vaňka. Podivuhodný jest bystrozrak páně doktorův, jímž v bibli postřehuje věci, jež jiné prosté oko v ní nevidí. Tak na př. »'ebrejské příkazy o sabbatu, kdy nikdo nesměl vyjíti z domu, zapalovati oheň a vůbec musil se stříci všelikého zaměstnání«, prý vznikly — z pravěké bázně před démóny! Slovo elohim značilo prý původně »předkové« a později teprve prý nabylo slovo to významu jednočtu, načež jím označován duch vůbec. Na výtku Kyzlinkovu učiněnou ve »Vlasti« X., 458, že při výkladu slova Jahve p. Vaněk pomátl si hebrejské litery *h* a *ch*, reaguje autor v pozn. 6. na str. 78. tímto ničím neodůvodněným tvrzením: »Jest lhostejno, zda kořen hava jest psán s měkkým neb tvrdým »h«, neboť rozdíl mezi oběma výslovnostmi neexistoval před zavedením písma a též po zavedení alfabety mísil se zvuk ה a ח nejen zvukem, nýbrž i písmem.« Při názoru svém o arše úmluvy, jehož absurdnosť Dr. Kyzlink tak trefně byl ukázal, trvá Vaněk tvrdošíjně dále. Na str. 94. prohlašuje p. Vaněk, že prý »názor, dle něhož fetišismus jest zvratným krokem od dokonalejších představ náboženských, jest jen zbytkem oněch dávno již překonaných theorií o tak zv. »prazjevení«, které i od samých střízlivějších theologů (p. Vaněk ovšem opatrně žádného z nich nejmenuje) byly zavrženy. Názor ten spočíval na omylu (!), dle něhož 'Ebreové byli vyvoleným národem, jenž prý víru v jediného boha k naší spáse zachoval, odolav vítězně odevšad na něj dorážejícím vlnám »polytheismu« . . .« Prvotním náboženstvím Hebreů byl prý fetišismus a mnohobožství, a teprve pozdější sestavovatelé bible zfalšovali starší zprávy a nové své monotheistické náboženství prohlásili »za prastaré a prvotné«! Z uvedených již ukázek možno zajisté posouditi, v jakém duchu psána jest Vaňkova kniha. Vyvraceti zde veškery jeho názory bylo by tolik, jako mrhati časem a plýtvati místem. Panu Vaňkovi nejsou proti mysli pouze názory přesně orthodoxní, nýbrž i každý poněkud umírněnější názor, jakž o tom svědčí pozn. 3. na str. 167, kde zle se hněvá na Dr. Justina V. Práška, že prý »připojil se k notoricky stranickým i planým kombinacím Hommla, jenž marně se snaží vrátiti nám »ztracený ráj staré víry v bibli«. Hněv p. Vaňkův vzbuzuje v nás zájem pro spis p. Práškův, jehož sobě příště blíže všimneme. Dr. *X. Y.*

UMĚNÍ VÝTVARNÉ.

Výstava spolku „Manes“ (Topičův Salon). Bylo toho celkem velmi málo, čím se tentokráte družina mladých a nejmladších našich umělců obecenstvu praesentovala. Skrovné plochy stěn salonku Topičova sotvaže jakž takž byly pokryty. A nejen quantitativně, nýbrž i co do jakosti nepodala tato výstavka téměř nic zvlášť vynikajícího. Přivykli jsme již tomu, že na našich výstavách tak zřídka a jen ojediněle setkáváme se s motivy náboženskými. Také výstava »Manesova« by jich postrádala naprosto, kdyby byl býval František Bílek se jí nebyl súčastnil. Jeho »Studie ke Kristu« vyvažuje za to celou řadu prací banálních. Veliké toto poprsí výborně ze dřeva řezané řeší svérázně odvěký problém, o nějž největší umělci od věkův se pokoušejí, vystihnouti totiž tvář Krista trpícího. Bílek byl sobě vědom výše, ba snad nedostižnosti svého úkolu, jejž sobě byl vytkl. O málokterém umělci moderním lze říci, že by s takovou pietou a s tak upřímným zanícením přistupoval k znázornění ideje nebo postavy posvátné, jako právě Bílek. V jeho umění jest více nežli originálnosť a síla genia — jest to upřímnosť a láska věřící duše. Umělec sám zajisté nejlépe ví a cítí, že ideál trpícího Vykupitele dílem jeho vystižen není; nazvalť je sám pouhou »studií.« A studie tato není prvním stadiem jeho pokusův k dosažení vznešené mety, kterouž sobě vytkl. Známeť z jeho »Alba« kreslenou studii »Krista« i z hlíny vyhnětený model tohoto poprsí, jež se nám na výstavě z dřeva pracně vyřezané jeví. Z toho zříti jest poctivou uměleckou snahu, jež zajisté korunována bude jedenkrát zdárným výsledkem. Prozatím se nám zdá, že Bílek dosud příliš akcentuje ve tváři Kristově výraz tělesně trpícího člověka

nervosně zcitlivělého a že nepoštěstilo se mu dosud vystihnouti s dostatek výraz utrpení duševního. Vedle »Studie ke Kristu« vystavuje náš umělec jiné ještě dílo, jež do jisté míry rovněž spadá v obor tvorby náboženské. Jest to postava Kristova k zemi shroucená se zarytýma do země rukama. Umělec nazval toto dílo své »Orbou« a podává sám v »Albu« svém myšlénku v něm tkvící, jež ovšem tuctovému diváku hned není patrna. »Oře tu těžce a úmorně veliký oráč Kristus, tak sníživ se za nás, v tu tvrdou, ztuhlou půdu, protože oráč vinou svou zaoral jak zvíře do země a nalezl tam svoji smrť...« Po bok svérázného umění Bílkova nestaví se na výstavě jinak nic rovnocenného. Nejlépe zastoupeno jest krajinářství, kdež nově nastoupené dráhy za moderními hesly nejvíce jsou patrny. Vzácné umění Zdenky Braunerovy, jež širokými tahy štětce vystihuje fysiognomii a náladu přírody, vytvořilo tři menší, ale cenná dílka; jsou to, abychom tak řekli, impresse v dobrém slova toho smyslu. Výjevy přímo ve přírodě nabyté nahozeny jsou tu směle a v prvním dojmu na plátno. Moderními zraky pohlížejí na barvitosť přírody zejména A. Slavíček a A. Hudeček, a s nevšedním zdarem hledí vystihnouti štětcem to, co oko jejich postřehuje. Pozoruhodny jsou v té příčiny zejména obrazy Hudečkovy: vidíme tu pronikající světla ve fialový lesní stín, hladinu vodní s obrážejícími se zkroucenými silhuetami kmenů stromových a s reflexemi zeleně a modře. Obrazů figurálních jest málo, a mezi nimi pohříchu i několik nezbytných nudit. Též uznal Josef Schusser za vhodné řešiti pablesky slunečního světla ve fialovém stínu zeleně na nahé postavě dívčí. Plastika mimo výtvory Bílkovy zastoupena jest pozoruhodným výtvorem Suchardovým, jenž zvolil sobě sociální théma, znázorniv, kterak výroba tovární dusí a dáví dělníka.

Rozhledy po literatuře umění výtvarného poslední doby. II. Z uměleckých publikací poslední dobou na Moravě vydaných přední místo zaujímá nádherné dílo, jehož titul zní: »Církevní památky umělecké z Olomouce. Vysvětlivky německy napsal prof. Adolf Nowak, české vydání upravil prof. dr. Josef Kachník.« (Nákladem Ed. Hölzela). Dosud vyšly dva svazky, obsahující hojně výborně provedených světlotisků a pečlivě zpracovaný text, do něhož vloženo hojně menších dřevorytin a obrázků zinkografických. Druhý svazek, r. 1895. vydaný, věnován jest baroknímu umění v Olomouci a Olomouckému dómu. Období barokního slohu na Moravě nebylo dosud nikdy zpracováno tak dokonale, jak se to jeví v díle Nowakově a Kachníkově Veškery obory umělecké: architektura, plastika, malířství i umělecký průmysl docházejí zde stejně bedlivého povšimnutí. Celý zástup umělců v vidíme tu v pilné práci; mnohé dávno již v zapomenutí upadlé jméno zde zase po zásluze bylo oživeno a do literatury dějin umění domácího uvedeno. — Munificencí české akademie věd a umění bylo umožněno vydání splendidního díla »Belvedere, letohrádek královny Anny na Hradčanech. Vydal Ant. Balšánek, architekt.« (Cena 27 zl. 50 kr.) V části textové líčí se důkladně průběh zajímavé této stavby. Plány k ní zhotovil architekt Giovanni de Spozia. R. 1535. započato se stavbou. Pro plastickou výzdobu získán sochař Paolo della Stella, jenž od roku 1538. vedl celou stavbu až do své smrti r. 1552. Další postup stavby není v pramenech přesně dokumentován, a proto nelze sledovati dopodrobna činnosť Pietra Ferrabosca de Layno, jenž byl dříve jmín za hlavního původce Belvederu. Po smrti Stellově vyskýtá se jmenovaný právě Farrabosco jakožto architekt, Wolhmuth jakožto správce stavby, a Hanuš Tirol jako stavitel. Stavba dokončena asi r. 1562., trvala tedy plných 27 let. Císař Ferdinand I. († 1564.) dočkal se dokončení krásného tohoto díla, nikoli však Anna Jagelonská, pro niž letohrádek tento zbudován býti měl; zemřelať již r. 1547. Belvedere jest jednou z nejkrásnějších památek stavitelských, a sotva se s ním může měřiti podobné nějaké dílo soudobé. Krásné jeho architektonické detaily teprve dílem Balšánkovým docházejí ocenění. Na čtyřiceti osmi velikých tabulkách, bezvadnou methodou reprodukční provedených, podávají se tu půdorysy, řezy i nárysy budovy, oken, dveří; dále výkresy hlavic sloupů, nástěnných konsol, ballustrady, římsy, ornamentálních výplní atd. — A jako nejušlechtilejší tato Pražská stavební památka z doby renaissanční, podobně i jiná půvabná stavba královského našeho města podobného sice určení, avšak z periody barokní pocházející, uctěna byla zvláštní nákladní publikací. Jest to roztomilý letohrádek, známý nyní pode jménem »Amerika« na Novém městě Pražském. Veškero bohatství ladných forem a motivů, jichž výtečný Kilian Ignác Dienzenhofer ve stavbě své s nevšedním vkusem a zdarem byl užil, zračí se věrně v krásném díle K. B. Mádla nadepsaném »Amerika« (cena v plát. deskách 7 zl. 70 kr.). S obvyklou u tohoto autora

akribií a kritickou bystrostí psaný text provázen jest výbornými fototypiemi Bellmannovými. Mádl klade vznik letohrádku do r. 1720. Byla to první stavba mladistvého, jedva třicetiletého architekta, kterouž se Pražskému obecenstvu presentoval jako geniální mistr slohu tehdáž oblíbeného.

Hanuše Schwaigra: Sv. Cyrill a Methoděj. Starobylých vyobrazení slavných apoštolů slovanských jest poskrovnu. Za nejstarší pokládají se vyobrazení ze života jejich, freskovou malbou provedená ve starobylém kostele sv. Klementa v Římě, jejichž vznik klade Dr. Beda Dudík (v Mitth. d. C-C. XIV., 4) do doby kol 869, ač rázem svým hlásí se do doby mladší. Kdežto miniaturových a dřevorytových vyobrazení ostatních sv. patronův našich máme poměrně dosti, marně hledáme podobná starší zobrazení apoštolů našich. Proto nazvati dlužno myšlénku svérázného našeho mistra Hanuše Schwaigra velice šťastnou, pokusiti se totiž o vytvoření posvátných těch postav v duchu umění světcům co možno soudobého. Myšlénku tu pojal umělec při kopírování prastarých freskových maleb v klášteře sv. Jana ve Veroně objevených, kteroužto práci podnikl nákladem umění milovného mecenáše knížete Liechtensteina. Podrobným studiem fresek těch, jež pocházejí z VIII. nebo IX. stol. a prozrazují vliv umění byzantinského, vžil se Schwaiger úplně ve sloh, způsob kresby a kolorit oné doby. A takž bylo mu možno podati archaistické dílo, na něž pel starobylosti nanesen s virtuositou skutečně neobyčejnou, takže celek působí celou hloubkou a silou jakožto věrná ozvěna věkův dávno minulých. V románské arkádě po stranách oblými sloupky s bohatou hlavicí podepřené spatřujeme podle sebe oba svaté bratry Soluňské: sv. Methoděj oděný rouchem pontifikálním, s nízkou mitrou na hlavě a palliem kolem krku, drží v pravici kříž na dlouhé oblé žerdi, a v levici knihu, kterouž i sv. Cyrill levicí v rohu přidržuje a pravicí k ní ukazuje; sv. Cyrill jest prostovlasý, s velikou tonsurou na hlavě, a oděn jest v dlouhou řasnatou dalmatiku. Veškera roucha liturgická, jež na svatých postavách tu spatřujeme, jsou archaeologicky co nejvěrněji podána. Dolejší dvě pětiny pozadí zastřeny jsou kobercem pokrytým kosočtvercovým vzorem; pod hořejším obloukem spatřuje se románská rotunda se dvěma oblými věžmi v průčelí — jest to Velehrad. Hořejší cípy nad obloukem arkády vyplněny jsou stylisovanými kaplicemi, a okraj celku ozdoben jest pěkným ornamentem zubořezovým s rosetami v rozích. Leckoho snad z počátku zarážeti budou obhrouhlé na prvý pohled rysy obličejů obou světců; pohrouží-li však v ně hlouběji svůj zrak, postřehne v nich konečně případnou charakteristiku, ba do jisté míry i ušlechtilosť. Markantními tahy kontur vystihuje Schwaiger úplně ráz starobylých dřevorytův. Kdo zná naše miniatury ze stol. X. a násl., jakož i dřevorytové obrázky svatých patronů našich ve starých brevířích a missálech našich z konce XV. stol., a kdo dovede ze zdánlivě primitivních těch kontur vycítiti umění, jež se v nich tají, dovede náležitě posouditi i kresbu Schwaigrovu. Výborně sladěn jest kolorit celku, držený hlavně v různých tónech barvy olivové, hnědé a žluté. Kolorování konturovaných otisků výborného cliché z dílny Jana Vilíma provádí mistr sám, čímž ovšem dokonalosť koloritu jest nepoměrně větší nežli při reprodukci barvotiskové. Kromě těchto vlastnoručně kolorovaných a autografem Schwaigrovým opatřených exemplářů, jež prodávají se po 25 zl., zhotoveny jsou také konturové otisky s podtiskem v tónu zelenavém (cena 10 zl.) a jiné zase v tónu zahnědlém (cena 12 zl.). Doporučujeme vřele krásný obraz Schwaigrův jakožto velice vkusnou a významnou ozdobu českých příbytků křesťanských. Obětivé nakladatelství R. Prombergra v Olomouci zasluhuje plné uznání za vydání díla tak cenného. *Dr. A. Podlaha.*

ŠKOLSKÝ OBZOR.

—•—

Manifestační schůze učitelstva. — Socialní demokracie a učitelský tisk. Obmýšlené rozdělení žactva dle náboženství ve Vídni. — Náboženské školy jinde.

V poslední době uspořádáno u nás několik učitelských schůzí, na nichž rokuje se o známých požadavcích učitelstva. Do schůzí těch zváni jsou i poslanci, srozumitelněji řečeno, radikální učitelé je komandují a pohánějí k odpovědnosti.

Schůze, která se konala dne 18. prosince v Pražské Měšťanské besedě, způsobila v kruzích mladočeských dojem co nejtrapnější. »Nár. listy« pojednávají o schůzi té dlouhými články, dokazujíce, že mladočeští poslanci učitelstvu přejí, a varují učitelstvo (posud vlastně mluví jen o jednotlivcích,) aby se neklonilo k socialním demokratům. Toto varování má ovšem vážné příčiny. Ve zmíněné schůzi tázal se učitel Beneš, redaktor »Č. Učitele«, jak prý se hodlají poslanci zachovati k návrhu socialisty Bernera, který, chtěje ukázati, jakou péči má socialní demokracie o blahobyt učitelstva, podal na říšské radě návrh, směřující k zabezpečení vyššího služného učitelstvu. Veškeří poslanci vyslechli toto vyzvání s odporem. I Josef Sokol, druhdy od učitelstva tak velebený, uznal za nutné učitelstvo varovati.

Není nezajímavo, že orgán Vídeňských socialních demokratů učitelů »Fr. Lehrerstimme« přinesla již 25. prosince o této schůzi obšírný referát. Poznámek k tomu přičiňovati zajisté netřeba. Úkaz to, který jsme dávno předvídali. A předvídáme, že věc bude čím dále, tím horší Časopis »Č. Učitel« neliší se od obyčejných plátků socialistických ničím jiným než tím, že se nazývá »věstníkem Ústř. spolku jednot učitelských«. V poslední době uveřejnil docela článeček, v němž zavrhuje pozdrav »Pochválen buď Ježíš Kristus!« — ovšem (prý) jen z veliké péče, aby nebylo nejsv. jméno Spasitelovo profanováno! Mějť oni pánové takovou úctu ku Spasiteli, že Jeho jméno nejraději neslyší.

Ze socialně-demokratické trojice učitelských listů zmizela »Česká Škola«, kteráž po několik let tupila vše, co bylo katolického, a pod pláštíkem pokrokářství ze všech listů nejvíce čtenářstvo demoralisovala. Bude-li míti nějakého nástupce, není ještě známo. Její bývalý vydavatel doporučuje místo ní »Posla z Budče.« Vídeňská »Lehrerstimme« uvedla v posměch katolické náboženství. Poslanec opat Treuinfels a s ním 112 jiných poslanců podalo interpelaci k ministru vyučování, co míní učiniti k zamezení dalšího urážení náboženského citu obyvatelstva. Interpelaci podepsali i čeští poslanci Rataj, Udržal, Hořica a jiní. »Č. Učitel«, »Škol. Obzor«, »Posel z B.« a ještě jiné listy poslancům těm zle za to vyčinily. Z toho jest viděti, že urážku katolického náboženství nepřímo schvalují.

Ministr odpověděl na tuto interpelaci dne 20. prosince. Pověděl známou řeč, že škola má mravně nábožensky vychovávati, a kdyby některý učitel proti tomuto nařízení jednal, bude prý proti němu co nejpřísněji zakročeno. Jak známo, končí těmito slovy každá odpověď na interpelaci. — Zároveň odpověděl ministr na interpelaci poslance Kareisa a soudr. ve příčině nařízení Vídeňské okresní školní rady o rozdělení žactva dle náboženství. Prohlásil, že okresní školní radě bylo nařízeno, aby svůj výnos »ve smyslu platného zákona opravila«, a dokud se tak nestane, nebude výnos ten prováděn. Náboženské vyznání není prý sice důvodem (dle zákona) pro rozdělení žactva, ale kdyby se ukázaly nesnáze u vyučování náboženství, které by pouze rozdělením žactva daly se odstraniti, pak nesmělo by se v tom hned spatřovati porušení zákona. — V cizině, jak známo, školy interkonfesijní přízni obyvatelstva se netěší. Tak ve Francii rodičové, kde jen mohou, posílají své děti do škol katolických. V Německu jsou sice také školy »simultání«, ale jest jich daleko méně než konfesijních škol katolických i evangelických. V Lucemburku před nedávnem přijat zákon o zřízení škol náboženských, poněvadž školy bezkonfesijní se neosvědčily. Rovněž nový zákon školský ve Švédsku nařizuje, že učitelem může býti jen ten, kdo žil v mravnosti a bázni Boží; farnosti tvoří školní okrsky. U nás odstraní se zákon o bezkonfesijních školách bezpochyby, až bude trochu pozdě. *Václav Špaček.*

LITERATURA.

LATINSKÁ.

S. Antonii Pat Thaumaturgi incliti sermones dominicales et in solemnitatibus quos ex mss. saeculi XIII. codicibus qui Patavii servantur faventibus quinqueviris S. Antonii arcae curandae consultis etiam Vaticano, Casanatensi aliisque exemplaribus edidit notisque et illustrationibus locupletavit Antonius Maria Locatelli. Liber I. Horlivý a učený kněz Dr. Antonius Maria de Locatelli vyplnil touto svou prací přání dávno želané. Díl prvý, jejž před sebou

ıme, doporučujeme všem jak pro věc samu, o níž se jedná, tak i pro pěknou snadno srozumitelnou řeč latinskou, jížto dr. de Locatelli jest výborným ılcem. Úplné dílo má 9 dílů, o nichž zde ještě pojednávati nemůžeme, ne-›četše je ještě všecky. První díl (»liber primus«), o němž se zde zmiňujeme, za 3 zl. rak. m. a lze jej obdržeti přímo u spisovatele: Vldp. Dr. Antonius .ria de Locatelli, Tipografia Antoniana, via Cappelli al Santo 4108, Padova ılia). Doporučujeme zvláště kněžským seminářům, shromážděním, klášterům ›. v. Jos. Šeřík Vitinský.

ANGLICKÁ.

„How I came home“ (Jak jsem přišla domů). Spisovatelka lady Herbert Lea uvádí příčiny, pro něž »přišla domů«, rozuměj do církve katolické. .ímská nauka, týkající se očistce, jest marností,« praví jeden z článků církve glikánské, a Anglikáni se obrátili ke katolicismu, poněvadž nemohli pokračo-ti v modlitbách za duše zemřelých a nemohli toho snésti, aby náleželi dále církvi, jež nepřipouští, by se její údové za zemřelé modlili. Výtečný tento is přeložil mistrně do frančtiny L. de Beauriez pod názvem: »Comment j'entrai bercail« (Jak jsem vstoupila do ovčince).

„Our Christian heritage,“ by James cardinal Gibbons; Baltimore 1889. tomto překrásném díle »Naše křesťanské dědictví« poukazuje kardinál Gibbons ysl. Džibns) na jedno z nejhorších nebezpečí, jež ohrožují civilisaci jeho země, jest rozvod. »Snadnosť, s jakou se rozvádí v Americe,« píše vysoký církevní ›dnostář, »jest sotva méně oplakávání hodna než jsoucnosť mormonismu, ano, jistém smyslu jest ještě nebezpečnější, poněvadž má jakousi sankci civilního kona.« Podav data, dokazuje, že v posledních desíti letech (rozuměj před vy-.ním řečeného spisu), rozmnožil se rozvod o 69 procent, kdežto národnosť ;vzrostla výše 30 procent! Josef Šeřík Vitínský.

ŠPANĚLSKÁ.

Velký španělský básník, Don Antonio Arnao, narodil se v obci Murcia, ıe 2. února 1828. z otce Don Antonio Arna a matky doña Concepcion Espi-›sa de los Monteros. Prvních vědomostí nabyl na studiích v semináři de San ılgencia de Murcia, načež se odebral z rodiště svého do Madridu, kde do-oupil stupně »Licenciado«, pak zastával úřad při ministerstvu vládním. Jeho :jlepší spisy, jež se nyní začínají ve Španělsku teprve náležitě oceňovati, jsou: Himnos y quejas«, sbírka básní z roku 1851., potom »La Primavera de la da«, novela (z r. 1854.); dále »Melancolias«, básně a popěvky (z r. 1857.), ›zději »Ecos del Táder«, poetické písně (z téhož r. 1857.) a »Rodrigo«, lyrické ·ama o 3 jednáních, jež bylo poctěno velkou cenou královské akademie špa-ělské (Real Academia española). Josef Šeřík Vitínský.

PORTUGALSKÁ.

O grande thaumaturgo de Portugal santo Antonio de Lisboa, sua hi-oria, sua epocha e sua bibliographia, estudas escrupulosamente nas suas pri-ıeiras fontes de Portugal, Italia e Franca. Commemoraçao septicentenaria por . A. Carlos das Neves presbytero e bacharel formado em Theologia pela niversidade de Coimbra. Ediçao companhaada de duas phototypias: o antigo etrato do Santo e os brazoes de sua nobreza.« Spisovatel »Velikého divo-/orce z Portugalu, sv. Antonína z Lissabonu (Paduánského)«, F. A. Carlos das ıeves, doktor bohosloví a učitel na universitě Coimbraské, jest znám vzděla-ému světu vůbec, v městě Coimbře pak samém zná ho každé dítě. Zde ho říte na březích řeky Mondego, tu opět na hvězdárně, jež jest přivtělena uni-ersitě, tamo opět v královském kollegiu umění jako učence a hned potom říte ho v krásných kostelích Coimbraských jako vzor zbožnosti. Vše to pocítite éž ve výše jmenovaném jeho díle: učenosť a zbožnosť podávají si zde ruce a ıřívětivou jeho povahu vycítíte v celém slohu jeho spisů. V díle svém »O grande haumaturgo . . .« podal učený spisovatel velmi důkladný život velikého divo-vorce sv. Antonína Paduánského, a to vesměs z původních pramenů (primeiras

fontes) v Portugalu, v Italii a ve Francii. Nemůžeme pro veliký svůj obdiv dílo Dr das Neves lépe posouditi, než řekneme-li krátce, že jest tak velikého světce hodno. Adresujte na vydavatele: »Aloysio Gomes da Silva, Largo dos Loyos 53, Porto.« Josef Šeřík Vitínský.

DÁNSKÁ.

»Paa Farten«. Kjöbenhavnske billeder i blendramme. Af Carl Möller. Folkeudgave. 3 kr. 50 öre; eleg. indb. 5 kr. 25 öre. 5te oplag. Karel Möller jest dosti známý, a proto zde o něm šířiti slov netřeba. Jeho spis »Paa Farten« (Na cestách) patří k nejlepším jeho pracím. Chcete-li poznati Dánsko a Norsko, zvláště kodaňský život, bude tento Möllerův spis pro vás pravým Ciceronem. Jest pln dobré nálady a zdravého humoru. Vychvalujeť se arci švédština jako nejkrásnější severogermánský jazyk, pokud se týká libozvučnosti, avšak čtěte zde Möllera a poznáte i nevšední něhy dánského jazyka ihned. V pravdě nečetli jsme až dosud v dánském písemnictví nic poutavějšího nad zmíněný spis; chcete-li jej objednati, adresujte: Hr. Wilhelm Prior Hofboghandel, Köhmagergade 52, Köbenhavn. Josef Šeřík Vitínský.

FRANCOUZSKA.

»Le Rigorisme et la Doctrine du salut« jest název nejnovějšího díla Patera Casteleina. V díle tom provádí se důkaz, že duše musí cítiti, že ji Bůh chce spasiti; jest nutno, aby důvěřovala v Boží milosrdenství a počítala na pomoc a dobrotu Boží. Po přečtení tohoto díla cítí se člověk posilněn na duchu a potěšen; jsouť zde zavrženy falešné hrůzy rigorismu, a dokázáno ze svatých tradic bohosloví katolického, že víra naše jest i naukou pokoje, světla a silou rozumu, srdci a vůli člověka věřícího. Doporučujeme spis každému, kdo chce nabyti pravé útěchy. Cena 2 franky. Objednati lze přímo u: »Oscar Schepens & Cie, Société belge de Librairie, 16, rue Treurenberg à Bruxelles (Belgique). Tamtéž vyšel pro křesťanské sociály velmi zajímavý spis »La Propriété individuelle et le Collectivisme« z péra P. Capart, cena 5 franků; pro křesťanské vychovatele pak: »L' Éducation nouvelle«, napsal Edmond Demolin, cena 3 franky 50 centimů a pro křesť. sociály i vychovatele »La Réforme des Humanités«, napsal Alphonse Proost, cena 2 franky 50 centimů.
Josef Šeřík Vitínský.

BULHARSKÁ.

»Brlgarska christomatija, ili Sbornik ot izbrani obrazci po vsičkitě rodove srčinenija v dvě časti.« Iv. Vazov a K. Veličkov vydali v Plovdivě dvě části (díly) bulharské chrestomatie. Část prvá obsahuje toliko prósu, druhá opět jen poesii. Kdo by chtěl poznati důkladněji písemnictví našich bulharských bratrů, tomu doporučujeme zmíněné dvě části co nejlépe. Každá část o sobě je za 5 lvů. Komu by se však zmíněné dvě části zdály příliš obšírnými, tomu můžeme doporučiti jiné dílo: »Christomatija za dolnitě klassove na srědnitě učilišča i na gimnazitě, v dva toma (svazky) Solun, 1890 goda.« Cena I. svazku 1·60 lva, II. svazku 4 lvy. I tato druhá chrestomatie, již sestavil K. Veličkov, uspokojí zajisté každého. Josef Šeřík Vitínský.

CHORVATSKÁ.

Pro nás Slovany vydali pp. Dr. Ivan Broz a V. Jagič velmi zajímavé a poučné spisy. Spis Dr. Broze se zove: »Oblici staroslovjenskoga jezika« a Jagićův dvoudílný: »Primjerci starohrvatskoga jezika iz glagolskih i ćirilskih književnih starina.« Brozův spis je za 45 kr. a Jagićův za 50 kr. prvý díl, za 70 kr. druhý díl. Zmíněné knihy jsou arci sestaveny pro VII. a VIII. gymn. třídu v Chorvatsku, avšak i pro nás jsou velice zajímavy pro přirovnání k staročeštině. Již napřed vyzrazuji, že vás veliká podobnosť se staročeským jazykem velice překvapí. Maně vám tu přijde myšlénka

ıkopis Královéhradecký, arciť český, když Poláci tvrdili, že týž rukopis án polsky a Rusové opět dokazovali, že je psán rusky! Spisy řečené ›bdržeti v »knjižari Dioničke tiskare (Knjižari Jugoslavenske akademije), Gundulićeve i Marovske ulice; Zagreb.« Josef Šeřík Vitínský.

ČESKÁ.

Sborník Historického kroužku. Majetník, vydavatel a nakladatel družstvo :. Odpovědný redaktor Dr. M. Kovář. Sešit 7. Cena 1 zl. 20 kr., pro členy stva 80 kr. Řádky, jež zde uveřejňujeme, buďtež považovány za pouhý át o této publikaci, jež vyniká bohatým obsahem a cennými pracemi pomi a apologetickými. Vystupují zde ponejprv dvě mladší síly: archivář Ant. šník a kaplan Fr. Teplý, ze starších pracovníků ponejprv zde uveřejňují e: praelat Dr. Fr. Krásl, prof. Fr. Rypáček a farář Fr. Štědrý. ı o jest dům, že již sama existence Sborníku povzbuzuje k práci na poli historickém tato jeho existence soustřeďuje v sobě vždy více a více pracovníků, kteří istorií obírají. Sborník tedy za obezřetné redakce p. prof. Dr. Mat. Kováře značný krok ku předu.

Rozumí se samo sebou, že zde nescházejí práce nebo posudky starších přispěvatelů a katolických historických badatelů: prof. Jos. Vávry, faráře Jos. Hamršmída, prof. Dr. M. Kováře a Dr. Ant. Podlahy, jenž vyplnil svými ilými a cennými pracemi téměř polovici celého sešitu. Pokrok 7. sešitu Hiıckého Sborníku spočívá i v tom, že jeho drobné zprávy a posudky všímají měř veškeré historické činnosti v Čechách, pokud k Čechům se vztahuje ›kud tiskem vyšla na světlo. V těchto posudcích jsou různé omyly a nevnosti uvedeny na patřičnou míru. Týká se to hlavně: Bohumila Navrátila nové literatury o Jesuitech«), Dr. Jar. Vlčka (»Dějiny české literatury«) a ně Dr. Václ. Flajšhanse (»Písemnictví české slovem i obrazem od nejdávích dob až po naše časy« , jehož různé stylistické květy jsou velice rozhodně odmítnuty buď vyvráceny. Vzpomínkou na drahého a šlechetného P. Petra :ku zakončuje se obsah 7. sešitu.

Jak bude dále? Kasa kroužku se prázdní, ale tím Sborník nezahyne, neboť ne pevnou naději, že jej dosavadní podporovatelé neopustí.

Úmrtím zakladatele P. Josefa Svobody utrpěl kroužek nenahraditelné ztráty. ƴ za ním klesl v hrob jeho žák a vychovanec P. Petr Špička. Druhý vychoec Svobodův, Frà Jos. Hamršmíd, stal se farářem mezi Němci a nebude míti dlouho času věnovati se milému svému historickému badání. Tyto ztráty by byly aspoň částečně a brzy nahrazeny.

Nebožtík Svoboda sbíral síly, kde mohl. Konal osobní návštěvy, dopisoval , zasílal snaživcům historické knihy a vešed s představenými seminářů orespondenci, povzbuzoval k práci alumny a kleriky. Fr. Kroiher a Václ. ıdnický byli jím získáni pro studium historické již v seminářích, tento v Praze, :n v Českých Budějovicích. O této činnosti jednal výbor Kroužku ve schůzi edna t. r. a usnesl se, podobně pokračovati. Výbor se vynasnaží, aby pro ›užek byli získáni všickni pp. profesoři církevních dějin v Olomouci, v Brně, :. Budějovicích a v Hradci Králové a všichni alumni a klerikové, kteří mají ıbu pro studium dějepisné.

Historický kroužek jest velikou ozdobou družstva Vlast, i přáli bychom aby stále vzkvétal, mohutněl a sílil, aby ovoce jeho práce bylo požehnané.

Tom. Škrdle.

Pomněnky a lilie. Řeči k prvnímu sv. přijímání. Napsal Václav Davídek, :echeta měšť. a c. k. odborné školy v Turnově. Cena 60 kr. Tiskem Propa Zapletala v Hranicích. Nákladem R. Prombergra v Olomouci. K pěkným sům svým, z nichž jmenujeme dvojdílné dílo: »Věrný přítel kazatelův«, rátké a důvěrné odpovědi k nejrozšířenějším námitkám proti katolickému boženství« atd., jež všeobecné došly obliby, připojil přičinlivý p. spisovatel vou práci (80 str.), která za tím účelem byla zpracována, by její promluvy mohly zvýšiti úctu a lásku k milému Spasiteli našemu, v nejsv. Svátosti olní skrytému. Uvítají tudíž zajisté všichni učitelé náboženství spis tento s rasti, a to tím spíše, že pro nedostatek času nemožno tak mnohému tolik píle novati prvnímu sv. přijímání svých svěřenců, jak by si zajisté ze srdce přál! :ž i duchovním výhradně v duchovní správě (beze škol) pracujícím bude

práce tato výhodou na kazatelně, ve zpovědnici a při jiných příležitostech, neboť některé věci a zvláště hojné a vhodně vždy volené příklady hodí a líbiti se budou netoliko dítkám, ale i dospělým. Jest tu celkem 14 řečí, a to 8 před a 6 po sv. přijímání Doporučujeme »Pomněnky a lilie« co nejlépe.
Prokop Zaletěl.

Postní kázaní, která r. 1898. konal u sv. Tomáše v Brně Dr. Robert Neuschl, prof. theologie v Brně. Tato kázaní, která p. autor s velikým úspěchem konal lonského roku v chrámě Páně u sv. Tomáše v Brně, třeba nazvati i co do formy i co do obsahu dílem velezdařilým. Obsahem jejich jest děj umučení a utrpení Páně, k němuž p. autor připojuje některou z věčných pravd, jak se obyčejně probírají při exerciciích a pojednává se vždy o thematě tak obšírně, že se z každého kázaní dají dvě sestaviti. Poslední kázaní jedná o z mrtvých vstání Páně. Děj umučení Páně popisuje p. autor na základě slov sv. evangelia a používá k výkladům badání nejslavnějších exegetů, takže vše, co kázani obsahují, obstojí i před soudnou stolicí přísné vědecké kritiky. Rovněž i v pojednání o věčných pravdách, které p. autor k ději umučení Páně připojuje, jeví se důkladná znalosť dogmatiky i morálky. Při tom však jsou kázaní na výsosť praktická, přihlížejíce vždy k potřebám lidu. Autor obrací pozornosť posluchačů ke kořenům zla, které nynější společnosť lidskou až do základů ohrožuje, totiž nevěře a z ní plynoucí nevěrnosti naproti Bohu a bližnímu, a dokazuje, že nynější společnosť nemůže býti vyléčena, leč naukou a milostí Kristovou. Pro obyvatelstvo, které má příležitosť denně čísti nevěrecké noviny, brožury a knihy, budou tato kázaní, tiskem vydaná, pravým dobrodiním, neboť nalezne v nich hojného poučení o pravdách křesťanských a lichosti zásad, jež nynější svět hlásá. Z každého téměř řádku celého spisu sálá nadšení pro věc Kristovu a jedině přílišná horlivosť nechává někdy dopadnouti i ostřejší slovo proti moderním farizeům. Pan autor uvádí velmi mnoho vhodných textů z Písma sv., sv. Otců, věhlasných theologů, někdy dovolává se i spisovatelů profanních, ano i nepřátel církve svaté. Mluva jest správná, jasná, místy květnatá, ozdobená mnohými krásnými obrazy a přirovnáními, takže spisovatel se touto sbírkou kázaní čestně řadí mezi nejpřednější pěstitele českého posvátného řečnictví. — Část čistého výtěžku jest věnována na pořízení praporu křesťanskému spolku sociálnímu »Svornosť« v Brně. — Kázaní, která právě vyšla, co nejvřeleji každému doporučujeme. Dr. Jos. Kupka.

Moudrosť života od Smilesa. Přeložil a upravil Jan Váňa Nakladatel: Jos. R. Vilímek. V Praze 1898. Cena 2 zl. 40 kr.

Páně Vilímkova sbírka »Věděním a životem« přináší opravdu pozoruhodné spisy, hlavně z angličtiny. Pan Váňa, jenž sbírku obstarává, jeví dobrý talent u výběru látky a velikou energii v práci. Doufáme, že nepřeženeme, řekneme-li, že touto sbírkou bylo dosud skutečně něco u nás vyplněno a že jsme dosavadními produkty jejími v literatuře své skutečně nabyli. Nepravíme, že se vším souhlasíme, co zde dosud bylo podáno; ale myslíme, že naše kritika (v minulém ročníku »Vlasti«) o prvém spise této Vilímkovy knihovny (»Radosti života«), pochvalná kritika byla spravedliva a pokud pan pořadatel takto si povede, bude i na dále zaslouženě přízniva.

Spis přítomný, »Moudrosť života« jest zevnějškem i nitrem svým velmi vábivý. Cena 2 zl. 40 kr. je ovšem dosti veliká, ale čtenář oželí ji, maje radosť, že peníze nevyhodil na věc zbytečnou aneb dokonce špatnou, ale že si koupil dílo cenné. Pan pořadatel podává ve spise tomto vlastně čtyři Smilesovy práce: Svépomoc, charakter, spořivosť a povinnosť, a napovídá, že je nejen přeložil, ale i upravil. Škoda, že neuznáno potřebným pověděti čtenářstvu, v čem vlastně záleží úprava ta, aby každý věděl, co ze Smilesa má i nemá, co má doslovně a co jen u výtahu. Překlad páně Váňův čte se velmi hladce a podaný obsah svou věcností, hloubkou a řízností od počátku až do konce imponuje. Smiles jeví se ve spise tomto jako genius, jenž střízlivě, klidně a přesvědčivě pojednává o věci své. Že ve spise jeho podává se především moudrosť života časného a že odezírá se od života věčného a nadpřirozeného, ač ne úplně, litujeme hlavně v tom smyslu, že bychom od takového auktora rádi byli slyšeli myšlénky a názory o životě nadpřirozeném. které nás katolíky rovněž, ano více zajímají než názory auktorovy o životě přirozeném. Míníme, že s tím, co auktor podává, i nejpřísnější kritik velmi často nadšený projeví souhlas; výtky budou se týkati nejvíc asi toho, co zde u Smilesa schází, ač ihned bude si připomenouti, že auktor má právo, aby o předmětě pojednal do té

o které se mu dle jeho plánu záhodným zdálo, a že od něho nemůže žádati nikdo, aby všecko pověděl, co by pověděti mohl aneb co by ěl. Hlavní věcí zde jest, aby, co podáno jest, bylo dobrým, a u Smí: skutečně dobře, ano výtečně o všem se uvažuje. Příklady uvedené lmi působivé a sentence po spise četně rozhozené všude jsou hluboké pravdivé. Jen na některých místech (ku př. na str. 13. a 130.) nesrovse s názorem, proneseným vlastně s formulací jeho, jinak vzdáváme ›muto všechnu chválu, upozorňujíce na bohatý materiál myšlénkový a ıetnou tendenci materiální i mravní, které všude vynikají. Kdož konají cích přednášky, najdou zde velmi mnoho vhodné látky i dokladů.

Filip Jan Konečný.

\. Lapôtre T. J.: **Moravané.** Stať ze spisu »Evropa a svatá Stolice za ırlovců«. Z francštiny přeložil Dr. František Ehrmann. Cyrillo-Methodějská kárna a nakladatelství V. Kotrba v Praze. Cena 50 kr. Práce tato vyosmý svazek výborné »Vzdělavací knihovny katolické«, pořádané pp. :. Tumpachem a Dr. Ant. Podlahou, řadí se obsahem pro nás tak důležestně po bok ostatním dílům, v knihovně této již uveřejněným. Pravíme, ah svazku tohoto (84 str.) jest pro nás zvláště důležitý, čemuž nasvědčuje ekladatel, jenž v předmluvě píše: »Kdyby byl Lapôtre uveřejňoval stať /loraves« o sobě, myslíme, že by ji byl nadepsal jinak; snad slovy: Ktela na Moravě zrušena liturgie slovanská. Neboť, vyniká-li celá tato stať ;ejnými sympatiemi k národům slovanským, vyniká zvláštní důmyslností ıesa Lapôtrova, obsažená ve třech posledních odstavcích: Záhada, Pod-:, Triumf strany německé, kterou se Lapôtre snaží vysvětliti, kterak V. mohl zakázati liturgii slovanskou, když ji přece jeho předchůdce II. schválil a potvrdil.« Doufáme, že po tomto upozornění netřeba nám ; ještě spis tento doporučovati.

Prok. Zaletěl.

Z města do vsi. Z milostpaní panímáma. Napsal Petr Kopal. »Ludmily«, zábavné četby pro český lid, roč. I., č. 2. Autor probírá život advokáta ízavského a jeho paní, Bětušky. Advokát vyšinuje se vždy výše a výše a se hledaným a slavným právníkem, ale jeho paní, žijící v přepychu, odse výstřednostem, jež přivedly ji až do lidského posměchu. Povaha její ıikterak špatná, ale nedostatek práce a mazlení mužovo vede ji k výstředn; Bětuška vsedne ve své divokosti i do balonu a spadne — do kláštera, byla z mládí vychována. Tu milostpaní vystřízliví. Taktní chování velebné ' smíří ji s mužem a nepřímým vlivem této ctihodné matky nastane v roıdvokáta Dr. Sázavského rozhodný obrat: koupí na venku statek, ujme se vedení a z městské milostpaní stane se venkovská panímáma. Obraz vematky v povídce nakreslený autorovi velmi se zdařil.

Od tohoto obratu v ději začala mne Kopalova povídka nesmírně zajímati. d se pohybovala v obyčejných povídkových kolejích, líčíc charaktery a : události městského života, ale nyní rozvinuje se v rouše povídkovém lohospodářské pojednání. Dr. Sázavský učí se svou paní a moudrou svou ou slovem, příkladem a obětivostí čili vlastně dobročinností zpustlý lid, ož střed přišel, spořivosti, pracovitosti a vkusu. Začínají od mládeže: paní lívky ručním prácem, zahradník přiučuje hochy zahradnictví a vštěpuje jim . k stromoví Dr. Sázavský pak přistupuje k zakládání hospodářského :u a hospodářské záložny. Ale mýlil by se, kdo by se obával, že se tím . Kopalova práce suchou a nezajímavou. Naopak je to líčení živé, velice esantní. Záhubu lidu připravil žid Mandelblüh svou vinopalnou a hernou, ıtane mezi dr. Sázavským a tímto Mandelblühem zápas na život a na smrt. ědný a lstivý žid, obratný, ale poctivý Dr. Sázavský střetnou se v boj, a kolísá mezi dobrem a zlem, kloně se brzy sem, brzy tam. Blaho lidu a a lidu!

Mistrné péro Kopalovo slaví tuto pravé triumfy vypravovatelského ní; v povídce vystupují také sociální demokraté, rovněž i duchovenstvo, toto v míře jen velice podřízené, zde se vyřizuje boj mezi vrchností a áky, mezi sedláky a chalupníky. Dr. Sázavskému kupí se obtíže na obtíže, konečně po dlouhém zápase žid Mandelblüh v boji klesá a Dr. Sázavský zí na celé čáře.

Pan Alfons Šťastný z Padařova vyčítal nedávno ve svém listě duchoıtvu, že si nevšímá blahobytu lidu; ať čte tuto povídku, a bude usvědčen :pravdy.

Doporučujeme tuto cennou a krásnou práci všem katolickým spolkům, aby ji pojaly ve svou knihovnu a lidu ji hojně půjčovaly. Budiž rozšířena hlavně ve stavu rolnickém a nejvíce tam, kde jest lid ovládán židovskými hospodami a kořalnami.

Redaktorem »Ludmily« jest mladý a snaživý kněz ThC. Jan Pauly, kaplan na Smíchově. Gratulujeme mu, že se mu podařilo získati pro »Ludmilu« dvě velice krásné práce a přejeme mu, aby řídil »Ludmilu« i dále rukou tak šťastnou. Tomáš Škrdle.

Pobloudilci. Obraz z našeho života. Napsal Václav Špaček. »Zábavy večerní 1898. č. 1. Cena 40 kr. — Do vesnice přistěhoval se redaktor socialnědemokratického listu »Fakule« jmenem Chytal. Lovil tu přívržence. Ale hlavní účel jeho venkovského pobytu byl, aby byl trochu s očí četnictvu a úřadům. Nedal pokoje hlavně učitelům, protože byli svorni s farářem, a pak ovšem i faráře ve »Fakuli« »trhal«. Ale doktor, který sem jezdil, znal Chytala jako člověka beze cti, svůdce dívky, jež byla dcerou bývalé doktorovy milenky, i dal si na něho pozor. Tím dopálil Chytala tak, že naň chystal vražedný úklad, ale místo doktora zabil onu dívku, právě v ten čas, kdy jeho přívrženci dynamitovým attentátem poškodili dvě továrny a zranili mnoho lidí. Chytal i původci attentátu byli zatčeni a potrestáni. — Hle — toť pobloudilci.

Jiným byl sedlák Trojánek, jehož dcera stala se Chytalovou milenkou, opustivši podučitele Kláska, jenž ji upřímně miloval, a která potom, nechtějíc nésti hanbu světskou, se utopila. Je tu líčeno ještě více pobloudilců.

Naproti nim jako světlo ve tmě vynikají šlechetné postavy učitelů, faráře, a dvou dívek: učitelky, jež hyne souchotěmi, a druhé milenky Kláskovy, jež s ním vstupuje ve stav manželský.

Děj postupuje živě, stupňuje se zajímavě, končí uspokojivě. Není tu hlubokých analys, ani filosofických problémů, ba ani jakéhosi řešení »socialní otázky«, a přece má povídka tato i v tom směru svou cenu. Ukazujeť názorně, kdo, jací lidé vtírají se za vůdce dělnictva, kam přivádějí své nohsledy, jak bodrý lid soudí o celé té věci a jak právě ti, kdo s lidem nejlépe smýšlejí, bývají nevinně tupeni a pranýřováni.

Snad bude se zdáti leckomu ta neb ona postava pravdě nepodobnou, ale soudím, že takových lidí je posud dosti, kteří podobají se jak oněm učitelům, tak onomu lékaři — jak Aurelii, tak i oběma druhým slečnám.

Špaček vypravovati umí a jeho povídky nejsou »jen pro kalendáře« dobré. Fil. Šubrt.

Vychovatel. Časopis věnovaný zájmům křesťanského školství. Orgán Katechetského spolku v Praze a Jednoty českého katolického učitelstva v království Českém. Ročník XIII. Již několikráte měli jsme příležitosť promluviti o výborném listě tomto a jej také vždy dle zásluhy vřele doporučiti všem příznivcům křesťanského školství, i činíme tak i po ukončení tohoto ročníku, a to tím spíše, že novým uspořádáním své předchůdce předstihl a tužbám mnohých s největší ochotou v ústrety vyšel. Má totiž »Vychovatel« — ročníkem 13. počínaje — zvláštní katechetskou přílohu (144 str.), která vedle promluv skoro na všecky neděle a svátky v roce má též důkladné články, školské rozhledy, spolkové a různé zprávy, zvláště stavu katechetského se týkající, jakož i přílohu učitelskou (148 str.), o jejíž ceně nejlépe svědčí jméno samého redaktora. Přílohami těmi však nijak neutrpěl hlavní list »Vychovatel«, neboť i on má tolik a takových prací, že zajisté každému prokáže platné služby. Doporučujíce tudíž poznovu výborný časopis tento, poznamenáváme, že vychází dvakráte v měsíci i s oběma přílohami celoročně toliko za 3 zl. Prokop Zaletěl.

Obzor. List pro poučení a zábavu. Redaktor Vladimír Šťastný. XXI. ročník. V Brně, 1898. Tiskem papežské knihtiskárny Benediktinů rajhradských. Jako dvacet předešlých ročníků, tak i tento nejnovější vykazuje velmi bohatý a poutavý obsah, jak co se týče úvah, pojednání, povídek a obrazů ze života, tak i pokud se dotýká básní, besed a obzoru literárního. Z povídek jmenujeme zvláště: »Na lehčím chlebě« (Pokračování povídky † Václ. Kosmáka, jejíž počátek jest v ročníku 20.) od Alberta Mrázka a »Spása a sláva«. Historická povídka z doby slávy říše velkomoravské Napsal Frant. Valoušek. Z četných úvah připomenuty buďtež aspoň: »Slovo o našich rodinách« od Vlad. Šťastného. »Útěk z venkova« od Rud. Vrby. »Úpadek národů katolických« od Frant. Janovského. »Hanáci ve všem jednací« od Al. Hlavinky. »Státoprávní poměry a

vnější postavení katol. církve ve středověku« od Frant. Perky. Tři pojednání o Frant. Palackém od Fr. Rypáčka a m. j. Z básníků shromáždil kolem sebe p. redaktor celou řadu nadšených pěvců, z nichž uvádíme: R. Stupavského, Mil. Javorníka, J. Vránka-Pohořského, Sig. Boušku, Fr. Skalíka, Aug. Rozsypalovou, Ant. Travěnce, Frant. Vaňka, Ferd. P. Místeckého, Jos. Šorma, Frant. Chráma atd. Poznamenáme-li ještě, že i »Beseda« obsahuje hojnosť zajímavých zpráv a že v »Obzoru literárním« posouzeno přes 70 spisů, doufáme, že můžeme výborný a laciný (2 zl. ročně) list tento vřele doporučiti. Prokop Zaletěl.

Zlatá Praha. R. XV. r. 1898. Red. Ferd. Schulz, později Jar. Kvapil. Pořadatel obrazů Vikt. Oliva. Nakladatel J. Otto. O Voltairovi pěje Vrchlický (str. 3.):

»A třeba smích vším kmital ironický
sta šípů srše, nezkřivil's přec vlásku,
kde pravda s právem. V tom byl's velký vždycky.«

Pochybujeme velice o pravdivosti tohoto výroku.

V kritice o Vankově Sacerdotiu (str. 11.) se praví: »Celkem čpí (jak krásné!) z té publikace mnoho nechutnosti, která je předním znakem naší katolické Moderny.« »Cíl života« (báseň Jar. Vrchlického str. 290.) pojímá se toliko pozemsky. V textu k vyobrazení str. 346. nazývá se Anna Kateřina Emmerichová náboženskou blouznilkou. Zola (str. 431.) dělá (ve svém díle Paříž) kříž nad katolicismem a ukazuje zlatou perspektivu nového náboženství, náboženství věd, pravdy a spravedlnosti . . . (tedy katolicismus je náboženství hlouposti, lži a nespravedlnosti?) »Paříž« vznikla řetězem logickým, jehož prvním článkem byly »Lurdy« a posledním »Paříž« — poslední hřeb do rakve vetchého katolicismu.« Pak se divte, že uvědomělí katolíci časopis tento svými penězi podporovati nemíní.

»Palacký očistil mistra Rokycanu (str. 491.) od onoho strannického nánosu, kterým ho postříkala krvavá reakcionářská éra protireformační a její námezdní agenti slovem i pérem.« Pěkné komplimenty!

»Tolstoj nalezl (str. 494.) kladný ideál pro životní dokonalosť v učení Kristově a jiných filosofů východních, nikoli jak si je přizpůsobila církev, ale jak třeba jim rozuměti původně.« Spisovatel klade tedy Krista na roveň »filosofům východním«, uráží hrubě církev a dí nepravdu.

Dle str. 564. má nově stavěný most v Praze zdobiti socha mučeníka kostnického, — ». . již proto, aby se paralysovala sochou tou památka imaginarního národního světce Jana Nep., jehož socha stojí na mostě Karlově.« Hanebnosť! Jan Nep. Jos. Holý.

A. Hamon: Duševní povaha anarchisty. Přeložil Jar. Jiroušek. Knihovna Rozhledů. XXIV. 1898. Autor »Psychologie vojáka ze řemesla«, francouzský spisovatel A. Hamon, vystoupil také s psychologií anarchisty. Knížka je zajímavou a čte se jako román; a je v ní také mnoho romantismu. Neboť pokud anarchisty známe, dovolíme si tvrditi, že žádný opravdový anarchista (neřku-li tolik anarchistů, co jich Hamon ve svém spise uvedl) nebude nikomu, pravíme nikomu psáti dopisy takového obsahu jako dostal od »anarchistů« spisovatel za účelem rozpoznati jejich duševní povahu. Ale necht si spisovatel svým dílem o anarchistech odhalil mnoho pravdy, avšak, když tuto pravdu hledal a našel, byl by ještě lépe udělal, kdyby jí byl ponechal pro sebe a nesděloval jí s veřejností. Myslíme to proto, aby touto knížkou nikdo nebyl opět sveden — k anarchismu. A tak lákavou tato knížka skutečně jest.

Myslíte, že se zde odsuzuje špatná povaha anarchistů? Velice byste se mýlili. Všecky hrozné špatnosti anarchistů snaží spisovatel opět vyvážiti vyhledanými ušlechtilostmi anarchistů; nějaký špatný úsudek o anarchistech po přečtení Hamonovy knížky není tedy možný. Suďme.

Spisovatel rozeslal prý anarchistům cirkulář, aby zodpovídali tyto otázky: 1. Proč jste anarchistou? 2. Jak jste se stal anarchistou? 3. Vaše stáří? 4. Zaměstnání? 5. Národnosť? Došlo prý hojnosť odpovědí. Nuže a z těchto odpovědí sestaven jest takořka celý spisek a výsledek Hamonova badání jest, že shledal v anarchistech: 1. Buřičství; 2. lásku k svobodě; 3. lásku k sobě neboli individualism; 4. lásku k bližnímu neboli altruism; 5. citlivosť; 6. cit pro spravedlnost; 7. smysl pro logiku; 8. dychtivosť po vědění a za 9. proselytism. I jest tedy dle Hamona anarchista nejen buřičem, ale i svobodářem, individualistou, altruistou, člověkem citlivým, soucitným, prahnoucím po spravedlnosti, poněkud logickým, vědychtivým a agitatorem své myšlenky.

Tady máte Hamonova anarchistu. Co na něm shledáte špatného, to zase vyváží jeho šlechetnosti, a on nezdá se nám býti tak špatným člověkem, za jakého jej mnozí pokládají. Než, promluvme o knize jasně a otevřeně.

Když Hamon ve svých anarchistech nemohl najíti znamení a znaků, které je ze společnosti lidské pomáhají vypuditi, pomůžeme je spisovateli vyhledati sami, a to z jeho vlastního spisu.

Hamon dokázal výňatky z anarchistických brožur, listů, letáků a dopisů, že anarchisté neuznávají: 1. autority; 2. Boha ani náboženství; 3. zákona ani řádu a za 4. že znají lásku nejprve k sobě a k těm druhým lidem — až zbude-li na ně nějaká. Nuže a myslíte, že mají takoví lidé nějaký cit pro spravedlnosť, povinnosť, práci, odměnu a právo? Nikoliv! Tací lidé lidsky nemyslí ani lidsky nejednají a tudíž pozbývají práva v lidské společnosti se volně pohybovati a sami ze společnosti lidské se vylučují.

Takovým jest zase náš úsudek o anarchistech všech národů.

Zajímavým jest pro nás čísti na str. 29., jak jeden z francouzských anarchistů vyznává, proč se stal anarchistou, doslovně takto: »Četl jsem Victora Huga a prohlašuji upřímně, že básník ten měl na mé myšlenky veliký vliv... Victor Hugo nasil mi do srdce buřičství. Ukázal mi dráhu, po niž jsem kráčel... A v krutých protivenstvích símě revolty, jež Victor Hugo do mého srdce nasil, vzrostlo...«

Vida! A když některý spisovatel napíše, že liberalistické a atheistické listy a knihy byly základem socialně-demokratickému učení i anarchismu, sesype se na něho krupobití a hromobití kde kterého pokrokářského novináře, a řekne se mu krátce do očí, že je darebák a lhář.

Nejlepším je však v celé knížce na str. 47. citát: »Anarchistický ideál uchvacuje každého (?) a rozšiřuje se s rychlostí tak neobyčejnou, že ve třiceti letech učinil větší pokrok (!) než křesťanství ve třech stoletích.« — Věříme rádi a děkujeme uctivě za tento »pokrok.« Dobře ještě, že tato slova vyňata jsou z anarchistické brožury. Jak ten pokrok vypadá, nechť, kdo jej chce v pravém světle poznati, přečte sobě ve »Vlasti« č. 1. t. r. článek od Vittora Avanti: »Anarchismus naší doby«, a uvidí, jaké pokroky anarchisté v naší době učinili Nanejvýš surovým jest citát ze spisu »La Nueda Utopia« na str. 63. tohoto znění: »Zdá se nám... že strážcové pořádku jsou pravými tyrany, hanebnými tyrany... že soudcové, úředníci, vládnoucí, strážcové pořádku, boháči a kněží jsou různými součástkami téhož stroje na ničení nejcennějších vlastností v člověku, důstojnosti, suverénity, rozumu, citu a spravedlnosti.«

Dosti těchto slov. Jediná tato slova postačila spisovateli, aby rozpoznal, že anarchisté jsou bestie, u kterých není známek šlechetnosti, a jeví-li se u nich nějaké slovo šlechetné, mohl poznati, že je vylhané.

A konečně, napsati o anarchistech na konci svého díla: »Anarchista má náboženství, ale bez obřadů; ono je čistě intelektuelní,« to mohl učiniti jen Hamon, který v anarchistech našel více krásných a pěkných ctností, nežli zla, a proč? — protože je nejspíše sám anarchistou.

Takový je náš úsudek o knize »Duševní povaha snarchisty« a jest nám lhostejno, bude-li se komu líbiti nebo nelíbiti. My knížku Hamonovu považujeme pro veřejnosť za zlo a veřejně toto mínění prohlašujeme, neboť také nám a nejen Hamonovi musí na pravdě záležeti. Pravdu jsme pověděli a budeme ji též hájiti.

Tom. Jos. Jiroušek.

Naše kalendáře.

Československá Koleda. Velký občanský kalendář na obyčejný rok 1899. Ročník dvacátý čtvrtý. Cena 50 kr. Nákladem a tiskem F. Šimáčka v Praze. Články poučné, životopisné, titulní obrazy atd. má »Koleda« skoro všechny společny s kalendářem »Národ«, jen práce zábavné, ač od těchže spisovatelů jako v »Národu«, jsou jiné, a to dosti pěkné. Historickou povídku »Zdena« od Čeňka Tondra nemůžeme chváliti; neboť proč ještě blouzniti o »svatém« učení »svaté« paměti velikého mistra z Husince, když přece na konci XIX. věku každý by věděti měl, jak to s učením i svatostí jeho dle pravdy bylo!

Kalendář »Národní Politiky« na rok 1899. Ročník IX. Cena 50 kr. Tiskem a nákladem »Závodu tiskařského a vydavatelského v Praze. Kalendář má v čele veliký obraz: »Bitva u Lipan« a ve vysvětlení k němu nazývá dobu husitskou nejslavnější (!!) dobou národa českého... Četné obrázky jsou celkem zdařilé a čtení jinak nezávadné.

Kalendář »Pikantního světa« na rok 1899. Upravil a vydal: Ludvík Zika, majitel a vydavatel »Pikantního světa«. Cena 50 kr. Dobrý můj přítel-lesník, kteří přece bývají z pravidla pořádně »ostříleni«, pravil mi kdysi: »Dostal jsem na ukázku mezi jinými též Kalendář »Pikantního světa«; vím, že píšete posudky do časopisův, i půjčím vám tento kalendář, abyste s ním po zásluze učinil. Ale přinesu vám ho sám, vždyť takovou knihu nechci ani nikomu do ruky dáti, jest tam samá nahota, samé cizoložstvo, inu zkrátka svin . . . .« Nechtěl jsem věřiti, ale dávám nyní po přečtení p. lesníkovi za pravdu; neboť vedle několika nemastných a neslaných »také vtipů«, není tu po žertu, humoru, pikantnosti ani téměř stopy, leda, že tím má býti nestoudnosť a oplzlosť! Nečetli jsme kalendáře, bychom se pobavili, jak v »Proslovu« veršotepec blouzní, když píše:

»Přijdou arci také kárci,
kteří píšou »kritiky«:
»že prý nyní mravy špiní
počet lidí veliký . . .«
Jen když oni při tom čtení
budou míti pobavení!«

Ó, nikoli; za takové pobavení pěkně děkujeme a každého slušného člověka před ním varujeme! Prokop Zaletěl.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII Jak známo, byla letos v Turině výstava náboženská a misionářská. Po jejím ukončení odebrali se rodáci zámořských vlastí přes Florencii do Říma, kdež je přijal sv. Otec Lev XIII. Byli rozděleni v následující skupiny: 33 Erytrejci, mezi nimi dítky obojího pohlaví, vykoupené z otroctví; vedl je Kapucín P. Vincenc; 16 Indiánek z okolí Madrasu, 14 Číňanů, jichž vůdcem byl P. Fogolla, titulární biskup v Bagi; 26 dětí obojího pohlaví z hořejšího Egypta s Františkánem P. Ricardem, 6 Beduinů z pouští zajordánských, 9 dětí z Jerusalema a Betléma, 11 domorodců z Jižní Ameriky, které vedli Salesiáni. Domorodci tito těšili se v Turině největší pozornosti četných návštěvníků výstavy. Král i královna, hned jak přijeli do Turina, přáli si je viděti i obětivé heroy křesťanské lásky, misionáře, jejich průvodčí. Přijali je v královském zámku v Turině, vystrojili jim hostinu, a byli oba — král i královna — v rozhovoru s nimi i misionáři velice pohnuti. Také celý Řím přijal nevídané dosud hosty s největším zájmem. Cílem jejich bylo představiti se sv. Otci, což stalo se v sále Klementinském ve Vatikáně. Nejdříve přijal sv. Otec ony ze sv. země, potom Číňany a Beduiny, pak jednu skupinu po druhé. Byl velice dojat a promlouval k nim i misionářům slovy nejlaskavějšími. Přijal od nich různé dary a posvětil k jejich prosbě veškeré náboženské předměty, které si s sebou vezli na památku z Evropy. Pětiletá Egypťanka, která umí výborně vlašsky, neohroženě přednesla sv. Otci báseň, která se Mu velice líbila, takže dítě vyzdvihl a pohladil. Jiná oslovila sv. Otce krásnou řečí a odevzdala Mu nádherné egyptské vyšívání, v jehož středu čtou se slova: »Ubi Petrus, ibi Ecclesia. Fiet unum ovile et unus Pastor.« O slyšení tom psaly — a to je přímo zázrak! — i protikatolické listy velmi sympaticky. Psaly by zajisté o všem, co se dotýká katolictví i vznešené osoby papežovy, sympaticky, jen kdyby chtěly psáti vždy — pravdu!

Chorvatské zprávy. Z Přímoří. Školské družstvo sv. Cyrilla a Methoda založilo v předměstí puljském chorvatskou školu, která má asi 80 dítek. To právě mrzí nejvíce italské listy. — Ve slovinských a chorvatských přech konají státní nadvládní od nějaké doby závěrečný hovor také v těchto jazycích. Italové brojí proti této nové vymoženosti Slovanův a stěžují si na — rovnoprávnosť.

»Der Süden«, orgán politických, kulturních a hospodářských záležitostí Chorvatův a Slovincův, vydávaný ve Vídni (Pankengasse 4.) vychází nyní již třikráte za měsíc v ceně 3 zl., protože jest potřebí, aby v měnivém politickém stavu podával podle možnosti rychlé zprávy.

Okradený básník. Stařičký básník, Františkán Grgo Martić v klášteře Kreševu u Sarajeva, byl delší dobu okrádán sluhou, takže krádež vzrostla na 1200 zl. Sluha, který se dopustil též jiných podvodů, byl odsouzen do vězení na 4 roky. O Kreševu a Martićovi psaly svého času »K. L.« a také »Vlasť«.

Skladby F. S. Vilhara, který jest nejoblíbenějším chorvatským skladatelem, vyšly nákladem akciové tiskárny v Záhřebě v ceně 2 zl. Mimo to vydány zvláště »samospjevy« s průvodem klavíru za 1 zl. 20 kr.

»Božićnica« ili Isusovo narodjenje vyšlo s obrazy z péra říd. učitele Vjekoslava Klemena v Grubišnompolju jako vhodný dar pro školní i dorostlou mládež. Cena 50 kr. — Farář Antun Zidarić vydal »Kratak nauk«, krátké poučení isterským sudařům, kterak pěstovati americkou révu. Duchovenstvo se obírá také hojně národohospodářstvím, aby tak posilnilo blahobyt lidu. To jest pravá vlastenecká práce.

Manželé Auerovi založili v Záhřebě malířskou školu. Spolek umělců učiní časem výstavu prací chovanců této školy. — Prof. Ivan Jamnický vydal sbírku těsnopisných zkratek s názvem »Samoznaci i pokrate hrvatske stenografie«.

Farář a spisovatel Ivan Jemeršić v Grubišném Polju přeložil do chorvatštiny Tomkovy »Dějiny království Českého« s názvem »Povjest kraljevine češke«. Obsahuje 30 tiskových archův velké osmerky a je za 2 zl. Týž farář vydal před rokem spis »Hrvatski národ« svým nákladem, a ten byl zabaven, čímž spisovateli vzrostl dluh 3000 zl. Jemeršić hodlá spis tento vydati znovu v ceně 1 zl. 35 kr.

Spolek chorvatských umělců vydá ve 4 svazcích reprodukované obrazy z umělecké výstavy v Záhřebě s názvem »Hrvatski salon«. Týž spolek připravuje výstavu obrazů českého malíře Muchy.

Dr. Petrijensis vydal v Záhřebě dějepisnou a právní studii: Bosnien und das kroatische Staatsrecht (261 str., 1 zl. 50 kr. u Ant. Scholze), kde dokazuje, že jest Bosna chorvatskou zemí, která patří podle státního práva Chorvatsku. — V Paříži se ustavilo družstvo jihoslovanských dělníků, kteří se chtějí svým jazykem dále vzdělávati. Nejdříve založena bude knihovna.

Mladý básník Mihovil Nikolić vydal svazeček básní, které lze považovati za zdařilé. (61 stran.) — Farář Stjepan Vukovinski sepsal »Božične slike« (vánoční obrazy), malý spisek o 20 stranách, který je založen na legendě o vánočním dřevě. Fr. H. Žundálek.

Drobné zprávy z rusínských zemí. Nové gymnasium bude zřízeno příštím školním rokem v Seretu v Bukovině. Vyučovacím jazykem bude němčina, povinnými předměty rusínština a rumunština. — Heslem rusínských vlastenců v Haliči jest, zříditi ve Lvově universitu, což najde dojista mezi lidem ohlasu. Rusín, usedlý v Rusku, daroval k tomuto účelu 40.000 zl. Z dobrovolných příspěvků by se ovšem potřebná suma nesnadno sehnala Bylo by však povinností vlády, aby pro tři miliony Rusínů založila vysokou školu, když pro tři miliony Poláků jsou university dvě.

Jak oznamuje »Literaturno-naukovij Vistnik«, odkud další zprávy vyjímáme, slavila se koncem října v Poltavě v kostele památka slavného básníka Kotljarevského za nepatrné účasti obyvatelstva. V témž městě bylo usneseno postaviti Gogolův dům, kde by bylo umístěno národní divadlo, sál pro národní výstavy a museum. Mikuláš Gogol jest rodákem poltavským jako Kotljarevskij.

Mikola Michnovskij, advokát v Kyjevě, vydá dílo: »Rusíni počátkem XX. století«, kde bude pojednáno úplně a všestranně o současném životě rusínského národa a vylíčen stupeň jeho vzdělanosti. Spojující nitkou jest jednota zájmů celého národa. Obsah: zeměpisný, anthropologický a politický nástin, církevní ústrojí a náboženský život, finance, obchod a průmysl, dělnictvo, rolnictvo atd. Všichni dovední a povolaní literáti jsou dožádáni za spolupracovnictví. Kniha vyjde nejdříve rusínsky v Rakousku a pak rusky v Petrohradě.

V Americe v Ansonii Conn. byla zřízena rusínská »čitalňa« Kotljarevského, jehož památka byla příhodným způsobem ve spolku oslavena.

Dne 5. listopadu měl v polském divadle v Krakově Vojtovič přednášku o Kotljarevském, načež bylo dáváno L. Maňka »Neščasne kochannje«, v polském překladě Ondřeje Milevského. Po prvním jednání zpíval sbor studentů několik rusínských písní, hlavně »Šče ne umerla Ukraina«, kterou Poláci přijali s hlučným potleskem. Bylo by si přáti, aby napjetí mezi Poláky a Rusíny bylo konečně odklizeno. Jak jsme na svých cestách po Haliči poznali, jest roztrpčenosť

mezi oběma kmeny veliká a není naděje, že by nastal smír. Ten by byl přivoděn pouze úplnou rovnoprávností Rusínů, proti čemuž Poláci doposud bojovali.

V rusínském divadle ve Lvově bylo provozováno nové drama Krohuleckého »Za chlibom«, které vyjde brzy tiskem.

Rusínské paedagogické družstvo ve Lvově přestalo Novým rokem vydávati časopis »Dzvinok« pro nedostatek předplatitelů. Místo něho bude vydávati knihovnu pro mládež. Fr. H. Žundálek.

Drobné zprávy ze zemí jihoslovanských. Již dříve vydával A. Zagorjan studentské kalendáře, avšak bezpochyby s hmotnou škodou, protože ve čtyřech posledních letech kalendář ten vůbec nevydali. Letošního roku ujal se této myšlénky Jos. Petrič v Lublani a vydal jubilejní studentský kalendář. Na první straně stkví se císařova podobizna. Mimo obyčejné kalendářní záznamy jest v druhém díle seznam a poučení o rakouských vysokých a středních školách. Soustavně uvedené mathematické formulky vyhoví praktické potřebě pro střední školy. Slovinští studenti měli dosud německé pomůcky, nyní mají svoje. Kalendář upravil Ivan Varl. Je za 60 kr.

»Glasi radosti«. Janez Laharmar, varhaník v Přímoří, složil za příčinou jubilea J. V. císaře a krále dvě písně: »Jubilejska kantata« a »Moja Avstria« pro mužský sbor. Písně jsou za 23 kr. u skladatele v Št. Vrški Gori v Přímoří.

»V Marijinem Cetju« sluje krásná knížka v ceně 30 kr., která nedávno vyšla nákladem Cyrillské tiskárny v Mariboru. Jest určena především poutníkům k trvalé vzpomínce, avšak též slovinskému lidu vůbec. Jsou to letopisné črty a kázaní, která měl v slavném tomto poutním místě prof. Dr. A. Medved z Mariboru.

Střední škola. Nová nižší střední škola bude zřízena v Sisku v Chorvatsku, jak kroky podniknuté ukazují, nákladem městským.

Učitelský konvikt byl založen v srpnu v Záhřebě, kdy byl položen k němu základní kámen. Ve prospěch tohoto ústavu vydává se měsíčník pro mládež »Mali Dobrotvor« v ceně 30 kr. Odběratelů má bez velké agitace 2000. Týž list stal se v Chorvatsku populárním svou zajímavou četbou z dětského života.

Prostředky maďarisace. Synové železničních hlídačů v Chorvatsku v ústavu v Kaposváru bývají trápeni hladem a bitím, promluví-li chorvatsky. Tak jedná »vzdělaný« Maďar ember.

Známý chorvatský básník Mihovil Nikolić vydá ještě letos »Sebrané básně«, počtem asi 30. Vyšly v předních časopisech: »Vienci«, »Prosvjetě« a »Nadě«, několik pak jest dosud neotištěno. Sbírka bude za 60 kr. u básníka v Záhřebě.

Kulturní následky dualismu pro jižní Slovany. Maďaři nejdřív hleděli dostati svoje přívržence jako vyšší úředníky do autonomních odborů chorvatské vlády, aby tu nabyli vlivu. V nových zákonech vždy byl nějaký paragraf, aby se Maďaři mohli míchati do chorvatských záležitostí. Pokračovali pak soustavně dále a žádali maďarské školy v chorvatském území, kde podle chorv. autonomního školského zákona nejsou dovoleny. Maďarský jazyk byl uveden též na některých středních školách v Chorvatsku. Poněvadž mnozí chorvatští, srbští a slováčtí studující nestudovali na budapešťské universitě, zakázal uherský ministr vnitřních záležitostí, dorozuměv se s chorvatským bánem, že od 1. ledna 1899 není dovoleno v Uhrách a C orvatku provozovati lékařskou praxi, kdo je promován na rakouských universitách; rovněž pak rakouský ministr vnitřních záležitostí vydal podobný zákaz pro rakouské země pro ty, kteří jsou promováni na uherských universitách. V Záhřebě nechtějí zříditi lékařské fakulty, dalmatští a isterští Chorvati nesmějí konati studií na právnické a filosofické fakultě v Záhřebě. V kulturní příčině zajisté má dualismus pro jižní Slovany neblahé následky.

Ústav sv. Mikuláše ku podpoře nezaměstnaných dívek z Přímoří, Kraňska a Štýrska v Terstě působí dle skrovných svých sil velmi dobře. Tak zachráněna nejedna slovanská dívka od pádu mravního a zaopatřena službou u řádných zaměstnavatelů.

Zveza slovenskich posojitnic — svaz slovinských záložen se sídlem v Celji vydá jako loni též letos svůj »Letopis« se statistickými zprávami všech slovinských záložen. Naši jižní bratři se organisují také hospodářsky, což s radostí vítáme. Katolická národní strana má na této organisaci lví podíl.

Bratovščina hrvatskich ljudi v Istri v Kastvu vydala letos jako podporu universitním posluchačům 250 zl., gymnasistům 475 zl. a kandidátům učitelství 105 zl. Od svého začátku rozdělila za 12.347 zl. podpor.

Slovinská konfesijní dívčí škola byla založena ve Velikovci v Korutanech. Při vyučování má se zřetel ku praktické výchově. Měsíčně platí se 8 zl. na celé zaopatření.

La Pensée Slave. V Istrii vycházel italským jazykem »Il Pensiero Slavo«, aby hájil chorvatského státního práva a slovanské vzájemnosti proti Italům. Nyní list ten vychází jazykem francouzským s týmž programem redakcí p. Jakiće. Tím bude dána cizině příležitosť, aby se seznámila s boji a tužbami národa chorvatského.

Tamburica. Pro světoznámé chorvatské tamburaše vydal Alfons Gutschy v Sirsku sedm svazků různých domácích kusů po 50 kr. Fr. S. Kuhač, znatel národní chorvatské hudby, doporučuje nejvřeleji tento podnik, poněvadž tím se před cizinou repraesentuje chorvatská původní hudba.

Truli dom, drama ve 3 jednáních, napsal Srdjan Tucić. Je to moderní práce dle starých vzorů francouzských, tedy nic původního, domácího. Nešťastná láska a nešťastné manželství — toť hlavní obsah dramatu. Přese všecky vady byl kus velmi příznivě v Záhřebě přijat.

Katolicki propovědnik jest chorvatský kazatelský list, jenž vychází nákladem J. B. Stiftera ve Varaždíně v ceně 8 korun. Redaktorem jest Andrij Jambrušić.

Chorvatská belletrie katolická. Josip Zorić, farář prozorský, vydal v »Obzoru« román »Pavao Pavlović«, který je vzat z národního života. Prvé samostatné vydání bylo již rozebráno, tak že se pořádá vydání druhé. Týž spisovatel vydal jinou povídku s názvem »Zrtva materina« (mateřská oběť) a v záhřebském »Obzoru« bude uveřejňovati nový román »Borba i pobjeda« (Boj a vítězství). Fr. H. Žundálek.

Církevní jmění v Uhrách. Podle »Presburger Tagblattu« jest stav církevního jmění v Uhrách tento: Katolický studijní fond založili katolíci, aby se z něho podporovaly katolické ústavy, které byly kdysi ohništěm pravé osvěty. Vláda však jej zabavila a hospodaří s ním podle libosti. Celý fond má 12 mil. zl., veškerý důchod z kapitálu a majetku jest 429.866 zl. Z toho se dalo na čistě církevní účely pouze 30 zl., katolické akademie dostaly 68.643 zl., správa pak stojí 201.649 zl. Ostatní rozdělil ministr vyučování na jiné účely. Jest zajímavo, že celá správa ztráví polovici všech důchodů. A přece je 6 mil. uloženo v papírech, že třeba jen kupony stříhati. Avšak jaká je to správa! Cenné papíry za 11.340 zl. vynesly pouze — 45 zl. 50.000 korců země, které při nejšpatnějším hospodářství by nesly přes 200.000 zl., vynášejí státní správě pouze 158.186 zl. Tu jest jasno, že se peníze někam ztrácejí. Ministr vyučování s nimi jedná podle libosti. Nejvíce důchodů jde na výslužné. Chytří Maďaři to dělají takto: Když se úředník blíží k výslužbě, přeloží ho ke katolickému fondu; z toho dostane výslužné, třeba by 39 let sloužil jinde. Většina těch pensistů jsou protestanté, kteří si o volbách získali zásluhy o vládu. 6 mil. jest k použití ministru, a z nich $2^1/_2$ jest uloženo u soukromníkův, o jejichž hypotekární jistotě jest přesvědčen jen ministr. Nikdo neví, kdo jsou ti klienti ministrovi. Hovoří se, že studijní fond a náboženská matice jsou hlavními prameny peněz na volby. Z kostelův a klášterův nadělali blázincův a kasáren, z církevního jmění žijí lidé bez víry. L † 4.

Literární zprávy z Bosny za r. 1898. Pod blankytem hercegovského nebe, v Mostaru, vyrůstají poslední dobou bosensko-hercegovské krásné literatuře dva pozoruhodné zjevy, z jejichž úspěchů musí se pobratimské srdce slovanské upřímně radovati. Myslím tím povídkáře Svetozara Čoroviće a lyrického básníka Aleksu Ristova Šantiće. Oba mladé literáty spojuje jedna krásná ctnosť, která je nevyčerpatelným zdrojem podařených plodů ducha a která tak mocně působila na oblíbenosť, jaké těší se oba spisovatelé; myslím tu horoucí lásku k vlasti a k rodnému lidu. Svetozar Čorović je opravdu Bohem nadaný spisovatel. Plodnosť jeho jest obdivuhodná, aniž by byla na úkor jakosti práce. Každý plod jeho ducha dýše svérázností a podává neklamný důkaz dobrého, čistého srdce. Oborem jeho jest drobná povídka a mravní tendence prací Čorovićových i vroucnosť obrazů lehce načrtnutých připomíná mi typické obrázky nezapomenutelného moravského kukátkáře † Václava Kosmáka. Čorović jest ještě velmi mlád na dnešní svůj význam a již právem řadí se mezi nejslibnější spisovatele drobné lidové povídky na slovanském Jihu. Rozen 29. května 1875. v hlavním městě »kršné Hercegoviny«, v Mostaru, navštěvoval tu národní školu, potom školu kupeckou a po dokonaném od-

borném vzdělání přejal po otci obchod. Z péra jeho vyšlo již několik sbírek povídek, které obsahem opírají se věrně o skutečný lidový život, ať v městě, ať po venkově hercegovském. Jemnou satyrou a vhodně volenými příklady kárá Čorović rodáky, kteří z kulturních »švábských« výstřelků po okupaci osvojili si jen mravně záhubné zlozvyky, jež jako rakovina ničí zastaralé, prosté, poctivé však patriarchální zvyky a ctnosti bosensko-hercegovského lidu. Jeho práce jsou co do formy většinou pouhé feuilletonistické kresby, jichž stručnosť a úsečná rázovitosť mnohdy je na úkor slohové ladnosti, avšak veliká část těchto, abych tak řekl, úhlových kreseb poutá věrným charakterním podáním a hloubka citu, v nich ukrytá, bezděčně vám vyloudí slzu z oka. V tom všem není žádné vyumělkovanosti, zde mluví prosté, nefalšované srdce spisovatelovo, které nachází mezi rodným lidem vřelého přijetí a ohlasu. — Čorović věnoval se poslední dobou delším pracím, ač z celkové bilance jeho tvoření literárního lze si jen přáti, aby zůstal při kratších povídkách, v nichž jeví se pronikavě jeho rázovitosť, kterou snad v pozdějších letech rozvine do slibné dokonalosti. Z knih, jež samostatně tiskem vydal, uvádíme: Sbírky povídek »Iz Mostara« r. 1895, »Iz Hercegovine« r. 1896. a »Iz moje domovine« r. 1898. K nim druží se delší povídky: »Krvni mir« z r. 1897., »Markov griech« a »Razoreno gnijezdo« z doby poslední. Přehlížíme-li první jeho práce ve sbírce »Iz Mostara«, které rázem poukázaly na charakteristický způsob Čorovićova líčení, vidíme již ve druhé sbírce »Iz Hercegovine« mocný rozběh ku předu. Knížka tato obsahuje jedenácte prací různých motivů, žertovných i vážných, pravý to obraz spisovatelovy nálady. Nejzdařilejšími jsou črty, v nichž při vážném podkladu rozvíjí se psychologická pojetí pronikavými rysy a nejvíce pak působí na vznětlivou mysl čtenářovu ony povídky z lidu, jejichž látka byla Čorovićovi nejblíže. Tak druhá črta »Jedina nada« (Jediná naděje) nehledaným, prostým způsobem líčí důvěru stařičkého venkovana, jenž obětoval na vzdělání jediného syna veškeren majetek a nyní žije z almužny cizích lidí, jimž s tklivou hrdostí vypráví o svém Marku »činovniku« (úředníku), v Mostaru žijícím. Těší se, že, až syn postoupí, ujme se pak dle daného slibu chudičkého otce. Marko však hýří v ovzduší brlohu s polosvětem a při zvuku kočující kapely hostí na oslavu povýšení své druhy, posílaje se vztekem »k čertu« posla, který mu vyřizuje pozdravení od otce, jenž tam ve vesnici hlady mře a s láskou i s důvěrou vzpomíná na svého Marka, na svoji »j e d i n o u n a d ě j i!« Pravou hrdostí a poctivostí hercegovskou sálá črta »S v e z a o b r a z«, kde harambaša hajducké družiny vlastní rukou před očima Turků zabil druha, jenž prohřešiv se proti příkazu danému, pokálel vůdcovu česť. Bolestné zklamání venkovské matky líčí povídka »U p o h o d e« nad zpanštěním syna, který stal se městským popem a matku svou, která k němu dalekou cestu pěšky vážila, uvítal tak cize, že obrátivši se, spěchala zpět k domovu, kde zklamané naděje shrnula v několika slovech: »Vše se změnilo« — zašeptá k muži, — »vše je tam jinaké. Ani mne nepolíbil, ani se nezeptal: »Jak se máte, maminko?« A snacha? Ani mne nepozdravila, neřkuli ruky podala. Vše, vše je to tam u něho naopak! . . .« Pravou čistotou duše křesťanské dýše předposlední povídka této sbírky »N a B a d u j e v e č e« (Na Štědrý večer), kdy nevystihlý půvab svatvečera působil v srdce zatvrzelého otce tak, že se smířil se zapuzeným synem i jeho rodinou. Letošní sbírka Čorovićova »I z m o j e d o m o v i n e« obsahuje šestnáct krátkých črt, které svědčí o nepopíratelném rozvoji spisovatelova talentu. Tklivým průběhem i zakončením dojímá prvá črta: »N a s u s r e t«, líčící matku, která se sirotky nadarmo očekává nejstaršího syna, jenž s ostatními druhy připojil se za posledního povstání k zoufalým obrancům víry a vlasti. Druhové již přišli a všichni z útrpnosti ukazují matce poslední řady, — až pak nikdo již nešel. Večer se sklonil nad krajem a do dálky již nikoho nebylo viděti, jen několik vran; — tu teprve seznala ubohá matka marnosť své naděje. U m a j č i n u z a g r l j a j u« (V objetí matky) a »N e n i n o z l a t o« (Babino zlato) odkrývají třpytné strany vroucí lásky rodinné mezi drsnými na pohled horaly hercegovskými. »O t a c« a »M a l i p r o s j a k« rázovitě vyličují vlasteneckou hrdosť, která u lidu srbského jest vyšší hmotných statkův i rodinného štěstí. Značnou psychologickou cenou vynikají črty: »S a h i j a« (Posel) a »B o ž j i s l u g a«. Hlubokosť a opravdovosť pobratimství jihoslovanského dýše z pěkných líčení »A h b a b i« (Druhové) a »U t u d j e m v i l a j e t u« (V cizím území). Mezi těmito krátkými povídkami jsou i mnohé žertovné motivy, z nichž jako podařené shledáváme: »M u l a O s m a n o v d u v a r« (Zeď Muly Osmana) a »S a n M e h e F e n j e r č i j e« (Sen Meha Fenjerića). Kniha tato vyšla v úhledné úpravě nákladem knihkupectví Pachera a Kisiće v Mostaru. Z ostatních Čorovićových prací největší pozornosti těšila se povídka

»K r v n i m i r« (Krevní mír), která došla i dramatického zpracování a uvedena byla ve scénu na bělehradském divadle. Dějem spadá povídka tato v doby předokupační, a spisovatel rozvedl vypravování děda svého v poutavý celek. Přehledu vadí ta okolnosť, že Ćorović po krajinném zvyku jednající osoby nazývá pouze jmény křestními, čímž čtenáři, na obyčej tento nezvyklému, nutno s obzvláštní pozorností sledovati postup děje. Stevan Milošev a Radan jsou sousedi, kteří dosud žili v naprostém míru a dle možnosti jeden druhému v hospodářství pomáhal. U Stevana jsou dva synové: statný a všeobecně oblíbený Stojan, pak churavý, mladší Mírko. U Radana opětně dcera Milica, »divna (krásná) to djevojka, da joj ravne nema ni u sedam sela (vesnicích)« a podle ní bratranci Jovan i Boško, kteří jako sirotci jsou strýcem vychováni. Tušíte, že z přátelského poměru rodičů při příjemných vlastnostech dětí vyrůstá nové pouto: — Stojan se miluje s Milicou. Jednoho dne vypravil se Jovan s pobratimem Mírkem Miloševovým na vycházku na Velež a vzali s sebou starou pušku. Cestou při přátelské rozmluvě spustila náhle puška v ruce Mírkově a Jovan klesl mrtev k zemi. Dle odvěkého zvyku měl Radan provésti »osvetu« (krevní odvetu) na Mírkovi neb na některém členu z rodiny Stevanovy. Rozrušení společenské v obou rodinách, bol obou milenců, úsilí starších členů obce za smíření, vše to líčí spisovatel výraznými črtami. Konečně do záležitosti vmísí se jako zprostředkovatel jakýsi Miloš, rozvážný stařec, jenž po úradě s rodinou Radanovou zjedná se Stevanem slavnosť krevního smíru na den Gospojy (Nanebevzetí Panny Marie). Všickni z Radanových přejí smíru, jen divoký Boško čelil úradě a přísahal pomstiti na vlastní vrub Jovanovu smrť. Slavnosť krevního smíru dle všech odvěkých pravidel šťastně provedena a nový přátelský svazek obou rodin požehnán knězem. Nadšen tímto želaným výsledkem, zvolá Stevan k shromážděnému lidu: »Zaklínám se vám, bratři, že chceme býti s Radanem takovými přátely jako prve. A kdyby někdo z mého domu jen prstem pohnul proti členům rodiny jeho, vlastní rukou chci jej ubiti!« — Vše by mělo šťastný průběh, kdyby nebylo zdivočilé vášně Boškovy, jenž ve chvíli slavnostní se zpustlými kumpany uchýlil se do vzdálené »kafany« za obcí, kde kořalkou rozněcuje hříšný vztek proti Stevanově rodině. Večerem vrací se domů a slídiv kolem chaty Radanovy, uzří v nedalekém háji Milicu v objetí Stojanově a vyslechne šepot šťastných milenců, kteří růžovými barvami malují si opětně nejbližší budoucnosť. Rozlícen pomstou vrhne se v návalu opilosti na nic netušícího Stojana a chopiv ho za hrdlo, zuřivě ho dusí. Milica úžasem omdlí. Po chvíli zoufalého zápasu nahmate Stojan v pasu nůž a v sebeobraně vrazí jej Boškovi do prsou. Vida krev i tělo nepřítele u svých nohou, prchá úžasem do noci. Mezitím nalezeni od Radanových Boško zkrvácený a umírající, Milica bezduchá ještě na trávníku. Z výkřiků Boškových seznají, že vinníkem je Stojan. Radan chopiv se pušky, spěchá do domu Stevanova, by pomstil tu rodnou krev; však krvnika není doma. V rozhovoru pojednou objeví se Stojan na obzoru. Otec ho spatří. »Sem pojď!« vzkřiknul. Však Stojan se ani nepohnul. »Jsi ty vinníkem?« zvolal Stevan mocněji. Stojan neodpoví. A Stevan, pozvednuv pušku, zamíří. Rána zazvněla, Stojan vykřiknuv, vypne tělem a padne. »Hle,« zvolal Stevan k užaslým divákům, »já dostál přísaze a dal jsem vám vlastní krev! Své srdce jsem vyrval a nyní jděte!« — Konec vyznívá opravdu dramatickou vervou, ač přirozeným psychologickým postupem, kdy otec vida se sám s mrtvým synem, vrhne se na jeho tělo a vroucími slovy prosí ho za odpuštění. — Končíme úvahu o Ćorovićovi, doufajíce, že vzácný talent mladého povídkáře podá nám častěji příležitost promluviti o nových plodech jeho.

Opěvovaný starobylý Mostar dal v poslední době srbochorvatské větvi bosensko-hercegovské slibného básnika v osobě A l e k s y R i s t o v a Šantiće. Narozen 27. května 1868. v Mostaru, prošel tu srbskou školu národní, načež poslán na obchodní učiliště do Lublaně. Avšak již po roce odešel odtud ku strýci do Terstu, kde uveden prakticky do obchodu. Po svém návratu do Mostaru působil v otcově obchodě, při čemž v ústraní psal básně. Později osmělil se na veřejnosť, a dnes nalézáme jeho plody ve všech takořka srbských zábavných časopisech. Prvá sbírka jeho písní vydána byla nákladem soudruhů Šantićových a čistý výtěžek věnován na zbudování pomníku Milutinovićova. (Simo Milutinović, srbský básník, narozen 1791. v Sarajevu, po velice pohnutlivém životě zemřel r. 1847. v Bělehradě). V prvých již plodech Šantićových, které prodchnuty jsou horoucí láskou k vlasti a srbskému národu, nalézáme pozoruhodné básně výrazného obsahu, lahodné formy a myšlenkové hloubky. Jmenujeme tu některé, jako: »Porušeni hram«, »Bolnik«, »Rob«, »Na Dunavi«, »Oj mladosti«

a j. Také v próse pokusil se Šantić se zdarem a z jeho lidových povídek vynikají: »Amazonka«, »Ljubav sirotice« (láska sirotkova) a »Pošljednji poljubac«. — Šantićův verš zvoní krásnou, zvučnou hercegovskou srbštinou, dikce jeho i pojetí mnohých písní dokazuje vzácnou originálnosť, která spěje pravými kolejemi čisté poesie do závratné výše, jako královský orel od skalných útesů básníkovy domoviny. Jeho lyrika dovede bouřiti nadbytkem vroucího citu tam, kde mu lyra zvučí o vlasti a šepce i v milé něžnosti, kdy odhaluje sladký tluk básníkova srdce. Z posledních plodů jeho, které v brzké době vyjdou jako »Odabrane pjesme«, jsou mnohé básně pravými perlami a i erotické výlevy dýší čistou touhou mladistvých ňader. Mnohé z nich nemožno ani přeložiti, aby se s nich nesetřel svěží pel vnější formy, zvučnosť veršů, která nás unáší jako jásavý zvuk rolniček, jenž v lahodném akkordu nese se přes tichou, zasněženou pláň. Nemohu odolat, abych tu, při Šantićově ocenění, nepodal jednu z nejkrásnějších jeho posledních písní, totiž »Grivnu« (náhrdelník), jejíž slovný půvab a formu nelze žádným překladem postihnouti, a proto uvádím báseň tu v originálním znění, v naději, že český čtenář při dosti malé pozornosti i plný obsah její vystihne.

Kupiću ti zlatnu grivnu,
divnu
grivnu!
Nek se niže, ružo b'jela,
oko tvoja grla b'jela,
pa kad skočiš, sele laka,
neka čini cika, caka,
cika, caka!

Kupiću ti zlatnu grivnu,
divnu
grivnu!
A u grivni biće slova
Od bisera, alemova:
Ovaj darak onaj dade,
što pred tvojim spajem pade,
i što sniva dan i noć,
tvoje oči — rajsku moć!

Kupiću ti zlatnu grivnu,
divnu
grivnu!
A svi snovi želje moje,
nek u zlatnoj grivni stoje,
nek ti šapću blago, tio,
zoro moja, danče mio,
statki raju moj,
do groba sam tvoj, pa tvoj!

Šantićova básnická snaha uvedla do srbštiny i pověstné »Intermezzo« německého básníka H. Heinea. Překlad tento na mnohých místech pěkně přilnul ku formě i myšlence originálu; jinde opět dal se Šantić unésti vlastním citem i formou, tak že často improvisačním způsobem opěvá obsah německého originálu. Překlad vyšel v úhledné úpravě nákladem snaživé firmy Pachera a Kisiće v Mostaru r. 1897. V poslední době společné zájmy pro obrození rodného lidu na poli ušlechtilé literatury spojily oba jmenované literáty Ćoroviće i Šantiće ku vedení srbského zábavného časopisu »Zora«, který se zdarem v Mostaru vychází.

Srpska-zabavno-poučna bibliotheka. Pod tímto názvem počala vycházeti nákladem prvé srbské knihtiskárny Risty J. Saviće v Sarajevu periodická sbírka povídek, románů, cestopisů, národních písní, pořekadel a zvyků atd. Bibliotheka ta vychází od měsíce října v jednoarchových sešitech ve lhůtě osmidenní. Sešitek je za 10 kr. V prvých sešitech vycházejí krátké povídky »Ramazanske večeri« od Branislava Gj. Nušića, k jichž ocenění se vrátíme. Sbírku tuto pro levnou cenu i lidový sloh lze doporučiti českým pěstitelům srbského jazyka. — Medicinska narodna terminologija u Bosni i Hercegovini uvaživši i susjedne zemlje. Sabras Dr. Leopold Glück, primární lékař zemské nemocnice v Sarajevu. Pod tímto názvem vydal jmenovaný lékař v roce 1898. nákladem zemské tiskárny plod desetileté mra-

venčí práce. Prostonárodní toto názvosloví, obsahující 9000 výrazů, má býti dle úmyslů vydavatele počátkem sběrací činnosti v tomto oboru v obvodu okupačního území. Dr. Glück je rodem Polák a dlouholetou činností svou jako lékař mezi lidem bosensko-hercegovským uznal, jak v předmluvě praví, že »činnosť lékaře, jenž působí mimo svou domovinu, jen tehdy dosíci může plného výsledku, seznal-li podrobně mravy a obyčeje lidu, hlavně ale ovládati musí řeč národa, v němž se usadil.« Kniha vydána je ve formátu lexikonovém a čítá 292 str. Tisk upraven tak, že slovo tisknuto nejprve latinkou a vedle kyrilicí. Sbírka tato má pro slovanské filology tu důležitosť, že významy, jichž kořen je čistě slovanský, uvedeny jsou i v ostatních slovanských jazycích, k čemuž se pojí název německý a latinský. Náležitý zřetel vzat tu k významům českým, ruským, polským, bulharským, maloruským, slovenským a kořen jednotlivých názvů odvozen ze staré slovanštiny. Národopisné zvláštnosti Bosny i Hercegoviny vyžadovaly toho, aby se pečlivě přihlíželo též ku turcismům, které namnoze tak zdomácněly, že vytlačily i pojmenování srbochorvatská. Z cizích jazyků, kromě německého, při různých vysvětlivkách přihlédnuto k jazyku francouzskému, řeckému, albánskému, perskému, rumunskému a tureckému. Při sbírání materiálu k slovníku tomuto nápomocni byli Dr. Glückovi vynikající měrou bosenští Františkáné, kteří mu ochotně zapůjčili prostonárodně psané »ljekaruše«, které každý klášter od dávných dob ve svých knihovnách chová. S díkem vzpomíná dále spisovatel přispění stařičkého bosenského Homera Frà Grgy Martiće a historika Frà Mijy Batiniće, neméně i lidového spisovatele Luky Grgjiće-Bjelokosiće. Srovnávací vysvětlivky jednotlivých hesel opírají se o nejnovější díla lékařského názvosloví těch kterých slovanských národů aneb vybrány jsou z epochálních děl Vuka Karadžiće, Miklosiće, Dežmana, Sulka a m. j., okolnosť to svědčící o naprosté svědomitosti sbírky této, která slouží ku cti spisovatelově. — Iz naroda o narodu. Smilje i bosilje. Ubrao gi iz srpskog narodnog vrta Luka Grgjić-Bjelokosić. (Z národa o národu. Pohanky a bazalky. Sebral po srbské národní zahradě Luka Gr. Bj.) Tisknuto v Novém Sadě u Gj. Ivkoviće 1898. Cena 50 kr. Jest to třetí díl stejnojmenného Bjelokosičova spisu o národních obyčejích skalné spisovatelovy vlasti, Hercegoviny. Obsahuje 112 písní (mezi nimiž je 19 variant) lyrických, čili jak lid jihoslovanský říká »ženske pjesme«, nejvíce z okolí mostarského. Luka Grgjić-Bjelokosić jest velmi pilný sběratel starobylých obyčejů, pořekadel a písní. S jeho jménem setkáváme se takřka ve všech bosenských a srbských časopisech v království. Jeho trojdílná sbírka »Iz naroda o narodu«, až dosud vyšlá nákladem sběratelovým, jest cenným příspěvkem folkloru bosensko-hercegovského.

Jan Třeštík.

Paběrky z novin a z veřejného života.

Sv. Otec Lev XIII. jest nejstarším biskupem na světě. Jest již 55 roků biskupem, jmenován byv papežem Řehořem XVI. dne 17. ledna 1843. titulárním arcibiskupem z Damietty. — Sv. Otec Lev XIII. přijal úřad rozhodčího soudce mezi republikami San Domingo a Haiti o sporné území. Obě republiky se zavázaly, že se podrobí rozhodnutí sv. Otce. — Sv. Otec, papež Lev XIII., kmet již 89letý, projevuje dosud podivuhodnou čilou duševní sílu a činnosť. »Voss. Zeitung« přináší o tom z jeho okolí následující dopis: Sv. Otec jest tak podivuhodně čilý, že nikdy nemá okamžiku, v němž by se nudil, nebo cítil, že jest osamělý nebo od světa odloučen. Nemá chvíle pro trudnomyslnosť, neboť pracuje bez ustání. Čte, píše nebo diktuje, a zaměstnává se nepřetržitě a docela samostatně všemi otázkami, které se týkají katolických zájmů na celém světě. Jeho zrak jest pořád ještě tak dobrý, že potřebuje míti na svém psacím stolku jen jednu jedinou svíčku, aby mohl čísti písmo i nejdrobnější; žertuje také často se svými důvěrníky, kaplany a preláty, kteří často musí se namáhati, aby vypátrali, co sv. Otec sám poznal na první pohled. Dále jest papež zdráv, jak jenom býti může. Zprávy o jeho onemocnění a mdlobách byly nadsazováním. Nehledíc ku svízelům vysokého věku těšil se Lev XIII. za posledních let zdraví, jež mu možno záviděti. Ano zdá se, že od několika neděl jeho síly vzrostly. Každý, kdo setkal se s ním v poslední době, musil podiviti se jeho zdraví. A při tom papež nikterak se nešetří. Naopak: sleduje pozorně všecky důležité politické otázky bez výjimky. Za ranních hodin před audiencemi dává si, nečte-li sám, předčítati nejdůležitější italské a cizozemské časopisy. Diktuje, opravuje a

mění depeše, dopisy a pokyny nunciům, takže všem se dostává jeho svéráznosti. A k tomu všemu má ještě dosti pokdy, aby velmi často předsedal shromáždění kardinálův. Méně než o komkoliv jiném lze říci o papeži, že by podléhal vlivu jiných a že by dal se přiměti ke krokům, kteréž by nevyplývaly z jeho vlastního určitého rozhodnutí. Nic ho víc nemrzelo, nežli když pozoroval, že to bylo popíráno. Paměť jeho jest výtečná. Zřídka jenom zamění si nějakou událosť nebo nějakou dobu, i když je daleko vzdálena. — Sv. Otec věnuje zvláštní péči vědeckým ústavům: kvetoucí observatoři, archivu, bibliothece a loggiím Rafaelovým, což dokazuje, že Vatikán jest ohniskem vědy a umění doposud. Přičiněním P. Cozza Luci vrácen byl bibliothece Vatikánské zvlášť cenný rukopis Galilea Galileiho, jednající o přílivu a odlivu moře, psaný v lednu r. 1616. ve »ville Medicejské«, která byla Galileovým »vězením«, avšak tak krásným, že je nazývá »Giardino De Medici«, kterýž název ze lži usvědčuje všechny, kdož fantastické báchorky o »vězení« mají za bernou minci. Z Vatikánu a z podnětu sv. Otce vyšla výzva pro zachování pergamenových památek. Ze všeho poznati lze, že stopuje sv. Otec veškery směry moderní a všech používati chce na obranu církve. Sv. Otec jest jediný na živu z kardinálů, kteří byli r. 1854. přítomni prohlášení Neposkvrněného Početí Panny Marie, ostatní všichni zesnuli. Loni Lev XIII. pravil k malíři, který jej portretoval: »Abych všechny plány své splnil, potřebuji ještě deset let, a doufám, že milý Bůh mi je neodepře. — Sv. Otec Lev XIII. rozdal o Vánocích chudým v Římě 33.000 lir, a to 17.500 lir dostali chudí v městě, 4.000 lir chudí kněží, 11.500 lir osiřelá děvčata v ústavě sester křesťanského vychování.

Anna hraběnka Thunová. O zesnulé šlechetné paní napsáno bylo již mnoho dobrého, i budiž mi dovoleno, abych k tomu i se své strany několik řádek přidal. Jako Vincencián v Žižkově dostával jsem často do rukou štědré její podpory, jež chudým udílela. Kdykoliv jsem chudým žádosť jejich podepsal a potvrdil, že jsou podpory hodni a potřebni, zasílala jim zpravidla 5 nebo 10 zl. Jako člen výboru Růžencové výrobny poznal jsem její dobročinnosť s jiné stránky. Výrobna pořádala koncert a čilý Dominikán Fr. Aug. Kadlec obrátil se na paní hraběnku Thunovou o pomoc. Pomohla, a to velice, tak že koncert vynesl čistých 1.200 zl. Když se jednalo o vojenskou hudbu při koncertě, dopsala plukovníku, aby propůjčil vojenskou hudbu zdarma a dodala, »touser vojínům zaplatím sama.« Jejím přičiněním pořádaly dámy, hlavně ze šlechty, v Grand hotelu bazar ve prospěch výrobny růžencové. Podobný bazar pro jiný ústav pořádaný popsán byl již v »Katolických Listech« a zručnosť pí. hraběnky Thunové byla tam případně vylíčena. I zde, v Grand hotelu, prodávala pí. hraběnka Thunová krajky z Rudohoří. Kousek krajek stál 2 zl, více krajek 5, 10 zl. Přišel do bazaru její otec, Karel kníže Schwarzenberg, a vybrav si něco krajek, dal své dceři za ně asi 12 pětek. Její choť, p. hrabě Thun, dával prý tehdy za jednotlivé maličkosti, ku př. za jednu cigaru, po desítkách. Bazar měl čistého výtěžku na 9 000 zl. Ubohým mrzáčkům z výrobny byla zvěčnělá pravou matkou a ještě r. 1898. vymohla na svém choti, předsedovi ministerstva, že dostala výrobna ze státní loterie 5.000 zl. podpory. R. 1894. na Velký pátek podal jsem k ní žádosť, aby se stala členem našeho družstva. Druhý den, na Bílou sobotu, bylo tu 50 zl. s pěkným českým přípisem. Pomocí sekretáře, jenž mi peníze přinesl, dostal jsem od pí. hraběnky adresy veškeré české a moravské šlechty a získal jsem jimi na 10 nových členů. Tázal jsem se důvěrně pí. hraběnky, smím-li požádati za členství i jejího chotě, místodržitele? Odpověděla: ovšem že ano. I napsal jsem žádosť, ale byla odložena. Ale šlechetný sekretář, rodem Němec, jenž mi byl již ze Žižkova nakloněn, žádosť uschoval, a když se p. místodržitel kdysi ráno z Vídně vrátil, položil ji před něho znovu a ten se stal členem družstva s příspěvkem 100 zl. Tak se stalo, že nejvyššího úředníka ve státě, předsedu ministerstva, a jeho choť měli jsme česť počítati mezi své členy. — Zvěčnělá byla veliká žena vůbec, a hlavní cena jejího života spočívala v dobročinnosti k chudým. Kéž jí milosrdný Bůh odplatí všecky její dobré skutky!

Dr. Fr. Lad. Rieger a jeho osmdesátileté narozeniny. Měsíčník nemůže podrobně popisovati slavnosti, o nichž všechen denní a týdenní tisk zevrubně referoval. I líčíme pouze dojem a význam této památné události. Znali jsme Riegra v rozvoji jeho největší slávy. Když jsme byli na gymnasii, jména tří mužů: Palacký, Rieger a Brauner zvučela po celé vlasti jasným zvukem. A byli jsme svědky jeho potupy a pohany, když po vůdci národa v Praze kluci plivali. Šli jsme podvečer průchodem Měšťanské besedy a viděli jsme, jak před Riegrem několik mladíků potupně plivalo. Přistoupili jsme k němu a uctivě

jsme ho pozdravili. Ale když jeho mladočeští tupitelé sami mnohem obtížněji drobty pod stolem, jak se Riegrovi smávali, sbírali, rozpomenul se národ na svého starého, nezištného vůdce a připravil mu 10. prosince m. r., v den jeho 80letých narozenin, nevídanou ovaci. Oslava Riegrova byla všeobecná a účastnily se jí veškeré vrstvy národa i veškeré odstíny časopisů jednosvorně Sláva Dr. Fr. Lad. Riegrovi! Bůh mu popřej radostné stáří!

Jan Badeni, provincial řádu Jesuitského v Haliči, zemřel v mladém věku, narozen byv r. 1858. Zvěčnělý zanechává po sobě mnoho posudků i prací náhle přervaných jako řeholník, misionář, sociolog a spisovatel. Zesnulý stal se velice populární osobou i na Moravě a v Čechách od té doby, co jsme jej měli česť viděti a slyšeti na prvním katolickém sjezdě v Brně. Při poslední návštěvě Prahy navštívil i naši redakci a přijal darem všecky knihy a brožury, jež družstvo Vlasť tiskem vydalo.

Msgr. Ireland, arcibiskup ve sv. Pavlu v Minnesotě, jmenován byl od presidenta Spoj. Států Mac Kinleye jediným zástupcem Spoj. Států na mezinárodní konferenci míru v Petrohradě. Převahou protestantské Spojené Státy zastoupeny budou tedy na konferenci katolickým arcibiskupem.

Abbé Perosi. Jeho oratorium »Vzkříšení« provozováno bylo v Římě ve sv.-Petrském chrámě s velikým úspěchem. Sv. Otec jmenoval mladého skladatele řiditelem Sixtinské kapely u sv. Petra v Římě. Totó oratorium provedeno bude v březnu i ve Vídni od vlašských pěvcův a mnichovského orkestru Kaimova. O uspořádání koncertu snaží se auditor nunciatury msgr. Locatelli. Skladatel Perosi bude ve Vídni hostem apoštolského nuncia msgr. Talianiho.

Brněnský »Hlas« slavil na den sv. Tří Králů t. r. 50leté jubileum své činnosti. O »Hlasu« jsme se již několikráte pochvalně vyslovili a proto z plna srdce připojujeme se ke všem, kdož mu přejí zdar a Boží požehnání na další pouti jeho blahodárné činnosti.

»Mois«. V Paříži začne vycházeti za předplatné 12 franků veliký katolický illustrovaný literárně-umělecký měsíčník »Mois« — »Měsíc«. Za spolupracovníky přihlásili se vynikající spisovatelé, na prvním místě básník Coppée. Zajímavo jest pro nás, že obálku na list nakreslil náš krajan, akad. malíř Mucha, jenž se zavázal, že pro každý sešit nakreslí jinou obálku, představující alegoricky dotyčný měsíc. List vycházeti bude v Paříži 8, Rue François Ier.

Ludmila. Sbírka zábavné četby pro český lid. Redaktor Th. C. J. Pauly. Vydavatel a nakladatel V Kotrba v Praze. Sešit 3 Druhý sňatek. Povídka z vesnického života. Napsal Al. Dostál. Po B. Brodském a P. Kopalovi přichází v nové této knihovně třetí chvalně známý náš spisovatel, který podává nám obraz ze života vesnického. Zajímavé líčení od pozorované skutečnosti i poutavý děj jakož i chvalitebná tendence doporučují dílo to co nejlépe. Ludmila kráčí zdárně za cílem vytčeným. Doporučujeme vřele pozornosti našeho čtenářstva.

Zábavy večerní. Redaktor Frant. Pohunek. Ročník XIX. č. 5. Z vesnic a samot. Obrázky z českého jihu. Napsal Bohumil Brodský. Část VII. Nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny V. Kotrba v Praze. — Výborný náš povídkář, který tolik zajímavých obrázků z našeho venkova nám již napsal, podává nám obraz z jihu českého. Jest to »Vzbouřené svědomí«, které vrcholí v pravdě: »Veliké jest milosrdenství Boží, ale veliká je také spravedlnosť jeho.« »Zábavy večerní« tímto sešitem předkládají svým čtenářům 107. dílo. Toť je zajisté pro ně nejlepším doporučením.

»Rivista internazionale di scienze sociali e discipline ausiliarie« přináší v prosincovém čísle referáty o dvou článcích »Dělnických Novin« a o Hlídce národohospodářské ve »Vlasti«, jakož i podrobný rozbor Vrbova spisu »Palacký Feier«.

Vypsání ceny na biblickou dějepravu. Episkopát rakouský vypsal cenu 800 korun na nejlepší zpracování biblické dějepravy pro školy obecné a měšťanské. Požaduje se: jednoduchý sloh, přiléhající pokud možno, ku textu sv. Písma, krátké věty a souhlas se stavbou katechismu nového. Má tedy biblická dějeprava obsahovati všechny příběhy i texty, kterých užívá katechismus, aby ve všem se navzájem doplňovaly. Doba konkursu trvá dva roky. Práce třeba zaslati k rukám Jeho Eminence kardinála kníže-arcibiskupa Františka de Paula, hraběte Schönborna.

„Obranu“, kterou řídil koop. Fr. Žák, převzal od r. 1899. P. Jos. Šimon, známý řečník a pracovník na poli katolickém. »Obrana« vychází dvakráte měsíčně a předplácí se na ní 3 zl. ročně. Novému nadanému redaktoru přejeme, aby časopis jím řízený došel vřelého uznání a hojného rozšíření.

Církev a církve se zvláštním ohledem na církev matysovsko-iškovskou. Píše E. J. Městecký. »Časových Úvah« roč. III., č. 2. Red. Dr. Fr. Reyl. Brožura »Jan Hus«, před tím vydaná a proti p. Dr. Matysovi v Nové Pace namířená, vyšla v 15.000 exemplářích a došla hojného rozšíření hlavně v Nové Pace. Tuto brožuru jsme ve »Vlasti« velice příznivě posoudili a doporučili. Nyní leží před námi brožura druhá, směřující k témuž cíli, totiž poraziti akci Matysovu a Iškovu, kteří chtějí založiti v Nové Pace novou církev. Byla-li první brožura krásná a řízná, jest tato ještě lepší. Výklad o církvi a církvích jest srozumitelný, populárně psaný a porovnání výroků Páně s Matysem a Iškou účinkuje velice působivě. To praví Kristus, to Matys. To učí Ježíš Kristus, to chce učiti Iška, kněz odpadlý, kněz, jenž zrušil přísahu biskupu učiněnou. V prvním oddělení probírá autor církev katolickou, její původ a její podstatu, ve druhém díle probírá církve, zřízené lidmi: církev husitskou, církve evangelické, církev starokatolickou a národní církev. Končíme těmito několika větami. Radujeme se, že »Časové Úvahy« právě těmito pracemi dojdou hojného rozšíření, a že poznání jejich existence a působení vejde v široké kruhy obecenstva. Přejeme jim toho z plna srdce.

Jednota katolického učitelstva v království Českém, a to její královéhradecký odbor, konala schůzi v Adalbertině v Hradci Králové na den sv. Štěpána. Přednášku konal p. řídící učitel Václ. Špaček. J. M ndp. biskup Ed. Jan Nep. Brynych proslovil o školství a o učitelstvu pozoruhodnou řeč. Jednotu znovu a opět všeobecné přízni doporučujeme.

IV. populární přednáška z vychovatelství, pořádaná Katechetským spolkem v sále záložny Svatováclavské, setkala se s týmž výborným úspěchem jako přednášky minulé. Prostorná dvorana byla opět do posledního místečka naplněna. Mezi přítomnými znamenali jsme vdp. školdozorce V. Honejska, dr. M. Kováře, četné katechety, učitele, dámy a pány katol. spolků a j. Předseda spolku dp. Em. Žák uvítav přítomné, vyzval p. říd. Špačka k slíbené přednášce. Oblíbený pan řečník přivítán byl hlučným potleskem. V řeči své, bohaté myšlenkami, rozebral p. řídící Špaček všechny doby dítka v domě otcovském, ve kterých s duševní výchovou jeho zabývati se jest. S případným humorem poukázal na mnohé, na pohled nepatrné chyby, které u výchově domácí často se přehlédají a přece mají pro všechnu povahu dítěte osudné následky. Důrazně zmínil se též o potřebě toho, aby rodiče školu ve výchově podporovali a důtklivě vybízeje ku křesťanskému vychovávání dítek, za hlučného souhlasu přednášku svoji končil. Hojný potlesk byl opět odměnou p. řečníkovi za srdečná slova jeho. Nepadla zajisté na půdu neúrodnou. Katechetskému spolku voláme upřímně: Jen mužně v před!

Zpráva o sjezdu katolíků československých, jenž naší věci přinesl a bohdá přinese ještě mnoho dobrého ovoce, vyšla právě péčí tiskové komise. Uvážíme-li že kniha má na 450 stran velikého formátu, jest nutno uznati práci pořadatelstva; lví podíl práce přejal metr. kanovník Dr. Jan Sedlák. Kniha bude hledanou jistě ve všech katolických rodinách, neboť podává takořka fotografický a stenografický obraz všech dnů sjezdových v sestavení co nejpečlivějším. Cena knihy 2 zl. je velmi nízká. Pro spolky je nevyhnutelná.

Katolický sjezd v Solnohradě, který zahájen byl dne 5. m. m., měl nad míru krásný a povznášející úspěch. Dopoledne konána byla v dómě slavná pontifikální mše sv. s kázaním, načež odpoledne byla schůze ustavující. Předsedou jednohlasně zvolen byl zemský hejtman Winkler. K jeho návrhu zaslány byly pak za všeobecného nadšeného souhlasu holdovací telegramy Jeho Svatosti papeži Lvu XIII. a Jeho Vel. císaři a králi Františku Josefovi. Odbory podrobně a důkladně rokovaly o otázkách, týkajících se dělnické ochrany, Raiffeisenových a jiných pokladen a čeledi. Slavnostní schůze, kteráž následovala, byla navštívena nadmíru hojně a její průběh byl stkvělý. Předseda Winkler mluvil za bouřlivého souhlasu o císařském jubileu, učitel měšťanských škol Moser o školské otázce a tajemník hornorakouského spolku pro lidový úvěr, dp. Hauser, o všeobecné situaci. Za všech řečí panovalo nevylíčitelné nadšení. Schůze súčastnil se také předseda poslanecké sněmovny, dr. ryt. Fuchs.

Podpůrný fond kněžstva založil na památku císařského jubilea J. Exc. kníže arcibiskup dr. Kohn, jenž věnoval k tomu účelu 140.000 zl. Jeho Excel. vydal ke kněžstvu pastýřský list, jenž jedná o základním jmění spolku, jejž postavil pod ochranu svého patrona sv. Theodora, mučeníka.

Učitelka národů. Při katolickém národním kongresu pařížském mluvil msgr. Leroy o činnosti katolické církve v posledním století. Z řeči uvádíme zatím jen jediný fakt činnosti učitelské: za dobu od r. 1798. do r. 1898. vyslala církev katolická 80.000 misionářů, z nichž byly skoro dvě třetiny Francouzů. Kdo se této učitelce vyrovná?

Socialistická sklárna v Albi, tolikým hlukem založená, nevyplácí dosud dividend, nýbrž stojí stále na pokraji bankrotu. Socialistické zastupitelstvo městské v Albi povolilo sklárně podporu 12000 franků. Ministr vnitra Dupuy schválil tuto podporu, ale praví, že »nikoli z náklonnosti k pokusům socialistickým, nýbrž jenom z lidskosti a dobročinnosti,« t. j., aby »soudruzi« dělníci u »soudruhů« zaměstnavatelů nepomřeli hlady. Tak vypadá »stát budoucnosti«.

Jazyková rovnoprávnosť u slezských úřadů politických. Hr. Thun, jakožto ministr vnitra nařídil všem politickým úřadům ve Slezsku, aby ve styku se stranami všecka podání vyřízena byla v jazyku, ve kterém podání bylo učiněno; podobně při ústním styku mají úřady užívati řeči stran. Podobný výnos učinil min. spravedlnosti šl. Ruber úřadům soudním. Zbývá ještě zrušiti utrakvistické školy ve Slezsku a proměniti je dle potřeby v české aneb polské, a rovnoprávnosť ve Slezsku byla by jakž takž provedena.

Veřejná mravnosť. Ministr spravedlnosti v Bruselu předložil zákon, jímž se trestá zpěv nemravných písní v přítomnosti dítek 1—3měsíčním vězením aneb pokutou 100—1000 franků. Také u nás by neškodil podobný zákon, poněvadž mládež jest vydána v nezkušených letech nejvíce tomuto zlu, tak že všeobecně se vede stížnosť na nemravnosť nynější mládeže. Proti tomu budou ovšem liberálové brojiti, aby »svoboda« zpěvu nebyla rušena. Nevědí, že každá svoboda má jisté meze, neboť svobodou se nerozumí nevázanosť.

Z papírnického závodu družstva Vlasť. Prodej zboží na venek stále vzrůstá, hlavně na Moravu a do jižních Čech. Z jiných zemí zaslali jsme zboží na Slovensko, do Slezska, Štyrska, Horních a Dolních Rakous a do Solnohradska. V poslední době objednávají si u nás papír a obálky a jiné zboží také křesťansko-sociální spolky, což se děje patrně vlivem inserátu, jenž byl uveřejněn v »Děl. Novinách«. Upozorňujeme, že jsme náš obchod zásobili hojným počtem a různými druhy visitek, které dle přání dáváme opatřovati příslušným tiskem. Objednávky vyřizují se u nás týž den, kdy nás došly. Opakujeme znovu a znovu: Veškeren zisk z našeho obchodu připadne katolické straně, a proto budiž náš papírnický závod stále a se všech stran podporován.

Různé. Katolické gymnasium, jež zřídí v Lublani ndp. biskup Dr. Jeglič. bude vydržovati 200 mladíků většinou zdarma v chlap. semináři. Mimo ty budou vychováváni i jiní žáci v konviktě za mírný plat. Stavba bude vyžadovati asi 500.000 zl. nákladu. Ndp. biskup doufá, že bude ústav v 5 letech zřízen. — Dne 24. prosince m. r. odhalen byl Adamu Mickiewiczovi pomník ve Varšavě. Poláci sebrali k tomu účelu přes 200.000 zl. — V Istrii bude zřízeno první chorvatské gymnasium v Pazinu. I zdá se, hledíc také ke Slezsku, že ministerstvo Thunovo činí zase po dlouhém čase spravedlnosť k Slovanům. — V Dolních Rakousích mají již katolíci 1000 katolických spolků. — Princ Al. Liechtenstein připomenul při schůzi katolického spolku učitelského, že je v Dolních Rakousích čtvrtina mladšího učitelstva smýšlení sociálně-demokratického. — Spolek sv. Vincence z Paula diecése Brněnské konal v prosinci m. r. v Brně valnou hromadu. K sedmi dosavadním konferencím přibyla osmá, a to ve Velkém Meziříčí. — Sjezd katolíků francouzských konán byl od 27. listopadu do 5. prosince r. 1898. a zabýval se všemi otázkami, hýbajícími myslemi katolíků. O tisku přijata byla resoluce, aby utvořena byla liga, jejíž členové zavázáni jsou: špatné časopisy nečísti a odstraňovati všude, kde mají vliv, v kavárnách a v hostincích dobré časopisy žádati a inseráty své uveřejňovati jediné v katolických časopisech. Francouzové mají v Paříži 31, v zemi mimo hlavní město 530 katolických orgánů. — Královský princ Max složil dne 6. prosince m. r. na Würzburské universitě doktorát theologie. Doktorem práv jest již několik let. —

Nový president republiky Argentinské Julius Roca oznámil sv. Otci svoje zvolení a vyslovil sv. Otci svoji úctu a naději na obnovení přátelského poměru k Apoštolské Stolici. — Spolek sv. Štěpána v Pešt-Budíně, vydávající dobré maďarské knihy, měl roku 1898. — 4.287 členů. — Spolek sv. Vojtěcha v Trnavě koná sbírky na zakoupení vlastního domu. Ostřihomský probošt Dr. Jan Mallý daroval k témuž účelu 1.080 zl.

Liga † 20.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlasť konal schůzi za hojného účastenství členstva. Předseda dp. Rud. Horský zahájil schůzi modlitbou, načež jednatel p. Tom. Jiroušek četl protokol, jenž byl schválen a probrán. — Dlužníky, kteří zdráhají se platit své dluhy, prozkoumají pp. Dr. M. Kovář, K. Ulrich a Tom. Škrdle a odevzdají je právnímu zástupci k dalšímu soudnímu řízení. — Některé vikariáty žádaly družstvo Vlasť, aby převzalo vydávání Kalendáře katolického duchovenstva. Výbor se obrátil na kompetentní osobnosť, žádaje ji, aby dala kalendář tento firmě katolické, ale nedostalo se mu odpovědi, i obrací se tudiž výbor družstva ke všem českým vikariátům a moravsko-slezským dekanátům a k členům družstva, aby se vyjádřili, má-li družstvo tento kalendář vydávati čili nic. Další akci zařídí výbor dle těchto dopisů. — Ohledně vlastní tiskárny jednal výbor o další akci. — Výbor sestavil program k valné hromadě, která se koná ve středu dne 25. ledna 1898. o půl 2. hodině odpoledne Do výboru se navrhují staří členové a za náhradníky navrhují se nově pp.: Em. Žák, katecheta v Bubnech a Václ. Žižka, stříbrník v Praze. — První část Flekáčkovy brožury: Průvodce Prahou, obsahující Hradčany a Malou Stranu, vydá se samostatně jako první část objemnější knížky. — Jednota sv. Methoděje ve Vídni děkuje za dosavadní podporu a žádá za další přízeň. — Od faráře z Korutan dosáhl výbor výhodnou koupí 282 sešitů Ottova slovníku.

Sociální odbor družstva Vlasť konal dne 19. prosince svojí třetí schůzi v XV. správním roce. Schůzi řídil místopředseda p. Václav Žižka. Po přečtení protokolu z minulé schůze, který byl schválen, oznámeno, že dp. Josef Šimon přednášel v Liblicích, a říd. učitel p. Václav Špaček v Benešově. Přihláška o řečníka došla z Mrákova. Po tomto sdělení ujímá se slova dp. Tom. Škrdle a praví: »Stál jsem s p. Tom. Jirouškem u kolébky nového křesť. sociálního hnutí v Čechách. Založil a řídil jsem před sedmi roky »Dělnickou přílohu »Čecha« a založil jsem »Dělnické Noviny« a působím v sociálním odboru družstva Vlasť od jeho založení r. 1891., i mohu si snad dovoliti pronésti soud o nynějším hnutí v katolické straně národní a v křesťansko-sociálním sdružení. I navrhuji tuto resoluci: »Dle našeho názoru není nám třeba dvou stran, katolicko-národní a křesťansko-sociální, neboť to působí zmatek a oslabuje naše síly. Naším ideálem by bylo, aby tu byl jeden katolický sbor s nejširším programem a tento sbor aby měl při sobě křesťansko-sociální odbor, opatřený všemožnou autonomií a svobodou, jako je to v odborech při družstvu Vlasť. Budou li však přece dva sbory, úplně samostatné a od sebe neodvislé, nechť panuje mezi nimi svornosť, a nechť je spojuje delegační výbor, jenž by se scházel čas od času k poradám a radil se o záležitostech, které jsou nám všem společné a jež vyžadují součinnosť všech katolíků. Náš sociální odbor všemožně se vynasnaží, aby mezi námi panovala svornosť a v našem sociálním odboru výstřelky radikalismu nikdy nenajdou ohlasu. Odbor si zároveň přeje, aby také »Dělnické Noviny« v tomto směru působily dále.« — Resoluce byla přijata jednohlasně. Dp. P. Josef Šimon referuje o živnostenské otázce, hlavně o protestní schůzi českých řemeslníků, konané v »Řemeslnické Besedě«. Uvedl, jaký čilý život vjel do řemeslníků, když poznali, že v kuratoriu úvěrního fondu císaře Františka Josefa pro řemeslnický fond není ani jeden český řemeslník, že ale je tam Němec pan Böhm, a to znamená, že tam čeští řemeslníci mnoho přátel nenajdou. Referát tento byl velice zajímavý a setkal se s pochvalou. Dp. Rudolf Vrba referoval o otázce agrární. Přednášel hlavně o veškerých po-

zemkových dluzích od r. 1858. až na dnešní dobu. Přednáška tato byla hojně statistickými dáty odůvodněna. Pan přednášející podal zároveň úplný přehled veškerých státních dluhů ciziny: Švýcar, Německa, Francie, Italie atd. Přednáška velice poučná setkala se s velikou pochvalou. — Referent řemeslnické otázky pan Václav Žižka oznamoval, že v každé schůzi probere poměry jednoho řemesla, až dojde na všecky, o nichž řečník má vědomosti. Tentokráte přednášel o řemesle zlatnickém. Taktéž velice zajímavě. Řeč tato bude uveřejněna v »Dělnických Novinách.« — Jednatel p. T. Jiroušek podával některé ukázky ze sociálního hnutí a předložil některé časopisy sociálních demokratův a národních dělníkův, z nichž dokazoval, že obě strany mohly by si podati ruce, že je od sebe nic neliší než barvičky rudá a červeno-bílá, jinak jsou atheisty a socialisty jednoho zrna. Po vyřízení ještě několika běžných spolkových záležitostí schůze skončena.

Literární sekce družstva Vlasť konala dne 2. ledna třetí schůzi v XV. správním roce za předsednictví p. učitele Jos. Flekáčka. — Dr. Fr. Lad. Rieger zaslal sekci poděkování za blahopřání, zaslané k osmdesátým jeho narozeninám. — Místopředseda pan učitel Josef Flekáček referoval o dvou dopisech. První jednal o tom, aby se z »Vlasti« stal obrázkový časopis. Pan referent pravil: »Ať zůstane »Vlasť« jak je, tak jí to nejlíp svědčí, ale ať otvírá časem nové rubriky.« Druhý dopis týkal se literární části »Vlasti«. Redaktor »Vlasti« dopisovateli na jeho přátelský list odpoví. — Literární sekce jedná v každé schůzi o zvelebení »Vlasti«; v této schůzi podali vzácné návrhy hlavně pp.: prof. V. Müller a Josef Flekáček. I usnesla se literární sekce, aby kritice podrobeny byly všecky spisy, které Akademie věd cenou poctívá, aby »Vlasť« měla vždy i historické články, jakž si toho † P Josef Svoboda přával a jak to jest letos s prací kons. rady Václava Honejska; aby ve »Vlasti« otevřena byla nová rubrika: »Obzor přírodovědecký«, asi dvakráte do roka. Cenné spisy vysokého významu, francouzské a německé, budou rovněž ve »Vlasti« probírány. Za tou příčinou vejde liter. sekce ve spojení s předními knihkupeckými firmami německými. Nabídku předního katolického spisovatele, jenž bude ve »Vlasti« podávati časové rozhledy po vědecké a naukové literatuře, přijímá sekce s povděkem. — O brožurkové literatuře katolické referovali pp. Tom. Škrdle a Tom. Jiroušek Red. Tom. Škrdle doporučoval »Slova pravdy«, jež vydává kanovník Dr. Josef Burian; zmínil se hlavně o dvou posledních brožurách: »Jsou kláštery zbytečny?« (Vinc. Drbohlav) a »Náboženství není pouze věcí soukromou« (Fr. Pohunek). První brožura vyniká populárním slohem a praktičností, druhá důkladně rozebírá pojem tohoto slova a různé výklady jeho a vyvrací je. Uvedl konečně, že o Vrbově brožuře: »Česka Panama« jde jedna chvála všech, kdož ji četli. Pan T. Jiroušek referoval o brožuře ThC. Jana Paulyho: »Politický katechismus pro náš lid« a vřele ji čtenářům doporučoval. Týž referoval dále o spise: »Dělnická otázka« od Herknera. Probíral jeho kapitoly a mluvil o jejich významu. Až celý spis vyjde, pronese o něm pan referent celkový úsudek. — Literární sekce se usnáší, aby veřejně oslaveny byly 19. února t. r. sedmdesátileté narozeniny J. M. probošta Dra. Ant. Lenze. Literární sekce sestavila program slavnosti, zvolila slavnostního řečníka a zvláštní deputace sdělila toto usnesení J. M. ndp. proboštu. Žádáme katolické spisovatele, spolky a korporace, aby zvláštními blahopřejnými dopisy nebo telegramy této oslavy s námi se súčastnili. Telegramy a dopisy přijímá redakce »Vlasti«. Katolické spolky z Prahy a z okolí prosíme, aby vyslaly k slavnosti deputace. Nechť se tato oslava stane velikou manifestací pro slavného muže. — Tím byla schůze skončena.

ROČNÍK XV. ÚNOR 1898—99. ČÍSLO 5.

VLASŤ.

Čechové v Pruském Slezsku.

Napsal **Jan Vyhlídal.**

(Pokračování.)

Je-li jen trochu nebe příznivo, hospodáři Petrovští vyjedou do polí na koních, šumně přistrojených; bývá jich kolem 50—60. Již před tím si koní hledí, by při průvodě neopláchli hanby. Mezi čtyřmi až šesti jezdci, nesoucími kostelní »chorumble« (korouhve), sedí na koni, jemuž dopřáno držeti »Boha« t. j. sošku vzkříšení. Průvodu toho se súčastňuje též kněz, je-li jezdcem. Za hlaholu zvonů a zbožného velikonočního zpěvu, litanií jedou jezdcové polem do kostelíčka sv. Kříže. U kostela očekávají průvodu děvuchy Petrovské se svěžími věnci, uvitými z jarního obilí a květin, majíce úmysl »Boha« a korouhve okrášliti; vykonavše svou úlohu, nabízejí účastníkům »počastnou«, záležející z černého piva. Občerstvená tlupa pak ujíždí k Tlustomostům (Stolzmütz), kdež pořádá dostihy. Kdo má nejrychlejšího koně a předjede ostatní, o tom se vypravuje, že byl »prvší«. Obyčejně vysloužilým vojákům dostane se té cti, neboť na vojně naučili se dobře jezditi. Velmi zhusta při závodech stane se nehoda. Po dostizích za zvuků písně »Vstalť z mrtvých Vykupitel« pomalu jede průvod ke kostelu Velko-Petrovskému, kdež ho očekává p. farář v nešporníku, by ho slavně uvedl do kostela a udělil účastníkům požehnání.

U chrámu shromážděné děvuchy usilují, by byly z prvních, které sošku Vzkříšení políbí. Která první políbí »Boha«, jistě prý se do roka vdá. Vzkříšení jde z ruky do ruky, každá se snaží, aby vtiskla sošce co nejdříve polibek, aby brzy slavila veselí.

Po čtvrté hodině po požehnání jest počastná v krčmě bez muziky, hudba jen doprovází průvod v poli a kostele. Dříve jezdili také z Ketře »za Bohem«; tu stalo se, že Ketřerští sebrali Petrovským

»Boha«; však lupič byl potrestán, cestou spadnuv s koně — zabil se. Soška Vzkříšení posud prý jest na onom domě, z něhož pocházel. V Ludgeřovicích mají podobný obyčej: v pondělí velikonoční konají procesí na koních. Shromáždí se asi 60 jezdců a jedou od kostela do Kablova, potom přes celé Petřkovice — a nazpět. Za jízdy modlí se litanie ke všem svatým a vyzpívají se všechny známé velikonoční písně. Představený obce Ludgeřovské má právo nésti kříž, jejž stojícím u cesty podává líbati; stává se, že kříž pro veliký nával bývá poškozen.

První máj jest prý dnem čarodějnic, proto dívky strkají vrbové i jiné halouzky do hnoje přede chlévové dvéře, by čarodějnice k dobytku neměly přístupu. Ještě jinak brání se proti zlým těmto osobám. Před půlnocí postaví tři křížíčky z kocanek a z klokoče sestrojené a vrážejí do kousku trávníku do oken a na podvoje dveřové. Chce-li čarodějnice mermomocí do chléva, tož jest jí sčítati všecky travičky v trávníku, s čímž velmi nesnadno může býti do půlnoci hotova.

Opatrná hospodyně v den *sv. Filipa a Jakuba* posypává zemi před chlévovými dveřmi, aby se ujistila, že čarodějnice do vnitř se nedostane, neboť ona musí vyzvěděti, kolik písečných zrn před chlévem rozsypáno.

I trní klade se přede dvéře, by se čarodějnice při chůzi do stáje popíchaly.

Obecný zvyk nastavěti k prvnímu květnu oblíbeným děvuchám májů, mizí; v mnohých dědinách, na př. v Kravaři, se ještě zachovává.

V Kravaři a Vehovicích vypravovali, proč třeba na sv. Filipa a Jakuba halouzky strkati do parchanů (plotů), vrat a za rámce oknové. Stalo se to takto: Na apoštolských cestách pronásledovali nepřátelé zmíněné dva světce; sv. Filip a Jakub prchali, co jim síly stačily, k večeru však přece byli polapeni. Nepřátelé uvěznili je v jednom domě, jejž si halouzkami »pocejchovali«, by ráno poznali, kde vězňové sedí; sami odešli na nocleh, bylo již hodně tma. Ráno chtěli svaté odvésti, ale jak se podivili, když všechny domy a ploty byly posety ratolestmi. Marně hledali domu, v němž uvěznili apoštoly; ti zatím unikli rukám nepřátelským. Na památku této události mají se domy na 1. máje cejchovati halouzkami.

Pranostyky ku dni tomu se odnášející dí: Prší-li na Filipa Jakuba, kup hojně dobytka do chléva (z Kravaře).

Prší-li a třešně kvitnou, jsou na druhého Jakuba (24. července) žně. (Z Oldřišova.)

V Pruském Slezsku ***honí krále*** v pondělí svatodušní, ale docela jinak než na Moravě; dříve honili krále v *Hošťálkovicích*, pokud obec měla pastvisko »na vrbinách« zvané, nyní posud jest tento obyčej zachován ve *Lhotce* u Hlučína a *Bolaticích*. Starci a stařeny líčili mi honění krále v Hošťálkovicích takto:

Synci od 16—20 přistrojivše se do *bluzek, cajkových vest, kaškety*, ozdobenými *voňačkami* z papíru a růží, přikryvše si hlavy, vyšvihli se na koně švarně přistrojené a jeli za dědinu k vodám. Mezi Odrou a Opavicí zarazili žerď asi na tři metry vysokou, na níž zavěsili šátek, či červenou »šnuptychlu«. Děvuchy rovněž sváteční šaty na sebe vzaly. Vlasy si spletly do »strucle« t. j. dva vrkoče položily

sebe do »osminy«, aby měly podoby strucle chlebové, buď mi hlavami nebo ověnčenými slavnosti se súčastnily. Hruď za-y jim »jakle« černé, pod jaklemi bylo zříti šátky barvy roz-: (malované). Brslenky byly z kartounu, sametu, štofcajkové, ové; sukně a fértuchy nejvíce kartounové. Nohy ukryly do punčoch a malých střevíčků.

Synci sestavili koně do jedné řady, pak dáno znamení, a který -vní po třikrát u žerdky — byl králem. Vytáhli žerdku, dali ji i a jeli těšit se do krčmy.

Ve *Lhotce* u Hlučína honí se král podobně v pondělí svatokolem 3. hod. odpoledne. Je to obyčej starobylý, trvající od ıětných dob. Děvuchy se pilně připravují na slavnosť; přede seberou peníze, za něž nakoupí: malý hedvábný šátek, pentličky, vinky a jiné ozdobné věci, čímž okráślí stromeček na způsob Hedvábný šátek vlaje ve vršku. Ze sebe dále vyvolí tu, která máj na žerdi asi tři metry dlouhé na pastvisko. Mládenci sedí oních v řadách; průvod ubírá se za zvuků hudby na určené . Na pastvisku zarazí žerď do země a vedle jinou, s níž splývá šátek. Jak jsou žerdky vraženy do země, nastanou dostihy. ové třikrát »rajtují« k žerdkám; kdo jest tak šťasten, že po t jest první u cíle, uchopí se žerdky s bílým šátkem a uhání k Odře, by šátek ve vodě smočil. Jak se tak stalo, jest králem. d ho nenamočí, mohou mu jej jezdcové odníti. Krále děvuchy ě vystrojí, za klobouk mu připevní voničku s pentlami, dají mu ábný šátek ze žerdky a jiné dárky. Za tu pozornosť odměňuje ál markami. Vedou ho slavnostně do krčmy, kdež si účastníci cují. Králi všichni dávají přednosť, vykazujíce mu první místo. m hospody vypadá to jako o »malém odpustě«, boudy s cunkami a hojně zvědavých lidí. Mládenci kupují děvuchám roz- »paskudy«.

Na sv. *Jana Křtitele* pálí se »škrtačky« (opotřebená pometla) pamatování, že sv. Jan rozžíhal světlo víry hříšníkům; též věsí e na dvéře u chlévů proti čarodějnicím. (Ze Štěpánkovic.) Na ana Křtitele ztratí krávy džbán mléka. *Sv. Petr a Pavel* kořen (u obilí).

Na *rozeslání sv. apoštolů* (15. července) s které strany vítr á, tam bude draho, věští ve Štěpánkovicích; opak tvrdí v Ol- ›vě řkouce, že přijde odtamtud mnoho obilí. V Hlučíně na slav- *Nanebevzetí Panny Marie* světí se zeliny jako: dobrá mysl, ıčka, balšánek a jiné, jimiž okuřují dobytek, když se ponejprv ıní na pole.

Sv. Marketa rozpouští mouchy z měcha. (Ze Štěpánkovic.)

Sv. Michael z pole spíchal. (Z Kravaře.)

Na *sv. Urban* (5. září) snídaní ti dám, a obida si hledej sám. Štěpánkovic.)

Na *Šimona a Judy* padají sněhu hrudy; na *sv. Martin* ešče rátím, na sv. *Mikoláš* jisto mě tu máš. (Z Jakubovic.)

Velký krmaš, karmaš slaví se obyčejně na sv. Martina; *odpust, vícení* v den patrona chrámu.

Pohled na město Hlučín v Pruském Slezsku.

Pohled na Benešov v Pruském Slezsku.

VII.

Veselí, křtiny, pohřeb.

K náboženským zvykům lidovým především patří svatební, křestní a pohřební.

Ve »*Slezské svatbě*« [1]) vylíčil jsem, jak se slaví svatby na Slezsku, dotknuv se na patřičných místech obyčejů svatebních i na Pruském Slezsku; později dostal se mi do rukou popis svatebního veselí z *Bohuslavic,* jejž jako variant vypsání slezské svatby podávám.

Po obvyklých *obhledech, zazývání* přiblížil se den svatební. První, již na veselí zavítají, jsou muzikanti. Postavivše se na »placu« (dvoře), troubí »Tisíckrát pozdravujeme Tebe« a jiné pobožné písně. Družbové zatím horlivě po dědině sbírají hosty, a to pro ženicha zvláště a pro nevěstu též. Jak se sešli, spustí muzikanti veselý pochod a jdou se ženichem k nevěstě. U nevěsty zavřeli před příchozími vrata. Nevěstini starostové zaslechnuvše hlomoz, vycházejí na dvůr tázat se, jací jsou to lidé před vraty, kteří s takým hlukem přišli, ti jistě nedostavili se s dobrým úmyslem.

Ženichův starosta hájí sebe a své družiny řka:

»Viděli jsme bílou holubičku letěti,
a ta zůstała seděti;
my výkazy máme,
a ji žádáme.«

Potom ukáže starosta výkaz — je to kousek poškrábaného papíru — a seznamuje se se starosty nevěstinými; na utvrzení známosti častují se za vraty i před vraty pivem a kořalkou. Když je výkaz prohlédnut a za dobrý uznán, otevrou se vrata a starosta nevěstin zve: »Tož pojďte, budem hledat, jestli co najdem,« a uvádí veselníky do jizby. Tam se jim předloží snídaní; nevěsta se ukryje. Místo nevěsty přivádí starosta ženichovi starou babu, držící koudel a vřeteno v rukou a táže se: »Je to ta, co hledáš?«

Ženich škaredě pohledne na babu řka: »Také baby jsem nezasloužil.«

Baba několikrát před ženichem poskočí a utíká do kuchyně.

Starosta uvede před ženicha přední družku vyzvídaje: »je-li to ta pravá, již hledá?«

Ženich odpovídá, »že také stvoření všetečné jest, nic po tom, že to není pro něho.«

Uražená družička čte za pohanu ženichovi levity:

Dobře, pane mladý,
černé oči máš,
mne se zapíráš,
že mě neznáš.
Sedm let mne's vodil,
za jinou si chodil,
mě jsi se nevzal.

---

[1]) *Slezská svatba* vyšla ve Slezské kronice r. 1894., cena 30 kr.

Kdybych nebyla na tebe čekala,
dávno bych se byla vydala.
Chodili ku mně rozmaniti,
mlynáři, komináři, masaři a jiní řemeslníci.
Ty's mi pravil, abych si žádného nebrala;
že mlynář jest umoučený,
kominář učazený,
ty že z nich jsi nejšvarnější,
že mi budeš nejmilejší.
Byl jsi se mnou v Kozmicích při muzice,
tam jsme spolem tancovali,
až ti podkůvky od kramfleků odletovaly;
já jsem tak šikovna byla,
že jsem ti ji uchytila.
Jestli tomu, páni starostové, nevěříte,
tu ji ihned uvidíte.
(Vhodí starou podkovu na zemi.)

Byl jsi se mnou v Koleňách (též v Heneberku) na odpustě,
tam jsi mne vodil od budy do budy,
kupoval jsi mi rozmanité paskudy:
fíky, mandle, ořechy,
bych si jich loupala,
a při tobě bavila.

Byl jsi se mnou v Zavadě na jarmačku,
kupoval jsi mi bílou šněrovačku,
abych se do ní šnurovala,
a tobě, ty falešníku, lépe podobala.
Ty's mi pravil, že málo dostanu.
Já dostanu místo na chaloupku,
kozu, krávu i jalůvku,
záhonek na česněk a na cibulu,
z čeho se do smrti živiti budu.
Ty's mi pravil, že nejsem robotná,
že jsem objistná.
Robotná jsem byla,
na dlouhém dni jsem připřežku trávy nasbírala,
a ještě jsem se při tom vyspala.
Objistná jsem byla,
sedm haleček jsem sjedla,
po osmé jsem se ohlídala,
jenom jí nedostala.
Jak jsi přelezal přes plot,
rozerval jsi kalhot;
já jsem přec tak hloupá byla,
že jsem ti jich sešila.
Ještě včera přišli ku mně dva mladí,
povídali, že se můj milý k oltáři strojí;
já jsem tomu nevěřila,
před nimi okenko zavřela,
až jsem se sama přesvědčila.

Já ti na to nic neřeknu,
na místo nevěsty k oltáři přikleknu.
Ty falešníku, co's mi včera večer ty podaruňky poslal,
já ti o ně nestojím,
pod nohy ti jich vhodím.
(Vhodí rybky a jiné cukrovinky před něj.)

Jak jsem ten prah překročila,
tak jsem si to rozvážila,
že bych ti velkou hanbu učinila,
kdybych místo nevěsty před oltář klekla.
Když mne nechceš,
vem si co chceš,
přec přijde taký hloupý,
co si mě koupí.
A já si v svojím bílém věnečku
mohu vytočit a poskočit: juch, juch, juuuch!

Výskajíc a křepčíc vzdaluje se.

Starosta jako mluvčí ženichův chce sám přesvědčiti se, kde bílá holubice se ukryla, proto dobývá se ještě jednou do komory a nemoha odemknouti, prosí o klíče.

Starosvatka ženichova žádosti jeho vyhovuje, podávajíc mu buchtu v podobě klíče upečenou; on ji přijme. Starosta nevěstin ženichovi, než pro nevěstu odejde, přinese »voňačku« a »šnuptychlu«, voňačku připíná družička, ženich za ni zaplatí na talíř podle »hodnosti«. Nyní přivádí hledanou holubičku řka: »Vedu ji, ale velmi smutnou a truchlivou. Na jejím smutku nebudiž vám divno, nebo rodiče opustiti míní; bo která poctivá panna by otce a matku bez smutku opustila, ta by srdce kamenné měla! Když jsem ji prvší ráz před oltářem obětoval,[1]) tehdaž nepomyslil jsem, že bych mohl tak poctivou pannu oddati, která si může sedm panenských ctností připočítati, totiž: pokoru, štědrosť, čistotu, lásku, střídmosť, trpělivosť a horlivosť. Tak když byl první člověk stvořen, sám Bůh uznal, že není člověku samému dobře býti, i učinil mu pomocnici. Dopustil naň tvrdý sen a vyňal mu žebro z boku ven. Neučinil ji z nohy, aby jí neměl muž za podnožku; neučinil ji z ruky, aby jí neměl za dívku aneb služebnici; neučinil jí z hlavy, aby nad ním nepanovala; ale z té kosti, která byla nejblíž srdci, aby ji vždy v srdci nosil. A tak já vám ji též odevzdávám, ne za žádnou podnožku, ne za žádnou pasterku, ne za žádnou služebnici, ne za žádnou dívku, ale za pravou manželku. Ať jest muži svému milá jako Rachel, moudrá jako Rebeka, a věrná jako Sara. A tak vám ji, pane starosto, odevzdávám, a vy ji odevzdejte, komu přináleží.«

Nastává odpros rodičů a prosba za požehnání. Nevěsta klečíc dí: »Prosím vás, tatíčku, pro Boha, pro pět ran Krista Pána, pro sedm bolestí Matičky Boží a pro všeckých svatých, odpusťte mi, co jsem vás rozhněvala. Děkuji vám za vaše vychování a prosím za vaše požehnání.«

Po trojnásobné prosbě každého z rodičů jest vyslyšena.

---

[1]) *Starostou* obyčejně bývá »křesníček« nevěstin.

Průvod seřadí se. Napřed muzikanti, hrající veselý »marš«, nyní »Torgovský«, potom jdou dva družbové s nevěstou a dvě družky s ženichem, za nimi starostové a ostatní hosté buď v páru, nebo v »kupě« a rozdávají za výskání koláče divákům.

Je-li některý z rodičů mrtev, odebere se nevěsta na hrob pomodlit se, zatím hudba hraje pěsničku:

»Ach, stavajtě, ma matičko, stavajtě,
ach stavajtě, ma matičko, stavajtě,
požehnani mi dajtě!

Bo stě mi ho, ma matičko nědaly,
jak stě vy umiraly.

Ach stavajtě, muj tatičku, stavajtě,
požehnani mi dajte!

Bo stě mi ho, muj tatičku, nědali
jak stě vy umirali.

V kostele dává paterek »slub«. Po mši sv. zajdou novomanželé do kaple bl. Panny Marie, aby se jí obětovali a vyprosili její ochrany.

Z kostela ženich s nevěstou jedou domů na snídaní, veselníci odeberou se do »šenku« na muziku. Kolem čtvrté jest »obid«. Muzikanti zase v čele vedou hosty; na rozcestí se muzikanti i veselníci rozdělí; muzikanti hrající na trumpety jdou s ženichovými veselníky k ženichovi, a pískající na píšťaly k nevěstě.

Jak se donese první jídlo na stůl, vstane družba a modlí se »Otče náš« a dodá: »Pane Jezu Kriste, račiž nám požehnati tyto dary, které nyní z Tvé štědrosti bráti a požívati chceme. Pane, nedej, abychom od Tvé lásky odděleni byli, ale v čas potřeby jí užívali. Stolu nebeského račiž nám uděliti, Králi věčné slávy! Amen. Vinšuju všeckým šťastlivé posedání a dobrý »šmak« — a komu se nehodí, nechať nechá tak.«

Při obědě hosté dostávají: 1. polévku nudlovou; 2. hovězí maso s bílou omáčkou; 3. jelita se zelím; 4. klobásy s omáčkou; 5. pečené maso se slivami; na ostatek 6. krupici (grys).

Nevěsta a ženich za stolem sedí nic nepožívajíce; nevěsta roní slzy přese všechno to, že muzika hraje, a hosté zpívají.

Po posledním jídle přední družba na bílý talíř vybírá na »kolébku«, domáhaje se dárků touto řečí: »Milí šlechetní panicové a panny! Dnešního dne Bůh tu novou páru do stavu manželského spojiti ráčil, kteroužto můžeme přirovnati k zrnu hořčičnému, kteréžto jest nejmenší mezi všemi semeny, a když vzroste, bývá z něho strom tak veliký, že ptáci nebeští sem tam na něm proletávají a též své odpočinutí mají. Tak též tito novomanželé jednou krásných synáčků neb dcerek míti mají. Proto na místě jejich prosím na nějakou kolebečku, kterážto aby nebyla ani žlutá, ani strakatá, ani bílá, ale aby se všem líbila, aby měla zlaté kruhy, stříbrný povijánek, sama se kolébala a sama si zpívala, za to všeckých žádám.«

Veselníci dostávají dva veliké koláče za »výslužku« domů; nevěsta a ženich své koláče darují chudým.

Po hostině vedou starosvatky nevěstu k rodičům ženichovým; nevěsta nese velikou buchtu. Někde u vrat zanotí:

»O matičko zlatá,
otvírejte vrata,
bo vam vezem nevěstičku,
jako kulu zlata.« *(Z Kravaře)*

Na prahu poklekne, rodiče jí udělí požehnání, a nevěsta věnuje matce buchtu za syna a prosí jich, aby ji přijali ne za dívku, nýbrž vlastní dceru.

Ostatek večera až k jedenácté hodině ukrátí se tancem v krčmě. Muziku platí hosté. (Pokračování.)

Lipové listy.

Ve Zlaté Koruně žár mocně plane,
krov již se řítí rukou Husitů
a v bílém hávu mnichy upoutané
za zvuku písní vedou z úkrytu.

Kde staré lípy stojí u kostela,
všem upevněn již provaz nad hlavou, —
tam houpají se mrtvá jejich těla
a nebe září rudou záplavou . . .

A jak se lípa v tisíc jisker stápí,
v korunách stromů ptačí slyšet hvizd,
a v tvaru divném, jako v mnišském kápí,
je na těch lipách svinul každý list.

Když zima sněžná sklonila se k jaru
a kvítek voněl mnichův nad rovy,
zas v ratolestech srostlý v onom tvaru
zřít bylo každý lístek lipový.

A od těch čas, kdy zeleň loubí sklene,
tam každým rokem pučí na snětí.
Ach! Jsou to stromy slovanského kmene,
jenž svárem hynul v každém století!

Ant. Bulant.

Z lásky k mnohým.

Obraz ze společenského života.

Napsal Alois Dostál.

(Pokračování.)

IX.

Doba masopustní byla Danělovi nejmilejší. Nenavštěvoval četných městských zábav a pravidelně se vykoupil zaplacením vstupného. Jenom jednou šel na studentský ples k vyzvání profesora Kaminského, ale přesvědčil se, že tohoto druhu zábavy pro něho nejsou, a jeho kněžský kolár se podivně vyjímá v té směsi vzdušných toalet. Jako student nejednou přeměřil tento sál červeno-bíle dekorovaný, také zde účinkoval několikráte na improvisovaném jevišti v kusech vlasteneckých a zpíval ve sboru, když sem zavítala jakási umělkyně, jejímuž prokvétajícímu vlasu mladí studenti tvořili pozadí.

Nyní si na všechno vzpomněl a některým fantastickým věcem se pousmál. Život opravdový ho přesvědčoval o něčem jiném.

Masopust si obliboval, že byl v čase tom sobě samému ponechán. Panstvo odjelo do Vídně na karneval, a vychovatel nebyl vázán na společný stůl a dlouhé sedění. Pan hrabě sice zanechával rodinu na zámku; takoví caparti by vadili ve víru masopustních radovánek, ale dítky Danělovy nikdy nevadily. Richard si vyběhl do města mezi studenty, a mladý Veloušek mu byl svědomitým průvodcem. Ženský personál měl více času obírati se s Eliškou a nejmladším Felixem.

Daněl se uchyloval do zámecké knihovny. Vyhledal ji, obzíraje po všech koutech, a teď byl nemálo potěšen. Nejdříve se zhrozil nad spoustou, jaká tady byla. Mnoho roků nikdo se o bibliotéku nestaral, leda že často některý z hostí tady plundroval, vybíraje si a časem i vytrhávaje, co se mu hodilo. Knihovna ukazovala, že na Lubovicích sídlívali páni, kteří knihy kupovali a čítávali. Původ jí byl dán řádem mnichů Karmelitánů, kteří před časem zde hospodařili. Z té doby kde jaké dílo sem sneseno a uloženo. Už dle důkladné vazby bylo možno poznati ony knihy. Byly většinou latinské, vědecké, ale i jiných řečí, mezi nimiž němčina převládala.

I nástupci řeholníků obohacovali bibliotéku, ukládajíce sem přečtené svazky, srovnané časopisy a mnohá posud nerozřezaná nákladná díla Tu i české knihy počaly se objevovati. Potom jakoby ufal, knihovna byla uzavřena a zapomenuta. Nynější páni měli menší příruční bibliotéku německou a francouzskou.

Daněl počal v knihovně pracovati a také panu hraběti se zmínil, jak vzácná díla jsou zde uložena, ale jaké obnovy by potřebovala. Knihy rozličných oborů byly přeházeny, seznam děl ztracen, svazky zaměněny, a nikdo se v té směsici nevyznal. I nabídl se Viktor, že by z ochoty knihovnu srovnal, jenom kdyby byl sál ten poněkud upraven, vysmejčen a v zimě vytápěn, aby se mohlo pracovati s pérem v ruce.

Hrabě ochotně svolil, potřebné nařídil, a vychovateli nadešla nová práce a příjemná zábava v dlouhých zimních večerech.

V Lubovicích nemohli pochopiti, co Daněl v zimě robí a čím se obírá, že ani zábav nedbá, ani na maloměstském korsu se neobjevuje, ani nevyjíždí a vůbec ani věděti o sobě nedává. V besedě proneseno mínění, že si jej hrabě naklonil zcela na svou stranu a ve stycích s městem na vychovatele působí. Jiní v lepších společnostech hádali, že navyká pohodlnému životu a nyní si hraje na pána zámku. Vtip hrubšího zrna prolétnul v nižších vrstvách, že nejspíše teď za nepřítomnosti panstva užívá zábav se služebným personálem.

Také to a ono se dostalo k uším profesora Kaminského. Povrtěl hlavou, pobručel a hned po odpoledním vyučování se dal k zámku kolem ovázané kašny, klestí pokrytých záhonků a sněhuláků, jež v kvadratuře mladý pan hrabě vystavěl.

»Kde jest pan vychovatel?« tázal se profesor jednoho služebního ducha, který na zámku zbyl.

»V knihovně,« odpověděl sluha, ukázav na levé křídlo, kde byly sbírky parohů, kancelářský archiv se spisy do roku 1848., pokud se v kancelářích soudívalo, rozličné depositáře a také zámecká knihovna. Profesor byl do ní uveden jednou, ale prchal z nevlídné té místnosti, plné prachu a plesniviny. Nyní však byl nemálo překvapen, vstoupiv do dlouhého toho sálu. Pokoj byl mírně vytopen, okna vyčistěna, prach setřen, a jedna strana regálů pěkně urovnána. Daněl stál na žebříčku hlavou se dotýkaje stropu. Tak uvítal pana profesora ne bez komiky.

»Prosím vás, co tu děláte?« ozval se Kaminský. »My v městě myslíme, že pořádáte domácí plesy, a vy se zde plahočíte v těch starých foliantech.«

Daněl zatím slezl se žebříku s plnou náručí knih a položiv tyto na stůl, podal profesorovi ruku.

»Jak vidíte, milý pane, rovnám knihovnu a stal jsem se hraběcím, zámeckým knihovníkem.«

»Což vám to hrabě Oskar uložil?«

»Sám jsem se přihlásil,« řekl vychovatel. »Nemohl jsem se na tu spoustu dívati. Takto se poněkud obeznámím se světovou literaturou, mám pěknou zábavu, připravím si zde místečko ke studiím a za čas na panu hraběti vymořím nějakou peněžitou částku na doplňování této bibliotéky. Může-li ročně věnovati sta na parohy a vycpané lišky, proč by nedal něco na knihovnu? Až se toho domohu, budu opatřovati sem knihy —«

»Německé,« s úsměvem do řeči vskočil Kaminský.

»Těch zde nadmíru. Člověk by myslil, že je knihovna v některém zámku nad Sprévou. V takových bibliotékách postrádáme české knihy. Ty bych kupoval a zde ukládal, aby čtenáři seznali, že naše česká literatura není chudá, ale čestné místo v každé knihovně zaujímati může.«

Kaminský přisvědčoval, stěžuje si, že česká kniha nenalézá ještě všudy náležitého přijetí a pochopení, a zvláště vyšší kruhy jakoby se jí vyhýbaly. Oba muži se dali do hovoru o knihách a přizvukovali si. V té příčině byla mezi bývalým učitelem a žákem nejlepší shoda. Oba horovali pro písemnictví svého národa.

»Milý příteli,« řekl profesor, »srovnáte-li tuto knihovnu a vymůžete-li, by se stala přístupnou, velikého vděku se doděláte. Zde na venkově nemají učenci tak vzácných pramenů. Mnohý by rád pracoval, ale nedostává se mu pomůcek. Jsme daleko za velikými městy, ač na mnohých místech krásná knihovna leží ladem. Až dosud i tato odpočívala, ale doufám, že ji vzkřísíte. Už dle očistěných štítků seznávám, že tady uložena mnohá perla.«

»Tam ty pořídili Karmelitáni,« ukazoval Daněl. »Kdyby se byli zbavili tohoto panství dříve, než přišla josefinská persekuce, knihovna by se byla dostala za fatku na dražbě do starého papíru. Zde se přece uchovala.«

»Ale literáci svých vzácných kancionálů pozbyli,« připomínal profesor. »Byly prý vydraženy za několik grošů.«

»Něco jsem zde nalezl,« vzpomněl si vychovatel. »Kniha ta pochází jistě od sboru toho, a kdo ví, jak se sem dostala. Byla zastrčena za folianty. Zde jest. Jsou to zpěvy adventní —«

Kaminský přihlédl blíže, obrátil několik stran a řekl: »Příteli, tohle jest stkvost! Víte, z které doby tyto zpěvy pocházejí? Od Karla, otce vlasti. A tuto jest podepsán sbor literácký v Lubovicích. Tímto nálezem jste si učinil zásluhu o naše město. Škoda, že není kniha majetkem jeho. Ale jenom když existuje. Ještě dnes rozhlásím v besedě ten nález. Pátrejte dále, můj drahý, snad ještě několikráte bude vaše ruka šťastnou. Ale,« pojednou si vzpomněl Kaminský, »já vlastně nepřišel, abych vás do tak úmorné práce hnal; mým účelem bylo vybaviti vás z této pochmurné budovy a získati vás pro některý ples.«

Daněl se usmál.

»Odpusťte, pane profesore, že hned předem odřeknu. Tato práce mne pranic neunavuje, ale naopak, jest mně milou zábavou. Pak se na mne jako na vychovatele v nenáviděné rodině dívají někteří poněkud úkosem. Sám jste mně to předpovídal —«

»Ale z toho si nesmíte pranic dělati,« vykládal Kaminský. »Jděte svou cestou za svým cílem a neohlížejte se ani v levo, ani v pravo. Jenom tichošlápek na nic nenarazí, neboť také v ničem nepracuje. Vy však razíte nové cesty ve svém okolí a přirozeně musíte zápasiti s překážkami. Tedy směle mezi lidi! Ať vás město sezná, jakým skutečně jste, a jakého vychovatele jsem právě já si přál panu hraběti zjednati! I já nenalézám obliby pro svou přízeň k německé vrchnosti, ale doufám, že vy i mou pověsť očistíte a naše vespolné zásady v pravém světle ukážete.«

Daněl vztáhnuv pravici naproti, jakoby takovou míru nezasloužené pochvaly odmítal, řekl: »Ne tak mnoho, pane profesore, byste tetivu sil mých přes příliš nenapjal. Co bude možno, vykonám s vaší pomocí; mnoho si však neslibuji.«

»Skromnosť jest také ctnosť,« usmíval se Kaminský. »Účinky se již jeví, třeba ti, jichž se to týče, mají posud oči zastřené mlhou. Ale já dávám na všechno dobrý pozor a neklamu se. Učinil jste slibný počátek a pokračujete zdárně . . . .«

»To mne velice těší, že Richard pěkně pokračuje. Právě jenom jeho prospěch mne zde udržuje, jinak by mne dávno mraky nepřízně smetly,« přiznával se vychovatel.

»Pan hrabě jest vám velice nakloněn,« odpověděl Kaminský, »a musila by to býti veliká vina, která by vám uškodila na reputaci. Též urozená paní se o vás chvalně vyslovila. Její Eliška za vašeho vedení ozdravěla a se otužila. Já pak musím k tomu připojiti, ovšem jenom na své konto,« dodal profesor s úsměvem, »že pomalu, ale jistě počešťujete zámek.«

»Já?« divil se vychovatel. »Tomu nemohu ani uvěřiti.«

»Vaše vlastenecká a ryze česká povaha ani jinak nemůže. Působíte zdárně svou snahou i mimoděk. Zdejší zámek, k němuž ovšem připočítávám i vilu v Loukově, byl přepevnou baštou, jejíž německých hradeb ani mně se nepodařilo zbořiti, třeba že jsem se o to namáhal. Ráz zámku v úplně české krajině přímo děsil, a ni jedna česká otázka nebyla zde zodpověděna. Panu hraběti bylo to ve zlé vykládáno. Úředníci nejinak si vedli za svým pánem, a než by dali děti své zapsati do škol obecných, posílají je posud do soukromé německé, jíž si zdejší israelité pro hanbu našeho českého města vydržují. Ze zámeckých kanceláří nejmenší poukázka na dříví vydávána na německých blanketech, a služebnictvo přímo za troufalost a přečin si pokládalo, oslovil-li je někdo po česku. A za plotem zahradním jenom český živel v městě, vesnicích, ústavech, úřadech. Toť poměr přímo nepřirozený. Vím, že není tak pouze zde, ale i v jiných zámcích u šlechty, která nám není ani tak nepřátelskou, jako ve svých tradicích a návycích zatvrzelou a zkostnatělou. Než, jak jsem řekl, vy, velebný pane, hodně jste tu káru prorazil. Několik návštěv na zámku mne o tom přesvědčilo.«

Opravdu nechápu zásluhy, již mně, pane profesore, nyní přičítáte,« přiznával se Daněl.

»Jak rozmlouváte, příteli, se služebnictvem zdejším?«

»Abych pověděl pravdu, valných rozhovorů s lidmi těmi nemám, ale když přece tak učiniti musím, pak mluvím s každým tím jazykem, který jest jeho rodný, nebo když aspoň česky rozumí jako slečna Klára. Komorník jest Čech, osobní myslivec rozumí, jiní ani dobře německy neznají,« charakterisoval vychovatel německý ráz domu.

»A hleďte, v tom už spočívá vaše činnosť, toho se posud v zámku nikdo neodvážil,« přímo s radostí potvrzoval Kaminský, poklepávaje holí do parketové podlahy. »Tyto české zvuky na zámku jsou jako červánky, věštící lepší budoucnosť. Ale zaslechl jsem, že jste postoupil už dále. Také prý dítky hraběcí milosti vyučujete v našem milém jazyce.«

Viktor máchnul rukou a zvolal: »Musím hodnou míru pochvaly a uznání odmítnouti. Zde mám mocné pomocníky, kteří i mne překonávají.«

»Jak tomu mám rozuměti?« vrtěl hlavou Kaminský.

»Česky mluviti učí mé svěřence i ona dvorská garda, která pořádá hry v parku pro otužení těla,« vysvětloval Daněl. »A aby Richard nevyšel ze cviku, vůdce dítek těch mám zde v zámku. Navštěvuje prvou třídu gymnasijní a jmenuje se Josef Veloušek.«

»Tedy ten? Učím ho latině —«

»A já s ním opakuji.«

»Pozoroval jsem, že má nějakého latináře za domácího učitele, který s ním poněkud chvátá,« usmál se profesor. »U vás jde všechno

parou. Za krátkou dobu jste se zde dodělal pěkných výsledků. Doufám, že nám brzy mladého hraběte přivedete na gymnasium.«

Daněl rychle se podíval na svého učitele, a v pohledu tom zračila se otázka: Bylo by to možné?

»Proč ne?« řekl Kaminský. »Baron Litický také u nás vystudoval a nyní jest na universitě dobrým vlastencem. Rodiče jeho posud pokulhávají v češtině, však syn jejich řaditi se bude už vždycky mezi šlechtu českou.«

»Páni Litičtí však pocházejí asi z českého kořene,« namítal Daněl. Chtěl dávno zvěděti něco o původu hrabat, jimž sloužil.

»A kdo ví, nebyli-li Morgensternové kdysi pány z Jitřenky?« odvětil profesor. »Ale nechme takových fantasií a hleďme na věci, jak se skutečně mají. Náš hrabě není, jak se někteří neprávem domnívají a jak by to skutečně míti chtěli, cizozemec; rod Morgensternův několik století se v Čechách datuje, a pan Oskar z větve té pochází, jak tomu rodokmen jeho nasvědčuje. Buď, jak jsem řekl, poněmčil se časem rod ten a pochází ze staré české šlechty nebo, jak se spíše podobá, po válkách do Čech se přistěhoval a zde nabyl takového práva, že se za cizozemce nyní pokládati nemůže. Takových šlechticů s německými jmény a původy jest u nás mnoho. Páni z Morgensternu delší dobu měli statky v německé krajině, také zastávali ve Vídni vysoké úřady, při vládě a u vojska měli vynikající místa a brali si manželky z ryze německých rodin, náš pan hrabě docela pojal za choť Bavorku. Všichni pak byli vychováni v německém duchu i jazyku, ba ani neseznávali potřeby učiti se česky. Obcovacím jazykem těchto aristokratických kruhů jest frančtina a domov si upravovali dle svého vkusu. Teprve hrabě Oskar z kolejí těch se poněkud vytrhnul, usídliv se zde v Lubovicích, kteréžto panství přešlo koupí na jeho rod. Oblíbil si tady, neboť jinde nemá ani tak krásného traktu, ani tak příležitého obývání. Ale přenesl nám sem staré tradice, zůstal Němcem a pogermanisoval úřednictvo, zámek, úřady, posilnil židovskou školu dětmi svých lidí a stojí zde v české krajině jako trnem v oku naší národnosti. Tlak budí protitlak, a proto zámek naráží na všech stranách u měšťanů i občanů v dědinách na odpor, a odtud vznikla i nepřízeň a zášť proti vrchnosti a všem, kteří jí slouží a s ní se stýkají. To se má však napraviti.«

»A doufáte v šťastný výsledek, myslíte, pane profesore, že náš hrabě následovati bude pánů Litických?« zeptal se Daněl s přídechem nedůvěry a pochybovačnosti.

»Že by hrabě Oskar někdy nosil čamaru, zpíval naše slovanské písně a v popředí se stavěl ruchu vlasteneckému, ani největšímu optimistovi nemůže napadnouti; ale dosti bude, když se osvědčí jako spravedlivý Němec, který si váží národnosti lidu, mezi nímž obývá, jehož prací jest živ, a když padne těch sedm zámků němectví, jimiž jest tato budova jako uzavřena. Větší potom naděje máme v Richarda a ostatní potomky. Nynější vládce Lubovic by se měl aspoň poněkud naučiti česky, což by velice dobře působilo. Nemyslím, že bude skládati české verše a čísti Kollára, ale aspoň malou znalosť našeho jazyka by si mohl osvojiti. Sám jsem se přesvědčil, že má nadání k řečem a při svém věku snadno by se v češtině vycvičil. Jsou šlechtici také německy vychovaní, ale jednak z potřeby a jednak z lásky naučili se zcela dobře česky, v tom ja-

zyku řeční, dopisují, úřady své vedou a k nám celou duší se hlásí a jsou nám oddáni.«

»Kéž by tak bylo v Lubovicích!« zatoužil Daněl.

»Jenom pokračujte, příteli, a když by se vám to neb ono nezdařilo u pana Oskara, přeneste vytrvale svou činnosť na Richarda. Ale neochabujte a stále ku předu hleďte! Teď však mně slibte, že se přijdete osvěžit aspoň na koncertě, který naše studentstvo ke cti jubilea padesátých narozenin neúnavného ředitele pořádati míní.«

»Na slavnosť druhu toho přijdu zcela jistě,« slibovat Viktor. »Pana ředitele velice si vážím a pak — vždyť jsem také hudebníkem,« usmál se Daněl.

»Tak? Nepamatuji se, že jste se tím uměním kdy zabýval —«

»Jenom jsem tak začal, však nyní jest mně mnoho doháněti. Jako vychovatel musím přece hudbu znáti. Celý zámek se časem hudbou ozývá, a já nesmím zůstati pozadu. Proto hraji denně hodinu.«

»Čemu se člověk z mládí přiučí, se vším se časem shledá. Máme několik mimořádných předmětů, a dobře jest, když studenti dobrodiní toho užívají.« Profesor pronesl, jak měl v obyčeji, několik mentorských sentencí a rád porozprávěl ještě o některých přítomných spisech a poroučel se. Vychovatel mu svítil na cestu, až se octnuli na nádvoří, a pak vracel se do knihovny. Kroky jeho dunivě zněly v dlouhé chodbě, a lampa osvětlovala obrazy po stěnách rozvěšené. Na okna dopadaly sněhové vločky, a vítr bubnoval na tabule.

V knihovně toho dne už mnoho nesvedl. Několikráte převrátil listy žurnálu, zapsal asi dvě knihy a pak se zamysliv, stanul před vysokým oknem. Uvažoval o tom, co před nedávnem slyšel. V nový obor myšlének a plánů otevřel se mu zrak. Nedbal pochvaly ani lichocení, a jeho pozornosť byla obrácena ke konečnému cíli. Však visely zde posud chmury jako venku oblaka plná bělavého sněhu.

X.

Lubovice ležely právem v kraji probuzeném a vlasteneckém, k čemuž především přispívalo gymnasium, na něž vstupovali synkové, ne aby všichni maturovali k universitě, ale aby se vzdělali více, než mohla obecná škola poskytnouti. Za tou příčinou při nižších třídách zařízeny paralelky. Gymnasium vydržovalo město a větší počet studentů usnadňoval nésti takový náklad na školy. Také několik farářů, učitelů a úředníků pomáhalo probouzeti město, a venkov, který v Lubovicích jako ve středu ústil. Zakládány besedy, ochotnické jednoty, pořádány přednášky, výlety a užíváno všech možných prostředků ku vzdělání obyvatelstva.

Ale při posledních volbách se na Lubovicku ukázal nový živel, který dosavadním stavem jsa nespokojen, ukazoval cesty radikálnější, staré pracovníky odpuzoval a na nejkrajnější křídlo se postavil. Vznik svůj vzal nespokojený ten živel mimo okres, ale byv uvítán v městě, usadil se v měšťanské besedě. Střeštění radikalisté nezvítězili sice o volbách, ale také nevymizeli. V Lubovicích založili hned svůj orgán »Vraní zář«, jehož název od nedalekého vrchu přijat, a strana protivná musila na protiváhu vydávati čtrnáctidenník »Obzor od Bělice«, tak se totiž nazýval potok, město protékající. Když vyšla »Vraní zář«, radovali se radikalisté, jak nasolili copařům, za týden

se ta radost přenesla do tábora protivného, neboť »Obzor od Bělice« nasypal žhavého uhlí na hlavu svým politickým odpůrcům.

Nebylo-li látky ku vzájemnému špinění a odsuzování, daly se oba listy svorně do klerikálů, feudálů a hraběte z Morgensternu. Nikdo nebral zpráv těch vážně, a lhotecký farář Kavka pro obveselení předčítal dopis o sobě v hostinci, řka na konec: »Hleďte, jakým jsem. Věru, sám jsem se nepoznával. Ale bude tomu snad pravda, vždyť to jest — tištěno.«

Posluchači se zasmáli a noviny vyhodili oknem. Jinak bylo v obou listech dosti notářských oprav. V zámku se vědělo o každé zprávě, a Eliáš Šourek předčítaje a překládaje »Vraní zář« hraběti dodával: »To jsou čeští vlastenci!«

Daněl se zastal Čechů, řka, že za několik střeštěnců nesmí trpěti celý národ, v němž jsou ještě jiné strany vážné, solidní, které hned předem zavrhují podobné zbraně na udolání nepřátel. Šourek nechtěl věřiti, ale vychovatel stoje na svém propověděl pouze: »Přesvědčíme se.« Věděl už, co se chystá k nejbližší době od těch, kteří dali výhost besedě, »záři i obzoru« a ohlíželi se po cestách mírných, ale pevných, po prostředcích ušlechtilých, ale rázných. Chtěli ukázati celému kraji, jak si pravé křesťanské vlastenectví představují, a spolu mínili aspoň zaraziti proud převratu, který hrozil zničiti všechno, co pílí a nadšením bylo vybudováno. Také se mínili počítati a shromažďovati ti, kteří byli nuceni ustoupiti terorismu a nemohli se nikterak spřáteliti se zásadami, hlásanými ve »Vraní záři« a pěstovanými v měšťanské besedě.

Hrabě Oskar jednou náhle se dostavil do učebny a sečkav, až skončilo vyučování, obrátil se na vychovatele s dotazem, ví-li, co se na nejbližší dobu v krajině chystá. Daněl nezapřel, že jest jako důvěrník v akci zasvěcen a že v té věci vyjednával.

»Katolicko-politická jednota na žádost a ku přání některých zdejších mužů míní pořádati v okrese schůzi, při níž by okázala svůj program a několika přednáškami poučila posluchače. Tak se děje každého roku na jiných stranách,« vykládal Daněl.

»Mně pak zaslali žádost,« ujal se slova hrabě, »abych dovolil schůzi onu na svém panství, a to právě pod Vraní skalou, tam mezi duby.«

»Velmi příjemné a výhodné místo,« pochvaloval Viktor. Zmíněná jednota volila dle jeho návrhu takořka rozhraní mezi městem a dědinami, tedy místo neutrální, chráněné hraběcí mocí a takřka uprostřed nejživějšího kraje. »Hraběcí milost dá jistě svolení k užití onoho prostranství k účelu tak vzácnému.«

»Nechci se plésti do politiky zdejšího kraje a vyhýbal jsem se posud všem národním výstupům a třenicím,« přiznával se hrabě, »ale nyní musím povoliti k vůli pořadatelům, kteří mně psali a do třídy nejvyšší šlechty se čítají. Ani nemohu pochopiti, že v čele takových věcí stojí a tak se —«

»Snižují,« pomyslil si vychovatel, když Oskar nemohl dlouho nalézti příhodný význam. V srdci jej píchlo, a hned měl v ústech trpké slovo. Ale zdržel se, pomysliv si, že nejlépe bude hraběte poučiti a z předsudku vyvésti. Už dávno věděl, k jaké straně, Čechům a jejich požadavkům nepřátelské, se hrabě hlásí a někdy významného

postavení nabyti chce. Kéž by se podařilo, převésti ho k české šlechtě, starající se s plným zápalem o snahy a práva národa!

Vychovatel viděl vhodnou příležitosť. Hrabě byl nakloněn naslouchati, by se nemusil za nedostatek znalosti katolicko-politické jednoty styděti, až sem přibudou šlechtici na provolání podepsaní, kteří jistě složí svou poklonu na zámku a pohostinstvím velmožovým nezhrdnou, třeba znali jeho opačné politické smýšlení.

A Daněl se neklamal; hrabě usednuv na dubovou stolici, poslouchal a se dotazoval. Zde se dalo s ním zcela jinak jednati než u tabule za přítomnosti tajemníka Šourka nebo ředitele Kubinského, kteří pravidelně buď hned, buď v nejbližší době slova a vývody vychovatelovy vyvraceli. V učebně se také Danělovi snáze mluvilo než v komnatách přepychem naplněných, kde se cítil stísněným a cizím. Mluvil vřele a opatrně, by hraběte nezaplašil, neboť tento pronesl za rozhovoru mínění, že by se všemu nejlepe vyhnul, kdyby na čas odcestoval. Ale brzo zvrátil ten úmysl, jímž by proti pořadatelům dopustil se nešetrnosti a netaktnosti.

Vychovatel stručně vyložil cíl a účel katolicko-politické jednoty, která šíří pravé vlastenectví na základě křesťanském a je v přímém odporu k snahám radikálním, která chce vzdělávati lid přednáškami národohospodářskými, a v níž všechny stavy úzce se stýkají, jak vůbec v národě býti má, by všechny pojila jedna láska k Bohu, vlasti a panujícímu rodu.

Hrabě se tázal ještě na průběh takových schůzí, by dle toho své jednání co nejsprávněji zařídil.

»Podobným schůzím býval jsem rád přítomen jako student i jako alumnus,« vypravoval Daněl, »a na jednu jsem putoval též do Litic. Konala se ve zříceninách starého hradu na bývalém nádvoří. Majetník panství jako domácí pán uvítal shromážděné, jak bývá zpravidla obyčejem.«

Hrabě rychle nazvednul hlavu a tváří mu přeletěl mírný úsměv. »A to bych i já měl hosty česky vítati?« řekl rozmarně, vzpomenuv si na svou znalosť českého jazyka. Zachytil tu a tam nějaké slovo, které zkomolené a znetvořené dával při obědě k lepšímu, což vypadalo, jakoby si z řeči národa šašky tropil, třeba zábavě nebylo možno vždycky podkládati tolik špatný úmysl.

Vychovatel uchopiv se této vhodné příležitosti, odpověděl: »K uvítání stačilo by několik málo slov, jež by způsobila v posluchačích nesmírné nadšení.«

Hrabě se až zarazil, vida, že Daněl pojímá věc onu vážně, a udiveně popatřil na vychovatele, jakoby říci chtěl: Co si to o mně myslíš? Daněl, jsa jednou v proudu, neulevil. Kdo ví, kdy by se mu podobná věc naskytla! »Když začal Litický pán česky k lidu mluviti, byl tento velice rozradostněn a ochotně naslouchal dalším přednáškám. Už předem šťastný výsledek byl zjednán.«

»U mne to jest nemožností,« pronesl hrabě rozhodně.

»Připouštím, že by to bylo nyní spojeno s mnohými obtížemi, ale politická jednota sem i jindy zavítá, bude-li tento její krok provázen pěkným zdarem.«

»To chcete, velebný pane, říci, abych se učil česky?« stejně pohrdavě a rozhodně řekl hrabě, vstávaje se stolice. »K tomu já už

nejsem, abych se mluvnicemi obíral, pensa opisoval, skloňoval a v slovníku hledal.«

»Toho všeho by také nebylo třeba,« odvětil rychle Daněl, aby se dříve vyslovil, než hrabě uteče. »K naučení se tomu jazyku by stačila pouhá konversace.«

»A kdo by se k tomu podvolil?« vymlouval se Oskar už cestou z učebny.

»Třeba já!«

»Velebný pane, jste velice obětivý, děkuji vám za každou ochotu, ale z toho nebude nejspíše nic. Máte dost práce s mými dětmi, jichž paměť jest chápavější a čilejší. Poroučím se.«

Hrabě Oskar prudce odešel, a Danělovi sklesly ruce, ale jenom na chvíli. Pro dnešek byl spokojen i tím, co vykonal, že hrozné to slovo pronesl. Ani nemůže čekati, že by hrabě hned přisvědčil. Jest se diviti, že neužil ostřejších slov odporu a jednou pro vždycky si takové řeči od svého podřízeného člověka nezakázal. Nesmí se dáti odstrašiti, půjde dále za svým cílem.

Daněl vyšel do parku, kam ho Richard předběhnul, nemoha se dočkati her. Panstvo se přestěhovalo na letní vilu, a příroda byla jako v rozpuku. Příjemná vůně v parku zarážela, a kam oko pohledělo, všude samá zeleň, jeden květ. Na nebi nebylo mráčku už několik dnů. Zahrada však sucha nepociťovala, jsouc dvakráte denně uměle zavlažována sprchou vyhřáté vody z rybníku.

Viktora nemohlo zůstati tajno, že sekretář, ředitel a snad i jiní působí všemožně na hraběte, by chystanou schůzi buď ignoroval nebo dokonce místa žádaného pro ni nepopřával. Ale nedařilo se jim, a Šourek metal šípy hněvu na vychovatele, v němž shledával příčinu a původce nynějších svých nezdarů. Vykládal u tabule, že se takovými způsoby jenom rozeštve lid, že se nemá míchati křesťanství do politiky, a že protestantismus jest o mnoho tolerantnější než víra katolická, poněvadž si těch věcí nevšímá. Daněl mnohou frasi uvedl krátce, ale dobře na pravou míru, se vším ohledem na přísedící. Hrabě vyslechnul a také přeslechnul polemiku a přál si, aby co nejdříve všechno bylo ukončeno. Došlo pozvání s programem, který Daněl panstvu přeložil do němčiny, a na zámku se dály přípravy k uvítání hostů. Pod Vraní skalou dala lesní zpráva zhotoviti tribunu, řadu sedadel, a prostranství ohrazeno laťovým plotem. Zatím se rozlétla po okolí zpráva o schůzi, tato ohlašována s kazatelen, a lid se chystal na tábor ten. Protivníci nepřikládali schůzi žádné větší důležitosti a ustanovili si ignorovati ji. Jenom toho neb onoho svedla zvědavosť podívati se na — klerikály.

V neděli za krásného odpoledne bylo pod duby lidu jako mlhy. Nejvíce se dostavili venkované a duchovenstvo vzdálené na kolik hodin cesty. Lubovice byly slabě zastoupeny, beseda na truc podnikla na opačnou stranu výlet ke Studánce, kde se hrálo a tančilo dlouho do noci. Hrabě Morgenstern chtěl dát své hosty odvézti v kočáře, ale ti odepřeli. Přijeli z Prahy poledním vlakem, ohlásili se a rovnou šli ke Vraní skále. Byli to tři členové vysoké české šlechty, redaktor konservativního listu, znalec poměrů dělnických, profesor z blízkého učeliště a okresní starosta. Tato divná společnosť, již slučovaly stejné snahy, zasedla na tribuně. Nejpodivnějším každému bylo, že se dostavil též hrabě Oskar, poblíže něhož zasedl vychovatel Daněl, aby

mu dával instrukce. Komorník Alois v červené vestě a dlouhém, bílém kabátě usedl mezi posluchačstvem.

Sám předseda jednoty uvítal shromážděné a uděloval řečníkům slovo. Bylo jednáno o lnářství, které kdysi v této krajině kvetlo, ale přicházelo v zapomenutí, následovala přednáška o kartelech, tisku, katolickém, který by měl každý podporovati, o národním hospodářství, a posléze onen profesor z učeliště[1]) tepal liberalismus se všemi jeho odnožemi a následky. Zabarvil přednášku hodně humoristicky, předkládaje jako křestní list liberalismu, upozorňuje na původce jeho, rodiště i kmotry.

Posluchači se hlučně smáli, také Alois propukal ve smích, a jenom hrabě mlčel, poněvadž nerozuměl. Daněl dobře pozoroval, jak ho to mrzí a jak jest mu těch několik hodin trpkých. Nebude tato lázeň dobře účinkovati a ponoukati hraběte, by se česky učil? Kdo ví!

Schůze nad očekávání se znamenitě vydařila, průběh její byl klidný a zakončení slavnostní. Venkované byli uneseni, měšťané zaraženi. Dojem ten dobře pozoroval hrabě Oskar a nabýval přesvědčení, že ve slovech řečníků bylo něco pravdivého, co se mocně srdcí a myslí všech dotýkalo. Nerozuměl přednáškám, ale dle účinku jejich dělal o nich úsudek.

Bylo mu s podivením, že se do schůze nedostavil nikdo z jeho úřednictva. Nevybízel jich a při konferenci ani slovem se nezmínil. Mohl však čekati, že užijí příležitosti, by se poučili. Kdyby byl tušil tuto nevšímavosť, byl by už z ohledu na vzácné hosty účastenství nařídil. Však viděl hodně blízko tribuny zahradníka, hajné, hlídače, čeleď a jiné podřízenější dělnictvo. Užili prázdné chvíle ne k radovánkám na výletě, ale k vyslechnutí přednášek. Ano, i komorná Klára naslouchala, třeba každému slovu nerozuměla.

Z toho si Oskar tvořil úsudek, že není mezi jeho úřednictvem a dělnictvem součinnosti, a že cosi rozděluje a rozlišuje ty, kteří by ruku v ruce jíti měli. Hraběti poprve napadla myšlénka, že snad to jest německý ráz domu, který jest jako kamenem úrazu mnohým. Zatím hlučnou oslavou zakončena schůze, a hraběti nadešla povinnosť odvézti si hosty do zámku. Slunce se už schylovalo k západu a lid hlučně hovoře, rozcházel se po všech cestách a stezičkách. Jenom k parku se nikdo neobracel. Tam hrozil na několika stromech připevněný německočeský nápis, že se průchod zahradou přísně zapovídá. Před jednou takovou tabulkou se zastavil profesor učeliště a obrátiv se k Danělovi, tázal se žertem, smí-li vkročiti. V tom se otočil hrabě a třeba byla řeč vedena česky, poznal dle posuňku, oč běží. Všichni šli dále po vysypaných cestách vedle vzácných a uměle přistřižených křů, ale hosté nevěnovali krásám valně pozornosti. Na mysli jim posud tanul dojem schůze, a přední kavalíři nabádali hraběte, by věnoval svou přízeň jakýmsi opravám, jež se zavésti měly v okrese, by po slovech následovaly také skutky.

U rybníka se jim mihnul v cestě sekretář Šourek, ale měl asi příliš na spěch, že rychle se ztratil za skupinou vlaských jedlí. Vychovatel veda vzadu plebejské hosty, mezi nimiž nalézal dobré a milé své známé, hned pověděl, že Šourek jest démonem zámku a nepřítelem všeho českého a katolického hnutí.

[1]) Nyní vysoký duchovní hodnostář.

Hosty čekal stkvělý oběd, a stůl v sále se prodloužil až ke dveřím. Hraběnka se omluvila, a muži zůstali sami. Ani Šourek se nedostavil. Šlechtici vedli hovor s hrabětem a také ostatní se nenuceně bavili. Ob chvíli počali mluviti česky, což se asi dávno v této komnatě nepřihodilo, a Daněl hned se ohlížel po nástěnných obrazech, zdali sebou ti copatí páni a purpurem sypané dámy nepohnuli. Nic takového se nestalo, a jenom hrabě Oskar s podivem naslouchal těmto zde neobvyklým zvukům. S ním ovšem mluvil každý německy, ale na druhém konci se hovořilo česky, a podobně i dávány rozkazy komorníku Aloisovi a osobnímu myslivci. Tento však vrtěl hlavou na znamení, že nerozumí. Chtěl se zachovati svému pánovi a co nejdříve dostati fořtovnu.

Od té doby pohlížel Eliáš Šourek na vychovatele tím nedůvěřivěji. Hleděl oslabiti u hraběte dojem posledních událostí, ale nenalézal vhodné příležitosti. Daněl buď se přizpůsobil panským zvykům, nebo se tolik přemáhal, že denně následoval pány do kuřárny. Žmolil v ústech nejslabší speciality, které hrabě schválně k vůli němu objednal, když se vychovatel poprve vytasil s levným portoričkem. Dýmal, kuckal se, okno otevíral, ale přece stál na stráži. Obličej sekretářův zelenal, a čím se více tento zapřisáhlý nepřítel zlobil, tím byl Daněl úslužnější a opatrnější. Kdykoliv tajemník se vytasil se svými šípy, ihned nastavoval Daněl příhodné štíty, od nichž se všechny útoky odrážely. Zvláště nedal na katolicko-politickou jednotu připustiti, maje za sebou šťastný její výsledek, jehož svědkem byl hrabě sám a sta přítomných, jimž se oči otevíraly.

Po delší době vzpomněla si hraběnka na událosť onu a obrátivši se k vychovateli, zeptala se: »Velebný pane, jaký pak praktický účinek měla ona schůze?«

Tvář sekretářova se rozšířila ku škodolibému úsměvu. Hrabě, který si dal obsah přednesených řečí přeložiti, mlčel.

»Urozená paní,« odvětil Daněl, »u nás obraty nejdou rychle, za to jsou však trvalejší a pevnější. O takové třtiny, jaké se na př. v Lubovicích o volbách obecních ukázaly, ani nestojíme. Výsledek schůze byl ten, že se paralysovala činnosť zdejších radikálů, lid se částečně poučil, do okresu se dostalo několik exemplářů řádných listů, a rolníci počínají pěstovati lnářství, které zde před lety kvetlo, ale během času v zapomenutí upadalo. Na oko jest to skrovná žeň, ale jsme spokojeni. Podruhé snad bude více.«

»Jak jsem pozoroval,« pojednou se ozval hrabě, »činnosť této jednoty jest velice záslužná a doporučení hodna. I nemálo jsem se divil, že ji ignorovali moji lidé, kteří přece musili míti známosť o její existenci. Bude-li ještě nadále pamatovati na náš kraj, půjdeme jí vstříc otevřenou náručí.«

Sekretář by byl stranou sprásknul ruce nad svým pánem, ale zde u tabule jenom mlčky hleděl na stříbrné náčiní. Ani vychovatel neuznával za vhodné hraběti za projev ten děkovati, třeba že se radosť přímo rozlila ve všech jeho údech. Hrabě několika důvody potvrdil svůj výrok.

»A politické stanovisko této jednoty ráčíte též schvalovati?« posléze se přece zmohl Šourek na dotaz.

»Bojují pro platnosť zákonů božských a lidských, pro blaho

církve a vlasti, pro vzdělání svého lidu,« vyličoval hrabě. »A to všechno přece zasluhuje uznání a podpory.«

»Velice by si této pochvaly jednota vážila, kdyby o ní jenom tušiti mohla,« řekl vřelým hlasem vychovatel.

»Však ona se o tom brzo doví,« narážel sekretář.

»Co dobrého jest, zaslouží veřejnosti,« odsekl Daněl. Hraběnka povstala, a všichni opustili svá místa. Sporu učiněn konec hned v počátku. Místo do kuřárny šli pánové do zahrady. O sporné věci ze šetrnosti k hraběti nemluveno. (Pokračování.)

Cesta na Rýn.

Popisuje **Bohumil Hakl.**

(Dokončení.)

Z Kolína do Fuldy.

Kolína do Fuldy není cesta příliš zajímavá, krajiny podobny jsou našim; bylo již 7. září, a obilí bylo ještě venku; ovšem jen oves. Důkaz, že tam asi rovněž bylo hodně deštivo; i tu dávají všude obilí do mandýlků, čili do »vojáků«, jak je jinde nazývají. Pohoří Westerwald čili Westerský les, kterýmž jsme jeli, jest skalnaté, ale obrostlé; jest částí hornatiny Dolnorýnské, která vystupuje z údolí Lahny, Rýnu a Siegy a z většiny tvoří lesnatou vysočinu. Její prostřední výška jest 1000—1500′, jenom některé vrchy dosahují výše 2000—2200′. To jest pamětihodno, že severní svah Westerského lesa náleží ku krajinám v Němcích nejprůmyslnějším, kdežto jižní téměř žádného průmyslu nemá. Stavení tu jsou vesměs, jak u nás říkáme, riglová (Riegelwande), t. j. z cihel a dřeva.

Siegburg je značné město, s bývalým Benediktinským klášterem na Michaelsbergu, nyní trestnicí. Tu spatřujeme Blankenberg, zříceniny nad řekou Siegem, která jest dosti značná a žene mnohé mlýny, závody a továrny. Je zde také mnoho mostů a tunelů. Zříceniny Windeck a zámek Schönkin, knížeti Hatzfeldovi náležející, poskytují krásných pohledů. — V Dillenburku, na řece Dille jest hornická škola a železné huti. Nad městem strmí zříceniny starého hradu Dillenburku, na nich zámek Wilhelmsthurm, r. 1533. vystavěný ke cti prince Nassau-Oranienského, osvoboditele Nizozemí, který se zde narodil. Herborn, Ehringshausen, železárny. Wetzlar, město nad řekou Lahnou. Gleiberg a Wetzberg, zříceniny u Giessenu.

Giessen, ač dosti značné město, jsme pominuli; má as 25 tisíc obyvatel a universitu, r. 1607. landkrabětem Ludvíkem V. založenou, se značnou knihovnou (Senkenberskou), ale nic zvláštního; mnohé ústavy, úřady, jako v každém jiném městě, ale vše protestantské. R. 1796. byli zde Francouzi pod Jourdanem od Rakušanů poraženi. — Dne 7. na večer dorazili jsme do Fuldy.

Fulda.

Fulda ve středním Německu je místo dojista nejpamátnější; pro vzdělání národů učinilo více než kterékoli jiné město německé; nyní je tu německá universita. — Čím byl klášter Svato-Havelský Německu jižnímu, tím byla Fulda Německu Střednímu, jako Nová Korbeja severozápadnímu. Byli jsme žádostivi viděti, co ze starých památek tu zůstalo.

Ubytovavše se u nádraží nevědomky v hostinci protestantském (byl nám doporučen), šli jsme se podívat do města. Náhodou setkali jsme se se starším duchovním pánem. Poznali jsme, že jest nějaký hodnostář; šel z kláštera od sester. I tázavší se, co by zde bylo památného, vedl nás do města. Tu na předním náměstí, před bývalou knížecí (biskupskou) residencí (nyní majetkem města), upozornil nás na pomník sv. Bonifacia, původce takořka města a zakladatele prvního kláštera. Je z bronzu; pěkná socha představuje světce u věku ještě mladém, jak káže, v pravici, vzhůru vyzdvižené, maje kříž. Divno, že teprve v tomto století, a to r. 1842. byla postavena. Zhotovil ji Hentschel.

Pak nás vedl ten dobrý a ochotný pán Pavlovou branou za město, poněkud do vrchu a ukázal nám krásným lipovým stromořadím cestu k nejkrásnějšímu místu ve Fuldě; jest to nade vši pochybnosť Františkánský klášter nad městem, známý pod jménem Frauenberg, t. j. unserer lieben Frau, Mutter Gottes, Maria. Před ním dole vedle stromořadí — městský park a na druhé straně starý městský hřbitov. Tu jest i pomník padlých v r. 1870. a 1871.

Před klášterem, poněkud níže, vedle stromořadí, stojí pěkná socha Rodičky Boží na sloupě; právě ji obnovovali. Zpředu jsou štíty, po stranách a vzadu nápisy. Na podstavci vzadu vytesána růže a tento nápis: »Nil suavius halat rosa et spinis non pungitur ullis« — »Nic příjemněji nevoní nad růži, a trny není bodána nižádnými«, naráží na neposkvrněnosť Rodičky Boží. — Dále tu vypodobněna brána, nad ní nápis: »Hac tutissimus ibis« — »touto projdeš nejbezpečněji«, naráží na slova z litanie Lorettanské: bráno nebeská, a vedle na levo slunce a nápis: »omnia cassa ruunt« — »vše, co marné jest, hyne«; na pravo měsíc a nápis: »Pulchra ut luna«, »krásná jako měsíc«; a vedle slunce: »electa ut sol«, vyvolená, vybraná jako slunce. Nápisy dojista pěkné, přiměřené, biblické. Zpředu nebylo ničeho; nápis byl asi seškrabán a měl býti obnoven.

Dvě cesty vedou ke klášteru, v pravo i v levo. V pravo je úzká; na ní je sv. křížová cesta ve figurách a kapličkách, v levo vypodobněny v obrázcích ve zdi scény ze života Rodičky Boží. Klášter byl původně založen v 9. století, od roku 1623. jsou v něm Františkáni.

Vyhlídka od kláštera na město i všecku krajinu vůkol je překrásná. Jistý Slezan, ale z pruského Slezska, je tu quardianem; bratří je tu asi 50, kostel mají pěkný a čistý; mezi jinými figurami a obrazy viděli jsme tu vypodobněné dva bratry na kříži ze 26 mučeníků Japonských: Petra Baptistu a Pavla Miki. (Viz jejich officium 13. února.) Lid má k místu tomu velikou důvěru a zhusta je navštěvuje.

Město samo neposkytuje mnoho památného; Baedecker praví, že zachovalo málo ze starožitností, jimiž ve středověku dojista oplývalo. Hlavní věcí jest ovšem dóm, krásný, velikolepý, ale z doby nové. To jest již třetí na tom místě; první, nejstarší, z času svatého Bonifacia, byl asi skrovný a slohem románský; byl vysvěcen r. 751. Pak od r. 792.—819. stavěna basilika se dvojím kůrem, příční lodí a dvěma kryptami, avšak r. 937. ohněm zničena. Ve 13. a 14. století obnovena, ale gotická; posléze pak r. 1700.—1712. knížetem Adalbertem von Schleifras stavitelem Janem Dientzenhöferem (sic) — (je znám i v Praze, jsou tu mnohé stavby od něho) — v římském barokovém stylu, ale vkusně a mistrně postavena.

U pilíře v pravo, vedle hlavních dveří, jest socha císaře Karla Velikého, zazděná, pod gotickým baldachýnem, a před ní, uprostřed hlavní lodi staré basiliky jest oltář sv. kříže, vedle něhož pochován byl císař Konrad I., k čemuž až dosud poukazuje pamětní deska, v jižní postranní lodi zasazená.

Pod kůrem čili hlavním oltářem jest kaple sv. Bonifacia, vlastně stará krypta, v předešlém století rovněž nově vystavěná a nedávno obnovená, pod jejíž oltářem odpočívají pozůstatky největšího apoštola Německa, kterýž, rodem Anglosas z Kirtonu (nar. 680.), původně, jak známo, Winfried slul, sv. Bonifacia. Žádný německý vlastenec, v němž ještě trochu víry křesťanské zbylo, nemůže dojista bez pohnutí k oltáři tomu přistoupiti, aby citem vděčnosti až v nejhlubším nitru nebyl pohnut. Proto i němečtí biskupové, jak nám bylo řečeno, v prostranné kapli té každého roku se scházejí, duchovní cvičení tu konají, o věcech duchovních, v církvi důležitých se radí a ku statečnosti, věrnosti a vytrvání navzájem se povzbuzují. V pravdě důstojné to místo, aby budilo city vznešené a úmysly důležité a svaté; nebo »jestliže ten, jak sv. Jan Zlatoústý dí, kdo na krvavou zbraň vojínovu, na štít, kopí a pancíř zírá, ihned se zdvihá a roznícen do boje táhne, a už ze zírání na zbraň srdnatosti nabývá, aby rovněž takových činů vykonal: jak by neměli biskupové, tu se radíce, ku podobným činům, jako sv. Bonifacius, a hrdinské mučenické smrti se roznítiti, když na ten hrob patří, v němž tělesné pozůstatky jejich sv. patrona, hrdiny, mučeníka, odpočívají? A za dnů našich, v těch časích těžkých a bojích za víru, toho tím více jest potřebí! My (Čechové) sv. apoštolů svých mezi sebou nemáme. Sv. Cyrill v Římě a sv. Method? Až dosud neví se, kde odpočívá, hrob jeho dosud nebyl nalezen; byl také — z mnohé části mučeník. — Sv. Bonifac, jak známo, sešel smrtí mučenickou u Frisů, od nichž dne 5. června r. 755. s více než 50 soudruhy na řece Brodné byl zabit; kde apoštolovat začal, tu i skončil. Jest tu hrobka sv. Bonifacia. Na předku oltáře jest vypodobněna mučenická smrt jeho v práci sochařské, polovypouklé, s rakví, kterou andělé mu otevírají (z 18. století). Ve výklencích jsou sochy papežův, biskupův a opatův. Je zde též oltář sv. Sturmia, slavného žáka sv. Bonifacia, a nahoře v kostele socha sv. Petra, docela podobná jako v Římě ve Vatikáně, jen že menší; věřící jí líbají nohu.

Ve hrobce sv. Bonifacia odpočívá též svatá Lioba, teta sv. Bonifacia, panna, abatyše Bischofsheimská, kterou sv. Bonifac z Anglicka zavolal, aby šířila mezi Němci křesťanské ctnosti a mravy. I učinil ji v klášteře Bischofsheimském, jejž byl založil, učitelkou a abatyší.

Odcházeje do Frisie, napomínal ji, aby neodcházela z Němec, ale dále pracovala o spáse svých bližních.

Také svého nástupce, Lulla, (rovněž Anglosasa) a správce kláštera Fuldenského, prosil, aby pečoval o Liobu. Učený Rhabanus Maurus r. 785., brzy po její blažené smrti r. 779., prohlásil ji za světici, složil jí ke cti verše a dal sepsati její životopis. Týž byl druhým opatem po sv. Bonifaciovi. Tu vyobrazena jest i smrt svatého Sturmia.

K dómu přiléhá veliké stavení, bývalý klášter Benediktinský, nyní kněžský seminář. Naproti jest Fuldenská zemská knihovna (Fulda'sche Landesbibliothek). Mezi mnohými vzácnými věcmi, rukopisy a tisky, je tu exemplář Guttenbergovy 42řádkové bible (1450. až 1455.) a mnohé rukopisy s miniaturními malbami.

Nedaleko odtud, několik kroků, stojí perla Fuldenská, kostel sv. Michaela archanděla, na něm nad bání jest i sv. Michael archanděl; báň ukazuje se prostřelena ještě z válek za Napoleona I. od Francouzů r. 1813., když po bitvě u Lipska Napoleon tudy utíkal.

Kostelík sv. Michaela jest nejvýš památný, a to zvláště pro své katakomby. Jsou to skrovničké, prosté, podzemní příbytky, kde ve starém středověku, v prvních dobách křesťanství v Německu, svaté duše bydlily a tu svatý život vedly, takořka pod zemí pro Boha a lid pracujíce. Jsou to ve skále vytesaná sklepení, malé jizbičky, s uzounkými průchody, že člověk sotva projde a jda, musí se velice shýbati. Tu Joannes Marianus Scotus 10 let, takořka pod zemí, prý mši svatou sloužil a vedle v komůrce zůstával, zde i historii Fuldenskou psal. A ta krypta, anebo vlastně ty krypty jsou hned pod chrámem, pod hlavním oltářem, malinké, chudičké, primitivní, prastaré.

Ejhle, tak ty veliké duše žily prostě, co nejjednoduševeji a takořka beze všech potřeb života, ale s hlubokou věrou a s hlubokým náboženským přesvědčením, láska k Bohu nahradila jim vše, a žádná oběť nebyla jim příliš těžkou — a obrátily svět — a nyní? — Musíme se styděti.

Kostel sv. Michala byl již r. 822. opatem Eigilem založen a posvěcen; jest to rotunda s kopulí na 8 sloupcích spočívající a onou památnou kryptou, jejíž klenutí jediným sloupem uprostřed se nese; v 11. století jest rozšířena. V chrámě tom jsou dvě kazatelny, na pravo i na levo, když se s presbyteria po stupních sestupuje do lodi. S kostelem tím spojeno bývalo proboštství Michaelsberg, nyní bisk. residence.

Mimo tento chrám jest zde ještě kostel jeptišský (Nonnenkirche); farní, stavěný slohem Jesuitským, starý, památný jest kostel svatého Severina.

Bibliothéka, o kteréž svrchu jsme pověděli, jest nyní císařská; chová se tu evangeliář sv. Bonifacia, který měl prý s sebou, když byl zavražděn. Jest psán ovšem na pergameně, a svrchu na něm se ukazuje i seknutí, když jím kryl hlavu svou.

Bibliothéka ta jest velice vzácná a chová mnoho inkunabulí, nejstarší rukopisy jsou krásně psané a velmi dobře čitelné. Je zde též kniha pamětní, v níž zapsáni jsou z r. 1813. tři monarchové po porážce Napoleona I. u Lipska: císař František Rakouský, Mikuláš Ruský a Vilém Pruský; to se chová v přízemí, totiž věci nejstkvost-

nější, nahoře je vlastně knihovna, místnost nádherně upravená — Mimo bibliothéku jest poněkud památná ještě radnice a pošta, na náměstí pak studně s obeliskem.

Bylo 8. září, svátek Narození Blah. Rodičky Boží, Panny Marie, ale tam nebyl žádný svátek veřejný, zasvěcený; pracovalo se jako obyčejně; byl všední den, až následující neděli byl svátek a neděli potom teprve svátek Jména Marie.

Téhož dne sloužil jsem mši sv. u Andělských panen, kde bylo vše vzorné a elegantní; mají pensionát a mnoho chovanek, ano, mají i veřejné školy. — Jdouce z kláštera, potkali jsme mladého člověka. Viděli jsme, že je cizinec, začneme po německu; on, že je Italian z Vicenzy. Ubožák přišel hledat práce, neuměl číst, ani psát, a neznal než vlašsky. Toť Italie! Toť ta země — moci a slávy! Jako on na tisíce jich hledá nyní práce a výživy po světě!

Ve Fuldě narodil se též slavný Athanasius Kircher, Jesuita a německý polygraf (1602.—1680.), linguista a orientalista své doby znamenitý, nyní ovšem už přežilý.

Od kláštera Frauenberku na severozápad jest hora Kalvarie, na jejímž úpatí leží ves Horas, o kteréž se praví, že dostala jméno své odtud, že sv. Bonifac tu prý své denní hodinky se modlíval, s novým gotickým chrámem, ke cti téhož světce zasvěceným. Ale výklad ten jest patrně směšný a nesprávný, neboť za jedno sv. Bonifac, živ jsa v klášteře, netoulal se dojista po vesnicích, aby hodinky předepsané se modlil, ježtoť, jsa řeholník, vázán byl na domácí pořádek a kůr, a jsa představeným, musil předcházeti jiné dobrým příkladem a míti k nim dozor, ale spíše pochodí název ten od slovanského hora (Berg), neboť i tam byli Slované, a vesnice ta leží na úpatí hory. To *s* zavěšené (hora*s*) mohlo přidáno býti později, právě následkem onoho výkladu.

Na východ od Fuldy jest zdaleka viděti Petersberg s prastarým, však v 17. století přestavěným chrámem, z něhož zůstala jen stará krypta z 9. století, z doby, kdy v klášteře pobýval učený Rhabanus Maurus († 856.). Týž narodil se v Mohuči r. 785. a vychován byv v klášteře, studoval v Turoniu (Tours) pod slavným Alkuinem a stal se r. 822. opatem ve Fuldě, kde založil knihovnu a veřejnou školu. R. 842. složil své důstojenství, r. 847. stal se arcibiskupem Mohučským († 856.). Byl z nejslavnějších učenců své doby a on první uvedl do Němec studium řecké literatury. Důležité jsou jeho poznámky k Písmu svatému. Psal spisy obsahu bohosloveckého, gramatického i přírodovědeckého, jež kolikráte o několika svazcích in folio vyšly.

Město Fulda leží na řece téhož jména a má nyní ještě as 20.000 obyvatel. — Původ svůj děkuje slavnému opatství, jež svatý Bonifac skrze žáka svého, sv. Sturmia, již r. 744. byl založil a které slynulo znamenitou školou. Opatství to drželo primat přede všemi opatstvími Německa a dlouho v té vážnosti se udrželo. Na biskupství Fulda povýšena jest teprv r. 1752. Město, bohaté jsouc na věže, jeví už zevnějškem svým, že bývalo residencí duchovního knížete; opatové Fuldenští stali se říšskými knížaty. R. 1802. stalo se opatství knížetstvím a r. 1815. přivtěleno jest k Hessensku. — Ve Fuldě si i evangelíci vystavěli nyní krásný, gotický chrám.

Z Fuldy do Erfurtu.

Z Fuldy vede dráha směrem severním do Bebry, kde je uzel drah; odtud východně k Eisenachu a Wartburku. Eisenach jest značné město, má as 25 tisíc obyvatel, ale samá industrie, a proto nás tam nic netáhlo; pro mnohé nemilé dojmy z církevní historie. — Eisenach a blízký Wartburk mohou prý za nejkrásnější místo Durynska býti považovány. Eisenach je veskrz téměř protestantský, a tu hlavně, rozumí se, oslavován jest Martin Luther, jemuž tu i také za novější doby (1895.) před evangelickou modlitebnou veliký pomník z bronzu (od Donndorfa) jest postaven. Na podstavci jsou prý 3 reliefy: Luther žák, Luther překladatel bible a — Junker Iörg. (?)

Ni Eisenach, ni Wartburk, nelákaly nás, ač tisícové tam putují; i katolické upomínky na Wartburk nás víží — sv. Alžběta, jížto, jedouce mimo, s povděkem jsme vzpomněli, a která tu zůstavila památku svého požehnaného působení — světice. Ale z dráhy není nic viděti, ni z Eisenachu, ni z Wartburku. — Krajina vyhlíží jako středohoří v Krkonoších; k jihu šíří se Durinský les, u Bebry začínají Durynky. Osmého září odpoledne byli jsme v Erfurtě.

Erfurt.

Erfurt jest město značné a naleží dojista ku městům větším; neschází snad mnoho do sta tisíc obyvatelů, a najmě za nové doby, co přestalo býti pevností (a to bylo r. 1873.), rozšiřuje se valně. Jest město starobylé na řece Geře (Gera), kteráž v několika ramenech městem protéká. Má znamenité gotické chrámy (staré) a pěkná stavení privátní ze 16. a 17. věku.

Erfurt zasáhá stářím a původem svým až do časů sv. Bonifacia; bylo to město už sídlem opevněným, a to sídlem hlavně rolníků. Zdaž nepoukazuje věc ku Slovanům? — Avšak toto biskupství, roku 741. založené, brzy zase zaniklo. Roku 1181. podrobil se zde Jindřich Lev císaři Bedřichu I. Barbarossovi. Ačkoli svobodným říšským městem uznáno bylo, zachovalo přece postupem let samostatnosť svou, a to hlavně za ochrany kurfiřta Saského.

Ve 14. a 15. století náležel Efrurt k Hanze; r. 1664. připadlo kurfiřtovi Mohučskému, avšak roku 1802. přivtěleno k Prusku a od r. 1806.—1814. náleželo ku Francii. R. 1808. byl zde kongres, zvaný Erfurtský. Universita byla zde založena r. 1392.; za doby reformace byla sídlem humanismu, avšak r. 1816. jest zrušena. Roku 1850. zasedal zde, a to v kostele sv. Augustina, spolkový parlament Německé říše od 20. března do 29. dubna, svolaný Pruským králem. Byl to národní sněm užšího, čili tříkrálového spolku pruskoněmecké unie, v němž se nejvíce súčastnila strana, zvaná Gothská, z Gothy, vůbec zvaní tehdáž »die Gothaer«.

Nejhlavnější a nejživější ulice slove »am Anger«, má pěkné stromořadí, tu leží pošta, kommandantura a dále severněji kostel, zvaný »Kaufmannskirche« (protestantský), a před ním ovšem monument z nejnovější doby »Lutherdenkmal« od Schapera. A jakž jinak? Erfurt jest převahou protestantský, ale katolíci se nedají, ač

jsou ve značné menšině; hlavní chrámy uhájili přece pro sebe. Na konci této ulice je znamenitá studně od Stöchardta.

Radnice, stavba nová (1869.—1875.) jest též památná. Na chodbách a schodišti jsou malby z »Tannhäusera« a »Fausta«, jakož i ze života svatého (!) muže Luthera (ovšem!) od Kampfera. Slavnostní sál ozdoben jest malbami od Janssena z Düsseldorfu z dějin Erfurtských. — Na témž náměstí (Fischmarkt) stojí kamenný Roland z r. 1591. a dvě památná starobylá stavení »zum breiten Heerd« a »zum rothen Ochsen«. Za Gerou divokou je hospital se sbírkou městských starožitností.

Západně od rybího trhu přicházíme k nejznačnějšímu náměstí Erfurtskému, Bedřicha Viléma, s obeliskem, na památku Mohučského volence (kurfiřta) Bedřicha Karla r. 1777. postaveným, s hostincem (na jižní straně) »u bílé lilie«, kde již Luther, Mořic Saský a Gustav Adolf prý bydlili.

Na návrší k jihozápadu majestátně králí a k nebi se nesou nejznamenitější dva chrámy Erfurtské, dóm a kostel sv. Severa, každý se třemi věžemi, pohled to, zvláště z dola, z náměstí, znamenitý; široké, pohodlné, kamenné schody vedou z náměstí nahoru.

Nejpamátnější ze všech staveb Erfurtských jest dóm, znamenitá to stavba z polovice 14. století; postaven byl na místě starého, nepochybně románského; založen byl v druhé polovici věku třináctého, ale teprve r. 1349.—1372. postaven znamenitý kůr, nejušlechtilejší stavba gotická. Spočívá na mohutných podezdívkách klenutých, zvaných cavata (cavus, dutý, prázdný, vyhloubený), jako kůr u svaté Barbory v Kutné Hoře; loď jest z r. 1456.—1472. a není ovšem tak dokonalá, jako kůr; jest to gotika pozdější. — Na portále severním je síň z r. 1358. bohatě ozdobená, portál je dvojí, se dvou stran. Požáry a války mohutnou stavbu tu velice poškodily, avšak roku 1840.— 1875. důkladně jest opravena. Na průčelí západním, k němuž rovněž krásné schody vedou, zhotovena jest r. 1870. krásná Madonna mosaiková, která daleko září, dle nákresu Kaselovského; v téže kráse a týchž svěžích barvách pořád stejně září a jest útěchou a radostí, a rovněž i chloubou každého věrného katolíka! A tam jsou upřímní, horliví, — uvědomělí katolíci! Boj činí bojovníka otužilým!

Uvnitř jsou mnohé památnosti; tak hned na prvém pilíři k severní straně je sousoší z litiny od Petra Vischera, korunování Panny Marie; podobné jest i ve Wittenberce. Na pilíři naproti jest podivné vyobrazení transsubstantiace, olejová malba z r. 1534. Na straně jižní veliký sv. Krištof (1499.). Pod ním jest náhrobek hraběte z Gleichen se dvěma ženami (z 13. století). — V pravo od kůru jest umístěna památná stará řezba na jednom oltáři (15. století), položení Pána Krista do hrobu, jiná z r. 1429. — vyobrazení zakladatelé. V kůru jsou krásné, řezané stolice z 15. století; v kůru jest též veliký kovový svícen, starý, litý; podstavec jeho jest modlící se figura z 11. neb 12. století. I některé malby ve skle sáhají až do 14. století, jiné (v oknech) jsou nové.

Při chrámu tom jest krásná křížová chodba (na jižní straně); křídlo západní pochází z první polovice 13. století, jeví přídech stavby románské, ostatní gotické. Věže z doby přechodní, ze začátku 13. století, mají mimo veliké hodiny 10 zvonů; největší slove »Maria

gloriosa« a jest 275 centů těžký a požívá zvláštní úcty u veškerého Erfurtu. Jen o největších slavnostech jím se zvoní, hlas má prý překrásný a převelebný, který s té výše neobyčejně majestátně prý se rozléhá. Jest chloubou katolíků. My jsme ho neslyšeli. Nahoru vede 260 schodů.

Vedle dómu stojí a krásně se vyjímá v téže výši kostel svatého Severa, biskupa, rovněž katolický, se třemi štíhlými věžemi ze 14. století, nyní krásně opravenými; má pěkné reliefy na oltáři z konce 14. století, sochu sv. Michaela z r. 1472. a nad křtitelnicí, kteráž jest ozdobena velice umělým baldachýnem, sochu Rodičky Boží z konce 15. století.

Uvnitř ve městě, jižně od rybího trhu jest kostel kazatelů Dominikánů (Predigerkirche) a Karmelitánů Bosáků (Barfüssen); prostá gotika, ale vkusná. Onen z 13. století má krásný, starý, řezaný oltář, dobře zachovaný, z dílny Wohlgemuthovy (1470.), mnohé práce vypouklé, jako: Svaté tři krále, zakladatele téhož chrámu a mnohé jiné z 15. století. U Bosákův jsou rovněž vzácné řezby (oltář z roku 1442.) a náhrobky ještě starší. Jiný chrám tam slove Reglerkirche — nepochybně řeholní (regula) — starý.

Jeden příkop města slove Jelení; je tu vládní stavení, dříve palác Mohučského vladaře, posledně koadjutora Karla z Dalberku. Roku 1808. bydlil tu Napoleon I. a shromáždil tu knížata kolem sebe. — Před palácem jsou pomníky padlých vojínů r. 1866. a 1870. a 1871. od Grunerta.

Bývalý klášter Augustinianský, v němž i Luther 1505.—1508., jsa Augustinianským mnichem, bydlil, jest nyní útulnou pro zanedbanou mládež (Martinsstift). Památky na Luthera z většiny prý zničil požár z r. 1872. — není škoda! Kolem města jsou krásná výletní a zábavní místa, jako: Waldhaus, Cyriaxburg a j. — a na úpatí »Brühler Terasse« jako v Drážďanech.

V Erfurtě jsou továrny na lněné, vlněné a bavlněné zboží, česanou vlnu, koželužství, sladovna, tiskařství a j. Jmenovitě znamenité jest Erfurtské zahradnictví; a to hlavně k vesnici Hochheimu; tu hlavně zelinářství, památné i pro své zavodňování. Tu nejen že se pěstuje zelenina všeho druhu, ale i květiny (plná pole) a semena; taktéž i od nás, jak známo, ročně mnoho peněz jde za semena do Erfurtu, připomeneme jen: semeno řepy cukrovky. Tam se obchodem tím mnozí stali znamenitými boháči. Je zde umělé zahradnictví, pěstují se i palmy, orchideje a jiné bylinstvo ze všech dílů světa; zvláště v létě a na podzim překrásná jest květena před Brühlovou branou.

Krajina kolem Erfurtu, jak známo, byla slovanská. Slované první vzdělávali úrodnou půdu kolem města toho. Karel Veliký učinil Erfurt obchodním staništěm pro vůkolní Slovany; byl ve 12. století v Hanze a potom náležel kurfiřtům Mohučským, od roku 1806. Francouzům a od r. 1814. opět Prusům.

Roku 1808. od 27. září do 14. října byla zde schůzka císaře Napoleona I. a ruského Alexandra, při níž byli též králové Bavorský, Saský, Westfalský a Wirtemberský a jiná říšská knížata.

Prohlédnuvše si město, již jsme pomýšleli na návrat. Myslili jsme zastaviti se v Lipsku, i proto, že tam byla výstava, ale nezbývalo času.

V Naumburku jest památný dóm, druhdy sídlo biskupské, už císařem Ottonem I. založené, ale že jest v rukou protestantův, chtěli jsme si ušetřiti bolesti. Pochází z r. 1349., má četné památky staroněmeckého umění a veliký obchod.

Jedouce tudy, vzpomněli jsme i historie Naumburských dětí z českých dějin, které prý v počtu 569, oděné bílými rouchy umrlčími, s citrony v levé a zelenými ratolestmi v pravé ruce, Prokopa Velikého, r. 1432. před Naumburk s Husity přitáhšího, prosily, aby města ušetřil, načež on v pokoji odtáhl. Na památku toho se tu prý dosud každého roku slavnosť koná, zvaná husitská. (Palacký III. 2. str. 105.) — Město leží nad řekou Sálou; úrodnou krajinu původně, jako kolem Erfurtu, Slované, totiž Lužičtí Srbové vzdělávali. Viděli jsme tu hojně ovoce a zeleniny. Jména všecka připomínají původ slovanský.

Nezastavivše se ani v Drážďanech, ač i zde byla výstava, spěchali jsme Lužicí k domovu, ale zůstali jsme v Závidově (Seidenberg) na hranicích na noc. Tu vypravovali nám, že tam byl nedávno nejd. pan biskup Vratislavský, kardinál Dr. Kopp, a že světil nový katolický kostel. Jest tam as 600 katolíků, mezi samými evangelíky roztroušených; i zřídil tam kardinál samostatnou faru katolickou.

Ač hostinec byl protestantský, a město samo téměř veskrz lutheránské, přece jaksi s chloubou a rádi nám vypravovali, že je poctil nejd. p. kardinál a též, jak se slávou a počestně — ode všech — byl uvítán. Ač zrno katolické přece v nich vězí, čehož upříti nelze, přece zůstávají při svém. Kéž by brzy nastaly časy, jako v Anglii, ve Švédsku i Norsku, a brzy dospěli ku poznání té pravdy, že jen jednu církev založil Kristus Pán, a jen jeden může býti pravý ústav spásy: Jeden Pán, jedna víra, jeden křest — mají v bibli! Pak, jsouce v lůně církve a pravými katolíky, nalezli by pravého pokoje, po němž srdce, buď jak buď, přece vždycky touží.

Kněz družiny Sušilovy František Dědek.

Napsal **Jan Halouzka.**

(Pokračování.)

Vynikají z uvedeného tehdejší první zákmity vlasteneckého rozruchu, rozčeřujícího poznenáhla hladinu záhubné lhostejnosti národní. Ze stavů nekněžských toho času ještě pramálo bylo mužů národovců, praví B. M. Kulda. V Ivančicích věci národní † Tomášem Procházkou mimo studentstvo získáni byli učitelé, zejména † *Václav Homola.* Z tehdejších studentů zvláště znám byl pozdější c. k. úředník ve výslužbě *Mikuláš Hans*; — též bratří *Chvalcovští* hlásili se zjevně k národu.

Jak málo vlastenců té doby bylo, spatřil bohoslovec B. M. Kulda za návštěvy Ivančic obou bratří Náprstkův z Prahy — Vojtěcha Ná-

prstka a Ferdinanda Fingerhuta. V rodném domě Kuldově potěšili se s bratry Pražany — B. M. Kulda a P. Tomáš Procházka. Dotazovali se a naslouchali výmluvným odpovědem Pražanů a vypravovali navzájem o postupu národním na Moravě.

Zarmoutil se však, když Náprstkové před nimi rozprostřeli krásnou mapu Moravy, na níž poznamenána byla u toho onoho města, u té oné vesnice jména národovcův uvědomělých a činných. U *Ivančic* spatřili obadva *jen sebe*, — a na celé mapě byla jen pořídku jména toho času známa, jichžto počet maličko jen dovedli rozmnožiti. Odcházejícím bratřím dal Kulda I. svazek národních písní moravských od Sušila, ve vydání prvém, zevnějšku neúhledného, začež oni z Prahy poslali Kuldovi na památku nejnovější českou knihu.

Toho času i mladí jinoši nechtěli zahořeti láskou k národu svému, ku své bohaté a krásné řeči; nejeden hájíval svou netečnosť slovy urážlivými, jimž se ovšem dostávalo přiměřených odpovědí. Tak v sousedních Dolních Kounicích byl B. M. Kulda bohoslovec s † Janem Bílým ve společnosti staršího a mladšího muže. Starší pán byl dosti klidný, ale ten mladší rozhodně zapíral národ svůj. I otázal se ho B. M. Kulda: »Prosím Vás, čím pak vlastně jste, Čechem, či Němcem?« — ‚Já jsem utrakvistou.' — »Ale, příteli, odpusťte mi! Víte-li pak, kdo jest utrakvistou?« B. M. Kulda přistoupil blíže k němu a pošeptal mu do ucha: »Utrakvistou jest mezek, — půl toho a půl *toho!*« Hrubý klín na hrubý pařez dobře působil; onen pán se už pak nechlubíval svým odpadem od svého národa a záslužně působil v národě svém. Kulda dodává: »Kdybych se s ním setkal, milerád bych ho odprosil, a vím, že by mi ochotně odpustil.«

Dne 9. září vybrali se Kulda s Dědkem na další cestování, provázeni P. Tomášem a filosofem Svobodou. V Kounicích vzpomněli Bílého, tamějšího rodáka. Na náměstí potkali žáky jdoucí ze školy. Jeden z nich nesl metlu, — známou pobídku k pozornosti a poslušnosti. Povídalo se, že nástroj ten zvláště na ty přichystán jest, kteříž ve škole mateřským jazykem zahovoří. Pan učitel nemálo si na tom zakládal, že tak zdatně dovede poněmčovati české chasníčky. — — Toužebně blížili se k *Židlochovicím,* k rodišti rozmilého spolužáka Dědkova, *Roberta Šudrly*. Doraziv̌še do Židlochovic, dali si zavolati kaplana Bílého (P. Šudrla byl s p. farářem kamsi odejel), a hned odešli do zámku obdivovat se umělecké soše, od Kanovy za 12.000 zl. zakoupené. Obdiv svůj ztlumočil Dědek na papír takto: »Mistr vystihl vznešenosť a krásu idey; zde jest krása viditelná, idea vtělená, pravda vyobrazena, pravý produkt ne malíře či umělce, ale produkt samé krásy, samé idey, samého umění. Není možno oku odvrátiti se od krásy té, pořád jest neukojené, pořád žíznivé, pořád toužící, bezpokojné.«

O soše sv. Barbory v zámecké kapli od téhož mistra vykouzlené píše Dědek: »Socha jako živá, jako krásná panna v myšlenkách pohřížená, člověk si ani netroufá dýchati, by ji snad z pohříženosti neprobudil, a dlouho čeká, obávaje se blíže přikročiti, zda ona sebou nehne, by znamení života ze sebe vydala . . .« — Ze Židlochovic táhli poutníci naši k *Blučině*, tam uzřeli na škole nápis: »DoMU anť zasVěCen BoHU, KráLI, Wlasti, jazyKU Česť«. Beneš Kulda bleskem

švihl sebou do školy přeptat se, kdo že nápis ten složil? Řekli mu, že pan farář. Nezastavili se, ale hnali *k Moutnicím*, nedočkavou touhou naplněni, brzy spatřiti Moutnického kaplana *Jiřího Slotu*. Zastali ho až v *Těšanech*, kdež přenocovali. »Krásný večer jsme s ním prožili, upřímně vespolek pohovořivše a zazpívavše. Slota jest srdečný, citlivý, rázný a ohnivý Slovák, jemuž se po domovu často stýská, jako kdyby zde na Moravě nebyl příliš spokojen, proto ta horoucnosť, roznícenosť při jeho zpěvu písní slováckých. Kdo ho tehdy pozoroval, dozná, že velmi těžce trudný poměr Slováků v Uhrách nese, a že ho jejich nesjednocenosť hluboce dojímá. Slota jest básnickým geniem nadán, ač veřejně ještě nevystoupil, — a jest i znamenitým řečníkem. Četl nám druhého dne svou báseň na Boha, která měla v *Koledě* býti otisknuta, a pro niž celá Koleda propadla. Báseň jest živa, pravdiva, smělá, neústupná, myšlenka jadrná, křesťanská.« — Z Těšan zajeli povozem do *Klobouk;* uvítáni byli vlídně p. farářem Vrbou a hrabětem Bedřichem Sylva-Taroucou, kaplanem. Odpoledne již odjeli do *Bzence.* Cestou k Bzenci namanul se jim Slovák Vavřín Zahrádka, od něhož brzo vyzvěděli, že sloužil před časy v klášteře augustinianském v Brně a s prof. Klácelem mnoho cestoval. Úsudek Zahrádky o Klácelu byl tento: Prof. Klácel jest muž veleučený, ví, co se v celém světě děje, a celý svět ho také asi zná. Když jsme na to či ono místo přišli, a já na otázku: »jaký je to pán?«, odpověděl, že to profesor Klácel z Brna, všichni natahovali obličeje: »a — a — saprment, to je prof. Klácel?« — Často prý mu Klácel říkával: »Vavříne, buď jen vždy vesel a dobré mysli, zpívej a výskej dle chuti; to může vždycky člověk dobrého svědomí!« — Z Bzence dali se cestovatelé zavézti k *Buchlovu.* Cestou na zámek Buchlovský seznámili se s kaplanem *Novákem,* dokonalým vlastencem. Velmi dojat byl Dědek pohledem s Buchlova do dalekých krajin. Zírali jsme toužebným okem ke sv. Hostýnu, jenž jako kaplička osiřelá na ohromném kopci, asi šest mil odtud vzdáleném, k Buchlovu pohlíží, — přáli jsme si tam zaletěti. Z daleka ukazovaly se i Tatry na hranicích uherských; i v tu stranu posílali jsme přání a pozdravy, vzpomínajíce na bratry tam bydlící — Slováky...« S Buchlova slezli a putovali k *posvátnému Velehradu.* Na Velehradě prohlédli si kostel a po vykonaných modlitbách brali se k Hradišti. A hle! Právě minuli »*Cyrillku*«. Nedaleko stál sedlák, ten jim snad něco poví o kaplici. »Hej!, strýčku, jaká pak je to tady kaplička?« — Sedlák vážně se vzpřímil, pohlížel z jednoho na druhého, jakoby se divil, že se ptají po »Cyrillce«, o níž každé děcko v okolí vykládati umí. »Milí páni,« rozhovořil se důvěrně — »toť jest ten nejprvnější kostelíček na Moravě; jest to »Cyrillka«, pojmenována tak po našem sv. apoštolu Cyrillu, jenž zde ponejprv na Moravě kázal. Tato naše dědina byla kdysi velikým městem, větší nežli Brno, dnes arciť nic nám ze starodávna nezbylo než chrám a tato kaplička. Kdysi konaly se v ní bohoslužby, ale včil vycpána je panským senem. Když je tam náš milostpán ponejprv nacpal, bylo do rána vyhozeno a rozházeno, — vrchnosť dala vyházené seno do kapličky opět vtlačiti.« — Tyto důkazy tehdejších smutných poměrů katolických a národních smutně dojaly oba cestovníky. — V Uh. Hradišti obědvali v hostinci a mluvili *česky. Ostatní hosté s patrným obdivem naslouchali, zda možno, aby vzdělaní lidé, bohoslovci, mluvili jazykem*

českým! Poněvadž unavení mladíci nepřišli do Hradiště na obdivovanou, požádali hostinského, aby jim dal jiný pokoj, což se i stalo. Hostinská byla uvědomělá »*Slovanka*«; vypravovala mladým hostům, že i včera pohostili pány, kteříž jen česky rozmlouvali. Pochlubila se darem, jímž poctěna byla od hostí včerejších i dcera její; byly to *Rubešovy deklamovánky* a *Smetanovo pojednání o vychování dítek.* Napřemýšleli se dosti dlouho, kdo že byli dárci včerejší? Konečně se dověděli, že sem cestou po Moravě zavítali bratří *Náprstkové*, kteříž kde jen mohli a kam dospěli, neuvědomělý lid poučovali a české spisy rozdávali. *Jak záslužné by bylo i dnes apoštolování takové! Mnohý nepochopuje, jaké důležitosti jest za dnů našich dobrý, katolický tisk! Vlastenecký tisk katolický — jediné s pomocí Boží předejde katastrofě již již zející na sváděný náš lid!*

Velebnovutný literát, kanovník B. M. Kulda, vzpomíná si dnes ještě na tehdejší návštěvu v Uh. Hradišti a píše mi: »V Uherském Hradišti v jednom hostinci obědvali jsme, a radostí naplnila nás hostinská, uvědomělá Slovanka. I z toho vidno, jak truchlivy byly doby ty, že paní národně smýšlející již potěšiti nás mohla.« Večer dostavil se i Hýbl, vídeňský technik, bývalý konseminarista Dědkův, a vypravoval, že nedávno navrátil se z cest po Slovensku. Vykládal, jak ohnivě vznikla u Slováků idea: mluviti a psáti vlastním nářečím, jak neohroženě muži nejznamenitější, zvláště však slovácká mládež jest pro tuto ideu zanícena. Příštího dne vrátil se Kulda domů. Dědek zajel si do *Přerova* a *Olomúce.* Do Olomúce stihl dne 18. září. Prohlédl znamenitosti města: dóm, arcib. residenci, alumnát atd., a zašel si odpoledne o 3. hodině k prof. *Šemberovi*, jehož nezastihl doma; odcestoval do Vysokého Mýta. Za to pobavil se Dědek s chotí Šemberovou. Důvěrně sdělila s Dědkem, jak seznámila se se Šemberou, jakou oddaností k sobě lnou, zmínila se o společenském životě olomúckém, o přenesení (jak všude hádalo se) university i akademie do Brna, o brzkém vydání Šemberova popisu Vysokého Mýta a moravské mapě, o p. Helceletovi a jiném. Paní Šemberová byla Němkyně, Brňanka, ale její jazyk se úplně poslovanštil, tak že by nikdo v ní Němky nebyl poznal. Dědek praví: »Naše řeč v jejích ústech jest tak měkká, jemná a půvabná, jako nejvýbornější hudba; mluví plynně a pravidelně, a přec uznává, že není naší řeči tak mocna, jak by si toho přála, a jak by se na ni slušelo. Ó, by ji byly naše zněmčilé krasotinky poslouchaly a sobě za příklad vyvolily!«... Po stěnách rozvěšeny byly u Šemberů mimo jiné obrazy podobizny slavných našinců, mapy a historické obrazy. Pod podobiznou Jana Sv. Presla napsáno bylo:

Vlasť Tobě život dala, jí obětuj jej zas,
Vlasť Tobě lásku dala, ji vroucně miluj zas,
Vlasť Tobě slávu dala, jí slávu získej zas,
Vlasť Tobě jmění dala, jí nes je v oběť zas!

Od Šemberů zamířil Dědek k Dru. *Mošnerovi*, kdež pozeptati se chtěl po bytě právníka *Vlka*, v Olomúci meškajícího. Dra. Helceleta nebylo doma. Nepořídiv mnoho, zamířil do kavárny Hiršovy. Shledal tam lidi všeho druhu, nejvíce povolání vojenského. Probíral se časopisy českými a německými, — zabral i všeobecné »Augsburger«, a padl na článek nadepsaný »*Slavismus*«, v němž jakýsi

pisák zuřivě hanobil probouzející se Slovanstvo, ale prý má slavismus »einen guten Magen und einen weltverzehrenden Appetit«; vždyť prý už i Štyrsko sobě přivlastniti chce, kteréž prý odjakživa německé bylo. Napomíná pisálek tamější Němce: »Wachet!« K tomu připsal Dědek: »Nu, my proti tomu nic nemáme, ať bdí třeba celé noci a celé dny, *ale jen nad svým*, a beze všeho urážlivého a popuzujícího hluku; ať už jen nemají nás Slovany za otroky své a nemyslí, že spurnou a pánovitou řečí nás k nehodné pokoře přinutí.«

Z Olomúce vracel se Dědek do rodiště — Litovlí, Novými Zámky, Mohelnicí, Třebovou, Poličkou, Jimramovem.

Korespondenci udržoval bohoslovec Dědek s vlastenci knězími na venkově působícími, jakž pěkně dosvědčuje list Šmídkův ze dne 21. února 1846. Benešovi M. Kuldovi — z Hustopeče zaslaný: »Dobře jste učinil, že jste mi zaslal Bílého psaní; v takových listech odrážejí se často ty nejtenčí tahy individualností nám milých. I Kutín mi poslal dva listy alumnů Wintra a *Dědka* (seniorů), *a zvláště poslední mne* velmi zajímal, neboť viděť v něm jakousi ráznosť, která vědoma jest svého účelu, a jak třeba: činem to ukázati, proč jsme zahořeli.«

Knězem.

(1846.—1874.)

Za několik dnů po vysvěcení navštívil Dědka profesor *Sušil* (8.—14. srpna), aby v okolí tom rozhojnil sbírky moravských písní. Novokněz Dědek byl Sušilovým stálým průvodčím. Vybrali se do *Vitochova*. Svolali honem několik selek a děvčat do školy, aby zazpívaly něco z paměti.

Zpívaly, zpívaly, ale většina písní byla Sušilovi známa. I Sušil odzpíval něco, aby je povzbudil a zprostil ostýchavosti. Divily se, divily děvuchy Vitochovské, že prý ten panáček tolik písníček umí na zpamět, Pán Bůh ví, kde se jim naučil. Netušily chuderky vyššího směru, za nímž se Sušil pachtil; domnívaly se, že jest to osobní choutka.

Na den sv. Vavřince vyletěli Sušil s Dědkem na hrad »Auersberg« — zříceniny, z nichž nic nezbylo, leč kus zdi, vyčuhující ze stromoví. Na zpáteční cestě zastavili se v dědině *Dvořišti;* chtěli se občerstviti mlékem. Ale Sušilovi šlo více o písně nežli o mléko, a proto důrazně vybízel paní rychtářku, aby mu něco zazpívala. Ulovil jen píseň jedinou, *»žňovou«*. Tenkráte pronesl Sušil mínění své, že *moravští bratři v okolí tom všechny písně národní umlčeli.* — Příštího dne potulovali se blíž dědiny *Pivonic*; selky trhaly na blízkém záhoně len. »Co pak tak potichu?« zvolal na ně Sušil — »což za práce nezpíváte nikdy? Vždyť při zpěvu práce ubývá!« — »Zpíváme,« — odsekla jedna — »ale ne vždycky; musíme si časem pohověť a rozpomínať. O, když my začnem', pak máme notu nekonečnou!« — »No, tak nám tedy zazpívejte; my budeme poslouchati.« — Nechtělo se jim však do zpěvu, že prý se stydí. Sušil poslal průvodce svého napřed, sám pak zůstal u lnářek, aby přece něco z hrdélek jejich vylákal.

S krajem Bystřickým loučil se Sušil těžko; pravil Dědkovi: »Je to přece šlakovitá věc, že se člověk s místem, s nímž sotva trochu

se seznámil, a kde se mu líbí, brzo loučiti musí.« — Za pobytu svého v Bystřici navštívil Sušil P. *Křivku*. Sotva vkročil do světnice, zaměřil k veliké podobizně P. Křivky, vedle níž stála skříň na dýmky, s dotazováním: »Kdo pak je to? Kdo pak je to?« Prohlédnuv podobiznu z blízka — ujišťoval: »No, trochu, trochu!« Obrátiv se a zpozorovav skříň s dýmkami, zavolal: »Toť máte pěknou knihovnu, hezkou knihovnu!«

Dne 14. srpna rozloučil se Sušil s Bystřicí a zaměřil směrem k *Letovicím*. Ranec mu měla nésti jakási ženská. »Jak pak jest ta ženská stará?« ptal se Sušil. — »Asi dvacet let,« zněla odpověď. — »Nepůjdu s ní, nepůjdu s ní, co vám to napadá, já s dvacítiletou ženskou! Nepůjdu, zjednejte mi jiného nosiče!« — ‚Jest nám líto, jiného nosiče této chvíle dopíditi se nelze; nezbývá p. profesoru nic jiného, leč zůstati ještě v Bystřici.' — Sušil namítal: »Rád bych zůstal, ale nemohu, už jsem se včera rozloučil se studenty, což pak by si pomyslili o mé stálosti a o mém charakteru, kdyby se opět se mnou sešli!« — — — Noticky tyto pravdivě vyličují povahu Sušilovu.

Již již blížil se den pro Dědka zvláště památný — *den prvotin*. Dva dny před slavností, dne 15. srpna, dojemně vzpomínal soudruhů svých, jimž dopřáno toho dne slaviti první Oběť Zákona Nového. V denníku svém napsal úvahu slovy těmito: »Vzpomínám sobě dnes na všechny své souvysvěcence, kteřiž právě při oltáři Božím třesou se, a jakýsi tajný, touhyplný cit mne jímá, přítomnu býti duchem dnešním mnohým prvotinám. Ó, kéž sobě při první oběti vzpomenou i na mne! . . . Doba kratičká uběhne, a vy, bratři moji, oddechnete sobě po nejvznešenější, ale i nejstrašnější práci, vy už poznáte city, jakéž první tato oběť v každém budí, — mi ještě vyčkati den, dlouhý jako věčnosť, úzkostný jako to největší nebezpečenství!«

Dne 17. srpna obětoval Fr. Dědek první Oběť Nejdražší, a jakými city zachvívala se duše jeho po slavnosti, zvěčnil v denníku takto: »Už tedy jsem také první Oběť Bohu Svému přinesl a poznal onu radosť, která za konání vznešeného toho obřadu srdce proniká. Je to zvláštní, netušený, povzbuzující cit, vidíme-li tolik set lidu před a za sebou . . . Bože! uděl, aby slavnosť tato mnohým duším sloužila ku spasení, a památka její aby hluboko zakotvila se v mysli přítomných!«

První působiště na vinici Páně vykázáno bylo Dědkovi ve *Zvoli*. Pracoval svědomitě a žil v přátelství s kněžími sousedy. Z fary Velkomeziříčské zasílali mu české noviny: *Květy*, *Včelu*, *Pražské noviny*. Lidu půjčoval poučné knihy, upozorňuje na ně veřejně za *cvičení křesťanských*. Touha Dědkova spěla za cílem vznešeným: prospěti milovanému národu. Novoroční meditaci (1847.) počíná přáním: »Kéž nám, Moravanům, zasvitne nová zoře; nový časopis se chystá Bůh dej, aby paprsky jeho ledovou kůru mnohých srdcí roztavily k životu platnějšímu a činnějšímu! Bůh popřej i mně zdraví, i onoho daru: vážiti si každé chvíle k rozmnožení vědomostí a činnosti dobré . . . Jen o to vždy žádám Boha, by mi zde na světě tolik času popřál, aby nějaká platná památka po mně zůstala, bych nebyl nadarmo živ, by čas mou památku nesfoukl jako vítr prášek na silnici, což nestane se, *jestliže mi popřáno bude něco k probuzení života národního přispěti!«* Se Sušilem, Benešem M. Kuldou, Klácelem,

Škorpíkem, Těšíkem, Kinským, Šmídkem scházíval se Dědek v Brně, a ve stálém s nimi styku setrval i za bouřlivého roku 1848.

Bouřlivý rok 1848. přinesl nám věci hrozné i potěšné. — Za let čtyřicátých vládlo úřednictvo beze všeho šetření práv národních, korunovací Ferdinanda V. roku 1836. opět uznaných. *Metternich* počínal si nemoudře, veškeru správu zemskou zaváděl do rukou všemocného úřednictva, kteréž pohodlně a jen z řemesla vyřizovalo projednávané záležitosti.

Svobodné vystupování, ať vědecké, ať vlastenecké, bylo přísně potíráno. O českém národě už se mnoho nemluvilo; ten měl splynouti s německým v jedno. Vláda pranic nerespektovala práv koruny české, — a proto vyslali rozhořčení stavové do Vídně zvláštní posly, otázat se, proč není dbáno zřízení zemského císařem Ferdinandem II. r. 1627. zavedeného? Odpověď vlády byla nešetrná, dovozujíc, že císaři právo dáno: měniti zřízení dle libovůle.

To pobouřilo stavy české tou měrou, že v houževnatou akci protivládní s lidem spojiti se ujednaly. Zatím rozpoutala se ve Francii děsná revoluce a hnala se dál a dál do států ostatních. V Praze sešel se lid *v lázních Svatováclavských* (Češi i Němci) porokovat o jedenácti článcích, v nichž obsažena byla žádost k Jeho Cís. a Král. Milosti, aby pojištěna byla národnost česká ve všech zemích koruny České, aby obě řeči česká i německá v dokonalou rovnost mezi sebou sdruženy byly i práv stejných požívaly jak ve školách, tak v úřadech; *aby svazek mezi Čechy, Moravou a Slezskem utužen byl pospolitými stavy těchto zemí, které by každoročně měly společné shromáždění;* aby dosazovány byly na úřady takové osoby, kteréž obou jazyků zemských stejně a úplně povědomy jsou atd.

Dne 11. března sešlo se o šesté hodině odpolední tři tisíce účastníků. Na balkon vystoupil *Jiří Fastr* a přečetl oněch jedenáct článků, kteréž obecenstvo jásavě přijalo. Pak zvolen byl výbor: Hrabě Alb. Deym, Buquoi, Dr. A. Strobach, Fryč, Brauner, Pinkas, Wanka, Gabler, Gabriel, Kronberger, Krečmar, Ehrlich, kupec Meissner, mlynář Vávra, Zdekauer, Hala, Pospíšil, Pauč, Ruppert, Pštros, Dittrich z Podskalí, oba Veithové, Trojan, Fastr, Grund. Články ty byly císařem pánem téměř vesměs příznivě vyslyšány. Ale Pražané podali žádost novou. Listem kabinetním ze dne 8. dubna ráčila Jeho Císařská Výsost mimo jiné rozhodnouti: »Národnost česká budiž položena za základ tak, že se česká řeč ve všech větvích státní správy a veřejného vyučování s řečí německou v úplnou rovnost staví. Žádost o spojení zemí koruny Svatováclavské pod jednou nejvyšší správou v Praze a se sněmem společným má býti předmětem rokování na příštím sněmě říší, kdežto země Česká, Moravská a Slezská budou zastoupeny. Toto by ovšem směřovalo proti právům a samostatnosti koruny české; o spojení zemí koruny Svatováclavské rozhodovati mají Čechy, Morava a Slezsko společně, a nikdo jiný. Na stavovském sněmě Brněnském zuřivě protestovali proti sněmu společnému, a jediný hr. Bedř. Sylva Tarouca opřel se planým důvodům většiny, vytýkaje, že se dávají strhnouti do kalných proudů od zběsilých lidí, jimž více záleží na ubití československé ideje a na povznesení Velkoněmecka, čehož docíliti chtějí hanebnými prostředky. Ku věci pojednávané napsal i tehdejší probošt Dubský baron *Königsbrunn* časovou brožuru: »*Zur Verständigung über den Anschluss Mähren an*

Böhmen«. Vídeňské noviny rozhlásily zprávu (tuším v měsíci září 1848.), že se Morava od koruny České zcela na sněmě odtrhla. *Dvořáček* učinil podání, aby přijato bylo: »*Mähren ist ein durch die böhmische Krone mit Österreich* . . .«, z čehož povstalo vzbouření mezi členy sněmovními. A když president prohlásil, aby povstali, kdož souhlasí s podáním právě proneseným, — povstal *Dvořáček* se 17 soudruhy, — 120 nepovstalo. Vídeňské noviny plesaly, jistojistě prohlašujíce, že moravští a čeští panslavisté budou roztrženi a na vždy seslabeni.

Že o panslavismu v národě československém řeči nebylo, dokázáno nejednou; název *panslavistů*, jakýmž titulovaly vídeňské noviny Čechomoravany, nepatřil těmto. Vídeňské noviny chtěly asi tolik tvrditi, že *uvědomění národní* roztržením Moravy a Čech zanikne. V tom však mýlili se *kapitálně*; roztržka ona tím mocněji volala sbratřené obyvatele zemí jedné koruny k neoblomné vytrvalosti a pevnému soustředění veškerých sil — za jedním cílem oběma společným!

První účinek roztržky byl arciť neblahý, — seslabení, kteréž časem v mohutný vyšlehlo odboj a sebeobranu, zajišťující utlačovaným šťastnější budoucnosť!

Za nepokojné doby té odhodlali se v Brně vydávati za redakce *J. Ohéralovy* »Týdenníka«. Dědek uvítal časopis ten dne 30. prosince 1847. s radostí, zamlouval se mu formou i rozmanitým obsahem. Téhož večera básnil Dědek na oslavu »Týdenníka« :

Vskutku tedy Bože milý,
Vzbudil's v té radostné chvíli
Časopis národu mého,
Týdenníka moravského.

Krásný dar to novoroční
Pro nás, již jsme v době noční
Nevěděli, co si počíť,
Bychom světlo mohli zočiť.

Nuže, počíná se kmítať,
Na východě záře svítať:
Toužebně si oči třeme,
A do světla prohlédneme.

Seber každý svoji silu
K tomuto rannímu dílu,
Čím kdo může snášej více
Do národní pokladnice!

Prosaické uvítání »Týdenníka« vyřinulo z Dědkova péra znění tohoto: »*Týdenníku*, ty hlase národa veřejný, promluv nyní směle slovo ke všem vznešeným, ať se vzpamatují a spojí se s národem! Ty víš, čeho národu třeba. Ozvi se, tlumoč touhu a žádosť lidu moravského. — Kdo chce živ býti s národem, přidrž se ho, jinde spásy není. — *Duchovenstvo přidrž se národa, tvé srdce jest schopné lásky vlastenecké, ono jest zaníceno pro dobro a lásku, není tak obrostlé trním sobectví jako jiných! Zachovej česť duchovenstva v národě; zastávej náboženství, právo i svobodu, nyní ti nastala k tomu hojnější příležitosť, nyní smíš svobodněji otevříti ústa svá a směle odpírati tomu, kdo by ti je chtěl zacpati. Práce tedy mnoho*, — *pracovníků po skrovnu. Vynasnaž se!*«

A chvála Bohu! kněžstvo naše povstalo neohroženě proti soudcům lidu našeho a zachovalo také u lidu vděčné city oproti Mocnáři za dobrodiní národům konstitucí uštědřená.

Kněžstvo naše varovalo lid před vzpourou, a *Týdenník* tlumočil přání vlasteneckého duchovenstva katolického tímto provoláním, v čísle 12. uveřejněným: »Čím vznešenější tento dar královský (kon-

stituce), a čím větší důvěra společného Otce našeho v nás, tím přísnější jest povinnosť naše, abychom slušným chováním dokázali, že vskutku již zasloužili jsme svobody, že vkročili jsme hodně na toto výsluní života občanského . . . Ošemetníci budou pokoušeti se, aby přeblahý dar osvícené vůle Jeho Milosti Královské zmarnili! Bděme! Bděme!«

Ale to samo kněžstvo nutkalo úsilovně moravský lid, aby spojil se s Čechy k společné práci, jako jeden bratrský národ. V záležitosti té velice důrazně a odhodlaně činným byl *Fr. Dědek.* Z rodiště Dědkova povoláni byli jakýmsi doktůrkem dva vyslanci do Brna, kdež by přání své vyslovili o spojení Čech s Moravou. Deputanti Bystřičtí dali se nějak v Brně pěkně přemluviti a žádosť za spojení Čech s Moravou odvolali. *Fr. Dědek* zprávou neblahou do duše zahanben a bolestně rozhořčen, zaslal »dobře smýšlejícím občanům Bystřickým« přípis obsahu řízného a přesvědčujícího. Národové prý mohou mluviti k císaři, proč by nesměl on hlasu svého pozdvihnouti ke svým krajanům a přátelům, ježto rozum nutí, srdce pudí vyjeviti, co ho tíží. »Vyslanci Vaši navrátili se z Brna s nepořízenou, vždyť právě nejdůležitější článek, spojení totiž Čech s Moravou, k posile a utužení vespolné národnosti, nechali si vymluviti z marného strachu; jakoby Morava samostatnosti své pozbavena býti mohla. Přátelé! Nedejte se mýliti! Dnes bojují na naší Moravě dvě strany: jedna, která by vše při starém zachovala, poněvadž novými svobodami potratí svá dosavadní práva i výhody — *strana německá*; druhá strana s lidem naším dobře smýšlející, snažíc se všemožně, lid moravský vysvoboditi od potlačovatelů, vysvětliti mu, co k užitku jemu jest, — *strana národní.* Jedná se o to, chcete-li ještě dále poslouchati rozkazů cizích, aneb chcete-li sami býti pány země své. Podáte-li ruku svou Čechům, neztratíte samostatnosti své, jak by Vám rádi v Brně namluvili, ale dosáhnete všech práv a svobod, Čechům již slíbených. Odtrhnete-li se od nich, udrží Vás strana panská německá v posavadním bídném poddanství. Nedejte se slovy šáliti! Což pak učinili poněmčilí a národu svému odcizení stavové naši pro Moravu? Hle, celý měsíc už uplynul, Češi za měsíc ten vše vynahradili, co byli za dvoustoletí zanedbali: my stojíme na tom samém místě, — čas činu uplyne nám marným rozmýšlením, a šlechta naše, která by měla za národ mluviti, kloní se, neznajíc potřeb jeho, na stranu nepřátelskou. Ať tedy mluví národ sám za sebe, ať vědí města i obce, toto neporušené jádro lidu moravského, oč se tu jedná, ať znají své nepřátely a spojí se proti nim s českými svými bratry; *vždyť Moravu i Čechy jedno břemeno tíží — cizota!* Že Morava s Čechy spojiti se musí, chce li samostatnosť svou zachovati, ano, že od spojení toho jediné její samostatnosť závisí, v hlubokosti duše své jsem přesvědčen. A aby toto spojení již letos na sněmě zemském uskutečněno bylo, má každý svědomitý Moravan i Čech pečovati; česť a sláva očekává ty, kdož takovému spojení v čelo se postaví, — hana i potupa všem odpůrcům! . . . Rád bych viděl město vaše; město své v řadě měst národních, chválou věnčených, a proto řádky tyto vám posílám!«

Neustálé varování dílem neprohlédavých, dílem nepoučených lidí kaplanem *Dědkem* nevonělo tuze starým úředníkům, a rozumí se, ani vrchnímu *Rozeneckému,* jenž na správě sedláky důtklivě napomínal, aby kaplanu Dědkovi se vyhýbali, že je chce svésti k Čechům.

Též učitele Mezníka, přítele Dědkova, zavedl »pan vrchní« k panu hraběti, kdež mu notné levity čteny byly: aby prý se držel svého a. b. c., nesháněl národní gardy a *nedružil s P. Dědkem*, tím *Schurkem* a buřičem lidu. Hrabě podal dokonce na kaplana Dědka žalobu, že horlí pro čechismus a lid popuzuje proti vrchnosti. Bylo se obžalovanému zodpovídati, zda koresponduje s Ohéralem, Palackým, Šafaříkem anebo s některým zarytým ultračechem, — odkud dostává »národní noviny«, a jaké knihy a noviny odbírá? »Ja, predigen und beichten, das kann er nicht, wenn es aber um das Böhmische sich handelt, da hat er Rede genug.« Tak hanebně pomlouvali nepřátelé velečinného a nebojácného P. Dědka, o to pracujíce, aby horlivosť a nadšení jeho, katolického kněze dojista důstojné, potlačili a další jeho činnosť nemožnou učinili. Hanebníci neudali příčiny pravé, proč asi P. Dědek někdy nemohl kázati a zpovídati! Jest pravda, nemohl někdy povinnostem svým kaplanským zadosť učiniti pro neduh, jenž zavedl P. Dědka na delší dobu do ústraní — na odpočinek. Již šestého srpna t. r. odebral se na žinčici do Rožnova.

Zatím to vřelo všude. Vídeň se vzbouřila, tak že nebylo jiného zbytí, leč Mettrnicha propustiti, a slíbiti *konstituci*. Němečtí zběsilci ponoukali do Frankfurtu; studenti Vídeňští shlukli se před hrad a donutili vládu, aby vypsala volby do parlamentu Frankfurtského. Lid český se tomu rázně opřel, a volby v Čechách i na Moravě hlavně působením kněží vlastenců zmařeny byly.

Dne 25. dubna vydal císař ústavu, s čímž agenti němečtí nebyli spokojeni, takže rozzuřila se ve Vídni 15. května vzpoura; císař pán odejel do Lince a Inomostí, kamž ihned česká deputace zavítala císaři oddanosť svou projevit. Konstituci uvítal uvědomělý lid s jásáním — a podpisoval adresu díků císaři pánu, po všech městech moravských Klácelem, Ohéralem, hr. Taroucou, Dr. Ottou rozesílanou. Adresa tato dostala se také do *Rožinky,* odkudž rozhlášeno až do Zvole, co se děje. Kaplan *Dědek* s kazatelny promlouval k lidu o konstituci a významu jejím. Z okolních dědin přicházeli občané prosit za radu do kaplánky Zvolské, kdež, poučeni byvše, rádi podpisovali děkovnou adresu a skládali peníze na noviny. Adresa podepsána byla 3800 podpisy. V čele byly též podpisy mužů stavovských. Nepřátelé zrazovali podpisovati adresu, rozhlašujíce do světa, že podpisy sebrané nebudou přiložeňy k adrese, ale k žádosti na císaře o společný sněm Čech a Moravy.

Proti Frankfurtským agitacím svolal český národní výbor do Prahy *slovanský sjezd* (2. června), — v Uhrách hájil utlačované slovanské národy *bán Jelačič*. V Praze povstali buřičové, namlouvajíce lidu, že konstituce dána nebude. v čemž lid utvrzen byl, když vojsko vzdávalo pocty *Windischgraetzovi*. Mezi studentstvem, lidem a vojskem došlo k řeži, — stavěny barikády, a s Hradčan páleno z děl do Prahy. Studenti se vzdali.

Jelačič obhajuje císaře pána proti revolucionářským Uhrům a utiskované národy od Maďarů, vítězně blížil se k Budínu. Maďaroni, nevědouce si rady a bojíce se ztráty svobody nabyté, prosili Vídeňské povstalce a Frankfurťáky, aby jim přispěli ku pomoci. Ve Vídni žádali od shromážděného sněmu, aby vyslal vojsko proti *Je-*

lačiči. Dr. Rieger, poslanec železnobrodský, postavil se proti tomu, takže poslové nebyli ani vyslechnuti. Hrabě Latour, ministr války, poslal Jelačiči něco vojska na pomoc; luza proto zběsile řádila a vedravši se do příbytků hr. Latoura, zmučila ho a na lucerně pověsila. Ta luza obklopila též sněm, takže poslanci rozutíkali se domů. Potom přitáhl Jelačič k Vídni, od severu Windischgraetz. Vídeň dobyta, císařský dvůr odebral se do Olomúce. Sněm konán byl v Kroměříži od 22. listcpadu t. r. Císař *Ferdinand* vzdal se vlády, — odevzdav ji synovci *Františku Josefovi I.* v arcibiskupské residenci v Olomúci dne 2. prosince r. 1848. u přítomnosti vůdců Jelačiče a *Windischgraetze.* Krátký nástin tento objasní nám zápletky revolučního roku 1848.

Neúspěch spojení Čech s Moravou tím mocněji pobádal Němce, aby přilnuli k říši velkoněmecké, ke spolku se sněmem Frankfurtským, do něhož měli strženi býti i ostatní národové, a jazyky jejich přebroušeny na německé. I slavné tehdejší měšťanstvo Olomúcké odeslalo žádosť císaři pánu, v níž lapidární blbostí vynikala stať »o připojení se k interesům německým, k povšechné veliké vlasti«. Zájmy Německa jsou dojista jiné nežli naše; odtržením od Čech blížila by se Morava samovolně záhubě své. Přilnutím k interesům německým byl by i porušen býval základní zákon zřízení zemského, na nějž král Český přísahá. Platné rozhodnutí u věci té stalo by se jediné srozuměním krále se stavy českými, moravskými a slezskými.

Rázným provoláním varovali Čechové v *Týdenníku* Moravany před jakýmkoliv sympatisováním se spolkem německým, vybízejíce je, aby nezapomínali, že sv. apoštolé Cyrill a Methoděj jazykem slovanským svaté evangelium jim zvěstovali; že by to byl nevděk, zrada, odřeknutí se národnosti své, odciziti se jazyku, kterým mluvil veliký král Svatopluk; aby nezapomínali naučení, kteréž, na sotnách uložen, dal synům svým. Povolav tři ze synů, každému dal prut do ruky, aby jej zlámal, což každému povedlo se. Svázav pruty dohromady otec věhlasný kázal, aby je tak spojené každý z nich najednou přelomil. Toho nedovedli. I řekl jim: »Jakmile se mezi sebou rozdvojíte a osamotníte, klesnete a přemoženi budete, ale dokud všichni tři mezi sebou svorni jsouce, vespolek radou a pomocí spojeni budete, — budete silni, a žádná násila neodolá vám!« — To naučení týká se vás, bratři Moravavé a Slezané. Nehleďte na Olomúčany; ti již kvasem německým skrz na skrz poděšlí jsou. Těm již slavný Karel Žerotín, krajan váš, jakožto nejvyšší zeměsprávce moravský, v listě svém, na Rosicích 12. prosince 1610. daném, vytýká, »že proti obyčeji země německým jazykem psaní mu učinili, zapírajíce a stydíce se za jazyk národní, jim přirozený, tak vzácný, starožitný a rozšířený, za kteroužto nešetrnosť jazyka národního, budou-li mu ještě jednou po německu psáti, že jim ani odpovědi nedá.«

Výbor stavů moravských ustanovil, »že se nesmí poslati vyslanci k německému sněmu do Frankobrodu«, a aby se rovnoprávnosť českého i německého jazyka provedla. K vyjednávání do výboru povolán byl *Al. Šembera.*

Nejvyšší purkrabí hr. *Stadion* v Praze dostal z Vídně ministerský rozkaz, aby po Čechách volili posly zemské do Frankfurtu na sněm. Stadion, znaje způsob konstituční, neučinil nic o své újmě, ale po-

zval mnohé z národního výboru k poradě. (Celý výbor záležel ze 140 členů, — rozdělen na 12 oddělení.) Tito nepřijali rozkazu Vídeňského. Vídeň rozkazovala znova. Hr. Stadion sezval opět výbor národní k *plné poradě*. Stolice sněmovní byly obsazeny, místa pro posluchače přeplněna, v duších se blýskalo a hřmělo. Hr. Stadion vystoupil a zazvonil, — přednesl nový rozkaz z Vídně k volbě do Frankobrodu. Mezi posluchači to hučelo — Dr. Štrobach chlácholil obecenstvo. Povstal hr. *Wurmbrandt.* Když byl četl, jakožto president X. sekce, na čem se údové usnesli, — zavládlo hrobové ticho. Jakmile však pronesl, že spojení s Německem jest nevčasné, císařství Rakouského nevhodné, nebezpečné dynastii, úkladné, a rozkaz takový svobodě konstituční odporný, — vypuklo v lidu jásání a burácení nezkrotitelné. Hr. *Wurmbrandt* skončil podáním, aby příštího dne odebrala se deputace k císaři pánu. Jednohlasně schváleno.

Každý účeň notil tehdy po Praze:

Německo je vaše,
Čechy ale naše,
Nefoukejte nám z Frankfurtu
Do Slovanské kaše!

Jako tehdejší kněžstvo: B. M. Kulda, Dr. Jan Ev. Bílý, Jan Táborský, hr. Pötting, Xav. Škorpík a jiní ostře proti Frankfurtskému sněmu a volbám do něho se vzpírali, tak a neméně horoucně vystupoval *Fr. Dědek.* V Sadešíně přemlouval ho jakýsi pán, aby podporoval a doporučoval volbu p. justiciára. Ale P. Dědek rázně odvětil, že tak neučiní, a že sedláci ani voliti nebudou, a pojedou se žádostmi svými do Vídně k císaři pánu.

Žárupln ým přesvědčením plápolající »*slovo k Moravanům*« složil a jménem všech stavů národa českého na Moravu zaslal *Dr. Fr. L. Rieger.* Mimo jiné praví, že ani země „uherské ani slovanské věčně věkův zákonů německých nebudou chtíti poslouchati. Čechové vší silou opírati budou se spojení s Německem »a kdybychom i zahynouti měli.« Že jsou odhodláni brániti mocnářství krví svou; že poslušni budou zákonů svých, ale nikdy cizáckých; že nikdy nedovolí, aby synové naši až někde k moři baltickému vysíláni byli, a do krajů našich aby cizí posádky vojenské usazovány byly. A rozpřádaje dále argumenty své, zmiňuje se *o kněžstvu našem katolickém.* Doslovně vyznává: »*Katolické kněžstvo naše má největší zásluhy o mladou naši s vámi společnou literaturu — o povznesení národnosti naší.*«

Kněžstvo toto nejúspěšněji a nejobětivěji pracovalo proti blouznění velkoněmeckému! O, jak malichernými nám připadají ti moderní trpaslíci, kteříž drze a nestydatě proti duchovenstvu katolickému a velepastýřům vypadají, veškeré zásluhy o národ jim upírajíce. Vědí dobře, že lhou; jedná se jim ne tak o národ, ale o vlastní prospěch hmotný a zdánlivou slávu, jakož ozařovati se nechávají na účet mizerného egoismu. Hoši! Až tolik pro národ vykonáte a vytrpíte, co vykonalo, vytrpělo kněžstvo katolické, pak mluvte! Zatím však nezbývá, než vyznati, že kněžstvo katolické vzkřísilo národ náš, a že jste mu k díkům do smrti zavázáni! A lžete, hanobte sprostými pomluvami duchovenstvo naše, hrňte se proti němu pod rudým praporem

zhoubné revolty — nezvítězíte! To kněžstvo vlasteneckým, sálajícím nadšením i na troskách zpustlých svatyň postaví si kazatelny a neustane hlásati pravdy Božské, ať vám libo čili nic!

Nepřátelé spojení Čech s Moravou vymýšleli nejpodlejší lži, aby jen obalamutili moravský lid a Čechy zostudili. Veřejně vyhlašovali, že prý Čechové žádají spojení s Moravou proto jen, aby pak užívali bohatých fondů moravských, aby jméno Moravy, gubernium, soud appellační na Moravě zrušili. Přítelíčků takových měli Čechoslované všude, všude dosti. Každý z nich dotíral na holubičí národ náš roztodivným postupem.

Jakýsi *Albrecht Tebeldi* vydal bídný plagiát: »*Die Slaven im Kaiserthume Österreich*«, — kdež neurvale píše proti Slovanstvu. Tvrdí, že v Čechách i na Moravě slovanský živel zaniknouti musí; Němci drží hranice, hory, silnice, veškerý průmysl a obchod; Češi jsou obemknuti odevšad Německtvem. Rovina česká protrhána jest osadami a městy německými. ***Šlechta a duchovenstvo jsou největší podporou snah slovanských.*** Rejdy slovanské velmi šťastně potíral *Metternich;* na jeho pobídku prohlíženy byly domy v Praze; . . . mnoho studujících bylo ze škol vyloučeno, mnoho alumnů ze seminářů propuštěno, jiným ordinace odepřena. — Každé germanisování v zemích českých bylo prý *spravedlivé* a *chvályhodné*, ježto země tyto náležejí k Německu. Města prý jsou beztoho všechna německá, komu prý by napadlo, žádati na nich, aby se přiučovala »*tomu tvrdému jazyku*« ? (die hartlautende Originalsprache.)

Tebeldi radí, že by se měl *sedlák* nejúsilovněji poněmčovati; sedlák jest sklepení, na němž stojí společnost, a jediný v zemích německoslovanských *neponěmčený*. Úkolem Němců jest: přinutiti sedláka k tomu, aby chtěl býti Němcem: Toho docílí se:

1. Odstraněním osob, dráždících sedláka proti Německtvu; tací emisaři buďte před soud pohnáni.

2. Zrušením slovanských klubů. Německo nemůže trpěti, aby se v jeho (!) zemích zřizovaly panslavistické propagandy.

3. Bezprostředním působením na slovanského sedláka: dobrodiním, zrušením desátku duchovním bez náhrady. ***Duchovenstvo nejvíce překáží Německtvu.***

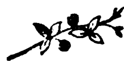
4. Letáky, přednáškami.

5. Zřizováním klubů německých; »Das Deutschthum muss in das böhmische und mährische Volk hineingebaut werden.«

Tak nemluví dnes ani nejurputnější *socínové.*

Bohudíky, že se i v Němcích vyskytli muži spravedliví, zatracujíce nelidské jednání německé, — na samém sněmě Frankfurtském; výtečný řečník *Hensel* ujišťoval, že není třeba obávati se násilí slovanského, ježto v dějinách Slovanstva žádného případu jakéhokoliv utiskování jinorodáků není. *Ruge* prohlásil, že Slované chtějí také býti svobodni jako jiní národové, že se tu jedná o princip svobody.

(Pokračování.)

Klesání obilních cen.

Píše **Rudolf Vrba.**

(Pokračování a dokončení.)

VIII.

Obilní skladiště.

Prostá logika vnucuje nám otázku: nemá-li naše rolnictvo dosud vlivu na utváření obilních cen, proč se nesjednotí a neprodává obilí společně?

Sjednotí-li se rolnictvo a nedá obilí z rukou, zůstane pánem obilních zásob a musí míti první slovo na obilním trhu. Pravdu tu uzná prostý rozum, ale skutečnost posmívá se logice. Dosud nedospělo rolnictvo nikde tak daleko, aby samo nad zásobami obilními rozhodovalo; dáno je hned po sklizni do rukou obilních židů a spekulantů. Ký div, že přišla doba, a mezi rolnictvem se naskytli mužové, kteří silnou vůlí dovedli netečné rolnictvo spolčiti. Myšlénka společenského prodeje zemědělských plodin razí si vítězně cestu přese všecko nepřátelství obchodnictva a spekulantstva a přese všechnu ospalost v řadách rolnictva. Proti vládě obilních burs není jiné cesty, než sjednocovati rolnictvo. Společné pokusy prodávati sklizené obilí, zemáky, řípu, dobytek, děly se tu a tam u mnohých rolnických spolků. Nejdůležitější jest zřizovati obilní skladiště za tím účelem, aby rolnictvo samo prodávalo své obilní zásoby pomocí vlastního obchodvedoucího. Prvý větší podnik toho druhu zřízen byl r. 1892. v Pomořansku, kde rolníci se spolčili v tak řečenou »baltische Kornverkaufsgenossenschaft«.

Statkář Knebel v provolání k rolnictvu, aby k ní hojně přistupovalo, praví:

1. Uspořádati si prodej svých výrobků jest rolníkovi tak důležito, jako starosť o celé hospodářství vůbec.

2. Dosavadní způsob na obilních trzích jest rolnictvu záhubný a obecenstvu škodlivý.

3. Jsou-li tyto škodlivé poměry známy, a nestačí-li síla jednotlivce, aby byly odstraněny, mají se k tomu účelu všichni rolníci spolčiti.

4. Pouhé společné prodeje obilních zásob tu a tam, jak náhoda se naskytne, nestačí příčiny ty odstraniti.

5. Zde může odpomoci zřizování obilních skladišť a jejich společenská správa na účet rolnictva. Obilní skladiště mohou však jen tenkráte prospívati, jestli jsou zřízena v bezprostředním spojení s drahou, tedy u nádraží nebo přístavu, jsou-li opatřena všemi nutnými stroji, jestli rolníci sami si vedou správu skladiště, jestli všichni rolníci solidárně z celého kraje mají na skladišti podíl a dobře dovedou vyřizovati jak malé, tak i velké obilní zakázky, jestli se správě skladiště podaří nejlepším způsobem dávati zálohy těm, kteříž přivezou obilí do skladiště na prodej.

Všem těmto požadavkům nejlépe hoví systém obilních skladišť, zvaný »šilo«. Šilový špýchar ukládá obilí ve vnitru svém do výšky a ne do šířky, jak je tomu na starých sýpkách. V takovém špýcharu se využitkuje veškerého prostoru. Šilo na 12.500 q je asi za 10.000 zl., stroje asi za 11.500 zl. Ve špýcharu tom uspoří se náklad na pytle, sypání obilí do pytlů. Stroje čerpají obilí a sypají je přímo do vagonu, takže jeden vagon je naplněn obilím za tři minuty. Obilí se odváží samočinnou vahou. Tak je možno, že objednávky se náramně rychle mohou vyřizovati, neboť nákladní vlak ji ihned může odvézti.

Kdyby obilní spekulanti se spojili a stavěli takové špýchary na nádražích, stali by se u nás naprostými pány obilního trhu, jak je tomu v Severní Americe, kde obilní spekulanti mají v rukou veškeré obilní špýchary. Tito spekulanti skoupí celou sklizeň ohromných krajů a tak jsou pány obilních zásob. Členové společenských obilních špýcharů dovážejí obilí ke špýcharu sami, vysypají obilí v přízemí z pytlů. Obilí to se nejdříve odváží na samočinné váze; je-li vlhké, provětrá se a osuší se, je-li nečisté, prožene se v triéru. Dojde-li větší objednávka, vyčistí se obilí řádně, i když je od více rolníků. Tímto čištěním docílí se obilí stejné jakosti; velké mlýny kladou na to největší váhu.

Kdyby každý okres měl podobný obilní špýchar, kam by se skládalo veškeré obilí všech rolníků, které se prodati může, bylo by rolnictvo na trhu obilním samo pánem. Na všeobecném sjezdu rolnických společenstev z celého Německa r. 1895. konaném usnesly se spolky na následujícím:

Nynější poměry dohánějí rolnictvo k tomu, aby prodej obilí ve velkém i malém mělo samo ve vlastní moci a společensky jej zorganisovalo. K tomu účelu jest třeba:

1. stavěti obilní šilové špýchary ve všech okresích, kde zemědělství jest; jestli rolníci sami nemohou, má stát poskytnouti podpory;
2. aby vystavěné špýchary pronajaly se rolnickým společenstvům;
3. aby říšská banka udělovala půjčky na obilí ve špýcharu složené.

V červenci 1895 ustavilo se obilní společenstvo ve městě Vormsu s okolím. Společenstvo učinilo s družstvem, které má ve Vormsu veřejné skladiště, smlouvu. Rolník, který jest vlastníkem 50 jiter polností, má právo na jeden podíl v sumě 100 marek. Každý člen ručí za 500 marek v případě konkursu. Obchod společenstva vormského provozuje se dle líčení Dra Müllera-Alzeye následovně: Každý člen dodá své obilí v pytlích, které váží 101 kil netto drahou neb povozem neb po vodě do skladiště. Dodávka se musí napřed ohlásit. Každý pytel musí vážiti o jedno kilo víc, poněvadž obilí delším ležením vysýchá a ztrácí na váze. Pošle-li více rolníků obilí na jednou v jedné zásilce, musí každý zasílatel míti svou značku, aby se obilí nesmíchalo. Když obilí dojde, přijme je správa špýcharu a zkouší, zda se přijati může, není-li na příklad ztuchlé nebo zkažené. První pytle na zkoušku se odváží, zda jest váha správna. Zkažené obilí se dá stranou a opatruje se na útraty zasílatelovy. Největší potíže činí správě špýcharu taxování či odhadování obilí. Doma u rolníka obilí ceniti nelze, to by bylo drahé. Odhaduje se tedy ve špýcharu, když se doveze. Tu závisí všecko na poctivosti odhadcově a důvěře rolnictva. Správa špýcharu musí si počínati velmi opatrně, když obilí

přijímá. Navlhlé obilí se vůbec nesmí přijímati, neb musí se uložiti někde zvlášť a sušiti na útraty zasílatele. Kdo by chtěl správu špýcharu šiditi dodáváním špatného obilí, menší vahou a podobnou neplechou, toho stihnou značné peněžité pokuty nebo vyloučení ze společenstva. Společenstvo nemůže prospívati, jestli se členové vesměs solidárně nezaváží, že veškeré obilí, které mohou prodati, výhradně obchodvedoucím společenstva prodají. Vormská společnosť zavazuje členy alespoň 50% veškeré sklizně odváděti do společenského skladiště. Každý člen má právo obilí své prodati, kdy myslí, že ceny jsou nejlepší, a dá k tomu účelu správě špýcharu věděti, že si přeje, aby jeho zásoba byla prodána, je-li to možno. Tím způsobem nemá společenstvo žádné risiko. Kdyby společenstvo bylo majetníkem obilí, jakmile se složí do špýcharu, mělo by nebezpečí ztráty, kdyby obilní ceny klesaly, poněvadž by povinno bylo členům vypláceti takové ceny, které byly na trhu obilním toho dne, kdy obilí do špýcharu bylo dovezeno.

Tím jsme vyznačili hlavní obrysy stanov obilního společenstva vormského.[1])

»Hospodářský list« v Chrudimi vycházející přinesl v čísle 42. 1898 následující článek o skladištích, jehož hlavní obrysy tuto podáváme. »Před 17 lety postaveno bylo zde nákladem občanské záložny v pěkném místě při nádraží první obilní skladiště. Rolníci měli si zde ukládati obilí. Bohužel, že zařízení to nepotkalo se s náležitým porozuměním, a tak celý podnik za krátko zanikl a dnes je skladištěm cukru.

Chrudimský hospodářský spolek počal se zabývati myšlénkou, jak by se dalo zde vystavěti obilní skladiště dle vzorů bavorských, aby rolnictvo nezáviselo na milosti obilních kšeftařů, nejvíce židů. Ředitelství okresní hospodářské záložny vyslalo 3 důvěrníky do Bavor, kde si měli obilní skladiště prohlédnouti.

Důvěrníci prohlédli v měsíci červenci tři skladiště ve Stambachu, Winsfeldu a Landshutu. Skladiště štambašské je menších rozměrů. Veškeren náklad i s mlýnky, trieurem, vytahovadlem, vahami a pytli činil asi 6.000 marek. Tato částka byla uhrazena většinou darem od ministerstva a nezúročitelnou zemskou půjčkou, splatnou v desíti letech. Prvý rok přijato bylo $23^{1}/_{2}$ vagonů ovsa, následující rok již 43. Na jeden q obilí připadá průměrně 9 feniků výloh, správce dostává 12, důvěrník 10 feniků.

Zřízením skladiště se poměry prodeje obilí pro rolníky kraje štambašského valně zlepšily, neboť ceny stouply o 60 až 80 feniků na metr. centu.

Skladiště ve Winsfeldu je zařízeno jinak. Jest majetkem záloženského společenstva, k němuž se čítá 200 Raiffeisenových záložen celého okolí. Vedle prodeje obilí opatřuje společenstvo členům hnojiva, krmiva, semena, prodej dobytka pro státní továrnu na výrobu masitých konserv v Ansbachu. Skladiště bylo zřízeno nákladem 22 tisíc marek. Ministerstvo poskytlo dar 3.000 marek a 12 tisíc nezúročitelné půjčky ve dvanácti letech splatné. V prvém roce bylo ve skladišti vyčistěno 10.177 q ječmene k sladování, 134 q k setí,

[1]) Der genossenschaftliche Absatz landwirthschaftlicher Erzeugnisse Stanka. Brno. 1896. str. 4—15.

200 q ovsa, 83 q pšenice. Za čistění se platí 30 feniků za m. cent. Čistění to je požehnáním celé krajině, od té doby ubylo mnoho plevele na polích, a výsledek sklizně se zlepšil.

Skladiště v Landshutu jest největší; leží přímo u nádraží. Obilí se zde přijímá pouze na skládku. Když člen přiveze obilí, určí se dle 3 druhů jakosť, dle toho ustanoví se cena a vydá se skladní list, na nějž mu záložna vyplatí tři čtvrtiny skutečné ceny. Obilí se vyčistí, rozdruží a na vagony prodá; doplatek odvede se po prodeji. Tomuto, ač nejspravedlivějšímu způsobu, mnozí rolníci nepřejí a dovážejí obilí kšeftařům, od kterých dostanou hned všecky peníze. »Hospodářský list« praví ku konci své zprávy: »Postavením skladiště stal by se náš rolnický lid samostatnějším a nebyl by tolik závislý na těch různých dobrodincích, kteří se s ním dělí o plody jeho namáhavé celoroční práce.« Divíme se, že »Hosp. list« se ostýchá tyto dobrodince přímo jmenovati, proč pak takový strach před židy?

Stavba obilních skladišť se v Německu velice rozmáhá. Tak v Hanavě postaveno letos rolnické obilní společenské skladiště na 18 tisíc q obilí. Stavba vyžadovala 50 tisíc marek nákladu.

Takové stavby jsou možny pouze tam, kde rolnictvo vědomo jest si svého poslání a solidarity, kde stavovský duch mohutní a sílí. Koncem r. 1897. napočteno v Německu 15.600 zapsaných rolnických družstev různého druhu. Z toho bylo 8.451 záloženských spolků, 1.040 spolků pro společný nákup a prodej, 1.716 družstev mlékařských, 647 jiných družstev. Vedle těchto zapsaných družstev jest ještě 800 volných, nezapsaných, která se zabývají hlavně nákupem.

Peněžný obrat ústřední pokladny a sdružených pokladen byl za rok 1897. 818 milionů marek proti 451 milionů marek r. 1896. a proti 265 milionů marek r. 1894.

Jaké ohromné členské nákupy se dějí ve spolcích v Německu, vidíme z tohoto příkladu: německá »Landwirthschaftsgesellschaft« čítá 11 tisíc členů. Za rok 1897. nakoupila členům 2,327.240 q umělého hnojiva. Pícních rostlin prodala členům za 1,734.600 marek a nakoupila za 805.000 marek semen k setí. Na mohutném rozmachu známého selského »Bundu« vidíme také, jak velikých rozměrů béře na se stavovské hnutí v Německu. Tento »Bund« založen r. 1893. na podnět pomořanského statkáře Rupprechta; čítá nyní 190 tisíc členů. Vydání selského »Bundu« se páčí ročně přes půl milionu marek. Selský Bund representuje v Německu agrární stranu, bez které vláda pruská žádnou osnovu zákona zemědělství se týkající na denní pořádek nepodá, dokud nedostane dobrozdání od předsednictva Bundu. Není pak dle veškeré pravděpodobnosti daleka doba, kde agrární poslanci budou na německé říšské radě hráti první úlohu.

Stavba společenských rolnických špýcharů jest umožněna pouze tam, kde již jest rozvětvena síť Raiffeisenových záložen, které podnik ten finančně vydržují. Tak na příklad otevřeno bylo šilové obilní skladiště pro zemský okres Hessensko-Kasselský na nádraží Kessel-Bettenhausen. U přítomnosti rolnictva z celého okolí začalo se ve skladišti vedením inženýra Korella pracovati. Veškerá hessenská organisace všech Raiffeisenových záložen vzala na sebe na pět let vydání a peněžité risiko tohoto skladiště.

U nás jsme v té věci ještě daleko pozadu. Rolníci politického okresu mosteckého a bilinského, tedy rolníci němečtí, usnesli se vy-

stavěti na památku panovnického jubilea Jeho Veličenstva první veřejné spolkové skladiště rolnické. Úpisů členských bylo tolik, že ihned započato se stavbou.

Až bude spolková činnosť Raiffeisenových záložen u nás tak stará, jako je v Německu, kde již trvá přes 40 let, pak se i zde poměry zlepší. Lidové záložny Raiffeisenovy, o které se skladiště obilní mohou opírati, jsou v Rakousku dosud mladé.

Dle nejnovější statistiky podáváme následující přehled. Koncem roku 1894. bylo:

	záložen	členů	úspor	půjček
Dolní Rakousy . . .	268	16.947	3.100 mil. zl.	2.100 mil. zl.
Horní Rakousy . . .	107	7.890	2.100 » »	1.020 » »
Solnohrady	13	—.752	—.187 » »	—.175 » »
Štyrsko	22	2.242	—.259 » »	—.117 » »
Korutany	35	3 575	—.659 » »	—.351 » »
Krajinsko a Istrie . .	7	1.114	—.251 » »	—.136 » »
Tirolsko a Voralb. .	157	10.742	3·150 » »	1.697 » »
Čechy	66	2.898	—.562 » »	—.403 » »
Morava	74	4.480	1.290 » »	—.986 » »
Slezsko	46	2.595	—.721 » »	—.449 » »
Halič	9	2.903	—.109 » »	—.096 » »

Přirovnejme úhrnná čísla, obdržíme následující obraz. V celém Rakousku bylo:

roku	zál. Raiffeis.	členů	vkladů	půjček
1886.	2	54	3.000 zl.	4 000 zl. [2])
1890.	182	9.670	1,288.000 »	1,196.000 »
1894.	804	56.138	12,473.000 »	7,597.000 »

Z těchto čísel vidíme, že hnutí pro zakládání záložen Raiffeisenových u nás jest dosud nepatrné, ačkoliv zaznamenati musíme, že v poslední době pozorujeme velmi potěšitelný pokrok.

V království Českém je dle zprávy poslance Adámka na zemském sněmě v lednu 1898. podané počet českých Raiffeisenovek 143, německých 173.

Koncem r. 1896. bylo v Čechách 153 Raiffeisenovek se vklady 2,031.151 zl. a s půjčkami v sumě 1,036 831 zl. Ústřední jednota německých úvěrních spolků, kterou řídí známý Štěp. Richter, měla koncem r. 1897. 152 záložen, ústřední česká 90. Z těchto čísel vidíme, že jsme sice národ politiků, mluvků, fángličkářů, redaktorů, básníků a všelijakých přestřelených dekadentů, ale praktických mužů, kteří bez hluku více působí, než třeba 100 Heroldů, takových máme málo! A v tom právě nad námi vynikají a nás předčí Němci. Tím se také stává, že na národnostním pomezí ztrácíme půdu a ustupujeme německému živlu. Děláme slávu Palackému, a při tom se nám pod nohama půda bortí. Český sněm povoluje nyní pravidelně 15.000 zl. ročně na podporu záložen lidových a po 1.000 zl. dává ročně ústřední jednotě české a německé.

České záložny Raiffeisenovy konaly prvý sjezd v Čachrově, druhý v měsíci září r. 1897. v Žákavě, kde uspořádán byl účetnický

---

[2]) Statistisches Handbuch roč. XV., str. 249. Vídeň 1897. Státní tiskárna.

kurs. Kursu tomu byli přítomni pouze čtyři kněží, a to Václ. Mika, farář ve Vitějicích, B. Weiner, farář v Laškově na Moravě, Dominik Brázda, farář v Drahno Újezdě, Vojt. Jirák, kaplan v Chválenicích. Přítomno bylo dále 14 učitelů, čtyři rolníci a jeden tesařský mistr.

Na Moravě zahájena valná hromada českých Raiffeisenových záložen pro Moravu a Slezsko 28. května 1898. Ústřední jednota českých záložen zřízena teprv v říjnu 1896. Duší její byl Dr. Kyzlink, jehož místo nyní zaujímá Dr. Bulla, regens semináře. Do konce r. 1897. přijato do svazu ústřední jednoty 29 záložen, koncem května 1898. již 62 a založeno nových 80. Nejpřednějším agitátorem pro lidové záložny na Moravě jest letovický kaplan Holba.

V ubohé Haliči nastane též obrat k lepšímu. Poslanec Wachnianin navrhl na sněmě haličském, aby na oslavu panovnického jubilea věnovala země fond 100.000 zl. na zakládání lidových záložen Raiffeisenových v Haliči a Bukovině.

Veliký záměr má maďarský ministr orby Dr. Daranyi, který chce, aby vláda věnovala na fond pro zakládání venkovských záložen čtyři miliony zlatých.

Ze všech rakouských zemí věnuje po několik let rolnickým společenstvům největší péči dolnorakouský sněm. Podpora, určená sněmem záložnám Raiffeisenovým na rok 1898., páčí se na 8.000 zl., na podporu nákupných společenstev rolnických vykázáno 6.000 zl., na nezúročitelné půjčky těmto společenstvům určeno 10.000 zl. K podpoře poučných spisů určeno 500 zl., na cestovní výdaje revisorům záložen 7000 zl., na studijní cesty k těmto účelům směřujícím 700 zl. Jak mocně vane duch stavovský německým rolnictvem v Rakousku, vidíme z toho, že letos (1898.) zřízený »Bund« čítá v Čechách přes 7000 členů. Dne 22. srpna spojila se veškerá hospodářská družstva německá v celém Rakousku v jeden svaz. K ústřednímu svazu přihlásilo se na 1300 družstev a 300 jest ještě mimo svaz.

Stavovské hnutí mezi lidem selským pozorovati lze i jinde. Stav selský je snad nejvíce zorganisován v Dánsku. R. 1897. bylo v Dánsku 99 státně podporovaných družstev se 53.130 členy. Dále jest v Dánsku napočteno 146 družstev na zvelebení chovu koní, čítajících 11.178 členů. Dostávají ročně od státu přes 38.000 korun podpor. K tomu se řadí 492 družstev na zvelebení chovu dobytka se 12.200 členy. Družstva ta mají 518 býků a 37.544 krav. Tato čísla uvádíme proto, abychom dokázali, že podniky takové, jako jsou stavby obilních špýcharů, nedají se provésti bez jednomyslnosti a organisace stavu selského, která předem tu býti již musí.

Ku konci podáváme správu obilního skladiště v Dobrosoli. (Kornhaus-Genossenschaft in Halle.) Toto obilní družstvo ustavilo se v prosinci 1896. a v prvé ustavující schůzi přihlásilo se 60 členů. Když ohlášena byla první valná hromada, bylo již členů dvakrát tolik. Koncem prvního správního roku čítalo družstvo 261 členů se 3.671 členskými podíly, které representují sumu 367.100 marek. Půda, která jest majetkem členů, měří 38 tisíc hektarů. Neustále se hlásí noví členové, které společenstvo ani nemůže přijati, poněvadž špýchar nestačí.

Dobrosolský špýchar má osm šilových věží, které pojmou 40 tisíc q obilí. Vše se děje strojem; lidská ruka nehne ničím. Teprv v říjnu 1897. mohli členové svážeti obilí do skladiště, kdy tedy měli

již většinu prodanou, ale přece byl obrat obilí ve špýcharu do 15. května 1898. více než 136.500 q za 1,225.000 marek. Téhož dne čítaly obilní zásoby ve špýcharu nahromaděné 8.500 q. Výdaje prvního správního roku se páčily na 12.853 marek. Čistý výtěžek byl 7.733 marek. Stát půjčil na stavbu špýcharu toho 225 tisíc marek. Za tuto sumu platí společenstvo ročně 3percentní úrok 3.555 marek. Všeobecně docílili členové o 50 feniků lepší ceny na q, než nabízeli obilní kšeftaři. Správa skladiště neskupuje obilí od členů, když si toho nepřejí, nýbrž prodává je na provisi. V brzku se bude stavěti druhý špýchar v pruském Sasku, a to v Nordhausenu.

Tím jsme krátce vyčerpali předmět ten, aniž bychom se mohli pouštěti do popisu vnitřního zařízení obilního skladiště, do líčení obchodu obilím a vypisování stanov. To jest úkolem těch, kteří se odhodlají věci té se věnovati. Kéž by i u nás v Čechách, na Moravě a ve Slezsku povstali mezi rolnictvem mužové, kteří by věc vzali do svých rukou, nečekali na advokáty a poslance, až jim snad z Vídně něco přinesou!

Zde vidíme veliký úkol zemských sněmů, aby činily, co jim povinnost káže. Jestliže české rolnictvo myslí, že naň čeká pomoc z Vídně, hanebně samo sebe šálí. Kdo spoléhá na jiného, špatně pochodí. Až rolnictvo pomocí ať Raiffeisenových, ať okresních hospodářských záložen podá důkaz, že dovede oceniti význam obilních skladišť, pak donutí vládu k podporám. Obilní skladiště mohou prospívati jen tenkráte, jestli správa skladiště bude v poctivých rukou, a jestli rolníci celého kraje svorně půjdou spolu a dají své obilní zásoby do skladiště. Jinak by vzaly brzy za své, jako svého času rolnické cukrovary.

Matce.

Chtěl bych býti ranní růží,
když ji rosí jarní vláha,
Tobě voněť, matko drahá,
osvěžovať Tvoji tvář,
na Tvou hlavu milovanou,
omladlou a požehnanou
dívať se jak na oltář!

Chtěl bych plouť jak za večera
slavík mořem čarozvuků,
Tobě v sladkém srdce tluku
úsměv na rty vylákať,
uzpívať Tě, zlíbať ke snu,
Tobě vrátiť květ i vesnu,
zajásať i zaplakať!

Chtěl bych býti diamantem,
sníť a zářiť na Tvém čele
nesmrtelně, nezachvěle,
aby žasl všechen svět!
To vše chtěl bych, matko, za to,
že Tvé srdce ryzí zlato
a Tvá duše zlatý květ!

Jar. Tichý.

Synodální řeči Mistra Jana Husi.

Napsal Dr. Ant. Lenz.

(Dokončení.)

3. Třetí synodální řeč Husova.

Ku třetí řeči synodální byl volán Hus r. 1406. Prudká řeč jeho na synodě r. 1405. konaná neodstrašila Zbyňka; ano, arcibiskup takto učinil, ačkoliv měl již v rukou napomenutí papeže Innocence VII. (z r. 1405.), aby byl na stráži naproti bludům Viklifickým, jež se rozšiřují. Řeč Husova byla konána na text: »*Odvrzmež skutky temnosti a oblecme se v odění světla. Jako ve dne poctivě choďme.*« Řím. 13, 12. 13.

Hus tvrdí ihned na začátku řeči své, že jest připuzen ku konání řeči své trojí příčinou, jednak rozkazem, pak láskou bratrskou a naposledy báznί před Bohem, neboť by prý bylo běda jemu, kdyby nemluvil.

Vykládaje svrchu položený text dí: »skutky temnosti« že jsou hříchové a slují prý temností, poněvadž zaslepují rozum a zatemňují a člověka jako bláznem činí. »Odění světla« že znamená dobré skutky, a ty prý osvěcují člověka.

Příčina hříchův však jest *nevědomosť.* V nevědomosti má svůj kořen pýcha, a z neznalosti Boha povstává zoufalství. Neznalosť Boha jest tedy matkou pýchy. Nevědomosť však dvojí jest, jedna jest začátkem všeho hříchu, druhá dokonatelkou jeho. Ale zažehnání nevědomosti lze uskutečniti pouze *pokorou.*

Sv. apoštol však nevelebí toho, kdož mnoho věcí zná, ale toho, *kdož má vědomosti dobře zřízené.* Potom vypočítává Jan Hus nezřízenosti při pachtění se po vědomostech, hledě ku sv. Bernardovi. Jedni prý chtějí mnoho věděti, jen aby věděli, a to prý jest hnusná zvědavosť; jiní, aby se o nich svět dověděl, a to prý bědná marnosť jest. Jsou také, kteří po vědomostech proto prahnou, aby vědu svou zpeněžili, anebo ku hodnostem dospěli, a to prý bídný šachr jest. Avšak jsou také, kteří pěstují vědy, aby jiné vzdělávali, a to láska jest, a opět jiní, aby vzděláni byli, a to moudrosť jest. Jen ty poslední dvě příčiny, vedoucí ku vědám, jsou chvály hodny.

Na to se rozhlíží Hus po vědátorech a praví: »Mathematikové a astrologové chtějí věděti, aby věděli; Mistři a theologové chtějí věděti, aby se o nich svět dověděl, a to jsou ti, kteří hledají prvních katheder; juristé a lékaři prodávají svoji vědu.

Takovéto zápolení s vědami nazývá Hus podle sv. Bernarda bědným převratem studií.

Po tomto odbočení vrací se Hus k vlastnímu předmětu svému, že nás sv. Pavel v textě Řím. 13, 12. 13. učí, abychom odvrhli skutky temnosti, za druhé, abychom se oblekli v odění světla, a za třetí, abychom jako ve dne poctivě chodili. Toho prvního jest prý třeba, abychom nebyli přemoženi od ďábla, toho druhého, abychom nad ním vítězili, a toho třetího, abychom v nebi korunováni byli.

Nejprve a především se máme stříci hříchu, abychom od ďábla nebyli přemoženi, neboť prý žijeme na sklonku časů, *protože Antikrist již přišel, a že jsou mnozí Antikristové,* a před hříchem a před Antikristy se zachrání ten, koho pravda jako štítem obestře (Ž. 90, 5.), neboť tak opatřen nebude se báti ani přístrahu nočního, ani střely létající ve dne, ani věci procházející se ve tmě, ani útoku a ďábelství poledního. (Ž. 90, 6.)

Ale střela létající ve dne jest patrně hřích, o němž dí apoštol: »Zjevníť pak jsou skutkové těla, jenž jsou: smilství, nečistota, nestydatosť, chlípnosť, modloslužba, čarování, nepřátelství, svárové, nenávisti, hněvové, vády, různice, roty, závisti, vraždy, opilství, žraní a těm podobné věci, o kterýchž vám předpovídám, jakož jsem prvé pravil, že kdo takové věci činí, království Božího nedojdou.«

Vypočítav M. Jan Hus podle rčení sv. Pavla dotčené nepravosti, *přidává významně, že prý bude málo kleriků spaseno, neboť prý vězí ve všech sv. Pavlem zmíněných nepravostech.*

Vykládaje Hus dále Ž. 90, 5, dí: že »příšera noční je pokrytství. Zdržuje prý se v temnostech, tajíc, čím by bylo, a ukazujíc, čím není. Před pokrytstvím varoval prý Pán Ježíš. Ono prý jest po celé Církvi rozšířeno, a čím jest rozšířenější, tím jest nebezpečnější. Kacířství prý není tak nebezpečno, neboť když sobě kacíř vykračuje zjevně, může býti z Církve vyhozen, ale když se ukrývá, jakžby mohl býti z Církve vyvržen.

Na pokrytství v Církvi prý rozšířené obořuje se Hus vší silou: »Jsou prý všickni přátelé a všichni nepřátelé, všichni domácí, ale žádný pokojný, všichni jsou sluhové Kristovi a zároveň Antikristovi.«

Hned po těchto slovech horlí Hus opět na přepych a nádheru duchovenstva. Vykračuje prý sobě duchovenstvo v důstojnosti pro zboží Páně, jemuž cti neprokazuje. Všude prý se ukazuje v záři a v rouchu královském a ve zlatě, hoduje stkvěle, hovíc sobě v jídle a pití, a majíc plné sudy a měšce plné. A pro tyto věci jsou prý pohlavárové církevní a biskupové, archidiakoni a děkani, jako příšery noční. A to jest prý ranou Církve Boží, a proto jest v pokoji přetrpká trpkosť její. V pokoji, ale v jakém pokoji? V pokoji od pohanů a od kacířů, ale ne od synů.

Lkaje prý v osobě Spasitelově nad touto ruinou Jeremiáš prorok, když dí: Hynou od slz oči mé, zkormoutila se střeva má: vylila se na zem játra má nad potřením dcery lidu mého... Komu přirovnám tebe a komu připodobním tebe, dcero Jerusalémská? Komu tě rovnou učiním, a potěším tě, panno dcero sionská? Neboť veliké jest jako moře potření tvé. Kdož tě zhojí?« Thren. 2.

Ta dcera Sionská, dí Hus, jest Církev bojující, kdož ji tedy zhojí? Kdož by ji zhojil, když jsou ve zlém postavení kněží její? »Proroci tvoji viděli tobě křivé věci a bláznivé, aniž otvírali nepravosti tvé, ale viděli v tobě přijímání křivá.« Thren. 2.

Hle tedy, dokládá Hus, liknavosť kněží jest příčinou, že lká Církev nad syny ztracenými, poněvadž zmohutněl zajisté ďábel pro hříchy proroků a kněží. (Thren. 4.) A jakoby nastávali poslední dnové, uvádí Hus slova apoštolova: »V posledních dnech nastanou časové nebezpeční, budou lidé sami sebe milující, lakotní, hrdí, pyšní, rouhači, rodičů neposlušní, nevděční, bezbožní, nelítostiví, nepokojní, utrhační, nezdrželiví, netiší, bez dobrotivosti, zrádci, zpupní, nadutí

a milovníci více rozkoší, nežli Boha, majíce sice tvářnost pobožnosti, ale moc její zapírajíce. A těch se varuj. Nebo z těch jsou, kteří se vluzují do domů, a zjímané vodí ženky obtížené hříchy, jenž puzeny jsou rozličnými žádostmi, vždycky se učíce, a nikdy ku poznání pravdy nepřicházejíce.« II. Tim. 3, 1. seq.

Mistr Jan Hus radí klerikům, aby tato slova sv. Pavla dobře uvážili, neboť jsou prý i mezi nimi, *kteří se učí, ale ku poznání pravdy nepřicházejí,* jsou prý hrdí, zlolajci, nadutí a lakotí prý od prvního až do posledního, *nejsouce spokojeni tím, co by jedli a čím by se odívali*, a proto *odpadli od víry* a upadli do tenat satanášových, a to zvláště, kdož jsou v důstojnostech církevních postaveni.

Za druhé, pokračuje Hus, napomíná sv. apoštol, abychom se »oděli v odění světla«, bychom vítězili nad ďáblem a k spáse věčné dospěli. Není však možno, obléci ctnosti, dokud jsme Krista neoblékli. Ale ten pouze oblékl Krista, kdo ho následuje v životě. Kdo však nežije Kristu Pánu, ten žije ďáblovi.

A proto dlužno přihlédnouti, komu žijeme. Kristus byl chudý, nežádaje věcí časných, my však jich žádáme, věcí duchovních sobě nevšímajíce. Komuž tedy náležíme, zdaliž ne knížeti temnosti? Kristus byl nekonečně pokorný, ďábel však jest přese všechno pyšný. Zda nenáležíme tedy králi pýchy, satanášovi? Zdaliž tedy nejsme z ďábla, který nestál v pravdě, a nejsme-liž z rodiny jeho? Neboť, kdo činí hřích, z ďábla jest, a kdo se zrodí z Boha, nečiní hříchu. Podle skutků se tedy poznávají synové Boží a synové ďáblovi. Oblecmež tedy odění Boží, abychom mohli odolati nástrahám ďábelským.

Ale běda! Hus naříká, že *téměř všickni klerikové* jsou od ďábla přemoženi, skládajíce zbraň a nechtějíce boj vésti naproti sluhům Antikristovým. Ti prý jsou z armády ďáblovy, *kdož káží báje,* lži, na cti utrhání a jiné věci, jimiž sebe otravují, a to naproti slovům apoštolovým II. Tim. 4, 1. seq. Není prý *nikdo, kdož by káral zlostníky,* a proto kárá Hus a volá »Běda« na ty, kdož *znají učení Páně, ale ho nehlásají, a jiným hlásati zbraňují*, a to slovy Pána Ježíše k Farizeům řečeným. Luk. 11, 52. Hus horlí také naproti těm, *kdož Zákon Boží zanedbávají a tradice hlásají,* kdož se svatokupectví dopouštějí, *berouce plat za křižmo, za křest, za přijímání velebné svátosti* a za svěcení na kněze, ač Církev Boží toto všecko zakazuje. Hle tedy, volá Hus, pro své nálezky, klerikové, přestupujete zákon Boží!

»Ó kněží,« připojuje ještě Hus, »opusťte tyto cesty Jidášovy, abyste nebyli jako on zatraceni, ale oblecte raději odění Boží, abyste mohli vítěziti nad tělem, světem a ďáblem.«

Za třetí, tak pokračuje Hus dále, nás učí apoštol, abychom pokračovali v ctnostném životě až do konce, když nás napomíná, abychom jako ve dne poctivě chodili. Ten však chodí ve dne, kdož Krista následuje v životě. Kdo však chodí v temnostech, ten jest soudruhem satanášovým. Kristus však sama sebe neoslavoval, aby byl veleknězem. Kdo se tedy vtírá v důstojnosti, ten nenásleduje Krista Pána v pokoře.

Avšak hůře jednají, kdož sobě kupují důstojnosti a obročí, neboť se dopouštějí svatokupectví, a netoliko oni, ale i ti jsou svatokupci, kdož nemajíce způsobilosti usilují se vetříti v důstojnosti. Tím horší soud na se volají, kdož drží mnoho obročí. Ti zajisté budou trápeni mnohými útrapami.

Aby tak v Církvi se nedělo, k tomu mají přihlížeti velmožové a doktorové.

Tím zakončuje Hus svoji třetí synodální řeč.

Podle předlohy mohl se každý soudný posluchač nadíti, že bude kazatel mluviti podle způsobu asketů »de via purgativa, illuminativa a unitiva,« ale on vybočil, první dvě části řeči jeho jednají o nepravostech duchovenstva, a třetí zvláště o simonii a o pluralitě obročí.

4. Čtvrtá Husova synodální řeč.

Čtvrtou synodální řeč konal M. Jan Hus r. 1407., a to na základě textu sv. Pavla: »Stůjtež majíce podpásaná bedra svá pravdou a oblečeni jsouce v pancíř spravedlnosti a obuté majíce nohy přípravou evangelia pokoje.« Efez. 6, 14. 15.

Hus vykládá nejprve, že mají všecky tři částky bojující Církve, duchovenstvo totiž, knížata tohoto světa a lid obecný následovati Krista v životě.

V čele všech má býti duchovenstvo, jinak jest vítězství nemožné; a poněvadž toho není, jest prý vojsko křesťanské poraženo od těla, světa a ďábla.

Duchovenstvo jest povinno šlepějí Páně dokonaleji následovati, a proto statečněji bojovati, neboť k němu byla slova apoštolova Efez. 6, 14. 15 v popředí řečena.

Mužové svatí prý učí, že jenom ten jest v pravdě křesťanem, kdož se podobá Kristu Pánu v životě, a ten a takový prý obdržuje sílu, aby mohl státi v pravdě. Kdo však zamítá rozkaz apoštolův a nebéře na se odění Páně a zbroj jeho, ten béře na sebe zbroj ďáblův a jde za vojskem Antikristovým. *Ano, prý ten, který odporuje Kristu peským životem, sluje v pravdě Antikristem.* Nemravným životem transformuje (přeměňuje) se člověk v ďábla, ant není následovníkem Kristovým v tichosti, v pokoře, v chudobě, v spravedlnosti, v pravdě a zdrželivosti.[1])

Tou příčinou klade Hus duchovenstvu na srdce, aby bylo tiché, pokorné, chudé, spravedlivé, pravdymilovné a v boji naproti tělu, světu a ďáblu statečné.

On klade duchovenstvu snažně na srdce, aby považilo, jak vznešený je stav jeho, jak důležitý boj, a jaká sláva, když bude vítězné. »Hle, ten, který sedí na trůnu, praví: Kdo zvítězí, dám jemu seděti s sebou na trůnu svém, jako jsem i já zvítězil, a sedím s Otcem svým na trůnu jeho. Apoc. 3, 21. Ó, jaká to láska Kristova, přidává Jan Hus, a nevypravitelna, a odměna jeho jak žádoucí. Hle, Pravdomluvný sedě na trůnu dí: Dám jemu seděti s sebou na trůnu svém.« A kdo jest, jenž takto volá, a ke komu tolik volá? Bůh, nekonečná Dobrota, takto dí, a to k bídnému člověku! Kdož tak praví? Stvořitel svému tvoru! Kdož tak praví? Stvořitel porušené přirozenosti!.. Kdož tak dí? Velekněz ku svému sluhovi! Spasitel dí: »Dám jemu seděti na trůnu svém. »Seděti« praví, t. j. odpočinouti od práce a jísti se stromu života, míti korunu života, a jméno před Otcem mým, maje seděti na trůnu mém.«

[1]) L. c. II., 49.

Kdož by tedy ze synů zátraty byl tak zpozdilý a chtěl trvati ve hříchu a v otroctví ďáblově, a tak se vydával v nebezpečí, ztratiti takovou odměnu, a to pro okamžikovou pochoť těla a světa. Ale běda! Takto činí mnozí, jimiž zmítá marná sláva.[2])

Stůjmež tedy statečně, vyzývá M. Jan Hus přítomné duchovenstvo, ve vojsku Kristově. Neboť ten, kdož stojí pevně ku Kristu, jest anděl Páně, kněz Boha nejvyššího, kněz veliký, učitel výborný, dědic apoštolů, dědic království a Kristův, zrcadlo duchovenstva, oko slepých, noha chromých, sůl země, světlo vlasti, sluha Nejvyššího, náměstek Kristův, a jemu jsou odevzdány klíče království nebeského, a svěřeny ovce Kristovy. Takovýto kněz jest prý, jejž vyvolil Pán, aby byl učitelem lidu, příkladem pokání a svatého života, jemuž dal Pán ducha svého, aby byl nad doktory učenější, nad spravedlivé spravedlivější, nad čistotné čistotnější, nad pokorné pokornější, maje přípravu evangelia pokoje a oblečen jsa v pancíř pokoje.

Avšak kněz, který k pravdě nestojí, nemaje pravdou přepásaná bedra, kněz, který není oděn v pancíř spravedlnosti a nemá přípravy evangelia pokoje, ten je ďábel jako Jidáš; neboť protože není v milosti, je démonem, a poněvadž nemá na sobě jha Páně a neposlouchá, je Belial, a poněvadž odporuje Kristu, jest satanáš a Behemoth a Leviathan, pro lakomství Mamon, pro opilství a obžerství Bél, Asmodeus pro smilství, doktor falešný, nádoba smrdutá, příbytek ďáblův, sluha hříchu, dědic pekla, Luciper, kníže temnosti, tma pekelná, náměstek Antikristův, svůdce lidu, pohrdač pravdou, odpůrce evangelia a zatracení velice hodný.[3])

Hle tedy, dí Hus, jaká to degradace kněze nehodného. Kněží nehodní neujdou trestu Božímu *a odporujíce vůli Boží, jsou haeretikové.*

Potom se obrací M. Jan Hus naproti těm, kdož tvrdí, že by smilství nebylo hříchem, a vede důkaz z Písma a ze sv. Řehoře, jak těžké tresty na kněze nečisté čekají, a vzpomíná při tom na arcibiskupa sv. paměti Arnošta z Pardubic, jak přísnými tresty hrozil kuběnářům.

Tou příčinou horlí také Hus na knížata, že tomuto zlu nebrání, a zvláště na papeže, kardinály, patriarchy, primasy, arcibiskupy, biskupy, opaty, probošty, archidiakony, převory a kvardiány, aby považili, že jsou odpovědni za hříchy lidu, a láteří na ně, že v tom mnoho přehlížejí a nestaví nešlechetnost tuto.

Druhá duchovní zbraň naproti tělu, světu a ďáblu jest pancíř spravedlnosti[4]), ale té ctnosti není prý při kněžích. *Oni prý nectí Boha a jsou prý hrdí jako luciperové. Podle jména jsou prý sluhové Kristovi, ale v skutku jsou prý Antikristové. Oni prý pohrdli Bohem pro pýchu svou a poskvrnili Církev lakotou a pokrytstvím. Oni prý nejsou poslušni pohlavára ctnostného, a vyhledávají exempce. Pro neposlušnosť svou neohlašují prý lidu přikázaní Boží a hříchů neplení, nekážíce zákona Božího.*[5])

Kněží prý jsou také příčinou *sporů* naproti slovům Spasitelovým: »Kdo se s tebou chce souditi a sukni tvou vzíti, nech mu i pláště.«

---

[2]) L. c. II., 49. 50.
[3]) L. c. II., 50.
[4]) L. c. II., 52.
[5]) L. c. II., 54.

Mat. 5, 40. Jsou prý kněží svárliví i naproti slovům apoštolovým: »Pakli se komu vidí býti svárlivým, my takového obyčeje nemáme, ani Církev Boží. I. Kor. 11, 16. *Pak líčí Hus, jak v Církvi tehdejší bylo svárů, křiků, hyzdění nejinak, nežli jako v Sodomě, a jakoby kněží pro samé spory, soudy a vády neměli ani času, aby se pomodlili.*

Hus vytýká dále kněžím, že ustavují zákony nespravedlivé, že lidu činí bezpráví a zákonu Božímu odporují.

Třetí zbraň duchovní jest: »obuté míti nohy přípravou evangelia pokoje.« A tuto zbraň má lid s knězem, když oba vládnou nad vášněmi svými podle evangelia pokoje, když s obou stran poslouchají kázaní za tím účelem, aby poznavše pravdu hříchu zanechali, a k ctnosti se naklonili, k Bohu se vrátili, a tak pokoj měli s Bohem i s lidmi.

Duchovenstvo by stálo v přípravě evangelia pokoje, kdyby bylo podobno Kristu v životě, ne z přinucení, ale z dobré vůle, ne pro časný zisk anebo pro těkavou oslavu, ale pro česť a slávu Boží, pro svou spásu a pro spásu svých bližních, *když by pravdu Boží hlásalo* a svátostmi pokorně přisluhovalo.

Státi má duchovenstvo v přípravě evangelia pokoje, poněvadž prý mnozí stojí *v přípravě lži, hlásajíce lež a věci směšné a světské a falešné zázraky, ale ne o nešlechetnostech v lidu.*

Má prý státi duchovenstvo v přípravě evangelia pokoje, ale mnozí hledají darů *skrze lístky bratrské, skrze odpustky, skrze podvržené ostatky a skrze zázračné obrazy,* a to všecko prý činí lakota.

Má prý státi duchovenstvo v přípravě evangelia pokoje, ale mnozí stojí v přípravě vydírání svatokupeckého, žádajíce peněz neb darů za svátosti, ač jest simonie neskonalou zlobou, a činí Ducha sv. sluhou.

Ti a takoví ať se bojí Boha, ale i ti, kdož nejsouce spokojeni, že mají, co by jedli a čím by se odívali, mnoha beneficií požívají.

Hus končí napomínáním, aby měli kněží obuté nohy přípravou evangelia pokoje, kteroužto ráčí Bůh zahnati temnosti naše, duši osvítiti, život v milosti říditi, a konečně do nebe uvésti skrze Ježíše Krista Pána našeho, pravého Boha a člověka, Syna Marie Panny, Spasitele světa na věky požehnaného.

B. Posouzení Husových řečí synodálních.

Nelze zapříti, že řeči Husovy mají v sobě přemnoho dobrého a pohnutlivého napomínání, aby duchovenstvo, zanechajíc všech poklesků a hříchů, jimiž se provinilo, dalo se cestou za Pánem Ježíšem, a aby učinivši nápravu schopno bylo ku velikému úkolu sobě vytknutému; neboť jen cestou tou může dosíci a sobě také zachovati velepotřebnou autoritu oproti lidu a oproti vzdělané třídě člověčenstva. Jen tehdáž může a smí se duchovenstvo nadíti, že bude míti napomínání a kárání jeho žádoucí výsledky, když samo žije podle příkladu Pána Ježíše. Vždyť se od věků podle pravdy říká: »Verba movent, exempla trahunt.« Slova pohnou, příklady táhnou.

Nelze také nevyznati, že byl M. Jan Hus kazatelem nevšedním, jemu byla k ruce převeliká znalosť českého jazyka, neobyčejná vý-

mluvnosť a také znalosť těch věcí dosti veliká, o nichžto lidu přednášel, ač jako theolog nebyl na té výši, na níž by ho mnozí rádi viděli. On znal také důkladně jazyk latinský, tehdáž úřadní netoliko v Církvi, ale také ve státě. A netoliko že znal jazyk latinský, on mluvil a psal jazykem tímto jasně a srozumitelně, jeho latina jest prosta barbarismů, jimiž, jakož i nesrozumitelností, vyniká latina Viklifova.

Hus byl obratným kazatelem, mluvě jazykem českým anebo latinským, a užíval i ve svých synodálních řečech obratů mohutných, aby naklonil duchovenstvo k nápravě života.

Hus se také snažil, aby hrůzu neřestí, jako opilství, obžerství, smilství, svatokupectví, nemilosrdenství, lakoty, barvami nejčernějšími vylíčil, aby bylo posluchačstvo ošklivostí naproti nim naplněno.

Avšak Hus nepovážil v mladistvé horlivosti, že jest potřebno, šetřiti *jistých mezí v kárání, ale ještě více pravdy*, a k tomu jej měla míti obyčejná pastorální opatrnosť a paedagogická prozíravosť, kteréž již při výchově dětí šetřiti třeba. Jestliže káráme dítě v tom, což jest hany hodno, a nezveličujeme vinu jeho proti všemu řádu, uzná dítě, že chybilo, a jest přístupno k nápravě. A jestliže bychom je stíhali z činu, jehož se nedočinilo, nebo aspoň ne v té míře, v jaké je káráno, roztrpčí se, cítíc, že vina jeho menší jest, nežli kárání; a tak jsme na zmar trestali a na zmar kárali.

Té veliké chyby se dopustil také M. Jan Hus. On zajisté přenášel chyby jednotlivců na všechen duchovenský stav ve svých synodálních řečech, jako když vrhá neřesť lakoty na všechno duchovenstvo, nebo když praví, že všechno duchovenstvo jest porušeno životem nešlechetným, počínaje od papeže až k tomu nejposlednějšímu mnichovi, nebo když dí: že jest všechno kněžstvo pokáleno svatokupectvím od papeže dolů až k nejposlednějšímu altaristovi, nebo když vinil ze simonie kněžstvo pro štolu, již vybíralo, ač ta nebyla zakázána, alebrž pouze prodej svátostí a svaté věci. Jakž by byl mohl Hus doufati, že takto přeháněje, dočeká se z řečí svých hojného užitku? Nad to Hus neměl zapomínati, že jest kněz mladý, a že posluchači jeho jsou zhusta kněžími starými a u veliké práci sešedivělými. Že tedy svým způsobem mnohé roztrpčil, lze sobě snadno vyložiti.

Bohužel! Hus hleděl již tehdáž na Církev očima Viklifovýma a pesimismem jeho, a ten pesimismus ho neopustil ve spisech jeho, jakož svědectví vydává postilla, Výklad na Desatero, Výklad na Páteř, spis o Svatokupectví a v jiných spisech, a čehož dočísti se lze v knize mé: »Učení Jana Husi«.[6])

Pravíme, že Hus hleděl již tehdáž, když byl kazatelem synodálním, na Církev a tak i na duchovenstvo očima Viklifovýma, neboť jsou v řečech těchto patrné stopy Viklifismu. Sem náležejí následující věty: *že ten není ani křesťanem, kdož Krista Pána v životě nenásleduje; že ten jest kacířem, kdo nežije podle vůle Boží; že biskup a klerikové jen tehdáž jsou Církví, když vcházejí skrze dveře Krista, t. j. když ho následují v životě; že jest Církev sborem pouze těch, kdož jsou vyvoleni, i Církev bojující*, kterážto zde na zemi ku branám věčným putuje. Tyto všecky věty ukazují ku pravzoru Husovu, k M. Janu Viklifovi. O Církvi jako o sboru pouze

[6]) Učení Jana Husi. Str. 227 seq.

těch, kdož jsou vyvoleni, nevěděli Valdenští, aniž Waldhauser, aniž Matěj z Janova, aniž Milič. K Viklifovi jakož ku pramenu, z něhož čerpal Hus, když svoje řeči synodální pracoval, ukazuje také věta, kterou hlásá, *že věkové jsou na sklonku, a Antikrist že již jest zde, neboť k němu Hus přihlížel, a ne k těm, kdož podobné domněnky v Čechách rozšiřovali.* Jako mají věty tyto svůj zdroj ve Viklifovi, tak i také děsný pesimismus jeho, kterýž i napotom ho doprovázel po všechen čas života.

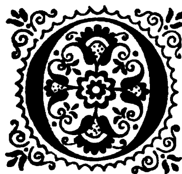
Jest však s podivením, že duchovenstvo naslouchalo řečem Husovým s příkladnou trpělivostí a sebezapřením, jakož i že hned po druhé řeči ho nestíhalo z Viklifismu. Vždyť byli přítomni v synodě i theologové proslulí, netoliko Čechové, ale i Němci. Avšak sluší uvážiti, že jsou v synodálních řečech Husových ovšem stopy Viklifismu, ale nikoliv takové, aby byl mohl býti proveden naproti Husovi důkaz o haeresi, jak ho žádá kanonický proces. Mezi těmito řečmi a Husovými latinskými spisy, z nichž byly sebrány věty, na jejichž základě byl v Kostnici odsouzen, jest v tomto směru rozdíl převeliký.

Hus mohl, jak vidno, s bezpříkladnou prudkostí zcela svobodně na duchovenstvo dorážeti, přeháněti a neřesti jednotlivců generalisovati. Mohl na tom přestati. Ale on šel dál a *tupil a haněl duchovenstvo podle téže methody s kazatelny před obecným lidem*, ač sám knězem byl, a v tom se dopustil převeliké viny, a já doufám, že ho v tom velebiti nebude žádný člověk dosahu takového konání znalý.

Studentstvo v dělnickém hnutí.

Napsal T. J. Jiroušek.

Od roku 1869. objevují se často také studující pražských vysokých škol v dělnickém hnutí. Tento zjev nejlépe lze pozorovati v době, kdy český liberál Josef Barák působil mezi dělnictvem českým a snažil se získati dělnictvo pro své národně-liberální názory. Proto také spatřujeme na jeho pomníku na hřbitovech Olšanských postavy dělníka a studenta, jak upírají zrak na Barákovo poprsí.

Barák to byl, který jak ve studentstvu, tak v dělnictvu ze všech publicistů českých nejúsilovněji pracoval, aby studentstvo s dělnictvem sblížil. Myšlenka spojiti studenta s dělníkem byla velice smělá, k uskutečnění nesnadná, ano nemožná. Barák sám po více než desítiletém působení v dělnictvu nabyl poznání, že student a dělník nikdy a nikdy upřímně a svorně nemohou spolu pracovati, a to jak v oboru politickém, tak i sociálním. Ale Barák nezjevil své poznání nikomu, vzal je jako tajemství s sebou do hrobu.

Pravil jsem, že idea sloučiti studentstvo s dělnictvem, ať jakékoliv sociální strany, k společné sociální nebo politické akci, jest nemožností. Student, jak dějiny našeho dělnického hnutí svědčí, nestane se nikdy přesvědčeným, vytrvalým a pevným socialistou.

Studentstvo jest živel velice nestálý, který se neuspokojuje ani jedinou nynější theorií socialismu, student vyhledává stále a stále něco nového, něco jiného, nežli na čem pracují a v čem se utvrzují dělníci. Takového přesvědčení o studentstvu nabyli jsme dvacetiletým pozorováním i sledováním činnosti studentstva v dělnických časopisech a schůzích, a to již od samého probuzení dělnictva českého. Jinak se dle zkušenosti vysloviti nemůžeme.

Pravým opakem studenta jest český dělník. Dělník nevyhledává mnoho nových ideálů, zásad, směrů, taktik, ale neodpuzuje nové ideály, zásady a směry, když se mu s jiných stran tiskem nebo řečníky podávají, a konečně je přijímá i za své. Tak dostal se k nám i sociální demokratismus. Jos. Pecka, dělník tkalcovský, čítal dělnické časopisy z Německa a znenáhla, aniž to sám pozoroval, — tak soudíme alespoň dle obsahu jeho článků — od roku 1869. až do roku 1872. — stal se sociálním demokratem, a ve směru tom i psal do českých dělnických časopisů. Ale z vlastního popudu a zúmyslně dělník novotin nevyhledává, ano, můžeme říci, že veškeré dělnické programy, ať kterékoliv sociální strany, čím dále, tím více se utvrzují, a že dělníci spíše k starým nežli k novým zásadám se hlásí.

U studentstva nebylo a nebude tomu nikde tak, aby byli studenti spokojeni tím, do čeho v dělnickém hnutí přijdou; oni vyhledávají stále a stále něco jiného, jiné zásady, jiné směry i jiné programy, nežli ku kterým mezi dělnictvo se přihlásili; z toho bývají obyčejně spory mezi dělníky a nimi, že pak na konec nastane rozkol, a studentstvo z tábora dělnického odrazí.

Takové zjevy odehrály se za těch 31 let, kdy dělnické hnutí trvá, již několikráte. Pozorujme.

Kde jsou studenti, kteří byli s dělnictvem za jedno v letech sedmdesátých? Kde je studující Marek, který na dělnickém táboru na Letné r. 1869. ohnivě řečnil? Kde je studující Suchomel, který psal básně a povídky v letech 1869. až 1872. do dělnických časopisů a »Dělnické bibliotéky«? Kde jsou právníci Jindřich Seidel a Vladimír Vyhnal, kteří měli účasť na prvním sociálně-demokratickém sjezdu dělnickém v Břevnově? Zvláště Jindřich Seidel, své doby (v letech 1878. až 1879.) nejnadanější sociálně-demokratický spisovatel, kterého až podnes ani jeden studující v řadách české sociální-demokracie jako spisovatele nedostihl a ani hned tak nedostihne? Kde je medik Antonín Štolc, který taktéž v letech 1878. až 1880. k sociálně-demokratické dělnické straně se hlásil? A neodrazil ze řad sociálních demokratů studující, později učitel Pankrác Krkoška, působící v sociálně-demokratickém dělnictvu brněnském v letech 1884. až r. 1888.? A kde je právník Stach, který ještě za doby národopisné výstavy r. 1894. a 1895. činně i ve výstavním komitétu působil a ve směru sociálně-demokratickém psal? Kde jsou ti zástupcové studentstva v řadách dělnických? Kam zmizeli? Obrátili se všickni tam, kam patřili, kde měli svůj cíl, vrátili se z pluků organisovaných armád dělnictva mezi ostatní společnosť lidskou, šli za svým povoláním, aby prospívali nejen jedné třídě společnosti, ale podle oboru svého působení všem, stali se advokáty, lékaři, spisovateli, učiteli atd. A proč? Poněvadž nebyli povoláni býti muži fysické práce, nýbrž byli muži práce duševní.

Zájmy studentstva a dělnictva se nescházejí, nýbrž rozcházejí, a proto i studentstvo s dělnictvem nemůže se shodnouti a také se nikdy neshodne.

Shoda mezi studentstvem a dělníkem může trvati jen potud, dokud student ničím není než studentem, dokud trpí při studiích nouzi, ale jakmile má opustiti školy a vstoupiti do veřejného života, jako samostatná osoba, přestává býti stoupencem dělnictva, jeho zásad a programů, a to častokráte i s potlačením přesvědčení, které mezi dělníky si osvojil.

Můžeme pozorovati celou řadu příkladů, jak intelligentní stoupenci a přátelé dělnictva ihned dělnické stany opustili, jakmile se stali právníky, lékaři, spisovateli nebo poslanci. Proto ani Barákovi, mezi studentstvem nejzvučnějšího jména požívajícímu nepodařilo se, získati trvale studentstvo pro dělnické hnutí a z tohoto studentstva pak i vycházející národní intelligenci.

Takového něco mezi dělnictvem není. Dělník, jakmile přijde ve styk se sociálními politiky opět z dělnictva, již chápe, že má před sebou své lidi, ale v sociálním studentstvu, nechť si i do dělnického tábora dochází, řeční a poučuje, dělník přece nikdy své lidi nevidí. A proč ve studentstvu nevidí dělník své lidi? Poněvadž jest přesvědčen, že, jakmile se student něčím stane, zapomene na dělníka i na jeho otázku. Dělník ví, že nemůže býti ničím jiným, než opět dělníkem, nanejvýš mistrem, kategorie to o nic vyšší, nežli dělnická; proto má lásku a důvěru jen ke svým. I jest to tedy něco zcela přirozeného, že studentstvo v řadách dělnictva nikdy nevytrvá a dělnictvo že toho také od studentstva neočekává, aby mu bylo na vždy věrno. A proto nepovažuji ani ty studující, kteří dnes stojí za Dělnickou Akademií a za časopisem »Akademie«, jakož i za »Právem Lidu«, za sociální demokraty, třebas se za ně sebe více vyhlašovali, ani jim nepředpovídám veliké budoucnosti v řadách dělnických. Zmizejí, jako zmizeli jejich předchůdcové. A sociálně-demokratičtí dělníci jsou o tom také přesvědčeni, třebas veřejně nic o tom nepsali a nemluvili.

V dělnickém hnutí není místo pro českého studenta, zvláště v takovém táboře, kde zjevně dělníci hlásí se k proletariatu. Tak jako olej s vodou nelze sloučiti, vždy zůstane olej zvlášť a voda též, tak také studenta s dělnictvem nelze slíti v jednu organisaci.

Z toho, co bylo pověděno o studentstvu v dělnickém hnutí, mohou si vzíti poučení i národně-sociální dělníci, aby se předčasně neradovali, když některý student jejich tábor navštíví, že v něm na vždy uvízne.

Býti dělníkem a býti studentem jsou dva veliké rozdíly. Tyto rozdíly budou vždy příčinou, proč dělník a student pro celou dobu svého života nepůjdou vedle sebe a jedním směrem.

Dělník, který poznal otázku sociální, nevyhne se hnutí sociálnímu, a to proto, poněvadž v učení sociálním, ať již výstředním nebo rozumném, spatřuje zlepšení svých poměrů. Také student, když poznal některé ze sociálních učení, vidí v socialismu něco, čím by třeba i nedělnické, ale společenské poměry vůbec zlepšiti se mohly, a proto účastní se i on hnutí sociálního. Že však dnes hnutí sociální většinou vedeno jest dělníky, octne se i student v hnutí dělnickém, ale nikoli s myšlenkou a úmyslem, že bude — sociálním demokratem, nebo

— národním socialistou, přívržencem jedné nebo druhé strany dělnické. Nikoliv!

Student jde do dělnického hnutí, poněvadž, když studuje otázku sociální, chce také poznati její příčiny, ale nejde tam proto, aby byl snad na vždy článkem řetězu dělnické organisace, ať již internacionální nebo národně sociální. Proto vidíme v hnutí dělnickém i studenty. Dnes na příklad působí mnozí studující jako řečníci a učitelé dělníků ve straně sociálních demokratů v »Akademii dělnické«, ústřední to jednotě vzdělávacích spolků dělnických, dnes píší i do časopisu »Akademie«, »Práva Lidu« a j. a ve studentském spolku »Slavii« tvoří dosti silnou frakci, které se říká: »sociálně-demokratická strana studentská«.

Podobně i na druhé straně vidíme v řadách národně-sociálních dělníků studenty, jak zdánlivě jdou ruku v ruce s dělníky, jako by se neměli nikdy rozejíti. Píší dělníkům do jejich národně-sociálních listů »Českého Dělníka«, »Nových Dělnických Listů«, »Probuzení«, »V předu«, »Dělnických Rozhledů«, »Dělnického Obzoru« a j. Tím však není dělnictvu národně-sociální strany nikterak zaručeno, že by jim přátelští studenti na vždy věrnými zůstali. Získati studentstvo pro své snahy a hnutí, nepodařilo se v žádném národě žádné dělnické straně a nepodaří se to dělnictvu ani u nás.

Obdobný úkaz, jak nesnadno trvale získati studentstvo kruhům dělnickým, máme i se židy, pokud se dotýká snah, získati je české národnosti a jejím politickým a kulturním cílům. Co tu učiněno pokusů! Založena střediska studentská »českých židů« — ale konec konců byl, že žid zůstal vždy židem, vždy svým, napořád nám nepřátelským. Jestliže vlastenčil a ve své němčině se omezoval, četl české knihy atd., činil to jen tak dlouho, pokud nevstoupil do praktického života. Český žid a student socialista, to jsou asi pojmy stejné ceny. Nemají pražádného trvání.

Studentstvo rádo vstupuje do tábora dělnického, sociálně-demokratického i národně-sociálního, poněvadž v těch kruzích bývá obyčejně s otevřenou náručí přijato, a má-li jen kdo trochu řečnického nadání a mluví-li ve smyslu dělnictvu lahodícím, snadno vynikne. Touha po předčasném, veřejném vystupování je to, co studentstvo také do těch kruhů svádí.

Považme, že by chtěli v jiných sdruženích tak vystupovati; málo by se našlo lidí, kteří by je tak přijali jako dělnictvo, zvláště sociální demokraté, kteří vůbec jásají nad každým proselitou.

Je to tedy skoro napořád ctižádostivosť, marnivosť a touha po předčasném velikášství, jež tam studentstvo vede.

Považme, že vše radikální, liberální a t. d., mladou, neustálenou povahu vždy více táhne a vábí, než co jiného. Touha býti reformátorem bývá u nezkušených a nezralých vždy mocná.

Plodná práce nechutná a není pro ni hned porozumění. S životem přibývá i zkušeností, povaha se mění, ustáluje, člověk, jenž střemhlav se vrhl v proud radikálních a liberálních názorů, ponenáhlu vystřízliví, když pozoruje, porovnává; z důvěry stává se nedůvěra a t. d. Proto skoro každý odpadne, protože tak býti musí; jednak plyne to z přirozenosti člověka, který v letech těch (studentských) ustálenou povahou není a býti nemůže, jednak, jak již pověděno, z toho, že dělník zůstane stále v kruzích svých, kdežto student,

vstoupiv do života, žije ve sférách docela jiných, a ty v něm vzbudí docela jiné názory, často zcela protivící se těm, kterým dříve holdoval.

Končím slovy: Student zůstane studentem, aby dospěl k povolání, jež si zvolil za cíl svého života, a dělník nemůže spoléhati než nanejvýš na přátelství intelligentních kruhů, ale nikoliv na úplné splynutí intelligence s dělníky.

Valná hromada družstva Vlasť.

Valná hromada družstva Vlasť konána byla dne 25. ledna r. 1899. o půl druhé hodině s poledne. Přítomni byli: 1. *a)* slečny: baronesy Helena a Malvina Helversenovy, Jos. Kratochvílová, Rozalie Lacinová, Anna Karglová, Teresie Urbanyi a sl. učitelky. Jana Krunertová a Marie Strahlová; *b)* paní: Marie Vidunová, Rosalie Vintrová a Anna Žďárská. 2. pánové *a)* z Prahy: K. Budík, Jos. Fidrhel, Ant. Jakoubek, Jan Havelka, Hynek Kautský, Václ. Kotrba, Dr. M. Kovář, Mat. Novák, Václ. Novák, Fr. Perautka, Jan Prudil, Václav Průša, Gustav Toužil, Karel Ulrich, Jos. Vávra a Václ. Žižka; *b)* ze Žižkova: Jos. Flekáček, Václ. Němeček; *c)* z Král. Vinohrad: Tom. Jiroušek a Ot. Haláček; *d)* z Dejvic: Václ. Stoklas. 3. z duchovenstva přítomni byli: *a)* z Prahy a z arcidiecése Pražské: kanovník Dr. Jos. Burian, P. K. Burian O. Cr., Václ. Černý, Emil Dlouhý-Pokorný, P. Alois Jemelka S. J., Fr. Halbich, Dr. Rud. Horský, Jos. Charvát, Fil. Konáš, P. Quala Konečný Ord. Praed., Fr. Kotalík, Jak. Ludvík, Václav Müller, P. Ant. Odstrčilík S. J., Ant. Postřihač, Jan Ptáček, Václav Roudnický, Jos. Řeháček, Emil Stárka, Fr. Stejskal, Tom. Škrdle, Jan Šmejkal, Václ. Šproc, Fr. Šrámek, Dr. Jos. Tumpach, P. Václav Váchal O. Praem., Fr. Vaněček, R. Vrba a Em. Žák; *b)* z diecése Hradecké: bisk. vikář Tom. Střebský; *c)* z diecése Litoměřické: Josef Bouchal, Vinc. Drbohlav, Josef Frydrych, František Smola a Fr. Žundálek.

Celkem bylo přítomno 67 členů. U předsednického stolu zaujali místa: předseda Dr. Rud. Horský, místopředseda K. Ulrich a jednatel Tom. Jiroušek. Zcela odděleně od shromáždění usadil se dp. Emil Dlouhý-Pokorný. Úřad zapisovatelů zastávali pp. Jos. Flekáček, Václav Němeček a Fr. Žundálek.

Celým shromážděním vanula myšlenka: *svornosť,* a tato myšlenka byla téměř ode všech řečníků s důrazem vytčena. Celé shromáždění — až na jednu osobu — stálo jako jeden muž při starém výboru, tak že tato valná hromada poskytovala obraz sjednoceného, svorného a silného ducha.

PROGRAM.

1. Proslov předsedy dp. faráře Dr. Rud. Horského.

Předseda dp. Dr. Rud. Horský zahájil valnou schůzi katolickým pozdravem »Pochválen buď Ježíš Kristus« a pravil:

»Vítám srdečně veškeré členy a členky našeho družstva, kteří přišli za nepohody, aby vyslechli zprávy o činnosti naší a vyměřili direktivu další činnosti družstva. Vzpomínám vroucně a s pohnutím těch, kteří patřili k našemu družstvu, ale dnes mezi námi býti nemohou; i letos odňati smrtí ze středu našeho mnozí, přemnozí členové, za něž jsem dnes ráno při nejsvětější oběti mše svaté modlitby k Bohu vysílal. (Mezi touto řečí shromáždění povstává.) Jest to paní hraběnka Anna Thunová, choť předsedy ministerstva, jsou to veledůstojní a důstojní pánové: Jan Brychta, Ant. Flesar, Frant. Frolík, Petr Götz, Bedřich Hingst, Frant. Janda, Jan Kačer, Jan Novák, Martinian Novotný, Matěj Petraš, Frant. Podobský, Al. Potěhník, Ant. Průša, Fr. Špalek, Petr Špička a Jos. Zima.

Slavné shromáždění samo již povstalo, aby uctilo jejich vzácnou památku, pravím tedy upřímná slova naší modlitby: »Odpočinutí věčné dejž jim, ó Pane, a světlo věčné ať jim svítí.« (Účastníci valné schůze sedají.)

»S radostným pocitem,« pokračuje předseda, »vítám vás letos jako domácí pány a domácí paní. (Veselost.) Loni jsme tak ještě říci nemohli, avšak dnes s útěchou poukazujeme na to, že jsme došli *jednoho cíle,* že máme svůj vlastní dům. Máme cílů několik, tento nebyl poslední, a jestliže jsme se ho domohli, domohli jsme se ho *jednotou a svorným postupem.* (Souhlas.) Velectěné shromáždění, upozorňuji na to, že jsme se tohoto zdárného výsledku domohli jednotou a svorným postupem (tak jest, výborně!). Dokud tato svornosť potrvá mezi námi, půjdeme ku předu. Jakmile však by se mezi námi zahnízdila nesvornosť, pak veta po našem díle, veta po zdárném výsledku. Došel nás telegram od vldp. převora Fr. Aug. Kadlce Ord. Praed. z Valašských Klobuk, který tutéž pravdu vyslovuje; zní takto: »Kéž svorně postupuje »Vlasti« šik, to z dálky přeje účastník.« (Výborně! Hlučný souhlas.) Družstvo bylo a jest vedeno duchem upřímného katolicismu, a od toho se neuchýlilo ani na pravo ani na levo; heslem družstva jest česť a sláva Boží, česť a sláva Kristova. (Souhlas.) I dnes je nejen mým, ale zajisté i všech členů přáním, aby valná hromada viděla *starou jednotu a svornosť,* i žádám pana jednatele, aby přečetl protokol o poslední řádné valné hromadě. (Potlesk.)

2. **Čtení protokolu poslední řádné a mimořádné valné hromady.**

Jednatel pan Tomáš Jiroušek čte zprávu o poslední řádné valné hromadě, a když se po dotazu předsedově k protokolu nikdo o slovo nehlásil, byl protokol schválen.

Rovněž čten i schválen protokol o mimořádné valné hromadě.

Potom vyzval předseda jednatele p. Tom. Jirouška, aby přečetl jednatelskou zprávu za XIV. správní rok.

3. Jednatelská zpráva.

Opět jeden rok za námi! Jsme zase o něco zkušenější a trochu vyškolenější, pokud se týče správy, vedení i poznání zájmů družstva Vlasť. Neboť vedení jednoty, jednoty literární, jakou jest družstvo Vlasť, vyžaduje skutečně hlav nelenivých, bystrých, rukou pracovitých, mužů svědomitých a věci katolické znalých, rozvážných, zkušených a při všech těch zkušenostech dospívají často dobří spolkáři i ve

družstvu Vlasť k novým a k novým poznáním a také k pevnému stanovisku, které musí v těch i oněch otázkách zaujati, ať té neb oné hlavě, mimo výbor, se to líbí či nelíbí. A v tom spočívá často zájem a prospěch družstva Vlasť. A proto, že pracovali jsme v intencích našeho prvního literárního spolku Vlasť, prosím, abyste na vše dle toho, co jsme konali a vykonati musili, také pohlíželi. Jsme všickni články jednoho řetězu, jsme všickni sví, jsme členové jednoho tábora, a proto také dle hesla »Svoji k svým« přislibme si k sobě lnouti v lásce a bratrství i v důvěře spolu jednati — a na sebe snažme se tak i pohlížeti.

Družstvo Vlasť! To slovo celému československému světu jest známo. Znají to slovo předobře liberálové, radikálové i všecky socialistické strany bez rozdílu barev, avšak proti nám sjednocení; znají jej všichni tak dobře, jako všickni katolíci po dědinách a městech naší vlasti česko-moravsko-slezské rozptýlení.

Naši odpůrci znají nás z našich zápasů a bojů s nimi, a katolíci znají nás nejen jako bratry tiché práce a píle, ale znají nás také z těch zápasů a bojů, které podnikáme na poli literárním i sociálním za práva dědictví Svatováclavského i učení křesťanského, vykládaného nástupci sv. Petra a zástupci sv. apoštolů.

Pokoje pro sebe neznáme. Náš život věnovaný naprosto a cele účelům vznešeným a všem katolíkům svatým, jako vyžaduje nás stále bdělé, vyžaduje nás stále svorné, aby co před 15 lety započato bylo chudým hmotně, ale bohatým duševně českým knězem, dovedeno bylo k cílům jasným, na něž nám ukázal a k nimž nás všecky vede nehledě naprosto ani na jeden svůj zájem, ani na své zdraví, ani na svoji odplatu.

Nuže, buďme všickni jako jeden muž, nadšeni ideály zakladatele družstva, svorni, a velikosť družstva na obzoru literárním i sociálním, bude našimi odpůrci nepřekonatelnou.

Tato slova uznal jsem za prospěšné uvésti, nežli přikročím k vylíčení celoroční činnosti, práce i zjevu ve družstvu Vlasť od poslední řádné valné hromady, konané dne 27. ledna 1898. se objevivších a sběhlých:

Zakládajících členů družstva Vlasť, nových, přistoupilo 62. Zakládajících členů fondu pro katolické spisovatele přistoupilo 7 a přispívajících 19. Ze zakládajících členů družstva zemřelo během roku celkem 17.

J. M. ndp. Edvardu Janu Nep. Brynychovi, biskupu Královéhradeckému, poslán byl k Jeho jmeninám blahopřejný list, na nějž J. M. ndp. biskup poslal děkující odpověď. Podobně zaslán blahopřejný telegram zakládajícímu členu družstva, Jeho Excellenci Frant. hraběti Thunovi za příčinou jeho nastoupení v čelo vlády říše, na kteréžto blahopřání došlo také od Jeho Excellence vřelé poděkování.

Družstvu odkázal † dp. farář Frant. Rynda v Heřmani 100 zl. r. č. Také † dp. farář Matěj Petraš ve Svárově pamatoval na družstvo a odkázal mu v původních vazbách celá díla: »Slovník Josefa Jungmanna« a »Naučný slovník dra. Riegra.« Jeho Milosť ndp. světící biskup Msgr. Ferd. Kalous daroval družstvu 100 zl. r. č. Vldp. farář dr. Lev Řehák v Praze jako obyčejně při svých nových spisech daroval družstvu pro zakládání knihoven 50 exemplářů své knihy »Kam jdeš?«

Časopisy zdarma zasílati až do odvolání povolil výbor pro: Výbor Musejní Slovenské společnosti v Turčanském sv. Martině: »Vlasť«, »Vychovatele« i »Dělnické Noviny«. Akademickému družstvu Arnošta z Pardubic v Praze, »Vlasť«, »Vychovatele«, »Dělnické Noviny«, Čítárně polských akademiků ve Lvově, »Vlasť«, »Vychovatele« i »Dělnické Noviny«. Čítárně ruského semináře ve Lvově »Vlasť«, »Vychovatele« i »Dělnické Noviny«. Čítárně akademického spolku Slavie v Praze »Vlasť«. Jednotě katol. učňů Johaneum v Praze »Vlasť« a »Dělnické Noviny«

Knihy darovány byly katolickým spolkům: »Svornosti« v Tuřanech na Moravě, Jednotě katol. tovaryšů v Kojetíně na Moravě, Sv.-Václavské Jednotě v Dobrušce, Čítárně katol. lidového spolku v Praze, Spolku pro zakládání knihoven ve Slezsku, Knihovně Školských Bratří v Bubenči a Knihovně olomouckého semináře na Moravě.

Na den 21. dubna r. 1898. svolána byla mimořádná valná hromada, v níž změněny některé odstavce stanov spolku, hlavně za účelem vlastních závodů družstva.

Při řádné valné hromadě dne 27. ledna 1898. zvolen jednohlasně za čestného člena družstva Vlasť Jeho Milosť, vys. důst. pan dr. Ant. Lenz, probošt a praelát království Českého na Král. Vyšehradě, což bylo pak zvláštní deputací Jeho Milosti sděleno. Deputace byla Jeho Milostí velice vřele přijata, a jejím prostřednictvím vyslovil Jeho Milosť celému družstvu upřímné poděkování.

Po odchodu bývalého jednatele, dp. Frant. Žáka, kooperatora na Král. Vinohradech, byl dne 14. dubna 1898. výborem družstva povolán náhradník Tom. Jiroušek k vedení protokolu a vůbec jednatelství; a jelikož dp: Fr. Žák byl zároveň odpovědným redaktorem »Vychovatele«, zvolen výborem za odpovědného redaktora časopisu »Vychovatel« dp. dr. Rudolf Horský.

Družstvo přistoupilo z rozhodnutí výboru za přispívatele obecního fondu chudiny pražské s ročním příspěvkem 10 korun.

Výbor se zároveň usnesl, a jest to již i provedeno, uspořádati příruční knihovnu pro redaktory družstva, jejímž správcem je jednatel.

Dnem 4. května 1898. přestěhovalo se družstvo Vlasť do svého vlastního spolkového domu v Žitné ulici, kde konečně po 14letých trampotách a uskrovňování se rozložilo poněkud volněji a svobodněji, jsouc pod vlastní střechou.

Nemalý dík patří za to, že nám knihy a časopisy do našeho domu odstěhoval svým povozem několikráte, p. Václavu Kotrbovi. Nábytek byl odstěhován speditérem.

Dne 30. června 1898. po schválení změny stanov veleslavným c. k. místodržitelstvím, zvolen ve výborové schůzi za II. místopředsedu řídící učitel p. Václav Špaček z Košátek.

Zemřelému spisovateli Václavu Kosmákovi kromě osobních příspěvků výborů povoleno bylo výborem z družstva na pomník 20 zl.

Papírnický závod družstva byl otevřen dne 7. července 1898., a zboží v něm pojištěno na 3000 zl, v kteréžto sumě se tam také skutečně nachází.

Pro redakční knihovnu byly také svázány knihy za 24 zl. r. č.

Konečně zakoupen byl také litografický stroj na tisknutí adres, dopisů a lístků, se dvěma kameny a příslušenstvím za 85 zl. r. č.

Dále vydány byly nové brožury: »Praktický spolkový rádce«, »Průvodce Prahou« od Josefa Flekáčka a prof. Jos. Vávry, »Česká Panama« od Rud. Vrby a »Sborník historického kroužku« sešit 7.

Nejradostnější událostí v celém roce bylo pro družstvo Vlasť, když v měsíci únoru m. r. Jeho Eminenci nejdůst. pan kardinál a kníže arcibiskup Frant. de Paula hr. Schönborn zvláštním přípisem výboru družstva ráčil oznámiti, že Jeho Svatosť, papež Lev XIII., náš milovaný sv. Otec, uděluje poznovu družstvu Vlasť a jeho časopisům Svoje Apoštolské požehnání. To byl vrchol naší radosti, odměna a uznání družstvu a jeho důležitosti, nejvyšší.

Končím. Co mám ještě pověděti Vám a co mám na srdci? Nic více a nic méně než tolik, abyste si byli vždy pamětlivi toho, co se dosud vykonalo, a abyste nezapomínali, že se to vykonalo za součinnosti všech těch, kteří družstvu Vlasť dali ducha a život a že zase jen za součinnosti těchže mužů družstvo Vlasť zkvétati může.

Družstvo Vlasť očekávají práce a podniky veliké, družstvo Vlasť nemůže a nezůstane jen nějakým malým vzdělavacím spolkem a kroužkem, ono neseno jest k cílům a záměrům velikolepým; družstvo Vlasť státi se má přední literární baštou katolickou v srdci země České, odkud by prameny křesťanské osvěty a vzdělanosti rozlévaly se v náš lid: pomocí knih, brožur a řečníků. Družstvo Vlasť se svými časopisy, *stále cennými a na katolické výši své doby se nesoucími*, družstvo Vlasť, se svými odbory, literárním, historickým a sociálním, co do složení mužů; co do agitace, propagandy a organisace, jest zajisté k tomu nejlépe povoláno: nésti pochodeň osvěty a vzdělanosti, katolické pravdy v historii, vychovatelství, národovědě, přírodovědě i socialismu před zraky celého národa. A proto prosím ještě jednou za svornosť, solidaritu, vzájemnosť a vytrvalosť při výboru družstva celým sdružením a veškerým jeho členstvem.

Dnes nezdá se ještě ta důležitosť literárního družstva mnohým tak velikou, ale až jednou budovou družstva ozve se táhlé hvízdnutí kovového kohoutu, dávající znamení k puštění stroje, až hne se setrvačník a regulator, potom, až tiskací lisy zaujmou svoji práci, potom, pánové, až v tisících a tisících exemplářích *vlastní prací spisovatelskou i výrobní*, proti odpůrcům křesťanství, zaplavovati budeme naši vlasť *dobrým tiskem*, potom teprve poznáte důležitosť družstva Vlasť a oceníte důležitosť svornosti.

A té době, abychom se jí brzo přiblížili, volám: Zdař Bůh!

Dp. předseda Dr. Rud. Horský se táže: Namítá někdo něco proti znění jednatelské zprávy, nebo přeje si snad někdo nějakého vysvětlení? Ježto se nikdo nehlásil, dal předseda hlasovati, a jednatelská zpráva byla jednohlasně schválena, při opačné zkoušce — kdo je proti schválení — nezdvihla se ani jedna ruka.

Dp. předseda žádá pokladníka Tomáše Škrdle, aby podal zprávu účetní.

4. Zpráva účetní za XIV. správní rok.

Pokladník družstva, Tom. Škrdle, podával zprávu účetní za minulý rok a mluvil asi v tato slova: Minulý rok byl pro nás požehnaný; dostali jsme darů 4.000 zl., 1.500 zl., 5 zl., odkazem 100 zl. Fond spisovatelů dostal darem 4.000 zl. Jméno posledního dárce

jest mi možno jmenovati, jest to ... (shromáždění dárci potleskem děkuje, sláva mu, nechť jeho příklad nalezne hojně následovníků), ale prosím, by se jeho jméno do veřejnosti nedávalo. Splátky dluhů při všech našich časopisech jsou větší než loni a rovněž tak jest tomu při abonnementu. Jediné příjem členských vkladů jest o něco menší, a to má svou příčinu v tom, že již valná část členů má 50 zl. vkladu doplaceno. Vydání »Vlasti«, »Vychovatele« a »Děl. Novin« jest poměrně stejné jako loni. Za to společné vydání se zmenšilo. K položce »vydání administrační« připomínám, že jest v tom zahrnuta i stálá pomocná práce účetní, neboť není mi možno, abych sám obromné účty družstva zmohl; v tom jsou zahrnuty také práce spojené s naším stěhováním, práce to veliké, a práce se zřizováním našeho papírnického závodu, při nichž spolkový sluha a všecky naše síly administrační a expediční byly zaměstnány. V minulém správním roce trval náš obchod v měsících červenci, srpnu a září, i pomáhali jsme všichni a nejvíce času ztrávil sluha, přinášeje a odnášeje zboží a obstarávaje různé pochůzky a objednávky a všecky dodávky na poštu. Přibyly brožury, nový Historický Sborník, a vůbec vykonávány byly veškeré naše práce obchodní. V administračních vydáních obsaženy jsou také práce a vydání čistě spolkové: zvaní ke schůzím, úklid a topení místností, kde se schůze konají, světlo, papír, péra a inkoust a známky, vyřizují li se písemně spolková usnesení.

Historický kroužek je pasivní, ale, slavné shromáždění, je to drahá památka po zesnulém, nezapomenutelném P. Jos. Svobodovi Soc. Jesu; Historický kroužek se musí udržeti, bude-li míti deficit, družstvo jej rádo zaplatí, neboť Historický kroužek jest odborem nadmíru důležitým. (Výborně, hlučný souhlas.)

Přicházím k spolkovému domu: náš dům jest pevný a ne starý, (asi 60 let) sklepy má suché, půdu prostrannou a světlou. Dřívější jeho majetník měl však na domě tolik dluhů, že se mu jeho majetek nevyplácel, i nedal nájemníkům dlouho nic opraviti a zhotoviti. Tím nám vzrostlo první rok mnoho vydání, a musili jsme tak jako solidní a katolické družstvo učiniti. Letos a v dalších letech se toto vydání zmenší.

Koupí domu zvýšily se naše příjmy tak, že bylo výboru možno zaplatiti valnou část dluhu na domě váznoucí a snížiti tento annuitní dluh z 35.000 zl. na 20.424 zl. I mohu Vám sděliti radostnou zprávu, že si dům platí sám své daně, roční annuitní splátky (které časem přestanou), že nám dá zdarma byty: pro administraci (to jest největší a nejdražší byt v domě), pro expedici, pro závod papírnický, a že ještě zbude ročně přes 600 zl. na různé opravy v domě, nebo na ztrátu, kdyby ten onen byt byl prázdný.

O dům tedy není starostí, i dáme čistý zisk z časopisů, knih a brožur a z odkazů a darů na tiskárnu a knihkupectví.

Když pokladník za upřímného a hlučného souhlasu svoji zprávu skončil, ujal se slova předseda Dr. Rud. Horský:

Pan redaktor Škrdle se zmínil o budoucí knihtiskárně. Tři páni se o to starají a učinili přípravné kroky; než může býti založena, třeba vyžádati si dobrozdání stavebního městského úřadu a tázati se sousedů, zdali nic nenamítají. Ti asi sotva budou co namítati, naším sousedem je totiž »Červený kříž«, a potom: parního stroje míti ne-

budeme; budeme pracovati pohonem plynovým nebo elektrickým.

Dále se táže předseda, má-li kdo námitku proti účtům, nebo přeje-li si nějakého vysvětlení? Nikdo se nehlásí.

Kdo je pro to, aby se pokladníku udělilo absolutorium? (Všechny ruce se zdvihají.) Kdo je proti tomu? (Ticho; nikdo se nehlásí.)

Red. Tom. Škrdle: Děkuji pěkně! (Hlučná veselost a potlesk; pokladníku bylo od četných členů gratulováno.)

5. Zprávy odborů:

a) Zpráva Historického kroužku.

Zpráva Historického kroužku, kterou přečetl jednatel, gymn. profesor p. Dr. M. Kovář, zní:

Velectěné shromáždění!

Historický kroužek je prý chloubou Vlasti. Zalichotil nám tento úsudek. Ale zdali jsme si ho také zasloužili? Inu, činíme se, seč jsme, ale je nás málo a ještě řady naše řídnou neúprosnou Moranou. Od vzniku Kroužku r. 1891., tedy za krátkou dobu 8 let, ztratili jsme tři pilné a vážné přispěvatele, mezi nimiž nezapomenutelného zakladatele a prvního předsedu superiora P. Jos. Svobodu, před ním již profesora Karla Konráda, a po něm P. Petra Špičku. Budiž jim česť a trvalá památka!

Za to s radostí sděluji, že některé nové svěží síly přibyly v mužích, kteří s nemalým zdarem a úspěchem pěstují vědu historickou a kteří nám již zaslali práce své k uveřejnění. Jsou to: vsdp. praelat Dr. Fr. *Krásl*, vynikající historik, pp faráři Fr. *Štědrý* a Fr. *Wildmann*, dp. Fr. *Teplý,* kaplan v Miličíně, dp. Ant. *Veteśník*, kapitulní archivář v Litoměřicích a j.

Letos vydaný Sborník má 11 tiskových archů, i jsem tomu jako redaktor povděčen, že jsem o něm slyšel s mnoha stran již tolik chvály (ovšem že jen od našinců), a věru, že ne nezasloužené. Obsahuje dvě práce z osvědčeného péra Dra. Fr. *Krásla:* »Opat Anselm Vlach ve sporu s arcibiskupem pražským Ferd. hr. z Khüenburka o exempci« a »Arcibiskup pražský Jan Jos. hr. Breuner a opat u sv. Mikuláše Maurus Roučka ve sporu o patronát v Hrnčířích«. Prof. Jos. *Vávra* podal »Doplňky k životopisu Hanuše z Oppersdorfu«. Dr. Ant. *Podlaha* přispěl článkem: »Z dějin zápasu katolického náboženství s jinověrstvím v Čechách v letech 1700.—1756.« a k tisku upravil: »Václava Frant. Kosmanecia spisování historická«. Prof. Fr. J. *Rypáček* k jubileu velikého našeho historika Františka Palackého napsal důkladnou stať »O Úvodě do Dějin národu českého«. Z drobností vyniká zvlášť objemná práce Fr. *Teplého*, kteréž, ač má zájem více jen místní, nelze upříti důkladnosti. Fr. *Štědrý* zaslal zajímavou stať o zaniklých osadách v okrese Lounském. O rušení klášterů za císaře Josefa II. podal přehledný obraz redaktor. Zajímavou črtou o Jos. Jungmannovi a vyučování jazyku českému v seminářích dle archivních studií přispěl Ant. *Veteśník*. Mimo to podal drobné zprávy Dr. Ant. Podlaha a Frá Jos. Hamršmíd. Posudků je na 26 tiskových stránkách, a posouzeny jsou všecky důležitější spisy a práce historické, které toho roku byly uveřejněny. V té příčině za vzácné a věcné posudky zasluhuje vší chvály Dr. Ant. *Podlaha*.

Sborník končí nekrologem horlivého spolupracovníka P. Petra Špičky, jejž napsala redakce.

Mluvě o Sborníku našem, viděl bych to mnohem raději, kdyby zprávu tu podával někdo jiný, aby se neřeklo: mluví pro domo sua. Ale jak se o něm nezmíniti, když nás ostatní strany literární tak rády ignorují, jakoby nás nebylo. Snad se jen staví, jakoby o nás nevěděly, nebo nevědí-li opravdu, dávají si samy testimonium. My o nich víme a nedivíme se, že vymoženosti naše, objevení tak mnohé pravdy historické, jim nejdou k duhu, a proto je pomíjejí mlčením, že se jim nehodí. Ale pravdy ty nelze umlčeti, to nechť si odpůrci naši zaznamenají a zapamatují. Historie sama je bude souditi. A věčným stigmatem jim bude, že oni, jsouce katolíky, byť jen dle křestního listu, neostýchali se pokáleti předky své katolické, brojiti proti víře otců svých, jak to nečiní žádní příslušníci věr jiných, aby tupili a hanobili náboženství své i svých zbožných předkův.

A nyní bych také měl něco uvésti z našeho vnitřního života, míním tím hlavně přednášky a schůze výborové, z nichž jen tu a tam něco vynořilo se u veřejnosti buď ve »Vlasti« buď v denních novinách.

Přednášek bylo minulého roku o něco méně než jindy, a to proto, že ve dnech 27. a 28. září 1897. slavili jsme manifestační schůzi Historického kroužku. Bylo jich však přes to od listopadu 1897. do prosince 1898. celkem 5, a to: 28. listopadu 1897., kdy přednášel velepilný a plodný historik náš Dr. Ant. Podlaha »o Václ. Kosmaneciovi a jeho historických spisech«; dne 6. ledna 1898. obšírnou a důkladnou přednášku měl p. prof. Jos. Vávra »o hrabatech z Oppersdorfu«, v jejichž archivě v Hor. Hlohově pilně pracoval již po druhé prázdniny; dne 13. března přednášel s velikým úspěchem p. adj. Hyn. Kollmann »o základech katolické reformace od r. 1627«. V letním období, kde by dle zkušeností nabytých nečetné sešlo se posluchačstvo, nepřednáší se. V zimním období 1898.—99. stanoveny přednášky na den 23. října, 11. prosince, 29. ledna, 5. února a 5. března. Přednášel po dvakráte p. prof. Jos. Vávra »o událostech 30leté války v letech 1624.—27«. V lednu přednášeti bude p. učitel měšť. škol Jos. Lintner z Kolína »o kalvínské akademii Rožmberské v Soběslavi a farářích tamtéž«; dne 5. února opět pan prof. Josef Vávra »o katolické reformaci v Dol. Slezích« a dp. Václ. Roudnický dne 5. března »o generálním sněmě r. 1619«.

Z usnesení *schůzí výborových*, jichž bylo v roce uplynulém 8, dovoluji si uvésti jen to, co má poněkud větší důležitosť pro širší kruh, pomíjeje drobnosti, jež pouze pro život spolkový jsou nutny. Scházíme se přátelsky, buď širší buď užší výbor a před každou schůzí i po ní pomodlíme se po křesťansku. Ve schůzi výborové dne 3. listopadu 1897. ocenil pan předseda, J. M. Dr. Fr. X. Kryštůfek, manifestační schůzi, pochvalně uznávaje i výkony řečníkův i neobyčejně četné shromáždění posluchačstva. — Zasílajíce Sborníky vys. hodnostářům církevním, připojili jsme i dopisy za další přízeň a podporu. — Korespondenci zemřelého P. Svobody po písemném návrhu dp. Krojhera přijímá a zatím v archivě Historického kroužku ukládá jednatel. Počátek s přisláním dopisův učinil navrhovatel sám, a ačkoli stalo se vyzvání v novinách, jiní nezaslali ničeho. — Dvěma řečníkům při schůzi manifestační přiřčena remunerace, jaká se dává

za přednášky vůbec, ostatní se jí zřekli. — Slavný zemský výbor zaslal Kroužku nový (XVI.) svazek Archivu českého, začež písemné díky vzdal jednatel. — Ruské »Slavjanskoje občestvo« (podepsán hrabě Ignatěv jako předseda a B. Aristov jako tajemník) žádali za Sborník 6., čemuž vyhověno. — Dosavadní pokladník dp. Frà Josef Hamršmíd ve schůzi dne 22. června, nevěda, zůstane-li v Praze i po prázdninách, vykázal veškeré jmění Kroužku a žádal za revisi knih. Jmění té chvíle obnášelo 468 zl. 85½ kr. Když pak Prahu opustil, by se odebral do Horního Libichu za faráře, zatím převzal jmění Kroužku vdp. konsistorní rada Václav Honejsek. — Dp. redaktor Tom. Škrdle žádal, aby se ve Sborníku posuzovaly všecky vyšlé spisy historické, letos co možno, příště vše. Které ze spisů by redakce nedostala darem neb výměnou, ať se zakoupí a recensentům zašlou. Přijato, a jak ze Sborníku letošního patrno, vykonáno plně nad očekávání. Knih sice redakce nedostala darem a výměnou došlo jich pramálo. Mimo to navrhl v téže schůzi, aby se udělily 4 ceny po 50 zl. na studia archivní. Přijato, a ceny uděleny zatím tři, panu učiteli Jos. Lintnerovi, p. prof. Fr. J. Rypáčkovi a p. prof. J. Vávrovi, by ve Slezích konal studia. Kromě toho referuje dp. red. Škrdle, že v Jindř. Hradci nalezena nová kniha pana Slavaty, sepsaná jazykem latinským, českým a německým. Vdp. provincial Františkánů P. Hippolit slíbil mu, že nám ji opatří, zatím však již zapůjčena byla adj. archivu Třeboňského, p. Salabovi. A než se věc provedla, vydal ji pán tento v Českém časopise historickém. Z toho, bohužel, jest zřejmo, že o nás ani naši nevědí na škodu svou i naši. — Mnoho bylo jednáno o vydání Flekáčkova »Průvodce po Praze«, až posléze náklad převzalo družstvo Vlasť; jedna část spisu toho, Malá Strana a Hradčany, vyšla již tiskem. — S radostným pocitem a pochvalnými díky přijato bylo oznámení, jež učinil ve schůzi výboru dne 22. června dp. red. Tomáš Škrdle, že Vlasť, když jí koncem roku Kroužek podá účty z příjmů a vydání, doplatí, co se Kroužku bude nedostávati na vydání Sborníku. S uspokojením a s veselou myslí ubíral se redaktor Sborníku na prázdniny, aby tu upravoval rukopisy k tisku. Ve schůzi dne 5. října konané sneseno, aby jednatel Kroužku písemné díky zaslal dlouholetému členu výboru a pokladníku dp. faráři Frà J. Hamršmídovi za jeho činnosť ve výboru vůbec a jako pokladníka zvláště a za cenné příspěvky do Sborníku. Místo něho povolán byl do výboru dp. Václ. Roudnický, vicerektor Johannea, a svěřen mu úřad pokladníka, jemuž pan rada Honejsek odevzdal poklad náš, ač jen skrovný, 327 zl. 36 kr. Jak s tím stačí, nevím, a dluhy dělati nesmí. — Do výborových schůzí příště přizvou se dp. Al. Kröss, S. J. a dp. Dr. Fr. Doubrava, O. M. P. Kröss súčastní se schůzí, až přijede z Hollandska, kam zajel, aby pátral po replice Jesuitů ve známém sporu jejich s kard. Harrachem, po níž jednatel Kroužku marně byl pátral. — K přednáškám spolku zvou se zvláště pouze katolické spolky a korporace, a to asi týden napřed; ostatním, kdo přijíti chce, an přístup je volný, platí oznámení v novinách. — K návrhu dp. red. Tom. Škrdle obrátí se Kroužek k rektorům seminářů a ke profesorům historie na účelištích a fakultách theologických s prosbou, aby se získali alumni pro dějepis a pp. profesoři aby s námi spolupůsobili. — Vdp. kanovníku Dru. Fr. Kráslovi, jenž zřekl se honoráře za své 2 články ve Sborníku, vyslovil jednatel

díky a požádal za další příspěvky, jež p. praelat ochotně slíbil a již zaslal. — Přijatý návrh dp. Václ. Roudnického, aby Sborník vycházel dvakrát ročně, v březnu a v září, zajisté potěší i přispěvatele i čtenáře. Bylo by si přáti, aby vycházel aspoň jako čtvrtletník. Pro příští sešit má redakce již práci Dra. Fr. Krásla »o kanovnících metrop. kapitoly«, Dra. A. Podlahy »o hrab. Václavu Kolovratovi S. J.« a další část »Kosmaneciových spisování«, dp. faráře Fr. Wildmanna o klášteře Zlatokorunském a Teplého o Šebířově a jiná pojednání má již slíbena. Dp. farář Wildmann byl požádán, aby prozkoumal blízký jemu archiv kníž. Paara v Bechyni. Za referenta pro dnešní valnou hromadu ustanoven jednatel Dr. Mat. Kovář.

Málem bych byl zapomněl, že mi jest uvésti též funkcionáře minulého roku. Při širší schůzi dne 13. března zvoleni byli: za místopředsedu opět J. M. vdp. prof. Dr. Fr. X. *Kryštůfek*, jednatelem zase prof. Dr. M. *Kovář*, pokladníkem dp. Frà J. *Hamršmíd*, po němž místo zastupuje dp. V. *Roudnický*, knihovníkem Dr. Ant. *Podlaha*; do výboru: vdpp.: farář Fr. *Ekert*, konsistorní rada V. *Honejsek*, Dr. Kar. L. *Řehák*, Dr. Ant. *Soldát* a p. prof. J. *Vávra*. Jako delegát družstva Vlasť zasedá ve výboru dp. Tom. *Škrdle*. Za přehlížitele účtů zvoleni: p. profesor Karel *Pánek* a novicmistr P. Václ. *Váchal*.

Ke konci své zprávy nemohu nezmíniti se o vydáních na Sborník. Ročník VI. stál 719 zl. 12 kr. a ročník letošní (VII.) nad 687 zl., oba ročníky tudíž značně víc než 1400 zl. Zajisté jest to částka značná a připočtou li se k tomu drobná vydání (za přednášky, za místnosť a j a letos i tři ceny po 50 zl.), je to víc než 1600 zl., i není divu, že jsme pokladnu, ne příliš hojně zásobenou, vyčerpali úplně, tak že se ani nedostávalo. Není tolik příznivců, jako bývalo. Jen dvou větších darů dostalo se Kroužku, a to od nejd. pana biskupa královéhradeckého Eduarda J. Brynycha 20 zl. a od vsdp. kapitulního děkana Dra. Jana Řeháka v Litoměřicích 100 zl.; od několika jiných dárců 36 zl. 90 kr. Zaplať jim to Pán Bůh! Bylo by si přáti, aby dobrodinců značně přibylo, neboť bez prostředků nedoděláme se cíle. Pročež snažně a důtklivě *prosíme všech příznivcův a přátel vědy historické, aby dle sil svých hmotně podporovali Historický kroužek*, jehož důležitosť a zdatnosť uznává se obecně. Kéž najde hodně dobrodinců, přispěvatelů a odběratelů! Dej každý co můžeš na udržení dobré věci. Kupujte v hojném počtu náš Sborník, abychom, vydatně jsouce podporováni, tím horlivěji mohli se věnovati studiu a práci. *Kéž nezůstane hlas náš hlasem volajícího na poušti!*

Zpráva byla přijata s pochvalou a potleskem.

Předseda Dr. R. Horský: Když vyšel poslední svazek Jansenových dějin, napsala německá »Vorwärts«: Říká se: »Historia est vitae magistra«; to není pravda, je to fráze, která se mluví, ale neosvědčuje. Věřím rád, že se takový dějepis, tak správně, vážně a opravdově psaný, nelíbí nepřátelům naší církve. Kdyby se jim líbil a kdyby mu rozuměli, musili by říci, že bloudí a že jsou na špatných cestách. Toho však nepřátelé neuznají. Historický kroužek pěstuje pravou historii; my máme v Čechách mnoho vymyšleného, mnoho přidaného, přimyšleného, co se musí očisťovati. Děkuji jménem družstva Historickému kroužku za jeho činnosť; prosím jej, aby ve svých pracích a badáních pokračoval a dokázal, že pravá, nezfalšovaná historie jest učitelkou života.« (Potlesk.)

b) Zpráva sociálního odboru.

Zprávu podával jednatel, p. Tom. Jiroušek. Zní takto:

Velectěné shromáždění!

Neochabujeme! Ano, mám radost, že mohu Vám sděliti výsledek práce sociálního odboru Vlasti nejen uspokojující, ale i neočekávaný, jakoby v nás nový zápal a nové nadšení, jímž všichni pro věc křesťanského socialismu před osmi roky jali jsme se pracovati, v nás se vrátilo a znovu nás oživilo.

O, nepřekoná se sociální odbor družstva Vlasť, tato nejprvnější rada křesť. sociálů v Čechách, na niž jsme všichni hrdi, nepřekoná se ani hned tak žádnou jinou korporací co do práce, co do skutků a výsledků. Jsme *ta stará sociální katolická garda* v našem odboru, jejíž úspěchy jsou viditelny a pro hnutí katolické po všestranné stránce důležity.

Jak pestrou byla naše činnosť, co otázek bylo námi probráno, co lidu poučeno, a my duchem nesestárli. Je pravda, přibylo nám let, ale neubylo zkušeností, ani rozhledu. A proto, že jsme duchem stále mladí, jdeme my, stará katolická sociální garda, jako Makabejští nové doby v řadách křesť. sociálů nikoliv pozadu, ale vždy napřed. A proto vyhlíží podle toho naše činnosť a naše práce. I letos s hrdostí můžeme pohlížeti na dílo, které od poslední řádné valné hromady družstva Vlasť jsme vykonali, a uznání nemůže nám popříti ani nepřítel, leda zlomyslník. Co jsem viděl, mohu posouditi.

Od poslední valné hromady družstva Vlasť, v měsíci lednu m. r. konané, náš sociální odbor vykonal 10 schůzí svého výboru, v nichž mimo jiné vyřizování spolkových záležitostí předneseno bylo 31 přednášek a referátů. Přednášky a referáty měli: Dp. *Rud. Vrba* »O dělnických bouřích a národohospodářské krisi v Italii«, »O sociálním hnutí mezi lidem rolnickým v Uhrách«, »O rolnické otázce« (třikrát), »O mravním a hmotném úpadku českého lidu« a »O pozemkových dluzích«; dp. *Josef Šimon* »O hnutí řemeslnictva a jeho spolkovém životě« (dvakrát), »O poměrech městských živnostníků«, »O existenční otázce živnostníků«, »O hesle »Svůj k svému!« pro živnostnictvo«, »O nákupu« a »O protestní schůzi řemeslníkův a živnostníkův pražských«; dp. *Tom. Škrdle* »O roztržce českých spisovatelů na národní a internacionální stranu«, »O hnutí katolíků v Čechách« a »O poměrech lidu slovenského v Uhrách«; p. *Václav Žižka* »O zásadách katol. života a programu práce«, »O anketě českých průmyslníků v Praze«, »O poměrech pracovníků při řemeslech«, »O postavení řemeslníků«, »O otázce řemeslnické« (třikrát) a »O výrobě zlatnické«; zapisovatel p. *T. J. Jiroušek* »O účelu sociálního odboru družstva Vlasť se zřetelem na jiné spolky«, »O sjezdu národních dělníků v Praze«, »O sociálních demokratech a jejich právu na Národní divadlo«, »O sociální činnosti členů sociálního odboru družstva Vlasť« a »O hnutí a literatuře sociálních demokratů a národních dělníků.«

Na venkově uspořádáno od řečníků sociálního odboru družstva Vlasť celkem 37 přednášek. A sice přednášeli: Předseda družstva a sociálního odboru dp. Dr. *Rud. Horský*: v Hradci Králové (dvakráte), na Kladně, v Dobrušce, v Litni a v Černilově; p. *Václav Žižka*: na Smíchově; dp. *Rud. Vrba:* ve Lnářích a na Král. Vino-

hradech; dp. *Josef Šimon:* v Holešovicích Bubnech, v Dobřichově u Peček, v Karlíně, ve Vlněvsi, ve Svinařích, v Lochovicích, v Byšicích a Liblicích; p. učitel *Jos. Flekáček:* na Mělníce; říd. učitel p. *Václav Špaček:* v Noutonicích, ve Vlněvsi, v Benešově a v Jažlovicích; p. *Jos. Hovádek:* v Středoklukách; dp. *Teplý* z Milčína: ve Smilových Horách u Pacova; p. učitel *Jelínek:* v Semilech a zapisovatel p. *Tom. J. Jiroušek:* v Novém Strašecí, ve Vodňanech, v Noutonicích, v Čermné u Lanškrouna, v Rokytníku, v Upici, v Písnici, v Jažlovicích, v Nové Pace, v Žehrovicích u Nového Strašecí, na Král. Vinohradech a na Moravě v Zábřehu.

Dále neméně důležitou roli zastupovali členové sociálního odboru v přípravách ku svolání všeob. katolického sjezdu československého v Praze, na němž předseda odboru dp. Dr. *Rud. Horský* měl stkvělou řeč »O povinnostech katol. prácedárců dle encykliky sv. Otce Lva XIII. o dělnické otázce« a jednatel odb. p. *T. J. Jiroušek* řeč »O dělnickém zákonodárství«, kteréžto thema po sjezdu katolíků i sociální demokraté za nové uznali a s ním po venkově a předměstích pražských ze schůze do schůze vandrovali.

Také na křesťansko-sociálním sjezdu zemském v Praze členové odboru našeho dp. Dr. Rud. Horský, Václav Žižka, T. J. Jiroušek měli přiděleny referáty a hráli opět vynikající úlohu.

Nové vzorce stanov k zakládání katolických spolků zaslali jsme do Cuclavi, do Sušice, do Litně (dvakrát) a do Luhačovic na Moravě. Avšak vyjitím brožury: »Praktický spolkový rádce«, kde jsou vzorné stanovy a vše, co pro spolky třeba, přestalo rozesílání a žádání na nás stanov docela; každý, kdo zakládá spolek, objednává si raději hned »Spolkového rádce«, kde má hned i formuláře k žádostem.

Tolik jsme tedy za jeden rok vykonali a tak si v sociálním odboru stojíme, a já doufám, že nenajdu ve Vás nespokojenců, kteří by s námi spokojeni nebyli. A dá-li nám Pán Bůh zdraví, až sluníčko zase vzejde nad zelenými luhy českého venkova, budeme jej zase obcházeti, aby náš život se vzpružil a věc katolická, nám všem společná, ještě více zkvétala. Dej nám toho dočkati Bůh!

Předseda se táže, přeje-li si někdo slova. Hlásí se dp. Emil Dlouhý-Pokorný.

Žádá za zodpovědění dotazu, jak naloženo bylo se žádostí jeho (dp. Dlouhého-Pokorného) a p. red. V. Myslivce, aby byli přijati do sociálního odboru družstva Vlasti.

Redaktor Tom. Škrdle: Sociální odbor od Vás žádné žádosti neobdržel, žádosť podána byla výboru družstva a ten není kompetentní ji vyřizovati. To musí učiniti sám sociální odbor. Ale i ten by ji nemohl příznivě vyříditi; sociální odbor má určitý počet členů, volených na rok. Kdyby Vás do odboru přijal, musil by jiné dva vyloučiti a k tomu nemá sociální odbor práva.

Dp. Dlouhý-Pokorný: Rozdělili jsme se na dva tábory, křesťansko-sociální a katolicko-národní, což uznává též zpráva odboru. Sociální odbor jest prvním sborem křesťanských sociálů; ve výboru zasedají dva páni, kteří jsou ve výkonném výboru strany katolicko-národní, dpp. Škrdle a Šimon. Proto jsme se tedy přihlásili, aby tento sbor byl jednolitým ve smýšlení členů, čehož dosud

nebylo, poněvadž by se musil takto státi utraquistickým. A tím by ovšem přestal býti prvním sborem křesťanských sociálů. A to bych rád měl zodpověděno.

Předseda Dr. R. Horský: »Stál jsem u kolébky »Dělnických Novin« i toho, když se zakládal sociální odbor. A jest mi známo, že dp. Škrdle a p. Jiroušek hlavně k tomu pracovali, abychom zřídili vlastní orgán strany křesťansko-sociální. A tak byly společným naším úsilím »Dělnické Noviny« založeny. Věděli jsme též, jak těžko jest noviny zakládati a ještě tíže udržeti, proto jsme se postarali o reservní fond »Děl. Nov.«, kdyby se nevyplácely. Ve starých ročnících těchto novin jsou kvitovány příspěvky na vydávání »Děl. Novin«. Když se však tyto noviny vyplácely, zřídili jsme z těchto příspěvků sociální fond. Je tedy tento fond v přední řadě určen, aby kryl schodek »Děl. Novin«, a proto nemáme práva, abychom jej utratili. My vydáváme tedy pouze úroky z něho. Aby »Děl. Nov.« měly spolupracovníky, založili jsme *sociální odbor*, který je tedy pouze k tomu, aby sebral síly okolo »Děl. Novin«. Peníze sociálního fondu byly ukládány do spořitelny a úroků jeho se užívá k agitaci slovem; vysílajíť se řečníci naší strany po širých krajích naší vlasti. To jest původ »Dělnických Novin«, sociálního fondu a odboru. V tomto sociálním odboru zasedal také vp. Dlouhý celý rok, *nepřišel však tam ani jednou*, ač tam mohl seděti podnes. (Smích.) Proto jsme zvolili jiného člena, který by do schůzí odboru docházel. Proto nemohu pochopiti dotazu vp. Dlouhého. Ovšem, tehdy jsme byli začátečníky, to stálo mnoho práce. Vp. Dlouhý ještě tolik zkušeností také neměl, bylť také v začátcích. Poněvadž týž je sám vinen, že nezasedá v odboru, nemohl bych k tomu přistoupiti, aby pilní členové z odboru byli vyloučeni a jím nahrazeni.

Jaký jest poměr mezi stranou křesťansko-sociální a katolicko-národní? Náš sociální odbor jest poradným sborem a ochráncem našich »Děl. Novin«, a těm nemůže nikdo vytýkati, že by se byly zpronevěřily svému programu. Tomu se také opru ze všech sil, aby »Děl. Noviny« byly orgánem, který by do všeho štval. (Výborně!)

Naše družstvo není jen pro jednu stranu, ant v sobě chová i pány z katolicko národní strany. Sociální odbor jest odborem družstva, a ten se nemůže stavěti na jednostranné stanovisko; tento odbor si vytkl svůj program, a toho bude hájiti, a při tom neuznává potřeby, činiti rozmíšky pro nic za nic.« (Hlučný potlesk.)

Vp. Dlouhý-Pokorný se táže, zdali jej shromáždění chce vyslechnouti. (Hlasy: Ano, ovšem, zde je volnosť slova! Mluvte jen, ale věcně!)

Řečník vyslovuje podivení, že sociální odbor nazván »prvním poradním sborem« a táže se: chce býti poradním sborem křesťansko-sociální strany aneb strany katolicko-národní? Jak genese jeho byla vylíčena, zdá se býti sborem utraquistickým. Že se nedostavil do schůzí dříve, mělo prý příčinu v tom, že sociální otázce ještě nerozuměl a byl prý příliš zaměstnán. Ale myslíme, že by bylo bývalo jeho povinností, tyto příčiny oznámiti sociálnímu odboru, aby se postaral o zástupce.

Red. Tom. Škrdle: »Jsem členem sociálního odboru od začátku. My máme svůj program. Co já dělám soukromě, to jest mojí

věcí, v sociálním odboru jsme si svůj program zachovali. Vp. Dlouhý a jeho list však odbočuje na cestu křesťanských demokratů, proto se uchyluje od nás Jsem-li ve straně katolicko-národní, nemá to vlivu na sociální odbor, který jde vymezeným směrem. Člen sociálního odboru má působiti ve prospěch družstva Vlasť, rozšiřovati jeho časopisy, brožurky, fedrovati jeho podniky, a musí býti věrným přítelem družstva. A tu pochybuji, zda by byl vp. Dlouhý ochoten tyto myšlénky prováděti. Naopak, řeknu to docela přímo, pozorujeme, kde má týž pán svoje stoupence, tam se nám ztrácejí abonenti, neodebírají se naše knihy a brožurky. (Pohnutí.) Je tedy zřejmo, že pracuje proti družstvu a proto nemůže žádati, aby byl volen do sociálního odboru.«

Za všeobecné pozornosti a ticha promluvil vážné slovo vdp. Tomáš Střebský, bisk. vikář z Mikulovic: »Mluvím za venkov. Družstvo Vlasť bylo až dosud jednotným, celým, a já se divím, že i do tohoto družstva má býti vražen klín, poněvadž všecky odbory náležejí také ke družstvu. Jako zástupce venkova toho lituji, že vp. Dlouhý stále na to bije, že ty dvě strany byly odloučeny. Byl jsem v Král. Hradci, kam byli důvěrníci povoláni, a nastal smír. A nyní opět slyšíme, že se svornosť trhá. Ubezpečuji vás, že venkov tuto roztržku nese velmi těžko. Venkov jest přesvědčen, že *příčinou toho jest jen osobní věc.* (Hlučný souhlas.) Je toho potřebí, abychom my katolíci činili jen jednu stranu oproti četným nepřátelům. Na schůzi čtyř vikariátů v Červ. Kostelci ozval se vážný hlas, volající po jednotě, a bylo usneseno podati předsedům obou stran promemoria v tom smyslu, aby působili k jednotě, aby tyto dvě strany tak příkře proti sobě nestály. Není-li vyhnutí, nechť jsou dva odbory, avšak nechť obě strany pracují pod jedním štítem, pod štítem sv. kříže a katolického náboženství. Venkov nechce o roztržce ničeho slyšeti a dává vinu vám, Pražanům. (Ovšem, pravda je to!) Prosím ve jménu venkova, aby ustáli ti, kteří rozbroj způsobili, v dalších bojích a spěli tak k jednomu cíli s naší stranou a zanechali pokoutních agitací, které nás před nepřátely uvádějí v posměch a neváženosť. Nepotírejme se mezi sebou, nýbrž *buďme svorni ve jménu Božím.*« (Hlučná pochvala. Tak jest!)

Vp. Dlouhý hledí se omlouvati, že prý věc uvedená má veliký dosah, k jakému smýšlení se členové odboru sociálního hlásí. Mnohým pánům prý to není milé, ale to ho neleká. Že prý došlo k roztržce, byli prý jiní páni vinni. Kdyby ve výkonném výboru Staročechů seděl Mladočech, (Hlasy nevole. Volání: Pořád jedno a totéž!) nebylo by to též správné.

Vp. Fr. Žundálek dává potom návrh na konec debaty; lituje toho, že účastníci valné hromady, kteří z dálných krajů české vlasti sem přijeli, aby se potěšili a posilnili ve svém katolickém smýšlení, byli svědky této trapné debaty, která dává nahlédnouti do zákulisí bojův a intrik proti našemu družstvu.

Návrh vp. Žundálka na konec debaty byl přijat a slovo závěrečné bylo uděleno zpravodaji p. Tom. Jirouškovi, který hájil s úspěchem sociální odbor: »Sociální odbor nazývá se v Čechách prvním poradním sborem křesť. sociálů proto, že jest skutečně prvním v této příčině, jak se děje u jiných závodů. Když v některé

obci otevře někdo první koloniální obchod, zajisté že právem dá si firmu: První koloniální obchod. Náš sbor jest prvním toho druhu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Náleží li kdo ke straně křesťansko-sociální aneb katolicko-národní, ta hádka jest ve družstvu Vlasť nemoudrá. Dějí se pokusy, aby se veškery naše spolky sloučily. Ručím za to, že ve spolcích strany křesťansko-sociální jsou přívrženci strany druhé a naopak. Oni tam zůstanou a přece mají právo se nazývati přívrženci své strany. Vždyť mají obě strany týž cíl, jen program částečně a taktika nás oddělují. Pro tyto nepatrné a snad i osobní záležitosti nebylo třeba štváti katolíků navzájem proti sobě a poškozovati naši vážnosť vůči nepřátelům. Co se týče sdružování spolků katolických tovaryšův a sv.-Josefských jednot, ty jsou sourodé, mají Kolpingovský základ, proto nic nepřekáží, by se sdružily. Proto, když se spolky naše zakládaly, vyhověl jsem každému žadateli o návrh stanov, jakých si přál, neohlížeje se na to, zda to bude spolek naší strany v užším smyslu. Sociální odbor jest tak složen, že se tam nedá nic děliti, rozlišovati. Účelem jeho jest, co jest účelem družstva. Takovou cestou, jakou jsme začali při probouzení katolíků, půjdeme i dále; tou cestou jest svornosť, organisace a spolučinnosť na obou stranách.« (Výborně! Potlesk.)

Dp. Dr. Horský zakončil pak tuto pohnutou rozpravu těmito slovy: »Velectěné shromáždění dalo souhlasem na jevo, že si přeje, aby byla zachována jednota a další roztržka nebyla přiváděna. Nově zvolený výbor se postará, aby se přání toto vyplnilo, aby se netrhala jednota i svornosť dále.« (Tak jest!)

c) Zpráva Literární sekce.

Zprávu podával jednatel dp. P. Karel Burian O. Cr. Zní takto:

I. Vznik a účel liter. sekce.

Literární sekce jest nejmladší haluzí na kmeni družstva Vlasti. Vznikla v prosinci r. 1897. Tenkráte, 23. prosince, konala prvou informační schůzi v bytě dp. redaktora Tomáše Škrdle (kde pořádaly se i další schůze její až do koupě spolkového domu) a pozváni byli k ní mimo jmenovaného redaktora »Vlasti« pánové tito: JUC. Cyril Vlk, magistrátní konceptní praktikant, Josef Flekáček, učitel a spisovatel, Václav Müller, gymnasijní profesor náboženství, redaktor »Českého jinocha« a ref. »Katolických listů«, Frant. Žák, kaplan na Král. Vinohradech, jenž se však omluvil, a P. Karel Burian.

Svolavatel dp. Tomáš Škrdle přečetl řád Literární sekce, podle něhož nesmí tato míti více než 9 členů a méně než tři a jejíž účelem jest: vzdělávati sebe i jiné, všímati si literatury domácí i cizí, podporovati literaturu dobrou a potírati špatnou a zvelebovati měsíčník »Vlasť«. Pilní pracovníci mohou jmenováni býti členy dopisujícími.

Potom vykonána byla volba místopředsedy (předsedou jest podle stanov družstva Vlasť vždycky předseda téhož družstva) a zvolen JUC. Cyril Vlk, za jednatele pak P. Karel Burian. Byla tedy Liter. sekce při svém vzniku: Předseda — Horský, místopředseda — Vlk, jednatel — Burian, ostatní pak členové: Müller, Flekáček, Škrdle, Žák, celkem 7 členů.

Sekce přikročila potom ihned k dílu a určila jednotlivým členům meze jejich působnosti a požádala i jiné katolické spisovatele o pomoc. Ustanoveni referenti pro různé odbory literatury domácí i cizí.

II. Činnost sekce.

a) Z toho, co řečeno, je vidno, že účel Liter. sekce jest opravdový, vážný, a vznik její že byl zcela přirozený a nutný. V pravidelných měsíčních schůzích sešla se v uplynulém správním roce desetkráte k společným poradám, o nichž uveřejňovala zprávy své v »Katol. Listech« a ve »Vlasti«. Netřeba tedy zde zevrubně o nich se šířiti. Přetřásány byly různé otázky, týkající se účelu sekce, předčítány posudky literárních prací domácích i cizích, požádáno o tři ceny pro práce o Pruském Slezsku, o Slovensku a o Jihoslovanech, organisace sekce ponenáhlu zdokonalována. Na místo pak odešlého dp. Fr. Žáka, jenž vstoupil do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova v Trnavě, povolán byl do sekce dp. Václav Roudnický, tenkráte ještě kaplan na Zlíchově, brzo potom přibrán nový člen, zasloužilý redaktor Tomáš Jiroušek, aby stopoval zvláště literaturu dělnickou a pokrokářskou a později požádán ještě dp. Vlastimil Hálek, farář v Liboci, aby se stal členem sekce, a konečně stal se jejím členem dp. Em. Žák, katecheta v Bubnech.

Jest samozřejmo, že pole Literární sekce jest nejvýš rozsáhlé, a sekce nepřála si také vřeleji, než aby všechny záhony měly své pěstitele, jak prosa tak básně, i dramata, jež vyjdou a se nehrají, literatura pro mládež, literatura humoristická, filosofie, vědy přírodní, dějepis, logika, psychologie, aesthetika, sociologie, encyklopedie, časové sborníky, kalendáře, výroční zprávy různých vyučovacích ústavů atd.

Starala se o přiměřené síly, ale zažila i zklamání. Mnozí slíbili, ale slovu nedostáli, nebo brzy ustali, jiní pro nával práce v těžké duchovní správě odřekli.

b) Sekce neopomenula rovněž vděčně s uznáním vzpomínati osob o literaturu katolickou vůbec a o Vlasť zasloužilých a dala výraz upřímnému bolu nad úmrtím mladého spisovatele P. Petra Špičky, jakož i Tómy Šmýda a popul. kukátkáře Kosmáka, v nichž katolická strana ztrácí platné literární síly.

Památku Jirsíkovu oslavila sekce, pořádavši slavnostní večer ve velkém sále sv.-Václavské záložny. Proslov napsal jednatel, slavnostní řeč pronesl prof. Václav Müller. Schůze byla velmi četná, obecenstvo elitní, průběh schůze nejvýš animovaný a důstojný.

Dru. Ehrmanovi v Brně vyslovila uznání, že tak statečně odpověděl v »Hlídce« Drtinovi na článek jeho uveřejněný v »Naší Době« »o myšlénkové povaze v Středověku«.

A tak dokonala Literární sekce prvý rok své činnosti, záležející hlavně v kladení základů k další práci, nedbajíc ani námahy, ani překážek, ani úštipků nepřátel, vedena jsouc ušlechtilou snahou, prospěti jedině věci v pravdě katolické.

Všem pak, kdo v této snaze jakkoli ji podporovali, činí zde veřejné díky s prosbou, aby co rok množil se počet jejich přátel a příznivců.

I zpráva ta přijata potleskem a pochvalou.

Dp. předseda Dr. R. Horský: Když jsem byl na gymnasiu, chodili jsme se dívat na stavbu národního divadla a nemálo jsme se zlobili, že už celé nestojí; nejraději bychom byli viděli zdi, ač kladení základů je prací nejhlavnější a nejdůležitější. Literární sekce klade základy a přece už se může vykázati vzácnými výsledky ani ne za celý rok. To je zajisté mnohoslibné; máme úplnou důvěru v Literární sekci a přejeme jí mnoho zdaru! (Potlesk).

6. Dotace družstva Vlasť.

K návrhu výboru udělila valná hromada pro XV. správní rok (od 1. října 1898. do 30. září 1899.) jednohlasně:

Historickému kroužku 300 zl., Lit. sekci 200 zl., spolku sv. Methoděje ve Vídni 100 zl.

Následovaly volby, jejichž výsledek byl velmi potěšitelný, objeviv starou svornosť a jednomyslnou shodu členů družstva.

7. Volba předsedy, nového výboru a náhradníků.

R. Tom. Škrdle četl a vyloučil jména těch, kteří nemají volebního práva. Jména ta jsou zde ze šetrnosti jen prvními písmeny uvedena.

Volebního práva neměli: *a*) z diecése Pražské: J. P., A. Fr.; *b*) z diecése Král.-Hradecké: A. A., M. S., E. K. a Sv. Jos. Jedn. ve V. D.; *c*) z diecése Litoměřické: Fr. D., V. K., Ant. L., V. M., Jan. F., A. V., Jos. F., J. V. Tohoto práva pozbývají: *a*) Kdož do 10 let členství 5 zl. vkladu nezapravili; *b*) Kdož po 10 letech členství nemají zaplaceno 50 zl.; *c*) a kdož z 2 zl. členů členské vklady dluhují (viz stanovy § 3. a).

Oposičně, proti kandidátní listině výboru, volili dle diecésí: z Pražské 1, z Budějovické 2, z Litoměřické 2, z Král.-Hradecké 18. Za to vesměs starý výbor volili členové: z Moravy (55), ze Slezska (5), z D. Rakous (6), z H. Rakous (1), z Istrie (2), z Krajiny (1), z Korutan (3), z Uher (1), z Bavor (1), ze Švýcar (1), z Pr. Slezska (1), z Belgie (1), z Ruska (1). Starý výbor volili tři kapitulní děkani, tři generální vikáři, čtyři rektoři seminářů, mnoho kanovníků, bisk. a kníž. arcib. vikářů atd. atd.

Ostatní listiny odevzdal předsedovi. Předseda rozdělil volební listiny ve tři skupiny a odevzdal je třem komisím, aby provedly skrutinium. Do komisí předsedou povoláni byli p. t. tito členové: I. Tom. Střebský, Fr. Vaněček, Emil Dlouhý-Pokorný; II. Dr. M. Kovář, Václav Němeček a Václav Žižka; III. Josef Charvát, M. Novák a Emil Stárka. Pp. skrutátoři sešli se po skončené práci dohromady, sečtli hlasy, své listiny vlastnoručně podepsali a předsedovi výsledek volby písemně ohlásili.

Za všeobecného ticha četl předseda výsledek voleb těch venkovských členů, kteří volebními lístky volili. Dostali hlasů *a*) kandidáti starého výboru: R. Horský 342, Tomáš Jiroušek 331, Dr. M. Kovář 341, Václ. Roudnický 327, Václav Špaček 342, Karel Ulrich 341, Fr. Žundálek 330, Dr. V. Vrťátko 326; *b*) mimo to dostali hlasů: Václav Müller 7, Bedřich Pachta 1, Fr. Žák 1; *c*) samostatní kandidáti dostali hlasů: Emil Dlouhý-Pokorný 23, Václav

Myslivec 16. Jako náhradníci dostali hlasů: *a*) kandidáti starého výboru: Jos. Frydrych 331, Václav Müller 325, Em. Žák 287 (byl pozdě za náhradníka navržen), V. Žižka 340; *b*) mimo to dostali hlasů: Fr. Kotrč 42, V. Roudnický 14, Fr. Žundálek 7, V. Myslivec 6, Tom. Jiroušek 5, Dr. Vojtěch Vrťátko 3, a po jednom hlasu: Jan Pauly, Dr. Fr. Reyl a Václav Kotrba. Po skončeném hlasování z venkova volili výbor přítomní členové, a volili staré kandidáty vesměs jednohlasně.

Za předsedu navrhl red. Tomáš Škrdle Dra. Rud. Horského. Volba dála se za hojného potlesku. Zvolený předseda děkuje za projev důvěry a prohlašuje, že i nadále starati se bude o rozkvět sv. víry katolické a že bude pracovati k zmohutnění a rozvoji družstva Vlasť. (Souhlas.)

Předseda táže se dalších zvolených, zdali volbu přijímají. Všichni přijímají, slibujíce, že dle sil svých pracovati budou k rozkvětu družstva. Dp. Em. Žák prohlašuje:

Bylo mi od předsednictva ctěného družstva Vlasť sděleno, že proto jsem kandidován jako náhradník výboru, aby slavné družstvo osvědčilo tím svoje sympatie a přátelství ke spolku Katechetskému, který mám tu čest zastupovati.

Děkuje za tuto důvěru, sděluji, že volbu přijímám, abych tím osvědčil, že i spolek Katechetů, na kolik účel jeho tendencím jiných katolických spolků odpovídá, chce vždy jíti svorně s ostatními spolky našimi a vedle nich, ale nikdy proti nim a na vzdor jim.

Tento projev dp. Em. Žáka byl nadšeně přijat jako významný hlas, volající po svorné práci v katolickém táboře.

8. Volné návrhy.

Dp. Václ. Kotrch, kaplan z Roudnice n. L., písemně navrhuje:

Činím pro valnou hromadu družstva Vlasť tento návrh: Nově zvolenému výboru se ukládá, aby bedlivě uvažoval, zdali by nebylo záhodno zříditi při družstvu katolický antikvariát (a nikoliv knihkupectví, jak bylo kdesi psáno).

Referent výboru red. Tom. Škrdle: »My máme úmysl zaříditi mimo papírnický závod antiquariát a knihkupectví. Jedno bez druhého by nešlo. Kdybychom zřídili pouhý antiquariát, musili bychom mu věnovati mnoho místa, vypověděti tři nájemníky a přišli bychom asi o 1.200 zl. činže. Výsledek by nebyl stkvělý. Tři roky bychom živořili, nežli bychom nabyli hojně odběratelů a pronikli. Knih by se koupilo hojně, režie by byla veliká a příjem nepatrný. Když však spojíme knihkupectví a závod papírnický s antiquariátem, pak bude obchod soustředěn, nebude potřebí tolik sil, a závod bude prospívati. Proto jsem navrhl výboru změnu tohoto návrhu v ten smysl:

»Výboru se ukládá, aby ve vhodné době postupně zařídil vedle papírnického závodu antiquariát a knihkupectví.«

Pro původní návrh se přimlouvá dp. red. Fr. Vaněček: »Jest lépe zříditi dříve antiquariát. Z antiquariátu se kupují knihy za hotové, kdežto z knihkupectví mnoho na dluh. Antiquariát zachrání mnoho knih, které přijdou do rukou židovských, a mnohou špatnou knihu může spáliti. Není třeba velikého kapitálu do toho, poněvadž se to koupí lacino.«

Dp. P. K. Burian: Umírá mnoho kněží, jejichž celé bibliotéky přicházejí do rukou židů; to by se zamezilo, kdyby tu byl katolický antiquariát.

Tom. Škrdle: Nesdílím v celém rozsahu názorů p. faráře Fr. Vaněčka, poněvadž zvláště v hlavním městě i ve své straně bojovali bychom s mnohými předsudky a nepřízní. Nejsem zásadně proti antiquariátu, jsem pro všecko. Ať výbor podle finančního stavu družstva všecko bedlivě uváží a dle financí v před pokračuje.

Návrh referentův byl jednohlasně schválen.

Návrh dp. Dlouhého-Pokorného:

»Valná hromada račiž se usnésti na následující změně stanov: Místo § 8. bodu *e* »výbor určuje k návrhu redaktora Vlasti personál redakční, administrační i jeho plat atd.« budiž přičiněno: »výbor jest povinen vyslechnouti v záležitosti této dobrozdání valné hromady, respektive návrhu valné části družstva Vlasť, jež má míti na jednání výboru váhu náležitou.«

Předseda oznamuje, že druhý návrh podal dp. Dlouhý; v návrhu tom nesprávně citován článek a litera stanov družstva Vlasť, a mohl býti tedy již proto zamítnut. Ale i přes to vyzval předseda dp. Dlouhého, aby návrh svůj odůvodnil. Dp. Dlouhý totiž chtěl, aby právo, ustanovovati personál redakční a administrační vyhrazeno bylo *valné hromadě* a nikoli výboru, citoval však článek, který jedná o něčem docela jiném.

Dp. Dlouhý: Jsem pro změnu stanov v tom smyslu, aby valné hromadě příslušela větší pravomoc než výboru. Personál redakční, administrační, obchodní a závodní ustanovuje až dosud výbor; ať je to právo přisouzeno valné hromadě; to je přání valné části členů.«

Dp. Karel Burian O. Cr.: Volí-li valná hromada výbor, věnuje mu zajisté svou důvěru, jinak by ho nevolila. A tu musí i výbor míti jistá práva, jinak by to s tou důvěrou bylo velmi bledé. Navrhuji, aby se přes návrh dp. Dlouhého přešlo k dennímu pořádku.

Referent výboru p. prof. Dr. M. Kovář:

Velectěné shromáždění!

Vítám každý návrh, ať přichází od kohokoliv, jen když věc chatrnou opravuje, nebo zdokonaluje, nebo zjednodušuje. Toho však u podaného návrhu neshledávám. Zvlášť druhá jeho část je nejasná, a pochybuji, pánové, že by byla úředně schválena. Co je to »valná část členstva«, kde se schází, kdo jí předsedá? Když se sejde několik členů, třeba 5, 10 na ulici, tu by to již byla ta valná část, a mohla by dávat výboru svých rozkazů.

Řečník uvedl pak příklad z klubu státních úředníků, kde poprvé nahoře našli ve stanovách několik »chlupů« a pak na opravených celou hromadu štětin, i podaly se stanovy po třetí a zase našli tam nové nedostatky, a pokračuje: Proto není radno, zaslati ku schválení tuto nejasnou opravu stanov. A kdyby se i tato druhá polovice vypustila, jsem i proti té první, a to mimo jiné z tohoto důvodu.

Před půl rokem podali jsme změnu stanov, a tu mohl p. navrhovatel připojiti to, bylo-li ve prospěch věci. Ale myslím, že to nebylo. Neboť právě jinde všude vidíme, v parlamentě, na sněmě,

v městské radě Pražské, že místa úřednická obsazuje užší sbor, zemský výbor, městská rada. A my bychom si to měli zavésti jinak? Bylo by to prospěšno, účelno? Kdyby nám úředník odešel, nebo musil býti propuštěn, musili bychom na rychlo svolávat mimořádnou valnou hromadu, a to snad několikrát do roka, a zde pak soukromé, tajné důvody veřejně vynášeti na jevo. Přijdu do redakce »Vlasti« velmi často, a to v různé doby denní, ať tam přijdu kdykoliv, vždy se velmi pilně pracuje. (Souhlas). Jsem pro to, aby se návrh podaný zamítl. (Projevy souhlasu a potlesk.)

Dp. farář Fr. Vaněček: Výborství ve Vlasti je úřad čestný a neplacený, tedy úřad důvěry. Já bych věru úřadu toho nepřijal, kdyby mě někdo takhle oktroyoval. (Souhlas.)

Dp. Emil Stárka, duchovní správce: Družstvo Vlasť trvá čtrnácte let, veškeren personál vždy obsazoval výbor a pořáde šlo vše dobře; návrh ten je návrh osobní, a proto prosím, aby dp. předseda dal hlasovati o tom, aby se přes něj přešlo k dennímu pořádku. (Souhlas.)

Dp. předseda dává hlasovati; všichni souhlasí, aby o návrhu dp. Dlouhého nebylo jednáno.

Dp. předseda oznamuje, že tím program jest vyčerpán, a děkuje všem účastníkům, kteří na svaté společné věci pracují. Vzpomíná vroucími slovy sv. Otce Lva XIII., jenž družstvu tolikráte žehnal, a Jehož požehnání děkuje družstvo svůj vzrůst a své zmohutnění; shromáždění volá sv. Otci třikráte nadšeně »Sláva!« Dále mluví dp. předseda o milovaném císaři a králi Františku Josefu I. a vybízí shromáždění, aby mu provolalo třikráte »Sláva!«, což se děje s nadšeným souhlasem. Rovněž i po vzletném apelu předsedově provolává shromáždění třikráte »Sláva!« nejdůstojnějšímu episkopátu českému a moravskému, čímž valná hromada ukončena.

Tato valná hromada konána byla, jak jsme již pravili, s nejupřímnější jednomyslností a svorností, průběh její byl nadšený, povznášející a nejvýš důstojný a náleží v dějinách družstva Vlasti k nejpamátnějším, jež kdy se konaly. Z ní viděti, že družstvo má mnoho upřímných, věrných přátel, kteří nedopustí, aby požár rozkolu i sem byl vnesen nepřátelům pro radosť a družstvu ku zkáze. Družstvo Vlasť, spoléhajíc na osvědčenou lásku svých věrných, s novou energií, novým zápalem se oddá provádění svých rozsáhlých cílův a plánův. Budiž vroucí dík všem přátelům. Zdař Bůh!

Nietscheova kritika křesťanství.

Na líc a rub obrací **Filip Jan Konečný.**

(Pokračování.)

Nebudeme vyvraceti ani opravovati očividných nesprávností auktorových o ctnosti a povinnosti, jak jsme je právě z úst jeho slyšeli. Tolik jen víme, že, není-li ani ctnosť, ani dobro ani povinnosť něčím *objektivním* a lidstvu žádoucím, schází důvod každému subjektivnímu snažení jednotlivcovu po nich, a nejen to, — za *ničím* snaží se

subjektivista a jest sám sobě obětníkem i obětí, lépe řečeno: podvádí sám sebe a modlaří svému egoismu, jenž jest zdrojem i vahou, začátkem i koncem jeho povinnosti, ctnosti a dobra. Že by Kantův imperativ kategorický byl našel jásavého přijetí a nadšené obrany v »bohoslovecké krvi«, možno snad říci o protestantské theologii, ale nikdy ne o theologii katolické, která, jak známo a literárně prokázáno, vzpírala se a vzpírá Kantovu imperativu jako nedostatečnému, povaze lidské neopodstatněnému a v základech svých antitheistickému. Kantův kategorický imperativ dle našeho nestačí ani morálce přirozené, podtíná však kořen morálce nadpřirozené; je tedy oběma zhoubným a křesťanství nepřátelským. Norma mravnosti nemá dostatečného důvodu a náležité opory v nestálé vůli lidské, častými náruživostmi zmítané, norma mravnosti a ctnosti musí kotviti a svou neochvějnou stálosť míti v Bohu, jenž jest principem všeho práva, dobra, ctnostna a krásna. Kdo nestaví ctnosť, dobro, krásu, povinnosť a t. d. na Bohu, staví na písku a marně pracuje. »Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam,« řekl již velmi případně sv. David. Vidíme ostatně až podnes, že lidé, kteří Bohem zhrdli a jeho svaté vůle nedbají, při všech krásných a chlubných slovech zůstávají ve skutcích dobrých a mravných pozadu, pohlcujíce své plody samoláskou, dříve než dozrály a se vyvinuly.

Známé slovo *sv. Augustina,* že ctnosti pohanské byly neřesti lesklé, v *tomto* smyslu podnes dosti často se uplatňuje. Zemře vychvalovaný lidumil, jenž dle Nietschea hleděl si dobra a ctnosti dle *svého*, nestaraje se o Boha a Jeho vůli. Chvály jde za rakví jeho mnoho, ale brzo ozývají se i hlasy, které mnohé věci a motivy i slabosti nebožtíkovy znají a ukazují, že »ctnosť« jeho byla dítětem egoismu, jenž ne vždy vyhledával dobra a prospěchu věcného (bližního), ale sloužíval zavdy choutkám a rozmarům vlastním, čímž vlastně již bral »odměnu svou«. Co jedna ruka stavěla, druhá bourala. »Jen posvěť naň blíže,« dí jednou velevhodně *Vrchlický,* »a každý je *malým.*« Nikde nepociťuje člověk slabosť a nestálosť svou tak velice, jako právě před tváří dobra, povinnosti a ctnosti. Stokráte dobro konati začal, a sotva jednou řádně je vykonal. Nestačí konati dobré, říkával sv. *František Salesský,* ale musí se konati dobře, aby ze všech dobrých Nejlepší měl v něm zalíbení a pravé uspokojení. Ne *svou* ctnosť, ale skutečné a *pravé* ctnosti potřebujeme, abychom byli zvedenými lidmi a měli v ní oporu před sebou samými. Nikdo není ctnosti naší nebezpečnějším než my! Pan Nietsche tomu nevěří, ale lidé zkušení vědí, že *sami* jsou své ctnosti mnohem spíše škůdci než strůjci! Tvrdí-li týž auktor, že každý čin, k němuž nutí pud života, má *v rozkoši důkaz své oprávněnosti* a hodnosti, tvrdí nesmysl, kterého nezastře ani »křesťansko-dogmatickými vnitřnostmi«, jelikož faleš jeho až příliš do očí bije. A přece právě na *tom* podkladě zakládá pan Nietsche svou theorii o dobru, štěstí, ctnosti a povinnosti naší! Rozkoš pudová jest v této mravnosti nejvyšší normou a nejplatnější odměnou! Neklesá však potom Nietscheův »nadčlověk« právě v mravnosti pod normál a nezapadá až po krk do říše zvířeckosti? V tom smyslu mimoděk velikou pravdu auktor pověděl, když o theorii své (str. 34.) děl: »Neodvozujeme již člověka od »ducha«, od »božstva«; postavili jsme ho zase mezi zvířata. Platí nám za nejsilnější zvíře, poněvadž je nejlstivější.« . . . Není prý pravda, že člověk je vrcholem zvířecího vývoje nebo korunou tvorstva, každá bytosť jest »vedle něho na stejném stupni dokonalosti« — ba, »relativně vzato, člověk je nej-

nemotornější zvíře, nejchoroblivější, od svých pudů nejnebezpečněji zbloudilé zvíře, ovšem, při všem tom, také *nejzajímavější.*« Vyznívá-li morálka Nietscheovská až k *tomuto* »Confiteor«, je skutečně bez »moralinu«, ale také bez lidskosti a hodí se pro zvířata, tedy do chlívka. Zavedl-li však auktor až v *ta* místa svého »nadčlověka«, zavedl ho i sebe v končiny, jichž se svět a slušní lidé štítí. To již není *dekadence*, proti níž auktor tak zle vystupuje, to je *zhovadilosť*, a *Zola* nebyl docela v neprávu, když psal o *člověku-bestii!*

Auktor jest si ostatně vědom, že svou theorií a »methodou« narazí na silný »pathos lidstva,« jež prý přívrženci jeho měli dosud proti sobě. On také přiznává, že »všechny předpoklady »naší nynější vědeckosti« měly po tisíciletí proti sobě nejhlubší opovržení: pro ně byl člověk vyloučen z obcování s honettními lidmi, — platil za nepřítele boha, za opovrhovatele pravdou, za posedlého.« Auktor to všecko ví, ale myslí, »že posléze bylo by možno, s jistým právem tázati se, byl-li to vlastně esthetický vkus, jenž udržoval lidstvo v tak dlouhé slepotě.« A že nebyl to »esthetický vkus«, jenž lidstvo hnal po tisíciletí proti Nietscheovským naukám a methodám, myslí auktor najisto, protože dí (str. 34.): »Naše *skromnosť* byla mu (lidstvu) nejdéle proti chuti... Oh, jak to uhodli tihle *krocani boží.*« — Ke všemu předchozímu tedy ještě *nadávky!* Jak se jmenuje mezi slušnými lidmi takový způsob obrany a ospravedlnění?

6. Ani morálka, ani náboženství nemá v křesťanství nějaké opravdové reality; vše náboženské a mravní visí ve vzduchu, a křesťanství nedovede tomu dáti reální podklad. Všude jsou prý v křesťanství samé »imaginerné« *příčiny* (bůh, duše, já, duch, svobodná vůle nebo také nesvobodná); samé všudy imaginerné *účinky* (hřích, vykoupení, milosť, trest, odpuštění hříchu); všude jen styk mezi imaginernými *bytostmi* (bůh, duchové, duše); imaginerná je *přírodověda* (protože všude v ní plno úplný nedostatek pojmu přirozených příčin), imaginerná je *psychologie* (v níž pomocí nábožensky-moralné idiosynkrasie figuruje lítosť, výčitky svědomí, pokušení ďáblem, blízkosť boží, nervi sympathici etc:); imaginarná je *theologie* (říše boží, poslední soud, věčný život). Pojem »příroda« vynalezen jako protipojem »boha«; proto vše přirozené stalo se povrhnutelným (snad: opovrženým?). Vše to na svědomí má »převaha pocitů nelibosti nad pocity libosti«, poněvadž zplodila »fiktivnou morálku a fiktivní náboženství«, které zase zavlekly všude »imaginernosť«, jak jsme shora vypočetli.

Ke všemu tomu řekli bychom důrazně *ano,* kdyby auktor byl na konci přidal: imaginerním jsem také já, imaginerní jest moje fantasie, imaginerní jest moje kritika, imaginerní každá má výtka, imaginerní každé mé slovo. Ale i když auktor tak neudělal a sebe v imaginernosti nepochoval, přece tím, co nahoře z oboru věd přírodních a spekulativních o imaginernosti napovídal, úlohy nás zbavil, abychom mu dokazovali, že Bůh, duše, vůle, svědomí, hřích, trest, odpuštění a vykoupení jsou skutečnými fakty a ne přeludy. Kdo tak daleko v popírání zašel, nedorozumí se s nikým a o ničem, co v jeho chorobné imaginernosti nevyrostlo. »Skromným« však takové počínání jistě není, a pan auktor bude nucen své mínění (o skromnosti) i proti »těmhle krocanům božím« opraviti, nemá-li i parádní jeho fráze o skromnosti státi se imaginerní, jako se již imaginerní stala (po svých hořejších produkcích) jeho morálka, přírodověda, filosofie, teleologie, tak že mu nic

nezbylo v hlavě než »bohoslovecká krev«, kterou prohlásil za nejhorší nakažlivinu a zhoubný jed. Ubohý Nietsche! Kdo by si byl pomyslil, že i on je synem »protestantského faráře«, že i jemu koluje v žilách »bohoslovecká« krev a tubinský ústav! Kdyby nebyl tolik »imaginernosti« ze sebe vypustil, byl by snad i na dále zůstal »nadčlověkem«, ale tak klesl až na obyčejného člověka směšného a hlavu v pořádku nemajícího. »Styky«, které má s náboženstvím, vědou a morálkou, nemají opravdu nijakého »bodu ve skutečnosti« — jsou jen chimerami, illusemi, fantasmaty a imaginernými přeludy!

7. Podařená je též *»kritika křesťanského pojmu boha«*, jak ji auktor podává v čísle 16—20. »Národ, jenž věří *v sebe*, má také ještě svého vlastního boha. V něm uctívá podmínky, jimiž se udržuje na hoře, své ctnosti — projektuje svou rozkoš ze sebe, svůj pocit moci v bytosť, jíž se za to může děkovat. Kdo je bohat, chce vydávati; proto pyšný národ potřebuje boha, aby *obětoval*. Náboženství za takových předpokladů je forma »vděčnosti«, a jelikož člověk je vděčným, a to »*sama*vděčným« (t. j. asi: sám sobě vděčným), proto potřebuje boha.«

Z koho si zde auktor dělá vlastně blázna? Z národa nebo z člověka, nebo konečně ze sebe sama? Proti *křesťanskému* pojmu »boha« pan Nietsche bojuje, poněvadž se mu zdá býti nízkým a přihlouplým, jak níže uslyšíme; sám však staví pojem Boha v »národ« a bohopoctou čili náboženstvím rozumí projektování národní rozkoše a projevování vděčnosti sobě samému! Kdo zde nevidí »pánbičkování« mezi lidmi, kteří však přestávají býti, čím až dosud byli, pouhými tvory, a stávají se »bohem«, jehož v sebe strhli a v sobě pohltili! Na jednom pozdějším místě zle láteří Nietsche na známý, v přeneseném smyslu platný a citovaný výrok, »Nos dii sumus« — synové lidští bohové jsou, — zde však celé národy pánbičky učinil a nic si z toho nedělá, ano, ještě se i domnívá, že »kritiku« píše o křesťanském pojmu »Bůh«! To jest skutečně »plus quam ultra«, jen že v pomatenosti.

V dalším nevíme, zda auktor ironisuje nebo skutečně »kritisuje«. Píšeť o »vykleštění boha pouze na boha dobra« a vykládá, kterak »takový bůh musí moci prospívat a škodit, býti přítelem i nepřítelem, býti obdivován v dobrém i ve zlém. Hned však na to tvrdí, že »zlého boha je stejně potřeba jako dobrého.« Co by bylo »po bohu, jenž by neznal hněvu, pomsty, závisti (!), posměchu (!), lsti, násilí«? — Změny pojmu »bůh« jsou prý podmíněny změnami, jež prodělává národ. Dokud je národ silným a obávaným, má boha mocného, majestátně-hrdého; jakmile však národ chřadne, upadá, vysiluje a jinému se podrobuje, upadá i jeho bůh a stává se potměšilcem, skromným; radí k »míru duše« k ne-nenávidění, k shovívavosti, k lásce i k příteli i k nepříteli«; a neustále »moralisuje« a stává se bohem pro každého, soukromníkem i kosmopolitou a konečně »dobrým bohem«. Není prý jiné alternativy pro bohy, než: »buď jsou vůle k moci — a potom budou národními bohy — anebo jsou malomocnosť k moci, a pak se stávají nutně *dobrými* . . . Bůh dobrý je bohem dekadence, a byv »obřezán svých nejmužnějších ctností a pudů, stává se nutně »bohem fysiologicky pokleslých a slabých«, kteří si však neprávně dávají název dobrých« lidí. *»Dobrý«* bůh je stejně jako ďábel výplodem dekadence. Z těch příčin nemůže se auktor vynadiviti, kterak ještě dnes, v devatenáctém osvíceném století, může se »přihlouplosti bohoslovců« tolik vě-

řiti, že se myslí, že od »boha Israele« až po Boha křesťanského, jakožto repraesentatora všeho možného dobra, jest u vývoji božstva *pokrok?*

I *Renan* byl prý ještě tak přihlouplým a myslil, že je to pokrok, kdežto každá otevřená hlava jasně vidí, že jest to báječné zpátečnictví — dékadence, úpadek! Co prý zbylo ze starého, statečného, hromovládného, všemohoucího, obávaného Boha? Nic než božíček chudých, hříšných a nemocných; nic než »spasitel a vykupitel«, což obsahuje děsnou »redukci všeho božského« a stahuje boha do víru lidského. Ovšem, »říše boží« stala se tím větší. Ale, jací jsou její noví členové? Hluší, slepí, kulhaví, nemajetní, hříšní, žebráci, přihlouplí, vyžilí atd.

Mezi tímto davem starý »bůh« zdomácněl; stal se bohem všech tmavých koutův a nezdravých čtvrtí světa. Jeho říše je podsvětí, hospitál — ghetto! »On sám je bledý a slabý jako dékadent.« Pokus *Spinozův,* aby udělal boha »věcí o sobě, ideálem, absolutnem, čistým duchem«, úplně se nezdařil; samým hypnotisováním a metafysikováním stal se bůh metafysikem a — pavoukem. Toto je prý však pravý pojem křesťanského Boha — »bůh jako bůh nemocných, bůh jako pavouk, bůh jako duch (auktor myslí, že *tak* vyhlíží *náš* Bůh!!) — a dlužno vyznati, že »jest jedním z nejkorrumpovanějších pojmů boha, jež byly na zemi dosaženy.« V křesťanském Bohu je prý vypověděno nepřátelství k životu a k přírodě, je prý hanobení tohoto světa a vychvalování onoho světa. Auktor nemůže ani pochopiti, kterak »silné raçy severní Evropy nezavrhly křesťanského Boha« — cti jim to jistě nedělá. Od dvou tisíc let nezmohly se na to, aby si stvořily nového boha; pořád čumí na začátku a nechávají se strašiti bohem, jenž jest *creator spiritus.* V tomto politováníhodném bohu mají svou příčinu všechny zbabělosti a zemdlenosti nynější duše; v tomto politováníhodném bohu má svou příčinu i »hybridní úpadečný útvar«, v němž má všechny pudy — dékadence!

Rozpomínáme se, že jsme četli u pruského spisovatele vojenského, generála *Wilisena,* o slavném náčelníku rakouského generálního štábu v Italii roku 1866., generál-majoru *Johnovi,* kterak odpověděl na nejvyšší místo do Vídně, když shlédl rozbitou armádu Benedekovu, již měl na Dunaji zmustrovati a k boji schopnou učiniti; rozpomínáme se na ta slova, a mutatis mutandis, applikujeme je na rozbitou »kritiku« Nietscheovu, kterou máme tolikéž zmustrovati (a k boji *ne*schopnou učiniti) a na válečnou míru uvésti. Generál *John* pravil: Všecko je znetvořeno, pomícháno a úplně neschopno, aby se s tím něco kloudného vykonalo. My podobně díme o této kritice auktorově: Všecko je v ní znetvořeno, pomícháno a úplně neschopno, aby se s tím vážně a do opravdy polemisovati dalo. Z té příčiny odvracíme se od auktora, a, má-li v tom zalíbení, ponecháváme mu palmu vítězství, dobře vědouce, že soudní čtenářové jemu chvalozpěvů činiti nebudou.

8. Najednou však rozpomíná se auktor a obávaje se, že snad šel ve své kritice příliš daleko, praví: »Svým odsouzením křesťanství (str. 38.) nebyl bych chtěl spáchati nespravedlnosť na příbuzném (?) náboženství, jež počtem vyznavačů dokonce má převahu: *proti buddhismu.*« Kdyby s auktorem rozumná byla řeč, řekli bychom mu, že protestujeme proti tomu, aby náboženství křesťanské činil »příbuzným« buddhistické míchanině; jelikož však toho od auktora dosíci nelze, trpělivě to snášíme, i když znova tvrdí, že naše náboženství křesťanské jest stejně jako buddhismus *nihilistickým,* ba dokonce i *dékadenčním.*

My máme již teď dokonce kůži tak tvrdou, že sneseme i přirovnání páně Nietscheovo, přirovnávání buddhismu ku křesťanství a pak i vychvalování buddhismu nad křesťanstvím. Pozor tedy, ať vám ani slovíčko neujde. Auktor píše (str. 38.): »Buddhismus je stokráte realističtější než křesťanství, — má v těle dědictví objektivného a chladného kladení problému, přichází *po* filosofickém hnutí, trvavším po sta let; pojem »bůh« jest již odstraněn, když přichází.« Velmi pěkné přiznání a nepokryté doznání, proč se vlastně buddhismus tak velice líbí! »Bůh« jest v buddhismu již i jako »pojem« *odstraněn*, proto jest buddhismus vytouženým náboženstvím moderního, náboženského křesťananihilisty. Proto díme: Čím více bude v buddhismu odstraněno pojmů připomínajících Boha a *všeho, co* s ním jakkolivěk souvisí, jeho připomíná a k němu nabádá, tím »realističtějším« stane se a milejším našim filosofům a modernistům. Jaké je to však »náboženství« a jaké dokonce »reálné« náboženství, když v něm ani »pojem« o Bohu nepřichází, netřeba vykládati. V buddhismu nebojuje prý se — chválí si auktor — *proti hříchu*, nýbrž (dle návodu skutečnosti) bojuje se proti *utrpení*. Buddhismus má prý už za sebou »sebepodvádění« morálnými pojmy, což o křesťanství nelze pověděti. Buddhismus zkrátka stojí již »*mimo* dobro a zlo«. Stkvostné vyznání, dle něhož netřeba tedy snažiti se za dobrem, ani vystříhati se zlého — poněvadž *nejsou!* Takové náboženství i nejhorším atheistům *musí* se líbiti, — a jak by se nelíbilo, když v něm ani Boha, ani hříchu, ani dobra, ani zla není, a když i utrpení nemá býti! (Pokračování.)

Hlídka národohospodářská.

Tyto dny rozlétla se novinami zpráva, že majetník kdysi největšího truhlářského závodu v Praze šel za dílovedoucího k židovi Gerstlovi. Zakladatel závodu, kdysi primátor královského hlavního města Prahy, Emilian Skramlík, měl v Praze největší truhlářský a čalounický závod. Jakožto poctivý, snaživý a šlechetný muž nabyl velikého jmění. Nástupce však, Skramlík syn, nedovedl udržet, neřkuli rozmnožit, co mu otec předal. Ve svém nedovedl hospodařit — a nyní bude sloužiti židovi. Tento smutný obrázek našich poměrů bije každému do očí. Kde to vězí? Proč se řemeslu špatně daří? Inu proto, poněvadž, jakmile se někomu z nás jen trochu dobře vede, již neví, jak by se všeho zbavil. Krátce a dobře, náš český člověk dovede sice vydělat, ale nedovede vydělané udržeti a rozmnožiti, jako to dovede žid. A proto jim na celé čáře podléháme, vlastní vinou! U nás marně hledáme pravého obchodníka a podnikatelského ducha. Jestliže některý náš řemeslník, nebo obchodník vydělá za den 3 zl., začne dělati barona s denní útratou alespoň na 5 zl.

Zde vězí celá ta mizerie našeho řemeslnického a obchodnického stavu. Na památku 50letého panovnického jubilea císaře Františka Josefa I. věnovala česká země jistinu 500.000 zl.; z úroků se má poskytovati levný úvěr snaživým řemeslníkům. Fond spravuje zemský výbor. Kuratorium fondu složeno jest mimo členy zemského výboru ze členů poradních. Předsedou jmenován Josef Víšek, místopředsedou profesor Höhm (předseda Handwerkervereinu), znalci maloživnostnických poměrů Puner a Frenzel (členové Handwerkervereinu), znalci poměrů maloobchodních Papež a Lokay. V kuratoriu úvěrního jubilejního fondu nezasedá tedy ani jediný český řemeslník. To se zase jednou povedl Kocourkovský kousek! Před jmenováním členů kuratoria vyslechl přísedící zemského výboru Dr. Schlesinger přání pražského »Handwerkervereinu«, kdežto z české strany se o celou věc nestaral nikdo. Nyní, post festum, uspořádalo pražské řemeslnictvo dvě protestní schůze, kde hřímalo proti těmto volbám, na nichž

se ovšem už nic nezmění, až snad za tři léta. V protestní schůzi na Smíchově dne 28. prosince 1898. v sále akciového pivovaru bylo se strany řemeslnictva jen slabé účastenství. Řemeslníci sami vyciťují, že celá věc ani za to nestojí. Z celého fondu je do roka k disposici 15 tisíc. Kam to stačí na celou zemi? Proto na této schůzi vytknul poslanec Březnovský vším právem, že zde máme přece též záložny, které kdysi proto byly zřízeny, aby živnostnictvu poskytovaly úvěru. Ve shromáždění promluvil také pan Beran, kterému proklouzlo pravdivé slovo z úst. Přál si, aby živnostnictvo v hájení svých zásad jevilo větší energii a aby v konkurenci samo se neubíjelo. Učinil nájezd na poslance, že jsou vlastenci pouze za peníze; byl však chudák nucen ihned slova ta odvolati. Pravda se nesmí nikde a nikomu říci do tváře, a když se řekne, tak musí, kdo ji vyřkne, snášeti všechny neblahé následky. Svět pravdy nesnese. I slepý již vidí, že nemáme středního řemeslného stavu. Co bylo dříve v českých městech do let padesátých, to vyhynulo. Zahynulo soukennictví, plátenictví, kloboučnictví, koželužství, zámečnictví, klempířství, zlatnictví, klenotnictví a to, co zde je, jsou pouhé zbytky. Výroba továrnická vždy víc a více řemeslo udolává. Obuvnické a krejčovské řemeslo jest pouze na venkově, ve městech jest dávno pánem konfekcionář žid a obuvnické továrny, ponejvíce židovské.

Bavorská vláda chce také po vzoru našem zavésti nucená živnostenská společenstva. Dvorní mnichovský dodavatel Paulus šel do Vídně a několika předních měst, aby blíže seznal účinky naší řemeslné organisace. Avšak co našel, toho bylo pramálo. Ve Vídni na př. našel společenstvo hodinářů. Čítá 500 mistrů a 400 tovaryšů. Společenstvo má svou tržnici, na které béře podíl jen 50 členů. Závodní podíl pro člena jest 20 zl.

Z nadání Františka Josefa poskytnuta společenstvu půjčka 7.000 zl. na 3% úroky. Kožešníci měli též podobné společenstvo. Členové však byli mezi sebou tak svorni, že pro samou »svornosť« se spolek rozešel. Poměry mezi živnostníky ve Vídni jsou takové, že dva tábory stojí proti sobě a nemilosrdně se navzájem potírají. Jedni, bohatší, nechtějí o nuceném společenstvu ničeho slyšeti, jsou přívrženci naprosté svobody, a s nimi jdou jim oddaní a od nich závislí námezdní otroci Jsou to především židé a jejich prodajní křesťanští otroci.

Druhou stranu tvoří chudší řemeslníci, kteří vidí spásu ve sdružování a přísném provádění průkazu způsobilosti.

Společenstvo obuvníků ve Vídni má ještě z dřívějších dob vlastní dům. Obuvníci by si dnes sotva koupili spolkový dům! Společenstvo obuvníků ve Vídni čítá 5500 členů mistrů, 12.000 tovaryšů a 7000 učňů. Společenstvo má z nadání císaře Františka Josefa I. půjčku 20.000 zl. na 3%. Přijímá zakázky pro vojsko a rozdělí dodávky členům. Naše vojsko spotřebuje ročně 240.000 párů nových bot a střevíců. Z toho dodávají jednu čtvrtinu menší mistři a tři čtvrtiny židovské továrny na obuv. Za takových okolností si společenstvo nemůže opatřiti stroje, poněvadž nemá tolik práce. Jiná příčina, proč se menší mistři nemohou ucházeti o vojenské dodávky, je ta, že, když se práce dodá, nepřijme vojenská intendance kolik set párů; buď jsou holinky o půl centimetru kratší, aneb chodidlo je užší o půl centimetru. Tak se stalo, že některým mistrům přijaty byly pouze dva aneb tři páry. Ostatní jim vráceno.

Krejčovské společenstvo má též vlastní dům. Poměry jsou zde podobné jako ve společenstvu obuvnickém. Také krejči ucházeli se o vojenské práce, ale pochodili jako obuvníci. U řemeslnictva najdeme všude hlubokou nespokojenosť. Technologické museum pracuje ze všech sil. Má trvalou výstavu vzorných strojů do dílen řemeslnických, má mistrovské běhy, ve kterých mistři krejčovští, obuvničtí a mistři jiných řemesel vůbec nabývají technického a praktického vzdělání. Má ústřední dílny, udílí půjčky řemeslným společenstvům. Technologické museum je značně podporováno, že však neprospívá, jak by mělo, tím jsou vinni obyčejně ti páni, kteří takové ústavy mají v rukou. V takových ústavech hraje velikou úlohu stranictví a politické štvanice. Řemeslná společenstva nezkvétají, poněvadž drobní lidé nejsou mezi sebou svorni. Známá jest také aféra bývalého ředitele musea, dvorního rady Skally, který umělé truhlářské práce objednával s nevšední zálibou z Anglie, a to prováděl po dlouhá léta, ačkoliv země a stát vydržují ústav výhradně na podporu domácích řemesel!

Sněmovní výbor živnostenský měl 28. ledna 1899 schůzi, ve které se baron Dipauli ukázal přítelem kapitalistův a častoval řemeslnictvo pouze těšínskými jablky; přiznalť otevřeně, že stát nemá sily, ani vůle, ani chuti řemeslu pomoci. Obchodní ministr baron Dipauli pravil v této schůzi, že spásu řemesla nevidí v omezování živnostenské svobody a určování určitého počtu řemeslníků

na poměrný počet obyvatelstva (na př. aby jeden kořaleční výčep směl se otevříti na 1000 obyvatel), ale vidí spásu řemesel ve spolčování. Ministr varuje řemeslnictvo, aby nemělo v nenávisti továrny, velkokapitalisty a konfekcionáře, nýbrž aby spíše řemeslníci se spolčili, tvoříce takto svazek proutků, který nikdo nedovede přelomiti.

Tak máme opětně zde nadělení, že vláda nepomýšlí na opravné zákonodárství pro záchranu středního stavu. Řemeslníci si mají pomoci sami, jak mohou.

Doufali jsme, že baron Dipauli, jakožto poslanec z katolické lidové strany, dovede spíše poznati zhoubnosť liberálních zásad naprosté živnostenské svobody. Ale pan ministr se naprosto změnil ve společnosti radův obchodního ministerstva pana Weigelsberga, Hasenöhrla a Exnera, samých to miláčků z »Neue Freie Presse« a vídeňských židovských milionářů. Staré pořekadlo praví: »Honores mutant mores.« Vysocí hodnostáři mají jiné mravy.

Špásovité je podnikání barona Dipauliho, pořádati 12. dubna ve dvorní opeře velikou taneční zábavu ve prospěch vídeňského maloživnostnictva. Tím právě dávají páni od zeleného stolu veřejné svědectví, že řemesla to dopracovala na žebráckou hůl. Almužnou mu pomoženo nebude, nýbrž důkladným řezem do liberálního zákonodárství. Pryč se svobodou živností a zaveden budiž přísný průkaz způsobilosti, organisace řemesel, krátce budiž uskutečněn program řemeslný naší křesťansko-sociální strany. (Srovnej návrh toho programu ve spise »Budoucnosť národa« od Rudolfa Vrby.) *Rudolf Vrba.*

LITERATURA.

ARABSKÁ.

»Rumi« t. j. »křesťan«, jest neveliký spisek, seznamující Araby s křesťanstvím. Brožurka ta mluví jen povšechně o křesťanství, a nemohli jsme se nikterak dověděti, je-li vydána katolickým misionářem nebo protestantským, an autor její se zove »mrabet«, t. j. misionář. Jest psána veskrze novoarabštinou, a aby jí rozuměli i Arabové v Tunisu, jsou v ní uvedena též arabská slova, v Tunisu teď užívaná, a jest toho zajisté třeba. Tak na příklad »mnoho« značí »bes af«, v Tunisu však »mnoho« značí »barša« (srov. polské »bardzo«), »list« (psaní) zove se »bra« (srovnej »Brief«), v Tunisu však se říká »shuab«, »nemocnice« se jmenuje »sbitar« (srovn. »špitál« z hospital), ale v Tunisu jmenují nemocnici »merstan«, »dítě« se zve »uled«, v Tunisu však říkají Arabové dítěti »rešašr«, koně jmenují Arabové »aúd«, v Tunisu však »hhessan«, škole se říká u Arabův tunisských »ketab«, ač škola se zove arabsky vůbec »mssid« a t. d. Mnoho jest však i takových slov, jež jsou v Tunisu převrácena aneb zkomolena, jako »nif« (nos) se zove v Tunisu »inf« atd., »berrita« (klobouk) se nazývá v Tunisu »betela«, »kat«, (kočka), v Tunisu: »katus« atd. To vše jest v »Rumi« náležitě uváženo, a lze tedy očekávati, že dílku tomu všichni Arabové budou rozuměti a že je i pochopí. Křesťanství by se mnohým Arabům líbilo, ale nejhorší při tom jest »nebi (prorok) Mohamed« s jeho »duam«, »baka« (nemravnosti), neb polygamista není u nich »fask« (nemravný). Inu, u našich »moderních« vzdělanců (kdyby to jen světský zákon dovolil) též ne. Na té hrozné výši »vzdělanosti« byli psi, skot a vepřový dobytek již dávno!

Josef Šeřík Vitínský.

ŠPANĚLSKA.

Ramón Torre Isunza: **Filosofia cristiana.** Madrid, 1897—98. in 8°, dva svazky: XV.—381. a 431. str. 8 peset. — Profesor Orti y Lara, autor spisu: »Náboženství a věda«, praví v předmluvě k dílu »Filosofía cristiana«: »V autoru pojí se všecky dary a vlastnosti, jichž vyžaduje dílo tak důležité. Láska ku pravdě a badání, provázená jasným porozuměním a zvláštní skromností, nevšední vzdělání vědecké i literární, znalosť škol moderních a ducha, jenž v nich vládne, a

vznešený úmysl říditi práci ku prospěchu, náboženství a společnosti, boj proti nákaze bludů a sofismat, jimiž nasáklá je atmosféra, jsou zaručenými známkami toho, že jak v přítomném spise, tak i v budoucích, vydaných k obhájení a šíření křesťanské filosofie, vydá o nich dobré vysvědčení a bude s výsledkem bojovati zmužile proti všem nepřátelům.« Lepšího doporučení pro ten spis býti nemůže.

Lorenzo Moret y Remisa: **Del Cristianismo en España como elemento de la nacionalidad.** Řeči přednesené v katolickém dělnickém kroužku sv. Josefa v Madridě, Madrid. 1898. In 8°, 127 str. — Kniha Moretova, plná poučení, je prodchnuta citem úcty k pravdě a láskou k dělným třídám. Sloh její je čistě kastillský, nezněšvařený cizími živly, prostý podle poslání jejího. Látka její je řádně roztříděna a vyložena. Gómez Leandro píše v předmluvě její: »Důkaz, že zásady katolického náboženství tak vynikly v naší milované Hispanii, že není ani vojenské slávy Španělska, ani juridické památky naší vlasti, jež by nebyly inspirovány ryzí naukou katolicismu, je podnikem vznešeným, důstojným mistra Moreta, jenž nejen vlévá žákům svým základy vědy, ale vychovává je i v lásce ke slávě našich podání a v ošklivosti proti všemu, co by mohlo pokáleti ryze katolické dějiny našeho národa, jejž dnes opravují sofisté, socialisté a dobrodruzi v kathedrách.«

P. Antonio Vicent, T. J.: **Manual de las escuelas de perfección cristiana y de reforma social.** 2. vydání Valencia, 1898. XXII. — 412 str. Spis hodný doporučení pro duchovní i zbožné osoby a všecky, kdo milují dělnické třídy. Z této »příruční knihy« naučí se bohatci milosrdenství, a chudí potlačení touhy po rozkoších; vždyť je něco, co platí více než statky tohoto světa.

Victor Balaguer: **Disquisiciones históricas.** Madrid, 1898., in 4°, str. 554, 8 pes. — Historický to spis o královských manželích Ferdinandovi a Isabele. Jedná se o životě obou před jejich nastoupením na trůn, o válce o posloupnosť a počátku jejich panování.

Manuel Mesonero Romanos: **Las sepulturas de los hombres ilustres en los cementerios de Madrid** se 35 reprodukcemi. Madrid, 1898. in 8°, str. 128. — Spis přijat je vlídně kritikou. Mesonero Romanos vzpomíná slavných mužů, z nichž na mnohé zapomněl nevděk krajanů, a popisuje i jejich zanedbané hroby.

Mario Arozena: **La derrota de Horacio Nelson** (porážka Horacia Nelsona 25. července 1797.) Historicko-kritická monografie, vyznamenaná stříbrným pérem na literárním závodě konaném od instruktivního kabinetu v Santa Cruz na Teneriffě v červenci 1897. 2. vyd. Santa Cruz na Teneriffě, 1898. in 4°, str. X. 226. Vzpomínáme díla toho proto, aby známo bylo, že i na ostrovech Kanarských literatura nespí.

Constancio Bernaldo de Quirós: **Las nuevas teorías de la criminaldad.** Madrid, 1898. In 4°, str. 357: 5 pes. Práce zajímavá pro ty, kdo sledují pozorně vývoj trestní vědy. V ní obsaženy jsou myšlénky španělských a jihokrajných pracovníků, dle dokonalosti postupně seřaděné, až ke dnešnímu rozvoji. Kdo chce studovati počátky a vývoj kriminalní anthropologie, kriminalní sociologii, její začátky a soustavu, otázky míst a jejich obyvatelů, socialismus v kriminologii a trestní právo anarchie, nalezne to vše v přítomném spise řádně vysvětleno.

Montaner y Simón: **Diccionario Enciclopédico Hispano Americano.** Barcelona. Sešity 542—555. končí se slovníku toho díl XXIV. a zároveň poslední, a počíná se uveřejňovati přídavek. Slovník je jednou z největších a nejdůležitějších španělských publikací.

Juan Marina: **Toledo.** (Tradice, popisy, povídky a památky města Toleda.) Barcelona, 1898. In 8°; str. 199: 2 pes.

Enrique R. de Saavedra: **Cuadros de la fantasía y de la vida real** (obrazy z fantasie i ze skutečného života.) Barcelona, 1898. In 8°, str. 190: 2 pes. III. svazek. Obsahem: romance La hija de Alimenón; dialog La noche de Navidad (Štědrý večer); pohorská fantasie Juramentos de amor, věnovaná Campoamorovi, »nejbystřejšímu z básníků a nejsympatičtějšímu z přátel«; La muchacha mendiga (žebravá dívka).

Básnické plody: Angel Avilés: **Cantares cordobeses** (zpěvy Kordobské), Madrid, 1898., in 8°, str. 61: 1 pes. Čistý výtěžek věnován je národní subskripci. Jesús Rodríguez Lopez: **Pasaxeiras.** Madrid, 1898. In 8°, 144 str.: 2 pes. Sbírka

to gallicijských básní. V předmluvě praví autor, že gallicijskou spisovnou řečí má býti ta, kterou mluví většina obyvatelů. Mnohé z těchto básní téměř znárodněly; k básni »Un bico« složena i hudba. — Vital Aza: **Ni fu ni fa**. Básně protkané žertem. — V. Díez de Tejada: **Chinitas**. Tanger v Maroku, 1898; in 8°, str. XV—126; básně krátké, různého druhu. — María del Pilar Sinuésová: **Amor y llanto** (láska a pláč). Madrid, 1898.; in 8°, str. 430: 4 pes. Čtvrté již vydání. Jsou to historické legendy, jejichž názvy jsou: La corona de sangue (krvavá koruna), La diadema de perlas, Luz de luna (luny svit), La princesa de los Carpios a La hermana de Velázquez sestra Velazquova). — Dolores Gortázar Serantová: **Nimfas**, básně; in 8°, str. 117: 2 pes. Madrid, 1898. — Francisco Antich é Izaguirre: **El juicio final** (poslední soud), báseň anachronická, Palma, 1898. In 8°, str. 32; 50 centimů.

Kněz Dr. Luis Herrera y Robles přeložil kastillským veršem Virgiliovu Aeneidu (vyšlo v Seville, 1898.); překlad chválí velice Juan Valera, jenž napsal k němu předmluvu.

Leo Rouanet přeložil do frančtiny, poznámkami a výkladem opatřil Calderonova náboženská dramata: La cabellera de Absalón (kštice Absolonova), La Vírgen del Sagrario a El purgatorio de San Patricio. Jakub Hurecký.

ANGLICKA.

»The American Republic«. By O. A. Brownson, L. L. D. 1 vol. imperial 8 vo, cloth 2 dollars. Dr. O. A. Brownson jest zajisté kompetentním sepsati důkladné dílo o americké republice. Nikdy jsme nečetli lepšího díla, co se dotýká toho oboru. Jsme rádi, že jsme poznali s hora řečeného spisu věci, jak jsou ve skutečnosti a nikoli, jak nám je podávají židovské aneb nám nepřátelské spisy, i doporučujeme zmíněný spis Brownsonův vroucně. Dostati lze u »P. O'Shea, 19 Barclay Street, New-York.« Jos. Šeřík Vitínský.

HOLLANDSKÁ.

»Onkruid«. (Koukol). Spisovatel a cestovatel, F. W. van Eeden, podává ve svých »botanických cestách«, jež nazval »koukolem« čili »plevelem«, »Onkruid«, ve dvou dílech velmi mnoho zajímavého a poučného. V díle prvním »Kennemerland« čteme o Flóře hollandských »duinů« (vysl. dojnů, t j. písčitých kopců), o lesích Kennemerlandu, o lesích v Brederodě, o písčinách nejen na břehu mořském, nýbrž i uvnitř Nizozemska, jakož i o zvláštnostech okolí Alkmaaru atd. — Díl druhý pojednává o ostrovech severního moře (de Noordzee-eilanden) a o »Gelderland«, »Overijssel«, »Tessel«, o Lochemské hoře (de Lochemsche Berg) a jejím okolí, dále jsou zde upomínky na »Veluwe«, »Salland« a »Terschelling«. Oba díly jsme přečetli s velikým zájmem a znalcům nizozemského jazyka doporučujeme a radíme, by nám z nich v českých časopisech aspoň něco podali; nečetliť jsme až posud nic podobného. Oba tyto díly »Onkruidu« jsou za 1 zlatý, 80 centů nevázané, a v jeden svazek vázané 2 zlaté 25 centů (hollandských peněz). Vydavatel těchto Eedenových zajímavostí jest H. D. Tjenk Willink v Haarlemu. Josef Šeřík Vitínský.

VLAŠSKÁ.

»Pia opera del santo Rosario, Rimini Servi.« S potěšením, ač ne bez jakési závisti, sledujeme dílo arcikněze, děkana D. Ugo Maccoliniho, v chrámě Služebníkův Marianských v městě Rimini (provincie Forli, při ústí řeky Marecchia do Adriatického moře v Italii). Biskup Riminský, Alessandro, jak z vlašských časopisův víme, čítá Pia opera del s. Rosario za největší požehnání své dioecese. Též byl v Rimini založen spolek, a to 25. března 1884. Členové jeho mají zapraviti jednou pro vždy 25 centesimů (13 krejcarů), k tomu cíli, by se několika sirotkům za peníze ty dostalo zaopatření, začež přislíbil P. Hugo Maccolini každého dne za členy tyto mši sv. sloužiti. Avšak spolku tomu dostalo se hojného požehnání od Panny Marie, neboť se dalo do 3. října 1886. již tolik členův zapsati, že se mohly za ně každodenně od toho dne již 4 mše svaté sloužiti a 5 sirotkův opatřiti. Dne 25. března 1898. čítal počet zapsaných 2,250.890

o 112 knihách, z nichž každá má 200 listů, na nichž jména členů jsou zapsána. Nyní dostává se opatření 15 sirotkům. Sám Sv. Otec Lev XIII. dal se dne 3. října 1887. do tohoto zbožného spolku zapsati. Vyplňovací listiny jsou tištěny vlašsky, španělsky, francouzsky, německy a řecky. Kdo by více o tom věděti chtěl, ať dopíše na adresu: »D. Ugo Maccolini, Parroco dei Servi di Rimini, Rimini (Italia)«. Josef Šeřík Vitínský.

FRANCOUZSKÁ.

Právě jsme pročetli nový měsíční bulletin: **»Missions belges, de la Compagnie de Jésus. — Congo-Bengale-Ceylan.** Tato nová revue jest vydána s nádhernou úpravou a ozdobena četnými a velmi krásnými fotogravurami a zastupuje nyní dřívější měsíčník belgických misií Tovaryšstva Ježíšova, jenž se zval: »Précis Historiques«. Tato krásná publikace má za účel uváděti více a více ve známosť práce podnikané belgickými misionáři z Tovaryšstva Ježíšova ve třech obsáhlých a lidnatých krajinách: v západním Bengálsku, na ostrově Ceylonu a v Kongu na Kivangu (Kwango belge). Listy misionářův tvoří základ této revue; ukazujíť především, až k jakému bodu byl hlavní cíl dosažen: rozšíření katolické víry mezi vyděděnými národnostmi v této části střední Afriky.

Josef Šeřík Vitínský.

POLSKÁ.

»Mózg i dusza« (Mozek a duše). Již dávno jsme nečetli tak znamenitého menšího díla, jako právě toto. Štěpán Pawlicki, O. C. R., podal na 122 stranách všecko, co se za našich nevěreckých dob o mozku tvrdí, aby se jen jsoucnosť nesmrtelné duše popřela. Kdybychom chtěli o výtečném spise tomto více referovati, musili bychom jej přeložiti celý. Totéž nám říci dlužno o jiném, poněkud objemnějším (o 16 stran více) spise téhož učeného kněze, dra. Stefana Pawlickiho, totiž »Studyja nad darwinizmem«. Tyto dvě perly neměly by zůstati ani u nás v Čechách nepovšimnuty, a duchovním dobrodincem by se stal, kdo by je českému lidu podal. »Mózg i dusza«, druhé prohlédnuté a rozmnožené vydání, je za 50 krejcarů. »Studyja nad darwinizmem«, též druhé vydání o 138 str., za 80 krejcarů. Adresujte: »Księgarnia Katolicka, Dra. Władysława Miłkowskiego, ulica świętej Anny, liczba 2, (róg Rynku głównego), Kraków (Galicya)«. Josef Šeřík Vitínský.

LUŽICKO-SRBSKÁ.

Časopis maćicy serbskeje. Redaktor dr. Ernst Muka. V Budyšíně. Rok 1847. byl zapsán zlatými písmeny v dějinách lužicko-srbského národa. Byltˇ založen nejdůležitější národní ústav, Srbská matice, kteráž si vzala za úkol vydávati naučné i zábavné spisy pro lid i vzdělance. Orgánem tohoto literárního podniku byl »Časopis maćicy serbskeje«. Tento sborník, vycházející dvakráte za rok, měl býti sbírkou lidových pokladů, literárních, jazykozpytných a vůbec vědeckých studií a rozprav. Tento časopis také vyhověl svému úkolu měrou dokonalou. Redaktorem jeho byl od r. 1847.—53. Jan Arnošt Smoleř (10 svazků), od r. 1854.—68. Jakub Buk (26 svazků), dále od r. 1868.—94. slavný vlastenec a katolický kněz Michal Hórnik (53 sv.) a čtvrtým redaktorem byl výborný jazykozpytec dr. Arnošt Muka (dosud 8 svazků).

Dr. Muka sestavil pomocí našeho milého přítele Michala Andrického podrobný výčet všech prací, uveřejněných v 50 minulých ročnících s názvem: »Registrik abo nadrobny zapis wobsaha lětnikow I.—L.« Jak bohatý obsah má tento časopis, vysvítá nejlépe z tohoto pracně sestaveného rejstříku. Uvádíme alespoň různé odbory uveřejněných statí: umělecké básnictví, překlady básní, srbské národní písně i nápěvy, národní bajky i pověsti, přísloví, říkánky, hádanky, dále jazykozpytné rozpravy, doplňky slovníku a pojednání o něm, přírodopisná, národopisná, děje- a zeměpisná díla, literárně-historické rozpravy, životopisy a nekrology srbských spisovatelův a vlastencův. Mimo to tu byly uveřejňovány hojné drobnosti z domácí i cizí literatury, posudky, úvahy o záležitostech matičních, matičního domu a j. Práce byly tedy vybírány ze všech oborů, při čemž brán byl hlavní zřetel na národní a lidové záležitosti.

Nejplodnějšími z přispívatelů byli: Jakub Buk, náš krajan Adolf Černý, Handrij Dučman, Karel Fiedleř, Michal Hórnik, Hendrich Jaroměr Imiš, Karel Jenč, Hendrich Jordan, dr. Muka, dr. Pful, Michal Rostok, J. E. Smoleř, Wjeła (Radyserb) a Handrij Zejleř. Mimo Černého přispěli z českých spisovatelů do tohoto sborníku zesnulý katecheta Konrád, dr. Josef Karásek, Ludvík Kuba a nebožtík dr. Zikmund Vašátko, býv. advokát ve Velkém Meziříčí.

Ročník 1897. obsahoval tyto cenné práce: Mythiske bytosće łužiskih Serbow od Adolfa Černého, Přinoški (příspěvky) k staršim serbskim cyrkwinskim a narodopisnym stawiznam (dějinám) od dr. Arnošta Muky, Dodawki k serbskemu słownikej od J. Radyserba (Wjely) a nekrolog Jakuba Buka od J. Skaly kromě směsi a drobností.

Ročník 1898. pak uveřejnil královskou hymnu saských Srbů, rozpravu dr. Muky o zlatém jubileu Srbské matice a nekrolog Michala Domašky s podobiznou. »Časopis« na rok 1899. dosud nevyšel.

Jak z obsahu patrno, účastnili se hojnou měrou katoličtí kněží a učitelé svými pracemi, se svými evangelickými spolubratry přičiňovali se horlivě o zdokonalení časopisu, který se takto stal pojítkem katolických i evangelických, Horních i Dolních Srbův. Psán jest skladným či analogickým pravopisem, který jest jedině odůvodněn a jenž má také jediné výlučné existenční právo v budoucnosti malého, avšak čilého národa, který právě tímto časopisem dokázal, že žije a nikoli živoří, což jest pádným důkazem, že také i nadále udrží svou národnosť. Matičnímu časopisu přejeme hojně členův i přispívatelů. Členem Srbské matice se stává, kdo splatí 4 marky (nejlépe u dr. Ernsta Muky, profesora ve Freibergu v Sasku), dostane potom časopis zdarma. Letos vyjde již 52. ročník toho sborníku, což jest zajisté řídkým úkazem i u časopisů velikých národů. Fr. H. Žundálek.

CHORVATSKÁ.

»Poviest slavenstva. Historičko-etnografičke razprave. Odnošaji, staroslavenske uredbe i običaji, bajoslovje, pjesničtvo i književne gramatike slavenskih jezika napisali J. E. Vogel, K. J. Erben i J. Perw.« Dr. Fr. Rački podává ve zmíněném spise krátce a velice zajímavě vše, co nás Slovany zajímati může. Proto doporučujeme »Poviest slavenstva« všem upřímným Slovanům bez rozdílu, a to tím spíše, jelikož »Poviest slavenstva« je pouze za 30 krejcarů. Dostati lze jej u L. Hartmana, Zagreb (Agram), Chorvátsko.

Josef Šeřík Vitínský.

Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XX. vijeka. Napisao prof. Vjekoslav Klaić. Svezak I. Prvo doba: Vladanje knezova i kraljeva hrvatske krvi 641.—1102.; drugo doba: Vladanje kraljeva Arpadovića 1102.—1301. Nákladem tiskárny Hartmannovy v Záhřebě 1898. — Dějiny národní soustavně podané jsou zajisté nejpotřebnějším spisem pro národ. Z nich čerpá zprávy o svých předcích, jich tužbách, bojích a snahách, z nich poučuje se však také o jich chybách a vadách, kterých se má vystříhati. Jestiť dějepis velikou měrou učitelem života. První dějiny chorvatského národa vydal prof. Tadej Smičiklas r. 1879. a 1882. ve dvou svazcích nákladem Chorvatské matice. Tyto byly již rozebrány. Podle původních pramenů sepsal nové dějiny prof. Klaić a rozvrhl je na čtyři svazky. V úvodě popisuje dějepisec stručně ráz různých dob chorvatských dějin, potom podrobuje literární kritice prameny jednající o Chorvatech. Klaić popisuje dále boje Dalmatů s bratry v království a připisuje vinu toho politickému rozdělení obou sbratřených zemí. Totéž bylo příčinou bojů Bosny s královstvím. Pak jedná o Dalmacii a Pannonii před příchodem Chorvatů, přechází k usazení Chorvatův a Slovincův ve jmenovaných zemích, o vzdělanosti Slovanů vůbec a Chorvatů zvláště. Prof. Klaić se domnívá, že Samův stát skládal se z Chorvatů, což jest dojista nová domněnka, které jsme dosud nikde nečetli. Vlastní chorvatské dějiny začínají boji s Franky, kteří je chtěli podmaniti, což se také stalo, a země byla spojena s markrabstvím furlanským. Tu se začalo šířiti křesťanství sv. Cyrilla a Methoděje, načež dějepisec rozpráví o největších chorvatských králích, o Tomislavu a Petru Krešimiru Velikém. Následkem zrady domácí šlechty padla národní dynastie a dosazeni Arpadovci na trůn, kteří však byli slabými vládci, tak že jejich vláda Chorvatům mnoho užitku nepřinesla. Na knize této se chválí obecně přesnosť, jadrný jazyk a zajímavé vypravování dějinných událostí. Spis je za 3 zl.

Hrvatski pokret (povstání) v proljeću 1848. Dva díly. Nákladem akciové tiskárny v Záhřebě r. 1898. Cena I. dílu 35 kr., II. dílu 75 kr. Rok 1848. zachvátil všecky národy, kteří chtěli se osvoboditi od cizího jha. Také Chorvati se chopili zbraně, aby bojovali za svobodu své země, za její práva a jednotu. Spisovatel tu líčí slovanskou vzájemnosť v Praze, mluví o bojích Chorvatů v Italii, o válce proti Maďarům a nadšené popisuje bána Jelačiće, jeho nezlomnou vůli, pracovitosť, obětivosť a lásku k chorvatskému národu. Tento spisek přispěje, aby poznána byla povaha bouřlivého roku 1848.

Hrvatski ustav ili konstitucija. Razložio dr. Boguslav Šulek. Tato kniha nám líčí dopodrobna vývoj chorvatské ústavy, kterou by bylo potřebí znáti také našim žurnalistům. Obsah její jest velmi pestrý, cena 60 kr. velmi nízká (318 stran). Nákladem téže tiskárny.

Z jiných politických novějších spisův uvádíme tyto vyšlé nákladem akciové knihtiskárny v Záhřebě: »Osvrt (pohled) na financijalnu nagodu (smlouvu) izmedju Hrvatske i Ugarske.« Napisao dr. F. V. Cena 50 kr. »Kako Ugarska izpunjuje ugovor sklopjen medju Hrvatskom i narodom živećim u Ugarskoj i Erdelju.« Cena 30 kr. »Političi pabirci iz nedavne prošlosti hrvatske ili kako je postala (vznikla) hrvatsko-ugarska nagoda.« Napsal J. Ž. Cena 40 kr. — Spisy tyto jsou psány odborníky a neúmornými zápasníky za práva národa chorvatského, která vysoko třímá spojená opposice, kterou jest neodvislá strana (Strossmayerova) a strana práva. Orgánem prvé jest výborně redigovaný katolický denník »Obzor«, druhá pak má svůj list »Hrvatska Domovina«. F. H. Žundálek.

BULHARSKÁ.

Pisma ot Rim. Cestopisná studie Konstantina Veličkova. Tiskem a nákladem Jos. G. Govedarova Sofia 1895. Stran 306. Cena 3 lvy (franky). — Světovládný Řím odjakživa poutal k sobě pozornosť nadaných cestovatelů a pozorovatelů. Všichni cestovatelé se v tom shodují, ať jsou víry jakékoli, že papežský Řím zůstavil po sobě nejvíce památek. — Přítomný cestopis zahrnuje chválou Řím, při čemž jest úplně nestranným a katolické církvi a jejímu zřízení a památkám vzdává zaslouženou chválu. Vroucně mluví mezi jinými o katakombách, kostelích, hřbitovech, o řádu Jesuitském. Vypravuje dějiny papežské, dále o významu sv. Pavla, o křesťanství, o malířských, stavitelských a jiných památkách nadšeně a velmi zajímavě, tak že každá nová stránka přináši nový poutavý obraz. Dílo jest nejen zábavným, nýbrž i velmi poučným, jest to rukověť k dalšímu studiu římských věd. Fr. H. Žundálek.

»Narodna pěsnopojka« (Národní zpěvník). Bulharský sběratel národních písní, St. N. Vardev, vydal v r. 1892. celkem 290 různých písní v jednom svazku pod názvem »Narodna pěsnopojka« v městě Pirdop. Okolí Pirdopu jest též snad z celého Bulharska nejbohatší na národní písně. Ač St. N. Vardev podává nám ve své »pěsnopojce« skore 300 písní, nejsou tím nikterak lidové bulharské písně vyčerpány. Bylo by záhodno jich co možno nejvíce sebrati, by tyto slovanské perly časem nezanikly docela. Kdo chce blíže poznati lidový život našich slovanských bratří Bulharů, nechť si zpěvník objedná, je pouze za 1·20 lva. Dostati lze všude v Bulharsku V Sofii u Iv. B. Kasurova.

Josef Šeřík Vitínský.

SRBSKÁ.

Paběrky ze srbské literatury. Jistý kritik srbské literatury v království napsal při posuzování knih z doby poslední satyrické přirovnání: »naša je literatura kao vino; što starije, to je bolje!« Listujeme-li časopisy srbské nebo sledujeme-li zábavnou produkci literární v roce 1897. a 1898. po vnitřní hodnotě i po vnějším účinku, jaký zanechává v nejširších vrstvách národa, bezděčně musíme onomu kritikovi dáti za pravdu. Nové snahy mezi mladými srbskými spisovateli, abych tak řekl, honba za úspěchem, svedla mnohé nadané talenty na scestí. Zjevný doklad toho poskytuje výborný povídkář Janko M. Veselinović, jehož »Slike iz seoskog života« vzbudily kdysi pravé nadšení veškeré srbské veřejnosti. Ale Veselinovićovi nestačily šťastné úspěchy na poli povídky, tak že učinil náběh do románové osnovy, pokus ten nebyl však

pro spisovatele příznivý. Jeho »Hajduk Stanko«, objemný to román, neuspokojil spisovatelovy přátele, a srbské listy přinesly o knize více odsuzujících než příznivých úvah. Vytýká se mu ukvapenosť, naprostá nepropracovanosť, slabá základní osnova, ač jinak při jednotlivých episodách stkvěle vystupují na jevo přednosti péra Veselinovićova jako povídkáře. Práce ta nezasluhuje názvu »historický román« již proto, že hrdina jest osobou naprosto smyšlenou. Druhým svým románem »Junak naših dana«, který měl býti jaksi satyrou na nynější sociální poměry v království Srbském, Veselinović také nevyniknul nad prostřednosť. Jemu nejlépe svědčí povídky z lidového života; jsa učitelem na venkově, seznal současný život národa ve všech fasích sociálního jeho snažení i rodinných slastí a strastí. V řadě ostatních románů srbských zasluhují zmínky Tomićovi »Nazareni«, Perovićovi »Neimari« a zvláště Rankovićův »Gorski car«, jehož děj koná se v posledních dnech právě smutného mravního rozrušení nynější městské společnosti, zvláště bělehradské; líčení toho stalo se vděčným polem pro nadané péro spisovatelovo. Za to v oboru povídky shledáváme se u Srbů v každý čas s výtečnými pracovníky, jak dokazují jména Laze Lazareviće, Stjepana Ljubišy, vzpomenutého již Veselinoviće, Ćoroviće a mnoho jiných. Poslední dobou upoutal na se pozornosť kritiky i čtenářstva Dragutin Ilijć svými poeticky propracovanými povídkami »Svetle slike« a »Pošljednji prorok«. S menším již štěstím setkaly se na veřejnosti povídky Milky Grgurové-Aleksićové pro svou nepropracovanosť, jakož i »Pripovjetke« Dušana Rogiće pro mělký obsah, jemuž nedostalo se ani řádného slovního hávu. Mezi všemi povídkami, které se posledně na literárním trhu srbském objevily, vzbudily zaslouženou pozornosť: »Gospoda seljaci« (Páni sedláci), kterou napsal plodný Tadija P. Kostić a vydala knihtiskárna Petra Tanackoviće v Bělehradu. Práce ta je věrnou illustrací nešťastných politických poměrů srbských, které v poslední době otrávily na celém venkově společenský a rodinný život. Po té stránce, že prýští z duše vlastenecké, že bezohledně bičuje dnešní nemravné sociální snahy srbského sedláka, jenž zapomenuv vlastního povolání, opičí se po pánech z města, jest podklad celé práce zdravý a originální. Kostić dosáhl svého cíle plnou měrou; spojil slzu se žertem, a tak osladil trpký dojem satyry. Spisovatel podal národu touto povídkou i kus svého srdce a proto těší se kniha nemalé oblibě právě toho lidu, jehož slabé stránky odhaluje. Stručný obsah povídky jest: Do zádrugy poctivce »čičy« Jerotija Milikiće navrátil se od vojska vysloužilý příbuzný Kića, pokažený moderními směry velkoměstské společnosti. U vojska byl vážen mezi podřízenými jako »gospodin narednik« a domníval se, že »gospodinstvo« ono zůstalo na něm lpěti i v jednoduché a zámožné kuči selské. Jednou zajede do zádružného dvorce sousední kapetán Žeravica, jenž fedruje stoupence pro novou stranu, která se právě domohla vlády. Jest to chvástavec prvého řádu, jenž mělkými frasemi, jako: »nepotřebujeme holínkových hrdin, a masy bezmyšlenkovitých poplatníků, nám třeba jádra a květu národa!« strhnul a omámil Kiću tak, že vrhnul se v náruč »panské« strany. Od té chvíle, kdy ho nová vládní strana povýšila na »gospodina« a jmenovala obecním představeným, nosil nos výše než všickni ostatní. O práci se nestaral, jeho jedinou zálibou byly schůze, k nimž pozván »cviet naroda«, jichž se však lid stranil; jedinými účastníky byli komandovaní vládní pandaři. Později stydí se za svůj původ, za své druhy, naučí se šidbě podle svých panských mistrů, sní o svatbě s nějakou kráskou s »řeckým nosem« a přemýšlí, jak by se zbavil i celého příbuzenstva v Milikićově zádruze. Na štěstí však padne v Bělehradu »panská« vláda a nástupci její zbavují Kiću představenství v obci. Kající »gospodin« Kića vrací se opět dobrému strýci Jerotiji do zádrugy a přestálými zkušenostmi i upřímnými slovy poctivého stařešiny brzy vyléčí se z nemoci »gospodské«. — Podivno věru, jaká příbuznosť mnohdy i v sociálním snažení a v bludných směrech politických jest mezi bratrskými slovanskými kmeny, třeba je od sebe dělily sta mil, vysoké hory a nedohledné pusty! Vzpomeňte jen našeho zimničného rozvoje politického v posledním desetiletí, tu spoustu bludných hesel, jaká hlavně mezi důvěřivý selský lid byla vržena; — a netane vám před očima až nápadná parallela mezi látkou Kostićovy povídky a rozháranou nehotovostí dnešní politiky našeho venkova? — Snežno pramenje. Kontury obrazové, napsal Andra Gavrilović. V Bělehradě nákladem Svetozara Nikoliće, 1898. Gavrilović jest již starší spisovatel, známý na poli současné povídky nebo jako autor historických obrazů. Z větších historických povídek jeho známy jsou: Despotova vlastela a Prva žrtva. Uvedená kniha povídek dělí se na dvě části: Snežno pramenje, obsahující šest prací, pak Iz albuma, zahrnující deset črt, v nichž spisovatel namnoze

podařeně kárá různé lidské pošetilosti V prvé povídce, »S u z e«, uvádí nás spisovatel do společnosti pensionovaného kapetána Živky, který po vyhrané partii šachu rozvláčně vypráví episodu ze svého mládí, kdy se mu podařilo vymyšleným líčením o smrti spolukamaráda, podporučíka Ivana, pohnouti k slzám hrdou Angju, dceru hostitelovu, a to k veliké radosti ostatních důstojníků. — Ve druhém obrázku: »Svršetak idile« nevěděl snad sám spisovatel, jak by myšlenku svou oděl, a proto zauzlený, ale nadobro zmotaný děj ani na konci nepodává čtenáři žádný »konec idyly«. — »Seoski Brut« jest obrázek z venkovského života. Spisovatel v něm líčí starostu obce, ležící na levém břehu krásné Mlavy, který jako selský Brutus tresce svého syna z byrokratické horlivosti vězením čtyřiadvaceti hodin proto, že se v čas nedostavil k vojsku, jak velela obsílka. Čtvrtá črta »Bio sam umro« uvádí nás v domácnosť venkovana, kterému se zdá, že zemřel, a tu pozoruje život, jaký nastal v kuči po jeho pohrobení. Vroucí láska dětí k matce a vdovina starosť o sirotky naplní však ducha jeho spokojeností, že se vrací jako holub v nadhvězdné výše. V tom z rána zvolání děcka: »mamo« vynutí z úst spícího otce radostné: »čedo moje« (dítko moje) a »umrlec« se probudí, — Povídka uvádí nás částečně v theorii moderního spiritismu a pěkným líčením seznamuje čtenáře s krásnými posmrtnými lidovými zvyky. Za to následující obrázek »Logorska vatra« (oheň v ležení) jest opravdu pouhé školácké líčení vojenského ohně za listopadové noci bez jakéhokoliv podkladu povídkového. Poslední črta »Turista«, uvedená ve formě denníkové, líčí jakéhosi Simona, dobrosrdečného bělehradského občana, jenž setkav se v hotelu s neznámým turistou, mladíkem »všemi mastmi mazaným«, ač z dobrých kruhů společenských, zamiluje si ho tak, že ho vodí po Bělehradu, ukazuje mu památnosti města a posléze uvede ho i do svého domu. Zde ho seznámí s mladou a krásnou svou ženou Jelenkou, která nalezí zalíbení v mladém hosti. Ten, pozván na oběd vlídným a nic netušícím hostitelem, přichází dříve a s Jelenkou nasazuje milému domačinovi pozvolna parohy, planými výmluvami odkládá svůj odjezd, dává si dostaveníčka s hodnou Jelenkou v Topčideru a jinde. — Konečně po turistově odjezdu sezná pozdě ubohý Simon, že za svou laskavosť a pohostinnosť byl prohnaným mladíkem hanebně oklamán, — a těší se jen, že to snad nikdo jiný netuší. Milá Jelenka vyčítá ještě svému paroháči, že on je tím vším vinen, »proč jí tu hračku sám do domu přivedl.« — Druhá část Gavrilovićovy knihy »Iz albuma« obsahuje deset satyrických črt, které vesměs vztahují se na literární život srbský a mnohé z nich tají v sobě ostrý hrot, vyslaný na účet nesvědomité a strannické kritiky, jaká po našem způsobu dává vyrůstati v očích národa pouze oněm pracovníkům, kteří různými úsluhami získali si blahosklonného ohledu a milosti před vševládnoucí mocí kritiků z řemesla. — Slike iz Stare Srbije od Zarija R. Popoviće. Srbská klášterní knihtiskárna vydala pod tímto názvem ve Srijemském Karlovci r. 1898. dvě povídek od neznámého dosud spisovatele. Pozoruhodnou jest povídka prvá: »Duhovnik« (duchovní), zabírající takořka celou kninu. Děj její opírá se o pravdivou událost, která stala se r. 1867. ve Staré Srbiji. Kaluděr Janjičije žil bohumilý život v monastýru Binackém a v celém okolí byl znám pod jménem »duhovnik«. Ač žil mezi divokými Arnauty, chodil beze zbraně a pouze na krku měl malý dřevěný kříž a v rukou růženec a hůl. Na počátku povídky dovolává se jeho pomoci v monastýru věhlasný Albánec Kadrija, Mohamedán; přináší sem nemocnou dceru, krásnou Gjulzadu, s prosbou, aby ji Janjičije svými modlitbami uzdravil. To se opravdu stane. Blíže Kadrijova domu žije mladý Arnaut Ferat, jenž se soudruhem Alitem chce unésti Stojanku Margetinu, nejkrásnější to dívku na celém horním Pomoraví. Závadou je jim však kaluděr, kterému přísahají smrt. V pověrčivosti, že by se ho kule z pušky nedotkla, radí Alit, aby ho Ferat podřízl jataganem. Jedné noci skutečně ukradena Stojanka, ale sedláci hnali věc do krajnosti; žalovali Ferata a Alita z únosu u kadiho, který poručil, aby oba vinníci se dostavili i s ukradenou dívkou před soud. Dívka byla již po tureckém způsobu zahalena a před občanským soudem rozhodně prohlásila za účastenství celé obce, že chce přestoupiti na islam. Nic nepomáhaly kaluděrovy domluvy; tu pojednou tušením jat, strhnul »duhovnik« dívce pokryvku s hlavy a hle, tu stála k úžasu všech podvodná cikánka, která po návodu Feratově i Alitově hrála úloha nešťastné Stojanky. Soud to uznal za podvod a chtěl ztrestati oba vinníky, oni však, uživše zmatku a rozruchu, uprchli. Mezitím osvobozuje šlechetný Kadrija Stojanku z vězení, kam Feratem byla zamknuta, a poskytne jí ochrany, aby mohla utéci přes hranice do Srbska. Neprošlo však ani deset dnů a v klášterní cele nalezen kaluděr Janjičije s podříznutým hrdlem. On byl posledním obyvatelem mona-

stýru binackého, jehož majetek potom rozebrán a celý zpustošen. Však Bůh ztrestal záhy i oba vinníky: Ferat oslepnul a Alit brzy potom zemřel. — Povídka tato psána je lahodným slohem a dojímá na mnohých místech nehledanou vlasteneckou vroucností. — Druhá povídka: »Na novu godinu 1876« je vlastně krátká črta, jednající o mladém učiteli, který r. 1876. přišel do Gnjilany (ve Starém Srbsku) z bělehradského semeniště. Byl však politicky očerněn a odveden v okovech do Anatolie, kde záhy umírá. — Lidová povídka jest opravdu specialitou v srbské belletrii. Vyrostla jako polní květ, nezávisle na cizích vzorech a proto se jí tak daří na nivách krásné literatury srbské. V řadu podobných zdařilých plodů, jež vytryskly z upřímného vlasteneckého srdce, náleží i Popovićův »Duhovnik«, kde motiv národní úzce a sympaticky se druží k vroucnosti náboženské. V tom spočívá ono kouzlo, aby spisovatel udeřil na pravý akord, jehož ozvěna nese se vděčně až do nejširších vrstev lidových. Literatura, která opírá se o takové pilíře, která v lidových knihách slučuje oba motivy: čisté náboženství a horoucí lásku k vlasti, ta je a zůstane nejvděčnějším vychovatelem národa nejen u pobratimských Srbů, ale i u nás. Prvé plody Popovićova péra jsou nám všestranně tak sympatickými, že těšíme se opravdu na příští jeho publikace. Jan Třeštík.

— · — —

RUSÍNSKÁ.

Dlja domašňoho ohnišča. Povídka Ivana Franka. Dr. Ivan Franko náleží k nejplodnějším rusínským belletristům. Povídku tuto napsal již r. 1892., počátek její však byl vytištěn teprve r. 1897. v časopise »Žitje i Slovo« a pak teprve vyšla jako 11. svazek »Literaturno-naukové bibliotéky« ve Lvově. Stručný obsah povídky jest tento: Hejtman Angarovič vrátil se po pětileté vojenské službě v Bosně domů, jsa očekáván svoji manželkou Anelou. Při návratu shledává nebývalý přepych ve svém domě, což jest mu tím nápadnějším, poněvadž jeho manželka si v dopisech z počátku stěžovala do nedostatku peněz jeho. Anela však jeho podezření i pochybnosti vyvrací s účty v ruce, kde má zaznamenáno, že ji otec její, továrník Hurter podporoval. Muž tomu uvěřil, ač otec jeho manželky jí dal jen peníze na kauci, poněvadž se sňatkem tím nesouhlasil. Hejtman v kasině však jest svými kollegy chladně přijat, a jeho bývalý přítel Redlich mu přímo vypovídá příčinu toho: že jeho manželka jest mu nevěrnou a že poddala se baronu Reichlingenovi. Uražený manžel vyzve Redlicha na souboj a těžce ho poraní. Na cestě potká Hurtera, který mu vypráví, že pozbyl všeho majetku a že žádal dceru za podporu, že byl však odbyt. Policejní agent má za úkol stříci Anelin byt, kde se konaly zapověděné schůzky; z jeho řeči doví se manžel o úplném rozvratu své domácnosti. Po manželově domluvě se Anela zastřelí.

V procesu pak se dokáže, že Anela sama se nezpronevěřila svému choti, že však ve svém domě trpěla nemravné schůzky, aby takto mohla svoji rodinu vydržovati.

Děj zakládá se na skutečném procesu, konaném před několika lety ve Lvově. Provedení však není dokonalé. Komposice jest, jak praví známý kritik M. Hruševský, příliš umělá. Je tu nahrnuto příliš mnoho děje beze všeho psychologického vysvětlení; vše odehrává se ve třech dnech. Hlavní hrdinkou má býti Anela, avšak z povídky vysvítá, že hlavní osobou jest vlastně její muž. Děj jest velmi napínavý, ač vše nepravdě podobno.

Co se našeho náboženského stanoviska týče, jsme rozhodně proti podobnému realistickému zpracování látky. Děj povídky má býti ovšem vzat ze skutečného života, avšak přece zidealisován, vždyť má čtenáře ušlechťovati. Látky vybrané z mravního bahna zajisté je třeba velmi mistrně zpracovati, aby se neminuly účelem. Souboj ovšem také tu koná své hrůzy, což se příčí pátému Božímu přikázaní. Také konec povídky, Anelina smrt, není motivován. Lépe by bylo působilo, kdyby Anela uznala svou chybu, vše manželu ohlásila, když vyslovil podezření proti ní, a slíbila, že se polepší. Ale to by byl býval konec celé historie; spisovatel však právě na opaku toho zakládá svou celou osnovu.

Ač tedy děj jest až do konce napínavý, přece nás tato povídka pro nedostatky tyto neuspokojuje. Dr. Ivan Franko jako realista si libuje v podobných látkách. Tentokráte však nebyl ve volbě a zpracování šťasten.

Fr. H. Žundálek.

— — —

SLOVINSKÁ.

»Balade in romance«. Napisal A. Aškerc. Cena broširani knjigi 1 gold. 30 kr., v izvirne platnice elegantno vezani pa 2 gold. Kdo z Čechův nezná »Kytici« nesmrtelného básníka a spisovatele Karla Jaromíra Erbena? I Slovincům dalo nebe podobného muže, básníka Aškerce. Aškerc je slovinským epikem. Čtěte jeho balady a romance a seznáte, že poesie Aškercova je nejen krásná, nýbrž i svěží a poutavá. Aškerc není ještě u Slovinců všude tak znám, jako Čechoslovanům Erben, nicméně chováme nezvratnou důvěru, že jeho ballady a romance znárodnějí u Slovinců jako u Čechoslovanův Erbenova »Kytice«, a to nejen, jak jsme již děli, pro krásu, svěžesť a poutavosť, leč i proto, že jsou vesměs domácí.

»Poezije Simona Gregorčiča«. Mají-li naši jižní slovanští pobratimci v Aškercovi znamenitého epického básníka, mají i v Gregorčičovi slovutného lyrika. O něm ne nadarmo se říká, že pěje »kakor (= jako) mu je Bog grlo vstvaril«. Prvé své zpěvy pěl pód značkou »X«, podoben jsa slavíku, jenž v háji ukryt až milo zpívá. Simon Gregorič jest libozvučným a prostým v slohu, pln krásy básnických tvarův, myšlénky jsou čisté, bohaté a snadno srozumitelné. Poslední vydání jeho »poezijí« jest rozmnoženo mnohými krásnými básněmi. Cena nevázaných »poezijí« 1 zl. 20 kr., vázaných se zlatou ořízkou 2 zlaté. Oba zmíněné spisy vyšly u »Ig. pl. Kleinmayrjeva in Fed. Bambergova knjigarna v Ljubljani (Laibach), Krajina«. Jos. Šeřík Vitínský.

NĚMECKÁ.

Die eigentlichen Führer der Socialdemokratie. — Christliche Arbeiter-Fürsorge. — Obě tyto práce, vyplňující druhé číslo sbírky: »Volksaufklärung«, vyšly z péra Karla Herdacha, jenž v první části ukazuje k tomu, jak nápadně sociální demokracie v mnohém jest úplně za jedno s židovskou zlatou internacionálou a s požidovštělým svobodným zednářstvím, ač právě tyto národohospodářskou bídu širokých vrstev nynější společnosti zavinily — i dokazuje, že jest to zcela přirozeno, když uvážíme, že sociální demokracii založili židé, kteří také všude jsou její vůdci a kteří za toto vůdcovství dají si pořádně platiti od »soudruhů«, jichžto rodiny hladem zmírají... a dochází k závěru, že ne víra, ale nevěra práci zneuctila, že ne křesťanství, ale nové pohanství »bílé otroctví« v život uvedlo, že ne církev, ale liberalismus zavinil dělnickou bídu, že ne katolicismus, ale křtěné i nekřtěné protikřesťanství zavedlo úctu zlatého telete a obětovalo proletariát molochu! — V práci podává p. spisovatel každému jednoduchý, ale vydatný prostředek na schůzích, kde líčena bývá církev jako nepřítelkyně dělnictva, ihned takové štváče a jich posluchače o pravém opaku poučiti, a to výroky předních socialistů samých! Jak pro obsah, tak i pro láci (jen 5 kr.) doporučujeme brožurku tuto rádi.

Freiheit, Gleichheit, Brüderlichkeit in der Praxis oder Socialdemokraten unter sich. Von Registrator. **Die Sklaverei und das Christenthum.** Nach Bebel und — nach der wahren Geschichte. Třetí číslo knihovny »Volksaufklärung« přináší jmenované dvě práce, z nichž první podrobuje spravedlivé kritice sociálně-demokratickou stranu, která tak ráda vše přísně posuzuje a šmahem odsuzuje — a z této podrobné pytvy uvedené strany jde na jevo, že u ní slova svoboda, rovnosť, bratrství jsou opravdu holé fráze — a že snad nic ve světě tak si neodporuje, jako theorie a praxe sociálních demokratův. Dokladův, a to většinou od samých vůdců této frakce, jest zde tolik a tak vydatných, že jen člověk slepotou raněný nemůže viděti, jak by to na základě posavadních zkušeností v tom budoucím státě soc. demokratů jednou dopadlo! Vhodně uvedeno ke konci, že opravdovou svobodu, rovnosť a bratrství nalézti možno v klášteřích, které přece těm, kdo tato slova stále mají na jazyku, jsou trnem v oku! — Ve druhé práci dokázáno proti Beblovi, že církev katolická vždy a všude dle možnosti otroctví potírala a, nepodařilo-li se jí to vždy úplně, jistě ne ona, ale jiní činitelé jsou tím vinni. Doporučujeme časovou brožuru tuto (32 str. — 5 kr.) k hojnému rozšíření. Prokop Zaletěl.

ČESKÁ.

Vademecum, seu brevis synopsis materiarum et casuum in cura animarum frequentiorum. Concinnavit Dr. Antonius Brychta. Jméno vsdp. kanovníka dr. Antonína Brychty jest od mnohých let již známo z učených článků jeho, uveřejněných v čelných časopisech theologických. Oznamujíce tedy spis jeho, neoznamujeme jména vzdělané veřejnosti neznámého. Učený pan spisovatel ustanovil se na tom, sestaviti sbírku četných zákonů kanonických a liturgických, dekretů sem čelících, a odevzdává ji svým spisem obecenstvu a zvláště novosvěcencům. Důvod, jímž byl veden ku sebrání dotčených zákonův a vynesení římských kongregac o věcech kanonického práva a liturgie se týkajících, byl především ten: že nejsou každému knězi k ruce ty knihy a folianty, v nichž jsou uloženy odpovědi, resoluce a dekrety, jež byly vyneseny od nadzmíněných kongregac následkem otázek za rozličnou dobou a stran rozmanitých předmětů do Říma zasílaných. Výnosy dotčené nejsou však seřaděny podle předmětů, o něž jde, nýbrž v abecedním pořádku. Vsdp. spisovatel měl zde zřetel zvláště k duchovním buď v duchovní správě aneb na školách zaměstnaným, o nichž jest známo, že jsou pracemi přetíženi, tak že žádajíce sobě okamžitého poučení, nemají tolik času, aby se celé knihy uchopili a právně rady sobě odtud vyhledali. Jednotlivé články jsou zde onde skutečně vědeckými traktáty, jež se opírají o liturgické předpisy, o zákony církevní a výnosy kongregac římských. Sem náleží zvláště traktát o manželství, o sponsaliích, traktát o litaniích v bohoslužbě dovolených a jiné a jiné velice poučné články. Já si dovoluji některé články přičiniti. »Quando cantatur missa sine ministris, non potest altare thurificari.« (Když se slouží mše sv. zpívaná bez asistencí, nemá býti oltář incensován.) »In Feriis quadragesimae, quatuor temporum et vigiliarum dici debent Flexis genibus in choro non tantum preces Feriales, sed etiam Commemorationes Sanctorum.« Za dob čtyřicetidenního postu, quatembru a vigilií mají se v choru konati modlitby i suffragie na kolenou. »Hostiam, quae fuit publicae venerationi exposita, non licet in partes dividere et Fidelibus communicantibus ministrare; si summenda est, debet id fieri a sacerdote immediate post sumtionem sanguinis.« »Hostie, kteráž byla veřejnému uctění vystavena, nemá býti dělena a částkami jejími býti přisluhováno lidu, ale budiž přijata od kněze bezprostředně po přijetí kalicha.« Než, vezmiž každý, jemuž záleží na tom, aby v pochybnostech nalezl určitého a rychlého naučení, knihu samu do ruky a nebudeš toho želeti, a když ji sobě zakoupíš, nebudeš nákladu litovati. Můžeť zajisté záslužné, pracné a učené dílo toto každému knězi býti doporučeno. Dr. Ant. Lenz.

Cesty Boží jsou nevyzpytatelny aneb **Pasačka z Lurd.** Divadlo v pěti jednáních od neznámého autora. K tisku upravil Jindřich Macoun, kaplan v Turnově. Cena 35 kr. Cyrillo-Methodějská knihtiskárna v Praze. O práci této, jež vyplňuje v »Bibliotéce her a výstupů na jevišti katol. jednot«, pořádané Dr. Jos. Burianem, svazek jedenáctý, píše vp. Macoun, že od jedné členky spolku v Lounech dověděl se, že v klášteře, kde byla vychována, hrávaly krásný divadelní kus o zjevení Lurdském. I prosil ji, by mu dle možnosti kus ten obstarala, což se i stalo; sehráli tedy práci tu v Lounech s výsledkem tak stkvělým, že, když zpráva o tom přišla do novin, odevšad zasílány mu žádosti o zapůjčení. Práce, jež dosud byla v rukopise, upravena k tisku a tak katol. jednotám a podobným spolkům učiněna přístupnou. Hned když jsme práci tuto četli, velice se nám líbila, ale od té doby, kdy viděli jsme ji též sehráti, nemůžeme ji dosti doporučiti spolkům k sehrání. Prok. Zaletěl.

Moderní básníci angličtí. (1700—1800.) Překlady Jaroslava Vrchlického. Podivuhodna jest překladatelská činnosť básníka Jaroslava Vrchlického. Nevíme sice, která původní díla tohoto velikého mistra leží v rukopisech jeho a která dřímají ještě v kolébce jeho myšlének a snů, ale z toho, co dnes před námi leží, můžeme směle tvrditi, že v této činnosti jako překladatele spočívá největší váha působení jeho. Jako opravdový sběratel perel, směle i šťastně ponořuje se v širé moře veškeré poesie světové a vynáší na břeh našeho literárního území stkvosty její v lesku mnohdy jasnějším, nežli stkvěly se v originálech. Překlad Dante-ovy »Božské komédie« je nejzdařilejší všech literatur. Mimo to podal nám ukázky z více než 100 básníkův italských, u francouzských pěvců je jako doma a nyní překvapuje nás novými překlady z básníkův anglických. V díle, jež máme před sebou, stkví se padesáte hvězd nejrozsáhlejšího a nejjasnějšího básnického obzoru anglického od Thomsona až k Tennysonovi, skutečný kaleido-

skop, v němž zříme nejrůznější myšlenky, nálady a směry. Ovšem z několika ukázek jednotlivých básníků není snadno vystihnouti povahu poesie jejich, ale za to označuje Vrchlický sám stručnými a výraznými rysy při každém mistru činnosť a povahu jeho, udávaje zároveň, co již do češtiny bylo přeloženo. V celku nikde ve výběru tomto neuráží se náboženský cit, toliko v »Karnevalu« od Byrona naráží se na kněžský stav. Vrchlický nazýván jest právem mistrem formy; o tom svědčí i tyto překlady. Přečtěte si jen na př. »Vodopád lodorský« od Roberta Southeye. Ale i v těchto ukázkách Vrchlický přichází do sporu s grammatikou. Je to znamením spěchu a chvatu, s jakým pracuje. To jest právě zvláštností Vrchlického. Ani školákovi bychom neodpustili, kdyby psal na př. »bez něj«, »doň«, »nevidím jej«, »jako hračka okov mnohý sjede z ruky mu i z nohy« a j. v. Překladatel praví v úvodě, že »doba nepřeje těmto pracím« a že »nemůže dnes určitě říci, budou-li následovati za touto docela samostatnou knihou skupiny básníkův dalších«; ale my upřímně bychom si přáli, aby následovaly, a to skupiny jak básníkův anglických tak i amerických. Karel Burian.

Bitva u Slavkova. Napsal prof. Alojs Slovák. II. rozmnožené vydání. V Brně 1898. (156 stran). Nákladem vlastním. Osoba a válečnictví Napoleona, jednoho z největších mužů všech věků, vždy budou nemálo zajímati; o žádném panovníku minulosti se nemluvilo tolik, jako o Napoleonovi. Plnou měrou poutala vždy pozornosť památná bitva u Slavkova, o níž zprávy ku podivu se tak rozcházejí. Spisovatel prof Slovák často navštěvoval jednotlivá místa bojiště slavkovského, pilně čítal ve spisech vědeckých, pojednávajících o významné bitvě té, jakož i sbíral písemné záznamy, které ve farních, panských, školních a obecních knihách pamětních a archivech roztroušeně se naskýtají. Nejbolestněji však prof. Slováka dojímalo, že místa ta, kde tisícové padlých hrdinů daleko od svých milých odpočívají, žádným důstojným pomníkem nejsou ozdobena. Konečně odhodlal se vydati na veřejnosť plod důkladného svého studia, spis »Bitva u Slavkova«, a věnuje čistý zisk šlechetnému účelu — postaviti důstojný náhrobní pomník na bojišti slavkovském.

Než, nejen pro vznešený účel svůj, ale i hledíc k obsahu, zasluhuje Slovákovo dílo vší pochvaly. Spisovatel-kněz, který po delší dobu jest učitelem náboženství na c. k. vyšší reálce české v Brně — ocitá se tu sice mimo svůj obor, nicméně však jest vyznati, že úlohu svou: vylíčiti bitvu slavkovskou, vysvětliti rozlohu vojska, naznačiti příčiny, proč přes všechny divy udatnosti bitva v náš neprospěch se obrátila, vypsati strasti vojska a obyvatelstva, podati obraz bídy po válce, jakož i nastíniti hrůzy válečné — provedl výtečně. Ač jest celá kniha psána způsobem tak poutavým, že čtenář ani od četby se nemůže odtrhnouti, přece pro širší vrstvy, kdož slavkovského a prateckého bojiště neznají, snad nejzajímavější bude kapitola o bajkách, kterak tisíce ruských vojínu v Začanském a Měnínském rybniku zahynuli Francouzskými prášily, kteří Pařížanům hrůzu z jejich císaře zvýšiti chtěli, rozšířeny bajky ty po všem světě, a proto i do mnohých učebnic dějepisných byly přijaty povídky, že mnoho tisíc Rusů v chladných vodách našlo studený hrob. Než, spisovatel naší brožury na základě výpovědí lidí, kteří bitvu slavkovskou viděli, jakož i dle současných zpráv soukromých i úředních zcela určitě dokazuje, že pověsti tyto jsou jen historické lži. Na pokraji rybníkův uvázlo sice v bahně a rákosí mnoho ruských děl i s přípřeží, ale po vypuštění rybníků nalezeny pouze dvě mrtvoly vojáků.

Neméně zajímavým je dodatek, podávající příspěvky ku charakteristice Napoleonově. Kniha jest ozdobena pěkným obrazem tří císařů, opatřena přehlednou mapkou, na níž rozloha armád barvami názorně jest označena; úprava knihy a tisk jest úhledný, cena 30 kr. velmi mírná, neboť kdo obětuje tento haléř, nejen že si zjedná knihu trvalé ceny, již i náš lid velmi rád bude čítati, nýbrž i přispěje k zřízení důstojného náhrobního pomníku padlým na bojišti slavkovském. Voj. prof. Dr. Rud. Zháněl.

Modré knihovny č. 45: **Praha.** Napsal ***. Knížka rozhodně dobrá, byť i nebylo vnitřní souvislosti rozvíjejícího se, postupujícího a ukončeného děje. Je to spíše řada obrázků, řada figurek, tvořících nezdravý příliv z venkova do Prahy a ukazujících, jak Praha mnoho lidí pohřbí, jimž by na venkově bylo mnohem lépe. Starý baráčník Dvořáček to jaksi charakterisuje: »Divím se každému, kdo do Prahy z venku táhne. To leda jenom proto, aby tam svou bídu a slabosť ukryl a na smrt čekal. Jeden druhého tam nezná . . . lidé sedí tam jeden na druhém, koukají si ne do trouby, ale do úst, jeden druhého hledí jenom ošidit . . .« A u milosrdných povídají, když jim tam přivezou tovaryše

a pak napsal d
nářům našim p
dává tu hojně
vise různých
'ednostrar
'm stra
pr

ısloužilých mužů jsou vzorné práce pro jiné. Uvá-
pis děkana Slámy z Bechyně. Zesnulý byl vůbec
uchovenstva, o čemž korrespodence jeho, v »Ka
dává svědectví.

ministr orby za vlády Taaffeovy, zemřel dne
všemožně pomoci rolnictvu, ale plány jeho
kých společenstvech, o rentových statcích
statcích. — Hrabě Falkenhayn byl dobrý

'ancouzské a hlavní redaktor časopisu
umřel. O smrti jeho píše »Soleil«
jící tento muž umíral. Když cítil,
l zaopatřen sv. svátostmi. Když
ervé sám odpovídal při církev-
ie. Potom žádal, aby ho s lože
pokoře. Za svého života
ví a plnil křesťanské povin-
a vzdělanost a intelligence

sopis
u XIV.
recensent,
o Husovi. Vš
a tím též odhalil su
entův, že autor práce ve »V

'avil 2. února t. r. slavný
vní básně jeho vyšly
ách jeho. »Národnie
i a korporace slo-
ujeme se i my.
k, ale politický
iezdoslavových
ovi přednášel

*

Paběrky z novin a z veřejného

i stala se
pila do
ábavné

Dvě oslavy. Dne 19. února t. r. pořádá Literární ... Vlasť slavnostní večer k poctě 70letých narozenin J. M. p. Dra. Ant. Lenze. J. M. p. probošt hájí otevřeně a neohroženě a náboženství katolické, on stojí na stráži, aby odrážel útoky ... činěné, i získal si tudíž pro zájmy katolické nesmírných zásluh ... J. M. p. probošt jest zároveň pro toto své působení hluboce ... žen od Masarykovců a Gollovců, a v poslední době zvláště Časopis historický, prof. Dr. Gollem řízený, snižuje činnosť našeho oslavence způsobem neoprávněným; i ukažme, že si vážíme hodnostáře, jenž pro zájmy církve po celý život pracuje a jenž pro tuto činnosť snáší veliké potupy a ponížení. I očekáváme, že pražští katolíci a katolíci z okolí Prahy z těchto dvou příčin súčastní se oslavy J. M. v plném počtu, a že venkovské korporace a osobnosti, hlavně jeho přátelé a žáci z Budějovické diecése, projeví mu svoji vděčnosť buď dopisy buď telegramy, jež přijímá redakce Vlasti, Praha č. 570—II.

Dne 5. března oslaví Literární sekce památku † Václ. Kosmáka. Dopisy a telegramy z Moravy a Slezska a ovšem i Čech k této oslavě přijímá rovněž zmíněná redakce Vlasti.

* * *

Sv. Otec Lev XIII. lehce se nachladil a na radu lékařskou neopouštěl pokoje. Ale již 22. ledna přijal v audienci korunní princeznu švédskou a 26. ledna římskou šlechtu. — Proslýchá se, že sv. Otec prohlásí na r. 1899. milostivé léto, jež začne o Vánocích 1899. a skončí o Vánocích 1900. Poslední milostivé léto bylo r. 1873. — Na příští rok sv. Otec pozval všecky biskupy Jižní a Střední Ameriky s Mexikem — jest jich 20 arcibiskupů a 87 biskupů — k generálnímu sněmu. Podle přání biskupů tento sněm bude v Římě.

P. Sarkander Navrátil. Kruté rány stíhají klášter Rajhradský. V necelých jedenácti měsících již třetí člen odebral se na věčnost. P. S. Navrátil, křestním

slední zabaveny jako závadné a spolek rozpuštěn. Když pak po odvolání stavu obležení předseda Fiaschi žádal za vrácení zabavených medailí, byl se žádostí svou zamítnut a jako důvod zamítnutí udáno, že takové medaile jsou znakem »podvratných snah« spolku. Obraz Panny Marie na jedné a sv. Otce na druhé straně s nadpisem »Pro religione e Patria« — to jeví podvratné snahy! Jaký div, že sv. Otec je nad takovým případem hluboce zarmoucen. Druhý křiklavý případ jest tento: Major v aktivním vojsku, baron Vavřinec Zinzi, předseda katolického diecésního spolku, zaslal sv. Otci děkovací telegram za vydání encykliky k italským katolíkům, slavně nájící nevinnosť a práva katolického lidu v posledních sociálních bouřích, jimiž byl zmítán poloostrov apeninský. Major byl vládou vyzván, aby se z toho ospravedlnil. Ale baron Zinzi není muž bledé bázně. Odpověděl, že jeho skutek, zaslání děkovacího telegramu Jeho Svatosti papeži, žádného ospravedlnění vůbec nepotřebuje. »Jestliže mě vláda,« prohlašuje major ve své odpovědi, »nevolala k odpovědnosti, když jsem mluvil na sjezdu italských katolíků, tedy za pouhé zaslání děkovacího telegramu sv. Otci nikomu se zodpovídati nebudu.« Potom dostal major přípis, v němž se mu zřejmě pravilo, že hodnosť majora v italském vojště naprosto se neshoduje s hodností předsedy katolického spolku, a že jeho častá přítomnosť při funkcích katolické církve a jeho obhajování všeho, co je katolické, nedává svědectví a záruky o přesném italském vlastenectví. To bylo ovšem příliš zřejmě řečeno a major Zinzi hned potom vzdal se své vojenské hodnosti a oznámil ministerstvu války, že ze svazku armády vystupuje. Sv. Otec Lev XIII. nejmenoval sice jména, ale naznačil tyto dva případy tak, že katolické listy italské tvrdí, že určitě mínil tyto dvě události. To ovšem ostře illustruje svobodu katolíků v Italii. — Velezasloužilý kněz Josef Gualandi, zakladatel tří ústavů pro hluchoněmé, v Boloně, Římě a Florencii, slavil dne 23. prosince r. 1898. padesátileté jubileum svého kněžství.[1]) Sv. Otec Lev XIII. zaslal mu následující list: »Milý synu, pozdrav a apoštolské požehnání. Všichni, kteří se snaží umírniti, zmenšiti boly člověka, právem radují se s Tebou, že jsi se dožil padesátého roku svého kněžství. Hnut láskou Ježíše Krista staráš se o ubohé, zbavené sluchu a řeči, a mnoho let je nejenom vychováváš, učíš a vedeš k dobrému, ale mnohé i uzdravuješ, tak že vlastním sluchem slyší a vlastním jazykem pronášejí chválu Bohu, jako by přirozený nedostatek jejich byl odstraněn a oni získali schopnosť slyšeti a mluviti. Užíváme této vítané příležitosti, abychom svá srdečná blahopřání připojili ku všem oněm, jež ti druzí projevují a prosíme Boha, aby Tvé práci žehnal a udělil Ti síly ku prospěchu Tvého počínání. Protož jako záruku darů nebeských a důkaz Naší zvláštní přízně udělujeme Ti, milovaný synu, s veškerou láskou apoštolské požehnání.« Dáno v Římě u sv. Petra dne 23. prosince r. 1898., v XXI. roce Našeho pontifikátu. P. Lev XIII. Vzbudiloť po celé Italii sensaci, když nedávno ve Florencii v Teatro Pagliano provozováno oratorium »Vzkříšení Lazarovo« od mistra Perosiho ve prospěch ústavu Gualandiho, a dva hluchoněmí chlapci a dvě dívky zcela zřetelně, správně a hlasitě obecenstvu děkovali; sv. Otec byl velmi pohnut, když to slyšel. Z denních listů je známo, že sv. Otec bere čilé účastenství na obeslání sjezdu míru dle návrhu cara Mikuláše, a že se, bohudíky, těší stálému zdraví. Jeť radostí a chloubou všech katolíkův a ozdobou stolce sv. Petra.

Panu profesoru Masarykovi. Malý otevřený lístek posílá Rudolf Vrba. »Naše Doba« přinesla v lednovém čísle na str. 315. »posudky« od pana profesora Masaryka o spisech: 1 Budoucnosť národa a 2. Národní sebeochrana. Na české universitě jsou jistí páni, kteří o sobě myslí, že mají na drzosť patent. Pan prof. Goll podal příklad v »Historickém časopisu« a nyní ho následuje pan prof. Masaryk. Nebožtík Skrejšovský říkával, že drzé čelo je víc než poplužní dvůr, pan prof. Masaryk je také toho názoru. Má nehorázný vztek, že jsem ho přibil ve spise »Národní Sebeochrana« na pranýř, že posílá své rozumy rabínu Blochovi do Vídně, aby je otiskl v »Zeitu«, a tu si pan profesor Masaryk myslil, dostav do rukou mé spisy: co já, universitní protesor, budu čísti výplody lecjakéhos kaplana. Proto jich ani nečetl, nýbrž tu a tam přelétl nějakou stránku

[1]) Bratří Cesar a Josef Gualandi, oba kněží, věnovali celé své jmění, jež zdědili a celý svůj život výchově hluchoněmých. Cesar pracoval v tomto oboru charity prvý, r. 1849. přidružil se k němu bratr jeho Josef. Náš spolupracovník Josef Flekáček podá asi do tří čísel »Vlasti« obraz jejich života a působení a popíše ústavy jejich. Pozn. red.

a pak napsal do »Naší Doby« »posudky«. Jsou toho hodny, abychom je čtenářům našim podali. Masaryk píše: »Horlivý a neunavný klerikální stranník podává tu hojně sociálních úvah a statistických dat. »Budoucnosť národa« je revise různých programův a stran, revise nikoliv hluboká ani všestranná, za to tím jednostrannější, celek odpuzuje nespravedlností k míněním cizím a slepostí k vadám strany vlastní. »Národní sebeochrana« je více než hrubá antisemitská kanonáda proti židům. Celek, zejména duch, jenž z celku vane, je nepěkný a přímo škodlivý. To není křesťanství, ale břečka z toho octu a žluči, jejž katanští pacholkové dávali píti Kristovi. Okusiv, nechtěl píti.« To je prosím »posudek« z péra universitního profesora! Profesor Masaryk vykuchá kde jaký protestantský škvár, který vyjde v Německu, ale katolické literatury nezná a za živý svět znáti nechce. A pak má odvahu vrhati do tváře jinému slepotu a jednostrannosť. Ostatně přijde doba, kdy z naší strany musí se posvítit na poměry našich vysokých škol a na působení podobných učitelů, jako je Masaryk. Linhartův případ rozčeřil českou veřejnosť a ukázal na děsnou hnilobu dnešních vysokých škol. Jest nejvýš na čase o tomto společenském vředu otevřeně pohovořiti, a pak se mi bohdá namane příležitosť s panem profesorem Masarykem blíže promluviti. Dnes zatím dost.

Český časopis historický přinesl v posledním čísle minulého ročníku referát o obsahu XIV. roč. »Vlasti«. Útokem, jenž vymyká se rámci vědeckého psaní, napadl recensent, J(aroslav?) G(oll?) vsdp. proboštа Dr. Ant. Lenze pro jeho článek o Husovi. Vsdp. probošt osvětlil pracemi svými výtečně dobu husitskou a tím též odhalil substanci Gollovské vědy. Odtud chápeme výrok recensentův, že autor práce ve »Vlasti« pozbývá vší míry a soudnosti.

— * —

Paběrky z novin a z veřejného života.

Dvě oslavy. Dne 19. února t. r. pořádá Literární sekce družstva Vlasť slavnostní večer k poctě 70letých narozenin J. M. p. probošta Dra. Ant. Lenze. J. M. p. probošt hájí otevřeně a neohroženě církev a náboženství katolické, on stojí na stráži, aby odrážel útoky na ně činěné, i získal si tudíž pro zájmy katolické nesmírných zásluh. Ale J. M. p. probošt jest zároveň pro toto své působení hluboce urážen od Masarykovců a Gollovců, a v poslední době zvláště Časopis historický, prof. Dr. Gollem řízený, snižuje činnosť našeho oslavence způsobem neoprávněným; i ukažme, že si vážíme hodnostáře, jenž pro zájmy církve po celý život pracuje a jenž pro tuto činnosť snáší veliké potupy a ponížení. I očekáváme, že pražští katolíci a katolíci z okolí Prahy z těchto dvou příčin súčastní se oslavy J. M. v plném počtu, a že venkovské korporace a osobnosti, hlavně jeho přátelé a žáci z Budějovické diecése, projeví mu svoji vděčnosť buď dopisy buď telegramy, jež přijímá redakce Vlasti, Praha č. 570—II.

Dne 5. března oslaví Literární sekce památku † Václ. Kosmáka. Dopisy a telegramy z Moravy a Slezska a ovšem i Čech k této oslavě přijímá rovněž zmíněná redakce Vlasti.

* * *

Sv. Otec Lev XIII. lehce se nachladil a na radu lékařskou neopouštěl pokoje. Ale již 22. ledna přijal v audienci korunní princeznu švédskou a 26. ledna římskou šlechtu. — Proslýchá se, že sv. Otec prohlásí na r. 1899. milostivé léto, jež začne o Vánocích 1899. a skončí o Vánocích 1900. Poslední milostivé léto bylo r. 1873. — Na příští rok sv. Otec pozval všecky biskupy Jižní a Střední Ameriky s Mexikem — jest jich 20 arcibiskupů a 87 biskupů — k generálnímu sněmu. Podle přání biskupů tento sněm bude v Římě.

P. Sarkander Navrátil. Kruté rány stíhají klášter Rajhradský. V necelých jedenácti měsících již třetí člen odebral se na věčnost. P. S. Navrátil, křestním

jménem František, narodil se 5. ledna 1840. v Grygově u Olomouce, studoval v Olomouci a v Brně. Do řádu vstoupil 20. srpna 1861., na kněze vysvěcen 8. června 1866. V klášteře zastával úřad regenschoriho a novicmistra, r. 1883. jmenován byl podpřevorem. Když nynější sv. Otec zřídil v Římě historickou sekci z benediktinů, byl P. Sarkander do ní povolán a súčastnil se vydatnou prací ve vydání regest papežských. V české literatuře byl činný od mladých let. Vydal sbírku básní, život a řeholi sv. Benedikta, několik překladů z vlaštiny a němčiny pro »Zábavnou bibliotéku«, zvláště pak vzácné dílo »Básně a nápisy Lva XIII.«, vůbec byl pilným spolupracovníkem † P. Placida Mathona v šíření dobré četby. Byl to muž neobyčejně nadaný a vzdělaný, při tom skromný a úslužný — milý spolubratr. Přetrpěl několikerou nemoc, vrátiv se však z Italie, nikdy již se nezotavil úplně, až 17. ledna o 7. hodině ranní šlechetnou duši vypustil.

Tomáš Tichovský †. V neděli dne 5. února t. r. po 6. h. ranní zesnul v Pánu v Žižkově řídící učitel ve výslužbě p. Tomáš Tichovský. Zvěčnělý narodil se 5. ledna 1824. v Kobylisích, studoval v Praze u Piaristů a ve školách působil: v Tachlovicích, v Libni, ve Velké Vsi, v Olšanech u Prahy a v Žižkově, celkem 45 let. Zvěčnělý staral se bedlivě o výchovu svých synů a dcer, jež až na jednoho, ještě mladšího syna, dobře zaopatřil. Zakoupiv si v Žižkově dům, trávil poslední čas svého života ve svém, v klidu a spokojenosti. Zvěčnělý studoval hospodářský kurs v Táboře a oblíbil si zvláště štěpařství, jež v olšanské školní zahrádce se zdarem pěstoval. Jsa proniknut celou duší náboženstvím katolickým, vychovával v témž duchu, zbožně, svoji rodinu a školní mládež, takže v tom ohledě mnoho dobrého způsobil ve prospěch církve a katolické výchovy. Zvěčnělý s velikou zálibou ujímal se chudiny. Nejprve navštěvoval karlínskou konferenci sv. Vincence a když se s její činností obeznámil, založil vlastní konferenci v Žižkově r. 1879. Vydatným pomocníkem byl mu v péči o chudé jeho nyní již také zemřelý syn Antonín a pak dp. Tom. Škrdle, když do Žižkova za katechetu byl jmenován. Seznavše se, uzavřeli spolu věrné přátelství a cíl jejich působení byl: péče o chudé. Chodili spolu na procházky, chodili spolu prosit o milodary pro chudé po Žižkově do továren a různých závodů a těšili se jako děti, když hojně darů vyprosili. Vidouce, že nemohou jedinou konferencí mužskou pro Žižkov vystačiti, založili spolu i konferenci dámskou a konečně zřídili chudinskou kuchyni, přibravše si za třetího pracovníka p. učitele Václava Němečka a jiné Vincenciany. Zvěčnělý pan Tom. Tichovský, ač měl mnoho práce ve škole i jako řiditel kůru v chrámě Páně olšanském i doma jako otec rodiny, každý téměř den do chudinské kuchyně docházel, každý týden schůzím chudinské kuchyně předsedal, chudé přijímal, vyšetřoval a o nich referoval. A tato práce trvala celých 11 let. Když dp. Tomáš Škrdle roku 1893. ze Žižkova odešel, chudinská kuchyně sice zanikla, ale za to všecka tíže v konferenci připadla na bedra p. řídícího uč. Tom. Tichovského. A on tu tíhu nesl rád a ochotně, neboť chudinu miloval. Zvláště si všímal chorých mužův a žen, jimž nejednou ze svého přispěl, aby se mohli sílící stravou posilniti. Velikému počtu vdov vymohl stálou podporu z jejich rodné obce. Aj, jak krásná to smrť ctihodného starce: den před smrtí píše vlastní rukou žádosť do venkovské obce a prosí za podporu pro chorou ženu a líčí její bídu a chorobu a dovolává se milosrdenství těch, kam žadatelka patří! Zvěčnělý byl členem družstva Vlasť, Jednoty katol. učitelstva v království Českém, byl údem kongregace Mariánské, byl po odchodu Škrdlově předsedou krejcarového fondu pro chudé dítky v Žižkově; zvěčnělý odebíral »Kat. Listy«, »Vlasť« a »Děl. Noviny« a podporoval stavbu katol. chrámu v Žižkově. Zvěčnělý byl zkrátka Bohu i církvi i vlasti své oddán celým srdcem. Pohřeb jeho byl slavný. Súčastnili se ho: c. kr. okresní hejtman Žižkovský, zástupcové reálky a městské rady, veškeré učitelstvo a hojné kněžstva. Kondukt vedl vsdp. praelat Dr. Fr. Krásl.

Antonín Fr. Rybička Skutečský, c. k. rada vrchního zemského soudu v. v., zemřel 25. ledna t. r. v 87. roce věku svého ve Vídni. Rybička byl jedním z nejstarších spisovatelů českých, byl vlastenec starého rázu Kamkoliv zavítal v povolání svém, všude vyhledával staré svědky dávné české vzdělanosti a badaje v archivech a všímaje si památek umění výtvarného, vynášel na světlo příspěvky k seznání středověké kultury ve vlasti naší. Pěstoval pomocné vědy historické, rodopis, heraldiku, diplomatiku, archaeologii, jakož i domácí historii literární a kulturní a ukládal své práce do »Časopisu Českého Musea« a jiných časopisů tehdy vycházejících. Zvláště zasloužilým stal se o Chrudim, jehož kulturní památky popsal v »Časopise Českého Musea« a v »Památkách archaeolo-

gických«. Jeho životopisy zasloužilých mužů jsou vzorné práce pro jiné. Uvádíme zde ku př. krásný životopis děkana Slámy z Bechyně. Zesnulý byl vůbec vroucím přítelem katolického duchovenstva, o čemž korrespodence jeho, v »Katolických Listech« uveřejněná, vydává svědectví.

Hrabě Falkenhayn, bývalý ministr orby za vlády Taaffeovy, zemřel dne 12. ledna. Hrabě Falkenhayn chtěl všemožně pomoci rolnictvu, ale plány jeho se zhatily. Chtěl vydati zákon o rolnických společenstvech, o rentových statcích a o dědičné posloupnosti na selských statcích. — Hrabě Falkenhayn byl dobrý katolík a spravedlivý Němec.

Jak umřel Hervé. Člen akademie francouzské a hlavní redaktor časopisu »Soleil«, Eduard Hervé, tyto dni v Paříži umřel. O smrti jeho píše »Soleil« a »Figaro«, jak zbožně po křesťansku vynikající tento muž umíral. Když cítil, že blíží se poslední hodina, sám žádal, aby byl zaopatřen sv. svátostmi. Když pak abbé Vallet sv. svátostmi mu přisluhoval, Hervé sám odpovídal při církevních modlitbách, modlil se s knězem žalmy a litanie. Potom žádal, aby ho s lože složili na podlahu, že chce umříti v křesťanské pokoře. Za svého života Ed. Hervé vždycky veřejně hlásil se ku křesťanství a plnil křesťanské povinnosti. Na něm vidíme nový důkaz, kterak pravá věda a vzdělanost a intelligence vede k Bohu!

Pavel Országh Hviezdoslav. 50leté narozeniny slavil 2. února t. r. slavný pěvec slovenského národa Pavel Országh Hviezdoslav. První básně jeho vyšly r. 1868., a od té doby neustává buditi lid svůj, těšiti v útrapách jeho. »Národnie Noviny« věnují jubilantovi nadšený článek a četní národovci a korporace slovenské zasílají mu blahopřejné adresy. K blahopřání připojujeme se i my. V Nižším Kubíně chtěli na počest Hviezdoslava uspořádat večírek, ale politický úřad slavnost zakázal. V Praze byl na oslavu abrahamovin Hviezdoslavových v Československé jednotě slavnostní večer, při němž o Hviezdoslavovi přednášel MUDr. V. Šrobár.

Monika hraběnka Stolbergova ve Worklecích v Saské Lužici stala se plnoletou, i věnovala celý svůj majetek k dobročinným účelům a vstoupila do kláštera. Čech Fr. Jedlička, zámecký kaplan ve Worklecích, věnoval jí v zábavné příloze »Kat. Listů« vroucí vzpomínku.

J. M. ndp. biskup Edvard Jan Nep. Brynych daroval v poslední době Adalbertinu v Hradci Králové 3.000 zl. Jeho bisk. Milost rozdá veškeré své příjmy účelům církevním, kulturním a charitativním.

Dr. Alois Musil, známý ze svých výzkumných cest po Sv. Zemi, nyní učitel náboženství na vyšší něm. reálce v Olomouci, podával dne 4. ledna v sezení filosoficko-historického odboru cís. akademie vídeňské zprávu o svém tříletém pobytu a svých výzkumech jako »šeik Musa« na východě. Cestu vědeckou konal za štědré podpory J. Mil. ndp. knížete-arcibiskupa Theodora. Jak se dovídáme, vyslán bude mladý náš učenec v nejbližší době cís. akademií za účelem vědeckých prací do Londýna a Cambridge.

Školní bratr císařským radou. Bratr Eucherius, ředitel c. k. sirotčince ve Vídni (IX. okr.), jmenován byl cís. radou. Sirotčinec tento jest založen od Marie Terezie, kdež se přítomně vychovává 400. chovanců. Ústav obdržel při jubilejní výstavě ve Vídni čestný diplom za práce, vystavené v »Jugendhalle«. Uznání toto zvláštní má váhu při panujících předsudcích proti konfesionelní škole. Školáci ze sirotčince císařského, spravovaného školními bratry, konali nejpravidelnější pochod před J. Vel., což upoutalo pozornost vladařovu na malé chovance. Pozoruhodno jest, že škola, která nejmenší váhu klade na tělocvik, nejlepších se i v tomto ohledu dodělala výsledků.

Sociální činnost J. Excel. ndp. knížete arcibiskupa Theodora Kohna. Listy liberální a sociálně-demokratické zlehčují nejdůst. arcipastýře po stránce sociální. Ale právě kolují novinami zaručené zprávy, že v minulých šesti letech, jak úřední účetní knihy v kn. arcib. kanceláři zaznamenávají, bylo na nutné opravy vydáno sta tisíců zlatých, kteréžto peníze přešly do rukou chudého lidu řemeslnického a dělnického. Platy všech, kteří nalézají se ve službách knížete arcibiskupa, byly náležitě a poměrům přiměřeně upraveny. Ale působnost na poli sociálním na arcibiskupství olomuckém není ještě vyčerpána. Na statcích arcibiskupských jest, jak samozřejmo, množství dělného lidu, v lesích, ve dvorech a při oekonomii. Ačkoliv každý dělník dostává přiměřenou mzdu, přece právě

nynější kníže arcibiskup se postaral o to, aby kde který dřevař v lesích arcibiskupských, každý dělník ve dvoře, ba každý nádenník byl nejen při nezaviněném úrazu, nýbrž i pro stáří, on a jeho rodina, pokud možná zaopatřen, zařídiv za příčinou jubilea císařského podporovací spolek pro dělníky na statcích arcibiskupských a dav k tomu cíli základní kapitál asi padesáti tisíc zlatých. To přece jest správné řešení otázky sociální, a právě listy sociálně-demokratické měly by šlechetné tyto činy stavěti na odiv, nikoliv ale snižovati dobrodince dělnictva. Na statcích arcibiskupských mají úředníci jakožto i ti služebníci, kteří jsou ve stálé službě, pensi, tak jako je zvykem u státních úředníků. Dělný lid dostává, jako všude jinde, mzdu, a to jak si ji zaslouží.

Kardinál Kopp proti »továrnám« na modlitební knihy. Kardinál Kopp nařídil farním úřadům, aby pátraly, jaké modlitební knihy mezi věřícími kolují, jaký jest jejich obsah, aby o tom podaly zprávu. Také u nás by bylo žádoucno, věci té věnovati náležitou pozornosť a naléhati, by co možná brzo přijat byl zákon, že výroba devocionalií a modlitebních knih patří pod pravomoc katolické církve a jejích úřadů.

»Selské Noviny« p. Alfonsa Šťastného č. 4. ze dne 1. února otiskují z »Dělnických Novin« č. 9. ze dne 1. ledna t. r. článek »Dělnická kurie« a vyslovují s ním úplný souhlas.

»Vlasť« a »Katolické Noviny« v Pruském Slezsku. Tyto jediné v moravské řeči vycházející noviny v Německu (švabachem tištěné) v č. 1. ze dne 7. ledna t. r. piší: »Jako děti jedné rodiny navzájem pociťují k sobě náklonnosť, třeba jsou i v širém světě roztroušené, tak jeví se též přátelská náklonnosť jednotlivých národů jednoho kmene k sobě. Němec všímá si rád národů německých a Slovan zas národů slovanských. I nás pruských Moravců všímají si vůdcové národa slovanského v Rakousku. Jest to především družstvo Vlasť v Praze, které svými časopisy nesmrtelných zásluh o život katolický v českých zemích si získala. Vlasť získala si vzácnou práci »Čechové v Pruském Slezsku« od P. Jana Vyhlídala, bývalého kaplana z Jaktaře, který náš kraj a náš lid dobře zná.« A z jeho práce otiskují »Katolické Noviny« článek: »Dějepisný přehled země Opavské a počet Čechů v Pruském Slezsku«. Za toto uznání »Kat. Novinám« srdečně děkujeme. Právě na jiném místě oznamujeme (Literární sekce), že podobnou práci napíše dp. Jan Vyhlídal do »Vlasti« o Rakouském Slezsku.

»Rivista internazionale« v Římě přináší v lednovém čísle referáty o článcích z »Dělnických Novin«: Boj o zásady (La lotta per i principi) od Dr. R. Barture, a Strana křesťansko-sociální a katolicko-národní (Il partito cristiano-sociale e catholico-nazionale) od Dr. R. Horského. Z »Vlasti« rozebírá opět Vrbovu Hlídku národohospodářskou.

Proti »pikantní« literatuře. »Osvěta« v č. 2. str. 184. píše: »Máme u nás již hotovou překladatelskou spoustu, která na újmu a škodu české literatury a českého lidu vždy hůře řádí. K ní druži se mrzká spekulace vyrábějící původní literaturu, která si říká »pikantní« a p., ale v pravdě je sviňská. Toto par nobile sororum se u nás za všelikých neutěšených poměrů veřejných ponenáhlu zahnízdilo a nyní se již roztahuje tak, že jest čas splétati provazy a svatokupeckou tu kramařinu s jejím mizerným zbožím, s jejími neřestnými, hampejskými knihami a nestydatými illustracemi, s jejími drzými reklamními troubami a bubny vymrskati ven. Příliš dlouho bylo jí shovíváno, příliš mnoho již nadělala zkázy, jmenovitě i v mládeži naší.«

Jak se otravují mravy lidu shora. Nechceme se rozepisovati o tom, kterak se dnes z ohledu špinavého kšeftu na divadlech dávají kluzké věci, by to hodně táhlo. Manželská zpronevěra, necudnost jsou dnes na denním pořádku. Neustále táž věc v jiném rouše. V divadle Karlově ve Vídni měla zpěvačka Mary Haltonova ještě tolik studu v sobě, že odepřela zpívati sviňáckou sloku jistého kupletu. Operetu měl pod svou mocí státní návladní dr. Zander, který ji celou jako bezzávadnou propustil. Aby sloka ta nezůstala v tajnosti, přinesl ji vládní list »Fremdenblatt« v plném znění. Tak pracují páni shora, by lid stůj co stůj byl znemravněn. A pak se diví, odkud se naberou anarchisté.

Jsou katolíci ve vědě pozadu? Pařížská akademie věd rozdělila následující ceny: Jesuita Longhale obdržel 1.000 fr. za dějepis francouzské literatury v 17. století. Abbé Landrieux též 1.000 fr. za spis »Země Kristova«. Jesuita Pierling 1.000 fr. za spis »Rusko a Sv. Stolice«. Abbé Delare 500 fr. za spis

»Církev v Paříži v revoluci«. Abbé Lebarg 1.500 fr. za 6svazkové dílo »Řeči Bossuetovy«.

Výbor Jednoty katolického učitelstva v království Českém konal dne 28. ledna t. r. v redakci »Vlasti« schůzi za přítomnosti hojného členstva a za předsednictví p. K. Skultétyho, řídícího učitele ze Šestovic. Předseda zahájil schůzi a blahopřál jménem výboru přítomné slečně Marii Chabrové k císařskému vyznamenání, jehož se jí od Jeho Veličenstva císaře pána dostalo. — Člen výboru, pan učitel Frant. Jelínek, svoji nepřítomnosť písemně omluvil, ale navrhl, aby Jednota vydávala maličké brožurečky, jež by se dětem odměnou dávaly. Jednota se usnesla, požádati družstvo Vlasť, aby převzalo náklad těchto brožurek a dávalo Jednotě z čistého výtěžku nějaké procento. Přítomní členové pp. Tom. Škrdle a Václav Špaček budou tento návrh ve výboru družstva podporovati. Pro tu eventualitu, že výbor družstva návrh přijme, zvoleni byli do redakční komise pro tyto brožury pp.: Frant. Jelínek, K. Skultéty a Václav Špaček. — Výbor zvolil za knihovníka Jednoty slečnu Marii Chabrovou, a kdyby někdy nemohla knihy půjčovati, zastoupí ji red. Tom. Škrdle. Slečna M. Chabrová věnovala pro knihovnu spisy B. Němcové a dá ještě jiné knihy, i děkoval jí pan předseda srdečnými slovy. — Výbor projednal při tom knihovní řád a ustanovil, aby jména knih ze spolkové bibliotéky uveřejňována byla ve »Vychovateli«. Řád knihovní otištěn bude v »Katol Listech«, ve »Vychovateli« a ve »Vlasti«. — K návrhu jednatele, p. učitele V. Špinky, navrhne výbor valné hromadě, aby Jednota přistoupila za člena k dědictví sv. Prokopa v Praze. — Resoluce hradeckého odboru předloží se valné hromadě k schválení. — Jednota se usnáší, aby v úterý Velikonoční pořádána byla v Praze schůze se slavným spolkem katechetským. Za Jednotu bude přednášeti pan učitel Josef Flekáček, dpp. katecheti ať si určí řečníka ze svého středu. Přítomný katecheta dp. V. Železný má návrh Jednoty sděliti slav. spolku katechetskému. — Jednota zakoupí pro knihovnu spisy Vrbovy. — Sirotkům učitele Chalupského uděluje se jednou pro vždy 5 zl. podpory. — Jednota přistupuje k sdružení katolickému a při valném shromáždění budou ji zastupovati: slečna Marie Chabrová a dp. katecheta Václav Železný. Tím byla schůze skončena. Z tohoto náčrtku jest viděti, že v Jednotě panuje čilý život. I budiž tedy hojně podporována a zvláště budiž pamatováno na její podpůrný fond.

Veřejná schůze katolických žen V hlavním městě bavorském Mnichově uspořádána dne 18. ledna veliká schůze křesťanských žen. První řečnice vystoupila paní Terezie Růžičková z Vídně. Líčila hrozný boj křesťanského lidu ve Vídni proti všemocným židům a jejich pochopům, socialistům, Schönererovcům, a kterak v tomto boji křesťanské ženy si vedly, jdouce v době vánoční nakupovati pouze k obchodníkům křesťanským, tak že tito živnostníci měli o několik milionů zlatých více příjmů než jiná léta. O tento zisk zkráceni byli židé. Přednášela dále, kterak křesťanské ženy ve Vídni z domácnosti vyhazují židovské noviny a spisy, opatřují si noviny a spisy křesťanské. Řečnice byla odměněna bouřlivým potleskem. U nás v Praze by podobná přednáška neškodila, kdyby jen ženský svět na přednášku přišel. Než u nás k něčemu podobnému dojde, uplyne mnoho vody ve Vltavě. Žid Oehler bude obchodovati dále.

Nová řeholní kongregace založena byla v Berlíně pod jménem kongregace sester sv. Josefa. Účelem kongregace jest pečovati o ženy a dívky, zaměstnané v obchodech berlínských a v průmyslových závodech, poskytovati jim slušné stravy a útulku. Jedna ze tří sester zakladatelek jest dcera arcivévodkyně toskanské Marie Louisy, druhá hr. Schaffgotschová, třetí z knížecí rodiny Isemburské.

Záložny Raiffeisenovy ve Štyrsku. Ve Štyrsku bylo v roce uplynulém 132 záložen Raiffeisenových. Ze zemského fondu dostaly do 31. října min. r. 214.475 zl., z toho 27.875 bez úroků. Obyvatelstvo uložilo do těchto záložen 756.329 zl., což dokazuje, že záložny těší se důvěře lidu. Všech příjmů bylo 1,171.010 zl., rozpůjčeno jest 950.043 zl., hotovosť obnáší přes 220.000 zl. Všecky záložny jsou aktivní, ani jedna neutrpěla ztráty.

Různé. 91.989 osob opustilo loňského roku rakouské území a vystěhovalo se do Spojených Států amerických. — Země bez dluhů. Vévodství badenské nemá státních dluhů. — Pomník Pasteurovi. Senátor Pierson odkázal 100.000 franků francouzské akademii s výslovným ustanovením, aby za ně byl pořízen pomník Pasteurovi. — Katolické církvi v Italii pobrali

zednáři 987 milionů lir a co má země z toho? V celé Italii zeje bída. — V hlavním městě bavorském Mnichově povstal nový katolický politický denník, »Neue bayerische Zeitung«, jenž se rozhodně hlásí k programu středu. — Dr. Rud. Meyer, známý sociální politik, zemřel dne 15. ledna v Dessavě ve stáří 60 let. — V Tunisu odhalen byl na konci ledna kardinálu Lavigerieovi v kathedrále karthagienské pomník za četného účastenství občanských i vojenských hodnostářův a velikého množství lidu. Kardinál Peraud měl slavnostní řeč, v níž velebil vlastnosti a zásluhy zvěčnělého pro myšlénku křesťanského osvětového poslání Francie. — Ve valném shromáždění spolku k založení katolické university v Solnohradě bylo sděleno, že základní jmění obnáší 343.328 zl. — Výbor arcibiskupství Ostřihomského usnesl se založiti za příčinou ukončení 19. století katolickou universitu, školy střední a lidové. — Dcera Dr. Kathreina, sl. Lioba Kathreinová, vstoupila 2. února t. r. do kláštera sester sv. Uršuly. — Abbé Perosi zavítá brzy do Paříže a říditi tam bude svoji slavnou skladbu »Vzkříšení Krista«. — Německý říšský sněm schválil opět návrh středu na zrušení zákona o Jesuitech. V politických kruzích se soudí, že zákon tento bude nyní potvrzen.

APOLOGETICKÉ ROZHLEDY

po nové naučné a vědecké literatuře české.

Dr. Justin V. Prášek vydává právě s podporou České Akademie obsáhlé **»Dějiny starověkých národů východních«.** [1]) Jest to dílo opravdu velice cenné, jelikož v něm jadrným způsobem shrnuty jsou veškery výsledky moderního badání v oboru starých dějin orientálních. Zejména z přebohatého zdroje dosud uveřejněných epigrafických památníkův assyrských dovede autor těžiti s nevšedním zdarem. Již dřívějšími monografiemi svými dobyl sobě Prášek uznání v kruzích odborných, a některé jeho původní výzkumy všeobecně za správné se uznávají a přijímají. Jeho práce — pokud ovšem jazykem německým jsou psány — citují se zhusta v publikacích zahraničních; i v monumentálním »Dictionnaire de la Bible« se uvádějí. Zdařilé tyto monografie Práškovy jsou ovšem s to, aby vzbudily důvěru také i v nejnovější jeho soustavné dílo. A tohoto díla týká se výčitka Dr. Vaňka, o níž jsme se byli minule zmínili. Vaněk totiž nelibě nese, že Dr. Prášek uznává historičnost aspoň některých částí knih starozákonních, a že jich tudíž užívá jakožto pramenů historických. Tak na str. 26. mezi prameny k době starobabylonské uvádí na třetím místě »některé částky biblické, zejména Gen. 14,« a na str. 48—49 čerpá skutečně z této kapitoly pro svoje vypravování historické, an píše: »Současně pronikl do Babylonie i jiný elamský útočník, král Kudurlug-gamar (v hebr bibli Kedorlaomer, ve vulgatě a v českém překladě bible Chodorlahomor zvaný), zplenil severní část země a zmocnil se po smrti Kudurmabukově vlády v Jamutbalu i svrchovanosti nad Larsou. Odtud šířil panství své až do jižní Syrie a na sever po Charrán. Po 12 let platili poplatek Kedorlaomerovi i králové pěti měst při dolním Jordáně, jichž území nyní z valné části pokrývá Mrtvé moře. Ve 13. roce králové tito vytrhli se z poslušenství, načež ve čtrnáctém roce Kedorlaomer se spolčenci, t. j. s králi poplatnými Tidealem, králem Gojim, Amrafelem, králem Sinearským a Ariokem, králem Ellassarským, rychle vytáhl proti odpůrcům. Území kmenů Refaím, Zuzím, Emím a Chorím zpleněna, u Qadeš poraženi Amalekové, u Chacacou Támár Amorští, a posléze v údolí Siddim, blíže jordánského ústí utrpělo porážku patero králů, kteří na útěku zahynuli. S velikou kořistí vracel se Kedorlaomer, byl ale Abrahamem v okolí města Damaska přepaden a poražen. Tím ukončilo se panství jeho v Syrii.« A v připojené poznámce obhajuje Prášek věrohodnosť a starobylý původ příslušné zprávy biblické, řka mezi jiným, že důvody Nöldekovy proti historičnosti zprávy té jsou zváženy nejnověji údaji desk Tell-Amarnských, a dodává: »že události v Gen. 14. líčené správně klademe do

[1]) Dosud vyšlo pět sešitů.

doby Chammurabovy, prokazují poetické zlomky Pinchesovy a list Siniddinův, z nichž seznává se, že Amrafel jest Chammurabi a Tideal Tudchul Babyloňanů.« Tento názor Práškův o historičnosti XIV. kapitoly Genese není ovšem po chuti krajnímu racionalistovi, jakým jest Dr. Vaněk. Jest známo, s jakým úsilím racionalisté se snažili, dříve nežli nejnovější objevy neočekávaného světla ve věci té poskytly, vyvrátiti zprávu v oné kapitole obsaženou ze základů. Ještě r. 1860. píše Knobel, že elamští králové nikdy neměli takové moci, jaká předpokládá se v oné biblické zprávě. Ostatně Knobel připouští ještě historičnosť aspoň podstatných rysů vypravování biblického. Ale jiní racionalisté byli mnohem odvážnější nežli on a tvrdili, že v něm nenalézají leč mythy a bajky. Bohlen domníval se, že možno v Amrafélovi spatřovati Sardanapala, v Ariochovi Arbaka, v Chodorlahomorovi Bélesya. Hitzig předpokládal, že válečné tažení asijských králů proti zemi Chanaanské jest sestrojeno dle válečné výpravy Sennacheribovy, která se udála o několik století později . . . Avšak oni všichni byli předstiženi Grotefendem, dle něhož elamská invase do Palestiny jest pouhým mythem babylonským: Chodorlahomor jest prý podzim, Amrafél jaro, Arioch léto, Tidal zima![2]) A nyní, kdy novými nálezy odňata byla racionalistům možnosť podobným způsobem útočiti dále na věrohodnosť XIV. kap. Gen., hledí zarytí tito odpůrcové bible aspoň oslabiti konsekvence z nálezů těch pro bibli plynoucí, a tvrdí, že prý v době zajetí některý spisovatel hebrejský zprávy ty seznal z klínopisných pramenův a že prý je do zredigovaného právě textu Pentateuchu zařadil, při čemž prý nedbal ani toho, aby vloženou zprávu uvedl v náležitou souvislosť s ostatním kontextem. A na tomto stanovisku stojí také Vaněk, a z tohoto stanoviska pronáší proti Dr. Práškovi výčitku, že řídě se Hommlem uznává Gen. XIV. za cenný historický pramen. Proti této výčitce brání se dr. Prášek ve »Věstníku České Akademie cís. Frant. Josefa I.« (roč. 1898., seš. 7. na str. 440—441) mimochodem těmito slovy, v nichž jest mnoho poučného: »Podstatného objasnění dostalo se novými nálezy o době vpádův elamských. Především sluší vytknouti prokázaný arabský původ tak zvané II. dynastie babylonské, jejímž nejznamenitějším repraesentantem jest Chamurabi. Prvým, kdo zjistil arabský původ některých členů této dynastie, byl A. H. Sayce, načež Hommel prokázal ze jmén i ze shody okolností nezvratně, že celá tato dynastie byla původu arabského a že značí nový proud semitský, přišlý z Arabie do Babylonie. S dynastií touto však souvisí nejdůležitější otázka biblicko-konkordanční o Abrahamovi a o jeho poměru jednak ke II. dynastii babylonské, jednak ku vpádům elamským. Otázka tato spočívá na známé a všestranně diskutované XIV. kapitole Genese, proti níž obrací se veškero ostří racionalistické kritiky biblické. Nové nálezy klínopisné, dopis Siddinův a poetické zlomky Pinchesovy podávají stkvělé svědectví o pravosti této ctihodné zprávy, náhodou (?) zajisté z dávného kanaanského písemnictví do Genese pojaté. Všechny osobnosti zprávy této pověřeny jsou nyní současnými událostem klínopisy, kromě jediného Abrahama, jenž ovšem dle Genese 14. meškal již po delší dobu v Kanaanu; za to jeho jméno vyskytuje se tehdy mezi jmény babylonskými, a sice jen tehdy, důkaz to, že v té toliko době bylo obvyklé a že původem svým úzce splývá s jihoarabským původem Terachovcův i dynastie Chammurabovy.«[3]) Objasniv takto svoje stanovisko, obrací se proti řečenému názoru stoupenců racionalistické kritiky biblické krajního směru Wellhausenova a hlavně ovšem proti názoru Vaňkovu a prohlašuje předem: »O historičnosti Abrahamové a 14. kapitoly Genese jsem již léta přesvědčen, zcela nezávisle na výsledcích Hommlových.« Potom ukazuje, že kombinace racionalistů, jež ustrojují za tím účelem, aby oslabili váhu XIV. kap. Gen., nejsou přesvědčivé.

Než, ačkoliv stanovisko Práškovo vzhledem k Bibli jeví do jisté míry umírněný konservatismus, nekryje se přece úplně se stanoviskem naším. Onť neuznává historičnosti Písma sv. ve všech kusech; tak na př. zprávu Gen. o stavbě věže Babylonské a o zmatení jazyků pokládá za pověsť, vzniklou lichým výkladem jména Bábilu (str. 10.); nestačí mu tedy v té věci přesvědčivý Vigourouxův[4]) důkaz, že Babel prvotně mělo skutečně význam kmene balal, a že teprve později z ješitnosti národní pozměněno bylo v Bab-Ilu.[5])

[2]) Srv. Vigouroux. Bible a nejnovější objevy, čes. překl. I., 344—345.
[3]) Věstník Čes. Ak. 1898, 440—441.
[4]) Srvn. Bible a nejnov. objevy I., 222—227.
[5]) Srvn. Podlahův posudek v Časop. kat. duch. 1898, 60.

Pro bohoslovce zajímavy jsou §§ 57.—95., nadepsané: »Kanaan-Palestina«, »Judaea« a »Jerusalem«; zejména pak tento poslední paragraf, jelikož se v něm podává pěkný přehled resultátů, plynoucích z moderních výzkumů v oboru topografie posvátného onoho města. Tu také mezi jiným připomíná autor, že Sion hledati dlužno v jižní části hory chrámové a nikoliv na pahorku západním.

Ve stati »Počátkové dějin syrských« naskytuje se Dr. Práškovi příležitosť mluviti opětně o historičnosti osoby Abrahamovy i o jeho boji s Kudurluggamarem (str. 218. a 222.), dále pak o biblických dějinách za doby patriarchů. Při tom zmiňuje se Prášek také o jménech »Jakob-aal« a »Jošep-aal« seznamu Karnackého; vidí v nich jména kmenů, v něž prý v době, která zahrnuje se životem Jakobovým, Israelští již byli rozděleni, a spatřuje v nich zároveň také důkaz, že Israelité obývali v Palestině již za dob Thutmesa III.

Odchylné stanovisko autorovo od stanoviska našeho jeví se zase ve stati nadepsané »Israelité v Egyptě« (253—254). Tu již neužívá biblických zpráv jakožto přesného pramene historického, nýbrž mluví o nich jako o »staroisraelském podání«, o »pověstech staroisraelských«. Nicméně jakéhosi historického jádra jim přece neupírá, v tom smyslu totiž, že pokládá je za ozvěnu událostí skutečně se sběhších. Vypravujeť autor o pobytu Israelitů v Egyptě takto: »Mezi zajatci, kteří za Thutmesa III. ze Syrie do Egypta byli převedeni, byl i israelský kmen Josef, jemuž dle starobylého podání israelského vykázána sídla mezi městy Taní a Heliopolí. Není pochybnosti, že byli i Josefité po příkladě jiných Fenchů přidržováni k veřejným pracím, zejména ku stavbám chrámovým, avšak obývajíce v zemi úrodné a přebytky všech sousedských krajů shromažďující, netrpěli nedostatkem potravy tou měrou, jako soukmenovci jejich, zbylí v Palestině. Staroisraelské podání skutečně potvrzuje, že odstěhoval se za Josefity do Egypta i kmen Jakob, rovněž v seznamu Karnackém připomínaný, který hladem puzen jsa, usadil se se stády svými v krajině Gošen, v sousedství Josefitů. Starší zprávy egyptské dotýkají se často podobných příhod, kde syrští pastýři s rodinami i stády svými dožadovali se pastvisk a sídel v Egyptě atd.« Ukázka tato charakterisuje, tušíme, s dostatek opětně polokonservativní stanovisko autorovo. S dále projeveným míněním p. autorovým, že prý »styku s Egypťany příčísti jest užívání archy, která v Egyptě za obydlí boha aneb jeho symbolu pokládána a kterou kněží egyptští kladli na přenosný člun a nosili na bedrách svých,« jakož i že »kerubím okřídlení jsou napodobení sfingové egyptští« atd. nelze souhlasiti. Nelze ovšem popříti, že mezi oběma jsou jisté podobnosti, dlužno však také uznati, že jest mezi nimi ještě více odchylek a růzností. Archa podobala se tvarem svým egyptskému svatostánku pouze měrou zcela nepatrnou; egyptská archa byl skutečně malý chrámec, v němž umístěn jest obraz boží; archa israelská jest prostá truhlice, v níž není nižádného obrazu aniž symbolu, nýbrž pouze desky zákona; trůn Boží jest svrchu na arše. Podoba cherubům daná podobala se ovšem postávám okřídlených božstev egyptských, avšak i tato podobnosť jest pouze vnější. Cherubové liší se úplně od božstev těch; nejsouť to bohové, nýbrž toliko bytosti vyššího řádu. Na arše israelské tedy nenalézala se nižádná postava božská jako na arše egyptské, a již tím mohla býti pokládána za ustavičný protest proti ideám, jež Egypťané se svými archami slučovali. [6])

Ale i zde jeví se do jisté míry zase chvalitebný konservatismus Práškův, neboť on vidí v egyptském původě aneb vzoru institucí náboženských nejpádnější důvod proti těm, »kteří prohlašujíce podání hebrejské za nedostačující zdroj historický, popírají dle toho i pobyt Israelitů v Egyptě.« [7]) V této věci, pokud se ovšem týče obřadův a ceremonií a nikoliv věrouky, shoduje se p. autor téměř úplně s názorem apologetů katolických, jejž možno slovy Vigourouxovými formulovati takto: Co se týče obřadův a ceremonií, objevujeme v Pentateuchu některé stopy egyptského vlivu, stopy velice cenné, jelikož slouží k tomu, že můžeme konstatovati authentičnosť Písma sv., ale zároveň stopy velice jen řídké, tak že zároveň jasně vysvítá božský zdroj liturgie hebrejské.

Jelikož již v nápisech Setia I. a Ramsa II., tedy v době, kdy dle Písma sv. Hebreové ještě v Egyptě dleli, činí se zmínka o kmeni Ašer v Palestině usedlém, míní Prášek, že »část Israelitů, zejména kmen Ašer a snad i Juda

[6]) Srvn. Vig. II. 505—509.
[7]) Pozn. 4. na str. 254.

v Palestině zůstala.« Nám však zamlouvá se více mínění Hommlovo, jež p. autor v poznámce uvádí, totiž že se kmen (či lépe ještě: část kmene) Ašer od soukmenovců svých v Egyptě již před všeobecným exodem oddělil a do Kanaan navrátil. Bylit to nepochybně, jak abbé Fl. de Moor soudí, vojíni ve službách Hyksův se nalézající, kteří spolu s nimi byli vypuzeni.

Velice zamlouvá se nám myšlénka, kterou Prášek pronáší na str. 272. Mluvě totiž o králi Amenhotepovi IV., jinak »Chuenaten« zvaném, jenž, jak známo, podnikl mezi Egypťany dalekosáhlé reformy náboženské, píše p. autor mezi jiným takto: »Uváží-li se, že nauka Amenhotepova měla ráz ryze monotheistický, že zamítala zobrazovati tvářnosť Boží, že původem svým úzce byla spojena s Héliopolí, v jejímž nejbližším okolí byla sídla israelského kmene Josefitův, a že kázala bohu toliko pod širým nebem oběti přinášeti: tož není lze zbyti se myšlénky, že souvisela nauka Amenhotepova po jistou míru s nejstaršími náboženskými zvyky israelskými, jakož vyskytují se za dob patriarších. Pak ovšem by bylo lze i vysvětliti si nenávisť Egypťanů, kterou za nástupcův Amenhotepa IV. byli Israelité stiháni«

Ve stati, věnované Exodu Israelitů z Egypta (str. 281—284) vede sobě autor rovněž s uznání hodnou střízlivostí. Konstatuje, že v knize »Exodus« projevuje se důkladná znalosť státních poměrův i přírodních vlastností egyptských. Dále praví, že ze jména města Ramsés, které farao utlačovatel nařídil spolu s městem Pitomem Israelitům budovati, »soudilo se právem hned od počátku kritického zkoumání, že slul farao utlačovatel Ramsem, při čemž obecně jmín Ramses II.« K tomu pak dodává: »Názor tento nabyl podstaty nálezy Navilleovými, jimiž prokázáno, že Pitom-Ramsovo město bylo skutečně Ramsem II. založeno aneb aspoň znova vystavěno, nad to pak shledáno, že byla krajina Gošen po způsobu egyptském teprve po době Seta I. organisována, což shoduje se s nařízeními krále-utlačovatele, v Exodu vzpomínanými.« Dále soudí Prášek, že dlužno krále Seta II. pokládati za faraona exodu, a za pravděpodobnou pokládá zprávu, čili jak on ji nazývá, »pověsť« biblickou, »že zahynul král při stíhání uprchlíků, neboť není znám konec krále tohoto, hrob pak jeho v pohřebišti králův XVIII.—XX. dynastie, kdež nejnověji králova mumie nalezena, jest patrně nedokončen« Dále podotýká p. autor, že ačkoliv dosud jméno Mojžíšovo na egyptských památkách nalezeno, že přece »egyptský původ jména jeho zdá se býti nepochybný.« Zmíniv se o záhadné zeměpisné otázce, týkající se krajin, jimiž exodus Židů z Egypta se dál, a charakterisovav stručně rozličné o té věci náhledy různých učenců, kloní se sám k tradicionálnému směru od Sukkota k moři Rudému a odtud na poloostrov Sinajský.

Kmen »Aperiu«, o němž souvěké nápisy egyptské Prášek sice za Hebreje nepokládá, jakož to činí Chabas, Ebers a j., ale míní, že tento cizinský kmen robotoval v sousedství Israelitův a zakoušel spolu s nimi veškeru tíhu útisků Ramsových (str. 300).

O exodu Israelitův a o příčinách jeho vypravuje Prášek ještě jedenkráte v kontextě dějin egyptských (na str. 307 a násl.), a to způsobem velice korrektním. Píšeť o té věci takto: »Se zmatky nastavšími po násilném svržení Seta II. (1273.—1271. př. Kr.) s trůnu souvisí velice vážná událosť, která se tehdy sběhla na východní straně Delty, exodus totiž lidu israelského a světodějný jeho následek, vznik národního státu israelského i nejstarší náboženské soustavy monotheistické. Utlačování a násilné egyptisování semitských zajatců v okolí héliopolském, Ramsem II. počaté, trvalo i za jeho dvou nástupců, kteří neznali základní povahy lidu semitského, řádův odvěkých milovného a, dohnán-li ku krajnímu odporu, svrchovaně energického. Nad to za dob hladu, jímž za kralování Merenptova strženy byly Syrie i poušť okolní, přibývalo Semitů na východním pomezí příchodem některých pastýřských kmenů. Dovolilť v 8. roce (r. 1273. př. Kr.) Merenptah některým Šasu usazovati se se stády na pastvinách mezi Héliopolí a mořem Rudým, jichž osud zajisté nebyl lepší, než starších již usedlíků v Gošenu. Tak v okolí héliopolském přibývalo za doby Merenptovy živlův Egypťanům nebezpečných a příhodné toliko doby k násilnému odporu očekávajících. Pozoruhodný jest údaj Karnackého nápisu Merenptova o počátku vpádu národů námořských, kteří utábořili se v okolí héliopolském, kdež země nebyla vzdělávána, nýbrž cizincům pro pastvu stád jejich ponechávána; nutnoť z ní zajisté souditi, že byly známy námořským útočníkům poměry lidu semitského v Deltě, ze kterýchž chtěli těžiti

pro účel svůj. Namítá se sice, že zachované zprávy hieroglyfské nejmenují přímo Israelitů mezi Semity v Deltě osedlými, dlužno však uvážiti, že jest okolnosť tato se stanoviska egyptského zcela přirozena. Egypťané zahrnovali všechny tyto zajatce jménem kmene Amu, a toliko Aperiu, kteří dle jména jejich soudíc, lišili se od určitého typu semitského rudou pletí a jinými znaky tělesnými, zvláště byli vedle Amu vyčítáni, nově objevený nápis Merenptův výslovně pak Israel jmenuje mezi národy severními, s nimiž bylo Merenptovi tuhé boje sváděti . . . Východní hranice Egyptská byla za krále Seta II. v době, kdy žádné nebezpečenství vnější nehrozilo, opevňována, a tu mimoděk naskytuje se domněnka, že opevňováním tím měla býti odňata semitským nespokojencům možnosť odchodu; neboť nepochybné jest, že pomýšleli jednotliví kmenové na návrat do vlastí svých, když hlad pominul. Israelské podání zachovalo mnohé podrobnosti o útiscích, které bylo Israelitům tou dobou v Egyptě snášeti, z nichž patrno, že počínal býti Egypťanům počet Semitů přes veškera příkoří a přidržování k těžkým robotám příliš velikým a že se obávali, aby utiskovaní buď nespojili se s nepřítelem zahraničným, anebo, aby hromadně ze země nevyšli. S tímto stavem shoduje se zcela situace za vpádů národů námořských v době Merenptově.«

»Dále tvrdí israelské podání, že jeden z nástupců faraona utlačovatele vydal přísné rozkazy, aby byla hubena pacholátka israelská. V rozkaze spatřovati jest řadu krutých nařízení, jimiž měl býti učiněn nemožným přírůstek obyvatelstva israelského — důkaz, že v řadách Semitů nabývalo již vření povahy nebezpečné a že k potlačení jeho počato užívati prostředků bezohledných. S výsledkem, plynoucím ze srovnání zpráv biblických a hieroglyfských, shoduje se však i pozdější egyptské podání, u Manethona zachované. Dle Manethona dal přímý podnět ku vzpouře a k exodu Israelitů král Amenofis, nařídiv, aby všichni »nečistí«, t. j. nečistí dle náboženských názorův egyptských, totiž kočovníci a pastýři, do lomů byli odvlečeni. Život ubohých obětí, odsouzených ku práci v lomech hammámatských, v dolech sinajských aneb v rozsypech nubských, jest znám dostatečně ze současných scén zobrazených, podobaje se pohřbu za živa. Vydal tudíž Amenofis rovněž nařízení, jímž by veliký již počet cizinců — dle Manethona 80.000 — v dalším šíření svém byl zadržán. Král jména Amenofis v řadě králů té doby nevyskytuje se sice, avšak z dalšího znění pověsti jest na jevě, že jím může býti míněn toliko Seti II. Praví Manethon dále, že vydav Amenofis nařízení ono, musil po 13 let býti země prázden, míní tudíž pověsť Amenofisem krále, který poslední vládl před vypuknutím zmatků domácích, t. j. Seta II., za něhož dle hieroglyfských zpráv přerušena řada legitimních nástupců Ramsa II. Za krále Seta II. vydány tudíž opět kruté rozkazy proti Semitům, jež však nebylo již lze zplna provésti. Dle Manethona svolil konečně Amenofis, aby se usadili »nečistí« v někdejším táboře Hyksoův Avari-Hauaru, tudíž na pokraji pouště. Tu však postavil se v čelo »nečistých« héliopolský kněz Osarsif, spojil »nečisté« v jediný národ a dal jim zákony, které lišily se od zvyků egyptských. I tu jeví se shoda s vypravováním biblickým, dle něhož svolil farao — sice po delším zdráhání, které způsobilo tradicionálných deset ran egyptských, — aby vyšli Israelité na poušť obětovat Bohu svému. — Srovnáme-li všechny okolnosti, pokud projevují se ze zpráv biblických, hieroglyfských i Manethonových, tož vyšetřuje se z nich tento stav věcí: Za Seta II. dostoupily útrapy semitských zajatcův a přistěhovalcův výsosti a tu vypukla vzpoura. Vůdcem Israelitův a některých jiných Semitů, kteří se k Israelitům připojili, byl Moše aneb Mojžíš, muž znalý řádův egyptských, který krajanům svým hlásal náboženskou ideu, vznešeněji vytříbenou a od egyptských řádů zásadně se lišící, načež je šťastně vyvedl z Egypta na poloostrov Sinajský. O dalším průběhu vzpoury zprávy biblické pomlčují.« S takovýmto líčením exodu a jeho příčin můžeme býti celkem zajisté úplně spokojeni. K tomu ještě dodává Prášek v poznámce, že egyptská tradice zabývala se hojně upomínkami na pobyt Israelitův a na okolnosti s ním současné: »Pro Seta II. psán byl Papyros d'Orbiney, v němž dochována jest pověsť o dvou bratřích a o ženě záletné, jsoucí v jádru svém podobná vypravování biblickému o Josefu a ženě Putifarově. V lednu r. 1890. koupil americký egyptolog Wilbour v Luksoru stélu, jejíž přední stranu pokrývá nápis 32řádkový, dle písma pošlý z doby ptolemejské. V nápise tomto praví se, že za krále jinak neznámého

provedl muž Chithét různé kousky magické na odvrácení dalšího neštěstí, ježto po sedm let neudála se záplava nilská a země hladem byla stižena. V době Ramsa III. připomíná se blíže Amarny »ostrov« aneb »břeh« Mojžíšův.« Jak viděti, odlišuje se dílo Práškovo velice příznivě od útočivých a nenávistí proti bibli sršících spisů, jimiž obdařují svět přívrženci výstřední školy racionalistické.

Kromě vědeckých »Dějin« Práškových vycházejí současně dva populární dějepisy všeobecné, jež budou předmětem příštích »Rozhledů« našich. Dr. *X. Y.*

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Literární sekce družstva Vlasť konala 23. ledna t. r. schůzi za předsednictví p. učitele Josefa Flekáčka. Sekce ustanovila program k oslavě J. M. p. probošta dra Ant. Lenze, kterážto oslava koná se v neděli, dne 19. února t. r. Slavnostní řeč pronese gymn. profesor pan dr. M. Kovář. — Dne 5. března t. r. oslaví sekce památku † Václava Kosmáka. Slavnostní řeč přednese kníž. arcib. notář dp. Kopal. Očekáváme, že při první oslavě jižní Čechy a při oslavě Kosmákově zase hlavně Morava a Slezsko s námi budou spolupůsobiti. — Pan prof. Václav Müller vzal na se úkol, popsati ve »Vlasti« směry, které zavádějí v katolický život Schell, Veremundus a Müller. — Sekci byl předložen americký časopis »Katolík«, jenž otiskuje z lonského ročníku »Vlasti« Špačkovu povídku »Dvojí život«. »Katolík« přijímá ve své sloupce jen ty nejlepší české povídky katolické, i jest to česť naše a čest p. řídícího Václ. Špačka, že jeho beletristická práce byla do »Katolíka« zařaděna. — Literárním přispěvatelům »Vlasti« pp. Jos. Šeříkovi-Vitínskému, Janu Třeštíkovi a Fr. Žundálkovi vyslovuje sekce za jejich úspěšné literární působení ve »Vlasti« veřejné uznání. — Z časopisů doporučuje sekce »Obranu«, jejíž první číslo, řízené dp. P. Josefem Šimonem, vyniká pestrým a bohatým obsahem. — Dp. prof. Václav Müller předložil dopis, jenž se zašle německým nakladatelům katolickým, aby nám zasílali své publikace. Týž podává některé ukázky z četby »Světové knihovny«: uvádí spisy dobré a špatné. — Dp. P. Karel Burian jedná pak o práci Jaroslava Vrchlického »Moderní básníci angličtí«. — Pan Tom. Jiroušek probíral dva nové spisy: »Dějiny anglického dělníka« a »Lepší dnové dělníkům«. Uvedl, že spisy tyto jsou díla protestantských sociálů a varoval, aby se jimi nedal nikdo svésti, pokládaje je snad za spisy katolické. — Místopředseda p. uč. Josef Flekáček referuje o posledních svazcích »Modré knihovny«. Probírá »Prahu«, o níž píše v literární části t. č. delší referát. Kniha »Zámořské klepy« od Jana Wagnera líčí zajímavě poměry česko-americké a podává zvláště pozoruhodný obraz o náboženských poměrech našich zámořských krajanů. Dále uvádí místopředseda obsah trojaktovky Felixe Dörmana »Svobodní lidé«, obrazu vídeňských mravů; hra dávala se na Smíchově; místopředseda vyslovuje se proti podobné produkci a diví se, že se udílí podobným hrám povolení pouze na jedno představení, druhdy toho nebývalo. Hra se buď vůbec povolila nebo zakázala. Hráti takovou věc jednou je ovšem menší zlo než hráti ji kolikráte za sebou, ale i jediné představení budí v obecenstvu nechuť ku hrám jiného druhu a spisovatele svádí, aby napodobovali, co viděli a slyšeli, a kráčeli ve šlepějích nejmodernějšího směru intimního či volného jeviště. Dále konstatováno přítomnými, že »Růžencová babička« od Vlasty Pittnerové, vyšlá právě v Ottově »Laciné knihovně národní«, byla původně a poprve uveřejněna ve »Vlasti«.

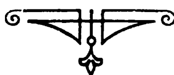
Sociální odbor družstva Vlasť konal dne 24. ledna t. r. svoji 4. schůzi v XV. správním roce o 2. hodině odpolední v místnostech redakce »Vlasti«. Po zahájení schůze a přečtení protokolu oznámil dp. Tom. Škrdle, že jistý duchovní pán na českém jihu hlásí se za řečníka odboru pro svoje okolí, což bylo s povděkem přijato. Dále došly zprávy, že dp. František Teplý, kaplan v Milčíně, přednášel o zakládání záložen Raiffeisenových v Mrákově s pěkným úspěchem. Pan řídící učitel Václav Špáček přednášel v křesť. sociálním vzděl.

spolku »Svornosť« v Benešově u Prahy. Dp. Rudolf Vrba referuje o nedostatcích zemědělského dělnictva v letní čas a o nouzi téhož dělnictva v čase zimním. Poukazuje následkem toho na přílišné vzrůstání Prahy a předměstí lidem zemědělským z venkova, kteréžto vzrůstání snižuje opět mzdy městského lidu i všech, kdož se přistěhovali a o práci se hlásí. Řečník konečně líčí nynější činnosť mnohých šlechticů v Uhrách, která spočívá hlavně v tom, že pronajímají své pozemky rozparcelované menším nájemcům, čím dopomáhá se vzrůstu národohospodářského blahobytu, hlavně v nižších třídách lidu. Referát přijat s pochvalou. — Dp. P. Josef Šimon poukázal na průmyslové jednání rady říšské ze dne 13. ledna, kde za předsednictví ministra obchodu bar. Dipauliho bylo proneseno mnoho výtek a stížností na posavadní naše hospodářské poměry. Baron Dipauli opakoval ve svém proslovu větu, kterou zvláště nynější obchodníci a průmyslníci by se říditi měli, že totiž i zájmy hospodářské musí a mají býti ideami ethickými prodchnuty. Dále pravil: Průmyslová rada nemůže tvořiti, ale jen napomáhati a podporovati, pomoc dávati tam, kde jest jí třeba, odstraňovati překážky a fedrovati radou i skutkem samostatnou tvorbu průmyslové a živnostenské činnosti, vyrovnávati protichůdné zájmy, bdíti nade vším a míti vřelé (!) srdce pro všecky starosti a útrapy. — Silný a vydatný stav obchodní, plný podnětů, prozíravý do budoucnosti, to jsou podmínky reakce a obratu, jež je nutnou pro naše pokleslé poměry hospodářské. — Dali jsme se předstihnouti v mnohých odvětvích cizinou, v jiných jest nám zápasiti s těžkými starostmi! Školám obchodním dlužno věnovati zcela mimořádnou péči, dále nutno vychovati si obchodní cestující ve velkém slohu, aby se zvelebil vývoz náš, a to nejen do Asie, ale i jinam. Vývozné podniky budou podporovány. Oběti státem přinesené budou na prospěch živnostem i zemědělství i průmyslu, neboť silný a zdravý vývoz uvolní domácí tržiště od konkurence s živnostmi. — Dále ministr poukázal na to, že bude nutno větší péči věnovati stavu řemeslnému a povznešení tříd pracujících, že bude nutno upraviti kartely a zříditi instituci průmyslových inspektorů. — Debaty (po řeči ministrově) súčastnil se dr. Hallwich, ryt. Knich, Dattner (z Krakova), Ginzker (z Liberce), Josefy, Mable, Benis (z Krakova), Himmelbauer, Neumann, Wiesenburg, Sobotka (Praha) atd. Všichni stěžovali si na úpadek domácí práce, na vzmáhající se dovoz k nám z ciziny, na nedostatek informací, neplodnosť konsulátů atd. — Zdá se, že baron Dipauli zavede mnohou reformu do hospodářských poměrů našich. — Co se týče poměrů živnostenských v Čechách a v Praze zvláště, nejeví se nikde zlepšení, ale naopak zhoršení. Pomocníci jsou propouštěni, dílny se zavírají, samostatní mistři vzdávají se živností. Tak na př. podivení vzbudilo oznámení židovské továrny E. Gerstela v Hybernské ulici, že dřívější majetník jedné z nejpřednějších truhlářských firem, Emilián Skramlík, rozpustil závod svůj a vstoupil za — řiditele (?) firmy Gerstelovy. Zaměstnavatelé (živnostníci samostatní) mají stále potyčky s pomocníky, jak o tom skoro denně v novinářských referátech čísti lze. — Krise v řemeslech stále tedy je horší a náprava nejvýše žádoucná! — Jednatel p. Jiroušek přednesl zase některé ukázky z dělnického obzoru, hlavně z hnutí národně-sociálního, které pozoruhodně se vzmáhá. K dosavadním časopisům národních socialistů, nejen proti sociálním demokratům, ale i proti křesťanským sociálům, přibyl časopis nový, »Pokrok«. — Po vyřízení některých běžných spolkových zpráv schůze skončena.

ROČNÍK XV. BŘEZEN 1898—99. ČÍSLO 6.

VLASŤ.

Čechové v Pruském Slezsku.

Napsal **Jan Vyhlídal.**

(Pokračování.)

Narození a křtiny slaví se docela jednoduše. »Položnice« dříve ulehala do lože *s nebesy, podnebím;* nyní jsem o tom nic neslyšel. Se křtem se dlouho neotálí, zazvou se »*křesniček*« a »křesnička«, obyčejně příbuzní, a to s otcovy strany jeden a matčiny druhý. Prvorozenec dědívá křestné jméno velmi zhusta po otci neb matce, další dítky dostávají jméno buď po kmotrech, nebo některém vynikajícím členu v příbuzenstvu, na př. knězi, lékaři atd. V Kravaři mi pravili, že v každém domě má býti »Marie«; jinde si stěžovali, »že včil lidé se panští i při křtech, vymýšlejíce sobě jména, o nichž za stara ani svět nevěděl.« Než se dítě odnáší ke křtu, kropí je rodiče svěcenou vodou. Po křtu sv. v kostele za oltářem vkládají kmotrové křtěnci pod hlavičku »uzelek«, v němž jest křestní dar.

Po kostele bývá »počastná«, u chudobných menší, u bohatších hojnější; při prvorozenci vždy okázalejší. Do dětských koupelí přidávají nábožné ženy svěcené vody, by dítě nevzalo úrazu. Za povijan zastrkují růženec, aby Pán Ježíš, Panna Maria dítěte ochraňovali. Na úvod chodívaly Slezanky v bílých »ubrusích«, nyní »taka moda« přestala. Na úvod s matkou chodívá jen »hebama, hebamka« (porodní bába). Při převinování také vídati kropení svěcenou vodou. [1])

Na Prusku »*chovají*« *mrtvé* až čtvrtého dne na »krchovo«; účastenství bývá veliké. Mládence nesou družbové, kteří si na hlavu přivazují malé rozmarýnové, nebo jiné »rostené« věnečky, též na rukou nebo prsou někde pozorovati místo věnečku na hlavě — malé rozmarýnové voničky.

[1]) Viz »Český lid« r. VI., »Ze života slezských dětí«.

K pohřbu panen zvou se družičky, za pochování děkují příbuzní: »Pán Bůh zaplať, že jste nám našeho tatíčka, matičku atd. pomohli chovat.« »Velebny paterku, děkuju jim pěkně za usluhu.«

Láska k zemřelým nesáhá pouze ku hrobu, nýbrž dále; pozůstalí zbožné modlitby vysílají k nebesům za nebožtíky; kdykoli do chrámu se ubírají, rádi poklekají na rovy drahých. Hřbitovy v Prusku jsou obyčejně kolem kostela. Častěji do roka dává rodina sloužiti mše sv. za v Pánu zesnulé z přízně.

VIII.

Školství.

Národní škola jest v Rak. Slezsku slovanském Lazar z hrobu vstávající, v pruském — do hrobu položený. Bývaly kdysi v Pruském Slezsku pro národy slovanské snesitelnější poměry, ale o těch se nyní mluví jako o »zlatých« časích.

Po více než století byla jedna okolnost pruským Čechům příznivа; totiž že mládež v obecných školách vyučována byla německému jazyku na základě mateřského. Dozor nad školami svěřen byl domácímu duchovenstvu, jemuž nemálo na tom záleželo, by dítky zejména naukám náboženským dobře se přiučily na základě řeči české.

Kněží sami přičiňovali se, aby si osvojili dostatečnou znalosť českého jazyka; na svědectví uvádím píseň, již složil r. 1830. *Šimon Peřich*, kooperator Kravařský, dosáhnuvší později vysokého školního úřadu. Píseň zpívaly děti při svěcení školy dne 17. října řečeného roku.

Píseň při svěcení školy.

Vyslyš Otče milý s nebe,
dítky své milé,
když věrně žádají Tebe
v dětinské síle,
bys dnes dům tento posvětil
a naše srdce obměkčil
k úctě Svého jména,
v němž klekají kolena.

Ach, jak dnes srdce plápolá
plné radosti!
Ach, jak vroucně k nebi volá,
Otče věčnosti!
Buď školy opatrovníkem,
buď rodičů zástupníkem,
jenž mnoho podstoupili,
než ji nám vystavili.

Svaté má být to stavení
zvláště křesťanům,
v němž dle Tvého nařízení
nebes občanům
budoucí spoluúdové,
co planí, mladí stromkové
štěpeni mají býti,
hodní Tobě sloužiti.

Dej jim za to zdraví stálé,
dej chuť k dobrému,
by nutili dítky malé
k domu školnému.
Dej milosť všem řiditelům,
trpělivosť učitelům,
by nás hodně cvičili
a v nás si zalíbili.

Neb zde máme Tě poznati,
Otce milého,
učiť se následovati
Smírce našeho;
vzdělať svých duší schopností,
mrtviť k hříchu náklonnosti,
bychom se Ti líbili
a světu se hodili.

Tak bude škola štěpnice
štěstí našeho,
bude světu pokladnice
lidu dobrého,
bude zřídlo vonných ctností,
z něhož běžet ku věčnosti
snadno se naučíme,
až se s Tebou spojíme.

Studenti mohli nabyti dříve znalosti řečí slovanských na gymnasiích v Hlubčicích a Ratiboři, protože vyučováno bylo též řečem slovanským; mimo to ještě těm z bohoslovců, již hodlali působiti mezi Slovany, bylo se na fakultě Vratislavské učiti jednomu ze slovanských jazyků. Velepotřebné a užitečné toto nařízení bohužel nyní není v platnosti, však jakási náhrada přece jest. Bohoslovci z českého kraje, uznavše nutnosť znalosti řeči lidu, mezi nímž usazeni budou, sami od sebe utvořili kroužek v ústavě ve Vratislavi, jehož účelem jest kupovati české časopisy, knihy, vzdělávati se v jazyku českém.

Tyto poněkud snesitelné časy změnily se ve školství po r. 1871., kdy byla povalena Francie, a Německo bylo sjednoceno.

Velkoněmecká myšlénka tak se vzmohla, že pronásledováno bylo vše, co názorům o velké protestantsko-německé říši protiviti se zdálo. Útočeno na katolicismus, aby se zřekl Říma a stal se církví německo-národní, však bez výsledku. Hnáno útokem na neněmecké národy, by se zřekly národnosti, práv — a hrubé násilí vítězí. Ze škol národních i vyšších vyobcovali šmahem české a polské knihy, přísně zakázali vyučovati česky a polsky, vyučování náboženství odňali duchovenstvu a svěřili učitelstvu; dobře, že vyloučené duchovenstvo ze škol vštěpovalo pravdy náboženské dětem ve zvláštních hodinách po česku v kostele.

Od r. 1873. odstraněn český »Slabikář pro normální školy«, složený knězem Cypriánem Lelkem, místo jeho zaujal německý — touto událostí počíná utrpení slovanských dětí ve škole. Že v takových školách, v nichž školáci od prvního stupně až do vyjití vyučovány jsou řečí cizí, s pokrokem bledě to vypadá, možno si mysliti.

O pruském školství platí všude názor, že se mu na světě žádné jiné nevyrovná. Proto velmi se podivili návštěvníci loňské berlínské [2]) výstavy, když v oddělení školském nenašli nic, co by tento úsudek odůvodňovalo. Naopak, odborníci odcházeli zklamáni, a všeobecně bylo uznáváno, že pruské školství nijak nevyniká nad všeobecný průměr, ba ve mnohém dokonce pokulhává za školstvím sousedů. Za příklad uveďme budovy školní. Inspektoři pruští v rozhovoru prozradili, že nám v rak. Slezsku závidí krásných budov školních. Uvádíme za doklad původní zprávu z východního Slezska, jak někde v říši »kultury« vypadají školy. Ve farnosti Willuhen — polské pojmenování neznámo — zjistil krajský inspektor školní (náš zemský), že hospodářské stavení školní budovy jest na rozpadnutí. Vepříci pana školmistra zcela pohodlně prorazili zeď a vycházejí nerušeně na procházku, kdy se jim zachce.

Když školství pruské vůbec nepřekročilo hranice prostřednosti, jak je tomu teprve se školami, naplněnými slovanskými žáky? O pokrocích v takových mučírnách můžeme vypravovati z našeho Slezska z vlastní zkušenosti celé kapitoly. Zemská školní rada Opavská zašla si pro recept do Pruska a zřídila v rak. Slezsku řadu německých škol pro slovanské děti s »dorozumívající řečí českou.« Z těchto nestvůr daleko široko na Opavsku známa jest přelejvárna *Vlašťovská* v enklávách moravských.

---

[2]) Hlídka, r. 1898. str. 159.

Na Prusku učitel s dětmi mluví ve škole jen po německu, vyjímajíc nějakou dobu s nováčky. Obecná škola má zněmčiti české kraje v Prusku, tak neomaleně vyjádřili se pochopové, vládní inspektoři. Ti učitelé, kteří se mohou vykázati pokrokem z germanisace, dostávají ročně 75—100 m. odměny. Není tedy divu, že učitelé podávajíce se nátlaku s hora činěnému němčí, dětem zakazují ve škole po »našemu« mluviti, poroučejí mimo školu po německu zdraviti a cestou ze školy cizí řečí hovořiti. Neposlušní trestáni bývají holí.

Za takových okolností jest možná příhoda, již zažil jsem r. 1896. v dědině J... Na kraji dědiny střetl jsem se s čipernou děvuškou: »Jařku, jak se jmenuješ? Jaké je ti přezvisko? Či jsi? Která jsi?« Doptávám se všemi způsoby, jaké ve Slezsku v obyčeji.

Děvucha odpovídá: »Ich bin dajč, niks meriš.«

To jsem se tedy omýlil, když jsem četl v katalogu pro diecési Olomuckou, že je to ves česká, že v kostele služby Boží odpravují se po česky; snad je to děvče nějakého nastěhovalého Němce, přemítal jsem v mysli, ačkoli kroj, tvářnosť přesvědčovaly mě o opaku.

Co tak rozvažuji, totéž děvčisko slyším volati po česku: »Františ, pojď hevaj (sem), cosi ti povim? Ti velebny paterek, co jdu po šoseji (silnici), se mnum povědali.«

Sotva domluvila, namanul se hoch škole odrostlý, jenž zdaleka volal: »Pochválen buď Ježíš Kristus, poníženě vítám velebného paterka.«

»Až na věky,« děkuji hochovi a ptám se: »ale pověz mi, synku, proč dáváš moravské pozdravení, a tam ta děvucha a ostatní školáci německé?«

»To je tak,« vysvětluje výrostek; »ja již možu, bo sem vyjdeny ze školy, ale ti, co chodu, maju zakazane. Dyby moravsky pozdravili, bo mezi sebum povědali, dostali by ve škole kyjem bo fajneryblum, maju též poručane, aby řekli, že su dajč.«

»A co pak ty jsi Moravec či Němec?«

»Ja sem Moravec, dyž ene moravsky řikam (modlím se), povědam, německy něporadim věla.«

Všeobecně školou zavedený pozdrav u školní mládeže jest »Gelobt sei Jesus Christus!« Starší lidé dávají české pozdravení.

Jakýs stryk z Chřenovic stěžoval si mi, že dal jednomu pánovi »Pána Boha« po moravsky, a on mu nepoděkoval ani po německy. »Dáti Pána Boha« znamená tolik, jako dáti křesťanské pozdravení, poučoval mě v další řeči.

Přední povinností pruského inspektora jest, jak dostaví se do školy, vyšetřovati, zdali učitelé mluví kdy s dětmi po česku. Vyptává se též mimo školu na učitele a kněze, zdali se nějak proti germanisaci neprohřešili. Běda, najde-li ve škole nějaký kostelní zpěvník český, nebo nějakou českou knihu, tu má se ubožák po pěti! O kněžích vyzvídá, jaká bratrstva zakládají, nerozšiřují li české katechismy, zpěvníky, nepůjčují-li českých knih atd.

Jak podotčeno: od r. 1873. jest čeština vyhnána z obecných škol, ale jakýsi útulek přece ještě jí ponechán v hodinách náboženských. Náboženství na pruských školách věnují se týdně čtyři hodiny, obyčejně učitel vyučuje dvě hodiny a kněz též. Je-li škola trojtřídní, dovoleno jest v prvních dvou třídách vyučovati česky, ale katechismy a dějepisy biblické jsou německé; v třetí třídě vláda zakazuje (!) mluviti česky. Nejdůstojnější p. arcibiskup Olomucký *Theodor* při

generální visitaci dal zkoušeti dítky z nižších tříd po česku, z vyšších odpovídaly německy.

Když vláda prohlásí některou školu za »kerndeutsch«, pak jest každé české slovo ze školy vypuzeno, tedy i náboženství má se učiti jazykem německým. O škole Hlučínské vyjádřila se vláda, že jest ryze německá, ačkoli dle vládního sčítání jsou v Hlučíně tři čtvrtiny obyvatelstva českého. Odkud se naberou ty ryze německé dítky, když v Hlučíně žije tak málo rodičů »reindeutsch«. »Katol. Nov.« kárají toto počínání vlády. »Do zdejší školy chodí mnoho dětí zcela moravských rodičů z Hulčína, a mnoho dětí z vedlejších kolonií, z Rovnin, z Vrablovce, z Jasenek a Malanek, které jsou úplně moravské. Jak mají takové děti, které v šestém roce *neumějí nic německy, učiti se náboženství v docela neznámé řeči,* a jak mají míti k tomu chuť? Co soudí zdravý rozum o tom »laskavém« jednání naší vlády, která dle slov císařových má se starati o »náboženství, mravnost a pořádek«, a ne o bezohlednou germanisaci? Nač dal Duch sv. apoštolům dar rozličných jazyků? Jen proto, aby každému národu hlásali náboženství v jeho řeči, v řeči mateřské, srozumitelné. Nechceme se dále o tom rozepsati, neboť zdravý rozum to bezpráví hned uzná. Rodičové kupte moravský katechismus dětem z Opavy nebo Ostravy, sami doplňujte vyučování náboženské ...« (č. 22 r. 1898.)

Příprava ku sv. zpovědi a sv. přijímání rovněž může konati se ve škole po česku, ale musí se tak díti jen po vyučování povinném.

Duchovenstvo, zvláště poslanec *Stanke*, farář z Hlučína, domáhá se, aby náboženství udělovalo se jen v jazyku mateřském, častěji již o potřebě této mluvil v Berlíně, avšak nadarmo.

Na mou otázku, zdali dítky při násilné dressuře si poněkud němčinu osvojí, odpovídali učitelé, »že jen ti nejschopnější jaks taks, ostatní že rozumějí mluvenému a čtenému, mluviti jest jim však velmi těžko.«

»Veliká bída,« sdělovali dále, »bývá s nováčky; boráskové (ubožáci) mají modliti se německy, a s těží dovedou někteří z nich po česku. Trvá to asi půl roku, než naučí se německému Otčenáši a Zdrávasu.«

Stav školský v českých krajinách charakterisuje skutečná událost z inspekce inspektorovy, již sdělil pruský farář. V české dědině N... zkoušeny byly dítky z různých předmětů, mezi jiným byla též čtena básnička: »Sei uns gegrüsst, du schöner Wald.« Čtení hochovi šlo ještě, hůře bylo s obsahem básně. Inspektor, nemoha z hocha dostati smysl čteného, vyzval ho, aby počátek přeložil do češtiny. Žák s chutí přeložil slova: »Sei uns gegrüsst du schöner Wald« — »Zajonc ogryś šumny les.« Jiný příklad podala loni škola Chřenovská. Pan učitel s malými žáčky v prvé třídě cvičil píseň: »Sum, sum, sum, Bienchen summ herum« atd.

Příští hodinu ptal se, kdo již písničku umí? Smělý žáček se hlásal a spustil: »Žum, žum, žum, galaty se dřum, tatíček jich potrhali, matička jich polataly, žum, žum, žum, galaty se dřum.« Inspekce mají se konati v čase velikonočním, proto slovou »Osterprüfung«; mnohdy konají se však jindy.

Podle pruského zákona zkouší světský inspektor ve škole dítky i z náboženství. Šťastná církvi katolická v Prusku! Protestantský ministr, protestantská vláda, obyčejně protestantský školdozorce —

toť tvoji první inspektoři! Duchovenstvo tuto nedůstojnou porobu církve se snaží setřásti tím, že domáhá se dozoru nad školami, ve kteréžto snaze katoličtí učitelé vydatně je podporují.

Poslanec *Stanke* 28. února l. 1895. rozhovořil se na sněmě Berlínském o tomto dozoru; řeč jeho měla ten účinek, že v okrese Hlubčickém vláda částečně přáním obyvatelstva vyhověla, ale jinde zůstalo vše při starém, na př. v Sudicích. V tomto městečku jsou dvě školy: katolická o třech třídách a protestantská s 20—30 žáky. Katolický farář bydlí v místě, ale dozor nad katolickou školou svěřen je protestantskému statkáři ze Sudic, a nad protestantskou — pastoru bydlícímu asi míli za Sudicemi, v Rozumnicích.

Učitelé působící v kraji Čechy obývaném bydlí hlavně v okresích Ratibořském a Hlubčickém; první okres zaměstnává 320 učitelů, 10 učitelek a tři inspektory; v druhém jsou 204 učitelé, 22 učitelky a tři dozorcové; Hlučínské školdozorství čítá 36 škol se 7836 žáky, téměř výhradně českými, jež vyučuje 98 učitelů. Průměrně připadá na jednoho učitele přes 71·1 dětí. Židovských dítek v obvodu Hlučínském jest jen 15.

Mnoho učitelů umí »moravsky«, však dosti je těch, již s češtinou jsou na štíru; jsou to obyčejně Němci z ryze německých krajů.

Na posouzenou uvádím, že v Hlučíně ze šesti neumějí česky dva, v Dlouhé Vsi ze 3—2, v Ludgeřovicích ze 6—2, v Koblově ze 3—2, v Kravaři z 8—2 atd.

»Katolické Noviny« odebírá asi 15 učitelů, jeden dopisuje; uvědomění národního postrádají, avšak nestaví se proti národnímu hnutí, jehož vlny pomalu se zvedají.

V Ratibořském okrese definitivně ustanovený nadučitel (Hauptlehrer) dostává platu 1000 m.; provisorní nadučitel 800 m. Po sedmi letech dostávají přídavek (Dienstalterszulage) 120—150 m. Správce školy více než dvoutřídní až šestitřídní bývá odměňován za zvláštní službu (funkční přídavek) 200 m. Učitelé (Lehrer) definitivní placeni jsou 1000 m.; provisorní učitelé 800. Příplatky služebné vyplácejí se jim jako správcům škol.

Většina učitelů nemá vousů; každého na prvý pohled poznati, že slouží škole.

Pruští vychovatelé mládeže vymohli si l. 1896. právo jednoroční služby vojenské, jsouce toho názoru, že stanou se důstojníky. Posud sloužívali jen deset neděl, ale od r. 1899. užívají vojančiny po celý rok. Vydržování bude státi 400—500 širokých.[3]) Kdo nebude moci platiti, bude vydržován státem, ale za to nebude nositi odznaku na ramenou (Achselschnüre), aniž bude míti práva na důstojnickou hodnosť. Jest však malá naděje, že kdy učitelé povýšeni budou na důstojníky, protože sbor důstojnický sám si je volí, a ten hledí na ostatní třídy s patra.

Učitelé naříkají si do přetěžování; stává se totiž dosti často na pruských školách, že tři vyučují čtyři třídy, ba dokonce tři pět tříd, jako na př. r. 1896. v Benešově. Dostávají sice za to odměnu, ale ta není poměrná namáhání, jaké mají s vyučováním. V takých případech vyučuje se ráno od 7—12 jedna třída; odpoledne druhá.

---

[3]) široký = třem markám.

Před časem pojmenování tříd bývalo opačné než u nás, nyní jest totožné.

Na školách obecných, »národních« nesmíme říci, viděti obyčejně nápis »Elementarschule«.

Místa učitelská neobsazují se vždy po spravedlnosti; svědčí o tom dopis v »Kat. Novinách« ze dne 15. srpna 1896. *Z Pliště.* Tož ta školní věc v dědině na blízku už je rozhodnuta: mladý učitel od polního direktora presentovaný od 1. září dostane své místo druhého učitele, a učitel, který už čtrnáct let se tam svědomitě trápil, může si hledati své štěstí jinde. Od školní vlády za nynějších poměrů, kde nemáme školního zákona — protože vláda nechce křesťanské školy, jiného jsme neočekávali.

Učitelé, ve vašem prospěchu pravím vám, když potkáte panského pacholka, pozdravte ho s nejhlubší uctivostí, sic zůstanete na posledním místě. Jak vyučujete ve škole, to je »Nebensach«, co patří k dvoru pozdraviti, to je »Hauptsach«, to první povinností učitele za nynějšího pořádku . . .«

Pruské učilelstvo bývá vychováváno v internatech. Kandidáty pro semináře učitelské připravují J. Jordan, učitel ve Štěpánkovicích a Trulaj v Hlučíně. V kraji českém jsou rozhodní katolíci, od Ratiboře k Vratislavi většinou liberálové.

V děkanství Hlučínském jsou učitelé sdruženi ve dva katolické spolky: Hlučínský (čítá na 30 členů) a Hošticko-bolatický (má na 20 údů.) Měsíční příspěvek jest 25 fk.

Jaký duch vane mezi učitelstvem za hranicí černo-bílou, vycítí čtenáři ze zpráv »Kat. Novin« ze dne 8. srpna 1896. (č. 33.) a 18. srpna 1896. (43.), jež za tím účelem uveřejňujeme.

»*Na duchovních cvičeních učitelských*, které se od 27.—31. července na hoře sv. Anny (Annaberg) konaly, bralo podíl 95 učitelů. Z našeho okresu mezi nimi byli pp. Scholz ze Šamařovic, Przybylla z Benešova, Trullay a Slezima z Hulčína, Wiesiolek z Benkovic atd. Už před tím při prvním oddělení duchovních cvičení (20.—24. července) súčastnilo se 94 učitelů. *Ještě více se jich hlásilo*, ale v klášteře Františkánů už není místa. Jak tito o blaho své vlastní duše se starají, tak též neopomenou zbožného vychování svěřených dítek k jejich časnému i věčnému štěstí. Z německých krajů Hornoslezska dostavilo se k těmto cvičením málo učitelů. Jestli jsou u nich prázdniny v jinou dobu, nebo jestli chodí na exercicie do jiného kláštera, neb z jaké jiné příčiny (liberalnosť), o tom nemůžeme souditi, bude snad ze všeho něco. Ostatně nemají k tomu povinnosti, a jest to uznání a chvályhodno, když to činí dobrovolně a z vnitřního přesvědčení!

»*† Opava.* (Sjezd rakousko slezských učitelů [4]) Předešlý týden jsem za svými záležitostmi zajel do Opavy. Tu mne překvapilo, že bezmála na všech ulicích zvláště na hlavních vlály prapory. Na znamení, že se právě koná srpnový trh, to přece nebylo! Jiného nápadného nebylo viděti. Tu jsem si vzpomněl, že jsem v německých novinách četl o shromáždění rakousko-slezských učitelů, které se na začátku srpna konati bude v Opavě, a že též několik učitelů z pruského Slezska se ho súčastní. Když jsem se na ty prapory pozorněji podíval, *divil jsem se a nemile mne dojalo*, *že barvy staroněmecké*

[4]) Dodati jest — *německých*, na němž někteří polovičatí čeští též podíl brali.

(černá-červená-žlutá) a slezské (červená-bílá) mnohem převládaly nad barvy rakouské. Co by se tak u nás řeklo, kdyby při slavnostních příležitostech pruské a německé barvy za jinými prapory zůstaly pozadu? Poněvadž nejsem učitelem ani *přítelem větší části rakouského učitelstva,* [5]) neměl jsem mezi nimi co hledati. (Pokračování.)

Vyšehradská skálo...

K sedmdesátým narozeninám J. M. Dra Antonína Lenze, probošta a spisovatele.

Napsal P. **Karel Burian,** křižovník.

yšehradská skálo, české slávy zoře,
»otno, zlato siedlo« jasné Libuše,
kolik upomínek chová dnů tvých moře,
kolik ohně, citu — kolik slz a hoře
trysklo z nitra tvého české do duše!

Na výsluní míru své jsi hřála čelo
i zas patu myla v krve potoku,
přes tvé hrdé témě na sta věků hřmělo,
líbalo tě na skráň — a hned zlobou vřelo,
ověnčilo vděkem — pralo do boku.

Vyšehradská skálo, svědku české síly,
zkamenělý liste našich bojů, snah,
ve tvou hruď se činy slavných reků ryly
pevné vůle hrotem, aby zář svou lily
na tupený drahé vlasti naší práh.

Skálo dávných věšteb, i dnes čistým jasem
pozlacené štíty zdviháš k blankytu,
kamenný tvůj ret se vážným chvěje hlasem
ctihodného kmeta pod stříbrným vlasem
v odvět poplašnému ryku Husitů.

Tvůj to ret, ó drahý, po dlouhá jenž léta
z kostnického prachu nítíš pravdy žár,
aby přece jednou ztichla váda kletá,
jež nám u nepřátel hanu ve tvář metá
a v ty české luhy starý vodí svár.

[5]) Pro protikatolické smýšlení.

Na mohylách předků pilná dlaň Tvá robí
kolébku nám novou jasných nadějí,
že se duch náš klamným heslům nepodrobí,
jež krev ze žil ssají, síly naše drobí,
čistý pohár víry bludem kálejí.

Rozhoupej své zvony, skálo české slávy,
dechem bohatýrů, jenž z tvých vane kob,
ať se rtem svým s námi modlí do únavy
za to zlaté srdce, za to stříbro hlavy,
jež nám osvěcuje šalbu lidských zlob:

»Žehnej Bože ruce, jež své péro smáčí
v zdroji lásky Tvojí, v svatém nadšení,
ať nám dlouho ještě cestu pravdy značí,
by ty horké slzy, jež vlasť roní v pláči,
k zdobě jí se slily v drahé kamení!«

Z lásky k mnohým.

Obraz ze společenského života.

Napsal Alois Dostál.

(Pokračování.)

XI.

Daněl neuzavíral se jenom k úmorné práci se svým svěřencem v dusných pokojích, ale podnikal s ním i výlety do okolí, kde Richarda v přírodě poučoval, na to neb ono přímo poukazuje. O prázdných chvílích i sám navštívil sousední město, faráře Kavku, ano, zašel i mezi sousedy v Loukově, s nimi porozprávěl, na poměry se optal a dle možnosti poradil i pomohl.

Na jaře se otevírá s pučícími květy i řada poutí, na něž lid posud rád přichází, třeba ne vždycky jenom s úmysly zbožnými. Mládež slučuje obyčejně modlitbu s veselostí, jíž se odpoledne oddává.

Patronátní faráři neopomenuli poslati pozvání i do zámku, ale zpravidla se nikdo nedostavoval. Hrabě Oskar se dal viděti pouze o generální visitaci, ředitel přijížděl na instalaci farářův, Eliáš Šourek se mihnul před vikářem při roční návštěvě, ale jenom tak na dostřel; pozvání na pouť zůstávala bez povšimnutí. Pouze do Lubovic posílal hrabě srnce na hostinu. Také starý obyčej hlučných a četně navštěvovaných poutí míjel, duchovní se scházeli až dvakráte při

pravidelných a volných konferencích, a pouze farář z Laviček všechny okolní spolubratry zval, neboť by sám všeho nezastal. Bylo to oblíbené místo poutní, kam se dostavovalo hodně lidí nejenom pro kratochvíli, ale i z pobožnosti, kde přistupovali i k sv. svátostem, a několik kněží musilo od časného rána zpovídati. Sem dostavili se poutníci i v průvodech s korouhvemi, a vedli je duchovní správcové, jak kdysi v Čechách bývalo.

Buď náhodou aneb schválně položil hrabě pozvání faráře z Laviček před vychovatele.

»První jarní pouť,« poznamenal Daněl a hned si vzpomněl, že sem jako student chodil, na cestu onu se těšil a mnohou pěknou chvíli tady se soudruhy zažil.

»Je-li libo, navštivte pana faráře,« řekl hrabě. »Koná se tam veliká slavnost. Jednou jsem jel náhodou kolem a viděl jsem ty četné davy věřícího lidu.«

Daněl si předsevzal, že se do Laviček podívá. Oskarovo vybídnutí bylo spolu dovolením. Těšil se, že zde nalezne větší počet spolubratří a s nimi si pohovoří. Měl tak mnohou věc na srdci, s níž se mohl svěřiti pouze sobě rovnému, u něhož by dosáhl pochopení. Obnoví v paměti blahé okamžiky, jichž jako student měl málo a které si musí ceniti. Také si vzpomněl, jak se v Němcích scházeli v pondělí, o tak zvané kaplanské pouti, a jak byli téměř všichni Češi, mezi sebou česky hovořili, zapomínajíce, že jsou na německém území. Takové chvíle ovlažily jejich vlastenecký cit, a faráři Němci rádi mezi ně přicházeli, sbírajíce ty drobty češtiny, jež v semináři zachytili.

Vychovatel oznámil na příští neděli o hodinu dříve služby Boží, ale mohl je směle opomenouti, neboť všechno se hrnulo do Laviček na první jarní pouť. Když pak konal přípravy, tázal se Richard na příčinu všech těch věcí. Daněl pověděl, a pacholík projevil přání, že by se také rád na pouť podíval a svého vychovatele doprovodil.

Daněl se na chvíli pozastavil nad tím, ne že by nechtěl svěřence vzíti s sebou, ale co by tomu řekli rodiče, a zvláště hraběnka, která sice lidem přála, ale styky s nimi na nejmenší míru omezovala.

Mimo nadání si Richard dovolení vyjednal sám. Daněl pouze připojil slovíčko a spolu slib, že mu žák nebude pranic překážeti, a že s večerem jej ve zdraví přiveze. Ač měl v úmyslu jíti na pouť pěšky, jako jindy činíval, teď s Richardem musil užiti kočáru, který měl vždycky k disposici. Alois snesl do něho plaidy, jakoby posud zuřila zima, a byl by k ochraně mladého hraběte ve sváteční livreji konal na kočáře svoji obvyklou lokajskou službu, kdyby byl vychovatel s díky neodmítnul.

Richard toho dne časně vstal a vesele po zámku pobíhal, raduje se z cesty, již měl podniknouti. Otce navštívil v pracovně, paní hraběnka posud spala. Teprve se ukázala v nedbalkách u okna, když vstupovali do kočáru. Richard ji vesele pozdravil, zamávav kloboukem. Hrabě na balkoně hrozil prstem, a portýr vrtěl hlavou. Nemohl pochopiti, že mladý pán obdržel dovolení na vesnickou pouť. Divné se to dějí změny na zámku.

Kočár jenom letěl k Lubovicům, kudy vedla pohodlnější cesta. Svěží vzduch ovíval skráně, a slunce ozlacovalo koruny stromů.

Ptactvo pělo chválu Bohu. Tato ranní projížďka se Richardovi velice zamlouvala. Několikráte se o tom pronesl a stále se usmíval na svět.

V Lubovicích právě vycházeli studenti z kostela. Šli ve skupinách, tu a tam je převyšoval profesor. Nesli si zpěvníky a hlučně rokovali. Danělovi se nelíbilo že právě v tuto chvíli sem vpadli; mohlo by se zdáti, že se chce v panském kočáře pyšniti. Nedávno ještě klusal jako tito menší, větší pěstitelé věd. Ale vrátiti se nemohl. S potěšením spočinulo oko jeho na bujarých junácích. Pozdravovali, a Daněl nestačil odpovídati. V tom spatřil přítele Kaminského. Šel sám a nesl si sešity, které asi v sobotu zapomněl ve sborovně. Ani se neohlédl na hrčící kočár. Byl zamyšlen.

»Zastavte na chvíli,« řekl Daněl ke kočímu, a hned se bujní oři spínali, ucítivše uzdu.

»Dobré jitro, pane profesore,« volal vychovatel a hned na stupátko seskočil.

»A, to je Viktor? Kam pak? A s mladým pánem? Kam ta ranní výprava?« řekl Kaminský ne bez podivu.

»Jedeme do Laviček na pouť,« oznamoval Daněl. »Už jsem tam dávno nebyl. Není libo s námi?«

»Mám práci,« ukazoval Kaminský na sešity. »Bavte se sami a užívejte jarní pohody. Teď přímo hříchem, tráviti v dusných světnicích. S večerem také vyjdu s rodinou na procházku. Co nového v zámku?

»Nemohu nic zvláštního udati. Všichni zdrávi. Těšíme se na vás. Pilně se učíme,« usmál se Daněl, bera i Richarda v rozmluvu.

»Nu, a kdy mladý pán bude členem našeho ústavu? Bude brzo na čase,« poukázal profesor na Richarda.

»Nevím, nevím, připravím-li jej do příštího školního roku.«

»I však to půjde,« pobízel Kaminský. »Pan Richard dělá pěkné pokroky. Ale nesmím vás zdržovati. Máte ještě kus cesty před sebou. Tedy se dobře bavte a přivezte něco z pouti.«

»Na shledanou!« kývnul Daněl a skočil do kočáru. Všichni posmekli, uklonili se, a už netrpěliví koně letěli po kostrbaté dlažbě lubovického náměstí.

Vychovatel byl rád, když se dostali za město a nemusil dávati pozor, kde kdo jej pozdraví. Měl jiné myšlénky. Profesor nasadil mu do hlavy červa, který mu nyní nedával pokoje. Bylo by možné, by Richard studoval na českém gymnasiu v Lubovicích? Až posud něco podobného Viktorovi ani na mysl nepřišlo. Domníval se, že bude Richard poslán na některé německé učeliště. Hrabě se zmínil před časem o jistém konviktu, nad nímž hned Eliáš Šourek ramenem krčil. Oskar si přál, aby byl jeho syn pod náležitým dozorem, což by se nejlépe stalo, kdyby zůstal doma a studoval v Lubovicích. A jaký prospěch by z toho kynul pro snahy, jež Daněl stále měl na paměti!

Tato jiskra, jednou vzbuzená, v mysli vychovatelově neuhasla. Zapomenul zodpovídati tu neb onu otázku Richardovu a snad i neopětoval časem pozdravu pěších poutníků, kteří z toho vyvozovali pýchu vrchnostenského vychovatele. Tomu tkvěla v duši závažná otázka, rozhodne-li se pan hrabě pro české gymnasium a uzná-li lubovické učeliště za vhodné pro syna svého? Sám o své vůli by snad tak neučinil, a bylo by třeba velikého nátlaku, přemlouvání a po-

ukazování na skutečné výhody, jež by z toho vzešly. Ovšem by i Kaminský pomohl tlačiti a do té doby uplyne v Bělici ještě dosti vody. Ale na věc takové důležitosti nutno záhy pamatovati.

»Kdy budu studovati s Josefem Veleuškem?« pojednou se zeptal Richard.

O tom se ještě poradíme s panem hrabětem,« odvětil vychovatel, v duchu však zajásal. »Ejhle, spojenec!« pomyslil si. »Richard sám může působiti na otce, by ho dal zapsati na ústav, kde jest nejeden jeho soudruh, kde by byl jako doma a zkoušen od známých profesorů.« Ihned také si umínil svěřence svého tak cvičiti, by i na českém ústavě prospíval. Otevřena brána k novým nadějím, ale také k novým pracím.

Pozornost obou byla však obrácena k poutnímu ruchu, který na hodinu cesty kolem šťastného místa se rozkládal. Předjížděli tlupy poutníků ve svátečních úborech, rozrostlou i dospělejší mládež, tatíky v dlouhých kabátech, panímámy s malou drobotinou, junáky se šviháckými kloboučky, a všichni téměř si nesli deštníky rozličného útvaru a stáří, což bylo předtuchou, že bývá svatojirská pouť v Lavičkách skropena jarním deštíkem.

Z dědiny zaléhal daleko do polí šum, provázený výkřiky posud neochraptělých kramářů, zvuky přepískaných kolovrátkův a dětských harmonik, vrzání na zkoušku roztáčených koníčkův a jiné poutní atrakce. Ke kočáru natahovaly se ruce mrzáků, kteří ukazovali své rány, aby zvýšili soucit.

Ve vesnici mohlo se jeti pouze krokem, a sjelo se na silnici několik povozů najednou. Na předním seděli dva kněží, vzadu na bryčkách naškrobené ženy s dětmi, které zde na voze byly už jako na trní.

Také Richard jevil větší radost, než když s otcem projížděl Prater aneb nejživější ulice. Daněl musil na četné pozdravy odpovídati, ač byl tady zcela neznámý. Lid si zde jistě duchovních váží. Mezi krámy se nemohli hnouti a chvíli musili státi, až se uvolnilo. Panský kočár jel za velebníčky, kteří se jenom zadem dostali na faru.

»Kde na nás počkáte?« řekl Daněl kočímu. Ten nevěděl, co by řekl, a také se mu zdála otázka ta zbytečnou. Kde jinde by mohl patronátní kočí čekati než na faře? Ten přece má přednost přede všemi ostatními. Jede jako do svého.

»Dejte koně do hostince a zde máte na oběd,« řekl vychovatel, aby předem tuto záležitost uspořádal.

Kočího usmířil peníz, ale přece nemohl takové jednání pochopiti. Proč to?

Zatím už byli u farské zahrady, netušíce, jaký způsobili na faře poplach. Lavičský farář musil zváti mnoho spolubratrů z okolí, neboť se sešlo na sta penitentů, jimž by sám nemohl posloužiti. Pouť byla pro faru obtíží, ale farář ji rád snesl pro výsledek náboženský. V kostele posud se zpovídalo; sakristiáni řídili venku kazatelnu, neboť v dosti prostranném chrámě by ani polovina posluchačů nenašla místa. Právě se skončily tiché mše svaté.

»Panský povoz z Loukova!« oznamoval celebrant se slavnostním kazatelem domácímu faráři místo pozdravu na čistě vymyté síni. »Jel za námi.«

»I kdo pak se to k nám pustil? Snad ne sám pan hrabě?« divil se hostitel v černé zánovní klerice. »Buďte mně srdečně vítáni a račte jíti dále. Shledáte se tam se známými. Lhotecký farář přijel před nedávnem.«

Zatím co duchovní hlučně vítali příchozí, domácí pán podrobiv zevnějšek svůj přehlídce, vyšel na zásep. Na dvoře stanul kočár, z něhož vystoupil vychovatel s Richardem. Kočí, otočiv se prudce a nedbaje nebo neslyše farářova volání, ujížděl ke vsi.

Daněl se představil, pověděl, koho má zastupovati, a za té obřadní řeči vstupoval do fary.

»To mne těší, že jest pan farář takové postavy jako já, půjčí mně kleriku, abych mohl jíti k oltáři,« promlouval vychovatel.

»Důstojný pán by byl tak laskav? Ještě jsem neměl té cti zámeckého vychovatele znáti,« omlouval se farář.

»Jenom více »po bratrsku,« vybízel Daněl, klepaje faráři na záda. »Jsme, jak se říká, inter suos. Mého svěřence snad znáte z návštěv na zámku?«

»Ovšem, ovšem,« řekl domácí a vzal Richarda za ruku. Otevřev salon, chtěl sem oba uvésti, ale vychovatel uslyšev odjinud smích, zeptal se: »Kde jsou vaši hosté?«

»Mladší páni posud zpovídají v kostele a starší odkládají šaty v kanceláři. Tam máme pro dnešek šatnu, neboť se o pouti neúřaduje.«

Místo u salonu, otevřel dvéře u protějšího pokoje. Tam pojednou ustal smích.

»Pánové, že neuhádnete, koho vám přivádím?« zvolal do kanceláře.

»Sekretář Eliáš Šourek to není,« poznamenal Kavka k vedle stojícímu kaplanu.

Richard nečekaje, až někdo uhádne, vklouznul do pokoje a nyní vstoupil i Daněl.

»Vychovatel,« pomyslili si všichni a byli skutečně překvapeni. »Kdo ho sem volal? Co zde chce? Aby kazil zábavu.« Lhotecký farář hned se chystal pro dnešek zastaviti proud svých anekdot. Aby se některá dostala k patronovi a od patrona k biskupovi! A mrzel se, neboť se nemohl vymluviti, ano se tak málo hlučných poutí a visitací strojilo na vikariátě.

Daněl neukázal ani pohybem, ani slovem, že by zastupoval hraběte a patrona; počínal si skromně a důvěrně. Všem podal ruku, neznámých pánů se vyptával na jména a poměry a posléze obrátiv se k hostiteli, řekl: »Zdali pak zde máte, důstojný pane, přiměřenou společnost pro mého svěřence? Mezi námi by se mu stýskalo.«

»Kde pak by na faře o pouti nebyl nějaký synovec nebo sestřenec!« usmál se Kavka.

»Mám tady dva studentíky,« řekl farář, »ale ti neumějí německy.«

»Já umím také česky,« dohlašoval se Richard.

»Tak?« podivili se všichni přítomní.

»To moji synovci mladého pána rádi mezi sebe přijmou a na celý den opatří,« řekl domácí farář a hned studenty zavolal, dav jim stranou instrukce, jak se mají k Richardovi chovati.

Po odchodu mladého hraběte upírali hosté posud oči na vychovatele. Co slyšeli, zdálo se jim tak zvláštním, že by to zasloužilo objasnění. Ale Daněl se tvářil, jakoby toho nepozoroval. Tázal se

na čas velkých služeb Božích a vyhledával stejně velikého kaplana, s nímž by assistoval.

»Hraběcí vychovatel přece musí do panské oratoře,« řekl domácí farář. »Dal jsem oprášiti stolice.«

»Richard ať jde, já však zůstanu u oltáře,« stál na svém Daněl. »Velice se mně stýská po duchovní správě.«

»A my bychom z ní mnozí rádi utekli,« prohodil Kavka. »Ale vyšší zájmy a povinnost nás udržují. Inu, musíme bojovati.«

Duchovní pronesli mnohý oprávněný stesk a mnohou stížnost na obtíže, s nimiž duchovní správa zápasí, aby poslání svému zadosť učinila. A poslední dobou těžkostí těch valně přibylo.

»A co slyšíte o Schlüsselbergu, kde jste tak zdárně působil?« obrátil se jeden z kněží k Danělovi.

»Pravda, dopisují mně odtamtud často. Dělníkům posílám přečtené noviny. Jest hodno zmínky,« jal se vyličovati vychovatel, »že ve smíšené krajině té zařídila Ústřední Matice školská trojtřídní školu, alumni semináře založili tam farní knihovnu pro lid, a také jiní věnují pozornosť ohroženým dělníkům. Také prý tam vznikl spolek dělnický, ale s pochybným cílem.«

»Socialistický —«

»Tak něco podobného; ale účastníci se počínají styděti za název, který slučuje i velice špatné živly a dali spolku jméno »Jednota neodvislých dělníků«. I mne žádali za peněžitou podporu. Dopsal jsem na farní úřad, odkud všechno mně bylo objasněno.«

V tom udeřil veliký zvon, a všichni sebou trhli. Znamení k bohoslužbě. Kazatel už před chvílí odešel na zahradu, aby sebral myšlénky. Vychovatel se oblékl do kleriky, ale podivně se tvářil, vida odznaky. »Irregularitas« poznamenal. »Nejsem hoden.«

»Co není, může býti,« řekl Kavka. »Pro dnešek vás dispensuji sám.«

Vyšli na hřbitov, Daněl zavedl Richarda s jeho společníky do oratoře a sám se přidružil ku kněžím v sakristii. Zde čekalo ještě několik kajicníků, usedl do zpovědnice a při kázaní zpovídal. Pak se oděl v dalmatiku a zastupoval jahna při slavné mši sv., kterou výminečně na chóře protáhli na půl druhé hodiny.

Podjahen vzav ku konci pacifikál, nesl jej nejdříve zástupci hraběcímu, ale ten ustoupil všem starším kněžím a poslední políbil kříž. Zazněly poslední intrády, mše byla ukončena, a venku rozproudil se rej. Vychovatel šel pro Richarda a před obědem prohlédl si pouť. Tu a tam něco koupili, vyslechli a zasmáli se, a mladý hrabě se svezl na koníčkách. Tehdy platil vychovatel za všechny, a nával byl nesmírný. Pak se vrátili do fary, kde už z kuchyně vanula rozmanitá vůně. Richard posazen vedle vychovatele, odbyla se malá slovní potyčka, jak seděti při stole; rozdána polévka, a po modlitbě počal poutní oběd.

Při třetím jídle dostavila se do jídelny hospodyně, aby se omluvila, že nyní při sv. Jiří jest tabule tak skrovná, když není posud ke koupi nic od peří, ba ani zvěřiny. Ale Kavka jménem všech pochválil jakosť i hojnosť jídel. »Pro nás to byly hody,« dodal s úsměvem, »ale jsou zde hosté, kteří uvykli vzácnějším pokrmům.«

»Děkuji,« usmál se vychovatel; »nevím, že by už rostly ve Lhotě špičky. Půjdeme tam na ně.«

Kavka seznav, že jest zámecký preceptor také žertovným a při tom i důvtipným, nemálo se zaradoval. Měl protějšek svého škádlení, ale posud byli zde — bosí. Vychovatel vyrozuměv situaci a vida vrtkavosť svěřencovu, odvedl tohoto ke studentům na zahradu.

»Ale máte zde chatrný kostel,« řekl, usedaje na své místo; což i vaše žádosť propadla v patronátní studni? A přece má váš sv. Jiří pěkné jmění.«

»Bylo vyčerpáno, milý pane, na jiné kostely, jejichž roční potřeby a kongrua mu zadala poslední ránu,« oznamoval farář.

»Četl jsem ve starých účtech,« pokračoval Daněl, »jak bohatě byl zdejší kostel nadán, a kolik zůstávalo každého roku v přebytcích. Ani nemohu věřiti, že by se kapitály tolik vyčerpaly, že by se nyní nemohla nutná oprava kostela provésti.«

»Důstojný pane, vy jste ony účty nalezl?« tázal se hostitel. — »Před několika roky by nám byly dobře posloužily. Běželo nám o některá data, ale Šourek prohlásil, že se ztratily. Ani na faře jsme z té doby opisů neměli.«

»Rovnal jsem zámeckou knihovnu, kde si nyní mohou i velební páni spisy vypůjčovati, a nalezl jsem je. Šourek buď skutečně o nich nevěděl —«

»Nebo tam byly schválně zastrčeny,« dopověděl Kavka.

»Nyní však jsou na světě, uložím je do knihovny, zapíši do žurnálu, a nemohou se ztratit. Bude nutno hraběte upozorniti, aby se zdejšímu kostelu dostalo jiného šatu.

I jiní si stěžovali, a všechno se svezlo na Eliáše Šourka.

»Kéž někam odjede co nejdříve na ohnivém voze!« zvolal Kavka. »Ale pláště bychom po něm nikdo nechytali.« I vychovatel pověděl, co od sekretáře zkusí.

»Vy nejste za jedno?« vyhrklo z jednoho hosta, co si dávno všichni myslili. »A udržíte se v zámku?«

»Voda se nemůže sloučiti s ohněm, a já s Eliášem. Naše zásady se křižují. Mne v zámku udržuje prospěch dítek. Hrabě už ve všem nenásleduje rad tajemníkových —.«

»Tak to bývá na světě,« dokládal předsedající celebrant. »Jeden druhého se sedla vyhazuje.«

»Abych nezapomněl,« ozval se Kavka a nazvedl významně ruce, že chce něco zvláštního říci; »přišlo mně na mysl, jak jednou jistý občan uváděl cizince do opelichaného chrámu, jako jest na příklad zdejší, a s rozhořčením ukazoval tu spoustu, již nechtěl patron viděti. Ale cizinec nesdíleje ani lítosti občanovy, ani rozhořčenosti osadníků, dal se do smíchu. — »Proč se smějete? Toť spíše k pláči!« — »Směji se a mám radosť, že jinde mají opuštěnější než my,« odvětil cizinec.

Hosté se usmáli, ale nešlo jim to od srdce. Jejich nejtoužebnější přání bylo, míti důstojný stánek Boží, a touha některých posud nebyla vyplněna.

»To já znám příklad,« řekl za chvíli vychovatel, »jak si farář pomohl k novým paramentům.«

»Vypravujte,« vybízeli duchovní. I Kavka upřel zrak na svého soka, který ho mohl dnes připraviti o palmu vítězství.

»Tedy ten farář měl staré roztrhané kasule, pluviál k nepotřebě a prádlo, které se už nedalo spraviti. Žádal za nové, ale marně. Ne-

věda si rady, sebral všechno do bedny a jel s tím do Prahy, kde jeho patron v paláci přebýval. Byv připuštěn k audienci, dostavil se se svými paramenty. »Urozený pane,« řekl, »zde jsou naše bohoslužebná roucha. Přijel jsem do Prahy, abych je dal spraviti. Nejsem však obeznalý ve firmách, které pořizují paramenta pro patronátní kostely, proto bych uctivě prosil, aby to za mne služebnictvo vaší urozenosti učinilo. Za měsíc máme pouť a visitaci, dostaví se pan vikář, a já mu nemohu na příklad dáti tuto kasuli nebo tento pluvial, tuto vetchou albu...« A při tom farář vyndaval kus za kusem před patronem, roztahoval po kobercích a rozkládal. — »A co s tím vlastně chcete?« ptal se patron. »Aby se to nějak vyspravilo. Moji lidé už s tím nic nesvedou.« — »Tohle spraví oheň,« rozhodl patron, roucha si ponechal a pro kostel koupil nová.« [1])

»To bylo znamenité!« volali hosté. »Odvážné, ale vtipné a účinné.«

»Jenom neponechal-li si ten patron,« ozval se Kavka, »ta stará paramenta pro svou zámeckou kapli jako milovník starožitností.«

Salva smíchu byla odměnou za tu narážku. Také vychovatel poznal, která kaple jest míněna, a proto řekl: »Důstojný pane, račte se přijít podívat na naši kapli a prádlo i roucha. Všechno nám pořídili věř cí.«

»Pro zámeckou kapli?« divili se stolovníci.

Daněl pověděl, jak mínil pořádati v Loukově sbírku a tak tímto způsobem k opravě kaple přispěl. Pak vzav sklenku, připil na zdraví přítomných a v slavnostním toastu se zmínil, aby co nejdříve i zdejší chrám v plné nádheře stánku posvátného se zastkvěl. Po hostiteli odpověděl Kavka: »Děkujeme vám za ta slova, ale měli bychom z nich mnohem větší radost, kdyby je pronesl ten, jehož zastupujete.«

Vychovatel se srdečně se všemi rozloučil a, dříve než slunce zašlo, odejel. Richardovi se návštěva ta velice líbila, a rozmlouval o ní cestou i doma.

»Přátelé,« řekl po Danělově odchodu Kavka, »tento vychovatel brzy ovládne zámek. Účin jeho se na všech stranách ujímá. Brzo budeme choditi k němu o protekci. Kdo by byl řekl, že jest tak dovedný a svérázný! I Richarda počeštil. Lepší bude přece než Eliáš.«

Všichni sice přisvědčili, ale posud nebyli přesvědčeni. »Exempla trahunt,« dodal domácí pán, a zábava plynula dále až do západu.

XII.

Vychovatel měl mnoho práce. K Richardovi se přidružila Eliška, a za tou následoval do učební síně hned Felix. Ten už dříve často sem přišel za bratrem a sestrou, a když zlobil, dána mu stolice, koupeny knihy a sešity a musil se s ostatními učiti. Danělovi bylo s každým pracovati zvláště, a proto úkol jeho nebyl z nejsnadnějších. Však nyní měl rutinu a soukromými studiemi, jakož i cvikem věděl, jak si počínati a které methody voliti, by nejsnázeji a cestami nejbezpečnějšími došel cíle. Vychovatel nadále studoval a mnohou volnou chvíli strávil v knihovně, z níž nyní i jiní čerpali. Richarda

[1]) Dle skutečnosti.

připravoval pro střední školy a s Felixem počínal hláskovati. I hudbě učil, docházeje si pro návody a rady ke Kaminskému. Ten měl převzíti další vyučování, až hraběcí rodina přesídlí do Lubovic.

Na zámku se všemi se snášel a ponenáhlu i lásky si dobýval, s tajemníkem jakž takž v pokoji žil, ale přece nejvíce lnul ke komorné Kláře, která nadále úřad svůj zastávala. Byla to dokonalá žena a Danělovi v mnohé věci nápomocna. Vychovatel by byl rád působil i na hraběnku, věda, že má tato vliv na svého muže a že by mohla náhle překaziti všechny jeho plány. Paní Leokadie důvěřovala komorné, již považovala více za svou společnici než služebnou, na její slovo a přímluvu dala, a touto cestou Viktor mnohý dárek vyorodoval pro chudé a potřebné.

Klára se naučila už zcela správně česky a třeba rodem cizinka, přece si jazyk ten a Čechy vůbec oblíbila. I české spisy četla a nemohla ani odpustiti ženám zámeckých úředníků, že českou a namnoze rodnou řečí pohrdají a za ni se stydí. Komorné Kláře svěřil se Viktor se svými snahami, jež snažil se před ní, jako Němkyní, odůvodniti.

»Žijeme v české krajině, české dělnictvo pracuje na panských statcích, a vůbec český živel nás obklopuje. Však zámek je jako německou baštou, a právě pro tu neústupnost vzniká zášť a nepřátelství proti Morgensternům. A národní probuzení bude ještě stoupati. Proto by bylo velice záhodno, aby šlechtická rodina Čechům přála, a dítky její jazyku lidu se přiučily. Richard bude jednou pánem v Lubovicích, Eliška se provdá třeba za českého šlechtice, a s Felixem bude nejinak. Spravedlnost a křesťanská láska musí nás pobádati, bychom je přiučovali tomu, čeho budou nutně potřebovati.«

Klára nebyla zaslepena národnostním fanatismem, duch její křesťanskou věrou vytříbený naklonil se k důvodům spravedlnosti. Sama málo mohla přispěti k proměně na zámku, ale běželo o volbu nové vychovatelky pro Elišku, a bude jistě brána na poradu. Kaminský, který sám chtěl tím způsobem příteli svému usnadniti, dal návrh, a Daněl se bál, aby do domu nepřišla Němkyně aneb Francouzska, která by nebyla tak přístupnou a uznalou jako slečna Klára.

Přáním a snahou Danělovou bylo, dostati do zámku rodem i smýšlením Češku, která by úkolu svému stejně dostála, ale také v českém duchu svěřenku svou odchovala. A vychovatel už takovou znal, neboť mu ji teta Vitoušová doporučila. Ta posud stravovala studenty, ač jí nebylo toho výdělku třeba při pensi a darech Viktorových, ale nemohla jim odvyknouti. V domě pak trávila vzdělaná vychovanka klášterního ústavu, která u rodičů čekala, až se jí nějaké místo naskytne.

Vitoušová poznala charakter, vědomosti a vlastenecké smýšlení slečny Anežky Horalovy a zmínila se v dopisech Viktorovi, nevěděl-li by pro ni o vhodné službě v kruzích šlechtických. Daněl dal mnoho na úsudek své tety a hned se namáhal získati pro Anežku hraběcí rodinu. A tu vyhledával pomoci komorné Kláry, poukazuje, že doporučovaná dívka zná nejenom světové řeči, jest mistryní na pianě, umělkyní v ručních pracích, ale že byla vychovávána v duchu ryze katolickém a ve stejném směru by Elišku vedla. Na tento moment počítal nejvíce. Jenom aby se o všem záhy nedověděl Šourek a ne-

zasáhnul do vyjednávání drtící rukou. Už mu byl solí v očích Daněl, a teď by měla přibýti stejně smýšlející vychovatelka.

Proto Daněl čekal, až nadejde příhodná doba. To se stalo, když hrabě Oskar opět zasáhnul hlouběji v politiku a ucházel se o mandát za statky nesvěřenské a pak ve všech kuriích vůbec, Šourka potřeboval u sebe, a oba více trávili v sídelních městech než v Loukově. Tu navrhnul Kaminský návodem Viktorovým vychovatelku, hrabě záležitosť onu přehlédnul při jiných starostech a pracích, a paní Leokadie sama objednala a brzy potom přijala Anežku. A mladá vychovatelka, čítající sotva pětadvacet let, se hraběnce skutečně zalíbila. Však měla půdu připravenou a také zasluhovala uznání. S hraběnkou mluvila plynně francouzsky, zahrála nejtěžší skladbu a donesla na ukázku některá vyšívání. Představovala se, jak jinak nemohlo ani býti, německy, a hraběnce ani hned nenapadlo, tázati se na její národnosť.

Už Anežka byla přijata, podepsala smlouvu, a vykázán jí obor práce, když Leokadie nemohouc hned vysloviti její neobvyklé příjmení, zeptala se, jakého jest rodu a kde se narodila.

»Urozená paní, jsem Češka, rodiče mám v Praze, a byla jsem v klášterním ústavu ctihodných sester, které byly z Francie vypuzeny a v Rakousku si vzorné pensionáty založily,« řekla Anežka.

Hraběnka odvětila, že jest v zámku vychovatel také Čech, který svou pílí se vycvičil, a jehož hrabě velice miluje. Horalova se nezmínila ani slovem, že by Viktora znala.

»Mou dceru budete vyučovati,« pokračovala hraběnka, »jazykem německým, jak se vůbec u nás dům vede. Máme sice kolem sebe mnoho Čechův, ale ti se k nám přizpůsobují. Velebný pán býval prý velikým národovcem, ale teď toho k svému prospěchu zanechal.«

Anežce zahrál kolem úst slabý úsměv Jenom se uklonila, slibujíc, že se bude říditi rozkazem hraběnčiným. A vyslechla ještě hodně těch napomenutí, jak si matka přeje míti vychovanou jedinou svou dceru, k níž lnula opravdovou láskou, a na níž měla spočívati její chlouba.

Slečna Horalova se nezdržela, by při nejbližší příležitosti neoznámila Danělovi, jak a proč v očích paní hraběnky stoupnul. Bylo to za krásného odpoledne, dítky si hrály, a Viktor s vychovatelkou přihlíželi ku hrám. Richard trávil poslední prázdniny, po nichž měl vstoupiti do středního ústavu.

»Přestal jste býti vlastencem, velebný pane,« smála se Anežka, »a přece si vaše stařičká teta na vašem vlastenectví mnoho zakládá a vás studentům za vzor klade.«

»Urozená paní má do jisté míry pravdu,« řekl na oko vážně Daněl.

»Bylo by možné!« podivila se vychovatelka. »I vy jste se, jak soudí paní hraběnka o lidech ji obklopujících, přizpůsobil poměrům a požadavkům tohoto domu?«

»Buďte upokojena, slečno, hned vám vše vysvětlím,« kynul rukou Daněl. »Při každé věci musíme rozeznávati. I zápal vlastenecký časem vychází z mezí a bývá někdy planý aneb bezohledný, střemhlav se řítí bez ohledu na všechny překážky a na rozličné jiné věci, které musí v souladu jako ruku v ruce jíti ku předu. I já prožil dobu tu, která vynikala více city než skutky. Kdybych byl v tom

směru pokračoval a k citům nepřičinil činů, bylo by to vlastenectví plané a bezúčelné. Nechci se chlubiti, ale myslím, že jsem se z tohoto stavu vybavil a že nyní provádím vlastenectví praktické. Ovšem, zde si musíme počínati velice opatrně, bychom došli touženého cíle a výsledku. Paní hraběnka se domnívá, že jsem složil ruce v klín, ale někdy sama uzná, že naším vespolným přičiněním její domácnost se velice změnila.«

»A jak si mám já počínati?« zeptala se Anežka.

»Jak mne uvědomila teta Vitoušová, prošla jste, slečno, klášterním pensionátem, kde se ve vás duch vlastenecký nedusil, ale na pravou míru uváděl. Mohu uhádnouti, co vám bylo nyní vaší velitelkou vloženo na srdce; i mně nedálo se jinak. Máte vychovávati svou svěřenku po německu, takový úkol dostal jsem i já. Snad v duši vaší vzniká rozpor, a svědomí jaksi mezi dvěma úskalími jest uzavřeno. Ale suďte sama, že i šlechta, v českém území obývající, potřebuje česky uměti a působiti v duchu lidu, mezi nímž žije. Starý předsudek musí býti z kořene vyvrácen. Vám jest Eliška svěřena, a vy ji musíte učiti všemu, co jí bude k užitku. I myslím, že se pranic povinnostem uloženým nezprotivíte, když z Elišky vychováte šlechtičnu, která bude dobře český jazyk ovládati a zamiluje si tuto zemi a její lid. Jednou vám bude za to vděčna. Proto jsem byl od svého přítele sem volán a proto jsme se vynasnažili, byste vy místo vychovatelky dostala a přijala.«

Anežka byla účelu tomu nakloněna.

»Vaše úloha jest nyní snažší; Eliška už česky mluví a ráda hovoří. Děti tyto ji vyučily, a já v tom komtesku potvrzoval. Snad se ani nedá odvrátiti, kdybyste ji jinak vésti chtěla,« vyličoval Daněl s patrným zápalem. »Není to žádná zrada na rodině, ale nutnost, která dříve aneb později bude uznána a schválena. I sama komorná Klára se naučila česky, když vidí, že toho v české krajině potřebuje. I sebe pevnější hrad se časem steče, a tato bašta musí jednou také padnouti. Znáte heslo: spojenými silami — a tím se řiďme i my! Já již jednám téměř otevřeně a neshledávám odporu.«

»A ke komu mám v tomto zámku přilnouti?« tázala se ještě vychovatelka.

»Mohu-li vám dobře raditi,« řekl Daněl, »tu bych vám doporučil slečnu Kláru. Jest to cizinka, ale nabyla o nás správného přesvědčení. Její zbožnost a spravedlnost nepřipustila zášti do srdce proti jinému kmeni, a jakoukoliv předpojatost jsem dávno u ní rozprášil. Na ní jsem poznal, že opravdový křesťan, třeba i Němec, nemůže míti nepřízně k Čechům, ale že s nimi dobře se snáší. Komorná vám bude jako matkou. Sám vám budu u ní prostředníkem a jistě se v ní nezklamete. Také vás později seznámím s rodinou profesora Kaminského, který bývá na zámku hostem a patří do našeho cechu.«

»Slyšela jsem už o něm mnoho pěkného. Mnozí si ho zde váží,« děla Anežka.

»Váží a také nenávidí,« dotvrzoval Daněl. »Lidé našeho druhu a našich snah nemohou počítati jenom na vděk a lásku. Ale divím se, že se slečna netáže též na ty, jichž by se zde měla varovati. Učili vás v pensionátě snad všem lidem důvěřovati, všechny za hodné považovati, dokud jsme se o jejich špatnosti nepřesvědčili? Morálně jest tomu sice tak, ale ve skutečnosti pokládají lidé své spolubližní

potud třeba ne špatnými, ale přece nebezpečnými a odpornými, pokud jejich dobrých vlastností neseznali. Krátce řečeno, vystříhejte se tajemníka Eliáše Šourka a míníte-li se vyvarovati klepům, nemějte ničeho s paničkami zdejšího úřednictva.« Vychovatelka se usmála.

»Jsem spíše povahy samotářské a nevyhledávám valných společností. Kdo bydlil v domě společně asi se třiceti partajemi, ten zná, co jsou intriky a klepy, a bude se jim vyhýbati.«

Hodina určená k oddechu a hrám minula, děti, jímž velel nástupce Josefův, se rozběhly, a každý si odváděl svého svěřence. Felix nevěděl, ke komu by se připojil. Teď ho bude cvičiti vychovatelka, a jenom na některé předměty jako náboženství ponechán Danělovi, který musí všechnu píli obrátiti k Richardovi. Vychovatel také ustoupil na jisté dni slečně z učební síně, a pro mladého hraběte upraven pokoj hned vedle Danělova bytu. Budou spolu pracovati, a žáku latinských škol musí se věnovati větší dozor. Co se toto dálo v Loukově, honil se hrabě Oskar s tajemníkem Šourkem po mandátě, a paní Leokadie odejela do Uher na štvanice jelenů. K vile se přistavovala nová veranda, a panstvo by dusil prach z vápna a kamení. Anežka konala už své povinnosti, a děti k ní záhy přilnuly. Brzy se přesvědčila, že Daněl jí připravil náležitě půdu. Eliška s ní chtěla mluviti více česky než německy. Vyučování se dálo dle rozkazu hraběnčina, ale jinak vychovatelka ráda a s ochotou mluvila česky. V tom přece neměla určitého zákazu. Seznala Kaminského, který opakoval slova Danělova, stýkala se s komornou a jednou pro vždy odmítla několik nápadníků, kteří se jí začali kořiti. Mezi těmi byli oba adjunkti, Oskarův myslivec a komorník Alois. Anežka nevynikala zvláštní krásou, ale byla slušnou brunetkou, příjemného chování a líbezné řeči. Zamlouvala se každému, a tou dobou byla v zámku o hezké dívky nouze. Pánové si mínili snad pouze zahrávati, ale třeba to myslili do opravdy, vychovatelka jim dala rozhodně na vědomí, že nemíní se vdávati a známosti milostné si dělati. V neočekávanou dobu se navrátil hrabě. Veranda posud nebyla hotova, a hraběnka trávila ještě v cizině. Daněl zvěděl z novin, že nebyl hrabě z Morgensternu nikde ani za statky nesvěřenské, ani za jakoukoliv kurii zvolen. Tolik let toužil po mandátě, tak se pro veřejnou činnost, k níž ho vedla ctižádost, namáhal, přátele si všemožně zjednával, ano, ani peněz na volby nešetřil, a teď byl stranou a voliči odmrštěn. Viktor nikomu nic zlého nepřál, ale z toho politického nezdaru svého pána se radoval. Předvídal právem, že, kdyby se mu dostalo od ústaváků mandátu, tím více by ku straně té přilnul, Čechům tím větším nepřítelem by se stal a snad navždy ztracen byl. Musil pronésti hraběti kondolenci, ale vnitř se těšil z událostí nepříznivých.

A hrabě Oskar byl velice rozrušen a pohněván. Jeho pevná naděje hanebně byla zklamána. Od Kaminského, který politiku pilně studoval a noviny všech odstínů čítal, se Daněl dověděl, že se nezdál Němcům Morgenstern dosti pevným a spolehlivým, že se to ve straně té trhá, a dřívější přívrženci při rozkolu za zrádce německé věci jsou prohlašováni. Oskarovi nepomohlo všechno snažení a bažení. Někdo jakoby mu v cestu házel dřeva překážek. Ani zlatá náplast neúčinkovala.

»V tom musí někdo vězeti, kdo bořil hraběti půdu po nohama,« dokládal Kaminský, »a takoví rušitelé činnosti nebývají daleko. Snažíme se vyzkoumati, kdo by to byl, a jak se nám zdá, jsme na stopě.«

Vychovatel vrtěl hlavou nad těmi zprávami. Nemohl ani všemu uvěřiti. S podivením mu bylo, že hrabě neobrací se tak jako dříve k Šourkovi, a že vůbec tajemník nepožívá u pána bývalé důvěry. Snad se při agitacích neosvědčil. Šourek věnoval nové vychovatelce více pozornosti než hrabě, jemuž se tato v čas představila. Eliáš brzo seznal, že Anežka byla vycvičena v klášteře a nějak ho v té klerikální společnosti svrběla kůže. Brzo začal dělati narážky na život klášterní, ale Anežka ho krátce odbyla. Donesla příštího dne stanovy pensionátu jakož i řehole ctihodných sester, a podavši svazky Šourkovi, řekla: »Pane sekretáři, seznala jsem, že mluviti chcete o tom, čeho neznáte; poučte se dříve zde, a pak budete míti jiný pojem o životě klášterním. Jenom nahledněte.«

»Nejsem zvědav,« odsekl Eliáš.

»Chcete zůstati v nevědomosti, pak také nemáte práva míchati se do toho, čemu nerozumíte,« řekla vychovatelka.

Šourek hněvně se podíval na slečnu. Ani Daněl se hned na počátku tak na něho neodvážil. Uživ příležitosti, kdy hrabě odskočil od stolu, řekl: »Slečno, když vy jste se narodila, já byl mužem. Tak se se mnou nemluví.«

»Nemohu si pomoci,« klidně odvětila Anežka, »kdykoliv budete urážeti klášterní život, jsem jeho zastankyní, ať se vám to líbí nebo ne.«

»Měla jste dobrého cvičitele,« zabručel tajemník pohlédnuv rozhořčeně na Viktora, který měl velikou radost z tohoto odmítnutí.

»Proč jste, milý pane, nezůstal na stráži?« usmál se. »Lépe byste snad prospíval zde proti bezbranným lidem, než v otevřeném poli při volbách.«

I touto přímou a nezvyklou odpovědí byl Šourek velice znepokojen a polekán; byl by stejnou měrou neb i hrubším kalibrem odtrumfnul, kdyby se byl v tu chvíli nevrátil do jídelny hrabě Oskar. Ale mrak hrozil přece.

Morgenstern se za řeči vyptával, kde Anežka se učila a působila. Slečna jmenovala pensionát, schválně uvádějíc, že jest veden ctihodnými sestrami.

»Znamenitý ústav,« pochvaloval hrabě, »mnoho pěkného jsem o něm slyšel od rodin, které také tam měly dítky na cviku. Tedy vy jste prodělala celý kurs? Kdybych nechtěl míti stále Elišku při sobě, nerozpakoval bych se svěřiti ji tak vzornému ústavu.«

Za té řeči bubnoval Šourek slabě prsty na stůl, pohlížeje na své zlaté prsteny. Nechtěl se asi setkati se zrakem Danělovým.

»A zde jste na prvém místě!« pokračoval hrabě. »Jsem přesvědčen, že jste si odnesla z kláštera hodně vědomostí, ale kdybyste potřebovala rady, obraťte se zde na velebného pána, jehož vychovavací methodě musím vzdáti všechnu chválu. Rozumně vede nejenom ducha, ale i tělo. Dokud toto churavělo, domnívali jsme se, že jsou naše děti slabomyslné, ale pater Daněl se uchopil nejlepších prostředků. S radostí vás poučí, vždyť jste jako jeho pomocnicí —«

Daněl se pouze uklonil, a Horalová řekla: »Děkuji, hraběcí milosti, na velebného pána jsem se už obrátila.«

»Nepřeji si,« ujal se znovu hrabě slova, »aby moje děti a především dcera vedena byla k nějaké přepjatosti. K čemu má vlohy, ať se vyvíjí, kdyby se jí něčeho nedostávalo, k čemu to zbytečně vnucovati? Počínejte si ve všem rozumně a moudře, a jděte tou cestou, jakou

vám v ústavu ukazovali. Chci míti děti přiměřeně vzdělané, řádné, ale v ničem přepjaté.«

Jenom Daněl poznal, kam tato slova bijí. Tuto slabosť měla hraběnka a jistě si bude přáti, by i její dcera stejně byla vychována. Oskar byl svérázný, a mnohdy se mu asi přepjatosť Leokadina nelíbila.

»A pak,« dodal hrabě, »mé děti rády mluví česky, nebraňte jim v tom. Proč by se nepřiučily řeči národa, v němž žijí?«

Všichni tři kvapně se podívali na hraběte. Teď ani nevěřili svému sluchu, a tajemníkovi vypadnul nůž z ruky. Tohle že mluví Morgenstern, který celý zámek jako baštou německou ohradil, všechno německy vede a nedávno jako ústavák a nationál kandidoval do sněmu? Daněl se zaradoval, ale nedal radosti své výrazu. Jenom v očích mu projel jako blesk. Nemohl si nepřiznati, že na tomto obratu má podíl, že jeho snahy a práce způsobily mnohou změnu v hraběcí rodině. Šourkovi, který byl jako představitel a vykonavatel němectví v zámku, klesly malomocně ruce. Kam se to poděl? Kde jest jeho vláda a moc?

V tom vstoupil Alois a podal vychovateli telegram. Komorná oznamovala svůj a panin příjezd a nevědouc, zdali jest hrabě v zámku, obrátila se na vychovatele, žádajíc za koně k rychlíku, který se v Lubovicích nezastavoval. Daněl přelétl telegram, oznámil obsah jeho a položil papír na stůl. Oko tajemníkovo utkvělo na něm. Zhrozil se, seznav že jest psán česky. »I ta? Němkyně rodem?« A zdálo se mu, že nad zámkem padají stropy a bortí se základy.

(Pokračování.)

Několik dodatků k učení Mistra Jana Husi.

Napsal Dr. **Antonín Lenz.**

Ve svém spise »*Učení Jana Husi*« směřoval jsem především k důkazu, že se sněm Kostnický nedopustil nespravedlnosti, vyhlásiv M. Jana Husa za kacíře. Sněm Kostnický nevydal také Husa na upálení čili na smrt, neboť trestu takového ukládati nebylo v moci sněmu, aniž Církve vůbec. Takového zákona Církev neustanovila, a nikdy ho, když byl světskou vládou ustanoven, neschválila. Všechen směr kanonického práva a církevního zákonodárství vůbec čelí k tomu, aby provinilec se polepšil, a nikoliv, aby byl zabit. Tak tomu bylo vždy, tak jest i nyní, a tak bude vezdy. V tomto směru má také základ ta událosť historická, že sněm odevzdávaje Husa za kacíře vyhlášeného rameni světskému, žádal, a to podle obyčeje starobylého, za ušetření jeho života.

Maje na zřeteli svrchu naznačený účel, podal jsem ve spise »*Učení M. Jana Husi*« v souhrnu celou nauku jeho, ale nepodal jsem ***všech momentů*** téže nauky, maje na zřeteli především 30 zavržených jeho vět.

Zejména jsem nepřihlížel k nauce Husově o Antikristovi, k širším názorům jeho stran anthropologie a s ní těsně spojené christologie, aniž k obsáhlejšímu důkazu, že Hus netoliko horlil naproti zlořádům při udělování odpustků, ale také naproti *podstatě* tohoto článku víry. Také jsem neměl zřetele *ku všem bodům* učení Husova stran úcty svatým a světicím a obrazům svatých povinné. V témže svém spise jsem dokázal, že Hus dával zboží církevní pro rozličné příčiny králům a velmožům v plen a ohrožoval majetkové právo, příslušné duchovním korporacím a jednotlivým duchovním, avšak nepřipojil jsem, že byl Hus v tomto směru následovníkem Valdenských, že tedy zásadně odpíral Církvi právo, nabývati a držeti majetek, a učil, že jsou kněží Kristem Pánem vázáni k evangelické chudobě.

Mám úmysl psáti o těchto momentech k učení Jana Husi příslušných, a to v pořadu následujícím:

I. O anthropologických a christologických deviacích Mistra Jana Husi.

II. O deviacích téhož Mistra stran úcty povinné obrazům svatých a světic Božích.

III. O deviacích Husových stran moci papežovy udělovati odpustky.

IV. O chudobě, k nížto prý jsou kněží podle zákona Božího zavázáni.

V. O deviacích Husových stran Nejsvětější Trojice.

VI. Odchylné učení Jana Husi o Antikristovi.

I.

Anthropologické a christologické deviace Husovy.

Stran anthropologie jest Hus téměř zcela v souzvuku s katolickou věrou. On zajisté zamítá všecky bludy o přirozenosti lidské, jež pronášeli filosofové pohanští. On zamítá blud materialistů, kteří hlásali, že by byl člověk všechen hmotou, jak jsou učili za staré doby Demokrit Leucipp a Epikureovci, tvrdíce, že i duše lidská jest hmotnou bytostí. Hus zamítá také blud Platonův, podle něhož jest pouze lidská duše člověkem, tělo však že jest při člověku něco zevního, jako na příklad »lodník v lodi«.[1])

Ovšem že Hus nesouhlasí také v tom s veleduchem Platonem, pokud tvrdil, že byly duše lidské najednou na onom světě stvořeny, a když zhřešily, že byly do těl lidských jako do žaláře zažehnány. On zajisté zřejmě učí, že Bůh duši lidskou bezprostředně tvoří a do těla lidského vlévá, a to každou zvláště (creatianismus).

Zamítaje Hus bludy Epikureovcův a Platonikův o přirozenosti lidské, přiznává se k nauce Aristotelově, jenž podle M. Jana Husi učí, že přirozenosť lidská záleží z těla a z duše nesmrtelné; duše že jest formou těla, čili že informuje čili oživuje tělo lidské. Jan Hus shledává toto učení Aristotelovo ve sv. Pavlovi II. Cor 4, 16., kdež sv. apoštol takto píše: »*Ačkoli se ten člověk náš, kterýž jest zevnitř, ruší, avšak ten, kterýž jest vnitř, obnovuje se den ode dne.*«[2])

---

[1]) Hus. De Antichristo et ejus membrorum anatomia. Cap. 2.
[2]) Tamtéž, kap. 2.

Z toho již jest patrno, že náš rodák, M. Jan Hus, není s těmi, kdož jeho jako hesla užívajíce, Boha nepokládají, aniž věří, že duše lidská jest nesmrtelná, a proto záští naproti katolické Církvi naplněni jsouce, ji také v té stránce diffamují, že prý není schopna vyříditi otázky sociální, poněvadž prý učí věřiti v nesmrtelnosť duše, a na místo prý, aby zjednala lidstvu nebe na zemi, že je odkazuje k blahobytu a blaženosti na nebi. Ano, rodák náš není také s těmi za jedno, kteří tvrdí, že by byla možna opravdivá mravnosť bez náboženství, čili, že by člověk, nepokládající života po smrti, mohl býti vezdy a v každé okolnosti, i v dobách pokušení podle řádu a zásad mravnosti živ, neboť on takto se pronáší: » *V tom bóh milostivý povýšil jest člověka nad hovado, neb jest věčný i na těle i na duši . . . protož má ctnostně živ býti nad hovado, aby požíval věčnosti, protož spravedlivě zde sú nám položena bojovánie a po smrti odplacenie. Protož zde zachováváme božie přikázanie, abychom po smrti měli věčné radovánie, neb tím se dělíme od pohanóv, jenž nepokládajiece budúcieho života, sú živi jako hovada, ale my ne tak vidúce podle řeči sv. Pavla, že všickni musíme ukázati sě před stolici súdu Kristova, aby každý vzal, jakož jest byl živ, dobře-li nebo zle.* « [3]) V tom, že jest nemožna skutečná a opravdivá mravnosť a šlechetnosť mysli bez víry v Boha a v nesmrtelnosť duše, souzvukují s naším rodákem M. Janem Husem i nevěrci a bezbožci *konáním svým, když ne slovem.* Vždyť jest známa věc, že žádný bezbožec sobě nežádá, aby jeho dcery byly jemu ve smýšlení a v životě podobny; proto čítáme v denních listech, že bezbožci, kteří sice pronásledují křesťanské školy, zvláště řeholní, nedávají svých dcer na vychování do laických bezbožeckých škol, ale do škol řeholních.

Nemůže věru míti apologie vzácnějšího článku, že bez víry v Boha a v nesmrtelnosť duše není možna pravá, pevná a solidní mravnosť, a ušlechtilé vychování a zvedení dětí, nežli nedůsledné konání zjevných atheistů. Nemůže také býti stkvělejší apologie křesťanských škol, nežli právě tak zjevně na jevo dávaná nedůvěra a tak pádné vysvědčení, *že opravdivá mravnosť jest na základě zásad atheistických nemožna.*

Věřil tedy Hus, i že duše lidská jest nesmrtelná, i že bude ihned po smrti soudem soukromým souzena, a na konci věků soudem veřejným, [4]) zcela ve shodě s katolickou Církví.

Avšak on, přihlížeje k Viklifovi, [5]) tvrdí, že jest *člověkem* netoliko *duše lidská a tělo v jedné přirozenosti spojené,* ale *také duše o sobě a tělo o sobě,* neboť přiléhaje ku textu sv. Pavla, II. Cor. 4, 16, dí: že sv. Pavel učí, že jest netoliko tělo člověkem, ale i duše, a to dokonalým. [6]) Totéž opakuje Hus i ve svých latinských řečech. [7]) Tak tvrditi ve smyslu vlastním nelze bez úrazu víry. Hus se také z deviace vyvětil tím, že přidal k svému učení, že sv. Pavel zval tělo lidské celým člověkem a i duši celým člověkem ve smyslu přeneseném. (Non enim tantum corpus et tantum animam perfectum ho-

[3]) Hus. Výklad Viery. Erben I. 39.
[4]) Dcerka. Kap. 8. Erben III.
[5]) De compositione hominis.
[6]) De Antichristo et membrorum ejus anatomia. Cap. 2.
[7]) Sermones Husii. Sermo 4. Historia et monumenta Joannis Hus. II, 90, 91.

minem tradidit, sed utrique parti per synecdochen figuram synecdochen utramque partem hominis hominem appellavit.)

Avšak tvrzení, vzaté z Viklifova křivého výkladu slov sv. Augustina, že jest tělo lidské dokonalým člověkem, i duše lidská, stalo se při Husovi můstkem ke skutečnému anthropologickému bludu.

M. Jan Hus tvrdí totiž opět podle Viklifa, že se béře člověk také ve smyslu »osoba«, a dokládá, že *jest tělo lidské osobou,* a *duše osobou,* a konečně duše s tělem lidským v jednu přirozenosť lidskou *spojená že jest osobou.* Avšak tak tvrditi nelze bez úrazu víry, neboť kdyby byly rozumy Viklifovy pravdivé, byly by v člověku vlastně tři osoby, jako by byli v něm tři člověkové, kdyby bylo ve vlastním smyslu tělo člověkem a duše člověkem, a spojení obou v jednu přirozenosť lidskou když by opět bylo člověkem.

Anthropologická tato deviace vrhá své stíny do christologie, neboť jestliže by bylo pravdou, že každá částka přirozenosti lidské podstatná je člověkem a i spojení obou, bylo by také na pravdě, že Kristus přijav na se přirozenosť lidskou, přijal tím na se tři lidské osoby, a tak by byly v Kristu Pánu osoby čtyři, jedna Božská a tři lidské; to však čelí naproti vyslovenému na sněmě Chalcedonském článku víry a naproti víře veškerého světa katolického.

Vyznával-li M. Jan Hus v Kristu Pánu Osobu jednu, a to Božskou, zavrhl tím již bludiště Viklifovo, aspoň nepřímo; ale nikoliv deviaci samu. Hus píše totiž: Quarto accipitur homo pro persona, quae est quaelibet istarum trium rerum. Za čtvrté se béře člověk ve smyslu »osoba«, a osobou jest kterákoliv z těchto tří věcí, t. j. i tělo i duše, i složenina obou v jednu přirozenosť lidskou.

Na tomto základě pronáší se také Hus o Kristu Pánu člověku. Písmo prý dí, že ten člověk Kristus, který stvořil nebe i zemi, z Panny se narodil, s lidmi obcoval, trpěl a umřel, i pohřben jest a sestoupil do pekel a vstoupil na nebesa. Avšak on netrpěl podle Božství, aniž umřel podle duše, aniž byla duše jeho pochována, aniž sestoupil do pekel podle těla, aniž podle celotné přirozenosti lidské, alebrž poněvadž tatáž osoba jest toto všecko, podle některé věci učinil jedno a podle druhé ostatní, a proto prý dí sv. Pavel: »Znám takového člověka (zdali v těle nebo krom těla nevím, Bůh ví), že vtržen byl do ráje (II. Cor. 12, 3. 4). Hle tedy, vykládá Hus, sv. Pavel věděl, že je u vytržení, ale nevěděl, zdali by byl u vytržení v těle aneb krom těla, a z toho prý jde, že byl společný i tělu i duši. Tento názor prý, jak dokládá Hus, jest k porozumění Písmům veledůležitý.[8])

Celá tato argumentace jest přijata doslovně z Viklifa a chce po theologicku na základě Písem sv. dovésti, že jest i tělo člověkem, i duše člověkem, jakož jest tělo i duše ve spojení svém člověkem, a tak ovšem jest i tělo osobou, i duše osobou, a i tělo ve spojení s duší.

Každý soudný theolog pozná zajisté již na první pohled, že toto filosoficko-theologické rozumování jest skutečnou aberrací s cesty pravdivé, neboť tíhne logicky důsledně ke christologickým bludům.

---

[8]) Tamtéž.

II.

Jan Hus a učení jeho »de adoratione et contra adorationem imaginum« (o úctě obrazů a naproti této úctě).

S předešlou aberrací Husovou jest těsně spojen Husův blud, že náleží Kristu Pánu *úcta dvojí: jedna jemu jako Bohu příslušná, »cultus latriae«, druhá příslušná jeho člověčenství,* kteráž prý jest vyšší nežli úcta svatým a světicím povinná, a tudíž »cultus hyperduliae« slove.

Hus sobě dává v traktátě: »De adoratione et contra adorationem imaginum [9]) otázku: Zdali by směl býti tvor ctěn službou Bohu povinnou, čili, jak se po theologicku říká: »cultu latriae«? A tu sobě namítá, že snad možno jest, aby mohlo býti tvoru klaněno, anať prý se uctívá člověčenství Páně. Avšak M. Jan Hus rozhoduje, že nikoliv.

On totiž nejprve dí: že klanění, »adoratio«, jest jistý způsob úcty. Ono prý jest způsobu trojího. Úcta, kteráž slove po řecku »latria«, náleží pouze Bohu; úcta, která slove po řecku »dulia«, sluší tvorům; a úcta, kteráž jest vyšší, nežli dulia tvorům příslušná, a proto hyperdulia slove, náleží Kristu Pánu, kterýž jest podle dvojí své přirozenosti i Stvořitel i tvor. [10])

Každý vzdělaný katolík, ale skutečně vzdělaný, a ještě více, každý soudný theolog znamená ihned těžké bludy, jichž se M. Jan Hus svým rozumováním ve stránce christologické dopouští, jda opět cestou Viklifovou, neboť jest blud zjevný, že by byl Kristus i Stvořitel i tvor, anť jest Kristus Pán Bůh-člověk v jedné, a to Božské Osobě, a ne ve dvou osobách.

Na této Viklifické aberraci stoje M. Jan Hus, přikládá Kristu Pánu dvojí poctu, čili dvoje klanění, jedno, které mu přísluší jako Bohu, a druhé, které náleží jemu jako člověku. Jako Bohu náleží prý jemu »latria« a jako člověku »hyperdulia«.

Jestliže jest však bludno tvrditi, že by Kristus Pán »in concreto«, to jest tak, jak jest, byl Stvořitelem a zároveň také tvorem: jest výslovně zavrženým bludem, tedy zjevným kacířstvím, tvrditi, že by Kristu Pánu náleželo dvojí klanění, neboli dvojí pocta, jedna Božská a druhá tak zvaná hyperdulia, neboť Kristus Pán jest jeden a týž v lidské a božské přirozenosti, jak učí sněm Chalcedonský z r. 451. slovy: »Sequentes sanctos patres . . . unum eundemque Christum Filium, Dominum unigenitum, in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata naturarum differentia propter unitionem, magisque salva proprietate utriusque naturae, et in unam personam atque subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum atque divisum, sed unum eundemque Filium unigenitum Deum Verbum, dominum Jesum Christum. A sněm Konstantinopolský II. zavrhuje zřejmě, že by volno bylo říci: že náleží Krista Pána dvojí úctou uctívati, jako Boha zvláště a jako člověka zvláště, když takto uzavírá: »Si quis adorari in duabus naturis dicit Christum, ex quo *duae adorationes introducuntur*, semotim Deo Verbo, et semotim homini . . . talis anathema sit. Can. 9.

---

[9]) Super III. Sent Lomb. D. IX.

[10]) Historia et monumenta Joannis Hus. II., 512 seq.

Jest nadmíru divno, že Hus jako Mistr na vysokých školách Pražských a jako bakalář v theologii, o tomto jasně vyřčeném učení praničeho nevěděl, a tak nevěda, slepě kráčel za Viklifem, maje jeho strašné christologické deviace za neomylné pravdy, kdežto tyto domněle neomylné pravdy nic jiného nebyly, než jen logické a nezbytné důsledky Viklifické filosofie, jížto užívá při rozumování svém o článcích christologických.

Ale, ač by byl Hus neznal výroků sněmů Chalcedonského a Konstantinopolského II., toho přece neznalý nebyl, že nevěříme ve dva Kristy, ale v jednoho toliko; vždyť takto hlásal na kazatelně lidu a také věděl, že je Kristus člověk přirozeným Synem Božím, a nikoliv pouze přijatým, jakž by byl mohl, stavě na těchto článcích víry, a to rozumně tvrditi, že dlužno ctíti Krista Pána uctíváním dvojím, latrií a hyperdulií? Ale Jan Hus toho všeho pominul a v důvěře, kterouž svému vzoru Viklifovi věnoval, nekriticky sobě veda, přijímal zjevné a kacířské bludy za neomylnou pravdu.

A kdyby byl Jan Hus aspoň na tom byl přestal, že odvracel žákovstvo od víry katolické, bylo by poněkud snesitelno; ale on neostýchal se kázati Viklifickou moudrosť i lidu obecnému, přednášeje blud o dvojí poctě, Kristu Pánu povinné. »Véz,« hlásá Hus, »že, ač Kristovo člověčenstvie má milováno býti, a má býti ctěno nad jiná stvoření; avšak mohl by člověk poblúditi v milovánie božstvie a ve ctěnie, tak že by viece přichýlil milovánie, žádosť i ctěnie člověk k člověčtvie Kristovu neb k jinému stvořenie viece, nežli k božstvie; jakož učedlníci byli sú nezřiezeně přichýleni k člověčtvie Kristovu, jakož to ukázal Petr, radě Kristovi, aby se nedal na utrpenie.« [11])

Když byl M. Jan Hus rozličné stupně klanění podle návodu Viklifova vyložil, přechází *k učení o úctě obrazům Svatých povinné* a praví především, že není dovoleno, ctíti obraz Spasitelův službou Bohu příslušnou, neboť ta náleží jedině Bohu, tak že by bylo modloslužbou, jak dí, klaněti se obrazu.

Já si k tomuto výkladu Husovu dovoluji pouze připojiti, že úcta obrazu Páně věnovaná směřuje ku svému prototypu, Pánu Ježíši, a tomu i Hus věřil a podle toho také znal, že úcta obrazům prokazovaná v Církvi jest pouze relativní, čili vztažná neboli náměstná.

Na to dává si Hus otázku: *Zdali by bylo dovoleno, uctívati obrazy Svatých*, a odpovídá: že se zdá, jakoby to bylo v Písmě Exod. 20. zakázáno, neboť ono prý zapovídá, obrazům se klaněti, neboť prý nedovoluje, ani jich dělati, tím méně tedy jim úctu prokazovati. Hus však nedává průchodu domněnce, že by bylo zakázáno ctíti obrazy Svatých, a uvádí naproti odpůrcům obyčej Církve na Východě a na Západě a praví zřejmě, jakož bylo již svrchu dotčeno, že úcta obrazům dávaná směřuje k svému prototypu, čili k osobě, jižto představuje. Při této příležitosti vzpomíná sobě Hus na sv. Tomáše Akvinského (In Sent. C. III. Dist. 4.), kterýž tvrdí, že se může o obraze dvojím způsobem mluviti, jednak pokud jest věcí, a pokud jest podobiznou. Prvým způsobem, učí sv. Tomáš, že mu nenáleží úcta, jako nepřísluší ona pouhému kamenu, druhým způsobem směřuje pocta naše a hnutí naše tak dobře k obrazu, jakož i k tomu,

[11]) Postilla. Ned. IV. po veliké noci Erben. II. 183.

kdož se jím vypodobňuje, a tou příčinou náleží obrazu táž úcta jako jeho prototypu. »Imago potest duppliciter considerari, vel secundum quod est res quaedam, vel secundum quod est imago. Primo modo nullus honor sibi debetur, sic nec ligno nec lapidi. Secundo modo idem motus est in imagine, et imaginatum. Et ideo idem honor et unus debetur imagini et illi, cujus est imago.«

S důmyslným tímto výkladem andělského učitele není M. Jan Hus spokojen, namítaje, že jest latria službou Bohu jedině povinnou, obraz však, ač by představoval Boha-Krista, přece není bohem, a tak prý nesluší uctívati obraz Spasitelův úctou božskou. Nad to prý pravá úcta v duchu záleží, v zbožnosti a v lásce nade všecko, ale takováto úcta nesluší tvoru, ale jedině Bohu.

Hus však vyslovuje svoji nauku o úctě obrazům Svatých povinné takto: »Poněvadž býváme obrazem Spasitelovým vzbuzováni k úctě Kristu Pánu povinné, dím v širším smyslu, že se klaníme obrazu jeho.« »Zdá se mi, že se neklaním obrazu Kristovu,« dí M. Jan Hus, »jelikož jest znamením, aniž proto, že jest obrazem Kristovým, poněvadž jest jeho obrazem, a vzbuzuje mne, klaněti se Kristu.« »Videtur mihi, quod nec adoro imaginem Christi, quia signum, nec quia imago Christi est, sed adoro Christum coram imagine Christi, quia est imago Christi, et excitat me ad adorandum Christum.«

Jan Hus přidává, tím způsobem že sobě vykládá obyčej Církve, míti v úctě obrazy, a i také svrchu naznačený výklad sv. Tomáše Akvinského, ale že nechápe, že by bylo dobře řečeno, že se uctívá obraz Boží toutéž úctou jako Bůh.

Myslím, že každý soudný čtenář snadno uhodne, zdali M. Jan Hus lépe pojal učení starobylé Církve o úctě obrazům Svatých povinné aneb andělský učitel sv. Tomáš Aquinas.

Podle všeho však musí se říci, že Hus nezamítá povinné úcty obrazům Svatých, ano on zřejmě vyslovuje, že jest dovoleno před obrazem Kristovým, aneb i před obrazy Svatých klekati, modliti se, obětovati, svíce rozsvěcovati, ale to všecko se děje směrem k osobě, kterou obraz představuje.

Hus mluví o úctě obrazům Svatých povinné na mnohých místech, ale zhusta tak, *že úcty té náležitě nepodává, ale ji také svým způsobem podrývá.* »Sluší li se obrazóm modliti?« táže se. »A zdá se, že nie, neb die buoh: Neučiníš sobě obrazu anebo podobenstvie ... Nižádné věci neslušie se modliti, než Bohu ... A tak vezmúce modliti sě, jisté jest, že nemají sě lidé obrazóm modliti; neb obrazy sú věci udělané, jenž nerozumějí modlenie, aniž slyšie modlenie, neb nejsú živy. Protož bláznivý přieliš by byl člověk, který by modlil sě řka: Ty milý bratře, odpust mi hřiechy, neb pros za mě, a daj mi zčeštie, jak modliii sě pohané a Židé mnozí.« [12]) »Ale die někto: Čemu tedy jsú obrazy? Odpoviem, že proto, aby na nich sprostní se učili, a tak vzpomínali na Boha a na svaté, k náboženstvie popuzeni, hotovi a zapáleni byli, a tak Bohu a svatým horlivěji slúžili ... A tak věz, že obrazi nalezeni sú a uvedeni mezi křesťany po stvrzení pravé víry, aby byli knihy a znamenie ku pamieti všem křesťanóm, aby právě modlili sě bohu a svatým.« [13])

---

[12]) Výklad Desatera. Erben I., 69.
[13]) Tamtéž. Erben I. 70, 71.

»Ale ihned,« dokládá Hus, »i tu chopie se lidí poblúzenie, tak že co by jimi mohlo hnúti k myšlenie o nebeských věcech, to jim bude zapomenutie, neb když bude krásný obraz, neb malovánie, tehdy všechnu mysl obrátiv k té pěknosti, a té sě obierajiece myslí a kocháním, chvále maléře, že krásně maloval neb vyřezal, a zapomenú, že Kristus ohavně potupen a ukrutně umučen, též i o jiných svatých. A někteří mužie, vidúce pěkné obrazy svatých panen, jež krásě maluje, než sú byly tělestně zposobeny, mají zlá myšlenie a hnutie a vpadají v pokušenie. Avšak proto obrazi nemají zavrženi býti, aneb by proto neměli býti, také by nemohl bóh skrze nie divóv činiti.« [14])

Rozjímování takovéhoto druhu a jiné jemu podobné [15]) nebylo arci žádnou pobídkou, aby lid český sobě vážil umělých obrazů, jichž bylo do nesmírného počtu v nádherných chrámech našeho království, na plátně, na stěnách a na oknech figurálních; aniž vábilo ku zvláštní úctě umělých soch. Neboť, byla-li krása jejich příčinou, že povstávala nedobrá hnutí při pohledu na ně, zda nebyla na snadě otázka: Má-li se věc takto s umělými obrazy a sochami, proč je vystavovati ve chrámech, jež mají sloužiti ku cti a slávě Boží? Kdyby byl M. Jan Hus, maje sebe za vyslance Božího, k lidu českému mluvě, aspoň tomuto lidu ve své moudrosti naznačil, do jaké as míry měly býti obrazy a sochy umělecky provedeny, aby nebyly úrazem ani mužům, ani pannám! Avšak toho neshledáváme ve spisech M. Jana Husi, ač by byl zajisté svaté zemi české takovýmto návodem velice se zavděčil.

Ale Hus, ač jinak nezavrhoval uctívání Svatých, přece té úctě jako Viklifista základy podkopával. Jeho vzor, Jan Viklif, soptil (nemohu věru jiného slova užiti) hrozným hněvem naproti kanonisování Svatých. On tvrdí zřejmě, že prý jest kanonisování rouháním, jelikož nemá kurie o svatosti jejich zjevení od Boha. Svědkové prý vydávají svědectví o svatosti kanonisovaného na zmar, jelikož prý mohl býti až do smrti pokrytcem, a zázraky jím činěné aneb po smrti konané mohou prý býti přeludy satanášovými. [16]) Na takovém základě zavrhoval Viklif a mohl také zavrhnouti všecku úctu svatým povinnou, a on tak také činí způsobem příkrým a fanatickým, pravě, že zhloupělý lid ctí zhusta kanonisovaného ďábla, jakoby byl svatý. [17]) Měl tedy náš rodák, jak viděti lze, pořádného vůdce stran článku víry o úctě Svatým povinné. Podle toho zní také jeho vyznání víry o kanonisaci. On dí takto: »Co platno jest kterému Svatému, aby pro penieze papež ho potvrdil, a móž býti, že z falešného domněnie, z ďáblova zklamánie.« [18])

Na takovémto základě mohl Jan Hus zcela pohodlně odmítnouti netoliko úctu obrazů Svatých, ale také zavrhnouti veškero uctívání Svatých.

Odtud chválí také Petr Chelčický M. Jana Husa, že uctívání Svatých a úctu obrazů porouchal, ač jinak sem tam Husovi rozhodně odporuje. (Pokračování.)

---

[14]) L. c. Erben. I., kap. 71. a 72.
[15]) Viz Dr. Ant. Lenz. Učení Jana Husi.
[16]) Trialogus. III. 30.
[17]) Tamtéž.
[18]) Erben. II., 183. 184.

Opera v Národním divadle roku 1898.

Píše prof. **Václav Müller.**

htějíce se přehledně zmíniti o hudební práci, kterou vykonalo Národní divadlo v uplynulém roce, máme na mysli podati úplný obraz této činnosti s jasnými světly i stíny, které vrhá činnost na obraze tom, a to tím spíše, aby náš zpravodajský úkol byl doplněn, a mnohý výrok, který jen mimochodem byl učiněn, byl náležitě vysvětlen a odůvodněn.

Tolik jest zajisté nepopíratelno, že musí právě nám záležeti na tom, aby naše divadlo bylo ústavem v pravdě uměleckým, a aby vyloučeno bylo odtud vše, co nemůže se srovnati s ideálem zlatého domu nad Vltavou, jak často bývá Národní divadlo jmenováno.

Vzpomínám tu slavnosti založení Národního divadla, při níž Palacký pronesl heslo: »Ve jménu národa, v Čechách i na Moravě jednotného, požehnej Pán Bůh dílu svatyně této, ve které národu českému zjevovati a před oči stavěti se má všeliká mravní pravda i krása.« Skoro se nám zdá, že tímto heslem vystižen trefně význam Národního divadla, udán mu program v nejširších rysech, a jest tedy na nás, abychom aspoň na jediném roce obšírněji ukázali, jak tomuto heslu Palackého Národní divadlo sloužilo, jak zjevovalo lidu pravdu a krásu.

Že při tom bude se třeba dotknouti časových divadelních otázek a uměleckého vývoje našeho, netřeba připomínati.

Avšak dříve mějme zřetel k suché statistice.

Za uplynulý rok, od listopadu 1897. do listopadu 1898. jeví se nám přehled následující:

Celkem dáváno bylo 250 hudebních děl, a to:

Oper:	původních	93
	slovanských	18
	cizích	81
Operet:	cizích	19
Baletů:	původních	8
	cizích	31
	Celkem	250.

Z toho bylo provedeno *novinek původních*: »Šárka« od *Zd. Fibicha* (28. prosince 1897.) (12), »U Božích muk« od *St. Sudy* (19. ledna 1898.) (9), »Psohlavci« od *K. Kovařovice* (24. dubna 1898.) (15), »Jakobín« (nové zprac.) od Dr. *A. Dvořáka* (19. června 1898.) (6), »Na večer Bílé soboty« od *A. V. Horáka* (21. září 1898.) (6), »Satanela« od *J. R. Rozkošného* (5. října 1898.) (4).

Cizí novinky byly: »Bohema« od *G. Pucciniho* (27. února 1898.) (6), balety: »Fandango« od *G. Salvayra* (8. února 1898.) (8), »Day-Sin« od *F. Pratesiho* (28. července 1898.) (14) a opereta »Bandité« od *J. Offenbacha* (25. srpna 1898.) (5).

Mimo to provozována hudební díla *původní: V. Blodek:* »V studni« (2), *L. V. Čelanský:* »Kamilla« (4), Dr. *A. Dvořák:*

»Dimitrij« (2), »Tvrdé palice« (4), *B. Smetana:* »Dalibor« (3), »Libuše (14), »Prodaná nevěsta« (11), »Tajemství« (1), *J. Kaàn z Albestů:* »Bajaja« (8).

Slovanské: P. I. Čajkovský: »Eugenij Oněgin« (8), *St. Moniuszko:* »Halka« (6), *E. Nápravník:* »Dubrovský« (4).

Cizí: Vlašské: V. Bellini: »Norma« (1), *G. Donizetti:* »Marie, dcera pluku« (4), »Lucie« (1), *A. Franchetti:* »Asrael« (1), *R Leoncavallo:* »Komedianti« (3), *P. Mascagni:* »Sedlák kavalír« (3), *G. Rossini:* »Lazebník sevillský« (10), »Vilém Tell« (3), *G. Verdi:* »Aida« (1), »Otello« (1), »Violetta« (1). — *Francouzské: D. F. Auber:* »Němá z Portici« (2), *G. Bizet:* »Carmen« (9), *Ch. Gounod:* »Faust a Markéta« (4), *J. Halévy:* »Židovka« (1), *L. Délibes:* »Lakmé« (2), *L. Aimé-Maillart:* »Poustevníkův zvonek« (2), *G. Meyerbeer:* »Hugenotti« (1), »Robert ďábel« (1), *A. Thomas:* »Mignon« (3). — *Německé: K. Goldmark:* »Domácí cvrček« (1), »Sábská královna« (2), *E. Humperdinck:* »Perníková chaloupka« (5), *W. A. Mozart:* »Kouzelná flétna« (4), *R. Wagner:* »Lohengrin« (4), »Tannhäuser« (4), *C. M. z Webrů:* »Čarostřelec« (1). *Operety: F. Hervé:* »Mam'zelle Nitouche« (3), *A. Méssager:* »Bearňanka« (3), *J. Offenbach:* »Orfeus v podsvětí« (6), *J. Strauss:* »Netopýr« (2). *Balety: L. Délibes:* »Coppelia« (5), *L. Manzotti:* »Excelsior« (2).

* * *

Uplynulý rok byl rokem neobyčejně úrodným, kdy na zkypřené půdě domácí role umělecké vyrostlo mnohé kvítko pozoruhodné krásy. Není to zajisté bez významu. V době, kdy skorem po celé Evropě vidíme zvláštní chudobu v operní tvorbě, kdy v Německu ještě doposud tyjí z Wagnera, v Italii nadšeně napodobují Mascagniho a ostatní, více méně slavné veristy, jejichž úspěchy nedají spáti ani mnohým Seveřanům, kdy Francie, mimo osvědčená jména nepřináší nic zvláště významného, kdy i v Německu, aby osvěžily suchopar svého repertoiru, musí sáhnouti k dílům Smetanovým, objevuje se za jeden rok na jevišti Národního divadla neméně než pět novinek, z nichž některé mají trvalý význam pro naši českou operní tvorbu.

Pravidelně jsme se zmiňovali ve svých hudebních přehledech o těchto novinkách, zameškavše toliko díla některá, o nichž tuto chceme obšírněji se zmíniti a tím svoje dřívější úvahy doplniti a zaokrouhliti, prve nežli přejdeme k dalším svým úvahám o naší opeře domácí.

O »Šárce« Zdeňka Fibicha zmínili jsme se již v loňském ročníku »Vlasti«, [1]) zbývá tedy promluviti o ostatních.

Na prvé místo klademe tu operu *Karla Kovařovice »Psohlavci«*. Jest to druhá opera, zadaná ke konkursu opernímu, vypsanému družstvem Národního divadla, jež provedena byla poprvé dne 24. dubna 1898.

Kovařovic není nováčkem na scéně operní, rozmarná jeho díla »Cesta oknem«, »Ženichové« a »Noc Šimona a Judy« získala mu dostatečného jména; jeho elegantní, lehká, prýštící melodika a pikantní rhytmika uvedly v oblibu skladby jeho i ve vrstvách nejširších.

---

[1]) Viz »Vlasti« roč. XIV. čís. 5. str. 479.

Od těch dob, kdy osvědčil své dirigentské nadání na Národopisné výstavě a v koncertech »České Filharmonie«, jeho popularita ještě vzrostla. Dosud však vyhýbal se Kovařovic tragickým námětům, spíše komický, konversační tón veseloherní byl jeho živlem.

Teprve »Psohlavci« vstoupil na půdu vážné opery, a to s úspěchem. Již libretto samo, které zpracováno obratně dle stejnojmenného Jiráskova románu, bylo neobyčejně vděčné. Boj udatných Chodů, ztrativších práva svá a hájících privileje s neústupností podivuhodnou, tragický osud Koziny, Jana Sladkého, pestrá scénerie, předvádějící nám nejen rázovité postavy lidové, ale i život v salonech panských, podával dostatek vznětů k zpracování hudebnímu, které byvši obratnou rukou provedeno, mohlo podati jednolitý celek hluboké síly.

To se také Kovařovicovi podařilo. Vytvořil dílo skutečné umělecké hodnoty, které směle může se po bok postaviti tak mnohým cizím výtvorům, které rafinovaná reklama dovede vytrubovati do světa jako geniální výtvory, z nichž však při bližším pečlivém ohledání a pozorném poslechnutí z geniálnosti nezbude leda trochu bizarních nápadů, vypočtených na zevnější effekt a zakrývajících dovedně duševní prázdnotu.

Nejlepší části vytvořil skladatel tam, kde předváděl život lidu. Scény lidové jsou plny života. Kovařovic vystihuje ráz národní a navazuje šťastně na snahy Smetanovy a Dvořákovy. Jeho slavnosť voraček, s tím střídavým zabarvením, veselým, ba, rozpustilým popěvkem »Masopuste« naproti zpěvům sboru ženského, stálé stupňování, až k všeobecnému jásotu, který každého uchvacuje, jest mistrně zachycena a nakreslena. Ale také zpěvy konversační i scény lyrické a erotické, jako dvojzpěvy Koziny a ženy jeho Hančí jsou plny lehkosti, citu a pravé nálady. Za to místa dramaticky vzrušená, ač nepostrádají zajímavosti a účinnosti, přece trpí trochu jakousi strojeností, jakoby se skladatel nutil v tyto silné, pathetické akcenty. Ale i to lze snadno vysvětliti, vždyť skladatel psal dosud opery komické, které podobných situací, jako se s nimi shledáváme v »Psohlavcích«, neznají.

Celkem dovedl Kovařovic, užívaje s úspěchem také jakýchsi — neřekl bych přízračných — motivů, ale více přízračných frází hudebních, své opeře dáti celistvý ráz a případné zabarvení, že text i hudba splývají v jediný nerozlučný celek, což velikou jest předností Kovařovicova díla i naproti Fibichově »Šárce«, která při všech svých přednostech této úzké souvislosti se slovem přece jen nedosahuje.

Doba naše, zvláště od dob verismu, libuje si v jednoaktovkách. Jest to vysvětlitelno. Hledá soustředění děje, mocné akcenty, které valí se v před a nedovolují, aby byly přervány padající oponou, jež přerušuje illusi posluchače nuceným jeho návratem v prosaickou skutečnosť.

Že u nás tato snaha také v produkci operní probleskuje, není s podivením. Měli jsme již sice dříve jednoaktovky starší, připomínám jen maně Blodkovu »V studni«, Dvořákovy »Tvrdé palice«, které arciť celým svým založením této snaze neodpovídají.

Za to novější produkce hojně nám jich přinesla. Postavíme-li stranou práce Bendlovy a Rozkošného, nepokrytě vyznávající Credo Mascagniovo, nalézáme v nejnovější době tři práce našich skladatelů,

posud docela neznámých, totiž *Čelanského* »Kamillu«, *Sudovu* »U Božích muk« a *V. A. Horáka* »Na večer Bílé soboty«.

O první opeře jsme svůj soud již pronesli. [2]) Ostatní dvě provozované během letošní saisony stojí takřka v přímém antagonismu. Kdežto prvá, »U Božích muk« více se blíží k starším obrazům ze života národního, má opera Horákova ráz úplně moderní svým námětem, vzatým sice také z české vesnice, ale docela jinak provedeným.

Stanislav Suda jest zajímavý zjev umělecký. Skladatel slepec, který postrádaje smyslu zrakového, diktuje svou partituru jiným a ohromnou tuto práci s úspěchem provádí. Jest jistě pozoruhoden, a to tím více, protože podává dílo, mající cenu uměleckou, které plnými doušky ssaje v sebe vůni hudby lidové a přetvořuje ji v květy neobyčejně lahodné a příjemné.

Prostinký text, který již bezpočtukráte byl zpracován jinde, jako »V studni«, »Starém ženichu« atd., přenesen na poetickou Slovač, a vytvořeny zpěvy, dýšící radostí nezkaženého prostého lidu venkovského. Proto také v lyrických scénách horuje cit, kdežto na místech vzrušených skladatel přece jen ochabuje.

Docela jinak na nás působí opera A. V. Horáka. Mladý skladatel hledal něco nového, nebývalého. Bál se předvésti opět náves, prostý vesnický příbytek, aby neunavil, nezklamal. Proto nerozpakoval se chopiti textu dosti podivného, který sice na okamžik svou novostí překvapí a snad i dosti upoutá, ale při klidném uvažování nás vede k velmi povážlivým koncům. Překvapí nás arciť již dějiště samé, vůně kadidla, vystupující od oltáře, kde končí se slavnosť vzkříšení, bodrý vesnický učitel, jenž na kůru dává slavné »Te Deum« s celým apparátem venkovských muzikantů, kteří ku cti a slávě Boží hrají, jak umějí, byť i někdy s taktovkou pana učitele přišli do sporu a rozezvučely nástroje své na místě, kde by jim popřáti měly klidu, ale povážlivě vrtíme hlavou, když na kůru vesnického kostelíka, který ozařuje rudá zář věčného světla a kam linou se stříbrné paprsky luny, sejdou se všechny osoby, učitel, jeho syn, správce i jeho dcera za tím účelem, aby vlastně opera se mohla odehrát.

Když se sejdou na návsi, když přijdou pobesedovat do světnice, budiž. Ale v noci na kůr na večer Bílé soboty, kdy každý radostně spěchá v kruh rodinný, aby veselil se ze slavného Alleluja, toť trochu povážlivé.

Rozumí se, že k tomu třeba hodně romantiky, a že i duchové zemřelých musí býti hybnou silou, aby podivuhodnou eskamotáž provedli.

Když pak uvážíme, že za místo děje, jak již podotčeno, zvoleno místo posvátné, kruchta, která jest také částí kostela, — nač se, mimochodem řečeno, tak často zapomíná, — když vidíme odbývati posvátný obřad na jevišti, tu každému musí napadnouti, že sice jest kůr místem, na němž má mysl člověka povznášeti se k Bohu a srdce rozohniti se k lásce k Bohu, která pak se vyroní v jásavý chvalozpěv, jímž chválíme Tvůrce všehomíra, nikdy však místem, kde si staří vypravují o strašidlech, mladí vyznávají si lásku, nebo dokonce jeden druhého podvádí, dělaje duchy!

---

[2]) Viz »Vlasť«. Roč. XIV. čís. 2. str. 171.

Pravda: posvátné místo, kostel, hřbitov, klášter atd. láká k provedení na jevišti, ale vždy v nás budí skličující dojem, protože vidíme to, co nám jest nejsvětějšího, napodobeno, mnohdy i karrikováno, místo nebeské pravdy pouhý klam a divadelní cár. — Proto ustavičně budeme opakovati »Suum cuique«, »Dávejte, což jest Božího, Bohu«. Lépe, možno-li se posvátnému místu na jevišti vyhnouti, tím posloužíme obojímu.

Text tento vrhá stíny své i na hudební část novinky. Posvátné místo vnucuje mu vážnější náladu, čímž mnohé utone v přílišné šedi, postrádajíc jasného svitu a veselé radosti. Horák pojímá však situaci správně a líčí ji také, pokud síly stačí, případně. Ale to, co každý nováček obyčejně pociťuje, to také vadí Horákovi. Paleta jeho má tolik barev — kam s nimi? Rozděliti světlo a stín, nenaložiti více barvy než třeba, šetřiti, toť dovede zkušený mistr, ale ne ten, v němž víří a bouří vše, a chce, aby dostalo se mu výrazu. Proto bývá každá prvotina kusá, nedostává se jí jednolitosti, celkové úměrnosti a umělecké umírněnosti. Té nedostává se ani Horákovi, chce říci najednou příliš mnoho, a proto slyšíme málo, zvláště celkový vznět, který má uchvátiti, přílišnou těkavostí mizí.

Mnohé však dobré zrno ozývá se z práce té, na níž měly patrný účinek dobrá díla jiná, zvláště nesmrtelná díla Smetanova. Horák potřebuje pilného studia ku svému vývoji. Slyšel práci svou, a to jest veliká výhoda, aspoň poznal, jak daleko péro jeho vystihlo to, co nitro jeho cítilo.

Všechny posavadní práce braly se více méně směrem moderním, ať už ve smyslu národním nebo veristickém. Senior našich skladatelů J. R. Rozkošný však sáhl hlouběji a vykoupav svou Musu v odvaru Meyerbeerovského romantismu, napsal operu »*Satanella*«, k níž text zpracován dle známé stejnojmenné romance Vrchlického.

(Pokračování.)

Mahâbhârata, národní epos starých Indů.

Z něm. pojednání A. Baumgartnerova S. J. (»Stimmen aus Maria-Laach«, 1892.) s povolením spisovatele i nakladatele aut. překlad pořídil **Vilém Sladomel.**

Název »Mahâbhârata« znamená tolik jako »veliká (= mahâ) báseň o Bhâratech«; jméno Bhârata objevuje se však v básni samé jakožto jméno dřívějšího báječného krále a také jakožto jméno jeho starého, veleslavného kmene, jehož připomíná už Rigveda. [1]) Kmen tento, přistěhovav se z Iránu a Kašmíru, rozložil se na horním toku řeky Gangu, jenž s velikými svými přítoky (Yamunou, Sarasvatî, Drishadvatî) tamo zavlažuje krajinu, která se honosí největší úrodností v indickém vnitrozemí. Kmenu tomu dostalo se od pozdějšího panovníka, jménem Kuru, pojmenování Kuruové (Kuruidé), krajině pak, již oby-

[1]) O neurčitém odvození slova toho viz spis Chr. Lassenův »Indische Alterthumskunde«, I., 486, Anmerkung.

vali, názvu »Kurukohetra« t. j. pole (území) Kuruické. Krajina ta už od nejstarších dob až na naše časy platila u Brahmanů za zvláště svatou a bohy zvláštními přednostmi nadanou. Města: Indraprastha, (kde se nyní skoro úplně rozkládá město Delhi) Kâuçâmbî a město slonů Hâstinapura byla hlavními sídly Kuruů.

Mezi vnuky kuruckého krále Çântana, slepým králem Dhritarâshtrou a syny jeho bratra Pândua, vybuchla v panovnické rodině Kuruovců po dlouhém pokoji nesmiřitelná zášť, jež nejen že rozdvojila až dosud sjednocené Bhâraty ve dva nepřátelské tábory, nýbrž také v mohutnou vřavu válečnou strhla všecky sousední kmeny, ba i krále a říše Severní Indie, od ústí řeky Indu až po ústí Gangu, od pohoří Vindhyaského až k Himâlayi. V tomto národním boji zlomena byla moc starší linie Kuruovců, jejíž nejslavnější rekové padli. Synové Pânduovi dostali se sice na trůn, ale také řady jejich přívrženců byly téměř úplně zničeny. Po dlouhém, bolestném smíru zemřeli také vítězní Pânduovci, a teprve po tragickém konci tohoto celého heroického světa nastaly doby pokojnější a utěšenější.

Národní tento boj mezi Kuruovci a Pânduovci tvoří základ Mahâbhâraty, národního indického epa. Není to pouhá rodinná tragedie, ani pouhá pře o dědictví, nýbrž záhuba celého heroického období, básnicky objasněná, jako Illias a píseň Niebelungů.

Dříve, než přikročíme k stručnému obsahu velerozsáhlé této básně epické, vidí se nám objasniti některé její vlastnosti.

Toto epos, jakož i pověsti o recích, které tvoří základ celé básně, obsahuje v sobě známou kastovní soustavu indickou, už téměř úplně vyvinutou. Dvě nižší kasty, »Vâiçya« a »Çûdra«, ustoupily v ní jako v epických básních jiných národů, jsouce považovány za bezejmenné a neslavné, do pozadí. Králové a rekové v této básni — jak tomu ve skutečnosti jest — náležejí bezvýminečně kastě »Kshatriyů«, t. j. rytířské a bojovné šlechtě, mající za úkol v době míru dodávati lesku a důstojnosti trůnům a dvorům panovníků, v bouřlivých dobách pak hájiti je zbraní. Jejich dvorský život, válečné hry, válečné skutky, jejich spolky a nepřátelství, porážky a vítězství dodávají básni té oněch velikých rysů, jaké — měrou ovšem nepoměrně menší — vidíme v písni Niebelungů.

Kdežto v písni Niebelungů náboženský moment téměř úplně ustupuje do pozadí, hraje v Mahâbhâratě mythologie — právě tak jako v Illiadě a Aeneidě — naprosto důležitou úlohu. Rekové jsou dílem božského původu, ve svých bojích a tísních dožadujíce se ochrany a pomoci bohů. Pestrý, neobyčejně fantastický svět bohů zasahuje způsobem co možná nejrozmanitějším v činy lidské.

Ráz krále a reků, jenž v heroické řecké básni v Agamemnonu a Priamovi, v Achilleovi a Hektorovi tak nevyrovnaně jest zobrazen, nalézáme z části také v indické Mahâbhâratě. Smutný osud slepého krále Dhritarâshtry upomíná bezděčně na osud Trojského krále, zbaveného nejlepších svých synů; Yudishthira, nejstarší ze synů Pânduových, připomíná vrchního krále Achajských; bohomilý Arjuna na bohorovného Achillea; Karna ve mnohých příčinách Hektora. Rek i král hrají také hlavní úlohu v indických epech, ale pouze zdánlivě. Vedle a nad bojovnou kastou Kshatriyův, jakož i nade králi, z této kasty jest vyšší, ba, nejvyšší kasta, t. Brahmané. Nádheru a lesk královského paláce ponechávají tu Brahmané sice vládcům, nebezpečí a

slávu vojenskou bojovníkům, za to však při oltářích bohův a tudíž v povšechném duševním národním životě ponechali si první místo. Jsouce sami božského původu a miláčky bohův a jsouce obestřeni pro tuto svoji kněžskou důstojnosť jakýmsi druhem božské důstojnosti, jsou prostředníky mezi bohy a lidmi. Králům je třeba jejich rady. Jakožto mudrci jeví se tu jako nosiči všeho vyššího duchovního života; jakožto proroci jsou obeznámeni dokonce i s nadlidskou, rozhodující mocí u politických a vojenských věcech. Dělí se mezi nebe a zemi; jsou zasvěceni v nejtajnější úrady bohů; mísí se do všech vládních věcí indických panovníků. Konajíce tuhá pokání svého způsobu, těší se takovému vlivu, že jsou nebezpečni i samým bohům. Tu lpí každý na hlubokých úvahách a rozjímání, a ihned příležitostně padá v osidla lákající tanečnice; jsou světu odumřelí, a přece zase touží po ženách, potomstvu a všech myslitelných pozemských věcech; žijí jako žebráci, a přece jsou vůdci a učiteli, na nichž závisí všecka vyšší vzdělanosť lidu, jsou hieraty, kteří konají do nekonečna rozsáhlou bohoslužbu, jež ovládá veškeren život jakožto nejvyšší moc. Jsou také nosiči a repraesentanty básnického umění, davše řeči, pověstem a epům jejich ráz a údobnosť. Přenechali-li králům a rekům zevní lesk, tu zajisté ponechali sobě méně patrnou, za to však nepoměrně důležitější úlohu, totiž: spravovati jménem bohů vrchní vedení národního života.

Nelze pochybovati, že kasta Brahmanů přispěla příliš k první tvářnosti této heroické indické básně. Snivosť a pověrečná zbožnosť rozjímavých Indů, na něž měla veliký vliv neobyčejně vyvinutá a svrchovaně rozšířená obětní bohoslužba, byly příčinou, že království a rekovství tu nemají tak pevného rázu, významu a podoby, jaké vidíme v homerických zpěvích. Ale ve hlavním rozvoji této heroické básně nejeví se žádná vážnější odlišnosť aneb dokonce nějaký boj mezi kastou Brahmanův a kastou Kshatriyův; naopak působením Brahmanů nabyla tato báseň spíše jakéhosi zvláštního, zcela svérázného znaku, s jakým se nepotkáváme v žádné heroické básni národů jiných. Ani sám »zbožný« Aeneas z daleka nemá do sebe tolik obřadní svědomitosti, jakou v Mahâbhâratě vynikají Kuruovci aneb Pânduovci.

Tento mohutný účin kněžské kasty nejeví se v Mahâbhâratě snad jen tím, že zasahuje do samé básně, že zhusta přiostřuje děj moudrými průpovídkami, modlitbami a žehnacími formulemi, nýbrž spíše tím, že v básni vylíčeny jsou široce oběti a slavnosti, z nichž lze úplně poznati národní rituál, dále že v básni jsou zhusta uvedeny dlouhé didaktické zpěvy, jež objasňují náboženské a filosofické názory Brahmanův, a posléze tím, že v básni jest uveden mythologický apparát, jenž vytlačuje a přemáhá zhusta úplně čistolidský povídkový děj.

Krátce pověděno: Mahâbhârata obsahuje všecko to, co musilo Indovi býti známo, důležito, posvátno, co jej vychovávalo; vše to jest v básni uměle propleteno a episodicky podáno, tak že se báseň sama nyní rovná nejen encyklopedii, obsahující mythy bohův a báječné dějiny, nýbrž všecken politický, národní a vědecký život indický úplně a mistrně vystihující.[1]) Bhâgavata-Purâna podává k tomu po-

[1]) Báseň sama jmenuje se: »Veliká náučka o prospěšném, o právu,

zoruhodnou tuto poznámku: »Anyť ženy, Çudrové a nižší členové obou (posledních) kast nejsou způsobilými přislušeti k Védám, nicméně však po oblažujícím požehnání, jež z posvátných výkonů jejich prýští, touží: tu Muni (ctihodný Vyâsa), prohlédaje k jejich štěstí, v dobrotě své sepsal pověsť, nazvanou »Mahâbhârata.«

Co tuto pestrou směsici činí střízlivému obyvateli západu ještě zapletenější, jest to, že indická mythologie nezůstala si vždy stejnou, nýbrž že během století doznala neobyčejných změn. Na místě čistého nazírání, jež uctívalo Varuna jediným tvůrcem a pánem světa, nastoupily brzo rozhodně pohanské osobnosti, jako: bůh hromu Indra a bůh bouře Rudra s celým velikým plukem podřízených bohů, v nichž se utajovaly jiné přírodní moci. Indru vytlačil Brahmâ, tento zbožštěný vesmír, jejž Brahmané povýšili nade všecky ostatní bohy svým metafysickým hloubáním. Než, ani Brahmâ netěšil se dlouho svému panství. Žezlo jeho přešlo na Krishna-Vishnu, manžela Lakshmi, bohyně štěstí a lásky, jenž se svými nesčetnými ženami, syny, se svým mnohonásobným vtělováním se a změnami lépe se zamlouval národní fantasii, tvoře nesmírnou prostoru pro mythologické bajky. Potlačen nebyl sice nikdy, nicméně však strašlivý bůh války Çiva, t. j. Ničitel, odňal mu se svojí manželkou Pârvatî velikou část jeho vyznavačů, došed po dlouhou dobu uznání nejvyššího a nejpřednějšího boha. Tyto změny vyvolaly v celém náboženském životě Indů nejhlubší změny, což ovšem nemohlo býti bez účinu ani na heroické básnictví.

Z této okolnosti jest vidno, že Mahâbhârata není jednolitým celkem, (právě jako homérské zpěvy) nýbrž že jest plodem několika století, a že jí bylo aspoň dvou velikých přepracování třeba, než se objevila v té formě, jakou má nyní.

Mnozí chtěli aspoň přibližně určiti dobu, kdy byla sepsána; ježto se Indům nedostává vlastní chronologie, dlužno spokojiti se pouhými domněnkami. Jakousi oporou při této práci jsou už napřed vzpomenuté zprávy Řeka Megasthena, jenž snad maje účasť na výbojích Alexandra Velikého, později byl poslán s poselstvím od Seleuka Nikatora ku dvoru krále (indického) Sandrakotta, kde po delší dobu se zdržoval. Někteří zkoumatelé domnívají se, že Sandrakottos jest jedna a táž osoba s králem Candraguptou, jenž r. 315. př. Kr. nastoupil na trůn magadhaský. Dle zprávy Megasthenovy ctili obyvatelé pohorští Dionysa, ti pak, kteří bydlili na rovinách a údolích, vyznávali Heraklea, z nichž tento značil Vishnu, onen pak Çivu. Už tedy v této době dělila se Indie ve příčině úcty Çiva a Vishny na dvé. Ježto ve starších částech Mahâbhâraty Brahmâ jakožto nepopíratelný nejvyšší bůh opravdu v popředí vystupuje, úcta pak Çivy a Vishny jest původu pozdějšího, tu zdá se býti pravdě podobno, že první sepsání této básně spadá do 4. století př. Kr., že však nikterak není starší.

Druhé zpracování spadalo by po té do doby po 4. století př. Kr., třetí rozhodně ještě do mladších dob, snad do onoho času, kdy indická literatura a vzdělanosť dosáhly svého vrcholu (5.—8. stol. po Kr.).

o příjemném, jež vytvořil Vyasa nesmírným duchem.« Viz Lassenův spis: »Indische Alterthumskunde,« Bonn, 1847. I., 485., II. 499. — a spis Muirův: »Original Sanskrit Texts,« London. 1873. III., 29 . . ., 41 . . .

Odluky a různosti těchto tří zpracování vůči vší neurčitosti zajímají[3]) zkoumatele více než pozorování celku tak, jak jej máme před sebou, tak že Mahâbhârata dosud nebyla do žádné jiné řeči cele přeložena.[4]) A přece báseň ta i jakožto celek jest charakteristickým pomníkem indického ducha. Báseň ta dělí se na 18 oddílův a tyto opět na kapitoly.

Stručný obsah Mahâbhâraty jest dle jednotlivých kapitol tento:

1. Úvodní kniha (Adiparvan).

Neobyčejně charakteristické je to, že celá báseň — po krátkém udání obsahu — začíná dvěma obřadními obětmi, totiž obětí Çâunaka, jakousi odrůdou oběti novému a plnému měsíci vzdávanou (Darçapârnamâsa), jež sloužila — dle Yajurvédy — k dosažení kouzel, a obětí hadí Janamejaya. Po té uvedena jsou rozvláčná vypravování událostí o některých geniech a knížatech hadích, na př. Çeshanâga, Takshaka a Vâsuki. Tímto uctíváním hadů, jež kvete dosud v Indii, ocitujeme se v oné hrubé polytheistické pověře, o níž máme zprávy v Yajurvédě a ještě více v Atharvavédě. Jak patrno, vane v tomto úvodě nepoměrně těsné ovzduší, přirovnáme-li je k Illiadě.

Při hadí oběti objevuje se veliký a moudrý Vyâsa, domnělý původce této epické básně a později v ní také spoluúčinkuje. Týž velí Vaicampâyanovi, by vyprávěl při mezi Kuruovci a Pânduovci, což je spojeno se stručným udáním obsahu a velebením básně. Při tom také poukázáno k rodokmeni a dějinám Vyâsovým, a teprve po troj- až čtvernásobném počátku začíná vše zase znova, t. j. po-

---

[3]) Nejpilněji zabýval se tím Adolf Holtzmann (»Ind. Sagen«, I. Auf., Karlsruhe, II. Auf., Stuttgart, 1854., I. Ld. »die Kuruinge«), po něm stejnojmenný jeho synovec Ad. Holtzmann (Uiber das alte indische Epos,« Durlach, 1881. — »Arjuna ein Betrag zur Reconstruction des Mahâbhârata,» »Straszburg, 1879, — a Agni nach den Vorstellungen des Mahâbhârata,« Straszb., 1878.) — Dílo J. H. Beckerovo, totiž Mahâbhâratu podati ve strofách, po vzoru písně Niebelungův a očistiti ji ode všech episod, nepodařilo se valně, trpíc velice libovůlí a formálním nechutenstvím (»Mahâbhârata der grosse Krieg,« Gedichtet von Jos. H. Becker. Berlin 1888.)

[4]) Mahâbhârata byla vytištěna nejprve ve 4 svazcích v Kalkuttě 1834—39., po té v Bombaji (s Nilakanthovým komentářem) v 7 svazcích in folio r. 1862. (čili dle letopočtu Çakaova r. 1784.), v Bangalore o jediném svazku foliovém r. 1867. (1789.) atd. — Francouzský překlad H. Fauchéův (v Paříži 1864—1870.) obsahuje sotva dvě třetiny celého obsahu a není podán přesně. Angl. překlad »Mahâbhârata translated into English Prose and published by Protap. Chundra Roy« (Calcutta 1883. . . .) jest pouze s polovice vykonán Veškerý přehled celé básně podal Talboy Wheeler v díle »History of Indica«, vol. I. »The Vedic Period and the Maha Bharata,« 1867. stručnou analysi s výklady nejdůležitějších episod podal L. v. Schröder ve spise »Indiens Literatur und Cultur,« Leipzig, r. 1887. S. 465—497., podobný přehled učinil F. Lorinser ve spise »Die Bhagavad-Gita,« Breslau, 1869., S. XII.—XXXVI. — Jiné znamenitější spisy sem slušící jsou Ch. Lassena už vzpomenuté dílo »Indische Alterthumskunde« (539—707), Maxe Dunckera »Geschichte des Alterthums« (Leipzig, 1879.. S. 61—81, III.), Lefmanna »Geschichte des alten Indiens,« Berlin 1890. S. 167.—400, Moniera Williamse »Indian Epic Poetry,« London 1863. a »Indian Wisdom,« 1875., Goldstückera »Hindu Epic Poetry. The Mahâbhârata. Reprint from the Westminster Review,« 1868., S. Soersensena »Om Mahâbhâratas stilling i den Indiske Literatur«, Kjobenhavn, 1883., O. Böhtlingkův spis »Indische Sprüche,« 3 Bde. St. Petersburg 1870—73., J. Muirův spis »Maxims and Sentiments from the Mahâbhârata translated into Englisch verse.« Edinburgh, 1876. a j.

číná se líčiti vznik světa, bohů, polobohův a lidí, z čehož po dlouhých cestách a vypisování veškerého pokolení přikročeno k vlastnímu obsahu. [5])

Mezi kosmologii a genealogii vsunuty jsou dějiny Çakuntaly, [6]) z nichž Kâlidâsa později své světoznámé drama utvořil. Ze spojení Çakuntaly s králem Dushyantem vyšel onen král Bhârata, od něhož později odvozuje jeho národ i celá heroická báseň své pojmenování. Jeho původ ještě mnohokráte ve průběhu básně stopován jest až k Vivasvatovi a jeho synu Yamovi (Manuovi), praotci to všech lidí a králů.

Na konci obrovské řady jmen a jich se týkajících mythů, jimiž Mahâbhârata jest protkána, vystoupí konečně Çantanu, syn Pratîpy, krále v Hâstinapuře, jenž pro své ctnosti stkvěl se před jinými králi země. Gangâ, bohyně řek, porodila mu syna, Bhîshmu Strašlivého, vynikajícího obrovskou silou, jenž však nemohl dynastii dále rozvinouti, jelikož slíbil slavnostně, že povede život v samotě. Jiní dva synové, jež Çantanovi povila bohyně řek Satyavatî, totiž Citrângada a Vicitravîrya, zemřeli bezdětni. Pokolení Kuruovců hrozilo vyhynutím. By pokolení to bylo zachováno, povolala Satyavatî za souhlasu Bhîshmova Vyâsu, jejž před svým sňatkem byla porodila Parâçarovi, a jenž jakožto svatý poustevník a kajicník žil v horách. Ambikâ, vdova po Çitrângadovi, užasla před tímto vznešeným mužem takovou měrou, že zamhouřila oči a porodila mu slepého syna Dhritarâshtru; Ambâlikâ, vdova po Vicitravîryovi, zbledla hrůzou a porodila bledého syna Pându; pouze jedna otrokyně, přistrojena jsouc za vdovu královskou, porodila Vyâsovi úplně zdravého syna, jménem Viduru. Bhîshma, mocný strýc, podjal se výchovy těchto tří princů, jichž otec Vyâsa vrátil se opět do svého poustevnického ústraní.

Dhritarâshtra z počátku zřekl se pro svoji slepotu trůnu; když však bratr jeho Pându, dobyv si veliké moci výboji svými, odtáhl k jižním svahům Himâlayským, oddat se tam honbě a jiným rozkošem, uchopil se vlády, při čemž mu byl Bhishma pomocníkem. Jeho manželka Sândhârî, dcera Subaly, gandhârského krále, porodila mu syna Duryodhana, 99 jiných synův a dceru Duhçalu, vesměs za zlověstných příznaků.

Pându pojal dvě ženy: Prithâ (také Kuntî), dcera Çûraa a sestra Vasudevaova, bylo jméno první, a Mâdrî, jež byla sestrou Çalyaa, krále Madraského, bylo jméno druhé. Pându popudil proti sobě hněv bohů tím, že zastřelil na honě dvě gazelly (snad bohům zasvěcené), a to takovou měrou, že nemohl ho usmířiti dlouholetým těžkým pokáním. Tím lépe za to byly u bohů zapsány obě bohyně Prithâ a Mâdrî. Kuntî měla z Dharmy syna jménem Yudishthira, z Vâyua, boha větru, syna druhého, jménem Bhîmu, a z Indry, jenž byl hromovládcem a dříve také králem bohův a strážcem východní poloviny

---

[5]) Viz překlad A. F. Schackův »Stimmen vom Ganges,« Stuttg., 1877., S. 32. . . .

[6]) Mahâbhârata tím odpovídá požadavkům indického básnictví, čili »Purâny« t. j. epicko-didaktické básně. Takováto báseň totiž musí obsahovati tyto části: 1. kosmogonii (Sarga), 2. nauku o obnovení světa (Pratisarga), 3. genealogii bohův a mudrců (Vamça), 4. pořad rozmanitých Manů čili pokolení lidských (Manvantara) a 5. pořad starých pokolení královských (Vamcânucarita). Často také jmenuje se epos vypravováním čili indicky »Itihasa« nebo »Aktyâna«.

světa, třetího syna, jménem Arjunu. Mâdrî přiklonila se ku dvěma indickým Dioskurům, Açvinům, z nichž narodila se jí dvojčata: Nakulu a Sahadevu. Dříve ještě, než těchto pět dítek, synů Pânduových a zároveň i synů božských (právě jako Achilles), povyrostlo, zemřel jejich otec dle výroku orakula. Slepý král Dhritarâshtra zařídil slavné pohrobení jeho a přijal patero synů Pânduových k sobě a dal je vychovati zároveň se stem svých synů na svém dvoře. Starý ujec Bhîshma byl jejich vychovatelem.

Už tehdáž dostavil se moudrý Vyâsa ku své matce Satyavatî a oznámil jí, že štěstí odstoupilo od jejího královského rodu a že naň čeká strašlivé neštěstí. Zárodek takového neštěstí byl ukryt v řevnivosti a nenávisti, již choval Duryodhana proti synům Pânduovým. Pouze zázračnou pomocí Nagaů, hadích bohů, zachráněn byl Bhîma před otrávením. Duryodhana však nedal se tímto nezdařeným pokusem zastrašiti, nýbrž strojil na novo úklady Pânduovcům. — Zatím však dostali veškeří princové obou linií nového výtečného učitele ve všemožném umění válečném v osobě Drony, pocházejícího z brahmanské rodiny. Tento Drona, uražen králem Pancâlským Drupadon, přišel do Hâstinapury, kde byl přijat pohostinsky v domě učeného Gautamy, jehož dceru Kripî pojal za manželku. Kripî a její bratr Kripa byli však přijati za vlastní dítky králem Çântanuem. Açvatthâman byl její a Dronův syn, jenž se sblížil s rodinou Kuruovců jako jeho otec. Drona vynikal neobyčejně u velikém vojenském umění, zvláště v lukostřelbě.

Žárlivosť a neobyčejná řevnivosť Kuruovců proti Pânduovcům, o níž už bylo mluveno, vzrostla neobyčejně tehdy, když po ukončení zbrojného výcviku všech princů byl konán v Hâstinapuře jakýsi druh turnaje, jehož se princové obou rodů před diváky ze všech zemí a říší súčastnili, ukázat svoji dovednosť u všelikých rytířských výkonech. V zápasech těch vynikli Pânduovci velice nad Kuruovce, zvlášť Arjuna stkvěl se nade všemi jako jeho otec Indra, čině divy i lukostřelbou, i mečem, i kyjem. Jen jediný, neznámý vetřelec mohl se Arjunovi jakžtakž vyrovnati. Byl to Kârna, pocházející sice z otce vozataje, ale z panenské mateře Kuntîdy, jsa tudíž polobratrem Pânduovců. Vítězství v tomto zápasu Arjuny s Karnou zůstalo sice nerozhodnuto, ale Duryodhona propůjčil Karnovi důstojnosti královské, čímž ho získal své straně.

Brzo po těchto zápasech vytáhli Kuruovci s Pânduovci společně proti Drupadovi, králi Paucâlů. Kuruovci za Karnova vůdcovství učinili první útok na Paucâly, chtějíce nad nimi zvítěziti i bez pomoci Pânduovců — byli však odraženi; když však Pânduovci proti Pancâlům se vyřítili, byli nepřátelé zahnáni na útěk. V boji tom vynikl Bhîma, bojující mohutným kyjem, a Arjuna, bojuje mečem a lukem. Proto ustanovil slepý král Dhritarâchtra — na místo jednoho ze svých vlastních synů — spolukrálem a následníkem trůnu nejstaršího z pěti Pânduových synů, totiž Yudhistiru, což u národa potkalo se s velikým nadšením.

Duryodhanův vztek a nenávisť neznaly proto mezí. Zapřisáhl se tedy s bratrem svým Duhćasanou, Karnou a Çakunim vyhladiti pět Pânduovců. Zlovolným domluvám jeho podařilo se rozjitřit Dhritarâshtru tak, že zanevřel na Pânduovce, poručil jim s matkou se odebrati do Vânavânaty na Gangu, rozkošného to místa, kde

Duryodhana už o to se byl zatím postaral, by jim zrádný Purocana zapálil dům nade hlavou.

Vidura však dal Pânduovcům výstrahu o tom; tito pak vykopavše tajný východ z nebezpečné villy, sami zapálili dům, takže požár zasáhl i obydlí zrádného Purocany. Zatím uprchli do lesův u Gangu. Tento útěk neschůdnou pouští tropického pralesa je pln hrůzy a strádání. Bhîma nesl matku na ramenou. Kráčeli až do úpadu. Bhîma byl na stráži. Tu se blíží obryně Hidimbâ, poslaná bratrem svým Hidimbou, zaopatřit mu lidského masa, jež větřil čichem. Ale už první pohled její roznítil v její srdci lásku ku Bhîmovi, v kteréžto lásce neochabla ani tehdáž, když Bhîma bratra jejího skolil; stala se Bhîmovou chotí, ten pak zůstal u ní jeden rok. Dalších dobrodružství bylo Bhîmovi přestáti s obrem Bakou, [7]) Arjunovi s Angâraparnou, knížetem Gandharvaským; po té na pokyn Vyâsův odebralo se všech pět bratří do města krále Drupady, jehož dcera Draupadî byla od bohů zaslíbena pěti bratřím. Tam doufali setkati se s Dronou, proslulým svými rekovnými válečnými činy.

Slavnosť volby manželů počala stkvělými hrami a slavnostními hody. Sličná Draupadî (čili Krisna) měla se státi chotí nejlepšího lukostřelce (jaká to podobnosť s Ulyssem!). Arjuna zvítězil a odvedl si nevěstu k mateři, bydlící v chýži jistého chudého hrnčíře. Než, i ostatní bratří žádali Draupadî za manželku, kteréžto napjetí bylo lze jen tím vyrovnati, že se Draupadî dostala všem pěti bratřím.

Tato črta, příslušíc patrně už nejstaršímu podkladu básně, vrhá velmi podivné světlo na mravnosť Indův. [8]) I v jiných částech této básně dějí se zhusta zmínky o mnohoženství, a jelikož tato mrzkosť na několika místech Yajurvédy se připomíná, ne jakožto věc trpěná, nýbrž i rituelně vniknuvší v bohoúctu tak, že se — pomníme-li nauky sebezáporu Brahmanů, jakož i četných dokladů manželské věrnosti, o nichž se v Mahâbhâratě zmínka činí — diviti dlužno, jaké mrzkosti provedlo pohanství i v Indii.

Zatím vyzví bratr Draupadin, Dhrishtadyumna, že oněch pět bratří nenáleží kastě Brahmanů, nýbrž kastě Kshatriyů, čímž odpadá poslední překážka slavnostního zasnoubení. Pět Pânduovcův i s mateří slavně přijato bylo králem Drupadou, a Draupadî, jsouc oděna co nejnádherněji, dostala se za manželku pěti bratřím.

Na dvoře Hâstinapurském změnilo se zatím smýšlení Bhîshmovo, Dronovo a Vidurovo takovou měrou, že pohnut byl Duryodhana a pozval Pânduovce i s jejich mladistvou chotí a matkou domů. Král Dhritarâshtra dal jim polovici své říše, v níž vystavěli si na pravém břehu řeky Yamuny nové hlavní město, jménem Indraprastha. By zamezil mezi nimi žárlivosť, vypravoval jim moudrý Nârada příběh o Asurech (démonech) Sundovi a Upasundovi, kteří, jsouce jati láskou

[7]) F. Bopp přeložil toto dobrodružství Bhîmovo s obrem Hidimbou a Râkshasou Bakou (»Ardschunas Reise zu Indras Himmel,« Berl., 1824. S. 29....

[8]) Ve Védách není ani stopy po mnohomužství. Ch. Lassen (»Indische Alterthumskunde« I., 642.) vyložil pětinásobný sňatek Draupadîn čistě allegorický jakožto symbol »spojení Pânduovců s Pancalovci.« Naopak zase W. W. Kunter (»The Imperial Gazetteer of India,« London, Trübner, 1886. V., 121) za to měl, že dlužno v tom spatřovati výrok opravdového dřívějšího národního zvyku, jenž se podnes udržel u mnohých kmenů v Himalayi a Panjabu.

k jedné Aspaře (božské nymfě), jménem Tilottamě, zabili se vespolek svými buydokany.[9])

Arjuna, jenž si málo vážil umluveného práva, jež mělo patero bratří na společnou Draupadî, opustil brzo nově založené město a přestál na dvanáctileté pouti nesmírných dobrodružství, jsa pravým indickým Don Juanem. Při prameni Gangu navštívil Ulupî, dceru jistého hadího knížete. v Manipuře prodlel u královské dceři Citrangadî tři léta, u pěti jezer na jihu odkouzlil patero nymf, zakletých ve krokodily, a v Dvârace unesl za souhlasu krále Yâdaského, jménem Krishny, jeho dceru Subhadrû. Ta porodila mu syna Abhimanyua, kdežto zatím Draupadî povila všem svým pěti manželům po jednom synu a to: Yndishthirovi syna Prativindhya, Bhîmovi Sutasomu, Arjunovi Çrutakarmana, Nakulovi Çatâniku a Sahadevovi Çrutasena.

Ku přání boha Agni spojil se Arjuna s Kristmou, by, jsouce vyzbrojeni božskými střelami, zažehli les Khândavu. Celé pluky bohův a polobohů vrhly se jim vstříc na odpor. Ale v Arjunovi a Kristmovi vtělili se dva mocní bohové, Nara a Nârâyana, a — dílo se podařilo. Za patnácte dnů vyhořel les. Sám Indra, jenž se byl až dosud vzpíral zažehnutí obrovského lesa, pochválil oba reky, přislíbiv synu svému Arjunovi, že mu za přivolení boha Çivy propůjčí božskou zbraň.

(Pokračování.)

François Coppée: Znělka,

napsaná na knihu »La bonne Souffrance«.

Mému příteli knězi Bouquetovi.

en věřte,« říkal jste mi, příteli můj milý.
Já odpovídal: »Těžká věc, mně možno není;
neb v pochybnostech duše má se při modlení
vždy zmítá, tělo odboj zvedá v oné chvíli.«

A jako tonoucí, jejž vlny pohltily,
já volal: »Pomoc! . . . mně již hrozí potopení!«
Tu, sluho Kristův, slovo Vaše všecko mění,
mně po moři jste kázal jíti k mému cíli.

Zázraku! Po vlnách již kráčím ku své vlasti,
a když přec na okamžik klesám do propasti
poděšen vln i větru děsným hukotem,

tu, Otče, vaše ruka, jež mne rozhřešila,
a Tělo Páně na rty moje položila,
mne drží a mne vede tímto životem.

Přeložil *Vojt. Kameš.*

---

[9]) Tato episoda přeložena jest F. Boppem v »Ardjunas Reise zu Indras Himmel.«

Kněz družiny Sušilovy František Dědek.

Napsal **Jan Halouzka.**

(Pokračování a dokončení.)

Rekonvalescent na cestách.

Dosti důležitého významu byly cesty P. Dědkovy za jeho rekonvalescence. Z Rožnova odejel P. Dědek dne 30. měsíce července léta Páně 1848., dojel prvního srpna do *Kokor,* čtvrtého téhož měsíce do *Dubu.* Byl by rád promluvil s *Königsbrunnem*, nenašel ho však doma. Kostel Dubský chválí a nazývá jej *vznešeným.* Farská knihárna prý dosti veliká, obsahující mnohé staré spisy. Pátého t. m. dospěl do *Přerova,* navštívil přítele Řepku. Dověděl se, že před třemi měsíci od železnice do města vtrhlo asi padesát studentů, kteříž veřejně na ulicích k lidu řečnili, všecko pobuřujíce, takže Přerovským gardistům bylo rázně zakročiti. Řepka bydlil u p. Neumanna. Tam seznal P. Dědek dvé upřímných vlastenek, Amalii a Bětku. První vykládala, jak všechny studenty na dráhu vyprovázely, a jak úředníci železniční jim za to *böhmisches Bagasch*, *böhm. Gesindl* spílali, po nich kamením házeli; Řepku byli by snad zabili, kdyby se nebyl uschoval. Vypravovala, jak hodní jsou místní duchovní, jakož i učitel *Vitásek;* jest prý právě v Přerově založena knihárna, nyní ovšem uzavřená, aby ji nepřátelé nerozházeli. O *baronu Königsbrunnu* pochvalně se zmiňovala, jak dobrý to pán, vlastenec tělem a duší... Řepka chystal se do Prahy, psal prý mu *Jordán*, aby dopisoval do »Slavische Centralblätter,« že bude honorován za arch 16 zlatými stříbra. V Přerově odbírali tehdy: »*Národní*«, »*Týdenník*«, »*Květy*«, »*Včelu*«, »*Vídeňského posla*«, i německé časopisy, *ale vše jen privátně — veřejný život národní žádný*. Příčinou neblahých tamějších poměrů byli pp. syndikus a pudmistr, jimiž ostatní měšťané věřili jako Pánu Bohu. »Právě za mého pobytu v Přerově sbírali podpisy měšťanů, aby tito zavázali se kupovati pivo od nájemníka městského pivovaru, aby dostali větší nájemné. Oznámení bylo po *německu* sepsáno. Nájemník jest žid.« Bylo tam také akrobatické divadlo »akrobatische Vorstellungen« — vše po *německu* ohlášeno. »Řepka mi vykládal o Hanácích, že sice o Frankfurtu a Němcích nechtějí vědět, ale ostatek prý jsou neteční a nevšímaví jiných záležitostí, protože se jim dobře daří. V Žalkovicích a Ratajích jsou občané uvědomělí národovci.«

Z Vídně docházely smutné zprávy: Hr. Latour oběšen, císařská zbrojnice v plamenech, dvě setniny vojska přestoupily ku gardistům, Lamberg v Pešti zavražděn, Vídeň vzbouřená, sněm rozehnán, železniční trať porouchána, vojsko stahuje se k Vídni, telegraf potrhán, císař pán uchýlil se ze Schönbrunnu . . . *Augsburské noviny* psaly: »Oesterreich muss slavisch werden, wenn Deutschland nicht bald erwacht. Das Slaventhum hat nicht nur einen Reichstag, es hat auch sein Herr . . . zwei Drittel des Wiener Reichstages gehören dem Slaventhum. Jelačič soll beabsichtigen auch noch die Kroaten auf

den Wiener Reichstag zu führen . . .« — Z Přerova unikl P. Dědek do *Olomúce* dne 13. října; tam očekávaly nesčetné davy lidstva příjezd císaře pána, mezi nimiž hemžilo se mnoho uprchlých Víděňanů. Z dráhy do města ubíral se P. Dědek se studentem *Filípkem*, slovanskými barvami vyšňořeným, jenž P. Dědkovi oznamoval, *že lípa moravská* po výtce zastoupena je studenty, právě na prázdninách meškajícími; *prof. Helcelet* a *Hanuš* prý jsou doma; Olomúčané prý náramně sympatisují s Víděňany. P. Dědek prošel v městě všechny znamenitější hostince a kavárny, aby poznal, zda jsou časopisy české pro hosti vyloženy. Nikde nenalezl českého časopisu, mimo kavárnu *Hiršovu*, kdež alespoň »*Constitutioneller Bote*«, »*Constit. Blatt aus Böhmen*« a »*Prager Abendblatt*« na krajním stole v první světnici *hned u dveří* pohozeny byly, jakoby čekaly na vyhazov. »*Národní*« odbírali v kasině a někteří jednotlivci. — Příštího dne chtěl P. Dědek navštíviti *prof. Helceleta*. Právě vycházel z bytu Helceletova jakýsi pán a řekl Dědkovi, že Helcelet není doma. Úslužný tento pán byl český deputovaný Dr. *Ant. Beck*; vracel se z Vídně z říšského sněmu: »Sám prý tam nechtěl sedět; ze stejně smýšlejících všichni se rozprchli, a kdož zůstali, ti buď dychtivě očekávají roztržku Rakouska aneb čekají na 15., protože 15. a 1. vypláceni bývají. *Ohéral prý tam koketuje se stranou německou*, s levicí; nebyl ani jedenkráte ve schůzce Čechů, konané v bytě Palackého. Za rozhovoru došli až do příbytku *prof. Hanuše*, kdež nalezli Helceleta. Zapředli hovor o nejnovějších událostech: víděňská revoluce prý jest kvítkem maďarské diplomacie a účinkem maďarských peněz.

»*Pester Zeitung*« přiznala, že Vídeň krvácela dvakráte *za svobodu:* v březnu za svou vlastní, v říjnu za maďarskou. — Mešká prý snad v Olomúci *Jaroš*, člen městské rady Pražské, nadán plnomocenstvím českých deputovaných, s císařem pánem vyjednávati.

Rozešli se od prof. Hanuše, ujednavše, že se sejdou u Jaroše po příjezdu Jeho Veličenstva.

K páté hodině odpolední dojel císař pán do Olomúce. Přivítání bylo slavné; ze všech chrámů rozhlaholily se zvony, vítajíce dobrého mocnáře. Lidstva bylo všude plno. Již se ubírá průvod, napřed vojsko: jezdectvo, za ním kyrysníci, granátníci, hudební sbor, konečně císař pán v kočáře, taženém bodrými Hanáky, za ním Hanáci na bujných komoních. Celý průvod končilo vojsko a garda. Po ulicích městských byl nevídaný shon. Lid běhal semo tamo, jakoby hořelo, tlačenice a křik neustávaly. Císař pán dojel k paláci knížete pána arcibiskupa, vešel s družinou do vrchních komnat a za chvíli vystoupil na balkon. Hlučné a nadšené volání: »*vivat*« a snad na pokyn *barona Königsbrunna* »*slávy*« burácelo z hrdel věrného hanáckého lidu! Císař pán stál na balkoně, maje hlavu obnaženu, až Hanáci minuli. Byl hluboce dojat a ukláněl se před defilujícími. Nad hlavami věrných Hanáků vlály dva prapory: *rakouský* — žlutočerný a *hanácký* — uprostřed červený, po krajích zelený. Lid patřil na mocnáře jako na bytost vyšší; nebyl to pohled lhostejný, ale plný úcty, vroucnosti a lásky, oko mnohého zalito bylo slzou.

»Průvod ten,« praví P. Dědek — »ačkoliv hudba zvučela, zvony hlaholily, a lomoz, křik, volání »vivat« všude rozléhalo se, zdál se mi přece příliš trudným a smutným, rozvažujícímu, kterak ten, jenž

hlavou jest státu a největší svobodu nedávno udělil národům svým, není ani životem jist.«

Dne 15. t. m. sešli se olomúčtí vlastenci a P. Dědek u professora Helceleta. Najednou zavolal *Vlk*: »Doktor *Brauner*!« Ejhle! Dvéře se otevřely, a Brauner s mladým *Helfertem* vstoupili. »Brauner muž statný, silný, vysoký, vězněni na hradě neškodilo jeho zdraví, obličeje byl rázného a vyzývavého. Helfert muž útlý, půvabný, málo česky mluvil, měl okuláry.« Mimo tyto přítomni byli: *Beck* (»neúhledný, slabý tělem, ale stálý a neoblomný«); *Jaroš* (»ne velký, výrazného obličeje, cholerik prudké řeči, pružných myšlenek«).

Prof. Helcelet ukazoval hostům nový spis Šemberův: »O rovnosti národního jazyka na školách a v úřadech«. Spis tento vydán byl nákladem »Matice Moravské« — spolku soukromého několika vlastenců, jimž na tom záleželo, aby na Moravě přece něco působeno bylo tiskem.

Odpoledne sešel se P. Dědek s českými poslanci v hostinci, přidružil se i kníže *Coloredo* a mnoho rozmlouval s Drem. Braunerem a Jarošem. Po rozprávce upozornil Jaroš Dra. Braunera: »Ti páni jsou nyní zdvořilejší, nežli byli na hradě.« Dr. Beck horlivě přimlouval se za to, aby aspoň po nějakou dobu vydávány byly v Olomúci »*politické lístky*« pro lid na poučenou proti německým buřičům, svádějícím lid k pomoci pro Vídeň. Kdyby prý v Olomúci po delší dobu setrval, že by se sám ujal té věci. Za rozpravy té poukázáno bylo na pramizerné poměry moravského časopisectva, — čemuž se Jaroš nemálo divil. Týž koupil si za tři krejcary olomúckou »*Neue Zeit*«, v níž byly o Češích otisknuty prabídné lži a blbé výmysly. »Die Čechen beschwören einen neuen Sturm über Österreich.... Prag war beim Abzuge des Fürsten Windischgrätz illuminiert. Die Čechen haben ihm zwölf Geisseln gegeben zur Erhaltung der Ruhe« atd. Pochopitelno, že za poměrů takových nemohla Morava láskou k Čechům překypovati, drážděna jsouc k nenávisti proti hanobeným spolubratřím českým, nejsouc veřejným tiskem, jak náleželo, poučována o falši a ďábelské hanebnosti pomluvačů. P. Dědek souhlasil s podáním Dr. Beckovým a vyjevil smýšlení své v tento rozum: »Němcům a Maďarům přeji svobody, ale ani o vlas většího práva, než my budeme míti, my tak jsme svrchovaní páni v zemi své, jako oni posud byli a budou v zemi své.«

Z Olomúce nastoupil P. Dědek zpáteční cestu do Přerova a dále Hulínem do Kroměříže. V Brodku zaslechl zvláštní novinku o p. vrchním Přerovském, jak prý doporučoval sedlákům: císaři pánu podati žádost, aby se vrátil do Vídně. Ale cirkulář od Jeho Císařské Výsosti všem Moravanům zaslaný na poděkování za laskavé přijetí jim neoznámil. Tehdy ukázalo se, jakou důvěrou lnul císař pán k tomu lidu Hanáckému; za nejtruchlivějších nepohod uchýlil se do jeho středu, což nelichotilo právě odpůrcům našeho národa, jakž z úkazu pana vrchního Přerovského patrno. — V Kroměříži pobyl P. Dědek dne 17., 18. a 19. října t. r., obdivoval se bystrému duchu churavého, skromného vlastence, učitele *Lorence*, jehož zdárná vlastenecká činnost do dneška jest známa v okolí Kroměřížském. Učitel Lorenc rozšiřoval a půjčoval české knihy a časopisy a budil vědomí národní. Dcera Lorencova básnila; uveřejňovala výplody své duše v »Týdeníku« podepsané jménem *Vlastimila*. Za posledního dne Dědkova

pobytu v Kroměříži dospěl tamže *Rozehnal*, dle svědectví Dědkova vypínavý, tvrdý, podnikavý slovem, snad i skutkem; lál prý strašně Polákům, že nehledají moci v sobě samých, ale vždy žebrají u jiných. V Hulíně chtěli, dle svědectví Rozehnalova, založiti »*Moravskou Jednotu*«, jejímž úkolem býti mělo odebírati časopisy a vydávati poučné lístky pro lid. Zda a jak daleko úmysl proveden, — nelze nám udati. Rozhodně také Rozehnal o to stál, aby Ohéral z Vídně byl zpět povolán. Domnívám se, že je to týž *Rozehnal*, o němž jsem ve čtvrtém ročníku »*Vlasti*« ne příliš chvalitebnou charakteristiku dle výpovědi † prof. *Jana Havelky* napsal: »*Jakož dnes po hustu vídáme v táboře národním kazimíry, tak i za dřívějších let někteří chlebaři na nekalé dali se řemeslo: krásnou harmonii v šiku národním rušiti.* V řemesle tom vynikal jakýsi *Uhýrek* a hlavně *Rozehnal*, bývalý poslanec, muž jinak velenadaný, jenž jiné a lepší služby vykonati mohl národu, než připravil nechvalným jednáním svým. *Rozehnal* založil v Olomúci roku 1863. po zaniklém *Moravanu* (redaktor 1. Slavík, 2. Kubíček, 3. Rozehnal) časopis »*Moravu*«. Byv redaktorem »*Moravana*« a nemoha si volně počínati (Slavík někdy vysázený článek rozmetal), odhodlal se vydávati nový list »Moravu« s humoristickou přílohou »*Ječmínkem*«. Byl prý také Rozehnal důležitou osobou v Prostějově, — a zavinil prý, že Prostějov pro nás byl docela ztracen. Mládež znemravňoval — a konečně zemřel jako vězeň na *Mírově* — opovržen ode všech!«

Dne 25. října docházely z Vídně přesmutné zprávy; nastalo bombardování, padlo již 1300 studentů, předměstí byla v plamenech, — všude hlad a drahota; 300 raněných vojínů přivezeno bylo do nemocnice Hradišťské u Olomúce. Dne 27. t. m. hrnuly se davy domkářů k Olomúci žádat císaře pána, aby byli zproštěni rozličných platů sedlákům povinovaných. Dne 28. t. m. hlásáno, že bude sněm přeložen do Kroměříže. Deputace Hanáků přicházely každým dnem vzdát hold dobrému mocnáři; též baron Königsbrunn a děkan Holešovský vedli hanáckou deputaci. — *Ve Vyškově* spatřil P. Dědek návěstí »Moravských Novin«. Odtud pospíchal do Brna; v tiskárně Winikerově (31. října t. r.) zastal *Klácela* a *Šemberu;* první sbíral z časopisů zprávy politické, druhý potil se při korrektuře, naříkaje do korrektorů Němců, že mu nesprávným opravováním více chyb do korrektury natrousí, nežli bylo původně. *Klácel* obeznamoval P. Dědka s tendencí a obsahem »Mor. Novin«; budou prý populární, psané pro lid slohem a obsahem úplně srozumitelným. Odpoledne navštívil P. Dědek hr. Sylvu-Taroucu, kamž sešli se Těšík, Kalivoda a Šembera. P. Dědek vykládal jim o olomúckých událostech. Hr. Sylva Tarouca velmi naléhavě doporučoval, aby duchovenstvo vždy souhlasilo s bdělými svými biskupy. O *Klácelovi* přimlouvali Šemberovi, aby pilně sledoval jeho literární činnosť a všelijakých přemrštěných vlivů a tvrzení aby do tisku nepřipouštěl. Z Brna vrátil se P. Dědek domů, odkud často vyjížděl k přátelům a do spolkových schůzek. Tak súčastnil se roku 1849 v dubnu schůzky *národní jednoty* Brněnské, k níž poukazuje list J. Táborského Beneši M. Kuldovi (14. března 1849.) tohoto znění: »Drahý Benešku! Listy jsme už rozeslali. Bílý psal Slotovi, Šmídkovi, Škorpíkovi, Svobodovi a Negrovi. Já psal Poettingovi, Procházkovi do Pavlovic, Mlýnkovi, Klímovi, Sullovi, Chmelíčkovi, Voráčovi, Volfovi, Juránkovi, Derkovi,

Žďárskému, Jurovskému, Prúdkovi, Dundálkovi, Šimberovi a Taroucovi. — Vy jste se zavázal psáti Procházkovi do Ivančic, Stuchlýmu, Maršovskýmu, *Dědkovi* a Vintrovi, Faulhabrovi a jiným z Vašich známých, ne? Jednejte dle uznání. Bratříčku, při schůzce té nesmíme opomenouti o pouti na Velehrad domluviti se! Nějaká imposantní slavnost se tam v květnu odbývati musí. Kéž by jen mnoho výtečných kazatelů se tam sešlo! V chrámě, venku, v každém koutečku se tam bude musit kázati. Jen musíme napřed zvědavost a touhu lidu všemožně hledět roznítiti. Nebude-li pan arcibiskup nebo některý Holomoucký pan kanovník slavné služby Boží tam konati, tak napíše Bílý do Prahy *Jirsíkovi* a *Pešinovi*, aby sobě u Holomoucké kapituly vymohli dovolení. Poslanci čeští, jimž hodláme taktéž psáti, se snad té veliké myšlenky, jejíž původcové byli, nespustí. Ostatně se ještě v čas domluvíme o důležité věci té. — Jen kažte! kažte! a lid ať ve vůkolí, kamkoliv přijda, roznáší!...«

Přítomni byli: Bílý, Táborský, hr. Tarouca, Těšík, Kalivoda, Klácel, Jireček z Blanska, Helcelet, Hanuš, Beck, Bříza, Havlíček — všech dohromady sedmnáct. Tehdy změnili zatímní stanovy tak, aby vláda, uznávající spolek ten za politický, neměla k tomu žádné příčiny; na radu Havlíčkovu stal se spolek ten dle jména nepolitickým. Výbor skládal se ze 30 údů a pěti náhradníků. Výbor volil ze sebe předsedu *Klácela*, jednatele *Šemberu* a *Kudlu*, pokladníka *Pražáka*. P. Dědek vyvolen 26 hlasy za úda jednoty. Schůze výborové konaly se měsíčně, schůzky jednoty půlletně.

Přidám zajímavý list J. Táborského (B. M. Kuldovi) ddto. 20./4. 1849.: »Proč pak jste v úterý nepřijel do Brna? Byl byste zajisté té cesty nelitoval. Se všech stran se vlastencové hned v pondělí sjížděli: K. Havlíček, Helcelet, Hanuš, Dr. Beck, Brázdil atd. brali účastenství na první té velikolepé schůzce pravých Moravanů na Moravě. *J. Dundálek* a *Dědek* dostavili se. Na obědě jsme byli všichni u černého medvěda. To Vám ti ... zahlídali! To bylo divení, že se Moravané na Moravě scházejí! Jak by ti ubozí Moravané zde byli Hottentoti. Po obědě šli jsme opět všichni *k Taroucovi* do kavárny. Každý z těch ubohých Brněnských pp. demokratů chtěl Havlíčka znáti, neboť právě před jeho příchodem do Brna četli v jeho novinách porotní soud pro »výklad konstituce« s ním držený. Co se při schůzce vyjednávalo, budete čísti v *Mor. Novinách* i *Národních*, tedy o tom pomlčím. Též se volilo do výboru. *Ohéral* všude propadl. Zjevně se ukázalo, že k němu žáden nemá důvěry pro jeho obojetné jednání ve Vídni. Tak se trestá neupřímnost! — — Ve středu jsme byli u *Šmídka*. To je Vám jonák! Docela se změnil.... V Brně jsme se usnesli všem známým Slovanům psát, bychom v každé případnosti spolu jako zeď drželi, jeden byl za všechny a všichni za jednoho. Kdyby nás aspoň *sto* bylo, hned by se jich sto ozvalo, by se nám křivditi přestalo. V naší rozdrobenosti musíme zahynout!...«

Neprohlédavostí a nerozumem některých členů vypuzeni byli o jednotu vysoce zasloužilí kněží z jednoty a uvedli v život blahodárně působící *dědictví sv. Cyrilla a Methoděje*. Jak smýšleli mnozí laici moravské intelligence *o jednotářích Brněnských*, nasvědčují slova *Dra Kozánka*, muže mírného a vážného, jakáž *P. Dědek* dne 27. září 1854. v Kroměříži na vlastní uši slyšel: »Lépe by bylo, kdyby *čestně* jednotu rozpustili; chtějí vlasť osvěcovat, a ty, kteří by mohli

psát, vypudili z ní. Je to právě tak, jako chtíti oblažovati svět a utnouti si ruku. Laici mohou jen peněžitě podporovati národní podniky, zaměstnáni jsouce pracemi jinými.« Pochvalně zmínil se týž o kněžstvu v besedě Pražské za přítomnosti P. Dědka, Hanky a mladého, učeného *Krejčího* dne 2. května 1858., řka: »*Duchovenstvo zastává slovanskou intelligenci, je to šlechta v lidu.*«

Dne 18. dubna 1849. odejel *P. Dědek* s Havlíčkem do Prahy, tam seznámil se v besedě s Malým, Erbenem, Jordánem, Zapem a Lamblem. Dne 23. t. m. dal sobě *Šafaříkem* v císařské knihárně ukázati znamenitější díla, jichž celkem ve skříních uloženo bylo 100.000 svazkův a 4.000 rukopisův.

Téhož dne setkal se P. Dědek se Sabinou, Filípkem, Volákem (student), Tuvorou a jinými — Maďarům zjevně nakloněnými radikály a republikány. Nestrachovali se, vyhrají-li Maďaři, že by potlačovali Slovany; zůstanou prý vždy v menšině. Přáli si z té duše porážku vlády, a nenáviděli Havlíčkovu i poslaneckou stranu; sami chtěli vyvolati revoluci, vtrhnou-li Maďaři do Čech. — Dne 24. t. m. byl *P. Dědek* hostem *Štulcovým*. *Štulc* hořel pro osvobození Církve. Dne 28. t. m. poznal *Dra. Amerlinga*, muže rázného. Pravil, že to, co užitek přinášeti má, zráti musí z národního jádra; cizího nám nic nepomůže, slovíčkování škodí věci, — věc třeba podávati. Čechy měly Budeč už před francouzskou universitou. — Odpoledne seznámil se P. Dědek v »*Lípě slovanské*« s Rittersbergem, Sladkovským (rázný, dobrý řečník), Klaudym (mladý, v řeči flegma, příjemného hlasu), Vávrou (mladík nadějný, doktorand, rázný, v řeči sběhlý), Trojanem, Skřivanem, Drem. Spotem, Fingerhutem, Drem. Pichlem a jinými; v besedě s *Vocelem* a Hulakovským. Dne 4. května vstoupil P. Dědek do residence *Pešinovy*. Kanovník Pešina stavěl tehdy právě v chrámě sv. Víta oltář sv. Ludmily. Promlouval proti někdy *nerozvážnému Havlíčkovi, že prý sama sebe jen vydává za Církev a národ a lže, až se mu od huby práší.* — Z Prahy odebral se P. Dědek do Bystřice pod sv. Hostýnem, kdež bavíval se s *Hurbanem*. »Jest o něco vyšší nežli já, štíhlý, bledý, modrých očí, které za řeči otvírá, že jest více bělmo viděti, což vypadá trochu strašlivě, podlouhlého obličeje, kaštanových dlouhých vlasů, čela ne velmi vysokého. Divil jsem se, jak tak ohromný duch může vězet v slaboučkém těle. Vykládal, že práce jejich nebyla teď nic jiného, leč ohánění se proti muchám, které je u dvora lžemi začernily. Štěpánova matka prý pravila Kollárovi: »Die Slaven sind die Rebellen, denn Košut ist ein Slave.« Že skutečně Slováci považováni byli za revolucionáře, Košutovce, vysvítá z listu J. Táborského (Kuldovi) z roku 1849.: »...Slyšel jste snad o té *holubičce*, která před nějakým časem u Hradiště chycena byla? Přiletěla z Uher, a slavný úřad Hradišťský zpozorovav slovanské písmo, hned z toho ve své německé velemoudrosti soudil, že Slované uherští (Košutiáni) chtějí i Moravany pobouřiti, — a z toho opět ti páni uzavírali, že prý Slované všeci proti Rakousku smýšlejí atd. Ten lístek byl s přípisem zaslán na krajský úřad do Brna, a tento věrný opisovatel zpráv úředních z venku udělal a přivtělil k lístku druhou ještě ostřejší paštyku a zaslal to ke guberně, — guberna (laut Bericht) přípisy přisolila a odevzdala to presidentovi k dalšímu zaslání. P. president nechtěje zůstati za jinými úřady pozadu, přiložil též přípis a zaslal všechno Bachovi. To prý bylo zu-

ření na Slovany, že tím právě Bach v rozpaky byl uveden, Dra. Becka k sobě předvolal a dal sobě list doslovně přeložiti. A co v něm bylo? Byl poslán od Uherského Slováka, který prý holubici na zdař Bůh poslal a Moravany napomíná, by emisarům Košutovým nevěřili, protože Košut se Slováky ukrutně nakládá, *by tedy zůstali císaři a Rakousku věrnými* atd. Bach prý trnul! volaje: Itzt seh' ich, wie ich mich auf die Aemter verlassen kann.« I to ho snad pohnulo k vydání vám již známého oběžného listu.« — Z Bystřice zaletěl P. Dědek do *Kroměříže;* přátelsky pobavil se tam s Lorencem, Kadlecem, Brázdilem, Jankem Králem. Janko byl hrubý v konversaci, učený. Zachvátila-li ho duma, běhal po lesích a horách i čtrnáct dnů. — Dne 4. června navštívil rekonvalescent *Dědek P. Bečáka* v Kyselovicích. Vyznává o Bečákovi, že jest vzdělaný a rázný, »jakž jsem neočekával a jakých máme potřebí.« Mnohými ještě oklikami dostal se P. Dědek do *Bystřice.* Na krátko ještě odešel do *Gleichenberku,* — na zpáteční cestě zastavil se ve Vídni, a meškal i v *České Besedě.* Společnost byla vybraná; zpívali česky, rusky a polsky. *Laub* zahrál výtečně variaci na »Sil jsem proso...« Přítomni byli: knížata Čartorijská, Šembera, Beck, Bílka, Martínek, Furch, Hošek, Dr. Dvořáček, Doležálek atd. — Začátkem října ocitl se P. Dědek v Prostějově; znamenitější osobností strany české byl učitel *Rozhoň.* Česká společnost scházela se do besedy, kdež znamenitější práce byly přečítány. Ve Vyškově všecken život národní ještě dřímal.

Zase v aktivitě.

(1851.)

Dne 31. srpna 1851 vstoupil P. Dědek opět do správy duchovní; jmenován byl ve *Chvalaticích* administrátorem, — štace byla německá. »Když tak o té své německé štaci rozmýšlím, tak jest mi, jakobych se se svým Slovanstvem a celou minulostí měl rozloučiti, jakoby škoda bylo peněz vydaných za knihy, kteréž jsem v tak hojném počtu pro lid náš zakoupil. Zdá se mi, jakobych tam nepatřil a nic neměl na práci, kam mne poslali. Zdá se mi, jakobych putovati měl do ciziny a vyobcován byl z vlasti své. Takové city vzmáhají se v duši mé, nedej Bože, aby se zakořenily.« Tam seznámil se s mladým, sedmnáctiletým hrabětem Kolovratem, opravdovým vlastencem, jemuž proto bylo mnoho trpěti od otce docela nepřátelsky o Slovanstvu smýšlejícího. Mladý hrabě Kolovrat plynně recitoval verše ze »Slávy dcery« a rukopisu Královédvorského, — básnil česky za tehdejších let dosti zdařile. Od té doby hr. Kolovrat P. Dědkovi dopisoval.

Z Chvalatic dostal se P. Dědek do *Dolních Kounic* u Ivančic, odkudž podal písemní zprávu Dru. *J. Ev. Bilému,* jak mu tuze sourodáci jeho Kouničáci vyčítali a ve zlé vykládali, že za řeči své pojmenoval sv. Jana Nepomuckého *vlastencem ze slovanské krve pošlým.* Brzy zavítal do Brna ke Kuldovi, předplatil se na »Hlas jednoty« a splatil pět zlatých na dědictví sv. Cyrilla a Methoděje. V Kounicích ochuravěl P. Dědek opět. Prof. Procházka i B M. Kulda byli by rádi využitkovali schopností Dědkových v Brně pro podniky národní; sdělili s ním, že by se měl odebrati na odpočinek, bytoval by v Brně u Minoritů a stravoval se u hr. Sylvy-Taroucy. Tak prý by mohl

býti činným nejen v redakci kalendáře »Moravana«, nýbrž i »Hlasu jednoty«. Téhož soudu byl P. *Wurm* v listě z roku 1854. B. M. Kuldovi zaslaném: »Dědkovi jsem psal, že k Vašemu ulevení jest ho v Brně třeba.« — Z Kounic administroval P. Dědek faty: Cvrčovskou, Pouzdřanskou a Obyčtovskou. Roku 1861. (3. října) stal se administrátorem a pak farářem v *Zámku Žďáře;* tam dlouho nepobyl, byv presentován od hraběnky Clam-Gallasové, a generálním vikářem Drem. Janem Nep. Raisem, slavné paměti, investován na faru v *Krucemburku*, v diecési Královéhradecké, a dne 29. srpna 1871. od téže patronky povýšen za děkana v *Polné*. »Pro svou obezřetnosť« — píše p. t. Královéhradecký pan kanovník *Jan Barták*, slovutný Moravan — »dovednosť a horlivosť v duchovní správě jmenován byl nejd. bisk. konsistoří Královéhradeckou 17. října 1872. *obvodním vikářem* okresu Polenského. V Pánu zesnulého měl jsem česť osobně poznati roku 1865. v Krucemburku, kde sobě velmi obezřetně a horlivě počínal. Jsa mírné povahy, držel osadníky rozličných vyznání na uzdě a získal sobě rovněž, jako později v Polné, úcty a lásky farníků. Bohužel, že byl tak záhy odvolán z této pozemské pouti. Již za investitury roku 1871. na děkanství Polenském jsem pozoroval, že milý krajan náš má zdraví podkopané, — přemáhal se však — a pracoval svědomitě a věrně na vinici Páně až do poslední chvíle.« Farář *J. Kotrbelec* v Krucemburku píše: »Byl dobrák, při tom opatrný, přímý, bezelstný. Zabýval se po výtce čtením, hospodářství nerozuměl a také horlivě se ho neujímal. »»Však jim tam povím!«« říkával, když se chystal dohlédnout na pole na dělníky. Přišed na pole, řekl: »»No, co pak děláte?«« a obrátiv se, šel po takovém vyhubování domů. Byl jsem jeho kaplanem a dobrým přítelem; ač byl starším a já kaplanem, — rád se mnou hovoříval o politice, literatuře. Nechtěl-li jsem někdy přiznati barvu, pravil: »»Mlčte, jste mladý, nerozumíte tomu!«« Jindy mne poslouchal, dal si vysvětlovati ode mne, jakobychom druh druha učili. Rád viděl každého, pánovitosti u něho nebylo.«

Roku 1873. za doby zimní poprvé a naposledy v Čechách spatřil kanovník B. M. Kulda biskupského vikáře a děkana Polenského, Fr. Dědka, ve svém kanovnickém domě »pod strání Vyšehradskou« na pravém břehu Vltavy. Přišel za večerního šera, do pláště zahalen, beranici na hlavě, tak že za prvního okamžiku ho kanovník B. M. Kulda nemohl poznati. Také tvář jeho jevila značnou změnu. Kanovník Kulda ho radostně uvítal a povečeřeli společně. Dědek nepožil ani pokrmů, ani nápoje. Po delší chvíli vzpomínali na léta v alumnátě Brněnském a na Moravě ztrávená. Tehdy se ovšem kanovník B. M. Kulda nenadál, že Dědek trpí nezhojitelnou žaludeční nemocí, kteráž ho do roka sklátila v hrob. Přijel do Prahy poradit se s lékaři a profesory na medicinské fakultě. Vida kanovník Kulda, že jest Dědek utrmácen cestou i chorobou, uložil ho na odpočinek. Druhého dne posnídav, smutně ubíral se do města Prahy, aby navrátil se do Polné. Od té doby nesešli se tito dva proslulí Moravané spolu již nikdy. Dědek usnul v Pánu, dobře jsa na odchod připraven sv. svátostmi umírajících — dne 30. srpna léta Páně 1874. o desáté hodině večerní v Polné, — »jak mi laskavě vypsati ráčil vldp. Josef Šimek, nynější děkan a bisk. vikariátní sekretář, bývalý inspektor školní a profesor i ředitel gymnasia Chrudimského.« (B. M. Kulda.)

Dědek byl všestranně literárně činným. Sečtelosť a učenosť jeho vyniká ze článků po novinách roztroušených, — i z denníků jeho, v nichž napsal nejrozmanitější filosofická pojednání. Přiznati slušno, že se do filosofie a zvláště do Klácela příliš zahloubal, ale neutonul. Velmi blahodárně a poučně působily v lidu články Dědkovy: »Strýček Pravdomil« v kalendáři *Moravanu* uveřejňované, takže pořadatel v poznámce ku stati jmenované dodal: »O strýčkovi Pravdomilovi« docházejí nás každoročně, zejména od bodrých venkovanů, děkovné listy, že se jim tuze líbí.« Přesvědčivě rozepisuje se o původu Církve svaté, jejíž zakladatelem a zvěstovatelem stal se Syn Boží, poutavě vykládaje, že křesťanstvím přestala nejistota náboženská, zjevením Božím položen *základ pravý* všem budoucím snahám a podnikům člověčenstva; že křesťanství pravým řečištěm, v němž plynouti má proud člověčenstva ku předu; že křesťanstvím vyplněno zaslíbení nebeské; křesťanství katolické že jediné pravou Církví, před níž všechny jiné sekty ustoupiti musí jako noc dni, jako ranní mlha slunci zářivému. — Mnoho a mnoho dopisů, zrnek, rozmanitostí a pojednání uložil Dědek do *Mor. Novin, Koledy, Blahověsta, Ohéralova Týdenníka, Pražského Posla, Mor. nár. listů, Domácího přítele, Cyrilla a Methoděje, Hlasu jednoty katolické, Květů, Včely, Slovana* a jiných.

Tehdejší literatury profánní (daleko cennější svou neporušeností moderního světského písemnictví) byl znalý dokonale, »při tom vždy pamatuje« — jak 29. března 1846. Šmídek napsal B. M. Kuldovi — »*na Ithaku*, jak Sušil pěkně pravil, *na Církev*. Ničím si kněžstvo tak neškodí, jako že nechce postaviti se na stejný chlum s intelligencí věku svého. Jak má ji duchem církevním nadchnouti, když jí ani nezná.«

P. Dědek silně psal, ale také vydatně rozšiřoval knihy tendence katolické. Jakým zápalem pracovali směrem naznačeným předchůdci naši, jak horlivě přičiňovali se o rozšíření »Dědictví sv. Cyrilla a Methoda«, o tom přesvědčivě poučuje nás list *Wurmův* tehdy *B. M. Kuldovi* do Brna zaslaný: »Koncem roku jsem s pomocí Boží šťastně s počtem nasbíraných údů vylezl do druhé desetiny druhého sta. Do 1000leté slavnosti sv.-Cyrillské bych jich rád měl *tisíc!* Napotom mne snad propustíte na odpočinek, co? Inu, dá-li Pán Bůh zdraví a požehnání, začnu pak znova . . . Z *nouze* stal jsem se šetrnějším. Chtěje mocí proraziti dubovou kůru, cpal jsem knihy a obrazy téměř násilně do lidu. Konto u Nitsche vylezlo mi za rok 1853. na 171 zl. a 1 kr. stříbra. Kde je Winiker, Bušák? — kde časopisy? To bylo símě! Květ jsou údové *dědictví*. A ovoce se snad prvotního dočekám. Po mém rozumu patřilo by nám býti co do příjmů pány preláty! Co?«

Samostatně vydal P. Dědek v Brně u Vil. Foustky roku 1860. spis: »*Poutní* místo Zelená Hora«.

»Dědkovy listy z dávnověkosti« — napsal Wurm B. M. Kuldovi r. 1854. — »mají do sebe velikou cenu. Přál bych si, aby je rozeslal také »Domácímu Příteli«, a pak aby je vydal jako dárek žákovstvu našemu ve zvláštním sešitě, až celou historii vlasti naší zpracuje. Pro Moravu by mohl náš znamenitý Dědek vzdělati: »*Moravu před sv. Cyrillem a Methodem a po jejich smrti*« čili pohanství a křesťanství na Moravě«.

Náležité prohloubání Dědkových prací ujistí nás o obrovské sečtelosti jakož i o schopnostech, jimiž byl nad mnohé nadán. Děd-

kovy práce působily vydatně na vzpružení národního života, duchem katolickým osvěženého. A bylo by do nebe volajícím nevděkem, kdybychom neuznali oprávněných zásluh jeho vedle ostatních výtečníků!

Povaha Dědkova byla přímá, vážná. Veškery snahy jeho šly za pravdou, — rázně napadal faleš a neupřímnosť. Církvi svaté a národu sloužil do posledního dechu, ač za pozdějších let na veřejnosť nevystupoval; byla toho příčinou asi choroba, neustále hlodající na zdraví jeho. »Ano, povaha jeho byla ryzí« — píše kanovník B. M. Kulda — »pravdymilovná, a ne nadarmo své články v několika ročnících kalendáře *Moravana* podpisoval pseudonymem: »Pravdomil«.

Jeho láska k dřímajícímu národu byla upřímná jako u všech jeho přátel alumnův a mladých kněží. Starší, německy vychovaní a odnárodnění vzdělanci nezřídka nechápali jeho činnosti a zhusta ho podezřívali, ba, osočovali jako každého »Slovana« t. j. Čechomoravana uvědomělého, o probuzení národa pracujícího, jimž čisté horování vlastenecké bylo nepochopitelným. Byli to zvláště velkostatkáři a patrimoniální úředníci.

Byl bedlivým čtenářem, hlubokým myslitelem a rozhodným milovníkem svého ubohého národa. Jakou zimniční horlivostí zajímal se o veškery události národní, zřetelně vyplyne na mysli nám, sledujeme-li jeho všudepřítomnosť na místech důležitých za revolučních dnů roku 1848., kdy zotavoval se po nemoci, zproštěn jsa aktivní činnosti na vinici Páně! Pozorujme, s kým tedy obcoval? A poznáme, že s muži nejvýtečnějšími, s nimiž se obratem rukou spřáteloval. — P. Dědek byl rozhodným talentem, knězem celým srdcem, vlastencem zjevným a nadšeným.

Nezaprodajný, samostatný, energický duch Dědkův, za tehdejších dob pro národ náš velesmutných, stkvěl se v pravdě kněžskou neoblomností a vysoko rozpínal čisté peruti k odvážným vzletům za nejkrásnějšími ideály!

O Heckerovi a heckerismu.

Časová úvaha.

Píše František Vaněček.

I.

Životopis P. Isáka Tomáše Heckera.

Přede dvěma lety jsem v řadě »Bohumilův a lidumilův« hodlal mezi apoštoly tisku zařaditi Heckera, k jehož životopisu jsem se chystal. Jiné starosti mne od práce odvedly. Dnes však jest jméno Hecker velice často jmenováno, a proto je žádoucno zvěděti jak jeho životopis, tak jeho snahy a práce.

Hecker jest jedním z četných konvertitův Ameriky v tomto století, avšak význam jeho jest tak veliký, že jen málokteří mohou se mu rovnati. Není na výši stylisty konvertity Henryho Newmana, není na stupni důstojenství Henryho Edvarda Manninga, ale je pružinou hnutí,

které v poslední době dostalo jméno amerikanismus, jež má v sobě mnoho světlého a ovšem též nejeden stín. Po Heckerovi marně pátráte v konversačních slovnících; v seznamu a podrobné historii Redemptoristů najdete jen jeho jméno, že byl v kongregaci několik let, ale jiného již nic. Teprve nejnovější doba postarala se o jeho životopis r. 1890.; napsal jej horlivý jeho žák a stoupenec Rev. Walter Elliot, člen kongregace Paulistů, Heckerem založené. Krátký jeho životopisný nástin vyšel v »The American Cath. Quaterly Review« r. 1894. Do podrobného životopisu se zde pustiti nechceme; není k tomu ani času ani místa. Chceme krátce nastíniti jeho život a význam, aby, kdož stopuje proud amerikanismu, mohl býti spolehlivě a věcně informován. Za životopis Heckerův musím veřejné díky vzdáti vdp. Hesounovi, faráři v St. Louis, který s nevšední ochotou na naši prosbu, kde vyšel životopis Heckerův, ihned odpověděl a zaslal jej s laskavým přípisem, že spis mi věnuje. Nemohu jinak, než zde s díky jeho laskavou ochotu konstatovati.

Isák Tomáš Hecker narodil se v Novém Yorku dne 18. prosince 1819. z rodiny původem německé, do Ameriky z Elsaska někdy po odvolání ediktu Nantského vystěhované. Pocházeje z četné rodiny, měl za úděl hmotnou práci a tuhý život. Svou »kariéru« započal jako pekařský učeň a skončil ji jako zakladatel Paulistů, tak nazvaných po apoštolu národů. Mladý Isák jevil známky snahy po vyšších ideálech, toužil opraviti sebe a opraviti svět. Jako syn Ameriky jevil samostatnost ve smýšlení. Každá chvilka byla mu drahým penízem a užíval jí k svému vzdělání; činil tak, i když hnětl chléb pro lid. Ač neviděl v okolí svém touhy po vyšším vzdělání, přece se vzdělával, ovšem dle svého dobrého zdání. S dvěma bratřími svými, Janem a Jiřím, otevřel moučný a chlebový obchod. Když se obchodu nejlépe začalo dařiti, opustil Isák pekařství a začal studovati filosofii, k níž si volil za základ Kantovy spisy, což ho vedlo k soukromému studiu theologie a metafysiky. Opustil svou řemeslnou a obchodní dráhu r. 1843. a přistoupil ku Brookské společnosti Zde třeba bližšího výkladu. Ideální Hecker toužil po ideálním »komunismu«, o němž sv. Basil praví: »Dulcissima rerum possessio communis.« V Americe bylo mnoho společností, které chtěly zkusiti možnost komunismu. Proto seskupovaly se společnosti, jež zakoupily si farmu a chtěly žíti přesně dle komunistických zásad. Všechny ovšem zanikly, neboť drsná skutečnost všechny snílky vyburcovala z illusí.

Tomáš Hecker vstoupil do společnosti farmy Brookské a zde chtěl uskutečniti svůj ideál; peka horlivě chléb pro ostatní členy, chtěl spolu s nimi za vyššími ideály pracovati. Po *devíti měsících* této komunistické léčby byl Hecker z komunistických ideálů vyléčen a opustil Brook spolu s výtečným transcendentistou Henrym D. Thorou, který byl nad Heckera daleko starším.[1]) V muži Thorou našel Hecker spřízněnou ideální a, řekněme skoro správněji, utopickou povahu, což dokáže hned následující fakt ze života Isákova. Z Brookské farmy odebral se na farmu Fruitsland, kdež v jiné formě trávil komunistický život, avšak s podobným výsledkem jako dříve. Při slově komunismus nemysli čtenář na hrubý, sprostý ko-

---

[1]) Biograf Elliot na str. 54. praví: »Více než co jiného, naučila Brookská farma jej znáti nedostatky lidské přirozenosti, i když je na výši své.«

munismus, nýbrž ideální. On chtěl zemi učiniti nebem a sebe učiniti hodným takového nebe. O tom svědčí sebezapírání, které bylo takořka jeho »sportem«. Byl nejen vegetariánem, ale i temperancléřem, jenž mimo vodu jiného nápoje nepil. Ve svých zápiscích uvádí příčiny, proč jest vegetariánem: 1. »Živočišná potrava neživí ducha«; 2. živí náklonnosti; 3. béře život zvířatům, i když jiné potravy je dosti; 4. zabíjení sílí nízký instinkt a pod. Vše, co se mu zdálo nějak býti na závadu při badání a hledání pravdy, odstraňoval. »Veliký jedlík nebude nikdy veliký myslitel,« říkával Elliotovi. Proto chtěl tolik jen se svým přítelem Thorou, jenž též byl transcendentistou, vypátrati, kolik by člověk nejméně mohl jísti a píti, aby mohl žíti a pracovati. Začali proto novou »kúru«. Práce a studium střídaly se jako zuby na kole, které jest hnáno pokud možno nejmenším množstvím vody. Studium bylo — »universální«: latina, filosofie, náboženská kontroverse, Goethe a pod. Již z toho jest viděti, že teprve hledal, kde by stanul. Všechny možné sekty a jejich zásady bojovaly o jeho protestantské dosud srdce. Mystika a filosofie chránily ho před atheismem a hnaly ho k pravdě a milování lidstva. Sám žil takořka výhradně život o chlebě a vodě, a se svým přítelem Thorou mohli ze zkušenosti světu říci, že se člověk může spokojiti potravou za 9 centů denně pro jednoho muže. V životopise Elliotově jest též podobizna jeho z té doby, kdy jeho strava nestála více, než 9 centů denně. Na tváři znáti, že každá theorie není pro praxi.

Po tomto cvičení ducha a těla toužila jeho mysl seznati různé sekty. Odebral se proto z Fruitslandu. Methodisté, Baptisté, Episkopální a Kongregacionální církve byly jeho zkušebným polem. Po těchto výpravách za pravdou vrátil se zase ke svým dobrým bratřím, aby s nimi začal péci chléb a obchodovati pod jednou podmínkou: že vše budou míti společné, že žádný nic bez druhého nevydá a nebude míti společného majetku. Isák jediný měl říditi obchod a celý personál. Činil podmínku proto, že chtěl pro celý obchod zříditi knihovnu a chtěl býti učitelem ostatních. Vydržel zde jen rok a opustil zase obchod, aby započal novou formu socialismu: studiem velice tehdy oslavovaného *Fouriera* (komunisty). Bystrá jeho mysl postřehla však brzy Fourierovu mělkost, kdyby měl býti základem pro praktický život.

R. 1844. započalo křižácké tažení presbyteránů a všech sekt anglikánských proti katolíkům — a Quakerům, kteří byli stejně nenáviděni. Romány a skandální historie à là Lille byly tehdy fabrikovány jako nejmodernější způsob literatury. Hecker o katolické víře nevěděl tehdy ničeho, ale tolik přece nahlížel, že jest-li třeba útočiti na katolíky, že lze tak učiniti spíše rozumem než — tupením a nadávkou. Počal studovati katolickou věrouku, jak ji hlásá katolická církev. Podivno — bystrý, badavý Hecker shledal, že v učení katolickém jest *úplná jasnosť, důslednosť, nekonečné pole lidskosti, lásky a dobra všeho druhu.* To bylo jeho přesvědčení, když poznal katolickou nauku. Druhou otázkou bylo, jak by mohl v ní sloužiti lidstvu! I k té otázce měl brzy odpověď: v kněžství, a to v čilé obětivé kongregaci Redemptoristů, jak ji byl poznal. Proto vstoupil do kongregace.

Když jsem pátral po životopise tohoto podivného a badavého muže, dověděl jsem se, že by mně o něm mohl dáti zprávu český starý Redemptorista Fr. Krutil, který dlouho v Americe působil. Učinil jsem tak a dostal jsem r. 1896. odpověď.

Hecker vstoupil k Redemptoristům, noviciat strávil ve Saint Troud v Belgii, studoval bohosloví, maje vždy před sebou spisy sv. Alfonsa. Na kněze byl vysvěcen r. 1849. v Londýně od kardinála *Wisemana,* který mylně považován bývá za konvertitu. Po ordinaci vrátil se do Spoj. Států a pracoval zde sedm let velmi horlivě na různých misiích. Jeho život, jak jsme jej dosud poznali, dokazuje, že toužil opravdově po vyšším a nejvyšším. Manning měl heslem »high — highest« (vysoko — nejvýše). O Heckerovi toho sice nevíme, že by těmi slovy myslil svůj ideál, ale skutkem se snažil ho dosíci.

Jako Redemptorista, jehož první povinností jest poslouchati rozkazů představeného ve všem, co není hříchem, měl zajisté mnohou potíž se svou ohnivou, nadšenou a řekněme i nepodajnou povahou. Došlo ku konfliktům mezi Heckerovými ideály a kongregačními předpisy, nad nimiž představený bdíti musí. Konflikty, ovšem v nejlepším smyslu, vedly k rozchodu. Nerad opouštěl Hecker kongregaci. Spor byl zkoumán v Římě, a Hecker sám v Římě meškal, čekaje rozhodnutí, ve všem se *podrobuje* předpisům církevním. Tím skutkem dal nejlepší důkaz o poctivé snaze a vůli své.

Původ sporu zdá se býti národnostní, neboť Hecker s jinými čtyřmi Redemptoristy hodlal zaříditi v kongregaci N. Vykupitele americký dům, v němž by nebylo němčiny, který by se věnoval apoštolátu výhradně mezi protestanty a je církvi získával. Tomu ovšem předpisy řádové odpíraly, neboť se nesou všeobecným směrem.

Hecker byl od generála kongregace se žádostí zamítnut a Hecker i se soudruhy byl suspendován od generála i jako řeholník, jednající proti předpisům. Od Pia IX. byl zbaven (1858) slibu a dovoleno mu se svými soudruhy zříditi dům v intenci, Heckerem naznačené. Tehdy nebyly spisy jeho předmětem úvah v Římě, nýbrž jen spor s generálem. Četné jeho spisy jsou výplodem velmi rychlé práce, on sám neměl hlubokého vzdělání theologického, a jeho mládí a první mužný věk byl ztráven v protestantismu, což lehce vysvětluje jeho mlhavosť a místy zvláštní druh pietismu, abychom řekli aktivního. Spisy jeho zajisté sv. Stolice prozkoumá a jasně označí vše, co v nich snad nezdravého, jak částečně naznačila již v listě ku kardinálu Gibbonsovi. Proto nechceme se o otázce šířiti, ponechávajíce ji v plném rozsahu jedině kompetentnímu soudci.

V novém domě sodality, jím založené, zůstal představeným »Paulistů« od r. 1858. až do své smrti r 1888., mnoho vykonav ve prospěch sv. Církve mezi protestanty, z čehož kratince vyjímáme: 1. četné konverse; 2. katolickou společnosť tiskovou; 3. měsíčník »Cath. World« (»Kat. Svět«); 4. dům Paulistů; 5. četné spisy, většinou náboženského obsahu; 6. konečným ideálem bylo mu zříditi společnosť mužův i žen, kteří by všichni: písmem, tiskem, rozšiřováním tisku zasvětili péro, ruku, tisk službě Boží.

Četné práce, horlivá kázaní a duchovní správa zlomila jeho duševní síly, že poslední léta trpěl nervosou, kterou nezahnal ani evropský jih. Vysílil tak, že sotva kdy mohl sloužiti mši sv. Zbožně skonal po přijetí sv. svátostí 22. prosince r. 1888., právě, když šeptem žehnal svou kongregaci. Toť život jeho v kratinké kontuře.

(Pokračování.)

Oslava sedmdesátých narozenin J. M. probošta Msgr. Dr. Antonína Lenze, zemského praelata.

iterární sekce družstva Vlasť usnesla se oslaviti velikolepým způsobem sedmdesáté narozeniny probošta kollegiatní kapitoly Vyšehradské, Msgr. Dr. Antonína Lenze, jednak, aby mu vzdala dík za jeho vzácné literární práce, jednak aby protestovala proti všem těm českým literátům, kteří tohoto praelata bezměrně snižují a nespravedlivě tupí.

Literární sekce užívala k této oslavě hojného katolického tisku v Čechách i na Moravě a dodělala se stkvělých výsledků, neboť oslava probošta Msgra. Dr. Ant. Lenze stala se slavností tak velikolepou, že jsme něčeho podobného v Praze mezi katolíky dosud nezažili.

Oslavenci osobně blahopřáli: Vyšehradská kapitola in corpore; Msgr. Ant. Hora, probošt; P. Sigm. Starý, opat a praelat; dv. rada prof. Dr. Oth; vicerektor Václ. Roudnický; Benediktini v Emausích; Kanovník Dr. Jos. Burian s předsedy různých katolických spolků; P. Odstrčilík S. J. s deputací Kongregace Marianské; deputace Marianské kongregace učitelek; Tomáš Škrdle za družstvo Vlasť.

Oslavenci přímo telegraficky blahopřáli: Jeho Eminencí ndp. kardinal kníže arcibiskup Fr. de Paula hrabě Schoenborn: Grato animo recolens merita praeclara, quae per longam annorum seriem in ecclesia Domini es nactus, ad hodiernam diem anniversarium benedictionis plenitudinem adprecor. Cardinalis Schoenborn. Česky: Vzpomínaje vděčným srdcem výborných zásluh, jichž Jste sobě po dlouhou řadu let v církvi sv. dobyl, přeji Vám k dnešním narozeninám plného požehnání Božího. — Jeho Excell. ndp. Dr. Fr. Sal. Bauer, biskup: Vroucně blahopřeje. — J. M. ndp. světící biskup Msgr. Ferd. Kalous, probošt: K významnému dni požehnaného života blahopřeje jménem kollegiatní kapitoly Staroboleslavské. — Dále: Kathedrální kapitola Budějovická; generální vikář Fr. Janský; kanovník Msgr. Ad. Rodler; probošt Dr. Jos. Hoffmann; řed. bisk. semináře Dr. Fr. Kordáč; prof. bohosloví Dr. Jos. Mrštík; prof. boh. Dr. Jan Soukup a ředitel chlap. semináře Dr. Fr. Reyl za politické tiskové družstvo v Hradci Králové; Sladovník, pap. praelat protonotář; kníž. arcib. sekretář Ant. Wünsch; baronky Karl. a Al. Henningrovy; Konsistorní kancelář v Čes. Budějovicích; rada Dr. Ed. Knobloch; Vikariat Poličský; děkan Václ. Hašek; děkan Fr. Fiala.

Oslavenci přímo písemně blahopřáli: Jeho Excell. ndp. Dr. Em. Schoebel, biskup; Jeho Excell. ndp. Dr. Martin Říha, biskup; J. M. ndp. Msgr. Ferd. Kalous, světící biskup; Dr. Václ. Horák, general velmistr řádu Křižovnického s červ. hvězdou; P. Alipius J. Tonder, provincial řádu sv. Augustina; Fr. Hippolyt, provincial Františkánský; P. Dr. Benedikt Sauter, opat a P. Odilo Wolf, převor v Emausích; M. Clemens Petr, superior kongregace bratří Nejsv. Svátosti v Čes. Budějovicích; Konvent chudých školských sester d. N. D. u sv. Anny v Praze; Marie Cyrilla, generální představená Škol. Sester v Horažďo-

vicích; Mater Maria Magdalena, gen. představená sester Nejsv. Svátosti v C. Budějovicích; M. M. Pavlína, ř. sv. Voršily představená; Vilém Králík, probošt; Dr. Fr. Krásl, praelat; Dr. Václav Frind, Mich. Hornsteiner, Dr. Jan Marek, Dr. Jan Nep. Sedlák, Dr. Jos. Doubrava, metropolitní kanovníci; Dr. Antonín Brychta, kanovník; Dr. Al. Jirák, kanovník; Fr. Rošický, probošt; kanovník Jos. Dědek, kníž. arcib. kons. kancléř; Dr. Ant. Skočdopole, č. kanovník a prof. bohosloví; Dr. Vinc. Ruth, prof. boh.; Dr. Leo Ad. Schneedorfer, prof. něm. boh. fakulty.

Marie baronka Fleissnerová v Deštné; Jenny baronesa Heningerová v Praze; Ferdinand princ Lobkovic; K. Ervin hrabě Nostic; Dr. Otto Mettal z Frývaldu; Dr. Fr. baron Rieger; Dr. Jos. Kubišta s rodinou; vrchní st. návladní v. v. Rapp za spolek ku blahu propuštěných káranců; Jan Vohanka; Alois Oliva; lesmistr Rudenstein; Dr. rytíř z Geitlerů; MUDr. Fr. Michl; prof. Jos. Šauer z Augenburgu; bibliotekář Ad. Patera; kustos c. kr. veřejné a universitní knihovny Ferd. Tadra; prof. Dr. Jos. Kalousek; pošt. rada Ad. Wacha; rodina Pohanova; Jos. Lenz; prof. Dr. Jos. Novák; řed. Ferd. Drůbek; prof. Karel Duchek; Adolf Boh. Stýblo; Jos. Beer; spis. Dr. Václ. Řezníček; Karel Studera. Kanovník a řed. Fr. Xav. Blanda; prof. Jos. Havránek; ředitel Vojt. Pekař; docent a prof. Karel Tippmann; c. kr. školní rada Jan Ev. Hulakovský. Redakce »Nového Života«. M. Veselý, kanovník a bisk. vikář; Fr. Pech, kan. a bisk. vikář; Msgr. Boh. Hakl, bisk. vikář; Jan Eybl, kníž. arcib. vikář; Fr. Blažko, kníž. arcib. vikář; P. Dom. Peuker, bisk. vikář; Josef Lhotský, bisk. vikář; Bedřich Kamarýt, děkan; Ant. Malec, děkan; Vojt. Wolf, děkan; Jos. Grim, sekretář kníž. arcib. konsistoře; Ant. Wünsch, kníž. arcib. sekretář; Mořic Plcha, kníž. arcib. ceremonář.

Faráři: Fr. Ekert, Dr. Ant. Víšek, Jan Žďárský, Jos. Trykar, Jos. Bucek, Jos. Lonek, Boh. Zahradník, Josef Zelenka a farní administrator Bohdan Zettl.

Spolky: Literární odbor jednoty katolických tovaryšů v Praze; Jednota v Roudnici se 14 podpisy; Marianská kongregace učitelek; Katolický lidový spolek v království Českém; Spolek pro české ferialní osady.

Slavnostní večer.

V neděli dne 19. února v předvečer sedmdesátých narozenin J. M. p. probošta začala se plniti veliká dvorana sv. Václ. záložny a v šest hodin byl sál plný vybraného obecenstva. Kdož přišli pozdě, musili zůstati v předsíni. Sedadla zaujaly většinou dámy, mezi nimiž zvláště vynikaly členky Marianské kongregace učitelek v šerpách. Do prvé řady sedadel uvedeni byli: Msgr. Dr. Fr. Hrádek, kapitolní děkan u sv. Víta; vládní rada prof. Dr. Jan Kvíčala, praelat Dr. Fr. Krásl; kanovníci Vyšehradští Jos. Kuchynka a Jos. Kyselka; kanovník a prof. Dr. Xav. Kryštůfek; prorektor české university Dr. Fr. Xav. Kadeřávek; a z řádu sv. Dominika převor Fr. Václ. Bubeník a Fr. Quala Konečný.

Ve druhé řadě sedadel zasedlo příbuzenstvo oslavencovo a synovec MDr. Jar. Lenz, dále kanovník a c. a kr. voj. farář Jan Fanta, děkan Filip Konáš a ředitel Ant. Lor, advokát Dr. Popel.

Z české university přítomni byli profesoři: Dr. Jan Sýkora, Dr. Jos. Tumpach, Dr. Ant. Vřešťál; ze středních škol: Dr. M. Kovář, Jan Havránek, Jos. Šprongl, Pánek, Václ. Černý, Jul. Košnář, Josef Vávra, Václ. Müller. Z farářů: rada Václ. Honejsek, Dr. K. L. Řehák, Fr. Pohunek, Jos. Svoboda, Fr. Vaněček a Václ. Kocian. Z řádů: dva zástupcové řádu Praemonstrátů ze Strahova; P. Odstrčilík S. J. Dále: starosta záložny Jan Drozd; ředitel akademie Dr. Trakal; red. »Obrany« P. Jos. Šimon; majitel tiskárny Václ. Kotrba a jiní a jiní. Spolky vyslaly své zástupce, bylo tu hojně katechetů, z nichž Václ. Královec a Václ. Sedlák dostavili se k slavnosti z dalekého venkova; za jednotu katolického učitelstva: Václ. Špaček; za Marianskou kongregaci mužů a jinochů: Mazanec a Brunner; dále zde měli zástupce: Družstvo Arnošta z Pardubic, Katolický lidový spolek, Spolek katolických tovaryšů, Jednoty: na Král. Vinohradech (20 členů) a ze Smíchova (24 členů) a Křesť. socialní spolek žen a dívek pro král. České v hojném počtu.

Člen Literární sekce prof. Václ. Müller přijel s oslavencem v 6 hodin večer. Jakmile J. M. p. probošt do sálu vstoupil, obecenstvo povstalo, hlučným potleskem jej vítalo, a sbor Křižovnické Cyrillské Jednoty zapěl řízením dp. Em. Pauknera Ord. Cr. krásný slavnostní sbor. Oslavenec usedl v první řadě sedadel na čestné místo.

Jednatel Literární sekce, básník P. Karel Burian O. Cr., vystoupil na podium, oblečen jsa v krásném křižovnickém hávu, a přednesl zvučným, jasným hlasem báseň, již na počesť oslavence byl napsal. Básník byl odměněn hlučným potleskem.

Potom vystoupil na řečniště slavnostní řečník, gymn. profesor Dr. M. Kovář, a odhalil nám život oslavencův. Obecenstvo výborného řečníka napjatě poslouchalo, i oslavenec naslouchal hluboce dojat dějům svého života.

Řeč p. profesorova zněla takto:

Velectěné shromáždění! Milí přátelé!

Vítám Vás upřímně a srdečně, že jste v tak hojném počtu dostavili se k dnešní naší slavnostní schůzi, a dovoluji si vysloviti Vám uctivé, nelíčené díky, že jste přišli oslavit muže nad jiné vynikajícího, nad jiné zasloužilého, ač skromného, žijícího v zátiší a ústraní, jenž pouze k přátelskému vybídnutí a po dlouhých domluvách našich svolil k tomu, abychom mu vzdali veřejný, zasloužený hold a vyslovili mu neomezenou úctu a oddanosť. Vsdp. probošt Lenz nejraději byl by vyhnul se jakékoliv oslavě, chystané snad na počesť jeho 70. narozenin, odchodem z Prahy do útulku venkovského; neboť nehoví veřejným projevům, any jej vždy poněkud vyrušují z klidu. Ale zde mezi námi, mezi svými, doufám, může cítiti se jako doma, jeť mezi věrnými přáteli, mezi oddanými ctiteli svými. A který dobrý katolík nevážil by si ho, který našinec by ho nemiloval, který katolický kněz a laik by ho nectil? Jeho milá, přívětivá povaha, jeho ochota a laskavosť, jeho lidumilnosť a dobročinnosť, jeho skromnosť, ač by měl nač býti hrdým, jeho opravdová zbožnosť, jeho neúhonný život, jeho vzdělanosť a učenosť získala mu nesčetných přátel a oddaných ctitelův, ač se též netajíme tím, že některými spisy svými, jimiž ťal do živého, našel i hojně odpůrců mezi jinověrci a tak zvanými také-katolíky. Za to zase my si ho tím více

vážíme a jsme mu nakloněni; máť, aniž si toho je vědom, protože to vychází z jeho veškery přirozeně dobré povahy, zvláštní přítažlivosť, jako tajný magnet. Není strojený, není líčený, není padělaný, je pravý a ryzí jako dobrý kov.

Oslavenec náš narodil se dne 20. února 1829. (nikoli, jak chybou tisku udává »Aletheia« 1827.) a dovrší tudíž zítra 70. rok věku svého. Dvůr Bartlův u Netolic jest jeho rodištěm. Již jako pachole ani ne dvouleté smrtí ztratil otce svého, jenž byl ve službách knížete Schwarzenberga a jehož předkové pocházeli z katolické rodiny bavorské, ale zde se počeštili. Matka jeho, rozená Kohoutová, byla zvláště horlivá, uvědomělá a zbožná katolička; rodiče její žili ještě za dob Karla VI. a jeho slavné dcery, císařovny Marie Terezie, tedy ještě před dobou tak zvaného osvíceného (?) absolutismu potomního, jenž se k nám vedral z nevěrecké Francie. Záhy ovdověvši, odebrala se se svými dvěma syny, Antonínem a Františkem, k matce své do Bavorova a zde strávil malý, bohatě nadaný Antonín své útlé mládí, zde chodil i do školy. Učitelé jeho, Prášek a Mácha, byli též dobří katolíci, a často zastupovali i nemocného katechetu, vykládajíce dětem s velikým úspěchem náboženství a biblickou dějepravu.

Jsa při svém nadání velice pilen, znal, ač teprve 10letý, již veškero tehdejší učivo, ale zůstal v bavorovské škole ještě dvě léta, touže po dalším, vyšším vzdělání. Avšak starostlivá matička jeho měla jen skrovnou pensi, dostatečnou sotva na živobytí, ale nikoliv na výlohy, spojené se studiemi dvou synáčků. Dobré vnuknutí jí poradilo přestěhovati se do města, kde byla střední škola: do Budějovic. Antonín přijat do 3. třídy hlavní německé školy. Ale jaké tu Čechovi nastaly obtíže a svízele, což zakusil tak mnohý z nás, i já sám. Na české škole žák Lenz vynikal, jsa první ze všech; ale zde to z počátku nešlo. Odříkal sice vše, jak se tomu naučil, čili spíše, jak to vydřel, ale k dané otázce nedovedl odpověděti. Přece však za rok přiučil se tolik jazyku německému, že mohl postoupiti do praeparandy (přípravky) a z této, hlavně přízní P. Berchtolda Dostála, jenž s ubohými Čecháčky měl útrpnosť, (čehož dosud probošt Lenz s povděkem vzpomíná) do parvy, první třídy gymnasijní. Tu byl již dobrým žákem, a čím dál, tím lepším, ba již vynikajícím. V principii (2. tř. gymn.) překládali věty latinské i do češtiny, zač by zajisté prof. Dostálovi nebylo se dostalo pochvaly od tehdejšího gubernia. V gramatice a syntaxi (3. a 4. tř.) byl Lenzovým profesorem kovaný Němec, Chrysostom Schubert, jenž sice na ubohé žáky pouštěl hrůzu, dávaje hojně dvojek, ale na konci běhu klasifikoval mírně.

V poesii (5. tř.) za prof. Amadea Langera, jenž jsa dobrý paedagog, vlohy a schopnosti svých žáků dovedl poznati a píli i přičinění jejich oceniti, byl Lenz druhým praemiantem a v rhetorice (6. tř.) prvním. V poesii bývali tehdáž žáci nuceni pokusiti se v básnění, ať k tomu nadání měli či neměli. A jak bylo a bývá dosud zvykem, při písemných těžších prácech obratnější žák pomáhá, aniž se taková pomoc pokládá za podvod, méně dovednému soudruhu. Poeta Lenz napsal německou báseň též svému příteli spolužákovi, kterýžto výplodek poetický nazval profesor zdařilým, ale o vlastní Lenzově básni pronesl úsudek: »Deine Poësie ist ziemlich

matt«, což však mladistvého básníka Lenze nijak neodstrašilo, aby pro milého přítele nebásnil dále. Aby se toho byl dověděl pan profesor!

Ale nezvěděl, jakož i o jiné věci neměl ani tušení. Nadějní poetové, což se dělo téměř všude a tu a tam děje dosud, aniž o tom my profesoři víme, vydávali psaný časopis, jménem »Oulek«, do něhož Lenz přispíval též některými básnickými plody. Zmínku též zasluhuje, že mezi pracemi těmi různého obsahu v »Oulku« bylo i pojednání o M. Janu Husovi, ovšem dle názorů mladých studentův a tehdejší doby vůbec, kdy se ani zřejmá pravda nesměla pověděti, zvláště ne na obranu církve katolické. Vše bylo sevřeno pouty vládních předpisů, zvláště vědy bohoslovecké, historické a filosofické. Profesor byl vázán knihou, a kniha musila býti od vlády schválena. Ale proti církvi útočiti bylo dovoleno, ba i záslužno.

Avšak v ty doby padá též naše národní probuzení, zejména historickými vzpomínkami na bývalou moc a slávu království Českého a jeho národa, a tu vynořil se Hus více ovšem jen jako odpůrce Němcův a Jan Žižka jako slavný válečník. Za těchto dob vlastenčení měl tak mnohý mladík a tudíž i student Lenz o Husovi mínění jiné, nežli v jakém se mu muž tento objevil později, když se jal o něm badati sám ze spisův a ze života jeho; ale vytýkati to, jak to činí jeho odpůrci, jest, jako bychom muži a kmetu vyčítali, že si, jsa dítětem, hrál. Máť přirozeně dospělý muž jiné názory než měl chlapec, a blaze, kdo nezůstane při svých chlapeckých nápadech až do kmetství! Že Lenz jako student dle obecného tehdáž mínění Husa měl za muže nad jiné dokonalého, bez vad, bez bludů, není divu; co slyšel a četl, to přijímal za pravdu, jakož to, měrou ještě hojnější, činí mládež nyní. U mátky však, již se se svými názory o Husovi zmínil, nedobře pochodil, což při její zbožnosti pochopujeme.

Nové idee, změny a vzněty přinesl rok 1848., kdy Lenz byl v rhetorice. Deputace sextánů požádala profesora svého, aby směli deklamovati česky, ale žadatelům nemohlo býti vyhověno bez vyššího svolení. Za to však všichni rhetorové, Češi i Němci, byli gardisté a cvičili se v umění vojenském, ač zbraní jejich byla jen obyčejná hůl. Ale proto přece vojenská stráž musila praesentovati před nimi, což u mnohého vyvolalo veselý úsměv.

Dokončiv 6. třídu gymnasijní, Lenz vstoupil do filosofie, kde se posluchači nazývali již zvučným názvem »dominus philosophus«, ale již po roce nastala změna, jmenovaliť se již jen lyceisté s titulem sice ještě pánové, jenž jim však později odňat, i byli novou přeměnou zase pouzí gymnasisté. Spolužák jeho Wölfel, jenž se o této proměně vyjádřil poněkud neuctivě a pohrdlivě, byl za to v oktávě vyloučen.

Vděčně vzpomíná Dr. A. Lenz svých profesorů ve filosofii, lyceu a v 8. třídě gymnasijní. Byliť to: Dr. Anthofner, Fürtmüller, Mlčkovský, Hammer, Nývalt, Blahusch a Dr. Putschögl, za něž sloužívá ročně několik mší sv.

Těžká, přetěžká rána stihla studenta Lenze v oktávě, když mu předrahá matička po delší nemoci v Pánu zesnula dne 7. února 1850. Oba synové ji pečlivě ošetřovali, nechodíce ani do školy, kteréžto obmeškání, jdoucí z lásky synovské, nebylo jim ve škole zazlíváno.

Oba jinoši, Antonín a František, byli úplně osiřelí a nebylo, kdo by se jich ujal. S bolestí vzpomínali oba, jsouce úplně odkázáni sami na sebe, těchto trudných dob osamocenosti a opuštěnosti. Neznali jich ani ti, kteří hlásili se k nim v dobách šťastnějších. Ale vzorné katolické vedení a vychování, jež jim dala a vštípila nezapomenutelná matička, která položila pevný základ k budoucímu povolání, zvláště u Antonína, rozhodlo, že, ukončiv studia gymnasijní a podrobiv se maturitní zkoušce, tehdáž právě zavedené, s vyznamenáním, vstoupil do semináře v Budějovicích na podzim r. 1850.

V té době byl biskupský stolec v Budějovicích neosazen, načež stal se biskupem věhlasný učenec, vlastenec a lidumil Jan Valerian Jirsík, jehož 100leté narozeniny oslavovali jsme nedávno na tomto místě.

Do 1. ročníku bohosloví vstoupilo s Lenzem ještě 11 abiturientů, vesměs výborných a pro budoucí svůj stav zanícených, i byl to ročník obzvláště jednolitý, v němž byla řídká svornost, shoda a kollegialita. Ale češtiny mnozí byli méně znalí, neboť vyučování na gymnasiu bylo úplně německé, a přece jim jazyka českého v nastávajícím povolání duchovním bylo nevyhnutelně potřeba. Budějovičtí abiturienti sice činili v tom výjimku, neboť mimo vydávaný český časopis »Oulek«, do něhož přispívali, jak již podotčeno, pracemi literárními, chodili též na české přednášky vikaristy Fr. Pazourka, jež měl na ústavě filosofickém. Ale proto přece i z nich mnozí nebyli jazyka českého úplně znalí. Biskup Jirsík co nejbedlivěji k tomu přihlížel, aby světil kněze ve všem, tudíž i v jazyce českém, dokonale vycvičené; ba on sám české úlohy bohoslovců četl, opravoval a vytýkal poklesky.

Profesoři bohosloví tehdáž byli: Dr. Kar. Körner, Dr. Vojt. Mokrý, Dr. Hruška, Jan Šavel, Dr. Aug. Svoboda a Dr. Jechl. Páni majstři brzy vyzkoumali, jaké který z nich má přednosti i slabosti, a využili jich. Ale zda postihli, že i oni měli již své stránky stinné vedle světlých? Mimo majstra Lenze bystrostí vynikal nynější budějovický kanovník Dr. Ant. Skočdopole a Bedř. Kamarýt, nyní děkan v Deštné, jenž pokládán byl za universálního genia, neboť se zabýval i botanikou, hudbou, ba i malbou, a to s úspěchem nevšedním. Že nescházelo také vtipův, žertův a různých veselých kouskův v semináři, rozumí se u mladých, bujarých a nadaných pánů majstrů samo sebou. Ale při tom nezapomínali pilně studovati a sbírati vědomosti potřebné pro příští povolání, plné těžkých povinností, veliké odpovědnosti, odříkání, nesnází a trampot všelikých. Zvláště horlivě studoval Lenz, jenž již z gymnasia byl výborným znatelem latiny a řečtiny, tak že na konci každého roku uměl z paměti celé roční přednášky svých profesorů, aniž se podíval do knihy. Vynikaje pílí a milým chováním, stal se prvním praefektem studií v semináři.

Na kněžství vysvěcen byl Lenz a jeho kollegové dne 23. července 1854. Primici slavil dne 15. srpna v Hluboké a hostinu při ní vystrojil mu nevlastní bratr jeho František Wolf, důchodní na panství Schwarzenbergském, načež poslán byl novosvěcenec za kaplana do Jilovic u Třeboně, kdež mladý kněz v kostele, ve škole i v životě občanském velice horlivě působil. Vychování mládeže tak mu leželo na srdci, že škola mu byla pravým domovem. Neméně dbalý byl i zakládání náboženských spolků. Po roce působení duchovního odešel

do Prahy a pobyl tu po 2 semestry na fakultě filosofické, studuje vědy přírodní a filosofii. Tu však se mu zastesklo po duchovní správě, a biskup Jirsík vyhověl snažné prosbě jeho, poslav ho za administrátora do Budislavě, poblíže Soběslavě, kdež místo nemocného faráře duchovní správu vedl úplně sám. I zde zakládal bratrstva a poučoval lid, kde mohl, v misiích s velikým zdarem. Zbožný lid svého horlivého velebníčka ctil a miloval a ve všech snahách ho podporoval. Mladý kaplan hleděl si zvláště bedlivě a svědomitě výchovy a vyučování mládeže, tak že i po několik měsíců, když podučitel byl přesazen jinam, zastával povinnosti jeho sám.

Po půldruhém létě poslán byl r. 1858. kaplan Lenz do Deštné u Jindřichova Hradce. Fara i chrám deštenský byly ve stavu ubohém i přičinil se nově přišlý kaplan, aby se opravila i fara i starý gotický kostel. V chrámě bylo všude plno prachu, pavučin, špíny a nečistoty. Netroufal si upozorniti pana faráře na jeho povinnosť a proto se jal kostel smýčiti a zametati sám, ale ne dlouho; osadníci to zpozorovali, a najednou viděl velebný pán v kostele několik dívek, které nejen metly, ale i dlažbu drhly. Na výzdobu chrámu zavedl mezi osadníky, ač chudými, sbírku, z jejíhož výtěžku dal obnoviti tři oltáře. Že horlivě přihlížel i ke škole, netřeba podotýkati při tak svědomitém knězi, jenž všecky povinnosti konal ochotně, ba i více než to. On při vší té úmorné práci nabýval ještě času na pilná studia theologická; rozumí se, že k tomu nasazoval i noci, nedopřávaje si oddechu a odpočinku. Umdlen a unaven již různými výkony ve správě duchovní a ve škole, nevyhledával zábav a vyražení, ale zasednuv ke knize, studoval (ne však, aby si tím snad klestil dráhu k vyšším důstojnostem), často rozpomínaje se na slova Písma svatého: »Labia sacerdotis custodient scientiam«. (Rty kněžské opatrujte vědu!) Činil tak z příčin dvou: za jedno, aby se ve vědě theologické zdokonalil, dobře věda, že v semináři položí se sice ke studiím pevné základy, ale že je třeba na nich stavěti a stavbu dovršovati, a za druhé, že mu nebylo neznámo, že mají studia pro kněze také svůj moment asketický, a že jsou s kněžskými modlitbami ohradou, aby kněz sebe udržel v životě v pravdě kněžském, a tak život svůj kněžský trávil bez úhony.

Následek vytrvalých těchto studií byl, že se již r. 1860. podrobil prvnímu rigorosu z dogmatiky a fundamentální theologie, jež odbyl »cum applausu«, a již r. 1861., složiv druhé rigorosum z morálky a pastorálky s týmž stkvělým výsledkem, byl v říjnu od svého biskupa povolán za profesora dogmatiky na bohoslovecký ústav v Č. Budějovicích, kdež přednášel pak i patrologii a fundamentální theologii, při čemž odbyl další dvě rigorosa. Tomuto studiu věnoval všechen svůj čas, tak že mohl o sobě říci, že svévolně nepromeškal hodiny ani jedné. Kdo je hlouběji zasvěcen ve věci theologické, rád uvěří. Je-li profesor bohosloví svědomitý, musí sám studovati svědomitě. Těch knih a foliantů, které tu prof. Lenz prostudoval, jest do nesmírna. Před čtvrtou zkouškou se však povážlivě rozstonal následkem přílišného namáhání na kathedře, na kazatelně (kázávalť často o poutích), ve zpovědnici a hlavně ve studiích, i odebral se na nějakou dobu k milému příteli svému, vdp. faráři Kamarýtovi, na zotavenou a proto opozdil se s poslední přísnou zkouškou, tak že nabyl hodnosti doktora theologie teprve r. 1866. Již tehdáž měl za

vzor ve filosofii Tomáše Aquinského a bedlivě prostudoval Kleutgenovu »Theologie der Vorzeit« i jeho »Philosophie der Vorzeit«.

Již v prvních letech profesury své v Budějovicích, kdež pak Dr. Lenz pobyl plných 20 let, jal se vydávati menší literární práce a pojednání z oboru patrologie, dogmatiky a historie. Zvláště ho již tehdy zajímaly studie o učení M. Jana Husi a o jeho životě, a to tím víc od té doby, když v tehdejším časopise »Pokroku« vyskytl se požadavek revise procesu Husova. Revise této také (a to postačí) dovolával se na různých schůzích po Čechách — Karel Sabina! A to přimělo Dr. A. Lenze, že sepsal po dlouholetých studiích (1866.—1875.) monumentální dílo: »Učení Jana Husi a jeho odsouzení na sněmě kostnickém«, v němž vyvráceny běžné do té chvíle historické nepravdy, domysly a přívěsky, i dokázáno, že jakákoli revise pře Husovy byla by marna.

Milá, krásná doba nadešla profesoru Lenzovi, když ho Dr. Hais, potomní biskup královéhradecký, seznámil s J. Exc. biskupem Jirsíkem, jehož působení jako velepastýře, Čecha a lidumila sledoval Lenz s velikým nadšením, jejž ctil a miloval s oddaností a láskou synovskou. Právě tehdáž zamýšlel ndp. biskup založiti konvikt studentský, jak toho žádá i sněm tridentský, a když české paralelky při německém gymnasiu budějovickém byly zrušeny a jako samostatné nižší gymnasium přeloženy do Třeboně, přistoupil k dílu velikému i nákladnému, přesahujícímu sílu biskupa budějovického, ale podporován jsa duchovenstvem a lidem, postavil nejen budovu pro soukromé gymnasium, ale i kostel sv. Václava při ní a nesl značný náklad na vydržování sil učitelských.

Dr. Lenz od prvního seznámení téměř denně docházel do biskupské residence, trávil tam pravidelně dobu od 4 do 8 hod. večer, chodil s milovaným biskupem na procházky a hrával s ním bulku (jíž se však teprve musil naučiti), při níž se vypravovaly příběhy vážné i historky veselé a rozmarné, jimiž Dr. Lenz nejednou J. Excellenci rozesmál a potěšil; neboť dovedl je podati řízně, vtipně i drasticky.

Z rozhovorů páně biskupových vznikly i známé dopisy Lenzovy proti Alf. Šťastnému z Padařova pode jménem: »Jan Brázda ze Zlámané Lhoty čís. 50«. Že se však vyskytly obtíže s uveřejňováním jejich v »Čechu«, odhodlal se p. spisovatel proti převráceným náhledům Alf. Šťastného vydávati brožury ve formě dopisů. První brožura měla název: »Jan Brázda, sedlák ze Zlámané Lhoty, v půtce se sedlákem Alf. Šťastným, čili kratochvilné dopisy o přeukrutné učenosti kandidáta filosofie Alf. Šťastného, uložené v jeho knize: Ježíš a jeho poměr ku křesťanství«. V Praze 1873. Brzy potom (1875.) vyšel druhý jeho spis: »*Filosofie* Jana Brázdy ze Zlámané Lhoty, čili první výstřel Brázdův naproti nábožnému spisu Alf. Šťastného o spasení po smrti«, a téhož ještě roku třetí a čtvrtá brožura: »*Učená rozprava* Jana Brázdy, sedláka ze Zlámané Lhoty, o jsoucnosti Boží, čili druhý výstřel proti nábožnému spisu Alf. Šťastného o spasení po smrti« a »Pohroma principu mravnosti Padařovské čili materialistické, kterou s velikým žalem popisuje Jan Brázda ze Zlámané Lhoty«. Všecky tyto spisy proti učenci padařovskému jsou rozebrány a těžko je dostati; kdo je má, nechává si jich.

K těmto 4 brožurám druží se ještě jiný, zvláště důležitý spis, jenž vyšel r. 1878.: »Syllabus Jeho Svatosti Pia IX., jejž vykládá s povinným zřetelem ku Syllabu náčelníka svobodných myslitelův Alf. Padařovského Jan Brázda, sedlák ze Zlámané Lhoty«. Kniha tato byla v brzku rozprodána, i bylo potřebí nového vydání. Od té doby p. Alfons nepsal již nic delšího a hlubšího proti církvi a náboženství; měl na těch pěti porážkách dosti. Biskup Jirsík, pobídnuv prof. Lenze k publikacím těm, uložil mu, aby již v boji ustal, pochváliv spisy jeho, a odměnil pak snahu profesora svého důstojenstvím bisk. notáře a čestného rady konsistorního.

Roku 1875. podnikl Dr. Lenz cestu do Italie spolu s kanovníky Dr. Haisem a Šavlem, i zdržel se po nějakou dobu v Římě, kteroužto cestu a hlavně dojmy z věčného města popsal a vydal pod názvem: »Upomínky na katakomby«.

Pro některé nízké intriky, jež poněkud zkalily intimní poměr profesora Lenze k biskupovi Jirsíkovi, jenž mu býval vždy tak nakloněn, hlavně pro jeho činnosť spisovatelskou, zažádal r. 1881. za uprázdněné místo kanovnické při starobylé kapitole vyšehradské. Jak těžce loučil se se svými Budějovicemi, kde nejlepší svůj věk strávil! Zde studoval, zde byl na kněze vysvěcen, zde byl 20 let profesorem; byltˇ tu všeobecně ctěn a milován, tak že si jej sbor ostrostřelecký zvolil svým kaplanem, ba i čestným členem. A toto město, které mu bylo tak milo, kde doufal i zemříti, měl opustiti! Dobu, strávenou v bližších stycích s milovaným biskupem Jirsíkem čítá Lenz k nejšťastnější ve svém životě. Nemysli však nikdo, že se přátelství to mezi nimi úplně přerušilo; nikoliv, intrikami těmi se uvolnilo jen na krátký čas, ale zase se brzy upevnilo. Zůstal mu biskup Jirsík pak nakloněn až do smrti, což dokazují hojné jeho dopisy Dr. Lenzovi. Jaké úctě a vážnosti těšil se Dr. Lenz u svých bohoslovců, máme dokladů hojně ústních i písemných, z nichž dovolím si uvésti jen vdp. faráře Fr. Wildmanna, jenž dokládá, jak byl oblíben i jinde, zejména na Hluboké u knížat Schwarzenbergů, kteří skorem každé neděle posílali pro něho do semináře knížecí povoz.

Jako kanovník vyšehradský, byv dne 29. ledna 1882. installován, měl po nějakou dobu veliká kázání, avšak po smrti šlechetného kanovníka, horlivého vlastence a věhlasného spisovatele Jos. Ehrenbergera byl jich zproštěn, nejsa již kanovníkem nejmladším, načež stal se kapitolním bibliotekářem a pokladníkem Dědictví sv. Václava, založeného štědrým předchůdcem Lenzovým na stolci proboštském, věhlasným Václ. Štulcem, o jehož životě a působení promluvil jsem v těchto místnostech před 7 lety. Tu pak měl kanovník Lenz práce dost a různé, ale při tom neobmeškal zabývati se písemnictvím, velice horlivě studuje spisy Gindelyho »Geschichte der böhm. Brüder« a jeho »Dějiny českého povstání«, spisy Petra Chelčického, Jana Husa, Jana Viklifa, Václ. Šturma, Jana Am. Komenského, učení Valdenských a vůbec celou dobu před a po Husovi, a plody zevrubných svých studií uveřejňoval buď ve zvláštních spisech buď v časopisech, zejména v »Pastýři duchovním« a ve »Vlasti«.

R. 1887. byl od J. V. nejmilostivějšího císaře a krále Františka Josefa I. jmenován proboštem král. kapitoly vyšehradské a hned potom zvolen poslancem sněmu království Českého.

Probošt Lenz, jsa velikým ctitelem Rodičky Boží, přičítal povýšení své její ochraně: když sepsal svou »Mariologii« r. 1879., byl brzy potom zvolen kanovníkem, a když vydal »Mariologii arcibiskupa Arnošta z Pardubic« (o jehož svatém životě při 600leté památce jeho narození bylo mi popřáno mluviti v této dvoraně r. 1897.), dosáhl kanovník Lenz nejvyšší hodnosti v kapitole vyšehradské. Povýšení toho neočekával, a podav přece žádost za proboštství, byl pln obav a rozechvění. A když místa toho dosáhl, nastaly mu mnohé a těžké starosti, zvláště na velkostatku Žitenickém u Litoměřic, jenž náleží ku proboštství, kdež hned v prvních dvou letech na opravu budov, kostela a kaplí musil vynaložiti značné sumy peněz, tak že do nynějška výlohy obnášejí na 24.000 zl., při čemž dlužno povážiti, že neblahé poměry hospodářské snížily čistý zisk více než o třetinu. Přese všecky tyto starosti a obtíže probošt Lenz zůstal mysli klidné a jasné, studoval a psal horlivě dále u větší míře ještě než v Budějovicích, a když r. 1889. uveřejnil »Výklady o litanii loretanské«, tu opět dostalo se mu neočekávaného vyznamenání. Císař pán jmenoval ho doživotním členem panské sněmovny a za nedlouho sv. Otec papež Lev XIII. svým domácím praelatem. Již před tím vyznamenán byl od J. Em. kardinála Schönborna hodností kons. rady.

Toť stručný náčrt životopisný našeho jubiláta. A nyní též něco o jeho spisech, jichž je větších a menších více než padesát, celá malá knihovnička.

Spisy Lenzovy lze die obsahu rozděliti: *a) v asketické*, *b)* přísně *theologické*, *c) historicko- a theologicko-obranné*, buď proti atheistům aneb materialistům aneb i proti rationalistům. K asketickým patří obě zmíněné již »Mariologie« a »Výklady litanie loretanské« (1889.). »Mariologie čili učení církve katolické a v církvi chované o Matce Boží« (1879.) je spis tak důležitý, že neschází snad ani na jediné faře české; bylť toho druhu první v Čechách. Biskup Jirsík sám napsal o něm velice pochvalný úsudek a biskup Hais z vděčnosti poslal p. spisovateli darem stříbrnou medailli, již raziti dal r. 1854. papež Pius IX. — »Mariologie Arnošta z Pardubic« zpracována jest na základě spisu prvního arcibiskupa Arnošta svaté paměti, vroucího ctitele Matky Boží, jejž tento sepsal pod názvem: »Psalterium de laudibus Beatissimae Virginis« a jež slove též »Mariale Arnesti«.

Spisy Lenzovy obsahu theologického (mimo menší práce, jako: traktát o trichotomii, o stvoření světa v 6 dnech, o účincích posledního pomazání a j.) jsou tyto: »Učení Jana Husi a jeho odsouzení na sněmě kostnickém« (1875.), »Anthropologie katolická« (1881.), »Apologie sněmu kostnického v příčině odsouzení 45 vět Viklifových« (1896.), »Soustava učení Jana Viklifa« (1898.). »Anthropologii«, jež vydána byla Dědictvím sv. Prokopa, sepsal, jsa ještě v Budějovicích. Tam též připravil »Učení Jana Husi«, na němž pracoval dlouho, zvláště v letech 1866.—1875. Dílo to jest obšírné, důkladné, monumentální, v němž přísně vědecky dokazuje na základě Husových spisův a traktátův latinských i českých, proč byl Hus na sněmě v Kostnici odsouzen. Spis ten ve vzdělaném světě českém vyvolal hluboké hnutí. Z něho každý může poznati, oč vlastně v Kostnici šlo. Kdo ctí a miluje pravdu historickou, ten se jí tu doví. Bohužel, mnozí nechtějí ji viděti ani slyšeti. Podobným důkazem jest »Apologie sněmu kostnického«, kdež autor dovozuje, že všecky

ty věty, církevním sněmem odsouzené, obsaženy jsou ve spisech Viklifových, mnohdy ve smyslu ještě horším. Kniha »Učení Viklifovo« podává nám zřejmý důkaz, že Hus ve značné části učení svého stavěl na výkladech a článcích Viklifových, koncilem za kacířské prohlášených. Kdo zraku svého neuzavírá, nemůže tu neviděti, že Hus hojně, ač ne ve všem, čerpal z Viklifa a následoval ho. R. 1898. uveřejnil ve »Vlasti« a pak ve zvláštním otisku: »Jest pravdou nepochybnou, že umřel M. Jan Hus za své přesvědčení a že jest mučeníkem za pravdu?« Dr. Lenz vyvrací tu dosavadní názory historiků o posledních dnech a chvílích života Husova.

K theologicko-historickým spisům druží se ještě tři životopisy, jež sepsal Dr. Lenz, a to životopis známého slavného misionáře z Tovaryšstva Ježíšova Albrechta Chanovského ze svob. pánů z Dlouhé Vsi, životopis Boskův a blah. Gerarda, a Poslední doby života sv. Alfonsa z Liguori.

K obranným náleží patero spisů proti Alf. Šťastnému již dotčených. V brožurách těchto spisovatel vede si namnoze humoristicky, ironicky a sarkasticky, ale i vážně a vědecky, vystupuje proti atheistickým a materialistickým naukám přeučeného sedláka padařovského. První brožura »Jan Brázda v půtce s Alf. Šťastným« jest apologie osoby Páně, Rodičky Boží, Písma sv., tradice a katolického náboženství vůbec proti odpůrci, jenž to upírá. Druhý spis »Filosofie Jana Brázdy« a třetí »Učená rozprava Jana Brázdy« vyvrací učení Alf. Šťastného, že není Boha, že není duše lidská nesmrtelná, a proto prý má každý hleděti, by si zde opatřil co možná nejvíce blahobytu. (Jaký to materialismus a co by z něho pošlo!) Dále rozumuje filosof padařovský: že jest svět hmotou všude naplněn, a ač jest nekonečný, že by Bůh, kdyby vůbec byl, neměl ani kde umístiti nebe. Že ho Dr. Lenz jak náleží přikryl svými odpověďmi v těchto dvou brožurách, netřeba připomínati. Čtvrtý spis, velmi učený a zajímavý zároveň: »Pohroma principu mravnosti Padařovské« vyvrací tato tvrzení Alf. Šťastného: »Že, ježto Boha není, nejsme mu ničím povinni a zavázáni; mezi člověkem a zvířetem není podstatného rozdílu (jak kvetoucí to darwinismus!); dále: člověk nemá svobodné vůle, a proto mezi hodným a darebou není rozdílu.« Nám věřícím je podivno, jak mohou se tak převrácené zásady lidu předkládati, kterých pak třeba vyvraceti a opak dokazovati. Bohužel, děje se to dosud. Viz na př. zásady učitele Fritze Strobela!

»Syllabus« (2. vyd. 1891.), čelící proti 80 zásadám, jež naproti 80 zavrženým větám, obsaženým v Syllabu papeže Pia IX., postaviti odvážil se Alf. Šťastný, jest přebohatá snůška pravd křesťanských, pravá encyklopaedie principií katolických, z níž nesnadno podati obsah. Jsou tu učené rozpravy z dogmatiky a morálky, o zásadách společnosti a rodiny, o společnosti náboženské čili církvi, o hlavě církve, o atheistických a vyssávacích zásadách moderního liberalismu a j.

Prostudovav všecky spisy Sturmovy proti bratřím českým, nepřestal Lenz na jeho soudě, a obíral se proto i učením Petra Chelčického i spisy Jana A. Komenského a bratří českých, a výsledkem těchto dlouhých, namáhavých studií jest několik monografií dogmaticko-historických. První, vyšlá r. 1884., má název: »Učení Petra Chelčického o Eucharistii«, v níž vede se důkaz, že všecky ty různé

bludy o nejsv. svátosti, které v době Lutherově se vynořovaly v Němcích, byly již ve Viklifovi a v učení Husitů. Na výpad Masarykův, jako by se byl spisovatel provinil, tvrdě, že snad bratří aneb snad i Chelčický sám text o Eucharistii porušili, hájil se Dr. Lenz brožurkou: »Obrana naproti replice p. Dr. Masaryka« (1885.). Druhá monografie: »Učení Petra Chelčického o křtu, zvláště o křtu nemluvňat, a učení katolické«, jakož i třetí: »Petra Chelčického učení o očistci na základě jeho spisův a učení katolické« jsou z r. 1885. Čtvrtá brožura (z r. 1889.) zve se: »Petra Chelčického učení o sedmeře svátostí a poměr jeho k učení Viklifovu«. Napaden byv za to od prof. Dr. Jar. Golla, žádal, ať mu na základě spisu samého dokáže vyčítanou neobjektivnosť aneb ať odvolá. Dosud nedokázal, aniž odvolal. Pátá monografie (z r. 1895.) má titul: »Nástin učení J. A. Komenského a učení Petra Chelčického«.

K těmto publikacím druží se též spis: »Zdali měnila Jednota bratří českých svoje učení o velebné svátosti?« A Lenz to dokazuje ze spisů bratrských.

To, co v těchto drobnějších spisech o odchylném učení jmenovaných osob uvedl slovutný pan spisovatel, sebral pak, prohloubil a v souhrn doplnil v knize nadmíru důležité a pracné: »Vzájemný poměr učení Petra Chelčického, starší Jednoty českých bratří a Táborů k nauce Valdenských, Jana Husi a Jana Viklifa« (1895.). Na posudek této knihy spisovatel odpověděl p. prof. Gollovi řízně a pro kritika málo příjemně a lichotivě ve »Vlasti«. Týž časopis od r. 1893. do 1897. přinesl tato větší pojednání z péra probošta Lenze: »Učení Petra Chelčického a učení katolické o societě občanské«, »Veliký a svatý papež Řehoř VII. a Petr Chelčický«, kdež vyvrací Gollovo tvrzení, že prý učila církev ve středověku, že moc světská není z Boha. »Učení Petra Chelčického o Antikristovi, jakož i učení katolické o něm.« »Několik poznámek ke spisu prof. Dr. Z. Wintera: »Život domácí v Čechách«. Pak 2 kritiky: »Ottův Slovník naučný, článek Jan Hus«. »Petr Chelčický a Slovník naučný«. Oba tyto posudky přísně, ale spravedlivě posuzují a odsuzují články tyto, které na úkor pravdy a na újmu církve katolické vychvalují Husa i Chelčického.

K těmto pojednáním zařaditi dlužno i tyto brožury probošta Lenze z r. 1890.: »Pan Dr. Edvard Grégr, liberalismus jeho a horování za poctu Husovu«. »Hus a svoboda«. »Slušno-li zváti M. Jana Husa mučeníkem za pravdu?« »Právo katolíků na školu konfesionální.«

Zvláště o sobě stojí veliké a v katolických kruzích velmi oblíbené a rozšířené dílo Dr. Lenze: »Socialismus v dějinách lidstva a jeho povaha a katolická církev, jedině schopná k řešení sociální otázky.« (1893.) Spis tento obsahuje také výklad encykliky papeže Lva XIII. »Novarum rerum«. O tomto znamenitém literárním díle z oboru sociologie vyšla v »Athenaeu« zpráva (ne kritika) přímo urážející, tak že autor, aby obhájil ne sebe, ale věc v knize obsaženou před skrytým škůdcem, odvětil veřejně, že zprávu tu napsal nějaký literární uličník. A kdo se přihlásil, že to napsal? Známý univ. prof. T. G. Masaryk.

Tolik a tak záslužné práce na kolbišti literárním vykonal náš vysoce důstojný a vřele milovaný probošt Dr. Ant. Lenz. Nemohu

však při této příležitosti nezmíniti se o jedné ještě věci. Pozřím-li na publikaci velice objemnou a tedy zajisté závažnou a vážnou, jubilejní to spis naší České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, nemohu zatajiti své podivení, že sbor tak četný a vynikající, který by měl státi nad stranami, na půdě neutrální, našemu písemnictví katolickému tak málo, poměrně pramálo věnoval místa; našeho veleváženého, na poli literárním sešedivělého, velice plodného spisovatele-jubilára odbývá část filosofická několika řádky (ale přece aspoň s uvedením titulů spisů jeho filosofických), kdežto jiným mladistvým spisovatelům jiných směrův a zásad filosofických dopřává celých sloupců, ba celých stran velikého quartu. V části pak historické čteme povrchní řádky: »... dále hojné práce probošta Lenze, věnované učení Husovu a Chelčického . . .« Tedy hojné, — ale ani jediná se neuvádí s názvem. A pokračuje se tu: »ale rozbírající a posuzující nauky reformátorů českých ze (sic) stanoviska více katolicky-dogmatického než historického.« Tvrdíme, že tam historických momentů velmi hojně. To že je vědecká důkladnost, literární nestrannost? Byť se nadržovalo dle toho, kdo stať psal, onen poněkud obšírněji, tento o něco stručněji, a o kom psal, zda byl to přívrženec či byl-li odpůrce, ale ten loket nesmí býti tak křiklavě nestejný; tím vědecká instituce měřiti nemá. Vina ovšem, což výslovně konstatuji, nepadá na sbor, ale na pisatele těch kterých statí. Nechť pan probošt tím opominutím není dotknut! Práce tak důkladné, spočívající na pramenech a ne na domyslech, neztrácejí tím ceny, že si jich někdo méně všímá; budoucnost, doufám nestrannější, je ocení, jakož i my plně uznáváme význam našeho oslavence pro katolické písemnictví, cennost jeho spisů, zvláště těch, které nám pravdu hlásají o Husovi, Viklifovi, Chelčickém; a prozradím to, že ještě leccos má k tisku buď již uchystáno a uloženo v psacím stolku (jako na př.: »Soustavu učení Petra Chelčického na základě pramenů«), buď ještě dále sbírá, co zastancům těchto »reformátorův« a velebitelům jejich ideí nebude asi vhod. Těšíme se z toho, co vykonal, i z toho, co s pomocí Boží ještě vykoná. Všemohoucí siliž ho ještě mnohá, mnohá léta, zachovejž ho při zdraví těla a ducha a popřejž mu, aby díla jeho přinesla žádoucího ovoce.

Co se pak týče oné infamní lokálky, jež uveřejněna byla v nedávných dnech v jistém větším žurnále, musili bychom dříve věděti, *kdo* to psal; píše tam tak leckdos, učený i méně učený. A zabývati se výplodem takového rázu, bylo by naprosto nedůstojno tohoto místa a slavnostního okamžiku. Že však redakce denníku toho, který zajisté činí nárok na žurnál vážný, neostýchala se něco tak neslýchaného přijmouti do sloupců listu svého o muži na poli literárním a v úřadě církevním tak vysoce zasloužilém, něco takového, že i sám redaktor »Čes. časopisu histor.« (jenž přinesl tu kusou kritiku, z níž pisatel lokálky oné čerpal) sám ozval se proti ní v témž denníku: to zůstane zjevem nanejvýše smutným i v poměrech našich, svrchovaně rozháraných. A co máme říci tomu, když mlaďoučký kritik a k tomu laik opováží se dlouholetého, a to tak bystrého, svědomitého a učeného profesora dogmatiky, jakým je Dr. Lenz, poučovati, jaký je rozdíl v dogmatech? Tu maně napadá ono známé latinské: Risum teneatis, amici! Ze všech kritik odpůrců jde jen, že jest jim probošt Lenz nepohodlný badatel, protože jim tak leckdy a leckde

pověděl pravdu a klepl je přes prsty. Jestiť Lenz bez odporu, ať si to uznají oni páni čili nic, největším znatelem spisův a doby Viklifovy, Husovy a Chelčického i bystrým a jako kněz nejpovolanějším kritikem učení jejich. To zase tvrdíme my katolíci a vděčně uznáváme zásluhy Lenzovy na tomto poli. Nechť mu toto veřejné uznání jest dostiučiněním za všecky nezasloužené útoky!

Jednu vlastnosť našeho velectěného oslavence nesmím mlčením pominouti. Jest to jeho veliká dobročinnosť, ale tajná, a proto méně známá. A z této tajnosti, nechť mi to Jeho Milosť promine, prozradím, co mi napsal jeho starý věrný přítel, vdp. děkan a kons. rada Bedř. Kamarýt. Nejraději bych přečetl celý vřelý dopis, ale, račte prominouti, milí přátelé, obsahuje též kousek chvály mé, a proto podávám z něho jen tento úryvek: »... Co ještě dosti známo nebude, a milostný obraz oslavence nemálo zdobí, jest jeho nezměrná dobročinnosť. Každého totiž roku zavítal ku dni sv. Antonína p. probošt do Deštné, místa svého požehnaného působení, a zde zástupu chudých upřímná jejich přání hojně odměnil. Každý lidumilný podnik vydatně podporoval. Při táborském sjezdě mi pravil: »Mohl bys napsat nějakou povídku z doby husitské. Pošlu ti materiál a zápisky z archivů, které ještě nebyly uveřejněny.« Povídku jsem napsal a první exemplář zaslal vznešenému prácedárci. Okamžitě tu byla němá odpověď: dvě stovky a hned na to opět dvě tisícky. Tu se v nitru mém něco probouzelo, jako hrdosť spisovatelská, neboť není snad v dějinách literatury paměti, že by obyčejná, neúhledná brožurka se kdy za takovou cenu prodávala Brzy však jsem byl ze svého slavomamu vyburcován, když jsem se z listu štědrého Mecenáše dověděl, že teprve první stránku zaslané povídky přečetl, což dostačilo, že zaslal královský ten honorář. Stálo tam: Výnos věnován dětské útulně v Deštné. Tak se stal hlavním spoluzakladatelem ústavu, v naší nad pomyšlení zchudlé krajině velice potřebného, povzbudiv příkladem svým mnohé k hojným příspěvkům. Pokládám to sobě za nejvyšší štěstí života, že jsem nalezl přítele nejšlechetnějšího, jenž mi byl po padesát let rádcem, utěšitelem, vzorem a bratrem upřímným. Co jemu vše děkuji, ví jediné Bůh a Ten v nevystihlé své lásce odplatí, co má nedostatečnosť nemůže . . .«

Z jiné přátelské strany se dovídáme, že na opravu a výzdobu kollegiátního chrámu Páně sv. Petra a Pavla na Vyšehradě věnoval přes 6000 zl., na kathedrálu v Čes. Budějovicích 1600 zl., na nová paramenta v nemocnici Alžbětinek 800 zl., spolku katolických škol bratrských daroval 1000 zl. A já sám pokládám za povinnosť vyzraditi, že štědrý p. probošt přispěl též k jubilejní nadaci na gymnasiu našem v Truhlářské ulici A o čem nevíme, to jde do mnoha ještě tisíců. Co uděluje pravice, o tom neví u něho levice, ani veřejnosť, leč jen ty spolky a ti chudí a nuzní, jíž se obracejí s prosbou k jeho šlechetnému srdci.

V životě veřejném bral Dr. Lenz jen potud účastenství, pokud toho žádala potřeba, ač jinak mu nebyly lhostejny ani věci politické, ani národnostní. Jen v jednom období všímal si jich více, když byl zvolen poslancem zemským r. 1887. Ale ač žil a žije v ústraní »starý pán z Vyšehradu«, jak ho jistí odpůrci zovou, přece pilně a bedlivě sleduje život veřejný, a to hlavně literární, i můžeme tvrditi o něm, že lépe jej vidí ze svého zátiší, než kdyby žil v jeho proudu.

Dívá se naň s posvátného Vyšehradu jako s ptačí perspektivy a s rozvážným klidem zkušeného muže pozoruje různé ty vlny a víry přítomného života, i možno vskutku říci, že stojí na výši své doby.

Ke konci, zvláště abych přišel vstříc zvědavosti přítomných milých dam, jest mi dodati, že oslavencův bratr František byl vrchním komisařem při zemském finančním ředitelství zde, zemřel r. 1897. a odpočívá na hřbitově vyšehradském. Syn jeho jest MUDr. Jaroslav Lenz, můj bývalý milý žák, jenž studoval s vyznamenáním a jest odborným spisovatelem a hledaným lékařem.

Konče, dovoluji si našemu drahému oslavenci na znamení úcty a lásky nás všech stisknouti pravici a provolati mu: »Mnohá léta! a Sláva!«

Jednatel Literární sekce vystoupil opět na podium, aby přečetl došlé telegramy a dopisy. Sekce uchystala oslavenci veliké překvapení; poprosila totiž Jeho Eminencí, aby ráčil požádati v Římě za Apoštolské požehnání pro oslavence. Jeho Eminencí přání sekce ochotně vyhověl; v sobotu došel z Říma telegram, jejž sekce pečlivě tajila. Obecenstvu byl dán pokyn, aby povstalo, a tu p. jednatel četl:

»Sanctissimus Dominus Leo XIII. peramenter impertit praeposito doctori Antonio Lenz, viro de causa catholica optime merito, specialem benedictionem apostolicam, ab Eminentissimo petitam. Collegium quoque Bohemorum eidem praelato gratulatur omniaque bona desiderabilia a Domino adprecatur.« Zapletal.

Česky: »Sv. Otec Lev XIII. s radostí uděluje proboštovi Dru. Ant. Lenzovi, muži o katolickou věc velice zasloužilému, zvláštní Apoštolské požehnání, za něž Jeho Eminencí žádal. Rovněž i Česká kolej v Římě témuž praelatu blahopřeje a vše dobré a žádoucí na Bohu vyprošuje.« Zapletal (vicerektor České koleje).

»Nestárnoucímu obhajci pravdy, drahé perle církve a vlasti, ozdobě duchovenstva, miláčku našemu, sedmdesáté jaro vítajícímu, přidej Bůh let aspoň třicet. Biskup Královéhradecký.

Další telegramy sekci zaslali: Vojtěch hrabě Schoenborn; kathedrální kapitola v Hradci Králové; bývalí kollegové i vděční žáci a všickni profesoři a představení bohosloveckého učeliště v Č. Budějovicích; Dr. Hruban za katolickou národní stranu na Moravě; Jednota sv. Methoděje ve Vídni; Tom. Šilinger, red. »Hlasu«; Jan Lang, red. »Míru«; arciděkan Fr. Herold za katolickou jednotu v Plzni.

Dopisy Literární sekci zaslali: Jeho Excell. ndp. Dr. Martin Říha, biskup v Č. Budějovicích. Zní: »Za vzácné pozvání k slavnosti, kterou slovutná Literární sekce družstva Vlasť k uctění sedmdesátých narozenin Jeho Milosti, nejdůstojnějšího Monsignora Dr. Ant. Lenze, vysoce zasloužilého probošta staroslavné královské kapitoly kollegiátní na Vyšehradě atd. dne 19. února 1899. koná, vzdávám díky nejvřelejší Velmi se raduji, že veleslavnému spisovateli a učeností subtilnou proslulému apologetovi, jenž dlouhou řadu let v naší milé diecési Budějovické s věhlasem znamenitým působil, dostane se veřejné důstojné oslavy. Z úcty vděčné k vysocedůstojnému panu Oslavenci, Kmetu jubilantu, přikládám tuto nepatrnou obětinku 50 zl. r. č. k účelům slovutné Literární sekce družstva Vlasť. Přeje hojného požehnání Božího slovutné Literární sekci družstva Vlasť trvám u vší úctě vždy s ochotou upřímnou oddaný Martin Jos. Říha, biskup. —

Další dopisy zaslali: Dr. Jan Kvíčala, c. kr. dvorní rada a univ. profesor; P. Hubertus Ettl, provinciál řádu Kapucínského; P. K. Nováček, minister kolleje Redemptoristů; Konvent Nejsvětější Trojice řádu sv. Augustina ve Lnářích; Vinc. Krátký, bisk. vikář, jménem mnohých kněží vikariatu Novo-Bydžovského; Dr. Václ. Cába, č. kanovník a voj. farář; Fr. Bárta, kníž. arcib. vikář; K. Müller, děkan; Václ. Voneš, bisk. sekretář; Karel Slavík, profesor bohosloví; farní duchovenstvo u sv. Štěpána v Praze. — Faráři: Tom. Houška, Fr. Stibor, Tom. Pícha, Ant. Lakmajer; kaplani: Jos. Frydrych a Ferd. Schmidt. Dále: učitelka Albína Fortýnová, voskář Jos. Bauer, red. »Dělníka« Ant. Rybníček. — Spolky: Spolek filologický v Praze; Jednota čes. katol. učitelstva v král. Českém; Lit. jednota bohoslovců českobudějovických »Jirsík«; Správa »Johannea« v Praze; Kat. lidový spolek pro okres Blatenský; Křesť. socialní spolky: v Červ. Kostelci, ve Vepřku, ve Zbečníku, v Libšicích, ve Mříčné, v Byšicích, v Černoušku, ve Vlněvsi, v Rychmburku.

Nové překvapení uchystáno bylo p. proboštovi albem katolických spisovatelů. Literární sekce sebrala tiše a bez hluku 78 podobizen katolických spisovatelů a vložila je do stkvostného alba, jež jest opatřeno písmeny A. (Antonín) a L. (Lenz). Člen výboru Literární sekce, prof. Václ. Müller, vstoupil na podium, oslovil p. probošta a odevzdal mu album s podobiznami katol. spisovatelů. Konečně mu jednatel odevzdal dva poslední podíly »Dědictví Maličkých«, český a německý, stkvostně vázané, jež arcijahen Ant. Šrůtek oslavenci darem zaslal.

Nyní oslavenec vyžádav si slovo usadil se za stolem na podiu. J. M. p. probošt jest statné, vysoké a krásné postavy, a kněžský proboštský oblek dodává mu velice vážného vzezření. Jeho vystoupení jest vážné. I není divu, že na něm spočinulo celé shromáždění a že dychtivě naslouchalo jeho řeči. Promluvil takto:

Vysocedůstojní pánové! Velectěné shromáždění!

Přijmětež mé nejvroucnější díky za laskavou přízeň, kterou mé nepatrné osobě přítomností svou na jevo dáváte.

Mohu, šlechetné dámy a velectění pánové, hledě k dlouhému životu svému, podle pravdy vyznati, že jsem zažil přemnoho radostných, ale také přemnoho žalostných dnů.

Otce svého jsem nepoznal, neboť odešel na onen svět, když jsem čítal jeden a půl roku. Šlechetnou a věrně katolickou matku jsem ztratil uprostřed studentských let svých. I mohl jsem věru s korunovaným prorokem Davidem zvolati: »Pater meus et mater mea dereliquerunt me.« »*Otec můj a matka má opustili mne.*«

Otec můj a matka má opustili mne předčasně, a mohu říci, že jsem neměl, ke komu bych se uchýlil, ant nebylo, kdo by se mne byl ujal.

Avšak, ač jsem byl opuštěn od lidí, tak že bych se byl rád odebral spolu s odcházející matkou svou na onen svět: neopustil mne Ten, o němž dí Písmo: »Oči všech doufají v Tebe, Hospodine, a ty dáváš pokrm jim v čas příhodný. Otvíráš ruku svoji a naplňuješ všelikého živočicha požehnáním svým.« Ž. 144, 15. 16. Ujal se mne Bůh, tak že jsem mohl zvolati: »Pater meus et mater mea derelique-

runt me, Dominus autem assumpsit me.« *Otec můj a matka má opustili mne, ale Hospodin přijal mne.«* Ž. 26, 16.

V pravdě Hospodin přijal mne a vedl mne začasto cestami drsnými a neschůdnými a naučil mne sebe zapírati, úsudek svůj úsudku vyššímu podřizovati, na své mínění a na své domnělé přesvědčení nespoléhati, ve věcech náboženských autoritě církevní se podrobovati, autoritu církevní i občanskou v uctivosti míti, naučil mne poslouchati, a tím právě byl mi dán základ k tomu, abych zachoval svatou víru, po otcích zděděnou a nezapomenutelnou katolickou matkou mou do srdce vštěpovanou. Nikdy jsem nezapomenul, že jsem katolické matky synem, nikdy jsem nepřestal milovati Církev a nikdy jsem neustal vzývati, ztrativ pozemskou matku svou, nebeskou Matku naši, královnu nebeskou.

»Dominus assumpsit me.« *»Hospodin přijal mne.«* On mne vedl cestami mimořádnými a do míst takových, že jsem mohl studia svá zdokonalovati, a vtiskl mi do ruky, řídě osudy mé, spisy velikých našich filosofů i theologů, jakož i spisy novověkých, opravdu učených mužů. Tím se ustálily zásady mé, a jestliže jsem během svého dlouhého života něco užitečného napsal, jestliže jsem s výsledkem hájil autoritu Boží a autoritu občanskou naproti živlům podvratným a naproti šalebnému kultu mužů revoluce náboženské v Čechách, mám to děkovati Bohu a velikým našim katolickým filosofům a theologům.

Hájil jsem minulost i přítomnost katolické Církve, velectěné shromáždění, ne snad jakoby katolická Církev bez mých spisů obranných obstáti nemohla, nebo jakoby katolické kněžstvo bez mého hájení v trvání svém bylo ohroženo. Vědělť jsem předobře, že přede mnou a vedle mne mělo kněžstvo apologety, mne daleko převyšující, ano ještě více, já věděl, že žádná síla pozemská není s to, aby způsobila, aby kněžstvo katolické bylo s tváři zemské setřeno a vyhlazeno; nebo kněžství katolického duchovenstva jest kněžstvím vtěleného Boha, k němuž bylo řečeno: »Ty jsi kněz na věky podle řádu Melchisedechova.« Vědělť jsem, že žádná síla lidská nedostačuje, aby katolické kněžstvo na zemi vyhladila, neboť k němu byla bezprostředně slova Páně řečena: *»Aj já s vámi jsem po všecky dni až do skonání světa.«* A tak jest jisto, že mezi těmi, kdož budou očití svědkové poslední katastrofy světové, a doby, kde se zatmí slunce a měsíc nebude dávati světla svého, a kde bude zastaven běh slunce a hvězd, bude také kněžstvo katolické. Drží tedy a zachovává kněžstvo katolické Ten, v jehož rukou jsou nebesa, a jehož silou trvá zem. Nepravdu tedy hlásal svého času M. Jan Hus, že by možno bylo, aby kněžstvo na dobro vyhynulo, a aby se scvrkla Církev až na jednu starou bábu. Katolické kněžstvo není o sobě žádné obrany potřebno. Zachovává je Bůh v trvání jeho.

Velectěné shromáždění! Katolické duchovenstvo stojí o síle Hospodinově, ono nemá o sobě žádné obrany potřebí, a podobně naše svatá katolická Církev není také potřebna obrany, neboť jest známo, že její základy položil vtělený Bůh, když pravil: »Ty jsi Petr. t. j. skála, a na té skále vzdělám Církev svou a brány pekelné nepřemohou jí.« Nikdy mi tedy, velectěné shromáždění, na mysl nevstoupilo, že by Církev katolická ku trvání svému byla mé obrany potřebna, vždyť pak jsem dobře věděl, co pravil o ní sv. Augustin: »Církev jest všemu světu viditelna, jest městem na vysoké hoře po-

staveným, kteréž žádnou měrou nemůže býti ukryto. Ona jest Církev svatá, Církev jedna, Církev pravá, Církev katolická, kteráž bojuje naproti všem kacířstvím, kterážto bojovati může, ale nemůže nikdy býti vybojována. Z ní vyšla všecka kacířstva, byvše jako stelivo od keře odtržena, ona však zůstává v kořenu svém, ve vinném keři svém, v lásce své. Brány pekelné nepřemohou jí. (In ps. 61. n. 6.) Církev nebude přemožena ani vykořeněna, aniž ustoupí pokušením, dokavad nebude konec světa (l. c.). A tato Církev jest právě ta bojující Církev (Lib. de fide et symbolo n. 21).

Avšak, velectěné shromáždění, ač není moci na světě, která by dovedla zardousiti sv. víru, Církev katolickou a kněžstvo katolické, poněvadž síla věčného Boha drží a zachovává je, přece jsem měl za svou povinnosť, odmítati, pokud mi bylo lze, všecky příhany, tupení a hanění, kteréž hojně okouší sv. víra naše, Církev naše a kněžstvo naše. A tato povinnosť zavazuje svou měrou nás všecky.

Velectěné shromáždění! Duchovenstvo katolické přineslo nám sv. víru, ono nás oblažilo osvětou katolickou, ono nám vychovalo sv. Ludmilu, sv. Václava, sv. Vojtěcha, sv. Jana Nep., sv. Prokopa, bl. Jana Sarkandra, ono vyučovalo a vychovávalo národ, že byl ve věku XIV. veleben a slaven jako národ vzdělaný a osvětou svojí slavný, ale což více váží, byl veleben a slaven, jako mravný a zbožný národ, jako národ svatý, Praha jako město svaté, a země Česká jako země svatá. Tak bylo, než M. Jan Hus začal rozšiřovati bludy Anglosasíka Jana Viklifa. I on nemohl jinak, nežli národ náš svatým zváti, a tak nepřímo vyznával, že to duchovenstvo, jež proti všemu řádu tupil, bylo u nesmírné většině duchovenstvem šlechetným.

Takli vychovávalo kněžstvo praotce naše, dlužno, abychom je v uctivosti měli, abychom nedopouštěli, aby tou dobou žijící duchovenstvo naše bylo tupeno a haněno, aby sv. víra naše a Církev naše byla urážena, neboť osvětu křesťanskou, nad niž lepší nikdo nám dáti nemůže, udržuje a chrání duchovenstvo katolické po Bohu jedině.

Víra katolická a Církev katolická a duchovenstvo katolické, velectěné shromáždění, nepotřebuje naší obrany o sobě, neboť bude trvati silou Boží až do skonání. Avšak nikdež nečteme, že Bůh zachová víru svatou a osvětu křesťanskou také těm národům, kteří ji podvracují, tupí a haní, nebo jsou neteční, když se hyzdí sv. víra a tupí duchovenstvo a ústavy katolické.

Byly doby veliké netečnosti k víře otců našich, ne v lidu, neboť ten byl zbožný, mravný a života křesťanského dbalý, ale právě v tak zvaných vzdělancích. Ti nám stále na srdce kladli, že devatenácté století jest stoletím snášelivosti, a ta že sluší na každého osvíceného člověka. Ale ku podivu! Snášelivosť doporučovali tito osvícenci pouze katolíkům a nikoliv protestantům a jejich pastorům aneb Židům. A značná část katolíků dala se svésti až k netečnosti ku sv. víře. Tupili naši sv. katolickou Církev a duchovenstvo naše, jež žilo za dob Husových, aby Husovu osobu vyvýšili, a my jsme mlčeli; tupili sněm Kostnický, že odsoudil prý Husa nespravedlivě jako kacíře, aby mohli učiniti mučenníka z něho, a my jsme mlčeli; tupili papeže Římského lhavě jako nepřítele národa českého, a my jsme mlčeli; tupili a haněli ss. patrony naše: sv. Ludmilu, sv. Václava, sv. Vojtěcha a sv. Jana Nep., a my jsme tomuto hanebnému řádění neodporovali; zlehčovali život velikého mučenníka za zpovědní ta-

jemství sv. Jana, a my jsme mlčeli; tupili naši svatou neposkvrněnou královnu nebeskou a dávali jí jména, jichž sobě žádná dívka počestná líbiti nedává, ano oni zlehčili i vtěleného Boha na způsob nevyslovitelný, a my jsme mlčeli. A toto všecko se dělo před očima našima v Praze, před obličejem katolického obyvatelstva Pražského — já nechci učiniti zmínky o té bídné tiskárně, která se takovýchto atentátů naproti katolickému národu českému dopouštěla — a my jsme mlčeli.

Velectěné shromáždění! Vzpomínám tuto na Spasitele svého. Když ho katané potupili, zbičovali, trním korunovali, vložili na ramena jeho kříž, a tak konal Spasitel náš bolestnou cestu svou na horu Kalvárskou. V krvavé šlepěje jeho vkládala Matka Boží, nyní matka jako zločincova, liliové nohy své. Na celé cestě nikdo jí netupil a nikdo jí nezlehčoval. A když pod křížem plná žele stála, tupili katané a knížata kněžská Syna jejího a posmívali se Jemu, ale Matku Páně nikdo nepotupil. Bránil tomu ten nejvděčnější ze synů lidských. Matka Páně sestoupila s hory a bytovala v domě sv. Jana Miláčka, ale nečteme, že byla zlehčena a potupena, ač byli věřící v Jerusalémě krutě pronásledováni. Chránil ji věčného Boha věčný Syn.

Velectěné shromáždění! Bůh prodlévá a netrestá ihned těch, kdož se naproti Němu provinili, ale trestá krutě zlehčení Matky své až po tento den, netoliko na jednotlivcích, ale také na celém národě. Dokavad náš národ matku Boží ctil, byl veliký a slavný; když ji zneuctil, byl trestán na způsob hrozný. Ubohý náš národ byv sveden knězem Janem Husem, odstoupil sice od autority Římského papeže, ale Matku Boží ctil, až na fanatické sekty Táborův a Českých Bratří, avšak národ náš, od středu Církve byv oddělen, dal se strhnouti ku náboženské revoluci nemravného a zločinného mnicha Martina Lutra a bídného násilníka Kalvína, potupil Matku Páně, její sochy zneuctil, i ve chvíli, když zločinným svržením Slavaty, Martinice a Fabricia hroznou katastrofu započal prostřednictvím zvláště helvetské a českobratrské šlechty, a co následovalo? Bílá Hora!

Velectěné shromáždění! I za našich dob byla Matka Páně, jakož jsem pravil, tupena. A právě se chystá na sochu její na Velkém náměstí Staroměstském potupa nová. Doufám v Boha, že nedopustí, aby vedle sochy Matky Páně, kteráž byla postavena na poděkování za ukončení hrůzných dob, jejichž začátkem byl husitismus, stála také socha Jana Husi, původce jeho, a to nátlakem tétéž haeresie, kteráž uvalila na náš národ Bělohorskou katastrofu. Praha, jak naději mám, až dotud nezapomenula, že jest sice městem slovanským, ale ještě větším právem katolickým.

Velectění pánové a velectěné dámy! Doba náboženské netečnosti, kterouž zvali dobou snášelivosti, byla pro mne dobou veliké sklíčenosti. V této sklíčenosti psal jsem, jest tomu již drahně let, jednomu vysokému církevnímu hodnostáři, a ten mi přimlouval: »Upokojte se! Věrných katolíků jest nesmírná většina, odpůrců jest poskrovnu. Ti křičí a řvou, aby se zdálo, že jest jich mnoho.« Ale velectěné shromáždění! Co jest nám platno ohromné množství oveček, když se dává zvůle vlkům nemnohým, aby je rozsápali?

Bohu budiž dík, netečnost katolíků a přílišná, ano hříšná snášelivost náboženská již minula. Katolická uvědomělost se všade probouzí, a v tom spatřuji naději na zachování našeho milého českého

katolického národa. A i tento okamžik, ve kterém věnujete pozornost mně, muži a knězi katolickému, ale pro své katolické spisy zhanobenému, jest svědectvím, že katolické smýšlení se utužilo a rozšířilo. A proto volám z hloubi srdce svého: »Haec est dies, quam (mihi) fecit Dominus.« »To jest den, jejž učinil Pán«.

Díky vám všem, vysocedůstojní pánové, křesťanští mužové a křesťanské dámy, za poctu vaši a odplatiž vám Bůh požehnáním svým na zemi a hojnou odplatou na nebi. V jisté prastaré legendě čteme, že sv. Dionysius Areopagita, jenž uvěřil slovům sv. Pavla v areopagu athenském, zatoužil uviděti tvář Matky Boží. Byla tehdáž ještě na světě. I dostal návěští: Jdi do Jerusaléma, a tam uzříš tvář Matky mé. Stařeček se vzchopil a putoval do Jerusaléma a přišed do města, ihned se tázal po domě Jana Miláčka. Zaklepal, a ihned se objevil jinoch přívětivého vzezření a tázal se uctivě, čeho by sobě stařeček přál. Sv. Dionysius odvětil: Syn Boží mne sem posílá, abych uzřel tvář Matky Jeho. Sv. Jan odpověděl: Uzříš tvář Matky Boží, bude-li v tom vůle její. Za nedlouho se vrátí z chrámu. A když se Matka Páně navrátila, řekl k ní sv. Jan: Panovnice! Jest zde stařeček, jejž sem poslal Syn tvůj, aby uviděl tvář tvou. Matka Boží odhrnula závoj, a řekla: Viz tedy tvář dívky Páně! A stařeček vida tvář Matky Boží klesl na kolena svá a zvolal: Ó Panovnice má, je-li tvář tvá tak nevýslovně sličná a krásná a přívětivá na zemi, jaká bude as na nebi! A abyste tuto tvář Rodičky Boží k útěše své již zde na zemi při posledních dobách svého života uzřeli, a pak na nebi, toho Vám a sobě přeji. Bůh Vám žehnej na zemi a dej slávu věčnou na nebi!

Po skončené jeho řeči bouřlivým potleskem přijaté poděkoval red. Tom. Škrdle shromáždění, že tak velkolepým způsobem uctilo jubileum Jeho Milosti a provolav oslavenci třikráte Sláva, zakončil slavnostní večer.

Nyní přišli jednotlivci a oslavenci osobně blahopřáli; různí ctitelé jeho a hlavně dámy líbali mu ruce, a to se dělo po celé cestě sálem, až vyšel ven.

Místopředseda sekce, učitel Jos. Flekáček, jenž se na slavnost velice těšil, bohužel ochuravěl a dostaviti se nemohl. Také předseda družstva, Dr. Rud. Horský, pro churavost své matky se omluvil a žádal oslavence za laskavé prominutí.

Na Veliký pátek.

trhla Maria růži s kříže,
kloní k ní svatou hlavu níže,
líbá ji, ke rtům něžně tiskne,
v květ její slza lásky tryskne.
Přitul se, drahá růže, ke mně
jako kdys v chlévě ve Betlémě.

Štěpila jsem tě v půdě chudé,
aby v tvé rosy krví rudé
ubozí spásy pramen pili.
Slzami jsem tě zalévala,
bolnými vzdechy zahřívala.
Nazaret tvoji dýchal vůni,
pokory rostla's na výsluní.
Tak rostla's drahných třicet roků,
lahodna ústům, srdci, oku.
Teď růže na kříž jsem tě vpjala,
veškeru lidstvu abys plála,
aby svět dálný na všech stranách
rděl se, má růže, ve tvých ranách.

Fr. Chrdm.

Nietscheova kritika křesťanství.

Na líc a rub obrací **Filip Jan Konečný**.

(Pokračování.)

Kde je co v buddhismu v nepořádku (v depresse), proti tomu postupuje se »hygienicky«, kážeť *Buddha,* aby se v takových případech užívalo života pod širým nebem, aby se vedl život potulný, aby se strava brala umírněně, aby se lihovin užívalo opatrně, a affekty působící žluč a krev aby se jen málo vyvolávaly nebo nic. Také starosti nemáš si připustiti žádné; za to však vzbuzuj představy skýtající klid a rozjaření. »*Modlitba* je vyloučena jako *askese*; nijaký kategorický imperativ, nijaký *nátlak* vůbec . . . V učení Buddhově stává se egoismus povinností.« Jednoho jest ti třeba, totiž, »jak se *ty* zbavíš utrpení a nepříjemnosti.« Chápeme, že *tato* přikázaní jsou neskonale pohodlnějšími než naše křesťanské Desatero; my chápeme však také právě proto zálibu moderních pánů v *tomto* »náboženství«, a věříme, že »předpoklad pro buddhismus je velmi mírné podnebí, veliká mírnosť a liberalita v mravech.«

»Nepotáhnou-li *tyto* přednosti moderních lidí k Buddhovi, nepotáhne jich nic. Tolik »dobrého a pohodlného« nemůže lidstvu žádný »bůh« dáti, nechce-li i na svou »podzemskou říši« resignovati a všeobecným veřejným posluhou se státi. Nebe a podobné věci jsou v této víře a limine odčiněny.

Že »vyšší a učené hlavy« v *takovém* náboženství *si libují*, dosti snadno pochopujeme; že by však *věřili*, aspoň tolik věřili buddhismu, jako ve svém zkrachovaném křesťanství věřívali, tuze pochybujeme. V tom je však právě zabiják »buddhistické *víry!*«

Nevidíme hany, vytýká-li auktor křesťanství, že v něm nalézají útočiště »nejnižší stavy«. Předně není to pravda, a za druhé, i ti pohrdaní nejnižší stavové jsou lidmi a začasto daleko šlechetnějšími,

nevinnějšími, mravnějšími a poctivějšími lidmi než »učené a vysoké hlavy«. Nevidíme také hany, vytýká-li se křesťanství, že musí »zpytovati svědomí, sebe kritisovati, za odpuštění prositi, sebe umrtvovati atd. S odporností však od křesťanství odmítáme, že by zdravotnictví zakazovalo nebo dokonce i čistotnosti na odpor bylo. Litujeme, že auktoru připomínajícímu, kterak v Kordově po vypuzení Maurů veřejné lázně četné byly uzavírány a rušeny prý z církevních rozkazů, připomněti musíme, že v těch »lázních« (jak dnes mnohdy, tak již tehdy) právě čistota duše i těla přicházela k úrazu. Víc ani slova o tom, každý nám rozumí a takovou čistotu dle zásluhy ocení! Takto křesťanství pan Nietsche nevyvrátí.

9. *Rozšíření* křesťanského náboženství vykládá pan auktor asi v ten způsob: Když křesťanství vylezlo z katakomb na povrch země, nemělo již před sebou silného a neporušeného člověka, nýbrž »silného, ale *netvorného*.« S netvorem tím byl mu boj usnadněn hlavně tím, že *barbarskými* pojmy a hodnotami stalo se *pánem* nad světem. Mezi tyto »barbarské« pojmy, které křesťanstvu svět podmanily, počítá auktor oběť prvotin, pití krve při večeři, opovržení duchem a kulturou, mučení ve všech způsobech, velikou pompu kultu.« Křesťanství chtělo a chce se učiniti pánem *dravců*, jeho prostředek učiniti je *nemocnými*, oslabiti ke *zkrocení* a upoutati je k »civilisaci«.

Proti tomu buddhismus vede a vedl si ve všem naopak. On jest pro *pozdní* lidi, pro dobrotivé, mírné a předušeвnělé raçy; je zpětným uvedením jich k míru a rozjařenosti; je pro »konec a zemdlenosť civilisace«. Buddhismus je »stokráte studenější, pravdivější, objektivnější«. Buddhismus nečiní si své utrpení, »praví pouze, co myslí — *trpím*.« (Str. 40.) Barbarovi oproti tomu není utrpení o sobě nic slušného. — Křesťanství má sice několik jemností na dně (tedy přece *něco* ?), ale ty náležejí výchovu (to jest: vzalo si je z buddhismu? Pan Nietsche se nezapře!)

Pak se vrhá auktor na tři božské ctnosti a nazývá je »třemi křesťanskými chytrostmi«. *Víra* je mu protikladem rozumu a pravdy; *naděje* je jakési životní stimulans za »nijakou skutečností — která se splněním neodstraní; *láska*, aby byla možna, »musí býti osoba; aby se mohly nejspodnější pudy súčastniti, musí býti bůh mladý. Je třeba pro horoucnosť žen posunouti do popředí krásného světce, pro horoucnosť mužů Marii . . .«

Nebudeme dále opisovati; auktor stal se prasprostým cynikem, jenž pro samé »pudy« jen všude smyslnosť vkládá a vidí. Každý vidí, soudí a podezřívá i hanobí podle *své* vlastní zvrhlosti. Končíme tuto stať posledními slovy z písní *Bilitiných* (otištěných na str. 32.):

»Ty, tys neřekl mi (pěkného) nic. Tys mi nic nedal, neboť jsi chudý — a *nejsi krásný* . . . Nejsi, opakujeme, nejsi krásný, zvláště ne v té cynické kritice.

A zpět k původu křesťanství a jeho rozšíření (vlastně vývoji) vrací se auktor: »křesťanství — praví na str. 67. — *není* protihnutím proti židovskému pudu, jest jeho důslednosť sama, jest to další závěr v jeho logice, vštěpující bázeň. Vykupitel dal prý tomu patřičnou formu, když děl: »Spása přijde od Židů.« Kdyby aspoň takové předhůzky byly nové, originelní! Máme to staré haraburdí rabínsko-protestantské vyvraceti? Stalo se tak z naší strany několikráte, ale vždy totéž opakují odpůrcové, jakoby hluchými a slepými byli. Toť přece dějinami

zjištěno, že sotva křesťanství na světě se ukázalo, hned proti sobě celé židovstvo mělo. Bylo-li křesťanství, jak odpůrcové tvrdí, jen důsledkem židovství, odkud vzala se proti němu židovská nenávisť, zuřivosť, ba i pronásledování? Chtějí odpůrcové tvrditi, že Židé byli tak krátkozrakými, ano, nevidomými, že sebe samy (v křesťanství) nenáviděli, ostou zeli, pronásledovali? Různé strany a školy židovské, jež navzájem se potíraly, ihned spojily a srovnaly, jakmile s křesťanstvím činiti měly. Šamaité i Hillelité, Fariseové i Saducaeové, knížata, duchovní i lid — ač jinak plní proti sobě odporu a záští k vůli svým různým domněnkám, učením a zvykům, jakmile jednalo se o Krista a jeho přívržence, ihned za jedno byli a se dohodli o svůdcovství (quia *seductor* ille dixit adhuc vivens, *sv. Matouš* 27, 63) a zlořečeném modlářství, které má býti stůj co stůj zničeno. Nakládali tak kde jinde se *svými* přívrženci sourodými? Dějiny o tom mlčí, a naši povídálkové o původě křesťanství ze židovsta (v tom smysle, že křesťanství nic vlastního nemá a vše ze židovstva vzalo) také ani jediného dokladu historického nedávají, ač věří, že *zde* rozhoduje jen historie (fakta) a ne fantasie a nenávisť proti nám. Dovolává-li se pan Nietsche slov Spasitelových — Quia solus ex judaeis est, že spása ze Židů jest — dovolává se slov těch *nešťastně*, jelikož každý čtenář Bible ví, že slova ta řečena byla, aby označila národ, z něhož Spasitel jako člověk původ vezme (se zrodí). *O totožné nauce* Spasitelově s naukou národa toho nedí se zde ani slovíčka, než že nic snad Spasitel ze Starého Zákona do Nového nepřijal — vždyť Starý Zákon *přípravou* byl na Messiáše, jenž ho nepřišel rušit, ale *doplnit!* — ale že na tom místě, na kterém řeč byla o původě (národním) Spasitele, docela toho třeba nebylo.

Je věru mrzutým, praví jednou *P. Weiss*, že člověk dnes křesťanským odpůrcům dokazovati musí, že i věci, které již v rukou drží, jsou možné a rukama dosažitelné. Nejlépe bychom snad učinili, kdybychom takovým odpůrcům vždycky *opak* toho tvrdili, co věříme, poněvadž pak řekli by dle své methody právě to o nás, co věříme. Tedy v našem příkladě nejlépe by bylo říci: My, křesťané, tvrdíme, že křesťanství celé, jak je, vyšlo ze židovství, že je jeho neodpíratelným důsledkem, že nic jiného neobsahuje ani pokud o formu, ani pokud o materiál jde; odpůrcové jistě by se ihned pozvedli a proti nám tvrdili: Křesťanství není důsledkem židovství, ale je novým formálně i věcně, — a tak bychom bez hádky byli, kde býti chceme, že totiž křesťanství je náboženstvím samostatným, nadpřirozeným, v podstatných kusech novým, dokonalým atd.

Dojde-li kdy z naší strany k *této* taktice, vinou *naší* to nebude; jsou lidé na světě, s nimiž rozumně a přímě mluviti nelze.

Avšak přece něco nového a od rabínsko-zprotestanštělé polemiky odchylného má zde auktor — ač něco podobného četli jsme již u *Hartmanna* — tvrdí totiž, že křesťanství vzešlo *z fal šovaného* a *znetvořeného* židovství. Věc sběhla prý se takto: »Židé jsou nejpamětihodnější národ světových dějin, poněvadž postaveni před otázku bytí a nebytí, dali s dokonale příšerným uvědoměním bytí *za každou cenu* přednosť; tato cena byla radikálné *zfalšování* vší přírody, vší přirozenosti, vší reality, celého niterného světa jako vnějšího.« A tážete-li se, co hrozného vlastně Židé učinili, když svého národního bytí za každou cenu uhájiti chtěli a také uhájili, odpoví vám auktor, že postupně obrátili své náboženství, kult, dějiny, morálku, boha, psychologii a spo-

kojili se jen s nepodařenou všeho toho kopií. Tím jsou prý však »*nejosudnějším* národem světových dějin«, jelikož ve svém dalším vlivu učinili lidstvo tak falešným, *že může ještě dnes křesťan cítiti protižidovsky,* nechápaje, že je sám vlastně »posledním židovským důsledkem«. Nejvíce má na tom viny *kněz,* jenž má životní zájem na tom, aby lidstvo bylo *slabé* a úplně mělo pojmy spletené o dobru, zlu, pravdě a bludu. — Auktor patrně neví, že Židé, ačkoli často odpadali od *svého* náboženství (i v modloslužbu a pohanství), přece zase povstávali a *svého* náboženství velmi úsilovně se drželi a věrně je plnili. *Jejich* náboženství stojí dle uznání nejlepších nepředpojatých znalců vysoko nad nejkulturnějšími národy starého věku, nad Řeky a Římany, u nichž názory náboženské ani z daleka té výše, oduševnělosti a čistoty nedostoupily, jakou měli již po staletí Židé. Křesťanství nebralo z porušeného židovství; křesťanství podrželo ze židovství, co bylo pravdivého, a doplnilo to i do výše i do hloubky i do šířky. Křesťanská morálka a dogmatika jasné dávají svědectví o velikém pokroku na dráze vývojové (náboženství) a neobyčejném zdokonalení všech pojmův a celého života náboženského. Rozdíl a velikost křesťanského náboženství od židovského byly tak patrny, že se jim ani pohané (filosofičtí Řekové a právničtí Římané v popředí ostatních národů) ani Židé nemohli vyhnouti a musili je na celé čáře v krátké době uznati. *Nový život obrozeného světa nejlepší dával svědectví křesťanskému náboženství a nezvratně dokazoval božskou jeho stránku na všecky strany.* Že dnes se to neuznává aneb dokonce i popírá, není vinou křesťanství, ale těch, kteříž od staletí proti němu nejhoršími zbraněmi a nejbídnějšími prostředky bojují, nehrozíce se děsné spousty nábožensko-mravní, která všude kroky jejich provází. Kdežto křesťanství nadělalo z barbarů lidí, nadělala dnešní nekřesťanská věda z lidí barbary a rafinované podvodníky. Kdy sálaly náruživosti a kdy vztyčila zpustlosť mezi lidmi tak vysoko a tak drze hlavu jako právě dnes, v době pokroku a antikřesťanského ruchu? To je také znamením, a to velice žalostným znamením pro antikřesťanský modernismus! Na druhé straně je to však i výmluvným svědectvím pro ubíjené, hanobené a odstrkované křesťanství. Pravdě i lež svědectví dává; proto také i v modernismu křesťanské náboženství svědka má.

Marny jsou výkřiky a nadávky, jež proti tomu vychrstává pan Nietsche. Příteli, nadáváš, tedy nemáš pravdy a cítíš to, řekl kdosi velmi případně svému odpůrci. I my to pravíme panu Nietscheovi, když nadávky jeho bez poznámky zde na pranýř hanby veřejně přibijíme. Nadávky jeho platí především židovství, ale hned po té proti křesťanství jsou v plné síle a v celém dosahu namířeny; dáme je tedy v originále. »Učinili z mohutných (str. 70), velmi *svobodně se* vydařivších postav dějin Israelu, podle potřeby ubohé potměšilce a tichošlápky aneb »bezbožníky«; zjednodušili psychologii každé veliké události na idiotskou formuli »poslušnosť aneb neposlušnosť k bohu«. — Krok dále: »vůle boží«, to jest zachovávací podmínky pro moc knězovu, musí býti *známa* — k tomu účelu je třeba *zjevení.* Po česky (sic!): je třeba velikého literárního zfalšování — odkrylo se »Písmo svaté« — se vší hierarchickou pompou, se dny pokání a žalným kvílením nad dlouhým »hříchem«. *Vůle boží* stála dávno pevně; vše neštěstí odtud pochodí, že se jí národ zpronevěřil, že se odcizil Písmu svatému . . . Mojžíšovi *již* byla »vůle boží« *zjevena* . . . Zde máme tedy obrázek,

jak dle chorobné fantasie auktorovy »falšovalo se židovství.« *O důkaz se auktor ani nepokusil,* aby z četných obvinění svých aspoň jedinkého dokázal. Nejsme povolanými ani najatými obranci náboženství židovského; v zájmu pravdy musíme se však židovství zastati a panu Nietscheovi a jeho nohsledům do očí říci, že si počínají jako rozvaděné báby, když se na trhu hádají: jedna spílá druhé a když na konec dospějí před soud a mají se zodpovídati, buď »nevědí«, co povídaly aneb se »nepamatují«, aneb se vymlouvají, že ta i ona »také nadávala« a tak že přišlo slovo k slovu.« Jak? *Vůle boží* že vzala původ jen »v podmínkách pro moc knězovu?« Věří pan auktor, že lidé, kterým vůle boží byla tak nepohodlna již tehdy, jako je mnohým lidem dnes, věří auktor, že lidé ti byli tak hloupými a na sebe nepamatujícími, že si chomout ten beze všeho odporu na krk navléci dali? Jak se také jmenuje kněz, který vůli boží vymyslil a Židům na krk zavěsil? Kdy, v které době a za jaké příležitosti stalo se tak poprvé? Pan auktor přece musí míti pro své hrdé a sebevědomé vystupování jistojisté doklady — či píše snad »bezhlavě« a po příkladě »bohoslovců«, kterým již tak často vynadal a »přihlouplosť« vyčetl. To by ovšem krutá byla rána pro jeho filosofii, ale jaká pomoc, když »kněží« nechtějí těchto povídaček přijati bez důkazův, a co mnohem horšího jest, bez důkazů dobrých a jistých! Pan auktor i jeho stoupenci — mlčí. Dobře! Ať tedy mluví, myslí a soudí nepředpojatí lidé i o původě vůle boží i o vynalezení svatého Písma i o zjevení božím. My z toho škody míti nebudeme, jelikož na jisto víme, že lidé slušní, i když s námi stejně nevěří a nesmýšlejí, tuto nietscheovskou filosofii a historii nepřijmou. Klasickým a úchvatně krásným jest důkaz Nietscheův, jak povstaly u Židův *oběti.* Věc sběhla se tak: »Kněz byl žráč beefsteaku«, proto chtěl míti nejchutnější kousky masa a zavedl »s přísností a s pedanterií« *oběti* a hned po nich *i daně.* Jakmile tyto věci (o vůli boží, o vynalezení písma, beefsteaku a zjevení) byly provedeny, ihned přikročeno bylo k tomu, aby kněz při všech věcech byl nepostrádatelným. Od té chvíle vidíme ho všude, kde se dá co lovit a slíznout — u narození, sňatku, nemoci, smrti a pohřbu člověka. Je to »svatý parasit«, jenž vše přirozené dělá nepřirozeným svým »posvěcováním«. Dovolíme si auktora upozorniti, že zde udělal chybu, a to *světovou,* poněvadž toto »neoprávněné zasahování« kněze do života lidského spatřuje se nejen u »zfalešněných« Židův, ale u všech vzdělaných i nevzdělaných národův. — Auktor tedy chybuje, když se proto vrhá jenom na židy, jelikož měl by si uplésti bič a sešlehati *celý svět,* jestli by se mu totiž každý dal a jestli by někdo bič i násadku na jeho záda nepřitlačil. Ale tak už to na světě bývá. Když je člověk příliš horlivým, nadělá nejvíce kotrmelcův a nepodařenin. Pan auktor může se těšiti známým přirovnáním: Kobyla má čtyři nohy a přece někdy klopýtne. Ký tedy div, že já, jenž mám jen jednu (chorou) hlavu, klopýtnu často? Nu dobře, jen když ho aspoň kobyla zachránila! Filosofie, věda a kritika špatně se mu zde každým způsobem odsloužily. Pořád na nich jezdil, a naposledy zavezly ho do *takové* bryndy, do takové louže, — že všichni národové svou minulostí i přítomností proti němu stojí! Jediní křesťané chovají se i nyní k auktorovi dobrácky a s úsměvem poslouchají jeho výklad, že prý »na takto falešné půdě . . . vyrostlo křesťanství«, jež jest formou smrtelného nepřátelství proti skutečnosti (str. 71). Nač kaziti někomu radosť, i když je pošetilou? Nač mrskati ubožáka, jehož

řežou všichni? Nač k soudu volati někoho, jenž již předem odsoudil se sám? Pan Nietsche může přísahati aneb nadávati, zlořečiti aneb chváliti, tupiti aneb díky vzdávati — všecko nemá ceny, poněvadž »neví, co činí«.

Pán Ježíš udělal prý proti zfalešněnému židovství »povstání«. Auktor však ve své filosofické hlavě *nechápe*, »proti čemu bylo povstání namířeno.« Hned však se »pamatuje«, ba i *chápe*, a praví, že povstání to bylo »proti židovské církvi; *ne proti její zkaženosti*, nýbrž proti kastě, privilegiu, řádu, formuli«, zkrátka: byla to »*nevěra*« ve *vyšší lidi*. Nu vida! Pán Ježíš avanžoval zde na církevního povstalce, jenž nevěrou svojí namířeno měl na vysoké lidi a jejich privileje; zkaženosť lidská nezaměstnávala jeho srdce! Dle této »veliké myšlénky« *musil* se z Krista brzíčko vyklobati »*svatý anarchista* (str. 71), jenž nízký lid, vyvržené hříšníky, *čandaly* v lůně židovstva vyzýval k odporu proti vládnoucímu řádu — vyzýval takovou řečí, jež by také dnes ještě vedla na Sibiř.« Auktor nestydí se hned po těchto bohopustých výkonech o Pánu Ježíši tvrditi, že »*byl politický zločinec*«. Nic jiného, než politický zločin přivedl Pána Krista na kříž. »Zemřel za *svou* vinu, schází každá příčina pro to, byť to bylo sebevícekráte tvrzeno, že zemřel za vinu jiných.« Srdce každého křesťana prudce bije, když čte tyto hrubé a bídácké blasfemie, jimiž pokaluje se nejsvětější Syn Boží. Za politického *zločince* mohou Jej padouchové vyhlásiti; Jeho smrt, v níž miliony lidstva nacházejí svědectví nadlidské lásky k sobě a záruku věčné své spásy, mohou padouchové, kteří pro lidstvo nic dobrého neudělali, leč že mu víru křesťanskou znešvařili aneb dokonce i vzali, beztrestně hanobiti a nejsurovějším způsobem znešvařovati, aniž by v katolickém Rakousku našel se censor, jenž by konal povinnosť a vzal v ochranu státem uznané náboženství křesťanské! Jak mohly takové urážky křesťanského náboženství a jeho božského Zakladatele projíti pražskou censurou a nebýti konfiskovány, nedovedeme pochopiti, jelikož obsahují několikerý zřejmý zločin rušení státem uznaného a úředně vyznávaného náboženství. Či může někdo dopustiti se hroznější injurie proti Kristu, než když ho posměšně vyhlásí za »svatého anarchistu«, za politického zločince, a což nejbezbožnějšího (dle našich katolických pojmů), když vyhlásí o Něm, že umřel »za svou vinu« — Kristus, jenž dle naší víry nesl sice na Sobě viny všech, ale sám na Sobě neměl žádné, — a že »neumřel za nás a za naše hříchy!« Uznáváme, že censor má s dnešními publikacemi velikou potíž a že nemůže všecko prohlédnouti, jak by si přál; zde však jde o takové věci, že propuštění jich tiskovou censurou dlužno na nejvýše želeti.

Velice záleží auktorovi na *psychologickém typu* Vykupitelově. A tu hned na začátku slyšíme, že prý *snad* božský Vykupitel jen *pociťoval*, nikoli však *na vědomí neměl*, že by byl umíral za vinu jiných (respective svou). Nejvíce stěžuje porozumění psychologického typu Vykupitelova kniha evangelií, která jeví se jako »legenda« a náramně svými »podáními« odporů plnými zastírá pravdu i tomu, »kdo s chytrou pomalostí raffinovaného filologa vychutnal (sic!) dílo nevyrovnatelného *Strausse*«. (Pokračování.)

FEUILLETON.

oje nejupřímnější gratulace, pane redaktore! Divíte se, k čemu Vám gratuluji? K ničemu jinému, nežli že Jste se stal mužem Prozřetelnosti. Jen vezměte, prosím, do ruky první sešit »Nového Života« z roku tohoto a dočtete se toho na str. 26. dvakrát. A nejenom to, dočtete se tam také, že Vy vlastně Jste »bezděčným otcem »Nového Života.« A tu, dovolte, abych dal především výraz svému podivení, že jste tak nedůvtipným: pořád si nemůžete domysliti, proč Vás ti páni z »Nového Života« tak vřele milují — a tu to máte: jak pak by nemilovali upřímní synové svého tátu — třeba to byl táta jen »bezděčný«! A od Vás je to, s dovolením, veliká nešetrnosť a veliký nevděk, že si této vřelé lásky tak málo vážíte.

Proto neočekávejte, (ačkoliv jsem Vám nahoře gratuloval) že Vás v tomto dopise budu nějak chválit, naopak, dostanete ode mne zasloužený díl, poněvadž nerozumíte ani dost málo svému prospěchu. Kdybyste aspoň trochu rozuměl, nebyl byste tak zarytým, zkostnatělým klerikálem, ale vpravil byste se aspoň trochu do té nynější doby a stal byste se »moderním.«

Odhodlal jsem se tedy napsati Vám krátký výklad o tom, *co to jest*, býti moderním, ač pochybuji, že moje dobře míněná slova padnou u Vás na půdu úrodnou. Avšak, přiznávám se, že to, co budu vykládati, nemám ze sebe, poněvadž jsem praobyčejný člověk. Všecko mé vědění, cítění a snažení prýští se z nevyčerpatelného bohatého pramene vší učenosti, moudrosti a modernosti, která sluje »Nový Život.« Neboť to přece víte — aneb aspoň máte věděti, že zmínění Vaši Synové chtějí »nový život, obrození společnosti, chtějí, aby ve všem zavládlo váženější a čistší pojímání života (kdežto Vy pojímáte jej nevážně a nečistě), aby padly staré fráze a předsudky, (které Vy udržujete.) Z toho vidíte, že, čím jsou Hus a Luther v reformaci, Kopernik v astronomii, tím jest »Nový Život« katolickému životu, nejenom v Čechách, ale v celém světě.

Proto také pracuje se v redakci »Nového Života« na vyzkoumání světového obrázkového písma, z čehož zase vidíte, že staří Egypťané, kteří měli písmo hieroglyfické, byli mnohem více moderní než Vy. Ovšem si pomyslíte, že Egypťané to měli pro sebe, ale to na věci ničeho nemění. »Nový Život« uspořádá takové písmo, které už má jméno »obrazopis«, pro celý svět, bude to zkrátka, obrázkový »volapük«, který »*bude kdysi mluviti k národům, jako o sv. Duchu apoštolé jedním jazykem mluvili, a všichni národové jim rozuměli.*« (»Nový Život« z r. 1898. str. 123.) — Tohle je přece »vážnější a čistší pojímání života.« Bude to radosť, až člověk bude moci napsati: »Nový Život« jest perlou mezi moderními časopisy« — a bude to moci čísti Čech, Němec, Angličan, Turek a vůbec všichni národové. Vy to ovšem nepochopíte a dáte se tomu do smíchu — ale na to jest pan autor připraven, on ví, že jeho návrh se setká s posměchem, protože »zná lidi« — a Vás bezpochyby nejlépe. Ale smějte se! Nežli se nadějete »bude míti *R* podobu cvrčka, který jen cvrká, (Vy Jste snad slyšel cvrčka jinak se ozývat — ale v redakci »Nov. Živ.« pojímají život

vážněji a takového cvrčka tam mají); *S* podobu hada, jenž syčí, *C* ptáka, který cká, *L* praménku, jenž »lulá«, *B* bubliny, jež splaskne« (»Nový Život« z r. 1898. str. 229.) Podívejte se, jak to bude strašně jednoduché a srozumitelné!

A teď Vám povím, jaký je rozdíl mezi katolíkem a klerikálem. Vy ovšem povíte, že žádný, a že liberální listy nazývají klerikálem právě upřímné a rozhodné katolíky. Ale není to pravda, neboť »*každý to cítí, že je tu rozdíl.*« (N. Ž.« z r. 1898. str. 228.) »Klerikál (to Jste prosím Vy,) je násilník, jenž neštítí se svobodu svědomí omezovat ramenem světským, zneužívat náboženství pro sobecké a světské účely, nesnášelivec, jenž hlavní důraz klade na mrtvou literu a formu; katolík akcentuje sílu přesvědčení a pravdy, obsah a ducha Kristova.« — A prosím, děláte Vy tohle, a všichni členové Vlasti s Vámi? dojista ne.

Proto také nevěříte, že ti praví katolíci jsou jenom v »N. Životě« a že mají příčiny, chtít reformovat údy katolické církve. Vy ovšem řeknete, že by mohli pánové s tou reformací začít hned u sebe a »zreformovati« aspoň trochu svoji domýšlivosť, své velikášství — ale tím právě ukazujete, že Jste nemoderní člověk. Žádat, aby někdo reformoval sebe! Ale právě proto, že nejste moderní, nevíte nejenom, kdo je pravý katolík a kdo klerikál — ale Vy ani nevíte, kdo byl hloupý Honza! A jak byste to věděl, když sám »Nový Živ.« praví, (r. 1898. str. 60.) že hloupý Honza »je stále ještě problémem, není ještě jasným typem, každý jej vidí jinak« (»Nový Život« 1898. str. 60.) Hle, jakou záhadou je hloupý Honza! Ale pan redaktor »Nov. Živ.« ji rozluštil, an praví: »Já v Honzovi vidím malého, zdravého českého člověka, jejž jenom hloupí mají za nepatrného a pošetilého často právě jen *pro jeho ideální snahy,* kterých nechápou. *Hloupým Honzou je mi Komenský, Palacký, Smetana, Arcibiskup z lidu.*« (Tamtéž.) Snad si pomyslíte: »Tohle je vlastně žv . . ., a kdo to napsal, nemá ani ponětí, koho vlastně hloupý Honza v lidové pohádce představuje« — ale to si myslíte proto, že nejste moderní člověk. Kdybyste jím byl, viděl byste v hloupém Honzovi genia.

Nebožtík Rubeš napsal humoresku o jistém občanu, který se jmenoval Trouba. Ten se za své jméno styděl a s velikou námahou dokázal, že je to omyl, a že se vlastně jmenuje Traube. Ale když se mu to podařilo, zemřel mu bohatý strýc, a pan Traube hlásil se u soudu o dědictví. Tam ovšem mu řekli: Milý pane, vy přece nejste příbuzným toho pana Trouby, neboť vy se jmenujete Traube. A tu milého pana Traube uchvátila zrovna zoufalosť, a on počal křičeti: »Ne, ne, vždyť já jsem Trouba — já, můj táta, můj dědek — my jsme všichni Troubové!« — To byl ovšem komický výjev, ale kdyby několik pánů řeklo o sobě: »Já a tuhle moji přátelé X, Y, Z — my jsme všichni hloupí Honzové!« to by byl okamžik velebný, slavnostní!

Upozorňuji Vás, pane redaktore, jak snadno byste mohl získati hodnosť hloupého Honzy, kdybyste si rozuměl a chtěl se státi moderním člověkem. Aspoň trochu se změňte. Redakce »N. Živ.« prý zakládá právě řád »hloupého Honzy« — aspoň ať ten dostanete! Takhle jste jenom »starý pán«, jemuž »nebe neuštědřilo porozumění pro moderního člověka« (»N. Ž.« 1899. str. 26.) — Kolik je Vám let? Zdá se mi, že celých pětačtyřicet. Vidíte: kdybyste byl »moderním člověkem«, mohl jste být aspoň o deset let mladší!

A teď dovolte, abych Vám už neradil, jak byste zmodernisoval svou osobu, a abych promluvil o Vašem časopise, neboť, milý pane redaktore, ten Váš časopis není mi dost málo moderní, to vidí člověk na první pohled. A to se musí změnit. Ale nebude to nesnadné, račte jen poslechnouti.

Kdo šel v šedesátých letech Karlovou ulicí, spatřil tam na jednom domě tabuli s nápisem:

Knih Tiskárna a Slow lejwárna
Jána Spurnýho.

V této Knih-Tiskárně a Slow lejwárně vycházely „Negnowěgssj pjsně pro Mládence a Panny" od neznámých pěvců, „wytissiěné Roku tohoto" — nejkrásnějším švabachem z počátku století devatenáctého. Kdybyste si byl všímal, pane redaktore, už tehdy moderního ruchu v literatuře, nebyl byste dnes tak pozadu, jako Jste. Impresí Jána Spurnýho požívala v kruzích typografických vždy velikého renomé, o čemž ovšem Vy jako klerikál ničeho nevíte. Zcela jinak »Nový Život!« On si především vypůjčil aspoň pro tisk svých nejznamenitějších článků ten krásný švabach z některé proslulé „Slow lejwárny" — ovšem jest to švabach moderní, který má tu výhodu proti švabachu Jána Spurnýho, že se čte ještě trochu hůře než tento. Ale je to moderní. Tedy Vás důtklivě vyzývám, abyste hned požádal pana Kotrbu, aby Vám pro »Vlasť« toto písmo opatřil. Ovšem pak musíte hledět, abyste měl pro to písmo nějaké moderní práce, jako můžete čísti na př. v »N. Životě« na str. 123. r. 1898. »Časem se zamyslím — a narostou mi křídla — a letím, letím do nemožných končin. Dnes jsem se vrátil z oceánů třpytných. Tam velké dva ostrovy na slunci se lesknou, jeden má jméno LABUŤ, druhý SOKOL, a každý má svůj lid a svoji vládu.« — Hle, jak to vzletné, unášející, nadšené! Ale Vy pro to nemáte porozumění! Místo abyste lítal, chodíte per pedes a o oceánech třpytných se Vám ani nezazdálo!

A nezapomeňte, že k modernímu textu náležejí také moderní illustrace. Tak naleznete na př. v »N. Ž.« na str. 121. (r. 1898.) překrásnou »linku« poslanou od jisté dámy. Obdélník ohraničený černým rámkem, plný jakýchsi vrásek. (Mohou to býti vlny na vodě, nebo také »léta« ve dřevě.) Uprostřed vyrůstají tři listy z něčeho, co se podobá rozříznuté makovici, nebo obrácené zimní čepici. Po stranách vidíte něco podobného, jen že to má více listů; při tom je cosi — prosím, neptejte se mne co, může to býti přehrnutá punčocha, řemen nebo nějaký plž, který se do těch krásných listů rostlin posud neznámých zažírá. Já myslím, kdybyste se zeptal: »Velectěná, co pak tohle vlastně je, co jste to kreslila?« — že by Vám autorka odpověděla: »Ale co pak já vím? Zpátečnický redaktore, což nevíte, že moderní umění záleží vlastně v tom, napsat a namalovat něco, o čem živá duše na světě nedovede povědít, co to vlastně je?! A což nějaký ten »nocturn!« Jaká to krása! Několik bílých a černých »fleků,« a je to! A což ten kostel v Nicově! Pomyslíte si: A tohle má být krásné? Vždyť je to jako obrázky na kartách! — Možná, že máte pravdu; ale je to moderní — přece se už do toho vpravte!

K modernosti také patří tisknouti vedle sebe, co k sobě nepatří, na př. do článku o Mickiewiczovi dát vyobrazení proroka Ezechiela. Vy ovšem byste to neudělal, poněvadž nevíte, že u Jána Spurnýho, když

nemohli najít obrázek Panny Marie k Marianské písni, dali k ní mládence a pannu s pugétem v ruce.

Zvláště v kritice buďte moderním; dosud Jste pěstoval jen kritiku »inquisitorskou«, kterou založili v Němcích Jesuité (v Čechách Vy.) Proto Jste se přestěhoval do Žitné ulice, abyste byl Jesuitům blíž! Potom: neodpuzujte mladé síly. Chce-li Vám dáti taková mladá síla do »Vlasti« báseň a věnovati ji literátu, který ve svých plodech náboženství se posmívá a je uráží, nechtějte otisknouti báseň bez dedikace, neboť tím si mladé síly odpudíte. Já vím, že Jste chtěl jíti svou cestou a svých milujících Vás synů z »N. Živ.« Jste si vůbec nevšímal a nevšímáte — ale oni chtějí, aby se o nich mluvilo, tedy jim to přece udělejte k vůli. Nečiníte-li toho, je to od Vás jako od »Katolických Listů«: 1. nespravedlnosť, 2. hlouposť, 3. drzosť, 4. domýšlivosť (viz listárnu na obálce »N. Ž.« seš. 11. r. 1898.) Vidíte, tak se mluví moderně. Učte se tedy od synů svých: 1. spravedlnosti, 2. moudrosti, 3. pokoře a skromnosti. — Konečně si dejte vymalovat na obálku »Vlasti« kus tmy a nočního šera, do toho pak zajíce jako symbol hrdinství, a budete moderním od hlavy až do paty.

Doufaje, že si má slova vezmete k srdci, jsem Váš upřímný rádce

Hrdomil Wolapükus,
modernj klerikál.

LITERATURA.

ARMÉNSKÁ.

»Keri« (Zajatec). Nedávno se nám dostalo do rukou nevelkého arménského spisu »Keri«, t. j. Zajatec. Spis ten jest prý v Cařihadě zapověděn. Líčí se v něm útrapy Arménů, až při tom vlasy hrůzou na hlavě vstávají. Píseň »luis« (den) a »arev« (slunce) čtou se utěšeněji než dvě předešlé »anmeghutiun« (nevinnosť) a »jesk« (píseň), »Hisus Khrisduos — asdegh« (Ježíš Kristus — hvězda) jest velmi útěchyplný příběh dvou arménských dítek, jež unikly přímo zázračně z rukou svéřepého Turka, a tak veliká důvěra jejich v Přítele dítek nebyla zahanbena. Přejeme ubohým Arménům z plna srdce více takových spisův jako jest »Keri«. Jos. Šeřík Vitínský.

LATINSKÁ.

»Vox urbis«, latinský čtrnáctidenník, jejž v Čechách již znáte, leží právě před námi. Jest to časopis vesměs v latinském jazyce psaný, od prvé řádky až do poslední. Jest to věc až dosud v Evropě nevídaná, a tím jest tedy i tato mezera vyplněna, »Vox urbis«, vychází, jak již známo, v Římě, a to dvakráte v měsíci »bis in mense prodit« a jest illustrován (obrázkový), má 8 stran in 4° v obálce. Časopis tento pojednává o otázkách archaeologických, o vyučování a vychovávání, jakož i o předmětech veskrz moderních, jako na př. o záležitosti Dreyfusově, což budí pikantní zvědavosť. »Vox Urbis« t. j. Hlas Města par excellence, Urbis Romae — Města Říma, jest psán elegantní latinou, jež oživuje jazyk humanistů století šestnáctého. Jeho (scilicet »Vox urbis«) objevení se jest nevšedním zjevem v literárním světě. Nezapomínejmež, že jeho karakter jest eminentně katolickým. Doufejmež, že páni profesoři v Čechách se mu postarají o hojné odběratele, jako to činí profesoři belgičtí. »Vox Urbis« vychází u »Forzani & Comp.« v Římě. Abonentní cena pro celý rok obnáší pro Belgii 15 franků, tedy pro Čechy nanejvýše 15 korun. Josef Šeřík Vitínský.

ANGLICKÁ.

»The German Times (Weekly). Circulating throughout Germany, Austria, Switzerland &c. Published at the offices of the German Times 86/88 Berlin, Mauerstrasse W. Responsible Editor and Publisher Mr. J. Bloch. Printer National Zeitung, Berlin.« Tento anglický týdenník se stará o čest Prušáků a protestantů, ba, vydavatel jeho a zodpovědný redaktor, p. Bloch, neublíží ani židům, což jest velmi hezké. Nezmiňovali bychom se ani o tomto berlínském týdenníku, vydávaném v anglickém jazyku, kdybychom nechtěli širšímu obecenstvu českému ukázati, jak všemožně se v Prusku starají, aby se sami ve světě chválili! O »krásném« obsahu se ani nezmiňujeme, sice bychom musili zavaditi o politiku.

Josef Šeřík Vitínský.

ŠPANĚLSKÁ.

Jeden z nejplodnějších básníkův španělských, jenž vydal úžasné množství básní, jest zajisté až dosud Don José Zorrilla. Po přečtení jeho básní »Granada«, »El Zapatero y el Rey«, »Sancho García«, »Don Juan Tenorio«, »El Puñal del Godo«, »El Eco del Torrente« zalíbila se nám jeho díla velice, i toužili jsme je míti všecka. Leč tu se nám dostalo odpovědi, to že jest nemožné: »ha (Don José Zorrilla) publicado una infinidad de Poesías«! Týž narodil se 21. února 1817. v městě Valladolid z rodičův Don José Zorrilla a Doña Nicomedes Moral. Základních nauk nabyl v »Seminario de Nobles«, práva pak studoval na universitách v »Toledo« a ve »Valladolid«.

Josef Šeřík Vitínský.

DÁNSKÁ.

»Samlede Fortaellinger af V. C. S. Topsöe.« Kdo by chtěl přečísti sebrané povídky Topsöeovy, potřeboval by k tomu ne mnoho hodin, ale dnů. Kdo však může jen večer čas svůj četbě věnovati, ten má povídek Topsöeových dost na celou zimu. Uvádíme zde z nich: »Familiekarakteristiker« (Rodinné povahy), z nichž prvá část líčí znamenitě rodiny »von Taugenichts«, druhá — rodiny zámožné (»Rig«), třetí — rodiny »Habenichts«, čtvrtá — rodiny »Severinsen«. Druhé oddělení »Familiekarakteristiker« staví nám před oči v povídce »Vintergaek og Sommernar«, že bláznovství lidskému není ni v zimě, ni v létě konce. Další povídky mají názvy: »To Venner eller Reflexion og Forlovelse« (Dva přátelé nebo rozmyšlení si to a zasnoubení), »I Solskin« (Ve výsluní) a »Livsanskuelser« Veškery zde uvedené Topsöeovy povídky, vyšly nyní v jednom svazku. Druhé ještě dva před námi ležící svazky povídek Topsöeových mají tyto povídky: »Jason med det gyldne Skind« (Jason se zlatou kůží) a » Fra Studiebogen« (Ze studijní knihy) svazek druhý; a ve svazku třetím pobavujeme se neméně povídkami »Nutidsbilleder« (Obrazy přítomnosti) a »Slagne Folk« (Zabijáci). Kdo jest mocen jazyka dánského, pobaví se Topsöeovými povídkami jako sotva kterými jinými z písemnictví severních národův. Též německá jména »von Taugenichts, Habenichts« nejsou bez významu pro Dány. Není naším účelem uváděti příčiny; ostatně ví každý, kdo se s jinými německými národy setkal, že Němce nikdo rád nemá.

»Danmark-Norges indre Historie«. (Dánsko-Norska vnitřní dějiny.) Jsou to dva svazky, jež vydal E. Holm nakladatelstvím G. E. C. Gadsovým (G. E. C. Gads forlag.) Dějepisec Holm vypisuje v nich velmi důkladně vnitřní dějiny Dánska a Norska, a to od roku 1660. do 1720. Ovšem, že dějiny tyto mají hlavní význam a cenu pro obě jmenované sesterské země, nejsou přec nicméně i bez významu pro nás, a po jejich přečtení vysvětlí se každému mnohá událost i ve vlastech našich, ač by se na první pohled tak nezdálo. Kde a jak dalece, není úkolem naším zde vypisovati — a ponecháváme to našim dějepiscům. Ostatně E. Holm proslul i jinými historickými spisy, z nichž jsou nám známy dějiny z dob Bedřicha IV. od pan. roku 1720. až 1730. (»Danmark-Norges indre Historie i Frederik IV's sidste Regeringsaar«) a pod. Kristiánem VI., 1730. až 1746. (— »under Kristian VI.«), Holmovy »vnitřní dějiny Dánska a Norska«; prvé dva svazky stojí 14 korun 50 öreů, druhý díl těchže (Bedřich IV.) je za 9 korun 75 öreů a díl třetí (Kristián VI.) stojí 11 korun 50 öreů.

Jos. Šeřík Vitínský.

VLAŠSKA.

Il tesoro del. Presidente da Paraguay (Poklad presidenta Paraguayského). V Německu (a i jinde) se má za to, že Karel May jest nejlepším spisovatelem cestovných povídek. Proti tomu mluví však rozhodně povídka vlašská »Poklad presidenta Paraguayského«, jejíž spisovatelem jest professor Emilio Salgari. Kdo jest mocen vedle jazyka německého též italštiny, nechť si přečte nejlepší povídky Mayovy a nechť čte též zmíněnou povídku vlašskou Salgari-ho a nechť nám nestranně poví, zda Salgari se nevyrovná Mayovi, ba jej i předčí! Komu však nelze pro neznalosť vlašského jazyka Salgariho výtečnou povídku tuto si přečísti, může si objednati německý překlad její »Der Schatz des Präsidenten von Paraguay«, jižto přeložil Josef C. Heidenreich, a to, jak jsme sami seznali, výborně, tak že se skoro vyrovná originálu. Nevíte, co Němci po přečtení jejím v překladu řekli? »Den Karl May'schen Reise-Erzählungen steht ebenbürtig die des Professors Emilio Salgari« (t. j. Poklad presidenta Paraguayského). Vlašskou původní lze obdržeti ve všech italských knihkupectvích, německý překlad u »Alphonsus-Buchhandlung, Münster in Westphalen«. Povídka jest na 24 arších s 15 vloženými obrazy (v barvotisku). Cena jest úžasně levná: 1 zlatý 20 krejcarů. Josef Šeřík Vitínský.

FLÁMSKÁ.

»Wilde Rozen«, gedichten van Karel Bogaert, 1. aflevering. Mocnou řečí a poutavým slohem psány, zasluhují »Plané růže« čteny býti každým, kdo zdravou a jadrnou poesii miluje. Karel Bogaert (čti Bogárt) není milovníkem zbrklých básní na měsíček aneb hvězdičky, nýbrž buší raději statečně do toho, až oheň sršÍ, a přes to jsou přece jeho verše plny souladu čili harmonie, a co nám vypravuje, není žádným zženštilým genrem nemožných snů. Básně jeho vynořují se jako bystřiny z mužného srdce, bez hledanosti a bez falešné ozdoby; jsouť jedním slovem »louter Vlaamsch« (ryze flámské). Jejich Veličenstva král a královna Belgů byli prvními jejich odběrateli.

»St. Cassianusblad« jest název nového flámského časopisu. V prvém čísle zříme dobře promyšlenou studii o hlavní otázce katolického vyučování, o nebezpečenstvích officielních škol, kdež vyučování jest špatným (tam aspoň, kde liberálové a socialisté jsou pány), ba i špatnějším než dříve, protože na tyto školy jest vhozena plachta povinného vyučování náboženství a ve skutečnosti se mu nevyučuje, ale uvádí se v posměch . . . Dále se jedná o výchově. Bez výchovy není možné řádné, na pevných základech spočívající vyučování. Žádné vychování bez náboženství aneb mimo náboženství, kteréž na nepomíjitelném, na věčném Bohu spočívá, jest veškerá mravouka lidská, to jest pomíjející — vrtkavá a nestálá a taková mravouka nestojí takřka za nic! »St. Cassianusblad« stojí ročně 3 franky 50 centimův a vychází v knihtiskárně pana Paula Ryckmanse, Steenweg 58. Mechelen (Malines); Belgie.

»Het wonderdadige Kindje Jesus van Praag.« Toto stkvostné dílko obsahuje 95 stran a stojí stkvostně vázané jen 50 centimů (ještě něco méně než 50 haléřů), má mnoho pěkných obrázkův a šíří nejen česť a slávu Božského Děťátka, leč i města Prahy a Čech. Jos. Šeřík Vitínský.

FRANCOUZSKÁ.

»Bibliothèque Norbertine« začala vycházeti zde v Antverpách v knihtiskárně Sv. Augustina. Jest to to časopis, vycházející každé dva měsíce a má za hlavní účel podporovati misie v Brasilii. Jak známo, jsou to Otcové Norbertini z opatství »Park« u Lovaně (na cestě do Heverle), kteříž se k přání sv. Otce, Lva XIII Brasilskými misiemi zvláště zabývají. Časopis »Bibliothèque Norbertine« doporučujeme vřele vzdělaným Čechům, vždyť sv. Norbert si dobyl nevšedních zásluh o časné a zvláště o věčné blaho českého národa Časopis tento stojí ročně pouze 5 franků a kdo jej odbírá, stává se účastným nejen časných, leč i věčných zásluh brasilských misií.

»Revue sociale catholique«. Máme před sebou číslo z 1. února r. 1899. Pan Carton de Wiart pokračuje ve svých studiích o otázce »lihových nápojů

v Belgii« se zřetelem na zákon a udává po řadě prostředky proti alkoholismu. Pan Aristide Dupot pojednává zde o důležitých otázkách obchodních mezi Evropany a Číňany. Podnět k těmto důležitým studiím dala spisovateli obchodní komora Lyonská. (Lyon.) »Společenská kronika« jedná o obchodní otázce a o německé převaze. Dále tu máme »Skutky a důkazy« od Camilla Jacquasta. Revue sociale catholique vychází měsíčně v knihkupectví »Oscar Schepens & Cie., 16 Treurenberg, Brussel.« Roční předplatné 5 franků.

»Les grands faits de l'Histoire contemporaine, par Alexis Lallemand, professeur à l'Athénée royal de Bruxelles, 2e édition. Bruxelles. Alf. Castaigne, éditeur«. Po přečtení »Velkých událostí současných dějin« přesvědčili jsme se, že p. Alexis Lallemand má všecky vlastnosti dějepiscovy. Veškery události jsou mistrně uspořádany a vyloženy. Ač dílo toto nemá více než 200 stran, není tu přece žádný důležitý děj vynechán. Začínáť od francouzské revoluce z roku 1789. až k událostem, jež se přihodily před našima zrakoma během posledních let. Sloh jest jasný a přímo klasický. Zkrátka, spis ten nahradí veilké knihy důležitých událostí tohoto století. Josef Šeřík Vitínský.

RUSKÁ.

»Sibir' kak kolonija v geografičeskom, etnografičeskom i istoričeskom otnošénijach. (Sibiř jako osada ve vztahu (poměru) zeměpisném, národopisném, a dějepisném.) Pročetli jsme toto druhé a rozmnožené vydání N. M. Jadrinceva, jež jest obohaceno a ozdobeno 16 sibiřskými pohledy a typy, (nákladem I. M. Sibirjakova) a seznali z něho, že Sibiř v celku jest dosti požehnanou zemí, mající rozhodně pro osadníky lepší budoucnost než severoamerická Kanada. Bohatosť Sibiře spočívá nejen v obilí, leč i v kožešinách, rybolovu, v hojnosti drahokamů, olova, mědi, železa, kamenného uhlí, diamantů, smaragdů, topasu, jaspisu, porfýru, beryllu, achátu, amethystu, jantaru, zlata i platiny. Podnebí jest velmi rozdílné, a při pojmenování Sibiř myslí si každý pouze západní Sibiř kol Urálu, nebo severní Sibiř kol severního ledového moře, málo kdo však myslí na Sibiř východní při Behringově průlivu a ještě méně na Sibiř jižní při Číně a Kirgizských stepích. Ač, co do náboženství je v Sibiři nejvíce pravoslavných, přibývá tam nyní i mnoho katolíkův, kteříž jsou tam po pravoslavných nejčetněji zastoupeni, arci mimo Mohamedány a pohany. Židův jest tam však dvakrát tolik jako protestantův, jichž jest v Sibiři nejméně (asi 8000). Co se týká cizincův, ty nám staví lépe před oči týž spisovatel, N. M. Jadrincev ve svém spise: »Sibírskije inoródcy, ich byt i sovreménnoje položénije«, jmenovitě v národopisném a statistickém ohledu v nynější době. P. A. Slovcov podává nám ve svém důkladném spise »Istoríčeskoje obozrénije Sibíri« dosti zajímavé dějiny této vskutku podivné země. Prvý spis Jadrincevův »Sibír kak kolónija« stojí 4 ruble, druhý »Sibírskije inoródcy« 2 ruble a spis Slovcův »Istoríčeskoje obozrénije Sibíri« 3 ruble. Všecky tři zmíněné spisy vyšly u I. M. Sibirjakova a lze je dostati ve všech ruských knihkupectvích. Jos. Šeřík Vitínský.

BULHARSKÁ.

»Rodopski starini ili Sbornik otobičaji, pěsni i pr. na Rodopskitě Bulgari.« Pan St. N. Šiškov podal netoliko Bulharům, nýbrž i nám všem Slovanům ve 4 svazcích svých »Rodopskich starin« velmi důkladně obyčeje, způsoby, říkadla, písně atd., při jejichž čtení připadají nám na mysl naše české dávné obyčeje, říkadla a popěvky, kteréž mají s bulharskými dosti velikou podobnosť. Mnoho však nalezneme v Šiškových sbírkách i nového a velice zajímavého. Sešity tyto lze obdržeti též jednotlivě, totiž první za 40 st.; druhý za 80 st.; třetí za 80 st.; čtvrtý za 60 st.

»Bulgarski pritči ili Poslovici i charakterni dumi.« Vydal P. R. Slavjěkov. Máme před sebou prvou část Bulharských přísloví a pořekadel, čili charakter myšlének, mudroslovných to průpovídek našich jižních slovanských bratří. Mnohé z nich jsou známé již po vlastech našich z děl Františka Ladislava Čelakovského a Karla Jaromíra Erbena. Z této prvé části seznáváme již s dostatek bohaté duševní nadání bratří Bulharů. Slavjěkovy »Bulgarski pritči« doporučujeme pozornosti vzdělaného československého čtenářstva co nejlépe; nalezneť v nich

mnoho slovanských perel, jež až do posledních dob byly zakryty lhostejností a nevšímavostí. Vyšly v Plovdivě, cena 4 lvy. Zmíněné zde spisy dostati lze v každém bulharském knihkupectví a ovšem i v »Pridvornata Knižarnica na Iv. B. Kasurov, Sofia.« Josef Šefík Vitínský.

MAĎARSKÁ.

»Vén diák, vagy: Mike úr. Humoros költői elbeszélés, XII énekben«. Ára 30 kr. Postán 35 kr. (Starý student aneb: pan Mike. Humoristické básnické vypravování v XII zpěvích. Cena 30 kr., poštou 35 krejcarů.) Učícím se maďarskému jazyku i znalým téhož bude zajisté milo, upozorníme-li je na toto pěkné a laciné humoristické dílko »Vén diák« (Starý student). Jest zde zdravý humor, řeč, ač vázaná, přece snadno srozumitelná, plynná a pěkná, s jakou se nevšude v maďarštině setkáte. »Pana Miku, starého studenta«, můžete si objednati přímo z Budapešti; adresa postačí: »Rósza Kálmán és Neje kiadványai Budapesten«.
Josef Šefík Vitínský.

POLSKÁ.

Lud. Organ towarzystwa ludoznawczego we Lwowie. Pod redakcyą dra. Antoniego Kaliny. Tom. IV. Zeszyt 1.—4. 1898. — Týž cíl, jaký si vytkl náš »Český lid« anebo jihoslovanský »Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena«, má též polský »Lud«, totiž sbírati národní zvyky, obyčeje a písně a je kriticky a vědecky zpracovati. »Lud« jest orgánem ethnologického spolku ve Lvově. Ročník, který před sebou mám, jest velice zajímavý. Nachází se tu důkladné pojednání od J. Witorta: »Základní rysy zvykového práva litevského lidu«; dále od St. Zdziarského: Národní živel v poesii A. Mickiewicze; od dra. Gorzyckého o anthropologii raç. Sev. Udziela uveřejnil tu několik bajek a pověstí lidu Krakovského. Fr. Rawita-Gawróński podává několik vánočních písní z Tarnavy. Zajímavý jest též článek o přísaze těhotné ženy u Židů od dra. Allerhanda. S velikým zájmem jsem četl článek od dra. Fr. Krčeka: »Sobótka w Galicyi«, poněvadž tytéž zvyky přede dnem sv. Jana Křtitele jsou též na Slovinsku. Článek A. Sienického: »Czy sie wyradzamy« řadí se důstojně k ostatním pojednáním, kterých tu nelze všech vypočísti. Rozmanitosti a kritiky o cizojazyčných ethnologických pracích doplňují ročník. Ze zpráv spolkových, uveřejněných v každém sešitě, jest patrno, jak čilým jest spolek, jehož orgánem »Lud« jest.

Przegląd powszechny. Rok piętnasty. 1898. Krakow Wydawca i redaktor odpowiedzialny: Ks. M. Morawski T. J. — »Przegląd powszechny« jest moravská »Hlídka« ve větším formátě a většího obsahu. Co tu důkladných a vědeckých článků nahromaděno! Dostane-li člověk do ruky číslo, neví ani, kde má začíti čísti. Dle hesla »Błogosławiony lud, którego panem Bóg jeho«, které jest v čele listu, jsou psány všechny články tohoto časopisu. Z bohatého obsahu uvádíme pouze názvy několika článků, aby si čtenář udělal pojem o rozmanitosti a bohatosti obsahu: Duchovenstvo a sociální otázka. Lev XIII. a nynější ruch vědecký. Stávka se stanoviska ethického. Lombroso ve světle přírodovědecko-medicinském. Snobismus. Syndikáty čili rolnická sdružení ve Francii. Z cesty po Brasilii. Nás Čechů týká se stať: Jiřík, král český, a pak několik úvah o českých časopisech. Důkladné jsou též kritiky publikací polských a cizojazyčných. Zprávy z ruchu náboženského, vědeckého a sociálního uzavírají vždy každé číslo. — Zajímavou jest stať ku konci 11. čísla: »Statystyka konwersyj i apostazyj w Wiedniu«, z níž vyjímám: V posledním šestiletí od r 1891.—1896. bylo ve Vídni celkem 6.568 změn víry; průměrně ročně 1.093. Katolická církev vykazuje průměrně největší počet renegátů. V posledních dvanácti letech ubylo katolické církvi 5.361 údů, přibylo 3.213. Protestantům ubylo 1.095 údů, přibylo 3.450. Židům ubylo 3.969 osob, přibylo 806. Bez vyznání se stalo 2.764 osob, a to nejvíce z katolické církve, totiž 1.601. Dle pohlaví v posledních dvanácti letech změnilo víru 5.846 žen a 4.861 mužů, takže spisovatel praví, že o lehkomyslných Vídeňačkách platí slova: Quid levius pluma? Pulvis. — Quid levius pulvere? Ventus. — Quid levius vento? Mulier. — Quid levius muliere? Nihil. — Ze židů více mužů změňuje víru nežli žen. Příčinou všech těchto změn víry jsou větším dílem smíšená manželství. Fr. Štingl.

SLOVINSKA.

Biserojla, jasna vila. Bajka iz postojnske pečine. Speval Ivo Ivanovič Bučar. Ljubljana. Str. 181. Cena 1 gld. — Když jsem poprve četl zprávu o vyjití této knihy, nechtěl jsem ani věřiti svým očím. Přečetl jsem zprávu jednou, dvakrát . . . Jak by se též člověk neměl diviti? V době realismu, symbolismu atd. a sepsati báji, složenou na oslavu postojinské jeskyně. Básník píše v předmluvě: Velikolepá krása a opojný žár podzemního carství (postojinské jeskyně) učinily na mou mladou fantasii tak hluboký dojem, že mne plnil nadšením nejen jako jinocha, nýbrž i jako zralého, vážného muže; a nyni, když již nadchází doba vzpomínek a účtů — kdo by se divil, že jsem nemohl odolati a že jsem zkusil v Biserojli dáti citům výrazu?« Obsah básně čtenáře unáší do pradávných dob, do dob pohanských a popisuje tuto dobu živým, krásným, básnickým slohem. V básni jest neobyčejný duch, neobyčejná dikce, ale všechno jest uhlazené a tak uchvacující, že čtenář skoro nemá ani čas oddechnouti si. — Spisovateli, jenž vpletl do básně hezkou řadu obrazů ze staroslovanského bajesloví, kritika vyčítá, že užívá mnoho chorvatsko-srbských výrazů, čímž prý jest jazyk básně poněkud podivným a neobyčejným.

Iz luči in teme. Zložil E. Gangl V Ljubljani. Str. 102. Cena váz. 1 zl. — Svazek obsahuje asi 60 menších básniček, které spisovatel nazval »Iz luči in teme« (ze světla a tmy), neboť, jak sám praví v jedné básni: »Iz luči in teme, nam zlito je življenje. radost mu je družica, sodrug njegov — mučenje.« Myšlenek v této sbírce není mnoho, vše jest jaksi všední; popisují se tu více city nežli vášně. Tu a tam vyjadřuje básník jakousi resignaci, něco sentimentálnosti a podává všem nejlepší lék: »Srce varuj, strasti ne tebi, ti jim gospoduj!« Sloh jest prostý, krátký, často lapidární. Celá poesie od začátku do konce jest čistá, nevinná a — blahodějná.

Katoliški Obzornik. Urejuje in izdaja dr. Aleš Ušeničnik. Letnik II. — Když se stal dr. A. Mahnič, redaktor a vydavatel »Rimskega Katolika«, biskupem Krckým, přestal důležitý list »Rimskí Katolik« vycházeti. Avšak netrvalo to dlouho, a Slovinci založili si nový list »Katoliški Obzornik«, jenž úplně vstoupil ve šlepěje »Rimskega Katolika«; jest vydáván podporou »Leonova spolku«, založeného dle vzoru německého družstva »Leogesellschaft«, a pracuje v témž duchu jako dřívější list dra. A. Mahniče Věnován jest filosofii, apologetice, polemice, sociální otázce a literatuře. Že Slovinci mají též takového listu v nynější době velice potřebí, nedá se upříti. Neboť liberální denník »Slovenski Narod« bez ostychu začal v posledním čase šířiti nevěru pod různými hesly. »Kat. Obzornik« na obálce IV. svazku píše: »V dřívější době, když »Slov. Narod« bez okolků a veřejně ve feuilletonech napadal křesťanství, obyčejně poznamenal, že ve všem nesouhlasí se spisovatelem. Nyní však »Slov. Narod« ztratil ještě tu trochu studu, kterou ještě měl. Bez ostychu doporučuje pohanské spalování mrtvol, nadšeně píše o materialistickém darwinismu a pseudoreformaci. Vrcholu nestoudnosti však dosáhl, když rozdělil slovinskou historii na dobu před křesťanstvím, kterou nazývá dobou svobody, a dobu po křesťanství, již nazývá dobou otroctví. Co se týče posledního tvrzení, dobře prý poznamenal jakýsi list, že v onom rozdělení mohl ve »Slov. Narodu« psáti pouze muž, jenž má též ve svém životě jen dvě doby: »dobu před rozumem a dobu po rozumu«. — V tomto ročníku »Kat. Obz.« nacházejí se velmi důležitá a zajímavá pojednání. Poněvadž nemohu celého obsahu uvésti, podávám tu pouze názvy některých pěkných článků: Darwinismus. Macchiavellismus — zlo naší doby. Umění a morálka. Několik článků o obraně sv. Písma. O indexu. Dějiny dělnické ochrany a dělnického pojišťování v Rakousku. Zásada hospodářského liberalismu a úpadku. — Velmi zajímavé jsou též »drobtinice«, to jest různé drobné zprávy v každém svazku. — »Kat. Obzornik« vychází čtvrtletně; předplatné obnáší na rok zl. 2·50, jež se posílá dru. Alešovi Ušeníčniku v Lublani (stolno župnišče). Tento list všem přátelům katolického ruchu, kteří znají slovinsky, vřele doporučuji. Fr. Štingl.

NĚMECKA.

»Der grosse Volksbetrug«, beleuchtet von Fr. R., Ingenbohl, Kt. Schwyz, Verlag der Erziehungsanstalt »Paradies«. 1898. Výtečná povídka tato dokazuje nezvratně, že sociální demokraté jsou hanebně od svých vůdcův podváděni

a okrádáni, a to předně o peníze, za druhé o vlastní kůži a za třetí o věčnou blaženosť. Spisek tento byl by v českém rouše velevítaným, má 56 stran a stojí pouze 12 krejcarů. Josef Šeřík Vitínský.

Die katholische Kirche unserer Zeit und ihre Diener in Wort und Bild. Erster Band: Rom, das Oberhaupt, die Einrichtung und die Verwaltung der Gesamtkirche. Verlag der Leo-Gesellschaft 1899. Vídeňská »Lvova společnosť« odhodlala se po důkladných přípravách k vydání velikolepého díla o církvi Kristově v nynější době. První svazek, jednající o dnešním papežském Římě, totiž o nejvyšší hlavě, o zařízení a ústřední správě církve, jest právě ukončen; čítá 692 foliových stran a obsahuje vedle titulního obrazu papeže Lva XIII. ještě 59 jiných obrazů a 1209 illustrací. Pokusíme se alespoň přibližně načrtnouti obsah tohoto svazku, jenž s předmluvou a doslovem čítá celkem 13 odstavců.

V odstavci druhém o 108 stranách líčí nejprve president belgické kolleje v Římě, Karel de T'Serclaes, nadšenými slovy život Lva XIII. od jeho narození až ke zvolení za papeže; čteme tu o předcích papežových z hraběcí rodiny Pecci, kteří již od roku 1531. v Carpinetu byli usedlí; překvapující je pro nás zpráva, že sv. Otec pochází po matce od známého tribuna lidu, Coly di Rienzi; neméně je zajímavo zvěděti, že ze šesti sourozenců Lvových pět jich dosáhlo vysokého věku; potom čteme o jeho dětských a jinošských letech, o jeho studiích ve Viterbě a v Římě, o jeho působení jako apoštolského delegáta v Peneventu a Perugii, jako nuncia v Brusselu a biskupa a kardinála v Perugii až do jeho zvolení za papeže. Pět jiných spisovatelů pojednává pak o činnosti papeže Lva XIII. jako hlavy církve, o jeho okružních listech, o jeho snaze po spojení nesjednocených církví s Římem, o neobyčejném rozmnožení katolické hierarchie za jeho panování (za něho zřízeno bylo 206 biskupství a arcibiskupství, apoštolských vikariátů a praefektur), dále o jeho činnosti v oboru básnictví, na poli věd a umění a konečně o jeho vlivu na veřejný život národů a států.

Ve třetím odstavci o 163 str. jedná se o katolické hierarchii, totiž o kardinálech, jejich právech a volbě, o posledním konklave, o kardinálech »in curia« (v Římě bydlících, jichž je 22, z čehož 5 bývalých diplomatických zástupců sv. Stolice) a »extra curiam« (mimo Řím dlících), o patriarších, primasech, metropolitech a biskupech; zde je též přehled veškerých biskupství latinského, arménského, koptického, řeckého a syrského ritu (dle stavu 1. ledna 1897. bylo dohromady 1308 arcibiskupů a biskupů všech ritů). Posléze se tu pojednává o duchovních řádech a dekoracích papežských.

Ve čtvrtém odstavci o 30 str. poučuje nás msgr. P. M. Baumgarten o palácových kardinálech a prelátech, skutečných tajných komořích duchovního a světského stavu, o domácích prelátech, čestných komořích, gardách a jejich důstojnících.

Odstavec pátý o 18 str. je nadepsán: »Papežská kaple« a sestavil jej papežský ceremonář Francesco Ciocci; jest to seznam kollegií, hodnostářů, úředníků a palácových zřízenců; patříť k papežské kapli kollegium kardinálů, assistujících patriarchů, arcibiskupů a biskupů, apoštolských protonotářů, vicekomoří římské církve, generální auditor a pokladník apoštolské komory, majordomus, ministr záležitostí vnitřních, představení úřadů a rozliční úředníci a zřízenci.

V šestém odstavci čteme na 37 stranách o správě palácové, vatikánském tajném archivě, vatikánské knihovně, o museích a galeriích, observatoři, úřadě zdravotnickém a exekutivě.

Sedmý odstavec jedná na 67 str. o veškerých kongregacích, osmý na 38 str. o komisích kardinálů, o apoštolské datarii, poenitentiarii a světoznámém soudním tribunálu Rotě.

V devátém odstavci o 26 str. čteme o státním sekretariátu a palácových sekretariátech, papežském auditoriátu a almužnictví, v desátém na 75 str. o diplomatických zástupcích sv. Stolice u rozličných vlád a naopak.

Jedenáctý kratičký odstavec věnován jest římskému vikariátu a zvláště komisi pro křesťanské starožitnosti, kdežto dvanáctý nás důkladně poučuje o papežských a církevních učelištích, jichž je v Římě přes padesáte; z nich vyniká Řehořova universita, která ve studijním roce 1897.—98. měla na třech fakultách, bohoslovecké, filosofické a kanonického práva 26 profesorů a 1067 posluchačů; dále jsou v tomto počtu učilišť zahrnuty rozličné akademie, 6 seminářů a 22 kolleje.

Jak vidno, vylíčeno vše důkladně, a to od skutečných a osvědčených znalců poměrů Vatikánských s příslušnou pietou, avšak bez přepínání a bez

umlčování skutečných vad. Jako důkaz uvedeme slova na str. 505.: »Také ve Vatikáně hrají lidské náruživosti, sympatie a antipatie, ctižádosť, přízeň a nepřízeň, příbuzenské svazky a známosti svou úlohu . . . také papeži jest počítati s lidskými křehkostmi a chybami ve svém okolí, a nelze mu vždy všechny takými učiniti, jakými by je chtěl míti . . . to však musí i ti největší nepřátelé Vatikánu dosvědčiti, že papežský dvůr je bez mravní poskvrny.« V odstavci o papežských učelištích nezapírají se ani jejich četné přednosti, ani některé stinné stránky; na str. 609 se praví: »Ve mnohých vědeckých i církevních odborech bývají římské studie předstiženy studiemi cizích zemí;« zvláště se tu žehrá na zanedbávání morálky, církevních dějin a dějin filosofie (str. 611 a 612).

Dílo toto, jehož redakci vedli dva Němci P. M. Baumgarten a známý Ant. de Waal a Francouz Charles Daniel, je vskutku pomník jak literární, tak umělecký trvalé ceny, takže zůstane povždy ozdobou německé katolické literatury. Psalit sem články osvědčení odborníci rozličných národností; vedle 19 Vlachů je tu zastoupeno 12 Němců, Belgů, Francouzů a Angličanů, kterýžto nepoměr si tím vysvětlíme, že téměř každý článek psán jest od odborníka v Římě bydlícího, a těmi jsou při papežském dvoře a při ústřední správě církve většinou Italové, ač i ostatní národnosti jsou tam dosti četně zastoupeny, četněji, než bychom tušili, jak se na str. 507 příkladem Němců dokazuje. Obrazy a illustrace osob a věcí, budov a uměleckých děl jsou tak zdařilé, četné a vhodně zvolené, že kromě skrovných výjimek text i obraz vzájemně se doplňují; nedivno tudíž, že se toto dílo těší pozornosti osob nejvyšších a že se připravuje též jeho francouzské zpracování. Proč však publikace tak eminentně katolická a rakouská vydána byla za hranicemi v protestantském Berlíně a nikoli v katolické Vídni? Jos. V. Bouchal.

»Die Zukunft der Religion«. V tomto nejnovějším svém spise dokazuje známý apologeta, P. L. von Hammerstein, že katolické náboženství jediné má budoucnosť. Spis má VII. a 181 str. v 8° s grafickou mapou. Cena 2 marky. K dostání v Paulinus Druckerei, Trier (Rheinprovinz).

Jos. Šeřík Vitínský.

ČESKÁ.

Průvodce Prahou a jejími církevními a dějepisnými památkami. Pomocí prof. Josefa Vávry sestavil Josef Flekáček. V Praze. 1898. Nákladem Historického kroužku družstva Vlasť. Důkladných spisů a monografií, jednajících o historických památnostech zlaté Prahy, máme v literatuře naší několik; než spisu kapesního, přehledného, který by návštěvníkům katolickým spolehlivým byl vůdcem po starobylé Praze, jsme dosud postrádali. Nedostatku tomuto odpomohlo družstvo Vlasť, vydavši nákladem svého Historického kroužku »Průvodce«. Spisovatel vede nás nejprve k velebnému velechrámu sv. Víta, a pak ostatními chrámy a památnostmi Pražskými; při každém předmětu se pozastavuje, vypravuje dějepisný přehled a připojuje zevrubné popsání. Cena spisku 82 stran čítajícího, 25 kr. (pro členy družstva 15 kr.), jest velmi mírná; proto ať žádný poutník Pražský neopomene »Průvodce« si zaopatřiti. Z.

Česká panama. Napsal Rudolf Vrba. V Praze 1899. Nákladem družstva Vlasť. Cena 6 kr. Spisy Vrbovy jsou známy po vlastech našich; jmenovaná brožura pojednává o neblahých zpronevěrách posledních dob. Lidu se namlouvá: nevěř nic kněžím, na druhé straně však se žádá víra mnohem větší; kam tato nová víra vede, a jak lid jí trpí, se ožebračuje a ochuzuje, ukazuje spisovatel v »České panamě«. Falešná důvěra tato hmotně i mravně národ náš uvádí v úpadek; kdyby Palacký dnes z hrobu vstal a uzřel tu českou panamu v každém směru, zalomil by rukama a zplakal by nad českým národem. Z.

Praktický spolkový rádce. Sestavil Tomáš J. Jiroušek. V Praze 1898. Nákladem družstva Vlasť. Cena 25 kr. Doba naše jest érou spolkovou; sdružují li se nepřátelé církve, proč bychom nemohli i my katolíci zakládati spolky na uhájení odvěkých pravd a práv svých? Než tak mnohý kněz by rád založil nebo vedl spolek pro farníky své, nemaje však pro duchovní správu pokdy studovati zákonník, nedostane se k dílu tak důležitému. Nyní však máme v literatuře naší dílko pro zájmy spolkové velmi důležité, které všem, kdož o katolickou organisaci se zajímají, vykoná platné služby a bez veliké námahy je

obeznámí se vším potřebným Neunavný jednatel sociálního odboru družstva Vlasti, red. Tom. Jiroušek, vykonal proto dílo záslužné, že napsal »Praktického spolkového rádce«. Příruční knížka tato obsahuje nejen doslovné znění spolčovacího a shromažďovacího zákona, nýbrž i praktický návod, jak při zakládání spolku, valné hromadě, schůzích důvěrných, vedení spolkových schůzí, pořádání zábav jest si počínati; také poučení o veřejných shromážděních jest připojeno. Zkušený v oboru tom spisovatel neomezuje se pouze na prosté pokyny, ale podává také vzorky jednotlivých listin a úředních oznámení a upozorňuje na nedostatky, které by pro spolek a schůzi měly nemilé následky. Na výsosť praktická rukověť tato zasluhuje co největšího rozšíření. Z.

Druhý sňatek. Povídka z vesnického života. Napsal Alois Dostál. Nakladatel V. Kotrba v Praze. Povídka tato vyplňuje třetí svazek I. ročníku »Ludmily«. Brzy upoutá čtenáře; líčí zajímavě hospodářství na statku »u Vilasů« v jihočeské vesnici Klučíně, a to zvláště od té doby, kdy hospodář Vincenc Klimeš, uhoniv si přepínáním sil souchotiny, zemřel, aniž by bylo některé z jeho pěti dítek zaopatřeno. Vdova Petronila hospodařila nějaký čas se svým otcem Karáskem a dospělejšími dětmi velmi dobře, ale pak popletl jí rozum, vrátiv se z vojny, Martin Pazourek. Neměl nic, ba ani dobré pověsti se netěšil, ale svým zevnějškem vdovu úplně okouzlil a s prázdnýma rukama se na její statek přiženil. Než, brzo poznala ubohá Petrona, jak ji Martin obelstil; chtěl jen poroučeti, dobře se míti a pytlačiti; náruživosť ta byla příčinou i jeho předčasné, ale pro statek Vilasův vítané smrti. Mile dojímá, že umírá smířen s Bohem i se všemi, jimž tolik ubližoval, a kteří k vůli němu mnoho zkusili. Doporučujeme »Ludmilu« (6 knih za 1 zl.) rádi. Prokop Zaletěl.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Paběrky ze srbské literatury. (II. část.) Jelisavka Obilića majka. Vilinski sud. Napisao Mihajlo Sretenović. Tiskem a nákladem V. Valožića v Bělehradě. V minulém roce poukázal jsem ve »Vlasti« v čís. 11. na nadějného srbského povídkáře Sretenoviće a dnes s potěšením zaznamenávám nový zdařilý plod jeho. »Ku »Biserce«, »Djevojaćkomu grobu« a k starší povídce »Radešićova Mara« připojil Sretenović veršovanou povídku, spíše bajku: »Jelisavka majka Obilića«.

Po srbském národě rozšířeno jest nesčetně pohádek o národním junáku Miloši Obrenoviči. Sretenović zpracoval osnovu podobné lidové báje umělecky a šťastnou volbou v malé, ale cenné knížce. Obsah povídky rozdělen je ve tři části, z nichž prvá jest úvod k následujícímu ději. Spisovatel uvádí nás na počátku do družiny horských vil, které obklopují svoji »carici«, jež dle odvěkého obyčeje jednou v roce táže se svých sester, co dobrého učinily v průběhu prošlého roku. Víly počnou vypravovati dle pořadu stáří. První oznamuje, že ochránila mnoho junákův od nepřátel; druhá, že nasbírala po horách bylin, kterými léčila nemocné. Třetí zachránila loďku na moři před potopením, ale jednomu muži přece dala utopiti se za to, že chtěl druhy zrádně opustiti. Čtvrtá zničila pohledem zrádce vlasti a tak dále, — až došlo i na nejmladší, Jelisavku. Ta však dlouho mlčí o své činnosti, až k rozkazu carice přiznává, že zamilovala se do jistého pastýře v horách. Za tento přečin má býti dle rozhodnutí sester trestána; carice rozsoudí, že pastýř má zemříti, a to pohledem samotné Jelisavky. Milující Jelisavka hrozí se nad tím rozhodnutím, ale naposledy po marném odporu přislíbí dovésti svého milence do týdne před »vilinský sud«. V druhé části opouští spisovatel koleje popisu a vstupuje se zdarem na pole psychologického líčení. Po horských planinách těká Jelisavka, hledajíc na květné louce tajemné kvítí, proti jehož čarovné moci i úpalný pohled a všeliká moc horských vil mizí. Tím chce zachrániti milence před hrozícím osudem. Našedši onen květ, navštíví »dragana« a po něžném rozhovoru odevzdává mu talisman s příkazem, aby jej vložil na srdce, až zítra u večer dostaví se do vilinského sněmu. Mladý pastýř však hodí květ do potoka, hrdosť mu nedovoluje, aby se bál vil u soudu; chce jim čeliti beze vší ochrany. Třetí část, tvořící příznivé rozřešení soudu, jest nejzajímavější. Mladý pastýř sedí u pramének a očekává Jelisavku, aby ho dovedla k vílám. Ta se pojednou ob-

jeví a drží v ruce ochranný onen květ. Pastýř však opět zavrhuje bylinu a odchází s milenkou na soud. Na prosbu Jelisavky dá si mladík ovázati oči šatem, aby nepoznal cesty ani místa, kde víly konají sněm. Statečným srdcem odpovídá k dotazům carice vil tak upřímně, že tato vřelý zájem proň pocítila a poručila konečně, aby se mu sňal šat s očí. Krása mladíkova a měkký pohled oka jeho tak mocně okouzlil caricu, že odpustila Jelisavce a povolila jí, aby odloživši křídla, navrátila se zpět na svět jako žínka pastýřova. A dle lidové pověsti byla tato Jelisavka matkou proslulého srbského junáka Miloše Obiliće. Povídka opírá se o bohatý poklad národní poesie; charaktery jsou věrně opsány, a něžný způsob milostných popisů svědčí o opravdovém nadání mladého spisovatele na tomto novém poli veršované povídky.

Lirske pjesme. Napisao Boža Sv. Nikolajević. V Bělehradě 1898. Nákladem Dimitrijevićovy knihtiskárny. Od roku 1870. lze v národě srbském sledovati utěšený vzrůst lyrické poesie. K šťastným pěstitelům lehké písně: Jakšićovi, Vojislavu Ilijćovi, Jovanu Dučići a Aleksu Šantići přidružil se výše uvedenou sbírkou i jeden z nejmladších: Boža Nikolajević. Přehlížíme-li mnohý slabší plod básníkův, musíme přiznati, že Nikolajevićova lyra je vroucně naladěna k písním, které zasluhují chvály a budí naději k lepším ještě úspěchům pro budoucnosť. Nikolajevićovy písně jsou věrným odleskem jeho duše, jsou to květy, jimž upřímnosť básníkova dodává svěžesti a božské nadání vzácné vůně. Nikde není hledanosti ani moderní vyumělkovanosti. Sbírka obsahuje kratší a delší plody, z nichž právě menší básně vynikají jádrem a lahodnou formou. Uvádíme z nich jako zvláště podařené: »Strašna noć«, »Na poprištu« (Na poli válečném), »U samoći«, »Pred zoru«, »Sužanj« (Zajatec) a j.

Crtice iz lijepe književnosti, nauke i umjetnosti. Napisao dr. fil. Kamenko Subotič. V knize této, jež vydána byla nákladem knihtiskárny Jovy Karamata v Zemunu, podává spisovatel předem subjektivní názory o způsobu a duchu srbských dějin a v prvé části probírá hlavní charakteristiku historiografie srbského dějepisce Jovana Rajiće. Potom líčí dobu Ruvarcovu jako počátek obrození v dějepisné literatuře srbské. Třetí oddíl I. části zabírá poznámky o hlavních pramenech pro prvý věk nové srbské historie. Sem patří líčení tak zv. theologické doby od r. 1765. do r. 1849., vznik nationalismu a realismus, jenž vytvořil kulturní theorii ve skladbě historie srbského národa. V dalších statích věnuje spisovatel pozornosť vynikajícím literárním předákům, jichž účin byl rozhodujícím na nové směry krásné literatury srbské, jako Adamovu, Antunu Matiji Reljkovići, jehož didaktické dílo »Satir« bylo semenem pro pozdější moderní básnickou činnosť srbského národa. Šestá část zabývá se spiritismem i »drobnými povídkami« Gjalského. Následující stati věnovány jsou více méně kritickým poznámkám o Ljuboji Nenadovićovi a dosud žijícím slaveném srbském básníku Dr. Jovu Jovanovići — čili o Zmaji-Jovanu. Z mnohých plodů tohoto poety vybral spisovatel za obor svých posudků několik básní, které Zmaj skládá v duchu národním, tak zv. »Snohvatice«. Rozebírá mistrovské tyto skladby po stránce psychologické, odůvodňuje tu Zmajovu náklonnosť k mysticismu, rozlišuje motivy křesťanské a mohamedánské, církev a víru, oceňuje pak pořadem plody vážné poesie, písně milostné a žertovné i vliv jejich na lid. — Jak jsem v předu pravil, podává tato kniha posudky subjektivní, které dle nálady spisovatelovy bez jakéhos určitého plánu objímají ony obory vědy, umění a literatury, jaká právě odpovídá osobní zálibě spisovatelově.

Srpske narodne pripovijetke i zagonetke. (Srbské národní pověsti a hádanky.) Skupio ih i na svijet izdao Vuk Stefanovič Karadžić. Vydáno nákladem královské knihtiskárny v Bělehradě. Obětivý srbský vlastenec Vuk Karadžić došel v kruzích celého národa pravého ocenění teprve po smrti, a spisy jeho, k nimž za jeho života tehdejší srbská inteligence nevšímavě, namnoze i s posměchem pohlížela, šíří se nyní v mnoha tisících mezi národem, kde neocenitelný jejich obsah vnáší do lidu požehnanou úrodu duševního sebepoznání. Vuk narodil se 26. října 1787. ve vsi Tršiči v jadarském okresu v Srbsku, kteráž krajina byla tehdy pod tureckým panstvím. Vuk měl ještě pět sourozenců, kteří záhy zemřeli, a poněvadž jeho rodiče dle tehdejší pověry se domnívali, že jim nějaká čarodějnice dáví děti, dali šestému — nejmladšímu synu — jméno Vuk, neboť na »vuka« (vlka) se čarodějnice neodváží. Otec jeho zval se Stefan Joksimov, odtud syn dostal přídavek Stefanović. Jméno Karadžić přijal Vuk z toho důvodu, že předkové jeho pocházeli z krajiny Karadžiće v Hercegovině, odkud v době rakousko-tureckých válek se vystěhovali do

Srbska. Prvým počátkům vědy učil se Vuk v monastýru Tronoši u svého krajana Coviéa Cotriéa při poměrném nedostatku. Později byl písařem u známého srbského vlastence Gjorgje Curčijy, který roku 1804. osnoval v Jadru povstání proti Turecku a v boji padl. Po utišeném povstání odešel Vuk nejprve do Srijemského Karlovce, kde se vzdělával v církevní staroslovančině a naučil se latinsky i německy. Touha po dalším vzdělání vedla ho na gymnasium, kde však byl odmítnut z toho důvodu, že překročil 19. rok věku. Rozbolněn navrátil se přes Petrinji do Srbska, kde stal se písařem a později vojínem. V této službě nastudil se a následkem toho ochromnul, tak že až do smrti nemohl vyjíti bez hole. Rok 1813, kdy Srbsko bylo zaplaveno tureckým vojskem, odešel Vuk do Vídně. Zde stal se spolupracovníkem »Srbských Novin«. Čistota jazyka, jakou Vuk ve svých článcích se vyznamenával, upoutala pozornosť slavného Kopitara, že poradil Vukovi, aby sbíral po srbských vlastech národní plody lidové poesie. Vuk poslechnul příznivce svého tím spíše, neboť v onu dobu oženil se ve Vídni s jakousi svárlivou Němkyní, která mu činila pobyt doma nesnesitelným. Již roku 1814. vydal první sbírku »Mala prostonarodna slavenosrpska pjesmarica« a hned potom »Pravopis srpskoga jezika«, v němž stanovil za základní pravidlo: »Piši, kako govoriš. — Roku 1816. odešel s doporučením Kopitarovým do kláštera Šišatovce, pomocí archimandrity (opata) Luky Mušického počal pracovati na velkém slovníku. S jakým zájmem tehdejší vyšší pravoslavné duchovenstvo pohlíželo na ideálné a záslužné práce Vukovy, vysvítá nejlépe z následující okolnosti. Jakmile Karlovacký metropolita Stratimirović doslechl, že Vuk v klášteře Šišatovském skládá slovník, dopsal ihned velice příkře archimandritovi Mušickému pro jeho ochotu a laskavosť k Vukovi a poručil mezi jiným doslova: »Teraj Vuka iz manastira, jer ću inaše ja oterati i tebe i njega . . .« (»Vyžeň Vuka z kláštera, neboť jinak vyženu já tebe i jeho . . .«) V největší bídě vydal konečně r. 1818. Vuk svůj »Srpski rječnik«, v němž jest asi 40.000 slov. Od té doby počíná Vukovo spisovatelské putování takořka po celém světě slovanském. Brzy ho nalézáme v Rusku, pak v Srbsku, Chorvatsku, Slavonii, Dalmacii, v Boce Kotorské a v Černé Hoře, kam pozván byl slavným pěvcem »Gorského věnce«. — Roku 1853. vydal proslavené své »Narodne srpske pripovjetke«, ovoce to skoro čtyřicetiletého sbírání. Kniha tato došla nyní jubilejního vydání nákladem královské knihtiskárny v Bělehradě. Vuk zemřel ve Vídni r. 1864. a po smrti jeho vdova vydala ještě některé další svazky národních písní a r. 1870. »Život i običaje naroda srpskoga«. Výsledek Vukova snažení jest obdivuhodný a významem svým pro srbský národ takořka neocenitelný. On položil svou literární prací základ dnešnímu srbském písemnictví a okázal nad jiné zevněji, kterak se má psáti pro lid. Vuk uvedl do spisovného jazyka hercegovské nářečí jako nejlepší a nejčistší; mnohé pak hlásky, jichž potřeboval, užil z českého pravopisu. — Srbský národ vzpomenul s vděčností tohoto svého duchovního dobrodince v říjnu roku 1897., kdy s velikou slávou přeneseny ostatky jeho z vídeňského sv. Marxského hřbitova a pohřbeny v Bělehradě.

Uvedené památky použila s prospěchem též čilá nakladatelská firma srbská bratrů Popovićů v Novém Sadě, která roku 1898. vydala: »Najlepše srpske narodne pesme iz zbirke Vuke St. Karadžića« a to knihu I. i II., jež při levné ceně obsluhují pravý výbor krásných a výrazných plodů lidové poesie.

Z mladších srbských povídkářů ohlásili se v poslední době u veřejnosti anonymus Milan svojí sbírkou: »Niz pripovijedaka«, která vydána nákladem klášterní knihtiskárny ve Sr. Karlovcích. Cena 60 kr. Kniha obsahuje šest kratších povídek vážných i žertovných, které mají upřímnou snahu, aby byly zrcadlem lidového života, což se Milanovi nepovedlo vždy s úplným zdarem, ač jinak se spisovatel dosti zamlouvá klidným způsobem vypravovatelským. Jiný z mladších povídkářů, Berisav Stanković, oznamuje tyto dny vydání svých prvotin pod názvem »Prve noći«, jichž látka rovněž je sebrána na vděčném poli národního života srbského. Kniha vyjde nákladem radikalné štamparije v Bělehradě, Knežev spomenik br. 35, a předplatné obnáší 1 dinar (= 1 frank či 50 kr. r. m.).

Zašto se u nas nazarenstvo širi i kako bi to mogli sprij ečiti. (Proč se u nás nazarenstvo šíří a jak by se tomu odpomohlo.) Rasprava Vladimira Dimitrijevića, katechety v Pešti. Vydáno v Novém Sadě nákladem bratří Popovićů 1898. Cena 1 zl. 20 kr. — Kniha, k jejímuž vydání dala i »Srpska Matica« v Bělehradě zvláštní podporu, dotýká se známého vředu na těle sociálně-náboženských vztahů srbského národa, totiž nazarenství. Bludné učení toto, které počátkem tohoto století hlásáno bylo basilejským tkalcem Jakubem Wirzem, do-

stalo se v letech čtyřicátých do jižních Uher, kde zvláště mezi banátskými Srby našlo hojně přívrženců̊v. Nazareni či novokřtěnci šíří se zhoubně až do Slavonie a vlivem rozháraných společenských poměrů i do království, kde působí na úkor národní pospolitosti a občanské příchylnosti k platným řádům, neboť oni neznají národnosti, ani něžných vztahů rodinných nebo manželských a t. d. Sociální nebezpečí té bludné sekty seznali již i literáti vynikajících jmen, jako Matavulj a Jaša Tomić, kteří v mnohých plodech svých bičují nesmyslné učení toto i zhoubné jeho účinky na lid. Katecheta Dimitrijević nyní svojí rozpravou se stanoviska náboženského uvažuje vážně příčiny pozoruhodného vzrůstu této sekty mezi Srby a dovolává se mezi rodáky čistoty mravů, větší vroucnosti rodinného života, úcty k zákonům a odvěkým řádům, neméně i hlubší náboženské vroucnosti, čímž nejsnáze bude moci srbský lid čeliti nazarenským náhončím.

Srpska književna zadruga. Napisao Lj. Jovanovič. Beograd 1898. Parna radikalna štamparija. O záslužné činnosti tohoto družstva vydán podrobný výkaz; od roku 1890. stará se způsobem vydatným o šíření ušlechtilých literárních plodů srbským lidem. Kniha neobsahuje pouhou spolkovou historii, ale probírá kriticky též jakosť spisů, volbu spisovatelů a udává správně i nepokrytě důvody, proč vydán ten či onen plod starších literátů. Tak na příklad poskytla »zadruga« svým členům a předplatitelům za 3 zl. v roce 1898. následující spisy: Prvý díl epických písní od Jovana Subotiće, první díl povídek od záhy zesnulého nadaného spisovatele lidového Lazy K. Lazareviće, pak »Iskrice« Nikoly Tomasea s předmluvou a dodatkem od Daniela Petranoviće, aneb si může člen za tuto knihu zvoliti II. svazek rozkošných selských obrázků od oblíbeného povídkáře Janka Veselinoviće, dále II. svazek »Žitije Gerasima Zelića«, cestopisné črty o Neapoli od Dra Milana Jovanoviće, překlad světoznámého Goldschmidtova románu »Veakefieldský farář«, jaký pořídil Dr. Ljub. Nedić a konečně »Ujedijenje Njemačke« (Sjednocení Německa), dějepisný obraz od Dra Drag. Pavloviće. Tedy sedm objemných knih za 3 zl. — Ušlechtilé snahy »Srpske književné zadrugy« lze každému příznivci srbské literatury vřele doporučiti a lze předplatné vždy poslati na rakousko-uherské zastupitelství onoho družstva na adresu »Srpska štamparija u Zagrebu«. Jan Třeštík.

Z Bulharska. Osvobozením této země z jařma tureckého nastalo plno práce ve všech odvětvích. Súčastňují se jí také vynikající Slované, přistěhovalí z ostatních zemí. K návrhu rakouského vyslance barona Calla byla zřízena nadace císaře a krále Františka Josefa I. ku podpoře rakouských školních sirotků ve Srědci. V témž městě se ustavilo družstvo »Slavia«, jehož úkolem jest pěstovati slovanskou vzájemnosť, rozebírati politické názory a podporovati průmysl a obchod rakouských Slovanů na Balkáně. Kdo by žádal v této věci instrukce, nechť se obrátí na p. Ferd. Németha, městského úředníka ve Srědci.

V Cařihradě byl v druhé polovici září slavnostně posvěcen pravoslavný stoličný bulharský chrám.

Ve Srědci se osnuje nový bulharský bankovní závod »Sofijská banka« s kapitálem 12 mil. franků.

Bulharský učitel Ilija Orlov, který se svými druhy z Macedonie minulého měsíce učinil vycházku do Srbska, byl uvězněn, poněvadž k otázce, jaké jest národnosti, odpověděl, že jest macedonským Bulharem. To svědčí zajisté velmi jasně o pohostinství Srbův.

Macedonija. Glas roba. Tuto brožurku vydal Gregorij Kapčev a vypisuje v ní hrozné poměry a politické záležitosti v Macedonii a otevírá pohled do budoucnosti. Veškerá macedonská země je zpustošena a oloupena. Toho důkazem jsou zpustlé selské »koče« (chalupy), v nichž živoří zmořený lid. V bitolském vilajetu umírají sta lidí hladem. Každý rok se toulá po Macedonii přes tři sta zbojnických čet, které pálí, loupí a vraždí. Ročně se tam spáchá na 6000 vražd, mnohdy i sto najednou. V turecké říši nelze spravedlnosti najíti. Úřednictvo je znemravněno, policie spolupůsobí při krádežích a násilnostech spáchaných vládními stvůrami. O vzdělanosti nelze mluviti. Turek vládne pouze s nožem v ruce a násilím. Křesťané se navzájem potírají, tak že je Turci snadno ovládají. 200.000 Arménů bylo před třemi roky pobito k výslovnému rozkazu cařihradského sultána a vrženo do moře. Roku 1897. usmrtili ve Vinici v Macedonii 500 lidí. Vězení jsou přeplněna nevinnými obětmi. Mnoho nešťastníků ani neví, proč je turecký četník zavřel. Gladstone nazval sultána velikým vrahem, a přece Evropa naň nic nedopustí. V Macedonii jest 2,500.000 obyvatel. Mezi nimi jest nejvíce Bulharů, totiž okolo 1,300.000; proto

jest budoucnosť jejich, jejich nároky jsou nejvíce oprávněny. Pak je tam 700.000 Turků, 200.000 Řeků, ostatní jsou Srbové, Rumuni, Albánci, židé, cikáni a jiné národnosti. Politickou propagandu tam konají Bulhaři, Srbové, Řekové a Rumuni, náboženskou pak sjednocení, pravoslavní a protestanti.

Neodvislý list »Macedonia« přinesl zprávu, že bulharští posluchači vysoké školy oslavili 26. prosince 1898. sedmatřicetiletou památku vydání sbírky »Bulharských národních písní« od Miladinova, které vyšly r. 1861. v Záhřebě. O slavnosti zaslán byl pozdravný telegram biskupu a mecenáši Josipu Juriju Strossmayerovi, jehož štědrostí tento sborník byl vytištěn. Tato sbírka měla na bulharské písemnictví nemalý účin.

V Záhřebě byl založen bulharský list »Macedonija«, který uveřejňuje pojednání kromě toho též chorvatsky a německy. Podává zprávy o této zemi, úvahy a návrhy, kterak by se ubohým Macedoňanům pomohlo. V zemi samé nebylo možno vydávati podobného listu, v Bulharsku též ne; z ohledu na Turecko by podobný podnik potlačilo. Redaktorem jest Kapčer. List hlásá autonomii pro tuto zemi, jak jí byla vyměřena Berlínským kongresem r. 1878., to jest, aby Macedonci sami o svých záležitostech rozhodovali. Vychází za čtrnáct dní za půlroční předplatné 4 zl. Fr. H. Žundálek.

Oslava Puškinova. Dne 7. června 1899. oslaví Rusko památku stoletých narozenin slavného básníka A. S. Puškina. Slavnosť bude velikolepá. Po celém Rusku sbírají se příspěvky, aby se zakoupilo »Michajlovsko selo«, někdejší statek Puškinův v pskovské gubernii. Městská zastupitelstva velkých měst již nyní připravují program slavnosti. Město Kazaň navrhlo oslaviti tento památný den takto: 1. Na jubilejní den ve všech chrámech ruského státu se budou sloužiti slavnostní zádušní mše sv. za cara Alexandra II., za něhož se jal pozdvihovati rolnický stav, což podporoval Puškin. 2. V obecných školách bude přednáška o Puškinovi, a brožurka o něm bude se rozdávati zdarma. 3. Školní mládeži se udělí odměny. Jedna z brožurek bude též tatarská a rozdělí se mezi Tatary. 4. Každé město necht pošle k slavnosti deputaci s adresou. — Petrohradský slavnostní odbor se usnesl, že vydá illustrovaný výbor Puškinových prací pro mládež, který bude rozdílen žákům všech obecných škol. Belletristé vydají sborník, jehož výtěžek se věnuje na studijní fond k oslavě Puškinově. L. † 4.

Chorvatské zprávy. Nautické (plavecké) školy v Dalmacii byly přeměněny před dvěma lety, avšak nešťastně, tak že jsou v nebezpečenství, že zaniknou. Žáci jsou velmi přetíženi. Škola má dva oddíly, přípravný a odborný. Přípravka má dvě třídy, odborná škola tři. Zdá se, že vláda chce míti z chovanců samé doktory a nikoli dobré kapitány, kterými se Dalmacie dosud vyznamenávala. Nautičtí profesoři se pak zaměňují stále námořními důstojníky, kteří nemají povinnosti, aby konali profesorské zkoušky. Třetí vadou jest, že v odborné škole se vyučuje chorvatsky a vlašsky, kdežto logika a spravedlnosť žádá, aby byla pouze chorvatština vyučovacím jazykem, jako je tomu v přípravce.

»Hrvatska Sloga«, která začala loni vycházeti jako týdenník v Šušaku u Rjeky, stala se od Nového roku denníkem. — Terstská »Naša Sloga« se nyní tiskne v tiskárně slovinského denníku »Edinosti«. — »Slike iz Života« (obrazy) vyšly koncem r. 1898. od Vladoje J. Jugoviće v Záhřebě nákladem tiskárny Kraljevy.

»Vienac« jest nejlepší chorvatský belletristický list. Letos vychází již 31. ročník. Spisovatelé a umělci prvního řádu uveřejňují zde svoje práce. V něm se zrcadlí současná chorvatská literatura. Je za 7 zl. ročně; předplácí se v administraci dioničké tiskárny v Záhřebě. Vienac dostal nového redaktora v básníku Jovanu Hranilovići. Nyní nebude přinášeti illustrací, aby peněžní poměry jeho byly zlepšeny. O svém účelu praví list, že i nadále bude brániti přístupu ve své sloupce »oněm vědeckým školám a proudům které jsou v rozporu s cíly a ideály národního kulturního života a které by mohly přivésti chorvatské písemnictví na strannické cesty, kde by přestal jeho ideální, blahotvorný vliv na národně kulturní život«.

»Stršen« (sršeň) jest nový humoristický list spojené chorvatské oposice, který vychází od Nového roku 5. a 20. v měsíci v Záhřebě v Preradovićevě ulici č. 11., v ceně 4 zl., s heslem »Bog i Hrvati«. List tento ovšem bude brojiti proti soukromým i veřejným nešvarům, avšak náboženství má u veliké vážnosti.

»Katolička Dalmacija« přestala na podzim vycházeti. Redaktor Prodan horoval příliš pro glagolici a uveřejnil o ní několik článků. což se čtenářům nelíbilo, proto zastavil nejen články, ale i list vůbec. Ten ovšem nehověl potřebě dalmatských katolíků, poněvadž nebyl dobře řízen, a proto nenacházel podpory povolaných činitelů. Neměl nic katolického, jen jméno a chorvatství její sloužilo jen straně Frankově. Byla založena italsky r. 1869. jako »La Dalmazia cattolica«. Tato dala původ »Národnímu Listu« v Zadru.

Chorvatská matice vypsala čtyři ceny na různé spisy, a to 850 zl. z fondu hraběte Draškoviće na spis o praktických předmětech, 350 zl. z fondu Dušana Kotura na původní povídku, 300 zl. z fondu Adolfa Vebra Tkalčeviće na velmi poučné a zábavné dílo a posléze na nejlepší povídku z chorvatského života 20 zl. z fondu Terezie šlechtičny Tomašićovy. Mimo to platí matice ještě zvláštní honorář.

Profesoru Petru Biankinimu neúnavnou pílí se podařilo vysušiti veliké močály Alvaresské na panství arcivévody Ferdinanda IV. v Toskáně, což se nepoštěstilo ani italským odborníkům. »D' Illustrazione Italiana« přinesla obraz i životopis tohoto odborníka, který chorvatskému jménu působí čest v cizině.

Nové dílo hraběte Tolstého »Vzkříšení« vyjde též v překladě chorvatském od Milana šl. Marekoviće nákl. knihkupectví Suppanova v Záhřebě.

Paní Wally Querez-Aichelburgová zřídila v Záhřebě francouzskou dětskou zahrádku, aby dítky již záhy si zvykly mluviti francouzsky.

V Uhrách na území od Šoproně k Rakousům a kolem Blatenského jezera žije 200.000 bosenských Chorvatů, kteří se přiznávají hrdě k své národnosti. Jejich národní písně slují »Jačke« a byly sebrány Kurelcem a Kuhačem. Jednotlivci vydávají s velikými obětmi knihy pro lid. Tamější kalendář vychází již devátý rok, stojí 35 kr. — Kromě nich žijí v Uhrách jiní Chorvati, zvaní Bunjevaci a Šokaci, kteří již v sedmdesátých letech dávali na jevo svoje národní a katolické smýšlení. Jich buditelem byl Ivan Antunović, který v Subotici založil časopis »Bunjevačka i šokačka vila«, do níž přispívali mnozí spisovatelé i básníci z Chorvatska. Týž psal mnoho o té zaváté větvi chorvatské, a jeho práce mají velikou literární cenu. Byl vzorným katolickým knězem biskupství Kaločského, ale též výborným vlastencem a učencem. Tito Chorvati žili v nejlepší shodě se svými sousedy Srby v Bačce. Vláda vybírala nadané jinochy a dala je vychovati maďarsky, aby takto odnárodnili svoje krajany. Tito odrodilci jsou horší Maďarů. Jest litovati, že styky se Záhřebem ustaly. Chorvaté v království jim nemohou pomoci, aby se stali vážným činitelem v politice, avšak svojí literaturou jim prospějí, protož musí sami se tohoto pramene přidržeti. V dobách trudných myslí na ně vlastenci, poněvadž jsou krev z jejich krve a bolí je, že uherští krajané tak málo se po nich ohlížejí, kteří přece chrání Bohem daného jazyka a podporují osvětu a náboženský život jako nejlepší záruku národního života.

Prof. Dr. Ivan Bujanović vydal 2. svazek bohosloveckého spisu »Sveti Sakramenti«, který jest výbornou pomůckou pro kněze v kostele, ve škole i v úřadě. Má 26 archů a stojí 2 zl. 50 kr., 1. svazek stojí 2 zl. 65 kr. Tento učenec vydal také Eschatologii v ceně 1 zl. 50 kr.

Zemská tiskárna v Sarajevě vydala ke vzpomínce na císařské jubileum úhlednou knížku s názvem »Franjo Josip I. 1848.—1898.« s několika obrazy.

»Hrvatski Branik«, orgán oposiční ve Srěmu, byl ve svých 104 loňských číslech 50krát zabaven, jednoho času 17 čísel za sebou. Vláda Záhřebská pronásleduje všecky oposiční listy velmi krutě.

Dalmatský profesor Dr. Luka Jelić vydal v »Glasniku« pojednání o nejstarší mapě Dalmacie, což přední anglické listy pozdravují jako událost dalekosáhlou. Mapa tato byla neznáma, Jelić ji objevil ve vatikánském archivě. Tato jest dle mínění anglických časopisů starou kopií, dosti úplnou mapou Ptolomea Alexandrijského, 140 let po Kristu, které byly dosud považovány za ztraceny. Dokázáno jest, že tyto mapy nebyly původním dílem Ptolomeovým, nýbrž byly prací Eratosthenovou, 200 roků před Kristem, s nepatrnou změnou Hipparovou o 100 let později. Tento vynález způsobí převrat v dosavadních domněnkách zeměpisných z nejstarších dob.

Album zaslužnih Hrvata uveřejnil ve svém 8. svazku obrazy a životopisy Kuhače, Mažuraniće, barona Jelačiće, Perkovce a Buzoliće.

»Balkan« jest list, věnovaný jednotě jižních Slovanů v církevní příčině. Letos vychází již čtvrtý rok a bude vydáván čtvrtletně. Redaktorem jeho jest učenec Dr. Alex. šl. Bresztyenszky. Vydáván též cyrillicí. Redaktor i spolu-

pracovníci pracují úplně zdarma a nadšeně o tomto velikém díle. Časopis jest ochoten uveřejňovati též protivné názory, vědecky a objektivně psané, avšak přes to pravoslavní Srbové a Bulhaři této příležitosti nepoužívají, spíše nadávají a spílají tomu podniku; bylo by zajisté lépe, kdyby se otázka sjednocení všech Slovanů pojímala vážně také u protivníků. Doporučujeme vřele přátelům znalým chorvatštiny časopis »Balkan«, jenž ročně stojí 2 zl. u Antuna Scholze, knihkupce v Záhřebě.

»Ben-Hur« vydali sarajevští kanovníci v chorvatském překladě s obrazy a s překrásnou úpravou za 10 zl. — Hrvatska misa (mše) jest název skladby uvedené v hudbu Josipem Mandićem. — Matica Hrvatska rozepisuje čtyři ceny na nejlepší spisy.

V Americe vychází konservativní »Glas naroda«, liberální »Narodni list« v Novém Yorku, dále »Amerika«; nově založen byl humoristický list »Brico«. List »Napredak« v Americe chce vydávati belletristický časopis »Velebit«.

Fr. H. Žundálek.

Ze slovinských zemí. Katolický časopis »Domoljub« vychází od Nového roku v lepším formátě a též co do obsahu se zdokonalil; ustavil se zvláštní odbor spisovatelů, kteří se starají o dobré práce. List tento vychází v 10.00C výtiscích. — Litijské Slovinky daly pořídíti krásné lístky s podobiznou chorvatského mecenáše a vlasteneckého biskupa Jos. Jiřího Strossmayera, a to ve prospěch školského spolku sv. Cyrilla a Methoděje v Lublani. — Ředitelství jižní dráhy zamýšlí vydati knihu, která by vypsala znamenitosti zemí, kterými prochází.

Známý vlastenec a biskup Strossmayer věnoval lublaňskému magistrátu 1000 zl., aby se za ně pořídil druhý obraz pro městskou dvoranu, který by představoval Slovince z pohraničního území, jak tíhne ke středišti Slovenie, k bílé Lublani. K tomu pohnul šlechetného biskupa podobný dar p. Gorupa k pořízení prvního obrazu. — P. Angelik Hribar vydal adventní a vánoční písně pro smíšený sbor s názvem »Slava Bogu«. Cena partitury 1 zl.

Gorická »Soča« vydala svým nákladem »Kažipot«, průvodce po rakouském Přímoří redakci A. Gabrščeka. Je za 60 kr., předplatitelé »Soče« jej dostali zdarma. Spisek jest velmi poučný a zvláště novinářům potřebný. — »Praktični slovensko-češki razgovori« bude název knížky, kterou vydá »Slov. turistický spolek« v Praze. Fr. H. Žundálek.

Z Lužice. Jako v Kraňsku, tak i v Lužici kvetou mezi katolíky Raiffeisenovy spolky. Ke konci r. 1898. měla Raiffeisenova záložna v Khróšćicích druhou valnou hromadu, již zahájil poslanec Michal Kokla. Promluvil několik slov o důležitosti těchto ústavů. Záložna v této největší srbské katolické osadě měla minulého správního roku 347.803 marek příjmův a 328.875 marek vydání, takže celkový obrat dostoupil výše 676.678 marek. Čistý výtěžek činil přes 5058 marek. Záložna má 265 členů. Do předsednictva byl zvolen také druhý lužický poslanec statkář Smola. Předseda Kokla pak ke konci schůze dovozoval, kterak má družstvo nejen hmotně, nýbrž také mravně působiti, aby svému úkolu dostálo. Uváděl příklady z jiných zemí, kterak si těchto spolků váží a je začínají i končí církevními slavnostmi. Vzpomínal pak spokojeně, že srbskému lidu v Lužici se, Bohu díky, dobře vede a mínil, že spolek se může všeho dobrého nadíti a že dospěje svého cíle, když se všecka nepřízeň, nedůvěra a nepoctivosť navzájem vypudí. Fr. H. Žundálek.

——*——

Paběrky z novin a z veřejného života.

Sv. Otec Lev XIII. V poslední době ukázaly se celému světu význam a mravní moc papežství a hlavy církve katolické. Jeho Svatosť papež Lev XIII., jak známo, onemocněl, byl operován, ale Bůh řídil vše k dobrému a zachoval vznešeného kmeta při životě a navrátil mu zdraví. Vatikánský vězeň, zbaven světské moci, bez trůnu, tupen zednářskými listy, On, první kníže míru na světě, v posledních dnech obracel k sobě zraky celého světa. Rázem přestal svár a útočení na církev, autoritu papeže, náměstka Kristova, nástupce sv. Petra; stkvěle se ukázala nesmírná váha mravní velmoci církve katolické a její hlavy. Za jediné půldne došlo do věčného města osmnáct tisíc depeší ze všech končin světa; všecko ptalo se, jak se sv. Otci vede, tisk celého světa zabýval se v prvé

řadě jím, čtenáři, náležející všem stranám politickým i náboženským, dychtivě četli nejdříve rubriku: »Nemoc sv. Otce«. Řím byl zimničně rozčilen. Papež není dnes již král, ale osvědčil se býti »every inch a king«, abychom řekli se Shakespearem. Listy jindy zuřivé psaly sympaticky, ba s láskou o vznešeném kmetu. Nebudeme opakovati na tomto místě, co již ct. čtenáři naši znají z denních listů. Opakujeme jen: Papežství je mravní velmoc, jíž se žádná světská velmoc nevyrovná! — V polovici února navštívila sv. Otce korunní princezna švédská, choť Gustava Adolfa. Zdržela se u papeže čtyřicet minut. Bydlila v Grand Hôtelu, kde jí Jeho Eminencí kardinál Rampolla návštěvu oplatil. — Sv. Otec doručil arcibiskupovi z Westminsteru 400.000 lir k zařízení kollegia pro anglické, do lůna církve se vrátivší kněze. — Studenti u papeže. Dne 12. února přijal papež římské katolické universitní studující, kteří prosili, aby posvětil jejich spolkový prapor, umělecké dílo, jež má uprostřed latinský nápis: »Začátek moudrosti je bázeň Boží«. Papež jim posvětil prapor a prohlásil, že ho těší, když vidí u sebe v oddanosti shromážděné katolické akademiky, které čeká v blízké budoucnosti krásná úloha, pracovati pro blaho církve a vlasti s tím větším úspěchem, čím mohutnějším bude jejich náboženské přesvědčení, vědění a spolkové postavení. Papež vybízel pak studenty, aby vyznávali svoji víru bez pýchy, avšak též beze slabosti. Toto vyznávání víry jim dodá zmužilosti, šlechetné ráznosti, neboť člověk, vyznávající katolickou víru, vzdá česť všemu, co jest nejvíce důstojno a vznešeno pro lidského ducha. Konečně je nabádal, aby se mezi studenty ostatními vyznamenávali pilností a láskou ke studiu a svým druhům dávali dobrý příklad, aby katolický akademický spolek byl v každé příčině skutečně hoden svých šlechetných úkolů. — Koncem února přijal papež ve slyšení římskou šlechtu s knížetem Marcantoniem Colonnou v čele. K holdovací adrese odpověděl sv. Otec delší řečí, v níž hlavně kladl vznešenému posluchačstvu Svému na srdce, aby se bránili proti dvěma úhlavním nepřátelům víry, totiž: pýše rozumu a nadvládě smyslu (»la superbia della ragione ed il predominio de' sensi«, doslovně vyslovil se sv. Otec). Mimo to přijal Lev XIII. vévodu Artura z Connaught, syna anglické královny Viktorie, s jeho manželkou a dcerami, princeznou Markétou a Viktorií. Po slyšení prohlédli si veškeré světoslavné sbírky vatikánské. — Jest známo, že přičiněním Italie vyloučena sv. Stolice z účastenství na sjezdu míru. Hodno jest připomenutí, že právě prostřednictví sv. Otce Lva XIII. v nešťastné válce Italie s Menelikem způsobilo Italii čestný mír, a že právě zakročení sv. Otce u Menelika bylo příčinou propuštění četných italských zajatců. Není tomu tak dávno, co okolnosti ty byly konstatovány s povděkem i listy sv. Otci a sv. Stolici zuřivě nepřátelskými. Nyní dočekal se vznešený kníže míru, Lev XIII., výmluvné odplaty za své dobrodiní. Intriky zednářské Italie postaraly se, aby nebyl ku sjezdu míru připuštěn ten, který by tam měl býti první. — Nemůžeme ke konci neuvésti, že od 19. února je Vatikán ozářen 600 elektrickými lampami — už jen jako malý úkaz, jak se »římská hierarchie« podle liberálních lžifrází vzpírá každému pokroku přírodních věd. A k tomu přimysleme si papeže kmeta, filosofa a básníka, který i v nemoci píše básně, cituje z paměti Danteho a vykládá jej — a věru, nemůžeme jinak ukončiti dnešní referát, než upřímně zvolati refrén papežské hymny: Bože, Ty Lva XIII. žehnej a nám zachovej!

K jubileu Hvězdoslavovu. Literární odbor Umělecké besedy zaslal za příčinou padesátých narozenin předního básníka slovenského Pavla Országa-Hvězdoslava pozdravný telegram do Námestova v župě Oravské, kdež básník-žalmista osamělé — »od ljud« — skromný, však úspěšný život svůj prožívá. — O literární působnosti Hvězdoslavově přednášel v odboru literárním již před dvěma lety, dne 23. ledna 1897., prof. dr. Jarosl. Vlček při příležitosti abrahamovin Svetozara Hurbana-Vajanského, postaviv tehdy z jímavým svým vzletným způsobem literární osobnosť Vajanského v parallelu s Hvězdoslavem. — Telegrafický projev literárního odboru Umělecké besedy zní: »Přijmětež výraz nejvroucnějších blahopřání k památnému dnešnímu dnu. Šťastný osud dopřejž Vám dlouhého věku ještě, v což spolu s drahým Slovenskem doufáme, vždyť »pěvce dobra milují bozi!« Literární odbor Umělecké besedy v Praze. Herites, předseda, Glückselig, jednatel.«

Stoleté narozeniny Františka Ladislava Čelakovského připadly na den 7. března t. r., kteréhož požehnaný pěvec národa českého r. 1799. ve Strakonicích světlo světa spatřil. Čelakovský, učenec i básník, vznáší se před námi v plné spanilosti českého ducha národního, jehož výron v překrásných jeho básních nám zůstal zachován a oživuje dosud mysli naše. Jak vmysliti se dovedl v ducha

národa ruského, dokazují jeho »Ohlasy písní ruských«. Čelakovský vydal: »Smíšené básně a slovanské národní písně« (1822), »Litevské národní písně« (1827), »Ohlas písní ruských« (1829), »Ohlas písní českých« a »Růži stolistou« (1840), »Českou dobropísemnosť« (1840) a »Krátkou mluvnici německého jazyka« (1840), »Všeslovanská začáteční čtení« (1850—1851), »Malý výbor z veškeré literatury české« a »Dodatky k slovníku Josefa Jungmanna« (1851), »Květenářské epigramy« a »Mudrosloví národa českého« (1852). Mimo to četné překlady z cizích literatur. Roku 1842 povolala jej vláda pruská na stolici slov. filologie na universitu ve Vratislavi. Roku 1852. zemřela mu (2. května) druhá jeho manželka, kteráž rána zklátila také jeho do hrobu. Zemřelť dne 5. srpna r. 1852, a pohřeb jeho byl slavným projevem lásky národa. Kéž spanilý a ušlechtilý duch jeho potrvá v našem písemnictví!

František Veverka. Na den 3. března padla 100letá památka narozenin vynálezce ruchadla Fr. Veverky, jenž narodil se v Rybitvech u Pardubic. V Pardubicích a Rybitvech postaven jest společný pomník českému rolníku i jeho bratranci, kováři Václavu Veverkovi, který byl Františkovi v sestrojení pluhu nápomocen. Hospodářský spolek pardubický ověnčil oba pomníky. Vynález Veverkův byl a jest pro rolnictvo neocenitelným a proto vděčně vzpomínalo veškero rolnictvo české s chloubou, že muž z jeho řad vyznamenal se důmyslným vynálezem.

Oslavu památky † Václ. Kosmáka uspořádala Literární sekce družstva Vlasti v Praze v sále Katolické Besedy 5. března t. r. O Kosmákovi nadšeně mluvili: slavnostní řečník Petr Kopal, praelat Dr. Fr. Krásl, farář Dr. R. Horský, pí. Vlasta Pittnerová a učitel Josef Flekáček. Slavnosť byla hojně navštívena, a sál Katolické Besedy zastkvěl se toho dne slavnostním leskem a náladou. Obšírněji popíšeme celou oslavu v dubnovém čísle »Vlasti«.

P. Ivan Ad. Wagner, knihovník na Strahově. Nar. 17. září 1846. v Lenešicích u Loun, absolvoval r. 1867. gymnasium v Žatci a vstoupil do řádu Premonstrátů na Strahově, kdež vykonav slavné sliby r. 1871., byl r. 1873. vysvěcen na kněžství. Do r. 1880. působil chvalně ve správě duchovní, zvláště v Žatci jako kaplan, a odtud po nebezpečné nemoci pro slabosť povolán byl do konventu. R. 1884. stal se praesesem klerikův a r. 1891. knihovníkem, kterýž úřad až do své smrti horlivě a svědomitě zastával. Jinověrci z ciziny, kteří knihovnu Strahovskou navštívili, dojati jeho milou povahou a uneseni velikolepou knihovnou, s ním si dopisovali, a přemnohý zaslal na upomínku cennou knihu pro knihovnu. Byl knězem-řeholníkem vzorným, na sebe přísným, a vědomě snad nikomu neublížil. Neznal odpočinku, stále si vyhledával novou práci, až tuberkulemi, následky to prvé nemoci ze Žatce, ku hrobu schvácen, vypustil šlechetnou duši svou dne 12. února 1899. o 9. hod. dopol. Psal mnohá pojednání a posudky do »Časopisu katol. duchovenstva« a »Katol. Listů«; pracoval na dějinách řádu Premonstrátů. Podporoval vše, nebylo dobročinné sbírky, aby nebyl svým haléřem přispěl, a tajně mnoho peněz rozesílal těm, kteří u veřejnosti milosrdenství se doprošovali. Byl ve výboru Dědictví sv. Prokopa, náhradníkem Družstva sv. Vojtěcha (»Katol. Listů«), zakládajícím členem Vlasti, družstva Arnošta z Pardubic a j. Zemřel smrtí velice příkladnou. Pohřeb jeho konán byl za ohromného účastenství duchovenstva, profesorů, spisovatelů, přátel a ctitelů zesnulého.

Walburga hraběnka Lažanská zemřela 4. března v ústavě šlechtičen na Novém Městě Pražském. Vedla život klášterní. Hraběnka obětovala život svůj misiím katolickým a označována byla v pražských kruzích čestným jménem »matka misií«. Zejména misie pro černochy africké byly jejím oblíbeným předmětem. Vše, co mohlo jim pomoci, pilně zasílala do centrály v Solnohradě, kdež apoštoluje hr. Ledochowská, (viz o ní delší vzpomínku ve »Vlasti« r. 1897.) aneb do centrály Bílých bratří. V její předsíni bylo skladiště kostelních obrazů, které svým nákladem dala u chudších malířů opraviti a chudým kostelům věnovala. Její prostinký, ba řekněme chudinký šat řadil ji mezi nejprostší ženy pražské. Nehledala v chudém šatě nápadnosť, nýbrž duše její měla tolik vznešených starostí, že zapomínala sama na sebe.

Josef Emler †. Dne 10. února t. r. zemřel na Král. Vinohradech proslulý dějepisec český Josef Emler. Zesnulý narodil se v Libáni nad Bystřicí, absolvoval gymnasium v Jičíně, studoval filosofii na universitě vídeňské a vstoupil pak do nově zřízeného ústavu pro rakouský dějezpyt ve Vídni, v němž zůstal

po tři roky. Složiv státní zkoušky, jmenován byl r. 1861. suplentem na české reálce v Praze a od té doby byl pilným přispívatelem do Riegrova Naučného slovníku. V letech 1862.—63. redigoval »Památky archaeologické«, které vydával archaeologický sbor, jehož byl jednatelem, a od r. 1875. předsedou. Na přímluvu Palackého jmenován byl r. 1863. též příručím v zemském archivě, r. 1864. pak vstoupil ve stejné hodnosti do služeb obce Pražské, která jej po smrti K. J. Erbena jmenovala archivářem. R. 1871. habilitoval se za docenta pomocných věd historických a r. 1879. jmenován mimořádným profesorem tohoto předmětu. Když byla zřízena česká universita, přešel Emler na ni a stal se tu r. 1887. řádným profesorem V postavení tomto vychoval celou řadu mladých učenců. Vedle toho byl od r. 1871.—1881. ve výboru Svatoboru, byl jedním z prvních členů České akademie, dopisujícím členem carské akademie petrohradské a mnoha domácích spolkův učencův.

Josef Moker. V pondělí ráno dne 16. ledna t. r. roznesla se smutná zpráva, že znamenitý architekt a stavitel svatovítského dómu Josef Moker o půl osmé hodině zemřel. — Moker Josef narodil se 22. listopadu 1835. v Citolibech u Loun, kde také místní školu navštěvoval. R. 1849. poslán byl mladý Moker k svému strýci do Lovosic, kde měl učiti se němčině. V domě strýcově bydlil malíř Berka, ku kterémuž Moker často docházel, a jehož malby a kresby velmi jej zajímaly, tak že záhy sám s neunavnou pílí kreslení se věnoval. Po roce vstoupil do nižší realní školy v Litoměřicích a později na vyšší realku v Praze, kde též technická studia absolvoval. Na to odebral se Moker do Vídně k dalšímu vzdělání svému, a to na akademii výtvarných umění, kde té doby Van der Nülle a Sicardsburg profesory byli. Později stal se žákem výtečného profesora Schmieda a věnoval se zcela studiu gothiky. Zde přivlastnil si Moker tajnosti tohoto převzácného umění stavitelského v takové míře, že r. 1863. vyznamenán byl cenou svobodného pána Hagen Müllera. V témž i v následujícím roce podnikl nadějný Moker s několika spolužáky školy architektonické vedením profesora Schmieda delší cestu ke konání studií, a to hlavně v Horních a Dolních Rakousích, v jižních Čechách, severovýchodních Uhrách, v tak zvaných Spišských městech a j. Krátce na to poslal vrchní stavební rada Schmied Mokra do Berouna v Horních Rakousích, aby zde prohlédl dva chrámy a návrhy k jejich opravení učinil. Při této příležitosti zajel sobě Moker též do Bavor, aby také tamější stavby blíže prohlédnouti a seznati mohl. Od r. 1864.—1869. byl Moker neustále zaměstnán pod vedením někdejšího učitele svého a stavitele dómu prof. Schmieda při dostavění věže sv. Štěpána ve Vídni, kdež místo stavbyvedoucího zastával. R. 1869. povolán byl do Děčína, aby tam provedl stavbu rodinné hrobky hrabat Thunů, k níž Schmied sám návrh zhotovil. Moker i po dokončení stavby zůstal v Děčíně jako stavební inženýr, přednášeje zároveň na vyšší hospodářské škole v Libverdě o stavitelství a kreslení stavitelském. Z té doby pochází od Mokra mnoho návrhů jak ke stavbám luxuriosním tak ke stavbám podniků průmyslových. Jmenujeme tuto na př. návrh k ville hraběnky z Valdštýna, četné monumentální náhrobky, návrh na opravení shořelých věží chrámových v Kolíně n. L., opravení sv.-Petrského kostela v Lounech, návrh k rodinné hrobce knížat Schwarzenbergů a j. v. Také návrh k stavbě krásné budovy vyšších realných škol v Litoměřicích pochází od Mokra, začež r. 1867. poctěn byl první cenou k účelu tomu vypsanou. S architektem Bulířem učinil návrh k stavbě rozsáhlé budovy gymnasiální v Mladé Boleslavi, začež také cenou byl vyznamenán. R. 1866, za času pruské okupace, poslán byl Moker, který tehdy ve Vídni se zdržoval, od ministerstva do Čech, aby starobylý Karlův Týn do podrobna vykreslil, jelikož tehdy o opravu hradu toho skutečně jednati se mělo. V hlavním chrámu Páně sv. Víta pochází od Mokra schodiště a mnohé zdařilé opravy na hlavním oltáři. Po smrti Krannerově, který od r. 1872. stavbu této kathedrály řídil, povolán byl Moker, doporučením hraběte Thuna, aby na místě předčasně zesnulého mistra stavbu dále vedl. Moker ochotně převzal obtížný úkol tento, a byl tudíž 17 května 1873 od Jednoty pro dostavění chrámu sv. Víta jednohlasně za stavitele přijat a potvrzen Moker jest znám jako upřímný vlastenec a v oboru svém platil u všech kollegů za kapacitu rozhodnou. Poslední polovina života jeho byla věnována stavbě a opravě chrámu svato-Vítského, o němž mohl by říci, že jest jeho pomníkem. Nedočekal se uskutečnění svých plánů, ba ani věže svato-Vítské, však duch jeho na ně zíral a je zdokonaloval denně. Byt Mokrův byl samý plán kostelů a budov monumentálních a jeho smýšlení bylo věnováno zamilovanému jeho umění. Vinohradský a žižkovský chrám vznikaly pod jeho inspirací a jeho vedením. Život architekta Mokra byl

příkladný a křesťanský: měl lásku k církvi s láskou k umění, které jest dítkem naší svaté církve, bez níž by nestály ty věkovité dómy, němí hlasatelé umění církevního. Architektura česká ztratila svého mistra. Josef Moker byl povaha vážná, ušlechtilá, v jednání rozvážný. V úsudku svém o věci neukvapil se, po klidném posouzení okolností teprve se pronášel. Od počátku Akademie křesťanské byl horlivým jejím členem; z bohatého umění svého podporoval vydatné snahy Akademie ve tvorbě uměleckých děl církevních. V roce minulém zvolen byl za místopředsedu.

Osvědčení Literární sekce družstva Vlasti proti Českému časopisu historickému. Český časopis historický, redigovaný universitními profesory Dr. Gollem a Dr. Pekařem, přinesl v prvním čísle t. r. útok na vsdp. probošta Msgr. Dr. Ant. Lenze z péra Dr. V. Novotného. Theologickému dílu Lenzovu snaží se kritik Novotný vytknouti několik významových chyb a přece při své chatrné znalosti dogmatiky, již v recensi projevil, odvážil se napsati, že »z knihy Lenzovy se nikdo nepoučí« Ba, Dr. Novotný snížil se ve svém sebevědomí tak, že část věty Lenzovy vynechal a zbytku se vysmál. (Č. č. h. str. 22.) Tak se »zbavovati mrzuté povinnosti« kritiky o díle katolického učence není známkou kritické slušnosti. Takový způsob kritiky odsuzuje Literární sekce družstva Vlasť co nejostřeji a projevuje vsdp. proboštu Dr. Ant. Lenzovi nejhlubší dík za statečné hájení naší víry svatováclavské proti vědcům podobného zrna.

Schell na indexu. Spisy prof. Schella, jehož názory u nás propagoval hlavně »Nový Život«, ocitly se na indexu knih zapověděných. »Osservatore Rom.« uveřejnil dekret, který jest datován ze dne 23. února a podepsán kardinálem Steinhubrem. Spisy Schellovy jsou následovní: »Katholische Dogmatik«, in sechs Büchern, von Hermann Schell, Doctor der Theologie und Philosophie, Professor der Apologetik an der Universität Würzburg. Paderborn, Ferdinand Schöningh, 1889, 1893. »Die göttliche Wahrheit des Christenthums«, in vier Büchern, von Dr. Hermann Schell, Professor der Apologetik an der Universität Würzburg. Paderborn, Ferdinand Schöningh, 1895, 1896. »Der Katholicismus als Princip des Fortschrittes«, von Dr. Hermann Schell, Professor der Apologetik und derzeitigem Rector der Universität Würzburg. Würzburg, Andreas Göbel, 1897. »Die neue Zeit und der alte Glaube.« Eine kulturgeschichtliche Studie von Dr. Hermann Schell, Professor der Apologetik an der Universität Würzburg. Würzburg, Andreas Göbel, 1898. Professor Schell se podrobil, což ho velice šlechtí.

Česká spisovatelka — »Světozor« — a mravnosť. S politováním jest nám opětně upozorniti na nemravný obsah »Světozora«, jednoho z předních našich obrázkových týdenníků. Vezmi do rukou č. 12. (ročn. XXXIII.) ze dne 27. ledna t. r. a přečti (ozbroj se trpělivostí a pilně se ukryj před mládeží dorůstající) str. 135., kde jest prosaická práce »Vzpoura«. Líčeno tam drasticky a realisticky rozechvění muže a ženy, ale tak, že s odůvodněným odporem číslo odkládáš. Citáty nelze nám uvésti. A ptáte se již dojista netrpělivě, kdo jest původem tak vysoce umravněné četby? Tuto nízkou nahotu, toto smyslné znázorňování »pokoušení« a nepřímé nabádání k němu píše — žena! Je to paní Božena Viková-Kunětická, jež sice volným románem svým »Medřická« a rozechvělým kusem divadelním »Neznámá pevnina« jest známa jako dáma, libující si po způsobě vyžilých labužníků v líčení nemravných scén a obrazů, jež však ve předním českém týdenníku nemusila by přece podávati českému národu tak nízkých oplzlostí. Je to rozhodně na škodu »Světozora«, jenž za takových okolností nemůže míti nároku, aby odebírán a čten byl ve slušných rodinách českých! Rádi bychom viděli toho otce a matku, již by si troufali s klidným svědomím předložiti zmíněné číslo svým dětem, o paní spisovatelce nemluvíce (!); a proto pranic se nedivíme, že »Světozor« z celé řady rodin jest vyhazován. Bude-li »Světozor« takhle pokračovati, zaujmeme proti němu stanovisko, které v zájmu mravnosti a naší mládeže zaujati jest svrchovanou naší povinností. Budeme-li míti samé spisovatelky à la Viková-Kunětická, gratulujeme českému písemnictví; nebo co pak souditi jest o takých spisovatelkách a jich čtenářkách v životě rodinném, jenž pro mravnosť a kulturní rozvoj národa není a nemůže také býti úplně lhostejným? Moderní literatura česká stává se vážně chorobnou i na poli překladův i na poli domácí tvorby původní. Přátelé a vychovatelé mládeže stýskají a stěžují si do její rostoucí zpustlosti a stoupající znemravnělosti, přibývá mladistvých zločincův a dětí-sebevrahův, kázeň ve školách stává se neudržitelnou, — a kde toho dlužno hledati příčiny? Duševními původci

přesmutných těch zjevů jsou stoupenci Vikové-Kunětické. Buditelé českého národa podobnými žíravinami neprobouzeli a nestavěli. Četba, výkladní skříně a zlatý náš dům nad stříbropěnnou Vltavou pracují teď o překot — o rapidním klesání slušnosti a mravnosti. Kde pak vzíti se má ušlechtilý vznět a opravdové nadšení vlastenecké v nynějších poměrech hmotařských? Bylo by již věru na čase, aby vydáván byl slušný a v každém směru nezávadný týdenník obrázkový, stojící na výši doby, který by s klidným svědomím a s plnou zodpovědností ocitnouti se mohl na každinkém stole! Pro dnešek gratulujeme paní Vikové-Kunětické k mravnímu úspěchu její umravněné »Vzpoury« a očekáváme, že nás nepřepadne, stavíc se udivenou, jako nedávno učinila jednomu kritiku její »Neznámé pevniny«. (»Katolické Listy« č. 34 ze dne 3. února 1899.) Děkujeme pěkně. Tak se máme brániti!

Naši básníci. V únorovém s šitě »Květů« mluví v básni »Portrét mé hostitelky« J. S. Machar o Kristu následovně:

A tehdy válčil právě v krutém boji
o vládu duší bohů zástup smavý(!)
s tím Galilejským, který přísný, tmavý
bral lidstvu radosť, jas a všecko štěstí,
dal rozkoš muk mu, snění o bolesti
a k posile své křižované tělo,
jež po třídenní muce dotrpělo. (str. 169.)

Tak surově dovede mluviti o Kristu jenom Machar, jenž vidí bohy v Neronovi a Juliánu Apostatovi. Jemu jsou pohanští bohové »smaví«, ale Kristus, světlo světa, je mu »tmavý«. Ovšem slepý světla nevidí a kdo šilhá a hledá onu »radosť, jas a štěstí«, jež skýtali bohové pohanští — sami největší neřestníci — tomu ovšem čisté učení Kristovo, povznášející člověka z kalu neřestí k blankytnému nebi, přináší »muky a bolesti!« V témže čísle Aug. Eug. Mužík opěvuje po způsobu socialistů volnou lásku. V básni »Za večera« bájí básník o jakémsi chrámu, který bude co nejdříve vystavěn:

»a v rumy žalářů chrám vztyčí,
chrám nový Sbratření,
kde nový vládce bůh
ne pánů již, ni sluh,(!)
bez řádu, kněží, dogmatu,
jen Osobitý ruch.«

Kdyby se básníku podařilo vystavěti takový chrám, kde by »Osobitý ruch« bez všelikého řádu zjednal pořádek a přinesl lidstvu štěstí, pak by ovšem byl nejdovednějším stavitelem všech věků, ale bojíme se, že nenajde k stavbě takové — pevných cihel ani malty! (Hlas 18²⁶/₂99.)

Vypsání cen literárních. »Družstvo Hlasu v Brně« vypisuje ceny na původní feuilletony do »Hlasu«, a to na feuilletony delší na 40—60 feuilletonových sloupců: I. cenu 100 korun ve zlatě, II. cenu 50 korun ve zlatě a III. cenu 30 korun ve zlatě. Na feuilletony kratší pak na 9—12 feuilletonových sloupců 15 cen po 1 dukátu. Kratší buďtež zaslány na adresu »Družstva Hlasu v Brně« do 15. dubna 1899; delší pak do 1. září 1899 na tutéž adresu. Ku každé práci přiložena budiž adresa autorova v obálce zapečetěné, nesoucí nápis práce. V Brně, 1. března 1899. Výbor »Družstva Hlasu v Brně«.

Z vatikánské knihovny. Prefekt vatikánské knihovny, P. Ehrle, uskutečnil nyní úmysl, aby nejvzácnější rukopisy vatikánské knihovny uveřejňovány byly, aby takto badatelům bylo umožňováno z rukopisů čerpati bez nezbytné dosud cesty do Říma. P. Ehrle dosáhl svolení k tomu, aby byly ročně vydávány dva exempláře fotografických reprodukcí rukopisů, provedené ve formě originálů, a aby byly provázeny vědeckým textem. Z vatikánských rukopisů bude nejdřív vydán Virgil, jenž je s vědeckým výkladem P. Nolhara již připraven.

Kdo pálil knihy? Jakub Horčický roku 1609. píše, že nekatolíci »knihy staré a traktáty, volumina (— svazky —) znamenitá, co v klášteřích a jinde nacházejí, trhají a pálí! — Zajímavá věc. Tedy o mnoho dříve, než ten Koniáš, pálili knihy evangelíci!! A jaký je v tom rozdíl? Asi ten, že Koniáš pálil knížky bezcenné, evangelíci však »volumina znamenitá«. Kdy pak tohle povědí jistí páni lidu a studentům?

Jednota pro obnovení kláštera bl. Anežky v Praze konala 1. března t. r. valnou hromadu. Jednota zapravila dne 4. ledna t. r. poslední dluh 4.649 zl. na kostele sv. Barbory váznoucí a přikročí nyní k restauraci tohoto chrámu. Největším dobrodincem jednoty jest křižovník farář P. Jos. Puchta, jenž jí celkem již 1.400 zl. věnoval. Dojemný příklad v pravdě křesťanské dobročinnosti, sdružené s ušlechtilou skromností, jest dar nejmenované služebné dívky, která věnovala Jednotě zlatý řetěz v ceně 74 zl. a šňůru granátů a zlatou sponu v ceně 87 zl. Minulého roku darovala k témuž účelu zlaté hodinky. — Předsedou jednoty jest generál velmistr řádu křižovnického J. M. Dr. Václ. Horák, tajemníkem farář Fr. Ekert, pokladníkem sekretář řádu Fr. Marat. Jednotu všeobecné přízni doporučujeme.

Akademie Cyrilské jednoty křižovnické pořádána byla ve středu, dne 22. února t. r. Akademii řídil P. Em. Paukner, člen řádu křižovnického s červenou hvězdou. »Katol. Listy« vyjadřují se o akademii takto: »Nad půl sta svěžích, mladých hlasů jest tu spojeno v jednotný účinný celek. Zvláště spojení hlasů chlapeckých se ženskými se nám velmi zamlouvá; dodávajíť hlasy chlapecké celému sboru sytosti, které se jinak sotva docílí. Zpěv jednoty křižovnické se vyznamenává správnou deklamací a odstiňováním; jednotlivé fráze hudební jsou jasně předneseny a vytvořeny, tóny se správně tvoří a hlasy se pojí v celek, z něhož na úkor krásna nevyniká nikde ostrá hrana; jeden druhému se přizpůsobuje — atd.« Hned po koncertě vyslovil se Msgr. Ferd. Lehner o produkci nanejvýš lichotivě, což vše budiž snaživému dp. Em. Pauknerovi jen pobídkou k další úspěšné činnosti.

Liga katolických žen. V Paříži utvořila se liga katolických žen, která se má rozvětviti po celé Francii. Účelem ligy jest, že členky složí slavný slib, v domácnosti a kdekoliv mohou, nic nekupovati od židův a nevěrcův, boykotovati obchody a živnosti židovské a nevěrecké, potírati kde možno nevěrecké a nemravné časopisy a knihy. Jest známé francouzské přísloví, že všecko zlo pochází od ženy. Je na tom mnoho pravdy. Zvláště u nás by v tom směru bylo nejvýš na čase, aby i zde započato bylo. Dejte národu řádné ženy a dcery, dejte rodinám křesťanský směr, pak můžeme s klidnou myslí hleděti budoucnosti vstříc. Nejsilnější římský národ zahynul ne mečem, nýbrž vlastní nemravností, poněvadž neměl řádných žen, matek, rodiny. V tom také vězí síla židů.

Papírnický závod družstva Vlasť. K inserátu, který na obálce tohoto sešitu uveřejňujeme, poznamenáváme: papírnický závod náš k přání některých kněží Čechů, kteří mezi Němci působí, prodává obrázky Svatých i s německým textem. Jako novinky máme na skladě hojně obrázků k prvnímu sv. přijímání, jakož i alba pro podobizny, průčelné a rohové fotografie našeho spolkového domu. Kdož si míní od nás zakoupiti zboží, račiž si laskavě přečísti poznámky na konci inserátu umístěné. Měj každý na mysli: užitek z tohoto závodu připadne katolické straně a užitek ten může býti veliký, bude-li pro tento závod patřičné a všestranné pochopení. V poslední době rozeslali jsme zboží do všech diecésí českých, jakož i do Slezska, Bavor, Haliče a hojně zvláště na Moravu.

Různé. Důležité prohlášení. Předseda uher. ministerstva r ol. Szell prohlásil: »Vláda se vynasnaží, aby mezi státem a církví zachovala nejlepší poměr.« — Záložna sv. Václavská v Praze rozdala na dobročinné účely 5.780 zl. — Dr. V. Novotný, docent na universitě, potupil v Č. Č. dva historické spisy J. M. Msgr. Dr. Ant. Lenze a i jeho osobu. »Katolické Listy« ze dne 16. února uveřejnily proti němu ostrou a zdrcující repliku. Tak se to patří, jen se nebát! — Z Chorvatska docházejí zprávy, že vláda předloží návrhy zákonů, jimiž by se uspořádaly některé interkonfesionelní otázky, a to na velmi širokém základě. Když jsme r. 1897. v Chorvatsku cestovali, říkali nám kněží, že čekají od vlády zavedení civilního manželství. Snad se to již blíží. — Vídeňská městská rada se usnesla, aby se učinila půjčka pěti milionů na stavbu nových kostelů. — Dvojí loket. Když některý katolík Čech pošle své dítě do německého kláštera na vychování, je křik a Čech je pranýřován, ale když vyjde na jevo, že pastoři fedrují výchovu českých evangelických dítek z Čáslavska a od Králové-hradecka v Berlíně — národní žurnalistika mlčí. Celou tuto věc odhalily »Rad. Listy«. — Prof. Dr. Jar. Vlček ve svých »Dějinách české literatury« XVIII. stol. v seš. 8. ztupil Jesuity, vyličuje zcela nepravdivě jejich morálku. »Katolické Listy« ze dne 1. března mu řízně odpověděly a jeho lehkomyslnosť a vědeckou mělkosť v této otázce veřejně na pranýř postavily. — Katolická lidová záložna v Praze. Katolický lidový spolek v království Českém hodlá

založiti v Praze lidovou záložnu. Přejeme všeho zdaru. — V Athenách zemřel bankéř Ondřej Syngros, který většinu svého jmění, na 30 milionů, odkázal dobročinným účelům. — President francouzské republiky, Felix Faure, chtěl pořádati ve čtvrtek, dne 23. února, v postě ples, ale místo plesu byl toho dne jeho pohřeb. — »Etudes franciscaines« nazývá se nový vědecký theologický časopis, jejž začali vydávati v Paříži Kapucíni (11 rue d'Assas, Paris). — Katolický konservativní selský spolek zakládá se právě pro střední a horní Štyrsko. — Dcera zemřelého presidenta francouzské republiky, Faurea, vstoupí prý do kláštera. — Josef Hötte, statkář a měšťan z Münsteru, učinil ze svého statku, čítajícího 1300 jiter, ústav, v němž by měly útulek Milosrdné sestry, věkem aneb nemocí vysílené, též i jeho chudí příbuzní a chudí občané z Münsteru. — 100.000 Nestorianů v turecké Malé Asii přistoupilo k církvi katolické. — Francouzská spravedlnosť. Ve Francii dostávají od vlády ročně platu: arcibiskupové 12.000 fr., biskupové 10.000 fr., farář Notre Dame 2400 fr., ostatní faráři 900—1300 fr. Ale protestantští pastoři mají platu 1800—3000 fr., hl. rabín 12.000 fr., ostatní 2400—5000 fr. A to všecko se platí ze zabaveného církevního majetku. — Lvova společnosť k rozšiřování katolické vědy v Rakousku, sídlem ve Vídni, má 1940 členův a účastníkův. Její kapitál jest 47.000 korun. R. 1898. vydala na vědecké účely 28.000 korun.

APOLOGETICKÉ ROZHLEDY
po nové naučné a vědecké literatuře české.

Obšírnějších dějin všeobecných literatura naše dosud postrádala. Mělič jsme pouze Dějiny Lepařovy, určené pro studující škol středních. V široce založené publikaci, jež redakcí Emlerovou a nákladem Ottovým před lety počala vycházeti a časem celé všeobecné dějiny měla obsáhnouti, vydány byly dosud jen »Dějiny středověké« od prof. Šembery, a i ty asi po smrti autorově zůstanou torsem. Nyní, díky nakladatelské konkurrenci, dostává se nám hned dvou všeobecných dějin najednou. Jos. R. Vilímek vydává »Illustrované dějiny světové«, sepsané prof. drem. Jaroslavem Kosinou, a Edv. Beaufort zase »Obecnou kroniku, čili vypravování o národech vzdělaných od dob nejstarších až po naše časy« od prof. Jos. Laciny (Koldy Malínského).

Ani Kosina, ani Lacina nečiní spisy svými velikých ambicí; oniť nechtí podati v nich původní výzkumy vědecké, ba ani výtěžky kritické práce kompilační, jak to učinil na př. zesnulý Šembera ve zmíněném díle svém, nýbrž oni zamýšlejí pouze dáti obecenstvu do rukou dobrou populární knihu poučnou. Není sice pochyby, že bylo skutečně již na čase, aby vydáno bylo dílo takové; jest však otázka, bylo-li radno při našem, beztoho nepříliš systematickém vyplňování pověstných »mezer« dopřáti si zbytečného — upřímně řečeno — přepychu a vydávati současně dva spisy obsahem, tendencí i úpravou podobné. Nesvědčí to o příliš dobré organisaci spisovatelské a nakladatelské, ač právě v našich nepříliš utěšených poměrech literárních by radno bylo jí dbáti. Než, když již ku zbytečné této soutěži došlo, nezbývá než přihlédnouti, jakého ovoce se nám jí dostává. Obě konkurrující díla vybízejí bezděky ku vzájemnému srovnání. Učiníme-li tak, vidíme především, že spis Lacinův jest mnohem obšírnější nežli práce Kosinova. Kdežto v 38 dosud vydaných sešitech Kosina dospívá již ke století XVIII., probral Lacina ve stejném počtu sešitů teprve věk starý a počátek středověku. Také co do jadrnosti a barvitosti vypravování, jakož i co do rozvržení látky vyniká spis Lacinův nad dílo Kosinovo. Než, popatřmež již k oběma těmto spisům s hlediska, jež stanovili jsme těmto »Rozhledům«!

Kosinovy »Illustrované dějiny světové« vedou sobě všude s uznání hodnou objektivností a neurážejí nikde zúmyslně a tendenčně cit katolického čtenáře. V dějinách starověkých bývají to ovšem hlavně příběhy národa Hebrejského, jež pod rukou racionalistických spisovatelů populárních měnívají se v tendenční karrikatury zpráv biblických. Prof. Kosina však k takovémuto

pojímání dějin se nesnížil. Ve stati »Egypt« zmiňuje se kratičce o tom, že za panství Hyksů židé do Egypta se přistěhovali, jakož i o tom, že pozdější faraonové dopouštěli se na židech hrubých útiskův, a konečně, že za faraona Menefty Mojžíš soukmenovce své z Egypta vyvedl (str. 8. a 10.) Ve stati pak nadepsané »Hebrejové« podává stručný a celkem správný náčrt dějin národa vyvoleného. Ukázkou stůjž zde tento výňatek: »Kruté jho egyptské sňal s lidu svého důmyslný Mojžíš, který jej konečné za faraona Menefty r. 1320. vyvedl ze země, v níž tolik utrpení mu bylo zakusiti. Plných 40 let trvalo putování Židů do země zaslíbené a nejrozmanitější nehody zdržovaly jejich cestu, která vedla mořem Rudým k Sinaji. Tam dal Hospodin (Jehova neboli Jahve) vyvolenému lidu svému přikázání, z nichž prvé varovalo před modloslužbou budoucích sousedů, všechna pak stala se základem nejen náboženského, ale i rodinného, společenského a politického zřízení národa židovského, neboť organisační řád, který na základě přikázání těch vypracoval Mojžíš, udržel se v něm na dlouho. Moudrému hrdinovi nebylo však přáno, aby noha jeho vstoupila do země otcův, zemřelť, tu maje útěchu, že aspoň z dálky ji spatřil s vrcholu hory Neba. Josue konečně uvedl národ do země zaslíbené, dílem po sedmiletých tuhých bojích s národky kananejskými, dílem však také na základě mírných úmluv s nimi; kmenové Ruben a Gad (z části také kmen Manasse) zůstali v Zajordání, ostatní kmenové rozdělili se o zemi předjordánskou« atd. (str. 60.) Jak viděti, přidržuje se autor v podstatě dosti věrně vypravování Písma sv. Nepřesně stilisována jest věta: »Někdy v prvních letech století XI. Filištíni pronikli, porazivše na hlavu Israelity, až k Silu a rozbořili tamní chrám, aniž byl tehdejší velekněz Heli s to, aby zmařil dílo nepřátel, kteří archu úmluvy odvezli«. (str. 62.) Nebylť v Silo zvláštní nějaký tam teprve zbudovaný chrám, nýbrž byl to přenosný svatostánek Mojžíšův, jenž v Silo po celou dobu soudců stál. Někteří učenci ovšem tvrdívali, že v Silo stála jakási chrámová budova, usuzujíce tak z výrazů »chrám Hospodinův« a »dům Hospodinův« (1. Král. 3, 3 a 15; Soud 19, 18), avšak mylně, neboť výrazy těmi patrně míněn jest svatostánek. O tom, že by Filištínští svatyni resp. svatostánek v Silo byli bývali rozbořili, v Písmě sv. zmínky se nečiní. Filištínští vůbec patrně ani do Silo nepřišli, a Heli, jenž ve městě tom zůstal, ovšem nemohl »zmařiti dílo« jejich, a to tím méně, jelikož archa úmluvy dostala se v moc nepřátel již na bojišti samém. Mile dotýká se věřícího čtenáře věta: »Avšak ani v těchto letech smutné poroby neodvrátil Hospodin ochranné ruky své od lidu svého . . .«, neboť slovy těmi projevuje autor nepokrytě svoje přesvědčení o nadpřirozeném vedení národa vyvoleného. Za to však nedobře motivován jest na str. 63. pád Saulův. »Zdá se«, — tak píše autor na tomto místě, — »že panství Saulovo nehrubě se těšilo oblibě u kněží, kteří se obávali, že by stálým válčením těžiště říše Israelské se mohlo přenésti na vojsko, a stát sám tím pozbyti rázu theokratického . . .« Příčinou pádu Saulova byla vlastní jeho pýcha. Dokud byl příkazů Hospodinových poslušen, vládl Saul rozšafně a moudře, jakmile však zapomněl na to, že není králem neodvislým, nýbrž že ve všem podroben jest Bohu, jehož vůli vykonávati má, dopouštěl se velikých chyb, jimiž stal se trůnu královského nadále nehodným. — Žalmy Davidovy nazývá autor (str. 63.) »teskným«; epitheton to hodí se však toliko na žalmy kajicné, kdežto o všech žalmech vůbec by lépe bylo bývalo užiti epitheta »dojemné«. Docela nespravedlivá jest výčitka, kterouž p. spisovatel Davidovi činí řka, že prý »v něm zvítězil despota nad otcem,« jelikož prý »nebránil tomu, když Absolon od jeho lidí pronásledovaný byl utracen.« Nesúčastnilť se David bitvy v lese Efraimském osobně, nýbrž svěřil velení vojevůdci svému Joabovi, jemuž přikázal, aby v boji šetřil života Absolonova. Čtemeť zajisté v Písmě svatém (2. Král. 18, 5.): »I přikázal král Joabovi a Abisajovi a Ethajovi, řka: »Zachovejte mi syna Absolona.« A veškeren lid slyšel, když přikazoval král všechněm knížatům o Absolonovi.« O panovnické moci králů israelských nelze říci, že by byla bývala naprosto neobmezená, jak tvrdí p. autor na str. 71. Byliť králové hebrejští v pravomoci své obmezeni zákonem Mojžíšovým a proroky jakožto vyslanci Boha, jenž byl neviditelným králem lidu svého. Že by existovaly staré (t. j. současné) nějaké skulptury velekněze hebrejského, jakož na str. 72. se tvrdí, nesrovnává se ovšem s pravdou. Na str. 75. charakterisováno jest dosti dobře písemnictví hebrejské, ač nauka o inspiraci knih biblických v charakteristice té zůstává bez povšimnutí. Proti větě, že také sloh historických knih starozákonných »jest na přemnohých místech více básnický než historický« (str. 75.) nelze sice v podstatě ničeho namítati, bylo by sobě však přáti, aby tvrzení to bylo přesněji detaillováno. Na konci stati »Vzdělanosť

Israelitů« píše prof. Kosina: »Zaráží, že monotheističtí Židé otroctví nejen trpěli, nýbrž že u nich kvetlo i více než u některých národů pohanských, kteří měli za otroky buď jen lidi koupené, buď válečné zajatce. Židé však i vlastní svou krev vrhali v pouta otrocká...« K tomu by bylo bývalo záhodno dle pravdy dodati, že osud nevolníků nebyl u Židů tak krutý a nesnesitelný jako u jiných národů, neboť zákonem stanoveno bylo velice mnoho na ulehčenou jejich postavení. Zejména co se nevolníků původu hebrejského týče bylo nařízeno (Ex. 21, 2; Deut. 15, 12.), aby po šestileté službě byli na svobodu propuštěni, přiměřeně byvše obdarováni.

Jako milá oasa uprostřed poušti připadá nám odstavec, jenž uprostřed líčení hrůzyplných dějin Claudiovců zmiňuje se o Vykupiteli světa těmito slovy: »V těchto dobách obecné hrůzy nepovšimnuta celkem zůstala událosť, jejíž obrovský světodějný význam ukázal se teprve v její následcích. V dobách Tiberiových dovršeno dílo vykoupení člověčenstva, slibované od proroků starozákonních; tehdy na dřevě kříže dokonal dárce učení nejprostšího a nejšlechetnějšího, jaké kdy člověčenstvo mělo, Ježíš Kristus, jenž za císařování Augustova se byl zrodil z Marie, panny z rodu Davidova, když za příčinou nařízeného tehdy sčítání lidu přišla do Betlehema. Kdo byl by v dobách Tiberiových tušil, že dvanáct prostých mužů, ponejvíce rybářů povoláním, apoštolů to Ukřižovaného, způsobí za málo věkův obrat všech poměrů společenských, že podobného mu doposud neviděl svět? . . .« (Str. 415). Zajisté, správná a duchem víry proniknutá slova! Nicméně bychom si byli přece přáli, aby události dosahu tak ohromného, jako jest vykoupení lidstva, popřáno bylo v dějinách všeobecných samostatné, význačné místo! Takto však krátký ten odstaveček, vsunutý do odstavce »Claudiovci« téměř zaniká! Rovněž by bylo bývalo záhodno vylíčiti obšírněji osudy církve Kristovy za dob apoštolských, jakož i rázovitěji načrtati hrozná ona pronásledování, jež prvokřesťanům bylo přestáti, mnohem rázovitěji, nežli se stalo na př. na str. 421. Vypisuje zkázu Jerusaléma, neopomíjí spisovatel na str. 426. případně poukázati k tomu, kterak na městě tom »do slova se splnila předpověď Kristova, že nezůstane z něho kámen na kameni.«

Na str. 440. vyslovuje p. spisovatel pochybnosť o tom, že by se byla shromáždění vyznavačů Kristových v katakombách, »jak tomu chce zbožná legenda, byla děla tajně« — vždyť prý »byly katakomby vůbec přístupny a vchody do nich obecně známy.« Zdánlivá tato neshoda vysvětluje se tím faktem, že církev křesťanská tajila se skutečně ve známých a přístupných jinak pohřebištích podzemních, nikoliv snad v tom smyslu, jakoby nikdo jiný byl býval o místech těchto nevěděl, nežli toliko jen křesťané, nýbrž tak, že křesťané byli majetníky pohřebních těchto míst, jakožto obyčejné, zákonem uznávané bratrstvo pohřební, a shromažďovali se tam jako jiná podobná podpůrná bratrstva pohanská, konajíce tam posvátné obřady své, jichž si pohané z pravidla blíže ani nevšímali, domnívajíce se, že nějaké pohanské bratrstvo pohřební odbývá své spolkové slavnosti. A tak skutečně možno říci, že shromáždění vyznavačů Kristových v katakombách děla se tajně.

Bezvadně celkem — ač zase příliš stručně — psána jest stať »Křesťanství vítězí« (str. 456 a násl.). Po zásluze označeny snahy Juliana Apostaty, obroditi »zchátralé a prohnilé pohanství filosofií novoplatonskou« jakožto bláhové (str. 462), jelikož nemohly nikterak podati »dostatečnou náhradu za vznešené a prosté pravdy mravouky křesťanské.«

Druhý díl spisu svého zahajuje p. spisovatel stručnou charakteristikou dějin středověkých, kteréž nelze nic podstatného vytýkati. Vzájemný poměr moci duchovní a světské, jakož i pozdější rozpor mezi oběma vzniklý jest nastíněn celkem správně, ač kulturní význam moci papežské měl býti důrazněji akcentován. Význam válek křižáckých vytčen s uznáním. Poslední odstavec charakteristiky středověku vzpomíná »reformačního hnutí« v národě českém, jímž prý národ český stanul v popředí dějin středověkých. O hnutí tom čteme tu dále, že »dovedlo sice odolati mocnému nátlaku zvenčí, že ale průběhem desetiletí mnoho utrpělo nedostatkem jednoty ve věcech víry a více ještě nedostatkem církevní organisace,« a konečně, že »reformace česká připravila půdu reformaci německé.« K tomu ještě dle pravdy mělo by se dodati, že »reformační toto hnutí vyžádalo sobě za oběť krev a blahobyt vlasti.

V samém pak líčení dějin středověkých počíná sobě p. spisovatel objektivně a střízlivě. Po zásluze chválí na př. znamenité papeže (na př. str. 181) a s dosti velikou šetrností mluví i o tak zv. papežích »nehodných«, jakkoliv

i tu leccos by se jak co do věci, tak i co do formy modifikovati dalo. (Srvn. na př. str. 145, 173, 174 a j.)

Mluvě o inkvisici, praví prof. Kosina (str. 240): »Ve stoletích pozdějších inkvisice (jmenovitě ve Španělích) dopustila se nejednoho skutku nelidského a ukrutného, avšak pravda také, že jí namnoze zneužíváno bylo mocí světskou k účelům docela jiným než k jakým ji Innocenc III. původně založil.« A na str. 516. píše: »Prostředkem nejvydatnějším k sesílení moci panovnické bylo zavedení ve Španělsku inkvisice, která měla, jakkoli řízena byla duchovními, především ráz instituce státní...« Tyto správné, o nepředpojatosti spisovatelově svědčící výroky dlužno zajisté přijati s povděkem.

Rovněž dosti střízlivě, aspoň bez obvyklých u nás chvalořečnických frasí pojednává prof. Kosina o Husovi. Uznává, že se Hus spisy svými čím dále tím více odchyloval od věroučení katolické církve (432). Nicméně není Kosinovo líčení procesu Husova (str. 434—435) zcela nestranné. Naprosto nespravedlivě jest zajisté na př. tvrzení autorovo, že veřejný výslech Husův byl jen »holou formalitou«, jelikož prý »rozsudek koncilu byl napřed již hotov.« Koncil zajisté přicházel s nevšední blahovůlí a upřímností Husovi vstříc; na Husovi bylo, aby odložil samolibou svoji tvrdošíjnosť, kterou mařil všeliké smírné pokusy.

Při Alexandru VI. mohlo býti uvedeno ještě více dobrých vlastností jeho, (na př. péče jeho o náležité a přísné konání spravedlnosti, podporování umění a j.) jež ve skutečnosti do jisté míry paralysovaly nepopíratelné jeho nešlechetnosti. A přáli bychom sobě, aby všem posuzovatelům činnosti nešťastného tohoto papeže tanula na mysly tato krásná slova proslulého dějepisce Pastora: »Jednání Alexandra VI. v oboru ryze církevních záležitostí nezavdalo příčiny k žádné důvodné výtce... Čistota církevního učení zůstala bez porušení. Zdálo se, jakoby Prozřetelnosť byla ukázati chtěla, že lidé církev mohou sice poškoditi, nikoli však ji zničiti.« [1])

Právem béře prof. Kosina (v pozn. na str. 506 a 507) Lukrecii Borgiovou, jež spolu s Alexandrem VI. viněna byla ze zločinů nejohavnějších, v ochranu, řka, že obvinění ta, jak novější výzkumy dokazují, činěna byla docela neprávem

V díle třetím, věnovaném věku novému, líčí prof. Kosina mezi jiným ovšem také »reformaci v Německu a ve Švýcařích« (str. 31. a násl.). Toto náboženské hnutí přičítá spisovatel na vrub hlavně zlořádům v církvi se vyskytujícím, a tomu, že potřebné opravy nebyly ani od sněmů církevních prováděny. K tomu sluší podotknouti, že chyby jednotlivců nikde tak nespravedlivě se negeneralisují, jako právě tam, kde mluvívá se o zlořádech v církvi. Tak činívali a dosud činí vždy všichni samozvaní reformátoři, kdykoliv potřebují záminku k ukojení osobní své ctižádosti aneb i malicherné osobní pomsty. Jak mnoho křivdy tajívá se v každém t. zv. hnutí reformačním! Tak zv. »reformace« jest politování hodným úkazem pathologickým; jest to hnutí revoluční se všemi hroznými konsekvencemi, jimiž strádá moderní lidstvo.

Vášnivé a stranické překrucování pravdy jeví se ode dávna, kdykoliv mluvívá se o neslušném kupčení s odpustky, jež udává se jakožto příčina vystoupení Luthrova. Že tu však vládla spíše osobní vášeň, nepopírá ani prof. Kosina, an dí: »Nelze s jistotou říci, zda oprávněné pohoršení nad nedůstojným odpustků prodáváním bylo skutečně jedinou pohnutkou jeho činu, jeť jisto, že byl muž snadno vznětlivý, ano prudký...« (Str. 32). Proti nesprávnostem při udílení odpustkův a vybírání milodarův k účelům dobročinným vystupovala církev sama se vším důrazem ode dávna, (na př. na sněmě Lateránském r. 1215., na sněmě ve Vienně r. 1312 a j.) sama pak vždy v příčině odpustků správně sobě počínala. Za peníze nebyly odpustky nikdy prodávány. Ba, nebylo ani žádáno výhradně almužen peněžitých; chudí a nemajetní na př. mohli nahraditi je jinými dobrými skutky, na př. modlitbou a postem. Rozhodně nesprávné a bezdůvodné jest tvrzení, jež prof. Kosina pojal do spisu svého v těchto slovech: »Výnos odpustků v pravém slova smyslu byl pronajat, neboť některé veliké závody bankovní vyplatily papeži značné obnosy na hotovosti, hlasatelé odpustků pak měli peníze stržené odváděti jim« (str. 32). Vůbec by měli ti, kdož o kupčení s odpustky mluvívají, zapamatovati si toto vhodné přirovnání Ratzingrovo: »Kdežto dnes k účelům dobročinným, k stavbám chrámův a ve prospěch obecně užitečných ústavů pořádávají se loterie, nabí-

[1]) Pastor, Geschichte der Päpste, III., 474.

zeny byly druhdy ve středověku k témže účelům odpustky . . . Ve středověku byla péče o duševní spásu nejmocnější vzpružinou všeho konání a jednání, dnes jest to — zištnosť a touha po snadném zbohatnutí.«

Že by Tetzel byl kdy opravdu chlubíval se tím, že prý »prodejem odpustkových cedulí více duší vysvobodil z očistce než sv. Petr a všecnna evangelia« (str. 32.), jest patrně jednou z oněch nepravdivých pomluv, jimiž vášeň protivníků zahrnula tohoto horlivého a učeného mnicha.

Fanatismus Kalvínův spisovatel po zásluze odsuzuje (str. 40—41), řka: »Konsistoř, kterou Kalvín zřídil v Ženevě, osobovala sobě moc nad svědomím i soukromým životem domácích i cizinců, pokud se dostali v okruh jejího působení, s bezohlednou krutostí pronásledovala a stíhala protivníky Kalvinovy, jimž vytýkala život nezřízený — namnoze neprávem, neboť nemravností v očích její byla tak mnohá zábava slušná a nevinná. Fanatismus, s jakým samozvaný tento soud utrácel lidské životy, nezadá v ničem nejohavnějším hrůzám z dějin španělské inkvisice, poskvrnil památku svou nesčetnými processy čarodějnickými, jež množství obětí vydaly plamenům, ale nejkřiklavějším dokladem její nesnášelivosti jest trudný osud španělského lékaře Michala Serveta . . .«

K českému povstání, jež zavdalo příčinu k svízelné válce třicetileté, nechová prof. Kosina vším právem sympathii. Praví, že zřídlo pozdvižení toho bylo kalné, že se k němu přidružily i příčiny sobecké, a že »měl-li do chystaného povstání vedle stavů vyšších býti stržen také lid obecný, musila k němu dle povahy tehdejšího věku býti vyhledána záminka náboženská« (str. 87). Zimního krále nazývá »ničemným« (str. 94), a o původcích vzpoury dí, že »šli na smrť se statečností, jaké neosvědčili všichni dosti za živa.«

Nelogicky a nesprávně praví p. spisovatel o řádu tovaryšstva Ježíšova v zemích českých a alpských, že prý při řízení škol, jež mu odevzdány byly »spravoval se jedinou zásadou, aby protestantství, sotva potlačené, nevybujelo poznovu; i vzdaloval úzkostlivě chovance své jmenovitě od pokroků věd přírodních, které se v západní Evropě v druhé polovici XVI. a za XVII. století mohutnými kroky braly ku předu . . .« Jesuité pěstovali přírodní vědy v témž rozsahu i duchu, v němž tehdáž vůbec na školách byly pěstovány, a mnozí Jesuité vynikli právě v astronomii i ve vědách přírodních. A v jakém ostatně logickém vztahu vzájemném jsou pokroky věd přírodních a protestantství?

Soudíce dle 37 dosud vydaných sešitův můžeme býti s dílem Kosinovým celkem spokojeni, jelikož psáno jest nestranně a prosto jest všelikých útoků na církev katolickou, jakýmiž podobná díla cizí oplývají.

A ještě slůvko o illustracích Muchových. Jsou to velice pěkné kresby, reprodukované ve výborných dřevorytinách francouzských a patrně z některého díla franzouzského vyňaté. Ale kresby ty nejsou tak nestranné, jako text, do něhož jsou vloženy. Tak na př. na obraze představujícím pokání Jindřicha IV. v Canosse, jakož i na obraze znázorňujícím upálení Husovo jsou přítomní tu kněží a mniši patrně zúmyslně zkarrikováni!

Rozbor »Obecné Kroniky« Lacinovy odkládáme pro nedostatek místa do čísla příštího. Dr. *X. Y.*

UMĚNÍ VÝTVARNÉ.

Madonna Hostýnská. Po zemích československých rozptýleno jest tolik překrásných stkvostů starobylého malířství posvátného, jako snad v málokteré jiné zemi středoevropské. Kolik jen máme na př. překrásných, nebeskou něhou dýšících obrazů Marianských! Bohužel, jsou tyto výtečné výtvory domácí velice málo známy. Širší veřejnosť o nich skorem ani neví. Teprve, když náhodou octnou se třeba jen nedokonalé jejich kopie aneb reprodukce na některé výstavě aneb v některé publikaci obrázkové, pak teprve obrací se k nim obdiv všech. Tak tomu bylo na př. na výstavě národopisné, kde bohatá kollekce domácí ikonografie Marianské těšila se všeobecné pozornosti. Jak mnohý zajisté zatoužil po tom, míti domácnosť svou ozdobenu na př. zdařilou kopií překrásné Madonny Vyšebrodské aneb Madonny Zbraslavské! Ale kopii, štětcem malířským provedenou, může sobě pořiditi pouze člověk velice zámožný. A zdařilých barvotisků obrazů těch postrádáme naprosto! Kdežto stěny našich pří-

bytků pokryty jsou krásnými reprodukcemi obrazů cizích, marně ohlížíme se po obrazech, jež vznikly na domácí naší půdě, k nimž předkové naši putovávali a k nimž s důvěrou vzhlíželi v dobách svízelných.

Bylo by věru záhodno vydati zdařilé barvotisky nejkrásnějších obrazů staročeských, a to v různých velikostech, aby sloužiti mohly jednak za obrazy nástěnné, a jednak i jako obrázky do modlitebních knih vkládané. Vedle motivu náboženského nutká k podniku takovému i motiv vlastenecký a krasoumný. Zdařilá reprodukce barvotisková vyžaduje ovšem ohromného nákladu peněžitého, doufáme však, že by umělecké publikace takové i v našich, nepříliš příznivých poměrech také i finančně s uspokojivým aspoň výsledkem by se potkaly.

Šťastný počátek učiněn byl památným obrazem Panny Marie Hostýnské. Mistr Hanuš Schwaiger učinil věrnou jeho kopii, a podnikavá firma R. Prombergra v Olomouci postarala se o rozmnožení její v dokonalém barvotisku.

Madonna Hostýnská nenáleží sice k nejkrásnějším a nejstarším našim Madonnám, ovšem však jest obraz ten jedním z nejpamátnějších našich obrazů Marianských vůbec. Pojíť se k němu vděčná vzpomínka na slavné vítězství, jehož křesťané s pomocí nebes a na přímluvu Bohorodičky nad Tatary dobyli. Původně byla v prastaré kapli Hostýnské postavena skulptura, představující Rodičku Boží, ana pod pláštěm své ochrany shromažďuje Moravany, vznášejíc se nad vrchem Hostýnem, na němž viděti bylo stany křesťanův, a pod ním na planině stany i vojsko tatarské. Ale památná tato řezba vzala v bouřích protikatolických za své: dalť ji Václav Bitovský, pán na Bystřici, r. 1620. spáliti. [1]) Teprve r. 1658. byl v náhradu za zničenou skulpturu péčí Jana hraběte Rotála dán do kostela Hostýnského obraz, o jehož reprodukci právě jsme se byli zmínili. Jak z obrazu samého možno souditi, vznikl asi nedlouho před tím, tedy někdy kolem polovice XVII. stol., ač jest možno, že zhotoven byl již před r. 1620. pod dojmem oné prastaré skulptury aneb brzo po roce tom pod živou ještě reminiscencí na zničenou skulpturu.

Reprodukce Schwaigrova podává nám jasnou představu o původním obrazu. V hořejší polovině obrazu na zlaté půdě, uprostřed nepravidelné podlouhlé svatozáře stojí na půlměsíci Madonna, držící na levé ruce Božské dítko své. Tvář její jest spanilá, vážného, téměř smutného výrazu; oči obráceny jsou k levé straně dolů. Dlouhé černé vlasy, nad čelem rozdělené, zakrývají po obou stranách v prohnutých křivkách vysoké čelo Bohorodičky a splývají v bohatých proudech kolem tváří jejích na obě ramena. Vysoký, útlý krk Madonny ozdoben šňůrkou perel. Červená dlouhá říza, ve svislých jednoduchých záhybech dolů splývající a v bocích provazem přepásaná, halí štíhlou postavu přesvaté Panny. Z pravé strany shrnut ze zadu přes pravý bok cíp modrého pláště; na levé straně spatřuje se spodní fialová část svrchního tohoto roucha. Pravá ruka Madonny, vězící v těsně přiléhajícím rukávci, vztažena jest šikmo stranou; dlaň její ploše jest rozevřena. Na levé ruce sedí Ježíšek, v olivové roucho oděný. Líbezná tvářinka jeho, podobně vážného výrazu jako tvář Madonnina, obrácena jest také týmž směrem stranou dolů. Pravá ručka Ježíškova zdvižena jest před prsoma Bohorodičky jako ku přísaze vzhůru; levá, v pěst sevřená, vztažena jest stranou, a vysílá tři klikaté blesky dolů na Tatařiny. Hlavy Madonny i Ježíška ozdobeny jsou korunkami a svatozáří. Přes prsa obou jde široký zlatý řetěz, na němž uprostřed zavěšen kříž. Měsíc, na němž Madonna stojí, nalézá se nad půlkruhovým věncem obláčků. Tu počíná se dolejší, ze stříbrného plechu reliefovitě tepaná a na obraz přibitá část. [2]) Spatřujeme tu živě komponovaný, ale obhrouble provedený výjev válečný. V levém popředí spatřujeme prchající Tatařiny jízdné i pěší, jakož i odhozené od nich zbraně. V tuto stranu bijí hrotité konce zmíněných oněch tří blesků, z rukou Ježíškových vycházejících. V pravém popředí jest několik stanův, ozdobených na vrcholu půlměsíci, před nimi několik mrtvol a prchající kůň bez jezdce. V pozadí zvedá se krajina, pokrytá sporými, hrubě naznačenými stromy v mírné, uprostřed prohnuté návrší, na němž spatřuje se řada drobných postav — patrně křesťanů, z porážky nepřátel se radujících. Uprostřed, nad prohybem návrší zvedá se holý homolovitý vrchol — patrně Hostýn.

---

[1]) Srv. P. Jan Nep. Cibulka, »Náš sv. Hostýn«, 10. — Krátkou zmínku o obrazu Hostýnském viz ve Wolného topografii v díle I. (1835.) str. 59.

[2]) Bylo by záhodno zjistiti, nenalézá-li se pod plechem tímto původní malba.

Výborný tento barvotisk vydán byl v různých velikostech. Největší formát jest 75 *cm* vys. a 45 *cm* šir. (cena 4 zl.) a hodí se především za obraz nástěnný. Ale i menšího vydání, v rozměrech 40/23 *cm* (cena 1 zl. 50 kr.) dobře lze užiti za okrasu stěn křesťanského příbytku. Kromě toho postaral se nakladatel i o malé vydání do knížek modlitebních (vel. 11/7¼ *cm*) s trojím různým barvotiskovým okrajem ornamentálním; vkusné toto olemování komponoval Schwaiger sám dle výšivkových vzorů valašských, hanáckých a moravsko-slováckých.

Bylo by sobě vroucně přáti, aby odbyt krásných těchto barvotisků byl co nejčilejší, by tím obětivý nakladatel animován byl brzy k podobně pečlivě upraveným reprodukcím ostatních překrásných obrazů staročeských.

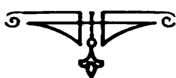
Dr. *A. Podlaha.*

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Literární sekce družstva Vlasť konala 17. února 1889 pátou schůzi v XV. správním roce za předsednictví p. učitele Jos. Flekáčka. Jednatel dp. P. Karel Burian Ord. Cr. četl protokol minulé schůze, jenž byl schválen. — Lit. sekce jednala o slavnosti na počest 70letých narozenin J. M. vsdp. probošta dra. Ant. Lenze a doplnila, čeho jest k slavnosti potřebí; dále určí programm k oslavě † Václava Kosmáka. Msgr. Vladimír Šťastný bude požádán, aby napsal k oslavě Kosmákově přiměřenou báseň. Slavnostní řeč přednese přítel zesnulého, vdp. kníž. arcib. notář Petr Kopal. Ukázku ze spisů Kosmákových podá p. učitel Josef Flekáček. Doslov. — Redaktor Vlasti dp. Tomáš Škrdle předložil výboru švabachem tištěný časopis český v Pruském Slezsku »Katolické Noviny«, to číslo, v němž jest otištěn článek z »Vlasti« o Češích v Pruském Slezsku. Dále předložil číslo slovenských »Narodniech Novin«, promluvil o jejich redakci a postavení a poukázal na jejich článek, vzatý z francouzské Revue de revues, »Velké plagiaty«, v němž se dokazuje, jak nejslavnější francouzští spisovatelé svá díla jeden z druhého opisovali. Konečně předložil poslední číslo »Stimmen aus Maria Laach« a poukázal na článek, jenž konstatuje, že po důkladném a dlouholetém badání jest zjištěno, že první německou gramatiku psal katolík. Velice obsáhlý literární referát přednesl dp. prof. Václ. Müller: O Fr. Lad. Čelakovském vyšel spis od Hejreta; na některých místech píše protikřesťansky. Jiný spis, rovněž u Šolce vydaný, probírá dramata Shakespearova v rouše povídkovém. Pí. Vlasta Pittnerová vydala u Otty práci: O bohatých a chudých a prof. Šafránek napsal Historii středních škol, kdež v první části uvádí, co církev pro školství vykonala. Referent spis ten celkem chválí. Za to odsuzuje p. referent knihu od Flauberta: Sentimentální výchova, i česky vydaný. Mravní obsah jest mizerný. Pan referent předložil: 1. dva francouzské časopisy katolické: »Études«, jesuity vydávané, a »Le Correspondent«, v němž jest drama, jednající o papeži Řehoři VII.; a 2. německý velkolepý katolický spis pro mládež od J. Spielmanna. Konečně sdělil, že Spielmannův »Lucius Flavus« vyjde jeho překladem v českém rouše. — Sekce jednala o útoku Č. Č. historického proti J. M. vsdp. proboštu dr. Ant. Lenzovi a usnesla se vydati proti němu zvláštní osvědčení. Sekce ve »Vlasti« s bolestí postrádá krásných referátů dp. faráře Fr. Stingla a přeje si, aby v nich pokračoval. Schůze Literární sekce byla navštívena velice četné a měla zajímavý průběh, svědčící o čilosti členů.

VLASŤ.

Čechové v Pruském Slezsku.

Napsal Jan Vyhlídal.

(Pokračování.)

Do středních škol posílají rodiče hochy na katolické gymnasium do Hlubčic a sv. Matěje do Vratislavi; ve blízkém Ratiboři jest protestantské gymnasium, ačkoli by bylo výhodnější, kdyby v Ratiboři bylo katolické a v Hlubčicích protestantské. Českých Prusů jde na studie poměrně málo.

IX.

Lid v domácnosti, obci a zemi.

Jen malý pás Opavice prostírá se mezi rakouskými a pruskými Čechy, a přece jsou mezi příslušníky téhož kmene mnohé rozdíly. Příčinu hledati jest v tom, že žijí ve dvou různých státech. Od prvého okamžiku, kdy jsme ztratili polovici Opavska, staral se Bedřich II., by noví poddaní jeho vládě uvykli: vštěpoval jim zásady pruské lojality, rozpínavosti, chlubnosti, ale učil je také šetrnosti a prostotě.

Nástupcové pokračovali v díle, a přese všechno, že potírali katolicismus, mají v Češích pruských věrné poddané.

Ptáš li se venkovanů, zdali by chtěli patřiti pod našeho císaře, odpovídají, že u nich jsou lepší pořádky, školy, ale u nás že je lacinější mouka a jiné potraviny, že by neplatili »oplaty« na hranicích a »colu« (cla).

Však v Prusku se též lojalita jinak pěstuje než v Rakousku. Královy narozeniny slaví se s největší slávou, spolky se súčastňují slavnosti, hmoždíře hřmí, hudba hraje, též ve většině osad neschází osvětlení.

Když minulého roku oslavovali sedanské vítězství, nařídily královské úřady oslavovati je po tři dny. »Katolické Nov.« píší dne 29. ledna 1898. o oslavě císařových narozenin takto: »Náš nejjasnější císař pán Vilém II., narozený dne 27. ledna 1859., slavil ve čtvrtek své 39. narozeniny. *V celém našem moravském kraji slavil se tento radostný den.* Někde byl v předvečer »zapfenstreich,« jinde byly slavnostní hostiny a pak světské slavnosti. Všude jevila se radosť a nadšení. Způsob slavnosti byl rozdílný, ale stejné city ovládaly naše srdce, totiž city lásky a náklonnosti k vznešené osobě našeho slavného panovníka a zeměpána. Nechť ho Pán Bůh sílí a zachová ještě dlouhá léta ku blahu naší říše!«

Lojalita pruského lidu jeví se též v počínání jeho vůči vojsku. R. 1897. v měsíci září byly manévry v českém kraji; obyvatelstvo ukazovalo vojákům všemožnou lásku. Dopisovatelé »Katol. Novin« buďtež svědky slov našich:

Z Kobeřic. Bylo oznámeno, že přijde do okolních dědin hromada vojska, a že oficíři mají dostati »bakhyndle« a dvě jizby se zrcadly, a sprostí půl funta masa na oběd. »Poščaj' mi vidličky,« pravila jedna roba k soucedce. »Sama půjdu koupit do Kravaře v odpust.« A šly a nakoupily vidličky a umyvadla hliněná a zrcadla za dva české, doma nakoupily masa a jelit, pozabijely kačice a očekávaly kvartýrníků. Myslíš, že přišli? Jezdili a mašírovali přes dědiny, ale bzum přišli, zůstali v lijáku a přemrzli v zimě a dešti. Hospodyně čekaly až do noci, a žádný jim nevzkázal, že vojáci nepřijdou — — —«.

Jiný dopisovatel píše: »Náš lid *moravský,* s kterým by někteří jako s obyvatelstvem *druhé* třídy zacházeli, chtěl netoliko slovem a jazykem, nýbrž skutkem, totiž způsobem, jak mé vojenské kvartýrníky přijal, dokázat své pravé vlastenectví. Kdo měl málo, dal i z toho mála rád — — *Ano, někteří toho proto litovali, že se jim vojáka do kvartýru nedostalo.* Není tedy divno, že důstojnictvo jak mužstvo své kvartýry si pochvalovalo a tvrdilo, že by v nich i déle chtěli zůstati — — —«

Tyto úryvky z novin snad postačí. Černo-bílou pruskou barvu shledáš všude: na tabulích, sloupích u cest, na štítcích »Gemeinde-vorštandu«, »Štandesamtu«, vratech, studních, mostech, číslech atd. Prusové se velmi diví, že u nás zvláště německé obyvatelstvo o rakouské prapory málo dbá.

Chlubností německým Prusům vrozenou načichl již i český lid, zvláště vzdělanější. V rozmluvě uslyšíš, že je v Prusku všecko lepší: školy, zákon, vojsko, ba i jídlo, víno a doutníky. Je-li co na tom pravdy, člověk okamžitě pozná, proč to vynášeti na veřejný trh? Ostatně poznati z chování obyvatelstva pruského v rakouských hostincích, jak se jim u nás líbí; hostinští mnou si radostí ruce, pozorujíce žízeň a chuť poddaných pruského krále. Z Ratiboře dojíždějí četní výletníci do Opavy. Nová dráha často zastavuje, přibírá vozy atd., že pasažéři jsou nesmírně podrážděni, co chvíle sáhají po hodinkách a čítají, kolik mohli již vypit v Opavě plzeňského piva neb vína; ten nešťastný vlak že je zdržuje. Slyšeli jsme to 8. května 1898. od četné společnosti, a v jiném vydání i jindy. Také známka pruské povahy!

Naši pruští krajané jsou *šetrnější a prostější*, ačkoli již také moderní přepych vkrádá se do rodin. V »Katol. Novinách« posuzuje kdosi černěji nynější stav, než skutečnost svědčí.

Starý čtenář »Katol. Novin« píše: »Dříve byl jak rolník se svým stavem spokojen. Rolník obstarával svou hospodárku, pracoval pilně a všechen nadbytek zavezl do města. Ale aby utržených peněz nepotřebě nenapočnul, vzal si z domu kousek chleba, do něhož mu hospodyň zakrojila něco sýra. Po prodeji v městě snědl s chutí na cestě tu obyčejnou potravu a pospíchal k domu. Oblek jeho byl obyčejně klobouk s velikou střechou, kožená grytka s olemovanými rukávy, dlouhá vesta, krátké kalhoty a vysoké boty. Nyní to však vyhlíží jinak. Sedlák jede do města svátečně oblečen, prodá obilí, kráčí s penězi od sklepu do sklepu, kupuje mnohé nepotřebné a nádherné věci, naposledy usedne si v hospodě, žádá pořádný oběd, několik sklenic »bajerského«, ku konci koňak a tak posilněn, baranici na boku, klusá k domovu či lépe řečeno k příští hospodě — — U řemeslníků jest to dnes též jinak. Tovaryš počítá již hodiny, kolik ještě musí pracovat, »majstr« jde do »gselšaftu« a tam si přiklupuje a mudruje i do půlnoci; zbožné písně již zanikly, náš mladý svět jich často nezná, leda jakou světskou píseň nebo o nějaké vojně, co si ze školy zapamatoval, a společné modlitby se nedbá. Mnohému mladíkovi a muži jsou v neděli a v sobotu karty modlitební knížkou. A jak to vypadá v neděli? Tu koncert, tam teatr, jinde taneční věneček, karusel, představování, výlety atd. Všecko to není důkazem zlých časů, nýbrž velice dobrých, bujných časů. Ale čím více lidé užívají světa, tím méně jich svět uspokojuje; čím více se odchylují od Boha a útěchy náboženství, tím větší jest prázdnota a nespokojenosť srdce. Lék proti tomu: Svatá prostota, pokora, těla, světa, ďábla odříkání.« (č. 20. 1898.)

Pruští Slezané zabývajíce se po výtce rolnictvím, pojídají, co jim »hospodarka« přináší Hovězího masa neradi kupují, raději vykrmí si sedlák 5—8 »bravků« a živí jimi domácnosť. Stařečkové vykládají, že slýchávali od předků, že za stara od krále Bedřicha II. bylo přikázáno, co se má vařiti a píti. Kuchyně na prajské není hlavní, též nápoje našim rakouským žaludkům málo se líbí. Pije se pivo *a*) »*ajnfachové*« t. j. obyčejné, jehož litr je za 10 f.; »*kufa, kufka*« 5—6 f.; *b*) »*bajerské*« tmavé, jehož litr se prodává za 25 až 30 f., kufa 15 f., šnyt (1/3 litru) za 10 f.

Kořalka má rovněž dosti ctitelů; režná nazývá se »kornuvka«. »Krok« jest též oblíben, ještě více »bola«, uvařená z polovice červeného a žlutého vína, do něhož vytlačí se pomoranče a jeden citron. Víno jest drahé, lid je málo pije.

Z oblíbených jídel jmenujeme »*halečky*«, někde »klušky« zvané, vařené z ječné mouky; mimo halečky »*zele a kobzole (zemáky)*, *klobásy s černou máčkou*, *slaneči a bravové uzené* patří k národní stravě.

Ve statcích a chalupách najdeš všude prostotu a čistotu. Do slezského *statku* vcházívá se dverci zavěšenými ve vratech na »plac« (dvůr), po »pohradce či nalepku« přijde se do síně a z této do jizby. Téměř v každé světnici najdeš obraz Panny Marie Častochovské. Za kříž v koutě umístěný, za obrazy nastrkáno jest svěcených kocanek[1])

---

[1]) ratolestí jívových.

a ratolestí od Božího Těla; v oknech stojí na stráži kocankové křížíčky, zabodnuté v trávníčku.

Dříve vařívaly hospodyně na ohnisku (»frajblotě«), nyní podle nové mody na »šporhertě či blotě«. Jídá se společně; starý zvyk společné modlitby dosti se ještě zachovává. Příchozí pojídají a zdraví: »Pambu žehnaj«, »rač vam Pambu požehnat,« a tito děkují: »daj Pane Bože, pojďtě s nama obědvat.« Cizí vymlouvají se: »Obědvajtě s Panem Bohem, Pambu požehnaj!«

Chlévy bývají spojeny s obývanou částí statku; ve chlévích chová se hojnosť hovězího dobytka.

Modlí se ku sv. Mikulášku a sv. Kajetánovi, by hospodyně natloukly hodně másla.

Máslo tluče se v »masnicích«, jejichž jednotlivé částky slovou: tłuk, tłuček, hrotek, kolečko, kolco. Máslo vrtívá se u bohatších sedláků zhusta pod trámem v jizbě, na př. v Turkově. V trámě totiž jest zaražen hák, na něm zavěsí se na provaze dosti dlouhá dřevěná váha; tłuk, vyčnívající z masnice, připevní se na samý konec váhy, kdežto druhý jest volný. Dva stloukají, jeden vytahuje a zase stahuje tłuk, druhý tahá volným koncem.

Ku statku, chalupě připojena bývá ohrazená zahrada »štachetovým« plotem; zídek jsem nikde neviděl. V zahradách rostou rozmanité stromy. *Hrušní* jest mnoho druhů, jako: okruhlinky, zimové, sladké, jakubinky, vavřinilky, žlutinky, tvrdé, duśírky, babuvky, potače, rybuvky, krvavnilky, planky atd.

Jablka jsou vinná, śklenky, písanky, kožané, kočí hlavy a j.; *třešně* dělí se na bělice, vrapčírky, višně atd.; *slívy* jsou obyčejné, špendlíky, švestky, dorancije, dlouhé, sladké a j.

Ve statcích bydlí jen jedna rodina; na výměnku výminkáři aneb »robotníci, chlopi«, když těchto není.

Děti titulují rodiče: »matičko, mamičko, tatíčku, fater, muter«. »Tatulek a mamulka« praví se rodičům na rozhraní polském; v Hlučíně a okolí jest tato titulatura též známa.

Děti mají rády ještě »stařička a stařenku«, »křesnička a křesničku«. Dospělé ženaté a vdané oslovují »stryku a tětko«.

Mladý velebný pán sluje »paterek«, »panačok« (Branice), starý »velebný pán farář«; správce školy sluje »pan rechtur«, ostatní »pan učitel«. Správce při hospodářstvích panských nazývá se pan »úředník«.

Mírné nádavky, obvyklé mezi dětmi, jsou: hatlapa, cumpala, břidák, skřitek, nezdvořilec, snoplák a jiné. »Ty stoďáble!« platí za velikou pohanu.

Do *čeledi* naříkají si hospodáři jako u nás; rovněž stěžují si do nedostatku pacholků, dívek a synků (pohunků). Nedostatek tento zaviňuje stěhování dělnického lidu do ostravských dolů, Opavy, Krňova, Hamburka, Berlína, Lipska, Kolína, Vestfálska a jinam. Verbování dělníků z Kravaře, Koutů, Hoštic, Bolatic, Bohuslavic, Kobeřic, Pyště a j. obstarávají na jaře starší dělníci, kteří k nim pak dohlížejí.

Děvuchy do Saska verbují agenti; získané shromáždí na stanici Mochbern u Hlubčic a společně odvážejí do světa. Často je agenti ošidí; nezkušená děvčata podepisují smlouvy, však často nevědí, za jakých podmínek. Ve smlouvě určena hlavně výše mzdy a doba a

způsob práce. Dle této smlouvy robiti mají od 5 hod. ráno až do 7 hod. večer; odpočinku určeny dvě hodiny. Průměrná mzda pro muže na den jest 1 m. 50 f.; pro nevyspělého 1 m. 25 f.

Děvuchám vyplácí se denně 1 m.

Ve žních se pracuje na kontrakt či akkord; obyčejně chlapi zarobí 3—4 m.; děvuchy 1 m. 50 f. až 2 m. Mimo to dostanou dělníci byt, otop, osvětlení a někdy něco od jídla. Průměrně ušetří 150 m.

Českým pracujícím děvuchám mimo rodný kraj možno napsati dobré vysvědčení; málo která stane se »zavitkou«. Obyčejně z jedné dědiny drží se pospolu, společně se modlí, zpívají, je-li na blízku katolický kostel, docházejí tam; mnohé odebírají a čtou »Katolické Noviny«.

Prušti rolníci nahrazují nedostatek dělníků z Haliče, jimž jsou nuceni lépe platiti než domácím. Na př. v Hlučíně dostávali loni domácí »panščarky« 55 f. denně, kdežto Polky 80 f. a 40 f. na stravu. Vláda cizímu dělnictvu nepřeje, bojíc se popolšťování; poslední dobu jest každou chvíli slyšeti, jak je expeduje za hranice na žalost hospodářům. Ústřední hospodářský spolek ve Vratislavi poskytl rolnictvu jakousi pomoc; zažádal vládu, aby školákům v létě a na podzim prodloužila prázdniny; podle posledních zpráv dostaly školní dítky dovolenou v květnu, že mohou 2 hodiny ráno místo vyučování hubiti chrousty. Jinak jest vláda na docházku školní přísná; na př. v jediných *Petrovicích* r. 1897. školní pokladna obsahovala na 4000 m. pokut. Rodiče, ponechávající si děti místo školy do práce, pokutováni bývají 50 f. za dítě denně.

Pacholci sloužívali dříve za 18—20 tolarků (54—60 m.), tři košile a kalhoty, nyní dostávají 80—100 m. Služky mívávaly 6 tolarův a 20 loket domácího plátna, na dvě mírky lnu; teď čítá jejich »mýto« 20—24 širokých (60—72 m.), k tomu dvě mírky pole na řepu, za niž strží až 10 tolarů.

Stálí dělníci a dělnice dostávají mimo mzdu na mírku šťutku (jetele) a kobzolí, na př. v Oldřišově.

Mimojdoucí má pracující pozdraviti, byť byl i velikým pánem. Obvyklý pozdrav jest: »Pambu pomahaj.«

Nábožní dělníci před prací se žehnají a vysílají k nebesům střelné modlitbičky:

»O muj Bože, ja Ti obětuju tu svoju težku
pracu, kteru konam po cely deň, a spojuju
s tim, jak's Ty pracoval, Panna Maria a
všichni svati.« *Ze Štěpánkovic.*

»Pane Ježíše Kriste, buď nam na svatej pomoci,
a rač nas pošilovat v tej naši praci.« *Z Kravaře.*

Po robotě děkují: »Chvala Panu po dobrej robotě, že nas Pambu posiloval po cely deň až na večir a udržel v zdravotě.« (Z Oldřišova.)

Radostná doba *žniv* se dostavila; »kosníci« shledávají kosy a na »klepači« klepají. Odbíračky shánějí se po »kosacích« (srpech), ne aby jimi žaly, nýbrž odbíraly, vždyť srpy nežne se od delšího času.

Cestou na pole rozličně se baví, i veršovnictvím. V Oldřišově kosník složil toto dvouverší:

»Zrale žito, zrala rež
kobzole se hoďu jesť.«

Požaté obilí váže se do menších snopků, jež staví se do »kozla, kozelka«. Kozelek režný postaven jest obyčejně z devíti snopků, jež nahoře »provizlem« třeba svázati, by nezamokaly, a vítr jich tak snadno nevyvrátil. Na kozelku režném, u cesty stojícím, ukroutí se z obilí kříž, někdy kvítím ozdobený. Kozelek žitný (pšeničný) jest pokryt navrchu »šubou, čubou, babou«; a to proto, že žito jest »zradlivější na porostení«. Čuba není nic jiného, než snopek tak obrácený, aby »říťoví« hledělo k obloze, a rozvinulé klasy obložily, pokud dosáhnou, snopky v kozelku stojící; třemi aneb pěti »skrutky« se kozelek stáhne jako obručemi.

»Ječmen a oves vážeme do »lohu«, po císařsku do »pokladin«, vysvětlovala ochotně »panščarka« (na panském zaměstnaná), »t. j. náručí obilí obvážeme skrutkem nahoře a za ráz postavíme.

Na žebřinovém voze pouze snopky přitlačí se »pauzem«, aby nepadaly.

Než se obilí složí do »humenic«, vykropí je hospodář aneb hospodyně svěcenou vodou. Do poslední fůry má se zasaditi »vonička«, složená z posledního obilí a kvítí. Aby byla patrná, přiváže se na »hrabisku« a vrazí do fůry.

Jak jest obilí svezeno, nepočítajíc »struk«, v neděli potom chystá se »žnivý obid«, »dožinka«. V Turkově po sklizni žita pekou žnivé koláče, po ovse též.

Výraz »žnivý obid« je na Hlučínsku málo znám, za to se slaví »dožinka«, ač i tento zvyk očividně mizí. Robotnice upletou na dožinku z obilních klasů všech druhů věnec a složí jej tak, aby měl podobu koruny, ozdobí kvítím, papírovými růžičkami a pentlemi. »Prvší« z dělnic, držíc věnec v ruce, doprovázena ostatními, předstoupí před hospodáře a vinšuje: »Přiněsla sem vam věněček, a vinšuju vam, abystě na rok měli tele kopeček, vele v tym věněčku zrneček. Abystě to ve zdravi zažili, a mnoho hojnych žniv přežili.« (Z Kobeřic).

Vinšuje se zkrátka též takto: »Žnivo sme skludili, tak smy vam věněc uvili. A vinšujem vam, abystě moc namlatili, a teho ve zdravi sežili.« (Z Kravaře.)

Hospodář přijme věnec a zavěsí do síně na »poval« (strop), kdež zůstane až do budoucích žní.

Při dožince chystá se masová polěvka, dvojaké maso a koláče. Poznamenáváme, že koláče ve Slezsku pekou se jen na troje hlavní svátky, pak o veselích, křtinách (v Hlučíně dí též křtinám »radostník«) a odpustě, karmaši.

Dle hořejšího vypravování pěstuje se z obilnin rež (žito), žito (pšenice), jačmeň, oves, k nimž druží se proso, cvikla (cukrovka), raps, ryps (řepka), zele, šťudlek či kraśikuň a kobzole (brambory). Cukrovka slove »cvikla«, jež sází se na prodej do »cukrárny« aneb pro domácí potřebu kravám. »Kobzole« prozrazují, kde bydlí Moravci a »zemjaky, zemioky« — Poláci; ostatně dle těchto slov nelze vždy hranic mezi Moravci a Čechy udati, protože někde jest známo

obojí pojmenování. V Oldřišově, Chřenovicích slyšeli jsme zemáky nazývati »kartofle«.

»Ščudlek, ščudlina« jest jetel; od Chřenovic k Bavorovu má jméno »krašikuň«.

Vymlácené obilí na »humně« skládá se na »sypaní«, přebytečné v městě se prodává.

Ceny obilí lonského roku (1898.) v únoru v Ratiboři byly takové:

100 kg.	pšenice žluté	18,60—18,50 m.
»	rži	15,05—14,95 m.
»	ječmene	15,50—14,50 m.
»	ovsa	14,80—14,60 m.
»	kobzolí	5,60—5 m.
600 kg.	slámy (kopa)	24,00—23,00 m.
1 cent	sena	5,60— 4,60 m.

Mluvíce o cenách obilí, připojíme ceny jiných potravin.

Za kilogram	hovězího masa	z kýty	platilo se	1,10—1,00 m.
»	»	z předku	»	1,00—0,90 m.
»	vepřového »		»	2,00—1,80 m.
»	skopového »		»	1,20—1,10 m.
»	slanin		»	2,00—1,80 m.
»	másla		»	2,20—1,90 m.

Mandel vajec byl za 0,60—0,55 m.

Při »ševu« (setí) všímají si rolníci rozličných pranostyk. Tak na př. jak jde měsíček do plna, tož má se síti; jak jsou »prázdné« dni (není světla měsíčného), nemají se kobzole saditi.

Když se ječmen seje, to se mají tři zrnka strčiti pod jazyk, aby, až bude dozrávati, vrabci ho nežrali.

Jak se v létě mračno postaví nad rolemi, pálí se svěcené kocanky, aby je dým rozehnal.

Položnici (šestinedělce) brání před šesti nedělemi vyjíti na pole, aby nepotlouklo.

Ještě jest velmi mnoho jiných obyčejův a pověr, odnášejících se k hospodářství.

Počasí určuje se nejlépe, jak tvrdil stařeček z Kobeřic, z knížky, mající nápis: »*Kterak Spůsob a Počasy celého Roku na Vánoce má býti poznáno*«. Další částky jednají: »O Dvanácti Měsýcých v celém Roce«, o Správě o Dni Svatého Jakuba, jaké Počasy bude jednoho každého dvanácti Měsýcův, o Správě o čtyrech Živlích a Nastání Měsýcův, o Mistru Petru Solinovi, o Světlu Slunce dvanácti Dnův, o Větřích Dvanácti Nocý, o Čtyrech Cztvrtích, neb Czástkách Roku, Pokládají se jiné obecné pěkné Správy Sedlské, o Hvězdách, Slepicích, Žabách, Ptáczých vodních, Dýmu atd.

Venkovské obyvatelstvo dělí se na *sedláky*, *zahradníky*, *chalupníky* a *hofery*, též »*komorníky*« nazývané. Sedláci mají statky, při nichž 40—50 juterek pole; v Kravaři má sedlák jen 20—30 juterek. Zahradniční »gruntek« čítá 10—20 juterek polností. Chalupníci mají jen holé chalupy bez polností.

Juterko jest půl čtvrtně a má dva vrtle. *Čtvrteň*, *čtvrtňa* jest výměra asi $2^1/_2$ naší měřice, dvě čtvrtně činí hektar.

Rolnictví v Pruském Slezsku pokračuje, lid jest přičinlivý, půda úrodná. Hospodáři spojují se v hospodářské a zahradnické spolky. V *petrovském* hospodářském spolku zapsáno jest 70 členů, *bavorovský* jest ještě větší.

V čele obce jest »fojt«, jemu ku pomoci přidáno jest několik obecních »úřadů«, na př. ve veliké osadě Kravaři čtyři mimo 12členný obecní výbor. Město Hlučín řídí burmistr s městským čtyřčlenným úřadem a 14 členů čítající městské zastupitelstvo (Stadtverordneten).

V sezeních činí fojt s obecním úřadem návrhy, obecní zastupitelstvo je buď přijímá aneb zamítá absolutní většinou hlasů.

Obecní prohlášky, nařízení oznamuje fojt »*klukou*«, zhusta pěkně z kořene vyřezávanou v podobě hada, na níž se přiváže cedule. Od fojta se vynese a chodí dům od domu; každý má povinnost, dodati ji dále. V Turkově pacholek aneb někdo z domácích, když kluku přinese, dá křesťanské pozdravení a zavolá: »Kluka idě.«

V Kravaři obecní sluha, chodě po dědině, silným hlasem rozhlašuje obecní noviny. Co několik kroků zajde, zastaví se, aby aspoň čtyři aneb pět domů mohlo prohlášku slyšeti. Domácí zaslechnuvše »ordinance«, vybízejí někoho, aby vyšel: »Ordinanc vola, jdi posluchat, co tam ordinanc kaže.«

Pruské obce jsou většinou pěkně dlážděny; na dlažbu vsí bývají udělovány podpory. Též cesty jsou výborny, mimo některou polní. Mýta jsou však proti našim drahá. Roury pod mostky, klenoucími se přes příkopy u cest, bývají z litiny. Okraje cest posázeny jsou pěkným, přísně chráněným stromovím.

U »šošejí« (našich císařských cest) stojí černobílé sloupy, opatřené pruským orlem, buď vymalovaným na tabuli aneb zrobeným z plechu. Korunovaný orel třímá ve spárech ohnivý meč a říšské jablko s křížem rytířů německých, jejž viděti též na koncích oblouků, rozpínajících se v podhrdlí. Na prsou čteš počáteční písmena králů: »F. R.«, »W. R.« (Bedřich král, Vilém král).

Českým pruským dědinám vtiskla vláda německý ráz, všechny nápisy kromě málo výjimek jsou napsány německy. I ten pozdrav dětí: »Gelobt sei Jesus Christus« poučuje tě, že jsi v zemi, kde germanisace slaví hody. Ještě kostel uchraňuje češtiny, tam zříš české nápisy, ale i tam již někde její noha vkračuje. Na hřbitovech najdeme náhrobkův a křížů více německých než našich. V Turkově a Jakubovicích nezdobí český nápis ani jeden kříž; v Hlučíně na hřbitově vítězí též němčina.

Ty nápisy jsou ovšem psány ubohou češtinou, avšak kde se jí má lid přiučiti, když ji ze škol vyloučili? Příchozí jest rád, když uzří něco českého. Jaké ty nápisy bývají a jak psány, prozrazuje jeden takový z Bohuslavic, zvláště »klasický«:

Zde odvpočiwa w Bohu
zawrašchdena
Marie
Suchanek, 23 let stara
narosena 14teho
Augusta w roku
1863 zawrašchdena
10. Augušta v roku 1886.

Wraŝchedelnik Franc
Newrzelka z
Buslawitz.

Berlínská vláda germanisuje všecko, jen slovanský typ z českého obyvatelstva nedovede proměniti v germánský; na první pohled poznáš, že krajina, jíž jdeš, jest slovanská. Ta dobrácká tvář, srdečnosť a uctivosť je ti známa z domu. Zahledíš-li se na vlásky dítek hrajících si na návsi, jest ti nápadna jejich barva. Ve Štěpánkovicích všiml jsem si 21 dítek, a z nich mělo 18 vlasy bledé, plavé; v Zábřehu ze 14—9. Podobný poměr objevil se v Bohuslavicích, Oldřišově, Utěchovicích. Dle úředních zpráv v kraji *Opolském*, kam patří většina českého obyvatelstva, má 27·31% dítek plavé vlasy, modré oči a světlou pleť; ve *Vratislavském* 30·12%.

U starších dětí pozoroval jsem tmavější vlas. Ptal jsem se mimojdoucí ženy: »Proč ty menší děti mají tolik bledé hlavy?«

»To ony erbuju,« odvětila žena, »a slunco jich vytahuje jako platno na luce, choďu přecej bez čapek a šatku.«

Malé děti za tepla chodí s nepokrytou hlavou, u starších se to nesluší. Některé děvušky mají na předku hlavy vlásky spleteny v malé lelíky, by jim nelezly do očí; v zadu splývají jim na bedra též dva »harcopy«, ozdobené pentlemi, jež někdy jsou spojeny.

V zemi nepadá zlomek obyvatelstva českého na velikou váhu, ačkoli vůdcové katoličtí, kněží, snaží se jakési právo lidu uplatniti, zvláště o volbách.

Ratibořský volební okres vysílá do Berlína jednoho říšského a dva zemské poslance; Poláci a Češi volí solidárně, minule zvolen za říšského poslance Polák *Frank*, za zemského *Stanke*, farář a místoděkan z Hlučína a jeden Polák. K nynějším volbám kandidují spojení Češi a Poláci zase Stanka z Hlučínska a fojta *Galdu* z Benkovic. Oba zvítězili.

Poslanci jdou s katolickým středem, který v otázce národnostní trvá na stanovisku křesťanském.

U soudův a politických úřadův jde všecko po německu; bylo však s námi sděleno, že pro český kraj ustanoven tlumočník. Lidé vypravují ze soudní síně všelijaké příhody, prýštící z neznalosti českého jazyka. V Kravaři slyšeli jsme tyto: »Byla jakási žaloba. Žalobník stěžoval si mezi jiným, že ho stryk N. *»smykal do Kaluže a on už něchtěl.«*

Soudce, znající něco po »moravsku«, obořuje se na obžalovaného, »čemu« ho smykal do kaluže? Co mu zrobil, že ho chtěl svalit do blata?« Žalobce vysvětloval p. soudci, že stryk N. nechtěl jeho do kaluže (bláta) uvrci, nýbrž násilím dovléci »do[*]) krčmaře — Kaluše.«

Jiný soudce zase, neznaje dobře nářečí českého lidu, překládal do němčiny »něborak« (ubožák) — »Himmelkrebs«, rozloživ něboráka na »něbo« (správně »nebo« = nebe) a »rak«. (Pokračování.)

---

*) Ve Slezsku jest obvyklá předložka »do«. Na př. »jdu do masařa na maso, do krčmaře na pivo, do dochtura atd.«

Již tomu rok.

Památce † Václava Kosmáka.

Již tomu rok, co rozloučil se s námi
a odešel nám ve kraj daleký,
duch vzlétl v jiné kraje hvězdami,
zkad nevrátí se nám už po věky,
co zatím země schránku jeho hostí
jak drahé símě příští nesmrtnosti.

Již tomu rok, co jsme ho pochovali
tam na vesnickém, tichém hřbitově,
již růže s astrami se vystřídaly
a fialky zas zkvetou na rově
a brzo skřivánek tam bude pěti,
že nelze, nelze nám ho zapomněti!

A připadá nám, jak by sen to pouhý
jen tížil nás, a jak by za krátko
zas musil přijít, splnit lidu touhy
a ukázat zas nové kukátko.
Než marná touha, marné všecko snění,
již tomu rok, — co Václava tu není!

Však přece pravda je v tom přeludu:
on neumřel nám všecek; — co nám psalo
to zlaté péro jeho, — pozůstalo
a nepodléhá smrti osudu. —
Vždyť pérem tím jen svoje srdce zlaté
v své spisy složil věrný vlasti syn
a dary ducha svého přebohaté,
jež vzácnou hřivnou dal mu Hospodin.

Jak domácí ten kroj, kdy v jaré zdobě
ve slunci Božím vůkol zakvétá,
vždy znova zrak i srdce vábí k sobě
a milým zůstává nám po léta:
tak listy jeho knih vždy s novou slastí
lid vděčný znova zase pročítá;
vždyť s každou knihou po vší milé vlasti
sám kukátkář mu v chaty zavítá.

Tu s bodrou tváří svou se dostavuje
jak věrný přítel v domácnosti kruh,
a starým, mladým vážně vypravuje,
jak dobrotivý jest a věrný Bůh,
jak krásnou vlasť nám dal, jak lidu stkvost
a blaho největší je krásná ctnosť,
a jakou zhoubu sobě strojí hříchem.

A posluchači tají v sobě dech,
tu kane slza, tam se vine vzdech
a hned zas zajásají jarým smíchem,
kdy v kukátku tom jeho kouzelném
lid sebe sama jasna poznává,
jak v života si vede proudu plném
a jak s ním osud divně zahrává:
tu sobě sám se směje, zastydí se,
kdy pozná pošetilosť záhubnou, —
a hned zas duše jeho blahem chví se,
a mocněji se jeho prsa dmou,
kdy slyší struny svaté poesie,
a srdce láskou k Bohu, k vlasti bije.

Tak s lidem posud dlí kněz jeho věrný,
jak mezi ním svůj úřad konával,
kdy slova Páně poklad nepřeberný
mu hlásal, života chléb podával,
kdy těšil choré, učil neumělé,
všem s láskou otvíral své srdce vřelé.

Již minul rok, co nebes hospodáři
vzdal počet z hřiven sobě svěřených,
ó jistě; — dvojnásob že těžil z nich,
Pán mnohem víc tam svěřil kukátkáři.
Bůh žehná jeho životnému dílu,
rok od roku vždy potěchu a sílu
z knih jeho čerpat bude národ vděčný.
My pak, již paměť jeho uctíváme,
jen jedno přání v hloubi srdce máme:
»Náš Václave, Bůh dej Ti život věčný.«

Vladimír Šťastný.

Z lásky k mnohým.

Obraz ze společenského života.

Napsal Alois Dostál.

(Pokračování.)

XIII.

Smutno bylo v Lubovicích o prázdninách bez studentů. Měšťané přáli svým strávníkům oddechu, také měli o žních jinou práci než poklízeti ve studentských pokojících a vařiti pro hladové jinochy; ale všem se stýskalo. V městě bez nich připadalo jako mrtvo a pusto. Smutně se zvedal nad městem klášter, nynější gymasium, kde opravovali zedníci učebny, po ulicích v podvečer málokdo se procházel, na

stezkách polních neviděti jinochů s knihami v ruce. A kdo přece se učil, budil soustrasť; neboť si měl po prázdninách napravovati reparát. I profesoři odjížděli, v kostele nesloužena tak zvaná studentská mše sv., v krámech prázdno, a prodavačky ovoce vzpomínaly na lepší odbyty.

Studenti byli městu zdrojem výživy, výdělku, oživovali jinak mrtvé ulice, a bez nich nebylo žádné zábavy. V městě žili starší lidé, opravdoví přátelé studentů, kteří rádi se dívali na hloučky jinochů, podporovali je obědy i peněžitě, veřejné výstupy jejich navštěvovali a domácí slavnosti jim pořádali. Bývalý purkmistr, tatík studentů, vydržel třeba týden seděti o maturitách ve zkušební síni a pilně naslouchal tomu, čemu pramálo rozuměl. Ale seděl na stolici, maje bílé rukavičky a dlouhý hřebíčkový kabát, potil se a přikyvoval.

Daněl se dostavil ku konci prázdnin několikráte z Loukova do města. Užil příležitosti, by uspořil na čase. Pokaždé mířil k bytu profesora Kaminského, ale vždycky slyšel, že se posud nevrátil s prázdnin. Kaminský se pustil na cesty, ale Danělovi neudal, kam. Co rok vykonal nějakou procházku k moři, na Slovensko, do Paříže nebo kamkoliv. Potom přednášel v besedě o nabytých zkušenostech. Také podal tu a tam cestopisnou stať do časopisův a v zámku se rozhovořil o Skandinavii nebo Uralu jako o svém rodišti nebo Vraní skále.

Viktor za několik dní klepal opět na dvéře, s nichž zmizely zámky a závory. Ale jenom rodina profesorova se vrátila z venku, Kaminský nedával o sobě věděti. Posledně psal z Drážďan.

V Lubovicích se větraly byty, rodiče předem hledali pro syny vhodná místa, a ředitel dával archiv do pořádku. Co rok oznamoval sboru, že by se sem mohl podívati zemský inspektor. Ale Kaminský ještě se nepřihlásil. Až přímo před zápisem přijel poštou oprášený a opálený, zarostlý a znavený.

»Nejspíše rovně přijel z Indie,« hádali kolegové, ale tentokráte profesor nepřekvapil jich nějakou cizí krajinou. »Potuloval jsem se po hranicích,« oznámil pouze a na otázku, na kolik večerů přednášky vydají, pokrčil rameny, řka: »Letos to bude slabé. Měl jsem jiné starosti.«

Více nevyzradil a také dotazován nebyl. Domnívali se, že mu finance vadily, a hrabě mnoho štědré ruky neotevřel.

»Byl zde vychovatel ze zámku?« tázal se domácích.

»Nejednou,« zněla odpověď. »A prosil, abychom mu tvůj příchod oznámili.«

»Měl bych nyní sám spěchati do Loukova,« odvětil profesor, »ale lépe bude, když se jinde uradíme.«

O posla nebylo zle; studenti se sjížděli, a panu profesorovi každý rád posloužil. Proto hned odpoledne spěchali tři k panské vile dlouhým stromořadím, nesouce lístek pro vychovatele. A na portýra si po česku houkli za branou Nadáli se, že bude po německu láteřiti, a už skládali se všichni na německou větu, kdyby nechtěl jak obyčejně rozuměti. Ale namáhali se marně lámáním jazyka, portýr sice bručel, ale rozuměl.

Večer odjížděl Daněl k městu. Nežádal pro sebe kočáru, ale přichytil se lehkého vozíku, který jezdil pro večerní poštu. Kaminský čekal. Oba muži se objali a políbili.

»Jak se vede? Co nového v zámku?« tázal se profesor.

»Dříve bych se měl vlastně ptáti já,« odvětil Daněl; »my vedeme život jednotvárný. S Richardem jsme u skloňování, nová vychovatelka se, jak náleží, tuží, a dnes po druhé odbyla sekretáře. Paní hraběnka přijela s migrénou, a posud jsme jí neviděli. Hrabě Oskar ještě se hněvá nad nezdarem při volbách. Také patronátní duchovenstvo jest nespokojeno, a letos nikdo nepodepsal účtů za minulý rok. Vězí v tom nějaký háček. A jak bylo na cestách?«

»Nevalně; letošní počasí nepřálo turistům, proto jsem nechal hor a lesů a dal jsem se do studování poměrů v německém území. Projížděl jsem města, súčastňoval se schůzí, vyptával se po českých menšinách atd. Také vám mohu říci, že se Češi v Schlüsselburgu tuží. Jejich škola jest už veřejnou, spolek dělnický se lépe vybarvil, a knihovna znamenitě prospívá. Až tak daleko jsem nepřišel, ale vyptával jsem se. I vás mají posud v dobré paměti.«

»Také nemohu na tu kaplanku zapomenouti,« rychle řekl Daněl. »A jak podivný kout jste si zvolil pro cestování! Což není uź lepší partie v Evropě? To snad příštím rokem zasáhnete do jiného dílu světa,« dodal s úsměvem.

»Všechno má svůj účel,« prohodil Kaminský a obrátiv řeč na jiný předmět, zeptal se: »Proč jste mne, velebný pane, vyhledával? Řekli mně, že jste zde několikráte posledně byl —«

»Pravda, potřeboval jsem vaší rady a pomoci. Richard nastoupí studie a co nejdříve bude na některý ústav zapsán. Nedalo by se provésti, by zůstal v Lubovicích a studoval česky? Tenkráte, když jsem jel na pouť do Laviček, jste tu myšlénku se mnou sdělil,« připomínal Daněl.

Kaminský při slovech těch potřásal hlavou.

»Také jsem na to myslil, ale nevím, dá-li se to provésti. Posavadní jeho učení bylo téměř německé —«

»Co se toho týče, netřeba se obávati,« vskočil do řeči vychovatel. »Richard provede zkoušku německy nebo česky. Ručím za něho.«

»Tak? Vy jste se toho těžkého úkolu odvážil?« divil se Kaminský. »Tedy by tato překážka nebyla. Ale záleží ještě na tom, dá-li pan hrabě svolení.«

»Tu myslím, že by bylo na nás dvou, abychom Morgensterna přemluvili a jemu ukázali výhody spojené s tím, když Richard bude studovati při ústavě a dělati zkoušky doma u známých profesorů,« vykládal vychovatel.

Za té řeči rostl i zájem Kaminského. »Velebný pane,« zvolal posléze, »vy jste překonal mé naděje. Musím se diviti vaší bystrosti a pilnosti. Za pokus to stojí, promluvíme s hrabětem.«

Nyní vypravoval Daněl, jaký podiv se stal u Morgensterna, a co hrabě vychovatelce na srdce kladl. »Nevím, mám-li dle toho počítati na trvalý obrat,« končil své líčení, »ale učinilo to na mne mocný dojem. Tajemník Šourek přímo zkoprněl —«

Profesor neprojevil radosti, ale pojal ho hněv. »Což ten,« řekl; »vždycky kazil naše záměry. Ale já mu zatopím!«

Daněl netázal se na příčinu vzplanutí hněvu, a Kaminský začal sám: »Vyzkoumal jsem na cestách, ale to ať prozatím zůstane mezi námi, že Oskarovi kazil volby jeho tajemník. Divíte se právem, ale takový člověk jest všeho schopen. Přivandroval sem z říše, jest nepřítelem Čechů a katolíků. Zdejší faráři by mohli napsati své mar-

tyrologium. Šourek se kloní k Němcům zahraničním a pracuje pro ně. Jest, abych tak řekl, německým radikálem. Mírnost a příchylnost Oskarova ku spravedlnosti se mu nelíbila; proto místo aby pro svého pána pracoval, bořil mu půdu a peníze k agitacím věnované si nejspíše ponechával pro sebe. Tím však činnosti své zde vykopal hrob. Až budu o všem ujištěn, vystrnadím ho ze zámku. Litovati ho nebude nikdo. Má dost peněz, zle mu nebude. Hleďte, k takové práci jsem užil letošních prázdnin. A takových Eliášů jsem seznal více.«

Daněl naslouchal s největší pozorností a pak se zmínil, že pan hrabě sekretáře aspoň poněkud prohlédl a mu valně nedůvěřuje.

»Sám dospívá k tomu mínění, jenom že pozdě a poněkud pomalu se z vlivu toho vybavuje. Na nás jest, abychom rozdělení to urychlili. Snad se toho sesype na hlavu proradného muže toho více, a potom bude pád tím větší. Nyní však musíme přemýšleti o jiné věci. Hned zítra se dostavím do zámku a pak nějak pojednáme s panem hrabětem o Richardovi.«

Oba mužové ještě dlouho se radili, až vychovatel nastoupil pěšky cestu k Loukovu. Kaminský byl unaven a proto přítele neprovázel. Na ulicích nadcházel nový život, studenti se dostavovali. Měli peníze, kupovali, hlučně se pozdravovali a vítali. Zvláště nováčkové si pospíšili, by se okoukali. Chodili nějak smutně a některý si i poplakal.

Daněl byl brzy za městem, kde uvolnil krok. Byl pěkný večer. Na západě se ještě nebe ruměnilo, a od východu plula luna ve vší kráse. Bylo chladno a na polích téměř prázdno, na stromech vonělo dozrávající ovoce.

Asi v polovici cesty dohonila Daněla nějaká žena. Schválně asi za ním pospíchala. Políbila knězi ruku a s pláčem vypovídala: »Chtěla jsem vás, důstojný pane, o něco poprositi. Několik dní číhám na vás, neboť se bojím vrátného, který nuzné lidi odhání od zámku. Slyšela jsem o vás tolik pěkného.«

»Čeho si, matičko, přejete?« řekl Daněl.

»Přimluvil jste se za mnoho lidí u milostivé vrchnosti, že obdrželi, čeho by jinak nedostali,« pokračovala žena. — »Vím sice, že po velebného pána chvále netoužíte, ale nemohu jinak. Tedy abych vás zbytečně nezdržovala. Jsem vdovou od léta, kdy můj muž přišel u svineckého dvora o života. Byl umačkán vozem, plným žita. Osiřela jsem s dětmi. I podala jsem si prosbu do zámku, by mně milostivá vrchnost poskytla nějakou almužnu k ulevení bídy. Než, co bych zmohla já nebohá žena, když by se za mne někdo nepřimluvil? Buďte tak laskav, důstojný pane, a pomozte mně, jako jste se i jiných ujal —«

»Učiním, co bude v mé moci,« odvětil kněz, »ale předem se vám nemohu za nic zaručovati, nejsem hraběcím almužníkem; žádosti a prosby tohoto druhu jdou dříve jinýma rukama, než se dostanou k vrchnosti. Ale buďte upokojena; paní hraběnka dělá mnoho pro trpící lid —«

»Tisíceré díky za každé slovo, jež za chudou vdovu a nebohé sirotky ztratíte.«

Daněl se zeptal ještě na jméno nešťastné rodiny, na podrobnosti celé nehody, jakož i na dobu, kdy byla žádost zadána. Když osamotněl, uvažoval o bídě lidské. Kolik už takových a podobných

žádostí doporučil, kolikráte byl prostředníkem mezi chudinou a vrchností! Lid se na něho obracel jako na kněze a důvěrníka bohaté rodiny, doufaje, že duchovní vycítí jejich potřeby a tím spíše se nebohých ujme. Žádosti šly úřední cestou, všechny dostal do rukou tajemník, mnohá se i ztratila, kdo pak by na kus pomačkaného papíru s neúhledným písmem kladl velikou váhu — ale prosebníci vědouce, že taková cesta jest nejenom příliš zdlouhavá, ale i nejistá, vyhledávali přímluvce v zámeckém vychovateli. Daněl pak přednášel prosby ty nejvíce paní hraběnce, apeluje na její cit a milosrdenství, z pevné víry plynoucí. Časem poukazoval tajemník, že se mnoho vydává, že rubrika dobročinných darů vzrůstá, ale Morgensternové nadále ulevovali bídě okolního lidu.

Šourek poznamenal někdy, že ten neb onen jest nehoden almužny, a mezi jinými důvody uváděl i národní přemrštěnosť.

»Takoví nebožáci, kteří jsou odkázáni na cizí milodary,« odpovídal Daněl, »nejméně si všímají snah a tužeb národních. Jejich starosti se pohybují kolem hladového žaludku. A nepopřáti almužny někomu proto, že jest cizí národnosti, bylo by věru darebností a skutkem nekřesťanským.«

Vrchnosť dala Danělovi za pravdu, a tajemník pak s takovou nepřicházel. Vychovateli se zdálo, že se muž ten svým nepřátelům mstí jinak. Často se přimlouval za lidi, jichž žádosti nedošly svého cíle a musily býti znovu zadány. A tak se stalo i s vdovou po hospodářském čeledínovi. Daněl za osiřelou rodinu prosil hned druhého dne, panstvo bylo nakloněno pomoci, ale po prosbě, písemně zadané, marně se sháněli. Ba, hrabě ani nevěděl, co se na svineckém dvoře událo. Rozmrzel se a výčitky činil svým lidem, že se před ním taková věc zatajila. Paní hraběnka pak žádala vychovatele, by nyní sám zaslané žádosti přijímal, zkoumal a doporučoval.

Daněl ochotně přijal nesnadný úkol z lásky k lidu trpícímu a stal se hraběcím almužníkem. Tajemník se stavěl, jakoby ho to nemrzelo, ale hněval se přece. Zůstalo na něm podezření, že nesprávně si vedl, a proto byl práce té zbaven. A takových podezření se sypalo na hlavu jeho více.

Vychovatel připravoval pro Kaminského dráhu; vyličoval obtíže externistů na ústavech, když nemohou býti přítomni aspoň některým přednáškám, neznají method profesorů a z celého učiva jsou nuceni pojednou dělati zkoušky. Hrabě měl skutečně starosť o svého prvorozence, který nastoupí novou dráhu v životě. Morgenstern se po volbách mnohem více staral o své okolí a také dětem věnoval větší pozornosť. Zdálo se, jakoby byl vystřízlivěl.

Jednoho dne dal se ohlásiti Kaminský a měl s hrabětem dlouhou poradu v kabinetě. Daněl věděl o návštěvě té a netrpělivě čekal, až bude zavolán do koncilia. Tušil, oč běží, a lekal se, že to špatně skončí. Také Richarda toho dne nepouštěl do parku, kdyby jeho přítomnosti bylo třeba. Učili se spolu, ale vychovatel jevil patrnou roztržitosť.

Před polednem konečně přišel komorník Alois s rozkazem, aby se Daněl hned odebral s mladým milostpánem do hraběcích pokojů. Viktorovi mocně bušilo srdce, když vcházel předsíní a rozhrnoval záslonu. První jeho pohled platil Kaminskému, by s tváře jeho seznal

výsledek porady. Profesor právě povstal s pohovky. Oči mu šlehaly vesele. Snad jest vyhráno.

Hrabě seděl na své povýšené stolici před psacím stolem a nepohlédnuv na příchozí, počal: »Pan profesor Kaminský mne laskavě upozorňuje, abych dal zapsati Richarda do gymnasia, ale radí, abych vyvolil výtečně vedený ústav v Lubovicích. Co tomu říkáte, velebný pane?«

»Nemohu, hraběcí milosti,« uklonil se Daněl, »než připojiti se k výborné radě té. Pan profesor jako znamenitý paedagog vyslovil důvody, jež ho ke kroku tomu vedly.«

Nyní zkoumavě pohleděl hrabě na vychovatele.

»Důvody ty jsou správné,« pokračoval Morgenstern, »ale vedení Richardovo posud bylo německé, a podobný ústav jsem chtěl i já voliti.«

»Ručím za svého žáka pro tuto i budoucí dobu, že i na českém ústavě obstojí,« řekl Daněl.

»Dle toho činnost vaše, velebný pane, přestoupila meze,« pravil hrabě, »nechci však o tom špatně souditi. Věděl jsem, že s Richardem česky mluvíte, ale nenadál jsem se, že ho *česky vychováte.*«

V slovech těch bylo i mírné pokárání.

»Důstojný pán jednal nejenom dle nařízení, ale i dle potřeb,« ozval se profesor na omluvu svého přítele. »Je-li zde vina, tu i část na sebe přijímám.«

»A co tomu řeknou moji známí, až uslyší, že jsem dal syna na české gymnasium zapsati?« uvažoval hrabě.

»Jak se k vám zachovali posud za všechnu oběť, již jste jim přinášel?« řekl Kaminský. »Ani vás nepověřili za všechno mandátem za poslední okres, jímž vládnou. A přece znali vaše přání a mohli se nadíti, že jim dáte k disposici své síly i své jmění.«

Tato řeč účinkovala. Morgenstern pojednou se na odmítnutí ono rozpomenul, a vjel do něho vzdor. Udělá to schválně. Ať se o tom dovědí! Jistě se i domyslí, proč se tak rozhodnul.

»Vaše plány se zdařily,« řekl k vychovateli i Kaminskému. »Zítra dám Richarda zapsati. A vlastně jsme se ani toho pravého netázali,« vzpomněl si, na syna se podívav. »Tedy slyš, Richarde, kde ty chceš studovati?«

»V Lubovicích,« pronesl rychle Richard, který za rozmluvy pánů do obrázkového časopisu se díval.

»A proč právě tam?« ptal se otec. »Kdo tě k tomu přemluvil?« hádal na nějaký návod vychovatelův.

»Veloušků Josef,« s dětskou naivností odpověděl Richard.

Nikdo se neubránil úsměvu.

»Když tomu chce Veloušek,« smál se hrabě, »stane se mu po vůli. Zítra jste kamarády-studenty.«

Kaminský zůstal na oběd, při němž se nikdo nezmiňoval o tomto rozhodnutí. Leokadie se vyptávala profesora, kde cestoval, a ten vypravoval několik episod.

Šourek málo mluvil a téměř ani neposlouchal. Ze všech far mu byly vráceny účty pro nesprávnosti, jaké se v nich objevily. Chyby se vlekly z účtův do účtův, a duchovní jistě měli poradu, účetní knihy srovnali a se dorozuměli. Teď si s tím Šourek nevěděl rady . . .

Ředitel gymnasia byl velice překvapen, když hrabě z Morgensternu dal syna svého jako externistu zapsati, a Richard se hned podrobil přijímací zkoušce. Profesoři ho zkoušeli jako každého jiného a podivili se, jak obstál i z českého jazyka. Gratulovali vychovateli, který čekal zatím v kvadratuře, rozpomínaje se na všechno, co zde zažil. Mnoho se tady nezměnilo, jenom déšť smyl sluneční hodiny, a zdi poněkud více zčernaly.

Jako letem roznesla se v Lubovicích zpráva o této události, a oba místní listy ji posuzovaly, ovšem dle svého stanoviska. »Vraní Zář« hádala, že chce Morgenstern hřešiti na známost profesorů, že dal sem syna proto, aby snáze studoval; »Obzor od Bělice« viděl v tom činu jitřenku lepší budoucnosti a shodu města s vrchností.

Nejvíce se kabonili úředníci. Sami dali své syny do německých ústavův, a teď jejich pán se opačně zachoval. Podporovali a téměř udržovali židovskou jednotřídku, myslíce, že se hraběti zachovají, a zatím Morgenstern nenásledoval jejich příkladu. Bylo o tom mnoho uvažováno a rozmlouváno a v besedě pronesen správný úsudek, že to jest dílo vychovatelovo a Kaminského.

»Kdo by se toho byl nadál!« mínil jednatel spolku. »My jsme nevymohli ani volného přístupu do parku, ani odstranění německých tabulek na rozhraních, a oni počešťují zámek! Pracují tiše bez nároků na okamžitou pochvalu, ale jdou jistě.«

»Vlastenci dle činů,« poznamenal jiný měšťan.

»Někdo se nakřičí, nazpívá, nadeklamuje, ale jaký z toho prospěch?«

»Všechno má svůj účel,« bránili se členové. »Jdeme rozličnými cestami, ale sejdeme se. Kdybychom měli příležitosti jako vychovatel, stejně bychom pracovali. Jeho příklad povzbuzuj nás k další činnosti! On jde jako starý harcovník pevným krokem, my letíme ako sokolové napřed.«

Tomu přirovnání se někteří usmáli a volali na sklepníka, by jim přinesl české karty s vlasteneckými obrazy.

XIV.

Kolem Lubovic byly krásné procházky v přírodě, cesty se vinuly alejemi stinných stromů, stezky vedly po šťavnatých lukách, ale měšťané přece pošilhávali po parku s upravenými cestičkami, zastřiženými keři a pestrými koberci. Před lety byl volný vstup jak do zahrady v Lubovicích, tak do rozsáhlého parku v Loukově, do bažantnice a krásných jehličnatých i listnatých lesů. Měšťané si libovali ve stinných kobkách o svátku a neděli, třeba se celý týden pohybovali ve volné přírodě. Studenti se učili na panských lavičkách a botanisovali volně v rozsáhlých sklenních. V Loukově vedla parkem kratší cesta, která spojovala obě poloviny obce. Do lesů vycházeli chudší lidé na klest, jahody a houby. Nedaleko nich postavilo město u studených a poněkud léčivých pramenů lázně, hostinec a dům pro hosty, kteří zde skutečně v zátiší letní dobu trávili spíše pro odpočinutí než vyléčení. Město u lázní vládlo jenom malou částí mladého lesa, a hosté vycházeli do rozsáhlých panských lesův. Ani nikoho nenapadlo, že by se nějaké omezování mohlo státi. I vodovod byl společný, a mnohé věci užívalo město od nepaměti,

ačkoliv k tomu práva nemělo. Hraběcí hlídači jenom napomínali, by se nic nekazilo, by nikdo zvěře neplašil, květin netrhal, aby se všudy zachovávala čistota, a srážky s obecenstvem se omezovaly na míru nejmenší.

Jinak bylo, když se Oskar Morgenstern uvázal v Lubovické panství a všudy jako rozhodný Němec a nepřítel českého národa vystupoval. Brzo narazil v městě i dědinách Nechvalná pověsť ho předcházela, a německé úřednictvo rozpor ukončilo.

Nastaly soudy o cesty, pastviny, honitbu; ředitel se zdráhal poslouchati městského a obecních úřadův, a když se podnikala v zámku stavba bez ohlášení a povolení, loukovský starosta ji prostě zakázal.

Konec konců byl ten, že hrabě uzavřel parky a lesy, a nikdo nesměl sem ani nohou vkročiti. Nalezl prý na lavičkách slovanská hesla a ne příliš lichotivé poznámky, jeho osoby se týkající. Jednoho dne při všech cestách do zahrad a lesův objevily se červenožluté tabulky s nápisem »Verbotener Weg«, ale hraběcí správa hned jich dala nadělati větší zásobu, neboť každou noc nějaká byla rozbita, přebarvena aneb docela uklizena. Ale zůstaly přece pro ostudu českého kraje. Studenti je bombardovali, hlídači chránili, a spory neutuchaly. Propasť se šířila, ruka hraběte se uzavírala, ba i kašny na náměstích od té doby vyschly. Morgenstern ani do městského kostela nešel, zábav se nesúčastňoval a snahy celého okolí ignoroval, když se jim přímo nestavěl v cestu. Jenom duchovenstvo občas se ukázalo v zámku a profesor Kaminský.

Za takového dusného vzduchu se dostal Daněl za vychovatele k Richardovi. Od té doby minulo několik rokův, a kdo pilně pozoroval události, musil se přiznati, že se časem mnoho změnilo. Soudy ustaly, nepřátelství ochabovalo. Čí ruka do toho zasáhla, koho vlivem děl se toužený obrat?

Studenti shodili poslední tabulku, a správa velkostatku nových nevyvěsovala; i domnívali se, že oni ztekli hradby, které krajinu německým rázem poskvrňovaly. Radikálové bušili při každé příležitosti do zámku a nadáli se, že krajním odporem sílu jeho zlomili. Obě redakce za zásluhu svou pokládaly ochabnutí zášti a nepřátelství. Tak i jiní se utěšovali, hovíce své samolibosti a rozmnožujíce své domnělé zásluhy.

Daněl sice nepřistoupil za člena besedy, která valně poklesla, svoji činnosť na jeden ples a výlet omezujíc, také se nesúčastňoval hlučných zábav, ale přece udržoval styky mezi městem a zámkem. V zimě vycházel do ulic na procházku, v létě vyjížděl sem s Richardem, vypomáhal v duchovní správě při děkanském kostele, byl kazatelem o poutích, jakož i při instalaci staršího kaplana Skalky, který se přece fary dočkal; přivedl Richarda a Elišku na dětské výlety a studentům nosil k zábavám dosti vysoké vstupné; ke Studánce výlety konal a sem i několikráte hraběcí rodinu přivedl. U parku nikdy za sebou dveří nezavíral, aby sem mohli zaskočiti, kteří po takových požitcích toužili. Když gymnasijní katecheta stonal, sám pro studenty mši sv. sloužil, a hraběcí rodina opět po delší době se ukázala ve své oratoři, což vzbudilo rozruch a podiv.

Nejčastěji stýkal se s obyvatelstvem, vykonávaje jménem vrchnosti skutky lásky křesťanské. Odnášel příspěvky ze zámku dobro-

činným účelům a když se poprvé dostavil ke Kaminskému, by mu odevzdal dar pro krejcarový spolek, z něhož se chudým studujícím obědy zakupovaly, profesor usmáv se, prohodil: »Ale, velebný pane, nedáváte to jménem pana hraběte ze své kapsy?«

Do Loukova a vesnic okolních posílal přečtené své noviny a knihy. Hrabě jednou žádal za číslo, v němž byla důležitá pro něho zpráva, ale vychovatel nemohl posloužiti, řka, že list právě poslal do jisté dědiny. Morgenstern se vyptal na tuto manipulaci a jistě mu na mysl přišly haldy novin v zámku časem nečtených a pohozených. Byly německé a půjčovati by se nemohly.

V kapli vedl jako duchovní správu a sousedé si navykli sem přicházeti do kostela. Panstvo mělo zasklennou oratoř, ale přece se poněkud s lidem stýkalo, a paní hraběnka se mnohdy ptala na jméno té neb oné osoby, která zbožností vynikala aneb chudě oděna byla. Daněl znal všechny návštěvníky kaple, i jejich poměry a pomalu obeznamoval s nimi i panstvo.

O vánocích byl na zámku chudým dětem postaven stromek, Daněl sám je poděloval, přiměřenou řeč konal, jménem obdarovaných děkoval a celou slavnosť vedl. Sezval i rodiče, hodnostáře, přivedl hraběcí děti, které se radovaly s ostatními, třeba jich lepší stromek a dary nahoře v saloně čekaly. Ale každý aspoň kousek cukroví si zde utrhl. Tu pak i hraběnka by byla ráda s dětmi hovořila, je oslovila, ale nemohla. Uměla francouzsky, poněkud i anglicky, však neuměla řeči, jíž by nyní potřebovala. Velouškův jeden potomek ji oslovil delší básní na slavnosť upomínající a díky projevující, všichni přítomní byli pohnuti, rodiče slzeli, i komorná vystihla význam slov, ale ta, k níž byla řeč vedena, nerozuměla ani slova. Začervenala se a zastyděla.

Daněl to dobře pozoroval a postaviv se za hraběnku, napověděl jí slovo: »Děkuji« a skutečně paní z Morgensternu neohebným jazykem pronesla: »Děkuji«. Lid slyše jediné české slovo z úst paniných nemálo se zaradoval. Aspoň má dobrou vůli. Omlouval ji, že se jako bohatá šlechtična nemusí česky učiti, ale jinak soudil vychovatel.

»Ku příští podobné slavnosti,« řekla hraběnka později k Viktorovi, »naučíte mne několika případným slovům. Prozatím vám děkuji, že jste měl tolik bystrozraku a pozoru.«

»Jak rád bych urozenou paní,« odpověděl Daněl, »naučil nejenom několika slovům, ale celé české řeči!«

Morgensternová se zarazila a pak řekla: »Myslíte, že by to bylo možné? Naučila bych se tomu?«

»Velice snadno; záleží pouze na tom, chtíti, a všechno ostatní by se poddalo.«

Vychovatel chtěl kouti železo, pokud bylo žhavé.

»Budu o tom přemýšleti,« odpověděla paní a odešla.

Daněl neslyšel kladné odpovědi, ale přece byl spokojen, že se mohl zmíniti o tom, k čemu dávno hledal příležitosť. Snad se nahodí více podobných pohnutek, které budou panstvo popoháněti, by se poněkud přiučilo řeči okolního lidu.

Se vzdělanými muži v Lubovicích a především se sborem profesorským přicházel do styků prostřednictvím zámecké knihovny, odkud půjčoval knihy vědychtivým. Také s dovolením svého pána

vydal sboru literáckému vzácné roraty k prohlédnutí a opsání. I v jiných věcech byl dobrovolným a obětivým prostředníkem. Spolkům vymáhal dovolení pořádati vycházky do panských lesův, a posledně jeho přičiněním byly šraňky od hraběcích pozemků sňaty, a na stromech se objevily pouze české tabulky, zapovídající kaziti stromy a plašiti zvěř, s čímž musil každý nepředpojatý člověk souhlasiti. Tím i ke Studánce přicházelo více navštěvovatelův, a též stálí hosté se zde opět ubytovali. Město mělo z lázní větší příjem a věru, peněz potřebovalo k opravám, jež podnikalo. Okrašlovací spolek dostal z panské školky potřebné stromky a ze zahrady květiny k výzdobě parku, který byl na novém náměstí založen.

Nejednou se přihodilo, že byli žadatelé od ředitele odmrštěni a hrabě jim to povolil. Kubinský i měšťané snadno uhádli, odkud zavál příznivý vítr, a úřednictvo nemohlo proto vychovateli ani na jméno přijíti.

Když byl Richard zapsán na domácím ústavě, tu se zdálo, že smír jest zcela dokonalý. Hrabě rád honil zvěř, zval na hony šlechtice a chtěl míti veliký okršlek a hodně rozmanité zvěře. V oboře pěstoval srnce, vysokou zvěř a bažanty, na rybníce divoké kachny a na pozemcích u dvora tetřívky. Najímal si hony na městských i obecních polích. Lubovičtí dávno si ponechali honitbu, a Veloušek marně vybízel Loukovské, aby opět na šest roků přenechali právo honiti vrchnosti. Škody z toho neměli. Tu se uchopil vyjednávání Daněl bez vědomí svého pána a všudy dobře pochodil. Poukázal na výhody sousedův a předpovídal, že hrabě bude ještě více nakloněn k sousedskému přátelství, když shledá ochotu a dobrou vůli na druhé straně.

Loukovští sami nabídli hraběti honitbu na svých pozemcích za bývalých podmínek, a město bylo rovněž svolné. Ředitel Kubinský pokládal povolnost onu za výsledek svého jednání, že sousedy obstrukcí ku vzdání se donutil, ale hrabě vyzvěděl od deputace, kdo byl prostředníkem. Už dříve miloval a vážil si vychovatele, nyní k němu tím více přilnul.

»Jaké pak jste slíbil při tom jednání sousedům prospěchy?« zeptal se kdysi Morgenstern jako ze žertu. »Nesmíte přece je zklamati.«

Daněl vida, že jest prozrazen, odvětil: »Připověděl jsem jim pouze přátelství vaší urozenosti a domnívám se, že to mnoho znamená.«

»Dal jste mým jménem čestné slovo, a nenechám vás na holičkách,« řekl hrabě. »Chci býti sousedům přítelem, a ke škodě jim to nebude. Naskytne se příležitost, kdy se jim odměním. Či snad máte už nějakou žádost v zásobě?«

»Velmi často obtěžuji urozené panstvo, ale teď právě nemám, zač bych prosil.«

Hrabě otevřel častěji štědrou ruku a také dovolil lidem docházeti do lesů pro palivo, které vítr a pták shodil. Fořti a hajní si oddechli, že jim ubylo starosti a práce.

Když se slavila v zámecké kapli pouť, byl volný přístup lidem do parku, a při tom také nadále zůstalo. Z toho se však zahradník Veloušek mnoho netěšil a musil časem obě oči přimhouřiti. Daněl prohlížel stolky a sedadla, a když se časem ukázalo příliš vlastenecké heslo proti hraběti namířené, vyškrábal je. »Ti studenti, ti nadšenci!« opakoval si pro sebe. »Však vy zkrotnete, až vejdete do života!«

Když se Morgenstern navrátil z jihu, kde na čas s chotí prodléval, dal se ohlásiti v určený den pondělní děkan z Lubovic a lhotecký farář. Nesli s sebou svazky listin a nějaké knihy. Vychovatel věděl, že se něco šustlo při kostelním jmění, ale nechtěl se do toho míchati. Ruce v tom měl, neboť pro informaci zapůjčil knihy z bibliotéky. Ty však opět dostal, uložil a ostatní ponechal na starosť interesentům. Hrabě ochotně uvítal duchovní a po chvíli se tázal na cíl cesty.

»Dnešní návštěva u vaší urozenosti,« řekl děkan, »dělá nám mnoho starostí a působí obavy.«

»No, co jest? V Lavičkách už se kostel opravuje,« odvětil Morgenstern. »Předneste mně, co máte na srdci.«

»Není to prosba, ale stížnosť,« napovídal Kavka, jemuž se dlouhé okolkování příčilo.

Bystřeji podíval se hrabě na deputaci. »Račte vypravovati,« řekl, »poslouchám.«

Týká se to účtů některých patronátních kostelů,« jal se vyličovati děkan, »a nebude to vaší urozenosti známo, ana se ta věc s vaším vědomím neděla. U nás staré listiny a knihy shořely, když požár půl města v popel obrátil. Z Laviček a Lhoty byly před delším časem účetní knihy vzaty a dodány do kanceláře. Během té doby se vystřídalo několik farářů a administrátorů, a snad se nevěnovala kompetentními stranami účtům kostelním tolik péče, kolik náleželo. Řeknu to otevřeně, mnohý se bál dělati výtky, poněvadž, koho stihnul hněv pana Eliáše Šourka, ten s nedobrou se potázal.«

Při těch slovech obočí Oskarovo se stáhlo.

»To jsem byl na prvém místě já,« ozval se lhotecký farář.

»Zatím se nepokračovalo ve stejných položkách jako dříve,« pokračoval děkan. »Příjem té neb oné nadace se ztenčil, některé dárky byly vyškrtnuty, od mateřských chrámů jmění až zbytečně bylo dáváno k filialním, ano někdy uvedeno vydání, které se s pravdou nesrovnávalo. Nejde to snad do tisíců, ale při takové věci sebe menší nesprávnosť padá na váhu. Že skutečně tomu tak, můžeme posloužiti doklady z účtů, jež jsme letos srovnali a sem přinesli.«

Lhotecký farář hned rozevíral sešity, úhledně sepsané, páskou protažené, kde se ony chyby nacházely.

»Důstojní pánové,« řekl hrabě, »já se nikdy nezabýval záležitostmi kostelními, neboť jsem všechno ponechával svému tajemníkovi. Připouštím, že se tu a tam chyba stala. Dám vyšetřiti, stalo-li se to náhodou nebo zúmyslně. V každém případě se stane náprava, a žádný kostel o krejcar nepřijde. Jenom jste se měli hned bez obavy hlásiti, by se chyba po léta neopakovala. Zajisté souhlasíte se mnou, abych dal účty prozkoumati svému vychovateli, o jehož schopnosti a poctivosti nepochybujete. Požádám ho o tu práci a jsem jist, že ji podnikne. Vždyť náleží mezi vás, patronátní duchovenstvo. Všechno bude uvedeno do pravé míry, a příště Daněl bude tyto záležitosti pořádati. Byl-li sekretář vinen, trestu neujde.«

Děkan i Kavka byli potěšeni, že věci kostelní povede kněz, a to tak dovedný a spravedlivý, jakým jest Daněl. Jenom to jim bylo nápadné, že vychovatel se těší tak svrchované přízně v zámku, že i úřady jest pověřen.

Morgenstern zapomenuv na stížnosť, vyptával se na poměry v osadách a co dříve schválně od sebe vzdaloval, to připomínal a

také věděti chtěl, nebude-li třeba v Lubovicích rozšířiti kostel, v jakém stadiu jest jednání o novém hřbitově u jiné osady, jak pokračují opravy kostela v Lavičkách a podobně.

Za té rozmluvy vzpomněl si na něco Kavka a při příležitosti se zmínil, že v Luzích farář zakupuje a na vlastní vrub staví.

»Jak to?« ptal se hrabě. »Jest tak bohat? Chce tam zůstati na pensi?«

Farář usmáv se odpověděl: »Hraběcí milosti, pan farář staví pouze na svůj náklad a na koupeném pozemku farskou stodolu «

»Jak to?« divil se hrabě.

»Vaše laskavost dodává mně smělosti, bych se o tom zmínil. Tuším, že pan ředitel s tajemníkem i zde jednali na svůj vrub,« směle pronášel Kavka. »Luzský farář má rurární beneficium provozuje sám oekonomii na farních pozemcích, ale stodola u fary byla na spadnutí. Žádal o novou, však marně. I byl nucen stavěti stohy, kde se mu obilí a sláma nejenom kazila, ale i ztrácela. Z farského a panského krev neteče. Nevěda si rady, chtěl sám si stodolu postaviti na kostelní půdě. Ani to mu nebylo povoleno, že prý by jednou bylo potahování o pozemek, když by na něm cizí budova stála. I koupil si kus pastviny od obce a staví stodolu přece. Až půjde do pense, promění ji za obytné stavení,« [1]) s úsměvem dodal farář.

Ale hrabě se nesmál. »Vyšetřím to sám a zařídím,« řekl pouze. »Vidíte, pánové, že býváme v cizí moci jako loutky. Mnohdy ani nevíme, co se na náš vrub děje. Není to vždycky slasť, míti rozsáhlé statky a spoléhati na cizí lidi. Však se to změní.«

Deputace ještě chvíli rozmlouvala a poroučela se. Páni nebyli výminečně pozváni na oběd. Uhádli, že dnes nepůjde na zámku všechno obvyklým řádem.

A skutečně jel odpoledne hrabě koňmo s jedním štolbou do Luhů, kde práci na obecním pozemku zastavil a hned rozkázal bez předběžného povolení nákladu stavěti stodolu u fary. Kavka posud seděl v Lubovicích v hostinci uprostřed svých přátel, když jezdci klusali kolem. Nazvedl pravici a hádal, co to znamená. Daleko od pravdy nebyl.

Toho dne byl v Loukově odbyt oběd velice rychle. Z panstva se nikdo nedostavil. Šourek vyzýval vychovatele, aby předsedal, což bylo narážkou, že si veškeru moc v zámku osvojuje.

»Předsedati bude Richard,« řekl prostě Daněl. »Tomu vláda na panství přináleží ne-li hned, tedy v budoucnu.«

»Pak musíte vy seděti na pravici,« narážel dále Šourek.

»Budu si to pokládati za čest,« usmál se Daněl, který nepřišel z míry a schválně veřejně mluvil česky na vychovatelku i hraběcí dítky. Tajemník přemýšlel, jak by nenáviděného muže pokořil. I přišel mu zavděk od služebnictva šířený klep, že Daněl stranou drží se slečnou Horalovou. Zná ji dávno, v Praze u tety se prý scházeli, a přál si proto, by se do zámku dostala. To chystal se žalovati hraběti, jemuž hned poví, jak to bude účinkovati na pověsť v okolí, jakou mravní zkázu vezmou z toho dítky, a co se může ještě přihoditi. Tajemník se chystal v příhodnou dobu vyhoditi tento trumf, na nějž všechno vsadil. Nadál se, že vyhraje. Hrabě dbá cti rodiny, hraběnka jest rovněž v tom ohledu přísna a netrpí podobných věcí.

[1]) Dle skutečnosti.

Nejednou při služebných ukázala se bezohlednou. I vystoupí neméně spravedlivě proti vychovateli, který výminečně vzácné místo v domě zaujímá, a na jehož mravní zachovalosti vedení dítek záleží.

Co jenom tak mezi služebnictvem prolétlo a čemu nikdo nepřikládal víry, toho chtěl Šourek užiti jako výbojné zbraně proti Danělovi. A mínil si pospíšiti, by ho někdo jiný nepředešel, nebo jinak se události nenahodily.

Příštího dne dostavil se do zámku Kaminský a měl s hrabětem dlouhou rozmluvu. Také donesl jako předešlá deputace písemné doklady, ale v těch se hrabě delší dobu probíral, neboť nemohl uvěřiti tomu, co slyšel, že sekretář jako německý radikál mařil jeho volby, by se umírněný Němec nestal poslancem. A snad peníze na agitace věnované si ponechával. Byla to těžká obžaloba, ale profesor šel na jisto s dokumenty od svých známých a věrohodných lidí. A Kaminský nemá příčiny, proč by na tajemníka sočil. Jistě to dělá pouze pro dobro svého přítele, pro hraběte.

Morgensternovi se mnohá věc vysvětlila, která mu posud byla neprůzračnou, a sám také přišel na stopy, které zde měl zajištěné. Chtěl se ptáti, proč se profesor zajímá o jeho volbu, jíž z toho srdce nepřál, ale připadlo mu, že by snad Kaminského urazil a špatně by se mu za všechnu starosť odměnil. S povděkem přijal zprávy a dle nich hned zařídil své jednání.

Kaminský ani déle nechtěl meškati v zámku, kde se jistě strhne bouře a čistiti se bude vzduch. Ani u Daněla se nezastavil a odmítnuv příležitosť, spěchal k městu.

»Hlavní sloup němectví padne, démon Morgensternův bude odstraněn,« opakoval si pro sebe, vzpomínaje, co zla Šourek kolem sebe nasil a jak vychovatele pronásledoval »Jenom aby za prvým nepřišel druhý,« v duchu pronášel oprávněnou obavu.

Hrabě Oskar chvíli jenom se rozmýšlel, co má podniknouti. Na tajemníka se toho nahrnulo pojednou mnoho. Hrabě usoudil, že sekretáře okamžitě propustí. Zavolav si komorníka, poslal pro Šourka. Dostavil se hned, jakoby čekal na zavolání. I nyní z kabinetu vyhlížel oknem, jakoby v parku něco zajímavého pozoroval »Už jsou zase u sebe,« posléze prohodil.

»Kdo?« ptal se Morgenstern.

»Veledůstojný pán,« schválně povýšil Danělův titul, »a slečna vychovatelka. Celé město a celé okolí o tom mluví. Škandál!«

Hrabě podívav se oknem v naznačený směr, viděl své děti na trávníku při veselé hře a na stezičce Daněla s Anežkou. Rozmlouvali spolu.

»To špatný stín vrhati bude na zámek,« pokračoval Šourek, aniž byl k tomu vyzván; »dítky vaší urozenosti to zpozorují, úřednictvo o ničem jiném nemluví, s vychovateli i svěřenci jejich zlehčení dojdou. Proto sem Daněl slečinku povolal.«

Morgenstern se z počátku zarazil a pozoruje, že nyní už mluví z tajemníka zášť, zastavil proud jeho obžalob. Tu také vystoupila na stezičku komorná Klára a připojila se v rozhovor vychovatelů.

»Velebný pán sám se obhájí, co pravda a co lež na vašich slovech,« řekl hrabě, »a nyní v přítomnosti ctihodné Kláry můžete býti zcela o ty mladé lidi bezpečen. Budeme především účtovati spolu.«

Šourek slyše podivný tón řeči zblednul. A teď se sypala žaloba za žalobou na hlavu jeho. Pádnosť jejich byla tolik prudká, že se nemohl ani chrániti a ospravedlňovati. Mlčky vyslechl všechno a stál zde jako vinník, jemuž se sype na holé skráně řeřavé uhlí. První jeho myšlénkou bylo, kdo to hraběti donesl. Nehádal dlouho.

»Nemůžete zapírati, že všechno jest pravda, co mně bylo o vás doneseno,« pokračoval Morgenstern. »Zde jsou příliš patrné důkazy —«

»Vím, kdo mne osočil,« zvolal Šourek; »vychovatel, ten —«

»Neobviňujte nevinného,« rychle řekl hrabě; »důstojný pán se o vás nezmínil slovem. Velice byste mu křivdil. Kdo mne o všem uvědomil, na tom ani nezáleží. Proti vám mluví zde vrácené účty a tyto dopisy. Dám je teprve vychovateli prozkoumati a dle vašeho dalšího chování i já si učiním důsledky. Teď pak vás zbavuji vašeho postavení. Jednám dle smlouvy, jakou jsem s vámi měl. Zde jest čtvrtletní služba, a nyní jsme spolu domluvili.«

Takových konců Šourek nečekal. Místo vítězství nad Danělem dostalo se mu pokoření a propuštění. Neprosil, neomlouval se, ale vjel do něho vzdor. Beze slova opustil kabinet, kde tolik let pracoval, ovšem ne vždycky poctivě a spravedlivě. Ale nadál se, že zůstane všechno aspoň utajeno, a jeho moc potrvá stále.

Ještě téhož dne skládal své věci.

Propuštění do nedávna vládnoucího sekretáře učinilo na úřednictvo a v Lubovicích mocný dojem. Šourek chtěl bývalé kolegy proti hraběti poštvati, ale nezastihnul nikoho doma. I ředitel Kubinský se mu vyhýbal. Velmi mnozí se radovali, věštíce, že teď Morgenstern zbaviv se toho upíra, samostatněji a lidštěji bude nakládati s podřízenými. Hned také vznikla otázka, kdo bude tajemníka zastupovati. Někteří se lichotili a přímo hlásili, ale byli odbyti výmluvou, že toto místo po nějakou dobu zůstane neobsazeno.

V kanceláři při zavřených dveřích se o tom jednalo. Úředníci byli postrašeni, a mnohému připadla otázka: Kdo půjde za tajemníkem?

»Neprohlédli jste,« poznamenal důchodní, »kdo se stane a vlastně už jest sekretářem hraběcím?«

»Ta práce bude nyní rozdělena mezi nás,« mínil ředitel.

Ale starý důchodní mávnuv rukou, řekl: »I kde pak! Milostpán už tajemníka má. Což toho nepozorujete? Vychovatele.«

Podivili se tomu bystrozraku, ale musili přisvědčiti.

»Pravda, Daněl hraběti všechno vede, a Šourek byl poslední dobu téměř zbytečným. Kdo by se toho nadál, že si ten junáček celou rodinu kolem prstu otočí! A můžeme se ještě jiných změn dočkati. Poslouchá-li hrabě Oskar vychovatele, ti mladí na něm lpějí celou duší. Muž ten nás, šedovlasé, překonal.«

A takový soud byl všeobecný v zámku, v Lubovicích a celém okolí.

Kaminský slyše úsudky ty, radostně si mnul ruce: »Viktor se mně nad očekávání podařil.«

XV.

Po bouři se z pravidla vyjasní. Černá mračna odtáhla, hrom se vyburácel, páry se rozprchly a dusivé mrtvo odstoupilo. Opět mile zahřívá sluníčko, celá příroda volně oddychuje, nebe vysoko modře zklenuto. Všechno okřává, květiny se zvedají, tráva povyskočila. Ptactvo se rozepěje, člověk volněji dýchá.

Také na zámku v Loukově bylo jako po bouři. Velmi mnozí si oddychli, že Šourek byl propuštěn. Někteří teprve teď poznávali, jak je sekretář utiskoval. Na nějaký čas se nikdo o něm nezmiňoval. U tabule jeho křeslo zůstávalo neobsazeno. Ani dítky se netázaly po Šourkovi. Poněvadž venku příroda právě oddychovala jako z plných ňader, i hraběnka spěchala do parku, a oběd brzy končil. Oskar denně chodil do lesů na hony a sděloval, co se mu přihodilo.

»Velebný pane, vy byste měl býti nimrodem,« ozval se nejednou, probouzeje ve vychovateli chuť k myslivosti.

»Až posud neměl jsem příležitosti k takové zábavě,« odpovídal Daněl. »Neodříkám se tohoto zdravého zaměstnání, ale dříve musím zkusiti, jak pevnou mám ruku a jak bystré oko. Někteří střelci jsou pro posměch pravým myslivcům.«

»Na tom nezáleží; jenom když se střílí, a člověk se pohybuje,« řekl hrabě. »Některý z lesních adjunktů vás vezme do praxe.«

Danělovi bylo až divné, že se Morgenstern tak stará o jeho zábavu a volnou chvíli střelbou chce mu vyplniti. Jest pamětliv jeho zdraví aneb to činí za jinou příčinou? Byly prázdniny, a Viktor měl pokdy. Richard složil zkoušky s výtečným prospěchem, třeba mu nikdo nenadržoval a neulevoval. Byl znamenitě vycvičen. Kdykoli byla přednáška těžší, na př. s experimenty aneb vědecká vycházka, Daněl se svým žákem se súčastňoval, a oba byli vítáni. Vychovatel platíval útratu za všechny chudé studenty. Ani proti tomu nebyl, aby někteří hoši jeho svěřence navštěvovali a s ním se v parku aneb v pokoji bavili. Richard znal všechny žáky, s nimiž postupoval.

V Lubovicích zatím vznikl boj proti německé židovské škole. Měšťané ukazovali na tuto skvrnu českého města a nechtěli odebírati zboží od židovských obchodníků, kteří děti do německé školy posílali. Také činili nátlak na židovskou náboženskou společnosť, aby svou školu počeštila. Ale bylo poukazováno na úřednictvo zámecké, které do posledního děti sem posílalo a tím školu udržovalo. Národovci nevědouce si rady, obrátili se na vychovatele, by vlivem svým působil na hraběte i úřednictvo v této záležitosti. Během prázdnin se to mělo rozhodnouti. Kaminský odejel kamsi do Ruska, dostav podporu od Svatoboru a pěkný příspěvek od hraběte. Vyzýval i Daněla k cestování, ale ten musil odmítnouti. Ukázal, co ho čeká v zámku práce.

»Až po Richardově maturitě oddám se též cestování,« odpověděl, ale musil odejeti brzo do Prahy, neboť teta Vitoušová se na smrť roznemohla. Sem se dostavil i jeho bratr, úředník od dráhy z Bosny, jejž měl na vybídnutí Morgensternovo přivézti do Loukova.

Viktor měl radosť, že po dlouhé době opět spatřil milovaného bratra, ale tato veselosť byla zkalena tetinou nemocí. Oba sestřenci, kteří se hleděli odvděčiti tetě za všechnu starosť, dosloužili jí též k smrti. Daněl telegrafoval do zámku, co ho na čas v Praze zdrželo, a vrchnosť telegraficky mu sdělila hlubokou soustrasť.

Po pohřbu, k němuž se dostavilo hojně vděčných strávníků, nyní i vysoká postavení zaujímajících, odvážel si Viktor bratra Karla do Lubovic. Z nádraží se vydali pěšky k zámku. Viktor sděloval, co zde zažil a také Karel líčil své poměry a vypravoval o své rodině a dětech. Nepozorovaně se dostali do parku a kráčeli křovinami uměle přistřiženými. U rybníka napadli Morgensternovu rodinu a Viktor představoval bratra. Hrabě ho uvítal srdečně, nabízeje mu pohostinství tak dlouho, jak se může v Čechách zdržeti. Bylo to celkem jenom na čtyři dni.

»Po vás, velebný pane,« obrátil se k vychovateli, »se nám opravdu stýskalo. Děti jenom o vás mluvily, a Richard se chtěl pustiti za vámi. Vy se stavíte sice neustále stranou, ale skutečně jste duší v domě.«

A podobnou řeč a nedočkavé přijetí viděl Viktor na všech stranách. Ani sám nevěděl, jak mnohým k srdci přirostl. Felix se ho nechtěl ani pustiti, komorná mu vřele tiskla ruku, zahradníkovy děti spěchaly domů se vzkazem, že se vychovatel vrátil a kde kdo se k němu srdečně choval a ho vítal.

Mnohem více těchto důkazů lásky a pozornosti všímal si Karel, jemuž nemálo lichotilo toto bratrovo postavení v hraběcí rodině. Přišla i vychovatelka Horalová, a Viktor ji bratrovi představil.

»Což se na ni pan Daněl nepamatuje?« řekl hrabě. »Vždyť mně bylo kýmsi sděleno, že oba páni znají se dobře se slečnou od mladosti.«

Viktor hned znamenal v tom háček a dle pravdy označil dobu, kdy slečnu poprve spatřil. Morgenstern byl poněkud upokojen.

Při obědě Karel Daněl líčil Bosnu a přenesl do zámku poněkud jiný vzduch. Poněvadž rád střílel, vypravil se s hrabětem příštího dne na hony, zatím co vychovatel vyřizoval dopisy, jichž se mu poněkud nahromadilo. Byly to většinou žádosti zaslané hraběcí rodině.

Lovci však více rozmlouvali než stříleli, a hrabě nejednou vzdal Viktorovi chválu. Zmínil se o jeho protivníku i poslední obžalobě Šourkově, v níž vinil vychovatele ze zvláštního poměru se slečnou Horalovou. Jest přesvědčen, že osočení nespočívá na pravdě, ale bylo by dobře, kdyby bratra upozornil.

Daněl nechtěl hned bráti Viktora v ochranu, ale slíbil, že s ním o tom promluví. Dříve však zkoumal služebnictvo, ano, jako neznámý člověk ve vsi zahájil rozmluvu o panském vychovateli. Všudy slyšel chválu, na klep bylo snad dávno zapomenuto, když se k němu nedostávalo podstaty, anebo vůbec všechno bylo výmyslem osobního nepřítele. (Pokračování.)

Mahâbhârata, národní epos starých Indů.

Z něm. pojednání A. Baumgartnerova S. J. (»Stimmen aus Maria-Laach«, 1892.), s povolením spisovatele i nakladatele aut. překlad pořídil **Vilém Sladomel.**

(Pokračování.)

2. Kniha o shromáždění (Sabhâparvan).

V Indraprasthu zatím čaroděj Maya, jenž unikl z hořícího Khândavaského lesa, vystavěl Yudishthirovi přenádherný palác, jemuž odpovídala výprava a dvořenínstvo. Brahmané, kněží, mudrcové a zpěváci sem byli se sešli, tak že tu bylo nádhery a lesku jako v Indrově nebi. Dříve však, než nový král mohl se dáti slavnostně korunovati, bylo mu třeba uznánu býti za krále všemi sousedními králi a knížaty. Krále z Madaghy, jenž se zpěčoval tak učiniti, přemohli Bhûna, Arjuna a Krishna. Po té dal se Arjuna k severu, daleko až za Himavat, Bhûna dal se na východ, Sahadeva na jih, Nakula na západ, při čemž podrobili bezpočetné národy a knížata žezlu nového panovníka, svého bratra Yudishthiry. Teprve nyní bylo lze slaviti korunovaci. Krishna byl nejvyšším správcem a ředitelem této slavnosti, Vyâsa a nejpřednější brahmané řídili náboženské obřady. Slavnosť, jsouc konána neobyčejnou nádherou, nebyla ničím přerušena; teprve při jejím ukončení vystoupil Vyâsa opětně jakožto věstitel neštěstí, čímž pohnul patero Pânduovců k vespolnému hájení a chránění.

A ejhle, sama pyšná slavnosť přivodila blíže věštěné zlo a neštěstí! Čemu Duryodhana nemohl zabrániti, totiž slavnému panství synů Pânduových, o to se nyní, řídě se radou strýce Çakuniho, pokusil lstí. Odvážná hra byla už ode dávna náruživostí a zhusta i záhubou indických princů.[1]) Duryodhana, tento nenávistí odchovaný soupeř Pânduovců, pozval k takové odvážné hře Pânduovce. Stalo se. Yudishthira, netuše v tom nic dobrého a byv nad to i Vidurou napomenut, sáhl nicméně přece ku kostkám. Jménem Duryodhanovým hrál proti němu Çakuni a — vyhrával. Nejprve vyhrál drahocennou perlu, potom truhlu plnou klenotů, pak drahocennými rouchy oděné otrokyně, otroky, nádherné vozy a koně, hromady stříbra a zlata, posléze i všecko ostatní své jmění, ba i Draupadî, svoji manželku. Na obou stranách náruživosti hrozně se rozjitřily. Pln jsa zpupné mysli, přivlekl Duhçâsana nešťastnou paní před shromážděná knížata. Se všech stran ozývaly se hrozby, výčitky, žaloby a urážky. V době nejvyššího rozčilení objevil se v sále slepý král Dhritarâshtra, puzen jsa ponurým tušením neštěstí. Pokáral nedůstojnosť a drzosť Duhçâsanovu a povolil uražené Draupadî tré žádostí. Tato prosila za svobodu Yudishthirovu a za svobodu jeho bratří; třetí prosbu nechtěla vysloviti. Její šlechetná mysl překonala podrážděné mysli, a Yudishthira obdržel zpět vše, čeho byl pozbyl.

[1]) Drastické líčení této vášně jest v Rigvédě (Mandala, X., 34). Viz A. Ludwigův spis »Rigveda« (Prag, 1876., II., 678–9.) a J. Muirův spis »Orig. Sanskrit Texts«, V., 425 . . .

Ale zášť Duryodhanova nebyla spokojena tím rozsudkem. Dorážel tak dlouho domluvami na stařičkého otce, až vydal jiný nález, jenž zněl v ten rozum, by obě strany poznovu sáhly ku kostkám; kdo by prohrál, měl zůstati po dvanáct roků zbaven trůnu a říše; potom měl ještě jeden rok dlíti v nejpřísnějším zapření v říši.

Pânduovci prohráli opětně. Odevzdavše tedy svoji stařičkou matku ochraně Vidurově, opustili veškeru svoji slávu a nádheru, oděli se kožemi a odešli jako chudí žebráci. Zmužilosť jejich nebyla zlomena, takže Bhûna, nemoha mstivosti své utajiti, slíbil, že kdysi v otevřeném poli rozdrtí Duhçâsanovi prsa a že zbarví půdu krví Duryodhanovou, Çakuniovou a Karnovou. I opustili pak slonové město. Napřed kráčel Yudishthira se zakrytou hlavou, Bhûna s rukama vzhůru pozdviženýma, Arjuna, metaje písek vzhůru, Sahadeva a Nakula, jsouce pokryti prachem; za nimi kráčela sličná Draupadî, ukrývajíc obličej vlasy svými, poslední kráčel domácí brahman Dhaumya, drže v rukou kuçagry a zpívaje žalné písně.

3. Kniha o lese (Vanaparvan).

V Kamyakackém lese shledali se vypovězenci s Krishnou a jinými přátely. Plán jejich čelil k tomu, by Kuruovci byli podstoupeni bojem, a odňaté panství Pânduovcům vráceno. Arjuna však toho nechtěl. Zůstavil svoji choť Subhadrû a syna svého Abhimanyu u Krishny, dítky Draupadiny u jejích bratří. Potom táhlo patero bratří s Draupadî dále k lesu Dvâitavana, dále kráčelo ku pramenům Gangu, k Himavatu a odtud dále až k obydlí Kubery, boha bohatství. Lov byl jim každodenním zaměstnáním, potravou divoká lesní zvěř. Nebezpečí od hadův a tygrův, ba, všecka nebezpečí tropického lesa šklebila se na ně; byli obklopeni skalami i propastmi, lesními řekami a rozvodněním, sněhem i lidem, — krátce: všemi hrůzami vysokého horstva. Život jejich byl stálým dobrodružstvím.

Jako dřív i nyní Arjuna, syn Indrův, proslavil se nejpodivnějšími a nejzvláštnějšími příhodami. Vyâsa (jejž bylo by lze nazvati skoro tajným strůjcem osudu) radil mu, by se odebral do Gandhamâdany, sídla to Kuberova, přinést si odtud božské zbraně. Indra, jeho otec, zjevil se mu v postavě jakéhosi brahmana, napomínaje ho, by si napřed získal laskavosti velikého boha Çivy, což se také stalo, a to způsobem zvláštním. Çiva totiž vzal na se postavu a podobu lesního muže, Kirâty, a Arjuna musil si v boji s ním dobyti luku Pâçupata. Tak stal se hodným toho, že spatřil tělesně čtvero strážců světa: Yamu, Varunu, Kuberu a Indru, kteří byli dříve nejvyššími bohy, později však ustoupili v hodnosti třem velikým bohům: Brahmovi, Vishnovi a Çivovi. Indra daroval mu vůz Mâtaliho, svého nejvyššího vozotaje, a dovolil mu tak vjeti do svého nebe, do ráje čistě orientálského, bohatého a bujného.[1])

Indra posadil svého pozemského rekovného syna na svůj vlastní trůn, laskal jej, zařídil na jeho poctu nejnádhernější slavnosti a tance, dal mu své vlastní zbraně, totiž blesk a střelu hromovou, ba, poslal k němu i nejkrašší z nymf, jménem Urvaçî, by jej láskou svou připoutala věčně k nebeskému tomuto sídlu. Arjuny zmocnila

---

[1]) Viz F. Boppa překlad »Ardschuna's Reise zu Indra's Himmel.«

se však touha po domově a po jejích milých, a proto zapudil od sebe lákající nymfu. Tato klnula mu, ale Indra omezil účinnost kletby její na jeden rok.

Zatím bloudili ostatní čtyři bratři s Draupadî po lesích, hledajíce Arjunu. Na jejich útěchu vypravoval jim poustevník Brihadaçva, jenž znal dobře lidské osudy, tklivé příběhy o králi Nalovi a manželce jeho Damayantî. Vypravování to patří k nejkrásnějším episodám celé básně.[3]) Bhîma setkal se s opicí Hanumanem a přestál vítězně boje s Râkshasy, by přinesl Draupadě k jejímu přání podivuhodné vodní lilie z jezera božského, jež střehl Kubera. Yudishthira seznal ku své potěše jakéhosi Devâpi, jenž zřekl se trůnu, by se mohl státi poustevníkem. Za Himálayou dospěli bratři ku příbytkům Kubery, strážce světa, jenž se jim osobně zjevil. Z daleka kynula jim také Meru, hora bohů.

Na tomto nejvyšším horském kraji přirazil k nim Arjuna a pobavil je vypravováním útrap a bojů, jež přestál. Všem bylo zase opět nová a nová nebezpečná dobrodružství přemáhati. Mezi jinými skutky, jež ku své slávě provedli, dlužno uvésti i to, že velikomyslně osvobodili mladší pokolení Kuruovců ze zajetí Gandharvů, jakož i to, že zmužile opět vybojovali si společnou svoji manželku, již jim Yayadratha, kníže Sindhuský,[4]) odňal a unesl. Opět a opět byli povzbuzováni a posilováni ve svých nadlidských útrapách a bojích potěchou a příkladem zbožných lesních poustevníků.

Z těchto (do 3. knihy) vetkaných episod slušno zvláště pojmenovati: příběh o rybě (Matsyopâkhyânam), pověst o potopě[5]) a příběhy o Râmovi a Sâvitře,[6]) jež staly se téměř proslulejšími než Mahâbhârata sama.

4. Kniha o Virâtovi (Virâtaparvan).

Když bylo dvanácte let uplynulo, ukrylo patero Pânduovců zbraně své u jakéhosi pohřebiště pode stromem Çâmî. Po té přestrojivše se a davše si jiná jména, přišli ku dvoru krále Matsyů, jménem Viratovi, nabídnout své služby: Yudishthira jakožto učitel hry v kostky, Bhîma jako kuchař, Arjuna jako učitel zpěvu, tance a hudby pro dvorské paní a dívky, Nakula jako podkoní, Sahadeva jako vrchní dozorce skotu a Draupadî jako služka královny Sudeshny. Služby své konaly výtečně, začež se jim dostávalo bohaté odměny. Zvláště Bhîma, mocný kuchař, získal si všeobecné dvorní přízně, poněvadž při válečných hrách vítězně přemáhal nejen lvy, tygry, slony, nýbrž i nejslovutnější zápasníky. Tu však — po několika už mě-

---

[3]) V původním textu vydal F. Bopp (Berlin 1832., London 1819); přeložil G. L. Kosegarten (Jena 1820.), Rückert (Frankfurt 1828.), F. Bopp (Berlin 1838.), Ernst Mayer (Stuttgart 1847.) ve sbírce »Classische Dichter der Inder«, I. Bd., Ad. Holtzmann (»Indische Sagen«, III. Theil, Karlsruhe 1847.), Edm. Lobedanz (Leipzig 1863.), Herm. Camille Kellner (Leipzig 1885.).

[4]) Přeložil F. Bopp: »Die Sündflut, nebst drei andern wichtigsten Episoden des Mahâbhârata«, Berlin 1829.

[5]) Přeložil F. Bopp. — J. Muir »Original Sanskrit Texts«, London, Trübner, 1872., 2. ed., I., 196—203.

[6]) Přeložil F. Bopp, Rückert (1838.), J. Merkel (Aschaffenburg 1839.), Höfer (»Indische Gedichte«, II. Theil, 1844.), Ad. Holtzmann (»Ind. Sagen«, I. Bd., 2. Aufl., 1854.).

sících — stalo se, že Kîcaka, králův vůdce a vozataj, počal si všímati nové sličné služky královniny, obtěžuje ji stále svými návrhy, tak že si už nevěděla jinak pomoci, než že mu slíbila dostaveníčko. Místo ní však dostavil se zakuklený Bhîma, jenž chtivého smělce rozmačkal na kaši. Rozzuření příbuzní zavražděného vyžádali si na králi Draupadî, vložili ji i s mrtvolou na jednu bárku, chtějíce oba spolu upáliti. Než, i zde ve svrchovaně kritické chvíli pomohl Bhîma tím, že vytrhl ze země strom a rozehnal jím pohřební zástup. Tu ovšem pomýšleno vážněji na ochranu Gandharvův, a královně zdála se její komorná tak sklíčenou, že ji propustiti chtěla po vypršení smluveného roku

Zatím marně pátrali Kuruovci z Hâstinapury po synech Pânduových. Na návrh Suçarmana, krále Trigartův, ustanovili se na tom, že učiní vpád do země Matsyů, kteří právě tenkrát rukou Bhîmovou pozbyli vůdce (Kîcaku). Stalo se. Suçarman vtrhl první do území Matsyův a bránil se vítězně proti útočícím naň Virâtovým tlupám. Užuž byl zajatý Virâta vlečen do zajetí, když tu náhle čtyři přestrojení Pânduovci (mimo Arjunu) vrhli se do bitevní vřavy, osvobodili krále Virâtu, nepřítele porazili na hlavu a zajali krále Suçarmana.

Podobně stalo se i Kuruovcům, kteří od severu vtrhli do území Virâtova, vše poplenili, a nenalezše odporu, přitáhli před hlavní město, kde byl velitelem Uttara, mladistvý ještě syn krále Virâty. Jsa dříve neobyčejně, ba chvástavě zpupným, pozbyl rázem mysli, vida blížiti se nepřítele. Když mu radila komorná Draupadî, by si vyvolil vozatajem Brihadnalu, totiž do ženských šatův oděného Arjunu, uposlechl sice, nicméně však úzkostlivě seskočil s vozu, když se blížil nepříteli. Arjuna jej musil násilím zadržeti a posaditi na vůz. Jakmile však Arjuna z úkrytu vyňal zbraně svoje a královskému synu poznati se dal, vzmužil se tento, a nastal útok proti nepřátelům. Rychle poznali Kuruovci v bojujícím hrdinovi syna Pânduova, jenž šířil strach a hrůzu v jejich řadách. Sami bohové přišli se sem podívat. Když se přiblížila noc, řady pobitých pokrývaly pole. Tímto dnem ukončil se tajemný rok třináctý (vyhnanství).

Virâta z počátku mínil, že smí toto stkvělé vítězství připsati na vrub vlastního syna, brzo však byl upozorněn Kankou na svůj omyl, když se mu Pânduovci dali poznati. Virâta zahrnul je poctami, nabídl jim celou svoji říši a dal Arjunovi ruku své dcery Uttary, jíž on nepřijal pro sebe, nýbrž pro svého syna Abhimanyua. Velikolepé svatební hostiny ukončily přátelský svazek, v nějž vešel král Matsyů se svými ochránci, čackými Pânduovci.

5. Kniha o zbrojení (Udyogaparvan).

Radosti svatebního veselí musily však už příštího jitra ustoupiti vážným slavnostním vojenským poradám. Krishna a jeho bratr Baladeva navrhovali, by se dříve boj nezačínal, leč by Yudishthirovi náležitá polovice říše (Kurucké) dle práva přiřknuta nebyla. Jiná knížata radila zase, by rychlým ozbrojením předešli Duryodhanu. Oba návrhy byly přijaty a sloučeny v jedno v ten rozum, že byl vyslán poslanec do Hâstinapury (pro odpověď), zároveň pak poslové že byli vysláni ku všem okolním dvorům, by se súčastnily války.

O Krishnu, jenž vrátil se do Dvâraky, ucházeli se současně Duryodhana i Arjuna. Krishna ponechal Arjunovi volbu mezi sebou a svým vojskem. Arjuna rozhodl se pro Krishnu a jeho osobní pomoc, vojsko pak jeho postoupil svému soupeři. Právě tak i král Madraský nabídl se osobně do služby Yudishthirovi, vojsko své pak přepustil Duryodhanovi.

Téměř všichni národové Severní Indie byli vtrženi jako pomocníci obou stran do hrozné války.[7])

Starší Kuruovci, nejprve Bhîshma, po té Vidura, i sám král Dhritarâshtra klonili se k míru, ale mladší, v jichž čele stál Duryodhana, ponoukali k boji. Posel Pândů byl sice posměšně a zlomyslně odbyt, ale brzo Dhritarâshtra vyslal k Pânduovcům smírného posla Pânduovci odvolávali se na své dobré právo, Kuruovci zase nemohli se dohodnouti. Krishna, jenž z rozkazu Pândů se odebral do Hâstinapury, došel velmi příznivého přijetí. Dhritarâshtra, vyslechnuv jej, ujišťoval jej, že sice souhlasí s jeho posláním, že však nemá žádného vlivu na Duryodhanu; Krishna prý učinil by záslužný skutek, podařilo-li by se mu přemluviti Duryodhanu k míru. Tento však odmítl smír velmi drze, tak že ani vlastní matce jeho Gândhâře nepodařilo se jej nakloniti k pokojnému vyrovnání. Duryodhana přemýšlel, kterak by vyslance Pândů násilně zadržel, jal a od Pandův odvrátil.

Boj byl tedy nevyhnutelným. Krishna opustil radní síň; Kuntî vzkázala po něm svým synům, by zmužile v boji si vedli, načež Krishna odešel, vynasnaživ se marně, by získal Pânduovcům i Karnu, slavného bojovníka. Ani Kuntî svými prosbami toho nedovedla. Jen to přislíbil jí Karna, že se nepustí v boj na život a na smrt se žádným ze svých polobratří, mimo s Arjunou.

Hned po návratu Krishnově rozdělil Yudishthira voje své na sedm houfů, jimž ustanovil za vůdce Drupadu, Virâtu, Dhrishtadyumnu, Çikhandina, Sâtyakiho, Çekitânu a Bhîmu. Vrchní velitelství svěřil Dhrishtadyumnovi.

Král Dhritarâshtra svěřil nejvyšší velitelství nad vojsky Kuruů svému šedivému ujci Bhîshmovi, nejstaršímu z celé rodiny; ten přijal je pod tou podmínkou, že nebude osobně bojovati proti pěti bratřím Pânduovcům, kteří byli jeho posvatany tak dobře jako Duryodhana.

Mohutné voje Pânduovců dorazily právě na pole Kurucké a tam rozhostily se v opevněném táboře, když i Kuruovci tam přibyli a opevnili se naproti nim v pevném táboře. Tábor jejich byl nesmírný. Kuruovci poslali k táboru Pânduovců Ulêku, syna Kitavova, jenž, chtěje je z opevněného ležení vylákati, potutelnou řečí všecko Pânduovcům líčil, co Duryodhana věděl o nich zlého. Pânduovci nezůstali mu nic dlužni. Bhîma, Sahadeva a Arjuna odpovídali vzdorem na vzdor, a rozvážnější Yudishthira uvaloval veškeru od-

---

[7]) S Kuruovci spojili se Koçalové, Videhové, Angové, Bangové, Pâundři a Kalingové, vesměs na východě bydlící; Çûraseni; od západu přirazili k nim Bahlîkové, Kâmboji, Çâkové a Yavani (Řekové), Sindhuové, Sâuvîrové, Kekayové a Gândhâři, od jihu pak dva králové z krajiny Ujjayinî (Avantî) a část Yâdavů. Ku straně Pânduovců připojili se Pancâlové, Matsyové, Magadhové, Daçârnové, Dhrishtadyumna, král národa Çediského, král Kâçiů na Gangu a král na jih se rozprostírající říše Pandyaské.

povědnosť za vraždu bratří a příbuzných, která stala se už nezbytnou, na nesmířlivého odpůrce. Zúmyslně postavili po té Çikhandina proti Bhîshmovi, který se tomu bránil, věda, že Çikhandin osudem byl určen, aby Bhîshmu zabil.

6. Kniha o Bhîshmovi (Bhîshmaparvan).

Když si obě sporné strany ujednaly vzájemně jakýsi druh válečného práva (věc ta upomíná na pravidla při turnajích,) objevil se Vyâsa u slepého krále Dhritarâshtry, nabízeje mu propůjčiti zrak, aby se mohl súčastniti pohledem strašlivého divadla. An pak král odmítl s povzdechem tuto velesmutnou přízeň, zjednal mu Vyâsa v Sanjaye posla, jenž, jsa nezranitelný a neobyčejně rychlý, by mu přinášel zprávy z bojiště a tím mu nahradil jaksi zrak. Na nebi i na zemi bylo zříti hrozná předznamení. Veškera příroda, jakoby se vyšinula ze svých kolejí, hlásá hroznou katastrofu. Po odchodu Vyâsově přišel Sanjaya, jenž vylíčil králi široce celou Indii, oznámil blízký pád Bhîshmův a posléze líčil rys za rysem veškeren průběh války.

Neobyčejně nádherně a opravdu velikolepě vylíčeno jest první rozbřesknutí dne, kdy obě vojska hotovila se k boji. Mocnými dojmy jímá líčení jeku vojsk, volání vojevůdců, hlaholu mušlových rohů, bleskotu zbraní a odění při prvém zábřesku slunce, pochodů vojsk, zahalených mračny prachu, oslovení vůdců ku svým tlupám, křiku válečného, knížecí nádhery králův a jejich válečných vozův.

I v tomto okamžiku vystupuje Arjuna v popředí opět jako hlavní rek. Sama moc božská stojí mu po boku v osobě Krishny, jeho vozataje, a božská ta moc jest sám Vishnu. Vysoko mává opičí korouhví, již mu sami bohové byli zapůjčili. Uchopiv svůj nepřemožitelný luk, jejž mu byli bohové také propůjčili, vyzývá Krishnu, by jej zavezl mezi obě vojska. Krishna splní jeho přání; jakmile však Arjuna spatří v nepřátelském vojšti své nejbližší krevní příbuzné, zmizí rázem všecka chuť jeho k boji.

Krishna v dlouhém dialogu vyzýval odvahy pozbývajícího reka, že jest mu nutno konati vojenské povinnosti. Slova svá podpíral názory a pojmy filosofické soustavy, nazvané »Yoga«. Ukazoval mu, že dlužno jest na jedné straně jednati a působiti, na druhé pak zase v rozjímání a v ústraní hleděti poznati povahu všehomíra. K prosbě Arjunově ukázal se mu Krishna ve své pravé podobě Vishny u divuhrozném vidění, jež opravdu velikolepě vyjadřuje nesmírné poblouzení indického pantheismu.

Arjuna však nesnesl dlouho strašlivého pohledu boha. K úpěnlivé prosbě jeho vzal na se Krishna-Vishnu opět předešlou svoji podobu, poučil jej opět o přírodě a duchu, dobrotě, vášni a tmě, a vtisknul mu v paměť ještě jednou odříkání, jakožto hlavní prostředek, jímž by dospěl spasného blaha.

Tento oddíl — »Bhagavadgîtâ« (= »píseň vznešeného« aneb »svatá píseň«) — jest nejvznešenější poučnou básní Indův a zároveň nejslovutnější episodou Mahâbhâraty. [8])

[8]) »Bhagaradgîtâ« vydána byla v Kalkuttě 1808.; A. W. Schlegel vydal ji v Bonnu 1823.; 2. vyd. pořídil Ch. Lassen v Bonnu 1846.; Burnouf v Nancy 1861.

Arjuna se vzmuží, uchopí opět luk i šípy, při čemž jej Pânduovci pozdraví hlasitým jásotem. Než, ještě jednou zdrží se boj, a to podivuhodným způsobem. Bratrem a Krishnou provázen jsa, vnikne Yudishthira až do řad nepřátelských, dožaduje se — jako v nějaké válečné hře — dovolení, by směl bojovati proti pokrevně spřízněným vůdcům. Po té provolal, by Kuruovci přešli k němu. Jen jeden uposlechl, jménem Yuyutsu.

Teprve nyní odhodlaly se voje Kurův k útoku. Stařičký rek Bhîshma je vedl. Za ním hrnulo se mužstvo, sloni, koňstvo, vozy. Voje pohybovaly se semo tamo, jsouce podobny lesům za mohutné bouře. Strašlivý hlas Bhîmův přehlušoval zvuk polnic, mušlí a válečných rohů. Déšť šípů pršel naň, když Duryodhana naň se hnal. Bhîshma stojí proti Arjunovi, nikdo neustupuje. Každý z knížat hledá v řadách nepřátelských zvláštního svého soupeře. I pluky z obou stran srazí se v seč. Jeden ze slonů strhne krále Madraského k zemi i s vozem, než, král rychle se vzchopí a jednou ranou srazí k zemi obrovského slona. Vždy určitěji a jasněji vyniká v děsné vřavě bitevní, vystupuje v popředí, nejsa nepodoben polednímu slunci, před nímž kmitavé plameny hořícího lesa se ztrácejí . . .

Takto trval boj už devět dnů. Desátého dne postavili Pânduové v popředí šiku svého mladistvého Çikhandina, vedle něhož postavili se Bhîma a Arjuna. Bhîshma vyhýbá se boji, ale Çikhandin staví se neustále proti němu, při čemž jej Arjuna posiluje slovy: »Seber své síly a učiň dnes konec tomuto dědovi! Já budu u tebe a skolím každého, kdo by chtěl úloze tvé překážeti.«

Nějakou dobu Duhçasana odvracuje Arjunovu pozornosť od Bhîshmy. Deset kuruckých reků vrhne se najednou na Bhîmu. Ale Arjuna znova a znova podněcuje a téměř tlačí Çikhandina proti Bhîshmovi. Arjuna raní několika šípy starého reka, ba i několik luků v ruce jeho střelami roztříští. Bhîshmův vozataj padá smrtelně raněn s vozu, — už i prapor Bhîshmův klesá . . . »To nejsou šípy Çikhandinovy,« volá Bhîshma hlasitě, »to jsou střely Arjunovy z luku Gândîvy. Vnikají mi do těla jako Indrovy hromové klíny.« I mrští kopím, jež v letu zasaženo jsouc Arjunovými šípy, roztříští se. Bhîshma chopí se štítu a meče. Nejhustší bitevní vřava kupí se kol něho, jenž, jsa sice téměř poset ranami a šípy, přece zůstává na svém válečném voze státi dosud nezhrocen; teprve, když slunce se k západu níží, klesá — i on.

Hlasitý vítězný jásot rozlehne se v řadách Pânduovců, nářek a pláč u vojště kuruckém. Tajemný jakýsi stud pojme vítěze, když spatří ležeti padlého rekovného kmeta na lůžku ze šípův a oštěpův. Chtějí mu ustlati měkčí lůžko, on však se tomu vzpírá. Jen to při-

---

(s franc. překladem); J. C. Thomson v Hertfordu 1855. V Indii byla vydána mnohonásobně. Z překladů dlužno uvésti: angl.: Wilkinsův (1785.), Garretův (v Bangalore 1848.), J. C. Thomsona (v Hertfordu 1855.), K. Tr. Telangův (v Bombayi 1875. a v Oxfordě 1882.), J. Daviesův (v Londýně 1882.); latinský: A. W. Schlegelův (1825.); německé: Peiperův (v Lipsku 1834.), J. Lorinserův (ve Vratislavi 1869.), R. Boxbergerův (v Berlíně 1870.); franc.: Languinaisův (v Paříži 1832.), Burnoufův (v Nancy 1861); novořecký: Demetria Galana (v Athénách 1848.).

pouští, by mu Phâlguna podepřel uměle hlavu třemi šípy z luku Gândîvy. Potom prosí Arjunu o doušek vody, jsa trápen palčivou bolestí nesčetných ran. Arjuna uchopí svůj luk Gândîvu, vystřelí vedle Bhîshmy šíp do země a z vytrysknuvšího pramene vonné vody napojí umírajícího. Bhîshma velebí vděčně svého přemožitele a napomíná Duryodhanu opět k mírumilovnému vyrovnání. Duryodhana mlčí. I Karna, obcházeje lůžko ze šípův a oštěpův, na němž šedý rek spočíval, mruče, považuje smír za nemožný. Tu praví Bhîshma: »Nuže, tedy konej svoji vojenskou povinnosť, jako jsem ji já dle nejlepšího svého vědomí a svých sil konal, abych se domohl klidu, do něhož odcházím. To ti pravím, Karno, a je to pravda!«

— — — — — — — — — — — — — — —

Svými obrovskými rozměry, mnohými episodami a úchylkami, svojí obrazotvorností co do formy a obsahu činí toto veliké indické epos podobný dojem jako divoobrazné stavby indických chrámů, na nichž ztrnule na nás pohlížejí prazvláštní profily, sloupy, pilíře, ozdoby, představující opice, levharty, divoké kance a hady, bojovníky a tanečnice, lvy a slony, mnohohlavé, mnohoramenné, tělnaté nestvůry šklebících se bohů, jež tu v obrovské velikosti, onde zase v pranepatrné drobnosti jsou vytvořeny v nejpodivnějším spojení. Jako v zimničním spánku míhá se tu pojem božského s lidským, zvířeckého s démonickým v nejpodivnější směsici.

Věc ta má svůj základ ve fantastické mythologii Indů, jež, vycházejíc z čistších počátků, zbožnila nejprve přerozmanité síly přírodní, přidruživši k nim později nejzvláštnější pověsti o recích, množíc vždy víc a více básnicky jejich počet, měníc i jejich ráz i pořad důstojenství, a hledíc ztělesniti jejich moc, velikosť a vznešenosť obrovskými rozměry. Naukou o sestoupení bohů na zemi a stěhování se duší tyto fantasmagorie vystoupily do nedozírna, kdežto pantheistická filosofie opět na jeden bod sjednotila vše to, co bylo nejrůznější, nejodpornější a nesjednotitelné, mystickým snilkováním.

Vždy víc a více uvádí nás tato báseň do onoho dobrodružně kouzelného kruhu, proti jehož divoké směsi nordické i pharsalské Valburčiny noci vyhlížejí jako dětské hry; ale zas opět a opět vyvádí nás z onoho kruhu, rozvíjejíc před zrakoma našima v boji Kurův s Pânduovci veškeru tragiku veliké národní katastrofy, jež, jsouc vnitřně příbuzna s pověstí o recích jiných národův, unáší náš lidský soucit mohutnými dojmy. Narození a vychování pěti synů Pânduských, veliký turnaj, osudná hra v kostky, život v lese a poutnická jízda k Himavantu, dobrodružné incognito na dvoře krále Virâty, nevyhnutelné uskutečnění válečného zauzlení, hotovení se k válce, první boje a pád stařičkého vůdce kuruckého, Bhîshmy, to vše pojí se v poëtický celek, jenž v jednání a charakteristice má plný půvab romantické epopeje.

7. Kniha o Dronovi (Dronaparvan).

K návrhu Karnově postaven byl v čelo Kuruovců po pádu Bhîshmy Drona, jsa druhdy právě tak jako Bhîshma učitelem a vychovatelem Pânduových i Kuruových synů. To stalo se jedenáctého dne tohoto nesmírného boje. Drona slibuje, že zajme Yudishthiru,

ač-li se podaří odděliti Arjunu od něho na nějaký čas. Arjuna doví se o této přísaze Dronově a přisáhne v odvetu staršímu bratru svému, že chce sice šetřiti života Dronova, že však nedopustí plán jeho provésti; spíše prý se nebe sřítí a země rozpukne. Opravdu také trvá boj po celý den s největším rozhořčením, aniž by se Dronovi podařilo splniti svůj slib. Drona opětuje slib svůj, ale minou dva dni, a slib zůstává nesplněn. Marně zapřisáhne se král Trigartský Suçarman se čtyřmi reky ze svého národa, že mu pomůže. Ve strašlivém boji, jenž se později rozpoutá, padne však Abhimanyu, syn Arjunův, mladík to ušlechtilé krásy. Naříkajícího nad tímto pádem Yudishthiru těší mudřec Nârada, vypravuje mu osud Râmův. Mnohem bolestněji však dotkne se Arjuny smrt synova, když u večer třináctého dne zastane pouze mrtvolu milovaného Abhimanya. Nikomu se nepodaří jej upokojiti. Shledá se, že Abhimanya zemřel rekovnou smrtí proto, že se odvážil příliš vniknouti do nepřátelských řad. Král Sindhů nedopustil pak Pânduovcům, aby jej vysvobodili. Arjuna přísahá, že příštího dne zabije Yayadrathu, neprchne-li aneb nebude-li prosit o milost. Přísaze té Arjuna dostojí, ač veškeré vojsko kurucké obklopí a hájí třesoucího se Yayadrathu. Stálo to sice nesmírného namáhání celý den, ale při západu slunce pronikl Arjuna vítězně až k nenáviděnému králi Sindhův, a při posledním zákmitu slunečních paprsků klesl Yayadratha, zabit byv Arjunovou střelou.

Boj, jenž se vždy končil západem slunce, tentokrát prodloužen hluboko do noci. Rozhořčení rostlo. Vůdcové kuručtí vytýkali Dronovi, že na své bývalé žáky Pânduovce neútočil dosti prudce. A přece činil vše, co mohl. Boj trvá nerozhodnut Sám Arjuna, nejvýtečnější ze žáků Dronových, pustí se v boj se svým bývalým učitelem. Boj ten vzbudil úžas samých bohů. Podobal se tomu, jakoby bůh bouře Rudra zuřil proti druhému Rudrovi. Oba soupeři bili se tak statečně, že Krishna se vyjádřil, že Dronu nelze přemoci v otevřeném boji. Proto si vymyslil lest a lež tuto: roznese-li se pověst až ku Dronovi, že syn jeho Açvatthâman padl, přestane (prý) Drona bojovat. Arjuna vzpírá se tomu jakožto věci reků nehodné; tu však právě Bhîma sklál k zemi slona, jenž se také jmenoval Açvatthâman. Ihned zaznělo volání: »Açvatthâman padl!« Volání to zaslechl i Drona, než, pochybuje o pravdě toho, bojoval dále. Ale volání to neochabovalo. Drona tedy tázal se Yudîshthiry, je-li tomu tak. Už už chtěl tázaný říci pravdu, když tu Krishna mu tiše řekl, že, bude-li Drona pokračovati tak v boji jako nyní, všichni jsou ztraceni; kdo prý na záchranu vlastního života řekne něco nepravdivého, není lhářem. Proto odpověděl Yudishthira Dronovi nejprve polohlasitě, tak že tomu nerozuměl: »Ano, Açvatthâman, mohutný slon padl.« Po té pak řekl nahlas: »Ano, brahmane, Açvatthâman padl.« Ještě nějakou dobu se bránil Drona proti Pânduovcům, naň dorážejícím, a — odhodil zbraň. Na přímluvu Arjuna srazil mu Dhrishtadyumna hlavu. Pozdě už přichvátal sem Açvatthâman, spatřil otcovu mrtvolu a přisáhl Pânduovcům věčnou pomstu. Arjuna zuřil pro bezpráví na Dronovi spáchané; když však bratr jeho Bhîma těžce byl obklíčen Kuruovci, uchopil znova svůj luk Gândîvu a zahnal Açvatthâmana a ostatní Kuruovce.

8. Kniha o Karnovi (Karnaparvan).

V úradě Kuruovců byl Karna zvolen nejvyšším vůdcem. Ctižádost jeho byla tím ukojena. Jeho vznešenost však trvala pouze dva dny (16. a 17. den všeobecného tohoto boje). První den byl boj nerozhodnut; bylo bojováno jen na jednotlivých místech. Druhého dne ráno oznámil Karna Duryodhanovi, že dnes utká se s Arjunou. »Buď já jej skolím aneb on zabije mne.« By se vyrovnal Arjunovi, jenž měl vozatajem Krishnu, jednoho z prvních reků, žádal, aby mu osobně konal službu vozataje Çalya, král Madraský. Ten cítil se tím vyzváním mocně pokořena a dal se k tomu pohnouti teprve na domluvu z obou stran a na hrozbu Karnovu, že jej zabije.

Nekonečná líčení boje četnější jsou v této knize než ve všech předešlých. Obraznost tu neznala mezí. V knize té nevyličuje se topografické pozadí, jak toho shledáváme opak v Illiadě, kde válčeno bylo u Troje, Skamandru, na lodích a jiných určitých místech. Máme tu před sebou toliko neurčité, nepřehledné pole, na němž ráno a večer stojí proti sobě dva nepřátelské tábory v nesmírné válečné vřavě, v níž vystupují bojovníci, vozy, koně a sloni. Jako hejna kobylek poletují střely, šípy, oštěpy, kopí, duní kyje, bleskotají meče, sviští buzdykány. Půda široce rdí se krví, jako když se hemží za deště roje červených brouků. Zohavená těla, uťaté hlavy, poražení ořové plni šípů, kupy mrtvol, umírajících aneb raněných, jichž nářek a sténání marně zasáhá do bitevního lomozu, — líčeno tu drasticky. Nevolíce si odpůrců, vraždí se bojovníci obapolně. Zvedají se mračna prachu, a jimi v záři slunce bleskotají meče a kopí. Podobni jsouce hýbajícím se horám, postupují sloni v před, a mezi nimi jako plamenné jazyky září, mihotajíce se kopí, pancíře, šípy. Zuřivostí obrů vrážejí do sebe tito velikáni, trhajíce se svými kly, chápajíce se svými rypáky, tu ustupujíce, tu v před se valíce, při čemž vše drtí svými nesmírnými tlapami. Potoky hrčí a valí se krev, a zevšad slétají se krkavci a mrchožraví supi, vyjí vlci a jiná dravá děsná zvěř, spěchajíce sem pást se na krvi padlých. A uprostřed z houfů mrtvol zoufalými, ač marnými pokusy pohybují se ranění, vraždíce se noži vespolek, při čemž volají, umírajíce, své otce, bratry a příbuzné.

Hrůza a příšernost výjevů v této válce vylíčeny jsou mnohem názorněji, živěji a úchvatněji než v Illiadě. Proměny se střídají, a nejsou-li indičtí rekové a knížata tak charakteristicky určité postavy jako Trojští neb Achájští, za to zase jako v náhradu jeví se v jejich podstatě a výkonech mnohonásobná rozmanitosť a stále nové a neočekávané obraty štěstí.

Jitro sedmnáctého dne jest celkem Pânduovcům příznivo. Saujaya přirovnává postavení vojska kuruckého v zuřícím boji ke korábu, tonoucímu uprostřed oceánu. Najednou zasáhla Arjunu útočícího střela, vržená králem Trigartským, do levých prsou tak prudce, že klesl. Ačkoli se opět rychle vzchopil, přece úspěchem tím rozjaření Kuruovci dodali si zmužilosti. Brzy Karna přivedl odpůrce své do úzkých. Yudishthira byl raněn nožířem Duryodhanovým a později i šípy Karnovými a unikl smrti jen tím, že Karna k radě Çalya, krále Madraského, ustal naň útočit a popřál mu chvíle, by mohl býti odnesen z boje. Yudishthiru v tomto smutném stavu těší to vědomí, že Arjuna učiní s Karnou konec. Arjuna však místo boje

s Karnou přichází se podívat na raněného bratra. Karna zatím řádí zle u vojště Pânduovců. Yudishthira zasypává proto bratra výčitkami, vybízeje jej, aby luk Gândîvu dal tomu, kdo by jím lépe vlásti uměl. To zabolí Arjunu tak, že pozbývá úcty ku svému královskému bratru. Tasí naň meč. Krishna zabrání jen ztěží bratrovraždě. Arjuna vyhrožuje každému smrtí, kdo by mu chtěl upírati práva k luku Gândîvě. Krishna jej pokojí, čině mu výtku. Arjuna chce opět po chvíli, aby mu bratr dal zadostučinění, že urážka jeho proň jest smrtí. Yudishthira měl jej odprositi na kolenou, po té Arjuna chtěl Karnu zabiti ... Posléze, na výmluvnost svou se opíraje, smíří Krishna oba bratry, tak že si padnou plačíce do náručí. Vše to shrne se na Karnu, a Arjuna vyjde jej zabít.

To však není jen tak snadné. Mezi mnohými jednotlivými půtkami a souboji, vypravovanými v této knize, zaujímá přední místo boj Bhîmův s Duhçasanou, mladším bratrem Duryodhanovým, jenž druhdy přivlékl po osudně nešťastné hře v kostky nešťastnou Draupadî před shromážděné Kuruovce. Tomuto Duhçâsanovi především přisáhl Bhîma pomstu, a už přišel den pomsty té. Jeden luk za druhým, roztříštěny jsouce, padají Duhçâsanovi z rukou. Tento sice srazil k zemi svého soupeře dobře mířeným oštěpem, tak že na chvíli byl neschopen boje, přece však Bhîma opět se zvedl a mrštil po odpůrci svém kopím takovou prudkostí, že prorazilo silný Duhçâsanův pancíř. Šípy Duhçâsanovy ranily těžce Bhîmu, jenž v návalu hněvu chopil se kyje, řka: »Jsem sice raněn, ale přece brzo napiji se tvé krve zde na bojišti!« Zafičel kyj vzduchem, a Duhçâsana vrávoraje, padl, maje pancíř i prsa roztříštěna. Bhîma zuřivě přiskočil k němu, šlápl mu na šíji, a hněvivě vzpomínaje onoho bezpráví, jehož se byl Duhçâsana druhdy na bezbranné Draupadě dopustil, vytasil meč a vybízel potupně Kuruovce, by šli bránit padlého.

»Pověz, kterou rukou přivlékl jsi druhdy nešťastnou Yajnasenovnu?« Duhçâsana pravil: »Touto rukou, Bhîmo, přivlékl jsem dceru Yajnasenovnu do shromáždění knížat.« Tu zvolal Bhîma: »Zachraň jej, kdo můžeš; já mu vyrvu ramena!« I vytrhl mu rámě a vhodiv k nohám nepřátel zohavené tělo smrtelně chroptícího Duhçâsany, přistoupil k němu a uťal mu hlavu. Opět a opět střebaje krev jeho, ujišťuje Bhîma, že jest sladší mléka mateřského, strdí, ba i nejsladšího občerstvujícího nápoje. Přemnozí bojovníci kuručtí odhazují zbraně a dávají se na útěk, vidouce toto strašlivé divadlo.

Než, Karna a hlavní voj Kuruovců nejsou tím zastrašeni. Ve mladistvém zápalu žene se Karnův syn, Vrishasena, v před a poraní oštěpy svými Krishnu i Arjunu. Zjev tohoto mládce pobádá Arjunu k pomstě, tak že volá před Karnou, Duryodhanou a jinými kuruckými reky: »Za mé nepřítomnosti zabili jste mi mého syna nedospělého; za to před vašima očima zabiji i tohoto Vrishasenu, po té i tebe, Karno, ošemetníku, uprostřed tohoto bojiště, a posléze i tebe, Duryodhano zpupný, stihne trest rukou Bhîmovou. Ty, bídníče, všech lidí bídných nejbídnější, ty jsi všecko toto zlo zavinil.« To řka, ustřelí Vrishasenovi nejprve ramena a potom i hlavu.

V největším rozhořčení stojí nyní proti sobě oba nejpřednější rekové celé básně, Arjuna a Karna, synové téže matky, rodní bratří, oba měrou téměř marnotratnou bohů přízní jsouce obdařeni. K jejich

souboji přihlížejí nejen obě nepřátelská vojska, nýbrž i ve vzduchu celý svět indických bohů, sám Brahma na svém válečném voze, obklopen mudrci předvěkými, Bhava-Rudra (Çiva), Sûrya a Indra, všecka hadí knížata, Gandharvové, Asurové, Aspary, Râkshasi, Dânavi, všichni duchové, démoni, kouzelníci, skřítkové, geniové, hory, moře, řeky, konečně i Védy i se svým obsahem; zkrátka: nebe i země se vším, co na nich žije a se pohybuje. Všecky běsně se šklebící báječné postavy, jež indické stavební umění vtělilo v obrovských chrámech, poletují v nedozírné společnosti a shluku nad bojištěm. Sûrya, bůh slunce, vzal ovšem pod ochranu svoji syna svého Karnu, Indra, bůh hromu, syna svého Arjunu; bohové nebe přidali se přízní svojí k onomu, bohové země k tomuto; všickni bohové vesměs prosí o spravedlivý a čestný výsledek boje.

I ta nejrozvinutější epika krajin severních jeví se býti chudou, žíznivou a skoupou proti nevyčerpatelnému bohatství slov a oživené strázni, jimiž tento souboj jest líčen. Oba rekové jsou si téměř rovni, umějí vlásti všemi zbraněmi stejnou dovedností. Žádný nevyniká nad druhého ani silou, ani zmužilostí, ani dovedností. Zažehne-li Arjuna všecko ohnivými šípy Indrovými, tu Karna jest s to, aby uhasil vše ihned střelami Varunovými. Strhne-li Arjuna hadovitým šípem svým odpůrci svému zářící diadém s hlavy, tu zase rozdrtí mu Karna oštěpem ihned zlatou ozdobu, pancíř a kruhy poseté drahokamy. Boj nedospívá ku konci. Jen dopuštění boží může tu rozhodnouti. A tu se stane, že vůz, jejž vozataj Çalya po bahnité půdě řídí, proboří se a zůstane vězeti v bahně. V této tísni prosí Arjunu, by prodlel, dokavad kolo opět z bahna se nevymkne. Při tom odvolává se na vojenské právo a zvyky. »Ty nás poukazuješ na právo a povinnost?« zvolá Krishna. »Obyčejní tvorové, stihne-li je neštěstí, naříkají vždy na bohy a na nepříznivý osud, nikdy na svoji vlastní vinu. Mluv! Zdaliž jste dbali práva i ty, i Duryodhana i Duhçasana a Çakuni, když jste vlékli nešťastnou Draupadî do shromáždění? A když jste krále Yudishthiru oklamnou hrou v kostky ošálili a Pânduovce na třinácte roků k vyhnanství odsoudili, kde tehdáž bylo právo?« Pln hněvu chopí se Karna luku. Arjuna učiní totéž. Jejich šípy setkaly se jako oheň s vodou. Nová střela Karnova postihne Arjunu do prsou, až zavrávorá mdlobou. I vyskočí Karna z vozu, aby kolo vyprostil z bahna. Ale Arjuna, jenž zatím se vzpamatoval, vystřelí, Krishnou jsa podněcován, na Karnu, syna Sûtova, dříve, než mohl opět vystoupiti na vůz. První střela zasáhne ohbí vozu, druhá sestřelí prapor Karnův, třetí zasáhne Karnu do šíje a srazí mu hlavu. Šípy posetý trup kácí se na zemi, a v tom okamžiku vytryskne z mrtvého těla jeho čárovná záře, dosahujíc až k zapadajícímu slunci.

(Dokončení.)

Několik dodatků k učení Mistra Jana Husi.

Napsal Dr. **Antonín Lenz.**

(Pokračování.)

III.

Deviace Husovy stran papežovy moci, udělovati odpustků.

Ve svém spise: »*Učení Jana Husi a jeho odsouzení na sněmu Kostnickém*« podal jsem na straně 155. seq. důkaz, že Jan Hus zavrhoval netoliko ty odpustky, kteréž byly udělovány kajicníkům po odpuštěné vině hříchů a odpuštění věčných trestů za podmínkou peněžných podpor k účelům papežovým, a zlořády, jež se zde onde s udělováním odpustků páchaly; ale že také *vůbec odpustky zamítal,* nechtěje, aby měla Církev a zejména papež té moci, odpustků udělovati.

Vždyť jest odpor tento Husův naproti odpustkům nezbytným důsledkem Viklifického bludu jeho, že není v Církvi svatovlády z pravomoci (hierarchia jurisdictionis), a že kněží Církve nemají moci, odpouštěti hříchů v pravdě, ale jenom ohlašovati, že jsou hříchové kajicníkům od Boha odpuštěni. Jde také odpor Husův naproti odpustkům z odporu jeho, že by měli kněží moc, ukládati kajicníkům pokání. Z bludů tedy od Viklifa přijatých vychází nový blud Husův, že Církev nemá moci, odpustků udělovati.

Přes to přese všechno tvrdí M. Hus ve svém dopise papeži Janu XXIII.,[1]) že prý nikdy neučil, že by odpustky něčím nebyly, a že žaloby jeho nepřátel nemají pravdivého základu. Mnoho-li by pravdy bylo v tomto ujišťování Husově, dává on sám doklady ve svých četných traktátech, jako v traktátě: *Adversus indulgentias papales*, ve spise: *Adversus scripta octo doctorum*, v díle svém: *De Antichristo et membrorum ejus Anatomia*, a také ve spisech svých českých, neboť měl Hus obyčej, své Viklifické spory a bludy hlásati i lidu, zajisté ne ve prospěch svatého pokoje, ale aby učinil své vlastní theologické spory záležitostí všeho svatého lidu českého a mohl pak hlásati, že záležitosť sporu jeho jest věcí celého národa českého, a že odsuzováním podvratných, anarchických a nerozumných zásad Viklifických se potupuje národ český. A tak právě učinil se svými zásadami o odpustcích.

Hus praví nejprve, jakož na jevo vychází z jeho spisu: *Adversus scripta octo doctorum*, že se zastavatelé odpustků marně dovolávají slov sv. Pavla (II. Kor. 2, 10.), jakoby v nich byl uložen základ o moci, odpustků udělovati, neboť prý nemluví apoštol o odpustcích ve smyslu Římské Církve, alebrž o bezpráví, ježto prý se stalo jemu samému, kteréžto bezpráví on prý odpouští, a připojuje napomínání, aby prý i Korintští podle něho jdouce, také odpouštěli

---

[1]) Palacký. Docum. Str. 18 seq.

vinníkům svým; a přidává, jakoby byl jeho výklad neomylný, sarkastickou otázku: Měli snad Korintští také moc, udělovati odpustků a absolvovati a culpa et poena (od viny a trestu) ve smyslu moderních praelatů? »Numquid Corinthii singuli ad sensum modernorum praelatorum donaverunt remissionem a poena et culpa et indulgentias tales distribuerunt?«

Lépe by prý bylo biskupům a praelatům a papeži, aby odpouštěli, čím se lidé proti nim provinili, nežli odpouštěti viny, spáchané proti Bohu, neboť prý má papež a mají biskupové a praelati všechnu příčinu, aby žádali Boha za odpuštění. Vždyť pak, jak dí Hus, jest k odpuštění hříchů potřebna moc nekonečná, a ta přísluší pouze a jedině Bohu.[2])

K tomuto příkladnému výkladu Písma sv. musíme především doložiti, že není z Husovy hlavy, ale pouze přijatá moudrosť z Anglosasíka Jana Viklifa, kterýmžto výkladem dal on na jevo, jak umí s Písmem zápoliti, a jak byl Bohem samým uzpůsoben k reformačnímu dílu v Anglii. Kdyby byl bakalář theologie Jan Hus aspoň nahlédl do Písma, a nepřijímal tak slepě výklad Viklifův za neomylnou pravdu, byl by byl shledal, že sv. apoštol dí, že odpouští provinilci v osobě Kristově, a výraz tento má zajisté zcela jiný význam, než jak se líbilo vykládati Janu Viklifovi, neboť sv. Pavel odpouští dotčenému provinilci, jakoby Kristus osobně odpouštěl jemu, to jest sv. Pavel odpouští hříšníkovi Korintskému zbývalé tresty *autoritou Páně.* Jestliže však odpouštěl sv. apoštol zbylý trest autoritou Páně, byl zajisté trest Korinťanovi Jeho autoritou uložen, a také in foro Dei platný, a proto mělo také odpuštění trestu svoji platnosť před Bohem, čili in foro Dei.

Když Hus odmítl, že by mohl papež uděliti odpustků a »poena et culpa«, vykládá zase podle Viklifa, dopouštěje se těchže bludů, jako jeho vzor, šířeji rozličný způsob odpouštění hříchů. Bůh prý, jak Hus podle Viklifa učí, odpouští hříchy svémocně (authentice), Kristus Pán podsvémocně (subauthentice) a kněz služebně (ministerialiter), a to službou způsobilého přisluhovatele, jako: křtem a jinými svátostmi, kázaním slova Božího, modlitbou a příkladným životem.

Toto podivné roztřídění moci směřující k odpuštění hříchů z Viklifa vzaté vymáhalo zajisté na Husovi, aby podal o něm vědecky-theologického a důkladného odůvodnění. Avšak Hus takového výkladu nepodal, pravě toliko, že má Kristus Pán moc podsvémocnou proto, poněvadž jest člověčenství jeho v jedné osobě spojeno; avšak ten pravý důvod nepřiměřeného rozdělení tohoto je christologický blud Viklifův, podle kterého jest člověčenství již samo osobou, tedy jeho k Nestorianismu se blížící blud, neboť jenom na tom základě lze říci, že neměl Kristus Pán svémocné moci odpouštěti hříchy, ale jenom podsvémocnou, a jenom na tom základě mohl Hus tvrditi, že Kristova moc, odpouštěti hříchy, není jemu vlastní, ale jemu od Božství půjčena.[3])

Má tedy Bůh podle Husa jediný moc svémocnou, odpouštěti hříchy, a Kristus podsvémocnou, a nikdo jiný. Kněží odpouštějí služebně, t. j. oni prohlašují, že kajícníkům odpouští Bůh.

---

[2]) Hus. Adversus scripta octo doctorum. Cap. 9.
[3]) Postilla. Neděle I. po Velikonoci. Erben II., 161.

Na takovém základě stoje tvrdí Hus, že jest křivo, věřiti: že by měl papež moc hříchy odpouštěti, při čemž mate moc, hříchy odpouštěti, s mocí odpustků udělovati. On prý papež nemůže uděliti odpuštění všech hříchů, on nemůže odpustiti hříchů všem lidem i zatracencům. Písmo prý zřejmě dí, že se hříchové naproti Duchu svatému neodpouštějí, ant stojí psáno: »Jestit hřích k smrti, ne za ten, pravím, aby se kdo modlil.« I. J. 5, 16.

Jediný Bůh, přidává Hus, jest universální Pán všeho a rozdavatel darův a zásluh svých, a dává je sám bezprostředně a nikoliv papež. Papeži není také známa tíže hříchů, aniž dovede on hřích smrtelný rozeznati od všedního, aniž zná řád Boží stran hříchů anebo odplaty.

Naproti odpustkům lze prý mnoho namítati. Předně prý dává papež odpustky »a poena et culpa« čili odpouští jimi trest i vinu. Avšak mezi těmi, odpustky podělenými, mohou býti také, jak dí Hus, předzvědění, a těm prý Bůh nedává odpuštění. Hus přivlastňuje sobě zde z Viklifa blud, že Bůh nedává předzvěděným odpuštění, nic nevěda: že sobě Viklif v tomto článku odporuje, jednak tvrdě, že může býti předzvěděný v milosti podle přítomné spravedlnosti, a zase tvrdě, že se předzvěděnému nikdy neodpouští dědičný hřích, a že Bůh odpouští všechny hříchy najednou a nikoliv částečně, a tak že by vlastně předzvěděný, jemuž prý Bůh neodpouští dědičného hříchu, nikdy do stavu milosti přenesen býti nemohl. A jako jest zde Mistr Jan Viklif proti reformatorovi Viklifovi, podobně jest zde i Hus proti Husovi. Neboť na jakém základě mohl Hus tvrditi, že papež nemůže všech hříchů všem, kdož se kájí, odpustiti, jelikož se předzvěděným podle něho neodpouštějí, ant učí zřejmě: že předzvědění mohou býti v milosti podle přítomné spravedlnosti? Či možno býti spravedlivým a zároveň se všech stran hříšníkem? Rozpadá se tedy důvod Husův Viklifický v niveč. Marně tudíž ujišťuje Hus, že papež nemůže proto uděliti odpustků, poněvadž neví o nikom, zdali by byl z počtu vyvolených, anebo z počtu předzvěděných, a jeho závěrek, že by tou příčinou byly odpustky věcí vylhanou, jest zajisté neoprávněný.

Podobně jest. mělký Husův důkaz naproti odpustkům, jenž směřuje k tomu, že prý papež nemá moci, udělovati odpustků, jelikož nemůže nikomu dáti jistoty, že bude míti skutečně ty odpustky buď že před smrtí nebo po smrti. Mělký jest tento důkaz velice, a bakalář Hus mohl snadno mělkost jeho poznati, kdyby byl poněkud svoji vlastní náuku uvážil. Neboť on tvrdí podle bludu Viklifova, že kněz prohlašuje pouze, že jest kajicníkovi od Boha odpuštěno, ale jakž by mohlo toto Viklifické učení obstáti na základě učení Husova, že není nikdo jistý jistotou víry, která neklame, zdali by byl ve stavu milosti čili nic. Podobně neví také papež, zdali ten onen věřící, jemuž se udělují odpustky, jest také přizpůsoben k tomu, aby užitků jejich účasten byl, ant neví najisto, zdali náležitě litoval, zdali měl a má pevnou vůli nehřešiti a předsevzetí pevné, za hříchy dosti učiniti. Ale když jest tomu takto, jakž mohl Hus tvrditi, že kněz sice neodpouští hříchů, ale že ohlašuje, že kajicníkovi jsou hříchy odpuštěny? Či věděli husitští kněží najisto, že jejich kajicníkům Bůh odpustil, poněvadž byli přizpůsobeni?

Jan Hus přitěžuje naproti odpustkům a naproti moci papežově, jich udělovati, také tu okolnost, že by tou měrou bylo do jeho

moci položeno, vyvrátiti anebo vyprázdniti očistec, neboť on prý si přikládá moc, každému v poslední hodince, dáti odpuštění hříchu všelikého a trestu, a tak by prý nikdo nesestoupil do očistce. Tak by prý byly marny všecky mše za mrtvé i jiné přímluvy. Tou příčinou prý musí (katolíci) buď připustiti marnost těchto přímluv, anebo vyznati, že odpustky nemají základu.

Hus však přehlédl, že katoličtí theologové v takovémto dilemmatě nejsou postaveni, neboť těch, kdož jsou dostatečně přizpůsobeni k dosažení plnomocných odpustků v životě anebo v poslední hodince, jest poskrovnu. A kdyby bakalář Jan Hus jen poněkud byl rozjímal náuku theologů stran této okolnosti, byl by této nemotorné námitky naproti odpustkům byl nepostavil. Nerozumná důvěra jeho ve Viklifa ho zaslepila.

Z toho, což bylo předesláno, je patrno, že Hus zamítal podle Mistra Jana Viklifa odpustky vůbec a ne toliko, že se dávaly za podmínkou almužen k účelům papežovým; a proto jest jeho omluva, že nikdy neučil, že by odpustky papežem udělené nic neprospívaly, neupřímná a nepravdivá, ale to jest pravdou, že je zavrhoval naprosto, a to rozhodně jako vynálezek satanášův, neboť on zřejmě píše: *Illa excogitata et arte sathanae deducta indulgentiarum distributio potest signari per Pulmonem Antichristi.*[4])

A nyní se táži těch dobrotivých pánů vědátorů, kteří můj spis: »*Jest pravdou nepochybnou, že umíral M. Jan Hus za své přesvědčení a že jest mučeníkem za pravdu*«, na způsob neslýchaný potupili, jak by as srovnali svrchu položenou větu Husovu s odpovědí jeho na článek 19. in processu Causae?[5]) V článku tomto čteme následující žalobu na Husa: »*quod indulgentiae papae seu episcoporum concessae nihil prosunt*«, »*že odpustky papežem nebo biskupy udělené nic neprospívají.*« Hus odpovídá málo dní před svojí smrtí: »*Non est verum,*« *Není pravda*! Tak suše odpovídá Hus, maje před sebou smrť, a ví, že s touto lží, ač neodvolá-li, odejde na onen svět. Nuže, vy pánové, kteří moji poctivou snahu po pravdě stran Husa a učení jeho hůře napadáte, než bych se byl nadál od kteréhokoliv sektáře, odpovězte podle svědomí svého starému knězi katolickému, jehož neslýchaně tupíte a jemu spíláte, mluví Hus pravdu? Mluvil jako člověk z přesvědčení? Mluvil jako mučeník za pravdu Boží? Musíte vyznati, je-li ve vás jen trochu svědomitosti, *že Hus mluvil, jak se na muže Božího a na reformátora — byť i jen samozvaného — neslušelo.* Naši svatí mučeníci, a zejména naši sv. patronové, jež velmi mnozí z vašeho kruhu na svoji vlastní nesmazatelnou hanbu potupili, tak nečinili. Oni, jakož nám církevní letopisové vypravují, před tyrany slavně vyznali víru, ku které se přiznávali; ale M. Jan Hus zapíral učení svého, zejména jak učil podle cizáka Viklifa o odpustcích. *Kde zůstalo medle jeho přesvědčení a kde jest tak zvané mučenictví jeho?* A vy mně spíláte za to, že jsem konečně na sklonku XIX. věku pílí nadlidskou ukázal, *že jste stran učení Husova a jeho osoby na omylu?* Bůh vás suď!

Ale nesmím zapomenouti, že se částečně přiznal Hus, že totiž zavrhoval u příležitosti bully křižácké odpustky za peníze dávané

[4]) De Antichristo et membrorum ejus Anatomia. Cap. 17. in fine.
[5]) Docum. Palacký. Str. 231.

»Pecuniarias autem indulgentias cum taxa et errectionem crucis factam contra christianos reprobavi.«

Musím zde přičiniti, že není historicky správno, co tuto M. Jan Hus odpovídá, neboť on sám píše: že kazatelé odpustkoví napomínají lid, aby se kál a zpověď lítostivě vykonal, a nikde nedí, že kazatelé dotčení hlásají, že by nebylo třeba za hříchy dostiučiniti; a to jest právě podmínkou hlavní, aby kajicník byl způsobilý k dosažení odpustků; peněžný příspěvek na obranu papeže naproti králi neapolskému byl podmínkou druhotní, kteráž se nemajetným neukládala. Za pouhé peníze se odpustky nedávaly a také dávati nemohly. To jest stav věcí. Žádný však věrný katolík nehájí zlořádů při tom se sběhlých.

Hus tedy se přiznává, že odpustky peněžné zavrhoval, ale on neřekl, jak se při tom choval a jak na kazatelně proti nim bouřil. Slyšme jenom: On káže: *»I mohl by někto, zpoviedaje sě knězi řéci: Milý kněže! ty penieze já tobě dám, prosím, zajisť mi také, abych jich darmo nedal. A on die, máš papežovy listy na to. A on by řekl: Rád by miel jistějšie, bych miel Kristův list na to, neb dva rukojmě aspoň: Petra a Pavla, jenž sta v tom úřadě, a nikdy takých listóv a odpustkóv nedávala. A jistě, že se knězi nedostane ujištěnie, jakž nevie sám o sobie, do nebes-li či do pekla pójde; a papež také tak málo vie, jako i sedlák, bude-li sám spasen čili nebude, jedné ač by mu ráčil zjeviti, jakož i sedláku, kterémuž ráčí, jakož jest apoštolóm a jiným svatým vyjevil.*[6]) Ale to jest ještě mírný způsob, jak Mistr Jan Hus naproti odpustkům řádil, tak že v Praze povstalo jitření naproti duchovenstvu, jehož autoritu Mistr Jan Hus *nesvědomitými* filipikami svými podvrátil, a že byli kazatelé odpustkoví v chrámech ohrožováni a z řeči vytrhováni. V této bouři po kostelích, kterou Hus vyvolal, byli tři mladíci zatčeni a na staroměstskou radnici odvedeni, aby tam pykali trestem smrti, jímžto bylo rušitelům míru pohrozeno. A co učinil Betlémský kazatel Hus? Táhl v průvodu 2000 žákův rozeštvaných k radnici a žádal, aby bylo života těch mladíků šetřeno, a vyznal, že je sám tím vinen, čeho se ti jinoši dopustili. Vyznal tedy Hus zde bez obalu a snad také kajicně, že *on vyvolal ty bouře,* jimiž tehdáž zmítána byla Praha.

Ale týž Hus, kterýž se v Praze takto vyznává, nechce ani v posledním okamžiku připustiti, že by byl hlásal bludy Viklifické a že vyvolal v městě bouře, vraždy, loupení a svatokrádeže.[7])

I ptám se zde opětně: *Jednají takto lidé, já nedím svatí, kteří byli o šlechetnosti svého konání přesvědčeni? Chtěli snad se svatí mučeníci způsobem takovým od smrti vysvoboditi? Já dím, že nikoliv!*

Jakého tedy zločinu jsem se dopustil já, když jsem svojí knihou dokázal, že není pravdou ***nepochybnou,*** že umíral Hus za své přesvědčení a že jest mučeníkem za pravdu Boží?

Dokázali snad protivníci moji, že jsem M. Janu Husovi ukřivdil? I toto! Jeden z nich odsoudil můj spis jako velkomocný kádi šmahem, bez udání důvodů jako nanicovatý a naprosto šeredný, a umýval sobě jako Pilát při svém moudrém nálezu způsobem symbolicky významným své špinavé ruce. Novomodní tento Pilát dal bezděky

---

[6]) Postilla. V úterý po veliké noci. Erben II., 152 seq.
[7]) Documenta. Palacký. Str. 230.

na jevo, na jak spravedlivých základech stojí jeho Šalomounský nález. Druhý tvrdil, že píši beze vší rozvahy, a tento odpůrce můj od té chvíle, kdež jsem začal podle pravdy líčiti sedláka Petra Chelčického, taktéž nepodal žádného důvodu svého velitelského rozsudku, jakoby výrok universitního profesora, byl neomylným článkem víry, a jakoby jemu volno bylo moji pověsť a česť spisovatelskou hyzditi beze všeho a úhrnkem odsuzovati.

Nevědí tito učení mužové, že takovéto úhrnkové odsuzování zavrhla jejich modla M. Jan Hus? Či snad chtěli svým nechvalným konáním a przněním mé cti zacpati mi ústa, abych ustal, brániti autoritu Církve Boží, kteráž Husa jako kacíře odsoudila, a brániti katolíky, kteří se rozsudku sněmu Kostnického podrobili? Domnívají se snad, že já uteku jako zbabělec před neurvalým a nevědeckým způsobem, jakým mne napadají? Já držím zásady Církve své a křesťanského náboženství, a ty jsou dosti pevné, aby obstály naproti novověkým pokrokářům.

Avšak já nechci nikterak se domnívati, že ty neurvalé a nespravedlivé odsudky mých svědomitých a pracných spisů vycházejí ze zlé vůle mých protivníků, ale chci věřiti, že mají svůj původ v neznalosti, že neznají do hloubky spisů Husových, že nemají odborné znalosti theologické vědy, a právě tato jejich nevědomosť že jest původkyní nespravedlivého a neurvalého konání naproti mým spisům a mé osobě. M. Jan Hus hlásá ve své třetí synodální řeči nejen před praelaty, ale i před pokrokářskými Mistry[8]) a před pokrokářským žákovstvem zřejmě, *že jest nevědomosť začátkem nespravedlnosti, ale také její dokonatelkou.* Moderní páni Mistři taktéž se zhusta vyznamenávají nemalou nevědomostí stran věcí Husových a stran theologických náuk, bez čehož jest naprosto nemožno jich jak náleží posouditi. Oni netuší, ač jsou liberalisty od kosti a pokrokáři, že hledí na Husa s hlediště husitských aristokratů a obecného lidu z věku XV. a v tom jsou zajisté reakcionáři, ovšem bezděky. Oni až po tento den věří, že byl Hus na sněmě Kostnickém nespravedlivě odsouzen, a že na něm byla spáchána justiční vražda; oni až po tento den věří, že byl Hus odsouzen na základě křivopřísežných svědků, svých to nepřátel; oni až po tento den věří, že Jan Hus horlil pouze za nápravu v Církvi, a že nebylo v něm dogmatických bludů! S takovýmito vědátory jest nad míru těžko zápoliti, anyť jsou, při zastaralém předsudku jejich, vědecké rozpravy s nimi nadobro nemožny.

Já vzpomínám při tom na tvrzení pana prof. dokt. Golla, že Chelčický čelil *jenom* k nápravě, a že se *dogmat církevních pranic nedotýkal (!!)* Vytknul jsem p. profesorovi zcela tuto historickou nepravdu, a za to jsem uvalil na sebe jeho hněv. [9])

---

[8]) Jmenuji Mistry ty pokrokáři, neboť naši pokrokářští učenci hlásají, že husitismus znamená pokrok, ale husitismus znamená v pravdě tolik, jako cizácký germánský viklifismus, a nikoliv pokrok, ale krok v zadu, neboť blud není pokrok

[9]) Pan dr. Goll jest hrozně nedůtklivý, když se mu nějaká vada v jeho diktátech vytkne; ale sám odsuzuje beze ví příčiny celé spisy, poněvadž utkvělému jeho mínění odporují. V r. 1893. bylo v »Čechu« č. 160. na jeho ctěnou osobu poukázáno s dokladem, aby jeho traktáty v Č. Č. M. byly prozkoumány a jeho spravedlnosť ku katolické víře. Snad se tak stane.

Při tomto stavu věcí musím se dalšímu spílání a dalšímu tupení pokrokářskému podrobiti, jen že si v duchu myslím, že takovéto posuzování spisů mých není ani šlechetné, ani poctivé, že je mužů vědy naprosto nehodné. Já však mám pevné přesvědčení, že musí zvítěziti pravda o Husovi, o jeho osobě i o učení jeho. Vždyť to není pouze záležitostí mou, ale také věcí celého našeho milého katolického národa českého, jejž by pseudohusité rádi strhli do náboženských sporů, jako se dělo za dob nešťastného kněze Jana Husi. *Humbug a veřejné šálení lidu našeho s osobou kněze Jana Husi musí přestati.*

IV.

Deviace Husovy stran chudoby kněžím od Krista Pána domněle přikázané.

M. Jan Hus nebyl odpůrcem práva majetkového o sobě, ale podrýval je rigoristickým učením z Viklifa vzatým, že milosť posvěcující jest principem, z něhož vychází právo na panování a na majetek, a všecky nároky na držení darů Páně ať již řádu přirozeného nebo nadpřirozeného.

Na tomto základě vyučoval Hus jda za Viklifem, že ztrácí majetník pro hřích smrtelný právo na majetek svůj.

A jestliže tato zásada měla podle Husa všeobecnou platnosť, tím spíše doléhala na kněžstvo a na kněze jednotlivce, pokud byli ve stavu smrtelného hříchu. Neboť všichni lidé jsou vůbec povoláni, aby žili podle Zákona Božího, tím spíše jest tedy povinností kněžstva, aby svatě živo bylo.

Přijav M. Jan Hus zásadu tuto z Viklifa, hájil ji také obranou XVI. článku ze 45 Viklifových vět. »Domini temporales ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab ecclesiasticis habitualiter delinquentibus.« *»Páni světští mohou podle vůle své odejmouti duchovním ve hříšném stavu trvajícím zboží časné.«*

Avšak Hus šel v ochuzování svých bratří duchovních ještě dále, a to opět podle Viklifa. Anglosaský tento vzor Husův dí totiž, že jest duchovenstvu zákonem Páně přikázána chudoba, a to tak přísně, že jsou podle Písma všichni ti kacíři, kdož nadace a zboží církevní vůbec přijímají, nebo přijaté urputně drží, a konec prý všech těch, kdož se nekají z tohoto kacířství, bude prý neomylně věčné zatracení. »Manifestum videtur,« dí Viklif, »quod clerus, qui tam pertinaciter obviat legi Dei, est hareticus maledictus« [10]) Neboť kdežto prý zapovídá věčný Bůh duchovenstvu, míti državy, ustanovuje sobě papež se svým duchovenstvem podle hloupého dopuštění císařova, aby mohli míti duchovní državy na věčné časy.

Že však Bůh zakazuje duchovenstvu, míti časné zboží, o tom prý čteme ve Starém Zákoně i v Novém. Ve Starém Zákoně neměli míti držav ani levité, ani kněží podle Deut. 18, 1. 2. O starozákonních levitech a kněžích čteme prý u proroka Ezechiele 44, 28. »*Nebudou pak míti dědictví, já jsem dědictví jejich, a vladařství nebude jim v Israeli, nebo já jsem vladařství jejich.*« Podobně prý zakazuje

---

[10]) Dialogus. Cap. 3.

Nový Zákon duchovenstvu, míti panování, nebo držeti časné zboží. Tam prý čteme slova Páně: »*Víte, že knížata národů panují nad nimi, a kteří větší jsou, provozují moci nad nimi. Ne tak bude mezi vámi; ale kdožkoli by chtěl býti mezi vámi větším, budiž služebník váš, jakož Syn člověka nepřišel, aby mu bylo slouženo, nýbrž aby sloužil, i aby dal život svůj na vykoupení za mnohé.* (Mat. 20, 25 seq.) Papež prý a praelati se neřídí podle tohoto rozkazu, hledíce sobě získati důstojenství a přednosti, a proto prý jsou všickni kacířové zjevní, a netoliko oni, ale všichni velmožové, kteří s touto nešlechetností duchovenstva souzvukují, jsou úhlavními nepřátely Ježíše Krista.[11])

Všechen život Páně hlásá chudobu, jak dí Viklif. Bylť v chlévě narozen a zemřel na kříži, tak že byl chudým po všechen čas svého života. A tak prý jest jisto, že všichni duchovní, již mají državy, víru zradili a i také žebraví mniši, poněvadž žebrají.

A poněvadž tehdejší dobou mělo duchovenstvo u veliké části dotaci a pozemské zboží, činí Viklif, jako ex cathedra, nález, že jest papež a všecka sekta jeho, t. j. duchovenstvo jeho veškero, zjevným a zatvrzelým kacířem, poněvadž Písmu odporuje, kteréž zapovídá kněžím, míti državy. »*Et hic videtur fidelibus, si auderent depromere, quod papa et tota secta ejus dotata temporali dominio sit hareticus induratus, quia scripturae, quae non potest solvi, pertinaciter est contrarius.*[12])

Podle svého anglosaského vzoru zařídil také M. Jan Hus svoje rozumy o chudobě duchovenstvu přikázané prý Zákonem Božím.

On především dává králům a velmožům volnosť zabírati duchovenské zboží, pakli by trvali duchovní ve stavu smrtelného hříchu, a tato výsada králům a velmožům Husem uštědřená jest vyslovena v obraně věty XVI. Jana Viklifa, kterou Hus na se vzal.

Ale Hus tvrdí netoliko, že mohou králové a velmožové zabrati zboží církevní, když by držitelé jeho byli ve stavu hříchu smrtelného, ale také, když by vůbec takovéto zabrání bylo potřebno. A ta potřeba by prý nastala, jestliže by se zboží duchovenské tou měrou rozmnožilo, že by vadilo kněžím vykonávati jejich úřad, a toho prý sluší zvláště dbáti v Čechách, a proto prý nelze přiznati duchovenstvu vrchní majetnictví nad církevním zbožím, poněvadž by prý ono, držíc čtvrtý anebo snad třetí díl celého království, državou touto nezávisle vládnulo.[13])

Mohou tedy, jak Hus tvrdí, králové a velmožové v různých případech zboží mrtvé ruky zabaviti, buď že by kněží svatokupčili, kacířství, smilství, cizoložství, nebo jiných hříchů smrtelných se dopouštěli, nebo že by se velezrady dočinili, nebo se jejich statky příliš rozmnožily.[14])

Avšak M. Jan Hus dává netoliko v případech nadzmíněných králům a knížatům a velmožům tohoto světa v plen, alebrž jda za Viklifem tvrdí, že jest duchovenstvo zavázáno k evangelické chudobě. »*Ktož se slibem zaviže, dí Hus, ku kněžství, také se zaviže i k těm věcem, jenž k tomu úřadu slušejí: a že kázaní, nesmilnosť, mše*

[11]) Tamtéž. Kap. 6.
[12]) Tamtéž. Kap. 7.
[13]) Hus de ablatione temporalium a clericis. Determinatio Joannis Hus.
[14]) Viz Dr. Ant. Lenz. Učení Jana Husi. 205 seq.

slúženie a dobrovolná chodoba, slušejí všecky ty věci na kněžství, protož také k těm se zaslibuje, ač toho v úmysle nemá. [15])

A opět dí Hus: »*Vždy stojí pravda chudého Krista (že kněží nemají panovati po světsku), jenž nechtěv panovati, řekl jest ku učedlníkóm svým: Králové světští, ti panují, ale vy ne také... Čertovi páni! Kdeť sú od Krista k světskému panování povoláni? Snad onde: Chceš-li býti dokonalý, jdi a prodaj všecky věci, které máš, daj chudým a pod po mne.* [16])

Ze slov těchto jest patrno, že Jan Hus chtěl míti, aby žilo kněžstvo v plné chudobě, nebo jak říkáme, v evangelické chudobě, a že tedy i v tom jde za Viklifem a pak v příkladné svornosti s tímže Viklifem za Leonisty čili za Valdenskými se odvrátil od starobylé Církve, kteráž sice velela a velí, aby duchovenstvo užívalo zboží svého podle zásad křesťanských, aby se totiž nikdo z duchovních nepovažoval za absolutního pána svého zboží a praebend svých, ale aby pamatoval na nemajetné spolubližní své, neboť, je-li přikázáno všem křesťanům vůbec z hojného zboží hojných almužen udělovati, tím přísněji zní rozkaz ten k duchovním.

Avšak starobylá Církev nikdy nezakazovala kněžím, ani v nejstarších dobách, zboží nabývati podle řádu a spravedlnosti a je také držeti.

Srovnejme nyní toto zjevné učení M. Jana Husi s poslední odpovědí, kterou dal dne 18. června 1415, tedy v okamžení velice rozhodném, na obžalobný 29. článek v processu, v němž jest, jakoby byl Hus učil, že velmožové mohou zabrati duchovním časné zboží: Hus totiž odpověděl, čili napsal odpověď krátkou: »*Non est verum, Není pravda.*« Avšak, že podle své náuky, že jsou duchovní zavázáni k evangelické chudobě, nesprávně odpověděl, leží tušim na bíledni. Domnívám se tedy, že Hus zde opět zapřel učení svého, a že se nechoval tak, jak se slušelo na muže Božího, o němž jeho pověreční ctitelé tvrdí, že umřel za své přesvědčení a za pravdu Boží!

V.

Deviace Husovy stran tajemství Trojice Nejsvětější.

Víru svoji v Boha trojjediného dává Hus nejednou na jevo, tak že není nižádné pochybnosti, že byl ve stránce této plně sjednán s katolickou věrou.

Avšak on se lišil od obecné víry ve směru dvojím: Předně tvrdil, jda za Viklifem, že by bylo lze dokázati *z pouhého rozumu Trojici Nejsvětější.* Viklif svého času učil, že lze poznati a dokázati Trojici sv. světlem pouhého rozumu, a na důkaz tohoto svého rčení uvádí, že filosof Plato znal Trojici Boží, a rozdíl prý mezi poznáním tohoto tajemství světlem víry a světlem rozumu jest prý pouze ten, že poznávání světlem rozumu nemá prý do sebe zásluhy, kdežto poznávání světlem víry jest záslužné. A poněvadž jest, jak Viklif soudí, Trojice Nejsvětější světlem rozumu poznatelna, jme se ihned tímto rozumovým světlem dokazovati, že je Bůh v Trojici jeden.

---

[15]) Výklad Desatera. Erben I., 267.
[16]) Postilla. Erben II., 81.

Dá prý se ukázati, že jest Bůh čirý kon, nekonečně poznávající, a také prý jest jisto, že má mohoucnosť k poznání sebe a jiných bytostí, a tato mohoucnosť jest prý »Otec«. A v té míře, jakouž prý sebe poznávati může, poznává se také nezbytně, a toto poznání s'uje »Syn«. A jako není možno, aby se Bůh nepoznal tak, jakož poznán býti může, tak také nelze, aby takto poznav sebe, neodpočinul v sobě, a toto odpočinutí jest prý »Duch svatý«. A tyto tři Osoby naprostou nezbytností souvěčné jsou sobě naprosto rovny, řádem od sebe vycházející, neboť jest řádem a původem Otec prvější nežli Syn, a Otec a Syn prvější Ducha svatého.[17])

Touto cestou jda Hus dokazuje i on, že by Trojice sv. byla světlem rozumu poznatelna, ovšem poněkud jiným způsobem, ale v podstatě stejným. Hus totiž rozumuje takto: Kdo by upíral, že by sebe Bůh mohl sděliti, upíral by jeho všemohoucnosť. Kdo by ale věřil, že se sděliti může, ale nechce, ten by upíral jeho dobrotu. Kdo by však věřil, že se může sděliti, a také že chce se sděliti, ale neví, jak: ten by upíral Jemu moudrosť. Jestliže chtěl se sděliti a mohl a věděl, jak se sděliti, učinil takto od věčnosti, maje Syna Miláčka a Soumiláčka Ducha svatého. Z rozumu zajisté dokládá Hus, dokázati lze, že jest bytosť, kteráž slove Bůh. Tato bytosť zná sebe samu co nejdokonaleji, a jelikož nemohla býti a nebyla nečinná od věčnosti, vychází z ní od věčnosti kon, kterým se nazírá (Osoba božská druhá) a kon, v němžto odpočívá a nad sebou zalíbení má.[18])

Takovéto zápolení s tajemstvím Nejsvětější Trojice, jaké sobě Viklif oblíbil a podle něho M. Jan Hus, nedokazuje ani z daleka jsoucnosť Nejsvětější Trojice. Dokazovati takto Trojici svatou a světu hlásati, že jest ona světlem pouhého rozumu poznatelna, jest v odporu s katolickou věrou, neboť vezdy od časů apoštolských bylo věřeno, že máme tajemství Trojice sv. z víry a nikoliv ze světla rozumu, a tato víra je věrou sv. Otců a theologů scholastiků, a jest i učením katolické Církve až po tento den. Jestiť věta až po tento den plně katolickou větou, kteráž takto zní: *Tajemství Nejsvětější Trojice nemůže býti světlem pouhého rozumu dokázáno jako nepochybná pravda, ale světlo pouhého rozumu nemůže také dokázati, že by tajemství toto bylo nepravdou.*

Hus nebyl tedy v souhlase s katolickou věrou, tvrdě, že by tajemství Trojice svaté bylo světlem rozumu poznatelno.[19])

Avšak M. Jan Hus jda opět za Viklifem tvrdil, že jsou v Trojici svaté tři věci, jedna že jest Otec, druhá Syn a třetí Duch svatý.[20]) Hus nepostihl, že jest proti všemu řádu hlásati, že jsou v Božství tři věci, anyť by musily v něm nevyhnutelně také tři podstaty býti, a takovéto učení bylo by zjevným tritheismem. Hus neznal snad, nebo nedbal pro pevnou svoji důvěru k Viklifovi dekretu sněmu Lateranského IV., podle kterého jest v Trojici jen jedna svrchovaná a nestihlá věc, Otec, Syn a Duch svatý, tak že dlužno podle víry křesťanské říci: Jiný jest Otec, jiný Syn, jiný Duch svatý, ale ne něco jiného, alebrž jedno a totéž. »Nos autem sacro approbante

[17]) Viklif. Trial. I., 6.
[18]) Hus. De Trinitate. Viz Dr. Ant. Lenz. Učení Jana Husi. Str. 185.
[19]) O této náuce viz sv. Tomáše S. I q. 32. a Contra Gentes. IV. 11.
[20]) Hus. De Trinitate.

concilio credimus et confitemur cum Petro Lombardo, quod una quaedam summa res est, incomprehensibilis quidem et ineffabilis, quae veraciter est Pater, Filius et Spiritus sanctus, tres simul personae ac singilatim qualibet earundem: et ideo in Deo solummodo Trinitas est, non autem quaternitas: quia quaelibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia seu natura divina ... Licet igitur alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus s. non tamen aliud: sed id, quod est Pater, est Filius et Spiritus sanctus.[21]) (Dokončení.)

Kosmákův večer.

Literární sekce družstva Vlasť pořádala v neděli dne 5. března v malém sále sv.-Václavské záložny večer k uctění památky výtečného belletristy, znamenitého kukátkáře, *Václava Kosmáka.* Pořádala jej s pravou pietou a láskou, a snaha její potkala se s utěšeným výsledkem. Sál byl obecenstvem přeplněn; páni i dámy, osoby světské i duchovní dostavily se v hojném počtu. — Krátce po šesté hodině uvítal místopředseda sekce p. učitel Josef Flekáček shromáždění, zahájil schůzi a požádal dp. Karla Buriana O. Cr., aby přednesl proslov. Krásnou báseň tu zvláště k večeru Kosmákovu ochotně sepsal a literární sekci zaslal slovutný básník a redaktor Msgr. Vladimír Šťastný. Ctění naši čtenáři najdou ji v dnešním čísle »Vlasti« na jiném místě. Dp. přednášející tlumočil velmi zdařile krásná a vroucí slova básníkova, že obecenstvo poslouchalo s napjetím a neskrblilo hlučným potleskem. Potom ujal se slova vdp. kníž. arcib. notář a redaktor Petr Kopal. Celá řeč jeho, dokonalá formou a úchvatná pojetím i rozvržením látky a genialním promyšlením, uveřejněna byla v »Katolických Listech« hned po Kosmákově slavnosti, proto omezíme se pouze na nejpodstatnější její části.

Slavnostní řečník po stručném úvodě praví: »Kosmák byl malé postavy, ale velikán duchem. Podobal se hoře napohled malé, ale čím blíže k ní jdeme, tím vyšší a nedostupnější. Když jsem se s ním poprvé setkal, chtěl jsem se podívati na tahy jeho tváře, abych měl dojem člověka mně neznámého. »Toť typ satyra, jak ho představovali ve starém Římě v divadle, a jak jej viděti na freskách pompejských,« zvolal jsem. Vysoké čelo, špičatý nos, dvě prouhy v obličeji, oble přiříznuté, dosti široká ústa — obličej škaredil, ale šotek humoru hrál kolem nich; srdce jeho bylo dobré, soucitné, vtip jeho řízný, a líbezná melancholie byla družkou jeho života. K té tváři přimysleme si basový, bručivý hlas, veliké okuláry, jimiž se na svět díval; úsměv jeho byl velmi výrazný, vtipy z úst jen sršely, a šlehl-li koho, zasmál se hlasitě, jakoby chtěl říci: »Tu máš, heč! Ale nic si z toho nedělej, nemyslil jsem to tak zle.« Srdečný úsměv hned potom každého usmířil, že se hněvati nemohl. Tvář jeho byla jako

[21]) Conc. Later. IV. cap. 2. Denzinger. Str. 154.

slovanská píseň: brzy veselá, brzy smutná, ale vždy měkkou, slovanskou toninou končící.

Kdo chce Kosmákovu činnosť posouditi a pochopiti, třeba mu, aby znal kulturní stav moravského lidu na začátku tohoto století. Morava podobala se zajatci, kterého vedl s jedné strany pochop germanisace, se druhé centralisace. Ti volali k němu: Zapři otce, dějiny, zapři selskou, nemotornou řeč, řeč podomků a děveček, zapomeň na všecku svou minulosť, do paláce vzdělanosti vede cesta jen němčinou, ta otevře ti bránu věd! Jste ztraceni, hleďte na svá města, jsou poněmčena, měšťáci se za češtinu stydí! Češi přestali česky mysliti a cítiti, do našeho jazyka se vedraly germanismy, a dosud se nám nepodařilo je vyhladiti. A jak který národ přestal ve své řeči mysliti, přestal jazykem svým mluviti, umíral nejdříve duševně, a pak dostavila se i smrt tělesná! Německá kultura jako potopa valila se do Čech a Moravy a pronikala veškeren náš život. Kdo měl lepší kabát, mluvil německy, sklepníci — jako dosud v Čechách se děje — oslovovali každého německy. »Marné namáhání,« volali biřicové, »jste ztraceni!«

Tu — dne 4. října r. 1843. — narodilo se moravskému lidu slabé dítě — Václav, v chaloupce o málo lepší než jsou betlémské chýše, ale ve stínu školy a kostela. Do tří let nemohl se chlapec postaviti na nohy: kdož by byl řekl, že v něm vyroste moravskému lidu Mojžíš! Ano, přirovnávám moravský lid k národu židovskému, z něhož měl každý nově narozený pacholík býti uvržen do Nilu. U nás také byl Nil, byl to Nil germanisace, kde jsme se měli všichni utopiti. V Jihlavě by se byl Václav poněmčil, a kdo ho vytáhl z té potopy? Nebyla to žádná dcera Faraonova, byla to jeho matka, kterou Václav nazval »svou královnou«. Vdp. řečník čte Kosmákovy vzpomínky na matku, což vzbudilo v posluchačstvu hluboké pohnutí.

Mojžíš israelský chodil k faraonovi s pastýřskou holí a volal: »Propusť lid israelský!« Moravský Mojžíš chodil s kukátkem: »Ven, pryč s cizáctvím,« volal, pryč s francouzskými frázemi a německým pitvořením po cizotě, pryč z toho Egypta, navraťme se do své vlasti, ke svým mravům, zvykům a obyčejům!«

A lid proroka svého slyšel a neoslyšel! Dále líčí řečník povahu otce i matky Václava Kosmáka, a čte pohnutlivý úryvek spisovatelův o matce, jíž zasvětil prvou kapitolu kukátka. Za napjaté pozornosti posluchačstva líčí vdp. notář literární dílnu oslavencovu. Viděl ji o pohřbu. Byla v prvém patře, kamž vedly schůdky z úzké chodbičky. Byla to jizbička asi pro kaplánka, nábytek kaplanský, vyhlídka na kostel a starý hřbitov. U okna stál pult, na němž psal, vedle knihovna s knihami, většinou nevázanými; na stkvostnou vazbu si Kosmák patrně nepotrpěl. Nad pultem byl kříž a obraz Matky Boží, vše primitivní; Kosmák nechtěl dáti svému obydlí nádech jakési elegance. Farní budova je dosti veliká; Kosmák spokojil se nejmenším pokojíčkem. Řečník promlouvá potom obšírněji o mravní i literární ceně spisů Kosmákových; přirovnává je k francouzským a jiným moderním románům a praví: Kukátko má význam kulturněhistorický, jenž teprve dojde náležitého ocenění, a jestliže se Morava vrací sama sobě, má toho velikou zásluhu kukátko. Za úkol vzal si milovaný lid svůj odvrátit od cizoty, která se věšela lidu na paty, a

to se mu podařilo úplně. Řečník byl v katolické čítárně a s potěšením pozoroval, že je tam plno čtenářů, mladých i starších, i tázal se, koho nejraději čtou? »Kosmáka,« zněla odpověď, »toho kdybychom měli třeba po desíti exemplářích!«

Potom čte vdp. notář opět obrázky z kukátka: překrásné rozjímání nad zpustlým hrobem kněze, který byl v té obci, kde odpočíval, 28 let farářem, o frateru Makariovi a P. Tomáši (oběť patronátu); čtení to vyloudilo mnohou upřímnou slzu z očí posluchačů. »Nepřestávám tvrditi,« praví vdp. řečník vřele, že »kukátko« je grandiosní. Goethe ve Faustu líčí západ slunce, a líčení to považuje se za nejkrásnější popis. Považuji obrázek z kukátka — rozjímání nad zpustlým hrobem kněze — za rovno líčení Goetheovu, Vrchlického, a snad i samého Shakespeara. Dále čte vdp. notář místa, jak zvěčnělý Kosmák píše, že stůně, a že má doporučeno odebrati se do Luhačovic. Žádal za podporu i u »Svatoboru«, na základě svého posledního spisu — šel k jednomu pánu, který má vliv — ale vrátil se s nepořízenou, byl zamítnut pro formální chybu; nakladatel nevytiskl rok, kdy spis ten vyšel! Jaká v tom tragika! Z ruky Kosmákovy pršely drahokamy, a on sám zůstal chud. Nedostal beneficia, jehož si zasloužil; závisť mu je vyrvala.

Ostatky jeho měly by býti přeneseny na českou půdu, kde je poutní místo, kam přijde hojně kněží a poutníků, aby se tu za jeho duši modlili, tak aby se nevyplnila jeho slova: »Zapomenut budu jako starý kříž u cesty, jejž vítr zvrátí jako v koutě pohozené evangelium.« Vroucím apelem na ctění památky Kosmákovy a bratry Moravany ukončil vdp. notář svou krásnou přednášku.

Dlouhotrvající, nadšený potlesk obecenstva a blahopřání četných jednotlivců odměnily vdp. přednášejícího a byly nejvýmluvnějším projevem, jak šla řeč jeho k srdci, jak se líbila, jak uchvátila.

Potom ujal se slova vdp. prelát Msgr. dr. Frant. Krásl. »Jistý vysoký církevní hodnostář, když byl studentem,« počal vdp. prelát, »konal cestu po Moravě. Stihl ho liják, i šel požádat za přístřeší. Hanák vyšel ven, ale ostal státi mezi dveřmi a ptal se, odkud že student je. Ten řekl, že z Prahy. »Holečku, když jste z Prahy,« řekl Hanák, »to s vámi nic není; vy jste v Praze sv. Jana hotopeli.« Hanák měl předsudek proti nám, že my, čeští katolíci, nejsme dobří katolíci; to zavinil český liberalismus, jímž se dal katolický lid český svésti. Obyvatelé Prahy a Čech ve svém jádru jsou dobří katolíci. My jsme s Moravany spojeni páskou víry již od dob Bořivoje a sv. Ludmily, byli jsme spojeni s nimi vždy věrou i společnými nadějemi, bylo spojením tím vikláno, ale nikdo je nezviklal, nikdo jím neotřásl. A vždy, kdykoliv budeme zpívati posvátnou píseň »Ejhle, oltář Hospodinův září«, vždy vzpomeneme si toho spojení, vždy vzpomeneme si slibu, že my Moravanům a oni nám zůstanou věrni. Kosmák vykonal pro Čechy mnoho. Jedna z jednoduchých, ale nejkrásnějších jeho povídek je »Ztracení«. Je založena na úctě Mariánské. Po té uvádí vdp. prelát stručně děj oné povídky a pokračuje: »Národ český a národové slovanští jsou největšími ctiteli Panny Marie. Čechové ztráceli se Moravanům v náboženských válkách — nalezli jsme se na poutích na Hostýně, na Velehradě, Vambeřicích, na hradě pražském a jinde; proto chápu se příležitosti, abych prohlásil: »My Čechové zůstaneme věrni své víře a věrni Moravanům a

nezapomeneme nikdy, že světlo víry přišlo k nám od nich, ze sesterské Moravy.«

Řeč vdp. preláta, častým souhlasem provázená, a zvláště projev jeho, setkal se s hlučným a bouřlivým potleskem, po jehož utišení jal se mluviti předseda družstva Vlast, dp. farář dr. Rudolf Horský. »Když byl Beneš Třebízský blízek smrti, tu zvolal: »A já mám ještě tolik krásných povídek v hlavě!« Totéž mohl zvolati i Kosmák — Bůh ho povolal, a nemohl již napsati nic. Ale, jestliže stačilo Rafaelovi k nesmrtelnosti, aby namaloval jedinou Madonnu sixtinskou, jestli k ní stačil Puškinovi jediný Oněgin, jestliže, kdyby náš Erben nebyl již nic jiného napsal, než Kytici, již ta učinila by ho navždy slavným: tu prohlašuji, že i to, co po Kosmákovi zůstalo, vždy stačí, aby ho to učinilo navždy nezapomenutelným. Francouzskému malíři Tenniovi se smáli, že maloval násadu od koštěte tři dny. Týž malíř maloval i nejmenšího broučka tak důkladně a věrně, že přírodozpytci mohli z jeho malby spíše studovati nežli z přírody. Za to slavný Rubens byl za několik dní hotov s obrazem velikým několik čtverečních sáhů; črtu sem, črtu tam, rychle a jednu za druhou — ale když se od obrazu poodstoupilo na několik kroků, tu teprve bylo viděti, jaký je to umělec. Náš Kosmák byl jako Rubens. Několika črtami důkladně naznačil vnějšek i vnitřek svých figur. Řečník uvádí za příklad Chlubilovu rodinu, Slávu a úpadek Jana Kroutila a jednotlivé osoby z těchto povídek. Kosmák byl realista, ale ne realista v moderním smyslu. Ti vyhledávají bahno, v něm je jim blaze dle slov Goetheových: »Uns ist so wohl, so kannibalisch wohl« a t. d. U Kosmáka je hřích skutečným hříchem, ctnost ctností, nelíčil věc naopak, jak je zvykem moderních realistů. Posudky liberálních listů po jeho smrti byly velice zajímavé. Chválili ho, protože haněti nebylo lze, ale nemohly zamlčeti jednu velikou vadu, kterou Kosmák měl. A víte, která vada to byla? Inu, byl klerikál! To dnes stačí. Kdyby byl býval jejich, ó, Bože, jaká geniální hlava, jak slavný muž by to byl! Jsem přesvědčen, že by se i o družstvu Vlast docela jinak soudilo, kdyby nebylo klerikální, i jeho zakladatel, náš Tomáš Škrdle, by byl hned docela jiný člověk, jen kdyby nebyl — takový klerikál! (Hlučná veselost.)

Bylo to viděti i na katolickém sjezdě ve Krefeldu. Mluvil tam kapucín Auracher, výtečný řečník, který každého uchvátil. Slyšel jsem sám, jak jeden účastník sjezdu řekl: »Bože, tenhle Auracher, to je řečník! Škoda, že je kapucín! (Dlouhotrvající, hlučná veselost.)

Jestliže Lessing napsal: Wird jemand einen Klopstock nicht loben? Doch wird ihn jeder lesen? Nein! Wir wollen weniger gehoben, aber mehr gelesen sein« — pak se to věru nemůže říci o Kosmákovi a jeho dílech. Všichni moderní básníci a spisovatelé mohou Kosmákovi záviděti jeho rozšířenost. Ptejte se knihkupců, jak jdou na odbyt díla jejich. Povzdychne a okáže, co je jich psáno pro moly a prach. Po Kosmákovi je čilá poptávka, díla jeho jsou rozebrána, a jsem jist, že Kosmák bude stále a dlouho žíti, dávno potom, kdy i jména nejslavnějších nyní moderních spisovatelů budou zapomenuta!

Ohnivá řeč dp. dra. Rudolfa Horského přijata s nadšenou pochvalou.

Ke slovu se přihlásila vlct. paní Vlasta Pittnerová. Jest jeho krajanka, vzpomíná, jak jí psal, když ve »Vlasti« uveřejnila svou povídku »Růžencová babička«, jak daroval knihy, když zakládala spolek, líčí velmi pěkně zpustlého lamače, jehož čtení Kosmákova kukátka napravilo. Řeč vážené a oblíbené spisovatelky byla pozorně vyslechnuta a potleskem provázena.

Další číslo pořadu bylo: Čtení ukázek ze spisů Kosmákových. Místopředseda sekce p. učitel Josef Flekáček promluvil v ten rozum: »Kdybychom byli v krásné zahradě, kde je mnoho luzných květin, jedna rozkošnější než druhá, a někdo nám dovolil, abychom si udělali kytici z nejkrásnějších, tuď bychom věru byli na rozpacích, které ty nejkrásnější vybrati. Tak jsem i já na rozpacích, mám-li čísti ukázky z děl Kosmákových. Mohl bych uváděti jednu pěknější než druhou. Že však vdp. slavnostní řečník sám již četl z Kukátka, že vsdp. prelát Krásl uvedl děj celé jedné povídky, a že čas valně pokročil: omezím se čísti ukázku, jak mistrně uměl Kosmák líčiti pokrytce a darebáky. Máme zde výbornou povídku »Chrt« a z té si dovolím něco přečísti.«

Potom četl místopředseda z »Chrta« dvě místa: jak starý Trnka vedl Isidorka do kláštera, aby tam byl přijat, a jak potom, když ho syn o vše ošidil, hlásil se do kláštera sám a byl odkázán, aby vstoupil — k Trapistům. Tyto stati jsou plny ryze Kosmákovského humoru a způsobu líčení, i vzbudily v posluchačstvu nejveselejší náladu.

Ke slavnosti došlo hojně projevů, přípisů a telegramů. Tu uvádíme doslovně přípis Jeho Excell. ndp. biskupa Brněnského, dra. Fr. Sal. Bauera: Velectění pánové! Račtež přijati mé nejsrdečnější díky za laskavé pozvání na slavnostní schůzi na oslavu památky † Václava Kosmáka, kněze a spisovatele diecése Brněnské, jenž hřivnami svými tak úspěšně těžil na obrození lidu svého.«

Dále: Veledůstojný pane redaktore! Je mi velice líto, že pro chorobu nemohu bráti účastenství v Kosmákově večírku, a proto dopisem tímto svoji vděčnost důmyslnému spisovateli tomuto na jevo dávám, volaje: »Zachovejmež nehynoucí a zbožnou upomínku na svého nezapomenutelného Kosmáka! S veškerou úctou všechen Váš Dr. Antonín Lenz, probošt. A náš výtečný Frant. Pravda psal: Památku Václava Kosmáka v duchu slaví s Vámi v úctě a lásce vděčný a oddaný mu kolega spisovatel, kněz jubilant Frant. Pravda. Vojtěch Hlinka.« Dále došly a čteny byly přípisy: Od královské kapitoly v Brně, podepsané vdp. Dr. Zeibertem a Dr. Pospíšilem, od představenstva bohosloveckého ústavu v Brně, faráře Ig. Zavřela, učitele Frant. Tatra, prof. Václ. Müllera, od slezského rolníka Jana Glabazni z Mokrých Lazcí u Opavy, redakce »Opavského Týdenníku«, faráře Ant. Herouta, kaplana Jar. Schovance a učitele Josefa Váni z Haber, kaplana Ferdinanda Schmidta z Postupic, Ant. Rybníčka, redaktora »Dělníka« v Brně, Jednoty českého katolického učitelstva pro království České. Telegramy zaslali: Otcové Tovaryšstva Ježíšova na Velehradě, farnost Tvarožná, obce Blažovice, Velatice, Horákov a Mokrá; za obec Martinkovice starosta Frant. Máchal, farář Jaroslav Rumler, radní Frant. Lojda, Jan Dvořák a Martin Kratochvíl, nadučitel Antonín Tichý, Dr. Karel Eichler v Brně, ctitelé Kosmákovi z Těšína, kněžstvo děkanství Slavkovského, kde Kosmák po dlouhá

léta působil, podepsán vdp. děkan Svoboda, Jan Hruban, majitel zlatého záslužného kříže jmenem občanů prostějovických, redakce »Hlasu«, seminářští bohoslovci v Brně, výbor katolického dělnického spolku »Volnost« v Moravské Ostravě, Dr. Hruban z Olomouce.

Tím pořad krásné a zdařilé slavnosti vyčerpán, a místopředsedovi zbýval jediný úkol: schůzi ukončiti. Učinil tak a užil té příležitosti k vroucímu projevu lásky a bratrství k bratřím Moravanům a milované Moravě, jakož celý večer Kosmákův byl jedinou manifestací lásky a bratrství.

Místopředseda, pan učitel Josef Flekáček, skončil schůzi tímto doslovem: »Literární sekce družstva Vlasť vytkla si za úkol mimo četné své práce interní, pořádati i občas slavnostní schůze ku poctě zasloužilých katolických mužů. Činí tak ze svaté vděčnosti a povinné piety, jakou máme dáti na jevo svým buditelům, vzorům, dobrodincům. Tak pořádala literární sekce večer ku poctě nezapomenutelného vlastence a lidumila, biskupa Jana Valeriana Jirsíka a večer k oslavě sedmdesátých narozenin slovutného, neohroženého obhajce katolické pravdy, Jeho M. vsdp. probošta Msgra. Antonína Lenze. Dnes sešli jsme se po třetí, abychom vroucně a s láskou vzpomněli záhy zesnulého, nejlepšího katolického belletristy, Václava Kosmáka.

Vidíme milovaného našeho kukátkáře, jak putuje po drahé své vlasti moravské, jak na té pouti své vidí ctnosti i hřích, pravdu i lež, upřímnosť i přetvářku, zbožnosť i rouhání, lidi dobré i lidi zlé, nevinnosť i zločin — a jak ze všeho toho, co zažil, co pozoroval, co vidí, podává svému lidu pravé perly vzácné zkušenosti, zářící leskem pravdy a krásy.

Sesterská Morava dala nám ve Václavu Kosmákovi znamenitého syna, na něhož my i potomci naši právem budeme vždy hrdými.

Upíráme-li, uctívajíce dnes památku Václava Kosmáka, k sesterské Moravě své zraky, neděje se to poprvé teď, ale děje se to ode dávna. Vždyť zbožná Morava je posvátným naším prvním chrámem mnohem dříve, nežli zbudován byl památný první kostel na Levém Hradci, zde vzešlo nám z Velehradu, jak již jsme z výmluvných úst vsdp. preláta Dr. Fr. Krásla slyšeli, světlo svaté víry, a první slavnostní večer, budiž mi tak dovoleno říci, pořádali Moravané Čechům v ten den slavný, kdy Bořivoj se světicí naší Ludmilou při dvoře Svatoplukově byli pokřtěni a přijali svatou víru křesťanskou. Jméno a význam Velehradu a Hostýna zná každé české dítě.

Zraky a srdce naše upírají se k Moravě ode dávna. Vzpomeňme jen, s jakou úctou a láskou vyslovuje se u nás jméno šlechetného buditele, drahého Františka Sušila, jak jest nám vzácným historik Béda Dudík, jak proslul Beneš Method Kulda, nestor vyšehradský, Chmelíček, Vykydal, Mathon, Matěj Procházka, Křížkovský, Sark, Navrátil, Dr. Pospíšil, Soukop, Neuschl a jiní a jiní; vzpomeňme na velezasloužilého Msgra. Vl. Šťastného, který se dnes naší slavnosti účastní způsobem vynikajícím, zaslav krásnou báseň; vzpomeňme všech bratří Moravanů, kteří s láskou navštěvují Prahu a posledně súčastnili se katolického sjezdu imposantním počtem, vyslali vynikající své syny a výtečné řečníky.

Místopředseda děkuje potom slavnostnímu řečníku, vdp. notáři Petru Kopalovi, dp. P. Karlu Burianovi, vsdp. prelátu Dr. Fr. Kráslovi,

dp. Dr. R. Horskému a paní Vlastě Pittnerové za přednesené řeči a všem, kteří návštěvou svou večer poctili a ku zdaru jeho přispěli.

»Uctívajíce památku »Kosmákovu«, končí místopředseda, »uctíváme památku všech moravských buditelů, zesnulých i žijících; v té chvíli podáváme si s Moravany ruce a voláme upřímně: »Jsme bratří a ostaňme bratry; sláva památce Kosmákově, sláva moravským buditelům, moravským bratřím!«

Četné obecenstvo volalo »sláva« s nadšením, až se sál otřásal, a tím skončena byla významná slavnosť, jež se výtečně vydařila a nejlepší dojem u všech účastníků učinila.

Opera v Národním divadle roku 1898.

Píše prof. Václav Müller.

(Pokračování.)

Rozkošného »*Satanella*« má ráz staré školy, veliké romanticko-historické opery, kterou ve Francii zvláště vypěstoval Meyerbeer, při čemž arciť romantika tvoří jádro a historie jenom pozadí, snad proto, aby se s touto historií mohlo nejvolněji a řekněme i nejnešetrněji zahrávati.

Romance Vrchlického lákala k zpracování dramatickému, užito však ne docela a vhodně manýry Scribeovy. Tím povstaly někdy scény příliš pompösní s mnohými církevními průvody, procesími, krátce s celým Scribeovským apparátem, nevyjímaje ani popravu, která živě připomíná závěrečnou scénu Halévyho »Židovky«. Děj nechceme opakovati, jest s dostatek znám.

Hudba Rozkošného, která celou svou tradicí spíše kloní se k romantismu, nežli k jiným směrům, přiléhá trefně k látce samé. Dobře zhudebněn živel cikánský, ensembly založeny účinně a velmi zdařile stupňovány, skladatel nalézá dostatek výrazu i pro lyrické i erotické situace, avšak přece jen nepodává nic nového. Vše, co v »Satanelle« napsal, sám již řekl, a to mnohdy již účinněji. Anachronismy, že obyvatelé Cypru ve XIV. století zpívají českou píseň Marianskou, (Tisíckrát pozdravujem Tebe) zaráží, zajímavosti nepřidává. Instrumentace Rozkošného jest pozoruhodná, září sterými barvami a nalézá vždy případný výraz k situaci se hodící.

Tím vyčerpali jsme pozoruhodnou řadu domácích novinek. Jest to potěšitelno, že za jediný rok vyskytne se tolik děl, o nichž možno směle říci, že jsou mezi nimi díla dobrá, ba i výborná.

U výběru cizích novinek nebyli jsme tak šťastni. Pravého úspěchu nedodělala se žádná, ba mnohé přijaty vším právem s takovým chladem, že brzy zmizely v bezedné tůni divadelního archivu, jenž chová v útrobách tak mnohý hřích, spáchaný na obecenstvu, jemuž předkládá se mnohdy to, co ani zažíti nelze.

Vlašská opera, francouzská opereta, dva balety, toť celý výsledek cizí produkce za celý rok! A z toho, kdybychom nebyli slyšeli ani

jednu, byli bychom také bývali nejen spokojeni, ale nebyli bychom vůbec nic ztratili. Veristická horečka dosud straší, a její moderní representanti se snaží, aby o nich svět aspoň každoročně něco zvěděl. Arciť, ty bývalé úspěchy a horečné nadšení, které vzbudila Mascagniova »Cavalleria«, značně pobledly, a myslíme, že mnohý dříve tak žhavý květ na tomto stromě vybledl a uvadl, a omamující vůně vyčichla. Mezi stoupence operní moderny italské náleží také Giacomo Puccini, jehož »*Bohemu*« jsme na jevišti našem v uplynulém období slyšeli. Nebyl u nás neznám; jeho »Manon« před několika lety také zde provedena. Myslíme, že více reklamy způsobilo Bohemě její zápas se stejnojmennou zpěvohrou Leoncavallovou, nežli její vnitřní cena a hloubka Co učinili libretisté z poëtických a mnohdy i odporných sice, ale za to výstražných scén Murgerových, uložených v jeho »Scènes de la vie de Bohême«, jež předvádějí ztracené existence obého pohlaví ze známé pařížské studentské čtvrti »Quartier latin«, kde ubozí ti lidé, umělci zvaní, utopili vše, vlohy, nadání i svou mravní sílu a chuť ku práci v moři vášní a náruživosti, které vystřebaly jejich tělo i duši a zanechaly jen bídnou skořápku, která se vleče pozemským životem, jako odstrašující příklad mravní kleslosti a hniloby? Z tohoto díla učinili naprosto nedostatečný text, vlastně namnoze karrikaturu Murgera, brodící se hodně v mravním bahně lidské bídy i vášně. Dříve viděli jsme na jevišti vzory čisté lásky upřímné jako v »Romeovi a Julii«, Scribe a jeho stoupenci uváděli nám již polosvět »Dámy s kameliemi« v hedvábu, salonech, plny šperků a parfumu, nynější libretisté stoupají ze salonu do mansardy, ze sálu do krčmy, z hedvábu a přepychu do hadrů a bídy. Toť nynější milenci Bohêmy Rudolf a Mimi.

Ačkoliv hudba Pucciniova má šťastné momenty, zvláště v místech erotických, přece ani tu se nemůže skladatel zbaviti jakési rhetorické frázovitosti, která ráda akcentuje i tam, kde těžce dopadající akcenty ruší soulad a ujímají citu. Puccini dovede vládnouti mistrně orchestrem, ale dává se sváděti k veristickým přílišnostem. Podobá se, že užívá orchestru jako varhan, jimiž dovedně umí rejstříkovati, ale často upadá do protiv i tam, kde jich není třeba. Zároveň pak ty bizarrnosti harmonické, melodie vedené v kvintách (a d - g c - f b - e a) atd. jsou na újmu celkovému dojmu toho jinak zajímavého díla.

O baletech možno se velmi krátce zmíniti. Je-li vůbec moderní balet v tom způsobu, jak se provádí, uměním mimickým, o tom dalo by se disputovati a zvláště u nás. Vidíme-li jen jeden veliký balet, máme šablonu, podle které vše ostatní se řídí. Připadá mi tu na mysl výrok Dr. H. Bülowa, který se vyjádřil o baletu v Německu: »Bei uns ist ja das Ballet mit seinem schreienden Prophetensonnenluxus nichts als die Ergänzung, das abendliche Pendant zur vormittäglichen Militärparade.« Není tomu u nás podobně? Aspoň nesnadno v něm hledati uměleckou species.

G. Salvayrův »*Fandango*« (autor jest váženým kritikem hudebním v Paříži) má »prý« znázorňovati boj tance národního s umělým, v němž onen vítězí. Hudba jest sice dobře instrumentována, skladatel nezapře duchaplného Francouze, ale pomáhá si často laciným effekty, a vynalézavosť jeho valně pokulhává. Jest to bledý odlesk poetických baletů Délibesových.

Pratesiův balet »*Day-Sin*« jest ještě mělčejší; hudba mohla by velmi dobře také v cirku obveselovati obecenstvo, a myslíme, že by nikdo nepoznal, že se tam snad nehodí.

Opereta provedena toliko jedna, a tu sáhla správa divadla ještě hluboko do archivu a vylovila J. J. Offenbacha »*Bandity*«. Že by se tento druh produkce hudební srovnával s hrdým názvem zlatého domu nad Vltavou a s nádherným nápisem: »Národ sobě«, o tom dovolujeme si pochybovati.

Ostatně i p. řed. Fr. A. Šubert již loni napsal: »Stínem již po několik let se vlekoucím byly sprosté frašky, jejichž občasné uvádění na jeviště Nár. divadla v posledních dobách jest nucené. Jak povědomo, nepřipouštěly se po celou řadu let do Nár. divadla ani hrubé frašky ani operety. »Nové proudy« — spodní — které do Nár. divadla se podryly, připlavily do něho operetu a kal nejhrubší frašky. Zdali uplynulým rokem bylo již ukončeno, není dosud jisto. Mohlo by tak býti. Bylyť již odsuzovány skoro všeobecně — a peněžního zisku nepřinesly (mimo jednu) také. Bohužel dosavadní pokusy učiněné k odstranění hrubé, sprosté frašky nedočkaly se ani ve výboru družstva, ani ve valné hromadě žádoucího úspěchu — ačkoliv dnes snad již každý může viděti, že hrubá, sprostá fraška, ať cizí či domácí, není pro jeviště toho druhu, jakým jest Nár. divadlo, nic než právě kal. Ten neměl do »Nár. divadla« nikdy míti přístupu, a byl-li tam tím či oným úsilím uveden, má býti z Nár. divadla navždy vymeten, a stoka, kterou vnikl, uzavřena. [1]) Tak čteme r. 1897. A v loni nebylo tomu lépe, aspoň však nám naznačuje pan ředitel proudy, které frivolní operetu k nám zanesly. Čteme tam doslovně: [2]) »Výbor družstva Nár. divadla mohl z různých úkazů již poznati, že jeho systém naprostého obmezování ředitelství ve vzhledě uměleckém a často zcela náhodné rozhodování výboru o věcech ryze uměleckých a zvláště o sestavení pořadu her pouhým hlasováním členů výboru naprosto není vhodný. Zkušenosť ukázala, že takovým hlasováním se mohlo zamítnouti třeba jedno z nejznamenitějších děl moderní literatury a schváliti i leckterý zcela sprostý výrobek francouzské frašky.« A dále píše: »Operety a hrubé frašky dostaly se do repertoiru teprve, když zavládla tendence stálého obmezování pravomoci ředitelovy a nahražování jí činností jednotlivých komisí neb i jednotlivých členů výboru.«

Slova tato dostačí, ale smutné jest, že veřejnosť zvěděti musí, kdo nám nasadil hlízu frivolné operety do Nár. divadla a zároveň poznati, že to jsou právě ti, kterým by svrchu uvedená slova Palackého nejvíce měla ležeti na srdci.

Tak tedy bylo Národní divadlo také oblaženo »Bandity«. Aspoň tolik nám může býti útěchou, že Offenbachova hudba jest skutečně vtipná. Offenbach sice niveau umělecké činnosti svými vaudevilly snížil, zavedl frivolitu a persifláž v nejhorším způsobě na jevišti, ale nikde přece nenalézáme takové banalnosti v něm, jako v jeho epigonech, které i letos, přes všechny svrchu uvedené protesty Národní divadlo pěstuje. Tak letos družstvo Národního divadla

[1]) Patnáctý rok Národního divadla. Napsal Fr. A. Šubert, str. 35. a násl.
[2]) Čtrnáctý rok Národního divadla. Napsal Fr. A. Šubert. Str. 8.

pohořevši s francouzskými vaudevilly, obrátilo se do Vídně a našlo pro pražské obecenstvo »Ples v opeře«, který se dává i na Květnou neděli!

Tím vyčerpali jsme jednotlivé posudky o dílech lonského repertoiru: obraťme se k posouzení celé činnosti opery Národního divadla v roce minulém, k jejím přednostem i jejím nedostatkům.

(Dokončení.)

Vesna u hrobu synova.

(Óda slohou sapfickou, ač časoměrná, celkem přízvučná a rýmovaná.)

Vesna líbezná, plna krás a vínků,
družka přišla Tvá, volajíc Tě, synku,
v jizbu prázdnou zří a hledí i v sínku,
touha ji tísní.

Kytky první, dech fialinky krásné,
druž Ti s pomněnkou nese růže časné,
šepce hájů vzkaz, že kukačka v hlasné
jásala písni.

Smutně pátrá dál, zda-li nejsi v háji,
dlíš-li v stínech tam v mileném Ti máji.
Sosny zří jen stín, Ty že snad, se zdá jí,
v zahradě v kvítí.

V sad spěchá i v luh, zda Tě najde v stráni,
květ Ti sbírá tam v nivě, louce, pláni;
nikde nezří Tvých milených vždy skrání,
strázně se nítí.

Zbožna míří v chrám, kde si v svátku dlíval,
soudruhů kam Tvých spěje ke mši příval,
Tvůj kde zvučný hlas zvuky Pánu zpíval
v prosbě a písni.

Na hřbitov posléz v květy druž se blíží.
Jméno spatříc Tvé mezi zdí a kříži,
žalně zakvílí v bolu, stesku, tíži,
v smutku a tísni.

Lip zaúpí ston, s hrobu chví se kvítí,
slunce jasná líc zahalí se. Vznítí
zář se doufání, a ta jasně svítí:
»Po smrti žíti!«

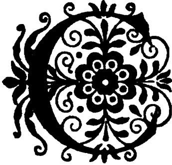
Dr. M. Kovář.

Črty z cesty po Slovensku.

Píše **Tomáš Škrdle.**

Úvod.

hci projíti všecky země slovanské mimo Rusko, kamž jest katolickému knězi přístup velice znesnadněn. — Roku 1887. navštívil jsem saskou Lužici a projížděl jsem s Michalem Hórnikem kraje této země. R. 1894. dlel jsem po prvním katolickém sjezdě na Moravě a ve Slezsku; roku 1897. procestoval jsem Korutany, Krajinu, Štyrsko, Přímoří, Istrii a Chorvatsko a r. 1898. vydal jsem se na Slovensko.

Lužice, Slezsko a Slovensko — toť jsou nejopuštěnější slovanské kraje, a nejopuštěnější z nich jest zajisté Slovensko.

Ubozí Slováci! Vzchopili se k národní práci, založili si Slovenskou Matici, zřídili si jedno katolické a dvě luteránská gymnasia, na stolci biskupském zasedl muž pln vlasteneckého zápalu a obětí, ale vláda maďarská zrušila jim gymnasia, zavřela jim Matici, biskup Štěpán Moyses zemřel, a nenarodil se druhý jemu podobný. Maďarská vláda ulehla na Slováky vší silou svého ducha a aby je i hmotně zničila, dala je na pospas židům.

Na gymnasiu Jindřicho-Hradeckém byl v letech 70—80tých duch vlastenecký velice vyvinut; žil jsem v tomto ruchu a zaplakal jsem se svými druhy, když nás došla zpráva o zahynutí tří slovenských gymnasií. Od té doby jsem ubohé Slováky miloval, a stav se redaktorem »Vlasti« rád a ochotně popřával jsem ve »Vlasti« místo článkům Sasinkovým a zvláště Šmídovým i jiným, kteréž nám Slovensko popisovaly a jeho kulturní vývoj, bídy a útrapy líčily. Ale osobně mimo Sasinka neznal jsem nikoho; znal jsem pouze jména a ne osoby. A katoličtí Slováci neznali nás. Dva z nich mi v Turč. sv. Martině vypravovali, že došli v Praze k Dr. Herbenovi, ale ten že jejich víru urážel a odkázal je k Fr. Žákovi, aby je o katolické věci informoval. Od té doby jeden z nich odebírá »Vlasť« a druhý »Obranu«. O nás v družstvu nevěděli — a my o nich. I dojel jsem r. 1898. na Slovensko a výsledky své cesty tuto vypisuji:

Z Prahy do Vídně.

Z Prahy vyjel jsem dne 24. července o půl desáté večer. Přisedl ke mně jeden kandidát bohosloví, studující z Tábora. Byl velmi zaujat proti J. M. ndp. biskupovi Ed. Janu Brynychovi, a to tím více, když sám gymnasialní jejich profesor jim vykládal, že J. M. ndp. biskup Hradecký nemá v aféře Suchdolské čistých rukou. Objasnil jsem mu důkladně postavení J. b. M. v otázce katolické a hlavně v této Suchdolské a chválil jsem jeho požehnané působení a nazval jsem neslušností počínání gymnasialního profesora, který štve katolické jinochy proti katolickému biskupovi. Přál jsem si věděti jeho jméno, abych jednání to přibil na zasloužený pranýř hanby, ale studující mi to odepřel.

Do Vídně přijel jsem v pondělí ráno. R. 1897. jel jsem v týž čas ráno přes Č. Budějovice do Horních Rakous, za rok potom přes Třeboň do Dolních Rakous; když jsem se blížil k rakouským hranicím, viděl jsem na obou místech zástupy českého lidu ubírat se do Rakous na práci. Dělníci mají pily, sekery a různé nástroje a vaky s potravinami, neboť se vracejí k domácímu krbu až zase v sobotu.

Kdo zná poměry v severních Čechách a tyto v jižních Čechách, snadno se domyslí, proč jsou Němci hrdi na své postavení a proč námi Čechy pohrdají: oni jsou pány, a Čech jejich robem.

Ve Veselí dal mě průvodčí vlaku do vozu »šlofa«. Obh'édl si mne a vida, že mu nejsem nebezpečným, natáhl se na jednu lavici, a já na druhou, a podřimovali jsme si až k rakouským hranicím. U Gmuntu a dále k Vídni cestujících přibývalo; i vzali jsme rovnou posici, projeli jsme několik stanic a jen jsme se na sebe němě dívali; pak jsme začali po německu, a konečně se z nás vyklubali dva upřímní Češi z jedné krajiny. Můj protějšek studoval v Jindřichově Hradci, já v Jindř. Hradci, můj protějšek má tchána ze Soběslavi, já jsem od Soběslavi, můj protějšek bydlí ve Vídni, já jedu do Vídně, i bylo tu hned plno zajímavého hovoru, z čehož já nejvíce získal, neboť jsem našel spolehlivého krajinného cicerona až do Vídně a částečně i ve Vídni. Jmenuje se Jan Vlach, a jeho tchán Ant. Paták. Jsou majetníky velkého závodu se šamotovým zbožím ve Vídni.

Od Gmuntu k Vídni zalíbil jsem se staré židovce. Jsem podoben jejich faráři, ale zdál jsem se jí býti solidnějším. Jejich p. farář prý navádí děti, aby nekupovaly u židů, a její muž chce jíti na něho žalovat k p. děkanovi. »Hochwürden, darf er das sagen?« (aby totiž nekupovali křesťané u židů?) Odpověděl jsem suše: »Ja, das darf er sagen.«

Ve Vídni jsem si důkladně prohlédl panorama: »Kreuzigung Christi«. Je tu viděti Jerusalém za dob Krista Pána, je viděti Spasitele na kříži a okolo kříže a podél všecky historické osoby — všecko, město, hory, kraj i lid i kříž a J. Krista vidíme v přirozené velikosti. Toť jest obraz úchvatný a zároveň děsný a truchlivý!

Jiné panorama představuje život císaře pána od jeho mládí do poslední holdovací slavnosti. Všecko je zase v přirozené velikosti. S radostí zíral jsem mezi praelaty na kardinály Schwarzenberga a Schoenborna.

Naposledy odebral jsem se v Pratru do jubilejní výstavy. Měla ráz čistě rakouský a dynastický. Vzpomínky na císaře bylo viděti všude. Výstavu jsem jen proběhl, neboť odpoledne chtěl jsem se dáti dále k Prešpurku.

Kdo přijede z Prahy do Vídně, pocítí hned veliký rozdíl; Praha se zdá býti tichým městem, kdežto ve Vídni to vše hučí a víří: plno lidu, kočárů, drožek, nákladních vozů, omnibusů, tramwayí; hluk člověka až omamuje, všude hřmí a duní mnohotvárný velikoměstský život.

Vídeň a Prešpurk.

V půl čtvrté hodině odpoledne jel jsem do Prešpurku a se mnou plno židů. Rozložili si ve vlaku tři »Neue Freie Presse« a mluvili stále o obchodě. Za Marcheggem objevili se mi již Slováci, jejichž řeč mne mile dojímala.

V Prešpurku bydlil jsem v hotelu u »Zlatého Jelena«, dojel jsem tam po elektrické dráze. Byt není drahý, ale platil jsem mimo to za použití ručníku 20 kr. a za svíčku 15 kr. a spálil jsem ji za nehet. Aby do vás!

Odebral jsem se ihned k Jesuitům, abych se informoval o katolických poměrech tohoto města. Jesuité mají tam kongregaci mužů, pánů (u nás sluje »akademická«) a studentů ze středních škol. Prvá má 90, druhá 25 a třetí 80 členů. Kongregace Marianská podnikla loni veřejnou pouť na Marienthal. Súčastnilo se jí as 400 mužů. Dne 18. srpna vyšlo z Prešpurku přes 1000 poutníků do Mariacelli. Slováci tvořili většinu, a bylo jim v Mariacelli po slovensku kázáno. To jsou velice významné události a projevy v tomto arcisemeništi zednářstva.

Voršilky mají zde obecnou školu se 700 děvčaty, měšťanskou školu a ženské paedagogium. Sestry Notre-Dame mají obecnou a měšťanskou školu a pensionát.

Naproti Jesuitům jest zimní palác uherského primasa, v něm jest umístěno katolické kasino, redakce a tiskárna německé katolické akciové společnosti. Zde r. 1848. král Ferdinand V. prohlásil novou ústavu.

Katolické kasino má k volné disposici 6 velikých sálů a jeden sál pro valná shromáždění, koncerty a zábavy. Platí z toho 2.000 nájmu V Praze by se musilo dáti jistě asi 15.000 zl. Kasino má 400 členů. Byl jsem velice šťasten, neboť v redakčních místnostech katolického denníku »Pressburger Tagblattu« nalezl jsem některé vynikající předáky katolického hnutí v Prešpurku. Jejich hlavou jest bohatý slovenský farář Vinc. Havlíček. Představil jsem se mu česky, a on mi odpovídal slovensky. Podle uherského způsobu byl v klerice. On a jeho průvodcové vykládali mi redakční poměry, vedli mne do místnosti kasina a ukázali mi vedlejší místnosti katolických tovaryšů. Pro katolickou tiskárnu, jež jest v přízemních místnostech primasova paláce, zřídil farář Vinc. Havlíček akciovou společnosť. Sebral 20.000 zl. a 20.000 zl. přidal ze svého.

Vinc. Havlíček jest venkovský farář z Blumenthalu. Má kaplana, ohnivého »klerikála«, jenž byl v redakci právě taky přítomen, i dojíždí denně — a někdy dvakráte denně — do Prešpurku, aby řídil své akciové podniky.

Akciová tiskárna, kterou jsem druhého dne navštívil, má 20 sazečů, jeden malý a dva velké stroje, sází německy i slovensky a má práce z Vídně a z Moravy. Povstala roku 1896. Katolický »Pressburger Tagblatt«, neodvislý orgán pro křesťansko-sociální zájmy lidu, mívá ve všední dny 8, v neděli 16 až 20 stran inserátů, předplatitelů má 1300. Je to list přísně katolický a povstal z lidového hnutí katolického v Uhersku. V redakci, administraci a expedici jest zaměstnáno asi 40 osob, a celý podnik jest v plném rozkvětu. Tiskárnu řídí Čech, jenž faráře Vinc. Havlíčka velebil. Viděl jsem to na vlastní oči: když se p. farář ubíral dolů, celá redakce ho vyprovázela. Dole čekal jeho stkvostný kočár, jenž ho dováží domů i do Prešpurku. Havlíček je slovácký Brynych co do obětivosti i pronásledování.

Samo sebou se rozumí, že »Pressburger Tagblatt« jest Slovanům přízniv, i postaral jsem se o jeho výměnu s »Katol. Listy«.

V paláci primasa jest také umístěn pohřební ústav římské autonomní obce v Prešpurku. Má 10 párů koní, 6 pohřebních vozů a jest zařízen kapitálem 88.000 zl.

Druhého dne ráno, v den sv. Anny, sloužil jsem mši sv. u Jesuitů. Když jsem vkročil do chrámu, klečelo u mříže presbytáře mnoho lidu a přijímalo Tělo Páně. Tuto i v ostatních chrámech bylo plno lidu na službách Božích, důkaz to veliké úcty k matce Panny Marie. Na dómě byla cantata a při ní hudba, jaká bývá o poutích na venkově i s obvyklými intradami. Mše sv. byla sloužena v gotické kapli sv. Anny ze 14. století, dóm sám vystavěn byl v 11. století. Za dómem stojí socha sv. Martina z olova.

Snídal jsem u Jesuitů a na chodbě potkal jsem scholastika, moravského kněze Arnošta Tučka, svého známého z Kroměřížského semináře. Ochotně mne vítal, představil mne rektoru a po celé dopoledne městem mne provázel. V městě je viděti mnoho soch sv. Jana Nepomuckého jako i jinde na Slovensku.

Nejprve mne vedl do síní jejich filosofického studia, kamž se přijímají kněží, nebo abiturienti, nebo studující ze VI. gymn. třídy, když ovšem dva roky noviciatu vykonali. Filosofie jest zde rozdělena na tři ročníky. Aby laskaví čtenáři seznali, čemu se ti strašliví Jesuité učí, uvedu zde rozvrh jejich učiva. Studují: v I. ročníku: Formalní logiku, kritiku, ontologii a mathematiku; v II. roč.: kosmologii, fysiku a vyšší mathematiku; v III. ročníku: ethiku, psychologii a theodicu.

Je zde přes padesát scholastiků — tak se posluchači nazývají — Čechů, Chorvatů, Slovinců, Slováků, Uhrů, Švýcarů a Němců z Rakouska i z říše. V otázce národnostní neděje se nikomu nejmenší křivdy. Rektor je Maďar, ale mezi scholastiky panuje naprostá národnostní svornosť, ano, jsou dny, kdy se přikazuje členům té které národnosti, aby mluvili v mateřské řeči. V knihovně jsou i české spisy a mezi nimi také naše »Vlasť«; zasílají je Jesuité z Velehradu. Čechům koupil rektor — Maďar — »Brus jazyka českého«, aby se správně v češtině vzdělávali.

Jesuité jsou snad jediným řádem v Uhersku, který nepodléhá maďarskému šovinismu. Jeho železná kázeň vzdoruje všem proudům času.

Z duchovenstva navštívili jsme faráře Fr. Veselého, předsedu Jednoty katolických tovaryšů. Je to velice energický a bystrý pán; jeho řečí probleskovala stálá satyra a vtip. Spolek tovaryšů dal mu mnoho práce; má 70 členů, knihovnu, ale nemůže dosíci žádoucí výše. Není proň v Prešpurku pochopení. Povstal r. 1856. Spolky katol. tovaryšů v celých Uhrách mají jednoho generalního předsedu.

V Prešpurku vychází ještě maďarský katolický časopis, podobný našemu »Světozoru«, jejž řídí Františkán Pelikán. Má 1.200 předplatitelů. Ale toto a jiné, co se v Prešpurku pro katolickou věc děje, jest málo; jeť Prešpurk sídlem liberalismu a hlavně freimaurerie, která tu má sedm loží. Jejím orgánem jest »Pressburger Zeitung« a jeden maďarský časopis. Nejvíce zde škodí časopis »Grenzbote«, jejž řídí atheista.

Lonského roku cestoval po Slovensku Maxmilian Weinberger a uveřejnil své vzpomínky z cest v letošním moravském »Hlase«. I vybírám z jeho zpráv o Prešpurku toto (č. 67. ze dne 22. března r. 1899.): Prešpurk, Břetislava, maďarsky Pozsony, slovensky Prešporok nebo Požúň, je po Budapešti nejznamenitější město uherské; obyvatel má 50.000. Jeho dějiny sáhají do šedé dávnověkosti. Kterýsi

dějepisec přirovnává Prešpurk skále vyčnívající z proudu časového, do které byli táhnoucí tudy národové: Kvadové, Hunové, Gothové, Herulové, Markomani, Langobardi, Avarové a Mongolové zběžně svá jména vryli. Po pádu říše Velkomoravské zmocnili se města Maďaři, a král jejich sv. Štěpán zalidnil je přistěhovalými Sasy a Franky. Za tureckých válek byl Prešpurk hlavním městem země; sídlívali zde králové uherští, kdežto v Budíně vládli turečtí pašové, byl sídlem primasa-arcibiskupa Ostřihomského a do r. 1848. i sídlem říšského sněmu a městem korunovačním. Velké důležitosti historické nabyl po smrti císaře Karla VI. za války o posloupnosť rakouskou (1741. až 1748.). Dcera Karla VI., císařovna Marie Terezie, nastoupivši podle pragmatické sankce na trůn rakouský, byla ohrožována četnými nepřáteli, jmenovitě pruským králem Bedřichem Velkým. Ve své sklíčenosti hledala pomoci u stavů uherských. Přišedši 11. září r. 1741. v oděvu smutečním na sněm Prešpurkský, vyslovila naději, že shromáždění zástupcové národa při ní a jejích dětech státi budou a říši zachrání. Všeobecné nadšení bylo odpovědí na její prosbu, a v několika dnech stálo v poli 15.000 mužů uherského vojska, jež potom vítězně bojovalo proti nepřátelům císařovny a říše.

Prešpurk jest jedno z nejpěknějších měst. Polohu má překrásnou. Leží 148 *m* nad hladinou mořskou a rozkládá se na jižním svahu Malých Karpat, na levém břehu Dunaje. Za Dunajem prostírá se do nedozírna širá rovina.

Prešpurk má ráz německý. Jména ulic a nápisy jsou sice všude také v maďarštině, ale teprve na druhém místě. Hovor na ulici slyšeti nejčastěji německý, řidčeji maďarský nebo slovenský. Měšťanstvo je německé, obecný lid slovenský, úřady a mládež maďarská. — V kostelích káže se německy, maďarsky, u Kapucínů a Františkánů slovensky. Mládež vyšlá z nynějších škol má smýšlení maďarské, tak že v dozírné době i Prešpurk propadne maďarisaci.

Loučím se s Prešpurkem! Kam se poděl čilý slovenský život, jenž tu kdysi býval? Evangelíci založili zde při lyceu stolici pro český jazyk a literaturu, na níž r. 1803. Jiří Palkovič stal se profesorem. Živě činný Prešpurk tehdáž odchoval znamenité vzdělance a výborné spisovatele československé, mezi nimiž chvalně vynikají mužové těchto proslavených jmen: Pavel Josefty, Jan Seberini, Jan Chalúpka, Sam. Reiss, Karel Kuzmáni, Jan Kadavý, Samuel Godra, K. Štúr, Dan. Lichard, Samo Chalúpka, Fr. Palacký a Jan Kollár.

R. 1828.—29. založila si mládež Prešpurská přehojnou »knižnicu« (bibliotéku). Při tom ještě si zařídili společnosť (či jednotu) československou. Úkolem tohoto spolku bylo, čítati a posuzovati literární plody, cvičiti se v řečnictví československém a konati jazykové studie. Údové této společnosti vydali r. 1836. své básně, ale že byly sepsány slovanským duchem Kollárovým, byla tato jednota z jara r. 1838. rozpuštěna.

Jednota se proměnila formálně v ústav literární, jejž řídil hlavně L. Štúr pod vůdcovstvím Palkovičovým. Ale když byl r. 1843. L. Štúr zbaven profesury, opustila slovenská mládež ústav Prešpurský a odebrala se do Levoče. Maďaři vypudili češtinu nejen z lycea, ale i z jiných ústavů, jako z Levoče, Mokré atd. (»Vlasť«, II., 327—328.)

(Pokračování.)

Slovinská dramatická literatura.

Z »Mlad.« píše Fr. **Štingl.**

lovinská prósa a poesie jsou na dosti vysokém stupni. Básně Prešerna, Jenka, Levstika, Cimpermana, Gregorčiče, Aškerca, Cankara, Hribara a Nikolajeva obsahem, původností i vnější formou mohou se směle přirovnati k básním moderních světových literatur; právě tak slovinská novellistika a slovinské romány zásluhou Jurčiče, Stritara, Kersnika, Tavčara a některých nejnovějších mladších spisovatelů dosáhly takové dokonalosti, že Slovincům není třeba před jinými národy se skrývati. Ale slovinská dramatická literatura nemůže a nemůže s místa. Mimo některé začátečnické práce nemají Slovinci ničeho, s čím by mohli vystoupiti před vzdělaný svět. Jaká jest toho příčina? — Hlavně asi to, že nemají žádných hrdin, pro které by se mohli dramatikové rozehřáti. Slovinci nemají svých králů, knížat ani šlechticů, kteří by mohli podati dramatikovi svým životem a svými činy látku. Mimo turecké nájezdy, reformační nepokoje, franzouzskou okupaci a selské vzpoury není ve slovinské historii žádných znamenitějších událostí. V těchto zmíněných bouřlivých událostech hráli Slovinci vždy jen passivní úlohu, vždy jen úlohu kovadliny, nikdy kladiva. Jejich vůdcové byli pravidelně cizinci, obyčejně Němci. Historie Slovinců jest historií využitkovaných, kulturně zanedbaných nevolníků, kteří měli až do nedávna jen tři ideály: Boha, císaře a — žaludek. Není tedy s podivením, že spisovatelé marně hledají hrdinu, kterého by mohli na divadelní prkna postaviti nynějšímu pokolení jako pýchu a vzor. Přes to by však silná dramatická individualnosť přece mohla — vykřesati z tvrdého křemene jiskru, jež by rozněcovala srdce. Primož Trubar, Jurij Kobila, Kacijanar, Herbart Turjacký, hrabě Ureh, Veronika Desenická, Vodnik Zois, . . . to jsou přece jména, která by se mohla státi střediskem znamenitých národních dramat, kdyby se našel dramatický talent. Bohužel však Slovinci ho nemají, a tak zůstává i tato tak skrovná látka nevyužitkována, mrtvá. — Než — někdo řekne snad — nemohou-li Slovinci míti historická dramata, proč jim nenapíší jejich četní a nadaní spisovatelé dramata sociální, z nynější doby čerpaná? Vždyť se přece mezi Slovinci právě tak milují, nenávidí a hřeší jako na př. ve Francii, vždyť mají také Slovinci politické, společenské a rodinné smutnohry, a slovinský proletariát má tytéž nemoci a bolesti jako vídeňský, a slovinští filistři mohou býti předmětem satiry a veselohry jako ruští. Zkrátka: slovinský společenský život podává právě tak vděčnou látku dramatickému spisovateli jako kterýkoli jiný — a přece, proč Slovinci nemají ještě žádného dobrého dramatu? To jest otázka, o které by se dalo napsati obšírné a zajímavé pojednání. Omezíme se tu jen krátce na konstatování hlavních příčin. — Prvá příčina jest pasivnosť národní povahy, jež jest nákloněna více k reflexím a řečnění nebo ku psaní, nežli k rozhodnému působení. Slovinec jest mírný, tichý, pokorný, skromný, nemiluje velikých vášní, hlučných činů a dramatických výstupů. Jako rolnický národ žije více pro sebe

nežli zevně; jeho krev vzkypí jen zřídka, a to ještě jen na okamžik. Za jedno století zvykl utrpení, zklamání a posměchu tak, že ho skoro již nic nepřivede z rovnováhy. Když zuří v srdci jiných příbuzných národů nejhlubší zlosť, vášeň nebo bolesť, když celý svět skřípe zuby, Slovinec jest na venek klidný a idyllicky spokojený. Neštěstí musí Slovinci skákati po hlavě, má-li vzdychnouti a nahlas si odlehčiti. Že v takovém národě není »junáckých« charakterů, nemůže se nikdo diviti. — Druhá příčina, proč slovinské dramatické písemnictví leží ladem, jest nedostatek divadel. Teprve několik let mají Slovinci v Lublani každý týden 2—3 představení, dříve měli jenom každý měsíc nějakou diletantskou hru, »Krojač Fips« (Krejčí Fips) a »Mlynář a jeho dcera« byly nejvíce oblíbeny. Slovinští spisovatelé nemohli odnikud čerpati nadšení a též ničemu se naučiti. Spisovatel má ve velikých městech dosti příležitosti poznati nové idee, nové prostředky... stále se vzdělává a učí — slovinský spisovatel, jenž nevidí nikdy pravého dramatu, skutečného herce — umělce, má jen sám sebe a svou četbu. Následky toho jsou technicky neobratná dramata, která se snad pěkně čtou, ale na jevišti nemají úspěchu. — Hlavní příčina jest též to, že nemají skoro žádných svých herců — umělců. Ochotníci, kteří šijí ve dne boty a kalhoty, kteří přes den prodávají knoflíky a kravaty, nebo dělají bouquety, hrají večer na slovinském jevišti. Že se jim nedostává citu a ducha, vkusu a techniky, jest na bíledni. Takoví herci musí pohřbiti i nejlepší dílo, hrají-li jen dvakráte. Slovinci až do nedávna ani nevěděli, co jest skutečný domácí umělec na jevišti. Slovinský spisovatel vidí na domácím jevišti jen stíny, nestvůry, karikatury, nemůže se tedy ničemu naučiti. Kdo může tedy očekávati, aby se zvláštní radostí psal pro takové umělce? — Poslední a velice důležitá příčina nepatrného rozvoje slovinského dramatického umění jest, že Slovinci mají pouze jedno divadlo, v Lublani. Následek toho jest, že se mohou slovinská dramata hráti pouze v Lublani; lublaňské obecenstvo jest jediným kritikem; co propadne v Lublani, propadne u všech Slovinců. Dramatičtí spisovatelé jiných národů dávají svá díla na mnohých jevištích. Propadne-li takový spisovatel ve Vídni, má v Berlíně, v Hamburku nebo v Lipsku třeba úspěch. U Slovinců jest spisovatel vydán Lublaňanům na milosť a nemilosť, odvolati se k jinému obecenstvu nelze. Tak se ubijí ještě ta hrstka dramatických začátečníků, kteří by se jinak rozvíjeli a zdokonalovali. Tak se stalo dramatickému spisovateli Dr. Vošnjakovi, prof. Funtkovi, Pircu, Bořstniku a jiným, kteří po prvém anebo druhém marném pokuse od další práce ustali. — To jsou tak asi hlavní příčiny; jest jich zajisté ještě více, ale ty jsou méně důležité. — Od několika let mají Slovinci své pěkné divadlo, mají též již několik dobrých herců, Čechův a Chorvatů, od několika let věje svěžejší vzduch na poli slovinského písemnictví, vystoupilo též již několik nadaných, zdravých a smělých talentů, jest tudíž naděje, že i na dramatickém poli slovinského písemnictví se poměry zlepší.

O Heckerovi a heckerismu.

Časová úvaha.

Píše **František Vaněček**.

(Pokračování.)

II.

Snahy Heckerovy.

Mnozí mužové umírají s velikou slávou a pak zapadají nadobro v nepamět; Hecker umřel beze slávy, a jeho jméno teprve po smrti rostlo, což jest důkazem, že činnost jeho trvá za hrob. S jeho jménem spojili jiní lidé jiné věci, které vlastně k jeho jménu nenáležejí. Světlá památka jeho má dodati světla i leckteré stinné stránce snah jiných mužů, kteří hlásají »amerikanismus«, jinak též »heckerismus« zvaný.

Z národnostních jaksi třenic povstala kongregace Paulistů, ale třeba jim dáti tu barvu, jakou dal jim Hecker, rozený Američan, od mládí protestant, pak horlivý konvertita katolík. Jeho vroucí snahou bylo, působiti v návrat protestantů ke katolické církvi. V oboru tomto pokládal se za kompetentního znalce, neboť lépe než kdo jiný znal všechny nesnáze a předsudky, které se staví v cestu konvertitům, věděl dobře, které kusy nauky činí největší potíže, který požadavek bývá nejhrůzněji pojímán, a proto chtěl jednati on se svými členy konvertity jako zkušený »Rupert«, jemuž mohou úplně věřiti. To byl vlastní jeho »heckerismus«, jejž jiní rozšířili daleko více než sám Hecker, který sice viděl v anglosaské raçe největší národ budoucnosti, ale dalek byl národního šovinismu jako každý muž křesťanských zásad.

O snahách a působení Heckerově svědčí dva dopisy kardinála J. H. Newmana. Píše k P. Hewitovi (Elliot, str. 422.): Byl jsem velice zarmoucen, když jsem slyšel o smrti Heckerově. Vždy jsem cítil, že jest jakási jednota v našich životech — že jsme oba započali dílo téhož druhu, on v Americe, já v Anglii, a vím, jak horlivě je prováděl. Není tomu dávno, kdy jsem obdržel pádný důkaz toho ve knize, kterou mi zaslal (The Church and the Age = Církev a věk). Nyní jsem chudší o jednoho přítele . . .«

Ve druhém dopise týž výtečný muž odpovídá P. Hewitovi na žádost, aby přispěl některými daty k životopisu Heckerově, a píše: Radoval jsem se velice, že se připravuje jeho životopis. Chovám velikou lásku a úctu k němu a cítím, že mnozí dobří katolíci se mnou cítili zármutek, když slyšeli o jeho nemoci a smrti . . .«

Postačí zajisté podotknouti, že Newman patří vůbec mezi nejlepší anglické spisovatele poslední doby, a jeho úsudek o Heckerovi jest velice závažný. Avšak ještě závažnější jest úsudek sv. Otce Pia IX. V životopise Elliotově na str. 275. vypráví se o audienci Heckerově dne 16. března 1858. a biograf z dopisů vyjímá: »Včera, 16. března, povolal mne papež k audienci; při mém vkročení do síně opakoval mé

jméno a požehnal mne; když jsem políbil jeho prsten, poručil mi, abych vstal a pravil: »Konečně vaše záležitosti jsou skončeny.« — »Zajisté — odvětil jsem — vaše rozhodnutí bude mi velikým dostiučiněním, a tuším, že dostiučiněním všem, jichž se týká.« — »Nalezl jsem vás — pravil Pius IX. — jako Abrahama a Lota, (a učinil pohyb rukou) řekl jsem jednomu, aby šel tím směrem, a druhému, aby šel druhým směrem.«

Pius IX. dovolil, aby Hecker po svém způsobu jako rozený Američan a protestant apoštoloval mezi nastávajícími konvertity. Odstranil v nové kongregaci, co se Američanu nezamlouvalo a naplňovalo jej předsudky, ponechal členům úplnou volnost beze slibu setrvati neb odejíti, neboť měli členové jeho kongregace více vnitřním pudem býti udržováni než něčím jiným. Kongregace a jejich misie jako samých konvertitů a samých Američanů byla cosi nového a přítažlivého i v kruzích nejvzdálenějších. Básník americký Miles napsal list Heckerovi, který jest charakteristickou známkou směru kongregace nové: »... Jak jsme se naposled rozloučili, stal jste se mi mužem, na nějž rádi vzpomínáme. Miloval jsem vás více, než si myslíte, neboť jsem cítil, že v přílišném zármutku a zkoušce jste vy muž a kněz, k němuž mohu vzíti útočiště ... Mně a mnohým nejste už ani Redemptoristy ani Liguriány, ale jen Heckerem, Walworthem, Hewitem, Deshonem, Bakerem ...« (Jména prvních členů Paulistů.) Celý ráz kongregace nese se směrem individuality jednotlivců, jimž jest ponechána největší volnosť přizpůsobovati se poměrům.

V předmluvě Irelandově, která stala se tak často citovaným elaborátem, píše Ireland (str. IX.) takto: »P. Hecker byl typickým knězem americkým; dary jeho byly mysl a srdce, které jdou, aby vykonaly veliké dílo pro Boha a pro duše v Americe v přítomné době. Nescházely mu vlastnosti, které jsou nutným požadavkem charakteru dobrého kněze a velikého muže v každém čase a v každém místě. Ty jsou podstavcem kněžského vzdělání a není-li těchto, nikdo v Americe nemůže s výsledkem působiti, jako nepůsobí ani nikde jinde. Ty však ještě nepostačují. Musí k nim nad to přistoupiti praktická intelligence a povolnosť vůle, porozuměti svému okolí, půdě, na níž má rozvinouti své síly a přizpůsobiti se k okolí a náhodám, jak Prozřetelnosť stanoví. Vím, že slova má nedojdou všude souhlasu ... Jest jasno jako slunce, že země a národové mají své zvláštní potřeby a touhy, jako mají své zvláštní nadání, a že, vstoupíme-li do duší, abychom je pozorovali, musíme jednati s nimi dle jejich stavů. Pravidlo kněžského života v Assyrii bude docela mimo pravidlo v Mexiku nebo v Minnesotě, a nepochybuji, že někdo, kdo působil slavně v Minnesotě, by při stejné methodě špatně pochodil v Leicesteru nebo v Bavorsku. Spasitel určil časovosť (timeliness) v pastoraci. Hospodář, pravil Pán, vynáší z pokladu nové a staré věci, jak jest potřeba jednoho nebo druhého. Apoštolové národů od Pavla před Areopagem až k Patrikovi na hoře Tara sledovali touž zásadu. Tyto okolnosti katolíků jsou zvláštní ve Spojených Státech, a mnoho jsme trpěli v tomto směru. Katolíci většinou jsou Evropany, a takými jsou i jejich kněží, z nichž mnozí zůstali v srdci, mysli, ve způsobu jednání cizími Americe, jakoby se nikdy nebyli vzdálili od břehů Loiry a Rýna. Není třeba, aby se mi připomínalo dobrodiní, které nám vzešlo z vystěhovalectví, anebo že bez něho by církev

americká byla zůstala malou. Nepřehlížím vzácný onen fakt, i když vzpomínám nahodilého zla, jež z toho vzešlo. Cizí kněží v disposici i díle nemohou způsobiti příznivý dojem na nekatolické americké obyvatelstvo a v Americe narozené dítky katolíků snadno se vymykají jejich působnosti. Aby mi nebylo špatně rozuměno, pravím, že se výtka týká též duchovenstva z Irska jako z jiných zemí. I kněží amerického původu, přisluhujíce přistěhovalcům, nejednou upadají v pravidla svého okolí a málo prohnětávají církev životem americkým« (str. X). Citujeme delší část proto, že předmluva Irelandova jest pokládána za kredo amerikanismu praktického. Ireland pokračuje: »Tak nejednal Isák Tomáš Hecker. Zda vědomě či nevědomky, nevím, a také na tom nezáleží, patřil na Ameriku jako nejkrásnější půdu pro pravdu a opásal se zbraněmi přiměřenými vzoru americkému. Mohu snad říci, že vydatný proud americký, tak zřejmý v příbězích posledního čtvrtstoletí, lze stopovati až ku P. Heckerovi a jeho prvním spoludělníkům. Říkalo se jim nadávkou »Yankeeové« katolické církve, nadávka byla jejich chválou. P. Hecker rozuměl a miloval zemi a její zařízení. Neviděl nic, co by se mělo odvolati nebo změniti, netoužil nijak po hrncích masa a pecnech vlád a monarchií. Jeho oblíbeným místem ve spisech a řečích bylo, že konstituce Spojených Států potřebuje míti jen základem katolické pravdy o přirozeném stavu člověka, jako opak bludů Luthrových a Kalvínových.« O této věci se šíře̥ji rozepisuje Ireland v předmluvě a zmiňuje se o minuciésním rozlišování nauk, jež bylo ve středověku, a přechází na dobu přítomnou. »Každý věk vyžaduje si svůj typ křesťanské dokonalosti. Druhdy to bylo mučenictví, jindy pokora v klášteře. Dnes potřebujeme křesťanských pánů a křesťanských občanů. Poctivá volba a socialní dekorum mezi katolíky učiní více pro slávu Boží a spásu duší, než půlnoční mrskání nebo Kampostelské pouti.« Tak označil Ireland zásady Heckerovy pro Ameriku. Dodává pak dále str. XIII.: »Slyšel jsem kdysi kněze, jenž se modlil růženec a učinil prázdnotu kolem kazatelny špatným kázaním, kritisovati P. Heckera, proto, že příliš mnoho spoléhá v člověka a nedosti důvěřuje v Boha. P. Heckera zbožnosť, jeho vytrvalosť v modlitbě, jeho osobní chování a sebezapírání vyvrací domněnku, že málo spoléhal v Boha. Avšak můj starý kněz — on má v církvi dnes jak v Americe, tak v Evropě tisíce společníků — více než z polovice viděl ve snaze lidské energie nedostatek důvěry v Boha. Často více spoléháme na Boha, než Bůh od nás žádá, a jsou případy, kdy novena jest útočištěm pohodlí a pokrytství. Bůh nás nadal přirozenými talenty, a ani jeden z nich nebude s jeho dovolením zabalen do šátku. Neučiní div ani nedoplní milosti, aby nahradil naše nedbalosti. Musíme pracovati, jakoby vše záviselo na nás a modliti se, jakoby vše záviselo na Bohu.«

Tímto způsobem ještě dále probírá Ireland způsob pastorace.

Přestáváme na těchto ukázkách a zmíníme se o kusech, které byly ze životopisu francouzského zavrženy. Musíme hned napřed vyznati, že přesnosť zkoumání v Římě a výtečná orientace překvapuje. Apoštolský list mluví zřejmě, že jde spíše o špatný překlad a výklad než o originál a osobu Heckerovu.

»Tablet«, list kardinála Vaughana, přinesl dva články: »P. Hecker a jeho kritikové« (v březnu 1899.), v nichž se zřejmě dokazuje, že

francouzská kniha o Heckerovi, která jest na indexu, jak ji přeložil Abbé Félix Klein (»Le Père Hecker«), zcela nesprávně »adoptuje« některá místa. Pro důležitosť věci uvádíme zde dle »Tabletu« následující. Dle listu papežského nelze učiti, že v duchovním životě stačí za vůdce Duch, bez vedení církve, což jest zřejmý blud. Originál anglický na str. 175. (Elliot) zaznamenává jiskru duchovní, jak ji napsal v New Yorku v červenci (27) v r. 1844. čtyři dny před svým křtem. »Začal jsem jednati. *Mé spojení s katolickou církví jest můj první opravdový skutek* . . . při tomto vedení nepotřebuji žádného jiného.« Zřejmo zde spojení: vedení církve. Felix Klein však přeložil: »*Seul, l Esprit me suffit*« »Le Père Hecker« str. 159., což jest úplně nevěcný a bludný překlad, neboť originál toho nemá. Dále jest označena v listě apoštolském sentence, jíž neváznosť se ukazuje ku slibu a řeholím. Zde pochybil americký životopisec jednou a francouzský dvakrát. Elliot tlumočí nevěrně — názor Heckerův o slibech, jakoby podceňoval cenu a záslužnosť slibů. Elliot píše o tom nesprávně: »Mužové pevné povahy nepotřebují slibu jako záruky, že dostojí Božímu povolání, a lidé chabé povahy mohou sebe zaslibovati v zevnější stálosť, však jest pro ně s malým osobním užitkem, a jejich nepohnutelnosť jest často velikou příčinou zármutku jejich představených.« V těch slovech by ovšem byl chybný názor, avšak Hecker své mínění o této otázce vzal z kompetentnějších pramenů a uložil je ve svých spisech »Questions of the Soul« (otázky duše), a »The Excellences of the Oratory of St. Philip Neri«, kde opakuje myšlenky Avanziniho a Lallemantovy z Tovaryšstva Ježíšova. Však sám Elliot, který tlumočil názor dle jeho domněnky — Heckerův, vyznává, »že nikdy nepodceňoval význam slibů,« kterážto slova vynechal francouzský přepracovatel životopisu Heckerova Abbé Klein. Z uvedených věcí lze poznati, že zde Hecker sloužil za zástěru jiných směrů, a že jméno jeho bylo stotožňováno s leckterým liberálním směrem, který se zde a onde v Americe zahnízdil. Badání, jež v sporné záležitosti započalo v Římě, nebude před veřejností tajeno, a tak záhy můžeme očekávati spolehlivé, nestranné objasnění sporné věci.

Tím jsme naznačili jádro věci, která jest vlastně ve stadiu kvasu a sporu, a proto nevyniká jasností. Jednu však věc při této příležitosti nemůžeme nechati bez zmínky, totiž Heckerovu snahu — apoštolovati pomocí tisku. (Dokončení.)

Nietscheova kritika křesťanství.

Na líc a rub obrací **Filip Jan Konečný**.

(Pokračování)

Přece však doznává auktor (str. 72 n. 29), že psychologický typ Kristův *může* býti obsažen v evangeliích »přes evangelia, jakkoliv i zmrzačen nebo cizími rysy přetížen.« Nejde prý zde o *pravdu,* co Ježíš činil, mluvil a jak vlastně umřel, nýbrž o to, je-li Jeho typ ještě poznatelným a vůbec »představitelným«. Nejhůře vede si zde *Renan,* »tento tajtrlík in psychologicis«, když totiž přinesl ve své oblíbené jinak

knize dva *nejnepříslušnější* pojmy ku svému výkladu o typu Pána Ježíše; byly to pojem *genius* a *heros*, jimiž Krista vyzdobil. Ale právě v tom dopustil se »tajtrlík in psychologicis« báječné chyby. Nic není tak »neevangelickým« jako činiti Krista hrdinou čili heroem. Úplný opak je pravdiv, poněvadž ve Vykupiteli stal se *pudem* »úplný protiklad všeho zápasení a všeho sebecítění v boji«, takže *neschopnosť* k odporu stala se morálkou, a *blaženosť* v míru vyrostla jen z *nemožnosti* býti nepřítelem. A jaké *zlerozumění* je zde docela slovo »genius«! Náš pojem o »duchu« nemá ve světě, v němž žije Ježíš, pražádného smyslu« (str. 73). Ne slovo *genius*, nýbrž »zcela jiné slovo« bylo by zde »spíše na místě«. Nechť se stav chorobné dráždivosti přeloží v poslední logiku habitu fysiologického, a hned bude pochopitelno, že nauky Ježíšovy o »věčném, pravém a vnitřním světě, jakož i o království božím« etc. nevytryskly z genia a nepotřebovaly pražádného zvláštního »ducha«. Z toho je také vidno, že »pravý život, věčný a blažený život« není přislibován, nýbrž že je tu, je *v nás*. »Každý je dítko boží a jako dítko boží každému je roven, každému i Ježíši, jenž »nepožaduje ničeho pro sebe sama.« Nač tedy a jak *dělati* »z Ježíše hrdinu«! Nebyl hrdinou jako nebyl geniem. To jest asi »psychologický« typ Pána Ježíše dle »dvacetiletého rafinovaného filologa«, jenž vychutnával dílo nevyrovnatelného Strausse. Rozebeřme si tuto »moudrosť«!

Předpokladem celé této »typické psychologie« božského Vykupitele jest blasfemická injurie, která z Krista udělala politického zločince, potřísnila Jeho smrť výkladem vší historické pravdě odporujícím, a mimo to prohlásila, že Kristus vlastně ani nevěděl, zač trpěl, že to snad na nejvýše pociťoval. Z tohoto »nevědomého« stavu a chorobného, když vypravováním bajek evangelických osoba i stav Vykupitelův ještě více byl znešvařen a zastřen, vyvinul se časem osudný názor o *zvláštním vynikajícím* Kristu geniu a hrdinovi. »Pravda« je, že nebyl Kristus tím ani oním a nejen *nebyl*, nýbrž dle předchozího (my však voláme: úplně panem Nietschem *zfalšovaného a v nejmenším nedokázaného* předpokladu) ani býti *nemohl*, poněvadž se jeví docela *obyčejným* člověkem, jakých je do sta devadesát devět a jeden. Ano, ani docela »obyčejným« člověkem nebyl, protože stav jeho nebyl »normálním«, a on ani nevěděl, ba snad ani »nepociťoval«, proč a zač umřel, jak žil a učil. Dovolíme si jen kratinkou poznámku, jež se nám takořka zde vnucuje: Kdokoli hanobí a popírá Kristovi jeho přirozenosť božskou, popírá a hanobí Mu i jeho přirozenosť lidskou. Kristus buď existuje u vší velebnosti jako pravý Bohočlověk, anebo neexistuje ani jako řádný a normální člověk. Stojí-li před námi Kristus u veškeré cti a velikosti jako vzorný člověk, stojí před námi a nám blíže i Jeho velebné božství, protože uzavírati musíme, že takový »ideál-člověk« nemohl lháti, ani z nevědomosti vykládati, že jest Synem Božím, Bohu rovným, pravým Bohem.

Na panu Nietscheovi — a moderní svět v podobných »důkazech« si libuje! — makavý příklad k slovům těm vidíme. Aby zničil *božského* Vykupitele a *nadpřirozené* poslání i učení Jeho, vrhá se nikoli z příma na božství Kristovo, nýbrž na Jeho *člověčenství*, na Jeho *přirozenosť lidskou*, a zkroutiv ji všelijakými psychologiemi a fysiologiemi pod obyčejný normál lidský, vyvracuje všecko a hlavně božství Kristovo. Ze starších dob víme, kterak křesťanským apologetům o to šlo, aby uhájili *božství* Kristova, jelikož Jeho svatého člověčenství odpůrcové tak zle

se nedotýkali — vždyť ještě do nedávna i »filosofem« a »mravním ideálem« Krista člověka býti nechali, jen když v něm *Boha* uznati nemusili! — dnes mají se však věci již jinak. Božství Kristovo neuznává se sice stejně jako dříve v řadách protivníků křesťanského náboženství, způsob boje je však docela jiný, než býval, poněvadž dnes Krista-*člověka* neuznávají (jako dříve činívali, aby Jeho *božství* zapřeli), a zpříma právě Jeho svaté *člověčenství* napadají, snižují a tupí, aby *tím způsobem* napadli, snížili a ztupili Krista-*Boha*. Nebyl-li Kristus ani normálním člověkem, kterak mohl býti zároveň v téže osobě velebným Bohem? Tato konečná myšlénka jest základním rysem celé moderní antikřesťanské válečné strategie. A má *akutní* smysl! Lidstvo věří totiž dnes daleko více *v člověka* nežli v Boha. Chceš-li něco dnes lidem doporučiti a je pro to získati, musíš právě jejich *lidské* stránky se dotknouti a interes v nich vzbuditi. Dokážeš-li jim, že to neb ono (třebas i jinak v podstatě *náboženským* bylo) jest *lidským*, v zájmu humanity a člověčenstva nutným, získáš je pro to, a přijmou to. Vezmeš-li však věc opačně a ukážeš-li na její stránku božskou, náboženskou a nadpřirozenou, odvrátí se od tebe, vyslechnou tě ledabyle, neudělají pro věc nic aneb zúmyslně vloží ti v cestu překážky a ukáží neslýchanou lhostejnosť, ano i nepřátelství. Z té příčiny jest tak nebezpečna moderní strategie našich odpůrců, když nám Krista-*člověka* hledí vyrvati a vše, co lidského a přirozeného v křesťanském náboženství, když hledí snížiti, překroutiti, potupiti, nenormálním, nepřirozeným a chorobným prohlásiti. Nebudeme uvedených předpokladův a strategií vyvraceti — musiliť bychom psáti celou knihu o Kristu *Bohočlověku*, a těch bylo napsáno již věru dosti (i v češtině máme krásné dílo *Didonovo*) — ale tolik svým odpůrcům přece řekneme: Nebyl-li Kristus normálním a ideálním člověkem, čím jste vy, kteří v kalu pomluv, hanobení, překrucování, smyslnosti a nenávisti až nad hlavu tonete, jak příkladem z básní v »Moderní Revui« možno bezpočtukráte se přesvědčiti?

Napsali jste sice kdysi (ve spise jednoho svého kumpána), že na vás není »viny ani hany«, ale svět se vám vysmál, i český moderní svět! O tupeném vámi Kristu a *Vykupiteli* je známo, že svým příkladem a učením *obnovil* tvářnosť lidstva, o vás však i z vašich listů se dovídáme, že toho nedovedete, ba ani nechcete. Poslouchejte, jak to za vás vyznal pan *Jiří Karásek* ještě v červnu r. 1898., když v Moderní revui« báseň otiskl na str. 95. nadepsanou: »Confiteor«. Pan Karásek zpívá:

Já mnoho chtěl jsem žít a mnoho jsem jen lhal.
Já stvořit život chtěl a frašku jsem jen hrál.
Já čekal dlouho dost . . . Mám čekat ještě dál?
Grimassy dělejme . . . Je čas, bych se jen smál . . .
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
Nač všechno bylo to? . . . Já Ligurinem byl,
A nic mi nevzrostlo, co v lůno skal jsem sil.

Tedy: desperace, prolhaný život, fraškovité velikášství, grimassy a ligurinství — toť setba, osení a žeň těchto nietscheovských nohsledů, jimž ani požehnaný Kristus neušel, aby mu nebyli dali zakusiti »suggerované superiority« svého Mistra! A po takovém vyznaném mravním,

hmotném a socialním fiasku nestydí se páni talentové opisovati blasfemie na Krista Bohočlověka a stlačovati ho pod normál obyčejného člověka, toho Bohočlověka, jemuž ani nejúhlavnější nepřátelé nemohli předhoditi hříchův a upříti podivuhodných činů! [1])

Podobně jiný pán z tábora tohoto, básník *Ant. Sova,* jehož talentu v »Moderní revui« tak velice i pan Karásek i pan Procházka se koří, napsal o svých snahách a výsledcích verše, které již svým nápisem ohlašují mravní deficit. Na straně 30. čteme totiž od něho báseň »Výčitky« — prosím: *výčitky!* — v níž se potkává se ženou, která mu »vstříc vyšla«, a jak se zdá z jejího i z jeho další veršované řeči, vstříc vyšla ne maně a bezdůvodně. Tato tedy žena, kterou básník »tušil«, vstříc mu vyšla:

»A řekla: Z tvých bouří, z tvých vichřic nevzešly klasy,
a ze tvojich nenávistí se nerozjasnilo duším,
i bolesť tvých dissonancí tě nevedla k harmoniím,
tvé kletby neměly síly, *by člověk stal se lepším.*«

A mimo tyto »krásné« věci, charakterisující činnosť básníka, požívajícího nietscheovské injurie o nenormálním a chorém fysiologickém typu Vykupitelově, a mimo tyto krásné věci předhodila mu tato »zamlklá žena — co by ještě byla předhazovala, kdyby nebyla bývala »zamlklou«, nýbrž hodně výřečnou — že ve své *nenávisti k ženě zbloudil* a že »nevinné šlapal ve tmách« etc. A on, co odpověděl, jak vyvrátil tyto těžké recriminace a sobě nemilé věci, ničící »hodnotu« jeho literární, umělecké a moderní (nietscheovské) činnosti? Slyšte ho!

»Já vyslechl ji mlčky. A sklonil jsem zamyšlen hlavu«
— — — — — — — — — — — —
»Po chvíli děl jsem: Nevěřím slovům Tvojim,
— — — — — — — — — — — —
Tvé výčitky hoří mně v srdci plameny rudých ohňů,
tvá drtivá slova těžce v mou padají duši.
Tu jednu však útěchu mám: já svět chtěl vidět velký
— — — — — — — — — — — —
Já nechtěl v tom se uklidnit, čeho dosíci možno,
Já v Neznámo toužil, kde nutno vše bojem si získat,
má nenávisť k Dnešku chtěla být pozdravem Zítřku,
mé zhrdání Životem starým pozdravem Nového žití.
Leč odpusť: — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
Je v rozkladu dnešní člověk, jej utěšit nelze.

Tak tedy vyhlíží dle vlastního přiznání blahodárná činnosť těchto pánů, a takové přinesla jim ovoce mravní, fysické, psychické a socialní! A přece odvažují se tito zkrachovaní pánové chytati se za šosy zbláznivšího se Nietsche a za ním opakovati o Bohočlověku Kristu bezbožné infamie, jež ho pod normální lidi staví, tedy zajisté i pod ně, poněvadž se na jisto nepovažují typy fysiologicky »chorobnými« a evangelickými legendami »zmrzačenými«! Ať srovnají tato svá zahanbující vyznání a

[1]) Poznámka redakce. Tomuto Jiřímu Karáskovi věnoval Sigismund Bouška, sloup »Nového Života«, báseň, a báseň ta měla i s věnováním přijíti do »Vlasti«.

tuto svou kompromitující neblahou činnosť s výroky a činy Kristovými, a ať uznají, že se hrozné ničemnosti na Kristu i jako na Bohu i jako na člověku dopustili, když bezbožné bláznovství Nietscheovo třebas jen i ve své »Revui« přeložili a jemu do opravdy nevěřili, jak na svém zesnulém kollegovi Hlaváčkovi svým čtenářům dokázali. Ať uváží všecku mravní a společenskou bídu svou i spolubližních; ať uváží nepředpojatě, upřímně a opravdově, a ať uváží též činy a řeči, utrpení a smrť Páně, a pak budou zajisté i pro Krista Boho*člověka* míti tolik úcty, že před ním a jeho ctnostmi skloní uctivě hlavu, jak ji sklonil a kloní téměř již dva tisíce let všecken křesťanský (ano do jisté míry i mimokřesťanský) svět. Kdo nemá v největší úctě Krista, nejen jako Boha, ale i jako *člověka,* nemá a nemůže míti v úctě obyčejného člověka, poněvadž *Kristus* i jako *člověk jest ideálem,* jehož podnes druhého na světě nebylo. Kdo zavrhne ideál (pravzor), kterak nezavrhne padělek a nepodařený podle něho obrázek? Že nesoudíme špatně, dokazují Nietscheovci, když o »stádu a nepodařeném zvířeti« svým časem mluvili, označujíce těmi tituly *lidi!* Nelze jinak! Komu jest i Kristus jako Boho-*člověk* nenormálním a chorobným člověkem, tomu nemůže býti ostatní lidstvo jiným, než stádem a nepodařeným zvířetem. Pan *Jos. Lad. Frochâzka* zabásnil si o tom příležitostně — viz jeho sbírku »Chaos na zemi« — takto:

»Žiji! *Kol stáda, jež se lidmi zove!* —
zlí — dobří, boháči — chuďasové!
Ti bučí, vyjou, mňoukají a lají,
povyku hrůzu věru nadělají!«

— — — — — — —

Všechna vychvalovaná osvěta a pokrok nepomohou prý již lidstvu docela nic — řítíme se »morálně dolů«. Auktor vyslovuje (str. 22.) proto rozhodné přání, »aby tu mrchu shnilou, bolavou — rozuměj: *lidstvo!* — šli už jen pochovat! Kdo by tomu brániti chtěl, ať — smíme to za básníkem opakovati? — ať zadnici má přichystanou.« Tak, prosím, nakládají nietscheovsky-moderně pokročilí páni talentové, básníci a umělci *s lidstvem!*

Ký tedy div, že také nectně ve své »Moderní revui« naložili s Boho*člověkem* Kristem, když ve svém překladě vytvořovali jeho »psychologický typ«? Možno však za těchto podmínek rozumně s nimi se domluviti, proti nim, těm vyvýšeným »nadčlověkům« s úspěchem polemisovati? Z Krista udělali politického zločince, jenž zasloužil Sibiř; lidstvo degradovali na stádné zvíře, sebe samy povýšili však za *nadlidi,* ač i »zamlklé ženy« etc. mohou jim »pěkné« věci vyčítati, a oni rovněž o své činnosti vyznávají, že je provázena nezdarem, desperací, lží, fraškou a grimassy! Škoda, že pan Jos. Lad. Procházka nepoužil ještě svého roztomilého »biče a zaťatých pěstí«!

V dalším lituje auktor, že v okolí Kristově nebyl ruský spisovatel *Dostojevský,* ten prý by byl dovedl pociťovati »tohoto zajímavého *dékadenta*«, a byl by strhl závoj s »onoho zvláštního, chorého světa, v nějž nás uvádějí evangelia«, falšujíce ovšem a znetvořujíce typickou postavu Vykupitelovu. Jen Dostojevského na blízko Kristu nebo vůbec někoho podobného, »jenž (by byl) dovedl pociťovati právě uchvacující kouzlo takové směsi sublimného, chorého a dětinského«! Auktor tedy za to má, že kolem »chorého a dětinského dékadenta« byl kruh lidí

přihlouplých, nerozumných a dokonce i podvodných, kteří buď neuměli rozpoznati věci nebo naschvál je překrucovali a dle potřebného sektářství zbarvovali, dělajíce z něho »boha« a vkládajíce mu do úst »úplně neevangelické pojmy« o posledním soudu, o návratu, o hříchu atd.! Nedivíme se tomuto počínání, — jeť jen důsledkem fixní nepravdy, kterou již dávno pronesl Nietsche, když totiž upíral Kristu veleducha a hrdinství, a když všecky zprávy evangelické vyhlásil bajkami.

Připustiti, že kruh přátel, známých a věřících Páně byl sborem lidí normálních, příčetných, soudných a poctivých, připustiti to, znamenalo by celou theorii dékadentskou o Kristu v prach povaliti a z bídáckosti usvědčiti. Kdo pak dělá rád něco podobného sobě? Ať to jen vypije druhý! Proto pan Nietsche nejen Krista, nýbrž i jeho následovníky, známé a přátely degraduje na pouhé stranníky, přihlouplé sektáře, prohnané podvodníky, kteří si v evangeliu z »dětinského dékadenta« udělali »dle svých potřeb«, co chtěli. Chcete důkaz těchto tvrzení? A kdo vám dal k tomu právo? Což nevidíte a neslyšíte, že tak řekl, napsal a usoudil filosof, moderní učenec, nadčlověk? Opovážíte-li se ještě jedenkráte jenom ceknouti a neohnete-li před moudrostí jeho hřbet pokorně až k zemi, vyhlásí i vás za sektáře a přihlouplé bohoslovce! Zde se musí jak na vojně poslouchat, a kdyby pan auktor napsal, že za časů Vykupitelových rostl lidem na hlavě šindel a v žaludku že měli pardaly a šakaly, musíte tomu bez odporu věřiti, poněvadž proti tomuto a kterémukoli jinému jeho »typickému« výroku není odvolání, není opravy! A buďte vůbec rádi, že smíte s hlavou vzhůru a s nohama dolů po světě choditi, jelikož si snad dosud pamatujete, kterak pan Nietsche se před časem dopálil a všecko na »hlavu postavil«. Aby vám to tak za tu opovážlivosť (sháněti se při jeho řeči po důkazech) podobně udělal, a vás hlavou dolů a nohama vzhůru postavil! Tak tedy již otrocky mlčte a napjatě poslouchejte. Pan auktor dí — a toť se ví, že je to »pravda« — mezi kazatelem na hoře, na jezeře a na louce, a mezi kazatelem bohoslovcův a kněží »rozvírá se rozpor«, jejž i *Renan* oslavil jako »le grand maître en ironie«. Kazatel na hoře, louce a jezeře je chlapík, protože »činí dojem Buddhy na půdě velice málo indické«; kazatel však kněží a bohoslovců má podobu útočného fanatika a »smrtelného nepřítele kněží a bohoslovců« (str. 74.).

Ale pardon! »Bráním se, ještě jednou řečeno, proti tomu, aby byl »fanatik« vnášen do typu Vykupitelova,« dí pan auktor. Nu tak vida, že je pan Nietsche hodný — řekne málem čtenář — vždyť nechce dopustiti, aby Pán Ježíš zván byl »fanatikem«. Pozor, příteli! Víš, proč se brání auktor, aby do typu Vykupitele vnášen byl fanatik? Poněvadž fanatik obsahuje v sobě něco vášnivého, umíněného, podnikavého a neústupného, tedy něco, jež dává svědectví o nezkrocené a odvážné síle; té však pan Nietsche nikdy nepřipustí »chorému a dětinskému dékadentu«, proto brání se, aby do jeho typu vnášen byl pojem »fanatik«. Jak se tedy má nazývati kazatel kněží a bohoslovcův? O to se pan Nietsche více nestará, a ty, nechceš-li si něco »typicky-fysiologického a psychologického« utržiti, nestarej se o to také a dosti měj na tom, že i kazatel na hoře a na jezeře »činí *dojem* Buddhy«, ale ještě ***na velice málo indické půdě!*** Víš přece, co to znamená, a jak tedy kazatel kněžský a bohoslovecký u auktora dopadá! I když chválí pan Nietsche Kristus požehnaný vždy špatně se při tom má.

Třes se »blahověsti« čili kniho evangelní, jež si tolik nešvaru v typu Vykupitelově nadrobila, auktor sahá nyní rukou po tobě a chce zkusiti ostří své kritiky na tvých učeních! Především a hned takořka na prahu dí tobě (str. 75.), »že říše nebeská náleží *dětem*.« To není učením hlavy auktorovy, ale to je prý učením tvým, blahověsti, učením čistým, skutečným a nezfalšovaným! Víra tvoje také není »výbojná«, jakoby přihlouplí kněží a snad i tvé řádky tu a tam chtěly, víra ta jest měkká jako houba, a od počátku světa tady byla, je to »takměř do duchového ustoupivší *dětinskosť*.« Aby se tomu nezfalšované rozumělo, připomíná auktor »případ opozděné a v organismu nevyvinuté puberty jako následný zjev degenerescence«, jenž aspoň fysiologům je povědomý. Tato víra »blahověsti« se nehorší, nekáže, nebrání se, nerozlučuje a »nedokazuje se ani divy, ani odměnou, ani přípovědí, ani dokonce písmem«, a to proto, že prý je sama každého okamžiku svým divem, svou odměnou, svým důkazem, ba dokonce svou »říši boží«. Tato víra se též »neformuluje«, nýbrž jenom *žije*. Tím chce se říci, že víra dle evangelia čili blahověsti nezná žádného určitého útvaru (konfesse), že nemá žádné theoretické stavby (dogmatiky), že si hledí jen každodenního života čili praktiky, a to jest její morálka. Ovšem i v této víře »určuje *náhodou* okolí a řeči *jistý druh pojmů*, ale třeba se zde míti velice na pozoru, aby se v pojmech těch nic dogmatisujícího nespatřovalo, nic stabilního a nehybného, jelikož pojmy ty značí jen »značkovou řeč, semistiku a příležitosť k podobenstvím.« A to jest nesmírné důležitosti, neboť jenom proto, že se »žádné slovo nebéře doslovně, je tomuto protirealistovi předpodmínkou, aby vůbec mohl mluviti. Mezi Indy byl by užíval — tak prorokuje auktor — samkyanských pojmů, mezi Číňany laotseovských — a necítil by při tom žádného rozdílu.« Tento způsob působení líbí se auktorovi tak velice, že vyznává: s jistou tolerancí ve výrazu bylo by možno zváti Ježíše »svobodným duchem«, jelikož ze *všeho pevného nedělá si docela nic*. Pojem »*zkušenosť* žití«, jak ji zná, odpírá u něho každému druhu víry, zákonů a dogmat. Pořád mluví jen o *nejvnitřnějším* — o pravdě, životě, světle — a vše ostatní, co mimo to jest (zevnější zkušenosť, příroda, ano i sama řeč), »má pro něho jen hodnotu znamení a podobenství«. On jest zkrátka *symbolistou* par excellence *a stojí mimo všecko náboženství*, *mimo všecky kulty*, mimo celé dějiny, mimo všecky učenosti, vědy, politiku a psychologii, mimo všecky knihy, mimo všecko umění — »jeho »vědění« je právě *čiré bláznovství* nad tím, *že* něco podobného existuje. *Kultura* není mu ani z doslechu známa,« proto není mu proti ní třeba jakého boje — a on jí také nepopírá. Totéž platí o státě, o všem občanském řádě a společnosti, o *práci*, o válce: — neměl nikdy příčiny popírati svět a ani netušil, co jest církevní svět. Rovněž schází mu dialektika, ano i představa pro to, že by mohla býti nějaká »víra« a důvody dokázaná »pravda«; *jeho* důkazy jsou »vnitřní *světla* a vnitřní pocity *rozkoše*« etc.

Nu dobře, jen že bych se měl chuť otázati, kterého to Hottentotského idiota měl pan Nietsche na svém pytevním stolku, když v něm tyto překrásné »symboly par excellence« shledal. Ano, já se domnívám, že pan Nietsche zaměnil tomuto hottentotskému idiotovi, jehož nám právě dle »blahověsti« popsal, koleno s hlavou, a že mu provrtal stehna místo mozku, když v nich ani stopy po rozumu ani po představách, ba ani po lidské řeči nenašel a všude jen jakési značky a symboly viděl! Aby ubohý »dékadent« skutečně nevěděl docela nic o přírodě,

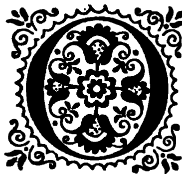
o právu, pravdě, umění, o lidech, společnosti a státu, o věrouce, o víře atd. a aby stál úplně »mimo veškeré« náboženství a dějiny, ano i mimo *práci* atd., musil by žíti někde na severní točně a neviděti ani mořských medvědů a ledů. Kristus žil v civilisované zemi a stýkal se s lidmi nejrůznějšími — jednoduchými i učenými, chudými i boháči, s vojáky, celníky, úředníky, zákonníky, pohany, farizeji, vladaři a nejvyššími knězi — stýkal se s nimi po tři léta velmi často a za nejrůznějších okolností, stýkal se s nimi privátně i úředně (Pilát etc.), káral je, opravoval, zavrhoval, ano i trestal; mluvil a kritisoval přítomné události privátní i veřejné; věděl, co se dálo v minulosti dobrého i špatného, a dovolával se toho; polemisoval, dokazoval, vyvracel, opravoval, vysvětloval a doplňoval věrouku i mravouku; předpovídal budoucí věci s takovou určitostí, že i nepřátelé jeho ještě po smrti jeho byli o tom úplně přesvědčeni a žádali u vladaře Piláta proti tomu ochranu. Kristus znal celý Zákon starý tak důkladně, že mu odpůrcové jeho nedovedli naprosto odpověditi a čeliti, když ho proti nim na případném místě a v příhodném místě použil; Kristus mluvil, učil a činil tak podivuhodné věci, že zatvrzelí hříšníci se k němu pokorně a lítostně obraceli; Kristus, když mu bylo dvanácte let, přivedl v úžas znalce Písma ve chrámě, kteří slyšíce otázky a odpovědi jeho žasli a divili se, kde se v něm vzaly. A nejen prostincí učeníci Páně, svatí apoštolé, jak myslí auktor, ale i raffinovaní nepřátelé Kristovi ze Židův a pohanův jisté věkopamátné věci o něm zaznamenali a tím pravdě svědectví dali, pravdě, dím, jak ji zaznamenali sv. evangelisté. A ejhle! Toho Krista, jehož moudrosť a velebnosť, slávu a moc celá raffinovaná, zuřivě nepřátelská a velmi mocná strana židovská nemohla udolati, nemohla ani ukřižováním a hrobem umlčeti, ejhle, toho nepřemoženého a slavného Krista opovážil se jediný človíček zahlazovati, dětinou a slabomyslným, a veškeré myšlénky rozumné neschopným vyhlašovati, pan Nietsche, jenž nic zvláštního neučinil, než že na konci svého života následkem svých »učených« extravagancí se zbláznil. Věčná Moudrosť a lidský blázen jako její kritik! Nejsou to největší paradoxa? A po lidsku řečeno: Nezasloužil si pan Nietsche blázinec za své literární šílenství? Jen v tom ex post prokázaném šílenství nacházíme pro auktora omluvu. Co máme však na ospravedlněnou těch říci, kteří ještě teď, ještě dnes, nedbajíce výstrahy, již spatřují na nešťastném mistrovi, překládají a tím opakují a do jisté míry (zajisté) za své berou jeho šílenosti a bláznoviny?

Sv. apoštol *Pavel* na jednom místě o sobě napsal, že, dokud býval maličkým čili dítětem, chápal dětinsky, to jest dětem přiměřené věci; když však vyrostl a stal se mužem, že pochopil věci, které náležejí »velikým« čili dospělým. O pánech talentech, umělcích a básnících »Moderní revui« zdá se, že platí až podnes jen prvé vyznání Pavlovo, poněvadž skutečně počínají si »v chápavosti dětinsky«, jelikož jinak bylo by nemožno, aby ještě teď, kdy jejich mistra zavřeli v blázinci pro jeho prokázané šílenství, a kdy sami podle těla dospěli »v pány«, krmili svého ducha nietscheovinou. Když však už Nietsche tak velice je zajímal a když už zrovna Nietschem zabývati se chtěli, proč právě *tuto jeho spisovnou partii* vyvolili a ne některou jinou, klidnější a méně urážlivou?

(Pokračování.)

Z Národního divadla.

d Nového roku 1899. zase tak hezky pokulháváme za zdejším německým divadlem. Co domněle významného, mají Němci dříve, a my o několik honů za nimi. Pravíme domněle významného, neboť ani »Zazu«, ani »Formana Henčla«, ba ani »Cyrana z Bergeracu« nepovažujeme za nic tak epochálního, ať už reklamní recense mlátí do svého bubnu sebe zuřivěji. Ostatně jsme u nás zvyklí, že těch pár pravdivých slov přijde vždy až potom, když se kus do omrzení vyhraje a obehraje, kdežto by měla pravda jíti napřed. Kasovním úspěchům by neškodila; naše obecenstvo svádí bitvy o lístky, i když kus za mnoho nestojí.

Pětiaktová komedie »Zaza« od Bertona a Simona vzbudila v některých listech pohoršení. Reklama nazvala ji »sensační«; tou však nikterak není. Nás »Zaza« pranic nepřekvapila, mělať na našem jevišti plno předchůdkyň. Byly doby, kdy francouzská komedie à la »Zaza« stíhala jedna druhou. Kdo sledoval naše referáty v této rubrice, dobře se pamatuje, jak jsme o nich soudili. Přísná, ale spravedlivá ta slova opakujeme zase, nic jsme se za ta léta nezměnili; stanovisko naše je totéž.

Zaza je chansonnierka z Variété. Otce nepoznala, zpustlá matka si přichází k dcerušce pro peníze, aby je utápěla v kořalce. Toť víte, že taková Zaza má plno ctitelů, ale se žádným to nebrala do opravdy. I ten pravý se dostavil. Pan Dufresne, obchodní cestující. V prvém jednání vidíme zákulisí Variété a garderobu Zazinu ve všech podrobnostech. Obléká se před Dufresnem. Potom žijí spolu »šťastných« šest měsíců v zátiší městečka St. Etienne u Paříže. Nevzpomínáte na »Dámu s kameliemi«, Margueritu Gauthierovu? Dufresne často odjíždí; obchodní záležitosti prý ho volají do Paříže. Ale zatím je darebák ženat, a jako ženatý muž začal si známosť se Zazou, již si vydržuje. Jak ušlechťující! A ta povaha jeho! Již to jediné dostačí uvésti, co je v jeho duši bahna. Zaza byla v Paříži a viděla dcerušku svého milence. Rozcházejí se; zpěvačka jde zase k divadlu, stane se slavnou, po třech letech se Dufresne k ní chce vrátiti, aby obnovila bývalý poměr, ale ona ho zamítá a odjíždí ve svém povoze.

To je vše v hlavních rysech. Detailů je zde mnoho, některé — prosím, rozumějte dobře, jak to míněno — jsou skutečně psychologicky pěkné, ale celek je známý nezdravý kal s přemnohými místy hrubě pohoršujícími, proti čemuž od té doby, co »Vlasť« vychází, energicky protestujeme.

Našli se lidé, jimž se Hauptmannův »Forman Henčl« velmi líbil. Jak prý to krásně kresleno, ty povahy a osoby. Jak prý ty vášně rozebrány, jaké vzácné to umění! Inu, něco pravdy je na tom; stylista, básník, spisovatel a jeho nadání mnoho zmůže. Ale díváme-li se na ty figurky blíže a trochu s jiného hlediska, pozorujeme-li vnitro povah a ne vnější effekty slov a mimiky, tu se dojem silně mění. Líbil-li se »Forman Henčl« některým, většině se jistě nelíbil; než k věci.

V prvém jednání vidíme umírající Henčlovu ženu. Je »po malém.« Obává se, že si muž její vezme děvečku Hanu, má nekalou

pověsť a kdesi nemanželské dítě. Henčl jí slíbí, že si Hanu nevezme. Ale slibu nedostojí; hned ve druhém dějství se zasnubuje. A přece Hanka se miliskuje skoro s každým mužským, který je na blízku. Celou surovosť své povahy ukáže, když ji Henčl přivede její dítě, o něž se chce jako otec starati, odpouštěje druhé ženě poklesek. Když se Henčl v hospodě doví, že je mu žena nevěrna, oběsí se. Takový konec vycítíte hned od začátku.

Mluva zabíhá někde až do úplné sprostoty; kluzkostí je ve hře dost a dost. Myslíme, že toho nebylo třeba ku bližší charakteristice osob a celého ovzduší. Divák si dovede již učiniti soud, i když se do hlediště neházejí celé zapáchající věty. Pokud se mnohý dívá a sleduje hru, je ovšem napjat a třeba se mu i líbí, ale když z divadla vyjde, klidně přemýšlí a uvažuje, bývá úsudek jeho docela jiný. Detaily mizí, dojem celku zůstává.

Nebylo by pražádné neštěstí, kdyby byl »Forman Henčl« na naše jeviště vůbec nepřijel. Ty doby jsou pryč, kde pro vyhlášenou nějakou hru běhali naši lidé do německého divadla. Mnohý jednotlivec tam snad zajde i dnes, ale to Národnímu divadlu již neuškodí.

S Rostandovou bohatýrskou pětiaktovou komedií »Cyrano de Bergerac« nadělalo se mnoho hluku, a docela zbytečného. Vypsalo se mnoho inkoustu samými dithyrambami, vyplňovaly se dlouhé sloupce. A přece je dějem Rostandova komedie chudá. Musí pomáhati vnější divadelní effekty probatae virtutis; veliký počet osob, z nichž mnohá sotva promluví, nehledě ani k tomu, aby jednala a hrála. Již přívlastek »bohatýrská« komedie dává tušiti, že tu jest převahou milosť, láska a všecky rytířské aventury, které s ní souvisí.

Dobrodružný básník a rytíř Cyrano skutečně žil, a to ve druhé polovici 17. věku, tedy v době, kdy u nás bylo nejsmutněji. Celý kus jsou vlastně scény z jeho života, pravdivé i vybájené, a jejich předmětem neopětovaná láska Cyranova k Roxaně. Celým tím pásmem nebohatého děje táhne se jako světoznámá červená niť — račte odpustit! — dlouhý nos Cyranův, kterým jej příroda štědře obdařila. Hned v prvním jednání vidíme, jak se proto rve a kordem těžce zranil jistého šlechtice. Jestliže Roxana ho vyzývá k dostaveníčku, ku kterému dochází ve 2. dějství v cukrárně Ragueneauově, není to z lásky k němu, ale aby získala protekci Kristianovi z Neuvilletu, Gaskoňci, jenž je kadetem v Cyranově pluku. Cyrano mnoho a skoro pořád o lásce k Roxaně lká a vzdychá, ale přímo jí lásku vyznati si netroufá, právě zase pro ten svůj prožluklý nos, jemuž i sám Kristian se posmívá. Ale co vše nezmůže láska, kterou se bohatýrská komedie přímo rozplývá! Cyrano, sám do Roxany zamilován, skládá Kristianovi milostná psaníčka, ve třetím jednání pod balkonem i Kristianovi napovídá, když Roxaně vyznává lásku, ba i sám změní hlas a mluví za něho! Když pak lásce Kristianově vzejde veliké nebezpečí — Roxana má se provdati za hraběte de Guiche — pomůže Cyrano Kristianovi lstí, že se dává oddati s Roxanou.

Ve čtvrtém jednání je Kristian ve vojenském táboře před městem Arrasem. Roxana přijíždí za ním a velebí jeho ducha, tvrdíc, že jej miluje více pro ducha než pro tělesnou krásu, že jí psal tak krásné milostné listy. To zdrtí Kristiana, neboť on nepsal ani jeden, nýbrž Cyrano. Prosí Cyrana, aby choti jeho vše odhalil; pospíchá do boje, a

zde zastihne ho smrt. Za chvíli přinesou ho mrtvého; za vřavy bitvy, vypravené co nejeffektněji, opona padá.

Uplyne patnáct let. Roxana uchýlila se do klášterního zátiší. Zde v zahradě navštíví ji Cyrano. Když šel k ní, byl úkladně poraněn hozeným dřevem. Blíží se smrt. Ještě čte dopis, psaný Roxaně; ještě se v něm vzpruží rytířský duch, kdy již již smrt kostnatou rukou ho objímá; vzpřímí se, šermuje kordem proti neuprosné, neznámé; — meč padá mu z ruky, srdce jeho chladne, Roxana ponejprv a naposledy políbí mu ledové čelo. Bohatýrská komedie je u konce. Překlad Vrchlického, jak ani jinak si mysliti nelze, je poetický, plynný. Ale právě tím, že verše jako příval se řítí, nemůže divák ani vše postihnouti, zachytiti, že mu mnohé ujde. Pro herce je »Cyrano« oříškem tvrdým a namáhavým, zvláště hlavní partie. Zhostili-li se jich naši herci s výtečným úspěchem, svědčí to jen o jejich znamenitém umění. »Cyrano«, toho neupíráme, je pěkná práce, ale ve chvále její se příliš přestřeluje; už dávno se tak o ničem nepsalo v hyperbolách a superlativech jako o »Cyranovi«. Že tato také trochu »tragédie lásky« tak naprosto originelní není, přisvědčí, kdo si vzpomene na »Hero a Leandra«, »Abelarda a Heloisu«, »Romea a Julii« a jiné.

Z cizích her dávána aktovka »Sýček« od Gabriela Finna. (Z norského.) Podivná to historie manželská. Manžel se zpronevěřil své ženě, a je nad tím stížen psychosou, choromyslností; stává se alkoholistou. Vyčítá si, že ženě, s níž hřešil, dal podnět k celé řadě dalších podobných skutků. Moderní jeho manželka, když jí poklesek svůj dozná, praví, že ho má ještě raději, a že to nic neznamená. Původně nechtěli jsme ani o této aktovce referovati, ale učinili jsme tak jen proto, aby ctění naši čtenáři poznali, *co se vše také hraje*, *a jaká z toho hledí morálka. Pak se divme úpadku vkusu a umění!*

Ostatně by bylo lze o úpadku vkusu mnoho psáti. Blaseované naší době se hned tak něco *opravdu krásného nelíbí.* Kdo má zkažený žaludek, libuje si v samých »pikantních« jídlech. Rovněž tak je tomu se zkaženým vkusem.

Skromně konala se v Národním divadle oslava čtyřicetileté spisovatelské činnosti Václava Vlčka. Hrála se »Eliška Přemyslovna«, jedna z dobrých, poctivých, řekněme přímo vynikajících českých původních her, pro něž, bohužel, dnes naše přemoudrá a přepokročilá doba nemá dostatečného porozumění. V té příčině jsme věru znamenitě pokročili. Cizímu škváru se koříme, nad původní dobrou věcí krčíme nos. K tomu nebylo třeba Národního divadla, to by dostačila poslední předměstská aréna. Ostatně je tím Národní divadlo samo vinno. Zkazilo vkus obecenstva výpravnými hrami, bezduchými pitomostmi, vypočtenými na vnější effekt, drahými balety, spoustou eskamotáží a strojnických kejklů; však jsme o tom psali kolikráte a důkladně. Byli jsme tehdy vysmáni; teď řeklo se jinými slovy zcela totéž u příležitosti úrad a úvah o zřízení druhého divadla. A řekli to lidé, kteří nikdy nešli a nepůjdou s »Vlastí«. Rádi bychom psali podrobněji své referáty, ale místo měsíčníku, jenž vedle četných prací má ráz i eminentně apologetický, toho nedopouští. I my jsme pro druhé české divadlo, jsouce té naděje, že se bedlivě vystříhá všech chyb, jichž dopustilo se často tuze nenárodní Národní divadlo. *Josef Flekáček.*

Hlídka národohospodářská.

Učený proletariát.

Nová doba způsobila ve všech oborech práce veliké převraty. Stroj zahubil řemesla, veliké závody pohltily tisíce drobných existencí. Kapitalisté zmocnili se půdy pomocí hypotečních položek. Majetek mizí z rukou širokých vrstev lidu a soustřeďuje se ve wertheimkách peněžních velmožů. Důkaz nad slunce jasný podává nám výsledek placení osobní daně z příjmu. (Viz statistiku o tomto předmětě v mé brožuře: »Naše Chudoba.«) Dnes za 50 let té živnostenské svobody máme již tolik zkušeností, že tato svoboda stala se hrobem blahobytu širokých mas lidu.

Jako lev na poušti neztrpí žádného soupeře a ponechává jen hyenám a psům některé odpadky ze své kořisti, které už sám nechce, tak i kapitál požírá vše a nechává jen odpadky z bázně, aby neosamotněl a tak nebyl donucen pohltiti sama sebe. Slovo »svoboda« stalo se tedy velikou lží. Jdi, máš svobodu, zemřít hlady. To je dnes pravý význam slova »svoboda«.

V tomto obrázku chceme ukázati, kterak přípověď liberálů, že každé místo a věda jsou každému občanu přístupny, stalo se hanebnou lží. (Paragraf 3. základních státních zákonů zní: »Všecky veřejné úřady jsou občanům stejně přístupny.« St. zákon ze dne 21. prosince 1867.)

Zavedením konstituční vlády a nového státního soudního řízení otevřeno mnoho míst. Příval ke studiím byl hned ze začátku značný. Nikdo již nepotřebuje svolení, smí-li na studie, jak tomu bylo dříve; dnes je hlavní otázka: máš-li na studování peníze aneb ne. Nemáš-li, zůstaň doma a chyť se rýče, pluhu aneb ševcoviny.

Přihlédněme k statistice, a to nejdříve škol středních.

	Reálky.	Počet ústavů:	Počet žáků:
Čechy	r. 1859.	7	2.591
	r. 1896.	22	7.569
Morava	r. 1859.	4	1.564
	r. 1896.	21	4.607
Slezsko	r. 1859.	1	426
	r. 1896.	4	1.225
Celé Předlítavsko.	r. 1859.	31	8.118
	r. 1896.	86	24.933.

	Gymnasia.	Počet ústavů:	Počet žáků:
Čechy	r. 1859.	22	6.095
	r. 1896.	56	15.030
Morava	r. 1859.	9	2.472
	r. 1896.	22	6.198
Slezsko	r. 1859.	3	994
	r. 1896.	6	1.456
Celé Předlítavsko	r. 1859.	60	23.642
	r. 1896.	186	57.408.

Tato čísla ukazují jasně obrovský nával ke studiím. Počet žáků na reálkách se za 37 roků ztrojnásobil, na gymnasiích se v téže době více než zdvojnásobil.

Srovnejme tato čísla. V celém mocnářství Habsburgském, ku kterému čítány byly země uherské, chorvatské, Venetie a Lombardie, napočteno r. 1851. gymnasií 212 se 39.609 žáky. R. 1896. měly pouze země na říšské radě zastoupené 186 gymnasií se 57.408 žáky.

Reálky:	r. 1851.	r. 1896.
počet ústavů	16	86
počet žáků	3.302	24.933.

Nyní si všimněme vysokých škol, universit. Na rakouských universitách bylo zapsáno posluchačů:

	r. 1851.		r. 1896.
Ve Vídni	2.416		7.012
V Štyrském Hradci	457		1.621
V Innomostí	218		981
V Praze	1.480	česká	2.766
		německá	1.384
Ve Lvově	699		1.504
V Krakově	240		1.290
V Černovicích			376
Úhrnem	5.510		16.934.

Z těchto zapsaných studujících bylo:

	bohoslovců:	juristů:	mediků:	filosofů
r. 1851.	630	2.728	1.265	845
r. 1896.	1.226	7.510	6.139	2.059.

R. 1851. čítaly země předlítavské 17,534.950 obyvatelů. R. 1896. vzrostlo toto obyvatelstvo na 25,060.696 hlav. Z toho si může každý učiniti úsudek, mohou-li si všichni posluchači vysokých škol činiti naději, že dosáhnou společenského postavení, které jim nahradí náklad a namáhání ve studiích konané. Stejný obrovský vzrůst studujících pozorujeme v Německu.

V Německu bylo na všech universitách zapsáno:

	všech stud.:	bohosl.:	juristů:	mediků:
roku 1831.:	13.081	4.402	3.642	2.579
» 1895.:	28.608	4.519	7.684	7.855

Není možno, aby při takovém návalu našlo se pro každého místo. Proto vidíme vzrůstati počet tak zvaného učeného proletariátu. Jest všeobecně známo, mnoho-li žádostí dojde, vypíše-li se někde nějaké místo u záložny, obce, u zemského výboru a pod. Jest jich na sta, a žádají lidé se vzděláním universitním za místa nepatrná. Netřeba uváděti příkladů.

Ne dosti na tom. Při nynější svobodě učení na vysokých školách stává se pravidlem, že sotva polovina zapsaných studentů dokoná studie. Na sta mladíků promrhá čas ke studiím určený v toulkách a v zahálení (viz případ Linhartův). Veliká města mají stálý typ studenta flamendra. Právě tento nedostudovaný »učený« proletariát jest národu velice nebezpečný. Z jeho řad rekrutují se zvrhlí žurnalisté. Zkažený student jest nebezpečný lidské společnosti, jest nejvítanějším materiálem do řad anarchistů, není k tělesné ani k duševní práci. Právě takový malý národ, jako jsme my, Čechové, musíme dbáti toho, abychom byli prosti takového proletariátu. Čím by naše studentstvo bylo mravně a duševně zchátralejší a zanedbávalo studia, tím vítězněji by na jeho místo postupovalo studentstvo židovské.

Procento studujících židů jest přímo děsné. Až do roku 1867. nebylo, tuším, židům dovoleno u nás konati vysoká studia. Viděli jsme toho roku počet studujících na školách vysokých. V tomto počtu studujících nebylo židů. Dnes máme však zcela jiné poměry. I v tom vidíme démonickou sílu židovských peněz. Žid má peníze, proto jest mu dráha ke studiím otevřena. Židovský otec vynaloží vše, aby dětem dal vzdělání, školy, kdežto mnohý křesťanský také zámožný otec jest hýřilcem, který se o osud svých dětí nestará. Tím se stává, že naše střední a vysoké školství jest židy přímo zaplaveno a že vychytralé židovstvo využitkuje veškerého nákladu na školy vysoké a střední, který se páčí na 25 milionů zl. ročně, šikovně pro sebe. Křesťanští poplatníci platí na školy daně, a žid tam posílá své syny, ať už jsou to školy střední nebo vysoké.

Na všech universitách v Rakousku bylo zapsáno židů:

	roku 1880.:	roku 1896.:
	1.638	2.820
procento	16·1%	17·7%

Tato čísla mluví jasně a srozumitelně. Israel tu pracuje jistě a houževnatě. (Důkladné vývody o poměru židovských a křesťanských studujících jsou v mém spise: Národní Sebeochrana.)

Tím se stalo, že za několik let okupovali židé dva důležité obory duševního povolání: lékařský a právnický. A tu opět pozorujme, že žid se vrhá tam, kde nepodléhá dozoru a kde se nejvíce vydělá. Židovští lékaři na př. vrhají se hlavně na nemoci pohlavní; zde možno obecenstvo využitkovati. Žid právník

oddává se advokacii, zde možno vydělati statisíce za krátký čas, ale nikdo se neptej, jak.

Žid student je houževnatý, pilný, nikdy ho nevidíme v kavárně, v hospodě, do té on nepáchne. Židovský student je vždy se studiemi v pravý čas hotov. Tím se stává, že v praktickém životě vítězí nad konkurentem křesťanem. Stav advokátský a lékařský stal se u nás panstvím židů, bohužel, hlavně naší vinou.

Zde jest povinností našich českých profesorů na vysokých školách českých, aby studentstvo české vedli k mravnosti a pilnosti. A to se díti má napomínáním v přednáškách i v soukromém životě. Jako svoboda živností stala se hrobem milionů lidí, tak i svoboda učení stává se hrobem tisíců mladých lidí, kteří jí zneužívají k vlastní své záhubě. Tak tresce Bůh hříšné pokolení lidské, které pohrdá jeho přikázaními. Samo utone ve vlastním bahně.

Rudolf Vrba.

LITERATURA.

ITALSKÁ.

Padesátileté jubileum vycházení časopisu »Civilta Cattolica« (Katolická osvěta). Svazkem č. 1171, vyšlým dne 1. dubna t. r. vstoupil výborný katolický časopis »Civilta Cattolica« do padesátého roku svého trvání. Za těch padesáte roků prožila »C. C.« v Italii život nejbouřlivějších změn, nejkrutších pronásledování, nejzuřivějšího boykotu. Papež Pius IX. schválil úmysl vydávati katolický list a celý předložený program. Byl tehdy vyhnancem, meškal v Portici u Neapole. Prvý sešit »Civilty« vyšel v Neapoli s nadpisem »Civilta Cattolica« a pod ním s biblickým heslem: »Beatus populus, cuius Dominus Deus ejus« Ps. CXLIII. 15., který vidíme na svazcích »C. C.« podnes. Tehdy byla Italie rozdělena v šest států, a potíže vydávati a rozesílati po celé Italii list byly tehdy již z těch příčin velice značné. Když ku př. se posílala kniha z Neapole do Milána přes Florenc a Bolognu, musila býti podrobena dvojí revisi, proběhnouti čtyři státy, musily býti čtyřikráte měněny poštovní známky — »bollette di transito«, jak se tehdy říkalo, — a byla prohlížena v devíti nebo desíti celnicích. Hned v prvém čtvrtletí měla »C. C.« 6.307 odběratelů; r. 1850 již 7.433, kterýž počet stoupl později na 11.807. V Neapoli nebyla ovšem půda pro »C. C.« tak příhodná jako ve středu katolického světa, ve věčném Římě. Počala tam vycházeti jen proto, že sv. Otec tehdy v Římě nebyl, jsa vyhnancem revoluce. Za krátko však přesídlila »C. C.« do Říma a měla brzy potom rozhodný účin na prohlášení dogmatu o neposkvrněném početí Panny Marie, zabývavši se již před tím s pravou vroucností tímto předmětem. Za přívalu zednářstva a liberalismu byla »C. C.« vydána v šanc nejprudším útokům, ve kterémž boji posilnil ji sv. Otec Pius IX. brevem ze dne 20. m. října 1852, uznávaje apologetické zásluhy »C. C.« v boji proti nevěreckým spisům a spisovatelům. Počet předplatitelů kolísal dle měnivých a bouřlivých vln a poměrů veřejného života. Jednou ubyly až tři tisíce odběratelů, ale znenáhla začala se »C. C.« ujímati v městech a krajinách, kam dosud nevnikla. Pravé křížové tažení mezi židy, zednáři a liberály počalo proti »C. C« v době ekumenického koncilu v Římě za příčinou prohlášení dogmatu o neomylnosti papežově. Zabráním Říma Viktorem Emanuelem a vojskem italským nastala i pro »C. C« doba exilu. Opustila Řím a usídlila se ve Florencii; tiskli ji v blízkém Pratu. To trvalo až do r. 1887. Zde zaměstnávala se nejvíce vydáváním zvláštních otisků povídek, románů a vědeckých článků ve předešlých ročnících uveřejněných. »Civilta« vykazuje nyní 195 velikých svazků jako časopisu, nehledě k přečetným zvláštním otiskům, které tvoří celé knihy. Sv. Otec Pius IX. a Lev XIII. kolikráte »C. C.« pochválili, jí a spolupracovníkům jejím apoštolské požehnání udělili; posledně Lev XIII. brevem ze dne 18. března t. r. týkajícím se zvláště padesátiletého jubilea vycházení »C C.« — »C. C.« uveřejňuje články literární, historické, belletristické, přírodovědecké, politické atd., zkrátka: ze všech oborů lidského vědění a poznání. Osudy její, můžeme směle tak říci, byly takřka paralelní s osudy nástupců na stolci svatého Petra. Vždy a ve všem hájí neohroženě katolickou víru a pravdu, práva

sv. Stolice, a neustoupila od těchto zásad ani za revolučních hromův a útrap nejkrutějšího pronásledování. I my přejeme statečné »Civiltě« mnoho let; bojuje za věc společnou, nám drahou a svatou. Josef Flekáček.

FRANCOUZSKÁ.

De la connaissance de l'Ame, par R. P. A. Gratry. Cinquième édition 2. vol. XL. 336 et 442 p. Téqui. — Za naší doby, kdy vychází takové množství publikací ephemérních, tím vzacnější jest dílo, které ještě po smrti autorově dočká se nových vydání. Takovým jest uvedené dílo P. Gratry, profesora pařížské Sorbonny a člena francouzské akademie. Za našich dnů obírají se mnozí psychologií, ano, jsou učenci, kteří redukují všecku filosofii pouze na dušesloví a zapomínajíce na Stvořitele, obírají se jenom stvořením; nevšímajíce si příčiny, studují jen účinky. Ale Gratry ku světlu zkušenosti a ku světlu rozumu připojuje světlo křesťanské víry a zkoumá, co působí duše v těle, co jest sama o sobě a co může v Bohu. Tak zkoumá trojí život duše, život animální, čistě lidský a její život v Bohu, čili nadpřirozený. K životu nadpřirozenému dospívá duše pomocí milosti Boží svobodnou svou vůlí. Korunou tohoto nadpřirozeného života jest nesmrtelnost a věčná blaženost.

Silhouettes d'humbles, par Paul Renaudin, in 18. X, 328 p. Perrin. — Autor zná dobře ty »malé« lidi, ne z doslechu, ne z knih, ale ze života Vypravování jest objektivní, líčí pravdu prostě, bez uměleckých příkras literárních, za to však jsou obrázky tyto proniknuty ohněm lásky křesťanské. Ideální stránka prokmitá i při výjevech velmi realistických.

L'Anneau d'Améthyste, par Anatole France, in 18., 419 p. Calmann-Lévy. — Kniha dostala název od prstenu, jejž paní de Bonmont, křtěná židovka, věnovala knězi Guitrelovi, který byl jmenován biskupem Toureoingským. Jsou zde skoro tytéž osoby, které líčeny jsou v jiných knihách autorových, zvláště v »L'Orme du Mail« a v »Mannequin d'Osier«. I ta jedovatá ironie, s jakou vystupuje spisovatel proti církvi a katolicismu vůbec, známa jest již z jeho dřívějších prací. Nové jest, že Anatole France ukazuje se tu jako přívrženec — Dreyfussův!

Poésies simples et intimes, par Xavier Brun, in 12., 157 p. Lyon Paul Legendre. — Autor této sbírky básní jest profesorem rhetoriky na lyceu Lyonském. Časem, ve chvílích nadšení, si zabásnil, a když básní přibývalo, urovnal je v tuto sbírku. Opěvá svou choť, své náboženství, svou vlasť, svou vísku jurskou. Verše jsou svěží, srdečné, prodchnuté pravou poesií.
Vojtěch Kameš.

Réponse a la lettre patriarcale et synodale de l'Église de Constantinople sur les divergences qui divisent les deux Églises. Par M. M Constantinople. — Tento důležitý spis pro katolíky, žijící mezi příslušníky církve východní, sahá původem svým do r. 1894., kdy sv. Otec Lev XIII. vydal ve své pastýřské péči k národům celého světa, zvláště pak k vyznavačům učení církve východní vyzvání, aby se spojili ve víře. K tomu odpověděla opozdĕně, teprve 29. září 1895 církev východní, že jest též pro spojení církví, avšak učinila hned římské papeže zodpovědnými za rozkoly, upírajíc jim schopnost spojiti národy ve víře. Upozornila pak na veliké odchylky mezi učením obou církví, dokládajíc, že základem k vyjednávání může býti jen výklad evangelia a církve z prvních dob křesťanství. Potom vydal neznámý katolický spisovatel v Cařihradě, jak sám dí, veden hlasem sv. Otce Lva XIII. a vroucím přáním po spojení ve víře, v jazyku řeckém odpověď na encykliku (o 19 kapitolách) církve východní, jež přeložena byla ihned v Cařihradě do frančiny, aby tím snáze pronikla do celého katolického světa. V této vyvrací autor v deseti kapitolách jasně a přesvědčivě námitky církve východní v učení o Duchu svatém, křtu sv., Eucharistii, sv. přijímání, o očistci, odpustcích, odměně spravedlivých, neposkvrněném početí Panny Marie, primátu římského papeže z písma svatého, sv. Otcův a j., obhajuje při tom učení církve katolické. Podotýká ke konci, že ho k této práci nic jiného nevedlo, než čistá touha po spojení se obou církví. Francouzský překlad jest příjemný a snadně srozumitelný; úprava knihy o 200 stránkách i tisku v Cařihradě provedená jest vkusna. Cena je 5 piastrů. Velmi by se zamlouvalo, kdyby spis tento v českém překladě, o jehož opatření by nebyla nouze, našel nakladatele. Vlastimil Hálek.

ŠVÉDSKÁ.

Morfologisk-biologiska och systematiska studier öfver Viola tricolor (L.) och hennes närmare anförvandter. (De Viola tricolore (L.) aliisque speciebus sectionis Melanii observationes morphologicae, biologicae, systematicae). »Samson & Wallin i komm.« v Štokholmě vydali více důkladných spisů (Acta horti Bergiani) a Veit Brecher (Wittrock) pojednává především, a to zcela vědecky, o přeměnách ústrojů, životě a soustavě macešky, »viola tricolor«, a jejího příbuzenstva. Spis má 14 barevných obrazů a 17 vyobrazení v textu, vesměs velice věrných. O spisech těchto zmiňujeme se toliko proto, abychom na ně upozornili české odborníky a botanické vědce. »Acta horti Bergiani — Viola-studier« je za 8 švédských korun; dostati je lze u známé již nám firmy: »C. E. Fritzes, K. Hofbokhandel, Stockholm«. Jos. Šeřík Vitínský.

RUSKÁ.

Očerki po istorii narodnoj školy v Zapadnoj Evropje. N. Speranskago. Petrohr. 1896. Zajisté zajímavá pro nás kniha, velmi pěkně psaná. Úvod obsahuje obraz polemiky, vedené ve Francii za příčinou porážky z r. 1870. Klerikálové psali, že všecko neštěstí Francie datuje se z doby, kdy vláda přervala staré katolické pořádky. Vrátiti církvi bývalá její práva, toť prý úkol Francie. Druhá strana tvrdila opak. Sedan a Sadová byly následky špatné výchovy národa. Po sta let mělo duchovenstvo vyučování ve svých rukou a kam přivedlo národy? Ve Francii byla prý tato doba dobou nevědomostí národa. Tato obrovská polemika přinutila duchovenstvo k archiválním studiím o národní škole. Ukázalo se, že národní škola není dílem nové doby, ale že trvala po celý středověk a že ve věku XVIII. toto školství bylo pokročilejší než ve věku XIX. Povstala celá literatura, dokazující, že revoluce vše zkazila. A tu zase zastanci laické školy jali se pracovati v archivech a dokazovati, že školy sice byly, ale že byly špatné, a že neúspěch revoluce v školském díle zavinily mimořádné okolnosti. Autor váží tyto plody, sám pak zabývá se středověkým školstvím. Jaký je jeho úsudek? Střední latinská škola jest matkou nynějších gymnasií a je dcerou církve. První cíl jejich byl vychovávati duchovenstvo, které by zachránilo zevní formu křesťanství, v níž duch byl utonul. Učeníci byli jaksi duchovními syny neženatých kněží. Ve druhé polovici středního věku nabyla škola jistého všeobecně vzdělavatelského významu, jichž však neměla církev v úmyslu. »Člověk, toť organismus. Může jíti za vzděláním zvláštních schopností, ale dostihne jich jen rozvitím veškeré duchovní síly. Na tomto úskalí rozbíjely se nejchytřeji vymyšlené systémy vychovávací. Tak Farizei vychovali sv. Pavla, Jesuité Voltaira.« Tak i ve středním věku.

S vývojem universit začala i nauka, svobodná od profesionalního klerikalismu a »od té doby rozvíjí se i národní škola v Evropě.«

Autor líčí středověké školy humanistické v temných barvách jako mučírny, v nichž jedině nejstkvělejší nadání žáků mohlo překonati obtíže tupého formalismu. Ještě hůře bylo prý s obecnou školou. Obecenstvo v nich ani nevidělo národně vzdělávací ústavy. Chovalo-li se k nim s odporem, byly tím vinny ústavy. Charakter jejich byl klerikální, fetišský, hierarchický. Byly vším, jen nesloužily národu, hlavně byly prostředky k panovačnosti církve. O nějakém národním vzdělání nemůže tedy dle autora býti ani řeči. Jediným národním vzdělávacím elementem středních věků byli žebraví mniši kazatelé, ale ten neměl valné ceny. Také Jesuité neučinili v národním školství nic. Teprve Lasalle jal se ve Francii hověti službám národa a zřizovati národní školství. Zřízení národní školy vyšlo prý z pohnutek mimo církev.

Tyto ukázky snad stačí k orientaci, jakého ducha je kniha. Můžeme jen litovati těch, kteří z ní budou čerpati. Že kláštery a jejich školy byly nejen středy všeobecné vzdělanosti, ale i školami zemědělství, řemesel a p., a to praktickými, že, jak Palacký dokazuje, u nás již v době Karlově národ byl tak zaopatřen školami, že mohl se vzdělati jako v nynější době — ovšem dle stavu tehdejších vědomostí, o tom autor neví. Je cele zaujat svým stranickým stanoviskem. Vlastně už výše středověké vědy měla by ho upozorniti a varovati, ale kdo nechce viděti, nevidí. Fr. Žák.

»Obščeslavjanskij jazyk«. (»O všeslovanském jazyku«.) Napsal Ant. S. Budilovič, rektor ruské university v Jurjevě. Spisem tím dokazuje autor, že za

společný jazyk všech Slovanů hodí se pouze ruština. Dovolává se i Dobrovského, jenž by za to byl dal hlas i proti svým krajanům Čechům. Přece se tu však doznává, že jednotlivá slovanská nářečí, jsouce užívána v bohoslužbě, podléhala mnohým změnám, zvláště přílivu cizích slov, a tím i škodě. Spisovatel, stoje ovšem na svém ruském stanovisku, žádá od Čecho-Moravanů v nižších ústavech vyučování ruskému čtení a písmu s přednáškami srovnávací rusko-české mluvnice, ve středních školách povinné učení se církevně-slovanskému a ruskému jazyku, na universitě pak přednášky ruské pro všecky odbory slavistiky. Spisovatel blíže neoznačuje, který »církevně-slovanský« jazyk a z které doby myslí. Vlastimil Hálek.

Rússkija naródnyja skázki. S předmluvou (predislóvijem) I. S. Turgeněva. Vyšlo nákladem F. Pavlenkova 25 knížek (od čísla 46 do 70) ruských národních pohádek, jež lze i jednotlivě koupiti; jeť každá knížka těchto pohádek pouze za 10 kopějek. Skazky tyto doporučujeme každému, kdo jest přítelem slovanské národní poesie a kdo se v ruštině chce zdokonaliti. Prostý, nehledaný sloh činí je i začátečníkovi srozumitelnými. Lze je dostati ve všech knihkupectvích v Rusku, jakož i u známého nám již N. P. Karbasnikova ve Varšavě, Novyj Svět 69, v Petrohradě (S. Peterburg): Litéjnyj pereútok 46, v Moskvě: Mochovája úlica, dom Kocha atd. Josef Šeřík Vitínský.

POLSKA.

Před deseti lety začal vydávati spolek (towarzystwo) »Staszyc« v Poznani v knihtiskárně Jarosława Leitgebra (taktéž v Poznani) »Kieszonkowy Śpiewniczek Polski z melodyami«, jehožto výtěžek jest ustanoven na dobročinný účel. Kapesní tento zpěvníček polský s nápěvy vyšel v sešitech o 32 stranách, v nichž obsaženy jsou nejpěknější polské národní i svaté písně, jako »Kiedy ranne wstają zorze« v to počítaje, a z jiných slovanských (jako česká »Kde domov můj«) nejznámější. Sešity tyto jsou jen po 10 pf. Na 100 výtisků, hotově zaplacených, jest však tato již velice nepatrná cena snížena ještě o celou polovici. Kdo z nás Čechů chce poznati polské písně, jež jsou, jak dí Lenartowicz, »rzeskie« (bodré), »jare«, že słuchając, jak we wiośnie dusza gdyby ziele rośnie (jako rostlina roste) i świat jéj się w oczach złoci, až się cała rozochoci (rozveselí), serce żywo zakołata (svěže zatluče) i duch, jakby ptaszek lata (lítá) i człek (zkráceno z člověk) mówi sam do siebie: Jeszcze Pan Bóg jest na niebie,« ten zajisté si je dle možnosti milerád obstará a jimi se nejen pobaví, nýbrž i pookřeje na duchu i na těle. Josef Šeřík Vitínský.

SLOVENSKÁ.

Naši bratři, uherští Slováci, ač pod maďarským karabáčem (maďarsky »korbács«) velmi úpějí, mají přece tuhý život, a sotva asi podaří se Maďarům je vyhladiti. Slovenské časopisy probouzejí u Slovákův národní vědomí víc a více, a dokud zřídla ta nebudou zničena, dotud bude též žíti slovenský jazyk. Pravého obdivu v tom ohledu zasluhují především tyto časopisy: »Národnie Noviny«, hlavní politický časopis; »Slovenské Listy«, politický týždenník (týdenník); »Černokňažník«, humoristický časopis; »Národní Hlásnik«, politický dvojtýhodník; »L'údové Noviny«, politický týdenník; »Slovenské Pohl'ady«, belletristický měsíčník; »Hospodárske Noviny«; »Obzor«, hospodářský měsíčník; »Cirkevné Listy«, evang. měsačník; »Katolícke Noviny«, katol. mesačník a časopis literární omladiny »Hlas«. Čechoslované, odebírejte slovenské časopisy a nedejte Slovákům zahynouti, vždyť mnohé z časopisů těch, jako »Národní Hlásnik«, »Hospodárske Noviny« a »Obzor« jsou tak levné, že je může odbírati i nádenník. Horlivý pan J. Gašparík (knižný a papierový obchod) v Turčanském Svatém Martině (Turócz-Szent-Márton) podá na požádání každému ochotně cenu všech slovenských časopisův a u něho lze též všecky ty časopisy odebírati.
Josef Šeřík Vitínský.

NĚMECKÁ.

»**Hermine von Dalheim**« jest zajímavá povídka z kulturního boje v prvních letech v Německu. Spisovatelem jejím jest slovutný P. Franz Rechtschmied. Jaké barbarské kousky dály se v době kulturního boje v »osvíceném« Německu,

o tom máme v Čechách jen slabý pojem. Kolik tisíc katolických křesťanů nesmělo býti zaopatřeno Svátostmi a útěchou umírajících, co kněží, ano i biskupové, vytrpěli ve sprostých vězeních, co se katolíkům majetku pobralo, nedovede nikdo správně vypsati. Řekněmež krátce, že Německo nemá v té příčině Rusku co vyčítati. Povídka »Hermine von Dalheim« zvěčnila některé body z prvních let kulturního boje dle pravdy a velmi věrně. Ať nám protestanté dají pokoj se »španělskou inkvisicí« a mnohými jinými, z pravidla vylhanými vypravováními a ať se podívají do dějin a najdou tam vlastních nepěkných kousků více než dost. »Hermine von Dalheim« vyšla v »Alphonsus-Buchhandlung, Münster in Westfalen« a je nevázaná za 1 marku 80 pf.; čítá 288 stran.

»Kreuz und Schwert«. Tento časopis jest orgánem katolických misií v Africe a územích Jižního moře. Jeho příloha »Monatsrosen« o 16 str. má za program jednak zábavně poučovati, jednak utvrzovati a rozšiřovati dobré mravy a kráčí zlatou střední cestou (abychom se vyjádřili dle známého latinského přísloví) mezi našimi náboženskými časopisy. Celý sešit obsahuje měsíčně 48 dvousloupcových stran. Vychází u firmy Walter Helmes v Münsteru ve Vestfálsku a je za 2 marky ročně. Josef Šeřík Vitínský.

Der selige Petrus Canisius in Oesterreich. Von Alois Kröss S. J. Kanisius žádá od svého biografa mimo vystižení současných středoevropských církevně politických poměrův i znalosť asketiky katolické, jež našla neunavného pěstitele v blahoslaveném Petru Kanisiovi. Jinak bude životopis jednostranný, Kanisius nevystoupí v plném, pravém světle, a význam jeho bude nepochopen. Kröss vyhověl oběma podmínkám. Congeriem materiae vytvořila studia ve vatikánském, inšpruckém, solnohradském archivě a rukopisné řádové sbírky mnichovské, vídeňské a pražské. Literatura podala nejen životopisná data, ale i příležitosť, aby byly odstraněny některé omyly dosud běžné a odstraněn tu a tam zdánlivý odpor. V té věci prokázaly Krössovi největší služby Braunsbergrovy opisy Kanisiových listů, dílem vydané, dílem dosud neuveřejněné.

Z půdy takto připravené vyrostl z péra Krössova zdařilý obraz velikého katolického reformátora; on nastínil význam jeho apoštolské činnosti, jejíž zřídlem byla meditace, adorace a sebezapření. Václav Roudnický.

ČESKÁ.

Světová knihovna. Rediguje Jaroslav Kvapil. Nakladatel J. Otto v Praze. Světová knihovna pokračuje velmi čile. Referovali jsme o ní ve »Vlasti« dosud toliko jednou, ale nezapomněli jsme ji sledovati. Vede si dvojím směrem: jednak vydává staré a starší dobré věci, původní i překlady, jednak novinky. Za laciný peníz má zde čtenář knížky pěkné úpravy a většinou i pěkného obsahu. Řekli jsme již jednou, že se všemi spisky tu vydanými nesouhlasíme, ale celkem je nám Ottův podnik sympatický — a že je v naší literatuře třeba bibliotéky, podobné lipské Reclamově, o tom nemůže býti sporu.

Čechovovi »Mužíci« (č. 40.) podávají realisticky věrný obrázek známých ruských typů, valně lišící se od ideálního způsobu líčení, jak zvykli jsme čísti u jiných. Čechov píše pravdu, a ta prý na Rusi (a jinde též) není valně oblíbena.

Björnsonovy »Absolonovy vlasy« (41. a 42.) je povídka dosti fádní a rozvleklá; také co se dotýká Braccova jednoaktového dramatu »Masky« (č. 61.) jsme toho mínění, že netřeba nositi vodu do moře, bez manželské nevěry se teď nestluče ani jeden divadelní kus. Na jevišti ovšem umění herců dovede učiniti z Braccovy hry effektní, silně působivý, rozrušující kus. Věříme rádi, že Luigi Palmieri je pro umělce à la Zacconi kabinetní úloha. Ale na to asi Bracco počítal, při čtení je tomu jinak. Pálssonovy »Islandské povídky« (66.), »Sídlo lásky« a »Kupec Grímur umírá« nevynikají nad prostřednosť; literární cenu však má úvod, jejž překladu předeslal O. S. Vetti, a jenž nás seznamuje s islandskou literaturou, o níž jsme u nás dosud pramálo věděli. Ze starších původních českých věcí vydán Arbesův »Newtonův mozek« (65.), bizarní historie snu a eskamotáže, arcityp svérázného tvoření spisovatelova, dosti známá to povídka, poprve, tuším, v »Lumíru« r. 1877. vyšlá. Nám se nelíbí a mnohým jiným též ne.

»Klub Pickwickův« (62—64., 70—74.) zajisté že mnohého pobaví, právem čítá se »Pick-wick-papers« za nejlepší dílo Karla Dickensa-Boza. Zvláště však

povděčni jsme, že v bibliotéce této vyšly dvě nejkrásnější povídky krále katolických spisovatelů francouzských, Františka Aug. Chateaubrianda: »Atala« a »René«. Prvý překlad »Ataly« od Jos. Jungmanna srostl těsně s celou naší literární historií tohoto století Když r. 1801. objevila se »Atala«, uchvátila obdivem celou Evropu. Synové revoluce stáli zde zahanbeni: domnívali se, že křesťanství už leží v hrobě, zavaleno těžkým náhrobním kamenem. A hle! tu vstávalo ve Francii z mrtvých, zářic v oči i nejzuřivějšího Jakobína. »Atala« byla přeložena do všech evropských jazyků. Podobně i »René«, v němž patrně viděti jest obraz Chateaubrianda samého, jenž marně hledal klidu a míru srdce a duše, pokud zcela neobrátil se ke Kristu. René byl a jest správně porovnáván s Goethovým Werthrem a Faustem, jakož i s Childe Haroldem lorda Byrona. Nový překlad je z péra Jindřicha Vodáka, který napsal k němu i obšírný a pozoruhodný úvod o Chateaubriandovi.

Uzříme snad ve »Světové knihovně« i překlad výtečné Chateaubriandovy knihy »Genie du Christianisme«, triumfy katolicismu ve Francii, jeho »Mučeníků« aneb »Posledního Abencerraga«?

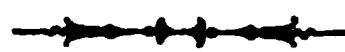
Nevíme. Ale má-li být »Světová knihovna« opravdu universální bibliotékou, má v ní pro sebe i cenné a výtečné věci najíti rozhodný katolík; jen tak vyhoví »Světová knihovna« svému universálnímu poslání. Nadějeme se, že bude míti bedlivý zřetel i ke katolickému čtenářstvu.

Josef Flekáček.

Rozpravy české akademie Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. Třída I. Dějiny Valdštejnského spiknutí (1630. až 1634.). Kritický pokus sepsal Dr. Josef Pekař. Dychtivě sahầte po knize Pekařově, ale rozmrzeni odkládáte; nedočetli jste se nic nového. Autor nevnesl ve Valdštejnskou otázku žádného světla, řešil ji ve známém positivním smyslu, jenž nalézá u některých historiků ohlasu, u jiných živého odporu. Mimo ocenění několika pramenů, elegantní dikci a květnatý sloh jest práce Pekařova zcela kompilační. —c—

Historické paměti bývalého panství Mníšeckého a kláštera sv. Maří Magdaleny na Skalce. Napsal Josef Vávra. Cena 60 kr. Dílko obsahuje několik kapitol českých dějin, prožitých pány a poddanými panství Mníšeckého. Zemské a dvorské desky, pamětní kniha fary Mníšecké a mnoho jiných pramenů dodalo hojné látky k důkladnému vystižení jednotlivých období života osad panství Mníšeckého. Autor vládne jadrnou mluvou, jež i při výpočtech, obyčejně nudných, nikde neunavuje. Živosť jest vůbec charakteristickou předností Vávrova slohu, a ta dovede vždy čtenáře upoutati.

Duchovenstvu v traktě Zbraslavském naskýtá se zvláště vděčný úkol, rozšířiti záslužnou práci Vávrovu, jež dotýká se dějin osad v traktě tam položených. Václav Roudnický.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. V posledních letech rozšiřovaly se náuky, známé jménem »amerikanismus« a způsobily nemalý hluk mezi liberály; bylit té naděje, že i v církvi se ujmou, a že najdou přívržence mezi katolickými učenci a vysokými hodnostáři. Apoštolský list, jejž sv. Otec Lev XIII. v té příčině vydal Jeho Eminencí kardinálu Gibbonsovi, arcibiskupovi v Baltimore, byl v té věci zářný paprsek, jenž rozptýlil veškeré pochybnosti a nejistoty. Měl za účin, že ti, kteří ať již právem aneb neprávem byli v podezření, že jsou přívrženci »amerikanismu«, prohlásili, že tomu tak není. Tak učinil Msgr. Ireland, arcibiskup ze S. Paolo v Minnesotě, a list jeho, dýšící oddaností ku sv. Stolici, uveřejnil doslovně »Osservatore Romano« v č. 45. Podobně psal sv. Otci i Msgr. Keane, tit. arcibiskup Damašský. Závěrek dopisu jeho zní: »Co se mne dotýká, prohlašuji, že přijímám úplně a beze vší výhrady vše, čemu Vaše Svatosť ve Svém listě učí. Prohlašuji, že odmítám a odsuzuji vše, co odmítá a odsuzuje Vaše Svatosť, a vyznávám před Bohem, že po celý svůj život jsem ničemu neučil a nic netvrdil, co Vaše Svatosť ve Svém apoštolském listě odsuzuje.« — K těmto projevům sluší zařaditi i onen, jejž zaslal kněz Felix Klein, francouzský překladatel životopisu P. Heckra, a oznamuje, že svůj překlad života

Heckrova vzal z knihkupeckého prodeje. — 20. únor, 2. a 3. březen byli slavnostní dnové pro sv. Otce. Dnem 20. února vstupoval do 22. roku Svého pontifikátu, 2. března byly Jeho narozeniny a počínal 90. rok věku; 3. března měla býti výroční památka korunovace Lva XIII. Poslední dvě oslavy přerušila nemoc sv. Otce, o níž tuto něco stručně sdělujeme dle nejlepších vatikánských přímých pramenů. Dne 27. února k večeru bylo sv. Otci nevolno. Již 25 roků má v levém boku cystu na způsob nádoru, až dosud však nečinila žádných obtíží. Koncem února však se zanítila a následek toho byla horečka. Dr. Lapponi radil, aby byl nádor vyříznut, a ke konsultaci povolán i primář od sv. Jana, Dr. Mazzoni. Dne 28. února večer se spolu radili a rozhodli, že dne 1. března operaci vykonají. Lapponi přišel krátce před 10. hod. dopolední k sv. Otci a oznámil Mu, že je operace nezbytná. Papež klidně odpověděl: »Již dvacet pět let mám ten nádor; proč jej odstraňovati právě nyní?« Po krátké chvíli však přivolil naléhání lékařovu; byl klidný a usmíval se. Zatím Dr. Mazzoni čekal již v předpokoji se svými nástroji. Jakmile vstoupil, řekl rychle sv. Otec: »Nechci, abyste mě uspávali. V mém stáří je to nebezpečné, již bych se neprobudil.« Mazzoni odvětil: »Neměli jsme vůbec v úmyslu Vaši Svatosť uspati. Dáme jen kokainovou injekci, abychom zmírnili bolesť.« »Není potřeba dávati injekci,« zněla odpověď Jeho Svatosti; »děj se vůle Boží.« Lékaři však přece dali tři injekce, a Dr. Mazzoni velice dovednou a jistou rukou vyřízl nádor jako veliké vejce. Papež poněkud zbledl, když mu jej ukázal, a pravil: »A to je vše?« »Ano, Svatosti; to byl Váš nepřítel; nyní jsme ho vyňali.« Mezi operací sv. Otec ani nepovzdechl, modlil se; nad takovou zmužilostí kmeta tak vzácného věku projevili lékaři svůj nelíčený obdiv. Dr. Mazzoni desinfikoval ránu a přikládaje obvaz, pravil: »Svatosti, vše dobře dopadlo.« »Myslil jsem, že zkusím mnohem více,« odvětil Lev XIII. Před operací zavolal sv. Otec Msgr. Angeliho, aby sloužil mezi operací mši sv. »Svatosti,« řekl Msgr. Angeli, »já už mši sv. sloužil.« »Nuže, uděluji vám potřebnou dispens; učiňte, jak si přeji.« A tak se stalo. Od té doby nabývá Jeho Svatosť opět sil, tak že s pomocí Boží bude sloužiti, jak se oznamuje, mši sv. ve chrámě sv. Petra. Bůh Ho posilni a zachovej!

Redakce »Českého časopisu historického« se hájí v březnovém čísle proti výtce, že jeho referent odsuzuje zásadně katolické historiky. Toho netvrdila ani »Vlasť« ani »Katolické Listy«. S naší strany bylo jen ukázáno, jak »nekriticky« a »nevědecky« byly v »Českém časopise historickém« práce pana probošta Dra. Lenze posuzovány. Redakce »Českého časopisu historického« se snaží krýti omluvou, že vystupuje jen proti »nevědeckému« tonu Lenzových publikací. Jest to však vědecký ton, napíše-li se o katolickém učenci, že »pozbývá vší míry a soudnosti«, a neuvedou-li se z díla doklady, že by »autor nikde neměl pravdy«? Je to snad vědecké, vzíti kus věty a zkomolenému, jiný význam dávajícímu zbytku utržené věty se vysmáti? (V »Radikálních Listech« byla projevena myšlénka, že kritik Dr. Novotný přejal citát z druhé ruky!) Tak nevyhlíží sloh »urbanní«, to není znamení »klidné, věcné kritiky«. — Chválil-li »Český časopis historický« některé katolické historiky cizí, nedivíme se, neboť ti neprobírají husitské otázky v té míře, jako Dr. Lenz. — Ne věda, ale odlišný názor v otázce husitské budí odpor referentů z »Českého časopisu historického«. V tom spočívá kořen a hlavní příčina, proč »Český časopis historický« tak neurbanně, nevěcně a nevědecky napadl pana probošta Dra. Lenze. Redakce »Českého časopisu hist.« dovolává se na důkaz své nestrannosti příznivého posudku, jejž přinesl »Sborník historického kroužku« z roku 1898., ale zamlčela, že se mu dostalo ve »Sborníku« jen potud chvály, pokud se nedotýkal »nevědecky« katolicismu. Stať »Z nové literatury o Jesuitech« byla podrobena klidnému rozboru. — Odtud může vzíti redakce »Českého časopisu historického« motiv, aby o pracích českých katolických učenců psala klidně a věcně, jako píše »Sborník« o »Českém časopise historickém«. Bude-li potřebí, vrátíme se k věci znova a vyložíme ji šíře. —n—.

Známý spisovatel a publicista polský Téodor Jeske-Choiński spisuje trilogii, líčící vítězství ideí křesťanských. 1. Hasnoucí slunce, pověsť z dob Marka Aurelia; 2. Poslední Římané, pověsť z dob Theodosia Velikého; 3. Tiara a koruna, z dob Jindřicha IV. Prvá líčí rozklad pohanského Říma, druhá vítězství křesťanské politiky, třetí, kterou právě dopisuje, vítězství křesťanské mravouky. Tvorba Choińského jest rázovita a nese se směrem vážným. Prvá dvě díla byla přeložena do ruštiny, švédštiny, němčiny, maďarštiny. I český překlad jest již autorisován. A. K.

Pravoslavný kalendář na obyčejný rok Páně 1899. Ročník 5. Vydal Manuil Němeček, duchovní pravoslavné církve. Žitomir v Rusku, tiskem M. M. Katerberga. — Jak se dovídáme ze soukromého listu z Moskvy, jest Němeček Čech a byl gymn. profesorem na Moravě. Patrně že se mu stav ten nelíbil nebo hledal většího štěstí, a proto odešel do Bulharska nebo Srbska, kde se mu však vedlo velmi špatně. I přišel do Moskvy, kde našel místo v tabáční trafice, a mimo to kreslil černou křídou podobizny a obrazy dle fotografií. Při tom se mu vedlo ještě hůř. Proto odešel do kněžské pravoslavné akademie, stal se ruským poddaným, přestoupil na pravoslaví a stal se v Žitomiru svjaščenníkem, knězem pravoslavné církve. Jest nyní ženat a vede se mu dobře. Potud soukromá zpráva, kterou jsme uznali za dobré předeslati, abychom poznali také cenu kalendáře. Jak vidno, jest Němeček dobrodruh, který hledal jen dobrého postavení a proto také zradil svoji víru. Pro kalendář nebylo napsáno nic původního. K novému roku uveřejňuje kalendář ruskou báseň k oslavě cara a carevny, vyňatou z časopisu »Svět« z roku 1887.! Po kalendářní části uveřejňuje česky i rusky členy carské rodiny a pak česky »oběžný list cařihradského patriarchy a synodu« z roku 1895. Požádali prý ho za překlad mnozí duchovní správcové osad, v nichž žijí též Češi, a pak prý proto, že v Čechách nazývají stále ruskou církev schismatickou, rozkolnickou. Tohoto neodpustitelného hříchu prý se dopustily dokonce i »Národní Listy«, které jinak nejsou nepříznivci Rusů. Jako oběžník brojí proti svrchovanosti papežské, tak nadává redaktor, »že urážlivé a lživé, redaktorů — osob duchovního stavu — nedůstojné články o pravoslavných Češích uveřejňovaly v Čechách dva bohoslovecké (!) časopisy »Vlasť« a »Obrana« v r. 1894.« Místo důkazů uveřejňuje tedy ctihodný svjaščenník pravoslavné církve pouze nadávky a osočování. Co se týče okružníku, upozorňujeme redaktora kalendáře na nestrannou a důkladnou práci dra. Aloisa Jiráka: »Důkaz primátu papežského výhradně ze sv. Otců, liturgií a spisovatelů východních«, uveřejněnou v »Almanachu na oslavu biskupského jubilea sv. Otce Lva XIII.« vydaného r. 1893. nákladem družstva Vlasti, redakcí dra. Rud. Horského a Tom. Škrdleho. Dále doporučujeme témuž dvojctihodnému pánu rozbor okružníku cařihradského v chorvatském časopise, určeném sjednocení obou církví v »Balkanu« r. 1896. v Záhřebě u Scholze, sv. I. s názvem: »Lev papa XIII. i Antim, patriarch carigradski« od dra. Bonaventury. Vůbec bychom si přáli, aby p. Němeček si více všímal tohoto časopisu vycházejícího v Záhřebě (2 zl. ročně), kde by se mohl poučiti o vážných důvodech mluvících proti východní církvi. Tam by mohl také uveřejňovati obranu východní církve, poněvadž redakce věcné rozpravy přijímá i od protivníků. — Mimo to je v kalendáři česká stať o svatých a světicích ruské pravoslavné církve a rady pro hospodáře a hospodyně. Povídky byly uveřejněny již jinde: »Věra i pověra« od V. Lužické (v »Chlumech« v Libuši), »Ohnivzdorná zeď« od Oldřicha Kosteleckého (z Veselých povídek), »Čekanka« od V. Lužické (z Libuše) a »Čarodějnice« bez udání autora. Vedle lidnatosti ruských měst a hlavnějších jarmarků ve volyňské gubernii je tu ke konci provolání k českým rodičům, aby dali svoje dítky do dvojtřídní školy v Krošně zvláště pro Čechy zřízené, působiště odpadlíka Němečka, aby se tam lépe vzdělaly Podmínkou jest mezi jiným pravoslavné náboženství. Tak chce nešťastný apoštol bráti katolickou víru ještě jiným. — Kalendář jest určen k rozšíření pravoslaví mezi ruskými Čechy, je tedy Manuil Němeček slepým nástrojem v rukou ruské vlády. Některá ruská slova a ruské koncovky českých slov působí na čtenáře špatným dojmem. Kalendář jest za 25 kopějek (asi 30 kr.), prvnější ročníky byly za 50 kopějek.

Srbský literární kongres. Roku 1896. Dragutin J. Ilijć vydal v »Brankově Kolu« č. 3. provolání, aby se sešel první srbský literární kongres, na kterém by se ustanovil pořádek a směr dalších literárních prací, tedy program srbského spisovatelstva. Tento výzev zůstal nepovšimnut, ač by ho bývalo velmi potřebí, aby byl učiněn konec anarchii v srbském písemnictví. Zmíněný list navrhoval, aby tento kongres byl uveden ve spojení s památkou 50letého vydání Brankových písní a Daničićova »Boje o pravopis«, a takto byl kongres nadšenou oslavou obou děl, která si vybudovala svoji vlastní dobu. Avšak ani jediný srbský časopis se nechopil této myšlénky, aby ji dále provedl. Zatím nastala potřeba podobného kongresu tím více. Právě tato lhostejnosť dokazuje, že Srbové spíše vybudují něco velikolepého, než aby pak zorganisovali, co bylo vykonáno. Za dvacet posledních let byla rozkvetla srbská literatura, avšak dáti jí směr jest prý těžko, tak že se zdá, že mají o Srbech platnosť slova: »Jest nám snáze zříditi stát nežli mu dáti ústavu.« Této záležitosti chopil se mostarský srbský

časopis »Zora« v čísle 1. t. r., který uvádí, že bratří Chorvaté vděčně přijali návrh téhož Ilijće ve »Vienci«, kde se rozepisoval o tom, aby byl pořádán jednotný kongres chorvatsko-srbský. Známý chorvatský belletrista Gjalski se prohlásil pro jednotný kongres, který by spojil Chorvaty i Srby literárně. Postup myšlének článku Ilijćova ve Vienci jest podle zmíněné Zory: Písemnictví chorvatské a srbské nechť se sjednotí. »Hrvatska Matica« a »Srpska književna zadruga« nechť působí v duchu jednoty. Nechť se tisknou některé srbské knihy latinkou a chorvatské cyrillicí, čímž se oba národy navzájem poznají, jako by se poznávali navzájem chorvatští a srbští spisovatelé každého roku na kongresu, a to střídavě v Bělehradě, Záhřebě a Novém Sadě. Dále nechť literatura a listy pro mládež se věnují tomuto úkolu a uveřejňují srbské i chorvatské práce. Tak by již v nejútlejších srdcích byl položen základ k jednotě obou bratrských národů. Nechť divadlo jest otevřeno spisovatelům obou národů.

Na to odpovídá »Zora« asi takto: My jsme taktéž velice přesvědčeni o potřebě této jednoty; jsme přívrženci svornosti mezi rodnými bratry; nechť literatura jest nositelem této jednoty, nechť přestanou boje, vzbuzené dogmatickou růzností. Avšak přes to nazývá redaktor Jovan Dučić návrh tento příliš ideálním a dalekosáhlým, kterého není možno hned provésti. Proto navrhuje, aby se nejdříve konal literární kongres srbský a chorvatský zvláště, aby na nich byl sestaven program a podle toho pak teprve přikročeno ke kongresu společnému. To také nám se zdá býti zcela přirozeným postupem věci, na kterou my pohlížíme jako na událosť rozměru dalekosáhlého. Nechť pak redakce »Zory« této věci nedá zaspati, nýbrž předloží program, dobu a místo sjezdu po úradě s čelnými spisovateli. Není potřebí čekati, až se různé listy o této věci vyjádří. Iniciativy jest třeba, a pak se věc tató provede. Fr. H. Žundálek.

Počet katolíků. Dle prof. Juraschka jest na celém světě okrouhle 1.544,509.000 lidí. Z těch má Asie 841.983 ob., z nichž jest 8,720.000 katolíků, Evropa 380,779.000, z nich 175,902.700 katolíků, Afrika 178,706.000, z nich 1,720.000 katol., Amerika 136,801.000, z nich 67,390.000 katol., Australie a Oceanie 6,158.000, z nich 1,030.000 katol., polární krajiny 82.000 ob, mezi nimiž není katolíkův. Celkem jest katolíků 254,762.700. Rakousko-Uhersko má 34,712.000 katolíků, Německo 18,660.000, Francie 37,750.000, Italie 31,130.000, Španělsko 17,880.000, Veliká Britanie a Irsko s Maltou a Gibraltarem 5,430.000, Belgie 6,480 000, Portugaly 4,920.000, Švýcary 1,390.000, Rusko a Finsko 15,040.000, Nizozemí 1,750.000, Turecko 320.000, Rumunsko 110.000, Bulharsko a Řecko po 20.000, Srbsko a Dánsko po 10.000, ostatní Evropa 270.000. Nekatolíků v Evropě jest 205,129.000, z nichž jest 97,120.000 pravoslavných, 92,400.000 evangelíků, 640.000 ostatních křesťanů, 7,650.000 židů, 7,160.000 mohamedánů a 160.000 pohanů. V Rakousku čítá se na 1000 obyv. 898 katolíků, v Uhrách 632, v Německu 357, v Lucemburku 990, ve Švýcarsku 452 atd. — Každou minutu umře na celé zemi průměrně 88 osob, každý den 127.000 a za rok 46,300.000. Průměrný věk lidský jest asi 33 roků. (L. † 4.)

Ve vlastní věci. Na obálce třetího čísla »Nov. Života« t. r. uveřejnil redaktor dp. K. Dostál následující dopis neznámého mi nedostudovance z Prahy: »Masaryk je jistě ryzejší povaha, než jak ho maluje P. Vrba ve »Vlasti«. Z jeho »prakt. filosofie« viděti muže pevného, sic nevěřícího ve zjevení, ale vážícího si náboženské víry nanejvýš. Jak horlí v přednáškách svých proti přílišnému intellektualismu, proti rozháranosti rodinné, rozbitosti society, proti prostituci, formalismu na všech polích etc. etc., to by P. Vrba otvíral oči. Nemluvím o Masarykově přesvědčení náboženském, nýbrž o jeho diagnosách a dobrém, vybízecím slově k studentstvu. Lže tedy P. Vrba ve »Vlasti« a slintá bezdůvodným hněvem, píše v lístku svém Masarykovi: »Ostatně přijde doba, kdy s naší strany musí se posvítit na poměry našich vysokých škol a na působení podobných učitelů jako je Masaryk. Linhartův případ rozčeřil českou veřejnosť a ukázal na děsnou hnilobu dnešních vysokých škol . . .« Ve věci té nemůže ni sebe menší pavučinka býti vytknuta prof. Masarykovi a snad ani jiným profesorům. Z Linhartovy »tragedie« dělat takové dedukce, je směšno; vůbec každý řádek P. Vrby svědčí o rozhořčení člověka, zkaženého statistickým mudrováním.« Po 10leté mé literární činnosti není mi třeba, abych se proti tomu bránil. Sprosté nadávky, mi uštědřené, nejsou ničím novým. »Národní Listy« napsaly již r. 1890. v čísle ze dne 16. dubna, že v mé hlavě to vypadá, jako když Bůh stvořil svět. »Lounské Listy« na př. napsaly v čísle ze dne 12. listopadu 1892., že jsem zmije, sršící záští, sprostým nadáváním. Nadávky listů socialistických, jako »Červánků«, »Rovnosti« a pod. citovati nebudu. Nové mi je

pouze to, že se k této společnosti přidružily kněžské »Červánky«, ve kterých kněz veřejně hanobí kněze. Důkaz zde citovaný dopis v »Nov. Životě«, redigovaném dp. Karlem Dostálem, katolickým knězem. V témže listě uveřejnil dp. K. Dostál noticku o panu Neumannovi. Pan Neumann mu odpovídá v »Čase« následovně: Panu P. Dostálovi-Lutinovu, redaktoru »Nového Života« v Nov. Jičíně. Dopustil jste se skutku křesťanské lásky k bližnímu, jenž je skutečně unikem v české žurnalistice, dokonce i v žurnalistice katolické. Kdyby se týkal toliko mne, vyřídil bych si věc s Vámi osobně; když jste však napadl manželku moji a blízkou její příbuznou, jest nutno vypořádati se s Vámi před soudem. Více Vám nemám co říci; chtěl jsem Vás toliko upozornit, že Vás nijak pardonovati nemíním. V Praze, 17. března 1899. Stanislav K. Neumann. »Radikální Listy« v čísle ze dne 25. března píší toto: »Zdivočilosť našich literárních poměrů nad jiné charakterisuje několik řádek v »Novém Životě«, kterýžto měsíčník vydává pan páter Karel Dostál-Lutinov v Novém Jičíně na Moravě. V posledním čísle vypravuje pražský sběratel klepů pro »Nový Život« mimo jiné o kterémsi mladém českém poetovi (jejž jmenuje úplným jménem), že ve smíchovském divadle »seděl vedle dvou dam, z nichž jedna nám byla označena za manželku (!) jeho, druhá za maitressu.« Dožili jsme se v českých poměrech literárních ledajaké brutálnosti, ale něco tak nekonečně sprostého, neslýchaného byli bychom pokládali do nedávna za nemožno. Česť této zdivočilosti byla vyhrazena pro časopis katolický, nota bene pro časopis, jenž chce katolictví — zreformovat! Nemáme nijaké osobní náklonnosti k pánovi, jenž byl tuto tak surově napaden, ale zplna souhlasíme s jeho publikovaným již prohlášením, že podá na pana pátera Dostála žalobu. Měl by se však zavčas ohlédnout i ve vlastním táboře a vzpomenout si na infamie, jichž se nedávno ještě dopouštěl sám vůči jiným literátům. Tím ovšem ani za mák nepozbývá na surovosti výrok, jejž o něm »Nový Život« tak ochotně otiskl.« Nejsem kompetentní posuzovati literární činnosť dp. K. Dostála, nejsem básníkem. Tolik však si dovolím vytknouti, že je k tomu třeba notné porce klerikální hlouposti, aby kněz hájil a veřejně se ujímal odpadlíka od katolické víry, člověka, tropícího si ve veřejných přednáškách výsměch z katolíků. Slova v citovaném dopise: »nevěřícího sice ve zjevení, ale vážícího si náboženské víry,« patří do Dobřan a nikoliv do listu, který má býti četbou rozumného čtenářstva. Nějakou širokou polemiku s »N. Ž.« bych považoval za maření času i místa ve »Vlasti«.

Rudolf Vrba.

Paběrky z novin a z veřejného života.

Na poděkování Bohu za uzdravení sv. Otce Lva XIII. bylo ve Svatopetrském chrámě v Římě v neděli 12. března večer Te Deum. Ohromný chrám, největší na světě, byl naplněn zbožným lidem, a všichni tito tisícové zpívali staroslavný chvalozpěv v latinské řeči, i zdálo se, jakoby ohromný chrám v nadšeném zpěvě rostl, a velikánská klenba chrámu se zdvihala. Pak byl chrám z venku osvětlen, tisíce světélek v záři tvořily rysy chrámu, a byla celá budova v tiché noci jako zjevení z jiného světa. Zachovejž nám Bůh nejvyššího pastýře ještě mnohá léta!

Papežské vyznamenání. J. M. vsdp. dr. Frant. Krásl, prelát scholastik vždy věrné metropolitní kapituly u sv. Víta, jmenován byl od J. Sv. papeže Lva XIII. prelátem protonotářem apoštolským ad instar participantium a papežským domácím prelátem. Všestranná záslužná činnosť tohoto vznešeného hodnostáře pro blaho církve i vlasti všemi způsoby — slovem a pérem — horlícího došla tu nejvyššího uznání vysokou důstojností, která jest první po důstojnosti biskupské a mnohými přednostmi apoštolskou Stolicí ozdobena. Všichni ctitelé vsdp. preláta ze srdce s námi pronášejí upřímné blahopřání novému monsignoru.

70. narozeniny slaví v dubnu slovutný učenec, člen české akademie, prof. církev. práva na universitě vídeňské, msgr. Dr. Laurin. Narodil se r. 1829. v Jeseném v Čechách, doktorem bohosloví stal se roku 1857., docentem r. 1861. v Praze, odkudž r. 1863. povolán byl na universitu vídeňskou, kdež r. 1864. stal se řádným profesorem Zároveň jest ředitelem vyššího ústavu pro vzdělání kněží Frintanea ve Vídni.

Pomník Danieli Adamu z Veleslavína, tvůrci zlaté doby jazyka českého, postaven býti má ve Veleslavíně u Prahy na paměť 300letého jeho úmrtí, jež připadá letos na podzim. Ve Veleslavíně díval Daniel Adam na svém letohrádku

v zátiší. Proto sestoupil se ve Veleslavíně zvláštní výbor místní z dělníků, řemeslníků a rolníků, jenž sbírá příspěvky na pomník. Každý dárek ochotně se přijímá, adresa zní »Družstvo pro postavení pomníku Danieli Adamu z Veleslavína ve Veleslavíně u Prahy, pošta Tejnka.«

Velkodušný dar. »Veleslavín« oznamuje: »Kanovník Josef Roller, majetník sv.-Norbertské tiskárny ve Vídni, zavázal se testamentárně, že znamenitý tento závod připadne jedenkráte katolickému spolku ku podpoře sirotků, jemuž byl již nyní oba domy, v nichž tiskárna tato jest, daroval.« Tiskárna Norbertinská jest závodem velice činným, má mnoho listů katolických a velmi mnoho dobrého vykonala.

Sláva a úpadek P. Stojalowskiho. Haličský dopisovatel »Katol. Listů« ze dne 30. března t. r. přináší o P. Stojalowskim dopis, v němž líčí naprostý úpadek tohoto nešťastného muže Podáváme ve »Vlasti« z dopisu toho úryvek z té příčiny, aby již i u nás přestala nedůstojná hra s oslavou P. Stojalowskiho. Dopisovatel píše: »Slavný byl druhdy P. Stojalowski, a již se zdálo, že bude velikým mužem, jakmile vstoupí do říšské rady. Co tu bylo radosti mezi chlopstvem a všelikými jeho přátely, když byl zvolen za poslance. Leč radosti té bylo na krátce, neboť, jakmile vystoupil poprvé v říšské radě, zklamal naděje všech a vystoupiv proti vládě a straně české, ztratil půdu pod nohama. Hned v zápětí vyjely si na něho noviny všelikého druhu a barvy, posuzovaly ho, že byl zapleten v nepěkné věci, zvláště že vyjednával s ruským jenerálem Brokem o založení ruské církve v ruském Polsku, že již měl zajištěný pas do Ruska a že jeho sídlem měl býti posvátný Častochov. Stojalowski se cítil uraženým, ohradil se proti tomu a žaloval několik redaktorů, kteří na něho uvalili v listech svých taková podezřívání. Nyní se již skončily tři takové rozpravy a hle! nejen se ukázalo, že podezření nejsou bez důvodů, nýbrž vyšly na jevo tak nepěkné věci, že nezbývá P. Stojalowskimu leda odvolati svoji obžalobu. On to též učinil, leč soud provedl celou záležitost ke konci. P. Stojalowski musí zaplatiti soudní útraty, redaktorové jsou uznáni za nevinny. Teprve na konci třetího soudního jednání přijal soud návrh jeho, jímž žalobu nazpět bere, neboť mu byly dokázány věci neslýchané. Nešťastný tento obránce lidu pošpinil ruce své v agitacích volebních s židy a socialisty a neštítil se ničeho, co mu peníze přineslo. — Jeho dřívější společníci Daszyński a žid Czaki četli mu před soudem takové kapitoly, že se celý svět diví, kde se to všechno vzalo. Tak to je v takové společnosti, dříve jim pomáhal k mandátům, a nyní za to na něho plvou. — Ještě dvě podobné obžaloby budou projednávány, ale již ne ve Lvově, nýbrž v Krakově, mají se totiž zodpovídati v téže záležitosti redaktorové sociálních červených listů. Jsme zvědavi, jak to dopadne, a jakou novou špínu z minulosti P. Stojalowskiho opět na světlo vyvlekou. Jisto, že se dovíme o nových velmi nepěkných věcech, poněvadž socialisté slibují, bude-li potřebí, pomoci si i příklady a důvody z jeho soukromého kněžského života. Sláva P. Stojalowskiho zhasla. Jaká výstraha pro všecky radikály!«

Krásný čin českého duchovenstva v Pruském Slezsku. Duchovenstvo děkanství Hulčínského v Pruském Slezsku podalo k ministrovi vyučování žádosť, aby moravské děti děkanství Hulčínského: 1. v nižší třídě bibli a nejdůležitější modlitby moravsky se učily; 2. ve střední a vrchní třídě moravsky čísti a náboženské věci z paměti moravsky se učily; 3. aby moravské kostelní písně ve škole se cvičily. — Podobnou petici podali hornoslezští polští kněží. — Hulčínský děkan a zemský poslanec Stanke tyto petice na sněmě v Berlíně krásnou řečí odůvodňoval. — Přejeme ze srdce, aby se tyto tužby našich bratří splnily.

Čítárna Katolického lidového spolku v království Českém jest v Praze, v Eliščině třídě čís. p. 655-II. Spolek věnoval čítárně skoro celé své jmění a spolková činnost byla novým tímto dílem velice zaujata, a blahodárný výsledek dostatečně korunoval obětivou práci. S řadou příznivců roste počet cenných a poučných spisův, a veliký výběr láká a soustřeďuje lid k tomuto vydatnému pramenu duševního vzdělání; byloť půjčeno za 8 měsíců 1.600 knih. Leč vydržování této knihovny a čítárny vyžaduje ročně velikého nákladu, a proto s důvěrou obracíme se k čtenářům »Vlasti«, aby sebe menší podporou peněžní k rozkvětu tak důležitého podniku přispěli.

Rivista internazionale di scienze sociali e discipline ausiliarie v Římě podává v únorovém svém čísle obsah »Hlídky«, »Osvěty«, »Vlasti«, »Vychovatele« a »Děl. Novin«. Z »Vlasti« probírá články: Klesání obilních cen (L'abbassamento del prezzo di frumento) od R. Vrby a Studentstvo v dělnickém

hnutí (Gli studenti nel movimento operario) od Tom. Jirouška. Z »Vychovatele« rozebírá články: Autorita (L'autorità) a Z dílny svobodných zednářů (Dalla officina dei framassoni). Z »Dělnických Novin«: Pomník Husovi (Il monumento all'Hus) od Dr. R. Barture, Agrární opravy Falkenhaynovy (Le riforme agrarie di Falkenhayn) od J. Sedláčka a Kartely kapitalistů (I cartelli dei capitalisti).

Jednota českého katolického učitelstva v král. Českém konala v úterý dne 4. dubna t. r. v sále Katolické Besedy v Praze spolkovou schůzi, přes deštivé počasí hojně navštívenou horlivými a neohroženými členy tohoto spolku. O 9. hodině dopoledne byli přítomni účastníci službám Božím ve chrámu Páně u Křižovníků. Po té posilněni duševně uchýlili se do sálu sv.-Václavské záložny, by se navzájem povzbudili k další trpělivosti, jíž při útocích nepřátel z různých stran na ně činěných jest jim tolik třeba, by se povzbudili k vytrvalosti a tlumočili své tužby, přání a stesky. Též zástupci sl. Katechetského spolku se dostavili. Předseda Jednoty, říd. učitel p. Skultéty, upřímnými slovy uvítav přítomné, zahájil schůzi. Jednatel. p. učitel Václav Špinka, přečetl zápisník o poslední schůzi, kterýž byl probrán a schválen. Následovala zajímavá a poutavá přednáška p. učitele Jos. Flekáčka o výchově bývalé a nynější, jež byla odměněna hlučným potleskem. Při pátém bodě programovém: »Schválení resoluce při schůzi odboru Královéhradeckého navržené« rozpředla se čilá, delší dobu trvající debata. Resoluce s příslušnými dodatky schválena a k dalšímu provedení doporučena. Zároveň projeven souhlas s resolucí Katol. spolku učitelstva moravského, v Brně přijatou. Pan předseda Jednoty sděluje, že ještě letošního roku bude v Král. Hradci zřízen a otevřen konvikt pro kandidáty učitelství. Po volných návrzích oznamuje pokladník, říd. učitel p. V. Špaček, že členů Jednoty stále přibývá, a přimlouvá se za to, by členové Jednoty hojně odebírali svůj orgán »Vychovatele«. Po jeho řeči přihlásilo se ihned pět nových odběratelů »Vychovatele«. S radostí pozorujeme, že všichni členové lnou k sobě upřímnou oddaností, svorností a láskou.

Marianská družina učitelek, v níž jsou soustředěny katolické učitelky z Prahy a okolí, oslavila 2 března blah. Anežku Přemyslovnu. Přístup měly i učitelky pozvané, jež vskutku v hojném počtě se dostavily. Protektor družiny, J. M. probošt Dr. Ant. Lenz, konal k členkám řeč. — Řiditelem družiny jest P. Jan Cibulka, Tov. Jež., a vede ji zdárně.

Bibliotéka Vatikánská, jejíž počátky sahají do doby papeže Gelasia (492—496), obsahuje 280.000 svazků a 26.000 rukopisů. Lev XIII. mnoho rukopisů po světě roztroušených zakoupil, jmenovitě celou bibliotéku rodiny Borghese.

Obchod s devocionaliemi na přetřese v zemském sněmě Haličském. Konečně se hýbají katolíci v Haliči proti nestoudnosti židovské. Zemští poslanci venkovských obcí, Kramarczyk a soudr., podali návrh na zemský zákon, kterým se zapovídá židům prodávati katolické devocionalie. Nestoudnost a drzost židů v té věci nezná žádných mezí. Staly se případy, že židé prodávali podobizny Dreyfussovy nezkušeným venkovanům jako obrazy svatých. Poslanci strany křesťansko-socialní ve Vídni sbírají podpisy, aby byl vydán také podobný zákon říšský, kterým by se židům zapovídalo obchodovati s katolickými devocionaliemi. Při té příležitosti nesmíme zapomenouti na hlavní věc, abychom lid vedli k tomu, by podobné věci z rukou žida nekupoval. Máme u nás dvě výrobny na devocionalie, a to: Výrobnu růžencovou v Praze a Výrobní spolek v Příbrami. Jest na katolickém obecenstvu, aby z těchto pramenů kupovalo.

Proti prodeji katolických devocionalií od židů. Když se ocitla na veřejnosti zpráva, že haličský sněm hodlá vydati zemský zákon, kterým se židům zapovídá prodej katolických devocionalií, přinesl meránský »Burggräfler« z péra právníka zajímavý doklad, že takový zákon dávno tu již je. Je tu dvorní dekret za vlády císaře Františka, kterým se židům přísně zapovídá prodávati krucifixy, obrázky svatých, krátce katolické devocionalie, a úřadům se nařizuje, aby přísně zakročily proti nedbajícím toho dekretu kupcům. Stačilo by pouhé nařízení ministerstva vnitra, aby dvorní dekret ten byl oživen.

Tisková Liga v Praze konala dne 9. března t. r. třetí výroční řádnou valnou hromadu za předsednictví dp. Dra. Rudolfa Horského a za přítomnosti zeměpanského komisaře p. Fahouna. Jednatel dp. Karel Štella přečetl protokol z minulé valné hromady, který byl schválen, a pak přednesl jednatelskou zprávu, z níž vyjímáme: Činnost ligistů byla v uplynulém roce velice čilá; na tisíce zpráv a článků zasláno bylo různým časopisům českým, zvláště »Katolickým

Listům«, »Hlasu«, »Míru«, »Obnově«, »Českému Východu«, »Vlasti«, »Vychovateli« a »Děl. Novinám«. Přemnoho lží a pomluv listů liberálních, radikálních a sociálně-demokratických i národně-sociálních bylo vyvráceno a odmítnuto. Také mnohým z napadených vypracovány opravy, jakož i vybízeni, aby se proti útokům hájili atd. Páni ligisté ve zprávě jednatelské znovu jsou vyzváni, aby v zápase za pravdu a právo vytrvali. Ze zprávy pokladníka dp. Tom. Škrdle vyjímáme: Z předešlého roku zbylo v pokladně 1202 zl. 53 kr.; k tomu přibylo během roku minulého 393 zl. a vydáno 192 zl. 36 kr. I zbývá v pokladně na tento rok 1403 zl. 17 kr. Při volbě výboru zvolen opět za předsedu dp. farář dr. Rud. Horský, za místopředsedu a zároveň pokladníka dp. red. Tom. Škrdle, za jednatele dp. duch. správce Karel Štella a za členy výboru: dp. farář a red. Frant. Vaněček, a spisovatel a cirk. kněz dp. R. Vrba. Další činnosti Zdař Bůh!

Valná hromada Družstva sv. Vojtěcha konána byla dne 22. března v sále sv.-Václavské záložny za předsednictví J. O. hr. V. Schönborna. Pan předseda zahájil schůzi a vzpomenul vřelými slovy zesnulých pp. členů Družstva, mezi nimiž zvláště byli vyjmenováni: dpp.: Matěj Petraš, farář ve Svárově, Antonín Průša, farář ve Vrbně n. lesy, Jan Brichta, k. a. vikář v Manetíně, P. Ivan Wagner, knihovník na Strahově, Dr. Ed. Tersch, Dr. Klim. Borový, děkan Kellner, děkan Janda, děkan Burgerstein, farář Frolík, Houžvička, Kratochvíle, Kreisinger, Novák, Ottmann, Pekárek, Podobský a Smutný. Shromáždění uctilo jejich památku povstáním. Potom vykonány byly volby, z nichž vyšli jako jednohlasně zvoleni: Předseda: Hr. Vojt. Josef Schönborn (na 3 léta). — Členové výboru: a) na 3 léta: Dr. Jaroslav Podobský, Tomáš Škrdle, Dr. Antonín Víšek; b) na dvě léta: Antonín Postřihač. — Náhradníci: Dr. Mat. Kovář, P. Josef Šimon, O. Cr., Frà Ferdinand Werner O. M., P. Adolf Wagner, farář. Revisoři účtů: Gustav Francl, Dr. Jaroslav Sedláček. — Náhradník revisorů: Ferdinand Schmidt, kaplan. — Jednatelskou zprávu četl p. Dr. Jar. Podobský, která vzata s pochvalou na vědomí. Na konec jednatelské zprávy vyzýval řečník k součinnosti všech vrstev řka: »Budiž v této příčině poukázáno pouze k znamenitým službám, které »Katolické Listy« minulého roku prokázaly katolickému sjezdu a tím i celé naší straně. — Co se týče odboru administračního, resp. finančního, tož dokazují výsledky, kterých se během minulého roku odbor tento dodělal a které jsou zjevny v číslicích zprávy účetní, že i na tomto poli bylo výborem pracováno intensivně a s úspěchem stále rostoucím. Díky nejvroucnější dlužno tuto ovšem vysloviti nejmenovanému dárci, který ráčil »Katol. Listům« minulého roku velkomyslně uštědřiti značnou částku 11.000 zl, a tím usnadniti naše vážné úkoly a záměry. Leč zase opětovati dlužno, jako minulého roku, že oběť a práce jednotlivců nestačí. Doufáme, že konečně náš milý národ český dojde k přesvědčení, že heslo: »Pryč od Říma!«, t. j. »pryč od katolické víry«, jest heslem našich nejzuřivějších nepřátel národních a politických. Je-li však tomu tak — čemuž nikdo z nás neodpírá — pak musí národ náš odvrci daleko od sebe toto zhoubné heslo a zásady tímto heslem kryté, pak musí zase vrátiti se ku staré víře sv.-Václavské, a tomu, aby se tak stalo, a my všichni dle možnosti a sil svých hmotně i mravně se tak přičiňovali, volám: Zdař Bůh! — Pokladník dp. prof. V. Černý podal zprávu účetní, z níž na jevo vychází, že finanční poměry družstva a listu značně se zlepšily. Dp. Dr. Víšek podal revisorskou zprávu, načež uděleno správnímu výboru absolutorium. Pan Václav Kotrba podával zprávu o »Týdenníku Katol. Listů«, který dnes jest již aktivním. Jednotliví členové přednášeli svá přání. Debaty se súčastnili pp.: Honejsek, Dr. Řehák, Dr. Krásl, Dr. Vřešťál, Kuchynka a Dr. Víšek. Dr. Vřešťál projevil přání, aby občas uveřejňován byl seznam pravidelných služeb Božích v kostelích pražských, což se souhlasem přijato. Podobné přání projeveno bylo o pořádku Velikonočních obřadův a služeb Božích, a učiněno více návrhů v tomto směru.

Soud Rusa o české intelligenci. »Aletheia« č. 1. přináší v překladě článek proslulého ruského spisovatele prof. Nikolaje Andrejeviče Trampottova, jenž loni v Praze a v Čechách přes tři měsíce prodlel a nyní dojmy své líčí. Dotýká se též náboženské stránky našeho života a píše: »Slavnosti Palackého působily na mne nejvýš úchvatně, ale v jistém směru mne při tom mrazilo. Neúčastnili se jich totiž oficielně přední představitelé a representanti nejpřednějšího duchovního života českého národa, jeho duchovenstvo. Příčina nápadné té mezery byla mi ihned vysvětlena. Čechové mají totiž jako na rozdíl od ostatních Slovanů za vrchol svého pokroku a své svobodomyslnosti, — když mohou ignorováním zlehčovati své náboženství, k němuž se hlásí, když si mohou tropit posměch ze svých kněží, jež podceňují a když mohou lacině a dětinsky

znevažovati úkony, kteréž jsou každému jinověrci posvátnými. Víry a zvyků svého lidu a posvátných jeho citů dbalý cizinec je nanejvýš překvapen, jak v ohledu náboženském a víry i česká intelligence zevně se staví lhostejnou. Zdá se, jakoby toto neblahé české bloudění, které si libuje v náboženské lhostejnosti a ve zlehčování katolické víry před lidem, bylo systematicky pěstováno a podporováno pustou protestantskou politikou »los von Rom«. — V téže stati odsuzuje Trampottov tak zv. realisty. Píše: »U jedněch jsem poznal starou pravdu, že prázdné sudy nejvíc hučí a že drzé čelo jest lepší než sto mužíků, u druhých jsem slyšel samé pomluvy jiných. Strana realistická a moderní mohla prý by se jemně řečeno nazvati »naivní«. S realisty drží mnoho lidí jenom z mizerných osobních ohledů spekulačních aneb ze strachu, aby jejich nicotnosť nebyla odkryta. Bylo prý by třeba opatřit si důkladný knut, který by velice brzy v české společnosti zjednal žádoucí pořádek, kdyby jen dvěma aneb třem panákům dle pravdy a po zásluze vyprášil jejich »autoritu«.

Různé. — Družstvo intimního volného jeviště v Praze dobrovolně se rozešlo. — Českoslovanská obchodní beseda v Praze vypisuje čestnou cenu 100 zl. za nejlepší román ze sociálního života obchodního pomocnictva. Vedle stránky umělecké přihlíženo buď hlavně k nejhlubšímu sociálnímu pojetí. Konkurenční práce přijímá do 31. prosince 1899 kancelář Československé obchodnické besedy v Praze, Celetná ulice č. 22. — Farář Jan Svozil v Jestřábicích u Kyjova na Moravě, který s nebezpečím života vynesl z hořící chalupy dvě děti, obdržel od Jeho Veličenstva záslužný kříž s korunou. Gratulujeme. — V Bourgesu ve Francii zemřela slečna Bourdeixova u věku 102 let. Do poslední chvíle byla při vědomí. Nedlouho před smrtí ještě šila. — Od protestantismu k pohanství. Protestantská synoda v Curychu zamítla 63 proti 53 hlasům návrh, aby nepokřtění byli z národní protestantské církve vyloučeni. Ve Švýcarsku může tedy nepokřtěný člověk, pohan, býti údem »křesťanské« protestantské církve. — J. Posilovič, arcibiskup záhřebský, věnoval 10.000 zl. pensijnímu fondu, určenému pro sestárlé a nemocné kněze arcibiskupství Záhřebského. — Obětoval se. Jak nejnovější zprávy sdělují, stal se známý apoštol malomocných P. Wehinger Tov. Ježíšova v Birně sám obětí hrozné nemoci — malomocenství.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Literární sekce družstva Vlasť konala schůzi ve středu, dne 22. března za předsednictví p. uč. Josefa Flekáčka a čilého účastenství členů. Dp. red. Tom. Škrdle doporučuje »Besedy mládeže« a promlouvá o posledním čísle »Večerních zábav« (Rodinný život); povídku tu velice doporučuje. Red. p. Tom. Jiroušek referuje o sociální úvaze Dr. Fr. Reyla »Zpověď« a Vrbově brožuře »Naše chudoba«, kteréž doporučuje k hojnému rozšiřování. Dále zmiňuje se v obšírnější úvaze o venkovských socialistických listech: »Nový Duch Času«, »Severočeský Dělník«, kterýž list nazval v »epigramu« sv. Otce Lva XIII. »lidstva katem«, což vzbudilo v sekci podivení, že místo toto prošlo censurou. Ivančické »Zájmy Lidu« ostře píší proti Katol.-polit. jednotám na Moravě, a »Česká Samostatnosť« proti duchovenstvu; referent žádá, aby katolíci na Moravě podporovali »Selské Hlasy«. Sekce vyslovuje sympatie své zemskému poslanci panu faráři Vinc. Ševčíkovi. Prof. dp. Václav Müller referuje o »Kříži u potoka« od Světlé, 4. čísle »Ludmily« »U Buřilů« od Vlasty Pittnerové, kterouž práci velice chválí; Mayův spis »Po stopě zlého činu« lze vůbec doporučiti; vytýká mu však, že se honí příliš po sensaci. Vrázovy »Cesty světem« jsou pěkné; ačkoliv neurážejí náboženství, přece postrádáme v nich positivní víry. Dále podává zprávu o spisku »Der katholische Student« od Dr. Alberta Ehrharda a prohlašuje, že by bylo žádoucno, podati jej alespoň u výtahu. Prof. Müller uvádí na přetřes otázku druhého českého divadla v Praze a jaké stanovisko zaujati má sekce k této otázce. Rozprava byla velice čilá a živá. Posléze usnáší se sekce takto: »Literární sekce družstva Vlasť, trvajíc na resolucích, přijatých o Literárním sjezdě družstva Vlasť a Katolickém sjezdě v Praze, z praktických důvodů usnáší se, aby obě divadla byla spojena pod jednou správou finanční, ale artisticky aby bylo každé úplně samostatné. Dp. Václav Roudnický podává zprávu o spisku prof. Vávry »Historické paměti bývalého panství Mní-

šeckého«, o dílku »Der selige Canisius in Oesterreich« od Al. Krösse S. J. a zmiňuje se obšírněji o histor. článku prof. Pekaře o Albrechtu z Waldštejna. Dp. Vlastimil Hálek, farář z Liboce, zmiňuje se o nastávající Veleslavínově slavnosti a o Veleslavínových zásluhách o českou knihu; dále referuje o spise »Réponse à la lettre patriarcale de l'Église de Constantinople sur les divergences qui divisent les deux Églises«, o »Zamotaných vláknech« od Růženy Svobodové a o spisku Budilovičově (rektora university) »O všeslovanském jazyce«. Jednatel sekce pan Karel Burian promlouvá o článku Hanuše Máchala ve »Filolog. Listech«, o Rukopise Královédvorském a o pojednání A. Nováka »Přítomnosť a historická poesie« v posl. čísle »Lumíra«. Zatím doba velice pokročila, tak že ostatní referáty byly odloženy do příští schůze. Ze stručné této zprávy lze poznati, že sekce literární plní svůj úkol, jak náleží, vede si čile a nezůstává nikterak za ostatními odbory družstva Vlasť.

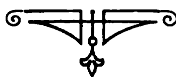
Výbor družstva Vlasť konal dne 6. dubna t. r. za předsednictví dp. faráře Dra. Rudolfa Horského druhou schůzi v XV. správním roce. — Schůze byla započata modlitbou. — Jednatel p. Tom. Jiroušek četl protokol minulé schůze, jenž byl probrán a schválen. — Kancelář elektrických podniků královského hlav. města Prahy žádala družstvo, aby dovolilo na spolkovém domě upevniti příčné dráty elektrické dráhy, která má býti vedena Štěpánskou ulicí do Žitné a odtud do Sokolské třídy. Povoluje se. — J. M. ndp. Ed. Jan Nep. Brynych, biskup, děkuje za blahopřání, jež mu od družstva k Jeho jmeninám bylo zasláno. — Jednota sv. Methoděje ve Vídni děkuje za darované peníze. — Katolickému spisovateli uděluje se 100 zl. podpory. — Jednota katol. učitelstva v král. Českém chce vydati malé brožury pro děti. Výbor se usnáší, aby družstvo převzalo jejich náklad a z užitku, bude-li jaký, darovalo částˇ Jednotě katol. učitelstva k jejím účelům. — V papírnickém závodě družstva provedena byla v březnu t. r. inventura veškerého zboží. Bylo spočítáno, zač se zboží koupilo, zač prodalo, v jaké ceně jest zboží v krámě a jaký jest čistý výtěžek. Členům výboru byla podána o celé věci zevrubná zpráva, do veřejnosti se však takové věci dávati nemohou, tvoříce interní částˇ družstva. — Na sv. Jana bude zásadně tento závod zavřen, ale den před ním a den po něm prodává se spolkový »Průvodce Prahou«, jenž právě jedná o Hradčanech a Malé Straně, i pro nečleny za 15 kr. místo za 25 kr. Prosíme čtenáře t. l., aby na to poutníky svatojanské upozornili. — Žádosti spolků, které od nás nic neodebírají, ale za knihy žádají, zásadně se zamítají. Tak se stalo i v této schůzi. Potom se rozvinula široká debata o situaci, a byl určen směr našeho postupu a taktiky.

*

ROČNÍK XV. KVĚTEN 1898—99. ČÍSLO 8.

VLASŤ.

Čechové v Pruském Slezsku.

Napsal **Jan Vyhlídal.**

(Pokračování.)

X.

Bajky, písně, taneční popěvky.

1. Bajky.

Ve Slezsku říká lid pohádkám »bajky«; »bajat« znamená tolik jako vykládati pohádky. Staří lidé stěžovali si, že ti mladí nedovedou tak bajat, jako to za jejich mladých let bývalo, že ta němčina všecko »popsula«. Jako ukázku slohu, jaký se objevuje v bajkách na Prusku, podávám ty, jež mi v Kobeřicích napsala padesátiletá nádennice, protože přede mnou »bajat« se styděla.

Žebrák na faře.

V jednej dědině přišel žebrak na faru. Měl na sobě velku kobelu, kteru zakryval plaščem. Kucharka pravě vzala z bloty brutvaňu a na tej brutvaně byl upečeny huser a davala ho do truby. Žebrak zebral rozumy do kupy a ptal se: »Su pan farař doma?« »Co chcete po nich?« — »Mam moc do vyřidzeňa s panem fařařem, du jim cosi meldovat.«

Zatim co kucharka šla ohlašovat panu fařařovi, žebrak vzal husera z brutvany do kobele pod plašč. Kucharka přišla zvrchu na dul a pravi: »Pan farař zkazali, že mi to matě povědět, a až budu mit kdy, ja jim to povim.« — Natuž jim to, pani kucharko, povim a dobře to vyřiďte panu fararovi: »Pan Genserovsky již něměška v Trubarovicoch na Brutvanově, již meška v Kobelovicoch pod Plaščovicoma. Na Brutvanově meška včil pan Škarbalovsky.« Žebrak

dal s Panem Bohem a odešel. Kucharka němohla dluho tomu porozumět, ale jak šla pro husera do truby, to poznala, co se stalo, že žebrak vzal z brutvany husera a položil do ni škarbal. Vyběhla na dědinu, ale žebrak byl ten tam. Eli ten žebrak ešče žije, tuž vinečko pije, a jak ni, tak v hrobě hnije.

Mudra cera.

Byli dva suśede, ti se žalovali o brazdu roli a když to přišlo na sud, oba přehrali. Po sudě zas se udobřili, chodili k sobě na beśedy, a spřehali se. Jeden raz jeli do města; na cestě se jednemu ohřebila kobyla, a ten druhy měl připřahnuteho valacha. Hřibia skulilo se pod vuz. Jeden pravil: »Mi se kobyla ohřebila«, a ten druhý: »Moje je hřibia, bo je bliž mojeho koně.« Tak se sudili, až se pobili, až to na sud udat mušeli. Advokat usudil, že se vuz ohřebil, bo bylo hřibia skulene pod nim. Než odešli, dal jim taku hadku (hádanku), a povědal jim, ktery ju uhodně, že teho hřibia budě: »Co jest najsladči, co jest najtlusči, a co najrychlejši«. Ten, co měl valacha, přišel do dom a pověda, že ma taku starośť, kterak to uhodně? Měl ceru, ta byla hrubě mudra a pravila: Tatičku, něbojtě se, to se lehunko uhadně.« Tatiček pravju, myslim, že jest med najsladči.« »Ni tatičku, dyby vam dal hrněc medu jak se vam chce spat, to při něm usněte; tak jest spani najsladči, zem jest najtlusči a rychlejši nic něni nad mysly, člověk v okamženi jest na kraji světa.«

Šli druheho dne k sudu. Ten druhy vzal se sebum med, tlusty špek a hřibia, ale přehral. Ten advokat se temu divil; »kdo mu tu radu dal,« se ptal. Suśed pravi: »To moje cera mi to pravěla.« Advokat se teho ujal a pravi: »Dy je taka mudra, přiveďtě ju ku mně, ale muśi přijet a nejet, přiśt nastrojena a neoblečena, přiněst dar a nědar. Otec přijdě do dom, a ceře vypravuje, co ji advokat zkazuje. »Něstarajtě se, tatičku, to je lehko: śednu na kozu a nohama přijdu, dam na sebe śak a budu nastrojena a něoblečena, vezmu za dar zajce, pustim ho do světnice, něcham za sebum odevřene dveře, zajc utěče, budě to dar i nědar.«

Na druhy den tak zrobili, a tymu advokatovi udělali tym velku radosť, že se tu ceru suśedovu oblubil a vzal za ženu. Když bylo po vesele, pravil ji, jak by komu ešče radu dala, že muśi od něho preč; ona mu to přislubila, že žadnemu rady něda.

Ale dluho to nětrvalo. Přišel ku ni tatiček, a prośili ju o radu, co robit, bo se hrubě boju, že přehraju. Když ji vyložili, o co idě, poradila jim žena advokatova, aby vzali zitra sak a šli na luku ryby chytat; a jak se kdo vas opta, co robitě? řeknětě: »ryby chytam.«

Druheho dne advokat dival se na luku z okna a zřel tam chlopa, jak do travy strka sak a zas ho vytahuje. »Stryku, co že to robitě?« volal na ven! ovana. »Ryby chytam.« »Ohlupl stě, mamy vas zavest do hlupnice?« »Mily pane, spěš na tej luce ryb nachytam, než jak ty usudil, že se vuz ohřebil.«

Advokat buchl oknem a za raz šel ku pani a pravil: »Dnes ešče uhotuješ obid a po obidě se vezmeš z mojeho domu, co ti najmilejši a běž kaj chceš — bo si tymu chlapovi poradila. Pani obid uvařila, s panem poobědvala a vinem opojila do tvrdého spaňa

Když pan usnul, zapřahnut kazala, pana sebum vzala a do svych rodiču ujižděla. Když se pan přecutil, všecko mu bylo divne. »Kaj sem to je?« Žena mu pravi: »Muj najmilejši! Si u mojich rodiču. Dovolil si mi, abych se vybrala z tvojeho domu, co mi najmilejši, tuť ja sem se vzala tebe. Panu se lubila taka řeč, pani sebum vzal a do města uhaňal.

Sušed co měl kobylu, dostal hřibia, a advokat pak dy sudil, bral na poradu pani. Žili ešče dluho ve svornosti. Eli ešče žiju, to vinečko piju, kolače ze žita, pravda naležita.

Proti učarování.

Za starych časuov sa na jodnym městě přidało, že čoroděnica učarovala, až by kravy přestaly pitč. Prvšiho maja přišly děvky do chleva a kravy němiły. Byl v tym městě joden uovčiř, co pomahal, až by tym kravam bylo lepši, a pysky byly zas odemknute. Uovčiř jim poradił, že mušeju měť taky kluč ze stare truhly, co tři pokołonia vymřely a měly v tym šaty, a ju erbovaly. Taky kluč našly. Jak ho měly, tak napoj pro kravy tři razy přes ten kluč starosvěcky přelely a potem vlely napoj kravam do žlabu a počly pitč. (Z Branice.)

2. Písně.

Zpěv kostelní klesá a rovněž i světský; staré písně se zapomínají, a nových lid málo tvoří. Dobrá jest proto myšlenka »Katol. novin« otiskovati starší písně, by zpěvákům obnovily se v paměti. V Sušilově sbírce, rovněž v Bartošově jest dosti písní ze Slezska, kteréna počátek vyhoví, pak mohou se vybírati jiné národní. Cyprián Lelek nasbíral hojně slezských písní, jež zapůjčil Fr. Sušilovi, který pak snadno nápěv mohl si připsati; část písní Lelkových jest prý v museu Opavském, však marně jsme po nich pátrali.

Zaslechl jsem též několik písniček a popěvků, jež tuto otiskuji.

Věrná láska.

Před nama lavečka ohyba se,
a přes ňu vodička přeleva se.
Vyškrubtě matičko košulenku,
a ja se pojedu pro milenku.
Už je košulenka vyškrubena,
moja ze všech najmilejši odmluvena.

Odmluvali mi ju muj pantata,
a ja se ju vemu, je bohata.
Odmluvali mi ju panimama,
a ja se ju vemu, ma mě rada.
Odmluvali mi ju moji bratři,
a ja se ju vemu, bo mi patři.

Odmluvaly mi ju moje sestry,
a ja se ju vemu do hoferstvi.
Odmluvali mi ju všeci lude,
a ja se ju vemu — moja budě.
Odmluvali mi ju mia přatele,
a ja se ustrojim s ňum vesele.

Z pr. Držkovic.

O galanovi.

Rozvazala se mi pod stromečkem šnurka,
ja dy mě ty němilueš, ja tě ani kuska.

Červena šnurečko, kerak ja tě svažu?
mam galana o hranice, po kym ja mu zkažu?

Zkažu ja mu, zkažu po malym posličku,
pak po navratě si ty muj šumny kochanečku.

Ja se již něvratim, bo němam ku komu,
ja dy ja se něpodobam potěšení memu.

Potěšeni moje černe oči matě;
a ja, a ja se vas bojim, že mě oklamatě.

Z Kobeřic.

O galanech.

(Variant známé písně.)

Měla sem galanu, jak na trnu trnek,
a včil mam jedneho jak kvartovy hrnek.

Měla jsem galanu, jak je v moři pisku,
a včil mam jedneho bez vrchneho pysku.

Měla sem galanu, jak na poli prosa,
a včil mam jedneho, ešče něma nosa.

Z Kobeřic.

Vojenská.

Když vojáci maširuju, kukuk,
když vojáci maširuju
hraju, trubju a bubnuju
kukuk, kukuk, kukuk.

[: Težtiť bych je maširoval, :] kukuk,
kdyby mi kdo koňa sedlal
kukuk — — —

[: Najstarša sestra slyšela, :] kukuk,
hned konička osedlala
kukuk — — —

[: Ta prostřadňa šatku dala, :] kukuk,
ta najmladša zaplakala,
kukuk — — —

[: Neplač, sestro ma, něplakaj, :] kukuk,
za tři leta přijdu hevaj,
kukuk — — —

[: Jak tři leta pominuly, :] kukuk,
sestry bratra vyhledaly,
kukuk — — —

[: Ach staňže, ty dobry pane, :] kukuk,
daval's mi vždy futro hojne
kukuk — — —

[: A včil ani režne slamy, :] kukuk
sežeru mne straky, vrany,
kukuk — — —

[: Konik stoji vedla něho, :] kukuk,
hřebe nožkum lituje ho,
kukuk — — — *Z Branice.*

O selské dceři.

Byla jedna selska cera,
sedymdesat sukeň měla.
Našel se ju selsky chlapec,
neuměla chleba napec.
Ona se hned na to dala,
muky nachystat kazala.

V pondělí si vodu brala,
v utery pak kvas dělala,
ve středu ho zamisila,
a ve čtvrtek ho válila,
v pátek pec čerstvem palila,
a v sobotu ho vsadila.
V neděli z pecą pak vyšel,
na šest k ni galan přišel.
Galan se chce chleba krati,
ona mu ho nechce dati.
Byl široky jako deska,
a vysoky jako věžka. *Z Kobeřic.*

O selských pacholcich.

Selšči pacholci ti su hrubě zpyšněni,
sedym se jich oženilo v jednej kamizeli.

Prvši dal na sukno, druhy dal na futro,
a ten třeti ten slubuje, že ju da šit jutro.

Čtvrty dal na knefle, paty dal na niti,
a ten šesty, ten slubuje, že od ni zaplati.

Sedmy k nim přiskoči: mili kamaradi,
poštajtě mi kamizoli, bych muh mět vesele.

Z Kobeřic.

O sedlácich.

Kobeřice šumne město, to bych něbyl řek,
chalupečky malunečke, to je pořadek?
Zahradnici — panici, komornici — šlechtici,
a sedlaci — něboraci, němaju koni.

Jeden pravi: co mi po nich, němam jim co dať;
druhy pravi: co mi po nich, třa jich futrovať;
třetí praví: třa voza, spraviť ho němoha.
Šindo, bryndo, bryndo, šindo, pro hospodařa.

Jak mu třa do role jeti, to něma pluha,
jak mu třa do lesa jeti, to něma voza.
Pořad sedi v hospodě, o praci něma peče,
gořalky plne šklenice, až se stola teče.

A když přijde mila nedělička,
aj pila by se dobra gořalička.
V ponděli ja ju též rad piju,
v utery ja ju něvyleju,
ve středu labuju,
a sobě statkuju,
ve čtvrtek třeba dluhy platiť,
v pátek se třa se ženum vadiť,
v sobotu zas začinam robiť. *Z Kobeřic.*

Píseň o rycipánovi a děvečce.

Na mšu svatu zvonili, by se lude schazeli,
otec šel se synama a matička s cerama.
Všecky byly ve věnkach a ve zlatych prstenkach.
A ta jedna něměla, do dom se vratila,
Do zahrady skočila, tam ruži natrhala.
Vzala bolko, zlatu niť, začnula tam věnky vit.
Přijel ku ni rycipan, z pekla rodem jeden pan.
Co to ҁobiš děvečko, co dělaš krasenečko?
Daj mi jeden věneček, bo sem ja mladeneček,
daj mi věnce baj oba, bo sem šumna osoba.
Ja věnečka něsmim dať, bili by mě otec, mať.
Matičky se nic něbuj, podaj ruky skuč na kuň.
Děvče ruky podalo, s rycipanem jechalo.
Jak ku peklu přijeli, v okenko zabuřili.
Otevřte mi panici, vezu tělo s dušici,
vemte ju do taněčka něch se tanči děvečka.
Tak dluho s ňum tančili, až ji boky uhnily.
Dajtě ji piť vinečka, něch pije děvečka.
Jak se vina napila, plamen z huby puśtila.
Bylo se prv chladiti, jak byla's u rodiči.
Di, ceruško, di domu, a něprav to nikomu,
ene matce i otci, až su dobři rodiči,
by sve děti karali, do chramu posílali.

Z Útěchovic.

3. Taneční popěvky.

Tanečních popěvků ještě uslyší národopisný sběratel nejvíce od rozjařené chasy; za nynější doby staré tance ustupují moderním.

1. Taněc.

Na Hlučinskej věži
stary djabel leži,
ma galaty same laty,
hlava se mu ježi.

Z Hlučína.

2. Taněc.

Jak sem byl malinky, maluśinky,
pasal sem koničky u vodinky;
hledali mě, něnašli mně
a ja sem byl ve mlyně při Maryně.

Z Hlučína.

3. Taněc.

Jak bych rad, kozy pas, ale to mě mrźi,
že ta stara kozulenka ocas zhuru drži.

Z Hlučína.

4. Taněc.

Pujdu ja se panimamy pytat,
jeli možu křepelenku chytat.
Panimama mi odpověděla,
že křepelenka již uletěla.

Z Kobeřic.

5. Taněc.

Podivaj se ma mila na tu suchu jedlu,
jak se ona rozelena, to se ja tě vezmu.

Či koničky u přivoza stoju,
němožu vyjechat,
do kopečka s furum.

Ze Zábřehu.

6. Taněc.

V leśe, v leśe pod sosnum
tancuje bratřiček se sestrum.
Tak dluho tam tančili,
až se oba dva unavili.

Ze Štěpánkovic.

7. Taněc.

Masaři, masaři, co dělatě,
dyž vy matě maso, něrubatě?
Přišel sem na maso na barani,
a to svoji milej na snidani.

Z Jakubovic.

8. Taněc.

Ta rechturska služba jest dobra,
ona se anjelum vyrovna.
Anjele zpivaju v nebi,
a rechtuři tu na zemi.

Ze Štěpánkovic.

9. Taněc.

Na tu svatu Kateřinu
navčivil mi Pambu ženu,
ale zlu a nědobru,
co se ja s ňum počit mam.
Volal na mě Pambu s neba,
jako ženu karat třeba,
ni hlasem, ni hlasem,
ale dobrym provazem
a jak provaz něpomuže,
uřni dubka, a řni dobře,
ni skuky, pomalu,
až skuči do povalu.

Z Kosmic a Domaslovic.

10. Taněc.

Kole majky tancujtě,
jene pece šanujtě
bude dobra na źimu,
zahřejemy peřinu.

Z Branice.

11. Taněc. (Pro staré lidi.)

Tancujte s Brydum,[1]
až děvky přijdu
osmoltě Brydu.

Z Bobolusk.

(Dokončení.)

[1]) S Brigitou.

Z mých májových písní.

—•—

Mému protěži.

Zrodil se na čele Alpských skal
protěž, tam sny svoje splítal,
zora mu bývala čelenkou
luna pak upřímnou milenkou —
kdo by jich polibky sčítal?

Náhle šum. — Ctitelé přírody
k němu se sešli dnes v roji
v posled se na ráj svůj zadíval
vánek mu »loučení« zazpíval —
vzdychá teď v kaplance mojí.

Pláče tu — domova vzpomíná,
a oči blednou mu v bolu ....
Já slzy s tváří mu utírám,
těším jej, srdce své otvírám ...
na konec? — pláčeme spolu!

Vlaštovky.

Vlašťovky vzduchem zas veslují
na tisíc modrem jich kmitá,
lučina — sirotek u cesty,
oblekla v roucho se nevěsty
zmámena štěstím je vítá ...

Vlašťovky vzduchem zas veslují,
k okénkům chýžek se tlačí,
tajemstvím rety jim hovoří,
že Vesnu přivezlo z přímoří
na voze spřežení ptačí ...

Franta Potocký.

Z lásky k mnohým.

Obraz ze společenského života.

Napsal **Alois Dostál.**

(Pokračování.)

Když Karel v odlehlejší části parku všechno bratrovi sdělil, řekl tento: »Nevím, mám-li se tomu smáti či se zlobiti. Teď si mnohé vysvětluji. Ale omlouvati a ospravedlňovati se nebudu. Dokáži skutkem, že tomu není tak. Jsem vděčen hraběti i tobě za přímosť jednání. Ani jsem nepomyslil, jak by mohl člověk přijíti ve špatnou pověsť. Musím býti opatrným.«

Karel odejel, a na zámku šlo všechno obvyklým chodem. Vychovatel připravoval Richarda pro novou třídu, přehlížel účty, vyřizoval konference s hrabětem, chodil na hony, ale v parku málo kdy se objevil, když tam dlela slečna Horalová. Bylo-li třeba, by s ní rozmlouval, tu vždycky vyhledával společnosť Klářinu nebo

někoho jiného. Stín pomluvy dávno se rozprchnul, a k novým klepům nezavdáván podnět.

Nejednou se přihodilo u tabule, že dítky promluvily česky. Nikdo jim nebránil, než vychovatelé ze šetrnosti oslovovali je německy. Ale hraběnka časem opakovala po Elišce to neb ono české slovo. Děti měly radosť, slyšíce nové zvuky, a vychovatel býval nápomocen ve výřečnosti a správnosti mluvy, ale čekal pravidelně, až byly děti odvedeny od stolu, by se pokleskům mluvnickým nesmály. Tato novota počala hraběnku těšiti, brzy se připojil i hrabě, a hovořilo se česky i německy. Daněl a vychovatelka jmenovali předměty, překládali, poučovali, a hraběcí rodina jevila zájem pro novotu. Oba si už přáli uměti česky, okolnosti je donucovaly. Teď se naskytala příležitosť hravě se naučiti českému jazyku. Snad by byli časem ochabli, mnohdy chtěli zůstati při starém, ale Daněl nepolevil. Co den zahajoval učení a doprovázeje hraběte do lesa, nejinak si vedl. Dlouho zůstávalo všechno v tajnosti, až posléze přece vyšlo na jevo, že se hraběcí rodina učí česky. Pan hrabě volal už na hajného, s nímž se nemohl česky nikdy domluviti, a zahradníka upomenul, aby nelámal nekřesťansky německých slov, že prý poněkud rozumí. Hraběnka mluvila česky s dělnicemi, které div nad tím neskoprněly.

Daněl se těšil, jakou novinu přichystá pro Kaminského. O čem profesor pochyboval, to se provádí skutkem. Jsa na této bezpečné cestě, odvážil se vychovatel dále a schválně vyhledával styky s úřednictvem. Nikomu to nebylo divné, jako zástupce sekretářův měl k tomu právo i povinnosť. I do klenutých kanceláří chodil, kde strašily folianty, skřípala péra, a v ohnivzdorných pokladnách ležela nejedna tisícovka. Nyní zde Daněla jinak vítali, než když si chodil před lety pro měsíčné služné. Starý důchodní vychovatele teď i po straně nabádal, aby žádal za zvýšení platu. »Jiný by to za tenhle pakatel nedělal,« dokládal. »Vždyť pan hrabě uspoří jednoho úředníka.«

»Mně postačí, co dostávám,« odpověděl Daněl. »Podepsal jsem smlouvu a chovám se dle toho.« Důchodní krčil ramenem. Dávno vyšel z ideálu a sloužil jenom a jenom za peníze.

Ačkoliv Daněl spěchával, přece poslední dobu se zdržel a s úředníky o všedních věcech rozmlouval. Rádi odkládali péra a dali se do hovoru. Nejmilejší by jim byla některá zpráva ze zámku, ale tu byl vychovatel velice skoupý a opatrný. Však přece pověděl jednou, že hraběcí manželé rádi a s prospěchem znamenitým učí se česky.

»Toho bych se nikdy nenadál,« řekl důchodní, »a přece jsem zde zažil rozličné změny a obraty. Jednou dojde i na naši kancelář, ale toho já se nedočkám. Česky úřadovati bych nedovedl.«

»Musí se národ vybavovati z cizích živlů,« dosvědčoval Daněl. »V městě by rádi zrušili i německou školu, kam příště ani židé děti posílati nebudou. A tato zbytečná škola by padla, kdyby křesťané do ní děti nedávali.« Úředníci cítili narážku, ale mlčeli. Daněl se odvážil o krok dále.

»Podivně se to vyjímá, vrchnosť se učí česky, syna dal pan hrabě na české gymnasium a úředníci jeho vydržují pro své děti školu německou. A příště prý se nebude dodávati z důchodu zadarmo pro ni palivo, jak se dělo dříve.«

»A co by tomu říkal urozený pán, kdybychom také do té školy dětí neposílali?« zeptal se mladší účetní.

»Ve zlé by to nikomu nevykládal,« odpověděl vychovatel.

»Vždyť sám se obrací a Čechům přeje. Snad by mu to bylo dokonce milé, neboť by z toho seznal, že páni úředníci následují jeho příkladu.«

Nyní usoudil Daněl za nejlepší vzdáliti se. Mohl by vzniknouti spor, ředitel byl zastancem němectví, a úředníci pak ze vzdoru by nechali děti v židovské škole. Vychovatel učinil, co měl v úmyslu; nasadil červa, a ten ať teď sám pracuje.

V kanceláři bylo po jeho odchodě dlouho hovořeno o předmětu tom. Kubinský se zlobil, že vychovatel všudy má prsty a všechno převrací. On jistě vybídnul hraběte, by nepodporoval německé školy dřívím. »A ponecháme-li děti tam,« soudil účetní, »bude sočiti i na nás. Podivné by to bylo, by se naše děti v jiné řeči vzdělávaly než hraběcí.«

»Ale když přece jest třeba, by uměly německy!« utrhl se ředitel, nemile nesa, že účetní jest už na ústupu.

»Abychom řekli pravdu,« hájil se tento, »děti se tam mnoho nenaučí. Stále sedí v jedné třídě, a kdybych jich doma necvičil, bledě by to s nimi vypadalo.«

»Trochu se tam oblomí, ale valné to není,« mínil jiný úředník.

»A za ten trošek němčiny jaká ztráta v jiných vědách,« dokládal důchodní.

A tak snášel každý, co věděl a co mu dávno na srdci leželo. Počátkem školního roku dali všichni své děti do české školy, a německá židovská pro naprostý nedostatek žactva musila býti zavřena. V Lubovicích nikdo pro ni neplakal, ale v novinách se záležitosť ta dlouho přemílala!

Až pozdě do zimy trvali Morgensternové na svém panství, a Daněl neúnavně je češtině vyučoval. Už měl pomocníky. Kaminský s hrabětem česky rozmlouval, vychovatelka stejně paní svou oslovovala, ano i služebnictvo si dovolilo české slovo pronésti. Nová kuchařka, která ve svém oboru byla mistryní, ani jinak mluviti neuměla. K hraběti se dostal nový myslivec rovněž Čech a v přijímání čeledi vůbec nečiněn rozdíl jako dříve, by Němci měli přednosť i při špatnější kvalifikaci.

Zahradník k vůli dětem hraběcím označil všechny rostliny v zahradě názvy a užil i výrazu českých vedle latinských a německých. Nikdo mu v tom nebránil. Dříve se účty od českých řemeslníků a jiné listiny pro hraběte určené překládaly, nyní toho nežádal. Kde nepostačovaly posud jeho vědomosti, tam Daněl rád přispěl. Za půl roku učinila vrchnosť utěšené pokroky.

Jindy se česká hudební skladba v zámku na pianě nehrála, teď Anežka hrála výhradně slovanské, a též hraběnka ráda po nich sáhala. Svému bývalému učiteli hudby až vyčítala, že ji takových perel a stkvostů nedoporučil, ale profesor krče rameny, odpovídal: »Tenkráte milostivá nebyla k takovým věcem nakloněna. Ostatně, co bylo zameškáno, může se dohoniti. Slečna Horalová mne samého překonává.«

Nejinak bylo na zámku v Lubovicích. Hrabě často přicházel za vychovatelem do knihovny a vybíral si ty a ony svazky. Po

honech ho těšilo čísti. Na knihy věnoval co rok stejnou částku a nyní ani nekontroloval, jaké spisy se kupují. Daněl české literatuře újmy neučinil. A když Morgenstern viděl nákladná díla, vědecké spisy, nádherné časopisy, až se podivoval, jak jest národ český vzdělaný, a nemohl pochopiti, že kdysi věřil všem hanám a potupám na Čechy vrhaným. Se zalíbením se probíral ve spisech a mnohý přinášel na ukázku své choti.

Danělovi bylo líto, že hraběcí rodina jak obyčejně odjíždí na zimu, a tím se i učení přerušuje. Ale nebylo jinak možno. To mu bylo útěchou, že se páni aspoň na vánoční svátky podívají do Lubovic. S panstvem odejel Alois a komorná Klára. Vychovatel vládl samostatně celým zámkem. Však měl dost práce, a zůstalo mu na starosti přichystati vánoční stromek, vyhledati všechny chudé děti, vyzkoumati, čeho kdo potřebuje, dát ušíti šaty a nakoupiti jiné věci. A Daněl svědomitě konal práci tu. Byla mu zábavou a téměř potřebou v činnosti ve prospěch spolubližních. Pro Lubovice a okolí byla založena dávno jednota sv. Vincence, která se starala o chudinu. Daněl byl její členem, a teď mu byly zkušenosti ty velice vhod. Vybral opravdu potřebné, vyjednával s obchodníky a řemeslníky, navštěvoval krámy a v zámku ve veliké dvoraně hromady šatstva zboží rozmanitého se kupily. Také domácí lidé pomáhali pracovati. Daněl byl všude rád viděn obchodníci ho vítali, chudina se těšila, dítky se kolem něho hromadily, že časem jenom s obtíží se z té drobotiny vymotal.

Na několik dnů před svátky přijelo panstvo rovnou odněkud z Benátek. Dle zavazadel bylo znáti, že také pamatovalo na stromek a veze mnohé vánoční dary. Hraběnka šla rovnou do dvorany, kde už byl postaven dosti mohutný strom s příslušnými ozdobami. Zastihla zde vychovatele, projevila mu radost nad ukončenou prací a žádala za malou službu. Daněl hned odešel do pokoje, a za hodinu odnášel Alois nějaký list do pokojů paní hraběnky.

Zatím se blížil Štědrý den. Pohoda byla pěkná, napadlo sněhu, v noci mírně mrzlo, a ve dne se i slunce na chvíli ukazovalo. V Lubovicích se odbyl nejhlučnější výroční trh, o němž měšťané nejvíce tržili. Před večerem byla slavnost v zámku, a scházely se sem děti z města i okolí. Dříve bývaly podělovány dítky služebníků a dělníků panských, nyní dobročinnost rozšířena na všechny chudé. Ale přicházeli i dospělí, dostavil se děkan, městská rada, ředitel s profesory, soudce a jiní, kteří slavnosti dodávali lesku a chtěli býti svědky dětské radosti. Nebyli pozváni, avšak přišli, by děkovali za štědrost, jíž vrchnost prokazovala.

Přítomnost těchto pánů a četných dam velice těšila hraběte i jeho choť. U vánočního stromu zde o tak významném dnu jakoby se spolu slavilo sbratření města se zámkem a utvrzeno bylo vespolné přátelství.

Děkan oslovil přítomné, vyložil význam dne, poukázal na štědrost Boží a děkoval vrchnosti za tuto dobročinnost, projevenou dětem nejpotřebnějším. Ještě jiní pronesli několik slov díků a posléze povstala hraběnka, by promluvila. Za všeobecného ticha počala mluviti česky. Sotva pronesla první slovo, ozval se hlučný tleskot v sále, a radost všem zazářila v očích.

»Milované dítky,« řekla, »Ježíšek způsobil celému světu velikou radost tím, že k nám přišel, i vám se radost činí těmito dárky, od srdce vycházejícími. Ale radost žádáme od vás. Tu nám projevíte, když se budete zbožně modliti, dobře učiti, vzorně poslouchati a mravně se chovati. Pamatujte na to a takovou potěchu všem nám přichystejte.« Dívkám, jichž pozornost byla obrácena k rozdávaným darům, ani na mysl nepřišlo, proč všichni hodnostáři přistupují s rozjasněnou tváří k paní hraběnce, jí ruce podávají a gratulují. Kaminský však také se přiblížil k vychovateli a nemoha pohnutím slova pronésti srdečně mu stranou pravici stisknul. Muži ti si však i beze slov porozuměli. Rozdávání trvalo déle než hodinu, a také všem hostům dostalo se ve vedlejším saloně dárku z Benátek. Slavnost skončila vánoční koledou a pravidelným otrháním stromku.

U večer byla rodinná slavnost v hraběcích pokojích, a vychovatel dostal mnoho vázaných knih; dar ten mu byl nejmilejší.

V celém městě se rozmlouvalo o svátcích s nemalým povděkem, že hraběnka oslovila mládež česky, a finale všeho byl úsudek pronesený v besedě, to že jest dílo Danělovo.

XVI.

Hrabě Morgenstern čerpal ze srovnané a spořádané knihovny jako jiný vědychtiví mužové v okolí. Nejdříve bral, co mu bylo po chuti, jindy se obracel se žádostí na vychovatele, by mu to neb ono vyhledal. Miloval spisy historické, a těch zde bylo po Karmelitánech dostatek. Studoval dějiny světové a pak i historii země České. Daněl snad schválně právě tyto knihy mu podstrkoval, a když byl hrabě v proudu, sám o ně žádal. Nyní teprve poznával Morgenstern slávu národa českého v dávnověké minulosti jeho vývoje i poklesnutí, dočasné poroby, znovuvzkříšení, boje a tužby, samostatnost a práva. Dříve slýchal, že Čechy jsou jenom jako provincií Německa, teď seznal však České království, jak kdysi za vlastních králů mohutnělo, jak daleko se prostíralo, za své bratry Slovany krvácelo a v jaké souvislosti trvá se zeměmi sesterskými. Dočetl se, kolik výsad bylo za řadu let Čechám uděleno, tyto však jak také byly rušeny, a v jakém svazu vězí země ta v mocnářství Rakouském.

Mnohé stránky se u hraběte objasňovaly, vědomosti se rozmnožovaly, ale také předsudky mizely. Čtenář seznával dějiny ne ze stati nepřátelských listů, z frásovitých přednášek, tendenčních brožur; hrabě měl před sebou prameny spolehlivé, díla nestranná a také uvažoval o věcech, jež četl. S vychovatelem často vedli hovory o tom, co studovali, a Daněl utvrzoval názory svého pána, mylné uváděl na pravou cestu, a tak tříbili mezi sebou názory a doplňovali se. Vychovatel aby nezůstal pozadu, musil sám studovati a pokračovati. Probíral české dějiny s Richardem a důkladně se připravoval k rozmluvám s hrabětem. Jako hleděl Morgensterna přesvědčiti, tak žáka svého vedl v duchu dějin a v lásce k Českému národu. A gymnasista vědomostmi svými v tom oboru překvapoval profesory. Rozrostlý jinoch naslouchal rozmluvám otce s Danělem a nevzdaloval se od stolu, když směl odejíti, a Felix s Eliškou dávno odběhli.

Ale hraběnku ty rozmluvy valně nezajímaly, nakloňovala se k slečně Horalové a probíraly spolu belletristické nebo modní listy.

»A za toto české právo,« končil jednou vychovatel, »bojuje naše historická šlechta. Každý Čech a milovník této země jest povinen ji v tom programu podporovati, pokud se od něho neuchýlí. A vítězství musí býti dle spravedlnosti naše.«

Morgenstern se zamyslil. Už dávno seznal cíl politických jednot, ale tenkráte jim nedůvěřoval. České právo považoval za utopii a nesmyslný požadavek. Teď nevšímaje si na dlouhou dobu politiky, vědeckou cestou nabyl pravého poznání. Před sebou měl jasné požadavky Českého národa, toužícího a bojujícího za práva, od králů udělená a potvrzená, nyní však mnohdy odpíraná a zanedbávaná. Viděl boj národa za věc poctivou a spravedlivou, zřel i zápasníky, v přední řadě harcující, jmen zvučných, rodů slavných, a napadlo mu, proč by mezi nimi nemohl býti i — Morgenstern! Jméno to zní sice cize, ale na tom přece nezáleží. Ani jiní se ryze českými jmény nevyznačují a přece stojí v přední řadě bojovníků za práva Českého národa.

Hrabě několik dnů u sebe zápasil, až se prohlásil pro historickou šlechtu, z níž také pocházel. Chtěl opět pracovati, toužil po veřejném životě. Znechutilo se mu jenom spravovati své statky, přehlížeti účty, konferovati se ředitelem, nadlesním, užívati kratochvíle; opět v politice to počalo se hýbati, strany na sebe mocněji dorážely, a na Čechy se valila nová pohroma od vlády nepříznivé. Dalo se čekati, že dříve nebo později bude sněmovna rozpuštěna. Tu se zdála Morgensternovi nejvhodnější doba, aby vystoupil z reservy a přihlásil se směle ku státo-právnímu praporu.

Také dřívější političtí přátelé se hlásili. Zaslechli a dočetli se o přeměně svého předáka a ulekli se. Litovali, že ho neobmyslili mandátem, aby si pojistili jeho podporu, vliv i peníze. Teď se lísali, připovídali, do Lubovic dojeli, ale bylo pozdě. Přijal je vychovatel Daněl a v jednom poznal redaktora listu, který ho nejednou jako kaplana v Schlüsselburgu pocuchal a napadl. Omluviv nepřítomného hraběte, hlásil se jako známý a připomenul svou činnosť v uzavíraném území. Redaktoru a nyní poslanci setkání to nebylo právě milé. Ani se nemohl vybaviti z rozpaků, pronášel jakési omluvy, ale uvnitř soptil hněvem. Seznal, působí-li zde tento kaplan, pak se nelze diviti obratu hraběte Morgensterna.

»Pánové,« řekl Daněl, »marně byste se namáhali. Že hrabě Morgenstern s vámi za jedno není, seznáte snadno z toho, že nedávno požádal katolicko-politickou jednotu, by zde uspořádala zase po čase schůzi k poučení lidu a politickému vzdělání.«

»Klerikál!« zvolali Němci udiveně.

»Kéž byste to tak dobře s národem myslili jako klerikálové!« řekl neohroženě Daněl.

»Pak zde opravdu nemáme co dělati,« durdil se redaktor.

»Řekl jsem vám to předem,« řekl chladně vychovatel.

»Známe původce Morgensternova chameleonství. Však si na vás posvítíme.«

»Svítili jste na mne už dříve a pranic jste mně neuškodili. Věnujte sloupce štváčských listů moudřejším věcem. Abyste nezmeškali, vlak odjíždí k jedenácté, a ted jsou tři čtvrti.«

Vychovatel dal deputaci zřejmě na jevo, aby odešla, že nemíní s ní marně mluviti. Němci byli nakvašeni a pronesli několik slov, jimž se Daněl usmál. Napsali do novin ostrý článek, jak byli v Lubo-

vicích ohroženi, že sotva z nádraží se dostali, jak na zámku vládne hetzkaplan ze Schlüsselburgu, Morgenstern podléhá jeho vlivu a právě se chystá na pouť do Říma o požehnání pro lnářský podnik, který zavádí v krajině. Dopis oplýval urážkami a sprostotou, již hrabě dle zásluhy ignoroval

Tyto a jiné útoky měly za následek, že Morgenstern tím více se přimknul ke straně konservativní a tím tvrději zanevíral na bývalé politické přátele. Už dříve žádal vychovatele, aby se zasadil o pořádání schůze katolicko politické jednoty ve zdejší krajině. Daněl počal vyjednávati, naskytli se řečníci, a ve známosť vešlo, že i hrabě bude mluviti. To účinkovalo, a kde kdo se chystal k Vraní skále, která přišla před časem o svou slávu; neboť »Vraní zář« souchotinami finančními zašla. Podobný osud hrozil připraviti o slavné jméno řeku Bělici. »Obzor od Bělice« posud se držel, ale byl zatlačován listy jinými.

Nyní se dály větší přípravy pod staletými kmeny, a ředitel, třeba nesouhlasil se schůzí, sám přihlížel, aby bylo všechno v pořádku. Tribuna byla větší, improvisovaných sedadel přiděláno, a že se dalo čekati veliké účastenství, ani nezřízena ohrada. Jenom nařízeno hlídačům, aby chránili park a lidu ukazovali cesty po spletitých cestičkách zahradních.

A nahrnulo se skutečně mnoho lidu z Lubovic a ještě četněji z venkova. Radikálové a sociální demokraté marně zbraňovali, přemlouvali a téměř násilím lid zdržovali. Žid ve vinopalně schválně všechno dělnictvo zaměstnával, aby se nemohlo súčastniti.

Tentokráte byla ohlášena přednáška o lásce k vlasti, již proslouví Viktor Daněl; starosta z Laviček mínil pojednati o tísni národohospodářské, a hosté z Prahy si obrali jiné důležité předměty. Ale každý byl zvědav slyšeti Morgensterna. Bude mluviti česky. O politice pojedná předseda.

Ke druhé hodině bylo nesnadno prodrati se ku předu. I úřednictvo přišlo z města, profesoři a několik radních. C. k. osoby zůstaly doma. Od zámku šel Morgenstern se svými hosty, vychovatel a někteří duchovní, kteří pro schůzi opustili pouť ve Strážovicích. Na hraběti bylo znáti, že jest rozechvěn. Byl dobrým řečníkem, ale nikdy nemluvil ještě veřejně před posluchačstvem česky. Daněl, aniž byl k tomu vyzván, posadil se hned vedle svého pána, aby mu byl po ruce. Také Alois stál nedaleko s láhví čerstvé vody.

Předseda zahájil schůzi obvyklým křesťanským pozdravením a oznámil, že chce nejdříve hrabě Morgenstern promluviti. Sotva tento povstal, v zástupu se ozval bouřlivý tleskot a volání slávy. To bylo jako dostiučiněním za urážky nepřátelských šípů. Potlesk neměl konce; tvář Morgensternova se vyjasnila. Úklonem děkoval za ony pocty. Posléze se posluchači utišili, a hrabě počal mluviti dosti plynnou češtinou. Každý sice poznal, že jeho jazyk dlouho se touto řečí nezabývá, ale přece se všichni divili, za jak krátkou dobu se naučil hrabě česky mluviti. Řečnil pomalu a jadrně. Měl řeč před sebou napsanou, ale ani jednou se tam nepodíval. Vychovatel úkosem pozoroval slovo za slovem, aby po případě napověděl, ale ne beze strachu zpozoroval, že hrabě ku konci mluví ne dle předpisu, ale ex abrupto, co mu srdce jeho do úst vkládalo. Však právě tato slova nejvíce se líbila.

Morgenstern uvítal přítomné, projevil své potěšení nad tím, že členové katolicko-politické jednoty opět sem zavítali, aby pokračovali v blahodárné činnosti, kterou zde před lety zahájili a která už zdejší krajině prospěla. Poukázal na lnářství, jež se pěkně uchytilo, na probuzení lidu, knihovny, řádné spolky a jiné vymoženosti. Ale doufá, že jenom při tom nezůstane. Nutno pozvednouti kraj národohospodářsky, by se šířil blahobyt mezi rolníky a řemeslníky a spokojenosť vůbec mezi lidem. Sám chce jíti v čele, má na mysli některé opravy, družstva a vymoženosti nové doby a žádá jenom za důvěru a součinnosť.

»Musím se přiznati, že jsem mnoho let odmítavě se choval ke všem snahám a tužbám, jež z českého tábora vycházely. Nedůvěřoval jsem svým sousedům a zde jsem žil jako osamělý na hradě středověkém. Ale mnoho se i u mne změnilo. Přičiněním věrných přátel přiučil jsem se řeči české, seznal jsem dějiny našeho národa a rozličnými styky porozuměl jsem spravedlivým požadavkům věrných synů této země. Proto jsem opustil tábor, v němž jsem až posud pracoval, a hrdě se chci hlásiti za člena Českého národa a k programu, který provádí tak zvaná historická šlechta a jednota katolicko-politická.«

Sotva Morgenstern domluvil, povstal předseda a řečníka objal. Posluchači povstali a nekonečně tleskali. Všechny jalo zvláštní nadšení slavnostní. Dlouho se nemohli utišiti, a předseda několikráte zvonil, aby zjednal ticho, a mohlo se pokračovati. Vyznání Morgensternovo mocný učinilo dojem, a v té náladě brala se schůze do konce.

Daněl přednášel o lásce k vlasti v tom smyslu, jak byl od Kaminského ve školách naváděn, jak sám lásku tu ne slovy jako skutky prováděl, k jaké i svěřence své vychovával, a která se nyní na zámku počala jeviti. Nabádal k lásce vroucí, účinné, obětivé, úspěšné a varoval před planými frázemi sebe lesklejšími a nabubřenějšími.

Posluchači sledovali řeč jeho s napjatou pozorností a chvílemi propukali v bouřlivý souhlas. Pan profesor Kaminský seděl se skloněnou hlavou a tajně si utřel slzu. Mohl si gratulovati k takovému žáku.

Když Viktor skončil, hrabě první mu podal ruku, a také jiní vychovateli gratulovali. Jménem duchovenstva přistoupil k němu katecheta Pešek a řekl: »Mluvil jste od srdce k srdci.«

I jiným řečníkům se dostalo pochvaly, a schůze se protáhla do večera. Když jednatel zakončil, vyndal noviny a řekl: »Pánové, kde máte pivo? Zde přece čtu v liberálních listech oznámení, že se dnes mnoho u Vraní skály piva vypije. A my jsme ani piva neviděli.«[1])

»My nepěstujeme politiku při džbánku,« volali odcházející sousedé, »ale dnes bychom si měli přece z radosti nad těmito událostmi zavdati.«

A hlučně rokujíce rozcházeli se do svých dědin a svých domovů.

Morgenstern si počal opět všímati politiky, a Danělovi nastal úkol, hraběte i v tomto oboru doprovázeti. Ale zde byl pán na Lubovicích vlastně učitelem Viktorovým, neboť vychovatel až posud byl jinými pracemi zaneprázdněn, kdežto hrabě mnohou kampaň prodělal. Páni rozmlouvali často u stolu o politice, což se hraběnce ještě méně líbilo. Ta se právě obírala se slečnou Horalovou rozličnými otázkami lidumilství. Slečna Anežka sňala v té věci hodnou část starostí s beder svého společníka.

---

[1]) Dle skutečnosti.

Za čas se Daněl dosti vycvičil a ochotně sáhal po knihách a brožurách, jež hrabě studoval. Do zámku docházely i české noviny, které prostřednictvím Veleuškovým dále po venkově putovaly.

Na podzim proskakovala zpráva, že bude říšská rada rozpuštěna, a vypíší se nové volby. Morgenstern se nechtěl tlačiti ku předu, by se nezdálo, že způsobil změnu za tou příčinou ve svém smýšlení a vystupování, by dosáhl toho, po čem dříve v jiné straně toužil. Ale poslancem by byl rád, aby mohl veřejně působiti. Jeho postavení a volný čas mu k tomu dodávaly dosti příležitosti a prostředků. To pozoroval Daněl a nemeškal jíti na poradu ke Kaminskému.

»Kdyby se přihlásil, šlechta by ho snad kandidovala za některou svou kurii, ale jsem přesvědčen, že se Morgenstern nesníží,« oznamoval Daněl.

»A což by nemohl býti hrabě poslancem za náš okres?« řekl profesor.

»Bylo by to možné?« vyskočil vychovatel.

»Za města bych neradil hraběte navrhovati,« pravil Kaminský. »Mají svého poslance, proti němuž postaví radikálové a sociální demokraté svého kandidáta. Nezvítězí, leda by se hlasy roztříštily ve tři strany. Zde by tedy hrabě neprošel, ale dobrou věc by ještě poškodil. Ale venkov ztratí svého poslance, který pro stáří hlásiti se nechce. Tu bychom mohli zkusiti. Uvidíme-li souhlas, vyzveme Morgensterna; kdyby se zjevila nechuť ku šlechtici, necháme všeho. A pan hrabě by mohl venkovu jako poslanec výborně posloužiti. Jest spoluagrárník, žil by mezi svými voliči, má zkušenosti, vliv a prostředky. Pokusíme se.«

Aniž o tom na zámku věděli, Daněl s Kaminským objížděli po rozpuštění sněmovny volební okres a vynikajících osob se dotazovali, koho budou voliti. Málo kde ještě na to pomýšleli, čekajíce, kdo jim bude doporučen. Tu se vyslanci vytasili s návrhem, že by snad Morgenstern volbu přijal, kdyby byl za to požádán. Někdě se zarazili, jinde přisvědčili nebo si vyžádali nějakou dobu na rozmyšlenou. Kaminský poukázal hned na výhody volby té. Všechno se dálo tajně, ale jistě. Běželo jenom o to, poukázati na schopného muže a uvědomiti voliče. Ti konali předběžné schůze, uradili se, a výsledek všeho byla deputace, která v nejbližších dnech se odebrala do zámku, by nabídla hraběti poslanectví za venkovské obce.

Morgenstern neměl o tom tušení a žádostí tou byl velice a nemile překvapen. Daněl uvedl deputaci pánů starostů a tvářil se při tom tak nevinně, jakoby rovněž o ničem nevěděl. Ale hrabě hned poznal, kolik uhodilo.

»Věnujete-li mně, pánové, tolik důvěry,« odvětil Morgenstern, »milerád za zdejší okres mandát vezmu; ale hned předem oznamuji, že se budu držeti toho programu, který byl před vámi zde od katolicko-politické jednoty rozvinut.«

»Doufáme, že to bude nejlepší cesta, která národ přivede k touženému cíli,« odpověděla deputace.

»Proto,« pokračoval hrabě, »nebude třeba pořádati mnoho schůzí, objížděti všechny dědiny, slibovati, co by se ani nedalo splniti, zakupovati si hlasy způsobem nečestným; neboť takových věcí vůbec nemiluji. Znáte mne, předložil jsem vám už své politické vyznání, a

volte sami svobodně. Potom zase já chci dle vašeho přání volně pracovati.«

»Jsme úplně spokojeni,« odvětili deputanti.

Lubovický okres za venkovské obce ústřednímu komitétu nejdříve ohlásil svého kandidáta. Zde byli překvapeni a zaraženi, neboť měli pro ono místo svého muže, ale musili přání voličů splniti, když se přesvědčili, že se nedá jinak jednati. Morgenstern se představil pouze dvakráte voličům v odlehlých od sebe místech a přednesl krátce svůj program. Mnoho nesliboval, za voliče útraty neplatil, nepodkládal se, ale všude jednal vážně a mužně. Daněl ho doprovázel, však nebylo třeba agitovati. To všechno bylo dříve odbyto.

Proti Morgensternovi někteří povstali, nezdálo se jim, že je bude zastupovati šlechtic, báli se ho, nedůvěřovali mu; ale strana ta byla v menšině. Jiní rozprašovali obavy ty, poukazujíce, že jest hrabě přístupnější než nějaký městský advokát, který daleko od nich bydlí a místních poměrů nezná ani jako Morgenstern.

Nadešly volby; byly dosti hlučné a četně navštíveny; v místním okresu byl hrabě jednohlasně zvolen, v sousedních valnou většinou. Daněl přinesl pánu svému tuto telegrafickou zvěsť. Byl potěšen výsledkem tím a k vychovateli řekl: »Vím dobře, komu mám za mandát děkovati, a slušelo by se, abych se vám, důstojný pane, odměnil.«

»Mně?« s úžasem couvnul vychovatel, který ničeho pro odměnu nedělal.

»Ano, vám,« pokračoval Morgenstern; »a odměním se vám tak, že nový úkol na vás vložím. Jako ve všem, tak i v tomto úřadě mém musíte mně býti nápomocen.«

»Zde moje síly budou velice slabé,« pochyboval Daněl, ale hrabě nepodceňoval tak síly pomoci přítelovy. Sám vyhledal pravici jeho a stisknuv ji dokládal: »Ano, ano, na vás jedině spoléhám; neboť jste vykonal tolik dobrého z lásky k nám.« (Dokončení.)

Mahâbhârata, národní epos starých Indů.

Z něm. pojednání A. Baumgartnerova S. J. (»Stimmen aus Maria-Laach«, 1892.) s povolením spisovatele i nakladatele aut. překlad pořídil Vilém Sladomel.

(Dokončení.)

9. Kniha o Calyovi (Çalyaparvan).

Po pádu největších reků, Bhîshmy, Drony a Karny, byl Duryodhana ještě téhož večera sedmnáctého dne války napomenut Kripou, brahmanem, synem Gautamovým, by ustal od dalšího boje, jenž mu nepřinese žádoucího výsledku, a aby se smířil s Pânduovci. Ale Duryodhana tušil dobře, že to už daleko došlo, a že se těžce prohřešil na Pânduovcích, a že mu tedy nelze doufati ve příznivý výsledek vyrovnání. I pýcha jeho se tomu příčila, by hledal milosti

u nenáviděných odpůrců. Proto chtěl raději umříti, než k tomu se poníižiti. Válečná rada Kuruovců sdílela s ním toto mínění; proto byl Çalya zvolen vrchním vůdcem, kteroužto volbu Duryodhana také potvrdil.

V osmnáctém dni dalšího boje střídalo se válečné štěstí. Kuruovci ukazovali větší zmužilosť, než jakou bylo lze od nich očekávati po tak velikých ztrátách. Jevili velikou nechuť proti drobení sil. Çalya jevil velikou ráznosť a osobní statečnosť. Měřil se v boji po řadě s nejmocnějšími knížaty Pânduovců, dvakráte s Yudisthirou. Çalya padl, a to ne rukou Arjunovou, nýbrž Yudishthirovou po velmi zmužilém odporu. Yudishthira zvítězil nad Çalyou pomocí házecího oštěpu, jehož mu bohové byli propůjčili, a jejž byl ukoval druhdy Tvashtar k postrachu všech protivníků božích. Oštěp ten byl hrozný jako noc a jako strašlivé žezlo Jamy, boha smrti. Když oštěp zasvištěl vzduchem, zasyčelo to, jako když Agni [1]) přijímá obětní sádlo. Oštěp prorazil prsa krále Madraského a zarazil se do země takou prudkostí, že — zmizel. Çalya jako skalní balvan s roztaženými údy leží na zemi.

Po krátké době podařilo se Duryodhanovi a jeho strýci Çakunimu, těmto dvěma původcům strašlivé války, přivésti pluky Kurů v jeden shluk. Ještě jednou došlo k všeobecnému boji. Çakuni padl, a voje Kurucké se rozprášily. Duryodhana, nemoha sehnati rozprášené zbytky svých vojsk, prchl a skryl se na břehu jezera. Zde ho dostihli Kripa, Açvatthâman a Kritavarman, chtějíce jej přivésti zpět. Měl bojovati ještě dále. Ale Duryodhana jim odpověděl, že bude bojovati teprve druhého dne ráno.

Lovci však, kteří zaopatřovali Bhîmovi zvěř, zaslechli tu rozmluvu a zvěstovali Pânduovcům Duryodhanův úkryt. I vyšla veškerá jejich moc k jezeru, vybízejíc Duryodhanu k boji, jenž se byl pomocí kouzelné síly ukryl v hlubinách. Váhal z počátku, posléze však svolil k souboji na kyje, jenž měl rozhodnouti nad jeho dalším panstvím. Vynoří se z jezerní hlubiny, nejsa nepodoben smrti, a třímaje kovovou, zlatem ozdobenou palicí, připne si zlatou přílbici a zlaté brnění. Po té vyzve vzdorně Pânduovce k souboji, řka: »Chop se kyje, kdo chceš bojovati se mnou! Nyní se rozhodne právo a bezpráví!« Yudishthira, jenž k boji Duryodhanu byl vyzval, chce se s ním utkati bojem, ostatní však bratři tomu brání, jelikož po celou dřívější dobu ukázal se Bhîma, tento muž obrovské síly, hlavním rekem v boji na kyje. Proto podjal se on všeobecné a společné této bratrské věci, a jsa jist už napřed svým vítězstvím, vychloubavě vytýká Duryodhanovi: »Pomni, čeho jste se, ty i král Dhritarâshtra, na nás dopustili, kterak jste vlekli neštastnou Draupadî do svého shromáždění, kterak jste nás poškodili hrou v kostky a uvrhli v bídu a utrpení! Ty's vinen tím, že padli nejudatnější a nejšlechetnější vůdcové vojska, naši bratři a synové, knížata a rekové. Tebe však,

[1]) Agni = bůh země. V Rigvédě, Samavédě a Yajurvédě spatřiti lze tuto polytheistickou trojici bohů: Agni, boha země, Varuna, boha moří, Indru, Vayu, boha vzduchu, a Suryu, boha slunce, světla a nebes. Při dalším tvoření bohů přešla tato trojice bohův indických v pantheistickou trojici: Brahmu, Višnu a Çivu, jež zachovala se později v tibetském a mongolském buddhaismu pode jmény: »Mandšusri, Padmapani a Vadšradhara« (Buddha, Dharma, Samgha.) (Pozn. překl.)

jenž jsi zbyl jedin, tebe, vražedníka tvého rodu, dnes tuto kyj můj rozdrtí; tím buď jist!«

Tentokráte nepřihlížejí bohové tomuto boji, za to však přítomen jest Baladeva, poustevník, bratr Krishnův, jinak také nazvaný Râma, u něhož vyučeni byli i Duryodhana i Bhîma zacházeti kyjem, na široširé pak rovině na pravém břehu Sarasvatî v obrovském kruhu přihlíželi všickni rekové Pândů boji. Výsledek kolísá. Oba rekové zasazují si takové rány, že by jich nesnesl žádný smrtelník. Bhîma jest silnější, podoben jsa býku, slonu; Duryodhana obratnější a hbitější, jako tygr, levhart. Krishna, pozoruje boj, praví Arjunovi, že Bhîma nemůže dle běžných pravidel boje zvítěziti, neustane-li od tohoto způsobu, vše prý bude ztraceno. Arjuna udeří se na stehno, Bhîma posuněk ten zpozoruje a porozumí mu. Když se opět střetne s Duryodhanou, namíří sice kyj ku kolmé ráně, nicméně však mrští kyjem se strany, tak že dopadl veškerou svojí tíhou na stehno Duryodhanovo, jenž klesne, jsa k boji neschopen.

Byl to okamžik osudu. Veškerá příroda se vzbouřila nad tím. Náhlá bouře zahučí nad rovinou, hřmí a blýská se. Vysoko v povětří vyjí Râkshasové a Piçakové, démoni a nestvůry všeho druhu.[1]) Výři a krkavci přilétají sem v četách z lesů. Je slyšeti strašlivé hlasy lidí, koní a slonů, víření bubnův a hlahol válečných rohů. Mrtvá těla bez hlavy, ale se mnohými nohami a rameny pozvédají se, představujíce před diváky užaslými a hrůzou poraženými příšerný tanec.

Bhîma chtěl přemoženému odpůrci šlápnouti na šíji, ale spravedlivý Yudishthira, syn Dharmův, přistoupil k němu, řka: »Jako rek učinil jsi svoji povinnosť, dostál jsi slovu; nyní však chceš slávu svoji poskvrniti. Není to šlechetno, pohaniti knížete, a onen, jenž nyní přemožen jsa, bez pomoci před tebou leží, jest syn královský, vojevůdce, tvůj příbuzný.« Po té obrátiv se ku přemoženému, pravil: »Neměj záští, strašlivý osud vládne nad tebou. Dhâtar, ředitel všech věcí, dopustil to na tebe. Čas tvůj přišel. Musili jsme zabiti tebe, jakož i ty obmýšlel jsi nás zabiti, poslední Kuruovče! Ty's příčinou toho, že otcové, bratři, děti propadli smrti. Smilujme se nad těmi, kteří jsou opuštěni. Tobě jistě propůjčí Indra příbytku v nebi, na nás však padne kletba vdov, matek a nevěst!«

Yudishthira plakal hořce, když domluvil tato slova.

Pln jsa hněvu chtěl nyní Bahrâma pomstiti se nade Bhîmou, protože porušil právo boje; ale Krishna jej usmířil; Bhîma holduje slavně Yudishthirovi jakožto konečnému králi a pánu země, jenž navzájem děkuje hrdinskému bratru. Výčitky, jež činil Pânduovcům těžce raněný Duryodhana, vyvrátil Krishna dle brahmanských výroků, tak že na konec vše ustoupilo hlasitému jásotu, jenž otřásal vítězným táborem Pânduovců.

Pln bolestných dojmů přikvapil Açvatthâman ku přemoženému a bolestmi se svíjejícímu Duryodhanovi, jenž, tolikéž pláče, chopil

---

[1]) Ve staroindickém zákonníku Manusově (I. 20.) pravil Brahmâ, že stvořil ze sebe deset vládců všech tvorů (Pračapati), kteří jsouce omilostněni velikou mocí, stvořili sedm jiných Manusův a bůžků (devasů), dále stvořili Jakshasy (genie dobré) a Râkshasy (duchy zlé), krvelačné Pisaçasy (démony noční), Gandharvasy (pěvce nebeské), Asparasy (nymfy nebeské), Asurasy (protivníky bohů) a Pitrisy, kteří byli jaksi praotci lidského pokolení; od těchto posledních pocházeli Rishisové. (Pozn. překl.)

ruku plačícího. Açvatthâman ujišťuje raněného, že ho ani tak nedojala smrť otce jeho Drony, jako Duryodhanův pád. Slibuje mu, že ještě dnes pošle všecky Pancálovce do říše Stínů. Duryodhana nevzpírá se jeho úmyslu. To potěšilo umírajícího krále; i volá k sobě brahmana Kripu,[3]) velí mu, by pomazal Açvatthâmana na důstojnosť vojevůdce a tím přidělil mu práv Kshatriya. Po té pozdraví nový vojevůdce svého krále a odjede za válečného ryku se svými odtud.

10. Kniha o nočním přepadnutí (Sauptikaparvan).

Açvatthâman, Kripa a Kritavarman uprchli přes bojiště pokryté mrtvolami do lesa. Z povzdálí za nimi zazníval vítězný hlahol ze stanů Pancâlovců. Slunce už zapadlo, když dorazili do hustého a divokého lesa, pod jehožto listnatou korunou hemžila se divoká zvěř, ptactvo a červi všeho druhu. Lótus a liany svými květy pokrývaly vody a rokle. Usadili se pod stromem Nyagrodhou, jenž spouštěl k zemi tisíce vzdušných kořenů. Odsedlali koně, umyli se a pohřížili se v modlení. Nadešla noc; hvězdy počínají na obloze bleskotati. Kripa a Kritavarman, jsouce umdleni denním bojem, usnuli brzy. Açvatthâmanovi však nedala usnouti žízeň po pomstě. Tupě upínal zrak do lesní hlubiny. Hejno vran přilétá, usedá na stromy a usíná, hejno za hejnem. Po krátkém tichu zašelestí opět cosi. Mohutný výr s vypoulenýma, zelenýma očima, se strašlivým zobákem a mocnými drápy, příšerně zaskřehotav, vrhá se na spící vrány. Jedné utrhne hlavu, druhé nohy, jiné roztrhá tělo a řádí mezi nimi tak dlouho, dokud neukrotí vražedné choutky. Potom dívá se se zálibou na své oběti.

Açvatthâmanovi se rozbřesklo. Bylo to pokynutí s hůry. Podobný osud musí i on způsobiti Pancâlům a Pânduovcům. Myslí, že dle práva Kshatriyů jest mu dovoleno všemožně škoditi nepříteli, tedy i tím, že jej spícího zabije. Ihned probudí oba své soudruhy, oznámí jim svůj úmysl, vrhnouti se bez meškání na spící vítěze. Marně odvracejí jej od toho oba jeho soudruzi. Jeho pomsta neměla uší pro jejich slova. Když pak Açvatthâman povstal, koně osedlal a vystoupil na vůz, tu dali se za ním. Ležení nebylo daleko, brzy tudíž dospěli k velikému stanu, kde nepřátelé jejich byli pohrouženi v přetvrdý spánek. Hoře pomstou, vrazil syn Dronův ku vchodu.

Než — aj! — strašlivý zjev postaví se mu znenáhla vstříc. Oděn jest krvavou tygřinou, opásán hady, přes ramena mu splývá černá kůže antilopy. Mnoho dlouhých, mohutných ramen napřáhlo zbraně proti Açvatthâmanovi. Příšera měla rámě ovinuto zmijemi. Sršící plameny obklopovaly jí krk. Šklebivě vycenila strašlivý svůj

---

[3]) Panovníci indičtí zhusta dovolávali se rady svých domácích kněží, brahmami (purôhitas), kteří si jakousi nadvládu nad ostatními brahmany připisovali. Kasta Brahmanů byla ustanovena k tomu, by největší a nejlepší výkon lidský, totiž »odumírání světu« (= askese), vykonávali. Dělili se na čtyři stupně: 1. brahmačari (doba cviku u zkušeného brahmana), 2. grihastha (konání obětí a cvičení mladších kandidátů) a 3. vanaprastha (poustevnictví v lesích, přemýšlení a boje duševní) a 4. saniasi (ponoření se úplně ve Brahmu pomocí čistého srdce (mashghouh). Tito poslední, kochajíce se krásou Brahmy a rozplývajíce se v rozkoších vnitřního svého naň nazírání, žili samotářsky za řekou Gangem (Djemna). (Pozn. překl.)

chrup na Açvatthâmana. Z očí halt sršely jí blesky. Blesky vytryskovaly i z hrdla, z nozder, z očí a uší; kmitaly i z celých svazků zbraní, z burdýře, z terče i z mušlového rohu.

Açvatthâman pouští se zmužile do příšery, než, jeho šípy mizí bez účinku v tlamě příšery jako hořící pochodně v moři. Oheň zhltí jeho prapor. Dobrý meč jeho se zlatou rukojetí roztál mu v ruce a zmizel v hořícím jícnu. I poslední jeho zbraň, mohutný kyj, v okamžiku byl pohlcen nestvůrou.

Jsa beze zbraně, počal Açvatthâman želeti, že se spustil přímé cesty práva a že se vyhnul zjevnému boji. Ale ještě horším zdálo se mu nedokončiti započaté věci. V této tísni uchýlí se k bohu Çivovi, k Mahâdevovi, velikému bohu a manželu Umy, jenž bohu štěstí Bhagovi vyloupal oči a nosil lebku lidskou jako krční okrasu. Všecka jména, všecky tituly tohoto hrozného boha vypočítává, slibuje mu zároveň oběti, propůjčí-li mu milostivě své pomoci.

A hle! Na oné prostoře, to jest, kde stála příšera, vynořil se oltář, a na oltáři mihotal se podivuhodný lesk ohně. A v záři ohně hemžilo se množství podivných postav, mohutně natahujících ruce, nohy a ramena. Postavy ty měly zvířecí, ptačí, dravčí, hadí hlavy, těla pak jejich složena byla z nejpodivnějších zvířecích tvarů. Postavy ty nesly blýskavou ozdobu, zbraně a prapory, náčiní k obětem a hrám; plynouce, skákajíce, hopkujíce, tančíce, brzy zvonivě se smějíce, brzy divoce zpívajíce, řvouce a zase kvílíce, velebily moc a velikosť strašlivého pána svého. Před nimi vhodil Açvatthâman do ohně čásť luku a šípy, ba i sebe samého zasvětil témuž bohu jakožto oběť. Tu zazněl hlas velikého boha, oznamující, že Pancâlům udeřila hodina smrti. Mahâgeva propůjčil Açvatthâmanovi nahý, mohutný meč, ba i sám duchem svým všel do něho, čímž mu propůjčil nadlidské síly k boji.

Kripa a Kritavarman střežili vchod, aby nikdo nemohl uniknouti. Açvatthâman vrazil až k loži Pancalského knížete, zbudil jej, strhl jej na zemi a rozšlápl jej. Nastala taková seč, že podobné jí nebylo v oněch osmnácti dnech, co trval krvavý boj. Rdousitel neustal v děsné práci, pokudž nevyhubil — mimo sedm osob — veškerého vojska nepřátelského. Jitro se rozbřesklo, strážní ohňové uhasli, když bylo dokonáno krvavé dílo, a když tito tři noční vrahové dostali se až k Duryodhanovi. Ještě byl živ, když mu sdělil Açvatthâman, co byl vykonal. »Z Pânduovců pozůstalo pět bratří, syn Vasâdevův a Satyaki (celkem tedy sedm), a z Dhârtarâshtuovců zůstali jsme pouze tři: já, Kripa a Kritavarman. Zahubil jsem všecky ostatní, nejdříve syny Draupadîny, zločinného Dhrishtadyumnu a veškero příbuzenstvo Pancâlů. Činy těchto pyšných, kořistichtivých vítězů jsou náležitě odměněny. Všech dětí svých jsou zbaveni. Vraziv do ležení jejich, zabil jsem je všecky jako obětní zvířata.«

Duryodhana vypustil duši, jsa potěšen a spokojen touto zvěstí. Tím hroznější však byla druhého dne bolesť a zděšení pěti synů Pânduových, když jim Dhrishtadyumnův vozataj líčil událosť minulé hrozné noci. Nejmocněji dotkla se bolesť ovšem nešťastné Draupadî, jež byla zbavena všech svých synů. Jakmile pookřála poněkud z prvé své bolesti, vyzvala všecky své chotě, by pronásledovali Açvatthâmana, jej přemohli a vyrvali klenot, jejž nosil od narození svého na čele. Mělo jím být ozdobeno Yudishthirovo čelo. Bhîma a Nakâla

byli jí ihned po vůli. Za nimi odebrali se na radu Krishnovu Yudishthira a Arjuna. Na břehu řeky Gangu dostihli prchajícího Açvatthâmana. Tento však byl opatřen právě tak jako Arjuna strašlivou střelou, hlavou Brahmovou, jíž mohl všecek svět zapáliti, jíž však měl užiti pouze ve svrchovaném nebezpečí. Açvatthâman, nevěda si žádné jiné pomoci, vystřelil na protivníky svůj šíp. Ale v témž okamžiku vypustil i Arjuna proti němu střelu. Oba šípy setkaly se, oheň plápolal až k nebi, a neměl-li nastati požár celého světa, musili se svatí Rishiové, totiž Vyâsa a Nârada, položiti doprostřed. Těmito byv napomenut, vzal s pomocí vyšší svůj šíp ihned zpět; Açvatthâman však toho nedovedl. Kletba smrti musila stihnouti všecky Pânduovce a měla přestati teprv u posledního potomka tohoto rodu, jenž by ještě byl v životě matky. Açvatthâman domníval se, že tato kletba bude míti v zápětí zkázu celého kmene Pânduovců, ale Krishna mu oznámil, že jest sic i poslední potomek Pândů, jménem Karikshit, stižen kletbou smrti v matčině životě, nicméně však že bude probuzen k novému, dlouhému životu. »Ty však« — řekl, obrátiv se k Açvatthâmanovi, »ty zlosyne, jejž všickni rozumní znají jako nešlechetného padoucha, obdržíš odplatu za své zločiny. Budeš blouditi tři tisíce let na této zemi, opuštěn a nenáviděn všemi lidmi, a bloudě samoten pustinami. Zapáchaje krví a hnilobou, poražen jsa mnohonásobným morovým neduhem, vyvržen budeš do nejzazších pouští. Ani v nejchudší chatrči si neodpočineš. Parikshit však dosáhne plného stáří; stane se dokonalým kshatriyou a rekem a jako mohutný a mocný král Pândů bude po šedesáte let panovati nad zemí. Před očima tvýma, bídníče, jej oživím, ty pak, zavrženče, uzříš sílu mé ctnosti a sílu pravdy té potvrzenu.«

Zdrcen touto kletbou, vydal Açvatthâman klenot, jejž nosil na čele, a jenž toho, kdo jej nosil, chránil přede všelikou bědou, utrpením a nebezpečím. Potom prchl do lesa. Pânduovci přinesli klenot ten Draupadě, jež, probravši se ze smrtelného zármutku svého, okrášlila klenotem tím čelo Yudishthirovo. Krishna zatím vykládal ustrnulým, že Açvatthâman pouze pomocí velikého boha Çivy byl s to, aby zahubil sám jediný v jedné noci Dhrishtadyumnu a bezpočetné jiné reky.

11. Kniha o paních (Strîparvan).

Osud kmetského Trojského krále, Priama, vylíčený v posledním zpěvu Illiady, zdá se býti mírným oproti osudu, jejž bylo snésti slepému králi v Nâstinapuře, Dhritarâshtrovi, jemuž byli odňati netoliko všickni synové, nýbrž i veškeré mužské potomstvo. Jeho hoře a nářek nezná mezí. Vidura marně se snaží jej potěšiti. Teprve Vyâsovi jakž takž podaří se poněkud ukonejšiti nešťastného slepce. Vyâsa totiž uvaluje všecku vinu na bohyni Kali, manželku Çivovu, jež byla bohyní půtky a sváru, a jež se z části vtělila v Duryodhanovi. Vidura a Sanjaya ukazují na povinnosť pohřbení mrtvých. Osiřelý panovník, provázený Gândhârou, svojí manželkou Kuntou a jinými četnými paními, vyjde na bojiště. Aniť všickni Kshatriyové padli, tvoří jeho průvod Vaiçyové (kupci a měšťané). Nezůstane ušetřen bolu, jejž mu způsobí setkání s třemi původci nočního přepadu, z nichž Kripa odebral se do Hâstinapury, Kritavarman do své říše a

Açvatthâman do lesní poušti. Neméně smutno je setkání jeho s pěti Pânduovci, s Krishnou, Draupadî a plačícími vdovami po Pancâlech. Slepý král objímá Yudishthiru a Bhîmu, při čemž Krishna mluví smírná slova. Ani nešťastná Gândhârî neklne vrahům svých synů. Pânduovci pozdraví Kantîdu, tuto svoji zahalenou matku, jež plačíc, klesá před Draupadou na kolena. Společný zármutek srdce usmíří obě tyto paní s plačící Gândhârou. Všecky vesměs a společně přicházejí na nešťastné bojiště, kde leží množství jejich miláčků. Při děsném pohledu na strašlivý ten obraz zápasí láska se vztekem. Nad každým z padlých reků, především nade Duryodhanou, Duchçasanou, Karnou, Dronou, prosloven zkormucující bol; něžná Uttarâ objímá bolestně mladistvou mrtvolu svého chotě Abhimanyua. Za dozoru a řízení rozumných a zkušených mužů pohřbívána a pálena mrtvá těla reků. Králové odeberou se s celým svým komonstvem k posvátnému Gangu odevzdat tam obvyklých darů vodních. Při tom zjeví Kuntî synům Pânduovým, že byl Karna jejich bratrem, načež Yudishthira obětuje zaň dary a smuteční oběti.

12. Kniha o míru (Çantiparvan).

Yudishthira nemohl se dlouho vzpamatovati, ačkoliv se súčastnili za mrtvé opětně zařízených a odbývaných obětních darů Vyâsa, Nârada a jiní mudrcové pradávné doby. Bylo třeba přemnohého těšení, domlouvání, dokladův a napomínání, nežli se opět vzmužil a odhodlal slaviti vjezd do královského města Hâstinapury (Delhi). Byl to první radostný den po nezměrných útrapách. Sám Dhritârâshtra a Gândhârî s manželkami Kurů kráčeli před ním, Brahmané pak, zpívajíce svaté zpěvy, jej provázeli. Obklopen svými bratry a Krishnou i Sâtyakim, vstupuje do města ozdobeného květinami za hlaholu trub a kotlův a za jásotu tisícerých hrdel. Jen jeden muž hledí vzdorně a temně vstříc přicházejícímu králi: Cârvâka, zakuklený to démon (Râkshasa), přítel Duryodhanův; Brahmané však toho nestrpí a skolí jej. Yudishthira nastoupí slavnostně na trůn, rozdělí důležité úřady a hodnosti dvorské svým věrným a zařídí opětné dary obětní za padlé v boji reky. Krishnu velebí jakožto ochránce všech; Bhîmu, Arjunu a ostatní obdaří paláci, v nichž dříve bydlili Dhritarâshtrovi synové. Dvorní tato slavnost skončí nádhernými dary — nastane občerstvení po útrapách minulých dnů. Yudishthira zastihne druhého dne Krishnu pohrouženého ve vážné myšlénky. Myšlénky Krishnovy totiž oblétají kmetského Bhîshmu, jenž dosud ležel uprostřed tábora na svém loži ze šípů a střel. Toho má nový král vyhledati, navštíviti, od něho má si vyprositi rady a moudrosti. Uprostřed zkázy veškerého královského rodu a národa nemá zajíti stará dědičná moudrosť a ústní rodinné podání. Věc ta jest hlubokým, vznešeným významem ne nahodile smyšleného, nýbrž úmyslně tak provedeného tohoto epa. Tento rys dodává Mahâbhâratě zvláštního rázu. Rychlí ořové donesou Yudishthiru, Krishnu a ostatní Pânduovce na pole smrti, jménem Kurukshetra. Krishna pozdraví ještě téhož večera Bhîshmu dosud žijícího, jenž určí setkání se s Yudishthirou na druhý den. Po projevech zbožné úcty obklopí všickni stařičkého Bhîshmu, jenž povolal k sobě Yudishthiru. Bhîshma políbí a obejme příchozího, zodpovídá otázky široce o všeobecné povinnosti vladařské (rajadharma),

o chování se panovníka v nouzi a neštěstí (âpaddharma), jakož i o jeho odměně ve formě vykoupení a konečného oblažení (mokshadharma). Poučná rozvláčná napomenutí a četná vypravování rozšiřují mohutně tento oddíl básně, jenž liší se dosti ostře od předešlého líčení bitev.

13. Kniha naučná (Anuçasanaparvan).

Yudishthira toužil vždy víc a více poučenu býti, mocně dojat pohledem na smrtelně raněného praotce; Bhîshma opět a opětně poučuje jej nejrozmanitějšími naučnými výklady a příklady. Rozmlouváno tu o životních poměrech od narození až ku smrti, ba až k obrození, o osudu, o svobodné vůli, o tomto i onom světě, o moci a činech bohů; nejšířeji pak rozmlouváno o povinnosti »dávati dary«, čímž odpovídáno názorům brahmanským. Kniha ta sluje jinak i »Dânadharma« t. j. »ponaučení o povinnosti dávati dary«. Potom propustil kmetský rek Yudishthiru na žádosť Vyâsovu až do příštího slunovratu. Tak dlouho mohl stařec ještě vydržeti na svém loži ze šípů. Když nastala určená doba, dostavili se opět všickni k němu, a to nejen Pânduovci, nýbrž i slepý Dhritarâshtra a královny. Bolně trpitel nazírá zpět na minulých osmapadesáte nocí, jež prožil na loži ze šípů, napomíná krále Dhritarâshtru, by Pânduovce považoval za vlastní syny a nelkal už nad oněmi, kteří padli za oběť vlastním svým vášním, lakotě, hněvu a závisti. Velebí Krishnu jakožto božského ochrance Pânduovců, jež doporoučí lásce a přízni Yudishthirově. Bhîshma skonává, jsa smířen, a všecky usmiřuje s napomenutím, aby všickni ctili brahmany, mudrce, kněze a učitele. Duchové života, kteří dosud pohromadě drželi pomocí ostří šípů, vniknou ku hlavě a odlétají odtud k nebi v podobě ohně. Jeho smrť oslavují kouzelné hlasy s hůry, neviditelná hudba a déšť květů. Pochovavše Bhîshmu, odejdou všickni k řece Gangu vykonat darů vodních. Matka Bhîshmova, bohyně posvátné řeky, se pozvedne z hlubin, lkajíc pro padlého syna, a nevrátí se dříve zpět do svého vodního obydlí, dokavade jí Krishna neupokojí vylíčením hrdinské smrti jejího šedého rekovného syna a jeho oblažením na onom světě.

14. Kniha o obětování ořů (Açvamedhikaparvan).

Praktická moudrosť brahmanská vyvěrá z Mahâbhâraty hlubokomyslným, zcela básnickým způsobem. Bhîshma, tento první nejstarší a nejctihodnější z Kuruckých reků, odkázal ji ve své poslední vůli jako odkaz, jenž i na něho byl přešel dědičně z minulých dob. I veřejná bohoslužba jeví se v této knize býti částkou dědictví po velmi starých pokoleních reků. Vyâsa radí Yudishthirovi, jenž jest ustavičně smuten, zaříditi velikou, bohatou, opravdu královskou oběť, oběť ořů. Různé příčiny nedopouštějí uskutečniti tuto myšlénku. Hlavní příčinou jest, že mladá vdova po Abhimanyuu, Uttarâ, porodí mrtvého syna, jenž však, jakmile ho Krishna oživil a Parikshitem nazval, stal se nadějí budoucího obnovení rodu Kuruův. Tu teprve přikročeno k vykonání oběti. Patero Pânduovců podrobí se té úloze. Yudishthira vezme na se péči nábožensko-liturgické přípravy, Bhîma a Nakula péči o říši, a Sahadena péči o správu domácí. Arjuna, maje s sebou zbraň bož-

skou, provázen četnými voji, pustí na svobodu bílého, černě ozdobeného oře obětního, by utíkal, kam se mu zachce; kamkoli zaběhl do cizích zemí, vše podmanil Arjuna Yudishthirově žezlu a panství. Tak stali se Trigartové, Prajystishové, Saindhavové (na řece Indu) a jiní národové poplatnými, byvše donuceni súčastniti se oběti ořů. S jásotem pozdravuje národ vracejícího se vítěze. Při úplňku měsíce (Maghâ) vyměřeno bylo obětní místo, zřízeny kolkolem vchody, cesty, stany a chýže. Řemení a nádobí, jichž bylo třeba při oběti ořů, byly sneseny. Vše jest pohotově. Odevšad sjíždějí se králové, knížata, zástupy lidu. Konány vítací slavnosti, hostiny a vzájemné pozdravy. Teprve nyní rozvine se brahmanský rituál s bezpočetnými obřady, leskem a nádherou. Nejprve započato »naléváním mléka (Pravargya) a tlačením nápoje zvaného »soma«, oběma obětními zvyky, jež sáhají stářím do pravěku arických dějin. Zřízeny sloupy, hranice a ohniska. Hranice zřízeny byly z nejvzácnějších druhů dříví. Po té přiháněna byla stáda obětních zvířat, jež obětována byla na počest jednotlivým bohům. Za zvuků hudby a trub dirů kněžstvo i lid, vesměs oděni jsouce v nejvzácnější roucha, účastní se vlastních, hlavních a velikých obětí. Vítězný oř byl předveden a obětován dle rituálu. Bránice síťková z něho vyňata a na oheň uvržena; ostatní pak maso rozsekáno a upečeno. Mimo některé ošklivé věci s Kuhurinou — nese na sobě tato velikolepá slavnost (ne nepodobná řeckým hekatombám) opravdu mohutně vznešený ráz, poskytujíc mnohem vznešenější a lesklejší obraz než obětní výjevy Illiady nebo Odysseje. Indové předčili zajisté Řeky nádherou a leskem při náboženských obřadech.

Slavnost ta dostupuje svého vrcholu tím, že Vyâsa, tato hlava brahmanů, propůjčuje Yudishthirovi za výkupné panství nad veškerou zemí. Yudishthira slibuje, že odevzdá brahmanům všecky Arjunou dobyté země, sám pak i se svými že se chce odebrati do lesní samoty. Čarovná hudba v povětří provází tento úmysl, důkaz to, že došel u bohův obliby. Bohové nezůstanou pozadu za touto štědrostí; Vyâsa vrátí dobyté země i říši jakožto brahmanský dar králi zpět, jenž v důkaz úcty podaruje brahmany velikými dary. Mnoho dní a nocí trvají tyto slavnosti, načež se hosté vracejí domů, všude vyhlašujíce velikost a nádheru nového Kuruckého panovníka.

15. Kniha o pobytu v poustevně (Açramavâsikaparvan).

Yudishthira vládl plných patnácte let v míru, popřáv Dhritarâshtrovi, by u něho měl vlastní stkvělý dvůr. Všickni žijí spokojeně. Toliko slepý král nemohl zahladiti hněvu proti Bhîmovi, kterýžto zase nemohl zapomenouti na bývalý svár. Slepý král toužil — jak jest tomu u Indů — po zbožném rozjímání. Byl syt světa a proto chtěl odebrati se do lesa. Yudishthira tomu odpíral a povolil teprve na domluvy Vyâsovy. Po mnohých domluvách vyžádá si Dhritarâshtra na Yudishthirovi a na národu propuštění. Po příslušných obětech při úplňku měsíce (kârttika) odchází jako kajicník do lesní samoty.

Královny Gândhârî a Kuntî odejdou s ním, opustivše své paláce, a též mudrcové Vidura a Sanjaya. Na břehu řeky Bhâgîratî přenocovali poprvé na Kuçagrách; pak dali se dále přes pole Kurucké k poustevně Çatayûpy, dřevního krále Kekayaů, jenž jako nyní Dhritarâshtra zřekl se trůnu. Vyâsa Dhritarâshtru naň odkázal. Žili tu

společně s Vyâsou a jeho žáky, s Nâradou a jinými světci, vypravujíce si zbožné příběhy. Vzdálena jsouc hluku světského, nalezla tu těžce zkoušená panovnická rodina žádaného míru a pokoje.

Yudishthira a bratří jeho nesli zatím těžce obchod svých příbuzných a toužili po tom, je navštíviti. Stalo se. Celý měsíc prodleli u nich, vzdělávajíce se vypravováním těchto důstojných anachoretů. Na žádosť slepého krále a jeho milých dovedl Vyâsa všecky k řece Gangu, by se jim tam v noci ukázali všickni rekové, kteří padli ve velikém onom boji. Stalo se. Rekův obrovský zástup vynořuje se z posvátných hlubin . . . Nastalo smutné loučení; Pânduovci odebrali se zpět do Hâstinapury, Dhritarâshtra s paními do lesa.

Když po dvou letech Pânduovci přišli opětně navštívit slepého, starého panovníka Kuruů, nenalezli ho. Dle Nâradova vypravování odešel Dhritarâshtra s Gândhârou, Kuntîdou a svými přátely jako poutník k řece Gangu. Nedostatkem potravy zahynuli (prý) všickni mimo Sanjaye, jenž z hořícího lesa, jenž se stal trestem všech ostatních, dostihl až Himavantu. Oheň, jenž ztrávil posledního Kuruovce a jeho spolupoutníky, nebyl obyčejným ohněm; byl to svatý oheň, jenž přivedl všecky k dokonalosti. Yudishthira vykonal se svými obvyklé dary a vodní oběti, načež, potěšeni jsouce, vrátili se domů.

16. Kniha o boji kyjem (Mâusalaparvan).

I Krishnovi, vysvoboditeli Pânduovců, jenž dosud mocně vládl s bratrem svým Balarâmou v Dvârace, — uplynuli dnové života a stihl jej osud mu určený. Obyvatelé města urazili a potupili mudrce Kiçvamitru, Karnu a Nâradu. Za to byli stiženi jejich kletbou. Veškero jejich pokolení mělo býti zahlazeno, Krishna měl býti zabit šípem lovce, a město mělo býti mořem spláchnuto se země. Tato kletba vyplnila se po 36letém panování Krishnově. Kâla, hrozný genius smrti, všel do města a strašil ubohý lid hroznými příznaky neštěstí. Kâli, tato černá ďáblice, plodila v noci neštěstí a hrůzu Všecka možná strašidla a obři provozují své rejdy. Líčení to co do příšernosti podobá se onomu nočního přepadu. Na vybídnutí Krishnovo hotoví se obyvatelstvo opustiti město. Dříve však ještě měla býti na břehu mořském vykonána oběť, jakási veliká slavnosť. Ale mužští obyvatelé města Dvâraky o slavnosti té se opijí a po té jsouce opilí, páší na brahmanech urážky tím, že učiní opice předsedkami soudů, kde bylo místo brahmánů. Tancem a hrou rozpálí se ještě více jejich mysli. Dojde k půtkám a hádkám. Opilí vztekle vyrazí proti sobě a pobijí se kyji. V povšechném vraždění padnou nejlepší knížata Yâdavů. Krishna vynasnaží se všemožně, aby zachránil aspoň starce, ženy a děti, nejprve pomocí přátel, a když tito byli padli, osobně. Odebéře se do lesa zpět, kde prodlévá bratr jeho Râma v hlubokém rozjímání. I Krishna, předvídaje brzký konec — pohrouží se v rozjímání, při čemž, oděn jsa žlutým oděvem a sedě na zemi, klamně považován byl za zvěř a proboden oštěpem lovcovým.[4]) Smrť ta jest zdánlivě bídná; ale všickni bohové za čarovné hudby sem kvapí, by božského Krishnu doprovodili do svých odvěkých sídel.

---

[4]) lovec = jaras.

Arjuna, byv umírajícím Krishnou za to požádán, přikvapí do zpuštěné Dvârâky, vykoná stkvělou pohřební slavnost na počest svého přítele a ochránce, jakož i za padlé v boji kyjem a pečuje o zachování dětí, starců a žen, jichž jediný Krishna po sobě zanechal na 16.000. Když vše bylo hotovo, vystoupí moře a zaplaví nešťastné město. Za nevýslovných obtíží a nebezpečí přivede Arjuna karavanu poutníků své péči svěřených do Indraprasthy a vyhledá Vyâsu v jeho poustevně. Smrtí Krishnovou zkalen byl život Arjuny. Vyâsa jej potěší výrokem, že vše veliké a silné na zemi podrobeno jest změnám, a že i Pânduovcům smrt jest nedaleka. Arjuna vrátí se zpět do Hâstinapury a oznámí vše bratru svému Yudishthirovi.

17. Kniha o velikém hnutí (Mahâprasthânikaparvan).

Arjunova zpráva vzbudí v Yudishthirovi mocnou touhu, zříci se všeho pozemského. Bhîma a jiní dva bratři jsou s tím srozuměni. Proto dosadí mladistvého Parikshita, vnuka Arjunova, na trůn veškeré říše Kurucké. Za rádce přidělí mu Yuyutsua, za učitele a vychovatele Kripu. Brahmané obdařeni jsou opět velikými dary, mrtvým pak přátelům a soukmenovcům dány dary obětní. Postaravše se takto o říši a dvůr, svléknou se sebe Pânduovci a Draupadî všecky královské odznaky, opustí paláce a v oděvu žebráckém a kajicném odcházejí za pláče a největšího smutku do lesa. Odcházejí tak chudě, jako druhdy, když byli vyhnáni, za to však dobrovolně a jsouce syti vší pozemské nádhery. Přátelé a nejbližší příbuzenstvo provázejí je kus cesty, ale nikdo se neodváží odvrátiti je od jejich předsevzetí. Mlčky se rozloučí; Kripa s Yuyutsou, Citragandâ s jinými paními odejdou domů, kdežto kajicníci, pohrouženi v hluboké přemýšlení, kráčejí lesem i polem, přeplavou jezera a řeky, až dojdou na cestu vedoucí je k cíli. Yudishthira kráčí napřed, za ním Bhîma, Arjuna a ostatní, jeden za druhým. Posléze i Draupadî, tato »nejlepší všech manželek«. Za všemi pak — věrný pes. Na moři Lohitském potkají boha Agni, jemuž k jeho žádosti vrátí Arjuna Gândîvův luk. Když byli shlédli ono místo, kde moře pohltilo nešťastné město Dvâraku, obrátí kroky své na sever k Himavantu. Když se objevily mocné skály hory Meru, klesla vysílená Draupadî k zemi. Bhîma zpozorovav to, táže se Yudishthiry, proč se tak stalo. »Poněvadž nad jiné přála Dhanaujayovi,« zní odpověď. Žádný z bratří se již nepoohlédne po mrtvé choti. Brzy klesne i Sahadeva. K otázce Bhîmově, proč i on zemřel, odpoví Yudishthira: »Poněvadž příliš vážil si jen sebe samého a nikoho jiného.« Pak klesl Nakula, jelikož »velmi se nad jiné vypínal,« a Arjuna, poněvadž »se příliš pyšnil svým lukem a svojí rekovností.« Bhîma sám klesaje, slyší ku svému zahanbení výtku, že »byl příliš drzý a že se vypínal nesmírnou silou, nemaje zření na žádného.« Samoten kráčí Yudishthira v před a za ním — věrný pes. Zaduní nebe i země, bůh Indra se zjeví a zve Yudishthiru, by se k němu posadil na vůz. Leč Yudishthira nechce do nebe samoten, chce tam vzíti bratry a manželku. Když mu bůh oznámí, že tito všickni už prodlévají v nebi, žádá Yudishthira, by aspoň svého psa s sebou mohl vzíti. Tomu se ovšem vzpírá bůh a dovozuje různými důvody, že by to byl hřích. Yudishthira stojí na svém, dokládaje, že by bylo velikým hříchem, opustiti věrného psa; raději prý zřekne

se nebe, než by se dopustil tohoto hříchu. Tu zjeví se mu jeho otec Dharma, bůh práva, v nehezké své postavě, chválí jeho soucit ku všem tvorům, chválí jeho nezměnlivou povahu a věrnosť a sdělí mu, že první ze všech smrtelníků za živa do nebe se dostane. K oběma bohům Dharmovi (Yama), Çakrovi (Indra) přidruží se Maruti, Açvinové, Rishiové a jiní duchové blažení a s triumfem odvádějí Yudishthiru za živa do nebe.

18. Kniha o nanebevstoupení (Svargaparvan).

Yudishthira nenalezne v nebi svého štěstí. Marně ohlíží se po své manželce a bratřích. Místo nich spatří však Duryodhanu, původce všeho zlého, an sedí mezi bohy, pln lesku a vznešenosti. Marně vymlouvá a ujišťuje Nârada Yudishthiru, že Duryodhana zasloužil si věčné odplaty tím, že dal dle práva Kshatriyů život za svoji věc, marně mu vykládal, že v nebi musí pominouti veškero nepřátelství, a proto že nesmí vzpomínati bývalých křivd. Yudishthira touží spatřiti své bratry a přátely, Karnu, Dhrishtadyumnu a syny Draupadîny. Bohové dají mu vůdce za tou příčinou. Z paprskové záře bohů vede je cesta brzy pustou, nevlídnou krajinou, brzy do místa hrůzy a tmy, plného bažin, neřesti, shnilé krve, masa a srsti lidské. Mračna much poletují po roztroušených vůkol mrtvolách. Supi, krkavci a strašliví ptáci noční klovou kovovými zobáky mrtvá těla. Lze viděti nohy, ruce, ramena a stehna ze zkrvavených cárů lidských těl. Mrtvoly pověšené za nohy a rozpárané klátí se semotamo, děsíce příchozí. Vždy hrůznějším a těžším stává se ruch kolkolem. Plavíce se po proudu, jehož voda vysoko vřela, dospějí k lesu, jehož lupení tvořila ostrá želízka nožů. Tam vře olej v nesmírných kotlích, v nichž jsou skalní balvany; tam šlehají trnové metly a bodliny zločince, kteří jsou už plni muk. »Kde to jsme? Kam to jdeme?« pln ošklivosti a hrůzy zvolá Yudishthira. »Kde jsou moji bratři? Zdaliž toto jest příbytkem bohů?« Žalostné hlasy mu odpovídají vůkol: »Zůstaň, zůstaň, králi zákona! Zůstaň ještě aspoň okamžik! Tvá blízká přítomnosť skýtá nám zmírnění muk, dech tvůj nás občerstvuje. Už sám příchod tvůj byl nám posilou.« Hlasové ti zdají se mu býti známými, ale, že zněly slabě a mdle, pochybuje, že by je mohl znáti. »Kdo jste a jak se vám tu daří?« — »Já jsem Karna!« bylo slyšeti odpověď. »Já Bhîma!« — »Já Arjuna!« — »Já Nakula!« — »Já Sahadeva!« — »Já Draupadî!« — I zanevře tedy Yudishthira všemožnou hořkostí na bohy pro takové jednání proti osobám nejšlechetnějším a nejlepším, a naopak pro jejich odměnné vyznamenání onoho muže, jenž se dopustil strašlivého bezpráví. Jeho usudek změnil se nyní o všem, co byl kdy slyšel, viděl, a čemu se kdy přiučil. Než, brzy se vzpamatoval! Posílá svého průvodce pryč, chtěje samoten tu u svých bratří a opuštěných a mučených přátel setrvati, by jim přítomností svou muka zmenšoval.

Než — sotva odejde průvodčí, zazáří přejasné světlo temnými prostorami. Okamžitě zmizí puch a hrůza, noc i děs, les se vražedným ostrým lupením, žhavými skalisky a vřící tok, zkrátka: celé peklo se svými mukami. Jemný vánek ovane pak Yudishthiru, a před ním stanou v plné velebě Indra a Dharma, obklopeni jsouce bohy a rozmanitými bytostmi. »Pojď a nehněvej se, Yudishthiro,«

osloví jej Indra, »tito příbytkové jsou na věky tvoji. Dlužno jest i samým knížatům, aby popatřili na peklo. Je to potřeba i čistým i nečistým. Kdo nejprv okusí dobrého, dostane se mu později pekla; kdo však předně okusí pekla, zazáří po té v lesku nebeském.« Indra mu vyloží dále, že návštěva Yudishthirova v pekle byla pouhým klamem, jaksi trestem za to, že i on druhdy klamem zničil Dronu. Tak také prý se to mělo i s jeho bratry a s Draupadî, jež všecky uvidí brzy. Dharma osloví svého syna: »Jsem potěšen, milý synu, že jsi mně byl tak věren Raduji se z tvé pravdivosti, vytrvalosti a sebepřemáhání. Třikráte jsem tě zkoušel a po třikráte jsi obstál ve zkoušce; nejprve v lese Dvâitavanaském, podruhé, když jsem na se vzal podobu psa (17. kniha), a ty's nechtěl ho opustiti, a nyní po třetí. Jsi úplně vyzkoušen a blažen budeš věčně. Tvoji bratři nejsou v pekle; co's tu viděl, bylo pouhým šálením, jež byl Indra vykouzlil.«

Vybídnut otcem, odejde Yudishthira k nebeskému Gangu a ponoří se do jeho proudů. Tam rozplyne se jeho pozemské tělo. V nebeském proměnění a kráse vynoří se ze svaté vody, prost jsa na věky všech útrap a běd. A tu se mu otevře plnosť a nádhera opravdového nebe. Krishna zjeví se mu jako Govinda v postavě brahmanově, ozdoben jsa zářnou božskou zbraní. Vedle něho trůní Arjuna, a kolem obou druží se dvanácte Âdityů. Oslavený Bhîma sedí vedle svého otce Vâgua, Nakâla a Sahadeva vedle dvou Açvinů. Ověnčena jsouc květy lótusovými a záříc čarovným leskem, vznáší se Draupadî těžce a často zkoušená. Ona není a nebyla, jak Indra vyjádřil se, smrtelnicí, nýbrž Çri, samou bohyní krásy, jež z lásky k Yudishthirovi na zemi sestoupila. Kolem ní jsou všecky její dítky. — Tak tedy nalezne Yudishthira, mocně jsa nadšen, všecky své přátele opět, starého totiž krále Dhritarâshtru, jeho záhy zemřelého bratra Râdheyu, udatného jinocha Abhimanyua, šlechetné paní Kuntî a Mâdrî, kmetského Bhîshmu, zkušeného v bitvách Dronu a mnoho jiných bojovníkův a rekův.

Vypravovatel Vaiçampayana považuje za nemožné, všecky ty osoby zejména uvésti; pouze to tajemství ještě připojil, že opět všickni po přerozmanitých konečně přeměnách a osudech vrátili se do vlastní své bytné formy, již měli dříve.

Tím končí se historie o Kuruovcích a Pânduovcích.

* * *

Při díle rozměrů tak obrovských, jakým jest Mahâbhârata, může stručný nástin ovšem dotknouti se pouze nejvšeobecnějších rysův a některých zvláštností. Báseň ta jest sloučena z různorodých součástek, obsahuje rozvláčnou didaktiku při mnohých oddílech, jest veskrze přesycena episodami, čímž ovšem postrádá vší přísné jednoty a umělecké dokonalosti. Bezděčně vtírá se nám myšlénka, že na této básni — od jejího počátku až k úplnému dokončení — měla podíl nejen různá pokolení lidstva, nýbrž i různá období mnohých věků. Proto ovšem pochopíme, že nynější zkoumatelé s oblibou vrhli se na tu úlohu, by nejvnitřnější jádro básně té vyhledali a je přirovnali k ústnímu podání jiných arijských národů.

Upříti nelze, že nejen v onom nejstarším jádře rekovské této básně — ve válečných totiž výjevech mezi Kuruovci a Pânduovci —

vane mohutný básnický duch, nýbrž i v pozdějších knihách, jednajících o míru. Nářek a oplakávání mrtvých, panovnický odkaz šedého děda a vojevůdce Bhîshmy, líčení stkvělých obětí krále Yudishthiry, poustevnický život krále Dhritarâshtry a jeho skon na pouti, tragický konec bezbožného města Dvâraky jakož i zřeknutí se rozkoší světa, jež dobrovolně vyvolili si synové Pânduovi, nejen že poskytují dílem svrchovaně charakteristické, dílem velikolepé obrazy epické z indického života, nýbrž jsou vetkány i stálým, byť i povlovně postupujícím jednáním v celek významný, hluboce básnický. Pohnutlivá a zkormucující tragika mocné katastrofy jest tím zmírněna způsobem přísně náboženským, docházejíc usmiřujícího zakončení velikolepým závěrečným obrazem o pekle a nebi. Mahâbhârata nemá pro Indy snad jen význam Illiady a Odyssey nebo Aeneidy, nýbrž i jaksi »božské komedie«. Z nejobsáhlejších i velikých i malých obrazův indického pozemského života vystupuje nejsmělejší obrazotvornosť k vysoké brahmanské filosofii a theologii, vrcholíc v mystickém nazírání na božství. Tím ovšem postrádá zobrazení smyslové průhlednosti a jasnosti, krásy a harmonické dovednosti, za to však získala na obsahu a hloubce.

Všeliké zohyzdění přirozeného náboženství, jakož i odpadnutí od původního zjevení jest nemocí, na niž postonává všecko pohanství. Pohanství trpí vnitřní nepravdou a vnitřním odporem a opakem. Pantheistické mnohobožství Indů trpí těmito ovšem také, a to vrchovatou měrou. Podobných slabostí má Mahâbhârata mnoho. Zvláště nelibě neseme rušivou dvojitou úlohu Krishny, jenž ukázal se na Bhagavad-Gîtě Arjunovi jakožto nejvyšší bůh, aby mu pak v celém dlouhém boji sloužil za vozataje, by mu příležitostně radil k nedůstojným válečným lžem a lsti, a aby posléze sám bídně zahynul, byv domněle považován za zvěř. Neméně rušivě na nás působí příležitostné vystupování i Brâhmy i Çivy jakožto nejvyššího boha v nesmírném zástupu bohů, démonů, duchů všech druhů, jakož i věčné zasahování do děje mudrcův a brahmanů, tolikéž i bezkonečně do děje vplétaná didaktika a rozvláčné její užívání. Nelze-li až dosud — mluveno se stanoviska aesthetického — usmířiti se s fantastickými postavami indického bajesloví, tu tím spíše dospějeme ku přesvědčení, že se nauka brahmanská ve mnohých bodech blíží k ethickým požadavkům přirozeného zákona, a že tím veliká tato báseň chová v sobě nevyčerpatelný poklad ideálních názorů neb aspoň povzbuzení, byť i tyto mnohonásob byly protivami zakaleny nebo ceny své pozbaveny.

Statečnosť rytířská, mysl rekovná, manželská věrnosť, dětská láska, přátelská věrnosť, bezelstná poctivosť a zbožnosť hrají všude zcela vynikající úlohu, získávajíce tím na ceně opravdu básnické. Už Ktesias vysoce velebil u Indů smysl pro právo slovy: »ὅτι δικαιότατοι«. Tento základní rys ovládá celou báseň, docházeje v Yudishthirovi, synu Dharmy, boha práva, jaksi typického útvaru. Tento neproměnlivý cit a vědomí pro právo provází jej ode dne osudné hry v kostky při všech jeho měnlivých příhodách těžkého jeho povolání, ba neopouští ho ani na věčnosti; tento smysl pro právo uschopňuje jej k největšímu odříkání se, tak že vítězně přemáhá i nejtěžší zkoušky. Jakožto rek ovšem stojí v dalekém pozadí za smělým a čilým Arjunou, ba i za samorostlým, komickým, příležitostně i divokým a ukrutným Bhîmou, na nichž spočívá hlavní rozvoj velikého

boje, ale jakožto karakter vysoko vyniká nad jejich pouze vojenským věhlasem. Ve starém králi Dhritarâshtrovi shledáváme podivuhodně sloučeny rysy Oedipovy, Priamovy a krále Learovy v osobu čistě tragickou, jež by mohla zaměstnávati mnohého sochaře i malíře. Šedý, kmetský Bhîshma upomíná brzy na zkušeného Nestora v Illiadě, brzy na velikánské, mohutné obry v písni Nibelungů, ve svém pak politickém posledním pořízení upomíná na starého umírajícího Gaunta Shakespearova. Jeho ctihodný odkaz rozšiřuje se sice téměř v nekonečnou naučnou báseň, jeho rekovská, obrovská postava jest sice neobyčejně přehnána; než, přece nikdo jen tak snadně nezapomene na tohoto zvláštního reka na svém loži ze šípů položeného, nad jehožto ctihodnou postavou vane dech pravé, samorostlé národní poesie. Veleobdivované, ale na konec přece jen mezidějné či episodické karaktery žen v Çakuntale totiž: Damayantî a Sâvitrî ustupují do dalekého pozadí za povahou Draupadînou, Kuntînou, Mâdrînou a za mladistvou Uttarou. Mnohé rysy pravé ženskosti, nepřemožené lásky, nezměnlivé věrnosti, oddanosti a stálosti v utrpeních jsou všem ovšem měrou různou společny, mnoho přispívajíce ku zjemnění drsných výjevův a obrazů válečných. Zvláštní věcí v básni Mahâbhâratě jest to, že stránky temnější ženské povahy jsou téměř úplně vyhrazeny a připsány bohyním.

Moudří brahmané, zvláště Vyâsa, tento prorok a básník, nesmějí býti považováni za pouhé výtvory pozdějšího zpracování. Jest sice Mahâbhârata právě v přídavku téměř do nekonečna přesycena poučnými přímětky; ale jich zvláštní bytosť nelze si odmysliti, leč by jádro básně samé pozbylo své indické rázovitosti. Nauka k postavení brahmanů, jejich poměr ku knížeti a národu, jich zasahování do veřejného života jakož i jejich zvláštní život v lesní odloučenosti jsou co nejtěsněji protkány s ostatními kulturními poměry, jak už Megasthenes byl velmi určitě označil svou dobou. A právě z této příčiny vzrůstá mnohonásobně s vlastní rázovitostí i krása básně, a čím více se vžije kdo do způsobu, jakým Indové nazírají na vše, tím více shledáme, že přemnohé episody nejen mají do sebe větší cenu uměleckou, nýbrž že jsou jakýmsi básnickým rozumem do celé básně jaksi ve formě údů přivtěleny.

K náležitému ocenění a posouzení Mahâbhâraty nutno jest uvážiti, že tato báseň — nejen, pokud se týče jejího původního jádra, nýbrž i ve všech svých episodách, ve své poučné stavbě, ve svých náboženských, mravních a filosofických názorech, ve své tu střízlivé, onde překvapující obrazotvornosti, ve svém smělém obrazovém rozpjetí a svým vyprahlým mravním učením, ve svých prvních zárodcích i ve svém po staletí se rozpínajícím dalším výtvaru — jest obrovským pomníkem jednoho a téhož národního ducha, z něhož byly se zrodily i brahmanská moudrosť i válečné velečiny starých rekův a králův. Proto jest směšno, mluví-li J. Scherr ve svých dějinách literatury o jakémsi »ve smyslu hierarchickém pokaženém a zpotvořeném jádře[5]) neb o »kněžském zatemnění«[6]) opravdu velikolepých idei (I., 26. 28.), tak jakoby Mahâbhâratu byl sepsal nějaký německý profesor, anebo pokazil nějaký španělský mnich!

[5]) von einem »im hierarchischen Sinn entstellten und gefälschten Kern«.
[6]) von einer »pfäffischen Verdunkelung«.

My pravíme: Jako veškero vyšší vzdělání Indie, tak také ony velikolepé ideje mají původ svůj podstatně v kruhu brahmanském, a posudek, jenž předbíhá snad této skutečnosti jednostranným pojetím, nemůže v sobě nikterak obsahovati, zahrnovati a zavírati porozumění indické literatuře vůbec, Mahâbhâratě pak, jakožto jejímu nejznamenitějšímu zrcadlovému obrazu, zvláště.

Řeč Dr. Františka Kordače,

rektora semináře Litoměřického,

pronesená za příležitosti udělení řádu železné koruny III. třídy infulovanému proboštovi Mělnickému, veledůst. pánu J. Bernatovi, 5. února 1899.

Jménem Jeho Veličenstva, našeho nejmilostivějšího císaře a krále Františka Josefa odevzdal právě velectěný c. k. okr. pan hejtman Mělnický řád železné koruny infulovanému proboštovi Mělnickému, veledůst. p. Jos. Bernatovi. Mne, svého ctitele a přítele, poctil čestným úkolem oslovit Vás, velectěné shromáždění, krátkou řečí příležitostní. Prozradím Vám zároveň, že mi udal obsah této řeči, řka: »Udělejte stručný nástin práce českého kněze uprostřed obojí národnosti v severních Čechách!«

Ano, souhlasíme všichni, a zvláště já mám z vlastní zkušenosti to vědomí a přesvědčení, že našemu oslavenci byla propůjčena železná koruna za železnou práci a nezlomnou vytrvalosť, jíž to veškeré překážky ideálního povolání katolického kněze překonal, aby se stal dle slov apoštola národů sv. Pavla všem ve všem užitečným, ut fieret omnibus omnia; ano, *všem* bez rozdílu národnosti, Čechům i Němcům.

Obávám se toliko, abych neurazil vděčnou mysl obyvatelů Mělnických proto, že neuvádím oslavencovu obětivou lásku pastýřskou ku své osadě jako zásluhu koruny železné; než, těchto zásluh Jste sami svědky očitými, a velect. c. k. okr. p. hejtman je na patřičných místech dosvědčil.

Abychom význam tohoto řídkého vyznamenání se stanoviska *všeobecně* prospěšného poznali, nutno něco uvésti z dějin železné koruny, která dala jméno řádu p. proboštovi udělenému. — Dějiny tyto zasahují až do VI. věku letopočtu křesťanského. R. 593. dala ovdovělá královna Longobardská, bavorská princezna a Apoštolka křesťanství mezi Longobardy, Theodolinda, upraviti korunu železnou, aby jí byl korunován za krále druhý její manžel Agilulf. Tato koruna má, jak se praví, příměsek železa z ostatků hřebů, jimiž Božský Spasitel byl na kříž přibit. Byla to významná a hluboká myšlénka důmyslné křesťanky Theodolindy. Dokonalť Kristus Pán na kříži veledílo spásy celého světa a zúrodnil je vlastní krví z ran hřeby otevřených; svatými jejich ostatky je naznačen vzor nejvznešenější práce a nejobětivějšího utrpení pro každého křesťana a pro kněze

zvlášť. Všichni králové Longobardští a po nich i císařové němečtí, zmocnivše se Horní Italie, dávali se korunovati touto železnou korunou Longobardskou, která se až dosud ve vlašském městečku Monra, blíže Milána, uschovává. I náš otec vlasti, Karel VI., byl jí korunován, když roku 1355. Horní Italií do Říma táhl. Když pak v kongresu Vídeňském r. 1815. Longobardie zase přišla pod žezlo Habsburské, utvořili císařové Rakouští na základě železné koruny Longobardské řád železné koruny a udílejí jej za okázalé zásluhy o veřejné blaho státu a společnosti lidské vůbec.

Než — mohl by mi někdo namítnouti — jakých zásluh o stát a veřejné blaho společenské může mít kaplan a kněz, že by byli hodni tak významného řádu železné koruny?

Ovšem na první povrchní pohled to každý neuznává, proto přihlédněme k věci blíže. Bezprostředním cílem státu je blahobyt časný nejširších vrstev, pokud jen možno jest; k tomuto cíli veřejného blahobytu mají směřovat a být vydatně řízeny veškeré síly poddaných. Dvojí pak jest síla, jížto vládne člověk: *síla fysická* či síla hmoty a síla duchovní čili *síla intelligence.* Vyšší je tato poslední, onať ovládá sílu první, intelligence ovládá hmotu. Tak ku př. vniká horník do vnitra země, dobývaje nerostů a užívá jich k účelům živnostenským; — elektrické síly užívá elektrotechnik, veda ji rychlostí blesku po dráze drátu; a elementární síly páry užívá mechanik a žene parní stroje v továrnách a lokomotivy po železných kolejích do všech končin světa.

Avšak běda, vymknou li se elementární síly hmoty z dráhy, kterou jim intelligence lidská vykazuje, elektrický proud usmrcuje jako blesk, a lokomotiva vyšinutá ze svých kolejí vykopává náhlý a strašlivý hrob životům lidským.

Ruka lidská, vedena jsouc intelligencí, střeží tyto, aby byly lidstvu ku prospěchu a ne ku zkáze. — Ale což, jestli tato ruka lidská ozbrojená silou elementární přírody a nástroji výzkumu intelligence, místo aby elementárních sil *střežila,* jich zúmyslně *zneužije,* což jestli ruka lidská síly elementární užitečně *nepoutá,* ale zkázonosně *rozpoutá?* — Pak hledá společnost lidská ztrnulá a zděšená nad takovou nelidskostí zlosyna, svého vyvrhele, jako před krátkou dobou, když jsme stáli u mrtvoly zavražděné naší nejmilostivější císařovny a královny Alžběty — pak hledáme, pravím, zděšeni ochranu a obranu; tu však nalézáme *jinde.* — A kde? — Slyšte! »Schafft mir mehr Religion in's Land« — »Zjednejte mi více náboženství do říše« — zvolal německý císař Vilém I. tenkrát, když taková ruka nelidská, ruka zlosyna, ozbrojená střelnou zbraní na císařův život úkladnou ranou namířila. — Rozvažte jen, drazí v Kristu, veškeré okolnosti. Zakladatel říše velikoněmecké, vrátiv se vavříny vítězství ověnčený z války německo-francouzské, sedě na trůně právě ze železa a krve zbudovaném, uprostřed vítězných vojů největší tenkrát armády světové, vyzbrojené zbraní techniky nejnovější a nejúčinnější, a k tomu v Berlíně, ve městě moderní intelligence par excellence, jak říkají, tento mocnář se vší intelligencí a veškerou silou hmotnou opatřen, takový mocnář, pravím, cítí se být malomocným a hledá pomoci jinde, a to v síle třetí, *v síle náboženství,* volaje: Zjednejte mi více náboženství v mé říši!«

Ano, v kritickém okamžiku nebezpečí je rozum lidský pronikavý, nebo lépe řečeno, příroda lidská sama dává bezděky průchod pravdě, jindy vášnivě potlačované, je to výkřik přirozenosti lidské, a ten neklame. Ano, *náboženství* je ta síla *třetí* blahonosná; tedy ne intelligence sama o sobě, ani síla hmoty sama o sobě, ani spřežení obou samo o sobě, nýbrž intelligence lidská, opatřená silou hmoty a posvěcená a ušlechtěná mocí *třetí,* mocí sv. náboženství, z nížto se rodí svědomitosť a nezlomná povinnostem věrnosť. — Tento trojspolek mocí, hmoty, intelligence a náboženství, je teprv naprosto dobročinnou a nepřemožitelnou velmocí, jížto nic neodolá a která společnosť blaženou činí a zemi s nebem spojujíc i brány blaženosti věčné lidem otvírá.

Mezi těmito třemi různorodými silami platí neporušitelný zákon rovné proporce, t. j. *čím větší* jest obor sil elementárních, jimižto intelligence pokračující vládne, *tím větší* svědomitosť, tím živější vědomí povinnosti a zodpovědnosti, zkrátka: tím *více* náboženství se vyžaduje.

Z této pravdy nezvratné následuje, že jest o společnosť lidskou velezasloužilým ten, kdo celý svůj život v nezištné práci svatému náboženství věnuje, aby je lidu vštěpoval. A v takovou práci se váže každý katolický kněz při svém vysvěcení; proto se mu i bezženství za povinnosť ukládá — qui potest capere capiat — aby patřil veřejnému blahu celý a nebyl »rozdělen«. Náš pak oslavenec tyto povinnosti na sebe nejen přijal, ale téměř po 40 let jim svůj život, své umění a vědění i svůj majetek věnuje. — V Liberci byl proto oblíben stejnou téměř měrou u Čechův i u Němců. Pro lid český zavedl české služby Boží, horlivě kázal, českou poučnou a modlitební knížku složil, posvátné staré zpěvy kostelních písní českých sebral, aby řečí i nápěvem v jazyku mateřském tím účinněji náboženství a mravnosť lidu vštěpoval. Bibliothéku knih českých založil, většinu knih do ní sám daroval, chudé a útěchy potřebné vyhledával aneb tito vyhledávali na děkanství Libereckém jej; kdo neznal českého »p. Pátera« dle jména, znal jej jistě dle skutků jeho. Činnosť taková národnosti proti sobě neroztrpčuje, nýbrž sbližuje, vštěpujíc sjednocující činnou lásku v srdce všech, bez rozdílu národnosti »ut omnibus omnia fieret«, aby se stal užitečným všem ve všem, Čechům i Němcům

Tytéž zásady vštěpoval dorostu kněžstva jako vicerektor v semináři Litoměřickém, tudíž svou velice užitečnou činnosť počtem svým odchovanců kněží znásoboval; až podnes se k němu s díky hlásí kněží Češi i Němci, kteří od něho k tomuto ideálu kněze katolického byli vedeni.

Důležitosť a význam práce této ocenila vrchní správa řádu společenského a usoudila oslavenci našemu zvláštní vyznamenání železné koruny; stalo se tak více ku povzbuzení jiných než *k dokonalé odměně* oslavencově; tuto mu chystá sám Bůh na věčnosti, který jej vyslal na vinici svou a slíbil odměnu, o které »ucho lidské neslyšelo, oko lidské nevidělo a do srdce nevstoupilo, co Bůh připravuje těm, kteří Jej a pro Něho bližního takto milují.«

A nyní obraťme k závěru zraků svých k sobě samým a k celé společnosti vlasti naší.

Přibývá prý v době naší ustavičně *intelligence,* která ovládá znenáhla veškeré *síly přírody,* a přece blahobytu veřejného *ubývá*,

síly národa se drobí, všeobecný společenský rozklad víc a více hrozí, a proč? — Protože *ubývá* oné *síly třetí*, ubývá náboženství, ubývá mravnosti, ubývá svědomitosti; zkušenosť v oboru elementárních sil přírody učí, že každé zanedbání zákonů, jimiž se tyto síly řídí, těžkou katastrofou sil těchto se na lidech mstí. Totéž platí i o zákonu sil hmoty, intelligence a náboženství, jímžto veškerá společnosť lidská se řídí. — Proto promluvte Vy, otcové a matky křesťanské, ve svých *rodinách,* — neboť tam jsou kořeny národa veškerého — promluvte to rozhodné slovo svého přesvědčení a rcete: Zjednáme více náboženství a bohabojnosti křesťanské ve svých rodinách! Promluvte i Vy, zástupcové rodičů, ve *školách,* ct. pp. učitelé, a dejte výrazu neúprosnému diktátu zdravého rozumu a tisícileté zkušenosti, že veškeré vzdělání intelligence bez zušlechťování srdce na základě náboženství křesťanského ani jednotlivci, ani národům neprospívá a proto zvolejte a rcete: zjednáme dorostu národa více náboženství ve *školách národních;* zvolej, národe *celý*, miliony svých hlasů na svou delegaci na sněmu zemském i říšském a rci: zjednejte nám více náboženství pro naši intelligenci na školách *středních i vysokých;* buďme proniknuti všichni tímto přesvědčením, a jednej dle toho *každý* z nás v oboru svém; pak buďte jisti, že národ Český rozkvětem intelligence, rozvojem sil hmotných bohaté vlasti naší a vlivem posvátné víry Svato-Václavské se stane v trojspolku sil těchto velmocí nepřemožitelnou, velmocí vítěznou; a vítězství toto povyšuje vítěze a neponižuje přemoženého, ba činí jej z nepřítele přítelem, ze soupeře spojencem a toť ideál trvalého vyrovnání dvou národů křesťanských království České obývajících. Každý nechť k tomuto cíli blahobytu všech přispěje dle sil svých, aby »takový dobrý boj bojoval, víru zachoval; bude pak i jemu uložena koruna spravedlnosti, kterou mu připraví spravedlivý soudce sám;« a národ celý uzří pomazanou hlavu svého císaře a krále ozdobenou ne korunou železnou, ale korunou v lesku staré katolické víry a ctnosti zářící, korunou Svato-Václavskou. Amen.

O moderním malířství.

Podává Dr. Ant. Podlaha. [1])

umění vůbec patrny jsou nové směry a proudy, jež kolem nás víří a kvasí, strhujíce nás bezděky v okruh svůj. Nebývalá hesla ozývají se kolem nás, naplňujíce nás překvapením a podivem. Jsme svědky různých extravagantních tendencí v literatuře i v umění výtvarném. Vidíme, kterak mnozí na to kladou váhu největší, aby umělec byl do krajností svérázným, aby byl apartním, a to apartním za každou cenu, aby odvážil se toho, čeho dosud nikdo nebyl se

[1]) Ku práci této užito bylo hlavně těchto spisů: *P. Keppler*, »Gedanken über die moderne Malerei« (v »Zeitschrift für christliche Kunst« 1892. a 1895.), *Em. Ranzoni*, »Moderne Malerei« 1895., *H. Reinhart*, »Die neuesten Richtungen der Malerei« 1896., *Joh. Volkelt*, »Ästhetische Zeitfragen« 1895., *C. Neumann*, »Der Kampf um die neue Kunst« 2. vyd. z r. 1897. Dr. *F. X. Jiřík*, »Obraz,

odvážil, nechať obsah a forma výtvoru jsou ušlechtilé nebo sprosté, cenné nebo ničemné. S úžasem pozorujeme, kterak vkus rázem se mění, a s obavou stopujeme některé směry ve vývoji moderního umění, vidouce patrně, že ocitají se na scestí, jež vede k úpadku a záhubě. Nicméně zároveň vidíme i dobré stránky a výsledky nebývalého tohoto ruchu, bez něhož by bývala snad nastala stagnace a konečně rovněž neodvratný úpadek vedoucí k smutným koncům.

A jako v umění vůbec, tak i v umění výtvarném vše kypí a kvasí v neustále měnivém rozvoji. Tento ruch nejsprávněji poznáme, a také i nejspravedlivěji posoudíme, díváme-li se naň se střízlivého stanoviska, jež jsme právě byli naznačili, tedy ani s příliš růžovým optimismem, ani příliš pessimisticky.

Máť moderní malířství vedle mnohých stinných stránek také nemálo stránek světlých.

Jest to především ohromná píle. Zajisté ani v době hyperprodukce malířské na konci století minulého a na počátku století nynějšího nebylo tolik malováno, jako za dob našich. Jak mnoho potu, píle a neunavné práce repraesentuje na př. jedna jediná výstava, ano nezřídka jeden jediný obraz z velikého počtu obrazů vystavených! Nehledíce prozatím k cíli a trvalému úspěchu této práce, neodepřeme zajisté její horlivosti a intensitě svého uznání. Jestiť práce, pilná, neunavná práce přední podmínkou rozvoje každého umění. [2])

Tato utěšená horlivosť pracovní měla v zápětí zlomení mnohých okovů malířství dosud svírajících, zapuzení mnohých zastaralých školských předsudkův — a z toho zajisté smíme se jen radovati. Pouta antiky, která počínajíc renaissancí čím dále tím těsněji umění malířské svírala a akademie naše až do nejnovějších dob úplně ovládala, dnes úplně jsou odhozena. Nové umění nám vyrůstá! Toto umění přichází znenáhla opět v těsný styk s lidem, jemuž se bylo zcela odcizilo. Ono přiměšuje v barvy své hojnou krůpěj demokratického oleje; obrací se opět k životu lidovému a objevuje v něm opět ony hojné zdroje krásných, pohnutlivých, poetických rysů a motivů, z nichž staré umění s tak velikým zdarem čerpati umělo. [3])

Ano, v nejnovější době zasáhlo výtvarné umění ještě o stupeň hlouběji; neobracíť se pouze ke třetímu, nýbrž ke *čtvrtému stavu,* zavítává do místností fabričních, kde otrok stroje pracuje; zabývá se sociálními snahami, sociálně-demokratickým hnutím, s jeho shromážděními i bouřemi; postava továrního dělníka s mozolnýma rukama není více řídkou postavou na obrazech i sochách. Moderní umění slovesné i výtvarné oblibuje si v tom, že volbou látky a způsobem znázorňovacím ukazuje bídu zavržených a vyděděných jako nesnesitelnou a křik proletariátu jako žalobu oprávněnou. [4]) Umění slovesné a vý-

dílo umělecké a technické« 1896.; *P. Desiderius Lenz* O. S. B., »Zur Ästhetik der Beuroner Schule« 1897.; *Otto v. Leixner,* Christenthum und bildende Kunst der Gegenwart 1897. a j. Výborná studie *Kepplerova* tvoří hlavní základ této rozpravy; z ní přejaty veškery neobyčejné bystré myšlénky a úsudky o moderní produkci malířské. — Z valné části bylo pojednání toto předneseno na literárním sjezdu družstva Vlasť roku 1896.

[2]) *Keppler,* o. c. str. 179.

[3]) Srv. *Rendla Tyršová,* »Čtvrtý stav v zobrazení malířském a sochařském«. Světozor XXVIII. 39.

[4]) *Joh. Volkelt,* o. c.

tvarné bývají tu nezřídka ve vzájemném spojenectví. Tak Čechovy sociální básně »Lešetínský kovář« a »Písně otroka« zavdaly u nás podnět k několika výtvorům malířským i sochařským. Nejnověji zvolil sobě socialistické théma sochař St. Sucharda, znázorniv, kterak továrenská velkovýroba ničí drobnou samostatnou produkci: dým vysokých komínů přechází v allegorickou postavu ženskou, jež rdousí vysíleného a na zem ve rmut a bláto povaleného dělníka . . .[5]) Uznáváme rádi i v tomto směru netoliko rozšíření pole, jež k novému tvoření pobádá, nýbrž také chvalitebný rys moderního malířství, jenž sympatičtější jest nežli duchaprázdný aristokratismus jeho předchůdce, jakož i přirozenější nežli affektovaný klassicismus dřívějšího malířství, jenž od pravého ducha antiky tím více se vzdaloval, čím více pouze zevními formami jeho se zabýval.

Čas i práce, jež získány byly obmezením pěstování antiky, přišly vhod přírodě, onomu naturalismu, jenž pro umění jsa nevyhnutelným, jest jeho nejvyšší školou formovou a jeho zdravým zdrojem. Zejména *krajinářství* znovu utěšeně rozkvetlo. Co umění činí pro probuzení smyslu pro přírodu, pro vycvičení oka k požívání krás přírodních, to přispívá netoliko ku povznesení umění samého, nýbrž jest spolu i vzácnou pomocí ku vzdělání a zušlechtění lidstva. To přičísti dlužno modernímu umění k veliké zásluze; činnost jeho v tomto směru jest zajisté požehnaná. Jest toho mnoho, co na moderních výstavách oko i srdce uráží, avšak nechybějí tu také nikdy krajinomalby, jež oko i srdce osvěžují a je odškodňují.[6])

Utěšený pokrok zvláště v líčení přírody děkuje nynější umění zvláště nové technice *světlomalby* nebo *malby ve volném světle* — *pleinairu*. Snaha malířova, technické prostředky umění svého obohatiti, jest poměrně stará. Jeden z největších mistrů renaissance a všech dob vůbec, Lionardo da Vinci, byl v tom směru rovněž tak neunavným experimentatorem, jako na přemnohých jiných polích lidského vědění a umění, ano on šel v tom tak daleko, že mnohé z jeho děl tím, že je zhotovil prostředky neprozkoumanými, propadly zkáze.[7]) Za našich dob technická dovednosť ovšem se přeceňuje. Projevujeť se zejména v technické dovednosti onen apartní individualismus, o němž jsme se byli zmínili. Mnozí pak, kladouce přílišný důraz na tuto apartní svéráznosť, domnívají se, že uměleckosť záleží ne-li výlučně, tož přece aspoň převážně v novém nebo něco nového vyhledávajícím užívání znázorňovacích prostředků, ve virtuosním překonávání spočívajících v nich obtíží a překážek. A jdou ještě dále, míníce, že v uměleckém díle nic nezáleží na duchu, nic na smyslu pro půvab a krásno, aniž na významném obsahu, nýbrž hlavně nebo dokonce výhradně jen na technice co možno svérázné a nové směry zahajující. Útrpně pak usmívají se jeho laickému stanovisku, jestliže někdo na uměleckém díle obdivuje půvab, krásu a hloubku jeho obsahu. A přece jest technické mistrovství pouhým prostředkem, nikoliv však cílem umění. Na to však se rádo zapomíná, a nezřídka bývá obraz, jenž co do ducha, obsahu a formy jest bezcenný, veleben jakožto umělecké dílo prvého řádu jen proto, že představuje nějaký nový

[5]) Vystaveno na II. výstavě spolku »Manes« r. 1893.
[6]) *Keppler*, l. c. 181.
[7]) *Ranzoni*, o. c. 20.

barvový experiment. Na hledání nových technických prostředků znázorňovacích měly také nemalý vliv moderní nároky na názornosť a intimnosť uměleckého znázorňování. Naše přírodovědecky vycvičené a nervósně zjemnělé smysly vyžadují názornějšího vytčení osobitnosti, názornějšího vytčení individuálních nálad a dokonalejšího vystižení jedva postřežitelných prchavých dojmů. Modernímu člověku nezdá se stupeň názornosti a individuálnosti, s nímž se dřívější doby spokojovaly, více postačitelným. V této potřebě intimnější individuality tkví z valné části pleinair se svým zachycováním nejjemnějších záchvějů světla a barev, jakož i moderní smělý, široký, náčrtkovitě nahozený způsob kladení barev. Lehký, takřka bezstarostný způsob kladení barev vzbuzuje dojem, jakoby znázorněným předmětům bylo vše zúmyslné, umělkované, aranžované daleko, a jakoby v nich to, co jest individuální, v plné náhodnosti, okamžitosti a přirozenosti své výrazu docházelo.[8])

Přihlédněme blíže k povaze malby pleinairové! Jak již jméno »plein air« naznačuje, jde tu o zásadu, že vše, co znázorněno býti má jakožto pod širým nebem jsoucí, má býti malováno tak, jak skutečně ve volném světle se jeví. Tato snaha přírodu ve všech jejích zjevech bezprostředně zachytiti není z brusu nová. Již před čtyřiceti lety snažil se známý švýcarský malíř François Buchses s opravdu freneticko horlivostí o to, aby obrazy své pokud možno přímo před tváří přírody zhotovil, aby maloval pouze, co a jak viděl; perhoreskoval tudíž také modifikování přímých studií ve přírodě konaných v »obrazy ateliernі«, jak pohrdavě ony malby nazýval, jež v podstatě nikoliv ve volné přírodě, nýbrž v umělcově pracovně vznikly.[9]) Co však za doby Buchsesovy bylo zjevem ojedinělým, stalo se nyní heslem všeobecným: malířský atelier byl pojednou pokládán za pařeniště všeho nepravého — v přírodě pod slunečníkem má prý práce býti započata i skončena.

Pleinair klade především největší důraz na specificky malebný, koloristický princip. Byla-li dosavad barva pokládána více méně za věc podřízenou, kteréž ovšem veliká důležitosť přísluší, která však přece jen pouze má dovršiti dílo umělecké, jež kresba a komposice byla vytvořila, — stala se nyní věcí hlavní: působení barev bylo položeno za hlavní cíl. Barvě náleží prý v malířství táž úloha, jako tónu v hudbě; barvami především prý má malíř svoje myšlénky a city vyjadřovati, barvami má malba k divákovi mluviti, barevnými dojmy nejprve na oko, a prostřednictvím oka na ducha a mysl působiti. Nastalo zimničné studium barev, nadšený jejich kult, a to právě vedlo k objevení zcela nových oblastí barvových. Zavržen byl dosavadní zvyk malovati vše, i otevřenou přírodu, v redukovaném světle ateliérním, zavržen byl zvyk seslabovati lesk a jas světla slunečního. Nyní naopak jali se malíři stavěti vše v plný jas sluneční a hleděli podati lokální barvy tak, jak pod vlivem zářícího slunečního světla skutečně se jeví, beze všeho umělého přitlumení. Tato snaha vedla k objevení barev, barevných tónů a akkordů, jichž dosud vůbec nebylo užíváno, anebo toliko jen zřídka. Světlé a jasné tóny, jmenovitě také barvy bílá a světlošedá, došly obliby; temné, syté, hluboké tóny,

---

[8]) *Volkelt*, o. c.
[9]) *Ranzoni*, o. c. 20.

jež dosud koloristickou velmoc tvořily, ustoupiti musily do pozadí.[10]) Nový způsob vedení světla učinil na některé malíře takový dojem, že ho užívati chtěli všude, i kde nebylo na místě. Tak malovali interieury v nejostřejším volném světle; interieury takové zdály se pak býti naplněny pravou záplavou světla, a osoby, jež tu stály nebo seděly, činily dojem, jakoby vlasy jejich právě ohněm byly vzplály a p. K těmto a jiným extrémům pleinairu ještě se vrátíme; nicméně však můžeme bez rozpaků prohlásiti, že celkem značí pleinair skutečný pokrok, zejména veliký pokrok ve zobrazování toho, kterak světlo a vzduch předměty oblévají a ochvívají, ve zobrazování volného postoje předmětů v dálném moři světelném a vzduchovém — rozlehlosť prostorová jeví se nám na obrazech pleinairových často čarovně; připadá nám, jako bychom viděli přírodu, kterak ve světle a vzduchu se koupá.[11]) Novou touto technikou lze opravdu již něco svésti, užívá-li se jí rozumně. Nelzeť popírati, že dříve koloristické stránky příliš málo bylo dbáno, že stupnice barev zvláště co do stupňův vyšších příliš byla zkracována, že mnozí malíři barev takřka se štítili, a že tím mnohé výborné síly barvové zůstaly skrytými.

Jakožto nejmilejší dar pleinairového malířství vítáme právě to, že jeho prostřednictvím přátelský svazek malířství s přírodou stal se těsnějším. Zcela jinak nežli v dobách dřívějších stala se příroda mistryní v podávání barev, a její nejvyšší a nejveselejší barevné akkordy mohly nyní štětcem býti vystihovány. Technika pleinairová jest více nežli pouhou technikou, onať jest spolu hlubokým principem, zbystřila smysly pro pozorování přírody, zvýšila výkonnosť malířství, rozšířila jeho pole o sluncem ozářené, světlem prosycené říše.[12]) Žádný malíř nebude moci napříště zbýti se povinnosti osvojiti si nové vyjadřovací prostředky pleinairového malířství.

Vytčením světlých stránek v rozvoji nynějšího malířství nabyli jsme práva a vzali jsme na se i povinnosť, bychom upozornili také na stinné jeho stránky.[13])

Především dlužno konstatovati, že přehmaty, pobloužení, nepopíratelné kroky v zad přes mnohé pokroky vedou konečně k tomu, že moderní malířství nalézá se v nápadné, nikdy před tím nebývalé nejistotě a nejasnosti v tom, co chce a má, co umí a smí. Tu bylo pro ně osudným úplné přetnutí svazku, jenž malířství s filosofií ještě poutal, dvojnásob osudným, ježto již dříve svazek s náboženstvím úplně byl přetrhán. Moderní malířství netají se tím nikterak, že pohrdá vší aesthetikou a filosofií umění, kteráž snaží se jeho podstatu a úkoly spekulativně probadati. Nedostatek filosofie zavinil řadu sebeklamů a nejasností, jež celý rozvoj malířství rozrušily. K otázce: »co zamýšlíš? který cíl položil's svému podnikání?« odpověděl by malíř starších dob zajisté asi takto: »vypravuji kresbou i barvami; líčím, učím, těším a uchvacuji — vše to za tím účelem, bych svojí hřivnou přispěl ku vzdělání ducha, k zušlechtění srdce, k povznesení duchovního života.« Moderní malíři však prohlašují: »Předchůdcové naši chtěli učiti, vychovávati, vzdělávati — my malujeme.« Ale to právě

[10]) *Keppler*, o. c 182.
[11]) *Volkelt*, o. c.
[12]) *Ramberg*, Hellmalerei 1889, str 4; *Keppler*, o. c 183.
[13]) *Keppler*, o. c. 183—188.

chceme věděti: proč malujete, proč? »Tato otázka není oprávněna,« odpovídají, »my malujeme, abychom malovali.« To jest jinými slovy: umění, malířství, jest výhradně samo sobě cílem; cíl uměleckého díla nesmí ležeti mimo ně; každý jiný účel jest donucování, jež svobodu umění obmezuje. Ale tato theorie, hlásající, že malířství jest prosto všech vztahův, neodpovídá přímo k otázce po cíli, nýbrž obchází ji; ona není rozumnou odpovědí, nýbrž brutálním odepřením odpovědi. Věta: »umění nemá jiného cíle nežli umění,« jest protimyslná; l'art pour l'art est une absurdité (Lammenais). Absolutní bezevztahovosti malířství nelze theoreticky hájiti, aniž ji lze prakticky provésti.

Na pohled velice určitou odpověď k otázce po cíli dává škola zcela konsekventních *naturalistů* a *realistů*. Jejich program zní: malířství má reprodukovati přírodu, má co možno věrně zobrazovati skutečnosť; bylo prý pobloužením a blouznivou illusí, honilo-li se malířství v dobách dřívějších za ideály, chtělo-li vyjadřovati nějaké idey a pomysly nadsmyslné ve smyslné tvary pojímati — příroda prý jest jediným ideálem umění, přírodu napodobovati jeho nejvyšším cílem. Malíř prý nemá nic z nitra svého přičiňovati, nýbrž jen reprodukovati, nemá komponovati, nýbrž pouze kopírovati, nemá vymýšleti, nýbrž toliko hledati a nalezené štětcem zachytiti. A tak zapsala se veliká škola přírodě rukou i srdcem, tělem i duší; ona nezná jiného ideálu leč toliko jen přírodu, žádného jiného předmětu zobrazování leč toliko zjevy skutečnosti, žádný jiný pramen látek leč toliko jen zevnější názor, žádného lepšího mistra nad model, žádného vyššího cíle nad kopírování přírody, žádné přísnější povinnosti nežli při tomto kopírování co možno objektivně si počínati.

Na první pohled jest patrno, že odpověď naturalistů není postačitelna. Nevysvětluje, proč dlužno přírodu napodobovati. Vždyť přece máme přírodu již ve skutečnosti správnější a lepší nežli ji umělec vystihnouti může — jaký účel ospravedlňuje tedy jeho napodobovací pokusy? Mají snad podati důkaz o bystrosti jeho oka a o jistotě jeho ruky? A mohlo by skutečně nejobjektivnější kopírování, při němž toliko vnější orgány mechanicky jsou súčastněny, nejvnitřnější osobnosť umělcova však nečinnou a skrytou zůstává, býti vpravdě uměleckým a jediné oprávněným? Kdyby cílem umění bylo pouze napodobovati skutečnosť a k ní co nejvíce se přiblížiti, bylo by ve všech odvětvích a výtvorech svých nic leč bídným nedochůdčetem. Vždyť zůstává umění vždy a všude, také tam, kde chce býti co nejvíce jen možno realistickým a naturalistickým, od přírody tak velice vzdáleno, tolika principielními rozsedlinami od ní odděleno, že úloha její, kdyby ve všemožném napodobování přírody spočívala, musila by pokládána býti za nezdařenou. Umění musí míti podstatně jiný úkol, nežli — jak Jean Paul pravil — »prosaické nevolnictví pouhého napodobování«; jen pak, jestliže jeho cíl jest jiný, lze pochopiti, že veliké jeho odchylky od skutečnosti nepůsobí na nás rušivě.[14])

»Nová škola,« praví Max Bernstein,[15]) »kárá staré malířství z toho, že doslovně neopisovalo, nýbrž volnými slovy transkribovalo, že komponovalo a nekopírovalo. Škola ta tvrdí, že příroda vždy a všude hodna i schopna jest reprodukce. To však jest omyl. Vyšetřo-

[14]) *Volkelt*, o. c.
[15]) Münchener Jahresausstellung. 1889. 27.

váním otázky, zdaž vše skutečné jest hodno uměleckého zpracování, netřeba se zdržovati. Co pak se týče reprodukce, dlužno podotknouti, že nikdo nedovede přírodu opsati, aniž by při tom rukopisu svého neprozradil. Deset malířů postavených před týž předmět zhotoví desatero rozličných obrazův. Čím větší jest nadání malířů, tím větší bude různosť obrazův. Není pravda, že by některý básník nebo umělec výtvarný dovedl svět líčiti tak, jak jest. Onť jej může pouze vylíčiti tak, jak jej vidí. A záleží při nejmenším zrovna tolik na tom, *kterak* vidí, jako na tom, *co* vidí. Nikde v nesmírném vesmíru nepryští se zdroj umění, leč toliko v nitru umělcově. Věc, jaká sama v sobě jest, jest nepřístupna netoliko vědeckému poznání, nýbrž i uměleckému napodobení. Onen blud jest nebezpečný, poněvadž klade na místo předního požadavku — aby totiž umělec měl sílu tvořivou — žádosť pošetilou a nesplnitelnou, aby umělec vůči přírodě zřekl se osobnosti své a svého práva tvůrčího, a poněvadž blud ten, kdyby k poslednímu důsledku svému byl proveden, hlásal by nauku, že při zobrazování přírody duše lidská nesmí se do práce míchati.«

Ovšem jest příroda základní knihou malířství, knihou, kterouž sám prst Boží byl vykouzlil. Avšak kniha přírody není malíři dána k mechanickému opisování a omalování, nýbrž k rozumnému, volnému užití. On ji ani opsati nemůže, i kdyby chtěl, nýbrž musí ji vždy takřka *překládati*.[16]) On má z ní *tvořiti*, — k tomu však potřebuje *tvůrčí* síly a činnosti vlastního ducha. Přírodu, kterou chce znázorniti, tento kus skutečnosti, krajinu, výjev ze života lidského nebo zvířecího, musí okem svým v nitro své přijati, ideálně zpracovati, umělecky přetvořiti a takořka přeroditi, životem a duchem ji opatřiti a na plátno přenésti.[17])

Zdaž není umění opravdu ničím jiným leč pouhým podáváním skutečností přírody a života, pouhým napodobováním skutečnosti? Zda skutečně cena uměleckých děl říditi se má dle stupně, v němž snaží se ke skutečnosti se přiblížiti nebo jí dostihnouti? Zdaž spočívá podstata umění opravdu v tom, aby bylo opětováním přírody (v nejširším slova smyslu) prostředky technickými? V tom případě bylo by každé přetvoření přírody, každá odchylka od ní nedokonalostí. Jinak tomu, jestliže poslední cíl umění nespočívá v napodobování přírody. Pak spočívalo by v přetváření přírody, ve vzdalování se holé skutečnosti snad právě přednosť umění. Pak snad by přece uchvacující a povznášející moc umění spočívala právě v tom, že nám skutečnosť pouze nezobrazuje, nýbrž přerůzným způsobem přetvořuje.[18]) »Nenáležíme k těm,« prohlašuje náš aesthetik Dr. Miroslav Tyrš, »již snad za to mají, že úkol umění podrobným opisováním holé skutečnosti se všemi nahodilostmi a nedostatky jejími jest vyčerpán; myť zajisté obraznosti a svěžímu citu pro krásu a karakteristiku svrchovaný úkol při tvoření uměleckém přisuzujeme.«[19])

Prošla-li příroda toliko zevnějškem umělcovým, skrze oči jeho do rukou jeho, aniž by duch, srdce a duše jeho o tom zvěděly, bude

[16]) *C. Neumann,* Der Kampf um die neue Kunst, 79.
[17]) *Keppler,* o. c. 187.
[18]) *Volkelt,* o. c.
[19]) *Tyrš,* O podmínkách vývoje a zdaru činnosti umělecké, 1873., 17.

obraz jeho mrtvým a bezživotným. Jeho snaha po přirozenosti zaběhne v krajnosť; jeho výtvory stanou se pro samou přirozenosť nepřirozenými. Na tomto otisku přírody nebude snad chyběti žádná čárka, žádná barevná nuance, toliko jedna jen věc bude se mu nedostávati — ale toto jedno jest všecko — bude mu chyběti — *život.* Otisk ten bude se míti ke skutečné přírodě zrovna tak, jako anatomický praeparát k živoucímu organismu. Tento výřezek ze přírody nebude míti více podílu na životě všepronikajícím, jenž jest žilobitím přírody — a jiný, vyšší, duševní život nedovedl mu tvůrce jeho dáti, právě proto, že není tvůrcem, nýbrž kopistou a bídným plagiátorem. Právem smí umělec jen tolik studia přírody do díla svého vložiti, kolik mu na obsahu ideovém jako protiváhu po bok postaviti může; vloží-li do něho více studia, docílí tím pouze přírody — mrtvé.[20])

Umění jest podstatné přetvoření přírody. Umění dělá z přírody něco zcela jiného, ono tvoří novou skutečnosť, vykouzluje jiný svět. Umění má toliko vzbuzovati dojem skutečnosti. Ale tento dojem skutečnosti nevyžaduje, aby se skutečnosť kopírovala, nýbrž dlužno si požadavek ten mysliti v tom smyslu, že výtvor umělecký má buditi *zdání,* jakoby v něm skutečnosť existovala.

Že obraz, byť sebe věrněji kopíroval přírodu, skutečnosť nikdy nevystihne a pouhým zdáním skutečnosti spokojiti se musí, jest patrno. Vždyť především již hloubka obrazu jest pouhým zdáním. Předměty obrazu jsou tu v jediné ploše; teprve oko naše, na postřehování hloubky uvyklé, prodlužuje takřka plochou malbu vzad, vzírá do plochého plátna perspektivní prostornosť. Byť perspektiva malby byla sebe lepší, přece nikdy nevyrovná se perspektivě, která se nám jeví ve skutečnosti. A v příčině barev? Zdaž sebe lepší pleinairista může vystihnouti oslňující paprsky sluneční? A zdaž svit měsíce, třpyt kovu, lesk oka, jak je malíř znázorňuje, jsou rovněž tak intensivní, jako ve skutečnosti?[21])

Čím více umělec duchaprázdným, mechanicky kopírovacím způsobem za přirozeností se pachtí, tím neschopnějším se stává, aby vůbec přírodě ještě rozuměl a ji pochopil. Příroda jest bytosť útlá: kdo jí nepřichází s otevřenou duší a sympatickým srdcem vstříc, tomu se nezjeví. Před umělci, kteří rafinovanou technikou chladného, cituprázdného srdce ji pytvati a na ní tajemství její vynutiti chtějí, — před těmi skryje se sama v sobě a neodhalí jim tváře své. A tím se stalo, že toto malířství dožíti se musilo velikého pokoření, že totiž bylo předstiženo konkurrentkou, kterouž by nikdy za rovnocennou neuznalo, totiž — reprodukcí *fotografickou.*[22]) Ba ještě k horším koncům vede tento směr — k *trivialisaci* přírody. »Jestliže obyčejné,« praví Volkelt, »znázorňuje se tak, že znázorňovatel z něho nic svérázného a poutavého vypracovati nedovede, stává se obyčejně triviálním. Umění intimity spočívá v tom, že také ve všedním a málocenném jakýsi významuplný ráz se vypozoruje. Nuže, chybí-li tento jemný sluch pro výmluvné ve všedním a nepatrném, vzniká nízké, ničemné, obyčejné v běžném významu něčeho úplně nezajímavého. Tento trivialismus slavil u velikém rozsahu vjezd do malířství a

[20]) Rembrandt als Erzieher.
[21]) *Volkelt,* o. c. Srvn. *C. Neumann,* Der Kampf um die neue Kunst, 78.
[22]) *Keppler,* l. c. 186—188.

básnictví. Mnozí umělci mají zrovna tendenci jednotvárnosť přírody a života do umění přejímati. Kráčíme-li moderní výstavou obrazů, padá nám na tucty malířův do očí, kteří k tomu směřují, aby příroda i lidé, tvary i barvy byly trivialisovány. Vyhledávají jednotvárné právě proto, že jest to jednotvárné, vyhledávají tupomyslné pro tupomyslné . . . S tupou myslí utkvívají na obyčejném jako obyčejném a představují je také v triviálních, šedých a červených, mazlavých a rozdrchaných barvách . . . Místo aby žízeň patření ukojili, vzbuzují v oku nelibý pocit prázdnoty a nízkosti. Strhují přírodu v živoření proletářské . . .«

A tím již přicházíme k jinému odvětví naturalismu. K otázce po cíli malířství dává zvláštní škola naturalistů jinou, zdánlivě zcela jasnou a konkrétní odpověď. Její heslo zní: »Malířství má snažiti se dosíci pravdy a má pravdu pravdivě znázorňovati.« Toto heslo skrývá v sobě polemický osten, jenž vyznívá ve slova: »Nikoliv krása, nýbrž pravda!« »Fiat *veritas*, pereat mundus!«[23]) Směr tento nazýváme *verismem*. (Pokračování.)

Má život trny.

Má život trny, ale dosti růží,
  dlaň po nich vztáhni:
trn ostrý zmizí pro ty, kdož se vzmuží —
  po růžích sáhni!

Má život mraky, ale více světla,
  zář střídá chmuru:
jen vzhůru srdce jako — lilije vzkvetlá
  pne kalich vzhůru!

Má život bouře, ale dosti míru,
  jen utiš vášně,
jež nitro vzbouří — podobny vln víru —
  a řádí strašně!

Má život slzy, leč i úsměv luzný —
  déšť s pestrou duhou!
Je nutný bol, je nutný zápas různý,
  jeť ducha zpruhou!

Bůh odměřil všem štěstí dobrou vahou,
  všem v míře plné —
žel, člověk si je boří vlastní snahou
  a Bohu klne!

Jan Vránek Pohořský.

---

[23]) *C. Neumann*, Der Kampf um die neue Kunst, 81.

Několik dodatků k učení Mistra Jana Husi.

Napsal Dr. **Antonín Lenz.**

(Dokončení.)

VI.

Učení M. Jana Husi o Antikristovi.

Palacký praví o Husovi: [1]) »Reformatorská činnost neboli (chce-li kdo tak mluviti) revoluční činnost jeho v Církvi předčila ovšem vysoko, ale podporována byla také vlastnostmi v jiném ohledě znamenitými. Vynikalť mezi kollegy svými nejen silou karakteru, ale i rozsáhlou sběhlostí v oboru všech souvěkých náuk. Podivuhodná byla jeho známosť všech starých Otců církevních, ale i klasiků řeckých a římských, pokud jeho věku vůbec přístupni byli, znal se i ve vědách přírodních a v historii výtečně, ano i v několika nevšedních jazycích starých i nových.«

Líčí-li Palacký tímto způsobem vědomosti Husovy, měl zajisté k tomu také doklady, a proto rád chci připustiti, že slynul Hus nevšední učeností, ač jest mi těžko přijati, že byl důkladným znalcem Otcův svatých, a to, jak Palacký dí, všech sv. Otců, neboť kdyby tomu bylo tak skutečně, byl by nešel, tu důvěru mám v ostrovtip jeho, za Viklifem, neústupně tvrdě, že jest učení Viklifovo o praedestinaci a o Církvi náukou Augustinovou. Také jest mi těžko přijati, že byl Hus znalcem jazyka řeckého podivuhodným, neboť on neužíval původního jazyka Písma sv. N. Z. ani v předůležitém výkladě textů čelícím ku primatu papeže římského, k pravomoci, a neklamnosti jeho u věcech víry a mravů.

Avšak tvrdím takto, »pace tanti viri«, o němž rád věřím, že znal prameny, jejichž znalostí já se honositi nemohu. V tom však dávám Palackému plně za pravdu, že se znal Hus ve vědách přírodních. Soudím takto na základě jeho spisu »De Antichristo et membrorum ejus anatomia«. Hus užívá v tomto spise své přírodovědecké čili určitěji fysiologické znalosti k tomu účelu, aby náležitě vylíčil zlobu Antikristovu, jejž jmenuje Behemotem, šelmou, Babylonem atd., a zároveň zlobu jeho a zlovolné vlastnosti jeho naznačuje na základě rozmanitých vlastností údů těla lidského.

Tou příčinou jsou předmětem rozjímání Husova fysiologické funkce údů těla lidského. Odtud popisuje vlasy Antikristovy, paternice, čelo, obličej, oči, uši, nos, ústa, jazyk, slínu, zuby, pysky, bradu, vous, ramena, ruku pravou i levou, prsa, srdce, plíce, sleziny, žaludek, pokrm, játra, vnitřnosti, žluč, břicho, kosti, hřbet, ledviny, kosť bokovou, hnáty a morek, kolena, stehna, nohy, žíly a kůži, a poněvadž prý jest Antikrist náměstkem ďáblovým, i jeho ocas.

Hus podává, vykládaje svoji náuku o Antikristovi, především výměr o něm. Jménem tímto zove prý se každý falešný křesťan,

[1]) Dějiny. III., 166. Ed. II.

anebo se béře jméno to v rozumu člověka na oko zbožného, vskutku však pokrytého, zloby plného naproti Kristu Pánu, kterýž jest hlavou všech údů svých. V rozumu tomto znamená prý Antikrist osobu, kteráž drží svrchovanou moc světskou i duchovní v Církvi, a to působením satanášovým, a sobě rovného nemá v důstojnosti, bohatství a cti. [2])

Na tom základě stoje odporuje Hus některým domněnkám katolických theologů, že Antikrist pojde z pokolení Dan, [3]) ano, M. Jan Hus nechce ani míti, aby Antikrist pocházel ze stavu světského, anebo ze židovstva, anebo z pohanstva, anebo z mohamedánů, aneb i jiných nekřesťanů, alebrž tvrdí neustupně, že Antikrist pojde ze stavu kněžského. [4])

Avšak Hus tvrdě, že Antikrist pojde ze stavu kněžského, nemá na mysli kteréhokoliv obyčejného kněze, neboť prý obyčejný kněz není vyvýšen nade všecko, což slove Bůh, aby mohl seděti v chrámě Božím, jakoby byl bohem, ovšem ne podle přirozenosti, ale podle účastenství; ne jakoby byl bohem na nebi, ale bohem na zemi. Na ten způsob sluje prý také ďábel bohem světa tohoto. Podobně prý mluví také Písmo, zovouc na místech mnohých ty bohy, kteříž jsou zde na světě jeho náměstky, pakli drží pravdu a podle zákona Božího žijí, anebo jestliže drží úřad zřízený pro pravdu a spravedlnosť.

V tom však rozumu, jak sobě M. Jan Hus představuje Antikrista, nemohou jím býti, jakž také výslovně naznačuje, ani císařové ani králové, neboť jim prý ani možno není, aby dostoupili svrchovaného stupně šalby, leč by měli svrchovanou pravomoc, a směli podle zvůle své zápoliti s obročím a služebnostmi duchovenskými.

Kristus prý a Antikrist jsou, jak rozumuje dále Hus, jistou měrou a analogií směrem k náboženství spojeni.

Kdyby prý byl Antikrist podle rodu Židem, anebo kterýmkoliv nevěrcem, neměl by do sebe se všech stran způsobilosť a moc ku svodům všelikerého druhu, a neměl by na snadě veškerých cest ku klamání vyvolených, a také by se nedělo příští jeho při hromadné apostasii, o nížto sv. Pavel zřejmě píše. Také by nemohl svody svoje prováděti pod tvářností náboženství a svatosti. Aniž prý může býti osoba kterákoliv tím nejúhlavnějším Antikristem, jelikož by prý takový Antikrist neměl autority takové, aby odnášel nad lidem vítězství, aniž by mohl tou měrou býti škodliv Církvi Boží. [5])

Jinak ještě se béře Antikrist v rozumu mnohosti lidu spolu s nejúhlavnějším Antikristem, právě vylíčeným, kterýžto jest jejich knížetem a hlavou.

Tak jest prý Antikrist, jak rozumuje Hus dále, mohutnější a horší nežli kterýkoliv jeho člen a horší nežli hlava tohoto zlostnického množství. Tou měrou prý nebude Antikrist osobou jednotlivou, anebo jak se říká, fysickou, ač by byla ona z lidu křesťanského vzata a měla pro sebe autoritu veškeru, jakož prý z Písma vychází na jevo. [6])

---

[2]) De Antichristo et membrorum ejus anatomia. Cap. I.
[3]) Sermones 28. Joan. Hus. Sermo I. Monumenta Joannis Hus II., 85.
[4]) De Antichristo et Cap. I.
[5]) C. c. Cap. I.
[6]) Tamtéž.

Jest prý tedy, pokračuje Hus, Antichristus tolik jako falešný Kristus, čili člověk pravdě, životu Kristově podvodně odporný, zlobou přese všecku míru naplněný, drže v Církvi nejvyšší hodnost nad stavem duchovním a nad světským lidem a přikládaje sobě plnou moc a maje pro sebe sbory boháčů a moudrých mužů světa tohoto, vyvýšen jest nade všecky bohatstvím, autoritou a ctí, a přede vším těmi věcmi, kteréž náležejí Pánu Ježíši, jako jsou Písmo sv. a svaté svátosti, jichžto zle užívá ku cti a slávě své, a obrací na zisk svůj, a to, což jest ustanoveno ku spáse lidské, obrací ku svodům od pravdy Páně a od života ctnostného. A toto všecko koná Antikrist k tomu cíli a konci, aby byli lidé od cest Páně odtrženi a zavlečeni ku milování světa tohoto, a strženi ku lakotě, k svatokupectví, k pýše a smilství. [7])

Toť zajisté šeredný obraz moci a zloby Antikristovy, a zároveň jasně a průzračně ukazuje, že hrozný ten člověk a svůdce křesťanského lidu jest Římský papež.

Avšak, ač míní Hus popisem papeže zlehčiti a jako ďábla vtěleného světu ohlásiti, dává bezděky svědectví o pravomoci, jakou držela Církev, o pravomoci papeže Římského, že směřovala ona Církvi povšechné, bezprostředně ke kněžím, biskupům a jahnům a bezprostředně ke všem vespolně a k jednotlivým věřícím, že byla tedy pravomoc papežova všeobsáhlá, universálná.

Naznačil tedy náš rodák M. Jan Hus víru doby své o pravomoci papežově v tom právě rozumu, jakož byla za dnů našich r. 1870 na sněmě Vatikánském prohlášena. Hus naznačil svým děsným popisem o Antikristovi-papeži, nechtěje, víru, kterouž hlásali světu theologové scholastikové a filosofové křesťanští před ním, a též za jeho dob: že drží papež netoliko pravomoc nad veškerou Církví, ale také, že Písmo sv. u věcech víry a mravů v poslední instanci neklamně vykládá, a že k jeho soudu náležejí spory u věcech víry a mravů, jež na konec neomylně vyřizuje.

Arciť, že jest toto bezděčné svědectví Husovo protkáno injuriemi, jakoby byl papež tuto všeobsáhlou pravomoc proti pravdě a proti právu Božímu na sebe strhl, anebo aspoň proti všemu řádu a proti vůli Boží od císaře Konstantina byl přijal. Jest protkáno injuriemi toto svědectví Husovo naproti papežům, jelikož jim podkládá, jakoby byli užívali svatých věcí: Písma Božího, sv. svátostí, sboru lidí učených a boháčů ku svodům od Pána Ježíše a od svatého života. Pravíme, že jest svědectví Husovo protkáno injuriemi, neboť že by byli papežové konali tak lotrovské dílo, jak vypisuje ve své vášnivosti Hus, jest zjevná historická lež.

Z popisu však, jehož podává M. Jan Hus o veliké Antikristově moci, a že Antikristem nikdo jiný býti nemůže, než velemocný papež, jde *poněkud* na jevo, *že Hus předobře znal spisy Mistra Pařížského*, *Matěje z Janova.* Mistr Pařížský vypravuje totiž, [8]) že úhlavní příčina ohavnosti spuštění v Církvi jest ta okolnost, že přitáhl na se papež všecka obročí a služebnosti Církve, aby je opatřil podle vůle své, pak že obmyslil exemcemi výsadami, četné osoby a praebendy, a

[7]) Tamtéž.

[8]) De sacerdotum et monachorum horrenda abominatione. Cap. 30. Monumenta Joannis Hus. I., 473. seq.

tou cestou že prý odstranil základy poslušnosti řádným představeným Církve povinné. O tom prý, že bude míti tento rozvoj moci papežovy zhoubný vliv čili účin, a že povstane v Církvi ohavnosť spuštění, prorokovali prý doktoři v Paříži již před 136 lety, a prorocká slova tato byla prý jim vštípena Duchem Božím.

M. Matěj z Janova popisuje také Antikrista jako pozemského boha, kterýž když sesílil, zmohutněl a zbohatl, zpyšněl právě tak jako lucifer na nebi naproti Ukřižovanému, okrášliv sebe slávou a ctí tohoto světa. A k té cti a slávě prý mu napomáhaly převeliké dary od Boha jemu udělené. K dosažení tohoto cíle přibral prý na pomoc nadzmíněné dary duchovní a nebeské, autoritu totiž a moc Boží na zemi, moudrosť, vědu a svátosti Boží, a tyto všecky věci obrátil ku své svévoli a na své vyvýšení, a tím se nadmul pýchou, a moha zaslíbiti a dáti věci veliké, svedl množství ku milování světa a jeho žádostí, a to prý jest u příčině, proč Duch Boží opouští jeho chrámy. Svedený takto lid se prý rozmnožil v Církvi, a jsa po dlouhá léta ve cti a hojnosti, opustil ukřižovaného Pána. Ukřižovaný však dopustil satanášovi toho, aby byla pokora vyprázdněna, aby byl Kristus jako umrtven mezi křesťany, aby věci nebeské v Písmě zaslíbené za nic nebyly váženy, aby byli zhrzeni sluhové Páně.[9])

Jestliže tedy popis M. Matěje z Janova přirovnáme k popisu M. Jana Husi o Antikristovi, shledáme zajisté, že myšlénky Husovy a Mistra Pařížského se valně shodují, a že as Hus předobře aspoň některé spisy jeho znal.

Avšak, ač míní M. Matěj z Janova popisem o Antikristovi papeže Římského, rovně jako M. Jan Hus popisem svým, nezaběhl v tomto směru tak daleko jako Hus; neboť M. Matěj z Janova předkládá sice, což bylo při rozvoji moci Církvi na škodu, ale nikde *neupírá primatu papežského, aniž svrchované moci jeho, jakož tak činil M. Jan Hus*, kterýž netoliko tvrdil, že papežství není původu božského, ano i že moc papežská pochází z ďábla. M. Matěj z Janova dokázal také skutkem, že uznává Stolici Římskou za autoritu největší, neboť se výrokům jejím podrobil.

Než, vraťme se opět k Janu Husovi a k jeho výměru o Antikristovi. On dí, že se béře Antikrist jednak jako osoba jednotlivá, mající tu nejvyšší moc v Církvi, ale také jako sbor všech s ním spojených falešných křesťanů. Někdy však také tvrdí, že jest Antikrist sborem všech předzvěděných ku věčné zátratě, ano, že jedenkaždý předzvěděný jest Antikristem[10]) právě tak, jakož se dočetl v Anglosasíku Janu Viklifovi.

Avšak, ač jmenuje Jan Hus Antikrista sborem všech zlostníků, přece dává tento lichotivý titul především papeži. Jest prý nevyhnutelno, praví, aby hus se stále pohybovala naproti perutím Vehemotovým a naproti ocasu, který zakrývá ohavnosť šelmy Antikrista.[11])

Tím ocasem Antikristovým jsou však podle výkladu Husova prorokové Antikristovi: Mistři, doktoři a juristé, kteří prý zástěrou svatosti přikrývají ohavnosť šelmy. V tom však se jeví ohavnosť

---

[9]) Tamtéž.
[10]) Sermones 28. Joannis Hus L. c. II 88.
[11]) M. Christanno v r. 1413. Docum. Palacký. 54.

spuštění šelmy ještě větší, jelikož sedí na místě hodnosti své, jakoby byla bohem, žádajíc, aby se jí bylo klaněno.[12])

Odtud jest také M. Jan Hus naproti papeži velice rozezlen, neboť píše Křišťanovi, že nic neváží, že M. Páleč nazývá evangelické duchovenstvo čili přívrženstvo jeho duchovenstvem nevěrným, jen kdyby prý svým konáním nepodporoval a neposilňoval zloby Antikristovy.[13])

A poněvadž uctívá Hus papeže lichotivým jménem Antikrista, zove i duchovenstvo jeho, tedy katolické duchovenstvo, žákovstvem Antikristovým.[14])

Naproti tomuto ohyzdnému názvu dává Hus svým Viklifickým přívržencům, pokroku milovným, čili pokrokářským Mistrům, jméno evangelického duchovenstva, jakoby jen on a jeho přívrženstvo hlásali sv. víru podle evangelia a jakoby jen oni po křesťansku byli živi.

A jakoby nebylo horšího nepřítele národa Českého nad papeže,[15]) varuje před ním Pražany a napomíná jich, aby se ho nebáli: »Važte a vesele přijměte, žeť se na vás trhá ďábel, a Antikrist se šklebí, ale jako pes na řetěze nic vám neuškodí, když budete pravdy božie milovníci. Aj na měť se jesti již trhal několik let, a ještě mi jest úfám bohu za vlas neuškodil, nébrž vždy mi radostí a veselé přispařie.[16])

Ale, ač vyhlašuje Hus tuto moc papežovu jako beze všeho významu naproti těm, kdož chodí na cestách jím naznačených, přece úsilovně napomíná, aby se věrní Čechové nedali oklamati poslóm Antikristovým, jenž prý hříchy lidu lehčí, z hříchu netrestají, svým starším pochlebují, hříchóv lidu neoznamují, ze skutków svých se honosí, moc svú veličie, ale Pána Ježíše Krista v pokoře, v chudobě, v trpělivosti a v práci následovati nechtie. O nich prý prorokoval Spasitel řka: »Vstanú falešní prorokové a svedú mnohé. A vystřiehaje své vierné dí: »Varujte se od falešných prorokóv, jenž přichodie k vám v rúše ovčím, ale vnitř jsú vlci hltaví; po ovoci jich poznáte je. Jistě potřebie jest veliké věrným křesťanóm, aby pilně se ostřiehali: neb die Spasitel: že i vyvolení Božie byli by svedeni, by to mohlo býti. A opět napomíná, aby bděli, by lesť ďábelská nepodtrhla jich. »A tím buďte pilnější, čím více Antikrist se protiví; neboť súdný den se blíží, smrť mnohé trutí, a synóm božím nebeské sě království blíží.«[17])

Hus však potupuje papeže jako Antikrista netoliko v latinských svých spisech a v epištolách, ale také na kazatelně a v rozmanitých spisech svých českých. Tak dí ve svém traktátě o svatokupectví:[18]) »V tom rúhanie jest Antikristovo položenie, jímž se vznese nade všecko, což slove buoh, t. j. nad božstvie Kristovo, i nad Krista člověka, chápaje se moci božské a zamietaje pokoru a chudobu a jiné ctnosti a práci Kristovu, tak že jako milý Kristus zde bydle byl

[12]) Tamtéž.
[13]) M. Christanno. l. c. Str. 55. 56.
[14]) M. Christanno. l. c. Str. 57. 58.
[15]) Nihil novi sub sole, tak hlásají i teď liberálové a jejich přátelé. Věří-li tomu skutečně, jsou hlupci, nevěří-li, a přece tak hlásají, jsou ohavní darebové.
[16]) Pražanům z r. 1412. Doc. 34. 35.
[17]) Věrným Čechům z Konstance 16. listopadu 1414. M. Jan Hus prorokuje tuto konec světa brzký právě tak jako Viklif.
[18]) Erben I., 392.

jest Otce ve všem poslušný, tak on bude ve všem protivný Kristovi, a proto sluje Antikristus, t. j. protivník Kristův. O němž, dá-li pán bóh napíši.« [19])

Ze všeho toho, což bylo předesláno, jest zajisté patrno, že Hus, mluvě o Antikristovi, má především na zřeteli papeže Římského, právě tak, jakož shledáváme ve spisech M. Jana Viklifa; neboť Viklif ohlašuje světu, jako víru, že papež jest ten Antikrist, o němž čteme v Písmě svatém: *»Credo, quod papa sit ille Antichristus, qui describitur in scriptura.«* [20])

Tuto myšlénku maje na zřeteli píše Hus, že se Antikrist rouhá, když přestupuje reguli Kristovu, kteráž není podle libosti jeho, a vyvyšuje nálezky své, tvrdě, že má moc, zaříditi v Církvi všecko podle vůle své jako ustanovení svrchované. [21])

M. Jan Hus stihá Antikrista, t. j. papeže, že drží zvláště tři úhlavní lži a troje rouhání, neboť prý hlásá:

a) Že se stává ten, jenž byl řádně zvolen za papeže, tou právě volbou ihned hlavou veškeré Církve bojující a nejvyšším náměstkem Kristovým, a to prý jest naprostou lží. Z kronik prý jest známo, že se stali mnozí z těchto zvolených pohlavárů odpadlíky. Také prý nemůže býti nikdo náměstkem Kristovým, leč by ho následoval v životě. I bylo by rouhavé tvrditi, že dávají voliči (kardinálové) tento vrchol ctností zvolenému, anebo, že by Bůh jim musil učiniti za vůli a sám bezprostředně obmysliti zvoleného těmito ctnostmi. Tou měrou jest prý patrno, že tato zásada Antikristova jest nepravdiva. Vždyť nemohou voliči ani sebe obdarovati takovýmto vrcholem ctností, a proto tím méně jiného... Aniž mohou voliči puditi Boha, aby okrášlil milostí svou toho, kohož by chtěli voliti, neboť tou měrou by byli oni nad Boha vyšší, což tvrditi, bylo by rouhání zjevné... Řím prý není také místo pro svatý život způsobilé. Dále prý ten, kdož by vyhlašoval, že jest vyvolený hlavou Církve Boží, hlásá též, že zvolený jest neomylně z počtu těch, kdož jsou předzřízeni k životu věčnému, *jelikož prý jenom předzřízený může býti údem Církve svaté.* Avšak to jistiti, jest prý opět zjevné rouhání a naprosté. Mohou prý ovšem také takového voliti Římané, o němž zcela správně věří, že by byl nad jiné pokornější a tou měrou ke službě této způsobilejší; ale odvážiti se k tvrzení, že by se zvolený tou volbou stal také hlavou bojující Církve a svrchovaným náměstkem Kristovým, jest tolik, jako dopustiti se převelikého rouhání. Má prý se tedy zcela po katolicku věřiti, že nikdo není způsobilejší k tomu, aby byl náměstkem satanášovým, jako římský velekněz. A to prý jest na tom založeno, že prý může on nejspíše klamati Církev pokrytstvím a lžemi rozmanitými a sebe vynášeti nad Krista, a proto právě jest osobou nejzpůsobilejší k tomu, aby byl Antikristem svrchovaným. Sám král pýchy, otec lži, satanáš, učinil prý sobě takového náměstka, *kterýžto přikládá sobě naproti pravdě důstojnosť a moc, podváděti lid udělováním odpustků, a který jest také podle pýchy satanášovi podobnější, a proto prý bude pád jeho právě podle pýchy jeho děsnější.* [22])

[19]) Snad jest to Husův latinský traktát: »De Antichristo et membrorum ejus anatomia.«

[20]) Viklif, De potestate papae. Cap. 12.

[21]) De Antichristo et membrorum ejus Anatomia. Cap. 11.

[22]) L. c. Kap. 42.

Není třeba věru dokládati, že všecky tyto injurie Husovy naproti papežství a naproti způsobu volby papežů jsou postaveny na bludech Viklifických, jež přijal Hus ve své nepochopitelné zaslepenosti.

Tak mělká theologie Husova jest zajisté žalu hodna, a ještě více jest politování hoden tento náš rodák, že setrval v těchto anarchických a nerozumných bludech. *Šlechetný dr. Štěpán Páleč měl zajisté všechnu příčinu, aby nad ním zaplakal.*

b) Druhá prý lhavá zásada Antikristova je: »*Cokoliv ustanoví veleknéz stran víry, to prý aby bylo za víru drženo a přijato jako evangelium.*« Tato lež prý, již přikoval k sobě Antikrist, jest protivna víře Kristově, a má prý jemu v tom býti odporováno, leč by měly dekrety jeho základ v Písmě.[23])

c) Třetí lhavá zásada Antikristova jest prý, *že má býti zákonův jeho posloucháno více nežli evangelia, a to prý jest, jak Hus praví, patrné rouhání.*[24]) Není třeba dotknouti, že papežové takové zásady nikdy nepronášeli, ani papežův tak zvaný ocas, Mistři, doktoři a juristé takto nepsali, a proto můžeme zde prohlásiti, že mluvil zde Hus, jak jeho výtečný žák, sedlák Chelčický, říkával, »u vítr«.

Když byl mistr Jan Hus vylíčil Antikristovy zásady a jeho konání, probírá ihned známky, jimiž se liší Kristus od Antikrista. Kristus Pán jest Bůh-člověk, o Antikristu však se prý vypravuje, že není bohem, ani člověkem, ale že je vtěleným ďáblem. Kristus Pán jest všechen pravdomluvný, Antikrist však jest všechen prolhaný. Kristus Pán jest se všech stran ctnostný, Antikrist všechen nešlechetný. Kristus Pán jest tichý a pokorný, Antikrist však přeukrutný. Kristus Pán se podrobil lidem, Antikrist však se nechce podrobiti nikomu. Kristus Pán zakrýval Božství své člověčenstvím, Antikrist však tvrdí, že má ve skříni srdce svého ukryté všecky zákony. Kristus Pán jest čistotný, Antikrist však jest plný nečistoty.[25]) *On prý papež podporuje v Římě, po městech a hradech ty nejhorší neplechy, a proto prý sluje Církev Římská Babylonem a matkou smilství.* Kristus Pán byl chudý, praví Hus dále, Antikrist však, tento provinilý utečenec, odstrčiv chudobu, radostně schvaluje donaci Konstantinovu. Kristus Pán naplnil vůli Otcovu, Antikrist však plní toliko vůli svou. Kristus Pán zakázal přidávati něco k Písmu, Antikrist však udělal zákony, jichž v Písmě není. Kristus vydal sebe za spásu lidstva, Antikrist však vydává na zachránění svého nešlechetného života celé sbory národů na smrt. Kristus Pán zvolil sobě neumělé učeníky, Antikrist však volí sobě muže nad míru chytré a prohnané. Kristus Pán přikázal učeníkům svým, aby šli do celého světa a kázali evangelium a učili národy všemu, což byl přikázal jim; Antikrist však přivázal kněží k místu, aby tam pověřeni byvše autoritou sídlili, a aby nepřijímali nikoho a ve správu duchovní neuvazovali, autoritou jim nepřikázaného, leč by k tomu obdrželi dovolení, aniž aby dopouštěli knězi cizímu, vykonávati funkcí kněžských, leč by se vykázal, že má »litteras commedatitias«. Také prý *zakázal Kristus spory soudní pro věci pozemské,* Antikrist však vydal celou spoustu zákonů, jimiž se pěstují spory o praebendy a o důstojnosti. Kristus Pán prý sjednocuje, Anti-

[23]) l. c.
[24]) l. c.
[25]) Tamtéž. Kap. 43.

krist prý rozptyluje. V mystickém těle Páně jest prý srdce jedno a duše jedna, v těle Antikristově však toho není. Údové Kristovi chodí v pravdě a lásce, údové však Antikristovi chodí bez bázně Boží. V těle Kristově se odsuzuje všechen hřích a vada všechna: v těle Antikristově se však dovoluje hřích a vada, jako: přísaha, hry, tance, lichva atd.[26])

Tak posuzuje M. Jana Hus Antikrista, t. j. papeže, a království jeho, t. j. katolickou Církev, a dává tak opět na jevo, že vězí všechen v bludu Viklifově a Valdenských.

Stran místa, odkud působí (a působiti bude) Antikrist, míní M. Jan Hus, že jest jím (anebo bude) Řím. A tomu učí Hus, jak tvrdí, přes to přese všechno, že sv. Petr posílá pozdravení z Babylona: »Pozdravuje vás Církev, kteráž jest v Babyloně spolu vyvolená« (I. P. 5, 13); neboť prý tou dobou, když psal sv. Petr, nebylo Babylona, aniž prý bude bytováno v něm. Is. kap. 14. Nebude tedy starý Babylon místem, odkudž bude míti východiště působení Antikristovo. Spíše bude míti Antikrist sídlo své v Římě.[27])

Avšak, ač sídlí Antikrist v Římě (a sídliti bude), jest prý všude svými bludy, svými pověrami, svými nešlechetnostmi a svými náhončími. Přívrženců Antikristových, jakož i jeho pána, satanáše, jest prý množství veliké.[28])

Antikrist prý užije (a užívá) k nekalému účelu svému všeho, což jest v moci jeho, a zhoubné toto konání sluje prý Antikristovým nosem. Užívá (a užívati bude) velikolepého zjevu svého, služeb Božích, Písma, důvodů zdánlivé pravdy a pokryté mravnosti k záměrům svým, tedy tou právě cestou, jakou i jinde zaslepoval satanáš národy křesťanské. *Satan způsobiv sobě Antikrista postavil ho na výsluní Církve*, aby byl vyvýšen nade všecko, což slove Bůh, a aby rozmnožil počet těch, kdož jsou podobni jemu pýchou, lstí a lakotou. Tou cestou prý svodí Antikrist křesťanstvo a svodil. Zakrývá prý svoji zlobu pokrytecky, užívaje larvy ctnosti a nábožnosti a taje svých léček a nástrah, a tak urval na se moc a autoritu vznešených tohoto světa a rozšířil valně své tělo, kdežto jest těch poskrovnu, kdož jsou Ducha Božího.[29])

Koruna Antikristova jsou prý: kanovníci, proboštové, děkani a jiní toho druhu, kteří pronásledují lidi zbožné Titulují prý se tito lidé titulem pánů. Tak prý slovou: páni kanovníci, páni děkani, páni arciděkani, ale v Kristu Pánu se nechlubí. Zaslepenci prý jsou, neboť prý pronásledujíce věrné kazatele domnívají se, že by tím hájili Církve svaté.[30])

Tito svatí kazatelé mají prý poslání bezprostředně od Pána Ježíše, kdežto kazatelé Antikristovi spoléhají na svou důstojnost a běží, aniž by jich byl kdo poslal. Kazatelé prý svatí (Viklificko-husitští) přišli jménem Kristovým a ve jménu jeho konají prý služby kněžské, a On jest koruna jejich. A tím právě se liší od jiných korunovaných, jako jsou: Mistři, doktoři, bakaláři a jiní.[31])

---

[26]) L. c. kap. 43.
[27]) L. c. kap. 44.
[28]) Sermones Husii. Sermo IX. l. c. II., 85.
[29]) L. c.
[30]) De regno, populo et moribus Antichristi. Cap. 15.
[31]) Tamtéž. Kap. 16.

Antikrist prý jest a bude mocným pánem, a bude míti přívrženců do nesmírna, zároveň však jest (a bude) úlisným pokrytcem a ve vědách a v umění sběhlým mužem. Pod ním budou konati (a konají) službu paprsky sluneční, t. j. Písmo a doktoři. Jako boháč veliký proklestí sobě zlatem, moudrostí a mocí vládu nad světem veškerým. Náležeti bude jemu (a náleží) všecka moc světská i duchovní, a vyvýší (a vyvyšuje) sebe nade všecko, což slove Bůh. Těmto šmejdům Antikristovým, jak tuto významně přidává Hus, nikdo nerozumí, leč jen prostý, Bohem naučený člověk, a nikoliv lidé podle světa moudří.[32])

Svrchovaný Antikrist jest tedy podle důmyslných výkladů Jana Husi Římský papež. On prý válčí naproti svědkům Páně a stíhá je diffamací, kletbou a odpíráním pohřbu. Od let prý nedopouští, aby byl Viklif pohřben, jenž jest za kacíře vyhlášen.[33])

Antikrist prý zvítězí, jak předpovídá Hus, ale tím pouze způsobem, jako zvítězili nad Kristem Pánem Farizeové a Zákonníci, ale ne tak, aby zanikla víra křesťanská, (!?) kteráž na konec překoná svět. Ale těla jejich, t. j. těla těch svatých Viklifistů, budou ležeti na ulicích (jakož totiž čteme o Henochovi a o Eliášovi v Písmě), t. j. budou čítáni k vyobcovaným, a smrť jejich bude se zdáti mnohým hroznou.[34]) Ó, jak mnohá těla svatých, Viklifistů totiž, žaluje Hus, leží na ulicích velkého města Prahy, a nedopouštějí jich pochovati, a denně jich potupují![35])

M. Jan mluvě o vítězství, jež odnese Antikrist, t. j. papež nad Svatými, t. j. nad Viklifisty, připomíná, jakož bylo svrchu dotknuto, že na konec papež (t. primat papežův) podlehne. Ubohý M. Jan Hus jak se klamal ve svém proroctví! Ještě ani na hranici nedohořel, a již se začali ti svatí Viklifisté do stran děliti, a jeho učení nepřijala plně ani jediná husitská sekta. Husovo učení podlehlo téměř dříve nežli se narodilo. Jako M. Jan Hus o konečném vítězství svatých Viklifistů nad papežstvím prorokoval, tak předpovídal také konečnou zkázu papežství Jan Viklif, Petr Chelčický, Čeští Bratří a zejména Amos Komenský, Martin Luther a jiní a jiní. Zatím není v Anglii Viklifistů, v Čechách není pravých Husitů, Jednota Bratří zhynula, sekty Lutherovy živoří, a úpadek jejich není daleký. Zatím zůstává Církev katolická stále ve své živosti a svým dvoutisícletým trváním, ač jest od východu slunce až na západ obojována od ničemů všeho druhu, hlásá opět a opět: »Brány pekelné nepřemohou mne.« A tak zůstává pravdou pravdoucí, což před věky napsal veliký svatý doktor, svatý Augustin: »Ona (katolická Církev) jest Církev svatá, Církev jedna, kteráž bojuje naproti všem kacířstvím a může bojovati, ale nemůže býti nikdy vybojována. Z ní vyšla všecka kacířstva, byvše jako stelivo nepotřebné od kře odtržena, ona však zůstává v kořenu svém, ve vinném kři svém, v lásce své. Brány pekelné nepřemohou jí.«[36])

Chelčický tvrdil svým časem, že byl Antikrist již na počátku Církve odpůrcem jejím. Z počátku byl prý nepatrný, ale rostl prý, až všecku Církev obsáhl. Před ním tvrdil podobně Hus, připojiv, že

[32]) Tamtéž.
[33]) Sermo 23.
[34]) L. c.
[35]) L. c.
[36]) Sv. Augustin. In ps. 61. n. 6.

jako se skrze satanáše vplížil Antikrist do Církve, tak že prý bude znenáhla utracen.[37])

A jako tvrdil Viklif, že byli mniši ustanoveni, když byl satan rozvázán, a tím časem že také nejvíce zmohutněl Antikrist: tak se domýšlí také Jan Hus. Zprvu, jak podle Viklifa tvrdí, řídili prý správcové církevní Církev, jsouce synové pravdy i moudrosti, stavíce bezbožnosť všecku. Jak dalece prý on Hus poznati mohl z proroků, byla stavena bezbožnosť až do věku XII., jakož prý byli staveni smrtelní hříchové všichni, byvše tresty stiháni a vykořeňováni, tak že nemohli vniknouti v lid. Také prý nebylo tou dobou možno, aby povstaly haerese, jakož nebylo lze, aby satanáš pozdvihl hlavu Antikristovu.[38])

Dnes prý, pokračuje Hus dále, vládne Antikrist všemocně v Církvi, a proto prý se marně očekává Antikrist jiný (na konci věků před druhou parusií Páně). Vždyť prý nyní již zuří ohavnosť spuštění, kteráž se dostaviti má, a proto lhou prý (náhončí Antikristovi) jinou ohavností, která prý teprv přijíti má, aby se tak přehlédla ohavnosť přítomná. A touto právě lží mohutní prý Antikrist, t. j. papež. Tou cestou prý pronásledují tiché apoštoly Kristovy, moudré a proroky, tvrdíce opovážlivě, že prý jsou tito sluhové Kristovi kacíři.[39])

Tato ohavnosť spuštění přítomná jest prý všemu světu známa, a jakou as měrou? Hus odpovídá: tím, že se zjevuje, že jest dovolena všecka zloba, ano, že prý slove nešlechetností, žije-li kdo po křesťansku, a nemravnosť nejhanebnější sluje prý poctivostí.[40]) A poněvadž prý se ohavnosť spuštění do takové míry rozmohla, držán bývá ten za begharda a kacíře, kdož nejde s nešlechetníky.[41]) Ano, prý velmožové a mocní tohoto světa, praelati, kanovníci berou na se znamení Antikristovo, t. j. znamení bestie a šelmy, aniť prý mají ve svých erbech zvířata, *jako lva, orla atd.*[42]) *Ubohé království České má ve svém znaku lva, a tak nosí již od věků v erbu svém znamení satanášovo!*

Všickni ti, rozumuje M. Jan Hus dále, kdož jsou přívrženci Antikristovi, t. j. venkoncem všichni katolíkové, náležejí ku sboru zlostníků, nesouce na sobě znamení Antikristovo; avšak, ač prý činí zlostníci jeden sbor, není prý jednota známkou Antikristovou, neboť karakterem jeho není spojovati, ale rozptylovati, kdežto jest známkou Kristovou spojovati v jedno,[43]) a kdežto jest sbor vyvolených Božích mystickým tělem Páně, jest sbor Antikristův tělem Behemothovým,[44]) a figurou tohoto těla jest apokalyptická šelma.[45])

Tak děsně popisuje M. Jan Hus toho přítomného Antikrista a tímto Antikristem míní hlavu katolické Církve, Římského papeže, a sborem jeho míní sbor věrných katolíků, v kterémžto sboru se

[37]) Hus de regno, populo et moribus Antichristi. Cap. 2.
[38]) L. c.
[39]) L. c. Kap. 6.
[40]) L. c. Kap. 7.
[41]) L. c.
[42]) L. c. Kap. 8.
[43]) L. c. Kap. 9.
[44]) L. c. Kap. 10.
[45]) L. c. Kap. 11.

páše, jak tvrdí, všecka zloba beztrestně, ctnosť a život podle Boha se pronásleduje, a nepravosť a ohavnosť poctivostí slove.

A tento M. Jan Hus odpovídá téměř před smrtí svou k žalobě v procesu art. 21., že nazval Římskou Církev synagogou satanášovou: »Non est verum!« »Není pravda!« [46])

Můžeme si snadno představiti, jak děsně působily takovéto Husovy popisy o papeži a o jeho sboru (katolické Církvi) na náš český lid. Papež byl jemu líčen jako lotr, jemuž o nic jiného nešlo, než aby sedě na místě svatém sebe nad Boha vyvyšoval, aby ku své cti a slávě všeho užil, i věcí svatých, služeb Božích a svatých svátostí; že jemu (papeži) pranic na tom nezáleží, aby vedl k Bohu lid, ale spíše aby ho od Boha odváděl, a tak všecku zlobu podporoval, *město samé, kde sídlí (Řím), že jest ohavností spuštění, a v něm že jest dovolena všecka zloba a všechna nepravosť jako v říši satanášově.*

Muž, kterýž tak děsnými barvami líčil papeže jako Antikrista, a jeho věrné duchovenstvo a věrný katolický lid jako ocas Antikristův, byl M. Jan Hus, českému lidu velice milý a od něho vysoce ctěný, poněvadž lahodil jemu a jej lidem dobrým a svatým nazýval, a poněvadž měl pověsť pro foro externo dobrou, jako kněz bezvadný a nezištný, jako kněz, který horlil za vykořenění všech neplech a nepravostí a za plnou nápravu v duchovenstvu. Odtud věřil jemu lid, že jest papež a jeho duchovenstvo a všichni, kdož jsou s nimi v jednotě, jednolitou spoustou všech možných nepravostí a sborem zlostníků a darebů!

Takovéto výstřední, skutečnému stavu věcí odporné líčení rozeštvalo náš ubohý národ a naučilo ho nenáviděti papeže, kardinály, biskupy, preláty, kněze a na konec celé duchovenstvo katolické, a M. Jan Hus přičinil se všemožně, aby tuto nenávisť v Praze a po venkově rozmnožil a rozšířil. A tento M. Jan Hus, kterýž všecky tyto bouře svým štvaním, tupením a haněním kněží a mnichů vyvolal a již za živobytí svého následkem tohoto štvaní krvavé ovoce na své oči spatřil, *odvážil se, hledě smrti v Kostnici vstříc, na odůvodněnou obžalobu, že vyvolal bouře v městě, odpověděti: »Non est verum!« »Není pravda!«* A přece jest svatou pravdou, že jest M. Jan Hus úhlavní příčinou děsných nepokojů v Čechách, přece jest svatou pravdou, že jeho štvaní naproti papeži a naproti duchovenstvu bylo hlavním zdrojem, z něhož vycházela zášť Viklifistů, Kališníků, Táborů a Českých Bratří a jiných Viklifických sektářů a sekt naproti papeži a naproti duchovenstvu a naproti katolické Církvi vůbec. M. Jan Hus jest morální původce všech těch běd, kterých okoušela země Česká, a úhlavní příčinou, proč povstaly náboženské bouře, ukrutné boje, a proč byli nelítostně vražděni kněží a věrní katolíci.

A náš věrný katolický lid by měl za ty všecky věci, a zvláště za rozeštvaní lidu našeho, a za následky trudné, jež se dostavily, velebiti Husa a slaviti? Já řku náš *katolický* národ, jejž M. Jan Hus právě proto za ocas Antikristův vyhlásil, protože k víře své lnul, a nechtěl za ním jíti a věřiti, že je papež Antikristem šeredným? Náš *katolický* národ měl by Husa oslavovati, který všechnu *katolickou Církev* za nevěstku ďáblovu, za peleš satanášovu a za jeho synagogu na kathedře, v latinských spisech i českých a na kazatelně vyhlašoval?

---

[46]) Palacký. Documenta 231.

Toho Husa, kterýž na sněmě Kostnickém v odpovědech na žaloby zhusta očividnou nepravdu pronášel?

Legendárního, podle nepravdy líčeného Husa dlužno odstraniti a povinno lidu našemu historického a skutečného ukázati. Po tom toužím, a snad se naděje má během časů uskuteční, že historikové naši, pokud jsou laikové, se rozpomenou na své katolické jméno, a kterak jest v naší povážlivé době nevyhnutelně potřebno, právě o Husovi pravdu pověděti. Já ji po dlouhých studiích svědomitě a spravedlivě pověděti neotálel. Čeho se mi za moji věrnou a upřímnou práci od pokrokářů dostalo, je známo. Osvědčilo se opět býti pravdou. »Quod scientia non habet osorem nisi ignorantem,« jakož i pravdivosť slov: »In malevolam mentem non introibit sapientia.«

Závěrek.

Konče tyto své doplňky, mám pevné přesvědčení, že jsem poněkud a podle svých sil těm posloužil, kteří sobě žádali dosíci bližších a plnějších vědomostí o učení Jana Husi.

Že jsem všecky úsudky své o Mistru Janu Husovi pronesl teprv po bedlivém uvažování, shledá soudný čtenář z toho, že jsem je hojnými citáty odůvodnil.

Přes to však přese všecko je velice možná, že se mi dostane od pánů pokrokářů nového tupení, hanění a paušálního spílání, jakož jsem takových pěkných věcí od nich v hojné míře zažil proto, že jsem podle dokázané pravdy líčil Petra Chelčického, Bratrskou Jednotu, Amosa Komenského, tedy ty muže, kteří se fanatickou záští naproti katolické Církvi hojně proslavili. Těším se při této vřavě proti osobě mé, že spílání, hanění a tupení není vědeckým důkazem, ale patrnou známkou, že nemají dotčení pánové vědeckého důvodu, aby moje spisy povalili, a pak že spílání jejich padá na hlavu jejich.

Hanění jejich a tupení nezastaví katolického uvědomění našeho katolického národa od pseudohusitské tak zvané intelligence tolikráte obelhaného. Také se jim nepodaří, aby se nerozšiřovaly spisy čelící k odhalení pravdy stran učení Jana Husi a husitských dob. Moje monografie: »Jest pravdou nepochybnou« atd., ač jest obsažena ve »Vlasti« vydávané v 3.000 exemplařích, a jež právě nyní prof. Gollem a spisovatelem J. H. byla potupena, jest téměř již rozebrána. Tupení nevydá nic, musí se tedy pánové odhodlati k těžším, vědeckým věcem. Na slovo vám nevěří nikdo.

* * *

Co se týká pramenů, jichž jsem užil, jsou tyto následující: Spis Husův: De Antichristo et membrorum ejus anatomia. Historia et Monumenta Joannis Hus. Vydání 1715. v Norimberku. De Regno, populo, vita et moribus Antichristi. Sermones 28. Joannes Hus de Adoratione et contra Adorationem Imaginum; conscripsit Hus. Super III. Sent. Dist. IX. Všecky zmíněné spisy tyto jsou umístněny v knize in fol.: Historia et monumenta Joannis Hus. Dále jsem užil Husových spisů českých a pak zřetel měl ku Palackého spisu: »Documenta Joannis Hus«.

Don Lorenzo Perosi.

Napsal prof. **Václav Müller.**

Nejnovější doba vynesla na povrch jméno neznámého doposud vlašského maëstra, kněze Lorenza Perosiho, jehož skladby vzbudily v Italii pravé nadšení a nastoupily okružní pouť po celé Evropě. Doposud oblažovala nás smavá vlasť citrýnů obyčejně jen novými plody operními. Stagiona Rossiniova a Verdiova arciť již zašla, ale Italie nalezla nového mistra, nový svůj idol, a tím se stal Mascagni, jenž sladké a vášnivé kantileny hodně opepřil brutalnostmi harmonickými a instrumentačními.

Tomu konečně jsme přivykli, ale ozývá-li se z Italie nadšení pro hudbu duchovní, duchovní oratorium v pravém slova smyslu, jest to podivuhodné, poněvadž právě hudba církevní, která druhdy ve škole římské dostoupila skutečně ideálního vrcholu svého tvoření, v Italii značně poklesla.

Zajímavé jest to zajisté, tím zajímavější, že Německo, které domnívá se v této příčině, jako v mnohých jiných, míti hegemonii a neprávem si ji osobuje, odmítá skladby Perosiho. Zda právem či neprávem? Chceme později k tomu blíže přihlédnouti.

U nás pak, podle osvědčeného receptu z Němec, se musí napřed již hlásati to, co v říši bázně Boží a dobrých mravů uznáno, a posměšně psáti o úspěších Perosiho dříve, než kdo díla jeho uslyšel. To však nikterak nevadí, aby se nenapsalo, jak následuje: »K nekřesťanské reklamě nakladatelské připojuje se u Perosiho nejkřesťanštější, totiž šířená pro člena cechu, z kruhů klerikálních.« A dále: »Přesvědčíme se brzy, zda červené Eminence ve Vatikáně nepřenáhlily se atd.« Tak psal [illegible] ve »Zlaté Praze.« Jest to úsudek naprosto strannický a nekřesťanský, protože nemáme odsuzovati napřed to, čeho jsme neslyšeli. Ale je tomu tak jako obyčejně: nepravda se napíše, a čtenářstvo věří. Vždyť právě klerikálové u nás Perosiho ani nejmenovali v době, kdy o jeho úspěších liberální listy přinášely dlouhé články.

Ale i na Perosim jeví se přirozený běh světa. Každý, jehož jméno vynese proud života na výsluní slávy, musí snésti i jedovatý dech závistníků, a tomu neujde ani Perosi, a to tím méně, protože je katolickým knězem.

Lorenzo Perosi narodil se 20. prosince 1872. v Tortoně Lombardské. Pochází z rodiny hudebně nadané. Otec jeho byl ředitelem kůru a varhaníkem v Tortoně a brzy poznal výborné hudební nadání svého syna; i staral se svědomitě, aby je nejen vzbudil, ale také zdokonalil. Z domova odešel mladý Lorenzo do Říma, kde v ústavě caeciliánském tak prospíval, že brzy stal se varhaníkem na Monte Cassino. Tu pak sešel se s dvěma muži, kteří na další jeho rozvoj umělecký měli vliv rozhodující. Byl to znamenitý znatel Beethowena, arciopat Don Bonifacio Maria Krug, a převor, vynikající hudebník, Ambrogio Amelli. V tichém zátiší velebného kláštera uzrál v Perosim úmysl, státi se knězem: na hrobě sv. Benedikta složil slib čistoty.

Z Monte Cassina odešel Lorenzo do Milána a Paduy, aby se v hudbě zdokonalil. R. 1894. opustil pak svou vlasť a odešel do metropole církevní hudby a ohniska všeho opravného snažení, do Řezna, kde navštěvoval hudební školu církevní, řízenou Dr. F. H. Haberlem. Také v Řezně vynikl brzy mezi ostatními žáky a došel obliby pro své skromné, ale přívětivé a úslužné chování.

Ukončiv studia, stal se na krátko kapelníkem v Imole a pak ředitelem kůru sv. Marka v Benátkách. Avšak mladý umělec toužil ještě po dokonalejším poznání, zvláště zpěvu církevního. Proto podnikl studijní cestu do opatství Solesmes, navštívil opatství Maredtonské v Belgii a zastaviv se v Paříži vrátil se do Benátek.

V této době počíná jeho činnosť skladatelská. Perosi vydal několik mší, tria pro varhany a jiné skladby. V této době také podle dřívějšího svého rozhodnutí přijal svěcení na kněžství.

První větší dílo Perosiho bylo »Passione di Cristo secondo S. Marco«. Tři velebné obrazy z umučení Páně zhudebnil tu Perosi s neobyčejným úspěchem. Slávu jeho však rozneslo následující dílo: »Risurrezione di Lazaro« (Vzkříšení Lazara), které poprve provedeno bylo ve Florencii a brzo potom v divadle Constanzi v Římě. Další dílo jeho »Trasfigurazione di Cristo« jest poměrně dílo menší. Za to však nejnovější dílo jeho »Risurrezione di Cristo« (Vzkříšení Páně) vzbudilo pravé nadšení. Zvláště mohutným dojmem působilo provedení jeho v basilice »dei dodici Apostoli« dne 13. prosince m. r. v Římě, při němž byl v pravém slova smyslu celý Řím přítomen.

Perosiho jméno po těchto úspěších rychle se rozšířilo po celé Evropě. Zda právem?

Don Lorenzo Perosi jest nepopíratelný talent hudební, který jest bohatě nadán všemi prostředky, jichž každému hudebníku potřebí. Maje důkladnou školu hudební, nepostrádá ani rozmanitosti ani jasnosti a určitosti u výrazu, má hluboký cit, který vane z každého jeho díla a přenáší se mimoděk na posluchače.

V čem jeví se nám Perosi novým? Právě touto jednoduchostí a přece vroucností u výrazu. Perosi nikdy nezapomíná, jakým posvátným textem se zabývá a nedává se strhnouti k theatrálním přemrštěnostem, jimiž tak mnohá díla oratorní trpěla a zvláště v nové době trpí. Jeho hudba nepřestává býti vlastně vroucí meditací na posvátný text. O tom skladatel rozjímá a z toho plyne celé jeho pojetí. Proto nestaví Perosi nikde do popředí svou umělosť kontrapunktickou. Ač se polyfónii tam, kde toho potřebí, nevyhýbá a dovede jí obratně vládnouti, přece nezapomíná pro ni na vznešený účel svůj, totiž zhudebnění života Spasitelova. A tu právě jeví se veliká přednosť Perosiova, jenž dovede malými prostředky dosíci toho, čeho mnohdy ani velikými nebývá docíleno.

Pozorujme jen jeho sbory. Úzký materiál diatonický, sotva jen trojzvuk se svými obraty a k tomu septima a nóna — a přec, jaká veleba u výrazu! Uvádím tu doklady z jeho děl.

Jaká velebná prostota a přece vroucnosť vane na př. hned z prvého recitativu sboru v »Umučení Páně«, kde sbor zastupuje evangelistu samého. Po způsobu psalmodie recituje sbor na jediném akkordu a teprve na konci periody rozvádí krátkou hudební myšlénku.

Anebo kolik něhy jest obsaženo ve sboru žen ve »Vzkříšení Kristově« pějících velebný hymnus »Crux fidelis«.

Jaký čilý ruch vane sborem z Umučení Kristova »Et hymno dicto.«

Zůstáváme zúmysla na těchto několika příkladech, pomíjejíce velebných hymnů ze »Vzkříšení Lazara«, protože hodláme se o nich zmíniti, až budeme o těchto oratoriích zvláště ještě stručně pojednávati.

Myslíme pak, že právě v tomto správném vystižení nálady tkví největší význam Perosiův. Jeho hudba mluví k srdci, jímá, povznáší a vzbuzuje náladu tak jako málo která jiná. To postřehl Perosi znamenitě, že jest hudba bližší srdci než rozumu, bližší vroucí, nadšené mystice, než suché, hloubavé scholastice; proto u něho všechna zajímavá osnova harmonická, i předivo polyfonické i roucho orchestrální podrobuje se tomuto poznání. On mluví k srdci a otvírá si tím srdce posluchačů.

Promluvme však ještě o jiných pozoruhodných vlastnostech jeho skladeb. (Dokončení.)

Ave, Maria!

»*A jméno panny Maria.*« Luk. 1. 27.

Je jméno, jehož hlahol sladký
již dítku dřímá na retech —
toť jméno milené je matky,
jež těší, sílí v úzkostech,
však mořem věčných sladkostí,
Tvé jméno, Matko milosti!

Sám Cherub chvěl se v bázni svaté,
když jméno Tvoje vyslovil,
to jméno láskou vrchovaté,
v něž Bůh sám všechnu lásku vlil;
je mořem věčných sladkostí,
Tvé jméno, Matko milosti!

V něm Adam našel kotvu spasnou,
když ráje navždy zamčen práh,
a lidstvu vzplálo hvězdou jasnou,
když v hříchu spalo hlubinách;
hle, mořem věčných sladkostí,
Tvé jméno, Matko milosti!

To jméno jesličky nám dalo
i Kalvarie tvrdý kříž,
tím jménem samo nebe vzplálo,
když sňata kletba — hříchů tíž,
je mořem věčných sladkostí,
Tvé jméno, Matko milosti!

To jméno nechť nám sluncem září
a v cestu svítí života,
ať kdysi ze Tvých pijem' tváři
tu slasť, jež v nebi bleskotá,
buď mořem věčných sladkostí,
Tvé jméno, Matko milosti!

R. Stupavský.

Črty z cesty po Slovensku.

Píše Tomáš Škrdle.

(Pokračování.)

Trnava a Nádaš.

V úterý po poledni vyjel jsem z Prešpurku. Byl tam trh, i vstoupilo do vlaku plno Slováků, žen i mužů, veselých a vážných, jejichž líbezná řeč mne velmi zajímala; jeť Slovák jediný Slovan, jehož řeči dobře rozumíme. Proti mně seděl vážný Slovák, jenž mi v hovoru pravil: »Maďaři říkají o nás, že nejsme hodni, abychom lezli po zemi, ale my jsme blíže Bohu.« Opodál seděl opilý Slovák, jenž se hrdě dušoval, že je luterán z Modré; tropil ve vlaku dosti pohoršení, ale jakmile začal klíti a Krista se dovolával, obořili se naň Slováci, aby nehřešil. Přisedli tři maďarští sedláci, z nichž si jeden hrdě kouřil cigaretu. Stoje proti třem dámám, vysmrkl se na zem a pak si šátkem utřel nos, kouře spokojeně dál. Hle, spodní kultura maďarská a slovácká.

V Modré veselý, opilý Slováček vystoupil. V Modré odpočívají tělesné pozůstatky obou bratrů Štúrů, z nichž Karel na gymnasiu v Modré odchovával mládež v duchu národním, kdežto Ludevít počal vydávati první noviny ve slovenčině, »Slovenské národní noviny« a »Orla tatranského«. [1])

[1]) Dr. Fr. Slámy »Průvodce po Slovensku«, str. 85.

V Trnavě přišel mi na nádraží naproti P. Andrej Kubina z Tovaryšstva Ježíšova, bývalý farář z okolí, buditel národní a vůbec znamenitý Slovák.

Novic Fr. Žák doma nebyl; byl venku ve ville, kamž novicové i kněží z Tovaryšstva Ježíšova konávají vycházky; v Prešpurku scholastikové o prázdninách ve ville bydlí a vycházky do okolí konají, aby se po pilných studiích tělesně i duševně zotavili. V ten čas smějí scholastikové jen hodinu denně duševně pracovati.

Když jsem si v klášteře odpočinul, vodil mne P. Andrej Kubina po městě a ukazoval mi památnosti starožitné Trnavy. Trnava jest výstavné město s mnohými věžemi a kostely. Obyvatelů má přes 10.000, většinou slovenských. Bývala sídlem jesuitské university, roku 1561. od primasa Pazmanyho založené, kterouž císařovna Marie Terezie přeložila r. 1777. do Budína a r. 1784. do Pešti. Trnava nazývána byla slovenským Římem pro mnohé kostely, z nichž farní sv.-Mikulášský pochází z 11. století. Mimo mnohé ústavy jest v Trnavě dosud maďarské katolické gymnasium. Za vpádu Turků do Uherska bydlil zde primas se svou kapitulou. Nyní jest zde 6 kanovníků a generální vikář s rozsáhlou církevní pravomocí a příslušným úřednictvem.

Trnava byla jevištěm různých bitev a válečných událostí. Tak na př. r. 1260. byla vypleněna Přemyslem Otakarem, r. 1432. přišli prý sem Husité za kupce převlečení a zmocnili se města. Ve válkách husitských vtrhl sem Žižka, roku 1428. Prokop Veliký a vrátil se s hojnou kořistí na Moravu, roku 1430. byli zde poraženi Sirotci, a r. 1432. byla Trnava Husity zpustošena, kteří potom v ní početnou posádku chovali.[2])

Důstojný průvodce vedl mne do místností družstva sv. Vojtěcha, jež vydává školní, modlitební, zábavné a poučné knihy. Každá kniha je krásně vázaná. Člen platí jednou pro vždy 10 zl., rod 20 zl. Za to dostává zdarma ročně větší knihu a menší (brožuru) a kalendář. Vyšlo již asi 60 podílových knih. Knihy se tisknou v 15.000, školní až ve 20—30.000 exemplářích.

Spolek má 50.000 zl. čistého jmění a s inventářem na 100.000 zl. Má najaté tři síně; ve čtvrté je knihovna, opatřená podobiznami slovenských výtečníkův.

Družstvo sv. Vojtěcha založil Dr. Andrej Radlinský, farář v Kutoch, r. 1870. po velikých bojích; proto právem dí nyní již zvěčnělý farář Tóma Šmýd ve »Vlasti«, X., 105, že je to dítě v bolestech narozené a proto slovenskému lidu tak drahé a milé.[3])

Prvním sekretářem dědictví a redaktorem »Katolických Novin«, tímto vydávaných, byl spisovatel a básník Jiří Slota. Slovutný průvodce můj byl sám mezi prvními jeho podporovateli. Jeden čas — 8 let — byl i jeho ředitelem, když byl v okolí Trnavy světským farářem. Spolek má po ruce dostatečný kapitál, vlastního domu potřebuje jako soli, — potřebuje i vlastní tiskárny — ale nemá dosti energie, aby to provedl. Udělati trochu chybný krok — vláda ma-

---

[2]) Dr. Fr. Slámy »Průvodce po Slovensku«, str. 84.

[3]) Pozn. Důkladný popis o vzniku spolku podávají: První podíl spolkových knih sv. Vojtěcha v Trnavě a »Vlasť« roč. X. v životopise: »Dr. Andrej Radlinský a jeho vrstevníci«.

ďarská jim spolek zničí, a nikdo z církevních autorit v Uhrách se jich nezastane, neboť v maďarské hierarchii není citu pro ubohého Slováka a jeho knihu, byť i katolickou. Spolek žije v těžkém vzduchu a proto živoří.

Nemaje vlastní tiskárny, tiskne spolek své knihy u žida; i jesuitský časopis slovenský, »Posol b. Srdca Ježišového«, tiskne se u žida a rovněž i »Katolické Noviny«, vydávané farářem Martinem Kollárem z blízké Nádaše, i zachvěl jsem se nad touto pokleslostí katolicismu na uherském Slovácku! Katolíci a Jesuité — tisknou u žida!!!

Jak jsem se již zmínil, bylo v Trnavě po jistou dobu sídlo knížete primasa uherského a tudíž i seminář. R. 1802. přišel sem na studie básník a později katolický farář Jan Hollý a studoval zde 2 roky filosofii a 4 bohosloví. Již zde začal skládati své drobné básně. Je známo, že jemu jedinému dostalo se té cti, přijatu býti do našich českých anthologií a čítanek.[4])

Zde na podporu spisby slovenské založili katolíci, hlavně Bernolák a Fándli, již r. 1793. literární jednotu: »Towarišstvo literného umeňa slowenskeho«, jejímž účelem bylo: vydávati knihy Bernoláčinou psané a jimi podělovati své údy.

R. 1834. opět založil Hamuliak »Spolek milovnikov řeči a literatury slovenskej«, jehož sám Kollár (protestant) byl starostou. Katolické kněžstvo spolku tomuto velmi přálo. I sami biskupové stali se jeho údy. Hle, jak byli Slováci pokročilí! Jeť známo, že naše Matice česká povstala r. 1831., Dědictví sv. Jana v Praze r. 1833. a sv. Cyrilla a Methoda v Brně r. 1850., i předstihli tu Slováci skoro samých Čechů. A není divu, bylo ť jim přáno i na nejvyšších místech. Jeť z té doby známo, že kardinál Alexander Rudnay (1760.—1831.), od r. 1819. kníže primas uherský, vyslovil památná slova: Slovan jsem a Slovanem bych zůstal i na Stolci Petrově.

Ale všecko je pryč. vše zaniklo a nevrátí se asi více!

S P. Kubinou obešli jsme město i okolí, jež má husté stromořadí a příjemné procházky, a setkali jsme se s místním vlasteneckým advokátem, Dr. Veselovským, jenž zde zřídil Lidovou záložnu proti židům. Miluje vlasť, ale církve si neváží a do kněží ryje.[5])

Když jsme se vrátili do koleje, vypravoval mi P. Kubina o četných misiích Jesuitů mezi Slováky, mezi nimiž Jesuité při tom zaři-

[4]) Životopis Jana Hollého přinesla »Vlasť« (I., 332, 407, 460, 527.)

[5]) Pozn. red. »Ľudové Noviny« pre kresťanský slovenský lud přinesly 24. března 1899. o této záložně dopis, jejž zde částečně uveřejňujeme: »Ľudová banka v Trnave založená bola po pamätnej volbe trnavskej z r. 1896. následkom netaktičnosti tunajších dvoch ústavov, ktoré hladely tým robiť nátlak na ľud, že dlžnikom hrozily vypovedaním kapitálov, ak nebude dla ich vôle hlasovať. To primalo niektorých skutočných dobrodincov ludu, že odhodlali sa založiť samostatný, ludový ústav. Založili ho s istinou 25.000 zl., a vďaka — hlavne pánu správcovi a velebnému pánu farárovi z Keresztúra — že za poldruha roka vyšvihol se na ústav s dvestotisícovým majetkom. Vkladov mal na nový rok výše 180.000. Poskytol na zmenky 145 000 zl. a hypotéky (obligácie) 55.800 zl. Úrokomer tohoto ústavu je velmi nízký (berie 6%, dáva od vkladov 4·05%). takže, keby tu nešlo o pomoc nášmu okoliu, ale o zisk čím väčší, škoda by bolo ustávať sa. Lež napriek nízkemu úroku, zisku docielila banka 2352 zl, z ktorých valné shromaždenie určilo 5% (1250 zl) na účastiny ako podiel vyplatiť, ostatok ale do zásobnej základiny. Správa zasluhuje pochvalu nielen za rozvoj banky, ale za to, že za celý čas darmo účinkovala, ba zriekla sa i odmeny, ktorá by jej patrila z čistého zisku, z čoho zrejme videť, že nechcú ústav pre seba, ale pre lud.«

zují spolky křesťanské střídmosti; jeť slovenský lid příliš oddán »borovičce a slivovici«. Bez ní je nešťasten. Při tom daroval mi knížečku, kterou Jesuité rozšiřují, a která pojednává o účelu a pravidlech spolku křesťanské střízlivosti. Pročetl jsem ji a když jsem na další cestě na vlastní oči viděl, kterak slovenský lid miluje borovici a slivovici a kterak tím upadá do rukou židovských, tu jsem teprve ocenil důležitosť této brožury a celého spolku křesťanské střízlivosti. Spolek jest pod ochranou božského Srdce Ježíšova a požívá církevního schválení. Omezuje pití opojných nápojů, zvláště »páleného«. Údové spolku činí smlouvu, že vzájemným příkladem a modlitbou jeden druhého bude v tomto spasitelném úmyslu posilovati a i jiných, zvláště domácích, že budou k tomu povzbuzovati. Údové varují se všelikého nemírného požívání jakýchkoliv opojných nápojů, i nemají bez vážné příčiny navštěvovati krčmy, nebezpečná místa a společnosti.

Mužové ať nepijí na jedno posezení více než půl litru vína nebo dva obyčejné poháry piva; ženské nechť se spokojí jedním pohárem vína nebo piva. Páleného však zdržovati se musí. Někteří údové odříkají se páleného na celý život, jiní na tři roky, jiní slibují, že na jedno posezení nevypijí více než jeden deci (malá sklenka) páleného. Se svolením rodičů nebo pěstounů mohou podobné sliby činiti i dítky, a to do 16. roku svého věku. Přijímání údů děje se v chrámu Páně.

Jak dalece spolek vnikl a s jakým úspěchem působí, nevím, ač by mne to velice zajímalo.

Důstojnému kmetu, P. Andr. Kubinovi, jsem velmi povděčen, že bratrskou službu největší měrou mi prokázal, i děkuji mu zde veřejně a srdečně.

Přišel novic P. Fr. Žák. Jesuitský habit pěkně mu sluší, ve tváři je svěží a z celého jeho vzezření zírá spokojenosť. Vedl mne do svého ascetoria, ukazoval, kde sedí, co studuje a medituje.

Při večeři viděl jsem celou tuto bojovnou armádu Jesuitů pohromadě. Patres mají při jídle na hlavě biret, i Žák jako kněz měl na hlavě biret. Čte se, tu a tam zacinkne lžíce, ale jinak nikdo se nehne. Po večeři je v chrámě adorace, pak v zahradě zotavení, večerní modlitba, po níž každý ubírá se mlčky do své cely, novicové do společné jizby.

V čas rekreace dovolil P. rektor Žákovi, aby se mi věnoval. Vypravoval jsem mu různé zprávy z Čech, jež dychtivě poslouchal, a on mi zas sdělil, že již 15. srpna 1898. bude slovensky kázati a za rok že bude vyslán na Slovensko na misie. Přál si, abych o něm psal co nejméně: odumřel světu, žije Bohu a nestará se o svět. Vyhovuje jeho přání, jen tolik poznamenávám, že si ho P. rektor velice váží, a že se těší v kolleji vůbec vážnosti a úctě. Za několik let ho uvidíme asi v Čechách, neboť Jesuité mají Čechů málo a jedná se právě o zřízení jedné české kolleje.

Kdo blíže nahlíží v řád Jesuitů, má před ním vždy větší vážnosť; je zdobí: rozsáhlé vědecké vzdělání, železná disciplina, naprostá oddanosť k církvi a papeži a ve věcech víry — neustoupí nikomu.

Ráno sloužil jsem v 6 hodin v jesuitském chrámu mši sv. a po snídaní pohovořil jsem si s fraterem Čechem, jenž mi často v Praze klášterní bránu otevíral, když jsem docházel k nezapomenutelnému P. Jos. Svobodovi. Je churav, byl sem dán na zotavenou a — dodal

teskným hlasem — doufá, že bude brzy ze svých bolestí vysvobozen. Tyto dny jsem se dověděl, že již odpočívá v Pánu.

Chrám jesuitský byl pln Slováků; modlí se zde denně růženec, a konají se jim zde slovensky služby Boží. V neděli a ve svátek přijdou Slováci ve svém národním kroji, který prý jest nejkrásnější na Slovensku. Žel, že mi nebylo popřáno ho uviděti.

Za krásného počasí, dříve v klášteře poobědvav, jel jsem do Nádaše na návštěvu k faráři Martinu Kollárovi, red. »Katol. Novin«, kdež má český kavalír Dr. Alfréd kníže Windischgraetz rozsáhlé panství. Farář Martin Kollár je se mnou stejně let knězem, je pln ohně a nadšení pro věc slovenskou.

Prodělal jako já trpkou školu života, ale nyní sedí pevně. Jeho beneficium má tři patrony (mezi nimi i knížete Windischgraetze), i byl od tří na faru praesentován. Proti jeho volbě děla se s maďarské strany silná agitace, a taky jeden patron praesentaci odvolal, ale bylo již pozdě: odvolal odpoledne, ale farář Kollár byl týž den dopoledne v Trnavě na faru investován, a tak se maďarská agitace nezdařila.

Martin Kollár byl vychován maďarsky, ale pak se vznítilo jeho srdce láskou k rodné vlasti slovenské. Umínil si vydati každý rok jednu slovenskou knížku a úmyslu svému dostál. Vydává slovenské »Katol. Noviny« a doplácí na ně ročně ze své kapsy 300 zl. Staří, věrní přátelé mu vymírají — a nových nepřibývá. Hlavním spolupracovníkem »Katol. Novin« jest Fr. Sasinek, jenž bydlí v Mariazelli; nejvíce jim pomohl říšský poslanec a farář Dr. Ant. Stojan. Tiskne se jich 1100 exemplářů, a to zase v Trnavě — u žida. V jeho bytě jest plno slovenských i českých novin, a s radostí jsem si zde přečetl »Katol. Listy.«

V Uhersku mají ještě katolíci i luteráni své konfesionelní školy, ale vláda, kde může, staví jim státní školy, školy úplně maďarské. V těchto školách dostane žák všecky učebné pomůcky zdarma.

Než, Martin Kollár zachoval zde slovenskou konfesionelní školu. Takovouto školu vydržuje autonomní katolická obec a volí si učitele. Ředitelem školy jest farář. Farář Kollár přinesl značné hmotné oběti (1000 zl.), jen aby posloužil církvi a vlasti. Ale toužil při tom přece jen po Školských bratřích, neboť prý i učitelé na konfesionelních školách jsou smýšlení liberálního. Dosud mají v Uhrách Školské bratry jen v Pešti.

Kaplanem měl Maďara. Ale když mu ve škole děti pomaďaršťoval, přísně proti němu zakročil a chtěl hnáti celou věc až k sv. Otci. Dostal tedy druhého Maďara, ten však se naučil slovensky a žije v Nádaši tiše a působí s farářem svorně. Tento velebníček se mi velmi líbil. — M. Kollár založil v Nádaši katolický čitatelský spolek, jenž má 60 členů; spolek odebírá jen slovenské časopisy a politikou se neobírá. K večeru vyšli jsme si na procházku shlédnout jeho hospodářství. Byly právě žně, a po celém Slovensku, kudy jsem jel, byla požehnaná úroda. Navštívili jsme také jeden slovenský statek, v němž jsem si prohlížel domácí nářadí a celé zařízení. Viděl jsem tu pěkný dobytek a krásné koně, což jest známkou blahobytu.

Při večeři dověděl jsem se, že zde v okolí působívali na školách rektoři z Čech a Moravy, Češi, a ti zde zavedli český zpěv kostelní i pohřební, jenž se udržel. Lid zpívá a modlí se dosud česky a raději prý kupuje české modlitby než slovenské. Knihkupci Steinbrenner

ve Vimperku a Promberger v Olomouci konají zde s modlitebními knihami dobré obchody. Také žebráci modlí se česky, a také prý i faráři někde káží česky.

V Nádaši seznámil jsem se s místním alumnem v modré klerice, již stále nosí. V seminářích neučí se slova slovensky, a biskupové nestarají se pranic o to, kterak budou kněží v duchovní správě slovensky kázati a katechisovati.

Všickni biskupové v Uhrách působí v duchu maďarském, žádný z nich k lidu na gen. visitacích slovensky nepromluví, ač někteří slovensky umějí; biskupové vlastenecky uvědomělé, slovenské kněze prohlašují za zrádce vlasti a nepřátele církve (?), strkají je na odlehlá místa, do hor, i jaký div, že seminářská výchova a tento tlak s hůry dělá z většiny katolického kleru slovenského maďarony, kteří sice lidu slovensky káží a slovensky svátostmi posluhují a jinak i dobře jako kněží působí, ale vlasteneckých práv lidu neznají a znáti nechtějí. Jsou to kněží ospalí, nestateční, kteří neudržují ani toho, co mají.

Kdyby byla církev svobodná a mohla voliti biskupy dle ducha svého, měli by Slováci zajisté své biskupy, kteří by k lidu slovensky mluvili a jeho práv hájili, ale církev jest bezmocna, a tak si vláda maďarská dosazuje na biskupství své lidi, pro své účely, na úkor církvi. Osvícený papež Lev XIII. vydal biskupům uherským přísné nařízení, aby jazykům různých národností na úkor církve neškodili, ale biskupové prý tento rozkaz veřejně neprohlásili a nařízení papežského nedbají. Toto faktum vědí i slovenští luteráni a proto si Lva XIII. váží.

Podobným duchem prosáknuto jest i učitelstvo na státních školách a veškeré úřednictvo. Většina z nich umí slovensky, ale drží s vládou a pracuje pro ideu maďarskou. Tito lidé slují Maďaroni. Jsou to rodilí Slováci, ale horší než každý Maďar. Bylo mi řečeno, že rodilý Maďar chová se k lidu slovenskému mnohem lidštěji, než tito Maďaroni.

Ráno sloužil jsem v Nádaši mši sv. a potom jsme jeli s panem farářem Mart. Kollárem do Trnavy a vešli jsme do židovské tiskárny. Bylo mi tam nevolno.

Došel jsem ještě jednou do místností družstva sv. Vojtěcha, přeptat se na spolek katolických tovaryšů. Byl zde založen již r. 1859. a má 84 členů. Úřední řečí jeho jest maďarština, ale divadlo hraje se maďarsky, německy a slovensky; rovněž i noviny v těchto řečech vydávané odebírá. Knihovna má 600 svazků. Město mu dává podporu 50 zl. a 50 zl. mu dává autonomie katolická.[6]) Mezi členy jest nejvíce Slováků. Předsedou jest místní kaplan Fr. Markovič, ale byl právě nemocen, pročež jsem ho nenavštívil; přednášky zde konají gymnasialní profesoři a učitelé, a letos v postě konali k nim konferenční řeči Jesuité. Rád bych se byl informoval také o spolku sv. Vincence, ale člen jeho, Jesuita P. Arnold Pechy, nebyl v Trnavě, i nemožno mi o něm žádných zpráv podati. Působí prý obyčejným směrem. Jeho předsedou jest gymn. profesor Stefan Znamenak. (Pokračování.)

[6]) Pozn. Autonomie katolická povstává tam, kde je mnoho židů a luteránů. Aby tito nad církevními záležitostmi nerozhodovali, tvoří katolíci autonomní obec: volí si učitele a spravují své katolické záležitosti.

Jabloň.

(Beneši Methodu Kuldovi.)

Na zahradě jabloň stará
oblékla si nové šaty,
políbil ji vánek jara,
sama neví kolikátý.

Čerstvý vínek z různých květů
vrásčité jí zakryl čelo,
v staré hnízdo v čilém letu
pěnkavek dvé přiletělo.

Jako nevěsta tu stála
jabloň stará — květem bílá,
a jak hlavou zakývala,
chatu květem ověsila.

Květem chatu ověsila,
stařeček kde bydlil sivý,
s nímž tu léta dlouhá snila
v jasný den i zádumčivý . . .

V štěstí chvíli — ještě mladý
zasadil ji na zahrádku,
nevěstu když plnou vnady
uvítali v jeho statku.

Byla svědkem jeho žití
v žalosti i v chvíli štěstí,
zimu chtěla v loktech skrýti
a jen jarem jemu kvésti.

Na lavičce s ním tu snila
často sama za večera,
s oblaků když luna bílá
světlo lila v lada šerá . . .

Dávno tomu. Jaro nové
na jabloň dnes zaťukalo,
krajem zvoní jeho snové,
stařečka však — k sobě vzalo.

Přišli pro něj. Smutno je tu.
A jak píseň jemu pěli,
uschla jabloň v plném květu,
pěnkavy dvě uletěly.

R. Stupavský.

Opera v Národním divadle roku 1898.

Píše prof. **Václav Müller.**

(Pokračování.)

Základem repertoiru našeho divadla Národního musí býti neklamně produkce domácí. Naše hudba národní jest Bohu dík na tak vysokém stupni rozvoje, že nahrazuje s dostatek mnohá díla pochybné ceny, která k nám cizina importuje. V tomto směru byl rok právě minulý potěšitelným, neboť provedeno od 9 skladatelů celkem 14 oper, z nichž šest bylo novinek. To zasluhuje uznání. Avšak při tom třeba upozorniti na jednu vadu repertoiru našeho, a to jest onen hřích, který doposud se páše na Bedřichu Smetanovi. Smetana jest takový velikán ve tvorbě operní, že zasluhuje každé dílo jeho pečlivé pozornosti. Svým významem pro nás Čechy vyrovná se úplně

významu Rich. Wagnera. A to právě chceme připomenouti. Kde které, i sebe menší divadlo německé má na repertoiru svém celého Wagnera, a nestačí-li na to, pořádá aspoň cykly jeho několikráte za rok a pozve třeba hosty, jen aby Wagner celý byl předveden. Upozorňujeme jen na zdejší divadlo německé. U nás je jináče. Smetana odpočívá v archivě právě tak, jako Donizetti, Lortzing, Adam, Auber atd. a »Národní divadlo« přiznává se k této své křivdě páchané na Smetanovi tím, že bez ostychu ve svých ročních přehledech (na rok 1899.) oznamuje, »že bude znova studovati jednu z nejpopulárnějších zpěvoher jeho »Hubičku« a »Dvě vdovy«. V minulém roce provedeny jen čtyři jeho opery »Dalibor« (3), »Libuše« (14), »Prodaná nevěsta« (11), »Tajemství« (1). Scházejí tedy ještě čtyři, totiž: »Hubička«, »Dvě vdovy«, »Braniboři v Čechách« a »Čertova stěna«. Nemá Národní divadlo tolik závazků k mistru Smetanovi, aby i tyto opery mělo na repertoiru? Výmluv je tu dosti. Nejhorší z nich, že jsou slabě navštěvovány. Nebylo tomu před časem také u »Dalibora« a »Libuše«? Jest však potřebí všechny opery pečlivě nastudovati a neméně pečlivě vypraviti. Tu pak se říkává, že nelze prý vypraviti »Čertovu stěnu«. Ovšem snadnou výprava není, ale dobrá vůle všecko zmůže. A přece právě »Čertova stěna« chová v sobě tolik krás, a to charakteristických pro tvoření Smetanovo, že jsme o tom pevně přesvědčeni, že jako »Dalibor«, jenž původně propadl, i »Čertova stěna« by se stala operou repertoirní. Povinností Národního divadla, a to svatou povinností jest, aspoň jedenkráte za rok předvésti celý cyklus Smetanův i s jeho symfonickými básněmi. Jak máme potom žádati, aby celý národ poznal díla Smetanova, když se u nás některá po mnoho let nedávají?

Jistě by Národní divadlo z toho škodu nemělo a zároveň by dostálo úkolu, jehož zanedbání jest rozhodně chybou a nedostatkem naší opery.

Avšak domácí produkce naše vykazuje již před lety díla pozoruhodná, kterých z mladší naší generace nikdo nezná. Kdo zná na př. starší opery Dvořákovy (Vanda, Král a uhlíř), Bendlovy (Lejla, Karel Škreta) atd. Místo sprostých operet, které jen uměleckou úroveň Nár. divadla povážlivě snižují, bylo by záhodno sáhnouti tam, a vykonati tak kus záslužné práce na umění domácím.

Nechceme tím snad říci, že za rok má se učiniti vše. To jest naprosto nemožno. Malý poměrně počet operních představení tomu nedovoluje, povážíme-li zároveň, že potřebí také pěstovati repertoir cizí, a to starý klassický, i moderní.

Opět jsme u jednoho nedostatku našeho repertoiru. Sledujeme-li díla jen v jediném roce provedená, shledáváme, že v jich předvádění není dostatečného — nechceme říci žádného — systému. Vypadá to mnohdy tak, jakoby pan X. Y. přišel do archivu a vzal náhodou do ruky to neb ono dílo. To se bude provozovat. A provozuje se. Tak se stane, že na př. některý skladatel (Verdi, Meyerbeer) vykazuje několik děl, jiný po celou dobu žádného. Od některého skladatele nezná naše správa divadla jen jedinou nebo dvě opery (Mozart: Don Juan, Kouzelná flétna), Auber (Němá z Portici), Weber (Čarostřelec), kdežto jiná výborná jejich díla odpočívají klidně v archivě.

Nepřejeme si ni tuto všeho najednou, ale jen promyšlený řád, systém, který by repertoir náš oživoval, a nepřipouštěl suchopar, který po celé měsíce repertoir dusí a ničí. Kolik stkvostných děl mohlo by se provésti a mělo by se provésti! Komická opera cizí, francouzská (Adam, Auber, Boildieu), německá (Lortzing, Götz) leží ladem po kolik let. Jména jako Beethoven, Gluck, Weber atd. u nás po léta se neobjeví.

Ale to souvisí opět s jinou vadou našeho repertoiru. Nastuduje-li se u nás skutečně některá opera, musí se provozovati tak dlouho, až na ni nikdo nejde, a pak se uloží k delšímu spánku. Příkladů mohli bychom uvésti hojně, na př. z r. 1897. Verdiho Traviata provozována 10krát, r. 1898. Rossiniův Lazebník Sevillský taktéž 10krát. To není rozhodně úkaz zdravý, když na úkor jiných oper se takto jediná provozuje až do úmoru. Opery klassického repertoiru mohou býti vždy pohotově a dostačí jedna nebo dvě zkoušky, aby mohly býti znovu provedeny.

Právě tu jest však závada, která jako olověné závaží se ustavičně věsí na nohy naší opery a nedovoluje, aby vykročila svižně v před, brání každému rychlejšímu, svěžejšímu postupu. U nás zkouší se vše dlouho, bez konce. Doklady podává čtrnáctidenní repertoir, který nám uvádí, co vše se studuje. Tam nalezneme některou operu až tři měsíce i více, a to ne snad jen novinky, ale i věci staré a známé. Vzpomínáme tu loni na »Roberta ďábla«, na Wagnerovy »Mistry pěvce«, kterým u nás nikterak to mistrovství se nedaří atd.

Kde tu chyba? Naším přesvědčením jest, že každá síla naší opery má míti na svém repertoiru vedle nejdůležitějších oper domácích i nejčelnější partie světového repertoiru. Jest to povinností každého zpěváka, aby partie takové nastudoval a nečekal, až se bude opera ta neb ona na jevišti »znova studovati«. Dále pak třeba odstraniti systém, který doposud se u nás provádí, že se nastudovaná již opera uloží zase klidně do archivu, aby po čase zase »znovu se studovala.« Za příklad uvádíme jen Mozartova dvě nesmrtelná díla: »Don Juan« a »Kouzelná flétna«, jež se u nás skorem každá dvě léta znova studují.

Arciť k tomu ke všemu potřebí svěží energické ruky kapelníkovy, jenž podle promyšleného plánu jedná, který nejen nová díla studuje, ale při tom na starší osvědčené práce nezapomíná.

Dokud v těchto nedostatcích nebude učiněn energický obrat, nepřestanou stesky na nedostatečný a příliš jednotvárný repertoir. Repertoir jest přece první snahou každého divadla. Toť ona zpruha, která nejvíce obecenstvo do divadla vede. Není-li v repertoiru rozmanitosti, změny a účelného postupu, musí konečně ochabnouti interess i toho největšího enthusiasta, který by poslouchalvše, ať to cokoliv. Repertoir má býti jakýmsi obrazem doby a musí míti trojí účel. Nejdříve snad zábavný, vždyť beztoho dnes divadlo většinou klesá na pouhou zábavnou místnosť; dále umělecký, aby předvádělo umělecký rozvoj hudební, nejprve domácí, ale zároveň i cizí. Avšak za třetí jest tu ještě účel vychovatelský, a tomu slouží účelně upravený starý repertoir, zvláště klassický. Každé divadlo musí pamatovati, že vychovává sobě dorost obecenstva, u kterého nemůže předpokládati znalosť děl starších, jež po desítiletí se na scéně neobjevila, a proto třeba je moudře, ale systematicky předváděti.

Tím nabude repertoir pestrosti, zajímavosti, živosti i pro umělce i pro obecenstvo. Jinak nastává všeobecná únava.

Či snad myslí si někdo, že umělec, jenž nucen jest zpívati ustavičně v téže době tutéž nebo tytéž úlohy, neochabne? »Variatio delectat«, platí i o umělci. Pravdivosť slov našich může poznati každý, kdo přijde do divadla na nějaké páté neb šesté představení některého díla, kdy, abychom to tak vyslovili, jsme »entre nous«, totiž není hostů, není slavnostní příležitosti. Tu pak je patrna taková únava a ospalosť od taktovky p. kapelníka až k poslední žárové lampičce.

Ostatně jsou toho příčiny ještě jiné, to víme, ale neposlední příčinou jest ta, již jsme uvedli.

Poohlédněme se nyní po provedení zpěvoher na našem jevišti. Nedá se upříti, že máme síly dobré, snaživé a nadějné, které, byť ještě nestály v zenitu umění, přece mohou podati výkony pozoruhodné, zajímavé a umělecky správné. Nemáme nedostatek svěžích hlasů, příjemných, vydatných, schopných, ale ne vždy užívá se jich korrektně a účelně.

Zlozvykem, který se uhostil v naší opeře skorem všeobecně, jest nepřirozené napínání hlasivek, které někdy přestává býti zpěvem a stává se křikem. Omne nimium vertitur in vitium. Kdyby kdo měl hlas stentorský, přece nesmí ho nadužívati, nemá-li utrpěti lahoda a úměrnosť výkonu. Umělecký výkon jest právě souhrn jednotlivých částí krásna, k nimž náleží bez odporu také krásno dynamické, ale převládá-li, jako všude jinde, budí nesoulad a tím tedy pocit nespokojenosti, rozladění. (Dokončení.)

Otázka ženská.

Podává **Rudolf Vrba.**

Je tomu něco přes rok, kdy pokrokářský prorok Vít Kellner nucen byl zastaviti vydávání »Ženského Obzoru«. U nás v Čechách jsme ještě pro tu socialistickou a pokrokářskou emancipaci ženy velmi pozadu. Tím nechceme říci, že by u nás nebylo emancipovaných žen a dívek. Bohužel, jest jich až příliš mnoho. Kdo by se chtěl přesvědčiti, mohl by jednu noc obětovati k návštěvě velikých nočních kaváren v Praze a poznal by, jak a do jaké mravní zkázy klesá u nás střemhlav pokolení ženské. Zde možno stopovati tu »emancipaci«.

O ženské otázce existuje ve světových literaturách spousta spisů. V českém písemnictví nemáme dosud spisu velikého, původního, který by touto otázkou do hloubky se obíral. Páni pokrokáři přeložili několik menších bezvýznamných spisků, a páni socialisté přeložili Beblův spis »Die Frau«, kterému i pan Dr. Herman vzdává nezasloužené uznání. Nyní se přece o něm jinak nepíše a nemluví, než že je to socialistický švindl na chytání socialistických hejlů.

Spis páně Hermanův[1]) má tu vadu, že pojednává o věci v extensu,

[1]) Ženská otázka, sociální význam její a způsoby jejího řešení. Napsal JUDr. František Herman. V Praze 1899. V Kotrba. Str. 109.

že práce není rozčlánkovaná a není v ní přehledu. Směr spisu však jest rozhodně dobrý, a stanovisko, které pan spisovatel k zásadám o postavení ženy zaujímá, jest správné. Z té příčiny si také přejeme, aby práce tato mezi našinci a všude jinde hojně se četla. Divíme se, že si pan spisovatel dříve nepročetl znamenitou práci Aug. Röslera: »Die Frauenfrage« vydanou Lvovou společností ve Vídni r. 1893.

Při té příležitosti nebude od místa, promluvíme-li zároveň o této otázce šířeji. Příčinu k tomu nám zavdává přednáška prof. Masaryka, velkorabína nové »vědy a náboženství«, které má Český národ spasit, tak zvaného realismu, o kterém dosud nikdo neví, co to vlastně je.

»Čas« přinesl v čísle 12. a 13. roč 1899 tuto přednášku. Držím se tedy »Času«.

Pan profesor pravil: Povím napřed a hned, co si myslím mnohoženstvím a jednoženstvím: prostě to, že každý muž má mít ve svém životě jen jednu ženu, a žena jen jednoho muže a ovšem ve spojení manželském. Posud žije se v mnohoženství a mnohomužství: nejen prostitucí, ale různými formami pohlavního spojenství.

A manželstvím život polygamický nepřestává. Jednoženství je na papíře více než ve skutečnosti, zkaženost již z dětství vede k mnohoženství a mnohomužství.

Prof. Masaryk praví, že celý kulturní vývoj spěje za tím, aby společnosť dospěla k přísnému jednoženství a jednomužství. Ve Starém zákoně jest ještě mnohoženství dovoleno. Nový zákon stojí výše. Kristus, jako vůbec naplňuje zákon, přijímá do značné míry názory starozákonní, dovoluje rozvody; více manželství po sobě mu nevadí. Sám v praxi i v theorii má ideál asketický. Coelibat pokládá za vyšší než manželství; vzpomeňte zejména místa, kde mluví o eunušství k vůli království nebeskému.

Apoštolé drží se Krista a Starého zákona; na mnoha místech, zdá se, více Starého zákona než Krista: podle Starého zákona žena má být muži poddána; čteme, že muž není k vůli ženě, ale naopak žena k vůli muži. Ženě zakazuje se mluvit ve shromážděních, v chrámě, a coelibat pokládá se za vyšší než manželství.

Na těchto předpisech budována jest středověká církev římská i řecká. Muž tím, že se stává knězem, povýšen je nad ženu. Jeptišství jen do jisté míry tento náboženský aristokratism pohlavní už prolamuje. Coelibat kněží v theorii i praxi jeví se jako něco mnohem vyššího než manželství; vzniká asketický ideál, jehož suma jest, že tělo nic není a všecko duch.

Nastává reformace. Reformace do značné míry vyvolána asketickým ideálem a jeho nedržením; reformace ne z theoretických důvodů, ale především z praktických. Národové se bouří, svědomí se v nich probuzuje nejen pro dogmata, ale pro život, zejména kněží. Tak bylo u nás, tak bylo i jinde. Zrušuje se kněžství vůbec, ovšem ne najednou, ale pozvolna, a zrušuje se také kněžský ideál asketický; zejména Luther, a také jiní reformátoři horlí proti tomuto ideálu a doporučují manželství. Rodina reformací byla postavena výše, přestává dualism mezi vyvolenou minoritou a nevyvolenou masou.

S reformací však zároveň vyvíjí se humanism. Míním zde to hnutí klasické po výtce umělecké, aesthetické, jak právě ve stejné době v reformaci se dálo. Návratem ke starší kultuře klasické, římské napřed a teprve později řecké, přibírají se také mravní ideály starého světa

doby císařské; i vidíme už v humanismu prvky dekadence a těch směrů, kterým se říká moderní. Slaví se ideál polygamický. Vedle mravní přísnosti reformátorů naleznete v téže době výroky proslavených humanistů naprosto opačné. A ovšem neběží jen o theorii, ale i praxi v životě.

Jakmile reformací a humanismem asketický ideál byl zrušen, a rodina ve svém významu sociálním takto povýšena, přirozeně rodin přibývalo, obyvatelstvo se rychleji množilo než dříve.«

To jest historický úvod pana profesora o ženské otázce. Posloucháme-li řeči socialistických agitátorů, nebo národních socialistů nebo pokrokářů, slyšíme hluché fráze, vždyť jsou to lidé prázdní všeho vzdělání, nedivíme se tedy tomu. Když však spustí universitní profesor, tu bychom myslili, že takový člověk má dosti času i prostředků, aby se poučil, o čem mluviti chce. A tu, jakmile přijde profesor Masaryk na pole náboženské, na pole křesťanství, tu si dává nátěr vědátora svrchované autority, ale platnosť a váha její není větší a těžší než občana Komprdy nebo Špery, kteří o tom předmětě píší do brněnských »Červánků«. Tuším, že redakce toho listu jest umístěna někde v Brně v prasečím chlévě, soudím tak alespoň podle obsahu listu.

Způsob, jakým zde mluví Masaryk o Kristu a svatých apoštolech, jak pohlíží na ženu a manželství, jest hoden cynického žida. Pouštěti se zde do další polemiky je nemožno. Poukazuji předně na výroky božského Spasitele, kterým se proti pohanskému názoru a požívavosti zavrhuje kult materie. Jsou to výroky Spasitelovy: hledejte království Boží a jeho spravedlnost a podobné (Lukáš 9, 25. Jan 3, 6. 7.) Naprostou rovnosť muže a ženy před Bohem vyslovují místa ke Galatským 3, 28. Poměr muže a ženy vyjádřen jest u sv. Matouše 19, 11. 12. Krátce a dobře o tomto předmětě podává veliký material znamenitá kniha Röslerova na stránce 133—158.

Kterak »reformace« Luthrova a ostatních »reformátorů«, když již tak se jmenují, na postavení ženy působila, o tom se pan prof. Masaryk může dočísti u Janssena, a to ve druhém svazku: Luthrovy názory o manželství, str. 112—116, praktické pokusy Luthrových učeníků, hlavně Carlstadta, ku zavádění polygamie str. 380—385. Čtenáři naši mohou se přesvědčiti, jaký pustý švindl se dnes s historickou pravdou tropí i v ústech universitních profesorů.

Nyní se obrací pan prof. Masaryk proti »zastaralému předsudku«, že muž jest něco vyššího než žena. Slyšme rozumy páně profesorovy. Cituji opět dle »Času«.

»Především, co se týče muže a ženy, čistě anthropologicky. Posud ve všech názorech jeví se dualism; dělá se totiž mezi mužem a ženou rozdíl ohromný. Tohoto dualismu, tohoto rozdílu není. A ovšem tento názor chybný nemají jen mužové, ale také ženy.

Práce ve společnosti se rozdělila podle pohlaví a pak podle různých vlastností. Ale abych dlouho nemluvil a hned příkladem věc objasnil: Myslíte skutečně, že žena dělníkova, sedlákova, profesorova, úřadníkova, která v potu tváři vychovává jakž takž pět dětí, že ta při své práci méně myslí než její muž, nějaký suchopárný učenec — třeba i nesuchopárný — jenž se naučil tomu svému intelektualnímu řemeslu? Myslíte, že hodně studovat, jest eo ipso už myslit? Ne, býti učencem, vědět mnoho, vědět, jak si hlavou vydělávat — to není ještě myšlení. A proto se nedejme klamat, že by člověk, který neproběhl akademickým

učením, nemyslil. Myslí! Ta žena dělníkova často mnohem více myslí než muž, který jí v sobotu položí pár zlatek na stůl; anebo ten úředník, který prvního své ženě vyplatí tolik a tolik — pravím, ti jistě tolik nemyslili, jako jejich neúhledná, nikým neviděná, od rána do noci lopotící se žena . . .

A třetí rozdíl — že žena prý jest mravnější. A to my mužové často formulujeme tak, že žena nás má zachránit, má být naším ideálem a t. p. Je to také klam: žena není mravnější než muž a není nemravnější než muž. Toho rozdílu právě není; žena a muž stále jsou spolu, jest tak intimní kontakt mezi nimi, že toho rozdílu ani býti nemůže.

Docházím tudíž k oprávněnému úsudku tomu, že *jest mezi mužem a ženou úplná rovnosť.* Já bych tento názor nazval demokratismem pohlavním proti aristokratismu pohlavnímu, který se dosud zjevuje ve starších názorech náboženských, sociálních a politických.

Ze všeho toho, co tu pan profesor o rovnosti muže a ženy pověděl, neřekl nic nového; o to se nikdo nehádá, umí li žena mysliti a pracovati. Závěrečný skok pana profesora jest však opravdovým salto mortálem na skutečnosť. Nyní sledujme, jaké důsledky prof. Masaryk z této rovnosti činí pro život praktický. Cituji zase dle »Času«.

»Je-li rovnosť mezi mužem a ženou, vyplývá mi z toho požadavek po stránce hospodářské, sociální a politické, že muž a žena mají a mohou míti úplně stejná zaměstnání, pokud svými pohlavními funkcemi žena není vedena k jistým zaměstnáním zvláštním. Tedy naprostá rovnosť hospodářská, lépe řečeno, naprostá rovnosť práce.

Tu se mi namítne jedna věc, která se ozývá pořád a pořád a která se obyčejně formuluje tak pěkně a lidsky. Že prý jest žena *slabší,* a my tedy, kteří chceme rovnosť, vrháme ji do konkurence společenské a hospodářské; jakožto slabší bytosť musí prý tu podlehnout, a nejhorší při tom je, že se rozpolťuje rodina, žena stává se nepřítelkyní mužovou, matka synovou, dceřinou, . . . zkrátka: *konkurence* zrušuje všechno posavadní žití rodinné.

Můžeme docela bezpečně žádati rovnosť práce s tím obmezením, jak jsem to pověděl.

Podívejme se teď stručně na některé zvláštní obory, a uvidíme, že požadavek, který činím, není přepjatý. Naši sedláci — ti vlastně mají otázku do značné míry vyřízenu; muž a žena pracují stejně na poli i doma. Dělníci do značné míry mají otázku rozluštěnu také.

Tu je náš spor o některá zaměstnání. Jak víte, naše studentky *medicině* se oddávají, ale stát jim to ještě nedovoluje. Medikové mnozí jsou proti tomu. Na př. prof. Albert praví, že alespoň pro chirurgii žena se nehodí, jsouc slabší; ale týž prof. Albert doporučuje, aby žena byla vycvičena na ošetřovatelku. Co myslíte, že je těžší? zaměstnání ošetřovatelčino, anebo doktorovo? — Vidíte, jak jsou to liché důvody.

Vezměte si pole *literární.* Tu věc jest rozhodnuta. V každé literatuře všech národů máte vynikající spisovatelky, které stojí v popředí a které do literatury přinesly něco nového a cenného. Kolik je spisovatelů u nás jako na př. Božena Němcová? V Anglii (Joana Baillie, Brontë, Browningová, Eliot atd.), ve Francii, v Německu — — věc je vyřízena, že totiž žena stejně pracuje a stejnou že má platnosť, jako literát muž.

Konečně *v náboženství a v církvi.* Kdybychom žádali rovnosť v církvi, aby byla žena duchovním, tu sprásknou lidé ruce: žena přece

má mlčet! Ale jen se podívejte na sofistiku lidskou! Budou vám dokazovat, že žena po výtce je bytostí mravní citovou, a zvláště, že náboženství se nejvíce hodí pro ženu — to slyšíte pořád. Dejme tomu, že jest to pravda (já tomu nevěřím): neměla by tedy při nejmenším být stejně činná v církvi jako muž? Jinde již i tento předsudek se odstraňuje: jsou křesťanská vyznání, kde žena a muž i církevně postaveni jsou si na roveň.

Pravím tedy a opakuji: Rovnosť práce a starosti o společnosť!«

Když se socialisté na schůzích dopouštějí zřejmého švindlu o hospodářské rovnosti muže a ženy, nedivíme se jim, činí to, aby nalákali straně hodně ženských, poněvadž již na sjezdě Vídeňském prohlásil občan Schrammel, že bez ženských žádná agitace nejde. Když však k tomuto pustému švindlu, který se zde otázkou ženskou tropí, přisvědčuje universitní profesor, tu se nemůže diviti, že nikdo není povinen jeho moudrosti se obdivovati. Mohl bych zde uvésti mnohá fakta a zdrcující statistický materiál, není však zde pro to místa. Táži se jen tolik, jak by asi přednáška Masarykova dopadla, kdyby ministr osvěty ustanovil dnes nějakou krasavici za řádnou profesorku konkretní logiky či filosofie vůbec a Masaryka dal do pense, která by o polovinu byla menší než jeho nynější plat. Poslední díl řeči pana profesora se pohybuje na poli mravním, a zde je tento pán nejšťastnější; co zde mluvil, podepisujeme i my.

»Mylný názor jest zejména ten, že pohlavní život, anebo pohlavní pud, jak se to formuluje, jest nejsilnější a pro člověka nejdůležitější, že se mu tedy musí hovět, sice člověk fysicky i duševně onemocní. Zkrátka zdrželivosť že škodí. To je veliká nepravda.

Nikde není psáno, že každý a co nejdříve musí se oženit, provdat anebo žít polygamicky. Dnes však šmahem lidé nezralí, sami ještě nevychovaní, mají vychovávat děti! Představte si, že by nebylo tolik předčasných sňatků a mnoho trpkých starostí by odpadlo.

Mravnosť a vzdělanosť lidí nic tak necharakterisuje, jako to, jak posuzují obzvláště staré panny: jak nízký, jak brutální je o tom názor panující! — Všecka ta nízkosť a hrubosť je však pochopitelna, povážíme-li, že tak mnozí mezi námi v rodině vidí jen styky tělesné, nikoli spojenství mravní.

Ve Francii — tam také nemají jen aféru Dreyfussovu! — jest hnutí mezi studentstvem proti prostituci, stejně v studentstvu německém. Zkrátka všude, kde se počíná myslit a opravdově žít, lidé pochopují, že se musí postavit proti polygamii.

A stát? Ten věc ignoruje nebo mnohoženství reguluje. — A tak máme oficialní státní mnohoženství; jako máme státní železnice, školy, církev, tak máme i státní prostituci. A parlament a politikové — ti aby se starali o mravnosť?!

Věda, zejména medicinská, která v této věci posud mívá slovo, ve své zkostnatělé oficialnosti hoví všeobecným názorům. Medikové mnozí mnoho zla způsobují svými názory už proto, že otázka vůbec není medicinská. Medicinská jest, když už je zle, když už hoří; tu je medik na svém místě; ale otázka je mravní, sociální, kulturní a filosofická! To by si medikové měli dobře ujasnit, a zejména by mělo přestat to »medicinské« rozčilování a falešné poučování o životě pohlavním.

Vyšší nazírání na život, na celý vývoj, na celý svět, vyšší nazírání na člověka — to nedá se dosáhnout jen jednostranným nějakým receptem. Naše otázka souvisí — když jen trochu uvážíme — se všemi otázkami, které dnes jsou na přetřesu. Všecko, co se doporučuje filosoficky, náboženský, sociálně, politicky, hospodářsky a nevím jak ještě, to všecko se především týká rodiny. Rodina jest pravá jednotka sociální: má-li býti náboženství, kde má být ne-li v rodině? Máme-li cítit sociálně, kde jinde se tomu naučíme ne-li v rodině? Zkrátka, otázka mnohoženství nebo jednoženství souvisí se všemi časovými otázkami a sama je nejdůležitější, nejtěžší.«

To vše mimo některé názory můžeme směle podepsat, není však to zase nic nového. Kdyby si pan prof. Masaryk dal práci a vzal do rukou katolický katechism a Písmo svaté a četl na příklad život svaté Alžběty od Alb. Stolze, neb život jiných světic, měl by pojem o tom, že ideál tu je už 2000 let starý, ideál rodiny, ženy, dívky, jak ho sám Syn Boží ustanovil, ideál mravního života, a nepotřebujeme žádného masarykovského elixiru. Nechť se panstvo postará, aby svět ideál ten nešlapal, nešpinil, jej do bahna a kalu netahal, a pak bude zase dobře. Společnosť lidská ozdraví, jako ozdravělo náboženství Kristovo pohanský svět. [1])

Nietscheova kritika křesťanství.

Na líc a rub obrací **Filip Jan Konečný**.

(Pokračování.)

Probrav psychologii Vykupitele, pustil se auktor (str. 76 n. 33) do »psychologie *evangelia,*« jež však dal ihned v husí nožky, aby asi nikomu neušlo, co přijde a dle předchozího přijíti musí. Tři věci klade auktor v popředí této kapitoly: předně není prý v celé »psychologii evangelia« pojmu *vina*; po té schází v ní pojem ***trest*** a na konec nalézá se zde též pojem ***odměna***. Rovněž i ***hřích*** a vůbec »každý distanční poměr mezi Bohem a člověkem jest odstraněn.« To je však ***právě*** a podstatně evangeliem čili blahověstí. Nějaká ***blaženosť*** posmrtná nikterak se nepřislibuje, ani k podmínkám nepojí, ale spíše jest již teď *jedinou skutečností* — »ostatek je *znamením*, aby se o ní mluvilo . . .« Následkem tohoto stavu je nová, čistě evangelická *praktika.* Není pravda, že křesťana rozlišuje od pohana »nějaká *víra*«: Nikoli! Křesťan *jedná*, a tím, ***tou*** praktikou odlišuje se od pohana a jinověrce. Na doklad toho uvádí se, že křesťan nezná rozdílu mezi cizím a domácím, mezi židem a nežidem, že se na nikoho nehorší, nikoho si

---

[1]) Poznámka. Materiál k ženské otázce uveřejněn jest v mém spise: Dělnictvo v boji za svá práva, kapitola 13.; 2. ve spise: Sociálně-demokratická společnosť, kapitola 11.; ve spise: Budoucnosť národa, kapitola: Česká žena a ve spise: Národní sebeochrana, v kapitole: Otroctví křesťanské ženy — Jestliže prof. Masaryk pravil, že o ženské otázce nikdo u nás nemluví, mínil tím ovšem privilegované universitní učence à la Masaryk. My katolíci dávno jsme již promluvili.

málo neváží, u soudů nedá se spatřiti ani použiti (»nepřisahati«) a že za žádných okolností (i když se ženě dokáže zpronevěra) nedá se rozvésti«. Celý život Vykupitelův nebyl prý nic jiného, než tato praktika — jeho smrt nebyla též nic jiného . . . Proto »nepotřeboval již formulí, ritu pro styk s bohem — ani modlitby«. On zkrátka súčtoval s veškerým »židovským« učením o pokání a usmíření; on věděl, co je *praktika* života, kterou se cítíme »božskými, blaženými, evangelickými a každé doby dítkami božími.« *Ne* pokání, *ne* modlitba za odpuštění jsou cesty k bohu: *evangelická praktika jedině vede k bohu, je právě bohem.* Každý z toho vidí, že evangeliem bylo *odstraněno* židovství, jež zavedlo pojmy: hřích, odpuštění hříchů, víra, vykoupení vĕrou. Tím také i všecko učení židovsko-*církevní* o těch věcech bylo v blahověsti *popřeno.* Chceš-li zkrátka, milý čtenáři, rozuměti psychologii evangelia, jest ti věděti, že »*hluboký pud* pro to, jak se musí *žíti*, aby se člověk *cítil* v nebi, aby se cítil věčným« — to jedině je psychologie evangelia a »skutečnosť vykoupení«. »Nový způsob života — volá nadšeně auktor — *ne* nová víra . . .«

S dovolením — i my »židovští« církevníci chceme ohledati puls této »psychologii evangelia«. Předně vyznáváme, že »praktika« evangelia jest i v našem židovsky zfalešněném církevnictví náramné váhy, jak viděti z toho, co proti protestantům tak určitě hlásáme, že totiž »víra beze skutků jest mrtva«. Ale právě proto, že praktice evangelické takovou váhu přikládáme, chceme ji důkladně a zcela jasně stanovenu, vyměřenu, ohraničenu a vyloženu míti, by nikdo v pochybnostech nebyl, co praktikou tou sluší vyrozumívati, co pro praktiku tu sluší konati, čeho se varovati. A tu ve své sežidovštělé církevní hlavě nacházíme, že i pan Nietsche se k nám jaksi připojil, když totiž prohlásil za *nehybnou pravdu* a posvátný kánon, že se 1. nemá věřiti, že 2. hřích, trest, odměna a podobné židovštiny jsou odstraněny, že 3. musí se jen žíti a hluboce pociťovati, jak je člověk v nebi. My totiž také *svou* praktiku stavíme na jisté *zásady*, jako zde pan Nietsche svou postavil, ale je mezi námi a ním značný rozdíl právě ve *stavění* zásad a *v zásadách.* My totiž chceme míti své praktické zásady *dokázány* z rozumu lidského i z rozumu Božího; pan Nietsche však nedokázal zásad svých docela ničím, a ač »víru« zavrhl, přece jen na ni praktiku svou postavil, když svým stoupencům docela žádných důkazů pro theorii svou nepodav, praktiku evangelickou na třech jmenovaných zásadách doporučil. To je skutečně *slepá víra,* protože zcela *libovolně* panem Nietschem byla sestrojena. A tak vidíme, kterak pan auktor »víru v boha« sice *zavrhuje,* ale *víru v sebe hlásá* a na ní, tedy na *víře* v sebe »*evangelickou* praktiku« buduje! — Ale ještě více! Pan auktor napsal před nedávnem o Vykupiteli, že dle bajek evangelních umřel za »svou *vinu*«; zde však hlásá ve své »psychologii evangelia,« že prý v blahověsti pojem viny schází! Jaká je to praktika« ? A zase! Pan auktor před nedávnem o Vykupiteli napsal, že netrpěl trest smrti za jiné, nýbrž za svůj »zločin«; zde však hlásá ve své psychologii evangelia, že v blahověsti pojem trest a hřích (= zločin) schází. Jaká je to »praktika« ? A zase! Pan auktor napsal, (str. 75 ř. 2) že »říše nebeská náleží *dětem*« a že *víra* ozývající se tu není vybojovaná víra, nýbrž »případ opozděné a v organismu nevyvinuté impuberty«; zde však ve své psychologii evangelia hlásá, že je potřebí »*hlubokého* pudu,« aby se cítil *člověk v nebi!* Jaká to je zase »praktika« ? — Na konec tážeme

se, četl-li vůbec pan auktor evangelia? Jak, pojem »hřích, trest, odměna« že v evangeliu »schází«? Komu to pan Nietsche namlouvá a čeho se o svých čtenářích domnívá? Jsou to pitomci nebo neznalci nebo lenoši? Ne — tato »psychologie« musí se jinak psáti, totiž »*psí*chologie«, poněvadž jest »*ve psí*«, jak česky říkáme, když označiti chceme, že se někomu něco zle zvedlo, že při tom pohořel. A je to malheur, když filosof z psychologie udělá *psí*chologii a ještě k tomu při vědecké »kritice« blahověsti, když to »vyvede«. Panu Nietscheovi se to »podařilo«, a málem by zasloužil, aby se mu udělalo na hlavě »znamení, o němž by se mluvilo«. A ještě jednu poznámku z »psíchologie«. Pan auktor tvrdil, že prý *víra* neodlišuje křesťana od pohana a jinověrce, ale že to činí evangelická *praktika*. Proč však, tážeme se, začala tato praktika — považovati každého člověka bližním etc. — až potom, když se *víra* v Božského Vykupitele a v jediného Boha, *otce všech lidí*, v srdcích lidských *ujala?* Proč však, tážeme se, *mizí a zmizela* tato *praktika* dnes v srdcích těch, kteří »*víru*« *zavrhují a zavrhli?* Nevidí v tomto přítomném a nepopíratelném faktu pan auktor proti své »praktice« ničeho? A do třetice! Jaké pak měl pan auktor vydání evangelia, když v jeho psychologii našel, že Pán Ježíš žádných *obřadův* a do konce ani *modlitby* nepotřeboval, aby člověka uvedl ve »styk s bohem«? V jakém vydání evangelia našel pan auktor, že se stáváme »dítkami božími a věčnými«, když zachováme »praktiku«? A ultimum! Která »psychologie« ukazuje, že »*evangelická praktika — je právě bůh,*« a vedle toho, že »k bohu jedině vede«? Buď jedno nebo druhé! *Vede-li* »praktika« člověka k Bohu, tedy mezi ní a Bohem jest jakýsi »distanční poměr« a *ona není Bohem. Je-li* však evangelická praktika »právě bohem«, není pravda, že nás k němu vede, protože mezi ní a Bohem nemůže býti v tomto případě žádný »distanční poměr«, tedy ani žádné »vedení«, jež právě takový distanční poměr nutně postuluje, jelikož od jednoho bodu musí vycházeti a k druhému dospívati, tedy jakousi »distanci« projíti! Ale to jsou věci, na kterých »nezáleží«; vše záleží na tom, abychom se »v novou praktiku« *promítali* a všecku »víru« zavrhli. Nu dobrá, jenže auktor dovolí, abychom tuto jeho zásadu hned na něm samém v »praktiku« vzali, » všecko tedy, co v »psychologii evangelia« napsal, »promítli, odstranili a zavrhli«. S touto »praktikou« jsme docela spokojeni, ano, my se i při ní »cítíme blaženými«, což prý jest znamením, že jsme ji »hluboce« pojali, a tu máme naději, že, budeme-li tak zdárně i na dále pracovati, staneme se (dle přípovědí auktorových) »věčnými, blaženými, božskými« a najednou ocítíme se až »v nebi«.

Jedné však věci z Kristova učení porozuměl auktor dobře, aspoň to tvrdí (n. 34). A to jest? Že veliký symbolista bral jen *vnitřní* skutečnosti za skutečnosti, za »pravdy« a že všemu ostatnímu, ať týkalo se přírody, času, prostoru a dějin rozuměl jen jako znamení a příležitosti k podobenství, z čehož jde, že jeho slova o těch věcech nesmějí se doslovně bráti, nýbrž ve smysle symbolickém. Tak příkladem: pojem »syn člověka není konkrétná osoba,« patřící do dějin, cosi jednotlivého, jedenkráte se vyskytnuvšího, nýbrž »věčná« faktičnosť, od pojmu času vykoupený psychologický symbol. Totéž platí ještě jednou a v nejvyšším smysle, *o Bohu* tohoto typického symbolika, o říši boží, o království božím, o dětenství božím. — Tuto »dobře« porozuměnou vědu již jsme, prosím, jednou slyšeli, a to před nedlouhou chvílí, ve které auktor pojednával o psychologickém typu Vykupitele, jehož tak zne-

švařil, že ho impubertou a degenerescencí pokryl, upřev mu všecky zdravé smysly a chápavosti lidské, že jsme se ho tázati musili, neměl-li před sebou hottentotského idiota ze severní točny a nezkoumal-li mu kolena místo hlavy, když takové »chorobné stavy« v něm rozpoznal a objevil. Zde jen na to upozorníme, že »dobré« porozumění auktora velikému symbolistovi jest z mnohonásobné příčiny »*zle*rozuměním« věcí i osob, jichž se dotýká. Předně není pravda, jak svědčí *historie*, že »syn člověka« nebyl skutečnou, konkretnou a v dějinách lidstva vystoupivší *osobou;* ale pravda jest, že »syn člověka« byl jen jiný název pro Krista, jenž nejen skutečně žil, kázal, divy činil, učil, trpěl, umřel, pohřben byl a z mrtvých vstal, ale žil, kázal a umřel, jako všickni ostatní lidé, tedy konkrétné osoby žijí, působí a konečně umírají. Nemá-li pan auktor příčiny, pro kterou by upíral, že *on* (pan Nietsche) jest faktickou, konkrétnou a dějinám náležející osobou, kterakou má příčinu, aby to upíral »Synu Božímu« čili Kristu, o němž židovské, pohanské i křesťanské svědectví dějepisné na jisto stanoví, že zde na světě jako pravý člověk žil, učil, divy činil, trpěl, umřel, pochován byl (a z mrtvých vstal)? Nebojíme se, že nám *dějiny* budou odporovati, řekneme-li: Posvátná osoba Syna Božího čili Ježíše Krista ukřižovaného dějinami lidstva mnohem více jest zjištěna než »konkrétná« osoba auktora a naše, kteříž o něm píšeme? Ano, my díme: Není vůbec člověka pod nebem daného, jenž by tolik a takového svědectví pro svou faktickou existenci a činnosť měl jako Syn Boží. Ví-li někdo někoho, s nímž dějiny tak jsou spojeny a o němž zaznamenávají tolik velikých i malých zpráv, ať nám ho jmenuje. — Není též pravda, že Syn Boží byl *symbolikem,* a že mimo *vnitřní* svou zkušenosť neuznával žádné jiné zevnější zkušenosti, ani pravdy, ani skutečnosti. Naopak je tomu. Ježíš Kristus nebyl symbolikem a znaménkářem, ale byl realistou, to jest, člověkem, jenž označoval věci a lidi a skutky a jevy mimo sebe nejpřípadnějšími jmény, a nejen to, — jenž udával jejich příčiny, ukazoval na výsledky a radil i prostředky. Trval na *doslovném* významu své řeči, i když nepřátelé jeho se za to proti Němu bouřili, Jej osočovali, hanobili, tupili a v obžalobu dali; trval na doslovném významu své řeči, zvláště když se jednalo o nejvážnější pravdu, jež o Něm může býti pronesena, o Jeho skutečném božství, ještě určitěji, když se jednalo, je-li opravdovým a skutečným *Synem Božím.* Za tuto pravdu, již před *soudem* a veškerým shromážděným židovským národem *slavnostně prohlásil* a pod přísahu »živého Boha« tázán byv, opětně v doslovném a osobním významu opakoval, ač předvídal, že se mu za to nedostane uznání, ale nenávisti, potupy, odsouzení a děsného *kříže!* — Jak? Meče a kyje, provazy a řetězy, tekoucí krev z rozdrásaného těla, bolestné hřeby, trnová koruna, těžký kříž, zraněné ruce a nohy — jak, to všecko že byly jen »symboly« a znameními Pánu Ježíši a více nic, zvláště ne zevnější skutečnosti a zkušenosti? Ať si auktor a nohsledové jeho vypůjčí aspoň na chvíli některé toto »znaménko« pro své vyhýčkané tělo, potom brzy uvidí, jaký to byl i Kristu »symbol«, a nebude mu upírati, co ani své vzácné osobičce nedovede popříti, totiž utrpení strašlivé zevnější skutečnosti, která na konec i všecku »vnitřní zkušenosť« utlumí, ochromí a zničí. — Co máme odpověděti auktorovi, když tvrdí, že Syn Boží neuznával a neučil, že *jest skutečně Bůh,* že jest království Boží etc.? Není tohle »dobře porozumění« nejhroznějším *atheismem* a negací všeho *nadpozemského,* věčného? A takové nevěře že učil Kristus? Kdo

pak naučil lidstvo více ctíti Boha a hledati království nebeského, než Kristus? A od *koho* začínají dějiny, než od Krista, kdykoliv o Bohu a nebeském životě mají jednati? »Faktičnosť«, i dnešní faktičnosť ukazuje, že s Kristem stojí a padá Bůh i království Boží v srdcích všech lidí. Kde zapřeli Krista a udělali z něho jen »symbolika«, tam zapřeli i Boha i království nebeské a vyhlásili to vše za »dětinství«. Auktor by snad takové »symboliky« snadně mohl najíti, a jeho nohsledové také. Smíme si však dovoliti otázku: Proč tak velice pálí moderní pány otázka o Bohu a o království nebeském, jak jim učil Kristus? Odpovíme, jak cítíme: Proto že Bůh křesťanský stojí před nimi jako Spravedlivý, jehož vševědoucnosti a všemohoucnosti nikdo neujde, jenž »dobré odměňuje a zlé tresce«; proto že »nic nečistého nevejde do království nebeského«. Zlé svědomí, které přese všechnu vědu a pokrok dere se i z nevěrecké moderní duše na povrch a hlásí se bodlavým ostnem svým ku svému pošlapanému právu, zlé svědomí jest asi hlavní příčinou odporu, nenávisti a zuřivosti, kterými bojuje se proti »hříchu, ctnosti, nebeskému království, osobitému Bohu, věčnému životu« etc., a pro které vyhlašuje se všecko to jen »pojmem a symbolem«, jemuž skutečnosť neodpovídá. Že se v úsudku svém nemýlíme, potvrzuje nám i pan Nietsche, jenž hned potom, co jsme z něho o »konkrétné osobě Syna Božího« o Bohu a nebeském království uvedli, podrážděně napsal: »Nic není nekřesťanštější než *církevní krudity* — to jest česky »ukrutnosti« — o *Bohu* jako *osobě*, o říši boží, o *druhé* osobě trojice etc.« To vše je prý jako »pěsť na oko evangelia«, ano to jest »*světodějinný cynismus*«. Nesmyslno je též mluviti o říši boží, »jež přijde«, o království nebeském »na onom světě« a, jak jsme již slyšeli, o »synu božím«. A jakoby cítil, že »blahověst« příliš často a určitě mluví o Bohu *Otci* a Synu, snaží se osten tomu ulomiti tím, že podává asi tento výklad. Ale vždyť přece leží na ruce, ne ovšem na každé ruce,[1]) ale přece na chápavé ruce, čeho se blahověsť znamením (?!) »otec« a »syn« dotýká. »Slovem »syn« je vyjádřen *vstup* do povšechného prosvěcujícího pocitu všech věcí (blaženost); slovem »otec« *tento pocit sám*, pocit věčnosti a dokonalosti.«. Pvostá evangelická slova vyhlásil kdysi náš auktor nesmyslnými a poctivý názor o Vykupiteli zakrývajícími; *tento* výklad je mu však jasným a poctivý názor o Vykupiteli neporušujícím! Kolik je mezi pány talenty a umělci jasných hlaviček, jež pochopily a řádně by nám chtěly pověděti, co jest nietscheovský »povšechný prosvěcující pocit«? Auktor se stydí (!) na to upomínati — něco zde a jinde sám spáchal, — ale čeho se dopustila církev, když se »symbolu otec a syn« takořka na prahu křesťanské víry »amfitryonské« vypravování učinila. A nejhroznějšího přečinu se církev dopustila, když i dogma o Neposkvrněném početí prohlásila, čímž »*početí pokálela*«! Kolik věcí spletl zde auktor a kolika zarážejících nevědomostí na nemnohých řádcích těch se dopustil? Dle kontextu jeho slušno Neposkvrněné početí Panny Marie bráti ve spojení reální s početím Syna. Každý katolický školák ví, že toho smyslu dogma o Neposkvrněném početí nemá, poněvadž nejedná se v něm o časném početí Krista Boho*člověka*, nýbrž o početí jeho matky, Marie Panny, v lůně její matky sv. Anny. Otázka naše není, byl-li Kristus »neposkvrněně« počat v životě matky své, Marie Panny — to celé křesťanství věřící vždy svorně uznávalo — nýbrž: byla-li

[1]) *Tak* překládají mladí páni do češtiny německé »es liegt auf der Hand«!

Maria Panna v prvém okamžiku svého lidského bytí hříchu dědičného prosta čili »neposkvrněně počata«. Na *tuto* otázku odpovídáme: Byla neposkvrněně počata, a stalo se tak ze zvláštní milosti Boží a jen proto, aby se stala hodným příbytkem Krista *Bohočlověka*. Dle našeho učení o Neposkvrněném početí má tedy Maria Panna zvláštní praerogativu, privilej, povýšení nad ostatní pouhé lidi. Pan Nietsche však v tom vidí »pokálení« jejího početí. Co mu máme říci? Nic, protože je konfusním neznalcem a arrogantním tureckým pašou, když *své* výklady podává. Církvi vyčítá »krudity«, protože prý učí, osobní jest Bůh, a že druhá božská osoba nejsv. Trojice jest Ježíš Kristus; sám však *popírá* vůbec osobního Boha i dějinného Krista a při tom sobě »krudity« nepřikládá! Či může se někdo proti Bohu (a vůbec proti někomu) většího ukrutenství »krudity« dopustiti, než když jeho existenci zničí? A proč týž pán, jenž tak velice hrozí se zde »krudity« církevní, proč týž pán popřel i historicky »konkrétnou osobu« Syna Božího a udělav ho jen člověkem, proč ověsil ho vlastnostmi, které z něho udělaly idiota, zločince a dětinu? To není krudita? Církev vyznává, že Ježíš Kristus je pravý Syn Boží, a káže mu proto vzdávati »*bohopoctu*«; pan Nietsche strhl ho s trůnu Božího, zakázal bohopoctu, udělal ho atheistou, znaménkářem, anarchistou atd. a — »stydí se« *za církevní* »krudity«!

Ale ukončeme již toto »dobřerozumění velikého symbolisty«!

»Království nebeské« je stav srdce — ne něco, co přijde nad zemí nebo »po smrti«. Kristus ovšem mluvil o království Božím docela jinak a zpříma vylučoval *tento* podstrčený význam, ale Nietsche toho nic nedbá, poněvadž se Synem Božím nakládá jako s chrobákem a loutkou, necitelně a libovolně. Kristus řekne: Já mám své království v nebi, a Nietsche odpoví: to nic není, to je »stav v srdci«. Kristus řekne: »Regnum Dei veniet, království Boží přijde,« a Nietsche odpoví: Nic nepřijde ani nad zemí, ani po smrti. Kristus káže pokání a odpuštění hříchů, a Nietsche odpovídá: To je neevangelické, to je židovské, to vůbec nic není, protože v psychologii evangelia a Vykupitele nic takového není a každý pojem o tom *schází*. A tak do nekonečna, aby se vědělo, že všady »i v říši boží« má Nietsche pravdu a Kristus nikde. To není krudita, to je »dobřeporozumění velikého symbolisty«! A ještě více! Pan Nietsche po všem tom opovažuje se dokonce i toto o sobě a svých stoupencích napsati (n. 36). »Teprve my *osvobození duchové máme předpoklad pro to*, *něčemu rozuměti*, čemu devatenácté století zle rozumělo, — onu počestnost stavší se pudem a vášní, která vede válku se »svatou lží« ještě více než s každou jinou lží... Lidé byli nevýslovně vzdáleni naší láskyplné a opatrné neutrality, oné kázně ducha, jíž jedině se umožňuje uhadovati tak cizí, tak útlé věci; chtěli za všech dob s nestydatou sobeckostí jen *svůj* prospěch z toho, vystavěli z protikladu k evangeliu *církev*...« K tomu jen tolik: Kdo pak to byl, jenž ještě před nedávnem doporučoval osobní prospěchářství (egoismus)? Pan auktor. A teď? Poněvadž (prý) církev v křesťanství dle doporučené Nietscheovy theorie hledala *svůj* prospěch, auktor se na ni sápe, zavrhuje egoismus a — *sebe chválí!* Co tomu říci? Nic jiného než s auktorem: »Hledá se marně po větší formě *světodějinné ironie*.«

(Pokračování.)

LITERATURA.

ITALSKÁ.

Poznámky z vlašské literatury. Minulého roku slavila Italie stoletou památku svého velikána Giacoma Leopardiho (narozen 29. června 1798.); pochopitelno, že zaplavena byla spoustou přednášek, biografií atd. Jedni velebí básníka až do nebes, druzí, na př. C. Sergi-Degenerazione e genio in Leopardi — popírají každé ceny jeho tvorby, zovouce lyriku jeho plodem impotence. Tím vítanější jest proto originelní spisek Q. Fortebracciho, vynikající kritickou bystrostí, jejž vydal pod názvem »Il male di G. Leopardi« ve Florencii. Fortebracci zkoumá příčiny a vývoj Leopardova skepticismu. Leopardi nebyl uzpůsoben k životu mezi lidmi, proto také byl zklamán, když naděje v život skládané měl uskutečniti. Z listů Leopardiho ukazuje dále touhu po slávě, ale i zřejmou předpojatosť venkovana, které obě v uzavřenosti zámečku secanatského upokojiti nemohl. Básník, tělesně chorý, začal nenáviděti všecko, lidi i život, ve své bolesti úmyslně trval, v ní se utvrzoval, nehledaje ani víry, ani pravdy. A to dle Fortebracciho jest hlavní příčina jeho skepticismu. Básník vědomě analysoval pouze tkanivo bídy života, v tom hledal pravdu, nejsa však zvyklý uznati chyby, dospěl až ku kletbě. — Dále upírá důmyslný kritik básníkovi i onu tak všeobecně vychvalovanou dokonalosť slohovou v prose. Zvláštní pozornosti však zasluhuje stať, kde filologická sláva Leopardiho ztrácí část lesku, jímž Giordani básníka ozářil.

M. Puglisi-Pico-Giacomo Leopardi. (A. Raber). 1899. Dílo s prvým spřízněné. Béře-li Fortebracci v pochybnosť pravosť Leopardova pesimismu, upírá jej Puglisi z veliké části, zvláště řecký jeho původ. S přesnou důsledností dokazuje, že Leopardi v srdci byl optimistou. Stejně přesnou logikou provádí mnoho důkazů, že básník nebyl ani výtečným filologem, jak dosud všichni se domnívali, znal prý sice výtečně jazyk řecký, ne však literaturu, aniž v pracích svých sestupoval až k původním pramenům. — Zajisté myšlenky to nové, původní, přesvědčující.

„Se Dante sia nato di nobile stirpe«. Narodil-li se Dante ze vznešeného rodu? — tak zní titul knihy, kterou vydala Gina Capsoni v Pavii. Horlivá spisovatelka zkoumá mohutnou báseň Alighierovu, současné zprávy, vztah jeho přátel, život básníka, rodinu a příbuzenstvo, nestranně posuzuje důvody pro i contra, a dospívá k závěru, že Dante ze šlechtické rodiny nepochází. Tohoto bodu, tuším, nepovšiml si dosud nikdo.

Trinacria. Verše A. Brunona Costantiniho. Kniha komplimentů, emfatických výlevů a retorismů k Sicilii, ale poesie slabá, jako veškerá dnešní téměř v celé Italii. Franco A. Kuttan.

CHORVATSKA.

Pobjeda kojeposti (Vítězství ctnosti). Román ze záhřebské společnosti od Dra. Ant. Tresiće-Pavičiće. Split 1898. V oboru krásné literatury chorvatské je Dr. Tresić v nejnovější době zjevem nejvýznamnějším. Ohlásiv se při vstupu na Parnas něžnými lyrickými písněmi, zaujal nejširší vrstvy četbymilovných rodáků vzletem myšlenek, obsahovou hlubokou písní a uhlazenou formou. Také v oboru dramatického písemnictví vyslal Dr. Tresić na literární trh několik prací, s menším ovšem zdarem; jeho tragédie neopanovaly sice jeviště, ale co do formy jsou ozdobou novodobé tvorby na poli krásné literatury chorvatské. V tomto románě uvádí se básník Tresić v obor vypravovatelský. »Pobjeda kojeposti« nevyniká sice složitostí vnitřního zauzlení, děj rozvíjí se pouze obvyklou cestou životní: na jedné straně promyšlená hamižnosť ziskuchtivého muže čelí proti ideálným snahám poctivého mladíka, jenž žije pouze svým snům a tak ztrácí předmět svého přání dříve, než se nadál. Hrdinou románu je vlastenecká a vznětlivá duše, básník Dr. Ivan Vilinčević. S toho stanoviska také cení všecky, kteří pro všední zisk a ukojení pomíjejících slastí pachtí se za životem beze

všeho idealního zájmu. Ač horoucně miluje domovinu, přec neodolává milým dojmům lásky, a z těchto dvou citů rozvíjí či zauzluje se děj celého románu. Ivan je v té příčině částečně motýlem, a tak po Danici, která ho upřímně milovala, přejde k něžné blondýnce, od té k jisté staré panně, ale všecky okamžitě zapomíná, sotva že uzřel krásnou a roztomilou Darinku, dceru bohatého záhřebského obchodníka. Také Darinka přilne brzy k němu, neboť snila o něm již dávno, a zjev Ivanův plnil její nitro blahým přáním. V proud jejich čisté lásky pojednou vnikne překážka v osobě jakéhosi Kajganoviće, muže nízké, ziskuchtivé povahy, jenž je mistrem v zahrávání se ženským srdcem. Výsledek toho jest svatba Darinky s Kajganovićem. Ivan Vilinčević vyléčen tímto obratem ze svých snů o idealním dobru a o nezlomnosti pozemské lásky, přilnul nyní plným žárem své vášně k domovině, jejímuž blahu nadále zaslíbil veškeré své chtění i síly své. Toť stručný obsan knihy, která co do slohu vyniká všemi přednostmi básnického péra Tresićova. Látka poskytla též autorovi vítanou příležitosť k výrazným reflexím politického a psychologického rázu. Máme-li však upřímně vyznati, vypadá hrdina románu jako vzdušná představa básnická a nikoliv člověk ku práci stvořený. Proto podobný hrdina i přes háv, kterým ho autor obmyslil, nemůže sloužiti za vzor nadšené mládeži, která prací má se připravovati pro život. Odevšad, z každé stránky knihy vyzírá neobyčejné Tresićovo lyrické nadání, které však nedostupuje epické prohloubenosti a klidného rozhledu v různé fase všedního života, které jsou podmínkou dnešního společenského románu. Správným je snad pohled na nynější stav a snahy lepších kruhů záhřebské společnosti, kde zavládla jediná snaha po okamžité rozkoši. Vyžilí mladíci honí se tu za děvčaty, u nichž hledají bohaté věno, a vítaným dostaveníčkem mládeži obojího pohlaví je divadlo, v němž ušlechtilá zábava je ovšem vedlejší věci. Vidno, že Dr. Tresić románem svým uspokojil posavadní ctitele vynikajícího Tresiće-básníka.

Pjesme Mihovila Nikolića. Záhřeb, akciová knihtiskárna 1898. Malá sice kniha, ale způsobila mezi chorvatskými kritiky neobyčejný rozruch. Jsou to prvotiny básníka, jenž jimi ostře vytknul svůj směr v nejnovější básnické literatuře chorvatské. Písně Nikolićovy byly všestranně sympaticky pozdraveny a autor uznán ihned jako nevšední talent. Směr jeho slučuje romantismus s moderní dekadencí, ač postrádá hlubšího pesimismu a cynismu, nyní u dekadentů tak oblíbeného. Nikolić je bez falše pěvcem citů své duše, které vyzařuje zřetelně ve verších, jež postavil v čelo knihy:

Ja ne ću, pjesmo, pustit da mi sveneš,
dok goder budem i malo se nadô,
A kada umrem; ti češ biti svjedok,
da sam ovdje ljubio i stradô . . .

Zjev ten je dojista obvyklý; každý mladý básník má snad svou lásku i své boly, které vtělí v lahodnou formu veršů, a takovým jest do jisté míry i Nikolić. Písně jeho nesou se však neobyčejnou vřelostí, vynikají elegancí obsahu i formy, že bezděčně čtenáře uchvátí. Mnohé básně jeho prozrazují sice stopy pesimismu, jiné zase dýší oduševněnou odvahou čeliti všem bouřím života. V těchto obrážejí se částečně životní osudy básníkovy. Jeden z básníkových spolužáků vypravuje, že Nikolić dostudoval až do čtvrté třídy gymnasiální, ale koncem roku po »Te deum« střetnul se s jedním profesorem tak, že ještě před vysvědčením dostal trest 16hodinného karceru. To roztrpčilo vznětlivou, již tehdy básnicky naladěnou mysl mladíkovu v té míře, že šel po prázdninách do obchodní školy. Jmenovaný Ivan Krnic soudí, že následující léta, kdy Nikolić proti svému přání nutil se do neoblíbeného povolání, dala vznik pesimistickým oněm plodům z jeho sbírky. Charakteristickými pro Nikolićovo tvoření i pro jeho světové názory jsou v knize této básně: »Čista srijeda« (popeleční středa), pak »Zmija«, k nim druží se balada »Undina« a posléze psychologicky zajímavá »Neschvaćeni«, které po boku stojí píseň: »Mi smo dvoje«. Faustovsky jemným pesimismem dýše báseň »Lauci« (řetězy), pravý to stkvost v lyrické poesii chorvatské. Neméně citu vložil básník v ony plody, kde opěvá přírodu: »Januar«, »Novembar« a »Bez naslova« (bez nadpisu), a tu pak hlavně silným výrazem vlastenecké lásky vynikají verše o rodišti, jak svědčí čísla: Cvjetne poljane« a »Rodištu svome«. Shrneme-li veškeré hlasy, jež o prvotinách Nikolićových přinesly časopisy jihoslovanské, v jedno, tu třeba uznati, že v autoru objevil se vzácný talent, jenž v »písních« svých posvěcenou rukou vložil na trůn Parnasu pravé stkvosty moderní poesie, sobě ku cti a nové literatuře chorvatské k ozdobě.

Hrvatski salon. Záhřeb 1898—99. Akciová tiskárna. Pod tímto názvem vychází v Záhřebě stkvostné album s reprodukcemi prací chorvatských malířů a sochařů ze stálé výstavy, která přičiněním družstva chorvatských umělců v prosinci roku minulého byla uvedena v život. Obrazy alba tohoto, kterého vyšly dosud 3 sešity po 60 kr., protkány jsou velecennými příspěvky slovenskými od předních chorvatských literátů. Záhřeb až posud míval jen občasné výstavky umělecké; živější zájem pro stálé výstavy probuzen byl roku 1893, kdy Vlaho Bukovac vystavil tu své portréty. V roce 1894. vystavovali opět Tišov a Frangeš své práce, a týmž rokem v paláci akademie pořádána prvá souborná výstava, v nedávných pak dnech vyloženy v těchže místech působivé obrazy slavného Vereščagina. Blahovůlí města Záhřeba postaven v roce minulém nákladný pavilon na náměstí Františka Josefa a odevzdán dne 15. prosince družstvu chorvatských umělců pro stálou výstavu. Letošní seznam čítá 160 čísel. Jmenovaná publikace »Hrvatski salon« seznamovati má širší vrstvu obecenstva s vynikajícími uměleckými pracemi, které jsou na výstavě. Prvý svazek obsahuje díla od Bukovce, Frangeše, Ivekoviće, Čikoše a j. Literární příloha přináší příspěvky Mich. Nikoliće, Ivy Pilara, Vlad. Vidriće, Srgji Tučiće a Ivanova Druhý svazek rozšiřuje rozhled po umělecké tvorbě domácích chorvatských miláčků Mus a zaujímá zobrazení prací: Bely Čikoše, Rudolfa Valdce, Bukovce, Auera, Kovačeviće, Crnčiće, pak akvarely: Zory šlecht. Preradovičovy a Slávy Raškajevové. V příloze zastoupeni jsou: Šandor Gjalski, Albert Weber, Dragutin Zelinski, Napoleon Iv. Špur-Strižić, M. Nehajev a Branimír Livadić, vesměs významnými a dokonalými příspěvky. Též třetí svazek nezůstal v ničem za předešlými a ukazuje v pěkném provedení reprodukce uměleckých prací od Valdce, Bukovce, Ivekoviće, Pavačiće, Ončiće a baronky Löventhalové-Marojčičové. Ze spisovatelů sem přispěli: Stjepán Miletić, Xeres de la Maraja, Vladimír Borotha, Vladimír Nazor, Ivan Krnic, Artur Grado a Silvije Str. Krajnčević. — Pro cenný obsah krásné illustrace i poměrnou láci doporučujeme toto dílo všem přátelům a pěstitelům chorvatského jazyka. Objednávky vyřizuje každé knihkupectví anebo akciová tiskárna v Záhřebě.

Podíl »Hrvatske Matice« za rok 1898. Před nedávnem rozeslalo toto literární družstvo svým členům podíl za minulý rok, záležející z devíti knih za roční příspěvek 3 zl. — Spisy ty poskytují obraz snažení »Matice«, která hledí, aby šířila povšechné vzdělání do širších vrstev národa. Zdá se, že děje se tak s rostoucím úspěchem, neboť podíl tento na základě předchozích přihlášek vydán byl nákladem 12.000 výtisků každého spisu: »Slike iz općega zemljopisa« (Obrazy ze všeobecného zeměpisu), kniha V., díl prvý, v němž spisovatel líčí Rusko a protkává poutavý svůj popis 97 obrazy, k nimž připojuje i přehlednou mapu. Kniha V. těchto zeměpisných obrazů má zabírati celý slovanský svět, a v díle druhém, jenž určen za podíl na r. 1899., vyjde Srbsko, Bulharsko a Černá Hora. Autor opíral se v popisu svém o vynikající prameny francouzské a ruské, pak hlavně o spis † Dra. Račkého: »Putne uspomene o Rusiji«. Pozoruhodným jest další kniha prof. Rabra: »Povjest najnovijega vremena« (Dějiny nejnovější doby), obsahující dobu od r. 1815. do r. 1878. Kniha končí stručným vylíčením okkupace bosensko-hercegovské, kdy pobratimské tyto země otevřeny osvěžujícím paprskům civilisace. Pro nejširší vrstvy čtenářstva chorvatského velecenným je spis prof. Dra. Lobmayera: »Čovjek i njegovo zdravlje«, jenž zasluhuje, aby byl čten v každé chatě a především, aby nescházel v žádné školní knihovně. Z prací zábavných sluší uvésti prvotiny bosenského mohamedánce Edhema Mulabdiće: »Zeleno busenje« (zelený pažit), ku kteréž knize se ještě obšírněji vrátíme. Na opětované hlasy z čtenářského světa vydala »Matice« nově Tomičovu poutavou povídku »Zmaj od Bosne«, jejíž látka je podobna Chocholouškovu »Bosenskému draku«. Cennou sbírkou povídek vystoupil tu Janko Leskovar, jenž »Matici« zadal pro r. 1898. poutavé »Sjene ljubavi« (stíny lásky). Nadaný tento spisovatel po dlouhém odmlku vystoupil opětně na veřejnosť a svými nejnovějšími plody dokázal, že je opravdovým mistrem v nazírání poměrů současného života chorvatského. Z nejnovějších básníků vystupuje tu, v Bosně působící (jako redaktor »Nady«), Silvius Str. Krajnčević sbírkou nevšední ceny: »Izabrane pjesme«. Krajnčević náleží k šiku moderních básníků s nádechem pesimismu, ale obsah jeho prací je vždy ušlechtilý a v ničem neuráží náboženské přesvědčení čtenáře. Plody jeho vynikají čistotou jazyka, vzletem a výbranou formou. Ze starších básníků uveden tu Antun Nemčić »sebranými spisy«, v nichž nalézáme pořadem mezi písněmi oddíly: »Naše gore lišće«, »Razne

pjesme«, »Turice«, »Neven« a »Leptiri«. Pak je tu veselohra ve 4 jednáních: »Kvas bez kruha«, zlomek románu »Udes ljudski« (lidský osud) a črty cestopisné. Nemčić patří k nejněžnějším pěvcům »illyrské doby«, a jeho spisy tvoří pravý obraz tehdejší tvorby literární. Mezi matičními knihami pro rok 1898. jsou Sienkiewiczovy »Pripovijesti« v překladě Dra. Gostiše.

Matica Hrvatska vypsala počátkem t. r. čtyři literární konkursy, a to: z nadace hraběte Ivana N. Draškoviće cenu 850 zl. za nejlepší prostonárodní spis z oboru praktických věd, nejméně 15 tiskových archů objemu. V nedostatku původních spisů má se uděliti odměna za poměrně nejlepší překlad některého vynikajícího cizojazyčného díla z tohoto oboru. Cenu Dušana Kotura 350 zl za původní povídku (novelu neb román) v rozsahu aspoň deseti tiskových archů, po případě za nejlepší drama, nehledíc na objem. Mimo cenu dostane se autorovi obvyklý honorář. Třetí konkurs je cena 300 zl. z nadání Adolfa Webra-Tkalčeviće, kterých se má dostati autoru nejlepšího zábavného nebo poučného díla, které hoví směru publikací »Matičných«. K ceně přísluší i obvyklý honorář a dílo má míti nejméně 10 tiskových archů. Naposledy vypsána cena 20 zl. z nadace Terezie šl. Tomašićové za nejlepší povídku z chorvatského života. Rukopisy čistě a čitelně psané nutno odevzdati nejdéle do 31. prosince 1899. k rukám tajemníka »Matice Hrvatské« v Záhřebu.

Jan Třeštík.

SLOVINSKA.

Knihy družby sv. Mohora jsou krátce posouzeny tyto: »Z godbe sv. pismk« (výklad písma sv), jejž napsal již v 5. sešitě dr. Frančišek Lampe. V tomto svazku se vykládají žalmy. Nejdříve jest uveden překlad žalmů a pak výklad. 23 obrazy objasňují některá místa. Jazyk jest všude ryzí a správný. — Veliki katekizem ali krščanski nauk. Jest zajisté potřebí, aby lid znal články své víry, proto se družstvo postaralo o to, aby katechismus byl mezi slovinskými katolíky hojně rozšířen. — Naš cesar, vzpomínka na 50tiletou vládu od prof. Jožefa Apiha. Spisovatel jest již z jiných spisů znám jako dobrý dějepisec. Nejdříve popisuje minulosť Habsburského rodu, potom mluví živě a nadšené o zeměpánu. Mimo to jest přidán popis vývoje Rakousko-uherského státu za posledních 50 let, při čemž brán náležitý zřetel na země slovinské. Jazyk jest prostému lidu přístupen. Obrazů jest 78. — Slovenske večernice, 51. svazek, snůška menších prací, mezi nimiž jest životopis dra. J. Muršece od Vrbanova.

Strašen božični (štědrý) večer« jest povídka od Žaljského, který sice již mnoho napsal, avšak málo dokonalého. Jeho práce nejeví pokroku a rozvoje. Zvláště povaha osob není dobře kreslena, a proto se tu vyskytují často náhody, které jsou na úkor povídce, jejíž děj má plynouti zcela přirozeně. — Mimo to je v tomto svazku báseň »Blaga srca«, která však nemá lepšího děje, pak povídka »Na Vrhovju«. — »Koledar (kalendář) družbe svetega Mohorja«, který tentokráte vyhovuje požadavkům lidu. Jsou tu tři delší povídky: »V Ameriko«, »Kako (jak) je Sverdec zadrug osnoval« a méně cenná »Dvoja dedščina« (dědictví). — »Poljedelstvo« jest název spisu pro hospodáře od Viléma Rohrmana.

Tak stará se družba sv. Mohora velmi dobře o náboženskou, poučnou i zábavnou četbu v duchu křesťanském, což lid uznává a hojně se na tento výborný podnik předplácí.

Fr. H. Žundálek.

NĚMECKÁ.

Katholischer Schulfreund. Eigenthum und Organ des Vereines zur Heranbildung katholischer Lehrer. Werk des sel. Johann B. de la Salle. Wien. IV. Jahrgang. Nummer 1. und 2 — Dostal jsem teprve 2 čísla tohoto časopisu ale již z těchto čísel jest patrno, jak dobře jest »Kathol Schulfreund« redigován. Prvý článek »Das Werk der Erziehung« jest sestaven dle francouzského dílka »Educateur Apôtre« (sepsal G. Guibert), které vyšlo v Paříži a zasluhuje pozornosti nejširších kruhů. Pojednává populárně o velmi palčivé otázce výchovy. Druhý článek »Die Erziehung« jest řeč dra. R. Králíka na valné hromadě spolku ku

vzdělání katolických učitelů. Dále jsou tu uveřejněny »Resoluce katolického sjezdu salcburského«, týkající se vychování. K poučným článkům patří též »Die Schulbrüder zur Zeit der französischen Revolution (1789.—1899.).« Již název článku dává čtenáři věděti, jaký jest jeho obsah, totiž pronásledování Školských bratří za francouzské revoluce; neméně zajímavá jest stať »Péro a jeho vliv na všechny poměry života.« Jak se samo sebou rozumí, jsou tu i různé zprávy o školství z různých zemí, rozmanitosti a spolkové zprávy. Illustrace jsou rovněž pěkné. Jako přílohy k tomuto časopisu se vydávají: »Der katholische Jüngling« a »Das brave Schulkind«. — Ve příloze »Der katholische Jüngling« jest stať »Leitstern für die Jugend«, sepsaná dle slov Fr. z Schleglů, slavného profesora na vídeňské universitě: »Wissen ist des Glaubens Stern, Andacht alles Wissens Kern.« Poučny jsou články: »Ein Geizhals« (křeček), »Tondichter Lorenzo Perosi« a »Dějepisně-geografický pohled na r. 1898. Zábavné jsou krátké povídky: »Herzog Friedrich mit der leeren Tasche« a báje »Die Beicht des Teufels«.

V příloze »Das brave Schulkind« jsou pro dítky pěkné článečky zábavné a poučné s illustracemi. — »Der kathol. Schulfreund« vychází jednou měsíčně s oběma přílohami; předplatné 1 zl. 20 kr.

»Die Post«. Zeitung für das christliche Volk der Alpenländer. I. Jahrgang. — Letos začal v Inšpruku vycházeti nákladem tamějšího křesťansko-sociálního tiskového spolku nový katolický list, nazvaný »Post«. Bylo mi posláno na ukázku 17. číslo, ve kterém se nachází řízná kritika nového zákona o kongrue na úvodním místě. List zdá se býti velice dobrý, nehledí ani v levo, ani v pravo, před očima má jen křesťanskou pravdu a lásku, avšak jakmile má psáti o Slovanech, tu všecka jeho křesťanská láska mizí. Důkaz o tom podává právě v témž čísle uveřejněný dopis z Prahy.

St. Calasanctius-Blätter. Organ der Congregation der frommen Arbeiter von hl. Josef Calasanctius und Zeitschrift für die Interessen des arbeitenden Volkes. II. Jahrgang. Nr. 1., 2., 3., 4., 5. — Tento časopis vychází ve Vídni již na druhý rok redakcí rektora P. Šimana C. p. Op. Přináší na prvém místě důkladná pojednání z oboru sociálního, nábožné úvahy a spolkové zprávy. Neschází tu ani referáty literární, rozmanitosti a feuilletony. Pod názvem »Arbeiter-Organisation« jest v druhém čísle úvodní článek, ve kterém se podává od jednoho dělníka rada, aby se též organisovali prácedárcové na základě křesťanském. »Calasanctiana« jsou perličky ze zásad a naučení sv. Josefa Calas. Článek »Von socialem Gebiete« jest kus sociálního dějepisu. Stať »Beherzigenswerte Worte für sociale Vereine« přináší otevřený dopis centrálního předsedy katolických spolků tovaryšských v Rakousku, kardinála Gruschy ku všem členům. Rozkošné feuilletony »Der Räuber und sein Pathenkind« (španělská národní pověsť) a »Du sollst den Feiertag heiligen. — Roční předplatné 1 zl. 20 kr.

Fr. Štingl.

ČESKÁ.

Pomněnky z 900letého jubilea sv. Vojtěcha, slaveného r. 1897. Sebral Methoděj Vojáček, kněz řádu sv. Benedikta v Emausích. Hlasy katolického spolku tiskového, ročník XXX, číslo 2. V Praze, 1899. — Jubilejní rok Svatovojtěšský podal katolickým Čechům příležitosť ku vzácným projevům slovem, tiskem, skutkem. Byly to manifestace hodny toho, aby se staly nezapomenutelnými. O to právě se postaral pan spisovatel a katolický spolek tiskový. Čteme zde v doslovném znění pastýřský list J. E. ndp. kardinála Františka de Paula hraběte Schönborna, ndp. biskupa Královéhradeckého, provolání ndp. biskupa Litoměřického v ordinariatním listě, a zprávu, jak ndp. biskup Budějovický při generální kanonické visitaci v jednotlivých osadách ku poctě drahého světce Vojtěcha činil vhodné promluvy; také obšírný pastýřský list biskupa Varminského (v Prusku), Ondřeje, je zde doslovně uveřejněn. Posvátné triduum na hradě Pražském a imposantní průvod živě a vroucně jsou zde popsány. Kdo přítomen nebyl, s velikou radostí přečte si kázaní zde konaná, celkem čtyři, a popis závěrečné slavnosti k poctě sv. Vojtěcha v kostele Emauzském. Dále cituje kniha pod titulem »Svatovojtěšské pomněnky z českého písemnictví« (V. stať), co u příležitosti jubilea našeho slavného biskupa napsaly »Katolické Listy«, »Obnova«, »Vlasť«, »Hlas« a »Rajská zahrádka« a zmiňují se o stkvostném »Album Svatovojtěšském«.

Milí čtenáři naši zajisté že chovají v dobré paměti, jak bohopusté články proti sv. Vojtěchu uveřejnil právě v době jubilejních slavností — prý z péra katolického kněze — (?!) jeden patentovaný grand-žurnál český, a jak naše katolické listy odpovídaly. Kniha velmi vhodně uveřejnila stať zpracovanou dle článku prof. Dra. J. Kalouska z č. 116. »Katolických Listů« »O pravosti ostatků sv. Vojtěcha, chovaných ve velechrámě sv. Víta v Praze.« Také v Polsku a Prusku konány vhodné slavnosti, jak dočítáme se na posledních stránkách listu. Jsme povděčni p. spisovateli i katolickému spolku tiskovému, že pěkným a důkladným tím spiskem postavil památník nezapomenutelným slavnostem, jimiž katolíci vzdali hold milému mučeníku a patronu země České, sv. Vojtěchu.

Josef Flekáček.

Dějiny Zjevení Božího ve Starém Zákoně, pro III. třídu gymnasijní napsal Dr. Ant. Podlaha. Nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny V. Kotrba v Praze. Cena 3 kor. 40 hal. Nadbytek knih dobrých pro střední naše školy nemáme. Zvláště knihy, které obsahují vědy biblické, neodpovídají celkem našim požadavkům. Dr. Podlaha, známý pracemi svými v oboru biblické archaeologie a exegese, překladatel výtečného díla Vigourouxova, podal nám učebnici novou, která v každém ohledu je znamenitým pokrokem. Látka obšírná zkrácena účelně a přizpůsobena potřebám praktického vyučování. Pečlivě dbáno při vší stručnosti přece potřebné jasnosti a vědecké správnosti. Dp. spisovatel dovedl několika vhodně volenými slovy vysvětliti tak mnohé obtížné místo z dějin zjevení Starozákonního. Což nad jiné pak potřebno, při každé příležitosti ukazuje na styk s novým zákonem. Typy uvádí graficky přehledně v obrazcích, které žákům utkví a práci značně ulehčí. Jsme tomu povděčni, že nezůstal dp. spisovatel při pouhém abstraktním slově a popisu, ale sáhl k obrazu. V učebnici jest více než půl sta obrazů z archaeologie biblické, které celé učivo činí názorným a zajímavým. Správnosti jazykové pečlivě dbáno. Úprava knihy jest velmi vkusná a pečlivá.

Václav Müller.

»Měsíc Panny Marie, naší milé Paní, nejsvětější Svátosti oltářní«. Rozjímání vybraná ze Spisů P. Eymarda, zakladatele Eucharistianů. Přeložil Jan Horecký. Duchovní knihovny č. 55 (v Brně u Benediktinů). Konečně máme jeden spis věhlasného Eymarda v rouše českém. Vylíčen tu život P. Marie celý, ve vztahu k nejsv. Svátosti oltářní. Hodí se jak kněžím, tak i věřícím k rozjímání (obsahujeť jich 31) jmenovitě nyní v máji, a to hlavně těm, kdož se májových pobožností súčastniti nemohou. Překlad jest správný a plynný. Kéž by i ostatní spisy Eymardovy byly do češtiny přeloženy! Překladatelů by bylo dost, ale kde vzít nakladatele? Václ. Pokorný.

Paměti chrámu Kladenského. Ve prospěch zbudování nového chrámu napsal F. Škorpil, učitel měšť. školy na Kladně. Cena 50 kr. Knihkupectví Jos. Šolce na Kladně 1899. — Rozsáhlé město Kladno již v brzce bude míti chrám pro duchovní blaho přečetných osadníků tak velmi potřebný. Náklad uhražen všelikým způsobem; jedním prostředkem má býti i užitek ze spisku, který má zachovati obyvatelstvu Kladenskému trvalou památku na nedostačující zbouraný starý kostelík. Spisovatel vyčerpav hojnosť pramenů, získal sobě tím nemalou zásluhu o církevní dějepis Kladna. Nový chrám, jenž bude přívětivě shlížeti na ponuré domy Kladenské, blíží se k svému dostavění, »z něhož nechť po staletí rozléhá se přikázání lásky: »Miluj bližního svého jako sebe sama!« toužebně do kládá (na str. 77.) autor. V. H.

Dědictví Maličkých, r. 1898. Český podíl č. 42. — Císař a král František Josef I. Nakreslil Frant. V. Kodym, řídící učitel v Brzicích. — Přičinlivému Bůh pomáhá. Polsky napsal Fr. Rawita, zčeštil Jindřich Harapat Jizerský. — Pod mocnou ochranou. Příběh ze života. Na konci tohoto století slavili jsme různá jubilea; také velezasloužilé »Dědictví Maličkých« mělo právě v dubnu, a to dne 17., čtyřicitileté jubileum svého trvání. Toho dne totiž stvrzeny stanovy ústavu, jenž vytkl si za úkol, šířiti ušlechtilou četbu ve mládeži československé. První knížka, jež tehdy — r. 1859. — vyšla, byl »František pometlář a bratr jeho Petřík« od našeho milovaného, slovutného Frant. Pravdy, pravá to perla české dětské literatury. Posledním číslem podává »Dědictví Maličkých« velmi živě, pěkně a vroucně psaný životopis Jeho c. a k. apošt. Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I., jehož vychovatelé a učitelé výborně mohou užiti, roztomilou povídku z dobročinného života zvěčnělé císařovny Alžběty, a příkladném vypra-

vování o sirotku Maliňákovi, kterak přičinlivostí a vzorným životem stal se strůjcem vlastního štěstí i blaha celé obce. Na titulním listě čteme ještě slova: »Na konec: Císařovna a královna Alžběta † v Ženevě,« ale v knížce marně tuto stať hledáme. Německý podíl č. 42. obsahuje: 1. Patriot und Nichtpatriot zu Nutz und Frommen der Schuljugend Oesterreichs von Adalbert Lorenz, Bürgerschullehrer. Práce tato je velice pozoruhodná, jest to návod k náboženské a mravní, vlastenecké a loyální životosprávě, ale dle našeho mínění hodila by se spíše pro lid nežli pro mládež. Čtemeť v záhlaví: »Dědictví maličkých«, a tu pochybujeme, že by ti »maličtí« mohli všemu rozuměti a vše pochopiti, co se zde — ač je vše správné a dobré — podává. Na 4³/₄ stránky uveřejňuje německý podíl zprávu o chlebě sv. Antonína (Das Wort vom Brote des heil. Antonius) a na dalších čtyřech stránkách jsou veršovaná akrosticha, přání k svátku pro děti. Na konec je zpráva o smrti J. V. císařovny a královny Alžběty s citupInou básničkou.

Již kolikráte jsme upozorňovali naši veřejnosť na »Dědictví Maličkých« a činíme tak poznovu, pokládajíce to za svou svatou povinnosť. Za nepatrný vklad 2 zl. zajistí rodiče dítku celou malou bibliotéku všech knih, které do 16. roku dítka vyjdou; zemře-li dítko, dostávají podíl rodiče.

Papežský prelát, kanovník Msgr. Josef A. Šrůtek, kněz-jubilár a velezasloužilý vlastenec, založením »Dědictví« a čtyřicetiletým jeho řízením a spravováním vykonal bohulibý, krásný čin pro Boha, církev a vlasť, i přejeme mu, aby hojným přibýváním členů »Dědictví« již zde na zemi došel odměny a uznání svých ušlechtilých snah, své horoucí píle. Josef Flekáček.

Časové úvahy. Periodický měsíčník věnovaný časovým otázkám. Red. Dr. Fr. Reyl.

Číslo 4.:[1] Vánoční pastýřský list J. M. ndp. biskupa Královéhradeckého. Pastýřský list ndp. biskupa nedovolujeme si rozebírati, ale na něco upozorňujeme přece. Jest zde znova vyložen význam slova klerikál (str. 8 a 9). Pravý katolík, kterému říkají klerikál, jest člověk, který právě o to usiluje, aby zachována byla pravda a milosť Kristova národům, aby nevrátilo se záhubné pohanství, a pokud se již mezi nás vedralo, aby bylo zase vypuzeno. A na konci praví ndp.: »Nebuďte katolíky jen v kostele nebo jen pro sebe. Starejte se, aby se slovem a knihou i novinami hájil Kristus a vypuzovalo pohanství z obcí a lidu.«

Druhou část č. 4. tvoří pojednání Fr. Jiráska: Náboženství jest věcí soukromou. — »Náboženství jest souhrn všech povinností, které máme k svému Tvůrci a obsahuje takové ctnosti, které jsou pro společnosť lidskou nanejvýše nutnými. I není tedy náboženství věcí soukromou, ale má své místo v politice, u soudu, ve školství, v rodinách, zkrátka v každém stavu, v každém povolání, za každých okolností — všude, kde se jedná o právo a spravedlnosť, o charakter a poctivosť.« Pojednání mladého spisovatele jest vší chvály hodno.

Číslo 5.: Kněz a politika. Z francouzského přeložil V. Lankaš. Autor obrací se na pole misionářské — tu katolický klerus obnovuje zvrhlé národy, kleslé na nejnižší stupeň civilisace. Když hynula v bahně svých hříchů říše Římská, obrodil lidstvo katol. klerus evangeliem Kristovým. — Kde je náboženství, možno předpokládati vše dobré, kde ho není, předpokládejme všeliké zlo. — Náuka kleru — evangelium Kristovo — jest eminentně vzdělavací, přivádějíc společnosť k pravému a šťastnému stavu. — Náboženství proniká vše, jeho mravouka má býti ředitelem všech stavů i státu. A nyní: co jest politika: nauka říditi národy a úkolem jejím jest uskutečniti šťastný život a společnosť na této zemi — nebo krátce: cílem politiky jest činiti lidi šťastnými. Autor uzavírá: Kněz je stavem, jejž zaujímá, i učením, jež hlásá, povinen zabývati se politikou. Celý tento materiál jest probrán, rozebrán a odůvodněn tak důkladně, že se tu kněz poučí, k práci povzbudí a nepřítel kněze a jeho politické činnosti se odzbrojí.

Číslo 6.: O zpovědi. Napsal Dr. Fr. Reyl. Je to práce vážná, záslužná. Důvody pro sv. zpověď doplňují se výroky předních mužů světového jména a příklady různých vynikajících literátů. Autor dokazuje proti Johnovi W. Draperovi, že zpověď jest původu Božského; potom nastiňuje podstatné tři znaky přirozené povahy zpovědi a na konci její socialní význam. Závěr tvoří obrácení a zpověď Coppéeova. Tato knížka způsobí v čtenáři zajisté mnoho dobrého: dobrého katolíka ve víře posilní, vlažného k pokání povzbudí.

Číslo 7.: Ovoce husitismu. Napsal Jiří Sahula. — Mladý spisovatel předvádí děsný obraz zpousty — ovoce husitismu. Uvádí návrh kompaktát a

---

[1]) Pozn. redakce. O číslech 1., 2. a 3. jsme již ve »Vlasti« promluvili.

přidává k nim opravené a církevním sněmem v Basileji přijaté čtyři artikule kompaktátní a dodává, že Čechové se řídili více oněmi než těmito. A nyní líčí kněžstvo a poměry mezi kališníky. Ochuzené kněžstvo stalo se robem panstva a měšťanů a často zasedalo k obědu s panskou čeledí. Slovo Boží svobodně hlásati nesmělo. Klesnuvši hmotně, kleslo i mravně a jsouc v lidu u velikém opovržení, přibíralo ve své řady zchátralé, nevzdělané a zpustlé členy. Obraz, jejž nám tu mladý autor předvádí, jest děsný. Pravíme krátce: vezmi, čti a poznej zhoubnosť učení Husova. že kněžstvo má býti chudé.

Máme upřímnou radosť, že v šlepěje Borového, Lenze, Hamršmída a jiných vstupuje mladý katolický spisovatel. Kéž by zdatně ku předu pokračoval, maje za vzor své činnosti J. M. p. probošta Dr. Ant. Lenze, ten čas nejlepšího v národě Českém znatele husitismu.

»Časové úvahy« jsou velice závažným obranným podnikem katolickým, i buďtež hojné odebírány a rozšiřovány. Tom. Škrdle.

Zamotaná vlákna. Román od Růženy Svobodové. »Libuše« číslo 1. a 2. ročník 1899. V Praze. Fr. Šimáček. — V tomto románě, jenž má jaksi za účel potvrditi pochybené učení »o osudu člověka«, předvádí spisovatelka manželství dvou přítelkyň z pensionátu vyšlých; děje jejich se navzájem proplétají. Manželství jedné z nich je nešťastné; jako důvod toho uvádí autorka, že manželé tito navzájem se ve svých povahách nepochopili, a proto rozervaně žijí. Nicméně odpouští provdané manželce, když udržuje s vědomím manžela milostný poměr s malířem dobrodruhem. Vzdělaný čtenář však na první pohled pozná pravou příčinu tohoto rozháraného manželského života, totiž, že mu schází křesťanský svátostný pel rodinný, neb oba manželé nejsou náboženskými charaktery, což má za následek nutnou katastrofu rodinné spokojenosti. Jest tedy spis vlastně nepřímo pro katolické čtenáře — mimo vůli spisovatelky — výstražnou apologií manželství, zbudovaného v duchu věrouky a morálky. Pokud se týče líčení venkovského chrámu a věřícího lidu v neděli, jest toto nepravdivo, jakkoli spisovatelka na venku žila. Vidíť v kostele jen (str. 120.), jak »mladí hoši, opírajíce se líně o dvéře chrámu a o odřené stěny předsíně, drželi ospale klobouky ve skřížených rukou. Bezvýrazné jejich oči těkaly po všem, co se kmitlo kolem, rty jejich byly polorozevřeny jako od neustávajícího zívání.« Taktéž jistě na venkovském hřbitově nenajde kříž s obrazem Panny Marie (str. 122.) »a před ní na kolenou k zemi pokloněná selka v pinzgavském kroji s cylindrem na hlavě.« V románě jest množství výronů rozháraných duší, žijících beze všech positivních citů náboženských. Našemu venkovskému lidu, kde Libuše dosti jest rozšířena, tento román doporučiti nelze. V. H.

Slova pravdy. Laciné čtení časové. Vydavatel a redaktor Dr. Jos. Burian. Vycházejí posledního každého měsíce o jednom neb dvou číslech ve prospěch Jednoty katolických tovaryšů v Praze. Celoroční předplatné 36 kr. Ročník IX.

Číslo 1.: Náboženství není věcí pouze soukromou od Fr. Pohunka. — S důkladností u Fr. Pohunka známou probírá autor význam toho slova a doličuje jeho falešnosť. Dokazuje, kterak náboženství svými blahodárnými naukami má pronikati veškeré útvary lidské i státní společnosti, nižší i vysoké školy, všeliké podniky i závody. Poslední stať věnuje autor poměru sociálních demokratů k náboženství a praví, že sociální demokraté pod touto rouškou a frasí vedou vlastně proti náboženství zničující boj — ale — končí — vítězství jest na straně náboženství, záhuba však čeká ty, kdož bojují proti němu.

Číslo 2. Obmezujme taneční zábavy. Sepsal Jos. Kyselka. — Pan spisovatel podává, co proti tanečním zábavám nařídil zemský výbor, místodržitelství, různé obce a různá okresní hejtmanství. Všecky tyto výnosy nazývá pouhým papírovým drakem, což důmyslně odůvodňuje. Potom přechází k tomu, jak úžasně se taneční zábavy vzmáhají a jak zhoubně působí hmotně i mravně. Myslí, že by v té věci měl býti vydán zákon, a radí, když zákona není, jak by se v této otázce měli zachovati katolíci a spolky křesťansko-sociální.

Číslo 3. Bůh jest, náhoda světem nevládne. Na obranu svaté víry podává Dr. Jos. Burian. — Autor dokazuje slovy lehce srozumitelnými, že rozum, příroda a dějiny dokazují, že jest Bůh a že není náhody. Důkazy páně kanovníkovy jsou přesvědčivé.

Číslo 4. Jest oprávněn kněžský coelibát? Napsal Václ. Pokorný. — Autor dokazuje, že coelibát kněžský jest zcela oprávněn, ano, že ho vyžaduje charakter Církve katolické a kněžství Kristova; jest tak starý jako Církev sama,

Mladý spisovatel píše nadšeně a pěkně. Na konci brožury jsou uveřejněny různé paběrky ze života sociálního.

Číslo 5. Husův pomník na Staroměstském náměstí a sbor obecních starších v Praze. Na uváženou všem katolíkům podává Hilarius Staroměstský. — Brožura jest psána řízně a jasně objasňuje celou otázku Husova pomníku, její původ i cíl. »Pět set let,« praví se tam, »v této zemi České jest Hus sporným bodem mezi rodáky, a když by pokoj mohl býti zjednán, nové štvanice zdvihají ti, na které by Hus »dnes«, kdyby žil, vyřknul kletbu pro nezachování zákona Božího, ať jsou již se strany protestantské nebo nevěrecké.« A p. ředitel Tonner pronesl tato památná slova: »... Tak bezděky, ač poněkud nerozvážně, napřed již vrháme stíny událostí, z nichž pak sotva budeme s to, abychom se zodpovídali před potomstvem. Je to divno, že my Čechové, národ tak znamenitý, po několik staletí pracujeme od pěti ke čtyřem. Trpká to pravda, ale opravdu skutečná. A to proto, že jsme my Čechové neměli v čas politického rozumu . . .« Škoda jen, že nebyla v brožuře uvedena jména, jak kdo hlasoval.

Číslo 6. Bludné cesty sociální demokracie. Na obranu sv. víry podává Dr. Jos. Burian. — Brožura tato jest pokračování č. 3. »Slov pravdy«. Pokračuje se v rozmluvě dvou katolických dělníků a sociálního demokrata. Sociálnímu demokratu zemřela dceruška a těšila ho, že se s ním shledá u Boha. To ho velice rozrušilo. Píše členu Jednoty kat. tovaryšů, sejdou se v hostinci a rozmlouvají . . . »Sociální domokracie vzala do svého programu hájiti práva dělného lidu, ale při tom popírá práva Boží. Katoličtí tovaryši vysvětlují sociálnímu demokratu příčinu bídy a nespokojenosti. Je to odpad od Boha, svobodářství, bezkonfesijnosť státu, školy i jednotlivců.

Číslo 7. Červený a černý. Veselá historie z našich dnů. Napsal Dr. Lad. Fiala. — Mistr Křepelka dal se k sociálním demokratům. Líbilo se mu zvláště u nich, že se chtějí rozděliti o panský majetek. Šel do schůze řečnit, dal se do karet, ale bratří ho tam stloukli a hodili do škarpy, z níž ho vysvobodil černý — p. farář, jenž jel v noci od nemocného.

Číslo 8. Sociální demokraté svět nenapraví. Na obranu svaté víry podává Dr. Jos. Burian. — Vyličují se utopie sociální demokracie, jak má býti zařízen stát budoucnosti, a dokazuje, odkud kyne spása. Spásu přivoditi může církev, stát, prácedárce a dělník. Líbilo se nám zvláště, že vhodně bylo poukázáno na sociální působení církve rozličnými mužskými a ženskými řády a spolky sv. Vincence z Pauly a jiným.

Číslo 9. Odkud svět? Odkud život? Na obranu svaté víry podává Dr. Jos. Burian. — Katoličtí tovaryši rozmlouvají dále se sociálním demokratem. »Pošetilí lidé vše vyhledávají, ke všemu přisvědčují, ano i k největším nesmyslům, jen aby nemusili uznati Pána Boha.« Brožura vysvětluje lichosť pantheismu (tato stať jest zvláště zdařilá), materialismu, mluví o původu života na zemi a na konci vysvětluje a odsuzuje náuku Darwinovu.

Po tomto krátkém obsahu letošních brožur neváháme prohlásiti, že »Slova pravdy« působí dobře a zdárně. Jejich obranný ráz, jejich šťastně volené příklady a důkazy nemohou zůstati bez účinku na čtenáře.

Tato »Slova pravdy«, hradecké »Časové úvahy« a brožury družstva Vlasť, toť jsou květy, jež naplňují srdce dělníka vůní víry, naděje a lásky k Bohu a k církvi a sílí ho v protivenstvích, jež mu jest pro jeho přesvědčení snášeti.

Nebylo by snad dobře — budiž nám laskavě dovoleno o tom se zmíniti — aby si »Slova pravdy« všímala střídavě mimo otázky dělnické i školy, rolnictva, řemeslnictva a živnostnictva? Tím by užitečnosť, zajímavosť a praktičnosť »Slov pravdy« jen rostla.

Družstvo Vlasť kupuje každého čísla »Slov pravdy« 125 exemplářů a rozdává je zdarma mezi lid, čímž dává na jevo, že si tohoto podniku velice váží.

Tomáš Škrdle.

Česká poesie XIX. věku. Díl IV. Vydal spolek českých spisovatelů-beletristů Máj v Praze. — Práce, již spolek »Máj« na se vzal, podati pokud možno stručný, ale přece jasný přehled poesie XIX. věku, byla bez odporu při každém nastávajícím svazku vždy obsáhlejší a obtížnější, protože postupem času nejen počet básníků našich se množil, ale pěstovány byly i nejrůznější směry tohoto krásného písemnictví. V díle IV., jež máme před sebou, vidíme toho jasné a stkvělé důkazy. Básně epické, epicko-lyrické, lyrické od lehké návodní formy až k lyrice reflexivní, genre realistický a dekadentský směr mystický, zaznívají

zde jako zvuky různých harmonicky naladěných strun, v něž udeřily ruce nadaných pěvců. Ač více než polovice dílu tohoto věnována ovšem bohaté poesii Jarosl. Vrchlického s úvodem od Jar. Kvapila, přece nebude nikdo z ostatních zde zastoupených poetů žárliti na něho, že verše jeho činí již malou knihovnu, Leda by uvážil, že anthologii ze spisů Vrchlického máme již zvláštní. Mimo Vrchlického setkáváme se zde s jmény stejně známými a zvučnými jako jest: Rudolf Pokorný. Ot. Mokrý, Karel Kučera, Fr. Kvapil, Gustav Dörfl, František Táborský, Fr. Chalupa, Josef Jakubec, Xav. Dvořák; méně známa byla asi širšímu čtenářstvu jména Špáčila-Žeranovského, K. V. Raise, jako básníka, a Fr. Ulricha. Ač redakce »České poesie« přesné měřítko si určila, aby podala ukázky jen veršů opravdově cenných, přece s bolestí pohřešili jsme v díle tomto péro nadaného a nám milého povídkáře Vojtěcha Pakosty.

Karel Burian.

Besedy mládeže. Pořádá Jos. Flekáček. Svazek 346., cena 30 kr. Strážmistrův syn. Ve staré škole. Dějepisné povídky mládeži vypravuje Alois Klaus. Obě povídky mají za předmět osudy válečné; první jedná o válkách s Napoleonem, druhá o válce prusko-rakouské. Strážmistr Valenta vysloužil již dvě kapitulace; jsa vojančiny syt usadil se doma, oženil se a vzdělával kus pole, ale ve válce s Napoleonem dal se naverbovati znova z lásky k plukovníku hraběti Pikolominimu a účastnil se bitvy u Slavkova. Zde mu zemřela žena, jež za ním přijela, a zde se mu ztratil syn Jeník. Nešťastný Valenta vrátil se domů a našel syna již jako stařík, když se ubíral na pouť do Chrudimi

Druhá povídka líčí péči starého českého učitele o padlého pruského důstojníka Lipnického. Lipnický je Čech, má továrnu v Kladsku a zraněn byl v boji s rakouským vojskem. Život starého učitele jest tu krásně vylíčen. Obě povídky vynikají prostým slohem, a zbožný nádech jejich působí mile v duši čtenářovu. I doporučeme Besedy mládeže, vědouce, že p. učitel Jos. Flekáček nic v nich nepropustí, co by bylo pro nás závadného nebo urážlivého.

Tom. Škrdle.

František Ladislav Čelakovský. Sestavil Vácslav Řezníček. V Praze 1899. Nákladem vlastním. Cena 50 kr. Modrá knihovna č. 46. — Dr. Václav Řezníček vydal ku sté výročnici narozenin Fr. Lad. Čelakovského postupný přehled života, působení a snah básníka a slavisty Čelakovského pro ty, kdo by se chtěli o významu Čelakovského poučiti. Spisovatel nemínil spisem celého Čelakovského vyčerpati, jelikož obsáhlá studie o Čelakovském se chystá jinde. Ze spisu Dra. Řezníčka vyjímáme nejdůležitější. Strakonický měšťan a tesařský mistr Čelakovský, majetník domu č. 252., v ulici řečené na Stráži, dočkal se 7. března 1799 v domácnosti své radostné události. Choť jeho Anna povila mu zdravého, silného synáčka, prvorozence, jemuž téhož ještě dne při křtu svatém dáno bylo jméno František. Když pak chlapec dorůstal a rodičové postřehli na něm vtipného ducha, odvezl ho otec r. 1812. na latinské školy do Budějovic. Rodiče nakládali těžce vydělané groše na Františka, a dobrá jeho matka sama donášela synovi do Budějovic chléb a prádlo. V Budějovicích nalezl Fr. Čelakovský ve spolužáku Josefu Kamarytovi, s nímž společně bydlil, milého přítele. Kdo v Čelakovském roznítil lásku k mateřskému jazyku, vyznává sám. Pan Alois Uhle byl r. 1816. a 1817. v Písku mým humanitním učitelem, na jehožto hodiny dosavade s potěšením vzpomínám a jemu co živ vděčen zůstávám, že byl mezi prvními, kteří lásku k mateřskému jazyku ve mne jsou vzbudili, na jeho krásy mne pozorna činíce. Čelakovský toužil neustále ve svém mládí dosíci nějakého místa na Rusi. Živil se r. 1822. v Praze kondicemi, při tom pilně studoval, tak že v oné době stanul na výši literární vyspělosti, jako výborný básník a uznaný filolog.

Téhož roku přijal místo vychovatele v domě zemského rady Ledvinky, kdež pobyl po celých sedm roků. Přebývaje v domě Ledvinkově, mohl vedle plnění svých povinností, soukromě literárně a vědecky tak rozsáhle, hluboce, svobodně pracovati, jak byl by mu snad ani žádný pohodlný veřejný úřad nedovolil. R. 1834 oddal Čelakovského březnický zámecký kaplan Fr. Jar. Vacek-Kamenický s Marií, dcerou strakonického měšťana Venty. R. 1835 svěřena Čelakovskému stolice jazyka českého na universitě pražské, byl však za čtvrt roku zbaven profesury pro jeden článek v »Praž. Novinách«, pro který byl i sesazen z redaktorství téhož listu. V krutém tom boji za existenci zbyl Čelakovskému jediné plat, kterého se mu dostávalo jakožto bibliotekáři knihovny knížete Rudolfa Kinského, 400 zl. stříbra ročně. Růži stolistou, která r. 1840, poprve

vyšla, pokládal Čelakovský za svůj poslední projev básnický. Od té doby byl Čelakovský zaneprázdněn pracemi vědeckými. R. 1841. byl jmenován králem pruským profesorem slavistiky ve Vratislavi, kamž v květnu t. r. s celou rodinou se odstěhoval.

Vratislavský pobyt Čelakovskému i jeho rodině valně nesvědčil. Zemřela mu zde jeho první manželka, a i druhá, rozená Bohuslava Rajská, s kterou slavil sňatek r. 1845, odnesla si odtud zárodky smrtelné choroby. I dítky Čelakovského zde často povážlivě stonaly. Čelakovský necítil se ve Vratislavi šťasten a toužil po Praze. Vrátil se do Prahy po revolučním roce r. 1849.

Dr. Řezníček praví v závěrečné své kapitole o Čelakovském: »Tolik tragiky, utrpení, zklamání a soužení, jako je ve příbězích života Fr. L. Čelakovského, není v životě žádného druhého ze předních českých mužů XIX. věku. Havlíčkův hořký život a osud jest jenom krátkým stínem útrap, prací a snah Čelakovského. A jaké se památce jeho dostalo oslavy, uznání, jakého se sirotku jeho dostalo zaopatření od celého národa! Jméno Čelakovského bylo, musíme to rovně říci, jako schválně potlačováno, až sama jeho přímo živelní obsažená v něm síla a moc postavila je do trojice nejpřednějších českých mužů XIX. století, jež jsou Palacký, Šafařík, Čelakovský. Byť bychom neviděli právě šťastně volené přirovnání mezi utrpením Havlíčka a boji o existenci a jinými starostmi Čelakovského, žilť Havlíček v cela jiném ovzduší, přece vyznáváme pravdu slov páně spisovatelových. R. 1852. v červnu začal Čelakovský chřadnouti zvláštní čivní nemocí, patrně byl to následek přílišného namáhání ducha. 31. července dal se zaopatřiti svátostmi umírajících a 5. srpna tiše skonal.

Většina životopisů našich předních buditelů dokazuje nám, že mužové o Český národ a jeho probuzení zasloužilí byli mužové neúmorné práce. Modli se a pracuj, toť obsah celého života lidského, kdo jest přívržencem jiných zásad, na příklad: jez, pij a užívej, po smrti není radosti, ten nemá také smyslu pro vyšší zájmy jednotlivce a celého národa. Dnes dorůstá pokolení jiné, cizáckými, skodlivými zásadami odchované, namnoze již otrávené neznabožstvím a nemravností.

Dr. Řezníček vydal již životopis Palackého a Havlíčka. Tato práce jest v tom oboru třetí. Přejeme si, aby hlavně studující mládež tyto životopisy četla. Našla by v nich zajisté dobrý lék proti blaseovanosti masarykovské phyloxery.

Bělský.

Časové obrázky. Nakreslil Fr. Jiří Košťál. Hlasů katol. spolku tiskového na r. 1899. č. 1. Cena 60 kr. Slavně slavme Čechů slávu, dřív však sobě vzdejme chválu. — Spisovatel obral si za úkol popisovati vývoj a rozvoj spolkářství v Podstrážnici, městečku pohraničním, s posicí pro národ důležitou. Život národní byl zde probuzen záhy, súčastňovaly se ho všecky třídy občanstva v různých spolcích, jejichž středem byl politický spolek »Lípa Slovanská«; založil jej místní farář Škaloud. Ale farář zemřel, vyrostlo nové pokolení, vnikly sem nové idee, liberalistické, pokrokářské a socialistické a nové a nové spolky povstávaly jako houby po dešti. Ale již tu nebyla mezi spolky bývalá svornosť, nezištnosť, vlastenecká obětivosť, naopak tím, že jeden spolek chtěl nad druhý vynikati, a že členové pečovali ne o slávu vlasti, ale o svoji chválu, bylo tu všecko rozbito, k čemuž velice napomáhal místní pokrokářský plátek. Onen líc a tento rub spolkového života znázornil pan spisovatel velice trefně a zdařile.

»Lípa Slovanská« se rozpadla, z místností, kdež sídlila, zmizel název »slovanská«, místo českých novin zaujaly místo německé, a tak setřeno bylo vše, co upomínalo na starší, slavnější, svornou dobu naší Podstrážnice. Ale vzadu, v jedné místnosti hotelu »Lípa«, scházeli se staří vlastenci, bývalí členové »Lípy Slovanské« a spolupracovníci zemřelého faráře Škalouda, četli tam noviny, vzpomínali na starší doby a mluvili smutně o nynější podstrážnické generaci. Spisovatel předvádí nám několik velice typických postav českého zrna a jádra, mezi nimi i místního kaplana.

Stará »Lípa Slovanská« zachránila v čas nebezpečí Čechům kus vlastenecké půdy, ale i nyní zase má se nový kus České země dostati do rukou německých; jedná se o dva české mlýny. V starých Mohykánech probudí se vlastenecká krev, člen jejich, mlynář, sezve všecky členy místních spolků k poradě, aby se společnou akcí česká půda zachránila — ale jsou tu již jiní lidé, kterým jest vlasť ničím, a kteří se staví proti akci našich Mohykánů a kteří ji nejen zmaří, ale i tyto poctivce zhanobí. Bude prý lépe, když převezme oba mlýny bohatý Němec, dá více vydělat než chudí Čechové, kteří na mlýnech živoří.

Staří vlastenci odcházejí zarmouceni domů, ale když se zase sejdou v hotelu Lípa, září všem obličeje radostí, neboť jeden z nich, důstojník na odpočinku Mazač, oba mlýny koupil, ponechal na nich mlynáře hospodařit a tak zachránil českou půdu.

Děj povídky jest velice zajímavý, a líčení výtečné.

Druhá část »Časových obrázků« jedná: »O jednom slavném neuvítání a o jednom neslavném uvítání«. Do občanů Kudlovických vjel duch pokroku a osvěty, a proto příchod biskupa nevítali. Ale když jim učinila dráha u obce zastávku, uspořádali k uvítání prvního vlaku velikou slávu, k níž se musili dostaviti také učitelé se školními dětmi. Okolo »nádraží« — nepatrné to boudy — rozestavilo se banderium, a obec přišla se sudem piva a soudkem vína, aby pohostila průvodčí vlaku a první hosty, kteří v Kudlovicích vystoupí. Vystoupil jeden, a ten byl nosen přímo na rukou a dostal dost jídla i pití do sytosti, fešácky tančil, a naposledy se z něho vyklubal — fenďák, jenž přišel, aby fendoval kudlovické sedláky pro nezaplacení daní. Biskupa nevítali a utržili si ostudu, fenďáka vítali a utržili si ostudu ještě větší, neboť koně se polekali, banderium se rozprášilo, a banderisté se vrátili domů potlučení. Povídka vtipem přímo srší a srší proti »selské pýše«. Tom. Škrdle.

Bohumil Brodský: Páni a paní. Obrázky z úřednického ovzduší. Část I. Drobná vojna. Panská přízeň. Pan rada. — Pěkné tyto »obrázky«, jak se velectění čtenářové naši zajisté pamatují, uveřejnil nadaný vypravovatel před časem ve »Vlasti«. Nyní vydal si je souborně, a toho právem zasluhují. Brodský jest pilný pozorovatel zvláštního onoho ovzduší: knížecího a hraběcího úřednictva. Když člověk vidí někde v parku skrytý šlechtický zámek, okolo zahrady, lesy a dvory, potoky a pole, šťavnatá luka a háje, tu myslí spíše na idylu, než na svět intrik, klepů, závisti, donášení a pomlouvání. Jak ta idyla ve skutečnosti mnohde vyhlíží, to nám Brodský vtipně a zajímavě předvádí. Hned v prvním obrázku »Drobná vojna« všechny úřednické paničky se spikly proti správcově ženě, že nebyla »z nich«, nýbrž dcera prostého učitele. Ničeho se neštítí, ani bídáckých anonymních psaní, aby rozrušily klid několika rodin. Ale kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá. Konec konců nepořídily nic, manželé jejich byli přeloženi, dáni do výslužby, a intrikánky sdílely jejich osud. Místy podařila se jednotlivá líčení Brodskému znamenitě, tak že živě připomínají nezapomenutelného našeho Kosmáka. Druhým obrázkem nakreslil se životní pravdivostí stráneckého faráře Semika a dubovanskou »vrchnosť«, zbohatlého továrníka Neužila, chalupníkova syna, a jeho milostpaní, hokynářovu dceru. Koupili dubovanské panství a stali se tak najednou velikými pány a patrony několika chrámů. V líčení takových »parvenu« je Brodský, upřímně řečeno, chlapík. Charaktery zde načrtl znamenitě; všecky jednající osoby se mu výborně povedly; pěkně naznačil, jaký je někde ten patronátní poměr, co tu vše řádnému knězi jest prožíti, přetrpěti. Třetí obrázek »Pan rada« vzat je zase ze života šlechtického úřednictva, a modely k němu zajisté podala spisovateli skutečnosť. Také zde povahy dokonale jsou vystiženy: pánovitý rada, ku konci tak spravedlivě ztrestaný, přímý jeho syn Richard, Ema, Filipina, Jakeš a vrátná a i menší figurky episodní. Vzhledem k tomu, že povídky byly ve »Vlasti«, nebudeme se dalším vypisováním děje obšírněji zabývat. Brodský je muž v nejlepších letech; slučuje pilnosť s nadáním, máme mnohé naděje v něho, a není přehnáno, tvrdíme-li, že po mnohé stránce jest dědic velikého talentu Kosmákova.

Josef Flekáček.

Knihy a lidé. Studie literární, sociálné a politické. Napsal Jan Váňa. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze 1899. Cena 80 kr. — Vilímkova elegantní sbírka knih s názvem »Věděním a životem« pokročila novou touto publikací páně Váňovou opět ku předu. Spisovatel podává nám dílo, v němž předvádí sedm studií, charakterisujících hlavně vynikající učence-literáty anglické a francouzské. Z moderních spisovatelů předvádí též Ibsena a jeho dramata. Četba je poučná a celkem i snadně srozumitelná. Na mnoha místech vysloveny krásné a pravdivé myšlénky; všude podává se charakteristika ostrými rysy a jest provázena poučnou, dosti šťastnou kritikou, ač není též ovšem bez vady a nedokonalostí, jak z rozboru našeho na jevě bude. Proč pan auktor neuznal za dobré čtenářům sděliti, odkud čerpal a z kterého důvodu právě *ty* vynikající muže předmětem svých úvah udělal a proč jiných (snad v Anglii i Francii) znamenitějších výtečníků nevybral, nemůžeme z jeho práce nikterak vyčísti. Název spisu »Knihy a lidé« nepovídá v té příčině docela ničeho, a zdá se, že byl nešťastně

volen. Také výklad na titulní stránce, že jsou to studie (původní či překladové nebo jen volně zpracované?) literární, sociálné a politické, jen mlhavě a neurčitě označuje obsah knihy, a čtenář neví, co z těch oborů tří dostane, dokud se do rejstříku nepodívá. Pan auktor mohl všech sedm svých výtečníků vynechati nebo jinými je nahraditi, mohl přidati nebo několik ubrati, nápis i výklad jeho díla (na stránce titulní) byl by to stejnou měrou snesl, — důkaz to, že obé voleno nešťastně.

Z jednotlivostí uvádíme toto: Na prvém místě podává se význam Descartesa a poukazuje se na jeho charakteristický výrok »larvatus prodeo, jen v zakuklení prospěji.« Auktor celkem ostře kritisuje »škrabošku« filosofa, ač hledí ji vysvětliti též v dobrém významu. Přirovnávaje Descartesa ku Galileimu, má pan auktor na str. 10. tuto větu: »Na neštěstí dokázal (Galilei) na jasném základě rouhavý názor, že se země otáčí okolo slunce; byl následkem toho jat inkvisicí...« Na str. 11. zase chválí auktor výrok svého filosofa: »Jsme lidmi dříve, než se stáváme křesťany,« a je k víře nepodobno, aby lidé stavše se křesťany, přijímali názory odporující rozumu, který vlastně z nich dělá lidi, kteří se na nějakou víru mohou dáti,« chválí výrok ten pravě: »To je důležitý výrok, jenž hájí naprostou auktoritu rozumu a její neodvislosť vůči každé vnější auktoritě. Rozum... je dar Boží, a bylo by rouháním, snižovati tento dar před jakoukoliv auktoritou ustanovenou Bohem, neboť Bůh si nemůže odporovati, ani něčemu učiti, co odporuje rozumu.« Pan Váňa dovolí otázku: Kdo káže křesťanům a v čem, aby proto, že jsou křesťany, přijímali názory odporující rozumu? Je skutečně rozum lidský naprosto nezavislý na každé vnější auktoritě? Kterak potom mohl nadělati v dějinách lidstva tolik očividných chyb a dopustiti se takových bludů? Jakým právem žádají učenci, aby se přijali jich výzkumy, nemá-li rozum lidský dbáti žádné vnější auktority? Kterak také chce pan auktor dokázat, že rozum lidský nemá se »snižovati« ani před auktoritou Boží, jelikož »Bůh si nemůže odporovat«? Nemůže-li si Bůh odporovat, potom přece zřejmo, že rozum lidský musí se mu podrobovat. Ale ano! Pan Váňa uznává důležitost naprosté nezávislosti lidského rozumu, proto vlastně je v právu, když dí, že se nemá snižovat ani před Bohem, — to je důsledné, ač věcně a samo o sobě nesprávně řečeno, a mělo býti (pro celou důslednosť) k tomu přidáno: Poněvadž je rozum lidský úplně na každé vnější auktoritě nezávislý, nesmí se ani Bohu podrobovat, ne proto, že si Bůh nemůže odporovat, nýbrž proto, že i Bůh je — vnější auktoritou, a zůstane rozumu lidskému vnější auktoritou, ať má pravdu třeba všecku a sám jediný. V *ty* konce musí taková nezávislosť lidského rozumu vésti, a co to znamená, každý nepředpojatý a lidského rozumu znalý muž dobře zná. Na parádní frázi, že dříve jsme lidmi než křesťany, odpovídám: Ano, ale jakými lidmi, když dle pana auktora vlastně rozum dělá nás teprve lidmi, a když právě rozumu při našem narození je tak maličko a nepatrně znáti! Proč tedy takové fráze? Nebylo by lépe bývalo, kdyby pan auktor byl pečlivěji korrekturu provedl a nenechal v nápisech chybu (vždy ob jednu stránku): »Knihy a lid*e*«? Stať druhá a třetí — o nynější filosofické mysli v Anglii a o dramatech Ibsenových — nechala nás celkem dosti chladné, poněvadž pojednává o věcech odjinud známých a pojednává tak, že jakási urychlená povrchnosť z toho vyzírá a čtenáři jen načrtnutý obrázek skýtá, na němž vedle světlých stránek dosti jest i stinných, zvláště pokud dotýkají se momentu éthického, náboženského a církevního. Slyšíme-li (str. 40), že Lewes vedle metafysiky nenáviděl též theologie, a slyšíme-li, že (str. 51): »Umělec nemusí býti bez morálky« a že také »nemusí se vázat na jednu morálku«, ale že má předvádět morálku »tak rozmanitou, jako je sám život«; slyšíme-li (na str. 53), že Ibsen »jako myslitel pevně doufá, že nadejde čas, kde pohanské i křesťanské období splyne ve třetí periodu, která rozřeší (!) nejbolestnější otázky na této zemi a uzná právo individuelního člověka« a slyšíme-li konečně (str. 55), že »většina přijatých pravd o náboženství i o praktickém životě je zastaralá a že přestaly býti pravdami a jsou pouhé lži, jelikož nevyhovují požadavkům nové doby,« slyšíme-li takové a jím podobné názory, nemáme ani chuti říci — *ne!* Milejší nám byla studie o Macaulajovi, jehož charakteristiku podal auktor velmi pěknými barvami. Místo všeho ostatního budiž zde aspoň toto (str. 75): »Mohl sice svým pérem vydělat mnohem více, ale on říkával, že píše jen, má-li hlavu plnou, a nikoli kapsu prázdnou.« O státníku Burkovi pověděl auktor rovněž pěkné věci, ale přimísil k nim svými poznámkami více, než kdekoli jinde nesprávností a jakési proticírkevní a protikonservativní nevraživosti, háje docela zbytečně »nevinné a šlechetné« francouzské revoluce, proti níž — jak známo, — filosof a státník Burke rozhodně

bojoval, dobře věda, odkud vyšla a kam spěje. Vytýká-li auktor Burkovi, že se neměl hroziti, když viděl, kterak francouzští preláti v době revoluční, zbaveni byvše svých důchodů a vypuzeni jsouce z domoviny, živili se lopotně (vyučujíce soukromě) a upozorňuje li ho, že si tím přes jeden milion lidí pomohlo z děsné bídy, neprozrazuje zajisté příliš jemné morálky ani spravedlnosti, které takovým loktem zakazují měřiti i — prelátům se stanoviska lidskosti ani nemluvě. Obě poslední studie — o velikém kazateli skotském (Cairdovi) a o francouzském spisovateli Anatoli Francovi — čtou se hezky, ale nezanechávají zvláštního dojmu, což asi bývá údělem všem podobným studiím, které jsouce zachyceny na rychlo, hledí nemnohými slovy pověděti mnoho. Z mnoha vtipných a případných poznámek zasluhuje povšimnutí výrok, že sice jest dobře a nikoli bez užitku, napodobují-li menší neb do konce i malí duchové duchy veliké, ale že třeba na paměti míti, kterak »tučné husy« marně za orlem lítati chtějí! Podobně auktor uhodil na pravdu, když děl (str. 148), že ráz všednosti a zhrubělosti, jenž jest vtištěn v líce belletrie francouzské, jest na úkor nejen mravnosti, ale i umění, a že právě proto není moderní francouzská belletrie v popředí literatur světových. Filip Jan Konečný.

Smíchovsko a Zbraslavsko. Na oslavu panovnického jubilea r. 1898. společnou prací učitelstva vydáno redakcí prof Fr. Hansla, c. k. okr. šk. inspektora na Smíchově. Stran 658, vyobrazení 362 a 3 přílohy. Tiskem Ed. Beauforta v Praze 1899. Krámská cena 3 zl. — V minulých dnech vyšel tento spis jednající o krajině, která těsně přiléhá k samotné Praze, aby se přidružil k monografiím o jiných školních okresech u Prahy ležících. Máme před sebou dílo, jež jest výsledkem pilné práce a snůškou mnohých důležitých i zajímavých dat. Nabývá tím větší ceny, že o Smíchovsku a Zbraslavsku místní dějepis posud poměrně skrovně propracován jest. Nejvíce historie Libockého vikariátu sebral a v knize »Odkryté poklady« veřejnosti r. 1893. podal býv. farář Břevnovský P. B. Holub O. S. B. O data jeho spisu opírá se líčení minulosti veliké části okresu Smíchovského i v tomto díle. Přihlédneme-li k jednotlivým částem jubilejního spisu o šk. okresu Smíchovském, shledáváme s radostí, že jest církevním dějinám věnována zde značná pozornosť i rozsah, v slovesné i obrázkové části. O školství psáno jest objektivně, a pokud se týče úvah o poměru jeho k církvi, smírně. Geologii i národopisu věnována jest nemalá péče Uvážíme-li, že dílo bylo zpracováno v době dosti krátké vedle obsáhlé úřední práce redaktora inspektora Fr. Hansla i učitelstva, musíme projeviti uznání píli a námaze autorův, kteří plnou měrou zasluhují vděku učitelstva okresu Smíchovského. Hojně citovány jsou v monografii též spisy vdp. preláta dra Krásla. Díky vzdány jsou v předmluvě vdp. gen. velmistru dru V. Horákovi a duchovním správám za příspění. Mimo jiné poskytly hmotnou podporu dílu nejd. kapitola Sv.-Vítská 20 zlatých, Břevnovský klášter 20 zl., Maltézský konvent 15 zl., dp. děkan Malec 5 zlatých. Úprava typografická jest vkusná.

E. Hauner. Sabathy duše. (Nákladem vlastním.) Kam vede přepjatá tendence básníků tak zv. nových směrů v poesii, toho výstražným příkladem je jmenovaný básník. Poesie ovšem to není, ale spíše paskvil na poesii. Normální člověk podobných veršů čísti nebude a bude vážně pochybovati o zdraví »duše«, z jejíž dílny vyšly. Kdyby měla sbírka nápis: »Sabbathy splašené duše,« pak bychom se ovšem nedivili. Malá ukázka: »Ponurosť šla mým pokojem a hrozila mi matným ševelem, že jsem se zachvěl a ušklíbl. Nutnosť bezměrná to přece vycenila chorou vyzáblostí chmůru a nemohla dál, nemohla. Při tom jsem zařval ryby hlasem a stich', jak v poušti hladovící král. Šla ponurosť, den minul, sen a žal choulí se kolem mne . . .« Náš profesor češtiny říkával podobným frasím »pyramidální nesmysl«. Národe těš se, už nezahyneš! —ý.

Písně k tvé duši. Růžena Jesenská. F. Šimáček, cena 30 kr. — Četli jste první sbírku »Úsměvy« od R. Jesenské? Stačí úplně, abyste posoudili její veškeru tvorbu básnickou Ve všech sbírkách a zvláště »v písních k tvé duši« nalézáte tytéž motivy v různých variacích zpracované. Kořenem všech její písniček a cílem jest láska, dosud neukojená. Ovšem mohla si to básnířka odbýti prvním debutem a věnovati své povolané péro věcem důležitějším — ale verše její studny sousedovy nezakalí. Mluví z nich čistá dívčí duše ve své naivnosti a prostotě. V básních, kde spisovatelka mluví, jak jí duše káže, tam je svoje a vytváří perličky písní. Reflexe a hloubání nikterak jí nesvědčí, není v nich přirozenou. Malý rozdíl nové sbírky od předešlých je v tom, že si básnířka

vypůjčila ve svých nových básních od básníků nových směrů několik lesklých obrazů, které se jí tak zalíbily, že jimi až plýtvá. Březinovy zahrady, obzory (zvláště), dálky, jezy, modré hvězdy (!), krvavé růže ve sbírce až »se tmí«.

»Modlitba ženy« je sice přirozeným přáním ženy, ale v básni poněkud smělá. Přirovnání spisovatelky se »zatracencem, jenž přece na čele má korunu jednu«, zaráží svou nepravdivostí a nevhodností. Pro mladou generaci ženskou bude sbírka tato bohatým zdrojem pro dopisy svým ideálům, v literatuře však neznamená nic vážného! St.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Z ovzduší evangelických časopisů. »Betanie« č. 3. — Časopis svob. reform. církve (vychází v Bystrém u Nov. Města n. M.) upozorňuje na nové 2 listy, jež počaly vycházeti na Moravě, a to: »Českomoravská jednota« v Hustopeči a »Svobodný křesťan« v Boskovicích, jenž si obral za cíl »ukazovati lidu českému na krásnější jeho minulosť, jakož i příčinu jeho úpadku (Jezovity)!« Rád prý by si získal důvěry katolíků [1]! Jak čteme hned v obsahu: »Stesk Hanáka po posvátném Velehradě, jenž odevzdán jest jezovitům«. Dále: Samochvála klerikálů. Spalování mrtvol. Budoucí papež a různé proudy v Římě. Milosrdenství olom. arcibiskupa.« Z toho lze viděti, že v milé sesterské Moravěnce vedle nových neurvalých sociálně demokratických plátků rostou i evangelické lístky, jež si od nich mnoho nezadají, třeba že napsaly i heslo: »Slovo Kristovo přebývejž ve vás bohatě« (Kol. 3. 16.) Druhé číslo nového »Svob. Křesťana« žádá, aby čtenáři se za redaktora modlili, aby Pán, co v něm a skrze něho započal, i dále vedl. Neb i snaha jeho prý jest z poroby Říma a klerikalismu (!) vyvésti a přivésti k svobodě založené na čistém učení evangelia (!) Snad dle methody Wolfovy!!) »Betanie« v č. 4. se raduje, kterak ve Francii katol. kněží stále vystupují z církve dokonce ve 14 dnech 81 vystouplých katol. kněží hlásilo se u jistého Corneolupa, jenž v Paříži zařídil asyl pro kněze k církvi evang. přestouplé. K pravdivosti této zprávy není jiné odpovědi než oné prostonárodní: »Kdo nevěří, ať tam běží« Sama však smutně o svých církvích doznává, píšíc, že »v Chicagu jest uprázdněno deset bohatých církví. Každá ta církev hledá pravého muže, který musí býti výmluvný, hovorný, svobodomyslný a příliš zdvořilý, nežli aby někoho urazil. Jaký ten kazatel má býti v duchovním ohledu, přijde teprv na druhou řadu«. (?) Agitační heslo Wolf-Schönererovské »Los von Rom«, jemuž některé padanky v sev. Čechách podlehly, vykládá farisejsky, že prý »duše a srdce všech těchto lidí v římské církvi nenalezly pokladů, jež by vnitřního člověka uspokojily, a proto mohou tak snadno se s ní rozloučiti.« V. H.

Překlady spisů L. N. Tolstého. Zajímavá data o překladech spisů L. N. Tolstého přinášejí »Slovenské Pohlady« v 11. čísle t. r. na str. 694. Bibliotekář »Publičnoj biblioteky« v Petrohradě, P. Draganov, sestavil bibliografii, obsahující výčet překladů spisů Tolstého. Práce posud tiskem nevyšla, ale P. Draganov sdělil svému příteli na Slovensku, Vlad. Krivošovi, který mu byl v sestavování zvláště slovenské příslušné bibliografie nápomocen, některá data, otištěná nyní ve »Slov. Pohl.« — Autor oné bibliografie shledal, že překlady dotčené vyšly v 38 jazycích a obsaženy jsou ve více než 1000 knížkách nebo časopisech. Draganov ví o 42 českých překladech (první pořízen r. 1881.), 63 slovenských, 47 bulharských, 36 srbských, 9 chorvatských a 7 polských — pokud se týče literatur slovanských. Ovšem, že bibliografie ta není úplná; překladů, zvláště v časopisech roztroušených, je více, ale autor nemá o nich zpráv. — Z ostatních národů nejvíce překladů mají Němci — 196. Za nimi jsou Francouzové se svými 150, Angličané 107, Slováci 63, Bulhaři 47, Češi 42, Srbové 36, Švédové 34, Španělové 29, Dánové 27, Finnové 24 atd. atd. překlady. — Mimo jiné pořídili

[1]) Pozn. redakce. Jak brněnský »Hlas« ze dne 20. dubna t. r. oznamuje píše »Svobodnému Křesťanu« Karolina Světlá, česká populární spisovatelka, takto: »Přeji listu Vašemu největšího rozšíření, jak toho pro svůj krásný obsah zasluhuje.« »Hlas« dokládá: »Právě vnucují se i našim lidem a duchovenstvu její »Sebrané spisy«. Odpověď na její provokaci je pro každého na snadě! Ať je odebírají »svobodní křesťané«.

si překlady ve svých řečech: Arméni, Hollanďané, Vlaši, Karelové, Gruzíni, Norové, Estoni, Lotyši, Litvané, Portugalci, Rumuni, Syrští Arabové, Slovinci, Turci (osmanští), Číňané, Tataři kavkazští a perští, Japonci, Řekové, Židé a posléze i vyznavači »volapüku« (Esperantisté). Josef Machač.

Ze zemí rusínských. Naděje uherských Rusínů. »Listok«, orgán uherských Rusínů, psal o novém roce: »Tak opět jeden rok připadá minulosti. Pro nás uherské Rusíny ukázal se znamením, zorou lepší budoucnosti. Ponenáhlu se probouzíme z hlubokého sna. Všecky snahy rusínských synů spějí za účelem, aby naše práce měla úspěch, abychom nebyli zahlazeni s povrchu zemského, a proto se oběma rukama chopili díla. Družstvo sv. Vasila Velkého započalo svoji blahodárnou činnosť, tisknou se knihy, vycházejí noviny pro lid, máme již tiskárnu, a objevují se známky života. Zajisté, kruh pracovníků jest omezen na málo lidí, avšak bývá vždy větším a nemenší se. Vzdělanosť našeho národa, jeho probuzení jako následek jeho vzdělanosti, vzbudilo i pozornosť vlády, která svými důvěrníky hledá příčin tohoto probuzení a vymýšlí prostředky, jak by je zastavila. Uváživše vše to, jakkoli se nemůžeme honositi velikými úspěchy v tomto (minulém) roce, avšak srovnáme-li jej s dřívějšími, které uplynuly bez výsledku a nepřinesly ani nejmenší naděje na lepší budoucnosť, vidíme v uplynulém roce alespoň slabé světlo, které ukazuje lepší budoucnosť a vzbuzuje naději, že zasvítí slunce i před našimi dveřmi.« — Pokud známe poměry uherských Rusínů, jest tato naděje příliš nepatrná. Vláda utlačuje tento národ a nedopřává mu vzdělávati se vlastními školami, v kostele chce zavésti maďarskou bohoslužbu, v hospodářské příčině pak Rusíny vyssávají židé, tak že poměry jsou skutečně smutny. Fr. H. Žundálek.

Z Lužice. V diecési Budyšínské a Drážďanské, které jsou spojeny pod biskupem dr. Wahlem, působí 92 kněží, z nichž je 33 Srbů. — O zbožnosti katolických Srbů vydává svědectví největší osada Khrósćicy, která čítá na 3.500 obyvatelů; u správy Boží jich bylo minulého roku 11.798. — V měsíci lednu byly saskou vládou dovoleny veřejné sbírky na matiční dům v Budyšíně, jehož polovice již jest vystavěna. »Katholski Posol« vybízel upřímnými slovy svoje stoupence, aby obětovali co nejvíce na tento tak důležitý podnik, a ukazoval při tom na obětivosť Čechů, kteří za šest neděl po požáru Národního divadla sebrali více než milion zlatých na tento účel. Sbírky tyto také vynesly četné příspěvky. — Minulého roku sebralo se v Budyšínské diecési přes 11.320 marek na různé církevní spolky a účely (tak na Petrský haléř 1545 m. a mimořádný dar 386 m.); z toho vidíme, kterak saští katolíci, a zvláště Srbové, jsou obětivými v církevních záležitostech. — Královská princezna Matylda přijela v březnu do katolické srbské osady Njebjelčic, kde si prohlédla nový oltář loni postavený, pro nějž slíbila zaopatřovati světlo. Mluvila jen srbsky, jsouc upřímnou přítelkyní srbského lidu a jeho kroje. Táž byla na drážďanské výstavě protektorkou lužické výstavky. — Po velikonocích bylo rozděleno tré stipendií srbského vlastence a budyšínského probošta dra. Jana Mahra, a to 250 marek studujícímu na universitě, 150 m. na střední škole a 90 m řemeslnickému učni.

Valná hromada Maćice Serbské konala se 5. dubna v Budyšíně za přítomnosti 71 člena, jakéž účastenství zřídka kdy bývá. Předseda, kanovník Jurij Lusčanski, zahájil schůzi a uvítal hosty došlé ze tří císařství, zvláště redaktora »Slov. Přehledu« Adolfa Černého z Prahy a dra. Adolfa Parczewského a jeho sestru Melanii z ruského Polska. Po té předčítal kanovník Jakub Skala jednatelskou zprávu, v níž dává na jevo radost, že Matice má již svůj dům, v němž však dosud členů nemůže hostiti, poněvadž dosud není úplně dostavěn. Stavební odbor vykonal záslužnou práci sbírkami příspěvků. Vzpomněl též zemřelých členů: kanovníka seniora Kućanka, Mosaka Klosopolského a Dolnolužičana Tešnaře. Pokladník Mjerwa uvedl, že Matice měla minulého roku 4486·01 m. příjmů a 4474·79 m. vydání. Odstouplému pokladníku Mjerwovi podal předseda za dlouholeté služby pokladnické čestný diplom. Pokladníkem byl zvolen jednohlasně obchodník Čeć. Předseda připomněl, že Matice má jmění 3845 m. a pojistku na život na 5000 m., kterou daroval Matici dr. Muka. Loni vydala Matice mezi lid 7786 jednotlivých knih. Knihovník Fiedler uváděl, že bohatá matiční knihovna byla nyní přenesena do nového matičního domu. Loni přibyly 132 nové knihy. K tomu se druží ještě hojná zásoba slovanských knih z pozůstalosti Mosaka Klosopolského, preláta Buka a Kućanka. Též velikolepá knihovna slovanských a jazykozpytných knih zesnulého katolického učence

Michala Hórnika byla z fary přenesena do matičního domu a pořádá se. Dr. Renč si přeje, aby byl tištěn katalog knihovní. — Zprávu o matičním domě podal advokát Cyž. Nový matiční dům, zadní a přední stavba, vyžadoval nákladu 130.984 m. Vázne na něm hypoteční dluh městské spořitelny 90.000 m. a jiný dluh 21.015 m. Důchody z nového domu činí 6340 m. a ze starého 1400 m., tedy celkem 7740 m. Platí se městské spořitelně úroky z 90.000 m. a stavebnímu mistru Kaupovi z 15.000 m. po $3^3/_4$ %, a odečte-li se daň a poplatek z vody ve výši 400 m., zůstane ročního čistého výtěžku 3402 m. Především je třeba pracovati, aby byl zaplacen dluh 21.000 m., aby mohla býti dokončena stavba celého rohu. Proto třeba nové obětivosti na tento podnik. — O dolnolužickém odboru pojednával učitel Jórdan. Odbor čítá 70 členův a vydal loni dvě knihy. O jazykozpytném a národopisném i historicko-archaeologickém odboru podával zprávu dr. Muka, o belletristickém kaplan a redaktor Mikuláš Andricki, o hudebním učitel Slodeňk, že vydal národní písně čtyřhlasně od dra Pilka a že připravuje zvláštní knihovnu pro slovanskou hudbu. Dr. Parczewski navrhoval, aby odbory měly zvláštní schůzi jindy, třeba v létě, poněvadž je toho na jeden den mnoho. — Po té přišly na řadu nekrology. O monsignoru Jakubu Kućankovi hovořil kan. Skala, o Mósaku Klosopólském Renč a o Tešnařovi Jórdan. Pak bylo jednáno o změně stanov. Nových členů bylo přijato 12, slíbena podpora hudebnímu odboru na slovanské hudebniny, oživen byl pak přírodopisný odbor, který od smrti Rostokovy živořil; za jeho předsedu byl zvolen učitel Schütz. Potom byla konána rozprava o srbském museu. Všecky sbírky ze srbské výstavky náležejí nyní do matičního domu. Děkanský kazatel Šewčik byl zvolen za musejního kustoda. Také byla vyslovena žádost, aby po 2—3 letech byla pořádána srbská pěvecká slavnost a za valné hromady matiční malý srbský koncert. Valná hromada Matice byla pak zakončena nadšeným zpěvem národní hymny: »Hišće Serbstwo njezhubjene«. Fr. H. Žundálek.

Zasláno. Již přes 10 let trvá v Praze dobročinný ústav, známý všeobecně pode jménem »Růžencová výrobna«. — Ústav ten, ryze katolický, zaměstnává výrobou růženců, šitím škapulířů, vyšíváním rouch bohoslužebných atd. dívky opuštěné, zanedbané, zmrzačené, jichž dosud nevšímal si nikdo, a které by jinak obtížnými staly se společnosti; takových dívek jest nyní v ústavě 34. A kolik by se jich zajisté přijalo, jen kdyby bylo prostředků hmotných. — Během času zakoupil spolek s pomocí Boží a šlechetných lidumilů pro ústav vlastní dům (Konviktská ulice, čís. pop. 296.—I.) se zahradou — ale dům ten musil by se přistaviti, aby mnoho chovanců pod střechu svoji mohl přijati. Než, k tomu ještě daleko, uváží-li se, že dříve by se zaplatiti musila značná hypotéka, dosud na domě knihovně váznoucí. — Nuže — kdo můžeš a kdo chceš pro lásku Kristovu dobře činiti, vzpomeň si na »Růžencovou výrobnu«. — Nechť každý takový prohlédne si dříve ústav, aby se přesvědčil osobně o jeho důležitosti. Ústav podporuje i každý ten, kdo výrobky jeho kupuje a známosť o nich šíří. Kdo chce učiniti více, nechť přistoupí za člena spolku, který tento ústav vydržuje; člen přispívající platí ročně 2 zl. — Zakládající zaplatí jednou pro vždy 25 zl., splatných v pěti ročních lhůtách. — Mimo to budiž laskavě pamatováno na ústav různými dary (též in natura) a v posledním pořízení. — Chovanky jsou denně v modlitbách pamětlivy dobrodinců; předseda pak každý měsíc slouží mši sv. za živé i mrtvé členy a dobrodince ústavu. Týž také ochotně zodpoví všeliké případné dotazy. — Z předsednictva spolku pro vydržování ústavu »Růžencová Výrobna« v Praze dne 2. května 1899. P. Quala Konečný, kněz řádu sv. Dominika, t. č. předseda.

Ve vlastní věci. V minulém čísle »Vlasti« reprodukoval jsem ušlechtilé výroky jakéhosi nedostudovance v Praze v »Novém Životě« seš. 3., roč. 1899. uveřejněné. »Čas« přinesl v čísle ze dne 15. dubna a »Nový Život« v čísle 4. následující prohlášení: »Já, Karel Dostál-Lutinov, jakožto redaktor a vydavatel »Nového Života« a já, Adolf Kubis, jakožto pisatel věty v článku »Z pražských dopisů« v č. 3. r. 1899. »Nov. Života«, kterou pan St. K. Neumann, jeho manželka a sestra její byli hrubě na cti uraženi, prohlašujeme, že obsah urážlivé této věty postrádá naprosto všeho faktického podkladu a spočívá toliko na klepu pisatelem lehkověrně reprodukovaném, a litujeme tudíž oba upřímně, že jsme panu St. K. Neumannovi a jmenovaným dámám ublížili, odvoláváme urážlivé tvrzení i poznámku onu a žádáme, aby toto naše prohlášení jako satisfakce bylo přijato a aby od soudního stíhání našeho bylo upuštěno. V Novém Jičíně, 9. dubna 1899. Karel Dostál-Lutinov. Adolf Kubis.« — Na sprosťácké nadávky

mně uštědřené v »Nov. Životě« poslal dp. Dostál do »Katol. Listů« 24. března toto velkopanské zasláno: »Dp. Rudolfu Vrbovi, katolickému spisovateli v Praze. Urazila Vás poznámka o literární Vaší činnosti na obálce 3. čísla »Nov. Života«. Lituji toho. Ač není mi obávati se soudního stihání Vašeho, ač nemohu prozatím odvolati nic na věci, odvolávám ochotně dva příkré výrazy svého pražského dopisovatele. V úctě povinné Karel Dostál-Lutinov.« — Ale v »Nov. Životě«, jak by slušnosť kázala, neodvolal dp. Dostál ničeho. Úsudek o tom učiň si každý sám. Ostatně radím dp. Dostálovi, aby si přečetl dlouhý článek v »Času« ze dne 29. dubna o »Nov. Životu«, a přeji mu dobré zažití. [1])

Rudolf Vrba.

Paběrky z novin a z veřejného života.

Na oslavu sklonu XIX. století vydalo pražské komité následující provolání: Devatenácté století chýlí se ku konci Bylo důležitým v dějinách lidstva vůbec a v dějinách církevních zvlášť, proto poskytuje sklonek jeho vhodnou k tomu příležitosť, aby jednak projevována byla všemohoucímu Spasiteli světa slavnostním způsobem oddanosť a láska, aby Jemu vzdávány byly vroucí díky za všechna dobrodiní, jimiž obmysliti ráčil během tak drahného času celé pokolení lidské i každého jednotlivce, — jednak abychom pokornými, neustálými modlitbami vyprošovali stísněným a hříšným smrtelníkům hojnosť jeho slitování. Jsme té blahé naděje, že ráčí shlédnouti očima svého nevýmluvného milosrdenství na veškeré strasti svých věrných, za které nezpěčoval se svou nejdražší krev na dřevě kříže proliti. Svatý Otec náš schválil obmýšlené projevy tyto, pro kteréž ve všech končinách světa pod vedením vrchních pastýřů utvořily se zvláštní komitéty. Sv. Otec Lev XIII. si toho přeje, aby zvláštní slavnosti ku konci nynějšího století ke cti a chvále Krista Pána konány byly a uděluje předem všem účastníkům těchto slavností Své apoštolské požehnání. Komitét, který byl ustanoven Jeho Em. nejdůst. p. kardinálem a arcipastýřem naším pro arcidiecési pražskou, obrací se tudíž nyní ke všem věřícím s vyzváním a s prosbou, aby hojným počtem a horlivě se súčastňovali slavností a pobožností, které budou uspořádány letos a příštího roku k naznačenému krásnému účelu. Nuže, prokazujme všichni božskému Spasiteli lásku a dík, oddanosť a vděčnosť, vyprošujme sobě od slitovného Srdce Jeho vše, čeho jest nám k časnému i věčnému blahu třeba. Na ten úmysl konati se budou letos pro Prahu a předměstí tyto slavnosti: I. Ve čtvrtek, dne 11. května jako o svátek Nanebevstoupení Páně byl pořádán odpoledne od katol. spolků pražských slavnostní průvod k soše Rodičky Boží na Staroměstské náměstí v Praze jednak proto, aby Synu Jejímu vzdána byla poctivosť, jednak za tou příčinou, aby veškeré jubilejní slavnosti pod Její mocnou ochranu se odevzdaly. II. V neděli, dne 28. května, jako o svátek Nejsv. Trojice Boží konati se bude pouť mužů, jež se v minulých letech tak pěkně zdařila, z Prahy na Sv. Horu. Při té příležitosti bude na Sv. Hoře pontif. mše svatá, kázaní v obou zemských jazycích, křížová cesta a slavnostní požehnání. Pro tuto pouť vyměřen jest jeden den. III. V neděli III. po sv. Duchu, dne 11. června, bude pořádán podobný průvod žen k milostné soše Panny Marie na Sv. Hoře. Jelikož na ten den připadá na Sv. Hoře výroční památka Korunovace Panny Marie, dá se s jistotou očekávati, že ženy a paní pražské průvodu toho ku vzdělání a povzbuzení venkovského lidu četně se súčastní. IV. V neděli IV. po sv. Duchu, dne 18. června, bude na výstavišti velechrámu sv. Víta, jehož památka v ten den se slaví v naší m dómu, mše sv. ku poctě sv. patronů a na vyprošení si jejich ochrany, pak slavnostní řeč rovněž na výstavišti u bývalého hrobu sv. Vojtěcha a spolky katolické přistoupí ve velechrámu k sv. přijímání.

[1]) Pozn. redakce. Vážený spisovatel z Moravy zasílá nám tyto řádky: »Nový Život« ve svém 4. čísle jako »potrestaný chlapec« veřejně se odprošuje a vyznává svou otisknutou lež. Kdyby se to stalo v »Červánkách«, nedivili bychom se, ale v katolickém listě, který chce »katolicism obrodit«, toť přílišné. Napadlo nám, že je přece pravdivo přísloví »že pýcha a hloupósť chodívají spolu«. Ostatně nedivíme se celému dopisu, znajíce nyní pisatele. Komu byla »katolická dogmatika« nezdravou a vzduch seminářský příliš dusným, tak že upláchl, tomu se nedivíme, že je mu p. Masaryk ryzejší povahou nežli P. Vrba a že po všem katolickém »slintá«. »Špačiček pán« takovou veřejnou blamáží pochlubiti se nemůže, v tom je chvála Bohu »pozadu«. — ý.

V. O svátek Nanebevzetí Panny Marie v úterý dne 15. srpna odpoledne súčastní se katolické spolky a věřící lid slavnostního kázaní v basilice Týnské, načež následovati bude požehnání a velikolepý průvod k soše Panny Marie na Staroměstském náměstí. VI. V neděli, dne 10. září — o svátek Jména Panny Marie — uspořádán bude odpoledne průvod z Roztok na Levý Hradec, kde byl první křesťanský kostel v Čechách, kde Bořivoj se svou bohumilou chotí sv. Ludmilou rozkotali modly pohanské a hlásali sv. víru. VII. V neděli, dne 17. září, po Povýšení sv. Kříže, vyjde hromadný průvod z kostela sv. Mikuláše na Malé Straně na Petřín, kde pod štacemi bude křížová cesta. Den tento zamlouvá se pro konání této pobožnosti také z té příčiny, že na neděli tu připadá svátek Sedmibolestné Rodičky Boží. V roce 1900., dá-li Pán Bůh, budou konány podobné slavnosti a pobožnosti, jichž korunou má býti první hromadná pouť katolíků z Čech do Svaté Země. Ani o této pouti nejsme v pochybnosti, že se vydaří. Nalezne se u nás dosti věrných katolíků, kteří si přejí z toho srdce viděti ona věkopamátná místa, kde Spasitel světa se narodil, o spáse naší pracoval a za nás trpěl. Betlém, Nazaret a Jerusalem spatřiti, na těch posvátných místech se pomodliti, nějakou památku domů odtamtud si přinésti, bylo od počátku křesťanství vřelým přáním všech dobrých katolíků. O tom všem podá podepsaný komitét svým časem zprávu a prozatím podotýká se jen tolik, že cesta ta trvala by asi měsíc. Pro jednotlivé slavnosti a pobožnosti vydány budou zvláštní podrobné programy. Komitét ku pořádání slavnosti a pobožnosti na na sklonku XIX. století.«

Jan Lad. Duben. Dne 4. května slavil 70 leté narozeniny Jan Lad. Duben, bývalý farář v Nezamyslicích, os. děkan, konsistorní rada budějovický a královéhradecký, apoštolský misionář, bisk. notář a bývalý dlouholetý vikář střídnictví Sušického, t. č. na odpočinku v král. městě Sušici. Jubilant patří k nejzasloužilejším kněžím v království Českém. Mezi lidem šířil dobrou četbu a zvláštní péči věnoval nábožným a katolickým spolkům a jednotám. V mladších letech zanášel se spisovatelstvím a svého času byl i poslancem na sněmu Českém za okresy Sušický a Horažďovický. Jako farář i vikář byl vždy svědomitý, horlivý a k lidu dobročinný. Ad multos annos! — Redakce »Vlasti« a »Děl. Novin« zaslaly oslavenci písemné blahopřání, a duchovenstvo vikariátu Sušického podalo mu krásnou adresu.

Z c. k. bohoslovecké fakulty v Olomouci. Dne 30. dubna t. r. dokončil vládní rada Msgr. Dr. Melchior Mlčoch 30. rok svého působení jako řádný profesor studia starozákonního a východních řečí při bohoslovecké fakultě v Olomouci. Za těchto 30 let odchoval 1864 posluchačů.

Pomník katolickému spisovateli V kapli Saint-Lahre v basilice nejsvět. Srdce Ježíšova v Paříži byl umístěn mramorový relief, poprsí slavného spisovatele katolického Louise Veuillota. Mramorový tento relief jest veliké umělecké ceny.

Úmrtí P. Perneta. V klášteře chudých sester kongregace augustiánské v de Grenelle zemřel zakladatel této kongregace P. Pernet, když byl ještě na Bílou sobotu spolu slavil vzkříšení Páně. Byl řeholníkem života svatého, mnoho působil a trpěl. Za války prusko-francouzské byl zajatcem v Mohuči. Za hrůzovlády komuny byl žalářován, avšak pomocí důstojníka národní gardy z vězení unikl. Chudé sestry jsou rozšířeny po Francii, Anglii, Irsku a Americe. Jak protivný pocit zaráží nás, když zároveň čteme zprávu z Francie o úmrtí kněze odpadlíka Philippota. Právě se strojil odpadnouti k helvetství a oženiti se, našel však smrt ve vlnách mořských u Calais. Patrně loďku, která ho plavila, stihl úraz, tak že neštastník ve vlnách utonul.

† **Kremenz Filip,** kardinál a arcibiskup Kolínský, zemřel 6. května t. r. po delší těžké nemoci. Byl narozen v Koblenzi roku 1819., kdež otec jeho byl řezníkem. Studia svá konal v Bonnu a Mnichově, vysvěcen byl na kněze v Treviru a nastoupil činnost kněžskou jako kaplan v Koblenzi, r. 1846. stal se učitelem náboženství na šlechtické akademii v Bedburgu, r. 1848. farářem v Koblenzi a pak kanovníkem a r. 1867. biskupem ve Varmii (Ermland). Na sněmě vatikánském stál po straně Manningově jako rozhodný zastance papežské neomylnosti. Rázné vystupování jeho nebylo po chuti vládě pruské, a byl pro svou stálost u víře citelně od Bismarka potrestán, že mu dne 25. září r. 1872. byly zastaveny materielní požitky spojené s úřadem jeho. Zmužile snášel nespravedlivý trest, který měl za následek ještě užší přimknutí katolického lidu ke svému apoštolskému biskupu. Roku 1885 byl od sv. Otce Lva XIII. jmenován arcibiskupem kolínským a později kardinálem. Kardinál Kremenz působil

i literárně na obranu milované církve. Ze spisů jeho uvádíme: »Das Haus Gottes« (1854), »Die Stadt auf dem Berge od. die Offenbarung u. Abfal« (1861), »Israel, Vorbild der Kirche« (1877), »Das Leben Jesu« (1867), »Grundlinien zur Geschichtstypik« (1875), »Die Offenbarung des hl. Johannes« (1883). S Kremenzem odchází vyznavač sv. katolické církve z doby kulturního boje, který se stal chloubou katolíkův a zhoubou nepřátel.

Tělesné ostatky Václava Kosmáka převezeny do Brna 28. dubna t. r. Tělesné ostatky nezapomenutelného kukátkáře Václava Kosmáka odpočívají v Brně na hřbitově ústředním nedaleko hrobky Sušilovy a Procházkovy. Rakev Kosmákova byla vyzdvižena na hřbitově prostoměřickém. Před tím byly v chrámu Páně zádušní služby Boží, jež za velikého účastenství farníků prostoměřických sloužil farář prostoměřický Jan Prosswitz. Po zádušní mši sv. byl hrob u přítomnosti faráře a kaplana Vlad. Ellera, okr. lékaře a farníků otevřen, kovová rakev byla vyzdvižena a do nové kovové rakve vložena a církevně vykropena. V Brně msgr. Vladimír Šťastný za asistence Dra K. Eichlera a vikáře P. Coelestina Moce, řádu kap. vykonal církevní obřady pohřební u komory umrlčí, načež odebral se tichý pohřební průvod ke hrobu, kdež po vykonaných obřadech církevních rakev byla uložena. Jako loni při pohřbu v Prostoměřicích i tu nebe plakalo nad hrobem Kosmákovým. Přítomní pomodlili se za duši zemřelého zbožně »Otče náš«. K tichému pohřbu dostavili se na ústřední hřbitov členové katol.-politické jednoty brněnské, zástupci křesť.-soc. dělnictva, několik dam, ctitelů a ctitelek zesnulého. Na rakvi položeny byly věnce, jež o dušičkách kryly hrob v Prostoměřicích, od »Vesny«, obce Tvarožné a výboru pro postavení pomníku. Nezapomenutelný Václav Kosmák odpočívá nyní v královském hlavním městě Brně a bude povinností přičiniti se, aby tichý hrob jeho označen byl brzy důstojným pomníkem!

† Karel hrabě Hohenwart. Šlechetný přítel národa našeho a jeho práv, Karel hrabě Hohenwart, zemřel 26. dubna 1899. u věku 75 let. Celý český národ truchlí nad úmrtím svého drahého přítele. Dr. Fr. Lad. Rieger napsal pro veřejnosť o hr. Hohenwartovi následující list: »Drazí rodáci! Z Vídně dochází nás bolestná zpráva, že odešel na věčnosť muž, kterýž, ač nebyl Čech, byl přece jedním z bohužel nečetných přátel národa českého, osvícený, opravdu rakouský státník, jenž vynikal politickou zkušeností a velikou znalostí mnohočlenného mocnářství našeho, jenž — což v naší době je tak vzácno — jsa prost národního chauvinismu s nestranností a spravedlivostí nevšední uvažoval různé potřeby národů a zemí rakouských, jenž uznával potřebu zabezpečiti budoucnost, mír a sílu této říše státním zřízením, založeným na základě těchto různých potřeb a historického vývoje v nedílném jich spojení ku vzájemné sebeochraně a šetření rovného práva. Více než kdo jiný ze žijících měl jsem příležitost poznati moudrosť a šlechetný charakter toho muže v době fundamentálních článků a vím, jak moudře se snažil, uvésti ve shodu zájmy monarchie a panovníka svého s potřebami a právy národa našeho a kterak drže se s věrností pravého muže slova daného, obětoval se za nás a raději odstoupil, než by byl porušil slib svůj, jejž byl dal nezapomenutelnému zástupci historických práv národa, šlechetnému příteli mému hr. Clam-Martinicovi a mně. Dílo fundamentálních článků, jež bez ublížení dualismu smlouvou s národem uherským již ustáleného mělo také historická práva a autonomii koruny české zabezpečiti na základě národní rovnoprávnosti, bylo ovšem působením všelikých činitelů zmařeno, a historie ukáže, kdo nese toho vinu, a co snad na onom díle je cenného a podnes uvážení hodného a zdali na dále blahu říše lépe poslouží centralisace, než názory v něm vyslovené. Ale ať jakkoliv se o tom pronese soud dějin, jedna věc je nade všecku pochybnost postavena: že byl úmysl při onom podniku poctivě rakouský, a že Hohenwart byl znamenitý státník, moudrý a věrný rádce mocnáře svého, muž, jehož zásluhy nesmějí zejména vyhynouti z paměti národa českého, nemá-li se prohřešiti nevděkem jeho nehodným. Mně pak, jenž jsem až do smrti z přátelství šlechetného muže toho se těšil, budiž dovoleno připomenouti národu svému povinnost zvláštní vděčnosti a říci jemu veřejně: Národe můj, zarmuť se, ztratil jsi velikého přítele! Rieger.

Desetileté trvání Jednoty kat. tovaryšů v Hradci Králové. Jednota kat. tovaryšů v Hradci Králové konala v pondělí Velikonoční slavnost svého desetiletého trvání. Zmiňujeme se jen o něčem: za čestné členy zvoleni byli mimo jiné: dp. farář Dr. Rud. Horský a red. »Dělnických Novin« p. Tom. Jiroušek. Přátelského obědu súčastnil se Jeho Milost ndp. biskup Eduard Jan

Nep. Brynych a všickni přítomní byli Jeho hosty. — Po obědě konali delegáti hradeckého diecésního sdružení poradu, načež ve 3 hodiny konána byla veřejná schůze, při níž za přítomnosti 400 účastníků mluvili pp. Dr. Rud. Horský a Ant. Ripp, red. »Obrany práce« v Brně.

Výroční valná schůze německého katolického školského spolku ve Vídni. V neděli dne 16. dubna pořádal školský spolek katolíků německých pro celé Rakousko výroční valnou hromadu ve velkém hudebním sále ve vnitřním městě ve Vídni. Slavnostní schůze byly dvě, odpůldne a večer. Ve večerní schůzi promluvil kardinál dr. Gruscha delší vzletnou řeč o náboženské škole Mezi jiným pravil: Mimo školu, kterou navštěvujeme v našem mládí a která má nám dáti základy náboženské pro život, uložil nám Bůh školu života, školu utrpení, křížovou cestu, ve které nám učitelem byl sám Syn Boží, jelikož nám v křížové cestě šel první jako příklad zářící. Ptám se: Zdali v této škole křížové šťastně obstojíme a ji šťastně dokonáme, když nedostaneme v mládí důkladné základy náboženské? Nezahynou právě ve škole života tak mnozí zoufalstvím, beznadějností, prázdni jsouce vší víry, poněvadž neměli tohoto základu anebo jej opět ztratili? Po kardinálu Gruschovi, jenž udělil shromážděným apoštolské požehnání, mluvil dp. Hauser z Lince. Pravil: Nám klerikálům neustále se vyčítá, že jsme nepřátely školy a učitelstva. Slovo Spasitelovo: Nechtež maličkých přijíti ke mně, bylo vždy heslem církve a všech její členů. Církev byla a jest matkou školy až do dnešního dne. Nepřátely školy nejsme, ale stavíme se na odpor nynější bezkonfesijní škole. Řečník probírá nynější říšský školní zákon, který práva rodičů a církve zneuznává a děti pod všemocnost státu staví. My katolíci však známe pouze všemocnost Boží, ale neznáme žádné státní modly. Při těchto slovech se zvedl přítomný policejní komisař Jan Lauter a napomenul řečníka, aby se mírnil. Shromáždění propuklo za to v projev nevole. Katolický školský spolek spravuje 16 ústavů. Z katolického paedagogia ve Währingu vyšel 101 učitel, kteří jsou již ve veřejných službách. Spolek má také tiskárnu.

Valná schůze bratrstva sv. Michala konána byla dne 14. dubna večer ve dvoraně Žofína u přítomnosti Jeho Eminence ndp. kardinála knížete arcibiskupa. Schůzi předsedal J. J. Karel princ Schwarzenberg. Řečnili: hrabě Ledechowski S. J. o hesle: »Věrně k Římu« a profesor Josef Havránek: O stavu sv. Stolice na rozhraní dvou století a povinnostech, jež nám z toho vyplývají. Bratrstvo sv Michala sebralo r. 1898. 8 808 zl. 34 kr. Z toho připadá: na arcidiecési Pražskou 3.951 zl. 20 kr., na hrabství Kladské 1.494 zl. 73 kr., na diecési Budějovickou 1.421 zl. 40 kr., Královéhradeckou 980 zl., Litoměřickou 1.204 zl.

Valná hromada »Jednoty Našeho Domova« konána byla v dubnu v Olomouci. Jednota má 4 členy čestné, 288 zakládajících, 45 přispívajících. V roce uplynulém přibylo jednotě členů i odběratelů. Matici českého gymnasia v Zábřehu věnováno bylo 72 korun. Zemřelým členům msgru. Dru Janu Pánkovi a Štefkovi vzdána byla česť. Mezi novými členy zakládajícími jest probošt vyšehradský Dr. Ant. Lenz. Přejeme Jednotě a hlavně časopisu jejímu »Náš Domov« všeho zdaru!

Kongres katolíků italských ve Ferraře. Sjezd od 18.—21. dubna t. r. utvářil se velmi četný a nadšený. Hned při prvním sezení bylo súčastněno mnoho biskupů. Prvním osvědčením sjezdu, s velikým nadšením přijatým, byla petice za propuštění statečného kněze a katol. apologety Dona Albertaria, jež vládou byla sice slíbena již před 11 měsíci, ale do dneška zednáři překažena. Při valném sezení byli přítomni kardinálové: Svanpo a Manora a 20 biskupů. Mnoho žurnalistů bylo přítomno, katolických i židovských. Dr. Saccheti předčítal adresu oddanosti sv. Otci. Msgr. Scalabrini, biskup z Plaisance, řečnil o díle italských vystěhovalců. Potom následovaly zprávy o katolické charitě, o dělnické patronáži, vzájemných associacích atd. Adresa blahopřejná a povzbuzující k vytrvalosti katolickým representantům university frýburské naproti snahám profesorů atheistů universitu tuto vyhoditi do povětří byla s velikým nadšením přijata. Mistr Perosi, jehož »Vzkříšení« bylo při sjezdu provozováno, byl zvolen za čestného místopředsedu sjezdu.

Dohled na literaturu náboženskou. Trevírský biskup Korum vyzývá nakladatele své trevírské diecése, aby při tisku náboženských textů i obrázkových si vedli velice obezřetně a dávali si tyto texty, ať knížek modlitebních, ať na obrázcích svatých prohlédnouti od zkušených theologů. Dále si mají dáti od nich

napsati stvrzenku, že texty jsou prohlédnuty, a stvrzenku tu podati konsistoři. Při uveřejňování o vyslyšení modlitby neb domnělých zázračných případů šetřiti nutno největší obezřetnosti. Výnos biskupa trevírského vyzývá duchovenstvo, aby bdělo nad modlitebními knížkami, které jsou mimo diecési tištěny, a zároveň nad časopisy přicházejícími z ciziny. Bedlivého dohledu třeba hlavně na poutních místech a v klášteřích, kde svoje stánky rozestavují kočující handlíři,

Ignorant či zlomyslník? V »Malém Čtenáři« čís. 15. ročníku 1898/99 ve článku »Upálení mistra Jana Husa« čte se: »Dne 6. měsíce července roku 1415. vzplanula na břehu řeky Rýna u města Kostnice hrozná hranice, pohltivši drahou oběť, mistra Jana Husa, sněmem církevním jako kacíře k potupné smrti této odsouzeného.« To jest pochoutka teprve, patřiti na osoby na obrázku zkarikované! Velice vhodně pro školáky!

Kdo ustanovil oběť mše sv.? Dle »Dějepisu pro vyšší třídy škol středních« od Kameníčka Dvořáka — byl to papež Řehoř Veliký. Tam totiž čteme na stránce 21. (II. díl), že týž papež proměnil uctívání svátosti oltářní v mešní oběť. — Ubohá mládeži, tak od maličkosti slyšíš, že oběť mše sv. ustanovil Kristus Pán, a najednou v septimě slyšíš takovou novinu. Radíme pánům profesorům, aby si lépe přečetli katechismus a nedělali takových kotrmelců.

Konec protikatolické university. Liberální rada města Bruselu zřídila před několika lety protikatolickou universitu, na níž mezi jinými přednášel pověstný anarchista Reclus. Pro nedostatek posluchačů přednáší na ní již jen Reclus, a to skoro před prázdnými lavicemi.

Mezinárodní výstava náboženská — Vedle světové výstavy roku 1900. v Paříži pomýšlí se na uspořádání mezinárodní výstavy náboženské. (Exposition Religieuse Internacionale), která by od oné byla zcela neodvislou. Ustavila se již zvláštní akciová společnost, v jejíž správní radě mimo jiné zasedají: markýz Lionel de Castellane, hrabě de Villers, markýz de Lestauffère, a jež rozesílá pilně poštou zároveň s prospekty bony po 20 francích, vybízejíc k upisování potřebného kapitálu, který rozpočten jest na milion franků.

Dvorní dekret o prodeji devocionalií. Dvorní dekret o prodeji devocionalií proti židům jest datován ze dne 19. prosince 1839 č. 35.019. Zní následovně: »Vyznavačům židovského náboženství není dovoleno církevními nádobami, paramenty, kříži, obrazy svatých a vůbec všemi předměty, které slouží účelům katolické bohoslužby, prováděti podomní obchod neb obchodovati veřejně na trzích a v boudách, jimi kdekoliv obchodovati nebo takové předměty při dražbě kupovati.« — Znění tohoto dekretu by měli všickni kněží jak ve škole, tak na kazatelně lidu učiniti známým. To by snad trochu pomohlo.

Nový asyl pro toulavé, zpustlé dítky. Před delší dobou pronesl p. Vilém Engel, maj. domu a c. k. účetní revident na Král. Vinohradech, jenž v kruzích Pražských znám jest jako jeden z nejstarších a nejobětivějších Vincenciánů, návrh na zřízení asylu pro opuštěné, zpustlé dítky obojího pohlaví a složil k tomu účelu 2000 zl. Radil se o tom se členy konference sv. Václava, jejímž jest zakladatelem a předsedou již mnoholetým. Ale poněvadž konference činností velice rozsáhlou jest zatížena, vzal tento úkol sám na sebe a zanášel se jeho uskutečněním. V měsíci únoru konal v Praze spolek podomních obchodníků schůzi, na které bylo sděleno, že spolek žádal u příslušných rozhodujících úřadů, jakož i společenstva výčepníků Pražských, aby bylo zamezeno po hostincích noční obchodování a potulování nedospělým dítkám od 5—14 let, jelikož při tom nemravnostem se přiučují a na konec i prostituci v náruč padnou. V téže schůzi prosloveno i zbožné přání, aby z milodarů postaven byl útulek, v němž mnohé takové dítko by zachráněno bylo. Co zde spolek podomních obchodníků navrhoval, jest myšlénkou p. Engla, kterou provésti se snaží už dávno. Po této schůzi podomních obchodníků, čta referát o ní v denních listech, dostavil se neznámý dobrodinec k řediteli Marianské kongregace, P. Ostrčilíkovi T. J. a složil u něho příspěvek 200 zl. k témuž účelu. Nacházeje tedy všestranného porozumění a ohlasu pro tuto výbornou myšlénku, přibral sobě p. Engel komitét několika pánů, a záměr jeho stane se v krátké době skutkem. A tak, dá Bůh, budeme míti o stkvostný pomník křesťanské charity více. Zdař Bůh!

Spolek sv. Vincence v biskupství Brněnském konal valnou schůzi v neděli, dne 30. dubna t. r. Spolek má odbory neboli konference v Brně, v Zábrdovicích, v Jihlavě, Znojmě, Třebíči a Telči. R. 1898. povstala nová konference ve

Velkém Meziříčí. Spolek vydal v desíti letech na podporu chudých 50.000 zl. Ústředním předsedou jest Dr. Ludvík hrabě Belcredi. Přejeme spolku všeho zdaru a Božího požehnání.

Pro slovenské gymnasium. Slováci v Uhrách podali dne 25. dubna předsedovi min. Kol. Széllovi žádosť, aby dovoleno jim bylo pořádati sbírky na založení slovenského gymnasia. Podobná žádosť podána byla 31. prosince 1896. tehdejšímu min. vnitra Perczlovi. Byla však 9. dubna zamítnuta, poněvadž prý v Uhrách o vyšší vzdělání je už dostatečně postaráno, totiž ústavy maďarskými. Přejeme slovenským bratřím, aby tentokrát lépe pochodili. Žádosť jejich opírá se o jasné znění národnostního zákona z r. 1868. čl. 44., jímž všem národnostem zaručuje se vzdělání v jazyku mateřském.

»Nový věk«. Pod tímto názvem vyšlo první číslo nového krejcarového listu v knihtiskárně Cyrillo-Methodějské redakcí pana Frant. Peroutky. Vychází každou první a třetí středu v měsíci; na venek zasílá se nejméně pět exempl. Pošta se hradí tiskárnou. Mimo provolání přináší první toto číslo úvodní článek: »Sociální nebezpečí velikých měst«, množství zpráv, dopisy a článek o prvním květnu z kruhů dělnických. — Krejcarové listy jsou hlavním předmětem kolportáže strany socialistické i národně-sociální. Naše strana katolická nemůže si naříkati, že by podobných listů neměla. Máme nepolitické poučné krejcaráky »Kříž« a »Marii«, ku kterým se přidává nyní i politický krejcarový list »Nový Věk«, kterému přejeme největšího rozšíření.

Provolání a prosba. Kostelní Jednota sv. Jiří v Lubojatech u Bílovce v R. Slezsku, v jejímž čele stojí farář dp. Jan Vysloužil, hodlá vystaviti v Lubojatech kostel, i přichází ve jménu horlivých, stísněných farníků k nám, pomoc hledajíc a nás prosíc, abychom na dílo Boží ke zbudování svatyně Hospodinu přispěli. Zakládající členové platí jednou pro vždy 30 zl., řádní ročně nejméně 1 zl., přispívající měsíčně 2 kr. Dp. farář Jan Vysloužil jest zakládajícím členem družstva Vlasť, stálým abonentem našich časopisů, největším dosud odběratelem z našeho papírnického závodu, i žádá a prosí redakce »Vlasti« věrné své přátele, aby bohumilý podnik jeho podporovali. — Dne 27. dubna t. r. stihlo tři obce farnosti Lubojatské veliké živelní neštěstí. Toho dne odpoledne sypaly se kroupy v takovém množství, že celá země v několika minutách jako sněhem byla pokryta a kroupy ještě druhého dne jako posády sněhu v zimě ležely. Po kroupách spustil se takový liják, že odnášel zemáky s úrodnou ornicí a způsobil velikých škod. — Tímto neštěstím jest dílo idealního kněze zase hodně do budoucna posunuto, i pomozme mu.

Papírnický závod družstva Vlasť. Pro papírnický závod jsme objednali krásné druhy papíru a obálek. Prodáváme: 100 archů: *a*) quartového za 70, 80 a 82 kr.; *b*) oktávového za 45, 60, 70 a 75 kr.; *c*) k tomu příslušné obálky za 65, 80 (dvojí druh) a za 90 kr. a různé kasety papíru od 10 kr. do 1 zl. 10 kr. Mimo to máme na skladě kancelářský papír hvězdičkový 100 archů za 80 kr. Ke koresp. lístkům s podobiznami přibyla podob. p. V. Žižky, nejstaršího buditele křesťanského socialismu. — Zakladatelům a vůbec výborům křesť. socialních spolků můžeme vybrati a odeslati vhodné knihy protokolní, členské, účetní a pro knihovníka. — Vzorky obrázků a vůbec veškerého zboží objednavateli účtujeme a zpět nepřijímáme, neboť vrácené a porouchané vzorky více k prodeji se nehodí. — Objednávky vyřizuje: administrace družstva Vlasť, Praha, 570—II.

Různé. V Lillu odhalen byl na náměstí Philipe-le-Bon pomník věhlasného profesora Pasteura za přítomnosti ministrů kolonií a orby. — Druhý katolický sjezd slovinský bude konán v srpnu nebo v září t. r. a bude posvěcen Synu Božímu. — Dne 13. dubna t. r. zemřel v Praze známý lidumil a zakladatel české dětské nemocnice Dr. Neureitter. Pohřeb jeho byl slavný. — Kardinál Dr. Kopp míní zříditi v rakouské části diesése Vratislavské, v Těšínsku, kněžský seminář, jenž by splnil církevní potřebu, která se týká německých i slovanských diecesanů. — Dívčímu paedagogiu císaře a krále Františka Josefa I. v Chrudimi dostalo se ministerstvem vyučování práva veřejnosti. Ústav jest úplný o 4 ročnících. Ředitelem jest Dr. Tomáš Řehoř, vydržovatelkou ústavu: Kongregace školských Sester III. řádu sv. Františka Seraf. ve Slatiňanech. — Studentský konvikt bude zřízen v Mladé Boleslavi v klášteře Piaristickém. Přijímáno bude žactvo jak z gymnasia tak z realky. — V Horno-rakouském sněmě projevila většina poslanců žádosť lidu, aby byl obnoven náboženský ráz obecné školy Podobně stalo se na sněmě Voralberském. — Provincialem řádu Minoritského

zvolen byl již po čtvrté na nových pět let P. Řehoř Veselý, správce fary u sv. Ducha v Opavě. — Staroslavné Evangelium Sázavské, vzácná a stará památka, psaná cyrilsky a hlaholsky, jež chována jest v Remeši, vydá pařížský profesor Ludvík Leger na holandském, japonském a barevném papíře. — Lev XIII. Jeho život a působení vylíčil Adolf Srb. Dílo Lev XIII. vycházeti bude v sešitech ve lhůtách měsíčních. Celkem bude asi 10 sešitů tříarchových velikého formátu po 30 kr. Přihlášky přijímá každé knihkupectví, zvláště G. Francl v Praze, Melantrichova ul. (Budova m. spořitelny.) — Novým diecesním předsedou katol. spolků z arcidiecési Olomoucké jmenován jest Lev baron Skrbenský, probošt kollegiatní kapitoly v Kroměříži. — Ve druhé polovici května oslaví Rusové velikolepým způsobem památku stých narozenin Puškinových. — V Benediktinském klášteře Muri-Gries radili se duchovní pod předsednictvím biskupů z Tridentu a Brixenu o založení internátů pro výchovu katolických učitelů. Internát bude pod správou tamních PP. Benediktinů. — Kanovník Dr. Jos. Burian daroval Jednotě katolických tovaryšů v Praze, jejímž jest předsedou, 1.000 zl. Výbor Jednoty vzdal mu za tento dar v »Katol. Listech« vroucí díky. — Zvěčnělý farář na Zbečně, Josef Malý, odkázal kníž. arcib. semináři v Praze 500 zl. — Francouzské pouti národní do Lourd súčastnilo se 60.000 mužů, mezi nimiž bylo 20 arcibiskupů a biskupů. — Krajinský sněm se usnesl, zavésti na reálkách chorvatštinu jako povinný předmět. — Světové výstavy v Paříži r. 1900. súčastní se vedle protestantských misií také misie katolické. Zvolen byl zvláštní výbor, který za předsednictví admirála Lafonta koná časté porady. L. † 20.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Sociální odbor družstva Vlasť konal 19. dubna schůzi za předsednictví p. Václ. Žižky. Jednatel p. Tom. Jiroušek, jenž v ty dny ochuravěl, zaslal svůj dějinný přehled od poslední schůze, jejž od počátku sekce bedlivě sestavuje. Nové spolky povstaly v Radnicích, v Ivančicích, v Ješovicích, ve Slavkově a v Bohumíně (ve Slezsku). K životu povstávají nové spolky v Říčanech a ve Velkých Nehvizdech. K založení župy Podkrkonošské se hotoví spolky z Nové Paky, Jilemnice, ze Studence, Semil a Mříčné. O přednášky žádaly spolky: z Krucemburku (řečniti bude dp. R. Vrba), z Domažlic, ze Zabřeha, z Velkých Nehvizd, z Jindř. Hradce (pojede dp. dr. R. Horský), z Králové Hradce, ze Všeradic, z Nov. Strašecí (pojede p. T. Jiroušek), z Mělníka (řeční p. Václav Dvorský.) Řečnili dpp.: Dr. Rud. Horský v Hradci Králové, R. Vrba na Smíchově, p. řídící uč. V. Špaček ve Všeradicích a p. T. Jiroušek ve Hněvkově u Zábřeha na Moravě a ve Velkých Nehvizdech. — Za nového řečníka odboru přijímá se p. Fr. Satorie, může tedy odbor zvláště nyní různým žádostem za přednášky ochotně vyhověti. — Nově byly vydány brožury z péra dp. R. Vrby: »Česká Panama« a »Naše chudoba«. — Pro schůze křesť.-sociální byly družstvem vydány zvláštní tištěné vstupenky. Sto se prodává za 50 kr., poštou za 53 kr., a to jen za hotové. — Následovaly zprávy odborové: 1. Dp. Fr. Teplý, kaplan z Milčína, sděluje, že řečnil o Raiffeisenových záložnách v Mrákově u Domažlic, v Jesenici u Sedlčan a později ve Střezmíři. Referent sděluje s potěšením, že kněží staví se v čelo tohoto podniku, místy velmi svorně s učitelstvem. — Odbor děkuje horlivému šiřiteli záložen Raiffeisenových za jeho nezištné a pro národ blahodárné působení. 2. Referent agrární otázky dp. Rudolf Vrba referoval, kterak liberalismus vyhání sedláka z vlastní jeho půdy. Sedlák opouští grunty, a to právě v těch nejosvícenějších krajinách. V Korutanech a Štýrsku uzavírají velkostatkáři sedlákům své lesy a pastviny, a tím jej připravují o hlavní jeho pramen příjmu, jejž má z alpského dobytka. Podobně se dělo kdysi ve Skotsku, a dobytek tam vymizel. Referent přešel na Rusko a líčil hrůzy hmotné bídy, která v různých končinách ruské říše panuje. Velkostatkáři prodají své obilí židům, ti je odvezou do ciziny a doma nemá lid chleba. Za to velebil referent Dolní Rakousy. Tam bylo Raiffeisenovek r. 1888. 16 se 700 členy, r. 1892. bylo jich však již 118 s 8000 členy, ale r. 1897. bylo jich již 400 s 32.967 členy. Vkladů bylo 7 a půl milionu, půjček 6 milionů, peněžního obratu 17 milionů, čistého užitku bylo 40.000, reservní fond dostoupil výše 100.000. Tak ukazuje

rolnictvo dolnorakouské, že se stará samo o své zájmy. 3. Referent řemeslnické otázky, p. Václ. Žižka, probírá v každé schůzi jedno řemeslo. V této pojednával o krejčích těmito slovy: »V posledním čase pražští krejčí ustanovili se na tom, pod heslem »Svůj k svému!« založiti společný sklad k potřebnému nákupu, tak zvanou »Tržnici krejčovskou«. Každý člen společenstva, jenž se v podniku tom súčastniti chce, složí podíl 25 zl., a jinými 25 zl. ručí k fondu garančnímu. Kromě toho přispěli k podniku tomu tři společenstva pražských krejčí, staroměstské a novoměstské po dvou tisících zlatých a malostranské jeden tisíc. Družstvo to čítá do dneška na 180 členů s 500 podíly a má svůj sklad s rozličnými látkami i potřebami krejčovskými v Jungmannově třídě, kde nejen krejčí, ale i také jiný, jenž hesla »Svůj k svému« se drží a dobře koupiti che, kupovati může. Sdružení tomu nejvíce vadilo, že mnozí krejčí, kteří u židů kupovali, těmto značné částky dluhují a proto nuceni jsou u nich stále kupovati, neboť jinak, kdyby tito znamenali, že oni své potřeby v Tržnici kupují, že by jim tyto dluhující částky zažalovali. A tu se vyskytl také jeden z pokolení Judova, jenž sdružení i v tom pomoci chtěl. Ten se nabídl, že hotov jest všecky takovéto dluhy pražských krejčí u obchodníků zaplatiti, aby pak každý volno měl v Tržnici své potřeby hraditi. Vyhradil si však při tom jen 6 procent z půjčeného kapitálu a pak záruku majetku tří společenstev pražských, jenž ve třech pražských domech v ceně 120.000 záleží. Ale pražští krejčí byli moc chytří a takovou štěnici sobě do kožichu nenasadili, která by se pak stále dále vtírala, až by nejlepší díl z podniku na sebe strhla. Za příklad jim sloužiti mohou pražští obuvníci, kteří při svém nákupním skladu tak chytří nebyli, ale přijali od žida jim nabízenou zálohu, začež tento hezky v podniku sedí, prodává a ze stržených peněz každodenně svou provisi odnáší. Podnik krejčích zdárně se vyvinuje, jeho tržba obnáší týdně již nyní průměrně 1000 zl. a dá se očekávati, že časem, až přírůstkem majetku se ještě více zásobí, ještě lépe bude zkvétati.

Literární sekce družstva Vlasť konala 24. dubna další schůzi za předsednictví p. učitele Josefa Flekáčka. Jednatel dp. P. Karel Burian O. Cr. četl protokol předešlé schůze, jenž byl probrán a schválen. — Dp. farář Vl. Hálek předložil sekci nádherné dílo: »Smíchovsko-Zbraslavsko« a pojednal o jeho ceně. — Pan Tom. Jiroušek upozornil na Pařížsko-českou korespondenci, která v zásilce ze dne 18. dubna velebí řeč zednáře Luzzatiho, i upozorňuje, aby katoličtí redaktoři při výběru látky z této korespondence byli opatrni. — Dp. Karel Burian rozebírá »České poesie XIX. věku« díl IV. — Red. Tom. Škrdle mluví o »Slovech pravdy«, o Hradeckých »Časových úvahách« a o »Časových obrázcích« Fr. Jiřího Koštála. Tyto obrázky jeví patrný a zjevný pokrok našeho horského povídkáře. Nechť zdárně dále pokračuje. — Pan místopředseda rozebírá knihy: »Zločinnosť mládeže«, »Dědictví Maličkých« na r. 1899., tři povídky Boh. Brodského, »Levné svazky novel« u Šimáčka a »Pomněnky z 900letého jubilea sv. Vojtěcha« od P. Mthoděje Vojáčka O. S. B. — Posudky o všech těchto knihách přijdou do »Vlasti«, a proto je zde pouze registrujeme. — Pan profesor Václ. Müller rozebírá »Idylky pana adjunkta« od Jarkovského a mluví o Perosim, o němž napíše článek do květnového čísla »Vlasti«. — K návrhu p. místopředsedy připraví sekce na podzim Douchův večer. O Douchovi promluví jednatel dp. P. Karel Burian Ord. Cr. Mimo to oslaví sekce na podzim zvláštními večery památku probošta Václava Štulce a moravského Fr. Sušila. Za řečníky budou požádáni vdpp.: kníž. arcib. notář Petr Kopal (o Štulcovi) a Msgr. Vladimír Šťastný (o Sušilovi). — K 70letým narozeninám praelata Dr. Lauryna ve Vídni zasílá i sekce své uctivé blahopřání. — Schůze literární sekce stávají se čím dále tím zajímavějšími. Co členové důležitého od předešlé schůze přečetli, o tom zde referují, jeden druhého poučujíce a vzdělávajíce.

Opravy. V básni Msgr. Vlad. Šťastného opravujeme na str. 650. a 651. tyto chyby: 650: hvězdami čti nad hvězdami, kroj čti kraj; na str. 651.: kouzelném čti kouzedlném, jasna čti žasna.

ROČNÍK XV. ČERVEN 1898—99. ČÍSLO 9.

VLASŤ.

Čechové v Pruském Slezsku.

Napsal Jan Vyhlídal.

(Dokončení.)

XI.

O kroji.

Z národního kroje zůstaly na Prusku větší zbytky než na rak. Opavsku; na prajské aspoň uzříte ještě některé stařence karkulu aneb cizmní čapku na hlavě, též nedotrhané kusy jiného oděvu na těle, kdežto u nás jen na Klimkovsku uvidíte bílý kaptur. — Stařečkům též něco zbylo ze starých dob, hlavně kožichy a pláště, ty by bylo škoda tak ledabylo odložiti.

Kroj pruských Čechů málo se lišil a liší od kroje rak. Slezanů, vždyť jsou jedna krev, jeden kmen, a to sousedící, avšak rozdíl nějaký přece pozorovati: pruský jest jednodušší a řásnější, zvláště u ženského pohlaví. Jsi-li delší dobu ve Slezsku, poznáš každou pruskou venkovanku, když objeví se v Opavě aneb jinde; nosí širší sukně, jiný volnější oděv a vlasy v lelících spletené jí splývají po zádech.

O slavnosti Porciunkuli, — dne 2. srpna — kdy na tisíce poutníků z pr. Slezska až od Ratiboře putuje do Opavy, ptal jsem se známého našeho »stryka«, odkud jsou to lidé?

»To su Prajzi,« ochotně odpověděl, »tych každy pozna, bo chodu nezřizeni a taci rozplazeni, proto na ně pokřikujem: »Hanys, kup se šmyzlu, hop do vody.« O čapkach a kašketech povědamy, že su z porosteneho, a že nosu rozběhle kolače na hlavach.«

Že Prusové oplácejí »přemenka« »císarokům«, možno si mysliti.

Pro zachování památky popíši pruské kroje dle vypravování starců a stařen a vlastního pozorování zbylých kusů, jichž část přechovávám. Kamkoli jsem za hranicemi zavítal, ochotou důst. pp. farářův umožněno mi bylo, že mohl jsem popatřiti na krojové trosky.

Kroj mužský.

Stařeček z Bohuslavic, narozený r. 1814., vypravoval mi, že nosil *»čapku pohlavkovou«*, koženou »s premkem« tak dlouho, až ji dotrhal. Bohatší měli vydrové, hodně vysoké baranice, k nimž vzadu byl přišit liščí ocas, sáhající až do polovice zad. Taková čapka stála čtyry rýnské »měnice«, t. j. 24 českých.[1]) V létě brali na hlavu v Bohuslavicích klobouky s velikou střechou, zrobené ze sprosté vlny. Ženichové a družbové zdobili o veselích hlavy cylindry neb tvrdými klobouky.

Sudický »burmistr« nosíval prý klobouk, nachýlený k jednomu uchu. Muži zahalovali krk ponejvíce černými šátky. Tváře pečlivě holili, týž zvyk do dneška, mimo řídké výjimky, zachováván.

Nynější kroj lidu českého v Pruském Slezsku. (Rodina z Koutů.)

»Galaty« bez »šliza« (rozporku) rozpínaly se na bocích rovno s kapsami; spodek nohavic u některých mužů ukrýval se ve vysokých botách, druhým sáhaly až na podpatky. Rozporky boční sluly »buntky«. Galaty, sáhající až po kolena, zapínaly se »přaskou či šnolkou«, pod nimi nosil málo kdo spodňáky. Bílé punčochy zakrývaly o slavnostech lýtka až ku přasce. U galat převládala tmavá barva; byly buď plátěné, sukenné aneb kožané.

»Košula« plátěná, dlouhá, zavazovala se vzadu v týle, na zádech měla rozporek.

Vestu, *»bruslek«* zvanou, šili krejčí z jednoho kusu z látek světlé barvy. Kolem bočních kapes bylo zříti vyšívky, zeleným

[1]) Jeden *»český«*, po německu »Böhm« = 10 fen. = 6 kr.

hedvábím pořízené. Brusleky zapínaly se »bumbíky«; v zadku byly opatřeny »šostečkami« (náběry).

»*Flanerka, franela*« hotovila se nejčastěji z modrého sukna a šla až po pás; její stojací límec byl rovno s koutky úst. Na její přední části byly přišity dvě řady knoflíků, a vzadu jen šest, a to tři a tři. Flanerkám říkali někde »grytky«.

Nejpodstatnějšími částkami mužských »oblečků« byly pláště a kožuchy. Staří chlapi zakrývali se »*huněmi*« i do kostela, později teprve nastala nová moda: modré pláště oblékati napřed s krátkým a pak dlouhým kraglem. Čím byl delší límec, tím byl »okázalejší«, poučoval mne stařeček z Kobeřic.

Kožuchy šili »kučníři« ze »skurek« (koží), a to buď krátké neb dlouhé. Krátké lemovali psí koží a opatřovali stojacími límci, ale ne příliš vysokými; dlouhé kožuchy u bočních kapes měly přišité knoflíky.

»*Kacáb, cípák*« byl neobrovnaný kožich, tak jak byl donesen od kučníře. Slul »cípák«, protože cípy, nohy od koží, nebyly odřezány. V cípácích chodilo se ve všední den, chudobní, nemající lepšího, chodili v nich i v neděli a ve svátek. Chlapi zapínali cípáky dřevěnými »kneblíky«; límec stojací zroben byl z červeného psa.

»*Okruhlý kožuch*« byl potažen suknem a splýval až po kolena; stojací límec šil se z černé kočky, zapínal se knoflíky jen do polovice. Vzadu byl rozříznut a ozdoben dvěma knoflíky. Za jízdy na koni bylo třeba knoflíky rozepjati.

Názvy částek nynějšího kroje podobného, nyní všeobecně užívaného, jsou: buty, fusekle, spodňaky, galaty, košula (někde posud, na př. v Chřenovicích vzadu zavazovaná), vesta, jakla, kytla, (kabát) kožuch, kašket, baranica, čapka, klobuk.

Kroj ženský.

Ženský úbor jest ozdobnější mužského; u mužů zřídka kdy pozorovati vyšívky, stříbrné a zlaté ozdoby, u žen ano. Vyšívání zříti na karkulích, čapkách, bílých zástěrách, fortuších, zápasnicích, šátkách do rukou, povijanech a jednotlivých částkách košil. Z vyšívaných předmětů zaujímají prvé místo karkule a zástěry na hlavu.

»*Karkule*«, *kaptur* (V. Petrovice), *kapla* (Branice) jsou čepečky bílé, jež vdané ženy nosívaly za tepla na hlavách; posud je ještě viděti kolem Vel. Petrovic a sem tam u stařenek. Karkula ovroubena jest »tkanicemi« (čipky); ku hlavě přidržuje ji jeden aneb dva rázy složené »šnury«, 5—7 cm. široké, z jejíchž konců vzadu v tyle vázala se »kyča či maša« se dvěma křídloma, zvanými »putliny«. Šňury navlékly se buď do karkule vzadu aneb se toliko na ni bez navlečení přivinovaly. Kolem Petrovic jest ta část karkule, jež zakrývá uši, delší, podobajíc se uším, z nichž na prsy spadaly šňury asi 20 cm. dlouhé. Nejozdobnějším jest na karkuli prostředek, dýnko, zahalující vrchol hlavy, neboť jest rozmanitě buď vyšito, buď zlatem vybíjeno, buď skleněnými barevnými kuličkami aneb kovovými patáčky poseto. Karkule zlatem »vybíjané« nosily bohaté ženy na veliké svátky, veselí, křtiny, úvody, muziky; chudší braly na tytéž slavnosti nepravým zlatem a skleněnými kuličkami okrášlené, jinak v obyčejné dni nosily karkule holé, nevyšívané.

Jak podotčeno, dýnko karkule bylo vyšíváno. Vyšívání to provedeno v celém kruhu aneb v kruhu, jehož spodní část seseknuta, a to nitmi na bílém lněném aneb později bavlněném plátně.

Co se dotýká vzorků, či jak na Slovácku praví, »formiček«, dlužno rozeznávati starší geometrické ornamenty a ozdoby z pozdějších dob, napodobeniny to přírody. Nejobyčejnější geometrický ornament jest kruh, hvězda, kolem nichž vinou se podobné okrasy.

Někdy jest na karkuli až sedm stejných ozdob, z nichž jedna je uprostřed a kolem ní ostatní.

Z přírodních napodobenin nejčastěji vyskýtají se: jablíčko, sluníčko, luční kopretina, chrpa, sedmikrása; květiny složeny bývají

Stařenka z Vodky v Pruském Slezsku ve starším úboru.

v kytici, jež ve středu karkule umístěna. Část karkule, mezi vyšíváním a tkanicemi 5—10 cm. široká, jest obyčejně hladká, někdy nějakým květem posetá: jen spodek její přiléhající k uším, nezakrytý šňurami, byl vyšíván, protože očím byl patrný. Podle šířky této části dělily se karkule na obyčejné a vysoké, u nichž byla část nadčelná širší, by se pod ní uložiti mohly vlasy, spletené do »kolca«. Při obyčejných karkulích umísťovaly se vlasy zčesané do zadu a zamotané »do drdola« pod kyčou. Vysoké karkule nosily na jih od Opavy, též v některých osadách pruských, na př. ve Vodce.

Vyšívky na karkulích jsou rozličné ceny, podle toho, pocházejí-li od dovedné čili méně dovedné švadleny. Slezanky nevyšívaly

si karkul samy, nýbrž kupovaly je v městech ve »sklepích«, pro něž pracovaly švadleny z dědin.

Karkule byly odznakem vdaných, a to od čepení v krčmě. Po »jídlech« odebrali se svatební hosté do hospody, kdež starosvatky sňaly nevěstě vínek, rozpletly vlasy, pak zapletly, jak nosily vdané, a po té na hlavu posadily karkulu, zpívajíce:

»Ach Bože, muj Bože, co to za proměna!
za věnek zeleny bila karkulena.
Včera's měla z ruži věněc,
a dneska maš bily čepec« atd.

Manželé z Vodky v novějším kroji.

Konečně odevzdaly nevěstu ženichovi, často řeknuvše: »Tu maš robu s karkulum.«

Cena lepších karkul byla 2—3 zl., zlatem vybíjaných 10—20 zl. Karkule žehlily na dřevěné lidské hlavě »biglarky«, berouce od jedné po 3 groších.

Na zimu nosily ženy *»čapky«* či *»futrmyce«*, jež někde posud viděti. Čapky tyto jsou uvnitř kožené, okraj jest kožešinový, »kralik« zvaný, sivé barvy, za okrajem přišity jsou stříbrné aneb zlaté »borty«, aneb ozdoby z kovu jiného; na prostředku pak jsou vyšity kovovými nitmi rozličné okrasy aneb prostředek bývá holý, z červeného, černého, namodralého sametu. Z čapky pod krkem

visely dlouhé hedvábné, pestrobarevné šňury, 20—25 cm. dlouhé; též v tyle ze šňůr z téže látky udělána byla veliká kyča, ve které, by lépe držela, strčeny dráty. Konce této kyče visely hluboko na záda. Čapek užívaly jak vdané, tak svobodné, a to jen o největších slavnostech. Taková »zlatá čapka« byla za 30 až 40 zl., ba i dražší.

Vdaná Slezanka v kroji z pozdější doby.

Při pohřbích nosívaly černé čapky. Objednávaly se z větších měst; v Hlučínsku obyčejně z Vídně. Zimních čapek čím dále, tím více ubývá; jednak je sbírají pro paramentní spolek v Ratiboři, kamž z jediného Oldřišova na 30 jich zasláno, jednak je kupují židé za 5—6 zl., aby s nimi prováděly další výhodnější obchody.

Místo čapek začaly na hlavách nositi šatky, vázané vzadu, jejich konce pokrývala ramena. (Viz obraz.)

Ženy i svobodné děvuchy nosily před čapkami vyšívané zástěry, jejichž konce vázaly se v tyle. Vyšívky zástěr jsou bílé, někdy žluté.

Z dalších pokrývek ženského těla jmenujeme: obrusy, servety, turecké šátky, purperky, haderky (Branice). Poslední nosí se křížem složené přes prsy.

V bílých »servetech či obrusích« chodí roby posud na pohřby ve Štěpánkovicích.

Košule byly krátké, ušité z hrubého konopného plátna; *spodnice* rovněž taková. Suknim pravily *mezilanky, mezalunky* a *kamlotky* či *platěnice* (Branice); mezilanky byly na všední den, kamlotkami odívaly se v neděle a svátky. Barva posledních byla: ohnivá, růžová, cukrová, brunatná, dýmová, hnědá, olivová, zelenavá. Na sukních visely z předu *zápasnice* a *fortuchy,* opatřené na zadu kyčou s dlouhými konci.

»*Brusleky*« (kordule) vynikaly pestrými barvami; zadní část u parádních vyšívána byla i zlatem. Na bruslek oblékaly *grytky, špenzry* a *špenzerky,* jež dosahovaly až k límcům kamlotek aneb mezilanek. Na prajské nedělaly velikého rozdílu mezi grytkou a špenzrem. Špenzry jsou dvojího druhu, a to »pukaté« a »špenzerky«. Prvnější poznáme podle rukávů, hodně vatou vycpaných a na ramenou značně vyvýšených; druhé jsou bez vaty. Špenzerky vyvinuly se z pukatých špenzrů; nastala nová moda, vata z rukávů se vybírala, rukávy se súžily — povstala špenzerka.

»*Punčuchy*« se kupovaly, obouvaly ve svátky; nohy pokrývaly *střejiky.*

Nevěsty chodily na »slub« po černu, někde braly k černému šatu bílý fortuch. V Kobeřicích, Křenovicích nevěstu spletly »na obalku« t. j. zavinuly vlasy do kruhu, prázdný prostředek zakryla veliká kyča, kolem níž byly tři věnce zelené. Věnce pletly se z myrty, některé měly zrobené z papíru. Věnec musil býti »zasloužený«. Pak se nevěsty oděly do brunatné kamlotky, na níž byl bílý fortuch, do špenzru pukatého, a na krk a prsy přiložily bílou šatku vyšívanou. Fortuchy byly holé.

V Branici a Boboluskách, která šla za nevěstu, obula na bílé punčochy zelené střevíky, opásala zelenou płatenici (sukni z hedvábí) a bílý fortuch, oblékla zelený špenzr s bílými květy. Na hlavu vsadila si »věnoc zeleny z mertynu« (z myrty), v němž zapletena byla bílá kvítka. V ruce nesla růženec, šatku a modlitební knihy.

V Kobeřicích starosvatky, t. j. zazvané vdané ženy zapletly si vlasy »v pucek«, na hlavu vsadily kaptur s pentlemi až po zem jdoucími, dále oblékly špenzr, kamlotku. Nyní berou »*jakle*«, »*kacamajky*« hedvábné, atlasové, kažmírové, ozdobené »plisejem a krausem«, »fortuch« a »leknice«.

XII.

Z domácí lékárničky pruského lidu.

Domácí lékárnička zásobena bývá hojnými léky a recepty; vybéřeme z ní zajímavější.

Když dítě »*vřid lame*«, vezmi něco ze šatů, jež matka měla při slubu, přikryj je, a dítě uzdraví. Proti vředu užívají též vředové zeliny, bílé cibule.

Od »*krče*« pomáhají mandlové »krapky«, z jeleního rohu olejek a jalovcové krapky.

»*Pizneš-li se*« hrubě, kostivalem si ulevuj.

Na »*vysnažení*« žaludku vař si trnkový květ aneb bílý ščudlek (jetel).

Nemocné *oči* třeba vymáčeti chebzovým odvarem aneb na obočí přiložiti zelenou petrušku (petržel); dobré jest též mazati je medem aneb na noc klásti lipové listy.

Slyšíš-li málo, máš-li nemocné uši, vař chebz a páru pouštěj papírovou trubkou do uší. Když v uších bolí, v hlavě odbírá, upotřeb kafru a hromotřesku.

Růže jest »zradlivá« nemoc. Mimo míšky naplněné moukou a kafrem, přikládej ztuchlé hadry, nakuřuj ji planými růžičkami aneb kuř růžový tabák.

»*Koltun*« jest kolikerý, obyčejně se jeví slepenými vlasy či svalky. Léčí se koltunovou zelinou, podobnou žebříčku, též turánkem, divokým vínem, kvačkami, žlutými mečíky, vršky Panny Marie. V Hlučíně na Bílou sobotu, jak zazní v kostele »gloria«, a zvony na věži se rozezvučí, stříhají koltuny. Ostříhané svalky zavážou do šatky, přidají k nim rohlík a peníze a položí někde uzelek. Kdo uzelek zvedne, rozváže, dostane koltuna, a nemocný jest ho zbaven.

Šalvěj se vaří na vyplachování nemocného *krku*.

Proti *zápalu plic* užívala se zápasnice, naplněná teplým kravincem.

Seberou-li někoho v kostele »*drkotky*« čili je-li »*uřeknut*«, ať se okamžitě přetře šatkou, vyjde z kostela, obejde jej třikrát, napije se čerstvé vody a řekne: »Uzdrav mě vodičko čista, ktera jsi od Pana Krista.«

Kaním mlékem (mleč) se léčí *vraní oka;* mohou se také vypalovati kolenky slamovými neb se na ně přikládá darovaná suchá sliva.

Máš-li »*zlačenku*« (žloutenku), zavěs mrkev do komína a dívej se do smoly; aneb zrob si z česněkových zrn růženec a nos na krku.

Na *rány* se přikládá hubáň (houba).

»*Zlé koutky*« se vytírají obrubou jakékoli šatky tak dlouho, až se ztratí.

Máš-li »*modrou boličku*« na noze aneb kde jinde, uvař olšových vršků, do odvaru přilij studené vody, koupej boličku a zbavíš se jí.

Trpí-li někdo »*fusakem*«, t. j. nemůže-li se schýliti, ať vleze pod lože. Jiný ať rozpálí železo a je ukazuje nemocnému, fusák prý se lekne a strachem uprchne. Též je dobrý terpentinový neb mýdlový »flajster«.

Postřel jest taká nemoc, že z údů vylézají rozmanité kostky, šňurky, klubka, hnůj. Hojí se rychle, když se vystřelí na prázdno kolem rány. Je-li postřel na noze, jde se pod komín, nemocný vyzvedne nemocnou nohu na stolek (židli) a druhý vystřelí z pistole pod nohou. Za šest neděl nemocný prý se počne uzdravovati.

Od *lunzocha* (souchotin) a *pšinky* (zimnice) jest celá lékárna medicin, jichž i jinde se užívá.

Ořechové listí jest od »*svrbenia*«.

Zelnice a slanin užívej proti *bolení hlavy;* též průškvorec zapuzuje horečku.

Bedrník vytahuje *teplotu* a robí větry; též krvavník má podobné účinky.

Slez jest prospěšný na *zpuchlinu* a *rozřezaninu;* kopřivy vytahují *zlou krev.*

Jařab je na *barvení medicin.*

Nemocnému neprodávej medu, dej z lásky zadarmo, jinak ti umrou včely.

Časem hodlám o lékárně slezské šíře se rozepsati, proto omezuji se pouze na uvedené.

Pravda, dobro, krása.

(Studentská píseň. [1]**)**

Jsem student, jinoch nadšený,
a stále cíl můj vznešený
v žár hoří v mysli zdravé:
Jen vzhůru stoupat dál a dál,
kde září věčný ideál
a slunce vědy pravé!
Jen výš a výš,
kde *pravdy* říš!

Jsem student, vlasti naděje,
a stále vroucí krůpěje
mně v jaré duši planou:
Vždy k národu se věrně znát
a život za něj z lásky dát
i za vlasť milovanou!
Jen k nebi vzlet,
kde *dobra* květ!

Jsem student, chlapík veselý,
od pondělka až k neděli
mně v srdci hudba znívá;
vždyť vesna kvete v nitru mém,
a v každém ňadru mladistvém
jen čistá radosť zpívá!
Jen v háj i v les,
kde *krásy* ples!

Jaroslav Tichý.

[1]) Zpívána byla v koncertě středních škol v Brně (nápěv Jana Jelínka) počátkem dubna t. r.

Z lásky k mnohým.

Obraz ze společenského života.

Napsal Alois Dostál.

(Dokončení.)

XVII.

Daněl vedl jménem svého pána účty a záležitosti kostelní k spokojenosti duchovenstva. Staré chyby byly dávno napraveny, nadace zlepšeny, kde se čeho nedostávalo, zakoupeno, kostely opraveny a při tom se šetřilo základním jměním. Vychovatel konal všechnu práci nezištně zdarma, říkaje, že mu to nepůsobí obtíží. Zatím co Richard pracoval úkol aneb se učil z paměti, Daněl vedle počítal a zapisoval. Co objednal, bylo správně liturgické, souhlasné se slohem chrámu a důkladné. Daněl znal všechny kostely a nebylo třeba v žádostech udávati bližší podrobnosti.

Však přece nikde nevystoupil vychovatel jako patronátní komisař. Ani té neprozřetelnosti se nedopustil, aby místo pána svého, jako ondy, jezdil na pouť. Byl-li pozván, přišel, ale jenom jako kněz a přítel. Hrabě dojížděl nyní sám na komise a k slavnostem církevním aneb posílal ředitele. Daněl konal návštěvy na farách, kdykoliv se mu příležitosť naskytla, a byl všude srdečně vítán. Jenom někteří faráři nedůvěřivě se na něho dívali, vidouce v něm budoucího beneficiáta ve Strážovicích aneb děkana Lubovického. Farář Kavka pronesl o něm bez špatného úmyslu vtip, že si už prohlíží svršky a na fary ty nejvíce pamatuje. »Ale zaslouží si toho,« hned dokládal, upozorňuje na zásluhy Viktorovy.

Ti, kteří mohli zmíněná beneficia též dostati, nezhostili se hořkosti a farář z Laviček pronesl: »Ale pan hrabě by vychovatelovy služby, o nichž nemůže nikdo pochybovati, měl odměniti ne na naše, ale na své útraty. Patřilo by se, aby tak činnému a prospěšnému člověku více platil, než šest set ročně. Všichni úředníci se nad tím pozastavují a oprávněnou starosť mají, by i jim nebylo poměrně na slušném utrženo. Daněl by měl dostávati více než ředitel. Ale tu se hrabě drží stále smlouvy.«

»Vychovatel jest ve všem obezřelý, v tomto ohledu však málo praktický,« poznamenal Kavka. »Idealista až do smrti . . .«

»Měli bychom ho upozorniti, nač sám nepamatuje. Ano, Viktor prý ani mnoho nemá ušetřeno. Dříve vyživoval tetu, nyní kupuje mnoho knih a podporuje nemajetné studenty a chudinu. Stane-li se za nějaký rok farářem ve Strážovicích, jak má slíbeno, aby měl několik tisíc na fundus, nábytek a do začátku. S dluhem se špatně hospodaří. Hrabě mu dá k instalaci nějakého srnce na hostinu, kuřácké náčiní na památku a bude hotov. Však to známe.«

Zatím, co se spolubratří radili, jak by Viktora uvedli na praktickou cestu, vychovatel se učil s Richardem k maturitě a Felixa uváděl do řečtiny. Musil všechno opakovati, pročítati, studovati a každou chvíli mohl opět, po více než deseti letech, zasednouti k ze-

lenému stolu a konati zkoušku zralosti. A nyní by obstál mnohem lépe než dříve, neboť vědomosti jeho byly důkladnější, obsáhlejší a prohloubenější.

Danělovi to bylo s podivením, že Morgenstern zapomněl na účty, které zůstaly po Šourkovi u velikém nepořádku a především, že zůstala nenahrazena suma, o niž bylo jmění církevní zkráceno. Předvídal, že hrabě, na něhož spoluvina spadala, takovou věc na svědomí si nenechá, ale ze svých bohatých statků nějak všechno odškodní. Vždyť to i slíbil a o nějaké větší fundaci mluvil. Ale volbami a jinými starostmi na to asi zapomněl. Vychovatel byl by rád hraběte upamatoval, ale ostýchal se. Vždyť ani povinnosť restituce nebyla zjištěna.

Dostav upřímnou a moudrou radu od faráře Kavky o zvýšení služného, jenom se usmál. »Milý příteli,« řekl, »Morgenstern ze mne užitku nemá. Já mu něco peněz do roka rozházím! Co jenom k vůli mně věnuje na knihovnu, časopisy a dobročinné účely! A jak jsem rozmnožil jeho vydání na chudé! Vím, co se v rubrikách účtovalo dříve a co nyní. To dělá tisíce.«

»Komu není rady, tomu není pomoci. Abyste nelitoval,« předpovídal farář.

»Zůstane při smlouvě a vám všem děkuji za přátelskou radu. Dá-li mně co hrabě, dobře; nedá-li, budu také živ.«

Kavku napadlo, že vychovatel spoléhá na faru a nezmiňoval se o věci té.

Morgenstern jezdil často do Vídně a náležel k nejpilnějším poslancům. Pronesl první řeč, plnou zápalu a ohně. Daněl ji předčítal hraběnce u tabule. Až se podivila odvaze a vědomostem svého muže a byla nad vystoupením jeho nemálo hrdou. Činnosť poslancova učinila též nemalý dojem na obyvatele Lubovic a okolí. Morgensternova panenská řeč předčítána v besedě, v hostincích i soukromých domech. Rozličně o ní uvažováno a nezůstalo tajno, že vývody Oskarovy přijaty byly ve sněmovně s pochvalou, a také zástupcové vlády pilně naslouchali. Jeden list poznamenal o Morgensternovi: »budoucí ministr« a náhled ten se ujímal.

Však Morgenstern po prvé řeči a tak zvaném politickém přiznání nebyl zapomenut. Všude se ukazoval činným, dal se voliti do klubu, řečnil a pracoval. Ve zprávách o zástupcích lidu nejednou se objevovalo jeho jméno.

Bělice za Lubovicemi se při častých deštích rozvodnila a jeden z menších mlynářův utrpěl veliké ztráty. Voda mu poškodila mlýn, zanesla stoku, odplavila dříví a mlynář se obrátil na poslance, prose za státní podporu. Morgenstern se ho ujal, škoda byla vyšetřena a poškozený dostal tisíc zlatých. Tato vymoženosť působila na voliče více než nejdelší sloupce v novinách. Jediný ten skutek povýšil poslance v očích sousedů, že si volbu pochvalovali. Jim běželo o činy a výsledky; ty nyní viděli.

Ale Morgenstern získal si i měšťany v Lubovicích. Zde leželo nějakou dobu posádkou vojsko, a někteří důstojníci, buď Němci, buď odrodilci, insultovali české obyvatelstvo. Z toho vznikla nevole a vojáci proti bezbranným tasili zbraň. Beseda obrátila se na poslance a Morgenstern podal interpelaci na ministra vojenství, který slíbil, že záležitosť vyšetří a vinníky dá potrestati. Že se Morgenstern ujal po-

hany obecenstva, velmi dobře působilo v Lubovicích, ano povídalo se, že bude hrabě v městě slavnostně uvítán hudbou, lampiony, prapory a řečmi. Ale když se dověděl o chystané slavnosti, projevil přání, že si rozhodně takových oslav nepřeje. Psal vychovateli: »Jednou by mne do nebe vynášeli a podruhé odsuzovali. Co mohu, učiním z povinnosti, aniž bych reflektoval na díky. Nedám se tím způsobem ani získati, ani od počaté dráhy odvrátiti.«

Po zasedání přijel domů nenápadně, když se toho nikdo nenadál. Teď častěji se dostavovaly deputace na zámek, a Morgenstern neodmítl žádné. Viděl-li však, že jest žádán za věc nesplnitelnou, řekl to přímo a radil, co by se dalo jiného provésti. Tím přicházel ve styky s lidem a mohl uvažovati a jednati o věcech, které v kompetenci jeho jako poslance sice nenáležely, ale přece by kraji velice prospěly.

Když v městě oba listy zašly, navrhoval Daněl, založiti zde konservativní noviny, které by byly jaksi orgánem Morgensternovým a zásady jeho tlumočily. Tím by se zamezila cesta listům radikálním, a hrabě by nemusil předstupovati často před své voliče. Vykládal by svou činnosť v místních novinách, které by měly více čtenářů než jeho přednášky posluchačů. Morgenstern byl srozuměn, vyhledán redaktor a v Lubovicích vyšly »Zájmy společenské«, jichž duší byl Daněl. Také Kaminský počal v nich uveřejňovati stati cestopisné, feuilleton obstarávali studenti; největší váha kladena však na názory politické a stránky hospodářské. »Zájmy« nepočítaly na širokou veřejnosť, nehrály si na světový list, ale omezovaly se pouze na kraj a sousedství. Byly levné a hrabě jim věnoval své poslanecké diety. Brzy se hodně rozšířily a tím také zdokonalily. Klepů nemilovaly a byly více poučné než zábavné.

Nepřátelé hned vycítili jejich směr, začali polemiku, stříleli prudce, ale »Zájmy« odpovídaly jednou pro vždy, že v jejich sloupcích pro plané hádky místa není. Třeba to byl list krajinský, brzy si ho všímali v širších kruzích a zprávy jeho citovány ve velikých denních listech.

Tu musil Daněl často sebrati vědomosti své a psáti články. Také upravoval do tisku, co mu hrabě diktoval, vyhledával pracovníky, vypisoval z knih stati poučné a korrigoval počáteční práce studentské. V jeho pokoji to vyhlíželo jako v redakci.

Hrabě posílal z Vídně zprávy, jež Daněl překládal a redaktorovi dodával. Když byl jednou list konfiskován, byla konána v redakci domovní prohlídka, pátrající po rukopisu, ale Daněl si z toho mnoho nedělal. Jenom hraběnka nesměla věděti, co se stalo, by si to nepokládala za velikou urážku. »Kdo s ohněm zachází,« řekl Morgenstern, »také se někdy spálí. Pracujeme pro dobrou věc, a od té se nedáme ničím odvrátiti.«

»Zájmy společenské« fedrovaly mezi rolníky důležité věci. Vybízely je, aby zlepšovali půdu, zakládali sady a lesy, k chovu lepších druhů dobytka a drůbeže, v čemž velkostatek šel dobrým příkladem. Morgenstern zakupoval drahé, ale vzácné plemenníky a když se skot aneb jiný dobytek rozmnožil, za levný peníz rozprodával jej rolníkům, a do hospodářských spolků i zdarma udílel. Za krátkou dobu měly hospodyně větší a výnosnější drůbež. Z panských dvorů rozšiřovaly se ušlechtilé druhy do dědin. Při každé novotě běží o začátek, a ten

dal hrabě, jemuž na tom nezáleželo, měl-li při tom škodu aneb ne. Ředitel často poukazoval, že by tak mohl vzniknouti při správě dvorů deficit, ale hrabě tomu nevěřil, a také se to nestalo. Morgenstern měl statky ve své správě, vzav je nesvědomitým nájemcům. A deficitu se nebál, neboť nyní zabývaje se hospodařením a zájmy veřejnými, nejezdil na dostihy, do světových měst, na karnevaly, do heren a k jiným drahým zábavám. Posledně i lázně vynechal.

»Máme doma Studánku,« usmál se; »jiní přijíždějí sem a my bychom domovinu opouštěli.«

Ale přece se neusadil ve Studánce, poněvadž žádného léčení nepotřeboval. Byl čilý, zdravý a pohybem ztratil na váze.

Na podzim opatřil pro sebe i rolníky semena, půdě a podnebí přiměřená. Tato už dříve zkoumal, a když se osvědčila v malém, všeobecně je doporučil. Také nabádal sousedy, by si společně zakupovali stroje, jež i ze svých dvorů půjčoval. Když si stěžovali rolníci, že nemohou vydržeti vysoké platy čeledi, radil jim, aby tuto brali pod deputát a platili obilím, a to progresivně. Čím více se urodí, tím bude větší deputát. Čeleď se vynasnaží, bude dobře pracovati a považuje sklizeň hospodářovu ne za věc zcela cizí, ale za část svého majetku.

Když sousedé poslechli a velkostatek následovali, hodně se jim urodilo. Novoty se osvědčily, žeň byla pěkná, ale hned mlátili, by obilí prodali na dluhy a vyměnili za zboží v židovských krámech. Když Morgenstern slyšel, jak to u rolníků chodí, rozhněval se. »Proto jsme se namáhali, proto pracovali, by z toho těžil ten, jenž nesil, nesklízel a nemlátil? K čemu jsou ty sýpky téměř u každé větší vesnice? Vím, jaký býval jejich účel a proč jsou teď opuštěny. To budou naše komory, kam se bude ukládati obilí, aby se v pravou dobu dobře zpeněžilo.«

A hrabě hned začal vyjednávati a »Zájmy společenské« objasňovaly a vysvětlovaly plán, jak by se mělo pomoci rolníkům. Dají obilí do sýpky, dostanou na ně zálohu, poukázky a až bude prodáno, plnou cenu. Morgenstern dal do podniku hodný kapitál a vyjednával na nejvyšších místech, aby mohl své i sousedův obilí dodávati pro vojsko.

Zatím, co byl hrabě tak zaměstnán veřejně, choti jeho a vychovatelům připadly starosti o dítky a věci soukromé. Richard byl zapsán na universitě na české fakultě právnické, kde měl staršího kolegu z mladších let, Velouška.

Vychovatel vyučoval Felixa, dojížděl za Richardem do Prahy, aby pozoroval jeho chování, a student poslechl vždycky rady a napomenutí milého přítele, jsa věren jeho zásadám.

Slečna Horalová skončila téměř již svůj úkol, ale posud nebyla propuštěna. Stala se pravou rukou paní Leokadie, která by byla těžce nepřítomnosti její postrádala. Komtese, nyní vyrostlé a valem dospívající, byla spíše společnicí než učitelkou. Sama žádala za propuštěnou, ale zdržovali ji. Hraběnka nerada se loučila s lidmi, jež kdysi u sebe měla, a hleděla jim na panství nějaké místo opatřiti. Tělesní myslivci vstupovali do činné služby v revírech, sluhové se stávali šafáři, portýři ponocnými; adjunkti si brali mnohdy slečny ze zámku za ženy, a hrabě dával rád úředníkům povolení k ženění,

když si tito oblíbili dcery svých kolegův aneb některého sirotka po panském služebníku.

A takový sňatek čekal slečnu Horalovu. Ucházel se o její ruku mladý správce ze Svinného dvora, a záleželo pouze na Anežce, podá-li mu ruku aneb bude-li hledati štěstí jako vychovatelka u jiného panstva. Proto byla zdržována v zámku, když úkol její skončil. Nevědouc si rady, utekla se k Danělovi. Nebyl už jinochem, překročil čtyřicítku a na spáncích mu prokvétaly vlasy. Nyní mohl směle se slečnou i v soukromí rozmlouvati. Slyše žádosť vychovatelčinu, zamyslil se. »Že zde budu i sprostředkovatelem sňatků, toho jsem se nenadál,« řekl u sebe, a slečně poradil, aby sama sebe zkoumala, cítí-li náklonnosť k správci, jejž musil dle pravdy pochváliti jako řádného muže, který se přízni svého pána těší, jest vzdělaný, mírné povahy, dobrý katolík a upřímný Čech. Mohla by při svých schopnostech i nadále působiti, ale všude není jako u Morgensternů, po letech se jí stane úřad obtížným, může upadnouti do nemoci atd. »Jako vychovatelka jste už dosti učinila, když jste tak dobře vychovala komtesu Elišku jako řádnou dívku a vzornou Češku.«

Horalová se ještě nějaký čas rozmýšlela a pak svolila. Výbavu jí pořídila hraběnka, komtesa byla družičkou a Daněl požehnal v zámecké kapli sňatku tomu. Na zámku po delší době byla opět slavnosť, k níž bylo pozváno mnoho pánů a dam z Lubovic a Loukova, všechno úřednictvo a okolní šlechta. Společnosť byla míchaná, modrá a červená krev pohromadě, jak se vyslovil Kaminský, ale všichni se bavili znamenitě. Rozdíl stavu pranic nepřekážel. I Richard s mladým Velouškem se dostavili a v tanci zahajovali kolo. Hrabě zde měl své politické přátely, s nimiž rozmlouval o vážných věcech, a když přišla řada na přípitky, sám zvedl první pohár, aby blahopřál novomanželům. Sňatek tento se mu velice zamlouval a správci dal svolení k ženění, třeba nebyl posud na řadě při obvyklých zvyklostech na panství.

XVIII.

Čím více stárneme, tím více nás opouštějí lidé, s nimiž jsme žili v přátelství, kteří nám byli rádci a o nás se otcovsky starali. Daněl ztratil děkana v Lubovicích a nyní předvídal, že ho brzo opustí Kaminský. Pan profesor vstoupil do pense a zůstal v městě. Starostí o rodinu se zbavil, ustal cestovati a jenom denně konal procházky kolem gymnasijní budovy. Na chudé studenty posud sbíral příspěvky, psal do »Zájmů« a často vcházel do zámecké knihovny. Tělo jeho sláblo, síly ho opouštěly, ale duch jeho byl čilý a stejně jako dříve toužil po vědách. Tak vytrval několik roků, zůstávaje po celou tu dobu věrným přítelem Danělovým. Častěji než dříve navštěvoval zámek a v důležitých věcech býval tázán o poradu.

Ale posléze přece seslábnul tak, že musil ulehnouti. Teď býval u něho vychovatel častým hostem a také z Loukova konal každý týden několikráte cestu do města. Zde pak sedal u lože nemocného, rozmlouvaje s Kaminským o minulosti a dělaje plány do budoucna. Vzpomínali na tu dobu, kdy Daněl do zámku přišel, a profesor si

pochvaloval, že tak dobře volil a Viktora za vychovatele povolal. »Nezklamal jsem se ve vás. Psal jsem vám tehdy, že můžete mnoho učiniti jako kněz a Čech, a učinil jste nad očekávání. Obrátil jste Morgensternovu rodinu, národu jste získal nového šlechtice, z dítek hraběcích jste vychoval Čechy. Vaším přičiněním opraveny kostely patronátní, povznesen celý kraj v duchu náboženském i národním.«

Daněl nechtěje slyšeti chvály ty, mávnul rukou odmítavě.

»Já jsem byl všeho svědkem a mohu vám podati nejlepší svědectví,« pokračoval Kaminský. »Moje oko vidělo dále než ostatních lidí. A neustáváte v činnosti.«

»Nyní jest hrabě nade mne,« rychle řekl Daněl. »V oborech, které ku prospěchu lidu pěstuje, já jsem laik. Ale děkuji Bohu, že to tak daleko přišlo. Pane profesore, teď na vás a na mne zdejší vlastenci nedívají se úkosem a už nám asi důvěřují?«

Kaminský zakýval hlavou.

»Ano, ano, nyní věří, že jsme dobrými vlastenci. Vy jste očistil mne i sebe, vy jste dokázal, jakým směrem se má pravé vlastenectví bráti.«

»Pane profesore, vy dnes jenom chválíte.«

»Starci mluví pravdu. Mívají i ducha věstného. Já však jenom hledím na minulost. Než, milý příteli, jaké se vám dostane odměny? Přivedl jste i Felixa k maturitě, a čas jest, abyste si odpočinul. Spolu už cestovati nebudeme; neboť já odejdu tam, odkud se nikdo nenavrátil. Ale nestěžuji si. Co jsem mohl, to jsem také vykonal.«

»Nemluvme o tom,« odporoval Daněl a těšil starce, že ještě může žíti, až se z okamžité slabosti vybaví, že bude studovati v knihovně a podporovati studenty. Ale Kaminský těm útěšným slovům nevěřil. Cítil, že nadešel konec jeho záslužného života.

Častěji stanula před bytem profesorovým panská ekvipáž a sám hrabě navštěvoval přítele. Co zámecká kuchyně a sklep poskytoval nejlepšího, sem bylo dodáváno. Ale ze zámku nejenom tomuto nemocnému z lásky a vděčnosti bylo dodáváno, čeho vlastně ani Kaminský nepotřeboval; také jiným byla hraběcí ruka štědře otevřena.

Paní Leokadie vyhledávala churavé a v poledne řada potřebných putovala k zámku, kde se schválně pro chudinu vařilo, tak že se zdálo, jakoby konference sv. Vincence sem se odstěhovala.

I jiní z města prokazovali Kaminskému zvláštní pocty a studenti se dostavili k loži svého dobrodince, by mu blahopřáli k jeho jmeninám.

Co se dalo dávno čekati, to se stalo na jaře, kdy všechno krásně pučelo a příroda zdroje své krásy a mladé síly otevřela. Kaminský zemřel v náručí své ženy a vychovatele Daněla. Morgenstern na telegrafickou zvěsť přijel z Vídně a Richard z Prahy. Hrabě sám obstarati dal pohřeb, na němž celé město bralo účastenství. Na ulicích studenti sotva se ukázali a většina domů následovala zámek, s něhož vlály černé prapory. A na pohřeb se sjeli mnozí, jimž byl Kaminský ve studiích nápomocen. Řada studentů byla určena k nesení věnců, jež pošta i dráha dodávala.

Daněl s četnými duchovními vedl průvod, jehož se súčastnila celá hraběcí rodina s úřednictvem i veškerým dělnictvem. Sbor profesorský se studenty pěl smuteční písně cestou i v kostele.

Nad hrobem krátce promluvil Daněl, vylíčil zásluhy toho, kterého s hrdostí nazývá svým druhým otcem. Z ohledu na přítomnou Morgensternovu rodinu nezmínil se, co profesor způsobil na zámku, ale každý to věděl a uznával.

A po pohřbu bylo Danělovi smutno jako tehdy, když ztratil vlastního otce a drahou matku svou. I v jeho životě nastala změna; skončil hlavní úkol svůj. I Felix odešel na vyšší studia filosofická do Prahy. Oba svěřenci jeho studovali na českých fakultách a bydlili v paláci, který Morgenstern nedávno zakoupil. Vychovatel nešel s nimi; hrabě popřál synům více volnosti, by nabyli samostatnosti charakteru. Nebylo třeba dohledu, hraběnka bydlila střídavě na venku a v Praze, kde se jí brzo tak líbilo jako v každém jiném světovém městě. Též muže mnohdy následovala do Vídně, aby mírnila jeho horlivosť a pečovala o jeho zdraví.

Ale Daněl měl ještě dosti jiné práce. Všechny úřady a služby, které dobrovolně a z lásky k vlasti a lidu na sebe bral, posud mu zůstaly. Jeho činnosť byla dalekosáhlá, ale přece se mu stýskalo po té dlouhé jizbě s tvrdými stolicemi, tabulemi a knihami. V komnatě oné zůstalo všechno při starém a křída čekala, kdy se jí vychovatelova ruka uchopí, péra vězela v kalamáři a na jedné skříni visely i tresty na památku.

Daněl sem mnohdy vešel a rozhlédnuv se kolem, zamyslil se. Zde strávil mužný svůj věk místo na vinici Páně. Zdali volil dobře? A co jemu přinese všechna práce a námaha ona? Neví, čím nyní vlastně na zámku jest. Vykonal dílo své a může jíti. U jiné vrchnosti by byl dávno propuštěn. Na vychovatele proto přicházeli dnové plní tesknoty a nejistoty. Kolegové téměř všichni mu už poslali pozvání k instalacím na fary a děkanství. Bývalý kaplan lubovický Strnad byl promován za doktora bohosloví, bratr jeho se stal v Bosně přednostou větší stanice, místní katecheta Pešek postoupil, ředitel Kubinský jmenován radou, a tak jiní a jiní postupovali, zatím co on stále na stejném místě, ano nyní sklesl s vychovatele na osobu v zámku zbytečnou a z milosti trpěnou.

Pravda, mohl se míti dobře a v očích lidu jeho postavení bylo za něco takového považováno; měl k disposici kočár, pokoje, služebnictvo, jídal u panského stolu, mohl i poroučeti; ale Daněl to všechno málo cenil. Zdálo se mu, teď že jest opotřebovaným strojem, který se stranou staví, aby nepřekážel. A snad dosti dlouho bude jísti tento chléb milosti. Úmrtí milovaného přítele na něho tak působilo, pak také odchylka od života, který tolik let pravidelně se svými chovanci vedl.

Viděl, že není zcela neužitečným v zámku a kdyby zpozoroval, že jest mu nelibosť projevena, přihlásí se u svého biskupa a poprosí za jakékoliv místo v duchovní správě. Vždyť ani nevyšel z praxe a kapli zámeckou stále zaměstnával, na farách vypomáhal a se vším se obeznamoval, co nového bylo nařízeno.

Ale k takovým myšlénkám neměl nejmenšího práva; v zámku si ho vážili, úctu mu prokazovali, a když si nepřišel pro měsíční služné, byly mu peníze poslány. Daněl se totiž domníval, že už není vychovatelem a také mu plat nenáleží. Nemaje koho vychovávati, ztratil i svůj titul a byl pouze oslovován jako zámecký kaplan. Tak

ho také Morgenstern příchozím představoval, dodávaje spolu, čím jest hraběcí rodině. »Moje pravá i levá ruka,« říkal s úsměvem.

Bylo patrno, jaké postavení Daněl zaujímá; posud se všichni na něho obraceli, k němu se utíkali a několikráte byl prostředníkem mezi hrabětem a jeho syny. Ale Viktorovi se přece zdálo, že to hlavní z činnosti jeho odpadlo a zůstaly mu pouze drobty, které by také někdo jiný mohl sebrati.

V takovém stavu mysli stihla ho zpráva, že ve Strážovicích zemřel farář. Byl už hodně stár a poslední dobu churavěl. Zvěsť o úmrtí přinesl ředitel Kubinský. Panstvo právě bydlilo v Loukově na letním bytě. Ředitel schválně vyhledal Daněla, a oznámiv, co se přihodilo, gratuloval k tak výnosné a krásné faře.

Daněl byl dojat úmrtím stařičkého faráře, ku gratulaci však odpověděl: »Nevím, co by mně z toho tak výhodného vyšlo, že bych zasluhoval blahopřání.«

»Vždyť přece máte v podmínkách, že až skončíte vychovatelský úřad, dostanete nejlepší faru. Nyní pak se naskytla příležitosť. A pan hrabě, doufám, jistě slibu svému dostojí,« mínil ředitel.

»K tomu jest ještě daleko,« na to Daněl; »k dosažení takového místa musí býti zásluhy.«

»A kdo jich má více než vy, velebný pane?«

»Děkuji za uznání,« řekl Viktor, »ale záleží na tom, oč a o koho si nějaké zásluhy získáme.«

Daněl se vypravil v určený den na pohřeb do Strážovic, kde se shromáždilo všechno vůkolní kněžstvo s vikářem v čele. Sousedé s patrným zájmem si prohlíželi duchovní, a jeden ze starších nakloniv se ku známému faráři, zeptal se: »Kterého pak z těch důstojných pánů sem dostaneme?«

»Ten právě sem jede,« ukázal farář na Daněla. Hned potom od úst k ústům kolovalo, kdo se do Strážovic dostane. Někteří vychovatele znali, jiní se na něho doptávali, a Daněl byl už v ústech lidu ustanoven za faráře. Také zvěděli, co mu k beneficiu dopomohlo a jaké přízni se u patrona těší. Má to ve smlouvě a musí Strážovice dostati.

»Jenom abychom mu vyhověli,« strachovali se osadníci; »tolik let prodléval v zámku mezi pány a my jsme lidé prostí. Inu, musí si odvykati.«

Danělovi kde kdo ze spolubratří přál a pan vikář mu řekl stranou: »Brzo se zde sejdeme.«

Daněl pokrčil ramenem. Až mu nemilé bylo, jak jest stopován, jak na něho pohlížejí, a kaplan, který na faře zůstal, nápadně vlídně se k němu choval. Viděl v něm svého faráře, vodil jej po stavení a radil, co by se mělo opraviti a zlepšiti. »Na takové věci dobře pamatovati hned na počátku při instalaci a prvých dojmech. Pak se patronova ruka zavře, a člověk také všemu přivykne.«

Viktor uznával radu tu, ale k opravám ani slova nepřičinil. Když se k němu uchýlila hospodyně se žádostí, by mohla na faře zůstati, než se všechno spořádá, poslal ji k administrátorovi. Sotva něco pojedl, rozloučil se a odejel. Celou cestu myslil na poslední události a uvažoval, co má dělati. Věděl, že by stačilo slovo a faru by obdržel, ale předvídal, že se s ním hrabě i choť jeho těžce loučiti budou. Z valné části dokončil úkol svůj, ale posud koná práce, jež vyžadují, aby byl co nejblíže. Strážovice ležely stranou a

kdo se v ně uváže, ten má dost svých starostí. Běželo mu o to, zvěděti, neomrzel-li panstvo a neuviděl-li by rád ten neb onen, aby se stěhoval. Že nebude o Strážovice žádati, na tom se ustanovil před mnohými roky, když si nepřál, aby se mu podobná výhoda do smlouvy vkládala. Proto se na něho kněží hněvali, že jim ruší patronát, že nemaje o duchovní správu zásluh, nejlepší beneficium si osvojuje, kdežto jiní mají na ně právo. Smířili se s ním, podporovali ho v díle, ale zůstal jim přece na překážku. Dokáže jim, že se na něho horšili marně a bez příčiny. Vezme jakékoliv místo, ale ve Strážovicích instalaci slaviti nebude. Takové měl předsevzetí, zatím co se nikdo nechtěl o faru ucházeti. Hrabě po straně Daněla okukoval, tu a tam něco napověděl, ale Viktor neprosil, žádosti nepodával a vůbec o uprázdněném beneficiu zmínky nečinil.

Byl vypsán konkurs, míjel týden za týdnem a nikdo se o Strážovice neucházel. Daněl to věděl, a domakal se snadno příčiny, a aby snad nenastal omyl, usedl a napsal Kavkovi do Lhoty list. Přiznal se, že jeho budoucnost není zajištěna, ale že o Strážovice žádati nebude, tím že by rušil posloupnost na patronatě, mezi duchovenstvem by dělal zlou krev a někomu vstupoval do cesty, na niž má právem nároky. Daněl vyzýval spolubratry, aby podali žádosti, kdož právě míní, že by faru dostali. Jinak by se mohlo státi, že by beneficium připadlo komukoliv cizímu, kdo by se u konsistoře přihlásil.

Danělův list způsobil mezi duchovenstvem přímo poplach a Kavka svolal za tou příčinou mimořádnou konferenci. A sešlo se duchovních dosti, dostavili se i ti, kteří mohli na Strážovice nároky činiti. Kavka zahájil rokování připomínaje, jaký obdržel dopis od Daněla. Vzdává se vyznačené podmínky ve smlouvě a předsevzetí jeho jest pevné. Přítomní kněží seznali také, proč tak jedná. V tom se zračí ryzost jeho charakteru. Kavka si vzpomněl na slova, která mu Viktor při prvém setkání řekl. Už tehdy byl takového smýšlení.

Duchovní uznávali tuto šlechetnost, ale vzpomněli zásluh, jichž si dobyl o patronátní kostely, jmění a zničení známé studny na žádosti.

»On to byl, který se za nás přimlouval, který hraběte k tomu přiměl, aby se naše kostely a fary opravily, on uvedl do pořádku účty a jmění církevní, on probouzel ducha katolického v celém kraji. Má mnoho zásluh a právem by mu lepší obročí přináleželo.«

»A co ho čeká,« ujal se slova jiný duchovní; »na zámku do smrti zůstati nemůže. Jest při letech a měl by si poněkud odpočinouti. Teď chce někam za kaplana! Ne, ne; tomu nepřivolíme.«

»Já jsem na řadě,« ozval se farář z Laviček, »mohl bych o uprázdněné beneficium žádati, ale vzdávám se ho ve prospěch Danělův, neboť vím, že jeho přímluvou a přičiněním byl i kostel náš důstojně ošacen.« Tak mluvili i jiní a každý jevil k Danělovi úctu a vděčnost.

»Nebylo by to od nás ani hezké,« řekl ještě Kavka, »bychom na Daněla nějak pohlíželi, že nebyl v duchovní správě, jest náš spolubratr a všichni máme tolik, kolik potřebujeme.«

»Ale když on nechce prolomiti náš patronát —«

»Přinutíme ho, dojedeme k němu a všechno mu vyložíme. Po případě obrátíme se na patrona. Daněl nám ukázal svoji poctivost a šlechetnost, a nyní my zase jemu prokážeme vděčnost a lásku bratrskou.«

A na tom zůstalo, deputace byla vyvolena a den k návštěvě určen. Jindy při obsazování beneficia i kolegové na sebe nevráželi, teď se všichni nejlepšího obročí vzdávali k vůli knězi, který byl do patronátu vsunut a vnucen. »Přátelé,« zvolal Kavka, »tohle by stálo za zapsání do análů. Mám doma Hájkovu kroniku, zapíši to na desky.«

»To patří spíše do knihy pamětní,« navrhoval jiný. »Ať naši nástupcové zvědí o charakteristické události té, která spolu jest důkazem, jaké obliby si může kněz dobyti u svých spolubratrů.«

Kněží přisvědčovali horlivě. Tříčlenná deputace s děkanem v čele přijela do Loukova, kde právě vrchnosť bydlila a také Daněl se nacházel. Hrabě kamsi odejel za důležitými záležitostmi.

Daněl byl deputací nemálo a ne nemile překvapen. Byl právě v práci, pořádal seznamy chudých, jež Morgensternové podporovali.

»Snad jsme vyrušili důstojného pána?« hádal děkan.

»Jsem na výměnku,« usmál se Daněl, »a výměnkáři mají času dost. Taková návštěva mne nikdy nevytrhuje.«

Nyní vyložil děkan účel cesty a přání veškerého duchovenstva. Viktora těšila projevená přízeň, ale posléze řekl: »Děkuji vám za všechno, ale přece neustoupím od svého úmyslu. Nikomu nechci překážeti. A pak, pan hrabě před svým odjezdem se vyslovil k panu řediteli, že faru dostane farář nejstarší. Co se kdysi stalo a rozpěnilo poněkud krev mezi duchovenstvem, nesmí prý se opakovati. Řekněte tedy panu faráři z Laviček, aby podal v čas žádosť.«

»A což vy, velebný pane? Máte přece faru ve smlouvě?«

»Takovým způsobem se beneficia nezadávají.«

»Co si počnete?« vyhrklo z Kavky.

»Mám dost nastřádaných peněz a budu žíti z kapitálu,« usmál se Daněl.

»Nežertujte v tak vážném okamžiku,« napomínal lhotecký farář. »Mohl jste míti peníze, ale nestál jste o ně.«

»Však se neztratím. Mám chuť k práci a nějaký Schlüsselburg mne nemine. Jsem sice už hodně při letech, ale snad ještě farní konkurs provedu.«

»Nepolepšitelný!« zvolal Kavka.

Daněl obrátil řeč k jiným předmětům, pohostil pány a vypravoval o plánech svého patrona. Morgenstern nemínil zůstati na půl cestě, ale pokračoval zdárně ku předu ve sněmovně i k povznesení kraje v ohledu národohospodářském.

»Abych vám řekl pravdu,« řekl děkan, »vy jste, velebný pane, posud na pravém místě a bude vás škoda, až jednou zámek opustíte.«

Daněl pokrčil rameny. »Zde jsem dopracoval,« řekl pouze.

»Nedopracoval,« na to děkan, »vy působíte podnes znamenitě. Bůh žehnej vaší práci! Víme všichni, čím jste zde v zámku a v tomto kraji.« — Daněl neodpověděl a všichni mlčeli. Cítili s řečníkem a byli dojati rozhodnutím Danělovým. Takoví lidé se nerodí každého dne, ty posvěcuje nadšení v práci a ideály jsou jejich majetkem.

Hluboce dojatá deputace opustila Loukov. Farář z Laviček zažádal o beneficium a byl presentován. Na instalaci první se dostavil Daněl. Osadníci pokyvovali hlavami. Proč sem vychovatel nechtěl jíti? Líbí se mu více v zámku než v zastrčené vesnici. A zdá se, že by to byl člověk hodný. No, faráře nového znali ze sousedství a chvála jej také předcházela do osady.

XIX.

Komorník Alois zcela obřadně ohlašoval Morgensternovi návštěvu vychovatele Daněla. Hrabě udiveně se podíval na sluhu. Od které doby takto k němu přichází jeho sekretář? Přihladiv si bělavý vlas a povstav šel v ústrety Danělovi, který právě předstupoval v černém salonním šatě s bezvadným páskem na krku.

Muži si podali ruce a hrabě uvedl Daněla ku křeslu. »Vaše dnešní předstoupení, velebný pane, mne uvádí v podiv. Čeho si přejete?«

»Uplynula řada let,« počal Viktor, »kdy jsem jako jinoch téměř do tohoto zámku a do služeb vaší milosti vstoupil. Jako vychovatel požíval jsem zde přízně a lásky, za niž srdečné vzdávám díky —«

»K čemu ta předmluva?« vskočil do řeči hrabě, upřev zraky na mluvčího.

»Vidím, že jsem ukončil svou práci,« pokračoval Daněl, »a že jsem zbytečným na tomto místě. Mladí pánové nepotřebují vychovatele.«

»A tak!« zvolal Morgenstern. »Vy tedy dáváte obřadní výpověď! Snad jste nepřijal někde nového místa u jiné vrchnosti?«

»Nepokusil jsem se o to; mladší síly mne lépe zastoupí,« odvětil Viktor.

»Kam tedy chcete jíti a co počnete?« zkoumal hrabě vychovatele.

»Míním vstoupiti do duchovní správy a chystám se poprositi biskupskou milosť o nějaké místo.«

Toho už Morgenstern nesnesl. Vyskočiv, přešel pracovnu dlouhými kroky.

»Přišel jsem se rozloučit a děkuji za všechno, co mně bylo v tomto vzácném domě prokázáno.«

Teď se postavil hrabě přímo před Daněla. »Slyšte, velebný pane, takhle nepropouštím posledního hajného, natož vás, který jste mně a celé rodině prokázal tolik dobrého, kterého považuji za člena rodu. Věřím, vy byste odešel a přijal kaplanku někde ve Schlüsselburgu, ale já bych si nikde neodpustil, že jsem vás takhle propustil. Tedy, milý příteli, nebude z toho nic a my musíme spolu jednati zcela jinak. Kam by se to dělo! Jste-li vy takovým obětivým idealistou, musí se o vás starati jiní. Měl jste dostati Strážovice, tak s vámi tajemník udělal smlouvu, ale schvaluji vám, že jste fary té nepřijal. Projevil jste velikodušnosť a mne jste vysvobodil z obavy, že se proti patronovi kněžstvo pozvedne, ač vím, že by tak k vůli vám nebylo. Také uznávám, že si přejete býti poněkud samostatným a toužíte zabezpečiti si svou budoucnosť. Tonul jste posud v nejistotě. Chcete, aby se nynější poměr mezi námi vyjasnil, když jste přestal býti vychovatelem. Už jsem se chystal s vámi promluviti, ale čekal jsem, až bude všechno hotovo. Nyní tajiti se nesmím.«

Hrabě opět přisednul k Danělovi a naklonil se k takové přátelské rozmluvě, kdy si hledíme tváří v tvář.

»Tak, drahý pane, těm, kteří mně věrně sloužili, dávám zaslouženou pensi. Tu dostanete i vy, a to mimo svobodný byt a palivo dvanáct set zlatých ročně. To vám při vašich skrovných požadavcích postačí. Když ne, jenom se směle přihlaste. Za druhé chci vás míti stále u sebe a proto vás jmenuji zámeckým kaplanem, ale ne jako dříve prozatímně, nýbrž na skutečné nadaci, kterou jsem

založil. Byl jsem povinen něco učiniti, neboť za mnou vázlo církevní jmění. Připočetl jsem úroky z úroků, přidal nějakou částku, a zdejší kaple bude míti duchovního po všechny časy. Stavím si pod dlažbou hrobku pro rodinu a kaplan bude sloužiti za zemřelé několik mší sv. do roka. Nadace vynese ročně šest set zlatých a zámek dodá k tomu deputát na viktualiích. Toho všeho budete užívati vy do své smrti, a pak zaujme místo ono buď neduživý kněz z patronátu nebo nejstarší kaplan, aby byl samostatným, i když by se právě nic neuprázdnilo. Já i každý můj nástupce potřebuje takového duchovního rádce, neboť jest mu spravovati mnoho kostelův a far, rozdávati almužny a přisluhovati v potřebách, kde jenom kněz nejlépe vyhověti může.«

Hrabě na chvíli se odmlčel a Daněl pozvednuv hlavu, řekl: »Nenalézám tolik slov, abych náležitě za všechno poděkoval. Nejdříve ovšem musím díky vzdáti za fundaci, jíž jest duchovní zdejší kapli po všecky časy zajištěn. To bude velikým dobrodiním pro Loukov.«

»Ten domek, který se stavěl naproti kapli,« vzpomněl si hrabě, »není pro lesní úřad, jak se původně za to mělo, ale pro kryptního kaplana. Kolem se zařídí zahrada, aby ve volné chvíli se měl čím obírati. Náš park jest mu ovšem zcela otevřen. To všechno budou podmínky pro vaše nástupce; vy, velebný pane, zůstáváte vždycky naším domácím přítelem a všechno vám jest k disposici; neboť spoléhám, že mne a mé syny neopustíte, ale budete pokračovati v posavadních pracích, které konáte z lásky k nám a jiným lidem.«

Daněl byl pohnut až k slzám. »Příliš, příliš dobrotivosti najednou!« zvolal. »Jak bych mohl ustati v tom, co mne těšívalo a když vidím, že vy, urozenosti, ač byste mohl složiti ruce v klín a v zábavách užívati statků svých, tak se namáháte ve prospěch jiných! Naopak, prosím, abych byl ponechán i jako skutečný zámecký kaplan při činnosti, která mně byla svěřena. Ale tolik pense a ročního platu nezasluhuji.«

»Už jest rozhodnuto, naložte se zaslouženým penízem, jak chcete. Tolik má u mne každý úředník a vy jste pracoval mnohem více. Myslíte, že jsem nepozoroval, jak jste byl spokojen s ujednaným platem, ač jste třikráte více zasloužil? To jste si jenom ukládal na svou pensi. V kanceláři už vědí, co se vám má vypláceti. Tak, a nyní vám přeji, byste mnoho let odpočinku svého užíval.«

Hrabě povstal, podal Danělovi ruku a jednání bylo skončeno. Viktor se přímo potácel z komnaty. Chtěl se rozloučiti a zatím připoután k zámku do smrti.

Zadíval se oknem na pěkný domek ve slohu švýcarském. Toť nyní jeho obydlí. Tělem mu projel blahý pocit. Bude samostatným. Poprve po dlouhé době počítal, co mu zbylo po všech skutcích dobročinnosti. Peníze měl v městské záložně a teď mínil koupiti za ně nábytek a vyříditi veškeré zařízení domácnosti. Skoro byl v rozpacích, neboť takové starosti ho posud nesoužily. Do jednoho pokoje dostal nábytek od hraběte jako dárek k instalaci, které však neslavil. Duchovní navrhovali, by se zařízení nadace tímto způsobem oslavilo, pan vikář mínil, že bude zde téměř samostatná duchovní správa, ale Daněl nesvolil. »Zastával jsem tolik roků dobrovolně místo zámeckého kaplana, i nyní zůstanu jako prozatimní. Nejsem na patronátě,« dodal s úsměvem.

Jako byli dříve všichni známí jeho zaraženi, když odmítnul pěkné beneficium, a starostliví o nejistou budoucnost přítele svého; tak nyní všechny rozradostnila zpráva o nadaci a pensi, kterou hrabě vychovateli vyměřil. Přáli mu obého a nejvíce to je těšilo, že Daněl krajinu a především zámek neopustí. Uznávali, čím jest pro Morgensterna a sousedy vůbec. Nebude ani nyní klidně odpočívati v květu mužného věku svého, ale půjde nadále ruku v ruce s hrabětem a syny jeho v těch plánech a intencích, které až posud byly životní pružinou působení jejich.

Nakoupen jednoduchý, ale důkladný nábytek. Veloušek upravil zahradu, panští dělníci vydláždili chodník ke kapli a zámku, služebnictvo odnášelo knihy a Daněl se pomalu stěhoval. Tu si vzpomněl, že bude potřebovati hospodyně. Posud všechno myla a pořádala zahradníková. V nesnázích utekl se k této zkušené ženě a ta se poradila s mužem.

»Tohle by se hodilo!« zvolal Veloušek, do čela se udeřiv. »Od paní hraběnky odchází slečna Klára. Nemůže už při pokročilejším stáří úřad komorné zastávati. Stěžovala si, že nikoho nemá a chce se usaditi v Lubovicích. Ta by mohla jíti k velebníčkovi za hospodyni.«

Návrh ten se líbil i zahradníkové, přednesla jej Danělovi a s jeho vědomím i Kláře. Ta se dlouho nerozpakovala a vzavši si dovolení od hraběnky, stěhovala se spolu do nového domu. Panstvo mělo radost, že to tak dobře skončilo a že jest věrná služebnice zaopatřena. Úřad hospodyně Kláře dobře slušel při její mírné, tiché a zbožné povaze.

»Příteli,« řekl Danělovi jednou Kavka, »volil jste znamenitě. Klára vás bude ošetřovati jako matka, a pak má peníze,« dodal šibalsky.

»Pane faráři, znáte mne přece, jak po penězích dychtím,« odvětil Daněl. »Má-li moje hospodyně kapitálek, ať si jej nechá pro sebe. Já od ní nepotřebuji krejcaru.«

»Vždyť mne znáte, že jsem vás chtěl poškádliti,« omlouval se Kavka. »Vy jste slušně zaopatřen a jenom abyste toho užíval — mnogaja ljeta!

První navštívila Daněla v novém domově komtesa Eliška a dostavila se ve dvanáct hodin, kdy kaplan obědval. Brzo se vyzul z panského způsobu života a zavedl všechno po občansku, v poledne oběd, brzo vstávati a brzo uléhati a pravidelně jíti na procházku před večerem. Do zámku chodil po mši sv., aby vyřídil, čeho bylo třeba.

Komtesa se ulekla, v jak nepříležitou dobu vešla, ale Daněl hned ji ze všeho vyvedl a ke stolu posadil.

»Kdybych uměl básnicky mluviti, řekl bych, že jste, milostslečno, přišla první jako anděl posvětit mého tuskula. Buďte srdečně vítána! Hleďte, já obědvám v pravé poledne a kdyby bylo libo, mohl bych posloužiti.«

Však Klára jako pravá farská hospodyně, která musí pro hosta sehnati sousto, kdyby je měla ze země vydupati, už přinášela talíř.

»Ale já se přišla jenom na vás podívat,« bránila se komtesa, ale okusiti musila. Chutnalo jí hovězí maso s koprovou omáčkou a jablečný závin lépe než kaviár a linecké dorty. Pojedli, popovídali si a Daněl prováděl bývalou chovanku domem.

»Pěkně zařízeno,« pochvalovala komtesa, »ale na něco musím upozorniti. Knihy přece nepatří do salonu.«

»Vím, vím, ale kam bych ty skříně dal? Zahradníková je sice chtěla odstěhovati na půdu, ale já z pochopitelné příčiny nepovolil. To jest přece moje nejlepší a nejmilejší! Zůstanou zde i proti obecnému způsobu.«

Daněl zavedl komtesu do zahrady, kde sám pracoval, sázel, zaléval, maje z práce radosť i tělocvik.

A komtesa chodila do kaplanky často. Jednou v besídce se svěřila knězi, že se o její ruku uchází baron Lipovský, a prosila o radu. Rodiče mu přejí, má rozsáhlé statky a vzácné příbuzenstvo.

»Je-li šlechetné povahy a líbí-li se komtese, tu každý musí raditi ke sňatku. Nemá-li však vlastností řádného muže, tu mu ani sebe větší statky nepomohou. Zkoumejte sebe; já se poptám na barona,« navrhoval Daněl.

Eliška mileráda svolila Daněl měl nyní rozsáhlé styky a známosti, snadno nalezl přítele, který Lipovského znal a také povahu a jednání jeho pochválil. »Jest charakter, dobrý katolík a Čech,« dokládal, a to Viktorovi stačilo. Oznámil všechno komtese a slaveno zasnoubení. Morgenstern věděl, ke komu se dcera mimo k rodičům také uchýlila o radu a nepokládal jí toho za zlé. »Kéž si i moje děti,« řekl, »volí vždycky takové rádce!«

Daněl požehnal sňatku své svěřenky a radoval se spolu nad štěstím jejím, jako se vůbec každá událosť v zámku sběhlá i jeho dotýkala. Když Richard s Felixem přijeli na svátky, sotva se rodičům ukázali, hned spěchali do kaplanky, kde byli přijati otevřenou náručí. Každá maličkosť se jim líbila. Vypravovali, co zažili, jaké proudy víří mezi studentstvem a čeho se mnozí chápají místo knih. Rozkol v národě zasahuje i studentstvo, a někteří jdou ještě dále do posic nejkrajnějších, odkud do propasti jeden pouze skok.

Daněl pilně naslouchal a uvažoval. Toto politické bažení u mladých lidí zdálo se mu příliš předčasné. Těšilo jej, že oba jeho vychovanci těmto snahám nepodléhali, ale především se hleděli učiti a všestranně vzdělávati. Richard byl ustanoven pro státní službu, Felix se chtěl věnovati více vědám v soukromí. Morgenstern už jim rozdělil své panství a také Elišce dal velmi slušné věno.

Do kaplanky přicházeli též velmi četně duchovní. Měli cestu do Lubovic, musili k patronátnímu úřadu, kolem vedla okresní silnice a kněží se rádi u Daněla zastavovali. A byli vždycky srdečně vítáni, pohoštěni a cítili se zde jako doma. Kavka už neshromažďoval kolem sebe kněží ve čtvrtek při plzeňském a jadrném humoru; nesmrtelný šéf, jak se sám nazýval, ustoupil jiným a sousedé mu ustlali v tichém hrobě u kostela, v němž mnoho roků působil. Teď se táhli duchovní starší i mladší za Danělem. Ten sice nevynikal vtipem, ale vyrovnal se Kavkovi upřímností a srdečností. Také k němu chodili na radu i pro výpomoc v duchovní správě, a kdo právě ničeho nepotřeboval, zastavil se, aby se pozeptal, jak se Danělovi vede. Už dávno byla rozprášena zeď předsudků, která jej od ostatního duchovenstva jako přítele patronova dělila. Kaplanka stala se jako útočištěm kněží, a Morgenstern se jednou vyslovil: »Velebný pane, měl bych na vás žárliti, že mně ubíráte práva a pocty, jež mně jako patronu patří.«

»Urozenosti,« odpověděl Daněl, »to jsem si přál, abychom všichni duchovní vikariátu a patronátu drželi při sobě, a jsem rád že se nám to podařilo.«

A Daněl zval spolubratry nadále. O pouti však sotva dva se dostavili; přicházeli všedního dne po jednom, po dvou a každý se vracel k domovu potěšen a posilněn k dalším pracím. Ani si nemohli vysvětliti, jak jest v té zámecké kaplance milo a příjemno, jak zde se srdce padají tíhy a setřásají se starosti. Mnohý návštěvník hned při pozdravu oznamoval: »Musím si vám postěžovati . . .« a Daněl vzav jej pod paždí, vedl hosta do své pracovny, kde byla kniha, na knize v čele kříž a klekátko. Srdce Viktorovo bylo sdílné, ústa překypovala laskavostí a sdělená žalosť poloviční žalostí. A přicházeli sem i ze zámku i z města, také studenti nalezli cestu do Loukova. Vzdálenější Danělovi psali a Viktor hleděl kde koho potěšiti, povzbuditi, povznésti k další práci a trpělivému snášení všech hořkostí a svízelů života. I nadále lnul k svým vychovancům, kteří věrně kráčeli drahou, již jim ukázal, a řídili se zásadami, jež jim vštěpoval. Richard i Felix dělali Danělovi radosť. Vstoupili do šlepějí otce svého a též komtesa Eliška při muži svém osvědčila se dobrou katoličkou, dcerou české země a lidumilnou paní. Símě vychovatelovo při všech neslo výborné ovoce. A nevěděl-li si kdo rady, utíkal se k Danělovi do kaplanky, kde bilo šlechetné srdce pro dobro milých přátel a všeho lidstva.

XX.

Viktor Daněl, sedě na své kaplance, domníval se, že se o něj nikdo nestará a že v bázni Boží bude dál pracovati, jak až posud činil. V ničem se nezměnil a vůbec ani si nepřál, aby byl vynášen, oslavován a nějak za zásluhu mu bylo kladeno, co se v posledních letech na Lubovicku ve prospěch osadníků dělo. Kryptní kaplan, jak se Daněl podepisoval, zůstával věren svým zásadám a nadále život svůj zasvěcoval práci. Ale velmi mnozí všímali si činnosti jeho. V přední řadě to byla hraběcí rodina, jíž tolik služeb prokazoval, pak duchovenstvo s biskupem v čele, měšťané v Lubovicích a obyvatelé okolních vesnic, sbor profesorský se studentstvem, chudina celého kraje a mnozí, kteří toho aneb onoho od Morgensternů potřebovali. Ale o Danělově tiché práci vědomosť měly i širší kruhy, a na něho se obraceli ti, kteří v kraji nějakého vlivu, ať v politickém, ať národohospodářském, ať v jiném ohledu dosíci chtěli. O přízeň jeho ucházeli se ti, kteří mínili působiti na hraběte jako poslance a předsedu mnohých korporací. Všeobecně bylo známo, že Daněl zůstal pravou rukou Morgensterna i dítek jeho.

Léta míjela, Viktorovi přibývalo šedin. Už slavil pětadvacetileté jubileum v kruhu svých druhů, s nimiž maturoval a posledně i s kněžími, s nimiž byl vysvěcen. Padesátka se přiblížila. Ve veřejných listech byla označena řada farářů, děkanů, někteří i vyšších hodností dosáhli, a pouze Daněl mezi jubilanty jmenován zámeckým kaplanem. Čtenáře to zaráželo, někteří hádali, že pro nepřízeň osudu, pro nedostatek schopností aneb jinou příčinu uváznul na tom stupni; a jenom ti, kteří Daněla znali osobně aneb o něm slyšeli, věděli, proč zámecký kaplan nepostupuje.

Kdo si toho nevšímal, byl Daněl sám. Jemu nezbývalo času k podobným malichernostem. V Lubovicích vyskytli se lidé, kteří uznávajíce zásluhy Danělovy, snažili se i širší kruhy upozorniti na tak vzácného muže a pilného pracovníka. Podnět dal sbor profesorský, vyrozuměn hrabě, který ochotně přisvědčil a pomoc přislíbil, myšlénku tu vděčně přijalo duchovenstvo, obecní a okresní zastupitelstvo konalo za tou příčinou zvláštní schůze, a lid byl nadšen, jakmile tu a tam propuklo, co se chystá. Jenom Daněl nevěděl o ničem, a aby radosti mnohých zákazem jakékoliv oslavy nepokazil, poslal jej hrabě až do Bosny na návštěvu rodiny bratrovy. Viktor se také nadál, že všemu ujde a ani přítomností svou nezavdá podnětu k oslavě svých abrahamin. Na něco rozsáhlého nepomyslil, ale hraběcí rodina neopomenula stopovati den jeho jmenin a narozenin.

Zatím se dály přípravy opravdu hodné a důstojné Danělovy veliké činnosti a neocenitelných zásluh.

Po čtrnáctidenním výletu navrátil se Viktor do své útulné kaplanky. Potěšil se s bratrem, pohrál si s jeho dětmi, ale už se mu stýskalo po Loukově. Daněl nyní nestěhoval se s panstvem do města Lubovic na zimu, ale ob den sem přijížděl aneb přicházel. Povinnosť jej vázala k místu.

Panský povoz jej odvezl z nádraží do kaplanky. Třeba panovalo pěkné počasí, přece volil kočí krytý vůz a ujížděl prudce, aby Daněl neviděl bran a věnců před kaplí. Nikdo ze zámku se nedostavil k jeho uvítání a také hospodyně Klára byla na slova skoupá, aby se neprozradila. Daněl si odpočinul, převlékl se a prohlížel noviny a listy, jež ho zatím došly. Večer se skláněl nad krajinou. Bylo to v sobotu času letního. Co bude zítra kázati, uvážil kaplan cestou ve vlaku. Při dlouhé jízdě měl k tomu hodně příležitosti.

Zavzněl zvonek, vybízející k modlitbě. Přičiněním vychovatelovým se na kapli zvonilo klekání, ale dnes se Danělovi zdálo, že zvoník poněkud si přispíšil. Měl čas, aby klekání odbyl, než se sem přivalí od Loukovic beroucí se dav lidu. Panský park byl shromažďištěm všech spolků a účastníků. Veloušek toho dne zavříti musil obě oči. Dostavilo se mnoho lidu, který spořádán v průvod. Dvě kapely se chystaly střídavě hráti. Muži buď si donesli aneb obdrželi lampiony. Korouhevníci rozvinovali prapory. Na Vraní skále připravovány hmoždíře a ohňostroj.

Dostavila se městská rada, zastupitelstva obcí a jiné korporace. Sbor profesorský přivedl studenty s lampiony a loukovské učitelstvo dítky, jež Daněl z ochoty vyučoval.

Zatím, co Klára zastřela v kaplance záslony a Daněl se zabral při lampě do čtení novin, osvětlován zámek, dědina Loukov a přečetné lampičky na bráně a stromech zavěšené. Brzo park zářil v moři světel, podobaje se čarokrásné zahradě z pohádky. Jenom zámecká kaplanka byla temna a jenom v oknech světlo slabě prorážela hustě tkané záslony. Když byly přípravy skončeny, výstřel na Vraní skále ohlašoval počátek slavnosti. Dlouhý průvod mládeže, spolků, korporací, dělnictva se hnul po silnici.

Daněl uslyšev ránu, hudbu a hluk, nemálo se uleknul. Ale ani ve snách ho nenapadlo, že by to platilo jemu. Rozpomínal se, kdo by co v zámku slavil. Spatřiv záři, vyskočil, domnívaje se, že ve vsi hoří. Rozkošný obraz zjevil se jeho zraku. Noc proměněna v jasný den.

»Co to znamená?« otázal se.

»Velebný pane, slavíte padesátileté jubileum svého narození,« ozvala se hospodyně.

»Cože? Tohle že platí mně?« užasnul Daněl. »Ne, ne; to není možné.«

»Dnes a zítra vám to povědí,« odpověděla Klára. Považovala za svou povinnosť šetrně upozorniti kaplana na účel slavnosti, aby jej překvapením neranila mrtvice. A Daněl skutečně i nyní stál u okna ztrnulý a na celém těle se chvěl.

První vstoupil do kaplanova pokoje hrabě Morgenstern. Podav Danělovi obě ruce, řekl: »Spěchám, abych byl mezi prvými gratulanty, neboť jsem vám, velebný pane, největšími díky zavázán. Přeji vám jménem svým a celé své rodiny všeho dobra a blaha. Ostatní si vyřídíme zítra. Hleďte, tak se odměňují vaše zásluhy.«

Hrabě ukázal oknem na proudy lidu.

»Díky nejsrdečnější!« odvětil Daněl. Více mluviti nemohl, oči se mu zalily slzami.

»Vím, že vás to překvapilo. Odpusťte nám a přijměte všechno zmužile,« napomínal Morgenstern, a sám odhrnuv záslony, přivedl oslavence k oknu.

Právě stanuli studenti, za ně se stavěly spolky a široké prostranství sotva stačilo. V pravo i v levo po cestách vlnil se lid. Za prapory zářil zámek, v jehož oknech se objevila hraběcí rodina a v zadu na Vraní skále měnil se oheň z ruda do modra a jiných barev. Zahřměly hmoždíře a kapely hrály národní písně. Lid jásal, volaje slávu a zpívaje s hudbou. Pohled na četná světla a rozjařené tváře byl úchvatný. Ale nejméně to viděl Daněl, jemuž se ve světlech těch třpytily slzy jako rosní kapky v paprscích slunečních.

Ustala hudba, lid utišen, a tu zapěli studenti se zpěváckým sborem slavnostní kantátu, schválně na dnešní den složenou. Zpěv byl doprovozen hlučným potleskem.

Hrabě vyvedl bývalého vychovatele před kaplanku. Nekonečný jásot je uvítal.

Vystoupil ředitel gymnasia a za hrobového ticha vyličoval zásluhy dnešního oslavence, zdejšího rodáka, přítele hraběcí rodiny. Řečník mluvil krátce a jenom ukazoval k tomu, o čem byl každý přesvědčen. Kladl na to důraz, že Viktor Daněl působí zdárně v této krajině jako kněz a Čech, jako vlastenec a přítel lidu, jako učenec a bystrý pozorovatel všeho, co jest ku prospěchu všem vrstvám českého národa. Spolu vyzval shromážděné, by se dostavili příštího dne sem, kdy se bude v ocenění pravých zásluh pokračovati.

Ještě promluvil starosta Lubovic a Loukova; děkovali za čest, jakou Daněl obci prokazuje, že ji za svůj pobyt zvolil.

Nyní bylo na Danělovi, by odpověděl. Trvalo chvíli, než se sebral, aby poděkoval. Pohnutím nemohl ze sebe vyraziti slova. Posléze se opanoval a řekl: »Velectěné shromáždění, kdybych byl tušil, co mně zde chystáte, věru, bych se tak hned byl nevrátil. Ale bylo by mně mimo vlasť českou, tento rodný kraj a milé přátely velice úzko. Děkuji vám všem za poctu prokázanou a slibuji, že do smrti zůstanu při těch snahách, jež mne vždy vedly a jež zde můj urozený přítel hrabě Morgenstern skutkem provádí . . .«

»Sláva mu, sláva!« volal lid.

»A nepřeji si nic jiného, než viděti v tomto českém království lid zbožný, svorný, pokojný, vzdělaný, blahobytem oplývající. My tvoříme část toho národa, proto hleďme jíti ostatním dobrým příkladem a budujme úhelný kámen, na němž by časné i věčné blaho všech vrstev spočívalo. Oslava vaše neplatí tak mé osobě jako právě těmto zásadám, jež hledím rozšiřovati, zásadám všeobecného dobra, pokoje a vespolné lásky. Dnešní akt pocty nasvědčuje, že jste zásady ty pochopili, a proto vám i jim volám z hloubi srdce mnoho zdaru!«

Nesmírný jásot byl odpovědí. Také v oknech zámku se tleskalo. Studenti zapěli ještě jednu píseň a nyní byla pozornost všech obrácena ke Vraní skále, na níž vypalován stkvělý ohňostroj. Vylétaly různobarevné rakety, hořely rozkošné kytice, syčela ohnivá kola a na konec bylo viděti rudě zářící slovo »Daněl«. Lid se rozjásal a volání slávy nemělo konce.

Nyní defilovaly spolky před Viktorem a kde kdo se divil, že také beseda se dostavila. Kapely hrály a lid teprve po dlouhé době se rozcházel. Světla uhasínala, krajina se ztišovala. Daněl se vrátil do kaplanky a dlouho seděl, nejsa schopen myšlénky. Do nejdelší smrti by se něčeho podobného nenadál.

Teprve příštího dne si povšiml, že zámek Loukov a celé okolí jest slavnostně oděno, s domů vlají prapory, před kaplí stojí brána, na stěnách visí věnce. Nevycházel ani z překvapení. Časně ráno procházel budíček a na Vraní skále opět se střílelo. Kolem oken jezdily povozy a v zámku bránu nestačili otevírati. Lid se záhy scházel a kaple byla dávno naplněna. Jiní zaujali místa kolem zámku a kaplanky.

Nejdříve se dostavilo k Danělovi duchovenstvo s vikářem v čele. Přinesli mu stříbrný kalich jako dar vděčnosti. Vikář jménem kněží vikariátu mu gratuloval, posléze rozbaliv listiny, řekl: »Důstojný pane, jsem pověřen, abych vám od Jeho Milosti, našeho milovaného arcipastýře, který o vašich zásluhách vědomost má, udělil vzácné vyznamenání, dle něhož jste jmenován osobním farářem a smíte nositi hned expositorium kanonikale.«

Daněl poděkoval a přijal gratulace. Nejdůstojnějšímu biskupovi poděkuje písemně.

Sotva kněží poodstoupili, dostavila se městská rada z Lubovic, která jmenovala Daněla jednohlasně čestným členem. Tak se stalo i v Loukově a v některých spolcích. Daněl obdržel hned krásně provedené diplomy a vroucí přípisy. Studentstvo vyslalo deputaci, která odevzdala stkvostně vázané básně, na Danělovu oslavu složené. Jiní mu darovali alba s podobiznami, Veloušek velikou kytici, zámecké úřednictvo vyřezávané klekátko. Každý se vynasnažoval prokázati vděčnost slovy i dary. I služebnictvo ze zámku se dostavilo a chudina vypravila ze špitálu dva starce.

Kaplanka už byla plna, když přišel Alois, oznamuje příchod panstva. V noci přijeli Richard a Felix a ráno přibyla Eliška. Hrabě všechny telegraficky povolal na slavnost.

Morgenstern ještě jednou gratuloval Danělovi s celou rodinou a posléze řekl: »Pane faráři, i my jsme vás chtěli obdarovati, ale víme, že po statcích nebažíte; proto jsme zakoupili na oslavu vašeho jubilea pro kapli tuto monstranci a přejeme si, byste po mnoho roků žehnal jí nám i veškerému lidu.«

Jeden z kaplanů otevřel pouzdro a v pokoji se zatřpytila krásná, hojně zlacená monstrance. Byla už posvěcena, by hned mohl oslavenec vložiti do ní tělo Páně a dáti požehnání.

Daněl poděkoval nejsrdečněji za dary. Nová monstrance v kapli byla dávným jeho přáním.

Zazněl zvonek a všichni se brali do kaple špalírem, který tvořily spolky a lid. Vikář kázal, připomínaje zásluhy nově jmenovaného faráře o církev a mravní povznesení lidu. Pak sloužil Daněl mši sv., při níž vzpomínal na zesnulé rodiče, profesora Kaminského, tetu Vitoušovou a všechny milé a známé . . .

Hrabě Morgenstern v zámku hosty vyčastoval. Při jídle hrála kapela a lid se volně procházel parkem. Odpoledne řada panských kočárů odvážela hosty do Lubovic, kde byl na sále odbýván koncert. Napřed jel Daněl s hrabětem a všude byli vítáni hlučně a srdečně.

Po koncertě se hosté rozjeli, Morgenstern zůstal přes noc v zámku a Daněl se bral večer pěšky k Loukovu. Příležitosť poslal napřed. Toužil po samotě. Ubíraje se dlouhou alejí, vzpomínal na první cestu do zámku. Jak mnoho se za tu dobu změnilo! Celých padesát roků měl před sebou, půl věku práce a snažení! Ale necítil se nikterak unaveným; v údech jeho posud hárala mladá síla, v hlavě rodily se nové plány a v srdci plápolala vroucí láska k lidu. Nesloží ruce do klínu, nechce zaháleti, ale bude pracovati dále. Není u cíle, zbývá ještě mnoho námahy a až složí hlavu k věčnému spánku, musí pokračovati jiní. Daněl viděl, že jest jako kapkou v moři lidstva. Každý má svůj účel a všech snahy směřovati mají ku blahu lidstva. Jakou kdo obdržel hřivnu, tak ať pracuje a koná poslání své na světě . . .

Dvě slabě osvětlená okna označovala Danělovi útulek jeho. Pospíchal ku své kaplance. Však ještě jedno okno ozářené jeho pozornosť zaujalo. Bylo to světlo věčné lampy kostelní. A na nebi plno hvězd matného světla. A Daněl vždycky kráčel za světlem, jiné k němu přiváděl, na ně poukazoval. Světlem tím byla láska k Bohu a lidstvu. Touto drahou ubírati se bude v druhé padesátce, jak dlouho potrvá po vůli Páně nić života jeho.

O moderním malířství.

Podává Dr. **Ant. Podlaha.**

(Pokračování.)

Výrok Schillerův: »Krása jest sloučení reálního a ideálního,« obsahuje v nejstručnější formě celou aesthetiku a odsuzuje každý exklusivně realní směr umělecký. Ale ovšem jenom pod tou výminkou, že umění má opravdu se zabývati krásnem a ke krásnu spěti. To však právě — praví zástupcové verismu — jest bezprávný předpoklad. Princip krásna jest prý pouhým »petitio principii«, a žádným principem. Že krása jest duší a cílem umění, není prý leč neoprávněný a bezdůvodný blud. Nikoliv krása, nýbrž *pravda.* Pyšná korouhev pravdy

má vésti moderní malířství k novým vítězstvím. Stoupenci moderního směru shlížejí soustrastně na staré malířství a nazývají přívržence staré školy »krasomalíři« ve zlém smyslu přebarvovačů pravdy v lež, i viní je, že v měkkém náručí krásy nedbali pravdy. Krása Řeků a cinquecenta platí jim za méně cennou, ne-li dokonce za holou nepřirozenosť.

Pravda — v pravém slova toho smyslu — byla by vskutku vznešeným cílem malířství; avšak neujde nám, v jakém významu jest slovo to míněno. Znamenámeť tu povážlivé změtění pojmů. Neboť, po čem novotáři touží, není pravda, nýbrž *skutečnosť*, a to opětně jen skutečnosť pěti smyslů, takže ocitáme se tu zase před známým nám již bludem. Ale skutečnosť není ještě pravdou. Pravdou stane se skutečnosť teprve tehdy, jestliže ji člověk duchem pojme, poznáním pronikne, jiné o ní přesvědčí, a tím ji v duševní majetek jiných vtělí. Tím se bortí uměle sestrojená identita pravdy a reálnosti, uměle vztyčená zeď, dělící pravdu a idealismus, ale také i uměle vytvořený vzájemný spor mezi pravdou a krásou. Připouštíme, že snad umění za dob dřívějších leckdy ocitlo se v rozporu s pravdou, že snažilo se dosíci krásy ve změkčilém a slabošském významu půvabnosti, že spatřovalo podstatu její ve vnějších stránkách, v líbezné hře tvarů, v neoprávněném vylučování silných kontrastů, v nepravdivém seslabování skutečnosti, v bezpotřebném obrušování všelikých hran a ostrostí. Avšak jakmile ponecháme slovu »krásno« pravé jádro jeho, pak jest naprosto nesprávno, tvrdí li kdo, že již sama snaha po kráse jest na úkor pravdě; vlastní umělecká krása předpokládá pravdu; nepravdivé nemůže býti umělecky krásné.[1])

Stoupenci nového směru hledí dokázati tvrzení své, že staré umění zanedbávalo pravdu, z toho, že prý nevšímalo si nepěkných, odporných a ohyzdných stránek přírody a lidského života. Krajní škola veristická nasadila tudíž veškery páky, aby dohonila, co bylo zameškáno, i dala podnět ku pravému *kultu ohyzdnosti*. Škola ta plane takřka nenávistí ku všemu, co sluje krásou, půvabem a ušlechtilou vznešeností. Co bývalo dosavad konvencionelně oslazováno a okrašlováno, to jest nyní konvencionelně zohyzďováno.[2]) Jest to bez odporu prazvláštní zjev v celých novějších dějinách malířství, jemuž z dřívější doby nelze nic analogického po bok postaviti. Od několika let není takřka výstavy obrazů, v níž bychom se neshledali s obrazy, jež zmrzačilé, zakrnělé a ohyzdné zjevy v přírodě a lidstvu, hnusné pohledy na nemoc, chorobnosť, morální i fysickou schátralosť tak brutálně podávají, že otřesou celým nitrem naším. Toto zohyzďování světa jest, jak níže ještě šíře vyložíme, strannické; mohloť by se z obrazů těch souditi, že svět není leč směsice tělesné a duševní zpustlosti.

Tento veristický, všeliké ideálnosti prázdný směr uvykl sobě užívati zvláštního způsobu vyjadřovacího. Onť tvrdí, že mezi patřením a nazíráním jest veliký rozdíl, jelikož prý patření záleží ve zběžném a širokém pohledu, kdežto nazírání předpokládá zevrubné, pátrající a analysující užívání zraku, a ježto malířství může zobraziti toliko moment jediný, tu že nemá, chce-li zůstati pravdivým, podávati

[1]) *Keppler*, l. c. 209—210.
[2]) *C. Neumann*, o. c. 81.

vlastně zobrazení předmětů, nýbrž že má vystihovati pouze dojem, jejž na oko činí, tedy *impressi*. Odtud směr tento nazývá se *impresionismem.*[3]) Zbytečno tedy prý je dosavad obvyklé »propracování« obrazu, jelikož život a pohyb, jenž všude, i ve zdánlivě mrtvé přírodě se jeví, tím méně dá se malbou vystihnouti, čím více se o to pokoušíme. Ani toto mínění není nové. Vidíme již v Delacroixově denníku, jak často se tento malíř zabýval otázkou, je-li radno obraz propracovati. Mínil, že propracováním oslabuje se a bledne původní inspirace. Při práci té prý konvenience čím dále tím více ovládá ruku i štětec a stírá prvotní přirozený dojem.[4]) Do jisté míry a v jistých případech může býti názor tento pravdivým. Myslíme totiž, že v té věci má veliký účin umělecká individualita. Jsou totiž umělci, jimž nejlépe se zdaří první bezprostřední koncepce a první rychlé její vyjádření. Individuality takové učiní dobře, přestávají-li na prvních tazích štětce a nepouštějí se do propracování svého díla. Známe mnohé obrazy (hlavně ovšem krajinářské) zcela dobré, jež jsouce široce a zběžně na plátno takřka nahozeny, představují »impresse« v dobrém slova smyslu. Známe však též obrazy, jež prozrazují takovou zběžnost v provedení, že zřejmě viní původce svého z nesvědomitosti, z neoprávněné důvěry v první dojem, v první tah stětce — impresse ve špatném slova toho významu. U takových individualit ovšem nehrozí nebezpečí, že by propracováním dílo jejich na ceně ztrácelo.

Než, vraťme se opět ke kultu ohyzdného! Připouštíme, že ohyzdnosť má svoje místo i svoji oprávněnosť v umění znázorňovacím, a vyznáváme rádi, že líčení přírody a života, jež by se ohyzdnosti vyhnouti chtělo, musilo takřka v rukavičkách a na chůdách kráčeti říší skutečnosti. Ale dodáváme: ohyzdnosť jest všude tam na místě, kde toho rozumný účel vyžaduje, kde kráse a dobru slouží za folii, kde protivností svou má účinek odstrašující a polepšující, kde vytčena jest jakožto vlastnosť, jež býti nemá.[5]) Jestliže však malíři zmíněného směru míní, že principem pravdy zavázáni jsou k výlučné službě ohyzdnosti, jestliže zobrazují ohyzdné jen proto, že jest to ohyzdné, je v tom hrozné pobloudení, jež přirovnati lze již jenom k oné odporné náklonnosti sešlých pohanských náboženství k monstrósnímu a ohavnému. Je-liž, tážeme se, ohyzdné jedině pravdivo? aneb náleží-li mu snad větší stupeň pravdivosti? Nepociťují-liž tito malíři, že také zde ve snaze své po pravdě stávají se nepravdivými, že ohyzdné ve přírodě se vyskýtající činí ještě ohyzdnějším, jelikož je ojedinělé, s krásnem nesmísené znázorňují, je z velikého tableau života vystřihují, kdežto ve skutečnosti ohyzdnosť nevyskytuje se nikde úplně osamocena a od všelikého krásna odloučena, nýbrž vždy ve spojení se zjevy jinými jakéhos vyrovnání a smíření dochází, vždy, jsouc sama o sobě dissonancí, v mohutném akkordu ladných tónů zaznívá a zaniká? Příroda a skutečnosť netrápí nás a nevzbuzuje nechuť naši pohledem na ohyzdnosť, jak to činí toto umění; onyť nám ji ukazují v jiném prostředí a světle; onyť nás nedonucují, abychom zrak svůj na ni upírali, nýbrž dovolují, bychom ji přehlédali. Ale toto umění činí divákovi násilí, ono mu vnucuje ohyzdné!

---

[3]) *Reinhart*, o. c.
[4]) *C. Neumann*, o. c. 89.
[5]) *Keppler*, o. c. 211.

Na tomto poblouzení vkusu má nemalou účasť zmíněná již lidovosť našeho moderního umění, jeho blahosklonnosť k nízkému, ku práci a bídě. Jsou malíři, kteří se namáhají předvésti nám nejvěrněji před oči nejstinnější stránky lidského bytí, nejkrutější nouzi, nejhlodavější hlad, bídně odměňovanou práci, na níž lpí slzy, pot i krev, zchátralosť vetchého stáří i zpustlosť lehkomyslného a ztraceného mládí, — zkrátka, veškeru vnější i vnitřní bídu bezejmenců, celý ten srdcervoucí život i skon lidí, jimž osud byl macechou . . . A takž vídáme na moderních obrazech chorobné lidi, bídně živořící v odporných doupatech, vídáme tu vyhublá těla hladovících i zohavené mrtvoly sebevrahů . . .[6]) Avšak není to láska k chudému, není to soucit s hladovícím otrokem strojů, jež pudí umění současné k tomu, by vnořilo se v hlubiny špínou a bídou oplývající, nýbrž jest to záliba v ohyzdnosti. Tou jsouc vedeno, líčí umění ohyzdné, jež nalézá, s takovou bezcitností a bezohledností, že tím sociální otázka může býti jen přiostřena. Štětcem umělců těchto nevládne láska, nýbrž zášť. Tato »socialistická bída v olejových barvách« může bídu skutečnosti jen zvětšiti, nikoliv zmírniti. Sociální demokracie nemůže sobě vhodnějšího umění přáti; takovéto umění jest voda na její mlýn, a jest s ní za jedno ve snaze nespokojenosť uměle rozněcovati. Byť nebylo tu jiné tendence, nežli podati skutečnosť tak zevrubně, jak jen možno, dopouští se přece umění toto bezmála zločinu: zvětšujeť svými ostrými, křiklavými barvami sociální chorobu a provozuje nejbídnější lichvu, která se kdy na bídě bližního prohřešila. Toť není nic jiného, než z chudoby, bídy a z hladu jiných barvy tříti a neštěstí bližního vykořisťovati za tím účelem, aby vzbuzen byl úžas a získány peníze. Směr tento však jest již v úpadku: dříve bývalo na výstavách obrazů jeho rázu na tucty, nyní jich tam bývá již poskrovnu. Jest jen litovati, že tento obrat k lepšímu není ovocem lepšího názoru a poznání, nýbrž že způsoben byl vlastně — vyhladověním. Publikum odsoudilo toto umění k vyhladovění, nebyloť kupcův! Marně byla k jeho záchraně a reklamě strojena umělá sofismata; marně bylo hlásáno, že prý není vlastně ani ještě jisto, co to jest vlastně krásno, že jest to prý pojem více méně elastický, že prý ohyzdnosť jest solí a kořením uměleckého krásna; marně bylo po příkladě čarodějnic v Shakespearově »Macbethu« hlásáno: »Krásné jest šeredné, šeredné jest krásné,« — obecenstvo nedalo se v této věci uvésti v omyl, ono vidělo v šeredném pořád jen šeredné a odvracelo se od něho — byloť ještě příliš zaujato »zastaralým předsudkem«, že umění není na světě k tomu, aby svízele a strasti života ještě uměle rozmnožovalo, nýbrž k tomu, aby život okrášlovalo a ozařovalo, a takž nemohl se nikdo k tomu odhodlati, aby si taková umělecká díla koupil.

Jinou ještě odpověď dostáváme k otázce: Který jest účel malířství? Někteří přijímají zásadu již svrchu vyvrácenou: malířství má malovati, aby malovalo, a dávají jí tento specielní význam: podstata, duše a účel malířství spočívá *v barvě*. Odtud hesla stran proti sobě stojících: zde konturisté, tam *koloristé*. Program školy koloristické hájí důležitou pravdu, jíž dříve nedosti bylo dbáno. Upozorňujeť důrazně na důležitosť barvy v malířství, na kterouž pro komposici,

---

[6]) *Reinhart*, o. c.

kresbu a vedení čar nezřídka téměř docela bylo zapomínáno; nápadnou měrou činil tak Cornelius. [7]) Avšak tato pravda vybujela u koloristů v extrém. Barva jest sice mnoho, není však všecko; ona jest sice velmi důležita, avšak jedině v ní netkví nikterak celé tajemství malířství, aniž v ní spočívá odpověď na otázku po účelu malířství. Výstřední přeceňování barvy vede k zanedbávání duchového, ideálního obsahu, k záhubnému podceňování umělecké komposice a uměleckého učlánkování, ono svádí k pohrdání kresbou a konturami, slovem, k zániku slohu. Barvě všechna česť; jestiť srdcem a krví malířství. Avšak krev ze srdce proudí se účelně vedenými tepnami; jinak zajisté nic nebyla by platna, rozplynula by se v krvavé louže. A podobně i barvu dlužno ponechati v určitých tepnách čar, sic jinak nesvede nic a utvoří ohyzdné kaňky. Není to přece již zrak normální, jenž ve přírodě a ve skutečnosti pro samé barevné dojmy nevidí již ani žádných čar; toť není leč pro stromy neviděti lesa. Ovšem že tu přiléhá barva těsně k barvě, avšak právě linie tvoří její hranice a jest každé barvě uzdou a mírou. Linie musí tvořiti kostru každého uměleckého díla a pevnou strukturu jeho organismu, jinak zvrhnou se krajinomalby v barvové omáčky, ať jsou jasné aneb temné, to nemění na věci ničeho, a postava lidská stane se mlhovitým fantómem aneb ubohým mrzákem, jehož kostní struktura zničena jest chorobou.

Barvový paroxismus vedl ke zneužití nové pleinairové techniky, a toto zneužití — v tom také zde spočívá tragičnosť — zmařilo právě to, co modernímu umění jest cílem největším — pravdivosť. Vybojovaná volnosť barev zvrhla se v manýrovanosť, a manýrovanosť jest vždy protivou přirozenosti. [8]) Nadáli bychom se sice, že snaha moderních malířů, stavěti se stále ve službu přírodní pravdivosti, musí je ostříhati před tím, aby nestali se konvencionelními a šablonovitými; to však platí toliko o nejpovolanějších z nich; většina jich vidí a maluje tak, jak vidí a malují vůdčí jejich mistři, jež zbožňují; tak bylo jeden čas modou, pleť violetně malovati, poněvadž to Manet někdy činíval. [9]) Za příkladem mistrů svých viděli epigoni všude jen a jen jasné barvy; nastal pravý kult bledých, modravých, zelenavých, fialových tónů; nebylo žádného temna ani temnosvitu, žádných nesmíšených, plných, sytých, tmavých barev. »Jest rozhodně nepřípustno,« praví anonymní autor sensačního spisku »Rembrandt als Erzieher«, [10]) »jestliže z bohaté palety přírodní vyvoluje se jeden jediný tón a jestliže se pak privileguje; toť podobá se umělůstkám Paganiniho na G- struně; jest to virtuosnosť, nikoliv umění. Stinnou stránkou jasnomalby jest, že nemá — stínů . . .«

Nejoblíbenějším miláčkem moderního malířství jest *krajinářství*. [11]) Veškeren moderní proud časový, bouřný pokrok věd přírodních, jež ve vítězném opojení pozbývají nezřídka i poslední špetku skromnosti, umírněnosti a rozvahy, a jež povolání své v tom spatřují, aby filosofii

---

[7]) Dr. *M. Tyrš*, O podmínkách vývoje a zdaru činnosti umělecké, 1873., str 20.

[8]) *Keppler*, o. c. 214.

[9]) *Ranzoni*, o. c. 27.

[10]) 37. vyd., str. 213.

[11]) Srvn. *C. Neumann*, »Die Vorherrschaft der Landschaftsmalerei«, v jeho spise »Der Kampf um die neue Kunst«, 102—122.

nohama šlapaly, ba dokonce, aby trůn, jejž druhdy náboženství zaujímalo, okkupovaly; dále převahou materialistický směr moderního života, zbystření smyslů pro pojímání skutečnosti, pokroky technické, differencovaný cit pro barvy, to vše vábí malířství stále a stále na toto pole. A na něm dosahuje moderní malířství, jakož jsme již výše byli řekli, skutečně nejlepších svých úspěchů: zde předstihlo ve mnohé příčině dřívější umění a skutečně postavilo mnoho nového na místě přežilého starého. Princip malby »krásných« krajin jest opuštěn. Moderní snažení umělecké chce podávati přírodu bez umělé appretury, bez nivelisujícího hladkomalířství, bez obrušujících pomůcek, bez vkládání vlastních reflexí a komposicí, v bezstarostně odvážném vrhu, ve vysokém, širokém, drsném nánosu barev, v milieu volného vzduchu a plného světla, v třaslavých konturách, ve zběžném zachycení momentním. Tento nový směr krajinářství nevyhledává již výběračně zvlášť zajímavé aneb velikolepé scény přírodní; dává spíše přednosť tomu, co dříve bývalo popelkou, volí sobě skromné a nevzhledné, ba i drsné stránky přírody, a chce je přivésti k platnosti a účinu. Jsou to tedy skromné půvaby »latentní poesie« jednotvárných melancholických končin, ve sněhu a ledu ztuhlých plání, lehkým výparem obestřených luk a polí, v poledním slunci se stápějících lad, lesknoucích se vodních hladin, sluneční září oblitých stromů, vzplývajících ranních mlh, teskného soumraku i těžké atmosféry před bouří . . .[12]) V této věci vykonalo moderní malířství skutečně — jak již svrchu jsme byli podotkli — mnoho velikého, trvalého, potěšitelného. Z našich malířů možno uvésti zde s pochvalou *A. Slavíčka*, *Fr. Kavána, Zd. Braunerovou, Ant. Hudečka* a j.

Ale ovšem v žádném oboru neroztahuje se moderní malgigerlství odporněji jako právě v krajinomalbě. Po boku dobrých prací derou se do popředí u velikém počtu a s neskromnou dotěrností četné nestvůry moderní techniky, karrikatury moderního názoru na přírodu a moderního zobrazování přírody. Intimismus vybujel zhusta v trivialismus, jenž blouzní jen po nízkém, nicotném, nezajímavém, nepůvabném a jednotvárném, a libuje sobě v nejšpinavějších barvách, krásu přímo perhoreskuje jako klamavou lež a jakožto olíčenou masku, jež prý zastírá podstatu přírody. S technikou a barvou, zvláště s pleinairem, provozuje se neumělecký sport. Čím neomaleněji a hruběji kdo maluje, tím bezpečněji se domnívá, že kráčí ve stopách přírody. Pročež malují mnozí takřka ne více štětcem, ale natěračskou štětkou, palcem a lžící zednickou; nanášejí v neslýchaném kaňhalství celé hory barev na plátno, takže obrazy jejich vyhlížejí jako reliéfové mapy. Mažou barvu na barvu, jednu nad druhou křiklavější, i domnívají se, že tím budou moci vystihnouti barevnou hru přírody. Snaha, namalovati zeleň luk a stromů v plné záři sluneční, vytvořila obrazy, jež vyznamenávají se nanejvýš nepřirozeným koloritem. Nebylo toho dbáno, že barvitá část z přírody a skutečnosti vyříznutá, v rámec pojatá a na stěnu zavěšená přece zcela jinak vypadá nežli venku ve veliké panorámě přírody; neboť tam hraničí s jinými říšemi barev, jež ji doplňují, jež jsou příbuzny jejím barevným akkordům a její dissonance vyrovnávají; zde však jest z veliké symfonie vytržena a tu buď bez účinku zaniká aneb hla-

[12]) *Archiv f. kirchl. Kunst*, 67.

sitě a ryčně křičí. Odtud jde, že na mnohých obrazech pleinairových zeleň přírody, byť za pomoci moderně obohacené palety sebe rafinovaněji dle přírody byla malována, přece jeví se nepravdivou, mrtvou a chladnou. A malované světlo sluneční, nechať sebe virtuosněji jest napodobeno, nedosáhne přece ani zdaleka tupým svým svitem lesku skutečného, světla slunečního, lesku, jenž jest sice ostrý, avšak zároveň i blahý, měkký a teplý — a dosáhne ho tím méně, čím drsněji jeho reflexy na předmětech bývají podávány.

Moderní výstavy bývají dle výroku Lenbachova mnohdy výstavami choromyslných barvířů anilinových. Módní malíři holdují nepřirozenému koloritu a malují světlo, jež nevrhá stínů; zahrávají si se světlem jako děti s ohněm. »Účelem světla,« praví Lenbach, »jest, aby podstatné věci náležitě vytklo; avšak světlo jakožto sebeúčel jest hříčka, nikoliv umění.«

Individualismus stává se nevázaným subjektivismem, jenž neuznává žádných pravidel, aniž zákonů, jenž nechce býti tlumočníkem a orgánem přírody, nýbrž z přírody činí otrokyni své svévole a svých vrtochů, oběť svých blouznivých a ztřeštěných nápadů.

Vidíme tedy, že ani barva nemůže býti vším, a barevná technika že nemůže býti vlastním účelem, nýbrž toliko prostředkem k dosažení účelu. Také v oblasti barev zůstane sice příroda malíři velikou učitelkou, avšak také zde nedostačí, aby toliko zevnějšíma očima viděl a spatřené namaloval. Onť musí to, co vidí, se stanoviska vyšší účelnosti ovládnouti, umělecky zmoci a oduševniti, jinak zůstane také jeho barva mrtvou; jinak snad provede umělůstky, nikoli však umělecká díla.

Místo bývalého malířství figurálního, genreového, charakterního a zvykoslovného, chce zaujati malířství, řídící se heslem: žádné programové malířství, žádné illustrační umění, žádné malované děje a anekdoty, žádné malované novelly, nýbrž prostě malířství, jež odříká se všeho vypravujícího obsahu a podává pouze skutečný život beze všech reflexí v něj vnášených. Také zde jeví se patrná náklonnosť ke každodennímu, obyčejnému a triviálnímu. Tento směr byl inaugurován Adolfem Menzlem, Vilémem Laiblem a matadorem tohoto směru, Maxem Liebermannem. Připomenouti sluší, že Liebermann sám aspoň akcentováním podstatného a významného hledí zachrániti vnitřní hodnotu svých výtvorů; za to však jeho přehorliví epigoni snaží se všemožně o to, aby život lidský vylíčili v nejhnusnější hnusnosti. Mluvívá se v »odborných« kruzích s hlučnou pochvalou o tomto »umění«, i byl jeho vznik a vzrůst nadšeně pozdravován. Ale obecenstvo chová se proti němu dosud skepticky, a prostý rozum lidský bude se vždy tázati, zdaž malíř, jenž chce život lidský dokonale vylíčiti, musí vymýtiti z něho všechen hlubší obsah, veškeru poesii a po případě i veškeren humor?

Nicméně jest bohudík dosud dosti malířů, kteří do moderního pojímání skutečnosti dovedou vkládati ještě jiskru ducha a citu, poesie a humoru, jakož i šťastným jakýms kompromisem s moderní technikou slučovati i dobré stránky staré techniky a kresby.

(Pokračování.)

Orel.

Sny spřádal v rodném hnízdě na temeně skály
o letu závratném a zraky touhou plály
v dál křídla rozpjati a volně plouti vzduchem.
Nač poutat orlí vzlet v tom skalním koutě hluchém,
kde mrzout kulich skuhrá s celou rotou soví,
kde před zraky mu jestřáb kolem hnízda loví.
Jen až mu křídla vzrostou, nad všechny on v lese
jak střela v rychlém letu k slunci výš se vznese.

Tich orel sedával na oprýskané stěně,
v kraj sluncem zalitý zrak ztápěl zachmuřeně
v tu kyprou svěží zeleň, zlatých klasů lány,
v tu nedohlednou dál a drápy rozpoutány
svor tvrdý drtily jen malomocným vztekem,
však prchne čas i vzdory, přijde síla s věkem. — —
Jen až mu křídla vzrostou, nad všechny on v lese
jak střela v rychlém letu k slunci výš se vznese.

Zde v dusné plísni skal jak vězeň žít má stále
a posměchem být ptákům svobody syn krále,
jejž v úctě poslouchat má jednou říše ptačí?
Však rozletí se brzy, co mu síly stačí
v dál blankytnou až tam, kde zlaté růže planou
ve sněhu oblaků nad nivou požehnanou.
Jen až mu křídla vzrostou, nad všechny on v lese
jak střela v rychlém letu k slunci výš se vznese.

Tak tiše plouti bude až ke slunci dálí
a v náruč klesne mu, nechť křídla sobě spálí,
jas ohně milejší než plíseň skály šedé.
Nechť letí peruti, jež bystré oko vede
v tu modrou dálku snivou jasem všehomíra,
jež s rozpjatými lokty klín mu otevírá. — — —
Jen až mu křídla vzrostou, nad všechny on v lese
jak střela v rychlém letu k slunci výš se vznese.

Den sladkých snů a tuch se blížil k svému zrání,
jak plný zlatý klas když pod kosou šíj sklání,
by zrním splatil pot, jenž v parnu skrápěl čelo.
Dvé orlích perutí se v ohni slunce chvělo,
vzduch jasný brázdila ta ocelová vesla,
však nezkrocená touha výš a výš je nesla . . .
V tom třeskla rána lesem — — — orel perutěmi
jen tiše zamával — — a již se řítil k zemi — — —

Miloslav Javorník.

O Heckerovi a heckerismu.

Časová úvaha.

Píše **František Vaněček.**

(Dokončení.)

III.

Heckerův apoštolát tiskový.

lliot vypráví původ Heckerova záměru, zmocniti se tisku a jím apoštolovati. Jednoho nedělního odpoledne poblíž krásného protestantského kostela v New-Yorku byly po obou stranách ulice vozy, na nichž všichni vozkové četli, a podle zábradlí ulice po obou stranách šli pěší, každý se svou četbou. Praktická mysl Heckerova ihned viděla pěšinku, po níž by bylo lze dostati se až tam, kam Slovo Boží nezapadá. Pohled na čtoucí chodce newyorské byl mu podnětem pro »apoštolát tisku«. V tisku jest ovzduší vzdělaného lidstva. Hecker viděl, že z tisku pochází zlo, jímž trpí lidstvo; rozpoznal kořen nákazy v tisku, jako lékař vidí příčinu zimnice v nepříznivém ponebí. Zanesen pracemi misionářskými, chopil se péra a napsal od r. 1853.—1858. dva spisy: »Questions of the Soul« a »Aspirations of Nature«. Hecker celý svůj život činil si otázku, kterak by tisk mohl býti očištěn; toutéž otázkou zahrnoval všechny své známé. Proto byl odhodlán věnovati otázce tisku všecky práce své kongregace. *Sluší však podotknouti, že sotva byl některý souvěkovec jeho více přesvědčen o důležitosti mluveného slova, které rozsíval hojněji než kdokoliv jiný a jímž ohnivě a srozumitelně apoštoloval. Však Hecker též cítil, že Prozřetelnosť Boží, jež učinila tisk dorozumívacím prostředkem naší doby, též žádá, aby tisk byl přívěskem mluveného slova.* Byl přesvědčen, že náboženství musí se zmocniti tisku. Nepohlížel na tisk jako na mimořádný prostředek pro křesťanské vyučování, ale měl dva prostředky pro vzdělání křesťanské: řeč a tisk, ani kazatel bez tisku, ani tisk bez kazatele (Elliot, 349.). Kdysi při lektuře »Mniši západu« byl unesen výmluvností Montalembertovou, jíž velebil lopatu jako nástroj civilisace křesťanské, kterou divoké hordy středověku předělány byly v pracovité zemědělce. »Daleko více,« pravil Hecker, »lze velebiti tiskací stroj jako nástroj světla Božího pro všechno lidstvo.« Věřil v moc sazečských typů, jako věřil v kazatelnu, a proto byl přesvědčen, že tiskárna patří k jeho konventu jako kazatelna do kostela. Tak může jeho malá kongregace shromážditi kolem sebe tisíce posluchačů, které by žádné kázaní do kostela nedostalo. Celý svůj plán v životě svém už neuskutečnil.

Po založení své kongregace vydal tiskem »Paulist Sermons« r. 1861. Válka zdržela další rozvoj. Ve snaze po zdokonalení tisku pojal myšlénku, založiti veliký katolický denník. Začal s periodickým listem »*The Catholic World*«, jehož první a největší zásluhou jest, že spojil duchovně všecky katolické bojovníky Spojených států, a druhou, že před nekatolickým obyvatelstvem představoval cítění a

smýšlení církve katolické, a to takým způsobem, že si získal úctu před nekatolíky, z nichž velmi mnohé pohnul ku konversi. Velikého soupeře měl »*The Catholic World*« v illustrovaných měsíčnících, avšak úloze své dostál věrně, podávaje solidní nauky katolické proti špinavým zkrouceninám nepřátel. Druhým zamilovaným podnikem jeho tiskového apoštolátu byl časopis pro mládež: »The Young Catholic« (Mladý katolík), jímž chtěl od mladosti sobě odchovati čtenářstvo pro budoucnost. Jeho myšlénka zrodila celý zástup soupeřů, z nichž každý ve svém směru chtěl si mládež získati. Jiní mu ukradli jeho myšlénku; důkaz, že nebyla špatná.

Dalším dílem jeho byla »The Catholic publication Society« (katolické vydavatelské družstvo), jehož úkolem bylo, pomocí tisku katolického vyvraceti předsudky a získávati konvertity. Odtud měla vycházeti tiskem praktická katolická pojednání, která obětivými osobami měla býti v každé osadě rozšiřována; cena letáku byla pouze výrobní. Každý leták byl kratinký: obyčejně 3 až 4 stránky malého formátu. Některé vyšly jedenkrát, jiné v mnoha vydáních, čítajíce miliony výtisků.

P. Hecker říkával: »Tři stránky pravdy obrátí celý bludný život.« Nejznámějším jest jeho traktát: »Is it honest?« (Jest to poctivé?), v němž velikými literami uvádí nejobyčejnější pomluvy o katolické církvi a vyvrací je (o užívání bible, odpustcích, zpovědi atd.). Uvedený traktát získal mnoho konvertitů, kteří, toužíce zvěděti pravdu o katolické církvi, seznali, že byli podvedeni, a že výčitky a námitky proti církvi jsou pomluvou bídných lidí anebo překroucením pravdy. V letácích užíval všech forem: povídky, rozmluvy, jinotaje, důvodů, jak kdy uznal za dobré, ale vždy psal slohem prostým, snadně přístupným.

Odkud bral peníze? Poněvadž letáky měly býti velmi laciné, třeba pod cenou výrobní, rozeslal okružníky po všem duchovenstvu Spojených států, ale odpověděli pouze někteří. Potom obrátil se na koncil Baltimorský r. 1866., který uznal jeho námahu a výborné zámysly, v § 500. svých usnesení doporučil »katolické družstvo tiskové« a nařídil výroční sbírku v jeho prospěch. Hecker radostí plesal nad uznáním, které mu koncil Baltimorský vzdal. Měl se svým družstvem nemalou potíž, neboť při obrovském nákladě musil přece hledati podpory, jimiž by hradil schodek. R. 1871. jednalo se o koupi denníku za 300.000 dollarů. Hecker pracoval, aby sebral potřebnou sumu; pomocí arcibiskupa Mc. Closkeye, jenž značnou částku upsal, dařilo se věci dosti dobře. »Však,« píše Elliot, »brzy do toho byli povoláni doktoři, a věc uvízla.« Bezpochyby, že chtěli míti vše náramně dokonalé a uvažovali nekonečně dlouho jako v Římě, když obléhali Saguntum.

Také tato myšlénka Heckerova byla uznávána. James Parton v »Atlantic Monthly« psal o skryté misionářské síle v církvi, jaká jest v organisaci Paulistů. Píše: »Jak mocný to podnik! Dejme tomu, že 6 nejschopnějších Američanů žije tak (jako Paulisti), osvobozeni od všech světských starostí, ve svorné odloučené společnosti, a přece blízko centra se 12 horlivými, nadanými mladými muži, aby jim pomáhali a je obveselovali, spojeni s tisíci organisacemi v zemi, které pomáhají rozdělovati jejich spisy, v každém městě prostorná

budova, v níž lze snadně dosáhnouti slyšení posluchačům, kteří na rtech jejich visí. Co by vykonalo za jeden život takové družstvo?«

Hecker meškal několik týdnů ve Švýcarsku r. 1874. Příčina jeho pobytu nebylo zdraví, jako pobyt u výtečného kanovníka Schordereta, apoštola tisku ve Švýcarsku. Biskup Mermillod žádal si dlouho, aby tito dva muži se setkali. Hecker píše o shledání takto: »Msgr. Mermillod toužil už dávno, abych poznal kanovníka Schordereta při nahodilé snad návštěvě Švýcarska, poněvadž se též on horlivě tiskem zabírá. To byla první příčina, proč jsem navštívil místo. Mé překvapení bylo velmi radostné, když jsem poznal, že sorganisoval či začal organisovati společnost dívek, které sázely atd., žily ve společnosti a pracovaly z lásky k Bohu v apoštolátě tisku Vydává několik časopisů a denníků. (Schorderet již zemřel, jeho societa však prospívá a má značný dorost. Schorderet byl též znám s J. Em. nejdp. kardinálem Schoenbornem, s nímž studoval jistý čas v Římě. Pozn. sp.) Dům, v němž žijí členové společnosti, jest také knihoskladem a tiskárnou. Každá dívka má svůj pokojíček. Patronem mají sv. Pavla. Kanovník Schorderet jest naplněn myšlénkou sv. Pavla, jako velikého ochrance tisku, prvního křesťanského žurnalisty. Co bylo dávno mým snem, zde jsem již shledal uskutečněno. Názory naše o misii tisku, o nutném obíhání jeho na obranu víry byly stejné, viděli jsme, že jest to druh křesťanské oběti našich dnů. Můžete si pomyslit, jaký zájem, radosť nám způsobilo naše shledání a naše rozmluvy! Dílo Schorderetovo jest doplněním »katolického tiskového družstva« v New-Yorku.«

Tolik o apoštolátě tisku.

Pravili jsme, že Hecker ve svých spisech, vyjádřil-li se mylně a bludně, sám již napřed se podrobil. Svědčí o tom jeho šestero pravidel tiskových, které dokazují jeho oddanosť k církvi nade vši pochybnosť. V jednom listě, psaném právě *před koncilem Vatikánským*, udává pravidla pro spisovatele:

1. Absolutní, úplná oddanost k autoritě církve, kdekoliv a kdykoliv vyjádřené, jako k autoritě Boží na zemi po všechny časy.

2. Hledati v také disposici pravého ducha církve a býti jím řízenu jako moudrostí Nejvyššího.

3. *Zachovati mysl svou před každou náklonností ku školám, stranám a osobám v církvi, tak aby nic ve mně nemohlo brániti světlu a řízení Ducha Svatého.*

4. Nastane-li nějaký konflikt o slovo, o spis, dílo aneb hnutí, v němž Hecker jest interesován, zkoušejte znovu. Je-li špatné, ať je hned odvolá. Není-li, pak se ptejte: jest věc tak důležita, že vyžaduje obrany a odražení útoků? Není-li tak důležitou, pak bez odkladu a snad na újmu jiných prací odsuďte Heckera k prostému mlčení.

5. Uprostřed nedokonalostí, zneužití a skandálů a pod. lidské stránky v církvi, nikdy nedovol sobě mysliti aneb vyjádřiti slovem, které by pochybovalo o katolické víře, aneb by chránilo ducha neposlušnosti.

6. To maje na zřeteli, buď vážným a horlivým přítelem každého pokroku a pracuj ze všech sil na jeho zdokonalení pomocí existujících organisací a autorit.

Šestero uvedených zásad Heckerových stačí, aby, co se dotýká jeho vůle, byla patrna dokonalá oddanost církvi, o které nemůže býti žádné pochybnosti. Tak psal Hecker *před* koncilem Vatikánským, po něm byl zajisté jen utvrzen v zásadě oddanosti a poslušnosti.

Hecker měl býti na koncilu Vatikánském zástupcem nemocného biskupa Rosencranse (konvertita, bratr generála Rosencranse, konvertity). Z doby jeho druhého pobytu v Římě jsou všechny jeho projevy plny oddanosti k církvi a plny víry v neomylnost papežovu. Nežli šel na koncil, kázal v kostele Paulistů: »Vždy jsem slyšel hlas Říma jako hlas pravdy.«

Když Döllingerovci psali své fráze o obnovení církve, psal: »Döllingerovci nerozumějí sami, co líčí jako tužby své — obnova církve — může jedině býti provedena vedením Ducha Svatého církví, a že to možno provésti toliko synovskou oddaností k božské zevnější autoritě.«

Mohli bychom uvésti více podobných míst, ale ustáváme, poněvadž uvedená úplně dostačují.

Na konci projevujeme přání, aby šestero zásad Heckerových bylo pravidlem všech katolických spisovatelů.

Črty z cesty po Slovensku.

Píše **Tomáš Škrdle.**

(Pokračování.)

Píšťany a Teplice.

Zubožené Slovensko oplývá různými krásami a bohatstvími přírody, zvláště minerálními vřídly.

Dne 28. července vyjel jsem odpoledne z Trnavy; ve vlaku seděla židovka z Afriky, zlámala si ruku a jela se léčit do Píšťan. Mladý israelita hned s ní zavedl řeč o obchodě v Africe; židovka si mu stěžovala, že jim tam Arabové přebírají obchod, chodíce se zbožím po vsích. Toť se rozumí, po vsích smějí choditi za obchodem jen židé! Proti mně seděla starší žena, upřímná Slovenka. Čte Kollarovy »Katolické Noviny« i jiné katolické časopisy a nábožné knihy a zvěděvši, že jsem z Prahy, zvolala: »a čo to tam robitě v Praze s tím Husem? Vždyť to byl kacíř!«

Do Píšťan jede se z nádraží omnibusem, na němž bylo napsáno: byty od 4 zl. výše. To mne zarazilo, ale šťastnou náhodou dostal jsem se do domku Slováka, faráře na odpočinku, Josefa Totha, v Panské ulici č. 8. Má tam v přízemí jedenáct bytů pro hosty, i žádal za nocleh pouze 1 zl. Kdo z turistů navštíví Píšťany, byt jeho mu doporučuji.

Píšťany patří Fr. hraběti Erdödymu, ale lázně najal si žid. Platí mu ročně 50.000 zl. nájmu a za každých pět roků přidá

o 5.000 zl. více. Zřídla Píšťanská byla již r. 1551. známa, lázně však pro větší počet hostí pohodlně zařízeny teprve r. 1822. Užívá se jich proti pakostnici, naběhlosti žláz, při chorobách krtičnatých, zlaté žíle atd. Píšťany nabývají zvláštní důležitosti především svým bahnem, i jsou nazývány Karlovými Vary pro rheumatiky. Letní saisona trvá od 1. května do konce září, ale i v zimě jest o nemocné postaráno. Vedle různých nádherných budov (je zde 130 domů se 400 jizbami) jest v Píšťanech chudinský špitál pro domácí chudé stoliční a dělnický pensionát. Do pensionátu přijímají se nejprve nemocní dělníci tovární a bánští; teprve, je-li místa, dělníci vůbec. V první třídě platí nemocný dělník 98 kr., ve druhé třídě 67 kr. denně za příbytek a zaopatření, v čemž jsou také počítány lázně.

Velká většina obchodů v Píšťanech patří židům, i vinárny a hostince, takže Češi, s nimiž jsem mluvil, pravili mi, že jsou již celí »košer«.

Procházeje lázněmi vykoupal jsem se v chladném Váhu a naslouchal jsem pak lázeňské hudbě. Pozoroval jsem lid: tu kulhá dáma, tam vezou důstojníka, tu se podpírá o hůlčičku pán, tam vezou stařenu, a — k tomu hraje veselá hudba, a zvonivý smích ozývá se okolím: jeden vzdychá a druhý se směje.

Večeřel jsem u křesťana v hotelu Fischerově, jejž k přání české společnosti i z vlastního seznání doporučuji turistům a lázeňským hostem. Psal jsem si denník. Přisedl ke mně důstojník s paní. Mluvili německy, ale když jim večeře nejlépe chutnala, začali šveholit po česku. Myslili si: ten germán nebo maďar vedle — jako já — tomu nerozumí. Když se poroučeli, odpověděl jsem česky, i byli nad tím celí překvapeni.

Přisedl jsem k české společnosti a hned jsme byli v sobě pro Husa a pro výčitku, že prý my kněží jsme nevlastenečtí. Bil jsem se statečně. V hostincích a na cestách boje nevyhledávám a nemiluji, ale je-li mi vnucen, nedám se nikde a nikomu.

Češi si Píšťany velice chválili a uváděli příklady úplného uzdravení. Přišli tam lidé s ochromenýma nohama a vrátili se domů zdrávi. Vděčný Polák, jenž se tam uzdravil, zakoupil uprostřed lázní místo, postavil tam sochu Panny Marie a opatřil ji polským nápisem. K večeru hořely u sochy dvě svíce, což mne mile dojalo.

Druhého dne ráno jel jsem dále do Trenčanských Teplic. Vedle stanice jest víska, Trenčín-Teplá a hodinu od dráhy jsou lázně. Spojení sprostředkují kočáry, omnibus a pošta. Jel jsem s Moravkou, jež má v lázních obchod s papučemi. Čecha a Moravana najde tu na Slovensku člověk často, a v průmyslových závodech zaujímají Češi vynikající místa úřednická.

Trenčanské Teplice činí dojem elegantního lázeňského místa. Leží v příjemné kotlině, porostlé stromovím a bujnou travou. Krásné toto údolí obetkáno jest se tří stran horami, hustým lesem porostlými. Proniká-li tento vzduch a toto stromoví zlaté slunce, jest zde milý pobyt.

Byl pátek, slunce mile hřálo, a lázeňská kapela obveselovala obecenstvo, jež se buď kolem usadilo nebo procházelo. I měl jsem tedy obraz lázeňského života před očima. Seznámil jsem se tam s moravským kaplanem Rud. Bayerem z Frenštátu, v jehož bytě

jsem postně poobědval. Vedl mne do lázeňské čítárny, a tu jsme viděli mnoho českých časopisů, ale žádných katolických. Odtud vydali jsme se na horu Klepáč, 1842 stop vysokou, ale rozhled do okolí nestál za tak veliké namáhání.

Dr. Fr. Sláma píše ve svém »Průvodci po Slovensku« str. 79 takto: Lázně trenčansko-teplické požívají nyní již pověsti světové. Nejstarší zřídlo objeveno bylo před 500 lety. Pastýř ze vsi Teplé náhodou došel k bahnisku, z něhož se kouřilo, a vykoupal v něm svou zraněnou nohu. Odlehčilo se mu a vykoupav se několikráte, uzdravil se úplně. Lidé jiní, dověděvše se o zázračné vodě, spěchali tam se svými neduhy, a pověsť léčivého zřídla vždy dále se šířila. Vydáváť za hodinu na 2000 věder vody. Účinek vody na hostec jest zázračný.

Trenčanské Teplice náležejí nyní Dr. Janu N. Heinrichovi, známému majetníku srbských lázní budínských a římských ve Vídni. Koupil Teplice r. 1883. od knížete de Castris za dva miliony zl.

Vrutka — Turč. Sv. Martin.

Ve vlaku sešel jsem se s elegantním panáčkem z Moravy, s farářem K. Bezstarosti, jenž se ubíral do sev. Slovenska do lázní. — V Žilíně se křižují tři dráhy, i přesedli jsme a ve Vrutkách jsme nocovali — v hotelu u žida.

Ráno v šest hodin byl jsem již na nádraží, a jelikož vlak jel do Sv. Martina až v sedm hodin, sedl jsem si do koutku a modlil se hory.

Přistoupí ke mně pán a ptá se: »Co to čtete?« Jářku: »Modlím se,« a více jsem si ho nevšímal.

Na peronu mne zase osloví: Kam jedete? Odpovídám: »Do Turč. Sv. Martina.« On: A tam bydlí ten panslάv Dula! Já: »Co je to panslάv a proč je panslάv? On: Vždyť byl přece v Praze na slavnosti! (roz. Palackého.) Já: A co je na tom: Němec navštěvuje Němce, Slovan Slovana, to není nic špatného. Domníval jsem se, že je to dotíravý žid a Němec, a zatím to byl maďarský »služný«, tolik asi jako u nás okresní hejtman. — On: Dula jest maďarský občan, jí maďarský chléb, i má zůstati doma. Já: On nejí maďarský chléb, on jí svůj chléb, slovenský chléb. On začal velebiti maďarskou svobodu a řekl: U nás panuje všeobecná svoboda. Já — posměšně: Ano, u vás panuje krásná svoboda, viděl jsem tu krásnou svobodu od Prešpurku až sem. — Řeč přišla na Prahu, a můj odpůrce pravil: Tam jsou Němci od Čechů pronásledováni. Já:. Bydlím v Praze a pravím, že tomu není tak. On: Češi v Praze, to je samá pakáž! Já: Pane, po těchto slovech s vámi více nemluvím a jdu pryč. — Nevěděl jsem, s kým mluvím; myslil jsem, že je to, jak jsem pravil, Němec a israelita.

V Turč. Sv. Martině byla má první cesta do starobylého chrámu sv. Martina, kdež jsem vykonal svoji ranní pobožnosť. Prohlédnuv si chrám, procházel jsem se po městě. Je to městečko malé, nevýstavné, má jen as 2.000 obyvatelů, ale opravdových, neprodajných Slováků. Zde jest slovenské obecní zastupitelstvo, hasičský spolek se sloven-

ským velením, zde jest národní banka »Tatra«, odtud do dalekých krajů zbědovaného a klesajícího Slovenska rozlétají se slova útěchy, sem ročně putují věrní bratří slovenští, aby pookřáli, aby si dodali síly a odvahy v bídných časech.

Odebral jsem se do Národního domu a tu jsem šťastnou náhodou nalezl Čecha, p. ředitele Klem. Čermáka, archeologa z Čáslavi, jenž zde v Museu urovnával archeologické sbírky. Ten mne jakž takž ihned seznámil s národními poměry v Turč. Sv. Martině a vedl mne do redakce »Národních Novin«, kdež právě pracovali redaktoři: Ambro Pietor (katolík), Svetozar Hurban Vajanský (luterán), Ďuro Čajda (katolík) a Jos. Skultéty (luterán). Pátý redaktor Isidor Žák (katolík) seděl právě v žaláři, a Ambro Pietor měl jíti do žaláře na podzim. Redakce »Národních Novin«, které třikrát týdně vycházejí, jest v domě vlastence a advokáta Dr. Pavla Mudroně, i rád bych se mu byl představil, neboť jsem o něm již dříve mnoho četl, ale nebyl právě v Turč. Sv. Martině. Došel jsem tedy k jeho zeti, advokátu Andreji Halašovi, jenž mne vlídně přijal.

Odtud jsem šel do národní tiskárny, jež byla založena r. 1869. Šel jsem tam okolo bývalého domu Matičního; nebyl ještě dohotoven a už byl zavřen, i stojí tu v tomto zuboženém stavu podnes; od façady dolů není ani omaltován. V přízemí hnije v něm Museum, a v hořejších místnostech ubytoval se okresní soud. Maďarský správce zrušeného Matičního domu má za jeho správu ročně 600 zl., a z jmění Matice vydávají se v Pešti slovenským jazykem maďaronské »Narodnie Noviny« ve směru vlády.

Tento smutný, zavřený dům jest znakem slovenské zuboženosti. Aj, jaký to byl život, když se tu utěšeně rozvíjela činnosť Matice slovenské, r. 1861. založené! Otevřte VII. ročník »Vlasti« a čtěte tam o úctě, jakou lnula Matice k prvnímu předsedovi, biskupu Št. Moysesovi! A ta obětivosť pro Matici! Opat Červeň odkazuje Matici 50.000 zl. a za života dal jí 1.000 zl.; biskup Moyses odkazuje jí na 7.000 zl. a opat Dr. Jos. Kozáček daruje 1.050 zl. a sám Jeho Veličenstvo císař pán vykázal jí darem 1.000 zl. Zřízeno bylo při ní Museum, spolková tiskárna, vydávány byly knihy, dávána byla stipendia. R. 1867. měla Matice již 1112 členů, a majetek její vzrostl r. 1875. na 95.867 zl., ale když byla Matice v nejlepším, ministerstvo uherské ji 29. ledna 1875. rozpustilo jako spolek panslávský a nešetrný. I lká nad tím Tóma Šmýd ve »Vlasti«, VII., 632. takto: »Mezi zabavenými spisy byly také mnohé vzácné rukopisy a knihy, hlavně vzácné příspěvky pro »Sborník slovenských narodniech piesní, povestí, porekadiel, hádok, hier, obyčajov i povier. Zánikem Matice a zabráním jejího majetku zároveň učinila se náramná škoda jednotlivým spisovatelům slovenským, jejichž dlouholeté trudy a peněžité výdaje tato konfiskace jedním rázem zničila.«

A zde, v této Mekce Slovenska, bylo také slovenské gymnasium evangelické. Mimo to měli evangelíci gymnasium ve V. Revúci a též slovenskou učitelskou preparandu; katolíci měli gymnasium v Kláštore pod Zniovom; obě strany přinášely pro své ústavy nadšené oběti, ale i ty zastihl maďarský mráz. R. 1875. byly všecky rozpuštěny a podnes není dovoleno jiné otevříti. I musí se synové

Slovenska plahočiti po cizích zemích, nebo navštěvovati gymnasia maďarská!

Od zpustlého Matičního domu šel jsem do tiskárny, kdež jsem se věru potěšil. Je tam zaměstnáno 10 sazečů, 3 učedníci, ředitel a faktor, celkem 20 osob. Faktor a čtyři sazeči jsou Češi. Tiskárna má dva stroje a dává ročně přes 5.000 zl. čistého užitku. Práce má dost. I přikoupila veliký pozemek a právě dostavovala tam nový dům, aby se mohla volně rozšířiti.

Vrátiv se do Národního domu, prohlížel jsem si za vůdcovství tajemníka Andreje Sokolníka Národní Museum a knihovnu s ním spojenou. Je tam osm síní, ale již skoro nedostačují. Všecky sbírky dostalo Museum darem; nejvíce daroval předseda této Musealné slovenské společnosti, katolický farář Andrej Kmet.

Prohlédnuv si dole Museum, šel jsem do kasina, dle našeho do místností besedních, za nimiž jsou místnosti »spievokola« (zpěv. spolku) a vedle krásné divadlo, asi pro 1.000 lidí. Hrávají zde ochotníci, tak asi jednou měsíčně. V 11 hodin přišel mne do kasina navštívit Andrej Halaša, advokát, a velice zevrubně mne informoval o slovenských poměrech. Je luterán a pravil, že luteránská církev i na Slovensku těšila se do nedlouha velké svobodě, takže se národnosť slovenská v ní volně mohla vyvinouti, ale vláda roztrhala jejich volební okresy tak, že mají nyní všude většinu maďarští luteráni a slovenští jsou všude v menšině. Advokát Halaša zavedl mne potom do hostince mezi slovenskou společnosť. Slováci mají ve zvyku píti pivo před obědem, při obědě pijí buď vodu nebo víno, víno pijí zpravidla doma nebo ve vinárně až k večeru. Víno tu mají dobré! Přítomni byli: advokát Matuš Dula, advokát z Prešpurku Dr. Miloš Stefanovič, red. Duro Čajda, advokát v Senici Dr. Cyrill Horvat, Svetozar Hurban Vajanský, studující mediciny Jan Kohut, můj průvodce Andrej Halaša a moje maličkosť.

Obědval jsem s p. ředitelem Klem. Čermákem a odpoledne chtěl jsem odjeti do hor, ale pršelo celý den a tak jsem zůstal v Turč. Sv. Martině přes neděli. Kufřík jsem si odnesl z nádraží do Národního domu a tam jsem bydlil — u žida. V Národním domě chtěla si zříditi slovenská společnosť restauraci, ale vláda to nedovolila; povolila pouze kavárnu, a tu najal žid i s příslušnými pokoji pro cizince v I. poschodí. Byl jsem nad tím všecek udiven. Jedná-li se na Slovensku o kteroukoliv živnostenskou koncesi, žid má vždycky přednosť, neboť žid je důvěrník vlády. Žid se po mně velice pilně vyptával, nejspíše z návodu služného, jenž se o mně ve Sv. Martině bedlivě snažil informovati, ale mnoho se nedověděl. Pan ředitel Čermák, čuje čertovinu, židovi odsekl: »A to je ňáký farář z Prahy«, a více nic.

Ke druhé hodině poctil mne návštěvou redaktor a básník Svetozar Hurban Vajanský a přinesl mi darem objemnou knihu: »Storočná pamiatka narodenia Štefana Moysesa atd.«, již sám sepsal. Pravil mi otevřeně: »jsem luterán, vím, s kým mluvím, ale dotvrzuji vám, že jsem positivní věřící křesťan. My zdejší luteráni máme v uctivosti kříž.«

Vedl mne do svého bytu, elegantně zařízeného. Svetozar Hurban Vajanský seděl rok v žaláři v Segedině, i chová v uctivosti stříbrný

věnec, který mu darovaly rumunské ženy, a zlaté péro, jímž ho poctili Slováci. Ukazoval mi také svoji studovnu a knihovnu, kdež má mnoho ruských děl. V jeho knihovně jsou i Pastorovy: »Geschichte der Paepste.« Na konec představil mne své paní. Odtud vedl mne ku své matce, vdově po vynikajícím luteránském faráři a vlastenci, Hurbanovi. Ukazovala mi své modlitební české knihy, tištěné švabachem; luteráni užívají dosud ve svých modlitebních knihách češtiny dle bible kralické. Pí. Hurbanová ukazovala mi psané »pozvání pí. Hurbanové a sl. sestře« k sjezdu »Slovanských Lip« 1848. Chová je jako drahou památku.

Šli jsme na hřbitov. U vchodu se můj průvodce pokřižoval. Hřbitov je katolíkům i luteránům společný. P. redaktor ukazoval mi hroby zesnulých vlastenců, mezi jinými i hrob Paulina Tótha, jenž prý byl zednářem.

Odtud mne vedl do národní akciové továrny. Mají zde Slováci v Turč. Sv. Martině svůj národní pivovar (sládkem jest bratr pražského ředitele zemské banky Matuše) a tuto továrnu. Akciová továrna má 300—500 dělníků a vyrábí ozdobné a cenné práce truhlářské. V Praze má filiálku ve Skořepce. Mezi úřednictvem nalezl jsem zase Čecha.

Blížil se večer. Můj průvodce zavedl mne do vinárny a potom do četné slovenské společnosti v kasině.

V sobotu po obědě šel jsem na faru, požádat p. faráře, aby mi dovolil v neděli sloužit mši sv. Nebyl doma, i šel jsem za ním do kasina. Byla tam četná společnost. Pozdravil jsem je česky a p. faráře jsem též česky požádal za dovolení. Určili jsme si hodinu, já se česky poroučel, nic nevěda, že jsem svou českou řečí zle narazil, neboť jsem prý vešel mezi samé maďarony, k nimž se katolický farář hlásí.

Ráno donesl jsem na faru své celebret. Pan farář ještě spal, i vrátil mi po poslu celebret a půjčil mi roztrhanou kleriku. To snad z trestu, že jsem ho den před tím tak kompromitoval. Sám při velké měl kleriku elegantní. V kostele byl malý klouček, jenž mne oblekl, svíčky na oltáři rozsvítil, a tak jsem sloužil mši sv. Modlil jsem se vroucně za slovenský národ. Kostelník se ani neukázal.

Farní služby Boží byly v 10 hodin. Farář četl slovensky epištolu a evangelium, slovensky kázal, a pak měl zpívanou mši sv. Ve všem si vedl vážně, důstojně a krásně. Lid zpíval při mši sv. čtyři různé slovenské písně, a při »Svatý, svatý« k požehnání zahlaholil celý chrám velebným zpěvem. Byl jsem velice dojat: lid slovenský, bohoslužba slovenská, zpěv slovenský — a farář slovenského rodu nemá citu pro jeho národní potřeby: chodí do kasina mezi maďarony! Štěstí, že jest výtečný kněz, jinak klesla by zde katolická věc hluboko, poněvadž Turč. Sv. Martin jest většinou luteránský. Při kázaní rozebíral p. farář text evangelia: »Kéž byste poznali den navštívenia a svého.« Pomyslil jsem si: »Kéž bys i ty poznal den navštívení, jenž dopadá na tvůj lid, na jeho víru a blahobyt a národnost. Kéž bys to poznal a od lidu svého se neodvracel!« (Pokračování.)

Pastely.

Polsky napsal **Jan Łada**. Se svolením spisovatelovým přeložil Frà **Josef Mergl**.

I.

Přijde jaro, přijde.

Obrázek ze školy.

ž po delší dobu nebyl ve škole. Několik týdnů zapisoval jsem jeho jméno do rubriky »nepřítomných«, ani nepohlédnuv do poslední lavice tam pod oknem, kde bylo po něm prázdné místo. K stereotypní otázce: Kdo schází? odpovídali z počátku sousedi jeho: »Bělák!« a pak už ani to. Mládež snadno a rychle zapomíná.

Ostatně nebylo divu. Ve třídě zabíral tuze málo místa, a také málokdo si ho všímal. Ubledlá, vyhublá a pihovatá jeho tvář, vroubená lesklými, hebkými kadeřemi, podobala se obrázku, s něhož buď čas nebo déšť byl smyl barvu a zanechal pouze nejasné obrysy.

Obličej jako bez života, oko mdlé, zapadlé bez lesku. Nepamatuji se, že bych ho byl vídal jinak, než schouleného v koutečku nad otevřenou knihou, a to ať při vyučování, ať ve chvíli odpočinku. Zevšedněl mně, zevšedněl i spolužákům. Ti z počátku snad si ho trochu dobírali, později však jako by ho tu pro ně vůbec ani nebylo. Patrně myslili si, jaká že zábava s dřevem; udeř je, neudeř je, neozve se.

Byl to chuďas. V zimě v létě v témž ošumělém tmavém kabátě, zapjatém až po holý krk, ukrývajícím děravou košili. Bylo znáti, že tomu obleku již dávno urostl, všecky švy div nepraskaly; ještě dobře, že sebou nikdy nevrtěl. —

Učil se ztuha. Prošel vždy, jak říkáme, s velikou bídou a namáháním. Profesoři nepřáli mu valně, na poradách nejednou vysloveno přání, jak se ho jen zbaviti.

»Mezi ním a lavicí, ve které sedí, není rozdílu,« prohlásil o něm trefně profesor řečtiny, kolega Vilmer. »Sám Demosthenes by s ním ničeho nesvedl; z pařezu jiskry nevykřešeš.«

»Úkol svůj přece umívá,« hájil ho katecheta, zvyklý jsa bráti v ochranu kdekterého hlupáka už z křesťanského milosrdenství.

»Umívá jako flašinet.«

A měli pravdu. Byl to hoch, jehož se nic netklo, nic nedojalo. Pouze jednou jedinkrát, jak se pamatuji, postřehl jsem na něm malou změnu, ale jen na okamžik.

Toho roku byla krutá zima. Studenti přicházívali do gymnasia celí zimou zkřehlí, zimníky samé jíní a led. Nejhůře bylo Bělákovi. Ten zimníku ani neměl. Schoulený, všecek zasněžený, přiběhl kdys do třídy; bylo viděti, že prodíral se závějemi; připadal mně jako vrabčík ve sněhové vánici. Bylo mně ho opravdu líto. Vyprosil jsem mu, nevím už kde, teplý plášť. Přijal jej ode mne, oblékl se do něho (byli by se do toho pláště vešli dva tací Bělákové) ale na mne ani nepohlédl. Dojalo mne to nemile.

»Dřevo, učiněné dřevo«, pomyslil jsem si.

Leč v tom ucítil jsem pojednou teplo a vlhko jakés na ruce; Bělák líbal mně ruku a — tiše slzel.

»Proč pláčeš, hochu?« otázal jsem se, pozvednuv mu hlavu.

»Mně ještě nikdo — nikdo kromě matky — neprokázal dobrodiní.«

Oči měl plné slz; z pod slz kmitl však záblesk jakýs jasný, vroucí. Nikdy jsem ho tak neviděl.

Na neštěstí teplý ten oblek přišel pozdě. Hned po Vánocích začal Bělák kašlati, a to čím dále, tím více, kašlem suchým, drsným. Časem jsem se ho ptával, jak mu je. Odpovídal vždy, nepohlédnuv vzhůru, že stejně. A kašlal dále. Domníval jsem se, že mu jarní slunko a čerstvý vzduch přinese úlevy, ale nadarmo. Od velikonočních svátků přestal choditi do školy.

Kdosi přišel oznámit do gymnasia, že Bělák stůně, že tak brzy do školy nepřijde a že »asi už do něho nebude nic«. Chtěl jsem ho navštíviti, přesvědčiti se... Ale přišla do toho inspekce a s ní celé hejno různých prací ve škole, pak zase manželka mně ochuravěla, a nejmenší dítě dostalo záduchu; ba zase na to v kterémsi spolku musil jsem míti přednášku. Tak to už bývá: ten učitelský život samá klopota. Jedním slovem: nedostal jsem se k Bělákovi a — abych pravdu řekl, — zapomněl jsem. Máť člověk těch starostí plnou hlavu!

Na Běláka mne později upamatovala nepatrná okolnosť.

Na počátku dopoledního vyučování objevil se u kathedry nový žák, přijatý nedávno z kteréhos venkovského ústavu.

»Prosím, pane profesore, kam si mám sednouti?«

Rozhlédl jsem se po třídě.

Hoch ozval se znovu nesměle: »Tamhle pod oknem je prázdné místo.«

»Ano, opravdu, po Bělákovi.«

Odpoledne šel jsem hledat nemocného Běláka, vypsav si z katalogu jeho adresu. Nebylo tak snadno ho najíti. Ne, že by byl bydlil daleko za městem, nýbrž proto, že ulice, ve které bydlil, byla zastrčena mezi trhem a židovskou čtvrtí, v místě, kde bys byl sotva lidská obydlí hledal; samé hromady rumu a smetí. Středem špinavé té uličky zapáchala strouha plná odpadků, na plotech zahrádek rozvěšeny hadry k sušení. V těch sutinách, ve špíně a v tom zkaženém vzduchu a v těch vlhkých a temných děrách živořila chudina.

Před nejchatrnějším domkem této čtvrti seděl na staré židli nemladý, ramenatý muž s mohutnými licousy, s lysinou jako měsíc v úplňku a s rudým, velikým nosem. Kabát samý cár, samá záplata, stařím vyrudlý a špínou i špekem se lesknoucí měl přehozený přes ramena, v ústech držel krátkou dýmku, pouštěje z ní občas kotouče dýmu skrze zuby.

Poznal jsem v něm hned pana Valentina Kulasiňského, bývalého diurnistu, bývalého soudního sluhu, toho času »soukromého rádce ve věcech soudních«. Tak totiž se mně sám představil, přišed poprvé do gymnasia se poptat, jak jeho svěřenci ve studiích prospívají. Měl jich ode dávna několik v bytě; tísnili se všichni v jedné malé jizbičce. Tentokráte byl mezi nimi i náš Bělák.

Spatřiv mne, vstal pan Kulasiňský a chvátal mně vstříc ukláněje se a vítaje mne s přehnanou ponížeností.

»Veliká česť pro mne, pane profesore, veliká česť. Můj dům byl druhdy zvyklý tak vzácným hostům, ale teď jsou smutné časy, nepřízeň, zloba lidská...«

Přerušil jsem ho, řka, že neměl jsem v úmyslu vyznamenati jej návštěvou, nýbrž že bych pouze rád viděl nemocného studenta Běláka. Po těch slovech prodloužil se obličej pana Valentina. Patrně jsem ho urazil. Máchnul jen pohrdlivě rukou a prohodil lhostejně: »Ach, ten malý? Chrchlá a chrchlá! Nebude do něho nic. Je to vyhladovělé od narození, bída! Jakž také jinak; selská krev!«

Chtěl jsem vejíti do vnitř; leč milý pan domácí zastoupil mně cestu a chytiv mne za rukáv jal se hovořiti jaksi důvěrně: »Je to pro mne pokoření, přiznám se Vašnostem, že musím míti v bytě takovou selskou žebrotu. Míval jsem vždy studenty, ale z pořádných rodin. Dva syny lesníka z Tarabanovky, kde jeho bratr je pachtýřem; dva hochy pana rady z Povitné, šlechtické děti. Za jednoho platil kanovník z Mlýnova, teď jest akademikem a kdykoliv mne potká, z daleka už pozdravuje: »Jak se máte, pane Valentine?« nebo: »Co dělá paní manželka?« Byly to jiné doby — ale teď? Marně mluvit! Není-liž to hanba pro mne, šlechtice, mám-li ve škole ptáti se na takovou selskou chamraď?«

Vida, že pan Valentin dal se do povídání, a že bych se tak brzy konce nedočkal, vyprostil jsem se mu z rukou a vešel jsem do síně. Tu byla pravá zpousta. Děravou střechou sem pršelo; celé kaluže stály tu v jamách vyhnilé podlahy; dvoje dvéře vypáčené z veřejí vedly do přízemních bytů. V zadním koutě stál jakýs řebřík místo schodů z rozviklaných prkének, »pohyblivých« jako klávesy; vystupovalo se po něm do hořejšího patra. S tíží a se strachem vydrápal jsem se po těch klávesech nahoru. S posledního stupně vcházelo se do jediné jizby nízkými dveřmi. Ohlas suchého kašle bylo odtud slyšeti až dolů. Jizbička pramalinká. Polovic prostory zaujímala veliká postel manželů Kulasiňských, rodinné dědictví, jak mně honem pan Valentin vysvětloval. Trochu starého, rozviklaného nábytku odkudsi z tandlmarku stálo tu v nepořádku, páté přes deváté; pohovka o třech nohou a jednom opěradle pod zrcadlem, či správněji řečeno pod rámem, ve kterém vězel střípek zrcadla, ostatní místo vyplněno bylo hnědým, pijavým papírem, skříň odřená a podepřená dřevíčkem, několik stolků a kufrů. Pod oknem na slamníku, opřeném o převrácenou židli, ležel nemocný.

»Vincku, spíš?« volal na schodech již Valentin, drápaje se všecek udýchaný za mnou. »Honem vstaň, nešiko, a poděkuj vzácnému panu profesorovi, že se o tebe zajímá.«

Chlapec vztýčil se na slamníku, ale hned přitiskl ruce na ústa; popadl ho prudký, dusivý kašel. V prsou hučelo to jako rány v dutém sudě. Pohleděl jsem naň z blízka. Byl chudák v obličeji bledý, až žlutý jako vosk, a tělo kosť a kůže. Nos se přišpičatil, oči vpadlé zíraly z hlubokých důlků jako dvě bludičky. Světlé vlasy slepily se dlouhým ležením. Roztrhanou košilí bylo zříti vpadlá prsa, a vyčnívající žebra jakoby chtěla kůži protrhnouti. Zsinalé rty tiskl křečovitě k sobě, jakoby chtěl zastaviti kašel, vyhublýma rukama s modrými žilami zastíral si obličej.

Slamník, tvrdý jako cihla, beze vší přikrývky, byl tak malý, že ubohý hoch musil ležeti jako v klubko svinutý, nemohl se ani náležitě natáhnouti. Přikryt byl oným darovaným pláštěm, pod malým, svinutým polštářem vězelo trochu sculeného šatstva, aby hlava byla výše.

Posadiv se na lůžko, jak to vůbec bylo lze, objal jsem vyhublé tělo hochovo a rozpálenou hlavu jeho přichýlil jsem si k prsoum. Ubožák se chvěl, ačkoliv horečka ho trápila. Nevzpíral se mně, dal s sebou volně vlásti.

»Vincku! Pro pána krále, kde to máš hlavu? Vždyť ušpiníš panu profesorovi celý oblek,« spráskl ruce Valentin, dostav se konečně nahoru a spatřiv mne sedícího na lůžku hochově. Vincek sebou pohnul, chtěje oddáliti se ode mne. Přivinul jsem ho šetrně k sobě:

»Jak je ti, milé dítě?«

Žádná odpověď. Oči spuštěné, na polo zavřené. Kašel ustal, jen ob čas zachvělo se celé tělo zimnicí.

»Neračte se s ním obírati, Vašnosti,« ozval se Valentin od stolku v koutě. »Je to nemluva. Celé dny ani dechu z úst nevypustí. Jednou, to už je dávno (Vincek je u mne již třetí rok) dověděl jsem se ve škole, že dostal několik dvojek. Naložil jsem mu jich na hřbet, co se vešlo. Mám těžkou ruku a nešetřil jsem ranou, nač také šetřiti takovou holotu. A račte jen považiti, Vašnosti! Jiný by vřeštěl, že by byl celý dům vzhůru, ale on ani muk! Jen tak zaječel několikrát, ale ani sebou nehnul. Blb, učiněný blb! Mám to s ním kříž. Nejde to s ním ani k živobytí, ani k smrti. Chtěl jsem ho dostati do nemocnice, nepřijali ho. Nadělají caviků; že prý je z cizí obce, ba zase, že nemoc není tak zlá a kdo ví, co všecko! Marné namáhání. Psal jsem matce, aby si ho vzala domů. Ale, což ta! Je ráda, že ho má s krku. A já se tu mám s ním trápiti.«

»Kde je tvoje matka, Vincíku?« otázal jsem se tiše hocha. Pootevřel trochu ústa, ale mlčel. Zraky sklopené pozvedl trochu nesměle.

»V Břežanech,« zašeptal konečně.

»Co tam dělá? Má svůj vlastní domek?«

»Nemá. Slouží za klíčnici u pana ekonoma.« [1])

Tahle odpověď hochova se panu Valentinovi nelíbila. Cítil se jí uraženým ve své šlechtické cti.

»Neračte ho poslouchati, toho hlupáka,« pravil. »Což pak on ví? Že matka jeho je ve službě, to je pravda, ale ne u pana ekonoma, nýbrž toliko u hraběcího správce. Žebrota je to, nic více. Co se tu naplakala, naprosila, rukou nalíbala, abych si toho kluka vzal na krk. A vzal jsem si ho, zrovna zadarmo, z pouhého milosrdenství. Kdyby byla klíčnicí u pana ekonoma, neudělal bych to pod tři sta zlatých. Jsem sice chudák, ale na čest svoji dbám.«

»Neviděl's už dávno matky?«

»Od prázdnin.«

»Nestýská se ti po ní? Chtěl bys ji zase spatřiti?«

Týž záblesk touhy, jaký jsem kdysi u něho postřehl, kmitl mu v očích. A to bojácné srdce hochovo jakoby směleji se ozývati

---

[1]) Úřad to správce královského zemského statku

chtělo a prodrati se z úkrytu, do něhož zahnala je nouze, bída a bázlivost. Vždyť s ubožákem nepromluvil nikdo laskavého slova!

Zvedl oči už trochu směleji a pohlédl na mne: »Ó, chtěl bych,« zašeptal.

»Máš se zde špatně?« otázal jsem se ho tiše, tak že to Valentin nemohl zaslechnouti.

Neodpověděl, ale oči obrátil po Valentinovi s měděným nosem a všecek se zachvěl.

»Nepoptával se tu nikdo po tobě?«

»Nikdo.«

»Psal ti někdo z domova?«

»Matka neumí, sestra nemá kdy, je ve službě. Ta by mně jistě psala, ale nesmí.«

»A již nemáš nikoho?«

»Nikoho.«

Více jsem se toho dne od něho nedověděl. Položil se na slamník a nehýbal sebou; ta kratičká rozmluva ho přes příliš unavila, ležel jako bezvládný. Několikrát se sice pokoušel, aby vstal, ale nadarmo, hlava sklesla vždy zpět. A strachy, chudák, chvěl se neustále jako osyka. Jen ty oči jeho, ty obracely se po mně, těch se mne nespouštěl.

Právě jsem se chystal k odchodu, an tu ozval se hluk a hlomoz v síni a po schodech. Paní Valentinová vracela se domů a sípěla, hubovala celou cestu. Byla u Dominikánů na nešporách. Měla klobouk s pomorančovou kokardou, ozdobený zelenými stužkami a třemi kyticemi z tmavočervených růží, na sobě veliký šátek mřížovaný a strakatou, naškrobenou sukni.

Pan Valentin začal mně právě jaksi s vysoka, jakožto plebejovi, vykládati učeně heraldický původ svého erbu, trouby; zaslechnuv však svoji drahou polovici, ztichl, jak by uťal a zalezl do koutka, jakoby ho tu nebylo.

»Cože jsi přivedl sem doktora bez mého vědomí, co?« spustila ostře malá, snědá ta osůbka, očí šilhavých, a vrtěla sebou jako brčadlo.

Pan Valentin nespěchal s odpovědí ze svého »úkrytu«. Pověděl jsem tedy sám jeho pohněvané paní, kdo jsem a proč jsem přišel. Hubená tvář povídavé domácí paní ihned se vyjasnila, začala sekati komplimenty o překot. Toho prý si nemůže odpustiti, že dnes právě nezůstala doma. Nevytáhne nikdy paty z domu, zvláště nyní, co ten hoch stůně. Ale dnes měl kázaní otec Damian, a ten káže tak krásně! Ani andělé v nebi to lépe neumějí. Slyšel-li jsem ho kdy? Neslyšel? Ó, to je škoda! Jeho kázaní musí se vyslechnouti až do konce. Možná, že zatím tady Valentin vyvedl nějakou hloupost. Nechala ho tu na chvilku u nemocného, ale to on jistě odběhl do nálevny. Není možná se ho dohlídati. Sám rohatý ví, odkud vzal těch několik krejcarů, ona zapověděla, aby mu nenalévali na dluh. A na jeho řeči jen nic nedati. Blouzní o velikém panstvu a dávno by musil hlady zajíti, kdyby nebylo jí, řeznikovy dcery z Mostecké ulice.

A tahle celá řeč sypala se jí z úst, jakoby z několika děl najednou »kartáče« střílel; a právě tak šla jí práce od ruky. Za stálého švadronění odběhla k Vinckovi, pohladila ho, opravila mu obratně a rychle polštář pod hlavou, načechrala pod ním slámu

v slamníku, pak postavila doprostřed pokojíku největší lenošku, kterou měli, se zbytky »potahu« a otřevši s ní prach sukní, vyzvala mne dvorně, abych se posadil.

Z počátku, když jsem do té díry vstoupil, chtěl jsem se postarati o jiný byt pro toho ubožáka. Rozmyslil jsem si však tu věc, zvláště teď, seznav domácí paní.

Soudě podle všeho, zdržovala se asi málo doma, týrati domácí lidi také zajisté dovedla, ale ostatně ošetřovala jakž takž nemocného přece. A pak — přestěhovati hocha! Kam? Za to, co matka na něho platila, nebyl by dostal lepšího bytu, než tahle díra, nikde. A připlatiti? Odkud? Sám jsem neměl, fond na podporování chudých studujících při ústavě našem byl vyčerpán, a jíti někam prosit? Kdo pak co dá? Jako bych byl napřed slyšel odpověď:

»Ale proč podporovati takovou žebrotu. To je hřích a hloupost. Ať jde na řemeslo aneb ať se vrátí domů k pluhu.«

Inu, došlo k tomu také, hoch se vrátil, jenom že někam jinam. A šlo to rychle.

Paní domácí dal jsem něco peněz pro hocha na léky; slíbil jsem, že pošlu z domova nějaké starší prádlo a že zaplatím lékaře. Což jsem měl jiného učiniti?

Druhého dne měli jsme konferenci po celé odpůldne, pak zase přijela tchýně na návštěvu, a o Vinckovi nebylo mi lze čeho se dověděti. Vyčítal jsem si to, poněvadž jsem věděl, třeba bych nebyl lékařem, že s hochem je velmi zle, že dlouho dýchati nebude.

Jaké bylo však mé podivení, když po několika dnech, vstoupiv do třídy, spatřil jsem v koutečku pod oknem mého pacienta.

»Běláku! Kde jsi se tu vzal? Kdo ti dovolil jíti do školy?«

Chtěl vstáti, byl však tak sláb, že sotva se nachýlil ku předu. Chvěl se jako třtina. Oči měl zavřené, byl bledý, jako mrtvola, rty sotva držel pohromadě.

Přistoupiv k němu, posadil jsem ho, a když se trochu sebral, vyptával jsem se ho zvolna, proč přišel do školy, jsa tolik nemocen? Jak se sem dovlékl?

Trvalo to drahnou chvíli, nežli se vzmohl na odpověď.

»Bál jsem se, že nepostoupím. Domácí pán povídal, že jistě nepřijdu do páté třídy, poněvadž jsem tak dlouho nebyl ve škole. A hněvali se na mne, že jen ležím a že marně zabírám místo. Buď abych prý šel do školy a uzdravil se, aneb že mne z bytu vyženou jako psa. Vstal jsem tedy a . . .«

»A jak jsi se sem dostal, takový kus cesty, tak sláb a v horečce?«

»Chytal jsem se zdí. Nejhůře bylo přejíti náměstím, poněvadž se mně hlava točila. Nemohl jsem učiniti ani kroku, nohy pode mnou klesaly. Strážník už mne bral za límec, domnívaje se, že jsem opilý. Přesvědčil se však, že tomu tak není, a doprovodil mne až do školy.«

Zavolav dva starší žáky, dal jsem odvésti chorého hocha domů. Po škole jsem ho navštívil. Pan Valentin nebyl doma. Žena jeho otevřevši mně, trochu se zarazila; pak začala vykládati po svém způsobu, uklánějíc se neustále.

Nebyla by prý hocha poslala do školy, naopak, zrazovala ho; ale on nedal jinak, jen si vedl svou, že půjde a půjde. Je to trest od

Pána Boha s těmi svéhlavými dětmi. Povídal prý, že mu je dobře, že ho nic nedusí, ani že mu není zima, a teď zase už leží jako zabitý. A umře-li, kdo zaplatí pohřeb? Máma? Ta má za ušima. A proč by oni měli na sebe uvalovati takovou starosť? Beztoho se jim valně nedaří. Valentin, kde co utratí, propije a pracovati nechce. Všecko leží na ní. Ona aby od rána do noci se dřela a sužovala, aby pracovala na muže i na tohohle darmochleba. Co ten ji stojí práce, zdraví a peněz. Ani toho není hoden. A za to za všecko nedostane se jí odnikud ani dobrého slova. Jiná paní dávno by ho vystrčila na ulici; ať někde u plotu zahyne, co je komu do toho? Ona však není taková, raději se s ním trápí. Žádný svatý by to nevydržel, co ona zkusí!

Uchlácholiv tu dračici, jak jen se dalo, přisedl jsem k nemocnému. Ležel opravdu jako bez ducha, ale když jsem se k němu přiblížil, otevřel oči.

»Jak je ti nyní, synáčku? Bolí tě?«

Kývnul lehce hlavou, nevím již, zdali »ano« aneb »ne«. Ruku vlhkou a horkou vložil do mé dlaně.

»Pane, pane profesore,« šeptal, »račte odpustiti, račte mně říci . . .«

A oči upřel na mne v jakémsi nejistém, rozpačitém očekávání.

»Rci jen, milé dítě, rci, co si přeješ?«

»Postoupím-li?«

»Ubožáku,« pomyslil jsem si. »Právě dnes mluvil jsem s lékařem, jenž byl u tebe. Už tomu je tak. Postoupíš jistě, chudáku, postoupíš, jenom že ne tak, jak ty myslíš.«

Bodlo mne u srdce a dlouho nemohl jsem mu odpověděti. Div na mne očí nenechal, čekaje, co uslyší.

»Nepostoupím, neprojdu?«

»Upokoj se, synu! Postoupíš. Všecko bude dobře. Teď na to nemysli!«

»Opravdu?« otázal se ještě jednou.

Prudká horečka jakoby mu dodávala odvahy. Držel mne za ruku, byl rozpálený; klonil se ke mně a usmíval se, hledě do prázdna očima široko rozevřenýma.

»To račte jen považiti, pane profesore, matka moje chuděrka . . . ta by měla z toho smrť, kdybych . . .«

»To tedy matka chce, abys studoval?«

Přisvědčil lehce hlavou.

»Matka chce, protože nebožtík otec chtěl. Kdykoliv mne vypravuje do města, vždycky říkává: Uč se, Vincíčku můj, otec hledí na tebe s nebe, otec tě za to prosí, dělej radosť otci i mně.«

»Ale proč otec tak o to stál, abys studoval? On sám přece byl rolníkem?«

Hoch se usmál. »Byl sice rolníkem, ale dříve dlouho studoval. Dědeček chtěl z něho míti kněze. Pak do toho něco přišlo, a otec musil studií nechati. Studie jsou drahé, a peněz nebylo. Měl kousek zahrady u chalupy a dost. Pole ani za jitro. Pamatuji se, jak se přebíral večer při lampě aneb u krbu v knihách; měl jich plnou skříň. Čítal v nich a vykládal nám. Matce nejednou vypadlo vřeteno z ruky a niť se přetrhla, ale nedbala toho, oči mohla vždycky na otci nechati, a my děti schoulené u otcových nohou ani jsme nedutaly;

byly bychom ho poslouchaly do rána. Byl jsem tenkrát maličký, ale pamatuji se na vše velmi dobře.«

»Je tomu už dávno, kdy otec zemřel?«

»Bude tomu sedm let; o Nanebevzetí Panny Marie. Přišlo to neočekávaně. Byl na výročním trhu v městě. Několik opilých chlapů sápalo se na jakéhos stařečka, — žije dosud v naší vsi — chtěli ho bíti, možná že by ho byli usmrtili. Otec nemohl nikdy viděti bezpráví, ať jakékoliv. Měl měkké a spravedlivé srdce. Sám byl střízlivý, poněvadž pálenky nikdy v ústech neměl; skočil mezi rváče, roztrhl je od sebe a bránil stařečka. Ubránil ho, ale sobě ublížil. Bezpochyby mu smáčkli v té rvačce prsa. Sotva došel domů, vyvalila se mu ústy krev, a do tří dnů byl mrtev.«

»A což matka a vy, děti?«

»Inu, jak to obyčejně bývá. Musili jsme z chalupy. Zdali pro dluhy nebo proč, nevím. Matka se mně o tom nezmínila. Sama šla do služby, sestru si vzala paní pachtýřka, její muž má v nájmu farské grunty, prý na vychování, ale spíše k posluze. Já už chodil tenkrát do školy, pro mne vyprosila matka u pana ekonoma kouteček v pekárně. Sama sloužila za tu lžíci stravy, kterou mně dávali. A když jsem vyšel ze školy . . .«

Ustal a zahleděl se chvíli do prázdna, patrně vzpomínal těch šťastných let dětství.

»Odkud vzala matka prostředků, že tě mohla dáti na studie?«

Pokrčil rameny:

»Nevím. Pamatuji se, že po celé měsíce plakávala den co den, a když všichni byli odešli spat a nikdo jí nepozoroval, rozvázala vždy uzlíček, ve kterém měla úspory. A to ty šestáčky počítala a počítala a při tom prolévala slzy, vzdychajíc, že to nestačí. A když jsem měl odejeti, dovedla mne k panu faráři, a i k samé paní hraběnce, abych poděkoval za všecko dobré. Pravda, něčím přispěli, ale mnoho toho nebylo; stačilo to na knihy a na byt, o stravu musil jsem se starati sám.«

»Nalezl jsi snad hned kondice?«

»To nikoliv. Kdož by si vzal primana na kondice? Ale byl jsem tehdy už dosti silný, a to jsem tu a tam posloužil pánům, spolužákům jsem pomáhal v úlohách, leckdys opisování se naskytlo. Krejcarů jsem za to mnoho nedostal, ale za to dost chleba, že jsem až rozdával. Někdy mně dali i teplé jídlo a sem tam také kousek obnošeného šatu.

»A což jsi nemíval každodenně teplé stravy?«

Hoch se znovu usmál. »Kdež pak chudý student může míti den co den teplé stravy? A to nejsem já sám! Z počátku bylo mně arci krušno. Doma odbyl jsem se všelijak a hladu jsem nepoznal; kyselou polévku měl jsem vždy a kaši nebo knedlíky také. Ale tu nejednou bylo mně zle z hladu, a hlava mně šla kolem, jako dnes, když jsem šel do školy. Za to o prázdninách . . .«

Obličej zářil mu radostí při této vzpomínce. Přivřel oči, jakoby chtěl mocí zadržeti v mysli obraz těch prázdnin. Teprve po chvíli jal se jaksi úryvkovitě hovořiti dále:

»O prázdninách, jako v ráji. To se zapomene na všecku bídu, co tu v městě člověka po celý rok pronásleduje. Jakoby kámen do vody hodil. Do Břežan je z dráhy dobrá míle pěšky. Matka už ví,

kdy přijdu, a ať má práce sebe více, odprázdní se a spěchá mi naproti po silnici. Celý rok se neviděti, to se zasteskne. A mně se také zdá, když se ubírám z nádraží silnicí, jako bych měl křídla. V městě o májovkách aneb o botanickém výletě s Vašností, to po hodinné chůzi nohy bolí až strach, ale tu? Kde pak! Celý den bych vydržel na nohou beze vší únavy. To utíkám, jakoby mně hlavu zapálil a napínám zrak, neuvidím-li brzy matičky. A kdyby byla nevím jak daleko, tak mně připadá, že bych ji poznal. A když ji spatřím, to už nevím, jak mně je. To už nejdu, to letím a letím — a hned jsem u ní. A to se dáme oba do pláče, pak hned zase do smíchu, to samou radostí, a líbání a vyptávání a celování nemá konce . . .

Je to snad hřích, Vašnosti? Ba, že je, a třeba se z toho vyzpovídati. Ale když teď tak zde ležím a vzpomínám na setkání s matičkou, zdá se mně, že v nebi není radostí větších.«

Na minulé prázdniny jel se mnou zároveň drahou domů mladý pán ze Zvořova, ráčíte ho znáti, Krombčinský z páté třídy. Na nádraží se mne ptal: »Máš tu povoz, Běláku?« Ukázal jsem na nohy a povídám: »Tuhle je můj povoz.« Na to on: »Sedni si se mnou, svezu tě.« A tak jsem jel až k samým Březanům. Měl pár velikých, silných šimlů plných ohně, postroj na nich jen se leskl. Uháněli s větrem o závod. Za tři čtvrti hodiny jsem byl v Březanech. Matka ani se ještě nechystala jíti naproti. Jen neustále chodila dívat se na hodiny. Až tu najednou jsem jí padl kolem krku. Bože, to bylo radosti, to bylo povídání!

Oh, ubohá, drahá matinka! Ta se nyní potěší, až jí ukáži, že jsem postoupil. A tak zle se mně dařilo na začátku. Matka se obávala, pan farář také strašil, že neprojdu. Jaká to útěcha! Jen kdybych se toho dočkal, jen kdyby to už bylo, abych zase spatřil . . .«

Mluvil to tiše, v horečce, nesouvisle. O mne už nedbal. Lapal jsem každé jeho slovo. Ta duše jeho, jakoby uzavřená v sebe a nepřístupná dojmům jakýmkoli zvenčí, zjevila se mně v celé své kráse. Kdo by se byl nadál kdy, že tenhle dřevěný panák, z něhož nebylo lze dostati ani »ano«, ani »ne«, je schopen nějaké myšlénky, přístupen nějakému citu, ba, že dovede city své vyjádřiti, a to tak něžně? Bez horečky by toho nebyl dokázal.

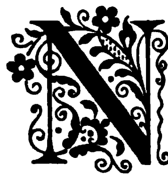
A my všichni měli jsme ho za hlupáka. Já též! (Pokračování.)

Don Lorenzo Perosi.

Napsal prof. **Václav Müller.**

(Dokončení.)

Nejlépe tomu učiníme zadost, projdeme-li jednotlivé práce Perosiho a vytkneme celý jejich postup. — Podle souhlasných zpráv jsou oratoria Perosiho pouhé části velikého díla hudebního, které má zhudebniti celý život Božského Spasitele v nejdůležitějších událostech Jeho. To, co Fr. Liszt velikolepým způsobem provedl ve svém oratoriu »Kristus«, to chce, arciť jiným způsobem, docíliti

Perosi řadou obrazů, které v jednotlivostech mají líčiti i velevýznamné zázraky Kristovy nejen jeho narození a utrpení, jak se obyčejně doposud děje.

Ve svých dílech váže se L. Perosi přísně na text biblický, jen na místech zvláště výrazných zavzní některý případný hymnus církevní aneb antifóna, jíž takřka po způsobu antické tragédie vyjadřuje sbor své city, jež v něm děj biblický byl vzbudil.

Chceme probrati v krátkosti oratoria Perosiho.

1. »*Umučení Páně*« podle sepsání sv. Marka jest složeno na slova 14. a 15. kapitoly sv. Marka a rozděluje je na tři díly, z nichž první »Večeře Páně« líčí ustanovení nejsv. Svátosti oltářní, druhá »Modlitba Páně na hoře« předvádí nám utrpení Spasitelovo v zahradě Getsemanské a třetí vede nás na Golgotu a líčí »Smrt Vykupitele«.

Hudební část tohoto oratoria odpovídá celkem velmi případně textu. Slova Evangelisty rozděluje Perosi jednak mezi sbor, který je na způsob »falsi bordoni« recituje pak mezi vypravovatele, k němuž v díle třetím přistupuje ještě jeden »storico secondo«. Zajímavo jest, že toto oratorium nemá žádného solového hlasu ženského, ba ani (až na malou výjimku v díle třetím) žádného tenoru.

Již předehra uvádí nás ve zbožnou náladu svým jednoduchým vstupem a ukazuje nám zřejmě, kam vede tím, že v ní najednou zavzní hymnus »Lauda Sion«. Z průběhu prvého dílu poukazujeme na slova Kristova, do nichž Perosi vložil mnoho vroucnosti. Zde mu pomáhá italský jeho původ; v melodii Vlacha nezapře, ale dovede ji zušlechtiti a naplniti vroucností skutečně podivuhodnou. Uvádím za doklad jen hudební frázi Kristovu na slova: »Vae autem homini illi.« Kolik bolu nad zradou učeníka a přece kolik lásky k hříšníkovi z ní září:

Zvláštního effektu instrumentačního dosáhl Perosi při slovech proměnění, uživ táhlých akkordů nástrojů dechových i smyčců ve vysokých polohách, jež v pravdě zní jako hudba sférická. Uvádíme sled akkordů těch:

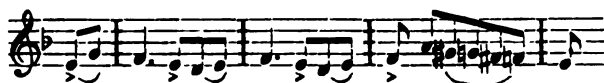

Celek končí pak nadšeným hymnem Chval Sione Spasitele, za jásotu a fanfár nástrojů žestových, čímž dociluje skladatel mohutného účinku.

Krátká předehra uvádí nás do dílu druhého, jehož průběh neméně hudebně jest zajímavý nežli díl prvý. Díl třetí, líčící smrt Páně, zakončen velikolepým sborem »Plange virgo«, který s účinkem na žádném posluchači se nemine.

2. Dílo druhé, »*Vzkříšení Lazara*« vzbudilo vlastně největší pozornost a potkalo se s nejrůznějšími posudky, docela protivnými. Jedni vynášeli je jako nové dílo epochální, jiní opět neviděli v něm ničeho, nežli konglomerát všeho možného, od Palaestriny počínaje až do Wagnera. Oratorium toto skládá se ze dvou dílů. V prvém líčí se setkání Ježíše Krista s Martou, v druhém zázračné vzkříšení Lazara v hrobě pohřbeného.

Rozdělení osob jest skorem totéž jako v díle dřívějším, až na to, že slova Evangelistova vypravuje pouze »Storico«. Po krátké předehře uvádí nás skladatel hned do děje samého a líčí zajímavým thematem nemoc Lazarovu, kde zvláště postupy chromatické jakoby daly cítiti bolest a obtíže nemoci, která vede k smrti:

což pak polyfonicky propracováno v jakémsi fugatu.

Zajímava jest v prvém díle též rozmluva Kristova s Marthou, její oddanost k Pánu, a jemná abychom tak řekli výčitka vane z fráze:

na kteroužto žalobu jako pravý nebeský balsám zní rozhodné Kristovo slovo: Ego sum ressurrectio et vita:

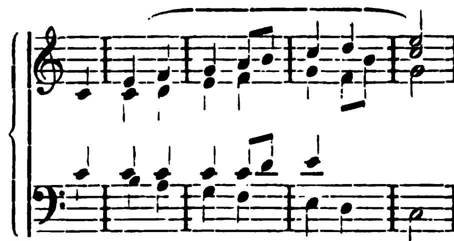

jejichž ohlas, arciť o tón výše transponovaný, důmyslně slyšíme při slovech Spasitelových: »Lazare, pojď ven!« v díle druhém.

Na konci prvého dílu položena jest jedna ze zvláštností Perosiových, církevní hymnus v prostém rouše jednoduchého zpěvu chorálního, na něž následuje orchestrální varianta, totiž bohatě propracovaná mezihra na motiv téhož chorálu. Zdá se, jakoby Perosi velebnou prostotu hymnického zpěvu nechtěl bohatým rouchem

spletité polyfonie zakrýti, a proto jako drahokamy vzácným kovem, tak jednoduché perly zpěvu chorálního spojuje umělými mezihrami.

Prvý díl obsahuje hymnus »Scrutator alme siderum«, který hned v prvé části své, čtyřtaktovém úryvku, podává velikolepou gradaci, postupuje po diatonických stupních C-dur škály až k e'.

Jednoduché prostředky harmonické, kterých Perosi k tomu užívá, dojem ještě zvyšují.

Čtyři stejnoměrné úryvky čtyřtaktové, z nichž poslední o dva takty prodloužen, tvoří celou tuto píseň duchovní. Hned na to následuje první varianta v téže tonině, kde tromba přednáší cantus firmus a ostatní hlasy jej figurují.

Po druhém verši začíná Perosi druhou variantu s F-moll a mění zároveň rhytmus v $^3/_4$, v níž po osmitaktové předehře ozve se opět cantus firmus v tomto rouše:

Tromba.

Třetí závěrečnou slokou hymnu končí prvý díl.

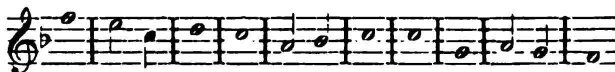
Zúmyslně jsme se zdrželi při této zvláštnosti Perosiho díla, protože se objevuje v jeho dílech častěji, nejen v druhém oddíle, »Vzkříšení Lazara«, ale také v »Proměnění Páně«. Teprve v nejnovějším díle »Vzkříšení Kristovo« této zvláštnosti nenalézáme.

Nedá se upříti, že právě tím dociluje Perosi neobyčejného effektu, který konečně můžeme sledovati v dílech starých mistrů, kde jako na př. u Bacha, po vzrušujícím čísle polyfonickém tím plastičtěji vystoupí velebná jednoduchost chorálu. Co tam docíleno hlasy lidskými, chce Perosi docíliti hlasy orchestrálními.

Z druhého dílu »Lazara«, abychom nezaběhli do přílišných podrobností, uvádíme toliko mezihru, mezi dvěma sbory lidu umístěnou a bol Kristův u hrobu Lazara líčící.

Na pohnutém průvodě smyčců, řítících se vpřed v sextolách, vine se bolný zpěv lesního rohu, sesílený tu a tam violoncellem, čímž dosahuje skladatel velmi pěkného a případného effektu orchestrálního. Také gradace, až k všemohoucím slovům Kristovým: »Lazare veni foras«, které ozvavše se na sextovém akkordu z D-mol, svým spádem kvartovým připomínají živě slova: »Ego sum resurrectio«, zasluhují pozornosti. Následuje pak kratičká mezihra, v níž údery tromby na rozloženém akkordu E-mol jakoby líčily vystupujícího Lazara.

Nový hymnus »O fons amoris inclyte«, neméně zajímavý, s oběma variantami ústí v závěrečný sbor, který zpracován na nápěv slavnostního »Benedicamus«,

v němž lapidární unisono hlasů sborových za stálého kontrapunktického průvodu orchestru přichází k platnosti a patří také ku zvláštnostem Perosiovým.

Nedá se upříti, že »Vzkříšení Lazara« jest u Perosiho pokrokem, ač právě mnohým místům z jeho »Umučení« rozhodně bychom dali přednost pro jejich vroucí pojetí, které v »Lazaru« tak nevystupuje.

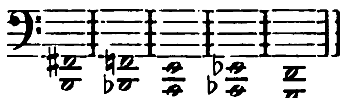
3. »*Proměnění Páně*« rozděluje Perosi opět na dvě části. V prvé části líčí proměnění Páně samo, v druhé pak vymítání zlého ducha. Celým oratoriem vine se, jako červená nit, chorál hymnu velikonočního: »Vstalť jest této chvíle«, který na konci se zvláště velebně rozezvučí. I v tomto oratoriu zachovává Perosi týž postup jako v »Lazaru«. Konec prvého dílu tvoří hymnus »Lux alma, Jesu mentium,« jehož tři sloky jsou rozděleny dvěma variantami. V díle druhém líčí Perosi v orchestru zuřivost posedlého a pak na to zázrak Kristův. Hymnus »Rex coeli prodiit« a velebná prosba »Kyrie eleison« končí oratorium.

4. »*Vzkříšení Kristovo*«, poslední práce Perosiho, doznala všude největšího úspěchu, a sledujeme-li pilně partituru tohoto oratoria, jest nám doznati, že jest v pravdě ze všech jeho prací nejúčinnější.

Skladatel dělí ji opět na dva díly. První, pohřeb Kristův, začíná slovy: »Ježíš zvolav hlasem velikým, vypustil ducha.« Na tento obraz připravuje krátká předehra, zbudovaná hlavně na motivu:

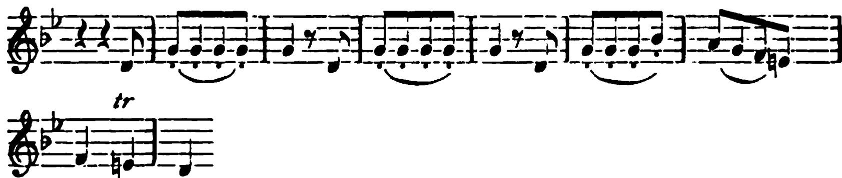
Pohnutá orchestrální líceň (Prestissimo) předvádí nám zázraky, které se staly při smrti Páně, při čemž evangelista je vypravuje. Strach vojínů při těchto úkazech zajímavě líčí skladatel prázdnými kvintami v bassu,

po nichž zavzní charakteristický sbor vojínů: »Vere filius Dei« za průvodu trombonů.

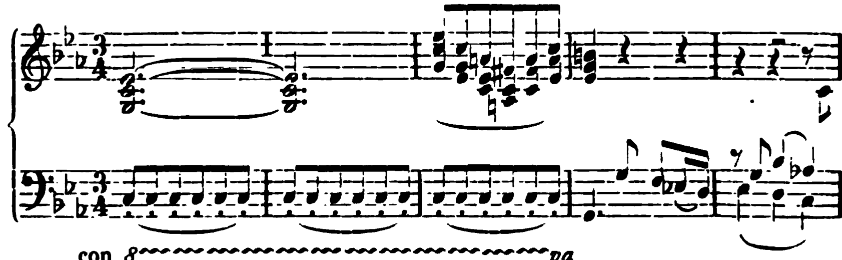
Skladatel uvádí nám sbor plačících žen pod křížem, které pějí překrásný hymnus: »Crux fidelis«, jehož ukázku hned na počátku jsme podali.

Fugato na thema:

zahajuje nový oddíl snímání s kříže, v němž zvláště vroucí dvojzpěv obou Marií, svým vlašským charakterem, ale zároveň opravdovým smutkem pozornost naši upoutá. Jemu mocným kontrastem jest neklidný sbor židů, žádajících stráž ku hrobu Kristovu. Na to líčí nám skladatel pohřeb Kristův a končí překrásným v pravdě sborem: »Recessit pastor noster«, z něhož pro neobyčejně zdařilé vystižení nálady podáváme ukázku:

Receśsit pastor noster re-ces-sit, re-ces-

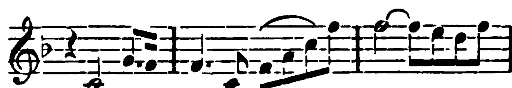

sit re - ces - - sit fons a - quae vi - vae fons a-

Druhý díl »Vzkříšení« počíná vzrušenou předehrou, líčící nám z mrtvých vstání Páně, při němž země se třásla. Velikého účinku tu dosahuje vzletný motiv:

jehož energický postup na rozloženém kvintakkordu dává tušiti velikolepou událost z mrtvých vstání Kristova. Týž motiv, o tón výše opakovaný, vústí ve sbor cherubínů, prozpěvujících radostné: Alleluja, k němuž skladatel zvolil melodii chorální:

Pak teprve počíná skladatel vypravovati děj evangelický dle sv. Jana. Slyšíme lkající Marii, jež našedši hrob otevřený, neví, kam položili Pána. Dále líčena jest rozmluva Ježíše Krista s Marií, při níž v nadšení Marie ve slovech »rabboni« vystupuje až k b″; jásot apoštolů, návštěva Ježíše Krista v zavřeném večeřadle, kde jim dává moc odpouštěti hříchy. Celé oratorium končí velebným hymnem velikonočním: »Victimae paschalis«, který ve svém zpracování velmi jest pozoruhoden, neboť Perosi neužívá tu po svém dřívějším způsobu jednoduchého strofického založení, nýbrž počav prostým čtverozpěvem, homofonně načrtnutým na energickém thematě:

exponuje hned druhou sloku, dává přednášeti třetí dramaticky jednotlivým hlasům, načež jásavým: »Alleluja« končí.

V celé této části často se objevuje rozložený kvintakkord, který se nám hned na počátku ozval a který souvislost celého děje znamenitě charakterisuje.

Podali jsme arciť pouhé úryvkovité úvahy o dílech Perosiových tak, jak na nás bezprostředně působila. Bylo by předčasné, chtíti o Perosim souditi dnes naprosto jistě a buď jej odsuzovati aneb zase nad ostatní vynášeti. Činnost Perosiho není ukončena, nýbrž počíná.

Stkvělý rozmach, který mladý maëstro učinil, znamená jen jeden stupeň na dráze jeho života.

Tolik jest jisto, že jest od Boha vyzbrojen takovými dary, které mohou přinésti mnoho užitku, bude-li jich náležitě užito. Že pak Perosi tak učiniti chce a že pojímá úkol svůj vážně, toho neklamným důkazem jsou jeho posavadní díla. V nich jeví se rozhodný talent hudební, jenž sice ještě kvasí, hledá pravou cestu k výšinám ideálního krásna, ale při tom prozrazuje již dosti pevnou ruku a dosvědčuje, že má před sebou cíl, za kterým spěje.

Vytýkalo se Perosimu, že práce jeho jsou jakýmsi potpourrim všech možných směrů od nejstarších až k nejmodernějším hudby. Tak se snad zdá po prvém poslechnutí, po prohlédnutí jediné jeho partitury. Není tomu tak, známe-li všechna díla jeho a sledujeme-li bedlivě jejich postup. Tu poznáme, že umělec není veden snad nevědomým instinktem, který brzy o ten, brzy onen vzor jej podpírá, nýbrž že myslí a pečlivě vybírá, aby dosáhl cíle svého.

Nehledáme v Perosim snad genia, který zastíní všechny veleduchy časů dřívějších, to konečně vyvrací Perosi sám svými pracemi, které rozhodně postrádají onoho revolučního rázu, jenž jest charakteristickou známkou každého nového směru, ale vidíme v něm muže, který hledí v posvátné hudbě docíliti onoho podivuhodného splynutí slova s hudbou, které teprve dává nám takřka zapomínati na okolí a pokochati se aneb pomodliti se zároveň se skladatelem. Tento pak účinek, který často byl zanedbáván, a který suchá německá škola pobachovská svými technickými umělůstkami, jimiž mnohdy zakrývala myšlénkovou prázdnotu aneb mělkosť, neupře Perosimu nikdo.

A v tom zajisté dosáhl mladý kněz Perosi již velikého úspěchu, který, jak doufáme, novými díly jeho bude nejen utvrzen, nýbrž ještě stupňován.

Ohlášení všeobecného jubilea pro svatý rok 1900.

Lev, biskup,

sluha služebníků Božích

všem věřícím katolíkům, kteří toto prohlášení čtou, pozdrav a apoštolské požehnání.

Blíží se konec století, které jsme dle úrady Boží sami skoro celé prožili, a tu milerádi jsme svolili ustanoviti se dle příkladu našich předchůdců na tom, abychom přispěli ku spáse věřících, jak nám to náš apoštolský úřad přikazuje: míníme tím veliké jubileum, které od pradávna jako křesťanský zvyk jest ustáleno, a které se dle obyčeje církevních otců zove svatým rokem. To z té příčiny, že jest bohatší na posvátné obřady, a především proto, že poskytuje hojnějších prostředků k nápravě mravů a k obnově duší ku svatému

životu. Sami jsme byli svědky v našem mládí, kterak za pontifikátu Lva XII. slavený jubilejní rok ku spáse věřících přispěl, kdy Řím skýtal naprostý bezpečný útulek veřejným náboženským projevům. Viděli jsme, jak tehdáž zástupy poutníků se valily, jak v nejlepším pořádku množství lidu chrámy navštěvovalo, jak na veřejných místech nadšení kazatelové slovo Boží hlásali, jak chrámy ozývaly se zbožnými zpěvy.

Viděli jsme příklady zbožnosti a lásky k bližnímu, které papež před celým sborem kardinálů konal. Jaká to trpká protiva tehdejší doba a dnešní!

O všech těchto právě jmenovaných projevech a činech za zcela jiných poměrů, které dnes v Římě vládnou, nemůže býti ani řeči, neboť závisíme na libovůli vládců Říma.

Náboženství Kristovo má od Boha vštípenou nevyčerpatelnou a vždy trvající sílu vésti člověka k ctnostem. Pohlédneme-li však vůkol a vidíme, mnoho-li dnes temna, bludů, to ohromné množství lidu ku věčné zkáze spějící, jaký tu bol naplňuje nás! Povážíme-li, jak veliká část křesťanů, omámena jsouc bezuzdnou svobodomyslností, hltá do sebe jed od špatných učitelů a veliký dar víry Kristovy každého dne v sobě ničí, uznáme, že vzmáhá se nechuť ku křesťanskému zivotu, že se šíří nemravnosť a z toho dále nenasytná hltavosť a chtíč po smyslných požitcích, úplné odvrácení od starosti a myšlénky na Boha a pouhá starosť o věci pozemské. Nelze ani vylíčiti, jaká spousta zkázy z tohoto ošklivého pramene až do základů státní společnosti se přivalila. Pozorujeme všeobecný vzdor, výbuchy lidských vášní, nebezpečí, která potajmu se šíří, přesmutné zločinné skutky, to vše jsou výsledky bezuzdného boje za dosažení mamonu a jeho požitků. Proto jest v zájmu společnosti lidské i každého jednotlivce, aby se lidstvo napomínalo k povinnostem, aby ducha, leniostí ochablého, vzpružilo; potřebí jest nabádati k touze po svatém životě ty, kteří tonou v nebezpečí zahynouti vlastní lehkomyslností a pozbyti svou marnivostí nebo pýchou nebeských pokladů, pro které jsme zrozeni. Svatý rok jest k tomu, aby smýšlení lidu se polepšilo, a nepravosti jednotlivců pokáním a polepšením života smířeny byly. Za tím úmyslem hledí církev hojnějšími modlitbami a zvýšenou zbožností uraženého Boha smířiti a náplň milostí z nebe vyprositi. otvírá jí svěřené poklady milosti, napomíná k naději odpuštění hříchů pro veškeré křesťanstvo, chce, aby i zdráhající duše přehojnou láskou a smilováním získány byly. Chceme počátkem XX. století touto oslavou jubilejního roku Spasiteli Ježíši Kristu prokázati obzvláštní úctu. Rádi jsme tento plán, který pochází z popudu soukromé zbožnosti, schválili, poněvadž nemůžeme nic spasitelnějšího a světějšího uspořádati, než je tato slavnosť.

Když jsme Boha, nebeského Otce, který oplývá milosrdenstvím, byli vzývali, aby milostivě přijal naše počínání a Svojí silou ducha všech lidí osvítiti a srdce lidská Svojí dobrotou pohnouti ráčil, ohlašujeme, následujíce šlepějí svých předchůdců s dorozuměním našich bratří kardinálů svaté římské církve, všeobecné milostivé léto, které v tomto posvátném městě od prvních nešpor Narození Páně r. 1899. započíti a prvními nešporami vánočních svátků r. 1900. skončiti má, mocí autority Nejvyššího Boha, svatých apoštolů Petra a Pavla a naší vlastní tímto spisem a chceme, aby všude veřejně oznámeno a

zachováno bylo, co jest ku cti Boží, ku spáse duší a ke vzrůstu církve svaté prospěšno. Po celou dobu milostivého léta dáváme, milosrdni v Pánu, všem pravověřícím obého pohlaví, kteří vykonavše opravdovou kajicnou sv. zpověď Nejsv. Tělo Páně přijali, když v Římě bydlí nebo zde žijí, po dvacet po sobě jdoucích dnech, když však odjinud přišli, alespoň po deset nepřetržitých dní basiliky sv. Petra a Pavla, jakož sv. Jana v Lateráně a sv. Panny Marie v Maggiore v Římě nejméně jednou za den dle občanského nebo církevního počtu, to jest od nešpor jednoho dne k úplnému setmění druhého dne navštíví, za zničení bludařství a rozkolu, za svornost křesťanských vládců a za spásu křesťanstva zbožné modlitby konají, plnomocné odpustky a odpuštění hříchů. Poněvadž se mnohým přihodí, že to vše vykonati nemohou, byť i chtěli, nebo jen částečně učiniti mohou, jelikož jsou nemocni, nebo jinak povinnostmi zaneprázdněni, ať v Římě neb mimo Řím, chceme, pokud v Pánu nám možno, přijíti vstříc zbožným úmyslům, že každý může jmenovaného odpustku a odpuštění hříchů po vykonané kajicné zpovědi a přijetí Nejsv. Svátosti dosíci, jako kdyby toho dne řečené chrámy římské byl navštívil. Dáno v Římě u sv. Petra 10. května r. 1899. v 21. roce Našeho pontifikátu. Card. Masella. Card. Mucchi.

Opera v Národním divadle roku 1898.

Píše prof. Václav Müller.

(Dokončení.)

Jen poslechněme některý výkon pěvkyně nebo zpěváka, který nyní se nám podává třeba v klasické opeře, jíž jsme ještě neslyšeli. Čekáme krásnou kantilenu, v níž každé sforzato, každé crescendo a decrescendo, každé sebe menší dynamické znaménko od začátku až do konce přesně bude provedeno. Ale zatím dostane se nám monotónního ohlušujícího výkonu, při němž alespoň pak dva takty napřed můžeme s jistotou určiti, kdy přijde vysoké b nebo c, protože se k tomu siláckému výkonu ubohý zpěvák celým svým tělem připravuje. To, bohužel, dnes není zpěv, to není požitek, ale to je týrání, jak zpěváků, tak hudebně vzdělaného posluchače. Připadají mi tu na mysl pravdivá a výstražná slova prof. Knittla, která napsal z hlubokého přesvědčení a k nimž zplna srdce přisvědčujeme: V operách se nyní nezpívá, konají se tam silácké závody; analogicky dle surového výroku: moc nad právem vyvinula se neméně surová zásada: síla nad krásou. Té věnuje se vše. Obecenstvo jásá vstříc pěveckým toreadorům, ať je to v areně veristů nebo v zahradě romantiků, či v saloně opery komické, nebo v antických koncertech opery klasické.« Jak mnoho trpké pravdy ve slovech těchto jest obsaženo! Ale nezapomínejme, kam to vede? Nejprvé k úplnému zničení sebe krásnějšího a mohutnějšího hlasu. Bylo by dobře, kdyby každý moderní zpěvák aspoň jednou za den podíval se na jemné ústrojí hlasové, které Tvůrce

všemohoucí vložil v hrdlo jeho, a jistě by se chránil, aby je přepínal. Při takovém užívání drahocenného materiálu nedivíme se, že často po málo letech slyšíme pouhé trosky hlasu, který vzbuzoval nejlepší naděje. Každý stálý navštěvovatel divadla, není-li z cechu oněch »znalců«, kteří ideálem svým zovou hodný, nepřirozený křik, nám přisvědčí. Citujeme opět slova prof. Knittla, platící o dnešním přepínání: »Což na tom — že tvůj od přírody třeba nejlahodnější orgán pozbude měkkosti a ohebnosti, že tvá sláva nepřečká ani dvoje lustrum — ty žiješ dnes — a kdo se bude starati o zítřek.«

Avšak pohleďme na další ještě smutné následky přepínání.

Zpěvák, jenž nucen mocí vyrážeti ze sebe tóny nepřirozené, — což kolikráte patrno na křečovitém napjetí jeho obličeje, který celý výraz tváře zohyzďuje, — není schopen odstiňování zpěvu, není schopen přednesu, není schopen ani řádného vytváření fráze hudební, protože násilí, které svému orgánu činí, mu v tom překáží. Jest to krátce pěstování krásna dynamického na úkor ostatních a Bohužel došlo tak daleko, že nalézáme mezi posluchačstvem dosti těch, kteří posuzují, abych drastického užil přirovnání, hlas pouze dle toho, kolik koňských sil dovede vyvinouti ve svém fortissimu, aneb na kolik atmosfér napjati své sforzato.

Stesk tento je také jinde, nejen u nás, ale zvláště u nás jest nejen mnohem citelnější, ale také mnohem nebezpečnější než jinde.

Pravda, že mnoho viny mají v těchto poměrech školy hudební, které většinou dávají si záležeti na síle a velikosti tónu, zapomínajíce, že *správné tvoření tónů,* na němž jen vytrvalost hlasu a krása zpěvu spočívá, jest nejdůležitější. Připomínám zde slova Bedřicha Wiecka, který již r. 1855. ve výborných Lobeových »Fliegende Blätter für Musik« napsal: Was haben denn unsere Musikanstalten, Theaterschulen und Konservatorien aus den vielen Tausend schönen Stimmen, welche seit zwanzig Jahren als Zukunftsmeteore angekündigt worden sind, und bei deren Mehrzahl sich Vieles vereinigte zu glücklichem Gelingen, gebildet? Einige mehr oder weniger beklagenswerthe Schreier und Schreierinnen, einige vorübergehende Mittelmässigkeiten, mitunter einige interessante Gesangsungeheuer, die eben so schnell verschwinden mussten, als sie gekommen sind. Kolik pravdy na těchto slovech jest do dneška?

Víme, že by nám mohl mnohý čtenář namítnouti, že tato úvaha z naší látky vybočuje, netýkajíc se divadla. Ale není tomu tak. Právě náš umělecký ústav musí pečlivě dbáti, aby tento zlořád ze svých zdí co nejdříve vyhostil, nechce-li utrpěti ve svém uměleckém vývoji škody nenahraditelné. Nesmíme nikdy zapomenouti výjimečného postavení našeho ústavu. Náš ústav nemůže, jako tomu u jinojazyčných podobných ústavů, vybírati materiál svůj umělecký ze sil na jiných jevištích vyspělých, nýbrž spokojiti se spíše hlasy, teprve ze škol pěveckých vyšlými, kterým jest nejen pečlivé pozornosti, ale i dalšího vedení a dalších pokynů potřebí, aby snad dobré zásady školy pěvecké v brzku neopustily. Má tedy náš ústav a musí míti na zřeteli vychovatelský cíl. To jest povinností celé umělecké správy divadla, v prvé řadě kapelníků, kteří nesmějí připustiti, aby nějaký zlořád v tomto směru se zakořenil. Přímo klasická slova nalézáme v úvaze již dříve citované od B. Wiecka, jenž uváděje prostředky k zlepšení zpěvního umění, na druhé místo klade: »In Folge dessen wären nur

Kapellmeister anzustellen, die den Sinn für schönen, keuschen, edlen Gesang sich bewahrt haben, noch nicht abgestumpft sind, die Sänger mit Theilnahme und warmer Hingebung zunächst überwachen und von Abwegen, wozu der Theatergesang so leicht und vielfach Gelegenheit gibt, zu bewahren suchen. Dazu gehört aber freilich, dass sie die Gesangskunst studirt haben und wissen müssen, was Alles sich zu vereinigen hat, um eine Stimme schön und für die Dauer zu bilden und für lange Zeit zu erhalten. Deshalb ist oft der musikalische Kapellmeister, der immer nur das Instrumentale im Auge hat, der schlechteste Vorsteher der Opernsänger und somit einer der vielen schädlichen Operndirigenten.« Tato pak poslední výtka, že pro samou část instrumentální zapomíná se zhusta na část vokální, nám zvláště často u nás napadá.

Máme výborný orchestr a přec tak častý stesk, že neprovází dosti diskretně, přehlušuje a tím nepřímo svádí zpěváky, aby více síly vyvinuli při zpěvu, než zákon umělecký káže a dovoluje. Podle našeho mínění v tom právě záleží největší umění dirigenta, aby pravý poměr mezi zpěvem a hudbou vystihl. Kdyby orchestr se skládal ze samých virtuosů prvého řádu, nemůže jednotlivec subjektivně posouditi sám, kolik síly na tom neb onom místě vyvinouti. Proto se sbíhají všechny nitky v ruce dirigenta, který musí bedlivě dbáti úměrnosti mezi výkonem orchestru a zpěváků. Znaménka dynamická nejsou nijak absolutně závazná, proto v jednotlivých případech rozhoduje vkus umělecký a praktická potřeba, jak mám odstíniti forte, jak fortissimo. Že by při znaménku ffo musily se úplně rozvířiti vlny šedesátihlavého orchestru, aby pak zanikl úplně zpěv lidský, rozhodně popíráme.

Této dynamické stránce přáli bychom si, aby více pečlivosti bylo u nás věnováno. Krása umění záleží v relativním souladu všech složek díla uměleckého a to platí i o scéně operní.

K tomu přidáváme ještě jiné zlo, které mnohdy výkon poškozuje, totiž nepřesnosť rhytmická. Uznáváme, že by bylo chybou, kdyby umělecké dílo mělo se prováděti podle Mälzlova metronomu. Tak nám nebudiž rozuměno. Avšak volnosť v přednesu není zahození všeho rhytmu, který přece v hudbě velmi důležité má místo; rhytmus dodává skladbě charakteru, proto také jeho zanedbávání činí celek nejistým, neustáleným, my cítíme nedostatek výrazu, plastičnosti, což poškozuje dojem, který celé dílo působí.

Tato chyba pak kolikráte u nás velmi škodlivě na výkony umělecké působí. V této příčině potřebí, aby dirigent byl neúprosný, neměl žádného ohledu k osobě zpěváka nebo zpěvačky, vždyť odpovědnosť beztoho na něho spadá. Kdyby zpíval první umělec světové pověsti a chtěl si podobnou nesprávnosť (což však by u něho bylo skoro nemožností) dovoliti, nesmí mu to býti trpěno. Někdo snad namítne, toť maličkosť. Ano, pokud se objeví jednou, dvakrát, ale když ji shledáváme často?

Máme velmi vysoké požadavky na umělecké podání díla hudebního. Vroucně bychom si přáli, aby každý dirigent byl naplněn takovou uměleckou opravdovostí, s jakou mluvil o provedení díla uměleckého H. z Bülowů. Právě tyto výroky jeho náležejí k nejznamenitějším a nejpozoruhodnějším z jeho spisů. V pravdě zlatá jsou slova jeho: »Es giebt kein leichtes Stück, alles ist schwer.« Slova ta uchrání

jistě každého před řemeslným odbýváním. Abychom pak uvedli něco k požadavku, jejž právě jsme vytkli, uvádíme jen slova jeho: »Es giebt grammatische und rhetorische Accente; der erstere bezeichnet das Metrum, der letztere den Beginn der Phrase. *In Anfang war der Rhytmus*; man kann im Takt spielen, und doch nicht rhytmisch, aber nie umgekehrt.« Tyto aforismy Bülowovy, plny žíravé kritiky skutečných poměrů, ale hluboce pravdivé doporučujeme zvláště pozornosti našeho ústavu uměleckého.

Vše, co doposud jsme pověděli, není sice nic nového, ale mnohé věci jsou vpravdě, abychom tak řekli, životní otázkou našeho divadla. Nezapomínejme, že silná strana volá po konkurenčním divadle, a jsou mezi nimi také mužové, kterým není nejvyšším ideálem holá fráze. Nejsme přátelé konkurenčního divadla, a to se stanoviska umění samého, ač se to snad bude zdáti paradoxním. Hledíme na věc se stránky praktické, neboť v tomto případě sebe ohnivější theorie nepomáhá, jak Goethe řekl:

»Grau, theurer Freund, ist alle Theorie,
Und grün des Lebens goldener Baum.«

Při dnešním směru výchovy obecenstva nelze očekávati, že by většina obecenstva hledala jen to, co v pravdě jest uměleckým. Obecenstvo chce se bavit a proto tleská nesmyslné operetě i frivolní frašce. Když pak vystavíme konkurenční divadlo, myslí naši idealisté, že tam se bude hrnouti obecenstvo pro umění? Takové obecenstvo musí teprve býti vychováno. A kdo má zaplatiti útraty této výchovy? Snad herectvo, které bude v divadle tomto působiti, které bude trpěti materielně? Bude-li nové divadlo chtít se udržeti, sníží niveau umělecké a ostatní ústavy z konkurence budou následovati.

Nechceme dále rozbírati tyto názory, promluvíme o nich při příležitosti obšírněji.

Nám zdá se mnohem prospěšnější, nežli zřizování divadel nových, abychom ústav svůj umělecký, který máme, a který jako vše na světě má své »hausse« a »baisse«, hleděli povznésti a k ideálu umění přiblížiti, k tomu však myslíme není pravou cestou u nás, u národa tak poměrně malého, jehož síly houževnatý boj o národní existenci sžírá, »konkurence«, nýbrž věcná kritika a společná práce. Víme, že za nynějších poměrů naříká se na to, že se v rozhodujících kruzích této kritiky nedbá. Je to Bohužel pravda, že mnohdy upřímné slovo bývá vykládáno křivě a že podkládány mu bývají jiné úmysly, nežli snaha po pokroku, soudí se hned na uraženou ješitnost, osobní nechuť atd.

Přiznejme, že bývá mnohdy chyba na obou stranách.

Byť nenalézala dobře míněná slova na rozhodujících místech v Nár. Div. vždy patřičného sluchu a porozumění, nesmí to nikoho odstrašiti, aby pravdu řekl třeba stokráte. Nejedná se jen o Národní divadlo, totiž o jeho družstvo, které může v několika letech se změniti, ale o *umění naše*, a to zůstává.

To bylo také příčinou naší upřímné a otevřené úvahy. Vedla nás k ní upřímná láska k umění. Také dobře víme, že: »Il est difficile de contenter tout le monde et son père.«

To, co jsme pověděli, má sloužiti všem dobré vůle, aby pracovali ku povznesení domácího umění. Vždyť musí produkce umělecká, síla tvořivá ochabnouti, nepodporuje-li ji reprodukce, jež díla vy-

tvořená dokonale předvádí a pokrok učiněný řádně osvětluje, nebo nedostatky odhaluje. Budiž nás daleko, abychom tak činili z ohledů osobních, stranických. Končíme tu slovy:

»Artem non odit nisi ignarus,«

nebo jak to lidový Hans Sachs převedl:

»Der Kunst ist niemand Feind, spricht man,
Als wer grob ist und sie nit kann!«

Pater Albert M. Weiss O. P. — nechápavým topičem katolické Církve!

Laskavý čtenář pozastavuje se snad nad tímto přívlastkem slavného apologety katolické Církve. My pozastavili jsme se též nad tímto projevem »Nového Života« ve 4. čísle letošního ročníku na stránce 135. a nechtěli jsme ani svým očím věřiti, že by v *katolickém* listě tak neslušným způsobem psalo se o vynikajícím a zasloužilém spisovateli katolickém, jenž svými literárními pracemi jistě tolik učinil pro dobro Církve Kristovy jako málokterý vrstevník jeho, nevyjímaje auktora (a odpovědného pana redaktora) zmíněného hanlivého článku v »Novém Životě«. Toto slovo píšeme bez obavy, že se páni kritikové v »Novém Životě« opováží dokazovati své parity s P. Weissem na základě své dosavadní úspěšné vědecké a ascetické práce na roli církevní. Co učinil P. Weiss svou velikolepou apologií a svými četnými časovými úvahami v lineckém časopise »Theologisch-praktische Quartalschrift« pro vědecký a duchovní život své vřele milované Církve, vědí všickni *znalci* publikací Weissových a proto s indignací odmítnou *pohanu,* která se mu stala v »Nov. Životě«. Máme za to, že páni z »Nov. Života« mohli míti víc než dosti na nedávné žalostné affaiře, která je potkala s panem St. Neumannem a dp. R. Vrbou, kterým oběma na cti ublížili a pak k veřejné satisfakci (»Nov. Život« kompromitující) donuceni byli. Nač tedy opětně takovým *nezpůsobem* vrhati se na P. Weissa, a to ještě pro věc *pochybenou,* která, kdyby *církevně* měla býti projednána, sotva by svým obhájcům vavřínů získala. Jaká to, prosím, »chápavosť« ještě teď, kdy prof. dr. Schell — k vůli němuž pánové z »Nov. Života« jdou proti P. Weissovi do boje, — byl právě církevně v Římě odsouzen a kdy on s uznáníhodnou pokorou podrobil se censuře církevní a ohlásil to diecésnímu biskupu svému, jaká to, prosím, »chápavosť« ještě teď obhajovati ***myšlénky zavržených*** — pravím *církevně zavržených* — *spisů jeho?* Nekáže pieta k prof. dru. Schellovi, všem ctitelům jeho, aby trapnou záležitosť jeho nezatahovali znova na forum veřejnosti? Nekáže pieta k Církvi katolické, aby *její* synové nálezu jejího soudcovského tribunálu dbali a vše činili, aby veřejnosť úmysly jejími se spravovala a je za své přijala?

Nekáže konečně i *vlastní opatrnosť* pánům v »Nov. Životě« držeti se napomenutí, jež u příležitosti censurovaných spisů Schellových (Du-

ganových a Zurcherových) dáno bylo slovy: »Itaque nemo cuiuscunque gradus et conditionis *praedicta Opera* ***damnata*** *atque proscripta, quocumque loco et quocumque idiomate aut in posterum edere aut edita legere vel retinere audeat,* sed locorum Ordinariis aut haereticae pravitatis Inquisitoribus ea tradere teneatur, sub poenis in Indice librorum prohibitorum indicatis.« Ať nevolají páni z »Nov. Života«, že naše varování je zbytečno, poněvadž neobhajují »děl« Schellových, nýbrž jen tu neb onu *myšlénku* jeho (zde proti P. Weissovi obhajují výrok »Wer den Fortschritt will, kann in dem wahren Liberalismus, d. h. im *Freisinne* nicht den Todfeind des Guten sehen«) — poněvadž i to neprozrazuje dobrého theologického taktu ani zvláštní církevní »chápavosti«, a páni z »Nov. Života« mohou dobrým právem obrátiti na *sebe,* co psali na hanu P. Weissa. »Ta stálá nechápavosť činí *trapný dojem.*« Ba trapný dojem, zvláště když v témž listě čteme, kterak s patrnou zálibou se registruje, že: V »Deutsche Literaturzeitung« vystupuje mnichovský Dr. Al. Knoepfler na obranu Schellovu, což dělá sensaci, neboť Knoepfler se Schellem a Krausem má t. č. největší váhu mezi německými theology. O brožurkách Braunových (Mohuč), jimiž měl býti Schell vyvrácen, praví: V obou spisech je tolik zlomyslného podkládání a překrucování, násilného vykládání, zpotvořování, úmyslného uzavírání se před lepším poznáním sloučeno s odporným kaceřováním, že jen nesnášelivý hierokrat se tím honositi může.« Jsme ovšem daleci toho, abychom v ochranu brali, co věcně správného vytýká dr. Knoepfler polemikám Braunovým, ale máme za to, že *po* odsouzení, jehož se dostalo *v Římě* spisům Schellovým — jen *jeden* spis jeho nebyl censurován, totiž: »Das Wirken des dreieinigen Gottes« — ani Knoepfler ani Kraus nedokáží, ba vůbec ani dokazovati se neopováží, že Schella vyvrátiti *nelze* a že vše, co proti jeho spisům se namítalo, na neporozumění a násilnickém vykládání se zakládá. Z té příčiny i »sensace« jejich obrany nebude valná, vyjímaje snad tu částť, ve které *Brauna* usvědčují z nepěkných a nesprávných útoků na prof. Schella, ač i řeč páně Knoepflerova (nesnášelivý hierokrat atd.) věru vzornou krásou a uhlazeností formy honositi se nemůže.

Není správno, že »t. č. největší váhu mezi německými theology mají Knoepfler se Schellem a Krausem«, tomu nejen odporuje čerstvé censurování theol. spisů Schellových, ale i to, že Kraus a Knoepfler jsou vlastně *historiky,* na kterémž poli se také proslavili (ač tuším, že prof. dr. Kraus měl před časem právě pro svůj liberalismus potíže se svým církevním dějepisem); tomu odporuje i skutečnosť, jež mezi přední německé theology počítá vedle P. Pesche, Gutberleta, Glossnera, abychom starších auktorů — Kleutgen, Scheeben, Heinrich atd. — jichž veliká díla dogmatická podnes udávají tón v Němcích a nemají sobě v celé německé nové literatuře rovných, ani nepřipomínali. Nevědí-li toho páni z »Nov. Života«, ať se jen znalců pozeptají.

A nyní ještě jednou zpět k »nechápavému« topiči P. Weissovi! Co zavinil, že *takovou* kritiku zasloužil, a co spáchali odpovědní redaktoři zmíněného lineckého časopisu, když článek Weissův na prvním místě vytiskli? Byli všichni tito tři učenci — P. Weiss, prof. dr. Hiptmair a prof. dr. Fuchs — slepotou raněni, když inkriminovaný článek vydávali a neměli skutečně ani tolik chápavosti, kolik jí měli v redakci »Nov. Života«, když článek ten přečetli a zděšeně zvolali: »P. Alb. M. Weiss O. P., univ. prof. ve Frýburce Švýc., ještě v posledním 2. sešitě

52. ročníku »Theologisch-praktische Quartalschrift« útočí na prof. Schella *se svého mnišského stanoviska, čině je všekřesťanským.* Vytýká Schellovi, že »mu není svět rozeným odpůrcem církve« a nesouhlasí se slovy: »Wer den Fortschritt will, kann in dem wahren Liberalismus, d. h. im Freisinne nicht den Todfeind des Guten sehen.« — *Ta stálá nechápavosť činí trapný dojem; ale dobře je pro Církev, že nemá jen topiče, nýbrž i brzdaře.«* Ubohý P. Weiss! V pátém svazku své apologie (nové vydání) prozrazuje, že *jedenadvacet let* klopotné práce dílu svému věnoval, a nyní, kdy kousek její — v jiné ovšem variaci — v lineckém časopise dle potřeby časové reprodukoval, nyní dochází odměny, jež odívá ho v roucho topičské, a *raduje se,* že jest *jen* topičem v Církvi Boží, maje na svém ustaraném čele znamení nechápavosti!

Jak známe bohonadšeného a skromného P. Weisse, víme, co by řekl, kdyby věděl, jak ho u nás »poctili«. My však, kteří ho známe a jeho záslužné práce pro Církev svatou si vážíme, my pro pravdu a z lásky k zasloužilému přednímu bojovníku za Církev Páně a její bohulibý život ve členech jejích, hlavně v kněžstvu, my především toto zde na jisto stavíme. Nešťastný »topič« Církve Páně, zlý pater Weiss, *neuvádí* ve svém nechápavém článku *ani jména Schellova ani názvů* spisů jeho, nýbrž jen v *uvozovkách* dává výroky, jež »Nov. Život« reprodukuje a při tom Schella jmenuje! Zlý pater Weiss osvědčil tedy více taktu k prof. Schellovi ještě *před* jeho odsouzením — článek P. Weissův zajisté psán byl několik neděl *před* censurováním Schellovým, — než jeho přátelé v »Nov. Životě« *po* jeho odsouzení. To jest ovšem »trapná nechápavosť«, a P. Weiss musí jíti na dobré mravy k našim výtečníkům, jinak shodí ho i s topičství v Církvi Boží a hodí ho snad i do ohnivé peci, aby viděl, jakými jsou chlapíky a jak je »pro Církev dobře«, že má takové »brzdaře«. Po té pravíme, že článek P. Weissův je psán v duchu eminentně křesťanském čili církevním, a že neobsahuje pravdy a názory mnišské, ale pravdy všeobecně v Církvi Páně přijaté a od nejstarších let praktikované, jak vysvítá právě z těch dokladů, které P. Weiss uvádí. Co mu tedy »Nov. Život« v té příčině vytýká, že totiž dělá »své mnišské« stanovisko všekřesťanským, jest nepravdivo a tendencí i slovy Weissovými, jenž v inkriminovaném článku ani *o mnišství nemluví* — vyvráceno. Proveďme důkaz ze článku samého, aby páni v »Nov. Životě« viděli, jak »brzdařili«. V posledním čase — tak zatápí našim »brzdařům« nechápavý P. Weiss, — předhazuje se katolíkům (tedy ne jemu a mnichům!), že jsou inferiorními, méně cennými a pozadu za ostatními v pokroku světovém. Ošklivou *předhůzku* tuto i v řadách *našich* hněvivě někteří činí, jiní zase způsobem nenáležitým jí se zbýti hledí. To jest ovšem v obém případě chybno; proto poukazuje P. Weiss na *božského* učitele, jemuž u pohanův i u Židů rovněž zle se vedlo. Jak dařilo se jemu, tak i jeho žákům, kteří snášeli vše jak on. Sv. Pavel byl jistě schopen ukázati světu vlohy a schopnosti svého ducha a přece tak neučinil a nekázal »lidské moudrosti přesvědčujícími slovy«, ale *Ježíše Ukřižovaného,* »pohoršení Židům a pohanům bláznovství.« Za sv. Pavlem kráčeli naši církevní otcové, tito hrdinové víry a velikáni ducha, ač i jim dostalo se odměny podobné jako božskému Mistru: svět vyhlásil je nevzdělanými, sprostými, bláznivými, zabedněnými sedláky a idioty, jak u *Krause* (Real-Encyklop. der christl. Alterthüm. II. 470.) dočísti se lze.

Kdo upře těmto našim předkům česť a citlivosť? Proč tedy ne-

chali »si líbiti« všecko to hrubství a hořké urážky? *Z lásky ke Kristu. Jejich duševní a duchovní velikost* všecko to snesla i překonala. Se *sv. Augustinem* (Aug. in Psalm. 21.) vyznávali všickni: Není křesťanem, jemuž téhož nedostalo se za úděl, co snášel požehnaný Kristus. Když jsme víru přijali, přijali jsme též znamení sv. kříže, a tím rozhodnuto jest o nás. Nestyď se tedy za kříž, za nějž tvůj Bůh se nestyděl, aby jedenkrát Syn člověka nestyděl se za tebe! To jest jedna část článku Weissova. Kdo zde najde jen stanovisko *jeho* (P. Weissovo) a jen stanovisko »mnišské«, nikoli ale »všekřesťanské«? Sv. Augustin, sv. Pavel a požehnaný Syn Boží, jichž slov i skutků, každému křesťanů *známých*, P. Weiss se dovolává, aby pověděl, proč nás svět nenávidí, a proč nám předhazuje inferioritu atd., sv. Augustin, sv. Pavel a hlavně požehnaný Syn Boží zajisté hlásali »stanovisko křesťanské« a ne jen »jeho« nebo »mnišské«, jímž se má záslužný článek P. Weissa odbyti; článek, jejž podepíše každý věřící katolík, neřku-li theolog.

Máme pevné přesvědčení, že také v redakci »Nov. Života« mají a uznávají pravdy, které jsme z článku Weissova skizzovali: — nač ale pak obhajovati ztracené posice a vytýkati »trapnou nechápavosť« tomu, jenž na ztracenou posici poukázal a ji několika rozmachy křesťanské víry hned na počátku svého »útoku« zničil, prokázav, že se nesrovnává s duchem Kristovým!

V dalším pojednání ukazuje P. Weiss, v *čem* záleží a jakou má vlastně příčinu naše nynější slabosť a nedokonalosť: je to naše odcizování se a vzdalování nezkalených pramenů svaté moudrosti — Písma svatého, sv. Otcův a církevních učitelů. Vidíme-li, že vzdělanci odcizují se pořád víc a, více církevnímu životu a názoru, nejdeme na radu k evangeliu, k církevním sněmům a uznaným světcům, nýbrž tážeme se: Jak to dělají sociální demokraté, že tolik stoupenců mají? Tak jsme hned hotovi ultramontanismus zaměniti za amerikanismus a místo římského ducha zálibu míti v duchu národním (germánském, dí Weiss). Věc naše dospívá těch konců — pokračuje P. Weiss — že i profesor katolické theologie táže se s předhůzkou: »Kterak vysvětliti, že katolická církev získává stoupenců více ve svém duchovenstvu a jeho přátelích, kdežto protestantismus nachází oporu a čilou propagandu i u *nejsvobodomyslnějších* laiků?«

Je-li *tato* otázka již sama sebou *zvláštní* v ústech katolického profesora theologie, — otázka ve formě *předhůzky!* — jest odpověď jeho ještě zvláštnější, poněvadž příčinu toho nehledá *v odporu* nynějšího *světa* proti náboženské pravdě vůbec, toho světa; o němž Miláček Páně tvrdí, že *ve zlém jest,* nýbrž hledá někde jinde, jak viděti z toho, že *varuje* nás, abychom považovali »svět rozeným nepřítelem církve« a vykládá, že, kdo pokrok chce, nesmí spatřovati v pravém liberalismu t. j. ve svobodném smýšlení (im *Freisinne*) smrtelného nepřítele dobra.« Místo, abychom hledali poučení pro své smýšlení a jednání ve slově Božím, hledáme je v řeči a smýšlení světa a tážeme se, jaký výklad církevní nauky najde nejvíce schválení světa! Toť osudná chyba, míní P. Weiss a všichni, kterým dobro lidu a Církve na srdci jest, ať hledí z nás pilnými studiemi v nezkalených pramenech církevní nauky nabyti oněch vědomostí a dobrých osobních vlastností, kterých svět potřebuje ku svému povznesení a kterých také od nás vším právem žádá. Přílišné honění se za vědami a uměnami světskými snadno odvrací nás od této *přední naší úlohy.* Tím se nikterak nezavrhuje potřebná znalosť věcí

světských, ale hlavní věc musí zůstati hlavní a ne vedlejší, na kterou není pak času ani chuti. Věda bohoslovecká a věda Svatých budiž odznakem každého kněze, a pak bude i svět pohlížeti na nás jinak, příznivěji než dosud, a úspěch náš bude větší. Ne tedy jakýsi po světsku přistřižený liberalismus, ale vědecký a dobře procítěný církevní duch pomůže nám i světu.

Ejhle, tresť článku P. Weisse! Co je v něm chybného, co mnišského, co trapně nechápavého? Kdo také obhajoval důrazněji svobody lidské a možnosti dokonalejšího života lidského než P. Weiss ve své Apologii? Či chtějí snad páni z »Nov. Života« vésti důkaz, že nynější svět není ve zlém a že liberalismus není odpůrcem, rozeným odpůrcem nauky a života církevního? Ať to jen zkusí, — nikdo nebude jim méně věřiti než »pravý liberalismus«, jak P. Weiss nezvratně dokázal ve všech svazcích svého veledíla a jak neustále dokazuje celá dosavadní liberální praxe. V »pravém liberalismu« začal i prof. dr. Schell a — přišel na index. Či byli římští jeho censoři i se sv. Otcem, jenž nález jejich *schválil,* také jen »topiči církve« Boží a nerozeznávali »mnišské« stanovisko od všekřesťanského? V *ten* smysl musí slavná redakce »Nov. Života« odpověděti, bude-li opět tak *nešťastně* psáti jako psala, když *pro Církev dobrem* (?) prohlásila, že nemá jen »topiče, nýbrž i brzdaře«. Proto pozor, aby se tato »trapná nechápavosť« nevymstila!

Filip Jan Konečný.

FEUILLETON.

Když Jste uveřejnil první feuilleton, pane redaktore, očekával Jste zajisté, že bude redakce »Nov. Života« nemálo potěšena. Vždyť ona Vám už dlouho vytýkala, že si jejího časopisu nevšímáte, a snažila se všemožným způsobem Vás k tomu přiměti. A když se konečně Vaše tvrdé srdce obměkčilo, a Vy Jste »Novému Životu« učinil reklamu a jej *po zásluze* ocenil, — je zase zle! Má sice redakce radosť, že »Vlasť« »obrací — kameny mluví (dobře jsem řekl, že máte tvrdé srdce), a mrtví vzbouzejí se k novému životu« — ale přece je zle, neboť jmenovali prý jsme »Nový Život« *23krát!* Tu člověk věru neví, jak by se zachoval. Vždyť já, ubohý, jsem se snažil přesně se zachovati dle přání redakce »N Života«. Na obálce 1. sešitu stojí černé na bílém, že z »Nov. Života« otiskovati smí se *jen s udáním pramene* — a když bylo tolikrát citováno, není divu, že byl »N. Život« tolikrát jmenován!

Nezbývá mi, než abych kajicně odvolal urážku »N. Životu« učiněnou. Jak víte, podal nedávno »N. Život« sám pěkný příklad, jak se za urážky odprošuje, a tudíž vyznávám, že linka slečny M. Havelkové na str. 121. »N. Živ.« z r. 1898. má rámeček zelený. (Ve svém feuilletoně nechtěl jsem autorku jmenovati, ale redakce mi proto zazlívá.) Trpím skutečně trochu daltonismem, zvláště při lampě. Ale také prohlašuji, že na té lince nejsou zobrazeny zimní čepice a punčochy, nýbrž

— orchideje, poněvadž to nyní »N. Život« povídá. To mne zase nemálo potěšuje a Vás dojista také, poněvadž jsme prokázali službu čtenářům »N. Života, kteří asi marně hledali v těch podivných tvarech orchideje. Nebýti nás, nevěděli by to podnes.

Snad proto se »N. Život« ve 4 čísle tak málo na nás hněval. Za to dostáváte, milý pane redaktore, na obálce čísla 5. i s panem P. Vrbou »sumárně«. A já se obávám, že budete dostávati ještě déle, poněvadž má pan redaktor »Nov. Života« »sarkasmem nabity všecky flinty«. Posud však střílel jenom »na slepo« — prachem a dýmem, a tak Vás to asi ani příště boleti nebude.

Jistý čtenář prý mu psal: »S »Vlastí« hrubou zacházíš v rukavičkách«. Abyste tedy věděl, co je hrubosť: když si »Vlasť« »Nového Života«, který od počátku proti ní brojí a tím se ani netají, že byl založen *proti* »Vlasti« — *vůbec nevšímá*, když ke všem zřejmým i šikovně zabaleným, ale přece z obalu směle vykukujícím útokům *mlčí* — to je hrubosť! A teď Vám povím, co jest uhlazenosť a noblesa:

Na str. 67. píše »N. Život«: »*K valné hromadě jistého družstva.* Král *Skule*: Musím někoho míti kolem sebe, kdo mne bez vlastní vůle poslouchá, kdo nezvratně na mne (!) věří, kdo ve dnech dobrých i zlých s duší nejvěrnější se mnou se spolčuje, který jen proto žije, aby ozářil a zahřál můj život, který musí umříti, padnu-li já. Poraď mi, skalde Jatgeire! — Jatgeir: *Kupte si psa, pane!*«.

Tedy prosím, pane redaktore: *takhle* se píše nóbl a uhlazeně, zdvořile! Ale ku sprostotě mlčeti, jako Vy děláte, to je — hrubosť.

Ačkoli to v »N. Životě« už dávno vědí, že Jste člověk náramně nedůvtipný, přece téhle krásné anekdotě jistě rozumíte. Víte, kdo je »král Skule«? Vy Jste tedy »králem« valné hromady družstva, které má asi 2100 členů. Usnesení valné hromady vykonává předseda s výborem, v němž Vy máte pouze hlas jako každý jiný člen — ale výbor sem, výbor tam — vy nepotřebujete žádný výbor — *kupte si psa!*

Ale nic si nedělejte z té anekdoty, pane redaktore. Ona není tak zlá, naopak vane z ní k Vám láska a vyznívá dobrá rada, neboť mezi řádky můžete přece čísti: Redaktore Tomáši Škrdle, Ty potřebuješ někoho, kdo by ozářil a zahřál Tvůj život — ale toho ve valné hromadě nenajdeš! A což nevidíš, že v nikom není tolik ohně jako ve mně, redaktoru »Nového Života« — nevidíš, že jsem už dávno na Tebe a družstvo Tebou založené *dohřátý, ba dopálený?* A proto, pojď do mé náručí, na mé srdce! Já Tě budu zahřívati — a pak si nebudeš musit ani toho psa kupovat!

Než, vrátím se k té »sumární« kapitole na obálce »Nov. Života«. Vy prý dobře víte jako pan P. Vrba, jakým časopisem je »Čas« a »Radikální listy«, Vy prý také víte, »že p. K. St. Neumann je anarchista (ovšem jen v theorii) a veřejný ctitel Satana«, — ale »přece se neštítíte citovati tyto »autority«, kde běží o to, *pomstiti se* na redaktoru »Nov. Života«, nestydíte se jejich klacky mu otloukati o hlavu.«

Vy asi podle svého klerikálního rozumu soudíte, že je dobře a je povinností katolického listu odrážeti útoky nepřátel na náboženství a církev, a také to činíte, ale že při tom není třeba zabíhati do jejich soukromého života a zvláště ne urážeti jejich ženy a sestry, zvláště když hrozí nebezpečí, že byste musili takové lidi hezky poníženě prosit, aby upustili od soudního stíhání. A také Jste chtěli poukázati k tomu, když redaktor katolického listu, jakým jest »Nový Život«, provede ně-

jakou takovou nešikovnosť, — jak se z toho radují listy nám nepřátelské. To má býti takovému panu redaktoru pokynem, aby si dal podruhé pozor a byl opatrnějším. Ale on tomu rozumí jinak a praví, že mu otloukáte o hlavu klacky a se mstíte!

On tedy ví, že p. K. St. Neumann »je anarchista a veřejný ctitel Satana« — a teď aspoň zase Vy víte, proč tohoto pána za urážku tak zkroušeně odprošuje, — kdežto katolického kněze R. Vrbu odbývá v jiném časopise několika slovy. Buďte přece jen trochu důvtipným, pane redaktore!

Proti »N. Životu« bojuje celá »Bestia triumphans«! A Vy se s ní spolčujete. To Vám povídá »N. Život« hezky zřetelně. Toho Jste zajisté zase Vy při své neskromnosti neočekával. Mne to také překvapuje. Přemýšlel jsem, kdo má in bestia triumphante více příznivců — zdali Vy či pan redaktor »N. Života«. Znáte přece pana Machara, který napsal báseň na potupu samého Krista — možná, že jich napsal více, ale já jsem četl tu jednu nedávno ve »Vychovateli« a věřte, že mám na té dost! Snad tedy jest i pan Machar členem té bestiae triumphantis, která bojuje proti tomu, co jest katolíkům nejsvětějším? Nuže — a s tímto panem Macharem procházel se kdysi, nemýlím-li se — pan redaktor »Nov. Života« po Vídeňských ulicích. Bavili se náramně srdečně a přátelsky, a pan redaktor mezi jiným prohodil: »Aby nás tak teď viděl Škrdle!« Tohle jsem zvěděl ze samotného »Nov. Života«, kde se tím jeho pan redaktor pochlubil. Z toho mravné naučení: chcete-li pádně ukázati svůj odpor k nepřátelům Krista Pána, voďte se s nimi ve Vídni po ulici. Neděláte-li to, Jste jejich spojencem.

Ale doufáme, že budete míti radosť z komplimentu, který Vám »N. Život« udělal. Mezi ním a Vámi je propasť, ale ne v intelligenci, nýbrž jenom v zásadách. Tohle je přece slovo! Ale nutí mne, abych se trochu dotekl té různosti zásad.

Na str. 233. »N. Života« z r. 1898. si přečtěte v básni »Elišce královně a císařovně« tyto verše:

»Neklňme nikdo vražedné ruce
volejme, v prsa se bijíce prudce:
Naše vina! Naše vina! My nejvíce vinni!
My sytí, již jsme lačných nenakrmili!
My v nachu, již jsme nahých nechali se třásti!
My zbabělí, již jsme pod kbelce skrývali pochodeň víry!
My soudci, již jsme sami šlapali právo!
My pyšní, kdo jsme týrali Pravdu!
My kněží, již jsme málo kázali lásky!
My vysocí, kdož jsme dávali nízkosti příklad!
My králové, již jsme nebyli otci velkých i malých!«

Ve Vídni vychází socialisticky bezbožecká »Freie Lehrerstimme«. Když se udál hrozný Ženevský případ, tento časopis psal o něm asi tak: že prý to není žádný div, když anarchista něco takového provede. Slýchal prý ve škole, že monarchové pečují o blaho svých poddaných, a pak pozná, že tomu není tak, atd. V té »Lehrerstimme« to bylo tištěno latinkou a ovšem německy — v »Nov. Životě« to máte po česku a tím »moderním« švabachem, který Slow=Lejwárna Jána Spurnýho w Praze už nevyrábí — to je ten rozdíl!

Takové názory a zásady Vy ovšem nesdílíte. Praví-li pan redaktor »Nového Života«: »My kněží, již jsme málo kázali lásky« — inu, on dobře ví, že ji ve svém časopise mnoho nepěstuje — ale pak měl říci, kam až sáhá rozsah jeho »my«.

Rozhodně jiný máte, pane redaktore, také názor o umění. »Difficile est satiram non scribere« — ale těžko jest, opravdu, psáti žertovný feuilleton, když se jedná o věci nejsvětější. A já, pane redaktore, přestávám býti feuilletonistou, když pravím, že by »Nový Život« mohl o sobě říci: Mé »umění« (aspoň z velké části) jest umění bez umění, bez vkusu, a záleží v praobyčejných kaňkách a karrikaturách, jimiž snižuje se i to nejposvátnější, ano, neváhám tvrditi, a není to snad jen mínění moje a Vaše, *že se »N. Život« karrikováním dopouští profanace Osob nejsvětějších.* Tu přestává vtip a žert, tu třeba říci pravdu. Jestli provádí takové »umělecké« výkony nedospělé klouče na tabulce nebo křídou na vratech — pak řekneme, že nevědomosť hříchu nečiní — ale činí-li něco podobného vzdělanci, kteří chtí býti povolanými soudci v oboru umění, a činí-li tak jen proto, aby se jim dostalo přívlastku »moderní« — pak jest nutno a záslužno to odsouditi. Než, malujte si už »nocturna« v podobě černých kaněk a »orchideje« v podobě čepic a punčoch, jenom ušetřete Krista!

Jak může tvrditi kdo, že Kristova tvář »nebyla tak sličná, jak se maluje, ale dobrá byla?« Pryč s vámi všemi, Rafaeli, Leonardo da Vinci a jiní a jiní — teď se vyskytl umělec, proti němuž jste ničím, protože on je moderní! — »Ten Kristus je *český*!« (»Nový Živ.« str. 19.) Prosíme pana redaktora »N. Života«, aby nám pověděl, jak má vyhlížeti Kristus německý, jak francouzský atd. Buďte tak laskavi, pánové, a nevytýkejte nepřátelům, že snižují Krista, když Jej ve svém pachtění po »modernosti« snižujete sami.

»Osvěta« napsala ve 3. sešitě: »Přítel příteli ukazoval vyobrazení v moderním německém časopise. »Uč se patřiti na nové umění,« pravil. »Ty řekneš asi, toto že je otisk podpatku? Ne, to je hlava krásné dívky! To jsou divy moderního vkusu. Jen ať se za nimi příliš neopozďujeme. Byla by hrozná škoda! — Nu, činíme se. Zajisté znamenáte, jak se i naše staré literární podniky modernisují — na svých obálkách. Pravidla moderny jsou náramně duchaplná, ale i dítě je hravě pochopí; na příklad: Čím je co starší, tím je to novější; čím je co zmrzačenější, tím je to dokonalejší; čím je co šerednější, tím je to sličnější; čím je co nižší a sprostší, tím je to vznešenější; čím je co hloupější, tím je to důmyslnější; čím je co odpornější, tím je to líbeznější atd. Dle toho vypadají také ty zmodernisované obálky: jedno písmeno nedoděláno, druhé křečovitě skrouceno, třetí spohlavkováno, čtvrté nedomrlé, páté docela chcíplé . . . Jaký to pokrok, jaká krása, jaká dekadentská hloubka! Divte a klanějte se tomu! Žáčkové prvních dvou obecných škol se svými klikyháky a čmáraninami po zdech, prkenných plotech a ještě jiných veřejných místech budou tímto moderním pokrokem pomalu povýšeni na mistry prvního řádu.«

— — — — — — — — — — — — — — — —

Než, pane redaktore, my musíme počítati se skutečností. Proti proudu těžko plovat, a proto, bude-li ta »modernosť« pokračovati, nezbude Vám nic jiného, než abyste, jak jsem Vám již poprvé radil, vzal si vzor z »Nového Živ.« a Svůj časopis také učinil »moderním«.

Pro ten případ už jsem se o Vás postaral. Víte, že již dávno se ozývá přání, aby »Vlasť« byla illustrována. Proto jsem požádal jednoho ze ctitelů »Nov. Života«, aby mne seznámil s některým vynikajícím »moderním« malířem. Mé žádosti bylo ochotně vyhověno, a tudíž zasílám Vám, abyste hned mohl »Vlasť« po způsobu »Nov. Živ.« zmodernisovati,

fresby welenadaného Umělce Pl. Ú. Cala.

Patisk se zapowjdá

Holofernes nese zhaubu městu Bethulii.

Pohled na Cařihrad čili Kanstan-tinopolis w noci twawé (nocturn)

Rodný dům hlaupého Honzy při měsyčku.

Gordickj uzel, který může taky wyznamenáwat to wšecky, za kterým čjhaly djwky na Ctirada

Nějaký částek s tím však ještě můžete počkati, neboť není ještě jisto, bude-li toho potřeba. Píše totiž pan redaktor »N. Života« v č. 4., že *nikdo není bez chyby* — a to slovo z jeho úst má velikou cenu. Myslil totiž posud, že *on je bez chyby,* neboť hlásal: »Já jsem ten, který celý katolický život obrodí svým časopisem — všecko ostatní je hloupé, zastaralé, zkrátka, není to k ničemu.« — Dále račte si povšimnouti, že vytýká »Radikálním listům«, že by každého *klerikála* snědly. Z toho poznáváte, že se pan redaktor »N. Života« začíná už také počítati *mezi klerikály* — kdežto nám nedávno dokazoval, že jest mezi katolíkem a klerikálem obrovský rozdíl — a proto že on klerikálem není.

Soudím tedy, že pan redaktor »jde do sebe«, uznávaje, že má také chyby, a počítaje se už také mezi klerikály. A tak se snad ještě dočkáme, že Vás nebude zváti »bezděčným otcem »N. Života«, ale bude zváti sebe Vaším upřímným bratrem. Stane-li se to, pak přestane »Nový Život« otiskovati kaňky a orchideje neznámých forem, nebude musit nikoho zkroušeně odprošovati, Vy si nebudete musit kupovati psa, a on zase nebude musit počítati, kolikrát jest »Nový Život« ve »Vlasti« citován, neboť pak už Vám nebude o něm psáti feuilletony

Váš upřímný

Hrdomil Wolapükus,
modernj klerikál.

Hlídka národohospodářská.

Celý život člověka točí se kolem žaludku. Již staří Římané měli pořekadlo: »Nejprve jísti, potom mudrovati.« Mnozí dějepisci tvrdí, že veškeré dějiny všech národů nejsou ničím jiným, než dějinami společenských protiv, bojů chudých proti bohatým, že vše, co je: politické zřízení, náboženské zvyky, závisí na majetkových poměrech. Jest již velmi mnoho dějepisců, kteří dokazují, že všecko právo a moc byly vždy u těch, kdož měli majetek. Socialisté na př. tvrdí, že všecky zákony jsou proto, aby bylo upevněno panství boháčů nad chudinou. Veliké majetky jsou chráněny posvátnými zákony, práce chuďasova však nemá ochrany žádné. Proto prý by bylo nejlépe, kdyby osobní majetek přestal, a všichni hospodařili společně.

Jak vzniká soukromý majetek? Podívejme se na divoké kmeny, které se živí lovem a nemají stálého domova. Tu jest osobním majetkem zbraň, potom stáda, dobytek a nejposledněji majetek pozemkový. Sv. Písmo vypravuje, kterak Abraham a praotcové židovského národa měli stáda a pastviny. Chudí půjčovali si dobytek a stali se tak nevolníky. Rozdíl mezi chudým a bohatým se přiostřoval, když vznikal osobní majetek pozemků. S majetkem pozemkovým bylo vždy nerozlučně spojeno vladařství, moc vládnouti nad jinými, kteráž moc neměla původ v tom, že vladyka víc pole obdělal než nevolník, nýbrž že pozemky brannou svojí mocí chránil.

Osobní majetek vyvolal mezi lidmi nejprvnější třenice a hádky, a proto byl příčinou, že byly vydány zákony na ochranu majetku. Angličan Locke praví: Kdyby nebylo osobního majetku, nebylo by nespravedlnosti. Proto pozorujeme, že v prvých dobách zločiny proti majetku přísněji byly stíhány než zločiny spáchané na životě. Dle starého německého práva byl zloděj trestán smrtí, vrah zaplatil jen peněžitou pokutu. V Anglii až do nedávných dob byl zloděj právě tak pověšen na šibenici jako vrah, a podnes je v Anglii lid více rozezlen na zloděje než na vrahy. I u nás jest trestní zákon velice přísný, kde jde o peníze. Zde je důkaz, že vše točí se kolem žaludku. Kdo má peníze, má právo

Ale i všecko státní zřízení od prvých dob utvářilo se též na poměrech majetkových, a to v prvých dobách točilo se všecko kolem zemana, kolem sedláka. Majetníci rozsáhlých pozemků byli zároveň svrchovanými pány. V tom spočívala všecka moc vladyků, zemanů, šlechty.

Moc a sláva velkostatkářů začíná blednouti, když také v městech začali bohatnouti obchodníci a bankéři. Majetníci rozsáhlých pozemků byli povýšeni do stavu šlechtického.

V pozdějších dobách středověku nestačil majetek rytířského statku, aby platil někdo za šlechtice, musil býti zapsán v seznamě rytířů. Ještě v 16. století nikdo se neptal, zda a kolik má šlechtických předků, nýbrž zde rozhodoval majetek. V Anglii byl každý majetník rytířského statku členem sněmovny. S majetkem pozemkovým spojeny byly veliké výsady a práva, tak především soudní moc a právo prodávati výhradně své výrobky poddaným. Velkostatkáři začali stavěti na svých pozemcích pro odvislé od nich lidi kostely, a tím stávali se patrony církve a měli nárok na desátek. Jakožto patron měl statkář povinnost, starati se o živobytí kněze a vydržování kostela a chudiny. Tím stával se velkostatkář skutečným vladařem, suverénem. Ještě více bije do očí pravda, že státní a právní řízení závislé jest na poměrech majetkových, když vedle velkostatkářských boháčů začal se vyvíjeti kapitalismus. Utvoření peněžních velmožů má rozhodný účin na vývoj zákonodárství a státního zřízení. Dokud vládlo všude hospodářství naturální, dokud nebylo tolik trhů, peněz, neměla dobrá žeň velikého významu. Páni velkostatkáři nemohli nikam s nahromaděným obilím, se zásobami vajec, másla, drubeže, které jim poddaní donésti musili.

Jinak se věci vyvíjely, když povstávala města, kam možno bylo zemědělské výrobky prodávati. Města byla útočištěm ujařmených nevolníků, kam prchali pod ochranu městských konšelů před feudálními dráby. Města byla obyčejně střediskem a východištěm selských válek proti feudálním pánům.

Začátkem 16. století počínali knížata a velmocní velkostatkáři dávati do zástavy důchody ze svých statků, přenechávajíce je správě kapitalistických vydřiduchů. Tak vznikly první zemské a státní dluhy. Knížata dávala do nájmu doly spekulantům. Koncem středověku byl kapitalismus již rozvinut. Zákaz sku-

povati pozemky a výrobky, zdražovati potraviny, byl zapomenut, a obchodní společnosti nabývaly vždy větších rozměrů, moci a vlády. V řemeslech stal se převrat tím, že mistři v cechu sjednocení nikoho nechtěli pustit k samostatné výživě, chasníci měli se jim dříti až do smrti. Tehdejší obchodníci, jako známí Fuggerové, podnikali odvážné spekulace, takže se vším právem tvrditi může, že nic nového pod sluncem. Honba po zisku přivedla poctivou práci k úpadku.

Po nezdařených povstáních selských, po bouřích hrozné války třicetileté, upadal selský lid v takové nevolnictví, jakého nebylo u nás nikdy. Páni šlechtičtí velkostatkáři měli v 17. a 18. století nejlepší žně. Štěstí ještě, že rolnictvo bylo vázáno pánům pracovati a dodávati plodiny, ne peníze, jako v Italii.

Když feudální svazky byly revolucí přetrhány, zdálo se, že stavu rolnickému kynou lepší časy. Ale místo starého panstva z modré krve přišlo panstvo nové s křivými nosy. Do zákonodárných sborů dostali kapitalisté výhradně svoje lidi, a tím také nese se veškeré zákonodárství západoevropských moderních států směrem kapitalistům přejícím. Odstrašujícím příkladem jest Anglie. Zde v obou sněmovnách, ani v dolní, ani v horní není stav rolnický zastoupen. Lordové záhy spojili se s fabrikanty a opanovali úplně všecko zákonodárství. Dnes nemá Anglie, která čítá 40 milionů obyvatelstva, více samostatných rolníků než 26.000 a k tomu 484.483 pachtýřů. Tam to přivede stát, který svojí politikou podporuje výhradně kapitalisty, spekulanty, továrníky a nehledí na základ národa, na rolnictvo?

My jsme dosud z převážné většiny státem zemědělským. Z veškerého obyvatelstva monarchie habsburské, které čítalo koncem r. 1896. úhrnem 25,060.696 hlav, živilo se zemědělstvím 13,149.200 lidí. Samostatných hospodářů měli jsme dle sčítání z roku 1890. úhrnem 2,003.463, kdežto továrníků jest asi 80.000 a řemeslníků a menších obchodníků asi 500.000.

V Německu, které čítá okrouhle 52 milionů lidí, živilo se dle sčítání z r. 1895. zemědělstvím 8,045.441 osob. Německo vyvíjí se velikým kvapem ve stát průmyslový, a stav rolnický tu řídne každého roku.

Rusko, které nyní čítá okrouhle 130 milionů lidí, je dosud státem čistě zemědělským, poněvadž 90 procent všeho obyvatelstva na Rusi živí se zemědělstvím.

Francie, která čítá okrouhle 38 milionů, má zemědělského obyvatelstva 17,698.402 hlav. Z toho dle sčítání z r. 1886. bylo samostatných hospodářů 6·9 milionů. Francie jest zemí domkářů, pravých rolníků je zde velmi málo.

Stav zemědělský v Italii jest zbědovaný. Pozemky ve střední a jižní Italii patří většinou velkostatkářům, takže je zde samostatných rolníků velmi málo.

Liberálové ve všech parlamentech odstrkovali rolnický stav a vydali jej na pospas kapitálu. Zákonodárství neslo se jen tím proudem, který přál průmyslu a podnikatelstvu.

Ačkoliv od zrušení roboty uplynulo 50 let, ačkoliv státníci mohou viděti, nechtějí-li býti nadobro slepými, že majetek pozemkový stal se majetkem kapitalistů, což dokazuje obrovský vzrůst knihovních dluhů na majetek nemovitý zapsaných, přece v zákonodárných sborech nikdo nemá odvahy, aneb jen tu a tam jednotliví nadšenci, aby se konečně od zhoubného toho směru ustalo a začalo se důkladně pracovati k záchraně stavu zemědělského. Veliká města a továrny nejsou žádnému národu, který se nemůže jinak rozšiřovati a odkázán jest na malý kousek země, nikterak dobrodiním, nýbrž spíše zkázou.

Rudolf Vrba.

UMĚNÍ VÝTVARNÉ.

Šedesátá výroční výstava Krasoumné Jednoty pro Čechy v Praze 1899. Ačkoliv letošní výstava vykazuje téměř na půl deváta sta čísel, nerepresentuje přece náležitě současnou produkci malířskou, a to ani domácí, tím méně pak cizí. Z čilého ruchu uměleckého v cizině, zvláště pokud vyhledává nových cest a směrů, k nám dostává se málo vynikajících ukázek, a to ještě jako by jen náhodou. Domácí pak produkce rovněž jen v počtu dosti nepatrném a nikoliv nejlepšími svými výtvory obeslala letošní výstavu Rudolfinskou.

Obor náboženské malby jest na výstavě letošní číselně velice slabě zastoupen. Ani tu nepodává nám výstava naše dostatečného poučení o stadiu současného malířství náboženského, nýbrž jen ojedinělé z něho ukázky. Mile překvapil nás letos František Urban, obeslav výstavu dvěma velikými pracemi, na nichž patrný jest znamenitý rozvoj tvůrčího jeho talentu. Jeho Madonna jest utěšenou idyllou posvátnou, dýšící sladkou něhou nadzemskou. Madonna, sedící na zlatém nízkém křesle uprostřed bělostného pole lilií, rozestírá s blaženým úsměvem ruce své vstříc Božskému dítku svému, jež před ní, opírajíc se o klečícího anděla, na zemi stojí, pravou ručku, v níž lilie drží, k ní vztahujíc. Kromě anděla, jenž útlounké dítko Božské s něžnou péčí podpírá, jest zde družina tří andělů, s láskou a obdivem na Ježíška pohlížejících a lilie mu trhajících a podávajících. Výborná, akademicky přesná komposice, ladnosť linií a dokonalá harmonie jasných pestrých barev — to vše povyšuje dílo Urbanovo na práci prvého řádu. Nadmíru důmyslně obklopil umělec obdélníkové, nahoře nízkým segmentem přepjaté hlavní pole svého obrazu vkusným, ladně se vinoucím ornamentem, do něhož po stranách vkomponovány pěkné kosatce; celé toto orámování provedeno na způsob pestré mosaiky. Dekorativní účin obrazu Urbanova jest obdivuhodný Neméně zdařilé jsou Urbanovy kartony pro votivní okno do chrámu sv. Barbory v Hoře Kutné. Čtyři podlouhlé pásy, v něž celá plocha obrazu gotickými pruty jest rozvržena, tvoří jednotnou bohatou komposici. Nejvýše spatřujeme Madonnu v dlouhý řásnatý plášť zahalenou na oblacích sedící. Na klíně jejím stojí volně o ruce její se opírající Ježíšek, jenž mile se usmívá. Líbezná tvář Bohorodičky přitulena jest ku hlavince Božského dítka Po pravé straně stojí anděl oděný kasulí a hudoucí na loutnu. Po levé straně jest skupina tří andělův, z nichž dva se zanícením pohlížejí na Jesulátko, kdežto anděl třetí na okraji oblakův sedící pohlíží na světce dole klečící a ukazuje pravicí vzhůru k Božskému dítku. Pozadí luzné této skupiny nebeské tvoří vějířovitě rozložené liliové stonky s věncem bohatých květů nahoře. V dolejší části obrazu spatřujeme uprostřed proti sobě klečící sv. Barboru a sv. Františka s rukama sepjatýma, ve vroucí modlitbě vzhůru pohlížející. V pozadí vidíme Kutnohorský chrám sv. Barbory s okolím. Po stranách stojí po levici sv. Josef, po pravici sv. Alois. Podle stkvostných těchto kartonův, vzbuzujících obdiv vzornou komposicí a mistrně vedenými ladnými liniemi svými, provádí domácí firma J. Pazdery zdařile malbu na skle. Až nádherné toto dílo bude dokončeno a na místě svého určení osazeno, bude zajisté nejen krásnou ozdobou staroslavného chrámu Kutnohorského, nýbrž i důkazem, že i silami výhradně domácími provésti lze bezvadné práce, jež dosud téměř vždy zadávány byly cizincům. — Moderní německou malbu posvátnou zastupuje na výstavě naší obraz Waltera Firle, znázorňující rovněž »Madonnu«. V ponurém prázdném chlévě, jenž v předu poněkud jen na zemi stojící lucernou jest ozářen, spatřujeme v pravém pozadí nebeským světlem oblitou skupinu v bílé roucho a v dlouhou s hlavy splývající loktuši oděné a na povýšeném místě s rukama na kolenou sepjatýma sedící Bohorodičky a Jezulátka před ní v jeslích ležícího. Firle neprofanuje posvátných postav svých, jak to činí někteří z moderních malířů německých, nýbrž ponechává jim posvátný jejich pel, ačkoliv okolí, v němž je znázorňuje, podává s příchutí značně realistickou. (Pokrač.)

Dr. *Ant. Podlaha.*

APOLOGETICKÉ ROZHLEDY
po nové naučné a vědecké literatuře české.

Již v minulých »Rozhledech« svých učinili jsme stručné přirovnání vzájemné mezi Dějinami Kosinovými a »Obecnou kronikou« Lacinovou, i konstatovali jsme, že dílo Lacinovo předčí nad svého soupeře objemem, jadrností i barvitostí. Přihlédněmež tentokráte blíže k obsahu dosud vyšlých 42 sešitů díla Lacinova!

Spisovatel podává v úvodě nejdávnější dějiny lidstva velice stručně, a to dosti opatrně, — ač ovšem »opatrně« i v tom smyslu, že vyhýbá se zcela zprá-

vám biblickým. »Přemnohá tisíciletí« — tak píše — »zajisté již uplynula od těch dob, kdy na povrchu zemském povstal člověk, aby ujal se panství nade vším, co země byla zatím zplodila. Rovněž naší míře časové vymyká se doba, kdy pokolení lidské do všech končin světových se rozptýlilo a v kmeny a národy se rozpadlo.« Písma sv. dotýká se v úvodě jen mimochodem, pronášeje domněnku, že neobyčejně dlouhý věk prvých lidí v bibli »lze vysvětliti a ovšem valně ukrátiti« tím, že jsou tu míněny roky pouze dvouměsíční, a nikoliv dvanáctiměsíční. Není však třeba této redukce, jelikož příčiny dlouhověkosti prvých lidí byly jednak přirozené (na př. prostý a střídmý způsob života, silnější konstituce tělesná, zdraví lidskému příznivější poměry na zemi a p.), jednak i nadpřirozené: Bůh totiž prodlužoval vůlí a mocí svou život tehdejších lidí, aby pokolení lidské rychleji se rozmnožovalo, a aby zjevení Boží prvním lidem dané zachovalo se potomkům bez porušení.

V dějinách egyptských, jež nejdříve probírá, nečiní p. autor zmínky o pobytu Israelitův v Egyptě; činí tak, jak uvidíme, teprve ve stati věnované dějinám národa israelského, ač by bylo bývalo na místě také již při dějinách egyptských toho se dotknouti.

Při líčení záhuby města Ninive uvádí Lacina vhodně prorocké výroky Nahumovy a Sofoniášovy proti tomuto městu, a dodává pak velmi případně, že »spojení králové vyplnili hrozbu Hospodinovu v celé její hrůze« (str. 96—97).

Rovněž s pochvalou dlužno uvésti, že čerpá spisovatel z knihy Danielovy jakožto z knihy historické (srv. str. 101).

Zmiňuje se o nedávno objevených zbytcích písemnictví babylonského a assyrského, konstatuje, že »z neúhledných, přelámaných a porouchaných střípků těch přečetli mužové učenci pradávné báje o stvoření světa, obecné potopě a. j., které nejednou až i v maličkostech souhlasí se zprávami biblickými« (str. 126). Na str. 132. pak podává reprodukci známého onoho vyobrazení starobabylonského, připomínajícího pád prvního člověka, či spíše pokušení Adama a Evy.

Stať »dějiny národa israelského ve starověku« zpracována jest celkem pěkně a správně, ačkoliv nadpřirozené povolání národa židovského, jež záleželo v tom, aby v něm zachována byla prvotní víra v jediného pravého Boha, a aby v něm dokonána byla příprava na příštího Vykupitele, — není náležitou měrou vytčeno. Již při Abrahamovi prohřešujeme zmínku o jeho monotheismu, i nedovedeme si vysvětliti, proč pominuta mlčením věc tak důležitá. Za to biblická zpráva o vpádu elamském stručně sice, avšak celkem správně do osnovy vypravování byla pojata.

O přestěhování se Israelitů do Egypta píše Lacina takto: »Kmen israelský rozmohl se tak, že horské pastviny hebronské nepostačovaly, a Jakub s kmenem svým musil uchýliti se do krajin poledních a přibíraje kmeny příbuzné, vzrůstal a posouval se až na poloostrov Sinajský. Ba, Israelité přesuli se tenkráte nejspíše i přes hranice asijské a zaujali nejvýchodnější stepnaté roviny ústí Nilského v zemi egyptské« (str. 143). K tomu připojuje autor svoje mínění o příslušných zprávách biblických, an dí: »Poslední tyto události zahaleny jsou v pěkné vypravování o osudech Josefa, syna Jakubova, o nichž současné nápisy a zprávy egyptské sice ničeho nevědí, ale při ohromných mezerách v dějepisné osnově egyptské není třeba vše šmahem zavrhovati, co potud nápisy a zprávami egyptskými potvrzeno nebylo, třeba že i u vylíčení podivných a v pravdě romantických osudů Josefových básnictví s pravdou silně zápasilo.« Z toho jest patrno, že Lacina stojí tu asi na témž středním či polokonservativním stanovisku, jako Dr. Prášek (srvn. »Vlasti« seš. únorový). Stanovisko to nepokládáme sice za správné, jest nám však ovšem milejší nežli zásadní odmítavé stanovisko nevěreckých hyperkritikův. Tvrzení, že prameny egyptské o osudech Josefových zhola ničeho nevědí, lze do jisté míry rektifikovati poukázáním k tomu, že v nápisu Thutmesově vyskýtá se jméno Josef, jakož i k tomu, že ve vypravování o dvou bratřích, obsaženém v papyrusu d'Orbiney shledáváme analogon k některým příběhům ze života Josefova. Vůbec pak novějšími objevy jest dokázáno, že historie Josefova, jak dí Ebers, »i v nejmenších podrobnostech vystihuje přesně a správně starobylé poměry egyptské.«

Také biblické zprávy o vyjití Israelitů z Egypta spisovatel pomíjí mlčením, a praví pouze, že »společenskými a státními převraty donuceno semitské obyvatelstvo opustiti Egypt, a Israelité nastoupili zase povlovnou cestu kamenitou či skalnatou Arabií na sever a východ « Tedy ani slůvka o utiskování Hebreův v Egyptě, o ranách egyptských a o přechodu mořem Rudým! Zprávu Písma sv.

o mládí Mojžíšově pokládá L. za »podání, jež napsáno jest v pozdní poměrně době, a nemůže činiti nároky na nezvratnou bezpečnosť.« Jest tudíž p. autor patrně přívržencem názorů Wellhausenových, proti nimž katoličtí exegeté hájí s úspěchem mínění, že Pentateuch skutečně sepsán byl od Mojžíše. Bylo by tudíž bývalo radno, přidržeti se dobře odůvodněného mínění katolických exegetů. Nešťastně stylisována jest věta: »V čelo mohutného kmene postavil se vladař-kněz Mojžíš, muž výborný, jaký zřídka kdy se rodí, muž, jenž naukou svou o jediném, mocném, ale i hrozném Jahvě položil základ k bytnosti národa té houževnatosti, že věky přetrval.« Zdaž čtenář nenabude z této věty mylného názoru, že Mojžíš učení, jež hlásal, sám sobě vymyslil? Také nechápeme, proč by »udání o počtu těch, kteří z Egypta vytáhli, nebylo třeba považovati za přesné«, jak míní p. spisovatel.

Rovněž nesprávně jest vylíčeno dobytí a rozdělení země zaslíbené (str. 146). O svatyni v Silo dopouští se L. téže chyby, kterouž vytkli jsme Kosinovi (srv. »Vlasť« str. 635); domnívá se totiž, že tam postaven byl chrám kamenný.

S názorem p. spisovatelovým o osudu dcery Jeftovy souhlasíme — ovšem mutatis mutandis. Píšeť o té věci takto: »Jedná-li se tu o lidskou oběť krvavou, či pouze o to, že dcera Jeftova obětována za služebnici či nevolnici v božnici nějaké kmenové, těžko teď již rozhodovati, než, případnějším poslední býti se zdá, neboť Jeftovna oplakávala jen své panenství a ne mladý svůj život.« Pravili jsme, že souhlasíme s názorem tímto mutatis mutandis: místo rčení »za služebnici či nevolnici v božnici nějaké kmenové« bychom totiž položili »za služebnici při svatostánku«.

Úplně v genru F. O. Vaňka psal Lacina tato slova: »Víra v boha Jahve byla přičiněním Mojžíšovým zvítězila nad uctíváním kmenových božstev, třebas že plně jich zatlačiti ještě nestačila. Jahve bylo božstvo původně kmene Josefova a předním jeho odznakem shora již vzpomenutá truhla čili archa. O obsahu posvátné schrány této nelze se šířiti (?!), neboť posvátná hrůza, která každého při předmětě tom jímala, nedopustila, aby kdo zvědavosť nebo chtivosť svou ukojil a nahlédl do nitra archy té. Staré podání tvrdilo, že ukryty byly v ní kamenné desky Mojžíšovy. O tvaru a snad i původu a významu kamenů těch nedá se nic bezpečného tvrditi, že by na nich tak zvaný dekalog čili desatero božských přikázání bylo vyryto nebo snad jen napsáno, nedá se hájiti, neboť jaký účel by byly měly desky ty, kdyby nebyly obecně přístupny a známy; že by ve schráně té ještě pověstná berla Aharonova a nádoba s manou byly bývaly ukryty, bylo tvrzeno, když již archy vůbec nebylo.«

Že by Jahve bylo božstvem původně kmene Josefova, jest tvrzení ničím neodůvodněné Obsah archy úmluvy byl všem zajisté Israelitům znám, byť všem vůbec nebyl přístupným. Námitka »jaký účel by měly desky ty, kdyby nebyly obecně přístupny«, jest naivní, protože i nyní originální listiny, zákony nebo privilegia obsahující, nejsou širšímu obecenstvu přístupny, co do obsahu však všem nebo aspoň většině dobře známy a přístupny v opisech a otiscích.

Rozhodného pokárání zasluhují nevhodná rčení, jichž Lacina užil při Samsonovi. Nazýváť jej »čiperným národním neposedou« (!) a myslí, že prohlašovati jej za »soudce celého národa« jest »nejméně řečeno nejapností.« Ostatně prý »těžko rozhodovati, mnoho-li dějinné pravdy jest v tomto podání o smělém zhoubci kmenového nepřítele — snad tuze málo.« Za »soudce celého národa« Samsona bibličtí odborníci nepokládají. Vigouroux na př. dí (III., 53): »O Samsonovi nedočítáme se, že by byl vykonával jakoukoli moc vůbec nad vlastním kmenem Dan; jeho soukmenovci kmene Juda pokládali jej tak málo za svého pána, že s ním nakládali bezmála jako s nepřítelem a vydali jej Filištínským; jedině svými hrdinskými činy jest Samson vysvoboditelem Israele.« Vypravování pak knihy Soudců o neobyčejném tomto muži jest zcela přesné, jak nejnovější výzkumy dokazují, i nelze bráti je v pochybnosť, jak L. činí.

Mnohé ještě věci bylo by lze vytknouti Lacinovi ve stati pojednávající o národě israelském, nestačí nám však místo, abychom o všech se zmiňovali. Připomínáme jen, že článek pojednávající o náboženství israelském jest naskrze nesprávný; psán jest v duchu nevěreckých racionalistů. Mezi jiným míní Lacina, že »víra v boha Jahve pojmu jednobožství v sobě nijakž nezahrnuje«, a že tudíž »Israelity mezi jednobožce čili monotheisty počítati není správno.« »Pradávné podání« — prý — »mluvic o stvoření světa slovem božím nejmenuje tu boha toho Jahve, který byl by mohl stvořiti jen zemi svou, Palestinu (!), ale Elohim — bohy vůbec.« O svatosti, spravedlnosti a milosrdnosti

prý u boha israelského nelze mluviti; Jahve prý podroben jest křehkostem lidským atd. A podobně jde to dále!

Světodějné události narození Spasitele ani Lacina nevěnoval význačného místa. Odbývá je malým odstavečkem na str. 996; jinak jest stylisace malé zmínky té dobrá, jelikož v ní obráží se víra spisovatelova v božské poslání Kristovo. O životě a smrti Spasitele světa »Obecná kronika« vůbec mlčí[1]) — teprve rozšíření se křesťanství (II., 17) věnuje více pozornosti, ač všecek nadpřirozený pel i tu jest setřen. — Až dosud pokročilo dílo Lacinovo k době Karla Vel.; posouzení této části nehodláme podati již nyní, nýbrž promluvíme svým časem o celých středověkých a novověkých dějinách Lacinových, až budou dokončeny.

Velice důležité dílo předhistorické vydávati počal právě **Dr. J. L. Píč** přispěním české akademie a společnosti musejní pod titulem **»Starožitnosti země české«**. Díl I. **»Čechy předhistorické«**. Dosud vyšel dílu prvého svazek první, jenž obsahuje úvod, dále rozpravu o člověku diluvialném a o pokolení skrčených koster. Nejzajímavější pro nás jest stať nadepsaná »Stopy člověka diluvialného v Čechách«. Jak známo, připouštějí apologeté katoličtí existenci člověka v době diluvialné neboli čtvrtohorní (srvn. Duilhé de Saint Projet str. 329—334). Nečiní se tedy se stanoviska víry žádné námitky proti nálezům prohlašovaným za pozůstatky člověka diluvialného. Nicméně i tu radno jest, aby badatel byl opatrný a nekladl hned učiněný nález kosti lidských do doby čtvrtohorní. V té příčině jest spis Píčův velice poučný. Slovutný badatel ukazuje, jak často předchůdcové jeho se mýlili. Poslyšmež jen, co praví o proslulé lebce r. 1871. v diluviálném písku u Mostu nalezené: »Mostecká lebka dostala se do světové literatury, a učený Quaterfages ji vřadil do prvého plemene quaternärního, postaviv ji uprostřed mezi lebku Cannstadtskou a Neanderthalskou. V poslední době však pochybování vědecké zvrhlo tak mnohou ,pravdu' vědeckou, a pochybování to silně otřáslo i významem lebky jak Cannstadtské, tak i Mostecké i Neanderthalské i jiných podobně náhodou v diluviu nalezených.« Rovněž o lebce nalezené r. 1884. v diluvialní hlíně, kterouž prof. Schaafhausen prohlásil za podobnou lebce Neanderthalské, proneseny důvodné pochybnosti. O nálezech domnělých stop člověka diluvialného, jež učinil r. 1881. prof. Dr. Laube na Panenské u Strahova a r. 1883. L. Šnajdr u Lochova v Prachovských skalách praví Píč, že »nepřesvědčily úplně, ale že brány na váhu již mnohem opravdověji. O čelisti a jiných kostech lidských, jež nalezeny byly spolu s diluvialními kostmi zvířecími v jeskyni u sv. Prokopa, praví Píč, že »vyslovena byla záhy pochybnosť o současnosti oněch lidských kostí s kostmi zvířat diluvialných, neboť byl i ten výklad možný, že i kosti diluvialné i kosti lidské náhodou do sluje oné splaveny a pak krápníkem zality a tudíž i spojeny býti mohly.« Větší váhu přikládá Píč nálezům prof. Woldřicha na řece Volyňce u Sudslavic blíž Vimperka a u Ústí n. L.; nade vši pochybnosť pak byl dle jeho mínění zjištěn diluvialný člověk u Lubné blíž Rakovníka. Nález Lubenský řadí Píč na počátek periody t. zv. Magdalské čili období poledového pastevního. O člověku tehdáž v Čechách sídlícím soudí, že to »byl primitivní lovec soba, bez potřeb i bez dovednosti a patrně i bez ritu náboženského«, neboť prý »dosud nenalezen v Čechách žádný pověřený pohřeb z té doby, z něhož bychom souditi mohli na víru v posmrtný život.« Myslíme, že tento úsudek jest poněkud ukvapený, a že není možno z nálezů dosavad tak nepatrných souditi, že tehdejší člověk byl »bez ritu náboženského.« — Po době diluviálné osídlilo Čechy pokolení »skrčených koster«, o němž dějiny nezachovaly nejmenší zmínky. Pro pokolení to významny jsou pomníky z obrovských balvanů sestavené, t. zv. památky megalithické, z nichž v Čechách vyskytují se cromlechy a menhiry, ač v počtu skrovnějším nežli ve Francii a v Anglii. Dle úsudku Píčova přišlo pokolení »skrčených koster« do Čech z Durynska. K otázce, kdy se tak stalo, odpovídá Píč velice střízlivě: »Bývá zvykem uváděti veliké kulturní periody, ano i veliké události letopočtem... Nemám sám důvěru v podobné letopočty a myslím, že nemají mnohem větší ceny než na př. letopočty, které snažili se naši kronikáři svého času stanoviti pro příchod Čechův, rozcházejíce se arci v číslech valně. I v praehistorické archaeologii ustálilo se svého času

[1]) Divně se při tom vyjímá, když nakladatel nicméně dává v díle otiskovati celou řadu obrázků, znázorňující posvátná místa Palestinská, ze spisu, jejž byl svým nákladem dříve vydal (Q. M. Klement, Palestýna).

určování jednotlivých kulturních epoch podle století; ale dnes jest mezi archaeology veřejným tajemstvím, že každá země má své počítání, čili jiné uložení kultur, a snaha naše v posledním desítiletí směřuje k tomu, zachytiti kulturní rozvoj jednotlivých zemí, a pokud práce ty nebudou ukončeny, nebude možna ani oprava starého počítání, a musí-li kdo již dotknouti se letopočtové otázky, činí tak pravidlem podle starého počítání.« A dle tohoto počítání kolísal by letopočet příchodu pokolení »skrčených koster« do Čech mezi 1500—1200 př. Kr. U tohoto pokolení patrna jest víra v život posmrtný.

Ottova »Světová knihovna« přinesla v poslední době dva populárně-vědecké spisky: »**Astronomii**« sira J. **Normana Lockyera** (přeložil J. Auštěcký) a »**Fysikální zeměpis**« **Archibalda Geikie** (přel. Vlad. Jos. Procházka). Jsou to knížky jadrného obsahu, poskytující hravým způsobem hojného a cenného poučení. Obmezujíce se přísně na předmět svůj, nepouštějí se do nezaručených hypothés, což jest jejich předností. Za to bombastická předmluva p. Vlad. Jos. Procházky velebí »rozmach věd přírodních« frázemi již dávno diskreditovanými, mezi nimiž nechybí »pouta středověkých bludů a pověr«, »duševní svoboda osvíceného lidu« a p. *Dr. X. Y.*

LITERATURA.

ANGLICKÁ.

»Catholicity, Protestantism and Infidelity.« (1. svaz. 12mo váz. v plátně za 1 dollar). Díla Patera F. X. Weningera jsou vesměs mistrovská. Dnes zmiňujeme se pouze o jeho výtečném apologetickém díle: »Katolictví, protestantství a nevěra«, jež jest perlou katolického písemnictví anglického. Jako P. Jesuita L. von Hammerstein jest v nynější německé literatuře jedním z největších apologetův, tak Fathera Weningera lze považovati za největšího apologetu anglického, jeho přesvědčivé důkazy bývají namnoze kratčeji podávány než u P. Hammersteina, to však možno přičísti i vlastnosti anglického jazyka, jímž lze stručněji se vyjádřiti nežli němčinou.

»Devotion in the month of May for Children.« Tento výtečný spis se hodí nejen pro děti, nýbrž i pro dorostlé ctitele Mariánské. S krásným titulním obrazem a 34 ozdobnými obrázky v 32° (VI a 106 stránek). Cena 30 krejcarů.
Jos. Šeřík Vitínský.

FRANCOUZSKÁ.

»La vie contemplative“ (Rozjímavý život). Napsal kněz z řádu Kartusiánského. Kdo se chce v křesťanském životě zdokonaliti, tomu doporučujeme spis tento; neznalí jazyka francouzského mohou si poříditi německý překlad »Das beschauliche Leben«, jejž jsme přirovnali k originálu a mistrným shledali. U p. M. Hegnera v Mühlheim an der Ruhr; cena 95 haléřů.
Jos. Šeřík Vitínský.

La Psychologie du socialisme, par le Dr. Gustave Le Bon, in 8°, VII—496 p. Alcan. — Dr. Le Bon získal si zvučné jméno již svými dvěma spisy: Le Lois de l'Évolution des Peuples a Psychologie des Fonles. — V uvedeném díle nalézáme applikaci principů, vyložených v obou těchto spisech. Autor zkoumá příčiny, které zrodily socialismus, jakož i příčiny, které napomáhají nebo zabraňují jeho vzrůstu. Ukazuje konflikt zděděných myšlének starých s myšlénkami novými. Uznávaje oprávněnost snahy po zlepšení osudu nejnižších vrstev lidových, zkoumá, zdaž dosavadní instituce mohou míti vliv na zlepšení toto. Autor, dalek jsa předpojatosti poloučenců, počíná si velmi objektivně. Dospívá úsudku, že socialismus jest souborem dogmat bez důkazů, neurčitých domněnek, které se tají pod lesklým zevnějškem pseudovědeckým.

L'Idéale Jeunesse, par Édonard Montier, in 8°, 191 p. Lecène-Oudin. — Montier jest jedním z těch mladých katolických nadšenců, kteří nejenom se modlí, ale kteří také přemýšlejí a jednají. Své myšlénky a své snahy odívá v plynné verše a zpěvné sloky, v nichž se jasně obráží klidná harmonie jeho nitra.

Le Besoin de exoire et le besoin de savoir, par le P. Gaudean, S. J. in 18, 67. p. Retanx V brožuře této podrobuje autor bohovědecké kritice these, které rozvíjel proslulý Brunetière ve své konferenci »O potřebě víry« v Besançonu, a dokazuje, že výroky, které na první pohled mohly by se zdáti pravověrnými, takovými v pravdě nejsou, a že Brunetière ještě k víře ve smyslu theologickém nedospěl. Snaží se také vysvětliti zvláštní slova a zvláštní způsob mluvy jeho prve, než úsudek svůj pronese, čehož k pochopení myšlének Brunetièrových jest zajisté potřeba.

Évolution et immutabilité de la doctrine religieuse dans l'Église, par l'abbé Prunier, in 12, 77 p. Blond et Barral. Veliká a obtížná otázka: evoluce a nezměnitelnost dogmatu! Autor věnoval otázce této více článků v apologetické publikaci Science et Religion, kteréžto články v jedno sebrané tuto vydal. Autor jest znám jako učený theolog a obratný apologeta. O své otázce pojednává s vědeckou přesností i stylistickou obratností.

Vojtěch Kameš.

POLSKA.

W starym dworze. Powieść. Artur Gruszecki. Petersburg. 1899. — Autor této povídky se dobře připravil ku psaní povídek; dříve nežli začal psáti povídky, mnoho studoval a plody svých studií ukládal v různých literárně-aesthetických rozpravách, v nichž stál pod vlivem realistické školy, ale vliv ten byl umírněný. Jeho přesvědčení bylo a jest, že »nejfantastičtější postavy, nejnepravděpodobnější události stávají se pěknými pod rukou umělce, učiní-li je pravdivými.« Tento směr p. Gruszeckého, aby totiž kus života vybraný za thema svých povídek vytvořil s celou silou pravdy, nachází se též v povídce »W starym dworze«. — Spisovatel již dříve vydaných »Tuzów«, »Rugiwojskich«, »Kretów« a »Szachrajów« nás uvádí tentokráte do nového světa, ale velmi zajímavého. »Starý dvůr«, v kterém kdysi obývala šlechtická rodina, přešel do rukou výdělkáře Maluka, jenž byl v mládí skoro vším, ale konečně se stal statkářem. Zvyklý z mládí práci a spořivosti, zůstal takovým též jako statkář. Ba, když se stal statkářem, oddal se jediné své vášni — mamonářství. Obraz mamonářského života, co nejvěrněji a nejobjektivněji nakreslený — jest obsahem celé povídky. Temnou stránku tohoto života ukazuje nám spisovatel v celé síle ku konci povídky. Scéna, ve které se líčí o dědictví hašteřící se bratří, kdy otec na smrtelné posteli v agonii chroptí, jest přímo odporná. — Jakkoliv spisovatel na jedné straně až příliš realisticky líčí, na druhé straně zase svým realismem čtenáře přímo unáší, jako na př. když popisuje pracovitý a tichý život venkovský. Povídka jako obraz života jest pěkná, ale život v ní líčený jest na některých místech příliš temný a ponurý.

Światla i kwiaty. Myśli zebrane z utwarów H. Sienkiewicza ułożył Maryusz. Nakladem K. Kozłowskiego v Poznaniu. 1899. — Sbírka aforismů jest zajisté četbou milou a často i užitečnou. P. Maryusz nám takovou sbírku, a to ze spisů Sienkiewiczových, podává pod hořejším názvem. Materiálu, z něhož mohl čerpati, měl hojnosť. Sám v předmluvě praví, že »Sienkiewicz rozsypal ve svých pracích veliké množství stkvělých, někdy paradoxních, než přece interesantních myšlének a úsudků, že je ovil vůní nejoriginálnějších změn, přirovnání a kontrastů.« — Kritika autorovi vytýká, že své úloze nedostál, jak náleží. Chybil jednak ve výboře aforismů, jednak v jejich uspořádání. Místo aforismů podává na některých místech dlouhé popisy a úvahy na př. o lásce pohlavní. Kromě myšlének zdravých jsou tu i myšlénky, nadchnuté pesimismem anebo skepticismem, jež se sice v dílech Sienkiewiczových nacházejí a jež Sienkiewicz vkládá do úst lidem různých kategorií, avšak nejsou přesvědčením Sienkiewicze samého. Některé aforismy docela odporují samy sobě a urážejí křesťanskou morálku. Toť zmenšuje cenu dílka, které jinak obsahuje v sobě vskutku mnoho krásných a stkvostných »světel a květů«.

Nowa Biblioteka Uniwersalna. Spólka Wydawnicza Polska w Krakowie. — Nejlacinější illustrovanou polskou knihovnou jest »Nowa Bibl. Uniwers.«, jež letos nastupuje ročník třináctý. Skoro každého roku začnou v Polsku vycházeti nové periodické publikace, leč — bohužel — každý rok zanechává po sobě stopy úpadku jednoho nebo více takových podniků. Jestliže tedy »Nowa Bibl. Uniw.« vedle všeobecné apathie a znechucení, vyvolaného vážnými poměry národa polského, přece již 13 let vychází, může se to připočísti ku cti redakce, jež se snaží knihovnu tuto každým rokem zlepšiti. Sloupce knihovny jsou otevřeny spisovatelům různých přesvědčení, jen když, jak se v prospektu praví, »ich pracy przyświeca pochodnia wiary, zgody i miłości tego, co swoje«. Ve 12 ročnících byla vydána v této knihovně celá řada děl z oboru literatury, dějin, filosofie, aesthetiky a belletrie. Podávají se tu jen díla nejlepší, od domácích i zahraničních spisovatelů, jež nebоří, ale budují a své čtenáře osvěcují světlem jasným, pravým a ne bludičkami. Taková díla jsou: M. Sokolowskieho: »Studya i szkiće z dziejów sztuki i cywilizacyi«, Chotkowskieho: »Dzieje zniweczenia św. Unii«; p. Kallenbacha: »Wybór listów Adama Mickiewicza«. Bylo by si jen přáti, aby v publikacích zavládla větší rozmanitosť, aby totiž každý obor vědy a literatury byl řádně zastoupen. Až dosud skoro převládaly spisy historické nebo díla, jež jsou s historií v úzkém styku. K filosofii, aesthetice a zahraniční literatuře se nebralo mnoho zřetele. Letos vyjdou mimo jiné spisy: Pauliny Kowerské: Aniol pokoju, Wydalona atd.; Wl. Korolenka: Niewidomy muzyk; N. J. Kostomarova: Kudejar; A. Neumannové: Legendy i baśnie Wschodu; M. Berga: Zapiski o powstaniu polskiem z r. 1863; O. Waclawa z Sulgostowa: »Tadeusz Kościuszko«. — Celoroční předplatné obnáší 7 zl.

Fr. Štingl.

FLÁMSKÁ.

»Lofrede van den Eerwaardigen Pater Victorinus Delbrouck Mindebroeder voor het geloof ter dood gebracht te Che-keou-chan (China) 11. December 1898.« Právě vyšel v Antverpách u p. Van Os-De Wolfa spis o P. Viktorinovi. Již v »Katolických Listech« jsme se o tom šířeji zmínili, proto řekneme zde jen krátce, že spis tento přináší dvě velmi zdařilé podobizny mučeníka P. Viktorina, a to první z ledna 1897. (zhotovenou v Antverpách u fotografa Ch. Van Boghout), druhou pak zaslanou z Číny, provedenou v I-Šangu dne 16. ledna 1899, kde leží s rozbitou lebkou v otevřené rakvi u přítomnosti svých spolubratří Menších Bratrů Františkánů a mandarína (čínského úředníka). Kniha má 50 stran na velmi pěkném papíře a prodává se i s podobiznami za 25 centesimů ve prospěch misie v Hu-pé (v Číně). Jos. Šeřík Vitínský.

RUSKÁ.

Očerki dalekoj Sibiri J. Gamova. Petrohrad. Literatura Sibiře vzrůstá na Rusi úžasně. Přítomná kniha jedná o Prilenském kraji, dosud úplně neznámém. Spisovatel líčí jeho vysoké hory, nekonečné lesy, široké řeky a nevyčerpatelné minerální zdroje. Toto úžasné bohatství leží skoro ladem, hlavně pro nedostatek cest, drsné podnebí a nedostatek dělníků. Veliká ložiska zlata málo využitkována, stříbra docela ne, množství a hojnost rud jest neobyčejné. Jsou tu celé hory železa. Spisovatel myslí, že by kraj měl býti otevřen cizímu dělnictvu a podnikatelstvu. Tím byly by do kraje uvedeny znamenité kapitály, stavěly by se cesty a dráhy, zřizovala paroplavba. Zisk zlata byl by prý úžasný. Zvelebil by se obchod a průmysl v celém kraji. Mnoho z toho odejde ovšem do cizích rukou, ale mnoho zůstane. Bohatství lesa bylo by lze pak snadno využitkovati. Původním kmenem jsou tu Tungusi, Jakuti a Burjati. Spisovatel vypravuje mnoho zajímavého o jejich zvycích, víře, o jejich poměru k Rusům — vyhnancům a zločincům všeho druhu. Všichni téměř přijali již jazyk místního lidu, ano i zvyky, obřady a národní obyčeje. Jakuti přijali zase mnoho ruských slov do své řeči, také některé zvyky, týkající se víry. Veliká různosť plemen tu mizí, poněvadž silnější kmeny přirozenou cestou nabývají vrchu. To platí hlavně o Jakutech. Rus odnárodňuje se tu hlavně pro svou nízkou kulturní úroveň; ti z nich, kteří jsou gramotní a hledí nějakou vzdělanosť mezi sebou udržeti, neodnárodňují se. Kozáci zde usazení, vzdavše se zemědělství, stali se jakousi

60*

policejně-vojenskou posádkou. Výminečným tímto postavením tvoří se zde silný rusifikační živel. Je tu mnoho ruských sektářů, hlavně »skopců«. Pílí, příčinlivostí a spořivým životem zbohatli a mají v celém kraji velký kulturní vliv. Ruskému národu otevírá se tu všady budoucnosť, o niž nelze si našinci učiniti ani pojmu. Fr. Žák.

SLOVENSKÁ.

Storočná pamiatka narodenia Štefana Moysesa, biskupa báňsko-bystrického. Nar. 24. října 1797., † 5. července 1869. Svojím nakladom vydal Knihkupecko-nakladatelský spolok. Turčiansky Sv. Martin. — Kniha má tři oddělení: I. Život Štefana Moysesa. Napísal Svetozar Hurban Vajanský; II. Črty z doby Moysesovskej. Napísal Jan Francisci; III. Dokumenty, t. j. některé řeči a dopisy Moysesovy. — Když mi slovutný básník Svetozar Hurban Vajanský tuto knihu v Turč. Sv. Martině daroval, pravil: »zde jest zobrazen život národa slovenského«,« ovšem — dodávám — po tu dobu, co Moyses na Slovensku působil.

Básník Svetozar Hurban Vajanský mluví o Moysesovi zaníceným srdcem a píše o něm básnickým pérem. Jeho narození, studia a mladší léta kněžská probírá krátce, déle se zastavuje u Moysesa, když působil v Záhřebě na fakultě filosofické: »sviežost ducha, mladý oheň, blesky velikého umu, radosť v činnosti, neunavnost ruky, oduševnienie, spojené s rozvahou mužnou a silnou — venoval Moyses Horvatom práve v časy ich preporodenia a najbritkějšej borby s násilnickým maďarismom.«

Moyses pobyl v Chorvatsku 17 let, stal se v Záhřebě kanovníkem a poslancem. Těšil se nemalé přízni arcibiskupa záhřebského, Jiřího Haulíka, rodem rovněž Slováka, a vynikajícího vlastence a obhájce věci chorvatské.

Moyses, stav se biskupem báňsko-bystřickým, nastoupil svůj úřad 21. července 1851. — a od té doby nastaly národu slovenskému lepší časy: měl zastance u trůnu, u vlády, měl vynikajícího representanta doma, ve vlasti, měl upřímného syna, bratra, mecenáše a povzbuzovatele všech k společné národní práci.

První veliký skutek vykonal Moyses, když vedl deputaci Slováků před trůn císařský do Vídně a odevzdal tam císaři memorandum národa slovenského, vypracované a přijaté na velkém národním shromáždění v Turč. Sv. Martině.

Přijav předsednictví Slovenské Matice, konal biskup Moyses třikráte cestu k valným hromadám do Turč. Sv. Martina. Každá ta cesta podobala se vítězoslavnému pochodu vůdce, jenž dobývá stkvělého vítězství. Slyšme na př. popis Svetozara Hurbana-Vajanského: Biskup Moyses ubíral se k prvnímu valnému shromáždění, jež bylo konáno 4. srpna 1863. Ať mluví Hurban-Vajanský: na hranici těskovsko-turčianskej očekávala Moysesa vyslanstvá: zo stolice, duchovenstvo a velké množstvo národných intelligentov na čele sviatočne odenej massy. Menom svetských rečnil vítanku služný Toček, menom duchovenstva archidiakon Ország. V Svätom Michale byl obed. Tam Jur Adamovič pozdravil biskupa vrelým toastom. Naladenie bolo tiché, slávnostné a citné, až ľudia slzili radosťou... A teraz ukázalo sa biskupovi divadlo, aké ešte dľa vlastného soznania nevidel a nemyslel, že slovenský ľud vie takou vďakou odmenit lásku, raz mu nepochybne preukázanú. Cestu od Sv. Michala až po samý Sv. Martin posiata bola národom sviatočne oblečeným, od rána čekajucim videť prvého biskupa slovenského. Každé mestečko, každá dedina vyslala svoje vyslanstvá a banderia. Po celej ceste slovenskej bielo-modro-červené zástavy vialy, hudby znely a ozývalo sa neprestajné slávovolanie. Starí Turčania očiam neverili, že je tolko ľudu v Turci. Ale bol i celý na tejto ceste od mala do velika. Mošovce, práve pred niekoľkymi dňami požiarom navštívené, vyznačily sa okrášlením mesta, slávobránou a krásnou rečou predstaveného. Dievčence sypaly kvety pod koč biskupov. Krásne vítala biskupa Karlová, Príbovce a Košťany. Nikdy cesta od Michala po Martin nevidela toľko slavnostne naladeného, jubilujúceho ľudu. Bol to sviatok pod holým nebom. K povozu biskupskému pripajaly sa na každých križných cestách vždy nové a nové vozy, mnohé prišly oproti, tak že už k Martinu tiahol dlhý rad.« Potom líčí spisovatel stkvělé uvítání v Turč Sv. Martině a dodává: »Večer bolo osvetlenie mesta i kraja, nebo na výšinách okružujúcich Turec, zajagaly sa ohne, navatrané vďačným ľudom, ktorý nemohol brat účasť pri poradách a slavnosťach, sosústredených bezprostredne okolo osoby Moysesovej... V II. oddělení slavnostního spisu vypisuje bývalý župan Jan Framisci své národní paměti a vzpomínky na Moysesa.

Líčí podrobné některé události, dotýkající se národního memoranda a založení Matice a jiné, chválí Moysesovu učenosť, zkušenosť a vůbec vynikající jeho vlastnosti a praví: »Postavy bol vysokej, mohutnej, vystretej, ale súmernej, telesnej ústrojnosti zdravej, silnej. Duchovne vynikal hlbokou učenosťou, čistým charakterom, nezlomnou a neústupnou silou vôle, a k tomu neunavnou pilnosťou, pracovitosťou... Biskup Štefan Moyses bol vo svojej dobe fenomenalnym Božím požehnáním pre katolickou církev medzi Slovákmi a pre národ slovenský.«

Tak mluví o katolickém biskupu dva slovenští luteráni. Závěr knihy, která stojí 70 kr., tvoří matičné řeči biskupa Moysesa a různé jeho dopisy, věnované hlavně záležitostem jeho národa. — Knihu tu z plna srdce českým čtenářům doporučujeme. Tom. Škrdle.

NĚMECKÁ.

»Aus dem Tagebuch einer Nonne«. Básně M. Caecilie Gerhardy-ové, Voršilky. Cena 1 zl., vázaná 1·50 zl. Tisk a úprava velice pěkné. Básně samé jsou s velikou láskou z pozůstalých spisův básnířky sestaveny. Poesie Gerhardyové jsou velice zdařilé a ušlechťují a povznášejí každého, kdo je s pozorností a dobrou vůlí čte. Dostati lze u p. Fel. Raucha, Innsbruck, Innrain.

Jos. Šeřík Vitínský.

ČESKÁ.

Tenora Jan, Život sluhy Božího P. Martina Středy z T. J. Nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje na r. 1898. v Brně, 12°, str. 639. P. Josef Svoboda T. J., blahé paměti, zesnulý zakladatel Historického kroužku Vlasti, byl by se zvláštní radostí rozechvělou rukou přebíral listy této knihy. Bezpočtukráte pronesl se: »Máme své muže a ženy zasloužilé o sv. náboženství naše, pišme o nich, vypravujme o jejich pracích, utrpení a zásluhách.«

Měl při tom ušlechtilou tendenci, která ovšem nebyla na úkor historické pravdě, směřoval zajisté jenom k tomu, aby ctnosti předků byly vzorem pro potomstvo. Zůstával si věren i přes námitku, že prý takových vzorů není. P. Martin Středa, zdá se nám, byl i P. Svobodovi v nejedné věci, v charakteru, horlivosti, jednání, zbožnosti výborným vzorem. Byla to postava stkvělá, při které »hojnou měrou viděti posvátný zápal a nadšení, horlivosť a vytrvalosť neoblomnou, horoucí lásku k Bohu a účinnou, převelikou lásku k bližnímu, zmužilosť a odvahu v neštěstí, pevnou důvěru v každé době, neúnavnou přičinlivosť a píli, věrnosť povolání svému až do smrti.«

Umělec dává vždy svému obrazu rámec, aby rázovitosť malby byla znalejší. Podobizna Středova zasazena jest rovněž do rámce správné charakteristiky vladařů a náboženských stran v našich zemích, jež, jak se zdá, byla též jako pravý rámec líčena později než obraz sám, kterému běhy politické a náboženské v pozadí dodávají živosti a potřebné hloubky.

V provedení je znáti dvojí ruku. Jednu vedl duch kritického nazírání, podruhé byla zbožná úcta vůdčí myšlénkou při podrobné kresbě. Přáli bychom spisovateli, aby jeho rázovité črty, kterými nastínil pozadí své práce, těšily se souhlasu i těch kritiků, kteří se svého druhdy hyperkritického stanoviska zastaví se nad mlhavostí v podání hrdiny. Ani obecné působení Jesuitů nevymyká se z břitkého soudu, ačkoliv ani na tom, ani na onom místě, není blíže udáno, čeho při něm nelze schvalovati. Na otázku, zdali spisovateli je zbožná úcta vzácnější než souhlas kritiků, odpověděl sám Nedal jí tak lacino a vyhověl tím též účelům Dědictví, jež knihu přijalo do nákladu. Zmínkou o nařízení Urbana VIII. chrání sebe, jako zpravodaje, i církev proti možným výtkám i pomluvám.

Právem mluví se v předmluvě o »pramenech«. Naprosto ignorovány jsou práce prof. Jos. Vávry v Histor. kroužku. I jiné články Sborníku byly by prospěly tu ku vhodnému doplnění, tam ku ostřejšímu vytknutí.

Knihu ozdobenou několika obrazy a opatřenou rejstříkem provází původce její vroucím přáním, »aby přispěla k uctění slavné a svaté památky P. Martina Středy a posloužila k utvrzení vědomí katolického a k větší cti a slávě Boží.« Spisovateli děkujeme, kéž za svou práci po svém přání jest odměněn!

Frà J. Hamršmíd, Ord. Melit.

Sv. Stanislav, patron mládeže. Dle p. Arnolta vzdělal Alois Štěp. (Duchovní knihovny č. 54. v Benediktinské tiskárně v Brně.) Zajímavý životopis mladistvého světce líčící ušlechtilým způsobem osudy čisté a nevinné duše. Naše mládež má tu dokonale zobrazený svůj vzor; kéž by nalezla knížka ta v jejích kruzích hojného rozšíření a porozumění. V. Pokorný.

Jiskry a plaménky. Rodičům českým věnuje B. M. Kulda. V Praze 1899. Nákladem vlastním. Cena 70 kr. — S pietou béřeme do ruky svazek básní velezasloužilého kmeta-básníka, kterými opět obohatil český Parnas v 79letém ctihodném věku svém. V době, kdy básníci naši hledají látku ke svým plodům ve všech možných sférách, oddávajíce se divokým illusím, jež ve čtenářích budí jen skepticismus — náš zkušený stařičký básník váží podklad ke svým básním ze života obyčejného, a řízným, často satyrickými verši vyvolává v nitru čtoucích ochladlé city lásky k Bohu, k náboženství, nezištné milování vlasti a řadu jiných šlechetných ohlasů. V druhé části svých básní, jichž názvy jsou: Novověký Husita, Balon nevěry, Neznatelům Mistra Husi, Odrodilá chasa, Pobloudilci, Slovo starého vlastence, Rázně, ale moudře, Bílá Hora atd. potírá zkušený vlastenec-poeta jemnou satyrou liberální proudy mnohých nynějších »vlastenců« a poukazuje na nebezpečí, do jakého tito zavádějí český lid. Kéž by tato sbírka básní nalezla cestu do všech rodin českých, aby byla zbraní proti všelijakým bezcenným básním, jimiž se hemží literární trh. Doporučuje se zvláště jako dar dospělejší mládeži. Vlastimil Hálek.

Květy. Verše Prokopa Zaletěla. Nákladem vlastním. Cena 50 kr. — Po »Poupátkách« vydal spisovatel »Květy«. Jest to sbírka, obsahující asi 70 veršovaných čísel námětů různých, nejvíce náboženských i příležitostných. Ovšem nejsou to květy krajů tropických, květy omamující vůní a leskem barev, ale květy prostých našich polí a lučin. Kdo hledá v poesii silnějších barev, hlubších rozporů, smělých obrazů a vzletné řeči, ten ovšem knihu odloží, toho kniha tato zarazí svou prostotou a pro toho zajisté neměl ani spisovatel úmyslu knihu tuto psáti. Čtenáři »Kříže« a »Marie« sejdou se v knize s mnohými známými a budou mu vděčni, že tato prostá kvítka v úhledném svazečku vydal. Pod přísným měřítkem kritiky ovšem by propadly, kdy v poesii se nehledí na vnitřní cit a »teplo« z ní vyzařující, jako spíše na seskupení smělých a často k sobě se nehodících pojmů a obrazů. Některé básničky mluví z duše a proto i k duši, jako: Opět u svých — Sedm křížků — K vůli matce svojí — a jiné. Mnohým neškodil by pečlivější rythmus a úsečnosť mluvy. Myslíme, že žádný »Květy« těmito nepohrdne, básníku jich nevrátí, a kdyby sám v nich nenalezl útěchy, že ponechá si je jako vhodný dárek zvláště dospívající mládeži. Zasluhujeť i toho spisovatel, který pérem horlivě působí na poli katolické literatury. Doporučujeme srdečně. R. Stupavský.

Pan Zdeněk Chrášťanský. Historická povídka z doby bělohorské. Napsal Václav Šl. Doubravský. Ludmily, roč. I. sv. 5. Red Th C. Jan Pauly. — Povídka uvádí nás do doby bělohorské a líčí výpady protestantů proti katolíkům. Někteří katoličtí šlechtici přidali se k lutherským a řádili zle mezi poddaným lidem. Takovou událosť vypravuje nám povídka o hradu Týřově, kde vládl odpadlý šlechtic pan Mikuláš z Einsidelu. Starý šlechtický rod pánů z Chrášťan byl napolo zničen a jakoby ztracen. Ale žil tu ještě pan Zdeněk Chrášťanský, jeho dcera Liduška, jíž se ujal věrný sluha Bárta, nyní převozník, a bláznivý Jiřík. Avšak neznali se, nevěděli o sobě, ač se vídali a žili blízko u sebe. Pan Zdeněk Chrášťanský vstoupil schválně do služeb pana Mikuláše z Einsidelu, aby mohl pátrati po svém rodu. Pan Mikuláš pozval si na Týřov zbujnělé šlechtice uherské a italské a tito učinili hon na Lidušku, zajali ji, starého Bártu ztrýznili, bláznivého Jiříka na hrad přivedli, aby jim hrál pro kratochvíli — děj se zauzluje a dochází vrcholu — když v tom vpadli do hradu císařští kyrysníci Dampièrrovi a svázavše zbujnělé šlechtice a jejich zpitou čeleď, osvobodili Lidušku od pohany a Chrášťanské od poroby, v níž vězeli Vůdce kyrysníků Dampièrrových stal se později manželem Liduščiným.

Spisovatel vede nás dále na Bílou Horu, kdež pan Zdeněk Chrášťanský činil divy udatenství ve službách císařských, líčí krátce následky bitvy bělohorské, popravu českých pánů a vrací se zpět k rodině Chrášťanských. Zde zavládl klid a svatá láska a v obci Skryjích, kamž přibyl vyhnaný starý katolický farář, jenž se v čas pronásledování ukrýval v křivoklátských lesích, vrací se lid ke své staré víře katolické.

Historické povídky, pěstované dříve často v knihách »Tiskového spolku« a »Večerních zábav«, na nějaký čas umlkly, v poslední době začal je se zdarem pěstovati p. učitel Jos. Flekáček a nyní k němu přistupuje mladý p. Václ. Šl. Doubravský. Začal slibně, podal práci ve mnohém pěknou, i nechť zdárně pokračuje na tomto poli, liberály velice znetvořeném. Tom. Škrdle.

Povídky Gabriely Preisové, vydané v »Knihovně našeho lidu«. (v Brně u Benediktinů). Jest to několik milých obrázků z naší lepši společnosti. Zvláště první povídka líčící lásku matky — Slovačky k svým dítkám — vyniká prostomilou srdečností. Paní Gabriela Preisová podala opětný důkaz, že lidu, jejž líčí, dokonale rozumí. V. Pokorný.

Olla Hansson: Tři novelly. Přeložil Hanuš Hackenschmied. Světová knihovna č. 97—98. V knihovně této, jež má býti lacinou četbou všeho dobrého a v literatuře cenného, vyšly ponejvíce dosud překlady a něco i prací původních. Bez práce však »Tři novelly« byla by se dobře obešla naše literatura, ba bylo by snad lépe českým rouchem ji neodívati. Pravíme to směle, třebas p. F. V. Krejčí vzletným úvodem spisovatele doporučuje pravě: »Je tu dosti důvodů, pro něž zasluhuje býti uvedena českému obecenstvu tato zvláštní umělecká bytost, jedna z těch, v jejichž mozcích a nervech se ohlašuje člověk budoucnosti.« Člověk čta tyto řádky zajisté myslí, jaké asi záhady jsou v knize řešeny »vědecky a zároveň básnicky«, ale po několika stránkách knihu by odložil, kdyby nechtěl zvěděti, v čem ono »sensitivní« umění záleží. Jaký je obsah? Ve všech pracích: — Mořští ptáci. V osidlech Huldry, Strašidlo — úplně stejný, mající za podklad smyslnou lásku. V první práci muž světa již sytý připoutá k sobě ženu, vylákav ji dříve na pustý ostrov k letnímu pobytu (moderní asi žena), a když ji připoutal, praví »Nemám více statku a jmění než tito mořští ptáci« — a ona je spokojena. Líčení života na ostrově je úplně nepřirozené. — V osidlech Huldry vyžilá, špatná žena připoutá smyslným hříchem — ač je ohyzdná a nadutá — muže Jana, je svatba, muž po dvou letech zmořen vnitřním bolem a výčitkami — na souchotě umírá, a když jej vynášejí z domu, statek hoří. Scény, líčící návštěvy této ženy, zapáchají bordelem. — V »Strašidle« ženatý továrník učiní nešťastnou mladou dívku, která pojednou zmizí podivným způsobem a pak přichází v noci s velikým žlutým psem — strašit. Co chtěl těmito pracemi spisovatel, nevíme. Dá se o nich užíti konce vypravování o »Strašidle«: »Co tomu říkáš?« — »Potřásl jsem jen hlavou.« Ovšem líčení pohlavních pocitů a smyslnosti provedeno do detailů, ale co říká mravní zákon? Či ho »člověk budoucnosti« nebude míti potřebí? To vlastní »Já«, jehož tu tolikráte užito, silně zde úpí pod tíží animální smyslnosti a nelidskosti. Zavrhujeme. J. Navrátil.

Rodinný život. Díl I. a II. Z francouzského Z. Fleuriotové přeložil Jos. Fr. Khun. »Zábav večerních« roč. XX., číslo 1. a 2. Děj jest tu jednoduchý a krátký, ale zajímavý. Spisovatelka líčí život rodiny pana Duchatenela. Je tu otec vdovec, babička, několik dcer a dva synové. Středem rodinného života jest otec a babička, kruhem rodinným tuto uvedené dítky a styk s okolím. V prvém oddělení líčí spisovatelka mládí synů a dcer p. Duchatenela, ve druhém jejich dospělý věk. Spisovatelka kreslí povahy vychované na základě katolickém; jí se nejedná o sensační líčení bohatého děje, nikoliv, jí běží o vystižení povahy každého člena rodiny, a proto vypisuje podrobně jejich denní zaměstnání, společné snídaní, obědy a večeře, společné práce. Když babička sestarala, ujala se hospodářství nejstarší dcera Mathilda, a tím stala se jako matkou svých sester a bratrů. Stará se o ně v domě a stírá zármutek s tváří otce, bratří a sester; nahlédá jim do duše, usmiřuje jejich srdce a když otec oslepne, vzdá se výhodného sňatku a slouží mu v starobě jeho, kdežto nejmladší člen rodiny, Editha, vodí ho na procházky. — Povídka: »Rodinný život« jest překrásným dárkem katolickým čtenářům a jest zajisté ozdobou »Zábav večerních«. Tom. Škrdle.

Levné svazky novel. V Praze, knihtiskárna F. Šimáček, nakladatelé. Ottova »Světová knihovna« vedle překladů děl belletristických i vědeckých podává i věci původní; »Levné svazky novel« pěstují jen belletrii a výhradně cizí plody přinášejí v překladě. Vyšlo veliké množství různých prací, jež podrobné kritice pro nedostatek místa nelze podrobiti, dotkneme se podniku toho sumárně. Celkem jsou zde pěkné novely a povídky, ač výběr není vždy tak pečlivý, jak by býti mohl, a upřímně přidáváme, také býti měl. Brojí-li se proti krvavé literatuře, radno dbáti vždy a všude důslednosti; proč tedy přinášeti

novely jako »Buď anebo« (Jules Lermin), »Vraždy v ulici Norgne« (Edgar Poe) a »Bizarní smrti« Richepinovy? Z Poeových drobných prací hodí se jen něco, rovněž i z Maupassantových. U těchto dvou spisovatelů třeba zvláštní opatrnosti; nesmí nás zmásti honba po sensačním, ať si čtenáři říkají co chtějí. »Pád domu Usherových«, »Černá kočka«, »Novella« a »Sud amontiládského« (Poe) směle mohly býti stále originálem, nic bychom neztratili, kdybychom je neměli po česku, rovněž i Maupassantovu »Noc«. Ruské drobotiny A. Gruzińskije většinou jsou dobré; rovněž i »Červený květ» Vsevolodův a poetická, v pravdě Andersenovská jeho »Attalea princeps«. Castelnuovova povídka »Před odjezdem« vystihuje sice dobře líčení charakteru dívčího, ale nikdy nám nemůže býti sympatickým ten, kdo zřejmě se chlubí svou nevěrou; rovněž i »V lůně« od Matildy Serao není z nejlepších; našly by se zdařilejší vlašské věci. Edmond de Amicio je zde zastoupen nepřirozenou povídkou »Statečnost« a obrázkem »Syn pluku«. Z povídek Gjalskiho z chorvatštiny nejlépe se nám líbí »Perpetuus«, »Proč« zaváním silným, bezútěšným materialismem. Čteme tu i překlady z čudštiny: »Vzpomínka ze Savolaksu«, »Za zlých časů«, »Moji první přátelé«, »Pan majstr či pan farář?«; zajímavý jest na nich většinou jich chmurný kolorit krajiny a povah obyvatelstva; dějem zvláště nevynikají; totéž skoro lze říci i o povídkách z dánštiny: »Historie o túpulci«, »Povídky celního příručího«, »Umřel a pohřben jest«. Ze španělské literatury bylo lze vyhledati něco lepšího než »Posvátný úkol«. Novelky Vadnaie Karolyho (z maďarského) náležejí k nejlepším, které v »Levných svazcích« vyšly; Sienkiewiczova »Ta třetí« psána je pěkně, rozmarně, až na realismus místy trochu přestřelený; překlady z angličiny »Perleťový náhrdelník« a »Archibald Nalmaison« jsou dosti rozvláčné. »Levné svazky novel« přinesly mnoho nového i pěkného. Bizarních, sensačních, přehnaných věcí směle mohly by nechati. Nečiní to ani tak z důvodů ryze literárních; dělá to spíše konkurence, ta omezuje přísný výběr: diktuje podati mnoho, třeba i nevybraného. Proto v »Levných svazcích novel« vedle výborného najdeš i, co tam méně patří, a z čeho čtenář opravdu nic nemá. Časem se k nim ještě vrátíme. F.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Za příčinou choroby Jeho Svatosti opozdilo se blahopřání sv. sboru kardinálů k narozeninám a výročnímu dni korunování papežova více než o celý měsíc. Děkan sv. sboru, kard. Oreglia, vyslovil jménem všech sv. Otci blahopřání k uzdravení. Lev XIII. děkoval kardinálům a zmínil se, kterak jest Mu útěchou, že celý svět bral účast na Jeho nemoci a uzdravení; potom se delší řečí zmínil o konferenci míru a chválil cara Mikuláše a jeho lidumilné snažení. Sv. Otec dovozoval, že církev vždy měla tytéž snahy. Duch církve byl duch lidskosti, míru, svornosti, obecné lásky; poslání její je totožné s posláním Ježíše Krista. — Dne 16. dubna byl Lev XIII. přítomen mši svaté ve velechrámě sv. Petra. Byl to den úchvatný, velikolepý a nezapomenutelný. Přes 50.000 lidí tísnilo se kolem chrámu, aby viděli sv. Otce, jenž byl v lenošce nesen do chrámu a na vše strany, Urbi et Orbi, žehnal. Ve chrámě samém odehrály se nezapomenutelné scény. Byly přítomny též americké dámy — protestantského vyznání — a hlasitě plakaly, pohnuty důstojnými obřady, velebným vzezřením slavného kmeta Lva XIII., celým Jeho dvorem, sborem kardinálů, zpěvem a nadšenými projevy oněch tisíců, které chrám plnily. Slíbily veřejně přítomnému misionáři z Kalifornie, že přestoupí ke katolictví. — Mši sv. sloužil kardinál Nazzela. Ve chrámě byli též přítomni oba lékaři sv. Otce, Lapponi a Mazzoni. Tento měl odznaky řádu sv. Řehoře, jež mu papež udělil; udělení samo provodil sv. Otec několika vroucími slovy. Neméně srdečným breve poctil sv. Otec liturgický spolek sv. Jana Ev., jenž zřídil v Římě ve třídě sv. Kláry katolické mezinárodní knihkupectví a katolickou čítárnu, do níž má každý volný přístup. Dobročinný katolický spolek »Kroužek sv. Petra« slavil své třicítileté trvání. Za tuto dobu vykonal veliké množství skutků křesťanské lásky. Sv. Otec zaslal předsedovi kroužku blahopřání a požehnání, uznávaje z plna srdce blahodárné jeho působení, »Kroužek sv. Petra« vykonal zvláště devět důležitých prací. 1. Noclehy pro chudé. Jsou ve dvou místech v Římě se 250 postelemi. 2. chudinské kuchyně; těch je šest. Jsou zřízeny jako naše vincenciánské. V noclehárnách i kuchyních zdarma vše obstarávají Milosrdné sestry. 3. zařízení »kroužku« je rovněž veliké sociální důležitosti: jsou to »šatny pro chudé«.

Rozdají tisíce kusů obleků do roka, kromě dvou řádných podělování: o Vánocích a svátku sv. knížat apoštolských. 4. lidový sekretariát: zde dostává se chudým bezplatné právnické rady a pomoci v různých potřebách, 5. náboženské školy, 6. slavnosti dětské při prvním sv. přijímání, 7. rozšiřování nábožensko-mravních a vědeckých spisů, 8. vyzdobení chudých svatyň a kostelů, 9. jest při »kroužku« »odbor pro poutníky«, který do Říma přišlým poutníkům prokazuje neocenitelné služby. Tak vyhlíží činnost katolického spolku, který pocestné do domu přijímá, lačné krmí, nahé odívá, neumělé učí — ať ukáží jiné, liberální spolky, plné frází a nepřátelství proti všemu katolickému, jen stý a tisící díl podobného blahodárného působení. — Dne 11. května, v den Nanebevstoupení Páně, za hlaholu všech zvonů rozhlášeno bylo v Římě oznámení sv. Otce o jubilejním roku 1900; znění jeho přinesly před nedávnem »Katol. Listy«. Na letní dobu ohlášeno do Věčného Města mnoho poutí a poutníků z bližších i vzdálených krajin světa. Přejeme vznešenému Lvu XIII., by Ho Bůh dařil zdravím, by veškeré poutníky, toužící spatřiti Ho a pokloniti se Jemu, mohl oblažiti Svým pohledem, Svým oslovením a drahocenným požehnáním.

Literární soutěž. Dr. A. Podlaha vypisuje na původní román nebo povídku pro svou illustrovanou revui tyto tři ceny: I. 300 zl., II. 200 zl., III. 100 zl. Théma jakékoliv; vyžaduje se kromě zdařilosti obsahu i formy mravní nezávadnosť. Práce označené heslem, jímž opatřena budiž i uzavřená obálka, v níž nacházejž se plné jméno autorovo, zaslány buďtež nejdéle do 15. srpna t. r. dru A. Podlahovi v Praze 128—III. Každý konkurující autor sám navrhnouti může tři osvědčené literáty do jury; jména jejich buďtež napsána pod heslem na obálce. Práce cenou poctěné budou ovšem ještě mimo to honorovány.

Spiritismus čili mediánství. Úvaha o učení a činnosti českých spiritistů. Napsal V. Bledý, bývalý chovanec spiritistů a účastník jejich schůzí. — V. Bledý pozoroval spiritisty sedm let a nyní vypisuje jejich švindly. Začíná vznikem spiritismu v Čechách, popisuje své pozorování ve schůzích spiritistů, přechází ke vzniku spiritismu vůbec, probírá náboženství spiritistické, ukazuje na jejich nesmyslné výklady Písma sv., připomíná učení církve o duších dobrých a zlých a praví: »Po sedmiletém pozorování spiritistů dospěl jsem k názoru, že spiritisté či mediáni jsou vzdáleni všeho spojení s duchy. Proslovy různých medií jsou naučené tlachy kejklířů, kteří klamou neuvědomělé lidi a jmenovitě pověrečné ženštiny« (str. 31.) . . . »Nikde po sedm let nenašel jsem spiritistů, kteří by nebrojili proti katolické církvi« (str. 13.) . . . »Nelze upříti, že v popředí spiritismu jsou zednáři«, kteří pomocí jejich útočí na katolické náboženství (str. 17.) . . . »Spiritismus přijímá v lůno své žida, pohana, protestanta, buddhistu, pantheistu, zkrátka všecky lidi bez rozdílu náboženství a národnosti« (str. 20.) . . . »Protože jsou spiritisté praví křesťané, jdou prý přímo do blažené vlasti duchů, kdežto jinověrci, zejména katolické duchovenstvo, stále se nacházejí na nejnižším stupni« (str. 22.) . . . Poněvadž se na některých schůzích spiritistů za doby noční konaných tropí neplechy a nemravnosti, zakázaly politické úřady na základě výnosu c. kr. místodržitelství schůze spiritistické. — Brožura vyšla jako 8 číslo III. ročníku »Časových úvah« a jest pravou jejich ozdobou.

Tom. Škrdle.

Zprávy z Bulharska. Bulharský národ miluje zpěv, všude ve větších městech jsou pěvecké spolky. Předním z nich jest plovdivský s 200 členy, jehož předsedou je Slovinec prof. Bezenšek. Na spolkovém praporu jest vetkáno heslo: »Píseň sdružuje, rozveseluje a těší.« O velikonocích měl spolek dva koncerty národních písní ve Srědci. Sbírku národních bulharských písní vydal prof. Bukoreštlijev pro mužský a smíšený sbor.

V lednu t. r. slavil D. V. Chranov, zakladatel bulharského zemědělského periodického tisku, svoje 25leté spisovatelské jubileum slavnostním způsobem ve Srědci. — »Bălgarska Sbirka« přináší v 7. sešitě vzletnou báseň z péra D. K. Popova k oslavě slavného chorvatského mecenáše, biskupa Josipa Jurije Strossmayera, který podporoval též vydání důležité sbírky bulharských písní národních.

C. Kalčev navrhuje, aby se 50tiletá památka úmrtí slavného spisovatele bulharského Neofyta Rozvelia, neunavného pracovníka v církevních záležitostech, zakladatele bulharského kostela sv. Štěpána v Cařihradě, konala slavnostně. Týž zemřel jako mučeník ve vězení.

Bulharský státní dluh dostoupil výše 300 milionů lvů (franků).

Fr. H. Žundálek.

Paběrky z novin a z veřejného života.

Zasvěcení celé církve božskému Srdci Páně. Z Říma přišla radostná zpráva, že svatý Otec Lev XIII. již tento rok na slavnosť nejsv. Srdce Pána Ježíše, tedy 9. června, celou sv. církev a veškeré lidstvo slavným způsobem zasvětil nejsv. Srdci Pána Ježíše. Chce tím na sklonku tohoto století Spasiteli světa přinésti první velikou oslavu. Jako řeky vracejí se do moře, z něhož vyšly, tak nutí to sv. Otce, aby církev a veškeré lidstvo k moři milostí — k Srdci Ježíšovu — přivedl, od něhož církvi a lidem veškerá spása a posvěcení pochází. Zasvěcení toto má býti z milionů srdcí a z milionů úst pocházející: »Bože chválíme Tebe.« Velikými hříchy, černým nevděkem spláceli lidé všech časův a zejména tohoto století neskonalou lásku Spasitele našeho. Nevěra, nemravnosť, odpadnutí od Boha nesmírně se vzmohly. To žádá pokání, odprošení, zadostčinění. Se všemi svými dětmi chce sv. Otec přistoupiti k oltáři smíření, k Srdci Pána Ježíše. K tomuto Srdci a ve spojení s tímto Srdcem máme volati k Otci věčnému: »Ušetř, Pane, ušetř lidu svého!« Čím více nyní svět od Krista odpadává, čím více království Kristovo na zemi bývá popíráno a utlačováno, tím více musí býti od věrných křesťanů uznáno. Proto chce sv. Otec a my s ním slavně a veřejně vyznati, že my, naše srdce, stát i církev Jemu náležíme a jeho majetkem jsme, že chceme pro Krista a jeho lásku žíti i zemříti. »Srdce za srdce, lásku za lásku!« Konečně chce nás všecky sv. Otec skrýti do archy, v níž bychom ve hrozícím nebezpečenství budoucně byli zachráněni. Temná, hrozivá mračna stahují se na obzoru času, děsné bouře hrozí přijíti. Lidská moudrosť marně se namáhá je zažehnati. Utecme se do nejsvětějšího Srdce Ježíšova, volajíce: »Pane, zachraň nás, sice zahyneme!« Spojme úmysl svůj s úmyslem sv. Otce! Ctěno, milováno a na věky chváleno budiž nejsv. Srdce Spasitele našeho Ježíše Krista!

Slavnosti na oslavu Spasitele v Čechách zahájeny byly 12. května t r. Obrovský průvod katolických spolků a věřících ubíral se z Král. Vinohrad, z Malé Strany a z Josefského náměstí k soše Bohorodičky na Staroměstském náměstí. Z chrámu Matky Boží před Týnem vedl průvod kněžstva k soše Matky Boží praelat Dr. Fr. Krásl. Litanie, provázené hudbou, zpíval pěvecký sbor Cyrillské Jednoty křižovnické, řízený dp. P. Emil. Pauknerem O. Cr. — Dne 28. května konán byl druhý průvod, a to na Svatou Horu u Příbrami. Vedl jej sám Jeho Eminencí. Byla to pouť katolických mužů a súčastnilo se jí na 1000 osob. Obě slavnosti konány byly za krásného počasí.

Julius Plošic, slovenský farář Horno-opatovský na odpočinku, zemřel v Křemnici dne 19. května t. r. v 80. roce svého věku. Narodil se r. 1819. Za kněze vysvěcen byl r. 1844. a za kaplana ustanoven v Beňuši, při Březně. Jako mladičký kaplan založil mezi duchovenstvem báňsko-bystřickým společnosť na čítání slovenských knih pod jménem: »Spolok Pohronský« a spojil ho s »Bratstvami střídmosti«, aby tak jeho členové vykořeňovali i pití pálenky. Když roku 1845. začaly vycházet »Slovenskje Národnje Novini« a »Orol Tatránski«, Plošic patřil mezi jejich nejpilnější přispěvatele. Roku 1846 přišel za kaplana do Křemnice a na počátku let 50tých kaplanoval v B. Bystřici. Stav se farářem v Selcích, nově vystavěný kostel r. 1863. zasvětil slovanským věrozvěstům Cyrillovi a Methodovi. Později účinkoval jako farář ve Vísce a pak v Horných Opatovcích p i Tekovském Sv. Kříži. — V krásném, prospěšném působení slovenského duchovenstva proti pití pálenky v 40tých letech Plošic byl mezi prvými; některé znamenité svoje duchovní řeči proti pálence vydal i tiskem pod názvem: »Opilci ňeprjatelja kríža Krista.« (V B. Bystřici, 1846.) Energický duch jeho potom rozehřál se zvláště na počátku let 60tých, kdy v B. Bystřici vydal spis o Memorandu národa slovenského. R. i. p.

Dr. Pavel Majunke, jeden z předních bojovníků kulturního boje, vynikající katolický žurnalista, býv. red. »Germanie« a nyní farář v Hochkirchenu u Hlohova, zemřel. Byv r. 1867. vysvěcen, vstoupil v řady tak zv. »hetzkaplanů«, r. 1870. stal se redaktorem »Germanie«. Vytrpěl mnoho pronásledování. Kdysi měl najednou 43 žalob na krku. Několikrát byl žalařován. R. 1874. byl odsouzen na rok do vězení, a ač byl zem. i říš. poslancem, byl do vězení odvlečen. Roku 1884. složil oba mandáty a r. 1886. stal se farářem. Byl do poslední chvíle novinářsky činným.

Kardinál Dr. Antonín Gruscha onemocněl na levé oko, čímž jest ovšem seslaben i zrak na pravém a kardinál může choditi jen, podporován druhou osobou. Dle výroku lékaře Dra Mucha jest operace nezbytně potřebna. Kardinál Dr. Gruscha se jí podrobil a prý se zdarem. Tím bylo kardinálovi také znemožněno súčastniti se průvodu Božího Těla. Také mši sv. před ním nemohl sloužiti. Dvorní farář Dr. Vavřinec Mayer sdělil to císaři pánu, jenž nad těžkou nemocí kardinálovou vyslovil hluboké politování. Při obou bohoslužebných výkonech zastupoval jej světící biskup Dr. Schneider.

Vincentinum, ústav pro zaopatřování nezhojitelných a chudých starců, o němž jsme již několikráte ve »Vlasti« psali a který dosud byl na Letné, přesídlil se na Petinku. kterou zakoupilo družstvo pro vydržování Vincentina, jemuž v čele stojí K. Ervín hrabě Nostic. Nyní jest ve Vincentinu ošetřováno sedm starců a dvanáct stařen. Mezi starci jest i jeden bývalý profesor a jeden varhaník. Domácnost na Petince povedou tři milosrdné sestry, které nejen o stravu, ale též o prádlo se postarají. Ústav jest vydržován z milodarů, jež však nikterak nejsou v poměru k vydajům, které jsou s ústavem spojeny. Proto upozorňujeme všechny lidumily, aby přispěli k zmohutnění Vincentina, které není ústavem pro Prahu, jež má své chorobince, ale ústavem pro ubožáky vůbec, kteří ve stáří nemají kam hlavu složiti, poněvadž patří do obcí, jež nemají ústavů, aneb pro ubožáky, kteří nemají naděje nabyti zdraví, jsouce nezhojitelnou nemocí stíženi. Všechny dotazy ochotně zodpovídá K. Ervín hrabě Nostic, jakož i prof. Šauer, kteří o zřízení ústavu a jeho udržování mají největší zásluhu.

Konference důvěrníků křesťanských sociálů v Praze zasedala v den sv. Jana Nep., 16. května o 3. hodině odpoledne v malém sále sv.-Václavské záložny. Svolal ji dp. Dr. Rud. Horský a volal k ní všecky, kdož v zásadách a taktice s ním souhlasí. Na konferenci mělo účastenství 60 důvěrníků ze 33 míst a měst v království Českém a 4 hosté z Moravy. Dostavily se tedy dvě třetiny všech pozvaných a přihlášených důvěrníků, neboť bylo vydáno 90 vstupenek a pozvánek; mnoho pozvaných se omluvilo. Schůzi zahájil dp. Dr. R. Horský. Za předsedu byl zvolen dp. Dr. Fr. Reyl, ředitel Borromea v Hradci Králové, za I. místopředsedu p. Jos. Brož, horník na Kladně, za II. místopředsedu p. Václav Žižka, stříbrník v Praze, a za zapisovatele: dp. Fr. Jirásko, kaplan v Rovné, a p. G. Toužil, red. »Kat. Listů«. Zprávu o stavu strany a životě spolkovém za celou dobu 15 let podal redaktor p. Tom. Jiroušek, a druhý referent, dp. Dr. R. Horský, mluvil o situaci a vedení strany, hlavně o svém poměru k dp. Emilu Dlouhému-Pokornému. Z dalších projevů nejlépe se nám líbily řeči vldp. vikáře Fr. Blažko, dp. kaplana Jana Paulyho a p. řídícího učitele K. Skultétyho. Na konec debaty usneslo se shromáždění k návrhu dp. faráře Dr. R. Horského jednohlasně (proti poslednímu bodu hlasovali dva důvěrníci z Jindř. Hradce) na třech následujících návrzích: 1. Budiž svolán dle možnosti zemský sjezd delegátů křesťansko-sociální strany. Svolají jej dle organisačního statutu členové výkonného komitétu; poněvadž však komitét jest rozdvojen, svolají sjezd starší jeho členové: Dr. Horský, Václ. Žižka, Tom. Jiroušek a Dr. Fr. Reyl. 2 Jmenovaní členové výkonného komitétu povedou dále správu strany do té doby, než svolán bude zemský sjezd, a k poradě přiberou si některé osvědčené stoupence strany naší. 3. Shromáždění nesouhlasí s dosavadní rušivou činností a taktikou dp. Dlouhého a k této činnosti a taktice hledíc, nemůže uznávati ho dále za člena strany křesťansko-sociální. Po těchto návrzích místopředseda p. Jos. Brož, poděkovav účastníkům za svornosť a jednomyslnosť jednání, ukončil schůzi. — Poznamenáváme, že podrobný referát o této schůzi přinášejí »Dělnické Noviny« z 1. června t. r.

Z Jednoty katolického učitelstva. Výbor konal schůzi v den sv. Jana, v níž stala se následující usnesení: Valná hromada bude počátkem srpna v Praze. Na příslušných místech bude požádáno, aby v téže době konaly se exercicie. Bude-li konán diecésní katolický sjezd v Turnově, připojí se k němu valná hromada Jednoty. Výbor »Vlasti« bude požádán, aby první svazek sbírky spisů pro mládež, kterou bude Jednota vydávati, vyšel koncem měsíce června. Jednota měla dne 22. m. května v Chrasti občasnou schůzi, spojenou s přednáškou pro lid. Po odbytých formaliích uvedl p. učitel Fr. Jelínek v rozhovor, jak má si počínati učitel, aby dítě nejen vzdělal, ale také v křesťanských zásadách vychoval. Pronesené rady panem učitelem a odůvodněné hojnými příklady ze školní praxe nalezly u jeho pánů kolegů náležitého ocenění a porozumění. Když při-

jati byli nově přihlásivší se členové, konal předseda spolku, řídící učitel p. K. Škultéty, v místnostech Katol. jednoty veřejnou přednášku pro lid: »O vychování dítek v rodině«, v níž přečetně shromážděnému obecenstvu vylíčil a praktickými pokyny ukázal, jak mají býti dítky vychovávány, aby v jejich zdravém těle sídlil pravý, křesťanský duch. Díky, jichž se p. předsedovi dostalo po přednášce, jak od vdp. děkana Kobra, tak i od přítomného p. starosty města Chrasti, pp. městských radů a všech přítomných, svědčily nejen o výbornosti přednášky, ale i o lásce, kterou proniknut jest p. předseda i celý spolek katol. učitelstva k českému dítku, aby po katolicku vychovaným dorostem dostalo se národu našemu nové síly a obrození. K projevu oddanosti, který zaslán byl jednohlasným usnesením členů nejd. p. biskupovi do Hradce, obdržel spolek od J. B. M. ujištění lásky a vrchnopastýřské požehnání.

Jednota ku pořádání národní slavnosti sv. Jana Nep. v Praze, v jejíž čele jest p. Fr. Zbíral, starosta, čítala minulého roku 3 čestné, 75 zakládajících, 81 činných a 178 přispívajících členův. Úhrnem všech členů jest 337. Výborových schůzí konáno bylo sedm. Příjmy činily: Zbytek z r. 1897. úhrnem 1189 zl. 86 kr., příspěvky členů 318 zl. 60 kr., dary a odkazy 75 zl., úroky 51 zl. 57 kr., výsledek sbírek 452 zl. 16 kr. a ostatní rozličné příjmy 22 zl. 85 kr. Úhrnem bylo příjmů 2100 zl. 04 kr. — Vydání činilo: slavnosť sv.-Janská na mostě 380 zl. 09 kr., slavnosť na sv.-Janském náměstí 180 zl. 67 kr., tiskopisy, poštovné a j. potřeby 198 zl. 87 kr. a zbytek z roku 1898. činil 1350 zl. 41 kr. Tedy úhrnem vydáno 2110 zl. 04 kr. Porovná-li se jmění koncem roku 1898. zbylé 1350 zl. 41 kr. s jměním vykázaným r. 1897. 1189 zl. 86 kr., zvětšilo se o 160 zl. 55 kr. Členové činní platí ročně po 2 zl., přispívající po 1 zl. ročně. Zakládající členové splatí najednou aneb v pěti ročních lhůtách 25 zl. Členy jednoty mohou se státi osoby bez rozdílu pohlaví, stáří a národnosti. Každý člen obdrží stkvostný diplom s fotografickým vyobrazením sochy sv. Jana Nep. na Karlově mostě. Přihlášky činí se u předsedy jednoty p Frant. Zbírala, majetníka domu č. 165 v Praze-I. v Karlově ulici.

Konference sv. Františka Regis spolku sv. Vincence z Paula v Praze vydala jednatelskou zprávu za rok 1898., dle níž uzavřeno sňatků manželských za rok 1896. — 80, za rok 1897. — 108 a za rok 1898. — již 143; legitimováno bylo nemanželských dítek r. 1896. — 110, r. 1897. — 148 a r. 1898. již 162; tudíž celkem uzavřeno sňatků 331 a legitimováno 420 nemanželských dítek. Konference konala za předsednictví dp. Ant. Hoffmanna, kaplana na Král. Vinohradech, 10 schůzí, pořádala sbírky, navštěvovala konkubináře a všemožně snoubence podporovala. Příjmy činily 1240 zl. 85 kr. a vydání 632 zl. 63 kr. I jest v pokladně na rok 1899. — 608 zl. ·22 kr. Pokladníkem spolku jest p. Václav Dvorský, majitel holičského závodu v Praze-I. v Eliščině třídě č. 1. Všech členů čítá konference 14. Další činnosti žehnej Bůh!

Ustavující schůze spolku: Útulek sv. Josefa pro zpustlé a opuštěné dítky konána byla dne 4. června t. r. za velkého účastenství obecenstva. Předseda přípravného komitétu a zakladatel útulku, p. Vilém Engel, majit. domu na Král. Vinohradech, uvítal shromáždění, a na to mluvili dpp.: Ant. Hoffmann, Boh. Helebrant, Petr Kopal, Emil Dlouhý a p. prof. Šauer z Augenburgu. Nový podnik křesťanského milosrdenství vítáme s potěšením.

Valná hromada »Svatoboru« konala se 3. června t. r. o 5. hodině odpolední za předsednictví p. Dr. barona Riegra. »Svatobor« trvá již 37 let a vykonal mnohý šlechetný čin. Jmění »Svatobora« obnáší 32.323 zl. 72 kr. na hotovosti a 70 816 zl. 64 kr. v úpisech. Spolek vydal letos 13.162 zl. 42 kr. hotově a 1400 zl. v úpisech. V pokladně zbývá 19.101 zl. 31 kr. hotově a 69.416 zl. 64 kr. v cenných papírech. »Svatobor« spravuje též následující fondy: Palackého, Náprstkův, Pokorného, Filipa Čermáka Tuchoměřického, kněze, Rudolfa Šetky, Boleslava Jablonského, Beneše Třebízského, kněze, Havlíčkův, Aloisa Turka, na vydávání privilegií měst českých, Gustava Pflegra, Františka Hippmanna, na udržování náhrobku Maškova, na pomník Krejčího, na pomník Vítězslava Hálka, Adolfa Heyduka. Jmění fondů jest 63.604·46 zl. hotově a 192.826·64 zl. v úpisech.

50leté jubileum svého založení a trvání oslaví dne 25. června 1899. spolek katolických tovaryšů ve Frankfurtě v Německu. Spolek byl založen nezapomenutelným otcem katolického tovaryšstva, Adolfem Kolpingem. K slavnosti dostaví se mnoho katolických tovaryšských jednot německých, aby uprostřed stejně smýšlejících okřály a na duchu se posilnily, neboť i mezi Němci je mnoho nepřátel katolické věci.

Jednota sv. Methoděje ve Vídni. Původním účelem Jednoty sv. Methoděje jest, starati se o české služby Boží pro vídeňské Čechoslovany, nyní však chce činnosť svoji rozšířiti, hodlajíc též duchovně a mravně lid vzdělávati poučnými přednáškami, církevními koncerty, divadelními zábavami, jakož i zřizováním českých škol, útulen pro učně a tovaryše české, meškající ve Vídni, zakládáním knihoven a rozšiřováním dobrých knih. Úmysl to zajisté dobrý a chvalitebný. Nejnovější statistika udává, že dlí ve Vídni na 7.000 učňů československých, z nichž ne-li všickni, tož aspoň valná jejich část znenáhla odcizuje se nejenom řeči, nýbrž i víře a mravům otců svých. Žel Bohu, sešlo se na útulnu pro ně peněz ještě pramálo; protož Jednota uctivě prosí, by její příznivci v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na působení její lid upozornili a k podpoře povzbudili. České služby Boží vydržuje Jednota ve čtyřech chrámech každou neděli a svátek, a to: v kostele sv. Anny, I. okr., v chrámě OO. Lazaristů, VII. okr., Kaiserstrasse; v X. okr. vídeňském ve farním kostele sv. Jana Evangelisty Páně; v XII. okr. vídeňském ve farním kostele sv. Jana Nepom.; v Inzersdorfě v době postní ve farním kostele. Tyto služby Boží vydržuje si dělnický a řemeslnický lid český po většině sám, neboť třídy zámožnější až na nepatrné výjimky nevšímají si českých služeb Božích, aniž je podporují. Mezi největšími a nejvydatnějšími dobrodinci svými uvádí Jednota družstvo Vlasť, Jeho Excell. ndp. arcibiskupa dra. Kohna, Jejich Excellence ndpp. biskupy dra Říhu a dra. Bauera. Ze skrovničkého počtu laiků, již podporují Jednotu, sluší především uvésti p. Ludv. Popela, měšťana v Praze. — Jednota sv. Methoděje má pět odborů, počet členů každého odboru jest tento: I. odbor má 400, II. odb. 180, III. odb. 367, IV. odb. 160, V. odb. 180 členů. — Roční příspěvek jest 2 zl.; zakladatelem stane se, kdo na jednou nebo v lhůtách splatí 50 zl. Milodary buďtež zasílány na adresu: Vsdp. dr. Ant. Horný, pap. prelát a kustos metrop. chrámu sv. Štěpána, Vídeň, I., Stephansplatz 5.

»Naší mládeži«. Není-li někdo z našinců ještě dosti přesvědčen o důležitosti katolické četby vůbec a pro mládež zvlášť, nechť vezme na vědomí, že páni sociální demokraté chystají obrázkovou knihu pro děti: »Naší (rozuměj červené) mládeži«. Vyjde po prázdninách. Periodický časopis pro mládež budou vydávati po novém roce. Bude naším úkolem, co nejvíce se starati o rozšiřování »Českého jinocha«, »Rajské zahrádky«, »Dědictví maličkých« a všech katolických pro mládež vhodných časopisů a knih. Kniha proti knize, list proti listu. Že mají červení občané sítě na mládež již dávno rozestřeny, jest patrno; lze též čekati, že v nynějším ruchu, jenž hýbe valnou částí učitelstva, najdou jejich listy pro mládež v učitelstvu podporu. A proto na stráž! (L. † 9.)

Katolický dělnický sjezd v Lublani. Jako dodatečná slavnosť panovnického jubilea J. Vel. císaře konal se letos za velice četného účastenství slovinský dělnický sjezd v Lublani. Posvěcení praporu slovinsko-křesťansko-socialního spolku od knížete biskupa dra Jegliče následovala slavnostní schůze za předsednictví posl. dra Kreka, jíž se súčastnili zemský president svob. pán Hein, zemský hejtman Detela, několik říšských poslanců a četní jiní slavnostní hosté. Shromáždění se usneslo za bouřlivých aklamací zaslati projevy oddanosti Jeho Veličenstvu císaři a sv. Otci.

Čínský císař uznal v celé své říši katolickou víru a přiznal všem misionářům úřednickou hodnosť. Francouzský protektorát se všemi privilegiemi byl rovněž uznán. Tuto radostnou zprávu přinesly časopisy o svátku patrona země české, svatého Jana Nepomuckého. Až dosud byli katolíci a katoličtí misionáři v Číně pouze jen trpěni. Přes to, že katoličtí misionáři v Číně a čínským císařům velké služby za 300 let prokázali, byli občas pronásledováni, tajné čínské spolky ve srozumění s čínskými mandariny misionáře a katolíky časem olupovaly, vypalovaly a vraždily, a statisíce katolíků bylo povražděno za velkého povstání Tajpingů. Nevíme, zdali autorita čínského císaře zjedná si platnosť v celé říši, jest však naděje, že aspoň v pobřežních královstvích se katolíkům čínským uleví, a že katolická víra, mravouka a vzdělanosť svobodněji a rychleji než dosud se bude rozvíjeti.

Výbor katolické jednoty učitelské pro Rakousko ohrazuje se rozhodně jménem 3.500 katolických učitelů a učitelek proti projevu, o němž usnesli se za příčinou oslavy 30letého trvání nynějších školských zákonů liberální, radikálně-nacionální a sociálně-demokratičtí učitelé.

Pouť lurdská byla zvláštní manifestací nejen svými 60.000 účastníků, nýbrž celým rázem. Vyjímáme něco z dopisů anglických: Dráha při pouti vydala

66.000 lístků, pouť mužů byla největším průvodem lúrdským. Po celý den bylo podáváno, ale mohlo toliko 25.000 mužů přistoupiti ke stolu Páně. O 10 hodině byla slavná mše sv., při níž modleno »Věřím v Boha« zvláštním způsobem. Každý článek víry byl ve formě otázky předříkáván a lid ve formě odpovědi opakoval: »Věříme v Boha — věříme v Ježíše Krista« atd. Na konci vzbuzována lítosť. Celý den pršelo, však to nevadilo, aby po celý den venku konaly se pobožnosti bez nejmenšího reptání na počasí. Řeči, jež byly konány, často přerušoval lid: »Vive le Sacre Coeur«, »Vive Jésus Christ«, »Vive Leon XIII.« a pod. V srpnu koná se kongres eucharistický v Lúrdech.

Co nepřinesly »Nár. Listy«, sděluje »Čas«. Čeští turisté přibyvše v noci z 19. na 20. května do Záhřebu, byli přivítáni bouřlivým: »Živili Češi! Pereant »Nár. Listy«! Abzúg Holeček! Abzúg Hořica!« Před bytem českých turistů zpíval zástup třikrát »Liepa naša domovina« a »Hej Slované«, zakončené pokaždé — Pereant (ať zhynou) »Nár. Listy«. Zprávu tuto přináší »Hrvatsko Pravo« ze dne 20. května.

Literární lež. Fr. E. Bilz vydal spisek: Abrüstung a Weltfrieden, ve kterém vypravuje, že španělský inquisitor, Petr Arbues, mučil luteránskou paní, že nechtěla přistoupiti na katolickou víru. Ale Petr Arbues zemřel r. 1485., kdy Martin Luther, narozený r. 1483., ještě byl v kolébce.

Pomoc rolnictvu — v Dánsku. Nepatrné Dánsko zákonem o pomoci rolnictvu mohlo by býti vzorem mnohým velkým státům. Sněmovna dánská přijala zákon, jímž zplnomocňuje se státní pokladna vydati 10 mil. korun na půjčky pro zemědělské dělnictvo, aby si mohlo zakoupiti vlastní pozemky, a tak k orbě bylo připoutáno. Dle tohoto zákona každý 25letý dánský poddaný dělník zemědělský, je-li zachovalý a má majetku 400 korun, může si koupiti v ceně nejvýš 4000 korun pozemek. Stát půjčí mu na mírné splátky až devět desetin kupní ceny, t. j. 3.600 korun. Tím nejen dělníkům, ale i rolníkům bude pomoženo, neboť nouze o dělnictvo polní přestane.

Různé. Dne 19. května zemřel v Brně Dr. Frant. Al. rytíř Šrom, někdejší vůdce národní strany na Moravě. — Dr. Ludvík Büchner zemřel v Darmstadtě ve stáří 75 let. Materialistickou naukou svojí, že všecko na světě jen hmota jest, hodlal zasaditi smrtelnou ránu katolické nauce. Zatím on mrtev — křesťanství živo. — Papežským nunciem v Paříži jmenován byl Msgr. Lorencelli, nuncius v Mnichově, bývalý rektor české koleje v Římě. — Don Albertario, výtečný žurnalista a katolický kněz italský, propuštěn byl ze žaláře. V den jeho propuštění vítal jej Milán jako knížete. — Pan Mat. Zahradnický, jeden z nejzasloužilejších Vincencianů v Praze a faktor tiskárny c. k. knihoskladu, obdržel od Jeho Veličenstva zlatý záslužný kříž. Blahopřejeme. — Marianská družina učitelek v Praze pořádá duchovní cvičení pro učitelky ve dnech 21.—25 srpna 1899 v klášteře Sacre Coeur na Smíchově, Karlova ulice č. 103. Přihlášky přijímá nejdéle do 19. srpna Marie Brtnická, lit. učitelka v Praze, č. p. 1446-II. — Spolek katolických tovaryšů v Bílsku (Rakouské Slezsko) zakoupil si přičiněním svého předsedy dp. Jančy vlastní dům. — Koupě velkostatku. Řád Dominikánů ve Vídni koupil od hraběnky Waldsteinovy z Wartenburgu velkostatek Čestice v okresu Volyňském za 180.000 zl. — Dělnické domky. Spořitelna v Chrudimi použila z reservního fondu 20.000 zl. na stavbu dělnických domků, v nichž dělníci z počátku jsou nájemci, později pak umořováním jistiny stanou se majetníky domků. — Literární nemrav. Časopis »Nájemník« ze dne 18. května t. r. vytýká ostrými slovy »Národní Politice«, že uveřejňuje nemravný inserát, a dodává: Hanbíme se za takovou literaturu, jejíž reklamní buben jest tak dokonale sprostý. — V příštím roce bude tomu 900 let, co katolická víra od uherského krále sv. Štěpána přijata byla a rozšířena. — Ve Vídni koná se letos od 19.—21. července sociální kurs. Mezi řečníky jsou slavná jména: Alois princ Liechtenstein, švýcarský Dr. Decurtins, prof. Dr. Schindler, Jesuita P. Biederlack, redemptorista P. Roessler, poslanec Dr. Gessmann a jiní. — Polský dům v Mor. Ostravě bude vystavěn za 65.000 zl. Dům bude střediskem polského živlu v Mor. Ostravě, bude míti velkou dvoranu a bude v něm umístěna i polská škola pro analfabety. — Valná schůze katechetského spolku koná se v sobotu, dne 5. srpna o 2. hodině odpolední v dolejším sále záložny sv.-Vaclavské. — Veliká katolická slavnosť bude v Anglii příštího roku v září. Kardinál Vaughan dal obnoviti kathedrální chrám westminsterský, při které příležitosti oslavena bude 50letá památka obnovení katolických biskupství v Anglii. — Slavnostním kaza-

telem bude kard. Gibbons, arcibiskup v Baltimore v Americe. — Svěcení neděle v Anglii. Vydavatelstva »Daily Maylu« a »Daily Telegraphu« začala vydávati své listy v neděli. Ale zle pochodila, předplatitelé vraceli jim časopis a bojkottují je podnes, ač listy v neděli vydávati přestala. — Nový český katolický list začal vycházeti v Chicagu v Americe. Je to měsíčník »Jednota«, vydávaný českým katolickým družstvem v Chicagu. — Koncil jihoamerických biskupů v Římě byl zahájen za předsednictví kardinála di Pietra. Porady týkati se budou 1100 záležitostí a mimo to celkové církevní organisace v Americe. — Kardinál primas Vaszáry nařídil, aby chovanci III. a IV. ročníku bohosloví v Ostřihomě učili se vědě hospodářské, z níž musí se podrobiti pololetním zkouškám. — Komponista Theodor Dubois zpracoval báseň Lva XIII. »Óda na Francii« na oratorium, které bylo dáváno v Remešském biskupském chrámu Páně za velikého účastenství a nadšení. — Klášter Voršilek v Praze otevře budoucího školního roku již třetí třídu obecné české školy. — Blahopřejeme.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Literární sekce družstva Vlasť konala 29. května t. r. osmou schůzi v XV. správním roce za předsednictví p. učitele Jos. Flekáčka. — Jednatel dp. P. Karel Burian Ord. Cr. četl protokol předešlé schůze, jenž byl schválen. — Sekce zavedla rozhovor o moderních směrech v literatuře vůbec a v katolické zvláště a přikročila k jednotlivým referátům. — Pan učitel Jos. Flekáček referoval o almanachu nejmladší generace básnické: »Na nové květy« a četl některé ukázky básní, aby si sekce učinila o nich úsudek, jenž vyzněl v ten smysl, že je to víno nevykvašené, které ať si mladá generace pije sama; sekce trvá na slovech Horácových: nonum prematur in annum. — Jednatel dp. P. Karel Burian referoval o básních Karla Dostála-Lutinova: »Království Boží na zemi«. Sbírka básní jest zajímavá a cenná. Básník opěvá úděl a povolání bojující církve, sužby a tužby těch, kdo vztahují ruce po koruně království Božího. Co básník z počátku povšechně opěvá, rozvádí jednotlivými básněmi, z nichž zaznívá ohlas slov »věčného Slova, válečná píseň bojovníků Kristových« atd. Forma básní jest pestrá. Někde vyznívá verš disharmonicky. Celkem referent básně Dostálovy velice chválil. — Pan Tomáš Jiroušek referoval o posledním čísle královéhrádeckých »Časových Úvah«, v němž spisovatel V. Bledý podává velice pěknou a pro katolíky účinnou agitační úvahu proti spiritismu čili mediánství, které zvláště v Podkrkonoší se rozšiřuje již delší dobu různými švingulanty. Referent brožurku vřele doporučil pro katolické agitatory. Ostře vyslovil se pak proti »Severočeskému dělníku«, v němž v dopise z Červeného Kostelce posměšně píše se o sv. Janu Nep., a to tak, že referent se diví, jak censuře v Teplicích u Duchcova možno jest, něco takového propustiti. Na konec své řeči pak oznámil, že i německým křesť. sociálům v uzavřeném území nastane nový nepřítel v nově se zakládající straně německých liberálních dělníků. Bude to strana podobná naší národně sociální straně, která právě tak jako sociální demokraté zápasí proti katolíkům a jejich náboženství. — Dp. profesor Václav Müller sdělil nám některé dojmy ze své četby od poslední schůze: Maupassantovo »Svědomí vrahovo« má obdivuhodnou formu, ale vnitřní stavba práce formě té neodpovídá. Maupassanta vůbec doporučiti nelze. Drobné povídky Svobodovy v »Laciné knihovně národní« jsou sice bezvadné, ale obrazy a líčení se opakují. »Dvě svěřenky p. faráře« z portugalského p. referent velice chválil. — Redaktor »Vlasti« sdělil, že dp. farář Petr Kopal přednášku o † Václavu Štulcovi ochotně přijal, začež mu sekce předem srdečně děkuje. Předložil některé zajímavé a důležité dopisy, jež ho od poslední schůze došly. Sdělil sekci, kteří spisovatelé již práce pro XVI. ročník »Vlasti« přislíbili a od kterých odpověď očekává. Ukázal členům sekce »Vox urbis«, latinský časopis, roč. II. č. 10., v němž má spolupracovník »Vlasti«, p. Josef Šeřík Vitínský z Antverp, krásnou latinskou báseň. Ukázal členům sekce 6 různých slovenských časopisů a uvedl, že se na Slovensku staral, aby Slováci sami o své literatuře do »Vlasti« referovali a o svých záležitostech do »Katol. Listů« dopisovali, ale, ač mu to bylo slíbeno a zaručeno, nic se v té věci nedělá, i bude tedy sám o slovenských časopisech, jež dostává, a o knihách, jež jsou a budou redakci »Vlasti« zasílány, ve »Vlasti«

referovati. Ze slovenských knih velebil zvláště »Storočnou pamiatku narodenia Štefana Moysesa, biskupa báňsko-bystřického«, o kteréžto knize přinese červnová »Vlasť« delší referát. Ku konci své zprávy předložil referent úvahu Vojt. Kamešovu, jež zní: »La Nouvelle Idole, pièce en trois actes, de François de Curel«, a jež bude pro svoji důležitosť ve »Vlasti« uveřejněna. — Končíce svoji zprávu, přejeme si opět, aby venkovští literární přispívatelé »Vlasti« s námi spolupůsobili, praktickými návrhy a různým upozorněním nás v práci naší posilujíce.

Sociální odbor družstva Vlasť konal 30. května t. r. šestou schůzi v XV. správním roce za předsednictví p. Václava Žižky. Jednatel p. Tomáš Jiroušek četl protokol minulé schůze, jenž byl schválen, a podával zprávu o činnosti odboru od poslední schůze. Řečnili: na Mělníku p. Václav Dvorský, v Cerhovicích p. Tom. Jiroušek, v Domažlicích p. Fr. Satorie, v Byšicích dp. R. Vrba, v Novém Bydžově p. Gust. Toužil. Budoucí neděli řeční p. Tom. Jiroušek v Novém Strašecí, a později p. Fr. Satorie v Krucemburku. Za nového řečníka odboru přijímá se p. J. Brož, horník na Kladně, jenž jest ochoten v širším okolí Kladna přednášky konati, i může tedy odbor nyní četným přihláškám za řečníky vyhověti. Sociální odbor platí řečníkům cestovné, strana pak, jež je k sobě zve, dá jim pohostění. — Sociální odbor s potěšením pozoruje činnosť křesť. sociálů v Radnicích, kdež si mimo křesťansko-sociální spolek zakládají nyní i Raiffeisenovku. Hlavní zásluhu v té věci má dp. Josef Poslední, kaplan v Radnicích. — Pan Tomáš Jiroušek předložil odboru časopis »Mír« ze dne 13. května t. r., kdež se v přednášce v Uherském Brodě konané mluvilo o »Děln. Novinách« takto: »Je to vydatná studnice pro studium sociální otázky vůbec a křesťanského socialismu zvláště. Přinášejí články a zprávy ceny trvalé, které i po letech zajímavosti a ceny pro čtenáře nepozbyly.« A dále předložil číslo olomouckého »Našince« z 21. května t. r., v němž jest otištěn z »Děln. Novin« celý článek »Malořemeslo a velkovýroba« od dra. Raelpha Barture. — Referent řemeslnické otázky pan Václav Žižka sdělil toto: V posledním čase vydala se deputace gremia zlatníků a stříbrníků pražských do Vídně k ministrovi obchodu, kdež žádala, aby vláda povolila výrobu ze zlata č. 5., což sobě všichni zlatníci v říši přejí, jelikož by se tím živnosť zlatnická pozvedla a zvláště český průmysl granátové výroby opět by oživl, poněvadž by výroba ta z cenného zlata se zhotovovala, puncovnímu zákonu podléhala a stát za hodnotu její ručil. — Tytéž návrhy učinil jsem před časem zde v sociálním odboru družstva Vlasť a, jak viděti, docházejí tyto návrhy uznání, a gremium pražské se zasazuje o jejich uskutečnění. — Referent dělnické otázky, pan Tomáš J. Jiroušek, poukázal na to, proč vítkovický Bernerův »Duch Času« zle se vrhá na katolické kněžstvo na Valašsku. Prozradil se tím sociálně demokratický »Duch Času« sám; proto tak činí, poněvadž kněží varují lid před kořalečním morem a následek toho byl, když sociální demokraté svého času sbírali podpisy na petici proti zvýšení daní na lihoviny, lid dělnický odpíral jim je podpisovati. Odtud ta zášť soc.-demokratického »Ducha Času«, že židé obchodující v lihovinách přišli zvýšením daně z lihu o značný rebach. Jak viděti, sociálním demokratům jedná se více o židy, než o lid. Inu, jsou služebníky svých pánů. — Dále referoval o úrazovém pojišťování a uvedl, že úrazů rok od roku, místo co by mělo ubývati za našeho technického pokroku a inspektorského dohledu, stoupá. Úrazovny nevědí si rady a srážejí pojištěncům k práci neschopným důchody až k té výši, že nedostačují na jejich výživu. Na konec podal názory ze svých studií, jak by se dalo častým úrazům v továrních průmyslových závodech a vůbec podnicích i pod zemí zavedených předejíti a je, pokud to možno, zamezovati. Názory tyto, zpracované v řadu článků, vycházeti počnou v »Dělnických Novinách«, a to za tím účelem, aby k úrazům stále se množícím příslušné instance a odborné kruhy měly svůj zřetel a pomáhaly zjednávati nápravu v zájmu stavu dělnického a společnosti. — Redaktor »Vlasti« předložil květnové číslo italského časopisu »Rivista internazionale di scienze sociali e discipline ausialiarie«, kdež se na str. 122. rozebírají dva články z »Děl. Novin«, a to: »Pomni, abys den sváteční světil« (Ricordati di santificare le feste) od Dr. Rud. Horského a »Křesťansko-sociální spolky a jejich úkol v našem hnutí« (Le associazioni Christiano-sociali ed il cómpito loro nel nostro movimento«) od Tom. Jos. Jirouška, dále navrhl, aby byla vydána brožura o činnosti sociálního odboru družstva Vlasť. Návrh byl přijat, a brožuru napíše p. Tom. J. Jiroušek. — Tím byla schůze skončena.

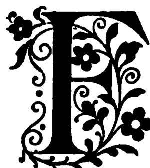

+ F. card. Schönborn

František de Paula hrabě Schoenborn,

kardinál kníže-arcibiskup v Praze, primas království Českého.

Narozen v Praze, 24. ledna 1844., zemřel ve Falknově, 25. června 1899.

František de Paula hrabě Schoenborn měl rodiče, slynoucí příkladnou zbožností, dobrosrdečností, štědrostí, spravedlností a vroucím vlastenectvím. Učiteli a vychovateli byli mu poctiví a svědomití mužové, i počaly se v srdci jeho buditi záhy ušlechtilé ctnosti, které jej později v mužném věku zdobily.

Gymnasialní studia konal hrabě František na Malostranském gymnasiu, kdež r. 1863. podjal se maturitní zkoušky s vyznamenáním; potom oddal se studiím právnickým na Karlo-Ferdinandské universitě v Praze, byv určen na dráhu diplomatickou.

Tu nastal osudný rok 1866., válka prusko-rakouská. Nepřítel valil se do vlasti naší. Nejjasnější panovník volal národy, aby hájily svou zemi. Přerušiv studia, vstoupil hrabě František do 6. pluku kyrysníků a bojoval jako poručík u Náchoda a Hradce Králové. Po skončené válce návrátil se do vlasti a roku 1868. ukončil studia právnická.

Měl nastoupiti dráhu diplomatickou, ale Bůh usoudil jinak: hrabě František oddal se studiu bohosloví; studoval dvě léta v Římě a dvě v Innsbrucku, kdež byli profesory jeho výteční Jesuité, jichž i při smrti vzpomínal a za vychování a vzdělání jim děkoval. Roku 1873. vysvětil jej kardinál Schwarzenberg na kněze. Novosvěcenec Schoenborn odebral se opět na dva roky do Říma, potom stal se kaplanem v Plané u Tachova. Po inthronisaci zvěčnělého arcipastýře vypravoval nám při obědě v kníž. arcib. semináři jeho bývalý spolukaplan, kterak kaplan Schoenborn plnil věrně a přesně své kaplanské povinnosti.

R. 1879. byl hrabě František povolán kardinálem Schwarzenbergem do Prahy za vicerektora kníž. arcib. semináře, maje za ředitele výtečného profesora bohosloví, Dr. Fr. Sal. Bauera, nyní biskupa v Brně. Z těch dob datuje se jejich věrné přátelství a vzájemná náklonnosť, jež trvala až do hrobu.

Po odchodu ředitelově do Brna stal se vicerektor František hrabě Schoenborn ředitelem kníž arcib. semináře. Pamětníci té doby

dotvrzují, že nový ředitel byl alumnům příkladem a spolu podporovatelem nejlaskavějším. Byl spravedlivý, laskavý a vlídný v jednání, takže si všecky alumny naklonil. S upřímností přicházeli k němu na radu ve svých záležitostech. Zvláště pilně si všímal vědeckého pokroku bohoslovců, pilně sledoval zkoušky na konci roku konané a radoval se a povzbuzoval, viděl-li snahu a zdárný prospěch.

Do veřejného života zasahoval vicerektor a ředitel Schoenborn skutky milosrdenství. Churavým alumnům nosil do všeobecné nemocnice po celý čas jejich nemoci sílící pokrmy a nápoje, jež doma v paláci Schoenhornů dával připravovati. V dámském spolku blah. Marie Anežky pro dobrovolnou péči o chudé v království Českém zastával úřad ředitele a súčastnil se horlivě schůzí Ústřední rady, doma pak, v semináři, vstoupil za činného člena do konference sv. Salvatora, navštěvoval schůze, ošetřoval nemocné a chudé. V tomto díle milosrdenství pokračoval pak dále v Budějovicích i v Praze jako arcibiskup až do smrti. Vedle chudých miloval Fr. hr. Schoenborn hlavně malé dítky, jež na procházkách po Letné v Bubnech laskavě oslovoval, hladil a obrázky poděloval. Podobně se choval v Břežanech, na svém letním sídle. Dětem feriálních osad poskytoval nejen ubytování a topení, ale i jiné podpory. Na svých panstvích — Rožmitále a Týně nad Vltavou staral se, aby za kruté zimy dítky od domova vzdálené opatřeny byly teplým pokrmem.

R. 1883. uprázdnila se biskupská stolice v Č. Budějovicích. Nová volba padla na Františka hraběte Schoenborna. Svěcení na biskupství přijal z rukou kardinála Bedřicha knížete Schwarzenberga v seminářském chrámu Páně v Praze.

V té době zamýšlel prý kardinál kníže Schwarzenberg vzíti si koadjutora a uchýliti se na odpočinek do Solnohrad. Říkával prý: Ein alter Bischof ist eine Ruine der Dioecese, v čemž jasný obraz viděl na biskupu Hahnlovi v Hradci Králové. Koadjutorem měl býti nový biskup Budějovický. Již prý vše bylo vyjednáno a připraveno, ale kardinal Swarzenberg r. 1885. ve Vídni zemřel a biskup František hrabě Schoenborn stal se jeho nástupcem na prestolu sv. Vojtěcha v Praze.

Pamatujeme se dobře na jeho slavný vjezd do Prahy. V den 15. srpna r. 1885. slunce mile hřálo, a Praha vítala slavně primasa království Českého, a my kněží doprovodili jsme ho z chrámu svatého Mikuláše na hrad do velechrámu sv. Víta, kdež byl slavnostně inthronisován. Tenkráte plesalo srdce mnohých — a za 14 let jaký to obraz — jde zase průvod na Hradčany a do velechrámu, ale ten, jemuž platí ten průvod — odpočívá v rakvi a klesá v lůno země.

Nový biskup Budějovický často navštěvoval seminář, ústav hluchoněmých a zvláště si zamiloval vicerektora Petra, nyní zakladatele a superiora kongregace Nejsvětějšího Vykupitele. Když kardinál Schoenborn v listopadu minulého roku zajel na cestě do Vídně do Českých Budějovic, aby tam gratuloval Jeho Excellenci, nynějšímu nejdůstojnějšímu p. biskupu Dr. Martinu Říhovi k jeho císařskému vyznamenání, navštívil pro krátký pobyt ze všech ústavů jedině kongregaci Petrovu. Aby kněžstvo seznal, zavedl obyčej, že vždy někteří bohoslovci u biskupského stolu obědvali, kterýžto způsob zachovával i v Praze. Z Budějovic byl biskup František de Paula dvakráte volán od sv. Otce Lva XIII. do Říma, hlavně za tím účelem, aby zřízena

byla česká kolej v Římě, kde by se Češi mohli připravovati ke stavu kněžskému. Dílo to bylo korunováno zdárným výsledkem, neboť již 4. listopadu roku 1884. byla česká kolej v Římě slavným způsobem otevřena. Jaké vážnosti se biskup František de Paula v Římě těšil, toho dokladem jest, že byl od sv. Otce jmenován asistentem papežského trůnu, jsa již dříve vyznamenán titulem papežského praelata.

R. 1885. zemřel kardinál Bedřich kníže Schwarzenberg, i nastoupil ještě téhož roku na jeho místo arcibiskup František de Paula hrabě Schoenborn, stav se r. 1889. kardinálem. Jeho přičiněním a k jeho návrhu zavedeno bylo na vyšších reálkách vyučování náboženství. V některých řádech utužil kázeň církevní. K jeho návrhu jmenoval Jeho Veličenstvo nynější nejdůstojnější biskupy Budějovického a Královéhradeckého. Do Čech zavedl novou kongregaci služek Kristových, jež věnuje síly své nemocné chudině; za něho a jeho pomocí zavedeni byli do Prahy Školští bratří; za jeho přítomnosti konán byl loni v Praze velkolepý katolický sjezd. Na oslavu císařského jubilea zřídil kardinál Schoenborn loni v Břežanech velikým nákladem opatrovnu.

Neobyčejnou horlivost rozvinul zvěčnělý arcipastýř zvláště letos. Konal zde na Starém Městě a v Bubnech-Holešovicích po 60 letech zase generální visitaci; v kostelích kázal, biřmoval a ve školách sedával mnoho hodin při zkoušce náboženské. Katecheti mu předkládali podrobný písemní seznam probrané látky, a Jeho Eminencí buď nechal zkoušeti katechetu samého nebo mu určil sám látku. Postup zkoušky stopoval bedlivě, sám leckdy na to a ono se dotazoval a výkony katechetů zapisoval si tužkou do zvláštní knížky. Když mu ku př. občané v Bubnech nabídli mezi zkouškou v ředitelně občerstvení, odmítl řka: »to by rušilo.« Ředitelé škol a učitelé i učitelky vítali všude Jeho Eminencí co nejuctivěji, schody školní koberci pokrývali a učební síně, kde byla zkouška, zdobili. Po celý ten čas zval Jeho Eminencí faráře, kaplany a katechety, kde visitoval, k sobě k obědu a tu před nebo po obědě, někde již na faře, konal s nimi scrutinium.

Hledíc k družstvu Vlasť, stal se kardinál Schoenborn brzy po svém příchodu do Prahy zakládajícím jeho členem a brzy potom zaslal družstvu ještě 150 zl.

Nastudiv se při svěcení vojenského pomníku v Křečhoři a při jubilejní pouti z Příbrami na Sv. Horu, odejel Jeho Eminencí na generální visitaci do krajiny Stříbrské a Falknovské, kdež se jeho neduh zhoršil v té míře, že ve Falknově v zámku hraběnky Sitty-Nosticové ulehl a dne 25. června, v neděli ve 3 hodiny 20 minut ráno skonal.

Zvěčnělý arcipastýř zemřel smrtí pravého křesťana. Tělo Páně přijímal denně. Volal: Patere Kolbe, pojďte a seberte mysl mou, abych hodně přijal tělo svého Pána Krista. P. Kolb z Tov. Ježíšova konal tam právě misie a ve volné chvíli dlel stále se sekretářem Ant. Wünschem u lože nemocného. Vida svou opravdovou vážnou nemoc, chtěl býti úplně jist, že mu nebude tajena chvíle nebezpečná, a proto od P. Kolba vyžádal si čestné slovo, že mu řekne beze všeho zatajování dobu opravdového nebezpečí. Ve vážné chvíli pozvedl se nemocný se smrtelného lože a pozdvihnuv ruku k žehnání, pravil: Žehnám vždy věrné kapitule, všemu milovanému kleru a všemu národu. Požehnej Vás Bůh Otec, Syn a Duch Svatý.

Když Jeho Eminencí ochuravěl, povolán byl nejd. světící biskup Msgr. Ferd. Kalous, aby v generální visitaci pokračoval, ale když zvěděl o vážné změně v jeho nemoci, přišel v noci k nemocnému. Dojemné bylo shledání obou biskupů. Jeho Eminencí políbiv svého světícího biskupa, požehnal jej sv. křížem a děkoval mu za všecku práci. Rovněž něžně rozloučil se s kanovníkem Frindem, jenž jej na visitační cestě provázel, se sekretářem Ant. Wünschem: Pozdravujte Dědečka (kanovníka kancléře Dědka) a Píchu (ceremonáře) — řekněte mým bratřím a sestrám, synovcům a neteřím, že si na ně v tuto chvíli živě vzpomínám a posílám jim své požehnání. A P. Kolbovi S. J. pravil: »Jeďte do Prahy a vyřiďte mé matce, že jsem na ni vždy pamatoval, i ve smrti a řekněte jí, že jí ještě jednou děkuji za její vychování, že dobře si pamatuji, čím mi byla, zač jí jsem díky povinen. Ona mi byla dobrou matkou, a já doufám, že jsem jí byl dobrým synem. Potěšte ji, ať netruchlí mnoho a přinese tu oběť. Vy pak sám ji potěšte.« Obyvatelé Prahy vědí, že jeho matka musila viděti každý den »svého dobrého kardinála«, a proto zvěčnělý arcipastýř, když v Praze meškal, každý den večeřel se svojí matkou a pobyl u ní dvě hodiny. Políbivše se, rozloučili se řeholník a hodnostář jako bratří.

V závěti praví zvěčnělý arcipastýř: »Prosím velebné duchovenstvo a věřící lid své arcidiecése, aby vždy na mne pamatovali v modlitbách, a prosím všecky, komu jsem ublížil, za odpuštění.« Čtvrtinu jmění odkázal velechrámu sv. Víta, polovici České koleji v Římě a zbytek svému nástupci, aby dle zapečetěného kodicilu provedl, co si ještě zesnulý arcipastýř přál provésti. Víme, že zvěčnělý kardinál chtěl zaříditi v Čechách dům Magdalenek, ústav pro zpustlé, pokání činící dívky. Aspoň nám o tom vypravoval při lonské návštěvě v Růžencové výrobně, řka, že mu saská královna vytýkala, že v Čechách podobného ústavu nemáme. Snad jest tedy i o tom zmínka v zapečetěném kodicilu.

Když se pražské a okolní obecenstvo o smrti a posledních chvílích jeho života dovědělo, jevilo pro zvěčnělého veliký zájem. Láska k arcipastýři se v srdci jeho probudila a úcta ta stupňovala se den ke dni, takže když bylo jeho tělo vezeno ze státního nádraží na Hradčany, stal se průvod ten tak imposantním, že jsme podobného v Praze nezažili. Zvláště mile nás dojímalo úřední účastenství mládeže všech nižších i středních škol v Praze, kteráž byla po obou stranách ulic rozestavena od Prašné brány až k místodržitelství na Malé Straně, Karlův most vyjímaje. Starosta veleobce Pražské zachoval se vůbec k zvěčnělému arcipastýři velice čestně.

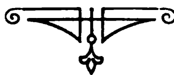
Neméně slavný byl pohřeb a uložení tělesné schránky jeho ve hrobce pražských arcibiskupů, ve velechrámě sv. Víta. Jeho Veličenstvo císař vyslal k pohřbu následníka trůnu J. c. V. arcivévodu Františka Ferdinanda; k němu připojil se bratr císařův a třetí arcivévoda Salvator přišel s deputací pluku, u něhož zvěčnělý sloužil. Pohřeb vedl J. Excell. ndp. arcibiskup Dr. Th. Kohn.

Ave, miles Christi!
Odpočívej v pokoji, bojovníče Kristův!

ROČNÍK XV. ČERVENEC 1898—99. ČÍSLO 10.

VLASŤ.

O moderním malířství.

Podává Dr. Ant. Podlaha.

(Pokračování.)

Historická a válečná malba, malba velikého monumentálního slohu, jež byla pokládána za nejvyšší cíl malířství, mizí čím dále tím více. Moderní umělci, ponořivše se zcela v život současný, odnaučují se pohybovati se na půdě zašlých věkův a nechtějí již znázorňovati veliké momenty světových dějin.

* * *

Netoliko o tom, co činiti má, nýbrž také o tom, co činiti *smí*, tápá moderní malířství v povážlivé nevědomosti a nejistotě. Onoť činí nároky na absolutní svobodu, i emancipuje se směle z toho, co dosavad bylo pokládáno za základní podmínky jeho rozkvětu. Dnes chystají se umělci zcela odvrhnouti jho aesthetiky, antiky, umělecké theorie, slohu i školy. [1])

Mnohem starší nežli tyto emancipační choutky jest emancipační choutka jiná, horší, kteráž však v době nové stala se akutní a přímo zločinnou: jest to *emancipace těla*, jest to kult »du nu«, jak říkají Francouzi. Nemravnosť, zúmyslné, netajené pěstění nečistoty, toť jest nejbolavějším místem moderního malířství. Dlužno proti této chorobě, jež šíří hroznou nákazu mravní, co nejrozhodněji bojovati. Dnes je to možno činiti s jakousi nadějí na úspěch. Ještě před nedávnem byl by se každý pokus, vystoupiti proti této neřesti, setkal se zjevným posměchem a byl by prohlašován za projev dávno zastaralých středověkých pojmů o mravnosti. Dnes jest tomu poněkud jinak: dnes proniká již vážnější smýšlení o té věci, a to i ve kruzích,

[1]) *Keppler,* l. c. 215 a násl.

jež sice s křesťanstvím a církví nejsou v těsném spojení,[2]) v nichž však dosud ještě žije přesvědčení, že mravnost jest duševní kapitál, bez něhož by společnost lidská nemohla býti, a který nesmí býti vydán na pospas morálním bankrotářům, byť se tak dálo pod rouškou svobody umění. Nabývá vrchu přesvědčení, že nemravnost hlodá na zdravém jádru národa a že státi se může národním neštěstím. A takž byl na mnohých místech boj proti pornokratii opět rozhodněji zahájen, a staré zbraně proti ní opatřeny novým ostřím. Dosud ovšem pohříchu nelze říci, že by boj ten již byl korunován zdárným výsledkem. Dosud ještě roztahuje se necudnost v umění právě tak jako dříve, ne-li ještě více. Má to snad býti vyzývavou odpovědí, vrženou ve tvář zmíněné zdravé a nanejvýš potřebné mravní reakci?

A přece tato reakce nevyplývá nikterak z úzkoprsých představ přemrštěné pruderie, aniž z nějakého nemístného fanatismu, jenž chce obmezovati svobodu umění. Vždyť již pouhý rozum a přirozená ethika musí ozvati se proti umění, jež zjevně appeluje na nejnižší pudy, proti umění, jež dle psychologické zkušenosti nezbytně musí vésti k podráždění vášní neřestných.[3]) Nežádáme žádné pokrytecké pruderie; my také nechceme umění oloupiti o jeho svobodu. Jeho právo zobrazovati lidské tělo, ba i nahotu učiniti předmětem studií i znázorňování, budiž mu ponecháno, s tím jediným omezením, jež by přece mělo samo sebou se rozuměti, aby totiž při tom vládl rozumný účel a nikoliv nemravný úmysl. Není zajisté třeba teprve hledati hranice toho, co jest dovoleno, a toho, co dovoleno není — to vycítí každý počestný člověk sám.

Velmi správně vyjadřuje se o nahotě v umění *C. Neumann* ve svém spise: »Der Kampf um die neue Kunst«. »Max. Klinger« — píše Neumann — »přičítá zanedbávání studia těla mezi jiným tomu, že mezi uměním a životem je škodlivý odpor; umění prý vyžaduje nahoty, ale z veřejných děl prý nahota je vyloučena. Kterak tedy může umělec vytvářeti to, co publiku ukázati nesmí? Tato otázka jest dosti závažná a zasluhuje, aby o ní bylo uvažováno. Pruderie veřejného mínění, jež nahotu trpěti nechce, nesla by tedy toho vinu, že nemáme umění, jež nám náleží. Z téhož důvodu, myslím, mohl by někdo i latinu ze škol vyhnati, míně, že nemá smyslu učiti se řeči, kterou později v životě nikdo nebude mluviti ani psáti. Jest tomu skutečně tak, že studium nahého závisí pouze na naději, že jednou umění nahotě opět bude dobyto? Nebo nemohlo by spíše *obmezení nahého jakožto úloha umění* stále dále a dále pokračovati, a nemohlo by při tom přece *nahé* staré svoje postavení jakožto *výchovný prostředek* umělcův podržeti?... Křesťanství nemůže z našeho cítění více tou měrou býti vymýtěno, abychom nepociťovali v té věci ohromnou propasť, která nás od starověku dělí... Starým byla nahota nejvyšším stupně lidské oslavy; nebylo pro ně vyššího, božštějšího zjevení nežli forma, jak z rukou

---

[2]) Srv. na př., kterak odsuzuje Dr. *S. Ribbing* nemravné obrazy (na str. 73. a 74. českého překl.)!

[3]) Srv. *P. Morawski*, »O związku sztuki z moralnością«. Przegląd powszechny 1887., sv. 2. — *Ks. Karol Niedzialkowski*, »Chrześcijańską zasadą« Tom I. »Nagość w sztuce pod względem etycznym i estetycznym« (str. 219—315) a »Moralność i przyzwoitość w sztuce (str. 319—359). — Srv. i článek »Je-li esthetickým obraz neoděný?« ve »*Vlasti*« XIII. (1897.), 1158—1163.

zbožnělé přírody byla vyšla. Proto dostávalo se zbožnělým nebo heroicky idealisovaným lidem na jejich pomnících jakožto nejvyšší atribut božskosti — nahoty. Nazí stáli zbožnělí césarové na mramorových podstavcích před publikem, nazí velicí státníci. Představmež si na okamžik, že by některého moderního umělce napadlo pohanské umění i v tom následovati. Jak směšná jest již tato myšlénka! Nepřihlížíme-li k našemu od lidu příliš isolovanému a umělému historickému vzdělání, projeví se všude *odpor proti nahotě*. Nikoliv z pruderie, ne ze šosáctví, nýbrž jako jednoduchý výraz průběhu povšechné kultury. *Nahota pozbyla své nevinnosti.*« [4])

Nikdo zajisté nebude nás moci viniti ze lži, tvrdíme-li, že není za našich dob výstavy, kde by nebylo několik obrazův, jež každého, nikoliv snad jen příliš jemným mravním citem obdařeného člověka urážejí, na nichž nahoty namalovány jsou pro nahoty, ne snad za tím účelem, aby okázána byla krása nebo podivuhodná stavba lidského těla, jsou to obrazy, při nichž nižádné normální oko nebude pochybovati o tom, že tu nikoliv ruka umělcova, nýbrž drzá ruka smyslnosti a nemravnosti tělo lidské obnažuje a na odiv staví, tělo ženské prostituuje a jemu česť, vznešenosť a ušlechtilosť odnímá. Jisté motivy, jež povahou svou umožňují, aby této choutce po smyslné tělesnosti bylo hověno, vracejí se opět a opět a bývají až do omrzení opakovány, — zajisté nikoliv z ryze uměleckých pohnutek. »Vděčné« latky mythologické již nepostačují; byly k nim přivzaty scény z orientálních harémů, z trhů na otrokyně, z lázeňských kabin a čarodějnických nocí; nejhojnější pak měrou použito »allegorií«. Moderní malířství nepotřebuje sobě při allegoriích s invencí příliš lámati hlavy: ono postaví nebo položí — a v jakých to situacích! — beze všeho motivování a bez náležitého zprostředkování nahá lidská těla do otevřené volné přírody, do libovolné architektury nebo do oblak, a pojmenuje pak takové obrazy »Jitro«, »Poledne«, »Večer«, »Noc«, »Jaro«, »Léto« atd. Takovými obrazy plní se pak stropy a opony našich divadel, okrašlují se stropy i stěny veřejných dvoran. Návrhy k nim ve všech možných nuancích musíme až do omrzení vídati při všech konkursech na malířskou výzdobu veřejných budov.

Ačkoliv obrazy, na nichž nahé tělo ženské zúmyslně na odiv se staví, předstírají časem dokonce i tendenci moralisující, jest přece pravý úmysl jich patrný. Tak tomu jest na př. i u bizzarních obrazů *Anny Consteneblové*, také v Praze známé svým cyklem »Tragédie ženy«; jestiť to vylíčení nezkrocené vášně pohlavní ... Z našich malířů na př. *V. K. Mašek*, jenž na jinak velice pěkných dekorativních svých malbách maluje se zálibou nudity, obeslal výstavu Rudolfinskou r. 1896. obrazem »*Na rozcestí*«, na němž představil nevinnosť nahou dívčí postavou, jdoucí stezkou ctnosti pod ochranou strážného anděla a setkávající se s pokušením v podobě odporné stařeny, kteráž jí stkvosty ukazuje, za zády však drží věnec z hoblovaček. Tedy tendence na pohled moralisující. Avšak právem podotkl K. M. Čapek: »Nikdo nebude tak naivní, aby tomuto obrazu skutečně podkládal nějakou moralisující tendenci: ani nejkrásnější akty neodvracují od pokušení, zvlášť když pokušení tak vyložené spíš jest na straně pokoušené, jako na obraze Maškově.« [5])

[4]) *C. Neumann*, o. c. 117—118.
[5]) »Světozor« 1896., str. 347.

Mnozí odvažují se zneužívati i náboženských předmětů k ukojení nečisté žádosti, a bohužel i v tom předstihuje novější doba vše, co v té příčině dříve bylo vykonáno. Již sice od několika století bývají starozákonní příběhy o manželce Uriášově, o cudné Susanně a novozákonní Marie Magdalská pornograficky vykořisťovány. Avšak Magdalena Maxa Ruschela předčí veškery necudné předchůdkyně rovně tak nepopíratelně, jako Böcklinova Susanna v koupeli. Albert Keller (»Legenda o sv. Julii« a »Měsíční svit« — tento obraz představuje ukřižovanou mučenici v raffinovaně neslušném držení těla) a Alexander Jakeš (sv. Theodosie) získali sobě smutnou slávu, že i smrti, mučenické smrti sv. panen smyslně využitkovali. Josef Block obral sobě biblickou episodu »Kristus Pán u studnice Jakubovy« k tomu, aby portretoval nestoudně obnaženou orientálku. Není dalek toho Oskar Rex, jenž ve tvář cizoložnice před Kristem stojící klade místo lítosti a zahanbení drzý smích, a Julius Exter, jenž ve svém »Ztraceném ráji« tělo ženské, k vůli němuž patrně celý obraz byl malován, o poslední fíkový list oloupil. To všecko však předstiženo jest ve Francii Félicienem Ropsem. Na jeho výtvoru, nazvaném »Hora Kalvarská«, klečí před křížem, na němž Spasitel visí, moderní Magdalena a pohlíží vroucně — nikoliv však s náboženskou zaníceností — vzhůru, onať pociťuje hysterickou smyslnou chtivosť při pohledu na nahé tělo mužské. A Ukřižovaný usmívá se uštěpačně, jeho obličej má faunský výraz! Jeho ruce odlučují se od kříže a objímají poděšenou, v křečích se zmítající ženu. Jeho »Pokušení sv. Antonína« a další ještě parodie scény Kalvarské jsou tak vilné a frivolní, že nelze o nich se šířiti. [6])

A tyto raffinované výplody smyslnosti nezůstávají snad pouze v úkrytu galerií a výstav, nýbrž kolují v reprodukcích illustrovanými časopisy, jež nákazu vědomě propagují dále, spekulujíce na nízkou vášeň jisté části svého čtenářstva. Což na tom, když pro hamižný zisk ničí se stydlivosť mládeže, jež ve výkladních skříních, ba i doma má obrázky takové stále a stále na očích!

»Ó, nechtějte,« volá ve spravedlivém rozhořčení Kepler, »nechtějte takovéto výtvory hájiti a omlouvati, nechtějte podkládati jim jiných tendencí, když přece malíř sám tendenci svoji tak jasně vyslovil, nezahalujte je umělým závojem slov a licoměrných výkladů, když malíř sám veškery závoje s díla svého strhal; nemluvte nám tu o dokonalé technice, o obdivuhodném účinku barev, o geniálním ponětí, a nechtějte tím vinu jejich zmenšovati! Nemluvte nám tu o svobodě malířství, jež prý jest nedotknutelna. Svoboda malířství nemůže přece podobati se svobodě prodejné děvky; to již není svoboda, to není nevázanosť, to jest drzosť! Kdo proti této otravě horlí, hájí netoliko zájmy křesťanské, nebojuje pouze za mravnosť, jež jádrem jest života národního, nýbrž on hájí také zájmy pravého umění!«

A moderní aesthetik Volkelt [7]) píše: »Podle mého přesvědčení není žádného oboru činnosti lidské, pro nějž by moralita netvořila nejvyšší měřítko. Nechať jde o kterýkoliv okruh činnosti: všude má se lidská snaha a práce postaviti ve službu dobra. Podpora a usku-

[6]) *Archiv f. chr. Kunst,* 71.
[7]) Aesth. Zeitfragen, 6.

tečňování dobra jest společný cíl, jemuž veškery směry činnosti lidské jsou podřízeny. Ono odvětví činnosti lidské, k jehož podstatě by náleželo lidstvo k morálnímu znectění přivésti, prohlásilo by se tím za neoprávněné a vyhlazení hodné. Ani umění nečiní v tom výjimky. Také umění jest tu proto, aby lidstvo na dráze k dobrému podporovalo. Také umělec má prodchnut býti vědomím, že tvoření jeho má bráti podíl na mravním vývoji lidstva. Umělec nemá pokládati za sebe nedůstojné, za malicherné a zpozdilé, žádá-li se od něho, aby vyznal, že mravní ideály také pro něho platí. Kdyby se umění zdráhalo tak učiniti, byla by tím morálka vůbec prohlášena za zrušenou. Vzhledem k morálce má se věc takto: buď jest jí lidský život ve všech svých jevech podroben, anebo pozbyla vůbec všeho svého panství. Kant říkával, že moralita jest věcí hlavní, a že vše k ní se vztahuje.«

* * *

Nyní však vizmež zjev překvapující: moderní umění, pod kletbou naturalismu, impressionismu a — částečně aspoň — immoralismu úpící, zplozuje, jak v literatuře, tak v malířství *novo-idealismus*, jenž podstatě ostatního moderního umění zdá se býti zcela cizí. [8]) Kdož by byl ještě před nedávnem pokládal za možné, že z tak hluboce sníženého moderního umění malířského vykvete romantika? Kdož by byl před kratinkým jen časem tušil, že toto umění, jež se úplně v hroudu zemskou vrylo a za nejvyšší svoji povinnosť pokládalo ji překopávati a přeorávati, umění, které se zálibou v blátě a špíně se povalovalo, které všelikého pomyslu nadsmyslného a nadpřirozeného se štítilo — že umění to pojednou dá se v let z takových nížin ve světy vyšší? [9]) Naturalismus a pleinair, jež od vystoupení Manetova byly heslem nové generace, svými extrémy soupeře si vychovaly. Malba skutečnosti již již prohlašuje se za překonané stavisko, a malba snův i vidin jest nejnovější novinkou. Století, jež počalo nejstřízlivějším racionalismem, končí návaly mysticismu a halucinacemi, na plátno nadechnutými. [10])

Odkud pamětihodný tento proud? Jakkoli se zdá býti dosavadnímu rozvoji moderního umění protivným, jest přece jeho produktem a nutným následkem. Fanatický zájem naturalistů pro skutečnosť, kult ohyzdnosti impressionistů, úplné zanedbávání obsahu a duchového jádra, systematické potlačování myšlénky a citu, modloslužba, která se světlem, vzduchem a barvou byla provozována — to vše mělo v zápětí tísnivý pocit prázdnoty, jenž konečně stal se nesnesitelným. Pud fantasie, duševní hlad, jenž toužil po lepší stravě, tesknosť duše po vyšším světě, tanutí a toužení vymykající se z tísnivých pout viditelného světa, mohutnosti citové a dojmové se svými neodmrštitelnými požadavky — to vše nebylo možno nadále krmiti nezáživnými sousty nejnižšího realismu. Ozvala se touha po něčem lepším, vyšším, a to nejen v obecenstvu, nýbrž i v kruzích malířů samých. V této nedostatečnosti, v této horoucí touze spočívá

---

[8]) Srv. *C. Neumann*, o. c. 128. Srv. Dr. *F. X. Jiřík*, »Nové malířství« v »Rozhledech« 1896., 18 a násl.

[9]) *Archiv f. kirchl. K.* 71.

[10]) *R. Tyršová* v »Osvětě« 1894., 567—568.

cosi pohnutlivého a úchvatného; duch lidský zjednal sobě opětně platnosť a protestoval proti pokusům materialisujícím: anima naturaliter christiana projevila se opětně mocným způsobem. A duše umění opět se hnula. Chtěla opět míti nějaký cíl životní, jenž by jí byl důstojný, chtěla zase působiti poučováním, vzděláváním a zušlechťováním; chtěla zase obdržeti bývalý svůj hlas ve velikých otázkách lidstva a požadovala zpět ztracený svůj vliv. Věta, že duchový obsah, myšlénka a látka v malbě nic neznamená, byla — ač dlouho jako dogma byla prohlašována — příliš protimyslna, než aby mohla trvale převládati. A s myšlénkou nabyla opět kontura bývalého svého práva; jestiť to prostředek, bez něhož myšlénky jasně vyjádřiti ani nelze. Říše umění malířského byla přes úzké hranice hmotné skutečnosti opět rozšířena oblastmi náboženskými, mythickými, symbolickými, allegorickými a visionářskými. Hradby realismu a naturalismu jsou prolomeny. Průlomem tímto kvapí moderní umění v bezmezné, nadzemské říše ideálův. Rytířové ducha táhnou s hlučnými fanfárami v nové boje, v nichž vítězství sobě slibují... Nové cíle vábí v literatuře i v umění. Na »barbarských základech« má zbudována býti »čistá říše ušlechtilé duchovnosti«. Vše: impresse, látka, svět vnější i vnitřní má proměniti se v čistou poesii. Jevy přírodní i život lidský mají vykládány býti jakožto *symboly* vyššího duševního života. Heslo stoupencův tohoto nového směru ohlašuje se hlučně takovýmito asi výrazy moderní mluvy: »V prismatech duší svých chceme veliké a hluboké žití vytvořiti opět, žití vezdy krásné a harmonické. Víme, že vše žije; chceme pochopiti velikolepý život skal a zvěděti, jaký to vznešený sen stromy zamlčují. Žízníme po svaté kráse linií a žádáme sobě zářný lesk myšlének v dokonalé formě. My chceme cítiti a žíti obrovský život nekonečných světů, jednoduchý život všehomíra; chceme zírati duši, jež dřímá v očích panen, a jež tkví v hrozném tajemství skal... Chceme procítiti zářné tajemství věcí, je vyzvěděti a pohnutým, nevýslovnou slastí chvějícím se hlasem je slabikovati a je třesoucí se rukou zachycovati: — *mysticismus!* A pak chceme ze všech významuplných věcí vyvoliti to, co jest jejich nejpodstatnější a nejkrásnější části, to, co ve své hlubší podstatě vše ostatní zrcadlí, to, co svojí dokonalejší formou nepodmíněné jednotě, nejvyššímu snu nejvíce se blíží — a to chceme jasným, plným, i na pokraji propasti (neboť na oné straně propasti cítí se člověk sama sebe býti bohem, na nějž radostí oslněn patří) neochvějným hlasem vysloviti: — *symbolika!*« [11])

S takovýmto válečným pokřikem táhne novoidealismus do boje proti barbarům nízkého naturalismu, jenž dosud byl za boha pokládán. Vojevůdci jsou: Angličan Burne-Jones, Francouzi: Puvis de Chavannes, Gustav Moreau a Němci: Arnold Böcklin, František Stuck, Max Klinger.

»Symbolismus« — tak tlumočí intence nového tohoto směru F. X. Jiřík [12]) — »symbolismus vyhledává realitu ideje, neboť zevní forma jest jen symbolem podstaty věcí, a tuto podstať umělec na základě vlastních psychických processů podává. Chceme proniknouti hlouběji do vnitř věcí, nechceme jen povrch a mechanickou příčinnosť;

[11]) Allgemeine Kunst-Chronik, 1894., str. 666.
[12]) Dr. *Fr. X. Jiřík*, Obraz, str. 10.

chceme dále, než kam vede positivismus a realismus, a proto obrátili se umělci zase k ideálům, jež věda nevysvětlí, k mystice, jež má svého Boha, hvězdy i spásu. Život nestojí, ale běh se opakuje, básní se znova veliká báseň ideálu, stará sice, ale věčně nová. Malíři vrazili do skutečnosti, ale ta mlčela, a teprve když v duši jejich ozvala se píseň, zapěla příroda hymnou. A malíři, dychtiví a lační zachytit její tóny, hledali prostředky, jež netlumily by její vířivou sladkosť a mluvily by k duši. Plná paleta jim byla profání a barva sytá něčím hnusným; jen polotón a modravý nádech snese aristokratická myšlénka. Bouřící akkord starých mistrů jest jim barbarstvím. Panenská bledá něha je zajala a oklikou vodila kolem barvy. Odmítli zase prostředky, jež nakupila kultura, a volí jen určité tlumené tóny, v nichž plane jejich duše. Zjednodušili kresbu i barvu a stačí pracovati uhlem, jejž vede ruka, když zpívá duše... Mystik a symbolista promítá svou duši přes formy věcí v nekonečný prostor, kamž vrhá se za ní, aby ji našel napojenou a oslněnou divadlem neznámého. Mluví pak v symbolech těžce a tajemně, mluvou, z níž duní hlas vyšší než lidský, a jež odstrašuje zvědavý dav, jenž rád by strhl odvážnou rukou tajemnou roušku mysteria. Symbolism jest umění aristokratické, nedůtklivé, v němž převršena jest ideová kultura našeho století, jež láme staré tvary, drtí a boří, aby na místo nich postavila své vlastní, nové, subtilnější ideály, jež hledá...«

Symbolismus jest odleskem oněch uměleckých i literárních snah, jež chtějí stvořiti nové umění, jež by bylo náležitým výrazem nynější kulturní výše člověčenstva. Podstata symbolismu, jak jej nynější umění provádí, spočívá v uvědomělém odmítnutí všech oněch zásad a pravidel o koncepci, uspořádání, formě, koloritu a technice, jež ode dávna platily za neomylné vůdce na dráze umění. Shledáváme, že tato tajuplná umělecká forma jest nejvíce lyrického rázu, t. j. že umělec obsah svého obrazu sám vymýšlí, že před nás předstupuje jako básník, a to obyčejně s filosofií, jež ráda obírá se problémy světobolnými.

Symbolismus kolísá se mezi primitivností a karrikaturou. Světlu i stínu vyhýbají se tyto malby jak jen možno; silně nanesených kontur užívá se tu oproti malířství pleinairovému, jež štítí se každého přesnějšího ohraničení předmětů; modelace toliko lehce jest naznačena, takže celek jeví visionářský ráz. Vzorem v tom jest řečený již Puvis de Chavannes. Co se týče odvažování linií a uspořádání v prostoru, zdá se, že nejvyšší pravidlo symbolismu spočívá ve snaze po pravém opaku toho, co dosud platilo za zásadu, aby totiž každá postava jak sama o sobě, tak i ve spojení s jinými přivedena byla k platnosti způsobem pro oko nejpříjemnějším a nejsrozumitelnějším, aby vše podrobeno bylo zákonům perspektivy. Těchto »zastaralých« požadavků symbolismus nedbá; onť hledá v této příčině vzory své raději u Japonců a u Číňanův, jichž groteskní, zpola ornamentální malby měly nepopíratelný vliv na jeho vývoj, ač znamenitější zástupcové tohoto směru, na př. Angličan John Burnes starším Florenťanům, zvláště pak Botticellimu přednosť dávají, a nezřídka v jakémsi volném jich překladu velmi pěkné a svérázné stránky svého genia k platnosti přiváděti dovedou, ovšem nikoliv bez úmyslné dávky zvláštnosti, bez níž by nebyli ovšem symbolisty. Čím méně »zastaralých« požadavků formových symbolismus vyžaduje, tím méně jest ovšem také

třeba namáhavého studia, a takž otevírá tento směr přístup také *dilettantismu* v míře nebývalé. [13])

Mimo to projevuje se v symbolismu také i tendence přikládati barvám i liniím (na př. kruhu, vlnité čáře a p.) mystický a symbolický význam.

U symbolistů není již cílem přírodní hru barev reprodukovati, nýbrž s barvami nakládati volně, pouze básnicky a symbolicky. »Jako fantasie,« — praví Muther [14]) — »ze střízlivé skutečnosti do divuplného světa nadzemského se utíká, tak i oko symbolistů sní jiné subtilnější, intensivnější barvy, než jaké spatřují se v tom ubohém světě. Přírodní barvy jsou jim jen prostředkem k barevným orgiím nebo k zádumčivým básním náladovým. Jedni hýří v effektech světelných, plných, zvučných tónech, ve všech myslitelných nadzemských půvabech koloristických, jiní zase dekolorují, vystříhají se všeho lesku a vší síly tónu, aby, jakožto praví dekadentisté, toliko jen v měkké, vybledlé, labužnicky zsinalé, mlhovitě splývavé tóny se hroužili.« (Pokračování.)

Mě o Tvé lásce sníti nech!

Když svět mě vábí v tajů chrám,
zkad čiší smrti zhoubný dech,
když zbloudiv z cesty — upadám —
mě o Tvé lásce sníti nech,
ó, Panno čistá, Maria!

Když duše z rány krvácí
a zmírá v hrudi šerých zdech,
když nikdo mír jí nevrací,
mě o Tvé lásce sníti nech,
ó, Panno čistá, Maria!

Když kříž má tísní ramena
a v srdci nítí bolů vzdech,
když ruka bojem znavena,
mě o Tvé lásce sníti nech,
ó, Panno čistá, Maria!

Když duši vezme Spasitel,
ten věčný soudce duší všech,
bych pod Tvůj plášť se ukrýt směl,
mě o Tvé lásce sníti nech,
ó, Panno čistá, Maria! *R. Stupavský.*

[13]) *C. Neumann,* o. c. 130.
[14]) *Muther,* Gesch. d. mod. Mal., 455.

Extrema unctio.

ejte mi do srdce květ!
mystický lilijí květ!
Cosi mi buší
zkalenou duší,
na věčnosť že musím spět.

Dejte mi do smyslů jas,
nebeský, zářící jas.
Neznámou poutí
musím již plouti
v tajemno nebeských krás.

Dejte mi do ruky kříž,
krvavý Ježíše kříž,
aby mě tiše,
s nebeské výše
pozvedl ve svatou říš.
K y r i e e l e i s o n!

V. Koranda.

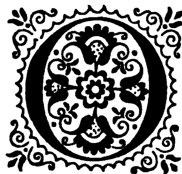

Mezi svými.

Povídka.

Napsal **Bohumil Brodský.**

I.

d nastoupení adjunkta Brzoráda uplynulo několik dní, a mladý muž počal již seznamovati se se svým okolím a osobnostmi, které měly tvořiti kruh jeho budoucích známých. Vedle svého chéfa, správce Krejčího, sešel se s lesním Tůmou z téhož panství, na kterém byl, lesním příručím Koníčkem a svobodným správcem z vedlejšího dvora Nedbalem. Mimo to poznal myslivce Menšíka ze sousedního panství, kaplana Stejskala a mladého mlynáře Vodičku.

Těchto několik osobností tvořilo spolu s učiteli Měřínskými jakousi lepší společnost, která se pravidelně jednou za týden scházela, aby se pobavila zpěvem a hrou nebo kartami. Měřín byl jejich přirozeným střediskem a shromaždištěm, a hostinec Jelínkův měl tu čest, že páni jej určili za své útočiště. Byl to hostinec staromodní, s dřevěným stropem a nízkými okny, ale bylo tu velmi útulno a velmi teplo, zvláště v zimě. Také měl tu výhodu, že páni nemusili sedět s ostatními hosty v jedné světnici. Za velikou prostornou šenkovnou, kde se o pouti a posvícení tancovávalo, byl menší pokojík, kde spával hostinský se svou ženou. Zde odbývána »kasina« venkovské honorace, a málokdy v tyto dny mohli Jelínkovi pomýšleti na odpočinek před půlnocí. Lesní a hospodářští úředníci po celotýdenním zaměstnání a odloučenosti od světa neradi se záhy vracívali domů do svých samot.

Brzorád se bál, že se mu bude stýskati v Dubeneckém dvoře. Byl sem přeložen z hlavního města z ústřední kanceláře vévodského panství. Odvykl již venkovskému životu, který poznal, dokud byl venku na panství adjunktem. Za ta tři léta, která ztrávil v ruchu a víru velkého města, uvykl pohodlí a zábavám velkoměstského života a pravidelnému zaměstnání v kanceláři, po kterém byl volný a samostatný. Vzpomínal s úsměvem oněch dob, kdy ve dvoře ve čtyři hodiny ráno vstával a v devět večeříval, kdy unaven toužil po spánku a ve snách bavil se sny, vztahujícími se k polním pracím. Tu v městě nestál u lidí na poli, nehádal se s čeledíny, nelokal prach a kouř, jenž jej zahaloval při mlácení parní mlátičkou. Nejedl také k večeři sýr a vejce, podmáslí a zbytky od oběda, kterými ho bývalá paní správcová horlivě krmívala, odbývajíc mladého adjunkta jak mohla nejlaciněji. Zamiloval si elegantní restaurace, pikantní jídla, řízné pivo a místo dýmky, která ho druhdy po hospodářství provázívala, kouřil chutný doutník. Občas zašel si na koncert, do divadla, a potom uléhal ve svém pokojíku v rozsáhlém paláci svého pána, proměněném v kanceláře a byty úředníků.

Když mu bylo sděleno, že dle nařízení vrchního rady každý adjunkt, jenž má se státi někde ve dvoře samostatným úředníkem, musí napřed rok neb dvě léta ještě jako adjunkt venku ztráviti, pocítil nepříjemný strach. Počítal, že za rok, dvě léta bude na řadě, a že jej tedy nemine chvíle, kdy ho pošlou ven, aby se naučil opět prakticky hospodařit, což v kanceláři zapomněl. Vzpomněl si na časné vstávání, na sýr a vejce, podmáslí a zbytky, kterými snad bude krmen, a mráz mu přeběhl po zádech.

Než, nebylo vyhnutí. Toužil už také po samostatnosti, neboť na jaře mu minula třicítka, a se samostatností mohl pomýšleti také na ženitbu. Těšil se, že třeba trefí na lepší paní správcovou, a že ten krátký čas nějak uteče. Přece však, když rozhodná chvíle přišla a ustanoven již den, kdy měl nastoupiti službu v Dubeneckém dvoře, byl zaražen, smuten, a zdálo se mu, že si přece jen nezvykne.

Složil své věci a ztrávil poslední večer ve veselé společnosti známých, samých mladých úředníků, kteří s jeho žalem neměli soustrasti, smáli se mu, líčíce mu život na venkově ještě v temnějších barvách, než jak sám si jej představoval. Prorokovali mu, že v tom zastrčeném, málo oživeném a daleko od dráhy položeném koutě buď nevydrží nebo tak sesedlačí, že ho potom ani vlastní soudruhové nepoznají.

Z rozmrzelosti počal píti, až přebral. Naříkal na své povolání, na onen okamžik, kdy si umínil, státi se hospodářským úředníkem, a huboval na své představené a na celý svět. Na konec ho dovedli přátelé domů, aby se prospal.

Časně ráno ho zbudil vrátný. Bylo mu záhy jít na nádraží, aby nezmeškal vlak a stihl určenou stanici, kde naň čekal povoz z Dubence. Vstával jen nerad a namáhavě. Hlava ho bolela, celé tělo bylo zemdlené, a nevolnost otřásala jeho nitrem. Připamatoval si včerejší pitku a zlobil se sám na sebe, že tak mnoho pil.

»Přijedu tam jako zmoklá slepice,« vyčítal si nevrle. »Když jinak nedali! Nu, jaká pomoc, to se stane každému. V Dubenci se zase zotavím. Beztoho mi tady tuze zdraví nesvědčilo. Budu žít nějaký čas jako samotář, a potom, až se mi dostane samostatnosti,

podívám se světu dobře do očí. Kozel by v tom byl, abych si našeho starého nepředešel tak, by mě strčil někam na dvůr u dráhy, mezi probudilejší lid. Tam si teprve upravím život tak, jak po něm toužím. Mladou žínku si přivedu, zařídím si hezký byt, nu, usadím se teple, abych přece něco na světě užil.«

Touto samomluvou jaksi se upokojil, a jen když spěchal ulicemi k nádraží, cítil lítosť, že vše to mu zmizí s očí jako pohádka. Neměl však kdy takovými citlivými úvahami se zabývati. Na nádraží dal zvážiti zavazadla, a sotva si koupil lístek, už portýr vyvolával blízký odjezd vlaku. Nezbyl mu ani čas k snídani, a tuze se tím nermoutil. Beztoho by mu nechutnalo, a neškodí tedy, když se trochu vypostí. Vyhledal si pěkné místo ve vagoně, a za chvíli vyjížděl vlak z nádraží.

Už je to tedy doopravdy, napadlo mu. Lačně díval se na mizející město jako ten, kdo poprvé vidí velkoměsto a nemůže se nasytiti pohledem na to kamenné, stále rozbouřené moře. Tichý stesk ho sklíčil; když město zmizelo, položil hlavu do dlaně a zamyšleně díval se ven. Lesy a pole, luka a stromy, čistá obloha a hořící slunce, všechno to střídalo se před jeho zrakem v kypícím životě, sytých barvách a nádherném osvětlení, nechávalo ho to však netečného. Vzpomínky letěly nazpět a kouzlily mu staré představy.

Viděl své známé místo v kanceláři na něž zítra zasedne jiný. Představoval si vrchního ředitele s přísným, ledovým výrazem v zažloutlé tváři a se skřipcem na nose, který zvyšoval pronikavosť jeho pohledu. Pravda, tato představa nebyla tuze vábnou, a skoro si oddechl, vzpomenuv si, že bude daleko od nepřístupného a tvrdého toho muže, jehož se úřednictvo bálo. Ale což, ten nebyl jediným, ke kterému se jeho vzpomínky nesly. Bylo tu ještě asi deset mladších úředníků, k nimž ho poutalo přátelství a nejrůznější malé vztahy. Sotva ředitel zapadl do své kanceláře, oddělené od jejich úřadovny přijímacím salonem, hned se všechno vyjasnilo, rozveselilo. Co tu bylo vtipů, škádlení, vypravování! Každý tu povídal o svých dobrodružstvích, příhodách a nehodách. Sestavovaly se schůzky, výlety, plány, a tak při nemnohé práci utíkal čas jako voda.

Nu, tomu všemu je konec. Už se nebude těšiti, jak po práci si vyběhne ven do ulic, hemžících se obecenstvem, už nebude přemýšleti, kam má večer jít, aby se dobře pobavil. Nastane mu jednotvárný, šosácký život. Místo elegantního obecenstva z městských ulic bude vidět houf dvorské čeládky, obklopené hejnem malých, otrhaných, špinavých dětí, místo koncertů uslyší řinčení kos a hučení parničky, místo veselé zábavy křik, chechtot a žvatlání žen, pracujících na poli.

Bude to smutné. Snad nebude na blízku ani hostince, kam by mohl vejít. Povídali v kanceláři, že je Dubenec smutné hnízdo, zastrčené o samotě mezi poli. Do Měřína, malého městečka asi s tisícem duší, je půl hodiny, a není tam nic, co by mohlo mladého, veselého člověka pobavit. Divadla tu nehrají, společnosti zde není, vše žije jednotvárný, trudný život bez radosti a vzrušení. Prorokovali, že se tam Brzorád ukousá.

Teď ho napadaly veškeré tyto řeči a výklady, a on se jimi zabýval, upadaje čím dále, tím více v jakousi odevzdanou otupělosť a odpor proti budoucímu působišti.

Letem uběhla mu dvouhodinná jízda, a opouštěl vlak. Přiběhl k němu mladý, statný chlapík v modrém kabátě se žlutými knoflíky. Hned se dovtípil, že je to asi kočí, naproti mu vyslaný.

»Jste z Dubence?«

»Ano, vzácný pane,« přikývl a uctivě smekl klobouk. »Dal jsem si venku podržet koně, ráčejí-li mít něco k naložení.«

»Mám. Tamhle je to nahromadě. Řekněte některému z nosičů, aby vám to pomohl odnést a přivázat ke kočáru. Jak dlouho pojedeme?«

»Pět hodin, vzácný pane. V X. budeme chvíli krmit a asi ve tři hodiny budeme doma.«

»Až ve tři hodiny?« podivil se. »Nu, jděte tedy, abychom brzy vyjeli.«

Vyšel si před nádraží, aby si prohlédl příležitost a počkal na kočího. Nádraží stálo o samotě v polích, a ves, po které mělo nádraží jméno, byla asi čtvrt hodiny vzdálena. Zadíval se k východu, kde bylo panství. Viděl, jak se krajina tím směrem zvedá, a tmavé pruhy vzdálených lesů svědčily, že to není krajina řepařská, ale vysočina málo úrodná, chladná, odstrčená. V majetku vévodově bylo několik panství, ale ono, ku kterému náležel Dubenecký dvůr, bylo jaksi nejchudší.

Máchl rukou, jakoby chtěl zaplašit smutné myšlénky, znovu vtírající se do jeho hlavy, a pomáhal kočímu uložit zavazadla. Potom se vyptal, možno-li v městečku, kde budou krmit, dostat slušný oběd, a dostav příznivou odpověď, usedl do kočáru. Kočí natáhl si bavlněné, ušpiněné bílé rukavice, mlaskl na koně, a jeli.

Celkový dojem krajiny byl na první pohled týž, jako dříve. Vysočina prostoupená údolími, jimiž běželo několik potoků, protkaná lesy a někde také pastvisky, plnými bludného kamení, byla stále stejna. Ukazovaly se malé krajinky, útulné a malebné, ale ty byly zatlačovány smutnou, pochmurnou náladou, kterou obestřen byl hlavní obraz málo vábného kraje.

Rovněž vesnice ukazovaly, že tu není blahobytu jako v úrodných krajinách. Byly malé, stavení většinou došky krytá, skrčená a málo čistá. Několik topolů, divokých hrušní nebo zakrslých sliv — to bylo všechno stromoví.

Brzorádovi bylo úzko. Takto si přece tento kraj nepředstavoval. Je-li to také tak v Dubenci, pak opravdu bude všecek nespokojený a nešťastný.

A což teprve, když přijeli k poledni do městečka, v polovici jejich cesty ležícího! Hromada kamenných, místy ani nenahozených domků nezasloužila jména domů. Mezi několika zchátralými staveními vjeli na klikaté, hrbolovité náměstí, kde se pyšnilo několik lepších domů. Obraz bídy, chudoby, netečnosti a odloučenosti od světa zel z každého kouta.

Když zastavili před hostincem, pyšnícím se hrdým nápisem: »Panský hostinec«, lekl se až a přemýšlel, neměl-li by raději jeti dále. Hlad se však v něm hlásil tak neodbytně, že přece sešel dolů a vstoupil do hostince. Mžikem přehlédl prostrannou šenkovnu a zpozoroval v čele místnosti stůl, pokrytý červeným ubrusem. Zamířil k němu dosud nerozhodnut, má-li jísti či nic.

Z vedlejšího pokojíka, odkud se ozýval pláč malého dítěte, vyšel hostinský, přepásaný zakrvácenou zástěrou. Ptal se zdvořile, co je libo, a na otázku, má-li něco k jídlu, nabídl jaternice a jaternicovou polévku, prý výbornou. Brzorád si vzpomněl na vepřové hody, které v jeho rodném domově byly pořádány, a pojala ho mocná touha, pochutnat si na tomto mezinárodním pokrmě.

Sotva však se pozorněji rozhlédl po špinavých, neutřených stolech, plných rozlitého piva a kořalky, na nichž stály nedopité sklenice, obletované hejny much, pocítil ošklivost, jež ho neopustila ani tehdy, když před něho postaven talíř s kouřící se polévkou. Snědl několik lžic, potom zavolal kočího, jenž se usadil u dveří, a dal mu dojísti ostatek. Snědl kousek jaternic, a zbytek také s velikou chutí dojedl kočí.

Zapáliv si, napil se teplého, mladého a lehounkého piva a krátil si dlouhou chvíli jak mohl. Chytal mouchy, pozoroval přicházející hosty, z nichž většina posilovala se kořalkou a se zjevnou chutí pojídala teplé jaternice, nebo se díval na liduprázdné náměstí.

Po hodině poslal kočího zapřáhnout a oddechl si, když vyjel z městečka. »Bude-li to takhle také v Měříně, pak pomoz Pán Bůh,« vzdychl si. V takové stojaté vodě shnít nechce a bude žádat raději za přeložení do kanceláře. Tam se po letech dočká místa účetního, a bude živ aspoň jako člověk.

Po hodině počínal kraj bráti na sebe jinou tvářnost. Napřed se cesta pozvolna zvedala, a když vyjeli nahoru, ukázal se jiný svět. Jako v mírné kotlině táhla se pole, osázená stromořadími. Mezi nimi krčily se vesnice, bělaly se panské dvory a několik věží pnulo se vzhůru. Po krajích kotliny černaly se lesy a v dálce asi půldruhé hodiny na mírném návrší, jakoby uzavírajícím protilehlý obzor, objevilo se v husté zeleni větší městečko.

»To je Měřín,« povídal kočí, ukázav k městečku. »A tady dole k nám, jak je ten komín, jest Dubenec. Za hodinu budeme doma. Tadyhle ten dvůr už je náš. Za Měřínem začíná jiné panství.«

Brzorád prohlížel si pozorně a žádostivě nový svůj domov. Dojem, jejž na něho udělal, nebyl tak odporný jako kraj, kterým právě projel. Tu aspoň byl jakýsi soulad, něco vábného a milého bylo skryto v tom obrázku, jako když po unavující cestě najde někdo stinný strom, kde může bezstarostně zdřímnout a si odpočinouti.

»Je Měřín veliký?« ptal se kočího, obávaje se, aby z blízka neudělal na něho dojem jako X.

»Ba ne. Ale je tam pěkně, lépe než v X. Aspoň je tam lepší hospoda. Náš milostpán tam chodí každou neděli a někdy také v týdnu. Je tam hezky. Škoda, že je Dubenec tak daleko.«

»A také tam bývají zábavy?«

Kočí pokrčil rameny.

»No, muziky bývají,« povídal nesměle, nevěda, po čem se pan adjunkt ptá. »Ale jen ta« pro sprostší lid. Páni jezdí do okolí na bály a divadla. Někdy arci je taky u Jelínků v Měříně veselo, učitelé tam hrají, ale já tam nikdy nebyl, je to jen pro pány.«

»Tak přece aspoň něco,« spokojeněji prohodil Brzorád, a z jeho mysli mizela nenávist, kterou cítil proti místu svého nového působiště. Jen když to není takové jako v X. Aspoň když uhlídá lidi, s kým mluvit bude mít i kde se na chvíli posadit v čisté místnosti.

Povoz ujížděl vesele pěknou cestou, vedoucí alejemi ovocných stromů. Přejeli kolem dvou panských dvorů, kde bylo vidět na rozsáhlých pozemcích pracující lid, a Brzorád pocítil jakousi touhu toulati se po volném venkově. Připomněl si, že se mu stýskávalo první měsíce v kanceláři po svěžím, vonném vzduchu, po vyhřátém tetelícím se ovzduší volné přírody, po nesepjatém, na hodiny přísně vyměřeném životě. V městě přivykl lahůdkám, ale i to prosté venkovské živobytí mělo svá kouzla a dlouho mu nechtělo z hlavy, jako teď se mu míhal rozkošný obraz městského života v mysli i v srdci.

Než se nadál, dojeli k Dubenci. Pěkným stromořadím přijížděli ke dvoru, nad nějž trčel komín lihovaru. Rozsáhlý čtverhran dvora obklopen byl vysokými topoly jako věžkami. Otevřenými vraty bylo viděti na veliký dvůr, kdež rozestaveny byly vozy, polní nářadí a různé předměty, v hospodářství potřebné. Celou jednu stranu tvořily stáje, druhou stodoly, třetí lihovar a čtvrtou kolny, k nimž přimykalo se obytné stavení správcovo a čeládky.

Obydlí správcovo bylo jednopatrové, a přiléhala k němu malá zahrádka. Nahoře bydlil správce Krejčí, muž asi čtyřicetiletý Byly tam čtyři pokoje s kuchyní. Dole byl adjunktův pokoj, kancelář, správcova komora a komora pro uschování různých cenných věcí, potřebných pro hospodářství.

Když povoz před bytem správcovým zastavil, vyšel správce ven, a nahoře v otevřeném okně ukázaly se dvě ženské hlavy, jedna paní, druhá mladé, asi devatenáctileté dívky.

»Vítám vás,« řekl správce hlubokým, kouřením poněkud zdrsnatělým hlasem. »Jsem zdejší správce Krejčí.«

»Těší mne, pane správce. Já jsem Otakar Brzorád, sem ustanovený adjunkt,« představoval se příchozí, uctivě se ukloniv a stisknuv podanou mu ruku, při čemž letmo pohledem zavadil o zvědavé ženské hlavy.

»Čekal jsem už na vás,« sděloval správce, jehož chování a výraz učinily na Otakara dobrý dojem. Byl prostřední, zavalité postavy, měl krátké, prokvetalé vlasy i vousy a dobrácké, hnědé oči. »Pokoj svůj máte připravený. Odložte v něm a potom přijďte nahoru. Představím vás své paní a švakrové, a posvačíte s námi.«

»Když ráčíte dovolit, milerád přijmu vaše nabídnutí. Jsem však uprášen a musím se trochu umýti. Pospíším si však, abych dlouho nedal na sebe čekat.«

Ukloniv se, vzdaloval se do svého pokojíka, jehož okna vedla do správcovy zahrádky, na venkovské straně dvora se rozkládající. Správce ubíral se volným krokem nahoru do pokoje, kde již byl připraven stůl k svačině.

»Tak jak?« ptala se zvědavě paní správcová, sotva muž vešel. »Jaký je?«

»Zdá se být hodný člověk,« povídal správce pokojně. »Šel se umýt. To víš, ti páni z kanceláře bývají vždycky šviháci.«

»Ale hezky vypadá, nikdo by mu nehádal třicet roků, viď, Elso?«

»Zdá se býti hezký,« přisvědčila Elsa jaksi zamyšleně. »Je-li však už tak stár, má dojista již nějakou známosť.«

Správce se jaksi škodolibě usmál, neřekl však nic. Posadil se pohodlně a počal prsty na stole bubnovati. Správcová věděla, že je

to znamení, aby mu s dalším vyptáváním daly pokoj, a proto počala se sestrou tichý hovor.

Byly dnes obě jednoduše, ale velmi vkusně oděny. Správcová celým držením těla prozrazovala svůj původ. Bylať dcerou bývalého ředitele panství, jenž vystupoval se svou rodinou s okázalostí hodnou šlechtice. Paní Loty zdědila po otci přímo hrdé držení těla a chladný, pánovitý výraz ve tváři, které velice nepříjemně zastiňovaly sličné jinak rysy. Byla asi pětatřicetiletá a dovedla si dosud uchovat svěžesť pleti a mladistvý půvab. Až dosud ráda koketovala, hrála si na mladou, a nemajíc dítek, ubíjela čas návštěvami a posuzováním paniček i pánův.

Sestra její byla o maličko nižší, útlá a bledá. Základní rys jejího obličeje byl týž jako u sestry, ale kouzlo mládí a pohyblivější, veselejší letora její probleskovaly v upjatém výraze. Zvláště její oči se leskly jaksi vášnivě, nepokojně a pátravě, těkajíce stále a prozrazujíce stálou duševní změnu a roj myšlenek, které ji zachvacovaly a nesly různými směry, kam právě ji obrazotvornosť zavedla.

»To ti povídám, Loty, zpozoruji-li, že mne přehlíží, že nevzbudím jeho zájem, nebudu se oň starati. Je mi to již protivné, honit se za ženichy a na konec uloviti nějakého suchého patrona, se kterým bych byla nešťastna, a který by mi vyčítal, že jsem ho obelstila.« Po těchto prudce pronesených slovech obrátila se k oknu a zamračeně zadívala se do dvora. Paní správcová pozorovala ji s mírným úsměvem a přistoupila po chvíli k ní.

»Mlč, Elso, nenaříkej,« chlácholila ji, hladíc ji po vlasech. »Musíme napřed vyčkati, jaký nový adjunkt je. Slyšela jsem o něm samou chválu, nevím však, jestli ji zaslouží. Abys snad si vzala někoho, kdo by se k tobě nehodil, koho bys neměla ráda, za koho bys se styděla, to také nemůže býti. Uvidíme-li, že jest podle tvé chuti, pak už se nějak dohodneme. Za rok takový panáček zkrotne a dá se vésti hezky na provázku. Jen buď opatrna a před časem se neprozrazuj. Mohlo by to zmařiti veškeré naše plány.«

»Toho se nelekej,« usmála se významně. »On sám musí přijíti ke mně, a ne já k němu.«

»To už bude moje starosť, »řekla správcová sebevědomě. »To ti povídám, Karlouši, ať si dáš pozor na jazyk,« obrátila se pánovitě k muži. »Nemáš-li dosti citu s Elsou, abys se o její zaopatření postaral, aspoň nic nekaz. Nevšímej si ničeho, buď jen správcem, a to ostatní přenech mně.«

»I s radostí,« odpovídal vesele. »To víš, já ženským nerozumím a o ně se nestarám Elsu mám sice tuze rád, abych jí však ženicha dohazoval, to ne. Budu raději běhat za adjunkta na pole a dovolím mu s vámi celé dny se bavit, jen když nebudu nucen předcházet si ho, aby se stal mým švakrem.«

»Nekřič tolik,« zakřikla ho zlostně správcová. »Člověče, já nevím, co si s tebou počnu. Taková léta tě učím způsobům, jsi však stále jako sedlák.«

»Neotesaný, viď?« zasmál se. »Ale jádro je zdravé, lepší než u těch uhlazených. Vidíš, do jakého neštěstí jsi padla, když jsi si mne brala. Já tenkrát veliké chuti neměl, a nebýti tebe, kdo ví —«

»Styď se,« dupla a vyslala naň blesk svých očí. »S tebou je opravdu život k zoufání. Kdybych věděla, že Elsu čeká také takový osud, poradila bych jí, aby se vůbec nevdávala.«

»Nebo raději do rybníka skočila,« škádlil ji správce, zvyklý už tak na výčitky, že ho ani nepopuzovaly. »Ale už konec. Nebudeme přece příchozího bavit svým hašteřením.«

A začal opět klidně bubnovat na stole. Přál si, aby už bylo po svačině a mohl vyběhnouti ven, kde mu bývalo vždy volněji. Paní jeho uražena uchýlila se zase k Else a netrpělivě čekala na Brzorádův příchod.

Po chvíli ozvaly se venku kroky, a správce povstav, šel adjunktovi v ústrety.

»Tak pojďte, pane adjunkte, už na vás čekáme,« zval ho přívětivě dál. »Máte beztoho po cestě hlad.«

»Není to tak zlé,« bránil se s úsměvem a ukláněl se oběma dámám.

»Moje paní, švakrová Elsa,« představoval správce, usmívaje se.

»Mé jméno jest bezpochyby dámám známo. Prosím předem o laskavou shovívavost, že mým příchodem nastane v domě nové zaneprázdnění. Přičiním se, seč budu, abych co možná nejméně překážel.«

»Oh, není potřebí tolika omluv,« zašvitořila paní správcová blahosklonně, jsouc spokojena prvním dojmem, jejž na ni Brzorád učinil. »My jsme rádi, že trochu naše společnost oživne. Nemůžete si ani představiti, jak hrozně jednotvárný je život na samotě. Však se brzy sám přesvědčíte, poněvadž vím, že jste byl zvyklý jinému, lepšímu životu. Ale teď nejprve pojďte ke stolu. Zde si račte sednout. Elso, sedni si vedle pana adjunkta, a mužíčku, ty si sedneš vedle mne. Bude to už náš obyčejný pořádek.«

S jakýmsi milostivým úsměvem usedala v čelo stolu. Po pravé straně seděla Elsa, proti ní správce a proti správcové, maje po levé straně Elsu, zaujal místo Brzorád.

Bylo mu jaksi úzko. Představoval si, že se octne jen v prosté domácnosti, kde se bude moci právě tak nenuceně chovati, jako v restauraci, kam na jídlo chodíval, ale zde se mžikem přesvědčil, že musí dbáti přísně pravidel slušnosti i dvornosti. Tuze milým mu to nebylo, a už v duchu uvažoval, kterak se tomu pro budoucnost vyhnouti. Zvyklý však z velikého města poklonám a pozornostem, jakých paničky a slečny vyžadují, neprozradil své nepříjemné překvapení a snažil se získati si přízeň nové své paní představené. Neboť třeba že mu neměla co poroučeti, nepovažoval ji za osobnost zcela bez vlivu. Nebylo k tomu potřebí velikého znaleckého ducha, poznati, že správce Krejčí patří do řad mužů, kteří pro svatý domácí pokoj často se dávají vésti svou drahou polovicí, třeba v duchu s ní nesouhlasili.

Paní Loty podrobila Brzoráda vtipnému a důkladnému výslechu, a čím déle vyslýchala, tím byla spokojenější. Chvílemi podařilo se obrátiti pozornosť adjunktovu také k Else, se kterou nebyla však spokojena. Elsa byla jaksi podrážděna, chovala se k Brzorádovi chladně, ba nevšímavě, a sestře odpovídala úsečně.

Správce Krejčí byl jen němým divákem a pozorovatelem. Svým zdravým úsudkem postřehl hned situaci. Paní jeho snažila se Brzoráda získat pro novou domácnosť a vtisknout mu vědomí, že mešká ve společnosti závidění hodné. Brzorád se namáhal, tvářiti se velmi spokojeným, poslušným a oddaným, ač by byl nejraději utekl. Elsa,

chtějíc dokázat, že pozornosť adjunktovu násilím vymáhat nemíní, chovala se upjatě, nevšímavě, jen aby zvýšila Brzorádovu touhu, dosíci její přízně.

»Jsem žádostiv, jak to s nimi skončí,« povídal si stále v duchu a cítil radosť, že on jako divák, který nemá žádných povinností, bude míti hojnosť látky k tichému pozorování a radosti.

Svačina se protáhla dlouho, a správce konečně uznal za potřebné, učiniti řečnickému turnaji konec.

»Nic platno, teď musíte na chvíli pana adjunkta propustiti zase mně,« povídal hlučně, podívav se plaše na svou paní, nezlobí-li se. »Chci ho ještě provésti do večeře po dvoře, ukázati mu pozemky a seznámiti ho se zdejším pořádkem, aby poznal kolem Dubence své nové působiště. Do večeře se však vrátíme, poněvadž do Ovčína a Dolního dvora podíváme se zítra ráno.«

»Ovšem, mužíčku, to je přirozené,« svolovala paní Loty ochotně. »Jen se někde s panem adjunktem nezapovídej, jako to umíš. Budeš mít na to času dost po večeři.«

Brzorád vstal, uklonil se dámám a odcházel se správcem, jenž si hned mezi dveřmi počal vesele pohvizdovati.

»Tak teď mi pověz, jak se ti líbí,« začala paní Loty dychtivě sestru vyslýchati.

»Nu, ošklivý není,« řekla Elsa nejistě.

»Dej pokoj s takovým děláním drahoty. Znamenitý člověk je to, pozorný, dvorný, uhlazený, příjemný. Jakou krásnou má postavu a oči. Nevšimla jsi si jeho očí? Věř mi, že kdybych byla mladší, celá bych se do něho zamilovala.«

»Jen dej pozor, aby se ti to nestalo ještě teď,« trochu štiplavě prohodila Elsa.

»Bloudku, snad bys nežárlila?« rozesmála se paní Loty rozpustile. »O mne neměj strachu. Jsem už tuze stará, a mě by ani nechtěl. Chci ti však říci, abys svou úlohu tuze nepřeháněla. Je to velmi dobré, dát trochu hrdosti na jevo, ale při tom nutno občas býti blahosklonným. Mohl by býti podruhé uraženým a choval by se jako ty.«

»Pro to bych si nezoufala,« pokrčila Elsa rameny. »Budu-li se mu líbiti, poznám to a budu jinak jednati. Ne-li, uvidím hned, že o mne nedbá.«

»Nevím, nevím. Je to pravý velkoměšťák, a takoví páni jsou opatrní a neradi brzy přiznají barvu. Teď však konec hádce. Musím do kuchyně, a ty se opatrně podívej, co s sebou přivezl. Nechal asi kufr otevřený a možná, že tam najdeš nějaké podobizny aneb dopisy, dle nichž poznáme, má-li už nějakou známosť.«

Na štěstí Brzorád neměl známostí, neměl v kufru, opravdu otevřeném, dopisů, a ukázal se býti tedy velmi vhodnou a vítanou kořistí, které jest třeba se zmocniti dříve, než by přišel někdo jiný.

Netušil, co vše se proti němu osnuje, ačkoliv mu hlavou prolétlo, že sestra správcové bude od něho vyžadovat více pozornosti, než všechny dívky, se kterými se dosud setkával. Ale i tato obava byla vyvážena radostným vědomím, že má velmi hodného budoucího chefa. Čím déle se správcem Krejčím mluvil, tím více se přesvědčoval o jeho dobrotě a bezelstnosti. Sotva sešli na dvůr, zamířil správce k lihovaru.

»Do stájí vás ani nepovedu,« povídal bodře. »Poznáte to všechno sám. Zaskočte si tam ráno k dojení, a šafář vám ukáže, kde je co. Jen na lihovar se podíváte. Náš lihovarník je ze starého vydání, učeností mnoho nemá, ale za to rozumí svému oboru dokonale. Hlavní věcí jsou pole. Tam jsem nejraději. To je pro hospodáře, poznat půdu, seznámit se s poměry a vlastnostmi jednotlivých položení. Můj předchůdce byl znamenitý odborník a zavedl vše tak, že nám žádný profesor nemůže nic vytknouti. Ano, přítelíčku, naši páni kolegové v řepných krajích hospodaří tuze snadno. Co se jim na rozumu nedostává, to vynahradí zem, ornice, teplo. Ale sem ať jdou hospodařit! Tady je škola pro dobrého hospodáře, a tady každý ukáže, čemu rozumí a čím je.«

Prošli chvatně lihovarem, a správce vyvedl opět Brzoráda ven.

»Páni nahoře houby vědí, co to dá práce, než odvedeme z Dubence určený čistý výtěžek. Myslí si, že je to jedno, zaorá-li se na jednom poli na půl střevíce a hloub se nemůže pro písek aneb skálu, či je-li ornice na půl sáhu aneb na sáh. Dle jejich názorů může úředník poručiti, jak mnoho se má urodit, a neurodí-li se, je buď lenoch aneb zloděj. Tak je to, můj zlatý. Vy jste byl dříve u Prahy. Počkejte, tady najdete něco jiného. Ale proto si nezoufejte. Člověk musí na svou práci hleděti vesele, musí k ní míti lásku a nesmí se rozčilovati věcmi kolem sebe. Pak teprve vidí, že země za lásku se láskou odplácí a připravuje člověku čistou, velikou radosť.«

Brzorád s podivením patřil na správce, jenž rozohněn vedle něho kráčel, pronášeje své názory s ohněm a přesvědčivostí, která i jeho nadchla.

»Já se také těším na život na venkově,« povídal, nutě se jaksi do takové míry, v jaké byl správce. »Stále seděti v kanceláři člověka udělá strojem a oloupí jej o veškeren požitek přírodních krás. Jen toho se bojím, že tu budu zcela odkázán sám na sebe. Vaši domácnosť přece nemohu považovati za místo ku své zábavě, a kde jinde nalézti tu občas společnosť, aby člověk několik slov promluvil a se osvěžil.«

»Žádná starosť, kamaráde,« zasmál se správce a vesele si ruce zamnul. »Máme tu pěknou společnosť, uvidíte. V neděli vás zavedu do Měřína a představím známým pánům. To se podivíte, jak jsme pěkně živi. Našlo se tu trochu povah sobě příbuzných, společenských, nepřepjatých. Já jsem jako vy. Někdy se mi zachce všecko se sebe shodit, zvláště, když mám mnoho starostí. A tu jen do Měřína. Sázím se, že mezi námi zdomácníte. Ale pro Bůh, neříkejte nic mé paní, že jsem vám o tom povídal,« lekl se a mrzutě popošoupl klobouk. »Víte, v těch věcech jste nezkušený. Ženská nerozumí potřebám muže a myslí si, že může sedět také tak doma, jako ona. Na konec to není nic divného,« pronášel ta slova už klidně a lhostejně. »Co užije na té samotě? Společenské poměry venkova nedovolují jí, aby šla s mužem do hostince, jako bývá ve městě, a jest tedy odsouzena jen pro domácnosť. Jaký div, že si někdy zahubuje, ačkoliv má paní jest velmi rozumná.«

Brzorád nemohl nalézti hned vhodných slov, aby správce vyvedl z rozpaků. Cítil, že správcova omluva jest jaksi nepřirozená, že jí nevysvětlil svoje uleknutí, proč se nemá jeho paní dovědít, že mu o schůzkách v hostinci povídal a k němu jej zval. Co na tom paní

správcové záleží, bude-li choditi adjunkt večer do hostince aneb sedati doma? Snad už před mužem projevila přání, aby adjunkta nechával doma. Proč? Či snad se mate, a je to pouhý strach před paní, která nad ním, nad správcem, vykonává poručnický vliv?

»Nu vidíte, tu máme zasetou kukuřici,« přetrhl Krejčí pásmo jeho myšlének. Byl už zase pokojný, a jeho oči leskly se mírným výrazem vniterného uklidnění. »Hezky začíná klíčit, a těším se, jaké to bude krmení. Dlouho jsem dělal pokusy, který druh a které pole se pro ni nejlépe hodí. Teď už siji vždy na jisto. Podiváte se na ni za čtvrt roku. Pojďte dál, k ozimům. Také se nám vydařily. Místy je sníh vyležel, ale to se spraví, jen jak dostaneme teplý déšť.«

Chodili spolu asi dvě hodiny a snad by byli chodili déle, kdyby sám Brzorád byl neupozornil správce, že je čas k návratu.

»Saprlot, máte pravdu,« polekal se. »Pojďte raději rychle, sice dostaneme houbovou polévku. Má paní beztoho dnes dělá teplou večeři, a nesmíme její namáhání zkazit přílišným omeškáním.«

Ku podivu chvatně vykračoval ke dvoru a několikráte podíval se na hodinky. Až na dvoře zase zmírnil krok, a výraz jeho tváře svědčil, že je již upokojen.

»Už jste tedy naše království viděl, ale ne celé. Na to ostatní se podíváme zítra. Tam musíte více si všeho všímati, poněvadž Ovčín a Dolní dvůr obstarává vždycky adjunkt. Ale nebojte se toho. Jsou to malé dvorky, ale tuze dobré. Škoda, že nejsou blíže sebe, aby se daly spojiti. Bylo by to kapitální hospodářství. A, rozpustilá Elsa už po nás vykukuje. Čekají nás asi. Já jsem časem takový morous, že se někde roztoulám, a ony musí za mnou posílat, chtějí-li mne dostat domů. Nekoukejte, že máte špinavé boty, to jinak nejde; naši jsou tomu zvyklí.«

Vlékl Brzoráda nahoru, kde už bylo prostřeno. Paní Loty byla ještě v kuchyni, a pány vítala Elsa. Byla jinak oděna než při svačině a adjunktovi neušlo, že svému odění věnovala pozornost.

»Slečna vypadá jak májový květ,« zalichotil, přiblíživ se k ní.

Lehounký ruměnec zbarvil na okamžik její líce a úsměv se ukázal kolem rtů.

»Umíte také pochlebovati,« ptala se vesele, patříc naň jaksi přátelštěji, než odpoledne.

»Mluvím-li pravdu, netřeba mi báti se výtky, že pochlebuji,« odmítl nenuceně. »Dnes ráno byl jsem ještě v městě, a proto se pamatuji dosud dobře na toalety velkoměstských dam. Myslím, že vkus slečnin by se osvědčil i v nejlepší městské společnosti.«

»Vám musím věřiti, poněvadž, jak pozoruji, jste znamenitým znalcem dámských toalet. Nechci ovšem býti zlomyslnou a připojit, že také nositelek těchto toalet.«

»Nebyla byste zlomyslnou, i kdybyste to tvrdila,« usmál se a podíval se jí přímo do očí. »Dovolte, považuji přece za umělecký požitek, podívat se na sličnou a sličně oděnou ženu.«

»Pak se musíte poohlédnouti po jiné dívce, než jsem já, toužíte-li po takovém uměleckém požitku,« řekla jaksi zaraženě.

»Myslíte?« pousmál se. »Nechci na poprvé se příliš houževnatě příti, ale dovolíte, když jako vždy, zůstanu i tentokráte věren prvnímu dojmu, jenž se mi do duše vtiskne.«

»O co se přete?« ozvala se za nimi paní správcová.

»Pan adjunkt mne zahrnuje poklonami,« spěchala Elsa s odpovědí, jaksi radostně patříc na sestru. »Pochválil mou toaletu i mě samotnu.«

»Osmělil jsem se pouze vyjádřiti slovy svůj dojem, jsem však nařknut, že pochlebuji. Poněvadž jsem bezbranný, abych si vynutil vážné pojímání svých slov, musím bohužel ustoupiti.«

»Nu, jen když se nepřete pro vážnější věci. Teď však pojďte ke stolu. Večeře je hotova, a po večeři si vás, pane adjunkte, chvíli podržíme, abyste nám něco pověděl o Praze. Toť víte, jsme tu jako prosté venkovanky a dychtíme dovědít se, co šťastnější smrtelníci tam v ruchu života konají, a jaké novotiny jejich myslemi hýbou.«

Povečeřeli, a přineseno víno i doutníky. Správce zapálil si svou zamilovanou dýmku a položil se pohodlně do široké židle. Služka odklidila zbytky, a Brzorád jal se vypravovati.

Živě a zajímavě líčil poměry krásného světa pražského. Vykládal o divadle a koncertech, o plesích a promenádách, o toaletách a sportu, vůbec o všem, co obě posluchačky zajímalo. Lahodným vypravováním, obratným způsobem řeči a jemným vtipem kořenil svá slova, že i zprvu netečný správce byl zaujat.

Paní Loty ho poslouchala se zvědavostí a dychtivostí, ženám vlastní, které také po podobném životě touží, nemohou si však dopřáti rozkoše, vše samy prožíti. Elsa zapomněla na svou předešlou upjatosť. Sledujíc Brzoráda hořícím zrakem, všecka zruměněna oddávala se citům, které v ní postup vypravování vzbuzoval, tu se chmuříc, tu zase propukajíc ve veselý, zvonivý, nezkrocený smích. Tak, jakou byla nyní, byla opravdu, a Brzorád poznal, že pod zevnějškem, upjatým názory ztrnulé úřednické pýchy, skrývá se živá, vznětlivá mysl a jádro dosud nedotknuté předsudky a choutkami.

Pozornosť všech rozněcovala jeho dobrou náladu a lichotila jeho ješitnosti, že se sám dal uchvátiti vlastním vypravováním a sršel vtipem i zajímavým přednesem.

»Bože, já bych vás poslouchala až do rána,« prohodila paní Loty, když konečně povstal, aby se napil a vyhaslý doutník zapálil. »Váš předchůdce byl pravý váš opak, nemluvný, pánovitý, zamračený, a byla jsem ráda, když ho přeložili. Doufám, že spolu budeme dobrými přátely.«

»Neuteče-li pan Brzorád brzy z tohoto smutného hnízda nazpět do velkoměstského života. Zdá se mi, že za měsíc budete mezi námi všecek zoufalý.«

Elsa pokládala za nutné říci také něco lichotivého a čekala s dychtivým úsměvem na jeho odpověď.

»Nejsem tak rozmazleným a jsem přesvědčen, že tak stkvostné a milé zábavy nezažil bych ani ve městě,« lichotil dvorně. »Zdržoval jsem však již dlouho, a dámy mi odpustí, když vyhledám svůj pokojík. Také jsem na dnešek málo spal a těším se, jak si v tichu odpočinu.«

»Jen si ráno poležte,« domlouval mu správce, odkládaje dýmku. »Za dvě hodiny budeme s prohlídkou hotovi, a není tedy třeba spěchati. Vidíte, utekl mi také dnes večer jako voda.«

Po několika zdvořilých větách a bezvýznamných upozorněních odešel adjunkt dolů do svého pokojíku, jehož okno do zahrádky bylo dosud otevřeno. Odložil kabát a potom vyložil se do okna. Vlahý noční vzduch ovanul rozpálené jeho čelo a tichá nálada mlčelivé noci příjemně tišila pobouřené nervy. Obraz domácnosti správ-

covy stále se mu míhal, a on opakoval v mysli vše, co se mu důrazněji v mysl vtisklo.

Paní Loty i Elsa vzbudily v něm živý zájem.

U Elsy veškeren oheň, oběma sestrám společný, nalézal se v počátku. Nemajíc dosud tolik síly, ovládati tak dovedně své city jako starší, zkušená sestra, nezapřela chvílemi, co všechno kypí, vře a plane uvnitř. Její bledá, hrdá a při povrchním prvém shlédnutí málo sympatická tvář ve chvílích duševního zmatku a při nahromadění citových zážehů měnila se, a její rysy, pohledy a úsměvy stávaly se bezděkými odlesky vnitřního bouření. Za takových okamžiků byla sličnou, milou, krotkou a půvabnou, že nemohl zapříti, jak ho mocně dojímala.

»Jak bude nyní dál?« napadlo mu. Na poprvé získal si jejich náklonnost, překonal zdrželivou upjatost a vedral se v jejich blízkost. Už mu nepřátelští nebudou, a jejich domácnost nemusí ho lekati. Nezažije tu sprostých útoků, okázalého odstrkování jako na prvém místě, kde správcová, mužem z nízkého rodu vysoko pozdvižena, neměla žádných tužeb, leč hráti na velikou paní, přijímati poklony, při tom však lakotně hrabati peníze, nic se neohlížejíc, že, co na adjunktově stravě ušetří, na cti a pověsti ztratí. Toho všeho zde se netřeba báti. Vycitoval však přirozeně, že mu zde nastává nový nepřítel, jiná obava, která jest mu nebezpečnější nežli sprostota a odstrkování.

Nemohlo mu ujíti, že správcová si přála, aby si všímal Elsy. Pro zábavu toho nečinila. Věděla, že on, Brzorád, nebude již dlouho na samostatnost čekati. Elsa dle všeho neměla ani tolik peněz, ani příležitosti nalézti vhodného ženicha, a proto určen on, aby ji učinil svou paní. Jak si počínati?

Pravda, jednou pomýšlet na ženění musí. Elsa není ošklivou, odpornou, a nedostatek peněz tu nerozhoduje, poněvadž úřad jeho dá mu zajisté dosti prostředků k slušnému životu. Ale právě proto, že byl příliš světa zkušeným, chtěl se napřed přesvědčiti, chtěl poznati svou budoucí paní, aby manželství nestalo se mu peklem. Nechtěl oženiti se se ženou rozmarnou, umíněnou, považující domácnost jen za prostředek k ukojování svých choutek. Jeho budoucí žena musí býti opravdu ženou milující, laskavou, trpělivou, hledající v lásce k muži, v plnění domácích povinností, zpříjemňování společného útulku vrchol a cíl svého snažení.

Bude Elsa takovou? Nechtěl by nikdy ve své domácnosti hráti takovou úlohu jako správce Krejčí. Jemu se příčí dobrácky ustupovati, nemužně se lekati před ženiným pohledem a slovem. Dle jeho názoru má muž býti vždy střediskem domácnosti, a žena má býti mužem teprve pozdvižena k jeho boku, ale tak, aby nezastiňovala potřebné jeho vážnosti. A soudě dle paní Loty, nedá se Elsa nikdy tak vésti a zkrotiti.

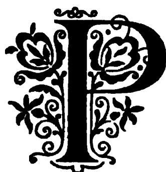
Mrzutě odhodil zbytek doutníku do setmělé zahrady a zavřev okno, ukládal se ke spaní.

»Jsem bláhový,« pravil, aby se upokojil. »Vykládám si hned vše jinak, než ve skutečnosti jest. Jsou zdvořilí, pozorní, a kdo ví, napadlo-li je vůbec pomýšleti na takové úzké svazky. Proč dělat plány do budoucnosti, když jsem se tu ani neohřál.« (Pokračování.)

Pád města Ninive.

Podává Fr. Vincenc Zapletal Ord. Praed.

ísmo svaté nejednou se zmiňuje o městě Ninivě, jednom z nejstarších a nejslavnějších v dějinách říše assyrské. V něm byla uctívána bohyně Ištar, z něho přečasto králové assyrští vyšli do boje proti sousedním národům a zdobili je uloupenou kořistí.

1. Ninive stálo při vtoku řeky Choseru do Tigridu, naproti dnešnímu Mosulu, na cestě, kterou chodily četné obchodnické karavany. Jeho původ jest nám dosud více méně v tajemství zahalen. Písmo svaté [1]) vypravuje o jeho založení příležitě Nimroda: »Byl pak počátek království jeho Babylon, Arach, Achad a Chalane v zemi Senaaru. Ze země té vyšel Assur a vystavěl Ninive a Rohobot-'Ir (předměstí) a Kalach. Rezen také mezi Ninivem a Kalachem; toť jest město veliké!« Proti tomuto prastarému původu města nesmí moderní věda ničeho namítati, ano, jest jí jen potvrditi zprávu Písma svatého. Tak na příklad Ferd. Delitzsch [2]) obeznamuje nás s prastarou zprávou v písmě klínovém, jež podobně založení města Ninive klade do doby pradávné. »Rozumím-li dobře tomu zlomku klínovému,« píše slavný assyriolog, »tož zdá se přikládati městu Ninive původ až do doby stvoření zasahující.« Totéž hlásají jasně staré zprávy babylonské. Gudea (dle assyriologů z roku asi 2800. př. Kr.) vypravuje, že v Ninivě vystavěl chrám bohyni Ištaře. Mimo to nalezen v samém Ninivě nápis Duga, krále urského (kolem r. 2600. př. Kr.), nápis, jenž tam stěží byl později donesen. Listy tell-el-amarnské uvádějí (kolem r. 1500.) dvakrát město Ninive: jednou v dopise Dušratty, krále mitánského, [3]) a podruhé v jiném dopise, [4]) taktéž mitánském; jméno zasilatele jeho však jest neznámo. Na obou místech Ninive sluje městem bohyně Ištary. Starý původ města dosvědčují také votivní vázy [5]) Salmanassara I. (kolem r. 1300.). Dle nich již třetí král assyrský, Šamsi-Ramman I. (kolem r. 1800.) vystavěl v Ninivě chrám bohyni Ištaře, t. j. opravil chrám Gudeou zbudovaný, ježto »vystavěti« nějakou budovu neznačí v písmě klínovém vždy postaviti ji ze základů, nýbrž začasto jen opraviti nebo dokončiti. Chrám ten obnovili [6]) také Asuruballit a Salmanassar I., jenž nás zpravuje ještě o tom, co jeho vlastní otec pro Ninive učinil. [7]) Byl to Ramman-nirari I. (kolem r. 1345.), jenž po vítězství nad Babyloňany dobytém Merodachovi a Nebovi, bohům babylonským, v Ninivě vystavěl chrámy. Ferd. Delitzsch [8]) myslí, že tento Salmanassar vystavěl v Ninivě na poctu Ištary královský palác a tak město učinil svou residencí; než, to zdá se spočívati na záměně se

[1]) I. Mojž. 10, 10—12.
[2]) Herzog-Plitt's Realencyclop. článek »Niniveh«.
[3]) V Britském museu čís. 10, obr. 13.
[4]) V Britském museu čís. 27, col. 3, obr.
[5]) G. Smith, Assyr. Discoveries str. 248 s.
[6]) III. Rawl. 5, No. 4.
[7]) III. Rawl. 8, No. 12.
[8]) l. c.

stavbou chrámu již jmenovaného. Také nástupcové Salmanassarovi zvelebili město; Mutakkil-Nusku a jeho syn Ašur-riš-iši (kol. r. 1150.) obnovili některé stavby. Dle Sanheribových zpráv však město tehda ještě nebylo veliké, a jeho obyvatelé neměli ani pitné vody, ježto vody z Tigridu nebylo lze píti. Byli prý tedy donuceni »obraceti očí své k dešti nebes«, až byl vystavěn vodovod, jehož velikolepost hlásají nápisy na školách baviánských.

Prvý král, jenž v Ninivě sídlil, byl, pokud víme, Ašur-bel-kala, jeden ze synů Tiglatpilesera I., jak hlásá nápis na soše Ištařině, v Kujundžiku nalezené.[9]) Po té město zůstalo královskou residencí až po Asurnasirpala (kolem r. 880.). Hlavní slávy se však dostalo městu od Sanheriba, jenž je znova povýšil na residenci a okrášlil mnohými stavbami; chtěl, by bylo prvým městem mocné Assyrie a jako jejím representantem u okolních národů. Zamýšlel učiniti je hlavním městem říše assyrsko babylonské, aby místo Babylonu bylo nejmocnějším a nejnádhernějším východním městem. Proto vystavěl v něm netoliko nádherný palác pro sebe, nýbrž učinil také jinak, co jen mohl, na okrasu města.[10]) O nádheře a prostornosti paláce Sanheribova svědčí dosud jeho zříceniny, nyní Nebi Junus zvané, takže jej skutečně mohl nazvati »palácem, jemuž není rovného«. U něho zařídil velikou oboru s exotickou květenou a s mnohými zvířaty, z ciziny dovezenými; »ráj« tak vykouzlený byl pokládán za pravý div světa. Jak si král počínal při přestavování města, dovídáme se z jeho vlastních nápisů: »Tehdy jsem zvětšil rozsah Ninive, svého sídelního města, jeho ulice — cestu královskou — jsem změnil, aby zářily jako den. Obě zdi (města) jsem umělecky vystavěl, vyvýšiv je jako hory; jeho příkopům jsem dal šířku 100 velikých loktů. Aby později nikdo nezúžil »cesty královské«, pořídil jsem nápisy (tohoto obsahu): 62 velikých loktů jsem vyměřil šířku »cesty královské« až ku bráně zahrady. Zbořil-li by některý obyvatel města svůj starý dům a vystavěl nový, jehož základy by vyčnívaly do »cesty královské«, ten budiž na svém domě pověšen na kůl.« Aby všechno město zaopatřil vodou, založil vodovody, jimiž voda řeky Choseru, před vtokem do města vzatá, tekla do celého města a do všech jeho předměstí. V Ninivě, jak se obyčejně soudí, dal také postaviti lodi, na něž vsadil zajatce z Fenicie a z Cypru a pustil je až na moře; bylo to tehdy poprvé, že se Assyrové dali na širé moře. Než, hrozící bouře tak zastrašila krále, že on sám se nesúčastnil té plavby, boje se živlu, jenž před ním, ač jinak mocným assyrským králem, neměl dosti úcty.

Sanheribův úmysl, velikolepostí svého města zastíniti Babylon, se sice nepodařil, ale toho přece dosáhl, že Ninive stalo se hlavním a zároveň nejkrásnějším assyrským městem.

Později ještě jiní králové přičinili se o výzdobu toho slavného města; tak Assarhaddon vystavěl zbrojnici určenou pro zbraně, kořist i vojsko, a Assurbanipal okrášlil královský harem.

2. Z toho všeho již lze souditi, že Ninive nebylo malým městem. Ktesias vypravuje, že při stavbě města pracovalo 1,400.000 lidí po celých osm let; s tím se též shoduje počet obyvatelstva. Dle pro-

[9]) Brits. mus. Assyrian Transcpt No. 849.
[10]) Srov. Winckler, Geschichte Babyloniens u. Assyriens str. 146 a násl.

roka Jonáše (4, 11) bylo v Ninivě 120.000 lidských bytostí, které nerozeznávaly mezi tím, co jest v pravo a co v levo, t. j. dětí, které ještě nevstoupily do rozumu. Ostatně jsou tam dosud trosky hradeb a zbytků příkopů, které nám možným činí, abychom si dosti dokonale znázornili velikosť města.[11])

Vnitřní hradby města mají podobu nepravidelného čtverhranu, jehož severozápadní strana jest 2000 metrů dlouhá, jižní 800 m., východní 5000 m. a západní jest jen o málo menší, takže tyto vnitřní hradby městské mají celkem délku 12 km. a uzavírají na 730 ha pozemků. Soudíme-li podle nynějších východních měst, bydlilo jen mezi těmito hradbami přes 300.000 lidí.

Hradba severozápadní jest dosud 7—10 m. vysoká, východní však jest o mnoho vyšší, neboť ještě nyní vyčnívá 20 metrů nad zemí. Před severozápadní a před východní hradbou jest napřed volné místo, všude alespoň 50 m. široké, a za ním jest hlavní příkop, 45 m. široký, se stěnami úplně kolmo ve skále vytesanými. Jeho původní hloubka není známa, protože jest všude více méně zasypán; na mnohých místech jest dosud asi 4 m. hluboký.

To však bylo jen vnitřní město. Před hlavním příkopem stála předhradí, též opevněná a příkopy opatřená, a za nimi ještě dosti daleko byly vnější hradby se svými příkopy. Zvláště hradba a příkop na východní straně vzbuzují dosud podiv navštěvovatelů. I tam jest napřed opět příkop 50 m. široký, a za ním vyčnívá obrovská hradba, nyní ještě 15—16 m. vysoká. Poněvadž není pochybnosti, že i mezi vnitřními a vnějšími hradbami bydlili lidé, jest nyní kde kdo nucen uznati, že prorok Jonáš nikterak neupřilišoval, nýbrž úplně správně popsal velikosť města Ninive.

3. Assyrové, jsouce puzeni svou výbojností, přišli též do Palestiny, kde chováním svým začasto způsobili nemalé utrpení vyvolenému národu. Prvý, jenž se toho odvážil, byl Salmanassar II. (860.—824.); on rozbil spolek, jejž Benhadad II., král Damašský, Achab, král israelský a devět jiných knížat proti němu založilo. Tím i »Jahua«, syn Chumriho, byl donucen k poplatku, o čemž sice Písmo svaté nepíše, ale hlásá to Nimrodův obelisk.[12]) Tiglatfalasar II. (745.—727.) donutil krále Manahema odváděti poplatek a, vyzván byv k tomu Achazem, králem judským, udeřil na Syry a na Israelity. Usmrtiv Facea, dosadil Osea na jeho trůn a odvedl mnohé Israelity do zajetí.

Za jeho nástupce, Salmanassara IV., vzbouřil se Oseáš, král israelský, spoléhaje na faraona, proti ninivské nadvládě, byl však zajat a odveden do vyhnanství (4. Král. 17, 4). Samarie, po tři léta obležené, dobyl Sargon, jenž se dostal r. 722. na trůn.

Za Sargonidů nadešla Assyrům slavná doba, protože si osvojili vládu nade všemi zeměmi od Kaspického moře až k zálivu Perskému, od Tigrisu až k moři Středozemnímu.

Po Sargonovi vládl Sanherib, kterého prorok Nahum nazval »pustošitelem« (Nah. 2, 2). Byl to král, jehož národové ctili skoro jako boha; líbali jeho nohy a padali před ním na zemi. Bylo to tedy velmi odvážné od Ezechiáše, krále judského, že se mu vzepřel

[11]) Srovn.: Beiträge zur Assyriologie und semitischen Sprachwissenschaft. III. B., I. Heft, str. 118 a násl.

[12]) Schrader, Keilinschriftliche Bibliothek I., str. 128, 165.

(4. Král. 18, 7). Král assyrský byl tím velice podrážděn, i spěchal pokořit ho i spojence jeho Tharaka. Sanherib vypravuje ve svých letopisech, že potrestal město Ekron a dal mu Padiho za krále, že oblehl město Jerusalém a krále Ezechiáše »uzavřel jako ptáka v kleci« a vynutil na něm roční poplatek. »Na Ezechiáše — tak vypravuje dále — padl můj strach i na jeho vyzvědače a statečné vojíny atd.« [13]) Jerusalém tehdy doufal jen v proroctví Isaiášovo, které se také skutečně vyplnilo. Sanherib byl donucen vrátiti se do Assyrie, kde za dvacet let potom byl zavražděn od vlastních synů. Ale vrah, jenž tím nabyl vlády, netěšil se jí dlouho. Sanherib měl též syna Assarhaddona (Assur-achi-iddin 681.—668.), jehož byl určil za svého nástupce a jemuž, dokud sám žil, svěřil i vládu nad Babylonskem. Ten, jakmile uslyšel, co se přihodilo jeho otci, dal se provolati za babylonského krále a pak spěchal do Assyrie, aby ho i ona uznala za krále, což se také skutečně stalo. A nejen to se mu podařilo, nýbrž rozšířil také svou moc nad Egyptem a Ethiopskem. Assurbanipal, jeho nástupce, který se proslavil zvláště náklonností k literatuře, jíž nám děkovati jest, že se nám dochovaly mnohé vzácné památky písma klínového, byl s to, aby vládu, již po otci převzal, utvrdil, čímž se zdálo, že potrvá ještě dlouho. Ale nebylo tomu tak; po něm vládli jen nedlouho ještě dva jiní králové, a pak Ninive zaniklo, ano, bylo zničeno na vždy, jak to proroci israelští předpověděli.

Po Assurbanipalovi nastoupil na trůn jeho syn Assur-itil-ili-ukinni, o němž máme jen málo zpráv. Zdá se však, že dovedl udržeti vládu nad zděděnými zeměmi mimo Babylonsko, jehož záhy pozbyl.

Jeho nástupcem byl Sin-šar-iškun, jenž bezpochyby ovládal ještě některé babylonské provincie, neboť v Babylonsku se od něho nalezly některé klínové tabulky. Ale brzy přikvapil konec jeho vlády a zároveň zničení města Ninive. Dle Abydena Nabopolassar, král babylonský, pojistiv si pomoc krále médského tím, že svého syna Nebukadnezara zasnoubil s dcerou Astyaga, krále médského, vytáhl proti městu Ninive a je s takovým úspěchem oblehl, že král assyrský, nevida záchrany, sám se upálil se svým palácem. Jinak o tom vypravuje Herodot, jemuž ovšem ve věcech assyrských nelze přikládati mnoho víry. Dle jeho zprávy Kyaxares, vládce celé Medie, udeřil dvakrát na Ninive. Poprvé bylo mu sice od obležení ustati, aby se opřel záplavě Skýtů; ale když je zahnal, vrátil se znovu k městu Ninive, jehož tentokráte dobyl a pak i zbořil.

4. Zánik města Ninive předpověděli proroci. Isaiáš poznav, že Assyrové, které Bůh byl vyvolil, aby byli metlou na lid vyvolený, zneužili moci své a potrestali Israelity, více než slušelo, prorokoval jim jejich vlastní pád (Is. 10, 5—32):

5. »Běda Assurovi, metle hněvu mého, a holi [14]) zlosti mé.

6. Na národ vyvolený pošlu jej [15]) a proti lidu hněvu svého rozkáži mu (jíti), aby loupež odnesl a kořisť sebral a po něm [16]) šlapal jak po blátě ulic.

[13]) Schrader, l. c., str. 94. násl.

[14]) Masoretský text přidává slova »která jest v rukou jejích«; ale jest to asi glosa opisovače, jenž nepochopil, kterak Assyrové jsou holí v rukou Božích.

[15]) t. j. Assura.

[16]) t. j. po lidu judském.

7. On však nesoudí tak, a jeho srdce tak nesmýšlí, nýbrž potříti jest jeho úmysl a zahubiti národy četné.
8. Neboť dí: Nejsou všechna má knížata králi? [17])
9. Není jako Karkamiš Kalno? Není jak Arpad Chamat? Není jako Damašk i Samaří? [18])
10. Jak ruka má dosáhla království model, — a byly modly jejich četnější než modly Jerusaléma a Samaří [19]) —
11. Zdaž, jak jsem učinil Samaří a modlám jejím, neučiním Jerusalému a modlám jeho?
12. A když ukončí Pán všecky skutky své na hoře Sionu a v Jerusalémě, navštívím (dí Pán) ovoce pýchy krále assyrského a zpupnosť jeho hrdých očí,
13. protože řekl: [20]) Silou ruky své učinil jsem to a moudrostí svou, neboť důmyslný jsem, a odjal jsem meze národů a jejich poklady vyloupil jsem a jako rek jsem strhl trůnící.
14. A jako po hnízdu sáhla ruka má po bohatství národů, a jako se sbírají vejce opuštěná, tak sebral jsem všecku zemi, a nebylo, kdo by křídly mával, ústa otevřel a zasiptěl.
15. Zdaliž se chlubí sekera proti tomu, jenž jí seká? [21]) honosí se pila proti tomu, kdo jí řeže? Jako by se pozdvihl prut proti zdvihajícímu jej, a vyvýšila hůl nedřevo! [22])
16. Proto pošle Pán, Hospodin zástupů, úbytě do tučných údů jeho, a pod slávou jeho vznítí se plamen jak požár ohně.
17. A světlo Israelovo bude ohněm, a jeho Svatý plamenem a zapálí a zničí jeho trní a bodláčí za den.
18. A nádheru lesů jeho a zahrad jeho úplně stráví, a bude jako neduživý churavec.
19. A zbývající dříví lesů jeho bude lze spočísti, ano, dítě je spočte.
20. A bude v den ten: nebude již spoléhati zbytek Israele a ostatek domu Davidova na svého trestatele; bude spoléhati na Hospodina, Svatého Israele, s důvěrou.
21. Ostatek obrátí se, ostatek Jakobův, k Bohu silnému.
22. Nebo byť bylo lidu tvého, Israeli, jako písku mořského, (jen) ostatek se obrátí; zničení jest ustanoveno, připluje spravedlnosť.
23. Neboť zničení ustanovené vyplní Pán, Bůh zástupů, uprostřed vší země.
24. Proto takto praví Pán, Bůh zástupů: Neboj se lide můj, obyvateli Siona, Assura, jenž tě prutem bije a hůl svou proti tobě zvédá po způsobu Egypta. [23])

---

[17]) Místo »knížata« mohlo by se překládati též »úředníci«. Myšlénka jest zde tato: král assyrský praví, že král judský proti němu ničeho nezmůže, protože král assyrský jest králem králů, ježto každý jeho úředník se vyrovná nepatrnému králi judskému.

[18]) Assyrové dobyli všech těchto šesti mocných měst: Karkamiš, Kalno, Arpad a Chamat byla města chetitská.

[19]) Král assyrský doufá, že přemůže i národ judský a Boha jeho, protože přemohl bohy měst ve verši 9. jmenovaných, kteří po jeho soudě byli silnější než Jahve, Bůh judský.

[20]) Totiž král assyrský.

[21]) Ve v. 15. vytýká prorok králi assyrskému jeho pýchu; jest jen holí v ruce Hospodinově a přece proti němu povstává.

[22]) Totiž člověka. Smysl je: ne hůl pozvédá člověka, nýbrž naopak.

[23]) t. j. jak Egyptané dříve proti tobě učinili.

25. Neboť ještě málo, maličko, a zmizí hněv, a prchlivosť má (obrátí se) na jejich potření.
26. A mávati bude Hospodin zástupů bičem, na způsob rány Madianitů na skále krkavčí, na způsob (rány) hole své na moře, a zvedá ji jak proti Egyptu.
27. A v den ten bude sňato břímě jeho s ramene tvého a jho s hrdla tvého a shnije jho pro mnohý tuk.
28. Přichází od Ajathu, přechází Mikron,[24]) u Machmasu skládá svá zavazadla;
29. přešli úžinu, v Gabaa přenocovali: Rama trne, Gibea Saulova utíká;
30. řechci hlasem svým, Bath-Gallim, Laiši, naslouchej! — Ubohá Anatot! [25])
31. Medmena utíká, obyvatelé Gebimu odnášejí (své věci).
32. Dnes ještě (praví Assur) třeba dojíti Nobe, pozvednouti ruce své proti hoře dcery sionské, proti pahrbku jerusalémskému.
33. Hle, Pán, Hospodin zástupů, sráží korunu sekerou, a vysoké stromy jsou skáceny, a vypínající se jsou poníženy:
34. a vysekány budou hustiny lesa železem, a Libán skrze mocného padne.[26])

Tak předpověděl již prorok Isaiáš, že Assyrové, které Bůh poslal, aby potrestali národ vyvolený, zahynou přese všechnu svou moc a slávu, protože obyvatele Judska nechtěli jen potrestati, nýbrž je úplně vyhubiti.

Podobně prorok Sofoniáš hlásá pád Assyrska, zmiňuje se však již zřetelněji též o osudu města Ninive (Sof. 2, 13—15):

13. Vztáhne ruku svou k severu a zničí Assura a učiní z Ninive pustinu, vysuší je jako step.
14. A budou tam léhati stáda, všechen dobytek kmenů (sousedních). Pelikán i ježek budou přebývati v hlavicích jeho sloupů, sova bude houkati v okně, krkavec krákati na prahu.
15. Toť ono pyšné město, jež tak jistě stálo, které říkalo: jáť jsem a žádné jiné! Kterak se změnilo v poušť, v doupě zvěře! Kdo jde kolem, sipí, rukou svojí mává.[27])

A otec Tobiáš (14, 6. 12. 13) napomínal svého syna a vnuky: »Blízek jest pád Ninive. — Proto, synové, slyšte: Nezůstávejte zde, nýbrž pohřbivše matku svou v jednom hrobě se mnou, odejděte odtud; neboť vidím, že nepravosť města Ninive přivede jeho záhubu.«

Nejjasněji však zničení toho slavného města předpověděl prorok Nahum, jehož líčení tuto vyrovná se krásou a velikolepostí svojí paralelnímu popisu u Isaiáše. Bohem nadšený věštec podotýká napřed, že Bůh pro spravedlnosť svou trestá bezpráví, a proto že potresce i město Ninive za zlé skutky jeho (Nah. hl. 1—3):

Hl. 2. v. 1. Táhne proti tobě, jenž tě potře. Stůj na stráži, vyhlídej na cestu, opas bedra, seber sílu svou.

---

[24]) Ve v. 28—32. popisuje se rychlý postup vojska assyrského proti Judsku.

[25]) Jiní překládají: »odpovídej jí Anatot«.

[26]) Vysoké stromy, které padají i s Libánem, znamenají krále assyrského s jeho vojskem.

[27]) T. j. posmívá se mu.

3. Štíty jeho[28]) hrdinů jsou krvavé, bojovníci jsou červeně odění;[29]) jak oheň jest kov vozů v den bitvy,[30]) a koně poskakují.[31])
4. Po ulicích vozy rychle jezdí, prostranstvím letí sem a tam;[32]) jejich podoba jest jak pochodní, jak blesky jezdí sem a tam.
5. . . . . .[33]) klopýtají cestou,[34]) spěchají ke zdi, — připravuje se stínidlo.[35])
6. Tu otvírají se brány řek,[36]) a palác zmalomyslňuje.[37])
7. Vojína odvádějí do zajetí,[38]) a děvky lkají jak holubice, bijíce se v prsa svá.
8. Ninive však jest jako rybník: oni utíkají.[39]) Stůjte, stůjte! Než, nikdo se nezastavuje.
9. Berte stříbro, rozchvacujte zlato; nemají konce zásoby všelikých drahých věcí plné.
10. Poušť (jest všude) a prázdnota a zpustošení, srdce malomyslná, kolena se třesoucí, a zachvívání ve všech ledvích, a tváře všech hoří.
11. Kde jest to doupě lvů a sluje lvíčat, kam zalézal lev a lvíče, a nebylo, kdo by ho byl vyrušoval?[40])
12. Ten lev, jenž lovil pro svá mláďata a rdousil pro své lvice, jenž loupeží naplňoval jeskyně své a peleš svou tím, co roztrhal.
13. Hle, půjdu na tebe! dí Hospodin zástupů; zapálím množství tvé,[41]) a lvíčata tvá sežere meč.[42]) A vyplením se země loupež tvou, a nebude již slyšán hlas poslů tvých.[43])

Hl. 3. 1. Běda (tobě), město krve, jež jsi plno lži a násilí, a jehož loupež nemá konce.
2. Slyš, jak biče praskají a vozy rachotí, a koně tryskem ubíhají a vozy poskakují.

---

[28]) Bojovníků toho, jenž Ninive potře.
[29]) Někteří vykladači zde myslí na červená roucha, ve která bojovníci za starověku začasto byli oděni; jiní se domýšlejí, že tu vymalován krví potřísněný oděv, čímž by byli naznačeni zkušení vojíni, nikoliv nováčkové.
[30]) Vozy jejich jsou nejen pevné, protože kovové neb aspoň kovem obité, nýbrž i oslňují leskem svým.
[31]) Překlad se přidržuje septuaginty. Koně před bitvou jsou tak nepokojní, že je jenom stěží možno udržeti.
[32]) Nejsou to assyrské vozy, nýbrž jejich nepřátel; proto též tu zmíněná prostranství nejsou náměstí, nýbrž volná místa před městem.
[33]) Zdá se, že ve v. 5. popisuje se rychlý pochod pěšího vojska, by oblehlo Ninive.
[34]) Nikoli únavou, nýbrž příliš rychlým pochodem, čímž se stává, že často zavadí o kámen.
[35]) T. j. vysoké věže, ve kterých se nepřítel přibližuje, aby ztekl hradby. Střecha věží (stínidlo) má chrániti vojsko proti obhajcům města.
[36]) Brány blízké řece a stokám.
[37]) Obyvatelé paláce (královského) pozbývají vší odvahy.
[38]) Překlad jest pořízen dle vulgáty; hebrejský text jest velmi pochybný. Možná, že jest tu řeč o královně, kterou vítěz odvádí, a proto děvky naříkají.
[39]) Jako vody z rybníka, jehož hráze se protrhly, odtékají, tak z Ninive utíkají jeho obyvatelé.
[40]) Věštec v duchu již vidí proroctví své splněno; proto se táže, kde jest Ninive, to doupě divoké zvěře.
[41]) Dle septuaginty a pešity; množství jest tu nahromaděná kořisť.
[42]) Zahynou mečem.
[43]) Jsou to poslové, které Ninive posílalo do provincií a měst podmaněných, aby vyřizovali vládcovu vůli.

3. Viz jezdce na koních se vzpínajících a meče lesknoucí se a kopí blýskavá a mnoho zabitých a hojnosť mrtvých. Mrtvol jest bez počtu, a druzí o ně klopýtají.
4. (To vše) pro mnohé smilství té krásné, čarovné nevěstky, která sváděla národy smilstvím svým a rody čarodějstvím svým.
5. Půjdu na tebe! dí Hospodin zástupů, odkryji tvou vlečku před tváří tvou a ukáži národům nahotu tvou a královstvím hanbu tvou.
6. A uvrhnu na tě ohavnosti a pohaním tě a vystavím tě na odiv,
7. a kdo tě uzří, odvrátí se a řekne: Zničeno jest Ninive! Kdo je bude oplakávati? Kde ti (Ninive) mám hledati utěšitele?
8. Jsi snad lepším nežli No-Amon,[44]) které bydlí na řekách, vodou obklíčeno, jehož násypem bylo moře, jehož zdí moře?[45])
9. Kuš byl jeho silou a Egypt daleko široko, Put a Lybie byly mu na pomoc.
10. Ale i ono šlo do vyhnanství, do zajetí, též jeho děti byly roztříštěny o rohy ulic. O jeho knížata metali los, a všickni jeho velicí byli uvrženi do pout.
11. Protož i ty budeš opojeno, i tobě se zatemní v očích, i ty budeš hledati útočiště před nepřítelem.
12. Všechny pevnosti tvoje jsou jako fíkové stromy s ranními fíky; zatřese-li se jimi, padnou do úst toho, jenž by jedl.[46])
13. Hle, tvůj lid stal se ženami, otevřely se brány země tvé nepříteli tvému, oheň sežral závory tvé.
14. Navaž si vody pro obležení, opevni ohrady své, vejdi do bláta a šlap v hlíně a chop se formy na cihly:[47])
15. Tu sežere tě oheň, a meč tě zahubí. Buď četným jak kobylky,
16. ať jsou kupci tvoji četnější nežli hvězdy na nebi — kobylka se vyvine a odletí.
17. Tvých velikých jest jako hmyzu a tvých malých jak kobylek, jež sedají na stěny, když je zima: slunce vychází, a ony odletují, a nikdo neví, kde jsou.
18. Králi assyrský! Tvoji pastýři spí[48]) a tvoje knížata leží; lid tvůj je roztroušen po horách, a nikdo ho neshromažďuje.
19. Není léku na tvou ránu, ránu smrtelnou. Všichni, kdo o tobě slyší, tleskají rukama, neboť na koho nepřišlo zlo tebou způsobené?

5. Že Ninive padlo, dosvědčují s dostatek dějiny; od mnoha set let již nestojí, a jen beduin postavuje občas svůj stan na jeho zříceninách.

Ale jak bylo zničeno? Až do nedávna byly nám o tom známy jen zprávy Abydena, Ktesia, Diodora a Herodota.

Abydenus[49]) praví, že město zaniklo za krále Saraka, který se při té příležitosti sám upálil ve svém paláci. Protože slovo Sarak málo se podobá jménu posledního krále assyrského, z nápisů klínových známého, myslí Eberh. Schrader,[50]) že potom vládl ještě třetí

---

[44]) T. j. Théby, kde byl uctíván bůh Amon.
[45]) Théby se rozkládaly po obou březích širokého Nilu.
[46]) Jak snadno padají ranné fíky, tak padnou tvoje tvrze.
[47]) Nadělej si cihel a opevni hradby své.
[48]) Jest tu řeč o spánku mrtvých, ne o pouhé nedbalosti.
[49]) V Euseb. Chronik. 1, 9. Syncellus ed. Dindorf str. 396.
[50]) Die Keilinschriften und das Alte Testament. 2. vyd. (Giessen 1883.) str. 359.

král, Asur-achiddin, jehož jméno dle obdoby spíše by se opsalo slovem Sarak.

Berosus vypravuje, že města Ninive dobyl Nabopolassar, král babylonský, spolu s Azdahagem (Astyagem), satrapou médským.

Ktesias [51]) píše, že při dobývání pomáhali i Peršané a Arabové. Podle jeho zprávy Assyrové zvítězili z počátku sice ve třech bitvách, ale že obléhatelům přišla nová pomoc z Baktrie, podařilo se jim zahnati Assyry do města a uzavříti je v něm. Potom obléháno město prý po dvě léta nadarmo, teprve třetího roku rozvodněný Tigris zbořil část jeho hradeb, a tak nepřítel mohl do něho vniknouti. Král assyrský uslyšev, že hradby se sřítily rozvodněním řeky, poznal, že se vyplnilo staré proroctví, a proto snesl všechny své poklady na hromadu a s nimi se upálil.

Herodot [52]) vykládá o dvojím tažení Kyaxarovu proti městu Ninive. Poprvé tak učinil hned, když dosedl na trůn; ale tenkráte nezvítězil, nýbrž bylo mu s nepořízenou odtáhnouti, zvláště pro vpád Skytů do jeho území. Zvítěziv však nad Skýty, přišel po druhé, a teď teprve města dobyl.

Ktesias vypravuje, že část zdí padla rozvodněním řeky; na to myslí možná i prorok Nahum (2, 6), a že se to státi mohlo, dosvědčují též jiné příklady, známé z dějin ninivských. P. Strassmaier S. J. [53]) našel v klínovém písmě následující zprávu: »Dvanáctého roku vlády Sargonovy vody vystoupily až po základy domů v nižší části města; ale až do středu města nevnikly.« Také r. 1849. Tigris u města Bagdadu vystoupl o 22 angl. stop.

Nyní však nás o osudě slavného Ninive jakož i o zaniknutí mohutné říše assyrské poučuje i klínové písmo. P. Vinc. Scheil Ord. Praed. nalezl totiž r. 1895. v Cařihradě stélu [54]) asi 54 cm. vysokou, na níž se vyličují události z poslední doby veleslavné druhdy říše assyrské.

V prvém sloupci se popisuje, jak Sanherib dobyl Babylonska:

»Přišed do Babylona, zbořil chrámy, odnesl půdu, [55]) zničil reliéfy a stanovy (psané). Uchopiv se ruky pána Marduka uvedl ho do Ašuru. Podle hněvu božího naložil se zemí. Pán Marduk nekrotil svého hněvu. Po 21 let bydlil v Ašuru. Konečně však nadešla doba, kdy hněv krále bohů se utišil; i myslil na Esaggil a na Babylon, sídlo své vlády. Co se pak dotýče krále assyrského, jenž zemi pustošil, co Marduk se hněval: syn jeho, jenž pošel z jeho srdce, [56]) ho zavraždil svou zbraní.«

Byl to král Sanherib, jenž r. 689. zpustošil Babylonsko a jeho chrámy, jak on sám vypravuje ve svých letopisech. Že jen o tomto králi mluví uvedený nápis, dokazuje i poznámka v posledních řádcích,

---

[51]) U Diod. Sicul. »I., 24—27.

[52]) Herod. 1, 103 106.

[53]) Verzeichniss der akkadischen und assyrischen Worte, str. 1.

[54]) Stéla jest ze zelenokamene, a našli ji vlastně dělníci, hledající cihly na hrázi řeky Eufratu. Když ji donesli do Bagdadu, upozornil na ni Francouz Pognon ředitele cařihradského musea, který si ji dal dovézti. P. Scheil ji přeložil v Comptes-Rendus de l'Académie des inscription et belles-lettres r. 1895. str. 220. a násl. Nápis se nezachoval úplný, nýbrž jen asi polovice.

[55]) »Odnesením půdy« naznačeno jen veliké zpustošení.

[56]) T. j. jeho vlastní syn.

že ten král assyrský byl zavražděn od svého vlastního syna. Kronika babylonská, Berosus a Písmo sv. (které píše o dvou synech té otcevraždy se dopustivších) totéž o něm vypravují.

Jiný sloupec zmíněného nápisu líčí konec assyrské říše:

»... Dal jej jako spojence, učinil ho společníkem; podrobil krále ummanmandského, jenž nemá soupeře (sobě rovného), a rozkázal mu, by mu přišel na pomoc. Nahoře, dole, v pravo, v levo jak vichřice zuřil a pomstil Babylon. Chrabrý Iriba-Tukte, král ummanmandský, zničil úplně chrámy assyrských bohův a města akkadská, která byla nepřátelská králi akkadskému a nešla s ním jako spojenci; zbořil jejich svatyně ni jedné neušetřiv a zpustošil jejich města. Král babylonský jak vichřice splnil dokona dílo zlořečení Mardukových ...«

Toť popis posledního zpustošení Assyrska, po němž již nepovstalo, popis, jenž zároveň sjednocuje vypravování uvedených klassiků o zániku Assyrska.

Herodot dí, že jenom Médové zničili Ninive; Abydenus vypravuje, že Nabopolassar učinil s Médy smlouvu, ano že i svého syna Nabuchodonosora za tím účelem zasnoubil s dcerou Astyagovou.

I dle klínového textu má Nabopolassar spojence; podrobiltě si národ ummanmandský, jejž klassikové, ať již právem anebo neprávem, ztotožňují s Médy. Poraziv je, vchází s nimi král babylonský ve spolek a posílá je na Ninive. Ve skutečnosti byl to král Iriba-Tukte, který dle našeho nápisu zničil Assyrii a zvláště Ninive. Protože však učinil tak z rozkazu krále babylonského, vším právem se to připisuje i jemu.

Z téhož nápisu dovídáme se též se vší určitostí roku, v němž Ninive bylo zničeno, neboť v jiném sloupci se dí, že Ummanmanda je zničil 54 let před opravou chrámu Sinova v Charraně. Protože však to se stalo tři léta po nastolení krále Nabonida, t. j. r. 556., bylo Ninive zničeno r. 607.

Tak zmizelo Ninive, a nikdo se nepokusil je znova vystavěti. Mesopotámské a syro-palestinské území připadlo Babylonsku, Assyrie však a její severní provincie dostaly se do moci médské.

Město Ninive zmizelo tak dokonale, že již za dvě stě let po té ani místa, kde stálo, nebylo lze s úplnou jistotou naznačiti.[57]) R. 401. šel Xenofon [58]) s vojskem svým tou krajinou a spatřil tam jen ssutiny dvou velikých měst, z nichž jedno nazývá Mespilou a druhé Larissou, neznaje již slavného jména Ninive. Tacit se dověděl,[59]) že Římané dobyli »města Ninos, prastarého sídla assyrského, pevnosti to velikého jména.« Ammianus Marcellinus [60]) také se o něm slůvkem zmiňuje, a konečně se vypravovalo, že u Ninive r. 620. po Kr. císař Heraclius porazil Sassanidy.

Okolní lid si mnul radostí ruce, když uslyšel, že Ninive padlo, neboť jeho obyvatelé ukládali svým poddaným kruté jho. Kdežto Babylonu si vážili jako svatého města, proslulého svými chrámy a školami, učenými kněžími a hvězdáři, hořeli záštím proti Ninive,

---

[57]) Strabo 16, 1, 3.
[58]) Anab. 3, 4. 6.
[59]) Annal. 12, 13.
[60]) 23, 6.

které se proslavilo jen svou výbojností a s ní za jedno jdoucí ukrutností.

Teprve roku 1842. Botta, Layard, Oppert, Place, Rawlinson, Rassam a jiní prokopali si vchod k ninivským palácům od mnohých věků pod hromadou hlíny a písku skrytých, a pověděli nám netoliko, kde Ninive stálo, nýbrž z památek obrazových a nápisových podali nám o něm již i lepší a mnohem zevrubnější zprávy, nežli to učinili klassikové

K památce stoletých narozenin J. Barrandea.

Dne 10. srpna bude tomu sto let, kdy se r. 1799. na statku u města Sangues, na jihu Francie, narodil veliký učenec, geolog a vždy veřejně se osvědčující katolík Joachim Barrande. Po studiích na polytechnické škole v Paříži stal se Barrande inženýrem a vedle tohoto svého povolání pěstoval se zvláštní zálibou přírodovědu.

Barrande byl požádán hrabětem Jindřichem z Chambordů, aby převzal při jeho dvoře místo učitelské mathematických a přírodních věd, což Barrande také učinil. Tím dnem, kdy Barrande nabídku přijal, nastala mu nová dráha působnosti a zajistila mu čestné postavení v dějinách velikánů lidstva.

Když po krvavé revoluci r. 1830. musil hr. Chambord z vlasti prchnouti, provázel jeho rodinu i Barrande, a to přímo do Čech. Buštěhrad byl jejich útočištěm.

Za krátký čas přesídlil se dvůr hr. Chamborda, dědičného prince francouzského a vnuka Karla X., do Prahy. Barrande seznámil se v Praze s mnohými českými vlastenci, s nimiž žil v přátelských stycích.

Roku 1833. zanechal Barrande svého učitelského místa při dvoře hr. Chamborda a oddal se zase svému prvnímu povolání — inženýrství. Bylo mu svěřeno vyměření koňské železné dráhy z Prahy do křivoklátských lesů, podél řeky Berounky až k Radnicům. Zde poznal první útvary a zkameněliny českého siluru.

Po vykonané práci ocitl se Barrande opět u dvora hr. Chamborda jako správce, ale již v prázdném čase nezanechal své myšlenky, studovati české silurské pásmo. Činil vycházky do pražského okolí, ke Zlíchovu, Chuchli až do údolí Berounky, a pomocí lamačů kamene v lomech sbíral zkameněliny. Této práci se Barrande v prázdných dobách od r. 1833. až do roku 1883. pilně věnoval; dne 5. října r. 1883. klidně zemřel ve Fröhlichsdorfu u Vídně.

Českému museu daroval veškeré své sbírky a k spořádání jich odkázal 10.000 zl. v hotovosti. Dnes svědčí »Barrandeum« v museu království Českého o píli, s jakou tento učenec oddal se prozkoumání českého siluru.

Barrande byl velikým učencem a přírodozpytcem, on byl však také v celém svém životě zbožným katolíkem. Pravidelně každou

neděli, i ve vysokém věku, chodil na služby Boží a o sv. Janě Nep. dával vždy vyzdobovati ve svém domě sošku tohoto patrona země České. Když dlel v Praze, byl jeho oblíbeným místem modlitby chrám sv. Mikuláše na Malé Straně, kam každou neděli, za jakéhokoliv počasí, docházel.

Barrande i jinak byl muž dobročinný, skromný a tichý, křesťanskými ctnostmi zdobený.

K poctě a upomínce na život tohoto slavného učence zasadili Čechové r. 1884. na skalách chuchelských velikou kovovou desku s jeho jménem. Tam, kde bádal, stkví se do dálky jeho jméno.

I my dnes vzpomínáme Barrandea v den stého výročí jeho narozenin, vzpomínáme působnosti a života jeho a vyslovujeme přání, aby památka Barrandeova z mysli Čechů nikdy nevyhynula.

T. J. J.

Spása.

Těm, kteří nerozumějí.

Na »Lásce« leží zákon i proroci . . .

Hledali jste Spasitele —
v celém světě se naň ptali,
ale v srdci svém a duši
jistě jste Ho nehledali!

Hledali jste Spasitele
v záři slunce, jež se budí,
ale při tom černá závisť
nitro vaše hořem trudí.

Hledali jste Spasitele
v hlubokosti vod a moří —
ale při tom hněv a pomsta
plamenem vám v zraku hoří.

Hledali jste Spasitele
v zemi, jež se květem smála —
ale u vás, v hloubi srdce
holá poušť a pustá skála!

Hledali jste Spasitele,
který hladí bědným vrásky,
ale při tom neměli jste
ani jednu slzu Lásky!

V Lásce Bůh se obětoval,
v ní nám Spásy Žití kvete —
bez Ní jste Ho nenalezli —
bez Ní k němu nedojdete!!

Zdeněk Křesťan.

Kain a Abel.

Dva oltáře kdys dusným žárem vzplály,
by modlitbou byl ztišen Boží hněv. —
Hle, poprvé tu beránkovu krev
zem chladná pije, kouř se k nebi valí.

A vedle — první plody v ohni tály,
jež světil pot a lkavý hrudi zpěv,
když země z rozbrázděných svojich cév
jen trpký skytla chléb a okoralý.

Ta první oběť láskou posvěcena
zas lásku budí — věčnosť její cena —
znak hříchu nesla druhá — rodí trest.

A oltáře ty dosud k nebi planou,
však jenom první těchu neskonalou
a zapadlý ráj může lidstvu splést.

R. Stupavský.

Pastely.

Polsky napsal **Jan Łada**. Se svolením spisovatelovým přeložil Frà **Josef Mergl**.

(Pokračování.)

Nastával soumrak. Valentinová pokusila se několikrát zapřísti se mnou hovor. Tvářil jsem se, jako bych ji neslyšel. Vzkřikla tedy konečně na chlapce: »Ticho buď! Nevyrušuj!« Ale chlapec opravdu ji už neslyšel. Hrubý ten hlas, na který se druhdy chvěl na celém těle jako osyka, teď se ho ani dost málo nedotkl. Duše jeho prodlévala daleko odtud. Paní domácí se tu patrně nelíbilo. Líbí-li prý se někomu poslouchati to klábosení, bručela, ať si to poslouchá. Nemá prý nic proti tomu. Ona raději hovoří s rozumnými lidmi a půjde dolů k sousedce. Kdyby jí bylo tu potřeba, nechť ji zavolám. Odešla. Zatím setmělo se úplně v malé jizbě, že sotva bylo lze rozeznati sporý nábytek. Poslední paprsek denního světla padal oknem na lůžko a na bledou tvář chorého hocha, odpočívajícího na polštáři. Z ulice zaznívaly sem kroky chodců a vřeskot hulákajících pijanův v protější kořalně. Z dola pronikal až sem ostrý diškant paní Valentinové.

Vincenc umlkl a ležel bez hnutí, zhluboka oddychuje. Po chvíli začal zase: »Moje drahá matička! Co asi teď dělá? Snad myslí na mne, jak se trápím úlohou, a já tu zatím ležím, jako kus dřeva. A co asi dělá Andula! Možná, že ji zase paní bila nebo některá služka jí ublížila a ona, chuděrka, někde v koutě pláče... Moje sestřičko drahá!«

Pohnul sebou a obrátil se ke mně.

»Andula, prosím Vašnosti, to je moje sestřička, o rok starší než já. Byli jsme jen dva. A měli jsme se vždy velmi rádi. Dokud otec žil, a dokud jsme byli ve svém, to matka starala se o domácnosť, otec zase meškal na poli s pohunkem, a my dva vždy spolu buď v chalupě, nebo v zahradě, nebo u rybníka. Když se děti sešly, to bylo křiku, ba i pranice, někdy i na nás volaly, abychom si s nimi hráli. Já bych si byl dal hnedle říci, ale Andula už mne držela za ruku: »Nechoď tam, tatínek toho nedovolil, nemá to rád, abychom si s cizími hráli. Nač bys mezi ně chodil? Což se ti u mne nelíbí?« — Ovšem mocí mne nezdržovala; také bych se jí byl nedal, ona násilím nikoliv, jen tak tiše, slaďounce, hladí mne, tulí se ke mně, jak to už umí. A já jsem zůstal už u ní, ačkoliv mne to někdy vší

mocí k druhým hochům táhlo. A tu mně ukazovala písmenka v otcových knihách a vykládala a učila mne. Ani panu profesorovi jsem tak neporozuměl jako jí. Mně učení vždy šlo nevalně, ale u ní, to jako když v hlavě rozsvítí! Ve škole nebylo lepší žákyně nad Andulu, sám jsem to slyšel, když to matce povídal pan učitel i pan vikář. — Anebo jsme sedávali spolu pod višní na zahrádce. To byla taková veliká višně a každé léto jako osypaná ovocem, jen se červenalo; kdyby se nebylo nikde neurodilo, naše višně byla vždy plná. A tu Andula vypravovala mně pohádky a přerůzné povídky. Ta jich umí tuze mnoho a jak krásně umí vypravovati! A ať dělá cokoliv, při všem si zpívá a pořád jen zpívá. A hlas má, jako zvonek...

A tak se nám vedlo stále dobře. V několika letech po otcově smrti, když už matce bylo hůř, hlásila se o Andulu paní Kondelíková. Dětí nemám, povídala, tož mně sirotek aspoň štěstí přinese. Dejte mi ji, u mne se nebude míti zle. Je to bohatá paní. Má najaté celé hospodářství pana kanovníka. A mlýn pana oekonoma je blízko. Možno snadno doběhnouti tam, navštíviti Andulu. Tož matka Pánu Bohu poděkovala a svolila...«

»Ale Andule se tam nevede dobře?« otázal jsem se.

»Nemohu říci, že by se jí nevedlo dobře. Má se, jako sirotek se mívá. Paní Kondelíková je hodná osoba, stará se o Andulu. O minulých prázdninách ušila jí spodničku i svrchní sukni. Jenom že ji tuze bije, tak ji pere, že je Andula samá modřina. A děvče je tak slabé, útlé jako chroust. A pracovati musí do úpadu. Až do půlnoci, ba i déle musí šíti, a jak se rozední, zase ji ženou do práce. Oči má, chuděrka, celé červené, napuchlé. Ale nestýská si. Časem si někde v koutku popláče, aby ji nikdo neviděl. Ale já jsem ji viděl plakati.

Nejvíce je mně líto, že nemůžeme býti pohromadě. K paní Kondelíkové choditi nesmím, poněvadž se hned hněvá a pak si na Andule vyleje zlosť, a Andula se z domu také nemůže vytratiti, aby si se mnou pohovořila. Proto obyčejně chodívám kolem plotů a zahrady, někdy až celé půldne a slídím, spatřím-li někde svoji Andulu. A když ji shlédnu, Pane Bože, to mám radosť! Sestřička někdy nemůže odběhnouti ke mně a to jen zdaleka se na mne usmívá, a radosť jí září z tvářinek. Někdy však přece přiběhne, tak úkradkem, a tu mne popadne kolem krku, hladí, tiskne a líbá: Bratříčku můj, Vincíčku můj, můj hodný, zlatý, moudrý chlapče...«

* * *

Po dvou dnech navštívil jsem opět Běláka. Bylo mu jaksi lépe, ani horečky neměl, ovšem že byl velmi sláb. Byl sám ve světnici. Spatřiv mne, začervenal se a sklopil oči. Pak se nachýlil, chtěje mně líbati ruku a něco zašeptal, čemu jsem úplně nerozuměl, jen tolik jsem pochopil, že mne prosí za odpuštění, že se předevčírem tak »neslušně« choval. Paní prý ho peskovala, že mne nudil takovými nesmysly, a proto mne prosí, abych mu prominul, neví prý sám, co všecko povídal.

Upokojil jsem ho, jak jsem mohl a snažil jsem se zapřísti s ním rozmluvu znovu. Nešlo to. Niť vzpomínek, vybavujících se v horečce tak samovolně, nenuceně, jaksi se trhala. Nahlédl jsem dosti hlu-

boko do toho prostého jeho nitra, a byl bych rád vnikl ještě hlouběji. Ale Bělák se k tomu neměl. Byl zamlklý, nesmělý, netroufal si. A jaký div také? Kdož pak se kdy s ním obíral? Kdož ptal se ho kdy na tyhle záležitosti? Dobrodinci jeho ptali se ho nejvýše, zdali jedl, zdali má, co by oblékl a víc nic. A i těch bylo málo. Po tom, co asi myslí, zdali citu aneb dojmu jakéhos je schopen, zdali se trápí aneb raduje, má-li nějaké tužby, po tom nesháněl se nikdo; toliko dvé srdcí jemu drahých cítilo s ním, ale ta obě byla daleko odtud . . .

Kašel ho popadl a trápil, až bědno bylo se dívati, jakoby chtěl strhati to vyhublé, slabé tělo. Přitisknuv hlavu jeho na svá prsa, stíral jsem mu mlčky studený pot se skrání. Po chvíli se utišil; ležel zase jako bezvládný, oddychuje zhluboka. Zraky tkvěly na mně, a v těch očích jeho četl jsem upřímné, vroucí: »Děkuji ti!«

Když si byl odpočinul, začal jsem o škole. Trefil jsem! Ptám se, jak se k němu chovají spolužáci? Ó, dobře, hezky. Dříve, to prý mu všelijak přezdívali, šťouchali ho, ale teď už ne. Právě naopak. Teď jsou mu někteří velmi nakloněni. Rožněcký mu velmi často koupil k snídani teplou klobásu, z té míval vždy dobrý oběd. Vidlák mu zase pomáhal, když viděl, že se moří s řečtinou. Řečtina prý mu těžko jde do hlavy, a pan profesor Vilmer je tolik přísný. Z toho prý má vždycky strach . . .

Rozhovořil se. Snad i horečka stoupla k večeru jak tomu nasvědčovaly ruměnce na tvářích. A zase mu přišlo do hlavy, postoupí-li do páté či ne. Vlastně mu tahle starosť asi ani nevyšla z hlavy.

S tou řečtinou prý to jde bídně. Dostane-li opravu, bude zle! Neobstojí! A opakovati kvartu? Toť nemožno! Kdož by mu dal kondice? Teď měl jednu, sice špatnou, každodenně déle než hodinu za tři zlaté měsíčně, ale na přesrok prý dostane velmi stkvělou kondici. Brauner vystoupí z gymnasia, půjde do lesnické školy a přenechá mu svou kondici. Mimo Vidláka nemá nikdo takové. Byt, světlo a svačinu a za to dohled na dva hochy a opakovati s nimi úkoly. Kdyby to dostal, byl by úplně spokojen. Bez oběda by se obešel a na sešity sežene ledakdes trochu toho papíru. Ó, kéž už jen tu kvartu má za sebou. Ve kvintě je prý zase snadnější učení. A pak to přece je vyšší gymnasium, snáze dostane kondice. A ještě lépe bude, až bude míti celé gymnasium za sebou . . .

»Čím bys chtěl býti, až dokončíš gymnasijní studie?«

Sklopil oči a zamyslil se.

»Nevím, Vašnosti,« mluvil za chvíli dále. »Matka i Andula by mne chtěly míti knězem. Kdykoliv přijdu na prázdniny, říkává matka: Za to vše, co jsem s tebou zkusila, za tu všecku těžkou práci k vůli tobě a za ty slzy ať mám útěchu já a otec radosť i úlevu v tom, že se za nás u oltáře budeš modliti. A sama se za to modlí, těší se na to od nynějška. A Andula zase, kdykoliv se vrátí z pouti z Višňova, kde jsou Minorité, — paní Kondelíková tam jezdí každoročně na porcinkule a brává ji s sebou — nevypravuje mně nic jiného, než o kněžích, jak ve zlacených ornátech, v dýmu kadidlovém u oltáře plného světel a květin se jí zdají jako svatí v nebi. A to hned k tomu přidá: Kéž bych tak tebe jednou, bratříčku, spatřila u oltáře ve zlatém ornátě, jako mají svatí na obrázcích.

Právě o minulých prázdninách měl kterýs novosvěcenec primici v sousední obci. Andula zrovna jakoby hlavu ztratila, když o tom vypravovala, brzy plakala, brzy se smála. A teď budu pracovati, říká, až do úpadu. A kdybych měla o zrak přijíti u šití a ruce si až po lokte upracovati, jen když se toho dočkám, abys mně složil své posvěcené ruce na hlavu a udělil mně požehnání.«

»Nu, a což ty tomu říkáš?«

»Mně vždycky tak připadalo, že je mně souzeno býti knězem. Spolužáci se mně vysmívali, že bude ze mne pan páter; ale nechal jsem je a myslíval jsem si: Proč by nebyl, když mně to Pán Bůh dá? Ale teď se mně zdá, že z toho nebude nic.«

»A proč?«

Podíval se na mne svýma velikýma očima.

»Myslíval jsem si vždy, až budu samostatným, že matka i sestra musí ke mně se odstěhovati a si odpočinouti, až do té doby se napracují ještě dost. A kdybych jim měl sebe menší útulek opatřiti, ke mně musí. Takový plán jsem si dělal. Zatím však říkají lidé, že prý kněz dlouho se toho nedočká, aby mohl si rodiče aneb příbuzné k sobě vzíti, to teprve, až když se stane farářem. A než bych já se stal farářem, i kdybych se jím stal, kdež bude matka do té doby? Už teď je celá sedřená, sil jí ubývá, neustále postonává a nachýlená už je jako stařena. Ta by se toho sotva dočkala. A Andula by se musila také dlouho ještě světem protloukati. Tak jsem to slyšel a tu jsem si hned povídal, že stav kněžský pro mne není. A mimo to . . .«

»Co, mimo to?«

Chvíli váhal s odpovědí.

»Nevím sám, Vašnosti, jak bych se vyjádřil. Jsem sice ještě hloupým v těch věcech, ale tolik přece chápu, že odhodlati se ku kněžství není jen tak ledabylou věcí. Dost často jsem o tom přemýšlel a hlavu si tím lámal. Že je k tomu stavu třeba více než pouhých studií, to jsem věděl, ale čeho více? Pana katechety netroufal jsem si zeptati se, a nikdo jiný mně toho nemohl pověděti. Až jednou jsem se zeptal zpovědníka.«

»A co ti řekl zpovědník?«

»Pravil, že třeba dbáti hlasu Božího, má-li kdo býti knězem, a ptal se mne, zdali jsem ten hlas už slyšel. Kdež pak jsem měl já slyšeti hlas Boží. Vzpomínal jsem, ale nadarmo. A proto si myslím, že Pán Bůh sám tomu nechce, abych mu sloužil, poněvadž mne dosud nepovolal.«

Usmál jsem se, ale neodpověděl jsem mu. Proč také? Chudák patrně ve své prostotě neporozuměl, co kněz tím »povoláním« mínil a nač mu to teď teprve vykládati? Bůh ho k sobě přece volal, to jsem viděl jasně, volal ho arci jiným způsobem.

»A jaké máš tedy plány?« otázal jsem se ho po chvíli.

Váhal s odpovědí.

»Je to vážná věc, Vašnosti, a třeba důkladně si vše rozmysliti,« pravil konečně. »Ještě štěstí, že mám čtyři léta na rozmyšlenou. Kdyby tu běželo pouze o mne, nerozpakoval bych se dlouho. Já bych třeba žil na vsi, spokojil bych se s koutečkem sebe menším a stravou sebe skrovnější. Dýchati čerstvý vzduch, jaká to rozkoš! Jako bys prsa medem mazal! A kdybych i kopal a oral, byl bych také

šťasten. Ale k vůli matce a k vůli Andule je mi třeba peněz, a to mnoho, velmi mnoho peněz. A to hodně brzy. Já budu pracovati a vydělávati, a ony, chuděrky, ať si odpočinou. Říkají lidé, že prý lékařům se vede nejlépe, proto si myslím, že budu také lékařem. Jenom že prý musí, kdo studují lékařství, řezati mrtvoly. Je to pravda?«

»Nu, a kdyby to bylo pravda, což na tom? Snad bys se nebál?«

»Ovšem, že se budu báti. Už jen pohled na mrtvolu je hrozný, což teprve řezati ji. Ale což platno? Přemýšlel jsem o tom nejednou. Až na to dojde, a nebude-li jinak, pomodlím se k Panně Marii a pomyslím si, že to činím k vůli matičce a k vůli Andule; pak strach jistě pomine, a půjde to.«

Stav ubohého Vincka horšil se den ze dne. Zpravil jsem šetrně matku o chorobě svého žáka a vybídl jsem ji, aby syna co možná nejdříve navštívila. Za týden přišla odpověď. Byla psána třesoucí se rukou, a na papíře byly stopy po slzách. Andula mně psala, že se matce přihodilo neštěstí. Při dojení krav uklouzla a upadla na znak tak nešťastně, »že jí v kříži prasklo«. Od té chvíle nemůže nic dělati, jen leží a naříká a chvěje se jako v horečce. Pan ekonom jí sice nevyhnal, protože mu tolik let věrně sloužila, i stravu jí dává, ale žádný plat. Báby kořenářky už jí dávaly rozličné koření užívati, nakuřovaly ji i zaříkávaly, ale nic to nepomáhá. Bude to asi její poslední. Už to trvá celý měsíc, a není ani hůře, ani lépe. Bratrovi to nepsali, aby se neulekl a nevyrušoval z učení. Matka také ničeho neví o jeho nemoci. Andula prý se bojí jí to pověděti. Chtěla by snad vstáti, spěchati sem, a to by jistě pak zaplatila životem. A Andula zase sama přijíti sem nemůže, protože by ji paní nepustila, ale modlí prý se, modlí se stále, aby dobrotivý Pán Bůh . . .

Vincek ptával se častěji, není-li tu nějakých zpráv z domova, a vždy při tom prosil, aby se o jeho chorobě nedověděli.

Ulekli by se, matka by dostala ještě křeče, a tahle jeho nemoc přece musí brzy pominouti. Sám neví, proč že to tak dlouho trvá.

Jednoho večera zastal jsem ho velmi rozechvěna, horečka jím silně lomcovala.

»Prosím, prosím snažně,« pravil trhaně, bera mne za ruku, »aby matka — přijela, a to — hodně brzy.«

»A proč?« tázal jsem se. »Matka nemůže se vytrhnouti ze služby, a pak kdyby zvěděla o tvé chorobě, nadarmo by se zarmoutila.«

»Nevím, co se to se mnou děje, cítím takový nepokoj v sobě, je mně tak divně, tak teskno. Nevydržím to, nelze musím ji viděti.«

Podíval jsem se na něho důkladně. Změnil se od několika dnů velmi. Žlutá tvář zesinala, kosti vysedly ještě více než dosud, a horečka ztrápila ho také . . .

Blížil se jeho konec . . .

Druhého dne začal zase o matce a o sestře. »Kdož ví, jak to se mnou skončí. A ať se stane cokoliv, matka by snad zemřela, kdyby mne neměla dříve uviděti. Pamatuji se dobře, jak u nás Matěji Sakalovi, největšímu sedláku, umřel syn na vojně. Doma nevěděli nic, že stůně, teprve potom se povídalo, že ležel týden v nemocnici. Najednou došla úřední, krátká zpráva: že zemřel a že byl toho a toho dne pohřben. Bylo to nářku u Sakalů! Stará Sa-

kalka div se nepominula rozumem. Seděla celé dny jako socha a naříkala a vzdychala: »Ó, kdybych ti byla mohla, dítě moje, křížek udělati, zlíbati ještě před smrtí ty tvé jasné oči a zatlačiti je, rubáš ti ušiti a těmahle vlastníma rukama položiti do rakve . . . Ale to cizí lidé tě obsluhovali, cizí lidé uložili tě mrtvého do hrobu, a matka ani hrsť země ti do hrobu nevhodila! Ó, srdce se mně rozskočí, ó . . .« A tak si stále vedla. Den co den jsem ji vídal o prázdninách, jsou tomu dvě léta. Sedávala na zápraží před chalupou a jen a jen polohlasem naříkala. Loni jsem ji už nespatřil.

A proto mám strach i o matku! O sebe nikoliv. Časem arci také po ní volávám, ale to je více z horečky. Ale ona, ona se bude trápiti. Kdyby k tomu došlo u mne také tak, a ona nedoví se . . . až pak, až z nenadání. To by si pořád myslila, že mně tu nikdo neposloužil, že se tu o mne nikdo nestaral, že by bylo všecko jinak, kdyby ona tu byla bývala. A to by ji k smrti utrápilo. Proto bude lépe, když sem přijde, když mne uvidí a bude míti tu útěchu, že mně sama křížek udělá. Andulu paní Kondelíková nepustí, ale pan Bojarský, u kterého matka je ve službě, je hodný pán, ten ji dovolí, aby sem přišla. Prosím, Vašnosti, račte to psát matce! Ano? A brzy!«

Konejšil jsem ho, sliboval jsem, vytáčel jsem se, jak jen bylo lze. Bůh mně, tak doufám pevně, odpustí ty různé lsti, jaké jsem musil každodenně vymýšleti, abych v něm vzbudil jiné myšlénky, abych ho upokojil.

Zatím scházel, chudák, očividně; lampička jeho života zvolna uhasínala. Po několik dní dorážel na mne, chtěje míti zprávy od matky. Plakal, mluvě o matce a o sestře, naříkal, že nic o nich neví, pak se zase utišil.

Jednoho večera zastal jsem ho, an leží u otevřeného okna. Oknem bylo viděti malý kousek blankytné oblohy (bylo to v květnu) rozestřené nad hromádkou starých budov, rozbitých střech a černých komínů.

»Jak to nyní u nás v Břežanech na polích a na lukách páchne líbeznou vůní,« šeptal v zadumání, patře neustále oknem na oblohu. »Slunko tam jasně svítí, a což toho kvítí na lukách, a toho krásného obilí, kterým lehký vánek pohrává. A to ptactvo, jak v lese šveholí! A tady neuzřel jsem letošního jara ještě ani travičky, ani kvítečku, pouze vrabce, kteří poskakují po střechách. Jak jen zde v městě mohou lidé spokojeně žíti? Venku, na vesnici, na čerstvém vzduchu, v té volné přírodě, tam je pravý ráj! Proč lidé, kteří jen trochu mohou, nepospíchají odtud na venek?!«

»Jen počkej trochu, za nedlouho pospíšíš i ty odtud, pojedeš do Břežan.«

Usmál se a zavrtěl hlavou, jakoby mně chtěl odporovati, ale neřekl nic. Podivná věc! Ten hoch, tak bojácný, skoro nevyvinutý, činil na mne dojem velmi vážného, rozumného muže. Nejednou jsem pozoroval, že na moje nevinné vytáčky a lsti odpovídal významným mlčením a lehkým, sotva znatelným úsměvem. Jednou ozval se s určitostí:

»Vím, Vašnosti, že matka nepřijede. Snad je to tak lépe!«

»Odkud to víš, kdy pak jsem ti to řekl?« odpovídám.

Nedostal jsem odpovědi.

Jindy zase začal z daleka, neurčitě jakýs úvod, ze kterého jsem si nemohl ničeho vybrati. Měl něco na srdci. Po dlouhém okolkování a k mým četným otázkám přiznal se konečně, že by se mně rád svěřil s čímsi důležitým.

»Co pak je to?«

»Něco k uschování.«

Byl to děravý kapesní šátek, svázaný v uzlík, pak křížek, růženec a dvě knížky s obrázky.

»Až bude po všem, Vašnosti, pak nastane shon, budou chtíti sebrat kde co, zmařit všecko, a já bych tak rád, aby tohle dostalo se do pravých rukou.«

Nemocní jako Bělák obyčejně se těšívají, že se brzy uzdraví; ne tak Bělák. Právě naopak; cítil, že se blíží konec, a připravoval se na to.

Zkoušel jsem to, jak bych ho ještě oklamal.

»Nač mně to odevzdáváš? Vždyť za několik neděl si to sám odvezeš domů.«

Usmál se jen tím svým divným úsměvem, jakoby chtěl říci: »Chudáku, snažíš se mne oklamati? Marně se namáháš! Či myslíš, že ti uvěřím? Nejsem tak hloupý, jako jsem býval. Jsem teď chytřejší snad než ty sám.«

»A komu to mám odevzdati?« tázal jsem se tedy, hledě mu do očí.

»Křížek matce. Je to památka po otci, držel ho v ruce, když umíral. A růženec Andule, ať se jej modlí za mne. A ty dvě knížky...«

Vzal je do ruky a prohlížel si je usmívaje se. Byly to jakési cestopisy; jeden »po Africe« a druhý »po krajinách polárních«, s bídnými obrázky, ohmatané od častého čtení a zaobalené pečlivě v čistý, barevný papír. Asi jediná četba, kterou se bavil v těch trudných, jednotvárných dobách svého života.

»Tuhle mně daroval pan kaplan, náš katecheta v Břežanech, tamtu sama naše paní hraběnka. Hezké knížečky. Aspoň stokráte jsem každou pročetl. Tuhle račte dáti Vidlákovi za tu řečtinu a tamtu Rožněckému za ty klobásy. A tuhle v tom uzlíku...« Rozvazoval šátek ne bez namáhání, ruce se mu chvěly. Rozvázav konečně vysypal z uzlíku hrstku šestáčků a dva svinuté papírky. Pomohl jsem mu to dáti na hromádku. Bylo toho všeho asi tři zlaté a několik krejcarů.

»To jsem střádal po dva roky,« vykládal. »Dávno jsem měl v úmyslu, že přivezu na prázdniny nějaký dárek matce a Andule, ale vždycky něco do toho přišlo. Míval jsem už více pohromadě, dolehla však na mne bída, musil jsem z toho vzíti a tak jsem několikrát začínal vždy znovu. Myslil jsem, až na přes rok obdržím tu kondici, že nastřádám více. Nu, což platno. Co tu mám, to račte rozděliti rovným dílem matce a Andule. Odkazuji jim to ze srdce rád...«

Na zítřek objevil se na chodbě ústavu pan Valentin čekaje na mne, až vyjdu ze třídy.

»Je s ním hůře?« otázal jsem se spatřiv ho zdaleka.

»Už sotva dýchá,« odvětil, máchnuv rukou a utíraje si lysou hlavu velikým, červeným šátkem. »Právě přijde k němu kněz. Prosil tolik za něho, žena tedy běžela na faru. Bude mu lépe, když umře.

Co také s takovým bídákem tady na světě; je to jako pára nad hrncem.«

»Byl u něho lékař?«

»Byl. Pravil, že vydrží tak asi do večera. Je na zhasnutí.«

Na prahu sborovny uchopil mne pan Valentin za rukáv: »Račte dovoliti, pane profesore, jak pak to bude s námi?«

»Co má býti?«

»Kdo mně zaplatí stravu, namáhání, konečně i pohřeb?«

Poradil jsem mu, aby si došel k Bělákově matce. Ale se špatnou jsem se potázal.

»Ah, tak?! Nemocného opatrovat, lékaři platit, to a ono Bělákovi poskytnout na přilepšenou, čas mařit, k tomu jsem byl dobrý, a teď místo platu utřít hubu. Nu, také dobře! Však já už si najdu cestu, nedám se ošidit ani okrást, nejsem na hlavu padlý. Já vás naučím, všechny vás naučím...!«

Vcházeje k nemocnému potkal jsem duchovního v rochetce, an právě ubíral se od něho smířiv ho s Bohem. Bělák odpočíval na lůžku s rukama na prsou skříženýma, bledý, bezvládný, s klidnou, vyjasněnou tváří.

»Pane profesore,« šeptal, »já slyšel jsem už hlas Boží, volající mne. Právě teď a zcela zřetelně jsem jej slyšel. A matičku také jsem viděl i Andulu... A tak volně je mně, tak hezky...«

Šeptal ještě cosi, leč nesouvisle. Na vyhublé, zesinalé líce kladl se zvolna stín smrti. V jizbě se šeřilo. Poslední paprsky denního světla pohasínaly, ustupujíce nočnímu temnu.

* * *

Od rána padal drobný, teplý, jarní dešť. Lidé po ulici chodili zvolna, bez dešníků; kdož by dbal několika těch kapek. Posmekli na chvilku, podívali se lhostejně a šli zase svojí cestou.

Ulicí bral se skrovný pohřební průvod. Napřed katecheta v komži těsně přiléhající, s černou štolou, modle se polohlasně breviř. Ministrant nesl mu klobouk a deštník. Za rakví ubíraly se v těsném chumáči asi tři tucty studentů od čtrnácti do osmnácti let. Tři profesoři kráčeli vážně mezi nimi, živě spolu hovoříce. Paní Valentinová cupala s dvěma známými hned za vozem pohřebním; naškrobená sukně jen na ní šustěla, a jazykem mlela bez ustání. Přes tu chvíli utírala si oči, načež rozhlédla se vždy kolem sebe, dávajíc tak kolemjdoucím na srozuměnou, že ona jest hlavní osobou v tomhle průvodě, ona, paní z Kulasiňských, a ten nebožtík že byl její chráněnec.

Pan Valentin zůstal doma, či spíše, jak se podobalo, »naproti«, totiž v nálevně.

Hřbitov prostíral se na mírném svahu lesnatém; pomníky bílé i kříže železné vykukovaly z vonného bezu; vzduch svlažený májovým deštíkem prosycen byl pryskyřicovou vůní. S polí vál sem proud svěžího vzduchu, pohrávaje si větvemi stromů; rovy, zarostlé bujnou travou, pokryty byly spadlými lístky a zrosenými květy. Motýlové poletovali kolem.

Ze hřbitova vracelo se právě několik lidí. Stanuli u vrat, čekajíce, až snesou rakev s vozu na máry.

»Nějaký gymnasista?«

»Ano. Tamhle je professor Vilmer; znám ho, mám hocha v tercii.«

»A z rodiny nebožtíkovy tu není nikdo?«

»Leda ta ženská v té červené sukni. A také asi ne. Podívej se, jak je nastrojená, a kroutí sebou jako páv.«

»Asi nějaký venkovský student.«

»Chudák! Tak mladý byl, teprve čtrnáct let,« vysvětloval kdosi.

»A jakou nemocí zemřel?«

»Bezpochyby z bídy, ze dření, vysílením.«

»Že jen nechají takového ubožáka se trápiti. A to mu nikdo neposkytne pomoci, a přece je tolik boháčů...«

»Ale ti mají bohatství jen pro sebe, chudý ať umře hlady.«

»A kde je asi matka?«

»Nemocna je, na umření sama. Sestra nebožtíkova je u ní. Mimo ty dva nemá nikoho. Na pohřeb mu sebrali ve škole, jak mi jeden studující povídal.«

Průvod se hnul. Napřed stařec s křížkem, za ním dva starší studenti s velmi skrovným věncem z chrpy, pak kněz, rakev — a my, totiž kvartáni s třemi professory.

Žáci kráčeli vážně, tiše. Byl to za jejich paměti první pohřeb studujícího, a možná, že ten neb onen dosud nikoho ze svých nevyprovázel do hrobu. Jen tak polohlasitě hovořili o zesnulém a samou chválu o něm věděli. Jak klidně odpočíval v rakvi mezi hořícími svícemi, když se přišli na něho podívat. Viděli ho dobře, někteří musili vystoupiti na špičky, a modlili se také všichni za něho. Zdálo se, jakoby se na ně ještě po smrti usmíval. Připomínali si, co kdy kterému z nich povídával nebo udělal. Každý chlubil se teď, že s ním býval za dobře. Jediný Stojek trvá na svém a tvrdí, že jeden ze spolužáků, jenž se teď chvástá jako nebožtíkův kamarád, styděl se nedávno jíti s Bělákem v páru po ulici, a to proto, že Bělák měl na sobě záplatovaný kabát, a druhý zase prý se mu ještě před samou nemocí vysmíval a jednou jím dokonce i strčil.

Došli na svahu pahorku k odlehlejšímu místu na hřbitově, patrně určenému pro chudinu. Tam čekal už na Běláka otevřený hrob. Úzká, malá jáma, kolem trochu načervenalé hlíny, asi tolik, aby přikryla rakev.

»Kyrie elejson...«

»Pomodleme se Otčenáš za duši v Pánu zesnulého Vincence!«

Všichni se sklánějí, kapky svěcené vody dopadající na víko rakve šelestí do tiché modlitby.

Srdcervoucí pláč a nářek zaléhá sem z blízka. V našich řadách však to není.

Asi dvacet kroků od nás zasypávají malý, dětský hrobeček. Kněz se právě vzdálil. Několik osob kupí se okolo mladé jakés ženy černě oděné a rozplývající se v slzách a snaží se odvésti ji od hrobu.

Nad tvým rovem, milý Vincku, nelká nikdo. Z těch, kteří tě sem přinesli v rakvi, nikdo neodejde se srdcem krvácejícím pro tebe nebo s vědomím, že opouští tu pod zemí, co mu bylo nejdražšího. Jen matka země pojme tě ve svou náruč a neopustí tě až v den poslední. Nerozvlní se obilí v rodné vísce tvé, nezašelestí les v Břežanech v poslední pozdrav, nerozezvučí se zvon Břežanského

kostela tobě na rozloučenou. A až vítr odvane poslední uvadlé lístky s věnce na tvém náhrobním křížku, nepřinese nikdo sem čerstvého věnce ani nerozsvítí lampičky o dušičkách; nikdo nepřijde sem na hrobě tvém se pomodlit, si poplakat. Jen tam daleko utkví tvoje bledé líčko v živé, nehynoucí paměti dvou duší, dvou srdcí. Tam v dáli neoschnou slzy, a upomínka na ubožáka studentíka, jehož si zde nikdo takřka nevšímal a na kterého zde kde kdo záhy zapomněl, rozrývati bude dvé srdcí do krvava dlouho, dlouho... Tu jedinou, první a poslední památku zůstavuješ po sobě.

Na víko rakve dopadaly v temném dunění hroudy hlíny. Hrobař byl brzy hotov, shrnul červenavou, pískem promíchanou prsť v malý náhrobek a vetkl do hlav prostý, dřevěný kříž už uchystaný.

Za hlasitého hovoru opustili i studenti hřbitov, ubírajíce se různými cestami do města, nahrazujíce si tak nyní několikahodinné nucené mlčení.

Kolem čerstvého rovu jest ticho a pusto.

Pouze ptáci, vyplašeni byvše šumotem, dávají se v blízkých houštinách do veselého zpěvu, a zrosenými haluzemi pronikají sem chvějící se paprsky zapadajícího slunce. (Pokračování.)

Črty z cesty po Slovensku.

Píše **Tomáš Škrdle.**

(Pokračování.)

Štrby a Popradské a Žabí Pleso.

Po 1. hodině odejel jsem do Vrutky. Na nádraží v Turč. Sv. Martině představil se mi red. katolických »Ludových Novin«, p. Antonín Bielek. Podivil jsem se tomu velice, neboť nikdo mne na tento katolický časopis v Turč. Sv. Martině neupozornil. Omluvil jsem se a vyslovil jsem nad tím svoji lítost a řekl jsem mu zřejmě, že mým prvním úkolem jest, pátrati všude po katolickém tisku.

Katolické »Ludové Noviny« mají 1400 abonentův, a zřizuje se pro ně družstvo.

Z Vrutky unášel mne vlak do Štrby, čili všeobecně nazývané Scorby. Slunce se vyjasňovalo, ale bylo chladno, a když jsme na ozubenou dráhu sedli, jež nás měla dovézti nahoru, ovíval nás ledový vítr. Jelo nás na ozubené dráze několik a mezi jinými starší pán s třemi syny. Všichni čtyři byli po turisticku oblečeni. Byl to p. Dr. Pštros z Berouna s třemi syny, gymnasialními studenty. Jeli Moravou na Radhošť a nyní na Tatry. Seznámili jsme se ihned, společně jsme ve Štrbi bydleli, večeřeli a večer při měsíčku jezero obcházeli. Břehy jezerní jsou pokryty lesem jehličnatým.

Štrbské pleso leží na výšině 1351 m., má plochy 20·40 ha. a jest obklopeno osmi krásnými vilami, hustým lesem a v pozadí vysokými Tatrami, z nichž nejblíže se vypíná hora Bašta (2369 m.).

Letní pobyt jest zde překrásný, ovšem velice drahý. Od nás však nájemce p. Klíma, Slovák, žádal za nocleh velice málo.

Ráno jsme se rozdělili. Moji vzácní společníci chtěli se vydati na vysoký Krivaň, já si vzal prevodníka k Popradskému jezeru a ke Smokovci. Smluvili jsme to na 4 zl. na den a nějakou tu diskreciu. Prevodník musí jíti vždy napřed a turista za ním. Každý prevodník má hůl, jež končí nahoře sekyrkou a jmenuje se valaška. O hůl se opírá a sekerkou prosekává na nejvyšších horách ledy, aby udělal schůdnou cestu.

Šli jsme sami a sami lesem, a tak mi napadlo, což aby se milý Slováček obrátil a sekerou mi do hlavy jednu vlepil, což aby..., mám při sobě pár desítek... což aby... Ale Slováček šel klidně předem dále, a já za ním, až jsme dospěli k Popradskému jezeru, obklíčenému horami. Je to samota: jezero a u něho malá, dřevěná restaurace, kdež se turisté občerstvují, kdež odpočívají a odkudž do hor vycházky podnikají. Uherský spolek karpatský nazval ji chýší Majlathovou.

Popradské pleso vlní se na prostoře 6 8 ha. Ve vodě jeho žijí četní pstruzi. S pavlače jest zvláště stkvostný pohled na horu Ostervu, kdež se pásají stáda kamzíků nezřídka 20 i 30 kusů četná.

Venku na verandě bylo mi zima, i vstoupil jsem do jizby a tam topili — bylo to dne 1. srpna. [1]) Sotva jsem si tu trochu odpočinul, výletníci na Krivaň byli tu. Prevodník, jenž je slíbil dovésti na Krivaň, jim utekl, i vzali jiného a přišli za mnou. Přemluvili mne a vydali jsme se k Mořskému oku. Myslil jsem si: i budiž, ať něco uvidím, a při tom ať něco zkusím. Vyšli jsme, zásobeni potravinami a provázeni dvěma prevodníky. Ale ta cesta: noha musí s kamene na kámen, kousek stezky je dobrý, kus zlý, tu samé kaménky, tam dále samé balvany; krok musíš úžit, ale hned zas natáhnout, dle kamení, dle balvanů. Dostavovala se únava, ale cíl cesty byl ještě daleký.

Šel jsem přímo za svým prevodníkem a stoupal jsem právě na ta místa, kam on, a tak jsem si cestu usnadňoval. Se mnou udržoval krok nejmladší člen rodiny p. Pštrossovy, malý, ale statný turista. Došli jsme Žabích jezer [2]) a slyšeli jsme ze skal hlas svišťů, což je znamením vysokých hor. Byli jsme vysoko 2262 metrů a měli jsme dostoupiti 2408 metrů. Lesy dávno již přestaly, i kleče mizely, a zůstávala holá skála, kamení a balvany a tu a tam jako malá oasa kus trávníku, svlažovaného potůčkem pramenité vody.

Šli jsme dále nad Žabí jezera (»Žabí« odtud, že kámen na skále uprostřed jezera má podobu žáby) a mezi několika balvany rozbili jsme stany. Starý pan doktor zůstával nám stále jaksi pozadu a těžko nás došel. Usedli jsme, rozvázali své zásoby a pojídali jsme šunku a chléb a žízeň zaháněli jsme vínem a horskou vodou. Okolo nás bublal potůček křišťálové vody, kol něho zelenala se tráva, dobrá to pastva pro kamzíky, ale asi 20 kroků od nás prostírala se pod

---

[1]) Učitel Karel Drož ve svém díle »Tatry« popisuje děsnou bouři noční, která ho přepadla, když se o půl osmé hodině večer vydal z Popradského plesa ke Štrbům (str. 185 a 196).

[2]) Bájí se o nich, že jsou na jejich březích zlatá zrna, jichž netvorné žáby střehou.

stínem hor veliká plocha sněhu a ledu. Šli jsme tam a koulovali jsme se 1. srpna. Ale tu prevodníci usoudili — a zdá se, že i z vlastního svého prospěchu, aby nemusili nahoru, — že by starý pán k Mořskému Oku nedošel, já byl také všecek znaven, ostatní rovněž, i vrátili jsme se s výše zpět k Popradskému plesu. Našeho rozhodnutí však velice litoval nejmladší student p. doktorův, jenž měl sto chutí vydati se nahoru. Jednou prý to přece zkusí.[3])

Můj prevodník byl luterán, i vyčastoval jsem ho v Majlathově chatě velice dobře, aby měl památku na katolického kněze. K jeho žádosti zapsal jsem mu do jeho služební knížky německy svoji spokojenost a doporučení, česky že prý by mu to málo prospělo. Za to mne napadly v říjnu minulého roku »Národní Listy«: Zeptejte prý se, povídají, prevodníka Pavla Šulka ve Štrbě, kdo prý to je: N. N., Redacteur und Katechet aus Prag.

No, to již mne mohly »Nár. Listy« celým jménem vyznačiti, poněvadž je mi lhostejno, co o mně tento list soudí a píše.

Hagi, Vesterov, Smokovec a Poprad.

Poobědvavše v restauraci u Popradského jezera, propustili jsme mého prevodníka a vydali jsme se pěšky s jedním prevodníkem ke Smokovci. Tato partie patří k nejkrásnějším, jež jsem kdy viděl. Přenocovali jsme v Hagi. Uprostřed lesa dal kníže Hohenlohe, jemuž patří valná část Tater na slovenské i polské straně, vystavěti několik vill a krásnou restauraci, a zřídil tak milý pobyt pro letní hosty a stanici pro turisty. Restaurace v této samotě jest nádherně zařízena. Mimo tři byty, jež jsme najali, bylo tu vše obsazeno.

Ráno, než se moji společníci oblékli, rozmlouval jsem delší dobu s místním hajným Vypravoval mi, že tyto Tatry koupil kníže Hohenlohe, starší bratr říšského kancléře v Berlíně. Tatuš jeho se jmenoval kníže, syn princ, ale když tatuš umrel, prevzal princ tatušovo jméno. On, hajný, umí slovensky, německy i maďarsky. Sloužil u uherského pluku, maďaři byli prý dobří chlapi, už maďarsky všecko chápal, ale když chtěl mluvit, jazyk se mu »špatne prevrácal«.

Po snídani vydali jsme se pěšky dále a přišli jsme k nové, ještě útulnější lesní tišině, k Vesterovu (Westerheim). Zde jest uprostřed lesa několik vill, ale ještě elegantněji zařízených než v Hagi. Lesní cesty byly krásně upraveny, a celé tyto lázně činily v letním slunečním jasu rozkošný dojem.

Šli jsme dále; po celé cestě, kdekoliv nás shlédli horští pastevci, běželi k nám a natahovali klobouky, prosíce za dary. Někteří nám nabízeli turistické hole, jež na pastvě robí, zdobíce je pěknými výřezy. Jeden Slováček nám i několik slovenských písní krásně zazpíval.

Konečně dostali jsme se do Smokovce (»Schmeks«, Tátra Füred), které jsou ze všech tuto uvedených nejkrásnější. Zde bydlí elegantní svět maďarský a německý, ale je zde hodně draho, a pro Slovana je tu ovzduší velice upjaté a chladné. Řekli jsme si: Je to tu krásné, ale tráviti léto bychom zde nechtěli.

---

[3]) Cestu, kterou tuto s nářkem líčím, popisuje učitel K. Drož jako ledabylou několika lakonickými slovy, jako by byl šel po krásné rovině. Byl na Gerlachu (2662 m.), na Krivani (2492 m.) a zažil jiných hrůz a nehod!

O Smokovci vypravuje učitel K. Drož toto: »Železná kyselka, chuti velmi příjemné, přiměla hraběte Czakyho, že r. 1797. založil tu v lese dům, základ to Starého Smokovce. Dnes mají Smokovce světovou pověsť, a svými nádhernými villami, úpravnými stezkami lesními, osamělými mýtinami, z nichž otvírají se široké rozhledy do kraje, svými pomníky, glorietty, svým hrdým, aristokratickým životem, pamatují na ta podivná karpatská místa lázeňská, v nichž Sacher-Masoch spřádal nitky svých pohádkově bujných a přece hluboce zádumčivých, snivých románů.«

Jako důkaz těchto slov uvádím, že brzy po nás trávili ve Smokovci prázdniny bulharští princové Boris a Cyrill. Je tam též villa Ludvíka hraběte Tiszy a arcivévodkyně Klotildy. Pijí se tu sladké a minerální vody, mléko a ovčí syrovátka.

R. 1876. založeny byly asi na pět minut vzdálenosti lázně, Nové Smokovce, léčebný ústav pro chorobné na plíce. R. 1881. založeny pak třetí lázně ve vzdálenosti asi čtvrt hodiny: Dolní Smokovce.

Smokovce udržují omnibusové spojení se Štrby a městem Popradem, a ze Smokovce a zpět z Popradu jede kočár za kočárem. Rozloučiv se s milými krajany, vsedl jsem do fiakru a jel jsem do Popradu. Kočí mne obelhal, řka, že jede vlak k Vrutkám v 1 hodinu s poledne, ale jel až v půl čtvrté odpoledne, i sešel jsem se ve vlaku opět s berounskými turisty a jeli jsme společně až do Vrutek: já se ubíral k národním slavnostem v Turč. Sv. Martině a moji krajané do Trenčína a do Trenčanských Teplic.

Poznamenávám, že na cestě ze Smokovce do Popradu viděl jsem na polích — 2. srpna — uzrávající žito, ale pšenice, ječmen a oves byly ještě zelené jako brčál.

Národní slavnosti. v Turč. Sv. Martině.

Každý rok na počátku srpna koná Musealná společnosť v Turč. Sv. Martině valné shromáždění a s tím se spojují divadlo i jiné schůze: ženské a studentské, taneční zábava a vycházka do hor. Sejdou se tu Slováci z celé vlasti, katolíci a luteráni, a svorně se snášejí. Těší se na to jako děti.

Ve vlaku sešel jsem se s Čechem, p. Fr. Pojarem, dílovedoucím v jisté továrně na Slovensku. Jel také do Turč. Sv. Martina; jeho laskavostí přibrala mne Slovenka, pro kterou přijel povoz z Turč. Sv. Martina, na vůz, a tak jsem se dostal ještě do divadla. Jinak bych byl divadlo zmeškal, neboť po dráze nebylo z Vrutek do Sv. Martina spojení.

Dosud jsem viděl všude zuboženou slováckou ráji: pasáky, služebníky, chudé rolníky, ženy s ranci na zádech, s dětmi v pouhých košilkách, bosé, v hrubých kožiších, bídných halenách, — tak to jezdí po dráze, tak to chodí kol dráhy, v dědinách a ve městech ve všední dny — zde však jsem spatřil slovenskou intelligenci, pány i dámy a kněze katolické i luteránské. Divadlo bylo nabito. Hráli lidový kus: »Strídža zpod Hája« (»Čarodějnice z Háje«), vzatý z venkovského lidu a propletený lidovými obyčeji a písněmi. Divadelní kus jest položen na základ přesně katolický, na divadle byl docela i katolický kříž. Autorem jest Čech Fr. Urbánek, na Slovensku usazený; je statkářem a poštmistrem v Dohnáni u Púchova.

Obecenstvo uznalo plnou měrou jeho talent, a na jevišti byl mu za hromového potlesku odevzdán vavřínový věnec. Tiskl jsem mu vděčně ruce, neboť jsem byl jeho divadlem velice povznesen.

Po divadle nastala v divadelní dvoraně nenucená zábava při hudbě a při zpěvu. Byli tu hosté z Polska i z Čech a z Moravy několik alumnů. Také slovenské kolonie v Rusku, Americe, Rumunsku a Německu vyslali sem svých zástupců; byl to tedy v pravém smyslu národní svátek.

Když jsem dlel poprve v Turč. Sv. Martině, chovali se ke mně luteráni celkem velice laskavě, ano, když jsem se večer ubíral z kasina, loučila se společnosť se mnou velebným zpěvem: »Mnogaja ljeta.« Ale když jsem se vrátil, viděl jsem všude studený chlad, ten onen promluvil slovo, jiný se mi vyhnul. Jsem zvyklý boji a jsem zvyklý i takovémuto počínání oproti své osobě, i táhl jsem se zpět. Myslil jsem si, jsem prononcovaný klerikál, a to se mezi luterány rozhlásilo, a odtud vane ke mně chlad. No budiž; proto jsem do Sv. Martina nešel, abych se tu zalíbil luteránům. Jsem katolický kněz vždy a všude a jsem hrdý na to, že jsem počítán mezi bojovné klerikály. Ale věc měla, jak jsem se později dověděl, jiný háček. Mezi tím totiž, co jsem vzdáliv se z Turč. Sv. Martina, obcházel krajiny kol Tater, zaslána byla do »Národních Listů« v Praze lokálka, že o dnech slavnostních budou konati katolíci v Turč. Sv. Martině pod mým předsednictvím poradu o zařízení katolické tiskárny. Aha, pravil jsem si, už znám příčinu mrazivého chladu při návratu do Turč. Sv. Martina. Byl jsem tedy předsedou porady katolíků, ale já o tom předsednictví nevěděl, a nikdo mne k tomu nevolil, neboť jsem ani jednoho katolického kněze, s nimiž jsem se v Turč. Sv. Martině sešel, dosud vůbec neznal a s nikým si jakživ nedopisoval.

Nežli jsem se večer z kasina vzdálil, požádalo mne několik katolických kněží slovenských, abych se příštího dne ráno súčastnil s nimi porady o katolických záležitostech, což jsem slíbil.

Nazejtří sešli jsme se katoličtí kněží v katolickém chrámě. Farář maďaron schválně odejel, ale dovolil zde sloužiti kněžím mše sv. Jindy to zakázal všem, i starému učenému Kmetovi, předsedovi Musealnej společnosti. Ale kostelník do chrámu nepřišel, a tak jsme tři kněze v roucha oblékli, hoši u oltáře přisluhovali, a my jsme konvičky od oltáře k oltáři dle potřeby přenášeli. Tři kněží sloužili mše sv. a my ostatní jsme se v lavicích modlili. Vzkázal jsem tuto nešetrnosť kostelníkovu p. faráři po jednom katolíku a vzkázal jsem mu i to, že jeho kostelník nikdy před sanctissimem nepoklekne, jak jsem to v neděli před tím viděl na vlastní oči.

Po službách Božích snídalo nás několik katolických kněží u občana luterána a několik luteránských kněží u občana katolíka. Já při tom vyvedl velikou hloupost: abych se po mši sv. u svého katolického hostitele p. Ďuro Čajdy nezdržel a jemu nemusil říkati, kam jdu a v čas se do katolické porady dostal, odřekl jsem chystané snídaní u katolíka a zaveden jsem byl nevědomky na snídaní k občanu luteránovi, v jehož bytě nalezl jsem pro nás katolíky potupný obraz: Soud Mistra Jana Husi v Kostnici. Za tento poklesek jsem se před p. Čajdou věru styděl a prosím ho za odpuštění.

Potom mne zavedli katoličtí kněží k zvláštní poradě, v níž jednali o založení katolické tiskárny. Prosili mne za pomoc, i slíbil jsem jim, že udělám, co je v mé moci, budou-li podmínky, jež jsem si ve stanovách míti přál, splněny, a také jsem ihned za sebe splatil podíl 30 zl.

Zde jsem získal druhého referenta pro »Katolické Listy« a dal jsem mu číslo ligy; prvního jsem získal u Trnavy, ale ke škodě Slováků samých nenapsal žádný z nich do »Kat. Listů« podnes ani řádky. Farář Andrej Hlinka mi přislíbil, že mi napíše do »Vlasti« veliký článek o Slovensku. Vůbec jsem se snažil, abych navázal bližší spojení katolických Slováků s katolickými Čechy a s námi kol »Vlasti«. Od té doby dostávají »Ľudové Noviny« a »Národnie Noviny« všecky naše časopisy, my zase tyto, a Musealné společnosti daroval výbor družstva všecky naše knihy a zašle i další, které vydá.

O činnosti katolických Slováků věděli jsme málo, a oni o naší katolické práci také málo; když byli slovenští kněží na národopisné výstavě v Praze, šli se informovat o katolické věci k — Dr. Herbenovi, a ten před nimi urážel jejich náboženské přesvědčení. Poslal je k P. Žákovi a od té doby bere si jeden z nich »Obranu«, druhý »Vlasť«.

Byli rádi, že poznali cíle družstva Vlasť, a já byl šťasten, že jsem zde viděl výkvět slovenského katolického kněžstva, ovšem u skrovném počtu. neboť tu nebyli všickni. Zvláště mne zajímal farář Andrej Hlinka. Je to mladý, hezký, štíhlý muž, plný vlasteneckého zápalu a ohně. »Jihlavské Listy« (č. 23, 6. května 1899.) o něm píší: »Hlinka proběhl již všemi soudy. Byl vyšetřován pro přestupek vojenského zákona, pobuřování proti vrchnosti, pro pytláctví, ač jakživ pušky neměl v ruce, pro padělání veřejných listin, rušení pokoje . . . byl však vždy osvobozen.«

Šli jsme do divadla do valné hromady Musealné společnosti. Předseda, katolický farář Andrej Kmet, zahájil schůzi vědeckou přednáškou. Mluví krásně a ovládá obor své vědy zcela.

Po řeči předsedově, jež k návrhu luteránského faráře vyjde tiskem, podávali zprávy: tajemník A. Sokolík a pokladník Andrej Halaša. Spolek měl příjmů 7259 zl., vydání 3073 zl. Společnosť koupila sbírku národních výšivek za 1000 zl., ale uhradila toto vydání sbírkami, sebranými hlavně mezi katolickým duchovenstvem. Každému dárci provolalo shromáždění slávu. Společnosť má členů: zakládajících 102, řádných 435. Vláda maďarská darovala společnosti 300 zl.

Následovala ještě přednáška Jos. L. Holubyho o Hradiskách zemiansko-podhradských, a schválen byl rozpočet pro budoucí rok.

Při volbě výboru předseda se děkoval. Nebydlí prý v místě, nemůže svůj úřad dle potřeby zastávati, a proto odstupuje a navrhuje na své místo muže povolanějšího. Povstává luteránský farář a velebí zásluhy katolického faráře Andreje Kmeta o Musealnou slovenskou společnost a navrhuje, aby byl znovu zvolen. Celé shromáždění vítá tato slova nadšeně, a Andrej Kmet je zvolen za předsedu znovu a jednohlasně. Vůbec veškeré jednání dělo se při valné hromadě Musealné společnosti jednohlasně a svorně.

Mezi shromážděním odešly dámy do valné hromady »Živeny«, damského to spolku, jehož účelem jest, slovenské dívky a ženy národně vzdělávat a vychovávat a zachovati národní výšivky. »Živena«

má 10.445 zl. hotových peněz, a cena ženských uměleckých prací převyšuje tento kapitál. Spolek zašle prosbu k ministerstvu osvěty, aby mu dovolilo zřídit domácí hospodářskou školu pro ženskou mládež, ze školy vyšlou. Spolek vydává časopis »Letopis Živeny«. Předsedkyní jest Elena Šoltészová.

Ve zvláštní místnosti konali poradu studující.

Po skončené valné hromadě Musealné společnosti oznámil redaktor Ambro Pietor, že při konkurse na nejlepší divadelní kus přiřčena byla cena — nevím již, zda 50 či 100 zl. — panu Františku Urbánkovi.

Po schůzi Musealné společnosti sešli jsme se v hostinci, luteráni a katolíci; s námi se živě bavili dva velice inteligentní kněží luteránští. Svetozar Hurban Vajanský přistoupil ke katolickému faráři, vzal ho okolo krku a pravil: Vy jste duše katolická, a já duše luteránská, a oba se milujeme.

Po celý den procházeli se četníci s nasazenými bodáky městem a kroužili hlavně kolem národního domu. V čas banketu dostavil se na galerii vládní komisař s dvěma písaři a pozoroval a zapisoval. Seděl právě nad mojí hlavou. Působilo to trapně na celé shromáždění.

Před banketem skládali jsme se na pivo, a donášeli nám je z cizích hostinců, doma je čepovati nesmějí.

Banketu předsedali Jan Francisci, bývalý vrchní župan, a Elena Šoltészova. Před banketem povstal Jan Francisci, promluvil krátkou řeč a vyzval pěvecký sbor na jevišti shromážděný, aby zapěl modlitbu: »Otče náš«. Celé shromáždění při modlitbě stálo, a katolíci sepjali ruce.

Při banketě střídala se hudba se zpěvem, a mezi tím byly pronášeny přípitky. Když hudba zahrála »Hej Slované«, povstalo celé shromáždění a zpívalo spolu. »Tomu nahoře« bylo při tom arci horko. Vůbec při banketě a v meziaktí při divadle hrány byly většinou české písně. Byl jsem při tom jako doma.

Mezi hosty viděl jsem také lékaře ze Žiliny, Dušana Malkovického, Tolstojovce, jenž vydal ve slovenčině »čisté evangelium Kristovo«. Co se mu totiž v evangeliích nelíbilo, to vynechal, a co se mu líbilo, to vydal, a »čisté evangelium Kristovo« bylo hotovo. Kniha vyšla u Karla Salvy, bývalého učitele luteránského a nyní majitele tiskárny v Lipt. Ružomberku. Kniha ta budí pohoršení jak u katolíků, tak u luteránů a vrhá divné světlo i na tiskárnu, kde vyšla. Red. Svetozar Hurban Vajanský dal mi 1 ex. a ostře ji v »Národních Novinách« odsoudil.

Byl jsem znaven po dlouhém cestování, a zpěv a hudba a nezvyklý pro mne šum — to mne unavovalo; k tomu čekala mne noční jízda na dráze, i vzdálil jsem se a dobře jsem se vyspal. Večer ztrávil jsem u svého hostitele, p. Duro Čajdy, red. »Černokniažnika« a spoluredaktora »Národních Novin«, kdež jsem byl mile přijat a pohoštěn, — začež srdečně děkuji, — a vida, že se celá rodina strojí do taneční zábavy, rozloučil jsem se a odešel jsem na nádraží.

Dne 4. srpna vyšli si účastníci Turčianských slavností na Stráně. Na výletě byli služný a četníci schováni v křoví okolo slovenských výletníků »ako horské sluky«.

O slavnostech Sv.-Martinských rozepsaly se skoro všecky maďarské časopisy a snesly dohromady o Slovácích bahno špíny a nadávek. Jediný, jenž zachoval slušný ton, byl dopisovatel »Budapesti Hirlapu«.

Nežli opustím Slovensko, zmíním se ještě o některých záležitostech. První týká se p. Dr. Carrigue Masaryka.

V týž čas, co jsem byl v Turč. Sv. Martině, bylo tam mezi slovenskou intelligencí veliké vzrušení a rozhořčení proti Dr. Carrigue Masarykovi, jenž tráví léto blíže Turč. Sv. Martina. Přičítají mu, že svedl jejich mládež v Praze, aby se proti starším pracovníkům pozvedla a šla vlastní cestou. Poslechla prý a vydává již svůj orgán »Hlas«. Národ malý a již se trhá, a příčinou prý jest Dr. Masaryk! S kýmkoliv jsem mluvil, každý o něm mluvil s největším opovržením. Pravili mi, že mládež jejich, jdoucí do Prahy na studie, jest pro jejich národnosť ztracena, přidržujíc se Masaryka a Tolstého. Rozhořčení bylo takové, že se Dr. Masaryk nesměl v Turč. Sv. Martině ani ukázati, jinak by se mu tam bylo přihodilo něco lidského.

Slováci se domnívali, že má Masaryk v Čechách mnoho přívrženců. Řekl jsem jim, že měl, ale že je stále ztrácí, a to hlavně od té doby, kdy se ujímá sociálních demokratů. My katolíci však že jsme byli jeho odpůrci vždy a zůstaneme jimi i dále.

Vliv, který měl Masaryk na Slovensku mezi staršími národovci, ztratil nyní nadobro — kromě u studentů. Kéž jej ztratí i v Čechách!

Druhá věc, o níž se zmiňuji, jest žalařování slovenských redaktorů. Když jsem byl v Turč. Sv. Martině, seděl ve státním vězení red. »Národních Novin«, Isidor Žiak. V zimě odešel do vácovského státního vězení Ambro Pietor a pobyl tam 6 měsíců bez dvou dnů. Dva měsíce a dva dny mu odpustili. »Národnie Noviny« ze dne 13. června vítají ho srdečně v domácím kruhu.

Ale v čase, když se Ambro Pietor chystal ze žaláře na návrat do své vlasti, odsouzen byl do vězení nový red. »Národních Novin«, »znamenitý, ako včelka pilný, skromný na vonok, vnutorne pevný a ustálený spisovatel Jozef Skultéty, osnovatol a dlhoročný redaktor »Slovenských Pohladov« (»N. N.« ze dne 13. června 1899.). Uveřejnil v »Národních Novinách« články universitního profesora Baudouina de Courtenaya: »Slováci a koruna sv. Štěpána« a spáchal čtyřnásobný přestupek proto, že je článek uveřejněn ve čtyřech číslech. Obdržel tři týdny státního vězení a zaplatí 150 zl. pokuty a soudní útraty. A politický soud porotní visí nad 32 občany martinskými za to, že přivítali souzeného, ale ještě pravoplatně neodsouzeného Ambro Pietora, a »Národnie Noviny« čeká zase nový soud pro výňatky z řeči Florinského.

I žalují »Národnie Noviny« v čísle 67. ze dne 10. června 1899. takto: Otcovi (básníka Sv. Hurbana) bol odhalovaný pomník; tu žandári nepustili na cintorín (hřbitov) ani najbližšej rodiny, vdovy a detí. V hlbinách duše svojej urazený syn napísal o tom článok,[4]) Národnie Noviny boly zapravotené a syn-spisovatel prišiel do väzenia na — celý rok.

[4]) »Hyenismus v Uhrách«. Národnie Noviny 1892., číslo 107. Pred súdom 17. dec. 1892.

Vyšiel v nich tichý článok o tom, že nech si Sasi sedmohradskí dôverujú Bánffyho vláde, Slováci a s nimi Srbi a Rumuni nečakajú od tej vlády ničoho dobrého a spravedlivého.[5]) I preto bol process, a pôvodca dostal sa do Vacova.

V úradnom, ministerstvom kultu vydávanom časopise vyšiel súbeh na učitelskú stanicu v slovenskej obci. Súbehom tým hladali takého učitela, ktorý by vedel a mohol pomaďarčiť tú slovenskú obec. Národnie Noviny ozvaly sa vo veci krátkym článočkom: a process bol hotový, pisatel odsúdený.[6])

Roku 1893. svätili sme storočnú pamiatku narodenia Jána Kollára, v rodisku jeho Mošovciach, i v Sv Martine. Tichých, minulosť spomínajúcich, výtržnosti sa nedopúšťajúcich, nikoho nevyzývajúcich dali nás žandármi rozháňať ešte i po privátnych domoch. Osobná svoboda, práva našich spolkov boly brutálne urážané za viac dní. K ministrovi telegraficky posielali sme žalobu za žalobou, prosili ochranu proti vrchnostenskému násiliu, kde už životy boly ohrožované; ale vo vysokom Budíne páni zapchali si uši. Keď nebolo možno dovolať sa u ministerstva vybavenia týchto a ešte iných podobných rekursov slovenských (temer za dva roky!), Národnie Noviny doniesly článok »Politické banditstvo«.[7]) Miesto vybavenia rekursov dali nám process, a trest bol nie štátne väzenie, ale žalár, 4-mesačný.

Alebo, v Nitrianskej stolici pôvodné slovenské mena obcí úradne menily na maďarské: Národnie Noviny upozornily obce v tej veci na zákon,[8]) a — dostaly process, boly odsúdené. V Pešti suroví kapitalisti, ako majitelia tehelní, vyciciavali šťavu ludu — robotníkov — že o tom vyšly na javo desné veci. Robotníci tí boli Slováci — naša krv. Nemaly sa ozvať Národnie Noviny?[9]) Process nevystal; zodpovedný redaktor, odsúdený na 8 mesiacov, je ešte i teraz vo väzení pre tieto dva články.

Alebo: peštianske noviny chcely balamutiť Rumunov a písaly o maďarsko-rumunskej alliancii. Národnie Noviny povedaly, že to falošná nôta,[10]) i boly zažalované. V jednej liptovskej obci hodili sa na rodičov so žandármi, že nedávajú svojich detí (3—5-ročných) do maďarskej »óvody«: Národnie Noviny sa ozvaly,[11]) a — bol process. O pár dní písaly, čo všetko robí sa v Uhorsku pod heslom »ludu pomáhať«,[12]) a tiež dostaly process. Väzenie bolo 8-mesačné.

V apríli 1898., v lomoze svojich processov, ale s tichým duchom, bez náruživosti, rozjímaly naše noviny o jednej chorobe politického i spoločenského života v Uhorsku, o megalomanii.[13]) Pravotili ich, odsúdili na väzenie i — ako zakaždým — na citelnú peňažitú pokutu.

---

[5]) »Nehladaj u čerta svätenú vodu«. Roku 1895. číslo 20. Před súdom 3. oktobra 1895.

[6]) »Maďarisátorská nehanebnosť«. Roku 1895., číslo 27. Pred súdem 6. februára 1896.

[7]) 1895., číslo 59. Pred súdem 9. marca 1896.

[8]) »Paralysa progressiva«. 1897., číslo 100. Pred súdom 23. júna 1898.

[9]) »Otrokárstvo hore i dolu«. 1897., číslo 159. Pred súdom 23. júna 1898.

[10]) Maďarsko-rumunská alliancia«. 1897., číslo 223.

[11]) »Herodes«. 1897., č. 242.

[12]) »Ludu pomáhať«. 1897., číslo 246. Pred súdom, spolu s dvoma predošlými, 18. apríla 1898.

[13]) »Megalomania«. 1898., čísla 85, 86. Pred súdom 20. oktobra 1898.

Teraz ideme pred súd preto, že sme nezamlčali, čo píše o nás za hranicou vážny muž, universitný professor, ako jazykozpytec široko známy po svete, ktorý bol u nás, videl a zkúsil všeličo.[14])

A ještě toto: Slováci v Uhrách podali 25. dubna t. r. předsedovi ministerstva Kol. Széllovi žádosť, aby dovoleno jim bylo pořádati sbírky a zříditi spolek pro založení slovenského gymnasia. Podobná žádosť podána byla 31. prosince 1896. tehdejšímu ministru vnitra Perczlovi. V neděli dne 4. června t. r. dostal podavatel Pavel Mudroň vyřízení, že žádosti vyhověno býti nemůže, poněvadž prý v Uhrách o vyšší vzdělání jest už dostatečně postaráno, totiž ústavy maďarskými. Žádosť Slováků opírala se o jasné znění národnostního zákona z r. 1868., čl. 44., jímž všem národnostem zaručuje se vzdělání v jazyku mateřském. Ale pro Slováky v Uhrách není práva, zákona a spravedlnosti. Tři miliony Slováků jest v Uhrách postaveno mimo zákon.

Při prvém pobytě v Turč. Sv. Martině zavedl mne básník Svetozar Hurban Vajanský do vinárny. Vínko mi zachutnalo, i zašel jsem si tam při druhém pobytě zase. A tam jsem našel pána, jenž mi vypravoval zajímavé věci. Studoval v Báňské Bystřici a měl ředitelem gymnasia Matěje Růžičku, saecul. Benediktina, a já měl téhož Růžičku ředitelem v Jindř. Hradci. Byli jsme hned upřímnými přátely, neboť jsme se oba chválou o zvěčnělém p. řediteli rozplývali. Hovor náš byl velice živý a točil se stále okolo našeho, nám oběma milého p. ředitele! Hle, jak dlouho trvá památka v srdci po dobrých učitelích! (Dokončení.)

Nejnovější literární směry na Jihoslovansku.

Píše **Fr. Štingl.**

Žijeme v době všeobecného přechodu a převratu. Všude se opouštějí staré cesty a hledají se nové, které nejsou vždy pravé. Dle slov Písma sv. vlévá se nové víno do nových nádob; ale mně se zdá, že ty nové nádoby nejsou všechny pevné a trvanlivé; a co se do nich vlévá, není vždy dobré, zdravé, pravé víno, jež rozveseluje srdce lidské... Jako jinde, tak se nám oznamuje též nová víra na literárním poli. Je-li však tato nová víra též pravou, to jest jiná otázka... Ano, velikého převratu jsme se dožili též v belletrii, která se právem nazývá květem duševního života toho aneb onoho národa. Kde jsou ty doby, kdy jsme »věnce vili« a snili s »hochem u potoka«; kdy jsme s Wertherem cítili sladkobolné boly srdce; kdy jsme s duší hledali »Řekův země« s panenskou Iphigenií! Nezdá-li se nám, jakoby člověk slyšel staré báje z minulých století? A přece nejsme ještě sivými starci; pouze na skráních nám trochu vlasy zbělely. A co čteme nyní, co jest duševní potravou nynějšího rodu, co plní na-

[14]) »Slováci a koruna sv. Štefana«. 1898., čísla 239, 240, 260, 286.

děním dnes naši mužskou a ženskou mládež? Francouzská »Nana« a ruský »Dim«! — Jaký pokrok, jaký rozvoj! Mně se však zdá, že tak náhlý rozvoj není zdravým, přirozeným. Ta slova má se týkají zvláště belletristického života. Tvrdí-li někdo, že nám Slovincům tento nový zjev neškodí, mýlí se. Nepřevalila-li se ta povodeň dosud přes slovinské hranice, pomysleme, že nežijeme na nějakém mořském ostrově, odloučeni ode všeho lidstva.

»Jako nová ženská móda, tak přijde též tato nová nemoc k nám, byť i později.« Tak napsal ještě před nedávnými lety známý slovinský aesthetik Jos. Stritar; a vskutku: velmi brzy vnikly nejnovější literární směry nejen na Slovinsko, ale i do Chorvatska a Srbska. »Na všech koncích a krajích povstávají slovinští realisté a realistky, ano již i dekadenta máme,« chlubí se Fr. Govekar, hlavní zástupce a vůdce slovinských realistů v jedné odpovědi slovinským katolickým kritikům. Ta »zlatá nadějeplná mládež« na středních školách založila si časopis »Nova nada«, kdež převládá realismus a materialismus, kde se mládež rozohnívá pro Zolu, Tolstého, d'Annunzia atd.

Slovinští, chorvatští a srbští akademikové ustanovili si v Praze »Novo Doba«, honosící se svým vědeckým materialismem. Srbská, chorvatská a slovinská moderna seskupila se kolem časopisu »Mladosť«, věnovaného moderní literatuře a umění. Mezi spolupracovníky »Mladosti« byli (neboť již nevychází) E. Zola, G. Brandes, V. Vereščagin, Lemaître atd. — Tedy také již mezi Jihoslovany pronikly ony literární směry, jejichž znakem jest vlastně negace všeho reálného: negace náboženských a přirozených pravd, jež přímo aneb nepřímo učí materialismu a pantheismu; bezbožnosť a nemravnosť jest jejich předmětem. Ve všech povídkách a románech těchto směrů jest jen tma, všude jen rány, hniloba.

Svůj »konfiteor« vydala jihoslovanská moderna v »Lj. Zvonu«, který napsal Borut, opíraje se o článek německého umělce a spisovatele Hermana Bahra, »Schweine«. Jádro celého pojednání spočívá ve větách: »Pro uměleckou tvorbu hodí se kterékoli lidské city a rovněž kterékoli formy. Každý může psáti a malovati cokoliv a jakkoliv, jen když má cit, a též jiný cítí s ním.« »Vymaluje-li někdo,« píše Borut ve svém pojednání, »několik prasátek, a tato nejsou jen výhradně prasátka, nýbrž zároveň representanty dumající skromnosti, tichého štěstí a vroucí oddanosti, jest původce tohoto obrazu též pravým umělcem právě tak, jako ten, který hledí dosíci stejného úspěchu obrazem, řekněme třebas krajinské aneb klášterní idylly.« Není divu, že takovými zásadami prodchnuté literární práce vzbudily na Jihoslovansku mnoho podivení a též odporu. V jihoslovanském písemnictví nastala v posledním čase sice jakási stagnace, ale takovými plody se mu nepomůže na nohy; takovými plody se pro písemnictví nezískají ani dost málo ti, kteří snad se k němu posud macešsky chovali. Na Jihoslovansku jsou totiž též ještě poměry, jaké byly a snad ještě jsou třeba také — u nás. Člověk si předplatil »Neue freie Presse«, nějaký úřední list, »Wiener Mode« a »Gartenlaube«. Koupil si někdy některý svazek románů od Marlittové, byl členem »Matice«, šel častěji v roce do »Národní kavárny« — a všichni ho nazývali »nadšeným vlastencem«, jenž se obětuje pro národní věc. A teprve, byl-li předplacen na nějaký národní belletri-

stický časopis, pak byl nejméně mecenášem, podpůrcem krásné literatury atd. A nyní uprostřed tohoto, jak tito podpůrcové literatury říkají, »idyllického, krásného míru« — najednou se tlačí do popředí několik hošíků, mokrého ještě nosu a úst, která ještě zavánějí mlékem . . .« Velmi dobře a trefně odsoudil tyto nové směry lublaňský »Katoliški Obzornik« v několika důkladných článcích. Rovněž skoro všechny chorvatské listy, docela i ty, které se zdály plovati v témž proudě. Záhřebský »Katolički list« na př. napsal o 6. (posledním) svazku »Mladosti«: »Kdo má v sobě ještě trochu křesťanské ethiky, a komu následkem výchovy v mládí zbylo jen trochu aesthetiky, hnusem naplněn, odhodí tento svazek. Neměli jsme dosud v rukou časopisu, jenž by byl od prvé do poslední stránky tak nemorální jako tento svazek »Mladosti«. Jsou tu nejlascivnější nudity v nejhorších posicích, křesťanská morálka a aesthetika se tu hnusným blátem znečišťuje, a to všechno pod jménem umění a krásného písemnictví. S největší bolestí odhodí z rukou tento časopis, kdo pomyslí, že jej založila mládež, a že mládež v něm hledá své ideály. Rádi bychom viděli dívku, která by se nezarděla, když otevře jen první stránku »Mladosti« a začne čísti úvod Š. Gjalského o kapitolské Venuši... Víme, že jest v belletrii možný pokrok, obrození, nový duch, nový směr, ale to, co začal Gjalski, není pokrok, není obrození, to jest bahno, kult nemoralnosti a dekadence ducha . . .«

»Narodna misao« v posudku o »Mladosti« napsala: »To, co G. Jeny napsal o emancipaci žen se strany negativní, hodí se i pro naše srbské, chorvatské a slovinské ženy, avšak co napsal se strany positivní, má větším dílem cenu jen pro ženy francouzské, německé a anglické, ale nikoliv pro naše, jež čtou romantické povídky se stejnou chutí, ať jsou 60 let staré či jen 16leté. Věříme, že našim dívkám budou se líbiti povídky, jako jsou »Okovi«, »Marijana«, »Cesarine«, ale stanou se takovou četbou samostatnými ženami, jakých bychom si přáli? Duševní prázdnota našich žen jest mnohem hlubší a širší, ale že by ji mohly vyplniti takové myšlénky a city, nevěříme, nebo může se též říci, ona prázdnota jest ještě tak malou, že ji takové věci úplně uspokojí, a my budeme míti i na dále buď loutky aneb kokety.« — Konečně sama »Mladosť« ve článku »Mlada Hrvatska« (sepsal A. Grado) pochybuje o tom, zdali jest vhodno zavésti do Jihoslovanska, zvláště do Chorvatska, nejnovější literární směry. — Ještě do nedávna bojovali Chorvati pro svá národní práva a bojují ještě i dnes. A jak se samo sebou rozumí, nepodařilo se jim, aby se uzavřeli oproti velikým ideám, jež se po světě šíří. Není tedy divu, že nové idey vnikly i do písemnictví. Prohlédněme letem chorvatské písemnictví od prvého počátku. Dubrovnická literatura není nic jiného, nežli historický monument. Není ani národní, ani sociální. Dubrovnická literatura by mohla býti psána v latinském, italském, francouzském aneb kterémkoli jiném jazyku, a ničeho by neztratila ze svého charakteru. Po dubrovnické literatuře následuje — vyjímajíc několik řídkých zjevů ve Slavonii — písemnictví národního obrození. To jest písemnictví národní — literatura tendenční. Úkolem jeho bylo vychovávati dobré Chorvaty, a tomu úkolu dobře dostálo. Po této době trvala jen krátký čas škola romantická, jež v chorvatském písemnictví nezanechala mnoho plodů. Moderní chorvatská literatura začíná Gjalskim. Gjalski, moderní formou i myšlénkou,

uvedl prvý do chorvatského písemnictví sociální moment. To jest kriterium chorvatské moderní literatury, že jest sociální. Mladé Chorvatsko opírá se o moderní literaturu se znakem snobismu a dekadence. A Chorvati nemohou býti s těmito novými směry spokojeni. Nemají své národní samostatnosti, nemají sice socialismu, ale mají dosti sociální bídy. »Lituji,« píše Grado, »že musím konstatovati, že mladé Chorvatsko nese na sobě znak úžasného pessimismu. Raději bych viděl Chorvatsko optimistické a plné nadějí. Než, takový jest duch času. Odcizeni sociálnímu životu a církvi, hledáme po tomto světě nové idey a nenalézajíce jich, otravujeme si mladý věk. Otravujeme si jej vědomky. Prosím vás, co jsou kavárny jiného, nežli rendezvous samovrahů. Nejdříve káva, pak »tabák a naposled lektura, jež nám ubíjí síly.« — A takového přepychu, ubíjeti vědomky své síly, nemohou si jihoslovanská plemena dopřáti. Toho přesvědčení dospěla i »Novo Doba«, jež se zdála plouti v nových proudech a je obhajovati. Neboť všechny větve jihoslovanského národa, Chorvati, Srbové a Slovinci žijí v době, kdy ve svém nejsou svými, kdy se jim krok za krokem odnímá půda pod nohama a ubíjejí podmínky národního života. Rolnictvo, pravé, zdravé jádro národa klesá hmotně i mravně, školy se odnárodňují, do všech oborů vědy a umění, jež vyrostly na národní půdě, vlévá se tajným způsobem snaha, aby se odštěpily od národní půdy. V době, kdy by bylo potřebí, aby si mládež duševně silná, vzletných myšlenek a pevného charakteru, podala ruce, aby prospěla vlasti, v té době nemá nic jiného na práci, nežli aby ovoce, lépe řečeno bludný omyl evropské superkultury vštěpovala do srdce a ňader národa, a to jen proto, aby se neřeklo, že Chorvati, Slovinci a Srbové nemají »moderny«. — Končím tuto zprávu, kterou jsem schválně sestavil z citátů různých jihoslovanských časopisů, aby se mi jako dříve kdesi kdysi nevyčítalo, že přeháním, slovy Dr. A. Ušeničnika, redaktora »Katol. Obzornika«, která podepíše zajisté každý čtenář »Vlasti« se zřetelem i na českou modernu: »Uznáváme, že nové směry rostou, že mají úspěchy. Ale nesesílil je cit krásy. Sesílilo je nepřátelství proti křesťanství a — zvířecí pudy. Těm, kterým moderní výchova vyrvala víru ze srdce, těm, které potopila »moderna« v materialismus; těm ovšem nejvíce se líbí materialismus též v umění a belletrii. A těm, již s Darwinem moderně myslí, že v člověku vězí »bestia«, že člověk jest, jak praví Nietzsche, jen »plavovlasé zvíře«, těm ovšem zase nejvíce se líbí to, co dráždí a vzbuzuje zvířecí instinkty. Ještě jednou: Tvrdíme, že nový směr nemá žádné dobré stránky. Jakýsi realismus jest odůvodněný. Ale realismus, jenž není realismus, jenž jest negací všeho, co jest v lidstvu dobrého, svatého a ušlechtilého, proti takovému realismu budeme bojovati vždy. Snad bez úspěchu — toho nevíme. Ale to víme, že bojujeme s čistou vlasteneckou láskou pro nejlepší věc. — Lékárník přilepí na skleničky, ve kterých jsou jedy, umrlčí hlavu, přitiskněte též vy, moderní spisovatelé, kteří učíte, že umění všechno smí, svým tvorbám na čelo — umrlčí hlavu. Neboť nikdo neví, nenabízíte-li nešťastným rodákům — jedu! Mužů, kterým jsou prasátka representanty dumající skromnosti, tichého štěstí a vroucí oddanosti — takových mužů se boj, můj národe!«

V ranní chvíli.

(Věnováno Janu Halouzkovi.)

—•—

Pane, který slunci vzcházet dáváš.
i nejdrobnějším zrnkům požehnáváš,
já stopu Tvoji délkou světa měřím
a ze všech sil svých pevně v Tebe *věřím;*
a *doufám,* že — až nohy moje klesnou —
mě neuvrhneš v temnou propasť děsnou.
Množ, Pane, *lásku* mou, ať k Tobě v zoři
má duše plyne jako řeka k moři! —

Jan Ev. Nečas.

Kněží — přátelé studentstva.

Píše Fr. Kohout.

V poslední době čím více tím zřejměji proniká na veřejnosť boj o studentstvo, »naději národa«. Není strany v národě, která by nechtěla nebo již činně se nesúčastnila tohoto boje. Bylo stále dobře, dokud katolická církev nezasáhla i sem. Jak se to však stalo, tu spojily se všecky nepřátelské strany, od indiferentistů až k radikálním atheistům, a zahájivše špinavou střelbu ze svých novinářských děl, vyslaly celé kohorty lží a pomluv, aby zastrašily a zničily odhodlané bojovníky za věc církve; a to za věc spravedlivou! Pravíme spravedlivou, protože nikdo zajisté nemá většího práva na mládež vůbec a studentstvo zvláště, než církev. Ona má již právo historické; neboť nebude zajisté člověka, který by neuznal, že všecko střední i vysoké školství jest prací jenom církve katolické. Dokud jí nebylo, nebylo ani systematicky upraveného školství. Tehdy nevystupovalo namnoze vyučování z kruhu rodinného aneb se omezovalo na jisté privilegované stavy.

Teprve křesťanstvím, církví katolickou, započala nová epocha na poli tomto. Kdo chtěl býti přijat do církve, byl dříve vyučován soukromě u víře, což bylo prvým začátkem křesťanských škol. V Edesse zavedl ku konci II. stol. Protogenes školu pro chlapce, v Alexandrii pak a v Antiochii prosluly školy katechetické, určené sice nejprve ku vzdělání učitelů, pak ovšem i laikům přístupné. Po jejich klesnutí povstaly školy biskupské a farní, po nich školy klášterní, šířící vzdělání po všech krajích. Brzy nevztyčoval se k nebesům chrám, aby vedle něho nehleděla do světa škola. Na popud

církve počaly vlády všímati si školství. Známa jest historie Karla Velikého a Alfreda Anglického. Tam byla to škola dvorská (schola palatina), zde základ university Oxfordské. Církev uspořádala pak vyučovací plány škol, dělíc je v trivia a quadrivia, a ona ve XII. a XIII. stol. založila prvé university, stavíc je pod svoji záštitu, tehdy zajisté mocnou, a ustanovujíc na nich nejznamenitější kněží své za profesory. Nikdo pak nezasáhl mocněji v rozvoj školství než katolický řád, ovšem nepřátely církve nenáviděný, řád jesuitský. Klasickým jest tu svědectví historika Zik. Wintra, zvláště pro českou vlasť, jak dovedli Jesuité mládež vzdělávati, vésti a vychovávati, takže »i urozenci pod obojí posílali děti k Jesuitům.« (Viz: »Život církevní v Čechách«; I., str. 140. a násl.) Jesuité dali vznik gymnasiím, tedy našemu střednímu školství.

Tak povznášela církev duchovní vzdělání mládeže, tak šířila pokrok a vzdělanosť národů A jestliže dnes někdo chlubí se vzdělaností svou, pak ať pamatuje, že nabyl jí jenom proto, že byla tu před ním církev katolická s učeným, pracovitým, obětivým svým kněžstvem.

Než, to jen tak mimochodem, úkolem naším není ukázati, jak církev pracovala, úkolem naším jest ukázati, jak *pomáhala*. Církev neměla vzdělání jen pro třídy privilegované, ona je měla pro všecky, tedy i pro ty nejchudší chuďasy. A právě těmto nízkým třídám prokazovala největší lásku, sklánějíc se k nim a vybírajíc z nich nadané členy, aby je povznesla po stupních učenosti na trůn slávy. Staré kláštery, namnoze pobořené, jejich refektáře, ba i fortny mohly by mnohou vzpomínku vypravovati. Chudé fary venkovské i větší beneficia městská byla od počátku útulkem studentstva. U nich zastavovali se ve středověku mendici, u nich tloukli později studenti, u nich zvoní tito začasté až dosavad, a víme, že nikdy nadarmo. U studentů stala se pohostinnosť farních, katolických domů příslovnou. V bujné veselosti své a ve studentské staré písni se praví:

Student, ten se dobře má,
když mu tatík peněz dá,
a když se mu zle daří,
pomohou mu faráři.

Ano, faráři pomáhali a pomáhají i dále. Nechci upozorňovati na ony ústavy, založené většinou z kněžských peněz, vystavěné a nadané, jako jest Královéhradecké Borromeum, kníž. arcib. konvikt v Příbrami, kollej Arnošta z Pardubic v Praze, kde tak mnoho studentů zpola aneb zcela zdarma jest ubytováno, ukazuji v následujícím jen na tu dlouhou řadu nesčetných dobrodinců kněží i Jesuitů, kteří darovali znamenité sumy ve prospěch studentstva. Prohlíželi jsme nadační listiny, jednu po druhé, přehlíželi a zapisovali, a výsledek pro čtenáře je překvapující, pro kněžstvo pak radostný. Seznam jde jen do roku 1829.; další část není ještě hotova, než i to, co jest, dostačí všem těm, kteří by tak rádi studentstvu kněžstvo představili ve světle nejhorším, ač snad mnohý z pisatelův, řečníkův i přednášečův jen kněžským přičiněním a pomocí jak mravní, tak hmotnou tak vysoko se povznesl. Nechť mluví čísla:

Rok založení	Jméno zakladatele	Základní kapitál		Suma stipend.		Pro kolik studujících
		zl.	kr.	zl.	kr.	
1612. 25. září	Jan Hřeblovský z Odebergu, děkan v Blatné a farář v Paštikách	1774	40	71	97	1 alumnus arc. sem. v Praze.
1625.	Mistr Matyáš Haider, beneficiát Hohenfellnerského kláštera ve Welsu	4635	78	130	—	1 stud. gymn. v Budějov. Čes.
1627. 21. dubna	Václav Jacobi Rulaudinus, kanovník v Budysíně a farář v Sierningu	26983	12	3950	—	2 chov. lužick. sem. v Praze.
1628. 17. ledna	Dr. Jos. Makarius z Merfelic, comes palatinus, papežský protonotář, kanovník na hradě Pražském a kapitulní děkan u Všech Svatých v Praze	5084	24	200	—	1 studující odkudkoliv.
1628.	Šimon Brosius Horsteinský z Horsteina, světící biskup a kap. probošt u sv. Víta v Praze	4836	23	200	—	1 studující z Plzně.
1636. 2. prosince	Marek Saller, děkan z Blatné	4527	61	180	—	1 stud. zvláště z Klatov.
1639. 27. dubna	Jakub de Sancto, prelát a arciděkan Plzeňský.	2832	43	120	—	2 stud. vůbec
1642. 8. srpna	Řehoř z Kleeblattů, kanovník metrop. kapituly u sv. Víta v Praze	6311	62	224	—	2 stud. vůbec
1643.	P. Skvořecký, člen řádu Tov. Ježíšova a rektor kollegia v Hradci Kr.	7607	62	224	—	2 stud. vůbec
1644.	P. Jan Walter, člen řádu Tov. Ježíšova v Čes. Krumlově	4845	35	180	—	1 stud. z Čes. Krumlova.
1646.	P. Jindřich Germea z Lamormainů, člen řádu Tov. Jež. v Praze	10716	32	410	—	1 stud. pokud možno z Lucemburku pocházející.

Rok založení	Jméno zakladatele	Základní kapitál		Suma stipend.		Pro kolik studujících
		zl.	kr.	zl.	kr.	
1650. 6. dubna	Řehoř z Kleeblattů, kanovník metr. kapitoly u sv. Víta v Praze	8669	1	336	—	3 stud. (2 z panství kn. Eggenberga, 1 z příb. T. Javorníka.)
1657. 6. července	Jiří Bílek z Bilenbergu, arciděkan Krumlovský	7771	49	336	—	2 stud. vůbec.
1660. 1. února	P Zdenko Ježovský z Lub, člen řádu Tov. Ježíšova v Praze	7344	85	280	-	1 stud. pokud možno z rod. Ježovských.
1662. 30. května	Šimon Petr Gnad, kněz z Litoměřicka	6066	11	168	—	2 stud.
1665. 20. listop.	Daniel Vít, světící biskup v Praze	2160	59	87	48	1 alumnus.
1666. 8. ledna	Jan Pasch z Aschenfeldu, probošt metr. kapituly v Praze	5567	62	200	—	2 stud.
1666. 13. května	Bartoloměj Ignác Citzmann, farář ve Svinech Trhových	3186	12	104	—	1 studujícího ze Stodu
1673. 23. července	P. Karel Příchovský z Příchovic, člen řádu Tov. Ježíšova v Praze	13756	21	400	—	2 stud.
1680. 16. ledna	Řehoř Jiří Leo, děkan v Sobotce	4037	26	150	—	1 stud.
1680.	Jan Wittig ze Streitenfeldu, mistr svobod. umění i filosofie a děkan v Jirkově	4117	46	120	—	2 stud.
1681. 29. dubna	Řehoř Jiří Leo, děkan v Sobotce	7790	8	320	—	2 stud. z příb. neb Litoměřic.
1681. 19. srpna	Jiří Jan Jesorka, farář v Liběticích	890	70	28	—	1 stud.
1683.	Jakub Tamisch, farář v Novosadech	4763	50	160	—	2 stud. zvláště z Jindř. Hradce.
1688.	Wolfgang Häring, farář v Lembachu	5075	37	198	90	3 stud.
1691. 28. září	Václav Vojtěch Čapek, kanov. Staroboleslavský a děkan v Polné	3558	37	128	—	1 stud.

Rok založení	Jméno zakladatele	Základní kapitál zl.	kr.	Suma stipend. zl.	kr.	Pro kolik studujících
1692. 18. září	Jan Aleš Čapek, probošt a kap. děkan ve Staré Boleslavi	5748	4	200	—	1 stud. z rod. Čapků a Bridlových.
1693. 2. března	Václav Vojtěch Červenka z Věžnova, kanovník Litoměřické kap. u sv. Štěpána	5480	78	188	—	1 stud i alum.
1694. 28. ledna	Jan Aug. Gregor, oltářník u sv. Víta v Praze	3016	11	100	—	2 stud. z příb.
1695. 13. května	Martin Ferd. Brückner z Brückensteina, kap. děkan v Budišíně	2725	58	104	—	1 stud.
1696. 27. ledna	Jan Ignác Dlouhoveský z Langendorfu, biskup sufragán a kap. probošt u sv. Víta v Praze	12565	26	500	—	2 stud.
1697. 15. srpna	Jan Antonín Střepský, děkan v Nov. Kolíně	32624	85	1278	—	6 stud. z příb.
1700. 23. září	Jan Alois Büttner, farář Oušecký	3916	75	150	—	1 stud.
1701. 1. září	František Ant. Frischman z Ehrenkronu, kanovník Staroboleslavský a děkan v Poděbradech	17542	32	720	—	2 stud.
1702. 3. dubna	Jiří Josef Gregor, děkan v Českém Brodě	5785	83	180	—	2 stud.
1703. 16. července	Jan Karel Voves, farář ve Veselí	3834	78	152	—	1 stud.
1707. 29. dubna	Jan Peschke, děkan v Chomutově	2309	36	92	—	1 stud.
1708. 27. října	Martin Leidmetz, farář ve Velešíně	2950	46	100	—	2 stud.
1708. 26. prosince	Jakub Ignác Pečený, farář v Tuklatech	10776	12	380	—	2 stud.
1710. 16. června	Jan Šeb. Longin Tomandl, farář ve Chvalenicích	776	4	32	—	1 stud.
1717. 4. března	Jeremiáš Heintzel	14314	75	440	—	3 stud. (1 na universitě, 2 v sem. v Hradci).

Rok založení	Jméno zakladatele	Základní kapitál zl.	kr	Suma stipend. zl.	kr.	Pro kolik studujících
1718. 26. srpna	Krištof Nikolasch, farář ve Vel. Mergenthalu	4806	74	152	—	1 stud.
1718. 1. října	Jan Václav Ant. Brunner, farář v Kojetíně na Moravě	3572	62	144	—	1 stud. z Nymburka.
1718. 31. října	P. Řehoř Vidman, člen řádu Tov. Ježíšova v Praze	3393	49	112	—	1 alumnus.
1716. 18. března	Daniel Pavlovský, děkan v Počátkách	2513	94	140	—	1 stud.
1706. 24. září	Adam Fr. Trutnovský, farář v Lukavicích	2518	36	96	—	2 stud.
1721. 24. října	Viktorin Pertak, farář v Církvici	9092	54	354	98	2 stud.
1722. 24. srpna	Fr. Karel Kormauth, farář v Chelčicích	1475	64	32	—	1 stud. z Lanškrouna.
1724. 1. listopadu	Jan Ottoniel, farář v Markvarticích	4353	24	148	—	1 stud.
1724. 27. listop.	Kašpar Josef Thaerer, kanovník v Horním Hlohově ve Slezsku	13543	79	500	—	2 stud.
1725.	Jeron. Jan Aleš Čapek, farář v Hradešicích	3557	73	100	—	1 stud.
1729. 25. listop.	Jan Florian Hammerschmidt, farář Týnský v Praze	2821	34	100	—	1 stud.
1732. 22. ledna	Karel Christen, farář v Tachlovicích	6533	30	248	—	2 stud.
1733. 21. března	Daniel Josef Mayer z Mayernů, arcibiskup Pražský	8754	18	357	—	3 stud.
1735. 8. listopadu	Jiří Jos. Průša, kanovník kathedrály v Hradci Král. a farář v Hněvčevsi	6623	35	207	58	2 alumni.
1735. 8. listopadu	Jiří Jos. Průša, kanovník kathedrály v Hradci Král. a farář v Hněvčevsi	7842	63	300	—	2 stud.

(Dokončení.)

Nietscheova kritika křesťanství.

Na líc a rub obrací **Filip Jan Konečný.**

(Pokračování.)

dyž byl auktor »s onou *počestností*, jež stala se pudem a *vášní*«, zfilosofoval Krista a křesťanství, odvrátil se od nich a pustil se do »našeho věku« a do »dějin křesťanství«, při čemž na novo a prudce srazil se s církví«. První věc, jež se mu na našem věku a lidstvu nelíbí, jest, že »lidstvo leží na kolenou před protikladem toho, co bylo původem, smyslem, *právem* evangelia« a že svatořečí v »církvi« »právě to, co pociťoval »blahověstec« jako *pod* sebou, jako *za* sebou.« To dělá našemu věku máloch, jenž rád pyšní se »pro svůj dějinný smysl«. Tak zajisté bylo možno, aby uvěřil a pevně uvěřil vyloženým *nesmyslům*, především strašlivé lži, že na počátku křesťanství jest *divotvůrce a vykupitel.* To jest *hrubá bajka.* A ještě horším nesmyslem jest, věří-li náš věk, že vše spirituálné a symbolické« dostalo se teprve později do křesťanství. Všecko má se opačně a ukazuje, že »dějiny křesťanství — — jsou dějiny krok za krokem vždy hrubšího zlerozumění *původnímu* symbolismu.« Hlavní příčinou toho neštěstí bylo *rozšiřování* křesťanství, jež přijímalo do sebe vždy širší a širší nevzdělané massy lidové, jimž scházely všecky předpoklady k porozumění, a tak se původní křesťanství vulgarisovalo a barbarisovalo — »vpolklo do sebe učení a obřady všech podzemních kultů imperii Romani, nesmysl všech druhů chorého rozumu. »Důsledkem toho bylo, že křesťanská víra stala se tak chorou, nízkou a vulgární, jak chorými, nízkými a vulgárními byly lidové potřeby, jež jí měly býti ukojeny. A tak dnes vidíme, že církev representuje »*choré barbarství*« a že jest smrtelným nepřátelstvím proti každé počestnosti, ku každé *výši* duše, ku každé kázni ducha, ku každému otevřenému a dobrotivému lidstvu. »Osvobození duchové« však — pan auktor píše »*my*« — ukazují, *že představují křesťanské vznešené hodnoty, že obnovili* »největší hodnotní protiklad, jenž existuje.« Tak vida! Pan Nietsche a jeho »osvobození duchové«, kteří nevěří v osobního Boha, v dějinného Krista, v hřích, ve ctnosť samu o sobě, v království nebeské etc., jsou nejen křesťany, ale dobrými a dokonce nejlepšími křesťany, kteří na světě existují. A to, prosím, není ani »hrubá bajka« ani — divotvůrnictví!

Dvě základní myšlénky má auktor v těchto urážkách církve a křesťanství. Jedna zní: Křesťanství nemělo žádného »vykupitele«, zvláště ne nějakého »divotvorce«, a druhá dí: Křesťanství nemělo žádné pevně ustanovené víry (»křesťanství bez dogmat«), mísilo se s pohanstvím a posléze bylo jím absorbováno. První myšlénky dokazuje auktor na str. 77. n. 35. slovy: »Tento »blahověstec« zemřel, jak žil, jak *učil* — *ne* aby »lidi vykoupil«, nýbrž aby ukázal, jak se má žíti.« Druhé smyšlénky dotýká se auktor, když tvrdí, že Kristus zanechal lidstvu jen *praktiku,* a že křesťanství »vpolklo do sebe učení a obřady všech podzemních kultů« římské veleříše. Chtíti zde připomenouti, že dle svědectví dějin nalezlo křesťanství právě v kultě a náboženství římském nejhroznějšího nepřítele, jenž všemi zbraněmi fysické i duchovní kolosální moci své

zuřivě hleděl po tři sta let křesťanství zničiti, chtíti zde toho připomenouti, nepomohlo by u auktora nic, jako kdyby se mu chtělo připomenouti *vlastních* jeho slov, dle nichž Kristus nejen *žil*, ale i ***učil***, tedy nejen křesťanskou »praktiku«, nýbrž i *dogmatiku* stanovil a tím všem pokusům, jež by chtěly náboženství Jeho »bez dogmat (bez *určitého učení*) míti, na vždy krk zakroutil, připomenouti toho i onoho, nepomohlo by docela nic, poněvadž auktor má fixní ideu o své »vznešené hodnotě křesťanské« a o svém »dobře« rozumění původnímu učení evangelia, jež odpírá všem lidem, kteříž od Krista až podnes žili a náukou jeho ve smysle auktorově se nezabývali: Ultra posse nemo tenetur! Tedy ani my, abychom vyvraceli nebo dokazovali odpůrci, jenž neustále nedokázané věci tvrdí, sám sobě odporuje, dějin nedbá, na jiné plvá a jen svou »počestnost« a genialnost uznává.

Nyní však podivení najednou v srdci se nám vzmáhá, a to pro auktora, jenž nový odstavec netušeným vyznáním začíná (n. 38.): »Nepotlačuji na tomto místě *vzdechu*. Tedy jemné srdce a snad dokonce i kajicné slzy spatříme na »vášnivě« počestných a genialních auktorových tvářích. Jen aby to nebyly slzy krokodilovy! Než, nestrachujme se a vyslechněme auktora, vždyť dle toho vzdychání patrně má v lidské hrudi také lidské a soucitné srdce! »Jsou dny — tak »vzdech« jeho začíná — kdy mne navštíví pocit, černější než nejčernější melancholie — *opovržení lidmi*. (Aj, již opět *starý* pan Nietsche?) A abych nezanechal pochybnosti o tom, *čím* opovrhuji, *kým* opovrhuji: člověk dnešku to je, člověk, s nímž jsem vrstevnický. Člověk dnešku — dusím se jeho nečistým dechem ... K minulému mám, jako všichni poznávající, velkou snášelivost, to je velkomyslné sebepotlačení: procházím blázincovým světem celých tisíciletí, zovu jej nyní křesťanstvím, křesťanskou věrou, křesťanskou církví, s pochmurnou opatrností, — střežím se, učiniti lidstvo zodpovědným za jeho choroby duševní. Ale můj pocit se obrátí, proráží, jakmile vstoupím do novější doby, do *naší* doby. Naše doba je *vědoucí* ... Co bylo druhdy pouze choré, dnes stalo se neslušným, — *je neslušno dnes býti křesťanem. A zde počíná* můj hnus. — Ohlížím se: ani slovo již nezbylo z toho, co se zvalo druhdy »pravdou«; nesneseme toho již, vezme-li nějaký kněz slovo »pravda« jenom do úst. I při nejskromnějším nároku na počestnosť ***musí se dnes věděti***, *že bohoslovec*, ***kněz, papež každou větou, již pronáší, nejen mýlí***, ***nýbrž lže*** — že mu není již dovoleno lháti z »nevinnosti a z nevědomosti«. Také kněz ví, jako každý ví, že neexistuje již nijaký *»bůh*, nijaký ***hříšník***, nijaký *vykupitel*, — že *svobodná vůle*, *mravný světový řád* jsou ***lži***: — vážnosť a hluboké přesvědčení ducha nedovoluje již nikomu o tom ***ne***věděti ... *Všechny* pojmy církve jsou poznány jako to, čím jsou, jako nejzlovolnější penězokazectví, jež existuje za tím účelem, aby *znehodnotilo* přírodu a přirozené hodnoty; kněz sám je poznán jako to, čím je, jako nejnebezpečnější druh parasita, jako vlastní jedovatý pavouk života ... My víme, naše *svědomí* to dnes ví, — jaké hodnoty jsou vůbec ony příšerné vynálezy kněze a církve, *k čemu byly*, jimiž byl dorážen onen stav sebeprznění lidstva, jenž může vyvoditi hnus před (sic!) jeho pohledem, — pojmy »onen svět«, »poslední soud«, »nesmrtelnosť duše«, »duše« sama: jsou to nástroje k mučení, jsou to systémy ukrutností, pomocí jichž se kněz stal pánem, zůstal pánem ... Každý to ví: *a přes to zůstává vše při starém*. Kam se poděl poslední pocit slušnosti, úcty před sebou samým,

když se naši státníci dokonce, jinak velmi nepodjatý druh člověka a antikristi činu veskrze, ještě dnes zovou křesťany a jdou k přijímání?... Kníže v čele svých pluků, stkvostný jako výraz sobectví a sebepřepínání svého lidu, — ale *beze* všeho studu, vyznávající se křesťanem!... *Koho* popírá »křesťanství«? *Co* zove světem? Že je člověk vojákem, že je soudcem, že je vlastencem, že se brání, že dbá své cti, že chce svůj prospěch, že je *pyšný*... Každá praktika každého okamžiku, každý pud, každé hodnocení, stávající se *skutkem*, je dnes protikřesťanské: jakým *zmetkem* falše musí býti moderní člověk, že se přes to *nestydí* zváti se ještě křesťanem! — —

Teď vskutku nevíme, máme-li se pustiti do »vzdechu« i my nebo máme-li raději v »opovržení vzíti« lidi, se kterými se jakkolivěk stýkáme, tedy i literáty a auktory, kterými se právě obíráme. Poněvadž by tato naše »praktika« velmi brzy i pana Nietsche za límec chytla a jeho dokumentovanou »hodnosť křesťanskou« pocuchala, necháme jí, držíce jednoho (z mnohých jiných) dogmat Vykupitelových, jenž káže milovati a v úctě míti, nikoli však opovrhovati lidmi. Proto tedy s auktorem nepůjdeme a všelikého opovrhování lidmi již pro uvedené Vykupitelovo dogma se vzdáme. Pokud jde o »povzdech«, jenž zavinén jest nynější děsnou bídou křesťanstva, držíme svorně s auktorem a bolestně toho želíme, že jsou mezi křesťany tak mnozí, kteří nic nevěří, nic neplní, nic nečtou a nikterak se nepřičiňují, aby *pravdu a obsah* svého křesťanského náboženství poznali; kteří z denních novin a brožur, v nichž se náboženství křesťanské snižuje, tupí, překrucuje, ano i zjevně popírá, celou svou duševní stravu a náboženskou vzdělanost berou; kteříž o všech křesťanských pravdách buď pochybují nebo nic důkazného nevědí a dle přijatých zvyků za jistých okolností (o slavnostech, pohřbu) etc. do kostela zavítají, tam zevlují, svou parádu okukují a jinou kritisují; kteří, zkrátka, jsou křesťany jen dle jména a všechnu zásluhu o své křesťanství mají v tom, že se nechali ke křtu (když byli malými) donésti a dosud že se nedali ve farní matrice odepsati jako »bez vyznání«. Takových matrikových křesťanů skutečně želíme, za takové matrikové křesťany se opravdu stydíme a takových matrikových »křesťanů« skutečně v úctě a lásce nemáme, poněvadž nedovedeme srovnati ve své hlavě, jak někdo může býti faktickým nevěrcem a při tom »*také* křesťanem«! Buď jsem křesťanem — a pak dělám, co mně křesťanství přikazuje — anebo nedělám nic ze všeho, co křesťanství káže, a pak ani matrikovým křesťanem nejsem, poněvadž chci míti jméno, které mi skutečně náleží, a ne název, s jehož smyslem nesouhlasím a jehož příkazů nedržím. Nic nevěřiti, nic z křesťanství neplniti, křesťanství tupiti, o křesťanství překrouceniny a pomluvy čísti i na ně platiti, v protikřesťanských spolcích členem býti — jak dnes mnozí svobodomyslní vzdělanci činívají — a při tom ještě »křesťanem« se nazývati, jest skutečně nedůsledno a charakterního muže nehodno. V tom smysle jest »povzdech« pana auktora na místě, a šlehy, které dává takovým »dnešním křesťanům«, jsou oprávněny.

Když před několika lety vídeňský kazatel, P. *Abel* S. J. provolal známý výrok: »Zpět ku praktickému křesťanství,« přivítali mnozí dobří mužové jeho výrok jako velice šťastný a včasný; dnes třeba nám však volati: »Nejen k praktickému, ale i k theoretickému křesťanství dlužno se vrátiti,« poněvadž lidé — a pan Nietsche ví, *kteří* lidé, — i tu křešťanskou »praktiku« by chtěli, kdyby *dogmat* čili jistých nehybných

pravd za podklad své křesťanské praktiky míti nemusili, zvláště jsou-li to pravdy, jež nevyrostly z každé lidské hlavy. A tu přicházíme k bolavému místu dnešního křesťanstva, k místu, nad nímž ne vzdýchati, ale ani plakati nestačí, k místu, na němž vládne a řádí nevěra, jež do bezedného jícnu svého nejen tisíce, ale statisíce bez únavy pohřbívá. I pana Nietschea vidíme v báječném jícnu té nestvůry, a to hluboko, až na dně ho vidíme. Jak? Dnes že už nic není pravda z toho, co bývalo před lety pravdou? Jak, dnes že už není pravda, že nad námi *jest Bůh*, že máme nesmrtelnou duši, že jsme svobodné vůle, že Kristus žil, že byl pravý Bůh a člověk, že učil nové, *své* náboženství, jímž polepšil a oblažil pokažený tehdejší svět?

Nejlepší mužové vědcové a nejlepší badatelé nacházejí podnes jistojistým učení o jsoucnosti Boží, o nesmrtelnosti duše, o svobodě vůle, o Kristu Bohočlověku, o životě posmrtném. Základní »staré« tyto pravdy vryty jsou v srdcích lidských nevyhladitelným písmem, a všude, kde lidský hlas se ozývá, i o těchto pravdách svědectví má. A Krista uznává všecek nezkažený a nepředpojatý svět za bytost tak čistou, velebnou a svatou, že stokráte raději vysloví: »Věřím v Ježíše Krista, Syna Božího, pravého Boha a pravého člověka«, než jednou: »Nevěřím v Bohočlověka.«

Kdo tyto základní pravdy v duši své má a je násilně a zúmyslně nepotlačuje, dosti jasně poznává, že církev svými dogmaty žádných lží a ničemností se nedopouštěla, ale uznané pravdy hájila a dle daných okolností je i šířila a prohlubovala, zachovavši původní základ a poklad víry, jak jí byl svěřen jejím božským Zakladatelem. Kdo nevěří v Krista, Syna Božího, ovšem neuvěří ani Jeho církvi a zavrhne ji a všechno počínání její jako zavrhl Krista, Bohočlověka. Není tedy kněz tak v neprávu, když mluví o existenci Boží, o Kristu, o církvi, o duši, o hříchu, o vykoupení, a netřeba hned vylévati na něho putny hnojůvky, jakoby podváděl, vědomě lhal a panství svého hledal. Což nejsou všecky pravdy ty dány i knězi, a nestraší celá jejich hrůza i kněze, a to mnohem více, než laika? Komu bylo více dáno, od toho bude více žádáno, pravil jednou Kristus, v něhož i kněz věří jakožto pravdomluvného Syna Božího. Jaký také rozum a jaká drzost tvrditi, že, *cokoli* řekne bohoslovec, kněz a papež, vše jest a musí býti lež! Což nejsou *lidmi?* A lhou lidé na pořád i ve všem, cokoli z úst vypraví? Kdyby bohoslovec kněz a papež — jak dí nestoudně auktor, — *jen a jen lhali,* měli by skutečně vlastnost, kterou jiní lidé nemají, — ale čím by byli? V ďábly auktor nevěří, v anděly a boha také ne; tedy čím by tito kněží dle něho byli? Snad »stádem«, — ale to jest jen sprostým, nikoli však důkazným.

I kdyby člověk *chtěl pořád lháti*, nedovedl by; to také pan Nietsche ví, ač kněze jako stálé lháře vytrubuje a ostouzí. Kdo je tedy lhářem? Zde a mnohdy jinde *je lhářem*, *usvědčeným a při lži za tepla chyceným pan Nietsche;* je tedy dle své theorie při nejmenším »parasitem«, jenž má na svědomí »sebeprznění lidstva« a ukazuje, že »zmetek falše«, jenž se »nestydí«, byl mu velmi na blízko, zvláště když psal *lživé* »vzdechy« o staré pravdě a nové vědě.

V tomto znamení, tedy ve znamení *usvědčeného lháře* a falešného nestydatého zmetka, slibuje auktor vrátiti se ku křesťanství a psáti jeho *dějiny!* Že křesťané při tom »dostanou«, je zcela jisto, protože vše dostává, cokoli auktor má na mušce. Vsadil bych se, že by i pan

Nietsche dostal, kdyby sám sebe na mušku vzal — je to jeho manýra, že řeže a seká, i když příčiny k tomu nemá. Co by tedy dělal a jak by řezal a sekal, kdyby *takovou* příležitosť, totiž sama sebe, usvědčeného lháře, do práce dostal?

Dějiny křesťanství, a to *pravé* dějiny, vypisuje pan Nietsche asi takto: Všecko, co se dnes slovem »křesťanství« označuje, jest vlastně hrubý omyl, a to proto, že žádného křesťanství vůbec nikdy ani nebylo, jelikož (str. 119) »v podstatě existoval jen *jeden* křesťan a ten umřel na kříži.« Pozastaviti se u *tohoto* vyprávění »pravých« dějin křesťanství není radno, protože auktor nejen zfalšoval původní historický význam slova *křesťan,* jímž se označovali *věřící vyznavači učení Kristova,* a ne Kristus, nýbrž i *popřel dějiny milionův a milionů lidí*, kteříž od smrti Spasitelovy až na naše časy zásady Páně zachovávali, jimi se řídili, za ně a podle nich umírali. »Evangelium *zemřelo* na kříži,« křičí auktor proti tomuto miliardovému protestu křesťanstva a všecky vyznavače víry Kristovy odbývá tvrdě, že od té chvíle, kdy Pán umřel na kříži, stalo se evangelium *dysevangeliem* čili *zlověstí* a protikladem všeho křesťanského.

Důvod k této opovážlivé a urážlivé domněnce nalézá Nietsche »pouze v křesťanské praktice«, kterou již tolik kolem sebe se naoháněl, ač svými starými nadávkami a tupeními Pána Ježíše a jeho vyznavačů více než třeba dokázal, že jí v praxi nedbá, ji zavrhuje, tak že mu z potupeného křesťanství již ani »praktika« nezůstala. Vedle všech kotrmelců historických, filosofických, psychologických a vůbec logických staví auktor drze nové, a kde kotrmelce nestačí, přidává blasfemie a urážky, jimž darmo hledáš rovné. »Je falešno až po nesmysl« — pokračuje ve svém vyprávění *pravých* dějin křesťanství pan Nietsche — »vidí-li se v nějaké *víře*, třeba ve víře o vykoupení Kristem, odznak křesťana.« Křesťana prý činí křesťanem *jen praktický život* křesťanský, a nikoliv víra v Krista. Tážete-li se tohoto chlapeckého povídálka, *kterak*, čili na jakých zásadách a pravidlech tento praktický život máte zříditi, odpoví vám, že na *praktických*, a namítnete-li, že tak buduje se praktika na praktice a že jste v slepé uličce, odkřikne vám, že dogmat a učení Kristus vůbec nezanechal, a že vše, co pod tím jménem jest, jest *zlerozumění*, faleš, imaginérnosť atd., jak jste již v předchozím nazbyt slyšeli. Nezbývá tedy, nechcete-li nových nadávek si utržiti, než hlavu skloniti, otrocky mlčeti a moderní vědeckou »svobodomyslnosť« oslavovati [1]) jako vykupitelku z mrákot temného středověku a křesťanské civilisace. Takto hlásá nejen Nietsche, ale i *Tolstoj*, když *dogmata* křesťanská jako »strašidlná« zavrhuje a místo nich jen »smysl a možnosť života« míti chce; takto hlásá i Dr. *Herold* (v Pace u příležitosti odhalení Husova pomníku), když řvoucímu davu rozeštvaných neintelligentních intelligentů tvrdí, že dogmata »se přežila«. Všichni tito páni mají sice také dogmata čili jisté nehybné zásady své politiky, filosofie, historie, ano i svého křesťanství, ale vy jich v náboženství míti nesmíte. Všichni tito páni budují právě na *svých dogmatech* histo-

[1]) Takových chlapeckých zásad drží se moderní naše společnosť jako vyššího znamení pokroku, svobody a vědy. Za steré jiné stačiž jediný mluvka Dr. Ed. Grégr, jenž dle »Podvysockých Listů« při nedávné slavnosti v Rokycanech mimo jiné pronesl »pozoruhodná a významná slova«, že jako se nesmí člověku sáhati do svědomí, tak se mu nemá sahati na víru. Ať prý si každý věří, co chce nebo nic, jen když v životě *praktickém* je dobrý a počestný!

rických, filosofických, politických a náboženských i svou každodenní vychvalovanou *praktiku*, ano i svou protikřesťanskou polemiku, ale vy dogmat v náboženství míti nesmíte. Všichni tito páni svými zásadami čili dogmaty osvěcují a oblažují lid, vy však lid ohlupujete, zatemňujete a *falše* se dopouštíte »až po nesmysl«. Zde máte zázračný loket moderní politické, náboženské, vědecké a chcete-li i osobní snášelivosti. Rozumu užívající člověk nejedná sice nikdy, aby jednání svého nespravoval jistými a nehybnými zásadami — vy však za jeho příkladem v náboženství nesmíte, a odvážíte-li se, přinesou vám tyto vaše zásady čili dogmata u moderních osvětářů přezdívku zpátečnických tmářů, zfanatisovaných farizeů. Osvětáři nadávají nám, že nezkoumáme; chceme-li však zkoumati dle zajištěné pravdy, začnou nám opět nadávati a káží vědu pěstovati bez ohledu na všecky náboženské zásady čili dogmata. Na otázku, proč se tak děje, a proč pro dogmata tolik od osvětářských lžiliberálů trpíme, odpověděl Nietsche již v předchozím, když bez obalu děl, že jest »krucidou« čili ukrutenstvím uznávati osobního Boha, a že Pán Ježíš nejen nezaložil »církve«, ale ani založiti »nemohl«. Pan Nietsche ve své zuřivosti zde mimoděk prozradil *pravou* příčinu moderní antipathie proti dogmatům, je to nevěra v jsoucnosť *osobního Boha,* nevěra v jsoucnosť Krista *Bohočlověka*, nevěra *v církev Páně*, jakožto pověřenou a Bohem ustanovenou učitelku lidstva. Dogmata, toť moderniste dobře vědí, jsou dle našeho pravdy Bohem zjevené a lidstvu církvi Páně věřiti předložené. Není-li však Boha, není-li historického Krista *Bohočlověka* a není-li církve Páně ani jejího učitelského neomylného úřadu, kterak jsou a mohou býti *dogmata*? Poněvadž tedy moderniste všecky činitele dogmat zavrhují, nutně i dogmata zavrhují a zavrhovati musí. Jen trochu upřímnosti a náboženské důslednosti, aby ničemná fráze »dogmata se přežila,« objevila se ve vší nahotě jako hrubá a do samých základů křesťanství zabíhající nevěra. Aby lidé, povrhnuvše dogmaty čili nejvýznačnějšími pravdami křesťanskými — toť zajisté pravý význam slova »dogma« — jen praktiky si hleděli, musili by ztratiti hlavu a státi se nemyslícími stroji. Dokud tak nebude, dotud i náboženství bez dogmat čili jistých a nehybných pravd nebude, jimiž se v praxi lidstvu říditi třeba. Kdo rozumí slovem dogma, co se jím v *našem* smyslu rozuměti *má*, totiž Bohem zjevenou a církví Páně nám lidem věřiti předloženou pravdu, nikdy jinak své životní praxe nezařídí než na dogmatech, věru že v mravním životě dobře pochodí. Ať jen páni moderniste to jednou zkusí do opravdy s našimi katolickými dogmaty o majetku, o cti, o pravdomluvnosti, o přísaze, o manželské věrnosti atd. a uvidí, *jaká* praktika z nich vykvétá. Chtějí-li však viděti, jaké ovoce přináší jejich věda »bez dogmat«, založená na »pouhé praktice«, ať si přečtou třebas *Tolstého* »Zpověď« a uvidí tam děsnou mravní zchátralosť a ničemnosť všeho druhu, jíž nezastře ani přiznané smilstvo, ani opilství a obžerství (v *doslovném* smysle tvrdí to o svých kumpánech *Tolstoj*), ani vražda, ani cizoložstvo atd. A nemají-li chuti čísti o Tolstém, ať aspoň jedenkráte zkoumají *své* svědomí, ale poctivě a *upřímně* zkoumají, aby se přesvědčili o nábožensky mravní »praktice« bez křesťanských dogmat.

Je tedy naším pevným přesvědčením, že všecka nechuť moderního světa proti dogmatům má za podklad buď nevěru anebo neznalosť. A právě touto neznalostí omlouváme mnohé modernisty, představující sobě v dogmatech chimery, nesmysly, ničím nedokázané výmysly, kněžské

libůstky nebo i dokonce šalby vypočítané na zotročování ubohého a nevědomého lidstva. Neznalosť tato jest ovšem politování hodná a ohromnou většinou hrubě zaviněná. Každý zajisté, jenž nás kritisuje a intelligentním se považuje, jest *povinen* znáti věc, o niž jde, tedy i dogmata, jež zavrhuje. Koho v boji proti dogmatům neomlouvá neznalosť (a zlý příklad jiných), toho v zuřivosti prozrazuje nevěra, jak toho dobře dokazuje Nietsche, když Boha, církev, Krista, hřích a ctnosť popírá a při tom neustále »pouze praktiky« se dovolává.

Namítati, že i bez dogmat a bez víry jest křesťanský život možný, nic nepomáhá, protože takový »křesťanský« život a taková bezdogmatická ctnost jest jen pozlátkem, ale ne pravým zlatem, jest jen dělanou papírovou květinou, ne živou a přirozenou. Komu se líbí pozlátko nad zlato, ať si je vezme; my dáváme přednosť pravému a ryzímu zlatu, dáváme přednosť skutečnému kvítku před papírovým, ať si jest jakkoli vábivým, dáváme přednosť skutečné, v náboženství vypěstované a Bohu obětované ctnosti před kteroukoli moderním duchem vykouzlenou počestností, zdatností (*virtù*, říká pan Nietsche) a živou ctností, jelikož víme, na příklad od *Tolstoje*, *Prevosta* (ve spise »Polopanny«), *jak* taková »ctnosť« ve skutečnosti a bez pomalování vyhlíží — je to v nejlepším případě nebroušený drahokam, zlato nečištěné v ohni, kvítko bez vůně, zvlažované ješitností, vyhřívané samoláskou, zničitelné před bouří (náruživostí) i po ní. Či zapomněl pan Nietsche, že právě *on* to byl, jenž »ctnosť *o sobě*« nemožnou a nesmyslnou vyhlásil? Či zapomněl pan Nietsche, že právě modernista to byl, jenž nás nejen ctnosti o sobě, ale i *v nás* zbavil, když nám všecku *povinnosť*, *ano i možnosť čili schopnosť ke ctnosti* popřel a nás na stádné zvíře snížil? A tohle že není »falešno až po nesmysl«? Jest, až po největší nesmysl falešno jest!

Nietsche slíbil sice psáti »pravé *dějiny* křesťanství« v 39. kapitole svého »Antikrista«, ale nevypravuje jich, nýbrž rozebírá obsah a pojem *víry*, kteroúž ovšem zvrátiti hledí, aby jednak své *praktice*, jednak své *psychologice* zjednal půdu, a *tak* aby dospěl důkazu, že »*skutečně neexistovali nižádní křesťané*.« Je to ovšem zvláštní pojímání a provádění vytknutého úkolu, ale aspoň ukazuje, jak nesnadno se proti pravdě bojuje, a jak lehkomyslně se rozšiřuje blud. Buďme trpělivými a dejme si tento kabinetní kousek Nietscheovy »*pravé*« historie a kritiky křesťanstva, neodmlouvajíce mu, když tvrdí hned z počátku prokázanou nepravdu, že prý »evangelium zemřelo na kříži« a že vedle Krista nižádných křesťanů nebylo, dejme si tento kabinetní kousek Nietscheovy kritiky a historie na brusičský kámen a zatočme několikráte kolem, abychom viděli, co z té vědy zbylo a co jako pleva odletělo. »*Ne* víra, nýbrž konání, mnohého *ne*konání, jiné bytí . . . Redukovati bytí křesťanem, křesťanskosť na nějaké míti za pravdu, na pouhou fenomenalitu svědomí, znamená negovati křesťanskosť. Odpovídáme: Není pravda, že naše víra nemá konání; není pravda, že nezná zákazu »nekonati«; není pravda, že se vyčerpává pouhou fenomenalitou svědomí, ale pravda jest, že naše víra (»jest beze skutků mrtva«) káže *konati* dobré, zakazuje páchati zlé (ukládá tedy »nekonání«), a poroučí nejen ve svědomí, tedy uvnitř našeho srdce, nýbrž i mimo ně čili na venek konání i nekonání zjednávati průchod. Tato naše víra jest zděděná víra po předcích, tedy po křesťanech, proti nimž pan auktor své větrné mlýnky postavil, které však ihned se zbořily, jakmile se prokázala jeho báječná neznalosť víry křesťanské. A přece na *tom* pod-

kladě udělal auktor toužený závěr: »Skutečně neexistovali nižádní křesťané,« kterýžto závěr jest zároveň »psychologicko-filosofickou« trestí *pravých dějin* páně Nietscheova křesťanstva. Tážeme se: Co by se nám, »parasitům«, stalo, kdybychom my *tak* vyprávěli »pravé dějiny« třebas jen »Moderní Revui«, v níž tyto plevy jsou nashromážděny? Nedostalo by se nám toho od modernistů, co namalováno jest na obálce knihy páně *Procházkovy* »Chaos na zemi«, kdež svěží mladík provazy a pruty řeže černého šosáka? *Takhle* psáti *pravé* dějiny křesťanství a při tom dovolávati se psychologie, jest skutečně více, než i u Nietsche můžeme snésti.

Jen křesťanské *víry* nehajte a mé theorie, kterou jsem proti ní ve své pravé historii křesťanstva zbudoval, neničte, dokavad nezvíte vše, co proti víře vaší a pro svou historii mám, tak asi zdá se nám auktor namlouvati, když nanovo tvrdí, že *víra* není vlastně nic jiného než pláštík, zástěra, záminka, pud, »chytrácká slepost k vládě jistých pudů«. V celé naší víře nevyskytuje prý se vlastně nic skutečného leč »*nenávist* proti každé skutečnosti«. Kdyby se jediný pojem dal zde pryč, a kdyby se místo něho dala jiná realita — to asi znamená: Kdyby se místo pojmu »víra« dal pojem »nenávist« — »celé křesťanství se svalí v nicotu«. To by prý bylo divadlo pro bohy a pro ona božstva, jež jsou filosofy, a malá hvězda, totiž naše země, zasloužila by za takový kousek (zvrácení křesťanstva) »pro tento kuriosní případ božský pohled, božskou účast.« Začátek tedy *pravé* historie křesťanství dle Nietsche jest, že umřelo na kříži; prostředek pravé historie jest, že křesťané vlastně nižádní neexistovali, a konec pravé historie křesťanstva káže, aby se křesťanství v nicotu svalilo, z kteréhožto »kuriosního« případu bohové i lidé se budou radovati. Co chcete více? Nermoutí vás, že pan auktor nenapsal tuto »pravou« historii aspoň o třech dílech? Abyste však nemyslili, že tato pravá historie nemá dobrého a genialně elegantního zakončení, sděluji vám její konec: »Nepodceňujme totiž křesťana: křesťan, falešný *až po nevinnost*, je daleko nad opicí, — vzhledem ku křesťanovi stává se známá descendeční theorie *pouhou zdvořilostí* . . .« Chce auktor této »zdvořilosti«, abychom ji obrátili na něho?

(Pokračování.)

La Nouvelle Idole,

pièce en trois actes, de François de Curel.

De Curel náleží do počtu těch myslitelů, kteří pohrdají obvyklými moderními thematy, k nimž náležejí cizoložné zálety a jemné formy hříchů tělesnosti. Práce jeho vynikají více hloubkou myšlének, než dějem.

Le Repas du Lion jest drama sociální a má za thema: pokrok vědy. Líčí v něm vražedné dílo učence, který, jako všickni ničitelé starých předsudků a původci nových velikých objevů, »kráčí cestou, jež poseta jest mrtvolami, k nimž často přidruží i mrtvolu vlastní«, a zvyká si »slavnému vraždění, z něhož vzejde

vítězství nad těmi metlami, které vylidňují svět«; předvádí nám geniálního lékaře, nadšeného nadějí vznešeného objevu, jak vykořisťuje nemoc, aby jí vyrval její tajemství, jak používá těl, jež duše opustiti se chystá, by mu poskytla léku, který vyléčí celé generace. Aby nalezl očkovací látku proti rakovině, očkuje hroznou tuto nemoc umírajícím, jejichž »poslední chvíle, dobře sledované, zachrání lidstvu milliony bytostí; autor otevírá nám srdce tohoto oslavovaného, proslulého muže, jenž jsa sveden horečnou touhou po vědě, jednati bude proti obecným zákonům, udusí v sobě hlas svědomí, poslouchaje pouze logiky svého rozumu, stane se původcem utrpení, jež v jeho očích jest ospravedlněno velikým cílem. Muž ten zabijí, aby jednoho dne vyrval smrti její kořisť. Analysuje tuto vášeň a shledává, že jest manifestací: Víry. Ano, učenci, jako Albert Donnat, jsou věřícími. Slyšme slova tohoto hrdiny: »Jim věda stává se náboženstvím. Prohlásili, že Boha není, duše že jest jen výslednicí zjevů, a hle, věří více, více na kolenou klečí, než nejzbožnější kapucín. Věda velí: my umíráme s nadšením mučeníků a dáváme se vražditi s pobožnou oddaností.« Věda jest tou *Novou Modlou*, nejpyšnější, nejvyšší, modlou absolutní, vyžadující slepé poslušnosti, nejhlubší úcty, nestarajíc se pranic o to, že kolem vozu svého drtí své fanatiky. Věda popustila uzdu skepticismu, jen aby upevnila víru. Albert Donnat »má víru ve své ucho, když zachycuje dech zachvácených nákazou plic, má víru ve své oko, kterým rozeznává baccily pod mikroskopem, má víru ve svůj hmat, kterým pozoruje sílu tepny, má víru ...« Kdyby ho nezastavili, bylo by jeho credo delší než symbolum apoštolské. A tato víra učiní ho obětí i katem.

Antoinette, mladé děvče, jest stíženo souchotinami v nejvyšším stupni, nebude živa do podzimu; »brzy uvidí krásu svého ráje,« šeptají si s ironickou melancholií u jejího lůžka. Doktor Donnat pronesl po diagnose tento neodvolatelný výrok; tací Donnatové činí si posměch z neomylnosti papežovy, ale o jejich neomylnosti se pochybovati nesmí; proto také bez váhání, bez skrupulí učiní náš slavný doktor do jejích prsou otravné bodnutí; hrob brzy přikryje vše.

Donnat se mýlí, Antoinette se uzdraví, souchotiny zmizely, rakovina zůstala ...

Scéna, kdy se zločinný lékař přesvědčí o nenapravitelném neštěstí, jest úchvatnou.

Albert. Poslechněme tuto stranu prsou, teď... Dýchejte silně!... Silněji, sacrebleu! ... Zakašlejte! ... Kašlete ještě! (stále naslouchá s rostoucí úzkostí.) Nic! ... (Vzpřímí se a těká očima po světnici sem a tam. Upře je najednou na Antoinettu): Co na mne tak hledíte?

Antoinette. Protože ... pane doktore ... vypadáte tak zuřivě ... jest tedy hůře?

Albert, prudce. Jste vyléčena! Co jste dělala? Jakými předpisy jste se řídila? Jakých léků jste užívala?

Antoinette. Co jste nařídil, pane doktore; vaše předpisy jsem úzkostlivě zachovávala ... Jest jen jedna věc...

Albert, (prudce:) Která, hleďme?

Antoinette, třesouc se. Nezlobte se, pane,... Já jsem pila lúrdskou vodu, každého rána trochu ...

Nechť je uzdravení to zázračným neb ne, jest učenému doktoru krutým dementi. Jest vrahem ... Vždy hrdý, pevný jako skála, podléhá výbuchu hněvu své ženy Louisy. Zbožňovala ho, on však pohrdl

jejím srdcem, aby žil zcela sám svému snu, ona nyní myslí, že ho nenávidí. Doktor hájí svou vědu, nepřestane ctíti svou modlu, ale choti své vrací její svobodu a ona — s nápadnou ochotností přijímá. Dle počáteční scény je patrno, že jí ráda použije ve společnosti Maurice Cormiera, moderního psychologa, mistra suggesce a hypnosy.

Druhé jednání uvádí nás do kabinetu Cormierova. Louisa přichází pod záminkou porady: duše její jest nemocna, a tento znalec duší má jí býti lékařem. Pán není doma, přijímá ji jeho učený sluha, Denis, který ji považuje za studijní předmět a s ochotnou hovorností vykládá jí zázraky moderního kouzelnictví a předpovídá, co se s ní bude díti.

Přichází Maurice Cormier a dokonává zasvěcení v tajemství vědy; milenec mluví k milence řečí laboratoře, jeho vědecká touha diagnostická experimentuje jeho milostné výlevy, velmi učené a neméně poučné, jimiž dvoří se Louise, jsou studií, která zahrnuje obsahy nejnovějších knih. Vysvětluje jí zvláštní nábytek kolem, indiskretní přístroje, které zaznamenávají pocity smyslové, cylindry, bodce, tuby, které zjevují pozorovateli nitro bytosti, naznačují její tajná hnutí, její nepatrné zachvění, nitky, hroty, páky, které vypravují tajemství nervů, svalů . . . »A k čemu to vše povede?« táže se Louisa. »Za čtyři nebo za pět set let bude se věděti, existuje-li duše,« tak prorokuje Cormier. S trpkostí a bolestnou ironií odpovídá mladá žena: »Za pět set let bude se věděti, je-li duše, a já trpím dnes! Nejposlednější kněz, jemuž bych svěřila svou bolest, nalezl by jiná slova potěšující!«

Když pak Maurice dále poučuje Louisu, že láska jest zjevem pathologickým, příbuzným šílenosti, který povstává z umdlení a zármutku, netají se tato svým zklamáním. Tu přerušuje Denis rozmluvu a ohlašuje doktora Donnata.

Co chce Albert říci Mauricovi? Louisa to chce vědět; ukryje se v sousedním pokoji a naslouchá. Mučen jsa výčitkami přál si Albert zemříti; dnes v noci přitiskl již ústí revolveru ke své hlavě: hrůza před nicotou jím zachvěla, a v jeho mysli neznámý dosud svět obrazů se probouzí, nekonečnosť naň naléhá. Cítí se připoutána k světu »mrazivou páskou, která ho učí lépe než rozum«; poznává důvody, jichž nezná rozum; svědomí jeho rozumí jiné řeči: jeho srdce mluví k mozku; Pasteur nebyl obyčejným učencem, a Pasteur skláněl se před věrou, počíná chápati jasnou poesii věcí, vzpomíná na růže vodní, jejichž stonky napínají se až k zlomení, jež ze dna bažiny zdvihají se ke slunci, symbol úsilí duše ku věčné pravdě:

»Hleďte, můj milý, tu se nemohu ubrániti rozjímání. Vy, já a všickni badatelé stojíme tu se stopenými hlavami v jezeře nevědomosti a napínáme krky s dojemnou jednomyslností ku světlu, po němž vášnivě dychtíme. Pod jakým sluncem rozkvetou naše intelligence, až dospějí na den? . . . Jest potřebí, aby bylo Slunce!«

Maurice Cormier se usmívá; deismus jeho mistra jest mu chorobným zjevem: »idololatrií umírajících«. Slovo to je hezké. Albert blahopřeje autorovi k tomu vynálezu a za odměnu doplní svá důvěrná sdělení: že minulé noci nestiskl spoušť revolveru, nestalo se ze strachu před smrtí: nikoliv, ale nechtěl umříti, dokud by nezvítězil, dokud nerozluštil problém, i učinil rozhodný pokus, vočkoval rakovinu muži plnému síly a zdraví, muži třiačtyřiceti roků.

»Donnate, vy jste ukrutný darebák,« praví Cormier.

Louisa pochopila: ten muž třiačtyřiceti let, ten muž úplně zdravý a nákazou otrávený, toť Albert sám, toť její muž! ...

Bude zbožňovati toho hrdinného vraha, bude ho všude následovati v samotě, v opuštěnosti, v utrpení; nechť také ji obětuje své myšlénce, svému snu, nechť ji pokryje body smrtonosnými, nechť ji krvácející připoutá na lůžko smrtelné! Albert chápe ten vznešený plamen, jejž po tolik let neviděl: štěstí usmívalo se naň z líce milující choti, neviděl toho úsměvu, byl unesen neurčitým, nejasným hukotem, a melodie sladké, která prosila o jeho lásku, neslyšel: »Jest oko naše přizpůsobeno věcem vzdáleným, a co vzdychá u samého srdce, co vzlyká do ucha, od toho nás dělí zeď.«

Jednání třetí. Přichází Antoinette, a s ní vstupuje láska vznešená, láska božská. Ví vše, ví, že krutá smrť na ni čeká, že zdlouhavé umírání ji dělí ode hrobu. Donnat myslil, že je ve mdlobách, když jí rakovinu očkoval: mýlil se, byla při plném vědomí, strpěla zločin, ničeho neříkajíc, a chápe nyní vyšší myšlénku toho činu; své nastávající utrpení obětuje učenci, jako pole pokusné, z něhož vyklíčí spása milionům nešťastníků.

»Chtěla jsem býti milosrdnou sestrou a zasvětiti život ... Nuže, věnuji jej najednou, na místo dávati jej po kousku ... Vy žasnete, že jsem hotova umříti ... Jsem, poněvadž Ježíš Kristus byl ukřižován za člověčenstvo, a poněvadž považuji to za česť, aby poněkud i se mnou nakládáno bylo jako s ním ...

Albert. Ach, jaké dobrodiní mně prokazuješ! S tebou nemusím odříci se své modly! ... Antoinetto, ty nebudeš ani bázlivou, ani nebudeš míti jiný úmysl, když ti oznámím rozhodnutí, jež jsem učinil ... Dnes ráno očkoval jsem sobě nemoc, na niž ty zemřeš ... Budoucně chci žíti dvojnásob ... žíti trojnásob! ... Až do svého posledního křečovitého zachvění sledovati budu naše oboje umírání ... Tvé oči září! ... Ach, tys zcela mého smýšlení, ty ... Jest to malá dívka, která mne pochopuje nejlépe! ... Odkud ta věc, která povznáší nejnižšího nad největší učence?

Antoinette. »Od dobrého Boha, pane.«

Dobrý Bůh! Albert Ho ještě nevidí, ale podivné nadšení jeho obdivu skýtá mu předtuchu Boha. Umře, jako by v něho věřil. Odříkání, sebezapírání, oběť, všecka ta nebeská slova, jež mluví o tajemném nadšení člověka ku golgatskému kříži, nezdají se mu již nesouvislými ani přeludy; nedovede-li je vysvětliti, pozdravuje je a věnuje se jim; poslušen jest malé světice, která ho béře za ruku, by ho vedla k neznámé jasnosti; rozum má svou logiku, ale srdce má také svou, jejíž zákon jest mu neznám, ale Antoinette definovala by jej snadno; jde za Antoinettou, neučenou nebešťankou, aby neumřel jako pes. Antoinette učí Donnata chápati, že mravní krása panuje vědám všem, že jsou činy vyšší ceny nade všecky divy: činy mučeníků, kteří vykupují svět a umírají z útrpnosti:

»Hle, tu vzlet veškerého lidstva k jedinému slunci! ... Hledal jsem jej tam, kde jsem neměl, v mozku, a nalézám jej v srdci! ... Potřeba trpěti pro jiného, která protiví se našemu pudu a přece nás uchvacuje ... Jaká jest tedy ta moc dosti silná, aby oči celého světa upíraly se k ní v touze po obětování sebe? ... Každému mořskému přílivu odpovídá tam nade mraky vítězná hvězda; jedině neustálý příliv duší měl by se zmítati ku prázdnému nebi?«

Mrazivá otázka tato nezkalí stkvělé jasnosti duší, které jsou sestrami Antoinetty; ony mají klíč k této hádance, táží-li se prostoru světového, jim odpovídá Bůh. Je-li náš rozum v úzkosti, jednejme jako hrdina tohoto dramatu, následujme Antoinettina pohledu, kráčejme k tomu, co ona vidí. Toť asi závěr tohoto dílu, plného myšlenek, intuice a naděje, která stále výše se vznáší a dospívá k jasnosti.

Vojtěch Kameš

APOLOGETICKÉ ROZHLEDY
po nové naučné a vědecké literatuře české.

Chtěje odpomoci nedostatku životopisů vynikajících mužů, jež by sloužiti mohly za výchovnou četbu mládeže naší, vydal prof. Dr. F. J. Studnička spis »**Bohatýrové ducha**«, obsahující životopisy a vylíčení působnosti osmi vynikajících učenců našich a cizích. První stať věnována jest Mikuláši Koperníkovi. Jest to vlastně přednáška konaná r. 1873. při slavnostní příležitosti čtyřsetletého výročí narození Koperníkova. Obvyklý u nás v letech sedmdesátých bombastický tón a nezbytné husitské zabarvení při pronášení liberalistických zásad jeví se i v přednášce Studničkově. Čteme tu na příklad, že svým »světoborným činem získal si Koperník o celé človečenstvo zásluh více, nežli kterýkoli dřívější neb pozdější lidský dobrodinec, vykupitel neb spasitel.« Hus sice na badání Koperníkvo neměl pražádného vlivu, ale Dr. Studnička hleděl vyhověti »vkusu« oné doby, kdy přednášku svou měl a nutil se, aby Hus v jeho přednášce za každou cenu paradoval. Reformace sice s Koperníkem rovněž vůbec nemá pranic co činiti, leda že byla úpornou protivnicí jeho soustavy a nadmíru nemilostivě o ní se vyslovovala, nicméně slavnostní řečník ad captandam benevolentiam svých posluchačův uznal za dobré velebiti reformaci jakožto podporovatelku »volného badání nejen v písmě svatém, ale i ve všech oborech lidského vědění«. Konečně v letech sedmdesátých v řečech veřejně proslovených nesměla pro effekt nikdy chyběti neomylnosť papežova — a effekt tento nechybí ani v řeči Studničkově. Za to blahodárný vliv církve katolické na rozvoj věd není v ní náležitě akcentován, ač právě Koperník pod tímto vlivem stal se tím, čím byl. Tím větší položen jest tu důraz na kontrast mezi »vše pokrývající tmou středního věku« a novým »pronikajícím světlem«; vše to pak okořeněno nechutným výrokem Molleschotovým. Nic při tom nevadí, že skoro každý znamenitější astronom po prvních patnácte století dějin církevních náležel stavu duchovnímu. Koperník stál po celý život svůj věrně na půdě katolické a vůči t. zv. reformaci neprojevil ani nejmenších sympathií, naopak, k jeho podnětu vydal kanovník Tiedemann Giese spis proti Lutherovi. Jest tudíž a zůstane Koperník vezdy chloubou katolické církve. Fakta historická jsou příliš výmluvná, než aby zcela umlčena býti mohla. Při zmínce o tom, že kardinál Mikuláš Šomberk byl horlivým přívržencem theorie Koperníkovy, dodává p. autor tato slova: »Z toho jde na jevo, že tehdejší hodnostáři církevní nepředpojatě pojímali význam Koperníkových výzkumů.« Bylo by bývalo záhodno naproti tomu vytknouti, že to byli právě náčelníci reformace, Luther a Melanchthon, kteří soustavu Koperníkovu zavrhovali. Zcela nemístnou jest otázka Studničkova: »Chtěl snad Schoner, aby jeho předmluva byla hromosvodem, chránicím pravdy Koperníkovy před blesky z Vatikánu metanými?« Přijalť papež Pius III. dedikaci spisu Koperníkova, i nemetal tudíž na autora ani na nauku jeho nižádných »blesků«. Naopak kniha Koperníkova směla za vlády třinácti papežův (od Pavla III. až k Pavlu V.) bez překážky v celém křesťanstvu býti šířena a čtena. Jest ovšem pravda, že soustava Koperníkova setkávala se u přemnohých s odporem. K tomu však přispěli více astronomové sami nežli theologové katoličtí. V celém XVI. století shledáváme před Keplerem jedinkého pouze protestantského astronoma, jenž ve svých spisech novou soustavu světovou otevřeně obhajoval, byl to Joachim Rhaeticus, žák Koperníkův. Teprve neprozřetelné

počínání Galilea Galiei, jenž zabočil na pole exegetické, zavdalo příčinu k opposici se strany theologů proti novému systému. Studnička míní, že soustavou Koperníkovou uražena byla »semitická (!) hrdosť tehdejší hierokratie«, a že tudíž »panující strana zavrhovala učení Koperníkovo jako nerozumné, nepřirozené a nenáboženské, a prohlašovala názor jeho za mínění hloupé, nesmyslné a proti astronomii, mathematice a fysice směřující.« Zmíniv se o tom, že r. 1616. Koperníkova soustava byla »zatracena«, praví Studnička uštěpačně: »Země tedy byla tímto rozsudkem opět zastavena, avšak soudcové se přec i s ní dále otáčeli neboť tak mocné nebyly římské dekrety. A zápověď tato trvala po celé století XVII. a XVIII., i když Kepler zákony pro soustavu Koperníkovu napsal a Newton ducha jejich vyzpytoval; teprve v našem století uznal Řím za dobré křivdu po dvě století trvající napraviti a neodvolatelný výrok kongregace zrušiti, takže od roku 1828. se i v Římě připouští a učí, že země se točí a kolem slunce obíhá a že tedy není středem světa.« Tato slova p. autorova dlužno uvésti na pravou míru. Kongregace indexu odsoudila sice skutečně 5. března 1616. slavné dílo Koperníkovo a zakázala četbu jeho, dokud by opraveno nebylo. Tímto rozhodnutím nebylo však nikterak míněno, že by církev učení Koperníkovo zavrhovala naprosto. Naopak, jádra knihy rozhodnutí to nikterak se netýkalo, dílo bylo naopak dokonce i pochváleno a jeho veliká užitečnosť uznána. Toliko ona místa byla kárána, kde autor na problém, kterýž nalézal se tehdáž teprve ve stadiu hypothesy, pohlíží jako na pravdu již dokázanou. Po nepatrných tudíž změnách, jichž kongregace indexu sobě přála, smělo Koperníkovo dílo býti znovu tištěno a ode všech čteno a studováno. Neprozřetelné jednání Galileovo a jeho neposlušnosť proti tomuto rozhodnutí přivodily r. 1632. nové zakročení proti soustavě Koperníkově. O naukách Koperníkových smělo býti pouze jako o hypothesách a nikoliv jako o dokázaných pravdách býti pojednáváno, dokud by nebyly podány zřejmé důkazy o jejich pravdivosti. Těchto důkazů však tehdáž ještě nebylo a největší učenci tehdejší sdíleli mínění kongregace indexu; tak na př. Clavices, Tycho Brahe, Fabricius, Scheiner, Cassini, Baco Verulámský, Mersenne, Descartes a j. Co se astronomie týče, neutrpěla věda tato zákazem kongregace indexu žádné škody Koperníkovo znamenité dílo zůstalo všem učencům i nadále vůbec přístupným, a nebylo žádné závady, aby o Koperníkově učení pojednávalo se jako o hypothese. Ba tímto zákazem byl dán astronomům popud, aby shledávali tím horlivěji důkazy pro správnosť Koperníkovy nauky, a z této snahy vyplynuly velice důležité objevy. Církev pak nekladla těmto snahám nižádných překážek a uznala ráda správnosť učení Koperníkova, když ze stadia pouhé hypothesy přesnými důkazy již bylo vykročilo, a učinila tak tím ochotněji, jelikož se ukázalo, že učením tím nikterak autorita Písma sv. újmy netrpí. Výroky kongregace indexu nikdy nebyly považovány za »neodvolatelné«, jak míní Studnička. Ve stati nadepsané »Galileo Galilei« shledáváme s potěšením, že pan autor uvádí některé historické lži na pravou míru. Tak konstatuje na př., že Galilei tělesně mučen nebyl, že tělo jeho žalařováno nebylo, a že pověstný výrok »E pur si muove« náleží do říše bajek. Proces Galileův líčí Studnička celkem objektivně, nicméně však tu a tam jeví se zase jeho stanovisko »Římu« nepříznivé., jakož i nechuť k řádu jesuitskému, a to nezřídka zase ve formě výsměšné. Úplná nestrannosť byla by vyžadovala, aby ukázáno bylo k tomu, že Galilei pro své učení neměl vlastně dostatečných důkazův, a nemělo býti také mlčením pominuto odmítavé jeho stanovisko vůči výzkumům Keplerovým, jakož i umíněnosť jeho v názorech, byť bludných (na př. o přílivu a odlivu). Důkladněji měl býti také vylíčen odpor, s nímž se názory Galileovy u současných astronomů setkávaly. Povšimnutí zasluhuje, že nejjízlivější odpůrce Galileův, Čech Martin Horký, byl — luterán. Třetí stať ve sbírce Studničkově jest věnována slavnému našinci, rozhodnému a věrnému katolíku, Janu Markovi Marci z Kronlandu (1595.—1667.), profesoru lékařství na universitě Pražské. S uznáním oceňuje p. autor jeho výzkumy přírodovědecké (zákony o rázu pružných koulí, disperse světla, přesnější způsob stanovení zeměpisné délky na moři), a zmiňuje se mezi jiným také kratičce o výborném vychování, jehož se Markovi u Jesuitů Jindřichohradeckých dostalo, jakož i o vřelém jeho přátelství k řádu jesuitskému. Ve stati čtvrté vyloženo jest stručně a jadrně, čím přispěl Descartes ku pokroku věd exaktních. Rovněž tak poučně a věcně psáno jest pojednání, nadepsané »Leibnic a Newton jakožto mathematičtí soupeřové.« Následuje pěkná přednáška »o mathematickém učení na universitě Pražské od jejího založení až do počátku našeho století a o vlasteneckém působení profesora Stanislava Vydry.« Mezi jiným vzpomenuto tu i slavných učenců

Čechů z Tovaryšstva Ježíšova, působivších v cizině, Valentina Stansela a Jakuba Kresy, jakož i výtečných mathematiků z téhož Tovaryšstva na universitě Pražské působivších, Josefa Steplinga a Jana Tesánka. Obšírněji pak vylíčena jest záslužná činnosť výtečného učence a upřímného vlastence, Jesuity Stanislava Vydry. V následující stati, věnované proslulému astronomu a mathematikovi Karlu Bedřichu Gaussovi (1777.—1854.) povšimnutí zasluhuje tento passus: »Konečně budiž zde ještě vytknuto, což ostatně patří k věcem nejchoulostivějším, jak se Gauss choval vzhledem k náboženství; jestiť to nejvniternější stránka lidské povahy, již jest obyčejně velmi nesnadno posouditi spravedlivě. Aniž by kladl na zevnější obřady příliš veliké váhy, byl po celý svůj život proniknut hlubokým citem náboženským. Přesvědčení o nesmrtelnosti duše a nejvyšší spravedlnosti božské bylo u něho hluboce zakořeněno; že jedině mravnosť může býti základem blaha jak jednotlivce, tak celého národa, o tom nepochyboval nikdy. A při vší své zálibě mathematické nepřestal nikdy uznávati nesmírnou důležitosť otázek, týkajících se světa duševního.« Zajisté, krásné svědectví, jež učenec učenci zde dává! — Ve stati závěreční konečně vypisuje se stručně činnosť Jana Ev. Purkyně. Mezi jiným dovídáme se tu, že studoval na piaristském gymnasiu v Mikulově a že po dokončených studiích vstoupil do řádu piaristského, v němž noviciát a dva roky učitelské působnosti strávil, že však studium Fichteova transcendentního idealismu »k volnějšímu vzletu duševnímu vedoucí přivedlo jej záhy ku poznání, že by na dráze volnější dále dospěl ve snahách svých«, a že tudíž »vystoupil ze řádu jinak mu milého.« Další život Purkyňův vylíčen velice poučně, ale o jeho smýšlení náboženském zmínky se nečiní.

Ve sbírce »Světem i přírodou« počato právě s vydáváním díla **»O tvorstvu předvěkém. Nauka o zkamenělinách (Palaeontologie)« od Dra Filipa Počty.** V dosud vyšlých dvou sešitech pojednáno především povšechně o zkamenělinách, o pochodu fossilisačním, o vztahu palaeontologie k zoologii a botanice, o počtu zkamenělin (z Čech jest dosud známo 6745 zkamenělin), o příčinách nedostatečnosti objevů palaeontologických, dále o horninách zkameněliny obsahujících, o poměrném stáří vrstev, o rozdělení kůry zemské v útvary a vrstvy a j. Zvláštní delší stať jest pak věnována poměru palaeontologie k nauce o vývoji tvorstva. Mluví se tu věcně a střízlivě o proměnlivosti druhů, o tvarech přechodních, o vlivu prostředí, přizpůsobení, o t. zv. vzájemnosti ústrojů, o vývoji skokem, o vývoji zárodkovém a. j. Spisovatel souhlasí s naukou vývojovou, nikde však nezabíhá do krajností. Jak známo, není proti evoluci se stanoviska katolického námitek, pokud zůstává v mezích pouhé hypothesy a pokud se jí nezneužívá k hlásání atheismu a agnosticismu, nýbrž k další plodné práci výzkumné. [1]) Ve stati čtvrté podává p. autor velmi pěkně sestavený »Přehled dějin palaeontologie«. V přehledu tomto nalézáme přemnohé učence katolické, laiky i kněze, kteří o rozvoj této vědy zásluh sobě dobyli (Fracastoro, Leonardo da Vinci, biskup Mikuláš Steno, Ant. Vallisnieri, kněz Spada, Moro, karmelitán Generelli, abbé G Soulavie a j.). Mezi jiným uvádí Počta (na str. 33. a 34.) zajímavý názor, který o zkamenělinách měl B. Balbín. Mezi pracovníky o české palaeontologii mohl býti vším právem uveden také jesuita František Zeno (1734.—1781.), jenž r. 1770. uveřejnil dvě pojednání o zkamenělinách poblíž Prahy nalezených.

Na konec stůjž zde maličký výňatek z »Časopisu pro průmysl chemický 1898«. **Jan V. Diviš**, ředitel cukrovaru v Přelouči, uveřejnil v časopise tom kratičkou »vzpomínku na českého cukrovarníka Bernarda Smolíka«, v níž mezi jiným vypravuje, kterak se Smolíkem se bavívali časem i mudrováním. »Při našich hádkách filosofických«, píše Diviš, »stál Smolík na půdě pessimismu; z poetů líbil se mu zvláště Allan Edgar Poë, z badatelů Moleschott. Mým zdrojem obrany byl Flammarion a Pavel Janet, jichž spisy dychtivě jsem studoval. Kdysi citoval jsem Credo umírajícího Jakobína z ‚Bídníků' V. Huga: ‚Nekonečnosť jest — tamto jest. Ona musí míti své Já, sice by ono bylo její hranicí, a nebyla by nekonečnou. Toto Já nekonečnosti jest Bůh'. Krásná, duchaplná fráze básníka romantika, ale jiný mistr dialektiky, na př. Hegel, dokázal by Vám pravý opak podobnou hříčkou slov. Zde poesie ničeho nespraví,

[1]) Srvn. Duilhé de Saint-Projet, Apologie víry křesťanské 222—225; J. A. Zahm, Věda a učenci katoličtí 16—20.

a logika přírodních věd je chladná, neúprosná. Nuže, zůstaňme na půdě přírodních věd! Lavoisier nás přesvědčil, že ani atom hmoty nemůže přijíti na zmar a na základě mechanického aequivalentu nemůže ani jakákoliv energie býti zničena. K nesmrtelnosti protoplasmy, jež nekonečně se obrozuje vznikáním nových zárodků života, víže se i přenášení intelligence z buňky mateční. Když pak ani hmota nemůže býti zmařena, aniž energie v ní bytující může zmizeti, proč by zrovna ta nejušlechtilejší energie — duch lidský — měla býti zničena?« Není sice pochybnosti, že se tomuto důkazu nesmrtelnosti duše ledacos vytknouti dá, nicméně jsou to pozoruhodná slova moderního vzdělance, o životě posmrtném vážně přemýšlejícího, jež upomínají na známý důkaz Taita a Balfoura-Stewarta o nutnosti života posmrtného. *Dr. X. Y.*

UMĚNÍ VÝTVARNÉ.

V slaďounce malovaném obrazu, který vystavil P. J. van der Ouderaa, sotva poznáváme »Svatou rodinu.« Jest to spíše zidealisovaná východní rodina židovská v pestrých čisťounkých oděvech. Před chatrným domkem sedí na široké jakési stolici s nohama po turecku skříženýma starý muž v bílém, v bocích přepásaném kaftaně a s turbanem na hlavě, jenž pilkou uřezává kus úzkého trámce. Trámec tento přidržuje mu oběma ručkama sličný hošík, jenž na kraji zmíněné lavice sedí. Oděn jest dlouhým žlutozeleným pruhovaným kaftánkem, na dlouhých a hustých rusých vlasech má v týle malou stkostně vyšitou čepičku. Tvář jeho, v profilu viditelná, vzhlíží k ženě, která v levo o zeď opřena stojí a rovněž na hošíka pohlíží, předouc s kužele, jejž pod levou paží drží. K mysticismu po způsobu Gabriele Maxa silně se klonící Belgičan Josef Leempoels vystavil dva obrazy »Ježíš Kristus« a »Sv. Jan Křtitel«, z nichž zejména obraz první poutá pozornosť neobyčejným mystickým leskem široce rozevřených očí a výrazem tváře, jimiž se malíř snažil vystihnouti božstvím prozářenou bytosť Bohočlověka. Pozoruhodný jest obraz Gentského malíře T. Lybaerta »Podléhající Spasitel«. Na skalině leží kříž a na něm tváří k zemi obrácen Spasitel, jako by byl právě k zemi sklesl. Spasitel oděn jest v bílou, místy krví zbrocenou řízu v bocích provazem opásanou. Z hlavy aureolou zdobenou vidíme toliko dlouhé vlasy, kdežto tvář bezvládně ležící pravou rukou Kristovou jest zakryta. Pozadí tvoří hvězdnatá obloha. Nadmíru chatrnou prací jest sl. Viktora Schuberta »Sv. Šebestián«, poprsní obraz, jenž pojetím ani provedením nad začátečnictví se nepovznáší. Mnohem cennější jest akvarel sl. Eduarda Lutticha »Sv. Hubert«, na němž do jisté míry jeví se vliv Führichův. Ve znamenité kollekci Hanuše Schwaigera, jež byla attrakcí letošní výstavy, nalézalo se několik prací obsahu náboženského. Sáhne-li Schwaiger při tvoření svém k látce náboženské, dovede se vždy s nedostižnou obratností vžíti do archaistické formy, která těmto jeho obrazům tak velice sluší. Výborným toho dokladem jest zvláště jeho »Domácí oltář rodiny Wiesnerovy«. Rovněž tak obdivuhodna jest dovednosť, s níž dovede svérázný tento umělec vžíti se do manýry starých dřevorytův a užiti jí originálním způsobem k moderním svým výtvorům. O této stránce bohatého talentu Schwaigrova zmínili jsme se již v těchto listech, když mluvili jsme svým časem o jeho obraze sv. Cyrilla a Methoděje (srvn. čís. 4. str. 393). K veliké malbě historické užil výjevu ze života sv. Karla Boromejského Gabriel Hackl, žák Pilotyho, nyní profesor na akademii Mnichovské. Obraz jeho představuje řečeného světce, an rouchem kardinálským jsa přioděn, obsluhuje morem onemocnělé. Vidíme jej, an klečе podává nejsvětější svátosť dívce ve chrámě na zemi ležící uprostřed jiných nemocných, z nichž někteří leží tu již jen jako ztuhlé mrtvoly. Úchvatný věru obraz, mistrně komponovaný i provedený. (Pokrač.) *Dr. A. Podlaha.*

LITERATURA.

RUSKÁ.

R. J. Sementkovskij, Smerť sanovnika. Sementkovský má jméno znamenitého literárního kritika. Psal v »Istorič. Věstnikje« o Ibsenu, Répině, Antokolském, články jeho vynikají mnohými přednostmi. V uvedené povídce vystupuje též jako belletrista. Jakýs kníže a vysoký státní úředník jede do svého rodiště — po dlouhých letech úmorné práce na oddech. S ním jeho trabanti, jichž je hvězdou, ba, je hvězdou celé Rusi, již zná do nejmenších podrobností. Přijíždí do své vesnice a přesvědčuje se v každém kroku, že Rus nezná. To není ta vesnice, v níž prožil mládí, ani ta, kterou zná z knih a statistik. Přesvědčí ho malá procházka do polí, rozmluva se správcem — Němcem — a s mužíky. Přesvědčí se, že svoboda jim pranic neprospěla, toliko zkazila jejich mravy, zplodila v lidu hrubosť a bezsrdečnosť. Lepší z nich s lítostí vzpomínají na zašlé časy. Tak starucha Avdoťja mluví k pánu: »Nijak nám neubližuje (správce totiž). Ale cizí to člověk. Nic nám po něm. ani jemu do nás. A kněžna byla naší, ano i tys náš. Ráda na tebe patřím nebo vzpomínám, jak se p kně tehdá žilo. Ve vesnici nyní vede se všem zle: les poražen, a do tvého Němec nepustí. Chléb vlastní nestačí, a koupit není zač. Mladší chodí do města na práci; peněz za ni neposílá. Nebýti pole a stariků —!« Baba máchnula rukou Kníže přesvědčuje se, jak město hubí vesnici, při tom koná pěkné vzpomínky, kdy sám mluvil o omezeném venkovu, jehož lid nedovede ocenit ani vzdělání, ani práci — — — Kníže z toho všeho se rozčilil a umřel. — Jak patrno. sociální, protiliberalistický obraz, plný veliké pravdy, plný oné šíře, která Rusům je tak vlastní. Nepamatujeme se, že by toto théma, i u nás nad míru časové, byl kdo zpracoval. Poměry jsou namnoze tytéž jak co do hynutí venkova, tak i co do poměrů cizích nájemců panských dvorů.

Russkaja poezija. Izbrannija stictotvorenija russkich poetov s biografičeskými i pojasnitělnymi priměčanijami. Sostavil A. Sosnickij. Cena 2·50 rublů. Výbor nejlepších básní z nejlepších spisovatelů (38 básníků zastoupeno). Jsou tu i jména: Rozengejma, Krasova, Ključnikova, Žadovskoj — tedy jména málo známá, jiná dosti známá tu chybí, jako: Aksakova, Jachoutova, Kuročkina, Minajeva, Dobroljubova, Chvoščinskoj a j. a j. Pro Rusa obsahuje snad málo, pro cizince dost a dost k poučení se o velikolepém rozvoji ruské poesie Co tu málo známých u nás jmen a na Rusi přece tak slavných! Fr. Žák.

- - -

CHORVATSKÁ.

Vladimir Jelovšek: Simfonije. MDCCCLXXXXVIII. Ne prodaje se. U tiskari Drag. Benka v Petrinji. Tiskano u 333 egzemplara. — Této úplně moderní chorvatské knihy jsem v rukou neměl, a to z té jednoduché příčiny, že se — neprodává. Byla poslána též »Katol. Obzorniku« v Lublani, aby o ní podal objektivní kritiku, což se stalo v 1. sešitě letošního roku. Mohu o ní referovati pouze to, co o ní napsal tento list. — »Simfonije« jest kniha velikého formátu a obsahuje sbírku básní o dvou dílech pod názvem »Ex« a »In«. Básní není mnoho; sedm jest jich pod »Ex« a sedm pod »In«. »Ex«: Vzkříšení, Memento, Fin-Commencement, Stará bajka, Prvý sníh, Stará píseň, Kadidlo. »In«: Za bouře, V bezvládí, V samotě, Za mlhavého jitra, Une vie, Vidina, Po smíchu. — Čte-li člověk prvou báseň »Vzkříšení«, domnívá se, že čte symbolistu křesťanství. Symfonie opěvuje Kristovo vítězství nad lidskou slabostí a rozlévá se v naději, že se jednou celý lidský rod vzepne na »pyramidy věčné svobody«. Ale již v básni »Fin-Commencement« se básník proměňuje v červeného socialistu. V básni »Kadidlo« jest již úplně nesrozumitelným symbolistou. V druhém dílu jest básník smělejší a vášnivější. Stěžuje si bohům, že mu dali vřelé srdce, plamen nervosní, neukrotitelné vášně a obklíčili ho lidstvem praktickým, střízlivým a chladným. Někdy proklíná, někdy pláče, někdy vzdychá v krutých, ostudných okovech bídné země. Rád by se pozdvihl do čisté výšiny, kde není kramářského puchu a sobectví ani nízkých vášní, ale země ho vleče k sobě...

Básník chodí po ulici; soplivý hošík se naň podívá. Básník si hnusně odplivne a pádí dále. A tu potká ji, některejší... Ale co se stará hříbě o květ, který v divém běhu krutým kopytem pošlape. Utrhl kdysi nevinný květ, přivoněl, zmačkal a vrhl na smetiště... Básník pádí dále, do pracovny »pytvati bílé tělo. (Básník jest prý medikem.) Zvony zvoní, on pak pytvá »s cynickým smíchem moderního věku na rtech...« Srdce jest prázdné, prázdné... Jen někdy v tiché samotě jakoby se ho dotkla etherická ruka mystické síly... Odumřelé nervy se otřesou a on se zcela potápí do široké, rozkošné, neznámé vášně .. Šel s ní do brlohu... V brlohu veselí, rozkoš. Alkohol roznécuje sexuální pud. Básník pak pěje o veliké zvířecí symfonii pohlavního pudu, kterou hraje na věčných houslích s uspokojivým smíchem věčně špatná příroda. — Z toho, co jsem až dosud uvedl, každý si zajisté učiní pojem o obsahu této moderní knihy. — Nadání nelze básníku upříti, ale všechno jest tu přehnáno. Člověk neví, zdali jest básník vskutku takovým podivínem či se jen tak tváří. Ze všeho je tu trochu; je tu socialismus, verismus, naturalismus a též pornografie. Chce-li p. Jelovšek vskutku poesii prospěti, musí se dáti na jinou cestu. Co jest nyní u něho »In«, to může býti »Ex«. A to se stane teprve tenkráte, vezme-li si básník k srdci slova Mickiewiczova:

Wiedzcie, że dla poety jedna tylko droga:
W sercu szukać natchnienia i dążyć do Boga!

Filip Davidović-Marušić: Trnje i cvijeće. (1892.—1898.) U Zlatnom Pragu. Tiskom E. Stivína. Vlast. nakladom. 1898. Cijena 60 noč. — Zase sbírka nových lyrických a vlasteneckých básní! Chorvati mají podobných sbírek již velmi mnoho. Tato sbírka se však liší od jiných tím, že básník ve svých vlasteneckých básních nenapadá Turků, kteří tak dlouho panovali v chorvatské poesii, nýbrž (poněvadž Turci nejsou již moderní) rozhořčeně se obrací proti Němcům recte Švábům, aby dal výrazu svým vlasteneckým citům. Znění všech Marušićových básní čtenáře přesvědčuje, že »Trnje i cvijeće« není plodem pravé básnické duše, nýbrž duše, jež chce se ukázati básnickou, nebo lépe řečeno, duše, jež chce mermomocí býti básnickou. Co jest znakem dobrých básní, toho ve sbírce není. Básník nepíše proto, že cítí a myslí, nýbrž cítí a myslí, protože chce psáti. Nejdříve měl péro v ruce, a pak teprve myšlénku v hlavě! V básni »Narod i pjesnik« jest plno nejobyčejnějších frází, rovněž v »Mojoj pjesmi«. Na více místech si básník odporuje. Tak ku př. v básni »Bjednici« vyzývají se synové Štěstěny, aby se podívali na jih, kde ve vlasti básníkově lid trpí bídu s nouzí; avšak hned na druhé straně jest báseň »Iz sjevernoga Velegrada«, ve které básník tvrdí opak: »Gdje no modro sjaje nebo, gde veseli živu ljudi.« Na jednom místě básník praví, že mu láska uhasla, a dále hned tvrdí, že zase miluje. Roku 1896. miloval Lidu, 1897. ji nemiloval, láska uhasla, ale 1898. zase uhaslá láska se vzkřísila, a on zase miluje. Časem se básníkovi stane to neštěstí, že si v jedné a téže básni odporuje: V básni »Molitva« čte se o tuhé zimě, hromu a blesku — vše jest pohromadě jako v cikánově pytli. Dá-li básník do svých básní to, čeho tam není, a vymítá z nich to, co tam je, pak může býti přesvědčen, že jeho básně budou dobré, neboť:

»Die schöne Form macht kein Gedicht,
Der schöne Gedanke thut's auch noch nicht,
Es kommt drauf an, dass Leib und Seele
Zur guten Stunde sich vermähle.« (*Geibel.*)

Po moru. Napisao dr. A. Tresić-Pavičić. Sarajevo 1898. Ciena 1 kruna. — Známý básník »Hlasů z moře Jadranského«, dr. Tresić-Pavičić, podává chorvatskému obecenstvu zase novou práci sepsanou »na samé pěně mořské«; ačkoliv jest napsána řečí nevázanou, jest přece vznešenou básní. Obsah jest docela jednoduchý. Spisovatel cestuje ve společnosti několika svých přátel od Jesy do Zadru a touž cestou se vrací. Tato cesta nemá pro obyčejné smrtelníky veliké ceny, ale básníku, jakým jest Tresić, jeví se v celé své velikolepé kráse, a stává se hlubokým duševním požitkem. Moře, to ohromné zrcadlo vesmíru, bylo vždy velikým duchům předmětem nadšených básní. Doporučuji toto dílo Tresićovo každému, kdo si přeje seznati krásné zjevy a scény moře, jež jako ohromný lev tiše spí, tu a tam potřásajíc svou ohromnou hřivou. Čarokrásně jest popsán západ slunce a východ měsíce. Ačkoliv kniha oplývá zajímavými dojmy z básníkovy cesty, nepatrnými zábavnými črtami o rybolovu, charakteristickým po-

písem námořníkův atd., přece větší, a to lepší díl knihy spočívá v subjektivních dojmech, kterými jest protkána. V 6. kapitole jest zajímavý jakýsi druh autopsychologické studie, ze které čtenář poznává, jak se v básníkově duši vytvořuje báseň. Fr. Štingl.

ČESKÁ.

Cvičba v pokoře. Sepsal Joachim Pecci, nyní papež Lev XIII. Z vlaštiny přeložil Jan Tagliaferro. (»Duchovní knihovny« číslo 56. V Brně u Benediktinů.) V 59 kratinkých kapitolách na 36 stránkách najdeš myšlenky — pravé to perly — o ctnosti, světem dnes tak málo milované. Myšlenky ty svědčí o hlubokém důmyslu vznešeného skladatele; kéž by i ostatní jeho spisy našly překladatele!

Církev vítězná. Životy svatých a světic Božích. Pořadem roku občanského sepsal František Ekert, farář u P. Marie Sněžné v Praze (Podíl údů dědictví Svatojanského na r. 1899). Svazek čtvrtý. Tímto svazkem ukončeno dílo, jehož prvý svazek vyšel roku 1892. Jako v ostatních dílech, psány jsou i v díle čtvrtém životopisy svatých slohem jednoduchým a zajímavým. Velice důkladně vylíčen jest život sv. Františka Serafínského, na konci jest uveden stručný přehled všech tří řádů sv. Františkem založených. Spisovatel se zajisté tím velice zavděčil podílníkům-terciářům. Podobnou zevrubností vyniká také životopis sv. Volfganga, biskupa Řezenského, k jehož dioecesi prý Čechy patřívaly. Pan spisovatel staví se zde na stranu Dra. Kryštůfka, že Čechy a Morava byly exemptní a postaveny přímo pod papežskou stolici. Dále dokazuje, že sv. Volfgang nemohl míti vlivu na zřízení Pražského biskupství, neboť již r. 967 se o to jednalo mezi českým králem a papežem, a tu byl sv. Volfgang teprve druhý rok mnichem v klášteře Einsiedlenském a nebyl ještě ani knězem. Když pak roku 973 zřízeno bylo v Praze biskupství, byl sv. Volfgang toho roku z jara teprve na biskupa posvěcen. V životopise sv. Martina se zmiňuje p. spisovatel o vzniku názvu »martinská husa«. Bývalť zvykem, že půst počínal před Vánocemi již tím dnem po sv. Martině, proto křesťané o sv. Martině si ještě připravili dobrou hostinu, na níž přední místo zaujímala husa; taktéž svým duchovním a světským vrchnostem v týž čas přinášeli husu. — Apoštolskému působení sv. Františka Xaverského věnuje dp. spisovatel 40 stránek. — V životopise sv. Benedikta s bratřími se dovídáme, že těla těchto sv. mučeníků k nám byla přivezena s tělem sv. Vojtěcha z Hnězdna. Vůbec v každém životopise udáno, kde ostatky světce se chovají, a podobně vše, cokoliv se naší milé vlasti dotýká. Se zálibou čteme životopisy našich milých krajanů, arcibiskupa Jana Lohela, kterýž za to, že práva církve těsně před bitvou bělohorskou proti protestantům hájil, z vlasti byl vyhnán. Vizme, jak si vedli protestanté, dokud vládli u nás v Čechách: samého vrchního pastýře vypudili, a potom se zlobí, když je stihlo to, co jiným dříve činili. Dále pěkně vylíčen život Jesuity Jindřicha V. Richtera, jenž z Prostějova pocházel, v Praze byl a v Americe svůj život dokonal.

U jednotlivých církevních slavností: u Božího Hodu, svátku Všech Svatých, vylíčen jest původ a význam slavností těch, jakož i způsob, jímž byly konány. Ke konci každého životopisu jest krátké povzbuzení k následování života i ctnosti vylíčeného světce, protkané případnými texty z Písma sv. K životopisům světců u nás známějších přidán jest pěkný obrázek. Mimo to i na každý den uveden je také seznam ještě jiných svatých, jichž památka toho dne slaví se dle římského martyrologia.

Na konci je připojen dodatek, jenž obsahuje doplňky k životopisům mnohých svatých. U sv. Jana Nep. a sv. Vojtěcha na př. uvedeno, co bylo nejnověji o těch světcích historicky vyzkoumáno; u ostatních uvedena doba jejich kanonisace. Posléze obšírně vylíčen je životopis našeho krajana Jana Nep. Neumanna, rodáka Prachatického, jenž v Praze theologii studoval a později v Americe horlivě jako biskup ve Filadelfii působil a tam r. 1860. zemřel; o jeho kanonisaci se nyní jedná.

Katecheté a kazatelé naleznou v knize té pro svůj obor mnoho a mnoho užitečného. Celý svazek svědčí o mravenčí píli a důmyslu dp. spisovatele, jenž látku velice obtížnou a neurovnanou mistrně zpracoval. »Církev vítězná« předčí všecky dosud vydané podobné spisy české; kéž by tedy ve všech českých domácnostech, jako bývaly druhdy legendy ze života svatých, byla oblíbenou a užitečnou četbou jak starších, tak mladších. Václav Pokorný.

Kdo jest Kristus? Jak mnozí naši »matadoři« ve svém nejapném filosofování daleko dospěli, vidíme v práci J Křena: Egotheismus a altertheismus uveřejněné v »Moravské Revui« č. 6. Kristus není více Synem Božím, pánem nebes a země, který učením svým božským osvítil temnoty, které halily úpící lidstvo, který smrtí nás vykoupil, ale »Kristus je netoliko výslednicí názorů mnohých národů souvěkých, ale i dlouhého procesu dávno již před ním Mojžíšem zahájeného« (str. 164). »Učení jeho jest nejjemnějším pelem květů zahrad duší vrstevníkův i předchůdců« (tamtéž). Confucius nazván hlasatelem jeho morálky! »Je pravda a nedá se to zapříti, že učením Kristovým zásady altruistické byly velice povzneseny, sesíleny a uceleny, ale je klamno domnívati se, že by slovy Kristovými byly zásady altruistické vyvrcholeny. Ty zásady dospěly Kristovými apoštoly svého vyvrcholení teprve tehdy, když řečeno bylo, že Kristus zemřel pro blaho budoucích, jak čteme v epištole sv. Pavla k Řím. IV., 25. a jinde« (str. 165). Kristus Pán nebyl tedy hlasatelem od Boha seslaným, kterýž přinesl učení, jakéhož svět do té doby neslyšel, — ale vzal učení své od lidí. On nepodal důkaz nejpádnější o pravdě svého učení svými zázraky a svou smrtí, on nežil stále v apoštolích, seslav jim Ducha sv. — ale apoštolové sami dovršili jeho učení, když jim »řečeno bylo«, že Kristus zemřel pro blaho budoucích. Nechceme p. spisovatele poučovati o náboženství, je na to již pozdě, a bylo by asi velikou hanbou, kdyby jej malý školáček o tom přesvědčil, za koho máme Krista Pána a jak máme o něm souditi, — ale zdá se nám, že jeho řádky nejsou ničím jiným, než »výslednicí« přečtených několika brožur a podobných článků v »Rozhledech«, a dokazují velikou jeho ignoranci. Vždyť kdo Písmo sv. považuje za obyčejnou knihu, z níž dá se citovati jak kdo chce, a nikoliv za sepsané zjevení pravdy Boží, — ten daleko nedospěl. Sutor, ne ultra crepidam! Tak blahodárně působí »Moravská Revue«. J. Navrátil.

Zločinnosť mládeže. O její velikosti, příčinách a léčení. Uvažuje L. K. V Praze, B. Stýblo. Cena 28 kr. Kdykoliv zapláče veřejností stesk, že mládež je zdivočilá, že pustne, že v ní očividně ubývá mravnosti, tu se ozve ze známých kruhů pokaždé stejné volání: »Ojedinělé případy! Dříve to bylo ještě horší! To je povědomé klerikální naříkání, klerikální hanobení školy! Známá to prázdná kapucináda!« atd., vždyť víte, jak někteří, pro samý liberalismus a pokrok, majíce oči, jimi viděti nechtějí.

Malá knížka od neznámého spisovatele L. K. čítá 42 strany výborného obsahu. Spisovatel bystře sledoval, co v té věci porůznu napsali členové tiskové ligy, a zvláště l. † 22 se častěji dovolává. V hlavě prvé »Velikosť zločinnosti u mládeže« rozepisuje se, uváděje četný statistický a jiný materiál o zločinech a přestupcích, jichž se mládež hojně dopouští, a právem dokládá, že jsou mnohé skutky zlé, nemravné, velmi těžké hříchy, jichž zákon světský ani nestíhá, ani netresce, k nimž však třeba hleděti při posuzování mravnosti mládeže: jsou to samovraždy, smilstvo, prostituce, a hned v zápětí čteme příklady. Vedle mládeže zločinné vzrůstá nám nebezpečnou měrou mládež zpustlá: tuláci, žebráci, zloději ze řemesla, kteří jsou oddáni zahálce, pití a smilstvu. Ve hlavě druhé píše autor krásně o příčinách zločinnosti u mládeže. Jest to jednak celý moderní systém ve vychovatelství a školství, jednak rodina sama, buď že dítěti vůbec výchovy neposkytuje aneb svým příkladem a bohužel i příkazem dítko na zlé cesty vede. Rodin pro výchovu dítek nebezpečných přibývá, konkubináty a nemanželské děti se množí. Zcela správně dí autor, že od let sedmdesátých intelligence mládeže, t. j. dovednosť čtení, psaní, počítání, kreslení velice pokročila; — rozum mládeže se cvičí co nejúsilovněji. Ale jak se to má s vůlí a srdcem, tudíž i mravností?

Učitelé sami prohlašují, že jim nelze zkrotiti spurnosť a drzosť dítek v lavicích školních. Výborně dí spisovatel, že moderní škola mládeži více slibuje, nežli jí skutečný život může dáti. Učí, ale nevychovává, cvičí rozum, ale nevede pevně vůli svých svěřenců k dobrému; budí nechuť k prostému životu.

Pokud se týká vychování náboženského, správně praví autor: Náboženské vychovávání neomezuje se tedy pouze na vyučování náboženství, nikoliv, ono sahá dále, ono žádá celé školy se vším jejím zařízením. Náboženství má býti dítěti i v pozdějším životě pravidlem konání, podporou v nebezpečích, ochranou v pokušeních, krotitelem v štěstí, útěchou v kříži a utrpení a bezpečným vůdcem k věčnému životu. Národní škola ponechává učiteli na vůli, chce-li k náboženské výchově svých dítek přihlížeti čili nic, nechává mu dosti místa a volnosti, by mu překážel aneb jej oslaboval. K tomu uvádí autor všeobecně známý a uznaný nedostatek účinných kárných prostředků; mimo školu pak společnosť,

dílnu, schůzky, hospody, darebnou četbu, taneční zábavy a tak zvané satyrické listy, které nebývají ponejvíce nic jiného než hanobení a posměch, jež si z lidí o veřejné blaho zasloužilých slovem i obrazem tropí žurnalističtí uličníci ze řemesla, za plat k tomu najatí. Každý zajisté dá za pravdu slovům spisovatele: »Vidí-li totiž mládež karrikatury, znetvořování a veřejné hanobení osob zasloužilých a počestných, ztrácí tím veškerý idealismus, chuť pro slušnosť a dobrý mrav; učí se každým řádným člověkem pohrdati, jej zlomyslně posuzovati, a upadá sama v sprosťáctví, hrubství a nestydatost.« Ve hlavě třetí promlouvá autor o nápravě aneb léčení. Žádá řádné sirotčince pro dítky opuštěné, nalezence a sirotky a právem se táže: »Kolik je v Čechách sirotčinců, ať zemských, ať obecních? Dvě zemská divadla mají roční podpory na 200.000 zl., kolik jich mají sirotčince? Skorem v každém městě stavějí teď nádherné domy pro Sokoly, zábavy; ale kolik měst pomýšlí na zaopatření mládeže osiřelé, od rodičů opuštěné?« Žádá dále za ochranu proti konkubinátům, za výchovu v duchu křesťansko-katolickém, potlačování oplzlé literatury, omezování prodeje kořalky a tanečních zábav, za vedení dospívající mládeže ke službám Božím, za bdění nad jejich zábavami a společnostmi.

Opakujeme: Knížka je výborná, co píše, píše dle pravdy, již každý pozorovatel uznati musí. Doporučujeme ji s úplným přesvědčením, podá i znamenitý materiál ku promluvám a přednáškám. —k.

Besídka dívek. Pořádá literární odbor spolku Družina blah. Anežky České. — Spolek Družina bl. Anežky České obral si za účel podporovati řádné vychování dívek škole odrostlých, maje na zřeteli hlavně dívky, jimž rodina tohoto vychování z jakýchkoliv příčin poskytnouti nemůže. Družina pořádá každé nedělní odpoledne t. zv. »besídku«, kde dívky súčastní se požehnání, potom vyslechnuv přednášku obsahu vzdělavacího a posléze baví se zpěvem, společnými hrami, čtením a pod. Spolek opatřuje chráněnkám vhodná zaměstnání a v potřebě poskytuje peněžité podpory. Činní členové jsou paní a slečny, které platí aspoň 2 zl. ročního příspěvku a účastní se prací v odborech. Přispívající členové jsou paní, slečny i pánové, kteří dávají ročně 5 zl., podporující členové platí ročně 1 zl. Příspěvky k účelům spolkovým přijímá pokladní p. M. Veselá, majetnice domu v Praze, č. 222—I. C. kr. zemská školní rada družinu bl. Anežky České okresním školám a učitelstvu doporučila.

Družina bl. Anežky České vydává ve lhůtách zušlechťující a v každém ohledu nezávadnou četbu. Vyšlo již šest čísel, ale nám bylo zasláno teprve číslo 7. Je nám to věru s podivením, že se ignoruje list, jenž jest snahám tohoto spolku tak blízký a jenž se zálibou již od počátku podporuje snahy křesťanského milosrdenství.

Sedmé číslo Besídky dívek rozebírá život industrialní učitelky, pí. Julie Pohlové a její lidumilné činy. Spisovatel Lad Benýšek popisuje v první polovici spisů její mládí a její činnosť jako industrialní učitelky na pražských školách. Ve druhé části svého spisu líčí její blahodárné působení ve spolku pro blaho nuzných dítek, založeném r. 1841. pražským starostou Jos. Müllerem, ve spolku pro blaho propuštěných káranců, ve spolku pro podporu chudých kandidátek učitelských. Sám kardinál Bedřich kníže Schwarzenberg byl upozorněn na její blahodárnou činnosť a skrze ruce její udělil mnohou podporu.

Ředitel škol p. L. Benýšek zmiňuje se o jejím příkladném křesťanském životě a o její tiché smrti, k níž se pí. Julie Pohlová v dlouhé nemoci dobře připravila. Knížka jest ozdobena podobiznou zesnulé. Doporučujeme ji všem, kdož sledují snahy lidumilné. Cena 25 kr. je mírná. Tomáš Škrdle.

Klín klínem. Novela od Jana Liera. Libuše r. 1899. č. 3. Spisovatel předvádí nám napínavý děj z kruhů měšťanských z rodinného života dědičného poštmistra Rajského na Chlumu. Charaktery osob jsou vzaty ze života a správně jsou provedeny. Líčeň míst, děje a poměrů všech jest bohatá, skutečnosti odpovídající a není na úkor děje samotného. Pokud se týče mravní stránky děje, jeví se charaktery osob dosti čistými až na ty nepatrné výjimky, že na dějiště uvádí zapovězené známosti, čelící proti idei svátostného manželství. Shledáváme se zde s některými dobrými, zdravými myšlénkami jako u málo současných novelistů: Tak na str 92.: »Pohříchu setřel náš materielní věk se slavností posvěcení chrámů téměř všechen pel, kterým snad kdysi duši jímaly, a zkrátiv na nich podíl povolaných světců, zvětšil podíl žaludků.« Dále na str. 161. jest pravdivý posudek našich sociálních poměrů: »Cizáci koupí a prodají nás všechny. My umíme jen bědovati, zpívati, politisovati, vetřelcům robotiti a za žebráckou

mzdu svých mozolů vykupovati si odpadky z majetku, který cizák z nás a naši pomocí a z naší půdy a krve vydřel.« S tímto číslem »Libuše« může se čtenářstvo naše spřáteliti. Vlastimil Hálek.

Základ otázky socialní a národnostní. Napsal Lad. Kunte. Časových úvah, jež rediguje Dr. Fr. Reyl, roč. III. č. 9. — Náboženství činí šťastnými jednotlivce i národy a celou společnosť lidskou. Láska k bližnímu má kořen v lásce k Bohu, což jest jasně a krásně příkladem vysvětleno. Rovněž i odměna za dobré a trest po smrti příhodnými příklady jest doloženo. Spisovatel vypočítává řádění liberalismu — mluví krátce, úsečně, ale dobře; jest viděti, že zná svůj předmět a že více ví, než povídá. — Otázka socialní má základ v liberalismu a heslo »Pryč od Říma!« rovněž. Křesťanství odsuzuje jednání Wolfa a Schönerera, proto křičí: »Pryč od Říma!« Spisovatel končí: Světlo a teplo slunce jest podmínkou života. Kdyby zhaslo toto životodárné slunce, zahynul by život, země by byla poustí. Tak i to pole společnosti: nesvítí-li mu světlo Boží, světlo Božské, náboženství podobá se holé poušti; jen v tmavých zákoutích bují vegetace, ale ta jest jedovatá. »Časové úvahy« získaly nového spisovatele, bystrou hlavu. Tomáš Škrdle.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Samostatnosť oblibuje sobě v každém čísle přinésti nějaký článek proti kat. církvi. V č. 45. v pojednání »Česká universita v den Husův« vybízí, aby jej vysoké učení Pražské oslavilo, ne snad jakožto zvelebitele svého dekretem Kutnohorským r. 1409., ale manifestačním dnem, »jakožto šiřitele osvěty, vzdělanosti a uvědomění, jenž dovedl za přesvědčení své do konce života neoblomně státi a za ně umříti,« což dávno již vyvráceno jest Msgr. Dr. Ant. Lenzem.

V č. 46. přináší »Samostatnosť« pochvalný feuilleton o Girolamu Savonarolovi, o němž ihned připojuje, že jeho osud byl podobný osudu Husovu. Známo jest z nestranného církevního dějepisu, že narodil se r. 1452. ve Ferraře a žil za papeže Alexandra VI. ve Florencii v dobách pohnutých pro církev. Brojil proti duchovenstvu, hřímal proti papeži, nedbal jeho zákazu kázati a půhonu do Říma. Savonarola obrátil se listy ke knížatům, aby všeobecný sněm svolali, a prohlašoval, že Alexander VI. není pravým papežem, což prý zázrakem dokáže. Soudem církevním byl zbaven pak pro mnohé přečiny svého církevního důstojenství a odevzdán světskému rameni. Byl dne 23. května 1498. oběšen a mrtvola spálena. Dějepis o něm nestranně praví: »Stál sice na půdě článků víry, ale byl blouznivec, neposlušný církve, který zapletl se též do politiky, a tak sám svůj pád si připravil.« V novější době byl Jeronym Savonarola idealisován; tak ve spisech Rudelbacha: Hieronymus Savonarola und seine Zeit, Hamburg 1835, od B. Meiera: Hieron. Savonarola, Berl. 1836. »Samostatnosť« pociťuje zvláštní radosť, může-li oslaviti nešťastného kněze, jenž se postavil proti církevní kázni; sama pak srší oheň a síru na každého, komu se zošklivil liberalismus a kdo jej opustil. Bude jednou zajímavo, dočká-li se strana radikálně-pokroková vůbec nějakého historického trvání, studovati její historii — v té budou také nejen stránky temné, ale namnoze přímo černé, o nichž pak zase může »Samostatnosť« tak nestranně referovati, jako nyní referuje z historie církve trvající již dvě tisíciletí.

Dále obrací se proti »poutím« pod názvem »Zhoubný účinek poutí«, obávajíc se o zdraví poutníkův. K tomu sluší zmíniti, že od liberálních časopisů se schvalují pouze pouti do Husince, Kostnice, k Lipanům a ty že zhoubných účinků nemají — ovšem pouti katolické jsou v očích jejich naskrze záhubné t. j. pro liberalismus. Hned pak článkem »Ignác z Loyoly zastínil Krista« chce býti »Samostatnosť« velmi nábožnou, rozeznávajíc kult latriae od kultu duliae, a farisejsky se horší nad tím, že o slavnosti Božího Těla v Praze v kolleji Tov. Jež. stkvěla se nádherně ozdobená socha sv. Ignáce z Loyoly, kdežto prý socha Krista Pána byla nepovšimnuta a úplně bez ozdoby. Pak prý nejsou naši liberálové křesťany: chodí na průvody, všímají si výzdoby, kázaní — co pak od nich církev ještě více může žádati? Fariseové činili právě tak!

Ze zemí slovinských. Slovinci v Italii. J. Trinko, profesor ve Vidimu, uveřejnil zajímavou črtu o Slovincích v Italii v Slov. přehledu. Území slovinské jest hornaté. Nejvyšší hora jest Kanin (2621 m.), z Matajura pak jest nejlepší

rozhled po Furlansku. Půda jest dosti úrodná, všude hojně ovocných stromů, také vinná réva se tam daří kromě v Rezii. Slovinci připadají ve správní příčině k Vidimské neboli Furlanské provincii, jež se dělí na sedmnáct okresů, z nichž jest Šenpetrský čistě slovinský. Slovinských obcí jest dvanáct, avšak úřaduje se jen vlašsky. Podle sčítání r. 1895. bylo Slovinců kolem 40.778. — Slovinci z Přímoří zaujímají skoro dvě třetiny, Italové pouze třetinu obyvatelstva. Italové bydlí v Gradiščském okrese a Gorici, což činí 644·83 km., kdežto Slovinci obývají v ostatních třech okresích na prostoře 2273·71 km. Odpočítají-li se čtyři slovinské obce od prvních, zabírají Italové pouze pětinu půdy. — Závažná listina pro Slovince. V Terstě se našla v kostele sv. Antonína vážná listina; nařizuje se v ní, že tamní kněz musí uměti slovinsky. Dává tedy na jevo, jak by i dnešního dne mělo býti. Listina jest z roku 1777. — Ben Hur, román z časů Kristových od Ludvíka Wallace, přel. do slovinčiny Podravski. Nákladem Gorické tiskárny. Cena 1 zl. 20 kr. — Slovenski pravnik vychází již patnáctý rok, přináší odborné články. Redaktorem jest Dr. Danilo Majaron. Nyní bude uveřejňovati také chorvatské články, poněvadž chorvatští právníci nemají odborného listu. — Janez Vertin, Slovinec, biskup v Marquettě v Americe, zemřel 26. února t. r. Biskupství spravoval dvacet let. Bylo založeno r. 1853., prvním biskupem byl Slovinec Bedřich Baraga, který zemřel r. 1868. v pověsti svatosti, druhým byl rovněž Slovinec Ignác Mrak, který doposud žije v 89. roce věku svého jako generální vikář a duchovní správce v nemocnici. Tato diecése čítá na 10.000 katolíků, 80 kostelů a 62 kněží. — Pomladni glasi (jarní hlasy), 9. svazek, uspořádal Anton Ratajec, jest časopisem lublaňských bohoslovců asi jako brněnské »Museum«. Je tam napsán mezi jinými též životopis blahoslaveného Klementa Marie Dvořáka, rodáka moravského z Tasova. Slovinčina jest ve všech pracích ryzí, práce zdařilé. — Nemško-slovenska slovnica (mluvnice) vyšla v druhém vydání nákladem Hartlebenovým ve Vídni z péra Dra. Karla Pečnika, korutanského Slovince, který přebývá jako lékař v sanatoriích Abbasich a Sakára u Kaira v Egyptě. Vázaná stojí 1 zl. 10 kr. — Spolek pro křesťanské umění v Lublani dostal od knížete-biskupa Dra. Ant. Jegliče spodní dvoranu biskupského paláce k úpravě musea. V. Steska jednal o životě a dílech slavného sochaře Fr. Robba. Gorický arcibiskup Dr. Jakub Missia byl jmenován čestným členem. — Dva pastirska lista jest název knížky o 77 stranách o pouti biskupa Jegliče do Lurdů, kde poručil svoje věřící ochraně P. Marie. Biskup vydal ji svým nákladem 30.000 výtisků a většinou zdarma rozdal. — Apostolski dušni pastir čili duchovní správce, jakým má býti a kterak pracovati, jest překlad díla Dra. W. Cranmera na rozkaz lublaňského biskupa a jeho nákladem vydaný Drem. Lampem. Stran 348, cena 60 kr. V úvodu praví kníže biskup: »Našim duchovnim povoláním jest hájiti Božích pravd, hájiti pravd Ježíšových a tím zároveň brániti náš milý národ, aby nezanikl. Aby nám to bylo možno, musíme býti na výši svého povolání; musíme býti bohoslovecky a asceticky vzděláni, život náš musí býti bezúhonný, vášně kroceny, srdce planoucí nadšeným plamenem pro Boha a bližního. V duchovním stavu máme se přičiniti, aby dobré símě, vložené do srdcí našich, v semeništi se rozvíjelo a svou blahou vůní bližního vábilo a blažilo. Musíme býti pastýři dle Srdce Ježíšova. Potom nám bude Bůh žehnati, úspěšnou bude naše práce, lid zůstane v ohromné většině věren Bohu a Ježíši, boje stavu proti stavu se zmenší, ano, ustanou, a národ náš bude se klidně rozvíjeti ve všech oborech života.« Fr. H. Žundálek.

»Česká Stráž«, kdysi konservativní a na českém jihu dosti oblíbená, vstoupila v posledních letech do řad listů protikatolických a mimo jiné přináší často úvahy filosofické, hlavně překlady, směru pochybného. Ukázkou z č. 23. ze 7. června jest článek v rubrice »Cizí obzory« s názvem »O ženské mravnosti« od Elleny Key, jenž vrcholí ve slovech »Láska jest mravnou také bez zákonného sňatku, avšak zákonný sňatek bez lásky jest nemravným.« Názory takové musí vésti ovšem k »volné lásce«.

»Vyšehrad«, jehož redaktorem jest p. Klecanda, dosti rozšířený v našem Pošumaví a na českém jihu, přináší v č. 24. v zábavné příloze »Svatvečer« horský obraz »Konec všemu« od Jana V. z Finberka, jenž líčen jest s příliš hrubým realismem. Děj, propletený cizoložstvím, končí vraždou a dvěma sebevraždami. Takovými kresbami se náš jihočeský lid nevzdělá. Totéž číslo přináší článek »Rodina a její vychovatelský úkol«, není však v něm zmínky o hlavním prostředku vychovatelském, bázni Boží, zbožnosti atd. Týž vybízí k pěstování smyslu pro dobro a krásno u dítek, ale na mělkém základě — bez Boha.

Evangelický list »Posel Pokoje« v č. 6. z 1. června přináší, že dne 11. května bylo v Casselu v Německu slavnostní otevření nové baptistské knihtiskárny a nakladatelství i knihkupectví. Tato budova byla za 320.000 marků. — Vezměme si příklad a podporujme náš spolkový dům »Vlasti«. Dále přináší zprávu, že konference »československých sborů u víře pokřtěných křesťanů« sejde se ve Vavrišově v Uhrách od 22—25. července, a konference »rak. uherského sjednocení baptistských církví« v Ujhelu v Uhrách 18. a 19. července. Přihlášky přijímá bapt. kazatel ve Vršovicích J. Novotný. Z toho viděti, že sektáři nelení ve své práci a že naše sjezdy katolické jsou velmi nutné.

Literární zprávy z Bosny. — »Nada«. Pouci, zabavi i umjetnosti. IV. gogište 1898. Uredio Kosta Hörmann. — Leží před námi čtvrtý ročník velikého illustrovaného časopisu, který počal vycházeti r. 1895. v Sarajevě. Cíl jeho vytknula redakce v tehdejším programu: aby »Nada« stala se zrcadlem současné spojené literatury všech národů jihoslovanských. Úmysl to sice krásný, ale kdo zná, byť i jen částečně, dnešní napjetí mezi jihoslovanskými národy, pochopí, že k jeho uskutečnění vede dlouhá cesta strádání, trpělivosti a neochablé důvěry, že kdys přec se rozvadění bratří na tomto poli sejdou. »Nada« má sledovati osvětové pokroky celého slovanského světa se zřetelem k ostatním vzdělaným národům a podávati čtenářstvu v ušlechtilé formě výsledky slovanských snah na poli krásné literatury a umění. Před lety vyskytly se ovšem na slovanském Jihu podobné listy, avšak pro omezený počet odběratelstva, pro nepochopení i ve vážnějších kruzích a z jiných ještě důvodů nemohly dosíci žádoucí dokonalosti a obliby a záhy zanikly. Existenční podmínky nového časopisu zaručeny tím, že na počátku postavila se mu za protektora zemská vláda, aby list bez obavy hmotných ztrát mohl se vyšinouti na úroveň cizokrajných větších illustrovaných časopisů. — »Nada« vychází dvakráte měsíčně v sešitech formátu »Světozora«. Aby hověla požadavkům všech náboženských živlů v Bosně a Hercegovině, tiskne se při souhlasném obsahu latinkou a cyrilicí. Vrchního vedení redakce »Nady« ujal se ihned v počátcích listu dvorní rada Kosta Hörmann, jemuž ostatně přísluší hlavní zásluha, že list tento vešel v život. Pan Hörmann je rodem Chorvat, od roku 1888. je ředitelem zemského musea v Sarajevě, působí ode dnů okkupace v zemi a získal si nemalých zásluh o sociální i osvětové povznesení lidu v zabraném území. Stykům vrchní redakce se Záhřebem a s dnešní chorvatskou literární obcí děkuje »Nada« mnohý cenný příspěvek z péra starších chorvatských spisovatelů. Též mladší dorost na poli domácí krásné literatury ukládá zde s rostoucím zdarem své plody. Za čtyři léta vykonala »Nada« opravdový kus záslužné práce a bez ohledu, že hmotným protektorem listu jest zemská vláda bosensko-hercegovská, stává se hlasatelem ušlechtilé duševní práce nedávno obrozené větve národa slovanského. K docílení úplného úspěchu bylo by si přáti, aby mezi domácími spolupracovníky »Nady« objevila se ještě jména mladých, ale vynikajících již hercegovských literátů, a to: srbského povídkáře Svetozara Ćorovića, lyrických pěvců Aleksy Šantića, Jov. Dučića a j. — V minulém ročníku má »Nada« bohatý počet článků i přispěvatelů. Ve 24 číslech nalézáme 55 původních básní lyrických, a mnohé z nich psány jsou pérem osvědčeným; uvádíme tu pouze: Dra. Augusta Harambašića, jenž napsal pro »Nadu« římské sonety, z ostatních autorů vynikají plody: Jos. Milakovića, Safveta bega Redžepašića-Bašagića (Mizzy Safveta), Dra. Tresića-Pavičića, Gavry Manojlovića a j. Z přeložených lyrických básní podány tu ukázky z literatury ruské (Puškin, Lermontov), z anglické (Tennyson, Moxon), z perské a j. V ročníku tomto není ukázek z poesie české, jaké v minulých letech pro »Nadu« dovedně a s porozuměním upravoval a překládal Jos. Milakovič, profesor při paedagogiu v Sarajevě. Z epických básní vyniká obšírnější plod domácího pozoruhodného spisovatele Dra. Tugomíra Alanpoviće: »Naše rane«. Dramatické práce tohoto ročníku nevynikají nad prostřednosť. Zábavná prosa pohybovala se v rámci povídky a obsahuje dvacet čísel, z nichž obsahem a zauzlením vyniká »Gospogjica Fema« od Vjenceslava Novaka. Drobnými rázovitými příspěvky objevila se v »Nadě« slibná povidkářská dvojice hercegovská Osman-Aziz (mohamedán JUC. Osman Nuri-Hadžić a katolík Ivan Miličević, redaktor »Osvitu« v Mostaru). K tomu druží se řada původních albánských pohádek, přeložených Drem Čírem Truhelkou, k nimž rázovité obrázky připojil chorvatský malíř Ivan Tišov. Feuilletonistické črty z Londýna a Anglie vůbec napsal Dr. Hinković, z historických statí zajímá práce Ferdy Šišiće: »Pogibija Smail-age Čengića«, v níž líčí se na základě místní tradice a historických dokladů podstať slavné epické básně Mažuranićovy. »Nada« získala v různých střediskách uměleckého

a literárního světa dopisovatele, kteří s větší neb menší dovedností a se stanoviska jihoslovanského seznamují čtenáře listu s vynikajícími zjevy na poli literatury a umění západoevropského. Z biografií a drobných článků sluší vzpomenouti dvé studií Pavla Lagariće o našem Jaroslavu Věšínu, pak o Pavlu Jovanovići, slavném srbském malíři, jenž proslul rázovitými scénami z černohorského a albánského života. V literárních statích psal bělohradský profesor Miloš Pejinović: o významu Milovana Vidakoviće v srbské literatuře, Boško Petrović podal delší studii o Henriku Ibsenovi, a Milan Popović věnoval vroucí vzpomínku velikému pěvci Adamu Mickiewiczovi v pěti číslech. Také v části illustrační snažila se »Nada« dle daných poměrů svědomitě postihnouti vytknutý úkol. Každé číslo minulého ročníku obsahuje obrázky v textu a mimo to dvě přílohy. Z českých umělců nejpilnějším spolupracovníkem je Ludvík Kuba, jenž podal hojně obrázků z Černé Hory, z Hercegoviny a ze Srbska. K němu druží se E. K. Liška, F. Ziegler, Ferdinand Vele a August Regál. — Roční předplatné na »Nadu« jest 6 zl.; administraci listu obstarává zemský ekonomát v Sarajevu. J. Třeštík.

Paběrky z novin a z veřejného života.

Pohřeb Jeho Eminencí z arcibiskupské residence do velechrámu sv. Víta. — Pro technické obtíže nebylo nám možno na počátku listu popsati slavný pohřeb zvěčnělého arcipastýře, i činíme tak tuto. — Pohřeb vedl Jeho Excell. ndp. Dr. Th. Kohn, kníže arcibiskup z Olomouce, za asistence všech ndpp. biskupů suffraganů českých a J. Excell. ndp. biskupa Dr. Fr. Sal. Bauera a ndp. biskupa Drážďanského Wahla. Mimo nejdůst. Episkopát dostavili se k pohřbu zástupcové všech diecésí, předseda ministerstva František hrabě Thun a ministr vyučování hr. Bylandt-Rheidt. Bylo tu mnoho české šlechty, zástupcové státních a zemských úřadů, generalita a štábní důstojníci, obě university, poslanci a zástupcové obcí v čele s pražským starostou Dr. Janem Podlipným, jenž byl ozdoben primátorským řetězem, a četné katolické a jiné spolky. Kněží, světských i řeholních, bylo na pohřbu ohromné množství. — Ve velechrámu sv. Víta zaujali místa pod arcibiskupským trůnem tři arcivévodové, a na epištolní straně zřízeno bylo sedes pro J. Excell. ndp. celebrujícího arcibiskupa. Jeho cís. Výsosť arcikníže František Ferdinand po celou dobu kanonu s ostatními arcivévody klečel, maje ruce sepjaté. Po slavném requiem nastaly modlitby pohřební, které vykonali jednotliví ndpp. biskupové čeští po řadě stáří za sebou, potom byla rakev uložena do hrobky tři sáhy hluboké, a sekretář zvěčnělého, Ant. Wünsch, položil na ni kardinálský klobouk. Zvěčnělý odpočívá vedle kardinála Schwarzenberga, svého přítele a příznivce v životě. Hrobka byla požehnána a pohřeb byl ukončen u hlavního oltáře úctou k matce milosrdenství a chvalozpěvem »Salve Regina«. — »Katol. Listy«, které překrásným způsobem popisovaly dny nemoci, smrť a pohřební slavnosti Jeho Eminencí, přinesly potom dlouhou řadu vzpomínek na Jeho Eminencí. Ze vzpomínek těch zračí se dobrota a štědrosť srdce, láska k malým dětem a horlivé plnění arcipastýřských povinností.

Slavnosti na oslavu Spasitele Dne 11. června vedlo komité na oslavu Božského Spasitele průvod paní a dívek na Sv. Horu. Poutnice jely do Příbrami dvěma vlaky, a doprovázeli je jako vůdcové procesí tři kněží: farář Dr. Ant. Víšek, duchovní správce Jos. Ruml a kaplan Václ. Stejskal V Praze od sv. Mikuláše vedl průvod s četnou asistencí metr. kanovník Dr. Jan Marek, v Příbrami vedl průvod 1300 paní a dívek na Sv. Horu nynější kapitulní vikář Fr. Brusák a sloužil tam pontifikální mši sv. Odpoledne konal kap. vikář s duchovenstvem křížovou cestu, načež u císařského oltáře promluvil dojemnou řeč, ve které poutnicím ukázal, které vzpomínky mohou si donésti z této slavnosti do svých domácností. Po kázaní o Nejsv. Srdci Ježíšově následovalo požehnání, při němž se poutnice zasvěcovaly Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. V Praze očekával průvod opět metrop. kanovník Dr. Jan Marek a v kostele sv. Mikuláše pronesl k poutnicím tklivou řeč na rozloučenou. — Třetí slavnost na oslavu Spasitele konána byla na výstavišti velechrámu sv. Víta dne 18. června. Výstaviště bylo ozdobeno chvojím a stromovím. V průčelí novostavby vlál prapor papežský, v prostředku podélné a křížové lodi zřízen byl stkvostný oltář, okrášlený květinami z císařské zahrady. O půl 8. hod. ranní sloužil vsdp. msgr. prelát Dr. Frant. Krásl mši sv., při níž přistoupili k sv. přijímání členové katolických spolků mužských i ženských, které s prapory k slavnosti se dostavily. Po mši

svaté vystoupil na kazatelnu metropolitní kanovník Dr. Jan Sedlák a pronesl řeč, v níž líčil slovy nadšenými mocnou přímluvu sv. patronů našich a vybízel k horlivému vyznávání sv. víry po příkladě jejich vůbec a sv. Víta zvlášť a jako zřejmý důkaz k osvědčení této víry katolické a vděčný projev úcty k sv. patronům mocně doporoučel účinnou a společnou péči celého národa českého o dokončení již již vystavěného velechrámu svatovítského, této veliké a vzácné schránky sv. patronův a zároveň ozdobu celého středoevropského stavitelství.

Král siamský o sv. Otci Lvu XIII. Král siamský po svém návratu z cesty po Evropě vyslovil se takto: »Všude jsem byl přijat stkvěle, lépe než jsem očekával, ale všecko to bylo obřadní. Jenom ve Vatikáně našel jsem duši otcovskou. Člověk cítí, že v tomto srdci je cosi božského.«

Biskup rozhodčím mezi zaměstnavateli a nosiči obilí. Katolický biskup v Buffalo, msgr. Zuigley, šťastně dovedl ke konci stávku nosičů obilí v přístavě Buffalském. V nejkritičtější chvíli, kdy bylo se obávati násilí, biskup se do sporu vložil a vymohl dělníkům značné přilepšení od zaměstnavatelů. Obě strany byly biskupu za smír vděčny a připravily mu ovace. Zvláštního vyznamenání dostalo se mu tím, že byl zvolen za vrchního dozorce docků (skladů) v Buffalo s mocí ustanovovati inspektora a jej i propouštěti, kdyby se nechoval spravedlivě.

Čestné měšťanství. Neohroženému bojovníku a výtečnému znateli učení a spisů Husových J. M. vsdp. Dru. Ant. Lenzovi uděleno bylo obecním zastupitelstvem v Deštné čestné měšťanství. Diplom, který byl v těchto dnech Jeho Milosti vsdp. proboštu odevzdán, zní: »V nejhlubší úctě a neskonalé vděčnosti jmenovali purkmistr a starší města Deštné J. M. vsdp. Dra. Antonína Lenze, probošta král. kapituly na Vyšehradě, statečného obhájce víry a největšího dobrodince chudiny naší, jednohlasně čestným měšťanem. — Fr. Čáp, purkmistr. — Vojt. Němec, radní, za městskou radu. — V. Kadlec za obecní výbor.

Ign. Berger, č. kanovník a profesor náboženství na německé reálce v Jihlavě, skonal 18. června t. r. Zesnulý narodil se r. 1831. ve Velkém Meziříčí a na kněze byl vysvěcen r. 1854. Ign. Berger byl předsedou Jednot katolických tovaryšův a sv.-Josefských Jednot v diecési brněnské, byl knězem horlivým, vlastencem upřímným, nadšeným pro vše dobré, účastníkem všech sjezdův a neunavným podporovatelem katolického spolkového života. Kdekoliv a kdykoliv v diecési brněnské nový katolický spolek se zakládal, nebo prapor či spolkový dům světil, nikdy téměř nescházel při slavnosti kanovník Ign. Berger Zvěčnělý byl členem a upřímným přítelem družstva Vlast a při literárním sjezdě družstva Vlasť zastupoval svého ndp. biskupa a předsedal odborové schůzi sociální.

Jan Strauss mrtev. Jan Strauss, proslulý, oblíbený skladatel valčíků a operet, nazývaný »králem valčíků«, zemřel minulého měsíce ve Vídni. — Jan Strauss narodil se jako syn hudebníka vídeňského téhož jména dne 25. října r. 1825, a bylo mu tedy nyní 74 let. Nejpopulárnější jeho valčík jest: »An der schönen blauen Donau«. Ještě v pondělí Svatoduší řídil Strauss svou operu »Netopýr« ve dvorní opeře. V sobotu dne 27. května pracoval ještě o cenou poctěném baletě »Popelka«. Tu popadla jej zimnice, i musil ulehnouti, aby již nevstal. Lékaři zjistili oboustranný zánět plic a pohrudnice. Strauss odkázal 400.000 zl. společnosti přátel hudby a členům rodiny doživotní legáty.

Stoleté narozeniny Alexandra Sergějeviče Puškina (1799—1899 7. června) slaveny byly po celé Rusi od 7.—11. června. Hlavní slavnosti konány byly v Petrohradě a v Moskvě. — Puškinské slavnosti v Petrohradě zahájili Poláci již 4. června slavnostní hostinou, již redakce »Kraje« uspořádala v sále hostince »u Medvěda«. Bylo přítomno na 100 osob. Ruská věda, žurnalistika, literatura, umění, zkrátka každý obor duševní práce vyslal do polské společnosti své zástupce. Nadšení vzbudila zvláště řeč senatora Konia o možnosti jednoty mezi národy ruským a polským, o které mluvili největší jejich básníci Mickiewicz a Puškin. — Z Čechů se súčastnili slavnosti řed. Nár. divadla Šubert, Dr. Černý, a jako zástupce »Máje« a »Svatobora« Jar. Kvapil. Mimo to mnoho osobností, redakcí a korporací z Čech zaslalo do Petrohradu holdovací telegramy. — Rusové začali slavnosti modlitbou — panichidami ve všech petrohradských chrámech. V kazaňském chrámě sloužil panichidu sám metropolita Antonij a vzpomenul ve své řeči i poklesků Puškinových, zvláště jeho posledního hříchu — souboje. — Akademie nauk měla slavnostní schůzi v konservatoři za přítomnosti mnohých velkoknížat a velkokněžen. Schůzi předsedal velkokníže Konstantin Konstantinovič, a car zaslal k slavnosti telegram. Car nařídil založení Puškinova

fondu na akademii v obnosu 15.000 rublů ročně a vydal úkaz senátu, jímž na památku Puškina zřizuje se při akademii nauk zvláštní, ze šesti nových honorovaných akademiků sestávající odbor krásné literatury. Mimo to vláda převzala péči o zachování náhrobku Puškinova. Puškinovy hostiny súčastnilo se večer přes 400 vynikajících osob, mezi nimi vnuk básníka, nyní myslivecký důstojník, a četní slovanští hosté. — Podobná velkolepá slavnosť konána byla v Moskvě a jest podrobně popsána v »Katol. Listech« ze dne 20. a 21. června. — Vůbec celá Rus oslavovala Puškina se vzájemnou jednomyslností. Za zvěčnělého básníka konány byly smuteční služby Boží, načež v hlavních učilištích, gymnasiích a reálných školách konány byly o něm přednášky, dávána byla divadelní představení některých spisů básníka, rozdávány byly jednotlivé jeho podobizny a spisy. — Slavnostem na Svatých horách, kde jest Puškin pochován, byli přítomni oba synové a synovec básníkův.

Daens v Belgii. O tomto nešťastném knězi píše dopisovatel »Katolických Listů« ze dne 19. června t. r. takto: »Dokázanou věcí jest, že zdejší liberálové, socialisté a daenisté chtějí nynější katolickou vládu svrhnouti. A co praví nesmířený dosud s církví kněz Daens? »Tento svaz není antiklerikálním, a my svým chováním se zachováme náboženství v zemi.« Co psal social. »Voruit«? Toto: »Socialista, jenž říká, že není proti náboženství, zapírá svůj program a bojuje se svým praporem v kapse.« A co říčí liberálové? »Raději Turky budeme, než papeženci!« A s takovýmito lidmi chce nešťastný exkněz náboženství zachovati! Nejhorší to bylo, když byli tito trojí spojencové v Bruselu manifestovat, a bývalý kněz Daens kráčel s nimi po ulicích v kněžském oděvu za zpěvu: »Nečistý hmyz popů« (Ongediert der papen). Nebyli jsme při tom, ale vyvráceno to nebylo. To, prosím, přece nebylo již proti světským katolickým ministrům, nýbrž již přímo proti kněžím. Že z toho zástupu neutekl! Sv. Otec jináče mluvil belgickým katolíkům, aby byli svorni, aby se tak katolická vláda udržela. O jiných výstřednostech se nezmiňujeme, aby se neřeklo, že z nás mluví zášť.« — K tomuto dopisu dodáváme, že na konci června, když měla vypuknouti revoluce proti katolické vládě, stáli Daensisté za jedno s revolucionáři.

Jesuita. »Tablet« přináší zprávu, že v holandských koloniích východního archipelagu činí se přípravy k stříbrnému jubileu jesuity P. Verbraaka, S. J., který zastával v tamějších končinách službu armádního kaplana. Po 24 léta bez přerušení pracoval pro blaho svých bratří v zákeřném podnebí v době trvajících půtek a srážek povstaleckých. Péči svou věnoval katolíkům, protestantům, mohamedánům i židům v každém směru milosrdenství. V době cholery a moru, v nemocnicích a na bojišti neunavně pracoval do 64 let. Jako důkaz díkův a uznání věnoval mu koloniální sbor armádní, a to prosté mužstvo, zlatý kalich a stkvostný breviř. Vláda holandská vyznamenala jej třikráte za jeho výtečné služby. Osadníci i důstojnictvo všech vyznání vzdávají mu česť jako muži, hrdinovi.

Sv. Jan z Boha, zakladatel řádu Milosrdných bratří a patron nemocných, upravil P. Š., vydal Jan Filip. Ve 3 měsících vyšlo 3. vydání, cena 10 kr.; nejvíce prodalo se brožurek v klášterech a nemocnicích Milosrdných bratří, na školách, ve spolcích vzdělavacích a mezi lidem dělnickým v továrnách. Při větší objednávce poskytují se zvláštní výhody. Adresa: Jan Filip, katecheta v Kojetíně.

Byly články, jež svým časem podrýval kněz Jan Viklif a po něm kněz Jan Hus, jak se po theologicku říká, dobou tou quaestiones liberae, čili Skromná odpověď na poučování pana docenta Novotného. Napsal Dr. A. Lenz. Cena 35 kr. Neunavný badatel doby husitské, Msgr. Dr. Ant. Lenz, jest terčem mnohých útoků, protože výsledky jeho badání, které z nešťastného mistra Jana Husi gloriolu nevinného mučenictví značně setřelo, byly naší liberální vědě nepohodlnými, což se ukázalo jasně v době poslední poznovu. Ale sešedivělý bojovník zná výborně sám sebe hájiti, jak toho dokladem přítomný spisek, jenž svědčí opět o všestranném vzdělání vsdp. spisovatele a poskytne každému poučení o době husitské.

Čechové v Pruském Slezsku. Se šesti obrázky. Napsal Jan Vyhlídal. Cena 70 kr. Čistý výtěžek věnován bude »Spolku pro zakládání knihoven ve Slezsku«. Je to otisk z článku v letošní »Vlasti« uveřejněného a velice cenného.

Mimořádná valná hromada Růžencové výrobny v Praze konána byla 14. června ve vlastním domě. — Předseda P. Guala Konečný Ord. Praed zahájil schůzi křesťanským pozdravem a líčil bolestnou ztrátu, kterou výrobna

utrpěla úmrtím Anny hraběnky Thunové, choti předsedy ministerstva. Potom vzpomenul vřelými slovy svého předchůdce, dp. Fr. Aug. Kadlce, nyní převora v Uherském Brodě, vzpomenul jeho víceleté záslužné práce ve prospěch výrobny a děkoval jemu i všem jiným dobrodincům. Nyní zasedá ve výrobně ke stolu 40 osob a 6 nových dítek se do ústavu hlásí, ale nemohou býti přijaty — není pro ně místa a není pro ně po ruce hotových hmotných prostředků. I vybízel dp. předseda přítomné k horlivé agitaci ve prospěch výrobny. — Jednatel pan Josef V. Kratochvíl četl protokol minulé řádné valné hromady a podával jednatelskou a účetní zprávu, která jest k poznání Růžencové výrobny velice poučná. Spolek má zakládajících členů 90, přispívajících 149. Odbyt devotionalií jest veliký a vyšívání bohoslužebných rouch se výborně osvědčuje. Ústav, vypověděv zbývající nájemníky, zaujal pro sebe veškeré místnosti domu. Pracovny a ložnice jsou pohodlně zřízeny, je tu vhodná koupelna, skladiště na zboží. Rovněž zřízena byla fortna, tak že potřebný klid v ústavě není rušen. — Zemský sněm povolil výrobně subvenci 100 zl., a ze státní dobročinné loterie dostal ústav 5000 zl. Na domě jest ještě 32.359 zl. hypotekárního dluhu, ale pasiva se zmenšila r. 1898 o 500 zl. — Když byly tyto zprávy schváleny, probírala valná hromada odstavec za odstavcem změnu stanov spolkových. V nových stanovách se vyhrazují výboru větší práva, než dosud, a vše ostatní jest upraveno dle zkušeností a praktických potřeb spolku. Stanovy byly s některými dodatky schváleny. — Po skončeném rokování povstal místopředseda p. M. Novák, a líče zásluhy bývalého předsedy, dp. Fr. Aug. Kadlce Ord. Praed., o rozvoj výrobny, navrhl, aby mu byl odeslán děkovací telegram. Návrh byl jednohlasně a radostně přijat. Podobně vyličoval záslužnou práci jednatele, p. Jos. V. Kratochvíla, o rozvoj výrobny, děkoval mu, a valná hromada povstáním dala na jevo souhlas s jeho řečí. — Red. »Vlasti« dp. Tom. Škrdle vzpomenul císařského vyznamenání, jehož se dostalo ředitelce ústavu, paní baronce Malvíně z Helversenů, a prosil, aby valná hromada dala povstáním na jevo radosť nad touto událostí, a přál paní baronce pomoc a milosť Boží, aby i na dále věnovati se mohla svému úkolu, jak to až dosud činila. Valná hromada byla skončena, a my nemáme jiného přání, než aby každý lidumil shlédl osobně tento krásný a blahodárný ústav a aby se osobně přesvědčil o jeho činnosti.

Výbor Jednoty katol. učitelstva v království Českém konal 2. července t. r. v domě družstva Vlasť další schůzi za předsednictví p. říd. učitele K. Skultétyho. Z jednání výboru sdělujeme s veřejností jen něco. Exercicie pro učitele konají se v kolleji Jesuitů v Praze dne 16., 17. a 18. srpna t. r. Účastníci budou po ten čas v kolleji bydliti. Přihlášky k exerciciím přijímá p. řídící učitel V. Špaček (Košátky, p. Vrutice Kropáčova). V sobotu na to, dne 19. srpna, koná Jednota v sále záložny sv. Václavské valnou hromadu. — Spisek pro mládež prodává se po 3 kr. a na 10 ex. dá se jedenáctý zdarma. — Výbor doporučuje katolickému učitelstvu, hlavně z venkova, aby podporovalo papírnický závod družstva Vlasť dle hesla: Svůj k svému. Především se za to žádají ti katoličtí učitelé a slč. učitelky, kteří bydlí v Praze a v okolí Prahy a kteří si mohou tudíž zboží pap. osobně prohlédnouti a sami odnésti. — Ku konci schůze vzpomenul předseda úmrtí primasa království Českého, Jeho Eminencí ndp. kardinála knížе-arcibiskupa, a přítomní povstáním vzdali čest jeho památce. Hraběcí rodině Schönbornů zaslán byl soustrastný dopis. — Dne 25. června t. r. konal odbor Jednoty českého katol. učitelstva se sídlem v Mladé Boleslavi spolkovou schůzi v Loukově. Místopředseda odboru, p. Václ. Špaček, zahájil schůzi obvyklým způsobem a vylíčiv směr a účel jednoty hojně shromážděnému obecenstvu, dotekl se onoho charakteristického pro vychovatele mládeže — přijatého návrhu turnovskou jednotou učitelskou: aby jména členů katol. spolku učitelského byla vypátrána a uveřejněna. Klidně namítl, že p. jednatel turnovské jednoty mohl si o seznam členů dopsati a že byl by mu s radostí zapůjčen — ovšem s tou podmínkou, že se mu vrátí nepošpiněný — a tak by učitelská jednota turnovská slídění po členech katolických si uspořila. Členy však katolického spolku učitelského tento projev kollegiality neodstraší a pro ně nikdy to hanbou nebude veřejně, všude jako katolíci vystupovati. — Potom P. Josef Frydrych, jednatel odboru, přečetl pečlivě vypracovaný a vřelým tónem psaný protokol o minulé schůzi, začež se mu dostalo zasloužené pochvaly. Za členy přistoupili: Vinc. Drbohlav, kaplan v Loukově, a Vinc. Šoreys, chalupník z Havlovic. Při volných návrzích zmínil se p. místopředseda, že se pro učitele chystá duchovní cvičení v Praze u sv. Ignáce a pro učitelky ve dnech 21.—25. srpna na Smíchově. Doporučoval členům »Vychovatele«, jako orgán jednoty. Za příští

spolkovou schůzi vyhlédnuta Ml. Boleslav. Pro podpůrný fond bylo od členů a od přítomných pp. hostí sebráno 6 zl. 50 kr. Když byl program vyčerpán, tu následovala pro lid přednáška p. Dr. M. Kováře, c k. gymn. professora z Prahy: Čechy v dobách náboženské horlivosti a náboženské lhostejnosti. Slovutný p. řečník rozvinul z dějin českých slavnou dobu panování otce vlasti Karla IV., v níž země Česká ocitla se v zenithu slávy a moci. A to byla doba náboženského nadšení, jíž dávali tón takřka svatí mužové Karel a Arnošt z Pardubic. Na to přešel do dob náboženských třenic. Zmínil se o zhoubných důsledcích zásad Husových a trefně poukázal, že oslavování Husovo má jen tendenci protikatolickou. Potom vyličoval a častými citáty dotvrzoval nevlastenecké, sobecké jednání stavů českých, kteří pod maskou, že hájí zájmy náboženské, přichystali národu svému bělohorskou katastrofu. Důkladnou tuto historickou stať sledovalo obecenstvo s napjetím, a když p. řečník skončil, dostalo se mu za ni bouřlivé pochvaly a srdečných díků.

Schůze výboru Dědictví sv. Prokopa byla konána 10. června za předsednictví preláta msgra dra Frt. Krásla. Po přečtení jednatelské a pokladniční zprávy, ze kterých utěšený rozkvět Dědictví vysvítá, bylo jednáno o podílné knize na r. 1899., jež asi v prosinci vydána býti má. Na místo zvěčnělého P. Ivana Wagnera, knihovníka na Strahově, jemuž vsdp. předseda věnoval tklivou vzpomínku, zvolen do výboru vdp. Jos. Kuchynka, sídelní kanovník a kons. rada na Vyšehradě. Některým spolkům i jednotlivcům darovány byly knihy, vydané nákladem Dědictví sv. Prokopa, jiným byly přenechány za mírnější poplatek. Vedle Dědictví Svatojanského má Dědictví sv. Prokopa veliké zásluhy o katol. písemnictví v Čechách, zejména o rozvoj literatury bohoslovecké, vydávajíc každého roku členům svým dílo cenné, založené na studiích a pečlivě redigované.

»Útulek sv. Josefa« pro zpustlé a opuštěné dítky na Král. Vinohradech, o němž jsme minule referovali, má tento účel: zpustlým a opuštěným dítkám, aby chráněny byly před pouliční toulkou, obchodováním po hostincích, prostitucí a veškerou zkázou mravní vůbec, poskytnouti útulku, postarati se o nábožensko-mravní výchovu, umístiti je dle schopností na řemeslo, do služby nebo u svědomitých lidí. Do útulku se přijímají dítky z království Českého od šesti do čtrnácti let, v naléhavé potřebě i před rokem šestým. Šestičlennému výboru pomáhá šestičlenné dámské komité. Spolek založil p. Vilém Engel, c. k. pošt. revident, a daroval mu 2000 zl. Byl zvolen za předsedu. Místopředsedou jest vinohradský kaplan Ant. Hoffmann, jednatelem duchovní správce v c. k. všeob. nemocnici, Bohumír Helebrant. Spolek hodlá v čase vystavěti na rozhraní Král. Vinohrad a Žižkova dům, jenž by ve všech směrech vyhovoval účelu a potřebám útulku, a jeho správa bude svěřena ženské řeholi.

Slavnosť padesátiletého trvání spolku katolických tovaryšů v Kolíně n. Rýnem, konaná 25. června t. r., stkvěle se vydařila. Dostavilo se 26 domácích i cizích zástupců katolických tovaryšů z Rakouska, Belgie, Nizozemska, Belgie a Francie. Kardinál Gruscha věnoval na slavnosť 1000 marek. Slavnostní řeč měl Schaerffer, kanovník v Gürzenichu. Sv. Otci a něm. císaři zaslány byly telegramy.

Katolíci a věda. Pařížská akademie udělila následující ceny: Jesuita Longhalê dostal za »Dějiny francouzské literatury v XVII. století« 1000 zl. Abbé Landrieux obdržel za své dílo »Země Kristova« a Jesuita Pierling za své pojednání »Rusko a svatá Italie« také po 1000 zl. Abbé Délave obdržel 1500 zl. za »Církev v Paříži za velké revoluce«. Abbé Lebary konečně obdržel za své šestidílné dílo »Řeči Bossuetovy« 1500 zl. A potom jsou prý katolíci ve vědě zpátečníky!

Jubileum. V květnu oslavovaly italské Milosrdné sestry stý rok svého trvání. Když totiž francouzskou revolucí rozptýleny byly »Dcery křesťanské lásky« (obyčejně zvané Milosrdné sestry), jejichž kongregace založil sv. Vincenc z Pauly, založila jedna religioska této kongregace v Besançonu »Sestry křesťanské lásky«, které pak rozšířily se hlavně po Italii. Mateřský dům byl z počátku v Neapoli v rozsáhlé budově »Regina Coeli«, kde zakladatelka zemřela dne 24. srpna 1826. Kongregace čítá nyní 432 domy v Italii, 93 ve Francii, 9 ve Švýcarsku, 12 na ostrovech Mostě a Gozu. Mimo četné ústavy humanitní (nemocnice, sirotčince, asyly rozličného druhu) vydržují sestry také četné ženské ústavy vychovávací. V Římě pečují o 19 různých ústavů. V čele kongregace stojí jako generální převorka sestra Leontina Vaudelová. Sv. Otec zaslal jí u příležitosti slavnosti list, v němž výslovně podotýká, že za ustavičné ochrany Boží

kongregace zmohla se nejen nade vše očekávání početně, nýbrž vykonala služby také náboženství a občanské společnosti.

Různé. Sv. Otec Lev XIII. súčastnil se po tři dny slavností ku cti nejsv. Srdce Ježíšova a Jeho Veličenstvo císař pán súčastnil se rovněž této slavnosti v neděli, dne 11. června ve velechrámu sv. Štěpána ve Vídni s četnými arcivévody a arcivévodkyněmi. — Rektorem české university na studijní rok 1899—1900 zvolen byl profesor Dr. Jan Gebauer. — Předsedou družby sv. Mohora, slovinského dědictví, zvolen byl říšský poslanec kanovník scholastik v Celovci, Lambert Einspieler. — Dr. Tom. Řehoř, ředitel dívčího paedagogia Školských sester řádu sv. Františka v Chrudimi, obdržel řád papežský: Pro Ecclesia et Pontifice. Řád mu byl slavnostně odevzdán arciděkanem Waltrem 11. června t. r. — Jistý Američan, který nedávno z protestantství vrátil se k církvi katolické, odevzdal skladateli Perosimu 100.000 lir ve zlatě, aby založil školu pro zpěv gregorianský. — Není dovoleno. Posvátné Poenitentiarii v Římě předložen byl dotaz četně podepsaný, je-li dovoleno katolíkům býti členem spolků zábavných, kde odebírají se časopisy bezbožecké, protináboženské a nemravné a v jejichž knihovně zařaděny jsou knihy nemravné nebo i knihy formálně na index dané, kteréžto knihy a časopisy zakupují se z příspěvků členských. Posvátná poenitentiaria odpověděla dne 8. dubna 1898.: Není dovoleno. — Pamětní deska na rodném domku K. J. Erbena v Miletíně byla odhalena dne 22. května 1899. Slavnostní řeč proslovil spisovatel K. V. Rais. — Eucharistický sjezd v Brně ustanoven jest na 31. červenec a 1. srpen t. r. Řečniti budou Dr. Neuschl a Dr. Kupka. — V Rábě v Uhersku na reálce k vůli židům přerušili zkoušky, ale za to konali je v neděli. — Kardinál Vaszáry daroval nemocnici v Ostřihomě 50.000 zl. a bude k tomu dávati doživotně každý rok 1000 zl. na její udržování. — V Bozenu v Tyrolsku posvěcen byl 9. června t. r. chrám nejsv. Srdce Ježíšova. Jeho Veličenstvo císaře zastupoval při slavnosti arcivévoda Frant. Ferdinand.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Literární sekce družstva Vlasť konala 3. července za předsednictví pana učitele Josefa Flekáčka devátou schůzi v XV. správním roce. Předsedající zahájil schůzi těmito slovy: »Nedlouho trvá sekce, ale bohužel často jest členům jejím truchliti nad ztrátou osob drahých, vynikajících. Právě dozněl zase pláč zvonů královské Prahy. Vznešený nositel posvátného purpuru kardinálského, dědic ctností Arnošta z Pardubic, nástupce sv. Vojtěcha, horlivý, milovaný, bohatými dary ducha a srdce nadaný arcipastýř, Jeho Emin. ndp. kardinál kníže-arcibiskup František de Paula ze Schönbornů, uložen k věčnému odpočinku, zemřel ve vykonávání svatého svého úřadu, svatých svých povinností. Všichni jste, velectění pánové, již povstali, není tedy třeba vybízeti vás, abyste tak učinili. Tím činí Literární sekce projev nejvroucnější soustrasti a bolesti nad rakví arcipastýře, jehož nikdy nezapomene jako zářícího vzoru v konání povinností, vznešeného přítele družstva Vlasť, horlivého ochránce všeho dobrého, lidumila, ozdoby prestolu sv. Vojtěcha. Ave, miles Christi. Ave, anima candida, pia. Prosím, aby tento projev byl zapsán do protokolu.« — Jednatel, dp. P. Karel Burian O. Cr., četl protokol minulé schůze, jenž byl schválen. Referovali: Dp. farář Vl. Hálek stěžoval si, že první číslo »Rajské Zahrádky« vychází až 1. října, kdežto Vilímkův »Malý Čtenář« dává se do škol již 1. září. I prosí vydavatelstvo za nápravu. Týž mluvil o povídkách Ign. N Potapenkova, které jednají o světlých a stinných stránkách ruského duchovenstva. Pročítal »Moderní Revue«. Forma jest krásná, ale obsah chatrný, o čemž promluví šířeji ve »Vlasti«. — Dp. P. Burian si přeje, aby katolické kalendáře přinášely básně lepší a hlubší ceny než dosud. Raději básní žádných, než špatných. — Místopředseda p. učitel Jos. Flekáček upozorňuje na různé protestantské brožury a traktáty, i bude si jich sekce bedlivě všímati. K jeho návrhu bude požádán dp. farář Frant. Pohunek, aby opět vzácným svým pérem přispíval do »Vlasti«.

Místopředseda sám rozebere v budoucím ročníku »Vlasti« »Svátkovy historické romány«. — Pan Tom. Jiroušek podal zprávu o časopisech sociálních demokratů, jak vzdělávají lid. Probral »Právo Lidu«, moravsko-ostravský »Na zdar!«, vítkovického »Nového Ducha Času« a poukázal zároveň na zahraniční list, berlínskou »Vlasť«, která od sociálně-demokratických listů, vyjímajíc národní fráze, ničím se neliší a z nich i otiskuje. To znamená, že zahraniční Čechové brzy i na národním stanovisku socialismem soc. demokratů stanou se z národovců internacionály. Odsoudil dále směšné domáhání se odborného listu »Nájemník«, aby dnes došlo ku spalování mrtvol, jak o to horlí Dr. Záhoř, o němž »Labské Proudy« píší, že z ohledů zdravotních vypovídá prý boj i — proti plvání! Takových věcí odborný list pro nájemníky mohl by ponechati listům jiným, kteréž již dlouho a dlouho a nadarmo zajímají se o vyškvařování mrtvol místo pohřbívání. »Nájemníku« takové články nesvědčí a jsou bezúčelné. Na konec prohlásil, že tisku sociálních demokratů v »Dělnických Novinách« bude věnovati bedlivou pozornosť a že i na přednesené zde ukázky bude veřejně odpovídati a jejich nicotu vyvraceti. — Red. dp. Tom. Škrdle předložil různé dopisy až z Asie, ze Švýcar a z Bulharska, v nichž se mu odpovídá na jeho žádosti o práce do budoucí »Vlasti«. Sděluje jména prací i autorů. Upozorňuje, že budeme oslavovati roku 1901. pětistiletou památku úmrtí Tómy ze Štítného. V budoucí schůzi sekce stane se rozhodnutí, jak my tuto památku oslavíme. Konečně předložil nástěnnou mapu nebe u nás viditelného, již si přítomní bedlivě prohlíželi. Dr. Fr. Nábělek, c. k. profesor v Kroměříži, vydal ji svým nákladem a přispěním České Akademie Františka Josefa pod názvem »Nástěnná mapa severního hvězdového nebe až po 40° jižní deklinace«. Kreslena jest v projekci stereografické, hvězdy prvních tří velikostí, pak hvězdy velikosti čtvrté a některé — málo — velikosti páté, jimiž souhvězdí se vyznačuje, jako »Malý Vůz«, Koruna — jsou označeny hvězdicemi bílými, ostatní, až šesté velikosti, označeny jsou hvězdicemi bledomodrými, pozadí jest modré. Rozdělení mapy jest v souřadnicích rovníkových i ekliptikálních. Předměty viditelné jen dalekohledy, jako: hvězdy podvojné, potrojné, shluky hvězd, mlhaviny, pak hvězdy zmizelé označeny jsou barvou tmavočervenou. Barvotiskem docíleno, že mapa i při obsahu velice bohatém přece jest přehlednou. Text k mapě jest na okraji. Též jest na ní znázorněn poměr velikosti slunce k hlavním oběžnicím a poměr vzdálenosti oběžnic od slunce, pak tabulka vzdáleností některých stálic, aby bylo možno učiniti si ponětí o velikosti prostoru. Mapa nástěnná posouzena byla c. k. hvězdárnou ve Vídni a doporučena středním školám vys. c. k. ministerstvem kultu a vyučování vynesením ze dne 13. května 1899 č. 9533. — Mapa 190×185 cm. veliká na plátně s lištami stojí 13 zl. 50 kr. Autor posílá je frankovaně — příjemce pak hradí porto — a platí se na složní lístek, tedy bez útraty poštovného. Od téhož autora vydány byly nákladem vlastním barvotiskem mapky příruční, a to: »Hvězdné nebe severní až po 40° jižní deklinace; celkové uspořádání jako na veliké mapě. Velikost 52×50 cm., cena 50 kr., na plátně v kapesním formátě 70 kr.; pak otáčecí mapa »Obzor hvězdný« 51×50 cm., cena zl. 1·50. K mapám přidány malé brožurky. I tyto mapy doporučeny byly školám vys. c. k. ministerstvem vynesením ze dne 20. června 1898 č. 14.588. Ceny map jsou velmi levné. — Budoucí schůze Literární sekce koná se až po prázdninách.

Výbor družstva Vlasť konal 6. července t. r. schůzi za předsednictví druhého náměstka, p. řídícího učitele Václava Špačka. Schůze zahájena byla modlitbou. Jednatel p. Tom. Jiroušek četl protokol předešlé schůze, jenž byl schválen. — Katolické jednotě pro Cuclav a okolí zašle výbor na podzim třicet knih k rozmnožení její bibliotéky. — Dp. Fr. Horáčkovi, c. a k. voj. profesoru a duchovnímu správci ve Sv. Hypolitě v Dol. Rakousích, povoluje výbor otisk jeho prací z »Vlasti« a »Vychovatele«. — Jednota v Cerhovicích děkuje za darované knihy. — Faráři dp. Andreji Hlinkovi na Slovensku povoluje se pro jeho ohněm poškozené osadníky dar 10 zl. — Veřejné čítárně v Křižanově bude se zasílati zdarma »Vychovatel«. — Hned na jaře zadány byly k magistrátu král. hlav. města Prahy plány ke stavbě tiskárny družstva Vlasť. Dne 17. května sešla se v domě družstva stavební a živnostenská komise mag., aby plány na místě prozkoumala, přání sousedů vyslechla a protokolovala. Dne 21. června došlo konečně výbor družstva Vlasť magistrátní povolení ke stavbě tiskárny. Výbor vzal toto sdělení s radostí na vědomí, radil se o dalších krocích, jež začne prováděti po prázdninách, i doufá výbor, že asi za rok nebo půldruhého roku celá věc bude příznivě skoncována. — K návrhu redaktora »Vlasti« usnesl se výbor jednohlasně, aby r. 1900. o prázdninách pořádalo družstvo **druhý velkolepý**

literární sjezd. Navrhovatel vyžádal si v té věci v posledních dnech dobrozdání Jednoty katolického učitelstva v království Českém a Literární sekce družstva Vlasť, a když obě tyto korporace myšlénku jeho schválily, předložil ji výboru. Když byla debata o tomto předmětě skončena, navrhl p. místopředseda Václav Špaček do přípravného komitétu pp.: prof. Dra. Mat. Kováře, Tom. Jirouška a Tom. Škrdle, a výbor jim dal právo, že si mohou přibrati vhodné síly ku pomoci. Komité všecka důležitější usnesení předkládati bude výboru a teprve po jeho schválení nabudou tato usnesení právní moci. — Ku konci schůze sdělil redaktor »Vlasti« radostnou zprávu, že se mu podařilo získati intelligentního Čecha, žijícího v Bulharsku, za literárního přispívatele »Vlasti«. Nový referent zná jazyk bulharský, srbský a turecký a bude čtenáře »Vlasti« seznamovati hlavně s poměry bulharských katolíků. První jeho zpráva, již zaslaná, bude uveřejněna v srpnovém čísle »Vlasti«.

Dráhi bratia!

Trasúcou rukou beriem do ruky mrtvu ocel, aby ňou vyronil city bratskéj lásky. Rumeň studu a bázne ma prechádza, že musím u vás klopať a hľadať milosrdné a láskavé srdce pre ubohú Slovač. Kde sa obrátiť? My sme chudi a núdzni. Národ slovenský jediný pod slnkom Božím, ktorý v svojej otčine je nazývaný cudzým. Jeho obyčaje, jeho zvyky, hry, reč, kroj sú panujúcej klike cudzinou. My nemáme bohatej šlachty, ktorá by sa k nám hlásila. Práve pre chudobu ľúdu sa odvrátila od nás. Kňazstvo seminárami a biskupí odnarodnené — sme pravé siroty. Leč nie! »Kde je bieda najvätšia, tam pomoc Božia najbližšia« — nie sme siroty, máme bratov a sester, tam kde ani nevieme o nich! Vy ste mocní, my chudobní, vy nás v núdzi našej neopustíte. Stráne a vršky Slovače naplňuje usedavý plač. Jedna hodina dňa 20. júni doniesla 400 dušiem dobrým, křesťansko-katolickym, roduverným žobrácku palicu. Požiar, ktorý nemá srdca pre nárek, nemá oka pre zalamovania rúk, zničil pribytky 43 chudobným gazdom sliačanským. Niet kúska chleba, niet prístrešia, niet odevy — bez útrpného srdca opustíme otcovské krby a rozideme sa po zemi. Bratia! keď poznáte ubohú Slovač a jej oddamci k Bohu, keď uvidíte jeho živú vieru a pévnú naděj v Boha a dobrých ľudí, nezatvorite sa pred prosbou ubohých pohorelcov. Vás Pán života a smrti položil v lepšie okolnosti, vy máte urodnějšiu podu a prajnejšie poměry, a pretó aj vätšiu možnost pomoct ubohým. Sedem tomu rokov, co ako farár tohto ludu pracujem. Bolo to síce sedem neúrodných rokov, v kterých lud tento mnoho trpiet musí; lež nie ze svojej chyby. Z jary nanasí na vlastnom chrbte, — bo veď na hoviadku nemóže — a ani ho nemá — trusu na hornatú a chudú podu, a hla, jeden prudký dažď a už je dolu. S návozom ale aj nádej na lepšiu budúcnost. K tomu dodajte bratia časté povodne, každodenné požiare, studené mrazy a máte pravý obraz našej biedy. Završte obraz tento, ale jedným židovským úvernikom — v každej dedine pánmi a uradami podporovaným — a výnde z toho tak desné divadlo, že sa zatrasiete pred ním. Snáď se pamatáte na hlas mojích ubohých ludí roku 1894. 2. listopádu. Deň to, kde 54 domov podláhlo popolom a dnes po čtyroch rokoch zas 43. Ešte nevyležaná stará bieda, ešte hodne rozjatrená stará rana a hla, už zas nová tu. Moje ubohé a dobré duše slovenské povznašajú dnes k vám zarosené zraky volajúc: »smilujte sa nad nami aspon vy priatele moji!« Neopusťte bratia ubohých pohoralcov sliačanských a v deň odplaty vám bude rečené: »čokolvek ste udelili jednemu z chudobných mojích, Mne šte udelili.« Prosím o hojné milodary.

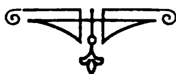
V Sliači, dňa 24. června 1899.

Andrej Hlinka,[1]) farár.
Uhry, Liptov O. p. Velká Šťavnica.

[1]) Žádosť tato byla mi zaslána, abych ji ve »Vlasti« uveřejnil. — Znám dp. faráře Hlinku osobně a prosím, aby jeho úpěnlivé prosbě bylo vyhověno. Peníze mohou býti zasílány mně nebo administraci »Katol. Listů« a já mu je odešlu. Toto jest ze Slovenska na nás první prosba — prosím, pomozme. S radostí sděluji, že sotva tento hlas byl uveřejněn v »Kat. Listech« (7. července), již tu bylo 8. července sebráno 52 zl. Další milodary v budoucím čísle sumárně ohlásíme. Tom. Škrdle.

ROČNÍK XV. SRPEN 1898—99. ČÍSLO 11.

VLASŤ.

O moderním malířství.

Podává Dr. Ant. Podlaha.

(Pokračování.)

Někteří symbolisté libují sobě velice v trojdílných komposicích, jež staly se dnes takřka modou. Prostředkům umění prostorového jako by se tím přidávaly prvky časové. Lze tak vyjádřiti současnost několika dějů, lze tak též tanutí duše či myšlénku takřka rozložiti. [1]) Povšimněmež sobě blíže několika přednějších symbolistů, jichž jména jsme již výše byli uvedli! *Gustave Moreau* »první realisoval theorii harmonické, jednotné suggesce idejí a nálady v umění výtvarném. Znal antické mythy a měl zvláštní fantastické vidiny. Aby tyto překvapující nové ideje vyjádřil, hledal postavy báječné, pohádkové, jež na divných zvířatech se nesou prostorem . . . Pantheistická mystika obestírá stejně i biblické postavy, jež Moreau ve fantasii své viděl . . .« [2]) *Arnold Böcklin*, [3]) krajinář opravdu geniální, snažil se nejdříve dosíci organického, produševněného spojení mezi krajinou a postavami v ní se nalézajícími, on snažil se takřka lidskou stafáž oduševniti krajinou, a naopak zase náladu přírody spojiti s duší člověka. Odtud šel dále: on personifikuje přírodní síly, nálady i taje s nesmírnou dovedností a s neobyčejnou koloristickou silou; on vyvolává z hlubin obrazotvornosti pomocí antické mystiky a volné původní vynalézavosti hejno nejpodivnějších bytostí: kentaurů, satyrů, sirén, tritonů a vil, jež povyšuje na typy a symboly. Také *František Stuck* prodlévá se zálibou v kentaurském a vílím světě Böcklinově a odvažuje se mimo to i na pole náboženské, kdež se

[1]) *R. Tyršová*, v »Osvětě« 1896, 540.
[2]) Dr. *F. X. Jiřík*, v »Rozhledech« 1896., 22.
[3]) Srv. *C. Neumann*, »Arnold Böcklin«, ve spise »Der Kampf um die neue Kunst«, 251—268.

s ním ještě setkáme. Ale jeho symbolismus nejde do hloubky. Lzeť na dílech jeho pozorovati, že předměty svoje pouze za umělecké a malířské problémy pokládá a že duchem a citem v ně nevniká. Duševně hlubší jest *Max Klinger*; mnohé z jeho personifikací a symbolistických meditací přímo uchvacují. Barevné magii a symbolice holduje zejména *Ludvík v. Hofmann*, u něhož jest více primitivnosti nežli umění,[4]) a *Julius Exter*. *Lev Samberger* staví dokonce lidský portrét v toto symbolicko-fantastické světlo, ve čtvrtou takřka dimensi: ostře vystupuje hlava ze záhadné směsice; vše ostatní se v ní rozplývá . . . Individuelně lidské má tu vzestupněno býti v typické, všelidské, ba i démonické. Tělesnosť, tvar a skutečnosť ustupují do pozadí. Nadsmyslnosť, předtucha jiného neznámého světa, do kterého postavy se vznášejí aneb z něhož přicházejí, má pojati diváka. Zříme je tu jako ve snách, any z pod mlhovité jakési roušky prozařují, tak jako vídáme vzdálené milé osoby, zavřeme-li oči a představíme-li si je v duchu.[5])

Mezi naším českým dorostem jest již dosti novoidealistův a symbolikův; někteří jsou žáky prof. Ženíška, někteří vyšli ze školy prof. Pirnera. Uvádíme z nich: *J. Preislera* (trojdílná komposice »Velikonoce«: uprostřed pastoušek se zraky jako u vidění rozevřenými; na levém křídle vyzvánějící andělé, na pravém Ukřižovaný), *M. Švabinského* (»Vánek a vítr«, »Splynutí duší« a j.) a j.

U našich idealistův a symbolikův nevyskytuje se na štěstí dosud ještě absurdní podivínství, jako u cizích epigonů, kteří domnívajíce se, že kráčejí ve šlepějích vůdcův svých, provádějí nejztřeštěnější evoluce. Chtějíce se zdáti co nejvíce jen možno hlubokomyslnými, stávají se zhola nesrozumitelnými. Ráčí-li se jim zavěsiti pod obraz svůj slovný výklad, nezmoudří obyčejně z něho nikdo, jelikož ze zmotaných šroubovaných slov nesnadno dobrati se smyslu. A takž podávají i nejvtipnějším hlavám nerozluštitelné hádanky. Zajímavou episodu z jedné z posledních mezinárodních výstav vypravuje Ranzoni:[6]) »Před nevelikým obrazem, jenž ostatně, jelikož více samostatných výjevů zobrazoval, obrazem v obrazích zván býti mohl, stálo půl tuctu pánů, vesměs uznaných notabilit v umění a vědě, kteří pohlíželi na obraz dlouho a dlouho . . . Konečně pravil jeden z nich: »Prosím, pánové, mohli byste mi snad říci, co to má znamenat?« Po této otázce následovalo několikaminutové ticho, až konečně prohlásil jeden z nich, že po jeho mínění malíř chtěl vyjádřiti to a to, a všichni pánové pak zabrali se do diskusse, v níž jedenkaždý s klausulemi »snad«, »jestliže« a »však« jiný výklad obrazu podal, až naposledy všichni v tom se shodli, že něco jistého, jasného a určitého o záměru umělcově vůbec říci se nedá, ježto celek nepřipouští vůbec žádného určitého výkladu, ovšem pak výklady nejrůznější.«

Jaké naděje možno míti v nový idealismus? Zdaž bude směr tento s to, aby hluboko pokleslé umění opravdu na bývalou výši přivedl? Velmi nesnadno býti v té věci prorokem! Nestranný posuzovatel nemůže se zbaviti obav, jež vzbuzují jisté známky tohoto

[4]) Srv. *Tyršová*, v »Osvětě« 1894., 563.
[5]) *Muther*, o. c. 456.
[6]) *Ranzoni*, Moderne Malerei, 28.

ruchu. Fantasie zajisté nejnovějšího tohoto umění postrádá pevných otěží rozumu, zdravé kritiky a sebekázně. A jest až příliš patrno, že obestřena jest nezdravou atmosférou pantheistického názoru světového, jakož i mystického zbožňování přírody a člověka. Zdánlivě vyšší její sféra bývá v pravdě značně nízkou sférou hysterie, hallucinace, hypnosy a pověrečného spiritismu . . . Přece však můžeme se tomu radovati, že v novoidealismu přichází k platnosti aspoň ideálnější smýšlení a jemnější cítění, a že se v něm ohlašuje aspoň předtucha jiného, vyššího světa . . .

V rozhovorech o moderním umění vyskýtá se často slovo »*secesse*«; dlužno tedy i o jeho významu se zmíniti. Secesse neznačí snad nějaké rozlišení směrů uměleckých, nýbrž pouze jen rozlišení materielních zájmů; nejde tu o ideje a ideály, o principy umělecké, nýbrž výhradně jen o otázky soupeřské a obchodní. Jsou to výstavy od officielních výstav uměleckých odmítnutých a těch, kteří k odmítnutým buď z přátelství aneb z okázalosti se byli přidali. Hlavní příčinou secessí jest hyperprodukce a plynoucí z ní soutěž, v níž nejmodernější směry s moderními, moderní s konservativními a reakcionářskými na život a smrť zápasí, v níž nový dorost měří se s uznanými již mistry, jejichž renomé nahrazuje často to, co se obrazům jejich na ceně nedostává. A jak to v životě již chodívá, že slabší musí ustoupiti silnějšímu, tak i v officielních výstavách ustoupiti musí slabší t. j. mladší síly silám renomovaným, ač ovšem právě tím snad tu a tam slabší výtvor renomovaných vítězí nad silnějšími plody nováčkův. Odmítnutým, chtějí-li dostati se na veřejnosť, nezbývá ovšem než uspořádati svoji vlastní výstavu. Jak o výstavách officielních, tak i o výstavách secessionistů mohl by se citovati Martialův verš: »Sunt bona, sunt quaedam mediocria, sunt mala plura«; nalézámeť tu díla dobrá i prostřední, cenná i bezcenná ve stejném skorem poměru a ve stejné směsi; nanejvýše shledáme ten rozdíl, že na officielních výstavách převládá konservatismus, kdežto na výstavách secessionistů divoký neologismus.

Přistupmež nyní k umění, srdci našemu nejbližšímu, k ***malířství náboženskému.*** Mnoho očí a štětců nyní opět k němu se obrací. Veškery moderní směry, jež jsme probrali, věnují náboženství svoji pozornosť, ovšem každý dle svého způsobu. Jedni hledí kopírovati prosté jeho roucho pozemské se všemi jeho záhyby, a vynasnažují se co možno hrubými formami a barvami dokázati, že také ono jest vlastně pouze dítkem pozemským a že nemá práva činiti vyšších nárokův a žádati nějakých zvláštních ohledů. Jiní pokládají veškery projevy náboženského života za účinek hysterické choroby a hypnotické suggesce; opět jiní míní, že jsou se spiritismem v tajném spolku; někteří dokonce odvažují se drzou rukou úžasných blasfemií . . . Jen jednotlivci pohlížejí k náboženství uctivě a v pokoře zasvěcují mu svoje umění.

V ovzduší moderních proudů vytrpěti musí posvátná musa ovšem pravé martyrium. Kterak se vésti může ušlechtilé této panně ve společnosti hrubého naturalismu, socialistického verismu, obscoenního kultu nudit a přemrštěných výstřelků symbolistických? Bylo o ní již prohlašováno, že jest po ní již veta. Bylo s mnohých stran popíráno, že by existovalo vůbec nějaké ještě malířství náboženské jakožto zvláštní kategorie, se zvláštními ohledy a povinnostmi, se

zvláštním svým rázem a slohem. »Druhdy existovalo« — tak napsal asi před desíti lety kterýsi kritik — »malířství náboženské: bylit tu nazarenové a napodobitelé všech věřících starých mistrů katolických i protestantských. Ale jakožto umění není již malířství náboženského . . . Moderní umělci nestarají se již o žádné dogmatické typy, nýbrž berou sobě z oboru christologických látek pouze jen symboly, jež pak k volnému utváření svých vlastních, svých mystických pocitů aneb prostě mythologicky zužitkují.« [7]) Než, ačkoliv posvátné umění vytrpělo veškery muky svého Pána a Mistra, anož bylu oděvu zbaveno, bičováno, posmíváno, uplváno, trním korunováno, ukřižováno a s ním i zemřelo, — přece však přes to přese všecko není ještě mrtvo, nýbrž žije dále, nejinak než jako žije Ten, jenž ukřižován byl a zemřel . . . A nikdy nepodaří se zcela je zničiti, ježto sytí se nesmrtelným životem Páně! [8])

Martyrium vznešených ideí náboženských v moderním umění není právě uvedenými slovy vylíčeno snad přemrštěně. Uzná to každý nepředpojatý pozorovatel, vidí-li, jak s thematy náboženskými se nakládá.

Na omluvu moderních blasfemií nelze uvésti námitku: umění jest umění, malířství jest malířství, ať již náhodou themata svá béře z říše profánní či z oboru náboženského.

Neboť proti ní možno uvésti zásadu, [9]) o níž lze se nadíti, že dojde všeobecného souhlasu netoliko věřících aneb jakkoliv nábožensky smýšlejících, nýbrž i všech rozumných a slušných lidí, jest to zásada tato: »Malířství nesmí s náboženskými předměty nakládati tak, aby způsob zobrazení protivil se charakteru jejich, aby posvátné události, tajemství a osoby strhovalo ve sféru sprosté skutečnosti a tím je profanovalo.«

Jestliže zajisté se souhlasem každého rozumného člověka trestní zákonník chrání náboženství před urážkami, nesmí umění osobovati sobě práva, štětcem a barvou urážlivě k němu se chovati. Než, zdaž zmíněná zásada skutečně všeobecně jest uznávána? V praxi nikoliv; jelikož však v theorii nikterak nemůže býti vyvrácena, jest nutno, aby theorie, za správnou uznaná, špatnou praxi rozhodně odsoudila.

A tu namítne snad mnohý malíř: pro mne neexistují tyto události a osoby jako nadpřirozené, svaté, náboženské; já spatřuji v biblických příbězích pouze události zcela téhož rázu, jako jsou všeliké ostatní příběhy, o nichž dějiny se zmiňují; pro mne neexistuje vůbec žádná zvláštní vyšší říše náboženská, a tudíž také ani zvláštní nějaký způsob, sloužící ke znázorňování předmětů domněle náboženských. S muži takovýchto názorů není ovšem možno na půdě positivní víry dáti se v rozhovor; postačí však snad uvésti jim důvody rozumové, jež — jsou-li poctivci — nebudou se zdráhati je uznati. Můžemeť snad aspoň u mnohých stoupenců moderního umění předpokládati rozum a cit pro slušnosť. Těm pak řekneme: »Byť tobě tyto události a osobnosti připadaly jakožto prosté vší vyšší důstojnosti, všeho náboženského významu, všeho nadpřirozeného rázu — nejsi přece tím oprávněn k tomu, bys je podle svého profánního pojímání maloval, i dopouštíš se zločinu, jestliže to přece činíš. Jsi-li

[7]) Allg. Kunst-Chronik 1893., str. 600.
[8]) Archiv f. christl. K., 96.
[9]) *Keppler*, o. c, 241 a násl.

mužem svědomitým, slušným a rozumné úvahy schopným, zajisté toho neučiníš. Řekneť tobě svědomí tvé: Nečiň toho! Nesdílíš sice přesvědčení jiných o té věci, budiž však toho dalek, bys víru a náboženský cit set a tisíců bližních svých uměním svým urážel! Vezmeš li v potaz rozum svůj, obdržíš v odpověď: Nečiň toho! Byltˇ by to opravdu skutek zlý, kdybys drahocenný poklad víry a mravnosti, na jehož promrhání nyní beztoho tolik sil jiných zločinně pracuje, také ty ještě svým uměním chtěl poškoditi! Právě proto, že tyto posvátné předměty na roveň kladeš předmětům profánním, nemáš důvodu ani práva, bys pro štětec svůj právě je sobě volil. Nesahej tedy po nich! Nežádáme od tebe, abys svaté předměty svatě zobrazoval, nevěříš-li v ně, — ty bys toho ostatně ani nedovedl, — to však můžeme od tebe žádati, abys jich nezobrazoval vůbec. Činíš-li tak přece, pak svádí tě k tomu buď nesvědomitá lehkomyslnost, buď drzá frivolnost, buď fanatická nenávist ku křesťanství a náboženství a snaha, bys štětcem svým bezbožectví a nevěře činil propagandu; kam však se při tom poděla okázale prohlašovaná zásada tvá, že umění má býti prosto všech mimotních záměrův, že žádným způsobem nesmí býti tendenčním? Byl's snad pověřen úlohou, abys maloval negativní kritiku biblickou, abys snad Renana, Straussa, Baura a j. racionalisty do barev překládal?« [10])

V pravdě, již každou rozumnou, šlechetnou duši bude možno přesvědčiti o pravdivosti této věty, která každému věřícímu jest samozřejma: zabývá-li se umění náboženskými thematy, má činiti tak v náboženském úmyslu a s pomocí všech oněch prostředků, jež zachování náboženského charakteru zaručují. Jinak nevznikne náboženské dílo umělecké, ba nebude to vůbec žádné dílo umělecké v pravém toho slova smyslu, jelikož ku předmětu znázorněnému jest pak ráz i formální mluva znázorňovací v křiklavém odporu.

Vždyť i aesthetik nijak »úzkoprsých« názorů, Dr. O. Hostinský, upozorňuje ve své rozpravě »Náboženství a umění« malíře, že »nesmí zapomenouti, že národové křesťanští, osvojivše si svaté knihy židovské... nabyli tak i plného práva, pohlížeti na jejich obsah okem svým vlastním...«, a že má »alespoň zůstati věren jejich ideálnímu významu.« [11])

Jak hluboké i v umění anticko-pohanském bývalo přesvědčení, že pro náboženské umění třeba jest vyššího posvěcení, ideálního charakteru, vznešenější mluvy formové, a kterak pevným zůstávalo přesvědčení to až do dob nejnovějších! A jak zahanbujícím naproti tomu zjevem jest, že celá řada produktů moderního malířství prozrazuje hrubé porušování této nejzákladnější zásady!

Veškera vylíčená poblouzení moderního malířství byla zavlečena také na pole malby náboženské, a přinášejí tu jedovaté svoje ovoce, dopouštějíce se hrozných blasfemií a hotových zločinů. Dožili jsme se tu již všeho možného, i věcí k víře nepodobných, věcí, jež by mnohý snad ani za možné nepokládal.

Jakož jsme již byli podotkli, osmělila se dokonce i nízká vilná žádostivost překročiti drzou nohou práh svatyně, aby předměty posvátné hnusnými slinami svými pokálela.

---

[10]) *Keppler*, o. c., 242.
[11]) Šest rozprav z oboru krasovědy a dějin umění, 1877., str. 30.

Materialisticko-realistický směr prohřešil se na náboženských předmětech tím, že zbavil je netoliko nadpřirozeného, nýbrž i všeho duchového jádra vůbec. Záliba v ohyzdném vnikla i do území náboženského a odvála odtud poslední nádech vznešenosti a ušlechtilosti, který tu ještě zbyl. Emancipační duch ignoroval také při náboženské tvorbě krásné výtvory minulosti úplně a zřekl se veškerého tradicionálního typu, popustil uzdu nezkrocenému subjektivismu, a tím poškodil objektivní, universální charakter a obsah náboženských themat. To vše dohromady vytvořilo náboženské umění, jež jest hluboko pod náboženskými výtvory umění antického.

Naturalismus a realismus vnikl ovšem již dávno na posvátnou náboženskou půdu. Onť jest mocným činitelem již v náboženském umění dob minulých, ale způsobem zcela jiným. Tehdáž měl ten účel, aby historický ráz posvátných příběhův a osob byl akcentován a aby jím projeven byl naivní projev víry, která malíře ovládala; v moderním malířství jest vyznáním nevěry. Tam je to výlev zdravé, věřící naivnosti, zde naivnosť strojená a přetvařovaná, pouhý pláštík pro nedostatek víry. Realismus, pokud zůstává v náležitých mezích, možno připustiti v náboženském genru, který — zajisté jen z nedostatku ideí a motivů — nyní tak velice jest pěstěn v různých obrazech, znázorňujících pohřební průvody, processí, zaopatřování nemocných, výjevy ze sakristie a p., mezi nimiž vždy ještě nalézáme mnohé obrazy úplně uspokojující; avšak kde odvažuje se realismus ten na vlastní posvátné příběhy, na znázorňování svatých mysterií, na obrazy oltářní, tam působí téměř z pravidla pohoršení. A to zvláště tehdy, jestliže také zde si volí motivy a modely své z nejnižších vrstev lidu. Pohříchu rozšířil se tento způsob zobrazovati posvátné předměty velice, a znamenité síly umělecké se k němu hlásí.[12])

Náčelníkem této školy stal se *Fritz von Uhde*,[13]) mistr znamenitých uměleckých i technických vloh, zvláště k tomu nadán, aby prchavé jevy života zachycoval a živě znázorňoval, sběhlý v psychologickém líčení jako málokdo z novějších malířů. Kéž by byl býval zůstal při malbě výjevů z vojenského a lidového života! »Uhde,« praví Keppler, »namaloval světnici plnou dětí, jíž ničeho nelze vytýkati; napadlo ho však, do této moderně venkovské světnice, ne snad aby dítkám žehnal, nýbrž aby jim obličej čistil, — neboť něco jiného sotva chce činiti jeho Spasitel. Uhde líčí úchvatně, kterak jakási rodina od policie — ovšem jak viděti — nikoliv bez důvodu vypověděná a pronásledovaná, na útěk se dává v noci a tmě; to by snesl již zrak náš a vzbudilo by to snad i soustrasť naši, soustrasť, kterouž ani zaviněné bídě neodpíráme; avšak soustrasť mění se v affekt zcela jiný, čteme-li v katalogu, že obraz ten představuje — útěk sv. Rodiny do Egypta! Uhde namaluje kus sociální bídy: vylíčí, kterak ve špinavé stáji sešlá potulná ženština porodila dítko, jež dědicem jest její bídy, a kterak manžel její, zchátralý tulák, na schodech sedí, nevěda si rady při tomto rozmnožení starostí svých; to mohlo by vzbudit soucit náš, avšak hnus, hrůza a rozhořčení nás jímá, když se dovíme, že výjev ten má představovati — Svatou noc!

[12]) *Keppler*, l. c. 244.

[13]) Fritz v. Uhde narodil se r. 1848. Záhy již chtěl se věnovati malířství, po prvých pokusech však vstoupil k vojsku. Jakožto rytmistr pak dráhy vojenské zanechal a žije od r. 1877. výhradně umění.

Uhde vylíčí večeři v káznici, i žasneme nad fysiognomiemi zločinců, kteří s napětím lpějí na ústech jednoho z nich, jenž poněkud lepším býti se zdá nežli ostatní, a při jehož vypravování se v nich poslední špetka svědomí probouzí, avšak nevěříme zraku svému, dovídáme-li se, že to představuje — poslední večeři Páně!« [14])

Zneuctívá-li Uhde Spasitele na obraze, kdež představuje jej ještě živoucího, zneuctívá jej ještě více, zobrazuje-li mrtvé jeho tělo.

A přece dějí se pokusy, aby tyto obrazy, od nichž každá věřící a slušná mysl s bezděčnou hrůzou se odvrací, obhájeny byly jakožto obrazy skutečně náboženské! Zdaliž prý odporuje evangeliu, když Božství pojímá se jako činitel v lidstvu bez rozdílu místa a času neustále působící? Ba, mnozí chtěli protestantismu tyto obrazy vnutiti prý jakožto první čistě evangelická pojetí a znázornění posvátných dějin, a upozorňovali na jejich kolorit, jenž prý není bez romantiky a hluboké mystiky. (Dokončení.)

Maria poenitens.

Zlomek legendy.

Napsal Vladimír Hornov.

Šla pouští sama — holubička bílá —
a ticho bylo — ticho velké, svaté,
zrak hlubý zrosen, duše její snila
a perutě své k letu rozepjaté
ve žhoucí nebe rozpínala —: »Bože,
ó, velký Bože! — Lásko — lásky zdroji,
jdu k Jordánu — smrtelné kyne lože
a život dávný jako ve příboji
na břehy svědomí svou vlnou bije:
— ,Jsi hříšnice —! tam není tobě místa,
kde jméno Baptisty se v paměť ryje
a šlepěj září v ústret Jesu Krista!' —
»Beránku Boží, který snímáš hříchy,
Beránku Boží!«
láskou přemožena
ku zemi klesla — vánek šeptal tichý:
»Smiluj se nad ní!« vlna rozechvěná
tu prosbu dále nesla v šepotání . . .
»Maria kající — té sestra rodná,
jež u Tvých nohou došla smilování,
když duše její (zem kdys neúrodná)
paprsek Tvého zachytila světla —
a hříchů hlož se divem rozekvětla

[14]) *Keppler,* o. c. 245. — Císař Bedřich odsoudil tento obraz ostrým slovem: »Anarchistenfrass«.

ve květy bílé, rajské květy snivé,
jež nebem hoří v záři oslnivé!« —
Tak vlny šeptaly — posvátné vlny
a každá vlnka křídlo měla bílé,
skráň zlatotkanou, pohled jasuplný
jak před lety, když světodějná chvíle
ku břehům Jordánu ráj rozestřela,
a Boží Duch sestoupil s Otcem světů
s tajemných výšin . . .
Brána nebes stkvělá
od země k nebi sklenula se v letu
v závratnou výši aetherické sféry,
v níž paprsk světla jásal tisícerý . . .
Žeh slunce stápěl se v ní umrtvělý,
a hvězdy tanuly v ní — temné body
a padaly jak prášek zarumělý
ve světelného moře žhoucí vody . . .
Vše čisté bylo tam — krystalu hráně,
v něž všechnu sílu slunce dalo zemské,
před světlem nebes halily své skráně . . .
»Nic nečistého v kraje nadpozemské
vejíti nesmí!« anděl volal v kraje,
veliký anděl s hvězdou v čele žhoucí . . .
»jen duše velké uzří prahy ráje —
tak vůle Boží — vůle všemohoucí!«
A tisíc zdvihlo k modlitbě se ramen:
Buď Bože vůle Tvá! Staniž se. Amen!

Maria chvěla se — dnů dávných stíny
z propastí zemských příšer sterých davem
k ní stoupaly, hlas duněl ze hlubiny:
Jsi ztracena — ve víru temnot dravém!
Jak hvězda zhaslá — hříchem potřísněná
blouditi budeš — marně toužíc k Bohu;
až výše vzlétneš, klesneš zahanbena,
kde Vina blátem hříšnou vleče nohu,
modlitbu měníc v skřeky zoufalosti,
kde naděj nesvítí a láska není,
kde bolesť bez konce se v duši hostí,
a stigmem žhavým píše provinění
do srdce blány, když chce oddechnouti
z muk na chvíli: Jsi na vždy zatracena! —
Neuzříš světla — noc se temná zhroutí
nad mrtvým tělem — duše unavená
níž sklesne, níž než tělo hříšné,
do propastí, z nichž není vykoupení,
kde andělů jsou temné pluky pyšné
a marně čekaj' slávy rozednění!
Máš křídla slabá, hříchů dávných tíže
balvanem svírá vzmach kající duše
a poutem silným k minulosti víže,
co vzlétnouti chce v nadpozemské tuše

v budoucnosť jasnou, v říši pravdy, světla . . .
Tvou naději, jež pyšně k nebi létla,
andělská slova v propasť temnot smetla:
»Nic nečistého v kraje nadpozemské
vejíti nesmí!«

»Jesu, Spáso, Kriste!«
hlas chvějící lét' nad Jordánské vlny . . .
»Pro Matku svou, pro srdce její čisté
Beránku Boží, smilování plný,
své ke mně vztáhni milostivé rámě!
Když před lety jsem klesla plna viny
před Matkou Tvou v salemském svatém chrámě,
hlas její vznes' mě hříchu ze hlubiny:
‚Jdi za Jordán a najdeš svoji spásu
a duše tvá, jíž vina hříchů třísní,
zas v dítek Božích vzplane milojasu.' —
Já v pláči šla — s kající na rtech písní
přes vody Jordánu — poušť pustá, tichá
mé vzdechy slyšela — mé boje zřela,
když žití dávného vidina lichá
před zrakem mým se kouzlem štěstí chvěla!
V mé duši trpko — nitro rozervané
zpět toužilo do opojného víru,
kde píseň zvoní, vášeň tváří plane . . .:
‚Slyš, světa ples! Čas k pokání a smíru!
V poháru žití víno mladé svítí
granátu perlou — víno nedopité,
jež dosud vře jak sopky žilobití
v hlubinách země pod popelem skryté.
Zpět přes Jordán!'

kdos v nitru mluvil ke mně . . .
A bázeň velká duši moji jala,
poušť hrozila mne — pálila mne země,
má duše laní byla, kterou štvala
nezkrotná touha, bázeň bledolící
z té samoty zpět v šumné světa kraje,
kde fata morgana, můj démon snící,
matného štěstí upřádal mi báje —!
Jak ptenec vyplašený dravce skřekem
jsem pouští prchala v šíleném běhu;
modlitba nebyla víc duši lékem,
víc lásky Tvé jsem necítila něhu,
mé nitro hořelo a paprsk žhavý
šílenství trávil mozek v choré lebi,
poušť peklem byla, požár sžíral dravý
Jakoba scallu, cestu moji k nebi!

Zpěv anděl ztichl — rajské melodie,
jež zaznívaly ke mně v skalní skrýši,
jak ozvuk jasný nebes harmonie —
umlkly v duši — žluči plnou číši

já na rtech cítila! — O Bože věčný!
A duše má přec lítostí se chvěla,
žeh bolesti mne pálil nekonečný,
jak stigma žhavé Tvého archanděla!
Do Jordánu v bolestech milující
jsem vstoupila, šílená touha divá
mne hnala dál — kde svět mi kynul snící
v náručí mládí — Záře oslnivá
v tom na cestu mi padla — paprsk zlatý —:
»Bůh odpustil! — Tvá vina očištěna
pokáním velkým!« —
Zosim byl to svatý! —
Jordánu voda ztichla stříbropěnná,
ustala v běhu, kudy Boží sluha
svou šinul nohu ke mně pospíchaje . . .

Již tomu rok! — Kdy smíru jasná duha
nad žitím mým se sklene — odlesk ráje?
Ježíši, slyš mne! — Panno, Matko Krista!« — —

V modlitbu její — ve hlas žalostnící
zalétla harmonie ráje čistá
tajemným štěstím nebešťanů snící.
Akkordy zněly stříbrojasných tónů
v šelesty křídel duchů nebes Pána,
akkordy svaté, které na záhonu
nebeských zahrad zrodily se z rána,
když Matka Boží s bělostkvoucí druží
ve květech bílých snášela se k zemi,
a jitro plálo ohněm rudých růží
nad horských pásem zarumělé lemy . . .

Zpěv andělů:

Beránku Boží, který snímáš hříchy
a v chleba zemského se halíš běl,
andělů sbor tě oslavuje tichý
a velký provází Tě archanděl
na cestě s nebes v lidských bolů vír
kajícím duším nesoucího mír!

Mystický chlebe, síly naší zdroji,
tajemná skálo, zřídlo živých vod,
v němž žíznivý ret touhu svoji kojí,
a duše velké lásky slaví hod —
družiny svojí jásavý slyš sbor,
nebeských duchů plesající sbor!

Archanděl Michael:

Kdo jako Bůh,
jenž silou všemohoucí
ovládá tmy
a slunce nebes žhoucí,

jenž duchy stvořil, život vdechl v látku,
Bůh svatý, svatý, svatý, bez počátku!

Zpěv andělů:

On na počátku řekl: Budiž světlo!
a v řetěz noci hrůzu temnot spjal,
na pokyn Jeho jitro k zemi slétlo
a ptenců sbor je s plesem přivítal!
Klín země chvěl se, cítil žilobití
v oživlé hrudi, z nížto pučel květ,
své slyšel nitro hymnem tužeb hřmíti,
kol nedozírných světů viděl let,
jak v dráhy pevné rukou Boží spjaty
plesají v hymnu: »Svatý, svatý, svatý!«

Archanděl Michael:

Kdo jako Bůh,
jenž silou všemohoucí,
chléb země mění
v manu bělostkvoucí
a božství dýchá divem v chleba látku:
Bůh svatý, svatý, svatý bez počátku!

Zpěv andělů:

Na počátku bylo Slovo, Slovo věkověčné!
Bohem bylo ono Slovo v slávě nekonečné!
Všechno tvorstvo učiněno
skrze Jeho svaté jméno!
Světlem bylo ono Slovo v temnot hlubé noci,
temnoty je neobsáhly svojí čaromocí!
Slovo Tělem učiněno,
lidstvu dáno v lásky věno!
Viděli jsme slávy Jeho stolec zářit zlatý,
chory panen zpívající: Svatý, svatý, svatý!

Archanděl Michael:

Kdo jako Bůh,
jenž silou všemohoucí
ret profetů
zžeh' nebes touhou vroucí
a pravdu střeží v bludů divém zmatku:
Bůh svatý, svatý, svatý bez počátku!

Zpěv andělů:

Jest milosť Jeho jako vlny moře,
jež v bouři vichrů výš se k nebi dmou
a jako jitro, jehož zlaté zoře
štít tyčí vítězný nad skleslou tmou!
On — jenž se kdysi vznášel nad vodami
a paprsk žití v mrtvou dechl zem,
milostí sluncem osvěcuje chrámy
a lásky nekonečné údivem

povznáší k nebi, v říši zla co kleslo,
a nebes trvajícím zázrakem
Petrovy loďky v bouřích řídí veslo,
kdy obzor vzplane bleskem zloby vzňatý,
Bůh Trojjediný, svatý, svatý, svatý!
Allelujah!

Zpěv anděl ztich' — vzduch chvěl se nebes tóny,
jak harfa velká — země plná záře!
V tom slyš! Můj Bože — v dáli hřmějí zvony
a paprsk sálá jako od oltáře,
když Boží Tělo ruka kněze zdvihá!
Paprsek světla narozený v ráji
v zářivé keršce k Jordánu se míhá,
a v jeho vidmu postava se tají,
mystická záře kolem bílé skráně . . .
— To Zosim svatý — nese Tělo Páně! —

* * *

Maria v ústret rozestřela rámě,
a slunce vzhořelo jak lampa věčná
před Božím tabernaclem v svatém chrámě!
Taj nebes rozstřela se nekonečná
ku zemi ztichlé, k duši kajicnice —
zrak hořel touhou, duše umírala,
bolestí divných necítila více,
jen láska velká duší její plála,
jíž země nestačila ukojiti,
a rostla stále vlnou oceánu
v nezírných tužeb mocném vlnobití
a duší magnificat velké znělo,
jím chvěl se vzduch, a rozžhavené tělo,
nehybné tělo pouště jásající! —
A slzy vzplály v Mariině líci . . . (Dokončení.)

Mezi svými.

Povídka.

Napsal Bohumil Brodský.

II.

Na lehkém vozíku ujížděli ráno se správcem ke druhým dvěma dvorům. Bylo pod mrakem, a teplý vítr vanul jim do tváře. Byl prosycen vůní prvních květů mateřídoušky a zápachem čerstvé hlíny. Brzorád přivíral oči a lokal opojivé vlny vzduchové, které proti dusnému vzduchu velkoměstskému byly pravou rozkoší. Chvílemi

kochal se pohledem na ohromné lány, pokryté tvrdou, šťavnatou zelení. Ozimy byly už vyšší a ukazovaly slabounká stébla, v nichž ukryty byly zárodky klásků, jaře však podobny byly velikým, sametovým kobercům, lesknoucím se a napuštěným jemnou voňavkou.

Brzorád cítil, jak ho obklopuje něco nového, mladě jásavého, veselého, neviditelnými polibky celuje a měkkým ramenem ovinuje. Zapomínal na život v Praze a budil v sobě vzpomínky na ona léta, kdy jako mladý adjunkt proháněl se volnou přírodou a zažíval nejkrásnějších bezstarostných let. Vše se mu zdálo nyní bližší, známější, přítulnější, i ten správce se svou krátkou dýmkou, kočí v modrém kabátě a lidé porůznu pracující v poli.

S jakousi slastnou radostí poslouchal správce, jenž oddav se obvyklému horování, vypravoval o pozemcích, jejich vlastnostech, výtěžcích a rozloze. Dojeli k Ovčínu. Byl to malý dvůr, utvořený z bývalého ovčína, a starý šafář vítal je uctivým pozdravem. Byl už ve dvoře přes čtyřicet let, napřed jako ovčák, potom jako šafář. Jinam ho nemohli přeložiti, poněvadž neměl dost hospodářských znalostí, ale tu byl na svém místě. Znal každou šlápotu, každou brázdu a uhodl napřed, jaká kde bude úroda. Srostl téměř s těmi pozemky a kdyby ho byli vyhnali, byl by zašel hořem.

Prohlédl si adjunkta, není-li nějaký přílišný novotář, neboť těch se bál. Takový mladý pán, plný učenosti a bez zkušenosti si myslí, že se dá příroda zkrotit, že ji poslušně dovede, kam bude chtít, a že vleje do jejích prsou ony předpisy, kterým se ve školách učil. A když vidí, že klopýtá, že každý den mu přináší nové zklamání, nový důkaz, jak malicherným jest jeho souboj s obrovitou přírodou, tu, aby zakryl nedostatek zkušeností, vrhá se na své podřízené, viní je z nezdarů a často svým útočením vyhání s chleba lidi, kteří jsou zkušenějšími hospodáři, než on sám.

Zdálo se, že se šafář při spatření Brzoráda upokojil, a jeho dobré, hluboko zapadlé oči jakoby povídaly: Tebe se nebojím. Nejsi žádný mladý blázen, koukáš moudře, neškaredíš se, nemáš plná ústa sebechvály a plánů. Šel za úředníky svým těžkým, kolébavým krokem, bystře naslouchaje, co si povídají. Slyšel, jak správce adjunkta poučuje. »Oh, náš správce jest zlatý člověk,« pochválil sám u sebe, a prsa se mu naplnila teplým vědomím, že co mluví, jest správné. »Ten má rozum, zkušenosť, ten má pole rád. Ten nedbá na učenosti, neobrací nic na rub. Jako s malým dítětem jedná se zemí, směje se na ni, láská ji, a snad by ji i políbil. A ten mladý, jak ho nábožně poslouchá. Takhle správce nemluvil ještě se žádným. Snad tedy sem Bůh dal člověka, který jemu, šafáři, neotráví stará léta a dá mu zažít svatého pokoje a radosti, že si bude moci se svými drahými rolemi dělati, jak mu dá rozum a počasí.«

Díval se za oběma úředníky, když odjížděli k Dolenímu dvoru a stále nemohl přemoci úžas, co jen to je, že mu nic nevytýkal, nic nenařizoval a, když odjížděl, tak nějak kamarádsky povídal: »S Bohem, tatíku.« Pravda, bylo tu už adjunktů hodných dosti, ale žádný mu neřekl: »tatíku«. Tak nějak hluboko ho to pojmenování dojalo, roztřáslo ho, že by se byl hned dal radostí do pláče.

Když se vrátil domů, položil čepici zvolna na postel a strčiv ruce do kapes, obrátil se k ženě.

»Matko, všecka čest našemu panu správci, ale ten mladý pán, zdá se, bude ještě hodnější. Víš, jak mi řekl? Tatíku! Tak mi řekl. Jako bych byl jeho otcem. Vidíš, mám dnes radost, tuze velikou radost.«

A zase chopiv se čepice, vyšel ven, aby pochlubil se volákům, přiorávajícím brambory.

V Dolním dvoře zdrželi se úředníci déle. Dvůr byl větší než Ovčín, a byla tu veliká stáj s chovem mladého dobytka. Dvůr byl skrčen v malé kotlině o samotě, od západu chráněn lesem a obklopen hojným stromovím.

»Zdejší šafář jest nejpořádnější z celého panství,« poučoval správce, když ujížděli ke dvoru. »Na čistotu dbá s úzkostlivostí až směšnou. Však uvidíte. Není toho sice třeba, nikdo to od něho nežádá, ale když to dělá, není zle Každý se s uspokojením po dvoře ohlédne. Na něho se můžete spolehnout. Je přísný jako soudce, sám se dře a lenocha ve dvoře neztrpí. A nemluva je. V srdci však je dobrý chlap. Žena udělala z něho morousa. Měl ji tuze rád, ale ona se mu chytla jistého adjunkta. Je tomu asi dvanáct let. Vyhnal ji a teď je sám s dcerou. Radím vám, abyste se ho nikdy neptal, kde má ženu. Myslí, že se mu tím každý vysmívá, a proč mu přidělávati bolesti, když má dosti svých.«

Zajížděli právě do dvora, a proti nim šel šafář. Brzorád, byv povzbuzen vypravováním správcovým k pozornosti, prohlédl si svého podřízeného. Se zalíbením pozoroval vysokou postavu s mohutnými plecemi a silně vyklenutou hrudí. Šel vzpřímen, jako voják. Tvář měl okrouhlou, osmahlou, krátkým plnovousem pokrytou. Veliké, černé oči dívaly se klidně, ba přísně ku předu, a cosi jako skrytá hořkost tkvělo kolem rtů. Pozdravil s úsečnou zdvořilostí a vzpřímen čekal na oslovení

»To je náš nový pan adjunkt,« seznamoval ho správce. »Jde si prohlédnout dvůr. Není tu nového nic?«

»Nic, milostpane.«

»Dobytek je zdráv?«

»Ano, milostpane.«

»Takové zprávy mám rád. Jděte s panem adjunktem po polích. Mne už bolí nohy, a počkám tu.«

Šafář se otočil, a adjunkt popošel za ním. Jediný pohled dostačil, aby se přesvědčil, že ho správce dobře líčil. Takovou úzkostlivou čistotu neviděl dosud v žádném dvoře.

»Máte to tu velmi hezké,« pochválil ho, chtěje si získati jeho důvěry. »Teď to ovšem je možné, ale o žních asi toho nedokážete.«

»Ba dokáži,« odpovídal ku podivu tiše. »Jen chtít, všecko se dokáže. Jak se tomu lidé naučí, jde jim to jako hračka.«

»Proč si přiděláváte práce?«

»Mám rád kolem sebe pořádek,« povídal s radostným úsměvem, že adjunkt uznal jeho píli.

»To jste hodný, a jsem sám rád. Aspoň vidím, že se nebudu bát, co se tu děje. Kolik je vám let?«

»Pětačtyřicet.«

»Jste tedy v plné, mužné síle. Je vás sem na takový zastrčený dvůr škoda, a přičiním se, abyste po čase byl přeložen na lepší místo.«

»To ne, vzácný pane,« pravil chvatně a obrátil k němu polekanou tvář. »Já odtud nechci. K čemu takový starý strom přesazovati jinam. Jsem rád, že jsem tu stranou lidem. Nic mě tu netíží, zvykl jsem si, a kdo ví, jak by bylo jinde. Živobytí, chvála Bohu, mám a nějaký groš jsem si také uložil. Ne, odtud nepůjdu. To bych raději šel ze služby,« dodal výmluvně.

Brzorád se podivil, ale bylo mu také líto, že šafáře polekal.

»Vždyť já vás násilím nutit nebudu,« chlácholil ho, patře naň pátravě a mysle, co ho asi přimělo k tak rozhodné a příkré odpovědi. Nějaký skrytý žal, hluboká rána, která v skrytu dosud se kvasí a bolesť nítí. »Chtěl jsem jenom vaše lepší, když však nechcete, ani se nezmíním.«

»Prosím za to, vzácný pane,« povídal mírně, a bylo znáti, jak si oddechl. »Vždyť na takovém postranním dvoře je také potřeba dohledu. Já se nechlubím, sloužím však poctivě. Má česť je mi milejší, než všechny mé peníze.«

Se zájmem a ne bez pohnutí vyslechl jeho přímá, sebevědomá slova. Byl to muž celý, tvrdého jádra, ale vzor mužné statečnosti, nezaleknutý, nepodajný, každým coulem svůj.

Aby rozptýlil poslední zbytek jeho obav, počal s ním hovořiti o hospodářství, vyptával se ho na jeho způsob postupu osevního, na jeho zkušenosti a nevtíral se mu svými názory. S ním třeba jednati zvolna, mírně, neboť jakmile jednou pojme podezření, nesnadno je odloží. Šafář, jak by mu porozuměl, měřil ho chvatnými pohledy a stával se zprvu zamlklým. Poznav však, že Brzorád není ani vyzvědačem, ani ramenářem, jaksi se rozjařil a zasvěcoval adjunkta do všech zvláštností dvora.

Domů vraceli se už docela seznámeni, spokojeni jeden s druhým. Šafář ku podivu jasně patřil na okolí, netaje se radostí, že dnešní den nepřinesl mu zlého překvapení, jakého se bál. Pamatoval celou řadu adjunktů, ale s málokterým hovořil bez bázně a s důvěrou. To proto, že byli mezi nimi buď velmi mladí, nezkušení, kteří mu veškeru zkušenosť upírali a jej svými výmysly týrali. Aneb jiní ho přehlíželi, dávajíce mu cítiti, že nečiní rozdílu mezi ním a voláky. Brzorád zachoval svou česť jako úředník, dovedl však mu naznačiti, že dobrý, spolehlivý a hodný šafář jest mu vítán jako milý společník v společné práci.

»Škoda, že tu vzácný pán dlouho nebude,« prohodil šafář, když přicházeli ke dvoru. »Každý by se podíval, co Dolní dvůr dokáže. Ale takhle, když se páni úředníci střídají, každý s něčím novým začne, pak ovšem nese málo.«

»A jak to víte, že tu dlouho nebudu?« ptal se adjunkt vesele.

»Sloužím od mladosti na tomhle panství a vím, jak to chodí,« řekl jaksi pyšně. »No, vzácnému pánu přeji, aby dostal brzy pěkné místo. Aspoň se budou někde lidé dobře míti. Není potřebí lidi týrat. Někdy po dobrém se více dokáže, než křikem.«

»Dobře hádáte. Jsou také lidé, na které se musí zhurta, ale takové mám nerad. Kde pak asi je pan správce?«

»Bude asi seděti u mne. Zavolám ho,« nabízel se ochotně.

»Počkejte, půjdu s vámi podívat se na váš byt.«

A než mohl šafář něco namítnouti, vstupoval do síně. Na pravo byly ratejny pro čeládku, na levo šafářův byt a dále světnička po-

klasného. Brzorád, jda napřed, nemohl viděti polekaný šafářův pohled. Zaklepal, a hlas správcův vybízel ho, aby vstoupil dále.

Ale hned mezi dveřmi překvapen se zastavil. Správce seděl u stolu, poněkud k oknu přistrčeného, před ním stála láhev s pivem a na talíři chléb s máslem. U okna vedle šicího stroje spatřil mladé, asi dvacetileté děvče, zaměstnané šitím prádla. Při jeho vstoupení obrátila k němu tvář, a Brzorád nemohl zatajiti mocné překvapení ani tehdy, když vstala a klopíc hlavu, uctivě ho vítala.

Toť je pravá kráska, prolétlo mu hlavou, a dosti rozpačitě sbíral odvahu, aby zakryl svůj dojem.

»Už jste si všechno prohlédl?« ptal se spokojeně správce.

»Ano. Divím se zdejšímu pořádku a hospodářství. Mohlo by býti vzorem každé hospodářské školy. A byt, jak vidím, má šafář také velmi pěkný, útulný, čistý jako klec.«

»Tady je pánem zase Růženka,« chválil správce a podíval se na dívku. »Ona svého otce nezapře.«

»Nevěděl jsem, že má šafář také rodinu,« prohodil dosti nejistě Brzorád, chtěje se seznámiti s dívkou. Obrátil se při tom k šafáři, očekávaje, že se mu dcerou pochlubí. Všiml si však jeho zasmušení a byl ještě ve větších nesnázích. Napadlo mu hned, že šafář ho nerad ve svém bytě vidí, a tlum myšlenek zavířil mu hlavou.

»Mám jen tu jedinou,« řekl teď šafář, nutě se k úsměvu. »Růženo, podej vzácnému pánu židli a skleničku.«

Děvče chvatně vstalo, ale dříve než mohlo vykonati otcovu vůli, vzal Brzorád sám židli a posadil se proti správci. Za okamžik stavěla Růžena před něho sklenici a nalévala pivo.

»Děkuji,« řekl, když mu nalila a podíval se na ni. Usmála se a zapýřila. Byla v té chvíli rozkošná. Jemná, krásně souměrná její tvář dýchala zdravím, a veliké, modré oči, zastíněné hedbávnými řasami zaleskly se něhou a lahodnou přítulností. Bohaté kaštanové vlasy měla vkusně zatočeny, a na bílém hrdle zablýskal se zlatý křížek. Postavy byla téměř vysoké, ale velmi ladné, pružné. Pohyby její byly jaksi přirozeně elegantní, půvabné, jakoby od mladosti zvykla pohybovati se ve vybrané společnosti.

Mimo nadání sledoval ji pátravým pohledem a podával se bezděky dojmu, jejž na něho učinila, zapomínaje, že ho správce i šafář sledují. Až když tento mrzutě zakašlal, trhl sebou a viděl, že Růžena chvatně se obrátila a odcházela do vedlejší místnosti. Postřehl stín zaleknutí, jež přeletěl její tvář, a zastyděl se, že si ji tak prohlížel.

»Můžete míti radost ze své dcery,« povídal, ani nevěda proč, šafáři, domnívaje se, že se mu zalichotí. »Byla jistě někde ve městě.«

»Byla. Učila se v Praze šíti,« odpovídal dosti nevrle. »Ale tuze mě to netěší. Pro takové obyčejné děvče je lépe, když ani světa nepozná a doma pracuje.«

»Proč? Co by z toho měla, kdyby byla stále na samotě a ničemu se nenaučila? Na starosti a práci má času dosti, až bude vdaná.«

»Ona se vdávati nebude,« řekl šafář úsečně.

»To snad ne. Nebudete jí přece bräniti, aby došla štěstí. Vy přece věčně žíti nebudete, a co by se s ní stalo, kdybyste vy umřel a zanechal ji samotnu?«

»Do mé smrti je daleko. A kdo se přičiní, ten se ve světě neztratí. Co mám, vzácný pane, dáti zítra dělat?« ptal se příkře, dávaje zřejmě na jevo, že nechce dále o dceři mluviti.

»Prozatím dělejte, co uznáte za dobré. Vypracuji si zatím doma plán polních prací a až sem podruhé přijdu, nařídím ostatní. Není už čas, abychom jeli domů?« doložil, obrátiv se ke správci.

»Skoro. Dopijeme a pojedeme.«

Vycházeli ven, a šafář je doprovázel. Byl již zdrželivý, zasmušilý, jaksi nemluvný a vyhýbal se Brzorádovu pohledu. Sotva se povoz hnul, obrátil se a zašel opět do vnitř.

»Mně se zdá, že mě šafář doma tuze rád neviděl,« povídal adjunkt, jsa jat zvědavostí, dovědět se něco bližšího o jeho domácím životě.

»Pozoroval jsem to také. Tuze jste se na jeho Růženku díval, a to on nemá rád,« zasmál se správce.

»Líbila se mi,« přiznával se ne bez jakési rozpačitosti. »Nenapadlo mi, že by tady mohl býti skryt takový stkvost. Ta Růženka je opravdu krasavice.«

»Pomalu, pomalu s tou chválou,« napomínal správce vesele. »Tady pro vás růže nepokvetou. Musíte býti opatrným, sice byste Růžence spíše uškodil než prospěl. Jakmile by šafář zpozoroval, že se vám jeho dcera líbí, poslal by ji někam daleko odtud. Váš předchůdce začal si ji předcházeti, a málem by to bylo špatně skončilo. Stěžovala si otci, že ji pronásleduje, různé nepěkné nabídnutí činí, a on si přišel ke mně stěžovat. Byl tehdy zle rozzloben a snad by byl jel až do Prahy, kdybych mu byl neslíbil, že tomu udělám konec. Od té doby pan adjunkt nesměl vejíti ani do stavení, a šafář s ním nemluvil, než co musil. Vidíte, já jeho počínání schvaluji.«

»Ovšem, když se jedná o čest děvčete, je to správné. Ale mně přece ani z daleka nenapadlo, na něco takového pomýšleti. Líbila se mi a myslím, že se líbí každému.«

»To si myslím. Však také celé okolí si o ní povídá. Ale minulost všude šafáře provází. Jeho žena byla také tak hezká, třeba že nechodila tak pěkně oblečena a neznala způsobů velikého světa. Věřil jí celým svým srdcem, a proto byla to proň veliká rána, když se přesvědčil o její nevěře. Od té doby nedůvěřuje nikomu a všude tuší zradu. Vidíte, že i na venkově setkáte se s různými povahami. Někdo hraje se svou ctí hazardní hru, jiný je na ni hrdějším než mnohý kavalír.«

»Děkuji vám za vysvětlení. Aspoň vím, jak se chovati. Mým úmyslem dozajista není bořiti domácí klid hodných lidí,« dodal vážně.

»Správně soudíte,« potakal správce jaksi radostně. »No, hned budeme doma. Teď už vám dám pokoj, a zaříďte si tu život, jak je vám libo. Pozejtří se podíváme do kasina, a doufám, že pustíte z hlavy veškeru tesknotu a touhu po velikém městě. Je dobře po hojné hostině se trochu vypostit a po hlučném životě zahráti si na poustevníka.«

Zamnul si ruce a podíval se upřímně na Brzoráda. Toho pohled správcův zahřál a pozvedl. Rozhlédl se už jasným pohledem po okolí, a v duši jeho vzcházela chuť ku práci na samotě.

Při obědě pozorovala ho paní Loty i Elsa jaksi pátravě. Ale hovořeno o lhostejných věcech, třeba že Brzorád stále čekal něco zajímavého. Zlobily ho v duchu významné pohledy a úsměvy, které sestry mezi sebou vyměňovaly, a stával se nevrlým.

»Pan adjunkt je jaksi zamyšlený,« prohodila konečně paní Loty dosti kousavě. »Ráda bych věděla, o čem přemýšlí.«

»Já bych to snadno uhodla, ale bojím se, abych neurazila.«

»Jen to povězte,« pobízel adjunkt vyzývavě. »Nejsem tak malicherným, abych se dal každým slovem uchvátiti.«

»Přece,« škádlila ho. »Jsou jisté věci, které každý pro sebe schovává a nerad vidí, když je jiný vynáší na světlo.«

»Na příklad?«

»Na příklad různá hnutí srdce.«

»Nerozumím vám, slečno.«

»Ale jděte, nestavte se tak nevědomým! Byl jste přece dnes v Dolním dvoře?«

»Byl.«

»Koho jste tam viděl?« ptala se, přimhuřujíc oči.

Zarazil se na okamžik, přelétl myslí dnešní den, a najednou mu zasvitlo. Div se nerozesmál.

»Už vám rozumím. Myslíte na šafářovu Růženku?«

»Vida, jak si pěkně její jméno pamatujete. Nezapřete přece, že se vám líbila.«

»Ano, velice se mi líbila. Ale jest to něco zvláštního? Sám pan správce povídal, že je známa v celém okolí. Buďte však ujištěna, že to nebylo první děvče, které se mi líbilo. Mě dnes pouze překvapilo to, že na takovém zastrčeném místě proti svému nadání našel jsem vzor ženské krásy.«

»Jak poeticky nadšeně o ní mluvíte,« posmívala se Elsa s mrazivou kousavostí. »Měl jste doporučiti šafáři, aby ji neskrýval. Našlo by se třeba dosti mladých pánů, kteří by byli ochotni krásku tu oceňovati a v samotě ji těšiti.«

»To jest, slečno, od vás příliš kruté a nemilosrdné. Ono děvče si nezasloužilo, abyste pro mou poznámku tak nízce ji cenila. Ujišťuji vás, že se chovala tak, že i nepřítel jí nesmí odepříti své úcty.«

Brzorád pronášel svá slova pevně, zvolna, povýšeným hlasem, v němž se chvěl odpor proti smělému počínání Elsy. Tato se zapýřila, sevřela pevně rty a zděšeně zadívala se do talíře. Paní Loty nepokojně sebou pohnula, a nespokojený pohled její zatěkal na sestru i adjunkta.

»Proč se oba rozčilujete?« povídala jaksi s vysoka. »Kdyby to bylo pro něco jiného! Ale pro šafářovu dceru, které matka dala tak krásný příklad. Panu adjunktovi dozajista nenapadlo, aby se stal tím, kdo jednou dceru zavede tam, kam se dala zavésti matka.«

»Ne, milostpaní, to mi vůbec nenapadlo,« oplácel klidně její ostré šlehy. »Předně jsem poněkud jiné povahy, než abych se stal loutkou svých vášní, a za druhé není ani Růžena tou, aby následovala matku. Scházejí tedy na obou stranách veškeré podmínky k nestydatostem, které slečna Elsa mně i šafářově dceři dosti směle podkládala.« A najednou zachvácen hněvem, že tu s ním jako s chlapcem zacházeli, vstal a s tváří bledou rozčilením se poroučel.

»Ale, pane adjunkte, počkejte přece,« volal na něj správce jsa rozmrzen, že věc tak daleko postoupila. »Nebudete přece ze žertu dělati vážné věci.«

»Odpusťte, chci si vše dáti do pořádku,« omlouval se studeně a vyšel ven.

V pokoji bylo chvíli ticho. Správce rozhněván vstal také a zastrčiv ruce do kapes, počal choditi po pokoji. Paní Loty položila si ruce přes prsa a blýskajíc očima, stíhala jej zlostným pohledem. Elsa seděla stále nehybně, a zbledlá její tvář neprozrazovala žádného hnutí.

»Brzo-li necháš toho chodění?« zavolala teď pánovitě správcová.

»Až budu chtíti,« křikl podrážděně. »Já mám život, že bych hned utekl.«

»Nikdo tě nedrží, můžeš jíti.«

»Ano, kdybych tebe neměl a nemusil dbáti světa. Po dlouhém čase dostanu sem člověka pořádného, hodného, vzdělaného, těším se, že s ním budu vycházeti a v přátelství žíti, a zatím se vám uráčilo vyhnati ho od stolu jako kluka. Je to něco hezkého? Co si o vás pomyslí? A co o mně? Řekne, že jsem doma páté kolo u vozu. A také jsem.«

»Pro mne můžeš býti třeba šestým. Já si od takového nafoukaného člověka nedám líbiti, aby mou sestru přede mnou urážel. Ty, kdybys věděl, co jest česť a kdybys pamatoval, že jsi jeho představeným, byl bys ho sám zakřikl.«

»Ženo, neuváděj mě v zoufalství. Čím ti ublížil? Tím, že řekl, jak je šafářova Růžena hezká? Závidíš jí toho? Řekl to on sám? Každý to říká. A za svou matku nemůže. Ostatně ten, kdo ji do hanby přivedl, je zase jen úředník a žádný obyčejný, sprostý člověk. Od Elsy to byla hanba, že o takových věcech mluví. Pro děvče se nesluší, dělat takové poznámky.«

»Máš pravdu, nebylo to hezké,« řekla teď Elsa a zvedla oči, upírajíc je někam do prázdna. »Alespoň je tomu dřív konec.«

»Eh, mlč, byla bys ráda, kdyby si tě všímal,« vyhrkl správce pobouřen; osmělil se říci něco, nač by se jindy nezmohl. »A Bohu za takové štěstí bys mohla děkovat, kdyby si tě vzal. Ostatně ti řeknu do očí, proč jsi tak nerozumně mluvila. Lekla jsi se, že se mu líbila Růžena víc, než ty. Budeš-li však takhle mluvit, není div, shledá-li, že se umí šafářova dcera lépe chovat, než ty.«

Už mezi řečí mu napadlo, že dnes se daleko pouští, a že se na jeho hlavu snese hromobití. Proto, jakmile domluvil, chopil se klobouku a vyběhl ven. Slyšel za sebou pláč Elsy a výhrůžky své paní. Ale jemu se uvolnilo. Cítil jakousi radost, že se také jednou doma ozval a své mínění bez obalu pronesl. Styděl se, co si bude Brzorád mysliti o jeho domácnosti, a byl by býval rád, aby to věděl.

Dověděl se toho opravdu, třeba adjunkt mu nic neříkal. Večer potkav služku, vzkázal paní správcové, aby mu laskavě poslala jídlo dolů do pokoje. Po chvíli přišla služka s večeří a usmívajíc se rozpačitě, vyřizovala, že paní správcová jest ochotna ho tento měsíc stravovati, ale počátkem nového měsíce aby se poohlédl po stravě jinde.

Brzorád dlouho nepřemýšlel. Rekl služce, aby vyřídila své paní, že nechce obtěžovat vůbec a že od zítřka se bude stravovat sám.

»No, pomoz Pán Bůh, to bude křik,« prohodila služka. »To to zase milostpán odnese.«

Jsa jat zvědavostí a upřímnou soustrastí ke správci, jehož si od počátku zamiloval, ptal se, proč pan správce dostane. A služka vykládala, co v poledne slyšela, a co pan správce dostal, když odpoledne domů se vrátil. Slečna Elsa prý pláče, pan správce nemluví, a paní správcová vylévá si zlost na každém, koho potká.

»Nikdo se jí neopovážil takhle pravdu do očí říci,« vysvětlovala hovorná služka, »ačkoliv to dávno zasloužila. Slečna Elsa není zlá, ale ta stará ji kazí a učí. Mám to tedy vyřídit?«

»Jen vyřiďte, aby věděla, že já se nebojím a poučovat se nedám.«

Ještě nedojedl, když bylo na dvéře zaklepáno, a správce vešel. Byl rozpačitý, mrzutý a nevěděl, jak začít.

»Prosím vás, udělejte mi něco k vůli,« povídal stísněně.

»Milerád, pane správce.«

»Nejednejte si jinde stravu. Má paní je prudká, nerozvážná a nepomyslí, že bych já z toho měl hanbu. Víte, jak lidé všechno se dovědí a vše posuzují. Nerad bych, abyste také vy o mně měl špatné mínění. Povídám vám upřímně, že jste na mne udělal nejlepší dojem, a že bych za dnešní den nevzal žádné náhrady, kdybych mohl smazati to, co se stalo.«

»Děkuji vám za laskavá slova, pane správce, a buďte ujištěn, že se přičiním, abyste se mnou byl stále spokojen,« pravil vřele a podával správci ruku. »Učiním, jak si přejete, ano, chci třeba na vše zapomenout a zase k společnému stolu chodit, uznáte-li to za dobré.«

»Prozatím toho necháme,« zaškrabal se správce rozpačitě ve vlasech a zrak stranou obrátil. »Moji paní to dozajista mrzí, ale víte, takový náhlý obrat ani já si nepřeji. Ať vidí, že nejde všechno po jejím.«

»Jak si přejete. Mě také dnešní výstup netěší, a tuze rád bych to změnil, kdyby to bylo možno. Ale jsem také svůj, nesnesu žádné nespravedlivé výčitky, a opanovati se dovedu, když už je pozdě.«

»Dobře je to,« chválil správce chvatně, oddechnuv si. »Já byl jiné povahy, povoloval jsem z počátku, a když bylo pozdě, byla všechna moje snaha marna. Proč bych před vámi skrýval, že dosti často doma poslouchám? Není to mužné. Mně se však nechce působit křiky, koukám, že už stárnu, a chce se mi pokoje. Tak je to, můj milý. Člověka k stáru přejde vše, a zůstane jen touha po klidu. Mladistvé nadšení pohasne, barvy vyblednou, a život se svou holou skutečností dotírá se vždy neodbytněji. Blaze tomu, kdo má ženu, jež mu porozumí, vede, pomáhá a těší. Kde se však sejdou dvě různé povahy, z nichž každá béře se cestou svou, tam se dostaví mnohá trpká chvíle. Ale nechme toho raději. Má paní má opět jiné dobré vlastnosti, a dokonalý není nikdo.«

Jakoby chtěl najednou setřásti nakupené stesky, potřásl hlavou a usmál se. Brzorád nevěděl, co říci. Bylo mu skoro hanba, že se mu správce takhle zpovídá. Přemýšlel, co by řekl, aby zavedl rozmluvu jinam. Nežli se mohl rozhodnouti, předešel ho Krejčí.

»Dovolte, zapálím si, a nebudu-li vám překážeti, pošlu si pro pivo. Můžeme posedět, popovídat si jako mužové o svých věcech, a uteče nám aspoň čas.«

»S radostí,« souhlasil adjunkt a spěchal zavolat služku. Za chvíli přinesla pivo a vesele se dívala na správce, jak přátelsky s adjunktem hovoří. Když přišla podruhé donést čerstvého piva, nepozorovaně na Brzoráda zakývala. Vyšel za ní ven, jsa zvědav, co chce.

»Slečna Elsa prosí, aby jí pan adjunkt odpustil, že ho urazila,« vyřizovala služka tiše. »Chudák pláče a utekla milostpaní do druhého pokoje.«

Tato zvěst Brzoráda zarazila. Co přimělo hrdou Elsu k tomuto vzkazu? Chce ho snad zkoušeti? Lituje, že pohněvala muže, který byl vyhlédnut za jejího ženicha? Nebo se v ní ozvala opravdová lítost a přesvědčení, že nesprávně jednala? Mrzel se na Elsu, že svěřuje služce takové poslání.

»Vzkazovala to slečna před milostpaní?« ptal se služky, touže se aspoň poněkud přesvědčit, zač má vzkaz považovati.

»Kde pak! Ta by dostala! Pan adjunkt zná špatně naši milostpaní, myslí-li si, že by se někomu poddala. Ta je teprv hrdá a tvrdá.«

»Dobře. Vyřiďte slečně, že se na ni nehněvám.«

A nechtěje déle hovořiti se služkou, aby nevzbudil správcovu pozornost, vracel se dovnitř. Musil však se opanovat, aby nedal na jevo rozrušení, jež se ho zmocnilo. Jaká je to dívka, tahle Elsa? Vytryskl její vzkaz ze srdce opravdu upřímného, toužícího po smíru, naplněného vědomím viny, nebo je to chytrý úskok, aby ho zcela dostala do své moci? Buď jak buď, doví se toho. Bude mít oči otevřené, všimne si všeho, a velice se Elsa mýlí, považuje-li ho za hloupoučkého chlapce, který se dá oklamati každým jejím úsměvem a chytrým slovem.

Hovořil se správcem, ale chvílemi zmocňovala se ho roztržitost, jež ani správci neušla.

»Chce se vám spát, viďte?« povídal sdílně. »Nebudu vás zdržovati. Těším se na pozejtří. Budeme sami, zasmějeme se, povyrazíme, a vám také se ve veselé společnosti uleví. Půjdu spat, a vy jděte také, abyste dohonil včerejší nevyspání.«

Ale Brzorád na spaní nepomýšlel. Bylo teprve devět hodin, noc byla tichá, teplá, a proto se vyložil z okna jako včera. Vzpomínal na šafářovu Růženu, na Elsu i paní Loty. Posuzoval všechny tři a hádal, co asi v duši každé z nich nejjasněji zní. U paní Loty byl s úsudkem hotov. Je to pánovitá, domýšlivá žena, která srdce utopila v pozlátku zevnějšího života. Elsa byla mu nerozřešenou hádankou. Buď je jako její sestra, třeba že dosud nevystupuje tak bezohledně tvrdě, nebo je to duše bloudící, hledající ruky, která by ji zavedla na lepší cestu, po které její neustálená mysl touží. Růžena byla mu neznáma. Jen to se mu zdálo, že z pohledu jejího vyčetl skrytý smutek, poutanou vášeň, jež v první chvíli příležitosti vybuchne a zahoří jasným plamenem.

Co vše ho tu čeká? pomyslil si. Domníval se, že tu povede život samotáře, život k ukousání nudný, a zatím už probleskovaly světelné nitky budoucích příhod, jež ho dojista strhnou s úlohy diváka a zavlekou do proudů netušených dojmů.

Uložil se ke spaní, a když se ráno probudil, byl čilý a plný chuti k práci. Vyběhl ven, prošel stájemi a lihovarem a potom nasnídav se, chopil se hole a klusal k Dolnímu dvoru. Slíbil šafáři, že mu nařídí, jak si počínat, a nechtěl váhat.

Přišed do dvora, dověděl se, že šafář je u lidí na poli. Už se obracel, aby se za ním pustil, ale jakýsi vzdor ho chytil, nerozumný a tvrdošijný, aby spatřil Růženu. Ohlédl se chvatně po dvoře a pak vešel dovnitř. Ze šafářovy světnice zněl drnkot šicího stroje, a proto vešel bez zaklepání.

Růžena vyskočila a zapálila se.

»Je tatínek doma?«

»Není, odešel na pole,« povídala nejistě.

»Musím za ním. A vy zase šijete?« ptal se a popostoupil k ní.

»Ano. Mám mnoho práce.«

»Škodí to vašemu zdraví,« prohodil přátelsky a položil klobouk. »Budete-li stále takhle sedět, nebudou o vás lidé říkat, že jste sličná.«

Zahořela ještě více, a její pohled utkvěl tázavě na adjunktovi.

»Nevím, že by někdo o mně tak říkal,« povídala, nutíc se k lhostejnosti, ale nemohla potlačiti lesk svých očí.

»Povídám vám to tedy já,« zasmál se a usedl. »Nevyženete mě, když tu chvíli s vámi pobudu?«

»Vždyť tu máte právo býti,« povídala nesměle.

»Ne, tak ne. Teď jste tu paní vy, a řeknete-li, že nechcete, abych tu byl, půjdu dále.«

»Ne, račte jen zůstati,« pravila s úsměvem.

»A což, přijde-li váš otec?«

Podívala se naň zmateně, a stín leknutí ukázal se na její tváři. Otočila bezděky hlavu k oknu, a potom nechala hlavu klesnouti.

»Otec není tak zlý, jak ho lidé dělají,« povídala tiše. »On mnoho vytrpěl, a proto lidem nedůvěřuje.«

»A vy se nebojíte?«

»Já? Ne. Vím, co dělám, a kdybych něco dělala, co otec mi zakázal, utekla bych dříve, než by mě mohl potrestati. Ale já to neudělám, už k vůli němu ne. Nezaslouží si toho.«

»Máte tedy ráda svého otce více než sebe?«

Neodpovídala hned, hledajíc, co říci.

»Nevím,« povídala potom jako v myšlenkách. »Někdy se mi zdá, že nejsem hodná, že hledím více na sebe než na něho. Ale zase mi napadne, že je otec sám, že nemá nikoho, a že je to ode mne nehezké, když si přeji, aby se řídil mou vůlí.«

»To jste hodná, když na takové věci myslíte, ale váš otec by měl býti rozumný, neměl by vás zavírati, před světem skrývati. Jste mladá, potřebujete se někdy povyraziti, mládí svému dáti průchodu, aby váš život zde nestal se vám mukou. Našlo by se dosti těch, kdož by vás rádi vídali, s vámi se pobavili a rozveselili. Otec by tím nic neztratil, a vy byste tu duševně nezakrněla. Víte-li pak, že je mi vás líto?«

Poslouchala předešlá slova s jakousi lačnou dychtivostí, a její tvář zbledla. Při poslední větě obrátila k němu udivený pohled a oči šíře otevřela. Cosi divokého, náruživého v nich hořelo, a jakoby ho vyzývalo, aby pověděl vše, co si v tu chvíli myslí.

Ale najednou s sebou úzkostlivě trhla, zastřela si tvář rukama a počala plakati. Tento neočekávaný obrat ho překvapil.

»Vy pláčete? Ublížil jsem vám? Odpusťte mi, nechtěl jsem vás rozčilit,« domlouval jí něžně, a přistoupiv k ní, vzal ji za ruku. Nebránila se a zvedla k němu zaslzené oči.

»Vy jste nešťastná, viďte?« ptal se měkce.

»Nevím,« zašeptala. »Život mě netěší. Kdybych aspoň matku měla. Ale ta je pryč, otec na ni vzpomíná a mě tu jako ve vězení drží. Kéž by tomu bylo konec, třeba bych při tom život ztratila.«

»S takovými myšlenkami se rozlučte,« domlouval jí vážně. »Kdo ví, co nejbližší budoucnost přinese. Jste mladá, sličná, milá a uvidíte, že bude zase dobře. Postarám se sám, aby váš otec se změnil.«

»On se nezmění,« odporovala, a nový proud slz vytryskl jí z očí.

»Změní se, uvidíte. Ale teď buďte statečna. Najdete potom náhrady, až vám zasvitne nová doba. A budete-li někdy potřebovati rady, pomoci, obraťte se ke mně. Poradím vám dobře, bezelstně, poněvadž vidím, že vaše srdce je dobré. Slibujete mi to?«

»Slibuji,« vzdechla a stírala si slzy. Potom k němu obrátila vyjasněný zrak, a zmatený úsměv ukázal se kolem jejích rtů. I jemu samému v té chvíli rozpaky hlavou zatočily, a náhlé pokušení jím zatřáslo, aby se sklonil a políbil její rty. Hned však s odporem odvracel se od té myšlénky a sáhal po klobouku.

»Mám říci vašemu otci, že jsem tu byl?« ptal se na odchodě.

»Ano. Nebo raději ne, on by se domníval, že snad schválně —«

Nedořekla. On jí však rozuměl.

»Že jsem přišel za vámi, viďte,« zasmál se. »Nebojte se, nic se nedoví. My za jeho zády spiknutí zosnujeme a uvidíme, kdo vyhraje. S Bohem, Růženko.«

A všecek rozjařen, vyšel ven. V prvé chvíli mu bylo jaksi slastno. Stále viděl její sličnou tvář, ladnou postavu, cítil vůni jejího mládí a dotek její ruky. Její oči, veliké, lesknoucí se a důvěřivé míhaly se mu před zrakem, až jej horko rozráželo. Když však ho teplo prohřátého vzduchu zalilo a lehounký vítr ovanul, hodil mrzutě rukou.

»Proč jsem tam chodil?« vyčítal si. »Proč jsem s ní mluvil a takové věci jí povídal? Vypadalo to, jako bych si ji chtěl předcházet, její náklonnost získat, a to bylo ode mne ošklivé, hanebné. Pobouřil jsem darmo její skryté vášně, probudil touhu po nesplnitelném životě, popudil proti otci. Mohl jsem přece pozorovati, že zdědila po matce náklonnosť k náruživostem, které pevná ruka otcova dusí, a které při první příležitosti vzplanou v její neprospěch, ne-li zkázu. Ošklivě jsem se choval, chlapecky, jako prohnaný švihák, který k ukojení svých libůstek neohlíží se, nezanechává-li jeho počínání krvavých nebo slzavých stop. Kdyby to vše šafář věděl, musil by se ode mne odvrátiti s odporem a říci mi, že jsem právě takový jako ten, jenž mu svedl ženu. Ne, takhle nesmím dále býti živ, takových nerozumností se musím vystříhati. Nemám tady beztoho co dělat a budu se varovati častých docházek sem.«

Toto odhodlání ho poněkud upokojilo. Přece však, když k šafáři došel, nemohl se mu v první chvíli směle do očí podívati. Až po chvíli se rozehřál, a chodě s ním podél pole, na němž lidé pracovali, vykládal mu své názory o hospodářství. Šafář to i ono namítal, a Brzorád ochotně ustupoval, jakoby byl rád, že se mu může něčím zavděčiti.

Když se domů vrátil, našel na stole ve váse kytici jasmínu. Zarazilo ho to. Viděl ze svého okna několik kvetoucích keřů jasmí-

nových v zahradě správcově, a hned mu napadlo, kdo jest jeho dárcem.

Zasmušil se a nerozhodnut stál u stolu, uvažuje, co činiti. Měl sto chutí, vzít kytici a vyhodit ji oknem. Ať vidí Elsa, — neboť jiný to dojista nebyl, kdo kytici sem dal, — že on o její pozornosti nestojí a jejímu počínání rozumí. Stydět by se mohla, takhle mu nadbíhati, vábiti ho, něžnou se stavěti.

Ale potom nabývaly vrchu mírnější myšlenky. Proč odsuzovat tak příkře a zle, když se o opaku nepřesvědčil? Vždyť snad ani ve své dívčí nezkušenosti nepovážila, jak může její krok býti vykládán. Snad hlásí se ušlechtilejší struny její duše hlasitěji ku svému právu a ji pobádají, aby napravila, čím chybila. Včera večer i dnes učinila něco, co se nedá s pýchou paní Loty srovnati. Vliv její sestry účinkoval na ni škodlivě, nepotlačil však jádro její dobré a citlivé duše. Vždyť jest dost příkladů, že si nejsou sestra se sestrou podobny ani co do podoby, ani co do smýšlení.

Vyčká nějaký čas a potom bude usuzovati. Vzal kytici a přivoněl k ní. Opojivá, silná vůně jasmínu ovanula jeho skráně a odstranila poslední zbytky kyselosti. Připomínal si Elsin pohled a ne bez příjemného pocitu blaha vzpomínal si na její přibledlou, krásnou tvář. Co asi nyní dělá? Dojista, že ji také napadá, kterak v tuto chvíli stojí u kytice a vzpomíná na ni. Leká se, zda vzpomíná vesele nebo s posměchem? Nebo se směje, kterak ho umí obestříti předivem neviditelného tkaniva, do nějž ho chytá?

Vzal kytici a postavil ji na okno. Po chvíli přišla služka a pátravě se rozhlédla po pokoji. Položila oběd na stůl a chvíli rozpačitě přešlapovala, jakoby čekala na nějakou otázku. Tvářil se však, jakoby nic nepozoroval, a ona vyklouzla ven. Pousmál se tomu, a sám sebou jsa spokojen, že se zachoval správně, pustil se do jídla. Odpoledne uteklo mu v různé práci jako okamžik, a unaven i hladov vracel se domů. Přál si, aby dnes správce k němu nechodil. Chtěl býti sám a strávit jeden večer vzpomínkami na Prahu.

Stalo se mu, jak si přál. Správce dnes paní Loty k adjunktovi nepustila, a on boje se, aby také zítra do kasina se mu cesta nezavřela, poslechl. Brzorád povečeřev a poznamenav si potřebná data z hospodářství, oddal se sladké nečinnosti. Okno do zahrádky ho zase táhlo. Silná vůně luk a lesů táhla se sem, promísena vůní jasmínu a odkvétajícího bezu. Daleký obzor se tměl, obloha se vyhladila, a na východě matně plápolala první hvězda. Dvůr ležel v opačnou stranu, a tady bylo ticho. Jen chvílemi tlumený, neurčitý řev dobytka, harašení vozův a volání čeládky jako ozvěna sem zaléhalo.

Správcova zahrádka byla do poloviny osázena zeleninou a květinami. Od poloviny záhonky v různých formách tvořily skupiny v trávníce sytě zeleném, tu a tam květy prostříknutém. V nejzazším konci zahrady bylo loubí, kde za největších veder správcovi obědvali a večeřeli. Teď ovšem zchoulostivělá paní Loty ještě se bála nachlazení a jen za dne vešla sem podívat se na zeleninu.

A za zahradou široký pruh louky natažen byl až k borovému lesu, který svou našedlou zelení uzavíral pohled na konec obzoru. Ticho tu bylo, krásné, milé, hřející a útulné jak v ptačím hnízdě.

Brzorád zapomněl na vzpomínky a oddal se cele lenivé, myšlenkové nečinnosti. Odfukuje kouř doutníku, těkal pohledem po

celém obraze večerní krajiny, počítal, kolik hvězd se již ukázalo, čekal, brzo-li zmizí poslední pruh světla na západě a přihrne se tma.

V tom zbystřil sluch pozorněji. Zdálo se mu, jakoby někdo tiše šel chodbou a zastavil se u dveří. Cit tesklivé bázně sevřel mu srdce, ale jen na okamžik. Bezděky se usmál své bázlivosti a šel ke dveřím. Otevřel je, aby nahlédl, kdo to šel okolo. Hned se však zarazil. Proti němu stála Elsa. Nerozeznával v temné chodbě její tváře, ale poznal ji dle bílých šatů. Pozdravil chvatně a chtěl ustoupiti do pokoje.

»Nechtěl byste, pane adjunkte, na chvíli mne do zahrady doprovodit?« ptala se ho v tom tichým, tetelícím se hlasem, v němž stud i prosba se chvěly.

»S radostí,« pravil bez rozmyšlení. »Dovolte, vezmu si pouze klobouk.«

Sáhl chvátně po klobouku a už vycházel na chodbu. Elsa zatím popošla chodbou až ke dveřím, vedoucím do zahrady, a tu mezi nimi naň čekala. Když došel k ní, zavřela dvéře a sešla po několika stupních dolů. Potom zamířila mezi stromy dále od obytného stavení. Šel za ní krátce a poslušně, naplněn přívalem nejasných citův a myšlenek. Neodvážil se ani sledovati její štíhlou postavu pohledem, aby se snad nedomnívala, že jde za ní zvědav a udiven.

Až se sama zastavila, podíval se jí do očí. Byl překvapen nevýslovně vážným a tesklivým pohledem jejích tmavých očí, a v tu chvíli zapomněl na veškeré podezřívání. Ne, takový pohled a výraz nedá se vystrojiti násilím. Ten jest odleskem nitra hluboce přemýšlejícího, mnoho zkoušeného, pevného a odhodlaného.

»Co si o mně v tuto chvíli myslíte?« ptala se, a trpký úsměv byl odleskem zvuku jejích slov.

»Co bych si mohl, slečno, mysliti?«

»Nu, že jsem vás sama vyzvala, abyste se mnou sem šel. Viďte, divný to kontrast mezi mým jednáním a slovy, kterými jsem vás urazila? Ale snad budete mírně mě soudit, až vám povím, proč jsem se toho odvážila. Chtěla jsem s vámi o samotě mluvit, a kdybyste byl náhodou nevyšel, byla bych pro vás poslala služku. Vidíte, někdy člověka přejde veškerá úzkostlivosť, a sází vše na poslední kartu. Mne také nenapadlo, že skončím jako hazardní hráč. Ale co na tom. Jsem k nevystání, viďte, se svými sentimentálními názory, odpusťte mi však, budu hned jinačí. Přála jsem si s vámi proto mluvit, abych vás poprosila upřímně za odpuštění.«

»Už se stalo, slečno, a buďte ujištěna, že jsem nikdy tak rád a ochotně neodpouštěl, jako tentokrát.«

»Opravdu?« ptala se dojata, a zrak jí zvlhl. »Tedy jsem se přece ve vás nemýlila. Děkuji vám, mnohokráte vám děkuji.«

Podávala mu svou útlou ruku, a on ji upřímně stiskl.

»Nemyslil jsem ani, že vám bude tolik na tom záležet,« přiznával se vřele. »Jsem jen adjunktem a vy jste zde ve výhodnějším postavení než já.«

»Snad,« pokrčila rameny. »Ale na to jsem, věřte mi, nikdy nepomyslila. Je-li libo, pojďte kousek dále. Je tak krásně, a můžeme si jako smíření přátelé leccos pověděti. Beztoho to nebude dlouho trvat, a nebudu vás už nikdy zlobiti.«

»Kterak to? Ráčíte snad odejeti?« ne bez leknutí ptal se Brzorád.

»Ano, již od prvního budoucího měsíce si milý Dubenec oddechne. Ztratít jednoho ze svých zlých duchů,« povídala se smutným úsměvem.

»Slečno, nehájíte-li vy sama sebe, musím hájiti já vás. Nepozoruji, že byste byla takovým obávaným zlým duchem.«

»Ale já to pozoruji. Ostatně bylo by zbytečno, abyste mne chtěl líčiti lepší, než jsem. Povím vám hned, jakou jsem, a potom suďte sám. Podívejte se, tu jest rozkošné místečko. Je odtud viděti daleko do kraje a teď aspoň na oblohu. Mám tak ráda samotu, kde se sama zpovídám a nad sebou konám soud. Posaďme se, a prosím vás, chvilku mi popřejte mlčet.«

Jsa udiven a nemoha pochopit, co se s ní děje, uposlechl jejího přání a posadiv se, ztichl. Němá, velebná noc prostírala své peruti a zahalovala vždy těsněji obzor a kraj v neprohledný závoj. Nebe vysoko tmělo se jak chrámová kopule, a hvězdy probleskovaly jak paprsky slunce mohutnou korunou hlubokého lesa. Ohromný prostor naplněn byl tajemným šepotem čehosi neznámého, co vždy úžeji se sklánělo k nim, tisklo se a celovalo jejich ústa, jak objetí snu sladkého a konejšivého. Jednotvárné vrzání cvrčka teskně prorážело tmou a budilo steré myšlenky duše lekající se a tisknoucí se v nejzazší koutek prsou.

Brzorád podíval se na Elsu. Bylo mu jaksi nevolno, smutno, přál si slyšet lidský hlas, hovořit, smát se po tichu a šeptem do únavy. Viděl bílou Elsinu postavu, skrčenou a schoulenou, viděl její upřený pohled do daleka, a nemohl se přemoci, aby se jí nedotekl. Vzal ji za ruku.

»Slečno Elso, co je vám?« ptal se soustrastně.

»Nic. Už je mi dobře,« povídala tiše. »Zápasila jsem naposled sama se sebou, mám-li udělati, co jsem si umínila. A stále mi všecko povídá, abych na půl cestě nezůstávala. Ale napřed mi slibte, že se mi nevysmějete.«

»Měla byste o mně špatné mínění, kdybyste se domnívala, že jsem s to, abych za upřímnost oplácel posměchem.«

»Dobře, odpusťte, už ani jednou se nebudu vás takhle ptáti. Napřed musím říci, proč jsem k vám pojala takovou důvěru. Hned při spatření vás domnívala jsem se, že jste jediným mužem, který dovede vážně přemýšleti a porozuměti. Ovšem jediným z těch, které jsem poznala. Můj švakr je dobrý člověk, má srdce na pravém místě, ale není muž. Má sestra si ho tak podrobila, že nemá žádné samostatnosti. On je ztracen, a snad kdyby sestra zemřela, zhynul by svou nesamostatností. Víte, s jakými úmysly byl jste u nás vítán?«

»Jsem zvědav to zvěděti.«

»Měl jste býti mým ženichem,« pravila jaksi odhodlaně, hned však se odmlčela. »Prosím vás,« pokračovala po chvíli tišeji, »nevykládejte si to jinak, než jak to povídám. Nemám mimo svou sestru nikoho. Byla jsem vychována v přebytku, ba v marnotratnosti. Naše matka nedovedla šetřiti, domnívajíc se, že postavení otcovo jest dosti mocné, aby nás bez peněz provdala. Jak vidíte, tuze hezké to nebylo, ale konečně není to mezi úřednickými rodinami jinak. Počítá se stále, že je to téměř povinností mladých pánů, vybírati své

budoucí ženy z kruhů úřednických, a stává se tak namnoze. Kdo chce postupovati, hledí si zabezpečiti protekci sňatkem s některou dcerou vyššího úředníka. U mé sestry se tento systém osvědčil. Krejčí ostatně byl takový dobrák, že by si byl sestru vzal, i kdyby otec ředitelem nebyl. Loty to uměla. Nežli se nadál, byl v její pasti a ztracen. Snad však u něho by bývala každá jiná dokázala právě tolik, jako sestra. Neznal ženské a šel poslušně tam, kam ho vedly.

Zbývala jsem já. Ale než jsem v nevěstu dorostla, zemřeli rodiče, a já putovala s Loty, která mi slíbila, že se o mou budoucnost postará. Měla jsem více povahu otcovu, než matčinu, které věrným obrazem jest Loty. A od té doby počínají mé duševní útrapy. Z počátku jsem se smála, jak mi ženichy nadháněla, jak ubohý švakr musil chtěj nechtěj zváti mladé úředníky, vychvalovati mě, nadhazovati, že jsem na vdaní. Když jsem však viděla ty nucené úsměvy, dvojsmyslné posuňky, když jsem doslechla, kterak si o tom ostatní úřednice s posměchem povídají, vzbouřila se ve mně krev.

Prosila jsem sestru, aby mi dovolila jíti do světa, hledati si zaměstnání. Umím přece všelicos, práce se také nebojím, a nikdo nemusí věděti, čí jsem dcerou. A kdyby i věděl, co na tom? Chytila mě taková neodbytná, žhavá touha, postaviti se na vlastní nohy, odhoditi od sebe ponižující se dotírání mužům, že jsem sestře bez obalu řekla, že déle u ní nebudu. Ale tu, když jsem se sestrou se pohněvala a byla blízka splnění svých snů, švakr sám to pokazil. Přišel se zprávou, že dosavadní adjunkt bude přeložen, a na jeho místo že se dostanete vy. Slyšel o vás, že jste hodný, — odpusťte, že vám lichotím, jsou to však jeho slova, — pořádný člověk a že byste mohl vy mě vyvésti za svou paní. Dobrá. Naposled jsem přijala toto nečestné nabídnutí a čekala jsem netrpělivě na váš příchod. Ani si nemůžete pomysliti, jak jsem si přála, abyste byl hodně ošklivý, hrubý a nepřístupný člověk, bych mohla hned ze začátku vás odmítnouti. Ale zatím jste zaujal sestru i švakra tak, že jsem se já sama dala strhnouti nadějí, že snad přece se dočkám konce svého duševního utrpení. Přála jsem si, aby to bylo hodně brzy, poněvadž mi bylo déle nesnesitelno, poslouchati sestřiny rady, kterak se mám k vám chovati, co mluviti, jak si počínati. Bylo mi v duchu švakra líto, jemuž poroučela Loty, jak vás má zaměstnávati, k nám uváděti, vám naznačiti, co se od vás očekává. Kdybyste věděl, jak hanebné jest to řemeslo, vnucovati někomu nevěstu, nedivil byste se, že jsem často plakala, nikoliv lítostí, ale upřímnou a nezkrocenou zlostí.«

Zastavila se na chvíli, a zima jí zatřásla, ačkoliv byl večer velmi teplý. Její vypravování mocně ho dojalo. Chvílemi zalomcoval jím hněv, že takhle o něho ukládali jako placení kuplíři, nic se neohlížejíce, oloupí-li ho tím o jeho štěstí. Ale zase ho jímala hluboká soustrasť s tím dítětem vedle něho, jež bez pomoci, bez věrného přítele bylo proti své vůli zneužíváno za předmět velmi nízké hry.

»Nu, už se stalo,« povídala po chvíli jaksi úsečně. »Co se dálo dále, je prosté. Vy jste přišel, a sestra i švakr byli vámi nadšeni. Já se těšila, že když se mám zaprodati, aspoň se nezaprodám muži protivnému. Ráno, když jste odjeli do Dolního dvora, prohodila sestra, co asi řeknete šafářově Růženě. Známe ji a víme, jaká o ní jde pověsť. Loty se smála, že budete bezpochyby nadšen její krásou, že však vaše zanícení ochladí, až vám poví, jaká hanba tkví na

jejím rodě. Mně se zhnusila sestřina bezohlednosť, a prosila jsem ji, aby o tom mlčela. Když však mě příkře odbyla, poukazujíc k tomu, že ví, co jest potřebí činiti, aby vás varovala a pro mne zachránila, najednou mnou zalomcovala divoká, nesmyslná zlosť. Byl jste poslední nadějí, že mě z domácnosti sestřiny vyvedete, a v té chvíli mi napadlo, že se musím stůj co stůj dovědít, co soudíte o Růženě. A proto jsem tak tvrdě, tak nízce, tak hanebně u oběda mluvila. Prosím vás, co jste v tu chvíli o mně soudil?«

»Těžko hned říci, co vše ve mně se ozvalo,« pravil rozpačitě. »Bylo mi Růženy líto. Věděl jsem, kterak chováním matčiným jest dosti potupena, tvrdostí otcovou stísněna, a proto jsem váš nájezd považoval za nespravedlivý útok. Bezděky stal jsem se jejím obhajcem, třeba že mne to netěší, že jsem soulad v rodině svého představeného porušil.«

»Tedy jsem dobře hádala,« pronesla s jakousi tichou radostí. »Když jste odešel, uvědomila jsem si, jak špatně jsem se zachovala. Měla jsem velikou radosť, že jste tak rázně odpověděl a na jevo dal, že nejste ochoten jako loutka vyhověti plánům sestřiným. Ale potom mi byla hanba, opravdová, ponižující hanba, že mě budete považovati za podobnou sestře. Najednou jsem si přála, abych vás přesvědčila o něčem jiném, abych se vám ukázala v příznivějším světle. Dlouho jsem se nemohla odhodlati k tomuto kroku, stydíc se vás a stydíc se vašeho úsudku. Ale vědomí, že tu dlouho nebudu, mě překonalo. Ne, on se nesmí domnívati při mém rozchodu, že nemám citu, studu, pochopení, co si smí aneb nesmí dovoliti děvče, které činí nároky na česť. A šla jsem. Tu nyní sedíme, a vy víte, jakou jsem. Ať shledáte můj krok jakýmkoliv, o to vás prosím, abyste mi aspoň stud neupíral.«

Hlas se jí zlomil, a slzy se v něm zachvěly. Potlačila je však a poodsedla dále, jakoby si přála býti samotna. Mlčel, přemítaje pohnut, co vše přestála, než k takovému pokořujícímu vyznání se odhodlala. Cítil, kterak úsudek jeho o ní se mění, jak najednou je mu bližší a milejší, jak rozumí jejím příkrým a podivným pohledům, přetrpkým úsměvům a slovům, které ho při prvním setkání zarážely.

»Vy byste pro to vše chtěla nyní odejíti?« ptal se po chvíli.

»Ano, odjedu,« pravila suše.

»A setrváte při svém úmyslu i tenkráte, když vás poprosím, abyste neodjížděla?«

»I tenkráte odjedu,« zněla její úsečná odpověď. »Máte-li se mnou soustrasť, nebudete mne zdržovati. Potřebuji klidu, toužím, abych konečně si v čistším okolí oddechla, a jsem přesvědčena, že mi to přinese pokoj. A ten musím jednou přece míti. Nemyslete si, že mi bude ve světě zle. Naopak, nemohu se dočkati, až mi zmizí tento dům s očí, a já budu říditi svůj život dle své vlastní vůle. Není vám chladno? Mohli bychom se snad vrátiti.«

Vstala, a on bezděky učinil totéž.

»Kdy chcete odejíti?« ptal se přitlumeným hlasem a přiblížil se blizoučko k ní, že mohl rozeznati rysy její tváře.

»Prvního nastoupím a odjedu tedy posledního. Měla jsem už jednou vyjednáno u vzdálené příbuzné, že mi najde zaměstnání. Včera jsem jí poslala list, ve kterém určitě jsem slíbila svůj příchod. Sestra ovšem ještě nic neví. Je to lépe. Začala by opět své známé

výklady a posměšné poznámky a musila bych utéci dříve. A to bych přece nerada, abych se potloukala mezi lidmi bez místa, zvláště když nemáme peněz.«

Zasmála se tiše, její smích však vyzněl velmi hořce.

»Dovolte mi ještě otázku. Byla kytice jasmínu, kterou jsem nalezl ve svém pokoji, od vás?«

Lekla se očividně a sklopila oči.

»Ano, ode mne byla,« povídala zahanbeně. »Vidíte, jak nezkušené a podivné jsem stvoření. Chtěla jsem si vás udobřiti, chtěla jsem poslati kytici jako posla míru, jejž jsem chtěla s vámi učiniti. Jsem také pověrčivá. Soudila jsem, přijmete-li kytici, že také přijmete laskavě mou omluvu. Nezlobte se, a je-li vám kytice obtížnou, vyhoďte ji. Uvadne, a vy budete prost nemilého přemáhání, abyste dal na jevo, že jsem vám směšná.«

»Ne, slečno, kytici si schovám,« pravil vážně. »Upamatuje mne vždy na dnešní večer, kdy jsem vás dokonale poznal. A nepohrdnete-li, přijměte vy za náhradu mé přátelství, upřímné a opravdové. Budu šťastným, dáte-li mi příležitosť vás přesvědčiti, že i ve mně je více ukryto, než co se zevnějškem jeví.«

»Přijímám,« zašeptala dojata. »Vidíte, to jest první mé přátelství ve světě, jehož si vážím, na něž jsem hrdá. Ale pojďme domů. Je už noc, a kdo ví, jak by lidé vykládali naši schůzku. O mne nejde, ale vy se musíte střežiti dáti lidem do ruky zbraň.«

Než mohl odpověděti, chvatně ubírala se k východu. Na prahu se zastavila.

»Ještě jednou vám děkuji,« šeptala a podávala mu ruku. »Buďte hodně šťasten.«

A vyprostivši svou ruku z jeho, zmizela v tmavé síni jako vzdušný zjev. Slyšel, jak vyběhla po schodech, jak nahoře vrzly dvéře, a vzpamatovav se, vešel do svého ztemnělého pokojíka. Nerozžehl, ale jakoby byl velice unaven, položil se na pohovku. Náhlá osamělosť, tesklivosť a soustrasť ho zalila, že zhluboka vzdychl a sevřel ruce v pěsť.

(Dokončení.)

Kolektivismus, posibilismus a anarchismus.

Napsal T. J. Jiroušek.

Tři nové idee shledáváme dnes v dělnickém hnutí: kolektivismus, posibilismus a anarchismus, o nichž se mnoho mluví a píše zvláště ve Francii a Německu, ale o nichž u nás málo kdo má bližších vědomostí, málo kdo ví, jak povstaly a co znamenají. A proto, abych alespoň trochu na nové učení sociálních internacionálů posvítil, vzal jsem si za úkol, napsati o kolektivismu, posibilismu a anarchismu náčrtek, z něhož by se mohl každý nejnutnějšímu přiučiti, a zároveň aby mu bylo jasno, co v uvedených ideálech socialistů se skrývá.

Domnívám se, že zavděčím se mnohým z našich přátel, kteří si s novými pomysly socialistů v naší době hlavu lámou a je řeší.

Ostatně nebude nikomu na škodu, když osvojí si vědomosti, kterých někdy při styku se socialisty bude moci dobře využitkovati. Musíme toho pečlivě dbáti, abychom, bojujíce za idee křesťanského socialismu, nezůstávali ve znalosti všech, a zvláště nových sociálních ideí nikterak pozadu; ano, jest na nás, se snažiti, abychom jim lépe rozuměli a je důkladněji znali, než sami socialisté. A k tomu cíli mé pojednání, založené na pilném studiu socialismu a jeho odstínů.

I.
Kolektivisté a posibilisté.

Názory nynějšího sociálního demokratismu počínají komunou. Komunisté Armand Barbes (1805.—1870.) a Ludvík Augustin Blanqui (1805.—1881.) jsou předchůdci všech socialistických revolucionářů naší doby. První ztrávil pro různá revoluční spiknutí jedenáct a druhý dokonce čtyřicet let v žaláři. Působení těchto dvou mužů mělo rozhodující účin na veškeré socialisty ve Francii i ve střední Evropě, kteří se brali poněkud mírnějším směrem, jako byli na př. *blancisté,* stoupenci Ludvíka Blanca (1813.—1883.), *cabetisté,* stoupenci Štěpána Cabeta (1788.—1856.), *st. simonisté,* stoupenci Jindř. Saint-Simona (1760.—1823.) a jeho žáků Barthélemyho-Prospera-Enfantina (1796.—1864.), Saint-Amanda Bazarda (1791.—1832.) a Filipa Bucheza (1796.—1865.) a *fourieristé,* stoupenci Karla Fouriera (1772.—1837.). Dnes není ve Francii takřka ani památky, mimo historické sociální spisy, po blancistech, st. simonistech a fourieristech; dnes má Francie sociální demokraty, a ti jsou celkem prodchnuti duchem revolučních komunistů Barbesa a Blanquiho. Stoupenců mírné sociálně-demokratické strany je málo; její vůdcové jsou členy syndikátů, t. j. dělnických burs práce, dělnických komor a pařížské obecní rady. Přívrženci všech bývalých socialistických směrů a názorů slili se v jedno veliké sociální těleso, které má dvě části: část *kolektivistickou* a část *posibilistickou.*

Také němečtí sociální demokraté neodolali účinu, jaký měli na ně francouzští *blanquisté,* a to svými spisy i řečmi na sjezdech.

Blanquismus přiostřil svým radikalismem národohospodářské theorie Karla Marxe (1818.—1883.), této modly všech německých i českých sociálních demokratů. Jakkoliv se tomu Marx vzpíral, a ze strachu, aby blanquisté nedostali úplně do svých rukou vedení všech socialistických stran v Evropě, dokázal toho, že ústřední výbor jím r. 1864. založené *Internacionály proletariátu* na sjezdě v Haagu r. 1872. přeložen byl až do Nového Yorku, přece účinu tomu nezabránil a sám se mu i ve svých spisech úplně poddal.

Myšlenka blanquistická ovládá dnes všechny socialistické strany v Evropě: zvrátiti dosavadní společenský pořádek, nehledě k tomu, je-li možno na jeho troskách zbudovati nový světový sociálně-demokraticko-komunistický stát, a pak že v takovémto státě, internacionálně zřízeném, padly by veškeré hranice zemí a říší, *že vzala by za své historická práva každého národa, že by vymýtěno bylo slovo vlasť i národ, že nejen národní jazyk, ale i náboženství octlo by se v nebezpečí býti ze sociálně-internacionální společnosti vyškrtnuto,* že osobní přirozené právo každého jednotlivce bylo by zničeno a podřízeno

neomezenému právu společnosti, která by byla diktátorem, že zmizely by i veškeré mezníky pozemkové i práva vlastnictví majetkového, že by bylo zavedeno úplné kasárnictví ve všem, co k existenci člověka přísluší, a že člověk sám přestal by býti pánem své vůle podle práva a zákona Božího i lidského, rozumí se samo sebou.

A proto každý chybuje, kdo přibližuje se dnes — z jakéhosi národního nadšení, že stoupenci takovýchto směrů mluví ještě řečí svého národa — k těmto socialistickým stranám, které vesměs jeden cíl sledují, cíl dnes každému již jasný. A chybuje tím více, kdo tak snad činí dokonce v domnění, že poslouží národu a vlasti. Také zaslepeně jedná, kdo se domnívá, že lze smířiti národní strany se sociální demokracií. Holub s jestřábem neučiní alianci! Zkrátka, ať sociální kolektivisté, ať sociální posibilisté, všichni jsou svým sociálně-demokraticko-komunistickým směrem, jeho účely a cíly nepřátely veškerého lidstva, pokud toto lidstvo chce trvati a žíti dle svých místních poměrů, *dle své historické minulosti, dle svého jazyka, dle své víry i domoviny* jako tisícivěká, v různé národy různých zvyků, mravů, ohraničených vlastí, v krev vžitých náboženství, společnými mravy a zvyky i historií vázaná k sobě — *veliká societa.*

Sociální kolektivisté, ve Francii od Julesa Guésde, redaktora časopisu »*Égalité*« (Rovnosť) r. 1877. nově založená dělnická strana, nalezla své přátele v Aug. Ludv. Blanquim, veliteli komuny Endesovi, Vaillantovi, Lafarguovi a j. Starý Blanqui vyšed r. 1879. ze žaláře, neměl nic pilnějšího na práci, nežli všechny své miláčky a stoupence, jichž zvláště na venkově měl hojnosť, sehnati k organisaci kolektivistů. A jaký div, vždyť to byla strana, jejíž orgán »*Égalité*« hlásal zcela bez ostychu sociálně-revoluční směr, taktiku i program; nu, a to byl přece živel Blanquiho, v němž tento 76letý starý poplašenec prožil celý svůj život. Sociální charakter Blanquiho byl: organisovati lid za každou cenu k spiknutím a vzpourám, bez ohledu na výsledek. Chtěl osvětu, žádal na ni u vlády ve svém programu každoročně pět set milionů, ale byl proti všemu filosofování o socialistických theoriích, jaký pořádek zavésti, ačkoliv bez odporu byl hlubokým filosofem, jak o něm svědčí po jeho smrti r. 1885. sebrané a tiskem ve dvou velikých svazcích vydané spisy »*Critique Sociale*«. »Nefilosofujte o novém pořádku, dokud máte nynější, zvraťte tento, však potom se ukáže, co se dá dělati,« říkával Blanqui.

Než, dále. Následek toho, že blanquisté vešli mezi stoupence Guésdeho, byl, že revoluční duch mezi kolektivisty, dokud budou trvati, pevně se zakořenil; byl-li dříve duch revoluční mezi kolektivisty prostředkem agitačním, vstoupením blanquistů mezi kolektivisty vyspěl k svému účelu. Blanquisté jsou jako byl Blanqui: revolučníci od kosti a krve.

Dnes, jak poměry se vytvářily, není ve Francii poněkud význnamnější dělnické strany, ovšem mimo stranu katolických sociálních dělníků, kterým jest v čele Albert hrabě de Mun a známý Leon Harmel, aby ta dělnická strana nebyla kolektivistickou. Dnes jsou ve Francii veškeří bývalí komunisté a sociální demokraté kolektivisty a dělí se ve dva veliké tábory: v kolektivisty výstřední čili revoluční a v kolektivisty umírněné čili posibilisty. Ve Francii se oněm prostě říká *kolektivisté*, těmto *posibilisté.*

Jádro učení výstředních kolektivistů lze velmi dobře poznati z resoluce, kterou prohlásilo na sjezdě socialistických stran, konaném v měsíci únoru r. 1878. v Lyoně, 20 kolektivistických delegátů přes četně zde shromážděné posibilisty, kteří navrhovali, jak bylo by lze pro přítomnou dobu pojistiti dělnictvu existenci a svobodu cestou zákonů pomocí výrobních družstev, společenstev továrních, oprav spořitelen atd. Kolektivisté objasnili na sjezdě své sociálně revoluční theorie a prohlásili tuto resoluci: »V uvážení, že hospodářská emancipace dělníků stane se jen tehdáž skutečností, když se jim pojistí *plný výnos jejich práce*; že, má-li se tohoto cíle dosíci, potřebí jest, aby byli dělníci v držení všech ku výrobě nutných živlů, surovin a výrobních prostředků, vyzývá sjezd veškeré výrobní organisace, aby studovaly *praktické prostředky*, jimiž by se zásada obecného držení země a půdy, jakož i pracovních prostředků (nástrojů) dala provésti.«

Rozumí se, že posibilisté poznali, oč kolektivistům běží, a resoluci nepřijali. I přes to však rostly řady kolektivistů úžasně. Za rok (1879) na sjezdě socialistů v Marseillu byla již ohromná většina delegátů pro kolektivistické theorie; a tento sjezd co do počtu účastníků jest podnes nejdůležitějším sjezdem francouzského dělnictva. V pařížské sněmovně zasedá dnes většina dělnických poslanců, kteří jsou kolektivisty, jako: Cluseret, Baudin, Lachige, Ferroul, Boyer, Thivrier, Basly a Conturier; nejnověji k nim přibyl Pavel Lafargue. Za přední náčelníky kolektivistů pokládají se Aug. Ludv. Blanqui († 1881.), Jules Guésde, Pavel Lafargue, generál komuny Emil Eudes († 1890), obecní pařížský rada Vaillant a j.

Tak ve Francii a nejinak i v Německu. Zcela směle tvrdím, že theorie německého socialisty, žida Karla Marxe, nejsou nic jiného nežli posibilistický kolektivismus, ačkoliv Marx komunistický kolektivismus se vzhledem na blanquisty v lásce mnoho neměl, přece mu cele, ovšem že posibilisticky, svými národohospodářskými theoriemi propadl.

Ve Francii koncem let sedmdesátých spojili se přívrženci učení Marxova s kolektivisty v celém svém rozmachu, aniž něco ve svých plánech a zásadách změnili. Marxisté ve Francii se tedy v taktice s kolektivisty shodli. Ovšem, poměry toho v Německu nedovolují, tam marxisté kolektivisty býti nemohou, tam, chtějí-li se trochu uchrániti před žalářem a udržeti, jsou posibilisty. V tom viděti jest kus chytrosti německých socialistů. Francouzský spisovatel de Vyzevy to dokazuje v jednom ze svých spisů, kde podává zprávy o socialistickém hnutí v Evropě. De Vyzevy píše: »Marxisté: Bebel a Liebknecht stali se skutečně umírněnými posibilisty, a tak zároveň asi to budou Vilém Werner, nynější vůdce oposičních socialistů německých a mladí socialisté vůbec, kteří příště v Německu budou zastávati tytéž zásady, jež ve Francii šíří a hájí Jules Guésde a Pavel Lafargue — *revoluční kolektivismus.*«

Tím, co zde pověděno, dokázali jsme, že francouzský kolektivismus jest ve svých počátcích i mezi sociálními demokraty ve střední Evropě, neboť veškeří němečtí sociální demokraté v Německu, Švýcarsku a v Rakousku a s nimi i sociální demokraté čeští prohlašují Marxovo učení za základ svého hnutí a vedou si s ráznější taktikou nežli dříve. Že pak i německá sociální demokracie dala základ so-

ciální demokracii v Belgii, Holandsku, Dánsku, Švédsku a Norvéžsku, již dnes i v těchto zemích objevují se začátky kolektivistických nauk, a co nejdříve veškeří evropští sociální demokraté budou holdovati kolektivismu. Ostatně pařížský sjezd sociální internacionály, v červenci r. 1889. v Paříži konaný, kde zástupcové sociální demokracie všech národností v Evropě přítomni byli, podal o tom nejlepší svědectví. Nic neznamená zvláštního, že sjezd byl rozdělen ve dva tábory: v tábor kolektivistů a v tábor posibilistů. Při hostině se přece všichni sešli a připíjeli si na bratrství, vždyť jak se říká: Cíl mají všichni jeden, jen cesty mají rozličné. (Dokončení.)

Črty z cesty po Slovensku.

Píše **Tomáš Škrdle.**

(Dokončení.)

Těšín a domov.

Do Těšína jsem přibyl ve dvě hodiny v noci. Je to pěkné, útulné, výstavné město s krásným okolím, vroubeným v dáli na jihu Beskydami. Ráno jsem vyhledával katolické chrámy, jež se vyznamenávají čistotou a úpravou, a prohlédl jsem si Katolický dům, vystavěný spolkem blahosl. Sarkandra na Starém trhu. Spolek vydává knihy a jest podoben našim dědictvím, ale na domě váznou dluhy. V domě jsou místnosti spolku katolických tovaryšů. Spolek odebírá pouze německé časopisy, neboť mezi členy bývá jen málo Poláků a asi čtyři Češi. Vzadu jest veliký sál pro zábavy. Zábavy Čechů bývají krásné a ušlechtilé; súčastňujíť se jich i Němci i Poláci. V Těšíně jest mnoho Čechů úředníků, hlavně u soudu a u pošty, několik profesorů a podnikavých českých obchodníků a řemeslníků. Čech Pospíšil má v Těšíně továrnu na šrouby, Čech A. Čížek vyrábí zahradní židle, jež i za hranicemi jsou známy.

V Těšíně jest spolek »Snaha«, střediště české intelligence. Předsedou jest prof. Landsfeld. Národně-dělnický spolek »Svépomoc« má ke 100 členů. Matice osvěty lidové pro knížectví Těšínské má zde své ústřední sídlo, a zdejší »Dámský odbor« podporuje mládež a zakládá knihovny. Občanská záložna česká v Těšíně má roční obrat 300.000 zl. Řízena jest Dr. Kordačem, bratrem litoměřického ředitele semináře. Češi slaví zde také dojemným způsobem Mikulášskou slavnosť pro dítky, při níž dítky česky zpívají, deklamují a dárky obdařeny bývají. Spolek »Svépomoc« pořádá vánoční stromek. O svátcích sv. patronů zemských koná se v kostele Milosrdných bratří v Těšíně bohoslužba s českými zpěvy; o Vánocích bývá tu první mše sv. polská, druhá německá, třetí česká, při níž dítky zpívají koledy. Roku 1898. šli konečně Češi, lid a část intelligence, společně k sv. zpovědi a k sv. přijímání. Mnozí prý při tom dojetím slzeli.

Z Katolického domu ubíral jsem se k říšskému a zemskému poslanci, Msgr. Ign. Swieżymu, profesoru německého gymnasia m. s., abych mu složil poklonu. Ale nebyl doma; odejel ven na zotavenou. Rád, velice rád bych ho byl poznal. O něco později viděl jsem ho na Katolickém sjezdě v Praze, kdež shromáždění oslovil.

Rozhlédněme se po Těšíně. Je to město s více než 18.000 obyvateli uprostřed knížectví Těšínského, jehož hlavním městem a sídlem panovnického rodu bývalo. Těšín býval metropolí Těšínska a dosud si zachoval jistý primát ve východním Slezsku. Město leží malebně na řece Olši na výběžcích hor Beskydských: na jednom jeho konci dominuje na starém hradě Piastů vysoká věž, na druhém evangelický chrám (r. 1710.). Těšín byl do r. 1653. sídlem těšínských knížat, lenních pánů koruny české, zpříznněných s Přemyslovci: dějiny Těšínska souvisejí těsně s dějinami království. Kdy stará sláva česká na hradě Pražském sídlila, bylo i blaze a hlučno na hradě těšínském, když matičku všech českých měst a Čechy cizáci rdousili a do prachu vrhali, — trpěl i v Těšíně a v celém knížectví lid bídou a trampotami. Těšín obdržel od Leopolda I. r. 1663. název »královského města«. Nyní jest sídlem krajského a městského del. okres. soudu, hejtmanství, ústřední správy statků arcivévodských, několika praporů vojska, (pluk 54. Hanáci a 100.) německého gymnasia vyššího a polského nižšího, německé reálky vyšší a německého učitelského ústavu mužského i ženského (při klášteře Boromejek). V městě je značný průmysl a četné továrny (Kohnova továrna na ohýbaný nábytek světové pověsti). Němci mají zde sice většinu, ale lid jest nejen v městě, ale i v okolí slovanský (mluví »šlonsky«). V Těšíně jest asi tisíc Čechů, kteří se k národnosti své hlásí, ale mnoho, mnoho jest jich z Moravy a Čech, kteří jsou Němci (ač dobře německy ani neumějí). Ženy vesnické nosí dosud svůj malebný kroj; říká se: obléká se »po chlopsku«. Z Těšína možno podnikati krásné i delší vycházky do rozkošné, romantické krajiny: Beskydské hory, prameny Visly, Lysá Hora, Tatry a slovenská místa v severních Uhrách vábí nás svými krásami. Každou letní neděli přijíždějí na Těšínsko houfy turistů — z Pruska. — jen ne z Čech a Moravy. — V Těšíně jest museum a knihovna Šersnikova, bývalého jesuity, druha Dobrovského, který v knihovnách Pražských býval činným a vrátiv se po zrušení řádu jesuitského do Těšína, stal se ředitelem gymnasia.

V Těšíně mají Milosrdní bratři klášter již 200 let starý a nemocnici pro 60 nemocných. Převorem jest lékárník P. Anastas Zelenka, majitel zlat. zásl. kříže s korunou, rodem z Kácova v Čechách.

Vedle kostela Milosrdných bratří jest kostel Nejsv. Trojice z r. 1594. V kostele jsou české nápisy, i na zvonech. Kolem kostela jest hřbitov s mnohými českými pomníky. Také staré památné budovy v městě mají české nápisy.

Z kostelů vyniká zvláště nádherný, nový chrám Jesuitský Nejsvětějšího Srdce Páně z r. 1894. Farní chrám sv. Magdaleny s hrobkami knížat Těšínských a s několika českými nápisy jest uprostřed města. Je to bývalý klášter Dominikánů česko-moravsko-slezské provincie, jenž byl zrušen císařem Josefem II.

V kostele káže se německy a polsky, ač by třeba bylo i českého slova Božího, zvláště pro vojsko.

Alžbětinky mají v Těšíně nemocnici; Milosrdných sester jest zde přes 100; přišly sem z Pruska za doby kulturního boje a mají tu obecnou a měšťanskou školu, učitelský ústav a pensionát se 200 chovankami. K žádosti Čechů vyučuje se v jejich ústavech od roku 1898.—9. také češtině.

Ve středu města jest studna tří bratří, kdež dle pověsti tři synové knížete Leška: Bolko, Leško a Peřimír se náhodou sešli, od otce k prozkoumání krajin vysláni byvše, a pak zde hrad Těšín vystavěli.

Z budov jmenovati sluší na prvním místě Těšínský zámek, v jehož středu jest kaple sv. Václava. Dle fundace musí zde býti v den sv. Václava sloužena zpívaná mše sv. Vysvětil prý ji sv. Vojtěch, jda z Uher do Prus. Tento hrad jest zámek »lenního pána koruny české.« Český král dával knížectví Těšínské lénem. Ještě arcikníže Albrecht vykonal 7. ledna 1858. Jeho Veličenství císaři Františku Josefu I. jako českému králi manskou přísahu za knížectví Těšínské. Nyní jest tu pánem arcikníže Bedřich. V zámku sídlí správa rozsáhlých statků arciknížecích. S nejvyššího bodu zámeckého parku jest překrásný pohled na město a okolí. Město protéká řeka Olše (Olza), na jejíchž březích jsou krásné procházky.

Evangelíci jsou v Těšíně dobře zorganisováni. Mají zde všeobecnou zemskou nemocnici, kdež nemocným přisluhují protestantské diakonisy, alumneum (konvikt) pro 70 studujících a vychovávací ústav pro dívky. Vše si vedou německo-prusky. Působí zde tři pastoři a superintendent Th. Haase, evangelický »biskup«, zemský a říšský poslanec, člen zemské školní rady. Jeho vliv sáhá do celého Slezska, ba až do Vídně na nejvyšší místo.

Katolíci zde mají šlechtický ústav Czelestův pro 12 studujících, Poláci polské nižší gymnasium a mohutný spolek: Związek slęzskich katolików a jiných spolků asi 20, jako záložnu, Sokola, Čitalnu, Matici Školskou atd. Mimo to koupili si Poláci v Těšíně za 80 000 zl. hotel, z něhož hodlají zříditi národní dům.

Katoličtí Němci mají v Těšíně mimo Katolický dům a Spolek katolických tovaryšů — »Freie Vereinigung der Leo-Gesellschaft«, jež se má rozšířiti po celé diecési, a »Christlich politischen Verein« s 250 členy, jehož činnost jest určena pro volby.

Ale i přes to jest Těšín ovládán německým, nacionalním, liberalním městským zastupitelstvem.

V Těšíně vychází německo-liberalní denník »Silesia«, dva německé radikalní týdenníky, evangelický týdenník, polský týdenník »Gwiazdka«, socialistická »Rovnosť« a týdenník »Těšínské Noviny«, do jejichž redakce jsem zašel. Všecko: vydavatelství, administraci a expedici obstarává — slečna Blandýna Čížková, rozená Pražanka.

V Těšíně vychází každý rok také český Kalendář slezský, s obsahem poučným a zábavným.

Konečně šel jsem do katolické fary navštívit kancléře gener. vikariatu Dr. Fr. Kruse. Katolická fara jest dům velice krásný, vystavěný nákladem 90.000 zl., jejž arcikníže Albrecht, město a kardinál pro generalní vikariat dali postaviti. V 1. poschodí bydlí farní duchovenstvo, ve 2. poschodí kancléř, maje po ruce úřední kanceláře a diecesalní archiv.

Dr. Fr. Krus studoval v Římě na germanicu bohosloví, stal se tam členem našeho družstva a splatil již jako alumnus hotově 50 zl.

Sbírá pilně památky historické a církevní. Pan doktor pozval mne na oběd a uctil znamenitě. Měl jsem po dlouhém turistickém štrapácí první slušný oběd. Po obědě provedl mne p. kancléř úředními místnostmi generalního vikariatu a obeznámil mne trochu se správou diecése. Generalní vikář, Msgr. Hudiec, zůstal ve Fryštáku na faře, i bydlí zde p. doktor sám, vyřizuje odtud úřední akta. Časem dojede k gen. vikáři, časem dojede gen. vikář do Těšína, občas konají se tu konsistorní sedění, a tak se spravuje rakouská část Vratislavské diecése. Generalní vikář má jistou pravomoc, již vykonává samostatně, hlavní však věci musí býti zasílány do Vratislavi ke kardinálu Koppovi. — V přízemí bydlí kostelník B. Bulík, jenž sbírá historické památky, z nichž některé zapůjčil národopisné výstavě v Praze.

Mezi tímto domem a farním chrámem — kdež bývala zahrada Dominikánů — postavila obec pomník císaře Josefa II.

Loučím se s mladistvým kancléřem p. Dr. Fr. Krusem a děkuji mu za laskavé přijetí, pohostění a poučení, a prosím ho za odpuštění, že za pohostění a laskavé přijetí připravil jsem ho o 100 zl. — na fond katolických spisovatelů.

Odpoledne seznal jsem krajana, p. Vojt. Musila, svého rodáka, pošt. úředníka v Těšíně. Bydlíme v Pleších ob dům: u nás se říká u Škylů, u nich u Vítů, ale v písmě se »voláme«, abych to řekl po slovensku, já Škrdle, on Musil. Objali jsme se a vypravovali jsme si o svých rodičích a rodácích.

Odpoledne viděl jsem v Těšíně evangelický pohřeb: v čele byl nesen kříž, za ním hrála hudba. Zpěváci pěli polské písně, a pastor měl na sobě rochetu a v ruce svíci. Vidno z toho, že se zde i na Slovensku evangelíci katolíkům velice přiblížili, neboť zachovali si své obyčeje z doby katolické. Pastoři sice proti tomu brojili, ale obce je přinutily zachovávati staré obyčeje. Zdejší luteráni zavedli na vesnicích úvod šestinedělky, poněvadž evangelické ženy chodily k úvodu do katolických kostelů, kdež jich neznali. Též se zdejší evangelíci znamenají sv. křížem a pod.

V 6 hod. večer vydal jsem se z Těšína k domovu. Moji přátelé vyprovodili mne až na nádraží, kdež jsme se upřímně rozloučili. Jel jsem až do rána nepřetržitě 13 hodin a při tom jsem přesedal v Přerově a v Č. Třebové. Ale myšlénka, že se blíží konec turistického trmácení, mne blažila. S tím, co jsem viděl a seznal, jsem spokojen; je-li čtenář spokojen se mnou, nevím. Kdybych byl dekadentem, řekl bych, že mi na tom vlastně nic nezáleží; píšeť dekadent pro sebe, pro svou zálibu a na čtenáři žádá pouze — peníze za knížku, již vydá. Ale nejsem dekadent, jsem klerikál, a proto mi na čtenářích záleží, a přeji si, aby je mé črty aspoň poněkud pobavily a poučily, a tím končím.

A přece ještě nesmím skončiti. Meteur-en-pages »Vlasti« mi vzkazuje, abych napsal k doplnění stránky několik řádek, i musím ho poslechnouti. Řeknu tedy ještě to, že Těšínsko bylo perlou koruny české, je to pokladna světových milionářů. Světové doly uhelné v Karvíně, Orlové, Polské Ostravě obohacují Rotschildy a Guttmanny a jiné uhelné barony. Železárny v Třinci a Ústrani patří arcivévodovi Bedřichovi. Peněžný obrat na Těšínsku jest ohromný, leč domácí lid má z toho jen pot a mozoly.

U lůžka dítěte.

Kol tmavá noc a mrazivá
se chechtá slzám mým — —
To píseň moje zaznívá,
já po boku ti bdím.

Dech tvůj necítím, matičko,
ó, jak mne studí mráz — —
To polibek můj na líčko,
jen ztiš se, dítě, zas.

A hrdlo svírá v bolestech
dlaň trny posetá — —
Jen obejmout se přece nech,
než půjdeš se světa.

Již v mlhách tone chorý zrak,
a v duši padá led — —
Vždyť slzy mé jsou žhavé tak,
jen promluv naposled.

Kdo líbá mne to na čele
a hladí rukou líc?
To letí pro tě andělé,
to s nebe jdou ti vstříc.

Již za ruce mne vedou výš,
a hvězdy hoří nám — —
Mé srdce puklé, ztiš se již,
Bůh zve tě k sobě sám.

Proud slzí vhrkl do oka
a vzlykot létl v dál — —
Noc byla tichá, hluboká,
na nebi měsíc plál.

Miloslav Javorník.

Pět růží.

Crux fidelis, inter omnes
arbor una nobilis . . .
Hymnus církevní.

Kdy na keřích se růže smějí,
k nimž motýl pestrý sedá rád,
v mé duši poupata se rdějí,
jež z krve vidím vyrůstat.

To zahradou má duše kráčí,
kde zahradníkem velký bol,
kde cypřiše až smutkem pláčí,
a cedry steskem šumí kol.

A uprostřed jak maják z moře
strom ční tu holý — bez listí,
jenž svadnul sám, by ztišil hoře,
jež na svět přišlo závistí.

Pět růží velkých, zkrvavělých
se s něho na svět usmívá,
z nich láska kane ve ručejích
a duše lidstva obmývá . . .

Ó, růže, láskou dýchající,
vy květy, jara věčnosti,
svou vůní hřejte zoufající —
je lásce učte, vděčnosti!

Ó, strome vzácný — kříži svatý,
svět celý ukryj ve svůj stín,
nás, Kriste, v bolu rozepjatý,
vem k Sobě — táhni ve Svůj klín!

R. Stupavský.

Pastely.

Polsky napsal **Jan Łada.** Se svolením spisovatelovým přeložil Frà **Josef Mergl.**

(Pokračování.)

II.

V tyrolských Alpách.

Novela.

Ubezpečuji tě, můj milý Don Giovanni, že doba velikých talentů je ta tam, minula a již se nevrátí. Mluv si co chceš, uváděj si sebe více argumentův, a kdybys celý svět přesvědčil o opaku, já, Herkules Pompilius Grippi, trvám a trvati budu na svém: doba velikých talentů je ta tam, minula a nevrátí se již!«

»Ale, můj drahý Herkule . . .«

»Můj vytečný Don Giovani; miluji tě, ctím tě, zbožňuji tě, ano, zbožňuji tě, jsem hotov tobě ku cti zapáliti kadidlo na oltářích; srdce, život, spásu duše své ti obětovati i jmění mé si vezmi: ale toho na mně nežádej, abych k vůli tobě změnil své přesvědčení. U Joviše, toho ode mne nežádej.«

»Ale kdo pak říká, že bych cos takového od tebe žádal?«

»Ty to říkáš, tvůj pohled to praví, tvoje myšlénky, vše u tebe staví se mně na odpor.«

»Ani dost málo! Vždyť přece jsem dosud ani jediným slovem ti neodporoval.«

»Ale v mysli mně odporuješ.«

»Nenapadlo mně!«

»Jsi tedy opravdu mého mínění, ty můj drahý, ctihodný Don Giovanni?«

»Arci! Ne jednou, tisíckrát po sobě jsem tvého mínění, jenom prosím tě, nechtěj hlavou proraziti zeď, nebojuj s vidinami, jako Don Quijot, ale patř na věc, jak se ve skutečnosti jeví.«

Herkules vzdychl zhluboka, zvednuv oči i ruce k nebi. »È duro!« zvolal, »těžko, velmi těžko je živu býti a zasvětiti se umění za našich časů. Zle trhlo to na talenty; zle; nedocházejí uznání! Obecenstvo zrovna zledovatělo! V divadle Costanza tleskali letos v zimě hudbě Thomasově ze zdvořilosti a pro reklamu. Myslíš snad, že porozuměli skladateli? Chè! Líbily se jen dekorace a šprýmy à la Offenbach. Nemáme, ba nemáme publika a nemáme — zpěváků.« Herkules vzdychl zase zhluboka, otevřel tabatěrku a smutně pokyvuje hlavou, šňupl si.

»Maluješ si všecko příliš černě, milý maestro!«

»Černě? Per Bacco! Tys první, jenž mně to povídáš a také jsi jediný, kdo tak může mluviti bez obavy, že slunce spadne i s hvězdami k zemi. Či pamatuješ ty doby, kdy »Němá z Portici«, »Mojžíš«, »Maškarní ples« dávaly se i na takových jevištích, jako je Scala, San Carlo i Fenice — a to po celé tři měsíce? A proč udržely se tyhle opery na prknech tak dlouho? Nikoliv proto, že publikum

mezi nejkrásnějšími ariemi loupalo klidně pomoranče v parteru a polykalo zmrzlinu v ložích! Ó nikoliv! Divadlem burácel potlesk přes tu chvíli, skladatele div neroztrhali na kusy ze samého nadšení, sotva ho uzřeli v loži, odpřahovali mu i zpěvákům koně od kočárů! Děje se dnes něco takového? — Či pamatuješ ty doby — ach, kdež jsou — kdy pro opery, k vůli primadonám dělilo se publikum ve dva nepřátelské tábory, nepřátelské až na krev? Ve městech stály proti sobě dvě strany a ty »vyrovnávaly« různost mínění, pokud se dotýká divadla, — dýkou! Opravdu, blahé upomínky! Teď . . . chè! ani pěsti nepozvednou! — A kdo že sjednotil Italii? Snad Garibaldi? Chè diavolo! Kdož jiný než Verdi a jeho opery! O tom však dnes ani potuchy! Ale i dnes bylo by lépe, třebas jen trochu, kdyby jen bylo sil, sil uměleckých, těch však není!«

Tak jsme hovořili — totiž já a můj přítel Herkules Pompilius Grippi — na břehu jezera Achenského, v jednom z nejčarovnějších zákoutí severního Tyrolska. Seděli jsme na verandě, s níž sestupovalo se přímo k vodě. Vlny jezerní šplouchaly se v tichém šumu kolem dřevěných kolů pobřežních. Poslední paprsky zapadajícího slunce odrážely se o bělostné vrcholy hor, vystupujících v pozadí lesnatých, skalních úbočí, měníce se na temné hladině jezerní o nesčetná, kmitavá světélka. Čarokrásný to pohled! Chvílemi bylo slyšeti z dáli odměřené šplouchání vesel a vlny, večerním vánkem rozkolébané, zanášely k uchu našemu jasné, veselé zvuky tyrolského jodleru z loďky od protějšího břehu.

Herkules naslouchal sice zpěvu, ale čelo se mu svraštilo.

»Barbari!« vyjelo mu po chvíli skrze zuby.

»Barbaři? Proč?« otázal jsem se. »Nechci ti odporovati, drahý maestro, ale mně se přece zdá, že tam ti v loďce zpívají celkem hezky.«

»Hezky, hezky! Tak soudíš jako laik. A co na tom, že dva nebo čtyři hlasy z daleka splynou v hezkou melodii? Ale zkus to s nimi na jevišti, v opeře, zkus to s nimi v arii da prima forza! To uslyšíš jiné hlasy! Takhle v neděli z rána doma, nebo v kostele, to dělají furore svými hlasy, nebo večer v hospodě; ale pro jeviště — nic s nimi nesvedeš.«

»Inu arci, pro jeviště, to je něco jiného. Ale že ty, drahý Herkule, stále jen máš na mysli jeviště! Ne nadarmo jmenují tě zde »tyrolským ptáčníkem«.

»Opravdu? Slyšels, víš o tom něco?«

A přítelova tvář vyjasnila se slunečným jasem. Naklonil se ke mně a hledě mně s úsměvem do očí, čekal, co odpovím.

»Ovšem, že vím. Kdož by tebe neznal, drahý maestro, kdož by nevěděl, kolik ty jsi již nalíčil osidel na pěkné, světu neznámé hlasy alpských horalů, kolik talentů vypěstoval jsi pro umění. Jsi ty zajisté nejlepší impressario.«

Herkules přímo zářil blažeností za tuto chválu. »Nejlepší impressario! Příliš veliké lichocení. Někteří nazývali mne opravdu králem impressariů, ale chè . . já ponechám ten titul těm, kteří dali světu Adelinu Patti, Lukku, Nilsona. Dělal jsem, co jsem mohl, něco jsem arci vykonal, ale není toho mnoho.« Herkules sklopil oči v líčené pokoře. Slušelo mu to velmi pěkně, jen ho v té posici vymalovat.

Seznámil jsem se s ním na svých potulkách po Italii, to se rozumí, že v divadle. Bylo to někde na venkově, tuším v Lombardii,

ale nevím už jistě, jestli ve Veroně nebo v Trevisu. Jakás mladá začátečnice vystoupila v úloze Rosiny v »Lazebníku« a měla naproti sobě celou sorganisovanou oposici, jak to v Italii bývá, patrně stranu své protivnice. Klaka počínala si velmi bouřlivě, a publikum již již jakoby chtělo se přidati k její straně naproti Rosině, která přece krásně zpívala i úlohu svou hrála s náležitým porozuměním i se zápalem umělkyně. Je tomu už dávno; tenkrát jsem byl o mnoho mladší i prudší povahy než dnes. Umínil jsem si stůj co stůj Rosině pomoci k vítězství. Samým »bravo, bravissimo« jsem až ochraptěl, rukavičky roztleskal jsem si na samé cáry a v posledním jednání hřmělo to celým sálem: »Evviva!« Rosina zvítězila úplně. Vyšed z divadla pohvizdoval jsem si klidně klasický popěvek »Buona sera«. Náhle cítím, jak mne kdosi v pasu uchopil a mocně k sobě tiskne. Byla ve mně, přiznám se upřímně, malá dušička. Teď je zle, pomyslil jsem si. Za to, že jsem si »omočil« v divadle, dostane se mi nyní odměny. Pěkné dobrodružství! Napřáhnu hůl a snažím se poznati útočníka, jak se to v temnu nočním dalo. Leč, milý »útočník« kleká přede mnou, objímá mne v půli a volá z plna hrdla obraceje se k davu jej následujícímu: »Vykupiteli! Anděle! Božský zjeve! Život můj náleží tobě! Žádej ode mne co chceš, dříve však dovol, abych ti ruce zulíbal!«

Takové bylo moje první setkání s Herkulem, jenž byl opatrovníkem, rádcem a impressariem Rosiny.

Není však Herkules impressariem z povolání, třebas by, jako každý Vlach, byl i ziskuchtivý, nýbrž pouze ze záliby. Má dosti jmění. Bydlí v Neapoli v ulici sv. Kláry, snad nejživější v městě. Je pořád plna lidu, šumotu, plna zápachu z ryb a rybího tuku, plna však i zpěvu a křiku lazaronů. Herkules má ve svém domě vše nádherně zařízeno. V jednom saloně jsou červené tapety, žluté záclony v oknech a zelený aksamit na nábytku, druhý salon zase je zelený s modrými povlaky na nábytku »un appartemento splendido«, jak jde o něm jeden hlas celým literárně-uměleckým světem v Neapoli. Všichni neapolští umělci scházejí se totiž každého večera u našeho maestra a považují Herkula za vzor zvláště v otázce dobrého vkusu.

Byt páně Herkulův je pro něho ceny nesmírné, poněvadž z oken není pro samé zdi a domy viděti ani kouska moře, kteréž sice maestro vysoko cení v příčině ryb, na které však jako každý pravý Vlach nerad se dívá. Ostatně v Neapoli bydlí maestro Herkules pouze v zimě, a i tu odjíždívá často na umělecké cesty. Na podzim provozuje Vlachům vrozený sport, zvaný »uccellata«. To trčí po šest neděl od rána do noci v malé, věži podobné, kulaté boudě na poli a zabíjí vrabce a skřivany, kteří sem — ubožáci — zabloudí. V létě zase jezdí světem »líčit oka na talenty«.

V tomhle »umění« se mu hned tak někdo nevyrovná. Proslídil už celé Alpy; ví, kde lze nalézti nějakého lepšího hlasu, čekává celá léta, až takový hlas se vytříbí, ustálí; pase po něm, jako myslivec po zvěři, a to ho přímo vyžebroní, ba třeba peníze nabídne; a podaří-li se mu získati zvláště pěkný hlas, tož takového »majetníka zpěvu« rodičům odejme, celá léta pak učí, cvičí, brousí, hladí tak dlouho, až jsou zpěvák nebo zpěvačka úplně vyškoleni.

V jednání se svými chráněnci vede si velmi čestně a těší se proto nemalé vážnosti skoro přede všemi ostatními kolegy ze ře-

mesla. O své chovance pečuje jako nejstarostlivější matka, bdí nad jejich mravností, dbá až úzkostlivě, aby nevybočili na zcestí, zkrátka, vede si jako nejpřísnější vychovatelka. Později, jako impressario, nekořistí z nich tak, aby je úplně vyssával, i v té příčině počíná si s jistou noblesou. S vychovanci svými a s jejich uměleckými výkony se stotožňuje, jako by to byli jeho děti; mluví-li o nejlepších z nich, totiž o několika proslulých tenorech a kontraltech, jež sám vypěstoval, to vždy až slzí.

Mýlil by se však, kdo by se domníval, že vodítkem takovéhoto jednání, jak jsem je právě vylíčil, je u Herkula snad svědomí v křesťanském toho slova smyslu. Považoval by to arci za největší urážku, kdyby se kdo osmělil pochybovati o tom, že on, Herkules Pompilius Grippi, je »un cattolico dà vero«. Němce nenávidí z té duše, pohrdá jimi, jako jejich předky pohrdali staří Římané (zapomíná při tom, nevděčník, že právě tihle Němci mu dali tolik umělců) a metá po nich přímo Perunovy blesky, nazývaje je »kacíři«; »sono eretici«, říká.

Také chodí na pouť na »Svatou Horu« (Monte Vergine) a za každou »dušičku«, kterou podaří se mu naverbovati, obětuje třílibernı voskovici Madoně z Posilippo. Leč to vše mu nikterak nevadí, aby byl ve svém nitru úplným pohanem, jako ta jeho obě jména. Jeho celá »poctivosť v jednání« skládá se z těchto prvků: z vlastního, dobře vypočítaného prospěchu, z jisté vrozené dobrosrdečnosti a z oprávněného strachu před policií a trestním zákonníkem, vůbec přede vším, co by mohlo uvésti do styku s paragrafy a soudy; nad mravností svých chovanců bdí však Herkules proto tak úzkostlivě, poněvadž považuje mravnosť za nezbytnou podmínku rozvoje a udržení svěžího, příjemného, lahodného hlasu.

Venkoncem vzato, není Herkules o nic horší, než jiní; je to vzor účinlivého, pilného muže a proto rád strávívám v jeho společnosti několik hodin, kdykoliv se v létě sejdeme v Alpách, přes to, že pro jeho popudlivosť a jakousi fixní ideu, jakoby mu kde kdo byl na odpor, po každé se spolu dostaneme do sporu.

Abych Herkula trochu ukonejšil a myšlénky jeho na něco veselejšího obrátil, zavedl jsem řeč o několika jeho chovancích. »Ach!« zvolal melancholicky obrátiv oči k nebi, »žádný z nich nevyrovnal se Tamburlinimu. To byl hlásek, to byl přednes, to byl oheň! Už mně nikdo nezazpívá »là« jako on! A co bys tomu řekl, veneratissimo Don Giovanni, našel jsem ho takhle maličkého — Herkules ukazoval rozevřev prsty asi na dva coule od sebe — a na velmi vysokém pastvisku.«

»Jistě na některé alpské salaši?«

»Sicuro. Byl jsem už dvě neděle v horách, slézal jsem je až do únavy; nic nebylo lze nalézti. Tihle Němci jsou praví divoši. Člověk civilisovaný rozeznává se přece od sprostého tím, že šetří nohou, či ne? Ale u nich jen pěšky a pořád pěšky, ani mezka ani osla nespatříš. Drápej se nahoru, jak chceš. Basta! Prošel jsem už celé údolí cillské — Herkules vyslovuje »Sillertalle« — i pusterské a pořád nic. V Pincgavsku několik hvízdavých ženských hlásků. Kdesi u Cellu našel jsem hocha s hlasem jako slavík, ale co platen hlas, když to byl syn představeného. Začal jsem vyjednávati s rodiči, ti se mně vysmáli do očí a ukrást takového velikého [illegible]o,

bohužel, nebylo lze. Vždyť víš, jak ti proklatí Němci jsou ostražiti a pak — to opletání.

»Kdyby toho nebylo, už bys se byl o to pokusil, unésti ho do Neapole?«

»Na jeho prospěch, perchè no? Ale nebylo to možno! Víš, umění miluji, velmi miluji, ale svoji kůži také. — Uběhlo tak několik neděl. Už jsem myslil, že je po kampani. Pomýšlel jsem také na návrat, poněvadž začínalo býti chladno. Považ, nějakých třicet až čtyřicet tisíc stop nad mořem.«

»Ale, drahý maestro, snad jsi se nepustil z Alp na Himalaje?«

»Nikoliv, neznám té odnože Alp, ale také se tam podívám. — Ustanovil jsem se tedy na tom, že se vrátím, arci pěšky. A poněvadž jsem se domníval, že znám cestu, nevzal jsem si průvodčího. Měl jsem toho placení už tak dost; platit a pořád jen platit. Tož jsem šel sám. Ale cesta místo dolů, začala se točit nahoru, a pořád výš a výše. Konečně octl jsem se na pěšince nad propastí mezi ledovci. Představ si, caro mio, jak mně bylo! Vrátiti se, bylo pozdě, nebyl bych to do samé noci dokázal; pustiti se přímo dolů — byl bych jistě dostal závrať a pak addio! dolů hlavou a na dně propasti bez hlavy nebo nejméně s rozbitou lebkou, což arci je jedno a totéž. Mimo to doléhalo k mým uším jakés podivné vytí. Jsem odvážný sice jako lev, ale potkati se v těch místech s tygrem nebo medvědem nebylo by bývalo dvakráte příjemno ani pro toho nejodvážnějšího.«

»Ale kde by se v Alpách vzali tygři a medvědi, drahý Herkule. Viděl tu kdosi takové šelmy?«

»Snad nemyslíš, že je ukazují turistům? Tak hloupí ti Němci přece nejsou. V rozličných Baedeckrech se arci dočteš, že v Alpách není dravých zvířat, že právě naopak alpští horalé ovčáckým psům zuby brousí pilníkem, aby netrhali, a kravám rohy usekávají, aby nikoho nenabodly. Lári — fáry. Ať jen se někdo zeptá mne, který jsem celé Alpy kříž na kříž prolezl a v tisícerém nebezpečí se ocítil, — mne ať se někdo zeptá na šelmy a dravce.«

»Setkal jsi se opravdu s nějakou šelmou v Alpách?«

Herkules usmívaje se pohlédl na mne vítězoslavně, poklepal mně s vysoka na rameno a položiv prst na ústa šeptal jaksi tajemně: »To si nechám pro sebe, Don Giovanni, ano, to si nechám pro sebe. Mluvme raději o něčem jiném. — Drápal jsem se tedy po všech čtyřech vzhůru. Pot se řinul se mne potokem, srdce bušilo úzkostí. Jen si představ! Pode mnou bezedná propasť, nade mnou nebetyčná hora, jeden chybný krok — jistá, strašná smrť. Modlil jsem se k Rodičce Boží, velikou svíci jsem jí slíbil, ochrání-li mne. Ale znenáhla mne síly opouštěly, slábnu, klesám — padám a — umírám, — — umírám — bylo po mně!«

»A kdo tě vzkřísil, drahý maestro?«

»Kdo? Anděl sám! Co tak ležím a duše už mne opouští, slyším vysoko nad sebou jakýs zpěv. Snad to přichází pro mne sbor cherubínů. Zpěv čarovný, jasný jako stříbro, zní zcela na blízku, pak vzdaluje se — až zaniká. Pomyslil jsem si: Unikne mně úplně a nedopátrám se ho. A přece vězí v hlasu tom tenor di primo cartello. Vzchopil jsem se tedy.«

»Sám jsi vstal z mrtvých?«

»Sám. (Herkules nepostřehl ironie v mé otázce.) Drápu se dále jako kozel, stezkou po kamení, po ledovcích. A ten proklatý zpěv pořád utíká přede mnou, jako bludička, kterou ďábel zavádí pocestné do bařin.«

»Snad to byla nějaká skalní rusalka?«

»Rusalka? Co je to?«

»Tak jmenují Slované jistý druh zlých duchů, kteří člověka všelijak souží a zavádějí pocestné.«

Herkules se zachvěl a zbledl. Jest totiž jako každý skeptik, což zvláště platí o obyvatelích jihu, velmi pověrčivý. Honem sevřel ruku v pěsť a vztyčil dva prsty do výše, zažehnávaje tak po neapolitánsku zlého ducha.

»Uf, uf! Kdo pak bude takhle mluvit? A k tomu na cestách a v takové chvíli? Via, via! — Pospíchám tedy za svým sopránem, kandidátem tenoru, křičím, volám, nic! Až konečně —«

»Konečně jsi ho polapil?«

»Konečně jsem ho ztratil! Bylo to k zoufání! Komu pak se také podaří v divokých horách, mezi divokým, surovým lidem vypátrati pastýře-zpěváka? Až tu na štěstí —«

»Co se stalo?«

»Uklouzla mně noha a spadl jsem do propasti.«

»A to ty jmenuješ štěstím?«

»Ovšem! Jen poslyš dále! Spadl jsem hluboko, velmi hluboko a pozbyl jsem vědomí. Nebyl bych slyšel ani trouby archandělské, neřkuli zpěvu andělského. Ruku jsem si vymknul, hnát v noze jsem si potloukl, takže jsem potom celý rok chodil o holi, poškrábal jsem se, krví jsem se zbrodil celý, ale považ jen, chè fortuna?! Sotva jsem se probral z mrákot, spatřím nad sebou státi svého pastevečka, svého andělského zpěváčka.«

»Ale jakž jsi ho poznal? Vždyť jsi ho dříve neviděl?«

Maestro se na mne osopil: »Vždyť přece na mne promluvil. Po hlase jsem ho poznal. Ptá se mne, jak mně má pomoci. Slyšel totiž můj výkřik, když jsem padal dolů, a pospíšil ke mně. Volání mého před tím neslyšel. Povídám mu: Zpívej, zpívej! caro mio! Myslil, chudák, že jsem se pominul rozumem.«

»Zůstal jsem u něho dva dny v salaši, než mne snesli na nosítkách do nejbližší vesnice. Měsíc jsem si poležel. Pak jsem ještě celé dva měsíce strávil v té tyrolské pustině, než se mně podařilo přiměti Ondřeje k tomu, aby se mnou odcestoval.«

»To byl tedy ten slavný Tamburlini?«

»Jmenoval se jinak. Tuhle máš jeho jméno, já to nevyslovím.«

»Andreas Gschnaser,« četl jsem na lístku.

»Tak jest! Patrně bylo třeba překřtíti ho na evropské jméno, jakmile se octl v mých rukou. Dostal jsem ho přece. Bylo to však drahé, — velice drahé! Zaplatil jsem zvon a varhany pro kostel, za které obec dosud byla dlužna. A poněvadž Ondřej byl sirotek, vydali mně ho zpola po dobrém, zpola po zlém. Slyšel's ho zajisté zpívati, Don Giovanni?«

»Nikoliv! Za mého pobytu v Italii už byl hotov. Ale vypravovati jsem slyšel o něm mnoho. Podivno, že jeho tolik stkvělá kariéra trvala tak krátce.«

Maestro se zasmušil. »Nediv se tomu,« pravil, rukama rozkládaje, »ti němečtí horalové mají talent, veliký talent, ale nemají rozumu. Nedovedou přizpůsobiti se jinému živobytí, vžíti se v jiné poměry životní. A svádějí to na srdce, to srdce je prý tím vinno, nechali prý srdce na horách. Srdce, srdce! Já také mám srdce a přece mně to nevadí, abych s chutí jedl, dobře spal, dobře žil, když dlím mimo svoji Italii a třebas mezi těmi nevzdělanými horaly.«

»Tak bylo i s Tamburlinim,« pokračoval Herkules. »Kdybys ho byl viděl, caro Don Giovanni, když jsem se s ním poprve sešel. Bída, nouze! Jedl knedlíky, sýr a mléko, maso viděl jednou do roka, kromě dvou vesniček v údolí neznal světa, neměl o světě ani ponětí. A co by z něho bylo bývalo? Byl by pásl stáda svého hospodáře na horských pastviskách, pak by byl postoupil na pacholka, pak by se byl snad s bídou oženil, sehnal by byl pár grošů a byl by bídu třel do smrti. Bylo by zázrakem, že by kdy byl viděl Inšpruk. A u mne měl pravý ráj. Život královský, pohodlí, vše, co si jen srdce přeje. Však víš, jak se o ně starám. A pak ty úspěchy, ty potlesky, ty triumfy, co jich nasbírá na jevištích po celé Evropě i v samé Americe. Každý král mohl mu takový stkvělý, ba přestkvělý život záviděti. A přece, co bys tomu řekl, cítil se nešťastným.«

»Stýskalo se mu po otčině?«

»Ba, ovšem. Měl byt zařízený jako budoár princezny, stál na vrchole umělecké slávy, požíval evropského jména a přece, blázen, tesknil po špinavé, těsné a začazené chatě tyrolské, po knedlících tvrdých jako koule z kanonu, on, který denně štrasburské paštiky zapíjel šampaňským. Modré s nebe byl bych mu snesl, tomu hochovi. Nejednou, když tak seděl bez pohnutí, jako mrtvý, přisedl jsem k němu, vzal jsem ho za ruce a táži se ho: »Ragazzino mio, figliulo, co si přeješ? Po čem prahne srdce tvoje? Mluv, všecko ti dám!« — A on nic.

»Nech mne o samotě, padre.«

Až jednou, když jsem na něj doléhal, vyrazil ze sebe: »Víš, pane, co chci, po čem teskním, po čem touhou zmírám? Po svém kraji, po svých Alpách, po jasném slunku, po sněhu na horách! Nerozveselím se, pokud toho všeho nespatřím, pokud mne budete vězniti v těch hnusných poutech, třeba pozlacených. Co mně do úklon, do vřískání publika?«

»Pomysli si jen, caro mio, tleskání a přímo zbožňování, ve kterém se duše umělcova ještě v hrobě kochá, jmenuje on »vřískáním«! ‚Dobrá tedy‘, pomyslil jsem si, ‚když se ti tolik chce těch hor a krav tyrolských, těch knedlíků, dostane se ti toho‘. Zavezl jsem ho na léto do Tyrol. Tím jsem však hrozně prohloupil. Chlapík jakoby ho běsi posedli. Najednou vzal se v něm život, veselosť, oheň, na vybledlé tváři objevil se ruměnec, slovem, změnil se úplně, po tyrolsku se i ošatil, zase hotový horal. V Miláně, v Neapoli a kdekoliv jsem s ním jezdil, seděl někdy celý den bez hnutí, jako němý, jenom: »ano«, a »ne«; nezazpíval ani jediné noty, leda když

musil se cvičiti a tady se směje od rána do večera, skáče, povídá, zpívá bez oddechu. A ten zpěv jeho rozléhá se a plyne jako řeka. Ale co zpívá!? Kdyby aspoň to byly arie umělé, aby těm barbarům, kteří ho znali jako malé pachole, ukázal, co dokáže umění z takového tyrolského pastevce. Ma chè! To — to! Od rána do noci nic než samé jodlování, až se hory otřásají a chasa ze sousedních údolí sbíhá se poslouchat ho, jako by jim byl roven.«

»Nu, v tomhle ve všem nevidím ještě nic zlého ani nic divného!«

»Jen strpení, caro don Giovanni. Až dosud je to všecko hezké. Teď však přijde něco horšího. Uplynul týden, uplynuly dva; za deset dní měl dle úmluvy vystoupiti pohostinu v B Povídám: »Carino, je čas, abychom odjeli. Už jsi se potěšil se svými horami a stády, já už také mám dosti té nudy k vůli tobě, a proto teď, hajdy do práce. On že prý ještě času dost, až pozítří, až zítra, nač prý spěchati? Odkládám tedy zase den po dni. Konečně jsem na něho dokročil přísně. A on? Víš, co mně řekl? »Děkuji ti, padre,« povídá, »za všecko, co jsi mně prokázal. Chtěl's mne proti mé vůli učiniti šťastným, odsloužil jsem se ti, jak jsem mohl, vydání svá máš nahrazena i s úroky až do dnešního dne. Vděčným ti zůstanu a velebiti té budu do smrti za všecku tvoji péči o mne, ale teď mne propusť. Nevrátím se již s tebou do těch dusných měst a do divadel. Zde chci žíti a zemříti.«

Považ jen! Takhle mi mluví, objímá mne, pláče a jen si vede svou: »Propusť mne, propusť!« Připomenul jsem mu naši smlouvu. Pojistil jsem si ho totiž právoplatnou smlouvou, aby se mně nemohl vymknouti. »Dělej, co chceš,« odpovídá, »mysli si, že jsem zemřel. Já bych teď sotva mezi vámi vydržel, co jsem se opět nadýchal alpského povětří.« Nedal jsem arci nic na tu výmluvu, ale po dobrém už to s chlapíkem nebylo lze. Musil jsem mu pohroziti soudem, ba četníkem. Pak teprve si dal říci.

A co bys tomu řekl? Neminul ani měsíc a — uprchl mně, zmizel jako rtuť, právě když jsme se chystali na cestu do Kodaně, kde měl pohostinu vystupovati. Pustil jsem se za ním — do Alp. Skrýval se přede mnou po skalách, po jeskyních. Celý měsíc jsem ho hledal! Co jsem jen utratil peněz a zdraví! Konečně jsem ho dopadl, odvezl a od té chvíle jsem ho věznil, ptáčka v kleci, arci v kleci silně zlacené.

Kdyby jen byl aspoň potom si dal říci a vpravil se do svého osudu Ale nadarmo! Byl ještě zamlklejší, bledší. Pouze na prknech oživl, rozehřál se tím posvátným ohněm umění. Kteréhos jitra přišel ke mně lékař, můj dobrý přítel, který i mého »zajatce« měl na starosti a povídá: »Poslouchej, maestro, s Ondřejem je zle. Bude-li tak dále, nepřežije zimy. Má úbytě.«

Tu bylo třeba pomýšleti na záchranu. Ale čím tu nemoc zažehnati? Hlavu jsem si lámal, o zeď otloukal: nadarmo.

»Měl's ho zavésti do Tyrol,« podotkl jsem, »to by ho bylo uzdravilo.«

Herkules podíval se na mne zpod obrví.

»Zajisté, to by ho vyléčilo. Ale děkuji uctivě, grazie tante, za takovou radu. Měl jsem na jednom pokusu dosti. Raději, tak jsem

se rozhodl, ať zemře na jevišti jako oslavovaný umělec, než někde v úplném zapomenutí v nějaké skalní jeskyni.«

»Tož jsi miloval pouze Tamburliniho, po Gschnaserovi ti nic nebylo.«

»Co mně záleželo na Gschnaserovi? Mně neběželo o zisk, per Bacco, nýbrž pouze o talent, o tak veliký, znamenitý talent, jejž třeba bylo zachrániti pro veřejnost, pro umění. Připadl jsem tedy na jiný úmysl, arci nikoliv bez váhání, ale jiné rady jsem si nevěděl.«

Pohlédl jsem mu do očí, sklopil je.

»Nenamáhej se dalším vypravováním,« pravil jsem. »Znám konec Tamburliniho, zná ho celá Italie. Nemírným pitím a bujným životem vykopal si předčasný hrob a tu číši otrávenou, ze které on plnými doušky pil, dal's mu ty, maestro, do ruky.«

»Ó, nikoliv,« vpadl mi Herkules s odmítavým posuňkem do řeči. »Toho jsem nechtěl a také nemohl jsem toho předvídati. Kdybych se byl toho nadál! Ale kdež pak. Jsme lidé křehcí a snadno omylu podrobeni. Myslil jsem si: chlapec nezná světa, leda toho na prknech, měl jsem ho stále na očích a pod přísným dohledem, a on sám rovněž nehleděl si ničeho leda svého umění a snil pouze o svých horách. Ať tedy trochu pozná ten svět a lidi v něm, ať trochu okusí z té číše, jak pravíš, »otrávené«. Zapomene, vybouří se — ostatně vždyť ho mám na očích.«

»Tak to bývá,« podotkl jsem, »mluvíme, děláme, chceme poskytnouti léku a — skýtáme smrt.«

»Tak jest,« přisvědčil maestro a div se nerozplakal. »Pro něho to byla smrt. Vrhl se do toho víru jako šílenec. Chtěl patrně zapomenouti. Co jsem se ho později navaroval, naprosil. Bylo mně ho líto. Chtěl jsem ho i domů poslati. Už bylo pozdě. »Zanech mne mému osudu, říkal posupně. Nepojedu již do svých Alp; už jich nejsem hoden, nejsem už ten, co jsem býval. Chtěl's mne míti tu, tož mne tu máš.« Ó, ano! Byl to veliký talent a tak se zmařil. »Zašlá hvězda« — jak v jeho nekrologu o něm napsal můj přítel Bertini.«

Umlkli jsme na chvíli.

»A což stalo se s tou tříliberní svící, kterou's slíbil Panně Marii v Posilippo?« otázal jsem se, abych zavedl hovor na jiný předmět.

Zachmuřená tvář Herkulova vyjasnila se rázem. Usmál se srdečně.

»I arci že jsem ji obětoval,« pravil a mnul si spokojeně ruce. »Hned, jakmile jsem přijel do Neapole. Leč, víš, Don Giovanni, poněvadž mám obyčej přinésti podobný dar Madonně, kolikrátkoliv se mně podaří nalézti a polapiti »slavíka« do klece v těch horách, tenkráte byl bych měl vlastně obětovati dvě svíce. To byla však veliká výloha pro mne a proto jsem obé sloučil: oběť i úmysl. Madonna obdržela svíci, já splnil jsem slib, splatil jsem svůj dluh a přece mne to nestálo ani o groš více.«

A rázem vytratila se z mysli Herkulovy vzpomínka na Ondřeje Tamburliniho, vytlačil ji »podařený kousek«, který vyvedl prý Madonně v Posilippo.

(Pokračování.)

Kněží — přátelé studentstva.

Píše Fr. Kohout.

(Dokončení.)

Rok založení	Jméno zakladatele	Základní kapitál zl.	kr	Suma stipend. zl.	kr.	Pro kolik studujících
1736. 13. srpna	P. Jan Tiller, člen řádu Tov. Jež. v Horažďovicích	2766	44	105	—	1 stud.
1737. 24. dubna	P. Tomáš Budetius, opat kláštera Cisterciáků v ve Zbraslavi.	5904	08	210	—	2 stud.
1737. 20. května	Jan Faulstig, farář v Blažimi	20374	97	400	—	1 stud.
1738. 18. října	Václav Florián Herites, farář v Chotětově	3562	29	116	—	2 stud.
1741. 15. ledna	Jan Ondřej Mottl, farář v Kratonohách	4343	69	126	—	1 stud.
1741. 12. února	Antonín Příhoda, děkan v Domažlicích	42199	73	280 1750	— —	1 stud. hudeb. 7 stud.
1741. 23. března	František August. May, děkan v Týně n. Vlt.	8003	25	244	—	1 stud.
1742. 13. srpna	Josef Schnetzler, farář v Pištíně	3830	80	136	—	1 stud.
1743.	Theofil Bartol. Stehlík, děkan v Rožmitále	4136	—	165	88	4 stud.
1745. 1. ledna	Samuel Václav Ignác Hein - Schmidberský, děkan v Dobrušce	4053	90	170	—	1 stud.
1747. 1. listopadu	Jan Ignác Libertin, farář v Mýtě	3385	65	100	—	1 stud.
1749. 1. února	Jan Pánek, děkan v Nepomuku	8837	20	300	—	1 alum., chystá se jedno pro stud. à 250 zl.
1749. 7. června	Jakub Antonín Kilian, kan. při velechrámě sv. Petra v Budyšíně	1992	79	74	—	1 stud. lužick. semináře.
1749. 12. srpna	Jan Fr. Dinebiera, far. v Rochlicích u Liberce	4341	45	170	—	1 stud.
1749. 19. září	Ondřej Leop. Schaffer, děkan v Něm. Brodě	2432	16	76	—	1 stud.

Rok založení	Jméno zakladatele	Základní kapitál		Suma stipend.		Pro kolik studujících
		zl.	kr.	zl.	kr.	
1749. 10. prosince	Joachym Šťastný, farář na Bílé Hůrce	3908	61	160	—	2 stud.
1750. 5. března	Bartoloměj Josef Trilsam	10440	48	380	—	1 stud.
1752. 16. října	Josef Ant. Schnetzler, farář v Pištíně	8148	20	200	—	1 stud.
1753. 1. září	P. Kristian Schardt, člen řádu Tov. Jež. v Praze	8598	47	350	—	2 stud.
1754. 19. listop.	Jan Jiří Brun, farář v Jílovém	7489	12	280	—	1 stud.
1755. 17. června	Jan Kristian Václav Schnarcher, děkan v Něm. Rychnově	9179	65	300	—	2 stud.
1756. 20. srpna	Pavel Bernard Lyer, kanovník v Hradci Král. a Ant. Jan Nep. Remek, farář v Žamberku	5496	31	220	—	1 stud.
1756. 20. srpna	Pavel Bernard Lyer, kanovník v Hradci Král. a Ant. Jan Nep. Remek, farář v Žamberku	6233	29	260	—	1 stud.
1756. 20. srpna	Pavel Bernard Lyer, kanovník v Hradci Král. a Ant. Jan Nep. Remek, farář v Žamberku	3819	60	150	32	1 alumnus.
1757. 23. prosince	Václav Josef Buta, farář ve Vosenicích	1401	78	Úroky zněho		Chudí studující v Jičině.
1760. 26. července	Jakub Kristofor Křížek, farář v Budislavi	4735	61	200	—	2 stud.
1761. 1. března	Karel Jan Nep. Gregor, farář v Ledenicích	8224	22	210	—	2 stud.
1761. 3. října	Jan Kristian Václav Schnarcher, děkan v Něm. Rychnově	7314	82	300	—	2 stud.
1762. 24. dubna	František Jan Jeronym Bartoň, kanovník metrop. kap. v Praze	4660	62	170	-	1 stud.

Rok založení	Jméno zakladatele	Základní kapitál zl.	kr	Suma stipend. zl.	kr.	Pro kolik studujících
1762. 24. dubna	František Jan Jeronym Bartoň, kanovník metrop. kap. v Praze	3288	33	120	—	1 alumnus.
1764. 17. července	František Jan Halík, farář v Kvasňovicích	3929	86	124	—	1 stud.
1765. 10. října	Jan Ant. Huber, farář ve Vlachově Březí a v Předslavicích	6784	33	192	—	3 stud.
1768. 2. února	Florian Schinka, farář v Měčicích	7629	63	300	—	2 stud.
1768. 1. listopadu	Vojtěch Klička, farář v Litrbachu	2068	60	82	—	2 stud.
1769. 15. ledna	Provisor řím. hospitalu u Nejsv. Trojice a představený Jesuitsk. semináře u sv. Václava v Praze	34799	45	1248 118	— —	8 stud. } v hudbě 2 stud. } sběhlí
1770. 1. listopadu	Pavel Bernard Lyer, kanovník v Hradci Králové	11020	84	440	—	2 stud.
1771.	Jan Josef Titz, vikář metr. kap. sv. Víta v Praze	8030	17	264	—	2 stud.
1772. 15. března	Frant. Ignác Pečený, farář v Tuklatech a kanovník na Vyšehradě	4424	60	150	—	1 stud.
1783.	P. Jan Zniovský, člen řádu Tov. Ježíšova	7434	64	240	—	3 stud.
1787.	Frant. Jos. Scheiner, farář v Stranné	3974	81	160	—	2 stud.
1789. 20. ledna	Jan Kropáček, kaplan v Malešově	1593	66	70	—	1 stud.
1789. 12. srpna	Josef Tobiáš Schöpfer, kanovník v Budyšíně	3882	41	140	—	2 stud.
1789. 12. srpna	Josef Tobiáš Schöpfer, kanovník v Budyšíně	3882	41	140	—	2 stud.
1789. 12. srpna	Josef Tobiáš Schöpfer, kanovník v Budyšíně	3882	41	140	—	2 stud.

Rok založení	Jméno zakladatele	Základní kapitál zl.	kr.	Suma stipend. zl.	kr.	Pro kolik studujících
1790. 28. března	Václav Absolon, býv. Jesuita a světský kněz v Praze	1488	93	60	—	1 stud.
1792. 4. června	Jiří Schaller, farář na Horách Kašperských	5107	68	160	—	1 stud.
1797. 23. září	Jan Nágl, farář v Damníkově	3121	56	116	—	1 stud.
1798. 3. října	Krištof Krieger, děkan v Žaboklikách a vikář v Žatci	7438	79	232	—	2 stud.
1801. 27. února	Augustin Ditl, farář v Řehlovicích	1921	95	80	—	2 stud.
1801. 5. srpna	P. Jan Faschang z Prahy	1756	—	40	—	1 stud.
1802. 22. dubna	Jan Michal Brixa, děkan v Budyni	4516	80	210	—	2 stud.
1802. 4. června	P. Jan Tomáš Phillis, býv. Karmelitán v Pacově	3148	26	120	—	2 stud.
1803. 26. května	Frant. Menšík, arcib. notář v Praze	3779	15	140	—	2 stud.
1803. 8. srpna	Frant. Jan Červenka, farář ve Vejprnicích	8379	91	336	—	3 stud.
1803. 15. srpna	Frant. Paulíček, farář v Kopidlně	929	—	40	—	1 stud.
1804. 2. prosince	Jan Celestýn Künstler, děkan v Rokycanech	1188	74	80	—	1 stud.
1805. 1. června	P. Cyprian Kautsch, polní kazatel z řádu Piaristů v Litomyšli	982	35	42	—	1 stud.
1807. 18. srpna	Bartoloměj Schick, far. a vikář ve Vildhosticích	10149	37	200	—	1 stud.
1808. 14. července	Frant. Petrán, děkan v Klášterci	6784	59	250	—	1 stud.
1809. 15. června	Martin Václav Kaiser, děkan v Přepychách	3535	62	78	75	1 stud.
1810. 20. června	Jan Nep. Schupp, arcijděkan v Bílině	3859	29	120	—	1 stud.

Rok založení	Jméno zakladatele	Základní kapitál zl.	kr.	Suma stipend. zl.	kr.	Pro kolik studujících
1811. 18. listop.	Josef Xaver Dobsch, kustos dómu v Praze	6759 1841	55 48	300 76	— 50	2 stud. 2 stud.
1812. 4. srpna	Dominik Dittmann, kanovník v Petíně	6621	32	270	—	1 stud.
1815. 18. června	Bedřich Horák, farář v Libáni	678	22	34	—	1 stud.
1816. 16. května	Jan Alois Falge, farář v Něm. Bělé	9087	04	400	—	4 stud.
1817. 20. června	František Josef Marek, děkan v Chýnově	3692	28	150	—	1 stud.
1820. 19. března	Josef Jelínek, kněz ve Vídni	11120	63	460	—	2 stud.
1820. 10. září	Jan Krásný, farář v Obříství	10032	88	400	—	2 stud.
1821. 3. ledna	Jan Kazimír Vintera, farář v Dobrši	4117	46	120	—	1 stud.
1823. 4. června	Frant. Pallas de Lauro, kap. děkan v Praze	9974	52	400	—	2 stud.
1823. 4. června	Frant. Pallas de Lauro, kap. děkan v Praze	2113	34	122	52	chudým žákům gym.: akadem., Malostr. a Novoměstského.
1823. 4 června	Frant. Pallas de Lauro, kap. děkan v Praze	3883	60	168	—	stud. Ostrovským neb žákům ob. školy.
1825. 19. prosince	Frant. Köberle, děkan v Drahonově Újezdě	10485	68	420	—	6 stud.
1826. 12. června	Matěj Karel Ehrlich, c. k. prof. náboženství na Malostr. gym. v Praze	1186	63	50	—	1 stud.
1826. 29. září	Karel Václav Kučera, děkan v Kožlanech	3391	30	138	—	1 stud.
1828. 3. ledna	Václav Chlistovský, farář v Petrovicích	5267	31	250	—	2 stud.

Do roku 1829. celkem 841.958 zl. 20 kr. splatili tu ve prospěch studentstva kněží! Z toho pak kapitálu ročně vyplácí se na podporu studentů 34.808 zl. 88 kr. 226 mladíků béře tu pomoc ve studiích! To jest do r. *1829*. Dalších dat nemáme právě po ruce, ale to tvrditi můžeme bez bázně, že do našeho času zajisté kapitál kněžstvem pro studentstvo věnovaný čítá jen na stipendiích u c. k. místodržitelství uschovaných daleko více než *jeden milion zlatých!*

Hle, to učinilo pro studentstvo — kněžstvo církve katolické! A znamenité jest při tom, na čí ponuknutí. Na ponuknutí, na radu většinou *Jesuitů*. Když probírá se člověk zakládajícími listinami, tu u každé v stol. XVII. a XVIII. nalezne jméno rektora nebo kněze některé koleje, který radil, prosil a povzbuzoval k založení nadace studentské u kněží i u laiků (kteří v tomto článku jmenováni ovšem nejsou). Útěchou a radostí naplňuje ta péče o studentstvo české čtoucího, ale bolestí naplňuje ho přemýšlejícího o vděčnosti za tu péči. Bohužel, že do boje proti kněžstvu první štváno je studentstvo, jako vůbec používá se ho za harcovníka každé liberální myšlénky. A to studentstvo, které začasté z kněžských kapitálů studuje, po témže kněžstvu s radostí a gustem na komanda rozličných ztracených a poloztracených existencí chutě hází blátem. Snad že tak vidí činiti u mnohých velikých pánů, kteří taktéž vystudovali. A kdo teprve vzpomene si na to, aby dle vůle všech skoro zakladatelů za dobrodince svého se pomodlil, když tak mnohý student dal si vyrvati poslední jiskru víry od nešťastných svých komandantů! Bůh to naprav!

Nepřejeme si ničeho vroucněji, než aby studentstvo dostalo dar distinkce — rozeznávání, aby poznalo, kdo jest jeho přítelem, kdo nepřítelem. My můžeme bez bázně a bez uzardění říci: My kněžstvo katolické — my to nejsme!

Zajímavosti v přírodě.

Rozjímá dle různých zpráv Bedřich Jiříček.

1. Meteory.

Každý snad viděl padati meteory, aspoň jeden jednou v životě. Viděl jsem dvakráte tento zjev. Při jednom tomto pádu se mně zdálo, že padl na místo asi míli ode mne vzdálené před hory, jejichž temeno splývalo s oblohou. Měl jsem sto chutí tam jíti a hledati. Ale za dva dny jsem četl v novinách, že týž meteor spadl ve středním Německu, tedy asi 80 mil daleko. Že tak blízko se zdál padnouti před horou, kdyžtě přece spadl daleko za ní, vysvětlil jsem si klamem světla. Oko prodloužilo si záblesk přes obzor ke mně na nejnižší bod přede mnou na zemi.

Než nepadá na zem jen jeden meteor, někdy celý roj jich sletí dolů.

Císař Maximilian r. 1492. nacházeje se v čele vojska na pochodu u Ensisheimu zhrozil se, když viděl hustý déšť meteorů. Rachot, tento děsný déšť doprovázející, byl tak mocný, že až ve Švýcařích, Francii a Burgundech jej postřehli; Kaaba, posvátný kámen Arabů v Mekce, již před Mahomedány uctívaný, je meteor. Má se za ctihodný předmět nebeského původu.

V Petrohradě se ukazuje meteor 635 kilogramů těžký od roku 1772. Byl přivezen ze Sibiře, a Tataři o něm blouznili, že spadl

s nebe. Jmenuje se Pallasův meteor, jelikož cestovatel Pallas vyzkoumal a dokázal, že je to meteor.

Ve Švédsku, na ostrově Disko, leží hrozný meteor 25.000 kg. těžký, a v jižní Americe jsou meteory až 15.000 kg. těžké. Praví se, že déšť meteorový a vůbec padání meteorů je nyní hustější zjev než dříve. To se jen zdá. Dříve padaly tak hustě meteory jako nyní. Jen že dříve opomenuli to potomstvu sdělovati. A ostatně je v museích, jako v Paříži, Vídni, Londýně a jinde dosti kamenů, které proto jsou vzácné, že spadly s nebe.

Pád neboli let meteorů vědecky probadati není možno, jelikož tento zjev v přírodě přichází z nenadání a také není kdy. Nejnovější vetřelce takové, z nichž jeden zabloudil 17. května 1879. do Slezska a druhý 16. února 1883 u Brescie, znalci vědecky zkoumali a dosti značná díla o tom sepsali; ale přece sami pádu toho neviděli, nýbrž teprve z druhé ruky čili lépe řečeno z druhé huby se dověděli o směru letu a o okolnostech meteoristického zjevu.

Nejpodivnější meteorický úkaz ukázal se v nejnovější době ve Španělsku roku 1896. nad Madridem dne 10. února, byv pozorován v celém svém trvání od mužů vědy co nejdůkladněji. Ve Francii a Španělsku zněly první zprávy o tom takto: O 9. hod. 29 min. 30 sekund. zastkvěl se náhle oslňující blesk na obloze jižní, v tu dobu bezmračné a oslněné sluncem. Blesk tento — tak se zdálo — zapálil, vznítil celé ovzduší. Tento blesk vyletěl z mráčku, neobyčejně vysoko plujícího, jenž se náhle na modrém nebi zvedl a do zenitu města se vyšvihl. Světlo z tohoto mráčku řinoucí bylo tak mohutné, pronikavé, že přes to, že byl jasný den, dralo se do vnitra domů. Mráček ten bylo viděti až do 3. hod. odpoledne. Právě po 70 vteřinách po bleskném výšlehu, tedy o 9. hod. 30 min. 40 sek., bylo slyšeti děsný rachot jako hromu s táhlým, dobré dvě minuty trvajícím duněním, ale tak hrozným, že celé město se třáslo. Obyvatelstva se zmocnil hrozný děs. Jedni myslili na výbuch dynamitový, jiní na zemětřesení, jiní zase už na konec světa. Žáci utíkali ze škol, jeden mladík se vrhl v nesmyslné hrůze s okna na dlažbu, dělnice z továrny tabákové ve zděšení hromadně pádily po schodišti, které se pod nimi prolomilo; domy se otřesem vzduchu kolotaly, okna praskala a sklo stříkalo na dlažbu podlahy jako při výbuchu dynamitovém, elektrické světlo ve sklepích a podzemních místnostech zhaslo a hned zase se rozsvítilo. Barometr klesal, stoupal v minutě mnohokrát jako trdlo, když se jím tluče mák. Zvířata jevila strach jako při zemětřesení.

Hned potom noviny podávaly zprávu, že bylo viděti tento divný výšleh nad Madridem daleko široko v okolí a na 5000 kilometrů kolem do kola bylo slyšeti dunění, hromu podobné. Co to bylo?

S nebe padal meteor, neboli povětroň, v učeném světě zvaný aërolit, jenž na obzoru od jižní strany letěl trochu šikmým směrem a když právě nad Madridem se nacházel, roztřískl se, explodoval a v malinkých troskách padal dolů. Trosky ty jak v Madridě, tak v okolí padaly ve tvaru malinkých kaménků, z nichž žádný více nevážil než 500 gramů.

Každý povětroň je těleso temné, studené, ale když se na svém výletu dostane do ovzduší zemského, musí se rozehřáti. Uletí za sekundu až 50 kilometrů. Vzduch před ním nemá kdy vyhnouti se

na stranu, proto se před ním žene a sráží jako v nějaké dlouhé rouře a teplo tímto srážením povstalé vzroste v žár, jenž rovněž uvede meteor do žáru, a když tento to snésti nemůže, i do roztřesku. Ale žár ten nevnikne do vnitra, nýbrž zasáhne jen obal meteoru. Proto také viděli meteory jen zevně opálené, nitro zůstává studené.

Jak vysoko madridský meteor rozpraskl, lze vypočísti z rozdílu doby, kdy bylo viděti výšleh a kdy bylo slyšeti zarachocení. Po výšlehu teprv zaburácelo za 70 vteřin. Potřeboval tedy, jelikož zášleh nepotřeboval v tomto případě téměř ani čtvrtiny vteřiny ku postřehu od lidského oka rachot 70 sekund, než přišel od místa výbuchu až k zemi. Víme, že zvuk urazí za sekundu třetinu kilometru, což činí 23 kilometrů. Ve výši tří mil nad Madridem se meteor ten roztříštil a spadl na prach jsa rozetřen na zem, snad ku štěstí. Sic by byl snad ve svém velikém objemu na město padl a způsobil velikou pohromu.

Podle toho, z jaké látky se meteory skládají, dělí se na kamenné a železné. Některé jsou, a těch je nejvíce, celé z kamene. Jiné jsou směs kamene se železem. V jedněch převládá kámen, v jiných zase železo. V jiných zase nalezli i bromík, ďasík, měď, cín, síru, uhlí atd. Některé zase — a těch je nejméně, jsou samo železo, a to tak čisté, že by hned se z nich dalo kovati železné nářadí.

Odkud a jak povstávají povětroně? Na tuto otázku lze odpověděti ještě posud nápisem, jenž je vtištěn na meteor chovaný v kostele v Ensisheimu v Elsasích. Zní takto:

De hoc lapide
multi multa
omnes aliquid
nemo satis.

Co se o tom povídá, jsou jen domněnky. Reichenbach soudil, že povstávají srážením kuličkovitých částic, z jakých asi jsou vlasatice; povětroně jsou prý zhustlé vlasatice; mysleme si roj komárů neživých, jenž se srazí v jedno těleso a spadne k zemi. Jiní myslí, že když meteor padne na zem, že je to týž zjev, jaký vídáváme na jasné obloze, jemuž říkáme čištění hvězd. Zdá se nám, že na obloze jsou upevněna světla, z nichž jedno se náhle utrhne a dále uletí, až zraku našemu zmizí. Úkaz ten vyskytuje se dle Brandesa u výši až 100 mil a je prý s našimi povětroni totožný nebo příbuzný. Okolo slunce prý na sta tisíců tělísek obíhá v kruzích, kteréž i země naše protíná. Když přijdou na blízko k zemi, rozsvitnou nám na několik okamžiků a přiblíživše se k nám někdy blíže až do oboru zemské přitažlivosti, padnou na zem.

Ale nyní je zjištěno, že tělíska taková, prostorem kolující, jsou trosky komet, která se však pohybují ve starých kolejích, jako dříve jejich matky komety. Ale tato pravidelnost v běhu se neshledává u meteorů, které jako anarchisté nechtějí žádnému zákonu podléhati, nikdy periodicky jako komety se neobjevujíce, nýbrž náhle, z nenadání překvapují nás ubohé smrtelníky. Nikdy nepadají trosky komet na zem, když vlasatice nebo její trosky probíhají naším ovzduším. Jen je známo, že jednou, když kometa, Biela zvaná,

se na blízku ukázala, padl v tuže dobu meteor 27. listopadu 1885. u Mozapilu v Brasilii. Jsou tedy s touto theorií učení páni v koncích.

Jiná hypothesa zase je ta, že povětroně jsou kousky ze ztroskotaného světa nějakého. Tomu také nelze víry dáti. Kdyby meteory byly odpadky ze ztroskotané oběžnice, náležející naší sluneční soustavě, musily by kolovati ve své staré dráze, v jaké létala ještě neztroskotaná oběžnice a nemohly by se dostati do oboru přitažlivosti naší země.

Naše země — tak praví jiní — měla prý dva měsíce. Jeden se již rozbil a kousky z něho padají na zem, a to jsou meteory.

Kdyby tomu tak bylo, musily by trosky tohoto zbankrotělce zase kolovati v dřívější dráze a nám se jeviti jako rychle létající hvězdičky. A kdyby z nich některá letěla na zem, nedá se vysvětliti, jak byla vyrušena ve své dráze, čím byla k nám stržena.

Nemohou povětroně býti trosky hvězdy mimo naši sluneční soustavu jsoucí, které bezděčně ve své dráze země někdy potká? To je možno, ale jak se dá vysvětliti, proč padají kameny veliké jen jako hlava, pěst neb dům? Proč nepadají tak veliké jako hory, Alpy, Hymalaja?

Jiná theorie spatřuje v meteorech zbytky z původní hmoty světové, z níž vznikla ostatní tělesa nebeská. Ale tu by musily býti meteory tvaru mlhavého. Tomu však není tak, nýbrž mají výrazný útvar; jsou takový tovar, jako naše kovy; musily tedy vyjíti z takové továrny, z jaké vychodí naše pozemské kovy. Musily projíti tímže procesem ve své složitosti, jako naše kovy a zeminy prošly geologickou tvorbou, neboť shledáváme v nich železo, nikl, silicium, měď a tím poukazují na to, že snad jsou původu zemského. Nebyly snad někdy součástkami naší země? Nemožno to není. Jak by se to dalo vysvětliti, že kdysi od země se odloučily a nyní se zase vracejí? Vysvětleme si to!

Padající meteor je tažen přitažlivostí zemskou. Doba, jíž potřebuje k letu od okamžiku, kdy začíná býti přitahován až po dopadnutí, je tím delší, čím dále začíná bod přitažlivosti. My dle našich poměrů známe jen kratičké doby pádu, ale musíme si představiti, že meteor potřebuje k dopadu sta i tisíce let. Mysleme si okolo naší země ohromnou vzdušnou kouli, v jejímžto středu sedí země naše. Povrch této vzdušné koule nám představuje počátek přitažlivosti zemské. Kdyby jen metr nad povrch té koule nalézal se těžký předmět třeba milion kilogramů, již by k zemi nepadal, protože k němu nesahá síla přitažlivosti. Kdyby od měsíce nebo jiné hvězdy letěl odtržek a zabloudil přes okraj té koule, již letí na zem. Čím blíže je toho okraje, tím pozvolněji letí; čím blíže zemi, tím rychleji letí.

Kdyby tak ze země se vystřelil předmět s rychlostí 10.000 metrů za vteřinu, vrátil by se sice, ale nikoli na místo, kde byl vystřelen, a to za dobu třeba sta i tisíce let trvající. Ovšem až posud nedocílili lidé toho, by střelným nástrojem vyhodili střelivo až tak daleko, kde se rovná přitažlivost nule. Ale za to v přírodě samé jsou taková přirozená děla, totiž sopky. Tyto jsou mocny a schopny, aby ze svého jícnu vyhodily mnohé kusy zemské vysoko do nedozírna, daleka; a návrat těchto vyvrhelů by následoval až za mnoho a mnoho let. Vždyť víme, že roku 1883. sopka Krakatoa mezi Javou a Sumatrou svými výbuchy a vychrlenými látkami celou atmosféru

vůkolní naplnila a vulkanickým prachem nasytila. Nemohla spolu vyhoditi i množství kamenů a kovů, jež zpracovala a vykovala ve své výhni? Považme dále, že země dříve ve větších rozměrech vulkanické kovářství provozovala. Možno tedy s pravděpodobností tvrditi, že meteory jsou původu zemského a že jejich pád je jen návrat do vlasti po dlouhé, sta let trvající pouti. I z jiných těles nebeských mohly pomocí sopek dostati vyhazov takové kusy a odtržky, které přirazivše do revíru neb oboru přitažlivosti zemské, již svému osudu neušly, by byly navždy odsouzeny k žaláři zemskému někde v museu; nebo spadly-li do moře, k žaláři vodnímu. Těleso, jemuž by měsíc dal vyhazov rychlostí za sekundu jen tisíc až dva tisíce metrů, již by nespadlo zpět, nýbrž spadlo by na zemi.

Na otázku tedy, odkud meteory k nám letí, možno dle uvedených domněnek a theorií různě odpověděti. Která theorie jest pravá, či zda všechny jsou oprávněny, kdož to ví? Možno jest, že některé přicházejí s měsíce, některé až z dalekých hvězd. Jak dalecí poutníci a jak dlouho putující jsou snad meteory! S nejbližší hvězdy k nám letící meteor potřeboval by sedm milionů roků. Jsou to pěkná léta, ale přece jen okamžikem v nekonečné věčnosti.

2. Vzduch a povětrnosť.

Bůh je duch a vládce všehomíra, praví theologie Analogii toho čili stopy Boží shledáváme v přírodě. Vzduch, Boží duch, vládne všem ostatním živlům, drží je v jejich formách.

Každý tvor bojuje o své bytí; všude vládne boj o život, o existenci, nejen u lidí, nejen u zvířat, nýbrž i v bezživotné přírodě. Nejtrapnější boj o bytí je život lidský bez víry v život posmrtný, bez víry v nesmrtelnosť duše a v posmrtnou odměnu. Život takový je — jak praví kdesi Tolstoj — jako člověk upadlý do jámy, kde na dně čeká drak s otevřenou tlamou, aby letícího nešťastníka pohltil. Na okamžik takový nešťastník se zachytí na stěně propasti za kořínky stromků tam vyrostlých. Ale ví, že držení se těchto kořínků nedlouho trvati bude a že přece jícnu draka neujde. Držení se těchto kořínků je boj o existenci a tlama drakova je smrt.

Než vraťme se ku svému předmětu! Vše tedy v přírodě bojuje o svůj život. Všude je živo, všude čilo. Kde je klid, tam čelí proti sobě dvě stejné moci, dva stejně mocní živlové. Oba sokové čekají jen na okamžik, kdy jeden slabosti druhého by vykořistiti mohl. Když v létě je vedro a klid, je to jen známka, že dva mocní živlové vzduch a teplo v rovnovážné síle proti sobě čelí, každý stejnoměrně v moci držíce kořisť svou, totiž páry zemské. Jaký boj nastane, když jeden živel na okamžik se zapomene a své otěže uvolní! Hned je bouře a hromobití. Jak mocný živel je teplo, víme. Vždyť nás, byť nás i tisíc bylo, nese všecky najednou po železné dráze od končin do končin země. Vzduch, jehož ani nevidíme, není také neviňátko. Je to živel v přírodě nejsilnější, a bouře a hromobití jest boj, v němž vzduch vždy musí zvítěziti.

Když vidíme na rybníce tichou hladinu, říkáme, že je to obraz pokoje. Ale tento pokoj je jen tiché mlčení tyransky podrobeného živlu. Řekli bychom: se zaťatými pěstmi podrobuje se zde voda hu, jehož nemůže se sebe setřásti. Teplo sice by rádo dopomohlo

vodě na peruti svobody, ale vzduch neuprosně teplo za to pokáře hromem a bleskem.

A pod jakým hrozným tlakem hladina vodní úpí? Pod tlakem vzduchu. Jak olovo sedí vzduch na vodě a brání jí se zvednouti. Jaký to rozpor zdá se v tom! Vzduch tlačí dolů a voda chce vzhůru! Není tomu naopak? Nikoli! Pravda je; voda chce nahoru a vzduch se tlačí dolů. Vzduch je ovšem lehký, ale bez váhy neboli tíže není. Je 773krát lehčí než voda. Jeden litr vzduchu váží přece 1·3 gramu. Litr vzduchu by se lehce snesl sice, ale ve prostoru je více litrů nad sebou, tolik litrů, že hladina vodní v rozměru naší dlaně musí nésti aspoň dva metrické centy tíhy. Rybníček v rozměru 100 čtverečných metrů je obtěžkán 20.000 metrických centů vzduchu. A my lidé tuto tíhu necítíme a přece tak nás tíží jako vodu. Již jsme tomu zvykli. Necítíme to rovněž tak, jak potápěč na dně mořském necítí ještě větší tíže vody, která jest nad ním.

Proč je na světě tak tyranský tlak vzduchu? Musí to býti. Voda je zpurný živel a jen takovou vazbou se dá udržeti v kázni. Jen zkusme toho a osvoboďme krapet vody tohoto tlaku! Na rybníce se to nedá provésti, takových nástrojů nemáme, bychom vzduch v celém rozměru nad rybníkem do výše zahnali; ale v malém takový nástroj máme. Je to pumpa. Tato vyssávající vzduch nad vodou, uvolní ji. A voda sotva jen se toho dočká, již běží nahoru, aby nezmeškala. Kdyby se zřídila pumpa kolosální nad některým mořem, měli bychom druhou potopu. Řekne se: Když pumpou jde voda vzhůru, to je jen důkaz, že vzduch s druhé strany tlačí vodu a taže sama sebou od sebe se nezvedá. Ovšem sama se, v kapalném stavu jsouc, nezvedá, ale užijme druhého slova a řekněme: ona se roztahuje. Když voda je prosta tlaku vzduchu, nezvedá se ve tvaru tekutém, ale přece se zvedá ve tvaru jiném čili roztahuje se, svléká se sebe šat tekutiny, obleče se pěkně v lehkomyslný šat plynu, páry nebo vzdušiny, jak kterou modu si vyvolí, a již je z ní větroplach. A tak dlouho se roztahuje, dokud může, a ještě není s tím spokojena. Je jak srdce lidské, které nikdy nemá dosti. Příklad to vysvětlí. Dejme krapet vody do láhve. Vyčerpejme z ní vzduch pumpou. Voda se promění v páru, to jest ona se rozpíná. Část té páry vypumpujme zase. Zase i ten zbytek v láhvi se roztáhne a vyplní celou láhev. Snaha po rozpínavosti je bezmezná, jen když zevnější tlak vzduchu nepůsobí. Toho se nejvíce bojí. Kdybychom pumpou do té nádoby pustili vzduch, hned se páry nebo plyny sebe řidší srazí třeba jen v kapku vody a leží bez moci na dně jako spoutaný otrok.

Snaha roztahovati se — tedy jistý druh pýchy — jest nejen u vody, ale i u ostatních těles nebo prvků a také u tebe, milý čtenáři, což ti hned dokáži. Tato vlastnost je všeobecný zákon všech těles. Všechna tělesa trpí slavomamem, i to pivo nebo víno, které piješ, i to, co nyní v ruce držíš, i ta ruka sama, která to píše, roztáhla by se jako plyn daleko široko ve světě, kdyby ji vzduch se všech stran netiskl tak, jako vodu tíží svou.

Všichni nejsou stejně pyšni. Všechna tělesa mají snahu po rozprostranivosti, ale ne všechna mají v sobě stejnou sílu, tuto snahu provésti. Jedno se roztahuje více než druhé, jako mezi lidmi jeden se také dovede více roztahovati než druhý. Jeden více platí co do vlivu a moci než druhý.

Vzduch náleží k těm, kteří se nejvíce roztahují a proto se udržel až posavad ve formě největší roztažitelnosti. Vzduch zaujímá nejvíce prostoru. Kdyby se tak převedl do tvaru pevných hmot, jak mnoho by ho bylo? Jak veliký objem jeho by byl? Ostatní tělesa jsou dávno buď pevná nebo tekutá. Zdálo se, že vzduch jest nepodajný. Ale není tomu tak. Stvořitel řekl člověku, jej stvořiv, že bude pánem celé země. Člověk krok za krokem dobývá panství nad přírodou, ovšem nikoliv mečem, a také o panství s mečem v ruce Stvořitel to nemyslil a neřekl, nýbrž o panství ducha nad hmotou a živly. Zdálo se, že vzduchu duch lidský neporadí a hle! přece již si i vzduch podrobil své vládě.

Dle nynějších experimentů dá se vzduch přeměniti v tekutinu, když se uměle vyžene teplota.

Učenci z počátku před 40 lety stlačovali vzduch; stlačili jej tlakem 3600krát větším, než má vzduch obyčejný tlak, čili na př. objem 3600 litrů vzduchu obyčejného vtlačili do prostory jednoho litru. Ale čím více se vzduch stláčel, tím větší ze vnitra jeho zase vycházel odpor, takže další tlak musil se díti vždy větší silou zevní. Vzduch však přece v tekutinu se nepromĕnil.

Ve všech tělesích je tajemná síla, která zevním experimentováním klade silný odpor. Pokud podstaty této síly neznali nebo k ní neměli zřetele, musily býti marny všecky pokusy, kterak vzduch převésti v kapalinu. Nyní však tato neviditelná, tajemná moc jest přírodozpytcům známa; je to teplo.

Každé těleso, majíc temperaturu dle naší stupnice nulu, má ještě v sobě teplo. Teprve, když se docílí při něm 273 stupňů pod nulou, nemá v sobě teploty žádné. Voda majíc temperaturu 15 stupňů Celsiových, má vlastně teplotu 15 + 273 = 288 stupňů. Voda s touto teplotou zůstává bezbrannou oproti vzduchu. Dostane-li však přípřež od tepla ve výši 100 stupňů, již má sílu, by se sebe svlékla svěrací kazajku tekutiny a oblekla se v ideální roucho páry.

Tlačí-li vzduch na vařící vodu desetkrát tolik, již musí voda vzíti větší přípřež teploty, teprv se paří při 120 stupních. Kdyby se jí sdělil ještě větší tlak vzduchu, vystoupí bod varu ještě výše. Tlakem vzduchu ohromným, uměle vyvoděným, možno vodu udržeti ve stavu kapalném i při teplotě 400 stupňů. V této teplotě, čili ve vodě tak teplé rozpustí se i křemen rovněž tak jako cukr.

Ale při sebe větším tlaku vzduchu voda 411 stupňů horká nedá se již udržeti jako kapalina. Tu se praví, že dostoupila své kritické temperatury.

Každé těleso má svou kritickou temperaturu, t. j. výši, při které mění svůj tvar.

Kyselina uhličitá zkapalní při 31 stupni Cels. za tlaku 77 atmosfér. Atmosférou se zde rozumí obyčejný tlak vzduchu. Dvě atmosféry značí tlak dvakráte větší; deset atmosfér značí tlak desetkráte větší, než je tlak obyčejný atd.

Když se dříve činily pokusy, zkapalniti vzduch, nehledělo se na temperaturu vzduchu, nýbrž konalo se toto úsilí jen tlakem, ale marně. Vzduch má svou kritickou temperaturu daleko pod nulou. Vzduch sestává z kyslíku a dusíku. Kyslík má kritickou temperaturu 118 stupňů, dusík 146 stupňů. Pro jeden je k tomu třeba 50, pro druhý 35 atmosfér. Proto poměrně netřeba silného tlaku, by vzduch

zkapalněl. Za to však je třeba vzduchu vyrvati teplotu do poslední — aby se to řeklo po česku — kapky.

Tak se musí při tom počínati, jak jedná vláda turecká se svými poddanými, držíc je v podajnosti tím, že jim nedovolí zbujněti, že jim nedopřeje hmotného, blahobytného zmohutnění.

Vzduchu sebere se jeho síla; to jest napolykaná teplota a pak vysílený vzduch se poddá a zkapalní. Ale jak docíliti takové temperatury, tak nízké pod nulou? V roce 1877. toho docílili: učenci: Piktet v Ženevě a Cailletet v Paříži současně, ale pochody velmi komplikovanými, a jen toho výsledku se dodělali, že jen několik kapek vzduchu vydobyli, které se zase vypařily v několika vteřinách. Než v nejnovější době profesor Linde v Mnichově vynalezl způsob, jímž jednoduše a jakékoli množství vzduchu se vyrobí strojem důmyslně sestaveným. Neodchladňuje vzduch zevně, nýbrž úskočně přivádí vzduch do takového stavu, že sám ze sebe teplotu dobrovolně musí pouštěti.

Než tomuto experimentu stavila se na odpor jedna veliká překážka. Vzduch čím více se stlačí, tím více se rozehřeje. Tomu odpomohl Linde tím, že stlačený vzduch vedl v rouře nádobou, naplněnou ochlazovací vodou, která, ač má několik stupňů pod nulou, přece nezmrzne, protože je v ní kuchyňská sůl.

Silozpytec musí při vydobývání kapalného vzduchu počínati si jako římský státník podle zásady: divide et impera t. j. rozděl, rozvaď národ, vytvoř v něm uměle různé sobě odporné názory a lehce ovládneš národ. Silozpytec vede vzduch do dvou zvláštních dlouhých (24 metrů) rour, tím zvláštních, že jedna je ve druhé, že v jedné je vzduch velmi stlačený, v druhé velmi rozředěný. Tenká roura, ve které se vzduch tlačí, je vpravena v rouru rozměrnější, takže širší roura vlastně není roura, nýbrž dlouhý prostor, jehož průřez dá obrazec mezikruží. V tenké rouře se vzduch stlačí a stlačený na 200 atmosfér vyrazí ze sebe částku ventilem do roury mezikružné, ze které se vzduch čerpá na vzduchoprázdeň. Vletí-li jen část vzduchu do roury vzduchoprázdné, ventil se zase zavře, a vzduch vyražený se rozšíří po celé rouře zevní, ale svou rozpínavosť musí zaplatiti draze ztrátou tepla. Silozpytec je zde nemilosrdný, čině opačně to, co my činíme tělu. Dáváme mu oblek teplý. On dává vzduchu stlačenému v rouře vnitrné oblek chladný, a to ještě samým vzduchem. Vzduch potírá vzduchem. Tento oblek vychladlý na 30 stupňů pod nulou schladí také podél celé roury stlačený vzduch ve vnitrné rouře. Tento na 30 stupňů schlazený vzduch při stálém shušťování přes 200 atmosfér vyrazí částku do mezikružné roury, z níž před tím i ten rozředěný ochlazující vzduch se vyčerpal. Tak při každém průduchu ventilem a výčepu z roury mezikružné klesne temperatura vzduchu hluboko pod nulu více a více a ubohému stísněnému a zimou se třesoucímu vzduchu v rouře vnitrné nic nezbývá než v krůpějích, to jest v potu tváře a s pláčem padati k nohám svého vítěze a plniti nádoby. Tyto však musí býti otevřeny, sic by v zavřených hrozil výbuchem, dostoupna své kritické temperatury.

Ale vzduch tekutý je těžko dlouho udržeti. Na to musí učenci všech svých vědomostí využitkovati. Jak již bylo řečeno, nádoba musí býti na hoře otevřena; k tomu se nejlépe hodí láhev sklenná

s hrdlem. I v této láhvi vzduch tekutý se vytratí, ale již lze docíliti toho, že až za 12 hodin se vytratí. Aby z boků, stěnami teplo přicházející neúčinkovalo a vzduch z boku neexplodoval, udělal na to profesor Dewar dvojitou láhev se společným hrdlem. Menší láhev je ve větší, ale obě mají společné hrdlo. Mezikružná prostora, tedy plášť, jejž tvoří zevní láhev, je vzduchoprázdná. Víme, že teplota, by se rozšiřovala, musí míti ústředí, vzduchoprázdnem nejde teplo. Zevní stěna tohoto dvojláhví přijímá teplo, ale nesděluje je dále na stěnu vnitřní láhve. Tak to víme i o prostoru mezi sluncem a zemí, obalenou vzduchem. Veliký žár vychází ze slunce a přece se nešíří vzduchoprázdným prostorem. Jak tedy dostáváme teplo, ten zdroj života na zemi? Něco toho tepla nám donášejí paprsky sluneční. Paprsek sluneční ať prochází jakýmkoli ústředím, teplo s sebou ze slunce vzaté nevydá, až na tom místě, kde usedne. Když je v zimě venku třeskutá zima a ve světnici ne příliš teplo, cítíme, že ve světnici na tom místě, kde paprsek sluneční sedí, je teplo třeba o deset stupňů větší než venku a o více stupňů větší než u kamen, kde před chvílí oheň vyhasl. Tak i při zmíněném dvojláhví je nebezpečí, že paprsek sluneční sklem vniterné láhve vnikne do kapalného vzduchu a učiní výbuch. Tomu se odpomohlo tím, že do mezikružného, vzduchoprázdného prostoru dalo se něco rtuti, která sama sebou se tam roztáhne a učiní na celé stěně zrcadlovou plochu, od které se paprsek sluneční odrazí. Zrcadlo vůbec nic jiného není než rozkaz daný paprsku světelnému, aby šel, odkud přišel, aby se vrátil podle úhlu, v jakém přišel. Rtuť se dá ihned do mezikružné prázdně, když se láhev zhotovuje. Rtuť se napřed rozprostraní v plyn. Když se však vleje do láhve vzduch, schladí se stěna vnitrné láhve t k, že rtuť na druhé straně napřed zkapalní a pak ztuhne, utvoříc sama krásné zrcadlo po celé stěně.

Kdyžtě vzduch jen 12 hodin vytrvá jako kapalina, zasílati se daleko nemůže. Ale vzduch je všude přece, jen třeba míti stroj. Tento však jest posud drahý — za 2000 zl.

Jaký obrat a užitek způsobí tento vynález v člověčenstvu?

Staří Řekové, jak čteme u klasiků jejich, měli přísloví: »bojuje se vzduchem«, aby označili marnosť nějaké snahy. Toto přísloví nyní odpadne. Boj se vzduchem již není marný

Co se tkne užití kapalného vzduchu, posud jsou to jen hračky. Olověný zvon, jinak nevydávající zvuku, natřený tímto vzduchem, krásně zní Rtuť v něm zmrzne a se kuje. Mydliny ve výparu zmrznou a ztuhnou a týž tvar i barvu podrží. Posud tedy tento výzkum má jen vědecký význam, ale kdo ví, kdo se ho neuchopí. Je osudem každého ideálního vynálezu, že se stane zdrojem výdělkářství. I nejsvětější věci se zneužije. Kdo ví, zda se nebude vyráběti a prodávati v lékárnách jako prostředek ku potěše zarmoucených a obveselení mysli. Ptáče ve vývěvě, kde vzduch se zhustí několikonásobně, je veselejší a zpívá radostněji. Vzduch, Boží duch, zdroj života! Kdo ví, zdali nebudou jej předpisovati lékaři jako medikament na prodloužení života. Zda se ho užije k pití po lžicích kávových anebo jen po kapkách na cukru, neb jako mazadlo, to oni sami musí rozhodnouti. Ve větší částce jsa požit, učinil by v žaludku explosi pro teplotu žaludkovou a učinil by takto z člověka bombu. Ale kdo ví zase, zda by snad malá explose neudělala dobře při vředu a raku žaludkovém?

Kdo ví, zda operní zpěváci a zpěvačky nebudou si jej inhalovati před operou v plíce neb hrdla, by měli libozvučný hlas. Když olovo pomazané vzduchem krásně zní, proč by vzácný lidský zpěvný orgán nevydával tímto prostředkem ještě libější hlas? Vlásenkáři snad ho budou prodávati kdysi místo kolínské vodičky na zvýšení krásy, jevící se v pleti. Vzduch dodává krásy a svěžesti. Kdo ví, zda milostné slečny a dámy všecka líčidla nezahodí a vzduch kapalný bude míti první místo na toaletním stolku. Kdož to všecko ví!

Než nesmíme se rouhati a tak lehkomyslně o vzduchu mluviti, kdyžtě je naším dobrodincem, ústředím našeho života. Bez vzduchu nedýcháme, bez dýchání nežijeme. Proto všecek respekt před ním třeba míti. Však on si sám náš respekt vynutí. Jak trneme, když provádí se hrozné divadlo na jevišti přírody v čas bouře. Vše před ním trne strachem a stoná, největší stromové velikáni se sklánějí a člověk mnohý se choulí do nejzazšího koutka.

Kterak povstává bouře? Slyšme učence, co praví. Je parný den. Na nebi není mráčku. Slunce pichlavě pálí. Na obloze, plné páry — což značí barva čistě modrá — ukáže se šedý povlak, nepřetržitý od obzoru až 60 stupňů vysoko nahoru. Na hoře tohoto povlaku je okraj roztrhán a roztřísněn, jak by sem tam na něm hustě trčely velikánské brky z křídel. Za krátkou dobu tento povlak se zvedne výše; pod tímto povlakem se tvoří temný mrak, jehož okraj jest ostře ohraničen hlubokými zálivy. Jak to vidíme při tělocviku, kdy jeden druhému stoupá na ramena, tak i v mraku tom se děje; z mraku toho roste ve výši mrak druhý, z toho zase třetí atd., a to mnohdy tak rychle, že brzy celá obloha je potažena. Z daleka již slyšeti dunění jako hlas lva řvoucího na poušti. Často se ukáže úzký, jako oblouk se pnoucí, podlouhlý, bílý mrak jako veliký pytel. To je předchůdce hrozné nesnáze spojené s krupobitím. Barva mraků divě se prohánějících a prorážejících je šedomodrá, někdy do temno-zelena jdoucí, někdy se ukazují žlutavé až i červenavé pruhy, což dodává divákům děsnou hrůzu. Temná černá barva poukazuje, že mračna jsou elektricky nasycena, čili že je tam mnoho elektrického náboje. Hrůzu věštící mračna visí jako strašidla nad zemí dolů, hor samých se dotýkajíce, a již v dáli vidíme déšť, jenž dává dojem ohromné bělavé visící pentle, šikmo vlající.

To je dojem, jaký činí na nás přicházející bouře. Ale co je v podstatě bouře?

Paprsky sluneční, dorážející na zem, tuto zahřívají. Země jako kamna zahřívá vůkolní vrstvy vzduchu. Vidíme také, díváme-li se v prostoru na blízkou hranu, třepetati se, teteliti se částečky vzduchu. Země je vlhká, vláha její se mění při vedru v páry, které vzduch do sebe ssaje. Toho pojídání vzduchu nevidíme, dokud vzduch se nepřesytí. Dolů se však nepřesytí parou, jelikož není kdy, kdyžtě se pára rychle zvedá. Když se přesytí, hned to vidíme; pára, již nemůže vzduch stráviti, přechází ve vodní bublinky. Děje se tu ve velkém, co se děje v malém ve světnici vyhřáté, když se otevrou dvéře neb okno. Venku vane vzduch chladný a proudí dole, což hned cítíme, neboť chladí nám nohy. Teplý vzduch musí se stěhovati za to nahoru, jelikož je lehčí. Zcela přirozeno je, že směr chladného a teplého vzduchu je protivný. Podobně to činí příroda ve velkém

Kamna v přírodě je země zahřívaná slunečními paprsky. Páry nad zemí jsou teplejší než páry výše jsoucí. Tlak vzduchu ve vrstvách vrchních je menší než ve spodních. Z toho povstane snaha po vyrovnání, totiž vítr nahoře i dole, ale každý opačným směrem. Nahoru se žene teplý vítr, dolů se žene studený vítr, jenž vyžene i páry teplejší nahoru. Tímto větrem teplé i studenější částečky vzduchu se mezi sebou trou, teplý vzduch se ochladí, nesnese tolik páry v sobě, vypustí ji ze sebe a tato se zhustí v malé bublinky, které v celku činí dojem mlhy; tuto mlhu postřehujeme a říkáme jí mraky. Teplý vzduch více páry v sebe pojme než studený. Když tedy teplý vzduch se nasytí vlhkou parou do své kritické výše, zajisté přijda do prostoru studeného sestydne a nemoha v sobě udržeti tolik páry, jako když byl teplejší, musí ji ze sebe vypustiti; ona se pak srazí v mlživé bublinky a krůpěje. To vidíme ve světnici. Když teplý vzduch přijde k oknu, které je chlazeno zvenčí temperaturou, sráží se na okno mlha a je-li jí mnoho, tekou po skle krůpěje, čili okno zajde.

Proud vzduchu, parami nasyceného, jde tedy výše a výše, ale čím více se vznese, tím více teplota jeho klesne, neboť okolní vzduch je studenější a tento chlad mu sdělí. Slunce vrchní vrstvy vzduchu nezahřívá; tyto vrstvy vzduchu paprsky sluneční, aniž by si co z nich tepla ponechaly, přepouštějí dále nezkrácené na zem. I bez vlivu svého souseda studeného proud teplého vzduchu přijda výše ochlazuje se, a to následkem své roztažívosti. Vzduch přijda nahoru, dříve byv hustší, rozšíří se, a to na účet teploty své. Tak ochlazování při vstoupání nahoru roste víc a více, až dostoupí bodu, kde již pára není možna. Zde nastane změna. Je to směnárna, kde se za páru dostanou drobné bublinky vodní, které se srážejí v mlhu. V této výši, v místě směnárny se tvoří mraky před bouří. Ale teplota, která při proměně páry v mlhu neboli mrak se uvolní, vyleze zase nad tento mrak do vzdušných par, které přijdouce výše totéž učiní, co prve, a tak se zdá, že mrak z mraku roste. Tomuto vzrůstu mraku z mraku říkáme, že se dělají hrady na obloze.

Tyto zhustlé páry vodní neboli mraky nese proud vzduchu výše, až je náledkem většího zhušťování a nižší teploty unésti nemůže, je upustí, ale již sražené v krůpěje, neboli déšť. Někdy je proud tak mocný, že i tyto krůpěje ještě nese do výše vyšší, která má temperaturu několik stupňů pod nullou, kdež tyto krůpěje zmrznou a padají nám jako kroupy. Bouře trvá u nás obyčejně asi hodinu, v Italii a v Alpách půl druhé hodiny. Hory bouře nezastaví, když se na ně žene. Za to však větší řeky zastaví bouři na pochodu. Díval jsem se jednou na bouři a pravil jsem sousedovi: Již nás brzy zastihne. On vsak řekl: Nezmokneme, je to za řekou (Moravou). A vskutku bouře, ač směrem k nám se hnala, na nás nepřišla, u řeky se zastavila. Bouře potřebuje ku svému bytí čili existenci a lomozu vystupující vzduchový proud příznivý. Ale voda ve větší míře je studenější než okolí a vzduch nad ní má temperaturu nižší. V tomto tedy proudu vzduchovém nad vodou není dostatečné podmínky k vyvíjení se bouře. Nesmíme si mysliti bouři, že je to samostatný celek, jenž jako velká hruda se přehodí z místa na místo, nýbrž bouře je přetvorba stávajících poměrů vzdušných tichých v poměry bouřlivé. Podobně jako když povstane revoluce na zemi. Buřiči a povstalci nespadnou s nebe, nýbrž z tichých obyvatel stanou se

revolucionáři. Bouře se tvoří ve vzduchu tak, jako vlny na dlouhém provaze. Provaz je natažen a utvoříme-li na jednom konci vlnku, povstane vlnka vedle vlnky, až na druhý konec; ovšem uprostřed třeba by se zastavilo vlnění, kdyby provaz ten na něčem vadil. Tak to činí i bouře.

Když bouře pominula, lze pravděpodobně očekávati, že přijde druhá, beroucí se touže cestou. Tím ještě popis není u konce. Jako je záhadný zjev bouře a vysvětlení jeho jen domněnka, vážená z obdoby neb analogie experimentů, jakéž konají nikoliv ve vzduchu, ale ve válcovité nádobě učenci, tak rovněž je jen hypothese, jak si vysvětlují hlas a výraz bouře, totiž blesk a hrom. Blesk a hrom je výraz neboli projev elektrické síly ve mracích. Jak tato elektrická síla povstává? (Dokončení.)

Nietscheova kritika křesťanství.

Na líc a rub obrací **Filip Jan Konečný.**

(Pokračování.)

Jakkoliv evangelium na kříži »umřelo«, přece nedalo auktorovi spáti, a on v hlavě 20. zabývá se jeho »osudností« znova. Nebýti potupné smrti a zvláště hrozného kříže, »jenž zůstal obecně jen pro *canaille* uchován«, učeníkům ani by nebylo napadlo, aby se ptali: *Kdo to byl? Co to bylo? Proč zrovna takto?* Poněvadž však smrť se stala, a kříž tu stál, rozumuje Nietsche dále, vyskočila otázka o zkáze Krista skrze židy jako blesk před očima učeníkův, kteří od té chvíle viděli v Židech přirozeného Kristova nepřítele a nerozumějíce Ježíši Kristu, pociťovali se v povstání proti pořádku a myslili, že i jejich Mistr byl podobně v »povstání proti pořádku«, než umřel. Toho nemohli ovšem učeníci snésti, a smrť Mistrova volala je k odvetě, a tak dostal se u nich na vrch právě nejvíce neevangelický pocit, *pomsta*, a za ní hned se přihrnuly věčná odplata, soud, trest, říše Boží a podobně, až na konec i z Mistra »udělán byl farisej a bohoslovec«, jenž též židů nenáviděl, s nimi se hádal a jim vyhrožoval. »Zdivočilé uctívání (Pána) těchto z míry úplně vyšlých duší« nesneslo pak ovšem »evangelickou rovnoprávnosť«, že každý je dítkem Božím, jak učil Kristus, nýbrž žádalo, aby Ho přehnaným způsobem *vyvýšili,* což se i stalo, když vyhlásili Jej Synem Božím a tak od sebe a jiných lidí odloučili po příkladě starých Židů, kteří také druhdy z pomsty nad svými nepřátely svého Boha od sebe odtrhli a do výše zdvihli. »Jeden Bůh a jeden Syn Boží — obé vyplodky ressentimentu.« Zde máme tedy *genealogii* křesťanství, jejíž korunou jest vyznání, že *jeden* Bůh a *jeden* Syn Boží jsou »výplodky« špatného pochopení a chorobné pomstychtivosti! Pořád pěknější a nábožnější jeví se Nietscheova praktika. Půjde-li to tak dále, budeme nuceni přestati její »výplodky« i jen opisovati, neřkuli kritisovati.

Když učeníci zbytečně »vyzdvihli« Pána, vynořil prý se před nimi velice absurdní problém, jenž zněl: »Jak mohl *Bůh* [illegible]iti,

aby jeho jediný syn na kříži umřel? Na to našel »porouchaný rozum ... přímo hrozně absurdnou odpověď: Bůh dal svého syna k odpuštění hříchů za *oběť.*« Tím však zničeno rázem celé evangelium. Není prý odpornějšího a barbarštějšího pomyslu nad smyšlénku, že by nevinný po vůli Boží trpěl za vinného. Ani možno vůbec prý to nebylo, poněvadž prý Kristus pojem viny zrušil a »popíral všechnu propasť mezi bohem a člověkem«. Od okamžiku, ve kterém smrť Kristova pojata byla jako *oběť* za hříchy lidstva, vstupuje (dle Nietschea) krok za krokem do typu Vykupitelova učení o soudě, o návratě a hlavně o *z mrtvých vstání*, kterýmž jest celá realita evangelia »eskamotována«, a to ve prospěch stavu *po* smrti. »Nejhůře« počínal si při tom eskamotérství *sv. Pavel*, proto vyčítá mu auktor rabínskou drzosť a *smilstvo* v pojímání logickém. Známá apoštolova věta »Nevstal-li Kristus z mrtvých, marná jest víra naše«, učinila dle auktora »rázem z evangelia opovržení nejhodnější všech nesplnitelných slibů, *nestoudné* učení o osobní nesmrtelnosti.« — Kdo je vlastně zde rabínsky drzým a nestoudným, pan Nietsche, jenž opětně popírá obětní smrť Kristovu za hříchy světa, ač Kristus Pán nesčíslněkráte ji ohlašuje a právě od ní změnu lidstva očekává. — »Až pozdvižen budu, všechno k sobě potáhnu« — anebo sv. Pavel, jenž jen opakuje, co božský Mistr před ním mnohokráte řekl! Kdo jest vlastně nestoudným, pan Nietsche, jenž člověka na stádné zvíře snížil a osobní nesmrtelnosť mu upřev nejbídnější »opici« z něho udělal, anebo sv. Pavel, jenž v člověku obraz Boží spatřoval, hlásal a očišťoval uče, že člověk má nesmrtelnou duši, a že po životě pozemském a časném začíná život věčný, blažený nebo i neblažený, dle toho, jak člověk živ byl? Všichni vzdělaní i nevzdělaní národové od jakživa uznávali tuto pravdu a věřili v život věčný [1]) O Nietscheově báječné neznalosti svědčí výrok, že prý sv. Pavel učil osobní nesmrtelnosti jako »odměně«; pravda jest v tom, že apoštol »odměnu« spatřuje *v blažené* nesmrtelnosti, jak už před ním opět a opět propověděl Kristus. Dopustil-li se tedy kdo »smilstva« v logickém pojímání věci, byl to jen vynálezce této sexuální fráze a mohl si na ni dáti fíkový list, by-li vůbec studu přístupen. »Odměnu« veškerou za tyto »výplodky« přenecháváme bez závisti auktorovi a přejeme mu, aby nějakým »eskamotováním« stal se za své bezměrné blasfemie méně »opovržení nejhodnějším«, což již pro to *zasloužil,* co bídáckého a potupného o smrti Páně z péra vypustil.

Učení o obětné smrti Kristově na kříži zasadilo smrtelnou ránu novému (auktorem však vylhanému) původnímu náběhu křesťanství k buddhistickému hnutí míru, k faktickému a ne pouze slibovanému štěstí lidskému na zemi. Ten rozdíl zůstane prý mezi oběma *dékadenčními* náboženstvími, mezi buddhismem a křesťanstvím, že toto jen slibuje a slibů nedodržuje, kdežto onen slibuje a plní hned a již zde na zemi! Dobře, ale proč právě v zemích buddhismu oddaných tolik časné a mravní bídy? Proč vede buddhismus k nirváně, tedy k zničení? Proč mezi křesťany tolik materiálního blahobytu, pokroku, osvěty a civilisace, že buddhisté proti nám vyhlížejí jako barbaři? Proč mezi

[1]) Pan Nietsche stojí zde sám proti všem věkům a národům. To mu však nic nevadí, aby nevedl své dále a nehanobil každého, jenž se opováží (jako sv. Pavel) jiné mínění vysloviti. Umíněné »děti« bývají nejodpornějšími a poučení nejnepřístupnějšími. Závěr z toho může si zde učiniti velmi snadno každý, a tím také »velikášství« auktorovu budiž na vždy v moudrých hlavách odzvoněno!

křesťany i mezi chudými a nemajetnými tolik podivuhodné spokojenosti a poctivosti, nemají-li z náboženství svého nic než plané sliby? Ó nikoli! Jen *plniti* příkazy křesťanské, a již zde splní se slovo Spasitelovo: »Centuplum accipietis *et* vitam aeternam possidebitis. Stonásobně obdržíte *a* život věčný míti budete.« Není tedy pravda, že křesťanství na mysli má jen život věčný, jelikož božský Mistr mimo to i v časném životě odplatu slibuje hojnou, jak viděti ze slova »stonásobně obdržíte«, jež, jsouc položeno vedle »věčného života«, ukazuje, že odměna ta mimo věčný život již i *zde* na světě se uděluje. A věru okouší opravdový křesťan již zde mnoho dobrého ze slibu Páně: poctivé jméno, dobré svědomí, mnohdy i netajená úcta dobrých lidí bývají mu již zde údělem a posilují mocně jeho naději v odměnu věčnou. Věrnosť, trpělivosť, uctivosť, poslušnosť a stavu přiměřená zachovalosť zdobívají opravdového křesťana ukazujíce, že bral ze »stonásobné« přípovědi Páně již teď. Co udělalo křesťanství pro blahobyt a osvětu všech národů, kteří je přijali a podrželi, vidíme na celé Evropě, zvláště však když ji srovnáme s národy nekřesťanskými, s Turky, pohany a třebas i s vyhlašovanými buddhisty, kteří dle svědectví znalců v každém ohledě, zvláště však v náboženském, sociálním, ethickém a kulturním jsou daleko za evropskými národy (křesťanskými).[2]) Jakým právem odvažuje se tedy Nietsche povídati, že křesťanství svých slibů neplní, a že buddhismus je v té příčině předčí? A jak, není i chorobně přemrštěná kultura a osvěta Nietscheova naposledy také z křesťanských zřídel? Jak se říká však člověku, jenž ze zřídla se občerstviv do něho plije? Nečiní to podobně i pan Nietsche s křesťanstvím? Jaké tedy jméno zasluhuje toto jeho počínání?

Nejvíce zlosti a potupy dostalo se od Nietsche *sv. Pavlu,* jenž zpříma »ztělesňuje protikladný typ« ke Kristu a stává se geniem nenávisti a pomsty. Své nenávisti přinesl prý sv. apoštol *vše* za oběť, především však božského Mistra, jehož přibil na *svůj* kříž, ač z Jeho učení, života, příkladu a vůbec z celého evangelia »nic již neexistovalo, než co pochopil tento penězokazec v nenávisti«. Sv. Pavel prý to byl, jenž z kněžského pudu spáchal zločin na dějinách křesťanství, přeškrtnuv »prostě včerejšek i předvčerejšek křesťanství« a *udělav si dějiny prvního křesťanství.* Ani na tom neměl však dosti a sáhl i na dějiny Israele a přetvořil je na *svou* znova a tak, že všichni proroci mluvili o *jeho* vykupiteli. Za Pavlem šla později církev a falšovala fakta historická i psychologická dále, až na konec z celého Vykupitele nezůstalo nic netknuto a vše bylo znetvořeno k nepoznání. Těžiště celého Kristova života přeložil sv. Pavel *za* život Kristův *a do lži,* když vybájil učení *o z mrtvých vstalém Ježíši,* což jen mohl vybrati z *hallucinací.* Z té příčiny bylo by »opravdu *niaiserií«,* kdyby někdo tohoto dysevangelistu považoval »za počestného«. *Sám svému učení ovšem sv. Pavel nevěřil, ale idioti mu uvěřili,* a apoštol dosáhl tím, co chtěl, — *moci,* a s Pavlem zdvihl se i *kněz,* aby svými pojmy, učeními a symboly »tyranisoval« massy lidové a dělal z nich »stáda«. *Muhamed* vypůjčil si od sv. Pavla učení o soudu a nesmrtelnosti, čímž rovněž velice se provinil, jelikož poskytnul tím příležitosť »ku kněžské tyranii, ke tvoření stád«. Přeložiti

[2]) Věc jest tak patrna, že i Tolstoj přede všemi jím prostudovanými systémy náboženskými křesťanství přednosť dává v ohledu mravním a jen v křesťanství možnosť života nalézá, nikoli však v buddhismu, jejž v té příčině rozhodně inferiorním považuje a odsuzuje.

těžiště života ne *do* života, nýbrž mimo něj, někam na »onen svět«, — jak učinil sv. Pavel a po něm Muhamed — jest vlastně přeložiti život *do nicoty*. »*Veliká lež* (str. 122.) o osobní nesmrtelnosti ničí každý rozum, každou přírodu v *pudu*, — vše, co blahodějné, co je životu prospívající, co je budoucnosť zajišťující *v pudech (!)*« a vzbuzuje již nyní nedůvěru. Kdo se této doktriny drží, doktriny v osobní nesmrtelnosť, nemá smyslu pro život. Dobré a příjemné vyhlašujeť se v ní »pokušením a odchylkou »od pravé cesty«. Jen tichošlápkové a »tříčtvrteční ztřeštěnci« mohou se této sobecké a *nestoudné* nauky přidržovati, za čež zasluhují, aby se jimi co nejvíce opovrhovalo. »A přece děkuje křesťanství tomuto politování hodnému lichocení osobní ješitnosti svá *vítězství*.« Intelligenti se na tu vějičku sice nechytají, ale »všechen vyvrhel a odpadek lidstva« dal se tím přemluviti a stal se křesťanským. *Jed* rozšiřuje (dle auktora) křesťanství, když hlásá *stejná práva* pro všecky, a když ve všech lidech vidí nejen bližní, ale dokonce i dítky Boží. Tím vyhlásilo se křesťanství pro paritu lidstva a začalo smrtelnou válku proti všem distancím (!), mezi člověkem a člověkem, čímž »ukulo si z *ressistimentu* davů svou *hlavní zbraň* proti *nám*, proti všemu vznešenému (!), velkodušnému na zemi, proti našemu štěstí na zemi...« Nesmrtelnosť byla ze všech dosavadních útoků největším a nejzlovolnějším útokem »na *vznešenosť* lidskou«. Křesťanství má na svědomí »aristokratismus smýšlení« mezi lidmi, a tím i *revoluce*, jež takové domýšlivé sebepřeceňování zplozuje. »Křesťanství — tak uzavírá auktor — je povstání všeho *lezoucího* po zemi proti tomu, co má *výši*: evangelium »nízkých« *činí* nízkým...«

Za přiznání, která v tomto odstavci pan Nietsche učinil, jsme mu vděčni, protože nám jimi úlohu naši velice usnadnil. Kdyby byl auktor jen tvrdil, že sv. Pavel dějiny křesťanství zfalšoval, Krista nepochopil a fanatickým se stal; kdyby byl auktor jen tvrdil, že není osobní nesmrtelnosti, ani soudu, ani onoho světa, a že jen dav nemyslící přijímá, co mu církev a kněží nabalamutí, byl by na mnohých stranách dnešních souhlasu došel, poněvadž strany ty (ať již intelligentní nebo neintelligentní) vše rády berou, co je proti nám, a jen proto, že je to proti nám. Pan auktor odvážil se však dále a pronesl několik myšlének, kterými jistě odrazil si strany tyto a zahnal je k nám. Kdo zajisté z moderních lidí přijme za »vyšší pojímání« řeč, která *v rovnosti* lidstva vidí chybu a vyhlašuje ji za »netvorné povstalectví«? Kdo zajisté z moderních lidí bude proto nadávati církvi a křesťanství, že hájily stejného *práva* jednotlivcova, že ho vyhlásily úcty a lásky hodným spolubližním, že v něm spatřily dítě Boží, že neuznaly »vyšších nadčlověků«, že i život věčný *všem* dávaly? Pan Nietsche dopustil se v této kritice podobného kousku jako onen dřevař, jenž vylezl si na větev stromu, a posadiv se na ni, jal se ji pilou rozřezávati, až se odlomila a zároveň se svým »jezdcem« *dolů* zřítila. Nemajíce ani nejmenšího zájmu, abychom auktorovi pomáhali *nahoru*, necháme ho ležeti, kde leží, a půjdeme dále, abychom se brzy dostali ke konci. Tolik jen připomínáme: sv. Pavel, jehož Kristus vyhlásil »nádobou vyvolenou«, mnoho pro Krista pracoval, strádal a trpěl. Pan Nietsche psal však proti Kristu a vzal mu vše, co vzíti mohl — normální člověčenství a také majestátní božství. Sv. Pavel mnoho lidstva Kristu získal a *všecky* získati si umínil; pan Nietsche však svými spisy nezískal Kristu ani jediného nevěrce, ale i mnohého věřícího svými blasfemiemi od Krista

odvrátil a v nevěře utvrdil. Vyvraceti jeho nesmyslných povídaček o sv. Pavlu netřeba, poněvadž samy dávají si na čelo znamení ztřeštěnosti a nepravdy, což konečně i auktor vyciťuje, když mimo sv. Pavla ještě *jiné* »kazitele« původního evangelia hledá. Vyciťuje, že sv. Pavel *všecku* vinu nemá, že evangelia nikterak nevymřela, a že křesťanství dosud zde jest a mocně působí, vrhá se auktor (str. 123 - 127.) ještě jednou na ně, a to s takovou zběsilostí, že jsme jí dosud neviděli rovné. Evangelia jsou mu »neocenitelna«, ale jen jako svědectví *pro korrupci;* proto nelze jich ani dosti opatrně čísti. Evangelium — toť »raffinement *par excellence*«. Bible vůbec nesnese přirovnání, protože je celá zfalšovaná a zfalešněna. Jednu jedinou má »genialitu«, totiž přetvářku do svatosti. Nebýti židovské rasy, nebylo by ani Bible a jejího slavomamu, nebylo by ani křesťanství, v němž dostupuje židovstvo posledního mistrovství, zvláště v umění »svatě lháti«. Křesťan jest »ultima ratio lži«, »je židem ještě jednou . . . a dokonce třikrát . . . Křesťan je pouze žid *svobodomyslnějšího* vyznání.« Litovati prý třeba, že celé lidstvo a největší hlavy jeho (jednoho jediného vyjímaje — byl to Jidáš anebo pan Nietsche —) se daly oklamati. Evangelium platilo za knihu nevinnosti, a to proto, že lidé »neviděli« všech tichošlápkův a posuňkův jeho Křesťanství sice volá: »Nesuďte a nebudete souzeni!« ale při tom jinak smýšlející a věřící posílá prý do pekla; křesťanství neoslavuje Boha, ale své vyznavače; křesťanství dělá z povinnosti ctnosť a činí jen tolik, co zrovna musí. Evangelium nechť se vůbec čte jako *svůdná* kniha, a o křesťanech nechť se ví, že svou morálkou vodí lidstvo za nos. Jaký to domýšlivý a osudný slavomam, když takoví tichošlápkové, malí netvorové a velicí lhářové, — totiž *křesťané*, — opovažují se pro sebe požadovati pojmy bůh, pravda, světlo, duch, láska, moudrosť, život atd. Na vše to nemají docela žádného práva; jsou jen falešnými penězokazi a hloupými idioty, kteří nedovedou chápati, jak mnoho hrubě neevangelického je v evangeliích a nekřesťanského v křesťanství! Kdo prý může příkladem uznati za rozumné a evangelické, co se čte u sv. Marka (9. 12) o trestu, jenž má stihnouti pohoršovatele maličkých, anebo co se čte tamtéž poněkud dříve o přicházejícím království Božím anebo konečně o následování Krista zapíráním sebe samého a nošením kříže svého. A ještě horším a odpornějším je auktorovi učení Pavlovo, přirovnávajíc člověka ku chrámu Božímu a slibujíc mu zasedati v den soudný na soudcovském stolci. Řeč ta rozčiluje auktora tak velice, že vidí ve sv. apoštolu nejen chovance blázince, ale i strašlivého podvodníka! Ze všeho toho prý následuje, »že se učiní dobře, obléknou-li se rukavice, čte-li se nový zákon. Blízkosť tolikě nečistoty, (str. 143.) k tomu téměř nutí.« Auktor nechtěl by obcovati s prvními křesťany, protože jsou mu odpornými »jako polští židé« a že »obojí páchnou nepěkně«. V celém novém zákoně nadarmo pátral aspoň po jediném sympatickém rysu. Nic prý tam není, co by bylo dobré, prosté, dobrotivé a počestné. »Lidskosť zde neučinila ještě svého prvního počátku — pudy čistoty chybí . . . jen špatné pudy jsou v novém zákoně.« Načkoli křesťanští tichošlápkové útočí, všecko je vznešené a vyznamenané. Křesťanství vůbec je tak detrudním, že nikoho »nepokálí«. Kdo má proti sobě křesťany, zvláště *první* křesťany, ať si to pokládá za česť. Morálka a každičké o ní slovo v ústech křesťana je *lež;* každý čin je pudová falešnosť. Všecky hodnoty a cíle křesťanské jsou škodlivy; jen co křesťané nenávidí, má hodnotu. Nejopovrženějším

ze všeho je *kněžský křesťan*, neboť představuje *criterium* ničemnosti. V celém novém zákoně vyskýtá se jedna jediná úcty hodná postava, totiž vladař Pilát, jemuž je lhostejno, bude-li »o žida více či méně«. Posměch, jímž Pilát odbýval *pravdu*, je auktorovi »vznešeným, a obohatil nový zákon jediným slovem, jež má hodnotu — jež jest kritikou« a zároveň zničením nového zákona. »Nerozděluje nás — vyznává Nietsche na str. 144. — že nenalézáme nijakého boha, ani v dějinách, ani v přírodě, ani za přírodou, nýbrž, že co bylo ctěno jako bůh, pociťujeme ne jako božské, ale jako politování hodné, jako absurdné, jako škodlivé, nejen jako omyl, nýbrž jako *zločin na životě . . . Popíráme boha jako boha . . . Kdyby nám byl tento bůh křesťanů dokázán, znali bychom ještě méně věřiti v něho.*« Každý filolog a lékař je *antikristem*, poněvadž jako filolog hledí *za* »svaté knihy«, jako lékař *za* fysiologickou zchátralosť typického křesťana. Lékař dí »nevyléčitelno«, filolog »podvod«. Křesťanství jest principielně odpůcem vědy, poněvadž ví, že, jakmile stanou se lidé vědoucími, stanou se též bohorovnými, a »bohům i kněžím bude ihned konec.« Všelijak snažil se starý Bůh a kněz lidstvo od vědy odvrátit a »emancipovat«, ale nic nepomohlo, — lidstvo šlo přesně, a teď nezbývá než poslední, totiž starého Boha »utopit«. Co se stane s knězem? Nebudiž ani utopen, ale jinak zničen; jinak a hanebněji i potupněji než »starý Bůh«. Kněz to totiž byl, jenž *spáchal na lidstvu největší zločin* vymysliv hřích, milosť, trest, odpuštění vykoupení a smíření, čímž vědu, kulturu a povznešení člověka učinil nemožným. Kněz *potřebuje* hříchu, protože jím lidstvu *vládne*. To je nejhroznější a nejzbabělejší attentát na lidstvo, attentát kněžský a parasitský, — je to »vampyrismus bledých podzimních krvessáčů«. Pryč proto s Bohem, pryč s knězem, pryč s biblí, pryč s křesťanstvím, pryč s věrou v nesmrtelnosť, pryč s oním světem, pryč se hříchem, pryč se vším, co je znamenáno nervovými epidemiemi. — »Nikomu není volno — rozkazuje Nietsche 148 — státi se křesťanem: člověk nemůže býti ku křesťanství »obrácen«, ale musí býti k tomu dosti »nemocen«. Křesťanství bylo doposud »největším neštěstím lidstva«, křesťanstvím zahynulo *vznešenější* smýšlení lidstva (na str. 149.). Proto »*my ostatní*, kteří máme odvahu ke zdraví těla a též k opovržení (křesťany)«, my ani nemůžeme křesťanstvím, jak náleží, opovrhovati — jest příliš *pod* námi. Či máme se zabývati lidmi, kteří nechtějí se zbaviti »pověry o duších?« Kteří z nedostatečné výživy učinili si »zásluhu«, kteří ve svém zdraví vidí nepřítele, ďábla, pokušení? Kteří blbě si namluvili, že »možno vzdechlině těla nositi dokonalou duši«? Kteří bledou choroblivostí vytvořili si novou bytosť, »svatosť« totiž, jež jest »pouze řada symptomů zchudlého, enervovaného, nevyléčitelně zkaženého těla,« kteří jen výtržkovými a odpadkovými massami lidovými hledí se domoci moci a zničiti vše blaho? Ne, my vyšší lidé — nadčlověci — my jimi ani opovrhovati nemůžeme, abychom si nezadali. Křesťanský Bůh umřel na kříži; »my všichni visíme na kříži, tedy jsme *my božskými . . . My jedině jsme božskými.*«

Užaslý čtenář táže se asi, kde jsme a co se s námi stalo, když jsme tyto nadávky, urážky, blasfemie a zuřivosti registrovali. Nestalo se nám nic, protože jsme si při tom počínali jako kdysi zvěčnělý prelát Dr. *Brunner*, když předvolán k velikému pánovi, musil tři čtvrti hodiny poslouchati hrozby a nadávky, kterými ho milostpán častoval. Dr. Brunner stál totiž u okna a popískávaje si Radeckého pochod, bubnoval prsty na sklo, až úředníci z vedlejšího pokoje vybíhali se podívat, co se v předpokoji

děje. Když opět jeden takový premovaný »lokaj« vyběhl, obrátil se k němu nadávač a ukazuje potupně na Brunnera, pravil: S tím človíčkem nelze rozumně mluvit. — »Jen to zkuste a uvidíte, jak vám jazyk zdřevění,« odbyl ho Brunner. »Dokavad však jako bába na trhu nadáváte, pokračoval, »nezabývám se vámi, i když zde před vámi musím státi a vaše láteření poslouchati.« — Podobně i my si vedeme, opisujíce injurie a nadávky Nietscheovy jen proto, že je opisovati musíme, má-li *v jeho* rámci vyniknouti podaný obraz. Zatím tedy, co péro touto nemilou prací se zabývá, dlí duch náš zkoumavě u těch, kteří nestydí se u nás v Čechách s drzým čelem veřejnosti podávati tuto rouhavou německou bláznivou a nadutou bezhlavosť jako něco zvláště moderního a mladistvého snažení hodného! Neúprosně vtírá se nám zde otázka: Co tím mladí pánové, umělci a talentové dosáhnou? Což nevidí, že takovou stravou šlechetné a intelligentní duše se nenasycují? Což necítí, že je zde všude plno chorobné fantasie, zlostné nenávisti a přemrštěné chtivosti po zvláštnostech v absurditách? Kdyby mladí páni umělci a talentové chtěli slyšeti upřímné slovo, slovo odpovídající nejlepšímu přesvědčení a svědomí, řekli bychom jim: Touto cestou nikdy nedojdete žádaného cíle, abyste totiž pronikli na veřejnosť, upozornili na sebe a uplatnili své talenty (skutečné nebo jen zdánlivé), touto cestou toho nikdy nedosáhnete, poněvadž soudné obecenstvo žádá víc než jen honbu po nemožnostech a zvláštnostech, v nichž váš nešťastný mistr v této práci tak smutně se proslavil. Pošpiniti a směšným učiniti vše, co v náboženství a mravnosti lidstvo má od věků křesťanských posvátného, a nepostaviti místo toho nic kloudného, lepšího, ba ani ne takového, jakým bylo právě zdeptané a zavržené učení »starokřesťanské«, neprozrazuje intelligentního ducha ani praktického smyslu, ani nemluvě o jemném taktu, něžném srdci a poctivé snaze po pravdě a dobru. Že však tato a jen tato odporná signatura Nietscheovu kritiku křesťanství charakterisuje, nebude nám po předchozích dokladech nikdo upírati, zvláště však ne páni umělci a talentové, kteří právě *v tomto* charakterisujícím znamení své quale et quantum čili všecko spatřují a právě touto bořivou Nietscheovou signaturou *svou zvláštnosť* u nás v Čechách dokumentovati chtějí. Kdyby věc, o niž jde, nebyla tak vážná, řekli bychom, že v počínání mladých pánů — a tím bychom je i omlouvali, — spatřovati sluší »chlapecký kousek«; ale tak nelze nám toho učiniti, zvláště když páni umělci a talentové náramně tváří se vážně a dělají, jakoby moderní vědu a umění byli snědli velikou lžicí. Tu třeba se domnívati, že jejich láska k Nietscheově kritice křesťanství má jinou příčinu než »chlapecký kousek«. Proto se jich tážeme: Jak se příčina ta jmenuje poctivým a pravým jménem? Či nesmí si veřejnosť dovoliti tuto otázku? Kdo se však na veřejnosť takovým způsobem tlačí, jak u nás páni umělci a talentové z »Moderní Revue«, musí si dát něco také líbiti, aby poznali, jak chutnají políčky, které dává štědrou rukou celé křesťanské minulosti a přítomnosti, bije každého do »hloupé« tváře, jenž se přidržuje názorů, s kterými buď celé lidstvo vůbec aneb aspoň křesťanské lidstvo (vyjímaje ovšem pana Nietsche) rádo a trvale souhlasilo. Vynadati jiným »žráčů, parasitů, blbů, falešníků« atd, a nechtíti za to snésti ani upozornění, že je to neslušno, na to ani nietscheovina v Čechách nemá dosud práva.

(Dokončení.)

Dva důležité dobročinné spolky.

I.

Spolek svaté Marie Anežky pro dobrovolnou péči o chudé v království Českém.

Výroční zpráva za rok 1898. Čtenářům »Vlasti« jest tento spolek dobře znám. Je to ženské odvětví spolku sv. Vincence z Paula a spravuje se týmž duchem a těmi zásadami jako odbor mužský. Předsedkyní spolku jest Matylda kněžna Windisch-Graetzová, ředitelem kanovník Josef Kuchynka. Spolek měl celkem 162 činných členů, 999 přispívajících a 470 dobrodinců. Tito darovali 3005 zl. 50 kr. Mimo všeobecnou péči o celý spolek a jeho konference věnovala Ústřední rada na sirotky Šretlerovy 210 zl., na sirotka Doležalovu 72 zl., na sirotka Špačka 45 zl. a chudé u svatého Jiljí 30 zl. Spolek má v Praze a v předměstích 8 odborů či konferencí, a na venkově jsou konference v Manetíně, v Č. Budějovicích, v Litoměřicích, na Smečně, v Křimicích, v Plané a v Příbrami. Presidentka spolku navštívila během roku z venkovských konferencí Budějovickou, Litoměřickou, Smečenskou, Planskou a Příbramskou a nalezla všude vzorné řízení a patrnou horlivosť mezi členy, v Praze pak a v předměstích navštěvovala pilně různé konference a obcházela také obydlí chudých ošetřovanců, je těšila, k dobrému povzbuzovala a hmotně obdarovala. Také na venku konferenční ošetřovance v bytech jejich vyhledávala.

Pražské i venkovské konference dávaly chudým známky na potraviny, maso, poskytovaly ošetřovancům mléko, lůj, kávu, sušené švestky, uhlí, vánočky, mazance a různé druhy prádla a šatstva. Některé konference zřídily pro chudé štědré vánoční stromky, jiné si zřídily pokladny lékární, pokladny chlebové a získaly lékaře, jenž zdarma léčí konferenční ošetřovance. Příspěvky na pohřeb, na činži, v nemoci polévku, obědy nebo peněžité podpory jsou obyčejným zjevem dámských konferencí. Konference v Č. Budějovicích mimo obvyklou činnosť dala donésti do bytů chudiny za rok 1400 obědů a najala k té práci chudou služku. Jádro konferencí hlavně pražských a některých venkovských tvoří dámy české šlechty, k nim se pojí v ušlechtilém závodění paní a dívky z občanského stavu. Zvěčnělý kardinál Fr. de Paula hrabě Schoenborn navštívil v Praze valnou hromadu spolkovou a Jeho Excellencí ndp. Dr. Martin Říha, biskup, navštěvuje ochotně valné schůze v Č. Budějovicích. Toť jest tak jen několik slov vzatých z výroční zprávy spolku sv. Marie Anežky. Čtoucího jímá radosť, že jest v Čechách tolik dobročinných paní a dívek, a kdo jako starý bývalý Vincencián dovede ve zprávě čísti mezi řádky a zná význam a cenu vykonané práce, žasne nad pílí a obětivostí českých paní a dívek. Spolek ošetřoval 924 osoby a vydal pro ně 16.657 zl. 71 kr. Ale jedna věc nás při tomto spolku zaráží, a ta jest, že se málo v Čechách rozšiřuje. Spolek sv. Marie Anežky neužívá ku své propagandě tisku, jest neznám a proto vývoj jeho neodpovídá intencím stanov. Je to spolek pro celé Čechy, ale má pouze 15 odborů, kdežto spolek mužský jich má přes 50. I radíme: užívejte ke své propagandě tisku a každý kat. list vám ochotně poslouží.

II.

Výroční zpráva spolku sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém za r. 1898.

V úvodě čteme: »Tlucte a bude vám otevřeno,« praví se v Písmě sv., »a proste a bude vám dáno.« S tímto heslem předkládáme letos veřejnosti zprávu o naší činnosti, neboť »tlouci« a »prositi« chceme! »Tlouci« na dobré srdce všech lidumilů, aby se otevřelo těm stísněným a strádajícím, jež ošetřujeme, a »prositi« chceme snažně a úpěnlivě všech svých přátel a příznivců, aby neopouštěli nás a našich podniků a přispěli nám radou i pomocí. Neboť hrozná jest bída naší doby, a naše síla by ochabla, kdybychom nebyli úsilovněji než dosud podporováni. Nad jiné důležitý moment naší snahy jest, pomáhati nuznému nejen materielně, nýbrž i posilou duševní mu přispěti, jej těšiti, povzbuzovati a tak na cestu víry a ctnosti přivésti.«

A spolek sv. Vincence v Čechách toho v plné míře zasluhuje. K 53 konferencím čili odborům přibyly r. 1898. dvě nové: ve Slaném a v Častolovicích. Dům Vincentina v Bubnech byl prodán a spolek koupil za Strahovskou branou realitu zvanou »Pötinka« za 35.000 zl., kdež budou choří starci a stařeny umístěni. Realita tato sestává ze dvou domů a veliké zahrady. Vincentinum má zvláštní správní komité, vede si své účty a vykonává pro své účely zvláštní agitaci.

Z besídek ve spolku zařízených zůstala jedna, na Hradčanech, a působí horlivě, každou neděli na 30 chlapců zaměstnávajíc a k dobrému nabádajíc.

Konference sv. Františka Regis, při spolku zařízená, napravila v minulém roce 143 konkubináty a dala legitimovati 162 nemanželských dětí.

Chudinské kuchyně působily v Karlíně a na Smíchově, a polévkový ústav ve Vršovicích. Karlínská kuchyně rozdala r. 1898. 30.647 porcí za 730 zl. 76 kr., Smíchovská 15.644 obědů, Vršovický polévkový ústav rozdal 2.474 porcí polévek a chleba a prodal 3.688 porcí za náhradu 2 krejcarů. Chudé školní mládeži uděluje obědy konference v Pouchově, studujícím konference v Táboře. Konference ve Chlenech rozdává školní mládeži poukázky na chléb a osm paní a dívek šije tam pro chudé dívky bezplatně oděv. Z krejcarového fondu při konferenci Žižkovské dostávají chudí sirotci týdně po 1 bochníku chleba, pokud zásoba stačí. Konference v Dolní Dobrouči zřídila chudobinec sv. Vincence, kamž přijaty byly 4 rodiny. Táž konference vystrojila o Vánocích školním dítkám bohatý vánoční stromek. V konferenci u sv. Jindřicha v Praze myje hl. farář na Zelený čtvrtek 13 starcům nohy, potom jsou tito starci pohostěni a penězi obdarováni. V Teplicích-Šenavě jsou dvě konference se zvláštní správní radou, kterážto pečuje o asyl pro chudé. Rovněž i Liberec má dvě konference a tyto zřídily Vincentinum. V I. oddělení Vincentina jest dětská útulna, která roku 1898. přechovávala 60 chlapců a 27 děvčat, v II. oddělení jest útulna studentská, která poskytla r. 1898. za malou náhradu 19 studujícím přístřeší, snídaně a večeře a většině z nich i obědy.

Obyčejná, pravidelná činnosť konferencí spočívá v tom, že udělují chudým poukázky na potraviny, chléb a maso, že jim dávají oděv, pečivo, příspěvky na činži, na pohřeb, že zjednávají sirotkům místa,

půjčují ošetřovancům knihy, rozšiřují mezi nimi dobrý tisk — zkrátka: že se starají o jejich nejen tělesné, ale i duševní blaho. Probíraje se zprávou výroční pozoruji s potěšením, že v konferencích pracují čím dále tím více intelligentní a zámožní laikové všech stavů a oborů. Ve spolku sv. Vincence jsou zastoupeny v činné práci všecky stavy, od hraběte až k nádenníku, a cena všech jest stejná, ale hledíc k chudině jest to s výhodou, když má každá konference aspoň dva, tři členy, jejichž vlivem získají se různí dobrodinci a příznivci pro účely spolkové. A to faktum ve výroční zprávě pozoruji, a to jest znamenitý pokrok.

Spolek sv. Vincence z Paula — 53 konferencí a Ústřední rada — měl roku 1898. 591 činných členů, 5.378 dobrodinců; ošetřoval 2.250 chudých a rozdal jim 58.537 zl. 59$^1/_2$ kr. Spolek působí v Čechách 22 let a jeho předsedou a duší jest Karel Ervín hrabě Nostic. Vedle hraběte Nostice má ohromné zásluhy o jeho rozvoj Jos. Všetečka, c. a k. voj. kurát v invalidovně u Karlína. *Tom. Škrdle.*

APOLOGETICKÉ ROZHLEDY
po nové naučné a vědecké literatuře české.

Zajímavou četbu poučnou podávají **»Cesty světem«** od **E. St. Vráze.** Neunavný tento cestovatel a sběratel přírodnin nemá sice příliš stkvělých vloh vypravovatelských, nicméně vypravuje o příhodách svých celkem velmi obratně. V sešitech dosud vyšlých (1.—15.) líčí Vráz cestu svou **»Na příč rovníkovou Amerikou«.** Poněkud rušivě působí na čtenáře dlouhé doslovné citování Alexandra Humboldta, jenž před více než 70 lety týmiž krajinami cestoval, ačkoliv ovšem výňatky těmi Vráz ukázati chtěl kontrast mezi »jindy« a »nyní«, jehož velikosť ovšem tím účinněji se jeví. Zcela odpadnouti mohly obrázky a mapky z cizích cestopisů přejaté. Sympathie čtenářstva získává sobě cestovatel náš pevností svého charakteru a čistotou mravův, nedávaje svésti se k prostopášnostem, ani tam, kde příležitosť k nim se mu takřka vtírá. Pohříchu nenaznačuje hrdina náš ani slůvkem, že by tato jeho mravní síla vyplývala z přesvědčení náboženského. Pessimistický názor Vrázův o mravní zkaženosti národů »kulturních« vysvitá ze mnohých parallel, jež se zálibou činí mezi divochy a bělochy. Naproti tomu však zase vyvrací zakořeněné názory z doby Rousseauovy, jako by člověk na prvotném stupni vývoje, superkulturou nezkažený, tak zvaný člověk přírodní, byl šťastným a dobrým. »Nižšími vášněmi živený,« tak píše Vráz na str. 31. — »apathický duch divocha a fysické přizpůsobování se těla minimalním požadavkům životním v okolí, které jednotlivce snadno uživí, jsou ovšem podmínkou snadné a spokojené existence. Ale ze všech vášní, co jich kdy v srdci lidském zabouřilo, jiskra třeba nepatrná doutná v každém divochu; pozorujeme-li jej bedlivě lupou, překvapeni potkáváme se uprostřed nahých těch lidiček se starými známými, kteří zcela dobře se svými špatnými nebo dobrými vlastnostmi procházeti by se mohli po dláždění našich ulic nebo mezi hrudami venkovských polí...« O ukrutenství »člověka přírodního« píše s povzdechem (str. 219): »Hrůzo, šestnácte let světem, a nikdy neviděl jsem, aby »dobré« dítě přírodní, divoch, dorazil postřelené ptáče, nebo mdlého, jemu ne nebezpečného ssavce!« A vyličiv surovosť mravů divokého syna pralesa tropického, s důrazem připomíná: »Komu protiví se nějak naše ethika, náš stud, kousek té šalby a poesie, v níž halíme všeliké to bláto lidského žití, zákonů přírodních, a on deklamuje o úplném navrácení se k životu lidí tak zvaných přírodních: ten zajisté vyléčen byl by brzo krátkým pobytem mezi divochy rázu guahibského!« (str. 262.) Smutným dojmem působí žalostný úpadek křesťanství, jež přičiněním misionářů v krajinách těch ještě za dob Humboldtových tak zdárně vzkvétalo. Nyní však dle zpráv Vrázových není daleko široko stanic misionářských a svatyňky druhdy zbudované úplně jsou nyní opuštěny. Úžasná jest náboženská nevědomosť oněch

obyvatelů tamějších, kteří sice za křesťany se prohlašují, ale z křesťanské náuky pramálo podrželi. Zvolání »Con Dios y la Virgen!« (t. j. »s Bohem a s Pannou Marií«), obvyklé zahájení každé plavby na Orinoku, nazývá Vráz »posledními zůstatky náuky křesťanské!« (Str. 114.) O obyvatelích naypurských píše náš cestovatel: »Ni jeden z nich neumí odříkati otčenáš, nezná hlavního podkladu víry křesťanské, nazývá však sám sebe křesťanem . . .« (str. 284). Téměř neuvěřitelně zní Vrázovy zprávy o nynějším stavu křesťanství ve vesnici Yavitě. Slyšmež jen!: »Po více než 70 letech, co Humboldt poznal Yavitu, tato zmenšila se sice, obyvatelstva ubylo, ale podstatně se lid nikterak nezměnil, až na své bývalé »křesťanství«, z něhož vytvořil si podivnou slátaninu pohanství se zevními formami kultu katolického . . . Ukázán mi starý španělský zvon a kostel sám, jehož oltářík z doby ještě misionářů měl několik soch svatých prachem a ztrouchnivěním zašlých, na které Indiani — jako v lese démonům činí — navěsili všeliké hadříky. Družina nás doprovázející, ozbrojená velkými řehtačkami z prkének, lomozíc jimi, obcházela »chrám«. Dva dny později »el dia de Viérnes Santo« — Velký Pátek, Indiani točili řehtačkami od časného rána, takže i největší skeptik musí z hluku toho nabyti přesvědčení o jejich velké zbožnosti. Když ale těch, kteří španělsky mluvili — a těch byla dobrá čtvrtina — jsem se ptal, proč tak činí, jakého že významu jest dnešní den, kdy zvony hlaholiti nesmějí, pro křesťany, pohlédli na mne tupě a řkouce: »Pan Ježíš Kristus zemřel« — »Señor Jesucristo murrió«, vyčerpali tím celou studnici svých křesťanských vědomostí. Potom ukázali mi kus dřeva křížem svázaného, pokrytého kusem modré laciné látky, to že prý el Jesucristo, zítra že až vstane, bude fiesta (slavnosť). Když nejučenějšího — aspoň sám si tak říkal — náčelníka samého jsem se zeptal, kdo byl Ježíš, zvedl zbožně oči k nebi a řekl: »Bůh bílých!« »A proč jej zbožňujete?« tázal jsem se. »Aby nám dal hodné pryže, peněz a mnoho fiestas.« »A nic více?« znovu táži se. »Abychom přišli do nebe,« řekl mi a bylo patrno, jak ho má examinace netěší. »A co bude v nebi? Kudy tam, a co tam bude?« »Óh,« pravil, »pane tam se budeme míti dobře, jídla, pití a — — bude stále dost a dost.« . . . Více než Boha křesťanství Yavitanci uctívají zlé démony . . . Dne 1. dubna, tedy na Bílou sobotu, časně z rána probudil mne pekelný lomoz a hlučná střelba: Indiani slavili již časně z rána z mrtvých vstání »Jesucrista«, a do večera byla jich většina zpita kořalkou. Dopoledne přišla deputace ke mně, bych s nimi do kostela šel sloužit mši »la misa« a nedali si vymluviti, že nejsem k tomu nikterak oprávněn, aniž že hráti chci komedii, jako jakýsi míšenec laik, z Bolivaru, sem kdysi uprchlý, který za peníze křtil tu, ženil a jus primae noctis (!) vykonával, odvolávaje se na své posvátné poslání, k největší spokojenosti domorodců. Vnitřek kostela, vlastně největší chýše, byly plesnivé stěny uplácané hlíny, podlaha, jak ji příroda sama utvořila, jen že udupaná, a v jednom rohu stály zbytky oltáříku. Na stěnu kostelíka onen míšenec similikněz nalepil výstřižky ze španělských illustrovaných časopisů (!) (Str. 335—338). Ubozí »křesťané« Yavitanští! Kdy opět ujme se jich ruka horlivých misionářův?

O misionářích katolických vyslovuje se Vráz až na malou výjimku vždy s uznáním, ač lituje »těch lidí, kteří vlasť svou, slunné ale zdravé Španělsko vyměnili, za utopiemi jdouce, za katechisaci Indiánů« (str. 232). Není vhodné toto slůvko »utopie« na tomto místě! Jestliže nyní skrovné toliko pozůstatky zanechala činnosť obětavých těch mužův v poříčí Orinockém — kdož posouditi může, jak mnoho úspěchův docílili misionáři v pokoleních již vymřelých? Pravili jsme, že Vráz vyslovuje se o misionářích s uznáním až na malou výjimku. Nuže, v čem záleží výjimka ta? V osadě San Juan Nepomuceno de los Atures založili před více nežli sto lety pod záštitou sv. Jana Nep. Jesuité misionářskou stanici. A o jejich činnosti píše Vráz na str. 171—172 doslova takto: Dílo jejich nemělo dlouhého trvání. Humboldt a jiní velmi nepříznivě vyslovují se o činnosti španělských misionářů tohoto řádu, kdežto o působení řádů jiných týž autor, třeba byl protestantem, měl názory lepší. Cestopis můj dalek jest tendencí jakýchkoli směrů, vždy mnou poznané pravdy přísně se přidržuje. Španělských Jesuitů vojáci svým pánům loupili »duše« divochů nepovolných a tyto jako otroky přiváděli do misijních stanic, by tu na křesťanství byli obráceni (viz Humboldtův Cestopis i jiné autory). Avšak němečtí a čeští Jesuité, jako proslavený Čáslavan Jindřich Richter, Moravan Samuel Fritz v XVII. století, nadšenci pro dobro, přátelé a ochranci Indiánů, obětovali svůj život v Brasilii, Perú a i mezi Indiány došli pověsti světců.« Ačkoliv, jak patrno, Vráz z valné části sám výtce své řádu Jesuitskému činěné

břitkosť odnímá, přece ani ta část hořkosti, jež ve slovech těch ještě zbývá, nesrovnává se s pravdou. Zmiňujeť se Humboldt v různých svých spisech namnoze velmi pochvalně o misionářské činnosti Jesuitův, a to zejména o působení jejich v Atures, jakož obšírně dovozuje Bernhard Duhr S. J. ve spise Jesuiten-Fabeln (2. vyd.) na str. 644 a násl., kamž laskavého čtenáře odkazujeme Jinak mluví Vráz o »hrstce sebeobětavých mnichův španělských vyznamenávajících se odvahou a sebezapřením dob prvních apoštolů křesťanství« (str. 34), o misionářích mnohdy neprávem osočovaných, kteří kdysi bděli nad kázní a chránili domorodce proti vydírání« (str. 296.) a p.

Laskavý čtenář všiml si již nepochybně s potěšením, že jedno místo na pobřeží Orinockém nese jméno slavného našeho patrona — San Juan Nepomuceno de los Atures. Tím více bude jej asi zajímati, že Vráz nalezl ještě pozůstatek úcty Svatojanské v dalných oněch krajinách, a to ve zmíněné právě vesničce, která má jméno po našem sv. patronu. »Indian Andrés« — tak píše náš cestovatel — »ukázal mi vzácnosť aturskou, patrona, sošku od misionářů ještě pocházející, která v jednom z opuštěných »ranch« měla jakýsi výklenek. Špinavá, umouněná soška velikosti asi tří stop, pošramocená a bez brady, nemohla býti obrazem jiného, nežli aturského patrona, sv. Jana Nepom.; poznalť jsem tak dle železného kruhu kolem hlavy, na němž patrny byly hřeby pět počtem, kdysi hvězdy držící. Podivuhodné setkání se dvou krajanů! Dvanáct set km. rovné čáry od pobřeží a ve vnitrozemí divočin Jižní Ameriky! Uprostřed pralesů! Něco tesknoty vkradlo se mi v srdce, touha po březích Vltavy!« (Str. 188.)

Dojemná jest vzpomínka na Štědrý den, jež, jak známo, i v cestopise svobodomyslného jinak Č. Paclta tak silně zaznívá. Vráz píše: »Štědrý den! Při rozdílu zeměp. délky více než šestihodinném vzpomněl jsem, když dnešního rána jsem vstával, že na východě, na severu statisíce stromků vánočních pohaslo, v hlavičkách dětí předly se krásné sny, staří při punši vzpomínali svého mládí! Zde, daleko v pustinách pralesů jihoamerických, touže dobou já plavil se k neurčitému cíli, churav, uprostřed jasu tropického slunce a po nekonečné stuze žlutošedivé vody! Štědrý večer! Za 13 let cest svých jen dva ty svátky strávil jsem mezi lidem, jemuž význam toho dne byl povědom. Den, jenž poutníku v cizině nejdelším se zdá...«

Jak viděti, poskytuje cestopis Vrázův křesťanskému čtenáři nejednu stránku, kterouž s prospěchem čísti může, ač ovšem zase nejedno místo v něm nehodí se za četbu nedospělé mládeži. *Dr. X. Y.*

UMĚNÍ VÝTVARNÉ.

Šedesátá výroční výstava krasoumné jednoty pro Čechy v Praze r. 1899. (Pokrač.) Mysticismus proslulého Pražského rodáka Gabriela Maxe jest s dostatek znám, a neméně jest známo, že tento jeho mysticismus není pohříchu vždy ryzí a zdravý. Jeho kresba »Prevorstská věštkyně« a olejová studie dívčí hlavy (»Florence«) nejsou ostatně nikterak význačnými doklady jeho umění. Původností invence nevyniká jinak dobrý obraz L. Maxové Ehrlerové »Strážný anděl děvčat«: opuštěnou dívku v bolestných rozpacích na cestě stojící těší anděl, jehož bílý duchovitý zjev s postavou dívčinou účinně kontrastruje. V šlepějích Maxových kráčí Pavel Hoecker svým obrazem »Rány Kristovy«. Jeptiška v posvátné extasi, hlavu majíc skloněnu a oči zavřené, přijímá zářná stigmata na dlaně roztažených rukou i na bosé nohy... Tklivá poesie asketického odříkání ovane nás z obrazu Hermíny Lindnerové »V dýmu kadidla«: před oltáříkem, na němž bělostná lilie stojí a rudá lampička září, spatřujeme v pozadí tvář jeptiščinu. Jemný pel nevinnosti, jenž rozestřen bývá na tvářích dívek naplněných opravdovým citem náboženským, dovedně zachytila Helena Buchmannová na obrazech svých »Pařížské biřmovanky« a »Po biřmování«. Malebné a dojemné církevní průvody vábí dosud nejednoho malíře k pokusu, aby štětcem svým je zachytil. Mistrem v tom oboru jest Španěl Josef Benliure y Gil, jehož »Procesí o Božím Těle v basilice sv. Františka z Assissi« osvědčuje poznovu veškery přednosti bohatého jeho talentu. Rozlehlým, arkádovým loubím obklopeným nádvořím klášterním, jehož pozadí tvoří velikolepá basilika, ubírá se zvolna v kruhu posvátný průvod,

v němž běl rochett závodí s pestrostí vyšívaných mešních rouch a s leskem zlata, a jehož střed tvoří kněz nesoucí Boží Tělo v monstranci pod baldachýnem, před nímž vznáší se dým kadidla, zahaluje lehkou mlhou část průvodu jasem slunečním oblitého. — Náladu pohřbu jeptiščina, při němž není sice srdceryvných nářků příbuzných, nýbrž vážný smutek vérou v lepší život posmrtný mírněný, ztlumočil dovedně Mnichovan Heřman Koch na rozměrném obraze nazvaném »Pohřeb jeptišky na ostrově Frauenchiemsee«. Čtyry řeholnice zvedají právě s már prostičkou rakev, aby uložili ji do hrobu, nad nímž stařičký kněz samojediný stojí. V pozadí stojí zástup řeholnic se svícemi v rukou; a jakožto důkaz tklivé účasti vidíme ze dveří klášterních vystupovati stařičkou řeholnici, která o hůl se opírajíc a podporována jsouc mladší jeptiškou, přes stáří a nedužívosť svou doprovází družku svoji ke hrobu... Utěšené zátiší klášterní předvádí nám Ferdinand Kruis; jest to nádvoří cele naplněné květinami v plném rozkvětu; v paprsky sluneční stopená květena naplňuje tichý koutek klášterní milým úsměvem. — Obrazem svým »Procesí z Lobkovic se chystá do Staré Boleslavi« nečiní pilný dilletant-amateur, polní podmaršálek baron Emanuel Salomon z Friedbergů, ovšem ani z daleka nároků na to, aby přiblížil se k výši, na níž na př. Benlliure stojí, nicméně zasluhuje dobře míněná a pilně pracovaná jeho studie aspoň uznání. — Melancholie hřbitovní vane z obrazu Josefa Mandla »Duše«. Jest to smutné zákoutí při zdi hřbitovní, do něhož stromovím a cypřišemi bledý svit šera padá... Prostičké kříže trčí ztrnule vzhůru a uprostřed nich zeje nově vykopaný hrob, nad nímž strašidelně se zvedá mlhovitá, bílá postava — duše...

Z ovzduší hřbitovního, jímž obraz tento nás ovanul, hnutím oka ocitáme se v říši živých, nebo správněji řečeno ocitáme se před neživými sice plátny, jež však olejovými barvami, kterými jsou pokryty, vzbuditi v nás mají illusi osob žijících a nám snad dokonce i osobně známých. Jak těžký to úkol: vystihnouti štětcem nejen věrně rysy lidské tváře, nýbrž i vložiti v ně výraz, ve kterémž zračiti se má takřka duše a povaha osoby zobrazené! Jedním z nejvýtečnějších portraitistů našich jest Vojtěch Hynais (»Podobizna p. J. W.« a podobizna »p. JUdra Podlipného«), jenž úkolu řečenému plnou měrou dovede dostáti a zejména v mistrném traktování pleti nevšední dokonalostí se vyznamenává. — Čestně presentuje se František Šimon podobiznou J. V. Sládka. Basník zamyšlen sedí v houpacím křesle, ruce maje na klíně sepjaté. Pozadí tvoří skříně knihami naplněné. Nejen pro věrnost podoby, nýbrž i pro šikovný arrangement zasluhuje portrait Šimonův chvály. — Nevšední živoucností vyniká podobizna dámy s dvěma dítkami, kterou s pravou uměleckou vervou namaloval August Vlček. — Oba portraity vyšlé ze štětce Adolfa Wiesnera, »Podobizna p. W.« a »Podobizna slč. M. H.« slouží původci svému k nemalé cti, zejména podobizna dámy diváku koketně se uklánějící — co do koloritu velezajímavá to »etude bleue«. — Že Ferdinand Herčík, jenž loni vynikl svojí podobiznou prof. Reinsberka, zdárně pokračuje na dráze nastoupené, o tom svědčí jeho »Podobizna slečny B.« — K portraitům možno zajisté počítati také obraz Fr. Boh. Doubka »Ve snění« — dáma hlavou, pod níž obě ruce podložené má, na opěradle křesla spočívající. Přes některé malé nedostatky nazvati lze práci Doubkovu, jež vkusným provedením svým diváku se zamlouvá, celkem velmi zdařilou. — Jan V. Mrkvička obeslal ze Sofie výstavu naši »Podobiznou hocha«; jest to drobná postavička v sukénkách s buclatou hlavinkou a světlými kadeřavými vlásky, jež stojíc u stolku chystá se něco kresliti. — Dama z vysoké aristokratie české, mladistvá hraběnka Gabriela Orsini-Rosenbergová, pěstuje umění malířské s nevšedním zdarem, jenž svědčí o skutečném jejím talentu. Kromě pěkné portrétní studie starce obracela na sebe pozornosť zdařilá její podobizna představující mladou dámu. — Uspokojivý dojem činí portréty pí Gustavy Hellméssenové, velikých pretensí ovšem nečinící. Výborný jest jemný elegantní pastellový portret »Julča« a neméně zdařilá »Podobizna paní Růženy S.« od slč. Heleny Emingrové. Pastelu užívá k provádění podobizen také Jindřich Jakesch (»Malířka květin«) s patrnou routinou, kdežto K. Šimůnek raději volí k témuž účelu a s nemenším úspěchem barvy akvarelové, jakož na dámské jeho podobizně vidíme. — Z ostatních tužkou nebo pérem zhotovených podobizen zasluhují zmínky práce Olgy Hovorkové (»Podobizna sl. L. G.«) a Josefa Bešty (»Podobizna paní P.«, »Podobizna pana Dra P.«). Z cizích portretistů poutali k sobě pozornosť svými dámskými podobiznami František Lenbach a Artur Ferraris. (Dokončení.) *Dr. A. Podlaha.*

Hlídka národohospodářská.

Dvacátého července t. r. zahájen byl ve Vídni péčí Lvovy společnosti v místnostech katolických tovaryšů v Gumpendorferstr. druhý sociální kurs. Účastníků bylo přes 300. Z řečí tu pronesených zasluhuje řeč prince Aloise Liechtensteina o liberálním hospodářství, abychom obsah její čtenářům »Vlasti« podali. Škoda, že muž ten tak vzdělaný jest v národnostní příčině na bludné cestě a právě zde nedovede pochopiti vznešenosť učení Kristova, které nečiní rozdílu mezi Řekem a barbarem. Princ Liechtenstein pravil asi toto: »Od konce století osmnáctého počíná v hospodářském oboru nová doba v dějinách lidstva, jest to doba technických vynálezů a výrobních převratů. Dosud pohybovala se civilisace všech národů i celé Evropy v kruhu nikoliv do předu rovnou čarou. Počet obyvatelstva a jeho bohatství stoupal a klesal dle času. Výroba všech výrobků dělá se pouze za tím účelem, aby zhotovené výrobky ukojily životní potřeby konsumentů. Veškerá výroba byla výrobou ruční, jen nedokonalé nástroje zde byly po ruce a teprv um a zručnosť dělníka neb řemeslníka vytvořily výrobky. Velikou námahou byl člověk nucen z bohatého lůna matky přírody vydobývati poklady, podobaje se Sisyfovi, který neustále kulil těžký kámen na temeno hory, klesnuv však, přemožen tíhou, nechal svaliti se kámen dolů, a práce započala znova.

Když však koncem předešlého století vyskytly se v přírodovědě nové vynálezy, tu dovedl si člověk měrou netušenou podmaniti síly přírodní. Následkem neustálých pokroků v technice stala se práce lidská lehčí a vydatnější. K tomu musíme přidati, že nynější století jest stoletím míru, že nemáme přes veškeren děsný militarismu zhoubných a dlouhá léta trvajících válek.

Společnosť lidská sama se hrozí vlastních vynálezů a moudře se štítí, aby smrtonosné zbraně nově vynalezené sama sobě nenasadila na život. Dle všeho toho měli bychom souditi a očekávati, že hlavně evropští národové žijí v blahobytu, že dělný lid pracuje míň, za to prací více vydělá, lépe žije, se šatí a dobře ve zdravých bytech bydlí. Ku podivu však vidíme ve skutečnosti pravý opak všeho. Místo zlatého věku nastal dělnickému lidu věk železný. Vidíme zde zvláštní zjev, že lidstvo obrovským chvatem spěje s vynálezy ku předu, že však vynálezy ty massám lidu neprospívají, nýbrž jen několika vyvolencům A zde právě vězíme v nejhlubší zásadě otázky sociální. Dnešní sociální otázka nemá v dějinách lidstva nic sobě podobného.

Když ve starém věku nebo ve středověku otroci nebo poddaný lid úpěl pod krutým nátlakem panstva, vypukly obyčejně za krátko krvavé boje, které se vlekou jako krvavé pásmo celým staro- a středověkem.

Dnes se mají věci zcela jinak. Nespokojenosť širokých mass lidu divně se vyjímá s nahromaděným bohatstvím milionářů a se vším tím pokrokem v průmyslu a technice. Příčinou toho je liberální národní hospodaření. Tento hospodářský systém spočívá hlavně v tom, že naprosto neuznává mravní zásady náuky Kristovy a že ve všem konání lidském, tedy ve výrobě a obchodě řídí se jedinkou zásadou a tou jest: bezohledné sobectví. Toto sobectví ukázalo se hlavně tam, kde silnější mohl zničiti existenci slabšího Kde mi možno něco získati, vydělati a ničeho neztratiti, tam se činím a neptám se, zda jest dovoleno, čestno, poctivo Liberální hospodaření žene své stoupence k odvážlivým spekulacím a bezohlednému vykořisťování nouze bližního. Pravili jsme, že liberální hospodaření počalo hlavně na sklonku předešlého století všude se rozvíjeti. Avšak půda k němu připravována byla již dlouho před tím, a to na sklonku středověku, tedy počátkem 16. století, kdy v Evropě zavedeno opět právní řízení starých Římanů. Římské právo nezná žádných povinností, ono jedná jenom o právech. Právo majetkové dle názoru starých Římanů bylo neobmezené. Každý byl neobmezeným pánem věcí a osob, které mu právem patřily, a jak s nimi nakládal, po tom nesměl se nikdo ptáti. Jestliže měl Říman v majetku osoby, mohl je vyssávati a třeba vražditi, jak mu libo. Nikdo mu v tom překážeti nesměl.

Staořímští milionáři zbohatli hlavně prací otroků a lichvou, kterou bezohledně, veřejně a ve velkém prováděli. Byli to obyčejně senátoři a mocní páni od vlády, zrovna tak, jak se děje dnes. Když tedy na sklonku středověku opět zavedeno právo římské a s ním dovolení k lichvě, objevila se potřeba také kreditu, půjček. Křesťanský názor o majetku, o povinnostech majitelů jmění

o zápovědi lichvy, o poctivosti v životě výrobním a obchodním počal chvatem mizeti. V druhé polovině předešlého století začali angličtí národní hospodáři s Adamem Smithem v čele hlásati zásadu: dejte každému volnosť, ať se živí, ať vydělává, jak chce a jak umí, a uvidíte, jak národ zbohatne. A skutečně slovům těm uvěřeno. Nevázanosť půdy zavedena, rozbity staré cechy, a všechen společenský řád zrušen a vydán na pospas větrům. Lidská práce, výdělek dělníka stal se dnes nejistým a závisí na pouhé náhodě. Dnes není ve výrobě žádné jistoty, žádného pořádku, žádné poctivosti, dnes hraje první úlohu švindl a bursovní spekulace, které rozhodují o cenách. Dnes rozhoduje na několika bursách hrstka židů o ceně zemědělských plodin, o ceně uhlí, železa, kovů, petroleje, cukru, kávy. Všecka dnešní výroba podobá se dnes vinnému lisu, v kterém z lidské práce se vytlačuje všecka šťáva, která teče do sudů židovských milionářů, kdežto pracovním lidem se hodí jen vytlačené zbytky.

Na pohled jest podivné, že liberální názory v politice hynou, že stará liberální strana jest na vymření. Ale kapitál si ví rady, on panuje dále nade všemi národy, on si dovede zaopatřit lidi, kteří ho slepě jsou poslušni a na ulici proň dělají politiku. Dnes slepý musí viděti, že socialní demokracie, červená internacionála jest placenou děvkou židovských milionářů, internacionály zlaté.

My křesťanští sociálové nejsme naprostými protivníky kapitálu, my ho nechceme odstranit, zničit, my ho chceme patřičnými zákony společnosti lidské podrobit, my ho chceme dát pod dohled křesťanského státu a výrobních hospodářských, řemeslných a průmyslových společenstev. Dokud nepřijdou do správ bankovních závodů také rolníci, řemeslníci a průmyslníci menších podniků a nebudou zde spolu rozhodovat o kreditu, dotud budou milionáři dále vládnouti světu«. Celá řeč prince Al. Liechtensteina jest promyšlena, důkladně spracována. Vyniká jadrností myšlének a železnou logikou. Jiné politické strany se podobným řečníkem vykázati nemohou.

Vydání nových spotřebných daní na základě § 14. finančním ministrem Kaizlem vyvolalo na všech stranách hluboký odpor. Finanční ministr potřebuje ročně o 30 milionů zl. více, aby se mohlo vypláceti zvýšené služné státnímu úřednictvu a různá jiná vydání.

Tento systém neustále zvyšovati potravní daně jest velice zhoubný. Stát tím vrhá tíhu daní na nejchudší třídy. Podívejme se, kterak daně potravní rostou.

Daň z lihu vynesla r. 1897:

v Čechách	10,333.169 zl.
na Moravě	4,479.129 »
ve Slezsku	2,433.428 »
v celém Předlitavsku	33,998.784 zl.

R. 1887. vynesla daň z kořalky v celém Předlitavsku jen 8,712.560 zl.

Daň z piva vynesla r. 1897:

v Čechách	14,391.592 zl.
na Moravě	2,928.791 »
ve Slezsku	825.105 »
v celém Předlitavsku	36,282.397 zl.

R. 1887. vynesla daň z piva v celém Předlitavsku 24,726.977 zl. Loňského roku 1898. vynesla daň z piva v Předlitavsku 33,449.000 zl. V Uhrách vynesla pouze 3,301.000 zl. V Německu vynesla daň z piva minulého roku obrovskou sumu 103 miliony korun.

Daň z cukru vynesla r. 1897:

v Čechách	14,652.198 zl.
na Moravě	11,085.599 »
ve Slezsku	1,105.810 »
v celém Předlitavsku	28,955.303 zl.

Finanční ministr v nových potravních daních stížil hlavně cukr, z kterého má se nyní více vyždímat, než dříve.

Jak dlouho asi budou evropské státy podobným způsobem hospodařit? Kdy padne militarism, kdy státní dluhy, kdy hrozné říšské rozpočty? Snad až Evropa bude pustinou. *Rudolf Vrba.*

LITERATURA.

ŠPANĚLSKÁ.

Documentos inéditos para la historia de la Compañía de Jesús. Pod tím názvem počal se loni vydávati měsíčník, v němž uveřejňuje se mnoho dosud neznámých listin, týkajících se počátku, vývoje a změn v Tovaryšstvu Ježíšově. Jsou to věrohodné, původní prameny dějin řádových vůbec a jednotlivých provincií zvláště, ba i jednotlivých domů a kolejí po celém světě od založení řádu. Napsali je očití svědkové pro své současníky. Uveřejňují se v tom jazyce, v němž byly sepsány, hlavně latinsky, kastillsky, italsky, portugalsky a v jiných řečech. Je to dílo spíše pro poučení než pro zábavu. Redaktoři z Tovaryšstva Ježíšova přičiňují pak mnoho poznámek, jež text objasňují, potvrzují aneb opravují, a to latinsky, aby dílo bylo přístupno učencům celého světa. Publikace ta není jen s prospěchem Tovaryšstvu Ježíšovu, nýbrž i pro dějiny církevní i světské; shledáváme se tu s otázkami náboženskými, vědeckými i sociálními. Hlavně ovšem vzata je látka z kolébky řádu — ze Španěl. Každý měsíc vychází jeden svazek o 160 str. v kvartu. Roční předplatné pro Španěly je 25 peset. Dílo setkalo se všude s pochvalou, zvláště německých revuí historických. Adresa pro předplatitele: P. Cecilio Gómez Rodeles, apartado 106, Madrid; aneb: Sr. Administrador de »El Mensajero del Corazón de Jesús«, Bilbao.

Santiago Argüello: **Siluetas literarias.** H. León, Nicaragua, 1898. In 8°, str. 286, s podobiznou spisovatele. Autor mluví o francouzských spisovatelích, jako jsou: Balzac, Hugo, A. de Musset, Gautier, Flaubert, Taine, Daudet, Heredia, Coppée a j., vybíraje z nich nejlepší jejich práce.

J. Martínez Ruiz: **La evolución de la crítica.** Madrid, 1899. V malé osmerce, str. 72; 1 peseta. Autor rozeznává pět druhů kritiky: formalistickou, psychologickou, užitkovou (utilitaria), sociologickou a vědeckou.

A. Noguera: **Música religiosa.** Palma na Mallorce, vydavatel: Amengual y Muntaner, 1899. In 8°, str. 52. »Církevní hudba dostoupila vrcholu lesku svého polyfonisty věku XVI. Od té doby klesala. Dnes se obrozuje,« jest these, kterou autor rozvinuje. Zásady autorovy jsou: 1. církevní hudba má býti vokální, s výlukou všech nástrojů, vyjímajíc varhany; 2. kollektivní; 3. příhodná liturgickému textu; 4. prosebná, t. j. nesmí užívati prostředků rythmických, melodických aneb harmonických mimo ty, které sluší modlitbě.

Juan Quillén y Sotelo: **Novelas cortas.** Madrid. Tiskem Sirotčího asylu Nejsv. Srdce Ježíšova, 1899 In 8°, str. 334. Pět to novelek z Andalusie: Luis Villavieja. — Los jabalíes (divoké svině). — Macandito. — Villena y Zurbarán. Flor-de-granao. — Miguel Ramos Carrión: **Zarzamora**, román.

Básně: Emilio Fernández Vaamonde: **Después del desastre** (= po neštěstí, rozuměj na Kubě). Madrid, 1899. In 8°; 64 str.; 1 pes. Pět básní: A España; Consummatum; Europa; Albión a La agonía de un sîglo, k nimž podnět dala ztráta Západní Indie; předmluvu napsal Ortega Munilla. — F. de Iturribarria, kněz: **Poesías.** San Sebastian, 1899. Básně obsahu náboženského, ale básně pravé, provanuté zármutkem jako dechem říjnovým. Krásné jsou z nich: La torre del templo de Santiago; La sierva de Jesús; La oración del huerto (modlitba zahrady); Una esperanza. Ovšem i vad zde nechybí, jako jsou: četné nesrozumitelné amfibologie, nezvyklé obrazy a významy slov a plýtvání adjektivy. — Quintiliano Saldaña: **Luz** León, 1898. - R. Castells: **Impresiones**, t. j. dojmy ze života autorova, jenž bojoval na Kubě. — María Tixe de Isern: **Lágrimas de una madre.** Sevilla, 1898. Básnířka ztratila prvorozeného sedmnáctiletého syna, a od jeho smrti každého dne napsala znělku. Znělky ovšem jsou různé ceny, ale některé z nich přece zasluhují ocenění. — Miguel Costa, kněz: **Líricas.** Palma na Mallorce 1899. Charakteristické známky poesie Costovy jsou: střídmosť formy a vážnosť myšlénky. Zvláště pororuhodny jsou znělky L'alondra (skřivánek) a Miguel Angel. Nadšené jsou skladby El pino de Formentor; Ruinas; Luz; En las catacumbas de Roma; La Pentecoste. — E. Fernández Granados: **Exóticas.** México, 1898. Výběr z literatury, hlavně vlašské; začíná se

Lamartinem a končí J. Lahorem; jsou tu i některé skladby Leopardiho, Hugona Foscola, Josua Carducciho a Renza Stecchetiho.

Diccionario de la vida práctica. Vydávají Bailly-Baillière a synové. Slovník obsahuje všehochuť: o domácím hospodářství, minerálních vodách, domácím lékařství a lékárnictví, účetnictví, stavbách, movitém jmění, jídlech, hostinách, salonních a léčivých bylinách; o rolnictví, domácích zvířatech, škodlivých živočiších a jejich hubení, zahradnictví, rybářství; o obchodě a průmyslu, zákonodárství, výchově atd.; asi 2000 illustrací. Premie: remontoirky, 30 hodin jdoucí, v ceně 25 peset za doplatek pouze 2·50 pes. Adresa: Sres Bailly-Ballière é hijos, Madrid, plaza de Santa Ana 10.

Nové časopisy: **El Español,** denník. Začal vycházeti loni; redaktorem je právník a literát José Sánchez Guerra. — Lékařský měsíčník: **Revista Valenciana de Ciencias Médicas** Redaktorem je Dr. Faustino Barberá. Měsíčník vychází v sešitech o 32 str. Předplatné pro Španěly 6 peset ročně. Redakce je ve Valencii, calle de Colón, 11. Jakub Hurecký.

DÁNSKÁ.

»Latinskoleliv og Studenterliv i Danmark og Norge i 16. og 17. Aarhundrede.« — **»Praestegaardsliv i Danmark og Norge i 16. og 17. Aarhundrede«** Známý spisovatel, V. Bang, vyličuje v těchto spisech studentský a kazatelský život v Dánsku a Norsku v XVI. a XVII. století. Kdo četl dějiny Německa vdp. preláta Janssena, porozumí lépe dílům Bangovým. Jak neblahý účin měla na veřejný život reformace, o tom máme zde opět znamenité příklady. Když se chce lid připraviti o pravou víru, musí se nejprve demoralisovati. Zmíněné spisy doporučujeme zvláště dějepiscům a spisovatelům historických povídek: katolicismus může tím jen získati. Ještě něco. Slýcháme často naříkati: »Při čtení dánských spisův se často setkáváme se slovy nesrozumitelnými, jež marně v dánském slovníku hledáme.« Odpovídáme, že spisy takové nejsou dánské, nýbrž norské. K rozeznání toho, ač to v náš obor nespadá, poukazujeme stručně na některá různá slova v dánštině a norštině, aby překladatel ihned poznal, v jakém jazyku spis má: dánsky »na« = »paa«, norsky však »na« = »aa«; »medvěd« = bjorn (björn) dánsky, norsky však »bamse«; div = dánsky »under«, norsky = »bisn«; »děvče« = »pige« (dánsky) a »jente« (norsky); »rýma« = »snue« (dánsky) a »krim« (norsky); »majetek« = »eiendom« dánsky a »odel« norsky; »bahno« = »sump« dánsky a »myre« norsky atd. O ostatních podrobnostech se zde zmiňovati nebudeme. »Latinskoletiv« a »Praestegaardsliv« jsou dva svazky, jež lze dostati jednotlivě za 3 kor. 50 öre. Psáti lze přímo na »Wilhelm Priors Hofboghandel, Köbmagergade 52, Köbenhavn.« Josef Šeřík Vitínský.

»Konge og Praesterstand i den danske Middelalder«. Dva díly. Cena 7 korun. Spisovatel H. Olrik podává ve svém dosti objemném díle: »Královský a kněžský stav v dánském středověku« dosti dobrý obraz o středověkém životě dvou předních stavů v Dánsku. Ač s mnohým názorem páně Olrikovým bychom nesouhlasili, uznáváme nicméně jeho dílo za výsledek pilných studií a doporučujeme je českým dějepiscům. Josef Šeřík Vitínský.

NORSKÁ.

»Nordisk Tidskrift«, för vetenskap, konst och industri, utgifven af Letterstedtska föreningen. Redigerad af Oscar Montelius under medverkan af G. M. Guldberg och H. Olrik. Tento norský časopis pro vědu, umění a průmysl, jejž vydávají literární družstva, patří k nejlepším v norském písemnictví. Již jména: Montelius, Guldberg a Olrik jsou zajisté nejlepším svědectvím ceny a hodnoty tohoto výborného časopisu. Též mladým umělcům se zde skýtá příležitosť, aby se svému národu představili. Roční předplatné je 10 korun (8 hfn) u P. A. Norstedt & Söner, Stockholm. Jos. Šeřík Vitínský.

FINSKÁ.

»Finsk Tidskrift«, för vitterhet, vetenskap, konst och politik, utg. af M. G. Schybergsson o. R. F. v. Willebrand 1899. 8°. Stockholm, Samson & Wallin (Tr. i Hfors). **»Finsk militär Tidskrift«**, 18. ročník (18. e arg. 1899.) u těchže vydavatelů. Předplatné na prvý je ročně 12 korun (12 sešitů), na druhý 8 korun (12 sešitů). Vysoká učení v Helsingforsu nedýší tolik atheismem, jako je tomu jinde. Jelikož jest ve Finsku úplná svoboda vyznání, daří se tam katolické církvi lépe, než v samém Rusku; pravoslaví přes mocné pokyny z Rusi nešíří se tam ani nezkvétá tak utěšeně jako katolictví, k němuž se tamější lutheráné stále více a více kloní. Totéž prosvítá i z těchto dvou časopisů, které jsou v každé příčině statečnému a hodnému národu finskému ke cti.

Josef Šeřík Vitínský.

ŠVÉDSKÁ.

»Melodibok för violin«, vald samling folkvisor, folkdansar, marscher, nationalhymner, Bellmans-melodier, sanger ur operor och oratorier, populära sanger m. m., lätt arrang, progressivt ordnade samt med fingersättning och före dragstecken försedde af Emil Sundquist; Stockholm, Elkan & Schildknecht; 4 häften, 1 kor. Upozorňujeme na tuto knihu (4 sešity) hudby znalé krajany; je laciná a zajímavá. Pan Emil Sundquist uložil zde v pěkném výběru národní písně a tance, pochody, hymny národní atd. atd. Zároveň jest zde škola pro housle.

J. Šeřík Vitínský.

FRANCOUZSKÁ.

»Les grands sanctuaires de la Très-Sainte Vierge en France«, par le R. P. Fréd. Rouvier, de la Compagnie de Jésus. V tomto stkvostném díle slovutného Jesuity, pátera Rouviera, nejsou popsána a představena všecka zázračná místa Marianská ve Francii, leč toliko nejslavnější, jako: Notre-Dame du Puy, Notre-Dame du Roo-Amadour, Notre-Dame de Chartres, Notre-Dame des Doms v Avignonu; Notre-Dame des Clés v Poitiers, Notre-Dame du Port v Clermontu; dále: Notre-Dame des Victoires v Paříži, Notre-Dame de la Garde v Marseillu, Notre-Dame de Fourvière v Lyoně. Notre-Dame de Bon-Secours v Nancy a nyní dvě nejčetněji navštěvovaná: Notre-Dame de la Salette a Notre-Dame de Lourdes. »Veliké svatyně přesvaté Panny ve Francii« jsou dílem mistrovským, a přáli bychom si z hloubi duše podobného díla i u nás.

Jos. Šeřík Vitínský.

NIZOZEMSKÁ.

»Vondel's Leven.« (Život Vondelův.) Sepsal prof. Dr. G. Kalff. S facsimile z podobizny Vondelovy od Dankertze. Profesor Dr. G. Kalff podjal se záslužné práce vydati životopis největšího nizozemského muže, národního buditele a tvůrce moderního nizozemského jazyka Vondela. Obsah spisku jest: Inleiding (Úvod). Amsterdam in de XVII. eeuw (Amsterodám v XVII. století). De burgerij (Občanstvo). Kennissen en vrienden (Známosti a přátelé). Bloedverwanten (Příbuzní). Vondel in het dagelijksch leven (Vondel ve všedním životě). Vondel als burger (Vondel jako občan). Vondel en de kunst (Vondel a umění). Vondel en de natuur (Vondel a příroda). Godsdienstig leven (Náboženský život). Overgang tot het katholicisme (Přestoupení ke katolictví). Cena spisu jest 1 zlatý nevázaný a 1 zlatý 30 centů vázaný. Vyšel u H. D. Tjeenk Willink v Haarlemu.

Jos. Šeřík Vitínský.

CHORVATSKÁ.

»Ulomci svetoga pisma obojega uvjeta staroslovenskim jezikom.« Znalec slovanských jazyků, Ivan Berčić, sestavil z tištěných knih i rukopisů záslužnou ukázku: »Úlomky svatého písma obého zákona staroslovanským jazykem«. Rozumí se, že »úlomky« tyto čerpal pouze »iz rukopisah i tiskanih

knjigah hrvatskoga jezika« Kdo chce seznati podobnost staroslovenského jazyka se staročeským a pokochati se jeho tvary, tomu doporučujeme zmíněný spis srdečně. Cena 1 zl. 70 kr. Josef Šeřík Vitínský.

Balkan jedinstvu i bratrskoj slogi. Redaktor dr. Alexandr šl. Bresztyensky. V Záhřebě 1898., tiskem a nákladem Ant. Scholze. Cena 2 zl. — Tento nad jiné důležitý časopis pracuje utěšeně již čtvrtý rok o sjednocení rozkolných Slovanů. Minulého roku vyšly tři svazky ve velmi pěkné úpravě. Tak lacino jest možno dávati list proto, že redaktor i spolupracovníci pracují úplně zdarma, aby takto prospěli dobré věci. Jest potřebí, aby náš časopis ocenil také tuto snahu, poněvadž i našim přáním jest, aby východní církev byla přivedena opět do lůna církve katolické, z níž vyšla a od níž beze vší příčiny se odtrhla. Nyní, když před námi leží tři ročníky, můžeme se zmíniti několika slovy o příspěvcích.

Význačnou prací minulého ročníku jest Palunkův bratrský rozhovor o řeckém odloučení, kde v podobě rozmluvy se porážejí a na pravou míru uvádějí názory východní církve a její důvody proti sloučení. Je to pokračování již z prvního i druhého ročníku, tedy nejobsáhlejší dosud příspěvek. V tomto ročníku hovoří se o sporných bodech neposkvrněného početí Panny Marie, kde dokazuje pravost tohoto článku víry též z východních církevních otců, dále o křtu sv., kde se vyvrací mylný názor, jakoby byl pravým křtem pouze vykonaný křest trojím pohrouzením do vody, a o eucharistickém chlebě, ana pravoslavná církev užívá pouze kvašeného chleba. Je to hovor velmi zajímavý a poučný, k němuž jsou pod čarou uvedeny doklady z různých pramenů.

Že Balkán si všímá hlavně doby, v níž obě církve byly spojeny, jest samozřejmo. K tomu cíli jsou v něm podány studie o »společných všeobecných církevních sněmech« od dra. Bonaventury, dále »právnické důkazy ze třetího století proti všem, kteří odstupují od katolické církve«, »Nicejský sněm a slavnost velikonoční v katolické a východní církvi« od Vicka Tomašiće, »svatý Cyrill a Method a primát sv. Petra« od Andreje Friše, »krátké vysvětlení čtyřicetidenního postu« (pastýřský list východního sjednoceného biskupa Križevackého Julia Drohobeczkého). Ostatní články jsou: Protestantismus v nesjednocené církvi, kde se jeho pokrok v těchto zemích uvádí vůči pravoslavnému učení, dále »Díla Alexiosa Maltzewa (správně Malceva), proboštа carského vyslanectva v Berlíně«, »Soulad mezi východní a západní liturgií«, »Příčiny, které připravily rozdvojení východní i západní církve«, »Víra — duše obřadu« (pastýřský list biskupa Drohobeczkého), »Slovanský jazyk v katolické církvi« (rozhodnutí svaté synody pro obřady).

Letošního roku vyjde »Balkan« ve čtyřech svazcích. Štědrostí podporovatele jednoty obou církví bylo možno redakci vypsati konkurs po 100 kor. na čtyři archové rozpravy o otázkách, které dosud dělí západní církev od východní, nebo ve kterých se obě mohou sjednotiti.

Přejeme šlechetné a nezištné snaze těchto neúmorných pracovníků hojně výsledkův a požehnání Božího, aby nadešel čas, kdy bude jeden ovčinec a jeden pastýř.

Povjestničke (dějepisné) crtice Kreševa i franjevačkog samostana (kláštera). Napsal Ignacij Strukić, redaktor listu »Franjevački Glasnik«. S místopisnou mapkou a 15 obrazy. Sarajevo. Tiskem »Bosanské Pošty«. 1899. — Spis jest rozdělen na 5 dílů. V prvním mluví spisovatel o nejstarších pověstech jednajících o Kreševu, ve druhém popisuje nynější Kreševo, jeho polohu, obyvatelstvo, zvyky a obyčeje, nářečí a j., třetí díl vypravuje dějiny kláštera až do r. 1765., čtvrtý pak popisuje požár toho roku a obtíže se stavbou, a poslední konečně líčí stavbu nového kláštera r. 1889. a přifařené obce. — Ve spise tomto jsou líčeny též dějiny Františkánů vůbec, kteří si získali o Bosnu neskonalé zásluhy. Přišli do této země kolem roku 1235. a svou milou, upřímnou povahou si zjednali lásky vladařův a šlechticův, kteří jim stavěli kláštery. Klášter Kreševo založil bosenský velmož Toma Knezović, zvaný »posledním obráncem Bosny«. Řádu nastaly však zlé časy, když roku 1463. Turci se zmocnili Bosny. Tu zrušili všecky kláštery a zničili je, srovnavše je se zemí. Taková byla jejich nenávist ke všemu křesťanskému. Nežli mohli stavěti klášter, bylo jim třeba vrchního povolení za drahé peníze. Po nové stavbě byl klášter Kreševský po 140 letech opět zničen a r. 1664. znovu vystavěn. Františkáni vytrpěli hojně muk, žaláře, okovů a pronásledování všeho druhu. Proto dlužno i v té příčině pochváliti dílo spisovatelovo, že nám podal též dějiny šiřitelů

křesťanské víry a neúnavných pracovníků vzdělanosti a osvěty. V Kreševu žije stařičký básník charvatský frà Grgo Martić, o němž, jakož i o klášteře v Krševu, psal Jan Třeštík ve »Vlasti« a v »Kat. Listech« Fr. H. Žundálek.

RUSKÁ.

»Sočinénija Puškina«. S portrétami, biografiej i 500 pis'mami. Pólnoje sobránije v 1-m tomě i v 10 tomách. 4-je izdánije. Céná 1-tomnago i 10-tomnago izdánija odná i ta že. Jest to úplná sbírka Puškinových spisů s podobiznami, životopisem a 500 dopisy, a to buď v jednom svazku aneb v 10 svazcích. Čtvrté vydání. Cena jednosvazkového aneb 10svazkového vydání jest jedna i táže, totiž bez obrazů 1 rubl 50 kopějek, se 44 obraz. list. 2 ruble 50 kopějek. Vazba jednosvazkového vydání je za 40 kopějek až 1 rubl, 10svazkového 1 rubl i 2 ruble. Vydání F. Pavlenkova. Je to nejlacinější a zároveň nejrozšířenější vydání Puškinových děl. Tisk je pěkný, obrazy zdařilé jako vůbec vše, co u Pavlenkova vyšlo. Jos. Šeřík Vitínský.

V serdcě Aziji. (V srdci Asie.) Pamir. Tibet. Východní Turkestan. Cesty Dr. Sveena Hedina r. 1893.—1897. Překlad ze švédského. Svazek I. s četnými rytinami a 2 mapami. Vydání A. Devriena. Petrohrad, 1899. Předplatné za 6 částí ve dvou svazcích 5 rbl. 50 kop. — Nadmíru zajímavý a po stránce vědecké veledůležitý tento spis vychází v ruštině periodicky, a dosud vyšlé tři části tvoří jeho první objemný, téměř 500 stránek čítající svazek. Neobyčejně odvážlivý a energický cestovatel začíná v první části (str. 1—160) své vypravování odjezdem ze Stokholmu do Moskvy a Orenburgu, odtud Kirgizskou stepí a Taškentem do území velikých hor Pamiru, zvaných »střechou světa« a potom až k hranicím Číny. Téměř zcela pusté a nepřístupné horstvo Pamiru jest dosud pramálo známo samým Rusům, kteří je přivtělili své říši a vystavěli tam i pevnůstku, zvanou »Pamirský post«. Touto pustou krajinou jde dosud nezcela určitě vytčená pohraniční čára »obou vlivů« Ruska a Anglie. Tato usiluje zmocniti se Afganistanu a raziti si odtud obchodní dráhu z Indie do Tibetu a západní Číny, Rusko pak snaží se dosíci téhož z druhé strany, přes podmaněná středoasitská chanstva. Smělý podnik švédského cestovatele nabývá též i pro Rusko závažného významu, neboť týž popisuje s nejsvědomitější zevrubností obtížnou a nebezpečnou cestu, od nocležiště k nocležišti, se všemi překážkami, průchody, přesmyky a stezkami a podává množství cenných pokynů a pomůcek příštím badatelům. Druhá část díla (str. 161—320) věnována hlavně vědeckým výzkumům zeměpisným, geologickým a orografickým, ovšem velice důležitým. Avšak i přes populární výklad jest tato část příliš odborná a pro širší obecenstvo tudíž málo zajímavá. Za to část třetí (str. 321—485), od hlavy XVIII., přímo uchvacuje napínavým obsahem a poutá čtenáře neustále se střídajícími obrazy a popisy divé přírody, sterých překážek, nebezpečenství a nehod. Zde na rozhraní mezi Ruskem a Čínou bylo se rozloučiti cestovateli na drahný čas s obyčejnými komunikacemi a s evropským způsobem života. Nyní se ocitl v kraji zcela neznámém, vždy hlouběji vniká v »srdce Asie«, a čím dále, tím více nabývá jeho cesta rázu přímo divoromantického, až se tu pojednou ocitl v stavu zoufalém a téměř beznadějném, z něhož se dovedl vyrvati jen dík své neobyčejné fysické a duševní síle a nezlomné energii. I nejskvělejší výplody bujné fantasie Julesa Vernea blednou před prostým, pravdivým vypravováním o příhodách a osudech Sveena Hedina a jeho nečetné družiny a konečně o zahynutí celé karavany v bezvodých písčinách. Hojně zásobený potravinami, vědeckými nástroji, zbraní a vším potřebným, zabral se smělý cestovatel již velmi daleko do pustin střední Asie; nepatrný omyl, pochybený výpočet, že nalezne vodu blíže, než kde skutečně byla, stal se mu osudným. Nenacházejíce hledané vody, trápeni hroznou žízní, zemdleli lidé i hovada nesnesitelným žárem tak, že se sotva vlékli. V neobydlené, bezmezné stepi zůstavována znenáhla zavazadla, potom došlo na zdechající velbloudy, a posléze ponechány neúprosné smrti i kirkizští průvodcové, jelikož následkem úplného vysílení již nemohli s místa. Tak se karavana rozpadávala a vymírala beznadějně ve žhavých písčinách, rozpálených sálajícím sluncem. Na konec zbyly z ní jen dvě osoby: Sveen Hedin a kirgiz Kasim, oba pěší a téměř polonazí. Avšak i Kasim ulehl v krátce všecek vysílen do žhoucího písku, takže Sveen už samojediný konal další cestu, tu pěšky, tu šouraje se po břiše, když se již nemohl udržeti na nohou. Konečně po pěti dnech této úmorné, zdlouhavé chůze, bez

jídla a pití, dopadl na nevelikou louži čisté vody ve vyschlém řečišti Chotan-Darje. Z té se chutě napil, osvěžil a trochu poodpočinuv, nabral do svých zutých bot vody a přinesl ji Kasimu, jejž nepříliš daleko odtud byl zůstavil. Ubírajíce se nyní podél řečiště Chotan-Darje, setkali se s pastevci, kočujícími na blízku břehů dotčené řeky, v jejíž hlubokých zapadlinách ještě byla voda, i odpočinuli dvě neděle u hostinných kočovníků v pastevecké salaši. Na blízku těchto stanovišť táhla se karavanní cesta z města Aksu (»bílá voda«) do Chotanu, čehož použiv Sveen, odebral se s mimojdoucí kupeckou karavanou do Aksu a odtud již s pomocí ruského agenta čili »Aksakala« (»šedivá brada« = starešina) Mahomeda-Emina zpět do Kašgaru, aby se tu zotavil, zásobil vším potřebným a zřídiv novou karavanu, vydal se opět na další naučné výzkumy a cesty, jejichž popis má býti podán v druhém svazku jeho cestopisu. — Ukončiv tento posudek, čtu právě v ruských časopisech tuto zprávu: »Proslulý švédský cestovatel, Dr. Sveen Hedin, chystá se v červnu k nové výpravě, tentokráte do severního a středního Tibetu. Cesta vypočítána na 2½ roku.«

Russkije poety o Puškině. Sbornik stichotvorenij. (Ruští poetové o Puškinu. Sborník básní) Sestavil V. Kallaš. Moskva. 1899 Cena 1 rubl. — Pan Kallaš pojal velmi sympatickou myšlénku, seřaditi v jeden celek četné básně ruských poetů, věnované upomínce největšího ruského básníka A. S. Puškina. Neobyčejná hojnosť a různosť materiálu dala sice pilnému a nadanému sběrateli nemálo práce, on však ji vykonal s rozhodným úspěchem. Jeho sbírka skýtá bohatý obraz nejrozmanitějších vztahů a ohlasů různých básníků vzhledem k Puškinu; náleží jí čestné místo v jeho jubilejní literatuře. Pořadatel zcela slušně připomíná ve své předmluvě, že ovšem dalece ne všecky básně mohou býti nazvány vzornými, že se též u vynikajících básníků setkáváme s místy slabými, avšak s historicko-literárního hlediště že jsou všecky stejně zajímavé a oprávněné. »Shledávaje a uveřejňuje vše, co spadá v ten obor,« dí, »vystříhal jsem se tudíž všelikého subjektivního výboru« — Zvláště zajímavý jest oddíl prvý, v němž umístěny všecky básně o Puškinu, vyšlé ještě za jeho života; po stránce biografické jsou velmi vzácné, jelikož seznamují čtenáře s novými črtami ze života básníka, líčí jeho přátelské a společenské poměry atd. Básně jsou umístěny v chronologickém pořádku, což velice usnadňuje celkový přehled, a pokud se jejich úplnosti týče, stačí říci, že tu na str. 333. čteme i báseň z r. 1899. Všelikého povšimnutí hodny jsou též duchaplné poznámky a pokyny pořadatelovy. Spis ten zajisté dojde náležitého ocenění a rozšíření.

Očerki i nabraski Al. Mišina. (Črty a kresby.) Moskva. 1898. Cena 1 rubl. Devět drobných arabesek s humoristickým nádechem, psaných prostě a živě, kromě dvou posledních: »Vpřed i vpřed!« (nálada) a »Co mluvil oheň« (rapsodie v prose), s pretensemi na hloubku myšlének a filosofování, což se autoru rozhodně nepodařilo. Nejvíce se zamlouvají »Sekret Mitriče« a »Šutka« (Žert). Bohatý sibiřský obchodník Petr Petrovič Dalekov byl veliký čtverák a velmi rád si zažertoval na účet dobrého známého aneb třeba i nahodilého krajánka. Ale jeden jeho »nevinný« žert skončil se tak tragicky, že se bodrý kupec navždy zřekl své oblíbené zábavy. V nedobré chvíli zachtělo se mu »dobrati si« Angličana, agenta americké obchodní společnosti, u níž byl za velikou sumu koupil různého zboží. K vypořádání účtů pozval si Dalekov zplnomocněnce k sobě, vyčastoval ho výbornou snídaní, opojil silnými nápoji a vyňav po té příslušnou sumu, vybídl Angličana, aby mu ji kvitoval. Agent bez rozpaků podepsal předloženou mu kvitanci, načež ji Dalekov i s penězi uschoval a s vážnou tváří tvrdil, že účty za zboží jsou již dávno vyrovnány. »Ó, ó! . . . jaký je Rus — šibal!« zvolal Angličan, a nepromluviv již ani slova, opustil jídelnu. Dalekov ovšem nebyl šibalem, ani podvodníkem, nýbrž chtěl se jen pobaviti rozpaky a pobouřením agenta-cizozemce a pak mu přátelsky vrátiti peníze. Avšak Angličan odešel a tak dlouho nepřicházel, že se Dalekova konečně zmocnil nepokoj, i poslal svého »mládence«, aby agenta vyhledal a přivedl. Mládenec vrátil se samoten se zvěstí, že se Angličan — zastřelil. Dalekova při té hrozné zprávě div neranila mrtvice — a od té chvíle byl konec jeho »žertům«.

Karel Jindřich.

ČESKÁ.

Hrdoslavská kronika. Napsal Václav Špaček. »Ludmily« roč. I., svazek 6. Spisovatel líčí postup liberalismu v městě Hrdoslavi; povstává spolek za spolkem, v měšťanstvu roste uvědomění, přepych a rozhazování majetku.

Když se stal tajemníkem okresu p. Ringl, nastal v Hrdoslavi rozkvět liberalismu. Pán ten postavil se v čelo nepřátel církve a kněží a burcoval a za sebou táhl všecky uvědomělé občany v Hrdoslavi. Při tom žil v přepychu, vždyť byl pokladníkem hospodářské záložny. Město Hrdoslav bylo patronem kostela, ale pro samou oběť ve prospěch osvěty a vlasti nezbylo jí na opravu kostela peněz, a tak chrám Páně pustl, a starý děkan neměl odvahy v té věci rázně zakročiti.

Do Hrdoslavi se dostal za kaplana energický kněz Jan Strážil. Seznav situaci, jal se pracovati proti liberalismu v obci. Ohnivě kázal a založil spolek katolických jinochů a mužů. Po tomto aktě rozvíjí se boj mezi kaplanem a Ringlem. Ke kaplanovi se přidává nový p. učitel K. Strnádek a choť purkmistra, paní Řeřichová, která zakládá spolek katolických paní a dívek a koná s paními sbírky na opravu chrámu Páně. Její muž zatím kolísá mezi dobrotou srdce a popularitou a proto dává 100 zl. na Husův pomník, který svobodomyslníci stavějí před chrámem, vedle sochy Panny Marie, jen aby se udržel na křesle purkmistrovském, kterážto hodnost mu velice lichotí. Ale jeho dcera Filomena drží s matkou. Zápas se rozvíjí dále. Slavnosť Husova ustanovena byla na den Navštívení Panny Marie. K odhalení pomníku Husova hrnuli se svobodomyslníci, k uctění Matky Boží přicházela procesí, vše v týž čas a v ta místa, neboť Husův pomník stál vedle sochy Matky Boží. Svobodomyslníci křičeli: »Toť klerikální demonstrace!« a deputace s purkmistrem v čele odebrala se k děkanovi, kdež se s ustrnutím dověděla, že jsou tato procesí konána k soše Matky Boží každý rok, což svobodomyslní občané ani nevěděli, neboť o chrám Páně nezajímali. Purkmistrovi pak p. děkan sděluje, že jeho matka dala postaviti sochu Matky Boží proto, že on, Řeřicha, když byl maličký, byl uzdraven, což jej tak dojme, že se již Husovy oslavy nesúčastní, všeho se vzdá a vrací se k Bohu, jehož pro falešný liberalismus opouštěl.

Slavnosť Husova dopadla v Hrdoslavi špatně, neboť pokrokářský redaktor z Prahy pletl páté přes deváté a když ukončil, dorazil celou oslavu starší Strnádek, otec p. učitelův, jenž k lidu s tribuny řečnické o Husovi po katolicku promluvil.

Když se purkmistr Řeřicha před budoucími volbami s úřadu starosty poděkoval, zvítězili na celé čáře svobodomyslníci, a Ringl se dostal na výši své moci. I naplniv kapsy penězi ze dvou místních peněžních ústavů, prchal s nimi do Ameriky, a redaktor místního revolverového plátku chtěl ujeti za ním. Ale byl doma zadržán, a Ringl v Hamburku chycen, a tak klesla svobodomyslná sláva Hrdoslavi a skončila u mnohých měšťanů za mříži mi žaláře. Kdysi povstala veliká bouře, i zachvátila báň a kříž vetchého chrámu, a když obé letělo s třeskotem dolů, rozbil kříž sochu Husovu.

Povídka páně Špačkova mne zajímala od začátku až do konce. Je to výtečná kresba maloměstského života, je to vroucí obrana katolictví a křesťanského života. Všecky hojné osoby, v děj uvedené jsou kresleny zajímavě, takže povídka Špačkova i v jednotlivostech i v celku uspokojí dospělého, sečtělého čtenáře. Gratulujeme svému příteli a jsme hrdi na to, že tento »sloup klerikalismu« dovede psáti tak krásné povídky. Tom. Škrdle

Rozkvět. Román v šesti dílech od Fr. X. Svobody. »Libuše« u Šimáčka (na r. 1898). Josef Novák v Lišnici osiří a nalezne pěstouny u příbuzných v Čisovicích, Maštalkových. Ale teta Maštalková ztrpčuje svému schovanci život. Těšitelem jeho jest starý čeledín Breťák. Novák zdědí po strýci kus palouku a svou přičinlivostí, hlavně obchodováním, stane se zámožným. Má několik dětí, z nichž Jakub — náboženský přepjatec — při smrti starého Breťaka, toužícího po smíření s Bohem — sám představuje faráře. Než, později trápen výčitkami v svátosti pokání, od těžkého prohřešení se očistí. Otcovým nástupcem v živnosti stane se syn Antonín, kterýž otce daleko předčí podnikavostí. — Jest šťastným v hospodářství, v rodině i v obchodě dřevařském; tak v roce 1848. — podporován přepjatým krejčím Nedomou — touží po osvobození selského lidu. Než, Novák zabrán do svých spekulací stane se pyšným, zanevře na otce, Čisovice jsou mu sprosty, přesídlí do Mníšku. Zde chce městské šosáctví reformovat, je vlastencem a, maje pomocníka v tamním kaplanu Vláškovi, stane se i členem obecního zastupitelstva. Obchod zkvétá, dítky jsou nadané a dobře prospívají. Novák, chtěje pomoci tamnímu lidu, založí si továrnu, ale jsa v tom nezkušený, upadne v ruce švindlířů a tu počíná klesat: nejprve řádí smrť v jeho rodině, potom pronásleduje ho nezdar v továrně, to vše a spolek se židem přivedou jej na pokraj záhuby; stane se zas rolníkem, neštěstí ho stíhá dál; naposledy, aby ušel hanbě, přesídlí do Prahy, kde živoří

dál. Z dětí, z nichž dvě dcery již zaopatřené, podlehnou tuberkulose. Jeden syn nešťastně se oženiv také po mnohých útrapách umírá. Druzí dva otce svým chováním přivedou do hrobu a záhy jej následuje matka. Co stihlo Antonína Nováka na poli majetkovém a rodinném, to stihne jeho syna Václava na poli literárním. Ač byl dobrým studentem, pro své spisovatelské choutky dovede to za písaře u magistrátu. Ale později štěstí se obrátí, stane se slavným spisovatelem, dramatikem, dobude si lepšího místa; však pro své literární názory, od nichž upustiti nechce, řítí se do propasti zapomenutí.

Toť je stručný obsah šesti knih. Román byl poctěn cenou české akademie věd a umění. Celkem je zajímavý a budí soucit v čtenáři pro rodinu Novákovu; ale je tu plno filosofických úvah a literárních rozhovorů, proto hodí se jen pro inteligenci. O knězích se mluví slušně, hlavně o skaleckém superioru. Při líčení učitele Řehoře ukázal se p. spisovatel poněkud proti staré škole zaujatým. Ve IV. díle jest scéna poněkud kluzká, ač ji spisovatel mravně zatracuje. Jen se nám nelíbí, že p. autor již třináctileté chlapce a dívky do milostných poměrů zaplítá. — Román hodí se jen pro dospělé, vyzralé čtenáře.

Václav Pokorný.

Božíhodové kázaní. Obrázek ze života. Napsal Fr. Jiří Koštál. Spisovatel obral si za předmět život zhýralce Karla Vosyky. Byl u svého strýce, kupce, toho okrádal, až byl vyhnán. Přišed domů, hledal bohatou nevěstu, bohatý statek, ale s úmyslem, aby mohl na statku tom pokračovati dále ve zhýralém životě. Dostal tichou, hodnou ženu, ale nedbal o ni, nedbal o dítě, vlastního syna, nedbal o statek, chytil se zhýralé dcery hajného Nori a prohlášen byv soudně za marnotratníka, zůstal u ní, a oba tito zhýralci pokračovali ve špatnosti a dávali pohoršení okolí. Zdá se nám, že spisovatel měl tyto poklesky spíše jen naznačiti, šetrně o nich pojednati a ne je tak drasticky líčiti.

Vosykův syn studuje bohosloví a již jest ve IV. roce, ale dlouho — k vůli otci — nebyl doma. Nyní pro něho píše stařičký farář, i přijíždí bohoslovec domů, aby potěšil matku a podíval se na rodný kraj.

Na Veliký pátek měl bohoslovec úchvatné kázaní. Zatím zhýralý jeho otec pozoroval, že se mu jeho Nori tahá s mladými myslivci a jeho zanedbává, a když došlo mezi nimi k výstupu, Nori ho spoličkovala a spráskala tak, že klesl k zemi. Když se vzpamatoval, vstoupil k Vosykovi do hostince — neboť s Nori otevřeli si hospodu — stařík Kobza, jenž mu mluvil o jeho synovi, o jeho kázaní a mu udal, že jeho Nori jela jiným směrem a s mladým myslivcem, než udala.

S Vosykou stala se změna; jde do Mezína a poslouchá synovo kázaní Kristus vstal z mrtvých a odvalen jest jeho kámen hrobový. Kristus odvaluje podnes kámen hříchu s prsou našich. Mladý jinoch rozebíral toto thema, jež rozrývalo srdce otcovo. I klesl, vynesen byl ven a nastalo smíření se synem, s manželkou, nastalo úplné Vosykovo obrácení.

Až na to, co jsme přátelsky vytkli, jsme s povídkou spokojeni. Člověk klesá, klesá, ale milosrdenství Boží jest veliké a odpouští mu po upřímném pokání jeho viny.

Tom. Škrdle.

Raiffeisenovy záložny. Napsal Arnošt Bláha. Časových úvah roč. III., č. 10. Brožura krásná, pěkná, užitečná; dýše láskou k chudému lidu, k našemu rolnictvu; doporučuje mu svépomoc a líčí, jak si může pomoci — záložnami Raiffeisenovými. Probouzí v lidu mocně lásku k bližnímu, obětivost pro blaho obce aneb farnosti, kdež záložna působí. Na konci rádi bychom byli viděli rozvoj a statistiku záložen v Čechách mezi Němci, mezi Čechy a rádi bychom byli četli o těch českých osobách, které se jim zvláště věnují. To by povzbuzovalo, to by táhlo k následování. Uvésti činnosť Raiffeisenovek v Bavořích, v Dolních Rakousích, mezi českými Němci a porovnati s nimi, jak jsme my Čechové za nimi pozadu, poznala by se nicotnosť naší žurnalistiky, našeho národního vedení, které si této velice důležité instituce tak málo všímá. Ano, jsme v tom i jiném velmi pozadu. »Národ« pro samé starosti s Husem a s klerikalismem nemá času, starati se o své hmotné blaho a proto hyne, a majetek jeho přichází do rukou židů. Jisto jest, že veliká část naší »vlastenecké« žurnalistiky ignoruje Raiffeisenovky pouze proto, že v nich působí skoro všude katoličtí kněží. Jsou jí tedy snad »institucí klerikální«, a to je ovšem příčin dosti, zvolati po táboritsku. »Hr na ně! Zabte je, žádného neživte!« Smutno dost, že jsou u nás takové poměry.

Tomáš Škrdle.

Moderní revue pro literaturu, umění a život. Vydavatel a redaktor Arnošt Procházka. Vychází v sešitech, občas s illustracemi. Tiskem E. Stivína. Na titulním listě je obraz nahé ženštiny. Dalo si do programu, že chce stopovati literární a umělecké hnutí české i cizí, že bude státi na stráži, aby poukazovalo nejen k hotovým formám uměleckým, ale i na rodící se teprve hned z prvopočátku. Formu má krásnou, svůdnou, ale obsah jest lehké ceny. Po způsobě francouzských revuí vede si oním hravým, fantastickým směrem, jenž uchvacuje a rozčiluje čtenáře, uvádí ho do nedozírných světů a pak jej opouští zklamaného v hlubině propasti — hříchu. Neupíráme, že nás Moderní revue seznamuje s velmi pečlivými přehledy s novými publikacemi cizích literatur, ale bohužel, že obrací zřetel jen zase na bublinkové plody nespoutané fantasie, prosycené náboženským indifferentismem aneb i dokonce atheismem a materialismem, ovšem tedy v naprostém odporu proti křesťanským ctnostem. Samá rozbujnělá fantasie, výlevy nervósy, vnitřní nespokojenosti, skepticismus, blaseovanost, vilné myšlénky, volné zásady beze všeho mravního podkladu a nadbytek realismu, zvláště co do nahot lidského těla. Forma lesklá, vábivá, ale výsměch všemu náboženskému, všemu mravnímu. Stať o Félicienu Ropsovi, malíři mladé francouzské literatury, obdivuje se jeho »duchaplnosti« v líčení největší mravní pohlavní zvrhlosti. Učiníme si o ní pravý pojem, v jakém kalu namáčí své péro, čteme-li v prvém sešitě na str. 8., že nás vede »do klášterních cell mezi mnichy, jimž se zkřivila páteř, propadly tváře a zkrátily krční šlachy dlouholetým bičováním a křižováním pohlavních instinktů. Hle, probírají se právě v obrovském foliantu Destruktion de Sodome, aby aspoň tak hubeným, tím však jedovatějším způsobem mohli ukojiti svou rozpálenou fantasii. Z vychrtlých hrdel vyrážejí jim drsné výkřiky radosti nad oplzlými sodomskými pouličními scénami, jež mohla rýti do dřeva toliko ruka po léta týraného, luxurního askety.«

»Věčná láska« Gabriela d'Annunzio posmívá se po světácku drze klášternímu životu řeholnic a píše s blasfemií o sv. Františku a sv. Kláře. Upírá řeholnici pomoc Boží, na niž ona spoléhá slovy: »Já síly nemám, avšak vyprosím si ji od Boha«; autor k tomu odpovídá: »Bůh nemůže Vám dáti než onu sílu, jíž mu sama vnuknete.«

V »Tammuzovu dobrodružství« Joséphina Péladana rouhavě líčí Pána Boha, jak žehná hříchu a jej schvaluje. Též hlásá, že láska jest čistá, třeba cizoložná.

Moderní revue otevírá svou tendencí dokořán bránu »volné lásce«. Směr její snad by se mohl líbiti vyžilému, vším přesycenému francouzskému čtenářstvu, ale pro náš zdravý lid český se nehodí. Zvláště ne pro mladé, čisté, nezkažené duše, jež takovou otravnou četbou musily by se zničiti. Vybírejme si vzory pro naše písemnictví z cizích literatur, ale jen mravných směrů; pracemi kluzkých směrů, třeba měly zvučná jména vyhlášených autorův a kryly se vábným názvem »moderních«, našemu národu neprospějeme. V. H.

Slova pravdy. Laciné čtení časové. Vydavatel a redaktor Dr. Jos. Burian. Celoroční předplatné 36 kr., číslo stojí 2 kr. Ročník IX. V 8. čísle »Vlasti« (str. 823 a 824) probrali jsme 9 čísel letošních »Slov pravdy«. Nyní pokračujeme:

Číslo 10. Kněží, nepleťte se do politiky. Napsal Vinc. Drbohlav, kaplan. Vinc. Drbohlav má jednu dobrou vlastnosť: vykládá své názory jasně a přesně, a tak tomu jest i zde. Kněz jest svobodný jako každý jiný občan a proto může míti pro sebe své politické mínění a má právo je veřejně hájiti. Spisovatel vyvrací běžnou frázi, že protestantismus pozvedl národy, a že katolictví dusí pokrok. Tato stať se zvláště zdařila Kněžstvo prý není národní, změnil se národ a ne kněžstvo. Národ ničí autoritu kněze a pak chce, aby s ním kněz táhl za jeden provaz. Kněz nezradil vlasť, ale hledá její slávu a štěstí lidu jinou, svou cestou. Zde mohl spisovatel poukázati na dobročinnosť biskupů a na sociální činnosť českého kleru. Konečně vykládá autor slova Kristova: Má říše není z tohoto světa, není ovšem, ale jest zřízena pro svět, aby jej oblažila a šťastným učinila.

Číslo 11. Kořaleční mor. Pro výstrahu všem, kteří kořalku rádi pijí. Píše Konstantin Volařík. Lihové nápoje a jejich škodlivé následky. Napsal F. Gössl. Postup prvního pojednání: Z čeho jest kořalka, jak působí na tělo, jak na duši a jaký život vede opilec. Ruka Konst. Volaříka jest šťastná. Ve druhém pojednání praví spisovatel, že prý lihové nápoje nepřinášejí nikomu ani nejmenšího užitku, leda prý sládci, vinárníci a kořalečníci bohatnou. Tu

mlčím; sám si rád večer sklínku piva s chutí vypiji a proto mlčím, neboť jest to všecko psáno také proti mně.

Číslo 12. Pravda a lži o papežích. Napsal Jan Bělina. Spisovatel velmi pěkně vyličuje doby, v nichž byli dva, ba docela tři papežové. Pravým byl vždy jen jeden, a vzdoropapeže si volila politika světských panovníků. Vyvrací výroky papežů samých frází, že prý papežové zakázali čísti bibli. Krásně líčí význam odpustků a vývoj španělské inkvisice. Obšírnější pojednání o španělské inkvisici napsal ve zvláštní brožuře p. Tom. Jiroušek. — Jan Bělina má zvláštní dar, říci málo slovy mnoho, a to tak, že každý jasně chápe význam jeho slova o předmětě, o němž píše. Je to nadaný spisovatel.

Tomáš Škrdle.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Literární zprávy z Bosny. — Časopisy bosensko-hercegovské. V roce 1899. vychází v Bosně a Hercegovině osmnáct časopisů různého směru a různého tisku i řeči. Z těch jest politicko-národohospodářských 6, vědecké 2, úřední 3, čistě náboženské 4 a zábavné 3. Po jazyce, v jakém jsou vydávány, jest listů srbsko-chorvatských: latinicí tisknutých 7, cyrilicí 3 a v obou zároveň 5, v německém 2 a v tureckém 1. Zájmy katolické chrání listy: »Vrhbosna« a »Glasnik bos.-herceg. franjevaca« v Sarajevě. »Glas Hercegovca« a »Osvit« v Mostaru. Redakce listů těch spočívá v osvědčených rukou; »Vrhbosnu« řídí pod přímým dozorem arcibiskupa dra. Jos. Stadlera nadaný kanovník dr. J. Šarić, »Glasnik bos.-herceg. franjevaca« spočívá v rukou snaživého, dlouholetého redaktora a pilného spisovatele Frà Ign. Strukiće, mladistvý pak »Osvit« řízen jest Ivanem Milićevićem, jenž jako spolučlen spisovatelské dvojice Osman-Aziz těší se v beletrii jihoslovanské zvučnému jménu. — Povjestničke crtice Kreševa i franjevačkoga samostana. (Dějepisné črty o Kreševu i františkánském klášteře.) Napsal Frà Ignacije Strukić, katecheta a redaktor. Podporoval arcibiskupský Ordinariát a představenstvo řádu. S mapou a patnácti obrazy v textě. Sarajevo 1899. Stran 151 4°. Pilný, skromný člen řádu františkánského sestavil tu na základě pracných výpisků z řádových knihoven úhlednou monografii svého rodiště, které významno je tím, že si je zvolil za odpočinek slovutný jihoslovanský Homer, stařičký Frà Grgo Martić. Kniha rozdělena je na pět oddílů. V prvém obsažena je historie Kreševa od nejstarších dob až takořka do okupace. Druhý díl popisuje dnešní stav Kreševa nejen po stránce místopisné, ale též co do zajímavostí národopisných i národohospodářských. Třetí díl věnován je klášteru v minulosti, čtvrtý líčí osudy kláštera od požáru r. 1765. až do r. 1889. a pátý díl zabývá se rozvojem samostanu v dnešní době, jeho farami a pod. Kniha psána je poutavě a čistým jazykem, mezi obrazy jsou podobizny vynikajících členů řádu Minoritů. Tisk i celková úprava se zamlouvá. — Svetozar Ćorović: »Markov grijeh« a »Razoreno gnijezdo« (Markův hřích a Opuštěné hnízdo), povídky z Mostaru. Podle rázovitého vypravování »Krevní mír« jsou uvedené tyto povídky pracemi většího obsahu, které dosud vyšly z péra Ćorovićova. Obě odehrávají se v rodišti spisovatelově, a děj jejich opírá se o vypravování starších osob z okolí autorova, které měly v líčených událostech větší nebo podřízenější podíl. Dle soukromého Ćorovićova přípisu, který jsem dostal, spadá děj obou povídek v dobu padesátých let tohoto století, což historická vzpomínka pádu Ali paše Stočeviće v povídce »Razoreno gnijezdo« potvrzuje. Základní motiv v obou pracích je týž, ač jedna odehrává se v kruhu pravoslavné společnosti a druhá vybrána je ze života mostarských mohamedánů. Tu i onde je stěžejní myšlenkou odboj mladých proti konservatismu otců, a rozbouřený takto rodinný jakož i vnější sociálně-náboženský život tvoří výraznou dekoraci k vlastnímu jádru vypravování. Než, vyložme si dříve obsah obou povídek. »Markov grijeh« uvádí nás na počátku k poznání dvou vynikajících moskevských obchodníků: Tomy Brkiće a Mitra Sokoliće. Různé sice povahy, různých postav, ale srdcem přilnuli k sobě jako dva pobratimové. Tomo má synka Marka, hrdinu naší povídky, a Mitar opětně dcerku Soku, jak dále se dočítáme a bezděčně další milostné zápletky tušíme. K radě rozvážného Mitra Sokoliće vysílá, ač s těžkým srdcem, Brkić synka svého na další odborné vzdělání do Terstu, kde Marko pobude několik roků. Návrat jeho v rodný dům líčen dovedným pérem Ćorovićovým velmi šťastně, neboť

Tomo byl již delší dobu vdovcem, a Marko byl jedinou jeho radostí i nadějí. Zajímavou dohru opětného shledání tvoří vyzvídání otce, zdali se mu syn v cizině po náboženské stránce nepokazil a zdali se umí ještě správně pomodliti »Otče náš« a »Věřím v Boha«. Prvé shledání Markovo s družkou dětství, Sokou Sokolićovou, neudálo se však dle mladíkova přání, neboť dívka, opětovavši na prahu rodného domu Markův pozdrav, ukryla se dle krajinského mravu stydlivě za vrátka a nedala ani odpovědi k přátelským dotazům bývalého soudruha ze sousedství. Toto jednání zamrzí Marka a naplní prsa jeho jistým stupněm odporu vůči Soce, která však stále od srdce je Marku nakloněna. V té době nastaly v pravoslavné obci mostarské třenice mezi staršími členy či »kancorepy«, kteří hájili naprostou církevní a chrámovou autoritu ve školských záležitostech, a mladšími členy či »krkešiči«, kteří byli pro svobodu školy a občanskou neodvislosť učitelů.. K »mladým« přidružil se Marko, jenž svým rozhledem hrál mezi soudruhy vynikající úlohu. Nešťastnou náhodou objevil se v tu dobu v mostarských kruzích pamflet, namířený proti Mitru Sokolićovi, náčelníku »starých«, a veřejné mínění označilo Marka jako autora hanopisu. Rozezlený Mitar vyčte věc tu ubohému Tomovi a v hněvu boří zamilovaný plán obou otců, aby kdys děti jejich zpečetily manželstvím dlouholeté přátelství obou rodin. Událosť ta stihne těžce Soku, neméně i citlivého Markova otce, — ač dle pozdějšího vysvětlení Marek se ospravedlní, ale pro klamné podezřívání trpce zanevře na Mitra Sokoliće. Při společenském výletě na venek zadíval se Marek do jakési hezké Máry »latinky« (katoličky) a začal s ní milostný poměr, jehož průběh však tajil před otcem, jehož znal předobře jako nepřístupného pravoslavného konservativce. V těch dnech rozneslo se Mostarem, že jakási Staka, pravoslavná dívka — sirotek — chce vejíti v manželství se sousedem Turkem a poturčit se. Náboženská obec pravoslavná, chtějíc zameziti tuto ostudu, usnesla se provdati dívku tu za pravoslavného ženicha a učinila jí i sbírku na věno. Mluvčím deputace oné byl Marko, který vyhledal i ženicha, na věno značnou částkou přispěl a věc ku spokojenosti pravoslavné obce ukončil. Čin ten naklonil mu opětně rozhněvaného Mitra Sokolića. Milenka Markova, syta námluv, donutí téhož dne mladíka, že se odhodlá oznámiti otci úmysl, oženiti se s Marou. Samo sebou srozumitelno, že otec, rozzuřen, odepře své svolení předem, že se to příčí zamilovaným plánům jeho a Mitrovým, za druhé i proto, že nevěstou má býti katolická dívka. Po této rozmluvě sáhne Tomo k záchraně Markově po stejném prostředku, jaký Marek téhož dne proti vdavkůchtivé Stace byl poradil na schůzi obce pravoslavné; šel totiž rovnou do domu Mitrova, kde vyžádal si Soku za ženu pro Marka. Ten pod trestem prokletí a vyhnání od rodného prahu musí se podvoliti otcově vůii, a to tím spíše, když Mara, vidouc v opačném případě pochybnou existenci po boku Markově, radí mu, aby se otci podrobil, ale jí v srdci zůstal věren i po svatbě. Pěknou jest následujícící stať, v níž vylíčena je městská svatba po způsobě mostarském. Rozumí se, že počátky manželství Markova nebyly pro milující a dobrou Soku příliš vábivé, ale ona trpělivě vše přehlížela ve starosti o tchána Tomu i muže Marka. Ten pozvolna opět upadnul v síti Mary, kterou čím dále, tím častěji navštěvoval. O nejbližším štědrém večeru však starý Tomo náhle onemocněl a do rána vypustil ducha k nemalé žalosti obou manželů Po slavném pohřbu nastaly v domě smutku trudné dny. Marko toulal se celé noci i dny u Mary, a nic nezpomáhaly Sočiny prosby. Tu jednoho dne navštívil Marka v krámě soudruh z mládí, jenž mu sdělil překvapující zvěsť, že Mara za jeho zády zapředla milostný poměr s Ibrem, Turčínem, kterému před časem Marko s delegáty pravoslavné obce Staku před nosem odvedl. Pln zloby chtěl se rozběhnouti k nevěrné milence, když rychlý posel z domu povolal ho k ženě, která mu v tu hodinu povila syna. Událosť ta působí v prsou Markových rozrušující dojem ve prospěch Soky, potřebí však ještě mohutnějšího otřesu pro zaslepeného Marka, aby opět zlatý paprsek blahého štěstí zalétl v podkroví jeho domu. Následujícího dne, kdy Marko na »Gjurgjev dan« oslavuje pověstné »krstno ime« ve středu sezvaných hostí, přichází pojednou do síně druh Pero, jenž zašeptá Markovi zdrcující zvěsť, že mu Mara utekla v noci k Ibrovi, prohlásivši, že se zbavuje dosavadního milence. V prvé chvíli chtěl se krvavě pomstit, ostavit hosty, dům, vše, a běžeti za nevěrnou milenkou. Ale v tom zalehl k němu z vedlejší síně pláč dítěte. Marko trhl sebou. »Tam je jediná moje radosť!« zvolal a vběhl do světnice, aby viděl, co dělá maličké. »Co je mu?« ptá se Soky. »Nic,« pravila ona a ukázala mu dítě. Marko přikročil k malému. »On je veškeré moje štěstí. On je mi vším!« prosloví. Soka hledí naň sladce. »A já?« pozeptá se ho. Marko pohlédne na ni, pak, jako by ho kdos poháněl, obejme ji. »Ty, ty's mi ho dala!

Kdyby nebylo tebe, nebylo by ani jeho. A já jsem tě trápil, jako nikdo. Odpusť mi, prosím tě; zaklínám se ti Bohem, že od té chvíle budu jiným!« Soka ho obejme a políbí sladčeji, než kdy před tím. — Vidno, že konec povídky této vyznívá smířlivě a uspokojí čtenáře. Prve, než půjdeme dále, dlužno vzpomenouti jednoho místa v povídce, které se mne dosti trpce dotklo. Z několikaletého pobytu mezi bratry bosensko-hercegovskými seznal jsem předobře onu náboženskou zášť, jaká dosud jest mezi oběma křesťanskými vyznáními v Bosně a Hercegovině, a omlouvám částečně i upřímnou snahu Čorovićovu, aby psal věrně duchem lidovým. Jednotlivci různých věr ovšem titulují se tu navzájem nejhoršími jmény, — ale jména, jež na str. 72. dává katolíkům Markův otec, mohl Čorović směle vynechati, jakož i místy ony narážky na ziskuchtivou vypočítavosť a bezcharakternosť, které označil spisovatel jako vlastnosti výlučně »latinské«. Spisy Čorovićovy razí si vítězně dráhu i do dalekých vlastí světa slovanského, v němž obyvatelstvo Bosny a Hercegoviny platí jako pobratimský kmen, a již ku prospěchu slovanské vzájemnosti třeba vynikajícímu spisovateli varovati se podobných rozháraných vysvětlivek vnitřních poměrů náboženskosociálních, které zvláště my Čechové opravdu ani nemůžeme pochopiti. Naopak, velicí duchové novodobé literatuty srbsko-chorvatské, jako katolík Frà Grgo Martić a Jovan Sundečić, oba Bohem posvěcení básníci, jichž domovem jest okkupované území, plným srdcem vlastenecky touží do úplného smíru věrou rozvaděných bratří v přesvědčení, že jen svornosť a vzájemná úcta k jednotlivým vyznáním poslouží vlasti ku blahu a slávě. Znám veškery dosud vyšlé Čorovićovy práce a konstatuji s potěšením, že je to jediné místo, kde spisovatel postavil se po způsobu širších vrstev pravoslavných rodáků na stanovisko vůči katolíkům tak příkré. Doufejme, že se to nebude opakovati.

»Glasnik« zemaljskog muzeje u Bosni i Hercegovini. Urednik Kosta Hörmann. Pro vážnou literaturu, zabývající se hlavně vědeckými objevy zabraných zemí, založen byl počátkem r. 1889. v Sarajevě sborník, který vychází nákladem zemského musea bosensko-hercegovského ročně ve čtyřech objemných sešitech. V »Glasniku« šetří se rovnoprávnosti obou v zemi obvyklých písem tou měrou, že jeden článek tisknut je latinkou a druhý cyrilicí. Do konce r. 1898. vyšly tři sešity ročníku desátého. Prvý svazek věnuje v čele posmrtnou vzpomínku našemu krajanu Fr. Fialovi, který v mladém věku 37 let zemřel v Sarajevě, kde byl kustodem praehistorického oddělení zemského musea. Zajímavou snůškou lidových zvyků svatebních jest článek prof. Em. Lilka: »Ženidba i udadba u Bosni i Hercegovini«. Neméně poutavým je článek pilného folkloristy Antuna Ilije Cariće: »Narodni običaji s ostrva Hvara«. Pro domácí numismatiku má důležitosť »Opis nekih bosanskih novaca« od Vjekoslava Celestina. Ostatní články zabývají se výzkumy přírodovědeckými po Bosně a Hercegovině. Sešit druhý a třetí jest rovněž většinou naplněn studiemi přírodovědeckými. Z ostatních pěknou jest Kuhaćova práce »Turski živalj u pučkoj glazbi Hrvata, Srba i Bugara«, v níž dobrý tento hudební spisovatel a sběratel národních písní jihoslovanských znalecky pronáší svůj názor, pokud Turci jako národ působili na rozvoj neb umrtvení lidové hudby Jihoslovanů. K seznání účinu tureckého živlu hlavně na rhytmickou rázovitosť lidových písní jihoslovanských doložena je cenná studie tato bohatými ukázkami typických nápěvů. Z folkloru čteme v tomto dvojsešitě příspěvek Muhameda Fejzia bega Kulinoviće: »Nešto o narodnom praznovjerju i liječenju u Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini.« (Něco z národních pověr a léčení mezi Mohamedány v Bosně a Hercegovině.) Přátele dějepisu zajímá tu obšírný článek prof. Dr. L. Jeliće ze Zadru »Najstariji kartografski spomenik o rimskoj pokrajini Dalmaciji«, ku kterému připojeno je pět tabulek a obraz Ptolomejovy mapy zaadriatických držav římských, která je uschována ve Vatikánské knihovně. Musejní kustod Dr. Karel Pač objasňuje pak s připojenými hojnými illustracemi vynikající pomníky a zbytky architektonických památek římských z různých nalezišť po Bosně, a ve zvláštním článku »Rimska nalazišta u kotaru novljanskom« popisuje předvěké toto sedliště římské při stoku řek Uny a Sanu poblíže hranic chorvatských. — Sešit čtvrtý a poslední desátého ročníku vyšel počátkem února t. r. Prof. Jelić pokračuje zde ve své rozpravě o Ptolomejově mapě a rukopise o dalmatském území říše Římské. Ve článku »Natpis Kulina bana« popisuje a vysvětluje kustos Dr. Ćiro Truhelka jednu z nejdůležitějších památek, jaké dosud v Bosně se nalezly. Kamenná deska, o níž se jedná, pochází z prvých let XIII. století, kde Kulin ban se svými šlechtici přešel z bogumilství na víru katolickou a v té as době se svou ženou, banicí Vojslavou, postavil v kučevském Zagorji katolický chrám, který dle nadpisu sežehnut byl bleskem, načež ban vysta[illegible] kostel na Podgorji-Slepi-

čisti. Podle dvou přírodovědeckých studií, z nichž jedna pochází z péra prof. Gabr. Strobla a druhá od prof. Dra. Jiřího Protiće, připojila redakce na konec úvahu o zahraničném uznání významu vědeckých pátrání na půdě bosenskohercegovské, která uveřejněna byla v »Glasniku«, a redakcí Dra. Hoernesa v německém překladě uvádějí se ve známosť po širším světě. Glasnik dokončil tím X. ročník, a redakce jeho, kterou vede dvorní rada Kosta Hörmann, ředitel zemského musea v Sarajevě, může s plným dostiučiněním pohlédnouti na bilanci desítileté záslužné činnosti. Cena časopisu toho při stkvostné tiskové úpravě i hojnosti obrazů jest nepatrná: 2 zl. ročně. Administraci obstarává zemský ekonomát v Sarajevě. (Dokončení.) Jan Třeštík.

Z Bulharska. Na začátku května zemřel v Sofii dřívější regent a ministr osvěty Jiří Živkov, jeden z nejznamenitějších mužů bulharských nové doby. Bulhaři mají jenom jemu děkovati, že jejich školství dostihlo v poměrně krátké době té výše, na jaké jest nyní, neboť v šesti letech, kdy byl ministrem, zreorganisoval je úplně. Největším jeho dílem je nový školský zákon a vyšší učeliště v Sofii. Podle téhož zákona dostává se všem zdejším příslušníkům jakékoliv národnosti obecného vzdělání v opatrovnách a šestitřídních obecných školách bezplatně; celé školství se dělí na obecné, střední, vyšší a odborné; stanoví se vzdělání, práva a povinnosti učitelů, ale dává se plné právo všem náboženským obcím a spolkům, aby, šetříce zákona, zakládaly školy a vychovávaly mládež v duchu své víry. Vyšší učeliště se vyvíjí utěšeně z malých počátků v budoucí bulharskou universitu. Živkov byl přítelem Stambulova, ale roku 1893, nesouhlase s jeho vnitřní politikou, poděkoval se ze služby a od té doby žil v ústraní. — Den před tím — a to 5. května — slavili Bulhaři 30leté spisovatelské jubileum svého nejpřednějšího učence, dějepisce Maryna Drynova, profesora na charkovské universitě v Rusku. Slavnosti súčastnilo se vyšší učeliště, všechny vědecké spolky a redakce všech zdejších časopisů. Jubilantovi byla poslána adresa, okrášlená starobulharským ornamentem, přednášelo se o jeho činnosti, a naposled zároveň s telegrafickým blahopřáním bylo mu oznámeno, že kníže za občanské zásluhy vyznamenal ho řádem I. třídy. M. Drynov platí vedle profesora K. Jirečka za nejlepšího znalce bulharských dějin. — Znamenité dílo našeho učence Dr. Konstantina Jirečka »Das Fürstenthum Bulgarien«, jehož druhý díl původně psán česky (Cesty po Bulharsku), teprve teď je přeloženo do bulharštiny. Prvý díl, »Bulgarska država«, přeložila K. Karavelová, žena známého vůdce zdejších demokratů, a druhý, »Putuvanija po Bulgarija«, S. Argirov, ředitel národní bibliotéky v Plovdivě. Oba díly vyšly nákladem Danova knihkupectví v Plovdivě; cena 15 lvů (7 zl.). — Sofijsko-plovdivský biskup Menini byl povolán do Říma. Jak některé zdejší listy sdělují, souvisí tato jeho cesta s nastávajícím jeho jmenováním kardinálem. — V předposledních dvou sešitech nejpřednějšího časopisu zdejšího »Bulgarski pregled« je uveřejněna větší stať Jordana Ivanova, nadepsaná »Slovanská vzájemnosť«. Zajímavo je, koho považuje autor za největší apoštoly této myšlénky; jsou to: sv. Cyrill a Methoděj, katolický kněz Chorvát Juraj Križanič, jenž přišed do Ruska hlásat tuto myšlénku, byl za to vyhnán na 15 roků do Sibiře a potom až do své smrti zavřen v pravoslavném Soloveckém klášteře — a Jan Kolár, pěvec »Slávy dcery«. K předním bojovníkům za tuto vzájemnosť počítá autor náš národ, jehož počet udává na 6,400.000 duší, z nichž 5,940.000 žije v Rakousku, 60.000 v Německu a 400.000 v Severoamerických státech. —ň.

Chorvatské zprávy. O hrvatskim naseobinama u Moravskoj, Donjoj Austrii i Zapadnoj Ugarskoj. Národopisné črty Ivana Milčetiće. 1899., otisk z »Vience«. Chorvatů ve třech osadách jest na 2300. Poněmčují se v dorostu. Zachovali dosud kroj. Farář v Gutfieldu, Čech Alois Malec, dal natisknouti chorvatskou modlitební knihu v 1500 výtiscích, z nichž bylo rozebráno pouze tři sta. V Dolních Rakousích ve vsi Hlohovci hovoří pouze jediný stařec chorvatsky, ostatní se smísili se Slováky. — Chorvati ve vesnicích okolo Šoproně v Uhrách se dobře drží. V Prušderštovu jest jich 1900. Ve škole se vyučuje chorvatsky, učí se však též maďarsky a německy. Knih a novin z Chorvatska přichází málo. Mají svoji skrovnou literaturu, většinou knihy pro obecné školy napsané svým nářečím. V kostele se pěje, modlí i káže jen chorvatsky. Intelligence jest však odchována maďarsky, rolníkům pak hrozí zátopa německá. — Národní opera. F. S. Vilhar, známý hudební skladatel chorvatský, složil národní operu s názvem »Smiljana«, která byla velmi příznivě přijata. Ucházejí se o ni některá přední divadla v cizině. Skladatel vydá operu též v klavírním vý-

tahu s textem chorvatským a německým za 5 zl. — Ksaver Šandor Gjalski, přední chorvatský spisovatel, byl pro své národní smýšlení dán do výslužby. Nyní věnuje se alespoň více písemnictví. Dne 3. března oslavil chorvatský akademický spolek »Zvonimir« ve Vídni jeho 15letou spisovatelskou činnosť. »Vienac« přinesl k jeho poctě zdařilou báseň od Mitrovila Nikoliće. Spisy jeho přeložil do švédštiny švédský slavista Alfred Jensen, který se slavnosti taktéž súčastnil. — »Hrvatska« jest název nového listu politického v Zadru místo zašlé »Katolické Dalmacije«. — Družstvo sv. Jeronyma pořádalo v březnu t. r. 32. valnou hromadu za předsednictví Sukova. Tohoto roku byl dostavěn spolkový dům nákladem 130.000 zl. Spolkové jmění jest 168.307 zl. 89 kr. Letošní výlohy družstva na tisk, papír, honorář a správu jest 18.000 zl. Spolek měl minulého správního roku 471 doživotního člena, členů ročních bylo 4533 (více o 708 než před 2 roky). Družstvo vydalo loni členům 4 knihy ve 20.000 výtiscích. Redaktorem spolkových knih byl 20 roků kanovník Cojetko Rubetić, jenž se letos pro nával práce vzdal, začež mu byly vysloveny díky. — Nové knihy. »Nekoliko misli k našemu umjetno-literarnomu pokretu« (obrození) od Stjepana Koreniće, str. 80, 15 kr. Jedná v duchu víry a národnosti o škodlivém směru nynějšího víře nepřátelského písemnictví. — »Mjesečni statistički izveštaji« (zprávy) vydávají se v Záhřebě redakcí M. Zvoričiće od února. Mají velikou důležitosť. Za 3 zl. ročně je 12 svazků. — »Svetište (posvátné místo) Bogorodičino na Trsatu u hrvatskom Primorju«. Dějiny posvátného místa Trsatu a Marianská modlitební kniha. S obrazy. Cena 1 zl. — »Povêst kraljevine Češke« jest překlad Tomkových dějin království Českého, jejž pořídil farář J. Jemeršić. Cena 2 zl — Nová tiskárna byla povolena c. a k. společným ministerstvem ve Vídni v Mostaru s názvem: »Hrvatska dionička (akciová) tiskara u Mostaru«. Zahajovací slavnosť se konala v pondělí velikonoční slavnými bohoslužbami biskupa Buconjiće. Tiskárna vydává politický list »Osvit«, který jest jediným charvatským listem v obsazených zemích. — Chorvatská tiskárna v Opatii. Někteří chorvatští vlastenci koupili ve Volosce bývalou Batestinovu tiskárnu, kterou přenesou do lázeňského místa Opatije a budou vydávati chorvatský týdenník. — Slovinská umělkyně Ivana Kobilca maluje obraz biskupa Strossmayera podle náčrtu z minulého podzimu. Loni táž umělkyně zobrazila arcibiskupa sarajevského dra. Josipa Stadlera v úplném mešním rouchu, které mu darovali sarajevští občané z úcty ku svému arcipastýři. — »Preporod« jest název beletristického listu s tendencí mravní a křesťanskou; vydává jej dr. August Harambašić již druhý rok. Cena 2 zl. Fr. H. Žundálek.

Ze života pravoslavného duchovenstva v Rusku. Povídky: Říční lidé. Výkonný nástroj. Ostrovtipné. Od Ign. N. Potapenko. Přeložil A. G. Stín. V Brně 1899. Tiskem benedikt. knihtiskárny. Nákladem vlastním. Cena 30 kr. Autor je synem pravoslavného kněze a líčí velmi zajímavě světlé i stinné stránky života pravoslavného duchovenstva ruského, jenž velmi se různí od života katolického duchovenstva, což z těchto povídek jasně vysvítá. Theologické vzdělání jest u pravoslavných duchovních malé, hmotné postavení trudné, s rodinou nastávají mu mnohé obtíže na úkor duchovní správy. Veliká časť upadá do pití lihovin a jiných chyb, které škodí jeho povolání. Překladatel zavděčil se touto prací katolickému čtenářstvu, jemuž poskytnul příležitosť nahlédnouti do života pravoslavného duchovenstva. Mnohý po přečtení této knížky bude s v tší úctou hleděti na katolické kněžstvo a bude si ho více vážiti. Překladatel vydal spisek obětivě svým nákladem za levnou cenu 30 kr., ačkoli čítá 165 stran. Vlastimil Hálek.

Národní kongres katolický v Burzích (Burgos) ve Španělsku začne zasedati 30. srpna letošního roku. Kokovati se bude na něm o zájmech náboženských, o výchově křesťanské, o dílech lásky a o prostředcích ku povznesení mravnosti. O předmětech čistě politických mluviti se nebude. Veřejná sezení budou tři, kromě úvodního, a nebude v nich diskusí. V každém sezení přečte se aneb přednese rozprava vědecká delší a dvě kratší, na způsob allokucí. Řečníci budou pozváni od předsednictví spolku. Rozpravy mají býti zaslány aspoň měsíc před zahájením kongresu; přijaté uveřejní se v celku aneb ve výtahu Členové kongresu dělí se na skutečné a čestné. Skuteční členové jsou ti, kteří účastní se sezení jak sekčních, tak generálních; čestní jsou, kteří se zaváží, že budou chrániti a podporovati kongres svým vlivem, dary a jiným způsobem. Člen kongresu musí se dáti zapsat u sekretáře spolku prostřednictvím

jednatelů jednotlivých diecésí aneb přímo, a zapraví deset peset; tím zapraví vydání kongresu. Zároveň udá kandidát, do které ze dvou tříd přeje si býti přijat, pak své jméno, příjmení, obydlí a sekci, do které chce náležeti. Sekce budou čtyři a budou obsahovati záležitosti náboženské, sociální a právní propagandy; pro každou je určeno pět themat. Buďtež zde uvedena některá: Nevýhody, plynoucí z toho, že nesmějí býti klerikové poslanci. — Jak založiti a rozšířiti veliký denník katolický bez určitého zabarvení politického. — Smutný stav rolnictva, a jak mu pomoci. — Jak překaziti přílišné stěhování se Španělů a jak zabrániti tomu, by nebyli nespravedlivě vykořisťováni. — Zla, vycházející z válek a z nepoměru armád k silám národů. — Opravy trestního zákonníka, za něž mají katolíci vytrvale žádati.

O novém časopise »**Národní katolík**«, jejž začal vydávati známý Iška, přináší liberální list Kolínský »Labské Proudy« v č. 24. následující posudek nikoli pro katolické čtenářstvo nezajímavý: »Nedávno založená národní církev katolická vydává si svůj časopis »Národní katolík«. Nápis s Husovou podobiznou. Program je na neštěstí konfiskován. Myslí, že obnovují husitství. Přijímají podobojí, mají služby Boží v jazyku českém nebo církevně slovanském, neuznávají svrchovanosť papeže. Církev tedy velmi blízká evangelické augsburského vyznání; příliš nahodilá, než aby se mohla zakořeniti. Podobná kompromisní a politická církev by spíše konala nyní výborné služby Němcům, jsouc nacionální, a přec katolická. Propaganda by jistě byla lehčí«. V. H.

——*——

Paběrky z novin a z veřejného života.

Nemocnice Lva XIII. v Anagni. Sv. Otec Lev XIII. zřídil svým nákladem nemocnici v Anagni nedaleko rodného města svého Carpineta. Anagni vzdáleno jest od Říma 62 km. Jest rodištěm 4 papežů, z nichž Bonifác VIII. zavražděn byl r. 1303. v rodném městě svém. Jediný papež, Angličan Hadrian IV., zemřel v Anagni. Anagni má krásnou polohu a krásné okolí, jež Cicero již velebil a sám v této krajině villu měl.

Katoličtí žurnalisté na Montmartre. V neděli po Božím Těle měli schůzi křesťanští publicisté v kostele Montmartreském, aby obnovili své zasvěcení božskému Srdci Páně. Mše svatá byla pro ně sloužena v kapli P. Marie, po níž mluvil P. Gaudeau o sociálním významu tisku. Tisk má býti apoštolem charity, aby osvěcoval mysli a sílil srdce, aby konalo, co pravé jest a stálo vždy za rovné právo a svobodu pro všechny. Předseda sdružení katolických publicistů M. V. de Marolles četl zásvětnou modlitbu na stupních oltáře.

Bratr Flamidien propuštěn. Školní bratr Flamidien, jenž po několik měsíců v Lillu držen byl ve vyšetřovací vazbě pro pouhé neodůvodněné podezření, že smilné vraždy se dopustil na svém chovanci Gastonu Foveauxovi, byl jako nevinný z vazby propuštěn.

»Pryč od Říma!« Biskup brixenský vydal pastýřský list proti slavnosti slunovratu, která byla 21. m. m. v Insbrucku uspořádána. Napomenutí zní: Katolíci v Insbrucku! Hlubokou žalostí naplnil nejenom mne, nýbrž každého dobrého katolíka v Tyrolsku rovněž tak necírkevní, jako nevlastenecký průběh schůze, konané dne 21. t. m v Insbrucku. Dopustil bych se prorady na své povinnosti, kdybych k tomu mlčel. Protestuji jménem náboženství a jménem tyrolského lidu proti křivdě, jež byla spáchána na našem náboženství: neboť nejen že v tomto, tisíce osob čítajícím shromáždění, kterého súčastnili se také mužové svým postavením ve společnosti vynikající, ozývalo se heslo »Pryč od Říma!«, vyzývající k odpadnutí od katolické víry, nýbrž způsobem nejdrzejším útočeno bylo i na hlavní baštu křesťanství. Ve slavnostní řeči nazýván byl náš Spasitel, kteréhož jako Boha ctí a vzývají nejen katolíci, nýbrž také věřící protestanté, pouze »Galilejským«, po příkladě odpadlíka císaře Juliana, kterýž, přestoupiv z křesťanství na pohanství, Spasitele našeho obyčejně zneuctíval touto nadávkou. Aby však nebylo pochybnosti, že jméno »Galilejský« nelze za nic jiného pokládati, nežli za slovo zneuctívající, prohlášeno jest v průběhu řeči jeho »učení o spáse« za báj, za pouhou smyšlénku a pověsť. A proti všem těmto pošetilostem a potupám nejen že neozvalo se ni slovo odporu, ale nebylo slyšet ani vyrušovacích výkřiků, kterýmiž jindy tak štědře bývá plýtváno. Obyvatelé

hlavního zemského města Insbrucku, jejichž nábožensko**s**ť byla kdysi příslovečnou, jak dlouho budete zahálčivě přihlížeti k tomu, kterak nepřátelé náboženství urážejí nejen Vaše vlastenecké smýšlení, nýbrž tupí a veřejně zneuctívají také Vaši svatou víru? Mezi časopisy zemského hlavního města, které onomu shromáždění přinášely své sympatie vstříc, aneb s ním dodatečně vyslovily svůj souhlas, vystupuje zvláště nápadně do popředí ten, jenž jmenuje se »Scherer«. Dlužno litovati, že tento list, kterýž ostentativně vyniká neslušností a surovými výroky proti naší svaté víře, nalézá čtenářů a podpory. Protináboženský směr tohoto listu činí jej již sám sebou listem zakázaným, já pak prohlašuji, že každý, kdo tento list čte, platí, aneb jakkoliv podporuje, zle uráží povinnosť svědomí. Katoličtí mužové v Insbrucku, spojte se k obraně Vám »dochované víry«, nedejte sobě a svým potomkům od moderních nevěrců loupiti, potupovati a veřejnému povržení vydávati to, co jest nejdrahocennějším statkem, nejstkvostnějším klenotem každého národa a každého jednotlivce. Spojiž Vás společné nebezpečí! V Brixenu, 30. června 1899. Šimon, kníže-biskup.

Valná hromada Křesťanské Akademie konala se 22. června v sále sv.-Václavské záložny za předsednictví zemského preláta Msgr. Dr. F. Krásla a za přítomnosti četných členů. V zahajovací řeči zmínil se vsdp prelát o nenahraditelné ztrátě, kterou Akademie utrpěla úmrtím svého zakladatele architekta J. Mockra. Shromáždění na počesť zesnulého povstalo se sedadel. Na to přikročeno k dennímu pořádku a schválen především protokol předešlé valné hromady. Zpráva účetní schválena byla po přečtení, ostatní tiskem rozdané zprávy schváleny nečteny Výboru bylo uděleno k návrhu revisorů absolutorium. Z výroční zprávy sluší uvésti následující: Záslužnou péčí prof. Drozda konány i letos přednášky o církevním umění, a to celkem 10. Čestné členy Akademie čítá 2, zakládající 43, činné 51, přispívající 382, úhrnem 478 členů. Při Akademii působil zdárně odbor vědecký, jehož předsedou byl Msgr. Dr. F. Krásl a jednatelem kanovník Jos. Kyselka, dále Obecná jednota Cyrillská, v níž loni slaveny desáté exercicie cyrillské, a konečně tu působil odbor pro výtvarné umění a archaeologii. Příjmy obnášely 2626 zl. 88 kr., vydání 2080 zl. 81 kr., i zbývá pro rok letošní 546 zl. 87 kr. Při následujících na to volbách zvoleni: za místopředsedu profesor Jan Drozd; do ředitelstva: Frà Ferdinand Warter, inf. převor maltánského řádu, Josef Farský, ředitel kníž. arcibiskupského semináře, Ed. Šittler, farář na Žižkově, Bohumil Štěrba, architekt a stavitel v Karlíně, Jos. Cainer, ředitel kůru.

Valná hromada Apoštolátu sv. Cyrilla a Methoda. Jako dřívější léta konal i letos Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda na sv. Hostýně výroční svou valnou schůzi, a to 2. a 3. m. m. Slavnosť konala se obvyklým způsobem. Poutníky přivítal srdečnou a milou promluvou s kazatelny kněz Tovaryšstva Ježíšova P. Jan Kalaš, načež měl kanovník a starosta Apoštolátu, Josef Droběna, litanii k Panně Marii a udělil slavné sv. požehnání. Po krátkém odpočinku zpovídalo přes dvacet kněží neunavně až skoro do 11 hodin v noci, taktéž příštího dne od 4 hodin ráno až do poledne. Druhého dne před společným sv. přijímáním měl pan starosta Apoštolátu dojemné kázaní, při čemž celý Apoštolát Božskému Srdci Páně zasvětil. O 9. hod. zahájena byla týmž p starostou Apoštolátu valná hromada. Starosta přivítal srdečnými slovy přítomné, jak spolky, korporace, tak všechny vůbec vznešené i nuzné poutníky, načež slavnostní řečník děkan Jan Vychodil ze Želechovic promluvil o účelu Apoštolátu, o vítězství víry. Na to podal pokladník Apoštolátu děkan Josef Kubánek z Kojetína zprávu o činnosti Apoštolátu a o příjmech a vydání v uplynulém roce a povzbuzoval přítomné, aby Apoštolátu věrni zůstali a činnosť jeho podle nejlepších sil svých podporovali. Potom vyzval přítomné, aby se s ním za Sv. Otce Lva XIII, za nejd. velepastýře Theodora a za nejmilostivějšího císaře a krále Františka Josefa I. pomodlili. Velikou mši sv. sloužil s asistencí děkan z Bystřice, Fr. Kremel, načež slavným chvalozpěvem »Bože, chválíme Tebe« byla pouť a schůze Apoštolátu ukončena. Poutníci sešli se ze všech končin naší milé vlasti, ba i království České bylo hojně zastoupeno.

Třicátá osmá valná hromada Jednoty pro dostavění velechrámu sv. Víta na hradě pražském konala se 10. července v primátorské síni Staroměstské radnice. Valná hromada byla navštívena velmi četně. Valnou hromadu započal předseda p. Dr. Vlček uvítáním přítomných členů a vznešených hodnostářů. Pan školní rada Tonner přečetl zprávu jednatelskou za lonský rok. Ve zprávě bylo vytčeno, že snad nikdy nekonala se valná hromada tak pozdě

tato. Stalo se zejména pro častý odjezd J. Em. vždy v blahé paměti ndp. kardinála arcibiskupa Fr. de Paula hraběte Schönborna, jehož přítomnosť dávala jednání povždy vznešený ráz. Na to líčí řečník neštěstí, jež potkalo úmrtím Jeho Eminence tolik a tolik podniků i korporací katolických a vlasteneckých. Jednota účastnila se slavného převezení mrtvoly Jeho Eminence do paláce arcibiskupského, a vroucí modlitba všech byla mu jediným díkem za všecka zažitá dobrodiní ve prospěch účelu jejího. Pan řečník zmiňuje se o finančním stavu jednoty a pobádá k vytrvalosti. Jednota čítá 18 zakládajících, 3 činné, 577 skutečných členů, 218 přispívajících a 1263 členy, jichž roční příspěvek jde pod 5 zl. Pan školní rada Tonner uvádí stav živoucích a počet zemřelých členů, mezi nimiž jest i J. V. císařovna a královna Alžběta rakouská, a kterým vzdána počesť povstáním s míst. O Jeho Excel. p. Františku hraběti Thunovi, předsedovi Jednoty, vyslovil se řečník, že Jeho Excellence i přes to, že stal se předsedou ministerstva, nezanedbával záležitosti jednoty a dostavil se i do schůzí a věnoval jednotě 10.000 zl. Dále byv zvolen za kapitolního probošta Msgr. Ant. Hora, věnoval Jednotě 5000 zl. — Jednota účastnila se dne 2. prosince slavností císařského jubilea. Další zpráva jednala o postupu stavby. Příjmy Jednoty vykazovaly roku 1898., a to. 44.818·zl. 90½ kr. Vydání: 127.432 zl. 45 kr. Subvence jsou: C. a k. dvůr 6000 zl., král. České 50.000 zl., říše 20.000 zl., a dále: Jeho Excellence František hrabě Thun z Hohensteina 10.000 zl., Msgr. Hora 5000 zl., král. hl. město Praha 1000 zl., Česká spořitelna 500 zl., Sv.-Václavská záložna 500 zl. Na to vypočteny jsou upsané dary členů, sbírky a legáty. Konečně byla vzdána čestná vzpomínka architektu a řiditeli stavby velechrámu p. Mockrovi. Pan vl. rada Zítek sdělil, že Jednota přijala 157.097 zl. 21¼ kr. a 10.270 zl. v cenných papírech. Vydala 129.432 zl. 45 kr. Má jmění 27.664 zl. 76½ kr. a 10 270 zl. v papírech. Účty byly schváleny. Za 4 členy řiditelstva zvoleni byli pp. Alex. Baudis, ryt. Brechler, Zd. hr. Thun a Dr. Jan Vlček. Při volbě nového stavitele chrámu sv.-Vítského učinil především pan předseda zmínku o důležitosti volby té a navrhl jménem řiditelstva p. architekta Kamila Hilberta z Lcun, jenž byl i zvolen. Předseda zmínil se velmi pochvalně o působení stavebního mistra pana Živného, ale uvedl, že tento i přes dlouholetou praxi po boku řiditele arch. Mockera vůdčí místo zastoupiti nemůže, ježto nemá s dostatek odborné kvalifikace. Tím schůze skončila.

Z katolického ruchu v Dolních Rakousích. Dne 3. července t. r. dovršili čeští křesťanští sociálové v Dolních Rakousích svou organisaci, zvolivše si výkonný výbor »Československé křesťansko-sociální strany v Dolních Rakousích.« Sestavení výboru jest následující: Jan Hořák, předseda, František Halouzka, tajemník, Josef Veverka, pokladník; další členové: František Slezáček, Alois Dubovský, Jan Šus, Karel Příbyl, Ant. Florian, Frt. Zejda, Jos. Pávek.

Ve výroční zprávě Národní jednoty Pošumavské na r. 1899 v jednatelské zprávě na str. 17. uznává se výslovně zdárné spolupůsobení duchovenstva v národní práci pro jednotu, ježto obstarávalo z veliké části vedení venkovských odborů. I jest tedy spravedlivo, aby se Jednotou Pošumavskou nešířil mezi lidem darebný tisk.

»Rivista internazionale« ve svém posledním čísle rozebírá články z »Vlasti«: Učený proletariát (Il proletariato dotto) od R. Vrby. Deviace Husovy, stran chudoby kněžím od Krista Pána přikázané (Le deviazioni di Hus intorno alla povertà importa ai sacerdoti do Gesú Cristo) od Dr. Ant. Lenze. Z »Dělnických Novin« rozebírá »Rivista« články, jednající o nesváru mezi křesťanskými sociály.

Böhmische katholische Literatur im Jahre 1898. Pod tímto záhlavím začíná psáti do »Litteraturblattu« (č. 13, ze dne 1. července) prof. Dr. R. Zháněl řadu článků o české literatuře. Z družstva našeho rozebírá p. autor práce: Sborník, Průvodce Prahou, Česká Panama, Červený doktor mastičkář, Spolkový rádce. Panu spisovateli zatím děkujeme Až bude celý referát ukončen, ještě se k němu vrátíme.

Horálkova brožurka: »Význam Mistra Jana Husi pro člověka 19. století« (za 6 kr.) jest agitační brožurka v obecném toho slova smyslu. Několik frází, k tomu ještě špatnou češtinou, několik zmatených myšlének — o Husovi se mluví jen mimochodem. Mnohé »myšlénky« jsou dosti naivní — nevím, jestli pan Horálek zatvrzelého atheistu obrátí slovy: »Vy, milí čtenáři, kteří tvrdíte o sobě, že jste nevěrci, že nevěříte v Boha, to aspoň uznati musíte, že člověk

sám svou vlastní vůlí na svět nepřišel . . .« atd. — Jest patrno, že mezi »husity« jsou i celí nefalšovaní atheisti. Zda tací mají právo nazývati se »husity?« Tak mluví o ní Dr. Flajšhans v »Nár. Listech«.

Dílo sv. Filipa Neria. (Ochrana služebných dívek ve Vídni.) Poslední číslo pražského listu Ordinariátního přináší toto v naší době nad míru důležité upozornění: Péče o chudinu bere v mnohých obcích nemalou újmu tím, že hodné a zbožné dívky jinam odcházejí. Tomuto zlu co nejvydatněji brániti vzalo si za úkol »Dílo sv. Filipa Neria«, kterému však proto nezbytně potřebno jest spolupůsobení duchovních správců, jichž zásluhou »Dílo« ve známosť má býti uvedeno. — Vznáší se tudíž na duchovní správce prosba, aby získali spolku v jejich farnosti některé vhodné osoby a jim následující úkoly svěřili: 1. Mladé dívky co možno nejvíce chrániti před odcházením do velikých měst; neboť tam jest veliký nadbytek těch, kdož hledají místa, kdežto na venku a v malých městech panuje všude značná nouze o služebné: nad to ve větších městech většina dívek na těle i duši škodu trpí a hyne. 2. Těm, které říci si nedají, udati adresy útulen, které »Dílo sv. Filipa Neria« zřizuje. Ve Vídni jest též zvláštní »Nádražní misie«, jejíž členové dostaví se ke vlakům a hned o dotyčné dívky se postarají, bude-li jejich příchod do Vídně v čas oznámen. 3. Zmíněné osoby, jimž by důvěrnictví »Díla« svěřeno bylo, mají také hned zavčas na spolek se obrátiti, jakmile by nastala nějaká pochybnosť aneb podezření pobytu některé služebné dívky se týkající. Spolek zavede potřebné pátrání a třeba i zakročí, aby rodičové dotčenou dívku zpět domů si odvolali. — Adresy: Asyly: Vídeň: IX. Pramergasse 9, III., Fasangasse 4. Centrála až do 1. listopadu jest ve Vídni I. Bauermarkt 9; potom: Vídeň I. Himmelpfortgasse 19.

Katolíci na výstavě pařížské r. 1900. Předsedové a přední členové katolických spolků shromáždili se v »Institut catholique« k poradě o účastenství katolíků na výstavě. Veliká dvorana byla ve všech prostorách účastníky ze všech stavů naplněna. Msgr. Péchenard, rektor Institutu, předsedal, jemu po boku hrabě de Mun, poslanec a člen francouzské akademie. Rozpravy točily se okolo důstojného zastoupení děl katolických na výstavě. Komitét za tím účelem sestavený roztřídil se na sekce: sociální, ekonomickou, charitativní, školní a misionářskou. Jednatel p. Griffatton oznamuje, že katolická díla (oeuvres catholique) budou na výstavě míti zvláštní pavillon. Pan Astruc, architekt tohoto pavillonu, sděluje, že bude postaven na prostranství 200 čtver. metrů; a bude záležeti z veliké síně, vestibulu a dvou síní menších. Pavillon má státi 15.000 franků. Podotknouti sluší, že někteří řemeslníci většinu svých prací chtějí konati zdarma a též za cenu značně sníženou. Částka ta je již až na 6000 fr. upsána. Pan Vedie pochybuje, vejdou-li se všecka díla katolická do prostor těchto. Zejména prý díla sociální budou vyžadovati prostory značně větší. Poukazuje na četná mistrovská díla katolických dělníků, na obrazce statistické a grafické. Díla misionářská budou míti pavillon zvláštní v Trokadéro. Veliký pavillon děl katolických má státi ve Vincennes. Díla hospodářská budou záležeti ze syndikátů, rolnických kas a pod. V oddělení charitativním bude abbé Beaugrand vystavovati tyto kategorie: péče o dítky, o dospívající, o choromyslné, hluchoněmé, a též zastavárny (monts de pieté). Zároveň budou vystavena díla historická o charitativním působení církve v minulých věcích. Rondelet bude říditi díla katolického školství, od maličkých počínaje až ku katolickým vysokým školám. Dále ještě vyučování církevní hudbě a zpěvu, vyučování zemědělské, obchodní a průmyslové.

Na obranu katolické církve. Pro Mariborské státní zastupitelstvo, jak se zdá, neplatí zákony na ochranu státem uznané církve. Jinak by nemohlo propustiti neustálých útoků liberálního listu »Marburger Zeitung«, v němž církev katolická se nazývá »En gros Weltverdummungsgeschäft« — »ústav pro ohlupování světa ve velkém.« Tato urážka církve katolické konfiskována nebyla. Za to ve Vídni potvrzena byla konfiskace brožury Dr. Deckerta o Luthrovi pro urážku náboženské protestantské společnosti a jejího zakladatele! Což jsou katolíci v katolickém Rakousku bez ochrany?

Podpora »Katolickým Listům«. Úmrtím Jeho Eminencí utrpěly i »Kat. Listy« velikou ztrátu, neboť zvěčnělý arcipastýř zařaďoval každého roku do svých řádných ročních vydání slušnou část na »Kat. Listy« a mimo to rozkázal, aby na všech panstvích hospodářské a lesní správy je odebíraly. Vida výbor Družstva sv. Vojtěcha, jež jest majetníkem »Katol. Listů«, že jest tu nové a stálé náhrady a oběti potřebí, dal sám příklad k následování. V posledním se-

zení ze dne 7. července upsali výboři na další tři léta následující obnosy: Vojtěch hrabě Schönborn ročně 200 zl.; rytířský řád Křižovníků na rok 1899. 200 zl.; ročně po 100 zl.: řád Dominikánský v Praze, Dr. Mat. Kovář, gymn. prof. v Praze, Dr. Jos. Burian a Jos. Kuchynka, sídelní kanovníci na Vyšehradě, JUDr. Jar. Podobský, advokát v Praze; ročně 50 zl.: Tom. Škrdle, red. »Vlasti«; ročně po 25 zl.: Ant. Postřihač, kaplan v Praze a Ferd. Schmidt, kaplan v Postupicích. Toť jest příklad pro jiné. Dary přijímá: Vojtěch hrabě Schönborn, přísedící zemského výboru, Praha, Malá Strana. — Na vydávání »Katol. Listů« věnoval opět J. M. probošt Msgr. Dr. Antonín Lenz 200 zl., a slíbil i na dále všemožně listy tyto podporovati. Vivat sequens!

Náboženství a zločiny. Pařížský »Figaro« přinesl nedávno statistiku o tom, v jakém poměru jest počet zločinů k různým povoláním. Dle této statistiky shledáno, že připadá na 1500 osob ze stavu duchovního 1 zločin, z úředníků 11, z umělců 14, učenců 19, lékařů 24, soudních osob 64, bankéřů a agentů 130. Zde vidíme patrně, jak působí náboženství na mravnosť.

Různé. Sv. Otec jmenoval 11 nových kardinálů a dne 21. června sám je do úřadu jejich uvedl. — Sv. Otec vyznamenal proslulého skladatele Dona Lorenza Perosiho křížem: Pro Ecclesia et Pontifice. — Don Albertario, jenž byl propuštěn ze žaláře, přímo byl pozván do Vatikánu. V Římě byl Albertario předmětem nadšených ovací a zván do všech katolických spolků a družstev. Sv. Otec mluvil s ním velice laskavě a povzbudil ho k další činnosti a práci; vězení jeho velice případně porovnal s vězením svým a s políbením na čelo propustil trpitele za svatou věc katolickou. — Kardinál Missia, první slovinský kardinál z lidu, byl při návratu z Vídně v Gorici na nádraží slavnostně uvítán. 50 kočárů doprovázelo kardinála vyzdobenými ulicemi do arcibiskupské residence. Dne 10. července slavil kardinál Missia slavný vjezd do metropolitního chrámu a celebroval slavnou mši sv. s Te Deum, při čemž mu asistovali biskupové terstský a porečský. Slavnosti súčastnil se také místodržitel hr. Goëzs, náčelníci všech úřadů, honorace a hojně zbožného lidu. O 2. hodině odpoledne konána byla u Jeho Emin. hostina. — Dne 7. července zemřel v Č. Budějovicích gener. vikář a kap. děkan Fr. Janský, člen našeho družstva. Zesnulý těšil se veliké přízni biskupů Fr. de Paula hr. Schönborna a Dr. Mart. Říhy. — Dne 8. července zemřel v týchž Budějovicích kanovník Fr. Zachar. Jeho přičiněním byla zřízena ve smíšené obci, Dobré Vodě, česká škola, začež byl od liberálních Němců krutě pronásledován. Mimo to slynul kanovník Zachar neobyčejnou lidumilností. — »Narodní Politika« přinášela v příloze román: »Veliká Iza«, jenž na více místech uráží city katolické. A přece kolik katolíků, a často zbožných, odebírá »Národní Politiku« a ignoruje »Kat. Listy«. — Padesátileté jubileum kněžské slaviti bude 14. září arcibiskup Varšavský Msgr. Popiel. — Koncil latinsko-amerických biskupů, který nezůstane bez blahodárného vlivu na povznesení katolické církve v Mexiku, střední a jižní Americe, skončen byl v Římě. Členové koncilu přijati byli od sv. Otce ve slyšení, jenž jim blahopřál k jejich plodné práci. — 46. katolický sjezd v Německu svolán jest ve dnech 27.—31. srpna t. r. do Nissy. — V Praze má býti zřízen Sv.-Václavský konvikt pro studující středních škol. V čele podniku stojí kníž. arcib. notář Petr Kopal. Přejeme všeho zdaru. — Příštím školním rokem 1899. otevřen bude v budově Adalbertina v Hradci Králové studentský konvikt pro studující c. k. paedagogia. Celé zaopatření stojí ročně 160 zl. — Zolovy spisy byly v Berlíně v knihkupectvích zkonfiskovány. Takoví zpátečníci jsou v Německu. — V Gorici byl založen nový slovinský týdenník jako orgán slovinských poslanců. Dosud tam vychází »Soča« a »Primorec« a katolický »Primorski List«. Zdá se, že je to drobení sil. — Nový vynalez v oboru telegrafie. Inženýr Schöffer z Pulje demonstroval ve Rjece před pozvanými hosty svůj vynález v oboru telegrafie bez drátu na vzdálenosť 61 kilometrů mezi Rjekou, Opatijí a Puljí. Pokus podařil se výtečně. [1])

[1]) Pozn. red. Redaktor t. l. dlel po 3 neděle na cestách, z kteréžto příčiny scházejí zde některé zprávy nejnovější.

ROČNÍK XV. ZÁŘÍ 1898—99. ČÍSLO 12.

VLASŤ.

O moderním malířství.

Podává Dr. Ant. Podlaha.

(Dokončení.)

Poslyšmež, kterak nejnověji o Uhdovi soudí protestant *Otto von Leixner!* [1]) »Byl jsem toho svědkem, jak podivně bývaly obrazy Uhdovi posuzovány. »Znesvěcování!« volali jedni, a druzí zase pronášeli proti umělci výčitku, že jest vlastně rudým sociálním demokratem. Přihlédněmež blíže k těmto námitkám! Veškery typy, jichž Uhde užívá, vzaty jsou ze spodních vrstev společnosti lidské, nikoli však z kruhů dělnictva továrního, nýbrž téměř výhradně z německého obyvatelstva rolnického. Toť nejsou rozhořčení, nenávistí planoucí lidé, kteří továrenskou prací jsou vyssáváni, nýbrž průměrní sedláci, jak je v Německu všude lze nalézti. Kristus sám jest laskavý a soucitný, při tom však jest chorobný; jest to Kristus, jejž skličuje všecka ta bída, kterouž kolem sebe vidí. Rysy jeho tváře nejsou nešlechtilé, spočívá v nich však něco slabošského; jinak jest zjev jeho jednoduchý a prostý, jako každého jiného člověka. Uhde vzdal se při své tvorbě nároků na všeliký účin věcí podružných. Jeho interieury i krajiny jsou vesměs jednoduché. Táži se především: Jsou lidé, jež Uhde znázorňuje, co do výrazu rysů svých takovými, abychom z obrazů jeho mohli souditi na ducha křesťanství nepřátelského? Ponořoval jsem se do jeho maleb s poctivou oddaností, a vždy toliko jedno jsem shledal: všichni tito lidé jsou věřící a důvěřiví, jsou však poněkud těžkopádné mysli a jsou ve svém duševním životě omezeni. — Všimněmež si obrazův těch blíže. Nejdříve obrazu »Nechte maličkých přijíti ke mně.« Interieur, jak se zdá, jakás školní světnice, z níž lavice byly odstraněny. Světlo padá dovnitř dvěma okny. Kristus

[1]) »Christentum und bildende Kunst der Gegenwart«. Ein Vortrag gehalten im Berliner Zweigverein des Evangelischen Bundes. Berlin, 1897., str. 18 a násl.

sedí na slaměné stolici. Činí dojem znaveného, chorobného muže. Oděn jest rouchem kutně podobným, kolem něho stojí dítky — ku podivu skorem samé dívky, — a malé dítko asi 4—5leté podává mu nestrojeným přirozeným pohybem ruku, kterouž Kristus v ruce své drží. Jeho pohled jest přívětivý, spočívá v něm však přece cosi, jakoby se zpola jinými myšlénkami obíral. Několik dorostlých lidí vstupuje dveřmi; první z nich, obstarožný muž, jenž klobouk rozpačitě k pyskům tiskne, pohlíží ke Kristu s nesmělou důvěrností. Vidíme na něm, že by chtěl také mluviti s Pánem, jenž tu tak náhle se vyskytl, ale neví, jak by měl počíti. — Na druhém obraze: »Pojď, Pane Ježíši, buď naším hostem« tvoří prostá selská světnice interieur. Uprostřed jest stůl. Sedlák kloní se před Kristem a ukazuje zároveň na jedno ze sedadel; hospodyně se právě chystá postaviti jídlo na stůl; dítky — nejmenší již sedí za stolem — čekají na pokrm, a jakýs stařec stojí se sepjatýma rukama zíraje s tváří, v níž uctivá důvěra se zračí, na příchozího hosta. Veškery tváře jsou vesměs jednoduché, držení těl jest plno nestrojené pravdy, nikde nejeví se větší nějaké rozechvění, ovšem pak jemná potucha o tom, co z této postavy Kristovy jim proudí vstříc. — Třetí obraz »Kázaní horské« předvádí nám Krista ve skromnou krajinu. Šeří se. Kristus, snad unaven chůzí, posadil se na lavici; před ním klečí několik žen, sedláků, dívek a dětí. Muži, z práce se vracející, s kosou nebo hráběmi na ramenou, stanuli a s odkrytou hlavou naslouchají slovům Kristovým. Dívka vpředu jest duchaprázdná, avšak z pohledu, jejž na mluvčího upírá, mluví bezmezná oddanost a nekonečná důvěra. A tak tomu jest, ač menší měrou, v rozličných pohledech ostatních. Nelze popírati: po nějakém sociálně-demokratickém nebo kommunistickém záměru, nebo dokonce o »znesvěcení« není v žádném z těchto obrazův ani stopy. Avšak přece, ačkoliv pravdu, prostotu a poctivost Uhdeovu uznávám, nemluvě ani o tom, že také jako malíř mnoho výborného podal, přece možno jemu učiniti některé výtky. První a pro mne nejpodstatnější výtkou jest, že nám Uhde Krista předvádí jako Krista chudých, a to chudých duchem. O podmaniteli Kristu není v jeho typu ani stopy. Tento Kristus zajisté myslil, hloubal, bojoval, nepodařilo se mu však ani, aby sebe sama vykoupil sjednocením s »Otcem«. Z jeho čela nezáří klidný lesk ducha, jenž až ke kořenům všeho bytí pronikl a z tajemných hlubin nezničitelnou jistotou o »říši Boží« a o »vykoupení všeho tvorstva« vyvážil. Kristus Uhdeův trpí s trpícími: on by rád jim zpomohl, avšak rozplývá se příliš ve světobolu. On nevolá k zápasícím: »Ponořte se do nitra svého, do hlubin svého ducha, pak poznáte sebe samy jakožto dítky Otce v duchu pravdy; pak dostane se vám síly k vítězství, pak nabudete jistoty, že jste bratry vespolek.« Tento Kristus nezná radostného kochání v Bohu, jež hlouběji pátrajícímu zraku v Kristu evangelií tak často se jeví; není to Kristus, jehož poselství skutečně »radostné« jest; Uhdeův Kristus nebyl by nikdy měl odvahy aniž síly důtkami ve svatém rozhořčení kramáře z chrámu vyhnati. Smím-li užiti výrazu filosofického, mohl bych úsudek svůj shrnouti v tato slova: postava Kristova, jak ji Uhde podává, jest *Kristus agnosticismu,* jenž nikdy očima Syna člověka v podstatu zjevů nevniká a jenž nikdy Otce nebeského nezřel! — Avšak, musím-li se stanoviska myšlení a cítění svého činiti výčitky, opakuji přece: vážím si Uhdea vysoce, neboť cit, jenž jej vede, jest

také křesťanský, ale ovšem jen omezený; onť pojal z Krista toliko jednu část, a tuto část béře za celek. Jelikož však ho poctivě a vroucně v sebe pojal, shledávám, že nemáme práva, bychom se stanoviska křesťanského proti němu vystupovali; shledávám, že jest nespravedlivo, jestliže ho — jak jsem od katolíků a protestantů slyšel, — jakožto zneuctívatele posvátných látek a jakožto podrážďovatele spodních vrstev společnosti odsuzují.[2]) Potud protestant Leixner.

Také *Ranzoni*[3]) omlouvá Uhdea a nohsledy jeho. Uhde prý nechtěl trivialisovati ideální postavy náboženské, on prý není veden nemravným a neuměleckým úmyslem vzbuditi sensaci; nýbrž kráčí prý pouze za myšlenkou, že není správno představovati si šlechetné a vznešené nitro v nutném spojení s ušlechtilým a ladným vnějškem, a že i největší a nejušlechtilejší duch může vězeti v těle nevzhledném, ba i triviálním a ohyzdném, jakož i že pod hadry žebráckými může bíti zlaté srdce, kdežto v purpur královský že nejednou již halíval se pustý bídník. A jestliže — tak dokládá Ranzoni — Uhde se dopouští bludu, jest prý blud jeho zajisté poctivý.

Moderní aesthetik *Volkelt* rovněž má pro Uhdea slova omluvná. »Také postavy posvátných dějin — píše — »bývají nyní znázorňovány s nejpříkřejším co možno odmítnutím všeho ideálu krásy. Nechci nikterak pěstování charakteristického upříti oprávněnosť a nečiním toho ani pak, jestliže umělec jako Uhde biblické postavy do pozemskosti nynějšího života selského stahuje, neboť Uhdeovy obrazy nabývají měkkým, potřebu vykoupení vyjadřujícím způsobem ušlechtilosti.«

Avšak *Keppler* nezná pro Uhdea omluvy. Onť nazývá obrazy Uhdeovy přímo zločinem proti náboženství a dokládá. »Ne to jest zločinem, že Spasitel s bídou světa jest konfrontován, ani to není zločinem, že nynější svět a jeho bída uvádí se v jeho blízkosť, nýbrž to, že Uhde Spasitele samého nad tuto atmosféru hříchu, viny a bídy nepovznáší, nýbrž jej zcela v ní zanikati nechává, že vše Božské na něm popírá a jej samého na úroveň zločinců a tuláků, v nejpříznivějším případu (na obraze »kázaní horské«) na úroveň blouznivých kazatelů sektářských snižuje. Toť jest tolik, jako Spasitele zapříti a ještě hlouběji snížiti, nežli se toho odvážilo nejnižší ocenění jeho jakožto mudrce Nazaretského a dobrodince lidstva.« [4])

Duchem s Uhdem spřízněný jest *Ed. Gebhardt* (nar. 1838), jehož pojímání posvátných příběhů jest skutečně triviální přes veškeru více středověkou nežli moderní staffáž.[5]) Také Gebhardt dochází u Leixnera milosti; píšeť o něm tento evangelický kritik: »Gebhardt navázal umění své na germánské náboženské umění 14. až 16. věku, on prolomil panující tradice tím, že všemu nepravému idealismu, všemu jednostrannému přikrašlování se vyhýbal a především o přírodu se opíral. Také on jest do jisté míry naturalistou, neboť lidé, jež znázorňuje, jsou převahou sedláci a maloměšťáci přítomné doby, prostí v celé své bytosti, často drsní a snad i hrubí; jsou to však lidé, kteří se nedovedou přetvařovati. A Gebhardt učinil tyto lidi

---

[2]) *Leixner*, o. c. 21.
[3]) Moderne Malerei.
[4]) *Keppler*, l. c. 246.
[5]) *Keppler*, l. c. 246.

nositeli látek, jež znázorňoval. Gebhardt sám byl zbožného srdce, ve mnohém snad byl až umíněně věřící. A takž přenášel, ačkoliv přírody používal, do svých obrazů svůj vřelý cit pro látky náboženské. A vždy s mužnou silou znázorňoval to, co chtěl, beze stopy změkčilosti a přesládlosti, jež tak často v nepravém idealismu se vyskytují a jej odporným činí. Mnohý z jeho obrazů uchvacuje diváka silou i prostotou citu...«[6])

Po stejných cestách jako Uhde a Gebhardt ubírá se *Albin Egger* se svou »Svatou rodinou«, na níž vidíme vetchého starce, s jehož vousy dítě si pohrává, a vedle něhož sedí prostá selka, dále *František Stuck* se svým obrazem »Ukřižování« beze vší vznešenosti a posvěcení, jemuž teprve policie k roušce kolem beder dopomoci musila, *Heřman Neuhaus*, jenž podobenství evangelická odívá rouchem realisticky moderním, a mnozí jiní, kteří nejsou hodni ani zmínky.

V Paříži vystaven byl nedávno obraz »Snímání s kříže,« jenž představoval mrtvé tělo Kristovo, obklopené muži v bluzách, kteří takto v moderním kroji dělnickém představovali Kristovy učeníky, pěsti proti měšťákům Jerusalémským hrozivě zvedající... Veliký rozruch způsobil v Paříži obraz »Magdalena« — žena v moderní plesové toilettě u nohou Krista v tradicionální roucho oděného, kolem něhož stojí páni v bálovém úboru a decoletované dámy — tedy sensační travestie evangelia.

Než, dosti již o tomto »náboženském« malířství, jež představuje nejnižší stupeň nynější umělecké mizerie! Vším právem ozývají se katolíci důrazně proti němu. Takž na př. XLIII. valné shromáždění katolíků německých usneslo se na resoluci tohoto znění: »Zavrhujeme onen tak zvaný naturalistický směr umělecký, jenž osoby a události posvátných dějin v plastice a malířství do sprosté skutečnosti strhuje a tím profanuje a falšuje, jakož i onen směr, jenž nízkou smyslnosť budí.«

Na štěstí nalézáme mezi moderními obrazy náboženskými vždy ještě některé lepší výtvory. Ovšem, mnohá ideálně myšlená a hluboce pojatá náboženská malba jeví až příliš snahu, podati něco nového a původního, což na půdě náboženské jest na pováženou. Tímto nedostatkem trpí také, přes zdravé jádro náboženské, *Kaulbachovo* »Kladení do hrobu«, *E. Zimmermanovo* »Zjevení se Krista po z mrtvýchvstání«, *A. Deluga* »Ženy na cestě křížové«, *Kiestlingův* »Zápas s andělem« a mnohé jiné; dal by se zde provésti důkaz, že odchýlením se od jistých typův od staletí ustálených trpí netoliko náboženský obsah, nýbrž i umělecká cena obrazu.

Novým a originelním, avšak ve špatném smyslu a se špatnými následky jest také pokus některých moderních malířů přenésti náboženské výjevy takřka v jakous »čtvrtou dimensi« a obestříti je temnosvitem hypnotismu a spiritismu. Symptomatickými pro tento směr jsou dva obrazy »Zvěstování P. Marie. Na obraze *Höckerově* klečí P. Maria na dvoře svého domu na kolenou, a se zavřenýma očima, jako náměsíčnice, zří v nadsvětném vidění duchovitě před sebou se vznášejícího a v soumrakovém ovzduší se rozplývajícího anděla; na obraze *Marianny Stockesové* stojí dokonce P. Maria a anděl za sebou, takže obě postavy se téměř kryjí a zadní toliko částečně jest viditelna; obě postavy hledí vpřed: P. Maria nevidí

[6]) *Otto v. Leixner*, o. c. 17—18.

tedy anděla, nýbrž tento sděluje patrně hypnotickou nějakou suggescí hypnosí zmožené a, jak mdlé její držení ukazuje, bezvolnou učiněné Panně vůli a poselství Nejvyššího. Jak známo, zabočuje i *Gabriel Max* rád na tyto cesty; sem patří také známý jeho »vera ikon«, jenž tvář Spasitelovu tak představuje, že oči jeho možno jest viděti buď otevřené nebo zavřené — jest to kejklířský kousek, jenž od mnohých zbožných duší pokládán byl bezmála za nějaký zázrak. Takové umění trpí těžkou vnitřní chorobou; není to zdravá mystika, nýbrž hysterický mysticismus, není to tajemná atmosféra víry, nýbrž dusná atmosféra pověry, není to pravý křesťanský spiritualismus, nýbrž spiritistický nešvar. Toto zdánlivé povznášení náboženských předmětů nad přírodu jest vlastně novou formou jejich materialisace: stírát s nich zcela historický i nadpřirozený ráz tím, že je odkazuje v obor snů a klamů umělé extase a abnormálních psychických stavů duševních.

Pravým potěšením naplňují nás za to obrazy, jež jsou sice také moderním duchem ovanuty, a nejsou nikterak obrazy kostelními a oltářními v běžném smyslu, aniž naskrze doporučení hodnými vzory pro naše náboženské umění, jsou však přece potěšitelným důkazem, že přese všechno nepřátelské úsilí z moderního malířství náboženská síla ještě zcela nevymizela, a že také na tomto poli anima naturaliter christiana časem ještě se projevuje. Uvádíme tu »Svatou noc« a »Svatou rodinu« od *Františka Ženíška*, »Pietu« od *Hanuše Tichého*, »Nanebevzetí P. Marie« od *Ludvíka Löffze*, »Pohřeb Kristův« od *Kellera*, »Snímání s kříže« od *Pirchana*, »Madonnu« od *Pirchana, Bougnerana* a *Zumbusche*, »Zázrak s růžemi sv. Alžběty« od *Maxa Ehrlera*, »Auxilium christianorum« od *L. W. Heupela*, »Smrt svaté Cecilie« od *Albrechta Vriendta* a j.

Vedle toho pak neustalo na katolické půdě zkvétati umění v přísném smyslu slova církevní a náboženské. Ačkoliv běžná spotřeba náboženských maleb pro kostel a dům přestává většinou na uměleckých silách nižšího řádu, jichž činnost spíše v obor uměleckého řemesla, nežli v obor pravého umění spadá, přece bývá dosti zakázek i pro umělce nejvyššího řádu a naopak zase dosti umělců pro důležitější zakázky. Z umělců domácích zasluhují na tomto místě býti uvedeni: *Dítě, Rudl, Jenewein a Mathauser.*

Ke zjevům obzvlášť potěšujícím čítati dlužno také působení *malířské školy kongregace Beuronské.* Zakladateli jejími jsou *Petr* (*P. Desiderius*) *Lenz* (* 1832) a *Jak.* (*P. Gabriel*) *Wüger* (* 1829, † 1892). »Nechať« — tak píše o ní Keppler, — »nechať již zní úsudek o umění Beuronských jakkoliv, nechať pokládá kdo jejich sloh za hodný nebo schopný následování — jedné zásluhy nebude škole jejich moci upříti nikdo: onať to byla, jež náboženskému umění opět ukázala zářný ideál. Onať podala potěšující důkaz, že také dnešní umění jest ještě s to, aby vytvořilo obrazy zbožné v nejlepším slova smyslu, — obrazy, jež plně dostihují technickou zručností a vnitřní obsažností přední výtvory nejutěšenějších epoch církevního umění. Svými výtvory stala se škola ta takořka živým svědomím nynějšího církevního, zvláště monumentálního malířství, svědomím, jež je na svatou jeho povinnosť upomíná a každé prohřešení proti ní ihned na paměť uvádí.«

Nejnověji vydal P. Lenz velezajímavou knížku, nadepsanou »*Zur Ästhetik der Beuroner Schule*«.[7]) V ní líčí vlastní svoji uměleckou genesi, jakož i aesthetické zásady, jež sám sobě osvojil a škole své vštípil, zásady plné síly a přesvědčivosti.

Končíme již svoje pojednání. Sledovali jsme moderní umění malířské na bludných jeho cestách, ztrácejících se v bahně, nad nímž planou bludičky různých klamných hesel, sledovali jsme je i na cestách, jimž kyne lepší cíl, ba i na strmých, trním porostlých stezkách, vedoucích vzhůru k ideálům nadsvětným. Nemáme vroucnějšího přání, než aby veškero umělecké tvoření uvědomilo sobě opět vznešený svůj úkol, jímž jest součinnosť při povznášení a zušlechťování lidstva!

Maria poenitens.

Zlomek legendy.

Napsal **Vladimír Hornov**.

(Dokončení.)

Zpěv andělů:

Chval Sione svého Pána,
který kráčí v brány,
Ježíš Kristus Spása světa,
narozený z Panny!

Blahá duše pozemšťana,
k níž se s láskou schýlí
Ježíš Kristus, Spása světa,
zdroj nebeské síly!

Od Otce on slávu přijal,
Otci, Duchu rovný,
dav ho chválí duší svatých
v nebi nevýslovný!

Zpěv Marie:

Kdo jsi, ó Pane,
v rouchu zkrvaveném,
plá vína červeň
v boku otevřeném!

Tvé roucho rudé,
Bosry na něm stopy,
jako když v lisu
granátném se stopí!

Kdo jsi, ó Pane,
plný božské síly,
má duše touhou
v ústret Tobě šílí!

Kdo jsi, ó Pane,
čekám vykoupení,
neděli smíru,
velké rozednění! — —

Ztich' Jordán svatý — vlny ztuhly v letu,
by překlenuly mosty Parakletu,
jenž pouští kráčel plný moci, slávy,
kol Něho paprsk nebes mihotavý . . .

[7]) Vyšla jako 11. číslo periodické publikace »Allgemeine Bücherei«, kterou vydává Vídeňská »Leo-Gesellschaft«.

Tlum andělů podpíral bílé dlaně,
jež nesly v bázni svaté Tělo Páně . . .
A přes Jordán šel stařec, Zosim svatý,
a vlny šumné v svazy mostu spjaty
chladily nohy cestou dálnou zmdlelé,
v radosti vítajíce Spasitele . . .
A v dáli Morgana se divem chvěla,
Olivet, Golgota i Getsemany,
pláč thrénů bolný, velkonoční hrany!
Hlas velký jásal zpěvem archanděla
a záře nebes blíže rostla stále,
kde žena stála přichýlena k skále,
jas velký v zraku, rozepjaté dlaně,
a v duši zněl jí lahodný hlas Páně:
»Víc nebudeš, Marie, opuštěna,
tvá duše v Moji změnila se roli,
jíž nedotkne se ruka poskvrněná!
Pšenici její z temných světa polí
donesl anděl v stany nebes zlaté,
Mou vinicí tvé srdce láskou vzňaté,
a víno netryskne z ní do kalichu,
jenž zaprodán jest synům zla a hříchu.
Jsi zachráněna!«
V pouště sirou líchu
zněl výkřik: »Mistře, Spasiteli! . . .«
Nad Marií ve žhoucí nebes běli
pozdvihl Zosim bílé Tělo Krista,
ret Mariin jak holubice čistá
se dotkl mystického Těla Páně . . .
To žeh byl paprsku, jenž zalét' v stráně,
sepjaté zimy poutem ledovatým,
to oheň byl, jenž kdysi retem svatým
Eliáš svolal s nebes velkým divem,
to plamen byl, jenž v lesku oslnivém
nad apoštolů objevil se davem
a duši pronikal jak vánek Vesny,
když rozpoutává ledy v smíchu hravém
a láme zimních zámků příkrov těsný
a dýchá v srdce, dýchá v duši země!
Sto pučí květů, píseň v květech raší,
pout země volná květné zvedá témě,
a skřivan písní chmury nebes plaší,
jež zima v hněvu po oblacích stele.
Vše volá: Život, život jest tu nový! . . .

Maria spjala ruce k Zosimovi,
skráň nachýlila, květ to lilijový,
kol ní se světců rozestřela záře! —
»Beránek Boží, který snímá hříchy,
odpustil tobě! — Česť Mu budiž věčná!
Jest milosť, láska Jeho nekonečná
a konce není velké Jeho slávy . . .!«

Zpěv Marie:

Hlas Pána slyším,
přes pouště sem spěje
s hor Libanonských
řeky přes peřeje . . .

Jest hlava Jeho
jako zlato ryzí,
a hyacinthů květ
plá v lemu řízy.

Jsou skráně Jeho
květem purpurovým,
a krásu lící
slovy nevypovím!

A spěchá ke mně
jako vody živé,
jež s Libanonu
plynou v kraje snivé.

Kassie, nardu,
myrrhy časné květy
zlíbaly vůní
božské Jeho rety.

Šarlatu pásek
rty jsou Jeho svaté,
z Hessebon vody
oči láskou vzňaté!

Dech zimy minul,
květem země plane:
Beránku Boží,
neprodlévej Pane!

Do zahrad Tvých jdu,
otevři mi, Pane . . .!
Dech myrhy, aloë
mi v ústret vane . . .

Dech slábl Mariin a smrti stíny
se kladly tiše v lilijovou líci,
ret otevřen, jak nitra ze hlubiny
by ještě zněly tóny jásající . . .
A stála klidná, plná nebes jasu
do poušti dálné náruč otevřenou
a místo popela nad skrání ozářenou
květ cyprový jí dýchal v zlatém vlasu . . .

»Ó Bože velký, Bože věčných světů,
má duše k Tobě spěchá v lásky letu,
bol ztichl v duši — kletba Asraele!
Žár ohně nebes cítím pláti v čele,
a požár touhy duši moji chvátí . . .
Ty's slyšel mne v bolestech touhy lkáti,
Ty's vodu dal v cisternu mého žití . . .
Ó, slyším žalmy, hymny nebem hřmíti,
dav andělů — ó Bože, věčný Bože,
nebeska zlaté otvírá se lože,
poklady věčna v zraky moje hoří,
jak vlny stříbropěnné v slunce zoři,
cherubů dav, jich roucho zlaté řeky,
zpěv slávy Tvé, jenž jásá v příští věky,
nezírné světy, tůň tajemství plná,
a nad ní věčnosti se valí vlna!
Rozděl mne, Pane — zachyť — tonu — veslo
dej Pane v ruku!« —
Mrtvé tělo kleslo
do rukou Zosima — lilije bílá . . .
A světla zář se kolem pouští lila,

jak zlatem vzplanulo by slunce náhle,
a z půdy skalnaté a vedrem sprahlé
dvě palmy vypučely, palmy štíhlé,
div lásky Boží velké, nevystihlé!
A skála lůno v ústret otevřela,
kde palma stín svůj vábný rozestřela,
jeskyně bílá zklenula se divem
a v lesku zazářila oslnivém,
a drahokamů stěna každá plná,
v ní světla lámala se zlatá vlna
ve tříšti vidma barvy tisíceré . . .
To hrobu kobky netměly se šeré,
to brána byla nebeského ráje,
v ni milosť Boží slávy věčné taje
vetkala prstem ruky všemohoucí. —
A v ticho velké — v lůno pouště žhoucí
zpěv anděl jásal pohřební své thrény
nad mrtvým tělem kajicnice ženy . . .

Zpěv andělů:

Jest milosť Boží velká jako moře,
a blažen ten, kdo v slzách hříchy smývá
a v boku Krista viny svoje skrývá,
ten dočeká se míru zlaté zoře!
Allelujah!

Jest láska Boží větší nežli vina!
Kdo vypoví tajemství lásky Boží,
jež bolu vetkla trnovité hloží
v skráň čistou, svatou jediného Syna!
Allelujah!

Silnější smrti lásky Boží taje!
S kajících duší steré snímá hříchy
a jako matka z temné země líchy
své děti vede v zlaté nebes kraje!
Amen . . .

Epilog.

A v slzách Zosim přes Jordán krok šinul,
jenž páskou stříbrnou se v cestu vinul,
a bělostkvoucí náruč archanděla
se kolem ramen jeho rozechvěla,
krok podchycujíc nohy jeho svaté.
A přešed Jordán v klášter svůj se vrátil
v podvečer právě . . . Západ hory zlatil,
kraj celý hořel ve záplavě zlaté.
Do brány vešel — žalmy bratři pěli,
večerní žalmy plné divné něhy
a výstrahy, jak věčna žhoucí šlehy . . .
Šel v jejich kruh — a rety oněměly,

zrak bratří hořel, bledly jejich tváře,
zář glorioly zřeli kolem čela
a visi bělostkvoucí archanděla . . .

A Zosim kynul, v klášterní šli koby,
do klenby chrámu, zář kde lampy věčné,
jak milování Boží nekonečné
ve hříchů lidských temné hoří hroby.
Jak Zosim vstoupil, velké rostlo světlo
ke klenbám chrámu, v absid temné stíny.
»Beránku Boží, snímající viny!«
z úst bratří v bázni ku nebesům vzlétlo . . .

A s vlnou světla hudby rajské tony
se rozhučely pod klenutím chrámu,
zrak světců hořel v začernalém rámu,
a s věže zvony zněly — zvony — zvony!
A v hlahol jejich plný nebes slávy
hřměl velký hlas jak vlny okeánu:

»Jest větší radosť v Beránkově stanu,
když duši kajicnice nebe zdraví,
než devadesát devět duší svatých
když na křídlech se vznese rozepjatých
do lůna Beránkova v nebes nivy,
kde pramen tryská, pramen vody živý!«

A byla noc, jak chvíle krátké dchnutí,
jež v lůno věčna zamihne se letem,
jak vůně rajské čarné zavanutí,
jež písní zvoní, dýchá nebes květem . . .
Všem zdálo se, že ku modlitbě rety
před chvílí zavzněly ve souzvuk tichý —
A hle, již slunce padá v rodné líchy
a rosou líbané sem voní květy,
a slunce paprsk hoří oslnivý!
V absidy chrámu, v kobek úkryt šerý
zpěv ptactva jásá venku tisícerý,
jak pozdrav s nebes stanů milostivý:
»Jest větší radosť v Beránkově stanu,
když duši kajicnice nebe zdraví,
než devadesát devět duší svatých
když na křídlech se vznese rozepjatých
do lůna Beránkova, v nebes nivy,
kde pramen tryská, pramen vody živý!

A nebem znělo velké svaté: Amen —
a zemí znělo velké svaté: Amen!

Mezi svými.

Povídka.

Napsal Bohumil Brodský.

(Dokončení.)

III.

Druhého dne čekal, že se bude moci setkati s Elsou. Cosi ho stále nutkalo, aby s ní promluvil ještě jednou a vážně, aby ji odvrátil od úmyslu, tak náhle a nerozvážně vrhnouti se do světa. Ať třeba jde, kam si umínila, ale jest přece třeba, aby napřed vše uvážila, aby dočkala času, dokud by se nenalezlo vhodné místo pro ni, kde by duševně nezakrněla, nebyla ubíjena a přepínána přílišnou prací.

Sám si nemohl vysvětliti, proč tak najednou cítí hlubokou, opravdovou soustrast s touto útlou bytostí, na první pohled odpuzující, ale skrývající ve svém nitru hluboké, mocné duševní záchvěvy a city. Jakby mu byla oči otevřela, viděl, že jest jinou, než si ji představoval, že není rozmarnou, domýšlivou, hrdou ženou, ale bytostí zkoušenou, trpící a snášející svůj trpký osud s opanováním hodným otužilého muže.

Ale Elsa jakby se před ním skrývala. Ani jí nezahlédl, ačkoliv při každém vrznutí dveří u správcova bytu do síně nakukoval a do oken jeho bytu vyhlížel.

Ne příliš vesele šel se správcem u večer do Měřínského kasina. Shledal tu společnost pohromadě a mezi tolika novými tvářemi zapomínal na to, co jím hýbalo a jej znepokojovalo. Jelínkova hospoda nerovnala se sice pražským restauracím, hudba kulhala ovšem také valně za pražskými koncerty, ale upřímnosť, neškrobenosť zábavy nahrazovaly velkoměstské měřítko.

Svou živou letorou uchvácen oddal se cele svým novým známým, odpouštěje jim jejich nedostatky, oceňuje jejich dobré vlastnosti a pronikaje svým zdravým úsudkem zevnější jejich tvářnosti, aby si mohl o nich učiniti úsudek. Poznal v přítomných dobré venkovské, málo uhlazené, ale v kořeni dobré povahy. Jediný lesník Menšík nemohl si jeho přízně získati.

Byl ještě mladý, dosti sličný muž, s tváří poněkud drsnou a podivným leskem v šedivých očích. Díval se plaše, stále se potměšile usmíval a málokdy se účastnil hovoru, jednalo li se o nějaké vážnější věci. Za to ve vypravování hrubých, nestoudných anekdot byl chlapík. Vypravoval je s jakousi chutí, jak by v nich shledával duševní upokojení a měl radosť, odvraceli-li se někteří se zřejmou nechutí od výlevu jeho bujné veselosti.

Brzorád pozoroval, že se snaží získati si jeho přízně. Vypravovalť mu anekdoty, které ostatní znali, a vybíral nejhorší.

»Vy páni z města rádi něco takového posloucháte,« řekl několikráte. »Vy ovšem podobných věcí zkusíte ve skutečnosti, a nám nezbývá, než o tom hovořiti. Ale tady se naučíte také spo-

kojovat se anekdotami. Zde není příležitosti vyhodit si z kopýtka; jsem zvědav, jak to dlouho vydržíte.«

»Snad dost dlouho,« jaksi ostře odbýval ho adjunkt. »Proč se neoženíte, když se vám po radostech velkého města stýská?«

»Vždyť jsem přece ženatý,« zamračeně ozval se Menšík. »Což však ženatý člověk nemá práva být veselým?«

»Veselosť a veselosť je rozdíl. Ostatně, proč bychom se o takové věci přeli? Jsem rád, že zase slyším hudbu, a pánové budou tak laskavi a něco nám zahrají.«

Ochotní hudebníci chápali se nástrojů, a Menšík zamračeně položil se o lenoch židle. Přimhouřil oči a jaksi nepřátelsky zadíval se na Brzoráda. Ten letmo zpozoroval jeho pohled, tvářil se však, jakoby ho neviděl, a bezstarostně obracel se k právě začínajícím hudebníkům.

Po skončené hudbě vyšel ven, a v patách za ním objevil se mlynář Vodička.

»Pane adjunkte, hned bych vás objal,« povídal mladý pan otec rozjařeně a vzal ho kolem krku.

»Proč pak?«

»I že jste toho nemravu tak usadil,« vysvětloval. »On se mezi nás dere a stále nás jen těmi svými anekdotami krmí. Všem se nám to hnusí, neměli jsme však žádný kuráže ho zakřiknout. Viděl jste, jak se na vás díval? Jakoby vás chtěl probodnouti. Panečku, to je pěkný hoch. Ten už se tady v kraji něco ostudy nadělal. Já bych mohl leccos mluvit, ale nač takové špinavé prádlo roztahovati. Uvidíte, že po čase se ještě leccos vyklube. Jen až šafář z Dolního dvora se doví, jak často kolem dvora brousí, skropí ho nekřesťansky.«

Brzorádova pozornosť byla tímhle sdělením pobouřena.

»Což by on snad myslil na Růženu?« ptal se překvapen.

»To víte, že o šafáře nestojí. Bylo by jí škoda. Jest to hodné, pořádné děvče, má však v žilách také tochu matčiny krve, a najde-li se nějaký zpustlý člověk, přivede ji do záhuby.«

»Nu, to by bylo darebáctví,« zlobil se Brzorád upřímně. »Promluvím s Růženou a dovím-li se něčeho od ní, zastavím si Menšíka sám.«

»Jen prosím vás, nezmiňujte se nic o mně,« prosil mlynář polekaně. »Zůstávám o samotě, a on je všeho schopen.«

»Bez starostí, pane otče, dovedu to s ním spraviti jinak. Ale pojďme do vnitř, aby nás někdo neposlouchal.«

Vešli do vnitř a lhostejně se posadili. Když však po chvíli Brzorádův pohled zabloudil k Menšíkovi, viděl, kterak ho pátravě a zlostně zrakem stíhá. Zasmál se a obrátiv se k ostatním počal vesele hovořit o různých maličkostech. Náladu však měl pokaženou, a stále se mu hlavou míhal obraz Růženin. Rozhodl se v duchu, že zítra se pustí do Dolního dvora a promluví se šafářovou dcerou vážné slovo.

Po desáté hodině zvedl se správce k návratu. Byla to jeho určitá hodina, a nikdo ho nezdržoval. Správce sice ho pobídl, aby ještě zůstal, on však rozhodně prohlásil, že půjde s ním. Podal všem ruku, ani Menšíka nevyjímaje. Ale tomuto ruky nestiskl a chladně se od něho odvrátil.

Po cestě poptával se správce, jak se mu zábava líbila. Chválil společnost, nemohl se však zdržeti, aby se nezeptal, co soudí o Menšíkovi.

»Je to hrubý člověk, ženu bije a jen na sebe a své rozkoše pamatuje,« vypravoval správce. »Škoda, že mezi nás chodí. Mnohou veselou chvíli nám pokazil, a nikdo ho nemá rád. Nemůžeme ho však jen tak vypověděti.«

»Budu-li tady delší čas, promluvím s ním jednou sám,« prohláil Brzorád určitě. »Ten člověk je mi protivný, a nesnesu ho.«

»Proč byste se pro něho pálil,« chlácholil správce. »Beztoho dlouho tu nebude. Proslýchá se, že jest jeho vrchnost s ním nespokojena, a vykope si hrob sám.«

»Jen aby tu nezanechal smutnou památku,« prohodil adjunkt vážně. Hned však počal hovořiti o ostatních, a správce blaženě přikyvoval, když slyšel, jak se Brzorádovi vše líbilo. Když se doma v síni rozloučilili, a adjunkt vešel do pokoje, zdálo se mu, že dvéře u zahrádky vrzly, a kdosi chvatně šel chodbou. Chvatně přiskočil ke dveřím a otevřev, vyhlédl ven. Zahlédl jen cíp světlého šatu a kvapné kroky na schodech.

V první chvíli chtěl zavolati. Chtělo se mu najednou jaksi mluviti s Elsou, viděti její bledou, jímavou tvář, hluboké oči, patřiti na štíhlou, pěknou její postavu, ale v čas si připamatoval, že by to bylo nehezké, že by si mohla o něm myslit, jak nadužívá její upřímnosti, a zavřel opět dvéře.

Vzpomínkou na Elsu zaplašil myšlénky na Růženu. Sotva však ráno vstal, vzpomněl si na včerejší večer, na zábavu, a už tu byl také Menšík se svými nejapnými vtipy. Posuzoval dnes vše střízlivěji, ale proto přece na svém rozhodnutí setrval. Hned po snídani klusal k Dolnímu dvoru.

Růženu našel na dvoře. Házela kuřatům zrní a sotva ho spatřila, chvatně utekla do stavení. Šel za ní a přál si, aby šafář nebyl doma. Umínil si, že nebude dlouho vyzvídat. Není-li pozdě, nebude nic zakrývat a snad vykoná tím dobrý skutek, když děvče zachrání a šafáři nové bolesti ušetří.

Seděla již u stroje, když vstoupil, a plaše se po něm ohlédla.

»Dobré jitro, Růženko,« pozdravoval vesele. »Mám vám vyřídit od někoho pozdrav. Hádejte od koho.«

Napřed se zapýřila, ale potom náhle zbledla.

»Nevím,« pravila tichounce.

»Ale hádáte přece, viďte? Pamatujete se, o čem jsme posledně hovořili? Vy jste se mi tenkrát líbila, jak jste o svém otci mluvila. Hájila jste ho a povídala, jak mnoho již vytrpěl. Tehdy jsem vás v duchu chválil, že máte svého otce tolik ráda. Nevěděl jsem, že se umíte tolik přetvařovati.«

Poslední slova jeho zněla téměř přísně, a ona chvěním prozrazovala, že chápe, kam slovy svými bije.

»Já nic nevím,« koktala v nesnázích, a ruce jí klesly do klína.

»Ani o tom ne, že myslivec Menšík tuze rád k Dolnímu dvoru chodí?«

Teď po něm zvolna oči otočila a dech ztajila. Neodpovídala. Brzorád se lekl. Pan otec Vodička nadarmo nestrašil. Chytil ho vztek, že ten bídný člověk opravdu dopustil se toho, co mlynář napověděl.

»Růženo, čeho jste se to dopustila?« ptal se nepřemáhaje svůj hněv a blíže se k ní. »Víte, co jste udělala?«

»Neudělala jsem nic,« křikla nyní náruživě. »Bůh je mým svědkem, že jsem nic neudělala.«

Brzorád si oddechl. Není tedy ještě vše ztraceno. »Ale mluvila jste s ním.«

»Mluvila. Přišel několikrát, hovořil se mnou, a já nemám moci ho odehnat. Povídal mi různé věci, sliboval, a já se bála otci to říci.«

»A co vám sliboval?«

»Že, že — ne, já to nemohu říci,« úzkostlivě se bránila.

»Nepovíte-li to mně, povíte to otci,« řekl suše a obracel se ke dveřím.

»Ne, to ne, všecko vám povím,« zavolala poděšeně a za ním se rozeběhla.

»Uděláte dobře. Myslíte, že snad vám chci ublížit?«

»Ne, já vím, že nejste špatný člověk. Ale mně je hanba povídat vše, co říkal.«

»Povězte mi tedy aspoň to, co můžete říci,« domlouval jí laskavě, aby ji utišil. Všecka se chvěla a poděšeně se ohlížela, vyhýbajíc se jeho zraku.

»On mi sliboval, že si mě vezme,« začala namáhavě.

»A vy jste mu věřila? Vždyť je ženat.«

»To také povídal. Ale vypravoval, že je se svou paní nešťasten, že se s ní dá rozvést a mě si vezme. Nabízel mi zlatý prstýnek a ujišťoval, že mi dá, co si budu přát. Já mu z počátku nevěřila, nechtěla jsem s ním ani muvit, když se však zaklínal, myslila jsem si, že přece mluví pravdu. Přála jsem si, abych mohla být brzy z domu. Otec je na mě přísný, nedovolí mi s nikým slova promluvit, a mně je často doma úzko až k pláči.«

Zavzlykla, a Brzorád soucitně ji pozoroval. Ano, přílišná přísnosť otcova málem by ji vehnala do náruče Menšíkovy. Bylo mu Růženy upřímně líto, a už v něm dozrávalo odhodlání, že sám se šafářem promluví. Napadlo mu také, proč vlastně to chce činiti. Snad proto, že se mu Růžena líbí, a že závidí Menšíkovi, že nebyl sám na jeho místě? Ne to ne. Nezapírá, že kvetoucí zjev mladé dívky mocně naň působí, ale tak daleko jeho záliba nesáhá, dojista ne. Dívá se rád na Růženu, jako na sličný obraz, nemá však při tom žádných skrytých myšlének a úmyslů, není v něm žádné špinavé zřídlo, z něhož se soustrasť jeho prýští. Učinila naň milý dojem, právě tak jako její otec. A pro tuto náklonnosť k oběma, odchodem matčiným zkoušeným, zahraje si na chvíli na lidumila, ačkoliv skrytý hlas v něm stále se mu posmíval, že by tak starostlivým nebyl, kdyby Růžena byla méně sličná a okouzlující.

»Počkejte, všechno se změní,« utěšoval nyní děvče, násilím potlačuje vlastní nevrlosť a sbíraje klid. »Váš otec musí jednou míti rozum, ale vy nesmíte chtíti násilím a zoufalými chybami nutit ho ještě k větší přísnosti. Přijde sem opět pan Menšík?«

»Snad ano,« zajíkala se se sklopenýma očima. »Říkal, že přijde dnes, až bude otec při krmení.«

»Přichází sem, nebo vycházíte vy k němu?«

»Chodívá za dvůr do alejí,« zpovídala se ostýchavě. »Otec mě na večer za soumraku pouští na procházku, a on tam někdy čekává.«

»Vyřiďte mu tedy, že mu vzkazuji, že jeho jednání je hanebné a podlé, za které zaslouží opovržení každého počestného člověka. Řekněte mu také, že všechno, co vám sliboval, je bídná lež, vypočítaná jen na to, aby vás mohl zkazit. Opováží-li se jen ještě jednou vás vyhledati, začnu se o to starat já a ukáži mu, jak se má chovati poctivý člověk a úředník. Bohu díky, jsou tu ještě zákony na takové darebáky. A nevyřídíte-li mu to vy, povím to vašemu otci, aby ten dal panu Menšíkovi náležité poučení.«

»To ne, pro Boha prosím, to ne,« křikla Růžena vyděšeně a už by byla před ním na kolena padla, kdyby ji byl nezadržel. »Slibuji vám, že mu všechno vyřídím, nic nevynechám a nikdy již s ním mluviti nebudu, jen když otec ničeho nezví. Jinak si smrt udělám, nebo uteku, kam mne oči ponesou.«

Zoufalý její hlas a ztrnulý výraz očí polekal Brzoráda. Dal se příliš unésti rozhorlením a teď litoval, že užil tak příkrých slov.

Vzal ji za obě ruce: »Buďte klidná,« těšil ji a pohladil po vlasech. »Vždyť já vám nemyslím ublížiti. Nic zlého se vám nestane, otci nic nepovím, ale už se neděste. Já vám věřím, že uděláte, co vám radím, a vy věřte mně, že vás nezradím. Vidíte přece, že s vámi dobře smýšlím, a později ještě jasněji se ukáže, kdo vám byl dobrým přítelem. Uznejte, jak hrozné by to pro vás bylo, kdyby se to byl váš otec dověděl, nebo kdyby se bylo Menšíkovi podařilo, vás dokonale omámiti. Půjdu teď na pole a za nějaký den sem přijdu opět.«

»A nepovíte opravdu nic na mě?« ptala se dosud se třesouc, ale již veseleji.

»Nepovím. Až se budete vdávati, za mládence vám půjdu a potom teprve něco prozradím.«

Zasmála se jeho žertu a poprvé zvedla k němu pokojněji oči. On jí podal ruku, kterou ostýchavě přijala, a už vycházel ven, oddechnuv si na volném vzduchu. Zvolna šel za šafářem na pole a uvažoval o tom, co s Růženou hovořil. Spokojenost a rozmrzení v něm zápasilo. Chvílí byl rád, že Menšíkovi překazil jeho hanebnosti a zachránil Růženu, chvílemi si vyčítal, že se míchá do věcí, po kterých mu nic není. Obviňoval se z pokrytství a na konec si přál, aby byl raději zůstal doma.

Až když šafáře spatřil, jaksi se mu ulevilo. Jeho prostý, ušlechtilý zjev ho jímal, a zvítězilo v něm přesvědčení, že dobře udělal, ujav se jeho dcery. Mám mu něco říci, či nic? napadlo mu.

Nemohl se však rozhodnouti, poněvadž mu šafář vstříc přicházel a pozdravuje ho, nedůvěřivě si ho prohlížel.

»Vy jste mne nečekal, viďte?« usmál se Brzorád. »Napadlo mi tak najednou, že se k vám podívám. Jak daleko jste s prací?«

Vyslechl sdělení, ale myšlénky mu těkaly jinde.

»Dobře,« povídal potom jaksi rozhodnut. »Pojďte kousek se mnou. Podíváme se tamhle k lesu na jeř a při tom si něco popovídáme.«

Plachý a zkoumavý pohled šafářův svezl se se strany po jeho tváři. Nic nenamítal a šel. Mlčeli. Až když poodešli od lidí, že nemohli býti slyšáni, zastavil se Brzorád najednou a podíval se přímo šafáři do očí.

»Poslouchejte, šafáři,« povídal vážně, »líbil jste se mi od prvního vidění. Považuji vás za moudrého a rozumného muže. Ale v jedné věci přece chybujete.«

»Ráčejí mi pověděti, v čem,« řekl jaksi zasmušile.

»Vy máte mladou, hezkou dceru, kterou máte velice rád. Bojíte se, abyste se na ní nedočkal něčeho špatného, a proto ji držíte doma jako ve vězení. Ale tím ji nezachráníte. Prorokuji vám, že se dočkáte smutných konců, nepopřejete-li jí nevinného vyražení a styků s lidmi.«

»Já myslil, že snad vzácný pán našel nějakou chybu ve dvoře,« kousavě prohodil šafář. »To bych arci nerad a poslechl bych ve všem na slovo. Ale v téhle věci jsem já svým pánem a co jsem jednou začal, od toho neustoupím.«

Poslední slova jeho zněla jako výhrůžka.

»Vy vykládáte má slova jinak, než jak je míním,« mírně pokračoval Brzorád, nedav se zastrašit šafářovým odporem. »Domníváte se, že proto všechno to povídám, abych snad nabyl příležitosti hovořiti s vaší Růženkou někde za vašimi zády! To je bláhová domněnka. Kdybych chtěl něco podobného, našel bych si vždycky příležitost s ní hovořit, aniž byste o tom věděl.«

»A jak?« ptal se prudce šafář.

»Bláhový, což jste stále doma? Nemám svobodného přístupu do dvora, kdy chci? Nemohu vás někam poslati za různou záminkou a zatím s Růženou hovořiti?«

Šafář sklopil oči a chvíli mlčel.

»Budu žádati za přeložení,« řekl potom drsně. »Tady nezůstanu.«

»Ne, vy tu zůstanete, a budeme dobrými přáteli,« usmál se Brzorád. »Uvažujte přece a suďte. Měl-li bych rozum podobné věci vám povídati, kdybych měl úmysl váš domácí klid vám rušiti? Neupozorňoval bych vás na to, spíše bych vše skrýval.«

»A proč mi to tedy vzácný pán povídá?« ptal se šafář již mírněji, ale dosud nedůvěřivě.

»Poněvadž vidím dál, než vy, jenž jste pošetilou obavou tak znepokojen, že se sám přičiňujete, aby se stalo to, čeho se bojíte. Vy se divíte? Ano, jen dobře to promyslete a potom suďte, kdo má pravdu. Vám se na zdejší samotě nestýská, vám žádné myšlénky na svět hlavou nebouří. Vy jste si už své mládí a jeho divoké výbuchy odbyl a zakusiv k tomu mnoho trpkosti, zamiloval si tenhle kout, kde jste jaksi svým pánem. Vám se tu nestýská, vy po ničem netoužíte. Vám dostačuje styk s vaší dcerou, na kterou jste přenesl lásku ku své ženě. Odpusťte mi, že dnes se tak bezohledně vtírám do vašich tajných myšlének. Ale viďte, miloval jste svou ženu mnoho, tolik, že ani dnes nemůžete na ni zapomenouti.«

Šafář se zachvěl, upřel vyděšený pohled na Brzoráda a najednou tak úzkostlivě, zhluboka vzdychl, jakoby za podzimního večera vítr zalkal někde v širém poli

»Nu, vidíte, nezapíráte toho a nedovedl byste toho zapříti,« pokračoval Brzorád vroucně, neboť se ho čím dále tím více zmocňoval upřímný soucit. »Představte si nyní, že byste měl ztratit taky dceru. Jak by vám asi bylo?«

»Proč mi to stále vzácný pán povídá?« vzdychl šafář, jatý náhlou úzkostí. »Něco se stalo, o čem nevím. Pro Boha, co se děje s Růženou? Vzácný pane, povědí mi pravdu, nebo se tu skácím úzkostí.«

»Zmužilost, šafáři, nestalo se nic, ale mohlo se státi. Slíbíte mi jako počestný muž, že nikomu, ani své dceři neprojevíte ani slůvkem, co vám povídám?«

»Vzácný pane, všecko slibuji, jen kdybych už věděl raději, co to je.«

»Ne tak, ruku mi podáte, a potom vám uvěřím. Tak, teď jsem spokojen. Nuže tedy, viděl jste někdy Růženku mluvit o samotě s nějakým mužem?«

»Neviděl. Vždyť by ani nemohla. Sedí celý den doma, a lidé by mi to pověděli.«

»A přece mluvila, každý den téměř a s jakým mužským! Kdyby to byl svobodný hoch, který by si ji mohl vzíti a neměl třeba nic než tělo a duši, nic bych neříkal, ale nutil bych vás ještě, abyste dceru provdal. Ale víte, kdo s ní mluvil?«

Šafář zavrtěl jen hlavou, nejsa schopen pronésti slova.

»Myslivec Menšík. A kdo ví, nebylo li by bývalo za týden pozdě.«

»Já je zabiju oba, ji i jeho,« zasípěl šafář zesinav a vztyčil svou obrovitou postavu tak hrozivě, že se sám Brzorád lekl.

»To byste to krásně vyvedl,« zasmál se, aby ho utišil. »Místo co byste měl věc zlepšiti, pokazil byste ji ještě víc. Proč koho zabíjet? Vím zcela určitě, že se nedopustila ničeho zlého, že chybila jen svou důvěřivostí, kterou věřila Menšíkovým lžím. Proto jsem vám hned na počátku povídal, abyste ji tolik nezavíral doma. Je jak pták v kleci. Oknem vidí daleký svět, slyší šum života a sama jako hladová daleko od lidí hyne a vadne. Kdybyste ji občas vzal do slušné zábavy, do okolního města některého, když tam jdete na koupi, potěšila by se, a domov by jí byl milejším. Ale takhle každý lotr dovede úlisnými slovy snadno pobouřiti její klid a zapřísti ji do svých tenat. To, co učinila, nepryštilo z nečistého pramene choutek, ale z potřeby s někým mluvit. Když Menšík měl dost nestydatosti o její klid ukládati, dala se jím ošáliti, důvěřivě spoléhajíc na jeho slova a věříc, že, co povídá, pravda je. A za to byste ji chtěl zabit?«

»Aspoň toho lotra, zpustlého chlapa zničím,« zaskřípěl teď zuby, a klidná jindy jeho tvář oblila se vášnivým vztekem.

»Čeho byste tím dokázal? Řekli by, že jste takový jako ona, potrestali by vás. Pak by teprve vaše dcera stala se hříčkou těch, kdož by těžili z její úzkosti. Nic mu neuděláte! A teď mě vyslechněte, co vám radím. Řekl jsem Růženě, co má Menšíkovi ode mne vyříditi. Popřejte jí ještě jednou s ním hovořiti. Ona mu to jistě řekne, poněvadž se bojí, abych vám to neprozradil. Ručím vám za to, že Menšík nikdy již s Růženou nepromluví. Vy potom ukažte dceři víc laskavosti a dejte jí oddechnouti. Uvidíte, jak ještě krásněji rozkvete, jak bude doma spokojenou, a jak přestane úkol, ji hlídati. Ona sama potom vycítí, čeho se má varovati, bude strážcem sama sobě, a vy se dočkáte radostí na ní. Nuže, slibujete mi, že poslechnete?«

Šafář váhal. Novina Brzorádem sdělená velice ho pobouřila, a to, co on od něho žádal, byl opak jeho názorů. Zběsilý hněv jím lomcoval při vzpomínce, že Růžena, jeho miláček, chlouba a jediná naděje v jeho osamělosti mohla ho takhle klamati, že se našel člověk, který mu ji chtěl urvati, násilím a potupou uvrhnouti ho v zoufalství.

»Vy nechcete mé rady poslechnouti?« ptal se po chvíli Brzorád.

»Mám mlčeti k tomu, když se dějí takové nepravosti za mými zády?« zaúpěl zápase sám se sebou.

»Dobře, čiňte co chcete. Ale pak se připravte, že vám vaše dcera uteče.«

»To snad ne,« lekl se šafář.

»Uteče,« rozhodně opakoval adjunkt. »Mně to řekla a kdyby i byla to nepověděla, sám bych se toho domyslil!«

»Svrchovaný Bože!« zahořekoval. »A co mám tedy dělati?«

»Poslechnout mě. Buďte k dceři takovým, jako dříve a nic jí nedomlouvejte. A při nejbližší příležitosti vezměte ji někam s sebou, dejte jí oddechnouti, povyraziti se, a uvidíte, že k vám dvojnásob přilne.«

»A což, stane-li se vše jinak, než jak si vzácný pán myslí?«

»Pak přičtěte vinu mně.«

Mlčel chvíli. Potom najednou podával adjunktovi ruku.

»Neráčejí se horšiti, že jim ruku podávám,« povídal pohnut. »Zaplať jim to Bůh, co dobrého pro mne udělali. Poznávám, že mají lepší rozum než já. Kdybych svůj život ztratil, nebylo by to tak hrozné, jako kdybych ztratil dceru. Oh, jen já vím, co snáším proto, že má žena se mi zapomněla. Měl jsem ji tolik rád, nebe jsme měli na zemi, až ten bídník přišel a omámil ji. Jaká to byla krasavice! Jak dobré měla srdce. Kterak se to jen stalo, že se tolik zapomněla!«

Hlas se mu roztřásl, a oči mu zvlhly. Statný muž zachvěl se jako osykový list a hlas jeho zněl jako tichý sten. Brzorád překvapen se naň podíval. Nikdy by býval nevěřil, že je schopen takového stesku po tolika letech.

»Kdo ví, neměl-li jste podílu na jejím provinění,« prohodil vážně. »Byla-li živé povahy, a uzavíral-li jste ji tak úzkostlivě jako Růženku, pak snad z chvilkového rozmaru dopustila se něčeho, co třeba nyní stíhá ji jako kletba a působí muka. Vy nevíte, kde nyní je?«

»Nevím« pravil tiše. »Pátral jsem z počátku po ní v skrytu, ale nedopátral jsem se ničeho. Onen svůdce její stal se správcem na druhém panství. Schválně jsem tam za ním dojel, abych se přesvědčil, je-li u něho. Ale nikdo tam o ní nevěděl. Ani s ním vůbec na nové místo nepřišla. Po nějakém čase mi psala několikrát, ale už jsem vystřízlivěl. Nechtěl jsem o ní nic vědět a posílal psaní neotevřená zpět. Potom přestala psát a zapadla mi někam do neznámého světa, a kdo ví, žije-li.«

Hlas mu zemřel na rtech, a tvář jeho přijala pokorný výraz hluboké bolesti, tak dlouhá léta skrývané a pod rouškou přísnosti a drsnosti tajené.

»Zanechte ji minulosti a žijte přítomnosti,« těšil ho Brzorád »Kdo ví, co vám budoucnosť ještě přinese. Vy jste statný muž, dovedete ovládati své city a proto se vzpružte k novému životu. Vaše dítě musí vám nahraditi matku. Musíte se starat, aby byla spokojená, šťastná, a uvidíte, že její štěstí bude vaším štěstím. Hlavu vzhůru, příteli! Ne nářkem, ale pevnou vůlí zvítězíte. Prorokuji vám, že budete jednou šťasten, poněvadž si toho zasloužíte.«

»Dej to Bůh,« pravil jaksi volněji a podíval se vyjasněným zrakem na adjunkta. »Vědí, vzácný pane, čeho jsem se bál, když jsem jich poprvé uhlídal?«

Zarazil se a rozpaky se ukázaly na jeho tváři.

»Jen ven s tím.«

»Nechci však uraziti. Bál jsem se, že oni popletou Růženě hlavu Já hned viděl, že nejsou jako ti druzí páni, že v jejich srdci jest něco

víc než pachtění se za vyražením, a bál jsem se jich, protože naše Růžena jen o nich chtěla povídati. Teď jsem už pokojným. A až ten lotr, který ji chtěl zničit, odtud odejde, pak budu jiným, spokojenějším a na ně budu vzpomínati jako na svého dobrodince.«

»Vzpomínejte jen jako na přítele,« prohodil Brzorád dojat jeho upřímností. »A tím vám zůstanu. Vidíte, mám dnes velikou radosť, že jsme si jako dva muži popovídali. Až přijdu podruhé, vyzvím od Růženy, co říkal myslivec, a povím vám, co dělat dál. Jen ať neví, že jsem s vámi o ní mluvil. Pokazil byste vše. Běžte opět k lidem, a já musím domů, abych byl v čas u oběda.«

Podali si ruce, a Brzorád naplněn jakousi čistou radostí vracel se k Dubenci. Cosi ho nevýslovně hřálo, a pohvizdoval si vesele.

Když vcházel do dvora a blížil se ke správcovu bytu, mihla se před ním postava Elsina. Zahlédla ho a kývla na pozdrav. Zdálo se mu, že se při tom usmála, ale nějak smutně a bojácně. Nemohl odtrhnouti svého zraku od její útlé, pružné postavy a stále viděl její oválový obličej, v němž tkvěl zvláštní onen výraz jímavosti a něžnosti pod rouškou zdánlivé nepřístupnosti.

Proč před ním prchá? Proč od té chvíle, kdy mu tak bezohledně otevřela své srdce, nedopřeje mu setkati se s ní? Lituje snad onoho přiznání? Nebo stydí se podívati se mu do očí? Či konečně nechce již s nikým tu hovořit, toužíc do opravdy utéci a hledati klid mezi cizími lidmi, v práci a vlastním přičinění? Cosi sladkého a mile trapného zachvělo jeho nitrem.

Ale v tom se ukázala v okně hlava paní Loty. Setkal se s jejím pohrdavým, pánovitým pohledem, který ho tak pohrdavě měřil, že zapomněl na vše ostatní. Pozdravil ji chladně a vešel rychle do svého pokojika.

V nejbližších dnech byl příliš zaměstnán, tak že nemohl vážněji na Růženu vzpomínati. Bylo mu vypracovati osevní plány pro svěřené dva dvory a proto seděl většinou doma. Když se přiblížila neděle, těšil se sice na večerní schůzku, ale vzpomínka na Menšíka ho zarážela. Má jíti a setkati se s ním, nebo bude lépe, když se mu nyní nějaký čas vyhne? Když mu služka přinesla oběd, pojedl s chutí a zapáliv si doutník, díval se oknem do zahrady.

Najednou chytila ho tesklivá touha vidět Elsu a mluvit s ní. Ani nevěděl, kde se v něm tak mocný stesk vzal. Ale její postava objevila se mu živě před očima, tvář její jakby z blizoučka se naň dívala s oním smutným výrazem, který tak hluboko vryl se mu do duše, že mimovolně vstal, aby vyhledal služku a po ní požádal Elsu za rozmluvu.

Tu zaslechl známé, tiché kroky, dvéře vrzly, a do zahrady vešla ta, po které toužil. Zadíval se na ni z pokoje, skrývaje se za okno, a srdce mu bouřněji zabušilo. Jak je sličná! Jak milým je každý její pohyb, jak něžná její tvář s průhlednou pletí! Jde s hlavou skloněnou. Jistě pomýšlí na svou budoucnosť, uvažuje, kdy už vrhne se do víru světa, aby svými slabými silami bojovala za svůj vlastní chléb, za svůj klid a pokoj.

Teď vidí, že pláče. Tiše tekou jí slzy, a oči hledí ku předu do prázdna mezi tím, co duše bloudí po pustinách, ohlíží se po pomoci a neslyšitelně lká. Ne, musí k ní. Ať třeba jí to není vhod, ať ho

paní Loty vidí. Musí s ní hovořit a dovědít se, co bouří a sténá v její něžné hrudi.

Chápal se klobouku, když v tom bylo zaklepáno na dvéře. Lekl se a rozmrzele řekl »dále«. Ale už se zarazil. Před ním objevila se Růžena. Byla udýchána, tvář měla ruměncem zalitou, a polekaný její pohled utkvěl s prosbou na Brzorádovi.

»Co se stalo?« ptal se, zapomenuv na Elsu.

Místo odpovědi vypukla Růžena v křečovitý a vášnivý pláč. Brzorádovi prolétla hrozná myšlénka hlavou. Snad ji nadarmo varoval, snad ji otec vyhnal.

»Vy jste utekla z domova?« ptal se chvatně.

»Ne,« vzlykala. »Prosím vás, neopouštějte nás, pojďte k nám. Maminka se vrátila, a teď se bojíme tatínka.«

»Vaše matka se vrátila?« podivil se. »A ví to otec?«

»Ne, neví,« jektala v rozčilení. »Přišla, když byl v kostele. Bojí se ho a je schovaná v komoře. Otec ji vyžene, a ona mně na kolenou prosila, abych se za ni přimluvila, abych ji nedala vyhnati. Chce býti u mne, stýská se jí po nás a chce si udělati smrt, neodpustí-li jí tatínek. Nikdo ho nedovede přemluviti než vy, vzácný pane. Pojďte k nám, pomozte nám prosit. Do smrti vám budeme vděčni.«

A nežli se nadál, padla na kolena, zvedajíc k němu sepjaté ruce a slzami politou tvář.

»Pojďte, půjdu s vámi hned,« povídal vroucně, a náhlá radost ho napadla, že může udělati dobrý skutek. Vzal hůl a vyšel do síně. Růžena stírajíc slzy čekala, až zavře. Už skrýval klíč, když se otevřely dvéře u zahrady, a mezi nimi se objevila Elsa.

Zarazila se, spatříc Brzoráda a nach zbarvil její bledou tvář, když uviděla vedle něho Růženu. Chtěla couvnouti. Ale Brzorád, náhle se odhodlav, šel chvatně k ní.

»Chtěl jsem vás, slečno, vyhledati v zahradě, přišla však pro mne Růžena a musím do Dolního dvora. Dovolíte, abych směl večer s vámi promluviti? Nepůjdu dnes do kasina.«

Zbledla na okamžik, a pak cosi jako radost přelétlo její tvář.

»Budu-li moci, přijdu,« pravila tiše. »Jest to něco důležitého, co mi chcete říci?«

Teď se zase on zarazil.

»Nevím. Ale nutí mne to s vámi mluviti,« přiznával se upřímně. »Či snad je vám to nepříjemno?«

»Snad by bylo lépe, kdybychom se nesetkali,« povídala tiše, ale pevně a podívala se mu klidně do očí. Zdálo se mu, že v tom pohledu tkví prosba, aby se nehněval a nechtěl schůzku.

»Přejete-li si toho, pak ovšem vás nebudu obtěžovati,« řekl podrážděn, že odmítla jeho prosbu, a nadzdvihnuv klobouk, chystal se odejít.

»Tak ne, tak neodcházejte,« prosila tklivě. »Nechci s vámi mluviti, protože to bude lépe pro vás i pro mne. Vždyť mi přece rozumíte?«

Hlas jí selhal, a lesk očí jejích pohasl. Díval se chvíli na ni udiven, a pak divoká radost jím zalomcovala.

»S Bohem, slečno, jednou s vámi budu přece mluviti,« povídal náruživě a chvátal za Růženou. Ta vyšla na dvůr a s hlavou skloněnou šla napřed. Když ji dohonil, podívala se naň polekaně a zapýřila se.

»Snad jsem vzácného pána vyrušila,« povídala jaksi vyčítavě.

»Mě? Ne. Snad proto si to myslíte, že jsem se slečnou Elsou mluvil.«

Zarděla se ještě více a hluboko sklonila hlavu. Usmál se bezděky a zahleděl se na její tvář. Vzpomněl si na slova šafářova, proč se ho nejvíce bál, a napadlo mu, nebyla-li obava jeho oprávněnou. V čas se však přemohl a nechtěl všetečnými otázkami podpalovati tlumenou snad jiskru. Mlčel, dokud nevyšli ze dvora.

»Mluvila jste již s Menšíkem?« ptal se, pátravě si ji prohlížeje.

»Mluvila,« přiznávala se stísněně.

»Řekla jste mu, co jsem mu vzkázal?«

»Ano,« pronesla ostýchavě.

»Víte-li pak, že vám nemám chuť věřiti?«

»Proč?« ptala se najednou prudce.

»Poněvadž nějak nerada mi odpovídáte.«

»Protože je mi hanba, že jsem mohla něco takového udělati,« vybuchla vášnivě. »Já ho nenávidím, nechci ho nikdy viděti a kdybych mohla, zardousila bych toho bídníka, že mě chtěl do hanby přivésti. Ale patří mi to ostatně. Nebyla jsem o nic lepší. Teď vidím, kam jsem to chvátala, a kdyby se bylo něco stalo, byla bych tak vinna jako on.«

Už jí věřil, vida její opravdovosť a zanícení. Měl radosť, že ho tak důvěřivě poslechla, a zároveň se v něm ozvala zvědavosť, co říkal.

»Pověděla jste mu, co jsem mu vzkázal?«

»Pověděla. A přidala jsem ještě více od sebe. Nu, budu míti nyní pokoj. Ale vzácný pán musí býti nyní opatrným. Povídal, že si účet s vámi vyrovná sám. Já se teď každý večer bojím, aby někde pana adjunkta nepřepadl a něco mu neudělal.«

Slova její zněla opravdově, upřímně, a pohled její byl pln úzkostlivosti.

»Jen se nebojte,« zasmál se. »On si to rozmyslí, dříve než něco začne. A pak nejsem žádná baba, abych se dal zastrašiti.«

»Ale což, kdyby odněkud vystřelil a zabil vás?«

»Také by škoda nebyla. Jeho by dopadli a potrestali, a pro mne nemá kdo plakati. Rodičů nemám, jsem svobodný, a na místo mé by se aspoň těšil někdo jiný.«

»Vzácný pán jen žertuje,« povídala smutně.

»Proč bych žertoval? Či není to tak správné?«

»Inu, je, ale, ale, bylo by vzácného pána přece škoda,« vyhrkla najednou a zapálila se jako mák.

»Litovala byste mne?« ptal se žertovně.

»Každý by vás litoval,« povídala jaksi vzdorovitě.

»A plakala byste?«

Odvrátila se hněvivě a neodpovídala.

»Proč mi neodpovídáte?«

»Protože se mi pan adjunkt posmívá,« řekla jako uražena. »Však vy dobře víte, že bych plakala.«

Už chtěl pokračovati v podobném hovoru, ale najednou se zarazil, a skrytý onen hlas v něm znovu se hlásil a káral ho. »Jsi komediant, stavíš se jako ochotný spolutrpitel a využitkuješ každé chvíle, abys se mohl vynášeti, svůj prospěch hledati a na konec přece jen děvče zmásti.«

»Děkuji vám, že jste tak hodná,« řekl vážně. Teď však mi povězte o své matce, jak se vrátila.«

»Ráno, když otec odešel, připravovala jsem vše k obědu a myslila si, co mám otci uvařiti. Je ke mně teď tak laskavý, slíbil mi, že mě vezme za týden na pouť a nutí mě, abych s ním chodila na pole. A tu najednou se otevřely dvéře, a mezi nimi se objevila nějaká ženská, hezky ustrojená, asi čtyřicetiletá. Podívala se po světnici a ptala se, je-li tu ještě šafář Vojta. Povídala jsem, že je, a ptala se, co mu chce. Ona hned neodpovídala, zakoukala se na mě, a už jí tekly slzy po tvářích. Ptám se, není-li jí dobře, zavrtěla však pouze hlavou a ptala se, jak mi říkají. Když jsem jí pověděla, že Růžena, padla mi kolem krku a líbala mě, že jsem ani nemohla dýchati. Vidíte, vzácný pane, mně hned napadlo, že je to má maminka. Tak nějak krásně mi bylo u ní, a takovou radosť jsem měla, že mě líbá.«

»Vy jste má maminka, viďte?« začala jsem, když mě trochu pustila. A tu ona chudák chtěla přede mnou na kolena padnouti. Prosila mě pro Boha, abych se na ni nehněvala, abych jí odpustila, že není tak zlou, za jakou ji lidé mají, že už dost vytrpěla a že déle bez nás nemůže vydržeti. Měla jsem velikou radosť a tolik jsem si vzpomínala na vás, jak jste byl hodný, že jste mne toho Menšíka zbavil, protože bych jinak byla všecka nešťastná, že nemohu se na matku směle podívati. Nechala jsem oběda a povídala si s maminkou. Ona je vám ještě tolik hezká, má takové krásné oči a mě má ráda, snad ještě víc, než tatínka.«

Oči jí zahořely slastnou radostí, a Brzorád dojat, přemítal, jaké to asi bylo pro ni překvapení, když matku našla a jak citlivou má duši.

»Ale potom jsme obě dostaly strach,« pokračovala po krátkém oddechu. »Maminka se bála, že ji teď tatínek znovu vyžene, že se bude za ni styděti, a prosila, abych ji někam schovala a připravila tatínka na její příchod. Mně bylo úzko; lekala jsem se, co otec řekne. Vím, jak je všecek nešťasten proto, že matka se mu zpronevěřila. On ji má jistě ještě rád, ale je tuze hrdý na svou česť. Skryla jsem maminku v komoře a potom jsem přemýšlela, co otci říci. Čím více se blížil čas, kdy se měl vrátiti, tím více jsem se bála, až jsem se na konec rozplakala. A v tom přišel tatínek. Když viděl, že pláču, ptal se, co mi je. Já se vymlouvala, že je mi smutno, a on chudák byl velmi zaražený.

»Mlč, děvečko moje,« chlácholil mě, »já už tě nebudu zavírati. Půjdeš si na zábavy, najdeš si známé, a bude ti veseleji. Kdybys měla maminku, šla by s tebou častěji, ale takhle musíš býti trpělivá a počkati vždycky, až budu moci odejíti. Pan adjunkt mi dá častěji dovolenou a podíváme se do světa.«

»Já hned tušila, že jste asi tatínkovi tohle poradil, nebylo mi to však nic milé. Stále jsem přemýšlela, jak začíti o mamince Už jsem několikráte otevírala ústa, ale zase jsem ztratila odvahu. Tu v poledne přiběhl pasák, že stůně kus dobytka. Tatínek poroučel, aby někdo běžel pro vzácného pána, a já jsem se nabídla, že poběhnu sama. Zdržoval mě, posílal pasačku, ale neudržel mě. Vyběhla jsem proti jeho vůli. Napadlo mne v tu chvíli, že pan adjunkt nejlépe s tatínkem promluví, a že bude u nás dobře. A tak tedy jsem doběhla až do Dubence. Nehněváte se proto na mě?«

»Nehněvám,« ujišťoval ji pohnutě. »Budu míti sám radost, když se mi podaří tatínka s maminkou smířiti. Jste hodná, že chcete mamince pomoci. Nevypravovala vám maminka, kde celý ten čas byla?«

»Vypravovala. Když ji tatínek vyhnal, aniž ji byl vyslechl, že se ničeho zlého nedopustila, utíkala z domu, plná zlosti. Jí se vedlo tehdy jako mně. Pan adjunkt, který zde tehdy byl, předcházel si maminku, protože byla mladá a hezká. Byl to špatný člověk, a maminka byla mladá a nezkušená Poslouchala jeho hezká slova a třeba věděla, že nedělá dobře, ráda s ním mluvila. Já byla tehdy mladá, a tatínek věřil mamince všechno, byl však na ni tuze žárlivý. A tu maminka, — pravda, dělati to neměla, ale vždyť nebyla vinna jenom sama, — nechala se jednou od adjunkta políbit. Když přišel po druhé, odháněla ho, on však se nedal odbyti a vzal ji zase do náruče. A v tom vešel tatínek. Začal zle vyváděti. Chudák, jak by ne, když ji měl tolik rád. Maminku to pohněvalo, že nechtěl od ní nic slyšeti, že jí nadával, až to čeládka slyšela, a začala křičeti také. Povídala, že na truc bude dělati, co bude chtíti, a tu ji tatínek vystrčil a zapřisáhl se, že nesmí již nikdy přes jeho práh.

»Napřed ze zlosti, že jí ublížil, umiňovala si, že se nikdy nevrátí, když ji tak veřejně potupil a vyhnal. Našla si službu a sloužila. Ale potom poznávala, že chybila, začalo se jí stýskati a napsala otci, aby jí odpustil a vzal nazpátek. Dostala však psaní nazpět neotevřené. Psala mu ještě několikráte, ale vždycky marně. Tu si myslila, že snad ji otec již nemá rád, že si vzal jinou, a za trest trpěla, co Bůh na ni poslal. Lidé ji považovali za svobodnou, ženiši se jí nadhazovali, ona však byla již pevnou a nedala se zmásti. Tak to vydržela patnácte let. Až teď chytila ji touha, aby aspoň mě viděla, aby se přesvědčila, je-li otec živ, a aby aspoň odpuštění jeho dosáhla. Když viděla, že jsem živa a otec zdráv, zatoužila po smíření, klidu a odpuštění. Pane adjunkte, pro Boha vás prosím, neopouštějte ji i mě. Já už také nechci bez maminky býti.«

Slzy jí vyhrkly, a hlas se jí zatetelil vášnivou prosbou.

»Upokojte se, dá Bůh, že bude zase všechno dobře,« těšil ji vroucně. »Váš otec je rozumný, a doufám, že dnes bude slaviti svornost vjezd do vašeho příbytku.«

»Stane-li se to, budu spokojena, ať se se mnou stane cokoliv,« řekla jaksi nadšeně a nemýlil-li se, znamenal pohled její v tuto chvíli něco jiného, než pouhé ujištění, že bude spokojena v domě otcovském.

Dolní dvůr byl již nedaleko, a Brzorád nemaje, co by Růžené odpověděl, zamyslil se. Cítil vážnou starosť nejen o matku Růženinu, ale také o tuto. Svým vystupováním vzbudil u děvčete bezpochyby různé myšlénky, které, nepoloží-li jim meze, budou růsti, kypěti, zachvacovati ji a mohou přinésti trapné zklamání nejen jí, ale také jemu. Růžena se mu líbí, velice líbí, ale nic dál. Na vážné seznámení není ani pomyšlení. Ne, že by pokládal sňatek se šafářovou dcerou za něco nečestného. Stala by se z ní v krátké době paní právě tak obratná a uhlazená, jako z každé úřednické dcery. Ale jemu vadí něco jiného. Před jeho očima míhá se tvář Elsina. Není tak výrazně krásná, tak svěží a vábná, ale za to její oduševnění, její něha a bohaté srdce ho k sobě vábí podati jí ruku, pomoci jí vzepříti se proti proudu nepříznivých nárazů osudu, jenž ji vždy dále zaháněl do bezradostného bludiště vnitřních muk. Neuvědomil si ani správně, co

chce učiniti, nebyl rozhodnut a nedivil by se býval, kdyby vše jako bludička uniklo mu pod rukama. Ale přirozeným pudem vycítil rozdíl mezi oběma dívkami a obou mu bylo líto.

A tu kde se vzal, tu se vzal, vzpomněl si na mladého topiče v Dubeneckém lihovaru. Byl to hezký hoch, tělo měl jak z ocele a tvář otevřenou, přímou, získávající si na první pohled sympatií každého. Měl naději, že brzy se stane lihovarníkem a jako takový bude se moci ženiti. Což, kdyby ten poznal Růženu.

Šafář přišel, a to mu přetrhlo pásmo jeho myšlének. Vojta šel mu vstříc a káravě změřil Růženu.

»Darmo jich polekala, vzácný pane,« omlouval se uctivě. »Jalovice jest už zdráva. Kdyby Růžena byla počkala, až se do stáje podívám, byl bych hned věděl, že se není čeho báti. Ale byla jako posedlá. Teď pěkně pana adjunkta popros za odpuštění, že jsi ho nadarmo sem vyzvala.«

Růžena sklopila oči a popošla několik kroků ku předu.

»Nic nevadí,« chlácholil ho Brzorád. »Prošel jsem se aspoň. Beztoho není v neděli odpoledne co dělati. Co bylo jalovici?«

»Tuze zprudka se napila. Ráčejí se podívati, není už ani znáti, že stonala.« Vedl adjunkta do stáje a cestou mu vykládal celý průběh nemoci. Ten poslouchal ho roztržitě a záhy zamířil ven.

»Máte doma pivo?« ptal se šafáře.

»Mám. Ráčejí-li poroučeti, rád posloužím «

»To jsem rád. Mám žízeň a napiji se u vás.«

Šafář spěchal napřed a nařizoval Růženě, aby přinesla ze sklepa láhev piva. Potom otřev židli, nabízel ji Brzorádovi. Růžena přinesla pivo a nalévala do sklenice. Ruka se jí třásla, tak že rozlila.

»Co to děláš? To jsi pěkná hospodyně. Ani piva neumíš naliti.«

»Bojí se vás,« usmál se Brzorád. »Ani nevíte, že tuze přísně mluvíte. Kdyby byla chlapcem, byla by kurážnější. Hoši vždycky rozumějí otci více než matce, a u děvčat je to opačné. Škoda, že nemá maminky. Ta by z ní udělala velmi dobrou hospodyňku.«

Pil lhostejně, pozoruje však po očku, co tomu šafář říká. Ten se zasmušil a sklopil hlavu.

»Ano, matka jí schází,« povídal po chvíli temně. »Bůh je mi svědkem, že se snažím, aby v ničem netrpěla, starám se o ni jak mohu, ale přece jen vidím, že je to marné. Ať si to vezme žena na svědomí, je-li ještě živa, a není-li, odpusť jí Pán Bůh.«

»Vy nevíte nic o své ženě?« jako s účastí dotazoval se Brzorád.

»Ne. A nechci věděti. Psala mi z počátku, nečetl jsem však nic. Proč to také? Darmo bych se zlobil, život si kalil. Tu ránu, kterou mi dala, jsem snesl, a lépe, když o tom člověk ani nepřemýšlí.«

»Nehněvejte se, že s vámi o tom mluvím, ale přece bych rád jednou od vás slyšel tu příhodu. Dnes je na to kdy, a vy mi jistě věříte, že to nedělám z marné zvědavosti.«

»Vím. Nebude to však vzácného pána zajímati,« vykrucoval se šafář. »Růženko, jdi se podívat ven po drůbeži.«

Růžena tiše odešla, a mužové osamotněli.

»Slyšel jsem, že byla vaše žena podobná Růženě.«

»Byla. Tak jako byla moje žena v mládí, taková je dcera. Jen kvetla. Hoši ji obletovali, ženiši se o ni drali, a já myslil, že jsem v devátém nebi, když jsem viděl, že jsem jí milejší, než ostatní. Kdybych byl tehdy to štěstí ponechal jinému.«

»Nepozoroval jste tehdy nic, že vaše žena vám není věrna?«

»Jak bych pozoroval? Věřil jsem jí jako písmu, neměl jsem očí pro nic než pro ni. Když se na mě zasmála, byl bych do ohně skočil. Kdo se nadál, že umí tak lháti a se přetvařovati? Dovedla mě obelstiti jako had, lísati se ke mně, hladiti, líbati a zatím v ní byl ďábel skryt. Eh, proč o tom povídati?«

Odplivl si a rychle oddychuje, se zaťatými zuby upřel zamračený pohled do země.

»A přesvědčil jste se opravdu, že vás oklamala, že se tolik zapomněla, že jste jí nemohl odpustiti?«

»Jak pak ne,« povídal nevrle. »Co chci více ještě věděti, když jsem ji vlastníma očima viděl v jeho náručí veselou, jak se dávala od něho líbati? Udělá to žena počestná? A když jsem se rozzlobil a počal ji plísniti a vyháněti, všecka uražena a rozvášněna šla a ještě mi vyhrožovala, že jde na vzdor za panem adjunktem. A nejen mně, před veškerou čeládkou to povídala.«

»Vy jste jí však také před čeládkou vyčítal její nevěru.«

»Měl jsem zlosť a měl jsem právo jí to říci.«

»Což však, byla-li nevinná, nedopustila-li se toho, z čeho jste ji vinil? Tuze jste ji pokořil, a ona v zaslepeném hněvu pronesla třeba slova, která se se skutečností neshodovala.«

Šafář se útrpně usmál. »Pan adjunkt chce omývati mouřenína,« povídal shovívavě.

»Žádného mouřenína, chci vás přesvědčiti, že jste mohl právě tak chybiti, jako kdo jiný. Že jste ji v náručí adjunktově chytil, není ještě důkaz, že byla opravdu chybující. Soudím dle vaší Růženky. Ona jest asi také povahou matce podobná. I ona je důvěřivá, dá se slovy omámiti, nedopustila se však ničeho zlého. Za to však vám ručím, že polovička lidí, kdyby ji v náručí muže shledali, tvrdili by, že už je špatná, zcela nestydatá, třeba jen ve slabé chvíli dovolila svému nápadníku nevinný žert. Políbení není ještě poklesek, ačkoliv uznávám, že jest to nehezké, zvláště u vdané. Ale můj ty Bože, upřímná lítosť smyje provinění. Každý je chybám podroben, a dokud se cele o vině druhého nepřesvědčíme, nemáme naprosto odsuzovati.«

»Pan adjunkt chce nadarmo mou bolesť zvětšiti,« vyčítal šafář teskllivě.

»Ne zvětšiti, ale přesvědčiti vás, že jste také chybil Proč jste nepřijal její dopisy, když vám psala? Snad obsahovaly její obhájení, snad by vás byly poučily o jiném a vám vrátily ženu, Růženě matku a oběma dřívější spokojenosť.«

Šafář chvíli mlčel. »Snad jsem chybil,« povídal potom více pro sebe. »Ale za to jsem dosti potrestán. Nikdo neví, co jsem vytrpěl. Měl jsem ženu rád jako oko v hlavě, visel jsem na ní celou svou duší a najednou jsem byl o ni oloupen. Snad kdyby byla umřela, nebyl bych tolik naříkal. Často mi napadá, kde nyní je, netrpí-li nouzi, nezpustla-li někde docela. Každou chvíli se jí obírám, a každá radosť je pro mne zkalena. Nebýti Růženy, snad bych tu ani nevydržel.«

»A což, kdyby se k vám někdy vrátila, byl byste s to, abyste jí odpustil?«

Šafář se naň zkoumavě podíval, a cosi jako leknutí jím zatřáslo.

»Ne, nemohl bych jí odpustiti,« povídal potom úsečně. »Postaral bych se, aby neměla nouze, ale na oči by mi nesměla.«

»Ani tehdy ne, kdyby vám dokázala, že se vám skutkem nezpronevěřila, že za své políbení, které od jiného přijala, dosti už vytrpěla? Ani tehdy ne, kdyby vás na kolenou za odpuštění prosila a slíbila, že vám chce býti milující ženou až k stáru? Mohl byste ji i tehdy zapuditi, kdyby přišla jako pořádná žena, která dovedla po celých patnáct let, které od vás odloučeně ztrávila, žíti počestně v práci a strádání, v myšlénkách na vás, prolévajíc slzy za svůj nerozvážný čin a toužíc po objetí svého dítěte? Šafáři, ctím vás, protože jste celý muž, ale povídám vám, že by to od vás byla neodpustitelná tvrdosť, která by se na vás vymstila.«

Díval se naň vytřeštěnýma očima, a mohutné jeho ruce se třásly.

»Proč mě mučíte?« křikl teď chraptivě a vyskočil. »Proč mi ji stavíte před oči jako učiněnou nevinnosť, když mi můj rozum povídá, že nebyla taková, že nezůstala ve světě takovou?«

»Protože tu jde o největší poklad každého, o její nevinnosť,« zvolal Brzorád povýšeným hlasem a také se vztyčil. »Vy jste byl k jejímu obhajování nepřístupný, tvrdošijně jste si zacpával uši k jejím výkřikům a věřil jste slepě svému přesvědčení. Sám o sebe se staráte, abyste neměl žádných výčitek, a komu se měla žena vaše svěřiti, u koho ve světě hledati útěchy? Vám zůstalo dítě, jí jen vyhnanství a hanba, kterou jste sám rozhlásil, veřejně ji obviňuje.«

Šafář stál jako bezduchý a naslouchal výčitkám, které se na jeho hlavu hrnuly. Najednou se zamračil a posupně se usmál.

»A proč mi to povídáte?« křikl vyzývavě a změřil ho pohledem plným nenávisti. »Proč se pletete do cizí rodiny? Zval jsem vás sem? Prosil jsem vás za radu? Či snad se vám zachtělo mé dcery, že tak najednou chválíte nepravosť mé ženy?«

»Odpouštím vám, protože z vás mluví pobouřené svědomí a vyčítá vám, čím jste se provinil,« řekl Brzorád mírně, jen stěží přemáhaje hněv nad smělou řečí šafářovou. »Vzpamatujte se a vyslechněte ještě toto.«

»Nic nechci už slyšeti,« přetrhl jeho slova šafář. »Tady jsem pánem já a zítra si dojdu k panu řediteli prosit, aby mě přeložil někam, kde nebudou páni adjunkti svádět mou ženu a dceru.«

»Jděte jen. Já jdu také. Ale vaše žena půjde se mnou, abych mohl lidem ukázati, jak hodný je šafář Vojta.«

Zůstal, jakby ho blesk omráčil. Lesk jeho očí pohasl, ruce mu klesly, a vyjeveně díval se na Brzoráda, sáhajícího po klobouku.

»Jaká žena?« zajektal jako zničen poznámkou adjunktovou.

»Vaše žena,« pravil tento s důrazem. »Přišla po patnácti letech k vám žebrat za vaše odpuštění, přijetí do rodiny, za vyslechnutí. Bála se vás, a já se nedivím, že se vás bála, poněvadž nejste mírným slovům přístupným. A místo porozumění našla vášnivou zatvrzelosť. Když vy její políbení, které jí bylo dáno proti vůli, takhle trestáte, jak asi budete trestán sám?«

»Pane adjunkte, vzácný pane, neodcházejte,« koktal úzkostlivě. »Řekněte mi, je to všechno pravda, co jste povídal? Je má žena tady, je nevinná?«

»Ano, je zde, je nevinná.«

»Kde je?« vydechl upěnlivě.

»Skryla se před vámi a bude skryta i nadále, protože jí nevěříte.«

Šafář chytil se za hlavu a zoufale se zahleděl před sebe. Najednou přiskočil k Brzorádovi a chytil ho za ruku. »Já vím, že jsem jich tak urazil, že mi nemohou odpustiti,« sténal div se nerozplakav. »Ale aspoň ať ji mohu jednou uhlídati.«

»Neublížíte jí?«

»Ani se jí nedotknu.«

»Dobrá. Ostatně jsem tu já a já jí nedám ublížiti.« Otevřel dvéře. Vedle dveří stála Růžena. Byla podepřena o stěnu, třásla se jako zimnicí, a tvář její byla sněhobílá.

»Přiveďte maminku,« nařizoval adjunkt. »Buďte přece statečná, vždyť se tu jedná o štěstí vašich rodičů.«

Přejela si dlaní čelo a potácela se ke komoře. Za chvíli se zvolna otevíraly dvéře, a v nich se objevila šafářka. Sám Brzorád byl překvapen jejím mladistvým vzezřením. V černých, velmi jednoduše a vkusně ušitých šatech bylo znáti dosud její sličnou postavu, a ve tváři kvetly zbytky mladistvé krásy. Teď strach a úzkost dívaly se jí z očí, a stanula u dveří v němém očekávání.

Šafář vpil se téměř zrakem v její postavu. Potom zvolna zapotácel se k ní. »Růženko,« povídal zlomeným hlasem, v němž úzkost a naděje se třásly, »je to pravda, že jsi se mi nikdy nezpronevěřila?«

Dívala se naň chvíli a najednou vypukla v pláč. »Bohem se ti dokládám, že nikdy. Oh, já vím, že mi nikdy neodpustíš, že jsem odsouzena věčně mezi lidmi cizími žíti. Ale aspoň to mi dovol, abych směla nějaký čas míti naše dítě u sebe. Já bez ní nevydržím.« Vzlykot udusil její slova. Podepřela se o dvéře a upracovanýma rukama zakryla si tvář. Ale dlouho tak nestála. Vojta najednou se vzpřímil, přiskočil k ní a obejmuv ji v pasu vyzvedl a nesl dále do světnice.

»Ne, ty nesmíš již ode mne,« volal, »já tě nepustím, nebudu bez tebe živ. Řekni mi ještě jednou, že je pravda, co jsi povídala.«

»Pravda jest to,« zvolala. »Ať mě Bůh trestá, pronesla-li jsem slovo lživé.«

»Ženo, Růženko, odpusť mi,« volal zmaten a rozčilen, posazuje ji na židli a klekaje vedle ní, tiskl se k ní. »Já byl zaslepen, nevěděl jsem, co dělám. Chtěl jsem tě míti pro sebe samého. Já po tobě volal celé dny, dnem i nocí jsem po tobě toužil a často jsem plakal někde o samotě, přeje si tě jen jednou spatřiti. Bij mě, spílej mi, ale neodcházej.«

Brzorád nemohl se déle dívati na toho muže tělem obra, ale duší dítě. Nepozorovaně vyšel ven, přemáhaje slzy do očí se deroucí. V síni našel zase Růženu o stěnu podepřenou. Plakala sice, ale tvář se jí smála neobsáhlou radostí.

»Nechte je nyní býti,« povídal jí měkce. »Mají si co povídati. Až za chvíli jděte se potěšit. Máte nyní celý domov a budete šťastna.«

»Jak se vám odměníme,« zaštkala, chtějíc se chopit jeho ruky.

»Zůstaneme dobrými přáteli, a vezmete si mě za mládence, až se budete vdávati,« zažertoval a už vyběhl na dvůr.

Bylo mu tak veselo, že by si byl zavýskal. Šermuje holí vykračoval si do polí k Dubenci. Přemítal, jak je asi nyní u šafářů, jak Vojta, člověk na pohled drsný, líbá svou ženu, do náruče vyzvedá, hladí a sladkými jmény volá. Ano, láska mezi nimi musila býti veliká, mocná, schopná muk i sladkého nadšení. Bude i on někdy tak šťastným? Dostane ženu, která mu bude nebem, a které také on bude vším? Jemná tvář Elsina vyhoupla se mu před oči, a on cítil, jak cosi nevýslovně hřejícího mu projelo údy.

V tom však byla pozornosť jeho upoutána postavou, která se proti němu polní cestou blížila. Podíval se bystřeji a zdálo se mu, že poznává myslivce Menšíka. V prvé chvíli se lekl, a napadlo mu, že by snad bylo lépe vrátiti se do dvora. Ale pak se sám styděl za svou zbabělosť. Takového podlého člověka se bude báti a před ním utíkati? Dobře, že přichází. Ať slyší úsudek z jeho vlastních úst.

Zmužile pokročil ku předu. Nemýlil se. Byl to Menšík. Mračil se, jeho šedivé oči se blýskaly, a hrozivě pohrával sukovicí. Když přišli až na několik kroků k sobě, změřili se pohledy, ale žádný nezvedl klobouk na pozdrav.

»Hledal jsem vás v Dubenci, slyšel jsem však, že jste šel do Dolního dvora. Bezpochyby dávat sličné Růžence hodinu, jak se má chovat. Rád bych se s vámi, pane karateli, vypořádal.«

»Nemám co s vámi mluvit,« odpovídal Brzorád klidně. »Jsem zvyklý hovořit jen s lidmi čestnými, a tím vy nejste.«

»Počkejte, já vám hned odpovím, jak si zasloužíte,« zasyčel Menšík a pohrozil významně holí. »Napřed mi však něco zodpovíte. Je to pravda, že jste mi po Růženě něco vzkázal?«

»Ano, vzkázal jsem vám, že vaše jednání je hanebné a podlé, že zasloužíte za ně opovržení každého počestného člověka. Vzkázal jsem vám dále, že všechno, co jste Růženě sliboval, je bídná lež, vypočítaná na to, abyste ji mohl zkazit, a že sám se postarám vás poučit, jak se má poctivý člověk a úředník chovat. Pověděl jsem jí ještě a vám to do očí opakuji, že jsou na takové darebáky zákony. A vaše počínání bylo darebácké. Jste spokojen?«

Tvář Menšíkova zrudla. Jeho nepokojné, lstivé oči podlily se krví, a obličej přijal výraz zvířecké rozvášněnosti.

»A na takové pány, jako jsi ty, je nejlepší takováhle hůl. Vzal jsem si ji s sebou, abych ti dal na pamětnou, bys se do cizích záležitostí nemíchal. Za to ti ručím, že mi víckrát takhle vzkazovat nebudeš.«

A než se Brzorád nadál, rozpřáhl se, hůl zasvištěla a dopadla na jeho hlavu. Ucítil strašlivou bolesť, před očima se mu zatmělo, a zamával rukama, hledaje opory. Ale druhá rána zbavila ho zcela vědomí. Klesl k zemi, a Menšík napřahoval hůl, aby ho bil dále. Byl rozzuřen jako šelma, když cítí krev, a nic nedbal, jestli ho zabije čili nic.

Ale strašlivý výkřik za jeho zády ho vyrušil. Obrátil se a spatřil dívčí postavu letět k sobě. Poznal správcovu švakrovou a jak obyčejně bývá, že nejsurovější povahy bývají nejbázlivějšími, najednou ho chytil strach. Nečekal, až Elsa k němu doběhne, ale pln náhlého zděšení

dal se na útěk přes pole, hlavu přikrčil a v nesmírné úzkosti prchal, jak mohl.

Elsa doběhla až k Brzorádovi. Sřítila se téměř vedle něho a zavolala naň. Neodpovídal. Ležel jak mrtvý, a z hlavy řinula se mu krev. Křikla ustrnutím a vyskočila. Nevýslovná úzkost se jí zmocnila. Ale už se znovu rozeběhla a letěla k Dolnímu dvoru. Mezi vraty div nenarazila na šafáře Kdyby nebyla bývala tolik uděšená, byla by viděla, jak se směje, prsty luská a stále si bradu hladí. Chvátal kamsi, neměl však oči pro nic, byl ponořen sám v sebe.

»Hele, milostslečinka,« zakoktal a sáhal po klobouku.

»Rychle, vodu, nějaké plátno,« křičela Elsa všecka ztrnulá s tváří hrůzou šedivou. »Myslivec Menšík zbil pana adjunkta. Leží tamhle na cestě, hlavu má rozbitou a snad dokonává. Ať jdou lidé a donesou ho k nám. A pošlete někoho pro lékaře. Rychle, šafáři, rychle, ať nám neumře.« Zalomila rukama a dala se do pláče. Pak se obrátila a utíkala k Brzorádovi. Šafář jen okamžik se zastavil, jak by se ze sna probíral, ale potom pádil ke svému bytu. Rozrazil dvéře a vyděsiv ženu i dceru v objetí si vypravující, nařídil, aby shledaly plátno a vodu a běžely za ním. Potom skočil do ratejny, houkl na čeledíny hovící si po týdenní práci a už uchopiv nádobu s vodou, utíkal za Elsou.

Než k ní doběhl, klečela u bezduchého. Hlavu mu nazvedla, položila na klín, a hladíc ho po tváři, sladkými slovy ho budila k životu. Mluvila s Menšíkem v Dubeneckém dvoře, když se po Brzorádovi ptal, a viděla, že je nějaký rozčertěný. Napadlo jí, aby snad nechtěl adjunktovi ublížit, a v témže okamžiku ji chytila úzkosť. Až dosud bránila se přívalu citů, které v ní rostly, bujely a rozkvétaly a jichž střediskem byl Otouš.

Její srdce, dosud sestřiným vlivem sevřené a k vyšším vzletům chabé, jakby probuzeno bylo příchodem mladého muže. To nebyl obyčejný hýřil, světák, prázdný člověk, chlubící se svými milostnými dobrodružstvími, toužící jen po ukojení chtíčů, ať vyšších nebo nízkých. To byl v pravém slova smyslu muž, zkušený, s hlavou otevřenou a srdcem zachovaným, v němž ještě platila česť a stud. Nedělal se svatouškem ani přezralým starcem, nepohrdal nadšením, ale bystrým okem uhadoval vniterný život každého, popřávaje lidem dobré vůle své přátelství a odmítaje prázdnotu bez ohledu, urazí-li tím domýšlivosť, jež obyčejně s prázdnotou ruku v ruce kráčí.

V nitru svém dobrá a nezkažená, byla podobna poupěti, jež čeká na první zásvit slunce, aby otevřelo lístky a zazářilo krásou i vůní. Ale u ní tento zásvit přinesl zároveň trny. Duše její najednou horoucí láskou a důvěrou přilnula k Brzorádovi, ačkoliv byla přesvědčena, že ne pro radosť, ale pro větší utrpení. Zvláště od té doby, kdy se mu vyzpovídala v zahradě ze všech svých tajností a ukázala mu, jak nepokrytě byly naň síti nastraženy, přestala doufat, že by kdy se s ním mohla setkat a jeho lásky nabyti. Přála si, aby raději již byla pryč, ačkoli věděla, že jí potom bude ještě hůře.

Nevěděla, co chtěl s ní hovořiti, ale uvažovala, že asi ji chce těšit a o svém přátelství ji ujistit. Proč by však rozdírala nitro své ještě více, když není naděje, že by se našel lék, který by ji vyléčil? Odmítla téměř jeho prosbu a po jeho odchodu v zahradě do syta se vyplakala. Pak najednou bázní o Brzoráda jata pustila se v po-

vzdáleči za Menšíkem. Spatřila jej hovořit s Brzorádem, spatřila hůl dopadat na jeho hlavu, a už bylo to tam odhodlání. On je v nebezpečenství, zahučelo jí hlavou, a v nezměrném zděšení ubíhala mu na pomoc.

Teď držíc jej nebyla s to, aby nalezla útěchy. Smrt tančila jí před očima, chtíc zachvátit jejího miláčka. A s tou chce zápasiti. Ona jí ho nevydá, kdyby při tom sama zahynula. Kdyby byla Menšíka dopadla, nebyla by se rozpakovala vrhnouti se na něj a zatíti své útlé prsty v jeho hrdlo.

Ještě že jí štěstí přálo, a tak brzy šafáře nalezla. Nenadála se, že měl stejný cíl, vyhledat Brzoráda. Jenže nevěděl, co jej na cestě potkalo. Když Vojtovo rozčilení poněkud minulo, rozhlížel se po Brzorádovi. Chtěl mu poděkovati, chtěl jej za odpuštění prositi. Lekl se, nespatřiv ho. Vyběhl ven a od Růženy se dověděl, že šel adjunkt domů. Snad se hněvá, napadlo mu. Krásně se mu odměnil za lásku a nezištnosť. Bez váhání pustil se za ním, aby jej dohonil a svou povinnosť vykonal. Místo toho našel jej téměř mrtvého.

Udýchán dorazil první k Else a zhrozil se, spatřiv krev. »Který lotr jej takhle zohavil?« rozkřikl se zuřivě. »Menšík? Kde je? Já jej zabiju, těmahle rukama jej rozmačkám.«

»Teď mi pomozte vymýt ránu,« volala naň Elsa. »Takhle mi hezky lijte na ruku vodu a druhou rukou přidržte jeho hlavu. Tak. Koukejte, šafáři, on se hýbe, ono ho to vzkřísí. Růženko, připrav mi plátno. Dobře je ve vodě smoč, slož, a zavážeme hlavu. A zatím by mohl někdo běžet do Dubence pro kočár, abychom ho odvezli.«

»Nemohl bych ho odnésti k nám?« namítal šafář. »Je to blíž?«

»Ne, k nám musí. Jen ať už někdo běží.«

»Já ho kus ponesu, a do té doby kočár přijede. Jen kdyby přišel k sobě a mohl si mne kolem krku vzít. Přinesl bych ho v náručí až na postel. Beztoho všecka síla ve mně zahálí.«

Elsa neodpovídala. Ránu už zavázala a teď omývala tvář Brzorádovu. S tlukoucím srdcem pozorovala, jak smrtelná bledosť jeho ustupuje nádechu růžovému, jak slabě pohybuje prsty a konečně otevřel na ni oči. Podíval se matně kolem sebe, zatěkal pohledem po všech a potom spočinul zrakem na Else. Zapýřila se, a oči se jí zaleskly živou, nadšenou radostí.

»Elso,« zašeptal tiše, »co se to se mnou stalo?«

»Menšík vás udeřil,« povídala sladkým hlasem, sklánějíc hlavu k němu. »Máte na hlavě ránu, ale už jsem poslala pro lékaře. Za chvíli tu bude kočár, a doma si odpočinete.«

»A vy sama jste pomáhala? Jste plná krve. Neublížil také vám?«

Viděla starostlivosť v jeho očích, viděla jeho něžný pohled, a sladká naděje jí zatočila hlavou.

»Ne. Zahnala jsem ho. Ale nemluvte, ubližuje vám to. Položte si lépe hlavu, tak, aby byla výše. Dobře se vám to leží?«

»Podejte mi ruku,« prosil ji. Poslechla váhavě, a on ji stiskl, pokud mu to slabosť dovolovala. Nemohla se přemoci a opakovala jeho stisknutí.

»Jak je vám?« ptala se za okamžik.

»Přál bych si tak stále spočívat ve vašich rukou. Nakloňte se, Elso, blíž ke mně; chci vám něco říci.«

Přiblížila svou tvář blizoučko k jeho a přimhouřila oči. Se stajeným dechem čekala, co jí poví.

»Těšil jsem se dnes na večer,« šeptal, »chtěl jsem vám říci, že vás mám rád, tolik rád, jako jsem míval své rodiče.« A zamlčev se na okamžik, dodal: »Ba snad ani je jsem tolik nemiloval.«

Zavřela docela oči a napjala všechny síly, aby nekřikla velikou, neobsáhlou radostí, jež jí zaburácela. Vzpomněla si, že nedaleko stojí lidé, a jen úsměv, takový podivný, jakoby ze spaní se usmívala, zazářil na její tváři.

Neodpověděla nic, ale stisknutí její ruky svědčilo, že mu rozuměla, že jest mu vděčná, a že může býti také její láskou jist.

V dálce ukázal se kočár a blížil se bleskurychle sem. Sám správce řídil spřežení a div nevjel mezi lidi. Pobouřen, polekán seskočil a vrhl se k Brzorádovi. Vida, že se usmívá a naň patří, oddechl si.

»Sláva Bohu,« zvolal, »myslil jsem si, že vás najdu mrtvého. Obraťte koně a pomozte mi pana adjunkta zvednouti.«

Podepřen o šafáře vstal Brzorád a kráčel ke kočáru.

»Není to tak zlé,« těšil sám diváky. »Trochu mě hlava bolí, a až doktor přijede, bude zase dobře.«

Posadil se do kočáru a kýval na Elsu, aby si sedla vedle něho.

»Odpusťte, že vám v tak nevhodnou chvíli sdělím, co dobrého mě při mém neštěstí potkalo,« povídal proti sedícímu správci, když se povoz zvolna hnul a krokem k Dubenci odjížděl. »Našel jsem si svou budoucí ženu.«

Krejčí udivenýma očima bloudil s jeho tváře na Elsu a nazpět. Elsa mlčela, ale nach na jejích lících svědčil, že v tu chvíli strach zápasí v ní se štěstím.

»Je-li možná,« pronesl konečně správce. »Nu, jsem já první, který vám přeji vše dobré, a víte jistě, že vám to od srdce přeji,« dodal dojat. »Ale teď napřed zdraví. O svatbě si vynahradíme veselosť. Vidíš, ty malá myško, že nám přece neutečeš?« Zvlhlé oči se mu zablýskaly čtveráctvím, a šťastný úsměv zahrál kolem rtů.

Ve dvoře také paní Loty odložila svou upjatosť a přišla ke kočáru nabídnout své služby. Pohledem plným udivení změřila Elsu všecku zakrvácenou a umáčenou, podporující něžně Brzoráda.

»Podejte si ruce,« nutil ji Krejčí rozjařeně. »Víš, že je už nevěstou? Divíš se, viď, že se to stalo bez tvé pomoci.«

Rozesmál se škodolibě a nic nedbal přísného pohledu své paní. Měl dnes radosť, že by byl celý svět objímal, a když i paní Loty se rozehřála a Brzorádovi, v čem mohla, pomáhala, vzpomněl si na Menšíka.

»Chlap špatná, přece byl k něčemu dobrý,« hučel sám pro sebe. »Brzorád jako můj švakr bude mít lepší příležitosť mé ženě někdy pověděti leccos do duše, co já nedovedu, a kdo ví, nepomůže-li to.«

Než se Elsa převlékla, seděl s paní Loty u nemocného, jemuž se v posteli ulevilo. Když se vrátila Elsa, rozjasnila se tvář Otoušova, a jeho ruka hledala ruku její.

Tak je našel lékař, starší veselý pán. Prohlédl ránu, zašil ji a ujistil, že za čtrnáct dní nezbude po ní leč jizva.

»Bude zase dobře,« povídal bodře. »Ale zdá se mi, že teď z lékařů nevyjdete. Já sice zahojím hlavu, ale srdce, to si netroufám

zahojit. Ostatně do Měřína není daleko, a v létě je radost oddavky strojit.«

Elsa vyběhla ven a zlobíc se na čtveráckého lékaře poslouchala přece s radostí, jak se švakr směje, až se okna třesou.

* * *

Brzorád zadal si o dovolení, aby směl se ženit a vykonával zase své povinnosti. Nedlouho po svém zotavení, přišed jednou do lihovaru, našel tu topiče Slavíka čistit stroje. Byl ve tváři umazaný, ale bílé jeho zuby a červené rty svítily se právě jako jiskrné oči.

»Nu tak, Františku, kdy se budete ženit?« zažertoval. »Na podzim půjde lihovarník pryč, a což vy zůstanete tak?«

»Eh, je to se mnou těžké. Mám mlsný jazyk. Každá se mi nechce líbit.«

»Vida, vyběráčka! Ani šafářova Růžena?«

Přestal pracovat, podíval se zkoumavě na adjunkta a zavrtěl hlavou.

»Panečku, ta by mě nechtěla,« povídal nedůvěřivě.

»A zkusil jste to?«

»To ne.«

»Nuže, přistrojte se v neděli hezky, a až půjde z kostela, doprovoďte ji. Já se za vás přimluvím. Ale to vám povídám, mládencem a družičkou budu já se slečnou Elsou.«

Slavík se rozesmál dětinským smíchem a měřil Brzoráda pátravým pohledem. Nevěděl, žertuje-li, nebo mluví pravdu. Jeho nabídnutí mu nemilým nebylo, považoval je však za nemožné.

»To dřív praskne kotel, než se tohle stane« řekl potom dobrácky.

»Vy to tedy ani zkusit nechcete?«

»Inu, zkusit se může všechno. Ale požene-li mě Růženka, svedu to na vás.«

»Přijímám. Jen se hezky umyjte. Vypadáte jako kominík.« A odcházel vesele ven do polí. Vzpomněl si na Růženu a přál jí v duchu, aby byla šťastna. Teď skoro doma překážela. Šafář se ženou slavili druhé líbánky, a dcera přestala toužit po zábavách, jakoby se styděla mezi lidi přijíti. Ve skutečnosti byla toho příčina jiná! Od té chvíle, kdy se přesvědčila, že Brzorád našel v Else nevěstu, ztichla, zvážněla a sama v sebe se uzavřela. Nečinila si nikdy zjevných nadějí, že snad adjunkt přikloní se k ní, ale radostný pocit sladkého blaha zachvíval jejím nitrem, kdykoliv si na sličného muže vzpomněla. Zpráva, že se zasnoubil se sestrou paní správcové, jakoby zhasla světlo její duše a mrazivým zavanutím spálila pukající květy, netušeně pozvedající svá poupata v jejím srdci. Šafář i šafářka několikrát hádali, že snad ji netěší návrat matčin, a tato domněnka zvláště šafářce připravila mnohý trpký okamžik.

V sobotu po rozmluvě se Slavíkem měl Brzorád ve dvoře výplatu. Než lidé se sešli, seděl u šafářů a škádlil Růženu. Odpovídala rozpačitě, nerada a nebyla více tak volně veselou jako dřív.

»Víte, kdo vás zítra bude domů vyprovázet?« povídal konečně.

»Maminka.«

»To vím. Ale mimo maminku ještě jeden člověk. Je hezký, mladý, dobrý, má slušné postavení a co hlavního, na rukou vás bude nosit. Zamluvil si už mě i slečnu Elsu za mládence i družičku. Proto

se dlouho nevzpírejte. Víte, že za čtvrt roku budu mít svatbu, a do té doby musíte odbyti vy svou.«

»Já nikoho nemám,« odporovala pohněvaně, pýříc se.

»Věřím vám. Ale mají vás jiní. Toho však, o němž já mluvím, znáte taky. Je na našem velkostatku, v Dubeneckém dvoře. Hádejte, kdo to je.«

»Kdo by to mohl být?«, vzpomínala zvědavě. »Tam není nikdo jiný, než kočí — —«

»Toho vám přece nebudu dohazovat.«

»O jiném nevím. Šafář je starý, lihovarník taky, leda Slavík —«

Obrátila se rychle k Brzorádovi, jenž se rozesmál.

»Ten je také starý?«, ptal se čtveračivě.

»Není.«

»A ošklivý?«

»Také ne. Ale on se nemůže ženit.«

»To vy nevíte. Starý lihovarník jde do pense, a Slavík zůstane místo něho. Nu tak, mám se chystat za mládence?«

»Já se vdávat nebudu,« zavolala rozpačitě a vyběhla ven.

A přece se vdávala. Slavík v neděli se k ní přitočil a vida, jak se zapálila, dostal kuráž. Byl chytrý a obratný hoch a doprovázel matku s dcerou až ke dvoru. Šafářka ho pozvala, aby vešel dál, a Růžena přestrojujíc se v komoře přestala se na Slavíka zlobit, uvažujíc, že je to hezký a spořádaný člověk. Zkoušela podívat se naň při obědě pátravěji a poznala, že má hezké oči a že se na ni dívá velmi hezky a prosebně. Zaběhla do komory se podívat, je-li dobře ustrojena a vpletla si do vlasů modrou pentli, která jí tak pěkně slušela. Při rozchodu podala mu ruku a na jeho otázku, smí-li přijít zase, odpověděla úsměvem.

Slavík byl jako v nebi. Neměl nikde stání a několikátý den byl ve dvoře zase. Šafář i šafářka ho rádi viděli, a Růženka se nachvat vyparádila, neskrývajíc, že je jí příjemný. Po několikátém setkání vyprovodila jej kousek cesty, a když ji Slavík vzal kolem pasu, nechala se políbit zardívajíc se radostí a svolujíc, aby poprosil rodiče o svolení k sňatku.

Krátce před sňatkem byl šafář a Brzorád voláni k soudu. Kdosi udal Menšíka, že přepadl adjunkta, a onen byl žalován pro veřejné násilí. Večer před soudem otevřely se dvéře pokojíku Brzorádova, a vešla jakás paní. Vyhublá, utrápená její tvář svědčila o dlouholetém utrpení. Než se Brzorád vzpamatoval a dověděl, kdo to je, ruce před ním sepjala a s pláčem prosila, aby muži jejímu odpustil Byla to Menšíkova žena.

»Muž se na mně mstí a vyhrožuje, že zabije mě, děti i sebe, bude-li odsouzen,« lkala úpěnlivě. »Nezvyšujte moje muka, odpusťte mu k vůli mně a nebohým dětem.«

»Už jsem mu odpustil,« ujišťoval ji Brzorád dojat. »Buďte bez starosti, nic se mu nestane. Ale vám, milá paní, radím, abyste s ním déle nežila. Už k vůli dětem je potřebí, byste od něho odešla. Jaký mají příklad? Co z nich bude, když otec tak surově s vámi i s nimi nakládá. Slyšel jsem, že máte zámožné příbuzné. Ti vám i dětem nepopřejí útulku, a váš muž dojde jednou svého konce.«

Rozplakala se a otevřela srdce své dokořán. Zhrozil se, vida, co vše jí bylo snésti. Radil jí, jak mohl, těšil a doprovázel daleko

od dvora. Na druhý den popřel u soudu, že by mu byl Menšík ublížil a sváděl svou ránu na vlastní vinu, když prý mu noha ujela a on padl. Menšík byl propuštěn z obžaloby a vítězoslavně vracel se od soudu. Doma však jej čekalo dvojí překvapení. Paní i s dětmi odjela, a posel naň čekající odevzdal mu listinu od majitele panství, kterou jej tento propouštěl. Místo leknutí a lítosti počal hýřiti. Dokud byly peníze, šlo to. Potom však přišla bída. Nového místa nedostal a když se do myslivny stěhoval jeho nástupce, zašel na kraj lesa, a tu skončil tak, jak jeho život předpovídal. Zastřelil se. — —

V Dubeneckém dvoře toho podzimku dvě nové rodiny se usadily. Když dostal Brzorád povolení k ženění, obdržel Krejčí sdělení, že je přesazen na výhodnější místo, a Dubenecké správcovství po něm měl převzíti Brzorád. Starý lihovarník odstěhoval se k dětem, a Slavík přistěhoval si sem svou mladou, kvetoucí žínku.

Za dlouhých zimních večerů často sedávaly v teplém pokoji obě mladé ženy, šeptajíce si a sdělujíce sladká tajemství svého mladého štěstí. Vítr venku skučel, celý kraj byl zavátý, a zdálo se, že dvůr jest na vymření. Ale uvnitř rozkvétalo blaho tiché a něžné, tím dražší, poněvadž bylo útrapami vykoupeno. Růženka často rozeběhla se do lihovaru podívat se, co dělá její umouněný muž, a nic se nebránila a neděsila jeho pomazané tváře. A když Brzorád do náruče bral svou zlatou, jemnou ženušku, neopomenula nikdy políbit jizvu jeho na hlavě.

Kolektivismus, posibilismus a anarchismus.

Napsal T. J. Jiroušek.

(Dokončení)

Posibilisty, kteří mají za své orgány časopisy »*Proletaire*« (Proletář) a »*Party ouvrier*«, nazývají kolektivisté posměšně »svépomočáky«, poněvadž chtějí vlastní pomocí, dělnickými výrobními, záloženskými a podnikatelskými prostředky vedle prostředků ještě jiných dělnictvu napomáhati a tak si je nakloniti. Kolektivisté posmívají se posibilistům z příčin agitačních ve svůj prospěch a zájem.

Avšak, posibilisté čili *umírnění kolektivisté*, mají ve skutečnosti tytéž cíle na zřeteli jako všichni sociálně demokratičtí komunisté a kolektivisté ve Francii i jako Marxisté v Německu a liší se od nich pouze taktikou; oni nechtějí násilné, náhlé a okamžité povalení společenských řádů, ale snaží se, aby radikální přeměny politických, občanských i živnostenských řádů dály se znenáhla, asi tak jako se dějí přeměny v přírodě. To jest rozdíl mezi kolektivisty a posibilisty. Posibilisté ve Francii a sociální demokraté v Německu, Rakousko-Uhersku, Italii, Švýcarsku, Belgii, Anglii, Holandsku, Dánsku, Švédsku a Norvéžsku, Rumunsku i Srbsku mají jeden společný cíl i taktiku. Jedině ve Španělsku má sociální demokracie ráz kolektivistický, zostřený *bakuninismem*. A Bakuninův sociální směr jest znám:

zničiti všechen nynější sociální řád, zničiti každý z nynějších politických a právních, *národnostních* a territoriálních států; zrušiti všechno *ohraničení národův,* říší a království, zříditi stát internacionální, kde by nebylo politických a právních základů, žádného Boha, žádného náboženství, ale také ne svobodných a nezávislých občanů. »A k tomu cíli — hlásal Bakunin — oprávněna jest každá vzpoura, užití meče i ohně.«

Bakuninismus dle našeho názoru neznamená nic jiného, nežli organisovaný, revolučními theoriemi oživený *nejsprostší sociální anarchismus.* Za tím účelem zřídil Bakunin r. 1868. také spolek »*Alliance internationale de la democratie socialiste*« a chtěl míti tento spolek připojený jako odbor Marxem založené Internationály; avšak Marx se přičinil, že se tak nestalo, a ústřední výbor Internacionály prohlásil, že nelze Bakuninovu přání vyhověti. Následek toho byl, že Bakunin jal se samostatně pracovati, a první, kteří se k němu přidali, byli sociální internationalisté ve Španělsku. Po sjezdě internacionalistů v Haagu (r. 1872.), kde přeložením ústředního výboru Internacionaly do Ameriky rozpadla se internacionála ve dva tábory, Marxův a Bakuninův, připojila se veliká většina španělských internacionalistů k zásadám Bakuninovým. A Bakunin nelenil, ještě v témž roce 1872 podařilo se mu sehnati první sjezd španělské internacionály v Kordobě. Na sjezdě přijato za základ sociálního hnutí učení Bakuninovo a založena neodvislá, španělská internacionální federace, která po smrti Bakuninově již r. 1876. čítala hojně členů ve 112 místních federacích. A z této organisace vyšla během času tak zvaná »Černá ruka« (Manu Negra).

Marx, posilněn tímto vítězstvím nad bakuninisty, dosáhl r. 1872. i toho, že — jak bylo již řečeno — přeložením ústředního výboru Internacionály do nového Yorku vytlačil i blanquisty. Než, tato snaha Marxova byla ústřednímu výboru osudnou, neboť týž r. 1876. v Novém Yorku se rozešel. Od té doby podrobeni jsou internacionalisté jen snesením mezinárodních sjezdů, které ovládají blanquisté, mající mezi kolektivisty převahu. Že však světové čili internacionální sjezdy socialistů v Londýně roku 1864., v Haagu r. 1872., v Gentu r. 1877., v Churu (Švýcarsko) r. 1881., v Paříži r 1889. a v Brusselu r. 1891. měly rozhodující účin na celé socialisticky internacionální hnutí dělnictva v Evropě, a že na sjezdech v Gentu, Churu, Paříži a Brusselu zvláště na posledních dvou kolektivisté měli velikou většinu, může se tedy směle tvrditi, že *duch francouzských kolektivistů prochvívá dnes celé hnutí evropské sociální demokracie.* A že se nemýlíme, přesvědčí každého blízká budoucnost.

Nuže, a není toto potěšitelným znamením pro všecky vlastence a národovce, kteří ještě dnes věří, že ta internacionála není tak zlá, a že její stoupenci, dělníci, nejsou pro národ ztraceni? Uvidíme.

II.
Sociální anarchisté.

Nejmladší a také nejzáhadnější socialistickou frakcí naší doby jsou anarchisté. *Socialistickou frakcí nazýváme anarchisty proto, že v posledním desitiletí mnoho od sociálních demokratů v Německu a*

od socialistických kolektivistů ve Francii si byli vypůjčili a do svých programů převzali. Anarchisté musí býti rozhodně považováni za společnost socialistickou, neboť směřují hlavně k zavedení nového společenského života, který na vlas podobá se ideálům sociálních demokratů v socialistickém mezinárodním světovém státě. *Anarchisté naší doby bez odporu vyšli ze škol sociálních demokratů*, a proto jejich snahy jsou také socialistické, bez ohledu, že mají a uznávají pro tento čas jinou taktiku, nežli jaké užívají socialisté směru Marxova a Guésdého.

Rus Michajl Bakunin (1814.—1876.) jest jaksi zakladatelem anarchistického učení i hnutí v Evropě. Následovníkem jeho stal se r. 1879. bývalý sociálně-demokratický poslanec německý a rozený Vídeňan, nyní v Sev. Americe žijící, Jan Most. Most založil v Londýně časopis »*Freiheit*« a tímto časopisem až do roku 1881. (kdy byl pro schvalování a vyzývání k atentátům na 18 měsíců odsouzen) hlásal a oživoval v Evropě již již zapadající myšlenky bakuninismu a vypěstil tak v střední Evropě novou anarchistickou generaci jedině ze samých nespokojenců a sociálních demokratů.

Bakuninův anarchismus zapustil své kořeny nejhlouběji ve Španělsku. Tam můžeme říci ani není socialistické hnutí jiného směru, kromě sem tam se objevujících stávek dělníků. Ve Španělsku byla již r. 1873. silná bakuninská organisace »*Mezinárodní alliance socialistů*«. Anarchisticky psala r. 1879. v Barceloně založená »*Republiqua Social*« s heslem: »Pryč se vším, což tu jest!« Nyní místo tohoto listu zastupuje barcelonský »*Revista Socialu*« (Sociální přehled). Provincie Alicante, Katalonie, Badajos, Laceres, Andalusie a Valencie považovány jsou již ode dávna svým hnutím a svou minulostí za »provincie revoluční«. R. 1883. objevena byla ve Španělsku po celé zemi rozšířená tajná organisace rázu bakuninského »*Manu Negra*« (Černá ruka), čítající na sto tisíc členů. Člen této organisace, dle zpráv španělských časopisů, jejichž zpravodajové u hromadných soudů s členy této organisace byli přítomni, platil na účely spolku 75 centimů měsíčně. Sta členů této velezrádné organisace propadlo trestům. Za hlavního vůdce anarchistů ve Španělsku platí jakýsi Ramos, fanatický člověk, jehož bouřlivá povaha nezná žádného umírnění. Když r. 1891. vystoupil na mezinárodním sjezdě socialistů v Brusselu jako delegát ze Španělska, opřel se každému návrhu, aby se rozumově a na základě důvodů pokračovalo v »poučení« lidu, a žádal působiti jen násilím a ničením, a tak bouřil, že musil býti ze síně vyhozen.

Podobně jako ve Španělsku objevil se anarchismus ve Francii; učením dával známky organisované, hnutí schopné strany a nikoliv známky těch kterých jednotlivců a zbloudilců. Již r. 1882. oznamoval vládní list a Gambettův orgán »*Paris*«, že organisace anarchistů má jenom v Paříži jeden ústřední výbor, skládající se ze šestnácti členů, k tomuto výboru že náleží 58 náčelníků skupin, a tyto skupiny že mají 1155 členů. Byly to tedy včetně i s náčelníky šestičlenné skupiny revoluční organisace.

Revoluční anarchistické listy: ženevský »*La Révolté*« r. 1879., lyonský »*L'Emente*« (Vzpoura) a »*Le drapeau Noir*« (Černý prapor) r. 1883. hlásaly veřejně: »Jsme revolucionáři z popudu. Chceme revoluci všemi prostředky. Použijeme volebních hromad a veřejných slavností k zakládání skupin, které by šířily v lidu ducha revoluce.«

Následek této činnosti ovšem byl, že v jediném Lyonu r. 1883. octlo se 66 anarchistů před soudem pro účastenství v organisaci podvratných skupin (spolků) a odsouzeno k víceletému žaláři.

Že anarchismus ve Francii vykvetl z Guésdého sociálního kolektivismu, nebude snad nikdo věci znalý popírati. Aby se však poznala podstata anarchismu, podáme zde manifest anarchistů shromážděných v Ženevě dne 13. a 14. srpna r. 1882., uveřejněný ve francouzském listě »*Paris*« a v jiných socialistických listech evropských [1]) otištěný. *Manifest anarchistů* zní:

»V Ženevě shromáždění anarchisté sjednotili se na následujících základních zásadách, které rozšířiti ukládají svým soudruhům za povinnost. Naším nepřítelem jest pán! Jakožto anarchisté, t. j. mužové bez panující hlavy, překonáme všechny ty, kteří se jakékoli moci byli zmocnili nebo se nějaké zmocniti chtějí. Naším nepřítelem jest statkář, který má půdu a sedláka pro svůj zisk pracovati nechává; prácedárce, který má dílnu a naplňuje ji robotníky. Naším nepřítelem jest monarchistický, oligarchický, demokratický stát se svými úředníky, svými štáby, důstojníky, soudci a vyzvědači! Každý pojem autority, který ďáblem nebo dobrým bohem se nazývá, a jehož jménem kněží tak dlouho dobrými dušemi vládli. Naším nepřítelem jest vždy silnými k utlačování slabých vymyšlený zákon. Když však statkáři, hlava státu, kněží a zákon jsou našimi nepřátely, tak jsme i my nepřátely jejich a pozdvihneme se proti nim. My chceme půdu a dílnu od statkářů a mistrů opět vydobyti, my chceme odstraniti stát, ať se skrývá pod jakýmkoli jménem, my vezmeme si svou morální svobodu proti kněžím a zákonům. Ze všech svých sil budeme pracovati na rozboření všech úředních zařízení a prohlašujeme se za spojence každého muže, každé skupiny, každé společnosti, která zákon revolučním způsobem žádá. My odstraníme všecky zákonité prostředky, které odporují našim právům. Zříkáme se tak zvaného všeobecného práva hlasovacího, poněvadž se nemůžeme vzdáti naší souverenní osobnosti a poněvadž se nechceme státi účastnými všech zločinů, kterých se dopustili tak zvaní matadorové. *Mezi námi anarchisty a každou politickou, konservativní a mírnou stranou, která každou svobodu hledí přemoci, nebo ji drobty uspokojuje, jest úplné rozdvojení.* My chceme zůstati svými vlastními pány a ten mezi námi, který chce se státi vládcem, jest zrádcem naší věci! My víme, že osobní svoboda nemůže obstáti bez spojení se svobodnými bratry. My žijeme jedni pomocí druhých; *sociální život* nás stvořil; práce dává každému cit pro právo a sílu k hájení. Každý výrobek jest dílem *kolektivním*, a mají na ně všichni stejné právo. My všichni jsme *komunisty*.

My poznáváme, že revoluce musí začíti rozvalením patrimoniálních, obecních, provincialních a *národních* základních kamenů!«

Účastníků na sjezdě bylo 50, nejvíce Francouzů; jeden Ital a jeden Němec. Projevy souhlasu došly z Francie, Italie, Belgie a Španělska.

Přesvědčili jsme se kolikráte, že tento program stal se známým každému anarchistovi, s kterým soud ať v té či oné zemi měl co či-

[1]) Tento manifest v doslovném znění přinesla také r. 1882. vídeňská »*Tribüne*« a »*Dělnické Listy*« číslo 44. ze dne 16. listopadu r. 1882. ve Vídni.

niti. Jsou tedy zásady anarchistů v Evropě stejné, jsou vykrystalisovány, a na soudech s anarchisty vycházelo zřejmě na jevo, že anarchisté jsou členy a přívrženci dobře organisované strany, a že názory, které pronášejí, shodují se s manifestem anarchistů v Ženevě. Není tedy správná domněnka, že anarchismus jest ideálem pouze jednotlivců.

Zajímavo jest vzhledem k manifestu anarchistů, co vypovídal před říšským soudem v Lipsku r. 1884. německý anarchista, 35 roků starý Bedřich Augustin Reinsdorf:[2]) »Anarchisté« — pravil Reinsdorf, použiv svobody slova, již mu soudní dvůr udělil — »snaží se zavésti takové zřízení státní: 1. aby každému normálně nadanému člověku možno bylo nejvyššího stupně kulturního dosíci; 2. aby lidé od strasti a bídy byli osvobozeni; 3. aby byla učiněna přítrž omezenosti a pověře. — Anarchisté ponechávají členům svým tolik volnosti, by každý mohl hlásati své mínění. Abychom naznačeného cíle dosáhli, jest třeba nynější soukromou produkci změniti v anarchistickou, t j. v produkci organisované strany. K tomu jest třeba, aby veškeré pozemky a domy, stroje i nástroje byly vyvlastněny a staly se majetkem celku.«

Dále líčil Reinsdorf zařízení anarchistického státu úplně ve smyslu programů socialistických tak, že, když skončil, dal mu předseda soudu tuto významnou odpověď: »Co jste pověděl, není nové, *jsou to celkem zásady sociálních demokratů,* anarchisté nepřejí si tu jen centralisaci.« Zajisté pěkná to poklona pro sociální demokraty i všechny jejich přátele. Také francouzský anarchista žid Königstein, jinak zvaný Ravachol, řekl před soudem r. 1892: »My anarchisté chceme nynější poměry zničiti; anarchie bude tvořiti velikou rodinu bratří, ve kteréž budou všichni slabé chrániti, kdež nebude nikdo druhému záviděti, poněvadž všichni budou v bezpečí, a poněvadž nikomu nebude nic scházeti, čeho k životu nevyhnutelně bude potřebovati« — Takových vědomostí nemají sprostí lupiči, ani takhle mluviti nedovedou. Jeť známo, že mnozí o jednotlivých anarchistech se domnívají, že jsou sprostými lupiči. Řeči dosud před soudy se octnuvších anarchistických zločinců shodovaly se v tom, že dávaly vždy na jevo určité snahy a určité prostředky k určitému cíli, anarchistům všech zemí společnému. Důkazem pravdy těchto slov jest také shromáždění anglických, francouzských, německých, italských a českých anarchistů v den 1. máje r. 1892. v londýnském Hydeparku, kde anarchistka Louisa Michelová oslavovala bouřlivým souhlasem provázenou řečí skutky »soudruha« Ravachola. Anarchisté francouzští vůbec dávají na jevo souhlas se skutky všech vzbouřenců a spiklenců. Také dne 29. května r. 1892. sjednotili se francouzští anarchisté všech svých odstínů: Blanquisté, Guesdisté a z valné části i výstřednější posibilisté na hřbitově Pére Lachaise v Paříži na hrobech r. 1871. padlých komunistů a tam provolávali: »Vive la commune, à bas la patrie!« — Ať žije komuna, *a ať zhyne vlast!«* Jsou si tedy všechny tyto strany *proti nedělnickým stranám národa a proti vlasti za jedno.* Taková jest situace.

---

[2]) B. A. Reinsdorf chtěl pomocí svých šesti soudruhů: Küchlera, Rupsche, Holzhauera, Sängra, Reinbacha a Bachmanna, dne 27. září r. 1883., vyhoditi při slavnostním odhalení sochu Germanie na Niederwaldě, avšak attentát se nezdařil a mnoho životů lidských bylo zachráněno. Řeč Reinsdorfovu podal dle německých vládních časopisů prostějovský »*Duch Času*« v čís. 20. ze dne 8. ledna r. 1885:, odkudž ji otiskujeme.

Anarchisté hýbají dnes i Německem, ačkoliv se stále myslilo, že po atentátech Hödla a Nobilinga anarchismus jest zákonem výminečným z Německa vypuzen. Most se však o to postaral, aby anarchistické učení a taktika se v Německu nezapomněly. Sami sociální demokraté v čas výminečného zákona od r. 1878. do r. 1890. měli ze Švýcar, Belgie, Francie, Anglie a Dánska zřízené své zvláštní *dodávací pošty* pro zapovězené tiskopisy; a to právě tak dobře jako anarchisté.

Situace v Německu vypěstila se tak, že, kdyby tam dnes vláda chtěla do opravdy podniknouti boj na seslabení nebo vyhubení sociální demokracie, devět desetin dělníků opustí okamžitě tábor Beblův a Liebknechtův a stanou se anarchisty. Nemýlíme se, řekneme-li, že tak zvaná neodvislá strana socialistů v Německu náleží ze dvou třetin anarchistům. V Německu deset až dvacet mužů tvoří sociálně-demokratickou skupinu (sekci), která jednotlivými svými členy spojena jest s ostatními skupinami.

Z anarchistických listů jest po Německu nejvíce rozšířena »*Autonomie*« a »*Rebell*« v Londýně vycházející. V menším počtu docházejí do Německa ve Švýcarsku vycházející »*Révolta*« a Mostova americká »*Freiheit*«.

Mostovu dráhu nastoupil v Německu rokem 1891. jakýsi Bruno Wille, nesmiřitelný anarchista, který neustále rozdmychuje oheň proti poněkud umírněným sociálním demokratům. Bruno Wille je básník. Nevěří v politiku a ve vládu vůbec. On uznává potřebu nějakého ustanovení společnosti, ale očekává, až nastane společnosti nový pořádek, bude prý ustanovení se její sociální formy snadně docíleno k uspokojení všech, ale dokud převládá starý pořádek, že prý nelze mysliti na obnovení a opravení společnosti. A protož — uznává Wille — nutno tuto společnost zničiti. A také neodvislí socialisté, jichž vůdcem jest Wille, organisují se již úplně jako strana anarchistická, pořádají sbírky pro anarchistické »mučeníky«, hlásají své myšlenky a vypovídají boj sociálním demokratům na celé čáře. Tito noví anarchisté napodobují úplně organisaci strany sociálně-demokratické za dob výminečného zákona proti socialistům, ano, budují svou stranu na troskách organisace této, jejíž základem byly skupiny 10 až 20 členné (sekce). Zákon výminečný držel sociální anarchisty v mezích mírnosti, že většinou sloučeni se sociálními demokraty pracovali, ale hned po pádu výminečného zákona je opustili a organisují vlastní stranu. Posud se chovají tiše.

Vedle již jmenovaných listů, které slouží anarchistům, uvádíme: v Londýně vycházející »*L'International*« a »*Commonweal*«, ve Francii »*Attaque*« a »*Ça ira*«, v Dánsku r. 1877. založeny »*Radical*« a od r. 1881. »*Herald*« a v Italii »*Sempre Avanti*«. Tento poslední list projevoval nesmírnou radost nad konáním tajného sjezdu italských socialistů v Ponte Moriano, blíže Luccy r. 1881., kdež bylo rokováno čistě v radikálním a revolučním směru, že pochopeno bylo heslo, jaké »Sempré Avanti« hlásá: »Mírnou a zákonitou agitaci, pokud toho potřeba, revoluční akci, jakmile ji lid uzná.« — Tak mluví i sociální demokraté všech národností: mírnou a zákonitou agitaci, dokud ji můžeme potřebovat: revoluci, až uvidíme, že k ní vhodná doba.

Černá a rudá barva střídá se na všech odznacích kolektivistů, posibilistů, marxistů i anarchistů. *Ani jedna z těchto stran neužívá*

národních a vlasteneckých barev. Kříž, evangelium a vůbec každé náboženství jest jim protivným. Internacionální socialisté, ať jakéhokoli jména, zapírají *Boha, vlast i národ* a hlásají kosmopolitismus, atheismus; vůbec z jejich činnosti zřejmě jde na jevo příchylnost spíše *k anarchii* nežli k státnímu pořádku. A proto anarchismus se šíří.

Zajímavosti v přírodě.

Rozjímá dle různých zpráv **Bedřich Jiříček.**

(Dokončení.)

Zase z analogie si to vysvětluji. Pustí-li se zhuštěný vzduch, nasycený parou, náhle ven, promění se v páru, která narazí na nastrčený kousek ledu. O ten led se pára tře a vyvodí elektřinu, a to tak, že led utvoří pol positivní, ale sama chová v sobě elektřinu polu negativního. To prý je také tam nahoře. Vysoko nad zemí klidně se rozpínají mraky, které jsou vysoko nad bodem mrazu, ve tvaru jemné, ledové, průhledné, ohromné blány, což také vidíme říkajíce, že slunce nebo měsíc má ohradu. Tohoto kraje sice ještě větroplavci nedostoupili, ale do výšky až 3000 metrů vystoupili a shledali, že je tam temperatura hluboko pod nullou. Tam prý mraky z par vyšlé a také proudem vzduchu hnané trou se o ledový jemný povlak a vytvoří elektrickou sílu. Děje se tam nabíjení. Ale třeba předpokládati, že také horní vrstvy mraků vyšvihnou se nad bod mrazu a zmrznou a dolejší nezmrzlé vrstvy tam se ženoucí trou se o zledovatělé mlhy a přijdou do ohně elektrického. Někdy i ty spodní páry letíce nahoru na zrní ledu se nasedají, tato zrnka zvětší a poněvadž je nemohou pro tíži udržeti ve vzduchu, padají dolů jako kroupy a padajíce trou se zase o páru a působí v dolejší vrstvě elektřinu čili mračna. Tato elektřina brzy na to se jeví blesky. Plovou-li dva mraky nasoukané elektřinou nad sebou, z nichž hořejší je negativní a spodní positivní, začnou spolu dialog ve mluvě blesku a hromu. Rovněž i spodní vrstvy mraku elektricky nasycené rázu positivního samy si vyhledají na zemi předmět, strom, věž, dům i člověka atd. a utvoří jej negativně elektrickým. A když je napjetí mezi nimi velké, tu hledí se vyrovnati, síla elektrická se vybaví mezi nimi bleskem. Vyrovnávají-li se blesky mezi sebou, je to blýskání bez úderu hromového na zem; vyrovnává-li se mrak a pozemský předmět, je to blesk s úderem hromu. Délku dráhy, jakou projde blesk, čítají na 50 kilometrů

Blesky mají různý tvar; nejčastěji čárovitý, někdy plochovitý. Někdy se ve mraku utvoří ohnivý otvor, jakoby chtěl mračno rozevříti. Blesk čárovitého tvaru je jiskra letící vzduchem, ale nikdy nečiní ostré uhly, jak to malují, nýbrž obyčejně oblé záhyby jako had. Již blesk fotografovali. Fotograf ve vteřině zachytí věrně blesk, a obraz dává dojem řeky s přítoky, jak to vidíme na mapě. Doba

liniového blesku obnáší jednu tisícinu vteřiny. Plošné blesky trvají o něco déle. Jak rychle blesk letí, vidíme z toho, že jedoucí vlak, osvětlený bleskem se zdá státi. Zdá se nám, že kola se netočí.

Hlasem blesku je hrom. Staří myslili, že mraky do sebe perou, že do sebe vrážejí, a z toho že pochodí hlomoz. To se myslilo až do doby, kdy Franklin jinak to vysvětlil. Když jiskra elektrická letí s polu na pol, vzduch s velikou mohutností se jí vyhne následkem síly, jakou jiskra ta má oteplením vzduchu. Do stran stlačený vzduch po průletu blesku letí zase zpět skoro do vzduchoprázdného místa, jejž blesk si autoritativně pro svou cestu vymohl, s hroznou silou vzduchu vlastní, podobně jako po výletu biče nebo explosi dynamitu učiní praskot, lomoz, dunění. Vlnění vzduchu jeví se zvukem. Pozorovatel, jemuž blesk na blízku se objevil, slyší jen jednu kratičkou ránu, kdežto vzdálené nám blesky zdají se nám míti za průvodce déletrvající hřmění. Dlouho bylo záhadou, proč tomu tak jest. Dráha blesku je dlouhá a mnohonásobně rozvětvená. Jelikož dále vybavení elektřiny mezi oběma poly téměř nepotřebuje žádné doby, zvuk však urazí 333 metrů za vteřinu, tedy to několik vteřin trvá, než dojdou ke sluchu našemu všecky zvukové vlnky ze všech bodů tvořících vzduchoprázdnou čáru, jíž blesk prošel. Tyto vlny zvukové se všelijak křižují, v sebe dorážejí a rozmanitost rachotu působí, tu silnějšího, tu zase slabšího. Kromě toho, jako každý jiný zvuk, tak i hřmění má svého posměváčka, echo zvaného, na horách, mračnech, okraji lesa. Tito nejen se mu posmívají, ale jeho lomoz zvyšují a prodlužují.

Blesk vidíme v týž okamžik, kdy vyšlehl, ale hlas jeho slyšíme teprv později. Z rozdílu doby mezi dojmem zraku a sluchu vypočteme si snadně vzdálenost burácejícího mraku. Zvuk urazí za vteřinu třetinu kilometru. Přijde-li rachot za bleskem za 3 vteřiny, víme, že revolucionářský mrak je od nás vzdálen jeden kilometr.

Jakkoli hromobití je hrůzokrásné divadlo, přece vůči němu nesmí si člověk mnoho troufati. Praví se, že zasáhnutí bleskem máme se obávati tou měrou, jakou můžeme doufati vyhráti terno z loterie. Praví se také, že obětí blesku je méně než obětí neštěstí na železné dráze. Než, statistická dáta dokazují, že mnohem více lidí bývá zasaženo bleskem než neštěstím železničním.

Divný je způsob, jakým bývají oběti bleskem znetvořeny. Známy jsou tyto podivné případy: manželé jsoucí pod stromem byli usmrceni, kdežto dítko na rukou matky zůstalo bez pohromy. Kůň byl zabit, jezdec s něho sešel bez úrazu. S jedné ženy byly šaty strženy a odmrštěny, ona sama omráčena, ale zase ožila beze stopy blesku. Jinému sezul blesk obuv, a bosáku ustrašenému se nic nestalo. Ve dvou případech viděli, kterak blesk na zádech a prsou namaloval strom. Myslilo se, že do blesku se v letu ofotografoval strom, a blesk že si za plotnu vyvolil záda. Mluvilo se o fotografii blesku, že blesk je fotograf. Nebylo to však nic jiného, než rozvětvení bleskové čáry.

Divno je, že do měst málo hrom bije, více do dědin a venkovských bytů. Je více rázu venkovského než městského. Připisuje se to neopatrnosti polních dělníků, pastýřů, kteří přes všecky výstrahy se utíkají pod stromy, slaměné skrýše, kam si hrom rád zarejduje. Do komínů továrních zřídka blesk uhodí, více do kostelů a větrných mlýnů. Že do továrních komínů málo bije, vysvětlují tím, že z výhně tovární vystupující plyny znenáhla rozhánějí napjetí elektrické v okolí

komínů. Ale to je jen domněnka, kterou jiní vyvracejí. Často lítá po drátech telegrafních a telefoních, a to dosti dlouhou drahou. Jedoucí vlaky jsou bleskem šetřeny, ač by se dal očekávati opak pro rychlou jízdu, pro vyvýšenou plochu, pro mocný průvan. Uspokojivě tento úkaz není vysvětlen, ale zdá se, že tomu brání koleje a sloupce a kotouče páry a kouře vyrážející z komína v parostroji.

Nejraději si volí za svůj cíl stromy. Jsou to přirození hromosvodové. Že některým stromům dává přednosť, je známo, tak topolům pro jejich výšku. Domy více méně jsou dány na pospas blesku podle toho, z jakých stromů je vazba střechy. Příchylnosť stromů ke blesku závisí od toho, jak je v nich mnoho tučného oleje, a nikoli, jak se myslilo, jak mnoho šťávy. Čím více mastných látek, tím větší odpor čelí elektrickému živlu. Smrk pětkrát, bor 33krát, dub 48krát spíše bleskem je zasažen než buk. Jistý myslivec pravil, že v bouři v lese vždy se ukryje pod buk. Tam prý je jist před bleskem. — V domě člověk je bezpečnější, není-li u kamen, nebo při otevřeném okně, nežli na širém poli, zvláště když je na koni, nebo na voze, vůbec na vyvýšeném místě, nebo když jde pěšky a nese motyku, ryč, kosu. Dobře učiní, když hledá nižší polohu a odhodí vše, co má u sebe z kovu.

Člověk zasažený bleskem umírá ochrnutím nervové soustavy.

Málo kdy vletí blesk do vrcholu, spíše doprostřed koruny se strany neb až pod korunu stromu. Již se pozorovalo, že rád bije do téhož domu nebo téhož stromu, a to nejen za léta, nebo za jeden rok několikrát, nýbrž i v jediné bouři několikráte. Tak si mnohdy hospodář vystaví stodolu, bleskem zničenou, a na druhý rok si zase blesk pro ni přijde. Buď pro vyvýšeninu nebo pro vlhkosť půdy jsou takové budovy terčem tomuto nebezpečí. Někdy bije hrom za bouře ustavičně na jedno místo. Vysvětlují to tím, že ta cesta, kterou šel první hrom, bývá přirozeným hromosvodem pro ostatní rány elektrické. Do budovy bleskem zapálené již neuhodí. Ještě posud nevysvětlili bleskozpytci úkaz chladného hromu, to jest blesku, jenž vletí do hořlavé látky a přece ji nezapálí.

Úzkosť, jakou lidé pociťují při hromobití, není bez důvodu. Ženy se více bojí než mužové. Ale jsou i muži, kterým při bouři naskakuje husí kůže. Je to někdy fysiologický stav člověka, úzce souvisící s elektrickým napjetím vzduchu. Síla vůle a stupeň vzdělání zde nerozhoduje. U některých je znamenati bezděčné třesení údů a létání jisker s vlasů, jakmile dlaní proti srsti do nich vjedou. Jedni utíkají do sklepů, do koutů, jiní zase jdou do společnosti, by trapný stav přežili v roztržitosti. Kdo je v širém poli zasažen bouří, je tak málo jist životem, jako vojín na bojišti. Jsou různé rady a pokyny, jak se chovati při bouři, ale naprostá jistota nikde není. Pyšný výrok na hrobě Franklínově: »fulmen eripuit coelo« (blesk nebi vyrval) není správný ve svém celém dosahu. Není pravda, jak zkušenosť ukazuje, že hromosvod blesk z daleka si přitáhne; blesk a hrom nedělá okolků, kde může, tam uhodí. Jako chlapec jsem zažil, že hrom uhodil do věže mimo hromosvod.

Lidé myslí, mají-li vysoké stromy okolo domu, že mají přirozené hromosvody. Nyní se poznal opak; míti stromy u domu je nebezpečnější než bez nich; často blesk odskočí od zasaženého stromu, může tedy snadně skočiti se stromu do chalupy, má krátkou cestu.

Kdežto dříve se radilo, by se netopilo při bouři, nyní se dává pokyn, by se raděj topilo, jelikož kouř je prý přirozený odvodič blesku. Kouřový sloup nad domem odvodí, zahání elektrické napjetí v okolí. Ví se však také, že často komínem vletěl hrom do domu a zle řádil.

Člověk, človíček již se též opovážil vésti boj proti bouřce. A do boje toho vyšel jako David s Goliášem sice s nepatrným zbrojem oproti zbroji bouřky, ale přece se zbraní největší, totiž s děly. V Americe střílejí proti mračnům do větru. Roku 1896. i ve Štýrsku učinili takový útok a prý zvítězili. Na 6 kopcích rozestavili po desíti velkých dělech a stříleli ranami, z nichž v každé bylo 120 grammů prachu a podařilo se jim šestkrát zahnati mraky, hrozící průtrží a krupobitím. Tak aspoň povídali jejich schützrychtři. Náhradou za velký náklad byl velký výnos z vinic. Zda tu byla náhoda nebo umělé otřesení vzduchu, co odvrátilo pohromy, ukáže další zkušenost.

Ale při všem výzkumu zákonů a sil přírodních zůstaneme bezbrannými vůči blesku, a nezbývá nám nic jiného, než v důvěře se dávati do ochrany Toho, jehož nebe a větrové i vzduch poslouchají.

Věda pokouší se nyní o prorocký vavřínový věnec, chce předpovídati budoucí povětrnost. Pozoruje směr větru, útvar mraků, dá si telegrafovati z různých meteorologických stanic tlak vzduchu. všechno to kombinuje, a ejhle, vydává prorocká hesla do časopisů a honosí se, že i více než polovice proroctví se vyplní na vlas, či lépe řečeno na krůpěj a kapku rosy.

Každý musí uznati, že předzvěsti meteorologické vážené ze šachovnice meteorologických stanic nejsou spolehlivé. Víme, že neočekávaný hrom a blesk je učiní každé chvíle »šach mat«. Víme, že vzduch v různých vrstvách má nad sebou různý tlak. Stanice znají jen spodní a vrchní tlaky, jež znáti nemůžeme, leč pomocí balonu, a ty mají účin na povětrnost. Tak, jako prorokuje výslednice plynoucí z údajů meteorologických stanic, může z nás každý prorokovati. Když se tě, čtenáři, někdo otáže, jaké bude zítra počasí, stáhni vážně tvář, zahleď se učeně do oblaků, vlož prst do úst a svlaž slinami, máš-li tam jaké, vyzvedni prst ten do výše, jakobys zkoumal směr větru, a udej právě takové počasí, jaké v týž den je, tedy řekni: zítra bude jako dnes. Povětrnost jedna, kromě náhlých bouří, trvá vždy několik dní; nepřetržitá řada dnů má stejné počasí, a jen tenkráte budeš špatným prorokem, když budež prorokovati na konci povětrné periody. — Kalendáře prorokují několik let napřed. A přece je v nich někdy shodný údaj s počasím. Zde platí anekdota o původci kalendářů. Jeden chudý otec měl dva syny. Pravil jim: Chcete-li býti bohati, dělejte kalendáře, a to každý jeden. Když jeden na jistý den zaprorokuje teplo, druhý řekne, že bude zima, když jeden věští klid, druhý bouři, když jeden déšť, druhý jasno atd., a jistě jeden nebo druhý uhodnete počasí pro každý den. Zajisté kdo má doma kalendáře od těchto obou synů, musí v jednom nebo druhém nalézti pravé povětrné proroctví.

Až posud se ještě nenalezl vážný meteorolog, jenž by si s určitostí troufal prorokovati povětrnost na týdny, měsíce a roky. Zdá se vůbec, že se to nikdy lidskému rozumu nepodaří, aby z běhu a postupu vzdušných zjevů vyhledal nějaký zákon.

Účin slunce a měsíce na naši povětrnosť vzhledem k jiným působením je nepatrný. Proto kosmická Falbova proroctví nesmí se bráti vážně. Jen jedno proroctví, vážené z vlastního zdravotního stavu zdá se býti neklamným. Člověk rheumatismu nakloněný cítí před deštěm a bouří bolestné šlehy v kloubech. Právě, co toto píši, cítím bolestné šlehy v kolenou, mohu z toho počítati na zítřejší změnu počasí.

Od šestnáctého století stále se opakuje proroctví o ledových mužích. Věda dříve s pohrdavým úsměvem se odvracela od těchto světců ledových (saints de glace), ale nyní si jich všímá. Tito ledoví muži jsou dnové mezi 11. a 14. květnem. Jsou to Pankrác, Servác, Bonifác. Jako na vrub sv. Sylvestra si lidé dovolují mnoho hloupostí a výstředností, tak zase těmto dávají za vinu mnoho škod v přírodě. Nejen zahradník, ale i rolník a majetník vinohradu musí míti před nimi respekt. — Těžko pykal kdysi král pruský, Bedřich II. toho, že jimi pohrdal. Přes úpěnlivou prosbu svých zahradníků rozkázal stromy oranžové z tropických krajů přivezené s velikým nákladem na začátku května ze sklenníku nasaditi do přírody. Oranže zmrzly, a Bedřich dopomohl ledovým mužům k větší slávě v království Pruském.

V první polovici května máme vždy studené dny a temperaturu i pod nullou. Čím jdeme dále na sever, tím spíše se s nimi setkáme. Dříve se myslilo na kosmické vlivy, totiž že příčinu hledati dlužno mimo zemi. Země prý na své pouti v prostoru světovém přijde do studených končin, které atmosféru zemskou zchladí. Nyní se tomu nevěří. Nyní hledají příčiny toho zcela na blízku. Jedni shledali, že právě v první polovici května táhnou chladné proudy od severu a severozápadu následkem zvláštního rozdělení vzduchového tlaku. Hle, záhadu hledí vysvětliti záhadným výkladem.

Jsou však ještě jiné příčiny. Ví se, že páry vodní na zemi kromě vzduchu udržují náš život. Kdyby nebylo vodních par, musili bychom zmrznouti v noci a upáliti se ve dne. Páry ve vzduchu činí regulatorský plášť mezi sluncem a zemí. Ve dne mírní úpal, v noci mírní nesnesitelný chlad. Na začátku května je u nás vzduch suchý. Čím méně je páry ve vzduchu, tím více tepla země od slunce přijatého vysílá do prostoru, a tím je studeněji, že se zdá, jakobychom se vrátili zpět do zimy.

Tím však se jen vysvětlují studené noci. Jak se vysvětlí i studené dny? V květnu náhle rostlinstvo roste, stromy náhle se rozvíjejí. Stromy, které přede dvěma dny holá, bezlistá ramena vzpínaly k nebi, náhle se oděly zeleným hávem, náhle přikryly svou nahotu, a to na účet tepla. Zeleň se tvoří ze světla a tepla. Jak velká tu je spotřeba tepla. Kolik ho vlezlo z prostoru do rostlin, listí a květů. A přece není nevyčerpatelné. Teplota při tomto procesu musila klesnouti. Jak často si stromy a rostliny zavinily svou záhubu, protože příliš rychle užívaly světa.

Tato domněnka zdá se býti pravděpodobná, ač zase přichází vědecký nový proud, který naráží na ledové hory, které plovou od kronlandských ledovců po moři na začátku května a ledovým mužům jejich slávu plodí. Svědčila by tomu ta okolnosť, že čím více se jde na sever, tím spíše se s nimi potká, že postupně studeno kráčí k jihu.

Který z těchto názorů je správný? Možná věc je, že všechny zmíněné okolnosti množí slávu ledových mužů.

Vzduch se všemi svými zjevy zůstane na dále záhadným; i kdybychom se ho zmocnili ve svém nepatrném okolí, má on přípřež proti nám ještě v celé zemské atmosféře.

3. Pěkné věci z chemie.

Každý člověk by rád zvěděl, jak je tam dále ve světě kromě naší planety. Aby se té všeobecné touze vyhovělo, skládali staří pohádky, nyní sepisují vznesše se na peruti obrazotvornosti podporované výzkumy vědeckými a astronomickými astronomické romány. Tím se čtenářstvo v dlouhé chvíli baví a hravě do toho neb onoho výzkumu zasvětí. Než, výlety do prostoru světového nemusí se jen činiti pro zábavu, okolo sebe i v sobě najdeme tolik roztodivných skutečných zjevů, že až divno oku i uchu.

Co nám divných věcí odhalila chemie! Chemie je mladá věda, původ její nepovstal z čistého pramene. Má za matku alchemii. Alchemisté usilovali, jak by z nějakého kovu udělali zlato. Neštítili se, celé noci a dny prožiti u kotle, v němž vařili a svářeli rozličné kovy, tekutiny a prachy Míchali ošklivě zapáchající látky, neštítili se i nejprotivnějšího, aby jen nalezli kámen moudrosti, z něhož by utvořili zlato. Jakmile je alchemista najde, odškodní si svou námahu a strázeň. Pak opustí temnou skrýš, bude míti v ruce peníze; a to je moc, kterou si koupí vzdělanost, umění, rytířský statek a šlechtický titul. Celý svět se mu bude kořiti. Třeba by byl i publikánem a hříšníkem, získá si přece úctu přede všemi. Peníze spraví vše.

Za takového blouznění ubíhal alchemistům život, aniž nalezli, co hledali. Netušili, že ještě více nežli zlata si budou vážiti lidé jejich nálezu. Dali totiž základ k nové vědě, k chemii.

Než, zcela jiné jsou cíle, k nimž chemie spěje. Zlato není předmětem jejího zkumu. Se stejnou láskou a dychtivostí ohlíží se chemie i po železu, dřevu, kamenu a nejvíce po uhlí. Nelomcuje jí chtivosť peněz, nýbrž vědychtivosť. Badavý duch chemika chce vniknouti do nejhlubších tajů přírody, chce vyzkoumati zákony, jež Stvořitel vložil do bezživé přírody.

Že by se některý kov, na př. olovo, dal proměniti ve zlato, od toho již dávno chemie upustila. Chemie se přesvědčila, že vůbec prvek jeden v prvek jiný se nedá přeměniti. Co se v obyčejném životě nazývá přeměnou, není přeměnou, nýbrž směs, sloučenina dvou látek v jednu. Takové látky, jež neskládají se z jiných, nazýváme živly neboli prvky. Asi 70 prvků je již známo. Lze však očekávati, že neúmorná věda ve svém zkumu dotáhne počet ten v brzku na sto. Spektrální analyse jí velmi v tom hledání napomáhá. Alchemisté znali jen čtyři živly, a ty živly jejich nebyli prvkové; jak se zmýlili!

Prvky mezi sebou se slučují a rozlučují roztodivným způsobem. Ve své nejvnitrnější podstatě však přece setrvávají tím, čím jsou. Poslední nedělitelná částka zlata zůstane zlatem, železo železem. Chemie vynalezla prostředky, jimiž si mnohem poslušněji podrobuje prvky, než alchemie. Chemie na ně dozrála jinak než alchemie. Majíc po ruce elektrickou výheň, může vyvoditi žár 3500 stupňů. V takovém žáru se rozpustí i uhel. A přece četli jsme dříve v knihách, že je

uhel neroztavitelný. Rovněž dá se i zima zvýšiti na 273 stupňů, při níž, jak jsme viděli, zkapalní i vzduch. Chemik nakládá s kovy despoticky, a tyto pod jeho vládou buď ztuhnou, hned změknou zase, jindy zase zkapalní nebo se rozplynou v plyn. Přece však v podstatě setrvávají tím, čím jsou, proměniti se nedají.

Prvky se nedají proměniti, ale spojivše se s jinými budí obdiv člověka pro svou divnou proměnu. Při slučování jeví ten podivný úkaz, že vždy ve stejném poměru dá se prvek s prvkem sloučiti. Vždy na př. 8 gr. síry a 27 gr. železa utvoří ferrosulfid. Je to šedá látka, snadno rozmělnitelná. Dal-li by se gramm toho neb onoho více, zůstává tento přídavek jako zbytek nesloučený. Příroda jedná odměřeně dle svých zákonů. Nikdy se nepřejí.

Chce-li chemik nějakou sloučeninu vyvoditi z prvků, již předem ví, kolik kterého musí dáti. Chce li nějakou sloučeninu rozebrati, ví, kolik kterého prvku v ní nalezne. Tato znalosť s velikou námahou osvojená je právě chemické umění. Některá tělesa se spojují snadno, některá nechtějí o spolku ani slyšeti. Fluor (kazík) a vodík se ihned spojí, jakmile přijdou do styku. Chlor je zdrželivější a opatrnější ve volbě, ve tmě se s vodíkem nesloučí, nýbrž až se ve světle přesvědčí, s kým má co činiti. Za světla slunečního spojuje se s vodíkem s takovým spěchem, že by tě na kusy rozmlátil, kdybys mu stál v cestě. Některým látkám se musí zahřáti, než ze svého klidu vystoupí a se spojí. Jednají, jak lidé na dědině v zimě; až se jim zatopí v sedničce, teprve vylezou ze zápecí. Nedávno nalezli prvek, jenž je tvrdošijným poustevníkem. Dali mu jméno argon. Vždy zůstává samotářem přes všecky kecalovské nebo namlouvačské úskoky chemiků. Nikterak ho nemohli ke sňatku přivésti a proto myslili, že ani jeho pravá vlasť není na zemi, nýbrž domnívají se, že přišel s nebe.

Různá tělesa různě se ve své prvky rozkládají. Některé prvky se tak mají rády, tvoříce jednotu tělesa, že jen nejžárnějším ohněm svolí k rozvodu a za přispění intrikálního jiných chemikálií. Jiné při menším vznětlivém výstupu ohně rozpadnou se ve své živly.

Látky explosivní snadně učiní rozvod. A není také divu; vždyť jejich snub udělala jen politika. Nejnebezpečnější je chlorodusík, nalezený od Dulonga. Je to tekutina tmavožlutá, řídká, hutnoty 1·653; odpařuje se rychle ve vzduchu. Skládá se, jak jméno značí, z chloru a dusíku. Tyto dva živly nechtějí o sobě ničeho věděti, jen umělými úskoky politikářských chemiků se spojují, ale nejmenší polechtání tyčí, navlhčenou olejem, ba i krásný pohled paprsku slunečního dostačí způsobiti jejich rozluku. Tento rozvod děje se s hroznou silou a velkou vřavou.

Než se sejdou dohromady, zaujmou prostor n. p. 600 litrů, když se spojí v olejovitý tvar, spokojí se s prostorem jednoho litru. Při rozvodu svém, explose zvaném, snaží se zase jako dříve roztáhnouti a vše, co jim v cestě překáží, roztřískají na padrť. Dulongovi za to, že mu pomohl ke slávě, vyrazil oko a několik prstů. Náš obyčejný prach je proti němu neviňátko.

Ještě mnoho jiných různých zajímavostí je při snubu a rozvodu prvků. Ale ještě větší obdiv budí se při chemii, když porovnáváme nové těleso, sloučením povstalé s prvky, z nichž povstalo. Nové těleso nemá mnohdy nejmenší podoby se svými základními živly; tvrdošijně zapírá svůj původ. Právě tak se zde přihází jako v životě

lidském. Dobří rodiče mívají mnohdy nezdárné děti. Důkaz toho máme na kyselině modřové. Skládá se z uhlíku a dvou plynů, dusíku a vodíku. To jsou přece krotké civilisované látky. Dusík je podstatná část vzduchu. Bez něho by byl vzduch tak ostrý, že bychom hned dostali zápal plic. I uhlí je milá látka, žádnému posud ničeho zlého neučinilo, nejvýše že by tě bylo označilo při nevinné hře v karty černým Petrem. Za to má jiné dobré vlastnosti. Kde mají jen kalnou a bahnitou vodu, dají tam uhlí, a to jim vodu vyčistí a pitnou učiní. Je tedy uhlí přítelem člověka. Třetí součástka vodík také není škůdcem. Je to plyn, kterým naplňují dětské balonky. Když si s ním mohou dítky pohrávati, sotva je nebezpečný. Když tyto tři tiché prvky se dostanou do spolku, nelze jich poznati. Dříve byli lidumilové, nyní jsou největší škůdci člověka. Jejich chemické sdružení existuje pod firmou: kyselina modřová. Na pohled je nevinná, nedá se hrubě rozeznati od vody. Je to však nejsilnější jed a nesmí se ani prodávati. Ani chemikové nechtějí o ní ničeho věděti a jen se strachem se jí přibližují. Kdo by jen kapky požil, nebo k ní přivoněl, padne jak bleskem omráčen mrtev ihned k zemi. V kterési laboratoři přičichl lučebník k nádobě, v níž již dávno byla kyselina modřová, padl ve mdlobách na zem a přišel k životu, až ho dobře polili studenou vodou.

Jindy zase škodní živlové sdruží se ve spolek, jenž přináší lidstvu nevyvážné dobro. Chlor (solík) a natrium (sodík) se slučují spolu, a co tvoří 60% chloru a 40% natria?

Chlor je jedovatý, hnědo-červený plyn a má ošklivý zápach. Jistý profesor přinesl do školy žákům chlor v nádobce, která nebyla dobře zacpána. Malinkým, jak vlas tenkým otvorem vycházel jen krátkou chvíli tento plyn do učebny, a žáci se dali do útěku. Tak ošklivý zápach vzbudil. Když se mu dle práva servitutního povolí cesta skrze natrium, tu se s ním spojí s takovou radostí, že se až rozžhaví. Natrium, sodík je kov měkký, měkčí než olovo, může se v prstech hnísti. Vhodíme-li jej vody, tam se rozžehne a spálí za jiskrného praskotu. Tyto živly se slučují, a hádej, co tvoří? Sotva by kdo kromě lučebníka to uhodl, že z těchto dvou prvků vzniká krásná, bílá kuchyňská sůl, bez které nikdo býti nemůže. Kdybychom věděli o každém pokrmu, z čeho se skládá, zašla by nám mnohdy chuť. Neznalec nikdy nepozná ze zevnějšku, z jakých prvků se skládá které těleso. Prve se to nevědělo, a proto mohli alchemisté balamutiti i vznešené lidi. Tvářili se, jakoby skutečně zlato dělali. Utvořili si napřed sloučeninu ze zlata a kyslíku. To je hnědý prášek, jenž při vyšší teplotě se rozdělí ve své prvky: kyslík je plyn, jenž se neviditelně do vzduchu vytratí; zlato zůstane čisté. Aby toto tajemství zahalili, sypali, lili ještě leccos jiného neškodného do zázračného kotlíka, dělali při tom na oko tajemné pohyby a ceremonie, až posléze z kotlíka vyndali čisté zlato. Tak pobláznili bláhovce, že dovedou uvařiti zlato, a lidé jim dávali peníze, by je tomu naučili.

Nástupci starých alchemistů jsou eskamotéři. Nedělají zlata, v tom by musili míti velký kapitál, ale tropí kouzelné kousky, ježto nevyžadují tak velkého nákladu. Chemie je bohatá dosti na jiné podobné zevní proměny, jež u neznalců budí obdiv.

Eskamotér přinese dvě sklenice. Praví, že je v nich voda, neb tak to vypadá. Před očima diváků sleje to dohromady, a voda pro-

mění se v černý, neprůhledný inkoust. V obou sklenicích nebyla voda, nýbrž jiné chemické látky, které vespolek se slučují v černou tekutinu.

Kouzelník přinese obecenstvu velkou láhev z bezbarvého, průhledného skla a praví, že je plná vody; přinese deset sklenic vinných, (na víno) prázdných. Nezasvěcenec neví, že v každé na dně je několik prášků rozličných solí. Do každé naleje z téže láhve a presentuje, dá z téže láhve ve sklenici, jak kdo si přeje, víno, pivo, kávu černou, bílou i kapucína, mléko, co si jen srdce ráčí. Ale nikomu nedá přivoněti, nebo se napiti. Byl by to snad poslední hlt v životě. Jak zábavno to je, tak rovněž i potěšitelno, že rok jak rok na poli chemie se činí nové nálezy, nová překvapení. Staré hádanky se luští a nové se vynořují. Hlouběji a hlouběji se vniká do nitra přírody. Kéž by učenci nejhlubší příčinu zjevů přírodních vystihli. Kéž by se jim podařilo základní a první zákon vší hmoty vystihnouti. Pak by nebylo třeba, by vlastnosti a jevy látek pomocí zkušenosti jednotlivě teprve zkoušeli; pak by předem již vypočítávali účinky a zjevy těles, jako astronomové předpovídají, co se na nebi kdy a kde hraje. Kéž by chemikové také měli svou vlastní (ne všeobecnou) mathematiku jako astronomové. Pak teprve by se chemie jako věda ukončila a vnikla by ve známosť mezi širší vrstvy smrtelníků. Právě tato věda skýtá člověku vhled do tajů a zákonitých pružin přírody, poskytujíc zvláštní názor světa. Chemik si všimne každého prášku, vše pro něho má velký význam, proniká hlubiny i výšiny země. Až na hvězdy pomocí spektra se vyšinuje a dává zvěsť o jakosti prvků těles nebeských. Kamkoli chemický vzdělanec vkročí, všude nalézá své známé. Kde obyčejný smrtelník vidí všednosť, tam on nalézá zajímavosti. Žádný kamínek neujde jeho vědeckému rozjímání. V každé bylince vidí kolovati jisté, známé živly, poznává jejich cenu i zákony, jimiž se řídí. Dobře by bylo pro něho, kdyby poslední a nejhlubší vhled učinil, když poslední základ všech živlů vystihl, totiž neviditelného, všemocného a na nejvýš moudrého výrobce všech živlů a prvků — Boha.

Chemik má pracnější úkol než astronom. Kdežto astronom, spatřiv hvězdu a vyměřiv její sklon, směr, běh, spektrum, svítivosť atd., již si jí hrubě nevšímá, ale za to pomocí mathematiky o ní rozjímá, chemik se svým předmětem stokrát pečlivěji musí jednati než matka se svým novorozeňátkem až do konce, nejen sám, nýbrž i pomocníky si musí přibrati a s nimi o práci se děliti, tomu dada úlohu, by zkoumal fysikální vlastnosti, onomu, by zkoumal body roztavení, varu, mrazu, rozplynu, onomu, by zase zkoumal elektrickou vodivosť, lom světla, specifickou váhu, molekulární váhu, tvar krystalový, spektrum atd. Chemie je pracná věda. Tři otázky obyčejně jsou hlavní, které se musí rozluštiti.

Nejprve zkouší, jaké prvky jsou v tělese, pak kolik kterého je v něm a konečně, jak se dají rozvésti. Dříve, kolik předchozího studia bylo třeba, a do jakých kyselin a zásad se musila látka dávati, než se poznalo, jaké jsou v ní prvky: nyní je to nejsnadnější práce. Bez jakýchkoli chemických předchozích vědomostí pozná člověk, jaké prvky jsou v tělese, a to pomocí spektrální analyse. Drobet z toho tělesa se dá do ohně, až hoří samo, a jeho vlastní plamínek se pozoruje spektrálním strojem. Je to jednoduchý stroj, podobající se dalekohledu, jenž je do uhlu skloněn. V koleně je sklenný

hranol, kterým prochází paprsek plamínku z hořícího kousku tělesa, jež zkoumáme. Tento paprsek se rozloží ve své částky a odrazí se jako duha na druhém konci roury, a tam kromě barev paprsku je také písmo v podobě kolmých, různobarevných čárek, které ukazují, jaké prvky jsou v tělese. Tímto strojem našli prvky, kterých by chemikové jinak ani za tisíce let nebyli našli. Našli tam totiž čárky, jejichž význam ještě neznali ve skutečnosti, a tyto čárky vedly učence k tomu, že v nynějších třiceti letech objevili 10 nových živlů, které však na zemi jsou po skrovnu. Jeden z nich, indium zvaný, je pro svou skrovnost dražší než zlato.

Tento stroj je proto vzácný, že i nejnepatrnější částečky v tělese se poznají. Kdybychom zrnko obilí rozdělili na několik milionů dílečků a jen jednu částečku rozžali, a tato částečka kdyby hořela jen jednu setinu vteřiny, poznali bychom v ní přece všecky prvky celého zrnka. Naše oko by nezachytilo písmo toho plaménku, ale fotografický strojek, spojený se strojem spektrálním, to zachytí a učiní toto písmo zároveň trvalým. Spektrální analyse pro svou jednoduchosť a tu zvláštnosť, že pouhé nazírání rozpozná prvky v tělese, hodí se ku vystižení, jaké prvky jsou na hvězdách. Spektrální analyse nám teprv prozradila, že na slunci a hvězdách jsou tyže prvky jako na zemi a mnohé jiné, jichž na zemi neznáme. Třeba však předpokládati, že hvězda, již zkoumáme, má vlastní světlo a nikoli vypůjčené od slunce.

Aby se však vyzkoumalo, jak mnoho kterého prvku v kterém tělese je, to spektrální aparát neukáže, tu musí lučebník kráčeti dřívější cestou a vrátiti se ku starým přístrojům. A tato práce je pracná. Příklad to ukáže. Chce-li lučebník vyzvěděti, kolik uhlíku je v nějakém tělese, musí hledati látku, která úhlík z toho tělesa umí ukrásti nebo násilně uloupiti. Až má sám uhlík, pak jej teprve zváží. Uhlík má nejraději kyslík; za tím hned běží, jakmile jej vyčenichá. Tak vyláká uhlík kyslikem. K tomu cíli nevezme kyslik sám, nýbrž vezme jej sdružený s mědí, rozpálí ji a rozpálený všecek uhlík druhému tělesu uloupí.

Kdyby se nyní spojil v pevné těleso, byla by práce marnou, ale kyslík při styku s uhlíkem se rozvede od mědi a uteče jako plyn, aby však někam daleko neutekl, celý se zachytí a množství jeho se zjistí. Jak? Měřiti se nedá, vážiti ano, ale nikoli jako cukr u kupce, nýbrž na vážkách chemických, ve které nesmí přijíti ani dech, ani nejmenší prášek. Je-li známo množství této látky celé, ví se, že jsou tam obsaženy tři jedenáctiny uhlíku.

Třetí úkol je, rozkládati těleso v jeho prvky. To děje se buď za účelem vědeckým aneb průmyslným, prospěchářským, by se totiž dobily ze surovin látky ušlechtilejší a sloužící pro potřebu lidskou.

Někdo by chtěl ze stříbrné mince, která v sobě obsahuje desítinu mědi, vydobyti čisté stříbro. Dá ji do kyseliny solné. Tato se zmocní jen stříbra a usadí se s ním jako sraženina na dně. Měď osamotní v roztoku a může se odlíti. Než, zdá se, že se přišlo tím z louže pod okap. Stříbro se zbaví mědi, ale přilnulo ku chloru. Přece však se učinil pokrok. Měď a stříbro jsou si chemicky příbuzné, chlor a stříbro jsou si cizí. A svazky příbuzenstva je tíženji roztrhati, než svazky pouhé krátké známosti. Směs z chloru a stříbra poleje se sodovým luhem, a tím se stříbro rychle odloučí z této spo-

lečnosti. K jedné a téže rozluce možno užiti více způsobů, t. j. možno vzíti různé přípřeže.

Tak na př. soda se vyrábí ze soli. Sůl se převede v sůl Glauberovu, pak ve směs síry se sodou a teprve se v sodu převede. Aneb se vyrábí soda přímo ze soli.

Aby nějaký závod obchodní aneb průmyslový zmohutněl, spojí se více osob se svou prací, jměním a důmyslem v jedno a mají firmu: N. N. a spol. Podobně to učinila nyní chemie. Pro svůj větší rozvoj a rozkvět přibrala si jinou vědu na pomoc a má firmu: »elektrochemie«.

Do roztoku tělesa se vede elektrický proud, a na obou polech se součástky tělesa oddělují. Tak se přivedl do osamocenosti jeden prvek, jenž v přírodě nikde nechce býti osamocen: kazík čili fluor. Týž je velmi společenský, vpraví se do každého poměru, s každým téměř prvkem se slučuje.

Elektrický proud je důležitým spolupracovníkem lučebníků; dovede všecky látky rozvaditi a v jejich prvky rozložiti.

Této vlastnosti elektrického proudu se ihned uchopil výdělkářský průmysl a vyvolil si elektrochemii za svou výtečnou dělnici. Již čteme o pozlacování, o zniklování, o bronzování způsobem elektrickým. Elektrochemie nyní ve 20 letech stala se kvetoucí vědou, důležitou, otevírající spekulantům zdroj bohatství.

Elektrochemická věda a průmysl podaly si ruce a slaví spolu triumfy na poli národohospodářském.

Hned roku 1800. poznala se vlastnosť galvanického proudu, že velikou část chemických sloučenin rozkládá v jejich prvky, zvláště se to jeví při těch sloučeninách, které mají v sobě kyslík. Tento rozvod nazývá se elektrochemický rozklad aneb elektrolyse.

Podstata tohoto rozvodu v různých odstínech je ta, že do roztoku chemické sloučeniny dají se dva elektrovody téhož proudu, neboli elektrické dráty se upevní, z nichž každý jeden positivní a druhý negativní pól maje, náleží témuž elektrickému proudu. Na pól kladný se usazuje a z roztoku vylučuje kyslík, na negativní pól zase kov. Mimo to jistými elektrickými proudy lze přivoditi do roztoku teplotu, jakou jinou cestou nelze vyvoditi, což se nazývá elektrickým roztavením. Toto roztavování děje se za krásného zjevu; mezi oběma póly v roztoku ukáže se ohnivý, až oslňující oblouk, krásný most ohnivý, na němž se roztaví nejtvrdší kovy.

Tohoto ohnivého oblouku užívají nejen jako elektrického světla, nýbrž i v průmyslu si jej vzali do služby na roztavování kovů.

Co zatím činí věda pokroky pomocí elektrochemie, rozvádějíc tělesa v nejmenší částky, vlastnosti prvků a jejich slučivosť zkoumajíc a zároveň i vliv elektrického proudu na chemické pochody, usiluje průmysl ze surovin výrobky aneb z látek méně cenných vydobývati cenné.

Jak elektrolyse, tak i elektrického roztavování a i obou zároveň se užívá. Jsou totiž látky, které teprve jsou rozvoditelny elektrolyticky pomocí elektrického roztavování. Elektrolytickou cestou se nyní ve velikém rozměru dobývají kovy z rud; zvláště zlato a měď, a to z takových rud a surovin, ze kterých dobývání jiným způsobem by se nevyplácelo. Elektrolysí se děje galvanoplasticky pozlacování,

postříbřování, bronzování, a to cestou studenou. Dobývání vodíku, kyslíku, ozonu, chloru děje se elektrolysí.

Zvláštního povšimnutí zasluhuje jistá továrna elektrolytická na vyrábění neznýtovaných rour a dutých měděných nádob. Podstata výroby je tato: V podlouhlé, veliké vaně je roztok látky, záležející z mědi a kyslíku (kysličníku měďičnatého). Do tohoto roztoku se upraví hůl z měkkého kovu, ale tak, by mohla se točiti, a tato hůl je ve spojení s elektrickým proudem, majíc v sobě negativní pól. Jakmile proud proudí, odlučuje se nejčistší měď rovnoměrně z roztoku a usazuje se na točící se hůl, kdežto na positivním polu, usazeném v roztoku jinde, odchází z roztoku kyslík a kyselina sirková. Usazenina mědi na holi byla by tvaru krystalového a zrnitého. By se to zamezilo, hladí se občas zevní měděný obal pole achátovým kamenem. Následkem toho obdrží hůl obálku z mědi, která je rovnoměrně tlustá podle toho, jak dlouho se hůl v roztoku drží. Jakmile se žádoucná tloušťky docílí, vytáhne se hůl z roztoku a tak rozpálí, až hůl se roztaví a vyteče. Pak zbude jen roura krásná, neznýtovaná, stejně tlustá a v obchodě prodejná. Nyní nejnověji dávají se do roztoku roury ocelové. Když se s obalem měďovým vytáhnou a dají rozehřáti, měď v teplotě se rozšíří spíše, a ocelová hůl, méně se v teplotě roztahující, snadně se vytáhne.

V elektrolysi se také na př. dobývá chlorové vápno a kaustická soda z kuchyňské soli. Sůl záleží ze sodíku a chloru; prvky tyto mají k sobě velikou příchylnost a nesnadno jest od sebe je rozděliti. Elektrickému proudu se to však snadně podaří, vyvoditi ze soli sodík. Když sůl rozpustíme ve vodě a dáme do ní elektrický proud, sodík spojuje se s vodou na kaustickou sodu, chlor pak jako plyn, pouští-li se vypáleným vápnem, spojuje se s tímto ve chlorové vápno. Jednou ranou zabijí se dvě mouchy, jak dí přísloví. Jak laciná výroba to musí býti! Ovšem elektrické proudy musí býti silné, ale přece jsou mnohokráte lacinější než mechanická síla, jakou vynaložiti jest továrnám elektrolyticky nepracujícím.

Elektrolyse ve spolku s elektrickým roztavováním dobývá aluminium neboli hliník. Hlína zemská se nerozloučí v prvky své, leč za nepřirozené, velice vysoké teploty. Dá-li se hlína do veliké pánvice a roztaví-li se obloukovitým elektrickým proudem, proud působí elektrolytický rozklad hlíny, a aluminium uchází ve tvaru ohnivé tekutiny a ve chladu se usazuje v pruty a tuhý tvar. Toto laciné dobývání aluminia snížilo jeho cenu na tak nízkou míru, že z něho možno mnoho užitečných věcí robiti. Elektrolytickou cestou, spojenou s elektrickým roztavováním dobývají se nyní kovy jako kalium, magnesium a jiné vzácné kovy, jež byly pro svou vzácnost dříve dražší než zlato.

Budiž uveden ještě jeden příklad. R. 1895. mnoho se mluvilo o nové látce: Calcium-Carbid. Vápník (Calcium) s kyslíkem tvoří vápno. Společnost těchto dvou prvků je tak těsná, že se vápník v přírodě sám nikde nenachází; vždy si přitáhne kyslík, všude ve vzduchu jsoucí. Čistý vápník musíme se vší opatrností chovati. Není snadno vápno v jeho prvky rozložiti, jen za úsilného působení vysoké teploty, vyvinuté elektrickým roztavením, se provádí tato rozluka. Když se toto roztavování vápna děje za přítomnosti uhlíku, slučuje se vápník s uhlíkem v látku tvrdou, hnědomodrou, zvanou Calcium-

Carbid. Tato látka, v přírodě se vyskytující, má nyní veliký úkol. Slouží za surovinu, z níž se vyrábí acetylen, plyn to, jenž je sloučenina uhlíku s vodíkem; tento plyn má nejen velikou svítivost, ale je cenným pro chemickou příchylnost k různým jiným tělesům. A dobývání jeho je velmi jednoduché. Poleje se jednoduše Calcium-Carbid vodou a hned se rozsazuje za šumotu a sykotu, jelikož vápník se slučuje s kyslíkem, obsaženým ve vodě, a volný vodík se rychle spojuje s uhlíkem a přechází v plyn, zvaný acetylen. Zbytek z toho je zhašené vápno. Acetylen má 50krát mohutnější světlo než obyčejný plyn a hoří oslňujícím, bílým plamenem, jehož světlo je velmi podobné světlu slunečnímu. Kromě toho je acetylen pramenem nových, překvapujících chemických procesů, z nichž se vyvíjí bílkovina, alkohol a jiné látky ústrojné. Pomocí jeho vytvořují výrobky, jež dříve se jen vážily z ústrojné přírody. Lučebníci se tímto přiblížili ku zdroji života.

Lze s jistotou očekávati, že průmysl za spoluúčinkování této mladé vědy, elektrochemie, učiní ohromné převraty skoro ve všech odvětvích lidské činnosti. Nejen že výrobky, nyní všem známé, budou se vyráběti touto cestou laciněji, čistěji z látek a surovin posud neužívaných, nýbrž vyvodí i nové suroviny, jež příroda neskýtá, ježto nám však způsobí platné služby. Mnohé, nyní kvetoucí odvětví průmyslové sice zanikne, za to však nové a nové elektrochemické továrny pyšně pozvednou své komíny na označení vítězství ducha nad hmotou.

Duch lidský nespokojí se pouze, jak mnoho v tělese prvků se nalézá, nespokojí se, když je z tělesa vydobude; jeho vědychtivost jde dále a táže se: jak prvky v tělesích jsou spojeny mezi sebou, chce věděti způsob složitosti. Dle nynějších vědeckých názorů záležejí všechna tělesa z maloulinkých částeček, zvaných atomy, jež uměle spolu souvisejí a jedna druhou tajemně proniká. Tyto částečky jsou tak malé, že nejlepším mikroskopem jich nelze znamenati. Je pochopitelno, že mohou býti seskupeny rozličně v tělese jako v celku. Zkušenost učí, že z těchže prvků a z téhož množství týchže prvků tělesa povstávající mají různý tvar a různé vlastnosti. Takových těles je známo mnoho, nazývají se isomery A věda nyní tak pokročila, že dovede určiti, kolik isomerů která látka míti může. Isomery jsou tedy různé skupiny těchže prvků v témže množství a v témže poměru.

Chemikové usilují nyní o to, by svými výzkumy vynašli plán, dle kterého by seskupili atomy, ze kterých by žádoucné látky povstaly. Jako stavitel vyhotovuje nákres domu, musí chemie seskupení atomů vyzkoumati a zhotoviti, a jako stavitel nedělá nákresu jen pro prosté nahlédnutí, nýbrž k provedení stavby, tak i lučebníci nepřestávají na tom ideálním seskupení, nýbrž snaží se staviti nové útvary chemické. V předešlém století se nemyslilo, že by se mohly chemicky utvořiti látky ústrojné. Přesně se činil rozdíl mezi látkami ústrojnými a neústrojnými. Myslilo se, že ústrojné látky povstati mohou jen silou životní, která je ve zvířatech a rostlinách; kdo jich potřeboval, musil je bráti ve zvířectvu nebo rostlinstvu. Nyní však se daří chemii utvořiti pochody lučebnými i látky ústrojné. První taková látka, která se touto cestou vytvořila, byl čpavek. Proto usilují chemikové i o to, kterak by všecky látky ústrojné sestavili z prvků. »Budování z prvků«, to je jejich heslo. Od jednoduchých prvků vycházejí

a kráčejí ke skupinám spletenějším; ale ještě posud jsou mnohé látky, nad jejichž chemickým utvořením si nadarmo lámají své učené hlavy. Jsou to bílkovina a krůpěje krve. Snad se jim někdy podaří i tyto látky sestaviti. Nikdy se jim však nepodaří sestrojiti živoucího tvora, ani nejmenší mikroskopické zvířátko, ba ani rostlinu nejnižšího řádu. Věřící chemikové nikdy si nedělali naději z mrtvých chemikalií vzbuditi nějaký život. Každé zvířátko, každá rostlina je Bohem stvořena, dále se plozením množí a zachovává. Vymře-li její rod, udržuje se jen nejvýše vycpané jako kostra někde v museu.

Záhadou zůstává, zda se dají vytvořiti některé ústrojné látky, jako krev, mléko, maso, (vlákna masitá). Zdá se ale, že snahy ty se rozbíjejí o veliké úskalí jejich rozmanité složitosti. K těmto látkám je třeba na tisíce různých atomů; a tisíce jich teprve tvoří sotva viditelný kousek, v němž každý z těch atomů chce býti na svém místě. Zájem na té snaze je nesmírný, neboť je to lákává myšlénka, životní prostředky robiti chemickou cestou. Jaké by to bylo neštěstí, kdyby se někdy lidstvo tak rozmnožilo, že by je země nemohla uživiti.

Před několika lety vyslovil jistý učenec naději, že se vyrobí chléb bez obilí, a to z uhlí a vody. Pravda, chléb se skládá z uhlíku a vody. Vezmi obé a máš to, z čeho chléb záleží. Jen hledej cestu, jak to dovedeš. Kdyby to někdo dovedl, byl by mužem největšího věhlasu. Všem chemikům se posud podařilo chléb proměniti v uhlík a vodu, ale opak ještě žádnému. Jeden z chemiků hlásal, že není žádoucno, půdu obilí rodící proměniti v továrny chlebové. Za to hladovému lidstvu dal utěšenou naději, že se podaří utvořiti chléb ze dřeva. Tento návrh je pravdě podobnější. Dřevo obsahuje v sobě vlákna podobná chlebovým součástkám. Rozemletá vlákna stromu také se jim podobají, třeba jen zvláštní zevní změny utvořiti, ale kterak, to je ještě hádankou.

Snad je chemie povolána k tomu úkolu, by, až se země přelidní, vytvořila jídelné látky z látek, kterých nyní ke všemu potřebujeme, jen nikoli k jídlu. Snad chytrá hlava vynalezne, kterak se potraviny budou vyráběti z uhlí. Nesmí se nad tím nikdo pozastaviti. Proč by se nemohly potraviny robiti někdy z uhlí, když již nyní se z něho vyrábějí lihoviny? Možno je, že v brzku bez pokuty nějaká továrna bude vyráběti koksový líh, z něhož se budou v palírnách vyráběti lihoviny. Sládkové nebudou snad činiti v brzku smlouvy s pěstiteli chmele a ječmene, nýbrž s majetníky uhelných dolů.

Alkohol toho nezaslouží. aby se vyráběl ze živlu tak vzácného jako je uhlí. Uhlí je vzácná látka, prostředek, jímž naše doba nabyla rozkvětu a osvěty. Jako se mluví o věku železném, tak budou pokolení lidská mluviti o vzácném věku uhelném. Uhlí neopouští člověka ani v nemoci. Proměňuje si uhlí ve vzácný lék antipyrin, jenž tiší horečku.

Ale nechejme chemii dále pracovati, snad bude někdy nadívati jelito prachem jídelným z uhlí; máť ona nejlepší vůli a snahu, chceť oblažiti lidstvo a zaopatřiti jemu stravu nejlepší a nejlacinější a nemůže za to, že matka příroda v té příčině nad ni vysoko se vznáší. Kdežto nepatrné zrnko pšenice se bez lámání hlavy vyvíjí a sytí člověka, zhynul by ubohý učenec hlady, kdyby si ho nevšiml. Hloupá

slepice, nenaučivši se ničemu leč krákorati, snáší vejce mající znamenitou zaživnou sílu, a věda si neví při tom rady.

Než, přece jsou pokrmy a nápoje, které chemie lidstvu připravuje. A ač o nich neradi slyšíme, přece chtivě po nich saháme a jich užíváme. Jsou to léky. Proto nyní se žádá od medikův, by dobře chemii znali a věděli, jakou stravu stonajícímu člověčenstvu mají dáti upraviti ve drahé kuchyni, která se zove lékárna. Šťasten, kdo toho nepotřebuje.

Výroky priorovy.

Z Webrových »Třinácti lip«, přeložil V. Koranda.

Synu! v knize run jsem četl
mnohý list a výklad v žale.
Co tu smutku, co tu těchy,
když jsem četl dál a dále!

Co se dějinami zove,
je jen klubko zamotané:
lesť a slabosť, klam a síla,
hněv a hrůza z něho vane.

Moudrá ctnosť jen teskní tiše.
Chce-li lkát, či mluvit v plese,
putuje jen do žaláře,
nebo na kříž přibije se.

Silní, ovládat již chtějí,
sami jsou jen ovládáni.
Je to vojsko silnějšího,
jehož zneužijí páni.

Silnější — voj nejsilnějších!
Nejsilnější stroj pak pouhý,
Toho, který všechněm vládna,
přehlíží vír světa dlouhý.

Toho, v železných jenž rukách
spravedlivé drží váhy,
žezla, jenž jak pruty láme,
a jak rákosí meč nahý.

Obři jsou jen trpaslíky,
páni — sluhy ubohými.
Byť i samé zlo jen chtěli,
právu slouží činy svými;

pořádku vždy sloužit musí,
byť je hnala zloba mnohá.
Nesmrtelné je jen dobro —
a tož vítězství je — Boha!

Pastely.

Polsky napsal **Jan Łada**. Se svolením spisovatelovým přeložil Frà **Josef Mergl**.

(Dokončení.)

Za čtrnácte dní na to octl jsem se v Oetzthalu. Líbí se mně v tom údolí, poněvadž bývá zde méně turistů než jinde. Ty hezké hory zde, věnčené bujnou zelení a stápějící se v blankytě nebeském, nehyzdí německo-židovské drmolení, můžeš tu celé půldne toulati se po stezkách, vznášejících se nad propastí, bez obavy, že setkáš se se strašidly jiných údolí tyrolských: s Angličany, v obleku mřížkovaném a tečkovaném, s červenolícími Angličankami v zelených zá-

vojích, tu zase s vídeňskými aneb berlínskými »horaly«, kteří s dlouhými bolemi v rukou a celými chumáči peří za klobouky, vystavují jako na odiv obnažená hubená lýtka, tu zase se zakřivenými nosy, páchnoucími Jordánem už z daleka. Není tu na štěstí ani starých zámků, ani rozvalin klášterních na vrcholech hor; žádný zkrachovaný bankéř, ani žádný vyžilý darmošlap vídeňský nevyhlédl si tu stráň, se které by si byl slavně hnáty a lebku roztříštil. Na zdejších horách jsou přerozkošné vycházky, není zde však těch »svůdných« příležitostí, zlámati si vaz, a proto je toto údolí dosti klidno. Zná je pouze takový turista, (a také poznav je jednou, vždy rád se sem vrací) který pospíchá do hor, aby v nich obdivoval se mocnosti a moudrosti Stvořitelově, aby mysl svoji povznesl a srdci poskytl úlevy, klidu.

Byl jsem právě v čas hotov s obědem v Niederthay a vyptával jsem se na cestu do Gurglu svého hostitele, faráře, který byl zároveň majetníkem jediné hospody ve vesnici.

Jest to totiž zvláštností nezvyklou v těch zapadlých zákoutích zdejších hor, že hospody tu mají duchovní. Chuďas obdrží přístřeší i občerstvení zdarma, majetný za peníze, nápoje však jen tolik, co stačí k uhasení žízně a zachování střízlivosti. Zvyk zajisté patriarchalní a dosti primitivní, u lidu však zdejšího, u lidu z gruntu řádného a prostého, jest zařízení takové výborným prostředkem proti bujné nestřídmosti, jaké obyčejně se v krčmách hoví, a mimo to netrpí tím duchovní stav praničeho na své vážnosti.

Farář v Niederthay v tom svém širokém, neforemném kabátě, s hladce oholeným, kulatým obličejem zdravé barvy jako míšeňské jablíčko, s tím laskavým úsměvem byl zosobněným typem dobrosrdečného, prostého Tyrolana.

Hospodyně, sestra farářova a sklepnice zároveň, stála u stolu s podepřenými boky; postavy byla vysoké, kostnaté, černých vlasů, ukrytých pod bílým čepečkem.

»Půjdeš od Kalvarie v pravo vzhůru, pořád vzhůru,« končil farář svůj výklad, naznačuje cestu prstem na stole. »Pak se u kapličky cesta dělí, jedna vede rovnou k vodopádu, je to cesta důkladná a bezpečná, ale tou se nedáš; druhá vine se vzhůru po skalách, po té chodí vlastně jenom kozy . . .«

»Ale já přece nejsem koza, pane faráři.«

»Inu arci, ale ta špatná cesta netrvá dlouho. Nesrazíš-li hlavy v první čtvrt hodině, pak už jistě nikoliv, leda až pod Gurglem, v tom krkolomném průsmyku.«

»Rozkošné cestování. A což srazím-li hlavu?«

Farář dal se do hlasitého smíchu.

»Nevěř mu,« pravila, stahujíc obočí, sestra hospodyně. »A proč se má, u všech všudy, drápati tou kozí stezkou na Gurgl? Což není lépe jíti obyčejnou cestou přes Schlanders a Grams, jak ji sám Pán Bůh udělal?«

»A což, je-li mu milejší jíti neznámou cestou? Však tudy, co já myslím, dnes chodí lidí také dost, celá procesí a nikomu se nestalo nic zlého.« A farář smál se znovu.

»Vidíš, vidíš, milý pane, jak moje Jakubka tě verbuje, jen abys se dostal do Pratzel a uslyšel Sepla, vulgo »Pepino«. Zvětřila v tobě spisovatele, a teď jí běží o reklamu pro milovníka.«

Touhle řečí farář sestru hrozně dopálil.

»Ty nebudeš míti do smrti rozum, starý blázne,« odsekla mu hněvivě, div jí hlas nepřeskočil, a odešla, prásknuvši dveřmi.

Podíval jsem se udiveně na faráře.

»Co to znamená, důstojnosti? Kdo je ten Sepl, a jakou to reklamu mu mám dělati?«

Dříve než mohl farář mně odpověděti, otevřely se dvéře, a v nich objevila se tvář Jakubky, zlostí celá zarudlá. Čepeček měla na stranu posmeknutý.

»Tvoje velebnost si myslí,« spustila, »že v Oetzthalu nikdo nedovede hezky zazpívati, protože při tvé prefaci v kostele se okna třesou, ale jsou v samém Oetzu lidé, kteří Sepla slyšeli, a ti říkají, že Sepl zpívá lépe než ty. Že zpívá jinak než ti druzí, nebo že nezpívá ty různé domácí popěvky, z toho ještě nenásleduje, že by zpíval špatně. Ba, bylo by dobře, kdyby cizinci ho mohli poslechnouti a pak pověděli všem a třebas v Landeku i Inšpruku, jakého to slavíka máme v Oetzthale. Zajisté, že by tu bylo více hostí než na Breneru.«

Farář zacpával si při tomto »výkladě« uši a měl věru, proč. Já arci, už ze zdvořilosti, nemohl jsem následovati jeho příkladu.

Dopověděvši, či lépe řečeno »dokřičevši«, co měla na srdci, bouchla zase Jakubka vší silou dveřmi a — ta tam. Farář oddechnul si z hluboka a utřel kapesníkem pot s čela.«

»Uf!« vyhrkl ze sebe. »Ta zase rozvázala!«

Chvíli díval se ku dveřím strachy, že se snad na novo otevrou. Nedočkav se, obrátil se zase ke mně: »Sepl, či vlastně Peppo,« začal hovořiti a při tom vzal z tabatěrky notný šňupec, »Sepl čili Peppo je velmi originální stvoření!«

V tom kýchl, jako když z děla vystřelí.

»Abych pravdu řekl, je to v našem údolí skutečná anomalie!«

Nové kýchnutí.

»I já mám Sepla za anomalii, ačkoliv i náš vikář i kvardián kapucínský v Imstu jsou jiného mínění, že Sepl je pod vlivem ducha nečistého.«

Napjal jsem sluch. V té chvíli ozvaly se na chodbě rychlé kroky, dvéře otevřely se zprudka, farář odstoupil na krok, ale místo hrozivé tváře panny Jakubky stanul před ním mladý horal v krátké kazajce, s kloboukem v ruce.

»Mates šenkýřův z Grundlu,« vyřizoval, »dostal se pod kola vozu, vraceje se z Oetzu. Přinesli ho domů celého zkrváceného. Naříká a volá po knězi.«

Farář pokynul mi rukou na rozloučenou a už zmizel ze dveří.

Po malé chvíli bylo slyšeti zvonek. Napřed svítilna, a za ní spěchal farář k nemocnému s Pánem Bohem.

Chtěl jsem mluviti s Jakubkou. I ta odběhla k nemocnému s cupováním a s domácí lékárnou.

Historii o Seplovi nedopověděl mně nikdo.

Mrzut z toho »nedopovědění«, vydal jsem se na cestu. Slunce hřálo jen což. Průzračná, křišťalová obloha připadala mně jako blankytná propasť mořská, zavěšená nad zeměkoulí. Vůkol mne jehličnatý les pokrýval úbočí hor. Tu a tam vykukovala role, pokrytá bujnou zelení. Přede mnou vystupovaly obrovské žulové hory, na

temenech těch nejvyšších velikánů třpytil se v záři sluneční sníh bělostkvoucí jako ohromné labuti na tom visutém moři.

Od Kalvarie, díla to vesnického »umělce«, byla cesta opravdu velmi obtížná. Úzounká, do žuly vydlabaná pěšinka vedla vzhůru skoro kolmo. Byla to chůze pro toho, kdo tu »uměl choditi« a opatřen byl ostře kovanou holí, ne tak nebezpečná jako spíše unavující až k vysílení. Konečně jsem se octnul na temeni hory. Po hřbetě horském, úzkou, šikmou planinou, mezi skalními stěnami vinula se cestka dále přede mnou.

Byl jsem na planině. Tu a tam vykukovala ze štěrbin skalních malá křoviska, na louce červenaly se spoře poslední alpské růže, vedle nich zvedala hlavinky bělostná kvítečka, s jakými shledáváme se pouze v těchto výšinách aneb na rovinách dalekého severu; připomínaly mně břehy Baltu, okolí Petrohradu, nejzažší cíp mojí domoviny.

Pohled odtud dolů byl úchvatný, jaký jedině v Alpách se naskytuje. Kolkolem štíty hor jako nesčetné hroty tu více, tu méně ulámané; některé ztrácely se v mlze, jiné zase jakoby se rozplývaly v blankytě nebeském. Věčný, bělostný sníh leskl se na nich. Na malých planinkách bělaly se roztroušené horské chaty a salaše. Pod mýma nohama vinulo se jako široká, zelená stuha údolí Oetz, se svými vískami a věžkami kostelními. V dáli, v hloubce nedozírné otvíral se uprostřed hor průsmyk do údolí Innu.

Kráčel jsem, nasytiv se pohledem tím čarokrásným, zvolna, odpočívaje na kamenech, pokrytých kyprým mechem. Slunce schylovalo se zvolna k západu. Podíval jsem se na hodinky. V té době měl jsem býti už aspoň dobrou hodinu na Gurglu.

Patrně jsem zabloudil. Na mysl přišla mně příhoda mého přítele Grippiho, a nemohl jsem se ubrániti úsměvu, ale hned na to zmocnil se mne jakýsi neblahý pocit. V Alpách není sice ani medvědů ani tygrů, také nedosahují ani ty nejvyšší hory té výše, jakou udával ve své bujné fantasii můj milý maestro. Ale ostatně můžeš tu sraziti vaz zrovna tak dobře, spadneš-li s výše 30 aneb 50 stop, jako kdybys spadl s hory v Himalajích a bez průvodčího na tomhle hřbetě horském, sklánějícím se skoro kolmo s obou stran v údolí, nebylo to věru nic těžkého.

Večer blížil se rychle a s večerem nemilá »naděje«, ztráviti tu chladnou noc na pustině. Zastavil jsem se, rozhlížeje se kolem a zkoumaje, zdali najdu kde nějaké cesty.

»He, vy tam!« ozval se náhle jakýsi hlas blízko mne.

Ohlédnu se. Za mnou, asi deset kroků, stála, jakoby ze země vyrostla, mladá dívka v širokém slaměném klobouku, v bílé košili a krátké, černé sukni, se srpem na rameně a s velikým svazkem horských květin a bylin v ruce.

»Zajisté jste si zmátl cestu na Gurgl?«

»Arci; ale odkud jsi se tu vzala?«

Obrátila trochu hlavu stranou a mlčky ukázala úzounkou rozsedlinu mezi dvěma skalami, kde, soudě z několika výstupků ve skalní stěně, byla asi stezka.

»Je odtud daleko na Gurgl?«

»Dobré dvě hodiny. Dnes tam už nedojdete, noc je tmavá. I ve dne je těžko se tam dostati bez průvodčího. Inu, zbloudil jste.«

»Nu, a což mám teď dělati?«

Pokrčila rameny.

»Aspoň zde na skále nocovati nemůžete. Musíte hleděti, abyste se dostal do nejbližší salaše, tam přenocoval a zítra s východem slunce budete v Gurglu.«

»Ale kde najdu tu nejbližší salaš?«

Podívala se na mne v udivení, že se takhle mohu tázati.

»Což nevidíte, pane, že se vracím z louky? Pojďte se mnou, ukáži vám.«

Šli jsme nějakou chvíli mlčky pospolu. Dívčina napřed, pobízejíc mne k rychlejší chůzi; sama skákala se skály na skálu, nedbajíc, že s obou stran šklebí se na nás hluboká propasť. Sotva jsem jí stačil.

Časem se ohlédla po mne, pomáhajíc mně, kde byla cesta neschůdnější.

»Vám se to těžko po těch našich skalách leze,« podotkla, zachytivši mne silnou rukou právě v tom okamžiku, když mně noha uklouzla. Jen o vlas, a byl bych se octnul v propasti jako druhdy Herkules Grippi.

Po osmahlé líci přelétl jí lehký úsměv na znamení soustrasti se mnou, neohrabaným městským šosákem. Jí bylo hej! Děvče silné, statné, pravá horalka tyrolská, vlas havraní, oči jako dva uhlíky, svěží jako alpská růže, mrštná jako kamzík.

»Opravdu je to potíž drápati se po těch srázných stráních,« vyhrkl jsem lapaje vzduch a otíraje zpocené čelo.

»Pro nás nikoliv,« odvětila ledabylo. »To jen páni z města nejsou zvyklí na naše hory.«

»V tyhle končiny Oetzthalu jich po mém soudu málo zabloudí.«

»Více, než je třeba.«

Energická tvář dívčina zakabonila se, jakobych ji byl svojí řečí urazil. Obočí stáhlo se zlostně.

»Neradi tu vídáte cizinců?«

»Ó, jiní je mají velmi rádi, ba, stýská se jim po nich.«

»Kdo to je, ti jiní?«

Dívčina však neodpověděla, utrhla jen cestou kvítek a trhala s něho lístek za lístkem.

»Je ta nejbližší salaš vaše?« otázal jsem se po chvíli, abych přerušil mlčení.

Kývla hlavou na přisvědčenou.

»Kdo tam bydlí ještě mimo tebe?«

»Otec, sestra Kateřina, a — Sepl. . . .« Přidala do kroku.

Sepl. . . . Vzpomněl jsem si na nedokončenou rozmluvu s farářem v Niederthay a jeho sestrou. »Kdo je ten Sepl? Je to snad tvůj bratr?«

Zavrtěla hlavou.

»Tedy snad čeledín?«

Pokrčila rameny, ale neodpověděla.

»Tož, kdo to je?«

Zase žádná odpověď.

»Snad to je týž Sepl, co tak krásně zpívá, že se až lidé sbíhají poslouchat ho?«

Obrátila se ke mně Tváře jen jí hořely, a z očí šlehaly pravé blesky hněvu. »Sepl jako Sepl,« pravila ostře. »Co je vám po něm? K čemu se vláčíte všichni po těch našich horách? Proč olupujete tu lidi o štěstí a spokojenosť?«

»Ale já, milá dívenko, nepatřím k těm turistům, o nichž mluvíš. Ptal jsem se tebe jen proto, že jsem v Niederthay slyšel o jakéms zpěváku na zdejších horách. Mně po něm zajisté ničeho není.«

Chvíli dívala se na mne pohrdlivě, konečně přiblížila se ke mně: »Odpusťte mně,« pravila, »řekla-li jsem více, než bylo třeba. Ale, víte, časem přijde tak divně kolem srdce, tak hořko . . .«

Šli jsme chvíli vedle sebe, ona s očima k zemi sklopenýma a rty pevně sevřené. Podíval jsem se na ni po očku, zvědavostí jen jsem hořel.

»A proč bych vám to nepověděla,« ozvala se po chvíli. »O Seplovi poví vám každý, když to budete chtíti zvěděti. Za chvíli ho ostatně uslyšíte sám.«

»Je to tedy přece ten zpěvák?«

Potakala hlavou.

»A bydlí u vás?«

»Byli jsme spolu vychováni,« odvětila, stále klopíc oči. »On není odtud. Jak vypravují rodiče i starší lidé, přišli sem v témž roce, kdy jsem se narodila, poprvé vlaští dělníci. Stavěla se tu železnice a císařská silnice v našich horách. Když pak byla práce skončena, zůstali, chudáci, na holičkách. Ale u nás je pracovných rukou třeba, a proto si ty dělníky naši hospodáři rozebrali. Otec můj vzal si dva, muže a ženu s dvouletým hošíčkem. Víte, pane, spíše z milosrdenství, neboť žena byla chorobná a zubožená celá hladem i bídou. Mnoho toho nesnědla, ale také ničeho nepracovala. Byli prý u nás několik měsíců. Potom ten Vlach odešel domů někam k Tridentu. Žena však nemohla se vydati za ním. Byla velmi slabá. Matka moje vzala ji do naší ložnice, ošetřovala ji . . .«

»Jednali jste velmi šlechetně.«

Pohlédla na mne těma svýma velikýma, černýma očima. »Jak to, šlechetně?« otázala se. »To přece je něco zcela přirozeného. U nás říká se, že, kdo ubožáka v domě svém pohostí, pohostí samého Krista Pána. Ta ubohá žena ležela už asi půl roku, a bylo jí stále hůř a hůře. O mužovi ani vidu, ani slechu. A co se otec napoptával. I do jejich rodného místa psal. Jmenuje se to Val di Nona. Na policii to oznámil. Nic platno. Nikdo neviděl ho, že by se byl domů navrátil. Bezpochyby, že někde cestou zahynul v horách. Víte, ti Vlaši, třebas by i v horách přebývali, přece hor neznají a nevyznají se v nich. Tak, jako my, po horách choditi neumějí.«

»A co se stalo s tou jeho ženou?«

»Otec se jí nezmínil o mužovi ani slovem, nač také. Vždyť jí smrť už dívala se z očí. Čekala, tesknila a modlila se. Za nějaký čas zemřela, odevzdavši dítě mým rodičům, dokud prý se mu otec nevrátí.«

»A od té doby zůstal Sepl u vás?«

»Ovšem. Otec ho přijal za vlastního, vida, že kromě nás nemá nikoho na světě. Víte, pane, kde mají sirotka v domě, tam je požehnání Boží. A rodiče syna neměli. A tak jsme rostli spolu já a Kateřina a Sepl, jako sourozenci a pak . . .« Zarazila se a opět sklo-

pila oči, tiše vzdychajíc. Pohleděl jsem na ni a spatřil jsem pojednou na její ruce stříbrný prstýnek.

»A pak jste se spolu zasnoubili.«

Pokynula mlčky hlavou. »Otec chtěl, aby Sepl zůstal při hospodářství; měl ho rád jako vlastního syna. Říkával — ještě jsme byli dětmi — Sepl a Mařenka, to bude párek.«

»A Mařenka byla téhož mínění?«

Neodpověděla. Po chvíli teprv hovořila dále: »Všecko by bylo dobře, kdyby nebylo toho zpěvu. Sepl nebýval už z počátku jako jiní hoši. Když jiní jdou do krčmy, tam hulákají z plného hrdla a dorážejí na sebe jako kohouti ve rvačce, on vždy po svém obyčeji usedá někde na stráni mlčky a v zamyšlení hledí do dálky, jakoby chtěl očima ty hory proniknouti. Nejednou přijdu k němu, ptám se ho, proč je tak smuten, co ho trápí a on na to: »Vidíš, tak je mně jaksi úzko, dusno a teskno v těch horách zde, chtěl bych se podívati, co tam je za nimi, dále v tom širokém světě.« — Anebo zase se zahledí, obyčejně v jeseni, na ptactvo táhnoucí v houfech na jih a zadumá se. Co ti je? ptávám se ho. Či tě ti ptáci uřkli, že stále za nimi hledíš? »Nikoliv,« odpovídává, »závidím jim pouze. Jak jsou šťastni! Mají křídla a letí, letí do těch krajů věčného slunka, věčné zeleni, do krajů, kde není sněhu, a já, já . . .« Mně, věřte, je, jakoby mně někdo nůž do srdce vrážel, neboť, je-li mu líto, že nemá křídel, pak toho želí jen proto, že nemůže od nás odletěti. Ale to by všecko ještě ušlo. To bylo někdy a zase to minulo. Máť každý člověk v něčem zvláštní zálibu. Leč přišlo něco horšího. Snad je to hřích; ale tak mně vždy připadá, že sám zlý duch jakýs ho tím divným hlasem obdařil.«

Vzpomněl jsem si na slova farářova, který podobně se vyjádřil. »Má tedy pěkný hlas ten váš Sepl?« otázal jsem se.

Zastavila se a pohlédla na mne jako nanejvýš překvapena jsouc mojí otázkou. »Zdali má pěkný hlas? To byste se mohl také tázati, zdali andělé v nebi pěkně zpívají. Zkuste to, poslechnouti ho a neslzeti při tom. Přišlo to náhle. Jako malý chlapec měl hlas pěkný, jako stříbrný, ale slabý. Pamatuji se, jak jsme zpívávali spolu každé neděle o školní mši i o nešporách. Jeho hlas vždycky se lišil od ostatních, čistý, jasný jako zvonek. Pak ochraptěl a po několik let nemohl jediného tonu jasného z hrdla vydobyti, až pojednou . . .« Odmlčela se a vzdychla.

»Zdá se mi, že se trápíš pro ten zpěvný talent tvého ženicha, Mařenko,« pravil jsem, jmenuje jí po tyrolsku jménem křestním, »to přece není nic zlého.«

»Arci, že se trápím, a to velice,« odpověděla živě. »Od té doby, kdy se mu hlas vrátil, jakoby nebyl náš. Dělá si své, je při tom hodný, srdečný, pracovitý, ale jak má chvíli pokdy, nepřijde si pohovořit jako druhdy, nestíhá se po ničem, nezajímá se pro nic. Uteče do polí, posadí se někde na kámen a zpívá a jen zpívá. A myslíte snad, že opakuje, co byl jednou slyšel: jodlery naše z Oetzthalu, z Oberinthalu, nebo jiné naše popěvky! I toto! Bůh sám ví, odkud se mu ty neznámé jakés písně berou, takové divné, smutné, jakoby žaloval, plakal, a tu zase divoké, zoufalé. Nikdo u nás takových písní jakživ neslyšel. Lidé se sbíhají z desíti vesnic v okolí a naslouchají mu zdaleka; před cizími nedostanete z něho jediné noty za žádnou cenu,

za to však ve skalách mu zpěv plyne potůčkem. A když se dost nazpíval, vrací se domů možná-li ještě smutnější, zamlklejší a lhostejnější, než byl odešel.«

»Sama nevím, čím to je, že vám tohle všecko povídám, cizinci,« hovořila dále po delší přestávce. »Ale srdce žalem mně překypuje k vůli Seplovi. U nás vypravují pohádku o rytíři, který pojal za manželku vodní vílu. A když se to dověděl, že je vílou, tu náhle začala se mu před očima, v jeho rukou zvolna rozplývati v páru, až se úplně rozplynula. A tak, věřte mně, že i Sepl nám zvolna uniká, že se rozplývá, jakoby už nebyl náš. A to vědomí bolí, velmi bolí . . .«

»Kdyby aspoň těch cizích lidí nebylo, kdyby jenom naši hoši sem chodili, nic bych si z toho nedělala. Ale to, to! Z Landeku, až z Inšpruku tu byli páni, poslouchali ho z daleka, chtěli mu platiti za jeho zpěv, a tak mu celou hlavu pomátli. On arci na to nedbá, utíká jim, nechce zpívati; ale pak se zamyslí, zadumá a chodí jako pomatený.«

A zase jsme kráčeli dále mlčky. Mařenka sklonila smutně hlavu. »A byli jsme tak šťastni,« vzdychla si, »Bože můj, tak šťastni.«

»Ubohé děvče,« politoval jsem ji bera ji za ruku. Vytrhla se mně rychle a zadržela mne.

»Počkejte,« zašeptala tichounce, »neozývejte se, Sepl je tu na blízku, vidím ho. V téhle době vždy odchází z domova, aby si zazpíval. Jistě, že hnedle začne.«

Zatím setmělo se docela. Poslední paprsky zapadajícího slunce, pozlacující stráně hor, zhasly v šedé, husté mlze večerní. Mezi skalami, jichž temné, nepravidelné obrysy působily na oko jako příšery obrovské, vyplul na obzor zlatý srpek měsíce jako drahokam vsazený do bělostné obruby oblakové. Stáli jsme tiše ani nedutajíce. Čekali jsme. Připadalo mně, že mně nejbližší okamžik poskytne něco neobyčejného. Vůkol ticho, takové mrtvé ticho, řekl bys, »alpská specialita«. Tu náhle ozval se do té tiché noci hlas lidský. Ačkoliv jsem zpěváka v tom nočním temnu postřehnouti nemohl, přece jsem byl jist, že není daleko, jenom několik kroků od nás. Z počátku zněl zpěv tiše, jako chvění vánku, několikráte ustal a zase spustil, jakoby na zkoužku »půjde-li to«, až pojednou plným proudem vytryskl zpěv do temné noci ku kvězdám. Melodie v tom nebylo, aspoň ne takové, jaké jsem kdy slyšel nebo očekával. Byly to »skladby« samorostlého, arci velikého talentu beze všech cizích motivů a vzorů. Chvílemi cítil jsi sladkosť a měkkosť vlašské kantileny, chvílemi zase vířilo to divou tesklivostí a zrovna zběsilým bolem, vyznívajícím v melodiích cikánských, pak zase zvuky jakés lahodné, líbezné přenesly mne na břehy řek v mé domovině. Pouze veselé, skočné zpěvanky alpské scházely. Byl to divný zpěv, neučený v nejvyšším stupni originalní a přece překrásný. Z prvu kolísal se hlas jako když pták křídly třepetá, než se vznese do výše. Byl to motiv zcela prostinký, vracející se stále s lehkými variacemi několika málo tonů. Ale jaké on z něho tvořil divy! Připadalo mně, jakoby každou notu ovinoval sametem a labutím prachem, tak vyzněla měkce a lahodně, jakoby ji zlatil a ozařoval jasem slunečním. Tak asi oduševňují benátští mistři karnacie [1]) svých obrazů. Žalování jakési němé, tesknosť

[1]) Nápodobování lidské pleti barvami.

jakási ozývala se v té písni, dosud umírněná, ale vzrůstající každým tónem. Za chvíli jistě vybuchne, vydere se z prsou a rozleje se široce... A skutečně! Náhle zazvněl výkřik — jediný tón kovový, vysoký, vyšší a vyšší, silnější a silnější, jako výkřik poraněného obra. A jako když ohňostrůjce, vymrštiv první velikou raketu, za ní vyhazuje pak jednu po druhé v divé směsi jako plnou hrstí jiskry metá různobarevné v černý noci háv — tak z prsou zpěvákových vzlétaly nyní vzhůru jednotlivé tóny nejinak, jako rachot hromu mocné, vášnivé, divoké. Byla to píseň obrů, kteří dle pověsti naházeli hory v Alpách jedny na druhé a pak si na nich vybudovali žulové paláce. To počáteční, jemné »naříkání« změnilo se v pravý pokřik válečný. Duch pout pozbavený vždy mocněji nedbaje překážek sebe větších řítil se na křídlech písně jako rozvodněná bystřina, jako lavina sněžná se stráně alpské. — Náhle ustal zpěv.

Jako za bouře, po vedru tropickém po nebi šlehají blesky a rachotem děsným hrom burácí, ale pak náhle, jako na pokyn čaroděje, se mraky rozptylují, a poslední blesky, už už uhasínající, matným světlem ozařují blankytnou zase oblohu, tak i ten zpěv Seplův tolik divý náhle ustal v tónech vysokých, a místo písně bouřlivé, hromové, plynula zase píseň smutná, tichá. Znělo to také poněkud jinak než ty první. Ty byly arci také smutné, ale byl to ohlas roztesknělé, citlivé duše. V téhle plynul bol proudem násilně sevřeným těsnými břehy, ale bylo znáti, že to je bol muže, bol veliký, bezměrný a že by, kdyby bylo lze, rozlil se z břehů široce v dálné, nedozírné moře. Tóny písně té zněly tiše, tlumeně sice, ale s patrným nádechem vášně těžko potlačované. Mimovolně rozpomínal jsem se, zdali kdy podobný motiv jsem již byl slyšel.

»Oh! Kdyby tak zde byl můj přítel, ptáčník tyrolský, Herkules Pompilius Grippi z ulice sv. Kláry!«

Zatím zněla píseň ta dále do tiché noci. Odrážela se o skály žulové, jakoby se ptala těch hor a ledovců, proč že nastavily se tu kolkolem, bráníce rozhledu do širého světa, jakoby stýskala si, že nemůže ještě výše vznésti se k nebesům, výše vzlétnouti jako orel až ku měsíci, ku hvězdám. A chvěla se píseň Seplova a ztrácela se zase ve skalách a štěrbinách skalních dlouho, dlouho.

Zavřel jsem oči, s dechem zatajeným naslouchaje. A když po drahné chvíli jsem prohlédl, bylo temno kolem, tichá noc snesla se na hory. Utichlo všecko. Ty skály žulové jakoby čekaly, zdali k nim ozvěna z daleka zanese poslední zvuky písně, odumřelé již na rtech Seplových.

Popatřil jsem na Mařenku. Stála vedle mne beze hnutí, opřená o skálu, dlaně přitisknuté na obličeji. Chvílemi zachvěla se po celém těle, skrze prsty kanuly jí z očí veliké slzy proudem.

Dotknul jsem se lehce její ruky: »Bude ještě zpívati?« zašeptal jsem.

Zavrtěla hlavou. »Nikdy nezačíná na novo,« pravila rovněž šeptem. »Co mu na srdci leží, vydobude se mu z prsou najednou, a pak zase chodí celý den beze slova, zamlklý.«

V několika minutách octli jsme se v salaši. Kateřina, malá, zavalitá, červená horalka, pihovaté líce a se slušným volátkem vyčastovala nás mlékem právě nadojeným, hustým jako smetana, páchnoucím po alpských bylinách. Starý Alois, s nerozlučitelnou dýmkou

v zubech, podal mně širokou ruku, tvrdou jako dřevo a ukázal na velikou mísu, plnou vaječníku. Usadili jsme se na dvoře, u dveří salaše u dřevěného stolu, pokrytého bílým, vyšívaným ubrusem. Ze společné mísy nabíral si každý lžicí po pořádku, pomáhaje si chutným výražkovým chlébem.

Právě jsme byli s večeří u konce, an se tu ozval ve tmě silný hlas.

»Dobrý večer!«

Mladý muž vysoké, štíhlé postavy, s kazajkou lehce na ramenou přehozenou, jak takové kazajky nosí v údolí Oetzu, s kloboukem do čela vtisknutým, přiblížil se k nám a posadil se mlčky na roh lavice vedle děvčat naproti mně. Mařenka postavila v téže chvíli před něj přikrytou, patrně pro něho už uchystanou mísu a veliký džbán mléka.

»Vyhladověl jsi, Sepl, že ano?« otázala se jonáka tlustá Kateřina, »nemohli jsme tě najíti, když jsme s Mařenkou vám nesly svačinu, otci a tobě. Kde jsi byl? Snad až na louce pod Glatnerem?«

Sepl jen mlčky pokývl hlavou a jedl. Do řeči se mu, jak bylo viděti, nechtělo. Za chvíli odložil lžíci, vstal, pozvedl trochu klobouk na pozdrav a nedaleko salaše usedl na okraj skály. V temnu nočním zářila jeho dýmka jako světluška.

Po několika minutách poděkovav za večeři hospodáři, který se odebral na odpočinek, vyšel jsem k mladíkovi.

»Nechce se ti ještě spáti?« otázal jsem se, sedaje vedle něho.

»Nechce,« odvětil krátce. »V létě stačí několik hodin.«

Právě vyšel měsíc, jakoby mně chtěl na Sepla posvítiti, na ty pravidelné, ušlechtilé tahy jeho podlouhlého obličeje, na tu snědou pleť. S vysokého čela splývaly po skráních dlouhé kadeře černých vlasů, delší než u Tyrolanů obyčejem, ve velikém, černém oku, upřeném do dálky, leskla se slza, koralové, kypré rty byly pevně semknuté, jakoby je utrpení jakési svíralo.

»Slyšel jsem tě zpívati dnes večer, Sepl!« pravil jsem, upíraje zrak na něho.

Pokrčil lehce rameny.

»Nemohu nikomu zabrániti, aby neposlouchal,« pravil lhostejně, »třebas bych zpíval pouze pro sebe a pro nikoho jiného.«

»Inu ovšem,« odvětil jsem, nedaje se másti; »ale přesvědčil jsem se přece, že nijak nepřehánějí v Niederthay, chválíce tvůj hlas. Nechodí sem lidé nadarmo tebe poslouchat.«

Máchnul ledabylo rukou.

»Což na tom? Páni mívají, jak známo, všelijaké libůstky. Jsou lidé, kteří po celý rok jedí samé lahůdky a pak v létě berou za vděk podmáslím.«

»A což ti nikdo ještě neřekl, že tvůj talent nemůže se měřiti se zpěvem samouka, aniž je nějakým strojem na sbírání zlaťáků po trzích? Nikdo s tebou nehovořil o velikých divadlech, o těch zástupech bohatých posluchačů, kteří tísní se a tlačí, aby pokochali se třeba i jedinou písní z úst slavného zpěváka, o tleskání, o triumfech? . . .«

Neodpovídal, jen upřel smutný zrak na měsíc v zamyšlení.

»A co z toho?« ozval se po chvíli. »To bývají samé plané řeči, samé mluvení do větru. Napovídali mně toho dost! Hlavu mně jen tím pomátli, noci bezsenné připravili a konec konců? Nic! Teď, Bohu díky, už nedbám na takové žvasty a slyším-li něco podobného,

honem hledím na to zapomenouti. Jen kdyby i ta tesknota, ta tíha se srdce zmizela, toho kdybych se také mohl zbaviti . . .«

Skloniv hlavu zahleděl se do země.

Vzal jsem ho za ruku.

»Stýská se ti po tom širém světě, hochu, viď? Po jiných lidech, jiném slunci, jiném nebi? Je ti tu tak úzko v těch horách?«

Vzchopil se a oběma rukama tisknul mi ruku.

»Není mi známo, odkud tohle víte, ale pravda je to, všecko je pravda, jako byste v nitru mém četl. Stýská se mně tu, dusno je tu pro mne jako v hrobě, a přece musím zde žíti i zemříti.«

»A což kdyby tě někdo odtud vyvedl ven do světa, o němž sníš, v ty háje oranžové a olivové, po kterých, ani toho nevěda, teskníš? Což kdyby zkušení učitelé tvůj pěkný hlas vybrousili, uhladili, že by byl ještě pěknější? Což kdyby se nalezla ruka, která by ti otevřela bránu toho začarovaného paláce slávy, nádhery, bohatství, jak si to vše rozdrážděný duch tvůj maluje barvami zlatými v těch nocích bezesných?«

Ani nevím, proč jsem takhle mluvil. Zmocnila se mne jakás horečná touha, abych tomuhle velikému nevyrovnatelnému talentu pomohl z úkrytu do světa. Oživla ve mně zase jednou umělecká žíla, a to mocí velikou. Neptal jsem se sám sebe, zdali jsem s to, abych ku štěstí a spokojenosti dopomohl mu, abych vyhověl jeho touze v plné míře. Jakoby duch přítele Herkula na chvíli byl do mne přešel.

Sepl díval se na mne jiskřícíma očima. Přisedl blíže a stiskl mně ruce jako kleštěmi.

»Víte, pane, o někom, kdo by tohle vše vykonal, co pravíte? Povězte mně, víte o někom?«

A hleděl na mne, jakoby chtěl mně proniknouti až na dno duše. Oddychoval z hluboka.

Neodpovídal jsem mu.

Jediné možná odpověď, od které by byla závisela celá budoucnost Seplova, byla: Herkules Pompilius Grippi Ale zdali jsem měl právo k takové odpovědi?

Mladík zrovna visel mně na rtech očima, co mu asi odpovím, konečně odsedl dále a svěsil hlavu.

»Vy jste všichni stejní,« pravil. »Na jazyku máte samou chválu, na cestu života sypete samé růže, samé zlato. Jeď do Vídně, jeď do Italie, tam se naučíš, tam tě vycvičí. Ale jak do toho? To nepoví, to neporadí nikdo. Nedomnívejte se, že bych se bál cesty odtud do Vídně nebo na jih. Ó nikoliv! Nohy moje nebojí se hor, tím méně roviny, a rukama svýma už bych si cestou vydělal na živobytí. Za moře se dostanu bez krejcaru peněz —«

A ukázal mně ruce, hubené sice a dosti jemné, jemnější než ostatní horalé mívají, ale za to silné jako ocel. Celá postava jinochova byla o mnoho sličnější, než s jakými potkáváme se v severním Tyrolsku, pravý, dokonalý typ Vlacha. Připomínal mně bronzové sochy Davida, Donatella, v museu florentinském, plný svěžesti jinošské, štíhlý jako jedle, plný mužské síly.

»O mne tu neběží,« mluvil dále, »ale o otce a ty ostatní. Celá rodina žije jen pro mne a bojí se jen z daleka pomyslit si, že bych mohl jim odejíti. Otec je už starý, už by si rád odpočinul a proto také spoléhá se vší prací na mne jediného. Však se už za ta léta

dosti napracoval. A pro Mařenku byl by odchod můj roven smrti. Domníváte se snad, že je to moje sestra? Či ne? Víte snad už? Tím lépe tedy. Ale toho nevíte, jak zlaté srdce v té dívce se ukrývá. Jiný by si toho ani nepovšimnul, naši hoši jsou neotesaní, ale u mne jinak. Mám to už v krvi. Vidím leccos, co jiní nevidí, a srdce mého dotkne se, co jiným ani na mysl nevstoupí. Jiný na mém místě by odešel do světa, poslal by několikrát v roce zprávy o sobě, po čase by se zase vrátil a dost. U mne jest jinak. Mně přichází velmi za těžko žíti zde a odejíti odtud rovněž nelze. Kdež bych je mohl také opustiti, a to ještě jen tak na zdařbůh? Znají mne a vědí, že, kdybych odešel do světa a kdyby mně štěstí nepřálo, nikdy bych se již nevrátil. Nikdo z nich nespatřil by mne již.«

»A což kdyby ti štěstí ve světě přálo?«

»Budiž! Štěstí mé dosavadní bylo by přece to tam. A kdybych se i po letech vrátil, už bych nebyl takový, jaký jsem dnes. Já to vím, a oni to vědí také. Proto také Marie myslí na můj odchod jako na pohřeb, a proto i já . . .«

Nedomluvil. Zadumal se na chvíli. Najednou se vytrhl: »Rcete mně, pane, je-li opravdu ten váš svět tak krásný, tak čarovný? Je to pravda, že tam, mezi bohatými a učenými pány může nepatrný, prostý zpěvák ve slávě se sluniti? Je pravda, co o téhle věci lidé mluví a knihy píšou? Anebo . . .« Odmlčel se na chvíli. »Není tam ve světě tak dusno, tak teskno, tak pusto, jako tu v našich skalách, v našich horách?« tázal se tiše. »Je tam za horami samé štěstí, samá radosť, samá spokojenosť, a stojí to za to — —«

»Stojí-li to za to, obětovati štěstí a spokojenosť těch, kdož jsou nám nejbližší, nejdražší? Na to snad se tážeš mne, Josefe?«

Neodpověděl, jenom ukryl tvář do dlaní.

A já mlčel jsem také. Což jsem mu mohl na to vše říci? Jakým právem směl jsem bráti na sebe zodpovědnosť za budoucnost tohoto jinocha a osob s ním tak úzce spojených? Herkules Pompilius byl by ovšem měl odpověď na tyto otázky hned pohotově, ten nadšený velebitel umění, nikoliv však já. Mne osud přivedl do rukou genia uměleckého nejčistšího zrna, duši, do které první tóny líbezného zpěvu sami andělé vložili. Měl jsem ho snad vzíti za ruku a uvésti na dráhu, po které marně toužil? Měl jsem to srdce čisté, ryzí uvrci do chorobného víru, v němž potácejí se tak často umělci vůbec a zpěváci zvláště? Před zrakem mým duševním zjevila se tvář Ondřeje Tamburliniho, ztrávená tesknotou a z tesknoty pochodící rozmařilosti. Toho vyrvali z jeho hor proti jeho vůli — je pravda, ale tenhle, kdož ví, zdali by byl s to, aby zapomenul na ně? Kdož ví, zdali by potlesk a oslavování a opojení, pochodící z umělecké tvorby, nahradily mu se všemi triumfy, jež by slavil, svobodu zdejší a to tiché štěstí, jaké mu zde Bůh připravil? K vůli tomu, abych lidem ukázal talent kromobyčejného lesku, měl bych tu duši čistou vydati na pospas světu zkaženému?

Snad právě naopak měl jsem mu sejmouti s těch mladých očí závoj, zakrývající mu onen neznámý, vnadidlem nicotného pozlátka okouzlující svět. Snad jsem měl říci mu: Ženeš se za bludičkou, mihotající se po močálech a zavádějící lehkověrné lidi. Zde v těch horách, blíže k nebi, je ti dusno, poněvadž neznáš toho, po čem toužíš. Tvoje obrazivosť maluje si růžovými barvami ten luzný ideál, na

kterém je právě tolik pravdy, jako na divadelní dekoraci. Škoda tebe, škoda tvého života, abys se vydal do marného boje za ždibec kadidla a lístek vavřínu, škoda tvého srdce, tomu by tam teprv bylo smutno a teskno — —.

Nikoliv! Nač také? Neuvěřil by mně. Každý z nás má své touhy, své sny, svá přání, do nichž vkládá veškeren cit, celou duši, celou důvěru. — A kdyby i uvěřil, jaký prospěch z toho? Jeho snivá touha svítila mu jako hvězda v tom tichém, jednotvárném životě. Vzhlížel k ní, tesknil po ní, někdy snad i křídla hledal, na nichž by se ku hvězdě té vznesl, ale křídel takových nenalezl a tak bezpochyby po nějakém čase spoutaný ten duch se uklidní, z touhy zůstane mu vzpomínka, a z té hvězdy vzdálené jasný paprsek v duši na další pouť životem. Nač bych mu tedy shasínal tu hvězdu?

Neporadil jsem mu tak ani tak, vůbec jsem už nepromluvil slova o té věci.

Na šedém blankytu vystupoval až u samých hranic obzoru lehký opálový mráček s růžovým lemováním. Odpočinuv si několik hodin na vonném seně sestupoval jsem stezkou vedoucí dolů ku Gurglu. Sepl vyprovázel mne až ke kříži, kde se cesta zatáčí, aby mně ukázal pravý směr mé pouti. Na rameni srp, klobouk vtlačený do čela, tak kráčel se mnou mlčky, hledě k zemi.

U kříže podal mně ruku na rozloučenou.

»Pozdrav Mařenku ode mne,« pravil jsem, »a buďte šťastni spolu na těch vašich horách.«

Neodpověděl na to, pouze hlavou pokynul a sestupoval, skákaje mrštně s kamene na kámen, do údolí. Hleděl jsem za ním, až zmizel za horou.

Za chvíli rozléhal se vzduchem ranním stříbrný zpěv, odrážeje se o skály.

Vzpomínky z cesty.

Píše K. Skultéty.

Oj, ty Slovensko drahé, jak jsi krásné a ubohé zároveň! Krásy Italie a vznešenosť Alp pojí se zde v jeden ladný celek! A zde v té krásné přírodě, v tom pozemském ráji žije lid tak ubohý, tak utlačovaný, až srdce v těle usedá. A ten duševně i tělesně, mravně i hmotně zubožený lid, to jsou naši pobratimové, to jsou utlačovaní Slováci. Tito ubožáci jsou obrovským vykřičníkem bolu a hněvu zároveň na sklonku XIX. »osvíceného« století!

Sem mezi ten lid, z něhož jsem se zrodil, vyšel jsem na počátku měsíce srpna minulého roku, chtěje vlastníma očima shlédnouti rodný dům otcovský. Věděl jsem, že přítel Škrdle tam dlí již přes týden, i domníval jsem se, že náhodou se někde setkáme a pak společně cestu dokonáme. Než, člověk míní — a Pán Bůh mění.

Na cestu jsem se vydal dne 2. měs. srpna v malém kroužku dobrých známých, kteří putovali na Hostýn a Velehrad, takže jsme

naplnili jedno oddělení železničního vozu a jsouce tak »inter nos« byli jsme první den jako doma. Vyjeli jsme státní drahou přes Choceň, prolétli družnou Moravu a octli se k večeru pod posvátným Hostýnem. Jaké stkvostné panorama rozprostíralo se před zrakoma našima již od Bystřického nádraží! Kolkolem malebné vrchy, plné stinných, zelených lesů a pastvin, přímo pak před námi cíl naší pouti, milý Hostýn, odkud kynula nám svatyně Hostýnské Matky Boží, která divy tvoří. Ano, kdo zkušeným okem po návrších se rozhlédne, shledá, že zde skutečně byla výtečná obranná posice proti návalu tatarskému, a že tudíž dějiště Jaroslava je zcela přirozené a topograficky správné. Než, nechme útočníky i obrance Rukopisu stranou — (jen to je nám divné: kdo jsou kol mistra Herbena seřaděni, to jsou chlapíci »non plus ultra«, břitcí, o železné logice, přeučení, bedliví badatelé, ryzí charakterové; tam ti na druhé straně samá chamraď pode vší kritikou; již to olympské okolí mistrovo působí na každého, že stává se bohonadšeným. Na př. Flajšhans, dokud byl pod praporem Časistů, jaký to byl chlapík, nyní vědecká nulla; za to zase jaký to veleduch tenhle prof. Máchal?) — a spěchejme za přátely, kteří tamo v pravo zabočují na cestu vzhůru se vinoucí. Nedojeli jsme samotni, k naší desítce přidružila se i jiná společnosť, a tak kráčíme statečně dále. Mé osoby z počátku se zmocnila nějaká Vídeňačka, která mi počala široce líčiti svou pouť do Lourd, potom hned povídala »vom schönen Karl«, jak umí řečniti, že právě budoucí neděli bude p. Lueger mluviti ve spolku, kde je předsedkyní, dále že byla vyznamenána dvěma řády; když se začala přes příliš honositi, omluvil jsem se, že půjdu trochu rychleji, a opustil jsem milou dámu.

Cesta řádně stoupá, ale je dosti pohodlně upravena, takže bez nesnází dostupujeme kapličky zbudované nad pramenem křišťálové vody. Od báby před kapličkou koupili jsme cukrových pokroutek, abychom trochu utišili rozpěněnou krev, a po krátkém odpočinku pojedše kousek chleba, napili jsme se chutné vody, když jsme seznali, že jsme všichni řádně vychladli. Pomodlivše se v památné kapli, stoupáme výš a výše, potěšeni překrásným rozhledem po sesterské Moravěnce, až posléze dostupujeme vrcholu, kterému vévodí chrám Svatohostýnský.

Zamluvivše sobě v příjemném hotelu nocleh, odebrali jsme se po krátkém občerstvení do poutního chrámu a prohlédnuvše jeho znamenitosti — mezi jiným i mramorovou desku, při vchodu do zdi zasazenou v upomínku na pouť vykonanou J. V. naším nejmilostivějším císařem a králem — odebrali jsme se do kaple »Sarkandrovky«. Zde na vrcholu jest také rozhledna, odkud je znamenitý pohled do širošírého okolí.

Občerstveni a posilněni na duši požehnáním, při kterém mohutný hlahol varhan a krásný zpěv již ztemnělými prostorami chrámovými se nesl, odebrali jsme se k večeři do vzdušných místností restauračních a brzo po večeři vyhledali jsme místo odpočinku. Byli jsme tři v jediném pokoji: vpp. Pospíšil a Tošovský a já; dva na postelích, jeden na zemi. Okno z našeho pokojíku ústilo do uzavřené skleněné verandy v prvém patře, kde seděla hlučná společnost pánů i dam v pestré směsici. Já jsem ulehl, velební páni konali společně ještě své officium. V jejich přitlumené modlitby mísil se oknem hluk

a šum z verandy. Najednou vpadne do všeho zvuk tahací harmoniky, vzduchem se nese známý Straussův valčík, a brzo poskok ve valčíkovém tempu konaný nám oznamoval, že se vedle nás tančí. Nu, to už bylo trochu mnoho pro poutní místo. Rychle vstanu a pozoruji oknem celou společnosť blíže. Aj vaj, to je křivonosků: samý žid a samá židovka. Dámy pokuřovaly statečně cigarety, odpočívajíce po melodickém valčíku. Prach a broky! co pak je na posvátném Hostýně židovské kasino? Tahle ta drzosť je přece přílišná!

I počali jsme všichni tři resonírovati hezky nahlas, a když si toho rozdováděné panstvo nevšímalo, spustil jsem plným hlasem židovskou národní: »Thyty thai, thyty thai, thyty thai thai thai!« Jest-li moje píseň tak působila, či snad že již jedenáctá odbila, a hodina duchů se blížila, zkrátka a dobře: židovská společnosť se zvedla a zašla do svých pokojů. Scéna tato učinila na nás trapný dojem. Jak jsme se však později dověděli, byla podobnému řádění hned po té učiněna přítrž.

Rovněž my jsme ulehli — ale poutnické blechy počaly rušivou činnosť, a já tloukl nohama o sebe jako na tam-tam.

Konečně o třetí hodině ranní jsem vstal a pustil se časně z rána z Hostýna dolů do bystřického nádraží. Moji »consortes doloris« všichni ještě odpočívali, když jsem protínal ranní mlhu a šlapal čerstvou rosičku.

Cesta mne vedla kolem ovčínů. Ovčáci právě se myli a dělali svou toilettu, ovce pak přitlumeně mečely. V krátké době ocitl jsem se v nádražní budově, odkud jsem pozoroval východ slunce. Koupil jsem si lístek do Uh. Hradiště, kam jsem dojel po 7. hod. ráno. Opustil jsem svou společnosť a jel z Bystřice nejrannějším vlakem, poněvadž moravská Jednota českého katol. učitelstva konala dne 3. srpna na Velehradě svou valnou schůzi, které jsem se chtěl účastniti. Přátelé vykonavše na Hostýně správu Boží, přijeli za mnou odpoledne na Velehrad. — Od Bystřice až po Hradiště ve všech stanicích přisedalo četně pánů i dam, a ti všichni byli členové Jednoty moravské. Záhy jsem se s nimi seznámil, a tak jsme za přátelského hovoru dospěli k poslední stanici, Uh. Hradišti, odkud v četném zástupu jsme pěšky nastoupili cestu na Velehrad, který jest od stanice hodinku vzdálen. Kráčeli jsme stezníkem mezi úrodnými poli, podél bublajícího potůčka a naposledy příjemným hájem. Po Velehradě nikde ani potuchy. Již jsem se nemohl ani dočkati, bych spatřil kolébku křesťanské vzdělanosti slovanské, bych spatřil Velehradský chrám Panny Marie, kde sv. Methoděj, první arcibiskup moravský, slovy výmluvnými hlásal Kristovo učení jazykem slovanským, kde Bořivoje i Ludmilu s četnou družinou českých lechů pokřtil a tímto skutkem nás i Moravany před jistou germanisací a tudíž před národní smrtí zachránil.

Třeba to ovšem nebyl původní chrám, třeba nestál ani na prvotním místě, nicméně ke jménu tomu nesou se veškery tyto vzpomínky! Konečně vynořila se osada Velehradská před námi, i musím říci, že prvý dojem nebyl tak velkolepý jako při spatření Hostýna. Před námi rozkládala se mohutná budova klášterní s chrámem, jehož věže byly obklopeny lešením, — neboť z venku potřebuje chrám značné opravy, a věže nejsou dostavěny. Nicméně stanul jsem a zadíval se na posvátné místo poutnické, a veškeré vzpomínky historické,

jež ku jménu »Velehrad« jsou připoutány, oživené táhly mou myslí. Konečně vytrhnuv se z myšlének, spěchal jsem kvapně za ostatní společností, jíž jsem v brzku dostihl, a tak v zástupu vešli jsme po mostě, ozdobeném sochou sv Jana do osady, kde se všech stran kynuly nám dosti výstavné domy, ozdobené prapory. Když mně ukázána byla budova, kde schůze se konati měla, šel jsem pro nás všechny zajednat bytu, který nám byl přátely doporučen, a to ve ville p. K. Khoma. Villa ležela na stráni ve vinici, byt byl krásný, čistý, vzdušný a velmi laciný, takže p. Khoma každému rádi můžeme doporučiti. Zabezpečil jsem pro sebe a přátele své byt, poněvadž na Velehradě byl život velice čilý. Konalť zde dne 3. srpna »Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda pod ochranou blahoslavené Marie Panny« valnou schůzi za nevídaného účastenství; téhož dne sešlo se katolické učitelstvo moravské v hojném počtu, slétli se i bohoslovci českomoravští i slovenští u velikém množství (na 200 jich bylo), takže bylo třeba záhy se postarati o byt. V předvečer slavnosti dne 2. srpna konán byl velkolepý průvod od kaple »Cyrilky«, který o 6. hod. večer zahájil ve svatyni Velehradské slavnostní dni, a v průvodu svorně vedle sebe kráčeli Moravané i Češi, Slováci i Poláci s Rusíny i jinými Slovany: všecky pojila nejen jediná kolébka, anobrž i jediná víra!

Jednota katolického učitelstva moravského zahájila valnou schůzi mší svatou, kterou o 10. hodině ve stkvostné kapli »Cyrilce« sloužil vdp. P. Weber, zemský poslanec. Po mši sv. sešlo se katolické učitelstvo v hojném počtu k poradě, takže naplněny byly dvě prostorné místnosti. O 11. hodině zahájil předseda spolku p. Kadlčák schůzi slovy vzletnými a upřímnými, při čemž představil hosty: Vdp. Webra, poslance a faráře z Milotic, který i členům »Vlasti« dobře je znám z literárního sjezdu družstva Vlasť, vdp. Dra Kupku, slavnostního řečníka, vdp. Medňanského, spisovatele a nadšeného bojovníka za svobodu našich pobratimů slovenských, a konečně představil i mě. Potom následovaly dvě výtečné přednášky, a to vdp. Dra Kupky: O konfesijní škole se stanoviska Církve, a filosofická přednáška odborného učitele p. Vencoura, který se nám touto prací praesentoval jako muž velice pilný a vzdělaný. Schůze skončena byla provoláním »slávy« Jeho Svatosti papeži Lvu XIII. a Jeho Veličenstvu císaři a králi našemu Františku Josefu I. Musím vyznati, že bratři Moravané učinili na mne dojem trvalý, a že jsem je pak radostně i upřímně vítal na katolickém sjezdě v Praze. Můj celkový úsudek o Moravanech vůbec: ve věcech náboženských nás svou horlivostí daleko předčí – ale v ohledu národním jsou mnoho honů za námi. Po schůzi následoval společný oběd pod širým nebem v obrovském sadě, jehož se účastnilo mnoho set hostí. Hudba hrála, všude povznesená nálada, když tu dojeli moji přátelé z Hostýna a dav náš svými hlavami rozmnožili.

Ke čtvrté hodině opustili jsme zahradu, a občerstvivše obličej i ruce vodou a mýdlem, odebrali jsme se prohlédnout velesvatyně velehradské. Stanul jsem na prahu jejím jako přimrazen velebným dojmem mohutnosti a krásy. Viděl jsem na sta chrámů, ale žádný na mne tak hluboce nepůsobil jako tento. Krok za krokem prošli jsme loď chrámovou i presbytéř, a vp. Fr. Pospíšil, kaplan velkojesenický a náš spolupoutník, vyložil nám veškeré znamenitosti poutavým způsobem. Zatím seřadil se opět velkolepý průvod bohoslovců

u kaple Cyrilky; nepřehledný zástup lidu za nimi, a o šesté hodině hnul se celý ten široký spořádaný proud za hlaholu zvonů nadšeně zpívaje píseň: »Ejhle, svatý Velehrad již září...« Když průvod stanul ve velechrámu, vystoupil na kazatelnu dp. Rejzek S. J. a měl krásnou akademickou řeč k přítomným bohoslovcům, po níž následovalo požehnání.

Po požehnání byla společná večeře pod širým nebem v překrásném hostinském sadě, při které koncertovala úplná místní kapela. Nálada byla všude znamenitá, zábava přátelská, bratrská. Tu jsem blíže seznal vdp. Martina Medňanského, šiechtice z Medné, který mne pozval, abych druhého dne v jeho společnosti nastoupil cestu na Slovensko, a to do jeho Tusculla, — Trenčanského Iztebníku. Po večeři ubírali jsme se na odpočinek do své villy. Pamatuji se na onen večer zcela dobře. Měsíc byl právě v úplňku a stál mezi oběma věžemi velechrámu, rozlévaje po celém okolí magické proudy, jež jako stříbrná zář vše polévaly, nebe bylo jasné, jako průhledné a poseté zářnými hvězdami. V tomto jasu světelném vstoupili jsme do úpravného sadu, který kolem villy se prostíral, a po chrupajícím písku došli až na otevřenou verandu; pod námi rozkládal se Velehrad, ještě oživený. Uchváceni tím rozkošným obrazem zapěli jsme dvě Marianské písně, ke konci pak naše krásné, národní, celý koncert ukončili jsme písní: »Kde domov můj?« Ztichlým okolím roznášel večerní vánek příjemné melodie, jež zazpívány byly precisně, neboť jsme měli ve sboru znamenité pěvkyně. Tentokráte jsme ztrávili klidnou noc, žádnými kusadly nerušenou. Časně z rána odebrali jsme se do chrámu Velehradského, kde u všech oltářů slouženy byly najednou mše sv., poněvadž počet cizích kněží byl značný a všechny oltáře skoro celé dopoledne byly zadány. Po mši sv. upozornil nás jeden kněz, že právě bude v kapli Cyrilce sloužena mše sv. dle ritu východního I spěchali jsme tedy do Cyrilky, kde skutečně kněz-Rusín sloužil mši sv. jazykem slovanským po způsobu církve východní.

Ještě jsme se účastnili společné snídaně; potom rozloučivše se s novými známými a přátely nastoupili jsme zpáteční cestu do Uh. Hradiště, a to tentokráte po silnici. Lidem v poli pracujícím jsme dávali: Pomáhej Pán Bůh, na pozdravy jsme odpovídali česky a mezi sebou hovořili jsme také po mateřsku, což v jedné stodole, kolem níž jsme kráčeli, vzbudilo velké podivení, neboť slyšeli jsme, jak někdo zvolal: »Aj, ti páni mluví po moravsku.« Na Moravě totiž mluví intelligence většinou německy; shledal jsem, že učitelé ve vagoně mluvili spolu česky, avšak známý konduktér-Moravan oslovil je německy, německy s nimi hovořil, oni mu německy odpovídali, ač on byl rovněž Čech (totiž Moravan, který dobře po »moravsku« uměl). U nás je takový zjev nemožný.

Kráčejíce dlouhou Hradišťskou ulicí přišli jsme až ke hřbitovu, kde právě v kostelíčku sloužena byla mše sv. I ubíráme se hřbitovní cestou kol kostnice, před níž stál četník v plné zbroji. V samé kostnici pak byla komise zaměstnána pitvou nešťastníka, který pro nezhojitelný neduh vrhl se pod vlak a zde smrť nalezl. Členem komise byl také kněz, aby mohl pak dle výsledku pitvy ustanoviti, má-li sebevrahovi býti povolen církevní pohřeb čili nic.

Hradiště je město dosti veliké, beze všech monumentálních staveb. — Zde jsme ještě společně poobědvali; moji společníci

vsedli potom do vlaku, který je odnášel zpět ku hranicím českým, já pak čekal na pozdější vlak, jenž měl mne dovézti na Slovensko. Konečně přisupěl. Ve voze seděl již dp. farář Medňanský, i přisedl jsem k němu a se mnou tři dámy z Prahy, jež rovněž na Slovensko se ubíraly a dp. Medňanským pozvány, u něho chtěly učiniti první zastávku: byly to pí Cukrová, sl. Kettnerová a sl. Fortýnová. V této společnosti ubíhala nám cesta utěšeně. Projížděli jsme hornatou krajinou, moravskými Karpatami; trať vinula se údolím a stoupala, až jsme dojeli Vlárského průsmyku. Za touto pohraniční stanicí hlásá sloup všemu světu, že jsme vstoupili na maďarský globus, kde jest jedině »ten pravý život«, neboť »extra Hungariam non est vita, et si est vita, non est ita.« Ve stanici Trenč. Teplicích jsme vystoupili, neboť vlak nám odejel právě před nosem směrem ku Trenčínu. V Uhřích totiž státní dráhy a privátní společnosti dělají sobě všemožné schválnosti; tam, kde se sbíhají a křižují, vlaky nikdy na sebe nečekají, nýbrž jeden druhému ufoukne, a pocestní mají z toho náramnou radosť, když musí kolik hodin v takové zapadlé stanici čekati v židovské krčmě.

Přijeli jsme do Teplic večer k osmé hodině a čekali jsme tam na vlak skoro do půlnoci. Dp. Medňanského rozbolela děsně hlava po všech těch dojmech a namáhání, — neboť na Velehradě dvakráte ohnivě řečnil — i uložili jsme ho v čekárně a dali mu studený obklad; sami pak ještě s jedním bohoslovcem z Trenčína, který studoval theologii v Nitře a letos jest vysvěcen, šli jsme za svitu měsíčního směrem k Teplicím, abychom trochu na čerstvém vzduchu okřáli. Vše kolem nás tonulo v bledé záři měsíční; potkali jsme mnoho párků slovensky hovořících a tak pomalu jsme došli až k lázním, jež byly bohatě osvětleny. Zdejší lázně mají nyní pověsť světovou. Krajina jest úplně slovenská, vláda maďarská, společnosť v lázních je sice z různých národů, ale Slované převládají, nicméně švadroní se všude německy, a hosté lázeňští obveselují se v divadle německém; ciganská kapela dvakráte denně ohnivými melodiemi rozplameňuje krev nemocných i zdravých.

Koupili jsme si lístky; u pokladny nám je vydala kasírka zapjatá v železniční kabátek, vsedli jsme do vlaku a v několika minutách octli jsme se v Třenčanském Iztebníku. Zde má své sídlo vdp. Medňanský, jehož všichni čtenářové »Vlasti« dobře znají jednak ze životopisu ve »Vlasti« uveřejněného, jednak z jeho spisů. Avšak třeba jest osobně ho poznati, jen tak ho dovedeme oceniti, třeba jest znáti jeho nadšení pro svatou věc, jeho lásku k rodnému Považí, jeho nezištnou péči o ubohý slovenský lid a jeho vroucnosť ke všemu, co české. Rozmlouvali jsme spolu po celý můj pobyt v jeho Tuskulu, očekávajíce toužebně přítele Škrdle, seděli jsme spolu pod mohutným hradem Trenčanským, který k nebesům se pne jako pomník zaniklé slávy, dleli jsme spolu pod Trenčanskou Skalkou, procházeli se rozsáhlým sadem i krásnou jeho vinicí — a vždy rozmlouvali o neblahých poměrech uherského Slovenska, jež on tak horoucně, tak neskonale miluje. Hoj, tu lásku svou k rodným bratřím mohl za velké důstojnosti zaprodati — ale on se maďaronem nestal, ne a ne; přítele maďarona s podobnou nabídkou vymetl přes práh svého domu jako prašivou ovci. Z Trenč. Iztebníka octneš se za deset minut v Trenčíně, když jsi byl po pěkném železném mostě

překročil Váh. Je to město čisté, osazené jen a jen Slováky tak jako celá trenčanská župa, jedna z nejrozsáhlejších; ovšem, gymnasium jest maďarské. Nesmíme si však mysliti, že kolem Trenčína je snad krajina nějakou skalnatou pouští: šťavnatá luka, úrodná pole a krásné sady prostírají se všude, kam zrakem zalétneme, na polích pěstuje se i cukrovka, která se vozí do Moravy. Nejkrásnější vycházku, která mi z paměti nevymizí, vykonali jsme na trenčanskou Skalku.

Rytířský přítel dal dámám zapřáhnouti do lehkého kočáru, na jehož kozlíku seděl kočí, Slovák, v národním kroji, my pak ubírali se spolu nejprve cestou polní a za krátko ocitli jsme se ve stinném lese, jenž obklopuje Skalku. Cesta lesem je velmi romantická; mohutní velikánové šumějí nad hlavami píseň zaniklé slávy, mezi nimi pak balvany skalní jako zkamenělí hrdinové z dávných věků zdají se čekati lepších časů. Zdaž se jich dočekají? Konečně vstoupili jsme na opuštěné klášterní nádvoří, kde nás měly pražské dámy očekávati: ale nádvoří bylo pusté a prázdné. Slováček zavezl naše dámy až na Skálu do fary, kam jsme pro ně musili vyslati posla. Skalka je strmé, osamělé skalisko, ležící proti Opatové a Trenčínu. Nyní pod samým úpatím proudí rychlotoký Váh. Roku 1224. byl zde založen kostel ke cti sv. Benedikta.

Zde totiž v pusté samotě kolem roku 1000. ctnostý a bohabojný život vedli dva světci, sv. Ondřej Zorard (Zvorad) a jeho učeník sv. Benedikt. V této tiché samotě trvali oba v těžkých pracích, postech a modlidbách. Sv. Ondřej Zorard před smrtí svou odebral se do mateřského kláštera svého v Nitře, kde r. 1009. zemřel. Po smrti jeho nalezli na těle jeho těžký železný řetěz, který byl až do masa zařezán. Část řetězu tohoto vyprosil si uherský kníže Gejza a choval jej u veliké uctivosti. Sv. Benedikt setrval pak po smrti svého učitele a otce v jeskyni na Skalce sám; jen dutinu více vyhloubil a učinil prostrannější. Zde trval na modlitbách a postech a krajany své v křesťanské víře cvičil i vychovával. Když takto tři léta uplynula, byl od loupežníků přepaden; domnívali se, že v jeskyni jeho naleznou poklady. Nalezli však kamenné lůžko, dubový špalek a jednoduchý kříž; ze zlosti chtěli svatého Benedikta zavražditi. Jak před nimi ke skalní stěně ustupoval, otevřela se stěna, a v ní utvořila se chodba, co by as jeden muž mohl projíti. Loupežníci ovšem octli se v patách za ním, až ho dohonili a zavraždili. Tato podivuhodná, úzká chodba jest dosud ve hluboké skále; když touto cestou za rudou pochodní se ubíráte a náhle před zavražděným tělem světcovým (ovšem nyní pouze sochou jeho) se octnete, zmocní se vás posvátná hrůza. Zbojníci však vytáhli tělo sv. Benedikta z jeskyně, vlekli je asi čtvrt hodiny a svrhli mrtvolu s vysoké skály do Váhu, který tenkráte ještě neomýval úpatí Skalky, nýbrž přímo ubíral se kol Dobré a Opatové ke Trenčínu. Než, Bůh zázrakem oslavil tělesné pozůstatky sv. mučeníka: po celý rok leželo tělo ve dravých vodách Váhu a zůstalo úplně neporušené i od dravého proudu i od dravých ryb. Po celý pak rok denně nad tím místem kroužil ve vzduchu obrovský orel anebo na břehu seděl. Tím byli konečně okolní obyvatelé upozorněni na toto místo; i spěchali tam a pomocí obratného plavce vylovili svaté tělo tak neporušené, jakoby teprve den ve vodě spočívalo. Pozůstatky sv. Benedikta byly nejprve v Trenčíně pocho-

vány, později převezeny do Nitry a zde po boku učitele a mistra jeho sv. Ondřeje Zorarda uloženy.

Na Skalce pak založen r. 1224. klášter a chrám; nyní jest ve zříceninách. Prohlédněme sobě nyní tyto pozůstatky velikého druhdy a slavného kláštera. Od Váhu vedou kamenné schody ke klášterní bráně. Stěny světnic nad branou se vypínající byly ještě roku 1848. utěšenými malbami pokryty, nyní však hrozí sesouti se odvážnému poutníkovi na hlavu. Na jižní straně v pravo od brány viděti jest zříceniny bývalého refektáře, kuchyně a pivnice. Kolem pnou se hradební zdi, které z kláštera činily nedobytnou pevnosť. Při samých těchto hradbách vypíná se věž se zvonem. Věž tato bývala za slavných dnů kláštera hlásnicí. Za věží byly klášterní cely, nyní jsou v úplných rozvalinách

Z nádvoří, zdobeného obrovskými lipami, pod kterými v den pouti slavnostní kázaní se koná, vedou dvéře v gotickém slohu vytesané do skály. Těmito vcházíme do jeskyňovité chodby, jež vede do pěkného, kupolí zdobeného kostelíka. Obraz oltářní představuje sv. Benedikta loupežníky přepadeného, nad ním jest menší obraz se sv. Zorardem, jak v prázdném dubě se modlí. Z kostelíka vede ona pověstná úzká chodba do útrob skály, na jejímž konci postavena je kamenná socha sv. Benedikta; dále vedou schody dolů pod chrámek, kde jest kaple Panně Marii zasvěcená, a pod touto kaplí konečně hrob Krista Pána. Při hrobě ve výklenku stojí ve skálu zapuštěný kříž, na němž na plechové desce následující modlitba je napsána:

Bože,
K tebe som volal v chudobe
Tijs obživil mna
Teba som vzival v potrebe
Tijs vislišal mna
K tebe som volal v nemoci
Tijs uzdravil mna
K tebe som sa utikal v prenasledovani
Tijs ohajil mna
Tebe som žaloval tesknosti
Tijs potešil mna
V burlivich hroziacich časoch
Tijs zachoval mna,
O primi v milosti presčedri Otče
a Ochranca moj
Citi me vďačnosti
Ktere Ti venuje nehodni Služebnik Tvoj
A buď i dale Otec
a Ochranca moj.

Hrobové ticho obklopovalo nás u Božího hrobu shromážděné, hrobové ticho ovládlo vůbec po celé Skalce. Avšak tu neděli po 17. červenci rozezvučí se klášterní zvonek, který druhdy mnichy denně svolával, zvuk jeho nese se dalekým okolím a zve všechen lid na slavnosť poutní. V ten den také vynesena bývá kazatelna a ověnčena kvítím stojí mezi oběma obrovskými lipami. Odtud slavnostní kazatel rodným jazykem hlásá slovo Boží všemu četně shromážděnému lidu, který až i z Moravy na pouť přichází v zástupech

hojných. Při mši sv. pak nese se horami i dolinami i rychlotokým Váhem na všechny strany až ku klenbě nebeské slovenská píseň ku sv. Ondřeji Zorardovi i Benediktovi, zpívaná zbožnými poutníky.

Nuž s Bohem, Skalko, místo romantické, utěšené, posvátné a dnes tak osamělé; s Bohem, Skalko, kteráš ve svých zdech na sklonku života útulku poskytla slavnému a mocnému bohatýru, poslednímu »králi« Slovenskému, Matúšovi Trenčanskému z Čáky, s Bohem, a dá-li Bůh na shledanou!

Duch můj prodlel déle na tomto památném místě, poněvadž stkvostnějšího zákoutí jsem nikde nenalezl, i rád bych, aby každý tento koutek navštívil; data historická uvedl jsem dle Bielka a Il'avského.

Nazpět do Iztebníku ubírali jsme se po silnici podél Váhu, pohrouženi ve vážný rozhovor s mým drahým přítelem Medňanským. Druhý den odjely dámy směrem k Trnavě, majíce přidaný úkol pilně pátrati po stopách p. redaktora »Vlasti«, a kdekoli by jej zastihly, obrátiti jej směrem k Iztebníku. My pak odebrali jsme se přímo z nádraží do krásných vinic vdp. Medňanského; jeho zásluhou pustá návrší kol Iztebníku osázena jsou bujnou révou. Keře vinné obaleny byly krásnými hrozny i slibovaly znamenitou úrodu. Denně v poledne i večer srkali jsme lonský mok výtečné jakosti, pravé vinum genuinum. V této své vinici postavil vdp. Medňanský utěšenou vilu, která vévodí celému Považí. Vilu tu možno každoročně jako letní byt najati, i doporučujeme toto rozkošné letní sídlo českým rodinám, které obyčejně drahé peníze platí v krajinách našich úhlavních nepřátel.

I minul v Iztebníku den první, i minul den druhý, a nastalo růžové jitro dne třetího, ale toužebně očekávaný Škrdle nikde; jen z Trnavy přišla zvěst, že tam byl. Nemoha déle čekati, ač hostitel stále tvrdil: »On musí přijíti, jak pak by mne vynechal, když je na Slovensku a o své cestě mi psal,« — nemoha tedy déle čekati, odebral jsem se konečně v průvodě vzácného přítele na nádraží do Trenčína, slíbiv mu, že zpáteční cesta opět mne povede Iztebníkem. Po srdečném rozloučení vsedl jsem do vozu, a vlak nesl mne překrásným údolím podél Váhu vzhůru k Žilině. V pravo i v levo zdvihaly hlavy své mohutné Karpaty, věnčené často rozvalinami starých hradů, kdežto nyní panská sídla ležela v údolí obtočená krásným parkem a pohodlnou silnicí. Drahám uherským musíme zde vzdáti všechnu čest! Vozy krásné a pohodlné, jízda rychlá, cena pásmová nízká, takže tam můžete jezditi ve druhé třídě a užiti tak při noční jízdě pohodlného noclehu, neboť rozdíl mezi cenou třídy III. a třídy II. není velký. Rovněž tím nás předstihly Uhry, že nejvyšší pásmo je XIV, v tom platíte ve III. tř. čtyři zlaté a můžete za tu cenu nepřetržitě 24 hodiny jeti, takže za 4 zl. projedete celé Uhry; ovšem jízdu nesmíte přerušiti vyjímajíc přestávku, kdy čekáte na další vlak. Ke konečné své stanici pak můžete si trati sestaviti libovolně a jeti tudíž kterýmkoli směrem, jen když cestu za 24 hodiny vykonáte.

Do Žiliny přijel jsem v sobotu po poledni. Město samo leží na návrší, dosud pak zřetelné jsou stopy pevných hradeb, jež Žilinu obklopovaly. Došel jsem pěšky až na náměstí loubím věnčené, i domníval jsem se, že octl jsem se v malém Jerusalémě za časů Davida krále. Všude židovské firmy — a před každým krámem na podloubí

seděla celá rodina — eppes rares — ve svátečním úboru konajíc po tučném asi šábesovém obědě milou siestu. Já pak putoval od jednoho hotelu ke druhému, prohlížeje firmy; a tu jsem četl: Hotel Feigl, Hotel Khon, a pak nějaký —eles a konečně Folkman. I povídám si: žid jako žid, ale poněvadž »držím« nejvíce na Khony, zavítal jsem do hotelu Khonova. Musím však pravdě svědectví vydati, že vše bylo velmi čisté, úpravné, chutné a nikoli drahé. Později v Turčanském sv. Martině jsem se dověděl, že právě Hotel Folkmanův jest slovenský a slovenskou společností navštěvovaný, což tuto ve všeobecnou známosť uvádím. — Na náměstí mezi židovskými domy jako oasa na poušti vypíná se klášter s pěkným, čisťounkým chrámem a dívčí školou. V neděli časně ráno chtěl jsem kostel ten navštíviti, ale mohl jsem jej pouze skleněnými dveřmi prohlédnouti; uvnitř konala jedna sestra samotinká pobožnosť křížové cesty. I ubíral jsem se po náměstí ke chrámu farnímu, kde sloužena byla ranní mše sv. o 7. hodině. Na náměstí venkované v malebných krojích prodávali své plodiny a výrobky. Kupovaly je židovky mladé a staré za ceny, které si samy diktovaly.

Katolický chrám, v jehož sousedství stojí katolická škola, je budova stará, uvnitř opět útulnou čistotou se stkvoucí. Služby Boží měl starý farář, jehož hlava byla jako stříbrná, celým svým zevnějškem pak upomínal mne na vdp. kanovníka a vikáře P. Nováka z Nov. Města n. M.

Ze Žiliny odjel jsem po mši sv. přes Vrutky do Turč. Sv. Martina. Poměry zdejší jasně vylíčil sám redaktor tohoto časopisu. Z Turč. Sv. Martina v neděli odpůldne podnikl jsem vycházku do lázní Štubeňských kolem dědiny Mošovců, kde narodil se pěvec »Slávy dcery«; a to tenkráte napadl jsem při obědě v kasině výborného společníka Čecha, p. lékarníka Kabrhela, se kterým jsme nyní společně cestovali. Večer sešli jsme se opět v martinském kasině a zasedli kolem dlouhého stolu ve společnosti všech slovenských pohlavárů. Když jsem se tak rozhlédl po těch výrazných hlavách a naslouchal hovoru, který se točil okolo slavností, v právě uplynulých dnech zde konaných, pomyslil jsem si: Neudolá Slováky sup maďarský, vždyť jich hájí četa junáckých sokolíků!

Časně ráno vyjeli jsme vlakem do Štrbů, ze které stanice chutě stoupali jsme ke Štrbskému Plesu. Vede sice nahoru ozubená dráha, avšak ta půlhodinová jízda stojí 1 zl. 50 kr., nahoru i dolů 2 zl. 50 kr. Můj rozmarný společník však pravil: »Víte li co, dnes vyděláme sobě 2 zl. 50 kr. a půjdeme pěšky nahoru i dolů.« Však na turu tu nezapomenu tak lehce. Plných osmnáct hodin byli jsme na nohou, za to však bohatě nás odměnily krásy vysokých Tater: Štrbské pleso a Krivaň.

Štrbské pleso je značně veliké jezero, jež rozkládá se ve výši více než 1200 m. nad mořem, vroubeno jsouc stkvostnými vilami i znamenitými hotely. Procházky kolem jsou vzorně upraveny. V tom roce očekávali tam i J. V. císaře pána, který se chtěl účastniti manévrů, v té krajině konaných. Však zločin ženevský vše přerušil.

Odtud pak vrátil jsem se přes Iztebník a Brno zpět do Čech. Na brzkou shledanou, ty krásné Slovensko, do vidění!

Nietscheova kritika křesťanství.

Na líc a rub obrací **Filip Jan Konečný.**

(Dokončení.)

Pro coronide! Aby vavřínový věnec, jímž se vyzdobila Nietschova *filosofie*, nesežloutl, posmívá se auktor *přesvědčení* víry a táže se na str. 153.: »Nejsou-li přesvědčení nebezpečnější nepřátelé pravdy než lži?« Jaká bude odpověď, netřeba dlouho hádati, poněvadž auktor dává »rozhodnou otázku«, (zda vůbec jest mezi lží a přesvědčením protiklad) a myslí rozhodně, že neexistuje, že tedy lež a přesvědčení jsou totožny, po případě quasi alter ego! Chtíti proti tomu dovolávati se svědectví a soudu třebas i celého pokolení lidského není radno a úplně nic neplatí, jelikož náš filosof ironicky Vás odbývá výkřikem: »Ale v *co* nevěří celý svět!« Brzy však hýbe se v něm po tomto velkopanském výkřiku zlé svědomí, a on se snaží svůj názor — že mezi lží a přesvědčením není vůbec protikladu, — odůvodniti takto: »Každé přesvědčení má své dějiny, své předchozí formy, své tentativy a pochybení: *stává se* přesvědčením, kdyžtě jím dlouho *není*, když jím ještě déle *sotvy* (sic) je! Jak? Nemohla by pod těmito embryonálnými tvary býti též lež?« Na základě *této* argumentace posmívá se pan Nietsche celému světu! Tážeme se všech soudných lidí, směl-li by pan *filosof* Nietsche právem se hájiti, kdyby mu školák, jenž poněkud naučil se pravidlům logiky, do tváře řekl, že celý jeho slavný argument jest věcně i formálně tak pochybeným a nedostatečným, že, kdyby mu všecko dobrotivě připustil, co o vývoji přesvědčení pan filosof řekl, a kdyby žák jen na to poukázal, že pouhá *možnost pochybení* u vytváření se lidského přesvědčení *nedostačuje*, aby se *určitě* a tak velkopansky zavrhlo přesvědčení celého světa, jak Nietsche učinil, ale že by pan filosof musil napřed *dokázat*, že se celý svět *skutečně* mýlil, když to neb ono přesvědčení sobě budoval, tážeme se, co by na to směl filosof Nietsche prozíravému školákovi odpověděti? Kloudného docela nic, poněvadž de facto jeho argument stojí a padá právě tím, že z pouhé možnosti dělá skutečnost! Či nenapsal pan Nietsche výslovně: »*Nemohla by* pod těmito embryonálnými tvary přesvědčení býti též lež?« Napsal a *tím* sám proti sobě podal nejlepší důkaz. Mimo to třeba panu Nietschovi říci, že ani neví, co jest vůbec *přesvědčení*, ač přesvědčení *celého světa* zavrhuje (nestydě se při tom *své* přesvědčení stavěti na odiv čtenářům!). Důkaz? Pan Nietsche mluví o rozličných formách, tentativech, pochybeních a dějinách, kterými »přesvědčení« lidské probíhá, než vlastně *přesvědčením* se stává, a právě pro to probíhání oněmi formami a tentativy ukazuje prý, že v něm je lež! Odpovídáme: Dokud myšlení lidstva »probíhalo všelijakými formami a tentativy«, nebo dokud i pochybnostmi bylo obestřeno, nazývalo se právě jen *míněním nebo domněnkou*, ale ne *přesvědčením*, a pan filosof docela zbytečně tyto jasné pojmy zde plete, aby se pak mohl celému světu vysmáti! Kdyby měl pan Nietsche smysl pro slušnost a pravdu, právě proto by se *přesvědčení* celého světa hluboce kořil, že tak nesnadnou a dlouhou zkoušku, které ta neb ona jasná

pravda podrobiti se musila, než se přesvědčením lidského pokolení stala, že tak nesnadnou zkoušku na celé čáře, v takové míře a s takovým výsledkem šťastně provedlo. Vzpomínáme zde známého slova *Ciceronova*, že, kde všickni lidé souhlasí, tam jistě *pravdu* mají. Přesvědčení pak což jiného jest, než pevně přilnouti k poznané pravdě; přilnouti tak, aby pravda ta cele nás zaujala, a nejen rozum, ale i *vůli* dokonale pronikla a úplně pro sebe získala? Že jsou zde různé stupně jistoty, a že i nejlepšímu přesvědčení *jednotlivcovu* nemusí se vždy dostávati objektivní pravdy, jest nade vši pochybnost zkušeností dokázáno. Kde však *celé lidstvo svorně totéž vidí*, hlásá a hájí, tam jistě objektivní pravda jako slunce na obloze jasně svítí, tak jasně, že jest vůbec nemožno rozumným způsobem neuznávati jí. Naše české úsloví: »Více očí více vidí« dlužno zde vyjádřiti slovy: Oči a rozum a zkušenost všech lidí taktéž jistě vidí a neklamou se ve svém přesvědčení. Toto všeobecné přesvědčení lidstva bylo odjakživa ode všech velikých myslitelů považováno za kriterium pravdy, vyjímajíc snad jediného pana Nietsche, jenž se mu vysmál a je velkopansky strhal, ukázav však při tom, že podmíněnou možnost poblouditi *učinil* hotovou událostí; ukázav, že neví, co jest vůbec pojem z přesvědčení, jak jsme již dokázali, a že neví, co jest také pojem *lži,* jak ihned dokážeme. Co však jest nám říci o *takové* polemice, v níž vedle úplné neznalosti pojmové zaměňuje se i možnost ve skutečnosti a staví se chorobná osobní domýšlivost nad zkušenost celého lidstva? — Že pan Nietsche neví, co je lež, vysvítá z této jeho definice: »Zovu lží: něco chtíti *ne*viděti, co vidíme; něco nechtíti *tak* viděti, jak to vidíme.« To že je lež? To je chlapecká umíněnost, nietschovsky vyjádřeno: zabedněná umíněnost. Co tomuhle říkají naši páni talenti a umělcové? Nic, protože ze svého mistra beze všeho opisují dále *skutečné* lži, jež zračí se v tom, že prý vše, co se označuje slovem bůh, zákon, vůle boží, zjevení, vnuknutí, svatá kniha atd. je vymyšleno ve všech soustavách filosoficko-náboženských, takže *kde se kněz ozve, již se lže!* Po takových výkonech ovšem se nedivíme, ze ani »*účel, ani prostředky*« křesťanských »lží« nenalézají milosti před očima našeho výtečníka, poněvadž nejsou »svaty«. Důkaz toho podává auktor s velikým důrazem (pravě, že je to *jeho* námitka, čímž si asi původnost zde vindikovati chce) tvrdě, že křesťanství zná a má »jen *špatné účely:* otrávení, potupení, popření života, opovržení tělem, snižování a samoprznění člověka pojmem hříchu, z čehož jde, že i jeho *prostředky* jsou špatny« Str. 154. O této filosofii své jest Nietsche tak přesvědčen, že neváhá psáti o zákonníku *Mannuově* »neporovnatelně duchové a předstihující dílo, jež s biblí byť jen jedním dechem *jmenovati,* by byl hřích proti duchu.« Tento kousek výtečnosti podařil se Mannuovi zvláště tím, že má prý filosofii *za sebou* a v sobě; že zkrátka není jako bible »pouze zle páchnoucím judaismem rabbinismu a pověry.« Aby nikdo tuto troufalost nezakřikl, podává auktor ihned hodně makavé — ovšem dle svého způsobu — doklady, pravě, že, kde křesťanství »svou nevyzpytatelnou (a p. Nietsche ji přece vyzpytoval?) sprostotu« projevuje, tam zákon Mannuův »vážně, s úctou, láskou« a náramnou delikatessou o věci rozumuje a všecko nad míru způsobně a krásně vyjadřuje, jak se může každý přesvědčiti, přečte-li si v Mannuově zákonníku, jak se tam píše o plození, ženě a manželství. Bible však je, jak řečeno, plna sprostoty a nemravné hrubosti, kdykoliv o tyto delikátní předměty zavadí. Panu Nietscheovi jest

proto velice špatně, a p'n zoufalého rozhořčení volá: »Jak se může vlastně do rukou žen a dětí dáti kniha, obsahující ono podlé slovo: pro kurevnictví (má jeden každý svou vlastní ženu a jedna každá svého vlastního muže . . .) Chtíti zde opravovati sprostý a nemravný výraz překladatele aneb falešný názor jeho o Bibli, se svého katolického stanoviska nemusíme. My jsme to právě byli, my katolíci, kteří jsme vždy na tom stáli, že posvátná kniha knih nemá se bez rozdílu každému do rukou dávati, a že o řádný překlad a výklad její má býti úředně (církevně) postaráno, aby nestala se kamenem úrazu; za to bylo nám však spíláno a křivděno nejhroznějším způsobem právě od těch, mezi nimiž protestant Nietsche vyrostl a jejichž »vzorný« překlad i vzácný způsob zacházeti s Biblí, jako s knihou pro všecky, na očích měl, když zlá slova svá o nemravnosti Bible psal. Jeho nadávky nezní tedy na účet náš, nýbrž na účet protestantů, kteří z posvátné Bible udělali knihu agitační a kupeckou, nešetříce s náležitou uctivostí ani božského rázu Bible, ani prokázané křehkosti a zvědavosti lidské. Mimo to jest nám však důrazně ohraditi se proti Nietscheovu cynismu, pokud vůbec a šmahem nectně o Bibli mluví, jelikož není knihy druhé, v níž by se o čistotě, nevinnosti, o ženě, muži a manželství vznešeněji mluvilo a učilo, než právě v Bibli. Kdo chce v té příčině udělati zkoušku, ať si v ní ona místa řádně přečte, promyslí a církevní výklad k nim opatří — pak jistě pozná, proč i Bible o kluzkých věcech řeč má a vede-li k mravní očistě a povznesenosti čili nic. Ostatně pan Nietsche po všech výkonech svého hrubiánského nadávání, překrucování a hanobení křesťanského náboženství má nejméně práva vystoupiti s fíkovým listem na ochranu pravdy, krásy a cudnosti. Ti pak, kteří po něm u nás proti nám vystoupili, lépe by udělali, kdyby si svých kousků vzpomněli; kousků, které jim dle jejich básní i zamlklé ženy vyčtly, a to tak, že výteční velikáni (dle básníka svého p. Sovy) stáli před ženami »v zamyšlení« a se skloněnými hlavami, nemajíce nic jiného na obranu, než že svět nynější svou úlohu dohrál, a že mu není pomoci leč bičem, pěstí a karabáčem (dle receptu páně Procházkova!). Pochybujeme také velice, a to z důvodů jistě pádných, jež ihned uvádíme, že vychvalovaný mravnostní a galantní zákonník Mannuův jest skutečně tak krásnou a chvályhodnou ukázkou jemného a mravního vkusu, jak pan Nietsche (na str. 155.) proti Bibli zlostně a nadšeně tvrdil. Račtež jen přihlédnouti k ukázkám auktorem na odiv předloženým! Píšeť: »Není zcela nic čistšího (dle Mannuova zákonníku) než světlo slunce, stín krávy, vzduch, voda, oheň a dech dívky.« Prosím: *Kravský stín* jako průkaz — mravní dikce a delikátní čistoty! Je prý to takový způsob ušlechtilosti k ženám, že dosud »snad není překonán« ! Aby tak zavržená Bible přirovnávala kravský stín k dechu dívčímu neb dokonce jasnu slunečnímu a viděla v tom nepřekonatelný způsob mravní ušlechtilosti a puritanské elegantní dikce, — co by jí za to páni nadčlověci učinili a jak by ji zhanobili! Když to však řekne Mannuův zákonník a po něm filosof Nietsche, skloní před tím mladí páni své světoborné hrdé hlavy a unyle vzdychajíce volají: Oh, jak je krásným, nevyrovnatelně krásným — kravský stín, tento symbol mravní ušlechtilosti a ženské delikátnosti!

»Krása« Mannuova zákonníku a zároveň i ušlechtilý mravní jemnocit antibiblistického nadčlověka »vynikly« by ještě více, kdybychom opsali poslední výron jeho panického srdce. Ale toho se ze studu zdržíme.

A tento člověk opovažuje se Bibli vyčítati nemravný tón a neušlechtilý způsob mluvy in moralibus! V kravském stínu a v jiných věcech, jež jsme právě zamlčeli, vidí však čistotu a nevyrovnatelný způsob ušlechtilosti k ženám a chválí za to »svaté bradáče« Mannuovy! Za to však vidí v neposkvrněném početí Panny Marie vznik člověka mravně pokálený a chce »chytiti nesvatost křesťanství in flagranti,« přirovnávaje ho k *svým* mravnostním názorům a prohlašuje, že kritik musí učiniti náboženství křesťanské *opovržení hodné,* poněvadž křesťanství je prý »jedinou nesmrteinou poskvrnou lidstva« a nejvyšší všech myslitelných korrupcí, učinivši z každé pravdy lež a z každé počestnosti duševní podlost! (Str. 162.)

Laskavý čtenář odpustí, řekneme-li, že dále nemůžeme již ani opisovati. Kde se takové důkazy podávají, tam klesá každému slušnému člověku poctivé péro z ruky; na takové zboží je třeba receptu páně Procházkova, a toho my užiti nemůžeme. Odkládáme tedy péro a ponecháváme pánům umělcům, talentům a básníkům z »Moderní Revue«, aby si »vychutnali« tyto lahůdky mravní povznesenosti a jemné ušlechtilosti svého nadčlověckého mistra, jenž jim jako »nejduchovitějším lidem« dává výhradní právo i »dovolení ke kráse a ke krásnu«! (Str. 162.)

Vyslovujíce prosbu, aby *nám* čtenářové nezazlívali, že jsme zde tolik hrubostí, blasfemií a nadávek zuřivého auktora *opsali,* ujišťujeme, že jsme tak činili s bolestným srdcem, litujíce našich mladých lidí, kteří v tak zakalených vodách hledají perly a se domýšlejí, že našli u Nietsche více pravdy, mravnosti a ušlechtilosti, než u své, jimi však plně nepoznané, povržené katolické církve. A bolest naše jest tím větší, pomníme li, že páni z »Moderní Revue« nejsou jedinou ani poslední u nás obětí zavržení hodné nietscheoviny; pomníme-li, že oni jen vlastně klestí cestu jiným, kteří za nimi se přihrnou proudem četnějším a dravějším, uchvacujíce i širší vrstvy naší moderní mladé intelligence. Jaký to bude míti účinek v náboženském a mravním směru u nás, nemůžeme ovšem již dnes určitě pověděti, ač bezpečně víme, že účinek ten bude neblahý a horší než kterýkoliv jiný. Nelze-li nám postaviti proti přívalu tomu potřebné hráze, je nám aspoň možno v čas na nebezpečenství upozorniti, varovati, raditi. Volá-li však strážce hradu v čas a upozorňuje-li na hrozivé nebezpečenství, nebude z jeho rukou žádáno prolité krve, praví Písmo sv., a to jest nám právě útěchou, poněvadž jsme se snažili v čas dáti výstražné znamení zbloudilým bratřím, snažili se varovati a raditi všem, kdož pravdu milují.

Nové proudy v literatuře.

Letos na počátku srpna svolal redaktor »Nového Života« sjezd své strany na základě § 2. spolčovacího zákona; později bylo ohlášeno, že také oposice má přístupu. Sjezd byl konán dne 3. srpna t. r. na Velehradě »u Heroldů«. Brněnský »Hlas«, jehož redaktor P. Tom. Šilinger sjezdu osobně se súčastnil, referuje o něm v č. 176. ze dne 5. srpna t. r. takto:

Sjezd »Nového Života« konal se včera na Velehradě »u Heroldů«. Jelikož sjezd několikrát pojmenován byl důvěrným, nechceme do podrobností, ani kritiky zabíhati. Vstupenek bylo vydáno 120. Po 8. hod. ráno zahájil sjezd svolavatel vp. Karel Dostál-Lutinov ve jménu Božím a prohlásil, že sjezd svolán jest v dobré vůli. Na návrh vp. J. Šrámka zvoleni byli čestnými předsedy říš. posl. Tanackiewicz a vdp. kanovník Frant. Vaculík z Kroměříže, výkonným předsedou K. Dostál-Lutinov, místopředsedou právník G. Mazanec z Prahy, zapisovatelem bohoslovec Lankaš z Hradce Králové. Na návrh K. Dostála-Lutinova poslán byl oběma velepastýřům moravským holdovací telegram. Posl. Tanackiewicz v pozdravné řeči pravil, že národové slovanští dokud budou žíti, dotud ozářeni budou světlem sv. víry. První řečník ctih. p. Bláha z Hradce Králové mluvil o úkolech katolické literatury. Přednáška jeho opírala se hlavně o známou německou brožuru »Veremundovu« o domnělém úpadku katolické belletrie. Proti některým názorům řečníkovým vystoupili v debatě P. Tom. Šilinger a Dr. Al. Kolísek. Druhý řečník vp. Ed. Kasal z Hradce Králové promluvil o otázce, proč ztrácíme naši inteligenci. Řečník prohlásil, že teprve včera věc převzal a tudíž ovšem thematu tak důležitého důkladně rozebrati nemohl. Opíral se hlavně o názory kard. Manninga, uvedené také ve známé brožuře Schellově, z nichž 7 příčin, Manningem hlásaných, navázati se snažil na poměry naše. Rozvinula se čilá debata pro i proti, do níž zasáhli P. Tom. Šilinger, vpp. Dlouhý-Pokorný, Ant. Lujka, J. Svozil, dp. Leopold Kolísek, sl. Rozsypalova, p. učitel Málek, Dr. Al. Kolísek, vp. J. Šrámek, katech Fadrus, katech. J. Filip, dp. Cyrill Sládeček. Třetí řeč měl vp. J. Svozil o církevně-politických otázkách; dotekl se poměru církve ku státu, různých otázek vnitřní kázně církevní, učinil ruzné návrhy, které by ovšem rovněž delšího rozkladu a výměny názorů vyžadovaly, k čemuž však už čas nebyl by stačil. Celkem řeči pronesené časopisu »Nový Život« málo se týkaly. V této věci učiněn a přijat byl na konec návrh na založení volného sdružení stejně smýšlejících se směrem »Nového Života«, bez ohledu na politické smýšlení. Členové sdružení zavazují se ročně k jedné přednášce, příspěvku 1 zl., za něž dostane se jim premie, dále povinni jsou každý získat člena nového a po případě místo něho příspěvek platiti; kde jest členů více, mají měsíčně konat poradu a rozhovor o nejnovějším čísle »Nového Života« a zprávu podati ústř. výboru aneb redakci. Dále založeny býti mají 2 čtrnáctidenníky na obranu směru »Nového Života«. V debatě o této věci mluvili pp. Ant. Lujka, J. Šilhan, Šrámek, Svozil. Dále založeno býti má finanční družstvo pro »Nový Život«. Vdp. kanovník Fr. Vaculík prohlásil, že ve všem s »Novým Životem« souhlasiti nemůže, a vyslovil přání, aby nový směr vždycky jen dobré katolické věci sloužil, předseda K. Dostál-Lutinov poděkoval všem účastníkům i oposici, ujišťuje znova nejlepší vůlí, uzavírá sjezd. Rokování bylo klidné.

Avšak jiný účastník sjezdu nebyl s tímto referátem spokojen a dal průchod svému smýšlení v olomouckých »Selských Listech«, které přinesly o sjezdě obšírnou zprávu. Tam se mimo jiné vyličuje katolická národní strana (»Hlas«, 10. srpna 1899) na Moravě jako strana, která nemá smyslu pro ryzí, vznešené umění, ale chce míti vše přecpáno politickou tendencí, »Hlas« pak vyhlašuje se za orgán, jenž stanovisko toto publicisticky provádí, což »Hlas« zdařile odráží.

Brzy potom objevila se zpráva v »Národních Listech« (9. srpna 1899), namířená proti Jesuitům velehradským a proti oposici na sjezdě »Nového Života«; proti velehradským Jesuitům psaly i »Selské Listy«, ale »Hlas« hájil Jesuity velehradské proti »Selským Listům«, a dopisovatel jeho z Mariboru (15. srpna 1899) nazývá zprávu »Národních Listů« překroucenou a úplně vylhanou.

Druhého dne přinesly »Národní Listy« dlouhý referát o sjezdě »Nového Života« a brzy na to rozepsaly se o něm čelné české noviny, na př. »Plzeňský Obzor«, »Čas«, »Selské Noviny«, »Opavský Týdenník«, »Komenský« a různé sociálně-demokratické časopisy, takže celá věc jest nejširším kruhům známa, i jest naší povinností, abychom i ve »Vlasti« o něm referovali.

Čekali jsme na »Nový Život«, abychom dle něho pronesené řeči mohli otisknouti, ale před závirkou listu nás nedošel. Otiskujeme tedy řeči dle jiných časopisů, jež tuto citujeme. Poznámek k nim nepřičiňujeme, vědouce, že naši intelligentní čtenáři dovedou si je rozebrati a posouditi sami.

V referátě »Národních Listů« o sjezdě »Nového Života«, který doslovně otiskly »Katolické Listy« ze dne 11. srpna t. r., zarazila každého smělá řeč desetidenního kněze a odchovance »Nového Života«, neomysty Ed. Kasala. Zprávu do »Národních Listů« psal, myslíme, účastník sjezdu, neboť »Nár. Listy« neměly na Velehradě svého zpravodaje; poněvadž však Ed. Kasal v pozdějších »Kat. Listech« prohlásil, že byla zkomolena, počkáme, až si ji přečteme v »Novém Životě«. Ale čtenářům »Vlasti« ji předložíme, aby poznali, jakým duchem napájí »Nový Život« mladý dorost kněžský.

Mladý neomysta obral si za předmět své řeči: »Proč se odvrací intelligence česká od věci katolické.« O témže thematu — pokračují »Nár. Listy« a po nich »Katolické Listy« — mluvil ohnivě P. Emil Dlouhý-Pokorný: »Chceme-li získati intelligenci, musí tato viděti, že od vůdců katolické církve realisují se zásady křesťanské i v soukromém jejich životě i veřejném. Naříkáte na utiskování lidu křesťanského na všech stranách. A máte přece své arcibiskupy a biskupy! Proč ti neochraňují bědný lid, proč se třeba neinformují od svých farářů o poměrech lidu a proč potom nekonají rozhodných kroků ve prospěch lidu? Vidíte odtud nějaké sociální reformy vycházeti? Vy, kaplánci, chcete býti v parlamentě, vždyť tam máte biskupy, preláty a opaty, a co ti činí? Co vám vymohli, co udělali pro bídné sociální poměry? Na biskupských statcích mají se realisovati sociální reformy přece napřed, tu má zářiti příklad křesťanské lásky, jak se má s lidem nakládati. Máme-li získati katolickou intelligenci, musíme jeviti opravdový zájem o nejvážnější zájmy lidu nejnižšího, lidu dělného. — Jak je to s naší prací? Vše se klade na ubohé kaplánky. Podívejme se na náš tisk, na naše spolky atd. Vše, všecinko spočívá na bedrách našeho kléru. A jaká odměna? »Katolické Listy« v Praze, jež založeny byly nátlakem z peněz kaplánků, fedrují nyní zásady cizáckého velkostatkářstva. Kdyby se biskupové chytili opravdově sociálních reforem, šli by dělníci za nimi, a kdyby intelligence věděla, že zájmy biskupů o lid jsou opravdové, šla by též s církví. — Ve Vídni čeští učňové a děvečky stloukají krejcárky, aby měli české služby Boží a česká kázaní, a nač je tam, ptám se vás, nač je tam jenom papežský nuncius? Proč se neinformuje o poměrech českého lidu ve Vídni, či nechce aneb nesmí?

Komenského škola nemůže dostati právo veřejnosti, a náš episkopát, myslíte, že by nedosáhl uplatnění práv národa českého ve Vídni v záležitostech školských a církevních, kdyby jenom trochu projevil dobré vůle? Co vidíme naopak? Však znáte mnohý episkopát, jenž násilně germanisuje aneb maďarisuje, a za svou brutálnosť dostává uznání, tučné výsady a statky. Pak sbírejte a získávejte si »intelligenci, když ví o těchto věcech.«

Před nimi mluvil boh. Bláha o úkolech katolické literatury. »Umělec pravý mluví k lidstvu, však nepřemlouvá, jak to činili katoličtí spisovatelé. Oni krásy a hloubky citového života využitkovali k spisování tendenčních novel a moralisujících románů, jež nemají pražádné ceny. Musa a Poesie se uplatní, je-li absolutní vládkyně. Regulatorem nesmí býti ani vkus, ani zábava obecenstva. Filistrovský vzdělanec žádá od literatury, aby mu jeho vědomosti školské ve formě zábavné doplnila. Tedy katolický umělec by měl podle toho dogmata církevní ve formě zábavné podávati, ale to není pravda. Dogmata církevní dokazuje theologie. Avšak pravý křesťanský umělec budoucnosti, křesťansky cítící a myslící, nebude podávati tendenční umění, nýbrž jeho křesťanské intence, jakožto intence čistě lidské, proniknou jeho individualitu, že sám od sebe, ne úmyslně bude tvořiti díla umělecká, proniknutá zároveň duchem křesťanským, srozumitelná všem lidem. Myšlénku nějakou, obsaženou v učení Kristově, nevyjádří slovy tendenčně, nýbrž on té myšlénce vtělí organismus, krev i tělo, takže my pravdou té myšlénky budeme — přímo stráveni. To jest, co se týče obsahu literatury katolické.

Po stránce formové katolická literatura musí se zmocniti všech vymožeností techniky moderní literatury. Neboť katolická literatura musí odpovídati uměleckým požadavkům a světovému názoru intelligentního čtenáře, má-li imponovati a nemá-li býti předmětem posměchu.[1])

Nejotevřeněji mluvil kaplan Jos. Svozil; liberální tisk jest nad jeho řečí celý u vytržení. Nuže, slyšme dle Komenského (18 $^{18}/_{8}$ 99) slova jeho. Řečník ohradil se nejprve proti výtce, že by chtěl podkopávati moc

---

[1]) Pozn. red. Vůdce »Katolické moderny« a redaktor »Nového Života«, K. Dostál-Lutinov, vydal letos básně: »Království Boží na zemi«. Patrně jako učitel snažil se, aby ukázal vzor uměleckého tvoření a získal pro svoje básně intelligenci. A jak pochodil? Špatně. »Čas« ze dne 19. srpna t. r. odsoudil jeho básně zcela, bez výjimky. Kritik »Času« nazývá básně Dostálovy »*knihou vulgární, hrubou, beze vší stopy jemnosti, často křiklounskou až k dryáčnictví*«. A jinde: »*Spisovatel bambasovského románu by nemohl být podrobnější ani nabubřelejší v hnusnostech a strašlivostech; a známé obrazy na jarmarečních panoramatech nejsou nikde malovány řezavějšími a divějšími barvami.*« »Citově je pan Dostál-Lutinov tak prázdná a tak dutá bytosť, jak jen možná.« Takovým tenorem nese se kritika »Času« dále — uvedli jsme jen málo a to stačí. — »Literární Listy« ze dne 16. srpna t. r. praví mu toto: »U těch, kdož si upřímně a otevřeně přiznávají všecky bolesti a rány naší literatury, vyvolala »Moderna katolická« tak, jak byla ohlašována ještě před činy, opravdový zájem. Ale po dosažení své existence činy svými zklamala. To všecko, proti čemu bylo bojováno, se opakuje, v realisaci snah a myšlének svých jeví se právě takovou, jakou byla poesie již před ní, řadami katolického kněžstva pěstovaná. Na venek ovšem, přikryta novou formou, zdá se býti odlišná. Ale není... Jeho druhá kniha (první slula: »Sedmikrásy«) neznačí pokrok, neznačí také stagnaci, ale daleko spíše reakci a dekadenci. A na konci... Moderna katolická od vzniku svého udělala poměrně málo. Ale bylo třeba knihy p. Dostálovy, aby jasně a zřetelně bylo dokumentováno, že přišla na scestí, kterým nejde ani k renaissanci poesie náboženské, tím méně ku všeobecné renaissanci poesie české vůbec.« Nu, tak vida! Takhle přijímá světská intelligence ty, kteří jí podávají obě ruce.

církve. Jde mu právě o to, aby se dostala do nových kolejí — přiměřených době. Účelem politiky je pevný řád, ale také svoboda. Spojiti oba principy v harmonický soulad, toť cíl dobré politiky. Církevní politika je vnější, týkající se poměru církve ke státu, a vnitřní; stát je pro všecky občany, ať jsou jakékoli víry nebo národnosti. Církev je pro věřící. Má tedy každý jinou působnosť. Každý občan má právo žádat na státě, aby hájil jeho osoby. Má tedy právo žádat, aby stát zabezpečil mu i vyznání víry. Každé korporaci, každé osobě, která je ve státě, je stát povinen právní (vnější) ochranou. Tak i církvím, ale všem stejně. Všem také má stát poskytnouti možnosť, aby si své vnitřní potřeby opatřovaly samy. Je to tedy autonomie církevní, čeho žádáme. Nechceme nic více, než aby stát plnil své povinnosti k nám, kteří jsme jeho občany; nechceme výsad, ale také nechceme trpěti, aby církev dávala státu koncese. Stát dává potom církvi za představené své lidi, své stvůry. Stát je příčinou, že jen privilegovaní dostávají nejvyšší a nejlepší místa ve správě církevní. Proto je třeba změny zásadní v poměru církve ke státu. Stát ať si opatřuje své věci, církev zase své. Ve vnitřní politice žadáme konstitucionalismus. Na správě církevní mějtež účasť sbory kněží i katolického lidu, ovšem na správě, pokud je prázdna původu lidského. Dosud jsou biskupové neobmezenými pány. Sami dělají, co chtějí. Když chybí, nebo se někomu nelíbí, povstává odpor proti nim, odpor za nynějších poměrů přirozený a často nutný. Kdyby se o moc sdíleli se »sněmy«, abych tak řekl, nesli bychom všichni s nimi břímě dne i horka — život katolický by nabyl jiného rázu. Moc jejich úřadu neklesla by, ale byla by postavena na základy přiměřenější nynějšímu času, zmohutněla by. Oni by osobně ztratili, ale církev by získala. Úřady církevní buďte rozdělovány dle let služebních, jako jest u státních úřadů. Zvláštní zásluhy ať se neodměňují úřady. Je to měřítko libovolné a velmi často nespravedlivé. Úřady odměňujtež jen vnější plnění povinnosti — zvláštní zásluhy může odměnit jen Bůh. Kooperatorům budiž dáno pevné právní postavení, neboť dosud jsou odkázáni jenom na dobrou vůli svých představených. Má-li býti společenské zřízení církevní pevno, je třeba právem stanoveného řádu. V sociální otázce předcházejž kněžstvo příkladem. Na našich statcích budiž dělnictvo lépe placeno, než všude jinde, kdyby statky naše nic nenesly, kdybychom jenom svůj život z nich měli uhájit. Dokud toho nebude, nemůže nám nikdo věřit, nikdo nemůže věřit hnutí křesťanskosociálnímu. K církevní politice patří otázka školská. Volá se po paragrafech. Zákony však nepomohou, ty nezmění ducha; ani ve škole nejkonfesionelnější neovládnete ducha učitelova. Duch dá se ovládnouti jen duchem, jen vnitřní silou pravdy. Školství bylo dříve v rukou řádů, a přece z něho vyšli odpůrcové církve. Proč? Málo se dbalo ducha, málo se prohlubovalo vzdělání, zůstalo při formalismu. A táž chyba se páše při vychovávání dorostu kněžského. Málo samostatnosti. Bohoslovec je veden jako na šňůrce. Aby obstál bez obtíží, přetvařuje se. Nemaje svobody, nemůže ukázati své povahy. Už proto by mělo býti ve výchově více svobody. Ale ještě pro něco jiného: Nerosteme pro kláštery, máme působit ve světě. Je tedy správno vzdalovat od světa? Nebylo by lépe naučit mladého bohoslovce kráčet samostatně světem, v němž má působit? Jak mohu působit v tom, čeho neznám? Řády naše vztahují své řehole na celý svět. Ale svět není řeholí. Neupíráme jim práva na život, ale páni, nechtějte, aby všichni šli do nebe po ře-

holnicku; nechte tam jíti lidi jiné jejich cestou. Nechtějte, aby sanguinik šel do nebe po melancholicku, protože vy jste melancholikové, cholerik po flegmaticku, že vy jste flegmatikové. Zůstaň každý ve svých kruzích, nepřekážej druhým, nezakazuj a neobmezuj jejich svobody, jako se dálo a děje dobou poslední. Sbíhejme se jako přítoky z různých stran do téhož veletoku, abychom s ním vplynuli potom do moře věčné pravdy, pravdy celé a úplné, po níž všichni toužíme.«

Sjezd »Nového Života« zaslal, jak již bylo řečeno, oběma velepastýřům moravským holdovací telegram. Jeho Excellence ndp. biskup Dr. Fr. Sal. Bauer na telegram neodpověděl. Jeho Excell. ndp. arcibiskup Dr. Th. Kohn odpověděl skrze kníž. arcib. konsistoř takto: »Nejdůstojnější velepastýř byl pozorností sobě věnovanou mile dojat a prosí Boha, aby podnik »Nový Život« prospěl církvi svaté a všemu lidu a byl zároveň obrazem svatého zápalu pro věc Boží jak duchovenstva, tak všech jiných dobré vůle.«

Liberální tisk jest projevy katolické Moderny nadšen. »Čas« ze dne 19. srpna t. r. pokládá jej za manifestaci velmi vážnou. Mladá generace kněžská určila svůj poměr na pravo a na levo. Poměr na pravo týká se,« pokračuje »Čas«, »běžného klerikalismu, hrubého směru staršího, jejž zastupují: »Katolické Listy«, »Hlas«, »Obnova«, »Vlasť« a j. Je to většinou směr vysoké hierarchie a jejích žoldnéřů, kteří se rekrutují z Jesuitův a z kněžstva nevzdělaného, terroristického. K nim náleží také odrůda křesťanských sociálů vedená P. Horským a redaktorem Jirouškem. S těmi klerikály skupina mladých nechce mít nic společného.« »Čas« cituje nyní známou definici »Nového Života« o klerikálovi a pokračuje: »Tento starý klerikalismus leká se nového pokolení, seskupeného volně kolem měsíčníku »Nového Života«. Vypověděl mladým přímý boj, jenž před velehradským sjezdem projevil se velmi ostře. V »Selských Listech« — praví »Čas« — čteme:

»Útočeno na biskupy, na správy seminářů — neopomenuto nic, čím by se sjezd mohl udusiti bez veliké nápadnosti. Bohoslovcům olomouckým zakázáno jíti na sjezd, a před sjezdem samým obcházel zástupce semináře horlivě okolo Šromovky, aby nikdo z bohoslovců se tam nedostal.«

Také v Brně prý vysloveno na nejvyšším místě přání, aby ani kněží, ani bohoslovci na sjezd nechodili. Potom se pouštějí »Selské Listy« do jednoho říšského poslance z Brněnska a do Jesuitů. »Nedosti na tom,« pokračuje se dále, »starý klerikalismus vyslal své harcovníky přímo na sjezd, a oni tam promluvili.« Mezi těmi starými harcovníky uvádějí se: P. Tom. Šilinger, P. Kolísek a P. Sládeček.

Končíme. Tento sjezd ukázal, že byli v neprávu ti, kteří se domnívali, že spor Katolické Moderny s námi jest malicherný, nebo osobní. Nyní jest jasně viděti, že jest to spor zásadní, spor vážný a že se netýká jen »Vlasti«, ale že zasahuje do celého katolického žití.

Oposice na sjezdě súčastnili se samí Moravané z vlastní vůle, úplně bez našeho vědomí, a oposiční, velice vážný článek proti některým řečem na sjezdě »N. Ž.« proneseným napsal do »Našince« ze dne 3. září zase Moravan, prof. bohoslovecké fakulty v Olomouci Dr. Josef Kachník pod nadpisem: »Časové směry« a »Katolická Moderna«.

Opakujeme: Uveřejňujeme tyto projevy bez poznámky. Proč bychom lili olej do ohně, když oheň ten i bez oleje hoří jasně a zřetelně po celé československé vlasti!!!

LITERATURA.

RUSKÁ.

Sjevernyj Vjestnik r. 1892. přinesl v listopadovém čísle zajímavý článek o zakládání biblioték na Rusi. Vycházejí téměř vesměs ze soukromé iniciativy. Nejzajímavější je, že povstávají nejhojněji na Sibiři. Není tu města, které by nemělo své bibliotéky, musea a p. V Tomsku, Krasnojarsku, Taře, Kajinsku, v Barnaulje, Ačinskje, Išimě a j. a j. V nejposlednějších místech zakládají bibliotéky a musea. I selští učitelé dávají k nim podnět; mají i své společné učitelské bibliotéky. V Bogorodickje, městě o 3000 obyvatelích, mají školy slušnou bibliotéku. Učitel ji založil a je vydržována dobrovolnými příspěvky. Tomu lze snadno uvěřiti, povážíme-li, že po dlouhá desítiletí žili a žijí zde členové intelligence, zvláště Poláci a jiní političtí vyhnanci, kterým kniha byla jedinou těšitelkou, kteří měli pro intelligentní práci jen jeden prostředek, sbírati památky a ukládati je v museích. Tak položeny v daleké nehostinné zemi podmínky k duchovnímu životu a rozkvětu. Krásná to zajisté odměna vlasti za — trest vypovězení!

Otzyvy iz praktičeskoj spredy. Sovremennyj selskij byt i jego nuždy. Petrohrad 1893. Autor podává selskou statistiku, nynější stav zemědělství, o stavu sedláků, o zemědělství latifundií a j. Bída sedláků zaviněna je dle mínění autorova úpadkem hospodaření. Úpadek hospodaření má čtyři příčiny. První sluší hledati v hospodářích samých, druhou a třetí v poměrech světových, ve způsobě pronajímání dvorů, mnohých pádech dobytka a skotu, požárech, krádeží z koní, čtvrtou zavinily poměry pracovní. Velmi vinna jest i ta okolnosť, jak se s národohospodáři vůbec jedná, jakoby ani nebyli rovnoprávným a svobodným stavem.

Opyt russkoj istoriografij. V. C. Ikonnikova. Kiev 1891. Podnik obrovský. První kniha má 2200 stran. První tři hlavy jednají o úkolech historie a pomocných nauk. Následují prameny. Oceněny: Rumjancev a jeho kruh, archaeolog a jiné komise, statistiky, učené společnosti, časopisy a bibliografické práce. Vše na 600 str. Druhá část popisuje archivy, práce toho druhu dosud jediná, pro orientaci v archivech velevhodná. Tento díl je celou monografií o archivech, a to monografií velice úplnou a neobyčejně cennou. Popsány tu státní, guberniální, okresní, městské, vojenské, biskupské, klášterní, katolické, protestantské, rozkolnické, ba i rodinné archivy. Tištěné listiny jsou zvláště registrovány. Již z toho je patrno, jak úžasná je to práce. Pro ruské historiky stane se slabikářem, katechismem a slovníkem.

Rukovodctvo k russkim zakonam o evrejach. M. I. Myš. Petrohrad 1892. Výpočet zákonodárství, týkající se židů na Rusi, je historický a současný. Všecky zákony o židech uvedeny úředním textem, rovněž i ustanovení senátu a města. Židé postaveni tu dle zákona 1876. na roveň s polodivokými národnostmi, Samojedy, Kalmyky a j. Kdežto usedlí cizinci nabývají rovných práv s ruskými dle stavu, v němž jsou, židé jen tehdy náležejí pod obecný zákon, když tu není pro ně zvláštních ustanovení. Skladatel uvádí a rozebírá i příčiny zvláštního toho poměru židů. Z těch několika práv, která židům poskytnuta, zůstává jen část, neboť jsou súžena různými zvláštními ustanoveními. Ale i na Rusi děje se totéž jako jinde — zákony tu jsou, nikoliv však jejich provádění. Vzadu je podrobný ukazovatel, který dobře přispívá k snadné orientaci v tak velikém rozsahu údajů a výpočtů. Fr. Žák.

BULHARSKÁ.

Učebnik po muzikata. Učebnice hudby pro paedagogia, duchovní semináře, vyšší třídy mužských i ženských gymnasií a samouky. Složil Karel Macháň, učitel státního paedagogického učiliště v Lomu. Část I. 1895., II. 1896. v Ruščuku. Tiskem St. Iv. Rogleva. Cena 5 lvů (franků). — Česká intelligence stěhuje se hojně do cizích zemí a zde zdárně působí. Jedním z četných Čechů, žijících

v Bulharsku jest p. Macháň, autor přítomného díla. V předmluvě uvádí, že byl k tomuto obtížnému, avšak důležitému podniku povzbuzen učiteli a učitelkami, poněvadž podobné nauky dosud nebylo. Vydala pak spis tento svým nákladem administrace školského časopisu »Osnovno učilište«. Slovní část pomáhal upraviti J. Brošljanov, učitel ve Varně. Spisovatel uvádí stručně data o hudbě u Indů, Kytajců, Egypťanů, Peršanů, Židů, Řeků, Římanů; potom přechází ke křesťanství a krátkými rysy naznačuje jeho účin na hudbu. Dále poučuje nás o účelu hudby, zvuku a tónu, notách a jich rozdělení, linkové soustavě, jménech not a klíči, taktu, rytmu, přestávkách a znacích délky, jak se zkracují noty, dále o tempu, oktávách, o rozdělení a mezích lidského hlasu, toninách a všech ostatních potřebných theoretických věcech, které jest nezbytno znáti každému, kdo se obírá hudbou. Pan Macháň poslal laskavě naší redakci tyto svoje spisy, my pak tu o nich činíme milerádi zmínku, přejíce statečnému pracovníku v cizině, aby i dále pracoval literárně ve svém oboru u bratrského národa. Takoví příslušníci jsou skutečně našemu národu ke cti, a bylo by záhodno, aby o všech bylo jedenkráte psáno soustavně, aby se tak dokázala součinnosť Čechů ve světové civilisaci. Fr. H. Žundálek.

POLSKÁ.

Lud. Organ Towarzystwa ludoznawcego we Lwowie Pod redakcyą Dra Antoniego Kaliny. Tom (ročník) V., zeszyt 2. a 3. — Znalosť lidu a jeho zvyků, obyčejů, mravů jest pro posouzení národního ducha nevyhnutelně potřebna. Folkloristika nabyla proto u všech národů mnoho pěstitelův. U nás jest tomuto odboru věnován Zíbrtův »Český lid«. Poláci mají svůj »Lud« (lid). Předností tohoto časopisu jest, že se neobírá jen folkloristikou domácí, nýbrž všímá si i jiných národů, aby se mohly různé zvyky národní přirovnávati navzájem. V 2. sešitě jsou tyto pozoruhodné práce: Ze step střední Asie od J. Witorta, Příspěvky k ethnografii tatranských horalův od Żegoty Pauliho, Zápisky lidoznalců ze života židů od dra Allerhanda, Polský brat od Z. Strzetelské-Grynbergovy, dra M. Udziela Hry a zábavy dětské v Bosně, J. Schnaidra Ze země Huculův a j. V 3. sešitě jsou mezi jinými Statistika a ethnografie J. Witorta, Příspěvky kulturní, S. Udzialy o městech zapadlých, kostelích, zvonech a krčmách, Z folkloristiky slovácké od dra Eljasze Radzikowskégo. Dále jsou v každém čísle drobné zprávy a posudky odborných spisů. Z Čechů přispívají do tohoto časopisu též dr. Fr. Krček a dr. J. Polívka. — Tento důležitý časopis je ročně za 5 zl. a vychází každého čtvrt roku v sešitech nejméně o 6 arších. Administrace jest ve Lvově, ulica Zimorowicza 7. Fr. H. Žundálek.

SLOVINSKÁ.

Jezus Kristus pravi Bog. Přehled nejvážnějších důkazův základní nauky křesťanské víry. Napsal dr. Ivan Svetina. Lublaň 1899. Stran 94, cena 40 kr. Nákladem spisovatelovým. Takových apologetických knih jest právě v době materialismu a bezbožectví velice potřebí. Dr. Lavoslav Gregorec vydal již dříve podobný spis. Obsah knihy Svetinovy kromě úvodu jsou důkazy božství Kristova: 1. Ježíšovo svědectví o sobě samém, 2. zázraky, 3. proroctví, 4. Ježíšova nebeská nauka, 5. Ježíšova vzorná svatosť, 6. zázračná vznešenosť Ježíšovy osoby, 7. zázračné rozšíření a stálé trvání křesťanské víry a církve, 8. křesťanští mučeníci, 9. zázračná obnova světa křesťanstvím. Fr. H. Žundálek.

ČESKÁ.

Theoreticko-praktická rukověť chorálu římského pro bohoslovecké a učitelské ústavy, pro kněží, ředitele kůru, varhaníky a přátely církevního zpěvu. Sestavil Dobroslav Orel, učitel církevního zpěvu. Cena 1 zl. 50 kr. V Hradci Králové 1899. Nákladem politického družstva tiskového. — Reforma církevního chrámového zpěvu jest otázka tak časová a palčivá, že se jí zabývá každý upřímný přítel hudby, ba i každý upřímný katolík vůbec. V té příčině bylo sice již mnoho vykonáno, ale ještě nás čeká veliký úkol. Mnohý byl by se s ra-

dostí věnoval reformě církevního zpěvu, ale obával se, nemaje bezpečných pomůcek, které by mu byly ve všech okolnostech, kolikráte spletitých a nepředvídaných, spolehlivým rádcem. Máme sice knihy liturgické, které jsou nejlepším pramenem poučení, jest jich však mnoho a nejsou všem naprosto přístupné. Proto shledáváme nejednu snahu, spořádati všechna pravidla a předpisy o hudbě církevní v jedinou rukověť, která by zvláště pro praktickou potřebu na kůru se hodila. Sem náleží dílo Poschwitzrovo, sem patří »Obřady a zpěvy církve katolické«, vydané Cyrillo-Methodějskou knihtiskárnou. Jsou to praktické, zvláště pro ředitele kůru takřka nevyhnutelné knihy.

Ale podobné rukověti, jako jest jmenovaná rukověť Orlova, jsme dosud neměli. Pan spisovatel dobře postřehl, že k správnému provádění náležité církevní hudby jest naprosto potřebí také alespoň nějakého theoretického vzdělání, a proto předeslal praktické části nejdůležitější stati z theorie hudby; promlouvá zde o druzích chrámového zpěvu a pojmech druhů tohoto zpěvu, o oprávněnosti druhů zpěvu v liturgii katolické, o tónu a jeho vlastnostech, o intervallech, o soustavách změn, o notopisu, o linkové soustavě, o klíčích, o hlasových ústrojích, o dechu, tvoření hlasu a výslovnosti, o praktických cvičeních v intervallech (s praktickými příklady), o přednesu chorálu, o toninách čili modech církevních, o psalmodii, o transposici, harmonisaci a modulaci chorálu, o průvodu chorálu na varhany, o základních rysech v dějinách chorálu. Tato část poskytuje tolik látky, kolik nutno každému, chce-li poznati velikolepé liturgické zpěvy, jejich krásu a velebnosť. Některé části (na př. o toninách řeckých) bylo by snad možno zkrátiti, za to přáli bychom si oddíl o transposici chorálu, zvláště poměr mezi stupnicemi moderními a starými, ještě určitější a jasnější. Pan spisovatel snažil se zároveň podati v otázkách sporných jasný obraz celkového stavu aneb přiklonil se k té či oné theorii, jež se mu zdála pravděpodobnější, což třeba jen schvalovati. Stručný, ale obsažný přehled dějin chorálu — recte církevní hudby — vítáme s radostí, neboť podává zároveň jasný obraz kulturního působení církve, jak vyrůstá z bohatého role zlatých pravd křesťanských.

Rozumí se, že i tato část, ač sluje theoretickou, jest protkána mnohými praktickými pokyny, jako na př. hned v § 3., 34. a 36. (o průvodu chorálových melodií), § 37. atd.

Druhá část, praktická, rozdělena jest na 5 oddělení: A) O zpěvích při mši sv. B) O zvláštních pravidlech při mši sv., svěceních a průvodech v roce církevním. C) O zpěvích při různých liturgických úkonech z římského a pražského rituálu. D) O zpěvích při kanonických hodinkách. E) O některých církevních a státních nařízeních o ředitelích kůrů, varhanících a o pěstění církevní hudby.

V každém z těchto oddílů vyčerpává se látka dopodrobna. Mše sv. rozebrána po jednotlivých částech, podobně i jiné liturgické úkony, při čemž spisovatel odůvodňuje jednotlivé předpisy, dekrety sv. kongregace ritů, z nichž nejdůležitější cituje i doslovně. Tím také nabývá tato část veliké důležitosti, protože se stává skutečně rukovětí i pro kněze, zvláště v pochybných případech. Část ta jest zpracována s velikou pečlivostí. Některé menší omyly, na př. str. 155 (Gloria na Květnou neděli atd.) opraví čtenář snadno. Přejeme si zároveň, aby p. spisovatel v budoucím vydání necitoval jen zpěvník »Oltář«, který jest pouze v diecési královéhradecké zaveden, ale udal také písně z Kancionálu sv.-Janského, na jehož základě skoro všechny zpěvníky jsou zpracovány.

Typografická úprava jest vkusná. Častějších chyb tiskových, na př. str. 5, 46—47, 58, 81, 157 atd. bude možno také snadno se vyvarovati.

Zvláště však díl poslední, který dotýká se palčivé otázky ředitele kůru, zajisté bude každému vhod, neboť jest psán benevolentně a objektivně.

Celkem dostává se nám jmenovanou rukovětí knihy praktické, účelně zařízené, obsažné, kterou upřímně doporučujeme nejen ctp. bohoslovcům a ředitelům kůrů, ale všem kněžím vůbec. Každý kněz jako rektor ecclesiae jest zodpověden za to, co se děje na kůru, a proto poslouží tato rukověť každému, aby dobře věděl, co se díti smí a co nikoliv. Přejeme »Rukověti« nejhojnějšího rozšíření. Václav Müller.

Dominikáni nebo bratři kazatelé. Listy studujícímu mladíku o řádě sv. Dominika. Od bratra řádu kazatelského. S povolením představených. V Praze, Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba. Nákladem vlastním. — Spisovatel zasílá katolickému jinochu 10 listů, v nichž chce vzbuditi v něm lásku k řádu kazatelskému. I líčí život sv. Dominika, popisuje jeho zázraky a rozšíření řádu

a odpovídá na otázku, zdaž vyplnil kazatelský řád své povinnosti. Ano: věnoval se studiu Písma sv., a tomismus stal se vědeckým střediskem a ohniskem řádovým. Spisovatel jmenuje přední Dominikány, kteří dobyli si v učeném světě vážnosti, a dokládá, že není vědy a umění, v nichž by si synové sv. Dominika nezískali čestného jména.

Šestý list jedná o misionářské činnosti řádové, sedmý o mučenících řádových. V jednom století zhynulo smrtí mučenickou 13.570 bratrů, v jiném docela 26.000. Tento list jímá srdce čtoucího.

V řádě kazatelském pěstuje se vedle studia modlitba, chorální zpěv a slavná bohoslužba. Spisovatel dokazuje, že řád kazatelský hodí se dobře pro naši dobu, že jest časový. Hájí jeho způsob života, hlavně posty. Poslední, desátý, dopis jedná o podmínkách ku přijetí do řádu sv. Dominika.

I vylíčil dovedný spisovatel ve velkém obrysu cíl, úlohu, charakter, dějiny a život sv. řádu kazatelského a na konci popisuje vývoj a úpadek řádu tohoto ve vlastech našich. Úpadek ten způsobili Husiti a josefinismus, za něhož ze 27 klášterů zůstalo 7. Ostatní josefinští úřadníci proměnili ve státní budovy, nebo za laciný peníz rozprodali po většině jinověrcům za skladiště... Konventy, jež zůstaly, jen jen živořily a nemohouce se déle udržeti, přivtělily se r. 1856. k provincii říšské. Knížka tato podává v jasném přehledu vše, čeho by třeba bylo věděti jinochu, jenž by chtěl vstoupiti do řádu kazatelského. Žádáme duchovní správy, aby na ni upozornily ty, kteří by se krásnému řádu svatého Dominika chtěli věnovati. Tomáš Škrdle.

Pantáta Bezoušek. O jeho radostech i starostech vypravuje Karel V. Rais. Kniha poctěná cenou české akademie. — Pantáta Bezoušek, výminkář z č. 18. v Nové Vsi pod Zvičínem, měl v Praze ženatého syna, advokáta. Psali mu, aby k nim přijel. Tato návštěva pantátova tvoří látku spisu. V Bezouškovi nakreslil Rais mistrným svým pérem postavu českého člověka vesnického, jak žije a cítí, jak myslí a mluví, a to s naprostou věrností. V celém jeho jednání zrcadlí se zbožnosť, láska k té své rodné půdě a rodným brázdám, láska k synovi, vnoučátkům a lidstvu vůbec. Je to poctivé české srdce. Mnohé episodky z jeho pražské návštěvy upřímně čtenáře rozesmějí, rovněž i trefné úsudky o Praze a pražském životě.

Veškery postavy povídky jeví se nám tak jako ve skutečnosti: děti Tininka a Mici, finanční rada Burdych, berní Karbulka, vzdychající milenci Melanka a Králiš, o něž se pantáta tak dobře postaral, že mrzutého pana radu jim naklonil a usmířil, pan delektor a komisař Žuran, kteří málo slovy výborně se charakterisují, služka Fána, i ta babka, která v kuchyni přisluhovala.

Povídka, uveřejněná poprvé v »Osvětě« r. 1897., vydána byla o sobě a poctěna cenou české akademie. Je to práce krásná, vroucí srdečností, Raisovi tak vlastní, prosycená. Zasluhuje tedy ceny plnou měrou. Časem zmíníme se i o jiných cenou poctěných publikacích, podotýkajíce už předem, že nebude lze všem rovnou chválu vydati, jako »Pantátovi Bezouškovi.«

Jos. Flekáček.

Učte se z dějin. Slovo k naší mládeži od starého vlastence. Časových úvah roč. III. čís. 11 a 12. — Čtenář poznává hned při začátečním čtení, že tuto brožuru psal mistr, a to mistr v pravém slova smyslu. Vylíčiti hlavní a důležité momenty českých dějin na 62 stránkách malého formátu a říci jadrně a jasně vše, čeho čtenář věděti potřebuje, to věru dovede jen mistr. Horoucí láska autorova k vlasti zahřívá srdce čtenářovo a v rozum jeho přesvědčivě působí jeho obrana katolické církve a katolických mužů! Uveďme jen něco z konce knihy: »Probuzení naše dělo se na základě liberalismu, ať z počátku i mírného, ale přece na základě pochybeném. K tomu všemu přidáno u nás za základ probuzení našeho novověké jakési husitství, které neznajíc lepší stránky husitství a nedbajíc o ně, má pustý odpor proti náboženství katolickému a frasovitý křik a hlomoz za jediný zdravý základ blaha našeho. Následky této dvojí chyby — totiž liberalismu a novověkého husitství — jsou již zde. Liberalismus podkopal i u nás blahobyt středních tříd, uvrhl dělnictvo v porobu, podkopal s náboženstvím i mravnosť, šíří hýřivosť a zplodil povahy nepevné, sobecké.

Novohusitství kromě toho vznítilo umíněnosť a neústupnosť v úsudku, vznítilo nesvornosť a roztrhalo národ náš ve strany vzájemně se hašteřící a hubící k radosti a prospěchu odpůrců. Novohusitství nevědomky nadržuje protestantismu a připravuje tím půdu Prušákům, čekajícím, jak by si Čechy zabrali a nás zničili.«

Opakuji a končím: Celá kniha je plna krásných a vznešených myšlének a proto, kamkoliv družstvo Vlasť knihy zašle, přiložím vždy i tuto brožuru starého vlastence, věnovanou »naší mládeži«. Tomáš Škrdle.

Jediný katolický časopis pro mládež u nás vydávaný jest »Rajská Zahrádka«, vycházející redakcí říd. učitele a známého spisovatele V. Špačka nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Právě se rozesílá 1. sešit IX. ročníku, jenž opravdu překvapuje a doporučuje se výborným obsahem a krásnou úpravou. Obsah 1. sešitu jest tento: Jen výše! (Báseň.) Odměna dobrého srdce. (Povídka.) Při odchodu od matičky. (Báseň) Svatá Rosalie. Výlet na Slovensko. Růží spor. (Báseň.) Česká modlitba. Zrádné dřeváčky. (Povídka.) ouha po čítance. (Báseň.) I za mořem pamatovali na domovinu. (Příběh.) Hrdé slunko. (Báseň.) Čáp vysvoboditel. (Pověsť.) Přiletěla vlaštověnka. (Báseň) Sasové v Hlinsku. (Povídka.) Rozmanitosti. — Hojné obrázky, z nichž dva jsou provedeny barvotiskem, jsou časopisu tomu nemalou ozdobou. Věru, nikdo nemůže říci, že by »Rajská Zahrádka« nevyrovnala se jiným časopisům, velice mezi dětmi rozšiřovaným, naopak, ve mnohém je i předčí. A bohužel, přece není »Zahrádka« rozšířena tak, jak zasluhuje, a jak by bylo žádoucno. Od liberálního učitelstva ovšem nemůžeme očekávati, že by doporučovalo mládeži časopis katolický. Nuže, nechť činí tak duchovenstvo a učitelstvo katolické. Je toho v nynější době velice zapotřebí. »Rajská Zahrádka« vychází měsíčně v sešitech po 8 kr. a na pět výtisků dává se jeden nádavkem zdarma. Objednávky přijímá knihtiskárna Cyrillo-Methodějská v Praze, Pštrossova ulice č. 200—II.

Boje a vítězství. Historické povídky a obrazy z dob trudných. Sepsal Jos. Flekáček. Část II. Cena 70 kr. »Hlasů katol. spolku tiskového« na r. 1899. čís. 3. — Jos. Flekáček předvádí v osmi povídkách různé episody z třicetileté války. Vybéře si za předmět své povídky jistou katolickou osobu nebo rodinu a líčí s osudy jejími válečné události doby, zde zvláště dobu kalvína Fridricha Falckého. Vznešenosť víry katolické, oddanosť k císaři, utrpení za víru, toť jsou hlavní body, kolem nichž se všecko v těchto povídkách soustřeďuje a věru, básnické péro autorovo kreslí nám vznešené příklady křesťanské statečnosti a udatnosti, obětí pro víru a císaře a protivenství celé země, zvláště Prahy, která nejvíce trpěla těmilo bouřemi. Spisovatel vyjadřuje se o rozbrojích náboženských všude zřejmě a jasně, víru chválí, blud odsuzuje a všemi těmi povídkami ukazuje na hrozné pochybení odpadlých Čechů, kteří zrušením přísahy císaři Ferdinandovi a volbou cizáckého krále všecko to neštěstí na Čechy připravili. Dokládá: »před válkou třicetiletou bylo v Čechách lidu přes 3.000.000, po válce však jen něco málo přes tři čtvrti milionu.«

Ať jen autor i dále pokračuje: takovými povídkami potěší srdce katolika a otevře oči těm, kteří o těchto věcech vssáli v sebe jiné, protikatolické názory. Proto bychom si přáli, aby jeho povídky — I. i II. díl — byly hojně čteny a do všech katolických knihoven zařaďovány. A jakž jsme již p. učiteli Jos. Flekáčkovi nejednou řekli: ať napíše v podobném směru z doby třicetileté války do »Vlasti« veliký, historický román! Tom. Škrdle.

Tichý dům. Napsal Boh. Brodský. »Ludmily«, sbírky zábavné četby pro český lid. Ročník II., svazek I. Redaktor Jan Pauly. — Soudní adjunkt Antonín Kučera přišel do Hrušovic a hledal byt v tichém domě. Našel ho u paní ředitelové, vdovy po vrchním hospodářském radovi. Nechtěla dosud nikoho vzíti do bytu, nepotřebovala toho, nepřála si toho, ale vlídný, tichý a příjemný adjunkt se jí tak zalíbil, že mu byt popřála. Čtenář tu shledává starou paní, hrdou na své bývalé postavení, ale jaksi zamlklou a vážnou; poznává její služebnici a spíše důvěrnici Katy a ševce Příhodu. Všecko je tu záhadné, tajemné, což soudního adjunkta Kučeru naplňuje podivem. Do tichého domu přijela z nenadání mladá dívka, ale místo radosti slyšel Kučera, když se domů z úřadu vracel, v celém domě hluboký pláč.

Spisovatel počíná si mistrně, udržuje čtenáře ve stálém napjetí, co bude dál. Adjunkt jest pozván milostpaní k večeři, kdež pozná roztomilou její vnučku Emu. Stará paní odhalí mu rány svého srdce a prosí o radu. Vylíčuje své bývalé vynikající postavení, výchovu své dcery Amalie a nynější její postavení. Vzala si důstojníka, krásného muže, ale pro nepořádný život musil od vojska a pro nezřízené řádění bude musiti i z úřadu přednosty železničního. Její Amalie, dcera bohatého vrchního hosp. rady, vytrpěla jako mučenice, ba měla i hlad — hlad, dcera bohatých rodičů. Rodiče pomáhali, napomínali, ale věc jde stále

dál a dál, hůře a hůře. Pan adjunkt má dáti radu. Radí moudře a navrhne, jak by odnaučili zhýralého muže nepořádnému životu. Ať se mu zaplatí nynější dluh, Amalie ať se vrátí k matce a jemu a soudu ať se úředně ohlásí, že jest to poslední podpora, kterou mu paní ředitelová dává.

Stará paní pohlíží s vděkem na adjunkta. Ale Amalie i dcera Ema omlouvají muže a otce, zanevrou na adjunkta, že se vzdaluje od jejich stolu a jí ve svém bytě. Paralelně s tímto dějem zapřádá se děj jiný: Katiny rodinné poměry. Měla nemanželskou dceru, tato opět, a toto dítě, Katina vnučka, nešťastně se vdala. Katy se trápí, že jest všeho toho příčinou. Když stará paní pláče pro svoji Amalii, pláče i ona pro svoji rodinu. Katy spoří a spoří, ale co uspoří, musí dáti vnučce. Muž její vnučky, Havel, surovec a neurvalec, kupuje stále nová a nová pole, honí vnučku k babičce pro peníze, bije ji, ba hrozí jí i zabitím, jestli jich nepřinese. Adjunkt zakročí i zde se vší energií. Vidí, že tichý dům je pln bolu, nářku a žalu a leká se, že šel příliš daleko, míchaje se do rodinných záležitostí, ba již chce zadati za místo v jiném městě. Napjetí roste. Muž Amalie, když marně prosil o peníze, přijde si pro ně osobně a zde znectí svoji tchýni, ba hrozí jí zabitím. Muž Katiny vnučky, když z návodu adjunktova obec proti němu zakročí, dojde si na adjunkta, surově ho napadá, hroze mu výpraskem holí. Děj je stále napínavější, až přijde katastrofa: na Katy byl spáchán pokus vraždy — zlosyn jí zasadil těžké rány, ale ne smrtelné. Stalo se to v noci, a tichý dům stal se jevištěm hrůzy: přišel lékař, revisor, soudce — a podezření ovšem bylo na Amaliina muže Kische, jenž se ubytoval v hotelu. Adjunkt Kučera jest v zoufalém postavení. Usmířil se s Emou, slíbili si sňatek a nyní tchán jeho má býti vrahem! Nevěří tomu, napne všecky síly, pátrá po stopách, vyptává se ponocného — už je na stopě, již jede tryskem do vesnice, kde bydlí Havel, a tam obklíčí se starostou a občany jeho domek a vraha polapí. Havel se cynicky přizná a tím jest věc vysvětlena. Amaliin muž po hrůzyplné noci vystřízliví a vede pořádný život, Kučera stane se soudcem v Hrušovicích a mužem Eminým a stará paní po strastiplných letech tráví spokojené dny života.

Práce tato jest velice živá a poutavá; vynikající vlastnosti spisovatelovy objevily se zde v plné míře, což zde rádi konstatujeme. Tom. Škrdle.

Kniha o panenství čili nejvznešenější ozdoba nevinných srdcí. V řeči francouzské podává dr. J. Kulén, kanovník v Paříži. Zčeštil Angelus Lubojacký. Ve Frýdku 1899. Cena 90 kr. 398 stran. S povolením kníž.-bisk. gen. vikariátu v Těšíně. Mezi asketickými spisy v jazyku českém, jež poskrovnu nalézají nakladatele, objevuje se v poslední době spis, který vydal známý autor Angelus Lubojacký, jenž strávil v Praze v duchovní správě mnoho let a nyní ve Slezsku působí. Thema samo je obtížné a nesnadno je lze zpracovati. Nicméně podařilo se to znamenitě francouzskému kanovníku Dru. J. Kulénovi, jenž v 21 úvahách je úplně vyčerpal. Vydání tohoto spisu v jazyku českém jest velmi významné v naší materialistické době, kdy ctnosť čistoty vším možným způsobem se podkopává, kdežto hříchy proti šestému přikázaní se omlouvají, ano i vychvalují; proto se tak velice množí. »Kniha o panenství« mluví velmi krásně o čistotě, této pravé ozdobě nevinných srdcí, a získává čtenáře celého, a jakkoliv pojednává o choulostivém předmětu, přece to činí tak opatrně, že knihu můžeme svěřiti i do rukou útlejší mládeže bez rozdílu. Proto doporučujeme ji jako dárek křesťanské mládeži ve škole, u příležitosti sv. biřmování, při vyjití ze školy, dívkám do služby jdoucím. Hodí se též velmi dobře pro řeholnice za duchovní čtení. Vlastimil Hálek.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Krajinský katolický sjezd v Turnově. Dne 20. a 21. srpna prožil starobylý Turnov dva slavné dny. Přijeli sem katolíci nejen z diecése litoměřické, ale četní zástupcové všech diecésí česko-slovanských a přečetní hosté a účastníci ze všech krajin českých, aby zde konali sjezd. Píšeme pod radostným dojmem sjezdu, přes všecky nástrahy a přese všechno tupení a snižování nepřátel velikolepě zdařilého. Je to okolnosť potěšující, povznášející. Sotva rok po sjezdě pražském sjezd turnovský a jedna chvála, jedna radosť, jedno nadšení každého účastníka, který zde byl, kdo vše viděl a slyšel a kdo — mimo to —

pozoroval a uvažoval. — Pokud se dotýká horlivosti, snahy a píle, aby se sjezd vydařil, jakož i aby všichni účastníci sjezdu byli řádně ubytováni a o všem, čeho si přejí, informováni, aby se vyšlo každé jejich žádosti co nejvlídněji vstříc, přísluší veškerá chvála místnímu přípravnímu komitétu a, jak jsme se dokonale informovali, více než desíti desitinám všeho občanstva turnovského vůbec. Místní komitét měl čtrnácte členů, čtyři stavu duchovního (vdp. děkan Svoboda, dpp. Davídek, Macoun, Horčička) a deset světského (městský tajemník p. Janků, tajemník c. k. okr hejtmanství p. Sonleitner, soukromník p. Resl, zlatník p. Bárta, sládek p. Svoboda, účetní p. Sobotka, obchodníci pp. Mlejnek, Pecina a Vaníček, stavitel p. Knop). Již z tohoto a ještě více z účastenství laiků na sjezdě samém bylo viděti, že to nebyl žádný »sjezd kněžský«, jak naši přítelíčkové uštěpačně rádi říkají, ale sjezd lidu, pravé katolické shromáždění lidové. Obtížného svého úkolu zhostil se přípravný a ubytovací komitét stkvěle. V kanceláři expedovalo se až radosť; i při největším návalu šlo vše hladce, rychle, jistě a klidně, vše bylo přichystáno, urovnáno, největší část účastníků sjezdu ubytována v soukromých domech, v elegantních, útulných příbytcích, jež pohostinní turnovští měšťané hojně a s největší ochotou komitétu nabídli. Však také, sešel-li se v pondělí ráno známý se známým, slyšel jsi jednu chválu, slyšel jsi jednu řeč, jak si to každý »pokládal za česť, že mohl poskytnouti pohostinství«, v němž v pravém smyslu se turnovské občanstvo vyznamenalo. Malebný Turnov připomínal v oněch dnech posvátný Betlém, tolik cizinců se v něm hemžilo, i přes nevlídné, valně podzimní počasí. Proto konán sjezd v městském divadle, jež nemohlo pojati tolik účastníků; i chodby a vchody daleko do nádvoří byly přeplněny. Na jevišti, proměněném v řečniště, zasedlo presidium: J. M. pan hr. K. E. Nostic, J. M. vsdp. prelát Dr. Fr. Krásl, městský rada p. Ant. Svoboda; mimo to zasedli zde zástupcové diecésí a řečníci: vsdp. Dr. Sedlák, Msgr. Němeček, Msgr. Dr. Alois Jirák, Dr. Soukup, síd. kanovník Droběna z Kroměříže, Dr. Reyl, Dr. Neuschl, Dr Kordáč, děkan Svoboda, zástupce »Katol. L.« dp. farář Vaněček, JUC. Fr. C. Vlk, městský rada Dr. Rudolf Jirkovský, Dr. M. Kovář; mezi obecenstvem, pokud nám bylo sděleno, byl zemský rada Zappl, Dr. Fotr, c. k. školní inspektor Streit, inspektor drah F. Vejšický, ředitelé měšť. obecných a c. k. odborné školy, ředitelé panství pp Anger a Kuhniger, starostové okolních obcí a jiní hodnostáři duchovní i světští. U stolků novinářských zpravodajů pilně si znamenali: referent »Katol. Listů«, »Vlasti«, »Hlasu Národa«, »Obnovy« a »Prager Tagblattu,« jenž, jak jsme viděli, zaslal i vídeňským listům telegramy o sjezdu. Naše družstvo Vlasť bylo na sjezdě čestně zastoupeno. Redaktor přijel právě do Prahy ze čtyřnedělní téměř cesty po zemích rakouských a Haliči; avšak předseda družstva Dr Horský tu řečnil, výbor zastupoval prof. Dr. Kovář a literární sekci družstva její místopředseda, učitel Josef Flekáček, jenž byl i delegátem Jednoty česk. katol. učitelstva. Sjezd zahájen »Chorálem národa českého« od Bendla. Zapěl jej zpěvácký spolek turnovský, jak jsme doslechli, rozmnožený četnými pp. učiteli. Vůbec náleží zpěv. spolku tomu a jeho sbormistru panu Khunovi všecka chvála Byl neunavný; po každé řeči, po každém projevu zapěl sbor, jenž znamenitě slavnostní náladu zvyšoval: dva sbory na Moravu, císařskou, papežskou a národní hymnu, Svatý Václave, Hospodine pomiluj, Věno, modlitby a jiné. Mimo programové řečníky mluvili: tajemník p. Janků za přípravný komitét, J. M. vsdp. prelát Dr. Krásl (řeč jeho, stručná sice, ale dojemná a hluboce promyšlená, provázena byla dlouhým a nadšeným potleskem), vdp. kanovník Soukup, kanovník Dr. Jirák, Msgr. Němeček, městský rada Svoboda pozdrav jménem města, vsdp. děkan Svoboda, učitel Josef Flekáček za Jednotu česk. katol. učitelstva a Literární sekci družstva Vlasť. J. M. K. Ervín hrabě Nostic zahájil i ukončil sjezd vroucí řečí; že působila, dokázal potlesk a volání souhlasu přímo burácející. Byla radosť viděti, jaké pozornosti se těšili řečníci. Pisatel této stručné zprávy již ledacos zažil, viděl a slyšel, ale může říci — a v tom se s ním shodují všichni, s nimiž mluvil — že tak svaté ticho, takovou napjatou pozornosť a zase tak upřímné projevy souhlasu ještě nikde nespatřil jako v Turnově. Posluchači téměř viseli na rtech řečníků, po celé hodiny ani jeden neodešel, a dle obecného soudu byli by vydrželi poslouchati celý den. To je zajisté velice radostný úkaz na katolickém sjezdu! Čtenářové »Vlasti« znají jména sjezdových řečníků, i netřeba se o jejich výkonech zvláště zmiňovati. Vdpp. Dr. Reyl, Dr. Kordáč, Dr. Horský a Dr. Neuschl, jakož i p. JUC. Vlk byli zasypáváni bouří souhlasu a blahopřáními. Dp. Dr. Horský ihned po své řeči odejel — odebral se, jak jsme slyšeli, na jiný sjezd do Vídně, ale každý se po něm sháněl,

kdo ho dosud neznal, neslyšel, po celý den mluvil o něm; jeho objevení se na řečništi bylo dychtivě očekáváno, a musil čekati, až se utiší provolávání slávy a potlesk; pak teprve mohl mluviti. Ovace tato právě v dnešní době má svůj význam. Obsah řeči přiléhal těsně k thematům, ale vdp. Dr Reyl, Dr. Kordáč, Dr. Neuschl a p. JUC. Vlk zmínili se případně (což bylo přijato s velikou pochvalou) i o školství, kázni a poslušnosti v církvi a duchovenstvu, svornosti atd. Hesla »Pryč od Říma!« skoro všemi bylo velice případně dotknuto; vůbec nesly se všecky řeči nejen duchem věrně katolickým, svorným, ale i přísně dynastickým a vlasteneckým. Průvod do Mariánského chrámu Páně byl imposantní. V té chvíli bylo jasno, přestalo pršeti. Súčastnila se ho společenstva a spolky se svými prapory, katolické jednoty, vysloužilci, zpěvácký spolek, duchovenstvo, lid; celebroval vsdp. mělnický probošt Jos. Bernat s četnou asistencí. Po sv. obřadech vykonán dojemný akt piety na hřbitově turnovském u hrobu zvěčnělého biskupa Krejčího, lidumila Skály a slavisty, kněze řádu Pavlánů Fortunata Durycha; pak vykonána modlitba za všecky, kdož zde odpočívají. Sjezd vydařil se překrásně. Všichni se potěšili, povznesli, utvrdili, mnozí se osobně poznali, kteří se až dotud znali jen dle jména. Mnoho mluveno o myšlénce, aby byl podobný sjezd každý rok v některé diecési, tak že by za čtyři léta vždy konal se v jednotlivé. Jsme přesvědčeni, že každý si odnesl z malebného, pohostinného, prapory hojně ozdobeného Turnova nejlepší upomínky! --k.

Literární zprávy z Bosny. — K předchozí práci řadí se poslední Ćorovićova povídka »Razoreno gnijezdo«, kterážto vyšla v r. 1898. u Pachra a Kisiće. Jako látka k prvé vzata výlučně ze života mostarských Srbů, tak opětně tato povídka jedná o socialních převratech, které odehrávaly se v mohamedánských kruzích v Mostaru, ku konci vezírování pověstného Ali paše Rizvanbegoviće. U nejstaršího druha, Jussufa agy, scházeli se každodenně, v létě v zahradě při proudu Neretvy, v zimě při teplém krbu uvnitř budovy čtyři jeho soudruzi, kteří v letech třicátých pod velením Ali paše Stočeviće súčastnili se k ochraně sultánovy autority pověstného tažení proti Hussejnovi, kapetánu gradačackému, pověstnému Zmaji bosenskému. Proto v jejich hovorech vracejí se denně vzpomínky na tyto dny a utvrzují staroturecký jejich konservatismus. Těmto přátelům doporučen byl jakýsi mulazim, Ibrahim beg, který přijat od starého Jussufa agy a úhledným zevnějškem i hrdým vystupováním jako Turčín získal si přízeň všech starců. Jeden z nich, Mahmud aga, jenž byl vdovcem a měl krásou proslulou dceru Eminu, pozval našeho Ibrahima kdys k sobě na oběd; host zde náhodou zahlédl Eminu a bez vědomí Mahmudova začal s jeho krásnou dcerou milostný poměr. Jednoho večera, kdy Muy-aga, jiný člen z naší pětice starých druhů, seděl s kadunou Dunou pod večer při ohni a vypravovali si sny z předešlé noci, zatluče kdos na domovní vrata, a před rodiči objevil se pojednou syn Alija, který po studiích, v Cařihradě vykonaných, byl učitelem v jedné medreze sarajevské. Alija byl zapřisáhlý nepřítel Osmanů a hleděl v Sarajevě proti vládním kruhům bouřiti stejně smýšlející mladé soudruhy. Byl však zpřízněným policistou v čas varován před chystaným zatknutím a utekl do Mostaru k otci; sem nesáhalo totiž právo bosenského vezíra. Alija uveden byl šťastným otcem v kruh našich přátel do Jussufova domu, kde však svým přímým vystupováním proti lživé chlubivosti Mahmuda agy, jakož i proti zastaralým politickým názorům ostatních soudruhů způsobil si samé nepřátele. Za to mezi mohamedánskou mládeží způsobil příchod Alijův radostný rozruch, a podvratné učení jeho proti Cařihradu šířilo den ode dne víc a více kruh přívrženců pro nauky mladoturecké s nádechem národní bosenskohercegovské neodvislosti Skupina starých přátel postavila se však zuřivě proti tomuto rozruchu a vytýkala Muj-agovi ostře synovo jednání. Při jistém prudkém výstupu, kdy Muj-aga hájil svého Aliju, byl chvástavým Mehmedem agou hrubě urażen, tak že naň vytáhl nůž, začež vyhozen jest z kruhu dlouholetých dosavadních přátel a vojenských soudruhů z dob mladosti. Tyto události rozruší nitro otcovo do té míry, že jednoho dne, kdy dostavil se do domu vezírův posel se vzkazem, aby Alija okamžitě přišel k Ali paši, v tušení nastávajícího neštěstí milovaného dítěte raněn byl mrtvicí a zemřel v náručí věrné Duny. Zatím Alija, vyřídiv svoji věc šťastně před vezírem, jemuž hnutí mezi mládeží mohamedánskou bylo pro tajené plány do budoucnosti více než vítané, najde při návratu do rodného domu otce svého na marách. Napjetí, které nyní nastalo mezi stoupenci starého směru a nadšenými obránci autonomie své domoviny proti útiskům cařihradské vlády, dostoupilo již takového stupně, že se výzvou

zástupci obou stran Ibrahim a Alija na souboj, při němž Ibrahim nečestným úskokem Aliju dosti těžce poraní. Vida, že při nastalém rozčilení je nebezpečno zdržovati se déle v Mostaru, vynaloží Ibrahim veškeru svou lstivosť vůči Emině, která konečně nástrahám jeho povolí a opustivši tajně otce, uprchne s milencem do Stambulu. Okolnosti tyto, které našim starým druhům okázaly Ibrahimův charakter v podivném světle, naklonily pozvolna jejich náklonnosť k Aliově osobě tak, že konečně uznávají i názory jeho o cařihradské vládě za poctivé a přistupují k sultánovým odpůrcům, jenž na potrestání vzbouřenců bosensko-hercegovských vyslal vojsko pod velením pověstného Omera paše, poturčeného to Hraničara. Však davy mostarských nadšenců, které vytáhly vstříc Omerově vojsku až ku Kojnici, poraženy jsou tak důkladně. že z našich známých osob, které vesměs postavily se v řady obránců svobody vlasti, n-vrátil se nikdo nazpět. Staři čtyři bojovníci z let třicátých i mladý Alija zůstali na bojišti, zaplativše smrtí své nadšení a tam v dáli na březích Neretvy pohlížely od toho dne zvědavé vlny marně do zelené zahrady Jussufovy i do rozpadajících se zdí domovních, v jehož siních, jako v »opuštěném hnízdě«, neozýval se již rozhovor starých, spokojených soudruhů. Obě tyto povídky »Markov grijeh« i »Razoreno gnijezdo« značí přirozený postup, jakým od krátkých črt ku delší povídce béře se tvorba Ćorovićova. Podivno ovšem, že autor sáhl v obou k látce starší, v níž pohybuje se v terrainu skoro neznámém. Ćorović je dítě novější doby, kterému i prvý vliv okupace na sociální poměry v Mostaru jest neznámým. Proto na mnohých místech v uvedených pracích jeví se průzračná nerozhodnosť, ač nelze upříti jiným místům šťastné psychologické prohloubenosti, v nichž péro Ćorovićovo nanáší syté barvy často i ve všedních záhadách životních. Zvláště scény rodinné a ony, v nichž promlouvá se o domovině a jejích zájmech, oživeny jsou pravými citovými i slohovými drahokamy, které mluví nefalšovaně k čtenářovu srdci. Jak jsme již při prvém ocenění Ćorovićových prací pravili, jest tento nadaný povídkář opravdu nejvýraznějším v líčení črt, jimž jest podkladem současná doba, v níž autor žije. Dle soukromých zpráv má vyjíti v nejbližším čase nová sbírka jeho drobných povídek: »Izpod Huma i Veleže«, na kterou se srdečně těšíme. Jan Třeštík.

Z »Časopisů«. Srpnové číslo »Květů« přináší překlady portugalského básnika: Anthero de Quental. Deset sonetů plných pesimismu a nevěry:

Oč lépe bylo by ve míru spáti,
jejž skýtá Nic, jež nestane se tělem,
bez citu tlít a nikdy nepovstati.

Proč v muku stvořit nás v svou kratochvíli?
Však odvět Bohů zniká s větším želem:
»Proč, lidé, vy jste si nás vymyslili?« —

Vrchlický našel zde druha, jenž s ním miluje »Nic« a proto spěchal obohatiti českou literaturu tím, čeho máme až nazbyt. Adolf Heyduk naříká v pěti básních a volá marně studenými verši svou uprchlou mladosť.

J. S. Machar, který staví rád »šibenice« všem, kteří mu stojí v cestě, popravuje v »Legendě o smrti Josefa pěstouna« sv. Josefa, Pannu Marii a samého Krista. Musí honiti se záplava černých stínů duší, v níž vyroste taková legenda; ale duše nevěrce všeho je schopna. Spousta veršů plných prósy a drzosti.

Šla i Maria
a pobývala v domech synů svých
jsouc pomocnicí snachám zkušenou
při porodech i pracích domácích . . . (233).

Něco urážlivějšího neznáme. Též se dovídáme, že Maria měla tmavé, hnědé oči a že Josefovi »Bůh v ruce svěřil mládí proroka, snad největšího od dob Mojžíše.« Sv. Josef také zhotovil dva kříže lotrům a jeden Kristu a na třískách z něho pak zemřel. — Co chcete ještě více, nestačí to na legendu Macharovi? Do památníku může sobě vzíti slova, která napsal na str. 236: »Z paměti tak jako mrtvý vyjde, učiněn jest jako rozražená nádoba.« Upozorňujeme znova na protikřesťanský směr »Květů«.

Ve »Zlaté Praze« č. 41 Aug. Eug. Mužík v básni »Osud« mohamedánským způsobem líčí původ lidstva a určuje docela fatalisticky jeho budoucnosť:

Mlčí noc tak snivě
a sny žhavé v srdce dýše;
muž se stulí ku ženě . . .

Nahoře kás ruka bílá
ledová a zasmušilá
duše dolů rozesílá.

O chybách gramatických až příliš hrubých, jichž se pro rým dopustil — nemluvíme.

»Světozor« v čísle 41. přináší verše katechety Xavera Dvořáka, z nichž »Stromy v podjeseni« takto končí:

Tak vyžít oheň mládí
a rozjiskřených vášní žeh,
se spíti rozkošemi,
jež urychlují dech.

Pak zemi čekající
to tělo hodit, vyschlý brak,
a ztratit se jak mlha
zvednutá sluncem do oblak.

Necítíte v tom verše Vrchlického několikrát již otřepané, které nejsou hodny péra Dvořákova? Brněnský »Obzor« doprovází je těmito slovy: Verše do čísla dodal Xaver Dvořák pěknými ukázkami své hluboké lyriky reflexivní. Divíme se! J. Navrátil.

Růžové perly a diamanty. Pro každou Boha milující duši. Sepsal Angelus Lubojacký. Třetí vydání. Frýdek 1899. Tiskem Fr. Orla. Miniaturní vydání této modlitební knihy, jež jaksi více pro dítky jest určeno, obsahuje poučení o sv. růženci, různé modlitby, hlavně k přijímání sv. svátostí, stručnou křížovou cestu, písně a jiné. Vzhledem k malému formátu jest tisk dosti zřetelný; knížečka pak snadno dá se uschovati. Má též úchvalu církevní od kníž. bisk. gen. vikariátu v Těšíně čís. 2894. Hodí se za dárek pro dítky. Vlastimil Hálek.

Dějiny Těšínska. Matice osvěty lidové pro knížectví Těšínské č. 1. Dle spisu Dr. Fr. Slámy napsal E. O. R. Je to stručný výpis dějin země, kde se duch český začíná utěšeně rozvíjeti. Autor podává pouhá dějinná fakta, dbaje toho, aby ani u katolíků ani u evangelíků nenarazil. Je zajímavo čísti o pospolitosti Slezska s korunou českou, jakož i o tom, kterak český jazyk až do Marie Terezie ovládal celé Slezsko. -- Na konci spisku jsou stanovy Matice osvěty lidové, jejímž účelem jest šířiti osvětu a starati se o vzdělání, mravní zušlechtění a hospodářský pokrok mezi lidem českým ve Slezsku vůbec a v knížectví Těšínském zvláště, pak zachovati a veřejnosti přístupnými učiniti památky historické, starožitnosti a národopisné zvláštnosti Slezska.

O míře a váze. Úvaha Josefa Severy, c. k. cejchovního v Plzni. Nákladem vlastním. Jakkoli dle názvu jest to spisek odborný, zasluhuje při něm přece zmínky stať, pojednávající o prvních zásadách míry a váhy, kteráž odvolává se na Písmo sv. III. a V. knihu Mojžíšovu, Micheáše 6. 11., Isaiáše 28. 17., sv. Lukáše 6. 38. Jest chvalitebné, že autor zřejmě cituje sv. knihy naše a na jejich slovech zakládá pojem spravedlnosti v míře a váze. Za motto svého spisku vzal slova z knihy Přísloví XI., 1.: »Váha falešná ohavností jest Hospodinu; ale závaží pravé líbí se jemu.« Z odborného tohoto spisku jest viděti, jak všeobsáhlým jest učení církve, že od lidí dobré vůle platně dá se citovati na mnohém místě. Vlastimil Hálek.

P. Albert M. Weiss O. P. — prospěšným brzdařem katolické církve! Jak si laskavý čtenář tohoto časopisu pamatuje, napsal jsem zde nedávno »dlouhánský« článek, v němž jsem dokazoval »Novému Životu«, že P. Weiss není »nechápavým topičem katolické církve,« jak jsem vyrozuměl z textů »N. Ž.«, které jsem doslovně opsal a ve »Vlasti« (č. 9) uvedl, učiniv je podkladem článku svého. Dnes, jak čtenář vidí, píši nový článek o P. Weissovi; článek, v němž P. Weiss nenazývá se »nechápavým topičem«, nýbrž »prospěšným b r z d a ř e m« katolické církve. A příčinou toho? Poučení, které mi s uznání hodnou laskavostí a noblessou uštědřila slavná redakce »Nového Života« v 7. čísle listu svého, píšíc (v listárně redakční) takto: »F i l o s o f u P. J a n u F i l i p u K o n e č n é m u. V č. 4. »Nového Života« jsme se stručně zmínili, že se nás trapně dotýkají zahalené nepřátelské poznámky P. Weisse o Schellovi, ale připojili jsme hned u s p o k o j e n í nad tím, že je to církvi prospěšno, že nemá toliko topičů, kteří ji jako vlak pobádají stále k letu a pokroku (Schell et cons.), ale že má též konservativní brzdaře, kteří bujný vzlet zdržují, aby nevybočil ze slušných mezí (P. Weiss). Vzdali jsme tím tedy konservativnímu P. Weissovi příslušnou chválu. Každý čipernější kvintán by Vám to byl vyložil, Vy však, P. Jene Filipe, jemuž »N. Ž.« v ničem neublížil, uznal jste za dobré napsat do »Vlasti« dlouhánský článek proti »Novému Životu«, v němž nám nepochopitelným způsobem podkládáte, že jsme P. W e i s s e h a n l i v ě n a z v a l i t o p i č e m c í r k v e. Je tu dvojí možno: 1. Buď J s t e n e p o r o z u m ě l — a pak to ha-

nebně diskredituje Vás jako filosofa. 2. Nebo jste myslil, že »Nový Život« se smí ubíjet i překrucováním — což by Vám nebylo ku cti jako knězi a řeholníku. — Za takovou obranu by se Vám P. Weiss poděkoval! Jene, Jene, kde Jste nechal Filipa?!« [1]) Prosím laskavého čtenáře, aby si především můj »dlouhánský« článek pozorně přečetl a konstatoval slavné redakci »Nového Života«: 1. Není pravda, že proto bylo ve »Vlasti« proti Vám psáno, že jste »P. Weisse hanlivě nazvali topičem církve«, nýbrž že jste ho nazvali trapně nechápavým topičem církve za to, že: a) »útočí na prof. Schella se svého mnišského stanoviska, čině je všekřesťanským«; že b) vytýká Schellovi, »že mu není svět rozeným odpůrcem církve« a c) že nesouhlasí se slovy: »Wer den Fortschritt will, kann in dem wahren Liberalismus, d. h. im Freisinne nicht den Todfeind des Guten sehen.« Proti tomu jsem vzal v ochranu P. Weisse a beru ho v ochranu podnes, trvaje na tom, že nečiní svého mnišského stanoviska všekřesťanským, nýbrž že hlásá věc, kterou podepíše každý věřící katolík, neřku-li theolog. Důkazy toho podal jsem ze článku Weissova ve »Vlasti,« a slavná redakce »Nov. Života« dobře udělala, že se neopovážila ve své hanlivé odpovědi této věci ani dotknouti, jinak byla by se v tak závažné věci kompromitovala a své liberální vlastně liberalisující katolictví do přímého odporu s duchem a tendencemi církevními přivedla, což by po nedávném odsouzení Schellově a po jeho chvályhodném podrobení se církevnímu tribunálu bylo víc než povážlivo a zavdalo by příčinu, aby se také u nás přihlédlo k liberalismu, jenž pod maskou Schellovou ukazuje se v »Nov. Životě«. Není-li dp. Dostál spokojen touto odpovědí mou, ať jen předloží církevním úřadům věci, jež shora jsem označil a jež spor náš vyvolaly. 2. Není pravda, že jsem »nepochopitelným způsobem podkládal »Novému Životu«, že »P. Weisse hanlivě nazvali topičem církve«, ale pravda jest, že jsem měl řádný důvod, pro který jsem se domníval, že v »Nov. Životě« nazývají P. Weisse nechápavým topičem katolické církve. Důvod můj byl a jest tento: V celé Vaší lokálce kolikrátkoli P. Weisse a prof Schella jmenujete, stavíce je proti sobě, tolikrát (to jest: vždycky a bez výjimky!) vztahuje se, co napřed mluvíte, na P. Weisse a co potom píšete, vždy vztahuje se na prof. Schella. Z té příčiny měl jsem za to, že také poslední část souvětí Vašeho, odděleného od předchozího středníkem, v témž pořádku a následovně i v témž smysle jest pronesena; že tedy název »topič« uštědřujete P. Weissovi a název »brzdař« že dáváte svému miláčkovi Schellovi, ježto i zde napřed mluvíte o topiči a potom o brzdaři. Nechejme tu věc přečísti ještě jednou svým čtenářům. Píšete: P. Albert M. Weiss O. P., univ. professor ve Frýburce v Švýcařích; ještě v posledním 2. sešitě 52. ročníku »Theologisch-praktiscke Quartalschrift« útočí na professora Schella (pozor! P. Weisse kladete napřed a za ním dr. Schella) se svého mnišského stanoviska, čině je všekřesťanským. Vytýká (tedy opět P. Weiss napřed!) Schellovi, že »mu není svět rozeným odpůrcem církve a nesouhlasí (totiž P. Weiss) se slovy (Schellovými): »Wer den Fortschritt will, kann in dem wahren Liberalismus d. h. im Freisinne nicht den Todfeind des Guten sehen.« — Ta stálá nechápavost (tak končíte celý passus) činí trapný dojem (o kom zde mluvíte? O P. Weissovi!); ale dobře je pro církev, že nemá jen topiče, nýbrž i brzdaře«. O kom z obou profesorů **zde** napřed mluvíte a o kom vůbec dle předchozího celého, ba i dle poslední věty v prvé polovici, mluviti máte? Vy ovšem, dp. Dostále, nyní post festum tvrdíte, že jste nazvali P. Weisse brzdařem a ne topičem církve a posíláte na mne »každého čipernějšího kvintána«, aby mně to vyložil; ale já se domnívám, že dle celé i částečné stylisace Vaší mnohem více práva mám (vlastně: jsem měl), když jsem přidržel se ustáleného postupu Vašeho a když jsem také v poslední části věty týž pořádek osob spatřoval a následkem toho (dle Vašeho pojmenování) v P. Weissu topiče, v professoru Schellu však brzdaře viděl.[2]) Kdo tedy zavinil nedorozumění naše a koho by vlastně onen čiperný kvintán poučiti měl, mne nebo Vás? Nebudete snad odpovědným činiti mne za nešťastnou a nepodařenou stylisaci svou! Tvrdíte-li dnes, že P. Weiss je Vám brzdařem a ne topičem církve, potěšujete mne tím, a já Vám — i po všem tom, co jsem právě uvedl proti Vám dle stylisace Vaší — věřiti chci. Prosím však, abyste podruhé, než o někom tak zle a utrhačně smýšleti a psáti budete, jako jste učinil o mně — tvrdě, že

[1]) Patrně nenechal jsem ho v redakci »Nového Života«, poněvadž by na mne tak chlapecky nepokřikovala!

[2]) Připomínám, že jde o věc, kterou zastupuje P. Weiss a ne o jméno, které se mu přikládá.

Vám »nepochopitelným způsobem« podkládám (hanlivý název), nerozumím a dokonce i překrucuji Vaši řeč, — prosím, abyste po druhé tak nečinil a klidně uvážil, jak jest hříšno takovým způsobem podezřívati a dokonce i veřejně mu na cti utrhati, srovnávaje ho s nezralým hochem a hlásaje o něm, že se »hanebně diskreditoval«, poněvadž Vaší nešťastné stylisaci »neporozuměl« 3. Považuji nyní svou povinností, abych veřejně pověděl, proč jsem proti »Novému Životu« ve »Vlasti« vystoupil. Vím, že liberalismus církvi Páně nepřeje; vím že jest liberalismus církví Páně zavržen; vím, že liberalismus svádí lidstvo a kazí kněžstvo, — proto jsem vystoupil proti »Novému Životu«. Nešlo mi tedy o osoby, (také ne o mou, poněvadž tolik kvintánské čipernosti mám, abych předvídal, jaké odměny dojdu); mně šlo o věc a tu jsem ohroženu a poškozenu viděl liberalisujícími tendencemi »Nového Života«, jenž mně osobně skutečně nikdy neublížil (ovšem před 7. číslem tohoto ročníku), jak dp. Dostál správně tvrdí dive se, proč proti němu vystupuji. Z té také příčiny neodpovídám na ostatní nájezdy, jež osobu mou špiní a jen je uvádím lituje toho, že článek můj v 9. čísle »Vlasti« proti mé dobré vůli zavdal příčinu sl. redakci »Nového Života« k výrokům, za něž se stydím — ne ovšem proto, že jsem si jich zasloužil, ale že je o knězi pronesl kněz.

Filip Jan Konečný.

Paběrky z novin a z veřejného života.

Soudruzi a bratři! Vážná situace naší strany toho nezbytně žádá, abychom porokovali o svých záležitostech na sjezdu zemském. Třeba především vyjasniti naše poměry, určiti program, ku školství a ženské otázce hledíc, a zvoliti nové výkonné komité strany, které by v dnešních rozháraných poměrech vedlo stranu naši cestami dobrými a rukou jistou. K tomu cíli svolávám jménem ostatních členů výkonného komitétu se mnou stojících a jménem svých přátel třetí zemský sjezd delegátů křesťansko-socialní strany v Čechách na den sv. Václava do Prahy, a to s následujícím programem: 1. Zahájení sjezdu a volba předsednictva. 2. Referát o činnosti naší strany. 3. Otázka školská. 4. Otázka ženská. 5. Ustavení výkonného komitétu strany — Přátelé a bratři! Jak z navrženého programu seznáváte, bude sjezd klásti základy k nejdůležitějším oddílům stavby křesťansko-sociálního programu; jest tedy třeba, abyste nejen hojně skrze delegáty vyslali muže rozvážné a zkušené, kteří by na tomto sjezdě dovedli postaviti důstojnou stavbu, jež by hodna byla státi vedle prací, na našich sjezdech již vykonaných. Sjezd zahájen bude k 11. hodině dopolední a skončí téhož dne. Veškera další sdělení i návrhy resolucí sdělíme v příštím čísle. Nuže, na sv. Václava v Praze: na shledanou! [1]) V Praze, dne 30. srpna 1899. Dr. Rudolf Horský.

Adam kníže Sapieha, vicerektor latinského semináře ve Lvově, zavítal 14. srpna t. r. do Prahy a prohlížel si v průvodě redaktora t. l. její znamenitosti. Na to se uchýlil do kláštera Emauzského a konal tam exercitie. V pátek na to stoloval u redaktora tohoto listu, po čemž bylo v prohlídce Prahy pokračováno. Večer odejel do Mnichova. Mladý vicerektor, jejž čeká v Haliči veliká budoucnosť, informoval se o všech poměrech našeho družstva a o katolických poměrech Prahy. V srdci našem zanechal milou vzpomínku.

Slavnosti na sklonku roku. Katolické spolky pražské uspořádaly 15. srpna t. r. odpoledne průvod k soše Panny Marie na Staroměstské náměstí. Ve třech proudech sešly se spolky katolické z Prahy a okolí o 5. hod. na náměstí a zatím, co konala se v chrámě Panny Marie před Týnem případná pobožnost, rozestavily se na místech jim vykázaných. O půl 6. hod. vykonal kapitulní vikář Fr. Brusák u sochy Panny Marie pobožnosť, načež po zpěvu a modlitbách se spolky rozešly. — Dne 10. září konaly pražské spolky procesí na Levý Hradec u Roztok. Požehnání měl praelát Dr. Fr. Krásl, kázal P. Jos. Šimon.

Turčianské národní slavnosti na Slovensku, o jejichž rázu bylo již ve »Vlasti« referováno, konány byly letos dne 8. srpna. Večer před slavnostmi

---

[1]) Pozn. Přihlášky delegátů přijímá a veškery dotazy vyřizuje p. Tomáš Jiroušek, red. »Děl. Novin«, Praha, č. 570—II., Žitná ulice. Přihlášky delegátů přijímají se nejdéle do 23. září inclusive.

hráli domácí ochotníci Zeyrův kus: »Radúz a Mahuliena«. Veliká dvorana divadelní byla plna vybraného obecenstva. Dne 9. srpna ráno bylo shromáždění Musealnej společnosti pod předsednictvím faráře Andreje Kmeta. V řeči své uvedl, že jest potřebí v Národním domě postaviti nové poschodí a rozšířiti musealné místnosti, k čemu je třeba 20.000 zl. V týž den konal valnou hromadu ženský spolek Živena. Byl přijat návrh, aby Živena vydala čítanku pro ženskou mládež a aby budoucí valná hromada konána byla zase v jiném centru Slovenska. Panu Fr. Urbánkovi udělila Živena 100 zl. odměny za divadelní kus: »Bludár«. Mimo to radila se mládež o svojich záležitostech, jakož i přátelé zpěvu. O 2. hodině odpoledne sešli se hosté k společnému obědu, kdež proneseno bylo několik zdařilých přípitků.

Ústav sv. Josefa ve Vítkovicích. Péčí a přičiněním faráře Josefa Kuče povstal minulého roku ve Vítkovicích na Moravě »Ústav sv. Josefa«, který obral sobě za hlavní úkol: zbudovati útulnu, v níž by dívky chudé, opuštěné a zmrzačené z Moravy a Slezska, které by jinak do bídy a mravní zkázy najisto upadly, zaměstnávány byly výrobou růženců, šitím kostelního prádla a paramentů, umělým květinářstvím a jinou prací zdraví a schopnostem dítek přiměřenou. Letos zaměstnává útulna 16 dívek, ponejvíce mrzáčkův, a poskytuje jim milé přístřeší a úplné zaopatření.

Jednota českého katolického učitelstva pro království České konala svou výroční valnou hromadu v Praze dne 19. t. m. v slavnostním sále sv.-Václavské záložny. Předseda Jednoty, řídící učitel p. K. Skultéty, zahájil schůzi modlitbou k sv. patronům českým, po té představil vzácného hosta, slečnu Hoffmannovu z Hulína, místopředsedkyni Spolku česk. katol. učitelstva na Moravě, a uvítal vzletnými slovy členstvo. Pak zmínil se o potupení katolického pozdravu se strany učitelstva na vojenském cvičení u Čáslavi. Po té vzpomenul vřelými a vzletnými slovy dojemným způsobem truchlivých událostí od poslední valné hromady, a to zavraždění J. V. císařovny Alžběty, pak smrti J. E. nejdůst. pana kardinála knížete arcibiskupa Schönborna. Dotknul se i nejdůležitějších zásad našich a povzbudil k upřímné a vytrvalé práci. Na to přečten zápisník o poslední valné hromadě. Ze zprávy jednatelské vyjímáme: Jednota má 297 členů: 15 zakládajících, ostatní činné. Během roku vystoupili 2, přistoupilo 52 členů. V minulém roce zemřeli pan Tom. Tichovský a dp. Fr. Podobský. Výbor konal čtyři schůze. Jednota stala se členem Dědictví sv. Prokopa a vydává spisky pro mládež. Prvé číslo již vyšlo. Dále podal zprávu o schůzích v Praze a Chrasti. Zpráva jednatelská odboru hradeckého pro nemoc jednatele téhož odboru odročena do příští schůze. Oznámeno dále, že založena knihovna a spolek stal se členem ústředního sdružení katolických spolků. Zpráva zakončena byla vřelým povzbuzením k vytrvalé další činnosti. Na to podal zprávu o činnosti odboru mladoboleslavského dp. J. Frydrych ze Slivna. Nyní čítá odbor 43 členy. Na začátku měl 30 členů. Konal schůze v Přepeřích a v Loukově s přednáškami pro členy a pro lid. Zvláště tyto dobře působí a sympatie Jednotě zjednávají. Ze zprávy pokladní uvádíme: Celkový příjem činí 285 zl. 27 kr., vydání 230 zl. 77 kr. Fond podpůrný má 1117 zl. 60 kr. Zpráva pokladniční byla schválena. Po té následovala přednáška o vzdělání pravém a moderním, v níž pan učitel Fr. Jelínek ukázal lichost mnohých názorů o vzdělání, ukázal pojem vzdělání pravého, kteréž záleží v harmonickém zušlechtění rozumu, srdce i vůle; potřel názor v intelligenci valně rozšířený, že vzdělaného člověka jest nedůstojno, by bral účastenství na veřejných projevech náboženských, a odmítal frázovitou výtku liberálů, že katolíci jsou nepřátelé vzdělání, a dokázal rozumově pravý opak toho. Přednáška odměněna byla bouřlivým potleskem. Při volbě zvolen za předsedu zasloužilý a horlivý předseda dosavadní pan Karel Skultéty. Z volných návrhů uvésti sluší návrh na vydávání dějin českých, objektivně psaných, aby paralysovány byly dějiny strannické; návrh odkázán výboru. Jeho bisk. Milosti ndp. Ed. J. Brynychovi, jako horlivému příznivci Jednoty, zaslán byl holdovací telegram. Na sjezdu v Turnově zastoupí Jednotu pan učitel J. Flekáček. Podpůrnému fondu z jmění spolkového věnováno bylo 50 zl. Příštího roku svolá se společný sjezd s bratry Moravany. Bližší projedná výbor. Ku konci nemůžeme zamlčeti, že členstvo s bolestí nese lhostejnosť a nevšímavosť, jakou na jevo dávají vůči Jednotě ty kruhy, od kterých jsme hmotné i morální podpory očekávali. Projev trpkého zklamání, roztrpčení to zajisté oprávněného, tlumočil zvláště pokladník pan Václav Špaček, a slova jeho, že očekával mnohem více podpory, došla plného ohlasu. Za to vřele vzpomenuto dobrodinců a příznivců tak velmi, velmi vzácných. Po té srdečným doslovem zakončil předseda

schůzi. Že srdečná nálada, upřímnosť v Jednotě vládne a členy vzájemná láska spojuje, bylo již vícekráte konstatováno. I ti, kteří prvně do schůze zavítali, cítili se tu hned jako doma, ba i jiné k horlivosti povzbuzovali. Při této valné hromadě přistoupili opět dva noví členové stavu učitelského.

Valná schůze Katechetského spolku. Valná schůze Katechetského spolku konala se v sobotu, dne 5. srpna v čítárně Katolické besedy. Předseda spolku kol. Em. Žák v úvodní řeči své vzpomněl nejprve bolestné a neočekávané ztráty našeho arcipastýře, zesnulého ndp. kardinála J. Em. hraběte Schönborna. Z řady našeho spolku nejprve povolán na věčnosť náš protektor! Připomenuv vlídnosť a laskavosť zesnulého ke všem vedle slov Spatelových: »Pasce agnos, pasce oves meas«, dalekou vší přísnosti a tvrdosti, uvedl předseda, kterak opětovně zvěčnělý náš vrchní pastýř každého snaživého katechety si vážil, jsa přesvědčen, »že katecheté v Boží oekonomii v církvi zaujímají zvláště důležité a význačné místo« (vlastní slova zesnulého J. Em.), a modlitbou za něho ukončil vřelou vzpomínku pohrobní. Na to předseda vděčně vzpomenul přízně a obětivé lásky, jakou ndp. prelát msgr. dr. Frant. Krásl opětně po celý rok spolku byl osvědčoval. Za nepřítomného jednatele přednesl jednatelskou zprávu kollega Balcar. Spolek konal minulý správní rok 4 schůze výborové a 7 členských schůzí. Přednášky populární pořádány byly dvě Činnosť spolková v roce minulém byla velice intensivní. Spolu se spolkem katolických učitelů měli jsme za úkol při loňském sjezdu katolíků československých sestaviti a provésti program školního odboru sjezdového. Themata, o nichž členové našeho spolku koll. Kobosil a Žák projednali, pro svoji objektivnosť, umírněnosť a věcnosť setkala se se souhlasem znalců i mimo kruh náš stojících. Z iniciativy spolku se stalo, že sl. sněm náš opětně se zabýval s reformou zákona katechetského a jak z usnesení jeho patrno, v blízké době reformu tuto též provésti jest ochoten. Zpráva pokladní za třetí správní rok uvádí, že spolek čítá celkem 113 členů, a to zakládajících 9, 70 činných a 34 přispívajících. Celkový příjem obnášel 472 zl. 41 kr. Vydání činilo 123 zl. 15 kr. Zbývá tudíž na jmění spolkovém 349 zl. 26 kr., z nichž 300 zl. uloženo v záložně Sv.-Václavské a 49 zl. 26 kr. jest ve spolkové pokladně. Pokladník případně též se zmiňuje o tom, že dosti jest ještě kollegů, kteří v řady naše nevstoupili, ač z vymožeností našeho spolku těží a hmotný prospěch mají. Osobní přídavky jim jediné zásluhou naší principielně dobyty byly. Spolek náš nicméně i těm, kteří členy jeho nejsou, informace a rady ochotně dává v té naději, že i oni řady jeho rozmnoží. Za pečlivé vedení účtů spolkových projeveny p. pokladníku, jakož i jednateli za vytrvalou práci jeho, na prospěch spolku konanou, upřímné díky. Revisoři účtů koll. Janota, Pešek a Hromadník provedli dne 11. července přehlídku knih a pokladny a nalezli vše v úplném pořádku. Knihovník koll. Šmejkal písemně podává knihovní zprávu, z níž patrno, že knihovna vzrostla jednak koupí, jednak darem o 23 knihy. Jména jejich byla v »Příloze katechetské« uveřejněna. Jako redaktor »Přílohy« projevuje nejprv díky za ochotu, s jakou redaktor »Vychovatele«, řídící učitel p. V. Špaček, vždy spolku vyšel vstříc, odborným článkům katechetským milerád vždy, kdykoli o to požádán byl, pro nedostatek místa v »Příloze« v hlavním listě popřávaje místa. — Návrh jeho, abychom i na dále, nedrobíce sil, na »Katechetské příloze« při »Vychovateli« trvali, přijat bez debaty, a spolu jednomyslně usneseno, sl. družstvu Vlasť za vzácnou ochotu, s jakou našemu spolku po všechna léta vychází vstříc, vzdáti upřímné díky. Z výboru ve smyslu stanov vystupují koll.: Balcar, Rotta a Sedlák. Koll. Šimáček písemně oznámil, že vzdává se členství ve výboru spolkovém. Akklamací zvoleni opět koll. Balcar, Rotta a Sedlák a za koll. Šimáčka koll. Kobosil. Za revisory účtů koll. Pešek, Loukota a Pihler. Na to oznamuje předseda, že valná hromada má ve smyslu stanov každoročně stanoviti roční příspěvek pro činné členy spolku. Koll. Polanský navrhuje, abychom vzhledem k tomu, že jmění spolkové dosáhlo již dosti značné výše, příspěvek pro členy činné snížili z 2 zl. na 3 kor. Návrh byl přijat. K závěru schůze oznámil předseda koll. Žák, že k uctění památky J. Em. zesnulého ndp. kardinála hraběte Schönborna výbor se usnesl věnovati na dostavění chramu sv. Víta 10 zl. Děkuje pak všem, kteří přes všechny obtíže a nepříjemnosti cesty k valné schůzi zavítali, uzavřel schůzi. Kéž sl. Katechetský spolek i dále na vytknuté dráze své vytrvale pokračuje, roste a zkvétá!

Katolické hnutí v Uhrách. V Uhrách usilují katolické kruhy již dávno o zřízení katolické university v Ostřihomě. Tamní kapitola zahájila za tou příčinou zvláštní sbírky, které výborně prospívaly zvláště od té doby, co zřejmě vystoupil a velikým darem na jejich prospěch se súčastnil uherský primas.

Bylot sebráno k jmenovanému účelu až do dnešního dne přes 180.000 zl. Znalci věci pochopí na první pohled, že tento obnos ještě ani z daleka nestačí na zřízení úplné katolické university, ale přece jest jen potěšitelno, že umožní zřízení aspoň theologické a filosofické fakulty. — Za hojného účastenství zahájen byl 27. srpna v Pešti valný zemský sjezd spolků katolických tovaryšů z celého Uherska. Druhého dne měl president Fr. Schiffer, kněz řádu cisterciáckého, zajímavou řeč o Adolfu Kolpingovi. Řečník pravil, že zvěčnělý Kolping zakládáním spolků katolických tovaryšů sledoval dalekosáhlé sociální cíle. Chtěl katolické jinochy ve spolcích svých soustřeďovati, aby je v duchu církve vychovával a tak církvi zachoval. Spolky Kolpingovy mají nahraditi jinochu v cizině rodinu. Padesát roků uplynulo od založení prvního spolku Kolpingova a jest povinností všech spolků katolických tovaryšů toto jubileum oslaviti. Farář Streicher vyzýval shromážděné, aby začali po venkově zakládati katolické spolky pro mládež rolnickou. Uhry jsou ponejvíce zemí zemědělskou a řemeslnický tovaryšský dorost jest poměrně v menšině. O tomto návrhu povstala čilá debata, ve které také jedním řečníkem bylo žádáno, aby v kněžských seminářích byly zavedeny sociologické přednášky. Biskup Steiner vyslovil vřelé přání, aby každý katolický kněz bedlivě studoval otázku sociální. Též připomínal předsedovi sjezdu, aby se nezapomnělo na jinošské katolické spolky a na učně, z kterých se právě spolky tovaryšské tvořiti mají. Kněží mají učně vyhledávati v dílnách a je poučovati a mistrům mají klásti na srdce, aby dbali o křesťanskou výchovu a mrav mezi učni. Biskup Steiner přednášel ku konci sjezdu o sociálním působení sv. Otce Lva XIII. — Mimo sjezd spolků katolických tovaryšů ve Stoličním Bělehradě konán byl v Pešti ještě také sjezd katolických učitelů. Byla na něm schválena a přijata petice ku katolické zemské radě vyučování, týkající se výchovy skutečně katolických učitelů na paedagogiích a stanoviska, jaké jest zaujati katolickým učitelům oproti socialistickým proudům. Posledním bodem programu byla porada, týkající se oslavy 900letého trvání katolické církve v Uhrách. Bylo usneseno m. j., aby společnosť sv. Štěpána vydala zvláštní slavnostní spis, a to dějiny školství v Uhrách.

Dva projevy. Na sjezdě křesťansko-sociální frakce prohlásil P. Emil Dlouhý-Pokorný s důrazem, jak o tom referuje »Lid. List« ze dne 21. srpna t. r., že ve věcech víry a mravů jest poddán církevním představeným. Ve věcech politicko-sociálních uznává hlas církevních představených za poradný. Na to odpověděl na sjezdě v Turnově rektor semináře Litoměřického, Dr. Fr. Kordač, takto: Dle vědy dogmatické na základě písma sv. a učení sv. Otců, jakož i dle stálé prakce Stolice apoštolské dlužno sice rozeznávati mezi předměty věro- a mravouky a mezi předměty církevně-politickými, ale ne tak, aby se poslušnosť náboženská obmezovala jen na předměty první. Poslušnosť náboženská, t. j. povinná oproti autoritě církve učící je dvojí: 1. poslušnosť víry a mravů oproti autoritě církevní učící a poslušnosť víry (hypokne tes pisteos), vyžadující celou váhou své nejvyšší autority tak, že, kdo se tvrdošíjně této autoritě protiví, stává se vinen hříchem formální haerese. Tuto poslušnosť ukládá Kristus Pán slovy: Jděte a učte všecky národy; kdo uvěří — bude spasen, kdo neuvěří, bude zatracen. (Mc. XVI., 16.) Kdo by však tvrdil, že jen v této věci je katolík povinen k poslušnosti, jednal by právě tak, jako kdyby kdosi řekl: syn je jen tenkrát povinen otce uposlechnouti, když neposlušnosť by měla za následek úplné vydědění. (Výborně!) Každý soudný muž nám řekne, že se takový případ málo kdy stane, ale za to téměř každodenně se vyskytuje příležitosť k poslušnosti povinné dle čtvrtého přikázání desatera, která plyne z práva a povinnosti vychovávati, říditi a spravovati rodinu k dosažení blaha duchovního i hmotného. Podobně dlužno rozeznávati i v rodině dítek Božích v církvi Kristově, jejížto viditelnou hlavou je episkopát s papežem v čele. Tento má mimo právo vyžadovati naprostou poslušnosť víry (obligatio fidei) ve věcech víry a mravů, druhé právo a povinnosť vyžadovati poslušnosť, na níž závisí účelné řízení celé rodiny Kristovy k cíli věčné blaženosti, nacházejícímu se v mnohonásobném styku s věcmi, které spadají samy o sobě do pravomoci státní; jest to — jak se vyjadřují bohoslovci — »auctoritas regiminis« neb »universalis providentiae ecclesiasticae«, antorita všeobecného řízení církve, která není neomylná jako první ve věcech víry a mravů, ale přece zavazuje k poslušnosti náboženské a je ctností náboženskou, jako neposlušnosť oproti této autoritě je hříchem proti ctnosti náboženské buď větším nebo menším, dle pravidel všeobecných o hříchu. (Potlesk.) Důkazem pro správnosť výkladu toho o závaznosti autority církevní je 1. podstata věci samé, jak je svrchu předložena a příkladem rodiny

znázorněna, 2 stálá praxe Apoštolské Stolice, na př. list Pia IX. ze dne 21. prosince 1863 k arcibiskupu mnichovskému a list Congreg. s Inquis. & Ind. ze dne 2. března 1866. v záležitosti proff belgických, 3. zřejmé učení sv. Otců, na př. Clem. Rom. (ep. 1. Cor.), sv. Ignác, muč., Polycarpus, Irenaeus a j. 4. Vezměme analogii ze života obecného. Nařídí-li autorita osvědčená, na př. lékař, ve prospěch zdraví a života tělesného, nebylo by rozumným jednání, kdyby kdosi tvrdil: Povinen jsem jen tenkrát uposlechnouti nařízení lékařova, když se neomylně jedná o smrť neb o život; jedná-li se o nařízení, která sice vydatně zdraví tělesnému prospívají nebo jich opomenutí je ohrožuji, tu lze považovati nařízení to za pouhou nezávaznou radu Applikace na předmět náš je patrná. — Ostatně lze souditi, že i oni duchovní, kteří novou theorií poslušnosť náboženskou toliko »ad obedientiam fidei catholicae« obmezují, z roztříšťování sil beztoho ne četných, z bezvýslednosti pokusů o práci veřejnou najmě v otázce sociální, z posměchu a škodolibosti nepřátel sv. církve nahlížejí aspoň z praktických příčin a posteriori, jak bludnou musí býti jejich zásada. Konečně nelze opomenouti příčinu nejhlubší, dogmatickou poslušnosť co nejdokonalejší duchovenstvu, napřed ale i všem věřícím doporučující. Jest to ta příčina, kterou nám sv. Pavel (Řím. V. 12 etc.) uvádí, řka co do smyslu: Neposlušností člověka prvního degenerace, poslušností Krista regenerace pokolení lidského. Ten zákon platí i pro hledanou regeneraci na sklonku věku XIX.

Péče dělnic o starce a stařeny. Křesťanská charitas proniká celý svět. Nový květ křesťanského milosrdenství vypučel ve Francii. Paprslek křesťanské lásky vnikl na nejodlehlejší místa, na místa neštěstí a hříchu a s ním zavítaly v tato místa: víra, dobrý mrav a pokoj srdce. Vizme. co nám vypravují »Stimmen aus Maria Laach« v 6. sešitě t. r. Dne 9. ledna 1886. usnesly se tři mladé dělnice v Toulousu ve Francii, že se budou věnovati v neděli chudým, opuštěným starcům a stařenám, kteří nenalezli místa v chudobincích. R. 1898. bylo již podobných dívek 800, a péče tato došla ohlasu v Paříži, Lyonu, v Lille, v Bordeauxu, v Marseillu a jiných městech. Hned na počátku staral se P. Secail S. J., jejich duchovní rádce, aby bylo spojeno s tělesným i duchovní milosrdenství, t. j. aby mladé dělnice odpomáhaly duševní bídě svých svěřenců. Aby se samy duševně vzdělávaly a k úkolu svému připravovaly, shromažďovaly se dvakráte měsíčně, sdělovaly si své zkušenosti a posilovaly se ve své práci. Arcibiskup a kardinál Desprez jmenoval P. Secaila duchovním rádcem nového sdružení, které se čím dále tím pevněji organisovalo. Utvořeny byly skupiny po desíti dívkách se zvláštní předsedkyní. Každé dělnici byli přiděleni pouze jeden stařec nebo stařena. Na počátku roku zaslány byly farním úřadům seznamy starců a stařen a jejich ošetřovatelek. Celé sdružení řídí zvláštní rada. Bohatší paní tvoří ochranné družstvo: sbírají almužny, plátno, šaty, potraviny, ale přímá péče o starce a stařeny zůstala vyhrazena chudým dělnicím. Starci a stařeny zvykli si přijímati sv. svátosti, stali se veselejšími a spokojenějšími. Před nějakým časem vykonali chudé dělnice se starci i stařenami, v počtu 220 osob, pouť do Lourd. Dobrodinci jim vypravili do Lourd zvláštní vlak, a v Lourdech při procesích dostávalo se našim chudým čestného místa. Aj, jaké to krásné ovoce vyrůstá na stromě tupené církve!

Rivista internazionale di science sociali e discipline ausiliarie v Římě probírá v předposledním čísle obsah »Lidového listu«, »Nových Proudu« a »Osvěty«. Z »Vlasti« rozebírá se: Otázka ženská (La questione della donna) od R. Vrby; z »Vychovatele«: Náš průmysl a naše poměry školské (La nostra industria e le nostre condizioni scolastiche) od Ad. Fuxe.

Podpora »Katolickým Listům«. Na »Katol. Listy« dále darovali: J. M. ndp. Msgr. Ferd. Kalous, světící biskup a probošt ve Staré Boleslavi 100 zl.; Msgr. Dr. Fr. Hrádek, kap. děkan u sv. Víta v Praze 100 zl.; František Brusák, kap. vikář arcidiecése Pražské 150 zl.; Msgr. Dom. Filip, praelat v Gorici 10 zl.; po 5 zl: Jos Kafka a Jos. Bachor; K. Appl 3 zl.; Jos. Hais 2 zl.; po 1 zl.: P. Cyr. Kaněra, Fr. Štiller a K. Kostka.

Karolina Světlá †. Dne 7. září t. r. zemřela spisovatelka česká a horlivá vlastenka, paní Karolina Světlá (Johanna Mužáková, roz. Rottova), po delší nemoci. Literární dráhu nastoupila novelou »Dvojí probuzení«, kterouž hned z počátku talent neobyčejné síly osvědčila, načež v novele »Několik archů z rodinné kroniky« plastickým, jednoduchým a přece úchvatným líčením a vypravováním opravdu překvapila. R. 1860. vyšel její román »Láska k básníkovi« (2 sv.). Smělé naděje vzbudila románem »První Češka« a osvědčila znamenitě své nadání ve

vypravování a líčení dalšími, dílem samostatnými, dílem v českých časopisech uveřejněnými pracemi, jako romány »Na úsvitě«, »Rozcestí« a »Vesnickým románem«. Rovněž významný jest román ze života venkovského pod názvem »Kříž u potoka«. Téhož směru jest její povídka »Kantůrčice« ve »Květech«, v nichž uveřejněna byla také jiná její povídka pod názvem »Jitřenka«. V »Dědictví Maličkých« na r. 1867. byla od ní povídka pro mládež »Škola mé štěstí«. Všechny práce její vyznačují se krásným líčením a pravdivostí povah, z nichž povahy ženské jeví vždy snahu domoci se spoluzápasnictví člověka vůbec; kromě toho vyniká neobyčejně bohatou, mocnou fantasií a hloubkou psychologickou, pro kteréžto všechny vlastnosti dlužno řaditi K. Světlou k nejlepším českým romanopiscům a novelistům. — Ač by se strany naší právem bylo poukázati ke zdrželivému, ba mnohdy i protikatolickému stanovisku jejímu v nejedné příčině — stačí mimo jiné jmenovati jen »Zvonečkovou královnu« — nečiníme tak, ježto stojíme již nad práchnivějící její tělesnou schránkou, kterou národ uložil ku poslednímu odpočinku. — Pohřeb konán byl 9. září o 3. hod. odp. na hřbitov v Olšanech.

Různé. Literární konkurs. Katol. spolek tiskový vypsal cenu 100 korun na poučnou, populárně psanou práci z kteréhokoliv oboru pro »Hlasy« kat. spolku tiskového. Termín jest ustanoven do 1. července ř. 1900. — Otisk z »Vlasti«: »Čechové v Pruském Slezsku« jest již rozebrán, i chystá autor nové vydání. »Katol. Noviny pro lid moravský v Pruském Slezsku« ze dne 19. srpna t. r. věnují této knize celý pochvalný úvodní článek. — Náš spolupracovník Frant. Horáček, c. a kr. prof. a duchovní správce ve Sv. Hypolitě, vydal exhorty: Religiöse Vortraege für die reifere Jugend, kteréž veřejná kritika německá velice chválí. — Na katolickou universitu v Uhrách v závěti své odkázal zemřelý biskup Konstantin Schuster 100.000 zl. Celá závěť Vácovského biskupa jest plna dobročinných odkazů. Za svého biskupování věnoval zvěčnělý celkem k dobročinným účelům 1,368.000 zl. — Patriarchou armensko-katolickým zvolen byl biskup v Cesarei Msgr. Pavel Emanuelian. — Sjezd katolického universitního studentstva z vlašských Tyrol konán byl 8. srpna t. r. v Pergine. — Karol Kozma, kanovník jagerský, vystavěl ve svém rodišti nový kostel nákladem 180.000 zl.

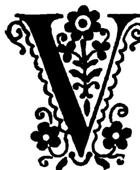
ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Sociální odbor družstva Vlasť konal 5. září za předsednictví dp. faráře dra Rud. Horského v XV. správním roce 7. schůzi. Jednatel p. Tom. Josef Jiroušek četl protokol minulé schůze, jenž byl schválen. — Na to podával zprávu o činnosti odboru a křesť sociální strany od poslední schůze. Uvedl toto: Od poslední schůze odboru, konané dne 30. května, zemřel dne 18. června křesť. sociál. hnutí a družstvu Vlasť vždy příznivý kanovník a prof. Ignát Berger v Jihlavě, jehož přátelsky si vzpomínáme a želíme. Od poslední schůze odboru vyslaní řečníci mluvili na těchto místech: dp. dr. Rudolf Horský v Novém Strašecí, v Kostelci nad Orlicí, v Turnově a ve Vídni v II. a XV. okresu, p František Satorie v Krucemburku; p Jos. Brož v Rynholci; T. J. Jiroušek v Novém Strašecí, ve Všeradicích a ve Vídni v XV. okresu; dp. Fr. Teplý, kaplan z Miličína, v Novém Etynku o Raiffeisenovkách. Z dalšího rozhledu po křesť. sociálním hnutí uváděl referent, že povstaly nové katolické spolky na Moravě: v Kobylnicích, v Bystřici, ve Ždánicích a v Mikulově. V Bludově spojily se dva katolické místní spolky v jeden pod názvem »Svatopluk«. V Čechách založen spolek křesť. sociální v téže době pouze jeden, a to v Pečkách na státní dráze, přičiněním členů Katol. lid. spolku pražského. Vedle jiných zjevů v katol. sociálním hnutí bylo v posledních třech měsících pozorovati slavnosti posvěcení nových spolkových praporů katol. spolků v Karlíně, v Heřm Městci, v Litni, v Kostelci u Holešova a v Rouchovanech. V Boskovicích na Moravě posvěcen a otevřen nový katolický spolkový dům. — Pan Václav Žižka mluvil s pochvalou a uznáním o sjezdu diecésního česko-budějovického sdružení katolických jednot v Soběslavi, jehož se súčastnil. — Pan Tom. Jiroušek předložil »Stráž«, nový neodvislý časpis pro křesťanský lid český, vydávaný ve Vodňanech. Sociální odbor vítá tento časpis jako nového spolubojovníka v řadách našich — Dp. Rud. Vrba promluvil o pojišťování rolnictva pro stáří. Výminek tlačí rolníka a bývá příčinou mnohých různic, i vymýšlejí různí národohospodáři způsob, jak stáří výminkářů

bez výminky zabezpečiti. Referent končí: »My vidíme spásu v samosprávných zemských pojišťovnách, které by se nalézaly v zemské správě za dozoru a součinnosti rolnictva samého.« — Dp. Tom. Škrdle doporučuje katolické veřejnosti damaškové, lněné a bavlněné zboží p. Jos. Aug. Lelka ve Zbečníku, p. Hronov, dle hesla: Svůj k svému! Předkládá poslední číslo »Selských Novin«, řízených p. Alfonsem Šťastným z Padařova. Praví, že p. Alfons Šťastný plete se letos stále do katolického náboženství, ale že má v té věci pojmy nejasné a mnohdy falešné. V posledním čísle na př. vyhání katechetu ze školy a dává náboženství vyučovati učitelům. Tím prý by země ušetřila 384.673 zl. a mohla by tím obnosem zlepšiti platy učitelské. Dozor nad učitelem, učícím náboženství, měl by ovšem inspektor, nebo kdyby si kněžstvo myslilo, že by se měl učitel podříditi faráři nebo kaplanu, dělalo by si naději marnou. Za 2 hodiny naučí učitel — praví p. Alfons Šťastný — náboženství více než kněz za 4, jelikož — slyšte — žáci jsou způsobu jeho vyučování zvyklí a on dovede lépe jim věc upraviti nežli katecheta. Vývody p. Alfonsa Šťastného budily u členů sociálního odboru útrpný úsměv Na to referoval dp. Tom. Škrdle o křesť.-sociálním hnutí v Polsku, o čemž bude šíře ve »Vlasti« pojednáno. —Za řečníka sociálního odboru přijat byl dp. Jos. Brož, farář v Budeticích, p. Rábí. Na konci vykonal sociální odbor volby delegátů k sjezdu křestansko-sociálnímu, jejž svolává dp. dr. Rud. Horský do Prahy na den sv. Václava. Sociální odbor vyzývá stoupence dp. dra Rud. Horského, aby se tohoto sjezdu hojně súčastnili. — Řada řečníků ze sociálního odboru stojí našim spolkům k disposici. Odbor jim platí cestovné, ten, kdo je volá, dá jim pohoštění.

Výbor družstva Vlasť konal 7. září t. r. čtvrtou schůzi v XV. správním roce. Schůzi zahájil předseda dp. Rud. Horský, modlitbou. Mimo četné členy výboru jako milí hosté přítomni byli dpp: farář Vl. Hálek z Liboce a kaplan Václav Novotný z Liblic. — Jednatel pan Tom. Jiroušek četl protokol minulé schůze, jenž byl probrán a schválen. — K návrhu pana předsedy spojí se s Literárním sjezdem, jejž koná družstvo r. 1900., vědecko-praktický sociální kurs. Program sociálního kursu vypracuje sociální odbor družstva. Oba sjezdy konají se o prázdninách r 1900. a budou trvati asi 4 dny. — Celý poplatek do nemocenské pokladny za krámskou v papírnickém závodě bude platit družstvo. — Jistý církevní hodnostář nabízí družstvu 100 zl., žádaje, aby jistý ženský klášter dostával za úroky této jistiny časopis »Vlasť« tak dlouho, dokud bude »Vlasť« vycházeti. Nabídka se s povděkem přijímá — Zástupce družstva v pap. závodě tázal se, jak veliký počet Steinbrennerových kalendářů má zakoupiti. Uvedl, že poptávka po nich byla čilá, ale dodal, že nakladatelský závod p. Steinbrennerův dává takovou provisi jednotlivým osobám, jako obchodníkům. Obchodníci nemají před soukromými osobami výhody žádné. Měli by jakési výhody, kdyby koupili každého kalendáře veliké množství tuctů, ale což když jich neprodají? Závod p. Steinbrennerův zpět jich nevezme a kapitál za ně vydaný jest ztracen. Koupí-li družstvo méně tuctů každého kalendáře, platí poštovné a je žádáno, aby tolik nádavků dalo jako sám pan Steinbrenner. I prodávalo by se škodou. Uznal tedy výbor za vhodné, aby papírnický závod družstva omezil se na drobný prodej Steinbrennerových kalendářů. Kdo kupuje těchto kalendářů mnoho tuctů, ať se obrátí přímo na nakladatele nebo na Cyrillo-Methodějské knihkupectví v Praze. My budeme míti na skladě sice všecky Steinbrennerovy kalendáře, ale jen pro drobný prodej. — Při kalendářích p. Kotrbových z Cyrillo-Methodějské knihtiskárny můžeme však poskytnouti takové výhody jako každé knihkupectví. — Výbor se zabýval ještě různými vnitřními záležitostmi družstva, načež pan předseda schůzi uzavřel. Příští schůze koná se za 14 dní. Zvláštní pozvání k ní rozesíláno nebude.

Na sklonku XV. roku (1898.—99.)

Vstupujíce v nový, XVI. rok své činnosti, obnovujeme opět své zásady, kterými se od I. ročníku »Vlasti« pevně a nezlomně řídíme.

Jak jsme již loni oznámili, připravuje farář Andrej Hlinka pro »Vlasť« veliké dílo o Slovensku, a na jihu pracuje pro »Vlasť« pojednání: »O probuzení isterských

Chorvatů« farář Ante Nedvěd. Kaplan Jan Vyhlídal z Hulína sbírá pro »Vlasť« »Obrázky z Rakouského Slezska« a farář Jan Halouzka uvolil se napsati práci: »Vývoj národního a katolického života na Moravě«. Mimo to nám zaslali neb oznámili slovanské práce: Petr Dvířka: »O Češích na Vitorazsku«; Fr. Wildmann: »Jaké změny staly se za posledních 50 let na národnostní hranici v diecési Budějovické«; Fr. Sadok Werberger, Ord. Praed.: »Několik dní mezi Rusíny«; Fr. Štingl: »Dvě jubilea« (Fr. Prešerna a A. M. Slomšeka); Jan Třeštík: »Monastýr Kreševo«, »List z dějin bosenských katolíků« a »Koleda v Dalmacii«, národopisná studie; Fr. Žundálek: »Katolické osady v Lužici« a »Životopis slovinského amerického biskupa Baragy«.

Kaplan Fr. Žundálek cestoval letos po druhé do Bukoviny, a redaktor t. l. pobyl 14 dní v Haliči, hlavně ve Lvově a Krakově, kdež navázal literární styky s tamními literárními kruhy katolickými. S radostí oznamujeme, že jsme získali v Bulharsku zvláštního referenta, jenž nás bude s tamními literárními poměry seznamovati. Viktor Niklas, kandidát theologie v Pelplíně ve Vých. Prusku, jenž letos v Praze meškal, bude nám psáti o svých polských rodácích — Kašubech. Všecky slovanské časopisy, jež výměnou dostáváme, zasíláme Fr. Žundálkovi (a jeden faráři Fr. Štinglovi), jenž z nich vybírá zajímavý materiál pro »Vlasť« a »Kat. Listy«. Rozumí se samo sebou, že bude i v XVI. ročníku »Vlasti« slovanské literatuře věnována bedlivá péče.

Křesťanským sociologům a spolkům křesťansko-sociálním zvěstujeme, že dva nejvážnější a nejstarší křesťanští sociálové, pp. Václ. Žižka a Tom. Jiroušek, uveřejní v budoucím ročníku práci: p. V. Žižka: »Jaké byly počátky křesťanského socialismu v Čechách«, a p. Tom. Jiroušek: »Dějiny sociálního hnutí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku«. Kapitulár Jan Nep. Holý zaslal práci »O soutěži« a redaktor »Kat. Listů« Rud. Vrba: »Poddanství nové doby«. Studie národohospodářská o zkáze rolnictva. Týž bude pěstovati dále »Hlídku národohospodářskou«, která i za hranicemi dochází bedlivého povšimnutí, neboť časopis »Rivista Internazionale« v Římě referuje o každé jeho »Národohospodářské hlídce«, ve »Vlasti« uveřejněné. Z té příčiny očekáváme, že si četné křesťansko-sociální spolky »Vlasť« předplatí; chudším jednotám jsme ochotni na »Vlasti« 1 zl. sleviti.

Mimo to nám pro XVI. ročník buď dodali aneb písemně slíbili tyto práce:

Práce vědecké a poučné:

Jan M. Dvorecký: »Sv. Mikuláš v legendě a lidových pověstech a zvycích«.
Jos. Flekáček: »Ústavy Gualandovy«, »Rozbor Svátkových románů«.
Msgr. *Karel Jaenig:* »Cesta po Řecku, Balkáně a hora Athos«.
B. Jiříček: »Výlet na planety,« »Svět a jeho konec«.
Frà *Jos. Hamršmíd:* »O katolické církvi v Rumunsku«.
Fr. Horáček: »O příčině života«.
Filip Jan Konečný: Moderní saekularisovaná ethika.
Prelát Dr. *Fr. Krásl:* Opat Martin Absolon.
Jos. Kratochvíl: Obrázky z Krkonoš.
Msgr. Dr. *Ant. Lenz:* »Svědkové ve při Husově«.

Martin šlechtic Medňanský z Medného: »Studie o Rumunech«.
Václ. Müller: Nové proudy v literatuře. Edgar Tinel.
Tomáš Pícha: »Ottův naučný slovník po stránce přírodovědecké«.
Jiří Sahula: »Karakteristika ideí Husových«.
Dr. *Jar. Sedláček:* »Výlet do Škotska«, »Křesťanství v Anglii«.
Vilém Sladomel: »Stručný obsah Ramayany«.
Tom. Škrdle: »Pobyt ve Vídni a cesta po Haliči«.
Fr. Vaněček: »Po stopách Bohumilů a lidumilů«. (Generál Booth, První Milosrdná sestra Ameriky, Lady Setonová, Konvertité američtí v posledním století.)
Jos. Vondrák: »Obrazy ze společenského života v Bavořích«.
P. *Alfons Žák*, Ord. Praem : »Blah. Jarloch, kronikář XII. století«.
Em. Žák: »Henryk Ibsen a jeho dramatická díla«.
Fr. Žundálek: »Bukovina a její obyvatelé«.

Povídky:

Vlasta Pittnerová: »Pepička Kopřivova«. Povídka.
Martin šl. Medňanský: »Restauracia na dedine a Žabinec po restauracii«.
Jan Třešťík: »Z nejnovější srbské belletrie«. Hercegovské lidové obrázky Svetozara Čoroviće.
Frà *Jos. Mergl:* »Polské pastely« od Jana Lady.
J. Růžek: »Saniassi v pokušení«. Překlad z ruského.
Povídku ohlašuje také Fr. Jiří Košťál.

Posudky:

O divadle budou psáti referáty Jos. Flekáček a Em. Žák, o hudbě Václ. Müller.

Apologetické rozhledy po nové naučné a vědecké literatuře české píše i dále Dr. X. Y. a výtvarné umění bude posuzovati Dr. Ant. Podlaha.

Školskou hlídku povede kaplan Josef Frydrych.

Posudky o východních literaturách bude psáti Dr. Albín Šanda, jenž v Asii mešká.

Toť jsou v hlavních rysech chystané práce pro XVI. ročník »Vlasti«. Není pochybnosti, že nám bude během roku zaslána celá řada nových prací a posudků, a že Literární sekce družstva mimo to rozebere ve svých schůzích valnou část katolického písemnictví a protikatolické literatury. A korunou všeho našeho snažení bude II. literární sjezd družstva, chystaný na r. 1900.

Družstvo Vlasť vydává mimo »Vlasť« ještě »Vychovatele«, »Děl. Noviny«, »Historický Sborník«, »Četbu katolické mládeže« a různé brožury, i jest to zajisté mohutný sbor, kamž mohou četní spisovatelé ukládati své práce a odkudž tisíce čtenářů čerpá své poučení a utvrzení ve víře.

Středem všeho tohoto hnutí a působení jest nejstarší podnik družstva, časopis »Vlasť«, i budiž mu laskavě zachována stará přízeň.

»Vlasť« stojí ročně 5 zl., pro členy družstva 4 zl. Další sdělení o předplatném a různých výhodách umístěna jsou na obálce »Vlasti«.

Redakce.

